D. JOANNIS
DE SOLORZANO
PEREYRA,

JURIS UTRIUSQUE DOCTORIS,

EX EQUESTRI MILITIA DIVI JACOBI,

ET IN REGIIS SUPREMIS

CASTELLÆ, ET INDIARUM CONSILIIS

ANTIQUISSIMI, ET JAM EMERITI SENATORIS,

EMBLEMATA CENTUM,

REGIO POLITICA.

LIGNEIS LAMINIS AFFABRE CÆLATA, VIVIDISQUE, ET LIMITATIS carminibus explicita, & singularibus commentariis affatim illustrata:

QUIBUS, QUICQUID AD REGUM INSTITUTIONEM, ET RECTAM REIPUBLICÆ administrationem conducere, & pertinere videtur, summo studio disseritur.

OPUS VEL IPSA VARIETATE, ET UTILITATE RERUM, ET MATERIARUM, QUAS CONTINET, expetendum, & omnium Facultatum Professoribus summopere necessarium.

Cùm quadruplici Indice absolutissimo. Primo, uniuscujusque Emblematis mentem complectente. Altero loca Sacræ Scripturæ. Tertiò, Leges, & Canones, quæ citantur, & illustrantur, designante. Et quartò, copiosissimam rerum omnium, & sententiarum farraginem, quæ in toto opere continentur, ubertim Lectoribus effundente.

COLEGIO DEL ESTADO DE PUEBLA

LIBRERIA DEL COLEGIO DEL ESTADO DE PUEBLA

BIBLIOTECA J. M. "LAFRAGUA" PUEBLA U. A. P.

SUPERIORUM PERMISSU ET PRIVILEGIO.

MATRITI:

In Typographia Regia, vulgò de la Gazeta,

MDCCLXXIX.

D. PHILIPPO IV.

HISPANIARUM, ET INDIARUM REGI OPT. MAX.

DOCTOR D. JOANNES DE SOLORZANO PEREYRA, suæ Majestatis in Supremis Justitiæ, & Indiarum Consiliis, Senator.

S. P. D.

INter plura quidem edicta sive mandata, Rex omnium maximè, & potentissimè, quæ Augusta Majestas tua, variis temporibus, suis omnium ordinum Senatoribus, ac Magistratibus, non minori pietate, quàm prudentia direxit, quò eosdem acrius ad Dei cultum summo studio curandum, & justitiam æquo libramine appendendam, attentiores efficeret. Illud caput extulit, quod initio anni M.DC.XLIII. ingruentium bellorum occasione, & ob justas alias, & graves causas, imminentesque calamitates, quæ præsentissimum Divini Numinis auxilium desiderabant, in Supremo Status Consilio viva voce proposuit, & aliis inscriptis transmitti mandavit. Eisdem ardentem Regii sui pectoris zelum in Dei obsequium, & commune totius Hispanæ Monarchiæ bonum aperiens, ac tali ac tanto exemplo, ut ipsum ipsi, sua quisque pro parte, curarent, his verbis adhortans.

Los aprietos en que nos hallamos piden toda mi persona, atencion, y cuidado para su remedio. Y con este fin he suplicado á nuestro Señor, que me alumbre y ayude con sus auxilios para satisfacer á tan grande obligacion, y cumplir enteramente con su santa voluntad y servicio, pues sabe que ese es mi deseo unico. Y juntamente ordeno y mando expresamente á ese Consejo, que lo que es de su parte me ayude á llevar esta carga, como lo espero de su zelo y atencion.

I. *Y le encargo en primer lugar el cuidado y vigilancia en evitar ofensas de Dios, y en que se guarde firmemente su Santa Ley, sin que por ningun caso de la tierra se dispense en la mas minima parte; pues mas quiero perder mis Reynos juntos guardandola, que recobrar quanto se ha perdido, si ha de ser con riesgo de pisar la raya de los Divinos Preceptos.*

II. *En segundo lugar os ordeno, que pongais grande atencion en la administracion de la justicia, sin mirar á respeto humano ninguno, ni dexar de executarla por fines particulares: pues si en esto huviese algun descuido, además de la cuenta tan estrecha que haveis de dar á Dios, os la tomaré Yo tambien, y castigaré con gran rigor á qualquiera que entendiere que no cumple con lo que debe á Dios, y á su Rey.*

III. *En tercero lugar os mando con toda precision, que siempre me trateis verdad lisamente, aunque os parezca que sea en cosa contra mi gusto; que aunque estoy cierto, que si Dios no me dexa de su mano, Yo no le tendré en nada que sea contra*

lo que os digo, como hombre puede ser que falte en algo. Y para en este caso es quando mas he menester que mis Ministros me hablen claro, y no me dexen errar. Y mirad que os pediré estrecha cuenta á todos, si haviendo declarado Yo en esta forma mi voluntad, vosotros no cumplis con ella.

IV. *Tambien os mando, que se tenga gran cuidado en el secreto, porque sin él no se puede gobernar como se debe. Y creo que ha havido poco cuidado en esto, y que se habla fuera de los Tribunales en los negocios mas de lo que fuera razon.*

V. *Fio de ese Consejo, que atenderá con cuidado á executar lo que inviolablemente le ordeno. Y que con el amor que me tiene, y zelo de mi servicio, obrará de modo en mi ayuda, que Yo, y vosotros descarguemos nuestras conciencias, y se abra puerta al bien y quietud de esta Monarquia. Y espero en nuestro Señor, que ha de usar de misericordia con nosotros, y que á mí me ha de dar lugar para acertar á executar mis deseos, y á vosotros para aconsejarme lo mejor, y para cumplir enteramente con vuestras obligaciones.*

Quæ quidem jussio, sive exhortatio, ita mihi pia, gravis, & prudens visa fuit, omniumque ferè documentorum locupleti penu referta, quæ ad rectam, & christianam cujuslibet Regni administrationem conducere possint, ut statim calamum sumpserim, ad eam extollendam, justisque encomiis, & commentariis ornandam; simulque omnibus ostendendum, quàm sit certum, ut cor, ita & labia regum in manu Domini esse, atque adeò ab illis, *ut benè Themistius* (a) *scriptum reliquit*, quamvis Platonis dogma minimè ore pronuntient, neque Aristotelis scripta pervolvant, nihilominus, quæ illi, atque alii Philosophi, post magnum studium senserunt, vel literis tradiderunt, re ipsa atque factis enuntiari, & comprobari, quin, & sæpè sæpius exuperari. Veram simul reddentes priscorum Philosophorum sententiam (quæ nulli justius meliusve quam tibi, aptari, Rex maximè, potest). Certis nimirùm temporum vicibus, heroicas, ac divinas quasdam animas, ad Regnorum Provinciarumque salutem, è cœlo in terras labi. Neque rem novam in hoc labore sumendo facere mihi videbar, cum apud priscos Jurisconsultos in more positum comperiamus (b), ejusmodi orationes Imperatorum, qui suo tempore florebant, congruis commentationibus illustrare.

Quæ etiam ipsæ, ubi hoc honore dignæ videbantur, æreis, imò, & aureis interdum laminis, insculpi solebant, & in Curia figi, & singulis annis Senatu publicè (c) recitari. Jure quidem ac meritò, nam, ut cum Cassiodoro (d) loquar: *Omnia bona cumulat lingua diserta. Famaque temporum de legitima, atque eloquenti jussione generatur, ut penè feriata sit districtio, ubi prævalet eloquentiæ fortitudo.* Dexterè quippè Imperia posita, quasi præmia suscipiuntur, & vetus fuit Populi Romani vox ad Imperatorem Alexandrum Severum (e): *Omnes rectè faciunt omnia, quia tu rectè imperas.* Quod tunc maximè locum habet, cum ab ipso jubente, prout in te accidit, disciplina incohatur, qui semper optimus, & efficacissimus modus jubendi, & suadendi habitus fuit, ut plenius alio loco (f) probabo. Ceterum, cum per ipsum tempus, quo Ego hanc scriptionem

(a) Themist. *orat.* 7.
(b) Brisson. *lib.* 1. *select. antiq. cap.* 16. Contius *pag.* 567. Kanil. & alii verb. *Oratio.*
(c) Lips. *in notat. ad Tacit.* 13. *ann. pag.* 213.
(d) Cassiod. *lib.* 8. *epist.* 13. & *lib.* 6. *epist.* 5.
(e) Xiphil. *in Alexand. Sever.*
(f) Ego *infr. Embl.* 29.

nem parabam, in manus meas pervenisset elegans, & verè ad asciam dedolatus liber documentorum, seu idearum Politicarum, quem sub diversis Symbolis D. Didacus Saavedra Fajardus in lucem emisit, illumque meritò ab omnibus probari, & laudari conspicerem, consultius mihi, tuæque majestati, & reliquis Lectoribus gratius, futurum existimavi, quæ ad illam congesseram in Emblemata quædam digerere, quæ Regii tui Decreti monita, & alia ad instituendum bonum Principem necessaria, distinctis similitudinibus, exemplis, & figuris ostenderent, congruisque Epigrammatis, & copiosis Commentariis illustrata, quid facere is, qui talis esse desiderat? quid contrà fugere debeat, non solùm per aures demitterent, sed quodammodo etiam ob oculos ponerent, atque adeò potentius, & efficacius in ejusdem animum penetrarent, ut in commune bonum se illis instruere, juvareque posset. Quem esse Emblematum finem, omnes qui de eorum regulis scripserunt, uno ore testantur, & exemplo suo Augustus Cesar edocuit, qui, Suetonio (*g*) referente, in evolvendis utriusque linguæ Auctoribus, nihil æquè sectabatur, quàm præcepta, & exempla, publicè, vel privatim salubria, eaque ad verbum excerpta, aut ad domesticos, aut ad exercituum Provinciarumque Rectores, aut ad urbis Magistratus plerumque mittebat. Hoc porrò opus, nulli alii, quam excelsæ Majestati tuæ dicari potuit, vel debuit, non tàm quòd his documentis indigeat, qui illorum Magister esse consbicitur, & me, ad ea proferenda, suis dictis, & factis instruxit, quàm, ut eò unde exierunt, remearent, & fluminum instar, quas ab Oceano capiunt aquas, Oceano redderent. Maximè cum ab eo homine proficiscantur, qui se tot titulis tibi obæratum agnoscit, & nihil vel studio, vel fortuna acquirere possit, quod humilis servus tali, ac tanto Domino jure non quærat, & re ipsa, & animo, alia longè majora offerre non optet. Accedit his, quòd cum hic liber de Regibus, & cum Regibus agat, & quibus virtutibus ornari debeant, commonefaciat, *nullum* aptius Emblema ad eas ostendendas, & suadendas eisdem proponere potui; quàm Augustæ Majestatis tuæ Serenissimum vultum, quem in ejusdem libri fronte hac de causa locare curavi, cum in te uno, omnes quas in aliis optamus, veluti in proprio domicilio conquiescant, junctisque manibus, gratiarum instar, in commune totius Orbis bonum semper incedant. A quibus sigillatim referendis, & efferendis, abstineo, cum ita per totum ipsum splendeant, & supervacuis impendiis laborare videar, si solem certem facibus illustrare, vel intra Epistolæ Cancellos arctare, quod latissimum dicendi campum exposcit, & me in id vel sponte currente, cui, extantis dotibus, & virtutibus, primas meæ orationis partes adscribam, ancipitem reddat, non aliter, atque

——Rubræ dubitat rimatur arenæ,
Quàm prius è variis gemmam legat. Ardet Hyaspis,
Lucet Onyx, viridi radiat fulgore smaragdus,
In partes dubium varias, & singula circum
Illum agit hærentem, spectandi immensa voluptas.

Nullum etiam pariter tutelare Numen potentius, vel præsentius eidem libro, quàm

(*g*) Sueton. *in August. cap.* 89.

quàm eumdem imaginem comparare, quæ, ut ipsa præsefert, totum ferè terrestrem globum sibi supponit, & ita longè latèque dominatur, ut omnes, hucusque cognitas Monarchias, multis partibus superet, verum certumque reddens, quod hyperbolicè de Romana cecinit Horatius (*h*) dum dixit:

Per quas Latinum nomen, & Italæ
Crevere vires: famaque, & Imperii
Porrecta Majestas, ad ortum
Solis, ab Hesperio cubili.

Claudianus (*i*):

Subdidit Oceanum sceptris, & margine Cœli
Clausit opes.

Et Rutilius Numatianus (*k*):

Volvitur ipse tibi, qui continet omnia Phœbus;
Eque tuis ortus, in tua condit equos.

Et nuperus quidam Scriptor, qui longum, & elegans carmen, quo hoc ipsum ostendit sic clausit (*l*):

Hesperiis nemo Regnorum finibus exit, longius, &c.

Ceterum, quoniam de hoc argumento alibi (*m*) pluribus egi, cohibere quoque nunc in eodem calamum expedit, præsertim cum quò Celsiorem, & Augustiorem Majestatis tuæ gloriam, & potentiam ostenderim, eò majorem audaciæ notam incurrere possim, qui tantum Regem adeò tenui, & levi densi (quod ajunt) munere, audeam interpellare. Sed quem tua terret Majestas, eximia, & omnibus nota clementia, & benignitas excitat, quæ sola te ipsum ex magno majorem reddere potuit. Et quòd in ejusmodi oblationibus, offerentis potius animus, quàm oblatæ rei pretium attendi debet. Unde cum Lucano (*n*) concludam:

Quòd, si digna tua minùs est mea pagina laude,
At voluisse sat est: Animum non carmina jacto.

Et Deum Opt. Max. enixis, & supplicibus votis precari non desinam, ut Majestatem tuam, in commune Christiani Orbis bonum, per plures annos in columem servet, & felicibus auspiciis, tàm bello, quàm pace, secundet, & optata virili prole fæcundet.

(*h*) Horat. 4. carm. Od. 15.
(*i*) Claud. in 4. Cons.
(*k*) Rutil. in Itiner.
(*l*) Hugo Grothius in Poem. lib. 2. Sylvar.
(*m*) Ego 1. tom. de Indiar. Jur. lib. 1. cap. 16. ex num. 42. ad 94.
(*n*) Lucan. in Carm. ad Pison.

LEC-

LECTORI.

NEscio an te, Lector, ut solent alii, candidum vocem, cum jam, vel de suo tempore, dicat Ovidius (*a*):

Candor in hoc ævo, res intermortua penè.

Et in nostro, sic se hodie mores hominum habeant, ut non solùm omnes sapere, omnes censere velint; sed, quod magis dolendum est, vix aliquis librum aliquem, laboris sui fructum, & testem, in lucem mittere paret, quin jam alii, ad illum carpendum, & mordendum, Aristarchi obeliscos intendant, & Theonis dentes exacuant. Sed qualiscumque sis, si Scriptionis hujus causam noscere cupis, eam ex Epistola ad Potentissimum Regem nostrum Dedicatoria discere poteris: Si laborem, & utilitatem, hoc etiam tibi ipsius libri lectio mostrabit, quem fortè magis fructu, quàm fronte, aut fronde beatum reperies. Cum ultra Emblematum inventionem, metricamque eorum expositionem, quam tibi æstimandam, & cum aliis hujus generis conferendam, relinquo, peculiaribus Commentariis singula illustrare curaverim, in quibus quicquid ad unius cujusque thema, vel lemma ornandum, & comprobandum in Sacris literis Sanctum, in Sanctis Patribus pium, in Philosophis serium, in Jure consultis maturum, apud Oratores grave, in Annalibus fidele, in Panegyristis plausibile, in Poetis lepidum, in Symbolicis, & Emblematariis figuratum inveni, eo studio contigessi, ut argumenti veritatem, & utilitatem eloquentia commendet, & ipsa dicendi facundia simul ab ipso argumento commendationem recipiat. Eloquentia, inquam, non vana, nec assectata, vel ab ipsa sermonis obscuritate petita, sive, ut proprius dixerim, Mimica, qualem hodie (heu dolor) multi sectantur; sed qualem materiæ gravitas, & dignitas exigit, quæ non tàm diserta, quàm fortia desiderat; cum ad profectum, & bonam mentem in omnibus tendat, nec plausum quærat, vel reconditos verborum fætores, *ut alibi Suetonius* (*b*) *scripsit*, aut inania seculorum ornamenta, sed salubria rerum emolumenta, & remedia magis quàm lenocinia, quæ scilicèt, ut in simili inquit Salvianus (*c*): *Non tam otiosorum auribus placeant, quàm ægrotorum mentibus prosint.* Quam etiam Doctrinam Tullius (*d*), licèt Eloquentiæ parens, Philosophis tradit, inquiens, se in eis, si eloquentiam adferant, non aspernaturum; si careant, non admodùm efflagitaturum, & imprudentiam magnam, aut stultitiam singularem esse, in solo verborum amore versari, rem verò, & causam, & communem utilitatem relinquere. Et Seneca (*e*), qui non contentus uno in loco docuisse, melius esse res ipsas intueri, & harum causa loqui, ceterùm rebus verba permittere, ut quà duxerint, hac inelaborata sequatur oratio. In alio (*f*), ad Lucilium scribens, generalius effatur, non oportere viros magnos, anxios esse, circa verba, & eorum compositionem, neque esse argumentum virile concinnitatem, in qua aliqui juvenes, barba, & coma nitidi, & de capsula toti, totum opus ponere solent. Quod tamen ita accipiendum existimo, ut simul ab altero aliorum erro-

re

(*a*) Ovid. 2. *de Ponto, eleg.* 1.
(*b*) Sueton. *in Præfat.*
(*c*) Salvian. *de Gubern. Dei, in Præfat.*
(*d*) Tullius *in Orat. pro Cecin.*
(*e*) Senec. *de Tranquill. vitæ, lib.* 1. *cap.* 1.
(*f*) Idem *ad Lucill. epist.* 115.

re caveamus, qui putat, ex ejusmodi sententiis licentiam dari, inquinatè, barbarè, incultè, horridève loquendi, modus enim in rebus omnibus est servandus, ne in illud Horatii (*g*) impingamus:

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

Et hoc est, quod Ego observare, & vitare curavi, modicè, & quod in rem præsentem sufficiat, orationi deserviens, & cetera, quæ pompam magis habeant, quàm fructum, ex professo relinquens. Quod si fortè Zoilus aliquis adhuc oblatret, me rem ab aliis multis actam, nunc agere, eandemque alienis potius, quàm meis sententiis, & documentis ornare, sileat precor, & sciat, tàm vetus, quàm certum illud Comici esse (*h*): *Nil dictum, quod non dictum prius,* sed adhuc, ut benè Baldus (*i*), post Senecam (*k*), inquit, scientiam non esse occupatam, nec inventa inventuris obstare, vel illos inglorios manere, qui ab aliis semiperfecta, ad finem perducunt, vel ex alienis velleribus suam telam contexunt, vestemve, ut polimitarii solent, sericis, aureisve phrygionibus ornant. Sic enim Græcos Philosophos Poetasque fecisse, latè Clemens Alexandrinus (*l*) ostendit. Et Divus Hieronymus (*m*), postquàm eodem modo Divum Cyprianum, Lactantium, & Hilarium excusat, qui post Tertullianum ausi sunt, fermè per eamdem lineam, serram reciprocare, sive eamdem incudem tundere, ita, valdè nostræ intentioni cohærenter, subjungit: *Stamina, & fila nonnunquam ponunt priores, ut posteriores vestem inde conficiant.* Divus etiam Augustinus (*n*), idem ipsum edocens: *Utile esse*, inquit, *plures libros à pluribus, diverso stilo, etiam de eisdem quæstionibus fieri, ut ad plurimos res ipsa perveniat, ad alios quidem sic, ad alios verò sic.* Et planè, licèt quæ alienis sententiis, & auctoritatibus adstruo, Ego eisdem nec visis, nec lectis, congruenter fortè, pro meo tenui captu, dicere possem, sententiæ tamen Seneca (*o*) hærens, quidquid ab aliis benè dictum est, meum facere potui, & quas Regibus, ac Principibus doctrinas suadere cupio, majus apud ipsos pondus habituras putare debui, si his veluti robustioribus pedamentis, aut tibicinibus fulcirentur, Macrobii (*p*) consilium sequens, qui similem objectionem, quàm sibi fieri posse prævidit, quòd aliorum auctoritates suis libris insereret, his verbis excusat: *At cum à veteribus dicta referimus, ipsorum Auctorum dignitate defendimur.* Seneca (*q*) etiam, licèt in quadam Epistola notare videatur eos, qui sub aliis moventur, & hoc Zeno dixit, hoc Cleantes, ingeminant, nihil de suo proferentes, dignum (*r*) quod memoriæ mandetur, in eadem tamen, & in aliis, ita priores sequi, & allegare permittit, ut non Dominos, sed duces nostros esse arbitremur, & apum imitatione, quidquid lectione collectum est, stilus redigat in corpus, ut etiamsi apparuerit unde sumptum sit, aliud tamen esse, quàm unde sumptum est appareat. In eamdemque Doctrinam, & apum similitudinem, plures alii consentiunt, quos alibi (*s*) adduxi, & nunc quia trivialis est, missos facere vo-

(*g*) Horat. *lib.* 1. *Satyr.* 2.
(*h*) Terent. *in Prolog. Eunuch.* Erasm. *in hoc Adag. p.* 537.
(*i*) Bald. *in Proem. Decretal.*
(*k*) Senec. *epist.* 79.
(*l*) Clemens Alexand. *lib.* 6. *Strom. cap.* 1.
(*m*) D. Hieron. *in Præfat. epist. ad Hebr.*
(*n*) D. August. *in quæst. de Trinit, cap.* 3.
(*o*) Senec. *epist.* 16.
(*p*) Macrob. 2. *Saturn. cap.* 1.
(*q*) Senec. *epist.* 33.
(*r*) Idem *ibid. & epist.* 45. & 80. & 84.
(*s*) Ego *in tractat. de Parricid. lib.* 1. *cap.* 13. & *dist.* 1. *tom. lib.* 2. *cap.* 1. *ex num.* 2. *ad* 18. Noviss. Pat. Gabr. de Henao *in sua doctiss. Empireologia, præloq.* 8. *ex num.* 24.

re caveamus, qui putat, ex ejusmodi sententiis licentiam dari, inquinatè, barbarè, incultè, horridève loquendi, modus enim in rebus omnibus est servandus, ne in illud Horatii (g) impingamus:

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

Et hoc est, quod Ego observare, & vitare curavi, modicè, & quod in rem præsentem sufficiat, orationi deserviens, & cetera, quæ pompam magis habeant, quàm fructum, ex professo relinquens. Quod si fortè Zoilus aliquis adhuc oblatret, me rem ab aliis multis actam, nunc agere, eandemque alienis potius, quàm meis sententiis, & documentis ornare, sileat precor, & sciat, tam vetus, quàm certum illud Comici esse (h): *Nil dictum, quod non dictum prius,* sed adhuc, ut benè Baldus (i), post Senecam (k), inquit, scientiam non esse occupatam, nec inventa inventuris obstare, vel illos inglorios manere, qui ab aliis semiperfecta, ad finem perducunt, vel ex alienis velleribus suam telam contexunt, vestemve, ut polimitarii solent, sericis, aureisve phrygionibus ornant. Sic enim Græcos Philosophos Poetasque fecisse, latè Clemens Alexandrinus (l) ostendit. Et Divus Hieronymus (m), postquàm eodem modo Divum Cyprianum, Lactantium, & Hilarium excusat, qui post Tertullianum ausi sunt, fermè per eamdem lineam, serram reciprocare, sive eamdem incudem tundere, ita, valdè nostræ intentioni cohærenter, subjungit: *Stamina, & fila nonnunquam ponunt priores, ut posteriores vestem inde conficiant.* Divus etiam Augustinus (n), idem ipsum edocens: *Utile esse*, inquit, *plures libros à pluribus, diverso stilo, etiam de eisdem quæstionibus fieri, ut ad plurimos res ipsa perveniat, ad alios quidem sic, ad alios verò sic.* Et planè, licèt quæ alienis sententiis, & auctoritatibus adstruo, Ego eisdem nec visis, nec lectis, congruenter fortè, pro meo tenui captu, dicere possem, sententiæ tamen Seneca (o) hærens, quidquid ab aliis benè dictum est, meum facere potui, & quas Regibus, ac Principibus doctrinas suadere cupio, majus apud ipsos pondus habituras putare debui, si his veluti robustioribus pedamentis, aut tibicinibus fulcirentur, Macrobii (p) consilium sequens, qui similem objectionem, quàm sibi fieri posse prævidit, quòd aliorum auctoritates suis libris insereret, his verbis excusat: *At cum à veteribus dicta referimus, ipsorum Auctorum dignitate defendimur.* Seneca (q) etiam, licèt in quadam Epistola notare videatur eos, qui sub aliis moventur, & hoc Zeno dixit, hoc Cleantes, ingeminant, nihil de suo proferentes, dignum (r) quod memoriæ mandetur, in eadem tamen, & in aliis, ita priores sequi, & allegare permittit, ut non Dominos, sed duces nostros esse arbitremur, & apum imitatione, quidquid lectione collectum est, stilus redigat in corpus, ut etiamsi apparuerit unde sumptum sit, aliud tamen esse, quàm unde sumptum est appareat. In eamdemque Doctrinam, & apum similitudinem, plures alii consentiunt, quos alibi (s) adduxi, & nunc quia trivialis est, missos facere vo-

(g) Horat. *lib. 1. Satyr. 2.*
(h) Terent. *in Prolog. Eunuch.* Erasm. *in hoc Adag. p. 537.*
(i) Bald. *in Proem. Decretal.*
(k) Senec. *epist. 79.*
(l) Clemens Alexand. *lib. 6. Strom. cap. 1.*
(m) D. Hieron. *in Præfat. epist. ad Hebr.*
(n) D. August. *in quæst. de Trinit, cap. 3.*
(o) Senec. *epist. 16.*
(p) Macrob. *2. Saturn. cap. 1.*
(q) Senec. *epist. 33.*
(r) Idem *ibid. & epist. 45. & 80. & 84.*
(s) Ego *in tractat. de Parricid. lib. 1. cap. 13. & dist. 1. tom. lib. 2. cap. 1. ex num. 2. ad 18.* Noviss. Pat. Gabr. de Henao *in sua doctiss. Empireologia, praleq. 8. ex num. 24.*

volo. Solinum (*t*) addidisse contentus, qui suum se Polyhistorem ex antiquiorum libris consarcinasse, his verbis excusat: *Quid enim proprium nostrum esse possit, cum nihil omiserit antiquitatis diligentia, quod intactum ad hoc, usque ævi permaneret.* Et aptius adhuc Justum Lipsius (*u*), qui ita de Centonibus hinc atque illinc accersitis, ex quibus suam construxit Politicam, loquitur: *Quid utilius potui, quàm tot sententias in unum conducere, pulchras, acres, & ita me salus amet, ad salutem natas generis humani? Nam quod Ego eadem dicarem; eo quandò mini eademvis, aut fides? Ut in uno aliquo telo, aut gladio, multum interest à qua manu veniat: sic in sententia, ut penetret, valdè facit robustæ alicujus, & receptæ auctoritatis pondus, at qui ea veteribus adest, &c.* Quod urgentius, & præstantius, adhuc in sententiis carminibus comprehensis contingit, quibus, secundùm Senecam (*x*): *Magis animi feriuntur.* Idque in causa fuit, ut Ego eis plurimum hoc inopere indulserim. Licere ergo mihi debuit, usurpasse communia, non aliena occupasse, & novè sæpè dixisse non nova, eademque venustasse, & fideliter coaptasse, præsertim cum nullum Auctorem sua laude fraudaverim, semper eos, per quos profecerim, fassus, & Symachi (*y*) expromissione, sive pollicitatione contentus, dum docuit, quodam pacto societatem laudis affectare eum, qui aliena benedicta congruenter enuntiat. Quare, & Luna, quamvis mutuato à Sole splendore præfulgeat, quia tamen illo aptè, & debitè utitur, æquè magni luminaris appellatione, ac Sol ipse in Sacra Pagina indigitatur. Quod autem mea hæc Emblemata, meis ipse commentationibus illustraverim, vitio quoque verti non poterit, nam idem omnes illorum Scriptores, tàm nostrates, quàm alienigenas, uno Alciato excepto, fecisse comperies, ut quæ carmine, vel lemmate breviter insinuarunt, latiùs aperirent, eorumque mentem, & originem, suique animi sensa, distinctius exponerent. Quod nemo meliùs, quàm ipse Auctor præstare potest, ut in suis Paradoxis Cicero fecit, brevem, & occultum uniuscujusque titulum, longa interpretatione patefaciens, & Joannes Picus Mirandulæ Princeps, alia exempla recensens, & eamdem rationem adducens, cur suos ipse sacros, & heroicos Hymnos, omni quidem laude dignos, propriis glossematis explanaverit. At, si rursus objicias, nec mea ætate, conditione, vel professione hoc opus dignum videri, à quò fortè majora tibi pollicebaris, & in quo sera hæc, & minùs seria industria, turpis ambitio videri potest, ut alibi in simili Plinius Junior (*z*) scripsit, animadvertas precor, me succissivis horis ista curasse, & in graviorum studiorum veluti levamentum, quorum satietatem, aliorum interpositio depellere solet. Et vel hac excusatione cessante, hoc ipsum, quod minùs serium prima tibi fronte videtur, penitiùs inspectum (quod præfiscinè dixerim) Alcibiadis Silenum exhibiturum, cum plura introrsum, quàm putas, mysteria, & documenta contineat, quæ ad Dei cultum, ad Principum institutionem, & cujuslibet benè moratæ Reipublicæ gubernationem conducant, omniumque fere disciplinarum concentum, quem Græci *Encyclopædiam*, Quintilianus (*a*), & alii *Orbem Doctri-*

(*t*) Solin. *in epist. ad Autium.*
(*u*) Lips. *in Præfat. ad suam Politicam.*
(*x*) Senec. *epist.* 108.
(*y*) Symmach. *in Epistolis.*
(*z*) Plinius Jun. *lib.* 3. *epist.* 1.
(*a*) Quintil. *lib.* 1. *Inst. orat.*

trinæ vocare solent. Ita ut si velis singula Emblemata, locis Sacræ Scripturæ, Jurisconsultorum responsis, Philosophorum placitis, Politicorumvè Aphorismis aptare, id facili negotio consequi possis, & pariter, ut cum Sidonio (*b*) loquar, ad alia nomina Camænarum, quæ propriam de se sibi pariunt nuncupationem. Bona ergo mente, quæ bono animo dicta sunt cape, quæ tibi placuerint, cum minùs placitis pensa, quæ vulgaria censueris, aditum ad selectiora, & recondiora parare considera, & juxta Divi Leonis (*c*) Papæ sententiam, melius esse doctos onerare jam notis, quàm rudes fraudare discendis. Et denique, si in aliquo fortè errasse, vel minùs rectè sensisse compereris, fas esse longo inopere somnum obrepere, & ubi plura nitent in eo, non debere Lectorem paucis offendi maculis (*d*):

——Quas aut in curia fecit,
Aut humana parum cavit natura.

Quod si adhuc livori tuo, magis quàm labori meo deferens, in mordendo, in carpendo persistas, hoc mihi nunc magis placebit, quod tibi non placeam, modò doctis, & probis non omninò displiceam, à Symacho (*e*) doctus, fructum laboris esse, placere melioribus, & à Menandro:

Ubi agere honesti insistis, aut quicquam boni,
Propone spem menti bonam: certus Deum
Conatibus justis tuis fore adjuvam.

Mens quippè boni studii, & pii voti, *ut Salvianus* (*f*) *dixit*, etiamsi effectum non invenerit cæpti operis, habet tamen pretium voluntatis. VALE.

(*b*) Sidon. *lib.* 5. *epist.* 2. *ad Mamer.*
(*c*) D. Leon. *Serm.* 5. *de Nativ. Domini*
(*d*) Horat. *in Art. Poet.*
(*e*) Symmach. *lib.*9. *epist.* 39.
(*f*) Salvian. *in Præfat. ad lib. de Gubern. Dei.*

DE

trimæ vocare solent. Ita ut si velis singula Emblemata, locis Sacræ Scripturæ, Jurisconsultorum responsis, Philosophorum placitis, Politicorumvè Aphorismis aptare, id facili negotio consequi possis, & pariter, ut cum Sidonio (*b*) loquar, ad alia nomina Camænarum, quæ propriam de se sibi pariunt nuncupationem. Bona ergo mente, quæ bono animo dicta sunt cape, quæ tibi placuerint, cum minùs placitis pensa, quæ vulgaria censueris, aditum ad selectiora, & recondi-tiora parare considera, & juxta Divi Leonis (*c*) Papæ sententiam, meliùs esse doctos onerare jam notis, quàm rudes fraudare discendis. Et denique, si in ali-quo fortè errasse, vel minùs rectè sensisse compereris, fas esse longo inopere somnum obrepere, & ubi plura nitent in eo, non debere Lectorem paucis of-fendi maculis (*d*):

——Quas aut in curia fecit,
Aut humana parum cavit natura.

Quod si adhuc livori tuo, magis quàm labori meo deferens, in mordendo, in carpendo persistas, hoc mihi nunc magis placebit, quod tibi non placeam, mo-dò doctis, & probis non omninò displiceam, à Symacho (*e*) doctus, fructum laboris esse, placere melioribus, & à Menandro:

Ubi agere honesti insistis, aut quicquam boni,
Propone spem menti bonam: certus Deum
Conatibus justis tuis fore adjuvam.

Mens quippè boni studii, & pii voti, *ut Salvianus* (*f*) *dixit*, etiamsi effectum non invenerit cæpti operis, habet tamen pretium voluntatis. VALE.

(*b*) Sidon. *lib.* 5. *epist.* 2. *ad Mamer.*
(*c*) D. Leon. *Serm.* 5. *de Nativ. Domini*
(*d*) Horat. *in Art. Poet.*
(*e*) Symmach. *lib.*9. *epist.* 39.
(*f*) Salvian. *in Præfat. ad lib. de Gubern. Dei.*

DE

DE DON GREGORIO DE TAPIA Y SALCEDO, CABALLERO, Y FISCAL del Orden de Señor Santiago á la Obra, y Retrato del Autor.

SONETO.

NO en lienzo de colores eloquente,
Ni en lámina de lineas animada
Puede estár dignamente colocada
De tu efigie lo ilustre, y lo eminente.
Sol eres (gran Solorzano) luciente,
Y asi en la superficie mas dorada,
Rayos del Sol la mostrarán copiada,
A Oriente ahora, si antes á Occidente.
Bartulo nuevo, Baldo mejorado,
Diste á otro Polo luz con gran decencia,
En que fuiste Maestro celebrado;
Y ahora del Egypto en la eloquencia
Simbolica erudito has ostentado,
Que eres simbolo y timbre de la Ciencia.

Doctoris D. Francisco de Solorzano Pereyra & Paniagua, Auctoris filii, & in Alma Saguntina Ecclesia Canonici, & Scholastici. Ad Patrem carissimum.

QUERULUM EPIGRAMMA.

ESse licèt soleat votum commune Parentum,
Annare in natis nomen, & ora sua.
At tu, care parens, quamvis tibi plurima Proles:
Æternus Libris vis magis esse tuis.
Dumque cupis famam doctis protendere chartis,
In natis tantùm linquitur invidia,
Aut lachrymæ, quales fudit cum parvulus olim
Vidit Alexander clara Trophæa Patris.

Ad eundem amplissimum virum, quod etiam nunc senex, chartis impalescat.

DISTICHUM CHRONOLOGICUM.

SICCIne nVLLA qVIes? Carpent nVLLa otIa MVsæ?
VItæ fILa tVæ teXVIt an ne Labor?
Anno M.DC.LII.

Licenc. D. Didaci Bolero & Caxal, in Regiis hujus Curiæ Tribunalibus causarum Patroni, & simul in Supremo Sanctæ, & Generalis Inquisitionis Consilio, pauperum, & Carceratorum Advocati.

In Laudem Operis, & Auctoris, sibi multis titulis venerandi.

EPIGRAMMA.

AUctor inexhaustas magno cum Numine Divum,
Alterius postquam protulit Orbis opes.
Dum præclara parat patrio glossemata Juri,
Doctus utroque foro, magnus utroque Polo.
Alciato similis, non ulli laude secundus,
Hoc Suadæ, & Phœbi nectare sparsit opus.
Principis exemplar reddunt Emblemata veri,
Quo possint mores, Regnaque jure Regi.
Imperio majus, legi est submittere culmen,
Ergo operi meritò cedere sceptra queunt.
Si tulit is punctum qui miscuit utile dulci,
Hic liber est, ultra plus nihil esse potest.

José M. Luengas
U.A.P. Puebla

Ad ejusdem operis, & Auctoris Laudem, Reverendi Admodum Patris, Sanctæ Theologiæ Magistri, Fr. Nicephori Schasti Melisseni, Ord. Erem. Sancti Patris Augustini.

EPIGRAMMA.

DUm, Solorzane, tradis Centum Emblemata Regum,
Atque hos regnandi munera certa duces:
Par Tibi munus erit, paria hi Tibi dona rependent,
Per Te illi vivant, Tu per eos vigeas:
Et Te, Lucifero exorto, jam Regibus ultrà
Hesperus Hesperiis non metuendus erit.

D. Joannis de Henao, in laudem D. D. Joannis de Solorzano Pereyra.

EPIGRAMMA.

PRincipis advigilas doctrinæ, & moribus Argus,
Qualiter, & Custos Isidis ille vigil.
Centena ceu luce, micas Emblemate Centum,
Queis vigor illius Luminis impar ear.
Sidera Aristoridæ proles Cyllenia clausit,
At tua nec tempus clausa videbit iners.
Tu te ipsum super astra levas, & ut Astrifer Argus
Indefectibili lumine Stella nites.

Aliud ejusdem in eumdem.

NUllus ab Occiduis rediit te opulentior Indis,
Et nec congessit largius ullus opes:
Aureus Hispani relegis tua littora mundi,
Sed non vel Cresi, divitiisve Midæ.
Scilicèt, & Phrygii, & Lydi dona aurea Regum
Pectora Magnanimi non tetigere viri.
Aureus ast nostras relegit Chrysostomus oras,
Cui mirat auriloquis aurea lingua modis;
Hisce autem Regum sic sacra Palatia ditas,
Ut tibi jure Orbis plauserit illud ovans;
Per te Saturni redeunt, Solorzane, regna,
Nostraque Politicis aurea secla facis.

D. Joannis de Solorzano Aranda, Equitis Jacobæi, in laudem D. D. de Solorzano Pereyra avunculi sui.

QUi Indiacas olim ditavit legibus oras,
Dixit, & auriferis aurea jura plagis;
Non minùs, ac Indum, nostrum fortunet ut Orbem,
Dogmata dat genio gemmea digna suo:
Ardua Politicus subit ecce Palatia Regum,
Atque animos loquitur, quos sacra Sceptra decent.
Moribus his gaudet Regalis purpura tingi,
Major, & hinc ostro surgit honoris apex.
Ædipodionidæ Centeno Emblemate signat;
Queis magno Alciato se tulit usque parem.
Immortale tibi, Solorzane, præcino nomen;
Dum Regum steterint Sceptra, superstes eris.
Æternis animis hominum tua scripta perennant
Sculpta, velut firmis ære, adamante, cedro.

D. Joannes de Solorzano Pauiagua, Calatravensis Eques, in Collegio majori Salmantino, quod Archiepiscopi vocant, purpuratus, optimi Parentis optimo operi.

NUnc mihi Castalio latices è fronte propina
Phœbe: jubet Patrius condere carmen amor.
Condere cogit amor, sed non fidente paratu,
Te, Pater, ut celebret, nostra Thalia venit.
Te frontis commendat honos, te gratia linguæ,
Atque capax gemini Mens generosa Poli.
Tu Musis, primis etiam dilectus ab annis,
Nosti quas Elicon condat avarus opes.
Abdita mòx legum pandis arcana, diserto
Mòx calamo exornas jura verenda fori.
Inde suas dives tibi credidit India leges,
Credidit & leges tellus libera suas.
Nec tibi civiles satis est componere mores,
Unus quem nequit continuisse Polus.
Instituis Reges, populis qui jurà dedisti,
Ingenio major Regibus inde tuo.
Nam tibi, cui desunt Sceptra, immortale parabit
Nomen, quo Reges instruis, istud opus.
Parcet livor edax illi, & per secula vives
Minos Judicibus, Seneca Principibus.

IN-

INDEX, ET SUMMARIUM

EMBLEMATUM, ET LEMMATUM REGIO POLITICORUM, quæ in eis continentur, & illustrantur.

EMBLEMA PRIMUM.

EX Dei mundum incubantis figura, cum Lemmate: *Totum condens, totum complens* quo, ex Dei incondendo Mundo Potentia, & divina in omnibus inter essentia, ipsum solum, summum ejusdem Mundi Imperium tenere, probatur. Pag. 1.

EMB. II. Ex historia Sybillæ Tiburtinæ, Augustum Cæsarem admonentis, Christum recens natum, solum & verum Mundi Dominum esse, & vocari posse, cum lemmate *Deus solus Dominus*, & copiosa relatione, & damnatione eorum, qui hoc nomen, & alios divinos Titulos affectarunt, pag. 6.

EMB. III. Ex historia Salmonei, Jovis sibi fulmina vindicantis, cum lemmate *Superborum Principum Typus*, & variis locis, & exemplis divinæ punitionis, in eos, qui Dei potentiam superare, vel æmulari ausi sunt, pag. 11.

EMB. IV. Ex loco Plauti, Deum homines, quasi pilas habere, dicentis, cum lemmate *Reges Deus habet quasi pilas*, & longa ejus explicatione, aliorumque, quibus homo *Ludibrium Dei* appellatur, & variis exemplis, quibus idem ostenditur, inter quæ novissimum de Rege Angliæ Carolo Stuarto, à suis capite plexo, pagin. 15.

EMB. V. Ex vitrea, & alata Fortunæ pictura, cum lemmate *Fortuna vitrea est*, & utili, & copiosa Regum admonitione, quàm parum ei fidere debeant, & ne, illius aure prosperè flante, superbiant, sed Deo, qui verus Fortunæ est avitor, se totos, suaque omnia tàm bello, quàm pacem committant, pag. 22.

EMB. VI. Ex historia victi, victique Regis, Sesostris currum trahentis, cum lemmate *Adversorum levamen*, & lata ejusdem Historiæ, & aliorum similium relatione, & variorum locorum expensione, quibus Reges momentur, in adversa Fortuna, ex ipsius versatilis rotæ variatione, bono animo esse, & spem melioris habere, pag 31.

EMB. VII. Ex paxilli non benè parieti hærentis, apud D. Cyprianum similitudine, cum lemmate *Labitur, quod Deo benè non hæret*, & luculentia ejus illustratione, & Regum admonitione, quòd tunc fortunam constantem, & manentem sperare possint, cum Deo & virtutibus benè adhæserint, pag. 35.

EMB. VIII. Ex Jovis pictura, cum titulo *Optimus Maximus*, quo ab Ethnicis donari solebat, & lemmate *Optimus, ut Maximus*, à Cicerone, Seneca, Plinio, & aliis mutuato, qui hinc vanos, & superbos aliquorum Regum, & Imperatorum Titulos carpunt, & prius Optimos se suis gestis, & virtutibus ostendere debere docent, quam *Maximi*, aut *Magni*, appellationem admittere. Pluribus locis, & exemplis in hujus Doctrinæ comprobationem adductis, pag. 44.

EMB. IX. Ex historia Rudolphi Imper. piè, & religiosè Sacram Eucharistiam comitantis, cum lemmate *Religionis Præmium*, & Regum ad hoc exemplum sequendum, & Religionis curam habendam, exhortatione, & quantum in hoc Hispani, & Austriaci semper excelluerint ostensione, pag. 49.

EMB. X. Ex alia historia ejusdem Rudolphi, Crucem pro Sceptro in sua inauguratione sumentis, cum lemmate *Sceptrum Præstabile*, Quod loculenter ornatur, & in vera Crucis, & Christi Imitatione, & Pietatis, ac veræ Religionis stricta observatione, verum, & securum Regum, & Regnorum Sceptrum Fulcrumque consistere, pluribus demonstratur. Multis etiam, in Crucis laudem, & gloriam, adductis, & expensis, pag. 54.

EMB. XI. Ex Mercurii caduceati, homines tamquam oves pascentis, & regentis figura, cum lemmate *Hominum Regimen Deos poscit*, & lata hujus sententiæ illustratione, & quòd Ars Regnandi, est Ars Artium, & Divinum hominem poscit, & qualiter Reges suorum Populorum Pastores, Patres, & Medici esse debeant, vocarique soleant, pag. 61.

EMB. XII. Ex lucernæ ardentis similitudine, à Sacris, & Prophanis literis sumpta, cum lemmate *Symbolum Regum*, quo eorum officium significatur, & qualiter suis lucere debeant, & pro illis tuendis, & illuminandis ardere, & vitam impendere. Pluribus ad hoc probandum, & ornandam adductis, & cur olim ante Imperatores lucernam præferre, moris fuisset, pagin. 66.

EMB. XIII. Ex humani Capitis representatione, ad cujus similitudinem se habere in omnibus Principes debent, cum lemmate *Officium Regis, officium Capitis*, & copiosa, & laboriosa eius comprobatione, & illustratione, pag. 70.

EMB. XIV. Ex Apophthegmate Henrici IV. Galliarum Regis, Regum vitam officio Textoris assimilantis, cum lemmate *Regum vita, quasi Texentis*. Et curarum utriusque peculiari expensione, & comparatione, pluribus gravissimorum Auctorum testimoniis locupletata, pag. 77.

EMB. XV. Ex Pictura aculeatæ Regum Coronæ, cum lemmate, *Munus inversa docebit.* Quo significatur, quantis curis, & anxietatibus, Regum capita, & pectora subsint, ut pluribus locis, & exemplis ostenditur. Aliquibus etiam de Coronarum origine, & differentiis breviter peroratis, pag. 80.

EMB. XVI. Ex Luciani, & aliorum similitudine, qui Colossos exterius auratos, & mira arte fabrefactos, interius autem spinis, clavis, & spartis plenos, Principibus comparant. Cum lemmate, *Splendor Regum mendax*, & multorum testimoniorum, & exemplorum relatione, quibus anxiæ, & assiduæ curæ, quæ Regum semper præcordiis hærent, manifestantur, pagin. 85.

EMB. XVII. Ex Regum Persarum more, qui Cubicularium præfecerant, ut eos summo mane ad vigilandum, & negotia Regni curanda excitaret. Cum lemmate, *Regum Vigilia*, & aliis multis, quæ ad hanc indesinentem Regum curam, & in rebus omnibus vigilantiam suadendam conducunt, pag. 91.

EMB. XVIII. Ex simili Plutarchi, & aliorum, qui Reges segnes, & desides, Tragœdiarum Regibus comparant. Cum lemmate, *In Reges desides*, & lata hujus vitii execratione, pagin. 96.

EMB. XIX. Ex Mossænicorum more, Reges, quos eligebant, compedibus detinentium, malequè mulctantium, si munus suum minùs rectè peragerent. Cum lemmate, *Discite Justitiam Moniti*, & similium exemplorum relatione, & illius quæstionis resolutione, an, & quando Reges ob ignaviam, vel Tyrannidem, deponi possint? Et aliqua de excelentiis, & laudibus vitæ privatæ, pag. 100.

EMB. XX. Ex simili damnosarum locustarum, quia Regem non habent. Et ex contrario, de utilitate, & bona gubernatione. Apum, quia illum habent, & maximè colunt. Cum lemmate, *Exlex Grex, ubi non est Rex.* Et lata dissertatione, de precissa Rectoris in qualibet benè constituta Rep. necessitate, pag. 105.

EMB. XXI. Ex Pictura Apollinis, secundùm Callimachum Panaceam desuper ex crinibus in homines compluentis. Cum lemmate, *Sapientiam Principis, salus Populis.* Et accurata ejusdem illustratione, & boni Principis descriptione, & quod Reges boni, veluti Medici suorum existunt, pag. 109.

EMB. XXII. Ex Nuceæ arboris similitudine, quæ omnia sub se sata lædere dicitur, cum lemmate, *Umbra mali Principis*, & commemoratione damnorum, quæ à Tyrannis, & injustis causantur, eorumque ex variis Auctoribus descriptione, pag. 114.

EMB. XXIII. Ex Solis Eclypsim patientis figura, & similitudine. Cum lemmate, *Regis error Populis Exitialis*, & ejus comprobatione, collatis noxiis effectibus, quos Eclypsis, & Rex malus producere solent, & examine rationis, cur Deus, Regum peccata in eorum subditis plectere soleat, pag. 118.

EMB. XXIV. Ex Homeri Doctrina, tradentis, Jovem ipsum, Reges ad benè gubernandum dirigere, & erudire. Cum lemmate, *Deus, quos erigit, dirigit*, & copiosa hujus doctrinæ ex Sacris, & profanis literis, & exemplis, comprobatione. Et quòd non solùm mentes, & corda Regum, verùm, & salus, & corpora, in peculiari Dei tutela sint, & à pluribus Angelis custodiantur, pag. 122.

EMB. XXV. Ex Lycurgi ad Lacedœmonios exemplo, in duobus Canibus, ex eisdem parentibus natis; sed propter educationis differentiam, diversos mores habentibus. Cum lemmate, *Educationis vis*, & latissima hujus documenti exhortatione, & illustratione; & quantum in omnibus hominibus, & maximè in Regibus, & Principibus, Bonam à teneris annis institutionem, & educationem curare oporteat, pag. 126.

EMB. XXVI. Ex Palladis Icone, quam simul Armorum, & literarum Deam Veteres faciebant, & effigiabant. Cum lemmate, *Armis, & literis*, & latissima dissertatione ad probandum, hæc in Regibus, & Principibus amicè conjurare debere, & quibus præcipuè artibus, & quatenus à teneris imbui debeant. Rejecta barbara aliquorum sententia, qui eos illiteratos esse maluerunt: Et aliorum, qui per Magiam Divinatricem, & alias illicitas artes, futura perquirere posse, docere videntur, pag. 133.

EMB. XXVII. Ex Mercurii figura, quæ truncis caduceatis manibus, & alatis pedibus, sola lingua potente, & in triviis locari solebat. Cum lemmate, *Eloquentia Principes ornat.* Pluribus in hujus Figuræ explicationem, & Eloquentiæ vim, & præstantiam, expensis, & quatenus Beges, & Rrincipes deceat, in Audientiis, quas præbent, aliquando ab stricto, & formulari verborum tenore discedere, pagin. 143.

EMB. XXVIII. Ex Speculi ad Bonum Principem; juxta Plutarchum, & alios, similitudine, quæ latè illustratur. Cum, lemmate *Undique illæsus*, & enixa Principum admonitione, ut sibi, & subditis, se ita speculum præbeant, ut nec Musca calumniæ eis insistere queat. Et quòd vel à levibus maculis, & mendaciis, abstinere debent, & fidem, etiam hostibus datam, inviolatè servare, pag. 151.

EMB. XXIX. Ex Virgis, quas Jacob circa canales aquarum posuisse in Genesi legitur, quarum colores Oves imbidem conceptæ sumebant. Cum lemmate, *Sceptrorum imitatio, Potentissima*, & varia omnium literarum, ad ejus veritatem comprobandam recollectione. Vitamque, & mores Regum, veluti legem, & censuram

ram populis esse, eoquè Sanctius, Justius, & Modestius in omnibus se habere debere. Adjectis etiam aliquibus de re vestiaria, & prolixitate, & crispatione Comarum, quæ hodiè (heu) in nostram Hispaniam irrepsit, pag. 157.

EMB. XXX. Ex Jovis apud Lucianum subsanatione, quòd in Papilionnum alis pingendis, & variegandis, distineretur. Cum lemmate *Magnus in Magnis.* Quo, ex impudici hujus Atheistæ stercore, aureum Dogma ad Reges admonendos colligitur, ut in curis, & occupationibus, tanto munere dignis, tempus consumant, ejusque jacturam omnibus graviorem esse cognoscant, pag. 163.

EMB. XXXI. Ex Achillis historia, & pictura, Armis intenti, & ornati. Musicæ tamen aliquando, sub Chironis disciplina, studiosè operam dantis. Cum lemmate *Sic misce gaudia curis*, & seria dissertatione de ludis, & oblectamentis, quæ Reges ad graviorum curarum levamen sumere possint. Et quæ etiam interdum suis populis concedere debeant. Ubi aliqua de Comædiis. pag. 168.

EMB. XXXII. Ex Alexandri Magni inter oblatas sibi Achillis, & Paridis Cytharas electione, illam tamquàm viri fortis avidè arripientis, hanc tamquàm effæminati, respuentis, & dedignantis. Cum lemmate *Virtutis Sonus, Principum Honos*, & exacta commentatione, & commonitione, quòd ea solùm exempla, quæ virtutem sonant, & accendunt, sequi debent, & in Bivio virtutum, & vitiorum positi, ut Hercules Prodicus, illarum callem, & collem, licèt arduum, arripere, pag. 173.

EMB. XXXIII. Ex Fabula Actæonis in cervum versi, & à suis canibus inter venandum miserè dilaniati. Cum variis ejusdem fabulæ Mytologiis, & lemmate *In nimis venationi deditos*, & exacta disquisitione vulgatæ quæstionis, An, & quomodo venationis studium licitum sit, & ei possint Reges, & Principes in servire. Et cur viris Ecclesiasticis prohibeatur, pag. 177.

EMB. XXXIV. Ex Herculis Clava, quam ut propriam, & à se confectam, pluris semper armis ceteris fecit, quibus a variis diis donatus in fabulis traditur. Cum lemmate *Propria virtus in Regibus commendatior*, & accurata Nobilitatis disputatione, & quos effectus in posteris debeat ingenerare, & quantum peccent, qui eam suis moribus fædant, & cur sæpè Heroum Filii noxæ esse dicantur, pag. 182.

EMB. XXXV. Ex Sybaritarum historia, nimio suo luxu, & deliciis, sub ipsis equis, quos ad tibias saltare docuerant, miserè pereuntium. Cum lemmate *Deliciæ nimiæ Rempublicam perdunt.* Et multarum locorum, & exemplorum ponderatione, quibus immoderatum omnis luxuriæ genus, non solùm in Venere, sed in cibo, potu, stragulis, vestibus, & similibus, exitiosum semper Regibus, & Regnis fuisse detegitur, pag. 189

EMB. XXXVI. Ex Asselli marini pictura, & natura, qui solus ex omnibus animantibus cor in ventre habere dicitur. Cum lemmate *Ingluvies Regibus vituperabilis*, & invectiva in omnes, qui in ventre, mensisque dapalibus, suum studium, & fœlicitatem, Majestatemvè constituunt, pag. 195.

EMB. XXXVII. Ex Bachi Pictura, curru à Lyncibus, timidissimis animalibus, acti, & accurata ejus explicatione. Cum lemmate *Vinolentia Principibus fugienda.* Lataque hujus vitii in Regibus, & quibusvis aliis detestatione, & qualiter accipiendi sint, qui vinum, & ebrietatem nimis extollunt, curas solvere, & ingenium acuere, dicunt, pag. 201.

EMB. XXXVIII. Ex Maris, ventis agitatis, lutum, & algam in litora vomentis, similitudine, qua Plutarchus, & alii, cohibendam Animi iram insinuant, quæ similes effectus in omnibus, & magis in Regibus, & Principibus operatur. Cum lemmate *Ira Animi lutum vomit*, & exacta hujus vitii examinatione, & detestatione, & quòd Temulentiæ similis sit, & qualiter temperari possit, & debeat, pag. 209.

EMB. XXXIX. Ex Caligulæ Imperatoris effigie, cupido, & avaro animo, & corpore super malè congestos aureorum, & thesaurorum acervos hilariter recubantis. Cum lemmate *In Avaros Principes*, & exacta Avaritiæ detestatione, & quàm sit in Regibus execranda, & quo pacto thesauros congerere, & congestis uti, licitè possint, pag. 214.

EMB. XL. Ex effigie, & historia Urracæ Castellæ Reginæ, quæ ob expilata Templi Divi Isidori Legionensis sacra vasa, & donaria, exanimis ad ejusdem Templi valvas occubuit. Cum lemmate *In Principes, qui sacra convasant.* Eorumdemque ex variis exemplis, & doctrinis admonitione, ut in Templa, & pia opera liberales, ab Ecclesiæ, & Ecclesiasticorum bonis, & redditibus, quantum fieri possit abstineant, & quas conditiones servare debeant, ubi urgens Regni calamitas contrarium extorqueat, pag. 219.

EMB. XLI. Ex historia Tiberii II. Imperatoris Constantinopolitani, à Deo ingenti thesauro ob Pietatem, & Eleemosynas, quas pauperibus largiebatur, miraculosè donati. Cum lemmate *Largus in Pauperes*, & Regum ad hanc virtutem exhortatione, & quòd nullos securiores uberioresque thesauros congerere possunt. Et quis modus in Eleemosynis faciendis, & veris Pauperibus à fictis distinguendis, servari debeat, pag. 225.

EMB. XLII. Ex Solis, cum Plutarcho, similitudine, qui suum sic per Zodiacum cursum agit, ut contrarium cœlorum motum, quem in totum mutare non valet, aliquantulum tamen retardat.

Cum

Cum lemmate, *Sic regat Rex solum, ut Sol regit Polum.* Et hinc sumpta, & latè illustrata Regum admonitione, ut minùs probos etiam Populorum mores, quos uno ictu ad meliora flectere nequeunt, saltim aliquantulum temperent, & paulatim efficiant, ut lupatis parare condiscant, pag. 230.

EMB. XLIII. Ex Symbolo Domini Ferdinandi V. Regis Catholici, Incudis sub malleo patientis, ejusque ictus pro tempore tolerantis. Cum lemmate, *Tempori cede*, & ejus exacta defensione, explicatione, & illustratione, simulque Patientiæ, & Tolerantiæ commendatione, & veteris illius quæstionis resolutione: An quando, & quomodo, in Regibus licita, & prudens videri possit, dissimulatio, & sui animi consilia, & motus in opportunum Tempus differret, pag. 236.

EMB. XLIV. Ex Terentii, Platonis, Plutarchi, & aliorum similitudine, vitam hominum ludo Tesserarum comparantium. Cum lemmate, *Sinistri casus ferendi, & corrigendi.* Adductis pluribus locis, & exemplis, quæ in Regibus hanc Animi Fortitudinem, & Constantiam suadent, & eadem mediante, sæpè sæpiùs adversæ Fortunæ Victores, & Dominos reddunt, pag. 242.

EMB. XLV. Ex Pictura Jovis, alios Deos admittenda perniciosa fulmina, secundùm Senecam, in Consilium vocantis. Cum lemmate, *Consulendum in Arduis.* Et omnigena literatura, ad Consilii petendi utilitatem, & necessitatem Regibus, & Principibus suadendam. Et quod hoc nihil eorumdem Majestatem imminuat, & qualiter à Gloriosis Hispaniæ Regibus, præceteris, observetur, pag. 249.

EMB. XLVI. Ex Jactu Anchoræ navis, prius Bolidæ maris fundo, ac firmo tentato. Cum lemmate, *Firmis hærendum*, & latissima Regum Admonitione, in bonis Consiliariis, & Consiliis eligendis, & cognoscendis, & securis, & firmis amplectendis. Et quibus ex causis hæc sæpè perverti soleant, & de damnis præcipitationis, & evocationis negotiorum à propriis Senatibus, per quos cognosci, expediri, & consuli solent. Et quòd bona consilia ex eventu, æstimari non debent, nec per schedulas secretas inquiri, cum plurimis aliis, quæ ad hanc Consiliorum tractationem spectant, pag. 258.

EMB. XLVII. Ex Templi Consi, Consiliorum Dei, occulta, & opaca apud Romanos Ethnicos structura. Cum lemmate, *Consilia occultanda*, & plurimis aliis, quæ ad summam hujus Moniti utilitatem, & Secreti in omnibus, quæ gerunt, necessitatem, Regibus, & eorum Consiliariis suadendam, & commendandam, conducunt, & præcipuè Secretariis, de quorum munere aliqua perstringuntur, pag. 268.

EMB. XLVIII. Ex Fornicis Pictura, & juxta Senecam similitudine, & lemmate, *Casura nisi invicem obstarent.* Ad illius quæstionis resolutionem aptata, An, & quatenus Regibus, & Regnis expediat, Consiliarios, inter se oppositos, & adversantes, habere? Et qualiter hi in suffragiis ferendis se habere debeant, & in executione eorum, quæ jam, etiam contra animi sui sententiam, à majori parte decreta fuerint. Et de juvenibus ad consilia non temerè introducendis, pag. 274.

EMB. XLIX. Ex Historia Cambysis, Præjaspis filium sagittantis, quòd Pater ei verum consilium liberè dedit. Cum lemmate, *In Principes veri Ossores*, & accurata, omnimodaque literatura illustrata, Regum exhortatione, ad veritatem amandam, quærendam, & gratis auribus suscipiendam, quæ maximè solet ab eorum Aulis exulare. Et qualiter Consiliarii, & Concionatores, liberè, sed salva semper Regiæ Majestatis reverentia, illam sequi, proferre, & præponere debeant, pag. 282.

EMB. L. Ex Cervorum, & Turturum similitudine, qui instrumentis musicis deliniti, à Venatoribus facilè capiuntur, & Adulatoribus aures esse obturandas, suo damno suadent. Cum lemmate, *Adulatores fugiendi, & fugandi*, & latissima, & literatissima hujus vitii descriptione, & detestatione, & quàm frequens, & nocivum in aulis, & auribus Regum, ac Principum esse soleat, atque adeò ab eisdem summa cura puniri fugique, ac fugari, & eliminari conveniat, pag. 292.

EMB. LI. Ex Locrensium instituto, neminem ad res novas populo proponendas, admittentium, nisi implicito ad collum laqueò, quo, si propositæ non placerent, suffocabatur. Cum lemmate, *Novum omne cave*, & lata, & accurata ejusdem illustratione, Regumque admonitione, de damnis, quæ ex novis institutis in Republica oriri solent, & quòd non nisi ex magna causa ea permittere debeant, nec Decessorum suorum actiones, ut plures sæpè faciunt, parvi pendere, aut revocare, pag. 301.

EMB. LII. Ex Historia, & Pictura Asini, qui Pistojæ, Tribunal sellamque Magistratus propè meridiem insedit, & venturum ineptissimum ejusdem urbis gubernatorem præsagivit. Cum lemmate, *In Principes ineptos, Judices eligentes*, & latissima dissertatione, Regumque Admonitione, de summa cura, quæ in Bonis, & Aptis Consiliariis, & Magistratibus eligendis, haberi debet, & de earumdem electionum requisitis, turpisque, & maximè venalis Ambitus, in ejusmodi officiis execratione, & quòd indigenæ exteris sint præferendi, pag. 307.

EMB. LIII. Ex Anaxagoræ Philosophi, jam jam morientis, ad Periclem Regem, serò eum consolantis, & honorantis, responso, *Lucernam alat, qui luce opus habet.* Quod pro lemma-

mate sumitur, & latè illustratur, ad Reges monendos, quàm sit justum, ut Consiliarios, & Magistratus, qui sibi prudenter, & fideliter inservierunt, & eorum filios, honoribus, & muneribus prosequantur, pag. 318.

EMB. LIV. Ex Pictura Regiæ Vestis, pluribus Oculis, Auribus, Manibusque polymita, juxta mentem Themistii, qui latè explicatur. Cum lemmate, *Administri Principum*, & copiosa accurataque Ostensione, quàm sint, & fuerint hi, omnibus Principibus necessarii, dummodò intra sui se muneris metas cohibeant, pag. 322.

EMB. LV. Ex Templi structura, quod per plures Portas, ad Numen interius cultum, aditum præstat. Et Fontis, per canales plures, lymphas suas deliciosè fundentis. Cum lemmate, *Portæ ad Principes plures.* Et illius quæstionis dissertatione, An Regibus plures Administros interiores, vel unum dumtaxat, habere conveniat. Et quòd hic, semper, ac fieri possit, ex indigenis esse debeat, pag. 329.

EMB. LVI. Ex Vallo efflorescente, & vitem, in cujus pedamentum positus fuerat, suis frondibus suffocante. Cum lemmate, *In Tumidos Administros*, & exacta horum descriptione, & detestatione, & quàm sit frequens, ut sub divitiis, & fortunis festinatè congestis, obruantur, & in spolium, ubi ceciderint, cedant, qui elati, aliorum spoliis intumuerunt, pag. 333.

EMB. LVII. Ex Fabula Ephialtes, nimis, properèque crescentis, & ideò ruinam, & Jovis fulmen perpessi, Cum lemmate, *Qui eminent, cadent.* Et lata illius fabulæ, & hujus veritatis illustratione, & comprobatione, & quàm sit certum, Summorum apud Reges Administrorum (quos *Validos*, vel *Privados* vocant) sortem, lubricam, & variis periculis supposita esse, pag. 339.

EMB. LVIII. Ex Antisthenis Apophthegmate, ad Reges tamquàm ad caminum ignis accedendum esse monentis. Cum lemmate, *Regum calor, quomodo suscipiendus?* Et copiosa ejus tractatione, & aureæ Mediocritatis, tàm in in hoc, quàm in ceteris rebus, commendatione, & Adagii *Proximus Jovi, proximus fulmini*, & similium, pag. 346.

EMB. LIX. Ex Elephantis, unà cum arbore inquam reclinat, cadentis similitudine. Cum lemmate, *Nolite confidere in Principibus.* Ejusque ex Divinis, & humanis literis adstructione, & quàm sit fallax, & fragilis Regum, & Potentiorum adhæsio, comprobatione, pagin. 352.

EMB. LX. Ex Cervorum pictura, & natura, qui si aures demittunt, surdissimi, si arrigunt, audientissimi sunt. Cum lemmate, *Aures boni, & mali Principis*, & accurata dissertatione illius quæstionis, qualiter Reges, & Principes, faciles, & gratas Aures suis subditis, sine Majestatis contemptu, præstare debeant, pagin. 356.

EMB. LXI. Ex Stateræ, & humani Capitis similitudine, à Petro Matthæo, & aliis prudenter excogitata. Cum lemmate, *Statera Regum*, & exacta illius quæstionis examinatione, An Reges, per se ipsos, subditorum causas audire, & judicare conveniat, & qualiter utramque Aurem præbere, & utramque partem audire conveniat, & non faciles, nec credulos esse, vel sussurronibus, sycophantis, & delatoribus indulgere. Et quòd judiciis Regum Deus veluti peculiariter adsit, & inde sæpè propè divina esse soleant, ut aliquibus exemplis ostenditur, pag 361.

EMB. LXII. Ex Mercurii alati, & petasati, Icone, & similitudine, quem, ut Deorum Nuntium, in continuo motu, & cursu esse debere, Antiquitas docuit. Cum lemmate, *Regis præsentia velox*, & accurata illius quæstionis dissertatione, An oporteat, quòd Reges aliquando sui Regni provincias personaliter lustrent. Et quo modo hoc facere expediat, & quantum gaudii, hilaritatis, & utilitatis ex his visitationibus opportunè factis, Populi recipere soleant, pag. 368.

EMB. LXIII. Ex Pithæi Regis Tribunali, cui Musarum Templum, sive Chorus, hærebat, ut juris, & æquitatis singulare commercium ostenderet. Cum lemmate, *Regum Tribunal*, & peculiari eorumdem admonitione, qualiter, & quando possint, & debeant strictum juris rigorem, æquitate mediante, lenire, & justum ab iniquo secernere, pag. 374.

EMB. LXIV. Ex Virginali Justitiæ Icone, velatis oculis, gladio, & bilance conspicuæ, leonemque frenatum regentis, & insedentis. Cum lemmate, *Omnibus æqua*, & copiosa de ejus picturis, & utilitatibus dissertatione, & Regum in ea æqualiter pauperibus, ac Potentioribus ministranda, obligatione, & admonitione, pag. 379.

EMB. LXV. Ex Ranæ Ægyptiæ pictura, & sumpta, ab Æliano similitudine, dum, transversa in ore virga, se à crocodilis, & aliis validioribus piscibus liberat. Cum lemmate, *Justitiæ tutamen*, & ex sacris, & humanis literis ostensione, Virgæ, sive Sceptri Regii, hoc præcipuum munus esse debere, ut infirmos à Potentiorum injuriis defendat, & pauperes, viduas, pupillos, miserabilesque personas, sub sua protectione, & tuitione recipiet, pag. 386.

EMB. LXVI. Ex Phittaci Philosophi, & Leonis Imperatoris Apophthegmatis, leges, mœnia, & oculos Civitatum esse, dicentium, Cum lemmate, *Legum mœnia, Urbium mœnia*, & lata, & exacta Bonarum legum laudatione, & Regum de summa earum utilitate, & necessitate commonitione, & qualiter se in eis ferendis,

dis, & observari faciendis, habere debeant, pag. 391.

EMB. LXVII. Ex Magnetis natura, ferreos ad se annulos attrahente, ita tamen, nt qui longius distant, segnius, & languidius adstringantur. Cum lemmate, *Languor legum*, & seria, ac vera Regum animadversione, quantum leges, & si sanctè, & strictè prolatæ, ipsis absentibus, vel illarum implementum non curantibus, langueant. Proindeque oportere ad Indicas, & remotas quasvis Provincias, Selectissimos Magistratus mandare, pag. 399.

EMB. LXVIII. Ex Aucupii, & fori Judicialis, juxta nobile Apophthegma Pii II comparatione, quæ latæ illustratur. Cum lemmate, *Legum, litiumque multitudo exitialis*, & hujus Axiomatis copiosa comprobatione, Regumque ad secandas breviandasque leges, & lites, exhortatione, & peculiari observatione, de origine, & progressu legum Hispaniæ, quæ jam sua etiam mole laborant, pag. 404.

EMB. LXIX. Ex Trajani Imperatoris, Præfecto sui Prætorii gladium tradentis, celebri voce, *Cape, si rectè imperavero, pro Me, sin aliter contra Me.* Cum lemmate, *Pareto legi, quisquis legem tuleris*, & accurata ejus illustratione, ad Reges, & Principes admonendos, nihil æquè ad legum observantiam, & vigorem conducere, quàm si ipsi eisdem pareant, qui soluti esse dicuntur, & qualiter hoc vulgare proverbium accipi debeat, pag. 413.

EMB. LXX. Ex Cervi Pictura, & natura, suo anhelitu serpentes à suis latebris extrahentis, & occidentis. Cum lemmate, *Nulla fraus tuta latebris*, & variis testimoniis, & exemplis referta Regum, & Principum Admonitione, ut delicta, & delinquentes inquiri, & puniri studeant, & facinorosis hominibus, ubicumque latentibus, Rempublicam purgent, pag. 418.

EMB. LXXI. Ex Fidicinis, Lyræ cordam prius studiosè temperantis, & ad concentum cum ceteris reducentis, quàm rumpentis, & abjicientis, similitudine, à gravissimis Auctoribus sumpta, cum lemmate, *Temperandum prius, quàm puniendum*, & gravi Regum exhortatione, ut hoc, semper ac fieri possit, sequantur, & pro primis delictis in eos non sæviant, quos sperare possint, ad meliorem frugem in posterum redituros, pag. 426.

EMB. LXXII. Ex Apum similitudine, quæ Fucos, ignavum pecus, iteratò nocentes, acrius quàm pro primis excessibus puniunt. Cum lemmate, *Iterata culpa, gravius punienda.* Et seria Regum ad hoc imitandum commonitione, & qualiter se in Reos Majestatis habere debeant, pag. 431.

EMB. LXXIII. Ex Vedii Pollionis historia, ab Augusto justè reprehensi, quòd servum, obvas, fractum murænis mandendum mandavit. Cum lemmate, *Noxæ sit æqua punitio*, & lata ejusdem illustratione, & quòd pœnæ, non solùm debent respondere delictis, sed suos etiam auctores, & solitam formam inacerbitate non egredi. Et cur, & quomodo in crimine Majestatis divinæ, vel humanæ, hoc limitari soleat, pag. 434.

EMB. LXXIV. Ex Fascibus, quas Romani Consules ante se gestabant, securibus alligatas, & quid in hoc juxta Plutarchum, & alios intenderent. Cum lemmate, *Cunctandum in pœnis.* Quod latè, & accuratè illustratur, ut Reges, & alii, qui jus gladii habent, commoneantur, in suppliciis, maximè Capitalibus, irrogandis, maturè procedi debere. Abditis aliquibus limitationibus, & declarationibus hujus Regulæ, pag. 441.

EMB. LXXV. Ex Jovis Fulminantis Pictura, & secundùm Senecam doctrina, de ratione, & intentione, quæ in sontibus puniendis haberi debet. Cum lemmate, *Plus terrendum, quàm torrendum.* Quod pluribus doctrinis, & exemplis ornatur, præsertim illo Decimationis, apud Romanos valde usitato. Et qualiter Reges hæc imitari debeant, & ubi multitudo, vel communitas aliqua peccat, animadvertere, pagin. 449.

EMB. LXXVI. Ex apum similitudine, quæ ungunt, & pungunt, & Regem aculeo carentem habere dicuntur. Cum lemmate, *Pungat, & ungat*, & copiosa Clementiæ laude, & commendatione, & quantum in ea Reges eminere debeant, misericordiæ plus quàm rigori tribuentes, & aliquando ob intercessiones, & alias justas causas, delicta condonantes, pœnasve moderantes, aut commutantes, & omni semper suppliciorum inferendorum occasione carere cupientes, pag. 452.

EMB. LXXVII. Ex Herculis Pictura, æstrum, ignavum pecus, totavi suæ clavæ ferientis. Cum lemmate, *Ignavia fugienda, & fugandæ*, & accurata hujus Picturæ commentatione, & otii, & ignaviæ detestatione, & quantum debeant Reges, & Principes hoc vitium à suis Regnis fugare, & subditos in laboriosis, & Reip. utilibus operibus exercere, & fictorum mendicantium pauperum, ac Cingarorum, quos *Gitanos* dicimus, vagantia, & redundantia examina coercere, pag. 460.

EMB. LXXVIII. Ex Fontis, suis Lymphis omnia circum se posita vernantis, florereque facientis, Pictura, & similitudine, ex quadam lege Alphonsina desumpta. Cum lemmate, *Sic præmiis omnia florent*, & exacta demonstratione, & Regum Admonitione, quòd præmia, & honores Rempublicam fœcundant, & secundant, & qualiter se in illis distribuendis gerere debeant, pag. 469.

EMB. LXXIX. Ex Pyramidis coronatæ Pictura, cui hærens humilis ex se vitis, in altum conscendit, & botros opimiores emittit. Cum lem-

lemmate, *Docti homines Potentiorum adminiculis sublimandi*, & exactissima hujus doctrinæ comprobatione, & Regum Admonitione, ut bonis Artibus faveant, nec sui temporis ingenia, quia patria, vel quia viva, & recentia, despiciant, pag. 479.

EMB. LXXX. Ex Tentyritarum Pictura, & similitudine, qui pusiones ipsi, Magnos Nili Crocodilos domant, & frenant, & quò volunt deducunt. Cum lemmate, *Literati Principibus suscipiendi*, quo Reges, & Principes admonentur, ut si famæ gloriæque suæ in posterum consulere velint, Historicos, Poetas, & alios Literatos homines suscipiant, & suspiciant, eorumque pennis, per ora virorum volitare procurent, pag. 487.

EMB. LXXXI. Ex cujusdam Numismatis Constantini Imperatoris Icone, quo, quanta Monetæ veneratio inesse debeat, ostendebatur. Cum lemmate, *Monetæ prohibitas, & veneratio*, & enixa, & Literata Regum admonitione, ut hoc semper maximè curent, & quaslibet fraudes, & mutationes Monetarum præcaveant, & simul, ne aurum, & argentum à suis Regnis ab exteris extrahatur, & de damnis, quæ Hispania nostra ob incuriam, quam in his habuit, & habet, quotidie præsentit, pag. 491.

EMB. LXXXII. Ex Apum Pictura, & imitatione, quæ ita succum ad mellificandum ex floribus sumunt, ut eis nihil prorsus suæ veriditatis, & utilitatis exugant. Cum lemmate, *Tributa qualiter indicenda* Et utili, ex variis locis, & exemplis, Regum Admonitione, quantum oporteat, hac in parte Apes imitari, & subditos tondere, ubi res postulat, non deglubere, & necessitate cessante, gravia tributa, quæ ipsa extorserit, allevare, pag. 499.

EMB. LXXXIII. Ex Principis Pictura à suis pro umbra, pro aere, pro fumo Tributum exigentis. Cum lemmate, *In Principes insueta Tributa Imperantes*, & exemplis, damnis, & execrationibus eorum, qui in hoc excesserunt, & illius quæstionis resolutione. An Reges, sine sui Regni Consilio, & assensu nova, & gravia Tributa Populis indicere possint. Et an expediens viderit possit, legem Juliam de vicessima hæreditatum, aut aliàs similes, in usum reducere, pag. 505.

EMB. LXXXIV. Ex serpentis similitudine, qui infantem, cujus sanguinem exugit, cauda in os demissa demulcet. Cum lemmate, *In crudeles Exactores*, & Regum Admonitione, de damnis, & oppresionibus, quas subditi ob hoc genere hominum pati solent, quæ ipsis Tributis duriores existunt, & qualiter de illis reformandis, & puniendis satagere debeant, pagin. 512.

EMB. LXXXV. Ex Pictura Historiæ Constantii Imperatoris, legatis suas divitias in vassallis divitibus ostendentis. Cum lemmate, *Regum verus Thesaurus*, & vera, & seria eorumdem admonitione, ut intelligant, quod, & si in Principibus damnari non possit Thesaurorum ad bonum finem congestio, veri tamen Thesauri in vassallis divitibus, & benè se habentibus, & in ipsorum Principum Parsimonia, & redituum, & sumptuum æconomia, & mensuratione consistere, pag. 517.

EMB. LXXXVI. Ex Oceani, juxta mentem Pacati, pictura, & similitudine, in quem, quæ ab eo fluunt aquæ, cum fœnore refluunt. Cum lemmate, *Fluunt, & refluunt*. Ad Reges admonendos, & exhortandos, ut in suos munifici, & liberales existant, cum in ipsorum tamdem utilitatem redundet, quicquid in illos benignè contulerint, pag. 522.

EMB. LXXXVII. Ex duorum Regum pro terræ, adeò exiguo Spheræ puncto, digladiantium, Pictura, & sumpta à Plinio, Seneca, & aliis subsannatione. Cum lemmate, *In Reges pro terra puncto certantes*, & exactissima hujus vanitatis, vel verius insanitatis, demonstratione, & Regum exhortatione, ut ejusmodi bella, prorsus injusta, & perniciosa, refugiant, & suis Regnis, terminisque contenti; in illorum recta administratione, conservatione, atque unione laborent, pag. 526.

EMB. LXXXVIII. Ex Gallorum Gallinaceorum, pro sola gloria invidiave inter se acriter contendentium, Pictura, & natura, quæ latè illustratur. Cum lemmate, *Inglorium pro sola gloria certamen*. Et Regum omnium (sed præcipuè Gallorum) Admonitione, ut ab hujusmodi bellis, ad quæ suaptè natura feruntur, abstineant, & falsas, atque affectatas causas illorum in gloriosos Hispaniæ nostræ Reges movendorum, prætexere desinant. Agnoscantque simul, nihil magis Reges dedecere, quàm aliorum rebellibus opitulari, cum potiùs veluti fratres esse debeant, & fraterna sese, & reciproca caritate juvare, pag. 533.

EMB. LXXXIX. Ex Munere Ranæ, Sagittæ, Muris, & Avis, à Scythis Dario per legatos delato, & ejus explicatione, & ad damna, miserias, & calamitates, quæ bella generare solent, applicatione. Cum lemmate, *Belli damna*, & copiosa eorum ostensione, & execratione, Regumque adhortatione, ut à bellis, quantum fieri possit, abstineant, & ubi excusare non valeant, in hostium provinciis, potius quàm in propriis exerceant, pag. 541.

EMB. XC. Ex Maris, contrariis ventis concussi, similitudine, à D. Chrysostomo sumpta, & ad damna, & concussiones, quas Populi ob Regum discordias, & bella patiuntur, aptata. Cum lemmate, *Regum bella Populos quassant*, & dilucida ejus comprobatione, pestis, & belli comparatione, & repetita Regum Admonitione, ut non nisi ex magna, & inexcusabili causa, suos subditos his damnis afficiant, & an,

& quando possint, eosdem, etiam invitos, ad bellandum compellere, pag 547.

EMB. XCI. Ex Aquilæ, & Cybindi collusatione, quæ utrumque aliis in facilem prædam exponit. Cum lemmate, *Belli inter Finitimos Reges periculum*, & enixa Catholici, & Christianissimi suasione, ut internecina, quæ in se gerunt bella, in Turcas, & Fidei hostes tamdem convertant, ne aliter (quòd Deus avertat) eisdem in prædam cedant. Et quàm sit turpe, & periculosum, cum ejusmodi hostibus, adversus Christianos, fœdus inire, vel se eis in protectionem, & clientelam committere, pag. 552.

EMB. XCII. Ex Apum Pictura, & natura, quæ talis esse fertur, ut nisi suo præeunte Rege, ad bella non exeant. Cum lemmate, *Rex bellis intersit*, & exacta hujus quæstionis dissertatione, An, & quomodo expediens sit, ut Reges personaliter bellis intersint. Adductis pluribus locis, & exemplis, de bonis effectibus, quos in hoc, & in aliis, præsentia Principum operaratur, pag. 558.

EMB. XCIII. Ex Hispaniæ Regum Aurei velleris, sive Agni, stemmate, quod sub Leone torques scintillans circumdat, de cujus origine, & significatione plura traduntur. Cum lemmate, *Parcere subjectis*, & egregia Regum Admonitione; qualiter se cum devictis, & supplicibus hostibus habere debeant, pag. 564.

EMB. XCIV. Ex Pacis nova Pictura, quæ ejus ubertatem felicitatemque plenissimè repræsentat. Cum lemmate *Pacis commoda, & encomia.* Quod latè ex Divinis, & humanis literis illustratur, ut Reges, & Principes ad eam optandam, & amplexandam, accedantur, ita tamen, ut non ideò imparati sint, & Armorum curam prorsus omittant, pag. 570.

EMB. XCV. Ex Urbis, mœnium, vice, armatis, & sibi sociatis, atque hærentibus viris, circumdata, ex Issæi Apophthegmate sumpta similitudine. Cum lemmate, *Concordia, quos unit, munit.* Et lata hujus virtutis ad Reges, & populos omnes commendatione, & obiter illius quæstionis resolutione, An urbes muris cingi, & vallari conveniat, pag. 575.

EMB. XCVI. Ex Templi Jani aperti Pictura, & Romanis ante illud vota fundentibus, Consule tamen interim militaria curante. Cum lemmate, *Orandum, & Operandum.* Et hujus Moniti elaborata comprobatione. Ut Reges intelligant, Gratissimum esse Deo, si ei suas omnes actiones commendent. Ita tamen, ut ipsi, sua ex parte se juvent, & humanis mediis, & auxiliis, Divinorum dignos efficiant, pag. 579.

EMB. XCVII. Ex Equi, cursum ob latrantes canes non remorantis, similitudine, aut mulieris, ova, ne quicquam gallinis glocitantibus, extrahentis. Cum lemmate, *Vulgi latratus spernendi.* Quo Reges admonemus, ne ab exequendis benè pensatis actionibus, ob vanas vulgi voces desistant, de cujus procaci, & mutabili, natura plura traduntur, pag. 584.

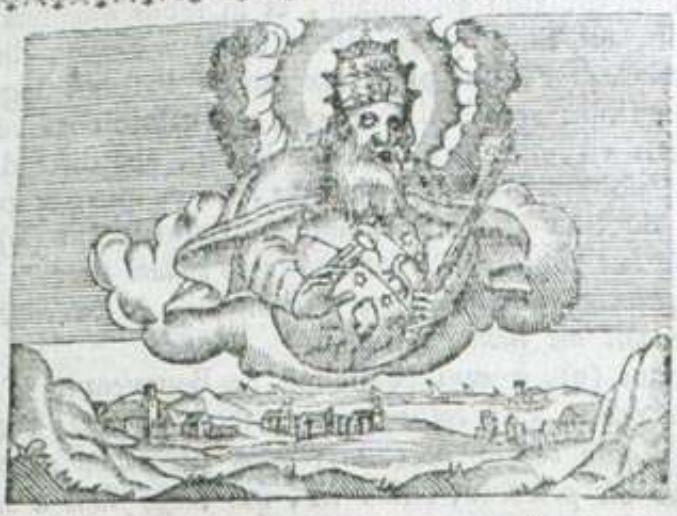
EMB. XCVIII. Ex Similitudine Umbræ, quæ semper eos comitatur, quos radii Solis illustrant. Cum lemmate, *Virtus invidiam gignit, & superat.* Quod latè exornatur, ad Reges, & Principes admonendos, ut invidentium, & calumnantium Sycophantias, & injurias, & libellos famosos contemnant, & sola sua virtute superari posse confidant, pag. 587.

EMB. XCIX. Ex Cressi ad Cyrum Apophthegmate, quo, à Solone doctus, neminem ante obitum Beatum judicari posse, commonuit. Cum lemmate, *Beatus ante obitum nemo.* Et lata hujus historiæ, & sententiæ enarratione, & illius quæstionis dissertatione, An, & quomoda possit quis, de Magnatibus, & Potentatibus, qui adhuc vivunt, Historias, vel Panegyricos evulgare, pag. 593.

EMB. C. Ex Pictura Pantheonis, in Divi Laurentii Templo, apud Escoriale, in Sepulchrum Hispaniæ Regum novissimè, & pulcherrimè fabrefacti. Cum lemmate, *Monimentum ex Monumento.* Et ultima ad Reges, & Principes Monitione, ex suæ fragilitatis, & Mortalitatis conditione desumpta, ad eosdem, dum vivunt, præmuniendos, & in recto virtutis tramite continendos, pag. 598.

EMBLEMA I.

TOTUM CONDENS, TOTUM COMPLENS.

Ex nihilo feci, totum impleo, cuncta guberno.
Meque volente stetit; Meque volente ruet.
Cedite mortales, Dominans Ego solus in Orbe,
Condere qui haud poterit, nec Dominator erit.

COMMENTARIUS.

1 A Summo sumo Principe principium, & hoc Emblemate eos, qui terræ præsunt, monitos velim, excelsis excelsiorem esse alium, ut Salomon dixit (*a*), & tunc demum stabilem sibi Dominationem figere, vel fingere posse, cum Majestatem suam, juxta Divi Augustini (*b*) consilium, Majestati Dei famulam fecerint, humilique & submisso corde cognoverint, se illius comparatione nihili pendi, qui ex nihilo eosdem ipsos, & totum hunc mundum, qui omnia continet, fecerit, & in nihilum, ubi sibi libitum fuerit, reducere possit.

2 Et cujus unius (ut veterum Philosophorum sententia est) omnia sunt, & omnia unum, atque unius ut omnium causæ, utpotè omnium Patris, omnium Conditoris, Conservatoris, Custodis, Principii & finis, *indefinibilis*, interminabilis, immensi, incomprehensibilis. Quem sola jam Fides amplectitur, quando ratio, & natura, etiam Angelica, plenè non capit: cum ipsa omnia, quæ formavit, excedat, & totus ubique in eisdem rebus, quas formavit, favendis, fovendis, incubandisque consistat, cœlum, & terram solus implens, ut apud Jeremiam (*c*) habetur, lucemque, ut D. Paulus ait (*d*), habitans inaccessibilem, & tenebras ponens latibulum sui. Quo fit, ut & ipsum solum, tamquam verum ac solum, totius Mundi Regem, omnes Mundi Reges venerari, ac revereri debeant, cum ipsius solius sit totum Mundum implere, cujus & condere æqualis voluntas, ac potestas fuit.

3 Et hoc est, quod præsens (ut vides) Emblema designat, sub Dei Patris figura, super utrumque globum cœlestem, & terrestrem recubantis, & sibi utriusque veram dominationem ex præfatis titulis asserentis. Quos cum terreni Reges prætexere nequeant, par est ut cœlesti colla submittant, Æschillis illud in memoriam revocantes (*e*): *Omnia sunt definitè constituta, præterquam Diis imperare; nullus enim liber est nisi Jupiter.* Horatii (*f*),

Regum timendorum in propriot greges,
Reges in ipsos Imperium est Jovis,
Clari giganteo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.

4 Et Nabuchodonosoris exemplum veriti, qui, ut sacra recenset Historia (*g*) rebus secundis elatus, statuam sibi auream immensæ magnitudinis posuit, adorarique eam, ut divinam effigiem, præcepit, & lata in tres pueros Hebræos, *Sidrach*, *Misach*, & *Abdenago*, id facere aversantes, capitali sententia, in has voces blasphemas, & impias prorupit: *Quis est Deus, qui eripiat vos de manu mea?* Propter quod eidem, in solitudinem, feritatemque damnato, ut D. Paulinus (*h*)

A ait;

(*a*) Ecclesiastes 5. 7.
(*b*) D. August. *de Civitat. Dei lib.* 5. *cap.* 24.
(*c*) Jerem. *cap.* 23.
(*d*) D. Paul. 1. *Timot.* 6.
(*e*) Æschil. *in Prometheo ligato.*
(*f*) Horat. 3. *Carmin. Od.* 1.
(*g*) Daniel. *cap.* 3.
(*h*) S. Paulin. *epist.* 4. *ad Sever. Sulp.*

ait ; *Luctuosa concretio capitis intonsi , in jubam leonis horruit , ut etiam corporis specie transiret in belluam , qui non solum à Regnis suis , sed etiam à sensibus exularet humanis, coma tristi leonem : uncis unguibus vulturem : sensu , & pabulo bovem referens ; ne unius tantùm belluæ similitudinem ferret in pœnis , qui multarum similis fuisset in moribus.*

5 Et ad hanc Dei Optimi Maximi potentiam , & in rebus omnibus præsentiam , sive *ut ita loquar* , interessentiam , vel , ut Theologi (*i*) dicunt , *Ubiqueitatem* , illud Genesis (*k*) pertinet , *Spiritus Dei ferebatur super aquas* , ubi plures ex sanctis Patribus legunt , vel explicant , *Fovebat* , sive *Incubabat* , in gallinæ similitudinem , ova suo calore confoventis , & animantis. Cum & ipse Spiritus sanctus Deus sit , qui non loco continetur , nec distenditur , nec temporum mutationibus subjacet ; sed est ubique præsens , ac totus , & ex ipso , & per ipsum , & in ipso sint omnia , ut à D. Paulo (*l*) docemur , & multò ante à Regio Psalte (*m*) dum canit , *Quò ibo à Spiritu tuo , & quò à facie tua fugiam ? Si ascendero in cœlum tu illic es ; si descendero ad infernum ades , si sumpsero pennas meas diluculo , & habitavero in extremis maris : etenim illuc manus tua deducet me , & tenebit me dextera tua.*

6 Divus etiam Augustinus (*n*) , à quo & habuit S. Bonaventura (*o*) , idem ipsum his verbis expressit : *Solus Deus totus oculus est , totus manus , totus pes est. Totus oculus est , quia omnia videt : totus est manus , quia omnia operatur : totus pes , quia ubique est : cum illum nullus circumscribat locus , & solus sit præsens , etiam iis , qui longè fiunt à se.* Et iterum , non minùs ad rem nostram , initio suarum confessionum , sic habet : *Capiunt ne ergo te cœlum & terra , quoniam tu imples ea ? An imples , & restat , quoniam non te capiunt ? Et quò refundis quicquid impleto cœlo & terra restat ex te ? An non opus babes , ut à quoquam continearis , qui contines omnia , quoniam quæ imples , continendo imples ? Non enim vasa , quæ te plena sunt , stabilem te faciunt , quia etsi frangantur non effunderis.*

7 Et rursus , & adhuc melius ita inquiens (*p*) : *Substantialiter Deus ubique diffusus. Sed sic est Deus per cuncta diffusus , ut non sit qualitas mundi , sed substantia creatrix mundi , sine labore regens , & sine onere continens mundum. Non tamen per spatia locorum quasi mole diffusa, ita ut in dimidio mundi corpore sit dividuus , & in alio dimidio dividuus , atque ita per totum totus. Sed in solo cœlo totus , & in sola terra totus , & nullo contentus loco ; sed in se ipso ubique totus.* Et posteà : *Ideò enim ubique esse dicitur , quia nulli parti rerum absens est. Ideò totus , quia non parti rerum partem suam præsentem præbet , & alteri parti alteram partem ; æquales æqualibus , minori verò minorem , majorique majorem : sed non solùm universitati creaturæ , verùmetiam cuilibet parti ejus totus pariter adest , &c.*

8 Eadem propemodum idem Augustinus , Gregorius , Isidorus , Justinus Martyr , Ambrosius , Clemens Alexander , Arnobius , Tertullianus , Bernardus , & alii sancti Patres passim expendunt , dum omnem illam continendi rationem , qua Deus cuncta complectitur , videt , ac fovet , exponunt. Quorum scrinia compilare opus non est , præsertim cum id jam diligenter præstiterint doctissimus Petrus Faber (*q*) in singulari illo libro , cui *Dodecamenon* , sive de Dei nomine , atque attributis titulum fecit , & Joannes Filesacus (*r*) in alio , in quo Deum esse centrum , & locum rerum omnium ostendit. Quibus addere licet Theodoretum Episcopum Cyri , huic causæ , Mundi per tot annorum curricula indefectibilem permanentiam , sic tribuens : *Deus gubernat hanc rerum universitatem conditor. Nec ut Faber discedit à navi extructa , relinquens eam nautis gubernandam , Sed idem est & fabricator navis , & materiæ plantator , & gubernator clavum tenens ; cujus rei testis est tot annorum conversio , & temporis diuturnitas , nihil omnino detrimenti huic navi afferens ; sed eam salvam , atque integram , non modo primis hominibus , sed etiam universæ posteritati ostendens.* Et est etiam lectu dignus Justus Lipsius (*s*) , hæc eadem omnia elegantissimis verbis edisserens , quæ quoniam ego alibi (*t*) retuli , hic non transcribo.

9 Neque mirum est , Sanctos hos Patres , quibus lux Evangelicæ veritatis affulsit , hæc agnovisse , cum Ethnici etiam Scriptores , naturali tantùm ratione ducti , idem ipsum fuerint assequuti. Inter quos nihil magis repetitum , aut decantatum invenies , quàm illud (*u*).

A Jove principium , Jovis sunt omnia plena.
Jupiter est quacumque vides , quacumque moveris.

Unde Orpheus apud Apulejum (*x*) sic cecinit :

Jupiter omnipotens , est primus & ultimus idem :
Jupiter est caput , & medium , Jovis omnia munus.
Jupiter est fundamen humi , ac stellantis Olympi ,
Jupiter & mas est , & fœmina nescia mortis ;
Et pelagi radix , Sol , Luna , est Juppiter ipse ;
Omnipotens Rex est , Rex omnis Jupiter ortus.

Vir-

(*i*) Perer. Mariana , Delrius , Mersenius , & alii.
(*k*) Genes. 1. *ubi latè.*
(*l*) D. Paul. *ad Rom.* 13. 36.
(*m*) David Psalm. 138.
(*n*) D. Agust. *sup. Psal.* 120.
(*o*) S. Bonav. *in Pharet. lib. 1. cap. 1.*
(*p*) Idem Aug. *epist.* 57. *ad Dardan.*
(*q*) Pet. Fab. *in d. dec. cap.* 4.
(*r*) Filesac. *lib.* 1. *select. cap.* 1.
(*s*) Lips. *de Constant. lib.* 1. *cap.* 13.
(*t*) Ego 1. tom. *de Indiar. gubern. lib.* 2. *cap.* 2. *n.* 1. *qui ejus verba refero.*
(*u*) Aratus *in Phœnomenis* , Virgil. *in Palem.*
(*x*) Apul. *in lib. de mundo , ad finem.*

10 Virgilius (y) quoque Pythagoræ doctrinam sequutus, asserentis Deum esse immissum elementis omnibus, & rebus visibilibus, etiam in apibus, aliisque animalibus, divinam hanc adsistentiam agnoscit, sic inquiens,

Esse apibus partem divinæ mentis, & haustus
Æthereos dixere. Deum namque ire per omnes
Terrarque tractusque maris, cœlumque profundum;
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum
Quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas.

Et rursus habet (z),

Principio cœlum, ac terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque Astra,
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

11 Ob quæ loca Virgilium cum Davide comparat Eugubinus (a), & ad eadem respiciens Baptista Mantuanus (b), ita ait:

Cuncta Deus replet: Deus est supra, Deus infra.
Æthereos Orbes habitat sub Sole, sub Aura,
Sub Tellure latens, sub Dite, sub æquoris Unda:
Omnia plena Deo.

12 Eademque carmina esse puto, quæ citantur à Catone, sive illo, quisquis fuerit, qui Disticha, quæ *Moralia* vocantur, certè Catone digna, composuit. Dum in primo sic habet,

Si Deus est Animus, nobis ut Carmina dicunt,
Hic tibi præcipuè sit pura mente colendus.

In quo exponendo, licèt non parùm Erasmus, Scaliger (c), & alii vexentur, facilis tamen mihi sensus esse videtur, si ad hanc Dei in rebus omnibus, & in nobis metipsis animationem, incubationemque respexisse dicamus, & coma illud, quod vulgò post verbum *Animus* ponitur, ad sequens *Nobis* transferatur, & ita legamus,

Si Deus est animus nobis, ut Carmina dicunt.

13 Seneca (d) quoque, (ut innumeros alios præteream) multus passim est suis in libris in hoc argumento, & nihil aliud esse Naturam docet, *Quàm Deus, & divina ratio, toti mundo, partibusque ejus indita, atque inserta, & se vi sua sustinens.* Et (e) ad Lucilium scribens, in nulla re magis, quàm intra ipsum hominem, Deum existere, his verbis, perpetuò mente tenendis, observat; *Prope Deus est, mecum est, intus est. Ita dico Lucili, sacer intra nos spiritus sedet, bonorum, malorumque nostrorum observator, & custos. Hic prout à nobis tractatur, ita & nos tractat ipse: Bonus verò vir sine Deo nemo est, &c.*

14 Ad quem locum nescio, an respexerit Prudentius (f) dum postquam nos monuit, quo pacto singulis diebus mores nostros componere debeamus, ita subdit:

Speculator adstat desuper
Qui nos diebus omnibus
Actusque nostros prospicit
A luce prima in vesperum.
Hic testis, hic est arbiter,
Hic intuetur quicquid est,
Humana quod mens concipit;
Hunc nemo fallit judicem.

15 Illud certè scio, debere Nos Christianos homines pudore suffundi, cum apud Senecam, & alios Gentiles Auctores, adeò pia, ac christiana documenta comperimus. Ideòque mihi succensendum non esse, si in iis commentariis, multus fortè in illis referendis delicatis aliquibus videar; nam ut præclarè D. Augustin. (g) scripsit, *Ex eorum benè dictis, aut benè factis, acriores stimuli ad virtutem sumi possunt: cum subeat animo, quàm turpe sit, non ea perspicere pectus Evangelica luce illustratum, quod perspectum est iis, quibus sola naturæ scintilla prælucebat.*

16 Ex quibus apparet, non minùs verè, quàm aptè, Empedoclem, & alios, Deum *sphæram incomprehensibilem* appellasse, cujus centrum ubique, circumferentia nusquam, nisi in se ipsa. Et Theophilum (b) rectè dicere potuisse, verbum Græcum, THEOS, unde & Latinum DEUS, inde deductum, quòd apud ipsum res omnes suam securitatem, & custodiam asservent; non aliter, atque in suo centro, tamquam in loco magis securo, magisque salutari, naturales, gravitate præditæ, continentur, atque servantur. Vel *à currendo*, quia Deus omnia movet, in operationem producit, nutrit, sua providentia disponit, gubernat, vegetat, & vivificat: singulisque rebus essentiam suam communicat, atque, ut nostrorum verbis utar, essendi modum & gradum largitur, simulque easdem conservat, & unamquamque illarum ad finem suum, sibique congruum dirigit.

17 Quæ omnia satis (ni fallor) nostri Emblematis thema, ac lema explicant, & illustrant.

(y) Virg. 4. *Georg.*
(z) Idem *Æneid.* 6.
(a) Eugub. *de Peren. Philosoph. lib.* 1. *cap.* 3.
(b) Mantuan. *in carm. de Deo.*
(c) Erasm. & Scalig. *in notis ad hæc Distich.* Pontan. *in bellariis Atticis*, 2. *par. pag.* 518.
(d) Seneca *passim*, *sed præsertim* 2. *nat. quæst. cap.* 45.
(e) Idem *epist.* 41. *ad Lucil. vide Lips. in Manud. diss.* 19. *& in Physiolog.* 3.
(f) Prud. *in Hymn. matut.*
(g) D. Aug. *lib.* 2. *de Doctr. Christ.*
(b) Theoph. *lib.* 1. *ad Autolicum.*

A quo non multum distat aliud Achilis Bocii (*i*), in quo Deum in orbem insuflantem depingit, & hunc (pariter ac nos facimus) omnia complere, animare, & movere longo carmine explicat.

18 Et post hæc scripta, idem ipsum piè, ac doctè insinuasse comperio Guillermum Hessium (*k*) è Societate Jesu, sub pictura cujusdam circuli, in quo minor alius includitur, & simul tetragonus, hexagonus, & octagonus, quasi qui numeros omnes absolutè comprehendat, cum hac Epigraphe, *Omnia in uno, & in omnibus unus*; & his carminibus quæ sequuntur:

Qui cuncta claudit, ambituque comprehendit,
Cunctis tenetur clausus, atque comprehensus.
Par semper, idem semper, unus est semper.
Summo tenentur cuncta, summus in cunctis:
Sed ille, vel sic comprobatur immensus.
Summo teneri, qui recusat, inscriptus,
Summum nec ille continebit inscriptum.

19 Discant nunc ergo Reges mortales, quanta inter ipsos, & immortalem, sit differentia, & juxta Davidicum (*l*) monitum: *Erudimini qui indicatis terram, servite Domino in timore; & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via justa. Cum exarserit in brevi ira ejus, Beati omnes, qui confidunt in eo.* Nec se ei nimio fastu prætumidi, vel secundis rebus elati, aut adulatorum (quod frequenter accidit) lenociniis decepti, pares esse contendant, qui eosdem tamquam vas figuli confringere potest, & habet in vestimento, & in fœmore suo scriptum, *Rex Regum, & Dominus dominantium.* (*m*) Et ad cujus vel solum nomen, omne genu cœlestium, terrestrium, & infernorum flecti debere Apostolus (*n*) docet.

20 Quo enim ore, ut Isaias (*o*) ait: *Lutum contra figulum superbiet, vel cogitabit? Et dicat opus factori suo, non fecisti me, & figmentum dicat fictori suo, non intelligis?* Vel qui ne muscam quidem creare potest, cum illo contendet, qui mundialem hanc machinam, tanta rerum diversitate constantem, ex nihilo condidit, & tamquam si nihil faciat, per tot seculorum seriem, illæsam, sartam, tectamque, divina sua adsistentia, ac providentia conservat? Et de quo non minùs verè, quàm piè, canere potuit D. Prosper. Aquitanicus (*p*).

Hic Auctore carens & tempore, permanet idem
Semper, & immensum, nec secula, nec loca claudunt.
Hic nullis mundi cautis extantibus in se
Quicquid vellet habens, cum visum est, omnia solus
Condidit ut voluit, formas, numerosque modosque.
Et genera, & vitas statuens, & semina rebus.
Quicquid inest cœlo, quicquid terra, marique:
Quicquid quocumque est in corpore, sive animatum,
Sive expers animæ, calida, humida, frigida, sicca,
Uno extant Auctore Deo: qui divite Verbo,
(Quod Deus est) rerum naturas, atque elementa
Protulit & summis Opifex intentus & imis, &c.

21 Sed audi, precor, Octavium Minuti fælicis (*q*), eleganter hæc omnia referentem, & perpendentem, & ex mirabili cœli, & syderum motu, terræ per anni tempora mutatione, maris reciprocis æstibus, hominum, & animalium natura, & varietate, hanc inenarrabilem Dei potentiam, providentiam, & in rebus omnibus interessentiam colligentem, suamque orationem his verbis claudentem: *Quòd si ingressus aliquam domum, omnia exculta, disposita ornata vidisses; utique præesse ei crederes Dominum, & illis bonis rebus multo esse meliorem. Ita in hac mundi domo, cum cœlum, terramque perspicias, providentiam, ordinem, legem: crede esse universitatis Dominum, Parentemque, ipsis syderibus, & totius mundi partibus pulchriorem.*

22 Eant igitur, aut pareant etiam, impudentissimi adulatores, qui luteis, ac terrenis Principibus assentantes, parum se illos extollere censuerunt, nisi divinis quoque titulis, honoribus, & attributis donarent, ac demulcerent. Inter quos Ausonius (*r*), vel hanc, *Ubiqueitatem*, quam solius Dei propriam esse ostendimus, suo Imperatori Gratiano his verbis tribuere veritus non fuit: *Ades enim locis omnibus, nec jam miramur licentiam Poëtarum, qui omnia Deo plena dixerunt.*

23 Et, ut expressius, ita & absurdius, Mamertinus (*s*), qui in genethliaco ad Maximianum, & Diocletianum Imperatores, qui se Herculeos passi fuerunt nuncupari, sic dixit: *Itaque illud, quod de Jove cecinit Poëta Romanus, plena Jovis omnia esse, id scilicet animo contemplatus, quam ipse Jupiter summum cœli verticem teneat, supra nubila, supra ventos sedens in luce perpetua, numen tamen cujus, ac mentem toto infussam esse mundo: id nunc Ego de utroque vestrum, ubicumque satis, in unum licèt Palatium concesseritis, divinitatem vestram ubique versari, omnesque terras, omniaque maria plena esse vestri. Quid enim mirum, si cum possit hic mundus Jovis esse plenus, possit & Herculis.*

(*i*) Achil. Boch. *symb.* 140. *lib.* 5.
(*k*) Guillerm. Hess. *lib.* 1. *emb.* 1.
(*l*) David *Psalm.* 2.
(*m*) David *d. Psalm.* 2. *vers.* 9. Apocal. 19. 16.
(*n*) D. Paul. 2. *ad Philip.* 10.
(*o*) Isai. 19. 16.
(*p*) D. Prosp. *in lib. de provid. Dei.*
(*q*) Octav. Minut. fœlic.
(*r*) Auson. *in Paneg. ad Gratian.*
(*s*) Mamertin. *in Panegyr.*

Quan-

24 Quanto modestiùs Agesilaus (*t*), cui cum Thasi templa, ac divinos honores decrevissent, utpotè Principi de ipsis optimè merito, sciscitatus est ab eorum legatis, qui hoc postulatum venerant, nùm ipsi potestatem haberent ex hominibus creandi Deos? Respondentibus se habere, dixit: *Vos ipsos primùm Deos facite, tunc vobis credam, quòd me Deum facere poteritis.*

25 Alexander etiam Magnus, etsi aliquando Deus haberi, ac salutari voluerit, habitumque Deorum assumpserit, modestè tamen ob hanc divinitatis affectationem ab Olympiade matre taxatus fuit, ea eleganti epistola, quæ apud Agellium (*u*) habetur. Ac prætereà ipse, cum graviter in expugnatiane cujusdam urbis vulneratus, missionem sanguinis, & crescentem vulneris dolorem, inter Chirurgi manus præsentiret, quàm falsam opinionem imbibisset, quàmque demeter se ab adulatoribus decipi passus fuisset, his verbis expressit: *Omnes me prædicant Jovis esse filium; sed vulnus hoc hominem esse me clamat.* Sive ut Plutarchus (*xx*) in ejusdem Alexandri apophthegmatis tradit:

Hic sanguis est non diis, ut solitus manare beatis.

26 Recentior est, sed scitu non minùs digna Canuti Anglorum Regis apud Polidorum Virgilium (*y*) historia. Hic enim dum animi laxandi causa, haud procul à litore maris ambularet, & militum acclamationibus exceptus fuisset, quod ad tantam Majestatem fœlici successu adspirasset. Cum ab illis appellaretur Rex Regum omnium potentissimus, qui hominibus, qui terræ, qui mari latè imperitaret. Tum ille tacitus, animo ad Dei potentiam contemplandam erecto, ut suorum vanas ostentationes aliquo argumento coargueret, vestem exuit, atque ex ea globum fecit, super quo sedit quàm proximè aquam, æstu tunc fortè ex alto se incitante, ac inquit: *Unda tibi jubeo, utne pedes meos tangas*: quæ ubi est fatus, cunctis admirantibus quatenus ista faceret, unda insurgens totum madefecit. Tunc ille retrò progressus: *En* (inquit) *Principes, meum Regem, & quidem omnium potentissimum vocatis, qui hanc parvulam undam meo imperio cohibere, vel remorari nequeo, nullus nempè mortalium est tali nomine dignus. Est Rex unus Pater Domini nostri Jesu Christi, cum quo ille regnat, cujus nutu cuncta reguntur; hunc veneremur, hunc Regem appellemus, hunc Regum, hunc populorum omnium Dominum, hunc cœli, terræ, maris Rectorem, non solùm confiteamur, sed etiam profiteamur, prætereà neminem.* Post hæc Vintoniam profectus, coronam, quam gestabam, capiti simulachri Crucifixi, quod in Templo Apostolorum Petri, & Pauli pendebat, suis manibus imposuit, numquam posthac ejusmodi ornamento capitis usus insigni.

27 CUI historiæ, aliam non minùs lepidam addere possumus, quam ex incerto quodam Germano Aüctore apud Jacobum Pontanum (*z*) reperio; de quodam Principe, qui cum ad opes, potentiam, & magnificentiam suam toti mundo prodendam, & ostentandam, sumptuosa quædam ædificia moliretur, quorum pars camerata, pars laqueata, pars in excelsum, pars in longum longius producta, conspiciebatur, omnia summo artificio à summis Architectis, Pictoribus, & Magistris perfecta, & illustrissimè exornata. Et fortè morionem, seu fatuum multorum leporum sibi servientem interrogaret, ecquid placerent structuræ tam nobiles, ac fornices præsertim tam ampli, & columnæ tam insignes? Ab eo ad fenestram perductus fuit, & digito in cœlum tenso: *Tu te* (inquit) *Architectum incomparabilem existimas, & existimari, ac prædicari cupis. Agedum, aspice, hic te longè superat. Verus ne sum? In ambitu domus hujus ad firmandam, & constabiliendam ædificationem, tu columnas tot supponere debuisti. Hic autem, in tanti operis immensitate, nullis columnarum fulcimentis indiguit. Hunc, Domine frater, hunc, inquam, Magistrum, & Architectum dici, & in eo gloriari patiare, tuæ molitiones, cum tua gloria, ad illius machinas, & gloriam, merissimæ sunt nugæ.*

28 Responsum quidem fatui, non fatuum; nam ut Sapiens (*a*) docet: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia scientiam habet vocis*; & vel quæ in operibus Dei minima sunt, omnem Regum potentiam, & sapientiam excedunt; & ut Tertullianus (*b*) inquit, si vel minutiora animalia nemo imitari potest, qualia erunt majora, quæ Deus, ac Dominus noster ornavit, & de quibus Regius Vates (*c*) dicere potuit: *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus, annuntiat firmamentum.* Et Sapiens (*d*): *Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus.*

29 Sed cum juxta Divi Augustini (*e*) doctrinam, super eminentia Deitatis, non solùm usitati eloquii nostri, sed etiam intelligentiæ facultatem excedat, hìc finio, quia de Deo, ut olim dixit Euclides (*f*), etiam verum dicere periculosum est: *Tantaque, & tam tremenda* (Salviano (*g*) docente) *est Majestatis sacræ reverentia, ut non solùm quæ contra Religionem dicuntur, horrere, sed etiam ipsa quæ pro Religione nos ipsi dicimus, cum grandi metu, ac disciplina dicere debeamus.*

EM-

(*t*) Agesilaus *in ejus Apophthog. apud Erasm.*
(*u*) Agel. *lib.* 13. *noct. Attic. cap.* 4.
(*x*) Plutarc. *in vita Alex.* Curtius *lib.* 8. *cap.* 20.
(*y*) Polid. Virg. *Histor. Angel. lib.* 8.
(*z*) Pontan. *in bellariis Atticis*, 2. *par. cap.* 34. *pag.* 59.
(*a*) Sapient. 1.
(*b*) Tertull. *adversus Marcion.*
(*c*) David *Psalm.* 18.
(*d*) Sapient. 6. 8.
(*e*) D. Aug. *in lib. de vera innocent. & lib.* 1. *quæst. q.* 1.
(*f*) Euclid. *apud Max. Tyrium, serm.* 21.
(*g*) Salvian. *lib.* 1. *de provid.*

EMBLEMA II.

DEUS SOLUS DOMINUS.

Aspice splendentem Puerum, radiisque coruscum,
Qui Phœbi nitidas lumine vincit opes.
Quem Dominum monstrat Tyburis manus alma Sybillæ,
Nam soli, & solus Rex tonat ille Polli.
Principis æterni reverentes cernite numen,
Qui geritis multis sceptra caduca modis.

COMMENTARIUS.

1 REverentiam differentiamque, quam inter immortalem, & mortales Reges, ex incomparabili divinorum operum magnitudine superiori Emblemate comprobavimus, cœleste quoque illud, & miraculosum Oraculum manifestat, quod in præsenti graphicè designamus, gravissimorum Auctorum (*a*) traditionem sequuti, qui proximè post Christi Domini, ac Servatoris nostri Nativitatem, Sybillam Tyburtinam ad Augustum Cæsarem accessisse, eique ipsum eumdem Christum Iride, vel Solis radiis inclusum, cum sanctissima ejus Genitrice ostendisse testantur, sub illo cœli tractu, quo postea Romæ in perpetuam hujus rei memoriam, Franciscanorum ædes hodie constructa reperitur, vulgòque, eamdem ob causam, *Sancta Maria de Ara-Cœli* vocatur. Seriòque illum admonuisse, quis, qualis, quantusque recens natus puer esset, ipsique dumtaxat justè, ac vere nominationem pariter, ac dominationem totius Orbis deberi, nullumque alium Cæsarem, Principemve, *Domini* vocem, vicemque præsumere posse.

2 Quam etiam historiam adeò eleganti carmine memorat Baptista Mantuanus (*b*), ut rem gratam Lectori me facturum arbitrer, si ejus verba hisce meis Commentariis adtexam, quæ sic habent,

Hæc, cum divinos cultus, & sacra pararent
Augusto cum plebe Patres, citra Tyburis arcem
Liquit, & ingentes veniens ad Cæsaris aulas,
Fulgentem nitido monstravit in æthere circum,
Irideque inclusam parva cum prole Parentem.
Atque manum tendens, vultuque adsidera verso,
Ille puer Deus est, inquit; Tu desine, Cæsar,
Velle coli, Pueroque aras, ac templa relinque.
Ille regit cœlos, atque immortalis Olympi

Pos-

(*a*) Tertul. *in Apolog. cap.* 34. Oros. Antonin. Vergomens. Polid. Virgil. & alii apud Me 1. *tom. de Indiar. jur. lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 58.

(*b*) Mantuan. *lib.* 3. *Parth.* 1. *post princip.*

Possidet Imperium, & fatalia temperat astra, &c.
Tu sceptrum mortale geris. Te Serica nondum
Regna, nec Æoæ voverunt litora terræ, &c.
Pone precor Cæsar fastus Auguste superbos,
Teque (licèt tractes vastæ telluris habenas)
Esse sub immenso positum reminiscere summi
Principis Imperio: cui rerum æterna potestas.
Hæc ait, & patrios petit sic facta Penates.

Et licèt Eminentissimus Cardinalis Cæsar Baronius (*c*), bono Christianæ Reip. natus, huic historia non multum deferat, quatenus Sybillam Tyburtinam hoc signum Augusto ostendisse commemorat, cum hæc, & aliæ Sybillæ, multis ante illum seculis decessissent, putat tamen ex ipsius libris Augustum hoc discere potuisse, in quibus cognoscendis, scrutandis, expurgandisque, multus fuit, prout & inconsulendo Apollinis oraculo, cui & templum in Palatio erexerat, & à quo, præmisso Hecatombes sacrificio, & de Oraculorum defectu interrogato; tale responsum (Suida, Nicephoro, & aliis multis referentibus (*d*)) accepit.

Me puer Hebræus divos Deus ipse gubernans,
Cedere sede jubet, tristemque redire sub orcum.
Aris ergo dehinc tacitus abscedito nostris.

3 Idemque indicavit cœlestis ille arcus Romæ tunc etiam repentè Cœlo sereno visus, Solem in modum circuli ambiens. Idemque Sol, intra tres circulos effulgens, quorum unus, corona spicarum ignita circumdabatur. Oleum trans Tyberim in taberna meritoria per integrum diem, sine intermissione, è terra, in modum fontis, erumpens, ac fluens, & plura alia prodigia, quæ ex Plinio, Suetonio, Seneca, Dione, Eusebio, Orosio, & aliis, idem Baronius enarrat.

4 Cui (in nostræ Hispaniæ laudem) addere possumus aliud, de tribus solis in ea per ipsum tempus conspectis, qui posteà paulatim in unum coaluerunt, quasi individuæ Trinitatis mysterium adumbrantes; ut D. Thomas (*e*), & Flavius Dexter (*f*) testantur, & ab impugnationibus Patris Maldonati, benè Valdesius noster, & Tamajus (*g*) defendunt.

5 Et quod de novo, lucidissimoque Astro, seu Phœnomeno, in eadem Hispania sub idem ipsum tempus apparente, in generali Chronico Alphonsi (*h*) Regis, & Joannis Vasæi (*i*) historia narratur. Quod occasionem Auctori cuidam Neotherico præstitit, opinandi, hanc stellam, illam eamdem esse, quæ Magos Reges ad Christum Dominum, adhuc in præsæpe vagientem, adorandum direxit, quos & Hispanos (*k*) fuisse, probare contendit.

6 Sed utcumque hoc de Tyburtina se habeat, illud planè apud omnes compertum est, eumdem Augustum sub id temporis edicto vetuisse, ne quis ipsum DOMINUM (*l*) appellaret, ita ut ne à liberis quidem, vel nepotibus suis, hoc vel seriò, vel joco passus fuerit, ut Sueton. (*m*), Tertull. (*n*), & alii testantur.

7 Quod & Tiberius continuavit, qui, ut ex eodem Suetonio, Dione, & Tacito, tradit Baronius (*o*), *in primis sui Imperii annis* adeò optimi Principis, & ab omni fastu alienissimi, specimen dedit, ut non tantum se Dominum dici vetuerit, id sibi contumeliæ loco esse denuntians, sed neque ullum templum sibi proprium extrui (licèt hoc Hispani, præter alios, summis ab eo precibus efflagitaverint) neque se in ullo alio loco coli passus fuerit: edicto etiam palam, ne quis privatus, neque urbs, statuam poneret injussu suo. Addideritque numquam id concessurum, *Seque mortalem esse, & hominum officia fungi, satisque habere si locum Principem implere posset.* Quod, qua mente ab eo dictum fuerit, exponit Tacitus (*p*); & alii modestiam, multi quia difideret, quidam ut de generis animi, interpretabantur.

8 Ceterum hæc moderatio, vel in his ipsis Imperatoribus parum durasse videtur, cum postea Augustus, Imperio magis constabilito, sibi, atque urbi Romæ templum, apud Pergamum sisti non prohibuerit, ut Tacitus (*q*) memorat & Aras constitui, ad quas per ipsius genium, nomenvè juraretur: de quibus agit Horat. (*r*) dum inquit,

Præsenti tibi maturos largimur honores,
Jurandasque tuum per nomen ponimus Aras.

Magisque eos puniisse legatur, qui per suum, quàm qui per divinum nomen pejerarent. Inquiens nimirum, ut ille apud Tacitum (*s*) dixit: *Deorum injurias diis curæ esse: Principes verò Majestatis suæ, periurio violatæ, vindices esse debere.*

Ne-

(*c*) Baron. *in appar. ad ann. num.* 20.
(*d*) Refert, post alios, Thom. Bozius *de sig. Eccles. novissim. Camer.* 1. *subcess. cap.* 59. *pag.* 266.
(*e*) D. Thom. 3. *part. quæst.* 36.
(*f*) Flav. Dext. *art.* 1.
(*g*) Valdes *de dign. Reg. Hisp. cap.* 6. *num.* 4. Tamaj. *in suis novantiquis lection. pag.* 14.
(*h*) Cronic. Alphons. *part.* 1. *cap.* 107.
(*i*) Vasæus *part.* 1. *histor. Hisp.*
(*k*) Joann. Caramuel *in tract. de insignis Hisp. pag.* 36. Et Salazar *Tom. I. Mart. Hisp. die VI. Januar. fol.* 74.
(*l*) Matth. 2.
(*m*) Snet. *in Aug. cap.* 53.
(*n*) Tertul. *in Apolog. cap.* 34. ubi Pamelius, & Cerda, plures alios adducunt.
(*o*) Baron. *ann. Christ.* 16. *in fin. latè* Joann. Filesac. *de idololatria politic. cap.* 3. *pag.* 31.
(*p*) Tacit. 15. & 4. *annal.*
(*q*) Tacit. 4. *annal.*
(*r*) Horat. *epist.* 1. *lib.* 2.
(*s*) Tacit. ap. Briss. *lib.* 8. *de form. pag.* 809. vide *l.* 13. §. *si quis, D. de jur. jur.*

9 Neque solum Domini, verùm & Dei appellationem gratanter admisserit, tam à Virgilio (*t*), dum de eo canit,

O Melibæe, Deus nobis hæc otia fecit:
Namque erit ille mihi semper Deus: illius Aram
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

Quam ab Ovidio (*u*), ipsi divinitatem sæpissimè concedente, non tam, ut arbitror, quòd se exilii calamitate oppressum videret, quàm quòd id jam in more Romano receptum, ac positum esset, sic enim ait:

Thuraque Cæsaribus cum conjuge Cæsare digna,
Diis veris memori debita ferre manu.

Et alibi, (*x*)

Sed prius imposito sanctis Altaribus igne,
Thura fer ad magnos, vinaque pura Deos,
Quibus ante omnes Augusti nomen adora.

Et irerum (*y*),

Nescit enim Cæsar, quamvis Deus omnia novit,
Ultimus hic, qua sit conditione locus.
Magna tenent illud numen molimina rerum
Hæc est cœlesti pectore cura minor.

Quinimo & Jovem alibi facit eumdem Augustum, sic inquiens (*z*):

Si fas est homini cum Jove posse loqui.

Neronem quoque, vivum adhuc, Deum vocavit Lucanus (*a*),

Quòd si non aliam venturo facta Neroni
Invenere viam, magnoque æterna parantur
Regna Deo.

10 Et quamvis de Tiberio referat Dion Cassius (*b*), passum non fuisse per Genium suum jurari, aut in discrimen, judiciumvè quemquam vocari, hoc nomine, quòd per Genium suum pejerasset, tamdem tamen, *ut Tacitus* (*c*) *narrat*, Domini nomen admissit, & suas occupationes *divinas* à pedariis, & trementibus, ut lenocinantibus Senatoribus appellari, licèt de eisdem exclamare soleret, *O homines ad servitutem paratos.*

11 Cajus quoque Caligula, plerosque honesti ordinis, deformatos prius stigmatum notis, ad metallum, & bestias condemnavit, quòd numquam per Genium suum dejerassent, ut in ejus vita Suetonio (*d*) scribit. Et postea Domitianus eò impudentiæ, superbiæque processit, ut se, non solùm *Dominum*, *Deumque* vocari permisserit, prout & jam ante ipsum vecors Caligula fecerat, verum (Suetonio (*e*) testante) ipse, cum epistolam dictaret, sic incepit, *Dominus, Deusque noster ita jubet.* Unde institutum, ut ita à populo vocaretur, ut ostendit illud Martialis (*f*)

Edictum Domini, Deique nostri.

12 Quod cum deinceps Trajanus, magis pius, meliusvè doctus, horruisset, idem Martialis (g), tempori serviens, ipsius in hoc modestiam ita collaudat.

Frustra blanditiæ venitis ad me
Attritis miserabiles labellis:
Dicturus Dominum, Deumque, non sum.
Jam non est locus hac in urbe vobis, &c.
Non est hic Dominus, sed Imperator,
Sed justissimus omnium Senator.
Hoc sub Principe, si sapis, caveto
Verbis, Roma, prioribus loquaris.

Plinius quoque Junior (*b*) eumdem Trajanum ob hoc in suo eleganti Penegyrico multum extollit, quòd *Sedem Principis obtinuerit, ne esset Domino locus, diversaque natura esse sciverit Dominationem, & Principatum; nec aliis esse Principem gratiorem, quàm qui maximè Dominum graventur.*

13 Et hunc morem sequuti prisci omnes notæ melioris Imperatores ut Bulengerus, & alii docti Scriptores (*i*) observant, solos Deos *Dominos* appellandos esse reputaverunt; sibi Principum, vel Imperatorum nomen reservantes, quod mitius, ac temperantius, quàm Regum, ac Dominorum

(*t*) Virgil. *Eclog.* 1.
(*u*) Ovid. 1. *de Ponto, Eleg.* 1.
(*x*) Idem 3. *de Ponto, Eleg.* 1.
(*y*) Idem 1. *de Ponto, Eleg.* 1.
(*z*) Idem 1. *Trist. Eleg.* 3.
(*a*) Lucan. *lib.* 1.
(*b*) Dionis. Cass. *lib.* 57. Briss. *sup.*
(*c*) Tacit. 3. *anual.*
(*d*) Sueton. *in Cajo, cap.* 27.
(*e*) Sueton. *in Domit. cap.* 13.
(*f*) Mart. *lib.* 8. *Epigr.* 8. *de Phaside.*
(*g*) Idem *Martial. lib.* 10. *Epigr.* 72.
(*b*) Plin. Jun. *in Panegyr.*
(*i*) Buleng. *de Imper. Roman. lib.* 1. *cap.* 36. Forster. *in tractat. de Domin. cap.* 1. Ritershus *ad epist. Plin. pagin.* 41. Lips. *in notis ad eumd. Rader.* & alii *ad Mart. sup.*

rum existimabant, ut insinuat B. Gregorius Magnus ad Focam Imp. (*k*) scribens, dum inquit, hoc interesse inter Reges Gentium, & Reipublicæ Imperatores, *Quòd illi servorum Domini sint; Cæsares, liberorum.* Et Erasmus (*l*) dum tradit: *Conditionis nomen Dominus est, non honoris, tyrannicum, non magnificum, barbaricum, non Romanum.*

14 Et ad hæc respicit Tertullianus (*m*), dum in suo Apologetico pluribus probat, Imperatorem hominem esse, non Deum, & tamdem sic finit, *S. non de mendacio erubescit adulatio ejusmodi hominem* Deum *appellans, timeat saltem de infausto. Maledictum est ante apotheosim* Deum *Cæsarem nuncupare* Id est, ante obitum, & solemnem illam pompam, & rogum mollem, ac consecrationem, qua defuncti olim apud Romanos Imperatores cremari, & inter Divos referri solebant: de qua ceteris luculentius Herodianus (*n*) scripsit.

15 Quod tamen nullus, vel ex ipsis illis, qui magis pii, ac cordati habiti fuerunt, tamdem re ipsa complevit, nec oblatas à suis, sibi (etiam invitis) blandientibus, divinas, vel dominicas appellationes effugit. Ecce enim Plinius (*o*), qui tantopere sui Trajani hac in parte modestiam laudavit, eumdem passim *Dominum* in epistolis vocat, & in ipso Panegyrico Deum, dum ait: *Sed licet Altaria pulvinariòs, & flamine colas, non alia magis Deum facis, & probas, quàm quod ipse talis es.*

16 Idem quoque in Vespasiano, Antonino, Severo, & aliis modestissimis Imperatoribus in Digestorum (*p*), & Codicis libris singulis propè paginis denotatur. Et eò hæc stultitia processit, ut non mortuis tantùm, verùm etiam vivis, Deorum, ac Divorum nomina largirentur, & etiam in illis, qui posteà ad meliorem frugem conversi, Christianam Religionem professi sunt, serenitatis, tranquillitatis, sanctitatis, devotionis, adorationisque vocabula, sacri affatus, æternales vultus, divina Oracula, cœlestes sanctiones, & alia similia deliramenta, usitatissima fuerint, in quibus recensendis, & ob stoliditatem, quam secum præferunt, succensendis, multus est Lactantius Firmianus, Cœlius Rhodiginus, Guido, Pancirolus, Joannes Filesacus, & alii (*q*), & non omittendus Erasmus, qui cum in suis Apophthegamatis libro sexto, illud Tiberii, quod suprà diximus, retulisset, qui ne à suis se Dominum vocari sinebat, hæc addidit, *Quanta modestia in tanto Principe. Nunc quidem nihil audire possunt, nisi sacras Majestates, gratiosas Celsitudines, & reverendissimas Dominationes.*

17 Et licèt non ignorem, *Domini* vocem hodie tolerabilem esse, cum à dominatione, & regimine privatæ cujusque domus derivata, non improprie, aut injustè ad eos quoque per imitationem traducatur, qui imperandi jus in civitate habent, & quibus populi subsunt, ut Paulus Busius (*r*), & noster Conanus (*s*) animadvertunt. Idemque in voce *Divus*, novissimus Joannes Ferandus (*t*) adversus Filesacum contendat, dummodo hæc Deitas, sive divinitas, non tam ad Principum ipsorum personas, quàm ad locum, seu gradum dignitatis, quem occupant, dirigatur, qui, eo rectè utentibus, omni vitæ sanctimonia & Dei imitatione debet esse conspicuus. Quo in sensu Regius Psaltes (*u*) judices Deorum nomine donat, dum dixit: *Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos judicat.* Et paulò post: *Ego dixi Dii estis, & filii excelsi omnes.* Et Dionysius Areopagita (*x*) dictas appellationes excusans, sic inquiens: *Sanctos verò, & Reges, Dominosque ac Deos scripta divina appellant, gradus & ordines, qui in singulis primas obtinent, &c.*

18 Satius tamen, tutiusque est, ut Pii, & Christiani Principes, vel exemplo, & documento nostri Emblematis moniti, ab ejusmodi verbis abstineant, & quæ Dei sunt, Deo relinquentes, illum tantùm verum proprium rerum omnium Dominum, & moderatorem agnoscant, & animum, ut Dominum & Imperatorem, obedienti corpori à Deo præfectum, ut vel Ethnicus Cicero (*y*) scriptum reliquit. Ipsos verò vicariam, seu precariam dumtaxat Dominationem habere, ut in Sapientiæ, & Proverbiorum libris, aliisque sacræ paginæ (*z*) locis passim admonentur, quæ dicunt, *A Domino Imperium, A supremo potestas est data. Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt. Deus mutat tempora, & ætates, transfert Regna, atque constituit. Dominatur excelsus in Regno hominum, & cuicumque voluerit, dabit illud.* Neque usquam mortalibus cum immortali Deo æquari, ne dum contendere licuisse. Cui, ut Sophocles dixit:

Numquam senectus, atraque mors imminet;
Sed alia miscet Domitor ætas omnia.

Quemque, Seneca (*a*) perhibente, supra omnium hominum, etiam Principum capita, radiis armatum ve-

(*k*) D. Gregor. *in epist. ad Phoc. Imp.*
(*l*) Erasm. *in floribus.*
(*m*) Tertull. *in Apol. lib. 2. cap. 33. & seqq.*
(*n*) Herod. in Sev. *ex versione Ang. Polit. pag. mihi* 351.
(*o*) Plin. Jun. *in lib. 10. epist. & in Panegyr.*
(*p*) L. *deprecatio, D. ad l. Rhodiam*, l. *oratio, D. de rpons. cum aliis ap. Kalin. in leg. jur. ver.* Divus.
(*q*) Lact. Rhod. & alii *apud Me 1. tom. de Indiar. jur. lib. 2. cap. 21. ex num.* 53. Pancirol. *lib. 1. var. lect. cap. 2.* Salmut. *ad eumdem in tit. de Encaustо, pag.* 12. Filesac. *1. select. cap. 4. & de idololat. polit. cap. 1. & 2.* Dempster ad Rosin. *lib. 1. pag.* 33. Cerda *in advers. sacr. cap.* 141. *num.* 473 Pontan. *in bellar. Attic. 2. part. pag.* 284.
(*r*) Bus. 2. *de Rep. cap. 3.*
(*s*) Conan. *lib. 1. com. jur. cap. 5. num. 7.*
(*t*) Ferand. *de reliquiis in notis, pag.* 538. *& seq.*
(*u*) David. *Psalm.* 81. *v. 1. & 6.* ubi Lorin. & latè Ego *in tractat. de munerib. honor. num.* 361. *& seqq.*
(*x*) Areopag. *apud Feran. sup.*
(*y*) Cicer. *lib. 2. de legib. & in lib. de univers.*
(*z*) Sap. 6. Proverb. 8. 16. Dan. 2. 12. & 4. latè Ego *d. 1. tom. lib. 2. cap. 2. ex num. 3.*
(*a*) Senec. *lib. 2. nat. quæst. cap. 42.*

veteres configebant, ut suprà nos aliquid timeremus, *Soirentque ii, quibus innocentia nisi metu non placet, in tanta audacia scelerum aliquid esse, adversum quod nemo sibi satis potens videretur.* Eosque, qui hodie in rerum culmine, sive cumulo essent, cras in tumulo esse posse, atque adeo omnem animi tumorem deponere debere, ut idem Seneca (*b*) in Tragediis iterum monet, sic inquiens :

Vos, quibus Rector maris, atque terræ
Jus dedit magnum necis, atque vitæ,
Ponite inflatos, tumidosque vultus,
Quicquid à nobis minor extimescit,
Major hoc vobis Dominus minatur:
Omne sub Regno graviore Regnum est.

Et Ovidio (*c*)

Nihil ita sublime est, supraque pericula tendit,
Non sit ut inferius, supp situmque Deo.

19 Quæ sanè terrena, ac temporalia hominum Regna, tantum abest, ut quicquam de sua dignitate, vel duratione ob hanc, quam suademus, in divinum, submissione diminuant, ut potiùs hinc suam auctoritatem, consistentiam, atque incrementum petere debeant, ut de Romanis loquens dixit Horatius (*d*), sic canens de Roma :

Diis te minorem quòd geris, imperas;
Hinc omne principium : huc refert exitum.

Et graviter monuit Valerius Maximus (*e*) inquiens : *Sacris imperia servire debere ita se humanarum rerum futura regimen existimantia, si divinæ potentiæ benè, atque constanter fuerint famulata.*

20 Quem locum expendens, & extendens D. August. (*f*) magis adhuc ad rem, de qua agimus, inquit, Reges tum demum fœlices dici posse : *Si justè imperant: si inter linguas subiimiter honorantium, & obsequia nimis humiliter salutantium, non extolluntur, sed se homines esse meminerunt : si suam potestatem ad Dei cultum maximè dilatandum Majestati ejus famulam faciunt : si Deum timent, diligunt, colunt. Si plus amant illud Regnum, ubi non timent habere consortes : si tardius vindicant, facile ignoscunt. Si eamdem vindictam pro necessitate regendæ, tuendæque Reipublicæ non pro saturandis inimicitiarum odiis exerunt : si eamdem veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent. Si quod asperè coguntur plerumque decernere, misericordiæ lenitate, & beneficiorum largitate compensent: si luxuria tanto est eis castigatior, quanto posset esse liberior : si malunt cupiditatibus pravis, quàm quibuslibet gentibus imperare. Et si hæc omnia faciunt, non propter ardorem inanis gloriæ, sed propter caritatem fœlicitatis æternæ. Si pro suis peccatis, humilitatis, & miserationis, & orationis sacrificium Deo suo vero immolare non negligunt.* Hactenus Augustinus, cujus verba omnibus Regibus memoriæ mandanda meritò Sapiens ille Rex Alphonsus apud Panormitanum (*g*) dicere solitus erat. Neque eorum oblitus videtur D. noster Rex Philippus II. qui *Prudentis* cognomen promeruit; cum vivens has virtutes, quas in verò & Christiano Principe Augustinus requirit, ad unguem expleverit, & moriens, illa verba protulisse feratur : *Tu solus Dominus, Tu solus Altissimus* : quibus prolatis piam animam exhalavit, quam jam Purgatorii ignibus obrizatam, cœloque receptam, sunt qui ex aliquibus non contemnendis rationibus, ac revelationibus (*h*) tradant.

21 Dispari à Juliani Apostatæ exitu, qui cum vivens, in Christum Dominum, Christianosque omnes tumidè, ac temerè rebellasset, moriens, ex vulnere, quod in bello, quod contra Persas gerebat, accepit, cava manu sanguinem hausit, atque eum in cœlum, veluti Christum conspiciens, conjecit, perinde, ac suæ cædis causam in eum referret; & ita blasphemo ore vociferatus, *Vicisti Galilæe, vicisti, saturare Nazarene*, perfidum spiritum missit, ut Sozomenus, & alii (*i*) commemorant.

22 Ex quibus concluditur, solum Christum verum, & absolutum rerum omnium Dominum esse, & appellari mereri. Qui tamen pro maxima in gloriosam, atque immaculatam Virginem Matrem suam dilectione, idem ei nomen communicare voluisse videtur. Nam *Maria*, juxta sententiam D. Hieronymi (*k*), sermone Syro *Domina* nuncupatur. Et ad hoc respiciens Arnoldus Carnotensis (*l*), sic ait : *Maria lingua Syriaca* Domina *dicitur. Christus* Dominus, *Maria* Domina. *Et licèt ipsa se Christi profiteatur Ancillam; hoc servitutis genus, omni Regno sublimius esse intelligit : constituta quippè est, super omnem creaturam, & quicumque Jesu curvat genu, Matri quoque pronus supplicat, & filii gloriam cum Matre non tam communem judico, quam eamdem.*

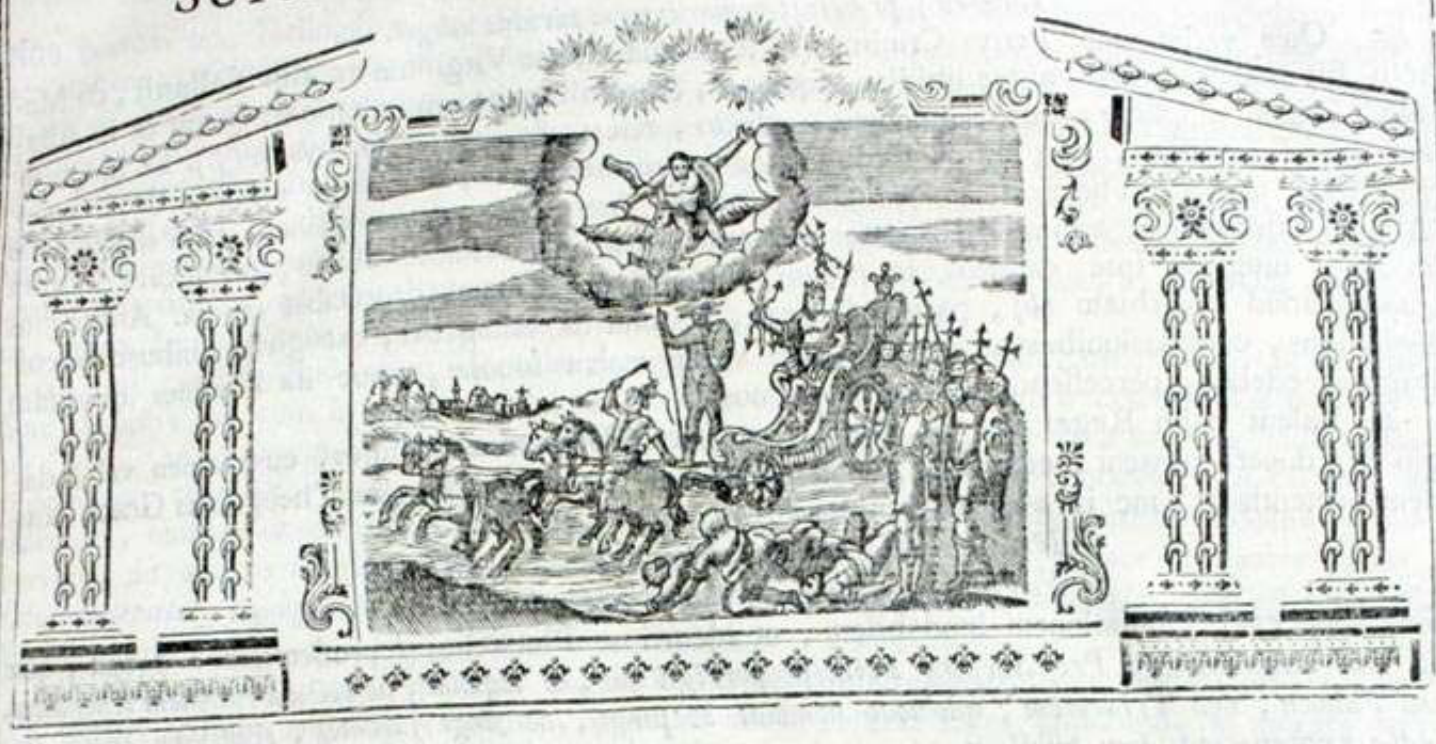
(*b*) Senec. *in Thyest.*
(*c*) Ovid. 4. *Fast.*
(*d*) Horat. 3. *carm. Ode* 6.
(*e*) Valer. Max. *lib.* 1. *cap.* 1. §. 9.
(*f*) D. Aug. *lib.* 1. *de Civit. Dei, cap.* 24.
(*g*) Panorm. *in lib. de dict. & fact. Reg. Alph. Neap.*

EM-

(*h*) Moura *de incant. pag.* 162. Euseb. Nieremb. *in tract. de caus. malorum publ.*
(*i*) Sozom. Eutrop. & alii *apud* Baron. *ann.* 363. *num.* 56. *camer.* 1. *subc. cap.* 59.
(*k*) D. Hier. in Matth. *cap.* 1.
(*l*) Arnold. *de laud. Virgin.*

EMBLEMA III.

SUPERBORUM PRINCIPUM TYPUS.

Vibrantem radios Salmonea, Numina Divum
Mentitum, & Superi tela trisulca Jovis:
Non tulit Altitonans furtiva sorte tumentem,
In cineremque adigit, Tartara in ima ruit.
Et dubitabis adhuc turgentia subdere magno
Colla Deo, quisquis Sceptra superba quatis?

COMMENTARIUS.

1 AD magis compescendam vanam terrenorum Principum gloriam, sive superbiam, opportunum duxi hanc ipsis Salmonei Regis Elidæ, sive fabulam, sive historiam, quam præsens Emblema præfigurat, ob oculos ponere. Qui, ut plures Auctores, & præsertim Hyginus (*a*) scripsit, Æoli filius fuit, Sisyphi frater, & in id stultitiæ processit, ut tonitrua, & fulmina Jovis imitari ausus, curruum rotas æreis canthis obmunitas, super pontem æneum, quem construxerat, agitaverit, & sedens in quadriga, immissisque in populum facibus, plures ex suis civibus neci dederit. Quousque, ob id à Jove fulmine ictus, temeritatis, tumiditatisvè suæ justam pœnam persolvit. Et ut Hadrianus Junius ex Symmacho, & aliis (*b*) ostendit, causam fecit Adagio *Salmoneus alter*, quod paræmiæ specie usurpatur, de supra modum superbo, & elato. Nec desunt qui autument, quiddam pyrii pulveris simile, quo hodie in Bombardis utimur, adinvenisse, quo Jovis fulmen imitaretur.

2 Et hoc est, quod tangit Valer. Flacc. (*c*) dum in sua Argonautica, inquit:

Salmoneus nondum ille furens, cum fingeret alti
Quadrifida trabe tela Jovis.

Et latiùs prosequitur Virgilius (*d*) de eodem in inferno pœnas hujus superviæ luente, sic canens:

Vidi & crudeles dantem Salmonea pœnas,
Dum flamas Jovis, & sonitus imitatur Olympi.
Quatuor hic invectus equis, & lampada quatiens,
Per Grajum populos, mediæque per Elidis urbem
Ibat ovans, Divumque sibi poscebat honorem.

De-

(*a*) Higin. *cap.* 61. Junius *Adag.* 1. *cent.* 2. Car. Steph. *in dict. Poet. & alii passim.*
(*b*) Junius *inter Adag.* Erasm. *pag.* 310. Hieron. Magius *lib.* 1. *Misc. cap.* 1.
(*c*) Valer. Flacc. *lib.* 1. *Argon.*
(*d*) Virgil. *Æneid.* 6.

Demens qui nimbos, & non imitabile fulmen,
Aere, & cornipedum cursu simularet equorum.
At Pater Omnipotens, densa inter nubila telum
Contorsit (non ille faces, nec fumea tædis
Lumina) præcipitemque immani turbine adegit.

3 Quæ verba putat Petrus Crinitus (*e*) mutuatum fuisse Virgilium ex aliis Sallustii, de Metelli Pii immodico luxu, atque libidine loquentis, & simili tonitruum imitatione. Quam & in Alladio, eodem supplicio, quo Salmoneus, effecto, refert, & sugillat Dionysius (*f*). Et in Chosroe Persarum Rege, post alios, Cedrenus (*g*) latè memorans, qualiter in ejusdem Jovis æmulationem, machinam finxerit, in qua cœli effigies, Astrorumque conversiones, cum sceptrigeris Angelis adstantibus, admirabili spectaculo cernebantur: Tum imbres fluere, præmicare fulgura tronitrua mugire, ipse eminens in medio, quasi Deus humanus spectabat omnia. Anthemius quoque apud Agathiam (*b*), pariter fulgura, & tonitrua effingebat, excogitatis quibusdam collissionibus, complosionibusque rerum, quæ valdè essent sonoræ, atque ita immanes quosdam fragores edebat, percellendo sensui aptissimos.

4 Solent enim Reges (ut ait Plutarchus (*i*) esse Deorum æmulatores, cum tamen vel Adagio (*k*) doceri possent, cum illis pugnandum non esse, & etiam olim Theognides Græcè eamdem sententiam hunc in sensum protulerit:

Nulli cum superis homini contendere fas est.
Pro jure hanc litem, nemo probare volet.

Solamque eam æmulationem laudabilem, ut idem ipse Plutarchus (*l*) prudentissime docuit, quæ ad Dei imitationem: *Pro Sceptro Principi porrigit jus, & æquam, ac rectam rationem tenendam, non Fulmen, non Tridentem, quomodo nonnulli se pingi, ac fingi jubentes, stultitiam suam invidiæ exposuerunt dum affectant ea, quæ consequi nequeunt. Qui vero virtutem ipsius æmulantur, & bonestate, humanitateque ipsum referre conantur; hoc studio eorum delectatus, auget, suaque eos æquitate, justitia, veritate, ac mansuetudine impertit, quibus nihil est divinius: non ipsa perpetuitas, atque æternitas: non ob tempus vitæ beatus est Deus, sed virtutis Principatu.*

5 Hactenus Plutarchus (*m*), qui vel solus pro nostri Emblematis Commentario sufficere posset, maximè si aliam ejusdem doctrinam addiderimus, qua, non minùs prudenter, nos admonet tunc demum Principes in Deos eradere posse, cum se Diis humili, ut oportet, corde subdiderint. Exemplum in Magno illo Imperatore Gneo Pompejo proponens, cujus virtutem, simul cum æquali modestia junctam, post Pyratici belli lauream admirati olim Athenienses, istam in porta triumphi Epigraphem ejus honori inscripserunt, *Quatenus te hominem esse nosti, eatenus es Deus.*

6 Dispari sanè à Julii Cæsaris sui Antagonistæ ratione, cujus statuam in Zeusippi porticu, ita positam scribunt, ut dextra fulmen tenens, aspectu torvo exultaret, quod quasi Jovem alium in Italia haberi se audiret. Quod fortè in causa fuit, ut qui fulmine gloriabatur, gladios posteà vitare nequiret.

7 Prout, Titanibus illis omissis, qui impetere cœlum tentarunt, in impio Domitiano contigit, qui, (ut jam diximus (*o*) sibi Dei appellationem asumpsit. In Diocletiano, compari morte confecto, qui primus adorari se jussit. In Caligula (*p*), quòd Majestatem divinam sibi asserere cœpit, & Jovis nomen, & caput adrogavit; in Commodo (*q*), qui similiter statuæ, sive Colosso Herculis, proprio capite dempto, suum imposuit. In Juliano Apostata, impiè, ut suprà dixi (*r*), in Christum Dom. debacchante. In Cleopatra (*s*) quæ se Isim fingebat, sistrumque gestabat. In Cappaneo ab Euripide, & Statio Papinio æquè decantato, ac deplorato, dum se, vel invito Jove, Thebana mœnia in primis scansurum, urbemque pervasurum jactaret. In Xerxe, qui Neptuno maris Deo compedes, ac flagella, & Soli tenebras minabatur. In Cyro, qui pari superbia usus, Gyndem amnem immensæ magnitudinis, rapidumque, in trecentos ac sexaginta parvos alveos divisit, quod in eo, cum ad Babylonicam expeditionem proficisceretur eques Persa, unà cum equo, absorptus esset. Addens, se ita castigaturum, dimilabore eum trajectura esset (*t*).

8 Quibus & aliis relictis, sive ad Auctores rejectis, qui latiùs eorum deliria pariter, ac suspi-

(*e*) Petr. Crin. *de hon. discip. lib. 2. cap. 10.*
(*f*) Dionys. *1. antiq. Sabell. lib. 6. cap. 9.*
(*g*) Cedren. *pag. 338. De hac machina Regum Persarum* Chrysolog. *serm. 120.* Cardan. *de subtil. in lib. de artibus.*
(*b*) Agath. *lib. 5. Histor.*
(*i*) Plut. *in lib. de tranquil.*
(*k*) Erasm. *in Adag.* Cum Diis non pugnandum, *pag. mihi 324.*
(*l*) Plut. *in lib. ad Princ. in doc.*
(*m*) Plutarc. *in vita Pomp.*
(*n*) Christodor. *lib. 5. Epigr. Græc.*
(*o*) Sup. *Embl. præc.*
(*p*) Sueton. *in Calig. cap. 22.*
(*q*) Herod. & Spart. *in Commodo.*
(*r*) Sup. *Embl. 2.*
(*s*) De Cleop. Savaro. *ad Carm. Sidonii, pag. 68.*
(*t*) Herod. *lib. 6.* Herod. *lib. 1. & ex eo* Fulgos. *lib. 9. cap. 5.*

piria, ob divinas punitiones scribunt (*u*).

Nam si sacrilegos repetens ab origine prima,
Omnia pœnarum percurre nomina possem,
Ante diem clauso componet vesper Olympo.

Non possum non Heliogabali peculiarem sermonem habere, qui currum conscendens, quem leones traherent, *Cybelem* se nominari jubebat; & *Baccum* vocari, cum currui tygres injungeret, cui, *ut inquit Baptista Fulgosus* (*x*), potandi studio similior videri poterat. Et tamdem in id audaciæ, sive vecordiæ, processit, ut omnes in toto terrarum orbe Religiones extinguere, seu abolere voluerit, ut Heliogabalus Deus unus ubique coleretur. Ob quæ scelera, Deos, hominesque ita irritavit, ut ab Equitibus suis, impetu in eum facto, occideretur, & quanto eos, qui ante Principatum gesserant, violata Religione superavit: tanto ipse aliis despectior fuit, & in latrinis interemptus, ac per urbem primò, inde ad lupanar pedibus tractus, in Tiberim dejectus est, ut ex Lampridio & Herodiano in ejus vita colligitur.

9 Cui exemplo illud aliud Herodis Agrippæ, ex Josepho (*y*) & Eusebio (*z*), ut signandum adjicio, qui cum in publicum magno fastu, & apparatu ad ludos celebrandos processisset, à suis se tamquam Deum acclamari, & consalutari passus est. Et quia impiam hanc adulationem non repressit, paulò post suspiciens, vidit supra caput suum bubonem funi extento insidentem, moxque ut sensit hunc esse calamitatis nuntium, ex intimis præcordiis indoluit, conversisque in amicos oculis, *En ego* (inquit) *vestra appellatione Deus, vitam relinquere jubeor, fatali necessitate coarguente vestrum mendacium, & quem immortalem salutastis, mox efferetis.* Et hæc loquutus, paulò post crescente dolore discrutiatus, interiit.

10 Huicque simile est, quòd de Antiocho in Machabæorum historia (*a*) refertur, cui cum præ tumore *mundus* angustus videretur, & undis maris pararet leges imponere, in graves incidit plagas, ita ut de impii corpore vermes scaturient, tetrumque sui fœtorem ferre non posset; & cum hinc cœpisset in sui agnitionem venire, hæc in verba, licèt serò, prorupit, *Justum est subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire.*

11 Quod si objicias, Augustum Cæsarem, (ut Suetonius (*b*) narrat) Appollini nimis deditum, ejus aliquando, & nomen, & habitum præsumpsisse, & ita ornatum, inter convivas discubuisse, & inter sex puellas, totidemque catamitos, alios Deos repræsentantes, cœnare solitum esse. Qui tamen fœlicem, facilemque exitum, & qualem semper optaverat, septuagesimo & sexto ætatis anno sortitus fuit. Audi eumdem Suetonium recensentem, hunc excessum summa tunc in civitate penuria, ac fame punitum. Acclamatumque esse postridie, frumentum omne Deos comedisse, & Cæsarem esse planè Apollinem, sed TORTOREM, quo cognomine is Deus quadam in parte urbis colebatur, & sine Auctore hos notissimos versus, hoc scelus, & dedecus exprobrantes, in publicum prodiisse:

Cum primum istorum conduxit mensa choragum
Sexque Deos vidit Mallia, sexque Deas:
Impia dum Phœbi Cæsar mendacia ludit,
Dum nova Divorum cœnat adulteria:
Omnia se à terris tunc Numina declinarunt;
Fugit & auratus Jupiter ipse thronos.

12 Quamobrem magis hac in parte invidendus, imitandusque esse debebit Philippus Macedonum Rex, qui Cœlio Rodigino (*d*), post Ælianum, narrante, cum aliquando ob partas victorias, & res fœliciter gestas elatus, se supra fortunam, Deorum instar esse cogitaret. Intelligens posteà, quid mali ex tanta superbia sibi immineret, uni ex aulicis pueris id muneris injunxit, ut ad Solis exortum in suum cubiculum ingressus, inclamaret; *Rex memineris te non Deum, sed hominem esse, multis fragilitatibus, erumnis, ac malis obnoxium, & expositum.*

13 Nec minori continentia, sed magis facetè idem insinuavit Antigonus ille senex, de quo Plutarchus (*e*) scribit, quòd cum Hermodorus quidam in Poematibus suis Solis filium, Deumque ipsum prædicaret: *Nihil* (inquit) *in me ejusmodi agnoscit, qui lasanum meum portat.* Est autem lasanum, *vas, exonerando, evacuandoque ventri, vel vesiccæ accommodatum.*

14 Et in idem tendit similis facetia Anaxarchi, cognomento Eudemonis, qui ut Ælianus (*f*) refert, Alexandrum Magnum ridebat, quòd seipsum Deum faceret: cùm autem aliquando in morbum incidisset Alexander, & ei Medicus sorbitionem pararet, ridens Anaxarchus, dixit:

(*u*) Hier. Cigler. *in Hexametris, & pluribus exemplis relatis.* Fulg. *sup. Theatr. vit. hum. pag.* 258. Petilius *de Princ. lib.* 2. *cap.* 2.
(*x*) Fulgos. *d. cap.* 5.
(*y*) Joseph. *de bell. Judaic. cap.* 7.
(*z*) Euseb. *lib.* 2. *Histor. Eccles. cap.* 10. Act. Apost. *cap.* 15. latè Samer. 3. *tube. cap.* 18.
(*a*) Machab. 2. *cap.* 9.
(*b*) Suet. in Aug. *cap.* 70.
(*c*) Suet. sup. Erasm. *in Adag.* Apollo Tortor, *pagin. mihi* 161.
(*d*) Rhod. *lib.* 19. *cap.* 33. Ælian. *de var. hist. lib.* 8. *cap.* 15.
(*e*) Plutarc. *in Apophtegm.*
(*f*) Ælian. *lib.* 9. *cap.* 37.

14 xit : *At nostro Deo spes omnis in sorbillatione posita est.* Nec minùs facetè eumdem irriserunt Lacedæmonii, dum à Græcis per literas petentem, ut decreto suo ipsum Deum facerent, sic statuerunt : *Quoniam Alexander Deus esse vult, esto.* Hac voce stultam ejus ambitionem notantes, quòd ea hominibus petierit, quæ Natura ei largita non fuerat, & putaverit ab iis posse creari Deos, qui ipsimet nihil aliud essent, quam miseri mortales.

15 Et de Menecrate Medico se Jovem mentiente, aliorumque Deorum comitatum sibi asciscenti, & qualiter ob hoc à Philippo Macedone de risu, sannisque traductus fuerit, lepidam historiam idem Ælianus (*g*) & Athenæus (*b*) recenset.

16 Neque abest illud Regis Hunnorum Attiliæ, ab Olao (*i*) Magno, & aliis (*k*) relatum, qui licèt trux esset, barbarus, & efferus, dum urbes Italiæ expugnat, diripit, ac vastat, Patavii, Marulli Calabri Poëtæ carmen de laudibus suis conscriptum, in ignem conjici jussit, quia licentia Poëtica originem Attillæ ad Deos retulerat : arbitratus impudentem esse impudentiam, quòd mortales homines se à Diis immortalibus originem traxisse configerent.

17 Qui ergo nostrum Salmoneum, & Salmonei similes imitantur, pœnas similes pertimescant. Tuque, verus, ac melior Jupiter, noster Omnipotens Deus,

Fulmine qui terras terres, & culmina torres,
Fulmine fac subitò talia monstra peti.

18 Maneatque Regum omnium, ac Principum mentibus insitum, tyrannos, sacrilegos, priorum hominum persecutores, & cœlestis Numinis contemptores, vel æmulatores, etiam in hac vita scelerum suorum pœnas dedisse, neque impunè superbiam, proterviamque eorum fuisse, Et Tertuliani (*l*) illud, ut elegantissimum, ita & certissimum esse : *Cœlum debellet Imperator, cœlum capitivum triumpho suo invehat, cœlo mittat excubias, cœlo vectigalia imponat, non potest. Ideò magnus est, quia cœlo minor est. &c.*

19 Quod etiam elegantissimis his, quæ sequuntur, carminibus Natham Chytræus (*m*) à Philippo Camerario laudatus, comprehendit,

Nemo minas Domini, Majestatemque tremendam
Contempsit frustra, quamvis vel maximus esset
Viribus, ingenio, eloquio, sceptrisque superbus
Cunctorum sub Sole hominum. Deus inclitus ipse
Est verè justus judex, vindexque malorum,
Iratus, buccisvè cavis, fastuque tumentum:
Cui nemo nimis est magnus, sapiensque, potensque;
Nemo nimis sanctus fictæ pietatis in umbra, &c.

20 Quemadmodum, è contrario, nullus fuit usquam, qui suæ in Deum pietatis, humilitatis, & submissionis, tam in hac, quam in alia vita cumulatissima præmia non fuerit consequutus. Unde rectè Ambrosius Marlianus (*n*) caput sui Theatri Politici, in quo hac de re tractat, hoc Disticho claudit,

Regi Cœlicolum vos flectite colla potentes:
Tunc dabit omnipotens Regia Sceptra diu.

Propter quod & Scriptura dicit (*o*) *Quanto magnus, humiliate in omnibus, & invenies coram Deo gratiam. Quoniam magna potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur.* Et D. Bernardus (*p*): *Bonus fundus Humilitas, in quo omne ædificium spirituale constructum, crescit in templum Dei. Vis ejus major in majoribus, clarior in clarioribus. Quo enim celsior es ceteris, eò humilitate appare illustrior te ipso, &c.* Et eleganter in rem nostram Baptista Mantuanus (*q*) :

Scilicet omne Deum contra nitente superbum
Evanescit opus : sicut cum surgit in auras
Eructantis aquæ fluctus, mox vertice presso,
Decidit, & spumas alto demergit in amne,
Atque humiles inter sine nomine præterit undas.

Et arridet illud Prudentii (*r*), qui in triumpho humilitatis contra superbiam, illam introducit, exprobrantem victæ insolentiam suam, his verbis,

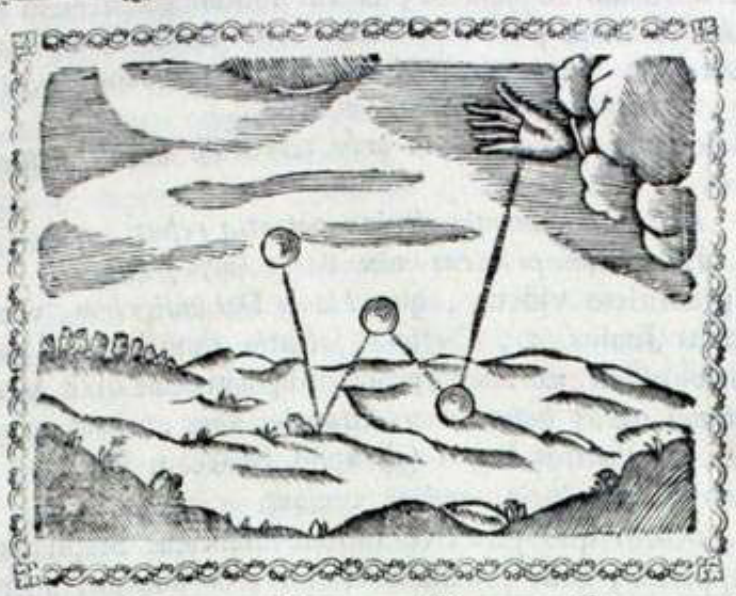
Desine grande loqui, frangit Deus omne superbum
Magna cadunt : inflata crepant : tumefacta premuntur.

EM-

(*g*) Ælian. *lib.* 12. *cap.* 51.
(*b*) Athæn. 7. Dymnosoph. Junius in Adag. *Nihil ad Medicorum arrogantiam.*
(*i*) Olaus *in Attilia.*
(*k*) Bonfinius *cap.* 15.
(*l*) Tertul. *in Apolog. lib.* 2. *cap.* 30.
(*m*) Nathan Chytræus *in Viatico itinerit extremis, ap. Phil. Camer.* 3. *tom. tubces. cap.* 3. *in fin.*
(*n*) Marlian. *in Theat. Polit. cap.* 28.
(*o*) Ecclesiast. 3. 20. 21. Div. Hieron. *epist. ad Celantiam.*
(*p*) D. Bern. *lib.* 2. *de consid. ad Eugen.*
(*q*) Mantuan. *in carmin. contra superb.*
(*r*) Prudent. *in triumph. humilit.*

EMBLEMA IV.

REGES DEUS HABET QUASI PILAS.

Vis divina pilam ludens jaculatur ab alto,
Et salit, & resilit : tollitur, atque cadit.
Tolleris in Cœlum, Princeps, cave culmina præceps.
Divinis manibus si es pila, ludus eris.

COMMENTARIUS.

1 UMidis adhuc, & elatis Imperantium animis corrigendis, præsens hujus Emblematis pharmacum exhibemus, quo, *ut apparet*, Divina manus ostenditur, lusoriam illam sphærulam, quam *Pilam* dicimus, ex alto pro libito jaculantis. Quæ suismet ictibus cadere, aut surgere solet. Quod ex Menandri pyxide sumpsimus, à quo habuit Plautus (*a*), sic inquiens,

Enim verò Di nos quasi pilas homines habent.

Quod perinde est ac si diceret, *Versant nos, & ubi ipsis commodum est, malè habent* : ut Victorius (*b*), & Muretus (*c*) observant. Quorum hic ultimus alibi, copiosè disputans de misera rerum humanarum conditione, Plautum hic respectum habuisse putat ad illud Platonis (*d*), quo homines quasi oblectamentum quoddam Deorum censuit, non aliter atque ejus discipulus Aristoteles (*e*), dum ita hominem diffinivit, *Homo est fortunæ ludus, inconstantiæ imago, corruptionis speculum, & mortis spolium.* Et Herodotus (*f*), quatenus inquit, *Omnino calamitosa res est Homo.*

2 Æsopus quoque Phryx, *ut Laërtius* (*g*) *ait*, interrogatus quid agere Jupiter? Respondit, *Excelsa deprimit, depressa extollit.* Indicans, arbitrio, imò & ludibrio superni Numinis, res hominum sursum volvi, revolvique. Et similiter Juvenalis (*h*), humilium exaltationem, *fortunæ jocum* appellat, sic inquiens :

Quales ex humili magna ad fastigia rerum
Extollit, quotiens voluit fortuna jocari.

3 Et omnes fortunæ actus ludi nomine donans Horatius (*i*), his verbis :

Fortuna numquam perpetuò est bona.
Fortuna sævo læta negotio, &
Ludum insolentem ludere pertinax ;
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.

Et

(*a*) Plaut. *in capt. in Prologo.*
(*b*) Victor. *lib.* 23. *variar. lect. cap.* 18.
(*c*) Muret. 16. *cap.* 15.
(*d*) Idem. Muret. *lib.* 1. *de Repub. Platonis.*
(*e*) Aristot. *apud Stob. ser.* 96.
(*f*) Herodot. *lib.* 1.
(*g*) Laërt. *de vit. Phil.*
(*h*) Juven. *satyr.* 3.
(*i*) Horat. *lib.* 3. *Od.* 29.

4 Et adhuc magis ad nostram pilam alludens, Pallas (*k*), quatenus dixit,

Vita hominum ludus fortunæ est, & miser error,
Inter pauperiem navigat, inter opes.
Atque pilæ in morem nunc hos ad sidera tollit,
Elatos, & nunc Tartara ad ima jacit.

Et Boëtius (*l*), qui ita fortunam loquentem, & sui ludum confitentem inducit: *Hæc nostra vis est, hunc continuum ludum ludimus, rotam volubili orbe versamus infima summis, summa infimis mutare gaudemus. Ascende si placet, sed ea lege ne uti cum ludicri mei ratio poscet, descendere injuriam putes. An tu mores ignorabas meos?*

5 Unde etiam à Salomone (*m*) *Deus in orbe terrarum ludere dicitur.* Quod his quoque verbis Ovidius (*n*) expressit,

Ludit in humanis divina potentia rebus
Et certam præsens vix habet hora fidem.

Et Adagio occasionem præstitisse videtur, quo *Homo Dei ludibrium*, vocatur, & ut in ejus explicatione inquit Hadrianus Junius (*o*), *Fortunæ jactatio significatur, quæ pilæ in modum, nunc evehit in altum, nunc solo allidit mortales*, prout & apositissimè dixit Ammianus Marcellinus (*p*), inquiens: *Versabiles Fortunæ motus ludunt mortalitatem: nunc evehunt quosdam in sydera; nunc ad Cocyti profunda mergentes.* Et Portius Latro (*q*) apud Senecam Patrem: *Aurum & argentum ludibria fortunæ, quæ inter jocum ipsis dominis veniunt.*

6 Quam sententiam, nescio quo jure, vel ratione Henricus Stephanus (*r*), detestabilem planè, atque execrandam appellet, cum prædictis divinis, & humanis auctoritatibus fulciatur, & in eamdem incidat illud D. Gregorii Nazianzeni (*s*),

Ludus Homo (posita verum formidine dicam)
Numinis est, quales luditur orbe frequens.

Ubi posteà, cum larvis homines comparat, quibus in Comædiis ludentes, varias figuras repræsentamus; & tamen post mortem detractis, omnes æquales esse comperimur. Quod consonat cum Disticho illo ex Græco incerti Auctoris traducto:

Scena est hæc vita, & minus, vel ludere disce
Seria postponens, vel cruciare nimis.

7 Sinesius (*t*) quoque id ipsum, & quidem rectè dictum, absque aliqua hæsitatione his verbis affirmat: *Rectèque dictum mihi videtur, quòd homo ludibrium sit Dei, ludentis semper in rebus mortalium; & quasi aleam jacientis.*

8 Philostratus (*u*) item in Scopeliano Sophista, loquens de ejus patre, qui exhæredato filio, coquum hæredem scripserat, subjicit: *Ut vel ex hoc facto intelligere possimus, homines, non Dei solùm, sed alterum quoque alterius esse ludibrium.*

9 Et Seneca (*x*), his conveniens, & eadem Pilæ similitudine utens, quæ in hoc nostro Emblemate pingitur, sic habet: *Ut in orbe, ac pila nihil est imum, nihil summum, nihil extremum, nihil primum, quia motu ordo mutatur, & quæ sequebantur, præcedunt, & quæ occidebant, oriuntur, omnia quomodocumque jerint, in idem revertuntur. Ita in homine existima fieri, cum illum in multa mutaveris, unus est.*

10 Janus etiam Douza (*y*) ad idem alludens, hoc carmen scripsit:

Non secus, atque pilas homines (Francus ne sit an Sax
Nil refert) raptor Noruegianus habet.

11 Et adhuc, magis in nostri Emblematis terminis, in doctis suis ad Plautum præcidaneis, verba ejus, quæ modò retulimus, non tam ad lusorias has pilas (de quarum ludo, differentiis, origine, & etymologia plura post Plinium (*z*), & Martialem (*a*), aliqui recentiores (*b*) scribunt) referenda esse putat, quàm ad viriles illas muliebresvè effigies (*Pilas* etiam vocatas) quæ ex lana, vel fœno fieri solebant, & ut Festus (*c*) ait: *Compitalibus suspendebantur in Compitis, quòd hunc diem festum esse Deorum inferorum, (quos vocant* Lares) *putarent. Quibus tot pilæ, quot capita servorum, tot effigies, quot essent liberi circa Compita habitantes, ponebantur, ut vivis parcerent, & essent his pilis vel simulacris contenti.* Hisce enim imaginibus nullius omnino pretii vestes circumponebantur, ac proinde scitè Plautus dicere potuit, Diis, instar earum, homines esse. Quo sensu pannosos homines, & parvæ æstimationis, *Pilas* vocare solebant, ut Rodiginus (*d*) ad-

(*k*) Pallas apud Natal. Com. *in Mytol. pag.* 340.
(*l*) Boet. *de consol. lib.* 2. *prosa* 2.
(*m*) Proverb. 8. 31.
(*n*) Ovid. *lib.* 4. *de Ponto.*
(*o*) Junius *inter Adagia Erasm. pag.* 264.
(*p*) Marcell. *lib.* 14.
(*q*) Port. Latro apud Senec. *contr.* 1. *lib.* 2.
(*r*) Henric. Steph. *in præfat. ad Gnom. Comic. Græc.*
(*s*) Nazianz. *in carm. de hominis vilitate.*
(*t*) Sines. *in orat. de provid.*
(*u*) Philost. *in vitis Sophist.*
(*x*) Senec. *lib.* 5. *de benef. cap.* 8.
(*y*) Jan. Douza *lib.* 1. *rer. Oland.*
(*z*) Plin. *lib.* 7. *cap.* 56.
(*a*) Martial. & ejus expositores, *lib.* 14. *epigr.* 45. *& seqq.*
(*b*) Souterius *de Ludis vet. lib.* 3. *cap.* 4. Pantoja *de aleator. ex pag.* 71.
(*c*) Fest. *de verb. sign.* verb. *Pila.*
(*d*) Rhodig. *lib.* 16. *cap.* 11.

advertit, & ex illo Martialis (*e*) in *Laurum* Epigrammate constat; ubi hunc, qui in florenti ætate magnus pilæ lusor fuerat, postquam ea ingravescente, posse ludere desiit, *Primam Pilam* factum esse inquit, id est, ad nimiam paupertatem, & laceratam, ac pruinosam vestem redactum. Et iterum ex alio in Candidum, ubi de suæ togæ lacerie loquens (*f*), sic ait:

At me, quæ passa est furias, & cornua tauri,
Noluerit dici quam prima pila suam.

12 Quo loci Pater Raderus advertit, has pilas, quæ in compitalibus, (ut ex Festo retuli) ponebantur; primas dictas fuisse; secundas verò, quæ feris objiciebantur; quæ primulum è stramine fiebant, & apud Nos *Dominguejos* vocantur: (ex eo ut arbitror, quòd in Festis, ut cum Festo dixi, suspendi solebant: quamvis noster D. Sebast. Covarr. (*g*), hoc non animadvertens, aliam rationem minùs aptam comminiscatur.) Ad quas allusit idem Poëta, in primo ex carminibus suprà relatis, & expressius in libro de spectaculis (*h*), ubi ita loquitur de Rhinocerote, qui ursum cornu extulit,

Namque gravem gemino cornu sic extulit ursum,
Jactat ut impositas taurus in astra pilas.

13 In cujus Epigrammatis Commentario, Noster semper laudandus Dom. D. Laurentius Ramirez de Prado (*i*), Regii supremi Senatus meritissimus Consul, Mihique ab ineunte ætate unicè carus, adhuc Radero melius, has primæ, vel secundæ pilæ appellationes, seu distinciones, inde sumi arbitratur, quòd tauri, pilis per ordinem in arena dispositis, irritabantur: & numerabantur, effigies illæ laneæ secundùm locum, *Prima*, *Secunda*, & *Tertia*; & Prima, quæ ad primum impetum, & ardorem illum cornutum exponebatur, ut & aliæ sequentes, vilioribus pannis erant confectæ, & frequentius rubris, quo colore tauros excitari Seneca (*k*) indicet, & noster Imperator Justinianus (*l*) in suis Imperialibus institutionibus, de eo loquens, qui panno rubro fugavit armentum.

14 Juxta quæ, si de his pilis verba Plauti accipiamus, eorum sensus esse poterit, Deos habere homines sicut pilas, quæ tauris objiciuntur. Nam ut sibi benè vissum est, eos ex divitibus pauperes reddunt, ex sanis infirmos, & variis aliis laboribus, ærumnis, & calamitatibus impetunt, ac feriunt, quæ jucunda sunt tristibus (ut D. Basilius (*m*) inquit) frequentissimè permiscentes.

16 Et tamdem in eumdem finem isthæc acceptio tendit ac nostra, de Pila lusoria, quam adhuc ad Plauti mentem magis arridere censemus, lusum enim humanarum rerum significare voluit, & cadentis, ac resurgentis fœlicitatis earum saltus, & mutationes. Quod, nullo alio simili propriùs exprimere potuit. Nec à nobis elegantioribus aliis verbis illustrari valebit, quàm illis Plinii Junioris (*n*), ita disertè loquentis: *Habet has vicissitudines conditio mortalium, ut adversa ex secundis, ex adversis secunda nascantur; occultat utrorumque semina Deus & plerumque bonorum, malorumque causæ, sub diversa specie latent.*

16 Quem imitatus Apulejus (*o*): *Nihil quicquam* inquit) *homini tam prosperè divinitus datum, quin ei tamen ad mixtum sit aliquid difficultatis: ut etiam in amplissima quoque lætitia; subsit quæpiam, vel parva querimonia, conjugatione quadam mellis & fellis.* Quod præstitit occasionem Adagio (*p*) *Ubi uber, ibi tuber*, & vulgatum illud Ovidii (*q*) certissimum reddit,

Usque adeò nulla est sincera voluptas,
Solicitumque aliquid lætis intervenit.

Et Plauti (*r*):

Ita Diis placitum, voluptati ut mœror comes consequatur;
Quin incommodi plus, malique illicò adsit, boni si quid obtigit.

Necnon Senecæ (*s*) in Tragedia Thyestis, dum inquit:

Nulla sors longa est: dolor, ac voluptas
Invicem cedunt, brevior voluptas.
Ima permutat brevis hora summis.

Et iterum in Epistolis (*t*) docens: *Nullum tempus exceptum esse, in ipsis voluptatibus causas doloris oriri.*

17 Quidquid enim hic brevis ævi degimus, infinitis calamitatibus propositum est; & quantum-

(*e*) Mart. *lib.* 10. *epigr.* 36.
(*f*) Idem *lib.* 2. *epigr.* 43.
(*g*) Covarr. *in Thesaur. ling. Hispan.* verb. *Dominguejo.*
(*h*) Idem. Martial. *in lib. de spect. epigr.* 22.
(*i*) Dom. D. Laurent. Ramir. de Prado *in not. ad Martial.*
(*k*) Senec. *lib* 3. *de ira cap.* 30.
(*l*) Justian. *in* §. *interdum, de oblig. quæ ex delict.* ubi Cujac. *in notis alios allegat*, & Rodig. *dict. cap.* 11. & Pancorv. 1. *obs. cap.* 58. vers. *Addamus*, & Covarr. quem vide dict. verb. *Dominguejo.*
(*m*) D. Basil. *in Hexaem. hom.* 2.
(*n*) Plin. Jun. *in Paneg. ad Trajan.*
(*o*) Apul. 4. *florid.*
(*p*) Inter Adag. Erasm. *pag.* 67. & 506.
(*q*) Ovid. 7. *Metam.*
(*r*) Plaut. *in Amphor.*
(*s*) Senec. *in Thyest. act.* 3.
(*t*) Idem *Epist.* 91.

tumcumque ad terminum mortalitatis attingendum superest, non nisi inter peritura, aut pereuntia transigimus, omnis dies, omnis hora quàm nihil simus, ostendit, & aliquo argumento recenti admonet, humanitatis oblitos; cum perpetuitatem incertorum præsumentes, respicere cogit ad cermonet, humanitatis oblitos; cum perpetuitatem incertorum præsumentes, respicere cogit ad certissimas vicissitudines. Ut alio eleganti Symbolo docuit Achilles Bocchius (*u*), duas illas urnas, dolorum unam, & bonorum alteram depingens, quas in Jovis limine stare, & in mundum effundi, Vetustas commentabatur; & solùm Deum hujus mixturæ expertem esse, sic inquiens, cum lemate *Comes voluptatis dolor*: Et *Medio de fonte leporum surgit amari aliquid.*

Ipsa dies pia nunc mater, nunc sæva noverca est;
Namque aliquid semper miscet Saturnus amari.
Hinc geminas prudens urnas in limine primo
Stare Jovis, quondam pulchrè est commenta vetustas.
Ex quibus una malis scatet: altera plena bonorum est,
Unde agitant superi mortalia pectora, lætis
Tristia miscentes. Ipsi lætantur, & omni
Æternum mærore carent, nulloque senescunt
Tempore, sed stabili cursus circum æthera lege
Deproperare suos, nulloque fatiscere seculo
Hos jubet omnipotens summi regnator Olympi.

18 Et cum lex hæc omni hominum generi, absque ulla exceptione, vel distinctione, præscripta reperiatur, ut ex superioribus patet, non est, cur Reges aut Principes se ab ea liberos, aut exemptos superbè, & ambitiosè præsumant; cum non solùm homines sint, sed & aliorum hominum capita, & quo plus pollent, eò magis fortunæ casibus, & mutationibus subsint. De qua scitè Tragicus (*x*) dixit,

Quicquid in altum fortuna tulit,
Ruitura levat.

Lucanus (*y*),

Invida fatorum series, summisque negatum.
Stare diu, nimioque Graves sub pondere lapsus.

Et Tacitus (*z*),

Nihil ei magis subjectum, quàm onus cuncta regendi.

Qui idem (simul cum Suetonio (*a*) eodem ludibrii verbo de quo agimus, Tiberium hoc agnovisse commemorat, cum dicere solitus esset, *cuncta mortalium incerta; quantoque magis aliquis adeptus foret, tantò magis expositum esse ludibrio*; & adridet Seneca (*b*), eadem culmina *Lubrica* vocans, dum dixit,

Stet quicumque volet potens
Aulæ culmine lubrico.

Et Sidonius (*c*) Apollinaris, præcipitii quoque adjectivum adjiciens, his verbis: *Sententiæ tali numquam ego assentior, ut fortunatos putem, qui Reipublicæ præcipitibus, ac lubricis culminibus insistunt.* Et adhuc etiam apositissimè, & sub nomine etiam ludi, Æneas Sylvius (*d*), sic inquiens: *Regna, & opes, non magis possidentium sunt, quam cujuscumque: sed ut in seculari ludo, nunc huc transeunt, nunc referuntur illuc. Sola virtus viventi, & mortuo, stabilis, & firma possessio.*

19 Idem quoque, suo exemplo, suisque verbis admonuit Zenon Imperator Constantinopolitanus apud Zonaram (*e*). Nam cum audita suorum strange, in castellum aufugeret, quod erat in edito tumulo situm, ingemiscens ob præsentium rerum calamitosum statum, in hæc verba prorupit: *Ni mirum Dei ludibrium est homo, quandoquidem & mihi ita illudere amat fortuna.*

20 Essetque infiniti laboris longè miserabiliores aliorum Regum, & Imperatorum casus referre, atque etiam otiosi, cum de hoc integri libri (*f*) scripti reperiantur, copiosamque telam novissimè Philippus Camerarius & alii (*g*), contexuerint, & vel extraneis relictis, æquè nota, ac lachrymabilis sit apud nostros, Regis Ruderici Historia, à Mauris superati, Regno privati, & incerta adhuc morte perempti; Favillæ ab urso intervenandum occissi; Sanctii in obsidione Zamorensi jaculo à proditore Vellido transfossi; Joannis Primi ob lapsum equi desiderati; Henrici I. apud Palentiam tegula saucii; Petri ab Henrico fratre post varios belli eventus in colluctatione necati; Sebastiani in Africana expeditione deperditi, duplicis in Francia Henrici nos-

(*u*) Achil. Bocc. *symb.* 8. *& de his urnis* Erasm. in Adag. *Omnium rerum vicissitudo, pag. mihi* 262.
(*x*) Senec. *in Tragæd.*
(*y*) Lucan. 1. *Phars.*
(*z*) Tacit. 1. *Annal.*
(*a*) Tacit. sup. Suet. *in Tib. cap.* 26. *&* 27.
(*b*) Senec. *in Thies.*
(*c*) Sidon. *lib.* 2. *epist.* 13.
(*d*) Æneas Sylv. *ep.* 414.
(*e*) Zonar. *in Zenon. Isaurico.*
(*f*) Joann. Bocac. *integ. lib. de casib. illust. viror.*
(*g*) Camer. 2. *tom. subcess. cap.* 57. ubi alios recenset, *& Theat. vitæ human.* verb. *Fortuna*, & verb. *Casus.* Filesac. 2. *sect. in Euripo huus secali.*

nostris temporibus à suis, & inter suos, pugione petiti, & alterius in hasriludio lanceæ frustulo per oculum terebrati.

21 Calamum quoque in tragica, & lamentabili historia Andronici Orientis Imperatoris extendere possem, nisi jam illam, post Nicetam (*b*), latè Patres Drexelius (*i*), & Eusebius (*k*) exarassent, & exornassent eleganti stilo referentes, qualiter tertio sui Imperii anno, ab Isaacio Angelo victus, mille colaphis, flagris, & tormentis disceptus fuit, & tot, talibusque injuriis, & ignominiis affectus, ut vix referri, ne dum pati potuisse videantur. Donec tamdem ludicra ex allio corona, uno oculo excæcatus, unaque manu deformis, curta insuper brevique tunicella male amictus, camelo adversus impositus fuit, ejus cauda pro sceptro lævæ inserta, & sic per forum, triumphi forma, lentaque pompa, summo populi ludibrio ad furcam perductus, ex qua pedibus suspensus fuit: eo tantum felix, quòd inter sexcenta mala, quæ perpessus fuerat, se adeò patienter, & constanter gessit, ut lamentari, ejulare, aut fortunam accusare, auditus non sit. Illud tantùm ingeminans, & ingemiscens, *Domine miserere*, *Domine miserere. Miser Andronice*, *quod tanta ferre cogeris*; *Felix quòd patienter feras*, *& agnosas peccata sic esse expianda.*

22 Sed quorsum in antiquis exemplis referendis immoror, cum sub ipsum tempus, quo hæc literis mando, recens illud, & nullo seculo visum, venturisque non minori admirationi, quàm dolori futurum, contigerit, in Carolo Stuarto Rege Angliæ, hujus nominis *Primo*, qui, quòd Regiam dignitatem, ejusque jura vindicare curabat, & suis vassallis sub Parlamenti nomine coadunatis, primo aliquibus bellis, civilibus fusus, deinde ultimo captus, & in Londinum deductus, ubique, tamquam reus, arcta custodia tentus, & judicialiter inquisitus, seu syndicatus, tamdem, processu formato, exitiali sententia damnatus, & indigna carnificis manu capite plexus fuit, vel ipsis parricidis ad tantum facinus stupentibus, & eum ipsum, cujus caput truncabant, nudato (ut *ferunt*) capite reverentibus. Rarum sanè ludibriosæ in Reges Fortunæ, de qua agimus, & absque exemplo portentosum exemplum. Nisi quis fortè illud Agidis Lacedæmoniorum Regis in memoriam revocet, Ephororum judicio, *ut Plutarchus* (*l*) *refert*, strangulati, & quæ de eorumdem Anglorum simili consuetudine in propriis Regibus occidendis, ex Regni ejusdem historiis Gaguinus (*m*), Petrus Gregorius (*n*) & novissimus Beierchinchius (*o*) enarrant.

23 Ceterum de hoc forsitan alio loco commodius, & copiosus agemus, nunc ad Thema nobis propositum redeuntes, satis habemus, vel solo hoc recenti, & infausto exemplo manifestasse, quàm variis, & inopinatis fortunæ ictibus Reges subjaceant, & quam verum illud Senecæ (*p*) esse, hic casus ostendat, quod antea veluti hyperbolicè, aut declamatoriè dictum, putare possemus: *Quod Regnum est*, *cui non parata sit ruina*, *& proculcatio*, *& Dominus*, *& carnifex. Nec magnis ista intervallis divisa*, *sed horæ momentum interest inter Solium*, *& aliena genua.* Quò & in suis Tragœdiis multis locis alludit, & præsertim in Octavia (*q*) (si hæc ejus esse meretur) dum canit, vel verius plorat:

Regitur fatis mortale genus,
Nec sibi quisquam spondere potest
Firmum, & stabile; perque casus
Volvitur varios, semper nobis
Metuenda dies.

24 Sed quid miremur hæc fortunæ ludibria, & varios Pilæ nostræ motus, ac saltus in Regibus exerceri, cum idem in lapideis, marmoreisque ædificiis, quantumvis fornicatis, contingat. Atque ita, ut eleganter Drexelius (*r*) ait, septem orbis Miracula, aureum Neronis Palatium, Diocletiani thermæ, Antoniniana balnea, Severi Septizonium, Colossæum Julii, Amphitheatrum Pompei, vix sui vestigium, & nomen in libris relinquerint. In urbibus quoque, inclytis licèt olim, ac ferè cum cœlo certantibus, eamdem vicissitudinem, ac mutationem agnoscimus Babylonem, Trojam, Carthaginem, Romam, fuisse credimus, & vix hodie pars cadaveris superest, quæ nostris oculis fidem facere possit. Plures alias opulentissimas Pausanias in Arcadicis memorat, quas longum esset recensere, quarumque ortus & occasus nostris Jurisconsultis (*s*) ausam præstiterunt, ut de earum morte, sive interitu sermonem haberent. Quos præivit Ovidius (*t*) dum dixit,

Sic omnia verti
Cernimus, atque alias assumere robora gentes,

(*b*) Nicet. *lib.* 2.
(*i*) Drexel. *tract. de æternit. consid.* 5.
(*k*) Euseb. *in Theopolitico*, *pag.* 302. *& seqq.*
(*l*) Plutarc. *in Agide.*
(*m*) Gaguin. *Histor. Franc. pag. mihi* 58.
(*n*) Pet. Greg. *de Repub. lib.* 26. *cap.* 6. *num.* 17.
(*o*) Theat. vitæ human. *litt. A. pag.* 433.
(*p*) Senec. *de tranquil. cap.* 11.
(*q*) Idem *in Octavia.*
(*r*) Drexel. *dict. tract. de æternit. ubi supra.*
(*s*) L. si ususfructus, D. quibus modis usus amittit. Rhod. *lib.* 14. *cap.* 5. Petr. Fab. 1. *semes. cap.* 8. *&* 9. Rævard. 2. *conject. cap.* 6. vide Senec. *de const. ad Polyb. cap.* 20. *& epist.* 91. *ubi elegantissimè agit de subito incendio celebris Lugdunensis Coloniæ.*
(*t*) Ovid. 15. *Metam.*

Concidere has, sic magna fuit censu, virisque
Perque decem potuit tantum dare sanguinis annos,
Nunc humilis veteres tantummodo Troja ruinas,
Et pro divitiis, tumulos ostendit avorum
Clara fuit Sparta: Magnæ viguere Mycenæ,
Necnon & Cecropis, necnon Amphionis arces.
Vile solum Sparta est, altæ cecidere Mycenæ;
Oedipodioniæ quid sunt nisi nomina Thebæ?
Quid Pandioniæ restant nisi nomen Athenæ? &c.
Si quæras Helicem & Burim Acheidos urbes,
Invenies sub aquis, & adhuc ostendere nautæ
Inclinata solent cum mœnibus oppida mersis.

25 Idem, quod in Regibus, in edificiis, in urbibusque contingit, pari modo in ipsis Regnis, & Imperiis, atque in famigeratis illis quatuor mundi Monarchiis contigisse, & quotidie contingere videmus, cum eisdem casibus, ictibus, saltibusque subjaceant, suosque periodos, & vicissitudines habeant, non tam ob circuitus, qui intra Lunam sunt, vel aliarum stellarum decreta, vanosvè, ac superfluos discursus, quos, post Aristotelem, & Ptolomeum, Peucerus, Munsterus, & alii (*u*) Recentiores Politici facere solent, quàm quòd mortalia sint omnia opera mortalium, *ut rectè Lactantius Firmianus animadvertit*, & Deus illa pro libito, sive ludibrio suæ voluntatis, aut voluptatis, æquè, ac cetera, mutare soleat, & propter peccata, ac diversos dolos, aliasvè nobis occultas rationes, de gente in gentem transferre, ut pluribus sacræ Scripturæ (*x*) locis docemur.

26 Inter quas, illa satis sufficiens est, quòd cum sit omnium rerum auctor, & actor, æterna & provida mens, quæ cœlorum perennes orbes, quæ syderum inæquales cursus, quæ elementorum alternas vices, quæ denique omnes res superas inferas creat, temperat, moderatur, atque gubernat, vel ad hanc potentiam ostendendam, tamquam omnium Dominus, Regna ab aliis auferre, & aliis dare pro libito potest, neque est qui ei possit imputare, si perierint Nationes, quas ipse fecit, ut Salomon (*y*) docet, & latiùs Abulensis, Lorinus, & Justus Lipsius (*z*) animadvertunt.

27 Qui idem (*a*) alio in loco, hoc ipsi naturæ rerum etiam attribuit, quibus veluti insitum est, ut vel ex eo ipso quòd creverint, retrocedant, sic inquiens: *Magna Imperia limites suos habent, quò cum venerunt, sistunt, retroeunt, ruunt, atque ut ferro consumens quædam rubigo per naturam adgnata est; ligno exedens caries, aut teredo; sic animalibus, oppidis, Regnis, internæ, & suæ causæ pereundi.* Quod sumere potuit ex Seneca (*b*), qui non minùs aptè ad rem, de qua agimus, ita habet: *Nihil privatim, nihil publicè stabile est: tam hominum, quàm urbium fata volvuntur. Omnes quæ usquàm rerum potiuntur urbes, quæque aliorum Imperiorum magna sunt decora, ubi fuerint aliquando quæretur. Enumerare omnes fatorum vias longum est: hoc unum scio, omnia mortalium opera mortalitate damnata sunt, inter peritura vivimus. Sæpè majori fortunæ locum fecit injuria: multa ceciderunt, ut altius surgant.*

28 Neque abest Manilius (*c*), qui omnia supradicta complexus, cuncta, quæ nobis magna, & duratura videntur, umbram, somniumque esse, & excidii pœna jam ab ipso suo ortu damnata, sic eleganter admonuit.

Quot post excidium Trojæ sint eruta Regna?
Quot capiti populi? Quoties fortuna per orbem
Servitium, Imperiumque tulit, varièque revertit?
Trojanos Cineres in quantum oblita refovit
Imperium? Fatis Asiæ jam Græcia pressa est.
Secula dinumerare piget, quotiesque recurrens
Lustraret mundum vario Sol igneus Orbe.
Omnia mortali mutantur lege creata,
Nec se cognoscunt terræ vertentibus annis,
Exutas variam faciem per secula gentes.

29 Lucretius (*d*) quoque eamdem hanc Regnorum, & Monarchiarum mutationem, etsi non pilæ ludo, de quo nos loquimur, similem faciat, Platonem (*e*) tamen sequutus, ad alium alludit,

(*u*) Arist. Ptolom. Peucer. Munst. Verulan., & alii apud Waremum *de fœder. lib.* 1. *ex pag.* 1. Bessold. *de Period. Imper.* Filesac. & novissimè Buxhorneum *orat.* 2.
(*x*) Eccles. 10. 8. Sap. 10. Proverb. 13. Matth. 12. latè Ego *de Indiar. jur.* 1. *tom. lib.* 2. *cap.* 13. *ex num.* 52. & *cap.* 2. *ex num.* 1.
(*y*) Sap. *num.* 12. ubi Lorin. Abulens. *sup. num. cap.* 21. & *sup. Josue cap.* 11.
(*z*) Lips. *lib.* 1. *de Constant. cap.* 13.
(*a*) Lips. *epist.* 31. *ad Belgas*, & *dict. lib.* 1. *de Constant. cap.* 15. & 16.
(*b*) Senec. *epist.* 91.
(*c*) Manil. 1. *Astron.*
(*d*) Lucret. *lib.* 2.
(*e*) Plato *lib.* 6. *de legib.*

dit, apud Athenienses in Dianæ, seu Proserpinæ, atque etiam in Cereris sacris usitatissimum, qui faces accendebant ex ara, easque manibus gestantes, currebant, quàm poterant longissimè, & incitatissimè, & aliis statim tradebant. Et quorum faces extinctæ erant, quivè serius ad destinatum locum pervenerant, pro victis habebantur. Cujus ludi Pausanias (*f*), & alii (*g*) plures mentionem fecerunt, & ejus in his sacris instituendi causas aperiens Muretus (*h*), Lucretii autem verba sic habet,

Sic rerum summa novatur
Semper & inter se mortales mutua vivunt.
Augescunt aliæ gentes, aliæ minuuntur,
Inque brevi spacio mutantur secla animantum,
Et quasi Cursores vitai lampada tradunt.

30 De quo etiam graviter & philosophicè disserit Justus Lipsius (*i*), & veluti respiciens ad hos saltus & occasus hujus, de qua agimus, pilæ sic concludit: *O mira & nunquam comprehensa necessitatis lex: abeunt omnia in hunc nascendi, pereundique fatalem girum, & longævum aliquid in hac machina est, nihil æternum. Attolle, & circumfer mecum oculos, & vide rerum humanarum alternas vices, & ut in Oceano æstus. Tu surge; Tu cade; Tu impera; Tu servi; Tu occultare; Tu emerge: & eat hic rerum in se remeantium orbis, quamdiù erit ipse Orbis. Germaniferi olim fuistis? Nunc mitescite ante plerosque populos Europæ. Brittani inculti, & inopes? Delictis, ac divitis Ægyptios provocate, & Sybaritas. Græcia olim floruit? Nunc jaceat; Italia Sceptrum tenuit? nunc serviat. Vos Gothi, Vos Vandali, vos Fex barbarorum, prodite è latebris, & gentibus imperate per vices. Adeste etiam pelliti vos Scythæ, & potenti manu paulisper temperate habenas Asiæ, atque Europæ. Sed isti ipsi mox discedite, & sceptrum relinquite illi ad Occeanum genti. Fallor enim? an Solem nescio quem novi Imperii, surgentem video ab Occidente.*

31 Hactenus Justus Lipsius (*k*), cujus vaticinium de Dominatione gentis ad Occidentem sitæ, de Hispanis intelligendum videtur, prout ipse expressius alibi indicat, inquiens: *Nescio quo providentiæ decreto, res, & vigor ab Oriente in Occasum eunt.* Et idem, multis ante Lipsium annis, vaticinatus videtur Michael Aitsingerus (*l*) Austriacus, multa de Hispaniæ fœlicitate præsagiens, & eousque progressuram, *Ut Antipodum fines concludat, Galliæ cervices submittat, Brittania supplex classibus advolet, & Italia dextram ad ardua sceptra porrigat,*

32 Quod, licèt hoc quo ista scribimus tempore, sinistris aliquibus successibus, quæ peccata nostra promoverunt, retardari videatur, non est cur vel à concepta spe cadere debeamus, aut Hispaniæ nationis, & Monarchiæ æmuli superbire, eamque, ut faciunt, despicere possint. Alternæ enim (ut vidimus) sunt vices rerum, atque ut canit Virgilius (*m*):

Multa dies, variusque labor mutabilis ævi
Retulit in melius multos: alterna revisens
Lusit, & insolido rursus Fortuna locavit.

33 Quod, vel exemplo Francisci Gallorum Regis hujus nominis *Primi*, tumidi nunc Galli, & immaturè canentes, discere possent, qui, *ut graves Auctores* (*n*) *enarrant*, cum Matriti captus ab Augustissimo Imperatore, ac Rege nostro Carolo V. Max. detineretur, & in pariete symbolum, quo hic Cæsar utebatur, *Plus ultra*, scriptum legisset, subscripsit, *Hodie Mihi, cras Tibi.* Fortunæ vicissitudinem ostendere volens, quæ gloriosa illa trophæa mutare, & ab aliis in alios (ut jam ostendimus) transferre solet. Quod cum posteà Imperator Piisimus perlegisset, ut se mentem sui Antagonistæ percepisse indicaret, hæc adjecit, *Fateor me hominem.* Sic noscens se bullam esse, quamvis Regia & Imperatoria Majestate præfulgidum, & pilam, qua Deus ludit, ut in nostro Emblemate habetur: *Eximiamque gloriam sæpius fortunæ, quam virtutis esse beneficium*, ut Quintus Curtius (*o*) scriptum reliquit.

34 Sed tempus est jam, ut manum ab hac tabula (ut est (*p*) in Adagio) tollamus, infinitum quippè esset, omnia, quæ in hoc argumentum tendunt, velle congerere, *Quæ* (ut verbis Ammiani Marcellini (*q*) utar) *si scire quisquam velit, quàm varia sint, & assidua, arenarum numerum idem jam despiciens, & montium pondera scrutari poterit.* Pulchrè enim Seneca (*r*) docet, ac monet, maxima quæque bona solicita esse, nec ulli fortunæ minùs benè, quàm optimæ credendum, aliaque fœlicitate, ad tuendam fœlicitatem opus esse. Unde prudens quilibet, ut prudenter idem Philosophus (*s*) alibi ait: *Nihil improvisum habere debet; in omnia præmeditandus est animus, cogitandumque, non quicquid solet, sed quidquid potest fieri.*

EM.

(*f*) Pausan. *in Atticis.*
(*g*) Statius 4. *Sylvar.* Pers. *satyr.* 5. Pantoja *de ludis, cap.* 22. *num.* 22. Saaved. *idea* 19. *pag.* 123.
(*h*) Muret. *lib.* 1. *de Repub. Platon.*
(*i*) Just. Lips. *lib.* 1. *de Const. cap.* 16. Ego, post eum, & alios, 1. *tom. de Ind. jur. lib.* 2. *cap.* 2. *ex num.* 8.
(*k*) Lips. *de Magn. Repub. Imper. lib.* 1. *cap.* 3.
(*l*) Aitsing. *in leone Belgico in epist. dedicat. pag.* 2.
(*m*) Virg. *Æneid.* 11.
(*n*) Mart. *de trius in Adag. sacris*, 2. *tom. Adag.* 459. *pag.* 576. Camerar. 3. *tom. subcess. pag.* 155.
(*o*) Curt. *lib.* 8.
(*p*) Erasm. *in Adag. pag.* 502.
(*q*) Ammian. Marcel *in fin. lib.* 22.
(*r*) Senec. *de brev. vitæ cap.* 17.
(*s*) Idem *epist.* 41.

EMBLEMA V.

FORTUNA VITREA EST.

Aspicis ecce globos, queis prosperaquæque volutat
Queis Fortuna rotat tristia, læta simul.
Sive tenes, metuas: pernicibus evolat alis
Sive caves, fugito: vitrea, fracta ruit,
Vitrea subjicitur quantis Fortuna periclis;
Frangitur heu brevius, dum micat illa magis.
O Fortunati, fragili ne credite vitro:
Fidite virtuti, frangier ista nequit.

COMMENTARIUS.

1 PErgam porrò, & quoniam de fortunæ lusibus agere cœpi, omnes rursus Principes monitos velim, numquam sibi majus periculum imminere, quàm cum cæca hæc & lubrica seu ludrica Dea, ipsos in majus, altiusque fastigium extulerit. Non solùm quia, ut Ovidius (*a*) inquit,

Passibus ambiguis Fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo firma, tenaxque loco;
Sed modo læta manet, vultus modo sumit acerbos,
Et tantùm constans in levitate sua est.

Cum quo Seneca (*b*), Horatio (*c*), & alii, de Regnis, & regibus agentes, passim conveniunt, inquientes: *Præcipites Regnum casus Fortunam rotare.*

2 Verùm quòd suo favore, & splendore, eorum, quibus adridet, mentes, atque oculos excæcat: & ita frequenter superbos, & insolentes reddere solet, ut meritò dicere potuerit Salomon (*d*) *Pros-*

(*a*) Ovid. *lib.* 5. *de Tristibus.*
(*b*) Senec. *in Agam.*
(*c*) Horat. *lib.* 1. *Od.* 35.
(*d*) Salom. *Prov.* 1. 32.

Prosperitas stultorum perdit illos. Laberius (*e*) in Mimis,

Fortuna quem nimium fovet, stultum facit.
Et Fortuna vix colit virtutem prospera.

Plinius (*f*), quòd *ut hedera complexu arbores necat; ita Fortuna prospera, dum blanditur, strangulat, & perdit.*

3 Et vel in Adagium transierit, *Fortuna reddit insolentes.* In cujus explicatione miror Erasmum (*g*) sicco pede transiisse, cum innumeris exemplis, & bonorum Auctorum testimoniis hoc comprobare, & illustrare posset, quæ copiosè aliqui Recentiores (*h*) adducunt. Inter quæ, dignum relatu est illud Virgilii,

Nescia mens hominum, fati, sortisque futuræ.
Et servare modum, rebus sublata secundis.

Epitecti, *Fœlicitate, non secus ac ebrietate quadam, plus satis plenus imprudens, imprudentior efficitur.* Halicarnasæi (*i*): *Nimia fœlicitas homini est periculosa, & detrimentosa, hæc etenim multis insanæ superbiæ est causa.* Taciti (*k*): *Fœlicitas in malo ingenio avaritiam, superbiam, ceteraque occulta mala patefacit.* Et rursus (*l*) sub Galvæ persona: *Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant, quia miseriæ tolerantur, fœlicitate corrumpimur.* Latinus Pacatus (*m*): *Nam cum indiscreta fœlicium pedissequa sit superbia, vix cuiquam contigit, & abundare Fortuna, & indigere arrogantia.* Quem locum æmulatus Salvianus (*n*), *Pedissequa* (inquit) *novi bonoris est superbia*; & latiùs eamdem sententiam alibi (*o*) exprimens: *Quotusquisque Sapientum est, quem secunda non mutent, cui non crescat cum prosperitate vitiositas: non una certè nec unius generis: & fœlix ille ambitionis successus ceteros sic aspernatur, ut sibi uni totum hoc Fortunæ beneficium deberi, & in omnium oculos incurrere oportere, reliquis omnibus abdicatis, existimet.*

4 Quapropter D. Chrysostomus (*p*) rectissimè docuit, sæpè solere fœlices rerum successus majora mala facere, quàm res adversas; & Guiciardinus (*q*) cum vulgò dicere potuit: *Nimia fœlicitate homines majorem hostem non habere: ea enim effrænatos, suique præfidentes, ad malum audaces, & proprii commodi novis rebus turbandi cupidos facit.* Quod & Phædrus (*r*) præclara fabula ostendit, cui titulus, *Quòd successus ad perniciem multos devocat.*

5 Quibus conveniens Hector Pintus (*s*), ait: *Quòd quemadmodum Luna non patitur eclypsim, nisi cum plena est; sic homines tunc maximè solent obscurari, cum se divitiis, & aliis Fortunæ bonis plenos conspiciunt.* Et D. Hieronymus (*t*) explicans illud Davidis, qui de eisdem fœlicibus dixit, *Ideò tenuit eos superbia, operati sunt iniquitate*; addit, *Per arrogantiam fœlicitatis, multiplicata iniquitate premuntur.*

6 Quod divus etiam Ambrosius (*u*), his verbis expressit: *Magna illecebra delinquendi est rerum affluentia secundarum: supinat, extollit, oblivionem Auctoris infundit.* Ubi *Supinat* verbum, (ut benè quidam Modernus (*x*) advertit) ideo positum est, quia qui rebus prosperè fluentibus, per superbiam eriguntur, iidem, per quamdam ad divinum obsequium ignaviam, atque desidiam supinantur, præcipitanturque: vigescunt ad audenda mala; ad exequenda bona quodammodo flacescunt. Denique eam in dementiam erumpunt, ut terrenæ fœlicitatis participes esse malint, quam divinæ; hanc enim præ illa aspernantur, ac Deo dicunt (*y*) *Recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus, quis est enim Omnipotens, ut serviamus ei?*

7 Atque hinc descendit, quod D. Augustinus (*z*) tradit, *Magnæ scilicet virtutis esse, cum fœlicitate luctari; magnæ fœlicitatis à fœlicitate non vinci.* Cum quo sentiens D. Bernardus (*a*), loquens de Davide, & Salomone, qui in hoc periclitati leguntur, sic habet, *Sapiens David, sapiens Salomon fuit: sed blandientibus nimis secundis rebus; alter ex parte, alter ex toto desipuit. Magnus, cui præsens fœlicitas, si arrisit, non irrisit.* Eam alibi rationem addens (*b*), quod *licèt multos frangat adversitas, multo plures extollit prosperitas.*

8 Hancque virtutem, seu magnanimitatem in suo Casiodoro (*c*) laudans Rex Theodoricus, ita

(*e*) Laber. *in Mimis.*
(*f*) Plin. *lib.* 16. *cap.* 35.
(*g*) Erasm. *in Adagiis, pag. mihi* 584.
(*h*) Mendoza 1. *tom. Reg. pag.* 148. *& seqq.* Camer. 1. *tom. successiv. pag.* 247. Savar. *ad Sidon. pag.* 273. *& seq.* Files. 2. *select. cap.* 7.
(*i*) Halicarn. *lib.* 8.
(*k*) Tacit. *in Annal.*
(*l*) Idem 1. *Hist.*
(*m*) Pacatus *in Paneg. ad Theodot.*
(*n*) Salvian. *in Epist. ad Eucher.*
(*o*) Idem *lib.* 7. *de gubern. Dei.*
(*p*) D. Chrisost. *in Psalm.* 9.
(*q*) Guiciard. *lib.* 14. *Hist.*
(*r*) Phæd. *in Fabulis.*
(*s*) Pint. *in Ezech. cap.* 17.
(*t*) D. Hieron. *supra Psalm.* 72. *num.* 6.
(*u*) D. Ambros. *lib.* 2. *de interp. in Job, cap.* 5.
(*x*) Mendoza 1. *tom. in lib. Reg. pag.* 154.
(*y*) Job 21. 14. *&* 15.
(*z*) D. August. *serm.* 13. *de verb. Dom.*
(*a*) D. Bernard. *lib.* 2. *de Considerat. ad Eug.*
(*b*) Idem *Serm.* 3. *in Domin. Palmar.*
(*c*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 4.

ita de eo sermocinatur, *Nullo quippè, ut plerisque moris erat, elatus favore Fortunæ, in cothurnum se magnæ potestatis erexit.* Et Sidonius (*d*) Apollinaris ad fœlicem scribens, amplissimæ dignitatis infulas consequutum, hoc præcipuè in eo extollit, quòd illis non fuerit in superbiam elatus, sic inquiens: *Invenis tamen vir amicitiarum servantissimè, qualiter bonorum tuorum crescat communione fastigium, raroque genere exempli, altitudinem tuam humilitate sublimas.* Et in idem ipsum respiciens in Epitaphio Aviti, ita habet (*e*),

Nec tamen ob summi culmen tumefactus honoris
Erigitur, seque ipse aliis plus æstimat, imò
Subjicitur Magnus, servat mediocria Summus.

9 In quo imitari videtur Symmachum (*f*); quatenus alibi pariliter dixit, *Compertum habeo, quolibet bonorum culmine animum tuum non solere mutari*; & Claudianum (*g*), ita de suo Theodoro canentem;

——————Nec quæ comitatur honores
Ausa tuam leviter tentare superbia mentem
Frons privata manet.

Et iterum (*h*) laudans Stiliconem,

——————Nec prospera flatus
Attollunt nimios: quin ipsa superbia longè
Discessit, vitium rebus solemne secundis.

10 Divus quoque Petrus Chrysologus (*i*) Adelphum Episcopum multis laudibus effert, & inter maximas ejus virtutes, illam præcipuè numerandam inquit, *Quæ contempto obsequii sui fastu, despecta magnificæ domus reverentia, calcato etiam suæ fastigio potestatis, & objecta opum, suarum interna conscientia, unde tumor maximus humanis dominatur in mentibus, ad vilissimas inopis se inclinavit angustias, ut suo pauperem contubernio sublimaret.*

11 Omnes sanè justissimè, quia, *ut diximus*, quemadmodum Tacito (*k*) doccente, *Difficilè est servare ex sapientia modum*, ita, secundùm Salisberiensem, (*l*) difficillimum, *Ut gradus honoris tumorem non pariat in animo imprudentis*; cum & prudentissimos interdum & sapientissimos supinare soleat, ut suo exemplo nos admonent Saul, qui cum esset parvulus in oculis suis, caput in tribubus Israël factus est, ut sacra Scriptura (*m*) testatur. Cum verò magnus sibi videri cœpit, & de prosperis rerum successibus inaniter gloriari; debitam Deo obedientiam, & reverentiam denegavit. David, qui omnibus locis ac focis pulsus, Deum inquirebat: Sceptro, & solio donatus, alienum thorum violavit (*n*). Salomon, qui dum ad supremum sapientiæ, potentiæ, & opulentiæ fastigium erigitur, in infimum quoddam cœcitatis, & infirmitatis, atque impietatis barathrum se ipsum præcipitavit (*o*). Joas, qui prosperis rerum successibus elatus, & adulatoriis suorum obsequis delinitus, à prima illa divinæ legis observantia, quam sub Jojada tenuerat, defecit, & parem se Deo facere voluit (*p*). Ozias, de quo eadem sacra Pagina (*q*) inquit, *Quod cum roboratus esset, elevatum est cor ejus in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum.* Ezechias, qui de hostibus victor, de morbo sanatus, claris de cœlo prodigiis, magnam in spem erectus, sic intumuit, ut suas omnes divitias Babyloniis Legatis inaniter ostentaret; majorem fortassè in superbiam proditurus, nisi ab Isaia gravissimi commination supplicii refrænaretur (*r*).

12 Longum quidem esset alios Israëlitici populi Reges recensere, qui blandientibus secundis rebus elati, in similem insaniam, imò qualibet insania deteriorem scelerum voraginem, corruerunt. Eademque fœlicitas, ut aliqua profana quoque exempla tangamus, in causa fuit Philippo Macedoni, Alexandro ejus filio, Xerxi, & aliis quam plurimis, ad Divinitatis honorem præsumendum. Caligulæ, in eam vecordiam deveniendi, *ut Suetonio (s) narrante*, palam cum Jovis statua Homericis versibus loqueretur, ac plenam, & fulgentem Lunam in amplexus invitaret. Neroni, *ut juxta eumdem Suetonium* (*t*), paulatim invalescentibus vitiis, joculatoria, & latebras omiserit, nullaque dissimulandi cura, ad majora palam erumperit, & se Deum faciens, vel reputans, amissis naufragio pretiosissimis rebus, non

(*d*) Sidon. *lib.* 2. *epist.* 3.
(*e*) Idem *in Epitaph. Aviti.*
(*f*) Sym. *lib.* 8. *epist.* 1.
(*g*) Claudian. *in Paneg. Theod.*
(*h*) Idem *Paneg.* 2. *de laud. Stilic.*
(*i*) D. Chrisol. *serm.* 136.
(*k*) Tacit. *in vita Agric. cap.* 4.
(*l*) Salisber. *in Polier.*
(*m*) Reg. 1. *cap.* 1. *num.* 17. *& seqq.*
(*n*) Lib. 1. *Reg. cap.* 11. *à num.* 2.
(*o*) Lib. 3. *Reg. cap.* 11. *à num.* 1.
(*p*) Paralyp. 24. 27.
(*q*) Paralyp. 26. 16.
(*r*) Lib. 4. Reg. *cap.* 20. *num.* 16.
(*s*) Suet. *in Caligul. cap.* 22.
(*t*) Idem *in Nerone cap.* 27. *&* 4.

non duvitaverit inter suos dicere, pisces eas sibi relaturos. Et Simonidi, *ut Ælianus* (*u*) *recenset*, ad consolendum Pausaniæ, nimia fœlicitate superbienti, ut meminerit se hominem esse, id est multis miseriis, & Fortunæ variationibus expositum. Quod cum Pausanias tunc contempsisset, paulò post fame periens, verissimum esse agnovit, & magnis ejulatibus prædicavit.

13 Cum ergo (ut ex supradictis apparet) hoc toxicum Principibus viris, fœlicibus rerum eventibus, tamquam secundis à tergo auris promotis, Fortuna propinet, nullum aliud commodius, præsentiusvè antidotum illis exhibere potui, quàm hoc, quod præsenti Emblemate deliniavi, ex ejusdem Fortunæ instabilitate, ac fragilitate desumpto, ut quos ipsa suo morsu superbos, efferos, & rabidos fecerit, illius pilis, pinnisque conspectis, (ut in canibus accidit) sanitatem mentis recipiant, discantque, quam stultè, ob hujus prosperos flatus superbiant, quæ eadem in Nemesim sive Rhamnusiam Deam mutari solet, quam Ethnici insolentiæ, & arrogantiæ vindicem effigebant, quod spes immoderatas & vetet & puniat, ut Erasmus (*x*), Giraldus (*y*), & alii (*z*) literis prodiderunt. Quæque occassionem Periandro (*a*), uni ex septem Græciæ Sapientibus, dedit, ut diceret, *Si Fortuna juvat, caveto tolli; si Fortuna tonat, caveto mergi.* Aristoteli (*b*), ut doceret, *Quanto major Fortuna est, tanto minùs secura.* Nec se ita cuiquam tradidit, ut licèt manus porrigat, pinnas, quibus avolare consuevit, comprehendi sinat, ut pulchrè Quintus Curtius (*c*) scripsit.

14 Hinc natum est, ut à veteribus Poëtis, & aliis Auctoribus, *Mutabilis*, *Lubrica*, *Volox*, *Dubia*, *Fugax*, *Ineluctabilis*, *Cæca*, *Acerba*, *Improba*, *Dura*, *Truculenta*, *Versuta*, *Inanis*, *Fallax*, *Æsturia*, & mille aliis epithetis, inconstantiam ejus denotantibus, donata fuerit, quæ apud Ravisium Textorem (*d*) videri possunt.

15 Nec paucioribus simulachris, Ideis, ac Hieroglyphicis, in ea fingenda, vel pingenda, uti solerent. Nam ut Plinius (*e*), Pausanias (*f*), & alii (*g*) recensent, Bupalus Architectus & Plastes in signis, Smyrneis Fortunæ signum omnium vetustissimum finxit primus, capitique populum imposuit; altera manu cornu Amaltheæ tenentem fecit, quasi omnia ex ea pendere significaret; licèt Hadrianus Junius (*h*) eisdem Smyrneis (nescio qua de causa) non illam, sed hanc figuram attribuat,

Stare loco nescia certo Sors lubrica, sedes
Quærere docta novas.
Hinc pedibus mutilam, & subnixam remige penna,
Smyrna Deam posuit.

16 Artemidorus (*i*), cylindro tereti insistentem, eamdem Fortunam finxit. Apud Cebetem Thebanum in Mystica sua tabula, super rotundum lapidem sedens, cœca & alata conspicitur, & *surda*, atque *insana* vocatur. Alii, cum quibus Lactantius (*k*), cum copiæ cornu, & navis gubernaculo eam designabant, ut qui opinarentur, & opes, & humana imperia largiri, sive, *ut ait Livius*, in rebus omnibus dominari. Dioni Chrysostomo (*l*), huic globo, & cornu, vel gubernaculo, novacula sub pedibus additur, ad fœlicitatis præcisionem denotandam.

17 Fuit & in Ægea urbe Fortunæ simulachrum, gestantis similiter Cornucopiæ, juxta quod Cupido erat alatus. Qua re significari putat Pausanias (*m*), ea etiam, quæ ad amorem pertinent, Fortuna, magis quàm pulchritudine, mortalibus succedere. Alii (*n*) eam velo adornatam, rotæque volubili insistentem effigiabant, à tergo larvatam, vultuque torvo, fronte vero blandiente. Alii in equo velocissimo constituerunt, quam currentem, Fatum intenso arcu insequebatur, sic ejus instabilitatem, pernicitatemque significantes, & quod vi fati semper perageretur. Alii, *ut inquit Giroldus* (*o*), inter maris undam velificantem. Alii in saxi, aut montis cacumine ventis expositam. Plerique rotæ insistentem. Scytæ verò sine pedibus, ut manus tantùm & pennas haberet, instar avium quas *Apodas* vocant, quòd pedibus careant, ut Plinius (*p*) scribit. Quinimò truncis quoque manibus aliquando confictam, Achilles Bochius (*q*) commemorat, & hujus picturæ significationem exponit. Romani, juxta varias, quas ei indiderunt nomenclaturas, varias etiam ejusdem ideas commenti sunt, quas longum esset recensere.

(*u*) Ælian. *de var. hist. lib.* 9. *cap.* 41.
(*x*) Erasm. in Adag. *Adrastia Nemesis*, *pag.* 725.
(*y*) Giral. *de Diis Gent. Syntag.* 17. *pag.* 476.
(*z*) Nat. Comes *in Mytol. pag.* 1022.
(*a*) Periand. *apud Auson in dict. sept. Sapient.*
(*b*) Arist. *lib.* 8. *Ethic.*
(*c*) Curt. *lib.* 5.
(*d*) Text. *in Epithet.* verbo *Fortuna.*
(*e*) Plin. *in Proœm. ad Vespasian.*
(*f*) Pausan. *in Messenicis.*
(*g*) Gyral. *Syntag.* 16.
(*h*) Junius *Emblem.* 26.
(*i*) Artem. *de Som. interp. lib.* 2.
(*k*) Lactantius *lib.* 8. *div. inst. cap.* 8. vide Adag. *Fortunæ, sive Herculis cornu* inter Adagia Erasmi, *pag.* 264.
(*l*) Dion. Chrysost. *Orat.* 63.
(*m*) Pausan. *in Atticis.*
(*n*) Girald. *dict. Syntag.* 16.
(*o*) Girald. *de Diis Gent. d. Syntag.* 16.
(*p*) Plin. *lib.* 20. *cap.* 39.
(*q*) Bochius *Sym.* 121.

18 Sed communius in illam consenserunt, quam Pacuvius apud Ciceronem in Rhetoricis, sequentibus Carminibus refert, quæ multum meritò laudant Petrus Crinitus (*r*), & Joanes Filesacus (*s*), utpotè in quibus venustè & eleganter, tota vis, & potestas Fortunæ, ejusque ludibrium, de quo agimus, exprimatur:

Fortunam insanam esse & brutam perhibent Philosophi,
Saxique ad instar globosi prædicant esse volubilem:
Quia quo saxum impulerit fors, eò cadere Fortunam autumant.
Cæcum ob eam rem esse vocant, quia nihil cernat, quò se applicet.
Insanam autem ajunt, quia atrox, incerta, instabilisque sit.
Brutam, quia dignum, aut indignum nequeat inter noscere, &c.

19 Apellès autem, contra omnium opinionem, illam sedentem finxit. Rogatus cur ita faceret? Quia (inquit) numquam stetit, ut Stobæus (*t*), & alii (*u*) recensent, & latiùs ceteris Pierius Valerianus (*x*), alia simul circa ipsius ideas, ac picturas adducens.

20 Nos verò in hac nostra, (ut vides) hæc ferè omnia complexi, globos alatis pedibus, ac brachiis subponimus, rotam manui inserimus, & totam ipsam vitream esse repræsentamus, ut instabilitati fragilitatem præ aliis addamus; & Principes, qui ejus splendore superbiunt, & efferuntur, quàm is sit fallax, fugaxque, & facili collisioni subjectus, monitos faciamus. Præcipuam hujus picturæ ansam ex illo Laberii (*y*) Mimographi Senariolo desumentes:

Fortuna vitrea est, tum, cum splendet, frangitur.

Cui arridens Cicero (*z*): *O fallacem* (inquit) *hominum fragilemque Fortunam!* Et Seneca (*a*): *Numquam in solido stetit superba fœlicitas: & ingentium Imperiorum magna fastigia, oblivione fragilitatis humanæ collapsa sunt.* Et iterum (*b*) de splendore loquens: *Quid enim est, quod non Fortuna cum voluit, & florentissimo detrahat? Quod non eò magis aggrediatur, & quatiat, quò speciosius fulget?* Ac rursus apud ejusdem Senecæ (*c*) Patrem Portius Latro, *Omnis Fortunæ blandientis speciosus cum periculo nitor, & sine causa semper fluit, & sine ratione destituit.*

21 Placidia quoque, Imperatorem Theodosium (*d*) conjugem suum, ejusdem fragilitatis his verbis commonefecit: *Cogita te privatum hominem fuisse, atque nunc præceteris ad Romanæ Reip. gubernacula ascitum, non ut superbires, sed te hominem cogitares, variis, perinde ac subditi, fragilitatibus obnoxium.*

22 Et Justus Lipsius (*e*), ad vitrum etiam alludens, ita habet, *Sic sors incerta vagatur, fertque, refertque vices sortis humanæ. Vitrea Fortuna est, mutantur Regna, pereunt opes licèt magnæ, occumbant amici, cognati liberi, debemur morti nos nostraque, solumque sepulcbrum superest, inculpata vita, & vitio carens.*

23 Neque abest Modernus Emblematarius (*f*), qui moris illius meminens, quo Triumphantibus Romæ Imperatoribus, à tergo servus cum flagello ponebatur, qui eos, ne in tanto Fortunæ splendore superbirent, homines esse admonebat, & ut utriusque Fortunæ memores essent (de quo etiam præter innumeros alios, eleganter, & valdè ad rem nostram, agit Tertullianus (*g*) sic concludit,

Fortunam reverenter habe; nam vitrea tota est,
Cumque nihil statuis firmius esse, ruit.

Et alter (*h*), qui neminem ei fidere debere, cum adeò sit velox, ac fragilis, hoc carmine docet;

Dum Nobis Fortuna favet, blanditur, & offert
Subsidium, nobis est metuenda magis.
Illiusque bonis, dum arridet læta, fruamur:
Hanc reperire quidem, non retinere licet.

24 Quibus Ego addo, magis esse quam vitream; nam *referente Plinio* (*i*) didicimus, sub Tiberio Principe excogitatum vitri temperamentum, quo illud flexibile, & infractum redderetur, & totam officinam cum artifice ejus abolitam, ne æris, argenti, auri metallis pretia detraherentur. Fortunam verò nullus usquam fuit, qui securam, & durabilem fabricare, vel sibi

(*r*) Crinit. *lib.* 1. *de bon. disc. cap.* 5.
(*s*) Filesac. 2. *select. cap.* 8. *ad fin.*
(*t*) Stob. *serm.* 130.
(*u*) Max. Tyrius *serm.* 37.
(*x*) Pierius *in suis Hieroglyph. lib.* 39.
(*y*) Laber. *in Mimis.*
(*z*) Cicer. 3. *de Orat.*
(*a*) Senec. *in Suas. cap.* 37.
(*b*) Idem *Epist.* 91.
(*c*) Senec. Pater *contr.* 1.
(*d*) Euseb. Zonar. & alii *in Theod. Homobon. de stat. hom. pag.* 380.
(*e*) Lipsius *in lib.* 1. *de Constant.*, & *in cent.* 3. *ad Belg. epist.* 21.
(*f*) Florent. Sconoovius *Emblem.* 60. *pag.* 178.
(*g*) Tertul. *Apol. lib.* 1. *cap.* 33.
(*h*) Boissard. *Emblem.* 46.
(*i*) Plin. *lib.* 36. *cap.* 25.

bi polliceri ausus fuerit. Nam etsi Romani, Athenienses, & alii, aliquando eam viscatam, vel aureis catenulis, vel compedibus alligatam, atque irretitam habuerint, ne ab eis aufugere posset, ut ex Diodoro Siculo, & aliis Hadrianus Junius (*k*) observat, & Romani aliqui Imperatores illam AUGUSTAM, & AUREAMQUE vocantes, quasi propriam, & hæreditariam filiis suis reliquisse legantur, ut Spartianus (*l*), & Capitolinus (*m*) commemorant, & in hunc morem respiciens Achiles Bochius (*n*), dum ait,

Augustis olim in Talamis Fortuna solebat
Poni ab Romuleis Aurea Principibus.

25 Longè tamen verius est, hoc in adulationem eorumdem Principum fuisse confictum, nullosque inter homines esse, in quos illa suam inconstantiam, ac fragilitatem frequentius ac potentius ostendat, ut jam supra insinuavi (*o*) & innumeris propè testimoniis, & exemplis probare possem, nisi prolixus esse vererer, & de hoc argumento plurima passim apud plurimos (*p*) reperiantur, quorum jam aliqua delibavi. Extetque elegans ac legi dignus Petri Damiani (*q*) Tractatus, ubi luculenter de Scenica rerum humanarum varietate, & inconstantia, præsertim in Regibus, agit.

26 Quod etiam Seneca (*r*) Tragicus non minùs bene ostendit, sic inquiens,

Quisquam ne Regno gaudet? O fallax bonum.
Quantum malorum, quàm fronte blanda tegis?
Ut alta ventos semper excipiunt juga,
Rupemque saxis vasta dirimentem freta,
Quamvis quieti verberant fluctus maris:
Imperia sic excelsa Fortunæ subjacent.

Et iterum elegantissimè (*s*):

Quicumque Regno fidit, & magna potens
Dominatur aula, nec leves metuit Deos,
Animumque rebus credulum lætis dedit:
Me videat, & te Troja; non unquam tulit
Documenta sors majora, quàm fragili loco
Starent superbi; Columen eversum occidit.
Pollentis Asiæ, cœlitum egregius labor, &c.
Ego esse quicquam Sceptra, nisi vano putem
Fulgore tectum nomen.

27 Et hoc est, quod Ælianus (*t*), & alii (*u*) meritò in illo Dionysii secundi responso commendant, cum quo, cum aliquando convenisset Philippus Amyntæ filius, & in diversos sermones incidissent: Philippus inter alia Dionysium rogavit, quomodo cum tantum Regnum à parente accepisset, non id defendisset, & conservasset? Isque respondens, ait: *Non mirum est, quoniam cum reliqua mihi pater omnia reliquisset, fortunam solam, qua ea paraverat, & tutatus fuerat, mihi non tradidit.*

28 In idemque tendunt Scipionis Africani lachrymæ, incendium à se captæ & eversæ Carthaginis spectantis, similesque fatum in Romana urbe præsagientis, ac deplorantis (*x*), *Quia nulla Imperia perpetua sint* Qua etiam consideratione, & exemplo Servus (*y*) Sulpicius J. C. Marcum Tullium, in obitu filiæ Tuliæ mœstum, eleganter & graviter in quadam Epistola consolatur.

29 Et Cœlius Rhodiginus (*z*), post Alexandrum ab Alexandro (*a*), illud Plutarchi (*b*) explicans, tradentis, apud Romanos, omnes qui nobilitate præstarent, luneolas in calceis gestare solitos, sibi videri ait, in hoc instituto, ad idem documentum, de quo loquimur, respexisse, quasi tacitis velut ambagibus commonerent; non insolescendum, nec prosperis rerum successibus efferendos animos, inconstantiæ earum semper memores, qua humana conflictantur: cui argumentum præbeat Luna, quæ primò quidem ex obscuro prodeat, mox splendido refulgens nitore, visenda consurgat facie. Sed cum jam clarissimam præferat candoris speciem, rursum consenescens, decrescit, donec ratione quadam reciproca, in nihilum denuo redeat. Quam eamdem explicationem apud Xiliandrum (*c*) & alios (*d*) reperio, licèt de Rhodigino mentionem non fecerint.

(*k*) Jun. *Emblem.* 11.
(*l*) Spart. *in Severo.*
(*m*) Capit. *in Anton.*
(*n*) Boch. *Symb.* 23. & omninò Causin. *in Polit. Symbol. lib.* 2. *cap.* 27. 28. 29.
(*o*) Erasm. in Adag. *Omnium rerum vicissitudo est.*
(*p*) Camer. 1. *tom. subcess. pag.* 247. Filesac. 2. *select. cap.* 1. & *seqq.* Drexel. *in Heliotrop.*
(*q*) Pet. Dam. *opusc.* 57. *cap.* 7. & 8.
(*r*) Senec. *in Oedip.*
(*s*) Idem *in Troad. Act.* 1.
(*t*) Ælian. *lib.* 12.

(*u*) Brusson. *lib.* 2. *cap.* 37.
(*x*) Valent. Foster. post alios, *de hist. jur. civil. cap.* 1. *num.* 2.
(*y*) Serv. Sulpic. *inter epist. fam. Cicer. lib.* 4. *epist.* 5. *omninò legenda.*
(*z*) Rhodig. *lib.* 20. *cap.* 28.
(*a*) Alexand. *lib.* 5. *cap.* 18.
(*b*) Plutarch. *in quæst. Roman. quæst* 76. Minoes ad Alciat. *Emblem.* 136.
(*c*) Guill. Xiliand. *in anim. ad quæst.*
(*d*) Rod. Plutar. *pag. mihi* 133. Bunhorn. *ibidem*, & Maiol. *in colloq. de sum. bono, pag. mihi* 804. *num.* 3.

30 Maneat ergo piorum, ac prudentium Regnum mentibus insitum, caducis hisce ac fragilibus mundi bonis nequaquam insolescendum. Senecæque (e) illud memoriæ mandent:

Quòque fortuna altius
Evexit, ac levavit humanas opes,
Hoc se magis supprimere fœlicem decet.

Et Claudiani (f) etiam dum de miserabili Ruffini lapsu sermonem habens, hoc salutare monitum protulit,

Desinat elatis quisquam confidere rebus,
Instabilesque Deos, ac lubrica numina discat, &c.

31 Quod idem valet ac istud, quod Nos hoc nostro Emblemate insinuare conamur, nempè splendentis, blandientisque fortunæ tumiditati, ex ipsius inconstantia, & vitrea fragilitate medium esse petendum. Quo, qui se præmunire nescit, magis in prospera, quàm in adversa periclitatur, ut satis ex supradictis apparet, & Demetrii (g) quoque Phalerei, multum apud Senecam decantati, celebri Apophthegmate comprobatur, qui ob hanc rationem dicere solebat, *Sibi nihil eo videri infelicius, cui nihil unquam in vita accidisset adversi.* Severa namque res est solidum gaudium, proindeque Deus sæpè, quos amat, probat, indurat, recognoscit, exercet: molles, & fortunatos istos, quibus parcere putatur, & indulgere, venturis malis reservat: nec unquam sic lætis confidere vult, ut interim tristia non præmeditentur.

32 Estque memorabile contra superbiam, & gestientem lætitiam, illud exemplum Epaminondæ (h), qui postridie ejus diei, quo fœliciter in Leuctris pugnaverat, processit squalidus, & summissus: mirantibus, & percontantibus quibusdam, numquid mali contigisset? Nihil (inquit) sed heri sensi me bona fortuna delinitum, plus æquo mihi placuisse, ejus gaudii intemperantiam hodie castigo.

33 Philippi quoque Regis, multis pariter bonis nunciis allatis, nota vox est, aliquod sibi infortunium non valdè magnum imprecantis. Nota etiam Pauli Æmilii oratio apud Plutarchum (i), filiorum suorum funeribus super fœlicem Persei victoriam mox consequutis. Nota Zenonis, audito rerum suarum naufragio sententia: *Jubet me Fortuna expeditius philosophari.*

34 Sed quid plura conquirimus? Infinita sunt, & exempla, & argumenta, quæ huc congeri possunt, & vel ex solo Boëtio (k) depromi, qui sub ipsius Philosophiæ persona latè in hoc discursu vagatur, & sine exceptione asserere audet, omnem bonam prorsus esse fortunam, necessitateque alterius subeundæ imposita, præoptare se difficilem, & adversam; quòd in hac nulli unquam solatium defuerit, in altera multis sanum deesse consilium animadvertisset, & pronum, præcepsque in superbiam, & acerbos, ac calamitosos casus excidium: *Illa enim* (addens) *semper specie fœlicitatis, cum videtur blanda, mentitur: hæc semper vera est, cum se instabilem mutatione demonstrat: illa fallit, hæc instruit; illa mendacium specie bonorum mentes fruentium ligat, hæc cognitione fragilis fœlicitatis absolvit. Itaque illam videas ventosam, fluentem, suique semper ignaram: hanc sobriam, succinctamque, & ipsius adversitatis exercitatione prudentem.*

35 Quæ cum ita se habeant, stolidus erit, qui volventis hujus rotæ impetum se retinere posse præsumpserit: nam si manere incipit, sors esse desistet, & pariter cum effectu nomen amittet, quod ei à volubilitate inditum Divus Isidorus (l) testatur, & Virgilius (m), Ovidius (n), Lactantius (o), & alii, qui in ea diffinienda, sive describenda latè versantur. Necnon & Monosticum illud: *Fortuna horæ unius centum annorum evertit glorias.*

36 Quod, cum in rebus omnibus certissimum esse, quotidianis exemplis admoneamur, in Bellicis tamen ita frequens est, ut vel in Proverbium transierit:

Fortuna ubique, at plurimum in bello valet.
Fortuna belli semper ancipiti in loco est.

Quod post Livium (p), eleganter Erasmus (q), Jovianus Pontanus (r), Guiciardinus (s), & alii plures illustrant, & nos alibi prosequemur. Interim adnotasse contenti, ea propter semper laudatos esse, & providè ac sapienter agere visos, (ut Xenophon (t) pluribus probat) qui egregio aliquo patrato opere, victoriisvè, ac triumphis pro voto potiti, sæpius ancipitem hanc bellorum aleam tentare recusant, ut in D. Imperatore nostro Carolo V. Maximo, aliqui Scriptores (u) considerant, dum se Mundo, Fortunæque subducens, ad Sancti Justi Hieronymianum Cœnobium, veluti in portum securissimum appulit, ibique Deo per annos aliquos vacans, tam

(e) Senec. *Trag.* 6.
(f) Claudian. *lib.* 2. *in Ruffin.*
(g) Plut. *in Demetr.*
(h) Plut. *in Epaminonda.*
(i) Plut. *in vita Paul. Æmil.*
(k) Boet. *lib.* 1. *de Consol. Prot.* 4. & 8.
(l) D. Isidor. *lib.* 8. *Etimpurg.* verbo *Fortuna.*
(m) Virgil. *in carm. de Fortuna.*
(n) Ovid. *in epist. ad Liviam.*
(o) Lact. *de falt. sap. lib.* 3. *cap.* 20.
(p) Livius *lib.* 9.
(q) Erasm. in Adag. *Omnium rerum vicissitudo.*
(r) Jovian. Potan. *lib.* 1. *Hist.*
(s) Guiciard. *Ego inf. Emblem.*
(t) Xenoph. *lib.* 6. *de rebus Græc.*
(u) Lud. Dulcis *in vita Carol. V.* Sabel. *in supplement. ad suas Eneades, lib.* 29. & *alii.*

tam in morte humilis, quàm in vita gloriosus, piam animam exhalavit; ejusdem fortè fortunæ mutationem, vel sentiens, vel cavens, ne tot ante partis victoriis officeret, quibus eam ita fœlicem expertus fuit, ut vel Famiano Strada (x) testante, *A nullo ferrè provocatus bello fuerit, quem non modo victum, sed (quòd rarò legitur) vinctum etiam, captivumque non viderit*, & hoc memorabili elogio donari meruerit.

Hessus, saxo, tuis capti, Gallusque triumphis:
Bisque tuum fugies Solymannus inhorruit ensem.

Nec minus justè eo, quod de Palladio loquens extulit Claudianus (y) his verbis:

Despexit fremitus, & prætulit otia Regno,
Respuit incestum, quod vi, quod poscere ferro,
Post habita pietate solent. Non purpura primùm
Inferior virtute fuit, meruitque repulsam
Obvia Majestas doluit Fortuna minorem
Se confessa viro. Magnum delata Potestas,
Majorem contempta probat.

37 Etenim ut benè Seneca (z) sæpè à nobis laudatus, & semper laudandus admonuit,

Iniqua rarò maximis virtutibus
Fortuna parcit: nemo se tuto diu
Periculis offerre tam crebris potest,
Quem sæpè transit casus, aliquando invenit.

38 Quod & ipsum eloquens ille Mondogniensis Episcopus (a) præstantissimo Duci Gundisalvo de Corduba, (qui ob tot egregia facinora, partasque victorias, *Magni* sibi Cognomen promuerit, & Hispaniæ nostræ gloriam mirum in modum auxit) in quadam Epistola ob oculos posuit, cum rursus Italiam repetere vellet, eadem Hispania relicta, in quam se jam, veluti rude donatus, & tot triumphis clarus receperat, sic scribens: *Pues siendo esto verdad, como lo es, no sería cordura, ni aun cosa segura, tornar otra vez de nuevo á tentar la Fortuna, la qual con ninguno se muestra tan maliciosa, y doblada, como con los que andan mucho tiempo en la guerra; como se vió en Hanibal, que por quererla forzar, y luchar con ella, vino á ser vencido de los Romanos, que él havia muchas veces vencido. Los que han de tratar con la Fortuna, banla de rogar, mas no forzar; banla de oír, mas no creer, banla de esperar, mas no de ella confiar; banla de servir, mas no enojar; banla de conservar, mas no de tentar: porque es de tan mala condicion la Fortuna, que quando alaga, muerde, y quando se enoja, hiere, &c.*

39 Et hæc hactenus de Fortuna dixisse, aut verius tetigisse sufficiat; nam si omnia, quæ circa eam dicta sunt, vel dici possunt, comprehendere vellem (b),

Litoras citius aliquis numerabit arenas,
Parvaque per densum volitantia corpora mundum,
Et tenues per inane globos, quàm singula circum
Expediam.

40 Cujus planè volubilitati, & fragilitati, crebrisque procellis, quibus humana omnia disturbat, & impetit (ut Seneca (c) ait) Sola socia Virtutis, ac Prudentiæ anchora objici potest, ut in ultimo hujus nostri Emblematis versu insinuamus,

Fidite virtuti, frangier ista nequit.

Et optimè prosequuntur Boetius (d), & alii, de quibus in Emblemate ab isto secundo, latiorem sermonem inibo. Nunc pio (ut oportet) & Christiano animo, cum eodem Boetio (e) protestans, Me, dum *Fati*, ac *Fortunæ* vocibus utor (ut & plures non solùm ex Sanctis etiam Patribus facere solent) non ob id ullam eis vim, aut Divinitatem inesse putare, vel Mundum hunc temerariis, fortuitisque casibus agitari. Verum etenim Deum operi suo Conditorem præsidere scio, & humana omnia divina ejus providentia gubernari: nec unquam fuerit dies, quæ me ab hac sententiæ veritate depellat; aut in Epicureorum aliorumvè Gentilium error inducat, qui cœci ipsi, cœcam Fortunam finxerunt, ac crediderunt, variis ipsam nominibus, templis, arisque colentes, & omnes ei nostrarum rerum casus, sive adversos, sive prosperos tribuentes, cum causas, quibus Deus moveri solet, percipere non valerent, & carneis oculis, tantùm hæc terrena conspicerent, & pensarent. Quod benè D. Augustinus (f), Basilius Magnus, & alii sancti Patres, Pliique Scriptores multis argumentis evincunt.

41 Et nec plures ex ipsis Ethnicis latuit, cum id palam Platonicorum Schola profiteretur, ut

(x) Strada *lib.* 1. *de bello Belg.* Gasp. Gervat. *in Pompa Ferd. pag.* 29.
(y) Claud. *in Epithalam. Pallad. & Celerinæ.*
(z) Senec. *in Hercul. Furente.*
(a) Anton. à Guevara *in Epist. ad Gund. de Corduba.*
(b) Cortesius *in carmine de laudibus Matthiæ Corvini.*
(c) Senec. *de Const. ad Mart. cap.* 16. *& de Tranq. cap.* 9.
(d) Boet. *lib.* 1. *de Consol. Metro* 4.
(e) Boet. *sup. Pros.* 6.
(f) August. *in lib. contra Academ. & de Civitat. Dei, lib.* 18. *&* 19. *& dicam infra Emblem. VII.*

ut Epitectus, Seneca & alii passim suis scriptis ostendunt, & ante eos Orpheus, dum de suo Jove loquens, sic ait,

Ipse malumque bonumque infert mortalibus, atque
Ærumnas tristes; deinde & lachrymabile bellum.

Theognis apud Natalem Comitem (*g*), idem insinuans, his verbis:

Jupiter huc illuc interdum pondera flectit,
Nunc dat divitias, nunc dat habere nihil.

Et melius Palæmon Comicus, ipsis Fortunæ simulachrum his verbis excindens:

Fortuna non est ulla, quam dicunt, Dea.
Non est; sed unicuique si quid contigit,
Casuque fit, Fortuna à nobis dicitur.

42 Et hoc pacto accipiendum est illud Manilii (*h*):

Fata regunt orbem, certa stant omnia lege,
Longaque per certos signantur tempora cursus;
Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.

Et Juvenalis (*i*), dum præclarè monet, stultè inter Deos collocatam fuisse Fortunam; nam si prudentia potius, quàm temeritate quadam, & cœcitate mentis res humanæ gubernarentur, oblitesceret penitus è mentibus hominum Fortunæ nomen: fieretque sibi quisque illa Fortuna, quam sibi parasset, neque magnopere vel de occulta potentia syderum, vel Dei Clementia, ac Providentia, vel de occultis, naturæ causis quereremur. Ceterum quoniam homines multa ut plurimum agunt inconsideratè, & ut Horatius (*k*) ait, propter suam inscitiam, vel stultitiam non patiuntur,

Iracunda Jovem ponere fulmina.

Quin potius hæc illorum mentibus insidet, sæpius illi admonendi sunt (*l*):

Nullum numen abest, si sit prudentia, sed te
Nos facimus Fortuna deam, cœloque locamus.

43 Neque existimo aliud sensisse Plinium nam licèt de Fortunæ, in mundi rebus potestate, pluribus agat, ad Cæsarem Vespasianum scribens, id magis vulgi errore, quàm veritate niti, satis demonstrat, dum inquit (*m*): *Toto mundo, & locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus Fortuna sola invocatur, & una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur: sola laudatur, sola arguitur, & cum convitiis colitur, volubilisque, à plerisque verò & cæca etiam existimata, vaga inconstans, incerta, varia, indignorumque fautrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium, sola utramque paginam facit, &c.*

44 Quo etiam sensu illud Salomonis (*n*) accipi debet: *Vidi sub Sole, nec velocium esse cursum, nec Fortium bellum, nec sapientium panem, nec Doctorum divitias, nec Artificum gratiam: sed tempus casumque in omnibus.* Et enim *sub Sole* se id vidisse inquit, quia homines ita communiter loqui, vel sentire solent. Supra Solem enim, *ut benè D. Thomas (o) exponit*, longè se res aliter habet, nihilque est à casu, aut præter intentionem, & præscientiam divinæ voluntatis, potestatis, ac providentiæ, quæ omnia ab omni æternitate præscivit, omnia labente ævo moderatur, & in destinatos, certosque fines dirigit, dum sua cuique tempora, suas humanis conatibus varietates præstituit, ut vel sic ejus immemores, ab inopinatis casibus, adversisque eventibus discant, suis viribus non nimium tribuere, sibique persuadeant, à divino nutu pendere omnia.

45 In quam etiam doctrinam tamdem consentit Claudianus (*p*), licèt anxium eum redderet, quòd injustos interdum, & improbos ad culmina rerum crescere cerneret, cum in altum, *inquit*, ferantur,

Ut lapsu majore ruant.

Et elegantius adhuc Joannes Barclajus (*q*), concludens, fictionem Fortunæ in id ab hominibus adinventam ut qui de Deo, Deique operibus, qui omnium est Auctor, & Rector, obloqui pertimescerent, in hanc sive sævientem, sive arridentem, dolentiæ, invidentiævè suæ virus evomere possent. Sciant igitur Reges, se ita super homines esse, ut tamen homines sint, & dum suæ fortunæ splendore superbiunt, illius rotas, & vitream fragilitatem, vel ex nostro Emblemate discant, & adversus adversos & inopinatos rerum humanarum successus, se, divini judicii, ac providentiæ consideratione præmuniant, & ut graviter, ac philosophicè, imò verò & Christianè, suum Lucillum Seneca (*r*) in simili instruit, illud frequenter, & sine querela inter singula damna dicant, & repetant, *Deo aliter visum est: & quoties aliter quàm cogitabant, evenerit; Deus meliora: sic enim composito animo, nihil accidet: sic autem componetur, si quid humanarum rerum varietas possit, cogitaverint.*

EM-

(*g*) Natal Comes *in Mytolog. pag.* 341.
(*h*) Manil. *lib.* 4. *Astronom.*
(*i*) Juven. *Satyr.* 10. *juncta expons. Natal. Comit. in Mytol. pag.* 342.
(*k*) Horat. 1. *Carm. Od.* 3.
(*l*) Juvenal. *ubi supra.*
(*m*) Plin. *in Præt. de natur. hist. ad Vespas.*
(*n*) Salom. *Eccles.* 9. 11.
(*o*) D. Thom. 1. *part. quæst.* 103. *art.* 5. *ad* 1. *& quæst.* 5. *de ver. art.* 5. Pineda in hunc locum alias expositiones adducent ex pag. 894.
(*p*) Claud. *lib.* 1. *in Ruffin.*
(*q*) Barclaj. *in Argenid. lib.* 4. *ex pag. mihi* 701.
(*r*) Senec. *Epist.* 98.

EMBLEMA VI.

ADVERSORUM LEVAMEN.

Plaustra catenati referunt Sesoostria Reges,
Templa salutato cum petit alta choro.
Ex vinctis unus cum versus lætior esset,
Cur ita nunc ridet? Sic ait ipse Duci.
Cerne volutatis radiis documenta rotarum,
Æthera libat apex: jam ferit apsis humum:
Regna rotant, Rex, Sceptra tenes, Ego vincula prenso:
Vincla tenere vales, & mihi Sceptra licent.

COMMENTARIUS.

1 CUM contrarium (ut vulgò dici solet) eadem sit disciplina (*a*), idem ipsum Helleborum, quo Principum superbiam ex splendente lenocinanteque Fortuna ortam, purgare curavimus, ex ejusdem inconstantia, & fragilitate, velut ex meliori Antyciratractum (*b*), prodesse ipsis pariter poterit, ad sinistros illius casus leniendos ac tolerandos; cum æquè in adversis, atque in prosperis mutabilis, & fragilis sit (*c*), & quemadmodum, quos diù tulit, tamdem abjicit, & ubi jam summa est, ipsa in se ruit; ita, criminis sui pertæsa, quos valdè depressit extollere soleat, & multos, alterna revisens, ludere, ut jam suprà cum Virgilio (*d*) diximus, ludere, & rursus in solido collocare.

2 Qua de causa prudentissimè (ut solet) consulit Seneca: (*e*)

Nemo confidat nimium secundis,
Nemo desperet meliora lapsis.
Miscet hæc illis, prohibetque Clotho
Stare Fortunam: rotat omne fatum.
Res Deus nostras celeri citatas
Turbine versat, &c.

3 Et vel in Adagium (*f*) transire meruerunt Hesiodi illa ac Theocritii carmina,

Ipsa dies quandoque parens, quandoque noverca.
Nunc pluit, & claro nunc Jupiter æthere fulget.

Quibus consonans Sophocles (*g*), ubi de hac rerum omnium vicissitudine pluribus egit, sic concludit,

Siquidem his statim, illis post pusillum temporis
Jucunda quæ fuerant, amara & tristia, &
Ingrata dudum, grata fiunt invicem.

(*a*) Aristot. 7. *top. cap.* 1. *leg.* 1. D. *de iis, qui sunt sui, vel alien. jur.*
(*b*) Erasm. *in Adag.* Naviges Antyciram.
(*c*) Sup. *Embl.*
(*d*) Ex Virgil. *Æneid.* 11.
(*e*) Senec. *in Thyest.*
(*f*) Erasm. *in Adag. pag. mihi* 261.
(*g*) Sophoc. *in Oedip.* Colon apud Erasm. in Adag. *Omnium rerum vicissitudo est, pag.* 262.

Et

Et Virgilius in suo eleganti carmine de Fortuna (*b*), sic finiens:

Nec quos clarificat, perpetuò fovet,
Nec quos deseruit, perpetuò premit
Inconstans, fragilis, perfida, lubrica.

4 In huncque scopum, nostrum hoc Emblema collimat, sumptum ex historia, quam de Sesoostri Ægyptorum Rege, septima post Merim Sobole, Herodotus (*i*) & alii (*k*) commemorant. Qui (ut in sacra Pagina (*l*) habetur) Salomone defuncto, Hierosolymam cepit, Asiæ magnam partem, Thracas ac Scytas devicit, & in India ultra Gangem processit. Adeò his victoriis tumidus, & elatus, ut se Regem Regum, & Dominum Dominorum appellaret, Regnoque impotenti insolens, eò ferociæ, & superbiæ processerit, ut inter plures Reges, quos in vinculis detinebat, annis singulis, quatuor pluresvè sortiri juberet, qui more ac modo quadrigarum, ipsum, splendido, aureo, gemmatoque curru considentem ac triumphantem, per omnium ora in Templum, locavè alia, quæ gestiens lustrare volebat, vectarent, ut & Lucanus (*m*) ostendit, dum dixit:

Venit ad Occasum Mundique extrema Sesoostris,
Qui Pharios currus Regum cervicibus egit.

Quod cum crebrius fieret, accidit, ut celebri quadam die, qua in Templum sacrificaturus pergebat, unus ex illis Regibus, oculis in rotam conversis, assiduè, & hilariter ejus volubilitatem intueretur. Quem cum Sesoostris de hilaritatis, risusque causa rogaret, & cur tam frequenter oculos in rotam obvolveret? Respondisse ferunt, *Admiror, & cum stupore, atque alacritate rotam considero, dum tam instabili modo volvi, & nunc quidem sublimia demittentem, rursus autem remissa sublimantem conspicio.* Quæ Responsio, & humanarum rerum, cujus Index erat, vicissitudo, adeò ferocem alioqui ac superbum Sesoostris animum movit, & delinivit, ut deinceps ne Reges currum traherent, jusserit, & fortunæ inconstantiam suspectam, ac despectam habere cœperit.

5 Quam historiam sunt qui Cyro Regi Persarum tribuant, eique, quod ad superbiam spectat, plures alias Cressi, Cambysis, Saporis, Tamberlani, & aliorum adducere possem, & forsan alio in loco adducemus (*n*), qui captos Reges sibi inservire fecerunt, pedibus proculcarunt, curribus pariter junxerunt (quod frequentissimum fuisse Lipsius (*o*) advertit) pro podio, seu scabello ad equos ascendendum, habuerunt; remigare coëgerunt, variisque aliis suppliciis, servitiisque affecerunt, & humiliarunt.

6 Quod verò ad documentum attinet, Sesoostri per Regem vinctum, ex rotæ similitudine præstitum, Paulus Diaconus (*p*), & Nicephorus (*q*) referunt, eodem planè exemplo commemorato, Theodorum quemdam delinisse Cajanum Avarum, Hunnorum, & Sclavorum Regem, cum Thraciam infestaret. Idemque Paulus Diaconus, & alii (*r*), recentius aliud, sed non minùs memorandum, adducunt, de Gilimere Wandalorum in Africa Rege, qui cum à Belisario captus, cum conjuge, liberis, familiaque Regia, Constantinopolim ductus fuisset, ut ibi à Justiniano Imperatore in triumphum ageretur, ubi ad ipsum perlatus, eum in Hyppodromo in alta sede constitutum, populumque circumstantem conspexit, veluti iniquæ suæ sortis oblitus, in plenum, & cachinabilem risum defluxit, & illud Ecclesiastæ (*s*), *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*, submurmuravit. Cumque Justinianus, & adstantes reliqui, eum, ob nimium dolorem, mente alienatum existimarent, & risus causam perconterentur? *Rideo* (inquit) *Fortunæ vicissitudines, ut qui modò Rex fuerim, jam serviam, & alterius pedibus obvolvi, imò & eos osculari compellar.* Quo audito, Justinianus, & humanæ vitæ conditionem, ac mutabilitatem æstimans, & agnoscens, ipsum statim vinculis solvi jussit, & tamdem, cum omnibus suis, in Galatia quædam loca habitare concessit.

7 Porus quoque Indorum Rex, *ut Plutarchus* (*t*), & *Quintus Curtius* (*u*) *scribunt*, cum ab Alexandro Magno, qui eum vicerat, rogatus fuisset, quid ipse victorem statuere debere censeret? *Quod hic* (inquit) *dies tibi suadet, quo expertus es, quam sit caduca fœlicitas.* Sic Regem submonens, ut modestè sua Fortuna uteretur, memor, idem sibi accidere posse. Cui similis est, sed vulgatior, historia, quæ de Cresso, & de Cyro ab Herodoto, & aliis refertur, de quo alio loco (*x*) latiùs agemus.

8 Et novior quidem, & magis ad rem nostram, illa, quæ apud Cedrenum (*y*) legitur, de Ludovico II. Galliæ Rege, qui cum Sultanum Agarenorum bello cepisset, nec ille unquam rideret, promissit Rex præmium, referenti Sultanum risisse: post biennium fuit, qui risisse nuntia-

(*b*) Virgil. si is est, *in Carm. de Fortuna.*
(*i*) Herod. *lib.* 1.
(*k*) Dionis. Sicul. *lib.* 1. *cap.* 4. Pat. David *in orbita probit. cap.* 18.
(*l*) Reg. 3. 14. 16.
(*m*) Lucan. *Phars.* 10.
(*n*) Infra *Emblem.* 99. Theat. Beierlin. *lit. R. pag.* 330.
(*o*) Lips. *in notis ad Paneg.* Plin. *pag. mihi* 43.
(*p*) Paul. Diac. *de rebus Rom. lib.* 17.
(*q*) Niceph. *lib.* 18. *Hist. Eccles. cap.* 29.
(*r*) Diacon. Evagrat. Procop. & alii, *apud Camer. tubc. lib. cap.* 12.
(*s*) Ecclesiast. 1.
(*t*) Plutarc. *in vita Alex.*
(*u*) Curt. *lib.* 8. *cap.* 25.
(*x*) Infra *dict. Emblem.* 99.
(*y*) Cedren. & Suidas *apud Cautin. in Polistore Symb. lib.* 12. *cap.* 48.

tiaret, & testibus adhibitis confirmaret. Et tunc Sultanus de risus causa rogatus? *Quia* (inquit) *rotas currus viderim, quarum partes nunc supernè, nunc infernè ferebantur: inde animadverti: fieri etiam posse, ut qui nunc tuus jaceo, aliquando liber & Dominus possim evadere.*

9 Quam rem eventus comprobavit, ejusque veritatem, ac frequentiam satis testantur, tot exemplorum, variorumque Auctorum testimonia, quæ in superioribus (apum more, ex infinitis, quæ adduci poterant,) prælibavimus. Et quæ latè, & philosophicè de parvi faciendis, ob hanc instabilitatem, donis, damnisvè Fortunæ, disserunt Seneca (z) & Philo (a), & magis adhuc in nostrum finem Valerius Maximus (b), qui postquam Syphacis Africani Regis lapsum narravit, qui cum paulò ante inter Deos connumeraretur, eo claritatis evectus, ut validissimorum populorum tantùm non arbiter victoriæ existeret, parvi temporis interjecta mora, catenatus à Lælio Legato ad Scipionem traductus est, sic subjunxit: *Cujusque dexteram Regio insidens solio, arroganti manu attigerat, ad ejus genua supplex procubuit. Caduca nimirum hæc & fragilia, puerilibusque consentanea crepundiis sunt, quæ vires, atque opes humanæ vocantur; Affluunt subitò, repentè dilabuntur, nullo in loco, nulla in persona stabilibus nixa radicibus consistunt; sed incertissimo flatu Fortunæ, huc atque illuc acta, quos insublime extulerunt, improviso decursu destitutos, profundo cladium miserabiliter immergunt. Itaque neque existimari, neque dici debent bona, quæ ut infictorum malorum amaritudine desiderium sui duplicent: propensiore favore primo delinitos, majore posteà malorum cumulo oprimere solent.* Plautus (c) etiam, veluti respiciens ad hanc Regum in servos & captivos mutationem, de qua sermonem habemus, ita inquit:

Sed videri Fortuna humana fingit, arctatque ut lubet.
Me, qui liber fueram, servum fecit, & summo infimum.
Qui imperare insueveram, nunc alterius Imperio obsequor.

Juvenalis (d) quoquo, hoc totum ad Astrorum vim referens, ita loquitur,

——————An ne aliud quàm
Sydus, & occulti & miranda potentia Fati,
Servis Regna dabunt, captivis fata triumphos.

10 Idem latè prosequitur Manilius (e), lectu dignissimus, qui Fato omnia regi & nihil in rebus humanis stabile esse, pluribus probare contendens, inter alia sic ait,

Tunc & opes, & Regna fluunt, & sæpius orta
Paupertas; Artesque datæ, moresque creati,
Et vitia, & clades, damna, & compendia rerum.
Nemo caret damno, poterit nec habere negatum,
Fortunamve suis invitam prendere votis,
Aut fugere instantem, sors est sua cuique ferenda.

11 Et in hoc respicientes Græci, Pitanam urbem præoculis habentes, quam à Pelasgis in servitutem redactam, Erithræi in libertatem pristinam vindicarunt, veluti pro Adagio dicere solebant, *Pitana sum.* Quo, ut Zenodotus apud Erasmum (f) indicat, eos significabant, qui in extremas redacti calamitates, ab iisdem denuò in antiquam, & desideratam fœlicitatem restituuntur.

12 Sed cum de Rotarum exemplo, seu similitudine, nostrum Emblema conficiatur, magis ei conveniet, illud Homeri (g),

Per multis volvetur adhuc Rota mota Caballis.

Quod proverbialiter etiam protulisse vidétur, & in eumdem scopum dirigitur, perinde enim est ac si Magnus ille Poëta dixisset, Multum adhuc temporis ad triumphandum, gloriandumvè de opere aliquo restare, multasque rerum, & semper rotantis Fortunæ mutationes timeri, aut incidere posse; quia ut & Tibullus (h) dixit:

Versatur celeri Fons levis Orbe rotæ.

Et Ammianus Marcellinus (i): *Quibis beatus versa rota Fortunæ, ante vesperam potest esse miserrimus,* Et melius Seneca (k): *Nonnè nunc quoque, (etiam parum sentitis) turbo quidam animos vestros rotat, & involvit; fugientes, petentesque eadem & nunc in sublime allevatos, nunc in infima allisos rapit.*

13 Et eodem simili utens D. Fulgentius (l), Ixionis fabulam explicans, qui à Poëtis ad inferos, ob sua scelera detrusus, & illic rotæ volubili alligatus, perpetuo volutari fingebatur, sic, rei, de qua agimus valdè cohærenter, scribit: *Qui quidem Ixion, parvo tempore scelere Regnum adeptus, de hoc Regno expulsus est. Unde eum ad rotam damnatum dicunt, quòd omnis rotæ vertigo, quæ superiora habet, modo dejiciat. Ergo ostendere hic voluerunt, quòd omnes, qui per arma, atque violetiam Regnum affectant, subitò ejectiones, subito elisiones sustineant, sicut Rota, quæ stabile non habet aliquando cacumen.*

14 Herodotus (m) quoque commemorat, quòd cum Cressus, in libera custodia apud Cyrum de-

(z) Senec. *lib. 6. de benef. cap. 3.*
(a) Phil. in lib. *quod Deus sit immutabilis, pag. 248.*
(b) Valer. Max. *lib. 6. cap. 9. in fine.*
(c) Plaut. *in captiv.*
(d) Juven. *Satyr.*
(e) Manil. *lib. 4. Astron. in princip.*
(f) Erasm. in Adag. *Pitana sum, pag. mihi 264.*
(g) Homer. apud Erasm. in Adag. *Multæ rotæ volventur, pag. 262.*
(h) Tibul. *lib. 1. Eleg.*
(i) Marcel. *lib. 26.*
(k) Seneca *de vita beata, cap. 28.*
(l) Fulgent. *lib. 2. Mytolog.*
(m) Herod. *lib. 1.*

detentus, eum videret, magno ardore, & apparatu bellum adversus Reginam Scytharum Tomyrim instruentem, his illum verbis commonefecit: *Si tibi esse videris immortalis, & ejusmodi exercitui præesse, nihil est opus, ut meam dicam tibi sententiam: sin verò te quoque cognoscis hominem, & istis ejusmodi præesse, illud in primis discito: Humanarum rerum circum esse, qui rotatus, semper eosdem Fortunatos non sinit.*

15 Fuit quippè Rota semper apud Antiquos symbolum instabilitatis rerum humanarum, & vel hac de causa Fortunæ applicata, ut in superiori Emblemate vidimus, & latiùs ostenduu, & illustrant Pierius (*n*) Valerianus, & novissimus, & diligentissimus Aloisius Novarinus (*o*), qui integrum de hoc syntagma conscripsit, cujus scripta, sive scrinia suppilare nec libet, nec vacat. Præsertim cum ad instituti à Nobis sermonis probationem, prædicta sufficiunt, & illud evidentius reddat Ægyptiorum, & aliorum consuetudo, qui ut Plutarchus (*p*), Clemens Alexandrinus (*q*) & alii recensent, in Templorum adytis rotas constituere solebant, ut ad ea accedentes, hujus variationis admonerentur, & se ad Dei voluntatem, tam in adversis, quàm in prosperis accommodarent.

16 Et huc etiam respexisse videatur Regius Psaltes (*r*), dum Deum precatur, ut superbos Reges, & suo infestos populo, *Ponat ut Rotas.* Et Rota illa mirabilis, quam in medio alterius Rotæ se vidisse Ezechiel (*s*) Propheta pluribus memorat. Quod licèt Sancti Patres diversimodè interpretentur, Apollinaris tamen, Policronius, & alii apud Pradum (*t*) ibidem, de hoc mundanarum rerum circuitu, & perpetua vertigine explicant; in qua, ut in Rotis illis Ezechielis, spiritus vitæ esse dicitur, id est Domini, cum omnis earum motus ex ipsius voluntate dependeat, prout in deductione & reductione Populi Israel ad exilium contigit, quod per easdem rotas significari Divus etiam Justinus Martyr (*u*) insinuat.

17 Quemadmodum & Mystica illa Scala Pithaci Mitilenei, Templo dicata, nihil aliud denotabat, quàm vitam hominum in perpetuo ascensu, & descensu versari, ut Diogenes Laertius (*x*) scribit. Quod & ipsum in illa alia Scala, quæ Jacob apparuisse in Genesi (*y*) dicitur, pariter significatum fuisse, observat Philo Judeus (*z*), sic inquiens: *Res humanæ habent naturalem quodammodo Scalæ imaginem, propter cursum inæqualem inconstantemque. Hæc est via rerum humanarum, acclivis declivisque, incertis obnoxia casibus.*

18 Discant igitur Reges, & Principes ex iis Monitis & Exemplis, neque in prosperis superbire, neque in adversis animo cadere, cum ita parum Regnum à servitute, & servitutem à Regno distare cognoscant, & hanc in humanis rebus omnibus, secundùm Senecam Patrem (*a*), legem esse, ut ad summum perducta, rursus ad infimum, velocius quidem quam ascenderint, relabantur, & lapsa, non minori velocitate in altum surgere soleant.

19 Audiantque Paulum Æmilium Consulem Romanum, sic apud Livium (*b*), post Perseum Macedoniæ Regem devictum, loquentem, filiosque & milites suos admonentem: *Exemplum insigne cernitis mutationis rerum humanarum. Vobis hoc præcipuè dico Juvenes. Ideò in secundis rebus nihil in quemquam superbè, ac violenter consulere decet, nec præsenti credere Fortunæ, cum quid vesper ferat, incertum sit.* Necnon verba illa Annæ (*c*), Samuelis Prophetæ matris: *Dominus pauperem facit, & ditat, humiliat, & sublevat. Suscitat de pulvere egenum, & de stercore elevat pauperem, ut sedeat cum Principibus, & solium gloriæ teneat.*

20 Job (*d*) quoque, qui & ipse Rex fuit, eosdem admonens Reges: *Deum* (inquit) *balteos Regum dissolvere, & præcingere fune renes eorum.* Quod (ut ibidem, post alios, Pineda Noster exponit) perinde est ac si diceret, Deum liberare, ac solvere solitum vinculis eos, quos Reges, acTyranni captivos detinent. Vicissimque, commutata sorte, ipsos Reges, ac tyrannos in vincula conjicere, funibusque constringere. Quod quantum ad nostri Emblematis illustrationem conducat, nemo non videt.

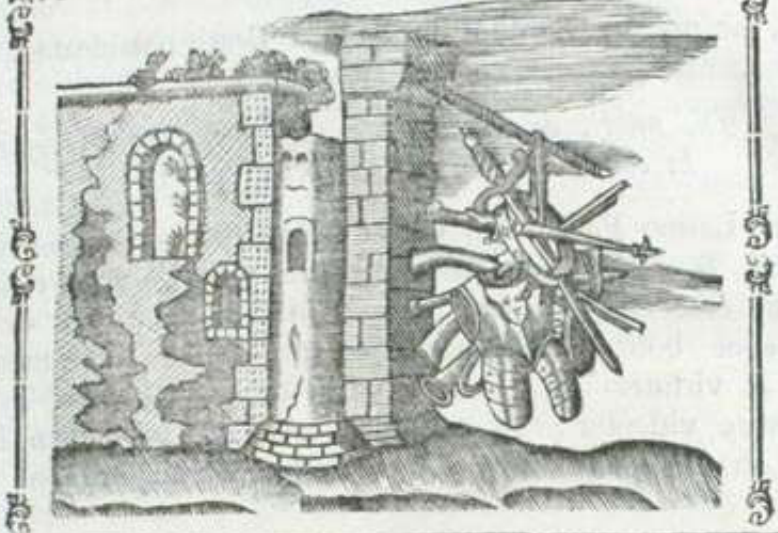
21 Præsertim si & illum alium ejusdem Jovi (*e*) locum addamus, quo has catenas, funes, & vincula, sceleratis Regibus elatisvè comminatur, & à solio, quod eis velut in perpetuum Deus concedere visus fuerat, vel ex his criminibus deturbandos. Sic nimirum inquiens: *Deus Reges in solio collocat in perpetuum, & illi eriguntur. Etsi fuerint in catenis, & vinciantur funibus paupertatis, indicabit eis opera eorum, & scelera eorum, quia violenti fuerunt.* Usque adeò hic Dominus, quem, ut meliorem, ac certiorem Fortunam colere, ac timere debemus, juxta suprà deducta, in tanta rerum humanarum, sursum ac deorsum euntium, mutatione, Nos ex solo ipsius nutu pendere, monitos voluit, & nihil privatim, nihil publicè stabile esse, ac vel nullo extrinsecus impellente, cladis sibi causam ipsam fœlicitatem invenire, maximè in illis, qui ea intemperanter utuntur.

EM-

(*n*) Pier. *in Hierog. lib.* 39. *fol.* 288. *& seq.*
(*o*) Novarin. *in elect. sacris, lib.* 2. *de circuitu sacro, cap.* 4. *& seq. ex pag.* 176.
(*p*) Plutarc. *in Numa.*
(*q*) Clem. Alexand. & alii *apud Novar. sup.*
(*r*) Psalm. 82. 14. *ubi Lorin. plura ad rem nostram facientia congessit.*
(*s*) Ezech. *cap.* 1.
(*t*) Prad. *sup. Ezech.* 1. *tom. pag.* 23.
(*u*) Justin. Martyr. *apud Prad. ubi supra.*
(*x*) Laërt. *in Pitt.*
(*y*) Genes. *cap.* 28.
(*z*) Phil. *lib. de somn.*
(*a*) Senec. Pater 2. *controv. cont.* 1.
(*b*) Livius *lib.* 45. & Plut. *in Paul. Æm.*
(*c*) Reg. 1. *cap.* 2.
(*d*) Job 12. 18.
(*e*) Idem 36. 7.

EMBLEMA VII.

LABITUR, QUOD DEO NON HÆRET.

Nobile cur valido labascit ab assere pondus?
Hæserat haud posti, scilicet, ille satis.
Sic Rex, qui Superis non totus adhæserit, ille
In præceps se se, cunctaque Regna dabit.

COMMENTARIUS.

1 QUAM vanè & erroneè Romani aliqui Imperatores (*a*) Fortunam Auream, & Augustam sibi adrogarint, eamque ut Propriam, Manentem, & Hæreditariam, sive Translatitiam, filiis, successoribusque suis tradere, aut relinquere destinaverint, in superioribus tetigi (*b*). Nec minùs vecors fuisse videtur Servius Tullus, qui, *ut Plutarchus memorat* (*c*) sibi cum Fortuna Consuetudinem intercedere prædicabat, & per fenestram quamdam in suum cubiculum ad se delabi. Ob quem tumorem in Capitolio: *Fortunam Primigeniam, & obsequentem dedicavit.* Aut idem ipse Plutarchus (*d*), qui Romanis blanditus, vel Maronianum illud secutus, qui de eisdem ait,

His ego nec metas rerum, nec tempora pono,
Imperium sine fine dedi.

Fortunam inducit, trajecto sive transmisso Tiberi, ad Palatium appropinquasse, alas deposuisse, talaria exuisse, atque infideli, & versatili illo globo, seu vestigia fallente pila, missa fac-

(*a*) Spart. *in Sever. Capitol. in Antonino Pio.* Causin. *in Polist. Symb. lib. 2. cap. 27. & 29.*
(*b*) *Tetigi suprà Emblem. 5.*
(*c*) Plut. *in lib. de fort. Rom.* Dio *lib. 58.* Caus. *dict. c. 27.*
(*d*) Idem Plut. *suprà* & Pier. *in Hierog. lib. 39. fol. mihi* 288. & Virg. *Æneid. 1.*

facta, ita Romam ingressam, quas ostendentem, se inibi constanter permansuram, neque aliò in posterum avolaturam. Quod ipse etiam Romanus Populus sibi persuasisse, aut saltem præoptasse videtur, cum eamdem Fortunam, nomine *Viscatæ*, coluerit, ut Nicolaus Causinus (*e*), post alios, recenset, quasi firma, constans, & visco glutinovè præpeditis alis, sibi esset; non secus atque, secundùm illud dissertum Hadriani Junii (*f*) Emblema,

Lato idem Cadmæa Tyros devinxerat auro:
Gradivum tenuit compede sparta gravem:
Præpete privarunt penna victoriam Athenæ,
Quisque suis votis cogit adesse Deum.

3 Omnes tamen imprudentissimè, cum talis Icon, constantis & perpetuæ fœlicitatis, in humanis Imperiis, aut rebus, repereri numquam potuerit, nec possit; quippè quia, ut satis superque, in superioribus dixi:

Fortuna cauponatur totam vitam,
Intemperans sortita ingenium.

Fœlicitasque durabilis, ac perfecta, solùm in cœlo à Beatis possideatur, ut Modernus (*g*) Epigrammatarius Anglus hoc satis ingenioso Disticho significavit,

Dic mihi, quæ in cœlis extat vox integra, cujus
In terris tantum syllaba prima patet?

Incerta autem, ut cum Latino Pacato (*h*) loquar: *Fugitiva successuum repentinorum voluptas, ut accipit, sic relinquit*; & citius quis eam reperire possit, quam retinere.

4 Quod adeò verum esse censuit Menander (*i*) in Senariis, quos ex Græco Latinos fecit Claudius Minoes, ut neque bonam mentem, neque prudentiam, quicquam adversus Fortunam proficere, doceat. Cui & virtutem subjectam esse Ovidius (*k*) Seneca Tragicus (*l*), & alii ab eodem Minoe relati sentire videntur; & absolutius Alciatus (*m*), dum Brutum, Romanæ libertatis vindicem, qui ob egregium hoc facinus quod tentavit, proprio gladio occubuit, sic loquentem inducit,

Infælix virtus, & solis provida verbis,
Fortunam in rebus cur sequeris Dominam?

Quod sumpsit ex Lucio Floro (*n*), qui eumdem casum recensens, sic ait: *Quanto est efficacior Fortuna, quam virtus; & quàm verum est, quod moriens efflavit, virtutem nihil aliud esse quam verba.*

5 Et pro se habet Homeri, Euripidis, Ciceronis, Thaletis Milesii, Manilii, Taciti, Curtii, Aurelii Victoris, & aliorum, (*o*) quàm plurium Ethnicorum, Philosophorum, & Scriptorum opinionem, qui tantum eidem Fortunæ, sive Fatorum necessitati deferre voluerunt, ut non solùm virtutem, verum ne ipsum quidem Jovem, Fatum vincere, vel vitare posse, censerent: Quibus adsentiens Seneca Tragicus (*p*), in loco quem suprà retulimus, Fatis Regi mortale genus testatur, & iterum alibi, sic habet,

Fatis agimur; cedite Fato;
Nec solicitæ possunt curæ
Mutare rati stamina fusi:
Quicquid patimur mortale genus,
Quicquid facimus, venit ex alto,
Servatque sua decreta colus
Lachesis, dura revoluta manu:
Omnia certo tramite vadunt,
Primusque dies dedit extremum, &c.

Et rursus (*q*) ex eorumdem Stoicorum, & Poëtarum Schola, ita Fatum diffinere ausus fuit: *Necessitatem rerum omnium, actionumque, quam nulla vis rumpit. Deum ipsum, & actiones omnes internas, & externas huic Fati subjiciens.*

Ce-

(*e*) Causin. *dict. lib.* 2. *cap.* 28. *pag.* 86.
(*f*) Jun. *Emblem.* 11.
(*g*) Joan. Ovenus *lib.* 3. *epig.* 82 Fœlicitas.
(*h*) Pacat. *in Paneg. ad Theodos.*
(*i*) Menand. *apud Min. in Emblem. Alciat.* 119. *pagin.* 445.
(*k*) Ovid. *lib. ult. trist. Eleg.* 15.
(*l*) Senec. *in Hercul. Furente.*
(*m*) Alciat. *Emblem.* 119.
(*n*) Flor. *in epist. histor. Rom. lib.* 4. *cap.* 6.
(*o*) Homer. Eurip. Cicero, & innumeri alii apud Stobæum *ser.* 9. Just. Lips. *de Const. lib.* 1. *cap.* 17. & Delri. *in not. ad Senec. Trag. in Oedip. pag.* 36.
(*p*) Senec. Trag. *in Oct. de quo sup. Embl.* 5. Manil. *lib.* 4. *Astr. in Princ.*
(*q*) Idem Senec. *lib.* 2. *nat. quæst. cap.* 36.

6 Ceterum hic stolidus error, vel inter ipsos Ethnicos, Platonem, & plures alios habuit contradictores, quorum judicium fuit acrius, & auctoritas major, *ut benè Claudius Minoes* (r) *animadvertit.* Atque adeò omnia unius, ac solius Dei potentia, & Providentia Regi cognoverunt; Virtuti præ rebus ceteris primum locum asignantes, & *Fatum*, sive *Fortunam*, nihil esse aliud, quàm vana nomina, demostrantes, quæ *ut jam suprà manifestavimus*, hominum vulgus invenit, cum Divinam in omnibus assistentiam, & præordinationem calligantibus oculis cernere non valerent.

7 Eademque sententia apud Christianos, qui Deum verum agnoscimus & reveremur, absque ulla hæsitatione teneri, defendi debet, ut pluribus D. Augustinus (s), D. Gregorius (t), & D. Isidorus (u), & Theologi (x) omnes ostendunt, Mala ex peccato, Bona ex virtute, & Dei gratia oriri probantes, Fatùmque ita diffinientes, ut sit *Inhærens rebus omnibus immobile divinæ providentiæ Decretum, quod singula suo ordine, loco, tempore, firmiter reddit.* Quare qui vana hæc nomina, & alia Ethnicorum auguria aut Festivitates observant, Fidem Christianam, & Baptismum prævaricare, & Dei iram graviter incurrere, æquè graviter à D. Augustino (y) & à Minutio Felice (z) monemur, & adhuc gravius à D. Chrysostomo (a) his verbis pravam istam de Fato suggestionem meritò detestante, *Nullum tam malum dogma est, ut illud quod de Fato, & Nativitatibus. Ubi enim blasphemia hæc impia, & pestifera hæc opinio, deceptis pectoribus insita fuerit, persuadet, ut talia de Deo dicantur; quæ nec de dæmonibus oportebat: confundtur tota vita, dissolvuntur, & supervacua ostenduntur omnia, quæ vel à Deo, vel à Natura, vel à Prophetis, ad emendandos instituendosque mores invecta sunt. Fitque perinde, sicut cum æger corpore, medicina indigens, persuadet Medicis Pharmaca parantibus, non esse sibi illis opus; ita ut nec morbo liberetur, sed expectet sibi per ignaviam, socordiamque miserabilissimum interitum. An non ita loquitur Fatum, nemo utilia admoneat; nemo admonentes audiat, frustra sunt leges, & judices, frustra disciplinæ, & admonitiones, frustra supplicii timor, frustra dignitates, & honores, & præmia bona operantibus constituta, &c.*

8 Hæc cum ita se habeant, satis constare poterit, quanta cum ratione in hoc nostro Emblemate Christianos Principes commoneamus, ut Deo, unico, veriorique Fato, inhærere procurent, ipsique tamquàm firmo & incontrastabili muro, suas omnes actiones, & cogitationes affigant, securi, ita demum affixas, fœlicem exitum habituras, & per longa secula, etiam invidente, vel reluctante Fato, sive Fortuna, mansuras. Quemadmodum ex adverso, quod hoc non innititur fulcro, vel benè affixo Divinæ legis, ac voluntatis clavo, sive paxillo non sustinetur, suo pondere pessum ibit, vel anteà quam pendere cœperint, collabascet.

9 Quam similitudinem ex D. Cypriano (b) desumpsi, qui de Principibus temporalibus loquens, ita ait: *Propterea quoque dum multi pendent in eo ipse Deo adhærere debet, qui illum in Ducatum constituit. Qui ad portanda multorum onera illum veluti fortiorem solidavit. Paxillus, nisi benè fixus, firmiter alicui fortiori adhæserit, omne, quod in eo pendet, citò dilabitur, & ipse solutus à rigore suæ firmitatis, cum omnibus ad terram dilabitur: sic & Princeps, nisi suo conditori pertinaciter adhæserit, & ipse, & omnis, qui ei consentit, citò dilabitur.* Et in ea comprobanda, & illustranda lato, & eleganti (ut in reliquis solet) calamo se extendit, idem D. Cyprianus (c) In Deo solo hærendum, fidendum, & gloriandum esse concludens, & inter alia Jeremiæ (d) illud expendens: *Non glorietur Sapiens in sapientia sua, & non glorietur Fortis in fortitudine sua, & non glorietur, Dives in divitiis suis: sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire, & nosseme, quia Ego sum Dominus, qui facio misericordiam, & judicium, & justitiam in terra: hæc enim placent mihi, ait Dominus.*

10 Quod benè intelligens Regius Vates (e) non divitias expetit, non voluptates exquirit: non ea, quæ homines præclara, & expetenda judicant, in aliquo numero ponit. Unum tantùm illius votum est, quo mirificè flagrat, quo bona omnia continentur, *Mihi* (inquiens) *adhærere Deo bonum est.* Et meritò sane; nam si secundùm Divum Paulum (f): *Qui adhærere Domino, unus spiritus est cum eo.* Quid aliud videtur David, quàm Divinitatem prædictis verbis appetere; ut Ossorius (g) præclarè considerat, cum qui uno spiritu continentur, idem esse quoddam-

(r) Minoes *ad Alciat. dict. Emblem.* 119. *pag.* 442.
(s) D. August. *lib.* 5. *de Civit. Dei, cap.* 9.
(t) D. Gregor. *in homil.*
(u) D. Isidor. 8. *etym. cap. ult.*
(x) Epiph. Theol. *post D Thom.* 1. *part. quæst.* 116. Boet. *de Cons. lib.* 4. *prosa* 6. D. Thom. *in peculiari, opuscul. de Fato.* Delr. *ubi supra*, & latè Lips. *in notis ad Polit. & in lib. de una Religione, ubi se purgat ab objectionibus contra eum factis, tamquam Stoicæ doctrinæ sectatorem.*
(y) Div. Augustin. *in cap. non observetis* 26. *quæstion.* 7.
(z) Minut. Fenix. *in Votavio.*
(a) D. Chrysost. *in serm.* 5. *de Fato.*
(b) Div. Cyprian. *in lib. de duodecim abus. gradu* 9. *cap.* 6.
(c) Idem Cyprian. *lib.* 3. *test. adquirin. pagin. mihi* 377.
(d) Jerem. *cap.* 9. 23. 24.
(e) David *Psalm.* 72. 1.
(f) D. Paul. *ad Corint.* 6. 17.
(g) Hier. Ossor. *in lib.* 5. *de vera sapient.*

[illegible] José M. Latragan
[illegible] D.A.P. Puebla

dammodo necesse sit, & eos, qui hoc assequuntur, nec bellorum omnium furor turbare, nec fraudes, & insidiæ parti decoris possessione depellere, neque terror ullus ab hominibus objectus, infringere possit. Quin etiam cum cœlum tonuerit, & fulmina densa contorserit, terraque motibus conquassata desederit, universaque natura incendio conflagraverit; illi, qui se totos in studium, & adhæsionem Christi contulerunt, & illius Crucem inflammatis animis amplexati sunt, erecti, & excelsi consistent, & alta mente laboris sui præmium cum summa jucunditate percipient. Si enim cœlum non potest ullo terræ motu de statu suo convelli, (*b*), multo certè minùs poterit, qui suprà cœlum in Deo, & cum Deo hæret, ulla cœli, aut terræ conversione, aut naturæ totius interitu, de statu suo demigrare.

11 Et hoc est, quod D. Augustinus (*i*) admonuit, vanas Gentilium Philosophorum curas irridens, in quo summum bonum consisteret, disputantium, & tamdem Christianè concludens: *Bonum nostrum, de quo inter Philosophos magna contentio est; nullum esse aliud, quàm illi cohærere, cujus anima intellectualis, incorporeo, si dici potest, amplexu, veris impletur, fœcundaturque virtutibus.*

12 Ad quod tendere videtur illud etiam documentum, quod S. Theresia à Jesu (*k*), Hispaniæ nostræ fulgentissimum Sydus, suis sororibus præstitit, inquiens: *Mirar bien quan presto se mudan las personas, y quan poco hay que fiar de ellas, y asirse bien de Dios, que no se muda.* Ubi nuperus horum Aphorismorum Commentator (*l*), doctè & piè alia adhuc illustrandum adducit.

13 Et mirè arridet illud Valerii Maximi (*m*), veluti ad nostrum Paxillum alludens: *Dominium rerum collabi solet, bona mens præfertur divitis, bonæ mentis usurpatio nullum tristioris Fortuna recipit incursum.* Philonis Judæi (*n*) acuta perpensio, quatenus postquàm mysticam illam scalam, quam Jacob de cœlis pendentem vidit, instabilitatis rerum humanarum symbolum fecit, pergit ad declarandum, cur Deus summitati ejusdem scalæ inixius, in eodem textu dicatur? & ita valdè ad rem nostram apte, satisfacit: *Cum autem dicitur innixus scalæ, nemo intelligat Deum laborare, ut eam molem stabiliat; illud potius cogitet, bis verbis significari, Deum esse rubor, firmitatemque rerum, quibuscumque vult assignare, stabilitatem perpetuam: tantisper enim dum ab illo sustentantur, inconcussæ manent, atque integræ.*

14 Quod si exempla ad hoc magis confirmandum requiras, Davidem (*o*) respice, qui sæpius ad Deum in periculis confugiens, toties ab eo consilium, & auxilium accepit. Asam Regem Judà (*p*), qui quamdiu in Domino Deo spem suam ponebat, parva suorum manu Æthiopes usque ad internecionem percusit, cum autem Dominum dereliquit, & à Benadat Rege Syriæ, contra Basam Regem Israel auxilium petiit, à Domino derelictus est. Quia, *ut nostrum ostendit Emblema*, qui ei præcipuè, & benè non hæserit, frustra spem suam in viribus suis, aut in reliquis rebus Mundialibus collocabit. Quæ nihil, quod sit firmum præstare possunt, cum omnis earum status (vel testante Justiniano (*q*) Imperatore) in perpetuo motu, & agitatione consistat, & secundùm D. Augustinum (*r*): *Ne præsentia quidem dicenda sint præsentia; numquam stantia.*

15 Qui & idem Beatissimus Pater, non minùs ad rem nostram alibi (*s*) inquit: *O Homo ideò non vicisti, quia de tuo præsumpsisti, qui præsumit de viribus suis, antequàm pugnet, prosternitur.* Cujus monitum sequens Alfonsus Rex Aragonum I. sic apud Bartholomæum Facium (*t*), filium suum Ferdinandum hoc ipso erudiens, his verbis inducitur: *Tum denique tibi milltares artes profuturas scito, cùm Deum tibi pietate, ac justis factis reddideris propitium. Eum igitur, si vincere expetis, pura mente colito, spemque omnem victoriæ in eo reponito.*

16 Etenim juxta Prophetæ Regis (*u*) infalibilem aliam animadversionem, *Dominus dissipat consilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia Principium.* Quinimò & secundum Jobum (*x*), qui & ipse Rex fuit, ubi in se, non in eo suas spes collocant, *Apprehendit Sapientes in astutia eorum, & consilium pravorum dissipat. Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum, quod cœperant.* Cui si-

(*b*) M. Varro, Lactant. *lib.* 3. *cap.* 8. Clem. Alexand. *lib.* 2. *Stromatic. cap.* 11. Div. Augustin. *de Civitat. Dei, lib.* 18. *&* 19. *& lib.* 13. *de Trinitat. cap.* 4.
(*i*) Idem August. *lib.* 10. *de Civit. Dei, cap.* 4. *& vide qualiter summum bonum definiat, lib.* 19. *cap.* 3. *&* 4.
(*k*) S. Theres. *Document.* 62.
(*l*) P. Alfons. de Andrade *super dict. Document.* 1. *tom. pag.* 288. *& seqq.*
(*m*) Valer Max. *lib.* 4. *cap.* 4. *in princip.*
(*n*) Philon Judæus *in lib. de somniis, pag.* 409.
(*o*) 1. Reg. 28. 37. *&* 39.
(*p*) 2. *Paralip.* 1.
(*q*) Justin. *in Auth. de non alien. reb. Eccles.* §. *ut autem.* vide Alban. Espinas. *in Polit. lib.* 1. *cap.* 2.
(*r*) D. August. *serm.* 29. *de verb. Dom.*
(*s*) Idem *de verb. Apost.*
(*t*) Bart. Faccius *lib.* 1. *Hist.*
(*u*) David *Psalm.* 32. 10.
(*x*) Job. 5. 12. 13.

similis Isaias (*y*), *Convertens* (inquit) *Sapientes retrorsum, & scientiam eorum stultam faciens.*

17 Et mirè concinens D. Chrysostomus (*z*), Psalmum illum explicans, quo David ita anxiè & humiliter orat, ut eum liberet à persequentibus se, quia non est, qui redimat, neque qui salvum faciat, sic habet; *Collegit David exercitum, & multos secum habuit, quomodo ergo non est, qui redimat, neque qui salvum faciat? Quoniam ne universum quidem orbem terrarum, auxilii loco habet, nisi opem divinam fuerit assecutus: nec se esse ducit in solitudine, licèt solus sit, si sit illius auxilii particeps.*

18 Plura quidem alia, plures alii circa hoc argumentum adducunt, inter quos Ambrosius Marlianus (*a*) caput, agit, hoc istud quod de eo, Ditclaicho

Principis ante oculos adsit divina Potestas;
Sic firmum Imperium, sic erit Alma quies.

19 Nos se lectiora, nostroque Emblemati congruentiora tetigisse contenti, eò undè ejus commentationem cœpimus, redeuntes, Fortunæ quidem instabilitatem agnoscimus, & aliquando vetus illud Monosticum, juxta captum humani judicii, certum esse fatemur.

Fortuna cum virtute bellat perpetim.

Quod & respiciens Lucianus (*b*) in quodam Dialogo virtutem à Fortuna malè habitam, seu vapulantem inducit, laceramque ac mœrentem, ut quæ nec ad Jovis aspectum admitteretur.

20 Sed adhuc tamen certius esse ducimus, & sentimus, & Christianos omnes Principes, & homines ducere, & sentire debere, admonemus, numquam ei multum obesse posse Fortunam, qui sibi firmius in Virtute, Sapientia, ac Prudentia, quàm in ea ipsa, præsidium collocaverit, quique volventibus ejus rotis Clavum hunc divinæ adhæsionis, de quo loquimur, prudenter pariter ac potenter infixerit. Hic etenim solus repertus est, qui eam sistere possit, & procellosam, naufragiumque minantem, veluti anchora quadam sacra compescere.

21 Quod, non Platonici tantùm (ut diximus) Sectatores, verùm & alii, plures ex Ethnicis, agnovisse quidem videntur, profitentes, (ut ex Cicerone (*c*) & Lactantio (*d*) constat) virtutem omnia, quæ in hominem cadere possunt, subtus se habere, eaque despicientem, casus humanos contemnere, culpaque omni carentem, nihil præter ipsam, ad se pertinere censere.

22 Indeque inter varias, quas virtuti assignant diffinitiones, in eam tamdem magis, eodem Lactantio (*e*) testante, conveniunt, ut *Virtus sit, perferendorum malorum fortis, atque invicta Patientia*: & quoniam fortitudo ceteris omnibus virtutibus excellit, factum est, ut omnes rectæ animi affectiones *Virtutes* appellentur, etsi latiori nomine, quicquid vitio contrarium est, *virtus* quoque dicatur, & *Virtus, affectio seu voluntas rectè & honestè faciendi*, secundùm Aristotelem (*f*), & eumdem Lactantium (*g*) diffiniatur.

23 Et ad Primam illam, quam sectamur, diffinitionem, respiciens Menander rectissimè dixit,

Scutum maximum est Virtus mortalibus.

Et Sophocles (*h*): *Virtutis autem sola constans, perpetuaque possessio est.* Actius (*i*): *Nam si à me Regnum Fortuna, atque opes eripere quivit, at virtutem nequivit.* Seneca (*k*) Tragicus: *Fortuna enim ad tempus opes auferre, non animum potest.* Et expressius Paulus Silentiarius, eam solam stabilem, & Fortunæ Victricem, his verbis ostendens:

Neque divitis Fortunæ eleveris impetu;
Neque tuam flectat cura animi libertatem,
Omnis enim sub instabilibus vita subjicitur auris,
Huc & illuc frequenter exagitata:
Virtus autem firmum quid & immutabile, qua sola fretus;
Undas audacter transeas hujus vitæ.

Quam etiam eamdem ob causam Antisthenes apud Laërtium (*l*); Armaturam esse dicebat, quæ

(*y*) Isai 44. 25.
(*z*) D. Chrysost. *in Psalm.* 7. 2. 3.
(*a*) Marlian. *in Theat. Polit. cap.* 27.
(*b*) Lucian. *Dialog.* Virtus Dea, *fol. mihi* 381.
(*c*) Cicer. 5. *Tusc.*
(*d*) Lactant. *de fals. sap. cap.* 28.
(*e*) Lactant. *de Opif. Dei, in fin. cap.* 12.
(*f*) Arist. 7. *This. cap.* 3. *& lib.* 3. *Eth.*
(*g*) Lactant. *lib.* 6. *divin. inst.*
(*h*) Menand. & Soph. *in Eriphile.*
(*i*) Actius *in Telepho.*
(*k*) Senec. *in Medea.*
(*l*) Laert. *lib.* 9.

quæ detrahi non possit. Ensis enim & Clypeus excutiuntur, Sapiens autem ac virtute præditus, numquam non armatus est, eoque vinci non potest.

24 Horatius quoque, & mille alii Poëtæ (*m*), eam, ob hanc causam, nesciam repulsæ, sibiquemet, *pulcherrimam mercedem* appellant, & auræ popularis arbitrio exemptam, totque ac tantis extollunt laudibus, ut laboriosum sit eas in unum congerere velle. Sed quia valdè ad nostrum institutum conducit, audi eumdem Horatium (*n*) ita loquentem,

Non possidentem multa vocaveris
Rectè beatum, rectius occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti.
Duramque callet pauperiem pati,
Pejusque letho flagitium timet.
Non ille pro caris amicis,
Aut patria timidus perire.

Claudium (*o*) in Panegyrico quodam, idem ipsum eleganter his verbis docentem,

Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque latè
Fortunæ secura nitet, nec fascibus ullis
Erigitur, plausu petit clarescere vulgi:
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis.
Divitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, exalta mortalia despicit arce, &c.

Silium Italicum, (*p*) dum post alia de Virtute elegantissimè, & prudentissimè dicta, sic ait,

Mecum honor, & laudes, & læto gloria vultu.
Et decus, & niveis victoria concolor alis.
Me cinctus lauro perducit ad astra triumphus;
Casta mihi domus, & celso stant colle Penates.

25 Neque est silentio prætereundus Baptista Mantuanus (*q*), qui virtutem, quæ sola, ob sui bona ad hominibus expeti deberet, ab eisdem se desertam graviter querentem inducit, & ita exorditur.

Fortunæ domitrix ego sum, scelerumque flagellum.
Utque hominem tuear, Superumque intectare portent
Incolumen, stygias omnes demolior artes, &c.
Me labor assiduus validam facit, ocia frangunt,
Et quoties opus est, armis exterrita nullis
Congredior, vinci, & succumbere nescia, si quod
Pondus ab adversis injectum est casibus, æqua
Mente fero. Hominem doceo, variasque per artes
Erudiens paucis, Diis immortalibus ipsis
Per similem reddo: & tandem super æthera tollo.

Eleganter etiam idem expressit Isidorus Pelusiota (*r*) dum dixit: *Non Ænea statua auro rutilans, ac coloribus nitens, non Olympica Corona, non opes, non pulchritudo, non robur, non Imperium, non regnum, non aliud quidquam eorum, quæ magna esse videntur, magnum est expetendum. Tempori enim cedit, & extinguitur, atque in oblivionem abit. Sola autem virtus præclaram, & numquam inter morituram gloriam obtinet, ut quæ, nec vetustati cedat, nec oblivione conteratur, nec marcescat; verùm recentem semper, ac vegetam, ac florentem dignitatem habeat. Ac proinde prudentibus viribus enitendum est, ut eam adipiscantur.*

27 Recentiora sunt, sed rei nostræ valdè apta, & memoriæ mandari digna, hæc quæ sequuntur Poëtæ nostri seculi carmina,

Discite virtutem juvenes: nam sola beatos
Nos facit, & diræ non timet arma necis.
Fortunæ minas, aut sævi spicula Fati.
Quæque facit tremula curva senecta manu.

Im-

(*m*) Horat. 1. *Carmin. Od.* 2. Plant. *in Amphit.* idem Horat. *lib.* 1. *epist.* 1. & 2. Ovid. 2. *de Ponto*, & Silius Ital. *lib.* 13. & *alii passim.*
(*n*) Horat. *lib.* 4. *Carmin. Od.* 94.
(*o*) Claud. *in Panegir. ad Mall. Theod. in principio.*
(*p*) Silius Italic. *lib.* 15.
(*q*) Mantuan. *in virtutis querim.*
(*r*) Pelusiot. *lib.* 2. *epist.* 265.

Imbibe virtutes, & inania gaudia sperne,
Sunt animi comites, gaudia vera boni:
Nec quemquam placidis adeò complectitur ulnis
Sors, ut non aliqua parte molesta premat.

28 Et ob hanc causam Titus Livius (*s*) negare non potuit, quin Fortuna virtutem sequatur. Et Juvenalis (*t*), jam suprà relatus, Prudentiæ, Sapientiæque numen supra Fortunam esse. Et Seneca (*u*) licèt Stoicæ sectæ addictissimus assecla: *Nulla* (inquit) *possessio, nulla vis auri, & argenti pluris quàm virtus æstimanda est. Quia unum hominis bonum ipsa virtus est, quæ inter hanc Fortunam, & illam superba incedit, cum magno utriusque contemptu. Quæ nulli non & vivo, & mortuo retulit gratiam, si illam bona sequutus est fide; & quemadmodum minuta lumina claritas Solis obscurat: sic dolores, mœstitias, injurias, virtus magnitudine sua elevit: atque opprimit; nec magis ullam portionem habent incommoda cum in virtutem inciderint, quam in mari nimbus. Sola sublimis, & excelsa virtus est, eaque extolit hominem, & supra cbara mortalibus collocat: nec ea, quæ bona, nec ea quæ mala vocantur, aut cupit minus, aut expavescit.*

29 Cui mirè consonat illud aliud simile, quo ad hoc idem denotandum Erasmus (*x*) usus est, inquiens, quòd quemadmodum grando illissa tectis dissultat, magno quidem fragore, verùm nulla noxa: sic insultus fortunæ nihil potest in virum vera virtute, sapientiaque munitum. De quo vel in Adagium (*y*) pertransiit, *Sapiens dominabitur Astris, Sapiens Fortunatus, Sapiens non eget, Sapiens à se ipso pendet, Sui cuique mores fortunam fingunt, Sapiens sua bona secum portat.* In quæ respiciens Epitectus (*z*): *Sicut Jupiter* (inquit) *secum est atque agit, & in se acquiescit, fruiturque cogitationibus se dignis: sic & sapiens sibi ipsi sufficit, & secum esse potest, fruiturque puriore illa, & sublimiori meditatione, qua fœlicitate nulla Deo est proprior.*

30 Quem, eamdem etiam ob causam, solùm posse liberum dici, latè in suis Paradoxis Cicero (*a*) probat: concludens, quòd cum libertas sit potestas vivendi, ut velis, ille solus vivit, ut vult, qui recta sequitur, qui gaudet officio, cui vivendi via considerata, atque provisa est, qui legibus quidem non propter metum paret, sed eas sequitur, atque collit, quòd id salutare esse maximè judicet. Soli autem id contigit sapienti, ut nihil faciat invitus, nihil dolens, nihil coactus, ac proinde confitendum esse, nisi qui ita sit affectus, esse liberum neminem.

31 Horatius (*b*) etiam, nobilis ejusdem disciplinæ sectator, idem docet his verbis:

Quisnam igitur liber? Sapiens, sibi qui imperiosus.
Quem non pauperies, neque mors, neque vincula terrent,
Responsare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, & in se ipso totus teres, atque rotundus.
Externi ne quid valeat per leve morari,
In quem manca ruit semper Fortuna.

32 Et alio in loco (*c*) Manentem se Fortunam laudare, & desiderare ostendit, cui tamen, si adhuc avolet, ex virtute præsidium petit, sic inquiens:

Laudo manentem, si celeres quatit
Pennas: resigno quæ dedit, & mea
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem sine dote quæro.

Alludens nimirum ad Romanorum morem, qui hanc demum Fortunam, cui Virtus, Prudentia, & Sapientia dominabatur, *Manentem* vocabant, & ut Giraldus (*d*), & Brisonius (*e*) tradunt, illam virtuti super saxo cubico, hoc est quadrato, adsidere fingebant, alis, talaribusque depositis, & globo, cui alias inniti consuevit. Quasi dicerent, numquam, dum virtuti assistit perpetem esse.

33 Ad quam picturam alludere videtur Symbolum Eduardi III. Regis Angliæ apud Oct. Stradam (*f*), Fortunæ, rotam super globum orbis ferentis, cum lemmate, *Sapientia Fortunam.*

(*s*) Livius *lib.* 4.
(*t*) Juven. *Satyr.* 10.
(*u*) Senec. *passim in suis Epist. & præcip. epist.* 66. *ad Luc. & lib.* 1. *de ira in fin.*
(*x*) Erasm. *in similib.*
(*y*) Idem *in Adag. pag.* 100. 607. 608. 610. 728.
(*z*) Epitectus *lib.* 1.
(*a*) Cicer. *Paradox.* 5.
(*b*) Horat. *lib.* 2. *satyr.* 7.
(*c*) Idem *lib.* 3. *Od.* 29.
(*d*) Girald. *Syne.* 16.
(*e*) Briss. *de form. lib.* 1. *pag.* 57.
(*f*) Strad. *in Symb. fol.* 45.

Et Achiles Bocius (g) in quodam ex suis Symbolis, cujus lemma, *Virtutis, & fœlicitatis formula.* Neque abest Petrus Costalius (h), qui eamdem ob causam Fortunam furca suspensam, & Sapientiam solam dominantem, appingit, sic inquiens:

Aspice ut in nostris pendet Rhamnusia furcis,
Et recipit sceliri debita pensa suo
Quæque olim (si Diis placeat) confecit utramque
Paginam, apud Gallos ultima Fata luit.
Quid tibi Fortunæ curæ est rota mobilis? illi
Quid tecum est? Sapiens solus apud te habita.

Et Jacobus Boissardus (i) qui sedentem studiisque, & virtutibus incumbentem Sapientiam, à vorticosa Fortunæ cymba liberam, & expertem facit, his verbis:

Fortunæ dubio haud vehitur Sapientia cymba.
Nec vanis fulta est indiga divitiis,
Sed cura vigili, & studio solerte parata,
In varia rerum cognitione sedet.

34 Et Modernus (k) alte Emblematarius, idem per effigiem aliam significat, cujusdam Philosophi, sive Sapientis pedibus Fortunam calcantis, catenaque alligantis, sub titulo, *Sapiens supra Fortunam*, & his carminibus,

En quæ jura solet per universum
Cunctis dicere sors, hic illigatur:
Nimirum Sapientia recoctus;
Extra se nihil expetens bonorum,
Sortem sub pedibus premit superbam.

Quod sumere potuit ex illo Antisthenis, qui, referente Laertio (l), assiduè dicere solebat, Virtutem sibi sufficere ad fœlicitatem, nec ulla re opus habere, nisi robore Socratico, vel potius Diogenis, qui, *ut Stobæus (m) ait*, cum Reges & divitias, terrenaque omnia despiceret, sibi Rex esse videbatur, & Fortunam intueri dicentem,

Tangere sed hunc rabiosum ego nequii canem.

35 Socratis (n) certè animum triginta Tyranni infringere non potuerunt. Regulus luminibus in perpetuam vigiliam expansis, periculis undique imminentibus, catenis circum frementibus, non abscondidit virtutem, sed magis, magisque exeruit, suosque gemitus sub tortore devoravit (o). Seneca (teste (p) Tacito) exanguis jam ferè in balneo, ubi jussu crudelis Neronis occubuit, se ipso Sapientiorem ostendit, & Philosophicis recordationibus communibit: *Ubi* (inquiens) *magistra fortitudinis sapientia? Ubi exercitus adversus Fortunam animus? Prodeat illa disciplina, præsentique firmitudine majestatem ostendat suam, quæ animum adversus difficilia præparare, & eventura contemnere docuit.* Papinianus (q) interrito vultu à Tyranno cæsus est, quia parricidium facilius committi, quàm excusari respondit, & sic sexcenti alii, quibus in adversis hoc solatium fuit, quòd secunda mereri videbantur.

36 Delapsa quippè cœlitus est, ac distractis inter ancipitia Mortalibus, subvenit illa verè Domitrix affectuum, vere rectrix ac reformatrix humani generis Virtus, & Sapientia. Quæ magnum discipulis suis arcanum evulgavit, posse aliquem inter infœlicia fœlicem esse, & siquid adversi cadat, non nisi laudibus suorum, ac virtutibus, materiem campumque prosterni: cum secunda fortunatos, adversa magnos probent. Et qui his se præmuniunt, accidentia quælibet, non aliter quàm missa divinitus accipiant, & meliorem sui partem, Animum scilicet, qui extra imperium, & sævitiam Fortunæ est, in nostro hoc Dei paxillo figentes, celebrem illam vocem Stilponis, apud Senecam (r) semper in auribus habeant, urbe capta, nihil se perdisse dicentis, cum virtutem suam, & animi constantiam secum portaret. Adversus quàm, *ut idem Seneca subdit*, hoc possunt calamitates, & damna, & injuriæ, quod adversus Solem nebula potest.

Quæ

(g) Boch. *Sym.* 127.
(h) Costal. *in Pegmat. pag.* 171.
(i) Boissard. *Emblem.* 51.
(k) Schoonchovius *Emblem.* 2.
(l) Laert. *lib.* 6. *in Antioch.*
(m) Stob. *Serm. de Fortuna.*
(n) Laert. *in Socrat.*
(o) Valer. *lib.* 2. *cap.* 9.
(p) Tacit. 15. *Annal.*
(q) Spartian. *in Carac. Bertran. de vitis I. C. in Papin.*
(r) Senec. *Epist.* 9.

37 Quæ etiam vox Severino Boethio (*s*) in ore fuisse fertur, dum à Tyranno, sub quo tamdem occubuit, in exilium actus, & multis, quibus abundabat, divitiis exutus fuit. Eademque scipsum solatur in libro de Consolatione Philosophica, plura lectu digna in rem hanc in Metris, & in Prosis edisserens, & præcipuè in quarto libri primi, ubi sic habet,

Quisquis composito serenus ævo
Fatum sub pedibus dedit superbum,
Fortunamque ruens utramque rectus
Invictum potuit retinere vultum.
Non illum rabies, minæque Ponti,
Versum funditus excitantis æstum,
Nec ruptis quoties vagus caminis,
Torquet fumificos Vesevus ignes,
Aut celsas soliti ferire turres
Ardentis vis fulminis movebit.
Quid tantum miseri feros Tyrannos
Mirantur sine viribus furentes:
Nec speres aliquid, nec extimescas,
Exarmaveris impotentis iram, &c.

38 Hoc idem, ut relictis profanis exemplis, & testimoniis, Christianis etiam, ut verioribus, ita & securioribus communiamus, Jobum (*t*) respice, ea, quam in Deum habebat Constantia, Fide, inter ærumnas dicentem: *Scio quòd Redemptor meus vivit, & in carne mea videbo Deum Salvatorem meum. Etiam si occiderit me Dominus, tamen sperabo in eum.* Davidem (*u*), qui etsi inter mille angustias, & pericula se positum ingemiscat, tamdem eadem in Deum adhæsione, se victorem evasisse gloriatur. Septem Machabæos (*x*) Fratres, eorumque Matrem, inter atrocissima tormenta eumdem Dominum prædicantes. Ignatium (*y*), qui cum jam damnatus esset ad bestias, ardore patiendi, vincendique, rugientes jam leones audiens, dicebat, *Frumentum Christi sum, & dentibus bestiarum molar, ut mundus panis Christi inveniar.* Divum Laurentium, qui quomodo suam Fortunam calcarit, & evaserit victor, & jam in ipsa craticula positus, satis ostendunt, ac testantur ejus verba, quæ vel ad Decium Imperatorem, vel ad Præfectum ejus impium illud Olibrium dixit, & ab Aurelio Prudentio (*z*) ita metricè referuntur:

Converte partem Corporis,
Satis crematam jugiter,
Et fac periculum quid tuus
Vulcanus ardens egerit.

39 Sic hi, & alii, sua in Deum Fide, adhæsione, constantiaque mostrantes, quàm sit verum illud Apostoli (*a*), quòd qui ita faciunt, *Omnia possunt, in eo, qui eos confortat.* Et quòd Nos in hoc nostro Emblemate insinuare conamur. Quod nisi brevitati consuleremus, Magis adhuc, ac magis verbis Divi Hieronymi (*b*), Agustini (*c*) Salviani (*d*), & aliorum confirmari, & illustrari posset. Sed omnium vice Divum Chrysostomum de hac victoria Virtutis contra Fortunam, ita loquentem exaudi: *Virtus ubique lucet, & inexpugnabilis est: nihil eam impedire potest, non divitiæ, non paupertas, non principatus, non subjectio, non rerum præsidentia, & administratio; non morbi, non ignominia: sed his omnibus in terra relictis, ad cœlum ipsa pertingit. Dumtaxat sit Animus generosus, & nihil poterit strenuum, ac solidum impedire. An non per omnia ista efficaciter operati sunt Apostoli? per gloriam, & ignorantiam, per infamiam, & bonam famam? Istud demum est Athletæ ad omnia accommodum esse, etenim talis quoque est Virtutis natura.* Unde scitè & valdè in rem nostram, dicere potuit, ille (*e*) qui dixit:

Fata regunt Fatuos: Sapiens dominabitur Astris,
Non Fatum, ac FATO (*) se regit ipse suo.

(*s*) Boeth. *de consol. Philosoph. lib.* 1. *Metro* 4.
(*t*) Job 13. 15. & 19. 25.
(*u*) David *Psalm.* 6.
(*x*) Machab. *cap.* 7.
(*y*) Euseb. *lib.* 3. *cap.* 36.
(*z*) Prudent. *in Peristephan. de D. Laur.*
(*a*) D. Paul. *ad Philip.* 4. 12. 13.

(*b*) D. Hieron. *in epist. ad Ephes. cap.* 3.
(*c*) D. August. *epist.* 87. *ad Felic. & Rust. & in Præfat. in Psalm.* 74.
(*d*) Salvian. *lib.* 1. *de provid.*
(*e*) Joan. Ovenus *lib.* 3. *Epigr.* 186.
(*) Id est *Sapientia.*

EMBLEMA VIII.

OPTIMUS, UT MAXIMUS.

Optimus esse prius Rex Divum Jupiter ambit,
Ut supra invidiam Maximus esse queat.
Qui Regnum, qui Sceptra tenes, qui subjicis Orbem,
Maximus esse ambis? Optimus esto prius.

COMMENTARIUS.

1 CUM ergo à Deo Virtuteque, Sapientia, & Prudentia solidum Regum, Regnorumque stabilimentum dependeat, ut in superioribus vidimus. Par est, ut ipsi Reges, Divinis, atque inflatis titulis, ac nominibus derelictis, de quibus aliqua in secundo Commentario retulimus, illis se præcipuè extollant, atque glorientur, quæ ex ipsa in Deum submissione, & in Virtutem propensione proficiscuntur (*a*). Laudatum Majorum morem retinentes, qui se Regna, quæ habent DEI GRATIA habere, & possidere, testari soliti sunt. Quod non solùm de Christianorum dominationibus, verùm & de iis, quæ apud Infideles sunt, accipiendam esse, doctè Dominicus Sotus (*b*) animadvertit?

2 Etenim licèt eisdem condonari propter consuetudinm possit, quòd à victis Gentibus nomina sumant, prout Justinianus (*c*) Imperator, & alii fecerunt, & Ovidius (*d*) ostendit, dum dixit:

Si petat à victis, tot sumet nomina Cæsar,
Quot numero gentes maximus Orbis habet.

Reliqua, quæ hanc moderationem excedunt, vel in Barbaris Principibus execramur. Saporem, & alios Persarum Reges irridentes, qui, *ut Marcelinus* (*e*), *Chrysologus* (*f*), *& alii* (*g*) *Auctores scribunt*, subjecta pedibus suis Sphæra, Solis in figura se conspiciendos dabant, syderumque participes, & fratres Solis, ac Lunæ se, ipsi, nominabant, & ab aliis nominari volebant. Artaxerxem, qui, *ut habetur in libro Esther* (*h*) edicta sua sub hac formula publicabat: *Rex Magnus Artaxerxes, ab India usque ad Ethiopiam centum ac viginti Provinciarum Ducibus ac Principibus, qui nostræ ditioni obediunt. Salutem.* Attilam (*i*) qui ita rescribebat, *Attila, Bedebutffilius, Nepos Magni Nembrothi, nutritus in Engaddi, Hunnorum, Menelorum, Gothorum,* &

(*a*) Juxta illud *Proverb.* 8. *Exod.* 18. *Deuter.* 16. *Reg.* 1. 16. *Sap.* 6. *Novel. Just.* 88. & alia apud me 1. *tom. lib.* 2. *à num.* 5.
(*b*) Sotus *de justit. & jur. lib.* 4. *art.* 1. *quæst.* 3.
(*c*) Justinian. *in princip. institut. & alibi*, latè Ego *in dict.* 1. *tom. lib.* 1. *cap.* 16. *num.* 62.
(*d*) Ovid. 1. *Fastor.*
(*e*) Am. Marcel. *lib.* 17. & 23.
(*f*) Chrysol. *serm.* 120.
(*g*) Cardan. *de subt. tit. de machinit.*
(*h*) Esther. 13. & 16.
(*i*) Camil. Borrell. *de præst. Reg. Cath. cap.* 46. *num.* 5.

& Danorum, Dei Gratia, Rex, Terror Mundi, & flagellum Dei. Aliisque relictis, quæ apud alios (*k*) videri poterunt, nunc demum Turcas Imperatores, qui sexcentis simul deliriis, sexcentas paginas implet, prout Simon Majolus (*l*) latè commemorat.

3 Et ad eumdem tumorem spectebant aliæ Imperatorum Romanorum appellationes, qui (maximè post Imperium Constantinopolim translatum) se *Optimos, Maximos, Magnos, Magnificos, Gloriosissimos, Clementissimos, Beatissimos, Christianissimos, Illustrissimos, Celsos, Invictos, Pios, Fœlices, Victores,* & *Triumphatores* passim vocari sunt passi. Quos, jam olim, ob superbiam, quam in his appellationibus ostentabant, meritò notavit Seneca (*m*), inquiens: *De nomine tantùm Patriæ Parentum gloriari debere. Cetera enim agnomina honori data sunt. Magnos, & Fœlices, & Augustos dicimus, & ambitiosæ Majestati quicquid potuimus titulorum congessimus.*

4 Et Senecam sequutus Erasmus (*n*), quo rectè Anglus Epiggramarius (*o*) dicere potuit:

Nunc desiderium desiderat Orbis Erasmum
Cui soli licuit scribere, quod voluit.

Adhuc magis pungentibus verbis, in eos invehitur Principes, qui non contenti Regum appellatione, quæ vel sola olim apud Romanos adeò exosa, & invidiosa fuit, se *Divos, Invictos, Augustos, Illustrissimos*, quin & *Serenissimos* appellari patiuntur, cum belli tempestatibus, & insanis rerum motibus totum orbem concutiant.

5 Quæ Censura, etsi à Satyrico viro profecta, justè in eos Principes dirigi potest, qui propriis virtutibus, egregiisque facinoribus, hæc, quæ affectant, vel gratè audiunt cognomina promereri non curant, & in illud incidunt, quòd elegantissimè Seneca (*p*) hunc in modum notat, & reprehendit: *Non sumus modica adulatione contenti, quicquid in nos adulatio sine pudore congessit, tamquam debitum prendimus. Optimos nos esse, Sapientissimos, affirmantibus assentimur, cum sciamus illos sæpè mentiri. Adeòque indulgemus nobis, ut laudari velimus in id, cui contraria maximè facimus.*

6 Et hinc ansam sumpsi, præsentis Emblematis configendi, ex Jovis, (quem Deorum Summum, Patremque cæca Antiquitas (*q*) coluit) imagine prompti, quem semper ac fingebant, pingebant, vel verbo tenus nominabant, OPTIMUM simul, & MAXIMUM insculpere, vel vocare solebant. Juxta ea, quæ latè, & eruditè Barnabas Brissonius (*r*) congessit. Sic cordatis, & benè moratis Regibus exemplum, ac monimentum præclarissimum exhibentes, ne unquam ad cognomen *MAXIMI, MAGNI*, aliorumvè similium, sumendum accedant, quin prius Optimos se esse manifestaverint: cum hoc, vel in ipsa Jovis dignitate, sive deitate, præcedere, & veluti ad illud consequendum requiri, conspiciant.

7 Idque, (ut Erasmus (*s*) ait) esse proprium veri Principis indicet, ut quantum in ipso sit, nemini noceat, prosit omnibus, sitque magis OPTIMUS, quam MAXIMUS. Quamquam non alia ratione potest esse Maximus, nisi ut sit quàm Optimus, hoc est, in omnes beneficentissimus, seseque totum in populi sui commoditates impendens, & Regiis virtutibus, & actionibus undequaque condecoratus. Re enim vera inter omnes honoris titulos, ut idem Erasmus (*t*) alibi animadvertit, hic reputabatur præcipuus, qui à virtute ipsa sumptus, non cuivis tribui solebat. Itaque Cajus Scipio Nasica cum ob singularem animi probitatem eximium meretur encomium, OPTIMUS à Senatu appellatus est, ut Pomponius, & alii (*u*) recensent.

8 Quod præclarè etiam docuit Seneca (*x*), Livium reprehendens, qui aliter sentire videbatur, & sic inquiens: *Hæc nomina Magnus, & Bonus separari non possunt. Magnum quippè aut Bonum erit, aut non Magnum: quia magnitudinem animi inconcussam intelligo, & introrsus solidam, ab imo parem, firmamque, qualis inesse malis ingeniis non potest.*

9 Quod Ego, magis adhuc ostendere volens, in meo lemmate possui, *OPTIMUS, ut MAXIMUS*, quasi hoc nomen ob illud mereatur. In Jovis autem figura hæc inscriptio subjecta est, *Jovis Optimus Maximus*; quo loci, Jovis nomen, non in genitivo, sed in nominativo ponitur. Nam à principio sic appellatus fuit, à juvando, licèt posteà, adjuncto altero vocabulo *Pater*, dictus sit *Jupiter*, quasi *Jovis-Pater*, sive *Juvans-Pater*, ut Robertus Stephanus (*y*), Calepinus, Dempsterus (*z*), & alii Scriptores observant, & Ego hic advertendum cen-

(*k*) Alex. & Tiraq. 2. Gen. *cap.* 11. Ego 1. *tom. capit.* 16. *num.* 63. Bozius *de sig. Eccles. lib.* 11. *cap.* 2. canovissimè Hopingus *de jur. insignium.*
(*l*) Majol. *tom.* 4. *colum.* 5. *pag. mihi* 337. *& seqq.*
(*m*) Senec. *lib.* 1. *de Clem. cap.* 14.
(*n*) Erasmus *in Adag.* Scarabeus Aquilam, *pagin. mihi* 719.
(*o*) Joan. Ovenus *lib. unic. Epig.* 104.
(*p*) Senec. *Epist.* 59.
(*q*) Brisson. *de form. pag.* 53.
(*r*) Brisson. *de form. lib.* 1. *pag.* 52.
(*s*) Erasmus dict. Adag. *Scarabeus Aquilam.*
(*t*) Idem *in Adag.* Optimus, *pag.* 194.
(*u*) Pomp. I. C. *in leg.* 2. *de origin. jur.* & Plin. *lib.* 7. *Nat. Hist.*
(*x*) Senec. *lib.* 1. *de ira cap.* 17. *ad fin. cap.*
(*y*) Robert. & Calepin. *verbo* Jovis.
(*z*) Dempster. *ad Rosin. lib.* 2. *cap.* 3. *pag.* 99.

censui, quia in hoc doctum alioqui virum hæsitasse conspexi.

10 Neque existimet aliquis, Me, cassa, plebejavè auctoritate, ad hoc Emblema configendum, perductum, cum facem prætulerit Cicero (*a*), dum in suis libris de Natura deorum, sic scriptum reliquit: *A Poetis dicitur Jupiter* Divum, *atque* hominum Pater. *A Mayoribus autem nostris OPTIMUS MAXIMUS. Et quidem ante* OPTIMUS, *id est Beneficentissimus, quàm* MAXIMUS, *quia majus est, certeque gratius, prodesse omnibus, quàm opes magnas habere,* Neque longè abest, quod alibi sic scripsit (*b*): *Quo circa te, Capitoline, quem propter beneficia Populus Romanus OPTIMUM, propter vim MAXIMUM nominavit, &c.* Quibus locis non relatis, eodem sensu, quo Nos, hæc eadem cognomina ponderat Dominicus Baudius (*c*) in quadam oratione, sic inquiens: *Non sine mente, & religiosa ratione, Jupiter, ante* OPTIMUS *appellatus, quàm* MAXIMUS: *nam & gratius est nomen pietatis, quàm potestatis, & usufructus juvare multos, quàm opes magnas possidere.*

11 Certùm quippè est, Imperia pendere à virtutibus (*d*), quæ & ab initio *ut Justinus* (*e*) *ait*, Reges ad fastigium hujus Majestatis provehebant, & tota via recti judicii errare eos, *ut idem Baudius subjungit*, quibus solida Magnitudo videtur, timeri; & plus ad nocendum, quàm ad benè merendum, imperitare. Nihil etenim est in suprema Fortuna majus, quàm posse, nihil melius quàm velle prodesse quàm plurimis, & longè latèque pomœria propagare benignitatis, ac beneficentiæ. Nullaque dote, nullo genere virtutis Mortalitas propriùs ad naturæ divinæ similitudinem accedit, quàm miserendo humanæ imbecillitatis, ignoscendo erroribus, obliviscendo injurias, erigendo lapsos, salutem dando innocentibus, auxilium calamitosis, opem impotentibus, solatium afflictis: (*f*)

Hac arte Pollux & vagus Hercules
Innixus, arces attingit igneas
Quos inter Augustus recumbens,
Purpureo bibit ore nectar.

Ut benè cecinit Romanæ Fidicem Liræ; & non minùs benè Seneca Tragicus (*g*), inquiens:

Hoc Reges habent
Magnificum & ingens, nulla quod rapiet dies,
Prodesse miseris, supplices fido lare
Protegere.

12 Et melius adhuc Ecclesiasticus (*h*), dum ornamenta Moysis enumerans, qui ad Dei populum regendum electus fuerat, Coronam auream super Mithram ejus apponit, *Expressam signo sanctitatis, & gloria honoris, opus virtutis, & desiderio oculorum ornamum.*

13 Alexander quoque Macedo, qui tot victoriis clarus, *Magni* sibi cognomen justius ceteris, *ut Apulejus* (*i*) *judicat*, comparavi, & in cujus conspectu terra siluit, ut in libro Machabeorum (*k*) habetur, cum jam à fato suo non procul abesset, & quem tot Regnorum hæredem habere vellet? rogatus fuisset; non certè Magnum, aut Maximum; sed qui ex suis esset Optimus, nominavit, *ut Plutarchus* (*l*), & *Curtius* (*m*) *in ejus vita recensent*, & latè quidam Modernus Holandus (*n*) illustrat, litem tamen magnam ei movens, quòd, quem è suis Optimum crederet, non indicavit, & quid ad hoc nomen, quod in Regibus præcipuum est, consequendum, requireretur.

14 Ad Alexandri autem exemplum Trajanus Imporator, nullum certum statuerat nominare successorem, sed permittere Senatui, ut Optimus eligeret, *ut Ælius Spartianus* (*o*) *in ejus vita commemorat.* Et inter Agesilai Apophthegmata (*p*) legimus, quòd cum Persæ Reges suos MAGNOS appellare solerent, & Legati quidam coram ipso, sic eum, à quo missi fuerant (veluti ad honorem, vel timorem ejus augendum) vocitarent. Ille respondit, *At me major nequaquam est, nisi justior ac temperantior fuerit.* Ad illud forsitan Xenophontis (*q*) alludens, qui de eisdem Persis scribit, quòd non censebant convenire cuiquam Imperium, qui non melior esset iis, quibus imperaret. Eumque demum Principem *Magni* cognomento dignari, qui virtutibus, & rerum gestarum gloria reliquos superaret.

15 Plinius (*r*) etiam Junior in celebri suo illo ad Trajanum Cæsarem Panegyrico, ita graviter, & ad nostrum Emblema cohærenter, de his nominibus agit, & de meritis, quæ ea præce-

(*a*) Cicer. *de nat. Deor. lib.* 2. *cap.* 91.
(*b*) Idem Cicer. *in orat.* 3. *pro domo sua.*
(*c*) Baudius *in erat. ad stud. tumult. pag.* 565.
(*d*) Thom. Bozius *in tract. Imp. pend. à virt.*
(*e*) Justin. *lib.* 1. *in princ.*
(*f*) Horat. 3. *carm. Od.* 3.
(*g*) Senec. *in Medea.*
(*h*) Eccles. *cap.* 45. 14.
(*i*) Apulej. *lib.* 2. *Florid.*
(*k*) Machab. 1.
(*l*) Plutarc. *in Alexand.*
(*m*) Curt. *lib.* 10. *cap.* 7.
(*n*) Buxhornius Zuerius *Emblem.* 10.
(*o*) Spart. *in Trajan.*
(*p*) Plut. *in Apophteg. Agesil.*
(*q*) Xenophon. *in Cyripæd. lib.* 8.
(*r*) Plin. *in Paneg. circa finem.*

cedere debent, ut piaculum videri possit, ipsius verba ad literam non referre, quæ ita se habent: *Justis ne de causis S. P. Q. R. OPTIMI tibi nomen adjecit? Paratum id quidem, & in medio positum, novum tamen. Scias neminem ante te meruisse, quod non erat excogitandum si quis meruisset. An satius fuit* fœlicem *vocare? Quod non moribus, sed fortune datum est. Satius* Magnum? *cui plus invidiæ, quam pulchritudinis inest. Adoptavit te Optimus Princeps in suum, Senatus in OPTIMI nomen. Hoc tibi tam proprium, quàm paternum: nec magis definitè, distinctàque designat, qui Trajanum, quàm qui OPTIMUM appellat. Ut olim* frugalitate *Pisones*, Satientia *Læli*, Pietate *Metelli monstrabantur; quæ simul omnia uno isto nomine continentur: nec videri potest Optimus, nisi qui est omnibus Optimis, in sua cujusque laude, præstantior. Meritò tibi ergo post ceteras appellationes, hæc est addita, ut major. Minus est enim Imperatorem, & Cæsarem, & Augustum, quam omnibus Imperatoribus, & Cæsaribus, & Augustis, esse meliorem. Ideòque ille parens hominum, Deorumque, OPTIMI prius, deinde MAXIMI nomine colitur: quo præclarior laus tua, quem non minùs constat Optimum esse, quàm Maximum. Assecutus es nomen, quod ad alium transire non possit, nisi ut appareat, in bono Principe alienum, in malo falsum. Quod licèt omnes posteà usurpent, semper tamen agnoscetur ut tuum. Etenim ut nomine Augusti admonemur ejus, cui primum dicatum est. Ita hæc* Optimi *appellatio, numquam memoriæ hominum sine te recurret. Quotiesque posteri nostri* Optimum *aliquem vocare cogentur, toties recerdabuntur, quis meruerit vocari.*

16 Hactenus Plinius. Cujus vel sola transcriptio, pro hujus Emblematis Commentario sufficere posset: nisi Imperatoris Alexandri Severi insignis hac in parte modestia, peculiarem quoque commemorationem exigeret. De quo Lampridius (*s*), & alii (*t*) recensent, quòd licèt Antoninus Caracalla ejus Antecessor, *Magni* cognomen, ambitu potius, quàm meritis usurpasset, ipse tamen, vix annos sexdecim natus, cum à Senatu Imperator creatus, ob virtutis magnitudinem Patriæ Parentis, Antonini, & Magni cognomine decoraretur, numquam in animum, ut hos acciperet honores, induxit. Oportere enim ajebat: *Ut res gestæ, maturiorque ætas ea nomina pararent, & præsertim Magni, cum id Alexander post magna gesta; Pompejus vero post magnos triumphos acceperit.* Quo facto consequutus fuit, ut se Majorem oblato Magnitudinis nomine demonstraret. Quemadmodum & Tiberius, dum referente Tacito (*u*), nomen *Patris Patriæ* à populo sæpius in gestum, repudiavit.

17 Nam licèt secundùm Senecam (*x*): *Magnitudo non possit surgere, quando incrementum majus non est.* Ille tamen, docente Symmacho (*y*), eamdem majorem facit, quem sublimitas parti honoris inclinat, quique in summo fastigio (ut Justus Lipsius (*z*) alibi inquit) non magis *Magnus*, quàm *bonus* audire desiderat, & duas res diversissimas Potentiam, ac Modestiam miscet: quæ quidem individua Comes Regum, & Principum esse debet, procul à superbia, procul à fastu, & omni ambitionis turbine separata; ita ut in illis insignis hæc virtus potior sit, quàm Majestas, ejusque Augusta sedes in ipsorum animis fundamentum ponat, & in amore, ac reverentia subditorum. Per eam enim, *ut inquit Cicero* (*a*), pudor honestatis claram, & stabilem comparat auctoritatem, utpotè quæ secundùm Menandrum (*b*),

Promptuarium virtutis est Modestia sola.

Et secundùm Euripidem (*c*),

Donum Pulcherrimum Deorum.

18 Et ita, juxta aliam celebrem doctrinam Taciti (*d*), *Apud quos vis Imperii valet, hæc inania transmittuntur.* Et monente doctissimo, & Novissimo Novarino (*e*) in magnos animos non cadit affectata jactatio, Nescit mens generosa fastum, nescit superbiam: his angustiis animus obsidetur, &

In Imperio Magnus est, qui Magnum se nescit,
Et in Solio dignè sedet, qui modestiæ solium est.

19 Quod tamen, (ut apparet) de iis tantùm accipi debet, qui sibi ejusmodi cognomina ambitiosè præsumunt, non de illis, quibus ob egregias virtutes, & animi dotes, quæ in ipsis splendent, etiam invitis, & reluctantibus à populis condonantur, sive quos, ut verba Claudiani (*f*) detorqueam:

Invitos blandè vestigat, & ultro
Ambit Honor.

Prout in Magno Rege, ac Domino nostro PHILIPPO IV. quem Deus perennet, vix dum ab

(*s*) Lamprid. *in Alex. Severo.*
(*t*) Fulgos. *lib.* 4. *cap.* 1. *& alii passim.*
(*u*) Tacit. 1. *Annal.*
(*x*) Senec. *Epist.* 67.
(*y*) Symmanc. *in epist.*
(*z*) Lips. *in epist. ad Princip. in princip. Polit.*
(*a*) Cicer. *lib.* 1. *Rhetor.*
(*b*) Menander. *in Senariis.*
(*c*) Eurip. *in Medea.*
(*d*) Tacit.
(*e*) Novarin. *in elect. sacris, lib.* 2. *de circo sacro, cap.* 4. *ex cursu* 8. *in fine, pag.* 194.
(*f*) Claudian. *in Malii Theodos. cons. in Pro.*

ab ephebis egresso, & nihil tale ambiente, aut cogitante, contigisse videmus, non tam ob incomparabilem latè patentis Monarchiæ, cujus hæres extitit, Dominationem, quàm ob ardentem Catholicæ Fidei, & Christianæ Religionis tuendæ, & propagandæ zelum, quem multis, & enixis Edictis, & Actionibus, etiam tunc in tenera illa ætate, manifestavit. In quibus enarrandis non pigrè & egregiè laborasset, ac desudasset Dominus Joannes Antonius de Tapia & Robles (*g*), multis mihi nominibus carus, in peculiari tractatu *de Cognomine Magni*, quem fœlicibus auspiciis, & veluti in arrhabonem aliarum lucubrationum luci dedit anno 1633.

20 Apertissimè probans, hanc, de qua loquimur, MAGNI appellationem, ferè semper, (etiam inter Ethnicos) Religionis, & Pietatis auctæ, vel observatæ, præmium fuisse ostendit Sabellicus (*h*), quorum hic à direptione Templi Jerosolymitani Militem prohibuit; ille, Summum Sacerdotem sibi obviam venientem, venerabundus excepit, ac velum Numen quoddam adoravit. Et in Carolo Magno, qui etiam (ut Justus Lipsius (*i*) animadvertit) ad hanc MAGNITUDINEM ob Sacrorum tuitionem pervenit, & quia Mauros in Hispania fregit, ac comminuit, Saxones, Danos, Avares in triumphum, nec sed Christi, duxit, & lumen nostræ veritatis infudit. Idem quoque Imperatori Constantino MAGNI nomen parasse, idem Lipsius (*k*) observat, & ita, post ejus merita commemorata, concludit: *Hæc omnia, cui accepto nisi Religioni, atque ejus tutelæ referat.*

21 Unde meritò idem MAGNI cognomen Piissimo juxta ac Potentissimo Regi nostro Orbis terrarum consensu collatum fuisse Gevartius (*l*) quoque testatur, utpotè qui cœlesti præcellentium virtutum concursu, divinam Parentis sui Philippi III. Mansuetudinem, Clementiam, & Pietatem; Avi Philippi II. Prudentiam incomparabilem; Proavi Imperatoris Cæsaris Caroli V. Augusti Fortitudinem & summam Fœlicitatem solus complectitur, & sub cujus auxiliis & auspiciis Cæsarea Austriacæ Domus Majestas, quinimò & tota Christiana Religio, Barbarorum diluvio quodam oppressa, denuò in libertatem asserta respirat, & incussa persistit: (*m*)

Velut altus Olympi.
Vertex, qui spatio ventos, hiemesque relinquit,
Perpetuum nulla temeratus nube serenum,
Celsior exurgit pluviis, auditque ruentes
Sub pedibus nimbos, & rauca tronitrua calcat.

Hoc ipsum Tapia (*n*) Noster multis probat exemplis; & Carolus Scribanus (*o*), aureis verbis præfatur, adens Fidei, & Religioni ejusdem Regis Nostri deberi, quòd Germania, & magna pars Europæ sub Hæretico & Turcico non gemat Imperio; & ipsos Antonius Vasconcellus (*p*) Lusitanus, eumdem etiam MAGNUM appellans; & in eodem adhuc puero, & vix dum Regni habenas adepto, easdem & alias Virtutes, & præclaras animi, & corporis dotes exagerans, & hoc metrico Elogio illas appositissimè comprehendens:

Delicias præfert tua frons, tua mitis imago
Æmula syderibus lumina, labra, genæ:
Mellea vox dulci, quæ pectore funditur, undant
Unde magis Siculis dulcia verba favis
Gratius ingenium, quàm nectar dulce, liquorque
Ambrosiæ, divum qui cibus esse solet
Talem Te mitis finxit clementia qualem
Suppliciis timidus te reus esse cupit;
Quæcumque in summo poscuntur Principe dotes
Ars, natura Tibi, tum Deus ipse dedit
Plus in te haud posco, tantum desidero Princeps
Tot bona sint populis ut diuturna Tuis.

EM-

(*g*) D. Joan. Anton. de Tapia, & Robles.
(*h*) Sabel. *lib.* 3. *Exemp. cap.* 2.
(*i*) Lips. *in Monition. Politic. lib.* 1. *capit.* 2. *monition.* 3.
(*k*) Idem Lips. *ubi sup.*
(*l*) Gervat. *in lib. de introit. Ferdin. pag.* 31. *&* 32.
(*m*) Claudian. *de Manl. Theod. Consulatu.*
(*n*) Tapia *ubi sup. Elog.* 1. *per totum.*
(*o*) Scriban. *in Dedic. ad Christ. Pol.*
(*p*) Vasconcell. *in Anaceph. Reg. Lusit. pag.* 372.

EMBLEMA IX.

RELIGIONIS PRÆMIUM.

Cum Dux *Austriacus tesqua veredo*
Venator premeret, fortè Sacerdos
Gestans Ambrosiam Corporis Almi,
Per campos properans, & pedes ibat.
Descendit, comitatur pede supplex,
Cui prolem celebrem Mysta profatur,
Supremo Domino, *solvite Cultum;*
Crescet innumerè Clara Propago.

COMMENTARIUS.

1 Pietatis, & Religionis curam, quam præ omnibus Regum animis instillare conamur, non parum vulgatum illud, sed semper memoria tenendum, exemplum accendet, quod præsenti Emblemate ob oculos ponimus. Maximè Hispano Austriacis, & Austriaco Hispanis, ad quos præcipuè dirigitur, cum ab illustri, atque Heroico Rodolpho Habsburgiorum Comite, eorumdem Progenitore, sive, *ut proprius loquar*, Prototypo, sumatur; qui fluctuans per dissidia Imperium stabilivit, & Gentem Fatalem Regnis, Sceptrisque propagavit, ut præter innumeros alios ostendit Onuphrius Panvinus (*a*), sic inquiens:

Austriacam sobolem fundavit ritè Rodolphus.
Germine fœlici, & semine prolifico.
Bisque novem Imperii vixit fœliciter annos,
Et quater decies prœlia victor obiit.

2 Is enim, ut plurimi passim Auctores (*b*) recensent, & præsertim Franciscus Guillimanus (*c*), qui ceteris fidelius, & accuratius hanc Historiam inquisivit, & retulit, in suis Commentariis Habsburgiacis, sive de antiqua, & vera origine domus Austriæ, cum post insignem quamdam victoriam partam, Habsburgum consedisset, otii impatiens, seu potius Divino nutu, venatum cum aliquot nobilibus iit. Ea in venatione aliis aliò sparsis, dum & ipse prædam quærit, aut premit, tintinnabuli sonitus ad aures accidit, qualis deferenda sacrosancta Synaxi esse solet. Cognoscendæ avidus rei, flexo equo, quò sonus ferebat, eo iter subitò vertit, brevique, torrentis in ripa Sacerdotem exuentem se offendit. Ex quo percontatus quid ita, & iis locis esset? Cogit me, *inquit*, ex proximo amici valetudo compendia sectari ne morbo superante, sacris destituto, & vitæ, mortisque arbitro, secus de salute si eveniat, in me culpa inhæreat.

(*a*) Panvinus *in Fastis.*
(*b*) Vimastand. Bozius, Lipsius, Claudianus, Clem. & alii apud Me 1. *tom. de Indiar. jur. lib.* 1. *cap.* 16. *ex num.* 52.
(*c*) Guillim. *lib.* 6. *cap.* 4. *ex pag.* 305. Roo *Hist. Austr. pag.* 49.

reat. Huc cum apuli, pontem avulsum reperi, eo ad transvadandum vestem pono. Quæ ubi Comes intellexit, repente ab equo genua procidit, Liberatorisque sui præsentis pacem, & gratiam precatus; Imò verò, ait, hunc à me equum accipe, & quod officium, necesitasque monet, festinantius obi. Itaque Sacerdotem equo impositum, simul cum propinquo suo, qui pari pietate incensus, ardentem cereum, & campanæ crotalum deferebat, usque ad ægroti domum, tamquam à pedibus, frænisque minister, deduxit. Et posteà ad ædem Sacram, cui Sacerdos præsidebat, reduxit. Divinæque rei officio finito, cum hic Comiti equum multa cum gratia, Religionisque, & humanitatis laude, restituere vellet. Absit Ego (inquit Comes) illum equum inscendam, aut meorum alius, quem Dominum, & Conditorem meum gestasse, certum habeo. Quod si adeò præter opinionem, aut tua merita, hæc tibi à me venire censes, teque tali munere indignum, pios in usus adhibe. Illi nempè Ego dedi, & dicavi, à quo mihi honores, & opes, vita, & anima. Postero die contulit se Rodolphus ad Monasterium *Fare*, quod inter Tugurum, & aquas situm, Lindemago adjacet, sactimonialem propinquam, & ætate gravem invisurus. Quæ, ubi eum accepit, vultu sereniore, voce contenta, & futuri secura. At Tibi Ego, *inquit*, hesterna luce Superos placatos, & benevolos denuntio, proque pietatis, & liberalitatis officio, rerum tibi, posterisque tuis summum & supremum in terris honoris, & opulentiæ fastigium adfirmo. Læta, fausta, incredibilia promitto. Perge, age uti incœpisti, viam porrò insequere. Hactenus Guillimannus, qui hoc contigisse ait anno Domini M. CC. LXI. & posteà subjungit, qualiter ille Sacerdos sua Commendatione Rodolphum ad Imperium consequendum juvavit, & ipse sui famam, & gloriam per totum orbem extendit.

3 Eamdemque Historiam, licèt in circumstantiis aliquibus varians, eleganti, quo cetera, stilo, oratione soluta scripsit Justus Lipsius (*d*), in suis monitis, & exemplis, & iterum ligata, jussu Serenissimorum Principum Belgii Alverti, & Isabellæ, cum egregiam ejus picturam in suo Palatio collocarent, quæ, *ut refert Aubertus Miræus* (*e*), sic habet:

Comes fuit Rodolphus olim Habsburgicus,
Cui, rure (juxta rivulum qui excreverat)
Ferens ad ægrum quempiam Eucharistiam,
Parochus fit obvius. Comes mox in pedes
Salit, suoque collocat Mystam loco.
Eunt simul, simul domos ægri petunt,
Intrantque triste limen: ac istinc iter
Aliud legunt. Sed hinc Equum vult reddere
Parochus, negat Comes: quin impium scelus
Nefasque ducit. Ipse, scilicet premam
Ephippion, quo vectus est Cœli Deus?
Ait, pedesque conficit cæptam viam.
Fides inaudita; en Sybillina Sata
De stirpe Vates, Inclito Comiti canit
Æternum honorem. Hoc præmium pietas habet.

4 Undè jam satis liquet, Pietatis, & Religionis curam Imperiis non obesse, ut impius Machiavellus (*f*) docere videtur, quin potius ab ipsa, & ortum, & progressum, ac fulcimentum recipere, ut Pii alii (*g*) Scriptores pluribus argumentis, & experimentis ostendunt. Sic Deo implente, quod in libro primo Regum cap. 30. promissit, *Quicumque me glorificaverit, glorificabo eum*, ut in nostro Rodolpho videmus, qui, ob hujus virtutis meritum, posteritatem suam Augustissimam reddidit, &, quod nulli alii ab orbe condito accidit, Romanum Imperium in eadem per tercentos & plures annos continuat, ut præclarè Thomas Bozius (*h*) animadvertit, & Deo annuente (fremant licèt tantæ gloriæ æmuli) per plura secula continuabit.

5 Maximè cum jam Hispano sanguini, non minùs Pio semper, & Religioso commixta, in eisdem ubique virtutibus perseveret, & præcipuè in ejusdem sacrosanctæ Eucharistiæ devotione, & reverentia. Cujus testimonium exhibent leges (*i*), quibus ipsi Austriaci Principes, Nostrique Catholici Hispaniarum Reges spondent, se illam, ubicumque obviam, genibus flexis adoraturos, & quocumque jerit associaturos, absque ulla hujus pii, & debiti obsequii excusatione: *Por lodo, ni por polvo, ni por otra cosa alguna.*

6 Quarum implementum sæpè sæpius D. Carolus V. Imperator, & D. Rex Philippus II. & III. variis in locis, & temporibus exhibuerunt, ut recolit Beyerlinchius (*k*); & quod magis est, Matriti ostendit Serenissima nostra Regina D. Elisabeta Philippi II. dignissima, & carissima conjux,

(*d*) Lips. *lib.* 1. *cap.* 2. *monit.* 3.
(*e*) Miræus *in orat. Rodulph. II.* novissimè, eruditissimè Jacob Chifleus *in vindiciis Hispan. pag.* 319.
(*f*) Clau. Clem. *in Machia jugulat.*
(*g*) Bozius *integ. trac. Imp. pend. à virtut.* Marq. *in Gubern. Chr. lib.* 10. Marlian. *in Theat. Polit.* Saaved. *Emp.* 26. *ex pag.* 175.
(*h*) Boz. *de sign. Eccl. lib.* 21. *cap.* 1. *pag. in parvis* 126.
(*i*) L. 62. *tit.* 4. *part.* 1. L. 3. *tit.* 1. *lib.* 1. *Ordinam.* L. 2. *tit.* 1. *lib.* 1. *Recop.*
(*k*) Beyerl. *in Theat. novitr. vitæ hum.* verb. *Eucharistia*, *pag.* 451. & *seqq.*

jux, cujus pium factum prolixius narrat, & extollit Pater Joannis Bonifacius (*l*), & ex eo Matthæus Tympius (*m*). Nosque quotidie parem Pietatem in Rege, ac Domino Nostro Philipo IV. quem Deus sospitet, experimur; sed cum majori omnium admiratione, & devotione, Matriti anno 1635. Nam cum ovantis more, equo insiliens, pretiosisque indutus vestibus, ob felicem cujusdam belli eventum in Sacellum Divæ Virginis de Atocha, gratias acturus procederet, & fortè, Sacrosactum Christi Corpus, quod ad ægrotum deferebatur, obvium fieret, statim se ex equo in lutum magna celeritate demissit, & tunc (ut benè Claudius Clemens (*n*) ait, hoc factum enarrans) Austriaco Hispanè, & Hispano Austriacè triumphare, sibi, & Hispanis, eadem Religione Inclytis, videbatur.

7 Quæ & ipsum posteà permovit, ut in sui Palatii Sacello, eximium hunc thesaurum collocari, & debita veneratione jugiter observari, ac venerari curaverit, sicuti in doctis suis fragmentis Eucharisticis Vincentius Turturetus (*o*) luculentius enarrat. Referens simul aliam notabilem Historiam Maximiliani Imperatoris Austriaci, hujus nominis I. quem ejusdem Eucharistiæ devotio, & adoratio, ab instanti mortis periculo liberavit, dum aprum insequens, in altam, & præruptam rupem conscendit, & omni humano auxilio destitutus remansit. Quam etiam latiùs Beyerlinchius (*p*) commemorat, elegantia simul carmina referens, quibus Georgius Sabinus, & alii Germani Poëtæ, eam celebrarunt.

8 Antiquius etiam, & non minùs nobile ejusdem Fidei, & devotionis erga sacram Eucharistiam exemplum, in Erchimbaldo de Borbam adjicere possumus, quem Comitem, & ejusdem familiæ Austriacæ, vocat Cantipratanus, & alii (*q*) à quibus habuit Martinus Delrius. Qua meruit, ut post nepotis parricidium, zelo justitiæ per actum, in ipsius os Sacrata Hostia, quam ei Parochus ob hoc piaculum denegabat, omnibus stupentibus advolaret.

9 Sed de hoc plura dicere supersedeo, cum tot ac tanta à citatis, & aliis Auctoribus (*r*) congerantur, & integer extet liber Caroli Philippi Hattronis Belgæ, Regi Nostro Potentissimo consecratus, sub titulo, *Pietas, & Regnum.* Quo hoc Par, anteà haud sociabile creditum, dissociari numquam sine grandi Imperiorum calamitate pluribus exemplis, & argumentis evincit. Quæ vel ab ipsis etiam Ethnicis sumi possunt, quorum veteres, si Athæneo (*s*) credimus, ita vaticinati leguntur:

Semper eris fælix venerans gens numina Divum,
Donec plus superis fueris venerata virum quem,
Intima seditio tunc, & tibi prælia surgent.

10 Et Poëta (*t*) alter dissertissimus, Imperium sine Religionis cura, non magis stare, vel augeri posse, quam hominum genus sine uxoris consortio, atque ob hanc causam Familiam Austriacam (de qua agimus) tot incrementa habuisse, & pro Armorum insignibus, albam fasciam in campo sanguineo gestasse, sic eleganter ostendit:

Humanum cum Plasta genus sibi conderet, unum
Non vidit satis esse hominem, nisi jungeret illi
Consortem, sine qua nequeat consistere Regnum.
Quod Medus, quod Persa habuit, quod Græcus, & Inda.
Romanus, genuit Mavors sine conjuge prolem.
At Medus, sic Persa ruit, sic Græcus, & ipse
Romanus. Deus imperium sine fine daturus,
Connubio Marti conjunxit Religionem;
Austriacamque habitare domum per secula jussit;
Et spargere cum Sole simul sua Sceptra per Orbem.
Candida Religio est, rubet alter sanguine conjux;
Austriacæ hinc insigne domus cum sanguine candor.

11 Cujus, (quod magis notandum est) trophœa, eo tempore in Occidente augeri cœperunt, quò in Oriente Turcarum Imperium sub Otthomanis radices agebat, ut Genebrardus (*u*) & Bozius (*x*) animadvertunt: quasi divina Providentia præveniente, ut detrimentum, quod per hanc Ottomanam familiam Catholica Fides, & sancta Romana Ecclesia passura erat, per illam resarciretur, quæ juxta D. Hilarii (*y*) doctrinam, etiam tunc stat, cum superari videtur. Quod idem, novissimus etiam Gervatius (*z*), nemine citato, his verbis observat: *Observatione dignissimum est, Augustam Austriæ domum, à Rodolpho Cæsare, eo ipso tempore communi Orbis Christiani bono,*

 esse

(*l*) Bonif. *in lib.* 3. *de Christ. puer. inst.*
(*m*) Tymp. *in Th. hist.* 2. *part. pag.* 62.
(*n*) Claud. Clem. *in Machiavel. jugul. pag.* 37.
(*o*) Turturet. *in frag. Euch. sub hac occasione scriptis.*
(*p*) Beyerl. *ubi sup. pag.* 443. & Noster Euseb. Nirremb. *in sua Corona Princ. in vita Maxmil.*
(*q*) Cantipr. *in apob. lib.* 2. *cap.* 36. Cæsarius, & alii *apud Mart. Delrium in disq. Magic. lib.* 4. *cap.* 4. *quæst.* 4. *pag.* 225.
(*r*) Marlian. *in Theat. Polit. cap.* 27. Adan Contzen *lib.* 1. *Polit. cap.* 25. §. 13. Carol. Scrib. *in Christ. pos.* 1. *part. cap.* 19. P. And. Canonh. *in Anb. Pol. ex pag.* 799. Bozius *integ. tract. Imp. pend. à virtutib. & alii passim.*
(*s*) Athæn. *lib.* 12.
(*t*) German. Poeta *cujus etiam memini in Meo* 1. *tom. de Ind. jur. lib.* 1. *cap.* 16. *num.* 92. & 93.
(*u*) Genebr. *in Chron. lib.* 4. *ann.* 1297.
(*x*) Boz. *de sig. Eccl. lib.* 4. *cap.* 4. & *de ruin. Gent. lib.* 6. *cap.* 9. & *alii apud Me* 1. *tom. de Ind. jur. lib.* 1. *cap.* 16. *ex num.* 88.
(*y*) D. Hilar. *apud Me ubi proximè num.* 85.
(*z*) Gervat. *in lib. introit. Ferdin. pag.* 54.

esse conditam, quo Ottomanica familia, damno publico emersit. Ejusdemque Tyrannidi intra limites coercendæ, velut inconcussum propugnaculum divinitus objectam esse.

12 Undè meritò, tam frequens, quàm raucus, & subdolus Gallorum cantus excluditur, qui in suis semper falsis, & pro libito, ac proprio Marte confictis Mercuriis Gallo Belgicis, & apud Balzacum, Dufurrierum, Gramondum, Anonimum Vindicarium, & alios, clamare ac clarare non desinunt, eamdem Augustissimam familiam Austriacam, & Austriaco Hispanam, sub prætextu Pietatis, & Religionis, magis quàm re, & veritate, aliena occupare, & Romanum Imperium sibi hæreditarium reddere velle. Quapropter, Nostros Reges appellare solent, *Catolicos de Estado*, sua conscientia alienas conscientias, & quidem Regum, Cæsarumque metientes, & sub his clamoribus, seu clangoribus, reliquos alios Europæ Reges, & Dynastas in eorumdem Austriacorum odium, & perniciem protervissimè concitantes. Cum tamen certius sit, eis eos invidere dumtaxat posse, & calumniis, ac maledictis lacessere, numquam tamen, quicquid invidia rumpantur, fremant, frendeat, omnemque suam eloquentiam compositis conviciis evomant, consequuturos, quin Austriaci Principes apud Deum, qui pectorum recessus, latebrasque scrutatur, conscientiam suam probent, & etiam cum suarum opum jactura, & vitæ periculo, Religionem Catholicam, à Majoribus acceptam, intimis præcordiis, & sine fuco sectari, & ubique terrarum propagare desistant; sibi sola Divinæ Majestatis gloria, Populorumque salute proposita.

13 In quo argumento illustrando, & propagando, multus est Nicolaus Vernulejus (*a*) in eleganti Apologia, quam pro Augustissima, ac Pientissima gente Austriaca typis mandavit anno 1635. ubi manifesta hujus zeli, ac pietatis monumenta ex dictis, & gestis Alberti II. Federici III. Maximiliani II. Caroli V. Philippi II. & III. & aliorum Austriacorum recenset, qui nihil eadem Pietate, & Religione antiquius, tutius, præstantiusque duxerunt, & eam viventes, constantissimè demonstrarunt, & morientes, suis successoribus enixè commendaverunt.

14 Sed quid his testimoniis egemus, quæ etsi à talibus Principibus præstita, forsan Galliæ Sycophantis, veluti in causa propria, minùs stringent. Testetur idem ex eisdem Gilbertus Genebrardus (*b*), qui non contentus in sua Chronologia dixisse familiam Austriacam à Deo in Ottomanicæ oppositionem præelectam fuisse, ut suprà retulimus, iterum alio in loco ejusdem Chronologiæ sic habet: *Quo anno bellum Hispanum perfectum est contra Mauros, eorum expeditio adversus Indos Occidentales cæpit, quasi Hispanorum opus sit, expugnare Infideles, & Paganos.* Erasmus in Panegyrico ad Philippum I. dum asserit: *Hispaniam fatalem Fidei murum, & Christianæ Religionis unicum propugnaculum esse.* Lucius Marinæus (*c*) Siculus, qui de eadem sic inquit: *Quare quidem meo judicio in Orbe toto terrorum nulla gens est hodie Hispana (ut ita dicam) Christianior.* Joannes Vasæus (*d*) Belga, ita idem affirmans, *Fuit profectò Hispania Christianæ Religionis semper observantissima, & Fidem Catholicam, qua semel imbuta, sincerissimè usque coluit, hæreticis infestissima.* Stanislaus Ossius (*e*) Cardinalis Bermensis, inquiens: *Nullum Regnum est hoc nostro infælici seculo magis ab hæresibus intactum, quam sit, vel hoc solo nomine fælicissimum Hispaniarum Regnum, cui propter hanc in Fide Catholica constantiam, & ejus tuendæ diligentiam, alias prætereà multas fælicitates Deus largitur.* Petrus Odofredus (*f*), his verbis: *Puniuntur suspecti hæresis in Religiosissimis Hispaniæ Regnis, vel hoc maximè hac tempestate triumphantibus, & singulari laude dignis quod nulla, non solùm planè hæreses, verùm ne suspicio quidem, sine digna, vel momento, manet nota.*

15 Quòd valdè consonat cum simili censura, & laude Eminentissimi Cardinalis Baronii (*g*), ita loquentis: *Hoc planè laudis sibi vendicat semper Ecclesia Catholica in Hispania, ut non ab erroribus tantùm, sed & à suspicionibus esse voluerit suos immunes. Quo factum est, ut hoc ipso nostro seculo, cum longè latèque facibus hæreticorum orbis inflamaretur, ipsa illæsa perstiterit, accurrentibus summa celeritate Dei Ministris, si vel tenuem suspicionis scintillam, vel si non ignem, fumum saltem viderint, latentis ignis indicium. Ipso præcipuè Rege Catholico super omnes in opus naviter incumbente.*

16 Quibus, ultra alia, quæ Ego alibi (*h*) diligenter congessi, addere licet Thomam Bozium (*i*), qui zelum propagandæ Fidei in nostris Regibus, & gentibus sic extollit: *Nulla unquam gens, ex quo Adamus habuit liberos, tot nationes moribus, ac ritibus dissimiles, ad unius Religionis cultum, vel earumdem legum studium perduxit, ac Hispana. Vix enim quisquam enumerare possit gentium varietatem, moresquè illarum, prorsus inter se dissidentes, quas Hispani sub Imperio suo miserunt, Et ad Christi uniusque Dei cultum. Sunt in promptu historiæ, legat qui volet.*

17 Cui assentiens Molanus (*k*), de D. Rege Nostro Philippo II. verba faciens, ait: *Ita rex verè omnibusque modis Magnus, fortunas omnes, viresque immensas à Deo acceptas, in debellandis Ecclesiæ hostibus non inutiliter ostendit.* Et in universum de tota Hispaniæ gente agens, & quàm sit, ac fuerit Fidei, quam semel ab Apostolis accepit, retinentissima, Petrus Galesinus (*l*), qui omninò lc-

(*a*) Vernul. *in Apol. cap.* 17.
(*b*) Geneb. *in Chron. lib.* 4. *pag.* 705.
(*c*) Marin. *de reb. Hisp. lib.* 5. *cap. de Hisp. tob.*
(*d*) Vasæus *lib.* 1. *Chr. Hisp. cap.* 9.
(*e*) Ossius *lib.* 3. *advers. Brent.*
(*f*) Odofr. *in* 2. *C. de hæret.*
(*g*) Card. Baron. *tom.* 7. *ann.* 563. *num.* 17. *col.* 713.
(*h*) Ego 1. *tom. de Ind. jur. lib.* 2. *cap.* 25. *ex num.* 13.
(*i*) Bozius *de sig. Eccles. lib.* 8. *cap.* 1.
(*k*) Molan. *in lib. de Milit. Christ.*
(*l*) Pet. Galesin. *in vita S. Did. Compl. part.* 1. *cap.* 2. *apud Surium tom.* 6. *die* 12 *Novembris.*

legendus erit, & breviori verborum compendio usus Joannes Maginus (*m*), sic de Hispania hac in parte contestans: *Sacra tamen præ ceteris venerantur, & Pietatem Christianam summopere colunt.*

18 Quod si quis hos Testes, quamvis adeò graves, proletarios dijudicet, audiat precor Pium V. Pontificem Maximum, qui eumdem Philippum II. *Publicæ Pacis, & Ecclesiæ fulcrum*, appellavit. Gregorium XIII. qui ejus incolumitatem Reipublicæ Christianæ, vel idcircò necessariam judicavit, *Quòd post hunc, non alius reperiri Philippus posset.* Et Clementem VIII. qui in ea oratione, quam in Cardinalium Collegio post ejus obitum habuit, magno cum luctu declaravit, quòd *Rex ille plus solus in expellendis ab Ecclesia hæreticis expenderit, quàm omnes simul alii Christiani Reges.* Prout vel in solo Belgio ejusdem Gallis vicino, verificari potest, cujus Dominationem maluit ancipiti tot bellorum Fortunæ committere, quàm pati, ut in ea, ipso consentiente, unus vel solus ex vassallis à Fidei Catholicæ unitate, & veritate deviaret ut in ipsius vita ejusdem Scriptores (*n*) commemorant.

19 Quinimò & in ipsam Franciam arma intulisse, opesque suas liberaliter exhausisse, ne Catholici illius Regni, ab Hugonotis opprimerentur apertius est quàm ut nostra egeat adprobatione. Atque idcircò, *ut Vernulejus addit* (*o*) posteà quàm ad Ecclesiæ sinum, abjurata hæresi, Henricus IV. rediit, pace Vervini constituta, quas in Francia civitates & arces occuparat, libenter restituit. Et cùm posteà idem Henricus hujus fœderis immemor, vel spretor, anno M. D. XCV. eidem Philippo bellum indiceret, nullum illi aliud responsum dedit, ut Duploix (*p*) testatur, quàm *Se, missis in Franciam haccenus auxiliis, Religionem Catholicam stavilivisse, hæresimque debilitavisse; in posterum verò non destiturum se quibuscumque viribus, Catholicos in Francia juvare, & hæresim potenter impugnare.*

20 Eamdem quoque intentionem, atque attentionem à Piissimo Rege nostro Philippo IV. in vallis Tellinæ occupatione, & restitutione habitam fuisse, (quicquid Gualdmondus contrarium improbè asserat) ipse rei eventus manifestavit, & multis aliis rationibus & argumentis apertissimum reddunt Vernulejus (*q*), Miræus (*r*), Julius Bellus (*s*), Gundisalvus de Cespedes (*t*) & omnium optimè noster D. Didacus de Saavedra (*u*) Fajardus in suis Ideis Politicis omni laude dignissimis. Neque expedit, ut in re adeò certa longius immoremur, cum vel ipsius Galliæ Scriptores, illinc stent, & istinc dicant, & vel inviti agnoscere debeant, quàm impio, promptoque & liberali animo, ac valida classe, idem Rex Noster anno 1625. Franco suppetias tulerit, ut revelles, & hæreticos Rupellanos opprimeret.

21 Cui subventioni illius arduæ expeditionis victoria debetur, & aliarum, quæ ejus causa posteà in eodem Regno sunt partæ. Quamvis (quòd certe æque mirandum ac dolendum est) nec Claudius Marisotus (*x*), Jacobus Gutherus (*y*), Balthasar de Bias (*z*), & alii Galli Auctores, qui prorsa & vorsa oratione hujus Rupellani triumphi historiam scribunt, & nimis extollunt, nec levem quidem Hispanæ adeò opportunæ opitulationis mentionem fecerint, sibi solis totam hanc laurum, & Anglicæ clavis fugam adrogantibus, quam certius est, ad nostræ conspectum, Duce eximio Dom. Federico Toletano, ab auxilio, quod Rupellanis præstare parabat, destitisse. Unde tumor, ac fastus Nationis Gallicæ colligi potest, quàm certum sit Adagium, quod ex Plutarcho refert Erasmus (*a*), *Nemo benè merito bovem immolavit præter Pyrrhiam*, cum in reliquis frequentius Græci illi versiculi celebrari, verificarique soleant:

Simul & misertum est, interiitque Gratia
Servatus usque ingratus est, & immemor,
Post munus illicò consenescit Gratia.

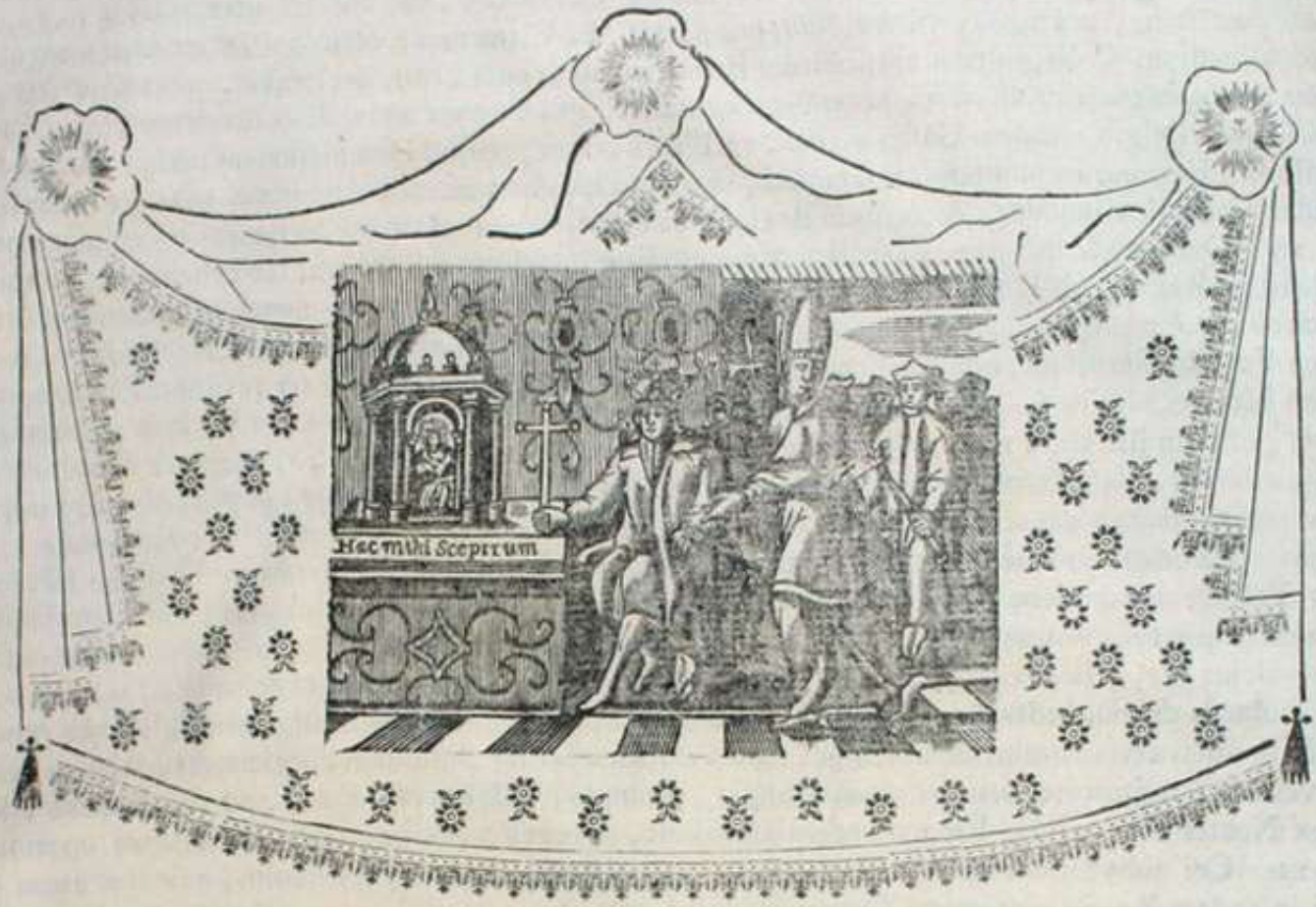
Sed non ideò pœnitendum est gloriosum gloriosi Nostri Regis auxilium; nam quemadmodum, juxta Cicer. (*b*) sententiam, *Omnes immemorem beneficii oderunt*, ita secundùm aliam Senecæ (*c*), facientem collaudant, cui salvum ex illo, quod est optimum, manet, nempè fecisse, suoque exemplo docuisse, per se expetendam esse grati animi affectionem, ingrati per se fugiendam: nihilque æquè concordiam humani generis dissociare, ac distrahere, quàm hoc virtuti. Cum nullo alio commercio tuti simus, quàm, ubi mutuis juvamur officiis, & contra subitas incursiones munitiores efficimur. *Fac nos* (subdit) *singulos; quid sumus? præda animalium & victimæ, ac vilissimus, & facillimus sanguis. Quoniam ceteris animalibus in tutelam sui, satis virium est. Quæcumque vaga nascuntur, & aucturа vitam se gregem, armata sunt: hominem imbecillitas cingit: non unguium vis, non dentium, terribilem ceteris facit, nudum & infirmum, societas munit. Duas res dedit, quæ illum obnoxium ceteris, validissimum facerent, rationem & societatem, &c.* Quod tamdem vel ipsos Gallos, Deo annuente, cognituros spero. Cum virtus in omnium animos lumen suum præmittat, & vel ipsis, qui eam non sequuntur, innotescere soleat.

EM-

(*m*) Mag. *in Geog. tab.* 3.
(*n*) Cabrera *lib.* 8. *cap.* 20. *ex pag.* 580. Porrenus *de dict. & fact. Philippi II. fol.* 44.
(*o*) Vernul. *ubi supra.*
(*p*) Duploix, Auctor Gallus, *in vita Henric. IV.*
(*q*) Vernul. *suprà.*
(*r*) Miræus anno 1623.
(*s*) Bellus *in Laur. Aust. lib.* 6. *ann.* 1622. *& lib.* 7. *ann.* 1623. *pag.* 638.
(*t*) Cesp. *in Hist. Reg. Philip. IV. lib.* 2. *cap.* 4. *& 8.*
(*u*) Saaved. *emp.* 78. *ex pag.* 589. & Tapia *lib. de los Grandes, Elog.* 1.
(*x*) Marisot. *hist. Maris, pag.* 369. *& seqq.*
(*y*) Guth. *in Carmin. de Rupel. rupta post tractat. de jur. man.*
(*z*) Bias *in Sylvis Regiis, Sylva* 1.
(*a*) Erasm. *in Adag. pag.* 282. *& iterum* 390. & idem *sup. pag.* 361.
(*b*) Cicero 2. *Offic.*
(*c*) Senec. *lib.* 1. *de benef. cap.* 10. *& lib.* 4. *cap.* 17. *& 18.*

EMBLEMA X.

SCEPTRUM PRÆSTABILE.

Imperii Rodolphus ovans sumebat habenas
Cingebatque suum clara Corona caput.
Hinc deerat Sceptrum, properant in Sceptra Ministri;
Ex Araque Crucem fervidus ipse rapit.
Hæc Mosis gemmas protudit virga sacratas:
Quam benè cui Sceptrum Crux erit; ille reget.

COMMENTARIUS.

Ecce iterum Rodolphus: *Et est mihi sæpè vocandus ad parteis* (a). Cum virtutes, quibus enituit, numquam non Principibus usui, & exemplo esse possint, & Deo ita placuisse videantur, ut in earum humanarum præmium Augustæ (ut diximus) Domus Austriacæ extiterit Conditor, & præclaram hactenus Comitum Hasburgiensium famam, non solùm firmaverit, sed ad Imperialem dignitatem, quàm per tot secula conservat, evexerit.

2 Qui Honor (ut hoc obiter animadvertam) quodammodo Hispaniæ nostræ debetur, cum Rex ejus Alfonsus, cognomento *Sapiens*, prius in idem ipsum Imperium electus, & ascitus fuerit, & ob ejusdem demum renuntiationem, locus Rodolpho factus, ut Hieronymus Gebuillemrus, Wolphangus Latzius, Michael Eitzingerus, Heuterius, Belforestus, Rosierius, Guillemanus, & alii historiæ Augustæ, & Domus Austriacæ, Scriptores observant, & novissimè ille, qui librum melioris Lilii Gallici, sive de vita Sancti Regis Ludovici, Italo sermone conscripsit, ubi sic habet: *Ecedè la dignita in Ridolfo Conte de Auspurg; beneficio da cui riscosse credito, poi che la grandeza de tanti Corone Imperiali come la pieta di Ridolfo ha meritato dimettere nella sua Augustissima Casa de Austria, sono venute ad essere honore de la descendenza de lo stesso Re Alfonso.*

3 Fuit autem (secundùm eosdem) Rodophi electio facta in die Divi Michaelis III. kalend. Octob. anno Domini M.CC.LXXIII. & Coronatio apud Aquisgranum in die D. Lucæ ejusdem anni.

In

(a) Juven. *Satyr.* 4. *in principio.*

In qua, *ut post alios tradit Nicolaus Vernulejus* (*b*), cum Imperii Diadema susciperet, Sceptrumque in promptu non esset, interim dum à Ministris apparabatur, Crucem ex aris arripiens, dignam se vocem edidit: *Hoc Signum est, quo genus hominum, & Nos redempti sumus, hoc Ego Sceptro in omnes mihi, & meo Imperio infidos utar.* Quod semper, & passionem Christi, quæ in eo repræsentatur, religiosissimè venerabatur; adeò, ut, *testes Cuspiniano* (*c*), in sexta Feria, quæ dies est Veneris, Passioni Christi dicatus, cum hoste manum conserere consueverit, votumque Deo fecerit, si victoria contra Othocarum Bohemiæ Regem potiretur, sese in honorem Sanctæ Crucis, novum extructurum Cœnobium, prout insigni, & ferè miraculosa victoria potitus, se reum voti agnoscens in Tulna Austriæ oppido, Monialibus (quod hodie durat) sub titulo Sanctæ Crucis, & in ejus honorem extrui fecit, & amplis donariis, censibusque dotavit. Sic nobis ad præsens Emblema configendum occasionem præstans; & Posteris suis, reliquisque Christianis Principibus exemplum, & documentum, ut intelligant, nullum Sceptrum excellentius, præstabiliusque esse posse, quàm quod in cruce Christi firmatur, & ad veram ejusdem imitationem, & Religionem dirigitur.

4 Est etenim, & esse debet omnis Christi actio nostra institutio, omniumque Regnorum, & Consiliorum gubernaculum lex divina, ut benè monuit Divus Cyprianus (*d*), & juxta doctrinam D. Paulini (*e*), Christus Christique Crux,

Ipsa pietas, ipsa Justitia est.
Hic veritatis lumen est, vitæ via;
Sol æquitatis, Fons bonorum, Flos Dei,
Et argumentum mutuum est
Pietatis esse Christianum, & impii,
Non esse Christo subditum.

5 Quem locum referens Albanus Spinasatus (*f*) addit, quod Socrati ferunt ab Indo quodam affirmatum, vix quemquam res humanas posse pernoscere, qui non apprimè conjunctam divinam quoque notionem, & venerationem habeat. Unde non in Sacris solùm, sed & profanis in legibus habemus, insanos, & helleboro dignos, censendos esse, qui non ritè divinis sunt initiati, & mancipati,

Quid enim tenere bonum, aut verum queant,
Qui non tenent summæ caput,
Veri, bonique fomitem & fontem Deum,
Quem nemo nisi in Christo videt?

Vel qui aureum illud præceptum Synesii (*g*) rectè cum nostro Rodolpho non percipiunt, *Pietas primum substernatur fulcrum & crepido, cui firmiter insistat stabilis imago Imperii.*

6 Idemque ipsum agnoscentes Theodosius, & Valentianus (*h*), Imperatores, non solùm sibi, verùm & suis in Imperio successoribus, hoc veræ Religionis tuendæ, & sequendæ præceptum, potiùs quàm consilium, his verbis injungunt: *Inter ceteras solicitudines, quas amor publicus pervigili cogitatione nobis induxit, præcipuam Imperatoriæ Majestatis curam esse perspeximus veræ Religionis indaginem, cujus si cultum tenere potuerimus, iter prosperitatis humanis aperimus incœptis. Quod usu longæ ætatis experti, piæ mentis arbitrio, ad posteros usque, perennitatis jure fundare decrevimus ceremonias sanctitatis, &c.* Qua cum lege, illa altera Constantii (*i*) Imperatoris consentit, ubi ita signanter scripsit: *Gaudere, & gloriari ex Fide semper volumus, scientes magis Religionibus, quàm officiis, & labore corporis, & sudore, nostram Rempublicam contineri.* Neque abest alia Justiniani (*k*), quæ in eodem studio sui Imperii munimentum constituit, sic inquiens: *Nos omni providentia Curam Ecclesiarum gerimus, per quas, & Imperium nostrum sustineri, & publicas res per clementiam Dei, ac gratiam muniri existimamus.* Ad quas leges veluti respiciens Augustissimus, & Religiosissimus Rex, ac Dominus Noster Philippus IV. quem Deus in commune totius Christianæ Reip. bonum Nobis per plures annos incolumen servet, in gravi, ac pio illo Decreto, cujus in Epistola Dedicatoria mentionem feci, dum suis Consiliariis, & Magistratibus delictorum punitionem, & Divinæ legis præcisam, & indispensabilem observationem injunxit, illa protestationem, semper menti tenendam, & aureis literis conscribendam, adjecit, *Pues mas quiero perder todos mis Reinos juntos, guardandola, que recobrar quanto se ha perdido, si ha de ser con riesgo de pisar la raya de los Divinos Preceptos.*

7 Sed quid miremur si Christiani ita senserint vel censuerint Principes, cum & Ethnici, licèt

(*b*) Vernul. *in lib. de virtut. Dom. Aust. cap.* 2.
(*c*) Cusp. *in Rodolf.*
(*d*) D. Cyprian. *in epist.*
(*e*) D. Paulin. *in Poemat. pag. mihi* 471.
(*f*) Spinas. *in Polit. lib.* 2. *cap.* 1.
(*g*) Synesius *in Orat. de Regn.*
(*h*) Novella Theod. & Valen. *sub tit. de Judæis.*
(*i*) Const. Imper. *in l. in qualibet, C. de sacrosanct. Eccles. in Theod.*
(*k*) Justin. Imper. *in Novell.* 42. *de Epise. & Cleric.*
(*l*) Idem habetur *in epist. inter Claras, sive l.* 3. *C. de summ. Trinit. & Fid. Cathol.*

cèt falsis Numinibus dediti, in eorumdem quoque cultu, totam suam fœlicitatem collocasse legantur. Etenim sic de Græcis Aristoteles (m) habet: *Deinde, quòd & consentaneum sit, Deos immortales benevolentiores esse in eos, qui maximè illos colunt.* Et de Romanis Livius: (n) *Omnia prospera eveniunt colentibus Deos, adversa, spernentibus*, Et melius Valerius Maximus (o), qui incrementa Imperii ipsorum, ob hanc Religionis, vel in parvis curam, contigisse, sic docet: *Non mirum igitur, si pro eo Imperio augendo, custodiendoque pertinax Deorum indulgentia semper excubuit, quod tam scrupulosa cura, parvula quoque momenta Religionis examinare videretur.*

8 Et apud Dionysium Halicarn. (p) legimus, Pythium oraculum, Dardano Consulenti de urbis, quam condere parabat, auspiciis fœlicibus, respondisse:

In urbe, quam conditis, Deo cultum incorruptum semper
Statues, & observantia coles, sacrisque chorisque.
Nam dum hæc veneranda in vestra regione fuerint
Dona Jovis virginis conjugis tuæ, ista urbs tibi
Fiet inexpugnabilis in perpetuum omnes dies.

9 Quod reapse semper impletum fuisse, Gentilium historiis omissis, qui vel Deam Vestam pro fulcimento Regnorum habebant, quod apud ipsos Religionis symbolum esset, ut *ex Plutarcho* (q) & *Servio* (r) *colligitur*; satis nobis Sacræ demonstrant, in quibus videmus, pro Deo, & vera Religione pugnantes, licèt pauciores numero, numquam non de suis hostibus gloriosos triumphos reportasse, ut in Abrahamo, Moyse, Josue, Gedeone, Samuele, Davide, Ezechia, Josia, & Machabeis (s) animadvertere licet, quorum in libro hac de causa sic dicitur: *Manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes prostraverunt non minùs triginta quinque millia.*

10 Quod in lege etiam Gratiæ contigisse, Magni Constantini victoriæ contra Maxentium, Maximinum, Licinum, & alios ostendunt. In quarum prima, Crucis signum cœlitus sibi apparuisse, Eusebius, & alii apud Baronium (t) testantur, hoc Elogio, repetitis vicibus, ac vocibus addito, *In hoc Signo vinces.* Magni etiam Theodosii, cujus insignis Pietas, & Religio promuerit, ut parva manu ingentes Eugenii Gallorum Regis, aliorumque Barbarorum copias fugaverit, non tam suis auspiciis, quàm ope, & præsidio obortæ tempestatis, ventis contra hostium aciem validè sævientibus, ut præter plures alios, eleganter Claudianus (u) ita scriptum reliquit:

Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit adversas acies, revolutaque tela,
Vertit in Auctores, & turbine reppulit hastam:
O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hiemes, cui militat Æther,
Et conjurati veniunt ad classica venti.

Hæc enim carmina de Theodosio, non de Honorio loqui, (ut aliqui iperperam putant) benè, post D. Augustinum (x), Crinitus (y), & Baronius (z) animadvertunt: licèt verum sit, vel ipso Augustino (a) testante, eumdem etiam Honorium, qui planè Catholicus fuit, & Romano Pontifici addictissimus, cum pro eo dimicaret, supra centum millia hostium uno prælio prostrasse, & Regem cum filiis captum, & occissum vidisse.

11 De Theodosio quoque Juniore scribit Socrates (b), quòd cum adversus Persas bellum gereret, Angeli Dei jusu, pro eo dimicarunt, Saracenosque turbarunt, & circiter centum millia, eorum in Euprate submerserunt.

12 Possemque plura alia hac in rem exempla referre, quæ apud alios (c) obvia sunt, nisi hæc de externis sufficerent, & tot tantaque interna nostra in Hispania legantur, in bellis, quæ *De las Navas de Tolosa*, *De Clavijo*, *De Simancas*, *Del Salado*, & aliis quàm multis contra Mauros susceptis, & fœlicissimè sub auspiciis D. Mariæ Virginis, & B. Patroni nostri Jacobi Zebedæi (d) triumphatis; quæ satis aperiunt, quam verè D. Paulus dicere potuerit, *Qui enim per fidem devicerunt Regna, hi fortes facti sunt, castra verterunt exterorum*; & Ambrosius Marlianus (e), postquam hoc idem argumentum latè duobus capitibus pressit, hisce illa distichis claudere.

Principis æterni sacros venerare Ministros,
Tunc tibi perpetuum cœlitus auxilium.
Qui colit Ecclesiam fœlici navigat aura,
At qui contemnit, tendit ad exitium.

Quod

(m) Aristot. *in lib. Rhet. ad Alexand. cap.* 3.
(n) Livius *lib.* 5. *Decad.* 1.
(o) Valer. Maxim. *lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 8.
(p) Halicarn. *lib.* 1. *ant. Rom.*
(q) Plutarc. *in lib. de fort. Rom.*
(r) Servius, & alii *in illud Virgil.* 1. *Æneid.* Casta fides, & Vesta.
(s) Machab. 15. 27.
(t) Euseb. Zonar. Niceph. Tripatt. & alii apud Baron. *ann.* 312. *pag.* 68.
(u) Claud. *in Paneg. Honorii.*
(x) D. Aug. *de Civit. Dei, lib.* 5. *cap.* 36.
(y) Crinit. *de Poet. Lat. cap.* 84.
(z) Baron. *ann.* 394. *pag.* 686.
(a) D. August. *dict. lib.* 5. *cap.* 23.
(b) Socrat. *lib.* 7. *Hist. Eccles. cap.* 18.
(c) Joseph. Steph. *in tract. de uni. Relig. cap.* 17. Marlian. *Th. Poly.* 29. & 30. & Ego *de Ind. jur. tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 21. *ex num.* 4.
(d) Mariana *in Histor. Hispan.* Saaved. *in idem Polit. ex pag.* 175. & novissimè noster Salazarius.
(e) Marlian. *in Th. Pol. cap.* 29. & 30.

13 Quod non latuit Theodosium Magnum, qui parta victoria, de qua modo loquuti sumus, in morbum delapsus, cum filiis imperium distribueret, eos veram Pietatem colere hortabatur, constanter asseverans: *Ea & Pacem conservari, bellum extingui; hostes in fugam verti, trophæa erigi, & victoriam denique constare.* Non secus atque Josùe (*f*) etiam morti vicinus, suos, si in Dei Fide, & Religione perseverarent: *Nullus* (dicens) *vobis resistere poterit, unus è vobis persequetur mille viros, quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnavit.*

14 In quorum imitationem Rex Noster D. Philippus II. non minùs Pius, quàm Prudens, *ut recolit Vernulejus* (g), jamjam moriturus, hanc vocem ultimam, verèque Christianam pronunciasse perhibetur: *Unum est, quod me meritò reficit, & cujus sola contemplatione moriens obdormio, quod in Catholica Fide, Majorumque Religione, quòd in Catholica Ecclesia, quòd in Supremi Romani Pontificis obedientia morior, & conquiesco.* Quæ vox similis est clausulæ testamenti Joannis Samosci, Poloniæ Maximi Cancellarii, quam meritò valdè laudat Joannes Woverius (*b*) Antuerpiensis, & Ego omnium Catholicorum testamentis inseri cuperem, qui cum se in Fide & Ecclesia Catholica vixisse, morique, testatum facere vellet, sic adjecit: *Illa nempè, illa, quæ non modo tot Regum, ac Principum, sed quòd longè præclarius est, omnium Sanctorum communis Mater; & in cujus gremio mori fœlicius est, quàm ab initio nasci, cum non nasci satius sit, quàm in hac non mori.*

15 His ergo monitis, & exemplis Principes animadvertant, quæ præmia Religiosos, & Christum sequentes, Christique Crucem pro Sceptro habentes, in hoc, & in alio seculo maneant: & ex adverso, quot damna, quot miserias, qui ab hac orbita discedunt, incurrant. Nam dum contra Religionem Catholicam, hæreses, & errores sequuntur, aut tutantur, sibi inobsequentes subditos experiuntur; colluviem, & inundationem Regnis suis invehi vident, leges suas, & judicia contemni, ditiones suas turbari; & tumultus bellicos in se oriri.

16 Neque ullo modo aures præbeant iis, qui in materia Religionis aliquam eisdem conniventiam, vel dissimulationem suadeant: nam cum hæc in aliis ferè omnibus humanis rebus crimine vacare non soleat, in his certè, quæ ad cultum Divinum, tranquillitatemque, & incolumitatem Reipublicæ pertinent, summum, & inadmissibile piaculum continet, & vel ipsis Regnis nocentissimum, quæ hoc medio pacari, vel conservari curatur. Cum Dei verbum deficere non possit, quo, Isaiæ (*i*) ore, nos admonet: *Gentem, & Regnum, quod non servierit Deo, periturum, & quòd gentes solitudine vastabantur.*

17 Ideòque procul amandari debet Bodinus (*k*), Waremundus (*l*), Vurmserus, & hæretici alii (*m*), qui passim suis scriptis docere, & vociferari non desinunt, diversitatem Religionum, & Conscientiarum, quam vocant, Libertatem, Græcè *Autonomiam*, in Regnis, & Rebus publicis conducibilem, & permissibilem esse. Quos contra, non minùs piè, quàm eleganter, plures alii ex Catholicis declamant, & exclamant, præsertim Fabius Albergatus (*n*), Justus Lips. (*o*), se, dum alicubi contrarium dixit, excusans, Nicolaus Vernulejus, & Magister Marquez (*p*), Catholicam Fidem, & Sanctæ Ecclesiæ unitatem, & veritatem asserentes, multisque rationibus, & exemplis validè propugnantes.

18 Inter quæ digna notatu, relatuque sunt illa, quæ ex historiis D. Ludovici Galliarum Regis, Godofredi Lotharingii, & Bullionis commemorat Lipsius (*q*). Et vice omnium esse potest piissimum illud, & nobilissimum Caroli V. qui vel ipsis hæreticis, aliisque referentibus, apud Camillum Borrellum (*r*), cum sæpius in Germaniæ Conventibus super hac re habitis, de toleranda Autonomia rogatus fuisset, semper constanter respondit: *Decrevi omnino omnia Regna mea, imperium, Potentatus, Amicos meos, corpus & sanguinem, vitamque & animam meam exponere, quam talem licentiam dare, vel pati, ut pravum hoc incæptum proserpat ulterius.*

19 Et licèt Andræas Knichen (*s*), & Martinus Magerus (*t*), de hac pace, quam ipsi *Religiosam* vocant, agentes, asserere videantur, Imperatorem Ferdinandum I. Caroli fratrem, hanc sibi tolerantiæ formulam divinitus in mentem datam, crebris sermonibus ante obitum usurpasse. Ego tamen id credere nolo, cum Austriacum, Hispanumque sanguinem, sibi contrarium suggerentem, habuerit, & ignorare non posset, indignum uno sensu, atque uno ritu Deum colere: qui sicut unus est, ita una Fides, & Religio esse debet.

20 Hocque præ oculis habuisse Sisebutum olim, & posteà Ferdinandum & Elisabetham suos Progenitores, qui ob eamdem causam Judæorum fecem, in suis Regnis non permisserunt. Prout

(*f*) Josue 13. & 20.
(*g*) Vernul. *in Apol. progen. Austr. cap.* 17. *pag.* 298.
(*h*) Wover. *in defentione Donarii Lipsiani, in fine.*
(*i*) Isaiæ 50. 12.
(*k*) Rodin. *lib.* 3. *de Repub. cap.* 7.
(*l*) Warem. *in tract. de fœder.*
(*m*) Danæus *lib.* 3. *Eth. Christ. cap.* 7. Lips. *in Polit. lib.* 4. & alii *apud Mager. de Advoc. arm. cap.* 16. *num.* 593.
(*n*) Alberg. *in Antibodino.*

H nec

(*o*) Lips. *lib. de una Relig.*
(*p*) Marquez *in gubern. Christ. lib.* 2. *pag.* 171. & *seqq.* late Paramus *de orig. Inq. lib.* 2. *tit.* 3. *cap.* 7. & Ego 2. *de Ind. Guber. lib.* 3. *cap.* 26. *num.* 2.
(*q*) Lips. *in monit. & exemp. lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 2.
(*r*) Borrell. *de præst. Reg. Cath. cap.* 42. *num.* 73.
(*s*) Knichen. *de Sax. non prov. jur. cap.* 2. *num.* 89.
(*t*) Mager. *de Advoc. arm. dict. cap.* 16.

nec Maurorum reliquias ultimis hisce temporibus Piissimus Rex noster Philippus III. spretis divitiis, & aliis utilitatibus, quas ex eorumdem toleratione consequebantur, ut latiùs recolunt Auctores à Me (*u*) alibi diligenter congesti. Omnes sanè rectissimè cum ejusmodi causis *Libertas* (ut alias dixit D. Ambrosius (*x*) *libertate perire soleat*; nihilque aliud sit Religiones plures habere, quàm nullam omninò Religionem habere.

21 Unde etiam Ethnici hanc unformitatem Religionis, vel primam, ac vetustissimam legem Imperii faciunt, ut ex Cicerone, & aliis (*y*) coligitur, & Mæcenas, quem refert Dion Cassius (*z*), hoc consilium Augusto dedit: *Deum semper, & ubique cole, ut moribus Patriis receptum est. Ad eumdem cultum alios compelle, Peregrinarum verò Religionum Auctores odio & supplicio prosequere.*

22 Quod consilium, in vim præcepti, in nostra Hispania Regibus injunctum fuit in sexto Concilio Toletano, jam inde ab anno Christi 638. ubi decernitur, ut quisquis succedentium temporum Regni apicem sortiretur, non ante Regiam Sedem conscenderet, quàm inter reliqua conditionum sacramenta polliceretur, nullum se, non Catholicum, permissurum in suo Regno degere. Si verò postquàm ad Regni gubernacula accessisset, hujus ipse temerator existeret promissi, esset anathema in conspectu Sempiterni Dei, & pabulum efficeretur ignis æterni.

23 Quò & respiciens D. Leo (*a*) Papa, tantùm abesse ostendit à Regnorum quiete, & salute, hanc in Religione relaxationem, ut potius eamdem omninò turbet, atque pessumdet. Prout in Germania, & aliis Provinciis, nostris (heu) calamitosis, peccaminosisque temporibus contigisse videmus, in quibus, *ut graviter refert ac dolet Warservicius* (*b*), dum de Religione certatum, Regio; dum de cœlo, terra amissa est.

24 Nostri ergo Rodolphi exemplum Reges sequantur, illudque Optati Milevitani (*c*) in memoriam revocantes, sciant, *Et Religionem in Republica, & Rempublicam in Religione esse oporteret.* Et hanc quidem Catholicam, solam, ac solidam, *ut pluribus docet Lactantius Firmianus* (*d*), sic inquiens, & finiens: *Sola Catholica Ecclesia est, quæ verum cultum retinet: Hic est Fons Veritatis: Hoc est Domicilium Fidei; Hoc Templum Dei: quò si quis non intraverit, vel à quo si quis exiverit, à spe vitæ, ac salutis alienus est.*

25 Quod sanè nullo alio meliori modo consequi, firmiusque retinere valebunt, quàm si Christi Cruci hæreant, & innitantur, illamque pro Sceptro sui culminis, ut noster Rodolphus dixit, & fecit, semper habeant, & revereantur. Constantinum Imperatorem sequuti, qui in memoriam illius auxiliaris, sibi cœlitus (ut diximus) demonstratæ, eamdem posteà super suam Coronam apposuit, & militaribus vexillis, quæ *Labarà* dicta fuerunt, affingi mandavit, *ut plures passim Auctores* (*e*) *testantur*, eorum formam, & nominis causam, latissimè describentes

26 Magnus quoque Theodosius bella initurus, nullum sibi ad hostium offensionem gladium, vel ad sui defensionem, scutum præstantius invenit, quàm si una in manu Crucem, in alia librum Evangeliorum portaret, propter quam Pietatem, & Religionem tot victorias promuerit, &, quòd plus est, Divos Joannem & Philippum Apostolos sibi apparentes, atque ob eamdem in omnibus dirigentes, eo modo ac forma, quæ ex veteri numismate colligi potest, quam, & totum hoc, ultra alios, recenset Eminentissimus Cardinalis Baronius (*f*), quem pro multis citare sufficiet.

27 In quorum Magnorum Principum imitationem, alii subinde Reges, & Imperatores, tantum honoris, & reverentiæ Cruci tribuerunt, ut suas ipsi Coronas submisserint, multique eadem pro Sceptro, etiam in triumphis, usi legantur, ut nostrum Rodolphum fecisse diximus, & alii suis Capitibus, & Imperatricum frontibus superposuerint, & in galeis, in clypeis, in diadematibus, vestibus, purpuris, Imperialibus globis, pectoribus, monetis, pluribusque aliis modis portaverint, seu insculpi fecerint, de quibus latè agunt Auctores (*g*), qui de ea scripserunt. Inter quos Jacobus Bossius ostendit, multis etiam ante Constantinum temporibus, in omnibus ferè Romanorum vexillis, & classibus, Crucis formam quodammodo adumbratam fuisse, & hinc haud mirandam esse eorumdem fœlicitatem, qua, licèt causam ignorarent, tot mari, terraque victorias adepti fuerunt; atque orbem terrarum penè universum suo Imperio subegerunt.

28 Quamobrem, de impii Juliani Apostatæ iniquitate, qui labarum corruperat, Christi nomine, & Crucis imagine, quam Constantinus addiderat, sublata meritò queritur D. Gregorius Na-

(*u*) Ego 1. *tom. de Ind. jur. lib.* 2. *cap.* 17. *ex num.* 112. & *cap.* 19. *ex num.* 92.
(*x*) D. Ambros. *lib.* 2. *epist.* 7. Ego 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 122. & 123.
(*y*) Cicer. 2. *de legibus.* Halicarn. *lib.* 2. Polib. *lib.* 6.
(*z*) Dion. *lib.* 52.
(*a*) D. Leo *epist.* 26. & 31.
(*b*) Warserv. *in parad. pag.* 9.
(*c*) Optat. Milev. *relatur, & laudatur ab Anton. Fab. in Jurisprud. Papinian. pag.*
(*d*) Lactant. Firmian. *in Cath. institut.*
(*e*) Lipsius *de Cruce, lib.* 3. *cap.* 15. Bossius *eod. tract. lib.* 6. *cap.* 13. Gyral. *Dialog.* 25. Roa *sign. locor. lib.* 1. *cap.* 14. Nost. Dom. D. Laur. de Prado *in notis ad Luitprand.* & alii passim, & novissimè Hiping. *de jure insig. cap.* 17. *ex num.* 351.
(*f*) Baron. *ann.* 394. *num.* 10.
(*g*) Lipsius *de Cruce.* Gretser. & Bossius *eodem tract.* Thom. Bozius *de sign. Eccles.* Beyerling. *in Th. lit. C. ex pag.* 621. Marq. *in Gubern. Christ. pag.* 180. & 181. Camerar. 3. *tom. subces. pag.* 269. 274. & 275.

Nazianzenus (*b*), sic inquiens: *Eoque audaciæ prorupit, ut adversus magnum vexillum illud præceps ferretur, quod solvendorum laborum vim habet.*

29 Et ex adverso laudandus venit Jovinianus, qui eidem Apostatæ in Imperio successit, & Christianitatem renovavit, dum pro symbolo sumpsit, *Scopus vitæ meæ Christus, ut Nicephorus* (*i*), & *Socrates* (*k*), *referunt.* Et non minùs Convallus XLVII. Scotorum Rex, qui, *ut Lesleus* (*l*) *refert*, inter cetera suæ pietatis signa per illustria, ad amorem Christi Crucifixi suorum animis inserendum, ejus Crucem in arcibus, oppidisque collocandam, studiossè curavit, sibique, quocumque iret, illam ex argento affabrè factam, præferri voluit. Cui & equum ascensurus, osculum suaviter imprimebat. Severo item edicto prohibuit, nequis eam humi, ita ut pedibus teri, conculcarivè posset, aut fingere, aut pingere auderet.

30 Quod ultimum, Civili quoque jure (*m*), & Regio nostro (*n*) Hispano stabilitum est. Primum verò illud, de Cruce ante se deferenda, solùm in Romanis, & Metropolitanis Pontificibus mansit, & si anteà, tam in nostra Hispania, quàm alibi, moris fuisset, Cruces ante Principes, & Imperatores deferre, & Sacros (quos vocabant) eorum in aliquas urbes adventus, Crucibus, & Reliquiis Sacris excipere, cum Clero processionaliter procedente, ut late Gretserus (*o*), & alii (*p*) prosequuntur, & Guntherus (*q*) satis insinuat, dum de susceptione Friderici Imperatoris apud Heinenses agens, sic canit:

———*Suo cum Præsule Clerus,*
Vestibus ornati nitidis, pretiosa ferentes
Signa Crucis.

31 Et expressius piissima, & lectu dignisima Sanctio (*r*) Regis Nostris Joannis hujus nominis I. ubi morem hunc deinceps aboleri, atque intercipi jubet, justius sanctiusque esse censens, Reges ipsos prius in Ecclesiam ad Crucem venerandam procedere, quàm ab eadem Cruce præiri. In cujus sola gloria juxta D. Pauli (*s*) consilium, Christiani Reges gloriari debent Quod Marcus Antonius Muretus (*t*), præter alia de laude & triumpho Crucis elegantissimè decantata, sic extulit:

Gentes nulla quibus notitia est Dei,
Armis, Imperio, prole superbiant:
Nobis, queis melior spiritus obtigit,
Sola est in Cruce gloria.

31 Cujus etiam eximiam venerationem ostendere volentes Imperatores Constantinopolitani, ut ex Curopalata (*u*), & aliis Novarinus (*x*) observat, semper atque in publicum procedebant, in dextra Crucem ferre consueverunt, in sinistra verò involucrum quoddam mantilli ligatum, quod Nos *Mortaja* vocamus. Probo hoc nexu Crucis in dextra, Regni verum, & proprium Sceptrum, (ut nostrum habet Emblema) verique Regis characterem ac notam significare volentes: Mantilis autem in sinistra, quòd cultor Crucis Imperator, rerum humanarum inconstantiam ob oculos habere debeat, humilemque animum induere, culminum instabilitatem mundanæque gloriæ vertiginem considerans, Crucem amans, Crucem ferens, sub Crucis vexillo militans, Christo Crucifixo vivens immoriensque.

32 Quod Gloriosis, & semper æquè Potentibus, ac Piis Hispaniæ nostræ Regibus pluribus suadere necessarium non est, cum tanta semper in obsequium Crucis Religione flagraverint ejusque imaginem à cœlo demissam pro stemmate, & pretiosiori Auri flamma, quàm illa, de qua Galli tantopere gloriantur, jam inde ab antiquis temporibus, & ante Christum natum portare cœperint; & sæpius sub gloriosis ejusdem Crucis apparitionibus Pelagius Infans, Innicus Arista, Garsias Eximenius, Alfonsus Magnus, Alfonsus Castus, Alfonsus Lusitanus, Jacobus Aragonensis I. & præclarii alii Hispanorum exercituum Duces, insignes adversus Mauros, & alios infideles, variis temporibus, ac locis victorias consequuti fuerint.

33 In quibus omnibus sigillatim recensendis, non gravatè immorarer, nisi id jam diligentissimè præstitisset, & gravissimis testimoniis comprobasset Noster Didacus Valdesius (*y*), & post eum novissimus Jacobus Bossius (*z*), ubi Crucis, quæ Eximenio, & Aristæ apparuit, formam appingit. Qua, ut tamdem cum Divo Ambrosio (*a*), & Justino (*b*) Martyre finiam, scinditur mare, terra colitur, cœlum regitur, homines conservantur, & præcipuè Principatus ostenditur; Principumque in rectas actiones animus gubernatur, ut noster Rodol-

(*b*) Nazianz. *in orat. contra Julian. Apostat.*
(*i*) Niceph. *lib.* 10. *cap.* 39.
(*k*) Socrat. *lib.* 3. *cap.* 22.
(*l*) Leslæus *hist. Scot. lib.* 4.
(*m*) *L. unic. C. nemin. licere sig. Salvat.*
(*n*) *L.* 5. *tit.* 28. *part.* 7. *l.* 3. *tit.* 1. *lib.* 1. *Recop.*
(*o*) Gruter. *de Cruce, lib.* 2. *cap.* 31.
(*p*) Bejerl. *in Th. lit. C. pag.* 640.
(*q*) Gunth. *in Ligurt. lib.*
(*r*) *L.* 7. *tit.* 1. *lib.* 1. *Recop.*

(*s*) D. Paulus *ad Galat.* 6. Nos autem gloriari, &c.
(*t*) Muret. *in Hymn.* 5. *Crucis.*
(*u*) Curopal. *de offic. mag. Ec. Constan. cap.* 6. *num.* 36.
(*x*) Novarin. *in elect. sacris, lib.* 2. *ex cap.* 9. *pag.* 194.
(*y*) Vald. *de dig. Reg. Hisp. cap.* 15. *ex num.* 15. *& cap.* 16. *ex num.* 4.
(*z*) Bossius *de Cruce, lib.* 6. *cap.* 15. *ex pag.* 651.
(*a*) D. Ambros. *de Cruc. Christi, serm.* 56.
(*b*) Justin. *in Apol.* 2. *pro Christian.*

dolphus suo facto ac dicto nos docuit, & ex Isaaci typo super humerum ligna, quibus immolandus erat portantis, his elegantissimis verbis D. Augustinus exposuit: *Quod verò Isaac ipse sibi ad immolandum ligna detulit, & in hoc Christum Dominum figuravit, qui ad locum passionis Crucem suam ipse portavit. De quo Mysterio multo ante dictum fuerat per Prophetam, & erit inquit Principatus ejus super humerum ejus. Tunc enim Christus Principatum super humerum ejus habuit, quando Crucem suam admirabili humilitate portavit. Non incongruè Crux Christi significat Principatum; nam per ipsam & diabolus vincitur, & totus mundus ad Christi notitiam, vel gratiam revocatur.*

34 Quòd re ipsa impletum videmus, cum juxta D. Prosperi (*c*) Aquitanici observationem in libro *de vocatione Gentium*, quem aliqui eidem Augustino tribuunt: *Gratia Christi non fuerit contenta eosdem limites habere, quos Roma, cum multos jam populos Sceptro Crucis illa subdiderit, quos armis suis ista non domuit, quæ tamen per Apostolici Sacerdotii Principatum, amplior facta est arce Religionis, quàm solio potestatis.* Quod & iterum ipse Prosper (*d*) ultra plures alios, qui eamdem considerationem faciunt, his carminibus repetit:

Sedes Roma Petri, quæ Pastoralis honoris
Facta caput Mundi, quicquid non possidet armis,
Religione tenet.

35 Sit ergo primum & præcipuum Regum documentum, & fundamentum Religionem colere, Crucem venerari, & in ipsa sola gloriari, hoc enim, quicquid hæretici blaterent, eorum glorias, victoriasque non deprimit, sed sublimat, ut egregiis, & aureis planè verbis Divus Gregorius (*e*) admonuit Davidem Regem coram Domini Arca saltantem, exaltans, & hanc pietatem præ omnibus illius triumphis valdè commendans.

36 Quo loco relato doctè & piè, ad rem nostram, concludit Chilensis Episcopus (*f*): *Nil tam Regale, perinde ac Religiosum esse.* Statim tamen prudentissimè admonens, ne Reges sibi blandiantur, quòd Christianam Fidem sequantur, atque defendant, vel etiam Christianissimorum, aut Catholicorum, Fideivè Defensorum, titulo gaudeant, si & ipsi Christianè non vivant, Fidemque, quàm profitentur, piis ac Christianis operibus, atque actionibus comitentur. Alioqui incident in reprehensionem, quam idem D. Gregorius (*g*) alio loco non minus eleganter subjungit, sic inquiens: *Sed esse quidam negligunt, quod dici gloriantur: insequuntur moribus quod credulitate venerantur. Quibus divino judicio sæpè contigit, ut per hoc, quod nequiter vivunt, & illud perdant, quod salubriter credunt, & in illis* illud Davidicum (*h*) impleatur, *Exinanite, exinanite Jerusalem usque ad fundamentum in ea, &c. Sicut enim supra fundamentum fabrica, sic super Fidem opera construuntur. Usque ad fundamentum ergo exinanisse, est, everso benè vivendi opere, etiam robur Fidei dissipasse.*

37 Cum quo loco mirè convenit ille alius D. Ambrosii (*i*), qui eodem exinaniendi verbo usus, Sacerdotes admonet, ut suscepti muneris memores, nomen quod habent, operibus impleant, & actione potius, quam nomine demonstrarent, ut hoc modo: *Nomen congruat actioni, actio respondeat nomini, ne sit nomen inane, & crimen immane.* Neque abludit Cassiodorus (*k*), dum in simili ait: *Sumpsisti nomen ex meritis: Custodi ut semper læteris veritate vocabuli. Nam cum omnis appellatio ad declarandas res videatur imposita nimis absurdum est, portare nomen alienum, & aliud dici, quàm possit in moribus inveniri.*

38 Unde quod in nostro Emblemate dicimus, Regum præstabilius Sceptrum Christi crucem esse, non solùm de ea accipiendum est (ut aliud agens dixit Maximus (*l*) Tyrius) in qua passionis tempore Christus pependit; sed quæ totius vitæ curriculo cunctarum disciplinarum virtutibus cooptatur, & piæ vitæ propositum, secundùm Evangelii (*m*) leges, tenet, & implet, in quo non solùm Christi Crucem bajulare, sed ipsum Christum sequi de necessitate salutis jubemur. Et hæc verè est Crux, quæ à D. Damasceno (*n*) *Clavis Paradisi* vocatur, hæc *infirmorum baculus, Pastorum virga, convertentium manuductio, proficentium perfectio, animæ salus & corporis, omnium malorum adversio, omnium bonorum datrix, cæcorum Dux, pauperum consolatio, arbor resurrectionis, lignum vitæ æternæ, antiquique illius draconis*, cujus virus totum humanum sanguinem infecit, *elusio*, & *expiatio*. Ut ita cum Prudentio (*o*) insultare illi liceat:

O tortuose serpens.
Qui mille per Meandros.
Fraudesque flexuosas
Agitas quieta corda.

Discede, Christus hîc est,
Hîc Christus est, liquesce:
Signum, quòd ipse nosti,
Damnat tuam catervam.

EM-

(*c*) D. Prosp. *de vocat. Gent. lib. 2. cap. 16.*
(*d*) Idem Prosp. *lib. de ingrat.* Leo Papa, Eucher. Just. Mart. Beda, Baron. & alii apud Me *1. tom. lib. 1. cap. 14. ex num. 25. & lib. 2. cap. 21. ex num. 4.*
(*e*) D. Greg. *lib. 27. Moral. cap. 27.*
(*f*) Episc. Chilens. Villarroel *in lib. Jud. cap. 9. num. 12. pag. 324.*
(*g*) D. Gregor. *lib. 25. Moral. cap. 10.*
(*h*) David *Psalm. 136. 7.*
(*i*) D. Ambros. *in lib. de dignit. Sacerd. cap. 3.*
(*k*) Cassiod. *lib. 8. epist. 18.* optimè Pelusiota, *lib. 4. epist. 34.*
(*l*) Maxim. Tyr. *in serm. de Martyr.*
(*m*) Matth. 10. Luc. 14.
(*n*) Damasc. *lib. 4.* & Cass. *Psalm. 4.*
(*o*) Prudent. *in Hym. de Cruce.*

EMBLEMA XI.

HOMINUM REGIMEN DEUS POSCIT.

Quis Grex? Sunt homines: Pastor? Cyllenius almus.
Hic pastus Numen postulat, atque decet.
Qui regit, & pascit Mortales, Numinis instar
Se gerat; haud aliter, qui regat, aptus erit
Grex populus, Princeps Pastor, Sceptrumque bacillus.
Rex ergo pascat, dirigat, atque regat.

COMMENTARIUS.

1 NON sine causa Pietatis, Religionis, aliarumque Virtutum Satellitum in Regibus, ac Principibus requiri, in superioribus insinuavimus; cum munus quod sustinent tale tantumque sit, ut vel Deos, vel Divinam quamdam indolem, ad perfectum sui implementum desiderare, prudens Antiquitas admonuerit, Mercurium Populorum, Hominumque Pastorem faciens, ac colens, ut in præsenti Emblemate vides, cui & prudentiæ, atque eloquentiæ primatum deferebant, quemque alio nomine *Cyllenium* appellabant, à Cyllenio Arcadiæ monte, in quo Majam à Jove compressam, Mercurium peperisse fabulabantur, ut præter alios Virgilius (*a*) ostendit, dum ait:

Vobis Mercurius pater est, quem candida Maja,
Cyllenes, gelido conceptum vertice, fudit.

2 Et hoc est, quod Platonem (*b*) mythologice scripsisse comperimus, cum dixit, fuisse tempus quoddam, quo homines à Diis regebantur, sicuti non pecudes ab hominibus, id est pastoribus, diriguntur. Quod perinde fuit ac si diceret, eos qui regnorum gubernacula tenent, tanto

(*a*) Virgil. 8. *Æneid.*

(*b*) Plato *lib.* 6. *de legib.*

to privatis hominibus antecellere debere, quanto pastores ovibus, & bobus præstant, & non tam humanam, quàm cœlestem curam, & intelligentiam huic gregi regendo sufficere posse, ut his verbis magnis expressit Marcus Antonius Muretus (*c*), qui licet Platonem non citet, ab eo tamen hanc doctrinam mutuasse videtur: *Oportet enim Principem omni virtute longè ac multum supra usitatam consuetudinem excellere, ut quantum inter pastorem, & pecudes interest, tantumdem (si fieri potest) inter pastorem populi, & populum intersit.* Quod sentiens etiam, & uberius exponens Dion Chrysostomus (*d*), sic ait: *Cui enim majori opus est prudentia, quàm qui rebus de maximis consultat? & cui exactiori justitia, quàm ei, qui major est legibus? Cui validiore fortitudine, quàm ei, sub quo omnia servantur? Cui modestia contentiore, quàm ei, cui omnia licent? Quem autem magis delectant virtutis facta, quàm eum, qui omnes homines sui ipsius animi spectatores, & testes habet, ut quidquid faciat latere non possit, non magis quàm Sol ingredi per tenebras. Omnia enim cetera illustrans, primum semetipsum ostendit.*

3 Et hic factum est, quod Natalis Comes animadvertit, nimirùm omnes Reges antiquitus JOVES appellatos fuisse, idque ea de causa, quòd Jupiter is, qui primus ita fuit nominatus, præclara in Mortales beneficia, & in Athenienses præcipuè, contulit. Atque ut Cæsares omnes Romanorum Imperatores, ad primi Cæsaris auspicium vocati fuerunt; Ita Joves, Reges omnes, ad Jovis Arcadis auspicium dicti sunt ab antiquis.

4 Imò & generaliter, eadem ratione, non ipsi tantùm, verùm & Magistratus, qui eorum vices habent, Deorum nomine in sacris, & profanis literis donati sunt ut ex Davidis Psalmo (*f*), & variis aliis locis Mastrillus (*g*), Amaya (*h*), & alii (*i*) passim Scriptores observant.

5 Magna quippè res semper habita fuit, ut rectè hominibus imperare possit vel sciat, qui homo est, ut benè Patricius in Proœmio suorum *de Regno* librorum animadvertit; ideòque prudentissimi quique viri, hoc officium *Artem Artium*, & *Scientiarum Scientiam*, & quidem *summam*, & *omnium superiorem* appellaverunt. Inter quos Menander eum verè esse debere Principem, & Imperatorem scripsit, qui rectè disponere, rectèque judicare valeret; & D. Chrysostomus in homilia 13. ad Corinth. ita habet: *Non modo dignitas est Imperium tenere sed ars etiam, & quidem omnium præstantissima, & sublimissima.* Et noster Bobadilla (*k*), ex D. Thoma, & aliis: *El Arte y oficio de governar Republica, es la mayor Ciencia y Arte de todas las Artes, la mas dificultosa de aprender, y la mas peligrosa de executar.*

6 Qui idem alibi, cum Ænea Sylvio (*l*), justè miratur, agrum colere, gregem pascere, navim regere, texere, suere, ædificare, multos se ignorare fateri: Magistratum in urbibus regere, & se Regem gerere, gentibus, ac nationibus imperare, quod est difficillimum, nemini sibi à natura negatum dicere. Porrò, quòd Mercurio potiùs, quàm alii ex fabulosis Numinibus, ars hæc pascendi, & regendi homines, commendari dicatur, inde etiam fluxisse potuit, quòd idem, & *Nomius*, id est *Deus*, & *Pater Pastorum* dicebatur, pastoriciamque artem sibi commendatam habebat, ut Cœlius Rhodiginus (*m*), Lilius Giraldus (*n*), & Natalis Comes (*o*) animadvertunt, Hesiodo (*p*) præeunte, qui ex traductione Mombricii Mediolanensis, sic canit:

Quid quòd Mercurio Comes it, stabulisque Capellas,
Armentumque ferax; & oves augere putantur,
Ex modico multum, ex multo facit ille pusillum.

8 Cujus etiam Caduceus utrimque duos angues implicitos, & inter se adversos, (ut hîc pingitur) habens, aptissimè ad Pastorum bacillum, quem nos *Cayado* dicimus, accommodatur, & *ut Bocacius* (*q*), *& alii* (*r*) *tradunt*, signum erat rectæ rationis, perfectissimæque prudentiæ, & eloquentiæ prope divinæ; quæ, *ut diximus*, in pascendis regendisque hominibus est necessaria. Ut omittam varios alios effectus, quos per hanc virgam Mercurium produxisse Poëtæ comminiscuntur: quorum nonnullos refert Virgilius (*s*) sic canens:

Tum virgam capit: hac animas ille evocat Orco
Pallentes, alias sub tristia Tartara mittit.

Dat

(*c*) Muret. *lib. var. lect. cap.* 11.
(*d*) Dion. Chrysost. *in orat. de Regn.*
(*e*) Nat. Comes *lib.* 2. *Myth. cap.* 1.
(*f*) Dav. *Psalm.* 81. Deus stetit in Synagoga Deorum.
(*g*) Mastrill. *de Magistrat. lib.* 5. *cap.* 3. *num.* 2.
(*h*) Amaya *in l. prohibitum C. de jure fisc. ex num.* 6. Ego *de muner. honor. num.* 177. L. *cum sit ars, de ætat. & qual. ord.*
(*i*) Sanct. Maria *in Polit. lib.* 1. *ex pag.* 24. latè Barbos. *in Polit. lib.* 1. *cap.* 3. *ex num.* 74.
(*k*) Bobad. *lib.* 1. *cap.* 7. *num* 1.
(*l*) Ænea Sylv. *hist. Boh. cap.* 6.
(*m*) Rhod. *lib.* 12. *cap.* 1. *in fin.*
(*n*) Girald. *Synt.* 11. *pag.* 294.
(*o*) Nat. Com. *in Myth. lib.* 5. *cap.* 5. *pag.* 443.
(*p*) Hesiod. *in Theog.*
(*q*) Bocac. *de claris orat. lib.* 12. *cap.* 26.
(*r*) Rhodig. *lib.* 21. *cap.* 16. Plin. *lib.* 26. *cap.* 3.
(*s*) Virgil. *Æneid.* 4.

Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat.
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat
Nubila.

9 Pastoris autem nomen Regum, officium significare, nullumque aliud propriùs aptari Regibus posse, ita apertum, vulgatumque est, ut in eo comprobando immorari non debeamus, sola ad Pratum (*t*) & Pinedam (*u*) remissione contenti, qui multis sacris, & profanis testimoniis id adstruunt, & ad Petrum Gregorium (*x*), qui signanter commemorat, Cyrum Regem dicere solitum, opera Regum, & Pastorum maximam habere affinitatem: *Sicut enim ad Pastorem pertinet cura, ut pecora habeat læta: ita par est, Regem cives, & subditos facere fælices & opulentos, non quotidianis exactionibus infortunatos, & inopes: cum maximè proprium Regum sit, potiùs populo addere, quàm minuere, potiùs subditis, quàm sibi consulere.*

10 Ac proinde Homerus suum Agamenonem *Poimenalaon* sæpissimè vocat, quod Pastorem diversorum populorum significat. Et Ægiptii, *ut Funccius* (*y*) *tradit*, suos Reges *Hycsos*, id est *Pastores* appellarunt. Et Hebræi non tam à regendo, quàm à pascendo, Regum nomen sua in lingua deducunt, ut benè Modernus (*z*) quidam observat.

11 Plato (*a*) quoque, & ejus discipulus Xenophon (*b*), multi sunt in eadem similitudine, & hic ultimus benè addit, difficiliorem adhuc, & duriorem esse hominum, quàm pecudum pastum: *Cum sit homo animalium omnium in suum rectorem, & custodem ingratissimum: nullum siquidem aliud animal in pastorem suum seditiosum est, præter hominem, qui incensus semper in eos, qui sibi præesse, aut imperare quærunt, insidias meditatur; nobisque rebus studet, eosque odio habet, quamvis nihil mali ab eis unquam perpessus sit.*

12 Divus etiam Gregorius Nazianzenus (*c*), omnibus, quos mihi videre contigit, luculentius, in eadem illustranda versatur, & simul cum Xenophonte cognoscit, majus adhuc studium in pascendis, curandisque hominibus, & eorum animis, quàm in regendis gregibus vel armentis requiri: *In his enim* (inquit) *satis videtur primum præstare, loca inquirere aquosa, & pascua, suosque greges ad pastum inducere, ab eodemque deducere, lupos arcere, & si quod fortè pecus in morbum inciderit, inspicere. Homini autem cum difficile est, ut parendum sit scire; tum verò multo difficilius videtur, rectam hominibus imperandi rationem tenere, & eos ad virtutem, (maximè inter Christianos) allicere, cui tradendæ nullus usquam pastor, aut armentarius studuit: nam & quæ tamdem sit istorum animantium virtus, quisvè illarum bonum propriæ, præferat voluptati.*

13 Sed planè licèt in his aliquod discrimen inter utrumque officium Pastoris & Regis considerari queat, in eo tamen ex omnium mente conveniunt, quòd quemadmodum præcipua Pastoris cura eò tendere debet, ut ovibus suis magis quàm sibi, & interdum etiam cum vitæ periculo, consulat, illud Christi Domini (*d*), qui simul fuit Pastor & Rex, acriter, & alacriter implens: *Ego sum Pastor bonus, & cognosco oves meas, & cognoscunt me meæ, & animam meam pono pro ovibus meis*; easque, ubi opus fuerit, tondeat, & non deglubeat, in quo boni Pastoris officium consistit, ut suprà ex Cyro retulimus, & olim Tiberius (*e*) dixisse narratur. Ita & Rex, æquè pro suis vassallis invigilet, sciatque ex eorum commodis sua commoda provenire, & juxta D. Chrysostomi (*f*) documentum, oportere Principem ab eorum magis, quàm ob proprias dolere calamitates, atque illud Cassiodori (*g*) memoria tenere: *Erit vestrum gaudium nostra quies, suave lucrum, si nesciatis incommodum, vestra enim securitas noster ornatus est: & hoc verè gratanter accipimus, cum gaudia vos habere sentimus. Scimus enim pro remediis nos datos esse cunctorum.*

14 Et hac propter à Zacharias (*h*) Propheta, qui gregem sibi traditum derelinquunt, non *Pastores*, aut *Reges*, sed *idolum Pastoris*, aut *Regis*, id est, *inane ac phantasticum corpus Pastoris habentes*, cognominantur. Et qui deglubent & excoriant, multis diris, ac Divinis comminationibus ab aliis Prophetis animadvertuntur. Ecce enim Isaias (*i*) ait: *Ipsi Pastores ignoraverunt intelligentiam, omnes in viam declinaverunt, unusquisque ad avaritiam suam, à summo usque ad novissimum.* Ezechiel (*k*): *Propterea Pastores, audite verbum Domini. Vivo Ego, dicit Dominus Deus, quia pro eo, quod facti sunt greges mei in rapinam, & oves meæ in devorationem omnium bestiarum agri, eò quòd non esset Postor, neque enim quæsierunt Pastores gre-*

(*t*) Prad. *Ezech.* 34. 23.
(*u*) Pineda *in Job* 2. *tom. pag.* 541. *& in Eccles. pag.* 798. Sanct. Maria *in Polit. lib.* 1. *cap.* 4. *& alii, quos refert* 1. *tom. lib.* 2. *cap.* 23. *num.* 144.
(*x*) Petr. Greg. *de Republic. lib.* 22. *capit.* 13. *numer.* 5.
(*y*) Funccius *in Dynastiis Ægyptiorum.*
(*z*) Caramuel *de insign. Hisp. pag.* 124.
(*a*) Plat. 6. *de legibus.*
(*b*) Xenoph. *in Cyrip. in prim.*
(*c*) D. Nazianz. *in Apologet. pag. mihi* 23.
(*d*) Joann. 10.
(*e*) Sueton. *in Tiber.* Erasm. *in hoc Adag. pag.* 79.
(*f*) D. Chrysost. *epist.* 27. *ad Roman.*
(*g*) Cassiod. *lib.* 6. *epist.* 24. *& lib.* 10. *epist.* 27.
(*h*) Zachar. 11. 17.
(*i*) Isaiæ 56.
(*k*) Ezech. 34. 8.

gregem meum, sed pascebant semetipsos, & gregem meum non pascebant. Et iterum (*l*). *Ecce ego ipse super Pastores. Requiram gregem meum de manu illorum, & cessare faciam, ut ultra non pascant gregem meum; nec pascant amplius Pastores semetipsos, & liberabo gregem meum de ore eorum; & non erit ultra eis in escam dicit Dominus.* Et per Jeremiam (*m*): *Væ Pastoribus qui disperdunt, & dilacerant gregem pascuæ terræ. Ideò hæc dicit Dominus Deus Israel ad Pastores, qui pascunt populum meum.*

15 Extat & apud Herodotum (*n*) ejusdem curæ nobile monumentum in Evenio quodam, qui cum in Apollonia custodiendis ovibus Soli sacris præpositus esset, suaque incuria pateretur sexaginta à lupis devorari, judicio civitatis damnatus, & oculis orbatus fuit. Ex qua historia symbolum formari posse tradit Causinus (*o*) ad indicandum, quanta debeat esse Christianorum Principum, Prælatorumque vigilantia, qui non modo lupos arcere, & oves alere debent. Sed etiam Senis Pastoris apud Aurelium Nemesianum (*p*) præceptum audire:

Te quoque non pudeat cum serus ovilia vises,
Si qua jacebit ovis partu resoluta recenti,
Hanc humeris portare tuis. Natosque tepenti
Ferre sinu tremulos, & nondum stare probatos.

16 Quò & respiciens Rex Noster Alphonsus (*q*) cognomento *Sapiens*, prudentissimè monet: *Que debe el Principe guardar mas la pro comunal, que la suya misma, i que la riqueza de sus vasallos es como suya.* Et D. Paulus (*r*), in se ipso veluti designans hoc veri Regis, & Pastoris officium, de quo loquimur, inquit: *Ego autem libentissimè impendam, & impendar ipsa pro animabus vestris.* Et Plutarchus (*s*) eamdem Pastorum obligationem expendens, hæc Sophoclis carmina de ipsis, & gregibus suis dici solere, scriptum reliquit:

Servimus his, qui jure nobis subjacent,
Ac mos gerendus sit his & tacentibus.

17 Quæ similiter in Reges aptantur, quorum munus nihil aliud esse, quàm honestam quamdam servitutem inferius trademus, imò & miserrimam, secundùm Corsetum (*t*), & Joannem de Terra-Rubea (*u*), propter labores, & indesinentem curam, quam pro Regni, & vassallorum utilitatibus subire debent, Erga quos se etiam non ut Dominum, aut Tyrannum, sed ut Patremfamilias se Regem habere debere, Aristoteles (*x*) monuit, dum inquit: *Huc enim sunt omnia reducenda, ut iis, qui sub Imperio sunt, non Tyrannum, sed Patremfamilias agere videatur, & rem non quasi Dominus, sed quasi Procurator, & Præfectus administrare, & moderatè vivere, hoc quod nimium est sectari.*

18 Qua etiam Patris similitudine in eamdem rem usus est Seneca (*y*) graphicè, *ut solet*, boni Regis officium describens, & bonis parentibus comparans, qui objurgare liberos, nonnumquam blandè, nonnumquam minaciter solent, aliquando admonere etiam verberibus; sed tamen semper eorum saluti consulentes, suaque post illos ponentes: *Quod efficit* (inquit) *ut Patris Patriæ nomine potius quàm vanis aliis titulis, quos ambitiosæ Majestati congessimus, ipsi Principes gloriari debeant.*

19 Et inde consuetudo inolevit, Reges, atque Imperatores hoc *Patris* nomine, non secus ac Pastoris, de quo agimus, decorandi, & Brissonius (*z*) ex Suetonio tradit, & probat, antiquo more Principes, ubi inaugurabantur, ita salutari solitos fuisse: *Quod bonum faustumque sit Tibi & Nobis, Populus te in Patrem suum, & Patriæ consulat.* Unde modestiam Trajani celebrat Plinius, qui Senatum *Patrem* appellare solitus, se tantùm laboris ministrum esse dicebat. Et Claudianus (*a*) Honorium sic monuit:

Tu civem, Patremque geras. Tu Consule cunctis,
Nec tibi, nec tua te moveant; sed publica vota.

Quem locum ita in versus Jambicos, non minus elegantes Henricus Stephanus (*b*) transtulit:

Sic gerito civem, patrem ut interim geras,
Et omnibus fac consulas, sed non tibi:
Te publica damna moveant, sed non tua.

20 Et Agasides apud Plutarcum (*c*), cuidam ab eo sciscitanti, quo pacto posset aliquis tutò imperare, nullo stipatus satellitio? Respondit, si sic imperet suis, quemadmodum pater impe-

(*l*) Idem *ibid.* 10.
(*m*) Jerem. 23. 1.
(*n*) Herod. *lib.* 9.
(*o*) Causin. *in Polist. lib.* 4. *cap.* 35.
(*p*) Nemausian. *Eglog.* 5.
(*q*) *L.* 19. *tit.* 1. *part.* 2.
(*r*) D. Paul. 12. *Corint.* 15.
(*s*) Plutarc. *in vita Agis & Cleomen. in princ.*
(*t*) Corset. *de potest. & excell. Reg.* 13. & 75.
(*u*) Terra-Rub. *contra rebell. fol.* 16.
(*x*) Aristot. *lib.* 3. *Polit.*
(*y*) Senec. 1. *de Clement. cap.* 14. latissimè Petil. *lib.* 1. *cap.* 22. & *seqq.*
(*z*) Brisson. *deformul. pag.* 252. & *seqq.* Petil. *de Princ. mun. pag.* 23.
(*a*) Claud. *in* 4. *Cons. Honorii.*
(*b*) Henric. Stephan. *in Mus. monit. princ. carmin.* 2.
(*c*) Plut. *in Apopht.* Ribadeneira *de Princ. lib.* 2. *cap.* 19.

perat liberis. Quod dictum celebrans, & illustrans idem Plutarchus: *Nemo* (inquit) *plura dixit uniquam minore compendio*, & latè in eo comprobando versatur:

21 Et utrumque munus, sive utramque appellationem Pastoris, & Patris comprehendens Camerarius (*d*) in suis Emblematibus, sic habet:

Rex Bonus est Pastor populi, Tutorque, Paterque,
Nec sua, sed populi commoda sola cupit.

22 Et concinit Achiles Bochius (*e*), Magistri etiam navis, & Medici Principibus convenire his ostendens carminibus:

Cursus Secundus ut Magistro navium,
Medico salus: Summo Duci victoria,
Ita Moderatori inclyto Reipublicæ
Primum omnium beata vita civium est
Proposita: ut opibus firma semper, copiis
Prædives; ampla gloria virtuteque
Honesta sit: Namque hujus operis ter maximi
Inter homines, atque optimi, effector qui erit,
Hic ille erit Pastor Bonus, similis Deo,
Quo nemo non referre debet omnia.

23 Cum quo Emblemate consonat aliud Battilii (*f*) Labæi, sed ad nostri illustrationem prædicta tetigisse sufficiat, & præclarum illud Senecæ (*g*) monimentum pro coronide addere, *Adverte Princeps Rempublicam non esse tuam, sed te Reipublicæ*, quo etiam (ut Tacitus (*h*) inquit) Imperator Claudius Mitridatem instruxit: *Ut non dominationem & servos, sed Rectorem & cives cogitaret.*

24 Etenim secundùm doctrinam Aristotelis (*i*), *Ut gubernatio Patrisfamilias est Regia quædam potestas domi: ita Regia potestas est civitatis, & gentis unius, aut plurium, quasi domestica quædam gubernatio.*

25 Quod sentiens etiam Themistius (*k*), postquam Imperatorem Valentem admonuit, non minus pulchram suam virgam esse debere, quam hanc nostri Mercurii auream ab Homero decantatam. Ita concludit, *Ob id meritò Persæ Cyrum*, Patrem: *Cambysen*, Dominum: *Darium*, Cauponem *nominabant. Facit vero* Patrem civium *Justitia*: *Iracundia*, Dominum: Cauponem *avaritia. Sola autem Divina est* Patris *appellatio. Nam* hominum Parentem *etiam Joven Poetæ nominarunt, ex duabus reliquis, illa ferarum, hæc mancipiorum est propria. Atque is demum proculdubio magnus ille Princeps est, cujus non claudicans, aut manca, sed integra est, atque absoluta pulchritudo.*

26 Ut vel hinc Reges, ac Principes discere possint, quàm longè à Numinibus, & Nominibus sui muneris errent, si cum subditis suis Dii sint, vel esse debeant, ipsorum incolumitatem in calamitatem convertant: cum Medici, insidias struant, & salutis loco venena propinent: Pastores, in lupos degenerent, commissumque sibi gregem excorient, perdant, aut mactent. Patres, hostes agant, & pro pane, & ovo (ut D. Lucas (*l*) inquit) nihil nisi Scorpionem suis porrigant filiis.

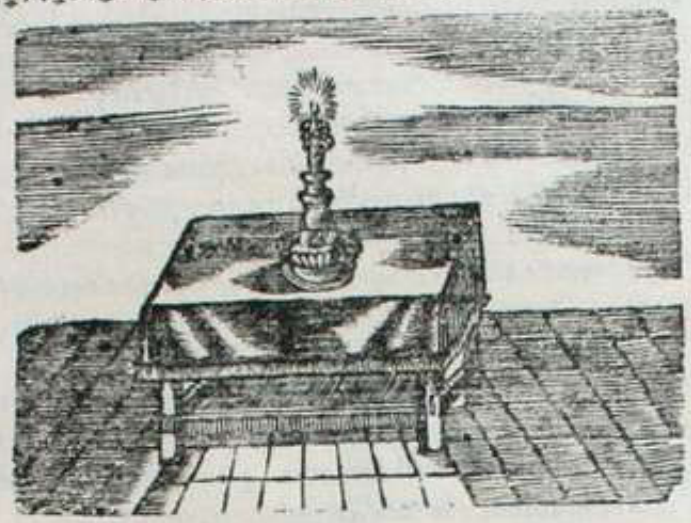
27 Etenim, ut Cassiodoro (*m*) finiam: *Detestabilis est quidem omnis injuria, & quicquid contra leges admittitur, justa execratione damnatur: sed malorum omnium probatur extremum, inde detrimenta suscipere, unde credebantur auxilia provenire. Exaggerat enim culpam in contrarium versa crudelitas, & majus reatui pondus est, inopinata deceptio.* Quod etiam Rex noster Alfonsus (*n*), sic vertisse, vel advertisse videtur: *E por esto digeron los Sabios Antiguos, que en el Mundo no habia mayor pestilencia, que recebir ome daño de aquel en que se fia.* Quæ lex similes habet alias (*o*), quæ inde horrent injurias nasci, unde jura nascuntur, & cum eis consonans Concilium Tridentinum (*p*), maximè nefarium esse inquit, ut inde injuriæ nascantur, unde jura desiderantur; & Innocentius III. (*q*) id quod ad defensionis inventum est subsidium, ad depressionis dispendium retorqueri non debere. Quod his quoque verbis valdè in rem nostram tendentibus, protulit Cassiodorus (*r*): *Defensorem te itaque nostra constituit auctoritas, ut nihil venale, nihil improbum facere velis, qui tali nomine nuncuparis.* Et vetus lex duodecim Tabularum ostendebat, per quam Patronus, Clienti fraudem faciens, sacer, & ignominiosus efficiebatur, ut Ego, post alios (*s*), alibi pluribus trado, & Virgilius (*t*) insinuasse videtur, dum dixit graves in inferno pœnas pati eos, quibus.

Pulsatusvè Parens, & fraus inexa clienti.

(*d*) Camerar. *Emblem.* 44. *cent.* 2.
(*e*) Boch. *symb.* 4. *pag.* 13.
(*f*) Battil. *Emblem.* 119.
(*g*) Senec. 1. *de Clem.*
(*h*) Tacit. 12. *Annal.*
(*i*) Arist. 3. *Pol. cap.* 11.
(*k*) Themist. *orat.* 5.
(*l*) Luc. 11. 12.
(*m*) Cassiod. *lib.* 4. *epist.* 27.
(*n*) *L.* 3. *tit.* 19. *part.* 2.
(*o*) L. *meminerint, C. unde vi, l.* 1. *in fin. C. de his, qui ven. l.* 16. *C. de testam. cum aliis.*
(*p*) Trident. *sess.* 24. *de reform. matr. cap.* 9.
(*q*) Innocent. III. *in cap. pœn. de pœnis.*
(*r*) Cassiod. *lib.* 7. *variar. epist.* 11.
(*s*) Ego *post Gail. Borrellum, & alios plura ad hoc propositum congerens in Meo* 2. *tom. de Indiar. gubernat. lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 68. *& seqq.*
(*t*) Virgil. *Æneid.* 6.

EMBLEMA XII.

SYMBOLUM REGUM.

Non sibi fax, aliis flammato vertice fulget.
Luceat ut cunctis utitur atque perit.
Esto Tibi, atque aliis lucens, ardensque lucerna
Rex; aliis lucens, ardeat illa tibi.
Totus in extremas solvi meditare favilas.
Quæ te flamma urit, cetera lustrat, alit.

COMMENTARIUS.

1 HANC eamdem Iconem, quam nostro hoc Emblemate fingimus, præocupasse videri potest Hadrianus Junius (*a*), dum pariter illam inter sua effigiat, atque proponit, simul tamen cum libro & horologio, lucernæ, & candelabri latera commitantibus. Hoc symbolo ostendere volens, vitam mortalium vigiliam esse, illudque dumtaxat tempus utiliter transigi, quod libris, & studiis impenditur. Sic enim ejus carmina habent:

Invigilare libris, studio metirier horas,
Pars vitæ est Princeps: otia vita fugit.
Fama vehit vigiles, sepelitque oblivio inertes:
Hoc liber expiicitus, clepsydra, lychnus habent.

2 Nos alio tendimus, & superioribus monitis insistentes, non Pastoris tantùm, verùm & Lucernæ vicem officiumque sortiri, & subire debere Principes, hac pictura significamus, si commissi sibi à Deo muneris rectam (ut par est) rationem reddere cupiant. Hæc enim aptissimum symbolum Principatus præsefert. Accenditur quippè ut luceat omnibus, vel D. Matthæo (*b*) testante, & dum omnium utilitati deservit, ipsa sensim absumitur, nullamque inde aliam sibi præsumit. Unde in Sacris, & profanis literis nihil frequentius, quàm sub facis, vel lucernæ metaphora Principatum, & Principes denotare, eaque propter Davidi, & ejus filiis (*c*), sub lucernæ nomine Regnum promitti videmus, & apud Jobum (*d*), *Lucernam extingui*, idem valet, quòd Regnum cessare, aut lucem, & fœlicitatem, in qua quis versatus fuerat, tenebrescere: *Lux* (inquit) *obtenebrescet in tabernaculo illius, & lucerna, quæ super eum est, extinguetur.*

3 Est enim Princeps quasi lucerna Reipublicæ super candelabrum; id est, in Regia illa, & sublimi sede posita, in qua suspiciendus ceteris constituitur, ut errorum caliginem discutiat, & eximiæ prudentiæ lumen rebus obscurissimis impertiat, exemplo à Christo Domino, Rege, ac

(*a*) Hadr. Jun. *Emblem.* 5.
(*b*) Matth. 5. 15.
(*c*) Reg. 3. 11. 35. & 4. 8. 19. Psalm. 17. 29. & 131. 16. *ubi* Lorin.
(*d*) Pined. *in Job capit.* 1. *pagin.* 10. & 11. Job *capit.* 1.

ac Legifero nostro, desumpto, qui nostram vicem miseratus, descendit de sinu Patris (e) *Illuminare iis, qui in tenebris, & in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam Pacis.* Unde & *lampas*, & *gentium lux* etiam ab Isaia (f) appellatur, & quod magis est, adhuc in cœlesti Regno, quod totum est splendore collucens, idem Lucernæ nomen, & munus retinet, ut à Divo Joanne in Apocalypsi (g) docemur, dum inquit: *Et civitas non eget Sole, neque Luna, ut luceant in ea; nam claritas Dei illuminavit eam, & lucerna ejus est Agnus.*

4 Solis quoque nomen, & munus, ac Civitatis supra montem positæ Principibus, aliisque Prælatis idem Christus Dominus (h) impertivit, dum dixit: *Vos estis Lux Mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita.* Sed tamen statim addit, lucem hanc vel lucernam, non esse sub modio abscondendam, sed super candelabrum collocandam: *Ut luceat omnibus, qui in domo sunt, & videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in Cœlis est.* Quorsum enim idem Rex, & populi Princeps, Lux Mundi, & Sol quidam sit? nisi ut ipso exoriente, atque affulgente, dispareant tenebræ, homines ex pergisciscantur, excitatique *Exeant ad opus suum, & ad operationem suam usque ad vesperam*, ut alibi Psalmographus (i) inquit. Vel quorsum Rex sit Civitas supra montem posita? nisi ut suos intra suos muros, suosque mores contineat, ut benè noster Pineda (k) considerat.

5 Quem præivit Seneca, Solique, & aliis Planetariis syderibus Principes similes faciens, ceterum non in eo tantùm, quòd nos suo splendore lætificent, foveantque, sed retrò semper in ortus suos revertentia, juxta illud Claudiani (l):

Quo vivat Machina motu
Sydera cur septem retrò vertantur in ortus.

Nobis non sibi suos labores effectusque distribuant. Senecæ (m) verba sic habent: *Cæsari quoque ipsi, cui omnia licent, propter hoc ipsum multa non licent: Omnium domos illius vigilia defendit, omnium otium illius labor, omnium delicias illius industria, omnium vacationem illius occupatio. Ex quo se Cæsar orbi terrarum dedicavit, sibi eripuit: & syderum modo, quæ irrequieta semper cursus suos explicant, numquam illi licet, nec subsistere, nec quicquam suum facere, &c.*

6 Quem locum explicans Justus Lipsius (n), ita non minùs graviter, & ad rem nostram apposité inquit: *Sicut Sol ille non lucet modo, sed fovet, vegetat, animat: sic verus illam populorum Rector, in splendore suo commodat, & juvat: Moderatori Reipublicæ* (ait Cicero) *beata civium vita proposita, ut eat sit opibus ampla, copiis locuples, virtute instructa.*

7 Quod idem prorsus est, quòd in nostra Lucerna contigit, quæ aliis ardens & lucens, semetipsam consumit, & hoc tantum, excidium sive exitium suæ beneficentiæ consequitur. Verum illud Antigoni reddens, qui filium de Regni cura admonens, nihil aliud (ut ait Plutarcus (o) Regnum esse præfatus est, quam splendidam quamdam servitutem, quoniam non populus causa Gubernatoris, sed contra Gubernator, causa populi fit. Alludens, *ut apparet*, ad Socratis doctrinam apud Platonem (p) dum dixit: *Rex eligitur, non ut sui ipsius curam habeat, & se molliter curet, sed ut per ipsum, qui elegerunt, benè beatèque vivat.*

8 Unde & Synesius (q) rectissimè dixit: *Regi omnia terræ, aquæ, aëris munera Deos dedisse. Regem verò usum earum rerum populo indulsisse, reservatis sibi pro communi fœlicitate curis & laboribus.* Hadrianique (r) Imperatoris laudata illa vox: *Ita se Rempublicam gesturum, ut sciret, rem populi, non suam esse.* Cui consentiens Ammianus Marcellinus (s), graviter pronuntiavit: *Imperium curam esse salutis alienæ. Principes enim debent habere perspectum, se sibi minimè natos esse, sed sui populi commodo, & utilitati.*

9 Et de Ludovico Crasso, Francorum Rege, narrat Paulus Æmilius (t), quòd triginta annis regnavit, & ne quid fortunato decessui deesset, cum fatalem sibi diem appetere sentiret, revocavit sibi filium Ludovicum Juniorem Regem è Vasconia: coramque hortatus est, obtestatusque, ut magis piè regnaret, quàm ipse fecisset, Religionem coleret, egentibus consuleret; orbis, pupillisque prospiceret: Paci, communique dignitati, ac saluti inserviret; Regnum nihil aliud quàm Procurationem, Munusque publicum existimaret; cujus, in vita administrati, reddendam esse rationem continuò post fata sciret, sedente in se Immortali Judice, sua cuique facinori parata præsenti, sempiternaque mercede: Quod etiam Divus Bernardus (u) Eugenio III. Ro-

(e) Lucæ 1. 79.
(f) Isaiæ 49. 6. 62. 1.
(g) Apocal. 21. 23.
(h) Matth. 5. 14.
(i) Psalm. 103. 23.
(k) Pineda *in Job*, 1. *tom. pag.* 38. *in fine.*
(l) Claudian. *in Paneg. Mag. Theod.*
(m) Senec. *de const. ad Polib. cap.* 26.
(n) Lips. *in Præfat. ad Paneg. Plinii, meliùs* Dion Nicenus *in orat.* 3. *de Regn.*
(o) Plut. *in Apophteg.*
(p) Plato *in Polit.*
(q) Synes. *in orat. de Regno.*
(r) Hadrian. *ap. Spartianum in ejus vita.*
(s) Am. Marcel. *lib.* 29.
(t) Paul. Æmil. *hist. Franc. lib.* 5.
(u) D. Bern. *in lib. de consid. ad Eugen.*

Romano Pontifici his verbis scripsit : *Præes singulariter , ad quid ? numquid ut de subditis crescat ? Nequaquam : sed potius ipsi de se Principem constituerunt Te , seu sibi , non Tibi.*

10 Neque aliud ostendere voluerunt Græci , qui (ut Eustathius tradit , ab Albano Spinasato (*x*) relatus) inter varias appellationes , quas suis Regibus indiderunt , illos *Ænachos* vocabant , quo nomine *Medulla* significatur , quasi eisdem intima , ac salubris subditorum incumberet cura , & vel ex suis præcordiis , non secus ac suos pullos Pelecanus solet , eosdem , ubi opus esset , alere tenerentur. Quam & ipsam Avem , eamdem ob causam , Regum quoque symbolum esse , non obscurè indicavit Alfonsus Rex noster , hujus nominis X. electus Romanorum Imperator , qui , *ut Octavius Strada* (*y*) *recoluit*) eo uti solebat , adjecto hoc lemmate , *Pro Lege , & pro Rege* , & expressius adhuc Joachimus Camerarius (*z*) , peculiari ex eadem , in rem nostram , Emblemate cusso , & sic inquiens.

Sanguine vivificat Pelecanus pignora ; sic Rex
Pro populo est vitæ prodigus ipse suæ.

11 Utopienses quoque hoc idem significare volebant , dum in sua illa Republica , seu perfectæ Reipublicæ Idea , sapientissimè à Thoma Moro conficta (*a*) & meritò à Budæo , & aliis, multis laudibus commendata , Principem quidem ipsum , non vestis , aut diadema , sed gestatus frumenti manipulus discernebat , ut & Pontificis insigne erat , prælatus cereus , sic indicantes , vitæ lucem , atque alimoniam , subditos à suis Principibus expectare , vel ex eorum vita , manuque pendere.

12 Qui , etiam apud Romanos , veluti in ejusdem muneris indicationem , numquam foras exibant , quin sibi ardens lampas præferretur , ut Herodianus (*b*) , melius ceteris , & alii plures post eum Auctores (*c*) observant , & in idem ipsum respiciens Corripus (*d*) Africanus , qui de Justino Constantinopolitano Imperatore sermonem faciens , in ludos Circenses prodeunte , non solùm hujus moris , mentionem facit , verùm & pariter ostendit , Cæsaris adventantis signum esse , quod Cursores lucernas præferrent , easque in circo poni solitas , veluti Sacræ , & non violandæ Majestatis indicium , ejus verba , sic habent :

——————Præmittius ante
Signa dedit Cursor , posita de more lucerna.
Exoritur lætum jucunda per agmina murmur.
Intentos oculos ad sedem vulgus herilem
Extulit assurgens. Quoniam plæs læta videre
Fœlicem Dominum , summo cupiebat amore.

13 Persarum quoque Regibus eumdem ignem , eadem etiam ratione , prælatum simul cum Solis imagine , & quantum hi Solem atque ignem venerarentur , pluribus ostendere possem , nisi id jam Lipsius (*e*) , & Brissonius uberrimè præstitissent (*f*) & satis ex prælibatis ad mentem Nostri Emblematis constet , cur Reges lucernæ ardenti , & super candelabrum positæ , similes fecerimus , & qualiter ipsi debant in suos subditos propriæ lucis splendorem , & effectus emittere , usti potius , quàm urentes , & suæ dignitatis fulgore illuminantes , non excæcantes.

14 Eam quippè lucerna diffundit lucem , non quæ nimio splendore perstringat oculos , sed quæ discussis tenebris exhilaret ; non quæ exterreat animos , sed quæ recreet , & alliciat. Fulgor Solis , aut hebetat , aut offundit adversam oculorum aciem : Fulgur terret , ac præstinguit. Saulum cædes Christianorum anhelantem , subitò circumfulsit lux de cœlo (*g*) , attonitumque , ac stupentem humi prostravit.

14 Cum Regina Esther (*h*) Assuerum pro periclitante populo interpellatura adjisset , nimio illius splendore territa , ac examinata corruit , quoniam aspectu terribilis erat , cumque elevasset faciem , ardentibus oculis furorem pectoris indicavit , sive ut alia litera habet , *Ecce oculi ejus erant ardentes sicut ignis.* Idque in more prætumidi Principes habent , quo solent ardentes flammas oculis ejaculari , ut prius aspectu terreant , quàm feriant mucrone , & illud Jobi (*i*) sibi pro gloria ducunt : *Potestas , & terror apud eum est , & super quem non surget lumen illius ?*

16 Absit autem à bonis , quos optamus , Principibus , lux , quæ obvios quosque fulgore ipso perterrere faciat , pavidosque ac trementes in tenebras , latibulaque conjiciat : cum potius , ut rec-

(*x*) Spinas. *in Polit. lib. 1. cap. 14. fol. 35.*
(*y*) Strad. *in Symb. Reg. pag. 27.*
(*z*) Camer. *Emblem. 37. cent. 3.*
(*a*) Thom. Morus *in Utopia , pag. mihi* 117.
(*b*) Herod. *in Commodo.*
(*c*) Rodig. *lib. 15. cap. 15.* Alex. & ibi latè Tiraq. 1. Gen. *cap. 28.* Curopalatas *de off. Eccles. Constant.*
(*d*) Corrip. *lib. 2. num. 8.*
(*e*) Lips. *ad Tacit. 1. Annal. pag. mihi.*
(*f*) Briss. *de Imper. Pers. pag. 82. & 163. & seqq.*
(*g*) Actuum. 9.
(*h*) Ester *cap. 15. 10.*
(*i*) Job 25. 2. 3.

rectè & graviter Seneca (*k*) monuit : *Illius Principis magnitudo stabilis, fundataque sit, quem omnes tam supra se esse, quàm pro se sciunt; cujus curam excubare pro salute singulorum, atque universorum quotidie experiuntur. Quo procedente, non tanquam malum aliquod, aut noxium animal è cubili prosilierit, diffugiunt: sed tanquam ad clarum, ac beneficum sydus certatim advolant, objicere se pro illo mucronibus insidiantium paratissimi, & substernere corpora sua, si per stragem illi humanam, iter ad salutem struendum sit.* Et in Germanico Tacitus (*l*) laudet, quod esset, *Visuque & auditu juxta venerabilis, cum magnitudinem, & gravitatem summæ fortunæ retineret, invidiam & adrogantiam comitate in socios, & mansuetudine in hostes effugeret.* Sciteque admodum dixerit Plinius Junior (*m*): *Male terrore veneratio acquiritur, longèque valentior est amor ab obtinendum quod velis, quàm timor.*

17 Quia videlicet, juxta Salomonis (*n*) Proverbium : *Misericordia, & veritas custodiunt Regem, & roboratur clementia thronus ejus*; & hoc lenissimo, suavissimoque benignitatis oleo, indies magis, magisque gliscit istius lucernæ, de qua agimus, flagrantissimus ignis, & ad exprimendum candore suo illum undique collucentem Deitatis Colem, propius accedit. Maximè si qui in illa repræsentantur Principes, curent (*o*):

Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem.

Et ita subditis prælucere, ut vitiorum fumus ex ipsa lucerna procedens, illam non horridam potius & oscuram, quàm splendentem, & utilem faciat, *ut benè admonuit Divus Gregorius Nazianzenus* (*p*), sic in suis Tetrastichis, inquiens :

Caveto quæso, maximè vos Præsules,
Ne lumen omni prorsus orbum lumine,
Vitiique tantùm, non novi sitis Duces.
Si tale lumen, quatenus est tamdem nigror?

18 Illud identidem Lucani (*q*) memoriæ mandantes :

Non sibi, sed toti genitos se credere mundo.

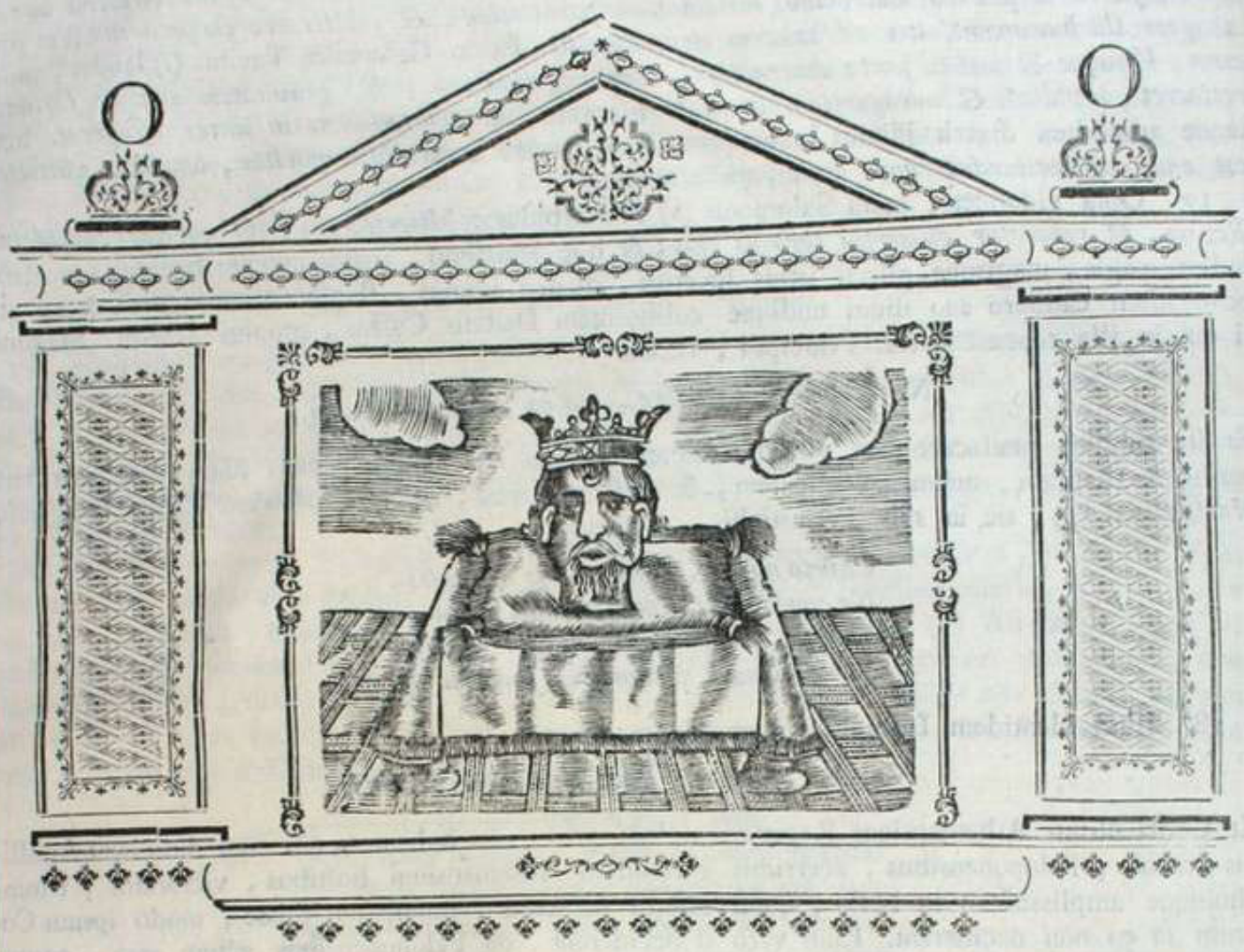
Et Codri ultimi Atheniensium Regis exemplum præ oculis habentes, qui cum didicisset Apollinis oraculo, Peloponensibus, acerrimis eorumdem Atheniensium hostibus, victoriam, triumphumque amplissimum in bello, quod inferre parabant, promissum fuisse, modo ipsum Codrum in eo non occiderent. Eum verò si occiderent, de Peloponensibus actum esse, eosque ab Atheniensibus subigendos; sordidum plebejumque induens sibi amictum, spinarum fascem humeris suscepit, eoque sese in Peloponensium turmas intrusit ; eosque non minus lingua, quàm spinarum aculeis lacerans, id effecit, ut ab illis occideretur, suaque morte populi sui saluti consuluit, quem suo sanguine à Peloponensium servitute liberavit, & ab eodem, in *tanti beneficii memoriam*, pro Deo deinceps habitus fuit. Quam historiam post Ciceronem (*r*), Justinum (*s*), Divum Augustinum (*t*), & alios, luculentius narrat Alfonsus Paleotus (*u*). Addens, in hoc Codro, Christum Servatorem, Salvatoremque nostrum figuratum videri, qui cum Rex etiam esset, ac proinde Candor, & Splendor lucis æternæ, *ut eum Divus Paulus* (*x*) *indigitat*, humanam carnem, & servilem habitum induere voluit, & spinis coronatum, se ultrò morti tradere, ut commendatum sibi gregem à peccatis redimeret. Qua de causa illum, prout & Nos in nostro Principe facimus, *Candelam amoris* appellare sollent plures ex Sanctis Patribus (*y*), quæ semetipsam extinxit, ut Nos illuminaret ; & , ut in Ecclesiastico (*z*) dicitur : *Quasi Stella matutina in medio nebulæ, & quasi Luna in diebus suis*, nobis suo exemplo, & actionibus præluceret. Adde Erasmum *in similibus*, recte docentem : *Quod Sol in cœlo, id Princeps in populo. Sol, oculus mundi, Princeps, oculus multitudinis. Quod animus in homine, id Princeps in civitate : Animus sapit, Corpus obtemperat.*

EM-

(*k*) Senec. *lib.* 1. *de Clem. cap.* 3. Lips. *in Præfat. ad Paneg. Plin.*
(*m*) Tacit. 2. *Annal.*
(*n*) Plin. Jun. *lib.* 8. *epist. ult.*
(*o*) Proberv. 20. 28.
(*p*) Horat. *in Arte Poet.*
(*q*) Nazianz. *in tetrast. pag. mihi.* 217.
(*r*) Lucan. *in Pharsal.*
(*s*) Cicer. 1. *Tusch. in fine, & de Finib. lib.* 5.
(*t*) Justinian. *lib.* 2.
(*u*) D. August. *de Civitate Dei, lib.* 18. *cap.* 19.
(*x*) Paleot. *de stigm. Christi, pag.* 421.
(*y*) D. Paul. *ad Hebr.* 1. 3.
(*z*) S. Patres *apud Coccium & Lorichium in Thesaur. verb. Christus.*
(*a*) Eccles. 50. 6.

EMBLEMA XIII.

OFFICIUM REGIS OFFICIUM CAPITIS.

En Caput: hic Opifex sensus Natura locavit,
Et toto solus corpore tactus inest.
Sic Caput Imperii, Populi cui corpus obedit,
Gustat pro cunctis, inspicit, audit, olet,

COMMENTARIUS.

1 HOC quoque Emblemate, quod prima fronte vulgatum videri poterit, qualis quantaque attentio, & prudentia in Regibus requiratur, non ita vulgariter insinuamus. Neque enim radiatum Caput : ea tantùm affingimus mente, quod Reges, Principesque, quibus Deus Supremus rerum omnium Moderator, & Arbiter, vices suas in terris concessit, & Populorum habenas regendas commissit, eisdem populis præsint, & propter tanti muneris dignitatem, & eminentiam ipsorum *Caput* dicantur, & appellentur, quod frequentissimum est, & vel proverbialiter (*a*), pro omni eo usurpatum, quod est in re quavis præcipuum, sive ad quod unum reliqua omnia conferuntur. Quo etiam in sensu passim in Sacra Pagina (*b*) David, & alii Reges in Caput gentium constitui dicuntur.

2 Sed illud præcipuè donatare intendimus, quòd quemadmodum Supremus Artifex Deus, humani corporis apicem Caput constituit, & in eo, quia reliquis membris dominaturum erat, sensuum sedem, & nervos colocavit, ex quibus ceteri vitam capiunt, unde Varro (*c*), & alii (*d*) ejusdem nominis etymologia deducunt, & Plato in Timæo illud *Divinissimum*; D. Ambrosius, *Imperialem Aulam* appellat; Pierius Valerianus (*e*) *Deum*; Pineda Noster (*f*), *Symbolam Sa-*

(*a*) Erasm. *in Adag.* Caput est, *pag. mihi* 10. & 11.
(*b*) Deut. 28. 44. Reg. 2. 22. 44. Psalm. 17. 44. Constitue me in Caput gentium.
(*c*) M. Varro *de ling. Lat. Fung. in Etym. verb.* Caput.
(*d*) Lactant. *de opificio Dei*, *cap.* 12.
(*e*) Pierius *in Hierog. lib.* 32. *cap.* 2. *fol. mihi* 225.
(*f*) Pineda *in Eccles. pag.* 242.

Sapientiæ. Veteresque cum singulis corporis partibus singulos præficerent Deos, & proinde genua misericordiæ, dextram Fidei, frontem genio, aures memoriæ, supercilia Junoni, oculos Cupidini, renes & inguina Veneri, pectus Neptuno, talos & plantas Thetidi, pedes Mercurio, dorsum Plutoni, consecrarent, solum Caput Jovi Optimo Maximo sacrarunt, qui, sicut Caput, nervorum sensuumque principium est, ita & ipse vitæ auctor, & motus omnium rerum esse credebatur, quæ omnia comprehendens Poëta Nuperus (*g*) scitissimè dixit:

In capite est ratio, & rationis quinque ministri,
Divinum in reliquo corpore penè nihil est.

3 Pari quoque ratione, qui in mixto Reipublicæ corpore ceteris gentibus, tamquam membris, imperaturus præficitur, humani capitis instar, illis vitam impendere, sensibus omnibus vigere, pro omnibus ac præ omnibus videre, audire, olere, dolere, gustare, sentire, palpare, & denique totius corporis Rector vigilantissimus esse debeat.

4 Quam similitudinem novissimè Petrus Matthæus (*h*), P. Joannes à Sancta Maria (*i*), Marcus Antonius Petilius (*k*), & alii tetigisse videntur: & ante eos Seneca (*l*) in loco, quem statim adducam, & D. Bernardus (*m*), dum inquit, quòd, quam habet rationem cœlum ad reliquum Mundum, eam & Rex ad Rempublicam habere debet. Quod, idem valet, ac si diceret, eamdem rationem habere debere, quam Caput ad corpus, ut Artemidorus Daldianus (*n*) docuit, Platonicorum (*o*), ut apparet, sententiam sequutus, qui tradunt, humanum caput ad mundani orbis similitudinem compactum, in eoque duos animæ divinos circuitus interlocatos, esseque membrum divinissimum, ac reliquorum omninò Princeps: reliqua, ut cabiti serviant, adjuncta.

5 Ægidius (*p*) etiam Romanus ita eidem similitudini hæret, ut omnia pessum ire in Republica tradat, si ejus Caput, & animus talis non sit, ut reliquo corpori dominari valeat. Ejus verba sic habent: *Quia Principis officium ac munus est, ita Regnum gubernare ac præsidere, sicut corpori præsidet animus. Qui autem sic se gerit, ut in ipso animus taceat, corpus autem principetur, præstantissimo optimæ administrationis exemplari caret, & tyrannidis exemplum præsto habet: nam corporis in animum Principatus Tyrannis est, atque Tyrannidis exemplar.* Qua in doctrina, illam Senecæ (*q*) sequutus videtur, quæ ostendit, *Animo hominis incolumi, cetera hominis in officio manere, parere, obtemperare, si ille vacillat, nutare omnia.*

6 Sed audi precor Marsilium Ficinum (*r*), qui magis adhuc aperte, & ad nostri Emblematis mentem, totum hoc Capitis humani, & Reipublicæ officium, excellentiæque, quam requirit, rationem, sic eleganter exponit: *Cum omnes homines, & specie sint æquales, & arbitrio liberi, iniquissimo nimirum animo servitutem ferunt, nisi fortè qui dominantur, quantum inferiores excedunt sublimitate, tantum eisdem æquentur humilitate, ac longe magis Sapientia, quàm fortuna excellere videantur. Natura membris capite inferioribus solam dedit tangendi potentiam: solum verò caput omnium sensuum turibus exornabit. Qua quidem in re homines admonuisse videntur, qui ceteris tamquam caput præsse conantur, tantum sapientia reliquos superare debere, quantum caput ipsum sensu membra omnia superat.*

7 Et aliis relictis, quæ facilè esset in ejusdem similitudinis comprobationem congerere, quoniam qui cum Regibus loquimur, documentis aliorum Regum magis ipsorum animos accendemus; præstat eisdem Alfonsi Regis Nostri X. verba proponere, qui in suis septem partis legibus (*s*), non contentus sæpè sæpius hac similitudine uti, in quadam scitissimè exprimit, quibus de causis Reges sui Regni *Caput* dicantur. In alia (*t*), postquam ex Sanctorum Patrum auctoritate deduxit, Regem populi sui Cor, & Animam esse, ex quibus reliquis membris motus, atque operatio, & vita contigit, ac proinde eidem parere & opitulari debere, hæc statim verba subnectit: E *naturalmente digeron los Sabios, que el Rei es cabeza del Reino; que asi como de la Cabeza nacen los sentidos del cuerpo, bien asi por el mandamiento del Rei, que es Señor, i Cabeza de todos los del Reino, se deben mandar, i guiar, i aver un acuerdo con él para le obedecer, i amparar, è guiar, è acrecentar el Reino, onde él es el Alma, i Cabeza, i ellos los miembros, &c.*

8 Et rursus in alia (*u*), non minus ad rem nostram aptè, sic habet: *Semejanza mui con razon pusieron los Sabios en dos maneras al Rei sobre su pueblo: la una á la cabeza del ome, onde-*

(*g*) Joann. Ovenus. *in Epig. pag. mihi* 113.
(*h*) Petr. Matth. *in narrat. 1. part.*
(*i*) Sancta Maria *de Repub. Christ. cap. 4. ex pag.* 35.
(*k*) Petil. *de mun. Princ. lib. 2. cap. 1. col. 1.* Saavedra *ex pag.* 130.
(*l*) Senec. *lib. 1. de Clem. cap. 4.*
(*m*) D. Bern. *de consid. ad Eug. lib. 1.*
(*n*) Artemid. *de som. interp. lib. 2. cap.* 38.
(*o*) Platonici *ap.* Pier. *ubi sup.*
(*p*) Ægid. *de Princ. lib. 1. 2. part.*
(*q*) Senec. *epist.* 114.
(*r*) Ficin. ad Tim. Platon. *apud* Canonh. *in Apb. Polit. 1. tom. pag.* 451.
(*s*) L. 9. *tit.* 13. *part.* 2.
(*t*) L. 5. *tit.* 1. *part.* 2.
(*u*) L. 62. *quæ est ult. tit.* 13. *part.* 2.

de nacen los sentidos: la otra al Corazon, do es el anima de la vida. Ca asi como los sentidos de la Cabeza se mandan todos los miembros del Cuerpo; otrosi todos los del Reino se mandan, é se guian por el seso del Rei, é por eso es llamado Cabeza del pueblo. *Otrosi, como el Corazon está en medio del cuerpo, para dar vida igualmente á todos los miembros dél, asi puso Dios al Rei en medio del pueblo, para dar egualdad, è justicia á todos comunalmente, porque puedan vivir en paz. E por esta razon le pusieron este nombre los Antiguos,* Anima, é Corazon del pueblo: *é bien asi como todos los miembros del cuerpo guardan, é defienden á estos dos, otrosi el Pueblo es tenudo de guardar, i de defender al Rei, que es puesto á semejanza de ellos, demás que es Señor natural, &c.*

9 Quas leges, licèt earum Glossographi (*x*) parum, ut nihil illustrent, Hieronymus tamen Zevallus (*y*), ipsarum mentionem faciens, dixit, ob celsitudinem etiam, Capiti in totum corpus Principatum concedi, indeque item Regibus assimilari, & dominationis symbolum & indicium esse, (quod & Pierius Valerianus (*z*) observat). Et quia quemadmodum caput oculis constat, sic Rex populo prospicere debeat, scireque, quòd in se est, obtutu res occultas præ ceteris rimari; Aquilæ Regiæ similis, quæ cum in aërem referatur, pisces in profundo maris introspicit.

10 Sed melius, ad easdem leges veluti respiciens D. Thomas (*a*), sic habet: *Hoc igitur officium Rex se suscepisse cognoscat, ut sit in Regno, sicut in corpore anima, & sicut Deus in mundo: quæ si diligenter recogitet, ex altero in eo justitiæ zelus accenditur, dum considerat se ad hoc positum, ut loco Dei judicium in Regno exerceat: ex altero verò mansuetudinis, & clementiæ lenitatem acquirat, dum reputat, singulos, qui suo subsunt regimini, sicut propria membra.*

11 Noster quoque Joannes Pineda (*b*), lectu dignissimus, illud Jobi exponens, quo dixit: *Oculus fui cæco, & pes claudo*, valdè ad rem nostram subnotat, Principes in Scripturis, habere nomen ab elevando, non tam quòd ipsi elevati sint, portenturque sublimes in humeris aliorum, quam quòd ipsi elevent, portentque aliorum onera super se, & licèt caput sint, ac suprema Reipublicæ pars, ita tamen debeant intendere in singulorum, etiam abjectissimorum popularium commoda, ut etiam oculi sint, atque pedes, ceteraque membra Reipublicæ necessaria. Non enim tantum loci, & sedis præcellentis honorem habet Caput in humano corpore, sui honoris gratia, sed potius propter totius corporis utilitatem, & usum, ut melius influxum suum, atque vim derivare inde possit in universas totius corporis partes. Quare ita Princeps est caput, ut sit cor Reipublicæ, manus, pedes, qui totum Reipublicæ pondus sustineant, & circumferant. Et rursus (*c*) de domus contignatione cum Ecclesiaste pertractans, non minus benè considerat, quod licèt in ædificiis lapideis, fundamentum infimum ea firma, & stabilia reddere soleat: in Republica tamen, tectum, & pars Regni suprema, inferiora omnia protegit, & suo complexu continet; hæc enim nituntur tecto, & contignationi. Et quamquam Principes suam etiam fundamenti rationem obtineant, & orbem portare dicantur, quippè iidem qui sunt Capita populorum, sint etiam & pedes. Qua tamen parte tectis propter summitatem assimilantur, ad eos spectat reliqua Regni sarta, ac tecta tueri sedulòque dispicere, & inquirere, num tigna domus integra sint, & ponderi, cui deserviunt, sufficiant.

12 Sed ut Emblematis nostri, & dictarum legum singulas partes magis illustremus, quod in eis de Principatu Capitis dicitur, propter sensuum omnium sedem innibi à natura locatam, ad Sapientiam & Prudentiam pertinet, quæ in Principe, Reipublicæ quoque Capite, desideratur. Deus quippè, ut ille dixit:

Hanc summa capitis fundavit in arce
Mandatricem operum, prospectricemque laborum.

Cunctorumque saluti, in ita edito loco constituit, ne cupido, luxuria, atque appetitus, & alia vitia, quæ in corpore infernas abdominis partes tenent, publicam in ipsa, & cum ipsa, utilitatem perturbent.

13 Estque adeo in quolibet homine, sed præcipuè in Moderatore aliorum hominum necessaria, ut Homerus ab Homobono (*d*) relatus, eam *ceterarum virtutum aurigam* faciat; Seneca (*e*), ejus originem à cœlo deducat, & ita magnificet, & ipsam vocare audeat: *Partem in homine Divini Spiritus mersam.* Divus Augustinus (*f*): *Aspectum mentis, qui bonum malumque*

(*x*) Montal. & Greg. Lopez.
(*y*) Zevall. *de violent. gloss.* 18. *num.* 60. & 61.
(*z*) Pier. *sup. fol.* 225. 6.
(*a*) D. Thom. *de Regim. Princ.*
(*b*) Pineda *in Job cap.* 29. *vers.* 15. *num.* 4. *pag.* 537.
(*c*) Idem Pineda *in Eccles. cap.* 10. *vers.* 17. *pag.* 1036.
(*d*) Homob. *de stat. hom. pag.* 103.
(*e*) Senec. *in lib. de spirit. & anim.*
(*f*) D. Aug. *lib.* 83. *q.*

que descernit, virtutes eligit, Deum diligit, & cognitionem rerum appetendarum, & fugiendarum. Divus Gregorius (g): *Amorem sagaciter eligentem ea, quibus adjuvatur, ab eis, quibus impeditur.* Divus Thomas (b): *Rectam rationem rerum agendarum, cujus præscripto omnes aliæ virtutes in suis actibus continentur.* Et alia lex (i) nostra partitæ: *Cordura es la primera de las otras quatro virtudes, que diximos en la tercera lei ante de esta, que ha el Rei mucho menester para vivir en este mundo bien derechamente. Ca esta face ver las causas, é juzgarlas ciertamente segun son, é pueden ser, é obrar en ellas como debe, é non rebatosamente.*

14 Unde Aristoteles (k) meritò docuit, Prudentiam esse propriam Principum virtutem, & solidum mentis nostræ ædificium, ea, & temperantia, fortitudine, ac justitia contineri. Et non minùs rectè Clytarchus dixisse narratur, quòd *Regem Prudentia, non diadema efficit, mens enim est quæ imperat.* Xenophon (l) quoque, Reges ac Principes illos dicebat esse, non qui Sceptra tenerent, vel à quibusvis essent delecti, vel sorte, vi, aut fraudibus eò pervenissent; sed quotquot imperandi periti essent.

15 Et apud Plutarchum (m) legimus, quòd cum quidam reprendendi animo Iphicratem interrogasset, quis esset? Cum neque arma, neque arcum, neque cetras ferentium in ordine censeretur. Respondit, eum se esse, qui hisce omnibus imperaret. Sic sentiens, pulchrius esse bonum præstare Ducem, quàm quemvis militem, & Imperatorem hac virtute præditum esse oportere, qua sine, reliqua quæ hominibus pretiosa, pulchra, jucunda, laudabilia, utiliavè videntur, innutilia, damnosa, steriliaque sunt; & molestiam potius quàm laudem, vel gloriam possidentibus allatura.

16 Eaque propter Aurelius Victor (n), duo esse dixit, quæ ab egregiis Principibus expectentur; domi sanctitatem, in armis fortitudinem: utrobique autem Prudentiam, quæ aliarum directio est. Et inde Trajanum commendat, qui, quasi temperamento quodam, has virtutes miscuisse videretur, nisi qui cibo, vinoque paullulum deditus erat. Et non minùs verè Juvenalis (o), nullum nomen abesse inquit, si Prudentia in nobis, & præsertim in Principibus, adsit. Quam in eisdem multum requirens Hermannus Kirchenerus (p), valdè dolet in paucissimis reperiri, & Marcus Prætorius (q) sic illius effectus describit, & quàm sit Regnantibus necessaria concludit:

Ut procul è specula, summa vel turre, ruentem
In patrias violenter opes, vigil aspicit hostem,
Venturasque cavet clades, & publica damna:
Sic ego prospicio casus longè ante futuros,
Multaque maturè discrimina, multa pericla,
Consiliis averto bonis, & mente sagaci
Dirigo magnarum perplexa negotia rerum.
Ergo age qui populi fasces, & Sceptra gubernas,
Huc ades, & nostris faciles da vocibus aures.

17 Et ut omittam Joannem Idenium (r), Antonium Bergam (s), & alios (t), qui de Prudentiæ necessitate in Reipublicæ Capitibus latissimè perorarunt, videndum præ omnibus moneo. Ægidium (u) Romanum, qui pluribus Principes instruit, quomodo Prudentes evadere possint, quantumque ac quare in hac virtute paranda debeant insudare. Et Andreæam Gaillium (x) qui magis adhuc scopum nostri Emblematis feriens, non solùm unum caput, vel unius capitis sensus, sed plura, & plures in Principibus, Jani instar, desiderat, sic inquiens: *Advigilare igitur, & gemina fronte debet esse bonus Princeps, instar Jani antiquissimi Italiæ Regis, ut præterita noscat, & futura prospiciat. Hæc enim ad Principis prudentiam, solertiamque pertinet: nam ex præteritis, & præsentibus futura metienda sunt, & in minimis vigilandum, ne paulatim incidamus in maxima incommoda, quia res initio pusillæ, crescunt in majus. Unde proverbio dicitur*, Minutulam pluviam imbrem facere; *ad quod pulchrè alludit Plautus in Menæchmis, Nunc in te cadunt folia, post cadent arbores.*

(g) D. Greg. *in lib. de morib. Eccles.*
(b) D. Thom. 2. 2. q. 47. art. 6.
(i) L. 8. tit. 5. part. 2.
(k) Aristot. 3. Polit. cap. 7. ornat. pluribus Menoch. de arbit. casu 426.
(l) Xenoph. *in Cyripæd.*
(m) Plutar. *in Apot. & Lycosth. pag.* 232.
(n) Aurel. Victor *in Epit. Imperat. cap.* 13. *de Trajano.*
(o) Juven. *satyr.* 10.
(p) Kirchener. *de offic. & dignit. Cancell. lib.* 1. *capit.* 13.
(q) M. Prætor. *in carmin. de Prud.*
(r) Idem *de virtut. bon. Princip. cap.* 2.
(s) Berg. *in prælect. de prud. Princ. necer.*
(t) Ossor. *de Reg. inst. & in lib. de Sapien.*
(u) Ægidium *de Regimin. princip.* 2. *partis lib.* 1. *capit.* 9.
(x) Andreæas Gail. *de pace public. lib.* 1. *capit.* 3. *numer.* 11.

18 Quo loco citare potuit nobile illud Alciati (*y*) Emblema, quod sub Jani bifrontis figura in Prudentiæ symbolum fecit, sic inquiens :

Jane bifrons, qui jam transacta, futuraque calles,
Quique retro sannas, sicut & ante, vides :
Te tot cur oculis ; cur fingunt vultibus ? an quòd
Circunspectum hominem forma fuisse docet ?

Ubi benè Claudius Minoes ex Macrobio (z) addit, hunc certè Regis optimi Typum esse, qui cum ceteris præsit, debet etiam prudentia, aliisque virtutibus ceteros (ut & jam Nos suprà diximus) antecedere, &, *ut Plautus* (*a*) *ait*, etiam in occipitio oculos habere. Neque alia ratione Ægyptios oculum in Sceptro Regio in suis Hieroglyphicis designasse (*b*), quàm ut in Principibus, summisque Regibus, maximè Prudentiam, tamquam Reipublicæ vigilantem, & prospicientem oculum esse, significarent. Et quod Sol in cœlo, qui oculus mundi dicitur, id Princeps in populo præstaret, & multitudinis oculus esset.

19 Quod adeò verum est (*c*), ut ubi Caput his sensibus, hacve prudentia viget, & concreditum sibi munus perfectè, ut oportet, exercet, populis tactus dumtaxat remaneat, ut in nostro Emblemate addimus, hoc est, parendi, & exequendi imperata necessitas ; neque expediens cordatis viris censeatur ; ut multum is de suo judicio, consiliovè præsumat. Eaque propter Spartani, *teste* (*d*) *Plutarcho*, literas ad usum tantùm discebant, reliqua omnis disciplina erat, ut populi benè pararent, & in pugna vincerent. In idemque respiciens Tacitus (*e*): *Unum esse*, docuit, *Reipublicæ Corpus*, *atque unius animo regendum*. Et Salustius (*f*) : *Patres valere decet consilio*, *populo supervacanea calliditas est.*

20 Et cum, vel Dione (*g*) docente, Natura duas res, easdemque salutares, humano generi comparaverit, ut alii cum imperio essent, alii ei subjicerentur, nihilque sit, quæ citra hæc vel minimo queat spatio perdurare ; jam apparet, quanta erit in Republica perturbatio, si membra capiti non obediant, sed potius capitis officium usurpare conentur, sic ipsum, seque ipsa, pariter pessumdantes, non secus, atque in humano contingeret corpore, si vel à suo capite discederent membra, vel ipsa inter se præscriptas sibi à Natura functiones non observarent, ut præclaro illo, satisque vulgato Apologo ventris, & reliquorum membrorum, docuit Menenius Agrippa, plebem à Patribus discedentem, ejus vi in concordiam reducens, ut latius, post Livium (*h*), & alii (*i*) plures Scriptores recensent, totam Politicam in eo contineri dicentes.

21 Et alio, non ita obvio, & ad rem nostram magis spectante, Plutarchus (*k*), de dracone, cujus fabula refert, dissidentem à capite caudam, vicissim postulavisse, ducere, neque perpetuò illud sequi. Accepto ducatu, cum ipsam vexatam fuisse, quòd stultè iter instituerat ; tum caput lacerasse, quòd membra cæca & surda sequi cogeretur contra naturam : *Idemque cernimus* (subdit) *multis*, *qui Rempublicam gesserunt populariter*, *accidisse* ; *cum enim multitudini temere jactanti addixissent se*, *neque revocare post*, *neque sistere potuerunt confusionem.*

22 Et certè, semper hæc, & alia damna suboriri, si schisma in Politico Reipublicæ corpore interveniat, optimè noster M. Marquez (*l*) scriptum reliquit, inter alia Divi Pauli (*m*) locum expendens, quo monet : *Ut non sit schisma in corpore*, *sed id ipsum pro invicem solicita sint membra.* Et quemadmodum omnes benè facient omnia, si is, qui imperat, rectè imperet, ut Populum Romanum Imperatori Alexandro Severo respondisse Xiphilinus (*n*) commemorat: *Omnes rectè faciunt omnia*, *qui tu rectè imperas.* Sic ex adverso, secundùm Hieronymum Ossorium (*o*), si in Republica quilibet suum gradum non servat, officiumvè non facit, nihil rectè, nihilque ornatè fieri potest, sed omnia perturbari, & commisceri necesse est.

23 *Tunc quippè* (juxta Divi Thomæ (*p*) doctrinam) *est perfecta Civium Congregatio*, *quando quilibet in suo statu debitam habet dispositionem*, *& operationem: sic enim ædificium est stabile*, *quando partes ejus sunt benè sitæ. Sic de Politia contingit*, *quæ firmitatem habet*, *& perpetuitatem*, *quando*

(*y*) Alciat. *Emblem.* 18.
(*z*) Macrob. 1. *Saturn. cap.* 7.
(*a*) Plaut. *in Aulularia.*
(*b*) Horus Apoll. *in Hierogl.*
(*c*) Saaved. *post alios*, *in Id. Polit. pag.* 497.
(*d*) Plutarc. *in Apoph. Lacon.*
(*e*) Tacit. 1. *Annal.*
(*f*) Sallust. *in Catilin.*
(*g*) Dio *lib.* 41.
(*h*) Livius *lib.* 2.
(*i*) Senec. *de ira*, *lib.* 2. Halicarn. *lib.* 6. & alii *apud Me in* 2. *tom. de Ind. gubern. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 78. *& seqq.* Canone. *in Aphor. Polit.* 1. *tom. pag.* 181. Delr. *in Adag. sacr.* 2. *tom. pag.* 397.
(*k*) Plut. *in vita Agis*, & Cleom. *in princ.*
(*l*) Marq. *in Gubern. Christ.* 1. *part. pag.* 173.
(*m*) D. Paul. 1. *ad Corint.* 12. 25.
(*n*) Xiphil. *in Alexand. Severo.*
(*o*) Ossor. *lib.* 1. *de Reg. instit.*
(*p*) D. Thom. *lib.* 4. *de Regim. Princip. cap.* 23.

unusquisque in suo gradu, sive officialis sit, sive subditus, debitè operantur, ut suæ conditionis requirit actio, &c.

24 Quod Divo Thoma non citato, Joannes Saresberiensis (*q*) his etiam verbis non inelegantius expressit: *Tunc etenim totum Reipublicæ Corpus roboris sui integritate vigebit, tunc optimæ compositionis specie venustabitur, & elegantis pulchritudinis decorem induet, si singula locum teneant sortita decenter. Si fuerit officiorum non confusio, sed distributio. Hoc ita, si optimam vivendi ducem naturam sequimur. Sed nunc, quod Medicorum est promittunt fabri, Medici fabrilia tractant, & officium Præsidendi à venatoribus, & humilioribus officiis, aut etiam maleficis mutuatur; & privatorum temeritas, aut disciplinæ ignorantia, se audet publicis officiis immiscere.*

25 Denique, quod in nostro Emblemate pingimus, & relatæ Nostrarum Partitarum leges prolixius enarrant, de mixti Corporis Regni cum suo Rege, ac Capite unione, & qualiter, ad imitationem humani, unum corpus constituant, & se inter se mutuis officiis & auxiliis juvare debeant, non minùs certum, quàm apertum est, & à Politicis omnibus ita passim probatum, & illustratum, ut supervacanei laboris censeri possit, in eo retractando verba consumere. Sed adhuc illa Senecæ (*r*) omitti non possunt, quibus tunc, tam Romani Imperii, quam aliorum ruinam minatur: *Quando ab hac unitate discesserint, Populusque impositos sibi à suo capite frenos abruperit, vel aliquo casu discussos, reponi sibi passus non erit. Hæc unitas & hic maximi Imperii contextus, in partes multas dissiliet: idemque huic urbi dominandi finis erit, qui & parendi fuerit. Ideò Principes, Regesque, & quocumque alio nomine sunt tutores status publici, non est mirum amari, ultra privatas etiam necessitudines. Nam si sanis hominibus publica privatis potiora sunt, sequitur utique, quod rarior sit, in quem se Respublica convertit. Olim enim ita se induit Reipublicæ Cæsar, ut diduci alterum non possit, sine utriusque pernicie, nam ut illi viribus opus est, ita huic capite. Ille enim est vinculum per quod Respublica cohæret, spiritus vitalis, quem hæc tot millia trahunt, nihil ipsa per se futura, nisi onus & præda, si mens illa Imperii subtrahatur.*

Sic Virgilius (*s*):

———Rege incolumi mens omnibus una
Amisso rupere Fidem.

26 Petrus etiam Andræas Canonherius (*t*), eamdem similitudinem premens, inquit, quòd sicut in corpore humano partes sunt sibi mutuo auxilio, ac in primis caput protegunt, ac defendunt, quia ab eo singularum salus dependet: sic in Republica cives Magistratuum ac Principum defensionem capere debent, & carmina hæc ex quodam incerto Poëta subponit:

Est corpus, quod in his viget inviolabile terris:
Robore membra valent, consilioque Caput.
Poscit opem pia membra Caput, nec membra recusant:
Mutuus hic demum consolidatur Amor.
Fit, fieri longo nequit ut quod tempore tandem,
Cur? Capitis curam nam Deus ipse gerit.
Quam benè dum Caput est salvum, salva omnia membra;
Ergo ut vivatis, membra fovete Caput.

27 Et potuit etiam adducere elegantius adhuc Epigramma Piissimi ac eruditissimi Thomæ Mori (*u*), qui de eodem argumento agens, sic habet.

Totum est unus Homo Regnum, idque cohæret amore,
Rex Caput est; Populus cetera membra facit.
Rex quot habet cives (dolet ergo perdere quemquam)
Tot numerat partes Corporis ipse sui:
Exponit populus sese pro Rege, putatque
Quilibet hunc proprii Corporis esse Caput.

28 Atque hinc est, ut Bonus Princeps non solùm subditorum calamitatem solari, sed illam, quoad fieri possit auferre, ac resarcire debeat, & Alexandri Severi Imperatoris (*x*) celebrem illam legem sequutus: *Non minus in cura, eorum, qui reguntur, libertatem & utili-*

(*q*) Sarisberiens. *in Policrat. lib.* 1. *cap.* 3. *& lib.* 5. *capit.* 2. *& seqq.*
(*r*) Senec. *lib.* 1. *de Clem. cap.* 4.
(*s*) Virg. 4. *Georg. loquens de Apibus.*
(*t*) Canonh. *in Aphor. Polit.* 1. *tom. pag.* 213.
(*u*) Morus *in Epigr. pag. mihi* 212.
(*x*) Alex. Sever. Imper. *in l. non tantum* 25. *C. de appellat. quam è Græco traduxit* Alciat. *lib.* 1. *disputt. c.* 16.

litatem, quàm obedientiam, & benevolentiam habere. Eosdem ipsos tamquam Caput totis sensibus, totis nervis, ac consiliis juvans, regens, ac dirigens, & Christi exemplo, in illorum doloribus, & languoribus Chirurgum ac Medicum agens, qui, ut Divus Chysostomus (*y*) inquit: *Pro natura melior quidem, quam quivis Medicus, curator erat hominum mancorum, ac membris captorum: nam quæ arte corrigi nequibant, solatio ipsa ac mira providentia usus, recreabat, siquidem, nec claudicationem, nec cæcitatem illi ipsi sentiebant: tanta in eos hujus cura, & studium existebat, ut calamitatem ipsam minimè viderentur experti. Nostræ autem ætatis homines, videntes etiam cæcos faciunt.*

29 Quemadmodum alia ex parte Populus ipse, in suo Principe amando, protegendo, obediendo, & modis omnibus inserviendo, nullum studium, nullumque officium omittere debet. Hoc enim pacto, *ut rectè Marcus Antonius Petilius* (*z*) *animadvertit*, illud Salomonis (*a*) implebitur, dum in unius hominis sapientia, totius civitatis sapientiam, & salutem positam dixit. Et hoc nodo (quem ipse Petilius Gordianum, seu Herculanum fuisse inquit, & à Rege Nostro Ferdinando Catholico in hunc sensum pro symbolo, aut insigni gestatum) omnis Reiputblicæ nexus, fœlixque & durabilis status continetur, ac conservatur, dum sic Princeps Regnum, & Regnum Principi; Caput membris, membraque Capiti, mutuis officiis, & auxiliis se invicem vincunt, ac vinciunt, & alii aliis opitulantur, ut veluti insolubile, ac difficile judicatum sit, quis cui plus præstet, aut debeat, ut Græco quondam illo Epigrammate notabatur, de Claudo, humeris cæci gestato, dum ille hunc suis oculis dirigebat, & hic illum sanis pedibus commodabat. Ex quo Alciatus (*b*) sub lemate, *Mutuum auxilium*, hoc Emblema formavit:

Loripidem sublatum humeris fert lumine cæcus,
Et socii hæc oculis munera retribuit:
Quo caret alteruter, concors sic præstat uterque,
Et socii hæc oculis munera retribuit.

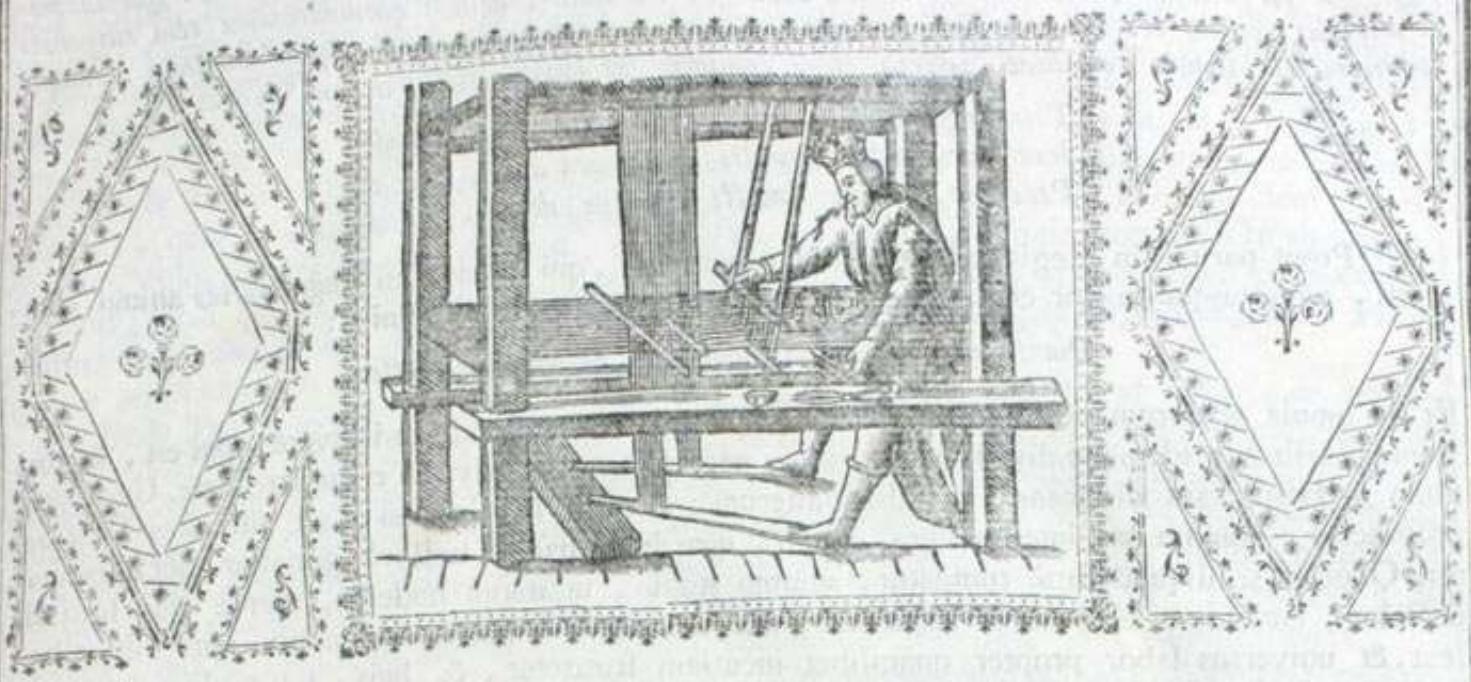
30 Ex quibus & aliis Marquez noster concludit: *Que es menester que Rei, i Reino se traigan en ombros.* Et in idem tendens Divus Chrysostomus (*c*) addit, ex eodem Capitis officio, quod in Rege agnoscimus dimanare, ut quemadmodum solum caput reliquorum artuum plagas luget, ita Rex, caput gentium, pro ærumnis, & calamitatibus subditorum sibi hominum, torqueatur, misereatur, & lachrymetur, ut & Divus Paulus (*d*) se pro suis discipuiis, & Ecclesiis, quarum Caput erat, fecisse testatur; & Cassiodorus (*e*) de suo Theodorico passim prædicare conspicitur. Quibus addo colophonem ex Seneca (*f*), qui idem officium Capitis, non minùs scitè, his verbis expressit: *A capite bona valetudo: inde omnia vegeta sunt, atque erecta, aut languore demissa, prout animus eorum viget, aut marcescit. Et erunt cives, erunt socii, digni hac bonitate, & in totum orbem recti mores revertentur.*

EM-

(*y*) D. Chrysost. *super Job. cap.* 29.
(*z*) Petil. *de mun. Princ. lib.* 4. *cap.* 3.
(*a*) Eccles. 9. 15.
(*b*) Alciat. *Emblem.* 160.
(*c*) D. Chrisost. *epist.* 29. *ad Roman.* Euseb. *in Theop. pag.* 551.
(*d*) D. Paul. 2. *Cor.* 11. 29.
(*e*) Casiod. *lib.* 6. *epist.* 24. *& lib.* 10. *epist.* 17.
(*f*) Senec. *de Clem. lib.* 2. *cap.* 2.

EMBLEMA XIV.

VITA REGUM, QUASI TEXENTIS.

Stamina cur Celsæ dabimus texenda Coronæ,
Cur Regis manibus stamen secernit arundo?
Expediunt radios digiti, pedibusque citatum
Ardet opus, doctosque movet per fila lacertos.
Rex deamet Texentis opus, Regnoque regendo
Brachia, mens, oculus vigilent, quando omnia lustrant.

COMMENTARIUS.

1 NEndi, texendique artem Palladem, alio nomine *Minervam* dictam, instituisse, vel ex Fastis Ovidii (*a*) discere possumus, ubi ait:

Pallade placata lanam mollire puellæ
Discant, & plenas exonerare colos.
Illa etiam stantes radio percurrere telas
Erudit, & rarum pectine densat opus.

Quæ, cum etiam *Armorum*, & *Literarum Dea* nuncupetur, nemo mirabitur, si ut has, illam quoque artem Regibus applicemus.

2 Præsertim cum textoria operatio, ac simul telæ præcisio, non semel in Sacris Literis vitæ hominis, brevitatique ejus assimiletur; sic enim apud Isaiam (*b*) legimus: *Præcisa est velut à texente vita mea, &c.* & apud Jobum (*c*): *Dies mei velocius transierunt, quàm à texente tela succiditur, & consumpti sunt absque ulla spe.* Et appositè quidem, nam fila, quibus vita hominum texitur, torquent, nent, & præscindunt tres ille Parcæ, quas hac de causa Apulejus (*d*), *Textrices*, Alii *Sorores lanificas*, *Deasque fatales* appellarunt, humanæ vitæ stamina dispensantes; ut latè Lilius Giraldus (*e*) & Natalis Comes (*f*) ostendunt.

3 Nos, nostro hoc Emblemate, Reges Textoribus similes facimus, non tam ob jus vitæ, & necis, quod Parcarum instar in subditos habent, quàm ad Apohthegma Christianissimi Galliarum Regis Henrici IV. respectum habentes, qui, *ut Petrus Matthæus* (*g*) *in suis narrationibus refert*, sæpius dicere solebat, Regis vitam, & officium, ejusdem esse conditionis cum vita, & officio Texentis, quoniam uterque in ministerio sive opere suo, quòd valdè est laboriosum, nimis attentus, & assiduus esse debet, utpotè quod omnem omninò hominem desideret. Simul quippè Texenti brachiis, & pedibus operandum est, oculis ad telam intendendum

(*a*) Ovid. 3. *Fast.*
(*b*) Isaiæ 38. 12.
(*c*) Job 7. 6.
(*d*) Apulej. *in Asin. aureo, lib.* 6.
(*e*) Giral. *de Diis gen. syntag.* 1.
(*f*) Nat. Cames *in Mitholog. pag.* 207. *& reqq.*
(*g*) Pet. Matth. *in narrat.* 1. *par. pag. mihi* 65. & 66.

dum, totaque animi contentione de tot filis uno, eodemque tempore curandum, unus enim rumpitur, alter alibi hæret, seu implicatur, & si forcipe utens, eamdem fortè transversam agas, totam telam, quam fueras orsus, dissolves, & inutilem reddes.

4 Quod post Possidonium describens Seneca (*b*), curare debere Textorem ait: *Quemadmodum alia torqueantur fila, alia ex molli, solutoque ducantur: deinde quemadmodum tela suspensis ponderibus rectum stamen extendat, quemadmodum subtegmen insertum, quod duritiam utrimque comprimentis tramæ remolliat, sparta coire cogantur & jungi, quia*, ut ait Ovidus (*i*):

Tela jugo juncta est, stamen secernit arundo
Inseritur medium radiis subtegmen acutis,
Percusso feriunt insecti pectine dentes.

5 Prout pariter in Regis vita munereque contingit, qui omnes sui Regni partes animo complecti, omnibusque auctor esse debet, ut alibi dixit Statius (*k*) Papinius:

Omnia namque animo complexus, & omnibus Auctor.

Et in omnia oculorum aciem dirigere, simulque manus, ac pedes admovere opus est, & tota mente pluribus, eisdemque divisis emergentium negotiorum filis, divisim etiam intendere. Unum puta filum in Hispaniam diducens, in Italiam alterum: alterum in Galliam, aut ulteriores Indiarum provincias, non omissa interim cura eorum, quæ domi pace, bellovè geruntur, aut disponuntur. Quorum si aliquod fortè rumpatur, summo studio, ut statim nodetur, altervè ejus loco adnectatur, curandum est, ne si secus fiat, vel tota tela rumpatur, vel minùs aptè sibi cohœreat, & universus labor propter quamlibet incuriam frustretur, & finis, tot mediis, curisque exoptatus, consequi nequeat. Exemplo Virgiliani (*l*) Palinuri, qui in mari, non de die solùm gubernabat, sed ipsa nocte:

——— Clavumque affixus, & hærens,
Numquam amittebat, oculosque sub astra tenebat.

6 Quarum sanè rerum multiplicatam, & sæpè implicatam solicitudinem, in suo Jove, licèt satiricè, aut ironicè pungit Lucianus (*m*), uno in loco dicens, qualiter nunc Eqüestrum Thracum terram aspiciat: nunc autem rursus ad Myssorum terram oculos deflectat; rursusque ad res Romanorum seorsim aspiciat, & statim in Persas sese convertat. Et in alio, quomodo det vota proponentibus, jurantibus aut fœdera ferientibus, operam; quomodo de auguriis ac divinationibus audiat, fumumque & orationes sacrificantium, remque divinam facientium, accipiat: rursumque omissis his, ventis & horis mandet, quæ facere debeant: *Hodie apud Scythas pluito, apud Lybes fulgurato, apud Græcos ningito. Ac Tu, Borea, spira in Lydia. Tu, Note, quiesce: Zephirus Adriani undas concitet. Tum in Cappadociam grandinis mille modii dispergantur.*

7 Et seriora percurrentes, si, vel Plinius Junior (*n*), privatus homo, & privatam adhuc vitam agens, ad nostram veluti textrinam respiciens, arctissimos negotiorum laqueos, quibus distinebatur, abrumpere cupiebat, si solvere negaretur: *Nam veteribus* (inquit) *negotiis nova accedunt, nec tamen priora peraguntur, tot nexibus, tot quasi catenis, majus indies occupationis agmen extenditur.* Quid de Regibus ac Principibus multarum gentium dicere, aut sentire poterimus, in quibus, & de quibus, merito hac de causa dicere Seneca (*o*) potuit, Magnam servitutem esse magnam fortunam, nec licere sibi quicquam arbitrio suo facere: *Audienda*, addens, *sunt tot hominum millia, tot disponendi libelli, tantus rerum ex toto orbe accurrentium congestus, ut possit per ordinem suum Principis animo subjici, erigendus ipse es, ex quo se Cæsar orbi terrarum dedicavit, sibi eripuit, & syderum modo, quæ irrequieta semper, cursus suos explicant, numquam illi licet, nec subsistere, nec quicquam suum facere, &c.*

8 Cui loco (quem jam latiùs expendi in Emblematis XII. Comentario) mirè alter Plinii (*p*) Junioris arridet, qui suum Trajanum maximè vel ex eo commendat, quòd *velocissimi syderis more, omnia inviseret, omnia audiret, omnia curaret, & undecumque invocatum, statim, numen velut, adesse; instarque refectionis existimaret, mutationem laberis.* Prout & in suo Theodosio Latinus Pacatus, eamdemmet sententiam his verbis expendens: *Gaudent profecto divina perpetuo motu, & jugi agitatione se vegetat æternitas: & quidquid homines vocamus laborem, vestra natura est. Ut indefessa vertigo cœlum rotat, ut maria æstibus inquieta sunt, & stare*

In

(*b*) Senec. *epist.* 90. *ad medium.*
(*i*) Ovid. 6. *Metam.*
(*k*) Stat. *in Epiced. Patricii.*
(*l*) Virgil. *Æneid.* 4.
(*m*) Lucian. *in Dial. quom. hist. scrib. & in Icaro meniit.*
(*n*) Plin. Jun. *lib.* 2. *epist.* 8.
(*o*) Senec. *de Consol. ad Polyb. cap.* 26.
(*p*) Plin. *in Paneg. ad Trajan.*

Sol nescit : ita tu Imperator, continuatis negotiis, & in se quodam orbe redeuntibus, semper exercitus es.

9 In hasque ipsas sedulas Principum attentiones, & assiduas occupationes respicit illud, quod Julianus Imperator, amicis de Imperio gratulantibus, respondit, ut Lampridius (*q*) commemorat : *Cœpit purpurea mors, & Parca violenta. Nihil me amplius assequutum puto, quàm ut occupatior inteream* : & Alfonsi Regis Neapolitani, & Aragonum I. qui, referente Antonio Panormitano (*r*), quibusdam in Regibus multum laborem culpantibus, dixit : *Naturam Regibus manus non dedisse, ut eas prorsus otiosas esse sinerent.* Cum potius certum sit, rectèque à Petilio (*s*) & Lainez (*t*) animadversum, numquam debere Reges se ita diligentes, ac vigilantes putare, quin & diligentiores, ac vigilantiores esse oporteat, si vel se ipsos spectent, vel populum, cujus meritis & necessitatibus, *ut alibi Cicero* (*u*) *ait*, officia eorum licèt sit magna vincuntur ; & à quo, in harum curarum & solicitudinum præmium, ut jam suprà ex Socrate, & aliis retulimus (& latè & eleganter Noster Eusebius Nierembergius (*x*) prosequitur) Principatum accipiunt, non ut sui ipsorum curam habeant.

10 Unde Tacitus (*y*) eos notat : *Qui hæc Principatus præmia putant, ut libido, ac voluptas penes ipsos sit : robur ac dedecus penes omnes.* Et Seneca (*z*) docet, quòd, ut quidam Sole & exercitatione, & cura, corporis diem ducunt, Athletisque utilissimum est, lacertos suos, roburque, cui se uni dicaverunt, majore temporis parte nutrire : ita & illis, qui animum ad rerum civilium certamen parant, in opere esse, non potest non esse longè pulcherrimum. Et cum utiles se efficere civibus, mortalibusque propositum habeant, simul & exerceantur, & proficiant, qui in mediis se officiis posuerunt, communia pro facultate administrantes.

11 Quam obligationem agnoscens Marcus Aurelius Imperator, *ut Dion* (*a*) *in ejus vita censet*, nihil dicere solebat, nihil scribere, aut facere negligenter, sed attentionem Nostri Textoris veluti præoculis habens, vel in minimis rebus diem sæpènumero consumebat ; quòd existimaret, non decere Imperatorem temerè, & properè quicquam agere. Si quid enim prætermisisset, vel in minimis rebus, non putabat se in ceteris calumniam effugere posse.

12 Eamdemque sentiens, & describens Rodericus Calagurritanus (*b*), durissimum officium Regis dixit : *Quoniam non vacat tempus Principi, satisfacturo fortunæ omnium, providentique communi. Duorum, vel trium liberorum educatio occupat totum pectus paternum, licèt amor illud capax faciat, & expendat curis. Quomodo tot millium capitum procuratio non innumeris curis Regium candet pectus?*

13 Rex (*c*) enim Pater orphanorum est, Sponsus viduarum, Deus pauperum, Satelles divitum, Oculus cæcorum, Manus mutilatorum, Supplementum necessitatum communium, Votum universorum, Amor omnium, Numen mortale, & in hoc primum æternum debet imitari, quod æternè curet, vigilet, amet, agat, id est, benè agat, benè texat, benè fila telæ Regni *sui disponat*, & premat.

14 *Unde* æquè atque *in aliis* sapienter (Panormitano (*d*) testante) Alphonsus, Aragonum Rex, sæpènumero peroptabat, ut popularium suorum unusquisque Rex extitisset, quo demum illi, utpotè experti, cognoscerent Principum occupationes, & curas.

15 Discant igitur Reges quantum sit bonum publicum, cum ei summus honos hominum dedicetur, ejusque ponderi, ut cum Seneca (*e*) loquar : *Non magis sibi caput incurvare licere, quàm illi, si quis modo est fabulis traditus, cujus humeris mundus innititur.*

16 Quòd si fortè soli ipsorum humeri ad res tantas ferendas non sufficiant, nec tot nostræ telæ filis attendere possint, Fidelium hoc Ministrorum oculis, & manibus suppleant juxta ea, quæ commodius infrà (*f*) dicemus.

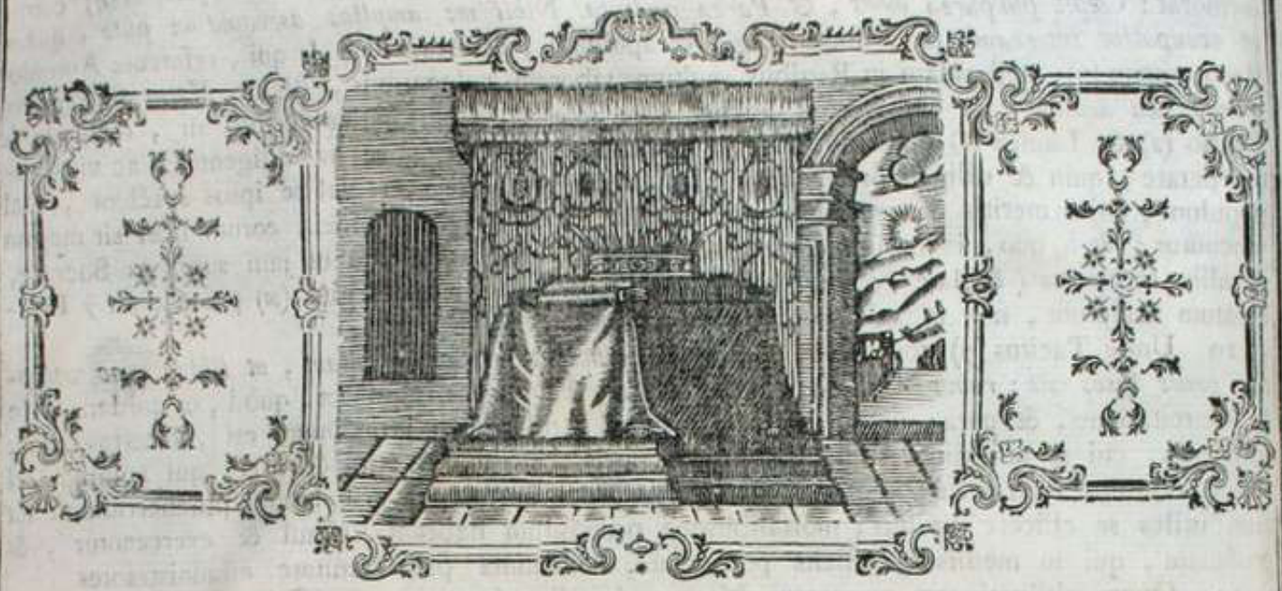

EM-

(*q*) Lamprid. *in Juliano.*
(*r*) Panorm. *de dict. & fact. Reg. Alfons.*
(*s*) Petil. *de mun. Princip. lib.* 1. *cap.* 32. *in fin.*
(*t*) Lain. *in Privat. Christi pag.* 524.
(*u*) Cicero *lib.* 1. *fam. epist.* 8. *& lib.* 6. *epist.* 4.
(*x*) Euseb. Nieremb. *in Theopol. lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 2. *ex pag.* 329.
(*y*) Tacit. 1. *hist. cap.* 30.
(*z*) Senec. *de Tranq. cap.* 3.
(*a*) Dion, Xiph. *in M. Aurel.*
(*b*) Roder. Calagur. *lib.* 1. *Spec. cap.* 2.
(*c*) Euseb. *ubi suprd.*
(*d*) Panorm. *lib.* 3. *de dict. & fact. Alph.*
(*e*) Senec. *de Consol. ad Polyb. cap.* 26. Lucan. *in carmin. ad* Pison. *ibi*, Sed non fessa labat.
(*f*) Infrà *Emblem.* 54.

EMBLEMA XV.

MUNUS INVERSA DOCEBIT.

Regnorum custos, Regumque insigne triumphis
Æthra repercusso durum mucrone fatigat,
Spicula summa situm renovent, Diademata acuto.
Cuspide truncari cernes, capitisque cruore
Membra infecta, suis telis stimulante Corona,
Solicitare Animos, curaque animare prementi.
Tantæ molis inest Regi Diadema coruscum.

COMMENTARIUS.

1 PRiscis seculis observarunt Gentiles, Deorum suorum imaginibus Diademata, & Coronas imponere, *ut Tertulianus* (*a*) *refert*, Pherecidis Poëtæ Tragici, & Diodori Siculi auctoritate suffultus, qui tradunt, Saturnum omnium primum, deinde vero Jovem post devictos Titanas, Corona redimitum fuisse. At post-
2 quam elatæ, ac superbæ hominum mentes majora de se ipsis animo concipere cœperunt, Reges ipsi, ac Supremi Principes primi extitere, qui honorem hunc, anteà Diis solis dari ab hominibus solitum, sibi adrogantes, aureas Coronas ipsi quoque, in amplitudinem Majestatis, & gloriæ suæ argumentum gestare cœperunt; easdem prius in fasciæ modum temporibus alligantes, quæ propriè *Diademata* dicebatur, posteàque eisdem fasciis varii generis seu formæ Coronas prætexentes; sed frequentius radiatas desuper ac spiculatas, ut ostenderent, Principes radiatum Solem repræsentare, sive ex ipsorum fulgenti Majestate radios tamquam ex Sole procedere, ut latiùs ex scrinis Alexandri Neapolitani, & aliorum (*b*) libris colligere licebit, & præcipuè ex Carolo Paschalio (*c*), qui doctum librum de Coronis scripsit, & Jacobo Bossio (*d*), qui memorat, Davidem fuisse primum apud Hebræos, qui Coronam ex capite Melchom Amonitarum Idoli abstrahens, quæ aurei talenti pondo erat, ac gemmis pretiosissimis exculta, sumptuosissimam, ac splendidissimam ex ea sibi Coronam construi curavit, subdens, an ob hoc facinus, aliquod peccatum incurrerit?

3 Nos, nostro hoc, *ut vides*, Emblemate, aculeatam cudimus, quod licèt jam præoccupatum à Joanne Horoscio (*e*) Covarruvia, & novissimo, nuperque nobis (Heu) desiderantissimo D. Didaco Saavedra (*f*) Fajardo videri possit, dum sub ejusdem Coronæ pictura, pariter fu-

(*a*) Tertul. *in lib. de Corona militis.*
(*b*) Alex. & Tiraq. *Genial. cap.* 19.
(*c*) Carol. Paschal. *de Coronis.*
(*d*) Bosius *de Cruce lib.* 6. *cap.* 19.
(*e*) Horozc. *Emblema lib.* 1. *ex pag.* 95.
(*e*) Beyerl. *verb.* Corona, *& de radiis agent* Caram. *de insign. Hispaniæ, ex pag.* 224. Horozc. *lib.* 2. *Embl.* 33. *pag.* 65.
(*f*) Saavedra *in Ideis Politicis Empress.* 20. *pagin.* 227.

illius onera commentantur, in eo tamen differimus, quòd illi Corona utcumque depicta, illam fugiendam esse docere intendunt, ad vulgatum illud Anonymi apud Valerium Maximum (*g*) respicientes, qui ea considerans, Coronam humi fortè jacentem, vel sibi oblatam, tollere noluit, inquiens: *Tollat te, qui te non novit*; qui sanè (ut benè quidam Modernus (*h*) observat) vel ob hoc tale dictum, præclaro nomine dignus erat.

4 Quo etiam usus videtur Antigonus, apud eumdem Valerium, & Stobæum (*i*): qui cum Diadema Regium sibi traditum accepisset, prius quàm capiti imponeret, dixisse fertur: *O nobilem magis quàm felicem pannum, quem siquis penitus cognoscat, quam multis solicitudinibus, periculis, & miseriis sit refertus, ne humi quidem jacentem tollere vellet.* Quod fortè occasionem fecit Adagio *Tollat te, qui te non novit*; cujus, ex Quintiliano (*k*), & aliis mentionem facit Erasmus (*l*), inquiens, concinnè usurpari solere, si eum, cujus dolos jam nobis notos significamus, etiam cadentem, & in periculis positum, erigere, vel juvare nolimus, ne ab eodem iterum decipiamur. Horoscii autem Carmen ex quo hoc magis constat, sic habet:

En el suelo tendida la Diadema,
Con un sentido mote, i elegante,
El que no te conoce te levante,
Vistosa, i de provecho hará una Emblema:
La qual salió de la bondad estrema
De un Varon tan entero, i tan Constante,
Que dixo, quando yá tenia delante,
I en sus manos la Insignia mas suprema:
O Venda muy mas noble que dichosa,
Si alguno por ventura conociese,
Quan llena estás de afan, i desconsuelo,
Viendote tan pesada, i trabajosa,
Aunque tendida, i á sus pies te viese,
No te osaria levantar del suelo.

5 Saavedræ quoque Symbolum in idem recidit, ut ex ejus Commentatione apparet, & ex præfixo lemmate, *Fallax bonum*, quod ut apparet, ad dictum Antigoni respicit, & simul ad illud Senecæ Tragici (*m*).

——————O fallax bonum,
Quantum malum fronte quàm blanda tegis,
Ut alta ventos semper excipiunt juga:
Imperia sic excelsa fortunæ subjacent.

Neque abest illud aliud Elisabethæ, Angliæ Reginæ, apud Octavium Stradam (*n*) quæ se ipsam stantem, Sceptro, & Diademate ornatam, & columnæ hærentem, pingi fecit, cum hac inscriptione: *Stanco Riposo, & Riposato affanno.* At verò Nos, licèt ipsum idem argumentum premere destinemus, nullo alio ex dicto vel facto melius, ac verius anxias, & pungentes Regnantium curas colligi vel detegi posse, insinuare intendimus, quàm vel ex ipsis radiis, sive spiculis, quibus suas Coronas ornare, ac circumdare solent, quæ sanè, si inverterentur, eosdem magis pungerent, & vexarent, vel calcarium instar, ad suspectum munus l tius obeundum, animos adderent, atque hoc nimirùm est, quòd adjecto lemmate significamus, *Munus inversa docebit*, Albani Spinasati (*o*) vestigiis hærentes, qui in suo Politismo, sic habet: *Nec immeritò Regum Coronas aculeatas, & spinosas effingunt, seu tristificas, & anxiferas. Est enim Principatus cum summi laboris, & periculi, tum magnæ cautionis, & servitutis, &c.*

7 Et ob hanc causam, non sine causa, Saavedra (*p*) noster dicere potuit, Diademata illa, sive fascias, de quibus diximus, Coronis subpositas fuisse, non tam ad Majestatem denotandam, quàm ad tempora confortanda, & veluti ab aculeis superminentibus, aut verius superminantibus, defendenda, & in hunc sensum illud Zachariæ (*q*) explicat: *Ponite Cidarim mundam super Caput ejus.*

(*g*) Valer. Max. *lib.* 7. *cap.* 2. Erasm. *in Apopht. lib.* 6.
(*h*) Joan. Caramuel *de insign. Hisp. pag.* 131.
(*i*) Valer. *sup. Stobæum serm.* 47.
(*k*) Quintil. *lib.* 6.
(*l*) Erasm. *in Adagiis pag. mihi* 618.
(*m*) Senec. *in Oedipo.*
(*n*) Strada *in Symb. Reg.*
(*o*) Spinas. *in Polit. lib.* 1. *cap. fin. fol.* 36.
(*p*) Saavedr. *super pag.* 121.
(*q*) Zachar. 3. 5.

8 Quod æquè aliis Coronis aptari poterit, quæ non radiatæ, vel aculeatæ, sed veluti turritæ, seu turribus circumdatæ, olim à Regibus portari etiam solebant, in modum urbis mœnibus cinctæ, *ut Frater Joannes à Sancta Maria* (r), *& alii* (s) *recensent.* Nam & his, *ut ipsi quoque tradunt*, nihil aliud designabatur, quàm Reges, totis humeris, toto vertice, Regni sui urbes, ac molem sustinere debere, unde in libro Sapientiæ(t) dicitur: *In veste Poderis, quàm habebat summus Sacerdos, totus erat orbis terrarum;* & Portatores orbis à Jobo (u) appellantur, dum inquit: *Deus cujus iræ nemo resistere potest, & sub quo curvantur, qui portant orbem*, & à Græcis *Basilei*, quasi bases, ac fundamentum sint, quibus sua Regna nitantur, ac sustineantur.

9 Quæ omnia, quàm validum, ac confortatum caput requirant, quamque anxios, & oneratos Reges efficiant, qui sub tanto pondere gemunt, nemo non videt. Et vel Moyses (x) satis expressit, cum ad Deum à quo in Ducem ac Gubernatorem populi sui electus fuerat, sic dixit: *Cur afflixisti servum tuum? Cur imposuisti pondus universi populi hujus super me. Numquid ego concepi omnem hanc multitudinem, aut genui eam, ut dicas mihi, Porta eos.*

10 Ceterum, ut ex multis variorum Auctorum sententiis, & exemplis, qui miseram hanc, duram, & laboriosam dominandi sortem ostendunt, selectiora subnectam, à Seneca (y) Tragico ordiar, qui non contentus, hoc bonum *fallax*, & *subdolum* appellasse in loco suprà relato, in alio, *nullam graviorem pœnam.* In graviorum scelerum punitionem à Diis dare posse, scriptum reliquit, sic Pollynicen, & Jocastam loquentes inducens:

Pollynic.

——— Sceleris, & fraudis suæ
Pœnas nefandas frater, & nullas ferat?

Jocast.

Ne timeas, pœnas solvet, & quidem graves,
Regnavit, hæc est pœna.

11 Rursus idem (z) alibi, & veluti de his spinis, Capita Regum pungentibus loquens, sic inquit:

O Regnorum magis fallax
Fortuna bonis, in præcipitii
Dubioque nimis excelsa loco
Numquam placida Sceptra quietem
Certamvè sui tenuere diem.
Alia ex aliis dura fatigat,
Vexatque animos nova tempestas,
Non sic Lybicis syrtibus æquor
Furit, alternos volvere fluctus

12 Tiberius etiam Imperator, *ut Tacitus* (a) *refert*, cum ab amicis rogaretur, ut Imperium susciperet, is illos increpitabat, ut ignaros, quanta bellua esset Imperium. Coactus tamdem conquerebatur, sibi miseram, & onorosam imponi servitutem. Quo etiam nomine Regnum donavit Seneca (b) inquiens: *Magnam servitutem esse magnam fortunam.* Et Seleucus, sive *ut alii tradunt*, Antiochus, qui ut post Stobæum (c), tradit Erasmus (d) pariter ac Antigonus, de quo suprà, frequenter dicere solitus erat, paucis notum esse, Regum, aut Magistratuum quantæ sint curæ, alioqui nullum inventum iri, qui Regum Diadema humi projectum tolleret.

13 Quinimò ipse idem Antigonus, Macedonum Rex, *ut apud Plutarcum* (e), *& Ælianum* (f) *comperimus*, cum cerneret filium suum, se violentiorem, & immodestiorem erga subditos gerere: *An non* (inquit) *novisti Fili, nostrum Regnum nobilem sive splendidam esse servitutem.* Quo ut Plutarchus subdit: *Nihil dici potuit cordatius. Nam Princeps non minus deservire cogitur Populo, quàm populus Principi; nisi quod Princeps id facit cum dignitate, alioqui revera mutua servitus est. Et qui id non approbat, is verè mihi videtur, neque Regem, neque civem nosse, sed tyrannicam vitam potius agere.*

Sa-

(r) Sancta Maria *in Polit. Christ. pag.* 19.
(s) Pined. *& alii statim citandi.*
(t) Sapient. 18. 24.
(u) Job. 9. 13. *ubi latè* Pineda *de hoc homine, & nomine.* Basileus, *idem de Reb. Salom. pag.* 112.
(x) Moyses *Num.* 11. 1.
(y) Senec. *in Thebaid.*
(z) Idem Trag. 8. *Agam.*
(a) Tacit. 1. *Annal.*
(b) Senec. *de Const. ad Polyb. cap.* 26.
(c) Stob. *serm.* 46.
(d) Erasm. *lib.* 6. *Apop.*
(e) Plut. *in Apoph.*
(f) Ælian. *lib.* 2. *de var. hist.* Sancta Maria *ubi sup. pag.* 41.

14 Saturninus (g) etiam Imperator, easdem Imperii curas, & onerosam laboriosamque servitutem agnoscens, cum à suis purpuram Imperatoriam indueretur: *Nescitis amici, nescitis* (inquit) *quid mali sit imperare. Gladii nostris impendent cervicibus, imminent hastæ, timentur hostes, comites formidantur, non ad voluptatem cibus, non iter ad auctoritatem, non ad studium arma; de in omnibus placere adnaton, id est, impossibile est. Senis bello inhabilis, Juvenis furiosus habetur. Nam quòd Imperatorem me cupitis, in mortis necessitatem me trahitis. Sed habeo solatium hoc mortis, solus perire non potero.*

15 Quibus in verbis ob oculos habuisse videtur, illa, quæ de Hierone Siciliæ Tyranno Xenophon (b) refert, in lato illo colloquio, quod cum Simonide habuit, de privata vita Regiæ in omnibus præferenda; vel potiùs Damoclis historiam à Suida (i), & aliis relatam, qui cum à Dionysio Tyranno Siciliæ, cujus mensæ dapes, & lautitiem nimis invidebat, sub Solio, in Regia mensa sedere jussus, & opipare invitatus fuisset, ense tamen ex filo pendente, in ejus caput directo, tantum metum horroremque percipit, ut ex Solio effugere, & nihil de prandio sumere voluerit, sic à Dionysio edoctus, qualis esset Regum lautities.

16 Quo respicit illud Horatii (k):

Districtus ensis cui super impia
Cervice pendet, non Siculæ Dapes
Dulcem elaborarunt saporem.
Non avium, citharæque cantus
Somnum deducent; somnus agrestium
Lenis virorum, &c.

Et Persii (l):

Et magis auratis pendens laquearibus ensis,
Purpureas subter cervices terruit.

Et nostri Horoscii (m) Emblema ex eadem historia desumptum, quod etiam inter sua collocavit Florentius Sconovius (n), cum lemmate, *In miseram Tyrannorum vitam*, sic inquiens:

Miser Tyrannus, cujus ensis imminet
Dependulus cervicibus:
Mediis in undis aret, & plumæ leves
Non elavorant somnulum;
Mentis tumultus submovere turbidos,
Non gaza, nec lictor valet.

17 His concinit Maphæus Poëta, easdem curas, & erumnas, quæ Reges tangunt, & angunt, his describens carminibus, valdè nostro Emblemati cohærentibus:

——————Heu tristia Regni
Munera, quæ haud parvo constat, heu grandia rerum
Pondera, quæ numquam placidam permittere quietem,
Nec requiem conferre queunt, Heu sortis acerbæ,
Et miseræ Regale decus, Magnoque timori
Supposita Regum casus, pacique negatos.

18 Et adhuc magis ad rem, & de Diademate, & Corona nostri Emblematis agens, Divus Chrysostomus (o), sic non minùs verè, quàm eleganter scribens: *At nec Rex vitam curis solutam vivit: sed multis molestiis, atque angoribus refertam. Non enim ad Diadema spectes, sed ad solicitudinum procellam, unde illi tumultus maximus exoritur. Non ad purpuram, sed ad animam ipsa purpura nigriorem. Non æquè Corona ligat Caput, atque animum solicitudo. Non ad satellitum numerum specta, sed ad ægritudinum multitudinem: nullam enim privatam domum, tot curis abundantem reperias, quàm Regiam.*

(g) Vopiscus *in Saturnino.*
(h) Xenophon. *in vita Hieronis, sive de Regno.*
(i) Suid. *in diction. verb.* Damocles. Vide *Sidonium Apollinarem lib. 2. Epist. 13. eamdem historiam referentem, & Ammianum Marcell. Boethium, Policratum, & alios, ibidem à Savarone relator.*
(k) Horat. 3. *carm. Od. 1.*
(l) Pers. *Satir. 3.*
(m) Horosc. *lib. 2. Embl. fol. 671.*
(n) Sconov. *Emblem. 26.*
(o) D. Chrysost. *ad Philip. 5. homil. 66.*
(p) Erasm. *lib. 5. Apophteg.*

19 Qod benè sentiens, & in se ipso expertus Antiochus, *ut Erasmus* (*p*) *enarrat*, cum L. Scipione, ultra Taurum montem, submotis Imperii finibus, Asiam provinciam, vicinasque ei gentes amisisset, gratias egit Populo Romano, quòd magna parte curarum per eos liberatus esset. Intellexit quippè vir prudens, unius hominis animum, quamvis vigilantem, non posse tot negotiis parem esse, quot Regnum, præcipuè magnum, in se habet.

Et est etiam memoria dignum, ad easdem curas cognoscendas, & exagerandas, id quod Plutarchus (*q*) de Philippo Macedonum Rege commemorat, qui cum in Regione amœna admodum, castra ponere parasset, nuntiareturque, illic fœnum jumentis deesset: *O Dii* (exclamavit) *qualis est hæc vita nostra, quam etiam ad asinorum commoditatem instituere cogimur.* Quinimò ex sententia Alfonsi Regis Aragonum I. apud Antonium Panormitanum (*r*), pejor Regum, quàm asinorum vita judicata fuit. Ei namque cænanti, cum senex quidam importunus, & garrulus suis petitionibus obstreperet, hæc gravis querela excidit: *Melioris esse conditionis asinos, quàm Reges. Illis enim parcunt domini, cum pascuntur, bis nemo.*

20 Sed adhuc magis gravis fuit altera alterius ejusdem Regni Regis Piissimi Joannis I. qui, *ut ex Lucio Marineo* (*s*) *Siculo refert Majolus* (*t*), in mortis articulo, hanc Imperiorum, & Principatuum vanitatem, & insitas ei curas, & solicitudines fassus, quas passus miseros esse exclamavit, qui ad Principatum aspirant, qui divitias opes, & nimios honores affectant, & post alia sic addidit: *Nam mihi misero, quid Regnum, quid honores, quid obsequia plurimorum contulerunt? Quid? Labores scilicèt magnos, & multa corporis, & animi pericula subivi, nec unquam ætate longa potui mihi dies aliquot videre bonos. O me miserum, & infœlicem, qui tam serò fallacem mundum cognosco. Qui vitam certè vixissem multò meliorem, si non Rex, sed agricultor fuissem.*

21 Unde jam satis patet, ni fallor, quàm sit certum, & memoria dignum illud Senecæ (*u*) verbum: *Speciosa, & magna contrà visentibus, cum ad pondus revocata sunt, fallunt.* Cum tot aculeis & spinis scateat Corona, quæ primo adspectu florida esse videtur, & anxium adeò, atque angustum sit Regale quodlibet Imperialevè Diadema, quòd vulgò sub Augusto nomine commendatur. Quapropter benè Incertus (*x*) ille dixit, qui dixit:

Nolo caput cingat gemmanti fascia vitta,
Aut oculo signet divite gemma manum.
Gemma gelu, Diadema cinis, flos perfidus ostrum,
Qui negat ornari, pulchrius ornat honos.

22 Et meliùs Divus Augustinus (*y*), vel à Christo Domino ac Servatore Salvatoreque nostro, ob hoc ipsum, quod in mundi Regem eligebatur, Crucem pro Sceptro, & Spinas pro Diademate necessariò portari debuisse, his elegantissimis verbis agnoscit: *Quòd verò Isaac ipse sibi ad immolandum ligna detulit; & in hoc Christum Dominum figuravit, qui ad locum passionis Crucem suam portavit. De quo Mysterio multò ante dictum fuerat per Prophetam, & erit inquit Principatus ejus super humerum ejus. Tunc enim Christus Principatum super ejus humerum habuit, quando Crucem suam admirabili humilitate portavit. Non incongruè Crux Christi significat Principatum; nam per ipsam & diabolus vincitur, & totus mundus ad Christi notitiam, vel gratiam revocatur.*

23 Ergo, ut tamdem finiam, & hanc de Coronis commentationem, coronidis loco aureis Nazianzeni (*z*) verbis exornem, & claudam: *Reges & Imperatores Purpuram vereamini. Cognoscite quantum id sit, quod vestræ Fidei commissum est. Quantum circa vos Mysterium. Orbis universus manui vestræ subjectus est, Diademate parvo, atque exiguo panno retentus. Supera solius Dei sunt; infera autem vestra etiam sunt. Subditis vestris Deos vos præbete: liceat enim audacius aliquid dicere: cor Regis in manu Dei est. Hic Imperium vestrum sit, non autem in auro, & in exercitibus, &c.*

EM-

(*q*) Plut. *in lib. num seni sit. Ger. Resp.*
(*r*) Panormit. *de dict. & fact. Alfons.*
(*s*) Marin. *lib.* 8. *rer. hist.*
(*t*) Majol. *tom.* 2. *Canicul. colloq.* 7.
(*u*) Senec. *epist.* 66.
(*x*) Incert. ap. Caram. *de insign. Hisp. pag.* 250.
(*y*) D. Aug. *serm.* 71. *de temp. tom.* 20.
(*z*) D. Nazianz. *orat.* 27.

EMBLEMA XVI.

SPLENDOR MENDAX.

Exterior nivea satiatur calce Colossus,
Et læve aurata fronte superbit opus;
Cratitiæ sed enim circumstans pectora costæ,
Clavorumque intus spicula sæva rigent.
Heu mendax Regum splendor, qui mille dolores,
Mille sub aurato muricè damna tegis.

COMMENTARIUS.

1 NON solum Regia Capita Corona, *ut vidimus*, angit, & quos fastigat, fatigat; sed idem etiam angor, & labor, totus, in toto Principum corpore residet, si ipsi, ut debent, toti, suo muneri intendant, & totius Regni lætitiam, pacem, opulentiam, securitatem, & ut verbo dicam, vitam, mortemvè, ex sua cura pendere cognoscant. Hæc enim (Auctore Festo (*a*) inde nomen sumpsit, quòd cor exedat, aut urat, & ita in præcordia intima penetrat, & interanea occupat, ut bonos, in his quæ benè agere debent, malos, propter ea quæ malè gesserunt, & bona quæ facere omisserunt, semper anxios, & solicitos habeat.

2 Quod, ut ipsis magis magisque innotescat, superiori Emblemati, hoc ex Colossi Forma, Figuravè deducto, addere volui. Omissisque multis, quæ harum Statuarum nomine, origine, mole, & ingenti magnitudine dicere possem, & apud Plinium (*b*), Vitruvium (*c*), & alios (*d*), qui latè de eis agunt, videre licebit, Lucianum (*e*) referre contentus ero, qui mihi præcipuè ad illud configendum ansam præbuit, aptissimè, in uno ex suis Dialogis, Reges eisdem Colossis æquiparans, quos quidem exterior magnitudo, splendor, & nitor, visendos, admirandos, & suspiciendos hominibus facit, cum tamen interius excratibus, clavis, sudibus, spartis, spinosisque aliis, & pungentibus fragmentis, ac ramentis compacti sint. Ejus verba sic habent: *At mei ipsius miserescebat, qui prægrandibus illis Colossis viderer persimilis, quales vel Phidias, vel Miron, vel Praxiteles fabricatus est. Etenim illorum quisque, quo ad ea, quæ foris apparent, Neptunus ipse est, aut Jupiter mirificè decorus, auro, eboreque compactus; & aut fulmen, aut fulgur, aut tridentem fuscinam dextra sustinent. Ceterum si immisso capite, quæ sunt intus inspicias; videbis vectes quosdam, paxillos, & clavos introrsus prominentes, neque non vi-*

(*a*) Festus *verbor. sign. verb.* Cura.
(*b*) Plin. *lib.* 34. *cap.* 7.
(*c*) Vitruvius *lib.* 2.
(*d*) Plut. *in vita Alex. ubi de Colosso, quem Dinocrates ex monte Athos facere voluit.* Guillel. *de Choul de Diis Gent. pag.* 214.
(*e*) Lucian. *in Dialog. de somno, vel gallo.*

vimina, cuneosque, & picem sublitam, & aliam id genus deformitatem intrinsecus inhabitantem. Omitto recensere formicarum, mustelarumque vim, quæ nonnumquam in eis mansitant. Hujusmodi quædam res nimirum Regnum quoque videtur. Quid primo loco tibi referam Mycille? Utrum metus, curas mordaces, suspiciones, odium, quo Regem prosequuntur ii, qui cum illo vivunt, insidias, atque ob eam rem somnum rarum, & hunc quidem pertenuem, ac plena tumultus insomnia, cogitationes perplexas, spes semper improbas? An otii penuriam, & occupationes, judicia, expeditiones, edicta, fœdera, consultationes? Quibus rebus fit, ut ne per somnum quidem aliqua re suavi frui liceat. Verum ut omnibus de rebus, solus dispiciat necesse est, milleque negotia sustineat, &c. Vide etiam Dion Cassium (*f*), Stobæum (*g*), & Plutarchum (*b*) sic inquientem: *Atque hic est Principis metus, & humanus, nec ingeneratus, ut bis quibus imperat, metuat, nequid se inscio lædantur, non aliter atque canes nocturni, ac laboriosam agentes in septis ovium custodiam: simul atque trucem audiunt feram, timent, non sibi, sed bis, quæ custodiunt.*

3 Hactenus Lucianus, qui eamdem similitudinem, ejusque applicationem, vel mutuavit, vel certè mutuari potuit à Plutarcho (*i*), qui in libello, quem contra in eruditum Principem edidit, exteriorem Colosso splendorem, & interiorem inanitatem, vacillantemque stabilitatem, elegantissimis verbis ostendit, quorum alio loco mentionem faciemus.

4 Erasmus (*k*) etiam in suis similibus, licèt nec Lucianum, nec Plutarchum citet, utrumque tamen sequens, & veluti ad nostrum Emblema respiciens, ita in eodem argumento versatur: *Ut Colossi foris insignes, Deum aliquem repræsentant, intus pleni tuto, clavis, sordibus; ita Rex purpura, equis, auro, satellitio magnificus, in animo nihil habet præter sordidos affectus, & inscitiam. Statuæ magnitudine, moleque sua librantur, & consistunt: at Reges stulti, subvertuntur.*

5 Idemque in Idolis contingere, rectè Daniel (*l*) Propheta Regem Nabuchodonosorum admonuit, sic inquiens de Idolo Bel, quod adorare præceperat: *Ne erres, ò Rex, iste est enim intrinsecus luteus, forinsecus æreus.* Ubi benè Noster Gaspar Sanctius, stultos homines vana sæpè specie decipi inquit, & fucato splendore, qui alienus est, & artis lenocinio rebus interdum vilissimis inductus. Splendebant Idola ab externo cultu, quia inaurata, aut pretiosis integumentis inducta; cum tamen interius marmor esset, aut lignum, aut etiam lutum, & argilla vilis, ex qua Idolum conflabatur. Sic Reges, quos Purpura, quos Diadema, quos Majestas, & exterior nitor verendos facit, lutei planè erunt, si luteum spiritum habeant, & minùs fœlices, & invidendi censendi erunt, si spinas, clavosque, & assiduas curas, quibus interius constant, & assiduè premuntur, introspiciamus.

6 Unde Tragicus (*m*) valdè in nostris terminis inquit:

Cespes, Tyrio mollior ostro
Solet impavidos ducere somnos:
Aurea rumpunt tecta quietem,
Vigilesque trahit Purpura noctes.
O, si pateant pectora Ditum,
Quantis intus sublimis agit
Fortuna metus, Brutia Coro
Pulsans fretum mitior unda est.
Aurea miscet pocula sanguis.

Quem sequutus Boëtius (*n*), ita inquit:

Quos vides sedere celso
Solii culmine Reges,
Purpura claros nitente,
Septos tristibus armis:
Detrahat si quis superbi
Vani tegmina cultus,
Jam videbis intus arctas
Dominos ferre catenas.

(*f*) Dion. *lib.* 55.
(*g*) Stob. *serm.* 44. *& 52.*
(*b*) Plutar. *in lib. de doct. Princ.*
(*i*) Plut. *de Princip. in erud.* Nos *infra Emblem.* 26.
(*k*) Erasm. *in similib. fol. mihi* 8.
(*l*) Daniel. 14. 6.
(*m*) Senec. *in Hercul. Oeth.*
(*n*) Boet. *lib.* 4. *Met.* 7.

Quod

Quod sumere potuit ex illo Euripidis:

Vultu Tyrannis est quidem lætissimo,
Intus dolores sed fovet gravissimos.

Et Socrates (*o*) interrogatus, An Rex Persarum fœlix esset, se id nescire respondit, quia numquam cum eo congressus erat, neque cognoscebat quali esset animo præditus. Quasi diceret, non à Diademate, non à vasis aureis, aut civitatibus, aut à terris, aut ab aliis hominibus, vel nominibus, fœlicitatem obvenire, metirivè debere, verùm unicuique à se ipso, & sub ipsius interno animo.

7 Et de Adriano IV. Romano Pontifice Onophrius Panvinus (*p*), & Lycosthenes (*q*) memorant, quod adjebat: *Neminem esse miserabiliorem Romano Pontifice, conditione ejus nullam miseriorem, totius ejus vitæ lætitiam, amaritudinem esse. Cathedram Romani Pontificis esse spinosam, iter undique confertum aculeis, pondus tantæ molis, ut robustissimos premat, & confringat humeros. Et quòd horum verborum, post longum in prandio silentium, recordatus aliquando Marcellus II. Papa, manu mensam percutiens, dixit: Non video, quomodo qui locum hunc altissimum tenent, salvari possint.*

8 Quam etiam pungentem, & urgentem in Romanis Pontificibus curam, non minùs graviter expressit Innocentius VIII. (*r*) inquiens: *Officii Nostri debitum, remediis invigilat subditorum, quia dum eorum excutimus onera, dum scandala removemus ab ipsis, nos in eorum quiete quiescimus, & fovemur in pace.* Et in reliquis Regibus, & Imperatoribus Seneca (*s*), in loco jam sæpè citato, ubi eos qui populis præsunt, non sibi, sed illis vivere ait, & pro cunctorum salute excubare debere.

9 Quod etiam adeò extulit Plinius Junior (*t*), ut post Commemoratas sui Trajani graves, & laboriosas curas, & solicitudines, eidem, vel flere posse, non licere, inquiebat, ut possit multos flentes audire, cum tamen lachrymæ soleant mæstis animis aliquod solamen concedere, juxta illud Ovidii (*u*):

Flesque meos casus, est quædam flere voluptas:
Expletur lachrymis, egeriturque dolor.

10 Eaque propter Sapientes, apud Ammianum Marcellinum (*x*), definiunt: *Imperium nihil aliud esse, quàm curam salutis alienæ.* Eamque, veluti mutua lege, subditis à Principibus deberi, in compensationem honorum, & tributorum, quæ ipsis præstant, benè & eleganter (post alios plures, qui de eodem argumento egerunt) Doctus pariter ac Religiosus Pater Eusebius (*y*) Noriembergius novissimè his verbis observat: *Quid est, cur post tantam reverentiam, fidem, amorem, gratiam, onerosa sit Majestas, & fortuna gravis? Magnum quid petitur, & grandius Regia magnitudine, cura salutis publicæ, commune bonum, fœlicitas hominum, servitium Reipublicæ. Ad hoc tot honores, ad hoc tanta reverentia, ad hoc fides, ad hoc amor omnium, ad hoc Majestas Regia; quod serviat Regno. Grandior, & honorificentior titulus Principis est, servum esse publicum, famulum omnium, mancipium Reipublicæ, satellitem singulorum. Ad hoc supra omnes evectus, ut pro omnibus sit. Cum illo onere, quo datur, accipiat fortunam; namque & stipendia sui famulatus à Republica accipit. Tributa quid sunt, nisi salaria Principum? Quibus, instar aliorum famulorum, remunerari laborem Regum justus & fas est.*

11 Et quoniam spinosæ ejusmodi curæ, de quibus loquimur, sunt veluti propria & inseparabilis sarcina Principatus, non ineptè Petilius (*z*) considerat, solam rhamnum, quæ tota spinosa est, inter arbores, Regnum illis oblatum, acceptasse. Et Christum Dominum, licèt totus bonitas sit, ad sui tamen huc instructionem, spinea, quàm aurea Corona uti maluisse, ut ex ipso insigni, Regium Regibus stylum agnoscendum proponeret. Cui considerationi valdè consonant verba Divi Chrysostomi, Augustini, & aliorum, quæ in Commentario præcedenti recolui, & suboscura illa Divi Pauli (*a*), dum de eodem Christo, sic inquit: *Et quidem cum esset Filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam, & consumatus factus est, omnibus obtemperans.* Quibus, *ut doctè Pater Joannes Velazquez (b) animadvertit*, vel ab ipso Dei Filio, qui omnia novit, eo ipso quo in Principem futuri seculi eligebatur, hanc regulam, hanc regendi artem, veluti addiscendam insinuat Apostolus, sua non spectare commoda, nec sibi omnia velle, imò verò curis, laboribus, & doloribus premi, anxiari, consumari, & sese tam-

(*o*) Socrat. *apud Stobæum Serm.* 46.
(*p*) Panvin. *in vita Adrian. IV. & Marcell. II.*
(*q*) Lycos. *in Apoph. pag.* 694.
(*r*) Innoc. *in cap.* 1. *de off. deleg. in* 6.
(*s*) Senec. *de Consol. ad Polyb. cap.* 26.
(*t*) Plin. *in Paneg. ad Trajano.*
(*u*) Ovid. 4. *de Tristib.*
(*x*) Ammian. Marc. *lib.* 30.
(*y*) Euseb. *in Terp.* 2. *p. lib.* 1. *c.* 2. *pag.* 330. & 331.
(*z*) Petil. *de mun. Princip. lib.* 7. *cap.* 9. *pag.* 369.
(*a*) D. Paul. ad Hebr. 5. 8.
(*b*) Velazq. *de Opt. Princip. pag.* 366.

tamdem morti devovere, ut suis subditis esset causa salutis æternæ.

12 Atque hæc quidem de internis, & pungentibus curis eorum Regum, qui justè, & legitimè Regale Solium occupat, & occupatum pari Justitia, Pietateque sublimat, tetigisse sufficiat. Nam si de aliis sermonem instituere velim, qui per Tyrannidem ad tantam Celsitudinem ascenderunt, vel etiam legitimè partam, impiè, injustè, & tyrannicè moderantur, vix poterit dici, quibus curis, quibus angoribus diu noctuque afficiantur, & affligantur, & quanto certius propriusque in ipsis Luciani, & nostri Colossi Typus verificetur. Quod graviter ac pluribus docuit Platonem apud (*c*) Socrates, in suis de Republica libris, in hanc Gnomen tamdem omnia prius dicta reducens: *Est igitur, etsi alicui haud videatur, iis, qui verè Tyrannus est, verè servus, maximè adulationis, & servitutis, idemque adulator pessimorum: & re ipsa pauper apparet, si quis totam ejus mentem possit inspicere, denique metus in omni vita plenus, agitationumque & angorum.*

13 Ad quem locum, sive doctrinam, proculdubio respexit Cornelius Tacitus (*d*), dum de Tiberii tyrannide loquens, & qualiter facinora, atque flagitia sua, ipse quoque in supplicium verterat; sic ad rem nostram appositissimè ait: *Neque frustra præstantissimus Sapientiæ (id est Socrates) firmare solitus est, si recludantur Tyrannorum mentes, posse aspici laniatus, & ictus; quando ut corpora verberibus, ita sævitia, libidine, malis consultis, animus delaceretur. Quippè Tiberium non fortuna, non solicitudines protegebant, quin tormenta pectoris, suasque ipse pœnas fateretur.*

14 Idem latiùs in suo Hierone prosequitur Xenophon (*e*), illum, qui fuit unum ex Triginta Siciliæ Tyrannis, fatentem inducens, se victum, somnumque timere, quod in his aliorum insidias vereretur; eademque ratione multorum satellitium, vel solum esse, reformidare. Pariterque spectacula, amores, & reliqua, quæ solent homines oblectare. Hinc tamdem inferes, ex iis omnibus rebus Reges multò minùs delectationis capere, quàm privatos homines, qui quidem vitam mediocrem agunt, ac multò plures, majoresque molestias sentire.

15 Quæ etiam, & majora alia in se expertus fuit Dionysius, alter ejusdem Siciliæ Tyrannus, cujus quidem spinosum pectus, tot curis, tot livoribus ac vivicibus scatebat, ut eodem Xenophonte (*f*), atque aliis narrantibus, vel de propria filia diffideret, & in conclavi, ut sibi insidiantem, asservaret; lectum, in quo dormiebat, lata fossa circumdaret, capillum, ac barbam carbone adureret, de filiabus non fidens, quibus primùm hoc officium tradiderat.

16 Nota quoque est Mithridatis Ponti Regis historia (*g*), quem ædem spinæ, intimis præcordiis hærentes, in parricidium conjugis, sororis, matris, fratrum, triumque filiorum, totidemque filiarum, adhuc impuberum, adegerunt, & venenum metuens, ne eo, ut meruerat, necaretur, se, eo assiduè poto, præmunivit, & Martialis (*h*) Epigrammati locus fecit:

Profecit Epoto Mithridates sæpè veneno,
Toxica ne possent sæva nocere sibi.

17 Et ut plures alios omittam, Heliogabalum pro multis adduxisse sufficiet, qui, *Lampridio (i) narrante*, suæ tyrannidis, ac scelerum conscius, & quia sibi à Syris Sacerdotibus prædictum erat Biothanatum futurum, hoc est, violenta morte interiturum, ut etiam mors sua pretiosa esset, & ad speciem luxuriæ, ut diceretur nemo sic periisse, paraverat funes, blatta, & serico, & cocco in torros, quibus si necesse esset, laqueo vitam finiret; paraverat & gladios aureos, quibus se occideret, si aliqua vis urgeret: paraverat & in ceraunis, & hiacyntis, & smaragdis venena, quibus se interimeret, si quid gravius immineret: fecerat & altissimam turrem, substractis aureis, gemmatisque anteà tabulis, ex qua se præcipitaret.

18 Ut vel ex his discas, quàm cæco verbere, *ut Poeta ait*, ejusmodi Tyranni feriantur, qui malum, quod subditis faciunt, semper expectant; quàmque certum illud, quod de eisdem tradit Euripides (*k*):

Tyrannidis verò perperam laudatæ,
Vultus quidem jucundus, interiora tristia sunt.

Et Claudianus (*l*):

Qui terret, plus ipse timet, sors ista tyrannis
Convenit. Invideant claris, fortesque trucident.

Mu-

(*c*) Plato *lib. 9. de Repub.*
(*d*) Tacit. *lib. 6. Annal. paulò post princip.*
(*e*) Xenoph. *in vita Hieron.*
(*f*) Idem Xenoph. *in Dionys.*
(*g*) Diction. Histor. *verb.* Mithridates.
(*h*) Martial. *epigr. 118. lib. 5.*
(*i*) Lamprid. *in Heliogabal.*
(*k*) Eurip. *apud Camer. in subcess. lib. 3. cap. 25.*
(*l*) Claud. *in 4. Cons. Hon.*

Muniti gladiis vivant, septique venenis,
Ancipites habeant arces, trepidique minentur.

19 Cum tamen longè iis melius honestiusque fuisset, hos metus, hasque spinas tot imminentium periculorum abjicere, Imperium sibi creditum benè & suaviter exercendo, & illud quod ipse idem Claudianus (*m*) monet, quodque dignos Reges decet, præoculis semper habendo:

Sis pius in primis, nam cum vincamur in omni
Munere, sola Deos æquat clementia nobis.
Neu dubie suspectus agas: neu falsus amicis;
Rumorumvè avidus: qui talia curat, inanes
Horrebit strepitus, nulla non anxius hora.
Non sic excubiæ, nec circumstantia pila,
Quàm tutatur amor. Non extorquebis amari,
Hoc alterna fides, hoc simplex gratia donat.

20 Etenim qui ita non novit, qui ita non regnat, non vitiis, non casibus, non morti ipsi subjectus, & denique omne gaudium ex sua bona mente promens, Regis nomine dignus esse non potest, si Senecæ (*n*) Tragico credimus, ita hoc seriò graviterque docenti:

Regnum non faciunt opes;
Non vestis Tyriæ color,
Non frontis nota Regiæ,
Non auro nitidæ trabes.
Rex est qui posuit metus,
Et duri mala pectoris.
Quem non ambitio impotens,
Et numquam stabilis favor
Vulgi præcipitis movet.
Quem non lancea militis,
Non strictus domuit Chalybs.
Qui tuto positus loco
Infra se videt omnia.
Occurritque suo lubens
Fato, nec queritur mori:
Rex est, qui metuit nihilo
Hoc Regnum sibi quisque dat; &c.

21 Quod perinde est ac si diceret, non posse liberis imperare, qui non potest suis cupiditatibus modum ponere, libidines prius refrænare, voluptates spernere, iracundiam tenere, coërcere avaritiam, ceterasque animi labes; & ut brevius dicam, qui illud ejusdem Senecæ (*o*) non observat: *Si vis exercere tibi utile, nulli autem grave Imperium, submove vitia.*

22 Idemque ipsum Pentadius inter fragmenta Petronii, optimè quoque his verbis edocuit:

Non est falleris, hæc beata, non est,
Fulgentes manibus videre gemmas;
Aut testudineo jacere lecto,
Aut pluma latus abdidisse molli,
Aut auro bibere, & cubare croceo:
Regales dapibus gravare mensas.
Et quicquid Lybico secatur arvo
Non una positum tenere cella:
Sed nullos strepidum timere casus,
Nec vano populi favore tangi,
Et stricto nihil æstuare ferro.
Hoc quisquis poterit; licebit illi
Fortunam moveat loco superbus.

23 Et Claudianus (*p*), etiam iterum, non minus eleganter admonuit, sic inquiens.

Tu licèt extremos latè dominere per Indos,
Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent;
Si metuis, si prava cupis, si duceris ira;
Servitii patiere jugum, tolerabis iniquas

(*m*) Claud. *suprà.*
(*n*) Senec. *in Thyest.*
(*o*) Delrius *in notis ad Senec. sup.* 1. *tom. pag.* 383.
(*p*) Claudian. *ubi sup.*

Interius leges. Tunc omnia jure tenebis,
Cum poteris Rex esse tui, Proclivior usus
In pejora datur. Suadetque licentia luxum
Illecebrisque effræna favet; tunc vivere castè
Asperius, cum prompta Venus; tunc durius iræ
Consulitur, cum pœna patet sed comprime motus
Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse licebit,
Occurrat, mentemque domet respectus honesti.

24 Quibus adstipulatur illud Boëtii (*q*), sic Tyrannos, de quibus loquimur, admonens, qualiter debeant, & possint in veros Reges evadere, & curas, quibus, *ut dicimus*, semper premuntur, à suis pectoribus, Colossi nostri similibus, removere:

Qui se volet esse potentem,
Animos domet ille feroces,
Nec victa libidine colla
Fœdis submittat habenis.
Etenim licèt Indica tellus
Longè tua jura tremiscat,
Et serviat ultima Thule;
Tamen atraspellere curas
Miserasque fugare querelas
Non posse, Potentia non est.

25 Et hoc qui non fecerit, sciat se veluti scopum ad universorum mortalium odium esse propositum, nec diu in Imperio stare posse, cum tamdem, quas intrinsecus patitur furias, quicquid sibi plurimum caveat, extrinsecus sit passurus, illudque Juvenalis (*r*) certissimum experturus:

Ad generum Cereris sine cæde, vulnere pauci
Descendunt Reges, & sic ea morti Tyranni.

26 Quod elegantissimis verbis Plinius Junior (*s*) ostendit, adducens exemplum Domitiani, intra arcana cubilia, fœdosque recessus, in quos timore, & superbia, & odio hominum agebatur, occissi, & Trajani, qui inter medios cives tutus, & hilaris versabatur, & sic inquiens: *Quanto nunc tutior, quanto securior eadem domus, postquam ejus non credulitate, sed amoris excubiis, non solitudine, & claustris: sed civium celebritate defenditur. Etquid ergo discimus experimento, fidissimam esse custodiam Principis ipsius innocentiam. Hæc ars inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere, frustra se terrore succinxerit, qui septus charitate non fuerit: armis enim arma irritantur.*

27 Idque ipsum de Nerone præsagiit (& posteà eventus edocuit) Seneca (*t*) Tragicus, sive quisquis ille est, qui Octaviæ tragœdiam scripsit, hisce versiculis:

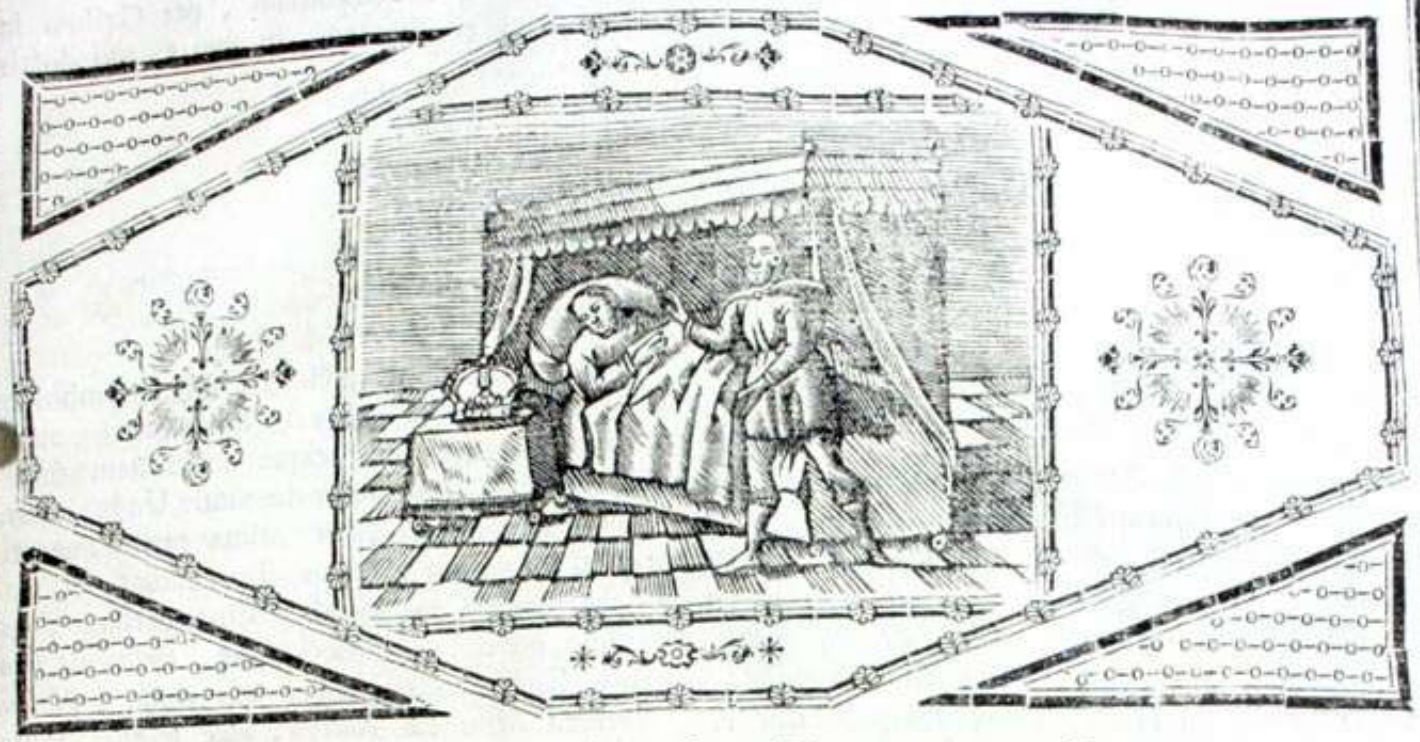
Licèt extruat marmoribus, & auro tegat
Superbus aulam: limen armatæ Ducis
Servent cohortes; mittat immensas opes
Exhaustus orbis: supplices dextram petant
Parthi cruentam; Regna diutius ferant.
Venit dies, tempusque, quo reddat suis
Animam nocentem sceleribus, jugulum hostibus,
Desertus, & destructus, & cunctis egens.

(*q*) Boët. *lib.* 3. *Met.* 5.
(*r*) Juvenal. *Satyr.* 10.
(*s*) Plinius Jun. *in Panegyr.*
(*t*) Seneca *in Octav.*

EM-

EMBLEMA XVII.

REGUM VIGILIA.

Servus Achæmonios ad publica munera Reges
Suscitat, ut primus mulserit ora sopor.
Quid juvat, ò Princeps, pigræ indulgere quieti?
Non regis ut cesses, ut patiare regis.

COMMENTARIUS.

1 Uamvis de inesinenti Regum cura in suo munere exercendo, satis superque actum in superioribus videatur, adhuc tamen non abs re esse duxi, aliqua in præsentiarum subnectere, de eximia vigilia, seu vigilantia, quæ in ipsis desideratur, quò magis ad eam amplexendam expergiscantur. Quam veteres *Ægyptii*, *ut Plutarchus* (*a*) *refert*, per oculum super Osiridis Sceptrum collocatum, significabant. Sic insinuantes, Reges, oculorum aciem super intentam, atque apertam habere debere, & Sceptro, quæ præviderunt, vel prospexerunt, regere, & gubernare; & cum sit, veluti humani quidam Dii, *ut eos Plato in suis Politicis vocat*, indesinenter curare, ut omnium somnos sua vigilia tueatur.

2 Eadem etiam ratione alii apud Pierium (*b*) Valerianum, Leonem eorumdem Regum symbolum, sive hieroglyphicum esse voluerunt, non tam quòd hic ceteris animalibus dominetur, quàm quòd natura, veluti hoc munus præsentiens, eum oculis acutissimis dotaverit (unde & Græcis à videndi potentia nomen habuit) nec umquam omninò admittat soporem, sicuti Manethon tradit in libro, quem ad Herodotum scripsit. Quod tamen aliis per absurdum videtur, quibus Cœlius Rhodiginus (*c*) assentit, ex Aristotelis doctrina probantibus, nullum esse animal, cui perpetua vigilia sit. Ceterum in eo omnes pariter conveniunt, quòd leo somnum parcissimum sumit, & tunc (ut Dorcades) apertis oculis conquiescit, fortè quia est ei oculus permagnus, & incumbens ipsi pellis, sive palpebra, longè minor, quàm ut oculum totum valeat obtegere. Quod pariter in Regibus proprium esse debet, ut etiam cum dormiunt, vigilare credantur.

3 Huic rationi aliam addit Pierius (*d*), nimirùm, inter reliqua animalia leonem solum esse, qui apertis oculis nascatur, indeque aptissimè vigilantiam, quæ in Regibus requiritur, designare. Cujus etiam consideratione habita, olim, præ templorum foribus tamquam eorum custos constituebatur, ut Orus (*e*) Apollo his verbis ostendit: *Vigilantem, & sedulum hominem, & custodem, cum Ægyptii volúnt ostendere, leonis caput pingunt, quoniam leo vigilans oculos claudit;*

(*a*) Plut. *in lib. de Isid. & Osirid.*
(*b*) Pier. *in Hierogl. lib.* 1. *pag.* 2.
(*c*) Rhod. *lib.* 13. *cap.* 18.

(*d*) Pier. *lib.* 1. *pag.* 2.
(*e*) Orus *in Hierog. cap.* 19.

dit ; eosdem cum dormit , apertos habet : quod quidem custodiæ , atque excubiarum signum est. Unde , & non absque significatione , templorum claustris leones , qui sint custodum loco , appinxerunt.

4 Et ad hoc respexit Alciatus (*f*) , dum vigilantiam , & custodiam , per Gallum in editiori templorum loco positum , & leonem ad eorum fores excubantem , in uno ex suis doctis Emblematibus significavit, sic inquiens:

Instantis quód signa canens det Gallus Eoi ,
Et revocet famulas ad nova pensa manus :
Turribus in sacris effingitur ærea pelvis ,
Ad superos mentem , quod revocet vigilem.
Est leo , sed custos , oculis quia dormit apertis,
Templorum idcircò ponitur ante fores.

5 Saavedra (*g*) quoque Noster , ex eadem hac leonis natura & pictura , aliud symbolum fecit , sub lemmate *Majestate securus* , nisi quod in eo , magis Regum dissimulationem , quàm vigilantiam edocet. Et Græci per Noctuam , quam Palladi sacrarunt , eique adsidentem finxerunt , vigilantiam strenuo ac circumspecto Duci necessaria indicare voluerunt. Unde , *teste Justino* (*h*) , Hieroni Syracusanorum Regi , etiam num adolescenti , & prima prælia ineunti, Aquila in Clypeo , & Noctua in hasta consedit , quod ostentum , & consilio cautum , & manu promptum , Regemque futurum significavit. Et in numis Constantini Noctua cernitur , columnæ insidens. Adstant hasta , & clypeus , adjacente galea , cum inscriptione , *Principis Providentissimi Sapientia.* Unde Scoonhovius (*i*) hoc Emblema confixit , sub titulo , *Noctua Minervæ Sacra Nocte vigent sensus. Hinc est , Sacrata Minervæ Noctua , quæ triplici lumine nocte videt.*

6 Frequentior quoque in eamdem rem est , sed non contemnenda similitudo, ex gruibus sumi solita ; inter quas , quæ reliquarum Dux est , noctu uno pede elato consistit , ac vigilat, in quo lapidem habet , ut magis à sopore arceatur , & grex reliquus securè somnum sub Ducis sui vigilia traducere possit. Quo symbolo , cum inscriptione , *Non dormiat qui custodit* , usus fertur Henricus Rex Angliæ VII. ut memorat Octavius Strada (*k*) , & postea Ferdinandus San-Severinus , Princeps Salerni , Magister Equitum Caroli V. *ut refert Sylvester à Petra-Sancta* (*l*) , cum hac , *officium natura docet.* Nam ei studium , & exercitatio in naturam verterant , ut esset vigil. Et novissimè eodem utitur idem Florentius Scoonhovius (*m*) in Emblemate , cui fecit titulum , *Typus Regum* , his, subjectis carminibus:

Excubias Dux sola gerit , pars cetera dormit
Tuta , nec infidos sperat ab hoste dolos :
Grus notat hæc Regem vigilantem pro grege , qui si
Dormiat , incautum vastet ovile lupus.

7 Qui omnes hoc ex Plinio (*n*) sumpsisse videntur , qui inter alia , quæ de gruibus memorat , sic habet : *Excubias habent nocturnis temporibus. Excubitor lapillum pede sustinet , qui laxatus somno , & decidens , in diligentiam coarguat. Ceteræ dormiunt , capite infra alam condito, alternis pedibus insistentes. Dux recto prævidet collo , & prædicit.* Cui loco hærens , Ego quoque ex hoc typo Emblema paraveram , his versibus ludens :

Ecce grues rapidas , immersas membra sopore.
Solaque in excubias pervigil una tacet.
Te monet , ò Princeps , retinens pede docta lapillum,
Pervigilem Regno convenit esse gruem.

8 Ceterum cum jam ab aliis præreptum cognoscerem , cordi fuit aliud ex historia Magni Alexandri formare , de quo Q. Curtius (*o*) , & alii passim recensent , brachio extra lectum extento dormire solitum , cum pila in manu super pelvim aheneum , ut cadente pila , sonitu expergisceretur , sicuti de grue excubitore diximus ; & Petrus Crinitus (*p*) de eodem Alexandro, & de ejus præceptore Aristotele , & de Juliano Imperatore memorat , & qualiter noctem distribuebant. Sed tamen hoc quoque occupasse Labæum Batillium (*q*) , & inter sua Emblemata in-

(*f*) Alciat. *Emblem.* 15.
(*g*) Saaved. *Fmp.* 45. *pag.* 298.
(*h*) Justin. *lib.* 24.
(*i*) Scoonh. *Embl.* 18. *pag.* 52.
(*k*) Strad. *in Symb. Reg. pag.* 47.
(*l*) Petr. Sancta *in sym. Sol. pag.* 277.
(*m*) Scoonhov. *Embl.* 22. *pag.* 67.
(*n*) Plin. *lib.* 10. *capit.* 22. Plutarc. *in lib. de anim. hist.*
(*o*) Curt. *lib.*
(*p*) Crinit. *lib.* 19. *cap.* 1.
(*q*) Battil. *Emblem.* 31.

inseruisse reperi, cum lemmate, *Vigilantia Ducis*, & his carminibus:

Turpe Duci totas somno perducere noctes,
Qui belli totum sustinet unus onus.
Sensit Alexander, quum ne violentia somni
Incautum opprimeret, languidiorque quies,
Apposito juxta super exertabat abeno,
Extentam globulo semi gravemque manum.
Qui daret elapsus sonitum, strepitusque sonoros,
Excussus stratis excuteretque sopor.

9 Quare tamdem, hoc, quod vides, Emblema, ad idem insinuandum formavi, ex Regum Persarum consuetudine sumptum, qui licèt alias in subditos sibi homines crudeliter imperarent, *ut post alios Pontanus* (r) *ostendit.* Tamen Aristoteles (s), Plutarchus (t), Brissonio (u) Coningo (x), & aliis referentibus, in more habuerunt, ut ab uno Cubiculariorum, summo mane ad thorum accedente, excitarentur his verbis: *Surge Rex, & negotia cura, quæ te curare voluit Mesorosmades, tuus Deus*, cognoscentes nimirum, hoc sibi ex suscepti muneris natura præcipuè observandum; & vel in proverbium illud Homeri (y) transiisse, sic de suo Agamemnone verba facientis:

Non decet ignavum tota producere somnum
Nocte virum, sub consilio, sub nomine cujus
Tot populi degunt. Cui rerum cura fidesque
Credita summarum.

10 Qui idem summus Poëta, eamdem ob causam, passim in sua Illiade Jovem, quoniam Divum Princeps erat, vigilantem semper inducit, bellorumque eventus disponentem, & quo pacto res sint tractandæ, interim Diis aliis somnum agentibus. Et hoc ipsum sentiens Lucianus (z), has curas, & vigilias Regum latè prosequitur, & mutuatis prædictis Homeri versibus, de eodem Agamemnone ait:

Quippè nec Atridem Agamemona dulcis habebat
Somnus, multigenas versantem pectore curas.

Ad quæ etiam allusit Silius Italicus (a), inquiens:

Turpe Duci totam somno traducere noctem,
O Rector Lybiæ vigili stant bella Magistro.

11 Seneca (b) quoque, sæpè jam in superioribus ad partes adductus: *Omnium domos Principis vigilia defendi debere, ejusque curam excubare pro salute universorum, nos admonet.* In cujus fortè imitationem Paulus (c) I. C. de Præfectis vigilum agens, incendiisque extinguendis, quæ frequentius noctu contingunt, scriptum reliquit: *Salutem loci, nemini magis curare competere, quàm Domino loci, nec alium sufficere ei rei, quàm Cæsarem.* Prout Justinianus (d) à se ipso curatum testatur, dum dicit: *Se noctes ducere insomnes, ut posteris quietem præparet*; & Plinius (e) Junior de suo Trajano, sic inquiens: *Inde tibi parcus, & brevis somnus, nullumque amore nostri angustius tempus, quàm quod sine nobis agis.*

12 Sanctus quoque Jobus (f) qui *verus typus bonorum Principum* dicitur, se summo mane surrexisse, & in civitatis portis constituisse ait, ad suum populum curandum, & judicandum. Quo loci Olympiodorus, hanc debere esse præcipuam Principum curam his verbis ostendit: *Tamquam Princeps quidam, & Magister ceteris ad virtutem, sic nec somno, nec ebrietatibus indulgebat: sed caritate commotus, de mane in plateis residebat, tamquam lex, atque effigies civitatis propositus.*

13 Legum quoque Custodes Plato (g) vult noctu surgere, & Socrates Gubernatores in somno capiendo continentes esse, ut possint, & tardè dormire, & ante diluculum surgere, & vigilare si opus sit. Sicque Agesilaus (h) somno non domino, sed rebus servienti, utebatur. Epaminondas, Tebanis solutius compotantibus, solus vigil ac sobrius arma lustrabat, & Ulpius Marcellus à Commodo (i) Imperatore adversus Brittanos missus, Dux omninò vigilantissimus, quam-

(r) Pontan. *in bell. Artic. 2. part. pag. 164.*
(s) Arist. *lib. 1. Oecono.*
(t) Plut. *de doct. Arist.*
(u) Briss. *de Reg. Persar.*
(x) Coning. *in Theat. Pol. 2. part. pag. 127.*
(y) Homer. *Illiad. 2.*
(z) Lucian. *in somnio, sive de Gallo.*
(a) Silv. Ital. *in Tuc. 6.*
(b) Senec. *ad Polib. cap. 26. & lib. 1. de Clem. cap. 5.*
(c) Paul. *in l. nam salutem de offic. Præf. Vigil.*
(d) Justin. *in Præf. Nov. 8. in princ.*
(e) Plin. *in Paneg.*
(f) Job. 29. 7.
(g) Platon. *in lib. de leg.*
(h) Xenoph. *in Agesil.*
(i) Herod. *in Commodo.*

quamquam somno alioqui resisteret natura, quo tamen magis id facere posset, inedia perfecerat. Julianus Imperator nocte dimidiata semper exurgebat, & quoties voluit evigilavit; & Georgius Castriotus Scandemberg, quo tempore Epirum cepit, duabus horis tantùm per singulas noctes somno indulsisse fertur. Ciceroque (*k*) de se ipso testatur, suo in consulatu semper vigilasse, & providisse, quemadmodum in tantis, & tam absconditis insidiis salvus esse Romanus populus posset.

14 Et Divus Ambrosius (*l*), historiam anserum tangens, qui Capitolium ne à Gallis interciperetur, sua vigilia, clangoreque servarunt: *Meritò* (inquit) *illis debes Roma quòd regnas, Dii tui dormiebant, & vigilabant anseres, ideò illis diebus anseri sacrificas, non Jovi. Cedunt enim Dii vestri anseribus, à quibus sciunt se esse defensos, ne & ipsi ad hostibus caperentur.*

15 Rectissimè quidem omnes, cum in omnibus vita nostra vigilia sit, quæ in iis præcipuè viget, in quibus animus inquies opere pascitur, & illud Catonis monitum valeat:

Plus vigila semper, nec somno deditus esto:
Nam diuturna quies vitiis alimenta ministrat.

Et ultra alia damna, quæ secum affert, in quibus referendis latè Ludovicus Turrianus (*m*) insistit, dormiens mortuo similis sit, & *ut benè Plinius* (*n*) *considerat*, & alia adducens ille librorum helluo Tiraquellus (*o*), dimidium & amplius vitæ somnus hominibus auferat.

At certè longè rectiùs, ubi de Principibus agimus, qui tot tantisque negotiis, & rebus animum intendere debent, & cum sui Regni *Cor* sint, pro toto Regno vigilare, & re ipsa illud Canticorum (*p*) implere: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt, ut aliàs Apostolus (*q*) inquit, qui & ipse, hoc, non tam in vim consilii quàm præcepti, omnibus injungit, qui rationem sui muneris reddere debent, his verbis: *Ipsi autem pervigilant, quasi rationem reddituri*, ut plura alia sacræ Scripturæ (*r*) loca missa faciam, quibus eadem hæc vigilia omnibus, qui aliis præpositi sunt, geminatissimè commendatur: *Nemo quippè dormiens ulla re dignus est*, ut apud Laërtium (*s*) divinus Plato nos admonet. Cui veluti subscribens Plautus (*t*) eamdem sententiam aliquando latiùs his verbis ostendit: *Vigilare decet hominem, qui vult sua tempori perficere officia, nam qui dormiunt libenter, sine lucro, & cum malis quiescunt.*

16 Et de Principibus, & cum Principibus loquens Erasmus (*u*), idem ipsum sic eleganter commonefacit: *Non licet dormit abundum esse, qui clavo assidet: & in tantis rerum periculis stetit Princeps? Nullum mare tam graves tempestates habet unquam, quàm omne Regnum assiduè. Semper itaque Principi vigilandum est, ne quid erret, qui non nisi plurimorum pernicie delinquit. Magnitudo navis, aut mercium pretia, aut victorum numerus, non facit elatiorem, bonum nauclerum, sed attentiorem; ita bonus Rex, quo pluribus imperat hoc vigilantior esse debet, non insolentior, non somnolentior.*

17 Et certè, quemadmodum apud Latinorum Poëtarum Principem (*x*), dum Palinurus vigilans navim gubernabat,

——Clavumque affixus, & hærens
Nusquam amittebar, oculosque sub astra tenebat.

Ipsa navis incolumis mansit; est verò ubi Lethæo sopori feroque ramo couspersus:

Vix primos inopina quies laxaverat artus,
Et super incumbens, cum puppis parte revulsa,
Cumque gubernaclo, liquidas projecit in undas
Præcipitem, ac socios nec quicquam voce vocantem.

Sic pariter, in hac hominum navi, innumeræ animæ in occasum trahuntur, nisi publicus ille Pulinurus evigilet, sciatque ex sua cura totius navis salutem pendere; &, vel brevi illo tempore, quo somnum capit, corpus simul, & animum ad melius vigilandum, gubernandumque disponere, & Antipatrum aliquem substituere, qui pro ipso tunc temporis clavium Imperii teneat, ut de Philippo, Macædonum Rege, Plutarchus (*y*) commemorat, dum somnum, quem sumpserat, excusans. *Tuto* (inquit) *dormivi, quia Antipater pro me vigilat.* Idemque Philippus cum

(*k*) Cicer. *in* 2. *Catilin.*
(*l*) D. Ambros. *lib.* 5. *Hexam.*
(*m*) Torres *in Philos. mor. Princ. pag.* 408. & *seqq.*
(*n*) Plin. *in Præfat. ad lib. de nat. hist. & lib.* 7. *cap.* 59.
(*o*) Tiraq. *de pœn. temp. cauta* 5.
(*p*) Cantic. 5. 2.
(*q*) D. Paulus *ad Ephes.* 5. 16.
(*r*) Idem *ad Hebr.* 13. 17. Matth. 24. 43. 25. 13. 26. 41. Marc. 13. 33. Luc. 12. 37. & 21. 36. Roman. 13. 11. Corint. 1. 15. 34. & 2. Tim. 4. 5. & 1. Pet. 4. 7. & 5. 8. &c.
(*s*) Laert. *lib.* 3. *in Platone.*
(*t*) Plaut. *in Rudent.*
(*u*) Erasm. *in lib. de instit. Princip.*
(*x*) Virgil. 6. *Æneid.*
(*y*) Plut. *in Apophthegm.*

cum interdiu dormiret, Græcique ad ferias convenientes, illum criminarentur: *Nolite admirari* (inquit Parmenio, apud eumdem Plutarchum (z) *si nunc Philippus dormit: nam quando vos dormiebatis, ille vigilabat.*

18 His addo ita propriam, & regendi muneri veluti insitam esse vigiliam, ut vel ex ejus observatione Imperii Romani purpuram Vespasiano prædixit, auguratusque fuerit Apollonius Tyaneus, ut Philostratus (a) in ejus vita, his verbis scripsit: *Postridie, Aurora jam exorta, veniens ad Regiam Apollonius, quidnam Rex ageret, ex satellitibus quæsivit. Qui illum tam pridem surrexisse dixerunt, & tunc scribendis epistolis vacare, quo audito discessit Apollonius, Damidi dicens, Vir imperabit.*

19 Quod & ipsum Ethnici veteres denotarunt, dum Pastorem (qualem Regem esse jam diximus (b) Argo Centoclo comparabant, ut sic numquam illum ita somno sepeliri debere significarent, ut omnem sui gregis solicitudinem deponeret. Et Plato (c) inter suas leges, hanc omnibus quidem, sed Principibus tamen cum primis salutarem, & necessariam, præscripsit. *Quicumque vivere, & sapere cupit, maximè quam longissimo tempore vigilet, sola sanitatis commoditate servata: ad hanc verò non multo opus est somno, si benè assueveris somnis: Magistratus profectò in urbibus noctu vigilantes, hostibus terrori sunt.*

20 Et sanè, ex eodem etiam Platone narrat Plutarchus (d), apud Lacedæmonios gravissimas causas ad nocturnam conventum rejici solitas, & Græcis noctem, à *Benè sapiendo* nomen habere, quod existimarent, noctis vigilias ad considerandum, & consultandum de rebus gravibus aptissimas esse, nullam quæ acriorem, nullam altiorem cogitationem, quàm nocturnam. Unde Scopelianus Sophista, *consortem Sapientiæ Dei* noctem appellare solebat. Habet enim hominum mens in alto illo silentio, corporis sensibus jam feriatis, aliquid divinitatis, si se se intenderit ad rerum sublimium speculationem, & ut Plautus (e) in Epidico ait:

De die sæpè stulti vidimus, contra noctu,
Licet Senatum in corde convocare Consiliarium.

Cui assentiens Plinius Junior (f): *Mirè* (inquit) *silentio, & tenebris animus alitur, ab iis, quæ avocant, abductus, & liber, & mihi relictus, non oculos animo, sed animum oculis sequor, qui eadem quæ mens videns, cum non vident alia.*

21 Quod fecit, ut in Adagium transierit, *Noctu urgenda consilia*, & *In Nocte consilium*, in quorum exornationem alia tradit Erasmus (g), quibus Hispana nostra conveniunt, *Dormir sobre el negocio*, *Consultar la Almohada*, de quo Ælianum (h) legere poteris. Idemque Aristophanis sive Cleantis lucernam adeo nobilem reddidit, ut apud eumdem Erasmum (i) habetur, & Demosthenem preceteris commendavit. Quem Cicero (k) affirmat, seriò doluisse, si quando ab artificibus antelucana victus esset industria. Et non est omittendum Jacobi Trentii ad Philippum II. nobile dictum, dum inter alia, qua Principibus & Magistratibus deesse consideravit, quamvis alioqui multa possideant, hoc unum esse dixit, quod numquam Orientem Solem adspexerint, nec Auroræ, & Matutini tempus suavissimos flatus, & salutares effectus experti sint.

21 Ex quibus satis Principes cognoscere poterunt, quàm illi malè se gerant, qui vel somno nimis per totam noctem indulgent, vel ejusdem vigilias, non publicis, ut debent, curis intendunt, sed stupiis, adulteriis, comessationibus, aliisque vitiis, & oblectamentis: quibus Nero apud Petroniva (l) Arbitrum integras noctes transegisse notatur, qui & ipse, illorum, non solùm testis, verùm comes, & Arbiter fuit, *ut latè Tacitus* (m) *memorat.* Adde insigne Hannibalis exemplum, & carmen de eo apud Silium Italicum (n):

——— Vigil ille, nec ullam
Ad requiem facilis, credensque abscedere vitæ,
Quod Sapor eripiat tempus.

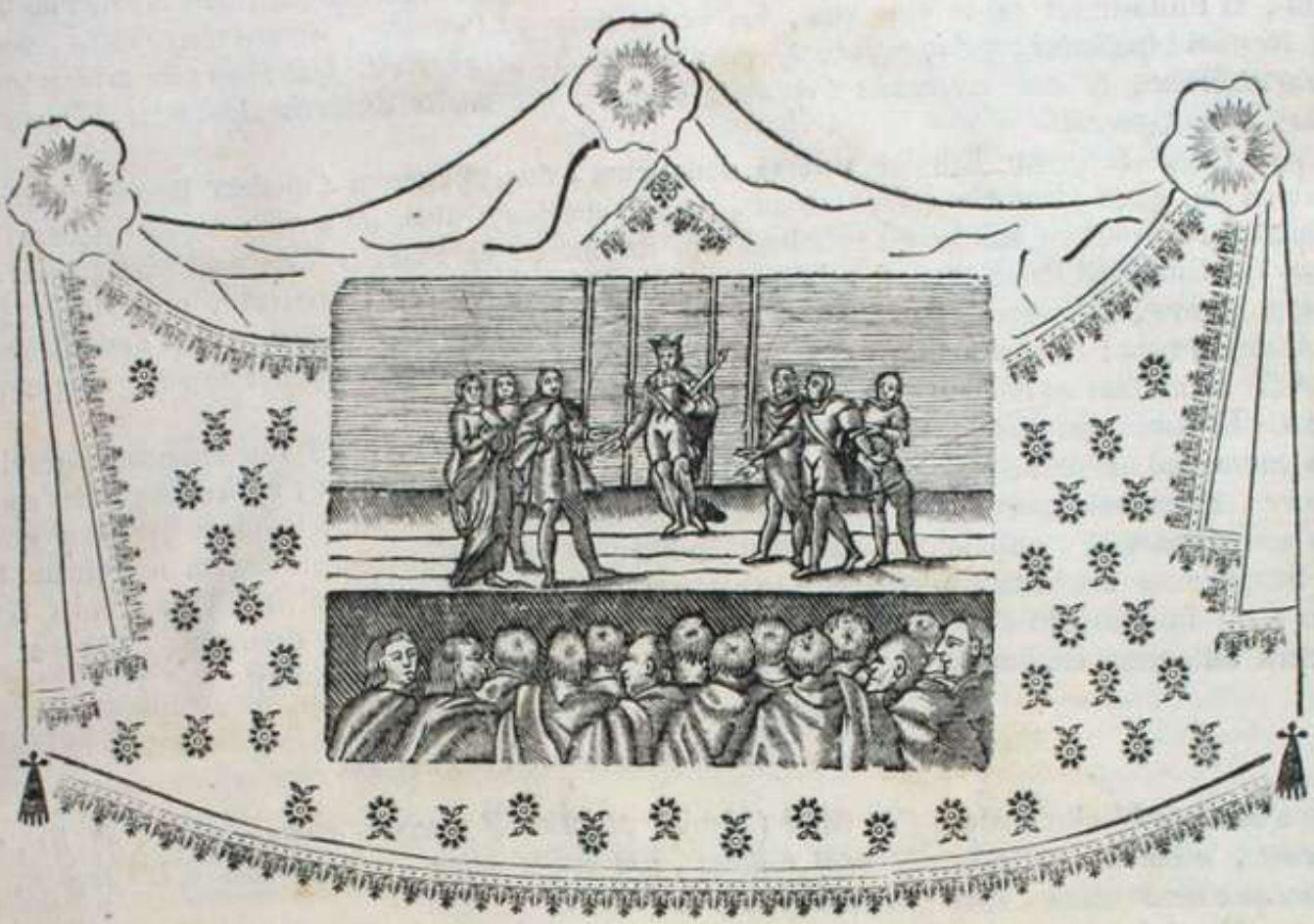
Et Agapetum Diaconum (o) *Ceu gubernator, ita vigilet Imperatoris oculatissimus intellectus, continens tutò æquitatis clavos, atque expellens fortiter impetuosos iniquitatis fluctus, ut ne cymba mundanæ Reipublicæ illidatur eis.*

EM-

(z) Idem Plut. *ibidem.*
(a) Philostr. *de vita Apol. lib. 5. cap. 1. in princip.*
(b) Sup. *Emblem. II.*
(c) Plato *lib. 3. de leg.*
(d) Plutar. *in Symposiac. dec. 7. prob. 9.*
(e) Plaut. *in Epid.*
(f) Plin. Jun. *lib. 9. epist. 36.*
(g) Erasm. *in Adag. pag. mihi* 129. & 199.
(h) Ælian. *de var. hist. lib. 3. cap. 11.*
(i) Erasm. *pag.* 200.
(k) Cicer. 4. *Tuscul.*
(l) Petron. *in sat.*
(m) Tacit. *lib. 16. Annal.*
(n) Syl. Ital. *lib. 12.*
(o) Agap. Diacon. *in parænes. ad Just. Imperat.*

EMBLEMA XVIII.

IN REGES DESIDES.

Rex agit in Scena frontem Diademate vinctus,
Et clamyde insignis Sceptra superba gerit:
Nil jubet, aut loquitur Tragici tenet inde Cothurni
Primas sed partes nuntius, aut famulus.
Regibus aptantur tot priscæ ludicra Scenæ;
Qui nisi res agitent, nomen inane ferunt.

COMMENTARIUS.

1 CUM ergo, docente Seneca (*a*) *Officium sit imperare, non Regnum*; Regesque à Regendo dicantur, & unusquisque secundùm etymologiam sui nominis vivere debeat, ut ex Sacris Canonibus Nicolaus Cusanus (*b*) admonuit, meritò post Ausonium (*c*), & Horatium (*d*) Divus Isidorus (*e*) scriptum reliquit, tamdiu quemlibet Regis nomen tenere, quamdiu rectè fecerit, & concreditum sibi à Deo munus impleverit. Quod idem valet, atque illud Divi Pauli (*f*): *Qui præsunt, in solicitudine præsunt.* Hoc est, ut pro commissis sibi populis eos labores, curas, vigiliasque suscipiant, de quibus adeò latè in superioribus diximus. Sciantque magnam, qua se pollere credunt Fortunam, non in licentiam, sed in patientiam vertere, & Nomen, Numenvè suum, non tam honoris, quàm oneris esse, non fœlicissimi, sed vigilantissimi, non desidiæ, non otii, non superbiæ, non voluptatis, sed laboris, ac diligentiæ.

2 Et cujusdam Dei Optimi Maximi repræsentationis, quæ indesinenter in regendo, gubernan-

(*a*) Senec. *epist.* 90.
(*b*) Nicol. *de Cus. lib.* 5. *exc. pag.* 412.
(*c*) Auson. *in Monos.*
(*d*) Horat. *lib.* 1. *epist.* 1.
(*e*) Isidor. *de sum. bono, cap.* 98.
(*f*) D. Paul *in epist. ad Rom. cap.* 18. *vers.* 8.

nandoque orbe, quem condidit, exercetur, ut præclarè Divus Augustinus (*g*), & Gregorius (*h*) scribunt, & vel Horatius (*i*) agnovit, dum canit:

Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum: & urbes, regnaque tristia,
Divosque, mortalesque turbas
Imperio regit unus æquo.

Quem Seneca (*k*) Tragicus, Silius (*l*) Italicus, & alii passim Poëtæ æmulari videntur, sed pius ceteris Boëtius (*m*), sic inquiens:

Sedet intereà conditor altus
Rerumque regens flexit habenas,
Rex, & Dominus, Fons, & Origo,
Lex, & Sapiens, Arbiter Æqui,
Et quæ motu concitat ira,
Sistit retrahens, ac vaga firmat:
Nam nisi rectos revocans ortus
Flexos iterum cogat in orbes,
Quæ nunc stabiles continet ordo,
Dissipata suo fonte fatiscent.

3 Et virilem hanc, pro virili, in regibus curam, & damna, quæ plurimi eorum omnibus retro seculis passi sunt, quòd eam declinaverit, adeò latè plures ex sanctis Patribus, & omnes Historici, & Politici Scriptores (*n*) exagerant, ut improbus planè censeri possim, si in eis referendis, vel transferendis immorer. Quare contentus ero Plutarchi (*o*) locum, & similitudinem eisdem ob oculos ponere, qui Reges desides suique muneris, & conditionis oblitos, Tragicis comparat, quorum ne vox quidem ulla in veterum tragœdiis exaudiebatur, sed Sceptrum, & Diadema præseferentes, inane nomen repræsentabant, & alii totius fabulæ Scenam agebant. Quam similitudinem hoc nostrum Emblema figurat, & Plutarcho non citato, sibi sumpsit Erasmus (*p*), addens, Græcè, tales Personas *Doriphoremata* dici, & Reges, ut nos facimus hortans, ut ea, quæ verè sunt Regum, ac principum agant. Et Pavoni, vel ob hanc causam Regnum à cæteris avibus denegatum, quòd sua tantùm pulchritudine, & inauratis plumis contentus, seu conchyliatis, & versicoloribus, omnique syrmate solitioribus, ut eum graphicè Tertullianus (*q*) depingit, nihil aliud præstare, aut gerere soleat.

4 Agathias (*r*) quoque, veluti ad hoc nostrum figmentum alludens, æquè prudenter hæc in verba prorupit: *Non ex purpura, seu quovis amiculo, & extrinsecus, quæ visuntur, & aliisornamentis, Regium nomen est cuiquam tribuendum; sed ei, qui equitatem exerceat, nec decentia aspernetur, & cupiditates his solùm rebus emetiatur, quæ animi stabiliunt sapientiam.*

5 Et sanè cum vel Cicerone (*s*) monente: *Hæsint virtutes Imperatoriæ, labor in negotiis, fortitudo in periculis, industria in agendo.* Quas reliquæ comittantur, quia mirabili quodam nexu, ac concentu se mutuò conjugunt, ut optimè docuit Agellius (*t*), & ille Alter (*u*), qui dixit:

Virtutes stabili sunt omnes fœdere nexæ,
Alteraque alterius diligit officium:
Pectore constanti junctis ad vincula dextris
Mutua præsunt, & moderata colunt.

(*g*) D. Aug. *lib.* 5. *de Trinit. cap.* 1.
(*h*) Greg. *tup. Ezebc. homil.* 18. *& lib.* 2. *Moral.*
(*i*) Horat. *lib.* 3. *Od.* 4.
(*k*) Seneca *in Hipol.*
(*l*) Silius *lib.* 6.
(*m*) Boet. *lib.* 4. *de Consol. met.* 6.
(*n*) D. Aug. *lib.* 6. *contra Faust. cap.* 22. D. Brigitta *in suis Revelat. lib.* 8. *cap.* 16. *late* Pined. *in Job. cap.* 29. *vers.* 5. Velazq. *de Opt. Princ. ex pag.* 374. Sancta-Maria *in Pol. Christ.* 1. *part. cap.* 3. Saavedra *Emp.* 37. *ex pag.* 413. *& omninò* Ferdin. Perez de Guzm. *en su Mar de historias, cap.* 172.
(*o*) Plutarc. *in vita Lysand. & in moral.*
(*p*) Erasm. *instimil. fol. mihi* 4. *in fin. & in Adagio* Tragicus Rex *& in Adag.* Fons occipitio prior.
(*q*) Tertull. *in lib. de Pallio cap.* 3. *& in lib. de Anim. cap.* 33.
(*r*) Agath. *lib.* 4. *histor.*
(*s*) Cicer. *in orat. pro lege Manil.*
(*t*) Agel. *lib.* 7. *cap.* 6. *& lib.* 19. *cap.* 2.
(*u*) Henr. Oræus *Icone* 35. virtutes catbenathæ.

6 Nescio equidem quo pacto Deo rationem sui muneris reddituri sunt Principes, qui ad hanc curam non attendunt. Nam etsi non ignorem, nec inficier, Auxiliares aliorum manus ad tot subeuntium in Regnorum administratione negotiorum, expeditionem valdè desiderati, *ut alio loco* (x) *dicemus*, non ideò tamen, omnes qui benè sentiunt, omnimodam ipsorum desidiam culpare, & carpere desinunt. Cujus improba Siren, si vel à privatis fugienda est, *ut Satiricus* (y) *monuit*, jam apparet, quid de Regibus dicere, sentireque debeamus, de quibus verè dixit Catullus (z):

Otium Reges prius, & beatas
Perdidit urbes.

Et Philo Judæus (a): *Qui fugit laborem, fugit fælicitatem. A diverso, qui fortiter patienterque difficultates tolerat, ad Beatitudinem properat.* Cui convenit Epigramma illud Incerti Auctoris, inter Virgilii opuscula adtextum, ubi de litera Pythagoræ agens, sic habet:

Quisquis enim duros casus virtutis amore
Vicerit, ille sibi laudem, decusque paravit:
At qui desidiam, luxumque sequetur inertem,
Dum fugit oppositos incauta mente labores,
Turpis, inopsque simul miserabile transiget ævum.

7 Ac magis ad rem nostram, de Regibus loquens Divus Augustinus (b), cujus verba supra aliud agentes ad longum retulimus, qui tunc Reges se regio nomine, ac munere dignos ostendere, inquit: *Si juste imperent, & Imperii munia propriis virtutibus exerceant, & ornent: & hæc omnia faciant, non propter ardorem inanis gloriæ, sed propter caritatem fælicitatis æternæ.* Cui loco nunc alium, non minus ad Nostri Emblematis illustrationem conducentem, D. Chrysologi (c) addimus, qui ita eosdem Reges, ac Principes commonet: *Si à Deo Potestas omnis; à Deo Rex etiam dispensationis Regiæ adeptus est dignitatem, rationemque redditurus est, si in nullo creditæ Potestatis excesserit mensuram: Si Rex justitiam custodivit: si æquitatem tenuit: si potestatem moderatus est: si misericordiam non omissit: si tenuit sic ponderis sui libram, ut in neutram partem inclinaret. Si omnium curam gessit, si civium procuravit quietem: si sic temperavit sensum, ut neque militi sufficientia deessent, neque tributarius lassaretur.*

8 Et hæc eadem commonito gloriosissimis Hispaniæ nostræ Regibus traditur in Concilio Toletano X. (d) ubi post multa, quæ de ipsis obediendis, observandis, conservandisque dicuntur, veluti in horum compensationem exposcit: *Ut moderati, & mites erga subjectos existentes, cum justitia, & pietate populos à Deo sibi concreditos regant, bonamque vicissitudinem largitori Christo, qui eos constituit, rependant, Regnantes cum humilitate, & cum studio bonæ actionis.*

9 His addere licet aliam præclaram Plutarchi (e) similitudinem, inquientis, quòd qui navem gubernant, aliena voce, jusuque utuntur: sed qui Rempublicam gubernant, in se ipsis sapientiam habere debent, ut benè regere possint. Et elegantissima verba Petri Blesensis (f) à Nicolao Causino relata, dum exponit, cur suum Jovem Cretenses sine auribus pingerent, quæ sic habent: *Qui dat divitias terræ, à Regibus aurum non postulat, vel argentum; sed ut audiant causam populi, & arguant pro mansuetis terræ.*

10 Sed quoniam Reges aliorum Regum monitis, & exemplis magis suaderi, & affici solent, simile documentum, ejusque spreti nocumentum, in Basilii Imperatoris (g) ad suum filium institutione, in Alphonsi (h) Regis Aragonum I. dictis, & factis in vita Joannis Lusitani II. (i), & in præclara Philippi Cominæi (k) Historia, & in aliis passim libris legere poterunt, quæ Ego, quia obvia sunt, & brevitati consulo, silentio prætereo, solum quemdam novissimum Auctorem Gallum (l) adjecisse contentus, qui eamdem nostri Emblematis imaginem, sive similitudinem premens, hanc desidiam, quam exulare à Bonis, & Prudentibus Regibus cupimus, Meroveis, antiquis, legitimis, & nobilissimis ejusdem Galliæ Regibus in causa fuisse inquit, ut Regnum am-

(x) Infr. *Emblem. LIV.*
(y) Horat. *lib.* 2. *sat.* 3.
(z) Catul. *ad Lesbiam.*
(a) Phil. Jud. *lib.* 3. *de vita Moys.*
(b) D. Aug. *lib.* 5. *de civit. Dei, cap.* 24. *de quo sup. Emblem.* 2.
(c) D. Chrysost. *serm.* 26.
(d) Conc. Tolet. X. *num.* 65. *pag.* 360.
(e) Plut. *in Moral.*
(f) Blesens. *apud* Causin. *in Polit. Symbol. lib.* 2. *cap.* 43. *pag.* 95.
(g) Basil. Imp. *in instit. ad Fil. cap.* 10.
(h) Panorm. *de dict. & fact. Reg. Alphons.*
(i) Resende *in vita Joann. II.*
(k) Comin. *lib.* 3. *pag. mihi* 372.
(l) Baltholom. de Vias *in Sylvis Regiis, Sylva* 1. *pag.* 11.

ammitterent, & vetustam seriem, translato in Capetos, & Pipinos Imperio, novo sanguine conspurcarent, sic canens:

Nil reliqui superest, qui solo nomine Reges
Vixerunt; quorum lascivæ ignavæ quieti
Majestas famulans Meroveis abstulit ingens
Solemnes inter partum Diadema triumphos.

Et posteà in Commentariis (*m*) hoc idem pluribus aliis locis, & exemplis illustrat, Plutarchi, de quo agimus non omittens.

11 Quibus non incongruè illum alium Guntheri (*n*) addere possumus, qui suum Fredericum Imp. ob hanc curiam in rebus agendis præcipuè commendat, his verbis:

Non tamen in tanta Princeps ignava quiete
Otia carpebat: credens hoc perdere tempus,
Quo nihil adjectum Regni proventibus esset:
Quamque aliis dederat Pacem sibi sponte negabat.

12 Et extat apud Baptistam Mantuanum (*o*), elegantissima, lectuque dignissima Desidiæ descriptio, ubi postquàm de damnis, quæ in corpore generat, latissimè egit, sic de his, quibus animum, & spiritum gravat, prudentissimè loquitur:

Hæc fera servilis, sanctæ fastidia vitæ
Ingerit, & tardos ad clara negotia sensus
Semifero languore premit, frigentia corda
Involvit gelido densæ velamine nubis:
Nil nisi terrenis haustum de fecibus unquam
Cogitat; Annales veterum, dubiamque futuri
Temporis ignorat sortem; non ulla latentes
Cernere naturas rerum, causasque tueri.
Cura subit, subjecta oculis vix aspicit, ægrè
Palpebras levat hærentes; humore tenaci
Lumen habet: surdant aures, vox languida, sermo
Barbarus, obscuro verba intercluſa palato:
Seminat infœlix lolium, frigensque papaver,
Lethæisque rigat steriles humoribus hortos.
Plumbea liventi gestat connexa metallo
Vincula, captivos hominis quibus alliget artus, &c.

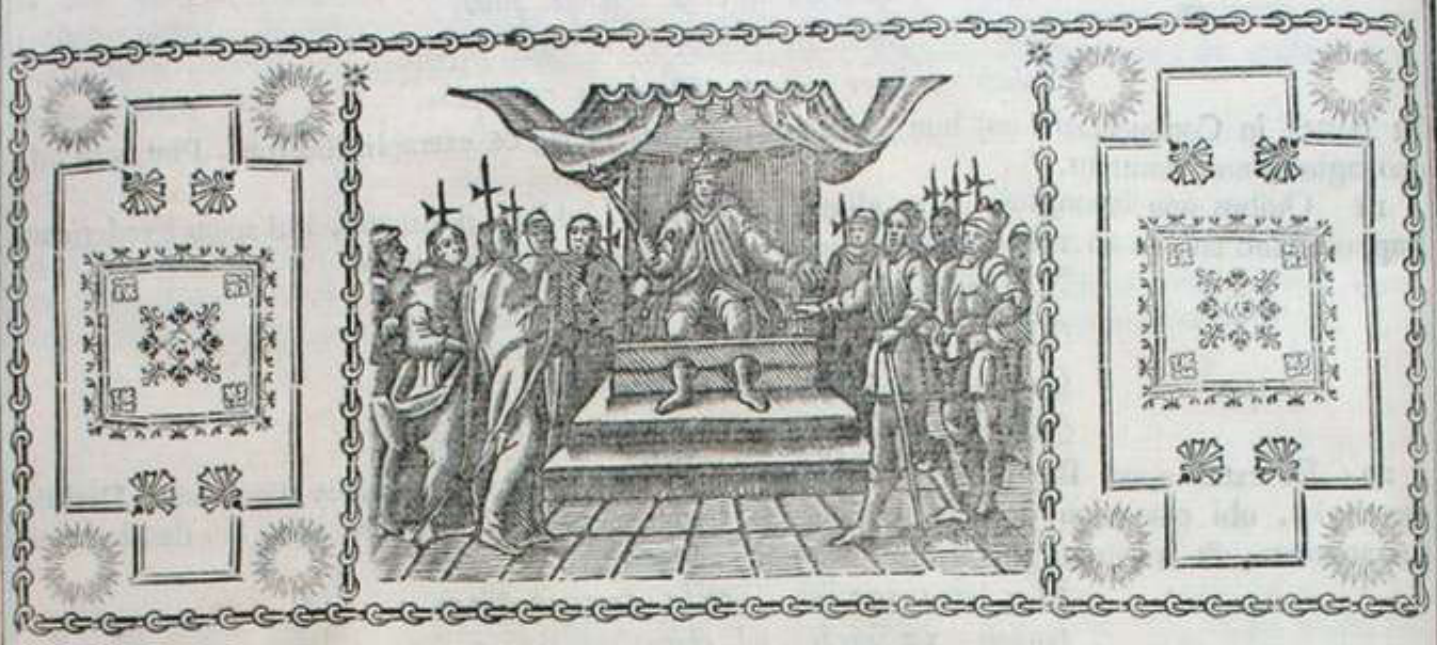
Quæ sanè damna cum omnibus fugienda sint, jam apparet quid de Regibus sentire debeamus, qui pro omnibus agere, *ut sæpè diximus*, & satagere debent, & de quibus ubi se desidiæ & ignaviæ dedunt, non minus verè dicere potuit Ludovicus Vives (*p*): *Principem in pluma & umbra, ut ajunt, assiduè agentem, multa vitia necesse est circumsistere, cum voluptatum titillantium nutrix sit culcitra, cui morbo multum adjiciunt secreta cubiculorum conclavia.*

13 Quo cum conveniunt alia, quæ apud Eruditissimum Nostrum Patrem Joannem Antonium Velazquez (*q*) reperies, dum latè discurrit & probat alios Mortales, si sibi solis, vivant, haud reprehendendos: Principes verò reprehensione dignos esse, quia aliis nati, &c.

(*m*) Idem *in Comm. ex pag.* 53.
(*n*) Gunther. *in Ligur. lib.* 6. *vers.* 7.
(*o*) Mantuan. *de Calam. tuor. temp.*
(*p*) Ludovic. Vives *in epist. ad Henric. Reg. Angl.* VIII.
(*q*) P. Velazq. *de Opt. Princip. pag.* 346.

EMBLEMA XIX.

DISCITE JUSTITIAM MONITI.

Qui in Populi Sceptrum, pariter qui in vincula ducti
Pœna quibus Duplex, nec satis una fuit
Discite Justitiam moniti, quid parcere vobis
Interit populum, vindice, teste Deo.

COMMENTARIUS.

1 Licet desidia, incurriaque Regnantium, tot tantisque manent rationibus, exemplis, ac testimoniis damnata, tamen quia sæpè in aliquibus pullulat, & crebris denuò conspicitur vigere radicibus, stili quoque acrioris vigorem exposcit, ut quo ad fieri possit radicitus amputetur. Ideòque, ut eosdem sui muneris attentiores, & observantiores efficiam, hoc Emblema superioribus addo, quo ostenditur, quibus pœnis, ac damnis, qui contrarium fecerint, subjiciantur, ex Mossynœcicorum consuetudine sumptum, de quibus ita Pomponius Mela (*a*) scriptum reliquit: *Mossynæci turres ligneas subeunt, unde & illis nomen*, quasi Turriculæ: *Notis corpus omne persignant, propatulo vescuntur, promiscuè concumbunt, & pallam Regem suffragio deligunt, vinculisque, & arctissima custodia tenent, atque ubi culpam pravè imperando meruerit, inedia totius diei afficiunt.* Similem morem in ignavis Regibus puniendis de Burgundiis, & Ægyptis recenset Ammianus Marcell. (*b*) etiam si quid fortuitò minus prosperum contigisset, his verbis: *Appud hos generali nomine Rex appellatur* Otendinos, *& ritu veteri, potestate deposita, removetur, si sub eo fortuna tubaverit belli vel segetum copiam negaverit terra. Quemadmodum solent Ægiptii casus ejusdem adsignare Rectoribus.*

2 Idemque ex Stobæo Nicolaus Boæmus (*c*) affirmat, & ante omnes Apollonius (*d*) Rhodius, cujus Scholiastes Ephorum, & Nymphodorum ad idem allegat, & novissimè Noster de bonis literis optimè meritus D. Joseph Gundisalvus de Salas (*e*), Calatravensis Militiæ dignissimus Eques, ex suprà dictis contra Melam advertens, prædictam inediam, non unius tantum diei fuisse, sed ex eo ipso, quo Rex malè judicando, aut alio quovis modo, rectam gubernationis orbitam excessisset, perpetua nedia usque ad mortem damnari solere.

3 Ut inde cognoscas, vel inter Barbaros, Regnum non solùm splendidam servitutem fuisse, *ut suprà ex Antigoni dicto retulimus*, verùm & compeditam; Diademate ipso, non minùs caput, quàm pedes arctante, & ultra pœnam, quæ ipsum regnandi munus secum affert, aliam, & præsentissimam, pro incuria qualibet, comminante, ut illud nostrum carmen ostendit:

Pœna quibus duplex, nec satis una fuit.

Aqua

(*a*) Pomon. Mela *lib. 1. cap. ult.*
(*b*) Ammian. Marcell. *lib. 28.*
(*c*) Nicol. Boæm. *de morib.*
(*d*) Apol. *in Argonau.* Horo Covar. *in Emblem. lib. 2. fol. 20.*
(*e*) D. Joseph. à Salas *in notis ad Melam. pag. 279.*

4 Aqua Mossænycorum consuetudine, non multum alia Trapobanensium distabat, qui, *ut post Plinium* (*g*), *Alexander ab Alexandro*, (*h*), *& alii* (*i*) *recensent*, Reges, se malè in Regni administratione gerentes, statim deserebant, & arcta custodia tentos, solos relinquebant, ita ut nemo deinceps ad eos accedere, vel cum eis colloqui posset. Quod operabatur, ut ipsi præ tristitia citò deficerent, cum juxta Impp. Theodosii & Valentiniani constitutionem (*k*), nulla major pœna reperiatur: *Quàm esse inter homines, & hominum carere suffragiis.*

5 Lenius quidem se habebant Ægiptii, sed tamen suo more, ac modo, suorum Regum ignaviam inultam non sinebant. Nam eodem Alexandro (*l*), ex Diodoro Siculo, recensente, comperimus, eis in usu fuisse, defuntos Reges per eum qui proximam post ipsos tenebat dignitatem, antequàm sepulturæ darentur, syndicari, in omnemque vitæ seriem, & ipsorum dicta, factaque, & an fuerint fortissimè præliati, an segnes, & dessides, inquiri, & exalto suggestu in maximo omnium conventu perlegi, & recenseri: & si vitia prævalerent, honore funeris privari, atque in sepultum cadaver relinqui.

6 Armuzii planè crudeliores, qui, *ut tradit Hieronymus Ossorius* (*m*), quoties Regni Procuratoribus visum esset, Reges jure Regio liberius, quam ipsi vellent, usos fuisse, oculis eos orbabant, & in ædibus Regiis, cum uxoribus, & liberis inclusos, custodiebant, omnia ad victum necessaria largè ministrantes, & ex regia stirpè puerum aliquem deligentes, simili calamitati pro Tyrannico eorumdem arbitrio subjectum: quod Alphonsus Alburquercius, cum quindecim Reges ita miserè affectos, reperiiset, in posterum abolere curavit.

7 Ephori quoque, *ut Xenophon* (*n*), *Plutarchus* (*o*), *& alii* (*p*) *literis tradiderunt*, eam sibi apud Lacedemonios, sive Spartanos potestatem, atque authoritatem in Reges usurparunt, ut licèt primùm eorum Administri essent, posteà in ipsos jus vitæ, ac necis exercuerint, & quoties pravè, aut segniter aliquid egisse censebant, judicialiter animadverterint. Unde in morem pertransiit, ut acersentibus Regem Ephoris, semel atque iterum contradiceret, tertio vocantibus, surgere, & ad eorum tribunal pergere teneretur, & sic Agim, Optimum Regem, judicarunt, & strangularunt (ut jam suprà (*q*) recensui similem nostri temporis casus Regis Angliæ perpendens) quousque Cleomenes Leonidæ filius, hanc Ephororum tyrannidem sustulit, facti sui causam populo reddens.

8 Quæ omnia eo tendunt, ut qui celsum Regiæ Majestatis locum conscendunt, sciant, quibus se addicant legibus, quæ onera, quæ supplicia ubique gentium, huic muneri insint, quid ab eis desiderent, atque exigant populi, qui ipsos in talem celsitudinem evexerunt, & non solùm ut præsides, sed ut præsidium rerum, ac fortunarum suarum constituerunt. Et quòd cùm secundùm Hesiodum (*r*):

Hac una Reges sint olim fine creati,
Dicere jus populis, injustaque tollere facta.

Cui adridens Cicero (*s*) dixit: *Fruendæ justitiæ causa olim benè moratos Reges constitutos.* Discant se *juris* esse sequestros, boni, & æqui arbitros, sponsos justitiæ, Hymenæos pacis, Feciales fortunæ communis, subditorum suorum tutores non tollitores, & ut verbo dicam, & cum Virgilio (*t*) dicam, ex quo lemma nostri Emblematis sumpsi:

Discite justitiam moniti, & non temnere Divos.

9 Cujus versus in simili meminit Petrarcha (*u*) docens Reges, vel coactos, ad justitiam suis ministrandam adigi posse, & Tyrannum alloquens ac malè moratum Regem, quem dolentem induxit, se ob hanc causam à Regno fuisse dejectum, ita eum solatur: *Spontè descendisses melius, optimè verò non ascendisses. Nunc qualitercumque descendisse, bonum, ideò quia justum; meliorque coacta justitia, quàm voluntaria injustitia. Audite impium Tyrannum apud inferos exclamantem. Discite justitiam moniti. Audite & me apud superos exhortantem, discite justitiam vel coacti: hæc enim tempestiva hic, utilisque ni respuitur: illa ibi admonitio utique sera est, frustra enim discitur, quod fieri amplius non potest. Ponite verò jam tumentes, animos, superbumque & ferox dominandi votum ponite, & si non prius, saltem post Tyrannidem amissam, & optandi, quod jam assequi non potest, finem facite. Si non justitiæ, saltem verecundiæ hoc præstate, ut mutatis moribus, & novo habitu mentis assumpto, amissione divitiarum ditiores facti, quantum fortunæ detrabitur, tantùm animis addidisse videamini.*

Et

(*g*) Plin. *lib.* 6. *cap.* 22.
(*h*) Alex. 3. *Gen. cap.* 5.
(*i*) Salic. *cap.* 56. *vel* 66. Matt. Capella *lib.* 6.
(*k*) L. hi, *qui ad sanctam, C. de apostatis.*
(*l*) Alex. *lib.* 3. *cap.* 7
(*m*) Ossor. *lib.* 10. *rer. Eman.*
(*n*) Xenoph. *in Repub. Lacon.*
(*o*) Plutarch. *in vita Agis & Cleom.*
(*p*) Stob. *serm.* 42. *de legib.* Alex. *lib.* 6. *cap.* 34. *latè* Nicol. Cragius *de Repub. Laced. lib.* 2. *cap.* 4.
(*q*) Sup. *Emblem. IV.*
(*r*) Hesiod. *in Theogon.*
(*s*) Cic. *lib.* 2. *Off.*
(*t*) Virgil. 6. *Æneid.*
(*u*) Petrarch. *de rem adv. fort. lib.* 2. *Dialog.* 81.

10 Et hinc sæpè, variis seculis, variisque in nationibus (*x*), contigisse videmus, desides atque ignavos Reges, vel injustè, aut tyrannice in suis actionibus procedentes, divinis, & humanis judiciis Regnis, & Imperiis, etiam alioqui legitimè partis, privatos, atque exutos fuisse, ut Roma toties in Tarquino superbo, & aliis postmodum purpuratis, & adoratis Cæsaribus vidit. Constantinopolis in suis ferè omnibus, quorum vix per annum stabile Imperium fuit, & preserim in Constantino Copronymo, quia in Sanctorum Imagines, & in Beatæ Virginis contumelias blasphemus erupit. Germania in Carolo IV. cognomine *Crasso*, Henrico IV. Venceslao Ignavo, & aliis, quorum historias latè in ipsorum Annalibus videre licebit. Francia in Carolo Simplici, atque Hilderico, quem ut ignavum Regem flocci facere cœpit, nec à contumeliis temperans, ille umbraticum, ille pupparum, alius puerorum Regem eum appellabant. Anglia in Edovardo II. qui quoniam ignavissimus erat, ab uxore Isabella, & proceribus captus, Regno delectus, & in carcere necatus fuit, substituto ei Edovardo III. *ut Polydorus Virgilius* (*y*) *enarrat.* Hispania nostra in Ruderico, Sanctio Capello Lusitano, Labreto Navarro, & aliis, quorum nomenclaturam passim alii Auctores adducant.

11 Sic Deo verum reddente, quod in Ecclesiastico (*z*) pronuntiatur, *Regnum à gente in gentem transferetur, propter injustitias, & injurias, & diversos dolos*; & iterum apud Divum Matthæum (*a*): *Auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti justitiam.* Quas Domini voces ad omnes ignavos, impios, & iniquos valere, graviter D. Augustinus (*b*), & alii sancti Patres nos admonent, & ex Ethnicis idem ante ipsos præsensit Demosthenes in Oratione Olynthiaca secunda, & Seneca (*c*) Tragicus inquiens:

——Ubi non est pudor,
Nec cura juris, Sanctitas, Pietas, Fides,
Instabile Regum est.

12 Et est lectu dignus Salvianus (*d*) qui non contentus docuisse, peccatorum clamorem Deum velut invitum ad punitiones ejusmodi provocare, ut in Sodoma, & Gomorra contigisse videmus; iterum de gravissimis Afrorum peccatis scribens, ea Deum, quasi reluctantem ad illorum internecionem, & Regni translationem movisse, his gravissimis verbis ostendit: *Et cum hæc omnia fierent, quid aliud talis populus agebat, nisi ut cum Deus eum perdere adhuc fortasse nollet, tamen ipsa exigeret, ut periret? Unde & quod Wandali ad Africam transierunt, non est divinæ severitati, sed Afrorum sceleri deputandum: gravi enim eos, ante quàm illuc pergerent, ac longa iniquitate traxerunt.*

13 Et ad hanc causam (non ad Astrorum vim, syderumque influxus) mutationes & declinationes Regnorum referendas esse, piè & doctè, Noster elegantissimus Fr. Joannes Marquez (*e*) animadvertit, & Simon Majolus (*f*) in suo colloquio de bellorum eventibus, quem Andræas Canonherius (*g*) sequitur, & transcribit, dum habet: *Cum ergo causas periodorum, & mutationum in Imperiis quærimus, non procul vagemur animis, nec ad sydera evolemus, sed quid in Ecclesia, politiis, & œconomiis fiat, consideremus. Si regnant in Ecclesia falsæ, impiæ, fanaticæ, blasphemæ opiniones, aut idola, & conflictantur inter se docentes: si in politiis impune grassantur tyrannides, seditiones, latrocinia, imposturæ, fraudes; & licet cuilibet, quodlibet: si dessident conjuges, & vagis, ac prohibitis libidinibus contaminantur œconomiæ, & adulterantur familiæ: non dubitemus impendere tristes, atroces, & propinquas pœnas.*

14 Justus etiam Lipsius (*h*) idem tradit, & Deum in Regnis, Regnorumque mutationibus, hæc supplicia exercere: *Præsertim si ii, qui peccant, velut digniora quædam membra sunt, ut Reges, Principes, Magistratus.*

15 Quos, si sua Regna gubernare nesciant, nec ea defendere, vel perdita recuperare, vel justitiam administrare, Regum nomen, & jus amittere, illisque curatorem dari posse, concors est Doctorum sententia, aliquorum jurium auctoritate (*i*) suffulta, quàm securè eo Nostris Gregorius Lopez (*k*) & Avilesius (*l*) referunt, & sequuntur.

16 Ita tamen intelligenda, ut nemo præsumat, hac de causa Nos insinuare velle, licitum esse populis, vel privatis, à suis Regibus, legitimè Regna possidentibus, rebellare, vel in eorum

(*x*) Sabellic. *ex Livio, & aliit, lib.* 8. *Æneid.* 2. Sigon. *lib.* 3. *de Reg. Ital.* Aventin. *lib.* 4. Bojor. Sigon. *lib.* 9. & alii. Sirip. *rerum German.* & Cuspinianus *in vita Imp.* Paul Æmil. *lib.* 3. Aventin. 3. *Annal.* Ranulph. *in Polyc. lib.* 5. *cap.* 25.

(*y*) Polyd. Virgil. *hist. Ang. lib.* 18. Cap. *grandi, de sup. negl. Præl.* plures Auctores apud Me 1. *tom. de Ind. jur. lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 52. *& seqq. & cap.* 22. *ex n.* 55.

(*z*) Eccles. 10. 8.

(*a*) Matth. 21.

(*b*) D. Aug. *in cap. si de rebus*, & cap. *quemadmodum* 23. *quæst.* 7. alii apud Me *d. cap.* 13. *ex num.* 53.

(*c*) Senec. *in Tyestb. Act.* 2. *Scen.* 1.

(*d*) Salvian. *lib.* 1. *de Provid. Dei.*

(*e*) Marq. *in Gubern. Christ. lib.* 2. *cap.* 26. *pag.* 318.

(*f*) Majol. 3. *tom. coll.* 2.

(*g*) Canonher. *in Aphor.* 1. *tom. pag.* 614.

(*h*) Lips. *de Const. lib.* 2. *cap.* 15.

(*i*) Cap. *Scelus* 2. *quæst.* 1. Archid. *in cap. Regum officium* 23. *quæst.* 5. Innoc. *per textum ibi in capit. prandi, de sup. negl.*

(*k*) Gregor. Lop. *in l.* 5. *tit.* 1. *part.* 2.

(*l*) Aviles *in capit.* 1. *Præt. verb.* Regimiento, *fol.* 15. *num.* 11. *& 12.*

rum vitam, aut honorem aliquid machinari. Nam licèt aliud agens Seneca (*m*) Tragicus dixerit:

Victima haud ulla amplior
Potest, magisque optima mactari Jovi
Quàm Rex iniquus.

Hoc pessimi exempli esset, & multis Sacræ Scripturæ locis (*n*) repugnans, quibus Regibus, etiam malis & discolis, tamquam à Deo missis, obedire jubemur, & eorum Majestatem tamquam Sacrosanctam colere, ac venerari. Circa quod plura dicere supersedeo, quoniam de hoc argumento latissimè Guillelmus Barclayus (*o*) scripsit, & post Divum Thomam, Concilium Constantiense, Cajetanum, Covarruviam, Gregorium Lopez, Menchacam, Patrem Suarez, Patrem Marianam, Marquez, & plures alios (quos Ego alibi diligenter recensuit (*p*), qui contrarium asserere hæreticum esse inquiunt), Jacobus Gordonus (*q*), qui cum in sua Chronographia, necem illatam Regi Galliæ Henrico III. à Monacho quodam, narraret, cum similis altera contigit in Henrico IV. ann. 1610. sic inquit: *Sed parce, Lector, quisquis es, facere non possum, ut hoc malè feriati hominis, & iniqui percussoris facinus temerarium, vehementer non damnem. Scribant exterarum nationum homines, quæ velint: Ego nullo unquam divino vel humano jure permissum puto, subdito privato, aut civis personæ, his artibus in Principem insurgere, quamvis ille hæreticus foret, ne dum si legitimus, si Catholicus est, si Rex Christianissimus. In scelere nulla Religio est, & malis artibus Divinum Numen numquam benè colitur.*

17 Joannes quoque Filesacus (*r*), Doctor Sorbonicus, non minùs doctus, quàm pius, lato calamo eamdem sententiam probat, & illustrat in suis selectarum libris, & iterum in tractatu de Idololatria Politica, ubi ultra alia benè considerat, propter peccata populi sæpè contigere, ut Principes mali sint, ac proinde patienter ab eodem populo tolerari debere, & insignem locum D. Isidori (*s*) ad hoc adducit, qui sic habet: *Reges quando bonis sunt, muneris est Dei, quando verò mali, sceleris est populi. Secundùm enim meritum plevium, disponitur vita Rectorum,* testante Job. cap. 34. *Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi. Irascente enim Deo, talem Rectorem populi suscipiunt, qualem pro peccato merentur. Nonnumquam pro malitia plebium, etiam Reges mutantur, & qui ante videbantur esse boni, accepto Regno sunt iniqui.*

18 De eadem etiam re, plura tractat Petrus Gegrorius (*t*) à Philippo Camerario (*u*) transcriptus, ubi post alia ita concludit: *Obtemperandum quidem non est Principibus, si contra legem divinam aliquid imperent; sed non ideò contra Regiam potestatem, & Regem insurgere oportet. Et ut verè dicebat Livius, de subjectis contra Tyrannos, scutum magis, quàm gladium in eos sumendum esse. Scutum dicitur id omne, quod potest esse pro defensione: gladius pro invasione, & offensione accipitur.*

19 Ad quod potuit allegare illud, quod Alexander apud Curtium (*x*) peroravit, ostendere volens, multoties in subditos sævitiæ, & crudelitatis Principum crimen refundi: *Regum, Ducumque* (inquit) *clementia, non in ipsorum modò, sed etiam in illorum qui parent ingeniis sita est. Obsequio mitigantur imperia, ubi verò reverentia excessit animos, & summa imis confundimus, vi opus est, ut vim repellamus.*

20 Sed quoniam ex his quos viderim, nemo, Concilii Toletani IV. (*y*) meminit, quo impius hic ac pravus mos propios Reges necandi, aut deponendi, qui fortè inter Gothos irrepserat, gravissimis verbis refertur & execratur, & severo anathematis mucrone damnatur; omninò verba ejus perpetua observatione digna, legi debebunt, quæ quia longa sunt valdè, hic transcribere piget. Ubi post causas, & rationes hujus discrictæ disciplinæ copiosè & eleganter commemoratas, semel, iterum, & tertiò (ut geminatio majorem, & enixiorem decreti vim ac voluntatem ostenderet) sic statuit: *Quicumque igitur à nobis, vel totius Hispaniæ populis, qualibet conjuratione, vel studio sacramentum Fidei suæ, quod pro patriæ, gentisque Gothorum statu, vel conservatione Regiæ salutis pollicitus est, temeraverit, aut Regem nece attrectaverit, aut potestate Regni exuerit, aut præsumptione Tyrannica Regni fastigium usurpaverit, Anathema sit in conspectu Dei Patris, Filii, Spiritus Sancti, Angelorum, Apostolorum, & Martyrum, atque ab Ecclesia Catholica, quam prophanaverit perjurio, efficiatur extraneus, & ab omni cœtu Christianorum alienus, cum omnibus impietatis suæ sociis, quia oportet, ut una pœna teneat obnoxios quos similis error invenerit implicatos. Neque partem justorum habeat, sed cum diabolo, & Angelis ejus, æternis suppliciis condemnetur, una cum eis, qui eadem conjuratione nituntur; ut par pœna per-*

(*m*) Senec. *in Hercul. Fur.*
(*n*) D. Paul. *ad Rom.* 13. *ad Tit.* 3. D. Pet. 1. 2.
(*o*) Barclaj. *in lib. de Regn. advers. Monarchomacos.*
(*p*) Ego 1. *tom. de Indiar. jur. lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 48. *& seqq.*
(*q*) Gordon. *in Chronograph. pag.* 478.
(*r*) Filesac. 1. *select. cap.* 9. de Tyrann. *ex pag.* 125. *lib.* 2. *cap.* 7. Regia Majestas sacrosancta, *ex pag.* 236. *& de Idol. Polit. per tot. præcipuè cap.* 9. Populus obsequens.
(*s*) D. Isid. *lib.* 3. *Sent. cap.* 48.
(*t*) Pet. Greg. *de Rep. lib.* 16. *cap.* 7.
(*u*) Camer. *in subcess. lib.* 3. *cap.* 7. *in fin.*
(*x*) Q. Curt. *in vita Alex. lib.* 8.
(*y*) Concil. Tolet. IV. *apud Loaisam, pag.* 257. *& seqq.*

perditionis constringat, quos in perniciem prava societas copulat, &c Qui Canon in Concilio Toletano V. (z) repetitur ac renovatur, simulque decernitur, ut in omnibus Synodis peractis, publica voce pronuntietur.

21 Et hæc quidem hactenus de munere Regio, inhærentibusque illi curis, oneribus, laboribus ac vigiliis. Quæ sanè efficiunt, ut carmen illud, in quo Job (a) Gigantes sub aquis gemere inquit, D. Gregorius de Principibus aptissimè explicet, qui his vigiliis, & angoribus sui muneris pressi, dolent, & gemunt. Quæ etiam animo recogitans Ottho hujus nominis Imperator, dicere solebat: *Se magis mori velle, quàm imperare.*

22 Eamdemque vocem, aliis, ex intimo pectore excidere, Seneca (b) refert, dum inquit: *Potentissimis, & in altum elatis hominibus excidere voces videbis, quibus otium optent, laudent, omnibus bonis preferant. Cupiunt interim ex illo fastigio si tutò liceat descendere: nam ut nihil extra lacessat, aut quatiat, in se ipsa fortuna ruit.* Idem docet ipse Seneca, sive ejus Pater, dum in Thieste (c), ait:

Stet quicumque valet Potens
Aulæ culmine lubrico:
Me dulcis saturet quies.
Obscuro positus loco
Lini perfruar ocio:
Nullis nota quiritibus
Ætas per tacitum fluat, &c.

Et iterum paulò post (d):

Mihi crede falsis magna nominibus placent.
Frustra timentur dura: dum excelsus steti,
Nunquam pavere destiti, atque ipsum mei
Ferrum timere lateris: O quantum bonum est,
Obstare nulli, capere securas dapes;
Humi jacentem scelera non intrant casam,
Tutusque mensa capitur angusta cibus.
Venenum in auro bibitur, expertus loquor.

23 Hasque cogitationes de vita quieta etiam habuit Ptolomæus Philadelphus, teste Athenæo (e), qui cum podagra infestaretur, atque alias etiam vel solo Regni munere, se occupatum sentiret, conspiciens in prato otiantes, & ludentes sine ulla cura Ægyptios, & in arena projectos, & in hunc modum exclamavit: *O miserum me, qui non unus de horum numero factus sum.* Quo dicto inuere voluit, privatorum vitam esse multò optimam & quietissimam, Regiæque præferendam, ut & etiam apud Nos suo exemplo ostendit Ramirus Aragonum Rex, dum Regnum relinquens, ad Monasticam vitam, à qua invitus evocatus fuerat, repedavit, ut latiùs, post alios, Baptista Fulgosus (f) enarrat.

24 Qua in re, quoniam à multis (g) passim tractata, & illustrata, non est cur amplius immorer, & de ea extant alia elegantissima carmina Angeli Politiani (h), Justi Lipsii (i), & Heresbachii (k), & Ego (l) etiam aliqua non contemnenda congessi in syntagmate de muneribus honorariis.

25 Sed omnium vice, aut loco videre sufficiet nobile illud Encomium de ruris laudibus, quod Mapheus Barbarinus, posteà Urbanus VIII. fœlicis recordationis P. R. scripsit, & inter ejus Poëmata extat ex pagina 158. Qui & idem jam morti proximus aliud non minùs elegans exaravit. Quo villam, seu amœnum Turris novæ secessum, quem optabat, & cogitabat, eleganter describit, & post alia ait:

Aprice collis an tuo lare excipi
Mihi licebit, otioque perfrui?

Senecæ illud (m), ut apparet, animo versans: *Magnam potentiam ambit inexpers, sed odit expertus.*

EM-

(z) Concil. Tolet. V. *cap.* 7.
(a) Job *cap.* 26. *ubi* D. Greg. *cap.* 27.
(b) Senec. *de brevit. vitæ cap.* 4.
(c) Senec. *in Thiest. Act.* 2. *in fine.*
(d) Idem *ibidem Actor.* 3.
(e) Athen. *lib.* 12.
(f) Fulgos. *lib.* 1. *tit. de Relig. cap.*
(g) Senec. *de vita beata*, Petrar. *de vita Solitar. & de remed. utr. for. Dial.* 95. Majol. *in coloq. Aula & Caula* Camerar. 3. *subcis. cap.* 91. & 92.
(h) Polician. omninò legendus, *in Rustico.*
(i) Lips. *in* 1. *cent. Epis. Miscel. Epis.* 8.
(k) Heresb. *de re rust. in princip.* Natal Com. *in sua Mytol. ex pag.* 711. *ubi de vita privata, & Musis dedita*, & Felisac. *in Euripo. cap.* 9.
(l) Ego *ex num.* 91. *ad* 99.
(m) Senec. *epist. ad Lucill.*

EMBLEMA XX.

EXLEX GREX, UBI NON EST REX.

Lisperdit sata pervolans locusta,
Regalem inscia ferre corrigentem.
At componit Apis favos tenaces,
Quin flori noceat: Regit quidem illam
Dux examinis: Ecce stat bilanci
Faustæ, vel miseræ status Coronæ,
Absit munere, sive Rector adsit:
Si Grex dirigitur, regatvè se ipsum.

COMMENTARIUS.

1 REgum quidem nomen, ac munus, si, *ut oportet*, qui illud possident, exequantur, juxta ea, quæ in superioribus observavimus, non in terris natum cogitatumvè, sed cœlitus demissum videri, rectè Paulus Æmilius (*a*), & alii (*b*), post Homerum, Calimachumque considerant. Quod & Tacitus (*c*) docuit, dum inquit: *Principes enim Imperium à Deo habent; eosque instar Dei esse*; & apposite Tertullianus (*d*): *Inde est Imperator, unde & homo, antequam Imperator. Inde potestas illi, unde & spiritus.*

2 Parens enim rerum Deus, cum genus humanum condidisset, summum quidem in illud Imperium, jusque penes se retinuit; sed ut mente in eum sublimes ferremur, ut illud cupidius quæreremus, ut spe, ut votis incederemus, idcircò in terris ipse palam degere, oculisque interea nostris observari noluit, Regesque instituit, qui ejus vice munereque fungerentur, cum non aliter societas humana conjuncta, conspiransque teneri posset, nisi aliquod caput esset, quod sua Sapientia, Fideque & auctoritate, juris pudorem, legum reverentiam, bonorum præmium, malorum supplicium curaret, sceleratisque terror, potentioribus frænum, humilioribus præsidium esset, & domi forisque suos in pace, & æquo libramine contineret.

3 Unde in Proverbiis (*e*) Salomon, inquit: *Ubi non est Gubernator populus corruat*; quem locum pluribus Salazarius noster exornat. Et Niloxenus (*f*) ille Sapiens, rogatus, quid inter mortales esset utilissimum? Respondit, REX: ad has, quas dixi, utilitates respiciens, & id esse proprium veri Principis indicans, ut quantum in ipso sit, nemini noceat, prosit omnibus, seseque totum in populi sui commoditates impendat. Cujus dicti memor fuisse videtur Natta (*g*) dum dixit: *Nil*

(*a*) Paul. Æmil. *hist. Franc. lib.* 8.
(*b*) Plato, Homerus, Callimach. & alii apud Lips. *lib.* 2. *Polit. cap.* 2.
(*c*) Tacit. 3. *Annal.*
(*d*) Tertul. *in Apol.*

(*e*) Proverb. 10. 14. ubi Salazar ex *Nazianz. & alii.*
(*f*) Niloxen. *apud Erasm. in Adag.* Scarabeus Aquilam, *pag. mihi* 719.
(*g*) Natta *lib.* 3. *de Principe.*

José M. Lafragua
U.A.P. Puebla

Nil Rege melius est bono mortalibus.

Et licèt posteà in alio senariolo tradat:

Nil Rege pejus est malo mortalibus.

Talis tamen ac tanta hujus muneris necessitas est, ut Politicorum (*b*) Princeps verè dicere potuerit: *Melius esse, sub malo Principe degere, quàm sub nullo.*

4 Quod sequutus, aut imitatus videtur D. Chrysostomus (*i*), inquiens: *Præstat Regem Tyrannum habere, quàm nullum.* Et pluribus ornat Eruditissimus noster D. Fr. Antonius Perez (*k*), ex Benedictino Monacho, posteà Abulensis Episcopus, in Relectione quam typis mandavit, *De hominum præfectura*, docens, humanum genus, ipso communi omnium gentium jure ita dictante, imperiis Regi, præstantique aliqua auctoritate, & potestate moderari necesse esse, indeque infimæ notæ in Sacris Literis haberi, qui Regibus non parent, & jugum societatis Politicæ non patiuntur; & quòd hac de causa dicuntur *Belial*, id est, inutiles, temerarii, & jugi ac disciplinæ expertes.

5 Et hoc nimirum est, quod nostrum hoc Emblema indicat, & figurat, argumento, & exemplo ex Apum, & locustarum natura non ineptè, ut arbitror, mutuato. Aristotele (*l*) quippé docente: *Omnis ratio brutorum magnam refert vitæ humanæ similitudinem: magisque in minori genere, quàm in majore videre licet intelligentiæ rationem.*

6 Ecce enim turmatim volantem, grassantemque locustarum examen, vel agmen, de quibus Salomon in Proverbiis (*m*) dixit: *Regem locusta non habet, & egreditur per turmas suas.* Et quamvis in hoc inter se concordiam, atque ordinem servent, ob id ipsum tamen quod Rege carent, totum illarum opus, & studium in pascuorum, ac segetum damnum, & perniciem dirigitur, & convertitur, & ad nihil aliud valent, vel utiles sunt, quod naturæ humanæ conducat. Quin potius, ut Plinius (*n*) inquit: *Deorum iræ & pestis esse videntur. Namque & grandiores cernuntur, & tanto volant pennarum stridore, ut aliæ aliter credantur, Solemque obumbrant, solicitè suspectantibus populis, ne suas operiant terras. Sufficiunt quippè vires, & tamquam parum sit maria transiisse, immensos tractus permeant, diraque messibus contegunt nube, multa contactu adurentes, omnia verò morsu erodentes, & fores quoque tectorum.*

7 De qua etiam edaci locustarum, ut & murium pernicie, meminit Arnobius (*o*): *A locustis* (inquiens) *& muribus, omne genus excinditur, atque arroditur frugum.* Et Jus Civile (*p*) in pluribus locis, in quibus de sterilitate, ob hoc damnum proveniente, agit, & an sit sufficiens ad petendam remissionem locati fundi mercedis, vel pensionis? Majolus (*q*) item, pluresque alii Auctores (*r*), de earum damnis latissimè agunt, & de exorcismis, quibus Ecclesia ad eas abigendas uti solet, & an sustineri possit consuetudo, quæ in aliquibus provinciis percrebuit, ipsas, & similiter mures, processu prius formato, excommunicandi, & anathematis sententia feriendi, nisi à damni illatione desistant?

8 Unde & in Sacra Scriptura (*s*) frequens est transeuntis militaris exercitus, cum locustarum examinibus comparatio, & quidem aptissima, cum & locustæ, quasdam veluti militum galeas in capite portent, quamobrem à Columella (*t*) *Galeatæ* appellantur. Et exercitus, loca per quæ transitum faciunt, non secus ac locustæ vastare soleant; ut ex aliquarum legum (*u*) serie, & bonorum Auctorum testimoniis latè & doctè Jacobus Rævardus (*x*), & Radulphus Fornerius (*y*) observant.

9 Et de locustis, quibus Divus Mathæus tradit Sanctum Joannem Baptistam in Eremo pastum, est videndus Divus Isidorus Pelusiota (*z*), qui non de his animantibus, scarabeis similibus, accipiendum putat: ut imperitè multi opinantur: *Sed de herbarum, plantarumvè sumitatibus*, quod aliis discutiendum relinquo.

10 Quæ tamen omnia, quam se aliter in Apibus habeant, hoc etiam, ut vides, Emblemate denotamus. Nam quia Regem habent, cui parent, quemque gregatim sequuntur, ubi de suis alveis excedunt, nullum nocumentum fructibus, & frugibus inferunt, quas suis delibant rostris, & ex quibus sua mella conficiunt, & humano generi in pluribus commodant. Atque ideo cum à multis, in multis, passim operosus, laboriosus, ac fructuosus Apum grex laudari, extollique soleat, in hoc tamen, quòd Regem habeant, illique mirum in modum pareant, & obediant, & pro ejus salute tuenda pro-

(*b*) Tacit. *lib.* 1. *Hist.*
(*i*) D. Chrysost. *in homil. ad pop. Antioch.*
(*k*) Ant. Perez *in Laurea Salm. cert.* 5. *num.* 20 *pag.* 273. Ego 1. *tom. lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 66. Matth. Schollast. *de vero, & Christian. Princip. lib.* 1. *cap.* 1.
(*l*) Aristot. *de Histor. anim. lib.* 9. *cap.* 7. Senec. *lib.* 1. *declam. cap.* 19. Cassiod. *lib.* 5. *epist.* 33. Just. Imp. *in Novel.* 90. *in princip.* & omnino carmina Menandri apud Stob. *Serm.* 96.
(*m*) Proverb. 30. 27.
(*n*) Plin. *lib.* 11. *cap.* 29.
(*o*) Arnob. *lib.* 1.
(*p*) L. *Excepto, C. de locat. l. ex conducto*, §. *si vis, l. si merces*, §. *vis major, D. locat.* ubi Bud. & Gothof.
(*q*) Majol. *colloq.* 5. *&* 7.
(*r*) Medic. *de fort. casib.* 2. *part. quæst.* 6. Carroc. *de locato, tit. de remiss. merced. quæst.* 2. Cassan. *latissimè cons.* 1. *per tot.* Durant. Cossel. *lib.* 2. *var. cap.* 10. Noster D. Joan. de Quiñones *in suo tract.* de las langostas, & Gasp. Navarrus *in tract. de superst. disp.* 32.
(*s*) Judith 1. Jerem. 46. Amos. 7. Nahum. 3.
(*t*) Colum. *apud Salazar d. cap.* 30. *vers.* 27.
(*u*) L. *damnum, C. de locat.* d. l. *ex conducto, vers.* Idemque.
(*x*) Rævar. *lib.* 3. *conject. cap.* 6.
(*y*) Radulf. Forn. *lib.* 1. *conject. cap.* 29.
(*z*) Pelusiot. *epist.* 132.

propriam vitam exponant præ ceteris commendatur, ut pulchris verbis, latè earum naturam scribens, Plinius (*a*) ostendit; & pulchrius Virgilius (*b*), sic post alia scitu digna, quæ de eisdem commemorat, canens:

Præterea Regem non sic Ægiptus, & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes
Observant: Rege incolumi mens omnibus una est:
Amisso rupere fidem; constructaque mella
Diripuere ipsæ, & crates solvere favorum.

Idem ipsum designat Claudianus (*c*), sic inquiens:

Stridula ductarum pratis examina Regem
Nascentem, venerantur apes, & publica mellis
Jura petunt, traduntque favos.

11 Neque abest Seneca (*d*), qui vel ex hoc exemplo infert, quàm sit naturalis, & antiqua Regum inter homines constitutio: *Natura* (inquiens) *commenta est Regem, quod & ex aliis animalibus licet cognoscere, & ex apibus, quarum regi amplissimum cubile est, medioque, & tutissimo loco. Mutis gregibus, aut maxima corpora præsunt, aut vehementissima: non præcedit armenta degener taurus: elephantorum gregem excelsissimus ducit. Idem in ovibus, in avibus, & alio genere congregum animantium, est videre.*

12 Et quòd magis mirere, de eisdem apibus D. Ambrosius (*e*) addit, quòd ipsæ se mulctant, & mactant, si fortè suo Regi non obedierint, verba ejus hæc sunt: *Apes illæ, quæ non obtemperaverint legibus Regis, pœnitenti condemnatione se mulctant, & immoriuntur aculei sui vulnere: quod Persarum populi hodieque servare dicuntur, ut pro commissi pretio, in se propriæ mortis exequantur sententiam. Non Indi, non populi Sarmatarum tantam quantam apes reverentiam devotionis observant. Amisso Rege fidem servandi muneris derelinquunt, atque ipsæ sua mella diripiunt, quòd is qui Principatum habuit muneris mortuus est.*

13 Hoc etiam latè plures Auctores, & præcipuè Geoponicus (*f*), scripsere, sed præstat Ælianum (*g*) audire, qui ad Emblematis nostri intentum magis accedens, sic habet: *Quoad Rex vivit, tamdiu examen apum pace fruitur, omnique ordinum perturbatione caret: fuci suis cellis libenter se continent, seniores suum locum habent, natu minores etiam suum. Rege extincto, omnia perturbantur.*

14 Unde jam vel à mutis, & minutis hisce animalculis discere possumus, quàm sit existentia, præsentiaque Regis in Republica hominum utilis, & necessaria, cum juxta suprà relata, & illud Ovidii (*h*): *Amisso dubiè Rege vagentur apes.*

Quod Seneca (*i*) ad animum, sive caput humanum (cujus officium in Reipublicæ corpore Regem præstare suprà (*k*) probavi) sic elegantissimè transtulit: *Quo incolumi cetero hominis manent in officio, pareret, obtemperant: si ille vacillat, nutant omnia.*

15 Et iterum (*l*), eodem apud exemplo, cum Virgilio utens, in alio loco, cujus jam suprà verba (*m*) retulimus, prudentissimè docens, non sine ratione populis, urbibusque hunc esse consensum, sic protegendi, amandique Reges, & se, suaque jactandi, quocumque desideraverit Imperantis salus, cum hæc utilitas sui sit, suamque in ea incolumitatem ament: *Ille est enim vinculum per quod Respublica cohæret, ille spiritus vitalis, quem hæc tot millia trahunt, nihil ipsa per se futura, nisi onus, & præda, si mens illa Imperii subtrahatur.*

———*Rege incolumi mens omnibus una,*
Amisso rupere fidem.

Hic casus Romanæ pacis exitium erit, hic tanti fortunam populi in ruinas aget. Tamdiu ab isto periculo aberit hic populus, quamdiu scierit ferre frænos. Quos si quando abruperit, vel aliquo casu discussos, reponi sibi passus non erit, hæc unitas, & hic maximi Imperii contextus in partes multas dissiliet: idemque huit urbi dominandi finis, qui parendi fuerit.

16 Et ut hoc ipsum non solùm exemplis, & doctrinis, sed experientia quoque (quæ optima rerum magistra ab Aristotele (*n*) dicitur) Persæ manifestarent, in more habuerunt, ut Suetonius (*o*), Stobæus (*p*), & alii testantur, Rege mortuo, per dies quinque (vel octo, ut Germanus tradit) permissa licencia, judiciis, legibusque populorum solvere, quibus destituti, incerto rerum ordine jactabantur, & ita cognoscebant, quanto tutius atque commodius sub legibus, & Regibus versarentur.

17 Neque in obscuro idem ipsum Sacræ Literæ (*q*) reliquerunt, in quibus multoties, ad exul-

(*a*) Plin. *lib.* 11. *cap.* 17.
(*b*) Virg. 4. *Georg.*
(*c*) Claudian. *in* 4. *Consul. Honor.*
(*d*) Senec. *lib.* 1. *de Clem. cap.* 19.
(*e*) D. Ambros. 5. *Hexam. cap.* 21. & 25.
(*f*) Geopon. *de Apibus lib.* 11.
(*g*) Ælian. *lib.* 15. *de hist. anim. cap.* 11.
(*h*) Ovid. 3. *Fastor.*
(*i*) Senec. *epist.* 114.

(*k*) Sup. *Embl. XIII.*
(*l*) Idem Senec. *lib.* 1. *de Clem. cap.* 4.
(*m*) Sup. d. *Embl. XIII.*
(*n*) Arist. 1. *Metap.* 1. & 2.
(*o*) Suet. *in Calig. cap.* 5.
(*p*) Selinus apud Stob. *serm.* 42. *Cerd. ad Virgil. super pag.* 510. *num.* 7. Coning. *in Polit.* 2. *part. cap.* 2. *pag.* 14.
(*q*) Paralipom. 15. Daniel. 3. 28.

exulceratissimum, valdèque calamitosum Reipublicæ statum describendum, & lamentandum, nihil magis exprimitur, & defletur, quàm quòd in ea non sit Princeps, nec Dux, nec Doctor, nec Propheta, nec holocaustum, quasi his deficientibus, reliqua quoque deficere, & pessum ire necesse sit; hominesque tamquam feras vagari, qui cum suapte natura frequenter in multas feras degenerent, & *ut cum Divo Chrisostomo* (*r*) *loquar*, tamquam asini recalcitrent; lasciviant ut tauri; tamquam equi post mulieres hinniant; ventri velut ursi indulgeant; & ut mulus carnem impinguent; & malam memoriam teneant, ut cameli; rapiant item ut lupi; ut serpentes irascantur; feriant ut scorpiones; sint subdoli, ut vulpes: nequitiam verò tamquam aspides habeant; & ceu vipera venenum servent, & sicut ille malignus dœmon fratres impugnent, nullo alio modo, quàm legum ac Regum fræno in his vitiis temperari, & comprimi possunt; eoque vel spreto, vel deficiente, in illa omnia facilè prolabentur.

18 Quia secundùm aliam ejusdem (*s*) sancti Patris doctrinam: *Sicut si Gubernatorem à navi separaveris, scapham submersisti, & si Ducem ab exercitu abducas, victos hostibus tradidisti milites, ita si Principes, seu Magistratus de civitate abstuleris, feris irrationalibus magis irrationabilem degemus vitam inter nos mortales, & nos devorantes, pauperiorem potentior, mansuetiorem audacior.*

19 In quam eamdem sententiam respiciens Habacuc (*t*), homines crudeles, & pauperes devorantes, piscibus & reptilibus comparat, apud quos hoc in usu: *Quia non habent Principem.* Et Isaias (*u*), civitatis miserum statum prius deplorat, quæ vel Principes non habet, vel infideles habet, socios furum, munera diligentes, sequentes retributiones, pupillis non judicantes, & ad quos viduarum causæ non ingrediuntur. At posteà, cum horum malorum misertus Deus, eis medicamen adhibere dignatus fuit, subdit: *Et restituam judices tuos, ut fuerunt prius, & Consiliarios tuos, sicut antiquitus: post hæc vocaveris Civitas justi, urbs fidelis, &c.*

20 Qua utriusque temporis sive status civitatis collatione, satis apertè deficientium Principum damna, & præsentium, suamque munus rectè gerentium, utilitatem, & necessitatem ostendit, neque aliter justum, & fidelem Reipublicæ statum consistere posse, *prout latiùs docet idem* D. Chrysostomus (*x*) illum locum exponens, & sic inquiens: *Vehementissimi morbi signum est, & obliquæ perversitatis, quando hi, quorum est ex officio mederi, inferunt morbos. Principum enim est licenciosam, & inconditam populi rebellionem comprimere, & in officio continere, ut ad legum formulam obsequentes reddant. Jam quando isti deprehenduntur primi in prævaricatione legum, quonam pacto alii possunt esse Doctores?* Et infrà: *Unde reliquam insuper medelæ speciem addidit, neque intempestivè, videlicet, administrationem, seu Præfecturam probatorum Principum, & Consiliariorum copiam, qui boni sint, & partes civitatis ad pristinam reddant sanitatem, dum obsequenter parent medicamentis, Medicique adsunt quàm optimi. Beneficii non mediocris loco habendum est, si contingat nancisci Principes bonos.*

21 Quod ultimum Plinius Junior (*y*), licèt Ethnicus, etiam præsensit, dum dixit: *Quid præstabilius est, aut pulchrius Deorum donum, quàm castus, & sanctus, & Diis simillimus Princeps? Ac si adhuc dubium fuisset sorte casuque Rectores terris, an aliquo numine darentur, Principem tamen nostrum liqueret divinitus constitutum, non enim occulta potestate fatorum, sed ab Jobe ipso coram, ac palam repertus, electus est.*

22 Unde rejiciendus est Thomas Morus (*z*), qui postquàm in examen vocavit, an Respublica melius per Regem, vel per Senatum regatur, prius quærendum deficiendumque esse inquit, an tales Rectores habere expediat? Et cordatius loquutus videtur Baptista Mantuanus (*a*), qui valdè his quæ diximus cohærenter, sic cecinit:

Nil optare potest unquam Respublica pejus
Rege malo: nil Rege bono præstantius, omnis
Dissipat omne bonum sine lege licentia Regum
Ut Boreas frondes, glacialis & hordea grando.
Libertas est summa bonis sub Principe justo
Fœlices igitur populi, quos vivere Divi
Concedunt sub Rege pio.

23 Et ex hac doctrina descendit alia, quam prudentes quique Politici probant, nempè non nisi rarò, & ex magna causa debere Reges extra suum Regum abesse, ac peregrinari. De qua, quæ inferius (*c*) adducam, & quæ plenè, & doctè Guillermus Barclajus, Joannes Baricabus, & alii, adversus Bucchananum, Brutum, Boucherium, & alios Monarchomachos scripserunt. EM-

(*r*) D. Chrysost. *in homil. ad pop. Antioch.*
(*s*) Idem Chrysost. *in Exod. hom. 6.*
(*t*) Habac. *cap.* 1. 13.
(*u*) Isai. 1. 23. *& seqq.*
(*x*) D. Chrysost. *super Isai. cap. 16.*
(*y*) Plin. Jun. *in Paneg. ad Trajan. in princ.*
(*z*) Thom. Morus *in Epigr.*
(*a*) Mantuan. *lib.* 1. *Sylvæ.*
(*b*) Velazq. *de Opt. Princip. lib.* 3. *annot.* 10. *ex pag.* 356.
(*c*) Infr. Embl.

EMBLEMA XXI.

SAPIENTIA PRINCIPIS, SALUS POPULIS.

Larga capillis cernis Apollinem
Unda natantem. Gramina dulcia
Funduntur: Affert hæc ruina
Gentibus innumeris salutem
Prudens Apollo Rex populi erit,
Pluant habenæ si Sapientia,
Effundent addictis profusè,
Et Panacæa fluens, & aurum.

COMMENTARIUS.

1 SI talis ergo ac tanta est Regis cujuslibet, etiam minus benè morati, utilitas & necessitas, ut in præcedenti Emblemate vidimus, satis jam liquere videtur, quanto erit utilior, qui Regio nomini, boni quoque, prudentis ac sapientis, suique populi amantis, titulos & effectus adjungat. Quod, licèt Scurra ille à Vopisco (*a*) relatus, difficilè judicavit, dum dixit: *In uno annulo bonos Principes omnes sculpi posse.* Sentiens, esse quidem magnum eorum numerum, sed in his per paucos bonos repertos fuisse. Adhuc tamen, qui à Deo in hujusmodi fastigium evehuntur, consternari non debent, sed pro virili conari, se dignos tanti muneris ministros exhibere, & majorem gloriam ducere, si vel inter illos paucos numerari meruerint, & ab illa generali malorum regula excipi.

(*a*) Vopisc. in Aurel.

Quo

2 Quò præsens hoc nostrum Emblema dirigitur, ex Callimacho (*b*), Græco Poëta, desumptum, qui in suis ad Apollinem hymnis, illum mirum in modum celebrat, quasi Panacæam hominibus de cœlo ex crinibus irrorantem, sic fœlicem esse civitatem insinuans, ac veluti præsentissimo pharmaco ab omnibus damnis, & vitiis immunem, in quam ipsius Moderator & Rector, Apollinis instar, qui & Medicinæ, & omnigenæ Sapientiæ pater à veteribus colebatur, ejusmodi guttas, & salutares suæ gubernationis effectus emiserit, & in commune bonum instillare curaverit.

3 Est autem Panacæa, sive Panax, herba quædam, cujus succus *Oppopanax* vocatur à sanandis omnibus morbis, adeò ut vel ipso nomine omnium morborum remedia promittat, ut, post Plinium (*c*), tradit Dioscorides (*d*), qui ejus folia admodum odorifera esse dicit, & ad eam alludens Virgilius (*e*), sic ait:

Ambrosios succos, & odoriferam Panacæam.

Et Lucanus (*f*):

Et Panacæa potens, & Thessalla Centaura.

Unde & fabulæ ajunt (ut doctè Cerda (*g*) noster animadvertit) hanc herbam, & aliam *Jasson*, à Medicis dictam, filias fuisse Æsculapii, & Aristenius (*h*), Medicum quemdam, *Panacion* vocavit, subdens: *Suo verè nomine dignum Medicum.*

4 Quod etiam nomen Regibus dari solitum, quia sunt vel esse debent, veluti suæ Reipublicæ Medici, pluribus Sacræ Scripturæ, & Sanctorum locis Patres Pineda (*i*), & Sancta-Maria (*k*) probant, & prosequuntur: quibus Patritius (*l*), quoque Senensis arridet, Reges vocans, & faciens, *Universales Medicos suæ Reipublicæ.* Et hoc munus veluti agnoscens Claudius Drussus quintus Romanorum Imperator, ut Suetonius (*m*) in ejus vita commemorat, uno die viginti edicta proposuit, quorum altero monebat, ut ubere vinearum proventu bené dolia picarentur: Altero, nihil æquè facere ad viperæ morsum, quàm taxi arboris succum.

5 Et cum nostra Panacæa ex Apollinis capillis pluente, convenit, quod non dissimili ratione Antiqui fabulabantur, nempè Pallade, de Capite Jovis nascente, Rhodi magnam auri vim pluisse. Quò respicit illud Claudiani (*n*);

Auratos Rhodiis imbres, nascente Minerva,
Indulsisse Jovem perhibent.

Nam ubi nascitur Sapientia, & Prudentia, quæ per Minervam repræsentatur, non possunt non populis opes, & animi, & corporis copiosè parari, ut valdè ad rem nostram Stephanus Forcatulus (*o*) explicat.

6 Quorum salus ita Deo est curæ, ut Themistio (*p*), & Synesio (*q*) testantibus, non solùm Panacæam, vel aurum, sed heroicas quasdam, ac divinas animas certis temporum vicibus ad eorum bonum, & meliorem gubernationem è cœlo in terras mittere soleat, quod & Ecclesiasticus (*r*) sentit, dum dixit: *In manibus Dei Potestas terræ, & utilem Rectorem suscitabit in tempus super illam.*

7 Quinimò sæpè quoque legibus contigisse, Deum Optimum Maximum Principes bonos, quos ad Regium culmen evexit, privilegio, facultateque sanandi varios subditorum suorum morbos ægritudinesque donasse, ut de Alexandro Magno, Octavio Augusto, Pyrrho, Vespasiano, Hadriano, & aliis, Stephanus Forcatulus (*s*), Didacus Valdesius (*t*), Andræas Laurentius (*u*), Philippus Camerarius (*x*), & alii (*y*) plures scribunt. Inde ad strumarum, sive chædarum (vulgò *lamparones*) curationem descendentes, quam sivi Christianissimi Galliæ Reges peculiarem esse volunt, cum tamen & Angli eamdem habuerint, & gloriosissimi Hispani nostri habeant, simul cum charismate dæmones expellendi, ut latius, pluribus relatis, Ego (*z*) alibi animadverti, & novissimè prosequitur Theodorus Hopingus (*a*), alia quoque subjungens, quæ ad hunc articulum pertinent, & perpetua nota digna esse videntur.

8 Nos nostri filium repetentes, in Rege bono Beneficium illud sydus consideramus, ad quod certatim (ut alibi cum Seneca (*b*) diximus) populi advolant, & ex quo salutis ac lætitiæ causas ur-

(*b*) Camil. *in hymnis, vide Crujerium in hortu virt. sive Centur. quæst. Polit. cap. ult.*
(*c*) Plin. *lib.* 25. *cap.* 3.
(*d*) Dioscor. *lib.* 3. *cap.* 51.
(*e*) Virgil. *lib.* 12. *Æneid.*
(*f*) Lucan. *lib.* 9. *Pharr.*
(*g*) Cerd. *in d. loc. Virgil.*
(*h*) Aristinet. *lib.* 1. *Epistolar.*
(*i*) Pined. *de reb. Sal. pag.* 112.
(*k*) Sancta Maria *in Polit. Christ. pag.* 20. *& seqq.*
(*l*) Patric. *de Regn. lib.* 2. *tit.* 3.
(*m*) Sueton. *in Claud. cap.* 16.
(*n*) Claud. *in* 3. *Paneg. Stilic.*
(*o*) Forcat. *de Gall. Imp. & Philosoph. lib.* 1.
(*p*) Themist. *orat.* 9.
(*q*) Sines. 1. *lib. de Provid.*
(*r*) Eccles. 10. 4.
(*s*) Forcat. *ubi suprà, pag.* 125.
(*t*) Valdes *de dig. Reg. Hisp. cap.* 16.
(*u*) Laurent. *in tract. de curat. strum.*
(*x*) Camer. 3. *subcess. cap.* 42.
(*y*) Bias *in Sylva Regia, & ejus comment. & latè* Hoping. *statim citandus.*
(*z*) Ego 1. *tom. de Indiar. gubern. lib.* 2. *cap.* 25. *numer.* 30. *& seqq.*
(*a*) Theod. Hoping. *de jure insign. cap.* 18. §. 7. *per totum, ex pag.* 904.
(*b*) Seneca *lib.* 1. *de Clem. cap.* 3. Ego *sup. Embl. XII.*

urbes subditique recipiunt, cujusque conspectu, non aliter recreantur, quàm solent nautæ conspectis illis gemellis fratribus, qui cum navibus insederunt:

——Tumida æquora placant,
Collectasque fugant nubes, Solemque reducunt.

9 Talem quidem suum Agamemnonem pingit, & laudat Homerus à Xenophonte (*c*) perpensus, quòd non suam, sed suorum utilitatem, fœlicitatemque curaret. Talem suum Stiliconem Claudianus (*d*) dum inquit:

Non sic virginibus flores, non frugibus imbres,
Prospera non fessis optantur flamina nautis,
Ut tuus aspectus populo: nec nomine tanto
Litora fatidicas attollunt Delia lauros,
Venturi quoties effulsit Apollinis arcus.
Nec sic aurifero Pactoli fonte tumescit.
Lydia, cum domitis apparuit Exius Indis.

10 Quo circa non indigna est prudentium consideratione illa loquendi formula, quæ Fortunam publicam à Principe accersit, ipsiusque auspicio hominum fata metitur. Sic enim inter exquisitas laudes, quas Augusto sui tribuebant, sive verè, sive per adulationem, inquit Suetonius (*e*), quòd dicere solebant: *Per illum se vivere, per illum navigare, libertate atque fortunis per illum frui.*

11 Quod & Virgilius (*f*) de eodem loquens, latiùs exposuit, atque expressit, sic inquiens:

——Hoc ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo.

Et posteà:

At Tibi prima puer nullo munuscula cultu
Errantes hederas passim cum baccare tellus,
Mistaque ridenti colocasia fundet acantho.
Ipsæ lacte domum referent distenta capellæ
Ubera, nec magnos metuent armenta leones.
Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occidet & serpens, & fallax herba veneni
Occidet, Assirium vulgò nascetur amomum.
Molli paulatim flavescet campus arista,
Incultisque rubens pendebit sentibus uva,
Et duræ quercus sudabunt roscida mella, &c.

12 Quem sequutus Horatius (*g*), luculentius adhuc, eumdem Augustum reducem in urbem desiderat, & bona perpendens, quæ illius adventus eidem urbi allatura erant, sic ait;

Lucem redde tuæ Dux bone patriæ.
Instar veris enim vultus ubi tuus
Affulsit, populo gratior it dies,
Et soles melius nitent, &c.
Tutus bos etenim rura perambulat,
Nutrit rura Ceres; almaque faustitas:
Pacatum volitant per mare nautæ:
Culpari metuit fides
Nullis polluitur casta domus stupris,
Mos & lex maculosum edomuit nefas
Laudantur simili prole puerperæ
Culpam pœna premit Comes &c.

13 Et uterque in hoc Homerum (*b*) imitatus videtur, qui hos, & similes alios bonos effectus ex bonis, & rectis Principibus promanare, his aperit verbis:

Sicut per celebris Regis, qui numina curat
In multisque probisque viris jura æqua ministrat.
Ipsa illi tellus nigricans, prompta, atque benigna
Fert fruges, segetesque, & pomis arbor onusta est;
Proveniunt pecudes, & suppeditat mare pisces;
Ob rectum Imperium populi sors tota beata est.

Quod

(*c*) Xenophon. *lib.* 3. *memorab. Socrat.*
(*d*) Claud. *lib.* 3. *de laud. Stilic.*
(*e*) Sueton. *in Aug.*
(*f*) Virgil. *Eclog.* 4.
(*g*) Horat. *Od.* 5. *lib.* 4.
(*b*) Homer. *in Odiss. vide* Saaved. *in id. Polit. Emprer.* 13. *pag.* 88. & Lips. *in Monit. Polit. lib.* 2. *cap.* 9. *de Just. in princip.*

14 Quod veluti agnoscentes Mexicani quondam Indi, alioqui Barbari, in suorum Regum, sive Motezumarum inauguratione, *ut Gomara* (*i*) *refert*, eos jurare cogebant, vasallos non opprimere, in bellis se fortiter gerere, Solem suum cursum, splendoremque conservare facturos, nubes pluere, amnes fluere, terramque abundanter suos fructos proferre, quasi hæc omnia ex Regibus pendeant, vel certè eisdem cœlitus concedantur, si justè ac piè, ut debent, in commisso sibi se munere gerant.

15 Neque est mirum hoc Barbaris opinatum, cum Pacatus Drepanius (*k*), impio licèt palpo, ausus fuerit dicere, Deum participem esse Majestatis Imperatoriæ, & insuper addat, non minus adulatoriè: *Illud dicant, quod intellexisse hominem, & dixisse fas est, talem esse debere Imperatorem, qui à gentibus adoratur, cui toto orbe terrarum privata, vel publica vota redduntur, à quo petit navigaturus serenum, peregrinaturus reditum, pugnaturus auspicium.* Et iterum: *Nullam majorem esse Principem fælicitatem, quàm fecisse fælicem, & intercessisse inopiæ, & fortunam vicis, & dedisse homini novum fatum.* Leo etiam Imperator (*l*), interdum naturæ injuriæ affectæ auxilium præstare Principes dixit, & Cassiodorus (*m*): *Sub clementia boni Principis nihil constat licere fortuitis, quando sinistros casus corrigunt, qui præstare prosperrimè consueverunt.*

16 Et sunt adhuc magis ad rem verba alia Ferdinandi Perecii de Guzman (*n*), dum inquit: *Ca mi gruesa, i material opinion es esta, que ni buenos temporales, ni salud, no son tanto provechosos, y necesarios al Reino, como justo, i discreto Rei, porque es Principe de Paz, &c.*

17 Quod si, quis, qualisvè esse debeat hic Princeps, quem BONUM vocamus, & optamus, inquiras? Ejus perfectam Ideam Xenophon *in suo Cyro*, & Plutarchus *in suo Agesilao* scriptam reliquerunt; & Nos in antedictis (*o*) satis expressimus: legendique erunt D. Thomas, Ægidius Romanus, Lælius Cæchus, Cagnolus, Fracheta, Ribadeneira, Ossorius, Bellarminus, Tympius, Matthæus Lopez Brabus, Marcus Antonius Petilius, Joannes Antonius Velazquez, & innumeri alii, qui tum nostris, tum antiquis temporibus, *de Regum officio, & institutione* peculiares tractatus ediderunt.

18 Et sanè Veterum Philosophorum Apophthegmata, quæ hanc eamdem quæstionem concernunt, & latè à Lycosthene (*p*), & Beyerlinchio (*q*) congeruntur, eò tendunt, ut Bonum Principem faciant, sanctitas domi, in armis fortitudo, utrobique prudentia, in Iram, Venerem, propriosque alios affectus, imperium & temperatio, cauta credulitas, in cives proprios clementia, & benevolentia, & ut verendus sit illis, magis quàm metuendus; ita ut metuant non ipsum, sed pro ipso, patriæ legum usus & observatio, justitiæ cultus, ab alienis abstinentia, & denique ut intelligat, Rempublicam non esse suam, sed se Reipublicæ, nec perpetuò in Imperio duraturum.

19 Sed quoniam nemo ex his, quos viderim, plenius, aut melius Boni, Politici, ac Perfecti Principis partes, & epitheta, quàm Julius Pollux (*r*) ad Commodum Cæsarem scribens, exposuit, placet illius verba juxta Erasmi Roterodami versionem, inserere, quæ sic habent. Regem laudato his titulis: *Pater, mitis, placidus, lenis, providus, æquus, humanus, magnanimus, liber, pecuniæ contemptor, haud obnoxius affectibus, sibi ipsi imperans, dominans voluptatibus, ratione utens, acri judicio, perspicax, circumspectus, valens consilio, justus, sobrius, Numinum curam agens, hominum negotia curans, stabilis, firmius, infallibilis, magna cogitans, auctoritate præditus, industrius, confector negotiorum, solicitus pro bis, quibus imperat, servator, promptus ad beneficentiam, lentus ad vindictam, certus, constans, inflexibilis, propensus ad justitiam, semperque attentus ad id quod de Principe dictum est, libræ in morem, facilis aditu, comis congressu, commodus alioqui volentibus, blandus, expositus, curam agens suo parentium imperio, amans militum suorum, qui strenuè quidem bellum gerat, sed qui bellum non affectet, pacis amans, pacis conciliator, pacis tenax, appositus ad emendandos populi mores, qui Ducem agere norit ac Principem, qui leges salutares sciat condere, notus ad benè merendum, divina specie. Sunt autem multa, quæ oratione dici possint, singulis vocabulis explicari non possint.* Hactenus Julius Pollux cujus aurea verba exametro carmine donata reperio apud Jodocum Damhoderium (*s*).

20 Eisque Seneca Tragicus, & Claudianus mirè conveniunt, in locis à Me jam suprà (*t*) citatis. Dignus quoque est, ut silentio non involvatur Guntherus (*u*), qui sub occasione elec-

(*i*) Gomara *Hist. Ind. part.* 1.
(*k*) Drepan. *in Paneg. ad Theod.*
(*l*) Leo Imp. *in Novel. de pœn.*
(*m*) Casiod. *lib.* 12. *epist.* 7.
(*n*) Fern. Perez *en sus Claros Varones, cap. in fine fin. post hist. Reg. Joan.* 2.
(*o*) Pined. *de reb. Salom. pag.* 112. *& seqq.*
(*p*) Lycost. *in Aphoph. verb.* Princeps, *ex pag.* 702.
(*q*) Bejerl. *in The. eod. verb. pag.* 618. *& seq.*
(*r*) Jul. Pollux *in Onomast. pag.*
(*s*) Damhoud. *in praxi crim. pag.* 70.
(*t*) Sup. *Embl. XVI.*
(*u*) Gunther. *in Ligur. lib.* 1.

electionis Imperatoris Friderici I. sic habet :

Nobilitate viget, claroque hinc sanguine Reges,
Inde Duces contigit avos : facundia dulcis,
Forma nitens, animusque sagax, manus imprigra, sollers
Consiliis, belloque ferox, & pace modestus,
Mente senex, ætate puer, prudentia rerum,
Certus amor, robusta fides, constantia mentis
Nec frangenda malis, nec sustollenda secundis.
Laudis amans, largitor opum, crudelibus atrox,
Tranquillus placidis, justis pius, asper iniquis,
Fortis ad instantes casus, prudensque futuri,
Præteritique memor, sociis bonus, impius hosti, &c.

Et Moralis ille Civilisque Sapientiæ Præceptor (x), dum inquit :

Qui cæde gaudent, Regiamque rem putant
Sævire, longè Regia errant via :
Non sit verendo Rege dignius nihil,
Quam juris, atque moris humani memor
Clemensque pectus. Inde Majestas trahit
Sublime honen. Nec Magis potentiam
Vis ulla firmat, atque Parentum favor
Virtute partus; proximè itur ad Deum
Bonos beando; non habet majus bonum
Fortuna Regum, quàm salutem plurimis,
Quod fas habent donare, quod lethi metu
Levare cives. Hæc adorea, hic honos
Præstat triumphis, omnibusque laureis, &c.

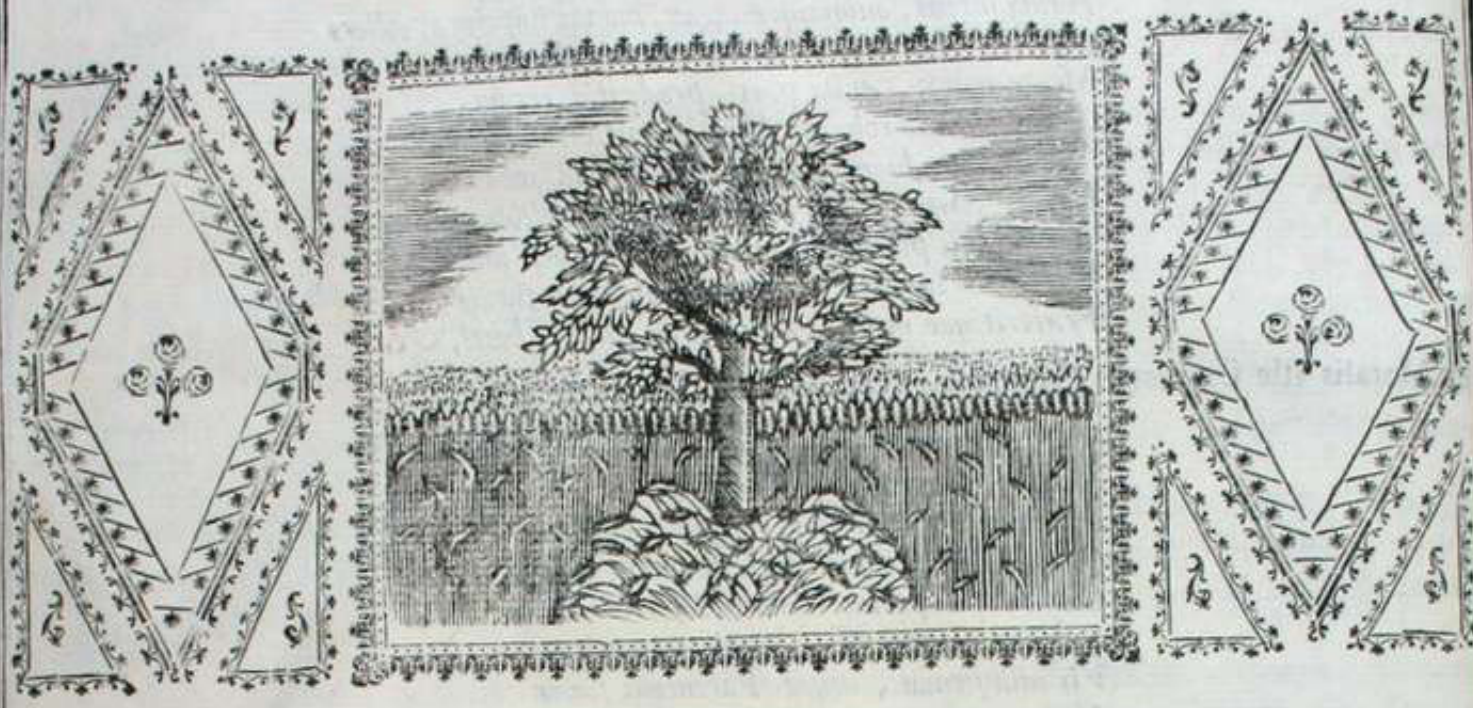
Extant etiam inter Monostica Throcaica à Jano Grutero edita, quædam seriè Alphabeti digesta, quæ optimi Regis conditiones exprimunt; quæ hic indicasse sufficiat, cum plus æquo prolixa videantur.

21 Sed quorsum ultra in salutaribus effectibus probandis immoror, qui per bonos Principes populis impertiuntur, cum satis hoc vel ex sola Ecclesiastici (y) doctrina firmetur, apud quem legimus : *Judex Sapiens judicavit populum suum, & Principatus sensati stabilis erit : & civitates inhabitabuntur per sensum Potentium.* Quo loci Religiosus pariter ac doctus Noster Pater Joannes de Pisa (z), plura alia Sacræ Scripturæ loca ad idem diligenter expendit, & est valdè suprà dictis cohærens illud Proverbiorum (a) : *Rex justus erigit terram ; vir avarus destruet eam:* & quod in libro Sapientiæ (b) dicitur : *Rex Sapiens stabilimentum populi est*, nimirum propter bonos effectus, qui ex bonorum, ac justorum Regum administratione, & gubernatione resultant. De quibus etiam erudite agit Pater Joannes Pineda (c), hinc multis Solomonem extollens, quod Sapientiam solam à Deo postulaverit, quasi hoc Domum ad benè & justè administrandum Regnum sibi concessum, & subditos beatos reddendos, potissimum esse cognoscens : prout & Plato (d) fecit, cum examinans suum illum perfectum Principem, gubernandæ civitati præfectum, Amatorem quidem civitatis illum requirit, in voluptatibus, doloribusque probatum, sincerum, incorruptum, & tamquam aurum in igne examine comprobatum : id tamen super omnia desiderans, ratumque haberi volens : *Optimum Philosophum*, id est *Sapientem* esse debere. Cujus doctrinam sequens, longaque oratione illustrans Themistius (e), postquam, veluti ad rorem Panacææ nostri Emblematis respiciens, Reges, quos Musæ respexerint, *alumnos Jovis* appellat, & ex illorum lingua suavissimum rorem distillatum in vasallos confirmat, non quidem illos ex corporis statura, orisvè pulchritudine, aut aliis modis risu dignis, quos aliquæ nationes introduxerunt, probandos, eligendosvè esse concludit ; sed ex Sapientia & Philosophia, quæ ipsa cum primis subditos præstantiores effectus communicat : & Reges præterea ipsos, magis quàm Tyara, & aureus Acinaces ornat, & magis securos, quàm lictores, satellites, speculatores, aut perpetuus quidam morientium militum numerus reddit.

(x) Præcept. moral. Sap. *lib.* 2. *Monit.*
(y) Eccles. *cap.* 10. *vers.* 1. *& seqq.*
(z) Pat. Pisa *sup. Eccles. pag.* 526. *tom. ethnolog.* 114. *per tot.*
(a) Proverb. 29. 4.
(c) Sapient. 6. 26.
(c) Pined. *de rebus Salom. pag.* 111. *& seqq.*
(d) Plat. *Dialog.* 6. *de Repub.*
(e) Themist. *Orat.* 11. *& 14.*

EMBLEMA XXII.

UMBRA MALI PRINCIPIS.

Exitiale malum, fera dum Nux explicat umbram,
Æger in afflicto stipite languet ager.
Ætherea Reges pariter virtute carentes,
Subjectis populis, ut Nucis umbra nocent.

COMMENTARIUS.

1 VIlitates, bonosque boni, & Sapientis Regis effectus, quibus suum populum beat, lætificat, & amplificat, ut in proximo Emblemate vidimus, malus, insipiens, & stultus ex adverso, sua militia, & insipientia corrumpit, & perdit, & quod ille stabilit, hic pessumdat. Quam doctrinam ex Ecclesiastico (*a*) discere possumus, ubi unus alteri his contraponitur verbis: *Judex Sapiens judicabit populum suum, & Principatus sensati stabilis erit. Rex insipiens perdet populum suum, & civitates inhabitabuntur per sensum Potentium.* Et idem non minùs apertè in Proverbiis (*b*) docemur, ubi Salomon inquit: *In multiplicatione justorum lætabitur vulgus, cum impii sumpserint Principatum, gemet populus. Rex justus erigit terram: vir avarus destruit eam.* Quem etiam repetitis verbis *Ruinam Populorum* Isaias (*c*) appellat, cujus verba latiùs expendens Noster Pineda (*d*) rectè concludit, quòd quemadmodum Sapientia Principis, Regni stabilitas, & basis existit; ita Ruina Regni ex Principis stultitia contingit.

2 Eademque contrarietas, & repugnantia in utriusque electione considerari potest; nam Boni Reges, *ut suprà tetigimus*, ut eximium bonum ac donum concedi à Deo populis solent, mali autem in pœnam & supplicium gravissimorum scelerum permittuntur, juxta illud Jobi (*e*): *Facit Deus regnare hypocritam propter iniquitatem populi*; ubi subintelligitur, *Puniendam, vel vindicandam*, ut Hugo Laurentius, & Archidiaconus (*f*) animadvertunt, celebrem illum Textum Divi Hieronymi interpretantes, ubi judices, & Principes iniquos, non per Dei arbitrium dari, nos docet, sed prout nostra merita deposcunt, & veluti per extortam à Deo voluntatem, non spontaneam, ut in Saule contigit, & in Nembroth, de quo in Genesi legitur, robustum venatorem coram Domino fuisse, quod interpretatur, id est, *Hominum oppressor permittente Domino*, ut Ego (*g*) alibi dixi, & plurium Sanctorum Patrum auctoritatibus comprobavi.

3 Quo & respiciens Anterus (*b*) Papa: *Ex merito* (inquit) *plebis, nonnumquam Episcopi depravantur, quatenus proclivius cadant, qui sequuntur. Capite languescente, cetera corporis membra*

(*a*) Eccles. 10. 1. & 3. Sap. 6. 12. 13. 26.
(*b*) Prover. 29. 2. & 4.
(*c*) Isai. 3. 6.
(*d*) Pined. *de reb. Salom. pagin.* 112. *column.* 2.
(*e*) Job *cap.* 34.
(*f*) Hug. Laurent. & Archidiac. *in capit. coacter.* 18. *quæst.* 1.
(*g*) Cap. *bis itaque* 6. *dist.* Ego 1. *tom. lib.* 2. *cap.* 11. *num.* 17.
(*b*) Antet. *epist. unic. in cap. ex merito* 6. *quæst.* 1.

bra inficiantur. Cui similis est Divus Gregorius in Moralibus, ab Antonio Gorrutio (*i*) relatus, & magis ad rem nostram faciens Divus Isidorus (*k*), sic inquiens: *Reges quando boni sunt muneris est Dei, quando verò mali sceleris est populi.* Et Theodoretus (*l*) dum ait: *Sicut civitates & Respublicæ justitiæ ministros, & carnifices alunt, quorum opera parricidas, latrones, & id genus facinorosos, justissimo afficiunt supplicio: non quòd laudent, quæ sibi carnifices peragenda munia desumpserunt, sed tamen ad necessarios usus eorum ministeria tolerant: ita præpotens Deus patitur Tyrannos esse, seu quosdam carnifices, ut per eos ab impiis, & sceleratis hominibus pœnas exigat. Quos tamen non multò post, gravissimis addicat suppliciis, quia non ut Dei Ministri, sed suæ ipsius malignitati servientes, ejuscemodi damna hominibus intulerunt.*

4 Atque his quidem consonant alia, quæ, ultra Sacrorum librorum in doctis locis Expositores, latè & doctè Joannes Filesacus (*m*), & Philippus Camerarius (*n*) scribunt. Nos autem, ut noxiam hanc & exitialem populis influentiam, malorum, & Tyrannorum Regum ac Principum insinuemus, præsens Emblema cudimus, quo eosdem Nuceæ arbori similes facimus, cujus umbra secundum Plinium (*o*), Theophrastum (*p*), & alios (*q*), ita malignantis naturæ est, ut humano capiti gravis admodum sit, & omnia, quæ subtus eam seruntur, plantanturque, vitiet ac perdat, nec succrescere, virere, florerevè patiatur. Quod in causa fuit (ut probati linguæ Latinæ Auctores (*r*) advertunt) ut à *Nocendo* Nuci nomen imponeretur, necnon, ut Veteres, hanc arborem procul à satis omnibus eliminarent, ne eis maciem, perniciemque causaret, ut disertè, præter alios, ostendit Ovidius (*s*), dum dixit:

Me, sata ne lædam, quoniam sata lædere dicor,
Imus in extrema margine fundus habet.

5 Et eadem ratione Sancti Patres, & alii graves Auctores, impios, crudeles Tyrannosvè Principes ac Prælatos, qui, quos protegere deberent, destruunt, vel injuriis afficiunt, nuci & aliis arboribus, quæ virulentam habent umbram, meritò comparare solent, *ut Pater Joannes de Piña (t) animadvertit*, addens virgam illam vigilantem, quam se vidisse Jeremias (*u*) refert, & illam aliam Aaronis ex nuce fuisse. Sed apertius ceteris hac comparatione usus fuit D. Petrus (*x*) Chrysologus, sic inquiens: *Sicuti in fecunda arbor, si fuerit in vinea, dum fundit mortiferam subjectis vitibus umbram, inimica non solùm sibi, sed etiam palmitibus fit fecundis; ita etiam homo deses, ignavus, si præsit populis, non solùm sibi noxius, sed multis, dum sequentes se suo vitiat, & perdit exemplo.*

6 Et plane sic se res habet, ut semper, vel hac de causa, quòd peccata Principum, tamquam mala umbra subditis nocent, graviora, severiusque punienda, quàm privatorum, ab omnibus reputentur, *ut præclarè apud Xenophontem (y) monuit Agesilaus* privatorum hominum errata modestè ferens, Principum verò maxima existimans, judicansque ab illis pauca, ab his mala multa constitui. Quemadmodum enim cum nauta errat, modicum affert navigantibus nocumentum: cum verò ipse Gubernator, totius efficit navigii perniciem; sic & in civitatibus, si quis ex subditis peccet, non tam Rempublicam, quàm seipsum lædit; si verò ipse Princeps, universæ infert Reipublicæ detrimentum.

7 Philippus quoque Cominæus (z) multus est in damnis, quæ excessus & vitia Principum afferunt, deplorandis, ea præsertim de causa, quòd nullus sit, qui de eis quæstionem habeat, vel accusationem instituat, pœnasvè irrogare possit, quod secus in privatis contingit. Statim tamen hæc verba subjungit; quæ ob sui pondus transcribere volui: *Certè querimoniæ, & lachrymæ miserorum hominum, quos crudeliter vexarunt, item viduarum, & pupillorum gemitus atque suspiria, quos parentibus, atque maritis inhumanè spoliarunt, breviter eorum, quos afflixerunt, & fortunis omnibus denudarunt, lamentationes, atque plangor, erunt accusationis loco, quam illi coram Supremo Dei Tribunali sistent. Qui magnitudine scelerum offensus, non semper concedit diuturniorem impunitatem, sed illos aliquando verberat præsentibus pœnis, ita quidem evidenter & clarè, ut dubitari non possit, ipsum esse justissimum impietatis nostræ ultorem, &c.* Et in alio loco (*a*) sic habet: *Nulla igitur majori clade populum Deus affligere potest, quàm si Principem, & prfiæciat stolidus & imperitum: neque enim dici potest, quàm multa binc oriantur incommoda, &c.*

8 Sed de his alius se offert opportunior dicendi locus, nunc ut malam mali Principis umbram

(*i*) Gorrut. *de provid. Dei, lib.* 6. *cap.* 7.
(*k*) D. Isidor. *de sum. bon. lib.* 3. *cap.* 48.
(*l*) Theodor. *lib.* 6. *de Cur. Græc. affect.*
(*m*) Filesac. 1. *select. tit.* 9. *de Tyran. ex pag.* 225. & *de Idol. Polit. cap. fin.*
(*n*) Camer. *subces. lib.* 3. *ex pag.* 71.
(*o*) Plin. *lib.* 17. *cap.* 12.
(*p*) Theoph. *lib.* 2. *cap.* 7. & *lib.* 3. *cap.* 8.
(*q*) Varro *lib.* 1. Colum. *lib.* 5. *cap.* 10.
(*r*) Rob. Steph. Calep. Funger. & *alii verb.* Nux.
(*s*) Ovid. *in Eleg.* de nuce.
(*t*) Piña *in Eccles. cap.* 10. *verb.* 3. *Ethelog.* 113. *pag.* 525.
(*u*) Jerem. 1.
(*x*) D. Chrysolog. *apud Piñam sup.*
(*y*) Xenoph. *in Agesil.*
(*z*) Cominæus *lib.* 10. *ad finem.*
(*a*) Idem Comin. *lib.* 3. *pag.* 373.

bram cognoscamus satis erit verba Sacræ Scripturæ (*b*) referre, quibus Samuel illam describit, sic inquiens: *Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis; facietque sibi Equites, & Præcursores quadrigarum suarum, & constituet sibi Tribunos, & Centuriones, & Aratores agrorum suorum, messores segetum, & fabros armorum, & curruum suorum. Filias quoque vestras faciet sibi unguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque vestros & vineas, & vineta optima tollet, & dabit servis suis: sed & segetes vestras, & vinearum reditus addecimabit, ut det Eunuchis, & famulis suis. Servos etiam vestros, & ancillas, & juvenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo. Greges quoque vestros addecimabit: vosque eritis ei servi, & clamabitis in die illa à facie Regis vestri, quem elegistis vobis; & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petiistis vobis Regem.*

9 Quo in loco, licèt quidem malè feriatus Scriptor (*c*), proprium veri Regis typum, & jus contineri probare contendat, certius longè est, non nisi de Tyranno, & iniquo tractari, ejusque mores, & pravas actiones, & exactiones à Samuele describi, Israelitas redarguente, quòd ab eo sibi Regem dari petiissent, qui more gentium, & nationum sibi imperaret. Nam ubi mores, & proprietates Boni & Justi Principis, & non à populo, sed à Deo electi, eadem Scriptura in Deuteronomio (*d*) depingit, prædictis in omnibus contrariatur. Talemque esse debere inquit: *Ut pupulum non gravet, sed sublevet, neque uxores plurimas, neque argenti & auri immensa pondera habeat, sed legem Dei semper secum portet, atque custodiat, & discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba, & ceremonias ejus, quæ in lege præceptа sunt. Neque elevetur cor ejus in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram, vel sinistram, ut longo tempore regnet ipse, & filii ejus super Israel.*

10 Quam veriorem sententiam, post plures alios, Petrus Gregorius (*e*), Magister Marquez (*f*) Basilius Pontius (g), & alii plures benè defendunt, quas Ego (*h*) alibi sequor. Eique favet in Samuelis descriptione omnia contineri, quæ in descriptione Tyranni Aristoteles, Plutarchus, & alii Auctores passim tradere solent, quorum copiosam nomenclaturam etiam apud Me (*i*) videre licebit. Nimirum quòd omnia ad se attrahere cupiat, & alienis invideat, & inniet, cum tamen contrà is, qui justè rectèque dominatur, magis subditorum commodis, quàm propriis studeat, ut in superioribus diximus.

11 Unde lex nostra (*k*) Juris Septemparti, *Tyranni* nomine donat, non tantùm eum, qui Regni Solium violenter, & illegitimè occupat, verùm & illum, qui legitimè occupatum, malè & injustè regit & moderatur, & Regis à Samuele effigiati proprietates, aut verius perversitates observat; sic enim in ultima sui parte concludit: *Otrosi decimos, que maguer alguno oviese ganado Señorío del Reino, por alguna de las dichas razones, que diximos en la lei antes de esta, que si él usase mal de su poderio en las maneras que de suso diximos en esta lei, que le pueden decir los gentes Tirano, é tomarle el Señorío, que era derecho, en Torticero, asi como dixo Aristoteles (l) en el libro que fabla del Regimiento de las Ciudades, é de los Reinos.*

12 Et hac propter meritò illa Thomæ Mori (*m*) differentia inter Tyrannum, & Bonum Principem celebratur:

Legitimus immanissimis
Rex hoc Tirannis interest;
Servos Tyrannus, quos regit;
Rex, liberos putat suos.

13 Et Claudianus (*n*), dum pium & justum Principem instituit, in illud elegans carmen prorupit.

Tu civem, patremque geras, tu Consule cunctis,
Nec tibi, nec tua te moveant, sed publica vota:
Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse licebit
Occurrat, mentemque domet respectus honesti, &c.

Cum verò illum describere voluit, qui injustè, & tyrannicè dominatur, nihil ex illis omisisse videtur, quæ in Samuelis descriptione panduntur. Sic etenim inquit, de Gildone Tyranno (*o*), sub Africæ prosopopeja agens, qui in eadem provincia rebellarat, & Mascezelis fratris sui filios necaverat:

——— Pars tertia mundi
Unius prædonis ager. Distantibus idem

In-

(*b*) Reg. *lib.* 1. *cap.* 18.
(*c*) Waremund. *in tract. de fœderib. lib.* 1. *ex cap.* 1.
(*d*) Deut. 17. 14. *& seq.*
(*e*) Petr. Greg. *de reb. lib.* 7. *cap.* 19.
(*f*) Marq. *in Gubern. Christ. pag.* 87.
(*g*) Pontius *in select.* 1. *de mut. man.*
(*h*) Ego 1. *tom. lib.* 8. *cap.* 8. *num.* 23.
(*i*) Ego *d.* 1. *tom. lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 9.
(*k*) L. 10. *tit.* 1. *part.* 2.
(*l*) Arist. 8. *Æthic. cap.* 10. D. Thom. *de regim. Princ. lib.* 1. *cap.* 1.
(*m*) Tom. Morus *inter sua carmina, pag. mihi.* 212.
(*n*) Claud. *in* 4. *Cons. Honorii.*
(*o*) Idem *de bello Gildonico.* Oros. *lib.* 7. *cap.* 56. Didac-

Inter se vitiis cinctus. Quodcunque profunda
Traxit avaritia, luxu pejore refundit.
Instat terribilis vivis, morientibus hæres,
Virginibus raptor, thalamis obscœnus adulter.
Nulla quies: oritur, præda cessante, libido,
Divitibusque dies, & nox metuenda maritis.
Quisquis vel locuples, pulchra vel conjuge notus,
Crimine pulsatur falso: si crimina desunt,
Accitus conviva perit. Mors nulla refugit
Artificem. Varios succus spumasque requirit
Serpentum virides, & adhuc ignota novercis
Germina. Si quisquam vultu præsentia damnet
Liberiusvè gemat, dapibus crudelis in ipsis
Emicat ad nutum stricto mucrone minister.
Fixus quisque thoro tacita formidine libat
Carnifices epulas, incertaque pocula pallens
Haurit, & intentos capiti circumspicit enses.
Splendet Tartareo furialis mensa paratu,
Cede madens, atrox gladio, suspecta veneno.
Ut vino calefacta venus, tum sævior ardet
Luxuries; mixtis redolent unguenta Coronis,
Crinitos inter famulos, pubemque canoram
Orbatas jubet ire nurus, nuperque peremptis
Arridere viris. Phalarim tormentaque flammæ
Profuit, & Simili mugitus ferre juvenci,
Quàm tales audire choros. Proturbat avita
Quemque domo, veteres detrudit rure colonos,
Exiliis dispersa feror, &c.

His carminibus alia similia, & relatu non indigna, Regis mali, & insipientis paradigma describens; contexuit Matthæus Agricola, quæ proligitatis vitandæ gratia hic inserere supersedeo, & ea Lector, si velit, apud Beyerlinch. (*p*) legere poterit.

14 Sed quoniam nullus latius meliusque hanc Tyrannorum, & malorum Principum umbram, de qua agimus, & nocivos ejus effectus expressit, quam Julius Pollux (*q*), ex re erit ejus verba subnectere, in quibus, postquam virtutes, & epitheta connumeravit, quibus bonus Princeps laudari posset, quorum in præcedenti Emblemate memini, ad ea transiens, propter quæ malus vituperari possit, & debeat, sic habet: *Malum Principem vituperabis ad hunc modum: Tyrannicus, crudelis, efferus, violentus, occupator alieni, avidus pecuniarum; & quod verbum est apud Platonem, pecuniarum cupiens, rapax, & quod dixit Homerus, populi devorator: superbus, elatus, difficilis aditu, incommodus ad conveniendum, durus ad congressum, incomis ad colloquium, malè iracundus, irritabilis, terribilis, turbulentus, voluptatum servus, intemperans, immoderatus, inconsideratus, inhumanus, injustus, inconsultus, iniquus, impius, mente carens, levis, inconstans, & qui facilè decipiatur, malè facilis, immitis, affectibus deditus, incorregibilis, contumeliosus, bellorum actor, gravis, molestus, incoercibilis, intolerabilis.*

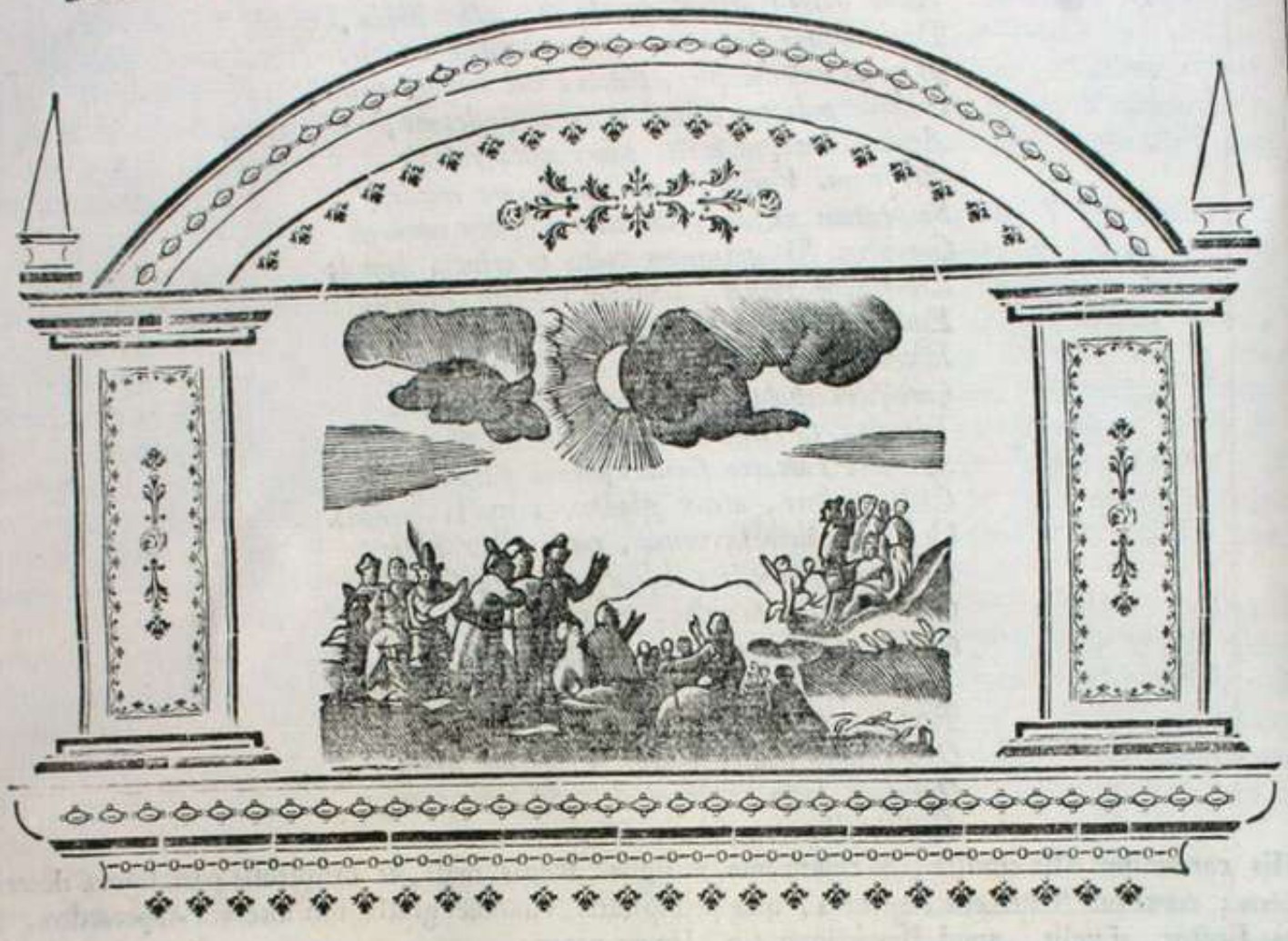
15 Ad quæ quidem verba omnes Tyranni, & mali Principes definitiones reduci possunt, quæ varii Auctores (*r*) latè proponunt, & præsertim Stephanus Junius Brutus qui distincta officia, & proprietates Regum, & Tyrannorum peculiari commentatione prosequitur. Quod si Polluci, homini Ethnico, tam apertam, & sinceram veritatem apud Commodum Imperatorem, Ethnicum etiam, & vitiosissimum, palam profiteri licuit, cur non, & Christianis Scriptoribus, & cum Christianis Principibus Sermonem habentibus, idem licere debebit? Eisdemque ob oculos, utramque bonorum, & malorum Regum effigiem (sicuti Nos facimus) ponere, ut videant, quæ sequi, quæ fugere debeant, & ex bonorum imitatione æternam sibi famam, ac gloriam, ex malorum perpetuum dedecus & pœnas manere, quas Tragicus (*s*) eis comminatur in loco, cujus suprà (*t*) in fine Emblematis XVI. retulimus.

EM-

lib. 13. Blond. *lib.* 1. *Decad.* 1.
(*p*) Beyerl. *in Theatro verb.* Rex, *pag.* 335. E.
(*q*) Jul. Poll. *in Onom.*
(*r*) Polluth. *& Theatrum verb.* Tirannus Canonh. *in Aphor.* 1. *tom. ex pag.* 801. *ubi prosequitur differentias, Regis Boni, & Tyranni, & quæ damna hic, quæ commoda ille Reip. generet.*
(*s*) Senec. *in Octav.*
(*t*) Ego *sup. Emblem. XVI.*

EMBLEMA XXIII.

REGUM ERROR, POPULIS EXITIALIS.

Errore prima cernite lampadis,
Dum luminosam deserit orbitam,
Mæstos & afflictos timere
Jam validam populos ruinam.
Est error alti quàm malè Principis
Infestus actis gentibus, illicèt
Cernuntur in præceps labare,
Dum Domini radii laborant.

COMMENTARIUS.

1 QUo magis cognosci queat, quàm sit insipiens, malus, vitiosusvè Princeps, suis populis exitialis, superiori Emblemati præsens, velut auctarium subjicio, ex Solis Eclypsim patientis imagine, & similitudine sumptum. Quàm licet jam alii præoccupasse videantur, eò tamen respexerunt, ut Principes vel ex eò à vitiis cohibeant, quia omnium censuræ patent, & tunc præcipuè cum delinquunt, plurimos sui habent spectatores, ut in Sole etiam per Eclypsim obscurato contingit, ut Plutarchus in moralibus, & Erasmus in suis similibus tradunt.

2 Nos verò in id tendimus, ut agnoscat, quod quemadmodum tenuis hic, & inculpatus, ac sæpè momentaneus Solis defectus, plures in rebus humanis perturbationes, bella, pestes, Regum Regnorumque miserabiles casus, & alias calamitates, occulto sensu naturæ præsagire, & per plures etiam annos influere solet, *ut Plinius* (*b*), *Seneca* (*c*), *Virgilius* (*d*), *Manilius*, *& alii* (*e*)

(*a*) Saaved. *Empr.* 13. *pag.* 85.
(*b*) Plin. *lib.* 2. *cap.* 20. *&* 30.
(*c*) Senec. *lib.* 5. *de benef. cap.* 6.
(*d*) Virg. 1. *Georg.*

(*e*) *passim Auctores* (hujus rei causas, & exempla tradentes) *ostendunt*; ita Principum vitia, & excessus suis Regnis, imò & in universum reliquis aliis, maximum nocumentum, & exitium protendere, generareque solent.

3 Quam similitudinem, à Plutarcho (*f*) prius rectè perpensam, Erasmus (*g*), (eò non relato) inter suas, his verbis scripsit: *Uti Solis defectus magnam mortalium perniciem trahit: ita Regis error, etiam levis, magnam tamen in rebus humanis gignit perturbationem.* Idemque (*b*) ipsum alibi latiùs exposuit, sic inquiens: *Quemadmodum corpora cœlestia, si vel paululum tumultuentur, aut à recto cursu divarient, non sine gravi rerum humanarum pernicie id faciunt: id quod palàm videmus in defectibus Solis, ac Lunæ. Ita summi Principes, si quid aberrent ab honesto, aut si quid ambitione, ira, stultitiavè peccent, id protinus ingenti totius orbis malo faciunt. Nec enim ulla unquam eclypsis sic afflixit hominum genus, ut Julii Pontificis, & Ludovici Gallorum Regis dessidium, quòd nuper & vidimus, & flevimus.* Et iterum: *Nullus Cometes, nulla vis fatalis sic afficit res mortalium, ut vita Principis rapit ac transformat mores, & animos civium.*

4 Quam considerationem præoculis habuisse videtur Cornelius Tacitus (*l*), dum Tiberium inducit filiis suis dicentem: *Ita nati estis, ut bona, malaque vestra ad Rempublicam pertineant.* Et Plinius Junior (*k*), dum signatissimè dixit: *Utque in corporibus, sic ex Imperio, gravissimus est morbus, qui à capite diffunditur.* Quod non tantùm propter exemplum, verùm & propter damna, quæ Respublica ex delictis Principum sentit, dictum mihi videtur. Etenim licèt Divini (*l*), & humani (*m*) juris regulæ doceant, ut peccata suos teneant Auctores, & nemo alterius odio prægravetur, sæpè sæpius tamen contingit, ut ob Regum excessus Deus, justis suis judiciis, etiam populos puniat, ut multis Sacræ Scripturæ locis ostendit Olisiponensis Mendoza (*n*), in illo tamdem Oziæ desinens, ob cujus in peccatis usque ad mortem perseverantiam, Deus, toto tempore, quo ille Regnum tenuit, populum Israëliticum Prophetarum visionibus, & revelationibus, aliisque cœlestibus mysteriis, carere voluit, *ut D. Chrysostomus* (*o*), *& Hieronymus* (*p*) *tradunt.*

5 Quod egregiè declarans Justinus Martyr (*q*), hac ratione ab injusto defendit, quòd sicut homo ex anima & corpore constituitur, ita Regnum ex Rege, & eis, qui reguntur, coagmentatur; & quemadmodum si homo manibus peccatum committens, tergo pœnas pendat, non iniquè, qui eum animadvertit, agit: ita non injustè Deus facit, Principum delicta, populi pœna coercens.

6 De quo & extat in Sacris Literis (*r*) aliud memorabile exemplum gravissimæ pestis, qua triduo septuaginta millia virorum perierunt, ob id quòd David contra Mosaicæ legis edictum, Joab Ducem populum Israel censere jussisset. Nec cessavit pestis, donec David Rex, delicti sibi conscius, constructo in area Jebusæi altari, cilicium indutus, pronus cadens in terram, supplex culpam deprecaretur. Ob scelera quoque Achab Regis & Jezabel, Israëlitæ triennali fame afflictati sunt, & ab Elia Propheta audire meruerunt (*s*): *Non ego is sum, qui conturbo Israel, sed Tu, & domus patris tui.*

7 Et, si sacris licet miscere profana, similiter ob Agamemnonis (*t*) culpam, solvit pœnas universus Græcorum exercitus, cum Apollo intulit ei pestem insignem, propter filiam sacerdotis Chrysæ ab Rege violatam. Unde veluti in Proverbium transiit illud Hesiodi (*u*):

Principis injusti gens omnis crimina præstat.

Sive ut alii vertunt:

Ut Populus luat pœnas ob scelera Regum.

Qui & alibi dixit:

Sepè numero tota civitas luit noxam hominis mali,
Qui peccat, & perniciem in omnes machinatur.

8 Quem sequutus Horatius (*x*), belli Trojani damna ob raptum Helenæ cum Homero describens, & qualiter propter discordias, & scelera Regum, tot Græci perierint, & tamdem totum Ilium sive Troja funditus exciderit, illud celebratissimum carmen effudit, quod etiam inter Ada-

(*e*) Manil. 1. *Astron.* D. Ambros. *& alii in Theat. verb.* Eclypsis.
(*f*) Plutarc. *in Apoph.*
(*g*) Erasm. *in similib. fol. mihi* 58.
(*b*) Idem Erasm. *in lib. de Regis institut.*
(*i*) Tacit 4. *Annal. cap.* 8.
(*k*) Plin. Junior. *lib.* 4. *ep.* 22. *in fine.*
(*l*) Ezech. 18. Exod. 23.
(*m*) L. *sancimus*, C. *de pœn. cap. non debet, de regul. jur. in* 6. *cum aliis.*
(*n*) Mend. *in Proœm. ad lib. Reg. ann.* 3. *sect.* 7. *pagin.* 147.
(*o*) D. Chrisostom. *de verb. Isai. hom.* 4.
(*p*) Hieron. ad Damasc. *epist.* 142.
(*q*) Just. Mart. *quæst.* 138. *ad Orthod.*
(*r*) 2. Reg. 24. Paralip. Joseph. 7. *antiq.* 13. Reg. 4. *cap.* 2.
(*s*) Regum 3. *cap.* 18.
(*t*) Homer. *in Iliad.*
(*u*) Hesiod. *in Ergis.*
(*x*) Horat. *lib.* 1. *epist.* 2. *ad Lolium.*

Adagia (*y*) refertur :

Quidquid delirant Reges, plectuntur Achivi.

Quorum etiam tota classis, *eodem Homero* (*z*) *tradente*, naufragio periit:

Unius obnoxam, & furias Ajacis Oilei.

9 Et Pausanias (*a*) tradit, idem Miletis contigisse, ob libidinem, & fœdos amores Histiæi Milesii, & Lidonibus, ob Philomeli Principis sui Delphicum sacrilegium. Thebani quoque cum multis malis affligerentur, & Creon eorum, Rex Tiresiam de causa consuleret, hoc apud Euripidem (*b*) responsum legimus accepisse:

Ægrotat hæc terra dudum, ò Creon, ex quo
Creavit liberos Lajus invitis Diis,
Maritumque creavit matri infelicem Oedipum.

10 Flagitiosæ item vitæ Commodi Imperatoris, Dion (*c*) Cassius totam Romanam urbem pœnas tulisse, scriptum reliquit. Nam Capitolium fulmine ictum, una cum egregia Bibliotheca, majorum cura parata, concrematum est : Ædes quoque in proximo sitæ, eamdem calamitatem sensere. Exortum est deinde aliud incendium, quo & ædes Vestæ, & Palatium, bonaque pars urbis exusta est, & solo æquata.

11 Et Nicephorus (*d*) memorat, quòd cum Julianus Apostata rerum potiretur, novis, & horrendis prodigiis totus orbis fuit diversis in locis exagitatus, terræmotibus, eluvionibus, exustionibus, monstris, ita ut ipsa rerum natura talem belluam abominari videretur.

12 Sed quid amplius in exemplis ejusmodi referendis immoror, cum eorum pleni sint libri, & Nostra Hispania illud Witizæ & Rudorici Regum, præter alia suppeditet, ob quorum scelera, Divinam Majestatem ad vindictam graviter provocantia, terram iniquitate repletam, & tamdem à Mauris vastatam, & occupatam, Rodericus Toletanus (*e*), & alii passim Scriptores (*f*) referunt, & lachrymantur.

13 Quinimò & nostrum istud, quod hæc scribimus, tempus, satis (heu) idem ostendit, ejusdem Hispaniæ, & Galliæ florentibus anteà populis, miserè vastatis, conflictatis, & in solitudinem ferè redactis, ob supervacua, & ambitiosa bella, quæ Reges, qui se *Christianos* vocant, à malis Consiliariis seducti, vel verius obsessi, absque ulla justa, vel fructuosa, causa attrahere, ac movere voluerunt. Quorum damna jam vel ipsi iisdem Galli (*g*) agnoscunt, deflent, & execrantur, & Nos alio forsitan loco (*h*) commodius recensebimus.

14 Interim, ad rem de qua agimus, Horatium adduxisse contenti, qui hanc punitionem populorum propter Majorum delicta, licèt ipsi eam non mereantur, his verbis exposuit:

Delicta majorum immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris,
Ædesque labantes Deorum, &
Fœda nigro simulacra fumo, &c.

15 Ubi diligens ejus Scholiastes Gualterus Chabotius in disquirenda similium pœnarum justificatione vexatur, cum, *ut jam tetigi*, peccata suos debeant tenere Auctores, nec ulterius progredi supplicium, quàm reperiatur commissum (*i*). Quæ difficultas adeò Theognidem pressit, ut vix ab ea se expedire potuerit. Sed tamdem benè idem Chabotius resolvit, hoc ex Divino judicio pendere, cujus inscrutabiles sensus ac motus humanum comprehendere nequit. Præsertim cum numquam ita soli peccent, deliquantvè Reges, quin plures ex suis, vel in eisdem, vel in aliis peccatis complices habeant, & saltim propter socordiam puniri non possint, vel ex sola Dei voluntate, apud quem (quod est multò admirandum magis) nec infans quidem unius diei immunis ac purus dici potest ; neque injustitiæ imputari, ut in libro Sapientiæ (*k*) docemur : *Si perierint nationes, quas ipse fecit*, ubi rectè addit pius & eruditus Pater Joannes Lorinus (*l*), cujus etiam alibi (*m*) memini, *Posse justè Deum gentes, quas ipse fecit, perdere cum mereantur : posse id ipsum quoque, licèt nulla præcederent demerita, vel hoc nomine duntaxat, quia dominium absolutum habet.* Quibus rationibus, si illam, quam suprà

(*y*) Erasm. *in Adag. pag.* 730.
(*z*) Homer. *in Iliad.*
(*a*) Pausan. *in Phoc.*
(*b*) Eurip. *in Phœnesis.*
(*c*) Dion. *in Commod.*
(*d*) Nicephor. *lib.* 10. *cap.* 35. & 37.
(*e*) Roder. *lib.* 3. *cap.* 16.
(*f*) Marian. *de rebus Hispan.*

(*g*) *Extat de hoc liber satis elegans, cui titulus*: Francia. luctuosa
(*h*) Infr. *Emblem.* 90.
(*i*) L. *crimen*, D. *de pœn. cum aliis supra relatis.*
(*k*) Sapient. 12. 12.
(*l*) Lorin. *d. loco Sap.*
(*m*) Ego 1. *tom. de Ind. jur. lib.* 2. *capit.* 2. *numer.* 29.

prà ex Justino Martyre adduxi, conjungas, satis Theognidis querelæ factum esse videtur.

16 Porrò, quòd Reges in hoc Emblemate Soli similis fecerimus, probari, illustrarique satis potest, ex his, quæ alio jam loco (*n*) tradidimus, & noster Pineda notat in illud Job *o*), quo se sumimo manè egredi dixit, ad judicandum populum in portis civitatis, inquiens, & probans Principes Solis instar suis populis esse, atque esse debere. Quod & expressius docuit Plutarchus (*p*), dum inquit: *Ut Deus in cælo pulcherrimum ac jucundissimum simulacrum constituit Solem: sic in Republica Principem, qui prudentia, justitia, benignitate se erga omnes repræsentat.* Et Agapetus Diaconus, qui similiter ait; quod *sicut Solis profectò partes sunt, illustrare radiis orbem: Principum ita virtus est, egenorum misereri. Porro bis clarior est Imperator, qui pius est, ille namque cedit succedenti nocti. Hic autem rapacitati pravorum non concedit indulgere quicquam, sed lumine veritatis iniquitatis occulta coarguit.*

17 Et ad has pestes, aliaque damna, quæ vitiosæ, & errantes Principes suis populis, ut Sol Eclypsim patiens, inferre solent, pertinet etiam illud, quod Philiscus, *prout Ælianus q) refert*, ad Alexandrum aliquando dixisse narratur: *Ad gloriam incumbe, verùm ea conditione ne sis pestis, vel magnus aliquis morbus, sed pax & suavitas.* Quod, *eodem Æliano docente*, perinde fuit, ac si diceret, per vim & sævitiam expugnare civitates, populos excindere, pestilentiam esse; sanitatis verò, salutisque subditorum habere rationem, ea pacis, & boni lucentisque, & non obscurati Principis commoda esse.

18 Quò ea etiam tendunt, quæ de differentia boni & mali Principis jam suprà (*r*) retulimus, & lata, & eleganti oratione Dion Prusæus (*s*) prosequitur, Bonos Reges Jovis actiones & operationes imitari debere inquiens, & appellationibus gloriari, quæ omnes ad salutarem subditorum gubernationem spectant: cum contrà, qui secus se habent, eisdem æquè damnosi, ac vituperabiles sint, & inconsulti Phaëtontis calamitates populis inferant. Ad quod probandum, hæc Homeri carmina relatatu digna, perpendit:

Qui crudelis & ipse est, & crudelia patrat
Huic omnes homines vivos mala multa precantur,
Quin etiam infamant illum post funera cuncti.
Et contra, quicumque est inculpabilis ipse,
Inculpabilia atque patrat, famam istius amplam
Multus terrigenas circumfert hospes ad omnes,
Atque virum inde bonum dicunt, laudantque frequentes.

19 Extat quoque apud Florentium Schoonhovium (*t*) Emblema quoddam, quo, ex ejusdem Homeri Cyclope exemplum mutuatus, *Regem sine prudentia Regni pestem esse*, in lemmate ait, & his carminibus ornat,

Privatus charo Polyphemus lumine, nullo
Consilio errantes jactat ubique manus:
Haud aufer Reges, ratio quos nulla gubernat,
Omnia perverso turbine semper agunt.

(*n*) Sup. *Embl.* 12.
(*o*) Job. 29. 7. Pined. 2. *tom. pag.* 529.
(*p*) Plutarc. *in Moral.*
(*q*) Ælian. *de var. hist. lib.* 14. *cap.* 11.

(*r*) Sup. *Embl. XXI. & XXII.*
(*s*) Dion Prusæus *orat.* 1. *de Regno.*
(*t*) Schoonh. *Embl.* 71.

EMBLEMA XXIV.

DEUS QUOS ERIGIT, DIRIGIT.

Erudit ingenuas Regnandi Jupiter artes.
Murice conspicuos, quos propè stare vides.
Scilicet indomitas Regni, qui flexit habenas,
Regibus hic tantùm dogmata firma dabit.
Discite Regnantes summi Documenta Magistri,
Pergite quà monstrant Regibus Astra viam.

COMMENTARIUS.

1 QUamvis adeò difficilè & laboriosum Regum munus esse in superioribus dixerimus, non ideò tamen, quos Deus ad illud evexerit, animo cadere debent, sed quo maximè possint conari, se illo dignos efficere, quia ut benè monuit Sallustius (*a*): *Vigilando, agendo, benè consulendo omnia eveniunt.* Et, quod præcipuum est, cor, actionesque suas Deo reverenter submittere, qui peculiaribus semper donis, atque auxiliis hæc Magna culmina illustrat, & Principes quos erigit, dirigit; ubi ipsi ex se se obicem aliquem non opponunt. Verum enim est, quod vulgo jactatur.

Numen adest justis, & fortia facta secundat.

2 Et cum Principibus & Magistratibus loquens Sapiens (*b*), hoc ipsum admonuit, dum inquit: *Diligite justitiam qui judicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum: quoniam invenitur ab his, qui non tentant illum: apparet autem eis, qui fidem habent illum. Perversæ enim cogitationes separant à Deo: probata autem virtus corrigit insipientes: quoniam in malevolam animam non introbibit Sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, & corripietur à superveniente iniquitate, &c.*

3 Adeoque pronus & liberalis in hac disciplina, cœlestibusque auxiliis Regibus communicandis, est Deus, ut David (*c*) (qui & ipse Rex, & quidem præstantissimus fuit) eosdem hortequiens) *disciplinam, ne quando transeatur Dominus, & pereatis de via justa.* Quasi tota Regis, & Regni salus in eo consistat, ut Rex à Deo instillatas accipiat salutares gubernandi rationes, quæ deinde à Rege in populum deriventur, juxta illud ejusdem Davidis (*d*): *Notas fecit vias suas Moysi, filiis Israel voluntates suas.*

Un-

(*a*) Sallust. *in Catil. in princ.*
(*b*) Sapient. *cap.* 1.
(*c*) Psalm. 2. 12.
(*d*) Psalm. 102. 7.

4 Unde & in Proverbiis (*e*) habetur: *Sicut divisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini: quocumque voluerit inclinavit illud*; Quo ut graves Auctores (*f*) exponunt, perinde est, ac si diceret, Docili, & Obedienti Regum cordi, Deum semper adsistere, & quocumque expediens fuerit, illud inclinare, Sapientiaque divina affluenter implere, quæ in bonum populi, sicut divisiones aquarum redundare debeat, & veluti fons quidam dulcis aquæ plenissimus, suorum subditorum animas irrigare, & ex illis herbescentem rerum omnium pulcherrimarum atque optimarum viriditatem elicere.

5 Quo in se Salomon cumulatissimè expertus fuit; nam quia hoc cor docile à Deo summis precibus postulavit, & ejus de cœlo assistricem Sapientiam, in enixis illis, & repetitis ex totis præcordiis orationibus, quæ in Regum (*g*), & Sapientiæ libris reperiuntur, ita gratus Domino extitit, ut puer adhuc, infusam Sapientiam & intelligentiam, & Sancti Spiritus comunicationem habere meruerit, qua dum in divina gratia perseveravit, omnes qui usquam fuerunt, futurique sunt mundi Reges excelluit, ut in eisdem libris (*h*) habetur, & latè Joannes Pineda (*i*) prosequitur.

6 Et ad divinam hanc Regum directionem respiciens, sumptaque simul occasione ex nova illa & fulgida stella, quæ tres illos Magnos Sapientesque Reges ad adorandum Christum Dominum recens natum, in Bethlemiticum præspè deduxit (*k*), Joannes Rex Galliæ, hujus nomini Primus, ut Claudius Paradinus (*l*), Octavius Strada (*m*), & Sylvester Petra-Sancta (*n*) recensent pro Symbolo eamdem Stellam desumpsisset, fulgentes radios in supra stantem Regiam Coronam vibrantem seu dirigentem, circumposito lemmate, *Mostrant Regibus Astra viam*, Syderorumque Equitum novum Ordinem instituit, idem ipsum symbolum pro insigni in galero gestantium, de quo etiam mentionem fecit Aubertus Miræus (*o*).

7 Et ad hanc Stellam alludit illa alia, quam Regibus benè se gerentibus Divus Joannes (*p*) Dominum promittere inquit, in illis verbis: *Dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & dabo illi stellam matutinam.* Necnon & alia Julio Cæsari à Virgilio (*q*) dicata, ob Cometem, qui se post ejus mortem ostendit:

Ecce Dionei processit Cæsaris Astrum:
Astrum quo segetes gauderent frugibus, & quo
Duceret apricis in collibus uva colorem.

Nosque in idem symbolum sic alibi lusimus:

Æthere quàm nitidum sydus præfulget amœnum:
Ignita certum cuspide semper adest:
Quære Polum Princeps, dumque hæres Astra reposce,
Ipsa nec aufugiunt, en tibi sydus, age.

Nec abest aliud Maximiliani Primi, Romanorum Imperatoris, ab eodem Strada (*r*) relatum, qui cor, in medio laureati circuli pinxit, cum hac inscriptione: *In manu Dei Regis est*, ad locum Proverbiorum, cujus modo meminimus alludens, & qualiter illud dirigat, & quocumque voluerit, inclinet.

8 Nunc autem, his relictis, ne rem ab aliis actam, agere videamur, in eumdem scopum, sed diverso Emblemate intendentes, hoc, quod vides, configimus, ex Homeri (*s*) disciplina desumptum, quem *patrem totius eruditionis* Imperator Justinianus (*t*) appellat, qui gravissimè (ut omnia) Reges, & eos, qui latè dominantur, Dei immortalis discipulos, & velut ex ejus ludo ad rerum administrationem prodeuntes, facit, ut omnes intelligant, Principes, non tantùm vocatu Dei, ad rerum publicarum gubernacula accedere: sed maximè omnium hominum ad curam, & providentiam maximi illius Numinis pertinere.

9 Neque ignoro Petrum Costalium (*u*) eadem Icone in suis Pegmatis usum, sed in alium tamen finem, nempè quòd Deus proprius judicaverit, quos ad amplissimæ dignitatis gradum evexit, iis constantiæ, magnanimitatis, ceterarumque virtutum seminaria largiter conferre, ut ex subjectis ejusdem hisce versibus constat:

Nescis in mentem magno quid venit Homero,
Discipulos Reges, dum putat esse Jovis.
An quòd eos nulli voluit virtute secundos,
Queis sunt á summo credita Regno Deo.

(*e*) Proverb. 21. 1. *Epist. inter claras, C. de sum. Trinit.*
(*f*) Salazar. *in Provid. d. cap.* 1. Pined. *de reb. Salom. cap.* 6. *num.* 6. *pag.* 99.
(*g*) Reg. 3. 1. 9. Sapient. 8. & 9.
(*h*) Reg. 3. 13.
(*i*) Pined. *in Salom. lib.* 3. *cap.* 8. 9. & *seq.*
(*k*) Matth. 2.
(*l*) Paradin. *pag.* 20.
(*m*) Strada *in Symbol. pag.* 37.
(*n*) Petr. Sancta *pag.* 395.
(*o*) Miræus *de Ordin. Equestrib. pag.* 129.
(*p*) D. Joan. *Apoc.* 2. 28.
(*q*) Virgil. *Egleg.* 9. *v.* 47.
(*r*) Strad. *pag.* 18.
(*s*) Homer. *in Iliad.*
(*t*) Justin. in Procem. Digest. §. fin.
(*u*) Costal. *in Peg. pag.* 65.

10 Nos verò, licèt hoc certum quoque esse agnoscamus, & cum dicto Cyri apud Plutarchum (x) convenire, qui neminem imperare debere dicebat, qui subditis suis melior, & virtute præstantior non esset, Homeri tamen sensum commodius ad divinam Regum instructionem, & directionem, de qua agimus, referendum esse censemus, cum Dione (y), & Themistio (z), qui idem senserunt, & hac de causa *illos Jovis alumnos, congerrones, & confabulones* appellant. Quod Achilles quoque Bochius (a) per Aquillam bicipitem Imperatori adsistentem, & veluti ejusdem Jovis alitem, ei altero capite divinam, altero humanam mentem suggerentem, significavit, sub titulo, *Sapientia immortalis*; & de D. Carolo Nostro V. loquens, quod efficit, ut ejus carmina gratius referre, audireque debeamus, quæ ita habent:

Imperio Augustus, pietate Augustior alma es,
Major enim in te omni est Imperio Pietas.
Quin etiam imperio Augustum, & te, Carole, vincis,
Qui Regis arbitrio fataque, teque tuo.
Quid sibi vult insigne biceps Jovis armiger ales?
An quia dat duplex Jupiter Imperium?
Inde animi humana, hinc mentis divina potestas,
Qua tibi quæ fuerint, sintque futura, patent.
Justitia hinc, animi & robur, prudentia, visque,
Quæ docet humano qui sat in officio est.
Talibus auspiciis duceris ad alta beatus.
Sydera, fructurus nectare, & ambrosia.

11 Et cum proposito à Nobis themate, aut lemmate mirè consonat illa alia ejusdem Homeri apud Plutarchum (b) animadversio, dum Minoem Cretensium Regem, Judicemque & Legislatorem valdè severum, Jovis Oaristam, id est discipulum facit: *Non enim* (inquit Plutarchus) *privatos homines, otiososvè, Deorum voluerunt esse discipulos, sed Reges, qui sapientiam, & virtutes animi consequuti, ea essent ad utilitatem omnium conversuri.* Idemque graviter exposuit Casiodorum (c), dum sub Theodorici nomine, Magnatem quemdam ad ejus aulam ac præsentiam evocans, sic concludit: *Desiderat enim aula nostra præsentiam bonorum: dum nescio quo pacto, quicquid Regali sapientiæ gratum esse cognoscitur, & divino judicio comprobatur; quia ille, qui corda nostra regit, ipse etiam quid debeamus sentire concedit.*

12 Quod, idem ipse Auctor (d), alibi adeò certum esse ostendit, ut etiam Regibus, adhuc pueris, hujusmodi præcocis Sapientiæ & intelligentiæ Divina auspicia cœlitus instillentur, sic enim inquit, cum Tolonico viro Patricio loquens, quem Athalaricus Rex in suum Consilium promoverat & vocaverat: *Licèt ad Regendos populos idoneos efficiant, quos ad Augustum culmen divina provexerint, quando nec ætas impedit, ubi se se potentia cœlestis infudit, &c.* quo loci videtur illud Ovidii (e) sequutus:

Cæsaribus virtus contigit ante diem
Ingenium cœleste suis velocius annis
Surgit, &c.

13 Quinimò, quod plus est, malis etiam & improbis Regibus cœlestia hæc auxilia solet Deus interdum communicare, vel ob id tantùm, quòd Regium occupent Solium, *ut benè Eusebius* (f) *Noriembergius* animadvertit, in id Isaiæ (g) locum expendens, quo de Cyro loquens, alioqui auri & cruoris avido, *Christum Domini* eum appellat, & dextram ejus apprehendisse inquit. Quod perinde est ac si diceret, amicè & fideliter eidem affuisse, & cœlestibus afflatibus beasse. Eaque propter debere Reges in suo munere gerendo circumspectiores esse, benè monet Euphrades (h) orator, ab eodem Eusebio (i) relatus, quia cum eorum cor & animus in manu Dei, ut diximus, custodiatur, providendum est eis, quantum immineat periculi, si ad agendum aliquid, quod alienum sit à Deo ferantur, custodienteque se se Dei manu, tamdem excidant, & occasionem præstent, ut ipsorum vel in agendo, vel in loquendo errores atque peccata, in incorruptam illius manum inscribantur.

14 Idemque efficit, *ipso eodem Eusebio monente*, ut quilibet hominum Rector ac caput, rem Sacrosanctam putare se debeat, nec magis adorari, collique permittere, quàm se coli, se suspicere, venerandum sibi. Tantumque credat excellere hominibus, quantum homines brutis. Artidivinitatis statuam, spiritum vitalem Reipublicæ, expressissimum & aureum simulacrum Numinis, Pro-

(x) Plutar. *in Cyro.*
(y) Dion Prus. *orat.* 1. & 54.
(z) Themist. *orat.* 11.
(a) Aquil. Boch. *Symbol.* 21. *pag.* 46.
(b) Plut. *in lib. ad Princ. in erud.*
(c) Casiod. *lib.* 7. *form.* 34.
(d) Idem Casiod. *lib.* 8. *epist.* 9.
(e) Ovid. *lib.* 1. *de Arte amand.*
(f) Euseb. *in Theop. part.* 2. *lib.* 1. *cap.* 1. *pag.* 325
(g) Isaiæ 45.
(h) Euphrad. *orat.* 3.
(i) Euseb. *sup. pag.* 327. & *seq.*

Prodeum & Vicarium Divinæ Providentiæ, excubias generis humani, Angelum singulorum, jam multis Angelis suo excellentem munere.

15 Philippus etiam Cominæus (*k*), satis prudens Scriptor, agnoscit quidem nullum esse Principem tam prudentem, qui non aliquando, imò sæpè numero, erret, & labatur, si longior ei vita contingat, statim tamen addit, in remedium humanæ hujus fragilitatis: *Deum in primis interpellandum, atque rogandum, ut quod optimum est Novis suggerat. Nam ab eo cuncta dependent, ut & Scripturæ testimoniis, & ipso rerum usu doceri potest.*

16 Quibus adjicere possumus, non solùm Consiliorum, rerumque agendarum directionem Divina largitate Regibus impertiri solere, verùm ipsorum quoque vitam salutem, ac protectionem ab eodem Deo summè curari, illosque veluti peculiari sua tutela, clientellaque donare, ut ipse idem Homerus (*l*) aliis carminibus apertè docuit, dum inquit:

Quin & Mulcibero fabros sacrare solemus,
Milite Mars gaudet, celeri tunicata Diana
Venatore; Lyra Phœbus, doctisque Poetis
Ex Jove sunt Reges, quo nihil divinius usquam.

17 Et fabulosis his deliriis relictis, Deus ipse (*m*) in persona Abrahami idem testatur, dicens: *Noli timere Abraham, Ego Protector tuus sum, & merces tua magna nimis.* Et regius Psaltes (*n*), dum de se ipso loquens, hanc Protectionem variis in locis agnoscit, quibus plura alia addit Martinus Magerus (*o*), & miraculosa simul ejusdem exempla adducens Philippus Camer. (*p*) Inter quæ notandum est illud Maximi nostri Cæsaris ac Regis Caroli V. quem Italus quidam, Romæ, ex summitate, Panthei præcipitatem agere cogitavit, quod tamen, deterritus majestate, & auctoritate Cæsarea, vel verius Deo ipsum Imperatorem custodiente, facere destitit.

18 Qui & idem, eadem protectione confissus, sæpè aliàs, tum maximè in bello Germanico ad Ingolstadium (ut præter alios Justus Lipsius (*q*), & Famianus Strada (*r*) recensent) densissima glandium nube è perduelium castris ipsum circumvolitante, nec locum, nec statum, nec vultum mutavit. Quin potius monentibus illum amicis, ut sibi, atque omnibus in se parceret, dixit: *Confiderent, neminem Imperatorem tormenti ictu periisse.*

19 Nec dissimilis fiducia in Alphonso I. Aragonum Rege, reperta fuit, *Antonio Panormitano (s) testante*, dum impavidè librum Titi Livii, sibi ad hoste missum, accepit, aperuit, evolvit, & attentè perlegit, Medicis licèt, & aliis Aulicis, propter suspicionem latentis veneni, ne id faceret, instanter monentibus, illisque his verbis, quæ mirum in modum ad nostrum institutum respiciunt, respondens: *Regum quidem animas non privatorum libidini subjectas esse: sed sub Dei tutela, & cura Sacras, lætasque agere.*

20 Quæ sanè verba similia illis Vespasiani Imperatoris videntur, qui imperterritus, gladios obtulit duobus clarissimi Ordinis viris, quorum se insidiis appeti certo certius cognoverant, & inter illos medius consedit, tamquam provocans ad id quod moliebantur. Illis autem perculsis, & animi præsentiam admirantibus: *Videtis ne* (inquit, ut Erasmus (*t*) tradit) *Principatum fato dari, frustraque tentari facinus, potiundi spe vel amittendi metu.*

21 Neque aliud sensisse videtur Domitianus (*u*) (alioqui pessimus Imperator) dum Suetonio testante, Jovi custodi templum ingens, seque in sinu Dei sacravit, quod ipsum in seditione Vitelliana à furore hostium conservasset. Quod templum summi posse pro symbolo ad significandum, *Auxilium divinum*, tradit Nicolaus Causinus (*x*), subjiciens, omnes quotquot sunt mortales, sed maximè Reges, in sinu Dei Parentis jacere, cujus providentia servantur, & locum præclarum Ecphantis (*y*) ad idem probandum adducens, cujus verba sic habent: *In terra optimum sanè ingenium præ ceteris animantibus hominis datum est. Divinior autem inter homines Rex est, ut qui multum supra communem naturam emineat. Corpore reliquis non dissimilis, utpotè natus ex eadem materia; sed ab optimo Artifice factus, qui fabricavit ipsum, archetypo ex se sumpto. Idcircò peculiari cura Reges, quasi Patres populi protegit.*

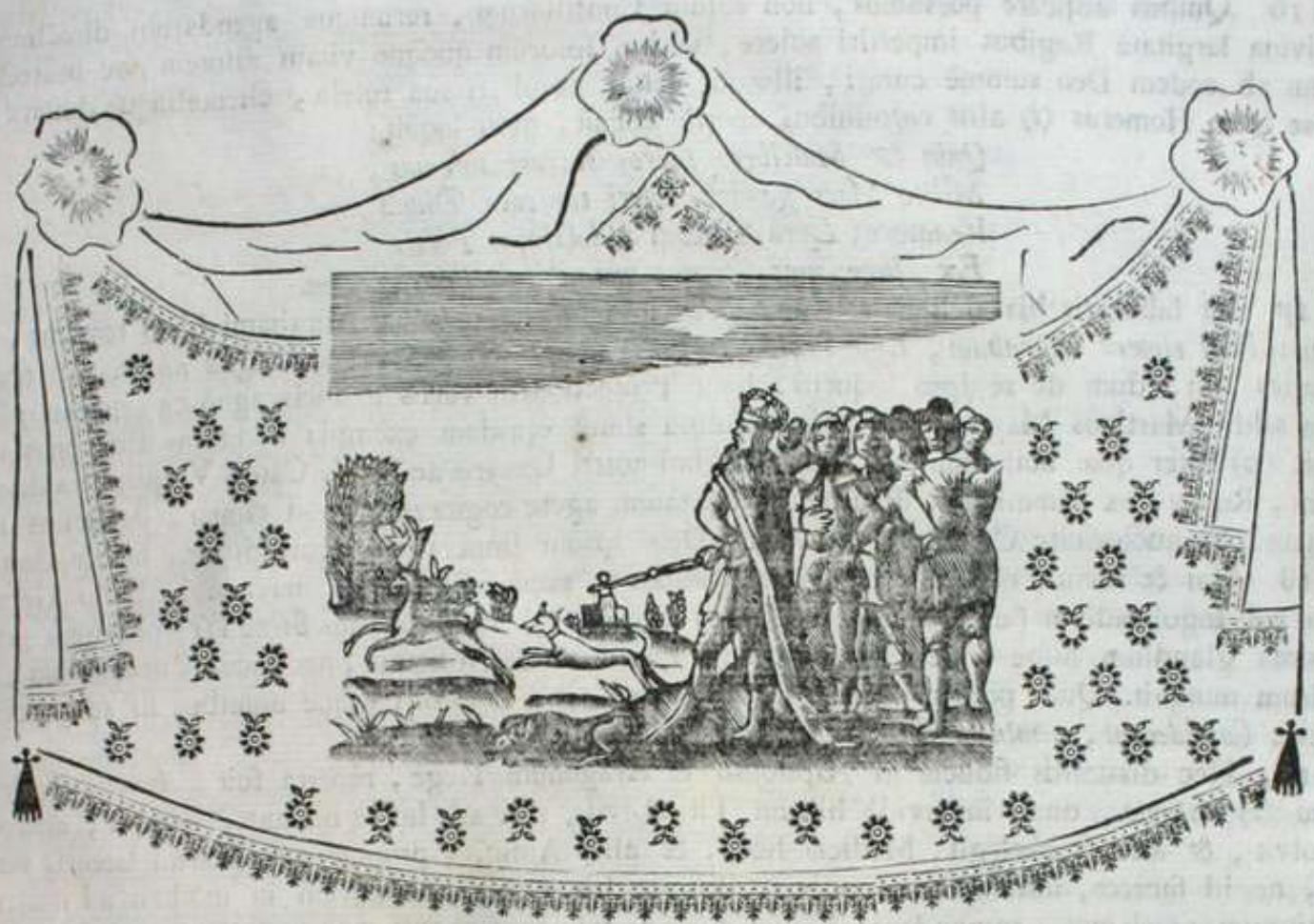
22 Imò & eisdem, ob hanc causam, duplicem Angelum custodem assignari, vel, *ut alii* (*z*) *volunt*, tot, quot sunt Regna, vel Provinciæ sibi commissæ, Divus Thomas (*a*), post alios plures ex sanctis Patribus docet. In quibus recensendis immorarer, nisi jam hoc Christophorus Bessoldus (*b*), Simon Majolus (*c*), Martinus Magerus (*d*), Camerarius (*e*), & Alii, diligenter præstitissent, qui, ubi opus fuerit, consuli poterunt.

EM-

(*k*) Cominæus *lib.* 8. *pag. mihi* 563.
(*l*) Homeri *Iliad.* 1.
(*m*) Genes. 15. 1.
(*n*) David Psalm. 26. 2. 32. 20. 58. 6. 70. 7.
(*o*) Mager. *de jure protect. cap.* 3. *ex num.* 6.
(*p*) Camer. 1. *subcis. cap.* 30.
(*q*) Lips. *in exemplis Politic. cap.* 7.
(*r*) Strada *lib.* 1. *de bell. Belg.*
(*s*) Panorm. *de dict. & fact. Regis Alfons. I. lib.* 1.
(*t*) Erasm. *in Apoph. lib.* 8.
(*u*) Sueton. *in Domit. cap.*
(*x*) Causin. *in Polyst. Symb. lib.* 2. *cap.* 47. *pag.* 97.
(*y*) Ecphantes *in lib. de Regn.*
(*z*) Daniel. *cap.* 10. *ubi omnes Patres.*
(*a*) D. Thom. 1. *part. quæst.* 113. *art.* 8. *latè* Becan. *tom.* 5. *part.* 1. *tract.* 3. *de Angelis.*
(*b*) Bessold. *in dissert. de Ang. Imp.*
(*c*) Majol. *colloq. de Angel.*
(*d*) Mager. *d. cap.* 3. *num.* 16.
(*e*) Camerar. 3. *subcis. cap.* 13.

EMBLEMA XXV.

EDUCATIONIS VIS.

Regis Spartani videas canes,
Stirpe pari, munere dispari.
Hic doctus nemoris fuit;
Alter ferre fasces conscius exit.
Tantum prima crepuscula
Vitæ haurire valent: Figite Principes
Rectam Infantibus indolem,
Disciplina est animorum melior parens.

COMMENTARIUS.

1 QUamvis Principes justè Regnantes, multum sibi de Divinis auspiciis & auxiliis promittere possint, & debeant, ut in præcedenti Emblemate vidimus; non ideò tamen parentes, vel præceptores, quibus ipsorum cura in teneris annis incumbit, ab omni studio & diligentia desistere debent, quo, quavè eorumdem mores animumque, jam etiam ab illa ætate, & primis, quod ajunt, incunabulis, Sceptro, ac Solio, quod eos manet, dignos atque idoneos efficiant, & Regiis monitis, salutaribusque præceptis ac documentis informent.

2 Etenim cum in omnibus quidem hominibus, tenella, & nova puerorum ingenia, hanc severæ disciplinæ, & educationis curam legemque desiderent, ut latissimè Plutarchus (a), & alii

(a) Plut. *de educ. lib.*

alii (*b*), qui de hoc peculiares tractatus scripserunt, edisserunt, ne aliter ætas ista, ceræ haud multum absimilis, ardore voluptatis facillimè liquescat, citissimisque passibus in malorum morum perniciem ac ruinam prolabatur.

3 In Principibus quidem, quò major & excellentior eorum dignitas est, quoque nocentior esse poterit, si in malum degenerent, eo plus cautioni adhibere oportebit, ut passim jura nos admonent, & uno pariter ore Auctores omnes, qui de institutione Principum agunt. Inter quos Joannes Casus (*c*) rectissimè inquit, quòd si educatio in Principe negligatur, *Infinita malorum monstra nascuntur in civitate; licentia morum, jactura rerum, familiarum ruina, sentina vitiorum omnium, denique malorum quasi gebenna.*

4 Et Erasmus (*d*), eadem mala, quæ à neglecta bona eorumdem educatione procedunt latius exaggerans, ita habet: *Quid enim boni efficere potest ille Princeps, qui ab ipsis statim incunabulis, stultissimis inficitur opinionibus, enutritur inter stultas mulierculas, adolescit inter lascivas puellas, inter collusores perditos, inter abjectissimos assentatores, & inter scurras, & mimos, inter combibones, & aleatores ac voluptatum architectos, juxta* flutos *nequam, inter quos nihil audit, nihil discit, nihil imbibit nisi voluptates, delicias, fastum, arrogantiam, iracundiam, tyrannidem; atque in hac schola vox adhibetur ad regni gubernacula.*

5 Hieronymus etiam (*e*) Ossorius multus & elegantissimus est in eadem bona educatione Regiorum Filiorum desideranda, & in *sequiores* malis, & ærumnis enumerandis, quæ eos, inquit, molles, languidos, alienæ virtutis invidos, stultos, crudeles, arrogantes, avaros, laboris impatientes, & ad omnem luxum ac libidinem proclives reddit. Et post alia concludit, quòd cum duæ virtutes, nimirum animi magnitudo, & pudoris ac modestiæ concinnitas, omnibus ingenuis hominibus sint necessariæ: *Necesse maximè erit, ut sic educentur Regum filii, ut fortissimi simul atque modestissimi disciplina fiant: aliter enim omnia corruent, atque funditus interibunt.*

6 Et ad hanc vim & potestatem bonæ vel malæ à teneris animis institutionis, & educationis significandam, & Regum mentibus insinuandam, præsens hoc nostrum Emblema dirigitur, ex vulgata quidem, sed semper magni facienda, Lycurgi Spartanorum Regis, sive Legislatoris historia desumptum, quam Plutarchus (*f*), Valerius Maximus (*g*), Suidas (*h*), Cœlius Rhodiginus (*i*), Erasmus (*k*), & alii suis scriptis referunt, & extollunt. Hinc enim, cum inter alia documenta, quibus conatus fuit suos Lacedæmonios à moribus præsentibus ad temperatiorem vivendi rationem traducere, eosque virtutis & honesti studiosos reddere; eximiam hanc curam rectæ filiorum æducationis, ut valdè necessariam, pluribus commendasset, ad eos magis in hoc suadendos, & accendendos, duos educavit catulos, eodem patre matreque progenitos, quorum alterum passus est domi lautioribus vesci cibis, & ut addit Rhodiginus ore lucernas ferre, alterum eductum venatibus exercuit. Dein civibus suis ad hoc convocatis, ambos apud multitudinem in forum produxit, positisque illic spinis piscium, & aliis gullæ irritamentis, mox emisit leporem, quo fugiente, cum uterque ex canibus ad assueta ferretur, lucernarius quidem ad escas accessit; at venaticus alter, & qui generosos spiritus alunt, laboribus innutritus, leporem invasit, & cepit. Quo facto Lycurgus ad suos conversus: An non videtis, *inquit*, duos catulos cum ejusdem sint generis, tamen ob diversam educationem admodum dissimiles inter se evasisse, plusque ad honestatem momenti habere exercitationem, quàm naturam. Proinde ne novis quidem, ò cives nobilitas, quam miratur vulgus hominum, ductumque ab Hercule genus profuerit, nisi ea gesserimus, per quæ mortalium omnium ille nobilissimus & generosissimus evasit, ac per omnem vitam, quæ honesta sunt, & discamus, & exerceamus.

7 Ad quam etiam historiam respiciens Battilius Labæus (*l*), post hæc scripta à Me visus, aliud Emblema simile huic nostro confinxit, & his carminibus enucleavit:

En quàm diversi nati, ambo parentibus isdem,
Diversa hìc animi dant documenta canes.
Venandi ad studium teneris formatus ab annis.
Immissam insequitur dum celer ille feram;
Hic alter contrà deses nutritus in aula,

Pro-

(*b*) Xedophon. *in Cyripæd. lib.* 1. *cap.* 3. *& seqq.* Joan. Casus *in Thes. œcon. lib.* 2. *cap.* 2. Cardin. Sadoler. *in lib. de educ.* Ego, qui plurimis alios cito 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 26. *ex num.* 63. *& novissimus* Schomborn. *lib.* 1. *Polit. cap.* 8. *de educatione.* Cap. *ubi periculum, de elect. lib.* 6. *l.* 1. §. *sed etsi, D. de carbon. ed. cum aliis.*

(*c*) Joan. Casus *ubi sup.*

(*d*) Erasm. *in lib. de instit. Princ. apud* Canonher. *in Aphoris.* 1. *tom. pag.* 445.

(*e*) Ossor. *de Reg. institut. lib.* 2. *& 3. per tot.*

(*f*) Plut. *in Lycurg. & in Apoph. lacon.*

(*g*) Valer. Max. *lib.* 2. *cap.* 6.

(*h*) Suid. *verb.* Lycurg.

(*i*) Rhodig. *lib.* 20. *cap.* 2.

(*k*) Erasm. *lib.* 1. *Apoph. & in Adag.* Annus producit non aget, *pag. mihi* 219. *ubi quod educatio naturam vincit.*

(*l*) Batilius Labæus *Emb.* 36.

Projectos rapido dum petit ore cibos.
Sic genus excollitur studiis, sic degener exit
In vitium inculte nobilitatis honos.

8 Quod Lycurgi Apophthegma, secutus videtur Horatius (*m*), dum monuit: *Adolescentium mentes asperioribus studiis esse formandos*, quia

Quo semel est imbuta recens, servavit odorem
Testa diu.

Et magis ad rem alibi (*n*) inquiens:

——————Venaticus ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aula,
Militat in sylvis catulus.

9 Et quemadmodum tractanda est cera cum molissima est, & virga si curva sit, dum virga est, in eam formam flectenda, quam ei perpetuam esse velimus, alioqui frangas citiùs, quam corrigas, cum jam in pravum induruerit. Quo respicit illud Ovidii (*o*), ex quo in rem nostram Schoonhovius (*p*) aliud Emblema deduxit:

Quæ præbet latas arbor spaciantibus umbras
Quo posita est primum tempore, virga fuit.
Tunc poterat manibus summa tellure revelli,
Nunc stat in immensum viribus acta suis.

Ad quod citare potuit Cassiodorum (*q*), eleganter idem ipsum his verbis præferentem: *Leve fit opus, quod in teneris arboribus adhibetur. Nam quæ nunc virgulta sunt, erunt, si negligantur, & robora. Ista enim quæ modo facili avulsione dirimuntur, posteà vix securibus icta succumbunt.*

10 Ita præcipuus labor jam inde à teneris, liberorum correctioni, & rectè educationi impendendus est, hæc enim bona, bonos efficit; mala, malos, & si serò adhibeatur, vitiis jam in naturam, & morem conversis, nihilum proficiemus, & ut ait Horatius (*r*):

Naturam expellas furca, tamen usque recurret.

11 Cum ex adverso nihil sit, quod non rudibus adhuc & vacuis animis imprimi possit, *ut egregiè noster D. Didacus Saavedra* (*s*), *post alios animadvertit*, pictoria tabella rasa, seu alba, ut dicunt parma, proposita, cum lemmate, *Ad omnia*, sic ostendens, institutione non deficiente, pueros omnium esse capaces; verèque dicere potuisse Platonem (*t*): *Ex hoc posse cognosci animas immortales esse, atque divinas, quòd in pueris mobilia sunt ingenia, & ad percipiendum facilia.* Et Senecam (*u*). *Omnibus natura fundamenta dedit, semenque virtutum, omnes ad ista omnia nati sumus, cum irrirator accessit, tunc illa animi bona, velut sopita excitantur.*

12 Quibus magis adhuc congruit illud Antisthenis apud Laertium (*x*), qui cum filium cujusdam suscepisset erudiendum, rogatus à parente, quibus rebus opus esset, libro, *inquit*, novo, novo stylo, nova tabella. Sic innuens, rudibus & vacuis adhuc ingeniis, ut ceræ vacuæ, & molli, & nec dum exaratæ, quidlibet facilè imprimi posse.

13 Testatur hoc Seneca (*y*), sic aptissimè inquiens: *Educatio maximam diligentiam, plurimumque profuturum desiderat: facilè est teneros adhuc annos componere, dificulter rescinduntur vitia, quæ noviscum creverunt. Nihil magis facit iracundos, quàm educatio mollis & blanda, ideò unicis, quò plus indulgetur, pupillisque quò plus licèt, eò corruptior est animus. Non resistet offensis, cui nihil unquam negatum est, cui lacrymas solicita semper mater abstersit.* Et iterum alibi (*z*): *Altius præcepta descendunt, quæ teneris imprimuntur ætatibus. Si præcepta nihil adjuvarent, omnis institutio tollenda est ipsa natura contenti esse debemus. Erras, si existimas nobiscum vitia nasci, supervenerunt, ingesta sunt.*

Tes-

(*m*) Horat. *epist.* 2. *lib.* 3.
(*n*) Idem Horat. *quem etiam vide lib.* 3. *od.* 2. *ubi latè* Chabotius.
(*o*) Ovid. *in lib. de remed. amand.*
(*p*) Scoonh. *Emb.* 46. *pag.* 139.
(*q*) Cassiod. *lib.* 5. *epist.* 38.
(*r*) Horat. *lib.* 2. *saty.* 2.
(*s*) Saaved. *in Id. Polit. pag.* 8. *Emped.* 2.
(*t*) Plat. *de anim.*
(*u*) Senec. *epist.* 10.
(*x*) Laert. *lib. de vita Philosoph. in Antisthen.*
(*y*) Senec. *lib.* 2. *de ira, cap.*
(*z*) Idem Senec. *de Consol. ad Helv. cap.* 16. *& in epist.* 94.

14 Testatur & Aristoteles (z), seriò monens, educatos rectè à parentibus, per sanctos & justos mores, bonos meritò evasuros, & Plutarchus, qui non contentus plura circa hoc in libro de educatione liberorum dixisse, agens alibi de Themistocle (a), inquit: *Themistocles, quoniam adolescens feroci mutabilique ingenio videbatur, mirantibus mutatos mores, dicere solebat, asperos, & indomitos pullos, in bonos equos evadere, si quis illis adhibeat disciplinam, rectamque institutionem.*

15 Quibus consentiens Apulejus (b) (ut interim plures alios omittam) asserit, hominem, nec perfectè bonum, nec malum nasci, sed utriusque semina ei à natura indita, quæ institutione in hanc vel illam partem emicant. Et Erasmus (c) huc refert Adagium, *Annus producit, non ager*, quasi recta à teneris institutio, ipsi naturæ, & genituræ præponderet, & illud Hecubæ apud Euripidem (d) expendit, & explicat:

Rectè educari, scilicet non nullam habet
Rationem honesti.

16 Et melius in similibus, educationem, agrorum culturæ comparat, quæ si absit, omnia in eis sata necantur, & purgamenta pro fugibus pariunt, & alias etiam præclaras simul similitudines adjecit, quæ dignæ mihi visæ sunt, ut hic ad literam inserantur, sic enim inquit: *Ut non satis soli bonitas, nisi accedat & cultus idoneus & semina: ita non sufficit ingenii fœlicitas, nisi accedat Doctor, & institutor egregius, & præcepta idonea. Ut terra quo melior est natura, hoc magis corrumpitur, si negligatur: ita recta ingenia, nisi rectè excolantur, quo sunt fœliciora, hoc pluribus vitiis obducuntur. Est terra quædam asperior, duriorque, quæ tamen culta protinus ferax reddatur: sic ingenia duriora natura, institutione mansuescunt. Nulla ferè est arbor, quæ non sterilescat, ac tortuosa sit, si cultura desit. Ita nullum tam fœlix ingenium, quod non degeneret citra rectam educationem. Nullus equus rectè sessori paret, nisi arte domitus. Ita nullum ingenium non ferox, nisi præceptis circuretur, & educatione. nulla, tam fera bellua, quæ non mansuescat cura. Ita nullum tam agreste ingenium, quod institutione non mitescat. Ut molli materiæ facilè sigillus imprimitur, si durescat, non item: ita puerorum ingenia facilè quamvis recipiunt disciplinam, sin ætate durescant, non item. Ut agricolæ vallos apponunt arbusculis, quo rectè crescant: ita qui instituit, addit monita, & præcepta ingeniis salubria, ne devaricent in vitia.*

17 Sed quorsum in profanis hisce testimoniis adducendis distineor, cum nihil fere sit in Sacris Literis, & libris Sanctorum Patrum, quod frequentius admoneamur. Ecce enim in Proverbiis (e) habemus: *Ne subtrahas puero castigationem, cum percusseris eum virga non morietur. Tu virga percuties eam, & animam ejus à sepulchro eripies.* Et iterum (f): *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea.* Et in Ecclesiastico (g): *Filii tui sunt? Erudi illos, & curva illos à pueritia illorum. Curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus dum infans est; ne fortè indueret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, & operare in illo; ne inturpitudinem illius offendas.*

18 In quæ loca respiciens D. Hieronymus (h): *Non est* (inquit) *parvi apud Deum meriti, benè filios educare. Difficulter eraditur, quod nudi animi perbiberunt; lanarum conchilia, quis in pristinum candorem revocet.* Et D. Cyprianus (i) dum ait: *Quod semel imbibimus, difficulter deponimus: nec propositum nostrum facilè mutatur.* Qui & ipse alibi (k), quanta sit vis bonæ institutionis, & disciplinæ, his verbis graviter exprimit: *Disciplina custos Spei, retinaculum Fidei, dux itineris salutaris, fomes, ac nutrimentum bonæ indolis, magistra virtutis. Hanc sectari salubre est, adversari autem ac negligere, lethale.*

19 Quem sequutus D. Bernardus (l), non minus appositè ait: *O quam compositum reddit omnem corporis statum, necnon & mentis habitum, disciplina? Cervicem submittit, ponit supercilium, componit vultum, ligat oculos, cachinos cohibet, moderatur linguam, frænat gulam, sedat iram, format incessum.*

20 Et hac propter Diodorus Siculus (m) latissimè Charondæ Thuriorum Regis legem recenset, & laudat, dum jussit, liberos civium omnes, in ipso ludo, & in primis literarum rudimentis, instituendos tradi, conductis ad id mercede, & ære publico præceptoribus. Perspexerat namque multis jam pridem exemplis admonitus, plerosque vel optimo natos ingenio fore, qui

(z) Arist. *lib. 2. œconom.*
(a) Plut. *in vita Them.*
(b) Apulej. *in Apolog. 1.*
(c) Erasm. *in Adag. pag. 219.*
(d) Eurip. *in Hecub.*
(e) Proverb. 23. 13. 14.
(f) Proverb. 22. 6.
(g) Eccles. 7. 21. & 30. 12. 13.
(h) D. Hier. *in epist. ad Salv. & in epist. ad Lætam* 15.
(i) D. Cyprian. *lib. 2. epist. 1.*
(k) Idem *de discip. & hab. virgin.*
(l) D. Bern. *epist. 113.*
(m) Diodor. Sicul. *lib. 12. quem ad longum transcribit Camerar. lib. 3. subcess. cap. 47. pag. 168.*

rei familiaris angustia presi, dum paivatim mercedem præceptoribus solvere non valerent, ob eam singulari, & tam opportuna privarentur institutione.

21 Xenophon (*n*) quoque multus admodum est in referendo, & laudando hoc eodem studio apud Persas, & Athenienses. Et Albanus Spinasatus (*o*) commemorat, apud Lacædemonios jure receptum fuisse, ut si præsens, juniorem peccantem non reprehendisset, perinde ac si is deliquisset, plecteretur, & quisquis puerorum institutionem neglexisset jurium civitatis expers esset. Et inde putat ortum habuisse leges (*p*) Imperatorum Romanorum, quæ senioribus propinquis concedunt, auctoritate propria juniores levisculis, & minùs capitalibus vitiis imbutos, coercere.

22 Plato (*q*) etiam, hæreditatem filiis relinquendum dixit, quæ non grandinem, non vim, non ipsum denique Jovem extimescit, idest *Bonam institutionem.* Turpe nimirùm putans, rerum aliarum, ac præcipuè agrorum, & pecorum cultui invigilare, filiis autem, *ut Crates adjebat*, quibus hæc omnia relinquenda sunt, nihil prospicere. Hos enim Patres perinde agere ajebat Plutarchus (*r*), ac si quis de calceo sit solicitus, pedem verò nihil curet. Qua in re benè dicebat Isocrates, liberis, pudorem magis, quàm aurum esse relinquendum.

23 Et quia fortè hæc cura suo tempore exoleverat, meritò queritur Cicero (*s*) de parentum, in re adeò utili & necessaria, negligentia, sic inquiens: *Nunc autem simul atque editi in lucem ac suscepti sumus, in omni continuò pravitate, & in summa omnium perversitate versamur, ut penè cum lacte nutricis errorem suxisse videamur.*

24 Et apud Aristæam (*t*), (licèt ejus auctoritas à Julio Scaligero, & aliis in dubium vocetur) legimus; Ptolomæo Philadelpho Ægyptiorum Regi ex Septuaginta Interpretibus interroganti, quæ esset maxima negligentia? Illos respondisse: *Si quis non curat liberos, nec eos educando, quàm diligentissimè format.* Quod dictum convenit cum illo Apostoli (*u*): *Qui suorum, & maximè domesticorum curam non habet, infidelis est, & infideli deterior.* Et illum referens Camerarius (*x*), cum Phavorino apud Agellium (*y*), & Michaele Hospitalio (*z*), contra matres invehitur, quæ filios suos ipsæ proprio lacte non alunt, nec apud se domi educari patiuntur.

25 Idem etiam sensit, & reprehendit D. Gregorius Nazianzenus (*a*), eos, qui præstantissimam liberorum suorum partem, animum dico, securi incultam relinquunt, non *Parentes* appellans, sed *luti parentes*; quemadmodum enim, ut est in Adagio (*b*), *Lutum non fit testa nisi tundatur*, sic homo non est homo, nisi disciplinis formetur, & ratio in eo promoveatur.

26 Ad quod alludens Scoonhovius (*c*), ursam lingua lambentem, & expolientem catulos, quos informes parit, *ut ait Plinius* (*d*), depingit, quæ & ipsa ob hanc causam à D. Ambrosio, & Pierio Valeriano, & Sylvestro (*e*), Petra-Sancta (*f*), Patrum, qui lingua filios erudiunt, symbolum esse solet, & ita ait:

En quanto studio rudes catellos
Ursa perpoliat, decentiorem
Donec imprimat, ingeratque formam;
Mortales meritò rubere discant,
Qui, neglecto Animi nitore pulchri,
In natis modo sunt luti parentes.

27 Extat quoque integer, & non malè dolatus Ambrosii de Morales (*g*) discursus, quo Hispana nostra lingua, spretam apud Nos hanc rectæ educationis filiorum curam, graviter dolet. Inter alia gravissimum supplicium expendens, quo Heli Sacerdos (*h*), & alioqui in se justus, divinæque legis valdè zelator, propter neglectam bonam filiorum educationem, à Deo punitus fuit, & adjiciens (quod valdè notandum, ac timendum est) usque ad universale judicium has pœnas pravæ educationis augeri, propter peccandi semina, quæ incuria in hoc nostra, vel pravo exemplo, in liberis, posterisque nostris relinquimus.

Et

(*n*) Xenoph. *in Cyrip. lib. 3. cap. 7. & seq.*
(*o*) Spinas. *in Polit. lib. 2. cap. 5. fol. 50.* Cragius *de Rep. Laced. pag. 128.*
(*p*) L. 1. *& per tot. C. de emendat. propinq.*
(*q*) Plato *in lib. de Repub.*
() Plutarc. *in lib. de educ. liber.*
() Cicer. 3. *Thusc.*
(*t*) Aristæas *in lib. de dictis Japt. interp.*
(*u*) D. Paul. *ad Tim. 5.*
(*x*) Camer. 3. *subc. cap. 51. in fine.*
(*y*) Agel. *lib. 12. cap. 1.*
(*z*) Hospit. *lib. 3. carm.*
(*a*) D. Nazianz. *apud Schoonh. ubi sup.*
(*b*) Erasm. *in Adag. pag. mihi 221.*
(*c*) Scoonh. *Emb. 72.*
(*d*) Plin. *lib. 8. cap. 26.*
(*e*) Amb. *& alii apud Pier. lib. 12.*
(*f*) Petr. Sacta *pag. 357.*
(*g*) Moral. *disc. 13. post opera Magistri Olivæ.*
(*h*) Reg. *lib. 1. cap. 2.*

28 Et herclè, si hæc in quorumlibet puerorum educatione, & institutione ita se habent, satis jam (ut suprà tetigi) patet, quid de Regum filiis, & destinatis ad Imperium Principibus, dicere ac sentire debeamus, qui, ut indomiti equi, potestatem ad quam vocantur, in tempestatem vertent, nisi à tenera ætate lupatis parere discant, & rectæ, sobrieque institutionis habenis coërciti, ex ejus carceribus, ad Regium, quod eos manet, stadium decurrendum, exiliant. Hoc enim in vita mortalium ferè accidit, ut cum Imperio ipso licentia major in dies fiat; & quò plus de Regiis ingeniis fidere licet, eò magis hac cura, & cultura ipsorum rudes adhuc animi egent. Plutone (*i*) namque testante: *Magna ingenia nisi rectè instituta, tantò deteriora evadunt, quantò in illis majores igniculi extiterunt. Magna enim scelera, non ex vili natura, sed generoso ingenio, educatione corrupto, proficiscuntur.*

29 Et quamvis cum eodem Platone (*k*), & Clemente Alexandrino (*l*) concedamus, Deum, illorum, quos ad Imperium vocat, meliori luto solere præcordia fingere, & aurum in eorum generatione admiscere, sicuti & argentum in illis, qui auxilium, & consilium ipsis laturi sint; & in agricolis ceterisque opificus stannum, ferrum vel æs; ipsum tamen aurum, eadem etiam cultura polituraque eget, alioqui, ut Ennodius (*m*) ait: *Fulvi nobilitatem metalli, nisi ad unguem manus ducat artificis, maternis penè bebetatur in tenebris; & si magistra politione non vemustetur, nihil ei prodest sublimitas, quam vena concessit.*

30 Cujus doctrinæ veritatem, & necessitatem agnoscentes Persarum Reges, neminem, *ut Philo Judæus (n) literis tradidit*, Regni habenas suscipere permitebant, qui prius cum Magis Sapientibus familiariter versatus non fuisset, ipsorumque disciplinis imbutus. Quinimò, si Platoni (*o*) credimus, cujus verba latè recensent, & celebrant Petr. Crinitus (*p*), Brisson (*q*) Coningus (*r*), & alii (*s*), post eximiam curam in Regis pueris recens natis suscipiendis, & ad decimum usque quartum annum educandis, adhibebant, ubi jam ad hanc ætatem pervenerant, quatuor Præceptores ex universo Persia deligebant, qui ceteris omnibus virtute præstarent, videlicet, Sapientia, Justitia, Temperantia, atque Fortitudine, ut ab unoquoque eorum summo studio separatim in unaquaque ex his virtutibus instruerentur. Et sapientiæ nomine Magiam comprehendebant, quæ à Zoroastre, Oromasi filio, profecta est, quæ, *ut idem explicat Plato*, nihil est aliud, quàm Deorum cultus. Qui mos etiam apud Ægyptios invaluit, ut Reges pueros, artes Magicas, tamquam studia sanctiora edocerent, *ut Alexander* (*t*) *ab Alexandro commemorat.*

31 Et hinc ansam sumpsit Philippus Macedonum Rex, sibi congratulandi, Diisque gratias agendi, non tam, quòd Alexander sibi filius natus fuisset, quàm quòd eo tempore nasceretur, quo Aristotelem præceptorem, rectæque suæ institutionis, & educationis auctorem sortiri, & dignus Macedonico Regno evadere posset, eaque de re elegantem ad ipsum Aristotelem epistolam exaravit, cujus Plutarchus (*u*), Agellius (*x*), Ælianus (*y*), & alii (*z*) peculiarem mentionem faciunt.

32 Nec absimilis Pelei gloriatio, quòd Achillem filium haberet, qui se præcelleret, ut cui Chironem, & Phœnicem præceptores magnis præmiis adhibuerat, ad laudem suam accedere arbitratus, quicquid ex filii recta institutione virtutis auctum fuisset.

33 Et sanè justissimè, nam ut ait Plautus (*a*):

Probum esse patrem oportet, qui gnatum suum
Esse probiorem, quàm ipsus est postulat.

Et ut apud Laërtium (*b*) ajevat Aristoteles, Parentes, qui liberos suos rectè instituunt, honorabiliores sunt iis, qui tantùm genuerunt, quia ab his contigit vivere, ab illis autem benè vivere.

34 Quod etiam pro præceptoribus, & pædagogis, qui rectè hoc officio funguntur, colendis, honorandis, ac remunerandis Plato (*c*), & alii benè considerant, quorum dicta Ego (*d*) alibi laxiori prosequior calamo. In quorum quidem electione quanta cura adhiberi debeat, optimè insinuavit Agasciles, cui, *ut Plutarchus* (*e*) *refert*, cum quidam diceret, mirari se, quòd cum esset avidus discendi, non adjungeret sibi Philophanem Sophistam, eo tempore celebrem,

(*i*) Plato *lib.* 6. *de Repub.*
(*k*) Plato 3. *de Repub. pag.* 417.
(*l*) Clem. Alex. 5. *Stron. cap.* 2.
(*m*) Ennod. *dict.* 3. *in Dedicat.*
(*n*) Philo *in exp. Decal. ad præcep.* 6. & 7.
(*o*) Plato *in lib. de ingen. hom.*
(*p*) Crinit. *lib.* 1. *cap.* 2.
(*q*) Briss. *de Regn. Pers. lib.* 1. *pag.* 79.
(*r*) Coning. *in The. pol.* 2. *part. cap.* 21. *num.* 10.
(*s*) Salmutius *ad Pancirol.* 1. *pag.* 158.
(*t*) Alex. 2. *Genial. cap.* 25.
(*u*) Plutarc. *in vita Alex.*
(*x*) Agel. *lib.* 9. *cap.* 3.
(*y*) Ælian. *de var. hist. lib.* 4. *cap.* 19.
(*z*) Fulgos. *lib.* 2. *cap.* 5.
(*a*) Plaut. *in Pseudolo.*
(*b*) Laert. *lib.* 5. *de vit. Phil. cap.* 1.
(*c*) Plato *in Hip. sive de mendac.*
(*d*) Ego *de parricid. pag.* 131. & 132. *ubi plures allego.*
(*e*) Plutarc. *in Apoph.*

& clarissimum; respondit prudenter, eorum se velle discipulum esse, quorum simul esset filius. Significans, non minùs interesse, quos nactus sis parentes, quàm quos asciscas, ut bonis moribus formeris.

35 Quòd optimè etiam monuit Rex noster Alfonsus X. (*f*) de eadem Regum educatione agens, & ita, post alia lectu digna, concludens: *Onde por todas estas razones deben los Reyes querer bien guardar sus fijos, é escoger tales Ayos, que sean de buen linage, é bien acostumbrados, é sin mala saña, é sanos, é de buen seso, é sobre todo que sean leales derechamente, amando el pro del Reino, &c.*

36 Quæ omnia cum in Seneca Agripina cognovisset, expertaque esset, eum institutioni Domitii Neronis filii sui, jam ad Imperium destinati, præfecit, *Ut ejus puerititæ* (verbis Taciti (g) loquor) *tali, & magistro adolesceret, & consiliis ejusdem ad spem dominationis uterentur.* In quo, ita bonæ electioni, & expectationi respondit eventus, ut primo sui Imperii quinquennio, quo Senecæ monitis paruit, optimum & laudatissimum Principem egerit, ut Suetonius (*h*), & alii, qui vitas Cæsarum scripserunt, testantur.

37 Audiendus quoque erit Claudianus (*i*), qui sui Honorii rectam educationem collaudans, & describens, sic ait:

Reptasti per scuta puer, &c.
Mox ubi firmasti recto vestigia gressu,
Non tibi desidias molles, nec marcida luxu
Otia, nec somnos genitor permisit inertes;
Sed nova per duros instruxit membra labores.
Et cruda teneras exercuit indole vires:
Frigora sæva pati, grævibus non cedere nimbis.
Æstivum tolerare jubar, transnare sonoras
Torrentum furias, adscensu vincere montes,
Planiciem cursu, valles, & concava saltu;
Necnon in clypeo vigiles perducere noctes.
In galea portare nives, nunc spicula cornu
Tendere, nunc glandes Baleari spargere funda.

38 Et possem quidem plura de contrariis effectibus bonæ vel pravæ educationis in Regum filiis exempla referre, nisi prolixus esse vererer, & Camerarius (*k*), & alii, me hoc labore levassent, sed pro omnibus illud sufficiet, quod de Venceslao & Boleslao, Regis Poloniæ filiis, elegantissimè narrat ultra alios Pater Drexelius (*l*), & querela, quam de malè institutis Principibus Philippus Cominæus (*m*) his verbis proponit: *Qui sunt malè instituti Principes, quantum sit munus, quod acceperunt à Deo non intelligunt, & ipsorum familiares ne malam gratiam sibi concilient, dissimulant. Et ut ex omnibus fortè sit unus, qui fideliter admoneat, is tamen suæ sententiæ nullos habet approbatores, ac ferè fit, ut ridiculus habeatur.*

39 Et benè hoc damnum pravæ educationis agnoscens Dionysius Junior Siciliæ Tyrannus (ut Æmilius Probus (*n*) recensent) cum Dionem sibi in Regno rivalem vereretur, nullam potiorem vindictam, securioremvè sui Sceptri stabilitatem invenit, quàm Dionis filium parvulum, quem in sua potestate habebat, sic educare, ut otio, vino, epulis, scortisque indulgendo, turpissimis imbueretur cupiditatibus, nullumque tempus sobrio relinqueretur. Quo effecit, ut quamquam posteà Dion rerum potitus, filium à pristino victu deducere studeret, & ad id custodes apponeret, nihil proficeret, quin potius ille, usque eo commutatum vitæ statum ferre non potuit, ut se superiore partæ ædium dejecerit, atque ita interierit.

EM-

(*f*) L. 4. *tit.* 7. *part.* 2.
(g) Tacit. *lib.* 12. *Annal.*
(*h*) Sueton. *& alii in Neront.*
(*i*) Claud. *in* 3. *Cons. Honorii.*
(*k*) Camer. 3. *subcis. cap.* 5.
(*l*) Drexel. *in Trimeg.* Beyerl. *lit. I. pag.* 147.
(*m*) Comin. *lib.* 10. *pag. mihi* 660.
(*n*) Probus *in Dionys.*

EMBLEMA XXVI.

ARMIS, ET LITERIS.

Palladis hæc **I**con *una est eademque Minervæ*
Nomina bina duplex munus habere dedit.
Urbibus imposita est **G**raiis *tutela tuendis,*
L*ancea quas firmans, ornat, ut arma, liber:*
Res decus è forti accipiet sic publica magnum,
Literis ornatur sed mage pacificis.

COMMENTARIUS.

1 MAnet ergo ex dictis in eo quod præcessit Emblemate, rectè & solicitè educandos, & instituendos Principes esse. Quo verò intelligi possit, quibus in rebus institutio hæc præcipuè versari debeant, præsens subjicimus, ex Palladis imagine sumptum; quæ eadem & armorum, & pariter scientiarum omnium Dea, sub Minervæ nomine, ad antiquis Ethnicis colebatur; cuique, hac de causa, urbium suarum præsidium, & tutelam commendabant. Variè quidem illam pingentes & effigiantes, *ut latè Lilius Giraldus* (*a*), *& Natalis Comes* (*b*) *observant*, sed frequentius ita, ut hastam clypeo innixam una manu teneret, & librum in altera, subjectis interdum circa pedes dracone, & noctua, ut sic ostenderent, tum demum urbes incolumes esse posse, cum qui earum tutelæ, & gubernationi præpositi sunt, arma, oportuerit, tractare dedicerint, & ex literarum studiis talem scientiam, prudentiamque suis vigiliis, & lucubrationibus acquisierint, ut justis, & locis, ac temporibus consentaneis legibus ac præceptis, Palladis instar, subjectos sibi populos regere, & tam domi, quàm foris, tam in sago, quàm in toga, prudenter tutari, moderarique valeant.

2 Etenim, ut cum Horatio (*c*) (licèt aliud agente) loquar:

——*Alterius sic*
Altera poscit opem res, & conjurat amicè.

Et cum in omnibus illud obtineat, quod Laertius (*d*) Aristipo, & Plutarchus (*e*) Agesilao tribuit, scilicèt, ut in his potissimum adolescentes instituantur, quæ viris usui, & decori fu-

(*a*) Girald. *de Diis Gent. Syntagm.* 11.
(*b*) Natal. *in Mithol. lib.* 4. *cap.* 5.
(*c*) Horat. *in Arte Poetic.*
(*d*) Laertius *lib.* 2. *cap.* 8.
(*e*) Plutarc. *in Apoph. Jacon. part.* 1. *mor. pag.* 379.

futura sint, satis apparet, eos, qui ad regendos populos erudiuntur; his potissimum artibus, ac disciplinis debere instrui, quas præpositus nobis Palladis typus ostendit, & Justinianus Cæsar (*f*) expressit, dum dixit: *Imperatoriam Majestatem non solùm armis decoratam, sed etiam legibus oportet esse armatam, ut utrumque tempus, & bellorum & pacis rectè possit gubernari, & Princeps Romanus, non solùm in hostilibus præliis victor existat, sed & per legitimos tramites calumniantium iniquitates expellat, & fiat tam juris religiosissimus, quàm victis hostibus triumphator magnificus.*

3 Quæ verba ferè ad literam transtulit lex nostra Partitæ (*g*), & quòd in eis Justinianus, quòd erat armorum legibus tribuat, & è contrario non per incuriam factum fuit, *ut benè Accursius* (*h*) *ibidem animadvertit*, sed ut ostenderet, alterum alterius auxilio (ut jam tetigi) semper egere, & non minùs Principum robur, in rebus civilibus, ac politicis, quam in bellicis, & militaribus experiri. Non enim frustra prisci omnes Scriptores, *ut Balduinus* (*i*) *observat*, universam administrandæ Reip. rationem duplices artes secuere, Pacis videlicet, & Belli, quas in suo Augusto laudavit Horatius (*k*), dum dixit:

Res Italas armis tuteris, moribus ornes
Legibus emendens, &c.

Et in suo Hilperico Fortunatus Poëta, sic canens:

Legibus arma Regis, & leges dirigis armis,
Artis diversæ sic simul itur iter.

4 Unde vel in nostra Pallede arma, quæ induit, & hastam, quam manibus gerit, nihil aliud significare, quàm ingenii vim, & promptitudinem, apud Martianum (*l*) legimus:

Hasta etiam vibrans, penetrabile monstrat acumen.

Et (quod magis est) apud Ovidium (*m*), ipsum Martem, veluti Palladi invidentem, eadem hæc studia conjungere, sic enim habet:

Nunc primum studiis Pacis Deus utilis armis
Advocor, & gressus in nova castra fero.
Nec piget incœpti, juvat hac quoque parte morari.
Hoc solùm ne se posse Minerva putet.

5 Et apertius idem docet Petrus Costalius (*n*), sub ejusdem ferè quàm nos pingimus figura, sic in eisdem terminis inquiens:

Jus sibi vidrandæ Tritonia vendicat hastæ,
Et jacit intrepida Norica tela manu:
Illa tamen solita est scriptis pallescere chartis,
Et pluteum innocuis cedere verberibus.
Hic benè conveniunt veterum monumenta Sophorum,
Quem jussit lata sors ditione frui.

Quo loci *Pluteum innocuis verberibus cedere*, ad illud satyrici (*o*) respicit: *Nec pluteum cedit, nec demorsos sapit vugues.* Plutei quippè appellantur librorum, & tabullarum signorumque repositaria, & tabula prætereà ipsa, qua utuntur ii, qui aliquid meditantur, conscribuntvè, ut benè Robertus Stephanus, Calepinus, & Persii ac Juvenalis interpretes (*p*) docent.

6 Quod verò in ultimo Disticho continetur, ubi philosophandum esse Principibus, ait, ex celebri illo satisque vulgato Platonis (*q*) seu Socratis monito sumptum videtur, quod Cicero (*r*), Valerius Maximus (*s*), & alii (*t*), passim valdè commendant, dum docuit: *Tum demum beatum terrarum orbem futurum, cum aut Sapientes regnare, aut Reges sapere cœpissent*, sive ut alii transferunt: *Cum vel Philosophi Regum in civitatibus obtineant, vel ii, qui nunc* Reges, & Dynastæ *appellantur, verè & idoneè philosophentur.*

7 Quod argumentum latissimè prosequitur Musonius in oratione, *Quòd decet Principem philosophari;*

(*f*) Justin. Imper. *in Proœm. Instit.* vide *infr. Emblem.* 66.
(*g*) Proœm. 3. *part.*
(*h*) Accurs. *verb.* Armis de Coratiis, *& l.* 1. *in princ. C. de suffrag.*
(*i*) Bald. *d. Proœm. Instit. num.* 10.
(*k*) Horat. *lib.* 1. *epist.* 2.
(*l*) Martian. *quem citat Salmat. ad Panciral.* 1. *part. pag.* 292.
(*m*) Ovid. 3. *Fastor.*
(*n*) Costal. *in Peg. pag.* 132.
(*o*) Pers. *Satyr.* 1.
(*p*) Steph. & Calep. *in verb.* Pluteus *interp. Persii d. satyr.* 1. *& Juven. saty.* 2.
(*q*) Plat. *lib.* 5. *de Rep.*
(*r*) Cic. *epist.* 1. *ad Quint. Frat.*
(*s*) Valer. Max. *lib.* 7. *cap.* 1.
(*t*) Agap. *ad Justin. Cæsarem.* Polyb. *lib.* 12. *& alii apud nostrum Bobad. in Polit. lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 28.

ri; & in eodem hærens Synesius (*u*), rectissimè negat, in viribus solis fœlicitatem Principis positam esse; eamque prædicat esse absolutam omnibus numeris eorum vitam, qui prudentiam potentiæ consociant. Quæ res conjunctæ, robur inexpugnabile conciliant, disjunctæ verò, invalidum, & inutile, quando videlicet, aut robur prudentia sit destitutum, aut prudentia viribus defecta.

8 Addens, hoc Ægyptios significasse, dum Mercurii simulachrum simul constituebant, alterum juventa florentis; alterum maturo senio venerandi, volentes innuere; eum qui rectè Rempublicam, aut Regnum sit administraturus, conjunctam cum sapientia & prudentia fortitudinem habere debere, quasi alterum absque alterius ope inutile sit.

9 Ex quo Symbolo Adrianus Junius (*x*) quoddam Emblema formavit, cujus lemma est, *Prudentia cum robore conjuncta*; & versus sic habet:

Viribus Cyllenius integris stat,
Junctus cum senio gravi.
Robur invictum est, sapientia si
Firmes: qua sine concidet.

Qui cum illis Horatianis (*y*) conveniunt:

Vis consiliis expers mol e ruit sua,
Vim temperatam Dii quoque provehunt
In majus: iidem odere vires
Omne nefas animo moventes.

10 Quod sanè temperamentum, juxta Ovidii (*z*) sententiam, nulla melius via, quàm ex bonarum artium disciplina, & institutione paratur, cujus verba sunt hæc:

Adde quod ingenuas didicisse fideliter artes,
Emolit mores, nec sinit esse feros.

Et iterum;

Artibus ingenius, quarum tibi maxima cura est
Corpora mollescunt, asperitasque fugit.

11 Et, *ut benè advertit Nicolaus de Cusa* (*a*), quamvis sine literarum studio Principes aliqua scire possint, res tamen difficiles, & grandes, nequaquam; cum stientia crescat per additamenta. Nam juxta Quintiliani (*b*) monitum; *Et si prudentia quosdam impetus à natura sumat, tamen perficienda doctrina est.*

12 Et cum ad eos spectet leges condere, civium commodis prospicere, legatos mittere, negotia gerere, fœdera inire, bellum justis de causis gerere, quæ sunt pacis, & belli tractare, distinctiones morborum, & publicorum malorum remedia scire, & sexcenta alia, quæ facilius sensu concipi, quàm calamo exponi possunt, Rudis Princeps, & his disciplinis, velut acie oculorum orbatus, in mille errorum vias abducetur, *ut ait Antonius Viperanus* (*c*), primum quippè doctrina prudentiam gignit, atque ut experientia senes, sic eruditi homines sunt ipsa rerum scientia providentes.

13 Quod Polyphemi lumine privati exemplo Schoonhovius (*d*) in Emblema deduxit, cujus jam suprà mentionem feci; & Plutarchus (*e*) etiam idem ipsum explicat, similitudine à Colosso malè intus librato desumpta, inquiensque, tales esse in eruditos Duces, ac Principes, qui quoniam sapientiæ, & prudentiæ necessarium pondus non habent, quantumvis magni & ampli exterius videantur, & gravitate vocis, torvitate vultus, ac morum truculentia, fugaque consuetudinis humanæ, majestatem, & auctoritatem Imperii sibi videantur imitari, sæpè numero tamen vacillant, ac subvertantur. Etenim cum basi non rectè positæ, sublimem superstruunt potestatem, simul cum ipso pondere nutant, & ad ruinam inclinantur. Quod, (ut apparet) sequens Æneas Sylvius (*f*), inter Principem illiteratum, & marmoream statuam nihil interesse dicebat.

14 Agnovisse etiam hujus præclarè conjunctionis, & eruditionis necessitatem, & utilitatem videtur, Eduardus Rex Portugaliæ, qui Tingin & Arcillam cepit, & ut recolit Octavius Strada (*g*), pro Symbolo lanceam sive hastam erectam sumpsit, cui serpens implicitus erat, cum hoc lemmate, *Loco, & Tempore*, ut significaret, Principum animos armis & prudentia dotatos esse debere, omnemque Regnandi artem in hæc duo tempora, Belli nimirum ac Pacis, res-

(*u*) Synes. *in orat. de Reg. adm. ad Arcadium, vel, ut alii volunt, ad Theodos. Junior.*
(*x*) Junius *Emb. XIII.*
(*y*) Horat. *lib.* 3. *Od.* 4.
(*z*) Ovid. 1. *de Ponto, & de Arte amand.*
(*a*) Nicol. de Cusa *in lib. Idiotæ de Sapientia.*
(*b*) Quintil. *lib.* 12. *cap.* 12.
(*c*) Viperan. *in lib. de Rege, & Regno, cap.* 10.
(*d*) Schoonh. *Embl.* 71. *quem retuli sup. Emb.* 23. *in fine.*
(*e*) Plut. *in lib. de fort. Princ.*
(*f*) Æn. Sylv. *epist.* 4.
(*g*) Strada *in Symbol. Reg. pag.* 51.

respicere, quæ in vita humana momenti plurimum habent, ut præter Justinianum jam suprà citatum, Isocrates, Lucianus, Halicarnasæus, Polybius, & alii testantur, quorum verba adducit, & ex Græco Latina facit, Balduinus (*b*), his gravissimis optimorum Auctorum sententiis, quæ apud eum videri poterunt, Justiniani dictum illustrans.

15 Quibus mirè item convenit Symbolum aliud, quod idem Strada (*i*) & Petra-Sancta (*k*), Friderico III. Romanorum Imperatori adscribunt, aperti nimirum libri, cui armatum humanum brachium, manu districtum gladium tenens, insistebat, ac Epigraphè addita, *Hic regit, ille tuetur*, quasi ostendens, his duobus omnem Regni statum conservari, ut magis exprimunt alii, qui orbis terrestris globum, gladio transfixum, super similem codicem pingunt, hac inscriptione adjecta, *His nititur Orbis*, quæ videtur jam inde à Julio Cæsare originem trahere, qui imaginem suam mundi Sphæræ insistentem, insculpi fecit, una manu gladium, altera verò librum tenentem, & hoc titulo superaddito, *Ex utroque Cæsar*; tamquam indicans, non minùs armis, quàm literis, & prudentia, sibi aditum ad Imperium Romanum acquirendum, fecisse, & acquisitum conservasse. Nosque in Friderici Symbolum collimantes, sic alibi lusimus:

Ensiferam spectate manum, quæ comprimit Orbem,
Attamen in solo nititur illa libro.
Ense valet Sophia, & Sophia protegit enses,
Hi feriunt, illos ista ferire docet.

16 Et nuper in simile aliud nostri D. Didaci Saavedræ (*l*) incidimus, qui in eamdem armorum & legum, seu literarum conjunctionem intendens, tormenti bellici pictura utitur, quod vocamus, *Pieza de artilleria*, amusi, sive norma, quam Hispanè dicimus, *Esquadra*, ori ejus admota, & hoc lemmate, *Non solùm Armis*, ut significet, vanam quidem & nocivam interdum esse armorum potentiam, nisi & hæc scientiæ, & prudentiæ literarumque cognitione dimetiatur, ac temperetur, sciantque Principes, qui rerum potiuntur, utrumque conjungere, & Alphonsum Aragonum Regem I. imitari, qui, *Panormitano* (*m*) *testante*, dicere solebat, *Ex libris se arma, & armorum jura didicisse.* Et vel à Vegecio (*n*) discant, nullum esse cui sapientia magis conveniat, quàm Principi, cujus doctrina omnibus prodesse subditis debet.

17 Quam sententiam mirè juvat Alphosus Rex Noster, & pro lege à posteris suis observari voluit, dum sanxit, ita eos institui debere, ut vel à se ipsis in rebus arduis optimum consilium capere valeant, nec consiliariorum pedisequi ac veluti servi esse cogantur, & statim subdens (*o*): *Acucioso debe el Rey ser en aprender los saberes, ca por ellos entenderá las cosas de Reyes, é sabrá mejor obrar. Ca sin duda tan gran fecho como este de reynar, y gobernar, no le podría ningun ome cumplir, á menos de buen entendimiento, é de gran sabiduría, onde el Rey que despreciase de aprender los saberes, despreciaría á Dios de quien vienen todos.*

18 Hocque ipsum Libanius (*p*) agnovit, qui his duabus præclaris artibus potissimum civitates conservari, scriptum reliquit, Themistius (*q*), quatenus mutuam inter Imperium, & Philosophiam benevolentiam esse ait, & eum qui aliis præest, non potestate solùm regendi, ac imperandi, sed dignitate, prudentia, sapientiaque subditis antecellere convenire Div. Gregorius Nazianzenus (*r*), hoc præclarum monitum inter sua Tetrasticha inserens:

Est fortè cæca tutior prudentia
Namque illa rerum est impetu tantùm leris.
Hæc clavus: ac nihil literis tibi sit prius,
Quas possidentes unicas opes habent.

Quod perinde est ac si diceret, quòd quemadmodum navis in mari sapientiæ, ac prudentiæ clavo regitur, atque ad portum appellitur, quia ut Titinius dixit:

Sapientia gubernator navim regit, non valentia.

Sic mens prudentiæ clavo animam gubernans, ac moderans, ad securum litus eam dirigit: & sola eruditio ejusmodi est, ut illam illi soli à quibus possidetur, sibi vindicare queant; atque hæc viventibus ad extremum usque sociam se præbeat, & vita discedentes comitatur.

19 Etenim, secundùm Platonis (*s*) sententiam, doctrina est laudis fundamentum, fons veræ fœlicitatis, & ut laurus perpetuò viret, ita eruditionis fama non marcescit. Principemque (ut Æneas Sylvius (*t*) præclarè scriptum reliquit) non splendor suæ fortunæ, non vestes aureæ, aut or-

(*b*) Bald. *in dict. Proœm. Inst. num.* 10. & 11. *partid.* 7.
(*i*) Strada *sup. pag.* 18.
(*k*) Petr. Sanct. *pag.* 224.
(*l*) Saaved. *Emped.* 4. *pag.* 25.
(*m*) Panorm. *de dict. & fact. Alphons. lib.* 1.
(*n*) Vegec. *de re milit. in præf. ad Valent. August.*
(*o*) L. 16. *tit.* 5. *part.* 2.
(*p*) Liban. *declam.* 28. *in fine.*
(*q*) Themist. *orat.* 16. & *in aliis passim.*
(*r*) Nazianz. *in Tetrast.*
(*s*) Plato *lib.* 6. *de Repub.*
(*t*) Æn. Sylv. *epist.* 105.

ornatus crinium, & equorum propria pompa, ita honestabit, quantum ipsarum decor literarum, & fama virtutum, quarum facies, si videri posset, pulchrior esset, quam Lucifer, aut Hesperus, ut Aristoteles tradit.

20 Sed omissis innumeris aliis sententiis, & doctorum sive literatorum Principum exemplis, quæ in hanc rem à Platone (*u*), Plutarcho (*x*), Stobæo (*y*), Valeriano (*z*), Torres (*a*), Tiraquello (*b*), & novissimo Philippo Camerario (*c*) latissimè recensentur, audi precor Erasmum (*d*), qui qualiter literæ Principes ornent, his verbis scripsit: *Insani sunt, qui existimant Egregios Principes à nulla re magis abesse, quàm à libris, studioque Philosophiæ: perinde quasi hæc duo ex diametro inter se pugnent, sapere, & Principem agere; cum ita inter se cohæreant, ut si alterum alteri adimas, nihil jam reliquas præter inanem Princis titulum. Cenotaphiorum instar, quæ nomina tantùm, & stemmata foris ostentant, cum intus bacua sint.*

21 Audi & Marcum Antonium Nattam (*e*), quem, inter plures alios, Canonherius ad idem allegat, non minùs præclarè monentem: *Quod cum veræ, & eruditæ literæ ad quærendam laudem pectus inflament, à dedecore retrabant: cum instruant scientia, arment eloquio; quisque, quò in altiori fastigio positus, plurimorum commoda, & utilitatem speculari necesse habet, & tueri, eò magis in illas incumbere debet, &c.*

22 Audi etiam & ex nostris strenuum illum, & nobilissimum Equitem D. Enecum Lopez de Mendoza, Santillanæ Marchionem (*f*), dum inquit: *La ciencia no embota el hierro de la lanza, ni hace floxa la espada en la mano del Cavallero.* Et Hyronimum Romanum (*g*) æquè verè docentem: *Que la Sabiduria tiene el primer lugar en la casa de los Principes prudentes; y quando ella no asiste en los Palacios Reales, la prudencia falta, la justicia se estraga, las virtudes van en declinacion, los buenos están puestos en olvido, y no hai cosa buena. Todo lo que se loa en los pasados tuvo principio del saber quando huvo poca justicia, y tirania, robos, crueldades, fue por no tener en su compañia la sabiduria.* Quod etiam non malè expressit ille Poëta (*h*) qui dixit:

Si humana jacet virtus, ut nulla salutis
Judicio spes sit, Cosse, relicta tuo.
Quæ sit caussa, taces, dicamtibi, caussa malorum est,
Plena quòd in doctis omnia sunt dominis.

23 Sed otiosè quidem in profanis ad hoc sententiis, & testimoniis adducendis immoror, cum sacræ Literæ nihil nos frequentiùs admoneant, quàm sapientem, & eruditum esse debere, qui populis regendis ac judicandis præficitur, ut satis ostendunt loca jam à Nobis suprà perpensa (*i*) David (*k*) dum inquit: *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram*; & Sapiens (*l*) docens: *Si delectamini sedibus, & Sceptris, ò Reges populi, diligite sapientiam, ut in perpetuum regnetis.*

24 Et quia Salomon hanc eruditionem à Deo infusam habere meruit, simul atque judicium illud inter mulieres de filio disceptantes, pronuntiavit, eam sibi circa populum gloriam, auctoritatemque comparavit, ut de eo sacra Pagina (*m*) dicat: *Audivit itaque omnis Israel judicium, quod judicavit Rex, & timuerunt Regem, videntes sapientiam esse in eo, ad faciendum judicium.* Quem locum pulchrè explicans D. Ambrosius (*n*) inquit, ipsum Salomonem ita poposcisse sapientiam, ut daretur sibi cor prudens audire & judicare cum justitia. Moyses quoque, quia à Pharaone in Regni successorem destinabatur, *eadem Scriptura (o) testante*, eruditus fuit in omni sapientia Ægyptorum, quod Philo ita explicat, quasi fuisset instructus vel edoctus omnes artes liberales. Quia apud Ægyptios iidem & Reges, qui & sapientes fuere, adjecto etiam Sacerdotio, unde illis apellatio *Ter maximi* contigit, ut ultra alios Joannes Franciscus Picus Mirandulanus (*p*) observat, longa adjecta nomenclatura eorum, qui apud varias nationes, variis seculis, simul & armis, & literis operam dantes, magnum sibi nomen pararunt.

25 Quæ omnia satis ostendunt, quid sentire debeamus de illa quæstione, quàm latè ad partes disputant Melchior Junius (*q*), Reinhardus Coningus (*r*), & Beyerlinchus (*s*): *Utrum scilicèt*

(*u*) Plat. *lib.* 5 *de Rep.*
(*x*) Plutar. *in lib. quod Princ. Philosoph. sit, & ubi de princ. in erudito.*
(*y*) Stobæo *Serm.* 46.
(*z*) Valer. *lib.* 7. *cap.* 2.
(*a*) Torr. *lib.* 6.
(*b*) Viraq. *de nobil. cap.* 5.
(*c*) Camer. 1. *tom. cap.* 2. *per tot. è* 3. *tom. ex pag.* 163. *& 236.*
(*d*) Erasm. *cent.* 8. *epist.* 4.
(*e*) Natt. *de doct. Princ. lib.* 1. *apud Canonh. in Aphor.* 1. *tom. pag.* 449.
(*f*) March. Santillan. *in Epitt. Dedic. suorum Proverb.*
(*g*) Roman. *in Prolog. ad Resp. Mund.*
(*h*) Lud. Poët. *apud Canonh. in Aphor. pag.* 302.
(*i*) *Sup. Emb. XXI.*
(*k*) David. *Psalm.* 2. 10.
(*l*) Sap. *cap.* 6. *Eccles. cap.* 10. *& 24.*
(*m*) Reg. 3. *cap.* 3. *in fin.*
(*n*) D. Ambr. *lib.* 2. *off. cap.* 8.
(*o*) Act. Apost. *cap.* 7. 22.
(*p*) Mirand. *in comm. ad suos Hymnos, fol.* 32.
(*q*) Junius 2. *part. quæst. polit. quæst.* 10.
(*r*) Coningus *in The. polit.* 2. *tom. cap.* 21. *pag.* 151.
(*s*) Beyerlinc. *in Theat. verb.* Magistrat. *pag.* 164. *& seqq.*

opus sit Principibus literas discere? Etenim licèt Gothorum, & Bohemorum (*t*) antiqua consuetudo objiciatur, qui graviter vetuisse dicuntur Reges suos literas discere, quasi existimantes, illas longo ab fortitudine intervallo abesse, ac magnanimitate: quin item effæminari potius animos, remollitosque ad temeritatem dilabi. Et Licinius Imperator (Aurelio (*u*) Victore tradente) adeò infestus literis fuerit, ut & *virus*, & *pestem publicam* easdem, & præsertim *forensem industriam*, appellaret. Necnon etiam Philippus Francorum (*x*) Rex filium suum aliis literis imbui vetuerit, quàm iis, quæ ad subscribendas Regias epistolas, diplomatavè sufficerent; ut & Ludovicus XI. cum Carolo VIII. filio suo se habuit, præcipiens, ne ullis aliis Latinis literis erudiretur, quàm his: *Nescit regnare, qui nescit dissimulare.* Duplici nimirum de causa, altera, ne dum literarium cognitione ad res agendas timidus redderetur, aliorum exempla potius intuens, quàm suo genio obsequens. Vide Muretum (*y*), qui adeo est elegans, & nervosus, ut vix putem, quemquam orationem 23. legere posse, quin singulari eruditionis amore accendatur.

26 Ejusmodi tamen Amusorum hominum voces, asininæ à Trajano Maximiliano I. & aliis cordatis Principibus dictæ sunt, maturius, ac rectius existimantibus, illiteratos Reges esse quasi asinos coronatos, *ut post Policraticum* (*z*) *recensent Æneas Sylvius* (*a*), *Sansovinus* (*b*), *Camerarius* (*c*), *& alii.* Quibus adridens Alfonsus Rex Aragonum I. *ut Antonius Panormitanus* (*d*) *testatur*, cum audiret Regem quemdam Hispaniæ dixisse, non decere viros Principes scire literas, bovis hanc esse vocem dixit non hominis; & malle se privatum vivere, quàm eruditione carere. Et Vladislaus, Rex Ungariæ & Bohemiæ I. secundum Æneam Sylvium (*e*), quamvis adhuc puer, cum esset Romæ, dicebat, non videri sibi homines, qui literas ignorarent. Quæ, eodem Sylvio apud nostrum Saavedram (*f*) censente, plebeis hominibus argentum nobilibus aurum, Principibus, gemmæ prætiosissimæ sunt, & esse debent.

27 De Pico quoque Mirandulano refert Petrus Crinitus (*g*), quòd dicere solitus erat, nullum se animal videre in vita mortalium stultius atque insolentius, quàm divitem hominem, qui bonarum disciplinarum sit imperitus, à studiisque liberalibus abhorreat; quoniam divitiæ illæ impudicis voluptatibus atque desidiæ paratæ sunt, neque in usus hominum, aut aliquam vitæ utilitatem erogantur.

28 Et de Romanis pariter legimus, quòd cum de Imperatore eligendo, aliquando vel ipsi armati milites agerent, Tacitum, quia literis impensè doctus ac deditus erat, uno ore (ut Vopiscus (*h*) refert) Cæsarem acclamarunt: *Quis vociferantes, melius quàm literatus imperabit.*

29 Inter quos plures etiam alios extitisse, qui magnam vitæ partem studiis, & literis applicuerint, lato calamo Coningus (*i*) recenset. Inter eos M. Antonium Philosophorum memorans, qui tantum operis, & laboris studiis impendit, ut corpus afficeret, atque in hoc solo, pueritia ejus, juxta Julium Capitolinum (*k*), reprehenderetur. Quod tanti fecit Athenagoras Philosophus Atheniensis, ut cum Christianorum causam apud ipsum & Commodum agere instituisset, hac suæ legationis inscriptione usus sit: *Athenagoræ Atheniensis Philosophi Christiani legatio Imperatoribus M. Aurelio, Antonio, & Aurelio Commodo, Armeniacis, Sarmaticis, quod autem Maximum Philosophis.* Cognoscens utique tam doctus, quàm facundus homo, majoris esse gloriæ Philosophi nomen, quàm usurpatum à devictis Armenis, & Sarmatis cognomentum: idque etiam illis gratius esse jure debere, ad quos verba faciebat, cupiebatquesibi eos conciliare honesta nuncupatione Philosophi.

30 Quantum autem in contraria filiorum institutione erraverint Gothi, Athalarici Italiæ Regis ab Amalafuentæ matris rectiori disciplina per vim abstracti, miserabilis casus ostendit, quem latè Carolus Sigonius enarrant. Quantum etiam Ludovicus XI. in Carolo filio à bonis literis removendo, æquè signanter Philip. Cominæus (*m*) diligens, & verus eorumdem Regum adsecla, & historiographus memorat, cujus liber Enchiridium Principum, *ut Lipsius* (*n*) *ait*, vocari meretur, referens, quot damna Carolus, hujus malæ educationis causa, pertulerit, & certò statuendum esse inquiens: *Deum non concedidisse Regna, ut gubernarentur ab hominibus ineptis, & stolidis, qui frivola quadam, & misera jactatione solent dicere, se quòd ussum literarum non habeant, suis familiaribus, & necessariis omnem actionem committere, ac deinde nulla probabili ad-*

(*t*) Cœl. Yehod. *lib.* 8. *cap.* 1. Dubrav. *hist. Bohem. lib.* 18.
(*u*) Aur. dict. *in Constantino*, & Eutropius.
(*x*) Paul. Æmil. *de gest. Franc. lib.* 10.
(*y*) Muret. *orat.* 23.
(*z*) Policrat. *de nugis*, *Curial. lib.* 4.
(*a*) Sylv. *epist.* 4.
(*b*) Sansov. *fol.* 6. & 7.
(*c*) Camer. 3. *tom. pag.* 185. & 242. *& alii apud Bobad. in Polit. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 6.
(*d*) Panorm. *de dict. & fact. Alfons. lib.* 4.
(*e*) Sylv. *hist. Bohem. lib.* 3.
(*f*) Saav. *Emp.* 4. *pag.* 18.
(*g*) Crinit. *lib.* 7. *cap. ult. pag.* 249.
(*h*) Vopisc. *in Tacit.*
(*i*) Coning. *d. cap.* 21. *pag.* 154. & *seqq.*
(*k*) Capitol. *in M. Anton. Phil. vita.*
(*l*) Sigon. *de Imp. Occid. lib.* 17. *post. Suidam.*
(*m*) Cominæ. *lib.* 3. *in princip.*
(*n*) Lips. *lib.* 1. *civil. doct.*

addicta ratione cur ita loquatur, totos se se dedunt voluptatibus. Deumque nulla majori clade populum affligere, posse, quàm si Principem ei præficiat stolidum, & imperitum, &c.

31 Ægidius quoque Carrocetus (*o*), eumdem Ludovicum hac in parte notans & reprehendens, dignum quidem fuisse ait, qui metamorphosi Nabuchodonosoriana in feram mutaretur, ut rationis adminiculo, nec præsentia declinare, nec futura pericula prospicere posset. Expeditionemque Neapolitanam à Carolo temerè susceptam, præclaræ illius institutionis primum fœtum, stultum Ludovici judicium satis redarguisse; ut quod de Atheniensibus olim, tunc quoque de Gallis jactatum fuerit, imprudentiam illorum, divina providentia corrigi solere.

32 Quod si adhuc cum Bodino (*p*) objecerit quispiam, literarum cognitionem Principibus sæpissimè perniciosam existere, nisi benè à natura, meliùs etiam à virtutibus instructi, & informati sint, quia nihil tam in Principe metuendum, quàm multa rerum abditarum cognitio, cum scelere conjuncta, indeque Romanæ Reipublicæ detrimentosam magis quam proficuam fuisse Tiberii, Claudii, & Neronis eruditionem. De quo ultimo hac propter dicere potuit Ausonius (*q*): *Neronis indolem non erudiit Seneca, sed armavit sævitiam.*

33 Huic objectioni facilè respondebitur, hoc non ex verò usu artium, sed ex pravitate, & inclinatione naturæ instituendorum, sive jam institutorum, procedere, quia deteriores ut plurimum per doctrinam fiunt homines ad malum proclives, *ut benè Gregorius Schombornerus* (*r*), *& Conings* (*s*) *animadvertunt.* Nec ideò tamen à bonis disciplinis supersedendum, quæ etsi pro varietate subjectorum diversimodè operentur, tamen per se, & sua natura, mores quantumvis depravatos corrigere, & ingenium, licèt in malum propensum, excolere, & ad meliorem frugem reducere solent. Quod Attilius Regulus (*t*) apud Papinianum nostrum ostendit, dum fatetur, se Nicostrati præceptoris sui eloquentia, diligentia meliorem redditum fuisse, & pluribus ornat Scipio Gentillis (*u*), & in eisdem de quibus loquimur terminis, Cordatissimus Cominæus (*x*), qui, quamvis etiam verum esse agnoscat, quosdam Principes, qui ingeni satis habent, & cognitionis, plerumque propter ignaviam, & malitiam eis abuti, neque ad res honestas accommodare; doctrinamque, vel meliores reddere homines, vel deteriores, pro cujusque natura, & inclinatione, statim tamen ita subdit: *Sed tamen verosimiliùs est, aliquem ea fieri meliorem. Nam quò quisque magis qui se deceat intelligit, eò vehementius ipsum neglecti pudet officii; & etiam si non omninò sibi temperet à maleficio, tamen ne planè modum excedat, cavet. Ac istud quidem usu compertum habeo. Multos enim novi, quos à pravis, & illaudatis consiliis eruditio sola retraxit. Huc etiam accedit metus divini Numinis, quanta enim sit peccati magnitudo, & quantopere Deus offendatur flagitiis, docti non paulò melius quàm homines imperiti cognoscunt, &c.*

35 Idemque ipsum sentit Vanozius (*y*), sic inquiens: *Coloro che hanno biasimato le lettere, è detto male de buoni studi, erano ignoranti, è pieni di malitia: e nel persuadirlo à Prencipi, erano scelerati: si come erravano nel mezo de dimostrarlo, con dire, che lo studio guasta il cervello. Perche trovando in uno, una buona, è natural dispositione, lo studio lo rende perfetto, è il buon naturale col buon accidentale, fa optima compositione.*

36 Quæ tamen omnia non eo animo à Me dicta esse existimet quispiam quasi velim Principes omnibus artibus ac disciplinis penitus instrui, vel instructos, eisdem meditandis assiduè vacare, quod vel in privatis solet esse nocivum, & in eis planè absonum, & imposibile, quos fortunæ calculus mundi gubernaculis admovit, & tractandis Reipublicæ habenis præpositi sunt: sed id tantùm cum Erasmo (*z*), & Botero (*a*) eos monitos velim, ne prorsus ab omnibus studiis & libris ceu noxiis abstineant, perinde quasi hoc demum verè Regium sit, nihil omninò, vel scire, vel agere, præter aleam, venatus moriones, & his etiam sordidiores voluptates. Cum quibus enim amicis libentius confabulabitur cor datus & pius Princeps, quàm cum in iis, qui & semper præsto sunt, & sapiunt plurimum, & nihil loquuntur ad gratiam? aut quo melius otio, rerum gerendarum negotium temperabit, quàm si in optimis literis per ætatem non segniter exerceatur, præsertim iis, quæ ad egregium Principem gerendum, vel addunt stimulos, vel viam aperiunt?

37 In quibus quidem recensendis, & peculiariter illustrandis, quia multi multa dixerunt, contentus ero, eis, post primas literas (quas qui ignorant Idiotæ, & Analphabeti dicuntur) variarum, quàm maximè poterunt, linguarum peritiam, Logicæ, Rhetoricæ, Matheseos, Philosophiæ, Ethicæ, Politicæ, Jurisprudentiæ aliqualem cognitionem, & rerum militarium exactissi-

(*o*) Carrocet. *de dict. & fact. mem.*
(*p*) Bodin. *lib.* 3. *de Rep. cap.* 1. *num.* 139.
(*q*) Auson. *in grat. act. ad Gratian.*
(*r*) Schombor. 2. *Polit. cap.* 31.
(*s*) Coning. *d. cap.* 21. *pag.* 164.
(*t*) L. *Attilius* 27. *D. de donat. vide etiam l.* 3. §. *idem, D. ad exhib.*
(*u*) Gent. *ad Apol. Apul. not.* 55.
(*x*) Comin. *lib.* 10. *pag.* 660.
(*y*) Vanoz. *in monit. Polit. vol.* 2. *mon.* 1530. *pag.* 520.
(*z*) Erasm. *cent.* 8. *epist.* 44. *& in præf. ad Sueton.*
(*a*) Boter. *de Polit. illustr. lib.* 2. *cap.* 1.

mam, commendare. Quæ omnia facilius consequi poterunt, si præter multorum, bonorum tamen, librorum lectionem, Doctorum virorum interdum conversationem appetant, ex quibus, *ut Conings* (*b*), *& noster Saavedra* (*c*) *considerant*, multa sensim paulatimque haurire, & sine multo labore discere poterunt. Nam ut in Salomonis Proverbiis (*d*) habetur: *Audiens sapiens sapientior erit, & intelligens gubernacula possidebit.*

38 Sed in nihilo magis proficiet, quàm si se totos historiis legendis, recolendis, exemplisque earum, tum secundis, tum adversis, memoriæ mandandis, applicuerint: quantum enim aut ætati nostræ, aut ingenio deest, tantum præcedentium seculorum experientia, & historiæ cognitione supplemus. Quæ scitissimè à Marco Tullio (*e*) definitur, vel describitur: *Testis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, Magistra vitæ, & vetustatis nuntia.* Et à Nazianzeno (*f*): *Conglobata quædam ac velut coacervata sapientia. Hominumque multorum mens in unum collecta.*

39 Testanteque etiam Cominæo (*g*): *Maximum monumentum adfert historiarum cognitio, juvenilibus annis percepta. Nam extant in his pulcherrimæ picturæ, quæ clarè demonstrant, quid in rebus præsentibus facere, quid etiam fugere debeamus.*

39 Cum quo consonans Petrus Crinitus (*h*): *Nemini dubium est* (inquit) *vitam ipsam mortalium fieri multò prudentiorem, & cultiorem, ex rerum, historiarumque observatione. Sed ea præcipuè sunt pluris æstimanda, quæ ad usum magis ipsum, & vitæ rationem conducunt: sicut exempla Antiquitatis sunt, ex quibus ita homines subinde fiunt prudentiores, ut qui optimè antiquitatem calleat, his æquè & præsentia intelligit, & futura subinde prospicit.*

40 Et ea nihil ad res civiles, & publicas deliberationes, utilius esse, optimè etiam Aristoteles (*i*), Livius (*k*), & alii plures Auctores docuerunt, quos Joannes Bodinus, Justus Lipsius, & noster Regius Chronographus Ludovicus Cabrera (*l*) recensent, in peculiaribus libris, quos de modo & methodo legendi historias typis mandarunt, & latè Baptista Fulgosus, sive P. Justus Gaillardus in præfatione libri factorum & dictorum memorabilium.

41 Ut iterum non omittam Alphonsum Regem Aragonum I. qui cum Capuæ ægrotaret, *ut Panormitanus* (*m*) *enarrat.* Quinti Curtii historiarum lectione delectatus, vi morvi superata, sanitatem adeptus: *Valeat* (dixit) *Avicena, valeat Hippocrates, & vivat Curtius restitutor sanitatis.*

42 Et Nicetam Coniatem, qui ita de eadem scripsit: *Quamobrem, haud ab re liber viventium appellabitur historia, rerumque gestarum descriptio tubæ clangor, quo jam olim mortui, velut è sepulchris excitati, in medium producuntur.*

43 Cum Plutarcho (*n*) etiam Petrus Victorius (*o*) enarrat, Lucium Paulum Æmilium, qui devicit Persem Regem Macedonum, in ornanda vita sua & omni virtute expolienda, diligentissimè solitum, tamquam in speculum, inspicere in historiam, atque ita studiosè semper conatum esse imitari virtutes, & præclara facta eorum, qui illic laudati forent. Quod in Regibus potentius operari, quàm si illorum statuas, picturasvè intuerentur, his verbis Sallustius (*p*) edocuit: *Scilicèt non æream illam, neque figuram, tantam vim à se habere; sed memoriam rerum gestarum eam famam in egregiis viris in pectore crescere.*

44 In quibus locis recensendis ideò immorari volui, quòd viderim injustè hanc occupationem à Bonifacio Vannozio (*q*) taxari, & veluti inutillem, ac periculosam censeri, usque adeò nihil est boni, vel optimi, quod non in malam partem à quo quam verti possit, si eo minus licitè ac prudenter utatur.

45 Sed ut videas, quantum in hoc à communi prudentium omnium opinione disentiat, si præcitati Auctores ad historiæ utilitatem suadendam non sufficiunt, quàm sit maxima illius vis, vel ex Claudiani (*r*) carminibus discere poteris, apud quem pater Honorii Imperatoris, filium ad evolvendas historias, tamquam studium magnis semper Principibus dignum, his verbis, non solùm hortari, verùm & impellere quoque videtur:

Interea Musis, animus dum molior, instes,
Et, quæ mox imitere, legas: nec desinat unquam
Tecum graja loqui, tecum Romana vetustas.
Antiquos evolve Duces, assuesce futuræ
Militiæ. Latium retro te confer in ævum.

Li-

(*b*) Coning. *d. cap.* 21. *pag.* 161.
(*c*) Saavedra *Empr.* 4.
(*d*) Proverb. 1. 5.
(*e*) Tullius *lib.* 2. *de orat.*
(*f*) Nazianz. *ad Nicob.*
(*g*) Comin. *lib.* 3. *pag.* 371.
(*h*) Crinit. *lib.* 1. *cap.* 1.
(*i*) Arist. *Ret. cap.* 5.
(*k*) Livius *lib.* 1.
(*l*) Bodin. & Cabrer. Lipsius *lib.* 1. *civil. doct. cap.* 8. & 9. & *in monit. & exemp. Polit. cap.* 8.
(*m*) Panorm. *lib. de dict. & fact. Alphons. I.* Lycosth. *post eum in Apoph. pag.* 344.
(*n*) Plutarch. *in Paul. Æmil.*
(*o*) Victor. *lib.* 38. *var. elect. cap.* 5.
(*p*) Salust. *in Jugurt.*
(*q*) Vannoc. *tom.* 1. *monit. Pol. num.* 493.
(*r*) Claudian. *in* 4. *cons. Honor.*

Libertas quæsita placet? Mirabere Brutum:
Perfidiam damnas? Metii satiabere pœnis.
Triste rigor nimius? Torquati despue mores.
Mons impensa bonum? Decios venerare ruentes,
Vel solus quid fortis agat? te ponte soluto.
Oppositus Cocles, Mucii te fama docebit.
Quid mora perficiat? Fabius: quid rebus in arctis
Dux gerat? ostendet Gallorum strage Camillus.
Discitur hinc nullos meritis osistere casus.
Prorrogat æternam feritas tibi Punica famam.
Regule, successus superant adversa Catonis.
Discitur hinc quantum paupertas sobria possit:
Pauper erat Curius, Pyrrhi cum sperneret aurum,
Sordida Serranus flexit Dictator aratra.
Lustratæ lictore casæ, fascesque salignis
Postibus affixi, collectæ Consule messes:
Et sulcata diu trabeato rura colono,
Hec genitor præcepta dabat, &c.

46 Mec dissimilis fuit cura Basilii (*s*) Imperatoris idem filio suo Leoni his verbis enixè commendantis: *Per veteres historias ire ne recusa. Ibi enim reperies sine labore quæ alii cum labore collegerunt; & quæ illinc haurias, & bonorum virtutes, & in proborum vitia: Varias humanæ vitæ mutationes, & rerum in ea conversiones: Mundi hujus instabilitatem, & Imperiorum præcipites casus, & ut verbo complectar, malorum facinorum pœnas, & bonorum præmia: quorum illa fugies, ne divinæ justitiæ manus incidas; hæc amplecteris ut præmia, quæ ea comitantur, potiaris.*

47 Unde & historia meritò hoc encomio à Neotherico quoddam donatur:

Illa ego quæ gestis præsum custodia rebus,
Digero quod caveas, quodque sequaris iter,
Priscaque ne veteris vanescat gloria secli.
Vivida defensant quæ monumenta, damus.
Et sua virtuti per me sunt præmia, rursum
Impia famosis defero facta notis.
Eloquor, & somni quantum jactentur, & imi:
Eloquor, & cæcæ, fasque, nefasque Deæ.
Quod majus Theatrum (t) circusque capacior, aut quæ
Doctior humanas scena referre vices?
Me sine, quis prudens? Unde experientia major?
Qui me adiit tamdem non mage doctus eat?
Omnis enim nostro pendet prudentia sensu,
Reteque nil, nostra qui caret arte, sapit.

48 His locis alia ex sacra Pagina, & sanctis Patribus eruditè petita P. Joannes Pineda (*u*) addit, tradens, quam Historiæ peritissimus Salomon fuerit, & non minùs doctè, elegantissimus Pater Carolus Scribanus (*x*), & novissimus Pater Joannes Antonius Velazquez (*y*) pluribus probans, quàm sit utilis in Principe Historiarum cognitio, sacrarum præsertim, & deinde illarum, in quibus Regum Prædecessorum, & Parentum suorum facta dictaque conscripta sunt. Quòd hæ, ut ad ipsum proximè pertineant, ita illius animum acrius ad imitationem urgeant, & ardentius inflament.

49 Quæ omnia acutus, & Modernus Epigrammatarius Angulus (z) hoc quoque carmine docuit:

Historias versando peritus id absque periclo,
Quod docti damnis experiuntur, habet:
Nec tam multa gravis rerum experientia longo
Tempore, quàm parvo te docet Historia.

Qui-

(*s*) Basil. Imp. *in cap. Parænet. cap.* 56.
(*t*) Hoc convenit cum diffinitione Thucyd. *histor. Pelop. lib.* 1.
(*u*) Pined. *de reb. Salom. lib.* 3. *cap.* 17.
(*x*) Scriban. *in Christ. Polit. pag.* 177. *& seqq.*
(*y*) P. Velazq. *de Optim. Princ. lib.* 3. *adnot.* 4. *pag.* 334.
(*z*) Oven. *lib.* 2. *Epig.* 167. Consonat illud Comici: *Optimum & tutissimum est ex aliis discere tibi quod ex usu, &c.*

50 Quinimò secundùm eamdem Patrem Velazquez (*a*), non solùm in iis, quas retulimus scientiis, & disciplinis, instructus esse debet, verùm si sonum literalem Salomonis attendamus, Divinatrici quoque incumbere, & in expediendis negotiis veluti præsagam mentem habere. Sic enim in Proverbiis (*b*) habet: *Divinatio in labiis Regis, in judicio non errabit os ejus.*

51 Quod valdè juvat Ciceronis (*c*) locus, licèt à prædicto Auctore non relatus, ubi inquit: *Olim Reges præstantissimi, auguriis, & prædictionibus claruerunt: & se suosque liberos, iis disciplinis erudiri curaverunt. Quid Asiæ Rex Priamus, nonnè & Helenum, & Cassandram filiam divinantes habebat? Quid Polybum Corinthium, nonnè Homerus, & aliis multa, & filio ad Trojam proficiscenti, mortem prædixisse commemorat? Ut enim sapere, sic divinare Regale ducebant, ut testis est nostra civitas, in qua & Reges Augures, & posteà privati, eodem Sacerdotio prædîti, Rempublicam Religionum auctoritate rexerunt.*

52 Et adeò observarunt Reges Persarum, & alii Orientales, ut propter Astronomiæ & Judiciariæ studium, diceretur Magia imperare, ut Plinius (*d*), & Philo (*e*), literis tradiderunt. Et ipse quoque Salomon Astrologiæ valdè peritus fuit, ut Pineda (*f*) multis edisserit.

53 Absit tamen, ut Christianis Principibus divinatrices artes, quæ ad Magiam, aut Astrologiam Judiciariam pertinent, vel inter prohibitas ab Imperatore Constantio (*g*) recensentur, modo aliquo suademus, nihil enim est, quod Deum magis offendat, qui sibi soli futurorum cognitionem servare voluit, ut apud D. Lucam (*h*) docuit, & in Saulis punitione (*i*) propter consultam Phithonisam, & per Necromantiam evocatum Samuelis spiritum indicavit; rectè enim Dionysius Cato (*k*) quamvis Gentilis, admonuit,

Quid Deus intendat, noli perquirere sorte,
Quid statuat de te, sine te deliberat ipse.

54 Et ille Proverbiorum locus, ut ipse Pat. Velazquez (*l*), post Salazarium, & alios animadvertit, varias habet expositiones, inter quas illæ verissimæ & aptissimæ sunt, quòd nullo modo ad artem divinatricem respiciat, sed Deum veluti certa & infalibilia reddere solere judicia, quæ justi Reges justè & consultè pronuntiant, Salomon doceat; vel ea prudentia ac consilio eos præcellere debere, ut quidquid de ipsorum labiis procedat, in publicis negotiis expediendis, veluti ex præsaga mente proficisci videantur. Quo sensu Rex Athalaricus apud Cassiodorum (*m*) de avo suo Theodorico dixisse comperitur: *Judiciis suis etiam futura prædicebat.*

55 Hoc enim esse proprium scientiæ & prudentiæ, ex præteritis futura prædicere, ipse Salomon dixit, sic in libro Sapientiæ (*n*) scribens, *Si multitudinem sapientiæ desiderat quis, scit præterita, & de futuris æstimat.* Et Nos suprà (*o*) de Prudentiæ effectibus agentes, cum Marco Prætorio, & aliis tetigimus.

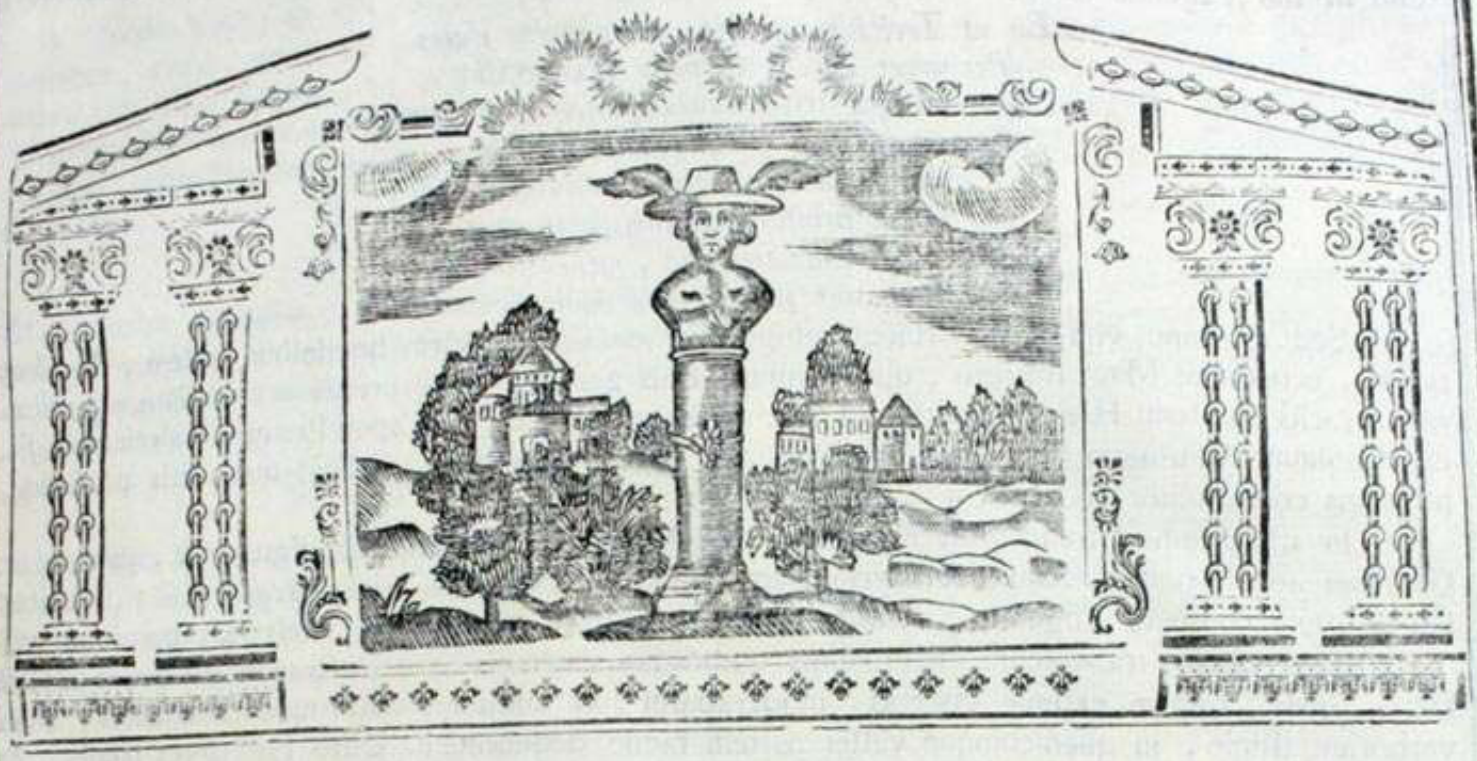
56 Et de gravi errore ac peccato Regum, qui aliter sentiens, Magos & Ariolos consulunt, aliqua nuper Noster Saavedra (*p*) notavit, & ante eum plura Justus Lipsius (*q*), & And. Canonherius (*r*), Camerarius (*s*), & Joannes Filesacus (*s*), qui inter alia illud Taciti (*t*) adducit: *Quæ fato manent, quamvis significata non mutantur.* Et Aurelii Victoris: *Arduum fatalia divertere, eoque futuri notionem superfluam.* Quibus consonans Quintus Curtius (*x*) *Eludant licèt* (inquit) *quibus fortè & temerè humana negotia volvi, agique persuasum est, è quidem æterna Constitutione crediderim, nexuque causarum latentium; & multo ante destinatarum, suum quemque ordinem immutabili lege percurrere.* Et Apulejus (*y*): *Nec consilio prudentis, vel remedio sagacis, divinæ providentiæ fatalis dispositio suberti, vel reformari potest.*

(*a*) Idem Velazq. *ubi sup. annot.* 9. *pag.* 354.
(*b*) Proverb. 16. 10.
(*c*) Cic. *de divin. lib.* 1.
(*d*) Plin. *lib.* 3. *cap.* 1.
(*e*) Philo *lib. de specul. legib.*
(*f*) Pined. *sup. pag.* 129.
(*g*) Constant. Imp. *in l. nemo* 5. *C. de malef. & Mathem.*
(*h*) D. Luc. *in Act. Apost. cap.* 1. *vers.* 7.
(*i*) 1. Reg. 28.
(*k*) Cato *in dist. lib.* 2.
(*l*) Velazq. *sup. Salaz. in Proverb.* 1. *tom. col.* 1339.
(*m*) Casiod. *lib.* 8. *epist.* 13.
(*n*) Salom. *Sap.* 8. 8.
(*o*) *Sup. Emb.* 7. & 13.
(*p*) Saaved. *Empr.* 4. *pag.* 31.
(*q*) Lips. *in mon. Polit. lib.* 1. *cap.* 5. *quæst. ult. pag.* 175.
(*r*) Caonher. *in Aphor. Polit. ex pag.* 479.
(*s*) Camer. 1. *tom. pag.* 266.
(*t*) Filesac. 2. *select. tract.* 1. *cap.* 9. *pag.* 53.
(*u*) Tacit. 17. *Annal.*
(*x*) Curt. *lib.* 5.
(*y*) Apul. 9. *Miles.*

EM-

EMBLEMA XXVII.

ELOQUENTIA PRINCIPES ORNAT.

Truncum conspiciens Atlantis forte nepotem
Hermam, quo & vultu terra Pelasga colit.
Quæ tibi cum magnibus virgam, pedibusque cothurnos
Alitibus, dixi, sustulit ira Deum?
Ille mihi, dum lingua manet, quid cetera curem,
Præcunctis unum Regibus Eloquium.

COMMENTARIUS.

1 HIS artibus, & disciplinis, quibus ornari Principes diximus, nunc Eloquentiæ curam, & studium adjungimus, quæ copiosse loquens sapientia à quibusdam definiri, appellarivè solet. Ab aliis, virtus, qua voluntas mentem, & linguam regit, ut vera, recta Deo grata, & hominibus salutaria perspicuè, & ornatè dicat.

2 Unde eamdem Euripides *Reginam* vocavit, & Ennius, *Flexaminam*; & Cicero (*a*), postquam pluribus de ejusdem laudibus, & utilitatibus egit, constanter statuit, Perfecti Oratoris moderatione, & sapientia, non solùm ipsius dignitatem, sed & privatorum plurimorum, & universæ Reipublicæ salutem maximè contineri, nihilque præstabilius esse, quàm posse dicendo, tenere hominum cœtus, mentes allicere, voluntates impellere quò vellis; unde autem velis, deducere.

3 Et Hesiodus tanti eam fecit, ut præceteris disciplinis exquiri debere, his carminibus, è Græco ita Latinè redditis, doceat

Quid disciplinis dignum ut est in ceteris
Sudamus, atque singulas inquirimus?
Ac non magis saudelam, quæ Mortalibus
Regina sola est, examussim exquiritur.
Datoque pretio discitur, quo, quæ velit
Ea quisque persuadere possit, & assequi.

4 Et sanè justissimè *cum eodem Cicerone* (*b*) *testante*, nemo sit qui nesciat, initio genus humanum in montibus, ac sylvis dissipatum, prudentium consiliis compulsum, & disertorum oratione delinitum, se oppidis, mœnibusque sepsisse. Quod Veteres, vulgatis illis Amphionis, Or-

(*a*) Cicer. *in lib. de orat. quem retulit Car. lib. 6. epist. 5.* (*b*) Cicer. *d. lib. de orat.*

Orphei, & aliorum fabulis, qui sui cantus, & liræ modulamine animalia, aves, pisces, arbores, quin & petras ad se atrahebant, & infernos carceres reserabant, denotare voluerunt, ut signanter Horatius (*c*), & post eum omnes Mytologici tradunt, quos latè noster Bobadilla (*d*) congessit, & ultra eos Petrus Costalius (*e*), Orphei Chelym pro eloquentia apertè desumens, dum in suo Pegmate dixit:

En ut Treicius nuncris, & carmine Vates
Permovet aurata barbara saxa cheli;
Utque arbusta tenet cantu, platanosque sequentes,
Et ciet insolitis pervia monstra sonis:
Circa homines tantum retinet facundia nomen,
In sua ut invitos vota dissertus agat.
Cendidit hic hominum cœtus, menia primus
Artifici posuit non violata manu.

5 Sed ut hanc vim sive virtutem eloquentiæ omnibus quidem hominibus utilem, Regibus tamen, ceterisque Magistratibus, qui Rempublicam gerunt, cum primis necessariam significarent, variis quidem Hieroglyphicis ad hoc usi comperiuntur, quæ apud Pierium Valerianum (*f*), & Nicolaum Causinum (*g*) videri poterunt, & novum quoddam, judicio meo satis prolixum, prolixius cominiscitur & explicat Camerarius (*h*).

6 In illud tamen frequentius itum fuit, ut Ogmium illum Herculem figurarent, quem etiam *Gallicum* appellarunt, necnon & Tyrinthium, quòd in Tyrinthia urbe, Argis vicina, nutritus. Cultu illum consueto effigentes, seniori schemate, hilari tamen vultu, consertos hominum cœtus auribus vinctos trahentem, tenuissimis quibusdam catenulis auro electroque per quam affabrè factis, quas, linguæ extimæ insertas, moderabatur, & auditores nullo modo restitantes, dulci verborum illicio, in quamcumque vellet partem facilè deducentem. Ultro festinantes omnes, & laxatis funiculis etiam antevertere studentes, perinde quasi graviter laturi, si dulcibus illis vinculis solverentur.

7 Quam figuram latè proponit, & exponit, atque ad rem de qua agimus accommodatissime applicat Lucianus (*i*), & Budæus (*k*), ex eaque Erasmus (*l*) in Adagium transiisse ait: *Ab aure revinctos ducit*, proverbiali specie, in invictæ eloquentiæ hominem, qui quò velit linguæ lenocinio auditores rapere, & traducere possit. Idem quoque ipsum doctè Natalis Comes (*m*), & Camerarius (*n*) animadvertunt; sed nemo præstantius, quàm præstans noster Emblematariorum Antesignanus Altiatus (*o*), hinc Emblema desumens ad probandum, eloquentiam fortitudine præstantiorem esse, ut & alibi dixit Ovidius (*p*):

——Quidque facundia posset,
Tunc patuit; fortisque viri tulit arma dissertus.

Et rem totam his elegantissimis carminibus explicans:

Arcum leva tenet, rigidam fert dextera clavam
Contegit & Nemees corpora nuda leo.
Herculis hæc igitur facies? Non convenit illud
Quòd vetus, & senio tempora cana gerit.
Quidquod lingua illi levibus trajecta catenis
Queis fissa facileis illicit arte viros?
An ne quòd Alciden lingua, non robore Galli
Præstantem populis jura dedisse ferunt?
Cedunt arma togæ, & quamvis durissima corda
Eloquio pollens ad sua vota trahit.

8 Hactenus Alciatus, cujus planè immemor fuisse videtur Achiles Bochius (*q*), dum post tantum virum, eamdem picturam inter sua symbola ponit, & pluribus carminibus illustrare conatur. Quam, si fas esset cum Alciato contendere, non ineptè Nos etiam quondam sic Otiantes, aperire conati sumus

Comprimit auratis Tyrinthius esse catenis
Gentes, vocali, quas trahit ille, jugo.

Ami-

(*c*) Horat. *in arte.*
(*d*) Higin. Palef. Nat. Comes, *& alii apud Bobad. in Polit. lib. 1. cap. 1. num. 3. & Ego in 2. tom. lib. 1. cap. 23. ex num. 5.*
(*e*) Costal. *in Pegmat. pag.* 315.
(*f*) Pier. *lib.* 16. 10. *&* 26.
(*g*) Causin. *de eloq. sacra, & in Polyst. sym. lib. 2. cap. 2. & 7.*
(*h*) Camerar. *subcis. tom. 3. cap. 83. pag. 227.*
(*i*) Lucian. *in Hercule Gallico, & in Jove Tragœdo.*
(*k*) Budæus *ad Pand. in l. 1. de serv. corrup.*
(*l*) Erasm. *in Adag. pag.* 234.
(*m*) Nat. Com. *in Mithol. lib. 5. cap. 5. pag.* 441.
(*n*) Camer. 1. *subcis. cap. 63. pag.* 228.
(*o*) Alciat. *Emb.* 180.
(*p*) Ovid. *met.* 13.
(*q*) Boch. *Symb. 43. pag. 92.*

Armisonos superat bombos facundia, dulci
Eloquio Princeps Regna superba domat:
Vincitur sed enim populus pretiosius ore,
Vincitur etsi aliàs fortius ille manu.

9 Nunc verò, ut alia, non minùs aptiori, non ita vulgari, eamdem eloquentiæ vim denotemus, hanc, quam in præfixo Emblemate vides, ex Mercurii Icone desumptam excogitavimus, cui etiam veteres, *ut Natalis Comes (r) scribit*, eamdem catenam Herculis tribuerunt, quemque Hermam etiam *logium*, id est, *dissertum*, *ut Synesius (s)*, *Giraldus (t)*, *& alii*, (*u*) *inquiunt*, appellitarunt, eloquentiæque *Patrem*, seu *Præsidem* esse dixerunt, ut & Horatius (*x*), dum canit:

Mercuri facunde Nepos Atlantis, &c.

Et truncum manibus, ac pedibus in triviis, compitis, & gymnasiis solo ore aperto, exponere solebant, ut significarent, Principes viros, eloquentia præstantes, nullo manuum, aut pedum officio indigere, sed lingua tantùm, & in eis illud Euripidis certissimum reddi:

Cuncta sermo conficit, quæcumque ferrum efficere possit hostium.

10 Qua de causa, & Cyllenii nomen accepit, si Eustathio (*y*), Festo (*z*), Brodæo (*a*), & aliis (*b*) fidem habemus, quod Græcè virum mancum, & pedibus truncum significat, quasi his non egeret, qui eloquentiæ Deus erat, & ipsa sola omnia præstare posset, in quibus conficiendis solent alii totis membris, atque artubus desudare. Testante quippè etiam Michaele Verino (*c*):

Nil tam difficilè est, quod non persuadeat, & non
Efficiat docti lingua disserta viri:
Ancipiti eloquium longè penetrantius ense,
Hoc rabiem motam sedat, & arma movet.

11 Qua etiam ratione, *secundùm Pierium (d) Valerianum*, Janum, similiter ac Harmam, figurare solebant, quòd sola sua prudentia omnia, quæ vellet, consequi poterat.

Et in ejusdem eloquentiæ significationem idem Mercurius *Deorum caduceator* dictus fuit, quasi dissidiis componendis nemo aptior, quam qui ei præesset, inveniretur. Ipsaque virga, qua in his legationibus utebatur, CADUCEUM vocata, à *cadendo* nimirùm, quòd eloquentia contentiones, & bella cadere faciat, *ut post alios Calepinus (e) observat.* Cui & angues impliciti, ut nihil esse, quod non eloquentiæ cum prudentia junctæ, subjiciatur, significarent, ut Boccacius (*f*) animadvertit, & post Plinium (*g*) D. Isidorus (*h*), sic inquiens: *Mercurius virgam tenet, qua serpentes dividit, id est venena. Nam bellantes, & dissidentes interpretum oratione sedantur.*

Quibus addo Phornutum (*i*), qui signanter hinc factum fuisse dicit, ut linguæ, victimarum loco, ejusdem Mercurii honori olim consecrarentur. Et Atheniensium consuetudinem, qui, *Agellio (k) referente*, Oratores *Demagogos* vocabant, quasi populi ductores, qui eloquentia sua illius motus sedarent, & quò vellent impellerent, *ut de Publico Valerio Menenio, Agrippa, & pluribus aliis Valerius Maximus (l) narrat.* Et graviter Virgilius (*m*), in gravi, & eloquenti Sene, sua oratione, & auctoritate seditionem populi comprimente, his verbis exposuit:

Ac veluti in magno populo cum sæpè coorta est
Seditio, sævitque animis ignobile vulgus,
Jamque faces & saxa volant, furor arma ministrat
Tum pietate gravem ac meritis, si fortè virum quem
Conspexere, silent, arrectisque auribus adstant,
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet, &c.

(*r*) Nat. Com. *in Mytolog. lib.* 5. *cap.* 5. *pag.* 441.
(*s*) Synes. *in Dione.*
(*t*) Gyrald. *Syntag.* 9. *in princip.* Phornut. *in lib. de nat. Deor.*
(*u*) Natal. *in Mythol. pag.*
(*x*) Horat. *lib.* 1. *carm. Odæ* 13.
(*y*) Eustat. *ad Homer.*
(*z*) Festus *verb.* Cyllenius.
(*a*) Brodæ. *Epig.* 1.
(*b*) Ferdin. Perez de Guzm. *ad Joann. Menam, copla.*
(*c*) Verin. *in carm. de eloquent.*
(*d*) Pier. *lib.* 32.
(*e*) Calep. *verb.* Caduceum.
(*f*) Boccac. *de Diis Gent. lib.* 12. *cap.* 26.
(*g*) Plin. *lib.* 29. *cap.* 3.
(*h*) Isid. *lib.* 8. *etym. cap.* 11.
(*i*) Phornut. *de natur. Deorum.*
(*k*) Agel. *lib.* 33. *cap.* 13.
(*l*) Valer. Maxim. *lib.* 8. *cap.* 9. Beyerl. *in lit. M. pagin.* 166.
(*m*) Virgil. *Æneid.* 7.

12 Quod etiam Xenophon (*n*), & Volaterranus (*o*) in Hietone memorant contigisse, qui licèt ex Duce, Siciliæ Tyrannus factus fuisset, orta tamen domi seditione, inermis in forum prodiit, blandaque oratione populum in officio continuit.

13 Verè enim ut auro sapientiæ nihil est pretiosius: fulgore eloquentiæ cum sapientia conjunctæ, nihil admirabilius, qua sola Pyrrhus (*p*), qui multos annos de Imperio cum Romanis certavit, dicere solitus erat, Cyneam legatum suum, qui erat eloquentissimus, plures sibi urbes eloquentia, & consilio comparasse, quam ipse suis armis domuisset. Et Poliænus (*q*) de Philippo Macedonum Rege similiter narrat, non minores res oratione, quam prælio confecisse; & quòd magis sibi placebat, si quam verbis adeptus esset victoriam, quàm si quos armis in potestatem redegisset. Horum enim partem sibi milites vindicare dictitabat, illam verò ad suam unius gloriam pertinere.

14 Quò & spectans Salomon (*r*) dixit: *Civitatem fortium ascendit sapiens, & destruxit robur fiducia ejus.* Et Marcus Tullius (*s*): *Eloquentia multæ urbes sunt constitutæ, & plurima bella restincta.*

15 Et cum Sapientes Athenienses post longam disceptationem nihil inter homines difficilius esse definiisse legamus (*t*), quam eorumdem hominum dissentientes animos conciliare, aliosque ad sui votum allicere; idque, ut vidimus, sola eloquentia, & dicendi (quam appellant) arte, præstetur, planum planè redditur, hanc, nullis magis, quàm Regibus, ac Magistratibus convenire, qui subditorum suorum non minùs animis, quàm corporibus imperitandis, & in vota ac desideria sua justè flectendis, præcipua cura, atque studio incumbere debent. Ut enim hominis decus, omnium confessione, est ingenium: sic ingenii ipsius lumen est eloquentia.

16 Qua quidem quantum plures Reges profecerint, & quanta, qualiaque perfecerint, pluribus Cicero (*u*), & alii passim Scriptores (*x*) ostendunt. Ego paucis contentus eumdem Ciceronem iterum advoco, qui in libro quarto *de finibus*, eloquentiam, maximum esse Principum ornamentum statuit, & Aristotelem, qui cum Alexandro Magno in sua Rethorica loquens, ipsum seriò monet; valdè indignam rem esse, si Princeps splendidis vestibus se ornet præ aliis hominibus, & interim non cogitet de ornatu orationis, quæ magis propria est hominum, quàm ulla vestis. Et Alexander ipse, cum Philippo patre apud Dionem (*y*) Prusæum loquens, hoc verè esse Regium agnoscens, sic dixit: *Rhetorica quidem opus est Regi: nam tu frequenter rescribere cogeris, & contradicere Demostheni Rhetori valdè vehementi, & impostori, atque aliis quoque, qui Athenis Remp. administrant.*

17 Quem præiisse videtur Hesiodus (*z*), dum in Theogonia de Caliope, quæ eloquentiæ, & Rhetoricæ, ac vocis suavitate præesse credebatur, scribit, eam Regum Comitem esse, sic inquiens:

Quæ Reges etiam comitatur ritè verendos;
Maximi honorarint gnatæ quæ cumque Tonantis,
Regibus exaltis, & amico lumine natum,
Spectarint.

18 Homerus (*a*) quoque Phœnicem introducit, se veluti gloriantem, quod in præceptorem seu pœdagogum Achillis electus fuisset, eumque non minori cura eloquentia, & bonis artibus, quàm militaribus rebus imbuerit,

——— Comes, atque Magister
Sum datus, ut præcepta tibi rerumque bonarum
Verborumque darem, rebusque ut fortis agendis
Esses, & verbis posses Orator haberi.

19 Et rursus apud Causinum (*b*), suis temporibus jam inter Reges satis eloquentiæ studium in concionibus invaluisse demostrat, dum Heroes illos antiquos ob linguæ facultatem multis laudibus effert, elegantiam Agamemnonis, artificiosam Menalai in suis discursibus brevitatem, melifluam Nostris suavitatem, Ulyssis copiam, & ingeniosam Paridis facundiam extollens.

20 Quod etiam in priscis illis Romanorum Imperatoribus æquè curæ, ac laudi fuisse Tacitus (*c*) memorat, dum in Nerone, puero adhuc, populum succensuisse scribit, quòd præscriptam

(*n*) Xenoph. *in Hier.*
(*o*) Volaterr. *lib.* 16.
(*p*) Plut. *in Pyrr.*
(*q*) Poliæn. *lib.* 4.
(*r*) Proverb. 21. 22.
(*s*) Tull. *lib.* 1. *Rhet.*
(*t*) Joseph. *de Rusticis in Præf. ad vitam Papin.*
(*u*) Cicer. *lib.* 1. *de orat.*
(*x*) Causin. *de eloquent. lib.* 1. *cap.* 5. Petil. *lib.* 9. *cap.* 53. Midend. *in quæst. Polit. verb.* Rethorica. Beyerlin. *ubi sup. Camer.* 3. *tom. cap.* 63.
(*y*) Dion. Prus. *orat.* 2. *de Regno.*
(*z*) Hesiod. *in Theog.*
(*a*) Homer. *Illiad.* 1.
(*b*) Causin. *d. lib.* 1. *de eloq. cap.* 5.
(*c*) Tacit. *Annal.* 12.

tam à Seneca orationem primo suo in Senatum ingressu, verbotenus recitasset. *Nam Dictator* (inquit) *Cæsar summis oratoribus æmulus, Augusto prompta ac profluens, quæ diceret Principem eloquentia fuit. Tiberius artem quoque colebat, quæ verba expenderet: nec in Claudio quòties meditata diceret, elegantiam requireres. Etiam Caji Cæsaris turbata mens, vim dicendi non corrupit, &c.*

21 Dion (*d*) etiam Cassius Hadrianum in utramque linguam impensè eruditum ostendit; Vopiscus (*e*), erectam Numeriano inter Oratores statuam, testatur; & Pomponius Lætus (*f*) Constantinum non fuisse eloquentiæ expertem memorat, quamvis fuerit armorum studiosissimus. Aliisque omissis, Ausonius (*g*) Gallus suum Gratianum ab eadem eloquentia commendans, sic habet: *Et aliqua de Oratoriis virtutibus tuis dicerem, nisi vererer mihi gratificari. Non enim Sulpitius acrior in concionibus, nec majoris Gracchi commendabilior modestia fuit, nec Patris tui gravior auctoritas. Qui tenor vocis cum incitata pronuncias; quæ inflexio cum remissa; quæ temperatio cum utraque dispensas. Quis oratorum læta facundius, facunda cultius, pugnantia densius, densata glomeratius, aut dixit, aut quod est liberum, cogitavit? &c.*

22 Quas suorum Principum orationes, ubi pari rerum pondere, ac verborum fulgore, in Senatu recitabantur, tanti facere solebant Romani, ut non contenti eas auribus præcepisse, laminis æreis atque argenteis inciderent, & singulis annis publicè in Senatu legi, repetique jubérent, *ut ex Dione Xiphilino, Tacito, Plinio Juniore in Panegyrico ad Trajanum, & aliis, doctè animadversum reliquit Justus Lipsius* (*b*). Cui addo, nostros quoque Jurisconsultos, statim in eas dem peculiares commentationes, sive glossemata elaborare solitos fuisse, ut passim in Digestorum libris habetur, & peculiariter Brissonius, Kalinus (*i*), & alii prosequuntur, qui de verbis juris scripserunt, & Joan. Bosinus (*k*), dum de Romanorum antiquitatibus agit, & Antonius Concius (*l*), quamdam sui Regis Henrici similem orationem commendans, atque commentans.

23 Cassiodorus (*m*) quoque, quanta fuerit sub Regibus Gotthis harum elegantium orationum æstimatio, quamvis jam tunc non per ora Principum, sed Quæstorum suorum voce pronunciarentur. His verbis ostendit: *Namsi Oratoris est proprium, graviter, & ornatè dicere, ut possit animos judicum commovere; quanto facundior debet esse, qui ore Principis populos noscitur admonere, ut recta diligant, perversa contemnant, bonos sine fine laudent, pessimos vehementer accusent. Ut penè feriata sit districtio, ubi prævalet eloquentiæ fortitudo.* Et alibi (*n*): *Habes magna quæ dicas, si & tu simili oratione resplendeas. Fama temporum de legitima, atque eloquenti jussione generatur. Omnia siquidem bona cumulat lingua disserta, & quod à nobis præcipitur, gratia dictantis ornatur.*

24 Hujusque virtutis vis tanta fuit in Pericle, secundùm Valerium Maximum (*o*), & alios (*p*), liberis Athenarum cervicibus jugum servitutis eloquentia sua imposuerit. Ex quo Achilles Bochius (*q*) occasionem sumpsit formandi symbolum, ad ostendendum, *Eloquentiæ vim posse unam omnia*, quod his ornavit carminibus:

Fulgurat ecce, tonatque, & miscet cuncta Pericles
Ut rutilans perterricrepus, & penetrabile fulmen:
Utque imitata ipsum fulmen bombarda trisulcum
Munitas, arces immensa repagula, turres;
Oppida, & horribili evertit concussa fragore
Mœnia lata solo. Non illi cominus audent
Sistere se fortes turmæ, ingentesve manipli.
Non clypei, non ulla queunt obsistere tela;
Denique cuncta ruit peditumque equitumque per auras
Horrendum dictu glomeratos disjicit artus:
Absterretque adeò aerias displosa volucres
Quum boat, & penitus conceptos evomit ignes;
Sic oratoris summi admiranda facultas,
Cum se se ipse refert totum à cœlestibus illis
Rebus ad humanas, excelsius omnia certè, &

(*d*) Dion. *in Hadr.*
(*e*) Vopisc. *in Num.*
(*f*) Pompon. Læt. *in Constantino.*
(*g*) Auson. *in Paneg. ad Gratian.*
(*b*) Lips. *ad Tacit. lib.* 13. *Annal. nota* 11. *pag. mihi* 213. *& seqq.*
(*i*) Briss. & Kalin. *verb.* Orationes.
(*k*) Bosin. *lib.* 1. *cap.* 16.
(*l*) Concius *ad edict. Henr. de Cland. Matrim. pag. mihi* 567. *& seqq.* Ego *in Epist. Dedic. hujus libri, de gravist. Regis nostri oratione sermonem faciens.*
(*m*) Cassiod. *lib.* 6. *epist.* 5.
(*n*) Idem *lib.* 8. *epist.* 13.
(*o*) Valer. Max. *lib.* 8. *cap.* 9.
(*p*) Petrarc. *rer. mem. lib.* 2. *pag.* 415.
(*q*) Boch. *Symb.* 94. *pag.* 200.

Magnificentius eloquitur, sentitque movetque
Fortius, ut valeat prorsum nil sistere contra,
Ignivomo fatuos propulsans ore sophistas.

25 Et Pisistratus dicendo tantum valuit, ut ei iidem Athenienses Regium Imperium oratione capti permitterent, cum tamen ex contraria parte amantissimus patriæ Solon niteretur. Sed alterius (ut Valerius (r) inquit) salubriores erant conciones, alterius dissertiores, quo evenit, ut alioqui prudentissima civitas, libertati servitutem præferret.

26 Marcus etiam Tullius, & ex eo Petrarcha (s) (quod magis mireris) enarrant: Hegesiam quemdam Cyrenaicum fuisse tam penetrabilis, ac præpotentis eloquii, ut illo, vitæ hujus exponente, simul & deplorante, miserias, plurimi audientium vitam spontè relinquerent. Mirum prorsus, & inauditum, & natura ipsa valentius orationis genus, quod & vita odium, & desiderium mortis ingereret.

27 Sed & ipse Marcus Tullius adeò in hac dicendi facultate ceteros superabit, ut *Princeps, Paterque Romanæ eloquentiæ* dici meretur, eique viventi Julius Cæsar (ut Camerarius (t) refert) hoc diploma securitatis simul, & honoris ergò concesserit: *Marcum Tullium Ciceronem ob ejus eximiam virtutem, & egregias animi dotes, per universum orbem terrarum salvum esse jubeo.* Et crudeliter ab Antonio necato, eximius Poëta Cornelius Severius his elegantissimis, & relatu dignis carminibus parentaverint, quæ meritò à Petro Crinito (u), post Annæum Senecam commendantur.

Oraque magnanimum spirantia penè virorum
In rostris jacuere suis. Sed enim abstulit omnes
Tamquam sola foret rapti Ciceronis imago:
Tunc redeunt animis ingentia Consulis acta,
Juratæque manus, deprensaque fœdera noxæ,
Patriciumque nefas: est nunc & pœna Cethegi,
Disjectusque redit votis Catilina nefandis.
Quid favor aut cœtus, pleni quid honoribus anni
Profuerint? Sacris exacta quid artibus ætas?
Abstulit una dies ævi decus, ictaque luctu
Conticuit Latiæ tristis facundia linguæ:
Unica solicitis quondam tutela, salusque.
Egregium semper patriæ caput: ille Senatus
Vindex, ille fori, legum, ritusque togæque
Publica vox sævis æternum obmutuit armis:
Informes vultus, sparsamque cruore nefando
Caniciem, sacrasque manus, operumque ministras
Tantorum, pedibus cujus projecta superbis
Proculcavit ovans: nec lubrica fata Deosque
Respexit: nullo luet hæc Antonius ævo:
Hoc neque in Æmathio mitis victoria Perse,
Nec te dire Syphax, non fecit in hoste Philippo:
Inque triumphato ludibria cuncta Jugurtha
Afferat; nostræ cadens ferus Annibal iræ
Membra tamen Stygias tulit inviolata sub umbras.

28 Sed ut ad Reges redeamus, & eloquentiæ in ejus utilitatem, & necessitatem firmioribus adhuc sacræ Scripturæ tibicinibus roboremus, Moysen respice (x) qui cum à Deo legationis ad Pharaonem munere, & Hebraici populi regimine donaretur, hanc excusationem opposuit: *Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri & nudius tertius; & ex quo loquutus es ad servum tuum, impeditioris & rudioris linguæ sum.* Nec prius ab hac excusatione destitit, quàm ei Dominus Aaronem fratrem, quem eloquentem esse sciebat, comitem adjungeret. Sic indicans, hoc valdè Regibus convenire, atque, *ut Cicero* (y) *ait*, nullam sapientiam esse perfectam, quæ oratione illustri, insignique verborum luce destituatur.

29 Salomon etiam de se testatur, simul cum sapientia ad populum regendum, quam à Deo ita enixè expostulavit, eloquentiam quoque expetiisse, & consequutum esse, sic enim habet (z): *Mihi dedit Deus dicere ex sententia, & præsumere digna horum quæ mihi dantur.* In quo loco

(r) Valer. Max. & Petrarch. *ubi sup.* Volaterr. *lib.* 18. Petr. Gregor. *de Repub. lib.* 17. *cap.* 2. *num.* 9.
(s) Petrarc. *d. pag.* 414.
(t) Camer. 3. *subcis. cap.* 63.
(u) Petr. Crinit. *lib.* 1. *cap.* 8.
(x) Exod. 4. 10.
(y) Cicer. *lib.* 3. *de Oratore.*
(z) Sapient. 7. 15.

eo explicando, & exornando, quoniam Pat. Pineda (*a*) diligenter se habuit, ad alium Ecclesiastici (*b*) transeo, ubi docemur: *In manu artificum opera laudabuntur, & Princeps populi in sapientia sermonis sui.* Quod perinde est ac si diceret, quòd quemadmodum Phidiam, aut Polycletem, suæ eximiæ picturæ, aut sculpturæ commendant, & ipse illis, & illæ ipsi conciliant æstimationem. Sic Princeps propter eloquentiam, sibi eam conciliat, & parit, ut ibidem omnes Antiqui, & Moderni Expositores animadvertunt. Et ultra eos Delrius (*c*), sacrum illud Adagium similiter explicans, *Opera laudat auctorem.* Quapropter & in Proverbiis (*d*) habetur: *Lingua Sapientium ornat scientiam, & os fatuorum ebulit stultitiam*; hoc est, ornatam, gratam, jucundam reddi scientiam per eloquentiam.

30 Exploratum enim est, quantum ad scientiæ, & facultatis cujuslibet ornatum præstet lingua Doctoris, ut placeat, vel displiceat auditoribus. Et eloqui benè, idem est, quod operari, ut jam suprà ex Cassiodoro, & aliis probatum reliquimus. Qui & ipse Cassiodorus (*e*) alibi Theodadum Regem hoc idem agnoscentem, & prædicantem his verbis inducit: *Nam inter ceteras artes oratoriam sic diligimus, ut eam ornamentum omnium literarum esse fateamur. Quicquid enim in qualibet disciplina consopitur, ab ista sub decore profertur. Reperiat quamvis magna Philosophus, quid proderit sentire, si laudabiliter non possit extollere? Naturale est invenire, sed facundius decenter asserere.*

31 Quæ omnia ansam mihi præbent, advocandam in dubium consuetudinem, quæ jam ab anterioribus seculis inolevit, & in nostris, tam à Romanis Pontificibus, quàm à Magnis quibusque Regibus, quasi ipsorum Majestati dignitatique decentior, & convenientior, judicatur, pauca nimirum per se loquendi, & vel ex scripto, vel per ministros, quos ad id deputatos habent, & antiquitus *Quæstores* vocabantur, rescripta edictavè sua proferendi; & exterarum etiam nationum legatis, & legationibus respondendi. De quo more agit Suetonius (*f*) in Nerone, Sidonius (*g*) dum inquit:

> ——*Cujus dignatur ab ore*
> *Cæsar in orbe loqui, licèt & Quæstore disserto*
> *Polleat.*

Et expressius Cassiodorus (*h*) dum ejusmodi quæsturæ formulam tradens, sub sui Principis persona loquens: *Quæsturam* (inquit) *toto corde recipimus, quam nostræ linguæ vocem esse censemus, &c.* Quibus in locis Guiller. Formerius, & Hier. Savaro alia diligenter adducunt, & post eos P. Joan. Pineda (*i*). Etenim si ipsi ex se apti sint ad animi sui conceptus idoneè, suaviter, eloquenterque enuntiandos, longè magis in iis quæ jubent, enuntiant, vel respondent, operabuntur, & proprius dicere poterunt, quod se sentire cognoscunt. Neque in hoc quicquam ipsorum auctoritati detrahitur, cum hæc eloquentiæ vis in eisdem (ut vidimus) tantopere laudetur, & commendetur.

32 Et sanè ex nostræ Hispaniæ annalibus satis discere possumus, ejus Sceptrum tenentes, pari lingua ac manu suos subditos gubernasse, quousque, cum ad D. D. Philippum I. & Carolum V. pervenisset, cum linguam nostram non satis callerent, alieno ore loqui cœperunt; vel strictis conceptisque quibusdam formulis instructi, in audientiis publicis utebantur, & supplices sibi homines, & libellos expediebant, ut Sandovalius, & alii illius temporis Scriptores enarrant. Quod non semper ab aliis observari debet, quibus & fandi, & intelligendi peritiam Deus concedere voluit, & ut res postulaverit eloqui, interrogare, replicare, & pleniorem ejusdem notitiam mutuis collocutionibus consequi possunt.

33 Nam ut apud Stobæum (*k*) Musonius ajebat: *Hoc maximè Regium est, non secus oratione colloquentes, quàm armis hostes vincere*; Et ut benè Saavedra (*l*) noster animadvertit: *Un Principe que ha menester que otro hable por el, mas es estatua de la Magestad, que Principe.* Et Salomon, nihil Regiæ dignitati officere quin potius multum proficere reputabat, & majorem sibi venerationem apud populum concitare, si ipsum proprio ore loquentem audiret, sic enim de se sub Sapientiæ (*m*) nomine, scriptum reliquit; *In conspectu Potentium admirabilis ero, & facies Principum mirabuntur me. Tacentem me substinebunt, & loquentem me respicient, & sermocinante me plura, manus ori suo imponent.*

34 Et hæc doctrina alteri neutiquam contradicit, quæ in Regibus verborum parsimoniam com-

(*a*) Pined. *de reb. Salomon. lib.* 3. *cap.* 12. *ex pag.* 118.
(*b*) Eccles. 9. 24.
(*c*) Delr. *in Adag. sacr.* 2. *tom. pag.* 508. *Adag.* 384.
(*d*) Proverb. 15. 2.
(*e*) Cassiod. *lib.* 10. *epist.* 6.
(*f*) Suet. *in Neron. cap.* 15.
(*g*) Sidon. *in Paneg. Major. ad fin.*
(*h*) Cassiod. *lib.* 6. *epist.* 5. *in form. quæstur.*
(*i*) Pined. *de reb. Salomon. lib.* 3. *cap.* 9. *pag.* 111.
(*k*) Stob. *serm.* 147.
(*l*) Saaved. *Empres.* 4. *pag.* 31.
(*m*) Sapient. 8. 12.

commendat, (quam Tacitus (*n*): *Imperatoriam brevitatem* appellat) & ut quæ necessario, & opportuno tempore proferuntur, nimis attentè pensatèque dicantur, ut pluribus sacræ Scripturæ locis Pat. Joannes Antonius Velazquez (*o*) ostendit, & apertius lex nostra Partitæ (*p*), dum monet: *E porende todo ome, è majormente el Rei se debe mucho guardar en su palabra, demanera que sea acatada, è pensada, ante que la diga. Ca despues que sale de la boca, non puede facer que non sea dicha.* Et alibi (*q*): *Ca el mucho fablar face envilecer las palabras, facile descubrir las puridades; é si él non fuere ome de gran seso, por las sus palabras entenderán los omes la mengua que ha dél. Ca bien asi como el cantaro quebrado se conoce por su sueno, otrosi el seso del ome es conocido por la palabra.* Quam comparationem sumpsit ex illo Persii (*r*).

———Sonat vitium percussa maligne
Respondent viridi non cocta fidelia limo.

Et ex ea nobile quoddam symbolum in hanc rem dictus D. Didac. Saavedra (*s*) formavit, ubi alia ad idem allegat.

35 Nos enim cum Julio Candido apud Plinium Juniorem (*t*), & aliis (*u*), loquentiam seu loquacitatem ab eloquentia distinguimus, & illam, quia in multiloquio consistit, fatuam, periculosam, & Regibus haud dubiè indignam esse fatemur, ut Salomon idem (*x*) nos admonet, inquiens: *In multiloquio non deerit peccatum, qui autem moderatur labia sua prudentissimus est.* Eloquentiam verò, cum brevitate conjungi posse agnoscimus, brevique sermoni multum prudentiæ, *ut ait Sophocles*, inesse posse, & hanc, ejusque usum in nostro Rege desideramus, non ignari orationis prolixitatem multa mala secum afferre solere, quæ benè Joannes Nevizanus (*y*) expendit, brevem autem prudentemque sermonem, ut Origenes tradit, libentius, & attentius audiri, & melius memoriæ commendari.

36 Unde legimus Phocionem apud Atheniensium concilium verba facturum, majori studio cogitare solitum fuisse, quid orationi detraheret, quàm quid in ea dicturus esset. Quod referens, & laudans Erasmus (*z*): *Alii* (inquit) *soliciti sunt, ut quàm plurima dicant, quo videantur disserti: illi diversa erat cura, nimirum ut quæ ad rem faciebant, verbis quam paucissimis complecteretur, & sententiosæ breviloquentiæ consuleret.*

37 Et profectò, cum nihil aliud eloquentia omnis sit, quam ars benè dicendi: nemo quidem benè dicet, nisi qui quædam taceat, & cum miserum sit loqui non posse, pejus tamen loqui, ubi tacere oportet, summæ verò fœlicitatis, sed quæ paucis contingit, ex prudentiæ rationisque dictu, & benè loqui posse, & benè tacere.

38 Quo melius adhuc edocuit Divus Augustinus (*a*), dictum Proverbiorum locum exponens, ostendensque non multam ibi eloquentiam, sed multiloquium reprehendi: *Multiloquium autem est* (inquit) *superflua loquutio, vitium scilicet loquendi amore contractum. Plerumque autem loqui amant, etiam qui nesciunt quid loquatur, vel quomodo loquantur.*

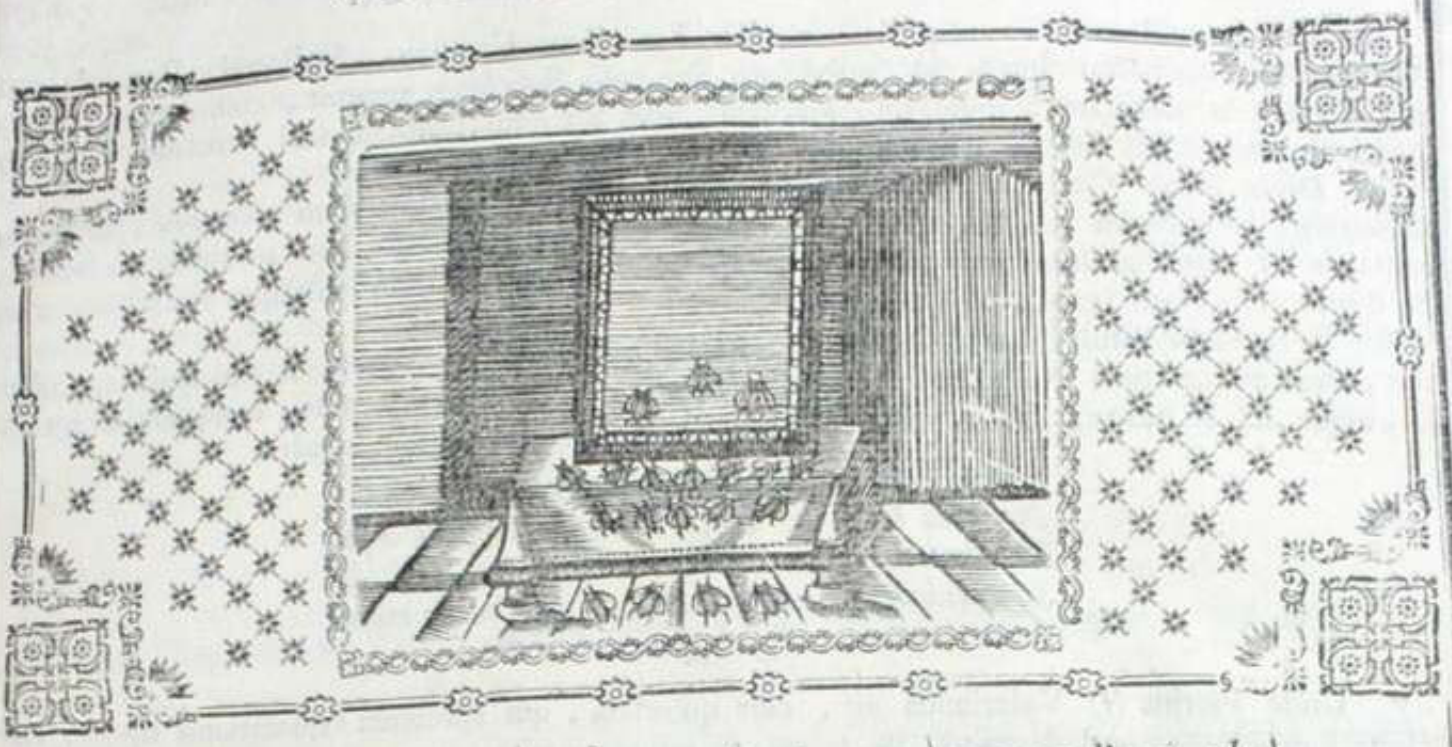
39 Ceterum de hoc hæc tetigisse sufficiat, & exempli loco Regis nostri Potentissimi orationem, de qua suprà (*b*) diximus, multa paucis complectentem. Nunc ne me aliquis, dum brevitate laudo, *longum* vel *loquacem* appellet, contentus ero hanc commentationem Cassiodori (*c*) verbis finire, qui Amalasuentam Italiæ Reginam laudans, ac veluti in exemplar bonorum Regum proponens, inter alia, quæ in ea eximiè commendat, hoc extollit, quòd esset, *In tractatibus acuta, sed ad loquendum summa moderatione gravissima; & paucis verbis sensum clauderet infinitum, & summa facilitate componeret, quod ab aliis nunc sub longa deliberatione formatur.* Semperque tam in Regibus, quam in quibusvis privatis hominibus illud Ciceronis (*d*) certissimum erit: *Eloquentiæ sermonis copia sine ratione, & sapientia nocet aliquando, rarò aut numquam prodest. Sapientia verò sine eloquentia, prodest semper, numquam obest.*

EM-

(*n*) Tacit. *lib.* 1. *Histor.*
(*o*) P. Velazq. *de Opt. Princip. lib.* 2. *annot.* 19. *ex pagin.* 304.
(*p*) L. 1. *tit.* 4. *part.* 2.
(*q*) L. 5. *d. tit.* 4. *part.* 2.
(*r*) Pers. *satyr.* 3.
(*s*) Saaved. *Empr.* 11. *pag.* 72.
(*t*) Plin. Jun. *lib.* 5. *ep.* 20.
(*u*) Sidon. *lib.* 7. *epist.* 2. *lib.* 9. *epist.* 9. D. Isid. *lib.* 10. *etym.*
(*x*) Proverb. 10. 19.
(*y*) Nevizan. *in sylva*, 4. *part. num.* 17.
(*z*) Erasm. *lib.* 4. *apoph. pag. mihi* 306.
(*a*) D. Aug. *lib.* 3. *contra Crescon. cap.* 1.
(*b*) *Sup. in Epist. Dedicat.*
(*c*) Cassiod. *lib.* 10. *epist.* 4.
(*d*) Cicer. *in Prolog. Reth.*

EMBLEMA XXVIII.

UNDIQUE ILLÆSUS.

Quàm purum, quàm læve micat, quàm candicat altè
Hoc speculum, quo nec sistere musca potest.
Sis tibi Rex speculum, tua sit crystallina vita,
Non aderit nebulo, si tibi nævus abest.

COMMENTARIUS.

1 Licet fortasse aliquis, multa Nos in bono nostro Principe benè educando atque instituendo requirere; sed si munus cui destinatur attendat, videbit profectò, in quolibet, tametsi multis polleat, plura desiderari, & ita in cunctis præstare debere, tamquam si universa ad singula reduxisset. Verum reddens illud, quod falsò, & per lænocinationem, de suo Stilicone dixit Claudianus (*a*):

——— Et quæ sparguntur in omnes,
In te mixta fluunt, & quæ diversa beatos
Efficiunt, collecta tenes.

Et talem se ostendens, ut *juxta Cyri*, & *Alphonsi Regis* (*b*) *Apophthegmata*, non solùm imperio & dignitate, verùm virtutibus, & omnibus artibus Regno gerendo necessariis, suis subditis præstet, tantoque his melior & sapientior existat, quanto, loco, & honoribus antecellit. Atque (ut verbo dicam) tam sibi, quàm suis, tersum adeò & lævigatum se speculum exhibens, ut ne muscæ quidem (quæ apud Ægyptios, & alios semper improbitatis, impudentiæ, & pertinaciæ symbolum fuerunt (*c*) & earum similes nebulones, momi, zoili, ac sycophantæ, in eo pendem figere possint, nec quidquam reperire, quod jure censeri notarivè mereatur.

2 Et hoc est quod præsenti Emblemate designamus, ex Plutarchi (*d*) penu depromptо, qui eadem comparatione utitur ad probandum, aliquos in tristibus tantùm, & diversis hærere, quam Nos melius eò deducimus, ut probemus, bonos & candidos Principes, improborum calumniis non subjacere.

3 A qua non abest Virgilius (*e*) dum in viro bono, quem elegantissimè describit, inter alia exigit, ut sit,

Securus, mundi instar habens, teres atque rotundus,
Externe ne quid labis per lævia fidat.

Cui

(*a*) Claud. *de laudib. Stilic. lib.* 1.
(*b*) Cyr. *apud Plut. in Apoph. Alph. apud Panorm. lib.* 4.
(*c*) Pier. *lib.* 26. *fol.* 190. *& seq.* Pontan. *in bellar. Att.* 2. *part. pag.* 199. *& plura de speculis, & ejus usu, & symbolis* Mersin. *in Genes. ex pag.* 510.
(*d*) Plut. *in Moral. &* ap. Lycosthen. *in similib. pag.* 52.
(*e*) Virg. *in descript. viri boni, post ejus opera, quam alii Ausonio Gallo tribuunt.*

Cui simile est illud Horatii (*f*) de viro sapiente:

Fortis, & in se ipso totus teres atque rotundus
Externis ne quid valeat per læve morari, &c.

4 Et in eamdem ipsam respexisse videtur Ludovicus Ungariæ, & Boemiæ Rex, de quo in suis symbolis narrat Strada (*g*), quòd pro Symbolo Speculum sumpsit, cum lemate: *Undique illæsus*, ut denotaret, animi sui candorem, sive lævorem, nihilque sibi conscium esse, ob quod ab æmulis vel invidis morderetur.

5 Divus etiam Gregorius Nazianzenus (*h*) Christianum gubernatorem esse vult, tamquam argentum, vel aurum undique versatum, & in quibuscumque temporibus ac rebus probatum, nullaque ex parte adulterinum quicquam sonare, aut ære ad mixtum, nihilque vilioris materiæ, & dignæ ardentiore igne in se ipso ferre.

6 Et quidem nihil magis Regibus ac Principibus convenit, quàm ut sibi ipsis speculum sint, hoc est se ipsos in se ipsis frequenter inspiciant, & contemplentur, tamquam in speculo, atque ita se noscant, & ut cum Virgilio, sive Ausonio iterum loquar:

——*Justo trutinæ se examine pensent,*
Ne quid hiet, ne quid protuberet, angulus æquis
Partibus ut cocat, nihil ut deliret amusis:
Sit solidum quodcumque subest, nec inania subtus
Indicet admotus digitis pellentibus ictus.

7 Unde Pierius (*i*) Valerianus ait, esse quosdam, qui speculum explorationis signum esse velint, propterea quòd & nævi, & rugæ, & uniuscujusque color, & alia quæ forent incognita, indice speculo deprehenduntur. Et Socrates, nihil adeò, quàm speculi usum discipulis suis commendasse dicitur, utpotè in quo boni bona sua intueri æstimareque possent, & deformes deformia cognoscentes, ea emendare curarent, ut latiùs Apulejus (*k*) exponit: quem præivit Seneca (*l*) sic post alia de eisdem speculis inquiens: *Speculum in quod adspicimus, datum nobis à natura fuit, non ut pilos è supercilliis, aut barba velleremus, non ut faciem inficeremus coloribus, non ut rugas traheremus; sed ut nos metipsos notemus, moresque, illius intuitu, in melius formemus, prout antiquos illo usos fuisse cognovimus, &c.*

8 Et in idem tendit fabula Faerni (*m*), de monito patris, cum formoso filio, & deformi filia loquentis:

Quotidie speculo vos uti volo,
Tu formam ne corrumpas nequitia mali;
Tu faciem ut istam moribus vincas bonis.

Neque aliud docent Monasticha illa jambica, eorumdem speculorum usum ita graviter describentia:

Inventa sunt specula, ipse homo ut se nosceret:
Intuere specula; te ipsum quid deceat speculum docet.
Qui speculum sanè intuetur, officii meminit sui.

9 Accedit his alia non minùs congrua speculi cum Principe comparandi ratio, videlicèt, quòd talem se suis exhibere debeat, & ea vitæ luce candoreque nitere, ut illis se tamquam purissimum speculum præbeat, quod semper absque ulla macula contueantur, & in quod pariter respicientes, ipsi suos motus moresque componant. Quod vel ad eosdem Principes tersiores, modestiores, continentioresque reddendos, plurimum sanè operari debebit. Eòque tendit illud David (*n*): *Oculi servorum in manibus dominorum suorum.* Zachariæ (*o*): *Super lapidem unum septem oculi.*

10 Et expressiùs Alfonsus Rex Noster, quatenus in una ex suis legibus (*p*) inquit: *Porque los omes tomen exemplo de ellos, de lo que les ven facer: è por esto dixeron por ellos, que son como espejo en que los omes ven su semejanza de apostura, ó de enatieza.* Et in alia (*q*) eosdem exhortans ad bonum hoc exemplum subditis suis præstandum, sic habet: *E otrosi para mantener bien su pueblo, dandole buenos exemplos, para que fagan bien; ca non podria él conocer á Dios, nin lo sabria temer, nin amar, nin otro si bien guardar su corazon, nin sus pala-*

(*f*) Horat. *lib.* 2. *serm.* 7.
(*g*) Strad. *in Symbol. pag.* 55.
(*h*) Nazianz. *in Apol. pag.* 24.
(*i*) Pier. *lib.* 42. *fol.* 307.
(*k*) Apulej. *Apol.* 1.
(*l*) Senec. *lib.* 1. *natur. quæst. cap. ult.*
(*m*) Faern. *Fabul.* 47.
(*n*) Psalm. 122. 2.
(*o*) Zachar. 3. 9.
(*p*) L. 4. *tit.* 5. *part.* 2.
(*q*) L. 6. *eod. titulo, & part.*

labras, nin sus obras, nin bien mantener su pueblo, si es costumbres, é maneras buenas non oviesse. Quæ ultima verba mutuata videntur ex illis Seneca (*r*): *Si vis tibi omnia subjicere, subjice te rationi: multos reges, si ratio te rexerit: ab illa disces quid, & quemadmodum aggredi debeas.*

11 Et proprius, ad speculi repræsentationem de qua loquimur, alludens Evagrius (*s*), ita loquitur: *Imperator non ex eo quòd aliis imperat, spectari debet, sed ex eo, quòd seipsum ita regere, & moderari potest, ut nullum absurdum voluptatis genus sinat in animum irrepere, sed ita invictum se ab intemperantia præstet, ut vita ejus sit tamquam imago virtutis, quàm imitentur subjecti ejus, & ad virtutem erudiantur.* Et Paulus Manutius (*t*) dum habet: *Est enim ita more comparatum, ut in eorum qui imperant vitam, ii qui parent, veluti in speculum intuentes, dicta simul & facta diligenter animadvertant: inde oritur cupiditas imitandi, inde fit, ut aut virtutes emanent, aut vitia deriventur.*

12 Antiquior his Juvenalis (*u*), hanc quoque temperantiam in magnis Potestatibus, vel ob id, quòd omnium oculis patent, ita suadet,

Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto major qui peccat habetur.
Secretum divitis ullum
Esse putas, homines taceant, jumenta loquentur.

Et Seneca Tragicus (*x*) nullum domus Regiæ vitium in occulto esse posse, sic ait:

Pellucet omne Regiæ vitium domus.

Et Ovidius (*y*) elegantissimè, Liviam, vel ex hac causa ad probos mores servandos suadens sic inquiens:

Imposuit te alto fortuna, locumque tenere
Jussit honoratum Livia, perfer onus,
Ad te oculos auresque trahis, tua facta notamus,
Nec vox missa potest Principis ore tegi,
Alta mane, supraque tuos exurge dolores,
In fragilemque animum quo potest usque tene.

13 Plutarchus (*z*) etiam idem ostendit, hac eleganti similitudine utens. *Quemadmodum majori solent haberi dedecori, notæ in facie, quàm in reliquo corpore, sic etiam minima Principum errata notantur.* Qua ipso non relato, usum comperio Erasmum (*a*), & Arnoldum Ferronum (*b*), ut & illa Solis Seneca (*c*), de Nerone agens in hunc modum: *Tibi non magis, quam Soli, latere contingit. Multa contra te lux est: omnium in ista conversi sunt oculi. Prodire te putas? Oriris. Loqui non potes, nisi ut vocem tuam, quæ ubique sunt gentes excipiant.*

14 Quem imitatus videtur Plinius Junior (*d*), sic scribens: *Habet hoc primum magna fortuna, quòd nihil tectum, nihil occultum esse patitur: Principum verò non modo domus, sed cubicula ipsa intimosque recessus recludit, omniaque arcana noscenda famæ proponit, atque explicat.* Cassiodorus (*e*) inquiens: *Non patitur claritas illa committere, quod possit mobilis turba nescire.* Et non minùs eleganter Claudianus (*f*), Honorium Imperatorem sic Patris nomine instruens:

Hoc te prætereà crebro sermone monebo
Ut te totius medio telluris in orbe
Vivere cognoscas: cunctis tua gentibus esse
Facta palàm: nec posse dari Regalibus usquam
Secretum vitiis: nam lux altissima fati
Occultum nihil esse sinit, latebrasque per omnes
Intrat, & abstrusos explorat fama recessus, &c.

Et breviter eo versu complexus fuit Guntherus (*g*):

Abscondat Solem, qui vult abscondere Reges.

(*r*) Senec. *epist.* 37.
(*s*) Evagr. *lib.* 3. *hist. Eccles. cap.* 1.
(*t*) Paul. Manut. *lib.* 11.
(*u*) Juven. *satyr.* 8.
(*x*) Senec. *in Thyestb.*
(*y*) Ovidius *ad Libiam.*
(*z*) Plutarc. *in mor. in lib. de Polit.*
(*a*) Erasm. *in simil. fol.* 1.
(*b*) Ferron. *de gest. Franc. lib.* 3.
(*c*) Senec. *lib.* 1. *de Clem. cap.* 5.
(*d*) Plin. Jun. *in Paneg. ad Trajan.*
(*e*) Cassiod. *lib.* 3. *epist.* 11.
(*f*) Claud. *in* 4. *Cons. Honor.*
(*g*) Gunth. *in Ligur.*

15 Quibus locis similia alia addit eleganter de hoc tractans Joannes Sarisberiensis (*b*), & Erasmus (*i*), docens, ea, occasionem Adagio fecisse: *Regum casus omnes norunt.* Et Philippus Camerarius (*k*), hinc meritò colligens, debere Principes, non sceleribus, sed virtutibus, & bono exemplo immortale nomen sibi parare. Teste enim D. Gregorio (*l*): *Summus locus benè regitur, cum is qui præest, vitiis potius quàm subditis dominatur.*

16 Et cum secundùm suprà relatos, & Quintilianum (*m*), quò ad altiorem quisque honorum gradum extenditur, magis in exemplum spectantibus pateat, hoc efficere debet, ut minus sibi quàm privatis licere cognoscat, ut præclarè hæc omnia jungens, monuit Sallustius (*n*), dum dixit: *Qui magno Imperio præditi in excelso ætatem agunt, eorumque facta cuncti mortales norere; ita maxima fortuna, minima licentia est.*

17 Et Ego hic commonendum censui, vt turpem illam vocem turpium, & depravatorum Principum procul à bonorum, & Christianorum aulis amandemus, qui Regiam & Imperatoriam Majestatem in eo consistere putant, ut nullo justi vel injusti, nefandi discrimine habito, id omne sibi licitum, quod libitum, arbitrentur, & voluntatem, voluptatemvè suam cum potestate metiantur. Quæ vox jam olim Caligulæ, & Neroni, *ut Suetonius* (*o*) *ait*, excidisse videtur, sentientibus, *Omnia sibi in omnes licere*; & liberiùs Juliæ, Caracallæ novercæ, cujus complexus cum ille ardere cœpisset, & sola honesti ratione contineretur, optareque sibi licitos esse, significaret, illa inverecundè, *Spartiano* (*p*) *teste*, respondit: *Si libet licèt, an nescis te Imperatorem, & leges dare, non accipere*; prout & in simili, Cambysi, incestas sororis nuptias concipienti, à Satrapis Persarum responsum fuisse, Herodotus (*q*) commemorat. Unde Memmius apud Sallustium (*r*) pronuntiat: *Impunè quidlibet facere, id est Regem esse.* Et Calpurnius Flacus, Regis orationem esse dixit, *Libuit, & licuit.* Et Seneca Tragicus sub Tyranni persona, Precario regnari, ubi ea tantùm quæ justa sunt, Regnantibus licent. Et Philippus Augustus (*s*), Francorum Rex, Principibus nonnullis id sibi persuasum ait: *Ut quodlibet liceat, quod liceat possint, quod possint audeant, quod audeant faciant.*

18 Ejusmodi etenim, & similes voces, Tyrannorum potius, quam Justorum Principum sunt, quos Nos sibi, & suis speculum esse debere, & dicimus, & optamus. Certè enim his, non solùm non debent licere, quod lubet, verùm ne id quidem quod licet, nisi & simul honestum sit, ut aliud agens inquit Jureconsultus (*t*), & in ipsis de quibus loquimur terminis Seneca Tragicus (*u*) inquiens:

Quod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor.

Et eleganter Claudianus (*x*), semper præoculis habendus:

Sed comprime motus,
Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse licebit
Occurrat, mentemque domet, respectus honesti.

19 Et re vera, ille verus est Rex, seque hoc nomine, & titulo verè dignum ostendit, cui (ut modò cum Sallustio dixi) *In maximo Imperio minima licentia est*; & non detestandas illas voces, quas retuli, sequitur, sed Senecæ (*y*) illas: *Minimum debet licere, cui nimium licet. Tantum quantum vult potest, qui se nisi quod debet, non putat posse. Multa tibi non licent, quæ humilibus, & in angulo tacentibus licent.* Plini Junioris (*z*): *Fœlicitatis est, quantum velis posse. Magnitudinis est velle quantum possis.* Et Juvenalis (*a*), rectè docentis, nihil esse violentius Aure Tyranni, cui illud semper in promptu:

Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.

20 Cum potius vel Erasmo (*b*) ultra plurimos alios) monente justorum Principum, ut & Philosophorum, propria virtus, & laus esse debeat: *Moderari affectibus, ac rationis ductum in omnibus sequi.* Quod qui ignorat, Rex verus verè dici non poterit, juxta Claudiani, & aliorum documenta, quæ jam alio loco (*c*) recensui, & in hoc commodè repeti possunt.

Ete-

(*b*) Sarisb. *in Policrat. lib.* 3. *cap.* 12.
(*i*) Erasm. *in Adag. pag.* 118.
(*k*) Camerar. 3. *subcis. cap.* 7. *& cap.* 66.
(*l*) D. Gregor. *lib.* 26. *Moral.*
(*m*) Quintil. *in Milit. Mariano.*
(*n*) Salust. *in Catilin.*
(*o*) Sueton. *in Calig. cap. & in Neron. cap.* 37.
(*p*) Spart. *in Caracalla*, latè Crinit. *lib.* 6. *cap.* 5.
(*q*) Herod. *lib.* 2.
(*r*) Sallust. *in Jugurtin. cap.* 31.
(*s*) Philip. *in epist. ad Cardin. apud Files. de Idololat. Polit. cap.* 2. *pag.* 15.
(*t*) J. C. *in l. non omne, de reg. jur. cum simil.*
(*u*) Senec. *in Troad. Act.* 2.
(*x*) Claud. *in* 4. *Cons. Honor.*
(*y*) Senec. Tragic. *in Troad* Alter. *epist.* 91. *& de Consol. ad Polyb. cap.* 26.
(*z*) Plin. Jun. *in Paneg. ad Trajan.*
(*a*) Juvenal. *Satyr.* 4.
(*b*) Erasm. *in Adag.* Scarab. Aquilam, *pag.* 719.
(*c*) *Sup. Emblem. XVI.*

21 Etenim in hac de se ipsis victoria, tota Regum virtus, & commendatio consistit, & rectè idcirco dixit, ille qui dixit:

Fortior est qui se, quàm qui fortissima vincit
Mœnia, nec virtus altior ire potest.

Et Plato (*d*), dum ait: *Omnium victoriarum hanc esse tum primam, tum propriam.* A quo habuit Horatius (*e*), quatenus uno loco inquit:

Latius regnes, avidum domando
Spiritum quàm si Lybiam remotis
Gadibus jungas: & uterque Pœnus
Serviat uni.

Et in alio (*f*),

——— Animum rege, qui nisi paret,
Imperat: hunc frœnis, hunc tu compesce catena.

Mens quippè est ad cujus præscriptum dirigendæ sunt functiones animi. Quo nomine sæpius voluptas capitur, ut Plautus (*g*) ostendit: *Tu si animum vicisti, potius quà animus, te, est quod gaudeas.*

22 Et hæc victoria, in oculorum continentia erga filias Darii, eximia pulchritudine virgines, quas captivas tenebat, magis Alexandrum Magnum, *testante* (*h*) *Curtio*, quam reliquæ commendavit, ut & Scipionem Africanum similis alia, cum Indibilis sponsa, de qua latiùs Valerius Maximus (*i*) agit, & Plutarchus (*k*), ejusdem per totam vitam eximiam in se ipso vincendo continentiam, & fortitudinem laudans.

23 Debent quippè, qui speculum de quo agimus repræsentant, omni prorsus quantumvis levi macula carere, & undique se illæsos præstare, talique candore excellere, ut ne in minutissimis quidem ab eo, Regiæque Majestatis, ac dignitatis decore degenerent, & omninò etiam in rebus minimis à mendacio vacent. Nam ut in Proverbiis (*l*) habetur: *Non decent stultum verba composita: nec Principem labium mentiens.*

24 Quod etiam monuit Rex noster Alfonsus X. dum in quadam ex suis septem Partitis legibus (*m*) ait: *Otrosi los Reyes que tienen el lugar de Dios en la tierra, é á quien pertenece de guardar mucho la verdad, deben parar mientes, que no sean contra ella, diciendo palabras mentirosas.* Et Basilius Imperator (*n*) sic Leonem filium commonefaciens: *Maximi pendito, & veracem te esse, & veraces homines in familiaritatem tuam admittere; ita enim & firmus, & constans in omnibus factis, & dictis existimaberis, ac veram, & non suspectam tuorum erga te benevolentiam retinebis. Si autem in mendatii, & vanitatis suspicionem veneris, indigna facere Imperatoria majestate, qua ausus es, convinceris, efficiesque, ut subjecti semper formidolosi, rerumque omnium incerti, & titubantes vacillent.*

25 Divus etiam Thomas (*o*) multus est in hoc Mendacii vitio Principibus dissuadendo, quod Aristoteles servorum vitium esse dixit. Illudque ideò generosis & ingenuis Principibus, ut venenum fugiendum, & ut adulterinam monetam: *Nam Princeps* (inquit (*p*) *mendax, parvi valoris est, & cum non velit unum de denariis suis esse falsum, se hoc uno denario viliorem videtur habere, si se ipsum falsum, & mendacem exhibeat.*

26 Quod ideò in præsentiarum pungere volui, quoniam multos nostri temporis Politicos video, qui Platonis (*q*), & Xenophontis (*r*) sententiam sequuti, Deum quidem, quia nemine eget, mendacio quoque non egere dicant. Principibus verò viris, cum pluribus egeant, aliquando non solum permissum, verùm & necessarium mendacium esse videri, quatenus ad bonum commune dirigitur. Hæc enim doctrina procul à Christianis Principibus esse debet, quorum norma Christus est, qui, *ut Divus Joannes Apostolus* (*s*) *inquit, veritas* appellatur, & legem suam in veritatis base constituit.

27 Unde illam, tamquam erroneam, meritò pluribus rationibus, & argumentis Joannes Marquez (*t*) exagitat, & novissimus Noster Saavedra (*u*), docens, simulationem aliquando,

 men-

(*d*) Plato *lib.* 1. *de leg.*
(*e*) Horat. *lib.* 2. *Od.* 2.
(*f*) Idem *epist.* 2. *lib.* 1.
(*g*) Plaut. *in Trinummo.*
(*h*) Curtius *lib.* 4. Camerar. *lib.* 3. *cap.* 69. *pag.* 251.
(*i*) Valer. *lib.* 4. *cap.* 3. §. 1. Livius *lib.* 16. Gellius 6. *cap.* 8.
(*k*) Plutarc. *in Polit.*
(*l*) Proverb. 16. 7.
(*m*) L. 3. *tit.* 4. *part.* 2.
(*n*) Basil. Imperat. *in exh. ad fil. cap.* 29.
(*o*) D. Thom. *de Regim. Princ. lib.*
(*p*) Aristot. *lib.* 4. *Æth.*
(*q*) Plato *lib.* 2. & 5. *de Rep.*
(*r*) Xenophon. *lib.* 4. *de dict. & fact. Socrat.*
(*s*) Joan. 14. 6. & *in epist.* 1. *cap.* 5. 6.
(*t*) Marq. *in Gubern. Christ. lib.* 1. *cap.* 14. & *lib.* 2. *cap.* 7.
(*u*) Saaved. *Emp.* 43. *ex pag.* 285.

mendacium verò apertum, numquam Reges decere. Quod & ad ipsorum Regum legatos extendit D. Christophorus de Benavente & Benavides (*x*), Comes del Fontanar, (nobis, heu, hoc quo hæc scribimus tempore, fatis ereptus) & Ego (*y*) multis alibi adstruo, ex Divo Augustino, & aliis copiosè probans, non licere cuiquam, etiam pro totius mundi salute mentiri. Indorumque sapientibus, Persis, & aliis, ita insitum fuisse videtur, ut nihil æquè, ac mendacium punierint, & ter de eo convictos, ad nullum Reipublicæ munus admittendos censuerint, *ut Xenophon* (*z*), *Diodorus Siculus* (*a*), *Philostratus* (*b*), *& alii* (*c*) *testantur.*

28 Et ex his etiam colligi potest, quid sentire debeamus de nefario illo Lisandri dicto, quo docere solitus erat, *ut Plutarc.* (*d*) *commemorat*, Reges & Imperatores non teneri ad fidem datam, vel promissionem etiam jurejurando munitam, observandam; si id sibi expediens non fuerit, & ut pueros astragalis, vel taxilis, ita eos, quibus cum ejusmodi fœdera feriunt, juramentis eludere posse. Nam licèt hunc errorem Machiavellus etiam nostris temporibus suscitaverit, & in eumdem (quod magis est) Hieronymus Ossorius (*e*) incidere videatur, dum consulit, posse Principes sæpè, pro Regni sui salute conservanda mentiri, & fidem datam violare, ne dum fidei gloriam quærunt, nomen sapientiæ, & sanitatis amittant. Contrarium tamen certius, & receptius est, *ut pluribus Petrus Surdus* (*f*), *& Vincentius Cabotius* (*g*), *post alios* (*h*) *ostendunt.* Nihil enim est quod in Principibus magis eminere debeat, quàm dictorum, promissorumque constantia, & veritas, ac fides etiam hostibus data, & nudo verbo promissa, quod apud eos tantum valere debere, quantùm in aliis jus jurandum Alfonsus Aragonum Rex dixisse narratur (*i*).

29 Cujus dictum commentans Æneas Sylvius (*k*) addit, animo Principes, non alia quavis arte obstringi posse, & graviter dolet, hodie certiora esse meretricum, quàm Regum promissa. Et Georgius Acacius (*l*) refert D. Imper. Carolum V. similiter dixisse, fidem à terris exulantem, apud Imperatores hospitium invenire debere. Sed præstat Guntherici (*m*) carmen subnectere, qui Fridericum I. Imperatorem inducit, in hæc verba populo, qui ab eo quasdam pactiones jurari petebat, respondentem:

Juramenta petis? Regem jurare minori
Turpe reor: Nudo jus, & reverentia verbo
Regis inesse solet; quovis juramine major.
Non decet in labiis versari lubrica Regis,
Non decet ore sacro mendacia cudere Regem:
Sancta & plena suo sunt Regia pondere verba,
Dicta semel nullum patiuntur jure recursum.
Ergo quod instigas jurando jure pacisci,
Pone metum curæ, vel non juratos habebo, &c.

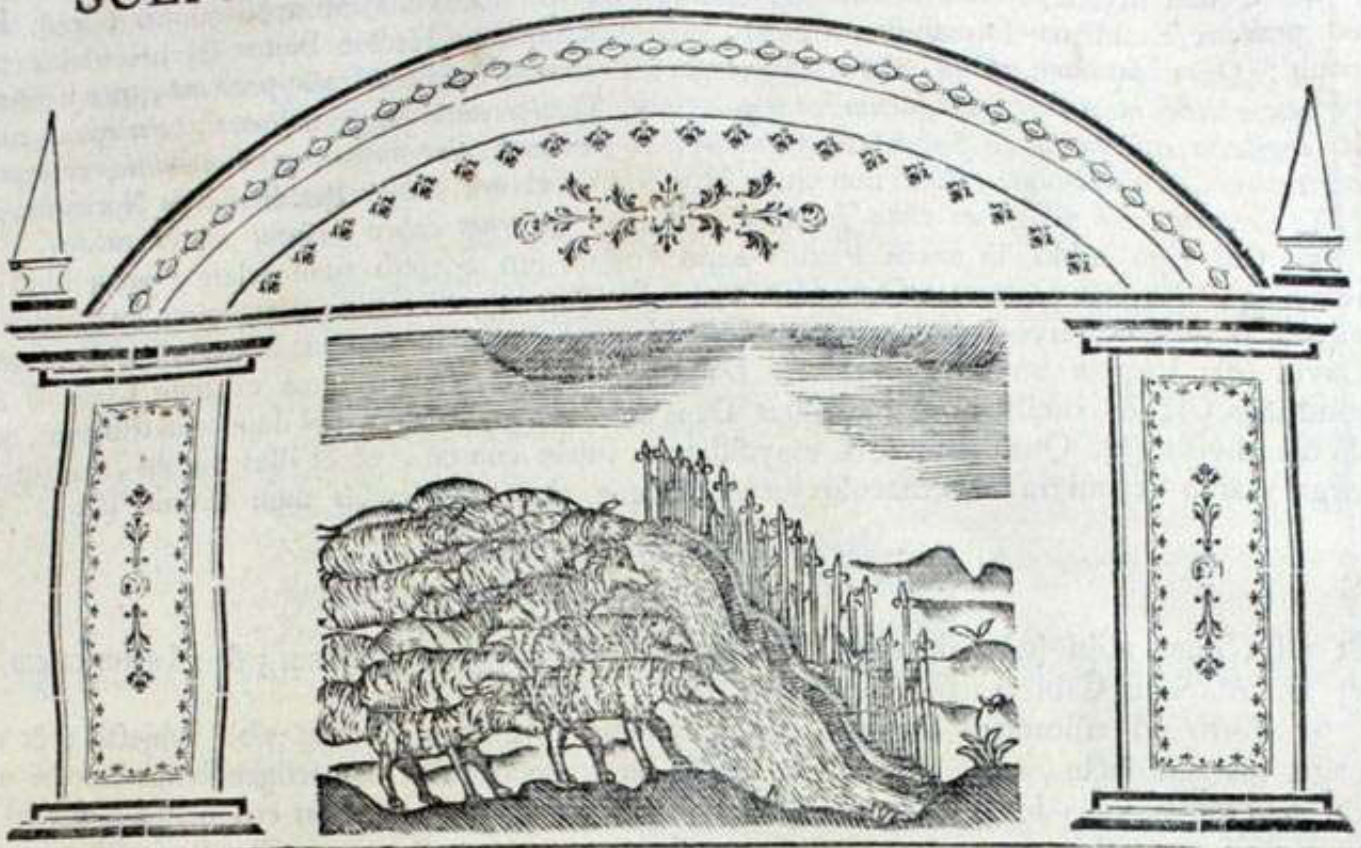
In idemque tendunt vulgatæ illæ, & quotidie in Tribunalibus personantes Baldi (*n*) sententiæ, quod Principibus maximè conveniunt verba illa, quæ de Deo in Sacra Pagina proferuntur, semel loquutus est Deus, quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita: & quòd Princeps debet habere unum calumnum, & unam linguam, & esse immobilis in promissis, & verbis ori sui, instar lapidis angularis, vel sicut Polus in Cœlo. Quas referens, & illustrans Rolandus (*o*) à Valle æquè asseveranter concludit: *Fidem fallere gravibus grave esse, gravioribus gravius, & viris exemplaribus gravissimum, ideòque in Regibus, & Principibus plusquam gravissimum.*

EM-

(*x*) Benav. *in advert. Princip. & Legat. cap.* 21. *per totum.*
(*y*) Ego 1. *tom. lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 15.
(*z*) Xenophon. *in Cyrip. lib.* 3.
(*a*) Diodor. *lib.* 3. *cap.* 10.
(*b*) Philos. *lib.* 2.
(*c*) Arrian. *lib.* 3. Heraclid. *de polit. lib.* 1.
(*d*) Plut. & Probus *in vita Lysand. Tull.* 1. *Off.*
(*e*) Ossor. *de Reg. instit. lib.* 1. *in fin.*
(*f*) Surd. *multis relatis decis.* 234. *per tot.*
(*g*) Cabot. 2. *disp. cap.* 13. *& seqq.*
(*h*) Warem *de fœderib. lib.* 2. *ex num.* 165.
(*i*) Panorm. *de dict. & fact. Alfons. lib.* 1.
(*k*) Sylv. *in Addit.*
(*l*) Acacius *de privil. jur. civil. lib.* 3. *cap.* 8.
(*m*) Gunt. *in Ligurino lib.* 3. *fol.* 81.
(*n*) Bald. *cons.* 327. *lib.* 1.
(*o*) Roland. *cons.* 2. *num.* 150. *lib.* 1. *& cons.* 1. *num.* 34. *lib.* 2.

EMBLEMA XXIX.

SCEPTRUM IMITATIO POTENTISSIMA.

Discolor ut pecudi virga obversata sub undis
Vellere sit soboles versicolore facit.
Sic quibus imbueris Regalia Sceptra, colores
Imbuet exemplum plebs meditata Ducis.

COMMENTARIUS.

1 HOC Emblema superioris auctarium vel consectarium esse poterit. Nam cum Principem non solùm sibi, verùm & suis, speculum esse debere dixerimus, eumdem nunc, ut magis purum, tersum atque illæsum se illis præbere studeat, vel ex eo admonemus, quòd nihil potentius efficaciusque ad subditorum mores dirigendos, & componendos, quàm vita & exemplum ipsorum Principum reperiatur. Nam ut Tullius (*a*) ait: *Studiosè plerique facta Principum imitantur.* Et juxta Livii (*b*) sententiam: *Ipsi se homines, in Regis, velut unici exempli mores formant.*

2 Sumitur autem ex historia Genesis (*c*), ubi cum Jacob cum Laban socero desortiendis, sibique sumendis maculosis ovium partubus pepigisset, & aliis socero relinquendis, virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis sumpsit, easque ex parte decorticavit, detractisque corticibus, in iis quæ spoliata fuerunt, candor aparuit; illa verò quæ integra fuerant, virida permanserunt, atque in hunc modum color effectus est varius. Posuitque eas in canalibus ubi effundebatur aqua, ut cum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, & in aspectu earum conciperent. Factumque est, ut in ipso calore coitus oves intuerentur virgas, & parerent maculosa, & varia, & diverso colore respersa. Quemadmodum è contrario, nigra in totum, vel alba, quæ in contemplatione virgarum in totum albarum, vel nigrarum concepta erant.

3 Quod, licèt quantum ad historiam pertinet, ex naturali Philosophia fundari possit, quæ do-

(*a*) Tull. 1. *Offic.*
(*b*) Livius.
(*c*) Genes. 30. 34. *& seqq.*

docet, quam efficax imaginandi vis in tempore conceptionis, tam in mulieribus, quàm in pecudibus, de qua multi (*d*) multas rationes, & exempla passim aducunt, & præsertim Divus Hieronymus, de pulchris inde nostræ Hispaniæ equis & equabus sermonem habens.

4 Quoad Mysticum tamen sensum, cum varias ille locus habeat applicationes, eam Ego ad præsens Emblema formandum delegi, quam doctissimus Hector Pintus (*e*) his verbis proponit: *Quemadmodum qualis erat color virgarum Jacob, talis erat color pecorum, quæ nascebantur ex ovibus in aspectu virgarum concipientibus. Quales sunt Regis actiones, tales solent subditis cogitationes concipere. Jacob est Princeps, virgæ sunt ejus opera, oves subditi, conceptus, cogitationes.* Eamdemque, Pinto non citato, his verbis clausit noster Pat. Eusebius Noriembergius (*f*): *Sceptra mihi videntur sicut Jacobi virgæ, pro ipsarum colore induent mores subditi.*

5 Cui Ego addo in sacra Pagina sæpè virgam pro Sceptro sumi solere, juxta illud Jeremia (*g*): *Virgam vigilantem ego video*; ubi D. Hieronymus inquit, Septuaginta Interpretes pro virga, Sceptrum, sive baculum transtulisse. Idemque sensus ab omnibus interpretibus datur verbis David (*h*): *Virgam virtutis suæ emittet Dominus ex Sion*, & aliis quæ expendit Clemens Alexandrinus (*i*), & similiter virgis, quas Deus accipere jussit Principes duodecim tribuum, quando eas divisit (*k*). Quas omnes & amydalignas fuisse constat, ut & illas Jacobi, easque cum virga Aaron reponi in tabernaculo jussas. Neque abest Prudentius dum cecinit (*l*):

Regnum per omne jussus
Sacram tenere virgam.

Et alii, quos alibi (*m*), de virgis Magistratum loquentes, adducemus; & ad saturitatem noster D. Antonius Cabrerus (*n*) congessit.

6 Porrò ad efficaciam exempli, & imitationis Regum in populis sibi subjectis: & quod magis ipsorum facta, quàm leges, & edicta in componendis, & corrigendis subditorum moribus operentur, quia locus communis, & vulgatissimus est, contentus ero multis, quæ ad ejus illustrationem adducere possem, selectiora aliqua recensere. Initium à Claudiani (*o*) carminibus sumens, quæ licèt notissima sint, ob sui elegantiam omitti non possunt:

In commune jubes si quid, censesve tenendum
Primus jussa subi; tunc observantior æqui
Fit populus, nec ferre negat? cum viderit ipsum
Auctorem parare sibi. Componitur orbis
Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, ut vita Regentis
Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.

Qui ultimus versus, tam in Adagium transiisse videtur, ut constat ex nova eorum collectione, ubi similia sunt: *Sic Reges faciunt. Novus Rex, nova lex. Theramenes cotburnus, Dum caput dolet, cetera membra dolent.* In quorum expositione Erasmus, Cognatus (*p*), & alii, plura notarunt.

7 A quibus non longè absunt illa, quæ in sacra pagina (*q*) habentur: *Secundum judicem populi, sic & ministri ejus, & qualis Rector est civitatis, tales & inhabitantes in ea. Princeps qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios*, quibus in locis Expositores alia notarunt.

8 Et fuit nobilis, & antiqua doctrina Platonis (*r*) dum monuit: *Plerumque accidit, ut ii qui subsunt, mores eorum exprimant, sub quorum Imperio degunt.* In qua tamen, illud *Plerumque*, Ego tollendum censerem. Nam non plerumque, sed semper hoc contingere solet, *ut Herodianus (s) testatur*; & D. Chrisost. (*t*) inquiens: *Solet enim civium multitudo suorum Principum mores tamquam exemplar aliquod intueri, & ad illorum rationem se se effingere.* Et Casiodorus (*u*), dum non minùs graviter, quàm audacter scripsit: *Publici decoris mater est mens Regentis: & quale fuerit dominantis arbitrium, talem parit libertatis aspectu. Facilius est quippè*

(*d*) Valles *de sacra Philos. cap.* 11. Perer. Merser. & alii *in d. loc. Gen.* Levinus *de occ. nat. mirac. lib.* 4. Alciat. *in l. quæret, de verbor. signif. Theat. verb.* Imaginatio, Camerar. 1. *rubric. cap.* 54. Petr. Mex. *in Sylv. var. lect.* 2. *par. cap.* 8.

(*e*) Pint. *in Ezech. cap.* 17.

(*f*) Noriemb. *in Theopol. tom.* 2. *part.* 2. *lib.* 3. *pagin.* 566.

(*g*) Jerem. 2.

(*h*) David. *Psalm.* 109.

(*i*) Clem. Alex. 1. *Pædag. cap.* 7.

(*k*) Numer. 17.

(*l*) Prudentius.

(*m*) Infr. *Emblem.* 65.

(*n*) Cabrer. *de metu, lib.* 2. *cap.* 15. *ex num.* 4.

(*o*) Claud. *in* 4. *Cons. Honor.*

(*p*) Erasm. & Cognat. *in Adag. pag. mihi* 518.

(*q*) Eccles. *cap.* 10. *v.* 2. Proverb. 29. 12.

(*r*) Plat. *lib.* 8. *de Rep.*

(*s*) Herodian. *lib.* 4.

(*t*) D. Chrysost. *de Sacerd. serm.* 3. *cap.* 14.

(*u*) Cassiod. *lib.* 3. *epist.* 12.

pè (si dicere fas est) errrare Naturam, quàm dissimilem sui Princeps possit formare Reipublicam.

9 Unde Trajanus pro symbolo habuisse dicitur, *Qualis Rex, talis Grex.* Et de eodem agens, Plinius Junior (*x*), hanc censuram *perpetuam* & *indesinentem* vocavit, sic inquiens. *Nam vita Principis censura est, eaque perpetua. Ad hanc dirigimur, ad hanc componimur. Non tam imperio nobis est, quam exemplo. Flexibiles quamcumque in partem ducimur à Principe, atque ut ita dicam sequaces sumus, huic enim cari, huic probati esse cupimus, quod frustra speraverunt dissimiles: eoque obsequii continuatione pervenimus, ut propè omnes homines unius moribus vivamus.* Et Martialis (*y*) Aulæ naturam, his verbis:

Nemo suos, hæc est aulæ natura potentis,
Sed domini mores, Cæsarianus, habet.

10 Claudianus (*z*) quoque eleganti comparatione usus, ducum mores, castra, non minus, quàm lituos, sequi, sic ait:

Scilicet in vulgus manant exempla Regentiùm
Utque Ducum lituos, sic mores castra sequantur.

Et Sidonius (*a*) laudans Majorianum:

——Sic agmina voce
Exigis, exemploque levas, primusque labores
Aggrederis quoscunque jubes: tunc cetera paret
Turba lubens, servit propriis cum legibus auctor.

Quos sequens, sive imitari volens Michael Verrinus (*b*) hoc inter alia sua, Distichum exaravit:

Si studia & mores populi cognoscere curas?
Res facilis: vitam Principis inspicies.

Quod etiam eisdem verbis positum invenio inter Monasticha Ethica Joannis Oveni (*c*), emphaticeque Galli hoc proverbio claudere solent:

Les suites è les provinces,
Sui vent les moe urs de leus Princes.

11 Et Hector Pintus (*d*) hac comparatione egregiè declarat: *Quemadmodum mare, præsertim Mediterraneum, aerem imitatur, ut si aer est tranquillus, viget maris tranquillitas, si procellosus, est etiam mare procellis exagitatum: sic populus Regem plerumque sequitur: si Princeps est justus, colunt subditi justitiam; si verò est sceleribus coopertus, ipsa scelera amplectuntur. Meritò igitur fuit á viris sapientibus observatum, esse populum Principis umbram.* Cui adridet alia Erasmi (*e*), qui ait: *Nulla vis fatalis, nullus Cometes sic afficit res mortalium, ut vita Principum rapit ac transformat mores & animos civium.*

12 Ut vel sic appareat, quàm sit verum id, quod Velejus Paterculus (*f*) tradit, Principem scilicet optimum, cives suos rectè facere, faciendo docere, cumque sit Imperio maximus, exemplo majorem esse. Unde inquit Panormitanus (*g*) Alfonsum Aragonus Regem dicere solitum: *Magnum quidem esse adversus hostem se Ducem Principem exhibere: sed & aliud maximum, ad omnem virtutem suis civibus Ducem esse.* Et illum *Regulam suorum civium* meritò apellavit Plutarchus (*h*), his verbis elegantissimis utens: *Oportet, ut quemadmodum amussis, cum planè recta, & minimè perversa fabricata est, reliqua quibus admovetur, & applicatur, dirigit: similiter quoque Principem, ubi primum didicerit imperare sibi ipsi, & animum suum rectè instituerit, & mores habuerit benè compositos, ita demum subditos regere. Neque enim cadentis est currere; aut incompositi componere, aut parere nescii est imperare.*

13 Et alibi, ob hanc sequelam, & imitationem, inquit, quòd Reges, si musicam ament, multos efficient musicos, si literas, literatos, si athletas, exercitationibus corporis dedictos. Et Cicero (*i*), vel ex hac ratione hortatur Principes, ut à vitiis abstineat, quia non solùm sibi, (ut in privatis contigit) verùm & toti Reipublicæ peccant, dum in eam propriam sua vitia infundunt, per multosque sui imitatores habent, & plus exemplo, quàm peccato nocent.

14 Quem locum imitatus D. Gregorius Nazianzenus (*k*), in Christianis gubernatoribus puram vitam requirit: *Sin minus* (inquit) *tanto majus erit malum, quanto pluribus præfuerit, si quidem major est, quæ ad plures manat, quàm quæ in uno vertitur improbitas. Non enim tam fa-*

(*x*) Plin. Jun. *in Paneg. ad Trajan.*
(*y*) Mart. *lib.* 9. *epig.* 81.
(*z*) Claud. *lib.* 1. *de laud. Stil.*
(*a*) Sidon. Apoll. *carm.* 5.
(*b*) Verin. *in Distich.*
(*c*) Oven. *in Monost.* 72.
(*d*) Pint. *Ezech. cap.* 20.
(*e*) Erasm. *de Princip. instit.*
(*f*) Paterc. *in hist. Rode Aug. Cæs.*
(*g*) Panorm. *lib.* 4.
(*h*) Idem Plut. *in lib. de præc. conjug.*
(*i*) Cicer. *lib.* 3. *de leg.*
(*k*) Nazianz. *in Apolog. pag. mihi* 24.

facile vel pannus indelebilem tincturam, vel tetrum suavemvè olorem res proprius admotæ recipiunt; neque tam citò pernitiosus aliquis vapor in aerem diffunditur, diffususque adhærescit animantibus (quod sanè pestilentia est & dicitur) quàm solet principum vitiis infici tota civitas. Et quidem multò facilius vitiis, quàm virtutibus, hoc enim maximè superior est probitate improbitas, & hoc ego in primis molestè fero, quòd video, vitium quidem multos habere imitatores, & sectatores, nec quicquam esse tam facilè, quàm improbum fieri, vel nullo impellente; virtutis verò acquirendæ studiosos esse per paucos, ac difficulter admodum posse quemquam ad eam pervenire, etiam si multi sint, qui trahant, atque invitent.

16 Quod ultimum, optimè etiam præsensit Seneca (*l*), dum dixit: *Citò nequitia subrepit, virtus difficilis inventu est, etiam sine magistro vitia discuntur.* Juvenalis (*m*).

Quoniam faciles imitandis
Turpibus ac pravis omnes sumus.

Et latiùs exposuit D. Hieronymus (*n*) inquiens: *Proclivis enim est malorum æmulatio, & quorum virtutes assequi nequeas, citò imitaris vitia: Quid mirum? Vitium profecto præsentibus utens voluptatibus, facilè ad se allicit plerosque, virtus autem laboriosa atque ardua incedens via, paucos admodum habet sectatores.*

17 Huic rationi illa etiam accedit, quòd vel ad conciliandam suis legibus, jussis, & edictis auctoritatem, & vigorem, necesse est, ut Princeps, quæ jubet & sancit, prius opere compleat, & à se ipso disciplinam incohet: nam aliàs ut Claudianus (*o*) insinuat in loco suprà relato frigent jussa, quantumvis egregia, quæ in jubentibus virtutum societate destituntur, & ut præclarè inquit Plautus (*p*):

Qui alterum incusat vitii, cum ipsum se intueri necessum est.

Et Seneca (*q*):

Rex velit honesta, nemo non hæc eadem volet.

18 Unde & Tertullianus (*r*), non minùs rectè: *Oportet* (inquit) *commendationem alicujus rei adortos ipsos prius in administratione ejus rei deprehendi, ne dicta, factis deficientibus erubescant.* Et Cassiodorus (*r*), tum sæpè, tum in formula Rectoris provinciæ, illum monet, ut sit vitæ continens, ut in alios judex esse possit, & signanter subjungit: *Prima æquitas est à se Præsules inchoare, ut debeant criminosi metuere, quem nequeunt similem reperire. Nullas enim in se culpas timet reus, quas habere respexerit Cognitorem: quando agentem malè, nisi bonis moribus non æstimet displicere. Suos actus nullus damnat in altero, quia natura est humani animi, ut nitatur potius vindicare, quod se cognoverit admisisse, &c.*

19 Et iterum ad Senatum Romanum scribens, sub nomine Theodorici Regis, sic habet (*t*): *Facilis enim recti persuasor est innocens judex, sub cujus prædicabili conversatione pudet mores probabiles non habere: Quis enim vereatur scelus, cujus in suggestu gremii complicem videt? In cassum personam fictæ severitatis inducit, cum avarus pecuniæ ambitum dissuadet, cum legibus parendum censet iniustus. Non habet distributionis gremium, cui auctoritatem libera conscientia non ministrat, quoniam excessus tunc sunt in formidine, cum creduntur judicibus displicere.*

20 Et alibi (*u*), adhuc magis ad rem de qua agimus, & qualiter vel Rex ipse in se continentiam exhibere debeat, ut eam possit suis militibus imperare, ita loquitur: *Ostendimus in vobis, Deo juvante, continentiam, ut eam militibus sine pudore imperare possimus. Non enim potest auctoritatem habere sermo, qui non juvatur exemplo: dum iniquum sit bona præcipere, & talia non fecisse.*

21 In quam etiam sententiam tendens Quintilianus (*x*), verissimè, & gravissimè dixit: *Tacitam hanc legem, hanc conditionem Principum esse, ut quicquid faciant præcipere videantur,* Et Latinus Paccatus (*y*) suum Theodosium laudans, quòd nimium luxum in Imperio introductum, parsimoniæ suæ exemplo moderatus fuerit, hoc, plus longè legum minis efecisse inquit, neminemque molestè ferre potuisse, ad Principis semet modum coërceri, additque: *Hinc certatim in omnes luxuriæ pudor, parsimoniæ cursus inolevit, & quiescentibus legum minis, subiit quandoque privatim sui pœnitentia. Sic est enim, sic est exasperat homines imperata correctio: blandissimè jubetur exemplo.*

Un-

(*l*) Senec. *lib.* 3. *natur. quæst. in fine.*
(*m*) Juven. *satyr.* 14.
(*n*) D. Hieron. *in epist. ad Lætam.*
(*o*) Claud. *ubi sup.*
(*p*) Plaut. *in Truc.*
(*q*) Senec. *in Thiest.* 1. *Scen.* 1.
(*r*) Tertull. *de pacient. lib.* 1.
(*s*) Cassiod. *lib.* 6. *epist.* 21.
(*t*) Idem *lib.* 1. *epist.* 4.
(*u*) Idem *lib.* 11. *epist.* 8.
(*x*) Quintil. *in declamation.*
(*y*) Pacat. *in Paneg. ad Theodos.*

22 Unde Clemens Alexandrinus (*z*) eum, qui legem, quam tulit, implet, *Legem animatam, & armatam* vocavit. Et Theodoretus (*a*) elegantissimè: *Legislatoris* (inquit) *exemplum, officiosa legis præceptio est; lex quæ obedituris friget in charta, institutoris exemplo calet in opere.*

23 Cum quibus convenit novissimum, sed venustissimum, Oveni (*b*) Epigramma ad Jacobum Angliæ Regem:

O quanta exempli generoso in Principe vis est;
Tu vitando vetas, tu faciendo jubes
Princeps principium motus: Rex regula vitæ
Circumfert talium sydera, Rex populum.

24 Plura alia loca & exempla ad hoc eidem suadendum & illustrandum Justus Lipsius (*c*), & alii passim Scriptores (*d*) allegant, sed ego suprà dictis contentus, Tacitum (*e*) addo, qui postquam Imperatorem Vespasianum propter sobrium vivendi rationem à se introductam, *auctorem sobrietatis* appellavit, hanc egregiam doctrinam addit: *Obsequium inde in Principem, & æmulandi amor, validior quàm pœna ex legibus, & metus.* Et Div. Ambrosium (*f*), qui ait, Valentinianum juniorem, Romanos adolescentes, qui quamdam scenicam ob pulchritudinem deperibant, ea ad se venire jussa, & despecta potius quàm adspecta sua continentia refrenasse, & mandato, ab illa abstinendi, majorem vim præstitisse.

25 Extat quoque inter Sanazari (*g*) Poëmata Epigramma quoddam ad Federicum Neapolitanum Regem, quo, quàm potens sit hoc jubendi genus, ita dilucidè comprehendit:

Edicto nuper cum tu, Rex magne, caveres,
Audaci ne quis stringeret arma manu:
Deposuisse tuum vel primus diceris ensem,
Et monstrasse palam primus inerme latus;
Quid majus populisve tuis, Federice, vel urbi
Accidere huic nostræ per tua dona potest?
Post domitos hostes, inter tot commoda pacis,
Contigit exemplis vivere posse tuis.
Publica nimirùm res tunc sibi constant, & æquum
Imperium, cum Rex, quod jubet ipse facit.

26 Certè etenim tum in aliis, tùm maximè in rebus ad corporis habitum, ac vestitum pertinentibus, hæc Regum, de qua agimus imitatio, potentissima esse solet. Adeò, *ut Diodorus Siculus* (*b*) *scribat*, Æthiopibus morem fuisse, ut si quando Rex aliqua corporis parte ex quavis causa debilitaretur, domestici omnes sponte sua eamdem partem debilitarent. Turpe enim existimabant, Rege claudo, non omnes ejus amicos claudos esse, cum veræ sit amicitiæ ex rebus adversis amicorum dolere, lætari secundis.

27 Quod & ipsum in comarum sive capillorum tonsione, in Germania, ad imitationem Philippi Boni Ducis Burgundiæ, in Gallia ad Regis Francisci I. in Anglia ad Regis Henrici VIII. Joannes Bodinus (*i*), & Philippus Camerarius (*k*) contigisse commemorant. Nam licèt alias hæ, ut & aliæ plures nationes, comam alere in more habuerint, & de ejus prolixitate gaudere, ut idem Camerarius observat, & ante eum latè Hadrianus Junius, Antonius Hottomanus (*l*), Alexander (*m*) ab Alexandro, Lælius Bisciola (*n*), & plures alii, quos Ego alibi (*o*) diligenter congessi, ubi tamen prædicti Reges eam, ob capitis gravedinem, vel aliis de causis deposuerunt, subditi statim similem morem sequuti sunt, prout & in nostra Hispania observatum fuit, ad imitationem invicti Cæsaris Caroli V. quousque viginti ab hinc annis paulatim contraria consuetudo, ex Gallis ad Nostros translata, serpere cœpit.

28 Quam quidem Ego non prorsus improbarem, si intra debitæ moderationis metas contineretur. Nec enim ignoro quantum decoris & ornatus coma reliquo corpori addat, ut plures (*p*) pluribus prosequuntur. Inter quos Div. Ambrosius (*q*) numeratur, dum dixit: *Co-*

(*z*) Clem. Alexand. *lib.* 1. *Strom.*
(*a*) Theodoret.
(*b*) Oven. *lib. unic. Epig.* 113. *pag.* 113.
(*c*) Lips. 2. *Polit. cap. Imp. insp. Princip. fig.* 62. *numer.* 8.
(*d*) Pisa *in Eccles.* 1. *tom. pag.* 122. & 525. Pined. *in Job.* 1. *tom. pag.* 39. Torres *in Phil. mor. Princip. lib.* 3. *cap.* 14. & 15. Acacius *de privil. jur. lib.* 3. *cap.* 8. Camer. 1. *tom. subcis. cap.* 66.
(*e*) Tacit. *Ann.* 3. *cap.* 55.
(*f*) D. Ambros. *in Conc. funeb. de Valent. Jun.*
(*g*) Sanazar. *in Epigr.*
(*b*) Diodor. Sicul. *lib.* 4. *Biblioth.*
(*i*) Bodin. *lib.* 4. *de Repub. cap.* 6.
(*k*) Camer. *subces. cent.* 2. *cap.* 40. & *cent.* 3. *cap.* 96.
(*l*) Jun. & Hottom. *in Tractat. de Coma.*
(*m*) Alexand. & Liraq. *lib.* 5. *cap.* 18.
(*n*) Bisciol. *lib.* 7. *subsec. cap.* 5.
(*o*) Ego 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 24. *num.* 32.
(*p*) Jun. & Hott. *sup.* Lipsius *ad Tacit. cap.* 14. & *plures alii apud Me sup. d. cap. num.* 33. & D. Anton. Cabreros *in tract. de Metu lib.* 2. *cap.* 28. *per tot.*
(*q*) D. Ambros. *lib.* 5. *Hexam.*

mam reverendam esse in senibus, venerabilem in Sacerdotibus, decoram in adolescentibus, comptam in mulieribus, dulcem in pueris. Tolle arboris comam, arbor ingrata est: tolle humani capitis capillum tota pulchritudo flacescit. Post quàm tamen eò res processit, ut oneris sit quod honoris esse deberet, & in capillamenti prolixitate, crispatione, & circinatione, tota quasi dignitas & cura, non à Nobilibus tantùm viris, verum & à plebeis & mechanicis hominibus constitui cœpit, justè sanè ejusmodi excessus, & abusus à Me (*r*), & doctis aliis cordatisque viris (*s*) reprehendi potuit.

29 Et à D. etiam Ambrosio (*t*), qui alioqui comam laudavit, reprehensus reperitur, quatenus inquit: *Quam deforme autem virum facere opera muliebra? Ergo pariant, qui crispant comam ut fœminæ, & tamen illæ vellantur. Verum habeant excusationem, qui patrios usus sequuntur, sed tamen barbaros, ut Persæ, ut Gothi, ut Armenii: major quidem est natura, quàm patria.* Quem locum quidam nostri temporis Vates non invenustè egregio hoc Epigrammate adumbrase videtur:

Si vir, ubi virtus? Nemo sine viribus est vir.
Si vir, ubi virtus mascula digna viro?
Non vir: sed virus populi, exitiumque juventæ,
Cur te fœmineum non pudet esse marem?
Cur calamistrator discis crispare capillos?
Viribus indocilis, bellica ad arma rudis.
Pone ensem jam, sume colum, trahe pollice fusum
Non sexus, sed virtus efficit esse virum.

30 Extat etiam in ejusdem vitii detestationem mirabile factum Godefridi, Ambianensis Episcopi, apud Laurentium Landmeterium (*u*), & non minus notabile dictum in Actis Sancti Sebastiani. Ad cujus reformationem juxta nostri Emblematis monitum, nullum potentius, prontiusvè edictum reperiri poterit, quàm Regis, Procerumque aulæ Regiæ exemplum, ut ex superioribus patet.

31 Quod etiam, quàm potens esse soleat in iis, quæ ad materiam Religionis spectant, adeò, ut meritò in Adagium transire potuerit, quòd *Cujus Regio est, ejus & Religio*, sive quòd Religio est sequela jurisdictionis, pluribus Ego alibi (*x*) etiam prosequor; &, si quid est, quod addere liceat; videre poteris Sozomeum (*y*) & Theodoretum (*z*), qui quantum hac in re Arcadii & Honorii exemplum præstiterit, latè commemorant. Et Sanctus Joannes Damascenus (*a*), post Plutarchum in Numa, qui hujus exemplo docet, *Quod homines ad Religionem facillimè Principis ductu possunt emoliri, atque traduci.* Ut quondam Gallia vidit in suo Clodovæo, uxoris meritis & monitis ad capessendam Christianam Fidem converso, ut Robertus Gaguinus, & alii illius Regni Scriptores enarrant; & Polonia in Jabellone Lituaniæ Rege, qui referente Cromero (*b*) anno millesimo trecentesimo octuagessimo secundo, cum esset Gentillis, & appeteret conjugium Heduvigiis Reginæ Poloniæ, quæ Christiana erat, promissit, se pariter, & fratres, & gentem suam omnem Christianis mysteriis initiari. Et conditionibus acceptis, ipse baptizatus fuit, & in Baptismo *Uladislai* nomen accepit; & statim populus tanta contentione Baptismum appetebat, quòd cum immensi laboris esset, singulos sacro fonte tingere, nobilioribus tantùm hic honor habitus, reliquum verò vulgus turmatim distributum, lustrali aqua, sive sacra à Sacerdotibus conspersum est, unumque pro tunc nomen cuique turmæ, tam virorum, quàm mulierum inditum. De qua Baptismi forma, quid sentiendum Ego (*c*) aliis relatis edissero.

EM-

(*r*) Ego *sup. ex num.* 37.
(*s*) Navarrete *in discurr. polit.* 14. Acuñn *in notis ad decret. pag.* 173. & 174. Alf. Carranza *in lib.* contra los malos trages, *pag.* 2. *per tot. & alii.*
(*t*) D. Ambros. *cap.* 22. *Deuter. epist. ad Iræn.*
(*u*) Landmet. *de vet. Cler. lib.* 1. *part.* 1. *cap.* 6. Ego *sup. num.* 44.
(*x*) Ego 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 26. *ex num.* 38.
(*y*) Sozom. *lib.* 8. *cap.* 1.
(*z*) Theodor. *lib.* 5. *cap.* 29.
(*a*) Damasc. *in histor. Barlaham, cap.* 33.
(*b*) Cromer. *lib.* 15. *pag.* 355.
(*c*) Ego *d. lib.* 1. *cap.* 26. *num.* 39.

EMBLEMA XXX.

MAGNUS IN MAGNIS.

Quam vanè Astrorum Divumque papilio Regem
Occupat, huic alas dum penecillus agit.
Ingentes animos, dignas Jove concipe curas,
Unde ingens Princeps, quem leviora premunt?

COMMENTARIUS.

1 CUM ergo tot sint ac tanta, quæ Reges ac Principes anxios, & solicitos reddere possint, si dignitati suæ, & orbis expectationi, ut oportet, respondere desiderent, eò impensius eisdem enitendum est, ut ipsorum animus Reipublicæ potius commodis, quàm voluptatibus studeat, & in seriis curis, ac laboribus occupatus, omni nimio lusu, luxuque se posito, nihil jucundius, nihil voluptuosius sibi habeat, ac ducat, quàm illius tranquilitatem, quàm civium mores, quàm legum auctoritatem. Hæc meditari, hæc procurare, hæc tueri, eorumdem sit alea, lusus, venatus, & amores, qui numinis vice inter homines sunt, ad quorum nutum, *ut alibi inquit Seneca* (*a*), tot hominum millia stringunt ferrum, & in mortem ruunt, à quorum providentia pendent tot urbes, tot regna, & quibus, hoc privilegium inter alia fortuna concessit, ut quodcuique mortalium datum velit, eorum ore pronuntiet, & ex eorum responsis lætitiæ causas populi, urbisque concipiant. Unde secundus eumdem Senecam (*b*), Fortunæ manus esse dicuntur.

2 Quod, ut ipsis Principibus insinuemus, hoc Emblema præfigimus, quod *Magnos in Magnis* occupari debere demonstrat, sumptum ex Momi (*c*), ad Luciani (*d*) imitationem, mordacitate, qui, *ut plures tradunt*, cum vanos suos Deos irrisisset, quos delusa Gentilium Antiquitas coluit, & quod magis dolendum est, in Christum etiam Dominum, ac servatorem nostrum impio & blasphemo ore bacchatus fuisset, propter quod à canibus discerptus ac dilaniatus

(*a*) Senec. *lib.* 1. *de Clem. cap.* 3.
(*b*) Idem *de Constantia, cap.* 8.
(*c*) Momus Alberti Floret. *lib.* 1.
(*d*) Lucian. *in simili in Icaro Menip.*

José M. Lafragua
U.A.P. Puebla

tus interiit; *ut Lactantius* (e) *Firmianus*, *Cœlius Rodiginus* (f), *Suidas* (g), *Baronius* (h), & *alii* literis tradunt, in quodam Dialogo Jovem induxisse fertur, Papilionum alas, (quos vulgò *Mariposas* vocamus) summo studio deaurantem ac depingentem, aliis interim negotiis, ac curiis valere jussis, & in illum ironicè, *O Magnus in Magnis*, exclamat. Sic nobis ansam tribuens, ad Principes commonendos, ut à nugis abstineant, & quos pluribus titulis ornavit fortuna, eo magis contendant, dignis suo munere curis, occupationibusque sedulam operam exhibere, cum vel in suo illo Deo nebulo ille, & malè feriatus Sophista, sive Atheista, ob studium sive vacationem, quam iis contrariam existimavit, ab hac, quam dixi, subsanatione non abstinuerit.

3 Cui similis fuisse videtur Apollonius Thianeus, tantopere celebratus, cum, *referente Philostrato*, (i) cum Damide disputaret, cur Juppiter quandoque, distractis ab invicem nubibus, in eisdem videantur, non solum delineare, verum & pingere centauros, hircones, cervos, lupos etiam, aut equos, & ejusmodi alia, quasi pictoris officio fungatur hic Deus, volatilique curru quandoque relicto, quo delatus divina humanaque gubernat, hujusmodi ludibria depingens, sedeat, sicut pueri in arena pingere solent? Quo ex loco Nicolaus Causinus (k) aliud Symbolum, nostro in omnibus simile, delineavit, de eodem Jove, hos hircones, & Centauros, ita (ut diximus) in nubibus pingete, cum lemate, *Princeps in nugis occupatus.*

4 Absit tamen ut existimet quispiam, Nos in vero, summo, ac maximo quem colimus, Deo, hæc opera, quæ nobis inutilia vel frivola primo adspectu videri possunt, ullatenus succensere; nam in eorum quolibet, quantumvis contemptibili, summam ejus omnipotentiam agnoscimus, nec quicquam, ob horum curam, utilioribus aliis detrahi profitemur, Theodoreti (l) sententiæ adhærentes, dum ait, quòd qui Deum accusant, quòd animalcula, ut publices, & pediculos formaverint, similes esse videntur his, qui picturæ ignari, id accusant, quòd pictor renidentes colores ubique non adhibuerint, cum tamen ille congruos singulis distribuerit, cum locis. Nec aliter faciunt, ac si quis propterea tragœdiam accuset, quòd Heroes cuncti non sint, qui in ea loqui indicantur, sed quòd aliqui in ea, vel famulitii ordinis, vel agrorum colonus, vel ineruditus, infimæque notæ loquatur.

5 A quo non procul abest Tertullianus (m), qui in eisdem animalculis Dei omnipotentiam agnoscens, ita elegantissimè loquitur: *Animalia minutiora maximus Artifex de industria ingeniis, aut viribus ampliavit. Imitare, si potes, apis ædificia, formicæ stabula, arraneæ retia, bombycis stamina. Sustine, si potes, illas ipsas lectuli, & tegetis tui bestias, cantharidis venena, muscæ spicula, culicis & tubam, & lanceam. Qualia erunt majora, cum tam modicis, aut juvaris, aut læderis; ut nec in modicis despicias Creatorem. Postremò te tibi circumfer, intus ac foris considera hominem, placebit tibi, vel hoc opus Dei nostri, quod tuus Dominus ille Deus melior adornavit, propter quem in hæc paupertina elementa de tertio cælo descendere laboravit; cujus causa in hac cellula Creatoris crucifixus est, &c.* Accinitque Salvianus (n), prudenter monens, ne in his, aut aliis, qua de causa à Deo fiant requiramus: *Homo* (inquit) *sum, non intelligo secreta Dei, investigare non audeo, & ideò etiam atentare reformido. Quia & hoc ipsum genus quasi sacrilegæ temeritatis est, si plus scire cupias, quàm sinaris, &c.*

6 Quod igitur hoc nostro Emblemate intendimus est, aurum, *ut est in proverbio* (o), ex Momi vel Luciani stercore colligere & vel hoc exemplo (ut dixi) Principes, ne in similem reprehensionem incidant, admonere. Etenim, si in quovis privato homine, juxta Ciceronis (p) sententiam: *Quod in rebus honestis, & cogitatione dignis, operæ curæque ponetur, id solùm jure laudabitur.* Cui concinens Æschiles (q) dixit: *Ne in iis labores temerè, quæ nihil juvant.* Plinius (r): *Nam diligentiam in supervacuis effectare, nostrum non est.* Phædrus (s): *Nisi utile est quod facimus, stulta est gloria.* Et Ecclesiasticus (t): *In supervacuis rebus noli scrutari multipliciter, & in pluribus operibus ejus non eris curiosus.*

7 Unde in Adagium (u) transiit: *Santius esse, quàm nihil agere*, hoc est, quam inaniter vexari, difficiles nugas habere, & quod ait Seneca (x): *ingenium inter irrita exercere, & dispu-*

(e) Lactant. *lib.* 1. *de falsa relig. cap.* 9.
(f) Rodig. *lib.* 6. *cap.* 17. *lib.* 9. *cap.* 19. *circa fin. & lib.* 21. *cap.* 33.
(g) Suidas *verb.* Lucian.
(h) Baron. *ann. Christ.* 171.
(i) Philos. *in vita Apoll. lib.* 2. *cap.* 4.
(k) Causin. *in Polisth. symb. lib.* 2. *cap.* 4.
(l) Theod. *lib.* 6. *Græc. affect.*
(m) Tertul. *in lib. contra Martian. tetigi sup. Emb.* I. *ad fin.*
(n) Salvian. *lib.* 3. *de gub. Dei.*
(o) Cognat. *inter proverb. Erasm. pag. mihi* 402.
(p) Cic. 1. *de offic.*
(q) Æsch. *apud Clement. Alexand. lib.* 5. *Strom. in princip.*
(r) Plin. *in Proœm. lib.* 17.
(s) Phædrus *lib.* 1. *fab.* 16.
(t) Eccles. 3. 24.
(u) Erasm. *in Adag.* Nihil agere, *pag. mihi* 323. & 336.
(x) Senec. *de brevit. vit. cap.* 13. & *in epist.* 117.

putationibus nihil pro futuris otium terere. Et similiter: *Aranearum telas texere*, pro eoquod est, in refrivola nulliusque frugis infinitum, atque anxium capere laborem. Quod ad disputationes dialecticas, sæpius inanes, ex Zenone accommodavit Erasmus (*y*), & eis non relatis, novissimus Schoonhovius (*z*), de hoc peculiare Emblema configens adversus Sophistas. Necnon & illud: *Milium terebrare, sive perforare*; quod in eos dicitur, qui in re difficili, sed prorsus inutili laborant, atque etiam aliud: *Magnus versator in re pusilla*, ex Eudamide apophthegmate sumptum in musicum quemdam, qui fœliciter cecinisse videbatur (*a*): *Quòd existimaret, operosam esse scientiam, sed nihil adferentem utilitatis*; quia ut benè ille alter (*b*):

Turpe est difficiles habere nugas,
Et stultus labor est ineptiarum.

8 Quid in Regibus, & principibus hac in parte dicere, sentirevè debemus? qui ut alibi ex Seneca, & aliis (*c*) retulimus, cum præ omnibus sint, pro omnibus esse debent, & pro salute singulorum, atque universorum curare, & excubare. Qui sunt imago & exemplar Dei in terris, rerum moderatores, & arbitri. In quorum manu positæ opes, dignitates, vita omnium nostrum, & de quibus Dominus apud Isaiam (*d*) dicit, *Princeps verò, ea quæ digna sunt Principe cogitabit, & ipse super Duces stabit.* Et Erasmus (*e*): *Verum Regibus, si sapiunt, non vacat ludere: quodque in privatis hominibus luxus, & nequitia est, in Principe impietas est.*

9 Audiendus est quoque Xenophon (*f*), qui de eisdem Principibus agens, etiam cum teneris ludunt, luxui, jocis, risui, histrionibus, morionibus, & aliis voluptatibus, rebusvè minus seriis, & necessariis, quamvis artificiosis, se dedunt, otiosos esse inquit, quamvis videantur aliquid facere, qui talibus dimissis. Ut de illis judicavit Ælianus (*g*), qui quadrigas fecerunt, quæ sub muscæ ala possent abscondi: & in sesamo distichon elegejum literis aureis inscripserunt: *Quorum sanè* (inquit) *neutrum mea sententia, nemo prudens, & virtutum studiosus laudibus prædicabit, quid enim hæc aliud sunt, quàm temporis vana perditio?*

10 Quis enim otiosum non fuisse dicet Homerum, dum murium, & ranarum prælia, tanto studio *sub Batrachomyomachiæ* nomine elucubravit, Virgilium de *Culice* ita seriò canentem, Synesium de *laudibus* Calvitii commentantem, ipsum quoque perfidum Lucianum muscæ encomium pangentem, Antonium Majoragium, Lutum, & Anonimum Batavum, Asinum laudantes, quamvis Statuis Papinianus (*h*) similes nugas excusare videatur.

11 Et ut de Regibus & Imperatoribus agam, nemo non novit, quàm probrosum Neroni fuerit, Imperii curas relinquere, & musicæ, citharæ ac ludis theatralibus inservire, in quibus, *Suetonio* (*i*) *teste*, vocem illam audire meruit, *Vides ut citarœdus digito orbem temperet.* Domitiano, & Commodo, nimia sagitandi peritia, & studium, de quo idem Suetonius (*k*), & alii (*l*) mira commemorant, & qualiter se solerent in solario ad muscas ballista, vel stili acie configendas, recludere. Quod etiam sagitandi studium, ut nimium, in Gratiano (melioris alioqui indolis Imperatore) Cedrenus (*m*) notavit, & quòd ejus tela aliqui mente prædita esse dixerunt. Ut & in Heliogabalo Lampridius (*n*), quòd servis suis araneas per totam Romam diligenter congerere jusserit, quibus congestis & ad decem librarum millia depensis, vel ex hoc colligi posse dixit, quanta esset urbis Romanæ magnitudo.

12 Pluribusque aliis relictis, quamvis Musicæ, & Poësis studium in se laudabile sit, pariter tamen ac in Nerone, vitio verti meruit Domino Regi nostro Joanni II. quòd licèt hæc egregiè calleret (adeò ut multa poëmatia Joannis de Mena peritissimè emendasse legamus in epistolis Archiatri sui Albari Gomecii (*o*) de Ciudad Real) eis tamen plus justo vacabat, & animum impendebat, Regni curas & habenas, imò & se ipsum totum aliorum gubernationi relinquens, ut Joannes Mariana (*p*), & alii testantur.

13 Et certè, ut Cato Major apud Plutarchum (*r*) edocuit, sepissimè contingit, ut qui in rebus ejusmodi ludicris & nugatoriis, serii sunt, in seriis defficiant, vel ridiculi habeantur, & secundùm doctrinam Aristotelis (*s*), vile exercitium putandum est, & ars, & disciplina, quæcum-

(*y*) Erasm. *ubi sup. pag.* 323.
(*z*) Schohon. *Emblem.* 64.
(*a*) Erasm. *sup. pag.* 324.
(*b*) Idem *pag.* 348.
(*c*) *Sup. Emb.* 12. *& seqq.*
(*d*) Isai. 32. 8.
(*e*) Erasm. *epist.* 23. *cent.* 10.
(*f*) Xenophon. *de dict. & fact. Socrat. lib.* 3.
(*g*) Ælian. *de var. hist. lib.* 1. *cap.* 17.
(*h*) Statius Papin. *in præf. suor. carm.*
(*i*) Suet. *in Neron.*
(*k*) Idem *in Domitiano, & Eutrop. lib.* 9. *cap.* 3.
(*l*) Erasm. *in Adag.* Ne muscas quidem, Surd. & Herod. *in Commod.* Sabell. *lib.* 5. *en.* 6. *& lib.* 10. *exemp. cap.* 11.
(*m*) Cedren. *in Gratiano.*
(*n*) Lamprid. *in Heliog.*
(*o*) Alvar. Gom. *epist.* 8.
(*p*) Marian. *hist. Hisp. lib.* 22.
(*q*) Guzman *en el Mar de histor. cap.* 172. Saavedra *Emblem.* 71. *pag.* 543.
(*r*) Plut. *in Apoph.*
(*s*) Arist. *lib.* 8. *Polit. cap.* 2. *& 7.*

cumque, corpus, aut animam, aut mentem liberi hominis ad usum, & opera virtutis inutilem reddens. Hæcque tria disciplinam spectari oportet, ut medium teneatur, ut fieri possit, ut deceat. Nemo autem justè dicere poterit Regibus ac Principibus decens esse, quod proprium & præcipuum sui muneris est, & esse, debet, omittere, & in rebus vel disciplinis minus utilibus tempus terere.

13 Cujus jacturam præomnibus fugiendam esse, cum rerum omnium in humana vita utilissimum sit, meritò passim gravissimi quique Philosophi (*t*) tradiderunt. Inter quos Seneca (*u*), ita signanter, ad Lucillum scribens, effatur: *Ita fac ergo, mi Lucile, vindica te tibi, & tempus, quod adhuc aut auferebatur, aut surripiebatur, aut excidebat, collige, & serva. Persuade tibi hoc sic esse, ut scribo, quædam tempora surripiuntur nobis, quædam subducuntur, quædam effluunt, turpissima tamen est jactura, quæ per negligentiam fit. Etsi volueris attendere, magna pars vitæ elabitur malè agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus, &c.*

14 Et hoc Monitum, ultra ea, quæ suprà retulimus, præclarè Regibus tradidit Rex noster Alphonsus X. in quadam ex suis legibus (*x*), ubi postquam oblectandi animi gratia, & labores serios hilarius capessendi, ludos aliquos, venatum, musicæque delicias eisdem permissit, hæc verba subjungit: *E quien de otra guisa usase de estos placeres, recibiría ende grandes pesares en logar de placeres, è tornarsehia como en manera de tafureria, que es cosa de que vienen muchos daños, é muchos males, é pesa mucho á Dios, é á los omes, porque es contra toda bondad. E porende el Rei que non sopiese de estas cosas bien usar, segun de suso diximos, sin el pecado de la mala estanza, que le ende vernia, seguirlebia aun de ello gran daño, que envilecería su fecho, dexando las cosas mayores, y buenas por las viles.*

15 Quam legem præoculis habuisse videtur Philippus Cominæus (*y*), dum Reges taxans, qui per ignaviam, & otium muneri suo deficiunt, & in calamitatem aliquam incidunt, sic prosequitur: *Qui verò ita se comparant, ut maximam temporis partem seriis ocupationibus, reliquum autem liberalibus, & honestis oblectationibus impendant, magnam illi sanè laudem merentur, & ò fœlicem populum, cui talem contingit habere Principem.*

16 Et in idem tendit, secundùm Stephanum Guazzum (z), à Camerario (*a*) relatum, reprehensio Philippi Regis Macedoniæ erga Alexandrum filium benè canentem, non enim tam in Musicæ vituperium processit, quàm quòd Alexander huic studio nimium intentus, quasi Musicam profiteri videretur, & minùs curare ostenderet, quæ sibi quàm maximè convenirent.

17 Quod etiam congruit cum Quæstori illius viri exemplo, qui à Domitiano Consiliariorum ordini exemptus fuit, quòd nimio gesticulandi, saltandique studio teneretur, ut in ejus vita Suetonius (*b*) scripsit.

18 Planè ubi res, quæ in se primo adspectu parvæ videntur, ad majorum graviorumque curam conducunt, & diriguntur, non est notandus, sed laudandus Princeps, qui de eis etiam solicitus est, damnato errore Euripidis apud Plutarchum (*c*), dum dixit, quod *Ut Deus Rex mundi magna curat, parva relinquens fortunæ, ita Princeps non nisi in gravibus, & arduis negotiis exerceri debet.* Nam ut benè advertit Conradus Lycosthenes (*d*), Euripides hìc, ut homo Ethnicus loquutus fuit, etenim Christiani Deum omnia curare credimus, & fatemur, & ad ejus imitationem Principes etiam in parvis solicitos esse debere, ubi ex illis ad majora proceditur. Rectissimè enim à Damasceno (*e*) docemur: *Parvi enim parva non sunt, ex quibus magna pro veniunt.*

19 Quam etiam sententiam D. Hieronymus (*f*) ita scriptam reliquit: *Non sunt tamquam parva contemnenda ea, sine quibus magna constare non possunt.* Et in eamdem consentiens Libanius (g): *Optimi quique* (inquit) *Magistratus arbitrantur, accuratam in parvis diligentiam, majorum esse conservationem.* Et Tacitus (*h*): *Magnarum rerum curas non dissimulaturos, qui animum etiam levissimis adverterent.*

20 Quibus addere licèt celebrantissimum illud Pauli Æmilii Apophthegma, qui, *testante Plutarcho* (*i*), dicere solebat: *Ejusdem esse ingenii, & aciem, & convivium instruere.* Et Cassiodorum (*k*), qui Præfectum quemdam Theodorici Regis, hoc nomine laudat, quòd *Ejusdem*

(*t*) M. Varro, Plutarc. *in Pericle*, & in Antonio, Thoph. *apud Laert. lib.* 5. Lips. *cent.* 3. *ab Belus, epist.* 49. Petrarc. *dial.* 15.
(*u*) Senec. *epist.* 1. *ad Lucil. quem etiam vidit in lib. de brevit. vitæ.*
(*x*) L. *ult. tit.* 5. *part.* 2.
(*y*) Comin. *lib.* 10. *hist.*
(z) Guazz. *de civil. conv. lib.* 2.
(*a*) Camer. *cent.* 3. *cap.* 98. *in fin.*
(*b*) Sueton. *in Domitiano, cap.* 8.
(*c*) Plut. *in Apoph. Erasm. in simil.*
(*d*) Lycosth. *in fim. pag.* 109.
(*e*) D. Damasc. *lib.* 2. *de imag.*
(*f*) D. Hieron. *in epist.*
(*g*) Liban. *declam.* 29.
(*h*) Tacit. 13. *Annal.*
(*i*) Plut. *in Paul. Æmil.*
(*k*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 43.

dem Regis curas sermonis suavitate delinîret, & tanta se animi puritate clarificavit, ut cum apud Nos mereretur aulicas dignitates, spectaculorum ordinatione, lætissimam sibi militiam vindicaret.

21 Qui & idem (*l*) in alia Epistola sub nomine ejusdem Theodorici ad Boëtium Severinum scripsit, ut horologia duo ad se destinaret, Burgundionum Domino transmittenda, addens, plerumque res parvas plus solere præstare, quàm magnæ possunt obtinere divitiæ. Frequenter enim, quod arma explere nequeunt, oblectamina suavitatis imponunt: *Sit ergo (inquiens) pro Republica, & cum ludere videamur. Nam ideò voluptuosa quærimus, ut per ipsa seria compleamus.* Et eumdem Boëtium eximie commendans, quòd cùm multa esset eruditione saginatus, & in seriis rebus omnibus admirandus, hoc tamen in impedimento non fuerit, ut artes & disciplinas, quas exercent vulgariter nescientes, in ipso disciplinarum fonte potaverit. Et quascumque fœcunda Græcia per singulos viros edidit, ipso uno auctore, patrio sermone Roma susceperit, dum faciebat aquas ex imò surgentes, præcipites cadere, ignem ponderibus currere: organa extraneis vocibus insonare urbes munire, maria siccare, metalla mugire, Diomedis in ære grues buccinare, Æneos angues insibilare, aves dulcem emittere cantilenam, & cœlum sic imitari, ut Solem fecerit in Archimedis Sphæra decurrere. De quibus rebus præter Cassiodorum, Gregorius Martianus, Rota (*m*), & Beyerlinchius (*n*) latiùs scribunt, & Nos hic ob earumdem admirationem memoriam facere voluimus.

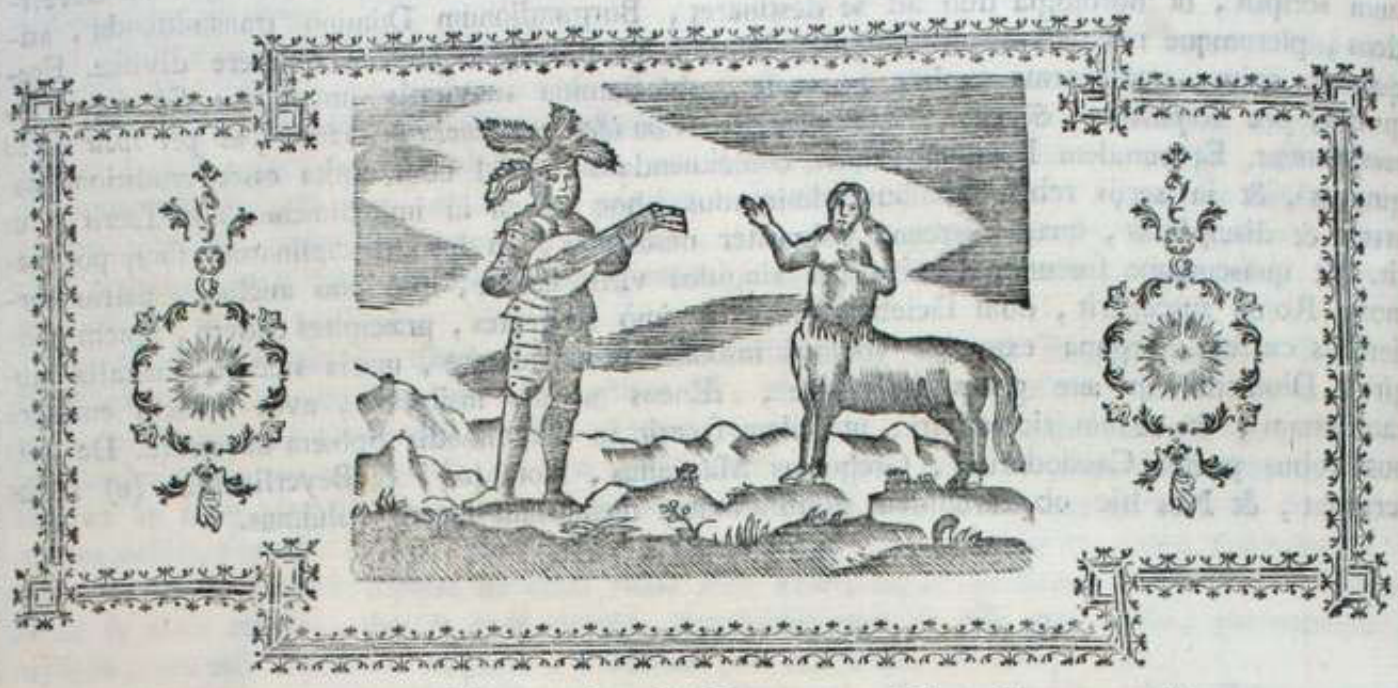

EM-

(*l*) Idem *eodem lib. epist.* 45.
(*m*) Rota *in vita Boet.*
(*n*) Beyerlinch. *lit. M. pag.* 339.

EMBLEMA XXXI.

SIC MISCE GAUDIA CURIS.

Quid caput hìc galea? Ferro quid pectora molis
Asperat? Et pugnax, & cytaredus erit?
Fœmineas ne crede manus: nam monstrat Achiles,
Ut liceat bello substituisse chelym.
Viribus adjiciunt præfractis otia robur;
Nec satis ad pugnas irrequieta manus.

COMMENTARIUS.

1 MAneat igitur firmum, & stabile, quod in superiori Emblemate diximus, præcipuas nimirum Regum, & Principum curas, & occupationes, Regias ac serias, & tali tantoque munere dignas esse debere, & aliud esse Sceptrum, aliud plectrum, *ut Stratonicus Ptolomæo Regi dixisse narratur* (*a*).

2 Sed non tamen ideò existimet quispiam, Nos ita prorsus his semper curis ac laboribus intentos eosdem requirere, vel ita tetricos, & austeros, ut non aliquando seriis ludrica possint intermiscere, atque illud Catunculi (*b*) monitum sequi.

Interpone tuis interdum gaudia curis,
Ut possis quæmvis animo perferre labrem.

Quod & idem Horatius (*c*) probat, dum dixit:

Misce stultitiam consiliis brevem,
Dulce est desipere ad tempus.

Et Ecclesiastes (*d*) inquiens: *Pretiosior est sapientia & gloria, parva & ad tempus stultitia*

3 Scimus quippè ita comparatum esse humanum ingenium, ut non minùs interdum ludum & oblectamentum aliquod, quàm negotium sibi quærat, & vel in Adagium (*e*) transiisse: *Jocandum est, ut seria agas*, quia juxta vulgatum illud Ovidii (*f*),

Quod caret alterna requie durabile non est,
Hæc reparat vires, fessaque membra levat.

4 Et ut dicebat Anachariis (*g*), animus hominis arcui similis est, qui nisi honestis recreationibus remittatur, frangitur, vel mollescit. Ad quod alludens idem Ovidius (*h*) dixit:

Arcus & arma tuæ tibi sunt imitanda Dianæ,
Si numquam cesses tendere mollis erit.

Eo-

(*a*) Erasm. *lib.* 6. *Apoph.*
(*b*) Dionys. Cato *in dist. lib.* 3.
(*c*) Horat. *lib.* 4. *od.* 12.
(*d*) Eccles. 10. 1.
() Erasm. *in hoc Adag. pag.*
(*f*) Ovid. *epist.* 4.
(*g*) Anachar. *apud Laer.*
(*h*) Ovid. *ubi supra.*

Eodemque exemplo Amasis Ægyptiorum Rex, sibi lusus aliquos obtrectantibus, satisfecit, ut Herodotus (*i*) commemorat. Et Divus etiam Joannes Evangelista, adolescenti, qui cum irridebat, quòd aliquando cum perdice ludere soleret, ut ex aliis Baptista Fulgosius (*k*) recoluit. Et idem innuit lex nostra Partitæ (*l*), dum inquit: *Cada cosa que alguna vegada non fuelga, non puede mucho durar.*

5 Neque abest Plato (*m*), quatenus docet: *Nostram omnem vitam in remissionem, atque studium esse divisam*; & ejus discipulus Aristoteles (*n*), qui *Inter negotia magis ludis esse utendum* (inquit) *nam qui laboribus exercetur, is alternam requiem desiderat, & ideò simul mentem & corpus laboribus fatigare non convenire, quoniam bi labores contrariarum rerum efficientes sunt; labor enim corporis, menti est impedimentum, mentis autem, corpori.*

6 Quod adeò verum & necessarium reputavit Cicero (*o*), ut dicat, sibi liberum non videri, qui non aliquando nihil agit; hoc est, ut Erasmus (*p*) tradit in Adagio, quod ex hoc dicto collegit, qui non interdum sibi vacat, otio indulget, & ab operibus cessat. Nam secundùm Senecam (*q*): *Ut fertilibus agris non est imperandum, citò enim exhauriet illos numquam intermissa fœcunditas, ita animorum impetus assiduus labor franget vires recipient paululum recreati. Nascitur ex assiduitate laboris animorum quædam hebetatio, & languor.*

7 Et nihil est, quod hæc non conterat, & exedat, si opportuna quies, & laxatio non immisceatur, ut verissimè & scitissimè canit Ovidius (*r*) iterum nobis ad partes vocandus) sic inquiens:

Cernis ut in duris, (& quid bove firmius?) arvis
Fortia taurorum corpora frangat opus:
Quæ numquam vacuo solita est cessare novali,
Fructibus assiduis lassa senescit humus;
Occidet, ad Circi si quis certamina semper
Non intermissis cursibus ibit equus,
Firma sit illa licèt, solvetur in æquore navis,
Quæ numquam liquidis sicca, carebit aquis.
Me quoque debilitat series immensa laborum,
Ante meum tempus cogor, & esse senex.
Otia corpus alunt, animus quoque pascitur istis,
Immodicus contra carpit utrumque labor.

8 Ad quorum carminum imitationem Natalis Comes (*s*) hæc edidit:

Nam labor assiduus fertur domitare leones;
Hinc jubet alternæ luci succedere noctem
Natura alma Parens, servandis provida rebus.
Hinc & Atlanteos humeros recreasse labantes,
Dicitur Alcides, tenuit cum pondera mundi, &c.

9 Et plurimis aliis relictis, quæ obvia sunt, & à Valerio Maximo (*t*), Cœlio Rodigino (*u*), & aliis (*x*) collecta, uno ore docentibus. *Otium industriæ subnecti debere, non quo evanescit virtus, sed quo recreatur*; audi precor Cassiodorum (*y*), qui hanc rerum intermissionem & mutationem hominibus connaturalem esse his verbis ostendit: *Nemo dubitat, homines sua varietate recreari, quia in continuatione rerum magnum mentibus constat esse fastidium. Dulcedo mellis si assiduè sumatur horrescit: serena ipsa quamvis magnoperè desiderentur, jugiter adepta sordescunt. Non immeritò, quòd cum sit homo commutabilis, naturæ suæ desiderat habere qualitates.* Qui & ipse alibi (*z*), magis adhuc ad rem, de qua agimus, inquit: *Reges Reipublicæ consulere, etiam cum ludere videatur. Nam ideò voluptuosa sequuntur, ut per ipsa seria complectantur.*

10 Et ubi hæc insuper non habentur, illis, intra debitæ moderationis terminos licitè & honestè vacare permittit, quia non videtur ab officio, & labore ei injuncto, recedere, qui se aptiorem, & habiliorem ad ipsum exercendum reddit. Vegetæ quippè, & strenuæ mentes, quò plus recessus sumunt, hoc vehementiores impetus edunt, ut in salino fontis videmus contingere, cujus, ut alibi dixit Statius (*a*):

(*i*) Herodot. *lib.* 2.
(*k*) Fulgos. *lib.* 8. *cap.* 8.
(*l*) L. 2. *tit.* 5. *part.* 2.
(*m*) Plato *de lib. educ.*
(*n*) Arist. *lib.* 8. *Polit. cap.* 4. *& lib.* 18. *cap.* 3.
(*o*) Cic. *lib.* 1. *de orat.*
(*p*) Erasm. *in Adag. pag.* 549.
(*q*) Senec. *de tranq. vit. c.* 15.
(*r*) Ovid. *lib.* 1. *de Ponto, Eleg.* 5.
(*s*) Nat. Com. *in Myt. pag.* 711.
(*t*) Valer. *lib.* 8. *cap.* 8.
(*u*) Rhodig. *lib.* 1. *cap.* 1.
(*x*) Alciat. & Minoes *in princip. Emblem.* Cassan. *in Præf. ad Catal. glor. mund.* Martinez *in proœm. Dial. relat.*
(*y*) Cassiod. *lib.* 7. *epitt.* 36.
(*z*) Idem *lib.* 1. *epist.* 45.
(*a*) Stat. *in Sylvis.*

——*Vires instillat, alitque*
Tempestiva quies, major post otia virtus.

11 Ex quo simili, symbolum sumpsit noster D. Didacus Saavedra (*b*) Fajardus, ad hoc ipsum monitum, de quo agimus, suadendum; ubi illud Aristotelis (*c*) citat. *Otium enim tum ad virtutes ingenerandas, tum ad civilia munera obeunda, requiritur.* Et citare etiam potuit Ciceronem (*d*), eamdem sententiam his verbis tradentem: *Homines quamvis in rebus turbidis, tamen si modo homines sunt, interdum animis relaxantur, ne ex nimia restrictione tristitia generetur.*

12 Nos autem, nostro hoc (ut apparet) Emblemate, idem non minùs congruenter (ni fallimur) insinuamus, Achillem armatum, simul tamen cytharæ, sub Chironis Centauri disciplina, deditum, depingentes. Quod ex verbis Valerii Maximi (*e*) sumpsimus, qui Homerum sequens, & referens, ita inquit: *Homerus quoque ingenii cœlestis vates, non aliter sensit, vehementissimis Achillis manibus canoras fides aptando, ut earum militare robur, leni pacis studio relaxaret.* Quo quidem in studio, herbisque salutiferis cognoscendis, & in multis aliis artibus, quibus polluit, à Peleo patre, & Thetide matre, Chironem Centaurum, qui easdem apprimè callebat, in præceptorem, & veluti pœdagogum accepit, quem hic quoque hac de causa depingimus, *ut latè ultra Homerum* (*f*), *Ovidius* (*g*), *Statius Papinianus* (*h*), *& alii* (*i*) *commemorant*, simul etiam tradentes, qualiter Achilles Agamemnoni iratus, & ob amissam Brisseidam tristis, animi dolorem cytharæ pulsu, & cantu musicæ deliniret.

13 Quibus Ælianus (*k*), eamdem sive historiam, sive fabula tangens, hæc addit: *Videtur autem mihi Achilles etiam in Illiade cum accinit cytharæ, veterumque res gestas cantando sibi ipsi in memoriam accersit, furorem & indignationem sopire. Etenim cum esset musicus, ex spoliis hosti ereptis, primam arripuit cytharam.*

14 Sed & ultra ferocis Achillis exemplum, quem Natalis Comes (*l*) addit à Chirone non lacte, sed leonum visceribus, aprorumque, & ursorum medullis enutritum, passim suppetunt alia clarissimorum, doctissimorumque virorum, & Principum, qui similibus oblectamentis, modestisque facetiis, animorum vigorem recreare, & sic ad honestos labores se alacriores reddere consueverunt. Nam Pythagoram legimus, cythara quoque, ut Achilles, se excitare solitum, ubi èvigilasset; quo scilicet esset ad functiones obeundas, & diuturna munia expeditior; & cum somnum peteret, rursus testudine mentem leniebat, quò affectus reddere sedatiores. Cato vino laxabat animum curis publicis fatigatum. Cum pueris Socrates *Seneca* (*m*) *teste*, ludere non erubescat (*n*), & quidem in arundine equitando, ut Valerius Maximus addit.

15 Cujus & illud dictum laudatur: *Otium possessionum omnium optimam esse.* Otium autem sensit, non ignaviam, sed à tumultuosis negotiis, & cupiditatibus, animi tranquillitatem vitiantibus, remissionem.

16 De Scipione quoque, & Lælio, post Ciceronem (*o*), idem Valerius Maximus (*p*), & alii passim enarrant, qualiter rerum publicarum cura defessi, conchas, & umbilicos ad Cajetam & Lucrinum legere, & ad omnem animi remissionem ludumque descendere consueverunt. Quo respicit Horatianum (*q*) illud:

Quin ubi se à vulgo & scena in sereta remorant
Virtus Scipiadæ, & mitis sapientia Lælii,
Nugari cum illo, & discinctis ludere, donec
Decoqueretur olus soliti.

Qui idem Scipio dicere etiam solebat: *Se numquam minùs otiosum, quàm cum esset otiosus, numquam minùs solum, quàm cum esset solus.* Innuens nimirum, se tunc vel recreatione, vel meditatione, ad res serias & graves disponere, & præparare, & ejusmodi otium non otiosum sed negotiosum (ut suprà diximus) esse censendum. Cum contra ut prudenter dixit Ennius (*r*) ab Agelio laudatus:

Otio qui nescit uti plus negotii habet,
Quàm cum est negotium in negotio.

De

(*b*) Saaved. *in Id. Pol. symb.* 72. *pag.* 549.
(*c*) Arist. 7. *Pol. cap.* 9.
(*d*) Cic. 2. *Phil.*
(*e*) Val. Max. *lib.* 8. *cap.* 8. *de otio laudato, post Hom. Illiad.* 9.
(*f*) Hom. *in Illiad.*
(*g*) Ovid. 2. & 6. *Memorph.*
(*h*) Stat. 2. *Achilleid.*
(*i*) Nat. Com. *in Mythol. lib.* 4. *cap.* 12. *pag.* 377.
(*k*) Ælian. *lib.* 14. *cap.* 23.
(*l*) Natal. *ubi sup. lib.* 9. *cap.* 12. *pag.* 1001.
(*m*) Senec. *de Tranq. anim. cap.* 15. *ad fin.*
(*n*) Xenophon. *de dict. & fact. Socrat.* Stob. *serm.* 28.
(*o*) Cic. *in lib. de orat.*
(*p*) Valer. *d. lib.* 8. *c.* 8. Erasm. *in Adag.* Conchas legere.
(*q*) Horat. *lib.* 2. *saty.* 1.
(*r*) Ennius *apud Agel. lib.* 19. *cap.* 10.

17 De quo loco, & aliis ad otii detestationem pertinentibus, alibi (*s*) fussius agemus, nunc ad Augustum Cæsarem transeuntes, qui licèt laudatissimus fuerit Imperator, aleæ aliquando indulgebat, *ut Suetonius* (*t*) *refert*, notabilem ejus ad Tiberium epistolam addens, de modo, quo se hoc in ludo habere soleret, ut hilaritatem, & animi sui liberalitatem ostenderet, qua etiam intentione, & imitatione Prudentissimum Regem nostrum Philippum II. eidem ludo indulsisse, Pascasius (*u*) Justus est Auctor.

18 Ipse etiam Tiberius, *ut Tacitus* (*x*) *narrat*, quamvis Imperio, & Imperii artibus attentissimus, hoc se & aliis ludis oblectari solebat, & magnus ille Agesilaus ab Æliano (*y*), & aliis memoratur, cum Infante filio arundinem equitasse, postquàm diuturnam operam publicis rebus multa cum laude impendisset. Unde emanavit illud Horatii (*z*).

Ludere par impar, equitare in arundine longa.

19 Et sunt sexcenta alia similia antiquorum, & recentiorum exempla, quæ Alexander ab Alexandro (*a*), Franciscus Petrarcha (*b*), & alii (*c*) recensent. Quibus addere licet Marcum Antonium Philosophum Imperatorem, qui Imperii mole, & Philosophiæ studiorum assiduitate defatigatus, animum jam lassum, aut pila, aut pictura recreabat. Altera enim corpus exercebat; altera, immutato cogitandi genere, una cum corpore, ut Fulgosus (*d*) tradit, spiritum renovabat. Prout & Alexander ille, re licèt, & nomine Severus, qui, *ut Lampridius, & Cuspinianus* (*e*) *scribunt*, facundia Græca excellens, musicæ valdè deditus erat lyraque, tibia, & organo ac tuba canere, ad graviorum curarum intermissionem solitus fuit, sed post Imperium adeptum, numquam alio conscio, nisi pueris suis testibus.

20 Quod etiam de Rege ac Domino nostro Philippo IV. quem Deus sospitet, Saavedra (*f*) testatur. Quem tamen scimus, & experimur, numquam ita huic, vel aliis oblectamentis intendere, ut majores curas à se abdicet, *ut idem Auctor* (*g*) *alibi de Dom. Rege Ferdinando Catholico, post Marianam, & alios, scriptum reliquit*, & ab omnibus cordatis Regibus observari debere in quadam ex suis legibus (*h*) præcepit Rex Alfonsus X. ubi postquam de musica, & aliis permissis delectationibus egit, inquit: *E maguer, que cada una de estas fuese fallada para bien, con todo eso non debe ome de ellas usar, sino en el tiempo que conviene, è de manera que aya pro, è non daño. E mas convine esto á los Reyes, que á los otros omes, ca ellos deben facer las cosas muy ordenadamente, é con razon.*

21 Musicam porro fuisse, & esse decentissimum, & præsentissimum Regum oblectamentum, & aliarum curarum levamen, satis ab Ecclesiastico suademur, dum dixit: *Vinum & musica lætificant cor, & super utraque dilectio sapintiæ.* Atque adeò à magnis viris, & Principibus plurimi habitam, pluribus testimoniis, & exemplis, Policraticus (*i*), Camerarius (*k*), & Beyerlinchus (*l*) ostendunt, & extat elegantissimum ejus encomium Cassiodori (*m*) in Epistola, quam sub Theodorici Regis nomine ad Boëtium scripsit, rogans, ut cytharedum deligat, quem ad Regem Francorum mittere possit. Sed præstat versus Eobani Hessi (*n*) in laudem veræ tempestivèque musicæ subtexere, qui ita habent:

Quem non blanda juvant varii modulamina cantus,
Huic jecur, & renes, ægraque corda stupent:
Nam nihil humanas tanta dulcedine mentes
Afficit, ac melicæ nobile vocis opus.
Tange lyram dicitis, animi dolor omnis abibit,
Dulci sonum refovet, tristia corda melos.

22 Quod etiam non malè expressit ille, quisquis fuit, qui musicam, de se ipsa, his carminibus loquentem induxit:

Vinco, flecto, regno, cantu, dulcedine, plectro,
Dira, cruenta, feros, tartara, monstra, viros:

(*s*) Inst. *Emb.* 77.
(*t*) Suet. *in Aug. cap.* 71.
(*u*) Paschas. *lib.* 1. *de alea.*
(*x*) Tacit. *lib.* 6. *Annal.*
(*y*) Ælian. *lib.* 12. *cap.* 15.
(*z*) Horat. *lib.* 2. *satyr.* 3.
(*a*) Alex. *lib.* 3. *cap.* 21.
(*b*) Petrarc. *lib.* 1. *rer. mem. cap.* 1. *de otio, novitr.*
(*c*) Souterius *de ludis, lib.* 3. *cap.* 1. & 3. Theat. *verb.* Ludus & *verb. Ludrica.*
(*d*) Fulg. *lib.* 8. *cap.* 8.
(*e*) Lampr. & Cusp. *in Alex. Severo.*
(*f*) Saav. *Emp.* 6. *pag.* 37.
(*g*) Idem. *Emp.* 72. *pag.* 552.
(*h*) L. 21. *tit.* 5. *part.* 2.
(*i*) Policr. *de nug. curial. lib.* 1. *c.* 6. & *lib.* 8. *c.* 12.
(*k*) Camer. 1. *subc. cap.* 16. & *lib.* 3. *c.* 97. *pag.* 365.
(*l*) Beyerl. *in Theat. verb.* Musica.
(*m*) Cas. *lib.* 2. *epist.* 40.
(*n*) Eoban. Hessius *in Epigr.*

Languentes relevo, morituros excito, mœstos
Erigo, pallentes munio, vinco Deos.

23 Quibus tamen non obstantibus, Henricus Magnus Galliæ Rex, *ut Causinus* (*o*) narrat, dicebat, nihil vetare quominus Regum liberi, musicorum audirent acroamata: musicam autem discere, aut fidibus canere nolebat; cum præsertim hæc ars, nihil iis præterquam ad amatorias illecebras sit profutura. Pessimum documentum, & quod perversa naturæ contagione, celeris irrepuit animo, quàm magistri præceptis egeat. Regum quidem propria in pace instrumenta, sceptrum esse, & manum justitiæ, in bello gladium: hæc iisdem regiè tractanda, hæc utroque tempore usurpanda prædicabat. Prudentiæ, justitiæ, fortitudinis, ceterarumque virtutum temperiem, Regiam planè cantilenam esse musicis legum numeris illigatam, quam quisque quadripartito solus canere posset. Cum quo consonat illud Gelonis apud Plutarchum (*p*), qui, in convivio, cum lyra circumferretur, ceterique ordine canerent, (nam id apud Græcos honestum habebatur) equum jussit adduci in convivium, facilèque, ac leviter in illum insiliit, significans, hoc esse regalius, quam lyra canere.

24 Ceterùm, ut ad rem redeamus, non solùm licitum dicimus, Principes sub hac, quam diximus, moderatione, animum demulcere, & Regias curas, atque anxietates paulisper deponere, verùm & ipsis, quos regunt, populis, aliquando otiari, & feriari permittere debent, & ludos, ac festivitates publicas, quibus oblectentur, & exhilarentur, concedere, & citharedum imitari, qui neque nervum intendit, ne abrumpat, nec remittit ultra modum, ne harmoniæ concentum lædat. Vel Deum potius, qui, ut D. Chrysostomus (*q*) ait: *Nec in remissione continua, nec in longa tribulatione nostram constituit animam, secundùm suam prudentiam utrumque faciens. Non sinit nos continua potiri remissione, ne segniores fiamus: non autem rursus sinit in continua versari tribulatione, ne concidamus, nevè desperemus.*

25 Quod monitum, *juris gentium* non malè appellari potest, cum nulla fuerit gens, quæ suo modo, moreque aliquos ludos non instituerit, ut post alios novissimè Bullengerus (*r*), Souterius (*s*), Pantoja (*t*), Meursius (*u*), Beyerlinchius (*x*), & alii demonstrant, & graviter ostendit Seneca (*y*) eosdem, dummodo moderati sint, commendans, nam frequens usus omne animi pondus eripiet, addensque, *Legum conditores festos instituerunt dies, ut ad hilaritatem homines publicè cogerentur, tamquam necessarium laboribus interponentes temperamentum.*

26 Quod & plures leges (*z*) Romani juris ostendunt, jubentes, ut populis lætitia reddatur; & non tam in Regibus voluntarium, quàm necessarium, docet Cassiodorus (*a*), dum post multa relatu digna de ludis Circensibus, & aliis, eorumque laude & utilitate, sic finit: *Hæc nos fovemus necessitate populorum imminentium, quibus votum est ad talia convenire, dum cogitationes serias delectantur abjicere. Paucos enim ratio capit, & raros probabilis oblectat intentio, & ad illud potius turba ducitur, quod ad curarum remissionem constat inventum. Expedit interdum desipere, ut populi possimus desiderata gaudia continere.*

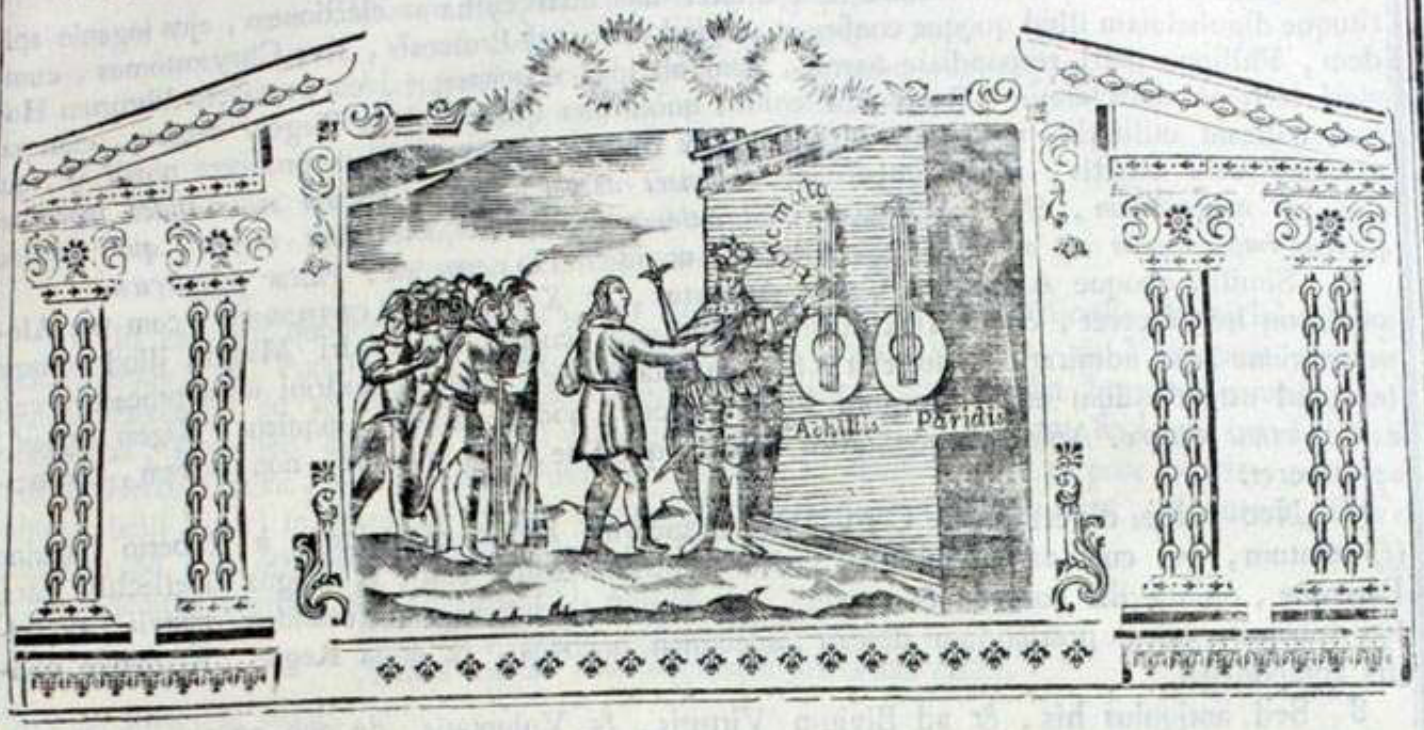
27 Qui sanè locus, & alia, quæ supra retulimus, satis conducunt ad resolutionem quæstionis, tum sæpè aliàs, tum maximè his diebus in examen magno studio vocatæ, an Comœdiæ, & theatrales, quas vocamus *repræsentationes*, populis (ut fieri assolet) concedendæ, vel in totum à Republica exterminandæ sint? Certè enim, licèt Christianis moribus magis conveniat, ejusmodi oblectationem interdicere, propter excessus, abusus, & peccata, quæ inde oriri cognoscimus, in quibus referendis, & exaggerandis latè Mendoza (*b*), & alii calamum extenderunt. Adhuc tamen plures rationes pro illius continuatione, (si abusus reformentur, & aliæ cautiones adhibeantur) existunt, de quibus alibi se se Nobis offeret opportunior dicendi locus, & interim videnda erunt, quæ non inerudite nostri D. Franciscus de Amaya (*c*), & Dom. Didacus de Saavedra (*d*) de hoc argumento, post alios à se relatos, literis prodiderunt.

EM-

(*o*) Causin. *in Polistor. symb. lib. 5. cap. 32.*
(*p*) Plutarc. *in Lacon.*
(*q*) D. Chrysost. *in homil. 4. ad popul. Antioch.*
(*r*) Bulleng.
(*s*) Sout.
(*t*) Pantoja *in tractat. de ludis.*
(*u*) Meurs.
(*x*) Theat. Beyerl. *verb.* Ludus.
(*y*) Senec. *de Tranq. cap. 3. & 15.*
(*z*) L. *unic. C. de majum. l. 2. cod. tit. in Theo. l. 4. C. de pagan. l. 1. & 5. C. de spectac.*
(*a*) Cas. *lib. 3. epist. 51.*
(*b*) Mend. *quodlibetic.*
(*c*) Amaya *lib. 3. observ. cap. 5. num. 67. & segq.*
(*d*) Saav. *Emp. 73. pag. 553. & 554.*

EMBLEMA XXXII.

VIRTUTIS SONUS PRINCIPUM HONOS.

Fertur Achilleam Paradis lyræ ad arma ruentem
Quondam Pellæum præposuisse Ducem:
Scilicèt illa suis Venerem moderatur in hortis,
Hæc rabidi furias Martis, & arma canit.
Si elegisse datur forsan solatia, Princeps,
Semper Achillæam dicito malo lyram.

COMMENTARIUS.

1 EMblema hoc ad majorem antecedentis explicationem dirigitur, Principesque hortatur & admonet, ut vel in ipsis ludricis rebus, & ad remissionem animi comparatis, semper honestum, & decorum attendant, & virtutis, publicique, ac communis boni viam eligentes, à vitiis abstineant, & in bivio positi, bona potius, quàm turpia, & probrosa aliorum exempla sibi imitanda proponant.

2 Sumiturque ex historia Alexandri Magni, cujus Ælianus (*a*), & alii (*b*) mentionem fecerunt. Qui cum Ilium venisset, & omnia studiosè contemplaretur, quidam Troum ei lyram Paradis ostendit. At ille: *Pluris* (inquit) *hac, lyram Achillis facerem, si eam mihi ostendere posses.* Desiderabat nimirum fortissimi Ducis instrumentum, quo usus erat in præstantium bellatorium laudibus celebrandis, non effæminati, qui nihil aliud, quam infames amores, & adulteriis accommodata carmina cecinit, & fœminis captandis, demulcendisque convenientia.

3 Fuit enim Magnus hic Imperator, summus in omnibus Achillis imitator, cujus & sepulchrum videre gestiit, multisque floribus, coronis, & unguentis, *Plutarcho* (*c*) *testante*, donavit, & quòd Homerum rerum suarum laudatorem habuerit, invidit. Magni enim momenti res est, ut Auctor quidam hæc memorans addit, vel intueri vestigia saltem, vel cineres, aut saxeas moles eorum oculis contemplari, quorum virtutes, & res gestæ olim tantæ fuerunt, ut in hodiernum usque diem mille verborum elogiis decantentur, disciplinæque adeò, & exemplo sint aliis.

4 Quod nulli fœlicius, quàm Achilli contigisse videtur, cum ejus nomen posteris ad strenuos bellatores, & insigni fortitudine homines, pertransierit, & quicquid præclarum extat, excel-

(*a*) Ælian. *lib.* 9. *de var. hist. cap.* 38.
(*b*) Stob. *serm.* 7. Lycost. *in Apoph. pag.* 305.
(*c*) Plut. *in vit. Alex.*

celso est animo, ingenuamvè nobilitatem toto corporis filio moribusque præsefert, proverviali figura, *Achilleum spirare dicatur*, ut post Agellium (*d*), & alios, tradit Erasmus (*e*), & Martialis (*f*) Commentatores illud

Laudat Achylleos, sed sine fine pedes.

5 Esse autem hanc Alexandri Magni inter has duas cytharas electionem, ejus ingenio spirituque dignissimam illud quoque confirmat, quod Dio (*g*) Prusensis, sive Chrysostomus, eumdem, Philippo patri respondisse narrat, cum ab ipso sciscitaretur, cur tantopere librorum Homeri lectione delectaretur? Respondit enim, quòd non quævis Poësis Regem deceret, cum parum habeant utilitatis, voluptatis plurimum, & nihil in eorum lectura proficere possit is, qui præstare velit cunctis, atque imperitare: *Homeri autem* (inquit) *Poesim solùm video ingenuam esse, & magnificam, & verè Regiam. Cui animum advertere decet eum virum, qui maximè quidem imperaturus sit omnibus, & futurus*, ut idem Homerus ait, *Pastor populorum.*

6 Similis quoque Alexandro Cæsar Augustus, *ut Xiphilinus (h) commemorat*, cum per Alexandriam iter faceret, & ei Alexandrini ostendissent corpus Alexandri Magni, illud summa veneratione, & admiratione suspexit, & contrectavit; sed cum Alexandrini ultra procedere vellent, ad ostendendum etiam corpora Ptolomæorum, hoc recusavit, inquiens: *Regem cupivi, non mortuos videre.* Apim quoque adire noluit, quòd se Deos adorare, non bovem, consuesse diceret.

7 Nec valdè differt aliud Caroli VI. Francorum Regis exemplum, à Roberto Gaguino (*i*) relatum, qui cum esset Molduni, ubi armamentum patris erat, & magna supellectilis pars. Paterque, oblata illi corona, & casside, quam mallet, interrogaret? cassidem optavit, sic bellici spiritus, quem postmodum detexit, specimen præbens, & arma Regno, Regnique divitiis anteponens.

8 Sed antiquius his, & ad Bivium Virtutis, & Voluptatis, de quo agimus, magis aptum exemplum ex Prodicio Hercule sumi potest, sic dicto ex eo, quòd Prodicus Philosophus omnium primus hanc de eo fabulam commentus fuerit, ut Philostratus (*k*), Themistius (*l*), & latiùs ceteris Maximus Tyrius (*m*) scribunt, nimirum, quòd vix ab Ephebis egressus, sed viriles jam tamen animos gerens, duplici in via consistens, Virtutem, & Voluptatem sibi obversantes habuit, diverso quidem vultu, vestitu, ac sermone; utramque, ut ipsam sequeretur variis rationibus, sive orationibus persuadentem. Quibus tamen auditis, spretis Voluptatis commodis, & illecebris, Virtutem, arduosque ejus labores sequi maluit, ut qui Jovis filius, & præclaræ indolis esset, quamvis Stephanus Forcatulus (*n*) hoc ipsum de Ægyptio, sive Gallico suo Hercule, Osiride parente sato, accipiendum esse, probare contendat. Cui tamen prædicti Auctores adversantur, ac prætereà Cicero (*o*) & Xenophon (*p*). Nisi quòd hi, colloquia Virtutis, & Voluptatis, quæ prodicus effinxit, omittunt, & solùm scribunt, Herculem in solitudines exiisse, atque ibi sedentem, diu secum multumque dubitasse, cum duas cerneret vias, unam voluptatis, alteram virtutis, utram ingredi melius esset. Et in hoc bivio ita *constitutum*, amœnam primo, ac fosculis confestim perituris, voluptatis viam neglexisse, & alteram clivosam, atque asperam prima fronte elegisse, quia ad mirificas delicias, & perennes perduceret. Quem dicendi fingendique modum sequutus videtur Petrus Costalius (*q*), ex eo unum ex suis Pegmatis formans, & his versibus ornans:

Dum vitam primum ingreditur Thyrintius heros,
Valdè animi pendens, constitit in trivio,
Hic via se partes coram findebat in ambas,
Quæ dubii excruciant fortia corda Ducis.
Una Voluptatis longo latissima calle,
Altera Virtutis, margine clausa brevi:
Sed pius Alcides, nulli virtute secundus,
Arctum Virtutis se dedit in gremium.
Scilicet hæc ista est, ineuntis semita vitæ:
Nam Virtus hominem sola beare potest.

9 Ad Prodici autem figmentum respexit novissimus Schoonhovius (*r*) in quodam Emblemate ex eo constructo, cujus lema est, *Lubricum juventutis*, ejusque carmina in se habent:

Dum

(*d*) Agel. *lib.* 2. *cap.* 11.
(*e*) Erasm. *in Adag. pag.* 90. & 258. & *seqq.*
(*f*) Martial. *lib.* 2. *Epigr.* 14.
(*g*) Dio Prus. *in Orat. de Regno.*
(*h*) Xiphil. *in Aug.*
(*i*) Gaguin. *hist. Franc. pag. mihi* 168.
(*k*) Philost. *lib.* 6. *cap.* 5.
(*l*) Themist. *in orat. de Amicitia.*
(*m*) Tyrius. *dissert.*
(*n*) Forcat. *de Gall. Imp. & Phil. lib.* 1.
(*o*) Cicer.
(*p*) Xenoph. *lib.* 2. *memor.*
(*q*) Costal. *Pegm. fol.* 42.
(*r*) Schoonh. *Emblem.* 35. *pag.* 108.

Dum tener, & nondum fundarat in orbe columnas,
Monstraque delerat Amphitrioniades
Apparent illi Virtus hinc, inde Voluptas,
Et studet in partes flectere quæque suas.
Blanda Voluptatis, Virtutis dura videtur
Semita, dum primo limine quamque notat
Hanc tamen invictæ subiens, certamine mentis,
Ad superos tandem vi sibi stravit iter.
Alcidæ similes homines sunt, dum levis ætas,
Et peragit cursus cæca juventa suos;
Fœlix qui rectum potuit servare tenorem
Integer, & nullo crimine tactus obit.

10 In eamdem quoque sententiam tendit divina lyra Maphæi Cardinalis Barbarini (*s*) (postea Urbanus VIII. Pontifex Opt. Max.) præstantius omnibus, Virtutis, & Voluptatis rationes, quibus Herculem ad se attrahere contendebant, exponens, cujus verba brevitati consulens non transcribo, sicut nec alia Silii Italici (*t*), quorum suprà (*u*) mentionem feci qui quod Prodicus de Hercule finxit, ad Scipionem Juvenem transferens, deliberantem an post patris, patruique obitum belli Punici in Hispanis curam contra Hasdrubalem suscepturus esset, Virtutem, & Voluptatem ad eum accedentes, invicemque configentes, inducit.

11 Semper etenim, vel Hesiodo (*x*) testante:

Virtutem possuere Dii sudore parandam,
Arduus est ad eam longumque per ardua callis.

Sive ut aliter (*y*) dixit:

Ardua per præceps gloria evadit iter.

Quod & ipse Salvator Servatorque noster Christus Dominus apud Matthæum (*z*) monuit, dum dixit: *Contendite intrare per angustam portam, quia lata porta est, & speciosa via, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam, quàm angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inveniunt eam.*

12 Sed hic tamen labor honoris, & gloriæ præmio, quod ejus asseclas manet, ubertim reponderatur; ut Romani ostendere voluerunt, Virtutis & Honoris templis in edita rupe à Marco Marcello extructis, sibique ita mutuò conjunctis, ut ad Honoris, non nisi per Virtutis templum ingredi fas esset. Unde Symmachus (*a*): *Benè & sapienter Majores nostri* (inquit) *ædes Honoris, atque Virtutis gemellas junctim locarunt: commenti ibi esse præmia honoris, ubi sunt merita virtutis.* Et latiùs D. Augustinus (*b*) sic loquens. *Via virtus est, qua nitimur tamquam ad possessionis finem, id est ad gloriam, honorem, imperium. Hoc insitum habuisse Romanos, etiam Deorum apud ipsos ædes indicant, quas conjunctissimas constituerunt, Virtutis & Honoris, pro Diis habentes, quæ dantur à Deo. Gloriam ergo, honorem & imperium, quæ sibi exoptabant, & quò bonis artibus pervenire nitebantur boni, non debet sequi virtus; sed ipsa virtutem. Neque enim vera virtus est, nisi quæ ad eum finem tendit, ubi est bonum hominis, quo melius non est, &c.*

13 Eamdem quoque significationem, & monitionem, quòd per angusta & augusta perrumpatur, mandato & exemplo suo Deus Nos apud Michæam (*c*), & Div. Paulum (*d*) edocuit, & Antiqui hoc ipsum bivium, de quo agimus: in litera Pythagoræ. Y. insinuari tradiderunt, ut eleganter ostendit Virgilius (*e*), hoc carmine eam describens, quod licèt vulgatum sit, absque piaculo hic omitti non potest, & sic habet:

Litera Pythagoræ discrimine secta bicorni,
Humanæ vitæ speciem præferre videtur.
Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemque aditum primùm spectantibus offert:
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.
Molle ostentat iter in via lata, sed ultima meta
Præcipitat captos, volvitque per ardua saxa.

Qas-

(*s*) Card. Barbarin. *in od. ad Franc. Card. Barbar. pag.*
(*t*) Silius Italic. *lib.* 15.
(*u*) *Sup. Embl.* 7.
(*x*) Hesiod. *in operib.*
(*y*) Pined. Menand. & alii, *apud Cabocium in Horat. lib.* 1. *satyr.* 9. *pag.* 106.
(*z*) Matth. 13. 7. *& seq.*
(*a*) Symmac. *lib.* 1. *ep.* 20. vide etiam Alex. ab Alex. *lib.* 4. *cap.* 16.
(*b*) D. Aug. *de civit. Dei, lib.* 5. *cap.* 12.
(*c*) Michæ. 2. 13.
(*d*) D. Paul. *Ephes.* 1. 18. *&* 19. 20. 1. Pet. 3. *v. ult.*
(*e*) Virg. *in Append.*

Quisquis enim duros casus virtutis amore
Vicerit, ille sibi laudem decusque parabit.
At qui desidiam, luxumque sequetur inertem
Dum fugit oppositos incauta mente labores,
Turpis inopsque simul, miserabile transiget ævum

14 Persius (*f*) quoque eadem similitudine utitur, instruens nobilem adolescentem, ut circa literarum studia se sedulum præstet, eumque à virtute commendat, his versibus:

Et tibi quæ Samios diduxit litera ramos,
Surgentem dextro monstrabit limite callem.

Et apertius Lactantius Firmianus (*g*), in hunc modum: *Dicunt humanæ vitæ cursum. Y. literæ esse similem, quòd unusquisque hominum, cum primùm adolescentiæ limen attingerit, & in eum locum venerit, partes ubi sevia fundit in ambas, hæreat natabundus, & nesciat inquam se partem potius inclinet. Si Ducem nactus fuerit, qui dirigat ad meliora titubantem, honestam ac copiosam vitam disputant peracturum, si verò Doctorem frugalitatis non invenerit, in sinistram viam, quæ melioris speciem metiatur, incidere, id est, luxuriæ, inertiæque se tradere, &c.*

15 Ipsumque idem bivium exponens Henricus Oræus (*h*) sub Icone Herculis Prodici, & lematè, *Intrate per angusta*, sic habet:

Per duros casus dextrum petit ardua Callem
Virtus, & tamdem laudis honore beat.
Tramite sed lævo crudeles itur ad umbras,
Omni vincit ubi gaudia parte malum.

16 Ornarique adhuc magis potest Ulysis exemplo, qui, *ut Horatius* (*i*) *canit*, prudentia, & virtute sua aspera multa pertulit, & obturatis ad Sirenum voces auribus, & Circes pocula labiis, tamdem fœlix evasit:

Quæ si cum sociis stultus, cupidusque bibisset,
Sub domina meretrice fuisset, turpis & excors
Vixisset canis immundus, & amica lutosus.

Et egregiis Ovidii (*k*) carminibus, qui eorum fœlicitatem, & beatitatem, qui sciunt reprobare malum, & eligere bonum, hoc est vitiis, & voluptatibus res suas habere jussis, rectum & exactum vitæ iter agnoscere, & arripere, & per mundanas hasce vanitates, ad eas virtutes tendere, quibus omnem vitam tueri possint, sic canit:

Fœlices animæ, quibus hæc cognoscere primum:
Inque domos superas scandere cura fuit:
Credibile est illos pariter vitiisque jocisque
Altius humanis exercuisse caput.
Non Venus, aut vinum sublimia pectora fregit
Officiumque fori, militiæque labor:
Nec levis ambitio, perfusaque gloria fuco
Magnarumvè fames solicitavit opum;
Sic petitur cœlum, &c.

17 Cum è contrario, vitiorum, ac voluptatum nigra sit cauda, ut est in proverbio (*l*), lachrymabilis exitus, & certissimus comes, dolor, ac pœnitentia, *ut rectè agnovit Plautus* (*m*), dum dixit:

Ita comparatum est in ætate hominum,
Ita Diis placitum, voluptati ut mæror Comes consequatur.

Et Boëtius (*n*) sic inquiens:

Habet hoc voluptas omnis — *Ubi grata mella fudit,*
Stimulis agit fruentes. — *Fugit & nimis tenaci*
Apiumque par volantium, — *Ferit icta corda morsu.*

Quam sententiam adhuc gravius oratione libera idem Auctor ibidem expressit, & Div. Augustinus exclamans (*o*): *O voluptates, quàm faciles aditus habetis, dum suadetis, quàm verò difficiles habetis exitus: dum suadetis inungitis, sed postquàm suaseritis, usque ad mortem animæ pungitis.* Unde rectè monet Horatius (*p*), cum quo huic commentationi finem imponam,

Sperne voluptates, nocet empta dolore voluptas.

EM-

(*f*) Pers. *satir.* 3.
(*g*) Lactant. *lib.* 6. *de vero cultu, cap.* 3.
(*h*) Oræus *Icone* 27.
(*i*) Horat. *lib.* 1. *epist.* 2. *ad Lilium.*
(*k*) Ovid. *lib.* 1. *Fast.*
(*l*) Erasm. *in Adag. pag.* 516. & 415.
(*m*) Plaut. *in Amphit.*
(*n*) Boet. *lib.* 3. *Met.* 7.
(*o*) D. Aug. *de contrar. cord. cap.* 4.
(*p*) Horat. *lib.* 1. *epist.* 1. *ad Lolium.*

EMBLEMA XXXIII.

IN NIMIS DEDITOS VENATIONI.

Vides ut artus turba canum secet
Actæaneos ; corripit improbum vulgus
Dolosum cervum, & odit
Quos malè nutrit ille morsus.
Disperdit altos immoderatior
Diana Reges ; tempus, opes, salus
Hinc dilabuntur. Nimium omne cave.

COLEGIO

COMMENTARIUS.

1 CUM Regibus, virisque Principibus laxandi animi causa aliquas oblectationes permitti dixerimus, è re esse videtur, ut quid de venatione sentiamus, paucis pertractemus. Et herclè negari non potest, quin hæc, præceteris, à prudentissimis gravissimisque Scriptoribus, non solùm Regibus concedatur, verùm & summopere commendetur, utpotè in qua, ultra animi laxationem, corpus quoque exerceatur, & ad surgendum diluculo, frigoraque & calores, aliosque labores perferendum, consuefiat, & bellorum præliorumque progymnasma quoddam, in ea repræsentetur, quorum disciplina, & scientia, nullis magis, quàm Regibus est necessaria.

2 Quæ omnia, & alia, quæ huc spectant, latissimè prosequitur Xenophon (*a*), Dux & Philosophus præstantissimus, in elegantissimo libello, quem de venatione compossuit, & in sua Cyripœdia, addens, his de causis Persarum Regibus hoc venationis studium gratissimum, & usitatissimum fuisse.

3 Divus quoque Plato (*b*) illud Heroicum esse inquit, & vel lege sanciri debere, ne quis ullibi eodem prohibeatur, his verbis: *Sola & quidem optima venatio est quadrupedum, quæ equis, & canibus, & corporis viribus peragitur. Quibus enim Heroica fortitudo cura est, ii quadrupedes omnes cursu, volucribus, telisque manu propria, venando, superare debent. Lex autem ita statutior, sacros hos Venatores ubicumque, & quando venari voluerint, nemo prohibeto.*

4 Julius Pollux (*c*), Platonis (ut apparet) pedissequa, venationem pariter vocat: *Studium Heroicum, Regiumque, & ad corporis animique bonam constitutionem conferens, ac tam placidæ fortitudinis, quàm militaris audaciæ specimen.* Et Olaus (*d*) Magnus, eisdem vestigiis insis-

(*a*) Xenoph. *in Cyrip. lib. 1. & in lib. de venatio. de qua etiam scripserunt alii quos refero.* Tiraq. *de nob.* c. 37. n. 143.

(*b*) Plato *de legibus, dial. 7. in fin.* Vide Saaved. *Empres. 3. pag. 24.* & latè Cerd. 9. *Æneid. vers. 605. & plures alios apud D. Ant. Cabreros in tract. de meta, lib. 2. cap. 37. ex num. 2.* Scomborn. *lib. 3. polit. cap. 46.*

(*c*) Jul. Poll. *in onom. ad Commod. Cæs. lib. 5.*

(*d*) Olaus *lib. 18. cap. 42.*

sistens, commemorat, Viriatum Lusitanum, cum pastor esset, militarem disciplinam ex sola venatione didicisse, cui operam dedit; & venatoribus (inquit) Dux factus, cum nulla generis, aut majorum commendatione clarus esset, universum Hispaniæ exercitum magna cum laude contra Romanos integro decennio duxit.

5 Horatius (*e*) etiam ad Lollium scribens, & de venatione loquens, eximiè laudat:

——Pulmenta laboribus eruta
Romani solemne viris, opus utile famæ,
Vitæque & membris.

Ovidius (*f*) Veneris sedandæ remedium in eadem constituit, inquiens:

Vel tu venandi studium cole, sæpè recensit
Iupiter à Phœbi victa sorore Venus.

Ad quod alludens Schoonhovius (*g*) (Ovidio tamen non citato) Emblema fecit, sub titulo, *Labor amoris domitor*, his subjectis carminibus:

Omnia parva puer Veneris justissima proles,
Telorum duro cum premis Imperio,
Sola Diana tamen vestri vim despicit arcus,
Dum sequitur fortes fortior illa feras:
Otia si tollas periit vesana libido,
Quam labor assiduus, duraque vita domat.

Et Statius (*h*) Papinius Achillem illum bellatorum maximum, venationem à Chirone didicisse tradit, ejusque armorum præludia, & venationes recensens, sic ait;

——Quid nunc tibi prælia dicam
Sylvarum, & vacuos sævo jam murmure saltus?
Numquam ille imbelles Ossæa peravia lynces
Sectari, aut timido passus me cuspide damas
Sternere, sed tristes turbare cubilibus ursos
Fulmineosque suos, & sicubi maxima tygris,
Aut subducta jugis fœtæ spelunca leænæ.
Ipse sedens vasto facta expectabat ab antro.
Si sparsus multo remearem sanguine, nec me
Ante, nisi inspectis admissit ad oscula telis.

6 His plura alia testimonia, Regumque, & Imperatorum exempla addi possunt, qui nimis venationi dediti fuerunt. Adde notabile exemplum, & Fidorum Consiliariorum circa hunc excessum animadversionem apud Vasconcel. *In anaceph. Reg. Portug. pag.* 113. *& seqq.* & plenè à Tiraquello (*i*), & aliis (*k*) commemorantur. Sed nobis superiora tetigisse sufficiat, & celebrem nostri septem Partiti juris Constitutionem (*l*), quæ de his venationis utilitatibus agens, illasque veluti in compendium reducens, ita inquit: *E para esto, una de las cosas que fallaron los sabios, que mas tiene pro, es la caza, de qualquier manera que sea, ca ella ayuda mucho á menguar los pensamientos, é la saña, Lo que es mas menester al Rey que á otro ome. E sin todo aquesto dá salud, ca el trabajo que en ello toma, si es con mesura, faze comer, é dormir bien, que es la mayor cosa de la vida del ome. E porende los Antiguos tovieron que conviene esto mucho á los Reyes, mas que á otros omes, por alegrar su vida, é su salud. E porque la caza es arte, é sabiduria de guerrear é de vencer, de lo que los Reyes deben ser mucho sabidores, &c.*

7 Cui legi suffragatur Plinius Junior (*m*), nisi quòd venationem, non ad minorandas sedandasvè cogitationes, sed ad ipsas excitandas, utillem facit. Sic enim scribit: *Nam & sylvæ solitudo, ipsumque illud tempus quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt.*

8 Sed licèt hæc ita se habeant, & solido veritatis fundamento nitantur, ita tamen intelligenda, & temperanda sunt, ut venationis studium & oblectatio, non tam à Regibus, & Principibus (quibus cum præcipuè loquimur) in officium, frequensvè exercitium, sed in aliorum, laborum, curarumque levamen, rarò, & sine magno in hanc rem sumptu, & apparatu sumatur, ut de reliquis aliis animi laxamentis in superioribus diximus. Alioqui enim non laudabilis, sed vituperabilis erit, illiusque exercitium in exitium tendet, damnosumque esse incipiet, quod in ordine ad meliorem negotiorum expeditionem permittebatur, *ut ipsi iidem Auctores agnoscunt*, quos pro venatione citavi, præsertim Plato (*n*), sic inquiens: *Venationem legis-la-*

(*e*) Horat. *lib.* 1. *epist.* 18.
(*f*) Ovid. *de remed. amor. lib.* 1.
(*g*) Schonh. *Emb.* 31.
(*h*) Stat. Papin. *lib.* 1. *Achilleid.*
(*i*) Tiraq. *de nobil. cap.* 37. *ex num.* 138.
(*k*) Theat. *verb.* Venatio, *ex pag.* 17.
(*l*) L. 20. *tit.* 5. *part.* 2.
(*m*) Plin. Jun. *lib.* 1. *epist.* 6.
(*n*) Plato *d. Dialog.* 7.

iator, & laudare, & vituperare debet, ad juvenum labores, & studia respectu habito. Eamque quæ animos juvenum meliores reddit, laudare; quæ contra vituperare. Et dicta lex nostra Regia, quæ post verba suprà relata, subjungit: *Pero no debe meter en esto tanta costa que mengue en lo que ha de cumplir, nin use tanto de ella, que le embargue los otros fechos.*

9 Idemque ipsum Franc. Petrarca, & omnes Politici (*o*) docent, & Nos præsenti Emblemate designamus, & insinuamus, sub Acteonis fabula à propriis canibus inter venandum occissi, quàm pupugisse sufficiet, utpotè pueris (quod ajunt) & tonsoribus notam, & ab Ovidio (*p*), & aliis (*q*) plenissimè decantatam. Neque objiciat aliquis Nos actum agere, cum de eadem Alciatus (*r*) jam aliud Emblema formasse reperiatur. Nam licèt in pictura noviscum consentiat, in Mythologia tamen, & applicatione differimus. Ille enim hac fabula receptatores sicariorum, latronum & parasitorum significari innuit, qui tamdem ab eis devorantur, & consumuntur, Phavorinum nimirum apud Stobæum (*s*), & alios Auctores (*t*) ibidem à Claudio Minoe (*t*) relatos, sequutus, qui eamdem explicationem, sive applicationem tradiderunt, ut & alii alias plures, quas Natalis Comes (*x*) lato calamo retulit.

10 Nos verò planiorem hanc sequimur, & exprimimus, quæ multis itidem placuit, ut scilicèt ad Venatores referatur, qui tempus & salutem in venando absumunt, ut ille alter Horatii (*y*):

Manet sub Jove frigido
Venator, teneræ conjugis immemor:
Seu vissa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretes Marsus aper plagas.

Vel Thomæ Mori (*z*)

Venator defessa thoro quum membra reponit:
Mens tamen ad sylvas, & sua lustra redit.

Aut etiam in venandi luxu, inutilli admodum, & sumptuoso, suas opes miserè dilapidant. Hi enim à canibus, quos aluerunt, ut & noster Actæon à suis, tamdem, ultione divina, quasi membratim dilaniantur, & devorantur. Eòque justius gravius illi, qui hanc ob causam justiores, & graviores curas, atque occupationes, honestasque alias actiones sibi injunctas, insuper habent, & omnem temporis usuram in aucupiis, & venationibus terunt.

11 Quo etiam sentiendi modo hujus fabulæ moralitatem exponit Cognatus (*a*), & antè eum Policraticus (*b*); sive Joannes Salisberiensis, sic inquiens: *Dux Thebanus visa nuditate illius, quàm in sylvis semper coluerat, cum ab errore pedem sui revocarent affectus, sub humano sensu se in bestiam obstupuit transformatum; cervisque conformis, cum domesticos canes voce, & vultu niteretur abigere, vitio pravæ consuetudinis, totius substantiæ suæ dispendio, eorumdem morsibus patuit.*

12 Novissimus etiam Antonius Burgundia (*c*), eodem sensu, eamdem fabulam explicat, & ad nudæ Dianæ conspectum Actæonem statim in cervum verti, & à suis canibus dilaniari, nihil aliud significare ait, quàm venatores, qui nudum præda nemus, multa cincti indagine visitant, mora nulla, quasi feram inter feras indui, & studio venationis, ac sumptibus, hinc inde distractos, totos absumi.

13 Ut omittam plura vitæ pericula, atque discrimina, in quæ temerarii, & inconsulti venatores incidere solent, quæ respiciens Xenophon (*d*), suum Cyrum, huic studio valdè deditum, monet, ne ad ursos, ac leones, pardos, aprosvè appropinquaret, qui olim complures homines dilaniarunt. Et adhuc Cyrus ipse, cervum insequens, non tam propter ejus feritatem, quàm quòd nullam locorum rationem habuit, equo cadente, cecidit, & ejus propèmodum cervices confractæ sunt.

14 Idem consilium Venus apud Ovidium (*e*) Adonidi puero, quem deperibat, quique venatione nimis delectabatur, his verbis dedit:

Hos tu care mihi, cumque his, genus omne ferarum,
Quod non terga fugæ, sed pugnæ pectora præbet,
Effuge, ne virtus tua sit damnosa duobus.

(*o*) Petrar. *de rem. utr. fort. lib.* 1. *dialog.* 32. Patrit. *de Regn. lib.* 3. *cap.* 6. Amirat. Arnisæus Scombotner. & plures alii apud Ascaff. *in tract. de ærario, pag.* 653. & 898. quem vide, & Seb. Medic. *in tract. de venat.* 1. *part. quæst.* 41. & *seqq.* & Junium *orat.* 8. *de venat.* & Caberus *d. cap.* 37.
(*p*) Ovid. 3. *Metam.*
(*q*) Eurip. *in Bachid.*
(*r*) Alciat. *Embl.* 52.
(*s*) Stobæus *serm.* 12.
(*t*) Anul. *in picta Poesi.*
(*u*) Minoes *ad Alciat. pag.* 227.
(*x*) Nat. Comes *in Mythol. lib.* 4. *cap.* 24. *pag.* 673.
(*y*) Orat. *lib.* 1. *od.* 1.
(*z*) Thom. Morus *in carminib.*
(*a*) Cognat. *lib.* 2. *narrat ex Ovid. Metamorph.*
(*b*) Polier. *de cur. nug. lib.* 1. *cap.* 4.
(*c*) Burgund. *in Lapide Lydio mundi, cap.* 33. *pag.* 95.
(*d*) Xenoph. *in Cyripæd. lib.* 1.
(*e*) Ovid. *lib.* 10. *Metamorph.*

15 Et postea late referens Hippomenis, & Atalantæ fabulam, & quare, & qualiter in leonem & leænam conversi fuerint, & ut ab his, & aliis atrocioribus, & pugnacibus belluis sibi caveret, addit eumdem Adonidem post discessum veneris ista monita, vel oblitum, vel non curantem, aprum à canibus excitum audaćter aggressum, jaculo transfixisse, ejusque morsu interiisse. Nasonis verba sic habent:

Illa quidem monuit, junctisque per aera cygnis
Capit iter: sed extat monitis contraria virtus.
Fortè suem latebris vestigia certa secuti,
Excivere canes, sylvisque exire parantem
Fixerat obliquo veniens Cinyrejus ictu.
Protinus excussit pando venabula rostro
Sanguine tincta suo: trepidumque & tuta petentem
Trux aper insequitur: totosque sub inguine dentes
Abdidit, & fulva moribundum stravit arena.

15 His addi potest alia aliorum Mythologia apud nostrum Cabrerum (*f*), qui Actæonis cornua ob uxorem à Procis stupratam, dum ipse, ejus oblitus, nimis venationi indulgebat, processisse, his carminibus produnt:

Actæon plerosque canes fit pauper alendo,
Conjugis oblitus, cui caret igne focus.
Per nemus ipse feras sequitur: nuptamque procaces:
Namque cicur passa est, sæpè rogata capi.
Fama malum pernix fabellæ præbuit ausam
En miser Actæon corniger esca canum.
Texet nupta domi, bos rari, asinusque laborem,
Ite sepulcrales, vos procul ite canes.

17 Sed quid fabulas loquimur, cum historiæ similibus casibus passim scateant, quos plenè Baptista Fulgosus (*g*), & alii (*h*) commemorant, & Nos suprà Emblemate IX. Maximiliani Cæsaris in prærupta rupe periculum, ob venandi studium tetigerimus. Et nostrum Favilam Regem Pelagii filium, ab urso necatum, & in gloriè sepultum legamus, quòd venationi, relictis aliis regni curis, nimis deditus esset, ut his verbis, valdè nostri Emblematis monito conducentibus, Joannes Mariana (*i*) recenset: *Pelagii filius Favila à patris obitu Regnum, nemine repugnante obtinuit. Regnavit duobus annis, infœlici exitu, & morum levitate magis nobilis, quàm clarus. Venationi enim nimio plus deditus, cum tantum belli esset in manibus, novumque Regnum imbecilitate magis hostium & perturbatione, quàm nostrorum virtute staret: Reipublicæ curam negligere visus, privatasque voluptates rebus communibus potiores arbitrari, ab urso, quem inter venandum avidius insequebatur, dilanitatus est, nulla neque vitæ neque mortis gloria, &c.*

18 Prout etiam Neroni vitio versum fuit, *ut Suetonius* (*k*) *tradit*, quòd non tantùm piscatui, venationibus, & aucupiis deditissimus fuerit, sed quòd etiam aureis ad id retibus, & prodigo nimis, ac sumptuoso apparatu fuerit usus, & Adriano, alioqui inter bonos Imperatores numerato, apud Suetonium, Dionem, & Cuspinianum (*l*), quòd venandi studio, ad insaniam, & periculum tenebatur: nam inter venandum distracto humero, & crus penè confregit, & insidiæ ipsi sunt structæ. Fatentur tamen iidem Auctores, illum, ob hanc causam, nihil eorum negligisse, quod ad administrandam Rempublicam, & Imperii commoda pertineret, prout & de Rege nostro Ferdinando Catholico, post Marianam, Saavedra (*m*) testatur, inquiens. *Que era tan aprovechado en los divertimientos, que en ellos no perdia de vista los negocios. Porque quando salia á caza tenia los oidos atentos à los despachos que le leia un Secretario, y los ojos al vuelo de las garzas.*

19 Intempestivum etiam venandi studium taxat in Vero Imperatore Capitolinus (*n*), & in Leone Decimo, Romano, Pontifice, Paulus Jovius (*o*). Et Antonius Panormitanus (*p*), de suo Rege Alphonso Arogonum I. commemorat, quòd *Venatione uti solebat, cum aliquando relaxare*

re

(*f*) Cabrerus *d. cap. 37. num. 25.*
(*g*) Fulgos. *lib. 9. cap. 12.*
(*h*) Rodig. *lib. 23. cap. 2.* Theat. *verb.* Venatio, *pag. 23. & 24.* Oræus *in virid.* Hieron. Gliph. Majol. *in colloq. de plantis., in princip.*
(*i*) Mariana *de rebus Hispan. lib. 7. cap. 3. ad finem.*
(*k*) Sueton. *in Neron. cap.*
(*l*) Suet. Tranq. Dio. Cass. & Cuspinian. *Hadr.*
(*m*) Saaved. *Empr. 72. pag. 552.*
(*n*) Capit. *in vero Imper.*
(*o*) Jovius *lib. 4. hist. Leonis X.*
(*p*) Panor. *lib. 4.*

re animum à negotiis vellet, qua non solùm adolescentes, sed grandiores etiam natu, militiæ labores tolerare pulcherrimè discunt. Ubi Æneas Silvius in notis, de Imperatore Alberto, sic protulit: *Venatum virilem esse, saltationem muliebrem, seque voluptate quavis alia carere posse, venatione non posse.*

20 Unde jam satis liquet, quomodo, & ad quem finem venationi danda sit opera, & quicquid ab eo discedit, vel excedit, meritò vitii nomen mereri, & in gravem reprehensionem Joannis Sarisberiensis (*q*) incidere, qui semiferos esse, & Centauros eos redolere ait, qui nimis venationibus oblectantur, & post plura in hujus excessus detestationem latissimè tradita, regulas quasdam, metasvè constituit, quas intra hoc studium contineri debeat, acquiescendo mandato Comici (*r*), *Ne quid nimis*, ut Nos in nostro carmine dicimus. Nam & secundùm Horatium (*s*):

Insani sapiens nomen feret, æquus iniqui,
Ultra quàm satis est, virtutem si petat ipsam.
Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.

Et ut idem (*t*) ait, si quis immoderatè:

Gaudet equis canibusque, & aprici gramine campi,
Utilium tardus provisor, prodigus æris,

In illud alterius incidet à Burgundia (*u*) relatum:

Imprudens capitur dum captat hiantia Cancer
Ostrea: sylvarum prædo, ita præda canum est.

21 Et sanè illud certum est, *ut latè probat Sarisberiensis* (*x*), venationem nulli ex sanctis Patribus, neque ex benè moratis Regibus placuisse, & hæc est causa, cur in re Canonico (*y*) in totum Episcopis, & Clericis prohibita sit, licèt in piscatione non ita: cujus differentiæ rationem, post, alios, reddens Rainaldus Corsus (*z*), inquit: *Venationem fieri cum majore sumptu, bestiasque comedere, quod Christi pauperes alere deberet, contra illud Evangelii* (*a*). *Non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus. Ex quo vel apud ipsos Poetas omninò profanos, datus est locus fabulæ Actæonis, qui à suis canibus propterea dicitur fuisse dilaceratus.*

22 Ad quod potuit allegare notanda verba Conc. Matisconensis (*b*) à Card. Baron. (*c*) benè perpensa, & exemplum illius Episcopi Venatoris, qui à diabolo in lacum ob hanc causam immissus, ibique suffocatus fuit, quod apud Rigaltium in vita Caroli Magni legitur. Sed pius est, & ad monendos Reges accommodatius illud, quod Munsterus (*d*), & alii (*e*) de Amedeo Sabaudiæ Duce recensent, qui rogatus à quibusdam Oratoribus, qui apud eum aderant, an etiam haberet canes venaticos? annuit, & postero die ad eos videndos redire jussit. Cumque rediissent, Amedeus è pergula à latere ædium ingentem mendicorum multitudinem eis ostendit, una discumbentium. Atque hi sunt, inquit, canes mei, quos alo quotidie, quibusque cœlestem gloriam me spero venaturum.

23 Ob eamque causam Claudius Minoes (*f*) piè in eos invehit, qui erogant in victum canum, quod commodius possent egenis, & pauperiè pressis conferre, & ante eum Cicero (*g*), eos quasi prodigos his verbis reprehendit: *Prodigi, qui epulis, & visceration*ibus, *& gladiatorum muneribus, ludorum venationumque apparatu, pecunias profundunt in eas res, quarum memoriam, aut brevem, aut nullam sunt omninò relicturi.* Et est videndus novissimum Antonius Burgundia (*h*), qui pluribus eamdem venatorum stultitiam ridet, & ex dicto cancri & ostreæ carmine suprà relato, symbolum sumit, & lepidam historiam addit, de quodam Lunatico Mediolanense, Equitem nimis venationi deditum, irridente.

EM-

(*q*) Sarisb. *in Policrat. lib.* 1. *cap.* 4. *per tot. omnino legendus.*
(*r*) Terent. *in Andr.* Erasm. *in hoc Anag. pag.* 507.
(*s*) Horat. *lib.* 1. *epist.* 6. *& lib.* 1. *satyr.* 1.
(*t*) Idem *in Arte Poet.*
(*u*) Burgund. *ubi infr.*
(*x*) Sarisb. *ubi sup.*
(*y*) Toto tit. *de sagittariis, & ballist.* ubi Abaunza *cap. Erau* 86. *dist. cap. quorundam* 1. *dist.* 34.
(*z*) Corsus *lib.* 2. *in dag. cap.* 14. & plures alii apud Cabreros *de metu lib.* 2. *cap.* 37. *ex num.* 21.
(*a*) Matth. 15. 26.
(*b*) Conc. Matiscon. *cap.* 13.
(*c*) Baron. 5. *tom. ann.* 588.
(*d*) Munst. *lib.* 2. *Cosmog.*
(*e*) Marlian. *in Theat. Polit. pag.* 257. Poliant. *verb.* Eleemosina, *col.* 935. *in fine.*
(*f*) Minoes *ad Alciat. Emb.* 52. *fol.* 227.
(*g*) Cic. 3. *offic.*
(*h*) Burgund. *in Lamprid. Lydio mundi, pag.* 94. *de venandi studio.*

EMBLEMA XXXIV.

PROPRIA VIRTUS IN REGIBUS COMMENDATIOR.

Dat clypeum Pallas: curvat mihi Delius arcum
Ensis Mercurii, munit honore latus.
Clava tamen mihi sola decus: Gentilia dona
Abnuo, nam est major gloria parta manu.
Nec sic Principibus plausus blanditur avitus,
Atque suo plaudit robore natus honor.

COMMENTARIUS.

1 DOtibus, ac virtutibus, quas in Regibus requiri retulimus, non parum splendoris adjicient fumosæ, famosæque Majorum suorum imagines, retroque ab Heroicis Principibus per longa temporum curricula derivata propago. Semper quippè apud omnes gentes, Turcica (*a*) excepta, Nobilitas in omnibus, sed præcipuè in Regibus commendari solet, eoque major, quo antiquior, (ut latè Tiraquellus (*b*), & alii (*c*) tradunt) existimari. Sive quòd Parentum virtutes egregiaque facinora præclaros quosdam, & generosos impetus ad æmulandam eorum laudem posteris ingenerant: sivè quòd Augusta illa priscaque nobilitas, insito naturæ præjudicio, auctoritatem existimationis Principibus apud populos conciliat, ac parit.

2 Quia fortes fortibus solent creari juxta vulgatum illud Horatii (*d*) & secundùm Cassiodorum (*e*) origo nescit deficere, quæ consuevit radicitus pullullare; ferturque cursu perenni fon-

(*a*) De hoc Turcarum more latè Bellon Cenomanens. *lib.* 2. *obs. cap.* 95. Camerar. 3. *tom. pag.* 157.
(*b*) Tiraq. *de nobil. cap.* 19. *per tot.*
(*c*) Alciat. & Minoes *Emb.* 136. Turturet. *de nobil. cap.* 9.
(*d*) Orat. *od.* 4. *lib.* 4.
(*e*) Cassiod. *lib.* 2. *epist.* 15.

fontium vena vitalis, & hanc consuetudinem sustinent cuncta manantia, ut sapor, qui concessus est origini, nisi per accidentia fuerit fortè vitiatus, nesciat rivulis abnegari. Quod iterum (*f*) his verbis repetiit: *Laudabilis vena servat originem, & fideliter posteris tradit, quæ in se gloriosa transmissione promeruit.* Et rursus (*g*): *Rerum causæ semper in semine sunt, fructus editus prodit auctores, & quicquid à divinitate meremur, de fœlici prole colligitur.*

3 Cui consonans D. Hieronymus (*h*), de Nebridii filiis sermonem habens: *Scintilla* (inquit) *paterni vigoris lucet in filiis, & similitudo morum perspeculum carnis erumpens, ingentes animos angusto in corpore versat.* Et his antiquior Aristoteles (*i*), ex communi placito docet, sicut ex hominibus hominem, ex bestia bestiam, sic ex bonis bonum generari, parque esse, ut meliores ii, qui ex melioribus, judicentur.

4 Unde in Proverbiis Salomon (*k*) dixit *Gloria filiorum patres eorum.* Et Ecclesiastes (*l*): *Beata terra cujus Rex nobilis est.* Quem locum, & si plures ad Regem propriis factis, & virtutibus nobilem, referant. Alii tamen, ut Glossa Interlinearis, Vivianus (*m*), & Montanus à Pineda (*n*) nostro ibidem relati, non aliam videntur eo loco nobilitatem agnoscere, quàm ex præclaro genere, stirpeque Regia ut sit omni ex parte fœlix provincia, Princeps

In qua, deducta numerans à stirpe vetustos
Jactat avos, mores cui casti, & candida corda.

5 Quod & efficit, ut antiqua Rhetorum disciplina sit, ab avis & atavis, & omni retrò nobilitate ornare quem laudant, ut ramorum sterilitatem radix fœcunda compenset, & quod in fructu non teneas, mireris in trunco. Quam sequens Statius (*o*) Papinius, laudes Crispini sic exorditur:

Non te series inhonora parentum
Obscurum proavis, & priscæ lucis egentem,
Plebeja de stirpe tulit. Sed præcedente tuorum
Agmine.

Et Claudianus (*p*) Serenam efferens, ait:

Quod si nobilitas cunctis exordia pendit
Laudibus, atque omnes redeunt in semina causæ,
Quis venerabilior sanguis, quæ major origo
Quàm Regalis erit? Non te privata dedere
Limina, nec tantum poterat contingere nomen
Angustis laribus. Patruo te Principe celsam
Belli potens illustrat avus, &c.

Et iterum (*q*) de Honorio agens:

Haud indigna coli, nec nuper cognita Marti
Ulpia progenies. Et quæ diademata mundo
Sparsit Ibera domus: nec tantam vilior aula
Promeruit seriem gentis. Cunabula fovit
Oceanus. Terræ dominos, pelagique futuros,
Immenso decuit rerum de Principe nasci.

6 In hocque respiciens Rex noster Alfonsus X. inter alia, pro quibus se Deo gratias agere debere, commemorat (*r*), hoc cum primùm recenset: *E otrosi, la muy grande merced que nos Dios fizo, en querer que viniesemos del linage onde venimos, é el lugar en que nos puso, faciendonos Señor de tan buenas gentes, &c.* Quo loci Glossa (*s*) subnotat, donum maximum Dei esse, nasci ex nobilissima progenie, & ad id probandum aliqua jura (*t*) perpendit, & Nos, licèt plura possemus, ea, ut in re non minùs certa, quàm trita, cumulare supersedemus.

7 Ad Nostri Emblematis propositum accedentes, quòd eo tendit, ut Principes, qui se hoc nomine dignos reddere gestiunt, commoneamus, justissimum quidem esse, nobilitatis Gentilitiæ donum plurimi facere; ceterum cum hoc ipsorum proprium non sit, sed, *ut Diogenes* (*u*) *dixit*, à Fortuna concessum, longè pluris virtutes proprias æstimare debere, rebusque per se ipsos præclarè gestis eniti, ut non solùm se majoribus, in quibus gloriantur, dignos efficiant; sed

(*f*) Idem *lib.* 3. *epist.* 12.
(*g*) Idem *lib.* 9. *epist.* 25.
(*h*) D. Hieron. *epist.*
(*i*) Arist. 1. *Polit. cap.* 4.
(*k*) Proverb. 17. 6.
(*l*) Eccles. 10. 17.
(*m*) Pined. *in Eccles. pag.* 1028.
(*n*) Vivian. *ibidem.*
(*o*) Statius 5. *Sylvar.*
(*p*) Claudian. *de laud. Serenæ.*
(*q*) Idem *in* 4. *Cons. Honorii.*
(*r*) Alfons. Rex *in Proœm. Partit.*
(*s*) Greg. Lop. *dict. Proœm. verb.* Del linage.
(*t*) L. 1. *& l. Senator, C. de dig. lib.* 12. *l.* Senatoris filium *D. de Senat. cum aliis.*
(*u*) Diogen. *ap. Laert.*

sed si fieri potest, valdè præstantes, ita ut lucem istam Nobilitatis, inde usque à primo familiæ capite diffussam, & ex uno in alterum perpetua quadam seriè deinceps derivatam, semperque nitentem, quasi per manus posteris traditam, ipsi splendidiorem suis successoribus derelinquant. Herculem, quem hic pingimus imitantes, *ut Apollodorus* (*x*), *& alii literis produnt*, tametsi ob egregias ejus virtutes, corporisque, & animi dotes, ab Apolline arcu, & sagitis, à Mernurio gladio, sive acynace, & à Minerva scuto donatus fuisset, hæc quidem munera magni pendit, ceterum Clavam, quam ipse propriis manibus efformavit, semper potiorem, pretiosioremque habuit, ac duxit. Eaque ad labores omnes, quos subiit, aggrediendos, & superandos, usus fuit, quos mirabili verborum compendio, ultra alios, ex Ausonio (*y*) post Virgilius & alios (*z*), sic audi:

Prima Cleonei tolerata ærumna leonis.
Proxima Lernæam ferro, & face contudit hydram.
Mox Erymantheum vis tertia perculit aprum.
Æripedis quarto tulit aurea cornua cervi.
Stymphalidas pepulit volucres discrimine quinto,
Treiciam sexto spoliavit Amazona balteo.
Septima in Augæis stabulis impensa laboris.
Octava expulso numeratur adorea tauro.
In Diomedeis victoria nona quadrigis.
Gerione extincto decimam dat Iberia palmam.
Undecimum mala Hesperidum distracta triumphum,
Cerberus extremi suprema est meta laboris.

8 Unde & factum est, quòd semper cum Clava ipsa, & leonis exuviis, Hercules depingatur, propriumque ipsius, & non alterius, ea decertare, legamus, sicut & solius Jovis, fulmina contorquere, *ut Macrobius* (*a*) *animadvertit*, & post eum Adagiographus (*b*), sic vetus Proverbium exponens, *Clavam extorques Herculi.*

9 Quam etiam Clavam, fama est, eumdem Herculem, post partam è Gigantibus victoriam, Mercurio, cognomento Polygio, consecrasse, eamque Pausanias (*c*), & alii (*d*), ex Oleastro fuisse dicunt, & repullullasse, actisque radicibus, insignem arborem factam fuisse. Quod, *ut addit Natalis* (*e*) *Comes*, fortè posset mirabile non videri, quippe cum dicat Virgilius (*f*) oleas, vel siccas pullullare:

Quin & radicibus sectis (mirabile dictu)
Truditur è sicco radix oleagina ligno

Et Romuli venabulum ab eo in aprum contortum, in Palatino monte radices etiam egisse, apud Plutarcum (*g*) legamus, ex quo Noster Saavedra (*h*) aliud Emblema desumpsit.

10 Neque longè ab hoc facto Herculis abest, Lysippi in Appellis picturam reprehensio, qua Alexandrum Magnum Jovis radios manibus veluti jaculantem, peritissimè delineavit, dixisse enim fertur multò prudentiorem fuisse, si eumdem proprio gladio hastaque figurasset, cum his ille victorias, gloriasque comparaverit, quibus *Magni* cognomen promeruit, & in templum famæ sibi aditum reseravit.

11 Certum quippè, æque ac vulgatum est, aliena laudare, qui genus laudat suum, propriaque virtute decere, non solùm sanguine niti, miserumque esse alienæ incumbere famæ. Nam ut rectè monuit Ovidius (*i*):

——Quid imaginibus, quid avitis fulta triumphis
Atria, quid pleni numeroso Consule fasti
Profuerint si vita labat? Perit omnis in illo
Gentis honos, cujus laus est in origine sola.

Cui similis Juvenalis (*k*) latè & eleganter hoc asumptum per integram satyram prosequens, inquit:

Tota licèt veteres exornent undique ceræ
Atria: nobilitas sola est atque unica virtus.

Et

(*x*) Apollod. *lib. 2. de natura Deor.*
(*y*) Auson. *epigr.* 139.
(*z*) Virg. *in Append. & alii apud Vinet. in ejus notis.*
(*a*) Macrob. *5. Saturn.*
(*b*) Erasm. *in Adag. pag. mihi* 168.
(*c*) Pausan. *lib. 2.*
(*d*) Nat. Comes *lib. 7. Mytol. cap. 1. pag.* 694.
(*e*) Nat Comes *ubi proximè.*
(*f*) Virgil. *2. Georg.*
(*g*) Plutarc. *in Romul.*
(*h*) Saaved. *Emp. 67. pag.* 650.
(*i*) Ovid. *in epist. ad Pison.*
(*k*) Juven. *satyr. 8. per tot.*

Et post alia :

Malo tibi pater sit Thersites, dum modo tusis
Pelidæ similis, Vulcaniaque arma capessas,
Quam te Thersitæ similem producat Achilles.

12 Horatius (*l*) quoque ad Mecenatem scribens, eidem hæret sententiæ, & plures alii, quos Tiraquellus (*m*) copiosè, suo more, recenset. Et inter eos Cicero, in integra illa epistola, quam contra Sallustium scripsit, qui eum contemptim *novum hominem*, & *ignobilem* Arpinatem vocarat. Quem tamen Ciceronem, ipse idem Tiraquellus (*n*) nobilissimum fuisse, & à Tullo Rege originem trahere, probare contendit, quod quia paradoxum videtur, hic adnotandum existimavi. In superiorum confirmationem Euripidem (*o*) addens, sic inquientem :

Pauca quidem de nobilitate possum honestè dicere,
Vir enim bonus mihi nobilis videtur.
Sed qui non est justus, quamvis patre præstantiori natus
Quam ipse Jupiter sit, mihi ignobilis videtur.
Namque ab animo strenuos,
Justosque, quamvis orti ex servis fient,
Stirpe ante ire vulgo nobiles puto.

Et Plinium Juniorem (*p*), qui ita habet : *Mirè cupio, ne nobiles nostri nihil in domibus suis pulchrum, nisi imagines habeant.*

13 Nam ut non minùs benè docet Apulejus (*q*) *Si laudas aliquem quia generosus est, parentes ejus laudas : si verò quia dives, fortunæ hoc debet. Sed si eum laudas, quia bonis moribus, & artibus doctus est, & valdè eruditus, quantum homini licèt, tunc ipsum virum laudas, quia nec à patre hæreditarium, nec ætate mutabile, nec à corpore caducum.* Quod fortè sumpsit ex Seneca (*r*), ita in eamdem sententiam inquiente : *Non facit nobilem atrium plenum fumosis imaginibus. Nemo in nostram gloriam vixit : nec quod ante nos fuit, nostrum est, animus facit nobilem : cui ex quacumque conditione suprà fortunam licet surgere.*

14 Et secundùm Philostratum (*s*), ad Majorum gloriam confugere, eorum est, qui propriæ laudis jacturam fecerunt, quod & sensit, & elegantius expressit nobilis Poëta noster Joannes de Mena (*t*), qui jure optimo à Francisco Tarrafa (*u*) inter celeberrimos sui temporis numeratur, dum in quodam ex suis Hispanis Rithmis, sic inquit,

De muy gran tiniebla ofusca
Las leyes de gentileza,
Quien no hace la nobleza,
Y en sus pasados la busca.
Y quien de sangre corusca
Se socorre, y hace falla,
Que es qual quien ubas no halla,
Y anda buscando rebusca.

15 Et Rex Alfonsus Aragonum I. qui, *ut narrat Panormitanus* (*x*), cum illum quidam maximè à nobilitate laudaret, quòd scilicèt esset Rex, Regis filius, Regis nepos, Regis frater. Rex, hominem interpellans, dixit, nihil esse quod in vita minùs ipse duceret, laudem enim illam non suam, sed Majorum suorum esse, seque magis optare à propriis ornamentis, si quæ haberet, quàm à mortuis jam patribus collaudari.

16 Plutarcus (*y*) etiam de Antigono II. Imperatore commemorat, adolescenti cuidam, qui patrem habuerat fortem, quamquàm ipse non admodum videbatur bonus miles; postulanti, ut pro patris meritis stipendium solveretur, respondisse : *At ego adolescens, non ob patrias, sed ob proprias cujusque viri virtutes mercedem, & munera dare soleo.*

17 Etenim, *ut præclarè monuit idem Plutarchus* (*z*), in id præsertim recordatio, & gloriatio nobilitatis à majoribus tractæ tendere debet, ut in nobis velut ignem accendat, ad eo-

(*l*) *Horat. 1. serm. satir. 6.*
(*m*) Tiraq. *de nobil. cap. 4. per tot.*
(*n*) Idem *eod. cap. num. 5. Eurip. in Dict.*
(*o*) Eurip. *in Dict.*
(*p*) Plin. Jun. *lib. 5. epist. 17.*
(*q*) Apul. *de Socrat.*
(*r*) Senec. *epist.* 44.
(*s*) Philost. *de vita Sophist. in Dionis.*
(*t*) Joann. de Mena *in suis Rithm.*
(*u*) Tarrafa *de Regib. Hispan. in Joan. II.*
(*x*) Panorm. *de dict. & fact. Alf. lib. 2.*
(*y*) Plutarc. *in Apoph.*
(*z*) Plut. *in Thim.*

rum virtutes imitandas, & ut posteri, tamquam in speculo, vitam suam ad eas ornent, atque componant. Quod monitum in sacra Machabeorum historia Mathathias moriens, filiis suis his verbis commendasse narratur (*a*): *Mementote operum Patrum, quæ fecerunt in generationibus suis, & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum*; aliisque sacræ Scripturæ locis insigniter ornat P. Joannes Antonius Velazquez (*b*).

18 Et Plinius (*b*), ad ipsum refert causam, cur Romani in suarum domorum atriis, majorum statuas ponere consuevissent, sic elegantissimè inquiens: *Eratque hæc stimulatio summa & ingens, exprobrantibus tectis quotidie imbellem Dominum intrare in alienum triumphum.*

19 Quod Valerius etiam Maximus (*d*), de Manlio Torquato loquens, apertissimè tradit, & uterque à Sallustio (*e*) sumerè potuit, qui ita habet: *Sæpè audivi Quintum Maximum, P. Scipionem, prætereà civitatis præclaros viros, solitos ita dicere, cum Majorum imagines intuerentur, vehementissimè sibi animum ad virtutem accendi: scilicèt non ceram illam, neque figuram, tantam vim in se habere, sed memoriam rerum gestarum, eam flammam egregiis viris in pectore crescere, neque prius sedari, quàm virtus eorum famam atque gloriam adæquaverit.*

20 Eodemque animo Ovidius (*f*) Augustum Cæsarem consulit, ut easdem ceras inspiciat, & numeret, inquiens:

Perlege dispositas generosa per atria ceras;
Contingerat nulli nomina tanta viro.

Et Seneca (*g*) hæc omnia elegantissimè complexus, hæc in verba prorupit: *Quidam avitas, paternasque imagines flagitiis obruerunt; quidam ignobiles nati, fecere posteris genus. In illis non servasse quod acceperant, maximum dedecus: in his quod nemo dederat fecisse, laudabile. Si possent homines sibi sortem fecere nascendi, nemo esset humilis, nemo egens, unusquisque fœlicem domum invaderet. Sed quamdiu non sumus, natura nos regit, & in quemcumque vult casum nos mittit. Hinc sumus, æstimandi, cum sumus nostri. Quis fuit Marius? &c.*

21 Divus quoque Gregorius Nazianzenus (*h*), tunc demum duplici nobilitate aliquem condecorari posse, ait, cum ingenitæ, propriam opponit, & veluti cum suis majoribus contendens, non solùm eorum merita & laudes æquare, verùm & longo, si potest, intervallo superare conatur. Ejus verba sic habent. *Qui nobili loco natus est, provitatem morum generis splendori opponet, atque ex adverso spectandam producet. Ita duplici nomine clarus erit, nempè & majorum imaginibus, & propria virtute, ac privatim inspectus.* Et Anglus Epigrammatarius (*i*) hunc ingeniosum annullum pro Equitibus fecit:

Novilitas aurum, virtus tua gemma sit: usque
Versetur digitis Annulus iste tuis.

Idemque docet Causinus (*k*), ex dione Chrysostomo referens, apud Thebanos familiam quamdam Spartanorum fuisse, qui, hæreditario quodam jure, lanceæ speciem, corpore à natura inustam, gererent, qua qui carerent, pro spuriis & illegitimis habebatur: addensque hoc stagma eisdem ad virtutis Majorum incitamentum proficere debuisse. Erasmus (*l*) quoque, illos Silenos Alcibiadis, in his verificari posse inquit, qui generis claritate gloriantur: *Nam si nihil* (inquit) *accedat aliud, ridiculum prorsus est, & inane nomen Semideus habetur, qui sanguinis seriem ad Codrum Atheniensem, aut ad Brutum Trojanum* (*qui haud scio an unquam natus fuerit*) *aut ad fabulosum Herculem referre possit, & obscurus est, qui sibi literis & virtute famam paravit? Illustris est, cujus tritavus in vello strenuum præstitit homicidam: & plebejus est, atque imaginibus caret, qui bonis animi profuit Orbi? &c.*

22 De qua etiam colluctatione Saavedra (*m*) noster aliud Emblema, symbolumvè formavit, sumpta ex duabus purpuris simul junctis similitudine, quarum certissimum judicium, *ut est in Adagio* (*n*), ex collatione nascitur, & Principem nostrum commonefaciens, quos sibi ex suis gloriosis Progenitoribus imitandos, vel excedendos proponere debeat. Cassiodoro (*o*) quippè testante: *Similitudinem suorum fœlix vena custodit; quando pudet delinquere, quia simillia nequit in suo genere reperire.*

23 Et ut Rex noster Alphonsus X. rectissimè præcipit (*p*) de nostræ Hispaniæ Nobilibus agens

(*a*) Machab. 1. 2. 52.
(*b*) Velazq. *de Opt. Princ. pag.* 334. *& seqq.*
(*c*) Plin. *lib.* 31. *nutur. hist. cap.* 2. *& de his atriis la*te Lips. 1. *elect. cap.* 29.
(*d*) Valer. Max. *lib.* 5. *cap.* 8. *exemp.* 3.
(*e*) Sallust. *in Jugurt.*
(*f*) Ovid. 1. *Fastor.*
(*g*) Senec. 1. *controv. cap.* 6.
(*h*) D. Nazianz. *orat.* 18.
(*i*) Ovenus *lib.* 1. *epig.* 33.
(*k*) Causin. *in Polyst. symb. lib.* 5. *cap.* 78.
(*l*) Erasm. *in Adag.* Sileni, *pag.* 654.
(*m*) Saavedra *Emp.* 16. *pag.* 103.
(*n*) Erasm. *in Adag.* Purpura juxtà purpuram, *pag.* 430. Vopisc. *in Aureliano.*
(*o*) Cassiod. *lib.* 3. *epist.*
(*p*) Alphons. Rex *in l.* 2. *&* 3. *tit.* 21. *part.* 2.

agens, quos *Fidalgos* vocamus: *Porende son mas encargados de facer bien, è de guardarse de yerro, é de mal estanza. Ca non tan solamente quando lo facen reciben daño, é verguenza ellos mismos, mas aquellos onde ellos vienen. Ca pues el linage face que los omes ayan la Nobleza asi como herencia, deben mucho guardar los que han derecho en ella, que non la dañen, nin menguen, é non debe querer el Fidalgo, que el aya de ser de tan mala ventura, que lo que en los otros comenzó, é heredó, mengue, ó recabe en él. Esto es quando él menguase en lo que los otros acrescentaron.*

24 Quæ quidem verba absque dubio præoculis habuit Joannes de Mena (*q*), iterum à nobis, & semper cum elogio, citandus, ita ea oratione ligata, sive copulata, transcribens:

Pues por aquesta ocasion
Al buen linage conviene
Que muestre quien es, do viene,
Con obras de presuncion.
Y que reciba ambicion
De la su progenie antigua,
Esta razon lo testigua,
Pues tu no huyes razon.
Quieres saber el provecho
Que de nobleza se siga,
Es contrato que te obliga
A ser bueno de Derecho.
Sino responde tu hecho,
Ni tus vicios tu no domas,
Lo que tu por honra tomas
Se convierte en tu despecho.

25 Quod sanè ipsum, mirè consonat verbis Valerii Maximi (*r*), dum pariter monuit: *Generosissimarum imaginum fœtus, in aliquod devoluti dedecus, acceptam à majoribus lucem in tenebras convertunt.* Necnon etiam cum celebri illa Marii apud Salustium oratione, qua majorum gloriam posteris quasi lumen esse inquit, & neque bona eorum, neque mala in occulto esse pati. Indeque, quanto vita, Majorum præclarior, tanto posteriorum socordiam flagitiosiorem esse, si ab illorum virtute degenerent; Quod argumentum, & veram Nobilitatis originem, ita latè & eleganter in tota illa oratione prosequitur, ut ejus sola lectio pro integro hujus Emblematis commentario sufficere possit.

26 Sed adhuc in superpondium aliam Lusitelis apud Comicum (*t*) subjicere libet, ubi quemdam Juvenem reprehendens, quòd amore captus famam sibi à Majoribus traditam, suis flagitiis, perderet, atque honori posterorum suorum vindex fieret, eadem hac, de qua agimus, consideratione, ad meliorem frugem reducere tentat, sic inquiens.

Tibi pater, atque avus facilem fecit, & planam viam
Ad quærendum honorem. Tu fecisti, ut difficilis foret,
Culpa maximè & desidia, tuis & stultis moribus
Præoptavisti amorem tuum, ut virtuti præponeres
Nunc te hoc pacto credis posse obtegere errata.
Capesis virtutem animo, & corde expelle desidiam
Is est bonos homini pudico meminisse officium suum, &c.

Idemque ita alibi ait (*f*): *Qui bono sunt genere nati, si sunt ingenio malo, suaptè culpa à genere capiunt genus, ingenium improbant.*

27 Athalaricus etiam Rex apud Cassiodorum (*b*), Paulinum Consulem eodem majorum exemplo his verbis ad virtutem hortatur: *Hæc Nos exempla summonendo semper accedunt: quia magnus verecundiæ stimulus est, laus parentum: dum illis non patimur esse impares, quos gaudemus Auctores.*

28 Et non minori elegantia Ennodius (*y*) Ticinensis Episcopus, de D. Antonio agens, veram ejus nobilitatem in eo constituit, quòd maximam quam à majoribus acceperat, suis virtutibus superavit, sic inquiens: *Qui quamvis de splendore natalium conscientiæ jubar hauserit; tamen fulgorem stirpis præcipuè majorum radiis obumbrabit, vincens decorem sanguinis ingenii cla-*

(*q*) Joan. de Mena *ubi sup.*
(*r*) Valer. Max. *lib.* 3. *cap.* 8.
(*s*) Sallust. *in Jugurt.*
(*t*) Plaut. *in Trinum.*

(*u*) Idem *in Mercat.*
(*x*) Cassiod. *lib.* 9. *epist.* 22.
(*y*) Ennod. *in vita S. Antonii.*

ri-

ritate, dum coruscantem generis sui lampadem, actuum serenitate transcendit, & factus est victor stemmatis sui, per quod plerosque mortalium nascendo superavit, &c.

29 Ex quibus fit, quòd cum sola Virtus gloriam pariat, Heroum filii Reges & Principes, ad hanc præcipuè contendere debent, posteris suis laudes cumulatiores reddere procurantes, quas ipsi à Majoribus acceperunt, neque ita de sola eorum fama, sanguine, fumosisvè imaginibus confidentes, aut præsumentes, ut ipsorum nihil præter colorem simile habeant, *ut benè*, Pisonem accusans, *Cicero* (z) *dixit*. Quod quia multi secus faciunt, & desidiæ tibicines, nequitiæque velamenta inde desumunt, unde incitamenta virtutum sumerè debuissent, parum animadvertentes non illum qui succedit esse Principem, sed qui ita se gerit, ut non tam ex Principe, quàm Principatui natus videatur, frequenter contingere solet, ut in eis Horatianum (a) illud verificetur:

Ætas parentum pejor avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

Et Adagio (b) locus fiat, *Heroum filii noxæ.*

30 Idem quippè Aristoteles, ex quo suprà, ex bonis bonos generari solere retulimus, statim subjungit: *At hoc natura quidem sæpè efficere vult, non tamen potest.* Et ita certum esse Ælius Spartianus (c) existimat, ut ausus fuerit affirmare, *Neminem propè magnorum virorum, utilem filium reliquisse.* Multis exemplis declarans, ita ferè usu venisse, ut viri seu virtute, seu literis, seu fortunæ indulgentia insignes, aut nullos omninò liberos habuerint, aut tales reliquerint, ut magis ex usu rerum humanarum fuerit, si absque liberis decesissent.

31 Quod quasi quadam vi fatorum contingere Demosthenes dixit. Alii autem alias Physicas, naturalesque rationes, simul cum exemplis cominiscuntur, quorum copiosam nomenclaturam ad Tiraquellum (d), Chabotium (e), & novissimum & ultra ætatem eruditum Divum Hieronymum Altamiranum (f) remittimus, pro Coronide eos, qui Gentilitia nobilitate tument, pariterque qui ea carent, ad Senecam (g) relegantes, qui post Platonem, omnes homines, si ad primam originem revocentur, ex Diis esse ait, & *Nullum Regem non ex servis esse oriundum, nullum non servum ex Regibus. Omnia ista longa varietas miscet. Erigamus itaque animos, & quidquid in medio sordidi jacet, transiliamus, expectat nos in summo magna nobilitas.*

32 Quot illustres olim fuere familiæ, quarum hodie, vel memoria ipsa obscura est? Confussa nempè, (ut novissimus Antonius à Burgundia (h) prudentissimè ait) in tanta vetustate sunt omnia, & perplexi successionum ribuli, quibus ad quoslibet, hæc clari sanguinis unda profluxit. Unde rectè dixit ille qui dixit:

Turbidus ille, hic clarus, & una est omnium origo.
Optimus est sanguis, qui sanus, cetera nugæ.

Et Divus Hieronymus ad Celantiam scribens, postquàm apud Deum, & in Christiana Religione, omnes æquales esse docuit, & solidam nobilitatem in Virtute consistere, nec interesse qua qui conditione natus sit, cum omnes in Christo æqualiter renascamur, sic subdit: *Nam etsi obliviscamur, quia ex uno omnes generati sumus. Saltem id semper meminisse debemus, quia per unum omnes regeneramur.*

EM-

(z) Cicer. *in orat. in Piton.*
(a) Horat. 3. *carm. od.* 6.
(b) Erasm. *in Adag. pag. mihi* 162.
(c) Spartian. *in Sever.*
(d) Tiraq. *de pœn. temper. causa* 51. *num.* 44.
(e) Chabotius *ad Horat. lib.* 4. *od.* 4. *pag.* 339.
(f) Altamir. *de filiis official. lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 120.
(g) Senec. *epist.* 44. *quem omninò lege.*
(h) Burgundia *in mundi lapis lidio, cap.* 9. *pag.* 32.

EMBLEMA XXXV.

DELICIÆ NIMIÆ PERDUNT REMPUBLICAM.

Ecce Sybaritæ, gens deliciosa, choreas
Ad numerum docuit ducere prorsus equos.
Non latet hostiles ars ingeniosa phalanges,
Quoque sono Sonipes saltet, & hostis habet.
Protulit en sonitum, saltant de more jugales,
Abjicit & Dominum quisque perarva suum.
Exue delicias, Veneri ne crede fugaci,
Non Marti, at Morti proderit ista Venus.

COMMENTARIUS.

1 PRæclare, ut solet reliqua, monet Horatius (*a*):

Virtus est vitium fugere, & sapientia prima
Stultitia caruisse.

Quem nimis laudans Lactantius Firmianus (*b*). *Virtutem esse* (inquit) *quod non est vitium, bonum, quod non est malum, sapientiam, quod non est stultitia, coercere iracundiam, cupiditatem domare, libidinem reprimere, denique non peccare.*

2 Unde cum in Regibus Heroicisque Principibus, virtutum omnium satellitium, mirabilem nexum, suavemque contentum desideraverimus, è re est, ut de vitiis, à quibus cavere debent, aliqua subtexamus. Et in primis immoderatas delicias, ac vivendi luxum, tam in se, quam in his quos regunt populis, cohibendum esse consulimus, quo nomine, non solùm excessum in re Venerea, qui proprius & strictius *luxuria* appellatur, sed in vestitu etiam, epulis, unctionibus, aliisque deliciis comprehendimus, quas ut compendio congerem, Divum Gregorium Nazianzenum (*c*) allegare sufficiet, qui Christianum populum instruens, qualiter festum Natalis Dominici diem celebrare deberet, non ea, quæ ad infirmitatem pertinent, sed quæ ad sanitatem, non ea, quæ sunt formationis, sed quæ reformationis, peragere monet; idque, inquit, ea ratione assequemur: *Nempè si non ædium vestibula coronemus, non constituamus choros, non exornemus plateas, non oculos pascamus, non aures permulceamus tibiarum sonis, non effæminemus odoratum, non lenocinemur gustui, non deserviamus tactui, proclivibus ad vitium viis, & additibus peccati, non vestibus emolliamur mollibus, ac circumfluentibus, & quarum pulcherrima quæque est maxime inutilis, non gemmarum fulgore, non auri splendore, non colorum fucis, qui naturalem mentiuntur pulchritudinem, & contra imagi-*

(*a*) Horat. *lib.* 1. *epist.* 1. *ad Mecænat.*
(*b*) Lactant. *lib.* 6. *cap.* 5.
(*c*) Div. Nazianzen. *in orat. de natali Domin. pagin mihi* 129.

ginem sunt reperti, non comesationibus, & ebrietatibus, quibus scio cubilia & impudicitias connexa esse, quandoquidem malorum præceptorum malæ sunt disciplinæ, vel potius pravorum seminum pravæ segetes, non altos sternamus toros ventri, ea, quæ ad delicias attinent, extruentes, non vina odorum suavitate fragrantia, non fucosas coquorum conditiones, non pretiosas unguentorum compositiones in honore habeamus, non terra, & mare honoratum nobis stercus largiantur, sic enim ego honorare didici delicias; non contendamus alter alterum intemperantia superare: intemperantia enim, mea quidem sententia, dici potest, quidquid est supervacaneum, ac minùs necessarium, præsertim cum esuriant, atque egeant alii, ex eodem luto, eademque temperatione facti, &c.

3 His enim qui immoderatè se dedunt, suamque voluptatem, & fœlicitatem in rebus ejusmodi collocant, non tam Reges, ac Principes dici merentur, quàm

Epicuri de grege porci.

Ut Horatius (*d*) ait, qui divinam curam, & providentiam in rebus humanis negabant, & civilem administrationem, indignam sapiente censebant, summum bonum in voluptate collocantes, spemque futuræ vitæ procaciter irridentes:

Sit tantùm benè genio calenti,
Convictus satur, ebriæque mensæ;
Sint blandæ veneres, joci salesque.
Sit Baccus pater, & mater voluptas.
Sit venter Deus, & Rhamnusis errans.

4 Quorum perniciosam sectam quisquis sequutus fuit, vel in posterum sequi voluerit, haud dubiè & sibi, & suis præsentissimas calamitates adduxit, & adducet, ut pluribus exemplis probare possem, quibus varii Auctores variis in locis suas (*c*) paginas implent. Sed præstat vice omnium, hoc, quod de Sybaritis, eorumque internecione, præsenti Emblemate designamus, Mundi Proceribus ob oculos ponere, & juxta probatorum Scriptorum relationem breviter explicare. Hi enim à Sybari urbe sic dicti (quam Herodotus (*f*) libro quinto Crotoni vicinam facit, Stephanus (*g*) in Italia constituit, aitque postea *Thurion* appellatam) in voluptatum omnium, ac deliciarum architectura operosissimi fuerunt, & adeò ventri, Veneri, corporis cultui, otio, plumæ, choreis, musicæ, conviviis, & aliis vitiis, & blanditiis, adhuc his pejoribus, dediti, ut Suida (*h*), & aliis testantibus, quicquid effæminatum, quicquid molle, quicquid accuratum, aut ambitiosa luxuria paratum esset, id vulgò *Sybariticum* diceretur, & *Sybarissare*, pro molliter incedere, loqui, scribere, aut lauta & opipara mensa uti, ut ex pluribus Adagiis constare poterit, quæ in Erasmi, & Junii Chiliadibus (*i*) continentur.

5 Quibus & aliud de *Sybariticis fabulis*, ex Aphtonio (*k*) addere licebit, quæ illis Æsopi similes erant, at anilès, & parum pudicæ, *ut Suidas tradit*, propter nimium luxum, & libidinem Sybaritarum, apud quos nugæ, ac obscœnæ voluptates in pretio; frugalitas odio fuit. Unde Ovidius (*l*):

Nec qui composuit nuper Sybaritida fugit:

Et Martialis (*m*):

Musæi paticissimos libellos;
Qui certant Sybariticis libellis.

Tantaque eis mollicies, ut fodientem spectare non possent, nec ullum opificium in civitate admitterent (ut Athenæus (*n*) testatur) quod cum strepitu exerceretur, atque adeò ne gallum quidem gallinaceum, ne quid esset, quod illis sonum interrumperet. Et ut unus ex illis, *Smindarides* dictus, Æliano (*o*) testante, quodam tempore in rosarum foliis decumbens, somnumque in iis carpens, expergefactus dixerit, se tubera ex nimia lecti duricie inflicta habere.

6 Inter quas delicias, eam tamdem invenerunt, & exercuernut, quæ ipsis ultimum excidium attulit, ut post Plinium (*p*), Athanæum (*q*), Suidas (*r*), & Maximus Tyrius (*s*), & post Africanum, elegantius ceteris, Angelus Politianus (*t*), & novissimus Camerarius (*u*) literis tradiderunt. Equos enim in convivia introducebant, ita institutos, ut audito tibiarum cantu, statim se tollerent arrectos, & pedibus ipsis prioribus, vice manuum, gestus quosdam, chironomiæ, motusque ederent

(*d*) Horat. *lib.* 1. *epist. ad Tibul.* Poeta ap. Theatr. vitæ hum. *lit.* E *pag.* 92.
(*e*) Theat. *verb.* Luxus, & *verb.* Voluptas, *latè* Scomborn. *lib.* 7. *Polit. cap.* 9. Ascaff. *de œrario, pag.* 900. & *seqq. qui alios adducit.*
(*f*) Herod. *lib.* 5.
(*g*) Stephan. *de urbibus*, Plin. *lib.* 3. *cap.* 11.
(*h*) Suid. *verb.* Syvaritæ.
(*i*) Erasm. & Junius *in Adagiis pag.* 378. 416. 460. 465. 470. 475. 747. 761.
(*k*) Aphton. *in princip. suor. progym.*
(*l*) Ovid. *in lib. de Tristib.*
(*m*) Aug. Martial. *lib.* 12. *epig.* 97.
(*n*) Athæn. *lib.* 12.
(*o*) Ælian. *de var. hist. lib.* 9.
(*p*) Plin. *lib.* 8. *cap.* 42.
(*q*) Athen. *lib.* 12. *cap.* 6.
(*r*) Suid. *verb.* Sybaris.
(*s*) Tyrius *serm.* 3. *de volup.*
(*t*) Politian. *lib.* 1. *Miscel. cap.* 15. *post African. in Cestis.*
(*u*) Camerar. 1. *subcæs. cap.* 30. & *lib.* 2. *cap.* 30.

rent ad numeros saltatorios. At enim tibicen quidam ex ipsis, ab eisdem contumelia affectus, transfugit ad Crothoniatas hostes, paulò ante prælio superatos à Sybaritis: Et quod è Republica foret illorum, pollicitus fuit (si fidem modò habeant) sua opera Sybaritarum cunctorum equites in ipsorum venturos potestatem. Credita res, & belli Dux creatus à Crotoniatis tibicen, convocat omneis quotquot ejusdem forent in urbe artis, artificium modulamentumque eis indicat, atque ut visum tempus, procedere in hostem jubet. Sed enim Sybaritæ fastu præturgidi, quòd equitatu superabant, eunt contra, prælium conserunt. Hic autem repente dato signo, tibicines universi conspirant. Ecce tibi igitur confestim, modulamine agniro, cantuque illo vernaculo, tollunt, eriguntque semet in pedes equi Sybaritarum, sessoribus excusis, & quod tripudium domi didicerant, etiam in acie exhibent. Ita capti omnes equites, sed humi jacentes, omnes equi sed tripudia ræpresentantes.

7 Cui historiæ adstipulatur, & Strabo (*x*), qui Sybaritas omni sua fœlicitate propter delicias luxumque septuaginta solis diebus fuisse narrat à Crotoniatis exturbatos, sic verùm nostri Emblematis thema lemmaque reddentes: *Deliciæ nimiæ Rempublicam perdunt.*

8 Quod non illis duntaxat contigisse videmus, cum similia fermè exempla de Cardianis, & Capuanis, Colophoniis, & Bachiadis, simili astu victis, & ob nimium luxum, nimiasque delicias, à suis adversariis delectis, Athenæus (*y*) & alii Scriptores (*z*) commemorent. Et de Sardanapalo legamus, apud Justinum (*a*), & alios (*b*), quod postquam Assyriorum Monarchia per 1300. annos durasset, hic apud eos postremus regnavit, vir muliere corruptior, & omni luxui, ac luxuriæ perditè deditus, quem videre cum ægrè obtinuisset Arbaces, seu Arbactas, Præfectus militum ejus, & eum inter scortorum greges purpuram colonentem invenisset, & muliebri habitu, mollitia corporis, & lascivia eas oculorum ante euntem, pensaque inter virgines dividentem; indignatus, conjuratione facta cum militibus, eum obsessum sustulit, & Imperium in Medos transtulit, eo tantæ lasciviæ præmio huic misero derelicto, ut quoties effæminatum, & mollissimum hominem, adeòque stupris, & segnite perditissimum significare volumus, Adagii (*c*) loco *Sardanapalum* dicamus, & ut teste Plutarcho (*d*), Cicerone (*e*), & aliis (*f*), sepulchro ejus hos versus incidi meruerit:

Hæc habeo, quæ edi, quæque exaturata libido
Hausit. At illa jacent multa & præclara relicta.

9 Quod epitaphium bovis magis quam Regis sepulchro dignum, meritò Cicero (*g*), post Aristotelem, dicere potuit, & Henricus Oræus (*h*) ex hac historia, hoc monitum sumere:

Sit Cereri Bacchoque modus. Venerique petulcæ.
Luxus iners omnis fons & origo mali est.
Hoc docet exemplo Rex Sardanapalus abundè,
Qui se cum Regno perdidit, atque suos,

10 Sed quid barbara, & exotica exempla commemoro, cum de Romanis, rerum dominis genteque togata, ipsi iidem (*i*) eorum Scriptores fateantur, pessum ire cœpisse, ubi prosperis victoriis elati, & ditati, à parsimonia veterum discesserunt, & Asiaticum luxum, aliarumque devictarum gentium delicias, in suam Rempublicam invexerunt. Inter quos Juvenalis, id canens, vel lugens per integram satyram, sic finit:

Nunc patimur longæ pacis mala: levior armis
Luxuria incubuit, victamque ulciscitur urbem,
Nullum crimen abest, facinusque libidinis, ex quo
Paupertas Romana periit: Hinc fluxit ad Istros
Et Sybaris colbes, &c.
Prima peregrinos obscœna pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt secula luxu.

Et Lucius (*k*) Florus sic inquiens: *Quæ enim res alia furores civiles perperit, quàm nimia fœlicitas? Syria primum nos victa corrupit: mox Asiatica Pergameni Regis hæreditas. Illæ opes, atque divitiæ afflixere seculi mores, mersamque vitiis suis quasi sentinam, Rempublicam possum dederunt.*

11 Idem æquè graviter ac dolenter Ovidius (*l*), Propertius (*m*), Lucanus (*n*), Petronius &

(*x*) Strabo *lib.* 6. Geograph. *pag.* 263.
(*y*) Athæn. *d. lib.* 12. *cap.* 6.
(*z*) Camerar. *d. cap.* 30. 2. *tom. pag.* 126 & 127.
(*a*) Justin. *lib.* 1.
(*b*) Suid. *verb.* Sardanapalus, Orosc. *lib.* 1. *cap.* 19. Athe. *lib.* 12. *cap.* 12. Diodor. Sicul. *lib.* 2. *cap.* 7.
(*c*) Erasm. *in Adagiis, pag. mihi* 409. & 467.
(*d*) Plutarc. *orat.* 1. *de Alex. Fort.*
(*e*) Cic. 5. *Tuscul.*
(*f*) Erasm. *d. pag.* 409. Rodig. *lib.* 9. *cap.* 11.
(*g*) Cic. *ubi proxim.*
(*h*) Oræus *icone* 54.
(*i*) Livius, Plutarch. *& alii apud* Erasm. *vert.* Asiaticus, D. Augustin. Luxus Pet. *fol.* 1. *semes. pag.* 94. Ego 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 16. *ex num.* 67. Juven. *sat.* 6. *per tot.*
(*k*) Luc. Flor. *epitom. hist. Rom. lib.* 3.
(*l*) Ovid. 2. *Fast. eleg.*
(*m*) Proper. *lib.* 3. *eleg.* 2.
(*n*) Lucan. 1. *Pharsal.*

(*o*), & alii Poetæ passim deplorant. Inter quos Silius Italicus (*p*);

Inde aspice latè
Florentes quasdam luxus, quas verterit urbes.
Quippè nec ira Deum tantum, nec tela, nec hostes,
Quantum sola noces animis illapsa voluptas.

Et Claudianus (*q*) plurium Regnorum ob hanc causam excidium ita recensens;

Nam cetera Regna
Luxuries vitiis, odiisque supervia vertit,
Sic malè sublimes fregit Spartanus Athenas
Atque item Thebis cecidit, sic Medus ademit
Assyrio, Medoque tulit moderamina Perses;
Subjecit Persen Macedo, cessurus & ipse
Romanis, hæc auguriis firmata Sybillæ.

12 Quod & Hispaniæ nostræ contigisse à Vandalis ob eumdem luxum vastatæ, satis ostendit, & luget Salvianus (*r*): & posteà à Mauris, sub Roderico, Archiepiscopus Toletanus (*s*) inquiens, hanc cladem subiisse: *Quoniam humani generis inimicus seminavit in potestate superbiam, in Religione accidiam, in pace discordiam, in abundantia luxuriam, in solertia ignaviam, &c.*

13 Nec desunt, qui (*t*) nostris (heu) etiam temporibus doceant, ac doleant, in eamdem propter accesionem Indiarum, & divitias, quæ ex iis asportantur, similem luxum irrepsisse, atque adeò plus damni, quàm commodi, ex hac accessione sibi parasse, ita ut in ipsa Propertiana (*u*) illa carmina impleri videantur:

Certa quidem tantis causa est manifesta ruinis,
Luxuriæ nimium libera facta via est.
Inda cavis aurum mittit formica metallis,
Et venit è rubro concha Erycina Salo.
Et Tiros Ostrinos præbet Cadmæa colores,
Cinamon, & multi pastor odoris Arabs.

14 Et aliis omissis, hanc cladem fuisse, futuramque esse communem & inevitabilem, omnibus urbibus, ac Regnis nimio luxui indulgentibus, Pitagoras apud Laertium (*x*) admonuit, inquiens: *In civitates primum irrepsisse delicias, mox saturitatem, deinde violentiam, postremò exitium.* Cujus doctrinam sequuti Aristoteles (*y*), & M. Tullius (*z*), idem axioma generale fecerunt, & apertius Seneca (*a*), hanc inter præcipuas, & frequentiores causas connumerans, ob quas florentissimæ etiam urbes, & potentissima Imperia ad interitum vergunt: *Alias* (inquit) *destruent bella, alias desidia, paxque ad inertiam versa, consumet, & magnis opibus exitiosa res luxus.*

15 Quod, si in Monarchiis ita contingere solet, satis Monarchæ ipsi, summique Dynastæ prospicere poterunt, quantum sibi damni ex eisdem vitiis immineat, qui juxta illud Agesilai monitum, quod, secundum Plutarchum (*b*), assiduè in ore habere solebat: *Non molitie deliciisvè, sed temperantia, ac fortitudine privatis debent hominibus antecellere*: Et tunc demum se Reges, ac liberos reputare, cum ejusdomi deliciis, ac voluptatibus dominantur, ut cum Seneca, Claudiano, Boetio, & aliis alio loco (*c*) probavi, & preclarè docuit Divus Augustinus (*d*), cujus soluta verba D. Prosper ejus discipulus, ita ligavit:

Solus peccator malè servit, qui licet amplo
Utatur Regno, sat miser est servus.
Cum mens carnali nimium dominante Tyranno,
Tot servit Sceptris dedita, quot vitiis.

16 Unde & Cicero (*e*), omnes leves, omnes cupidos, omnes luxui, & luxuriæ deditos, omnes denique improbros, etiam si in amplissima familia nati sint, servos esse concludit, & Seneca (*f*) graviter in eodem argumento discurrens: *Qui sectatur* (inquit) *voluptatem, omnia postponit, & primam libertatem negligit, ac pro ventre dependit, nec voluptates sibi emit, sed se voluptatibus vendit, &c.*

17 Quorum vestigiis inhærens nuperus quidam Emblematarius (*g*), sub Sardanapali typo, in-

(*o*) Petron. *in satyr. ibi*: Orbem jam totum.
(*p*) Sil. Ital. *lib.* 15.
(*q*) Claud. *de laud. Stilic. lib.* 3.
(*r*) Salv. *de provid. Dei, lib.* 7.
(*s*) Arch. Tol. *lib.* 3. *cap.* 16. *cujus & Polyb. verba vide apud Me* 1. *tom. pag.* 751.
(*t*) Traj. Boccal. *centur.* 2. *raggual.* 90. Capellon. *lib.* 3. *cap. fin.* Saaved. *in ideis polit. ex pag.* 528.
(*u*) Proper. *lib.* 3. *elog.* 2.
(*x*) Laert. *lib.* 7. *cap.* 1.
(*y*) Arist. 5. *polit. cap.* 4. & 8.
(*z*) Cic. 2. *off.*
(*a*) Senec. *epist.* 71.
(*b*) Plutarc. *in Apoph. Lacon. ubi de Agesilao.*
(*c*) *Sup. Emblem.* 16.
(*d*) D. Aug. *apud D. Prosper. epig.* 53.
(*e*) Cic. *Parad.* 5.
(*f*) Senec. *de vit. beat. cap.* 14. & 15.
(*g*) Scoonh. *Emb.* 8. *pag.* 25.

inter scorta fila ducentis, misserrimam servitutem esse ostendit, servire voluptati, sic inquiens:

Imbelli digito dum carpis fila, columque,
Fœmineos inter Sardanapale greges;
Servus es infamis, quid enim servilius illo,
Quem premit Imperiis fœda libido suis?

18 Hadrianus etiam Junius (*b*) eidem monito inserviens, aliud Emblema formavit, sub figura hominis in lecto cum scorto recumbentis, opipareque convivantis, quem Gloria aversata relinquit, & pernicibus aliis ab ejus domo discedit, sub hoc lemmate, *Venter, pluma, Venus laudem fugienda sequenti*, & his quæ sequuntur carminibus:

Quæ fugitiva ruis, quemvè aversata relinquis
Gloria clara virum?
Desero suffidtum pluma, Venerisque ministrum,
Mancipiumque gulæ.

Addens, Inertiam, Gulam, Venerem, tres esse capitales veræ laudis, ac honestis omnis hostes, tres esse exitiales pestes. Hasque nimirum esse pellaces illas Sirenes, quibus sapientiæ adumbrator, Ulysses aures obstruxerat. Has veras Gorgones, torporem menti industriæque conciliantes: has ipsissimas Harpyias, animorum pabuli depeculatrices, quæ patria, hoc est mentis, bona comedunt, ratione exuunt, animique lumen excæcant.

19 Quod vel Herculis exemplum satis nobis ostendit, cujus aëram gloriam, cœloque tenus tot laboribus, & virtutibus sublimatam, luxus in Lydia, & cæcus amor Omphales deturpavit. Cui inermi, leonis pellem concessit, & clava pro colo relicta, inter pedissequas ejus, fœmineo habitu indutus, ut alter Sardanapalus, sedentariam artem exercuit, & Adagio *Hercules in Lydia*, originem præbuit, de quo post Aristotelem, & Tertulianum, Erasmus (*i*), & Natalis Comes (*k*) mentionem fecerunt; & Ovidius (*l*), ita de eo canere potuerit, effecit:

Non pudet Alcidem victricem mille laborum,
Rasilibus calathis impossuisse manum.
Crassaque robusto deducis pollice fila,
Æqua formosæ pensa rependis heræ.
Diceris infœlix scuticæ tremefactus habenis,
Ante pedes Dominæ pertimuisse minas.

20 Hannibalem quoque, & ejus exercitum, tot victoriis adversus Romanos gloriosum, Campania, luxuria illecebris suis complexa, vincendum militi prebuit. Illaque (ut ultra alios Valerius Maximus (*m*) tradit) vigilantissimum Ducem, illa exercitum acerrimum, dapibus largis, abundanti vino, unguentorum fragrantia, Veneris usu lasciviore, ad somnum, & delicias evocavit: ac tum demum fracta & contusa Punica feritas est, cum Seplasia, & Albana castra esse cœperunt. Unde valde ad rem, de qua agimus statim subjungit: *Quid autem his vitiis fœdius? Quid etiam damnosius? Quibus virtus atteritur: victoria languescunt: sopita gloria in infamiam convertitur: animique pariter & corporis vires expugnantur: ut nescias ab hostibus ne, an ab illiis capi perniciosius habendum sit.*

21 Quo etiam exemplo utens in eamdem rem Seneca (*n*) inter alia ita monet: *Id agere debemus, ut irritamenta vitiorum, quàm longissimè profugiamus. Indurandus est animus, & à blandimentis voluptatum proculdubio abstrahendus. Vim Hannibalis hyberna solverunt, & indomitum illum nivibus atque Alpibus virum, enervaverunt fomenta Campaniæ. Debellandæ sunt in primis voluptates, quæ sæva quoque ad se ingenia rapuerunt.*

22 His facilè plura alia adderepossem, quæ similem exitum in luxu simili generarunt, & ab Athenæo (*o*), Camemario (*p*), & alii (*q*) plenissimè recensentur; sed sufficiat illud Heliogabali tetigisse, qui ultra alia, quæ referri honestè non possunt, eo vecordiæ luxuriæque processit, ut, *teste Lampridio* (*r*), in Colle Quirinali mulierum Senatuculum fecerit, cui ipse præsidebat, & in quo ridicula quædam Senatus consulta de legibus matronalibus facta sunt: Quo respiciens Petrus Costalius (*s*) quoddam Pegma formavit, sub titulo, *Senatus Heliogabali*, & his carminibus:

Qui decreta vides muliebribus edita jussis,
Totaque fœmineos per fora stare greges:
Hæc Phœnix quondam possuit monimenta Sacerdos,
Inter conscriptos addita scorta Patres.

Et non contentus pessimus his Imperator totam vitam exquisitis luxuriis, deliciis, ac lasciviis deturpase, etiam in morte, quam pro eis meruit, atque prævidit, ut ea pretiosa, & ad speciem luxuriæ esset,

(*b*) Hadrian. Jun. *Emb.* 52.
(*i*) Arist. & Tertul. *apud* Erasm. *in Adag. pag.* 466.
(*k*) Nat. Comes *in Mythol. pag.* 709.
(*l*) Ovid. *in Dejanira.*
(*m*) Valer. Max. *lib.* 9. *cap.* 1.
(*n*) Senec. *epist.* 51. *ad Lucil.*
(*o*) Athen. *lib.* 12. *cap.* 19.
(*p*) Camer. 1. *tom. c.* 19. *&* 20. *&* 2. *tom. subcæs. c.* 30.
(*q*) Crinitus *lib.* 24. *cap.* 12. Theat. *verb.* Luxus, *&* *verb.* Voluptas, *&* *lit.* 1. *pag.* 77. *&* *seqq.*
(*r*) Lamprid. *in Heliogab.*
(*s*) Pet. Cost. *in Pegmat. pag.* 1.

illa instrumenta paraverat, quæ jam, aliud agens, suprà (*t*) recensui. Sed tandem hoc quoque solatio privatus, à Prætorianis in eum conspirantibus, in latrinis inventus, & immersus, multis pugionibus transfossus, interiit, sic non minùs obscœnam, & spurcam mortem, quàm vitam sortitus, & illud Claudiani (*u*), exemplo suo, certissimum reddens:

Luxuries per dulce malum, quæ dedita semper
Corporis arbitriis, hebetat caligine sensus.
Membraque Circeis effœminat acrius herbis.
Blanda quidem vultu, sed qua non tetrior ulla.
Interius fucata genas, & amicta dolosis
Illecebris, torvos auro circulinit hydros,
Illa voluptatum multos intexuit hamos.

23 A quibus quidem nulli magis, quàm Reges, & Principes cavere debent, cum hæc vitia magna & excelsa fastigia præcipuè impetere soleant, ita ut meritò de iis Tragicus (*x*) dixerit:

Quisquis secundis rebus exultat nimis,
Pluitque luxu semper insolita appetens.
Huic illa magnæ dura fortunæ Comes
Subit libido, non placent suetæ dapes.
Non tecta sani moris, aut vilis cibus.
Cur in penates rarius tenues subit
Hæc delicatas eligens pestis domos?
Cur sancta parvis inhabitat in tectis Venus
Mediumque sanos vulgus affectus tenet,
Et se coercent modica? Contrà divites,
Regnoque fulti, plura quàm fas est petunt?
Quod non potest, vult posse, qui nimium potest.

24 Et plus exemplo, quam peccato noceant, nisi omni studio laborent, omnem luxum ac luxuriam in se cohibere, & Rempublicam suam similibus moribus, ac virtutibus venustare, & splendidam facere, potius quàm opulentia, ædificiis, aliisque deliciis, quæ pestifero sui abusu, omnium, *ut dixi*, malorum altrices existunt. Quod egregiè monuit D. Augustinus (*y*) sic inquiens: *Perversa, & adversa corda mortalium fœlices res humanas putant, cum Rectorum splendor attenditur, & labes non attenditur animorum: cum theatrorum moles extruuntur, & effodiuntur fundamenta virtutum: cum gloriosa est effusionis insania, & opera misericordiæ deridentur: cum ex his quæ divitibus abundant, luxuriantur histriones, & necessaria vix habent pauperes: Cum Deus, qui doctrinæ suæ publicis vocibus, contra hoc malum publicum clamat, ab impiis blasphematur.*

25 Et sanè licèt Tiberius Imperator, *ut Tacitus memorat* (*z*), ausus non fuerit, sumptuarias leges, quæ oblivione, vel contemptu abolitæ, securiorem luxum fecerunt, suis edictis renovare, & in pristinam observationem reducere. Satius esse ducens, omittere potius prævalida & adulta vitia, quàm hoc assequi, ut palam fieret, quibus delictis impar esset. Ipse tamen Tacitus statim subjungit, exempla ad hoc validiora esse, quam leges, & sub Vespasiano, quia adstrictum morem abservabat, & antiquo ipse cultu victuque utebatur, totum populum in ejus obsequium, & emulationem à luxu in vestibus, epulis, & rebus ceteris abstinuise. Et Latius Pacatus (*a*) idem de suo Theodosio ita eleganter, & ad rem nostram aptè, recenset, ut pro Commentario nostri Emblematis sufficere posset, tradens qualiter hic Imperator moderatam luxum in omnibus servavit, & ad sui exemplum omnem Romanum orbem deduxerit, qui perditè nimis ad omnia immoderata (ibidem miro verbum splendore expresa) transierat, & tamdem concludens: *Sic est enim, sic est exaspirat homines imperata correctio: blandidissimè jubetur exemplo.*

27 Sed adhuc, veluti superpondium Agellium (*b*) adjicio, qui priscis Romanis omnem lautiorem, luxum, & vestitum ornatiorem, vitio versum esse tradit, hunc excessum *Elegantiam*, eosque qui in his excederent, *Elegantes*, vituperii causa appellatos, licèt postea hæ voces pro amœniore ingenio, & locutione usurpatæ fuerint.

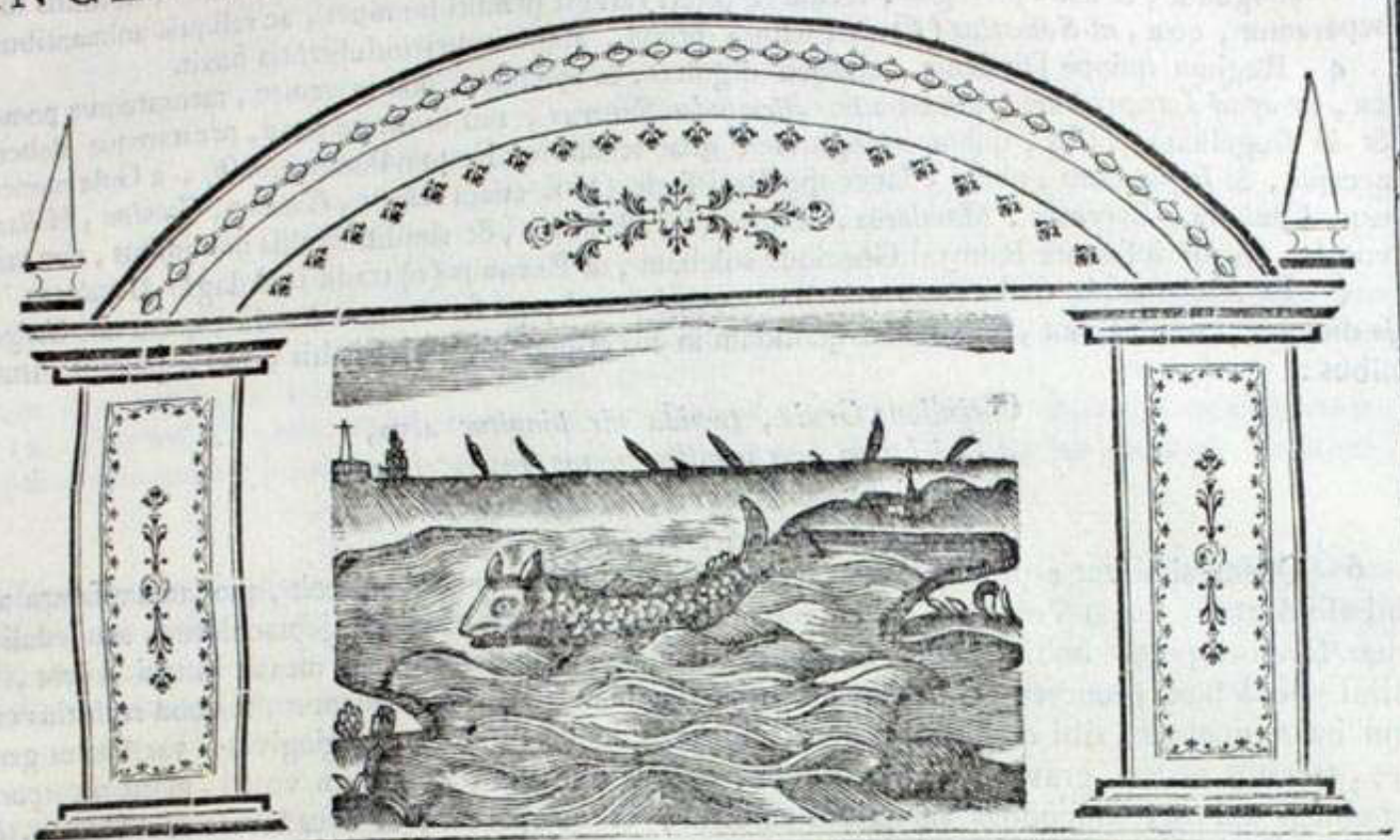
28 Et novissimum Antonium Burgundiam (*c*) qui ad luxum, & varietatem vestimentorum nostri temporis, tam in viris, quàm in fœminis respiciens, eumdem eleganter describit, & reprehendit & infamem gloriam esse probat, in his gloriari, & ab externis (ut quotidie facimus) nationibus, in Patriæ nostræ perniciem, & effeminationem, tot novas, & plerumque indecoras togarum, laciniarum, horacum, fœmoralium, & caligarum formas advocare. Quod maximè in fœminarum vestibus dolendum & doplorandum est, quæ jam tam manifestis hiatibus uberum, & scapularum, carnes prostituunt, ut macelli januam censeas, aut certò prostibuli, in hac sola nuditate gloriantes, & hyemis frigora non timentes, cum sic ignem spirent, sic urant acrius, & incautos, dum retibus, tot plicis complicibus implicatis, has partes adornant, velut ex insidiis gravius feriunt. Sed hæc his, qui clavum Reipublicæ tenent, judicanda & emendanda relinquo, qui ignorare non possunt, mutationem habitus morum ruinas trahere, aut jam inclinatos mores sequi, & benè Tacitum (*d*) admonuisse: *Sexum natura invalidum deseri, & exponi suo luxu cupiditatibus alienis, non licere.*

EM-

(*t*) *Sup. Emb.* 16.
(*u*) Claudian. *de laud. Stilic. lib.* 2.
(*x*) Senec. Tragic. *in Hippoly. act.* 1.
(*y*) D. Aug. *epist.* 5.
(*z*) Tacit. 3. *Annal.*
(*a*) Pacat. *in Panegyr. Theodos.*
(*b*) Agell. *lib.* 11. *cap.* 2.
(*c*) Burgund. *in Mundi lapide Lydio, cap.* 15. *ex pag.* 59
(*d*) Tacit. 3. *Annal. vide Carranzam, Patonem & Carcanum in lib. contra los malos trages.*

EMBLEMA XXXVI.

INGLUVIES IN REGIBUS VITUPERAVILIS.

In ventris spacio cor sibi condidit
Infœlix Asinus, qui mare permeat.
At, culpans homines, quos gula deprimit,
Vecordes vocitem nunc sine pectore,
Venter, non animus, si suus imperat.

COMMENTARIUS.

1 QUamvis quæ superius, de immoderato luxu in omnibus à Regibus excusando, retulimus, nimiæ quoque edacitatis, & lautarum, splendidarumque mensarum, dapaliumque cœnarum, frequens studium comprehendant. Adhuc tamen, quò magis vitium hoc ab eorum animis arceamus, aliqua in præsenti separatim in ejus detestationem addere destinamus, quoniam in eo præcipuè excedere plurimi solent, ita ut vel in proverbium transierit, hunc maximè luxum *Regalem* appellare, & *Mensas Regales*, quæ extructissimæ, lautissimæ, apparatissimæque sunt, juxta illud Virgilii (*a*),

At domus interior Regali splendida luxu
Instruitur

Et iterum (*b*):

Aurea fulcra toris, epulæque ante ora paratæ,
Regifico luxu

Ubi noster Cerda plura notavit, & Lambinus, Taubmanus, & alii in illud Plauti (*c*) *Basilicè agite Eleutheria. Basilico accipere victu.*

2 Cum tamen, qui rectè sentiunt, & se tanto munere dignos reddere volunt, longè magis regium censere, & habere debeant, sobrietatem ac frugalitatem amplecti, sanctamque illam & ele-

(*a*) Virgil. 1. *Æneid.*
(*b*) Idem 6. *Æneid.*
(*c*) Plaut. *in Pers.*

elegantem sententiam Socratis sequi, quæ dolet: *Edendum esse, ut vivamus, non autem vivendum, ut edamus*; quam exemplo Catonis, & aliorum, ut Aurelius, Alexander (*d*), & alii (*e*) commendant.

3 Hæc enim una in eadem ratione, bonæ valetudini, ac rei familiari consulitur, libidinis fomes extinguitur, & nedum Reges, verùm & ceteri ratione prædíti homines, ac reliquis animantibus separantur, quæ, *ut Salustius* (*f*) *ait*, natura prona, atque ventri indulgentia finxit.

4 Regium quippè Diadema, ejusque dignitas, & splendor, non in ventre, mensarumve pompa, *ut apud Lampridium* (g) *dixit olim Alexander Severus*, sed in mente stare, præstareque debet, & in frugalitate potiùs, quàm in ingluvie, quæ secundùm Festum Pompejum (*h*), à Gula nomen accepit, & *Ingluviosos*, nimis edaces appellari fecit. Quos etiam *Glutos*, *Galones*, *Gumias*, *Helluones*, *Epulones*, *Lurcones*, *Manducos*, *Mansutios*, *Phagones*, & similibus aliis nominibus, non tam vocare, quàm infamare Romani Græcique solebant, ut Erasmus (*i*) tradit in Adagio *Manducus*.

5 Et Alciatus (*k*) *Curculiones* appellat, quasi vermi, qui frumentum arrodit, quem nos *Gorgojo* dicimus, similes sint, Emblema quoddam in eos effingens, subjectis his, quæ sequuntur carminibus:

Curculione Gruis, tumida vir pingitur alvo,
Qui Laroe, aut manibus gestat Onocrotalum.
Talis forma fuit Dionysi, & talis Apici.
Et Gula quos celebres deliciosa facit.

6 Quam similiter reprehendes novissimus Burgundia (*l*) symbolum fecit, quo lautam famen nihil aliud esse, quàm Vermium penum ostendit, & enumeratis exquisitis jentaculorum seu eduliorum formis, quibus hodie culinæ fumant, & Principum ac Potentiorum mensæ instrui solent, in nihil aliud hæc proficere tradit, quam ut parsimoniæ fructus profundantur, & quod stultitius est, qui ita saginantur, sibi tremulas manus, lipientes oculos, purulentas gingivas, vacillantes gentes, cretatos pedes, graveolentem spiritum, pectori phthisin, hydropem ventri, mortem corpori, insernum animæ, immodicis sumptibus ambiant, & comparent, ut è cadavere suo vermes, & producant uberiùs, & lautiùs educent.

7 Nos, & si debitam quidem lautitiem, & munditiem Regias mensas decere fateamur, excessivam tamen crapulam, & ingluviem ab eisdem exulare debere, depicto (ut vides) Assello, marino pisce, suadere conamur, qui ut Aristoteles (*m*), Plinius (*n*), & alii (*o*) tradunt, solus inter reliqua terrestria, aquatiliavè animantia cor in ventre habere comperitur. Unde Simon Majolus (*p*), eamdem historiam recolens, aptissimè infert, tales esse homines, qui abjectis virtutibus, omne studium ventri adhibent.

8 Quod luculentius ante ipsum dixerat Clemens Alexandrinus (*q*), dum post plura, in detestationem nimiæ, & exquisitæ gulositatis exactissimè perorata, illum Paralypomenon (*r*) locum expendens, in quo legimus, qualiter David in sua civitate, in medio tabernaculo Sanctam Arcam collocans, facta omnibus, qui ejus ditioni parebant lætitia, coram Domino distribuit omnibus copiis Israëlis, à viro usque ad mulierem, unicuique tortam panis, & panem subcineritium, & laganum ex sartagine, sic subdit: *Hoc est sufficiens nutrimentum Israeliticum: Gentile autem quod est, superflum. Qui autem eo utitur, nunquam ut sit sapiens laboraverit, ut qui mentem in ventre infoderit, admodum similis pisci qui onos, hoc est* Assellus *dicitur, quem quidem dicit Aristoteles solum ex omnibus animalibus habere cor in ventre. Hunc Epicharmus Comicus* Eutrapelon *vocat, hoc est, qui discedit à communi ventris consuetudine. Tales sunt ii homines, qui in ventrem crediderunt. Quorum Deus venter est, & gloria ignominia ipsorum, qui quæ sunt terrena cogitant, eis non bona prædixit Apostolus* (*s*) *dicens: Quorum finis est interitus.* Quem quidem interitum, de æterna damnatione explicat ibidem Gentianus Hervetus, diligens Clementis Paraphrastes, & reliqui Patres, qui dictum Apostoli locum exponunt.

9 Quibus Ego addo ad temporalem etiam referri posse, cum certum sit, *ut jam supra cum Seneca, & Burgundia commonui*, ex crapula, & ebrietate, aliisque ejusmodi libidinosis corporis voluptatibus, plures morbos, perpetuosque dolores generari solere, ut idem Clemens subnectit, & æquè certum quod à Medicis traditur, & à Philipo Camerario, & aliis (*t*) passim, ac veluti proverbii vice (*u*) refertur, plures nempè esse, quos ingluvies, ac crapula perimit, quam quos ensis, & inedia.

Quod

(*d*) Aurel. Alex. *in discurs. polit. ad vitam Imp. Alex. Severi, pag.* 126. *& seqq.*
(*e*) Ascaff. *de ærario, pag.* 194.
(*f*) Sallust. *in princip. Catil.*
(*g*) Lamprid. *in Alex. Severo.*
(*h*) Festus *de verbor. sign. hoc in verbo.*
(*i*) Erasm. *in Adagiis, pag. mihi* 148.
(*k*) Alciat. *Emb.* 90.
(*l*) Ant. Burgund. *in lapid. Lydio, cap.* 11. *&* 13. *& pleniùs* Senec. *epist.* 95. *quem vide.*
(*m*) Arist. *de hist. anim. lib.* 8. *cap.* 5.
(*n*) Plin. *lib.* 17. *cap.* 16.
(*o*) Athenæ. *lib.* 7. *cap.* 31. *latè* Gesner. *in lib. de piscib. pag.* 84. *qui aliter sentit.*
(*p*) Majol. *colloq. de piscib. pag. mihi* 197.
(*q*) Clem. Alex. *in Pædagog. cap.* 1. *in fin.*
(*r*) 1. Paralyp. 16.
(*s*) D. Paul. *ad Philip.* 3. 19.
(*t*) Camer. 1. *subces. cap.* 94. *& tom.* 3. *cap.* 34. Ascaff. *de ærario, pag.* 892.
(*u*) Erasm. *in Adag. pag.* 468.

10 Quod cum illo Ciceronis (x) consentit, dum ait, vitium ventris, & guturis, non solùm ætatem minuere, sed etiam auferre, & cum Horatio (y), qui sic pulchrè in satyris cecinit:

Accipe nunc victus tenuis quæ quantaque secum
Afferat, in primis valeas benè: nam variæ res
Ut noceant homini credas, memor illius escæ,
Quæ simplex olim tibi sederit. At simul assis
Miscueris elixa, simul conchylia turdis.
Dulcia si in bilem vertent, stomachoque tumultum
Lenta feret pituita; vides ut pallidus omnis
Cœna desurgat dubia, quin corpus onustum
Hesternis vitiis, animum quoque prægravat una,
Atque affigit humo divinæ particulam auræ.

11 Neque aliud indicare voluit Anacharsis Scyta (z), cum statuis, atque imaginibus suis inscribi jussit, linguæ, ventri, & pudendis temperandum. Quoniam hæc maximorum malorum causæ esse solent, & homines brutis similes reddere.

12 Quæ vel sola ratio abstinentiam, & frugalitatem nostram excitare deberet, ne corda ventri (ut noster assellus) subdamus, vel proni, illi inserviamus, quibus Deus hos sublime dedit (a):

——Cœlumque videre
Jussit, & erectos ad sydera tollere vultus.

Ut bene monuit D. Ambrosius (b), sic inquiens: *At tu respice corporis tui formam, & speciem celsi vigoris assumes: si sola animalia prona pascuntur, cur te in edendo sternis ipse, quem natura non stravit? Cur eo delectaris, in quo naturæ injuria est? &c.* quem legisse videtur Joachinus Camerarius (c), dum in uno ex suis Emblematibus, cui titulus, *Nescit gula modum*, sic ait:

Qui plenas, lautasque dapes sectatur, & ambit,
Hunc similem brutis, vel superare reor.

13 Et in idem tendit elegans illa, non minus quàm vera accusatio, qua Plinius (d) ventrem, & in eo etiam nimis ventri, & gulæ deditos, his verbis prosequitur: *Plurimum negotii hominibus alvus exhibet, cujus causa major pars mortalium vivit. Aliàs enim cibos non transmittit, aliàs non continet, aliàs non capit, aliàs non conficit. Eoque mores venerunt, ut bono maximè cibo pereat. Pessimum corporis vas, instat, ut creditor, & sæpius die appellat. Hujus gratia præcipuè avaritia expetitur, huic luxuria conditur, huic navigatur ad Phasin, huic profundi vada exquiruntur. Nemo vilitatem ejus existimat Consummationis fœditate. Ergo numerosissima est circa hanc medicinæ opera.*

14 Quo in loco, quod de navigatione ad Phasin memorat Plinius, ad denotandam eorum luxuriem, ac prodigalitatem dirigitur, quorum gulæ, *ut Pacatus (e) ait*, angustus erat Romanus orbis, neque appositas dapes sapore, sed sumptu æstimabat, illis demum cibis acquiescens, quos extremus Oriens, aut positus extra Romanum Colchus Imperium, aut famosa naufragiis maria misissent.

15 Quod Clemens etiam Alexandrinus (f) copiosè prosequitur, & persequitur, inquiens: *Atque mihi quidem venit in mentem eorum morbi misereri: ipsos autem non pudet suas decantare delicias, cumque sunt in freto Siculo, murænas anxio, & solicito animo perquirentes, & Mæandri anguillas, & qui in Melo sunt bædos, & qui in Scyatho mugiles, Pelori conchas, & Abydena Ostrea, nec Mænas quæ sunt in Lypara prætermittentes, nec rapum Mantinicum, nec bætas quæ sunt apud Ascræos, & pectines Methymnæos exquirentes, & soleas Atticas, & turdos Daphnios: & Caricas Chelidonias, propter quas infœlix Persa cum quingentis mille millibus in Græciam est profectus. Phasidias aves prætereà coementes: Attagenas Ægyptias, Medicum pavonem. Hæc condimentis immutantes: ii qui sunt gulæ dediti, obsoniis inbiant, quæcunque tellus, & profunda Ponti, immensaque alit latitudo aeris, ingluviei suæ ea comparantes.*

16 In idemque tendunt illa Lucani (g) carmina:

——O prodiga rerum
Luxuries: nunquam parvo contenta paratu.
Et quæsitorum terra, pelagoque ciborum
Ambitiosa fames, & lautæ gloria mensæ, &c.

Juvenalis (h), qui latè per duas ferme satyras in eodem argumento vagatur, & inter alia inquit:

Intereà gustus elementa per omnia quærunt,
Nunquam animo pretiis obstantibus, interius si

At-

(x) Cicer. *in orat. pro M. Cœlio.*
(y) Horat. *satyr.* 2. *lib.* 2. *latiss.* Lud. Cornar. *in tract. de vitæ robr. commod.* Less. *in higiastic.* & Canonher. *in Aphorism.* 1. *tom. pag.* 48. *& seqq.*
(z) Ascaff. *ubi sup.*
(a) Ovid. 1. *Metam.*
(b) D. Ambros. *lib.* 6. *Hexam. cap.* 3.
(c) Camerar. *in Emblem. cent.* 1.
(d) Plin. *lib.* 26. *cap.* 8.
(e) Pacat. *in Panegyr. ad Theodot.*
(f) Clem. Alex. *ubi suprà.*
(g) Lucan. 4. *Phars.*
(h) Juven. *satyr.* 1. *& 4. & 9.*

Attendas, magis illa juvant; quæ pluris emuntur.
Ah miseri; quos nosse juvat, quid Phasidis ales
Distet ab hyberna Rhodopes grue; quis magis anser
Exta ferat, cur Tuscus aper generosior Umbro?
Lubrica quæ recubent conchylia mollius alga.

Et, ut alios præteream, Petronius (*i*), qui postquam de mutatione, seu perversione Romanii Imperii, ob nimium in rebus omnibus luxum, exactissimè cecinit, ita de Romanorum gula scirptum reliquit:

Ingeniosa gula est, Siculo scarus æquore mersus,
Ad mensam vivus perducitur, inque Lucrinis
Eruta litoribus, vendunt conchylia cœnas,
Ut renovent per damna famem. Jam Phasidos unda
Orbata est avibus: multoque in litore tantùm
Solæ desertis adspirant frondibus auræ.

17 Quod verò de fœditate consummationis, quarumlibet etiam lautissimarum epularum, subjicit Plinius, idem ipsum est, quod D. Nazianzenus (*k*) expressit, easdem, *Honoratum stercus* appellans. Honoratum quidem (ut ejus Interpres explicat) ob summum studium, pretium, & lautitiem, quo ab initio expetuntur, comparantur, & condiuntur; stercus verò, quia ubi fuerint digestæ, in stercus excernuntur.

18 Ut vel hinc cognoscere possimus, quid dicendum, sentiendumvè sit de Dionysiis, Apiciis, Asiniis, Pollionibus, Nœcenatibus, Nomentanis, Galoniis, Æsopis, Clodiis, Albinis, & similibus aliis, qui in exquisitis cibis quærendis, & absumendis, omnem suæ vitæ curam, & fœlicitatem collocabant, divitiasque omnes suas expendebant. Quorum, & aliorum insignium Gulonum, & Phagonum, copiosum Catalogum Athenæus (*l*), Plinius (*m*), & alii Scriptores (*n*) fecerunt.

19 Certe Seneca (*o*) inter has, quas hi delicias, & voluptates reputabant, non tam vitam beatam consequi, quàm sibi parentare, meritò censuit, & sepulchrales epulas funereasvè parare cum non tam convivari, quàm justa sibi facere viderentur. Eamdemque insaniam in Asinio Celere consulari viro reprehendit Macrobius (*p*), quòd mullum unum septem millibus nummuum mercatus est, & eo quidem tempore, quo Plinius (*q*) negat facilè mullum repertum, qui duas pondo libras excederet, licèt hodie longè majoris ponderis reperiantur; ut Juvenalis (*r*) etiam ostendit, similem excessum in Crispino, & aliis suis in satyris taxans:

——— Mullum sex milibus emit,
Æquantem sanè paribus sestertia libris.

20 Sed, ut qui cum Regibus agimus, Regum etiam & Imperatorum exemplis utamur, quis Julii Cæsaris illud convivium non novit, & reprehendit, quo, *ut Suetonius* (*s*) *ait*, plus dicitur erogasse, quàm integro anno totius ærarii Romani reditus pendere potuissent? Quis Antonii & Cleopatræ luxuriosas pariter, ac prodigas, & ad æmulationem lautissimas cœnas in quarum una, margarita illa à Cleopatra uno hausta absorpta est, quæ sine contentione centies sestertium valorem superavit, ut à Plutarcho (*t*) Macrobio (*u*), & aliis (*x*) refertur.

21 Nero quoque Imperator, Suetonio (*y*) testante, & subcensente, epulas è medio die ad mediam noctem protrahebat, tanto quidem sumptu & apparatu, ut cujus & illa fuit vox secundùm eumdem Suetonium (*z*): *Divitiarum & pecuniæ fructum, non alium reputare, quàm profussionem: sordidos & deparcos esse, quibus ratio expensarum constaret; prælautos verèque magnificos, qui abuterentur, & perderent.*

22 Deteriorque hoc Vittellius, eodem Suetonio, & Dione (*a*) referentibus, totum sui Principatus tempus ebrietati, & comessationibus impendit, idque adeò immodico sumptu, ut si diutius vixisset, mensarum pretio Romani Imperii opes abligurisset. Maximè cum ea quæ voraverat, statim vomere consuesset, quo avidius novis se epulis traderet, (heu cœli terræque pudor) in hoc, *ut Causinus* (*b*) *ex Olao recenset*, animali quod *Gulo*, dicitur, se similem faciens, quod voracissimum est & ubi corpus nimio cibo, instar tympani extensum sentit, angustias, interpetras, vel arbores quærit, ubi se restringens, quod voraverat, egerat, ut statim ad cadavera redeat.

23 Ælius quoque Severus, Geta, Victorianus, & alii Antiquiores, & Juniores Cæsares, in hoc per-

(*i*) Petron. *in satyr. in carm. de bello civit.*
(*k*) D. Naz. *in orat de nat. Dom. pag. mihi* 130.
(*l*) Athæ. *lib.* 1. *cap.* 3.
(*m*) Plin. *lib.* 9. *cap.* 17. Theat. *verb.* Gula.
(*n*) Pontan. *in bellar.* 2. *tom. pag.* 177. *& seqq.*
(*o*) Senec. *de vit. beat. cap.* 11. *& epist.* 12. *&* 122.
(*p*) Macrob. *lib.* 3. *cap.* 16.
(*q*) Plin. *lib.* 9. *cap.* 17.
(*r*) Juven. *satyr.*
(*s*) Sueton. *in Cajo Jul. Cæsar. cap.* 38.
(*t*) Plutarc. *in Anton.*
(*u*) Macrob. *lib.* 3.
(*x*) Satur. *cap.* 17.
(*y*) Suet. *in Ner. cap.*
(*z*) Idem *ibid. cap.* 30.
(*a*) Sueton. *in Vittel. capit.* 13. Dio *lib.* 65. *in principib.*
(*b*) Causin. *in Polist. symb. lib.* 3. *cap.* 56. *pag.* 385. *ex* Olao Mag. *lib.* 18. *cap.* 5.

perditissimi, & luxuriosissimi fuisse perhibentur (*c*), & omnium in eodem vitio; ut in aliis, pessimus, Heliogabalus, adeò, *ut referente Lampridio* (*d*), vulgò dictus sit *Apicius*, & miras novasque inventiones ad augendas conviviorum expensas excogitaverit, amaveritque sibi prætia majora dici earum rerum, quæ mensæ parabantur, orexin in convivio hanc esse asserens.

24 Cum ergo hi, & his similes Reges, & Cæsares, qui se ventri & ab domini mancipaverunt, ita malè semper apud omnes audierint, satis Prudentes, & Christiani Principes cognoscere possunt, contraria sibi via, si gloriam humanam, & divinam cupiunt, gradiendum esse, & virtutes, & bonam mentem, ad quas contendere debent, non in comensationibus, & comparationibus, quæ luxuriæ, aliorumque vitiorum, & malorum genitrices sunt, *ut D. Paulus* (*e*), *Augustinus* (*f*), *& Hieronymus* (*g*) *docent*, sed in parsimonia, & frugalitate consistere, quam & Natura nos admonet, quæ, ut Lucanus ait (*h*). *Parvo est contenta paratu.*

25 Et hanc primæ ætatis homines adeò sectabantur, ut glandibus tantum, herbisque contenti, lætissimam vitam transigerent, eoque meliorem, ac salubriorem, quo frugaliorem, ut Ovidius (*i*) cecinit, inquiens:

Tunc quoque cum Solem nondum prohibebat & imbrem
Tegula, sed quercus tecta cibumque dabat
Sylva domus fuerat, cibus herba, cubilia frondes.

Et rursus in Metam (*k*):

Contenti cibis nullo cogente creatis,
Arbuteos fœtus, montanaque fraga legebant.
Cornaque, & in duris hærentia mora rubetis,
Et quæ deciderant patula Jovis arbore glandes.

26 Concinit his Petronius (*l*), qui Deum hominibus necessaria omnia, si his contenti esse velint, promptè subministrase, & reliqua ad gulam pertinere, ita elegantissimè protulit:

Omnia quæ miseras possunt finire querelas
In promptu voluit candidus esse Deus.
Vile olus, & duris hærentia mora rubetis,
Pugnantis stomachi composuere famem.
Fulmine vicino stultus sitit; & riget Euro,
Cum calidus tepido consonat igne rogus.
Lex armata sedet circum fera limina nuptæ,
Nil metuit licito fusa puella toro:
Quod satiare potest Dives natura ministrat,
Quod docet in frænis gloria fine caret.

27 Quod & apud priscos, & benè moratos Romanos in usu fuisse Valerius Maximus (*m*) his dignis relatu verbis, memorat, & extollit: *Nam maximis viris prandere, & cœnare in propatulo, verecundia non erat. Nec sanè ullas epulas habebant, quas populi oculis subjicere, erubescerent. Erant adeò continentiæ attenti, ut frequentior apud eos pultis usus, quàm panis esset. Hæc ad humanæ mentis æstus leniendos cum aliqua usus ratione excogitata, ceterum salubritatem suam industriæ certissimo, ac fidelissimo munimento tuebantur. Bonæque valetudinis eorum, quasi quædam mater erat frugalitas, inimica luxuriosis epulis, & aliena nimiæ vini abundantiæ, & ab immoderato Veneris usu aversa.*

28 Eumdem quoque morem, eisdem prope rationibus à Christianis omnibus in primitiva Ecclessia observatum, ex Tertulliano (*n*), & Minutio Fœlice (*o*) satis apparet. Et licèt in Persarum Regibus splendidarum mensarum luxus in usu fuerit, Cyrus tamen adeò sobrius fuisse perhibetur, ut iter faciens, cum ab hospite rogaretur, quid in cœnam apparare deberet? Panem solum responderit (*p*) separare enim se justa fontem limpidum cœnaturum.

29 Et quod magis mirere, Seneca (*q*), licèt valdè dives ac præpotens fuerit, abstinentia, ceu voluntaria quadam paupertate se se muniit, ut laborati luxus discrimina vitaret, & magnas inter opes inopiam amans, non contentus docuisse, quòd qui habet aquam & placentam potest cum Jove de fœlicitate contendere, ad minima se se redigens, sponte nascentibus, & aqua victitavit. Quod licèt Tacitus (*r*) tradat, ab eo factum, ne dolis ingruentium pateret, & venenum sibi aliquoties Neronis jusu propinatum effugeret. Idem (*s*) tamen serio in quadam ex suis epistolis narrat, Attali Philosophi oratione audita, in vitia, in errores, in mala vitæ perorantis, sibi certa animi inductione, hanc abstinentiæ legem indixisse, inde ostreis, boletisque in omnem

(*c*) Sabel. *lib.* 5. *Enea.* 7. *Alex. lib.* 5. *Genes. cap.* 20.
(*d*) Lamprid. *in Heliog.*
(*e*) D. Paul. *ad Eph.* 5. 18.
(*f*) Aug. Dom. 1. *in Quadrag. term.* 1.
(*g*) Hier. *epist.* 22. *ad Eustboc.*
(*h*) Lucan. *lib.* 4.
(*i*) Ovid. *de Arte amand. lib.* 2.
(*k*) Idem *Metam.*
(*l*) Petron. *in fragm.*
(*m*) Valer. Max. *lib.* 2. *cap.* 5. §. 5.
(*n*) Tertull. *in Apol. cap.* 36.
(*o*) Minut. *in Octav.*
(*p*) Ammian. Marc. *lib.* 21. Erasm. *lib.* 8. *Apoph. pag.* 608.
(*q*) Senec. *epist.* 18. & 110.
(*r*) Tacit. 15. *Annal.*
(*s*) Senec. *epist.* 108.

nem vitam renuntiasse ; inde in omnem vitam unguento abstinuisse, quoniam optimus odor in corpore, est nullus : Inde vino stomachum caruisse, inde in omnem vitam valneum fugisse. Decoquere corpus, atque exinanire sudoribus ; inutile simul delicatumque credidisse.

30 Platonis quoque elegans alia circumfertur epistola (*t*), ad propinquos Dionysii Siciliæ Tyranni, qua Syracusarum mensarum luxuriem, & lautitiem, quæ à multis beata ferebatur, nullo modo sibi placuisse inquit: *Nec his quem in die faturum fieri.* Qui & pro miraculo suis Græcis hoc annuntiavit, *ut ex Plutarcho Lorichius* (*u*) *scribit*, & aliis relatis Franciscus Patricius (*x*), & Camerarius (*y*), pluribus simul ostendentes, nullam voraginem, nullum barathrum esse, quod magis absorbeat, magis præcipitet rem, quam gula, quæ quò melius prandet, melius cœnare studet: nullasque divitias jam amplas, nullam supellectilem tam præclaram, nullas opes tan magnas, quæ parvo tempore in ventrem non demergantur.

31 Quo circa videre debent Principes, illique cum primis, qui Christo nomen dederunt, quanta cura & diligentia hac in parte debeant sobrietatem, & modestiam amplecti, quæ sibi, vel ab Ethnicis, tantopere commendatur, & firmiori Syracidis testimonio (*z*), quo inquit: *Væ tibi terra cujus Rex puer est, & cujus Principes mane comedunt. Beata terra cujus Rex nobilis est, & cujus Principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam.*

32 Quem locum in vim legis successoribus suis reliquit Rex noster Alfonsus X. sic inquiens (*a*) *En tiempo conveniente debe el Rey comer, é beber, cada que lo pudiese facer, asi que non sea temprano, nin tarde. E otrosi, que non coma si non quando oviese sabor, é de tales cosas, quel tengan recio, é sano, é non embarguen el entendimiento. E esto, que ge lo den bien adubado, é apuestamente : ca segun dixeron los Sabios, el comer fue puesto para vevir, é non el vevir para comer. E aun dixeron, que una de las noblezas que el Rey debe haber en si, es, de governarse bien, é apuestamente, é á su pro. E esto dixo el Rey Salomon : Bienaventurada es la tierra que ha noble Rei por Señor, é los Mayorales della comen en las sazones que deben, mas por mantenimiento de sus cuerpos, que por otra sobejania. E de los que contra esto facen, dixo : Ai de la tierra de que el Rey es niño, é los Mayorales della comen de mañana. E semejanza de niño puso, porque los niños mas codician comer, que otra cosa, &c.*

33 Cui legi simile est monitum, quod & ante ipsam Rex Castellæ Sanctius Crasus filio suo dedisse legitur, in quodam libro antiquo, cujus verba refert, & meritò laudat Doctus Noster, pariter, ac Religiosus Eusebius Noriembergius (*b*), se in hunc modum habentia : *Para miente à todas aquellas cosas que son malas y feas, y lixosas, y dañosas para la carne ; y fallarás que todas son malas para el alma. Mala costumbre para el cuerpo es comer, é beber lixosamente, é mas de lo que debes ; ca asi como esto es malo para el cuerpo, bien asi es malo pecado para el alma, &c.*

34 Et sanè, ut tamdem finiam, semper oportebit, ut Princeps, qui sibi, & suis juste ac prudenter dominari voluerit, in se & in illis ejusmodi ærumnosos gulæ excessus summo studio compescere curet, & ad salutare illud D. Augustini (*c*) documentum animum advertat : *Carnis ita habenda est cura, ut ne ferociat. Semper, atq e semper caro nostra subjecta sit animæ, & sicut ancilla famuletur dominæ suæ. Ne præbeamus vires illicitas corpori nostro, ne committat bellum adversus spiritum nostrum ; sed semper sit subjecta caro, ut obtemperet jussis spiritus sui, neque incrasari permittamus ancillam, ne contemnat dominam suam.* Rectè enim Prudentius (*d*) :

Parcis victibus expedita corda,
Infusum melius Deum receptant.
Hoc pactus animæ est, saporque verus.

35 Quod etiam potentissimum præstantissimumque remedium esse, ad vulgi seditiones comprimendas, Heraclitus Philosophus nobili illo apophtegmate docuit, quod ab Erasmo, & aliis (*e*) refertur. Quadam enim exorta, rogatus, ut apud populum sententiam diceret, quo pacto civitas redigi posset in concordiam, concenso suggesto, poposcit calicem aquæ frigidæ, & paululum farinæ inspersit, mox de Glechone admiscuit, id est vel pulegii sylvestris, vel leguminis genus. Dein epoto calice discessit, nec verbum addidit. Hoc pacto innuens, ita demum civitatem carituram seditionibus, si repudiatis deliciis, parvo contenti esse assuescerent. In quo Heraclitus suo respondit nomini, nam *Schotinus* dictus est, id est *Tenebricosus*. Cui compar Epictetus Cynicæ Sectæ Philosophus, ut post Agellium (*f*), & alios, Erasmus (*g*) recenset, universa Philosophorum dogmata, quæ ad humanæ vitæ pertineant fœlicitatem, quæque tot voluminibus vix ceteri explicant, duobus verbis absolutè complexus est, quæ jam proverbii vice celebrantur. SUSTINE, & ABSTINE. Quorum altero monemur, ut adversa foriter toleremus: Altero, ut ab his, de quibus loquimur, superfluis eduliis, & condimentis, & à reliquis illicitis voluptatibus temperemus.

EM-

(*t*) *Inter epist. Mund. Procer edit. Venet. pag.* 215.
(*u*) Lorich. *de just. Princ. pag.* 237.
(*x*) Patric. *de Rep. lib.* 5. *tit.* 8.
(*y*) Camerar. *cent.* 2. *cap.* 30. *pag.* 183.
(*z*) Eccles. 10. 16. 17.
(*a*) L. 2. *tit.* 5. *part.* 2.
(*b*) Euseb. *in Theo. polit. pag.* 559.
(*c*) D. Aug. *de salut. docum. cap.* 25.
(*d*) Prudent. *in hymn. post Cibum.*
(*e*) Erasm. *lib.* 2. *Apoph. tangit* Alciat. *Emb.* 16. *& ibi* Brocens. & Minoes.
(*f*) Agell. *lib.* 17. *cap.* 19.
(*g*) Erasm. *in Adag. pag.* 748.

EMBLEMA XXXVII.

VINOLENTIA PRINCIPIBUS FUGIENDA.

Quem pugnata colit, semen Jovis, India Bacchum,
Et raptum Lynces, signa timoris, agunt,
Spernite, quos magnos finxit natura Lyæum
Spernite, qui brutis ducitur, atque metu.

COMMENTARIUS.

1 QUamvis ciborum frugalitas, quam Regibus aliisque Principibus tantopere commendavimus, potus quoque immoderati detestationem in se contineat; adhuc tamen è re esse arbitror, speciatim aliqua de hoc vitio in præsenti subnectere, quod superiore quidem graviùs, & celsis fastigiis fœdius, & indignius existimamus. Et omissis pluribus, quæ de ebrietate, & ebrietatis damnis, Plinius (*a*), Div. Basilius (*b*), Clemens Alexandrinus (*c*), novissimus Camerarius (*d*), & plurimi alii copiosè à Tiraquello (*e*), Canonherio (*f*) & à Me alibi relati, dixerunt, sola certè nostri hujus Emblematis effigies ad eam dissuadendam sufficere posset.

2 In qua Bacchum vides, vini auctorem, sive repertorem ab Ethnicis toputatum, & secundùm Eustathium, & Rhodiginum (*g*), ab incondito ululatu sic dictum, quo furentes Bacchæ, sive Menades, ejus pedissequæ, personabant, qui thyrsum gestans, & pampinis redimitus, curru à Lyncibus agitur, animalibus suaptè natura præ ceteris timidissimus, laborem fugitantibus, voluptatem appetentibus, prorsusque mollibus, & ignavis.

(a) Plin. *lib.* 14. *cap.* 22.
(b) D. Basil. *in orat. de ebrietat.*
(c) Clem. Alexand. *lib.* 2. *Pædag. cap.* 1. Max. Tyrius *term. de ebriet.*
(d) Camer. 1. *tom. subcez. cap.* 93. & 94.

(e) Tiraq. *de pœnit. tep. caut. & plures alii apud Me* 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 24. *ex num.* 69.
(f) Canonher. *in Aphoris.* 1. *tom. pag.* 785.
(g) Eustathiu. *apud Rhodigin. libro* 7. *capit.* 15. *colum.* 303.

3 Quo veteres, *ut Carolus Paschalis* (*b*) *ait*, significare voluerunt, nimio vino epoto, homines naturalem suam ferociam ac versutiam amittere, pavidos, ac mericulosos reddi, & in similes belluas, ignavum atque inerme germen, degenerare. Quos insania proximo intervallo sequitur, simul & corpus enervans, & animi viribus illudens.

4 Quæ sanæ ratio in Lyncibus Bacchi currui jungendis, congruentior mihi videtur alia Georgii Kech (*i*) qui tradit Lynces, & Tygres Bacchi currum trahere fingi, quia ex omnibus animalibus, hæc tantùm ubas comedant; & alia Natalis (*k*) Comitis, qui addit, à Pardis quoque & Pantheris eumdem currum agi solere, & ex harum ferarum ingenio & immanente denotatum fuisse, vinum immedicè bibentibus, ipsarum naturam imprimere, eosque furiosos efficere.

5 Nam etsi non ignorem ab Aristotele (*l*), & aliis (*m*) tradi solere, vinum, jocundos, audaces, furiosos, feroces, atque insanos homines reddere, instar atræ bilis, eaque propter, ipsum Bacchum *cornutum* pingi, & appellari, à multis solitum fuisse, & à Tyhris & Pantheris comitari circumque agi, frequentior tamen Lyncum pictura fuit, ut Ovidius (*n*) ostendit, dum inquit:

———Ti bijugum pictis insignis frænia
Colla prædis Lyncum, Bacchæ satyrique sequuntur
Quique senex ferula titubantes ebrius artus
Sustinet, &c.

Et iterùm (*o*):

Ipse racemiferis frontem circumdatus uvis
Pampineis agitat velitam frondibus hastam
Quem circa Tygres, simulacraque inania Lyncum
Pictarumque jacent fera corpora Pantherarum.

6 Et adhuc tamen certius est, per nimium vini haustum corpus animumque languescere, hebetari, & debilitari. Unde & *Temetum* dictum esse vinum aliqui (*p*) ajunt, quòd nimirùm mentem tentet ac labefactet, & denique membra. Quò respexit Virgilius (*q*), inquiens:

Tentatura pedes solùm victuraque lingua.

Et alibi (*r*):

Ut Venus enervat vires, sic copia Bacchi.
Et tentat gressus, debilitatque pedes.

Et Seneca Tragicus dum ait (*s*):

Nonnè rubescit Bacchus effusos tener
Sparsisse crines, nec manu molli levem
Vibrasse thyrsum, cum parum forti gradu
Auro decur fyrma barbaricum trahit.

7 Quibus assentit Eobanus Hessus in pulchro suo carmine de ebrietate, sic inquiens:

Turpe malum, quo non aliud damnosius ullum,
Debilitate manet, viresque extirpat eundo.
Parva metu primo, mox se se attollit in artus,
Ingrediturque caput, sensusque obnubilat omnes.

8 Et apertius idem docet Ecclesiasticus (*t*) his verbis: *Vinum multum potatum, irritationem, & iram, & ruinas multas facit. Amaritudo animæ vinum multum potatum. Ebrietatis animositas impudentis offensio, minorans virtutem, & faciens ulcera.* Et Div. Basilius apud Maximum Tyrium (*u*), qui interrogatus, quid esset ebrietas? Respondit: *Ebrietas est dæmon sponte admissus in animos per voluntatem, mater malitiæ, impugnatio virtutis, ex forti timidum facit.*

9 Quod non est mirum si in hominibus accidat, cum Paschalis (*x*) referat, simios etiam, nimio vini haustu, versutiam, & Elephantes robur ammittere, & Laguna (*y*), Tauros ferocissimos, eo inebriatos, ita mansuetos reddi, ut vel à pueris, & virgunculis se tractari, alligari, & quo velint, duci permittant, & in hunc modum in multis Hispaniæ partibus ad Ecclesiam in Divi Marci vespere duci solere.

10 Prout & hodie frequentius usurpatur in oppido *de las Brozas*, ubi tamen multi, non vi-

ni

(*b*) Paschal. *in lib. de virtut. & vitiis, cap. de ebriet.*
(*i*) Georg. Kech *in Mythol. fab. cap.* 10.
(*k*) Natal. *in Mythol. lib.* 13. *cap.* 5. *pag.* 507.
(*l*) Arist. *in hist. natur.*
(*m*) Horat. *lib.* 2. *od.* 19. *ubi latè* Torrent. & Cabot. & *pleniùs ex* Giral. & *aliis*, Camer. *dict. cap.* 93. *per totum.*
(*n*) Ovid. 4. *Metam.*
(*o*) Idem *lib.* 3.
(*p*) Rob. Stephan. Calep. & Funger. *hoc verbo.*
(*q*) Virg. 2. *Georg.*
(*r*) Idem *in carm. de vino, & venere.*
(*s*) Senec. *in Hercul. furente.*
(*t*) Eccles. 31. *vers.* 39. 40.
(*u*) Tyrius *serm. de ebriet.*
(*x*) Paschal. *supra.*
(*y*) Laguna sub Dioscor. *cap.* 119. *fol.* 450.

ni virtutem, sed vim divinam, in ejusdem Sancti honorem, agnoscunt, sub cujus vocatione Taurus venire jubetur. Mihique fidem fecit vir quidam gravissimus, Regiusque Consiliarius, qui huic spectaculo nuper interfuit, absque ulla vini propinatione, aliovè fucco, vocatum Taurum, vocationi paruisse, & relicto aliorum grege, & pastus uberrimo pabulo, Vesperis, & Missæ, solemnique processioni, quæ ibidem in Divi Marci honorem peragitur, mansuetissimum interfuisse. Quod tamen, quia superstitionem redolet, & mireculum neutiquam necessarium requirit, docti alii & pii viri (z) in posterum abolendum censent, & ita per Pontificium diploma Clementis VII. F. R. ad instantiam Episcopi Civitatensis, decretum fuisse commemorant, quamvis adhuc dicti populi accolæ in more veteri perseverent.

11 Videant ergo Reges, qui præcipuè ex animi & corporis fortitudine gloriari commendarique solent, & debent, quàm sit indignum, radiata capita Baccho submittere, vinoque inebriari, in quo non solùm ex luxuria, *ut Apostolus* (a) *dixit*, sed timidas, & ignavia, viriumque mentis, & corporis enervatio, &, *ut benè addit Franciscus Patritius* (b), Regiarum omnium virtutum obscuratio, quantumvis ille maximè sint, ut in Magno illo Alexandro contigisse narrat Plutarchus (b) addens, quàm perditè infami huic vitio deditus fuerit, & notanda certamina, ac præmia, quæ suis in cœnis plus potantibus indicebat. In quarum una ipse idem, carissimum sibi ac fidelissimum Clitum inter pocula transfodit, & posteà sobrius factus, facinore, quod paraverat, intellecto, præ dolore (ut latè & eleganter Quintus Curtius (d) enarrat) se ipsum occidere voluit.

12 Et tamdem vino suffocatus interiit. Unde de eo dixit Augustinus (e): *Innumerabiles quidem jugum dominationis diu recusantes, vinolentia in alienum redegit arbitrium. Alexander omnium victor, à vino victus est.* Et ante eum Seneca (f) *Alexandrum, qui tot itinera, tot prælia, tot hyemes, per quæ victa temporum, ac locorum difficultate, transierat, tot flumina ex ignoto cadentia, atque maria tutam dimiserunt, intemperantia bibendi, & ille Herculaneus ac facilis Scyphus summersit.* Quasi diceret: *El que avia pasado tantos rios, i tantos mares, se vino á abogar en una taza de vino.*

13 Idem vitium Mithridatem Ponticum obscuravit. Idem Antonium Triumvirum, qui ad vomitum usque in conspectu Quiritum bibebat (g). Vitrellium, qui ad perdenda vina natus dicebatur; Maximum qui sæpè uno die totam amphoram vini bibisse memoratur. Bonosum, qui tantum mingebat, quantum bibebat, qui cum laqueo gulam sibi fregisset, penderetque, non hominem, sed amphoram pendere dicebant. Dionysium Juniorem Siciliæ Tyrannum, qui nonaginta dies continuos bibere poterat.

14 Et relictis his, & similibus aliis Imperii, imò & naturæ opprobiis, insignibusque Biberonibus, de quibus Alexander ab Alexandro (h), Bruno (i) Seydelius, Philippus Camerarius, (k) & multi alii multa dixerunt, Tiberius Imperator, ita à Tacito, & aliis prudentiæ titulo commendatus; adeò vino deditus fuit, ut, *Suetonius* (l) *in ejus vita testante*, in castris, *tyro* etiam, propter nimiam ejus aviditatem, pro Tiberius, *Biberius*, pro Claudius, *Calidius*, pro Nero, *Mero*, vocatus fuerit.

15 Et quod magis mirere, Trajanus, quem bonorum, imò & Sanctorum Imperatorum typum, Plinius Junior, & alii passim facere volunt, eò etiam nomine malè audiit, ut Dio, & Spartianus (m) commemorant, quòd se nimio vino ingurgitaret, indeque utrique Veneri, aliisque vitiis indulgeret, quæ latiùs eidem Hieronymus Cardanus (n) exprobat, licèt eum ab ebrietate Lipsius (o) excusare conetur, inquiens, ad diluendas curas, id ab eo, ut & ab aliis magnis viris, de quibus Seneca (p) scribit, justissimè factum, & ex Eutropio addens, quòd hoc vitium, quo, ut & pater ejus adoptivus Nerva, tangebatur, prudentia molliverat, curari vetans jussa post longiores epulas.

16 Planè Commodi, sive Incommodi, Romani etiam Imperatoris, in hoc, ut & in aliis vitiis, excessus, ab scribendo refugit manus, ut bene Baptista Fulgosus (q) animadvertit, inter alia recensens, quòd cum nimia crapola, nimioque coitu, gustum omnem amisisset, ad id furoris devenit, ut humanum stercus cibis immisceret, eosque irrideret, qui eam mixturam adhorrerent. Irrisorum duos, nudos, synapi totum perfusos corpus in mensam in patinis ferri jussit,

(z) Moura *de incantatione, tec. 1. cap. 1. num. 14. & sec. 2. cap. 2. num. 13.* Ant. Perez *in Laurea Salmant. cert. 7. expos. cap. 1. num. 21.*
(a) Div. Paul. *ad Ephes. 5. 18.*
(b) Patrit. *de Reg. instit. tit. 26.*
(c) Plutar. *in vita Alex.*
(d) Q. Curt. *lib. 8. cap. 3.*
(e) August. *ad sacrat Virgin.*
(f) Senec. *epist. 28.*
(g) *De hoc vomitu* Anton. *vide omninò* Cicer. *orat. in Anton. Triumv.*

(h) Alex. *lib. 6. cap. 20.*
(i) Bruno *lib. 3. de ebriet.*
(k) Camer. *1. tom. pag. 444.*
(l) Suet. *in Tiber. cap. 42.*
(m) Dio *in Traj.* Spart. *in Had.*
(n) Cardan. *in Apologia pro Nerone.*
(o) Lips. *in not. ad Paneg. Plin. pag. mihi 97.*
(p) Senec. *de tranq. vit. cap. ult.*
(q) Fulgos. *lib. 9. cap. 1. fol. 310. & 311. ex* Herod. & Lamp. *in vit. Commod.*

sit, quos statim muneribus locupletavit. Julianum quoque urbis Præfectum, multis spectantibus, nudum saltare coegit, omnes, ut ipse erat, amentes haberi cupiens.

17 Nec solùm Romanos Imperatores hæc pestis infecit, nam & Græcorum plures tenuisse legimus. Inter quos de Zenone tradit Nicephorus (*r*), quòd flagitiosissimus fuit, & cum ex ebrietate sensum omnem amisisset, in tumulum conjectus fuit, & postquàm per sobrietatem ad seipsum rediit, in ipso monumento exclamavit, vitam se solùm, non etiam Imperium petere, paratumque esse cuivis, jure jurando interposito, eo cedere. Neminum illum, illa dicentem, miseratum fuisse, propterea quòd conjux Ariadna id prohibuisset, quæ eum valdè odio habebat.

18 De Germanis plura dicere possem, cum hoc vitium sit veluti illi nationi cognatum; sed solùm Wenceslaum Imperatorem in medium producam, qui, ut *Æneas Silvius* (*s*) & *Camerarius narrant*, vini tam avidus fuit, ut tametsi Bohemiæ, Hungariæ, adeòque Italiæ vina haberet generosissima, Fustembergensis tamen vini Rhenani aliquot cados à celebri civitate Germaniæ Norimbergensi efflagitarit, quam etiam hac propter à fide, & juramento, quo sibi devincta erat, absolvit. Crebroque sermone usurpare solebat, si se diripiendis Italiæ urbibus sors præsentem dedisset, ceterarum rerum prædam militibus impartiturum, vini tantùm apud se spoliis reservatis.

19 Neque est prætereundum, quod de Huldrico de Nova inter Bohemiæ proceres facilè Principe, idem Æneas (*t*) tradit, qui liberos suos quàm primùm ablactatos noverat, ad usum vini fortioris exercebat, eam hujus facti rationem reddens, ut liberi sui cum adoleverint, amareque vina cœperint, securi, quantum voluissent, bibere possent, neque vino caperentur.

20 Et de alio Henrico Goricie Comite, qui filiis suis antequam pueritiam excederent, etiam reluctantibus, vinum ingerebat; illudque è vomentibus prolem suam esse negabat, sic eos ad vini haustum explorans, sicut aquila pulos ad Solis radios:

Vel quos nascentes explorat gurgite Rhenus.

21 Cum ergo adeò damnosum ac probrosum in omnibus, sed præcipuè in Regibus, hoc vitium ebrietatis existat, meritò in Proverbiis (*x*) Salomon dixit: *Noli Regibus, ò Samuel, noli Regibus dare vinum, quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas, & ne fortè bibant, & obliviscantur judiciorum, & mutent causam filiorum pauperis*: & in Ecclesiastico (*y*), misera judicatur terra, cujus Principes mane comedunt, & bibunt; ut beata è contrario illa, ubi hoc suo tempore faciunt, & ad reficiendum, non ad luxuriandum. Et hanc ob causam Solon legem tulisse fertur apud Laertium (*z*), ut ebrius Magistratus occideretur.

22 Et Ægyptiis, *referente Alexandro* (*a*), omnis temulentia in Regibus capitalis fuit, certa eis ad bibendum designata mensura. Et hoc erat adeò observatum, ut cuilibet privato liceret Regem occidere ob hoc crimen, & quid id faceret, in honore erat. Quod & apud Persas obtinuit, *ut Athenæus* (*b*) *prodit*, nisi quòd hi, semel in anno, ut se inebriare possent, suis Regibus permittebant.

23 Et aliis relictis, apud nos Hispanos, ita per legem patriam (*c*) Alfonsi X. Regibus commendatur, ut in hac sola, ea omnia, quæ suprà retulimus, veluti in compendium redigi videantur, ita enim se habet: *E del beber, decimos, que es una de las cosas del mundo, de que el Rei se debe mucho guardar, porque esto non se debe facer, sinon en las sazones que fuere menester al cuerpo, é aun entonce mui mesuradamente. Ca mucho, seria cosa sin razon, que aquel à quien Dios dió poder sobre todos los omes que son en su señorio, que dexe al vino apoderarse de si. Ca el beber, que es sobejano, saca al ome de las cosas que le conviene, è facile facer las que son desaguisadas. E por esta razon usaban los Antiguos, que non diesen vino á los Reyes fasta que fuesen de edad; è aun entonce mesuradamente, è templado. E esto facian porque el vino ha gran poder, è es cosa que obra contra toda bondad. Ca él face à los omes desconocer à Dios, è à si mismos, è descobrir las poridades, è mudar los juicios, è cambiar los pleitos, è sacarlos de justicia, è de derecho. E aun sin todo esto, enflaquece el cuerpo del ome, è menguale el seso, è facele caer en muchas enfermedades, è morir mas aina que debia. Onde los Reyes que esto non catasen, darlesye Dios en este mundo por pena muchas enfermedades, è pesares, è en el otro facerlesye como aquellos que toman vida de bestias, è dexan la de los omes.*

Quæ

(*r*) Niceph. *lib.* 18. *cap.* 24.
(*s*) Æneas Sylv. *in notis ad Panorm. lib.* 2. *cap.* 17.
(*t*) Idem Æneas Sylv. *ubi supra lib.* 1. *cap.* 41.
(*u*) Claudian.
(*x*) Proverb. 31. 4. & 5.
(*y*) Eccles. 10. 17. *vid.* Scomb. *lib.* 2. *cap.* 17. *in princ.*
(*z*) Laert. *in Solone.*
(*a*) Alex. ab Alex. & *ejus addit.* Tiraq. *lib.* 3. *cap.* 11. *pag.* 336. Strabo *lib.* 15.
(*b*) Athenæus *lib.* 10. *cap.* 11.
(*c*) L. 2. *tit.* 5. *part.* 2.

24 Quæ omnia satis etiam ex Platonis (*d*) comprobantur doctrina, qui sub Custodis nomine, ut sæpè solet, de supremo Principe loquens, ita habet: *Ab ebrietate itaque omnibus diximus abstinendum: sed tamen cum alii, tum maximè Custodi non conceditur, ut ebrietate gravatus, ubi terrarum sit nesciat. Nempè ridiculum esset, Custode indigere custodem. De his vero quid dicemus? Athletæ quidem hi viri sunt, & maximi quidem certaminis. Ergo dedecet ebrietas hos bellicosos Athletas, quos velut canes insomnes esse oportet, & acutissimè videre, atque audire.*

25 Neque id idem latuit Basilium Imperatorem (*e*) dum inter capita quædam exhortatoria, quæ Leoni filio dictavit, de luxu & ebrietate, sic scribit: *Refuge comessationis, in quibus indulgetur poculis, ebrietas enim inimica est prudentiæ. Ubi enim mens à vino opprimitur, idem contigit Principi, quòd imperitis aurigis, qui cum regere currum nesciant, & se ac suos equos huc, atque illuc circum agunt, & spectatoribus magnos risus excitant, ac denique in præcipitia feruntur.*

26 Quibus non obstabit si dixeris, multos de Vini laudibus, & utilitatibus multa dixisse, quos in unum Petrus Andræas Canonherius (*f*), & Prosper Rendela (*g*) novissimè contrahunt. Inter quas Anacreon, illud ad sopiendas ærumnas valdè conducere inquit, quem & Horatius (*h*) sequitur, inquiens:

Siccis omnia nam dura Deus proposuit, neque
Mortales aliter diffugiunt solicitudines.

Et alibi (*i*) adens, ad excitandum ingenium, & scribenda carmina multum prodesse, &

Nulla placere diu, nec vivere carmina posse,
Quæ scribuntur aquæ potoribus.

Quod etiam de se Martialis profitetur, dum dixit (*k*):

Possum nil ego sobrius; bibenti
Succurrent mihi quindecim Poetæ.

Et sequi videtur Alciatus (*l*) in illo Emblemate, quo, ut ostendat vino prudentiam augeri, Bacchum Palladi jungit, eodemque patre genitos fuisse perpendit, & his carminibus utitur:

Hæc Bacchus Pater, & Pallas communiter ambo
Templa tenent, soboles utraque vera Jovis.
Hæc caput, ille femur solvit: Huic usus olivi
Debitus, invenit primus at ille merum.
Junguntur meritò: quòd si qui abstemius odit
Vina, Deæ nullum sentiet auxilium.

28 Cujus hærens vestigiis Hadrianus Junius (*m*), aliud de eodem Baccho alato formavit, cum lemmate, *Vinum ingenii fomes*; & his versibus:

Uviferum Bromium, volucrem, sed præpete penna,
Quid tacitæ posuistis Amyclæ;
Tollit huno ingenium Bacchus, mentem erigit altam;
Pegaseaque velut vehit ala.

29 Etenim licèt hæc vera esse posse concedamus, intelligenda planè sunt, de mero moderatè temperatèque sumpto, quodque ingenium exhilaret, non obnulibet, & mentis, animique vigorem acuat, potius quàm terat, & obruat. Qui potandi modus etiam ab Ecclesiastico permittitur, & laudatur, quatenus inquit (*n*): *Vinum in jucunditatem creatum est, & non ebrietatem ab initio. Exultatio animæ, & corporis vinum moderatè potatum. Sanitas est animæ & corporis sobrius potus.* Et idem docet D. Paulus (*o*), dum Timothæo consulit, ut moderato vino utatur propter stomachum, & lex Partitæ, quam suprà retulimus, quæ solùm, etiam Regibus, ebrium, & superfluum potum prohibet, non sobrium, & mensuratum. In quo etiam comprobando, & defendendo, latè expaciatur Clemens Alexandrinus (*p*), & in ejus notis Gentianus Hervetus, & Divus etiam Augustinus (*q*), Manem reprehendens, qui in totum (ut posteà Muselmanus, sive Mahoma) à vino abstinendum dicebat, & illud, ut fel draconis calumniabatur. Plutarchus

(*d*) Plato *de Republic. Dial.* 3.
(*e*) Basil. Imp. *in exhort. ad filium, cap.* 25. *quæ extat in* 5. *tom. Bibliot. SS. PP.*
(*f*) Canonh. *de vino, & vini virtut.*
(*g*) Remdel. *de vindem. & vino.*
(*h*) Horat. *lib.* 1. *carm. od.* 18.
(*i*) Idem *lib.* 1. *epist. ad Mecenat.*
(*k*) Martial. *lib.* 11. *epigr.* 7.
(*l*) Alciat. *Embl.* 23.
(*m*) Hadrian. Jun. *Emblem.* 34.
(*n*) Eccles. 31. 15. 16. 17.
(*o*) Div. Paul. *ad Tim.* 1. 5.
(*p*) Clem. Alex. *lib.* 2. *Pædagog. cap.* 3.
(*q*) Div. August. *in lib. de Hæres.*

chus (r) quoque, & plures alii à Camerario (s) relati, modicam crapulam laudant.

30 Et Anacharsis apud Laertium (t) eidem hærens sententiæ, rectè dicebat, vitem ferre tres brotos, primum voluptatis, alterum ebrietatis, tertium molestiæ. Quod dictum Apulejus (u) celebre vocat, & sic explicat: *Prima Craterea ad Sitim pertinet; Secunda ad Hilaritatem; Tertia ad Voluptatem; Quarta ad Insaniam.*

31 Unde fortè decreta Canonica (x) profluxerunt, quæ Episcopis, aliisque Presbyteris, ter tantùm in refectionem, inter prandendum, vel cœnandum, bibere jubent. Quòd licèt non præceptivè intelligendum sit, atque adeò ad mortale peccatum non obliget, juxta ea, quæ Abbas, & Alii (y) notarunt, satis tamen indicat, quanta in Sacerdotibus sobrietas requiritur: quibus lex Levitici omninò vinum bibere prohibebat. Cujus eam rationem ibidem reddidit Cajetan. *Ut in Sacerdote ad suum officium exercendum daretur bona dispositio.*

32 Neque ab his dissentit Horatius; nam licèt in locis suprà relatis, & in aliis, multum Baccho deferre videatur, in alio tamen iis, qui gratiis sacrificant, tres tantùm cyathos haurire permittit, quamvis Musarum cultoribus, hoc est Poëtis, novenum concedat sic dicens (z):

Qui Musas amat impares,
Ternas ter Cyathos attonitus petet
Vates. Tres prohibet supra,
Rixarum metuens, tangere gratia.

33 Et alibi (a) apertè fatetur, immoderatam crapulam ad omnia omnibus noxiam esse, & plurimis damnis occasionem præstare, sic inquiens:

Nequis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monent cum Lapithis rixa super meró
Debellata: Monet Sithoniis non lenis Evius,
Cum fax atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi.

34 Quinimo & à Poëtis, ceterisque scientiarum professoribus, prudentiævè amatoribus, parcè sumendum, ille idem Alciatus, cujus supra Emblema in contrarium adduxi, in sequentibus explicat: Olivam, Minervæ arborem, uvarum racemis implicitam, pingens, & ita loquens:

Quid me vexatis rami? Sant Palladis arbor
Auferte hinc botros, Virgo fugit Bromium.

35 Et rursus, statuam Bacchi imberbis, nudi, cornuti, fistulaque ac tympano concinentis, ejus mysteria dialogismo elegantissimo explicat, qui lectu dignissimus est, inter alia eamdem temperationem his carminibus probans:

Hoc doceo, nostro quòd abusus munere, sumit
Cornua, & insanus mollia sistra quatit.
Hinc sapit hic, liquidis, qui nos benè diluit undis:
Qui non ardenti torret ab igne jecur.
Stes intra heminas, nam qui procedere tendit.
Ultra, alacer, sed mox ebrius inde fuerit.

36 Alter quoque recentior Emblematarius (d), Alciatum, & Junium sequutus, Bacchum alato, alatum etiam Pegaso junctum depingit, ut sic ostendat, vinum ingenium acuere; sed hoc cum temperatione, de qua loquimur, intelligendum, hoc carmine ostendit.

Pegassus & Bacchus tabula junguntur in una,
Huic latus, huic sacrum circuit ala caput:
Mens humana calens modico perfusa liæo,
Surgit, & ignavam deserit ales humum.

37 Quin ipse quoque Junius (e), idem ipsum satis aptè sub Emblemate Upupæ, quæ ebrieta-

(r) Plutarc. *in sympos.*
(s) Camer. 3. *tom. pag.* 441.
(t) Laert. *lib.* 1. *cap.* 9.
(u) Apulej. 4. *Florid.*
(x) Cap. *quando* 9. *dist.* 44. *glost. in cap.* 1. *de homic.* verb. *Temperatè*, & *in dict. leg. Part.* verb. *Mesuradamente.*
(y) Abb. *in cap. crapula*, *num.* 2. *de vita & hon. Cler.* Gutier. *lib.* 2. Canonh. *cap.* 4. *num.* 53. Acuña *dict. cap. quando*, *num.* 2.
(z) Horat. *lib.* 3. *carm. od.* 16.
(a) Idem Horat. *lib.* 1. *carm. od.* 18.
(b) Alciat. *Emb.* 24.
(c) Idem Alciat. *Emb.* 25.
(d) Schoonhov. *Emb.* 19.
(e) Junius *Emb.* 15.

tatem cavens, adjanti ramo se munit, his verbis commonefecit:

Pampineis cristatus Epops, vide, ut æger ab uvis,
Nouit adjantise virente ramulo.
Se Sophiæ monitis mens, serva affectibus, armat:
Temetique vires frangit abstinentia.

38 Et iterum (*f*) in Adagiis, ex Polemone tradit, tantùm abesse, quòd vina Musis, & Sapientiæ conducant, quòd potius Athenienses sobria, sive abstemia omninò sacra, Memoriæ, Musis, Nymphysque (quæ Sacrosancta illis erant nomina) offerenda esse putaverint, nullo vini usu; sic ejus meraciore potu memoriam obnubilari, ingenii aciem obtundi, virginitatis secreta tentari, demonstratione symbolica ostendentes.

39 Qua similiter utens Petrus Costalius (*g*), Bacchum inter Judices sedentes effigians, nimiam errandi periculum, in eo valdè obsessis, sic explicat:

Bacche Pater, Judex, Apiana insignis in uva
Patritios inter dinumerate senes:
Disce coronatis modicè crateribus uti,
Non est in multo mens benè docta mero.

40 Et Propertius (*h*), insignis quidem ipse Poëta, & inter Elegiacos Coriphæus, non solùm non juvari Musam Lyæo, sed imò illo habetari, satis ostendit, dum inquit:

Me juvat, & multo mentem vincire Lyæo.

Quod, *ut ejus Commentator advertit*, perinde valet, ac dicere, indulgere genio, & nonnumquam ad ebrietatem, usque pervenire, quod ubi fit, mens vincitur mero, quo tamquam vinculo impedita, nequit satis officium suum facere; unde & in proverbium ab iit apud Plinium (*i*), *Vino Sapientiam obrumbari.* Impedit enim curam vigoremque animi, ad procinctum tendentibus, & alia plura damna, & incommoda generat, quæ suprà retulimus, & idem ipse Propertius alibi (*k*) indicat, latè in vinum, vinique inventorem invehens, sic inquiens:

Ah pereat quicunque primus meracas reperit uvas;
Corrupitque bonas nectare primus aquas, &c.

41 Cui Recentior alter Poëta (*l*) concinit, non minùs dissertè aliis Antiquioribus supra relatis, Baachi effigiem depingens, & ejus damna his carminibus detegens:

Bacchus cur puer est? Pueri facit omnia ritu.
Cur vagus? haud casti fræna pudoris habet.
Cur nudus? nihil est, quod non legus ille revelet.
Cur ferus? iratis addere calcar amat.
Cur liber? stolidam nescit compescere linguam.
Cur niger est? Animos ebria vina parant.
Cur secum satyros habet? igne libidinis ardet.
Cur tygres? rabida plus feritate nocet.
At cur pantheras? vinum facit esse protervos.
Cur Bacchas? molles ducit amatque choros.
Cur Nymphas? mites scit mitior esse per artes.
Cur Vates? Phœbo fertilis ille suo esse.

42 Et in eisdem immoderati Bacchi, sive ebrietatis vitiis, & nocivis operationibus expendis, ultra Divum Basilium, & alios supra relatos, valdè etiam acris, & elegans est Divus Augustinus (*m*), Ebrietatem definiens, Flagitiorum omnium matrem, culparum materiam, radicem criminum, originem vitiorum, turbationem capitis, subversionem sensus, tempestatem linguæ, procellam corporis, naufragium castitatis, amissionem temporis, insaniam voluntatis, ignominiosum languorem, turpitudinem morum, dedecus vitæ, honestatis infamiam, animæ corruptelam. Et in alio loco (*n*) adhuc superadjiciens, quòd ebriosus, si vinum sorbet, ab illo absorbetur: Deo fit abominabilis; ab Angelis despicitur: ab hominibus deridetur: ab omnibus confunditur, conculcatur ab omnibus: confundit naturam, amittit gratiam, perdit gloriam, incurrit damnationem æternam.

(*f*) Idem Junius *cent.* 3. *prov.* 1.
(*g*) Costal. *in Pegm.* 1.
(*h*) Proper. *lib.* 3. *eleg.* 4.
(*i*) Plin. *lib.* 23. *cap.* 1. Erasm. *in Adagiis pag.* 458.
(*k*) Idem *lib.* 2. *eleg.* 33.
(*l*) Nicol. Reding. *in Epigram.*
(*m*) Div. August. *in serm. ad sacras Virgines.*
(*n*) Idem August. *in lib. de pœnit.*

Un-

43 Unde passim in sacra Pagina (*o*), & ab ipsis adeò divina luce destitutis Ethnicis, queis meliori luto finxit præcordia Titan, hocce flagitium probrosum judicari, & gravissimè damnari legimus. Et damnandus & rejiciendus pariter est Matthias Bernegerus (*p*), & alii, quos ipse recenset, dum in quæstionem vocare audent, *An habenda probrosa sit ebrietas?* Et illam futilibus, & affectatis quibusdam rationibus aliquando permittunt. Nisi fortè eos excuses, quòd Germani ipsi, Germanorum hac in parte antiquam consuetudinem, se immodico vino ingurgitandi, retineant; ita ut dubium sit amplius bibant, quam evomant, atque profundant? Quod tamen nihil ipsorum prudentiæ, studiis, cordatis consiliis detrahere, officerevè gloriantur. Illud Taciti (*q*) proferentes: *Deliberant dum fingere nequeunt, constituunt dum errare non possunt.* Quo solo vade, aut præde, eisdem in Apollinis consistorio, suarum, quas vocant, *Sottocoparum*, continuationem permissam fuisse, venustè Trajanus Bocalinus (*r*) confingit.

44 His alia detestationem, & exprobrationem eorum dicere destinaram:

Quos mox à vino juvat indulgere Tabaco,
Eque tubo genitas, haurire, & reddere nubes.

Sed cum de Regibus, & Principibus agam, opus esse non arbitror, spurcum hoc vitium illis dissuadere, quod vel infimæ plebis hominibus, ipsi, (si quid in me est judicii) prohibere deberent, sive hæc pestilens herba in pulvere naribus, sive in fumo gutturi propinetur, ut latiùs alibi (*s*), pluribus in eamdem sententiam relatis, disserui, adducto præclaro carmine Joannis Barclai, quo illam peritissimè, & penitissimè describit, & execratur, & præter alia plura sic habet (*t*):

Planta nocens, ò lethifero planta horrida fumo,
Quam bona diversis natura demoverat oris.
Quis te, planta nocens, tristi vectare carina
Instituit demens, nostrisque ostendere terris? &c.
Uuis sordes facinusque tuum, dirosque vapores
Explicet; & fœdo surgentia nubila fumo?
Planta nocens, ò lethifero planta horrida fumo.

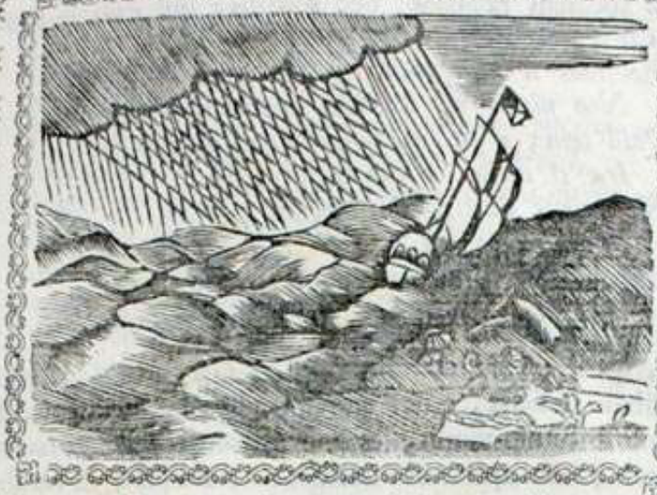
45 Verùm, ut tandem huic Commentationi finem imponam, si quis sanctam, & bonam ebrietatem requirat, illam apum Divum Augustinum (*u*) designatam reperiet, dum illud Davidis illustrat: *Impinguasti in oleo caput meum, & calix meus inebrians, quàm præclarus est. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Sin autem sobrietatis commendationem, ut sic ebrietati opposita, illius fructus, & hujus fluctus magis appareant, eumdem quoque Augustinum (*x*) legere poterit, his illam verbis graphicè prædicantem, & extollentem: Sobrietas est castitas sensus, & mentis, & membrorum omnium corporis; tutela castitatis, pudicitiæ munimen, pudori proxima, amicitiæ, pacisque serva, honestati semper conjuncta, criminum vitiorumque omnium fugatrix, recti judicii, memoriæ, recordationisque inseparabilis amica, secretorum custos, arcani velamen, lectionum, & doctrinæ capax, studiorum, & artium bonarum discipula pariter, & magistra, ingeniorum instituendorum pedisequa, bonæ famæ semper avida, in cognitionibus salubris, atque utilia causans, virtutis singulare auxilium, cuncta cum ratione disponens, in congregatione honestorum se ipsam semper ingerens. Sobrietas temeritatem fugit, pericula cuncta declinat, mutuis officiis obtemperat, superbiam detestatur, domum familiamque cum moderatione gubernat, fidem sibi committentibus servat, omnes causat virtutes, & omnes laudum tituli semper eam concupiscunt, quia sine ipsa ornari, aut placere non possunt.

EM-

(*o*) Deut. 21. 20. Proverb. 20. 1. & 31. 4. Isai. 5. 11. Luc. 21. 34. ad Rom. 13. 13. 1. ad Corint. 6. 10. Galat. 5. 21.
(*p*) Berneg. *ad Tacit. de mor. Germ. quæst.* 118.
(*q*) Tacit. *de mor. Germ.*
(*r*) Bocalin. *cent.* 2. *ragu.* 29.
(*s*) Ego 2. *tom. de Indiar. gubern. lib.* 1. *cap.* 8. *ex num.* 23. Weston. *in Theat. vit. civil. lib.* 3. *cap.* 29. Euseb. Noriemb. *de histor. natur. lib.* 15. *cap.* 65.
(*t*) Barclaj. *in Satyr. part.* 2. *circa finem.*
(*u*) Div. August. *sup. Psalm.* 22. & 35. & 74.
(*x*) Idem *in serm. ad sacr. virgin.*

EMBLEMA XXXVIII.

IRA ANIMI LUTUM VOMIT.

Cum mare quassatum ventis crispatur in æstus
Projicit ad ripas mobilis unda lutum.
Comprime, Rex, fluctus animi, quos excitat ira,
Si fueris incautus, quod latet ecce lutum.

COMMENTARIUS.

1 Emulentiæ vitio, de quo egimus, æquale, vel majus illud quoque est, quod nunc execrandum suscipimus, & procul pariter à Regiis animis esse debere, insinuare desideramus. Iræ nimirum, sive iracundiæ, quæ, ut & ebrietas: *Furor brevis*, ab Horatio (*a*), & aliis (*b*) passim cognominatur, & corpus, animum, ac mentem potentius sæpè quàm illa, turbare, & vincere solet, & ut cum Catunculo (*c*) loquar, impedire: *Ne possis cernere verum.*

2 Unde quemadmodum Plato (*d*) discipulos suos admonere solebat, ut se ebrios in speculo contemplarentur. Sic enim fore, ut dum faciem suam furibundam, & frænetico similem, intuerentur, in posterum ab ebrietatis vitio abhorrerent: ita & Plutarchus (*e*) scribit, ad iram damnandam, & in posterum cohibendam, non parum prodesse, ut quis, dum est iratus, se in speculo inspiciat. Etenim videre tunc se ipsum contra naturam affectum, & conturbatum vultu, non potest non efficere, ut deinceps temperatior, ac sedatior esse procuret.

3 Quod monitum prius ab Ovidio (*f*) traditum fuit, Palladis simul exemplo utente, quæ tibias abjecit, quando se in fonte, inflatis buccis, vultuque deformi, earum occasione conspexit:

Pertinet ad faciem rapidos compescere mores,
Candida pax homines, trux decet ira feras.
Ora tument ira, nigrescunt sanguine venæ,
Lumina Gorgoneo sævius angue micant.
I procul hinc dixit, non est mihi tibia tanti,
Ut vidit vultus Pallas in amne suos:
Vos quoque si media speculum spectetis in ira,
Cognoscet faciem vix satis ulla suam.

4 Hanc quoque animi affectionem, seu commotionem, satis eleganter describit, & reprehendit Persius (*g*), sic inquiens:

Nunc face supposita fervescit sanguis, & ira

(*a*) Horat. *lib.* 1. *epist.* 2.
(*b*) Seneca Philem. Cassiod. & alii apud Tiraq. *de pœn. temp. caus.* 1. *per tot.*
(*c*) Cato *in Distich. lib.* 1.

(*d*) Plato. *apud Fulgos. lib.* 7. *cap.* 2.
(*e*) Plutarc. *in Dialog. de cohib. ira.*
(*f*) Ovid. *lib.* 3. *de Arte amandi.*
(*g*) Pers. *satyr.* 3. *in fine.*

Sci-

Scintillant oculi: dicis facisque quod ipse
Non sani esse hominis, non sanus juret Orestes.

Et melius adhuc Divus Chrysostomus (*b*), tradens, iram, vehementem ignem esse omnia consumentem: *Quippè quæ corpus corrumpit, animam coinquinat, tristitiam affert, turpis visus, quòd si iratus se ipsum intueri posset, nulla altera indigeret admonitione. Nihil enim irato turpius. Ebrietas quædam ira, vel potius ebrietate gravior, & dæmone miserabilior.*

5 Et quòd ebrietatis speciem præbeat, nec sobriùs, qui eam patitur dici mereatur, satis etiam appositè descripsit ille, qui dixit (*i*):

Ebrietas à me procul est, hoc dicis in horas.
Nec nimio est unquam mens mea mota mero.
Quid tum; si pectus tenet insaturata cupido?
Iræ si ratio dat tua victa locum?
Si levibus causis alios incessis, erisne
Sobrius, exigui sis licèt ipse meri?
Sobrius esse potest ratio quem deserit omnis?
Nec madida ebrietas, nec mihi sicca placet.

6 Et consonat illud, quod post Plutarchum (*k*) D. Gregorius (*l*) admonuit, iratum hominem mari fluctibus agitato similem faciens, quòd lutum, algam, spumam, & aliàs sordes in litus emittit, prout & iratus animi lutum vomit, & hac astuantis spiritus commotione (ut & in ebriis contingit) non facienda facit, non aperienda detegit, amaraque, & contumeliosa verba in alios effundit, quæ primum ipsum à quo dicuntur, inquinant, & famæ labem aspergunt.

Ex qua similitudine hoc, quod vides, Emblema deduximus, cui eleganter etiam suffragatur Boëtius (*m*), hunc, & alios similes depravati animi affectus, eidem, ventis turbato, & cœnosio mari, his verbis equiparans,

Si mare volvens turbidus Auster,
Vitrea dudum, parque serenis
Unda diebus, mox resoluto
Sordida cœno, visibus obstat.
Tu quoque si vis lumine claro
Cernere verum, tramite recto.
Carpere callem, gaudia pelle,
Pelle timorem, spemque fugato,
Nec dolor adsit, nubila mens est,
Vinctaque frænis, hæc ubi regnant.

7 Quem Plautus (*n*), & Juvenalis (*o*), non dissimili ratione fermentum appellarunt, & Adagio (*p*) *In fermento jacere*, originem fecerunt, sic haud dubiè insinuantes, quod quemadmodum fermentum totam massam corrumpit, ita & ira omnes virtutes accidas reddit, iratosque furiosis, tam in gestu, ac vultu, quàm in dictis & factis similes efficit. Unde elegantissimè Seneca (*q*): *Ut furentium* (inquit) *certa indicia sunt audax, & minax vultus, tristis frons, torva facies, citatus gradus, inquietæ manus, color versus, crebra, & vehementius acta suspiria: ita irascentium eadem signa sunt, flagrant, & micant oculi, multos ore toto rubor exæstuante ab intimis præcordiis sanguine, labia quatiuntur, dentes comprimuntur, horrent, ac subrigent capilli, spiritus coactus, ac stridens, articulorum se ipsos torquentium sonus, gemitusque, & parum explanatis vocibus sermo præruptus, &c.*

8 Eamdemque corporis, & animi commotionem, ac concussionem præ ira, quæ fervente Canicula in hominibus accendi solet, describens Manilius (*r*), sic ait:

Irarumque dabit fluctus, odiumque metumque
Totius vulgi. Præcurrunt verba loquentis,
Os est ante animum, nec magnis concita causis
Corda micant, & lingua rapit; latratque loquendo.
Morsibus in crebris, dentes in voce relinquit
Ardescit vitium vitio, viresque ministrat
Bacchus, & in flammas sævas exsuscitat iras.

9 Silius (*s*) etiam Italicus Hannibalem pingens, in Flaminium Consulem, ob Sychæi mortem acri-

(*b*) Div. Chrisost. *hom.* 25. *in Joan.*
(*i*) Incertus Poeta *in Theat. lit. A. pag.* 169.
(*k*) Plutarc. *in Moral.*
(*l*) Div. Greg. *in homil.*
(*m*) Boet. *de Consol. lib.* 1. *met.* 7.
(*n*) Plaut. *in Mercat. Act.* 5. *Scen.* 3.
(*o*) Juven. *satyr.* 3. *vers.* 118.
(*p*) Erasm. *in Adag. pag.* 426.
(*q*) Senec. *lib.* 1. *de ira*, cujus meminit Causin. *de eloq. sacra, lib.* 4. *cap.* 49. *pag.* 158.
(*r*) Manil. *lib.* 5. *Astr.*
(*s*) Silius *lib.* 5. *bell. Punici, ad finem.*

acriter minitantem, eosdem iræ affectus, & effectus, ita exprimit:

Sic memorans torquet fumantem ex ore vaporem,
Iraque anhelatum proturbat pectore murmur:
Ut multo accensis fervore exuberat ignis
Clausus, ubi axusto liquor indignatur aheno.

10 Nec minùs scitè Claudianus (*t*) ejusdem iræ in humano corpore sedem, atque operationem exponens:

Quippè Opifex veritus confundere sacra profanis,
Distribuit partes animæ, sedesque removit.
Iram sanguinei regio sub pectore cordis
Protegit imbutam flammis, avidamque nocendi,
Præcipitemque sui. Rabie succensa tumescit,
Contrahitur tepefacta metu; cunque omnia secum
Duceret, & requiem membris vesana negaret,
Invenit pulmonis opem, madidumque furenti
Præbuit, ut tumidæ ruerent in mollia fibræ.

11 Rectissimè quidem, & verissimè omnes, quoniam ira inexpugnabilis invictaque est, mentem alienas, speciesque morbi humani, quo infra hominis speciem homo dejicitur, & ex homine brutum quodammodo redditur. Quoniam qui ea vexantur, vel à nemine lacessiti, vehementissimè irascuntur, altè vociferantur, in obvios irruunt, & seipsos, aut alios cædunt, & ut cerebri, vel cordis vitio laborant, vel una, aut altera bili occupantur, effervet sanguinis, visus corrumpitur, ut unum videntes, duo propter spiritus motum judicent vidisse, agitantur, inflammantur, & succenduntur, & tamquam dementes quandoque redduntur.

12 Unde Aristoteles apud Stobæum (*u*) iracundiam ita difinivit, ut sit *Perturbatio ferina, dura & violenta potentia, cædium causa, calamitatis socia, jacturæ, dedecorisque concitatrix, pecuniarum pernicies, & perditionis origo.* Et ut Alciatus in suo Emblemate (*x*) addit, ad nostri veluti lutum alludens:

Lutea cum surgit bilis, crudescit, & atro
Felle dolor; furias excitat indomitas.

Quod sanè, quamvis alia deficerent, Reges, ut valdè ab hoc vitio caverent, excitare deberet, qui sibi præceteris hominibus *Serenitatis*, *Tranquillitatis*, *Mansuetudinis*, *Magnanimitatis*, & similes alios Titulos arrogant, quos alio (*y*) in loco recensui, quibus dignus esse non potest, nisi qui, ut cum Claudiano (*z*) loquar:

Rex sui esse poterit, hosque se dare tumultus.

Et Horatianum (*a*) illud impleverit, & ob oculos semper habuerit:

Ira furor brevis est, animum Rege, qui nisi paret,
Imperat, hunc frænis, hunc te compesce catenis.

12 Certè Cicero (*b*) hac de causa, iracundiam in Principe, acerbitatemque naturæ, cum deformem, tum etiam periculosam esse ait, multa enim injustè peragit, & præcipit. Et Sallustius (*c*), & si in privatis, qui demissi in obscuro vitam agunt, minùs noxiam esse iracundiam concedat, quoniam si quid ejus causa delinquant, pauci sciunt, fama atque fortuna eorum pares sunt. Secus tamen se rem habere inquit in iis: *Qui magno Imperio præditi, in excelso ætatem agunt: eorum facta cuncti mortales novere. Ita in maxima fortuna minima licentia est: neque studere, neque odisse, sed minimè irasci debet. Quæ apud alios* iracundia *dicitur, ea in Imperio* superbia, *atque* crudelitas *appellatur, &c.*

14 Seneca (*d*) quoque, non Regiæ potentiæ, sed potius impotentiæ tribuit: *Sine fine concupiscere, sine modo irasci*, quod perinde est, ac si diceret, Regiæ dignitati contradicere, eum qui aliis dominatur, sibi dominari non posse, nec sui animi inflatos ira fluctus conpescere, cum Ovidio (*e*) testante:

Quò quisque est major, magis est placabilis iræ,
Et faciles motus mens generosa capit.

15 Et Josephus (*f*) Judæus, eamdem ob causam, Reges admonet, ut iram magno animo comprimant, cui vulgares homines in magnis juxta, ac parvis succumbere solent.

16 Unde & Cassiodorus (*g*) hujus moderationis virtutem inter Regales collocat, inquiens: *Hæc*

(*t*) Claud. *in* 4. *Cons. Honor.*
(*u*) Aristot. *apud Stob. serm.* 20. *de ira.*
(*x*) Alciat. *Emb.* 63.
(*y*) *Sup. Emb.* 8.
(*z*) Claud. *ubi sup.*
(*a*) Horat. *lib.* 1. *epist.* 2.
(*b*) Cicer. *in epist. ad Quintt. Frat.*
(*c*) Sallust. *in Catil. ubi de Cæsaris oratione.*
(*d*) Senec. *contr.* 42.
(*e*) Ovid. *lib.* 3. *de Trist. eleg.* 5.
(*f*) Joseph. *de bello Judaico.*
(*g*) Cassiod. *lib.* 10. *epist.* 4. *ad fin.*

Hæc est Regalis proculdubio virtus, celerius necessaria sentire, & tardius in verba prorumpere. Nescit enim pœnitenda loqui, qui proferenda prius suo tradidit examini. Et alibi (*b*) : *Furentes justa non sentiunt, quia dum commoti animo in vindictam sæviunt, rerum temperantiam non requirunt.*

17 Et relictis aliis, quæ hanc in rem ex Seneca (*i*), Plutarcho (*k*), & aliis (*l*) uberrimè peti possunt, omitti non debet Franciscus Patricius (*m*), qui quanta sit iracundiæ culpa, Regibus, vel ex eo pensandum relinquit : *Quòd per illam sapientia perditur, ut quid, quovè ordine sit agendum, omnino nesciatur, quia nimirùm intelligentiæ lucem ira subtrahit, cum mentem promovendo confundit. Per iram justitia relinquitur, quia dum perturbata mens judicium sine ratione exasperat, omne quod furor suggerit rectum putat. Per iram gratia vitæ socialis amittitur, quia qui se ex humana ratione non temperat, necesse est, ut bestialiter vivat. Per iram mansuetudo amittitur ; per iram concordia rumpitur ; per iram lux veritatis amittitur, quia cum menti iracundia confusionis tenebras incutit, huic Deus radium suæ cogitationis abscondit. Per iram Spiritus Sancti splendor excutitur, qui super humilem, & quietum requiescere dicitur, &c.*

18 Quæ omnia haud quaquam latuerunt Alfonsum X. Regem nostrum, septem Partiti juris compilatorem, cum tribus (*n*) in legibus in enarranda iræ natura, diffinitione, ac damnis, latè persistat, & in suis successoribus injungendo, ut ab iis, quantum fieri possit, abstineant præceteris aliis hominibus: *Porque son puestos en lugar de Dios para cumplir la justicia. E esto non podrian hacer acabadamente, si de la ira non se guardasen. E porque debe el Rei sofrirse en la saña fasta que le sea pasada ; è quando lo ficiere, seguirseleha gran pro, ca podra escoger la verdad, è facer con derecho lo que ficiere. E porque la ira del Rei es mas fuerte, è mas dañosa que la de los otros omes, porque la puede mas aìna complir ; é per ende debe ser mas apercebido, quando la oviere, en saberla sofrir.*

19 Quarum quidem legum doctrina, ultra suprà relata, Jobum, Salomonem, & plura alia Sacræ Scripturæ testimonia (*o*) pro se habet, quibus admonemur, ne nos ab ira possideri, superarivè sinamus, Regesque præsertim, quorum indignatio *Nuntius mortis* vocatur, ideòque à sapienti viro placari debere, consulitur. Ubi Sancti Patres, & alii Expositores plura diffundunt.

20 Sed numquam est oblivioni mandanda celebris illa Ciceronis (*p*) ad Quinctum Fratrem epistola, quam Franciscus Hotomanuis suis notis illustravit, & ita laudat, ut dicat, in ea, omnibus Provinciarum gubernatoribus præclaram quamdam Imperii rectè administrandi normam, ac regulam præscripsisse videri. Etenim cum Quinctum fratrem, natura ad iracundiam pronum esse cognosceret, sicque animo incitari, ut ab omnibus ejus desideraretur humanitas, ipsum, & in ipso omnes Principes, ac Magistratus, his verbis alloquitur: *Nihil est tam deforme, quàm ad summum Imperium etiam acerbitatem naturæ adjungere ; quare, cum in eam rationem vitæ nos non tam cupiditas quædam gloriæ, quàm res ipsa, ac fortuna deduxit, ut sempiternus sermo hominum de nobis futurus sit : caveamus quantum efficere, & consequi possimus, ne quod in nobis insigne vitium fuisse dicatur. Neque Ego hoc nunc contendo, quod fortasse cum in omni natura, tum tam in nostra ætate difficilè est, mutare animum, &, si quid est penitus insitum moribus, id subitò evellere. Sed te illud admoneo, ut si hoc plenè vitare non potes, quod ante occupatur animus ab iracundia, quàm providere ratio potuit, ne occuparetur, te ante compares, quotidieque meditare, resistendum esse iracundiæ: cumque ea maximè animum moveat, tum tibi esse diligentissimè linguam continendam : quæ quidem mihi virtus, non interdum minor videtur, quàm omninò non irasci : nam illud non solùm est gravitatis, sed nonnumquam etiam lenitudinis : moderari verò & animo, & orationi, cum sis iratus, aut etiam tacere, & tenere in sua potestate motum animi, & dolorem, & si non est perfectæ sapientiæ, tamen non est mediocris ingenii, &c.*

21 Quæ etiam monita suadere volens Aristoteles Alexandro Magno, illumque ira excandescentem placere, elegantem ad eum epistolam scripsit, quæ apud Ælianum (*q*) extat, docens inter alia, excandescentiam, & iram, non in meliores, sed in pares existere solere, illi verò neminem esse parem. In quo tamen parum profecit, cum Magnus hic alioquin Imperator, hoc vitio plures aliàs virtutes, ac victorias deturpaverit, ut Valerius (*r*) Maximus notat, cum ira percitus Lysimachum leoni objecerit, Clytum hasta tranfoderit, & Callistenem mori jusserit.

22 Cui exemplo, plura alia similia aliorum Principum ira flagrantium, ejusque causa multa injusta, & pernitiosa facientium, ultra ipsum Valerium, Baptista Fulgosus (*s*), Beyerlinchius,

(*b*) Idem *lib.* 4. *epist.* 10.
(*i*) Senec. *in lib. de ira.*
(*k*) Plutarc. *in Dialog. de cohib. ira.*
(*l*) Saaved. *Empres.* 8. *ex pag.* 50.
(*m*) Patric. *de Reg. lib.* 4.
(*n*) *L.* 9. 10. & 11. *tit.* 5. *part.*
(*o*) Job. 36. 18. Proverb. 18. 14. & 16. 14. Eccles. 7. 10. Mart. 5. 22. Ephes. 26. 31. Collos. 3. 8. 1. Timoth. 2. 8. Jacob. 1. 19.
(*p*) Cicer. *lib.* 1. *epist.* 1. *ad Quinct. Frat.* quem valdè commendat Pet. Vict. *lib.* 2. *var. lect. cap.* 22.
(*q*) Ælian. *lib.* 12. *de var. hist.*
(*r*) Valer. *lib.* 9. *cap.* 3.
(*s*) Fulgos. *lib.* 9. *cap.* 3. *de ira, & odio.*

chius (*t*), & alii (*u*) subjungunt. Inter quæ, omissa Theodosii irati in Thessalonicenses (*x*) strage, de qua latius alio loco dicemus, notandum est illud Clotharii, Gallorum Regis, qui Gualtherum Juetoti dominum, sibique anteà in cubiculo ministrantem, falsis respersum criminibus, ira percitus, inauditum, seque ad ejus pedes in templo, ea die qua Ecclesia Christi Redemptoris mortem celebrat, cum literis Virgilii Pontificis provolventem, præter modum furore correptus, eum manu sua crudeliter occidit. Quamobrem acerbè à Pontifice reprehensus, cum præterea etiam eum conscientia (id quod persæpe in ira contingit) torqueret, ut pro tanto crimine, quantum fieri poterat, satisfaceret, sicuti nimia ira atque superbia palam deliquerat, ita etiam palam, atque humiliter corrigere errorem voluit, Gualtherumque, & ejus hæredes, ac posteros, item Juetoti urbem, atque agrum, ab omni Gallici Regni Imperio, ac servitute liberavit, quo in jure, & privilegio etiam hodie sub Regni appellatione perdurat, ut præter Fulgosum (*y*), latiùs Robertus Guaguinus, Paulus Æmilius, & alii (*z*) Francicarum rerum Scriptores enarrant.

23 Quæ cum ita se habeant, & ira, ex hac, de qua agimus, animi turbatione, & commotione procedat, meritò Rex noster Alfonsus (*a*) consuluit, *Que procure el Rei sofrirse en su saña*. Nam secundùm Senecæ (*b*), aliorumque doctrinam, maximum ejus remedium est dilatio, ut primus ejus fervor relanguescat, & caligo quæ premit mentem, aut residat, aut minus densa sit. Quædam enim ex iis, quæ nos præcipites ferunt, hora, non tantùm dies, emolliet, quædam ex toto evanescet. Quod, statim Seneca Platonis exemplo probat, à servi flagellatione, quia se iratum senserat, abstinentis.

24 Sed congruentius est illud Athenodori Philosophi, à qua profectionem parante, cum Augustus Cæsar petiisset, ut aliquod sibi monumentum tanto viro dignum, relinqueret; ille subjecit: *Cum fueris iratus, nihil dixeris fecerisvè, prius, quàm Græcarum literarum XXIV. nomina apud te recensueris.* Sic, *ut Plutarchus (c) refert*, edocens, ubi laxatæ affectibus iræ habenæ fuerint, mox veluti succisis poplitibus, impetum illum compescendum, antequam quid dicatur, vel statuatur, & hac vel tantilla mora, ebullientis animi æstus subsidere solere, prout non minùs benè monuit Statius Papinius (*d*), dum dixit:

——Ne fræna animo permitte calenti.
Da spacium tenuemque moram: malè cuncta ministrat
Impetus.

25 In hac autem temperatione Regibus suadenda, multa quoque prudentia, & temperatione opus est, qui sæpè videmus eos esse Regum animos, ut quamquam iniqui, tamen flecti nolint, juxta illud Tragici (*e*) in Medæa:

Difficilè quàm sit animum ab ira flectere
Jam concitatum, quamque Regale hoc putet,
Sceptris superbas quisquis admovit manus,
Quà cœpit ire, Regia didici mea.

26 Unde qui cum illis versantur, Pythagoricum illud observare debent, *Glaudio ignem ne fodito*, quo præcepto annuit, potentem ira percitum, non esse severius reprehendendum, *ut Laertius, & alii apud Erasmum (f) testantur*, propterea quòd flamma, quò magis exagitatur, hoc magis, atque magis invalescit. Unde prudentis erit, tempus, & conditionem illius, quem monere velit, attendere, & opportunè, blandè, & reverenter ferocientem lenire, & ad meliorem, ac saniorem mentem reducere. Semper quippè tam in hoc, quàm in aliis illud Ovidii (*g*) observare debemus,

Temporibus medicina valet, data tempore prosunt,
Et data non apto tempore vina nocent.
Quin etiam accendas vitia irritesque vetando
Temporibus si non aggrediare suis.

EM-

(*t*) Lheat. *verb.* Ira.
(*u*) Camer. 1. *centur. cap.* 55.
(*x*) Cap. *cum apud Thessalonicam, leg. si vindicari, C. de pœnit.* Div. August. *lib.* 5. *de Civit. Dei, cap.* 26. Sozom. *hist. Eccles. lib.* 7. *cap.* 14.
(*y*) Fulg. *dict. cap.* 3. *pag.* 322.
(*z*) Gaguin. Æmilius, & alii *in vita Clotarii I.*
(*a*) *L.* 10. *tit.* 5. *part.* 2.
(*b*) Senec. *lib.* 3. *de ira cap.* 12.
(*c*) Plutarc. *in Apopht.* Fulgos. *lib.* 7. *cap.* 2. Junius *in Embl.* 25. *pag.* 149. *in Append.*
(*d*) Pagin. 8. *Thebaid.*
(*e*) Senec. *in Med.*
(*f*) Erasm. *in Adag. pag.* 439. Boissard. *Emblem.* 27. *quem vide.*
(*g*) Ovid. *de Remed. amor. lib.* 1.

EMBLEMA XXXIX.

IN AVAROS PRINCIPES.

Quid recubas Cæsar, nummorum nixus acervis?
Aureus ad requiem lectus, acerbus erit.
Et licèt indormias congestis undique saccis,
Fundere si nescis, semper egenus eris.

COMMENTARIUS.

1 SAtis superque, *nifallor*, ex suprà dictis apparet, quantum oporteat hæc, de quibus egimus, vitia à Regum, & Principum animis exulare; sed adduc tamen parum profecisse videbimur, nisi ab alio etiam summo studio cavere debere commoneamus, quod per anthonomasiam *Vitium vitiosissimum* appellatur, *Avaritia* nimirùm, quæ secundùm Aristotelem (*a*), Ciceronem (*b*), & Alios (*c*), rectè sentienties, animæ aviditas definitur, ob quam omnifariam cogendarum opum crescit appetitus, & insatiabilis, atque inhonesta cupido.

2 Hæc enim, *ut præclarè inquit Valerius Maximus* (*d*), latentium est indagatrix lucrorum, manifestæ prædæ avidissima vorago, nec habendi fructu fœlix, & cupiditate quærendi miserrima. Et secundùm Sallust. (*e*): *Bellua fera, immanis, & intoleranda, quæ quò tendit; agros, fana, atque domos vastat, divina cum humanis permiscet: neque exercitus, neque mœnia obstant, quominus vi sua penetret: fama, pudicitia, liberis, patria, atque parentibus cunctos mortales spoliat, quasi materia omnium malorum existit, fidem, probitatem, ceterasque bonas artes subvertit, proque his superbiam, crudelitatem, Deos negligere, omnia venalia habere edocuit: pecuniæque studium habet, quam nemo sapiens concupivit; ea quasi venenis malis imbuta, corpus, animumque virilem effœminat: semper infinita, & insatiabilis est, neque copia, neque inopia minuitur.*

3 Circa quem locum, meritò à Phavorino apud Agellium (*f*) in quæstionem vocatur, cur Sallustius corpus hominis avaritia effœminari dixerit? cum multos videre sit pecuniæ cupidos, & eosdem tamen esse corpore vegeto ac valenti? Et tamdem concludit, aut nullam hujus dicti rationem reddi posse, aut solam illam, quòd avaritia summa, omnes hominis partes, affectionesque occupet, & sic ad incuriam usque corporis grassetur, ut per illam unam, neque virtutis, neque virium, neque corporis, neque animi cura adsit, tum denique is verè dici potest effeminato esse, & animo, & corpore, qui neque se se, neque aliud curet, nisi pecuniam.

4 Quò & tendit D. Augustinus (*g*), sic inquiens: *Insatiabilis est sola avaritia divitum, semper rapit atque numquam satiatur, nec Deum timet, nec hominem reveretur, nec patri parcit,*

(*a*) Arist. 4. *Ethic. cap.* 1.
(*b*) Cic. *in Tuscul. q.* 4.
(*c*) D. Aug. *lib.* 3. *de lib. arbit.* D. Thom. & Theol. omnes post eum *in* 1. *p. q.* 63. *art.* 2. *&* 2. 2. *q.* 118. *art.* 1.
(*d*) Valer. Max. *lib.* 9. *cap.* 4. *de avar. in princip.*
(*e*) Sallust. *in Cathillin.* Crinit. *ex eo lib.* 1. *cap.* 17. & Chrysost. *hom.* 11. *sup. epist. D. Paul. ad Rom.*
(*f*) Agel. *lib.* 3. *cap.* 1.
(*g*) D. Aug. *de verb. Domini.*

cit, nec hominem cognoscit, nec fratri obtemperat, nec amico fidem servat. Viduam opprimit, pupillum invadit, liberos in servitutem revocat, testimonium falsum profert, res mortui occupantur, & qui faciunt non moriuntur? quæ est illa animarum insania, amare vitam, appetere mortem, acquirere aurum, & perdere cælum &c.

5 Unde dimanat, in omnium ore veluti in confesso esse, avaritiam omnia vitia in se habere, ut docuit Cato in carmine de moribus ab eodem Agellio (*b*) relatus. Apollodorus, inquiens, caput omnium malorum esse, Bion, vitiorum Metropolim, D. Paulus (*i*), omnium malorum radicem, & idolorum servitutem, Syracides, qui avaro (*k*) nihil scelestius esse, scriptum reliquit, D. Augustinus (*l*), qui inferno omnia devoranti similem esse inquit, quoniam avarus vellet nullum hominem esse, ut omnia solus possideret, & elegantissimè Cassiodorus (*m*), sic inquiens: *Reginam illam procacium vitiorum avaritiam fuge, cui cuncta crimina detestabili devotione famulantur, quæ dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque malefidas cohortes admittit. Ferri non potest recepta, quia nescit esse solitaria. Agmen habet blandissimum, arma suscipit ex talentis, & per dulcedinem superat, quos arma deceptione captivat.*

6 Quibus etiam connivens Seneca (*n*) inquit: *Neminem pecunia divitem fecit, imò contra, nulli non majorem sui cupiditatem incussit. Quæris quæ sit hujus rei causa? plus cupit habere possessor, qui plus habet.*

7 Et Isidorus Pelusiota (*o*), non solùm similem temulentiæ avaritiam facit, verùm & detestabiliorem: nam etsi utrumque vitium à turpi, & absurda cupiditate procedat, siquidem & qui vini avidus est, quò plures calices hauserit, eò plures appetit: & qui pecuniarum amore tenetur, quò plura collegerit, eò magis fornacem cupiditatis accendit: in illo tamen naturalis ratio reperitur, vinum quippè cum fervidum, & ardens sit, ac naturalem siccitatem augeat, ebriis sitim accersit: in avaro autem, qua de causa plura semper appetat, nulla ratio reperiri potest, cum potius, quo ampliores opes consecutus est, tum demum maximè in paupertate versetur, & inexplicabilem hunc morbum, atque ænigmati similem faciat; quod cum curatur ingravescit, ac per excogitatum remedium atrocius redditur.

8 Ad quod etiam alludens Apullejus (*p*): *Pauperem me* (inquit) *vis prius avarum esse doceas, necesse est.* Quoniam huic, ut vetus verbum docet, *Tam deest quod habet, quàm quod non habet.* Et juxta illud Horatii (*q*):

Quærit, & inventis miser abstinet, ac timet uti.

Et alibi (*r*):

——————Congestis undique saccis
Indormis inhians, & tamquam parcere sacris
Cogeris, aut pictis tamquam gaudere tabellis.

Quare Ovidius avaros hydropicis comparat, inquiens (*s*):

Creverunt & opes, & opum furiosa libido,
Et cum possideant plurima, plura petunt.
Sic quibus intumuit suffussa venter ab unda,
Quo plus sunt potæ; plus sitiuntur aquæ.

Et Petronius (*t*) elegantissimè Tantalo, his verbis:

Non bibit inter aquas, poma, aut pendentia carpit
Tantalus infœlix, quæm sua vota premunt.
Divitis hæc magni facies erit, omnia cernens,
Qui timet, & sicco concoquit ore fame.

10 Quod in causa est, ut multa & varia à veteribus, & recentioribus Auctoribus contra Avaritiam scripta sint, tantum scelus (ut & Petrus Crinitus (*u*) notat) magnis quidem convitiis, & insectationibus execrantibus. Nos autem, ut ejusdem aviditatem, ac fœditatem, ultrà alios, manifestemus, ex Caligulæ Cæsaris, quod in hoc Emblemate cernis exemplo, nostrum Principem admonitum cupimus. Ille enim, sui seculi monstrum, sive portentum, post alia vitia, quæ vix credi, referrivè possunt, ad avaritiam, & rapinas conversus, multis ac nefariis modis, novisque & inauditis vectigalibus, ærarium suum implere curavit, de quibus in ejus vita Suetonius scri-

(*b*) Idem Agel. *lib.* 11. *cap.* 2.
(*i*) D. Paul. 1. *ad Tim.* 1.
(*k*) Eccles. 10. 9.
(*l*) D. Aug. *in serm. tom.* 10.
(*m*) Cassiod. *lib.* 12. *epist.* 1.
(*n*) Senec. *epist.* 119. *ad finem.*
(*o*) Isid. Pelus. *lib.* 3. *epist.* 412.
(*p*) Apul. *Apol.* 1.
(*q*) Horat. *in Arte Poet.*
(*r*) Idem *lib.* 1. *satyr.* 1.
(*s*) Ovid. *lib.* 1. *Fastor.*
(*t*) Petron. *in satyr.*
(*u*) Crinit. *lib.* 1. *cap.* 17.

scribit, & Nos alibi (x) mentionem faciemus: coactaque ex iis ingenti pecunia, *ut idem Suetonius* (y) *habet*, ejus contrectandæ cupidine incensus, sæpè super immensos aureorum acerbos, patentissimo difusos loco, nudis pedibus spaciabatur, & aliquandiu toto, ac nudo corpore, grunientium porcorum instar, volutabatur. Quem etiam casum refert Baptista Fulgosus (z), & merito ingentem hanc, & inexplebilem avaritiam detestatur, quæ in tanto Imperio, tantum Principem excæcatum, in eam vilitatem abjectionemque deduxerit. Et eumdem credo notare voluisse Guntherum (a), dum in suo Ligurino, sic canit:

Quanto Romanus studio cupidissimus æra
Congerit, & magno vigilans incumbit acerbo, &c.

11 Certè enim cum sit in privatis etiam hominibus hoc vitium præter cetera omnia (ut diximus) vitiosissimum, facilè considerari potest, quàm sit in Principibus nefandum, atque mulctandum, quidvè de eorum dignitate & Imperio sperari possit, qui ad aurum, & divitias congerendas animum semper intendunt. Cum ipsorum præcipua virtus, & laus esse debeat, de liberalitate, uti proprio Regum munere, gloriari, scireque, ut cum Cassiodoro (b) loquar, illud bonis Principibus crescere, quod benigna possunt largitate præstare.

12 Pro qua doctrina Petrus Crinitus (c) celebrem illam Avidii Cassii epistolam laudat, genero suo scribentis: *Miseram, atque infælicem eam esse Rempublicam, quæ nimis divites divitiarumque cupidos Principe patitur.* Quod fortè sumpsit ex Marco Tullio (d), qui prius docuit: *Nullum est tetrius vitium, quàm avaritia, præsertim in Principibus, & Rempublicam gubernantibus: habere enim quæstui Rempublicam, non modo turpe est, sed sceleratum etiam, & nefarium.*

13 In quam sententiam tendit illa alia Francisci Patritii (e) inquientis: *Avaritia magis iis qui gubernant parit odium, quàm cetera, & virtutes omnes enervat, & obscuriores reddit, & sæpè imperia evertit.* Guichiardini (f): *Avaritia in Principe, modis omnibus fædior est, & detestabilior, quam in privato.*

14 Et quia plures Reges hoc vitio ducuntur, & miserè miseri concredita sibi Regna convassant, atque pessumdant, in quæstionem vocavit Thomas Morus (g), an melius ea per Senatum, quàm per Reges gubernarentur? aitque:

Rex Cupidus longo populum corroserit ævo:
Si consul malus est, spes melioris adest.
Nec me nota movet, quæ pastam fabula muscam
Ferre jubet, subeat ne malè pransa locum.
Fallitur, expleri Regem, qui credit avarum,
Numquam hæc non vacuam mittet hirudo cutem.

15 Et Juvenalis (h), idem vitium in Præsidibus ad regendas provincias missis, agnoscens, ut ab eo abstineant, per integram satyram adhortatur, inter alia sic inquiens:

Expectata diu tamdem provincia cum te
Rectorem accipiet, pone iræ fræna, modumque,
Pone & avaritiæ: miserere inopum sociorum, &c.

16 Sed nullibi hoc melius cautum, expressumque reperies, quàm in nostri Alfonsi Regis X. sanctione (i), sic cum Regibus, de Regibusque loquente: *Riquezas grandes ademas, non debe el Rei cobdiciar, para tenerlas guardadas, é non obrar bien con ellas. Ca naturalmente el que para esto las cobdicia, non puede ser que non faga grandes yerros para averlas: lo que non conviene al Rei en ninguna manera. E aun los Santos, é los Sabios se acordaron en esto, que la cobdicia es mui mala cosa. Asi que dixeron por ella, que es madre, é raiz de todos los males. E aun dixeron mas, que el hombre que cobdicia grandes tesoros allegar, para non obrar bien con ellos, maguer los aya, non es ende señor, mas siervo, pues que la cobdicia face que non pueda usar de ellos de manera que le esté bien. E á tal como á este llama* Avariento, *que es gran pecado mortal quanto á Dios, é gran mal estanza al mundo. Ca si todo ome yerra que esto face, quan-*

(x) *Infr. Embl.* 83.
(y) Suet. *in Calig. cap.* 42.
(z) Fulgos. *lib.* 9. *cap.* 4. *fol.* 324.
(a) Gunther. *in Ligur. lib.* 3.
(b) Cassiod. *lib.* 3. *epist.* 29.
(c) Crinit. *ubi sup. ex Volcatio Gallicam in Avid. Cass.*
(d) Tull. 2. *offic. & in orat. pro Milone.* Bobad. *in Polit. lib.* 2. *cap.* 12. *ex num.* 1. Gregor. Lopez *post* Abb. & Bald. *in lib.* 4. *tit.* 3. *part.* 2. *verb.* Cobdiciar, *& quod divitiæ potius noceant, quàm prosint avari*, Mendoza *in* 1. *tom. Reg. ex pag.* 150.
(e) Patr. *de Rep. lib.* 4.
(f) Guich. *in Hipponem Polit.*
(g) Thom. Morus *in carm. pag. mihi*
(h) Juven. *satyr.* 6.
(i) L. 4. *tit.* 3. *part.* 2.

quanto mas Rei, á quien Dios dará pena porque obró mal, y escasamente de los bienes que él le dió.

17 Unde in Deuteronomio (*k*) legitur, Regem non debere auri, & argenti immensa pondera habere, & omnibus seculis notati sunt, & vecordes habiti Reges, & Imperatores, qui hoc vitio maximè laborarunt, quorum copiosum Catalogum Camerarius (*l*), Beyerlinchius (*m*), & alii (*n*) fecerunt. Planè Cræsus, Crassusque, vel eo solo periisse dicuntur, & Persarum Reges Athenæus (*o*), ex Care Mitylenæo, recenset, & succenset, quòd non nisi inter conclavia multo auro, argento, aliisque pretiosis gemmis onusta dormirent, ut in nostro Caligula vidimus, eaque *cervical Regium* appellabant.

18 Vespasianus quoque, licèt aliis virtutibus clarus, ob nimiam avaritiæ labem, *ut Suetonius* (*p*) *narrat*, infestus fuit, rapacissimos quippè homines de industria solitus erat ad amplissimas functiones promovere, ut locupletiores, mox condemnaret, ita ut iis vulgò pro spongiis uti diceretur, quos quasi & siccos madefaceret, & humentes exprimeret. Reprehendentique filio Tito, quòd etiam urinæ vectigal commentus esset, pecuniam ex prima pensione admovit ad nares, sciscitans num odore offenderetur? & illo negante, ex lotio illam corrogatam esse dixit.

19 Eadem insatiabilis cupiditas in Nerone, Galba, in Commodo, Caracalla, Didio Juliano, Phoca, Anasthasio, & aliis Imperatoribus passim ab Auctoribus recensetur, & de Juliano II. Historia Miscella apud Baronium (*q*) enarrat, initio Imperii sui bonum fuisse, post ita avarum, pauperum contemptorem, Senatorum, & aliorum spoliatorem, ut arcas juberet referas fieri, in quibus quæcumque rapiebat auri talenta, congregaret.

20 Sed præ aliis speciali nota dignum videtur Domitiani exemplum, quoniam huic, quod de Caligula commentamur, simile est, hic enim (in hoc ut & in aliis pessimus Imperator) Dionisio Halicarnaseo (*r*) testante, ita vanam voluptatem in divitiis ponebat, ut in aureis suis pro voluptate ambulare solitus esset, & juxta Suetonium (*s*), nihil pensi haberet, quin omnimodo bona vivorum, & mortuorum usquequaque deprædaretur.

21 Quo in eo magis mirandum fuit, cum secundùm eosdem Auctores, in rebus aliis valdè prodigus, ac profussus fuisse legatur. Quamvis non ignorem, hoc esse proprium Principum avarorum, opes cupere, & cumulare, ut easdem in res non necessarias, aut inhonestas profundant. Avaritia enim nemini benefacit, sed cum defraudatione sui, & aliorum, quacumque ratione, seu honesta, seu inhonesta, cupit opes congerere, quas simili modo statim exhauriat, & abliguriat, illud verum reddens, quod de Romanis lachrymatur Ovidius (*t*):

Quærere ut absumant, absumptam requirere certant,
Atque ipsæ vitiis sunt alimenta vices.

22 Et Petronii, qui de eisdem sic habet:

Orbem jam totum victor Romanus habebat,
Quà mare, quà terræ, quà sidus currit utrumque;
Nec satiatus erat, gravidis freta pulsa Carinis
Jam peragrabantur. Si quis sinus abditus ultra
Si qua foret tellus, quæ fulvum mitteret aurum
Hostis erat, fatisque in tristia bella paratis,
Quærebantur opes, non vulgò nota placebant
Gaudia, non usu plebejo trita voluptas.
Assyria concham laudabat miles in unda,
Quæsitus tullere nitor certaverat ostro.
Hinc Numidæ crustas, illinc nova vellera Seres,
Atque Arabum populus sua despoliaverat arva, &c.

23 Quod nemo alius magis ostendit, quàm idem hic Caligula, de quo agimus: nam teste (*u*) Suetonio, vicies septies centena millia H. S. hoc est DC. LXXV. tonas auri, uno anno profudit, quadragenis in pectum sestertiis aleam lusit, id est denis aureorum millibus in singula puncta, non in singulos aleæ casus, ut ex eodem Suetonio Rhodiginus (*x*) advertit, & lascivia Venereque perditus, numquam nisi in odoribus lavabatur, citreoque ligno naves ædificabat, ornatis auro gemmisque earum puppibus, in eis quoque odoratas arbores, atque herbas plantabat

(*k*) Deuteron. *cap.* 17. 17.
(*l*) Camerar. 1. *tom. cap.* 46.
(*m*) Theat. *verb.* Avaritia, *& verb.* Tyranni avaritate.
(*n*) Aschaff. *de ærario, pag.* 507. *& seqq. & 175.*
(*o*) Athenæ. *lib.* 12. *in princip.*
(*p*) Sueton. *in Vespas. cap.* 16.
(*q*) Baron. *ann.* 582. *num.* 2. *pag. mihi* 850.
(*r*) Halicarn. *in ejus vita.*
(*s*) Sueton. *in Domit. cap.* 12.
(*t*) Ovid. 1. *Fast.*
(*u*) Sueton. *in Calig.* Pontan. *de magnific. cap.* 3.
(*x*) Cœl. Rodig. *lib.* 20. *cap.* 24. *ex Suet.*

bat, & viridaria porticibus, atque trincliniis auratis circumsepta construebat, quibus navibus circum campaniæ litora, inter sonos, cantusque, atque scorta navigabat. In comviviis aureo pane, aureisque piscibus, in verorum similitudinem expressis, mensas instruebat. Pulmenta, quibus excitari stomachus solet, detritis, maceratisque margaritis, conficiebat, tamquam alia nulla Romani consumendi Imperii ratio offerretur.

24 Ut & Cleopatram fecisse legimus, cujus prodigalitas tanta fuit, ut unionem (*y*) bis mille aureis æstimatum, semel poculo injecerit, & uno impete exhauserit. Alioqui adeò avara, *ut narrante Josepho* (*z*), ob alieni appetentiam, nihil sibi illicitum putaret, fratremque & sororem ob hanc causam veneno sustulerit, & Marcum Antonium suo amore irretierit, eumque continuò solicitaverit, ut aliis ablata, ipsi largiretur. Pecuniarum etiam, ubicumque spes affulgeret, neque templum, neque sepulchrum, neque asyllum ullum unquam violare dubitavit, modò ad illam redirent spolio quæsita, vel sacrilegio: miscebatque sacra profanis, fas nefas, ut augeretur lucris, vel iniquissimis. Ad summum nihil satis erat mulieri sumptuosæ, & voluptatibus deditæ, cujus cupiditates vix totius orbis opibus possent expleri.

25 Parem in Heliogabalo avaritiam, vel stultitiam Lampridius (*a*), & Sabellicus (*b*) memorant, cum nihil non ad cogerendas divitias tentaret, eo solo animo, ut ipsas statim profunderet, adeò ut naves illis onustas, sæpè jocans, ob hanc tantùm causam in mare demerserit. Testatus, fore, ut si sibi filius nasceretur, tutorem illi daret, qui cogeret eum eadem facere, seque sui hæredem esse velle.

26 Sed hæc & similia hominum monstra, ita graviter duplici iniquitate peccantium, non tam ad imitationem, quàm ad cautionem bonis Principibus ob oculos ponimus. Quorum præcipua virtus in moderatione, & parsimonia, tam acquirendarum, quàm erogandarum pecuniarum consistit, quarum studium, aut tollendum, aut, quoad res feret, minuendum, rectissimè monet Sallustius (*c*), inquiens: *Aliter, neque privatam rem, neque publicam, neque domi, neque militiæ regi posse.*

27 Unde Veneris Capitale esse, si quis referat de congerendo thesauro Cominæus (*d*) scriptum reliquit, & Thomas Morus (*e*) in sua Utopia refert, electum Regem jurare compelli, numquam se uno tempore supra mille auri pondo in thesauris habiturum, aut argenti, quantum ejus auri pretium æquet. Quod institutum Philippus Camerarius (*f*) probare videtur, & cum eo locus Deuteronomii suprà relatus concordat, ubi Regem non debere habere immensa auri, & argenti pondera apertè deciditur, quod tamen rectè D. Thomas (*g*) exponit, quando Rex hoc vellet habere ad ostentationem, sive fastum Regalem, secus autem si ad Regni subventionem, cui ex multis causis thesaurus est necessarius, ut ibi ex alio loco Sallustii deducit.

28 Cui doctrinæ Ego (*h*) quoque, alia adducens, post alios alibi assentior, dummodò ejusmodi thesauri, cum gravi damno & injuriis vassallorum non congregentur, vel ubi congregati fuerint, passim, & sine causa in res voluptuosas, & Regno minus utiles (ut multoties fieri solet) neutiquam profundantur.

29 Nam licèt verè dicere potuerit Cassiodorus (*i*): *Indigentiam justè à Principibus fugiendam esse, quæ suadet excessus, dum perniciosa res est in Imperante tenuitas*; æquè etiam certum est, veras divitias, & thesauros Regum, in subditorum levamine, & hilaritate consistere, ut alio loco (*k*) dicemus, & verè divitem (ut in hoc diximus) qui ut Bion sapiens consuluit, non patitur se à divitiis possideri, sed ipse earum substantiam possidet.

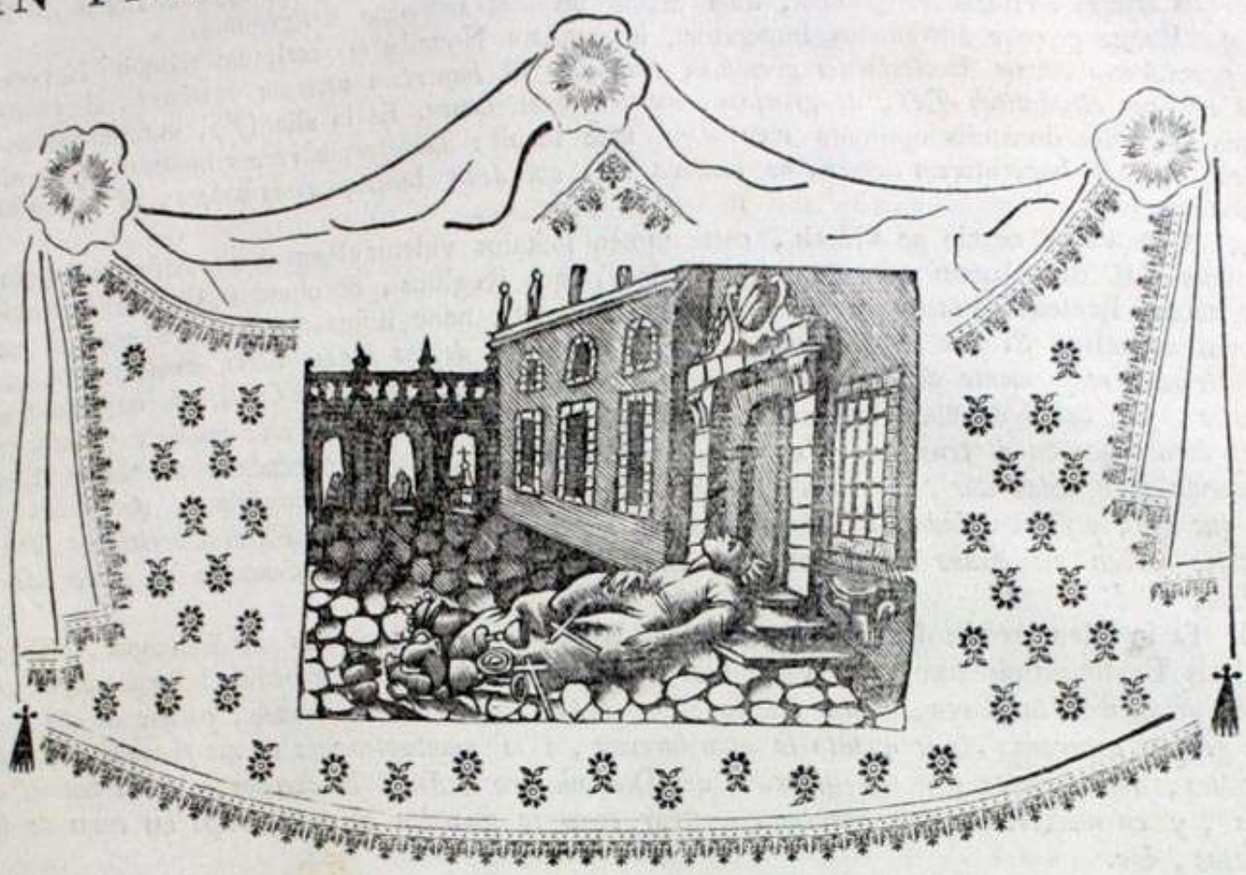
30 Non enim illas habere decet, ut iis perpetuò, ut aliter Caligula, incubes, sed ut iis scias pro necessitatibus uti, & D. Cypr. (*l*) (cum quo me ab hac expediam commentatione) monitum serves, ita eleganter inquientis: *Locupletem te dicis, & divitem, & utendum putas iis, quæ possidere te Deus voluit. Utere, sed ad res salutares; utere, sed ad bonas artes; utere, sed ad illa, quæ Deus precepit, quæ Dominus ostendit. Divitem te sentiant pauperes, locupletem sentiant indigentes. Patrimonium tuum Deo fœnera, Christum ciba; Ut ad Domini præmia venire contingat, multorum precibus exora. Nam delinquis & hoc ipso in Deum, si ad hoc tibi ab illo divitias datas credis, ut illis non salubriter perfruaris.*

EM-

(*y*) Plin. *lib.* 9. *cap.* 35. *ubi de hoc unione.*
(*z*) Joseph. *lib.* 15. *antiq. cap.* 4.
(*a*) Lamprid. *in Heliog.*
(*b*) Sabell. *lib.* 6. *En.* 7.
(*c*) Sallust. *in orat. ad C. Cæs. derep. ord.*
(*d*) Cominæus *lib.* 2.
(*e*) Morus *in Utop. lib.* 1.
(*f*) Camerar. 2. *tom. subcæs. cap.* 73. *ex pag.* 288.
(*g*) D. Tom. *lib.* 2. *de regim. Princip. cap.* 7. *in fin.* Greg. Lop. *in l.* 4. *tit.* 3. *part.* 2.
(*h*) Idem D. Thom. & Theolog. *in* 1. 2. *q.* 105. *artic.* 1. & 2. D. Antonin. Navar. Bobad. & plures alii apud Me 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 15. *num.* 52. Saaved. *in Polit. ex pag.* 521.
(*i*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 19.
(*k*) *Infr. Embl.* 82.
(*l*) D. Cyprian. *de discip. virg. pag. mihi* 229.

EMBLEMA XLI.

IN PRINCIPES, QUI SACRA CONVASANT.

Quando superbi spolio triumphi
Regina redit læta sacrilego
Urraca. Sacro pressa sub onere,
Vestibulo ipso mortua cecidit.
Parcant Reges opibus sacris,
Ne succumbat oneri gravius.

COMMENTARIUS.

1 Turpis, atque execrabilis Principum Avaritia, quam ita acriter superiori Emblemate profligavimus, turpior haud dubiè, & execrabilior erit, si ob immanem cogendarum opum aviditatem, nec Templis parcant, nec à sacratis eisdem rebus, ac vasis abstineant.

2 In quibus contra ædificandis, dotandis, largiendis, augendis, ac conservandis, Pii omnes & benè morati Reges præcipuum suum studium, & curam collocare deberent. Scientes, vel scire debentes, hoc Deo gratissimum esse, sibique in lucrum fœnusque cumulatissimum, & Regnorum fulcrum firmissimum cedere, quod in his liberaliter erogaverint, ut pluribus testimoniis & exemplis passim Sancti Patres (*a*) ostendunt, & Regus ille Psaltes agnovit, qui, ut in libris Regum habetur, nefas existimavit, se in domo cedrina habitare, Arcam autem Dei in Tabernaculis linteis manere (*b*). Quare & Templum Domino construere decrevit, & cum hoc filius ejus Salomon perfecisset, illud à Domino sanctificatum fuisse, inibique in sempiternum corde, atque oculis ad futurum, audire meruit, Thronique Regii super Israel in se, ac suis posteris durationem, donec in ejusdem Domini cultu, & cæremoniis pari pietate perseveraret.

(*a*) Bibliot. vet. Pat. *lib.* 3. *pag.* 1. D. Thom. *de Regim. Princ. lib.* 2. *cap.* 16. Durand. Bellarm. Germon. Cassan. & alii, apud Me 2. *tom. lib.* 2. *cap.* 23. *num.* 3. & 4. Bey. *in Theat. lit. R. pag.* 50. & *seqq.* & *lit. L. vers.* Liberalitas in templa.

(*b*) Lib. 3. *Reg. cap.* 9.

(*c*) Valerius Maximus *lib.* 1. *tit.* 1. *de Relig. per totum.*

3 Neque hoc ipsum, vel ipsos Ethnicos latuit, cum de suis Romanis Valerius Maximus (c) memoret, Imperii sui stabilitatem, ac fœlicitatem ex eodem fonte fluxisse, & expresius Minutius Fœlix (d) in suo Octavio, sic inquiens: *Sic eorum potestas & auctoritas totum orbis ambitum occupavit: sic Imperium suum ultra Solis vias, & Oceani limites propagavit. Dum exercent in armis virtutem religiosam, dum urbem muniunt sacrorum Religionibus.*

4 Eaque propter Justinianus Imperator, in quadam Novellæ (e) scriptum reliquit: *Nos omni providentia curam Ecclesiarum gerimus, per quas & Imperium nostrum sustineri, & publicas res per clementiam Dei, ac gratiam, muniri existimamus.* Et in alia (f), in rebus sanctissimis Ecclesias donandis optimam mensuram esse inquit: *Donatarum rerum immensitatem, nihilque causari Imperatorem debere, ne meliora det, cui dedit Deus plurima habere, & multorum Dominum esse.*

5 Quæ verba nescio an viderit, certè tamen imitatus videtur Rex noster Alfonsus, hujus nominis VII. dum legem quamdam (g) condens, qua Regibus, & omnibus Christianis præcisam rerum Ecclesiis donatarum conservationem injunxit, hanc hujus moniti, sive præcepti rationem adnectit: *Si nos somos tenudos de dar galardon de los bienes deste mundo, á los que nos sirven: mayormente debemos dar á Nuestro Señor, y Salvador Jesu-Christo de los bienes temporales, por salud de nuestras animas. De quien avemos la vida en este mundo, y todos los otros bienes que en él tenemos; y esperamos aver galardon, y vida perdurable en el otro. Y no solamente lo debemos dar, mas aun guardar lo que es dado. Porende mandamos, que todas cosas que son, ó fueren dadas á las Iglesias por los Reyes, ó por otros Fieles Christianos, de cosas que deben ser dadas derechamente, sean siempre guardadas, é firmadas en poder de la Iglesia.*

6 Et in idem tendit lex alia (h) ejusdem Regis, quæ, quomodo ab Episcopis, aliisque Prælatis Ecclesiasticis hæc conservatio fieri debeat præscribens, sic exorditur: *Porque somos tenudos de honrar la Santa Madre Iglesia sobre todas las cosas del mundo, porque en ella avemos grande esperanza, que quanto la guardaremos, i la mantuvieremos en sus franquezas, y libertades, que avremos por ello galardon de Dios nuestro Señor á los cuerpos, y á las animas en vida, y en muerte. Porende queremos mostrar como se guarden en todo tiempo las cosas de las Iglesias, &c.*

7 Neque aliud voluisseque videntur Christianissimi Franciæ Reges, cum inter pia alia ipsorum capitularia (i), hoc, ad rem de qua agimus, valdè conducens, ita conceptum legamus: *Novimus multa Regna, & Reges eorum propterea cecidisse, quia Ecclesias spoliaverunt, abstulerunt, alienarunt, vel diripuerunt, Episcopisque, & Sacerdotibus, atque, quod magis est, Ecclesiis eorum abstulerunt, & pugnantibus dederunt. Quapropter nec fortes in bello, nec in fide stabiles fuerunt: nec victores exiterunt; sed terga, multi vulnerati, & plures interfecti, verterunt. Regnaque & regiones, & quòd pejus est, Regna cœlestia perdiderunt, atque propriis hæreditatibus caruerunt, & hactenus earent. Quæ omnia vitantes, nec talia facere, nec consentire, nec Infantibus, aut successoribus nostris exemplum dare volumus, sed quantum valemus & possumus, adjuncto Leonis Papæ, & omnium Episcoporum, quorum consilio usi hoc egimus, spiritu, nostro spiritui, per Deum, & omnium Sanctorum merita probibemus, contestamurque, ne talia faciant, vel facere volentibus consentiant; sed Auditores, & Defensores, atque sublimatores Ecclesiarum, & cunctorum servorum Dei, pro viribus existant; ne in foveam, in quam prædicti Reges, & Regna ceciderunt, cadant, aut in profundum, quod absit, inferni demergantur, &c.*

8 Hactenus dictum Capitulare, cujus auctor Carolus Magnus fuisse perhibetur, qui, quod suis successoribus commendavit, ita opere præstiti, ut plures Ecclesias construxisse, dotasseque legatur, & omnium tuitioni, Fideique Catholicæ, exaltationi, ac propagationi ita incubuisse, ut vel ob hæc potissimum, Magni dum vixit cognomentum, & post obitum, in Sanctorum numerum referri, promeritus fuerit, ut præter alios Justus Lipsius (k), & novissimus noster D. Joan. de Tapia & Robles (l) animadvertunt.

9 Quibus memorandum illud ejusdem Pii Cæsaris Apophtegma addere licèt, quòd Eginarthus (m), & alii (n) recensent, dum Leonidæ Quæstori momenti, quod nimium in res sacras, & artes liberales expenderet, prudenter respondit: *Si fœlix diu esse cupis, ne sis in Deum; res divinas, & artes liberales parcus, atque sordidus, quæ profecto si non crescunt, aliu omnia decrescunt.*

Hæc-

(d) Minut. Fœlix. *in Octav.*
(e) Justin. *Novell. 42. de Episcop. & Cleric.*
(f) Idem *Nov. 7. cap. 2. §. sancimus, & in* Auth. *de non alienand. reb. Eccles. §. si minus.*
(g) *L. 1. tit. 5. lib. 1. fori egum, quæ est hodie l. 5. tit. 2. lib. 1. Recop.*
(h) *L. 2. & 3. d. tit. 5. Fori, quæ est l. 6. d. tit. 1.*
(i) Lib. 7. *Capitul. Reg. Francor. cap.* 104.
(k) Lips. *in monit. polit. lib. 1. cap. 2. post.* Marin. Sicul. *de rebus Hisp. lib.* 11.
(l) Robles *en el Tratado* de los Grandes, *Elog. 10. fol. 35. & in notis fol. 86.*
(m) Eguie. *in vita Caroli Magni.*
(n) Paul. Æmil. Joan. Serran. & alii Bocer. *de util. Academ. cap.* 35.

10 Hæcque eadem Pietas in gloriosis Hispaniæ nostræ Regibus ita fervidè semper exarsit, ut vel exteris Auctoribus (*o*) testantibus, laudantibus, & mirantibus, nulli ab orbe condito usquam regnaverint, qui tum in Hispania tum in Indiis, & aliis sui latè patentis Imperii ditionibus, tot Cathedrales, Cœnobialesque Ecclesias erexerint, construxerint, & amplissimis reditibus, prætiosisque donariis dotaverint, & locupletaverint. Ita ut Neothericus quidam Scriptor justè scitèque in piam hanc, & liberalem erogationem, illa Claudiani (*p*) carmina, paucis mutatis, detorqueat:

Si solveret ignis
Quas dedit immanes sacra in stipendia gazas,
Argenti potuere lacus, & flumina fundi.

11 Solaque extitisse narratur Urraca Regina, quæ ab hac pietate, (licèt sub obtentu ingruentium bellorum) desciscens, anno M. C. XXVI. Sancti Isidori in Legionensi urbe ditissimum fanum spoliare decrevit, ceteris contingere sacros thesauros reformidantibus. Quæ tamen multa, quæ propria manu abstulerat, secum portans, dum Templo egreditur, mortua ruptii visceribus concidit, & manifesta Numinis lessi vindicta, illico animam exalavit. Quam lamentabilem historiam pleniùs Joannes Mariana (*q*), Garibajus (*r*), Sandovalius (*s*), Julianus del Castillo (*t*), Baptista Fulgosus (*u*), Theatrum vitæ humanæ (*x*), noster Saavedra (*y*), & alis passim rerum Hispanicarum Scriptores enarrant, licèt Hieronymus Zurita (*z*), miserandam ipsam Reginam, non inibi, sed Saldaniæ, ex partu turpis conceptus, in æternum Hispaniæ decus, objisse commemoret.

12 Egoque ex ea hoc, quod vides, Emblema, construxi, parum veritas aliquorum censuram, qui fortè objicient, magis decuisse Hispanum Scriptorem, impium hoc factum vel negare, vel silentio contegere, quàm æneis laminis, & semper loquentibus typis manifestare. Nam rem adeò notam, à tot retrò Scriptoribus literis traditam, & à Recentioribus repetitam, aliud quaquam verendum fuit hisce nostris Commentariis notiorem fieri posse. Et ut fieret, semper Ego cum Tacito (*a*), *Præcipuum munus annalium reor, ne virtutes, aut vitia sileantur, utque pravis dictis factisque ex posteritate, & infamia metus sit.* Et cum Julio Capitolino (*b*), ea in historia poni debere, quæ, aut fugienda sint, aut sequenda. Et qui Regibus nostris in hoc Pietatis studium spontè currentibus, frigidam, *ut est in proverbio* (*c*), suffundere paro, nullum potentius exemplum, quàm domesticum proponere potui, ut sciant:

Præmia quanta bonos maneant, quàm fulmine justo,
Et Capito, & Turor ruerint, damnante Senatu,
Pyratæ Cilicum.

Ut in simili Juvenalis (*d*) scripsit. Et Ælianus dum docuit, nonnullam memoriæ prodenda, non ut ad imitationem eorum inducamur, sed ut fugere, & declinare possimus.

13 Possemque huic divinæ punitionis exemplo, plurima alia similia variis seculis vissa, subnectere, nisi jam hoc alii (*e*) lato calamo præstitissent, & pro multis sufficere possent, quæ in sacra Pagina de Manasse, Amone, Nabuchodonosoro, Seleuco, Heliodoro, Antiocho Epiphanis, & aliis, ob Templi Hierosolymitani tentatam expilationem, commemorantur. Cui etiam sunt, qui (*f*) acceptas ingentes à Marco Crasso in se, & in filiis apud Parthos clades, referendas existiment, quoniam prius, cum Syriam esset ingressus, Jerosolimam florentem opibus venit, ubi ea quæ Orientis Reges à multis seculis in Templo Domini consecraverant, quibusque Pompejus Magnus, tantarum nationum victor, pepercerat, diripuit.

14 Sed quid mirum, si Deus pro sacrato sibi Templo, expilatisque ejus thesauris, has vindictas exercuerit, cum etiam pro vindicandis Gentilium fanis, similes ultiones exercuisse legamus, quoniam etsi à Dei veri cultu aberrabant, tamen quia divinam venerationem sapiebant, Deus verus hæc miracula operabatur; ut in Auro illo contigit, quod *Tolosanum* dictum fuit, & apud omnes possessores infaustum, quia à Tectosaginis ex Delphico Templo ablatum, & in Tolosam translatum; unde & Adagio originem fecit, quo *Tolosarum aurum* sumere consuevimus,

(*o*) Joan. Boter. Thom. Bozz. Borell. Miræus, & alii *apud Me d. 2. tom. lib. 3. cap. 4. ex num. 6. vide* Saved. *in Ideit Polit. ex pag. 170*
(*p*) Claud. *lib. 3. de laud. Stilic.* Gervat. *in lib. de introit. Infat. Card. pag. 112.*
(*q*) Marian. *lib. 10. cap. 8. in fin.*
(*r*) Garibai *lib. 12. cap. 2.*
(*s*) Sand. *in vit. Alf. VII. cap. 15.*
(*t*) Castillo *lib. 4. dist. 5. pag. 230.*
(*u*) Fulgos. *lib. 1. cap. 8. de spreta Relig. fol. 14.*
(*x*) Theat. *lit. I. pag. 92. & 110.*
(*y*) Saaved. *ubi prox. pag. 171.*
(*z*) Zurita *lib. 1. Annal.*
(*a*) Tacit. *3. Annal.*
(*b*) Capitol. *in Gord.*
(*c*) Erasm. *in Adag. pag. 341.* Alciat. *6. parerg. cap. 3.* Rhodig. *lib. 14. cap. 2. l. 4. D. de iis qui not. inf.* Alex. *3. Gen. cap. 9.* Corrasc. *4. Misc. cap. 24.* Roa *lib. 6. cap. 9.*
(*d*) Juven. *satyr. 6.*
(*e*) Fulgos. & Theatr. *ubi sup.* idem Theat. *lit. A. pag. 301.* Aimoinus *de gestis Franc. lib. 3. cap. 70. pag. 17.* Saaved. *ubi sup. pag. 171.*
(*f*) Petr. Costal. *in Pegm. pag. 39. post* Joseph. *lib. 7. eneid.*

mus, pro re qualibet possidentibus infœlici, ut latiùs ex Agellio (*g*), Strabone (*h*), & aliis (*i*) Erasmus (*k*) enarrat.

15 Quibus addo, non solùm Diis sacratas in Templis divitias, verùm & publicas, aut privatas, in eisdem præsidii, vel majoris tuitionis causa depositas, attrectare, grave piaculum olim reputari solere. Unde audax, & temerarium factum Juli Cæsaris, qui primus illas suis militibus rapere concessit, ab Appiano (*l*) notatur, & luculentius à Lucano (*m*), sic, non tam canente, quàm deplorante:

——— Tunc conditus imò
Eruitur Templo, multis intactus ab annis
Romani census Populi, quem Punica bella,
Quem dedere Perses, quem victi præda Philippi.
Quicquid parcorum mores servastis avorum, &c.
Egeritur, tristi spoliantur templa rapina:
Pauperiorque fuit, tunc primum Cæsare Roma.

16 Sed ut ad propriora, & proximiora Christianorum exempla deveniam, habe precor, & cave illud Leonis IV. Imperatoris Constantinopolitani, qui Sigiberto, & aliis (*n*) testantibus quum summo flagraret gemmarum amore, nec ex profano conquisitis expleri posset, ex Sophiæ Sacrario abstulit coronam gemmis onustam, à Mauricio, sive Heraclio olim Deo Opt. Max. dedicatam: cavillo usus, Christum, cujus templum illud esset, pauperiem non gemmas probasse. Cumque illam sacrilego, & nefario capiti imposuisset, sic se augustiorem fieri ratus, pœna brevi sequuta fuit; caput quippè sacrilegio pollutum, carbunculo intumuit, quo nomine erat & gemma, quæ in Corona pretiosior æstimabatur, paucisque diebus, ardentissima febre subsequuta, vi morvi consumptus, justas sui sceleris pœnas luit, & nefarius impium spiritum exhalavit.

17 Similis audacia Isaacii Angeli Græcorum etiam Imperatoris, in profanandis sacris vasis, & è Templo avulsis, mensis suis adhibendis, non dissimiles pœnas tulit, *ut alios Nicetas* (*o*) *enarrat.*

18 Et de Frederico II. Fermanorum Imperatore plurimi (*p*) referunt Petrum de Vineis, Secretarium suum, levissima de causa oculis privari jussisse, cumque posteà Pontificem Paulum III. bello lacessere in animum induxisset, pœnitentia motum, Petrique prudentia egentem, illum in secretiorem Consiliarium sibi adscivisse. Ille ultionem sceleris in se admissi meditatus, cum de mediis ad bellum istud sustinendum rogaretur: Mihi, inquit, consultissimum videtur, Ecclesiam proprio ære expugnare. Placuit Imperatori sententia, & spoliatis suis vasis, & proventibus Ecclesiis, exercitum comparavit. Quo facto, adiit Imperatorem nefarius Consiliarius: *Et nunc* (inquit) *injuriam, abs te mihi injustè illatam, ultus sum. Tu tibi hominum, odia comparasti: Ego te coram Deo reum effeci meo consilio, cujus templa tam impiè es deprædatus, omnia tibi deinceps indeterius cadent*; quod & ipse eventus comprobavit.

19 De Carolo quoque Brabantiæ Duce, Barlandus (*q*) scribit, fœlicissimis auspiciis pluribus in bellis victorem fuisse, interim dum ab Ecclesiæ rebus manus abstinuit, posteà tamen, omni favore Numinis destitutum, numquam fœliciter cum hoste pugnasse, quòd eodem tempore Clerum gravissimis exactionibus oneraverit.

20 Et in historia Regis D. Pet. Catsellæ, à Petro Lupecio de Ayala (*r*) literis tradita, refertur, quòd cum infœlix hic Rex, Maurum sibi amicum, & in Astrologia valdè peritum, de infausta & violentia morte, quàm jam alii eidem præsagierant, fortè consulere, ille absque ullo dubio futuram fore respondit, ea ratione reddita: *Porque tomas los algos de las Iglesias, y casas de oracion, y que te non vence conciencia.*

21 Quod etiam, non minùs severa, licèt, aliquantulum sera, divini Numinis vindicta, in se expertus fuit Alfonsus VII. Aragonum Rex, nostræ Urracæ, de qua loquimur, æquè infœlix maritus. Nam ut Rodericus (*s*) Archiepiscopus Toletanus, & alii recensent, cum Castellæ Regnum, ut dotale Reginæ à se repudiatæ, retinere vellet, civili bello occasionem dedit. Inopiaque stipendiorum, ad Sanctuaria manum immissit, & thesauros auri & argenti, pretiosiorumque lapidum, quos Regum, & Reginarum devotio dedicaverat, manu sacrilega usurpavit, & etiam possessiones, oblatas à Regibus, confiscavit. Et in præsens quidem victor evasit, sed postea à Sarracenis victus, disparuit, & aliis cæsum, & plebejo more tumulatum, aliis, præ ignominiæ dolore, in cœnobio inclusum, asserentibus.

Ex

(*g*) Agell. *lib.* 3. *cap.* 9.
(*h*) Strab. *lib.* 4.
(*i*) Sabel. *lib.* 8. *en* 5. Bofin. *lib.* 4. *dec.* 1.
(*k*) Erasm. *in Adag. pag.*
(*l*) Appian. *lib.* 2. *bell. civil.*
(*m*) Lucan. *lib.* 3. *Pharsal.*
(*n*) Sigibert. Cedr. & alii *apud Curpin. in hujus Leonis vita*, Paul. Diac. *lib.* 23. Blondus *Decad.* 2. *lib.* 1.
(*o*) Nicet. *lib.* 3.
(*p*) Poggius *en Facetiis.* Beyerl. *in Apop. Christ. pag.* 571. *& in* Theat. *lit. I. pag.* 109. *& lit. V. pag.* 145.
(*q*) Barland. *in histor. Comit. Fland. pag.*
(*r*) Petr. Lop. de Ayala *in hist. Pet. ann.* 19. *fol.* 112.
(*s*) Roder. *lib.* 7. *cap.* 3. *fortalitium Fidei, fol.* 325.

22 Ex quo satis cognoscere possumus, ex Sacrorum Templorum expilatione, Regnorum casus, Populorumque ruinas contingere. E contrario autem, ubi à militibus secura est sacra supellex, omnia prosperè evenire, annumque, cœlo propitio, fertiliorem existere, ut benè, post alios, *Chilensis Episcopus D. Fr. Gaspar à Villaroel* (t) *scriptum reliquit*, Alarici Gothorum Regis ex Paulo Orosio (u) exemplum subtexens, qui, barbarus licèt & efferus, in Romæ devastatione, à D. Petri Apostoli Sacrariis diripiendis abstinuit, & ob hoc summam sibi laudem paravit, hymnisque Deo Romanis ac barbaris concinentibus, quod irruptio civitatis erat, festum civitatis fuit, recedenteque exercitu locuplete, Romani inopes non manserunt.

23 De Ferdinando etiam Rege inter nostros hujus nominis *Tertio*, qui *Sancti* nomen promeruit, Mariana (x) recenset, quòd cum ad continuandam Hispalensis urbis obsidionem pecunia deficeret, multique ei, ut in Templorum gazas manum injiceret, suaderent, piè, & cordatè respondit: *Mas me prometo yo de las oraciones, y sacrificios de los Sacerdotes, que de sus riquezas.* Quam pietatem, & in Deo fiduciam, statim cœlitus remuneratam vidit, sequenti die eadem urbe potitus, & gloriosum triumphum, devictis hostibus, consequutus.

24 Et de Sanctio Aragonum Rege pluribus enarrat Zurita (y), omninò legendus, qualiter ob usurpatos Ecclesiæ reditus, pœnitentiam publicam egerit, satisfactione præmissa, licèt ad illos usurpandos, urgentibus justorum bellorum necessitatibus coactus fuerit.

25 Ceterùm manum de tabula levare jam expedit, nam hic commentarius nullum unquam narrationum finem inveniet, si omnia in eum, quæ hac in parte pro Piis, & contra impios dicenda se offerunt, congerere vellem, & dicta satis superque sufficere possunt, ut nostri (heu) temporis calamitosum periculosumque statum dolere pariter, ac vereri possimus, in quo furentibus, etiam inter Christianos, bellis, hæretici, qui eisdem mixti commilitant, nihil non impium, & execrabile in Ecclesias, & sacratas Deo vestes, vasa, gazasque committunt, ne ipsis quidem Pyxidibus, quibus magnum & venerandum Sacrosanctæ Eucharistiæ Pignus reconditur, temperantes, ita ut meritò in eos Heroicus quidam (z) Poëta dicere potuerit:

Regius eversas Vates à gentibus Aras / *Congeriemque sacram; nostri non defleat ævi?*
Flevit Judumæas: sed quis penetralia Divum. / *Quis Sanctos adytis ipsos efferre nepotes*
Sacrilega vastata manu, Templique ruinas / *Christianum, Christi non indignetur honores.*

26 Sed hæc quidem impietas, licèt aliquando impunita remanere videatur, postmodum sæva, nec valdè sera divini Numinis vindicta rependitur, & de ea dicere possumus, quod Ælianus (a) Delphicum Oraculum contra Sybaritas, ob aliam similem prædixisse, his verbis enarrat:

Non immortales hoc Dii patientur inultum: / *Non exorabit, neque si genus ab Jove summo*
Si quis enim prudens scelerata mente profectum / *Duceret: ipse suo collo, collisque nepotum*
Committat facinus, gravis hunc propè pœna sequetur, / *Hoc luet, & generi cumulatim damna ferentur.*

27 Quæ tamen omnia de iis Principibus intelligi volumus, qui per avaritiam, & nulla, aut non satis gravi necessitate premente, propria manu & auctoritate, hos Ecclesiæ Thesauros convasant, & in profanos usus sacrilega præsumptione convertunt. Etenim si ita urgens casus emergat, ut non aliter, quàm hoc rerum Ecclesiasticarum subsidio, Reges & sibi, & suis Regnis, ac vasallis succurre possint, utique hoc eis ab Ecclesiasticis denegandum non est, ut exemplo Asæ, Joas, & Ezechiæ Sacra Pagina admonet, ubi Lyranus, & Abulensis, aliisque Expositores (b), quatuor ad hoc conditiones exposcunt. Prima ut priùs Rex sui ærarii, atque etiam patrimonii vires excutiat. Secunda, ut non absque Prælatorum Ecclesiasticorum adsensu in Sacra manum injiciat. Tertia, ut vasa aurea, vel argentea, quæ sacro Altaris Mysterio, aut etiam ministerio, proximè deservierunt, prius conflentur, quàm Regiis Quæstoribus attrectari sinantur. Quarta, ut Rex, qui se ejusmodi bonis juvare prætendit, tantumdem in genere suo, se, quò citius potuerit, redditurum, sub idonea cautione, seu fidejussione promittat. Ad quas quidem conditiones respexisse videntur docti suæ ætatis Theologi, & Juris-Prudentes, qui in Curiis Regiis Metimnæ Campensi congregatis anno 1475. ut Joan. Mariana (c), & alii (d) commemorant Catholicis Regibus Ferdinando, & Elisabethæ contra Alfonsum Portugaliæ Regem, bellum parantibus, sub eisdem dictam subventionem licitam esse decreverunt.

28 Quod & antea tempore, Domini Regis Joannis II. in Curiis Burgensibus anno 1429. & iterum in Zamorensibus anno 1432. tractatum etiam, & resolutum fuisse, satis indicat lex (e) Novæ Collectionis, quæ ex eis, ut apparet desumpta, sic habet: *La plata, y bienes de las Iglesias, el Rei no lo puede, ni debe tomar; pero si acaeciere tiempo de guerra, ò de gran menester, que el Rei pueda tomar la tal plata, con tanto, que despues la restituya enteramente, sin alguna diminucion à las Iglesias.*

29 Certum quippè est, necessitatem licitum facere, quòd in lege aliàs illicitum esset, ut ex Be-

(t) Villaroel *in lib. Jud. pag.* 241. *num.* 11.
(u) Oros. *lib.* 7. *cap.* 39.
(x) Marian. *de rebus Hisp. lib.* 13. *cap.* 7. Saaved. *ubi sup. pag.* 171.
(y) Zurit. *lib.* 1. *annal. Arag. cap.* 25. *fol. mihi* 27.
(z) Joann. Bochius *in Theat. Crud. hæret. nostri temp.*
(a) Ælian. *lib.* 3. *cap.* 43.
(b) Lib. 3. *Reg. cap.* 15. *lib.* 5. *cap.* 12. *lib.* 4. *cap.* 18. ubi Lyran. & Abulens. Monzon *in Spec. Princ.*
(c) Mariana *in Hist. Hisp. lib.* 24. *cap.* 8.
(d) Saav. *qui alia exemp. adducit dict. pag.* 171. *& seqq.*
(e) *L.* 9. *tit.* 2. *lib.* 1. *Recop.* circa quam ultra Azev. *ibid.* vide Greg. Lop. *in l.* 14. *tit.* 22. *part.* 1. Bobad. *in Polit. lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 319.

Beda (*f*) in quadam Decretali docemur, bonaque omnia (ut vel in proverbium abiit) ea prementе, communia reddi; neque tunc esse, cur Ecclesiæ, vel Ecclesiastici de ejusmodi subventionibus queri possint, cum æquè in ipsorum, ac laicorum tuitionem proficiant, ex quibus simul Regni, vel Reipublicæ corpus conflatur. Et non minùs vulgare, quàm verum sit illud D. Ambrosii (*g*) documentum: *Aurum Ecclesia habet, non ut servet, sed ut eroget, & subveniat in necessitatibus. Quid opus est custodire, quod nihil adjuvat? An ignoramus quantum auri, atque argenti de Templo Domini Assyrii sustulerunt? Nonnè melius constat Sacerdos, propter alimoniam pauperum, si alias subsidia desint, quàm sacrilegus contaminata asportet hostis? melius fuerat, ut vasa viventium servares, quàm metallorum, &c.*

30 Similis est in eadem sententia Divus Hieronymus (*h*), inquiens, gloriam Episcoporum esse, inopiæ pauperum providere, & ignominiam Sacerdotis propriis studere divitiis, satiùsque esse privatis, & publicis necessitatibus subvenire, quam Templorum parietes marmore nitere, auro splendere laquearia, & gemmis Altare distingui.

31 Qui sanè locus Nos ad illam quæstionem vocabat, an expediens sit, vel fuerit, Ecclesias, & Ecclesiasticos pluribus divitiis, & reditibus abundare? In quam negantem sententiam Bodinus, Cunerus, & alii passim ex sectariis defendunt, illud Persii (*i*) inter alia commemorantes.

Discite Pontifices in sacro quid facit aurum?

Et Annæus Robertus (*k*) plura in id ipsum loca sanctorum Patrum diligenter expendit. Ajentem verò Patricius (*l*), Rangolius (*m*), Marquez (*n*), Vazquez (*o*), Contzen (*p*), Suarez (*q*), & Catholici omnes (*r*) nervosè propugnant, & ipse idem Annæus Robertus non minùs strenuè in ejus defensione, in emergenti quadam Carthusianorum causa, se habet.

32 Omnes tamen sub ea cautione, ne ejusmodi divitiæ, & Reipublicæ, & ipsis Ecclesiasticis, præsertim Monachis, damnosæ potius, quam utiles sint, seque earum, non tam Dominos, quam Oeconomos, & Fideles dispensatores esse sciant. Adeòque id omne quod decenti Templorum cultui, & ipsorum sustentationi supererit. in alimoniam pauperum erogent, & aliis urgentibus Reipublicæ utilitatibus hilariter offerant.

33 Alioqui malè poterunt, divitiis suffarcinati, Christum pauperem sequi, & Divi Prosperi (*s*) consilium spernere videbuntur, qui eos qui Deo militant ex toto corde, divitias fugere debere commonuit: *Quas qui habere volunt, sine labore non quærunt, sine difficultate non inveniunt, sine cura non servant, sine anxia delectatione non possident.*

34 Sæpèque illud esse verissimum experiemur, quod jam suo tempore prævidet Divus Hieronymus (*t*), & nostro longè magis aptatur: *Sunt ditiores Monachi, quàm fuerant seculares. possident opes sub Christo paupere, quas sub locuplete diabolo non habuerant, & sustinet eos Ecclesia divites, quos tenuit mundus anteà mendicos. Tratus in paupere domo, & in tugurio rusticano, qui vix millio, & cibario pane rugientem saturare vatreæ poteram, nunc similam, & mella fastidio.*

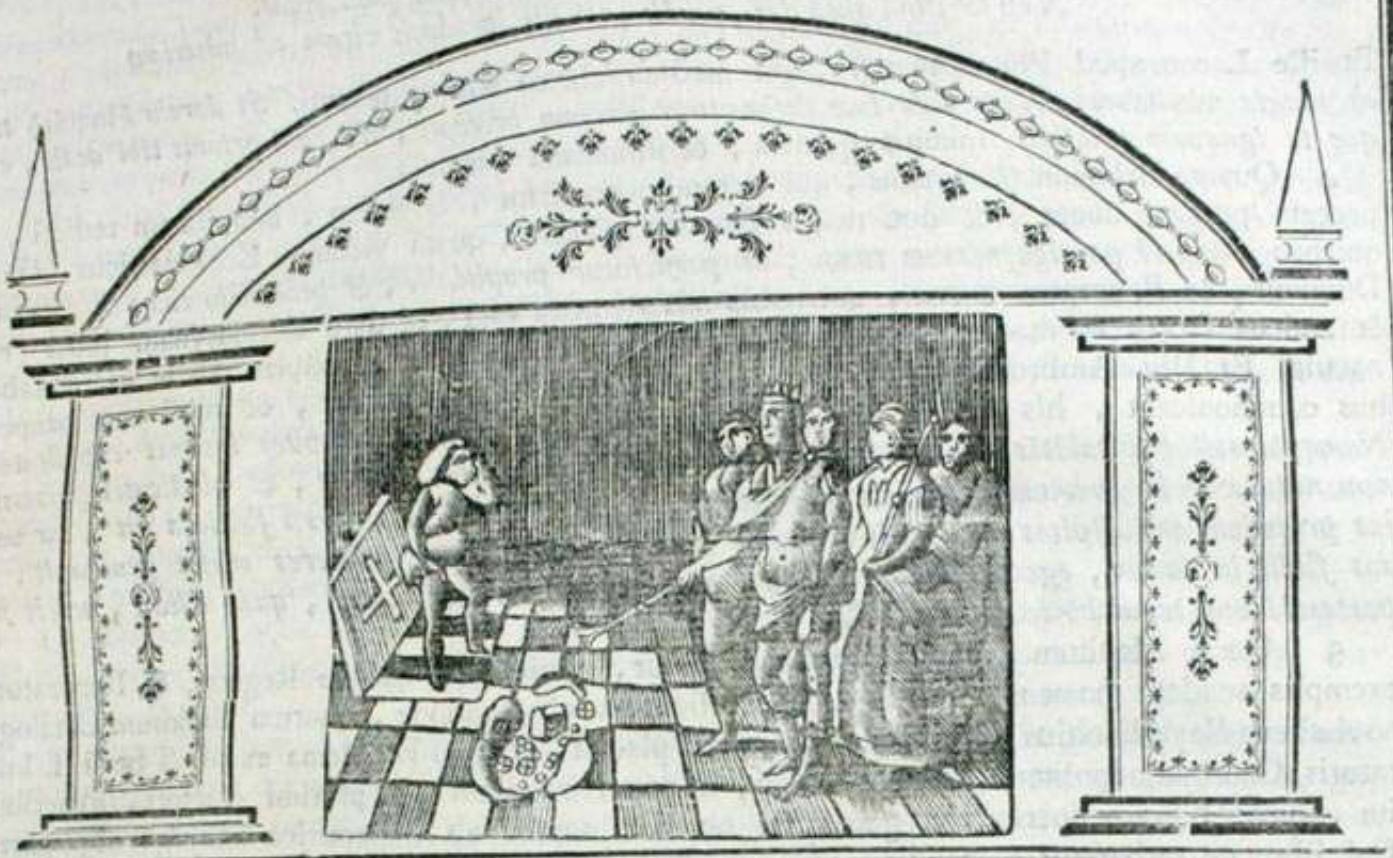
35 Ac planè, quamvis negari quoque non possit Templorum nobiles fabricas, pretiosioresque ornatus commendari debere, quia ut *Divus Bernardus* (*u*) *inquit*, & *Tridentinum* (*x*) *diffinit*, carnalis populi devotio, quia spiritualibus non potest, non corporalibus solet ornamentis excitari, adhuc tamen memoria dignum semper existimavi illud Bonifacii Episcopi, & Martyris Apophthegma, qui dicere solebat (*y*): *Olim Sacerdotes aurei, utebantur calicibus ligneis: nunc lignei Sacerdotes, utuntur calicibus aureis.* Quod referens quidam nostri temporis satis pius & doctus Scriptor (*z*), aliud simile se audisse inquit de Templis recentibus, & antiquis prædicari: *Quondam erant Christianorum Templa obscura, & corda lucida: nunc Templa sunt lucida, corda vero obscura.*

36 Ac certè secundùm Eruditissimi & Eminentissimi Cardinalis Bellarmini (*a*) censuram, tametsi hæc Templorum, & ornamentorum Magnificentia, instructis, & dotatis à Principibus notari non possit; in Monachis tamen jam dudum à Divo Bernardo (*b*) notata comperitur; & in S. Brigittæ Revelationibus (*c*) legimus, Magis placere Deo cor humile in humili Ecclesia, quam alti muri, in quibus corpora sunt intra, & corda ab extra. Atque ideò non debere arcas auro, atque argento implere propter ædificia, quia non profuit Salomoni ædificasse tam sumptuosa ædificia, exquo neglexit eum diligere propter quem ædificabantur. Idemque ipsum super Templorum, & ædificiorum splendore, & ornatu, quem Regulares plerique affectant, & solicitè conquirunt, censuerunt Patres Concilii Viennensis, cujus Canon, de hoc agens in Clementina quadam (*d*) refertur, ad quam, quia omnibus obvia est, Lectorem remitto. *EM-*

(*f*) Beda in Marc. cap. *non est licitum, de reg. jur.* Val. Max. *lib.* 7. *tit. de necessit.*
(*g*) D. Amb. *lib.* 2. *de offic. c.* 28. *relatus in aur.* 12. *q.* 2.
(*h*) Div. Hier. *in epist. ad Nepot. de vit. Cler. relatus in cap. gloria Episcopi, dict. caus.* 12. *quæst.* 2.
(*i*) Pers. *Satyr.* 2.
(*k*) Ann. Rob. *lib.* 2. *rer. jud. cap.* 2. *in* 1. *part.*
(*l*) Patric. *de Regn. lib.* 9. *cap.* 18.
(*m*) Ragot. *in* 1. *Reg. cap.* 10.
(*n*) Marq. *in Gub. Christ. lib.* 2. *cap.* 16. *fol.* 123.
(*o*) Vaza. *de reddit. Eccles. cap.* 1. §. 3. *dub.* 3.
(*p*) Contz. *lib.* 6. *Pol. cap.* 26.
(*q*) Suar. *in defens. Fidei, lib.* 4. *cap.* 17. *& seq.*
(*r*) Reinos. *in defens. Pat. Eccles.* §. 4.
(*s*) D. Prosp. *de vit. contemp. lib.* 2. *cap.* 12.
(*t*) Div. Hier. *in epist. ad Heliod.*
(*u*) Div. Bern. *in Apol. ad Guillerm. in fine.*
(*x*) Trident. *sess.* 22. *cap.* 5.
(*y*) Fr. Matt. de Vera *lib. de inst. Eccles. cap.* 24. §. 15.
(*z*) Pat. Jacob Pont. *in bellar. Attic.* 2. *part. pag.* 389.
(*a*) Bellarm. 2. *tom. controv. lib.* 3. *cap.* 6.
(*b*) Div. Bernard. *in Apol. ad Mon. Cluniac.*
(*c*) Sanct. Brigitt. *lib.* 3. *cap.* 18. *circa finem.*
(*d*) Clem. *exivi de Paradiso, de verbor. sign.* §. *volumus.*

EMBLEMA XLI.

LARGUS IN PAUPERES.

Pauperibus largus Princeps, quem vellicat uxor,
Fortè Crucem lapidi vidit inesse domi:
Syderibus dignum lapidem tellure revelli
Jussit, ubi argenti Copia subter erat.
Quod miseris donat dives, Deus ipse rependit,
Colligit ac veluti semina jacta solo.

COMMENTARIUS.

1 NOn solùm in Templa Templorumque Ministros, Regalis Munificentia debet sua fræna laxare, sed in Pauperes etiam, qui *Ecclesiæ columnæ* à Divo Hieronymo (*a*) vocitantur. Ut enim Imperialis fortuna, Justiniano (*b*) monente, ceteras supereminet aliàs; ita oportet Principales in hac erogatione liberalitates culmen habere præcipuum. Quæ Græco nomine *Eleemosyna*, quasi *Misericordia* dicitur; & secundùm Theologis (*c*) diffiniri solet: *Opus in quo datur aliquid indigentibus, propter Deum.* Qui ipse verus Regum omnium Doctor, & Doctor, Fons est & Auctor omnium bonorum, omnibus benè faciens, & de quo Regius Vates (*d*) scripsit: *Oculi omnium in te sperant Domine, & Tu das illis escam in tempore opportuno. Aperis Tu manum tuam, & implés omne animal benedictione.*

2 Unde in sacra Pagina, Sancti illi Reges, ac Principes Dei Ecclesiæ Nutritii, Joseph, David, Josaphat, & Josias, qui in hac virtute excelluerunt, plurimum commendantur & Abdias, qui centum Prophetas pascebat, ut in libro Regum (*e*) habetur. Meritòque Div. Au-

(*a*) Div. Hier. *epist. 2. ad Nepotian. relatus in cap. gloria 12. quæst. 2.*
(*b*) Justin. *in leg. cum multa, C. de bon. quæ liber.*
(*c*) Theolog. *in 4. sent. dist. 15.* Div. Thom. & reliqui *2. 2. quæst. 21. art. 1.*
(*d*) David *Psalm. 114.*
(*e*) 1. Regum 18.

gus-

gustinus (*f*), & Lactantius Firmianus (*g*) impium illud Stoicorum dogma exilio damnant, qui Misericordiam inter animi morbos annumerabant, & inter vitia, eleemosynam facere recensebant.

3 E quorum secta esse videtur ille, qui apud Plautum (*b*) dixit:

Malè meretur, qui medico dat, quod edat, aut quod bibat.
Nam & illud quod dat, perdit, & illi producit vitam ad miseriam

Et ille Lacon apud Plutarchum (*i*), qui medico ab eo stipem petenti. *Si darem* (inquit) *tibi eò magis vindicares. Nam huic tuæ deformitati causam præbuit, iis, qui primus tibi dedit, eaque te ignavum reddidit.* Immitis quidem, & inhumana sententia.

4 Quanto Salomon (*k*) melius, qui per misericordiam, & fidem, iniquitatem redimi, & peccata purgari docet, & hoc magis Domino placere, quam victimæ. Ecclesiasticus (*l*) inquiens: *Pauperi porrige manum tuam, ut perficiatur propitiatio, & benedictio tua*; & Christus Dominus, ac Præceptor noster, qui nobis misericordes esse, & dare eleemosynam jubet (*m*), & amicos facere de mammona iniquitatis, ut cum defecerimus, recipiat nos in æterna tabernacula. Et Div. Ambrosius (*n*) egregie eos, qui omnia sibi vendicant, & nihil cum pauperibus communicant, his verbis reprehendens: *Quousque extenditis divites insanas cupiditates? Numquid soli habitabitis super terram? Cur ejicitis consortem naturæ, & vindicatis possessionem naturæ? In commune omnibus, divitibus, atque pauperibus, terra fundata est, cur vobis jus proprium soli divites arrogatis? Nescit natura divites, quæ pauperes omnes generavit: nudos fudit in lucem, egentes cibo, amictu, poculo: nudos recipit terra, quos edidit, nescit fines possessionum sepulcho includere, &c.*

5 Quod Monitum, cum Regibus dirigatur, plurimorum quoque Regum, & Imperatorum exemplis suadere possem, qui in ejus excelluerunt observatione, quorum copiosum Catalogum novissimus Beyerlinchius (*o*) nobis exhibuit: sed placuit, præsens Emblema ex illo Tiberii II. Imperatoris Constantinopolitani, formare, qui, ut post Eutropium (*p*), plurimi Auctores (*q*) scribunt, ita copiòse bona pauperibus erogabat, ut ob hoc sæpius ab Imperatrice conjuge objurgaretur. Cui ille, ne turbaretur respondit, Deumque fisco uberrimè provisorum; cui, ut Salomon (*r*) dixit: *Qui miseretur pauperi fœneratur.* Accidit autem, quòd altera die per Aulam Regiam deambulans, marmoreum vidit lapidem, signo Crucis sculptum, pedibus conculcari, quod cum nefas esse censuisset, & ut irreligiosum à Theodosio, & Valentiniano Impp. peculiari sanctione (*s*) prohibitum, illum protinus erui, tollique præcepit, sub quo tamen alius, & deinde tertius, eodem signo signatus, apparuit. Quibus tamdem eodem modo elevari mandatis, mox inæstimabilem thesaurum, supra mille auri centenaria habentem, invenit, ex quo pauperibus, adhuc abundantius, ut consueverat, subministravit. Et in hujus ardentis caritatis præmium, alium postmodum, ingentiorem à Narsete quondam in quadam urbe Italiæ reconditum, sene quodam manifestante, adinvenit, ex quo etiam ipse hilari erogatione dispensavit egenis.

6 Quam historiam, simulque aliàs, quibus virtus eadem suadetur, recenset etiam Ambrosius Marlianus (*t*), & ex ipsis hoc pium anxioma deducit:

Ne sis ipse miser, miseris succurrere disce
Dives opum est inopi, qui dare novit opem.

Hoc est enim quod Deus, qui nec falli, nec fallere potest, eleemosynariis promittit, dum in Proverbiis (*u*) ore Salomonis enuntiat: *Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperibus, & implebuntur frumento horrea tua, & vino torcularia redundabunt.*

7 Ad quem locum, & alia similia, quæ de centuplicato ejusdem erogationis fœnore agunt, respiciens D. Chrysostomus (*x*): *Qui facultatem* (inquit) *tribuit pauperi, ipse est qui beneficio fruitur, centupla nempè fœneratione recipiens. Sicut enim qui seminat, cum jacit granum, non perditum credit, sed multiplicandum expectat in messe; ita qui eleemosynam seminat, non amittit panem suum, sed multiplicat etiam in hac vita.*

Nec minùs piè, & eleganter Divus Ambrosius (*y*), illum verè esse divitem docuit: *Qui in Deo di-*

(*f*) Div. August. *tom.* 1. *lib.* 1. *de morib. Eccles. Catholic.*
(*g*) Lactant. *lib. 6. divin. inst. cap.* 11.
(*b*) Plaut. *in Trinum. Act.* 2. *Scen.* 2.
(*i*) Plutarc. *in Apopht. Lacon.*
(*k*) Proverb. 15. 27. 16. 6. 21. 3.
(*l*) Eccles. 7. 33.
(*m*) Luc. 6. 36. 16. 9.
(*n*) Div. Ambros. *in lib. de Nabuthe cap.* 1.
(*o*) Beyerlinc. *in Theat. lit. E. ex pag.* 68. *& lit. L. ex pag.* 90. *ad* 94.
(*p*) Eutrop. *lib.* 17. *rerum Rom.*
(*q*) Gregor. Turon. *lib.* 5. *cap.* 20. Paul. Diac. *in hist. Long. lib.* 6. *cap.* 3. Aimoin. *de gest. Franc. lib.* 6. *cap.* 19. Baron. *tom.* 7. *pag.* 851. Camer. 1. *tom. cap.* 63. & 2. *cap.* 73.
(*r*) Proverb. 19.
(*s*) *L. unic. C. ut nemini liceat sig. Salvat. Christi, &c.*
(*t*) Mart. *in Theat. Polit. cap.* 25. *ex pag.* 256.
(*u*) Proverb. 3.
(*x*) Div. Chrysost. *in Genes. hom.* 27.
(*y*) Div. Ambros. *in serm. de mis. & in* 1. *Timoth.* 6.

dives est: qui misericordia opulentior, quam divitiis, facultates suas cum pauperibus dividit: qui locupletem, dando, magis quàm habendo, se ostendit. Qui ad hoc se meminit habere divitias, ut fenereturDeo, pascat Christum, vestiat Dominum: qui patrimonium suum non ingrato hæredi quæ-rit relinquere; sed per pauperes illud Christo desiderat commendare: qui divitias cœlo magis, quàm mundo commendat; qui desiderat potior esse opere, quàm suæ substantiæ facultate: qui thesauros ad superna transmittit, qui ad hoc vivit, ut operetur; qui ad hoc operatur, ut in æternum vivere me-reatur: qui viduarum casibus flectitur, & pupillorum miseria commovetur. Hoc nitamur, ut bonis factis divites simus, & his terrenis copiis, spirituales divitias acquiramus. Seminemus in terris, ut metamus in cœlis, ubi thesaurus collocatur æternus.

8 Sed quia nec omnia, nec obvia nostris, hisce commentariis inserere volumus, omissis aliis Sanctorum Patrum, quæ in hoc ipsum tendunt sententiis, & passim apud varios Auctores (z) reperiuntur, satis hujus caritatis fervorum, & præmia divina, quæ cum manent, Reges, ex Carolo Magno, qui & ipse Rex, & Imperator magnificus extitit, discere possunt, qui non con-tentus duodecim pauperes quotidiano pastu prope suam mensam habere, præter alia, quæ eis li-beraliter largiri solebat, auream quoque mensam, item tres argenteas pretiosissimas vendi, & eis-dem per suos Archiflamines distribui mandavit.

9 Satis ex Divo Ludovico Francorum Regem, qui, ut in ejus vita Jonvilus (*a*) enarrat, quo-cumque locorum se conferebat, centum & viginti pauperes, & tempore quadragesimæ duplicato numero, per singulos dies cibis Regiis aledat. Melius hos sumptus in eos, quàm in luxum, ut alii solent, conferri inquiens, & hac ratione opes & Regnum stabiliri.

10 De Zenone quoque Constantinopolitano Imperatore refert Baronius (*b*), revelante Virgine Dei Genitrice propter eleemosynarum erogationem, divinam vindictam, quam pro violento stu-pro meruerat, evasisse.

11 In Osualdo etiam Anglorum Rege (testante Beda (*c*), & ipso Anglo (*d*) eadem adeò virtus enituit, ut cum die sancto Paschæ, cum Aldano Episcopo consedisset ad prandium, po-situsque esset in mensa coram eo discus argenteus Regalibus epulis refertus, jamque essent manus ad panem benedicendum missuri, intravit subitò minister ipsius, cui suscipiendorum inopum erat cura delegata, & indicavit Regi, quia multitudo pauperum undequaque adveniens maxima, per plateas sederet, postulans aliquid eleemosynæ à Rege. Qui mox, dapes sibi appositas, deferri pauperibus jussit; sed & discum argenteum confringi, atque iisdem minutatim dividi præcepit. Quo viso, Pontifex qui assidebat, delectatus tali facto pietatis, apprehendit dexteram ejus, & ait: *Numquam inveterascat tam larga in dando manus.* Quod & juxta votum benedictionis ejus provenit. Nam cum interfecto eo in pugna, manus cum brachio à cetero essent corpore resectæ, contigit, ut hactenus incorruptæ perdurent. Denique in urbe Regia, quæ à Regina quadam *Debba* cognominatur, loculo inclusæ argenteo, in Ecclesia Sancti Petri servantur, ac digno à civibus honore venerantur.

12 Ad quod exemplum, & ad illud aliud, quod de Amedeo Sabaudiæ Duce Christi paupe-res loco canum venaticorum largiter exhibente, cujus jam suprà mentionem feci (*d*), commodè aptari possunt carmina Claudiani (*e*) quibus Probum Consulem ob eamdem virtutem ita meritò lau-dat, & posteritati commendat:

Hic non divitias nigrantibus abdidit antris
Nec tenebris damnavit apes: sed largior imbre,
Sueverat innumerans hominum ditare catervas,
Quippè velut denso currentia munera nimbo,
Cernere semper erat populos undare Penates:
Assiduos intrare inopes, remeare beatos.
Præceps illa manus fluvios superabat Iberos,
Aureo dona vomens, &c.

13 Sint ergo Principes in egenos omnes, & pauperes admodum liberales. Credant hunc ma-jorem Regiis titulis esse *Pauperum Patrem*, & ut Theodosius, & Valentinianus (*f*) rescripserunt. Nulla professione virtutis, nullaque re alia potiùs homines Deo, quàm prona hac liberalitate conjungi: *Nam cum beneficiorum fontibus genus amplificetur humanum, divinam benevolentiam nobis credimus obligari, unde spes tota vicissitudinis expectetur.*

(z) Aventin. *lib.* 1. *ann. Bojor.* Sabell. *ex Turp. lib.* 8. *enc.* 8.
(*a*) Jonvil. *in vit. Lud. cap.* 84.
(*b*) Baron. *tom.*6. *ann.Christ.* 474. *ex Prat. spir. fol.* 175.

(*c*) Beda *lib.* 3. *histor. Angl. cap.* 6.
(*d*) *Sup.* Emble. 32. *in fine.*
(*e*) Claud. *in Cons. Prob.*
(*f*) Theodos. & Valent. *in Novell. de bon. Decur.*

Quod

14 Quod si Thesauros, & numquam deficientes gazas congerere avent, nullam sibi negotiationem quæstuosiorem, nullumvè ampliorem securioremque thesaurum compare posse, hac, etiam prodiga, in pauperes effusione cognoscant. De quibus Petrus Ravennas (*g*) meritò dicere potuit: *Manus pauperis est gazophilacium Christi: quidquid pauper accipit, Christus acceptat. Da ergo pauperi terram, ut accipias Regnum: da micam, ut accipias totum: da pauperi, ut detur tibi: quia quicquid pauperi dederis, tu habebis: quod pauperi non dederis, habebit alter.*

15 Quod ad Ethnici Martialis (*h*) mentem respicere videtur, qui idem de qualibet liberali erogationem amicos facta ita eleganter scripsit:

Callidus effracta nummos fur auferet arca,
Prosternet patrios impia flamma lares.
Debitor usuram pariter sortemque negabit
Non reddet sterilis semina jacta seges.
Dispensatorem fallax spoliabit amica;
Mercibus extructas obruet unda rates.
Extra fortunam est, quicquid donatur amicis
Quas dederis, solas semper habebis opes.

Unde Poëta alter (*i*) æque prudenter de pauperibus dixit:

Quisquis enim cupidè non expendenda recondit,
Quæ nulli tribuit, pauperibus rapit.

16 Ast verò si Reges ad comparandos, & elendos exercitus egere pecuniis objicias, in quibus Reipublicæ nervos, & gentium quietem consistere, Politici (*k*) clamant, Audi quid hac etiam in parte pauperum subsidia præstare, Clemens Alexandrinus (*l*) edoceat: *Coge tibi exercitum inermem, ad bella ineptum, fundendi sanguinis nescium, sine iracundia, sine sordibus; senes pietate præstantes, pupillos Deo caros, viduas mansuetudine armatas, viros caritate ornatos. Tales compara tuis divitiis & corpori, & animæ satellites, quorum Dux est Deus, propter quos & navis submergenda fit levior, solis gubernata Sanctorum orationibus, & morbus fervens domatur, manuum impositione fugatus: & latronum aggressio dearmatur, piis precibus spoliata, & vis dæmonum frangitur rigidis jussionibus, agnoscens re ipsa quid valeat. Omnes hi milites & tuti custodes, nemo otiosus, nemo inutilis, &c.*

17 Et hæc quidem de eleemosyna, & ejus effectibus tetigisse sufficiat, quique plures alios desideret, peculiares tractatus, qui de ea exrant, adire poterit. Nos ut huic nostro Commentario colophonem addamus, illud oportunè subjungendum, sive submonendum esse censemus, nimirum, in hac, ut in aliis virtutibus, Regum prudentiam, eorumque, qui ipsorum nomine eleemosynas dispensare solent, desiderari. Neque enim æqua lance plebeis debent, & nobilibus pauperibus subvenire, *ut D. Thomas & alii (m) resolvunt.* Maturiusque senibus, quos si fortè mane quæsieris, non subsistent, quàm juvenibus succurrendum est. Puellarum quoque virginum, præsertim orphanarum, matrimonia, ejusmodi largitionibus competenti modo, & tempore factis, ita sunt disponenda, ut pericula, quæ earum sexus ætasque pati potest, celeriter evitentur, cum constet, quantum in his damni soleat ex cunctatione causari.

18 Et hoc planè est, quod præclarè, ut reliqua, D. Ambrosius (*n*) admonuit, dum inquit, perfectam liberalitatem fide, causa, loco, tempore commendari, aliisque circumstantiis, quas apud Gratianum legere poteris.

19 Adde, ipsas quoque eleemosynas Regum profusas, nocivas esse posse, si non tam pauperes juvent, quàm faciant, hoc est, si subditi, eis inescati, vel adumbratam mendicitatem profiteantur, vel quam propriis laboribus, officiis, atque artificiis depellere possent, ignavi ac socordes sub hac confidentia patiantur. Qua consideratione Tiberius Imperator Hortalum Hortensii nepotem, qui inopiæ suæ subsidia poscebat, his apud Tacitum (*o*) verbis absque ulla largitione rejecit: *Si quantum pauperum est, venire huc, & petere pecunias cœperint singuli numquam exsatiabuntur, Respublica deficiet, languescet alioqui industria, intendetur socordia, si nullus ex se ex-*

(*g*) Pet. Rav. *in quodam serm.*
(*h*) Martial. *lib.* 5. *Epigram.*
(*i*) Poet. *apud Ribad. in vita Sanct. Francisc. Borgiæ, lib.* 1. *cap.* 11.
(*k*) Tacit. *lib.* 4. *histor.* Ulpian. I. C. *in leg.* 1. §. *in causa, D. de quæstion.*
(*l*) Clem. Alex. *in orat. nuper inventa de divitibus apud Euseb. in Theopolit. pag.* 540.
(*m*) Div. Thom. & alii *in* 2. 2. *quæst.* 32. *art.* 9. *latè* Tiraq. *de nobilitat. cap.* 26. *num.* 154. & Ego *in tom. de Indiar. guber. lib.* 2. *cap.* 7. *ex num.* 58.
(*n*) Div. Ambros. 1. *off. relatus in cap. considerandæ, & in cap. pasce,* 86. *dist.*
(*o*) Tacit. *lib.* 2. *Annal.*

metus, *aut spes*, *& securi omnes aliena subsidia expectabunt*, *sibi ignavi*, *nobis graves.*

20 Quæ etiam ratio Imperatores Gratianum, Valentinianum, & Theodosium (*p*) movisse videtur, ad mendicantes validos inquirendos, & vel servos, vel perpetuos colonos illorum faciendos, qui accusassent ignavam illam, & ociosam mendicitatem. Et Justinianum (*q*), ad peculiarem Quæstorem creandum, qui de hoc delicto cognosceret.

21 Quibus antiquior Plato (*r*) nullos in sua Republica mendicos esse etiam patitur, vultque eos à Magistratu expelli, quos mendicitati dare operam viderit. Quod de eis, qui illam affectant, & ociosi ac vagantes vitam transigunt accipiendum est, de quorum inquisitione, & punitione alio loco (*s*) commodius agemus.

22 Et certè Adrianus Imperator, licèt, Spartiano (*t*) referente, valdè pius, & misericors in pauperes fuerit, ad Servianum tamen Alexandriæ Ægyptiæ Præfectum scribens, ut apud Flavium Vopiscum (*u*) habetur, de Ecclesiæ primitivæ Christianis, qui in ea urbe degebant, commendat, quòd nemo ibi otiosus vivere sineretur: *Alii* (inquit) *vitrum conflant*, *ab aliis charta conficitur*: *alii linypbiones sunt*: *omnes certè cujuscumque artis*, *& videntur*, *& habentur. Podagrosi quod agant habent*: *habent cæci quod faciant*, *ne chiragrici quidem apud eos otiosi vivunt. Unus illis Deus est*, *hunc Christiani*, *hunc Judæi*, *hunc omnes venerantur & gentes*, *&c.*

23 Quod sanè, si ut oportet, & sæpè tractatum est, in nostra nunc Republica servaretur, legitimique pauperes, à sophisticis distinguerentur, juxta eorum distinctionem, quàm benè Alexius Venegas (*x*) scripsit, hi illorum panem non ederent, nec ubique vagantium pauperum examina cerneremus, quorum plures, *ut Glossa* (*y*) *quædam ait*, justius corrigi debent, quàm subveniri. Ideòque Adriani epistolæ consonans Venegas (licèt eam non viderit) in quibus ministeriis, cæci, manci, claudi, utiliter occupari, & simul Reipublicæ deservire possint, sibique necessaria ad victum parare, satis luculenter exponit. De quo etiam Dominicus Soto (*z*), & alii (*a*) peculiares, alios tractatus elaborarunt; Vanè tamen omnes, cum numquam ea, qua oportuit cura, de eorum executione actum sit.

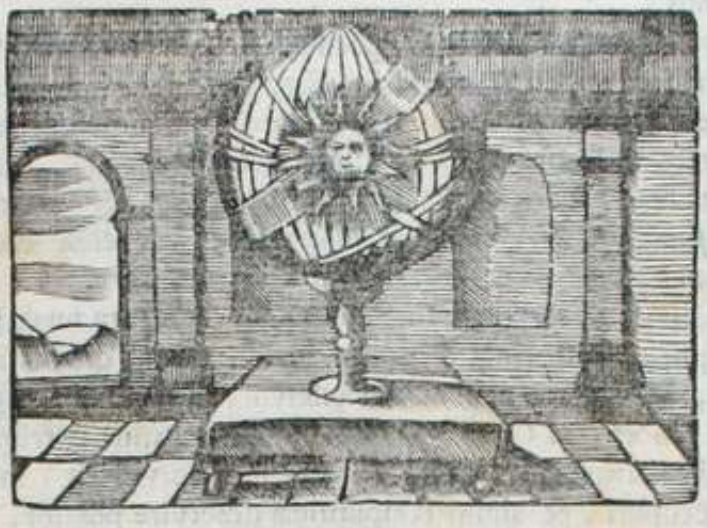
(*p*) *L.* 1. *C. de mendic. valid. lib.* 11.
(*q*) Justin. *Novell.* 80. *de Quæstore.*
(*r*) Plato *lib.* 9. *de legibus.*
(*s*) *Inf. Emblem.* 87. *ubi de otiosis.*
(*t*) Spartian. *in Adrian. capit.* 22. Sabbell. *lib.* 4. *eneid.* 7.
(*u*) Vopisc. *it Saturn. pag. mihi* 245.

EM-

(*x*) Alexand. Venegas *in libro de diferent. libror. fol.* 156.
(*y*) Gloss. *in Rubric. de mendic. valid. cap. non omnis* 5. *quæst.* 5. *cap.* 1. 80. *dist.*
(*z*) Dom. Scotus *in causa pauper.*
(*a*) Herrer. *en su Albergue de pobres.* Navarrete *in discurs. polit. cap.* 9.

EMBLEMA LXII.

SIC REGAT REX SOLUM, UT SOL REGIT POLUM.

En Phaetontiacus licèt ardor nisus in æthram.
Non superi penitus comprimit axis onus.
Sic prudens regimen populum non comprimat usque,
Ast alio incedens impete, tardet eum.

COMMENTARIUS.

1 NON satis est Principem, aliis in speculum & regimen datum, iis virtutibus splendere, vitiisvè carere, quæ in præcedentibus exposuimus, nisi hæc omnia prudentia temperet, quæ rerum expetandarum scientia communiter diffinitur, sive, ut ex Macrobio (*a*), & aliis Lessius (*b*), & Chavasius (*c*) scribunt: *Virtus intellectus, dirigens ad rationis normam universa quæ cogitat, quæque agit, & per quam in omni negotio occurrente novimus, quid honestum, quid turpe, vel illicitum sit.*

2 Hujus enim virtutis tanta est præeminentia, ut ei primus inter alias locus à veteribus datus fuerit, utpotè quæ inter omnes suum effectum exerat, ut nihil præter rectum, laudabile, temporique conveniens facere doceat, ut jam alio loco (*d*) insinuavi, plura in ejus commendationem adducens, & latè Petrus Andræas Canonherius (*e*), & alii (*f*), plurimi prosequuntur, eam ita præcisè in quolibet Principe requirentes, ut veluti proprium, ac præcipuum ipsius character esse debeat, & secundùm Dionem Chrysostomum (*g*), latiùs ab Eusebio Nierimbergio relatum, non minùs imposibile videatur, Regem sine prudentia imperare posse, quàm lumine luscum ad res longo intervallo distantes visu pertingere: aut si quis dicat, eum, qui cum adstantibus, ita ut ipsum exaudiant, loqui non potest, totis populis & castris loqui posse, ut exaudiatur.

3 Eamdemque ob causam apud Ægyptios Mercurii gemini simulachrum sic effectum conspiciebatur, ut alterum senili esset vultu venerandum, alterum florente juventa generosum, ut significarent, Principem cum animi prudentia, vires habere debere conjunctas. Quod ex Sinesio (*h*)

Sed

(*a*) Macrob. *lib.* 1. *de somn. Scip. cap.* 8.
(*b*) Lessius *de just. & jur. lib.* 1. *cap.* 1. *&* 2.
(*c*) Chavas. *de perf. prud. lib.* 1. *cap.* 1.
(*d*) Sup. *Embl.* 13.
(*e*) Canonher. *in Aph.* 1. *pag.* 455. *& seq.*
(*f*) Khiner. & alii, *quos ipse refert Less. & Chavas. sup. Theat. verb.* Prudentia.
(*g*) Dion. Chrysost. *in orat. de Regn. Euseb. in Theop.*
(*h*) Senec. *in orat. de Regno.*

numens Hadrianus Junius (*i*) hoc Emblema confecit, sub lemmate, *Prudentia cum robore conjuncta.*

Viribus Cillenius integris estat;
Junctus cum senio gravi
Robur invictum est, sapientia si
Firmes: qua sine, concidet.

4 Sed hæc porro virtus, cum semper maximo studio à Regibus quæri, coli, exercerique debeat, tunc præsertim eisdem necessaria summope erit, cum turbati, malevè jam ab antiquo morati Regni, habenas suscipiunt, quas nisi prudenter, ac temperatè regant, & flectant, ita ut paulatim illud ad meliorem frugem statumque reducant, effrænem forsitan, & in pejora ruentem populum experientur, vel nova imperia tentantem, & tandem agnoscent, uno impetu de uno extremo ad alio traduci non posse, neque præcipitanter, & inconsideratè, sed *Pedetentim*, ut in Proverbio (*k*) dicitur, sensim atque cunctanter, ejusmodi negotia aggredi, gerique debere, illudque Titinii (*l*) verissimum esse:

Sapientia Gubernator navim regit: non volentia.

5 Necnon & vetus Adagium, quo *Lentè festinandum* esse docemur. De quo Alciatus (*m*) nobile illud Emblema confecit, *Pro Principibus subditorum incolumitatem procurrantibus*; ut jam alio (*n*) loco recolui. Et quo (ut benè Erasmus (*o*) observat plurima notatu digna ad ejus illustrationem adducens) in tanto proverbiorum numero, nullum est aliud perinde dignum, quod omnibus incidatur columnis: quod pro Templorum omnium foribus describatur, & quidem aureis notis: quod in Principalium aularum valvis depingatur, quod Primatium insculpatur anulis, quod Regiis in sceptris exprimatur: denique, quod omnibus ubique monumentis repræsentetur, propagetur, celebretur: ut quod tantopere expediat semper cujusque observari animo; quod nusquam non occurrat oculis, nulli quidem mortalium non maximo futurum usui, præcipuè tamen Principibus, & iis, quibus, ut verbis dicam Homericis:

Commissi populi, ac tam multa negotia curæ.

6 Hoc, ut nos, Nostris (quibus cum loquimur) suadeamus, præsens Emblema ob oculos ponimus, in quo, ut vides, Solem representamus, suum cursum per Sphœræ circulum, qui *Zodiacus* dicitur peragentem. Cujus, concors est omnium Astrologorum sententia, non recto per cœlum meatu ferri, sed obliquo, leni atque moderato, ut ita Orbis universi machinam æquabili temperie calefaciat: & quamvis non solùm in diversum, sed & in adversum Cœlorum motum, suos dirigit gradus, illum tamen non usquequaque impedit, sed aliquantisper retardat.

7 Quam quidem similitudinem ex locupletissima Plutarchi (*p*) pœnu deprompsimus, qui, ubi eandem Mathematicorum disciplinam eleganter exposuit ipsam (ut & Nos facimus) ad Reipublicæ regimen transfert, sic inquiens: *In Republica item nimium directus, & per omnia populi voluntati reluctans, ingratus est tenor, & rigidus, ut contra lubricus, & proclivis, qui peccantes sequitur, cum eò videat inclinare populum, &c. Qua temperatura mundum quoque perhibent Deum regere, non violentia, sed lepore & ratione inducendo leniens necessitatem.*

8 Hanc Plutarchi doctrinam Platoni tribuit Gaspar Ensl (*q*), & eam Regiis Consiliariis adaptat, quos ait pari modo Regum suorum effrænes abruptosvè motus retardare debere.

9 Idem quoque Plutarchus (*r*), & eo non relato, Erasmus (*s*), aliam ad hunc eumdem finem similitudinem ex arboribus sumunt, inquientes, quod *Quemadmodum periculosum est, annosas arbores, quæ jam latè sparsere radices, revellere loco, & aliò transportare: ita Rempublicam, longo tempore suis in veteratam institutis, ad aliam vitæ rationem traducere non licet citra maximos rerum motus.*

10 Neque abest aliud simile, quod ab iis, qui equos domant, potest desumi, qui primùm blandiuntur ac mollissimè tractant, ut assuescant, fræno, quo exemplo, sic populum letur, dum illud Adagium (*u*) explicat, quod nos *Scenæ servire* admonet, id est tempori, & rebus præsentibus accommodare. Sed ne à Solis orbita, quam premere cœpimus, recedamus, vo-

ca-

(*i*) Junius *Embl.* 13.
(*k*) Erasm. *in hoc Adag. pag.* 680.
(*l*) Titin. *apud Nonium, & Erasm. pag.* 764.
(*m*) Alciat. *Embl.* 143.
(*n*) Vide suprà *Embl.* 13.
(*o*) Erasm. *in Adagio* Festina lente, *pag. mihi* 340. & 1099.
(*p*) Plutarch. *in vita Phocion in Proœm.*
(*q*) Gasp. Ensl. *in nuc. hist. pol. 2. part. cap. de Consilio, & Consil.*
(*r*) Plutarch. *in moral.*
(*s*) Erasm. *in similibus fol.* 4.
(*t*) Idem *eod. loco, fol.* 5.
(*u*) Idem *in hoc Adagio, pag.* 637.

cari quoque rursus ad partes potest idem ipse Plutarchus (*x*), qui alibi, non minùs scitè in Principibus oportere inquit, ut ratio, atque sapientia sua gravitate conpescat reprimatque potentiam illorum, qui facilè uno ictu coerceri non possunt: utque Solem imitentur, qui ad summam evectus altitudinem in partibus Septemtrionalibus, lentissimè movetur, tarditate suum cursum rectum efficiens.

12 Sed quid in creaturam exemplis recensendis immoror, cum Deus ipse, summus earumdem Creator, & Gubernator, eadem prudentia, & providentia in rebus magnis, atque arduis disponendis, & exequendis utatur. Attingens à fine usque ad finem fortiter, & disponens omnia suaviter, ut in libro Sapientiæ (*y*) docemur, & rhetoricè, ultra plures alios, Joannes Boterus (*z*) prosequitur, anni tempora, inter alia, exempli gratia, perpendens, quæ, ordinante Deo, ex Æstate ad Hyemem deducuntur; sed ita tamen, ut hinc Veris, inde Autumni benignitas interveniat, ne de uno extremo in aliud cum hominum damno sine hac temperatione prolaberentur. Quod benè agnovit Virgilius (*a*) dum cecinit.

Nec res hunc tenere possent perferre laborem,
Si non tanta quies inter frigusque caloremque
Iret, & exciperet cœli indulgentia terras.

13 Atque adeò sic planè verissimè alibi exclamat Boëtius (*b*):

O felix hominum genus,
Si vestros animos amor,
Quo cœlum regitur, regat.

Quia nemo, ut benè quidam Neothericus (*c*) monet, sibi imperandi genus firmum, stabile, diuturnum spondere ausit, quod non divini simulachrum gerat, & cœli ordinis armoniam, ei velut correspondendo, repræsentet, cum ad disciplinam mundi superioris, ista inferioris ordinata sit, & juxta D. Cypriani (*d*) monitum: *Æquissimum sit, ut quemadmodum addivinum Imperium de terrenis mutuamur exemplum; sic cœlestis Imperii similitudine terrena metiamur.* Et in hoc, de quo agere cœpimus dicere cum Poëta possimus:

——— Solem quis dicere falsum
Audeat.

13 Cujus exemplar, quoniam Cato imitari nescivit, ab eodem Plutarcho (*e*) justè reprendi meruit, quòd cum esset eo ingenio, iisque moribus, ut seipsum mutare, &, Sallustii verbis utar, naturam versare, minimè posset, non modò suæ Reipublicæ nihil profuit, quam prorsus voluit ad suos mores attrahere; sed potius valdè obfuit, & in Consulatu repulsam tulit, & de eo Cicero (*f*) sic in quadam epistola scribere potuit: *Nam Catonem nostrum non tu amas plus quàm Ego; sed tamen ille optimo animo utens, & summa fide, nocet interdum Reipublicæ, dicit enim tamquam in Platonis Politia, non tamquam in Romuli face sententiam. Cum tamen non minùs sit probanda medicina, quæ sanet ægras Reipublicæ partes, quàm quæ exsecet.*

14 Cui mirè conveniens Aristoteles (*g*) optimè docuit, non solùm Rempublicam, quæ optima sit, considerari debere, sed etiam quæ constitui possit, quæque facilior, & cunctis civitatibus communior habeatur. Et alibi rursus (*h*), Ancipitem, & periculosam nimis esse mutationem, quæ subitò, & cum quadam violentia suscipitur, faciliorem autem, quæ sensim, & paulatim declinando fit.

15 Est enim rebus in omnibus modus adhibendus, nec de extremo ad extremum transitus nisi per media faciendus, & quemadmodum medici inveteratos corporis morbos, paullatim expellunt, & corpus expugnant, atque reficiunt: ita qui Rempublicam curant, velle non debent eam, uno ictu, aliò longissimè aberat, fracto ejus impetu, traducere, sed Horatianum (*i*) illud pensare:

Est quodam prodire tenus, si non datur ultra.

16 Et juxta personarum, temporum, & locorum qualitatem prudenter curare, commissam provinciam ex mala meliorem, & posteà ex meliori optimam (si possit) efficere, eosdemque rursus medicos imitari, qui, *ut benè monet Canonherius* (*k*) naturæ morborum se se accommodant, humores qui sunt educendi, educunt; quartanam ex contumaci superboque humore genitam, non purgant, quia id sine totius corporis confusione efficere non possunt.

Quod

(*x*) Plutarch. *in lib. ad Princ. in doct.*
(*y*) Sapient. 8.
(*z*) Boter. *in relation. univers. lib. 2. in princ.*
(*a*) Virgil. 2. *Georg.*
(*b*) Boet. *de Consol. lib. 2. met. 8. in fin.*
(*c*) Theod. Gransvic. *in tract. de jure Majest. pag. 67. & 68.*
(*d*) Div. Cyprian. *de idol. vanit.*
(*e*) Plutarc. *in dict. Proœm. ad vit. Phocionis, vers.* Hæc Catoni.
(*f*) Cicer. *ad Attic. lib. 2. epist. 1.*
(*g*) Arist. 4. *polit. 1.*
(*h*) Idem 6. *polit. cap.*
(*i*) Horat. *lib. 1. epist. 1. ad Mecæn.*
(*k*) Canonher. *in Aphor. pag. 498.*

16 Quod, ne Pilatum quidem (alioqui pessimum judicem) latuit; nam *ut Josephus* (*l*) *enarrat*, cum statuas Cæsaris in Templo Jerosolymitano collocari jussisset, videns tamen populi pertinaciam, qua citius mortem oppetere, quàm statuas in Templo servare volebat, cessit ei, atque statuas deposuit, quamquam armato exercitu, ad hanc rem instructo, potuisset simul omnes, qui parere nolebant, facilè trucidare.

17 Sic & magnus ille Moyses (*m*), quamvis à Deo legis tabulas accepisset, eas confringere satius duxit, quàm populo edice: cujus mentem à legum observantia, & executione tunc temporis prorsus alienam cognovit, cum eumdem vitulum adorantem invenerat. Et de Augusto valdè ad rem nostram Dion (*n*) Cassius scribit: *Non omnia statim uti decretum erat executus est, verritus ne parum succederet, si simul homines transferre, & invertere vellet, sed quædam in tempore disponens, quædam rejecit in tempus.*

18 Tiberius quoque apud Tacitum (*o*), licèt imperandi artem satis caluerit, cum de renovandis sumptuariis legibus legibus in laxato jam populo tractaretur, Patribus videndum proposuit, an non potius esset omittere adulta, & prævalina vitia, quam illud assequi, ut palam fiat, quibus flagitiis *illi* qui imperant, pares esse non possint Et alibi (*p*), ausus non fuit, permissos dudum ab Augusto ludos in posterum prohibere, ne populum per tot annos molliter habitum, ad duriora vertere videretur.

19 Est quippè Populis semper aliquid condonandum, dum (ut idem Tacitus (*q*) ait) nec totam servitutem, nec totam libertatem pati possunt. Et ut nuperus noster Politicus (*r*) optimè monet: *Quando se puede temer algun daño, ò inconveniente notable, es gran destreza del Principe, gobernar el pueblo con su mesma rienda, i ir al paso de su ignorancia.*

20 Quod prius Plutarchus (*s*) his verbis edocuit: *Qui in administrandis rebus ita versantur, ut ad salutem, publicumque commodum, velut ad metam aliquam, sua consilia dirigant, non nihil interdum civium gratiæ, & voluntati concesserint, nec singula, velut ad filium redacta, velint severitate potius & vi, quam mansuetudine & humanitate conficere, hi mihi planè videntur sapientissimè secundarum rerum viam incedere.*

21 Cui consonat illud Ciceronis (*t*) *Cum Populum persuaderi posse diffidimus, cogi fas esse non arbitramur.* Et Natalis Comitis (*u*) sic inquientis: *Nam certè quidem aliquando concedendæ sunt urbibus quædam impunitates, quò & illæ serventur, & reliquæ invitentur illarum exemplis ad accipiendum imperium, oblata spe humanitatis, & clementiæ, ut enim quædam concedenda convalescentibus corporibus, aut nauseantibus, non quia salubria sint, sed quia per hæc sibi videantur quodammodò recreari: sic malè affectis civitatibus, quædam concedentur utiliter, ut alacres postmodum sint ad cetera munia exequenda.*

20 Et hinc fluxit celebris illa Magni Theodosii apud suum Panegyristen (*x*) laudatio, ac commendatio, dum inquit: *Non contentus ipse ultro vitia rejecisse, alienis vitiis corrigendis, curam adjecisti: idque moderatè, ut suadere potius honesta, quàm cogere videretis.*

23 Cassiodorus (*y*) quoque eleganter, ac prudenter ostendit, suum Regem Theodoricum populis ludos Circenses indulsisse, & præmiis victores aurigas remunerasse, etiam si cognosceret in illis ab honestis moribus aliquantum excedi, sic finiens: *Hæc nos fovemus necessitate populorum, imminentium, quibus votum est ad talia convenire; dum cogitationes serias delectantur objicere. Quapropter largiamur expensas: nam semper ex judicio demus. Expedit interdum desipere, ut populi possimus desiderata gaudia continere.* Planè etenim, ut egregiè scripsit Muretus (*z*), si qui equis, elephantis, camelis, aliisque animalibus præsunt, observant diligenter, quibus illi rebus oblectentur, & mulceantur, summoque studio illa persequuntur, hæc vitant; quo magis idem faciendum est iis, qui homines regunt.

24 Quam Regendi, Regnandique artem Galba parum intelligens, vel observans, militaremque disciplinam, aliosque corruptos Reipublicæ mores, quibus Neronis tempore Populus assueverat, uno impetu ad priscam observationem reducere volens, paucis mensibus, *ut Tacitus* (*a*), *& Suetonius* (*b*) *tradunt*, tenuit Imperium, majorque privato visus, dum privatus fuit, & dignus Imperio, si non imperasset.

25 Idemque Pertinaci contigisse, Spartianus (*c*) commemorat, dum simili studio laxationes sub Imperio Bommodi avidè à Populo Romano receptas, simul atque ejusdem Imperii habenas

(*l*) Joseph. *lib.* 18. *antiq. cap.* 9.
(*m*) Exod. *cap.* 32.
(*n*) Dion. *lib.* 62.
(*o*) Tacit. 3. *Annal.*
(*p*) Idem 1. *Annal.*
(*q*) Tacit. *lib.* 1. *hist.*
(*r*) Saaved. *Empr.* 46. *in fin. pag.* 312. vide eumdem *ex pag.* 281. *ad* 283.
(*s*) Plut. *in præc. polit.* & apud Can. *ubi sup. pag.* 497.

(*t*) Cicer. *lib.* 1. *fam. epist.* 9.
(*u*) Natal. Com. *lib.* 23. *hist.*
(*x*) Pacat. *in Paneg. Theodos.*
(*y*) Cassiod. *lib.* 3. *epist.* 51. *ad fin. cujus etiam memini sup. Embl.* 31. *in fin.*
(*z*) Muret. *lib.* 2. *in Tacit.*
(*a*) Tacit. *lib.* 1. *hist.*
(*b*) Sueton. *in Galb.*
(*c*) Spart. *in Pertin.*

suscepit, emendare curavit, oblitus illius moniti Lucani (*d*):

Mitissima sors est
Regnorum sub Rege novo.

Et doctrinæ Philosophi (*e*) præclarè tradentis *Non minus negotii esse Rempublicam emendare, quàm ab initio constituere.*

26 Quæ quidem Gentilium monita & exempla, pluribus aliis, & securioribus Sanctæ Nostræ Almæ, & Catholicæ Ecclesiæ firmitatem accipiunt, cum suis primitivis temporibus, quorum vestigia hucusque perdurant, Ethnicorum, qui ad eam transibant superstitiones, & festivitates; multoties, in eorum solatium retinuit, causam tamen earum immutans, ac veluti sacris ritibus expians, & in Religionis nostræ meliorem observationem traducens, sic Barbaricæ feritatis ritus, quos in totum evellere non poterat, sensim amputans, vel, ut Sol Emblematis nostri, retardans, ut de Cereorum, Equestrumque ludorum, & aliis similibus festivitatibus, Baronius, & alii (*f*) passim animadvertunt, & ante eos Vetus Breviarum (*g*), à Fr. Joanne Poetano relatum, cujus verba sic habent: *Prospiciens Ecclesia, quod non de facili eos à tali consuetudine revocaret, cogitando tractavit, ut observantia sic maneret, sed potiore nomine militaret.*

27 Et idem, de Anglis recenter ad fidem conversis loquens, D. Gregorius Magnus (*b*) consuluit, monens, ut propria fana, & immolationes animalium, quibus anteà utebantur, illis relinquerentur, dum tamen hæc in cultum veri Dei convertere suadeantur, & hanc, rei de qua agimus aptissimam rationem subjiciens: *Nam duris mentibus simul omnia abscindere, impossibile esse non dubium est: quia is qui summum locum ascendere nititur, gradibus, vel passibus, non autem saltibus elevatur.*

28 Quod & ipsum in reliquis, quæ ad meliorem recens conversorum tractationem, & allevationem spectant, caveri debere, idem Gregorius (*i*) & Isidorus (*k*) his quæ sequuntur verbis pro regula tradunt: *Primordia conversorum blandis refovenda sunt modis, ne si ab asperitate incipiant, exterriti, ad priores lapsus recurrant. Qui enim conversum sine lenitate erudit, exasperare potius, quàm corrigere novit.*

29 Idemque prorsus est, quod nunc Nostris Principibus suademus, non quidem ea mente, ut vitiis indulgeant, sive conniveant, cum potius semper illis excindendis, & puniendis, vigili admodum cura intendere debeant, ut alio loco (*l*) dicemus, sed ut discant, ea quæ altis fulta radicibus, uno impetu avelli, atque extirpari citra grave periculum nequeunt, sensim, & pedetentim iis, quibus possint modis, retardare, & labefactare, eorumque fomenta, ne uberius, & ulterius serpant, sed ut illis viduata exarescant & cadant, paulatim extinguere. Nam ut præclarè monet Ovidius (*m*):

Judiciis officium est, ut res ita tempora rerum
Quærere: quæsito tempore tutus eris.

30 Quòd si, eodem ipso Ovidio (*n*) æquè verè, atque eleganter tradente, Tempus omnia perficit, ac maturat, & cuncta potest tacito pede lapsa vetustas:

Tempore ruricolæ patiens fit taurus aratri,
Præbet, & in curvo colla premenda jugo:
Tempore paret equus lentis animosus habenis,
Et placido duros accipit ore lupos.
Tempore Pœnorum compescitur ira leonum,
Nec feritas animo, quæ fuit ante, manet:
Quæque sui jussis obtemperas Inda magistri
Bellua: servitium tempore victa, subit:
Tempus ut extentis tumeat facit uva racemis,
Vixque merum capiant grana quod intus habent.
Tempus & in canas semen producit aristas,
Et ne sint tristi poma sapore facit.
Hoc tenuas dentem terram renovantis aratri,
Hoc rigidos silices, hoc adamanta terit.

Hoc

(*d*) Lucan. *lib.* 8.
(*e*) Aristot. *lib.* 4. *Polit. cap.* 1. *vide Saavedra Empres.* 59. *pag.* 440.
(*f*) Baron. *in Martyr.* 2. *die Febr. & 1. Aug.* Durand. Benzon Dom. Laur. Ramir. de Prado, & alii *apud Me* 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 24. *num.* 27. *& seqq.*
(*g*) Vet. Breviar. *apud Pont. in Monarc. Hisp. lib.* 3. *cap.* 13. *pag.* 91.
(*b*) Div. Greg. *lib.* 10. *Regum epist.* 71. Acost. *de proc. Ind. Sal. lib.* 3. *cap. ult.*
(*i*) Div. Gregor. *lib.* 24. *Moral. cap.* 7.
(*k*) Div. Isidor. *lib.* 2. *sent. cap.* 8. Ego 1. *tom. lib.* 3. *cap.* 8. *num.* 7.
(*l*) Inf. *Emb.* 62.
(*m*) Ovidius 1. *Trist.* 1.
(*n*) Idem 4. *Trist. eleg.* 6.

Hoc etiam sævas paullatim mitigat iras;
Hoc minuit luctus mœstaque corda levat.
Eximit ipsa dies omnes de corpore mendas,
Quodque fuit vitium, desinit esse mora.

31 Nihil sane est, cur non pariter de hominibus speremus, flecti etiam tamdem, & ad meliorem frugem reduci posse, si frænis leniter motis regantur, & dirigantur, opportunisque mediis, atque temporibus, dura licèt ipsorum cervix placido jugo subdetur, ut benè aliud agens Simon Majolus (*o*) scripsit, & in nostri Emblematis terminis Plinius Junior (*p*), in uno ex suis Epigrammatis, inquiens:

Sic hominum ingenia flecti Ducique per artes;
Non rigidas, docta mobilitate decet.

Docente quippè Quintiliano (*q*): *Brevis est institutio vitæ honestæ, beatæque si credas. Natura enim nos ad mentem optimam genuit, adeòque discere meliora volentibus promptum est, ut verè intuenti, mirum sit illud magis, malos esse tam multos.*

32 Et rursus (*r*), adhuc melius, & ad rem de qua agimus accommodatius, expendens, quomodo homines hac ratione & temperatione ducti, casas pro domibus, pellium tegmina pro vestibus, montes ac sylvas pro urbibus commutaverint, sic statim subjicit: *Quæ porrò ars statim fiat? Quid non oculto mitescit? Cur vites coercemus manu? Cur eas fodimus? Rubos arvis excidimus? Terra & hæc generat. Mansuefacimus animalia? Indomita nascuntur. Verùm id est maximè naturale, quod fieri natura optime patitur.*

33 Quod verò Regibus in hoc nostro Emblemate Solem imitandum proposuerimus, ex ejusdem Plutarchi (*s*) disciplina desumitur, qui nullum aliud præstantius exemplar invenit, quo Regum dignitas, & officium manifestetur, ut jam suprà (*t*) aliud agens ostendi, & pluribus prosequitur Ægidius Romanus (*u*). Nos hæc tetigisse contenti, ad alia properamus, ab Anacleto (*x*) Papa commoniti, quod supervacuis laborat impendiis, qui Solem certat facibus adjuvare. Adhuc tamen Dionem Nizenum (*y*) addentes: qui eleganter admodum supremum Principem cum Sole componit, ac subdit: *Sol facit, & discernit horas, annique tempora, auget, & minuit omnia animantia, plantas alit, & fructibus ac foliis convertit: suppeditat suavissimum ac pulcherrimum spectaculum nempè lucem, & hæc omnia non gravatur, gratis impartiri. Et in æstate proprius ad nostram habitationem accedit, ut omnia nutriat, omniaque perficiat.* Cujus similitudinis accomodationem, licèt ipse Dion tamquam apertam, & perspicuam omittat, benè tamen eam explicat, & prosequitur noster Quintinus Salazarius (*z*), inquiens; quòd sicut Sol accedens, ac recedens, quatuor anni tempora absolvit; & quidem cum accedit, mitissimas illas placidasque tempestates efficit; scilicet ver, atque æstatem, quibus omnia florent, & plantæ fructu, frondibusque onerantur. Idem autem cum decedit, duas alias tristes, horridasque, autumnum scilicet atque brumam causat, quibus omnia glacie tabescunt, & plantæ fructu frondibusque orbatæ dehonestantur. Sic etiam cum Princeps adest, & tamquam Sol instat, imminetque Reipublicæ, aut Regno, illud sanè, arboris proceræ in morem, fœcundatur, fœlixque & fortunatum est: ceterum cum recedit, aut omninò abest, omnia in contrarium existunt. Quod etiam pariter eveniet, nisi temperatè & opportunè, ut nostrum monet Emblemate suum peragat cursum, suosque radios emittat, & attentè consideret,

——————Cives positos sub lege novella,
Quæ leniter poterant, vix posse durè pati.

(*o*) Majol. *colloq. 2. pag. 55. & seqq.*
(*p*) Plin. Jun. *in Epigram.*
(*q*) Quintil. *lib. 12. cap. 11.*
(*r*) Idem *lib. 9. cap. 4.*
(*s*) Plutarc. *in moralib.*
(*t*) Sup. *Embl. 23. ad fin. & Embl. 12.*
(*u*) Ægid. Roman. *in tract. de Regim. Princ.*
(*x*) Anaclet. *in cap. si omnia 6. quæst. 1. glos. verb.* Plenitudine, *in Extravag. ad onus, de elect. Joann. XXII.*
(*y*) Dion Nizen. *in orat. 3. de Regn.*
(*z*) Salaz. *in Proverb. cap. 11. vers. 14. numer. 65. colum. 991.*

EMBLEMA XLIII.

TEMPORI CEDERE.

Metallus iste, vides, dura quem incunde gerebat
Ferdinandus honos gloriaque Hesperiæ.
Ostendit quandoque pati, quandoque reddire
Ultores scelerum, jure potente, Duces.
Omnia tempus habent, habet & sua tempora Tempus,
Cuncta nec ulcisci, nec simulare decet.

COMMENTARIUS.

1 PArum fecisse sive profecisse videbimur, dum Prudentiam tamquam aliarum virtutum Rectricem Principibus commendavimus, nisi eisdem Patientiam quoque, & Tolerantiam in rebus, & temporibus sibi minùs lætis, ac placidis commendemus. Est enim Patientia, *juxta Lactantii* (a) *Firmiani definitionem*, virtus, qua, cum agnitione divinæ voluntatis, providentiæ, sapientiæ, bonitatis, justitiæ, majestatisque, Deo nos subjicimus, ad placidè ferendam quamvis adflictionem, crucemvè ab ipso nobis impositam.

2 Tantique apud ipsum Deum meriti, *ut secundùm Tertullianum* (b), *& ejus æmulatorem D. Cyprianum* (c), illum velut debitorem habeat, & idoneum sequestrem nostrarum injuriarum, & vindictarum efficiat, nullisque non virtutibus se Comitem præbeat. Quod agnoscens (fortè ab eisdem edoctus) Aurelius Prudentius (d), sic habet:

Omnibus una Comes virtutibus associatur,
Auxiliumque suum fortis Patientia præstat.

Nul-

(a) Lactant. *lib.* 5. *instit. cap.* 23.
(b) Tertull. *in lib. de patient. cap.* 15.
(c) D. Cyprian. *de bono patient.* Cassian. *collat.* 12. *cap.* 6. *& collat.* 14.
(d) Prudent. *in Psycom.*

Nulla anceps lætamen init virtute sine ista:
Virtus nam vidua est, quam non patientia firmat.

3 Eaque propter, nihil antiquis, nihil usitatius reperitur apud omnes Philosophos, & Auctores (*e*), qui vel de moribus, vel de rebus politicis scripserunt, quàm tempus rerum agendarum noscendum esse, adverso cedendum, ventique contrarii flaminibus non reflandum; sed patienter ferendum, quod vitari non potest, & etiam inter mala tempora (ut alibi Sidonius (*f*) dixit) spem bonam, bonaque vota servanda. Verè quippè Comicus (*g*) dixit: *Fortiter malum qui patitur, idem post potitur bonum*; & Babrias (*b*):

Fer fortiter, quicquid tibi ferunt fata,
Nec tergiversare, haud enim effugis fata.

4 Omnis etenim ira, (ut cum Seneca (*i*) loquar) omnis indignatio crescit in dolorem, & tormentum sui, nullumque jugum est, quod non arctius premat refractarium, quàm sponte sequentem. Quare benè monuit Horatius (*k*):

Durum, sed levius fit patientia,
Quicquid corrigere est nefas.

Eamque solam de fortuna triumphare, non minùs scitè dixit ille (*l*), qui dixit:

Nobile vincendi genus est patientia, vincit
Qui patitur, si vis vincere, disce pati.

Cui & alter (*m*) arridet, qui idem, post Ovidium, consulens, inquit:

Perfer, & obdura, Patientia plurima mollit,
Quæ nequit humanum corrigere ingenium,

5 Quod planè, cum nullis non hominibus usui esse possit, & debeat, Regum tamen ac Principum animis altius figendum est, quò altioribus ipsi, & arctioribus casibus subsunt, & de plurium salute, qui ex ipsorum prudentia & patientia pendent, periclitantur. Quos, & se se pariter, in perniciem deducent, nisi tempori & loco actiones suas omnes congruenter adaptent, severitatem comitate leniant, lætitiam tristitia moderentur, prosperos, & adversos casus victrici animi æquabilitate suscipiant, quod vitare pro tempore non possunt, patienter ferant, quod nec ulcisci, nec vindicare, dissimulent, brevem stultitiam, *ut Horatius (n) monet*, consiliis suis misceant, in qua oportunè simulanda Dionysius Cato (*o*) summam prudentiam constituit, inquiens:

Insipiens esto, cum tempus postulat, aut res.
Stultitiam simulare loco, prudentia summa est,

6 Et denique polypi mentem, juxta vetus (*p*) Adagium, obtineant, de quo Theognis, & Clearchus dixerunt:

Polypi ingenio mihi sis nate Amphiloche heros,
Ut temet populo, quemcumque accesseris aptes.

Quod perinde valet ac dicere, *ut Noster Salazarius (q) animadvertit*, Principem, non unius formæ virum, sed multiplicem, ac multi formem esse oportere, Protheique similem, quem ideò fortè fabulæ narrant, varias formas inducere, & assumere solitum; nam cum Ægypti Rex esset, ad singulorum mores se se effingens, varium se quoddammodo, & multiplicem exhibebat.

7 Unde protheum optimi Principis exemplar esse, docuit Hor. (*r*) Apollo. Idemque de Tharando Scythiæ fera dicere possumus, quam Phile Græcus Poëta non postremi nominis à Joanne Filesaco (*s*) relatus, & alii apud Causinum (*t*) enarrant, in colores mille pilos suos convertere.

8 Hadrianus autem Junius (*u*), ut eumdem patiendo, prudenterque cedendo, victorem evadere ostendat, validam ornum pingit, quæ, quia vi ventorum obsistere nititur, ab eadem sternitur: cum contra arundo, alioqui fragilis, quia ei se submitere novit, infracta permaneat, & sic inquit:

Vis

(*e*) Erasm. *pluribus relatis in his Adagiis*, & Canonher. *in Aphorism. Polit. 1. tom. pag. 541. & seq.*
(*f*) Sidon. Apoll. *lib. 3. epist. 4.*
(*g*) Plaut. *in Asinaria.*
(*b*) Babrias *extraduc. Rittershusii in Etym. mag. apud Camerar. 3. tom. pag. 217.*
(*i*) Senec. *epist. 85.*
(*k*) Horat. *1. car. od. 24.*
(*l*) Oræus *Icone 61.*
(*m*) Schoonhov. *Emb. 62. post Ovid. 3. amor.*
(*n*) Horat. *lib. 4. od. 12. ecel. 10.*
(*o*) Cato *in præc. moral. lib. 2.*
(*p*) Erasm. *in hoc Adag. pag.*
(*q*) Salaz. *in Prov. cap. 11. num. 63. col. 997.*
(*r*) Horus *in symb.*
(*s*) Filesacus *lib. 2. select. cap. 6. pag. 35.*
(*t*) Causin. *in Politor. Sym. lib. 7. cap. 110.*
(*u*) Jun. *Emb. 43.*

Vis Boreæ obnixas violento turbine sternit
Ornos; arundo in fracta eamdem despuit.
Fit victor patiens animus cedendo furori;
Insiste, Victor, hac viam, & re, & nomine.

9 Achilles Bochius (x), noster Saavedra (y), & alii Cicerone præeunte, & in illud Phocilidis collimantes:

Temporibus semper cautus servire memento;
Nec restare velis adversus flamina venti.

Navis utuntur symbolo, cujus prudens rector, vel gubernator, si tempestatis compulsus, eam rectà in portum appellere nequit, vel carbasa contrahit, vel mutata velificatione, ventis obediens, & se pro tempore committens, id efficit, ut mox, eis cessantibus, quò voluit possit fœliciter pervenire; illud reapse, quod alibi Æneas (z) apud Virgilium dixit opere complens:

Mutati transversa fremunt, & vespere ab atro
Consurgunt venti, atque in nubem cogitura aer.
Nec nos obniti contra, nec tendere tantùm
Sufficimus, superat quoniam fortuna, sequamur,
Quoque vocat vertamus iter.

Et magis ad rem nostram Seneca (a), inquiens: *Sapiens non uno semper it gradu, sed una via nec se in aliquibus mutat, sed potius aptat, & ut verbo dicam, non cursum eumdem tenet, sed portum.*

10 Quo etiam symbolo, ad idem significandum, Venceslaus Romanorum Imperator usus fuit, Octaviano Strada (b) recensente, cum lemmate *Tempestati parendum.* Nosque illud ipsum inter hæc nostra inserere destinavimus, sub his, quæ sequuntur carminibus, licèt posteà, quia vulgatum, & aliis occupatum, prætermittendum esse censuerimus:

Cernis, ut iratis agitentur carbasa ventis,
Oppugnatrices cum ciet Eurus aquas.
Cernis, ut insana plus concrepitante procella,
Auscultet navis jusa severa Noti:
Si vult submissus sibi, Rex, ut obediat orbis,
Ut Tempestati pareat ipse decet.

11 Dyonisius etiam Barilius (c) eamdem doctrinam sub adamantis symbolo tradit, qui constans & infractus, ad quoslibet mallei & incudis ferrei ictus quantumvis graves, persistit: nec secari, nec cædi, vel teri potest, nec ignis viribus incalescit, unde & nomen ab hac indomita vi apud Græcos accepit, & hæc carmina statim subjungit, Reges, pariter ac Nos facimus, ad eamdem patientiam, & constantiam hortantia:

Adversa usque licèt Regem fortuna lacessat,
Usque licèt suas intonet illa minas,
Obnixus contra, non cedere, sustinet ille
Cladibus obdurat fortior, atque suis.
Virtute ipse sua se se involvensque, recentes
Invictus vires sufficit ipse sibi:
Qualis, non Adamas ullo contunditur ictu,
Vique sua ferri duritiem superat.

12 Nos autem, in eumdem scopum tendentes, propriùs, atque aptiùs, ni fallimur, hoc, quod vides, imminentis super immotam, ac validam incudem, mallei figmentum proponimus, quo usus fertur Catholicus ille, & gloriosus æquè, ac prudens Rex Noster D. Ferdinandus, hujus nominis V. qui verè Hispaniam Hispaniæ reddidit, & aditum ad latè patentem ac potentem ejusdem Monarchiam suis Posteris reseravit. Hoc symbolo ostendere volens, paratum quidem se esse, duris quibusque & adversis temporum, hostium, civiumvè suorum ictibus perferendis, & opportunè dissimulandis: sed pariter quoque ad eosdem retundendos, & vindicandos, non solùm dum mallei ictus, vel ex ipsa percussione duræ, ac constantis incudis retaliantur, sed etiam posteà, ubi & ipsa in malleum converti, sive mallei vices exercere commodè possit.

Quod

(x) Anchius *symb.* 136.
(y) Saaved. *Empr.* 16. *pag.* 345. *post Cicer. quam vide lib.* 1. *epist. pen. ad Lentul. & Gasp. Ensi in nucl. pol. pag.* 213.
(z) Virgil. *Æneid.* 5. *vers.* 19.
(a) Senec. *apud lib.* 3. *Polit. cap.* 5.
(b) Strad. *in Symb. pag.* 17.
(c) Batilius *Emblem.* 29.

13 Quod planè symbolum, licèt quidam ex Nostris (*d*) semel atque iterum improbet, & Christiano Principe, & per anthonomasiam Catholico, indignum censeat, quia quamvis Patientia in adversis laudabilis sit, simulatio tamen, vindictæque desiderium, & comminatio, Dei legi (*e*) repugnat, qui eam sibi, justam licèt, relinqui debere præcepit, & ut supra cum Tertulliano diximus, se veluti sequestrem injuriarum nostrarum constituit.

14 Adhuc tamen licèt in privatis sanctius, consultiusque sit, illatas injurias oblibisci, & etiam si occasio ferat, non retaliare, ad quod Monitum suadendum, eodem hoc nostro symbolo usum reperio Sebastianum Covarruvias (*f*) cum lemmate, *Sustine & abstine*, & versibus qui hanc patientiam, & abstinentiam commendant in Rege, Regioque munere justè defendi potest, cui semper incumbit. Coronæ, Majestatisque suæ dignitatem, & jura sarta tectaque tueri, excessus, delictaque subditorum punire, & citra ullum odium, atque iram (in quibus dumtaxat ejusmodi actionum peccatum versari potest) quæ tempori parens distulerit, vel dissimulaverit, postmodum, occasione oblata, ultore gladio persequi, & per legitimos tramites vindicare.

15 Quod, tantùm abest, ut in se peccatum contineat, quòd potius, qui ita commissi sibi Regni habenas non temperant, in peccatum imprudentiæ, socordiæ, & negligentiæ incidere videantur, & vel primum, ac præcipuum omnium Politicorum, Sapientiumque virorum Monitum ignorare, quod (ut supra diximus, & graviter, ultra innumeros alios, docet, ac repetit Cicero (*g*) *Tempori cedere* consulit.

16 Quod Pindarus (*h*) in omne re fastigium obtinere meritò dixit; & Hesiodus, inquiens:

Observato modum, nam rebus in omnibus illud
Optimum erit, si quis tempus observaverit aptum.

Necnon & Lucanus (*i*), sic ad Calphurnium Pisonem scribens:

Temporibus servire debet, qui tempora certis
Ponderibus pensavit, eum si bella vocabunt.
Milles erit: si Pax, posita toga gestiet armis.
Hunc fora paccatum, bellantem castra decebunt.

17 Hisque longè certior testis sive Magister Salomon (*k*), absolutè diffiniens: *Omni negotio tempus est, & opportunitas*; & quòd magis est, Deus ipse Opt. Max. qui cum nihil non videat, nihil tamen videnti sæpè similis est, & opportuno tempore supplicii tarditatem gravitate compensat: sic Principes, *ut Erasmus* (*l*) *dixit*, edocens, nihil ignorare, multa dissimulare debere, & juxta vetus, & vulgatum illud Lysandri apud Plutarchum (*m*) Apophthegma, quod jam in Adagium (*n*) pertransiit: *Si leonina pellis non satis sit, vulpinam induere.*

18 Planè Romani apud Tacitum (*o*), validam & laudatam antiquitatem, quoties fortuna contradiceret, tempori cedentes, saluti consulebant, Qui & ipse alibi (*p*) docet: *Omnia scire, non omnia persequi, parvis peccatis veniam, magnis severitatem accommodare, nec pœna semper, sed sæpius pœnitentia contentum, & utcumque dissimulare, Ducis boni Imperatoriam virtutem esse.*

19 Et ei assentiens Polybius (*q*): *Cum Reipublicæ* (inquit) *vires non patiuntur aleam belli amplius tentari, maturè, & prudenter cum hostibus, vel per se, vel per socios de fœdere agendum, priùs quàm id hostes ipsi penitus nosse possint dissimulato, & prudenter celato ruinæ nostræ metu.* Et iterum (*r*) *Optimi Principis officium esse, non solùm resistendi, sed cedendi tempora prospicere.*

20 Hisque expresius, & ad convincendum Horoscium Covarruviam validius Domin. Isidorus (*s*): *Plerumque* (inquit) *Princeps justus etiam malorum errores dissimulare voluit, non quòd iniquitati eorum consentiat, sed quod aptum tempus correctionis expectet, quando eorum vitia, vel emendare valeat, vel corrigere.*

21 Divus etiam Chrysostomus (*t*) de eadem agens, sic ait: *Permittimus, quod nollentes indulgemus, quia pravam hominum voluntatem ad plenum cohibere non possumus.* Platonicus quoque Philo Judæus (*u*) idem ipsum his verbis dilucidius expressit: *Nam rerum civilium administratio, res est multimoda, & varia, multas mutationes recipiens personarum, rerum causarum*

(*d*) Joann. Horosc. Covar. *in Emblem. lib. 1. fol. 45. & 61.*
(*e*) Deut. 32. ad Roman. 12.
(*f*) Seb. Covar. *cent. 3. Emb. 78.*
(*g*) Cicer. *lib. 4. fam. epist. 9. & lib. 12. ad Artic. epist. pen. & lib. 5. de finib.*
(*h*) Pindar. *in Pythiis.*
(*i*) Lucan. *ad Pison.*
(*k*) Eccles. 8. 6.
(*l*) Erasm. *in similib. fol. mihi* 58.
(*m*) Plut. *in vit. Lysand.*
(*n*) Erasm. *in Adag. pag. mihi* 350. Saaved. *Empr.* 43. *ex pag.* 285.
(*o*) Tacit. 11. *Annal.*
(*p*) Idem *in vit. Agric. cap.* 39.
(*q*) Polyb. *de re milit. lib.* 10.
(*r*) Idem Polyb. *lib.* 3. *histor.*
(*s*) D. Isid. 3. *sent. cap.* 50.
(*t*) D. Chrisost. *in Hom.*
(*u*) Philo Jud. *in lib. de Joseph.*

rum, sequestrorum proprietates locorum diversitates, & temporum. Sicut Medicus non uno ad omnes morbos utitur remedio, ac nec in uno quidem morbo, si is variet: sed observans intensiones remisiones causarum mutationes multa ad salutem variat, nunc hoc, nunc illud experiens: sic opinor, & Reipublic. moderator debet esse multiformis, & multiplex, alius in pace, alius in bello: aliter se paucis, aliter se multis opponens adversariis: contra paucos constanter agens, multos verò flectens persuasionibus, &c.

23 Et Papirius Massonius (*x*), turbulentissimis temporibus certum esse agnoscit, pleraque à Regibus fieri, præter ordinem fasque, quæ tamen inviti faciant, similes rectoribus navium, quos tempestas sæpè à vicino portu, in remotissimos scopolos nolentes rapit.

24 Cui simili, aliud, è re etiam nautica suptum, addere possumus; ex D. Cyrillo (*y*), sic apud Gratianum in decretis loquente: *Dispensationes rerum cogunt nonnumquam parum quidem quosdam ad debito foras exire, ut majus aliquid lucrifaciant. Sicut enim ii, qui mare navigant, tempestate urgente, navique periclitante anxiati quædam exonerant, ut cetera salva permaneant: ita & Nos, cum non habemus salvandorum omnium negotiorum penitus certitudinem, despicimus ex bis quædam, ne cunctorum patiantur dispendia.*

25 Unde plurimi Reges, vel in hac sola temporis observatione, & ut res postulat, motuum animi sui cauta, & prudenti dissimulatione, totum Regnandi, Regendique officium, & artificium constituerunt, ut de Galliæ Regibus Ludovico II. & Carolo VIII. Paulus Æmilius (*z*), & alii illius Regni Scriptores commemorant, dum filiis suis quicquam latinè scire prohibuisse dicuntur, præter hoc unum, *Qui nescit dissimulare, nescit regnare.*

26 Quod & ipsum Sigismundus Romanorum Imperator significare voluit, pro symbolo, *ut Strada* (*a*) *refert*, mundi terrestris globum gestans, cum Imperiali diademate super imposito, & hoc lemmate, *Nescit regnare, qui nescit disimulare.* Idemque Friderico VI. Imperatori sæpè in ore fuisse Beyerlinchius (*b*) est Auctor, qui dictum Apophthegma hoc carmine claudit:

Qui Regnare volunt, multis dormire, sagaci
Multaque consilio disimulare solent.

Et jam hoc in Adagium (*c*) pertransiit, prout & illud *Non reget, qui non teget*; ubi eorum Expositores plura alia in ipsorum confirmationem adducunt, & solita eruditione utens Petrus Faber (*d*), de quo meritò Jacobus Cujacius dicere potuit, verè ad asciam factum esse, quicquid dedolavit ille faber.

27 Cum Salomone (*e*) concludens, Fatui atque imprudentis esse, statim iram suam indicare: callidi autem, ac versuti dissimulare injuriam, quæ ex Christiana caritate alioqui remitti non debuerit, & in opportunum tempus illius ultionem differre, aut judicibus certè perpendendam committere. Nam ut Seneca (*f*) Tragicus inquit:

Professa perdunt odia vindictæ locum.

Et ut apud Stobæum (*g*) tradit Aristoteles, qui imprudenter injurias ulciscitur, eas exaggerat.

28 Et hanc Regnandi doctrinam justam, & utilem esse, dolo fraudeque cessante, insinuare volens Joannes Jacobus Boissardus (*h*), Emblema quoddam confixit, de Prudentia, serpentem in dextera, & larvam in sinistra tenente, insinuare volens, nullum Prudentem esse posse, qui tempori & loco has larvas non adaptaverit, & illud Pindari (*i*) præ oculis non habuerit:

Proque loco nunc hunc fieri, nunc convenit illum.

Boissardi carmina hæc sunt, de Prudentia loquentis:

Quod gerit hæc larvam, non est ut fallat: at illa
Aptat personam casibus, atque locis.
Læta est & tristis, quoties occasio poscit:
Temporibus vultus commodat illa suos.

29 Extat etiam apud Joannem Ovenum (*k*) optimum Epigramma, & ad rem nostram valdè conducens, in quo sic habet:

Dissimula, simula quoties occasio poscit,
Moribus ut morem, temporibusque geras.

Tem-

(*x*) Masson. *lib. 2. an. Franc.*
(*y*) D. Cyril. *relatus à Gratiano in cap. dispensationes 1. quæst. 7.*
(*z*) Paul. Æmil. *lib. 10.*
(*a*) Strad. *in symbol. Reg. pag. 17.*
(*b*) Beyerlin. *in Apoph. Christ.*
(*c*) Erasm. *in his Adagiis, & latè Callist. Remirez in tract. de lege Regia.*
(*d*) Petr. Faber. *lib. 3. semest. ex pag. 181.*
(*e*) Salom. *Proverb. 12. 16.*
(*f*) Senec. *in Medea.*
(*g*) Stob. *serm. 20.*
(*h*) Boissard. *Emb. 21.*
(*i*) Pined. & Plut. *apud Erasm. in Adag.* Polypi mente obtine, *pag. 344.*
(*k*) Joan. Oven. *lib. 1. epigr. 92.*

Temporibus qui ritè sapis, servire memento
Omnibus, ut tempus serviat omne tibi.

30 In eamdemque sententiam, post longam disputationem de justa, vel injusta simulatione præhabitam, Tiraquellus (*l*), Marquez (*m*), Westonus (*n*), Raynardus (*o*), Canonherius (*p*), Contzen (*q*), Drexelius (*r*), Zipæus (*s*), Marsalaer (*t*), Matthias Bernegerius (*u*) latèque Saavedra Noster (*x*), & Comes Fontanarius (*y*) omnino legendi, conveniunt, pluribus aliis Sacræ Scripturæ, & bonorum Auctorum testimoniis, & exemplis adductis. Quæ inter, illud Saulis omitti non potest, qui ut in libro (*z*) Regum habetur, cum filii Belial eum contemnerent, nec consueta munera largirentur, prudenter, & justè se audire dissimulabat, in tempus opportunum vindictam reservans. Prout similiter in aliis casibus à Joabo & Absalone factum, ex eisdem sacris Literis (*a*) intelligimus.

31 Et in Romanis historiis satis nobilis est illa à Cicerone, Saliustio (*b*), & Dione (*c*) relata, de dissimulatione supplicii Marci Crassi, ob nimiam ejus potentiam, & divitias, licèt inter socios Catilinariæ conjurationis delatus fuerit, delatore ipso in vincula conjecto, ut simularet Senatus, calumniosæ ejus delationi fidem habitam non fuisse.

32 Tiberius etiam & Vocula apud tacitum (*d*), eadem dissimulatione prudenter usi leguntur; & de Nerone quoque idem Tacitus (*e*) narrat, tenuioribus, qui sibi canenti, cytharamque in theatro pulsanti, non plauserant: *Statim irrogata supplicia, Adversus illustres, dissimultatum ad præsens, & mox redditum odium.* Quod & Philippus Pulcher in seditiosos è Parisiensibus aliquot, post dissimulationem, animadversione, à Roberto Gaguino (*f*) & Girardo (*g*) fecisse commemoratur. Et Carolus VIII. dum rebellantes in Francia Huguenotos, quibus connivere visus fuerat, posteà, data occassione, severè ubique occidi, punirique mandavit. Cujus factum, *ut refert Petr. Faber* (*h*), Parisinus Præses, publica oratione habita, ea ratione non solùm excusavit, sed commendavit; quòd à Ludovico XI. ejus avo illud didicerit: *Qui nescit dissimulare, nescit regnare.*

34 Ex nostris quoque Hispaniæ Regibus plura ejusdem dissimulationis exempla produci possunt, quæ post Marianam Saavedra Noster (*i*) recenset, sed pro multis illud Ranimiri tetigisse sufficiat, qui, ut præter Nostros, Collenutius (*k*) recenset, ex Monacho, dispensante Pontifice, Rex Aragonum factus, cum ab aliquibus ex sui Regni proceribus ob equitandi & bellandi imperitiam irrisus fuisset, conceptam ex hac injuria indignationem, patienter primò dissimulavit, & posteà, Mauris devictis, irrisoribus sub alio prætextu in Oscam vocatis, undecim ex primariis illorum securi percussit, hoc Hispanum Adagium submurmurans, *No sabe la Vulpeja con quien trebeja.*

35 Arnoldes etiam Ferronus (*l*), & ex eo Camerarius (*m*), invictum nostrum Regem & Imperatorem D. Carolum V. cum Francisco I. Galliarum Rege præstantissimo ejus Antagonista latè comparant, seu componunt, & in illo nostro, hanc calliditatem, & dissimulationem, sive suarum passionum occultationem extollunt: hunc autem apertiorem, & clariorem esse concludunt. Quæ quidem omnia satis ostendunt nihil planè esse, quod in D. nostro Ferd. Catholico, & ejus de quo agimus, Symbolo, hac in parte notari possit, cùm justa & prudens dissimulatio à nullo non Autore laudetur. Hancque, Mariana (*n*), & aliis (*o*) testantibus, ipsi eidem Catholico Regi Joannes Aragoniæ Rex II. ejus pater, sumopere commendaverit, ad capiendam possessionem Regni Castellæ properanti, ratione matrimonii, quod cum Domina Nostra Elisabetha, Catholica Regina, contraxerat, seriò eumdem admonens, ut tempori, necessitatique cederet, & interim dum in Regio solio firmiter consederet, amicitiam Marchionis de Villena, Archiepiscopi Toletani D. Alfonsi Carrillo, & aliorum Regni, tunc superbentium Procerum, captare, vel simulare curaret. Quod & ipse, salva Majestatis Regiæ reputatione, summa prudentia, & dexteritate peregit, nobisque, cessante (ut sæpè diximus) dolo malo, illud Juvenalis (*p*) in Reginantibus æquè justum, ac tutum esse manifestavit:

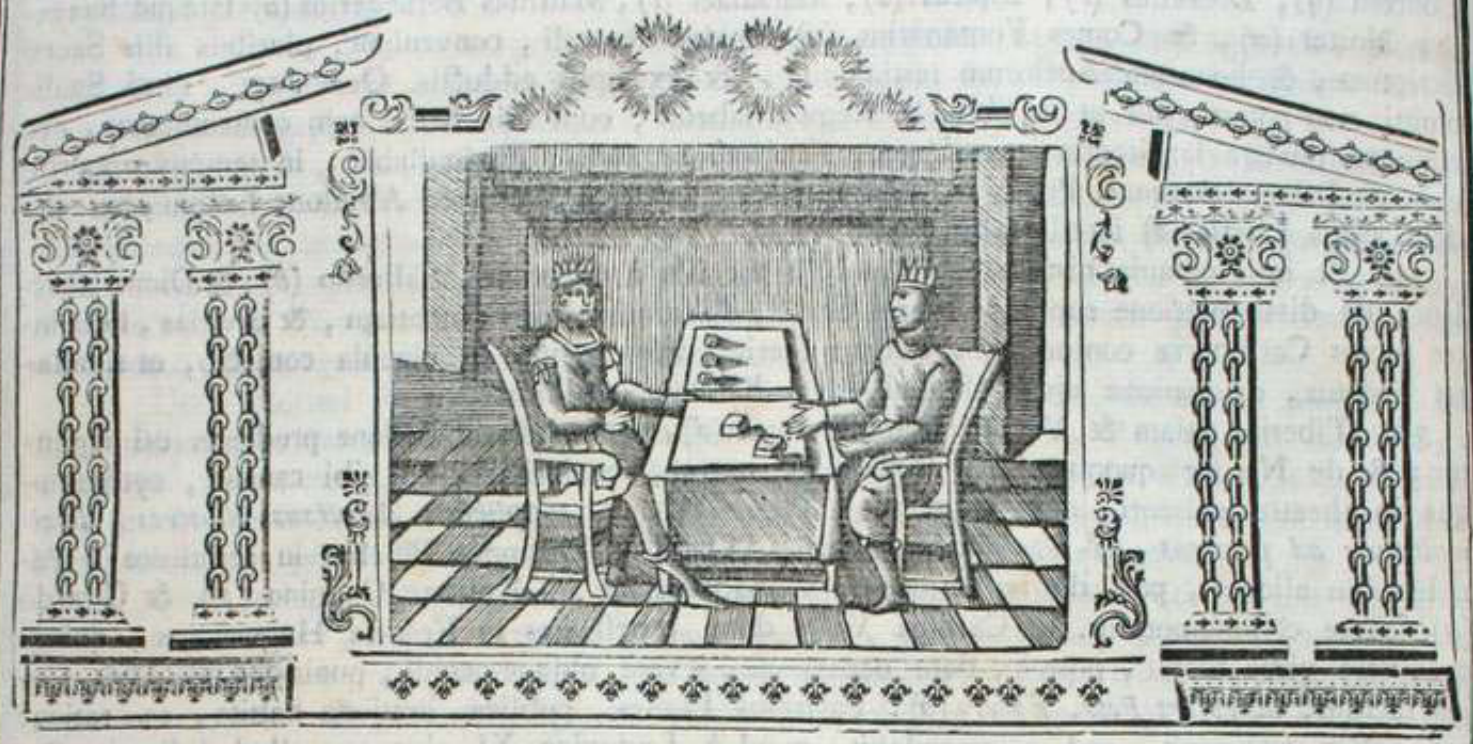
——*Melior qui semper & omni*
Nocte diuque potest alienum sumere vultum.

(*l*) Tiraq. *de retr. lig. in Præf. num.* 72.
(*m*) Marq. *in gub. Chr. lib.* 1. *c.* 14. §. 1. *& lib.* 2. *c.* 7.
(*n*) Westonus *in Theat. vitæ civil. lib.* 4. *cap.* 12.
(*o*) Raynald. *in tr. de æquivoc.*
(*p*) Canonh. *in Aphor. polit.* 1. *tom. pag.* 838.
(*q*) Contz. *lib.* 3. *polit. cap.* 4. §. 4. *& seqq.*
(*r*) Drexel. *de medaci lingua, cap.* 6. §. 1. *& seqq.*
(*s*) Zipæus *in judice, lib.* 3. *cap.* 17.
(*t*) Marsalaer *in legato lib.* 1. *cap.* 39.
(*u*) Berneger. *ad Tacit. Agric. quæst.* 182.
(*x*) Saaved. *in Id. pol. pag.* 45. 119. 149. 285. *cum multis seqq.*
(*y*) Fontaner. *in legat. cap.* 8. 21. *& 22.*
(*z*) 1. Reg. 10. *in fin.*
(*a*) 2. Reg. 3. 13. *& 20.*

(*b*) Sallust. *in Cathilin.*
(*c*) Dio *lib.* 37.
(*d*) Tacit. 1. *Annal. idem lib.* 4. *Histor.*
(*e*) Tacit. *lib.* 16. *Annal.*
(*f*) Gagin. *lib.* 7. *fol.* 118.
(*g*) Girard. *lib.* 14.
(*h*) Pet. Fab. *d. lib.* 3. *semest. cap.* 13. *pag.* 181. *ad fin.*
(*i*) Saaved. *ubi suprà pag.* 563.
(*k*) Collenut. *histor. Neap. lib.* 1.
(*l*) Ferron. *in ann. Fran. pag.* 170.
(*m*) Camerar. 3. *tom. subcis. pag.* 90.
(*n*) Mariana *in Histor. Hispan.*
(*o*) Saaved. *pag.* 219.
(*p*) Juvenal. *satyr.* 3. Similis Claudian. 1. *in Ruffin. ibi.* Edidicit &c.

EMBLEMA XLIV.

SINISTRI CASUS FERENDI, ET CORRIGENDI.

Tessera dum sortem removet, non lusor in iram
Ardet: sed doctus providet arte lucrum.
Aspera quando tibi, Princeps, Fortuna resistat,
Non vi, non Iris, arte caveto mala.

COMMENTARIUS.

1 HIS Prudentiæ, Patientiæ, & opportunæ Dissimulationis dotibus, ac virtutibus, quibus nostrum optamus Principem splendere, affinis, ac pedisequa est, esseque semper debet, FORTITUDO, quæ à Cicerone (*a*), *Animi affectio* definitur, in adeundo periculo, labore doloreque patiendo, & contemnendo & sinistris fortunæ casibus, non solùm magnanimiter perferendis, verùm, & resistendis, ac corrigendis.

2 Cujus vestigiis inhærens Seneca (*b*), eamdem, contemptricem timendorum appellat, terribiliaque, & sub jugum libertatem nostram mittentia, despicientem, provocantem atque frangentem. Et Horatius (*c*), illum demum esse justum, & sapientem virum inquit, qui

Rebus angustis animosus atque
Fortis apparet: sapienter idem
Contrahit vento nimium secundo,
Turgida vela.

Et cujus solidam mentem, nec fulminantis magna Jovis magnus concutiat, & (*d*)

Si fractus illabatur orbis,
Impavidum feriant ruinæ.

Monente quippè Virgilio (*e*):

Superanda omnis fortuna ferendo est.

Quem sequutus Martialis, dixit (*f*):

Fortiter ille facit, qui miser esse potest.

Et Menander (*g*): *Non omninò concedendum est malis, sed resistendum: sin minus sursum, atque deorsum vita nostra impinget, ac pervertetur.*

Et ut rectè Bias apud Maximum Tyrium (*h*) admonet, is demum infortunatus est, qui infortunium

(*a*) Cicer. *de invent. & 1. offic. & in Tusculan.*
(*b*) Senec. *epist.* 89.
(*c*) Horat. *lib.* 2. *od.* 10. *idem eod. lib. od.* 3.
(*d*) Idem Horat. *lib.* 3. *od.* 3.
(*e*) Virg. *Æneid.* 5. *v.* 710.
(*f*) Mart. *lib.* 11. *epig.* 57.
(*g*) Menand. *in Adelph.*
(*h*) Max. Tyr. *serm.* 18.

nium suum æquo animo ferre non potest, quia secundùm Pyttacum Mitylenæum (*i*), Prudentium virorum est, ne quid mali fiat cavere: fortium autem, id quod factum est, moderatè ferre.

4 Undè emanavit lapidum illud Plauti dicterium: *Animus æquus ærumnarum condimentum est*, & in suis præceptis moralibus Catunculus (*k*) prudentissimè monuit:

Rebus in adversis animum submittere noli,
Spem retine: spes una hominem nec morte relinquit.

Quem præivit Apollodorus apud Henricum Stephanum (*l*), inquiens:

In miseriis nullis labascere convenit,
Meliora sed sperare semper adfore.

5 Et Tacitus (*m*) consulit, majori animo tolerari debere adversa quàm reliqui: *Fortes & strenuos etiam contra Fortunam spei insistere, timidos & ignavos ad deliberationem formidine properare.* Josephus (*n*) etiam idem pulchrè docuit, dum dixit, quod *quèmadmodum ineptorum est, secunda fortuna nimium efferri; ito mollium est, adversa dejici, & terreri; facilis enim est in utramque mutatio.* Quod infirmo ingenio tribuens Ægesipus (*o*) sic habet: *Infirmi ingenii est, lapsu aliquo summæ rei diffidere, cum exiguis momentis subitò inclinetur omnia, quæ in bello geruntur.*

6 Et magis adhuc idem exaggerans Sidon, (*p*) Appollinar. certum esse ait: *Non minùs vitiorum, quàm hostium esse captivum, qui non etiam inter mala tempora, bona vota servaverit.* Et Natalis Comes (*q*), non contentus quodam loco dixisse, stulti esse, parumque futura prospicientis, in utraque fortuna pro arbitrio ventorum impelli, in alio (*r*) sic habet: *Fortunæ non est cedendum, quæ sæpè judicio, & ingenio superatur. Quippè cum in tractandis negotiis, non rarò incognitæ & prius occultæ viæ se patefaciant, quæ mox ad optatum exitum ipsa negotia perducunt.* In idem quoque tendit illud Sigismundi Imperatoris Apophtegma ab Ænea Sylvio (*s*) relatum, qui rogatus, quem virum Regno dignum aprumque existimaret? Eum, respondit, quem neque secundæ res extollerent, neque adversæ deprimerent.

7 Possemque facilè plura alia gravissimorum Auctorum (*t*) documenta in ejusdem Thematis comprobationem expendere, quæ apud eos obvia sunt, qui peculiares libros de *Fortitudine, Constantia, Patientia*, & *Magnanimitate* elaboraverunt. Sed prædicta tetigisse sufficiat, junctis aliis suprà alio loco (*u*) relatis, ut nostri intelligant Principes, sibi præceteris has virtutes esse admodum necessarias, cum docente Seneca (*x*): *Magnam fortunam, Magnus animus deceat, Prospera in plebem, ac vilia ingenia deveniant: ac calamitates terroresque mortalium sub jugum mittere, proprium magni viri sit.* Qui & ipse (*y*) in Tragœdiis scriptum reliquit:

——Regium hoc ipsum reor,
Adversa capere. Quòque sit dubius magis
Status, & cadentis Imperii moles labat,
Hoc stare certo presius fortem gradu.
Haud est virile terga Fortunæ dare.

8 Quod nisi faciant: *Impatientes, operabuntur stultitiam*, ut in suis Proverbiis (*z*) Salomon inquit; & concredita sibi Regna facilè pessumdabunt: *Quorum Majestas* juxta nobilem illam, & semper menti figendam, Livii (*a*) sententiam) *difficilius à summo fastigio ad medium detrabitur, quàm à mediis ad ima præcipitatur.* Et hoc haud dubiè excidium timere poterit, si eorum Rectoribus valentior omni fortuna animus desit, qui, quæ casus offert, in prudentiam, vertere sciat, & iminentius censeat, quòd ipsos probent adversa constantes, quam si celarent secunda fœlices (*b*). Nam ut benè etiam dixit Natalis Comes (*c*) *Inclinatam ac prope cadentem Fortunam, omnia adversa urgent, & impellunt, nisi prudentia succurratur, quæ una plurimum impedit, vel retardat adversæ, & infestæ fortunæ cursum.*

9 Ac sanè, ut magni est animi rebus secundis non eferri; ita non minoris, adversis non succumbere, & in utraque fortuna eumdem esse. Quapropter Virgilius (*d*), qui nihil in toto suo opere molitur ineptè, Sybyllam, Delphico furore bacchatam, Ænææ consulentem inducit:

Te ne cedem malis, sed contra audentior ito,
Quàm tua te Fortuna sinet.

(*i*) Rittac. *apud stobeum serm.* 18.
(*k*) Don. Cato *lib.* 2.
(*l*) Apoll. ap. Steph. *in Gnomisvet. Poet. pag.* 54.
(*m*) Tacit. 2. *Hist.*
(*n*) Joseph. *apud Tyrann. serm.* 18.
(*o*) Ægesip. *lib.* 4. *de bell. Hieros. cap.* 2.
(*p*) Sidon. *lib.* 3. *epist.* 4.
(*q*) Nat. Com. *lib.* 14. *histor.*
(*r*) Idem *lib.* 3.
(*s*) Æn. Sylv. *ad Com. de dict. Reg. Alf. lib.* 4.
(*t*) Jovlan. Pontano, Polianth. Cardan. & Theat. in his verb. Lips. de Constant. & alii passim.
(*u*) *Sup. Emb.* 6.
(*x*) Senec. *lib.* 1. *de Clement. & lib. de Prov. cap.* 4.
(*y*) Idem *in Oedip.*
(*z*) Proverb. 14. 17.
(*a*) Tit. Livius *dec.* 4. *lib.* 7.
(*b*) Tacit. 1. *Annal.* Sidon. *lib.* 8. *epist.* 5.
(*c*) Nat. Com. *lib.* 11. *Histor.*
(*d*) Virg. *Æneid.*

10 Quò loci, rectè ejus Expositores (e) animadvertunt, ad Palmæ arboris naturam peritissimè respexisse, quæ *ut Plutarchus* (f), *Agellius* (g), *& alii* (h) *plurimi tradunt*, cum ingenio fortium virorum convenit, atque adeò virilis & constantis animi Symbolum extat, quoniam licèt ipsam super imposito pondere graviter premas, non deorsum deflectitur, sed sursum adversus illud resurgit, recurvatur ac nititur, premitur, non opprimitur, perinde quasi oneri, vim facienti, resistens.

11 Unde Alciatus Emblema (i) deduxit, quo obdurandum adversus urgentia suadet, sic inquiens:

Nititur in pondus Palma, & consurgit in arcum;
Quò magis & premitur, hoc mage tollit onus:
Fert & odoratas, bellaria dulcia, glandes,
Queis mensas inter primus habetur honos,
I puer, & reptans ramis has collige: mentis
Qui constantis erit, præmia digna feret.

12 Idem quoque Virgilius (k) semel & iterum pugnantes, fortes, & in periculis constantes, atque imperterritos Duces extollere volens, rupis in pelagositæ similitudine utitur:

——Magno veniente fragore
Qua se se multis circum latrantibus undis,
Mole tenet: scopuli ne quicquam, & spumea circum
Saxa fremunt, laterique illisa refunditur alga:
Obvia ventorum furiis expositaque ponto,
Vim cunctam atque minas perfert cœlique marisque
Ipsa immota manet.

13 Quam similitudinem ad eos, qui constanti animo in Fide Catholica perseverant, deducit D. Cyprianus (l), omninò legendus & juvenibus, ut voluptatum fluctibus obsistere discant, aptat, Hadr. Junius (m), proverbialemque esse docet Macrobius (n), & à Cicerone, & aliis plurimis usurpatam. A quibus illam mutuatus Boissardus (o), hoc Emblema formavit:

Ut Pelagiis mediis rupes in fluctibus extans
Æstum commoti fert benè firma sali:
Sic vitæ qui forti animo est, ac mente, procellas,
Propositaque etiam morte, pericla feret.

14 Horatius (p) autem, eamdem in Romanis fortitudinem laudans, & quòd adversis rebus, & afflictis pressi, magis excrescerunt, ac ditescerent, Ilicis comparatione utitur, quæ ictibus, & ramis amputatis, magis frondescit, crescitque, ita elegantissimè inquiens:

Duris ut Ilex tonsa bipennibus,
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna per cædes ab ipso
Ducit opes animumque ferro, &c.

Ex quo Joachimus Camerarius (q) in eamdem rem hoc Emblema deduxit, cum lemmate, *Per damna, per cedes.*

Cladibus augescit virtus animosa: Bipenni
Sic illex vires tonsa subinde capit.

15 Agellius (r), ab Athetlarum, qui *Pancraciastæ* vocantur, imitatione, prudentes admonet viros, ut quemadmodum illi ante pugnam, & in pugna, adversus quoslibet contrariorum ictus se præparant, ac præmuniunt: ita hi, contra Fortunæ verbera, contraque insidias iniquorum, mentem, & animum præparent, ne qua in re adversa, aut repentina, imparati improtectivè modo aliquo reperiantur.

Hector verò Pintus (s), ut Principes in rebus adversis omni perturbatione vacare debere doceat, in regione aëris altiore nullam esse nubem, infraque turbines, & tonitrua generari considerat: proindeque oportere, sedato eos animo esse, tolerarique aliquando in obscuris hominibus perturbationes ejusmodi posse, in Principibus verò omninò intolerabiles esse, maximè cum ipsi se, ut alio (t) loco retulimus, *Tranquillitatis*, ac *Serenitatis* titulis ornent.

Achi-

(e) Cerd. & Pontan. *post Erasm. in Adag.* Palmam ferre *pag.* 706.
(f) Plut. *sympos. lib.* 8.
(g) Agel. *lib.* 3. *cap.* 7.
(h) Pier. *in Hierogl.*
(i) Alciat. *Emb.* 36. & Camerar. *cent.* 1. *Emblem.* 58. *sub Acantho herba, quæ similiter expressa resurgit.*
(k) Virg. *Eneid.* 6. & 10.
(l) D. Cyprian. *lib.* 1. *epist.* 3.
(m) Junius *Emb.* 58.
(n) Macrob. *lib.* 6. *cap.* 5.
(o) Boissard. *Emb.* 48.
(p) Horat. *lib.* 4. *carm. od.* 4.
(q) Joachim. Camerar. *cent.* 1. *Emb.* 25.
(r) Agel. *lib.* 13. *cap.* 26.
(s) Pint. *in Isai. cap.* 48.
(t) *Sup. Emb.* 8.

Achilles Bochius (*u*), eamdem constantiam suadere volens, fœminam pro symbolo pingit, hastæ insistentem, & scutum illud Palladis, Ægida dictum, sinistra manu obversantem, his quæ sequuntur carminibus subter adjectis:

Stat læto inde fessa Comes Constantia vultu,
Indomitum munita fero latus ense, tenetque
Ægida Lemniaca sudatam incude: nec ullas
Pertimet insidias, nullis dat terga periclis:
Sed cunctis immota malis, animosaque semper
Rebus in adversis, pugnaci prælia dextra
Exercet, validaque ferox confidit in hasta.
Hac Duce, per varius casus longosque labores
Æneas olim factis jactatus iniquis,
Italiam profugus Laviniaque Regna petivit.
Hac Duce Gorgoneos angues Danacius Heros,
Nec minus Alcides tot monstra ingentia fudit.
Non hic Lernæi timuit fera colla Draconis,
Non sævi Diomedis equos, non dira Leonis
Ora Molorchei, validi nec cornua Tauri,
Quin stygiis est ausus penetrare in Regna Tonantis,
Et trahere ad superas captivum Cerberon auras.

16 Noster D. Sebastianus Covarruvias (*x*), eamdem doctrinam, depicto militari aculeo, vulgò *Abrojo* designat, qui sic formatur, ut quomodocumque cadat, unum cuspidem habeat erectum, cum lemmate, *Stabit utcumque cadat*, & his carminibus:

El hombre de leal, y sano pecho,
Que vive sin cuidado, y sin recelo
De no faltar jamas en dicho, ó hecho,
Por todo quanto puede darle el suelo,
Como quiera que caiga, cae derecho,
Con una punta señalando al Cielo,
Qual del Abrojo militar constante,
Poniendo en todo trance á Dios delante.

17 Bolonia denique Valesia Henrici VIII. Angliæ Regis uxor, *ut prodit Octavius de Strada* (*y*) (licèt Gabriel Simeonis (*z*) cuidam Franciæ Reginæ hoc symbolum tribuat) Astrum gestabat in medio circuli, quem anguis formabat, graphicè delineatum, cum lemmate, *Fato prudentia major*, ut significaret, in viros Principes, ac prudentes, nihil licere fortuitis; *Quando* (ut aliàs inquit Cassiodorus (*a*) *sinistros casus corrigunt, qui præstare prosperrimè consueverunt.*

18 Et Hadrianus Junius (*b*) in hoc ipsum respiciens, consulit, Monarcharum Regumque Fortunas, figuræ quadratæ appositè comparari, esseque aptissimum symbolum constantis animi viri, qualem depingit Q. Catullum Cicero, quem neque periculi tempestas, neque honoris cura potuit unquam de suo cursu, aut spe, aut metu dimovere. Et iterum (*c*) Principes similes quercui antiquæ, & validis radicibus fultæ, esse vult, ut etiam si de gradu sint exacti, novercantis Fortunæ ludibrio, non patiantur tamen generosos illos spiritus ita frangi, aut pesumdari pro cæcæ sortis libidine, ut quicquam avito Progenitorum suorum stemmate indignum admittant, quomodo Gilimerim Regem Wandalorum fecisse Propicius commemorat.

19 Nos autem, ut eamdem disciplinam significatori Emblemate propalemus, Regiisque animis insinuemus, hoc, quod vides, ex Ludo Tesserarum Palamedis tabulæ sumpto, quem nos dicimus, *El juego de las tablas*, eisdem ob oculos ponimus. In quo prudens lusor se ad talorum jactus patienter accomodat, & infelices in melius reponit, artem pro Fortuna adhibens, vimque aleæ malè faventis frangens, aut dextere saltem temperans, & emolliens, ut latiùs plura circa hunc lusum cumulantes, Daniel Souterius (*d*) & noster D. Petrus Pantoja (*e*), post alios, quos referunt, prosequuntur, & satis, eamdem hac ipsa similitudine utens, Terentianus (*f*) ille Mitio, cum Demea loquens, his verbis ostendit:

Placet tibi factum Mitio? Mit. Non si queam

Ita

(*u*) Boch. *symb.* 9. *pag.* 22.
(*x*) D. Sebast. Covarr. *cent.* 1. *Emb.* 39.
(*y*) Strada *in symbol. pag.* 47.
(*z*) Gabr. Simeon. *in suis symbol. pag.* 177.
(*a*) Cassiod. *lib.* 12. *epist.* 17.
(*b*) Junius *Emb.* 14. *in notis, pag.* 90.
(*c*) Idem *Emb.* 28. *in com. pag.* 111.
(*d*) Souter. *in suo Palamede lib.* 1. *cap.* 15. 23. & 24.
(*e*) Pantoja *de Aleatorib.*
(*f*) Terent. *in Adelph. Act.* 4. *Scen.* 7. de quo etiam ad rem nos meminit Marq. *in gub. Chr. lib.* 1. *ex pag.* 84.

Mutare : nunc cum nequeo , æquo animo fero.
Ita vita est hominum , quasi cum ludas tesseris;
Si illud , quod est maximè opus , jactu non cadit,
Illud quod cecidit sorte , id arte ut corrigas.

20 Qua etiam, ad rem de qua agimus, usus fuit Plato (*g*) , Gubernatores in suis libris de Republica monens, ad id quod sors tulerit , res suas aptare debere , ut in talorum jactu lusores facere solent. Et à Platone edoctus Plutarchus (*h*) , postquàm ex tranquillitate animi per prudentiam parta, optimam , & jucundissimam hominum vitam reddi commonefecit, & illa subtexuit carmina :

Negotiis irasci prorsus abstine.
Nihil moventur , sed si quæ delata sunt
Tibi , commodè tractes , prorsas fœlix eris.

Sic addit: *Quippè cum aleæ ludo comparavit vitam nostram Plato; in qua optandum , ut commodissima facias, & jacta alea iis , quæ ceciderunt , rectè utendum. In his jactus in manu non est nostra. At æquo animo ea , quæ tulit Fortuna excipere , & asignare cuique locum , in quo , quod ceciderit , prosit quàm plurimum , & quàm minimè offendat incommodum eos , quibus dulatum est; id si sapimus , muneris est nostri , &c.*

21 Platonem quoque , & Plutarchum in compendium redigens Erasmus (*i*) , ita habet : *Plato confert hominis vitam ludo tesserarum. Quod jactu cadat , non est in nobis situm : at quod cecidit rectè disponere , in nobis est , sic eventus in nobis non est ; quod obvenit , id in bonum vertere , nostri muneris est.* Et iterùm : *Quemadmodum quod in tesseris cecidit , id arte & ratione quàm optimè disponendum ; ita quod invita accidit , in optimam vertendum partem.*

22 Quod & ipsum Basilius (*k*) Imperator Leonem filium præclarè commonefecit , dum postquàm eum docuit Regum , & Imperatorum sortem , rotæ , de qua supra (*l*) diximus , similem esse , sic subjunxit : *Quapropter neque secundis rebus extollere , neque adversi dejicere ; sed utraque in Fortuna constans esto , & invariabilis , unum hoc tibi proponens semper benefacere , cetera Deo committe. Neque cum secunda Fortuna uteris , metu adversæ à superba electione retrahere , neque etiam cum adversa spe melioris à præcipite dejectione relevare. Hoc enim exigui animi est , & non Regia virtute subnixi , & quod futurum est , videri nequit.*

23 Et Dionysius Battillius (*m*) , in hoc ipsum respiciens , ex eodem tesserarum ludo Emblema confecit, vitam hominis ei similem esse inquiens , his verbis :

Judice nempè Deo , sortis sic alea nostræ
Talorum ut lusu , tessera missa , cadit.
Ut numerorum ergo , vitæ sic quosque tueri
Corrigere , qua datur arte , decet.

24 Quæm præhivit Guntherus (*n*) , quemdam Romani Imperii Electorem inducens, socios hortantem , ut amissi Chunradi Imperatoris vicem , & dolorem , alio , qui ejus virtutes imitari, aut superare posset , elect , temperarent , & sic loquens :

Nunc igitur (velut cum luditur alea) prudens
Si qua malè acciderint , ea lusor corrigit arte.
Sic nos humanæ lusit quos alea sortis ,
Consilio , fati casum properemus iniqui
Corrigere , & tanto solatia ferre dolori , &c.

25 Neque ab his valdè distat Heliodori (*o*) sententia , qua docuit : *Prudentium esse , etiam parum prosperos casus , quatenus fieri potest in melius convertere , & multum momenti intermissam unum diem , aut alterum ad salutem afferre , qui prosperos casus præbere solet , quos nullis consiliis homines consequi potuissent.* Et pictura tesseræ super alveolum ejusdem luditalarii , cum Epigraphè , *Semper jactatus , semper erectus.* Quam Sylvester Petrasancta (*p*) proponit , ut ostendat , ita viros sapientes stare debere , deesseque in eis ruinæ locum ; jactari à Fortuna posse , dejici non posse. Quod & ante ipsum præocupavit eximius æpud Nos vir D. D. Laurent. Ramir. de Prado (*q*) , manum depingens , talum eumdem jactans , cum lemmate , *Utcumque* , & hoc Disticho, illius sensum magis perspicuum reddente :

Dextro sive cadit , lævo seu tessera jactu,
Consiliis paret casus uterque minor.

27 Ut sic appareat , Prudentes omnes , Præstantesque viros hoc solùm remedium sævientis

(*g*) Plato *de Rep.*
(*h*) Plut. *in lib. de Tranq. & seren. an. pag. mihi* 80.
(*i*) Erasm. *in simil. fol. mihi* 33. & 37.
(*k*) Basil. Imper. *in exh. ad fil. cap.* 38.
(*l*) *Sup. Emb.* 5. & 6.
(*m*) Batill. *Emb.* 12.
(*n*) Gunther. *in Ligur. lib.* 1.
(*o*) Heliod. *in hist. Æthiop. pag. mihi* 353.
(*p*) Petrasancta *in symbol. lib.* 1. *pag.* 60.
(*q*) D. Laur. de Prad. *in Tesser. legal. in initio.*

tis Fortunæ morbis, ac ærumnis adinvenisse, nimirum, ut animo neutiquam consternamur, sed mente, ac ratione benè composita, ingruentia mala, aut præcavere, & declinare curemus, vel accepta corrigere, & ad minimum redigere, aut, si ne hoc quidem nobis contingat, forti, patienti ac generoso animo, quod evenerit toleremus. Nam *ut aureis verbis Boetius* (r) *scripsit*, cum semel nascendo Fortunæ jugo colla submittamus, Dominæ moribus oportet obtemperare, neque ei leges præscribere, sed ad eadem accipere debemus, ipsiusque flatibus promoveri, vel si cut ii faciunt, qui arbis semina credunt, feraces inter se annos, sterilesque pensare.

28 Seneca (s) etiam, idem monitum tradens, & ornans, & omnes homines generaliter hortans, ut sine querela mortalitatis tributa pendamus, & Deum, quo Auctore omnia proveniunt, sine murmurione comitemur, adeò piè, & Christianè loquitur, ut eum referens Camerarius (t) dicere audeat à D. Paulo imbutum fuisse, cujus valdè familiarem fuisse, multi opinantur. Et tamdem paulo post, sequutus Ciceronis exemplum, ita precatur, & Regibus, & Imperatoribus reliquisque Mortalibus precandum inquit:

Duc me Parens, Cælique dominator Poli,
Quòcumque placuit: nulla parendi mora est:
Assum impiger, fac nolle comitabor gemens;
Ducunt volentem fata, nollentem trahunt:
Malusque patiar, quod pati licuit bono.

29 Qua constantiæ, fortitudinesque virtute egregium Ducem adversam Fortunam superare, ejusque leges infringere posse, Livius (u) sub exemplo Leonidæ ostendit, & apertius Valer. Maxim. (x) sic inquiens: *Nihil aliud est in adversitatibus animi conservare rubor, nisi efficere, ut Fortuna sæviens, verecundia ducta, eo quod te deseruerit, in adjutorium tuum præ suo pudore convertatur.*

30 Unde & Pyrrhus, vel ut alii volunt Cyneas ejus Legatus, cum Romanorum constantiam & diligentiam cerneret, in novis militum copiis instaurandis, post ingentem cladem paulò ante, eodem Pyrrho (y), victore, susceptam, illorum amicitiam exoptasse narratur, illos, qui in adversis animo non caderent, invencibilles judicans, & sibi videri inquiens, adversus lernæam hydram (z) pugnare.

31 Ac planè, qui hoc modo de Fortuna triumphant, majorem gloriam palmamque merentur, quàm si numquam adversis ejus ictibus impetiti essent. Nam ut Apostolus (a) docuit: *Virtus in infirmitate perficitur*, notumque est illud Ovidii (b):

Quæ latet, inque bonis cessat non cognita rebus
Apparet virtus, argiturque malis,
Scilicet adversis probitas exercita rebus,
Tristi materiam tempore laudis habet.

23 Quod & Adagio (c) causam dedit: *Virtutis occasio calamitas*; & Horatio (d) ut diceret:

——————Ingenium res
Adversæ celare solent, nudare secundæ.

Claudiano (e):

Explorant adversa viros, perque aspera duro
Nititur ad laudem virtus interrita clivo.

Joachimo Camerario (f) sub Myrrhæ, pictura, vel symbolo:

Major in adversis virtutis gloria vera est,
Uberior ventis Myrrha agitata fluit.

33 Necnon Plinio (g), ut suum Trajanum extollens, sic de eo dicere potuerit: *Nam cum omnia ubique secunda merearis, non ne manifestum est, si quid adversi cadat, tuis laudibus, tuisque virtutibus materiem campumque prosterni; cum secunda fœlices, adversa magnos probent.* Quod, *ut ibi Justus Lipsius* (h) *animadvertit*, ex Seneca (i) mutuatus videtur, qui in toto illo suo verè aureo libello de Providentia, latè hoc argumentum prosequitur, & tamdem concludit, *Magnus est vir: sed unde scio, si tibi Fortuna non dat facultatem exhibendæ virtutis. Marcet sine adversario virtus, tunc apparet quanta sit, quantum valeat polleatque; cum quid passit patientia ostendit, &c.*

34 Cessat enim (ut aliàs Cassiodorus (k) scripsit) nautarum in tranquilitate peritia, nec nomen præstat artifici, nisi fuerit vis magna pericli. Quod aud dubiè ex Plinio Juniore (l) habuit, qui ita in quadam epistola inquit: *Sunt enim maximè mirabilia, quæ maximè insperata, maximè periculosa, quæ grandi sunt subjecta discrimini. Ideò nequaquam par Gubernatoris est virtus, cum placido, & cum tur-*

(r) Boet. *lib.* 2. *Cons. pros* 1. *post. Senec. in lib. de vita beata cap.* 15.
(s) Senec. *epist.* 107. *ad Lucil.*
(t) Camerar. 2. *subc. cap.* 53. *pag.* 228.
(u) Livius *lib.* 5. *de bello Maced.*
(x) Valer. Max. *lib.* 3. *cap.* 7. §. 10.
(y) Plutar. *in Pyrrho.*
(z) Erasm. *in Adag.* Hidram secas, Patrit. *de Reg. inst. lib.* 10. *tit.* 10.
(a) D. Paul. *Cor.* 12. 9.
(b) Ovid. 5. *trist. eleg.* 5.
(c) Erasm. *in Adag. pag.* 567.
(d) Horat. *lib.* 2. *satyr.* 8.
(e) Claudian.
(f) Camerar. *centur.* 1. *Emblem.* 11.
(g) Plin. Jun. *in Paneg. ad Trajan.*
(h) Lips. *in notis ad Paneg. Plin.*
(i) Senec. *de Provid. cap.* 2. & 4.
(k) Cassiod. *lib.* 12. *epist.* 15.
(l) Plin. Jun. *lib.* 9. *epist.* 26.

turbato mari vehitur; tunc admirante nullo, illaudatus, in glorius subit portum; at cum strident funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus, & Diis maris proximus.

35 Et ad hanc laudem & gloriam, quam Regii, ac Magnanimi viri consequi solent, dum se æquè patientes, ac prudentes in adversitatibus habent, non ineptè allusit ille, qui Mare ventis exagitatum pro Symbolo sumsit, cum tunc ejus undæ, quò magis perturbari videntur, eo magis extollantur, & veluti in cœlum, turbationis ac patientiæ suæ præmium petituræ, conscendant. Quod & ipsum, docente Seneca (*n*), mirè solet hoc spectaculo delectari, & bonos viros, ut confirmentur, concutere, simul tamen vires impertiens, quibus concusioni obsistere possit, ut in arboribus contingere solent; quarum *Nulla est* (inquit) *solida nec fortis, nisi in quam frequens ventus incursat, ipsa enim vexatione constringitur, & radices certius figit Fragiles sunt, quæ in aprica valle creverunt.*

36 Qua etiam comparatione D. Chris. (*o*) in eamdem rem utitur, & ex illa Joachimus Camer. (*p*) hoc Emblema deduxit.

Ventorum adversis solidatur flatibus arbor:
A cruce, & à precibus mens pia robur habet.

Addens ex Sophocle, virorum fortium pectus numquam languescere, & ex Pericle apud Thucydidem, eos optimos viros esse, qui in calamitatibus animo non tristantur; sed re ipsa & operibus maximè obsistunt.

37 Noster quoque nuperus politissimus Politicus Saavedra (*q*), in eamdem rem plura in locis pluribus tradit, & Lunæ similitudine utens, quæ etiam ubi Solis radiis defficitur, ei terga non vertit, sed in ipsum potius alacrior respiciens, ab eodem iterum plenitudinem sui splendoris expectat, sic addit: *Tenga, pues, el Principe siempre fixo su Cetro, mirando á la virtud en la Fortuna próspera y adversa, porque en premio de su constancia el mismo Sol divino que, ó por exercicio del merito, permitió su menguante, no retirará de todo punto su luz, y bolverá á acrecentar con ella su grandeza.*

38 Hujus autem constantiæ, & æquanimitatis nobile exemplum, Cicero (*r*), nobis in magno illo Philosopho Socrate scriptum reliquit, qui semper hilari ac læto vultu in adversis rebus, ut in prosperis extitit. Idemque, in Tito Annio Milone (*s*) commendat, in gravi, ac difficili tempore vultum semper eumdem, & vocem, & orationem stabilem, non mutatam; ejusque infractum & excelsum animum laudat. Livius (*t*) quoque inter præcipuas Scipionis laudes enumerat, quod tametsi in Hispaniensi bello plura fuerit adversa perpessus, nullum tamen ei unquam ferox verbum exciderit.

39 Et Cato Minor, ita in eadem virtute resplenduit, ut recensente Plutarcho (*u*) etiam à Cæsare victus, se tamquam illius victorem haberet. Qui & idem apud Lucanum (*x*), à Labieno rogatus, ut de sua Fortuna Oraculum Hammonis consuleret, ita respondit:

Quid quæri Labiene jubes? an liber in armi
Occubuisse velim, potiùs quàm regna videre?
An sit vita nihil, sed longa differat ætas?
An noceat vis ulla bono? Fortunaque perdat
Opposita virtute minas? Laudandaque velle
Sit satis, & numquam successu crescat honestum?
Scimus, & hoc nobis non altius inferet Hammon, &c.

40 Nostrum etiam Regem Alfonsum VI. ab eadem Tolerantia nostri Auctores (*y*) valdè commendant. Quam quæ Witiza non habuit, in impia verba & facta prorupisse narratur, Deo usque Vicario reverentia, & obedientia detracta.

41 Similemque animi dejectionem, & consternationem in Carolo Burgundiæ Duce acriter reprehendit Cominæus (*z*), quòd ad Gransonium re infœliciter gesto contristatus, in ægritudinem incidit, solitariusque relinqui voluit, & per hunc morbum ei plurimum mentis, & ingenii decessit. Subjicitque idem Scriptor: *In hoc rerum statu, primum esse, ut ad Deum confugiamus, & peccatis veniam precemur, alterum ut ex amicis, quibus plurimum fidimus, nos patefaciamus totos: & animi vulnus, quo affligimur, denudemus.*

42 Cui ego aliud etiam pharmacum ex Senec. (*a*) addo, scilicet, ut qui in multis magisque versantur, animum quoque ad multas ac magnas Fortunæ vicisitudines paratum habeant: *Tela quippè prævisa minùs feriunt, vimque aufert præsentibus malis, qui futura prospexit, & necesse est levius ad animum pervenire, destitutæ cupiditatis dolorem, cui successum non utique promiseris. Gravis ipsa Fortuna est, quibus est repentina: facilè sustinere eam potest, qui semper expectat.*

43 Quod & Cato (*b*) non in eleganter hoc Disticho clausit:

Prospice, qui veniunt, hos casus esse ferendos, *Nam levius sævit, quicquid prævideris ante.*

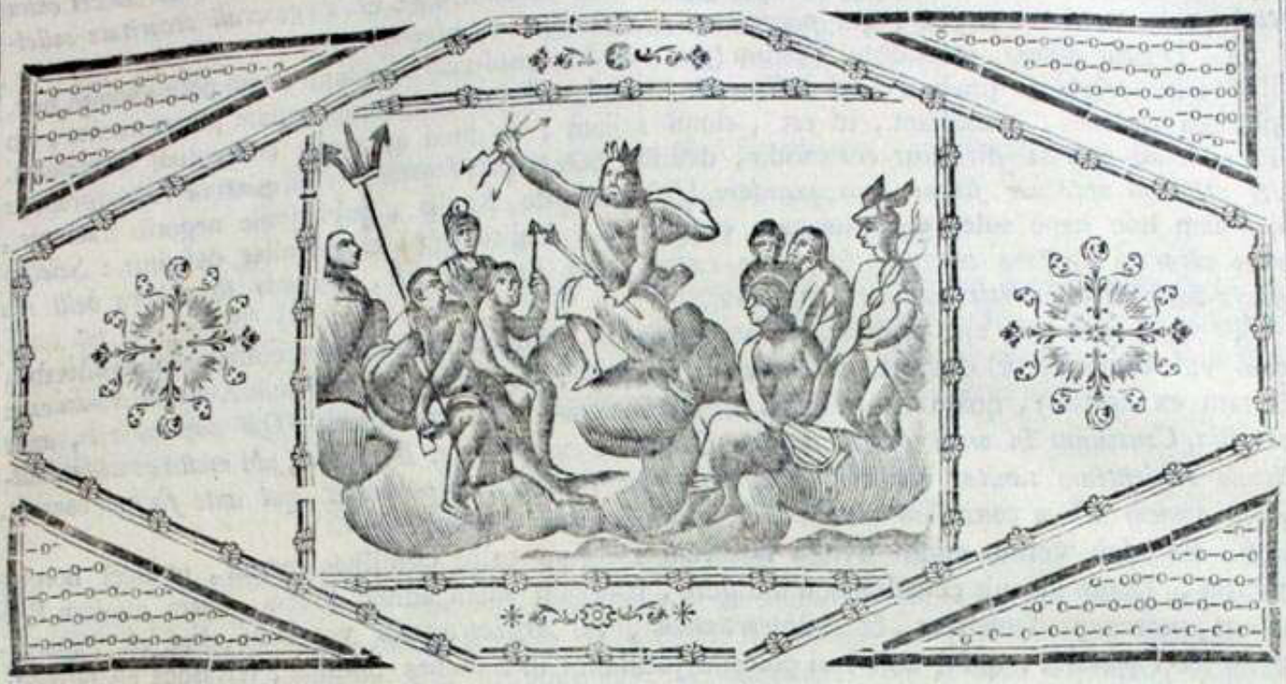
Atque hæc hactenus de nostro Tesserarum ludo dixisse sufficiat, longè tamen diverso fine, quo ei Vitellium Cæssarem incubuisse Philostratus (*c*) narrat, inquiens, quòd tesseris ludere numquam cessabat, semper timens ne talorum jactus ipsum falleret, & inter ludum de maximis Imperii rebus, utcumque sors tulerit, disponebat. Soli enim Jovis tali semper fœliciter cadunt, ut vetus habet Adagium (*d*), de cujus sensu & usu Erasm. consulere poteris.

EM-

(*m*) Petrasancta *in symbol. lib. 1. pag. 59.*
(*n*) Senec. *d. lib. de provid. per tot. præcipuè d. cap. 4.*
(*o*) D. Chrysost. *hom. 73. in Genes.*
(*p*) Joach. Camer. *cent. 1. Emblem. 17.*
(*q*) Saaved. *in Ideis pro lit. pag. 115. 224. 231. 245.*
(*r*) Cic. *3. Tusc. & 1. de off. Agell. lib. 2. cap. 2.*
(*s*) Cic. *in orat. pro Milone.*
(*t*) Livius *lib. 49.*
(*u*) Plut. *in Carmin.*
(*x*) Lucan. *lib. 9.*
(*y*) Saav. *pag. 245.* Rod. *lib. 3. cap. 15.* Rib. *in Princ. Christ. lib. 2. c. 15.* Mar. *lib. 6. c. 19.* M. Mont. *lib. 1. c. 4.*
(*z*) Com. *lib. 7. pag. mihi 536.*
(*a*) Sen. *de Const. ad Marc. c. 9. & de Tranq. anim. c. 13.*
(*b*) Cato *in Distich. lib. 2.*
(*c*) Philost. *de vita Apollon. lib. 5.*
(*d*) Erasm. *in hoc Adag. pag. 99.*

EMBLEMA LXIV.

CONSULENDUM IN ARDUIS.

Consilio meliore viget Saturnius Heros.
Fulmina dum vibrat, non nisi ducta Diis.
Sic Regni cui fama Polo conscripserit arcem,
Consulat & doctos, dum parat alta, viros.

COMMENTARIUS.

1 NOtum est Sphingem, triforme monstrum, facie puellari, alis volucris, & pedibus leoninis, à priscis fuisse confictum. Unde illud Ausonii (*a*):

Terruit Aoniam volucris, Leo, Virgo, triformis
Sphinx; Volucris pennis, pedibus Fera, fronte Puella.

Qua figura Ægyptii (docente, præter plures alios, Synesio (*b*) conjunctionem virtutum Fortitudinis, & Prudentiæ volebant significare, dum ferina species robur repræsentabat, humana prudentiam, & volucris, hæc per se non sufficere, nisi & ingenium & consilium adsit, quod sciat harum virtutum operationem pro tempore locoque dirigere, & veluti manus, atque alas his, quæ exequi convenit, administrare.

2 Quapropter Prudentiæ & Fortitudinis Monitis, de quibus egimus, præsens hoc, quod ad necessitatem exquirendi sumendique in rebus arduis Consilium, spectat, Regibus, ac Principibus proponi suaderique oportere, necessarium existimavimus. Qui ut omnes uno ore Politici (*c*) tradunt, ne prudentiæ quidem nomine digni erunt, si hac præcipua hujus virtutis parte, quæ in appetitu acquisitivo alienorum judiciorum consistit, destituantur, & de seipsis ita præsumant, ut ne agnoscant quidem, non minùs certum, quàm vulgatum illud Taciti (*d*) esse: *Principem sua scientia non posse cuncta complecti*: *nec unius mentem esse tantæ molis capacem.* Cui mirè Livius (*e*) arridet, dum dixit: *Si de sua unius sententia omnia geret, superbum hunc judicabo magis quàm sapientem, universamque Rempublicam temeritate sua perdet.*

3 Et Cassiodorus (*f*), de prudentia, de qua nos loquimur, agens, & sic elegantissimè & verissimè inquiens: *Magna est enim infinitaque Prudentia, quam nemo sic assequitur, ut eam non ne-*

(*a*) Auson. *in gripho ternario.*
(*b*) Synes. *in orat. de Regn.*
(*c*) Pet. Gregor. *de Rep. lib.* 24. *cap.* 7. Contz. *lib.* 7. *pol. cap.* 13. Cochier. *in thesaur. Aphorism. polit. cap.* 23. Marq. *lib.* 2. *cap.* 18. Navarrete *disc.* 1. *à pag.* 25. Bobadil. *in Polit. lib.* 2. *cap.* 6. *ex num.* 6. *plenè Ego* 1. *tom. lib.* 3. *cap.* 2. *ex num.* 4. *&* 2. *tom. lib.* 4. *cap.* 9. *ex num.* 38.
(*d*) Tacit. 1. & 4. *Annal.*
(*e*) Livius *lib.* 44.
(*f*) Cassiod. *lib.* 8. *epist.* 9.

necessariè , & per alios quærere videatur. Et iterum sub Athalarici Regis persona , Patricium rebus bellicis præficientis , eique literatum Consiliarium associantis : *Perfectionem necessariam rerum completam esse judicamus , si quemadmodum eligendo virum magnificum Patritium , armatæ Reipublicæ parti providemus , ita & de sociando ei literarum peritissimo , consulamus. Decet enim tractatores habere doctissimos , quibus potestas summa committitur : & de generali securitate solicitudo , talis associandus fuit , qui parem in suis studiis non haberet.*

4 Dicitur autem , secundùm Festum (*g*) , non à consulendo consilium , nam potius nomen hoc, illi verbo originem præbuit , sed à *Consalio* , quòd scilicèt in unam sententiam plures mentes , seu plurium rationes , consaliant , id est , simul saliant , & quasi ad unum concentum conveniant. Et cum ad privata dirigitur commoda , definiri potest (*h*), *Inquisitio ejus quod in rebus propriis sit utile ad optatum finem consequendum.* Ubi verò de Regiis , publicisque negotiis tractatur , quoniam hoc sæpè solet per plurimos expediri , à Politicis (*i*) communiter definitur : *Selectorum virorum legitima congregatio , sive cætus , qui Principi suo , quomodo Respublica belli seu pacis tempore administranda sit , consulunt.*

5 Quanta autem ejus utilitas , & necessitas sit , frustra nostram comprobationem desiderabit; cum vel Aristotele (*k*) docente didicerimus : *Consiliari, eorum quæ inter homines, divinissimum esse:* & tam ex sacris (*l*) , quàm ex profanis literis in Proverbium (*m*) abjerit , *Qui sapiens est , audit consilia. Consilium in omni præat negotio. Consilium custodiet te. Ibi salus , ubi multa consilia. Multitudo sapientium sanitas est orbi terrarum. Post factum non pœnitebit , qui ante factum consulit. Ante omnem actum consilium stabile , & consilium rem sacram esse.*

6 Et adeò verum etiam delusa falsorum Deorum cultu Gentilitas censuit , ut licèt non ignoraret , Deum alienis consiliis non indigere , magnum suum adhuc Jovem , quem aliorum Præsidem , patremque faciebant , & *Archiceraunum* , vel *Argiceraunum* vocabant , hoc est *Fulminatorem* ,& *Tonantem* , quòd soli ipsi potestas jaculandi in homines fulmina , terrasque eis terrendi, ac torrendi , concessa fuisset , ut ex Cicerone , & aliis , latè tradit Lilius Giraldus (*n*) , & Commentatores in illud Horatii (*o*) :

Nec fulminantis magna Jovis manus.

Et Virgili (*p*) :

Ipse Pater medio nimborum , in nocte corusca
Fulmina molitur dextra.

7 Adhuc tamen eam sibi legem imponere voluisse dicerent , quod tametsi leviora , sive læta & pacata fulmina , solus emitteret , & aliquantulum nociva , duodecim Diis in consilium vocatis. Numquam tamen eadem ipsa perniciosa , & ad puniendos homines , vastandumvè , aut mutandum privatum publicumvè rerum statum , jacularetur , quin prius omnes Deos , quos *Superiores* , & *Involutos* , sive *Consentes* dicebant (quorum nomina Rosinus , & Dempsterus (*q*) recensent) ad hoc supplicium exercendum vocaret , atque consuleret.

8 Quod recolens Seneca (*r*) , & si figmentum esse cognoscat , Mythologicè tamen in id tendere tradit : *Quia Jovem , id est , Regem , prodesse etiam solum oportet, nocere non , nisi cum pluribus visum est. Discant hoc ii , quicumque magnam potentiam inter homines adepti sunt , sine consilio nec fulmen quidem mitti : advocent , considerent multorum sententias , placita temperent , & hoc sibi proponant , ubi aliquid percuti debet , ne Jovi quidem suum satis esse consilium.*

9 Qui planè locus nostro huic Emblemati ansam justissimè præbuit , est enim dignus , ut non solùm æneis , verùm & aureis laminis insculpatur. Et licèt hoc simili , tanto Auctore celato , alii (*s*) usi fuerint , Nosterque Eusebius Neriembergius (*t*) , ad ipsum alludens , in suis Gnomoglyphicis dixerit :

Inconsulta cavet jaculari fulmina , sævus
Nec nisi consilio fulgurat Altipotens.

10 Et Balthasar de Bias (*u*) in suis Sylvis elegantissimè :

In superos bellum cum conjurata Gigantum

Tur-

(*g*) Festus *hoc verbo* , & Fungos. *in etymol. ibid.*
(*h*) Cicer. *lib.* 1. *Rhetor.* Div. Thom. 2. 2. *quæst.* 52. *art.* 2. Damascen. *lib.* 3. *cap.* 33.
(*i*) Bodin. *lib.* 3. *de Republ. cap.* 1. Hip. à Col. *lib. de Consil. fol.* 217. Ceriol. *eodem tract. cap.* 1. Coning. *in Theat. polit.* 2. *part. cap.* 26. *num.* 2.
(*k*) Aristot. *in Rhet. ad Alexand. Salust. in orat. ad Cæsar.*
(*l*) Sap. 6. 26. Proverb. 2. 11. & 12. Eccles. 32.
(*m*) Erasm. *in Adag.* Res sacra Consilium , *pag.* 128.
(*n*) Girald. *de Diis Gentil. synt.* 2. *pag.* 78. Pierius *fol.* 324.
(*o*) Horat. 3. *carm. od.* 3. latè & optimè noster Dom. Didac. Salcedo Coronel *in notis ad Gongor.* 2. *tom.* 2. *part. pag.* 454.
(*p*) Virg. 1. *Georg.*
(*q*) Rosin. & Dempst. *lib.* 2. *ante Roman. cap.* 3. *ex pag.* 47.
(*r*) Senec. *lib.* 2. *natur. quæst. cap.* 43.
(*s*) Petr. Matth. *in suis narrat. lib.* 3. Saaved. *in Id. polit. pag.* 418.
(*t*) Euseb. Nieremb. *in Theoph. pag.* 552. Idem *Gnom.* 40. *sub tit.* Difficulter sæviendum.
(*u*) Balthas. Bias *sylva* 10. *in princip.*

Turba tulit, cœlisque metum jam Taurus, & Othrys,
Et super ingestis inferret montibus Oete
Non Trinacrinis sudata tronitrua flammis
Vibravit sine lege Tonans, quibus Ossa superbis
Pressa jugis, ferus Enceladus, Pangæaque saxa,
Corruerentque minæ; non omnes solus in iras
Irruit, & vanæ fugit molimina Phlegræ;
Consulait Superos, & Majestati volenti,
Quod plures sensere probat, &c.

11 Cum tamen pulchri nulla unquam satietas sit, & pictura, ut Horatius (x) ait:

Judicis argutum quæ non formidat acumen,
Hæc placuit semel, hæc decies repetita placebit.

Puto me rem gratam lectoribus facere, dum illud ipsum dilucidius hisce meis commentariis intersero, Ethnici Senecæ doctrinam certiorem, & piorem efficiens, si relictis fabulis attendamus, Deum nostrum verum, & Omniscium, quamvis ad Mundi, & aliarum creaturarum formationem, de se, & per se solus loquutus, atque operatus à Moyse (y) dicatur, homo. Et Ovidius (z):

Sanctius his animal, mentisque capacius altæ,
Deerat adhuc, & quod dominari inter cetera posset.

Ad quem formandum, ubi se accingere voluit, in plurali numero dixit (a): *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*; quasi alios, *ut Rupertus* (b) *ait*, ad tanti operis excellentiam consultans, atque deliberans. Qui à Rabinis Angeli fuisse perhibentur, quorum tamen deliramenta rejiciens Div. Chrysostomus (c), Apostolicas constitutiones sequutus, unigenitum ipsius Dei Filium, Patri æqualem secundùm substantiam, consultatum sive associatum fuisse inquit, qui à Divo Joanne (d) *Magni Consilii Angelus* appellatur. Et alii Sancti Patres (e), Spiritum quoque Sanctum adjungunt, ut Collegas suæ potentiæ, & divinitatis nimirum coæquales; & sic eo loci mysterium Sanctæ Trinitatis indicari testantur.

12 Ipse quoque Christus solus, quem nihil fugit, licèt non egeret consilio, illud tamen petere præ se tulit, quando Apostolos suos (f): *Unde ememus panes?* rogavit.

13 Addo & Salomonem, licèt cœlitus infusam sapientiam habere meruerit, *ut in libro Regum* (g) *habetur*, adhuc tamen assistrices sibi, & prudentes Consiliarios habuisse, & habere desiderasse, ut pluribus ostendit Joannes Pineda (h).

14 Ut omittam, quæ Lorinus (i), Coningus (k), & alii (l) de Julio Cæsare, Augusto, Tiberio, Nerva, Adriano, Marco Antonio, Alexandro Severo, & aliis Romanis Imperatoribus tradunt, qui licèt in se laudatissimi & prudentissimi fuerint, quo tamen magis sapientia abundarunt, eò minus sibi tribuerunt, pluribus Consiliariis, iisque egregiis, & dissertissimis in rebus bellicis, vel civilibus, juxta earum qualitatem, adhibitis, eisque tantùm deferentes, ut judicium proprium eorum judicio subponerent.

15 A quibus non abfuit Assuerus, de quo sacra Pagina (m) inquit: *Interrogabit Sapientes, qui ex more Regio semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio.* Darius, qui tot Zopiros, hoc est, *Prudentes fidosque Consiliarios* sibi exoptabat, quot grana insunt Punico malo, & Homerus (n), qui Agamemnonem Regem inducit, unum Nestorem, ob præclaram in consiliis prudentiam, decem Ajaci similibus præferentem. Et iterum eidem suadet, hanc Consiliatricem virtutem Regiis Sceptris esse conjunctam, sive connatam, sic inquiens:

Atrida Danaum fortissime, Rex Agamemnon,
A te principium sermonis sumam, & in te
Desinere est animus; quoniam tu pluribus unus
Imperitas, populosque Regis. Tibi sceptra ferenda

(x) Horat. *in art. Poetic. ante fin.*
(y) Genes. 1.
(z) Ovid. 1. *Metam.*
(a) Genes. 1. 26.
(b) Rupert. *lib.* 1. *in Genes. cap.* 1.
(c) Div. Chrysost. *hom.* 8. *in Genes.* post D. Clem. *lib.* 5. *const. Apost. cap.* 6. & *lib.* 8. *cap.* 12.
(d) Apocal. *cap.*
(e) Basil. Theodor. Cyril. & alii apud Delr. *sup. Gener. cap.* 1. *pag.* 69. *num.* 101.
(f) Joan. 6. 5. 6.

(g) Reg. 3. 3.
(h) Pineda *de reb. Salom. lib.* 3. *cap.* 9. *pag.* 111. Antimach. *lib.* 1. *Theor.* 1.
(i) Lorin. *Sap.* 6. 26.
(k) Coning. *in Theat. polit.* 2. *part. cap.* 26. *pag.* 185.
(l) Beyerlin. *verb.* Consilium, *pag.* 404. H. Saaved. *in Id. polit. pag.* 402.
(m) Esther. *cap.* 1. 13.
(n) Homer. *Iliad.* 7.

Jupiter ipse dedit, qui nobis omnibus esses
Consiliis Dux, & rebus; quapropter & ipsum
Te decet, & multos audire, & dicere multa,
Cedere deinde locum verba opportuna volenti
Dicere, & utilibus pensare negotia dictis,
Et quæ sunt meliora sequi, nec fidere soli
Ipse tibi.

16 Ad quem fortè locum respiciens Dionysius Halicarnaseus (o) *Reges* (inquit) *olim, & quotquot à patre traditum Regnum accepissent, & quos ipsa plebs sibi Principes constituisset, Consilium habuisse, quod ex optimatibus constabat*, ut Homerus, & antiquissimi Poetæ testantur. *Neque, ut nostro seculo, Regum priscorum dominatum fuisse nimium sui juris, neque ab unius sententia pependisse.*

17 Quod Theodosius & Valentinianus Augusti (p), humanum etiam esse censuerunt, eam sibi ultro legem imponentes, ut nulla in posterum ab eorum Clementia promulgaretur, quæ prius à gloriosissimo cœtu Palatii Procerum, Patrumque conscriptorum, tractata, & approbata non fuisset, hanc rationem reddentes: *Benè enim cognoscimus, quod cum vestro consilio fuerit ordinatum, id ad Beatitudinem nostri Imperii, & ad nostram gloriam redundare.*

18 In quo Probum Imperatorem sequuti videntur, qui Flavio Vopisco (q) testante, leges quascumque ederet, propriis Senatus-Consultis consectari voluit. Quem morem jam Claudiani (r) tempore veterem fuisse, ex ipsius versibus patet, in quibus de Honorio agens, sic inquit:

Hic est ille puer, qui nunc ad rostra Quirites
Evocat, & solio fultus genitoris eburno
Gestarum Patribus causas ex ordine rerum
Eventusque refert: veterumque exempla secutus
Digerit Imperii sub judice facta Senatu.

19 Et hæ nimirum leges, *sanctiones Pragmaticæ* dicebantur, *ut Brisonius, & alii (s) observant*, inde fortè deducto vocabulo, quòd Pragmaticis, sive viris rerum forensium peritis, in Consilium vocatis, publicarentur. Quorum item frequens ac provida in rebus gravibus consultatio occasionem præbuit, ut ipsi Imperatores, aliique cordati Reges & Principes, qui hanc formam in expediendis suis negotiis observant, omnia jura in sui pectoris scrinio habere dicantur (t), habita scilicèt contemplatione, peritissimorum Consiliariorum, quos secum semper habere solent, & debent, *ut Abbas Panormitanus, & alii (u) passim Doctores animadvertunt.*

20 Quod quidem, nullibi gentium majori studio curatum legimus, quàm in nostræ Hispaniæ Regnis, gloriosissimis ipsius Regibus, pariter Potentibus, ac Catholicis, per varias Senatuum classes, amplissimi sui Imperii negotia omnia, tam belli, quam pacis, distribuentibus, ita ut nihil sit grave, quod non prius cum selectissimis omnium ordinum viris pro rerum conditione communicent, consulantque, & juxta eorumdem consultationes expediant.

21 Qua in re latiùs calamum excurrere sinerem, nisi jam id ab aliis tam nostris, quàm exteris Scriptoribus (x) distinctè tractatum, & plenè laudatum supraque omnem Romanorum industriam sublimatum, animadverterem. Qui tamen meminisse potuerunt Concilii Toletani IV. (y) ubi hoc, non solum in vim moniti, sed præcepti, eisdem nostris Regibus his verbis injungitur: *Ne quisquam vestrum solus in causis capitum, aut rerum sententiam ferat: sed consensu publico, cum rectoribus ex judicio manifesto delinquentium culpa patescat; servata vobis in offensis mansuetudine, ut non severitate magis in illis, quàm indulgentia polleatis: ut dum omnia hæc, Auctore Deo, pio à vobis moderamine conservantur, & Reges in populis, & populi in Regibus, & Deus in utrisque lætetur, &c.*

22 Et Theodorici Gothorum nostrorum Regis, apud Cassiodorum (z), ita rescribentis: *Deliberationis nostræ consilium, virorum prudentium requirit obsequium, ut utilitatis publicæ ratio, sapientum ministerio compleatur.*

Quod,

(o) Dion. Halic. *lib.* 2.
(p) Theod. & Valent. AA. *in leg. hum. C. de legib.* Pett. Fab. 1. *semest. cap. fin. pag.* 199. *& seqq.* Anton. Rub. 2. *rer. judic. cap.* 11.
(q) Vopisc. *in Probo.*
(r) Claud. *in 6. Cons. Honor.*
(s) Briss. Calin. & alii *de verb. jur. verb.* Pragmatica Mornatius *in notis ad C. pag.* 3. Mat. Steph. *ad Novel.* 105. *num.* 8.
(t) *L. omnium, C. de testam. leg. penult. C. de iis quæ ut indign. cap.* 1. *de constit. cum aliis.*
(u) Panor. *in cap. tum ex literis de in integ. restit.* & alii apud Me ipsum 1. *tom. lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 97. *& in tract. de præced. num.* 6.
(x) Contz. *lib.* 7. *polit. cap.* 13. §. 12. Paleot. *de Sac. Consist. consult. pag.* 273. Borrel. *de præst. Reg. Cathol. cap.* 66. Navarret. *in disc. polit. cap.* 2. *&* 3. Ego *dict.* 1. *tom. lib.* 3. *cap.* 2. *ex num.* 1. *&* 2. *tom. lib.* 6. *cap.* 12. Dom. Joseph. Vela *dissert.* 3. *num.* 27.
(y) Concil. Tolet. III. *apud Loaisam.*
(z) Cassiod. *lib.* 2. *epist.* 6.

23 Quod Rex Sapiens Alfonsus inter suas septem Partitas leges (*a*) magistraliter extulit, in quiens cum Seneca: *Que uno de los sesos que ome mejor puede aver, es de consejarse sobre todos los fechos que quiere facer, ante que los comience.* Et post quàm hujus sententiæ rationes reddidit, & boni Consilii, ac Consiliari munus partesque descripsit, & cur oculis comparentur, sic finit: *Onde en todas guisas ha menester que el Rey aya buenos Consegeros, è sean sus amigos, è omes de gran seso, è de gran poridad.*

24 Et iterum alia in lege (*b*) sic habet: *El señorío no quiere compañero, ni lo ha menester, como quiera que en todas guisas conviene que aya omes buenos, è sabidores, que le aconsejen, è le ayuden.* Et in alia (*c*): *Onde si todo ome debe trabajar de aver Consejeros, mucho mas lo debe facer el Rei.*

25 Cujus doctrinæ æquè conscius Alfonsus XI. in Curiis Matritensibus dixit (*d*): *Digna accion es de la Real magnificencia, tener segun su loable costumbre Varones de Consejo cerca de sí, y ordenar todas las cosas por sus consejos; porque si todo ome debe trabajar de aver Consejeros, mucho mas lo debe facer el Rei.* Aragonius Rex Dominus Joannes II. apud Marianam (*e*), morti jam proximus, Catholicis Hispaniæ Regibus suis filiis hoc Monitum, veluti in amoris pignus, pretiosumque legatum, reliquit: *Que ninguna cosa hiciesen sin consejo de Varones virtuosos, y prudentes.*

26 Prudentissimè quidem omnes, nam, ut præter suprà relatos Neothericus quidam (*f*) scribit:

——Regia virtus
Sit quamvis satis ipsa sibi, tamen insitus error
Rebus inest, qui sæpè vias obcludit ad illa,
Quæ ratio facienda jubet, nec sufficit una
Mens operi, seu nostra velit suadere voluntas,
Quod sentit, seu sit melius se credere multis,
Consilio fit res, indigestosque laborum
Ordinat eventus maturi cura Senatus.
Quid Sceptrum nisi pondus iners, & vanus avaræ
Majestatis honos, si non cum lege regatur
Consilii, teneantque Patrum decreta secures?
Non Reges diadema facit, trabeæque madentes
Murice; fida facit consultis curia rebus:
Et licèt agnoscas, quàm sit tranquilla potentis
Vis animi, certusque tuis tractatibus ordo,
Sufficiasque; tibi tamen inconsulta potestas
Nil peragit, paretque lubens, quibus optima sensit
Pars melior, nulloque levis terrore moveri,
Nec nova mirari facilis, constantius hæres,
Et rata fixa jubes, nec te tua sola voluntas,
Quamvis æqua, trahit, consultantemque veretur,
Quem sibi præfecit, &c.

27 Unde Hebræis idem sonat *Consilium*, quod *Fundamentum*, ut benè Lorinus (g) considerat. Ruat quippè necesse est, omnis sine consilio Respublica, omniumque suffragio damnatus fuit Cæsar, quod nec in dictatura, nec in Consulatu, consilio Senatus usus. Nero, qui Senatum capitaliter oderat, & Hiero Siciliæ Tyrannus, qui testante Livio (*b*), nulla de re convocavit, vel consuluit publicum Consilium.

28 In quibus quidem referendis, idcircò paulò longius, quam res ipsa (meo judicio) deposcit, insistere volui, ut facilius impii Machiavelli (*i*), suique sectatoris Joannis Bodini (*k*), impia & væcordia Theoremata convincantur, qui minimè necessarium, quin potius superfluum, & rebus gerendis impedimentosum, ausi sunt affirmare, Supremos Principes, his Parastis, Adjutoribus, sive Consultoribus indigere. Nam si sapiens est, inquiunt, ex ipsius Principis mente, ac prudentia, bona, & opportuna consilia nasci debent: sin autem insipiens, ei facilè consilia, quamtumvis recta, & salutaria dari suaderivè non possint, cum ejusmodi genus hominum, de

(*a*) *L. 5. tit. 9. part. 2.*
(*b*) *L. 1. eodem tit. 9. part. 2.*
(*c*) *L. 2. eodem tit. & part.*
(*d*) Cortes de Madrid apud Saaved. *in Id. pol. pag. 402.*
(*e*) Marian. *hist. Hisp. lib. 23.*
(*f*) Bias *in sylva 10. pag. 315.*
(*g*) Lorin. *in Sapient. cap. 6. vers. 2. pag. 167.*
(*b*) Livius *lib. 4. 2. bell. Punici.*
(*i*) Machiav. *in tract. de Princip. cap. 23.*
(*k*) Bodin. *3. de Repub. cap. 1.* & alii apud Berneg. *in quæst. 52. ad Tacit. de morib. carm. ubi de hoc disputare audet.*

de se plus multò, quàm de ceteris fidat, atque præsumat, & æquè suorum, atque exterorum fidem suspectam habeat, illudque Comici (*l*) certum esse demonstret:

Homine imperito numquam quidquam injustius,
Qui nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.

Et Senecæ (*m*): *Omnis stultitia laborat fastidio sui: nisi sapienti sua non placent.*

29 Hæc etenim absurda, perversaque dogmata, satis jam ab aliis (*n*) convicta reperiuntur, & vel tacentibus omnibus, se ipsa facilè produnt, intelligendoque faciunt, ut eorum Assertores nihil intelligere videantur. Etenim si prudens sapiensque Princeps contingat, eo sapientior & prudentior erit, si (ut jam suprà diximus) de se omnia non præsumat, & illud Ecclesiastici (*o*) observet: *Audiendo sapiens, sapientior erit*; & Euripidis, *Rex sapiens sapientium commercio*, agnoscatque cum Hieronymo Ossorio (*p*), uno tantùm ingenio cuncta, quæ sunt Regibus excogitanda, provideri, aut unius oculis omnia, quæ sunt in Republica diligenter speculanda, cerni, comprehendi, & ad destinatum exitum perduci non posse. Cogitationesque quorumlibet, etiam cordatissimorum hominum, *ut Salomon* (*q*) *docuit*, consiliis roborari gubernaculis, bella esse tractanda; & è contrario dissipari, ubi hæc à pluribus non petuntur, nec frustra ex Euripidis disciplina Adagium (*r*) fluxisse: *Vir unus haud videt omnia, unus vir nullus vir.*

30 Quod, cum ad varios usus deflecti possit, ad nullum commodius, quàm ad judicium in rebus arduis haud quaquam uni soli committendum, vel deferendum; cum vel jure ipso (*s*) docente discamus, perfectissimam veritatem per plurium oculos facilius inveniri, ac securius manifestari, & ne locum quidem insidiis relinqui in iis, quæ multis sunt oculis spectata, multis insinuata sensibus, multis insuper in tuto locata manibus.

31 Addo & Homerum (*t*), apud quem Diomedes ab Agamemnone missus, ut Trojanorum castra exploraret, sibi socium exposcit Ulyssem, sic inquiens:

Si modò consilii comitem; sociumque laboris,
Des aliquem, nam major adest, & plena duobus
Pectoris, atque animi præstantia, &c.
At qui solus erit, si fortè quid utile rebus
Cogitet, inveniatque, animo persæpe labanti
Deficit, & timidum fugit omnis consilii vis.

Ex quo monito, sive exemplo Alciatus (*u*) nobile illud Emblema construxit, quo unum nihil, duos plurimum, se ita mutuè juvantes, possem his elegantissimis ostendit carminibus:

Laerte genitum, genitum quoque Tydeos unà
Hac cera expressit Zenalis apta manus:
Viribus hîc præstat, hic pollet acumine mentis,
Nec tamen alterius non eget alter ope.
Cum duo conjuncti veniunt, victoria certa est.
Solam mens hominem, dextravè destituit.

Et ex Nostro Celada (*x*): *Illum præstare in arte gubernandi, & ceteris Sapientiorem esse, cui est cor audiens, & cor docile, non cui inest ferreum ingenium, & pertinax ratio.*

32 Unde Valerius Maximus (*y*), de Xerxe sermonem faciens, cujus, inquit, nomen superbiam, & impotentiam indicabat, meritò in dubium vocat, insolentius ne, an imprudentius se habuerit, cum Græciæ indicturus bellum, adhibitis Asiæ Principibus, dixit: *Ne videar meo tantùm modo usus consilio, vos contraxi, ceterum mementote parendum magis vobis, quàm suadendum.*

33 Ad id autem quod subditur, de difficultate recti consilii imperitis, ac ferocientibus Regibus suadendi, fateor quidem aliquos ea vel philautia, vel mentis inopia esse, ut sua sententia omnia agere velint, & propriæ sapientiæ opinione excæcati, illud Senecæ (*z*) verum reddant,

Sceptris superbas quisquis admovit manus,
Quà cœpit ire, Regia didici mea.

Et

(*l*) Terent. *in Adelph.*
(*m*) Senec. *epist.* 9.
(*n*) Antimach. *lib.* 1. *Theod.* 1. Coning. 2. *part. cap.* 26. Andr. Rey *in tract. de Consil. & Consult. discurs.* 1.
(*o*) Eccles. 1. 5.
(*p*) Ossor. *de Regis institut.*
(*q*) Proverb. 15. 22. 20. 18. 24. 6.
(*r*) Erasm. *in hoc Adag. pag.* 115.
(*s*) Cap. *prudentiam* 21. *de off. deleg. leg. fin. C. de fideicom. l. hac consult. in fine, C. qui testam. facer. poss. cum aliis.*
(*t*) Homer. *Illiad.* 10. *vers.* 223.
(*u*) Alciat. *Embl.* 41.
(*x*) Celada *in* 1. *Judit. num.* 68.
(*y*) Valer. Max. *lib.* 9. *cap.* 5. §. 12.
(*z*) Senec. *in Medæa.*

Et iterum (*a*).

Nec me fugit, quàm duras, & veri insolens,
Ad recta flecti Regius nolit tumor.

Solent enim sæpè, *ut Ammianus Marcellinus* (*b*) *scribit*, manum injectantibus fatis, hebetari sensus hominum, & obtundi, & Deus, Reges, quos punire vult, in manu pessimi sui consilii sæpè relinquit, de quo pluribus Philippus Camerarius (*c*) novissimè disserit, & Ovidius egit dum dixit (*d*):

Crede mihi miseros prudentia prima relinquit,
Et sensus cum re, consiliumque fugit.

34 Ceterum Nos non de monstris ejusmodi agimus (*e*) sed cum Regibus, & de Regibus loquimur, qui vel hoc nomine digni sunt, vel se eodem, quo meliori possunt modo, dignos reddere volunt. Hoc est, prudentium, sapientiumque virorum consiliis utendo, quamvis ipsi per se, non summè prudentes, sagaces, & rerum agendarum experientiis suffulti, reperiantur.

Quippè ut Sidonius (*f*) ait: *Satis eminet ingenii proprii meritis, qui fuerit fautor alieni;* ac secundùm Q. Curtium (*g*): *Natura mortalium hoc quoque nomine prava, & sinistra dici potest, quod in suo quisque negotio bebetior est, quàm in alieno. Turbida sunt consilia eorum, qui sibi suadent.*

35 Et hoc consulendi studium est vinculum, per quod Respublica cohæret; hoc spiritus ille vitalis (Senecæ (*b*) verbis utor) quem tot millia trahunt, nihil ipsa per se futura, nisi unus & præda, si mens illa Imperii subtrahatur. Hesiodoque docente (*i*):

Optimus hic, se se, qui novit cuncta, magistro
Prospiciens rerum fines: meliora sequutus.
Dignum laude virum parentem recta monenti
Credemus; ille tamen, qui non sibi consulit, & qui
Alterius præcepta fugit, vir inutilis ille est.

36 Quod Titus etiam Livius (*k*) sub persona Fabii sic dixit: *Sæpè Ego audivi, Milites, Primum eum esse virum, qui ipse consulat, quid in rem sit; secundùm eum, qui benè monenti obediat. Qui nec ipse consulere, nec alteri parere scit, extremi esse ingenii.* Et valdè ad rem nostram Themistius (*l*) Constantinum Imperatorem ad hanc virtutem petendi consilii, & parendi rectè consultantibus hortans, nullam magis Regiam ex Zenonis doctrina esse inquit, adducto dicto Hesiodi carmine, & ita subjungens: *Neque enim fieri potest, ut Imperator unus, etiam si maximè divinus existat, tot curis præfectus, in omnibus, quod expediat, assequatur. Ceterum si illud, quod dico, parendi, obsequendique in se munus habeat, corrogare à multis poterit, quæ multitudo negotiorum omnia à se habere non permittit.*

Pluribus inter se rem consultare paratis,
Huic pare, melior cui stat sententia menti.

37 Qua in ultima classe fuisse legitur Justinianus II. dum sexdecim natus annos, *ut narrat Cuspinianus* (*m*), Imperium adeptus, propriis consiliis illud regere voluit, & maxima incommoda Romano nomini attulit. Neque enim frustra Cassiodorus (*n*) scripsit: *Hoc est profectò difficillimum regnandi genus, exercere Juvenem in suis sensibus Principatum; rarum omninò bonum est Dominum triumphare de moribus, & hoc consequi in florida ætate, ad quod vix creditur cana prudentia pervenire.*

38 Eademque Stultitia à Nicephoro Gregora (*o*) in Andronico Juniore notata fuit, qui pariter nullius consilium admittebat, sui unius sententiæ, & scientiæ insistens. Et Sigibertum Angliæ Regem, *ut Polidorus* (*p*) *narrat*, ac Bajacetum Turcarum Regem, ut Chalcocondylas (*q*), in perniciem deduxit. Joannes quoque Magnus (*r*) de Botuildo Suenonum Rege commemorat, navali expeditione infœliciter gesta, in hæc verba prorupisse: *Enim verò nimis diu oblitus sum Procerum meorum consilia audire, cujus oblivionis pœnas nunc do.*

39 Cum ex adverso, plures alios Reges extitisse legamus, qui licèt non adeò essent pruden-

(*a*) Idem *in Hyppol.*
(*b*) Ammian. Marc. *lib.* 14.
(*c*) Camerar. *cent.* 1. *subcest. cap.* 1. & 3. *cap.* 20.
(*d*) Ovid. *lib.* 4. *de Ponto, Eleg.* 12.
(*e*) Tacit. 15. *Anual.*
(*f*) Sidon. *lib.* 5. *epist.* 1.
(*g*) Curtius *lib.* 8.
(*h*) Senec. *lib.* 1. *de Clement. cap.* 4.
(*i*) Hesiod. *in Ergis.*
(*k*) Tit. Liv. *lib.* 22.
(*l*) Themist. *orat.* 6.
(*m*) Cuspin. *in Justin.* 11.
(*n*) Cassiod. *lib.* 11. *epist.* 1.
(*o*) Gregora *lib.* 11.
(*p*) Polyd. *lib.* 4.
(*q*) Chalcocond. *lib.* 3.
(*r*) Joan. Mag. *lib.* 2.

dentes, tamen consiliis agnati alicujus, aut virorum probitate, & prudentia illustrium, fœlicissimè gubernaverint, quorum copiosam nomenclaturam Anti-Machiavellus (s), & alii (t) nobis exhibuerunt, & pro multis doceri potest, vel ex solo exemplo Joas, qui, *ut sacra Pagina* (u) *perhibet*, & si septem solum modo annorum esset, cum regnare cœpit, interim tamen egregiè Regnum administravit, quia Jojadæ summi Sacerdotis, aliorumque optimatum Consiliis usus est, iisque obtemperavit.

40 Idemque, Annales Romani (x), de primis annis Imperii Neronis scribunt, dum Senecæ ac Burrhi monitis paruit: de Gordiano undecim annos nato, ad Imperium evecto, & Misisthei soceri consiliis adjuto. De Theodosio Arcadii filio, sub mammis adhuc existente, Imperii hærede relicto, & Isdigetis Regis Persarum curæ à patre commisso.

41 Et qui voluerit copiosum Catalogum aliorum omnium nationum Regum, in tenera ætate sub proborum curatorum, ac Consiliariorum directione Regna sua fœliciter moderantium, adire poterit, atque aperire refertissimam penum doctissimi nostri, & mihi à primis ferè incunabulis dilectissimi D. Joan. Baptistæ Valenzuelæ (y) Velazquez, post varios dignitatum gradus, propria virtute, & literis partos, in Salmanticensem Episcopatum evecti, inibique (heu) nuper defuncti, ubi ex nostris Hispaniæ Regibus Alfonsum Aragonium, & Jacobum I. recenset, & Alfonsum IV. & VIII. Henricum I. & III. Ferdinandum IV. Alfonsum XI. & Joannem II. in quo observando, educando, ejusque Regno benè administrando, summa fides & prudentia Ferdinandi Infantis patrui ejus enituit.

42 Meminisseque etiam potuit Invictissimi Nostri Regis Imperatoris Caroli V. Maximi, qui anno xvii. regnare cœpit, & D. D. Philippi IV. nunc Dei benignitate regnantis, qui nondum completo xvi. tanti Imperii habenas assumpsit, & cum gloriosæ memoriæ D. Philippus III. ejus Pater, in extremis constitutus esset, & Proceres Consilii Status convenirent, ut quid in Regni moderatione agendum esset, discuterent, aulam, ubi convenerant, ingressus, illis dixisse fertur: (z) *Que no se embarazasen en tales platicas, que si Dios se sirviese de llevar de esta vida al Rei su Padre, y Señor, èl quedaba por Rei, y ellos harian lo que él les mandasse.*

43 Ejusdemque doctrinæ veritatem agnovit, & exemplo Regis nostri Henrici III. comprobavit Ferdinandus Perez de Guzman (a), inquiens, quòd licèt hic Rex, ob corporis ægritudinem, nec valdè præstantem mentis habitudinem, minùs idoneus ad tanti Regni gubernationem videri potuit, adhuc tamen: *Alcanzò discrecion para conocer, y elegir buenas personas para el su Consejo: lo qual no es pequeña virtud para el Principe; è asi con tales maneras tenia su hacienda bien ordenada, y el Reino pacifico, i sosegado. E que à los Reyes menos seso, i esfuerzo les basta para regir, que à otros hombres, porque de muchos sabios pueden aver consejo, è su poder es tan grande, especialmente de los Reyes de Castilla, que con poca hombredad que tengan, serán mui temidos, tanto, que ellos ayan ende su presuncion, i no se dexen governar de otros.*

44 Neque his obstare quis putet Apophtegma illud sapientissimi Alfonsi Aragonum I. ab Antonio Panormitano (b) relatum, quatenus dicere solitus erat: *Absurdum esse Reges ab aliis regi, & Duces ab aliis duci.* His quippè verbis, haud quaquam Consiliorum, & Consiliariorum utilitatem, necessitatemque negavit, quæ nihil de Regia dignitate, ac Majestate diminuit, cum Reges non cogat; sed dirigat, ipsisque posteà, auditis, pensatisque omnibus, liberum sit, quod optimum factu videbitur facere: *Dum* (Cassiodoro (c) testante) *omnibus utile est judicium Principis sequi, & ipse facit propria, qui gratanter suscipit aliena.* Et ut alibi Valentinianus, & Theodosius Augusti (d) rescribunt: *Non minùs plenam gratiam mereatur, qui præstanda suggessit, quàm qui suggesta concedat, unum providi judicis est, alterum munificentiæ principalis.* Quibus modernus quidam Scriptor (e) adridet, sic inquiens: *Nec quicquam prætereà gloriæ Principum decedit, quod res benè gerant aliorum consiliis: cum summi etiam gubernatores in magnis tempestatibus sæpè à vilioribus admoneantur.*

45 Quod ergo Alfonsus notare voluit, ad nimiam aliquorum Principum & Magnatum animi demissionem, sive submissionem dirigitur, qui cum Imperii, & Principatus titulum sibi vendicent, alieno tantùm consilio, etiam nolentes, reguntur, & à se omnes prorsus Imperii curas abjiciunt, quod quantum Regio muneri noceat, ac detrahat, jam alio loco (f) probavimus.

V.I

(r) Anti-Machav. *dict. lib. 1. cap. 1.*
(t) And. Rey, & alii *apud Coning. dict. cap. 26. pag. 187.*
(u) Lib. 4. *Reg. cap. 11.*
(x) Petrus Gregorius. *de Repub. lib. 16. cap. 5. numer. 5.*
(y) Dom. Valenz. *consil. 198. ex num. 7. col. 2.* vide etiam Dom. Joseph. Velam *dissert. 3. ex num. 12.* & Greg. Lopez *in leg. 3. tit. 25. part. 2.*
(z) Perez de Lara *in Compend. vit. homin. cap. 16. n. 11.*
(a) Fernand. Perez de Guzm. *en su Mar de hist. cap. 128. fol. 51.*
(b) Panorm. *lib. 2. de dict. & fact. Reg. Alfons.*
(c) Cassiod. *lib. 8. epist. 11.*
(d) Valent. & Theod. *in Novel.*
(e) Joan. Boch. *in hist. in Augur. Albert. & Isabell. pag. 277.*
(f) Sup. *Embl. 18.*

46 Vel in alios Principes tendit, qui cum in ipsi Senatorum, sive Consiliariorum cœtibus præsint, nihil ex proprio Marte dignum Regiis sensibus proferunt. Cum tamen juxta Taciti (*g*) aliorumque monimentum: *Ratio & consilium sint propriæ Ducis artes.* Et qui summum occupant locum, summa ope niti debeant, ceteris, ut in aliis, ita & in loquendi, consulendi, prævidendi, ac providendi dexteritate, ac maturitate præcellere. Unde Agesilaus apud Stobæum (*h*) percontatus, quid Ducem belli præcipuè exornaret? Respondit: *Adversus hostes audacia, & in oblata opportunitate ratio, & consilium.*

Et Rex, Regum omnium sapientissimus, Salomon (i), inter alias causas ob quas valdè enixè sapientiam optasse, & à Deo postulasse, commemorat, hanc in primis proponit, ut inter suos Consiliarios inferendis rogandisque suffragiis acutus, & admirabilis appareret, sic etenim inquit: *Habebo propter hanc claritatem ad turbas, & honorem apud seniores juvenis: & acutui inveniar in judicio, & in conspectu Potentium admirabilis ero, & facies Principum mirabuntur me: tacentem me sustinebunt, & loquentum me respicient, & sermocinantem me plura, manus ori suo imponent, &c.*

47 Quod si quis adhuc urgeat, eumdem Alfonsum, apud eumdem Panormitanum (*k*), hanc consiliandi sedulitatem parvi pendisse videri, dum dixit: *Regum Consiliarios, aut Reges esse, aut Regum animos habere oportere.* Sic indicans, plurima interdum Consiliariis, privatisque hominibus pro suo captu convenire videri, quæ Reges non deceant, nec nisi Regio spiritu elatis, atque inflatis mentibus dignè possint deliberari. Quod satis ostendit Alexander Magnus, qui, *ut Quintus Curtius (l), Valerius Maximus (m), & alii (n) recensent*, cum Parmenio in Consilium vocatus, super reddendis Dario uxore, & duabus filiabus, quas captivas habebat, triginta millibus auri talentis, quæ pro illis offerebat, acceptis, dixisset, se, si Alexander esset, conditione, offerebatur usurum: ille, cui, ingrata hæc oratio fuit, statim respondit: *Et ego uterer, si Parmenio essem, & pecuniam quàm gloriam mallem; nunc Alexander, de paupertate securus sum, & me non mercatorem memini, sed Regem, captivos si placet reddi, bonestius dono dabimus, quàm pretio remittemus.*

48 Hoc quidem veritati doctrinæ, quam adstruimus, non repugnat, nam cum sit difficile, ut semper Reges Regibus consulere possint, ad privatos eumdem est, inter quos, plures, omnibus seculis reperti sunt, qui recta consilia suis Regibus præbuerunt, Regiosque spiritus imbiberunt, etsi ipsi Reges non essent: *Intelligendi quippè natura* (ut Symmachus (*o*) præclarè in quadam epistola inquit) *indulgentius patet; alioqui præclara rerum paucis probarentur, si boni cujusque sensus, etiam ad impares non veniret.*

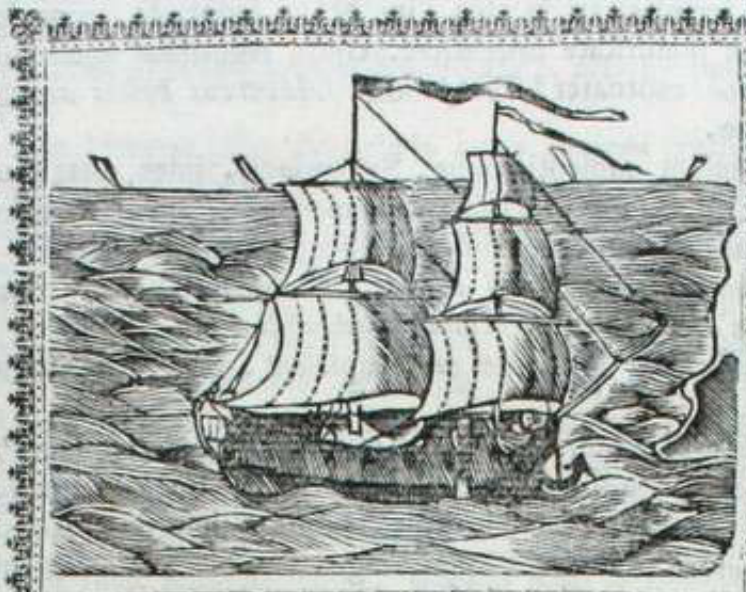
49 Nec minùs rectè à Livio (*p*) Salinatore traditum fuit, neminem fidelius dare posse consilium, quàm eum, qui id alteri suaderet, quod ipse, si in eodem loco esset, facturus fuisset: quem locum Erasmus (*q*) adducere potuit, dum illud Adagium commentatur: *Suade, quod ipse facturus essem*; ex illo Calypsi carmine sumptum:

Sentio, suadeboque tibi, quibus haud graver uti
Ipsa, mihi similis si quando occurreret usus.

(*g*) Tacit. *lib.* 3. *hist.* & alii apud Cepol. *in tract. de Imp. milit. diligend. in princ.*
(*h*) Stob. *serm.* 1.
(*i*) *Sap.* 8. 10. *& seqq.*
(*k*) Panorm. *lib.* 1. ubi vide etiam Æneas Sylvius *in notis.*
(*l*) Curtius *lib.* 4. *cap.* 26.
(*m*) Valer. *lib.* 6. *cap.* 4. §. 3.
(*n*) Plutarc. *in vita Alex. & in Apoph. lib.* 6. *cap.* 1. Arrian. *lib.* 2.
(*o*) Symmac. *in epist.*
(*p*) Tit. Livius *lib.* 7. *decad.* 7.
(*q*) Erasm. *in hoc Adagio pag.* 128.

EMBLEMA XLVI.

FIRMIS HÆRENDUM.

Immersam ponto firmat gravis Anchora puppim,
Et Bolis æquoreum nautica tentat iter.
Ut Regni fluctus superet benè tuta carina,
Anchora jus sistat: Consiliumque Bolis.

COMMENTARIUS.

1 ETsi affatim de Consilii utilitate, & necessitate dixisse videamur, argumenti gravitas exigit, ut manum ab hac tabula non levemus, prius quàm lineas aliquas de ejusdem qualitatibus deducamus. Non quia velim longam hac de re tractationem inire, quam ab aliis (*a*) præoccupatam esse cognosco; sed ut melius intelligant Principes, parum se in petendis, exquirendisque consiliis proficere, nisi prius ad hoc munus viros virtute præstantes, sapientes, prudentes, variisque rerum experientiis dotatos, sibique super omnia fidos, & amicos selegerint, & evexerint, qui dubiis in casibus sciant, justum ab iniquo, utile à noxio secernere, consilia rebus, locis, temporibus, ac personis aptare, firmis hærere, & tales denique se præstare, ut non solùm Patriæ, verùm & ipsorum Principum Patres, imò & Patres esse, ac vocari mereantur, ut in multis legibus (*b*) dicitur, quibus convenit illud Claudiani (*c*):

————Genitorque vocatur
Principis, & famulum dignatur Regia Patrem.

Corippi (*d*):

Conscripti Patres, nostri pars magna Senatus.

2 Et de eisdem Boni Consiliarii partibus agens, Lusitanus Tullius Hieronymus Ossorius (*e*), sic inquiens: *In primis necesse est, ut Regis Consiliarii sint maximo ingenio præditi, bonis artibus exculti, longo rerum usu periti, in historiis diligentissimè versati, neque præsentia tantùm sagaciter odorantes, sed longè in posterum, quod utile futurum Reipublicæ sit, conjectura providentes.* Istud est quippè sapere, ut Demeas apud Comicum dixit (*f*):

Non quod ante pedes modo est videre,
Sed etiam illa, quæ futura sunt, prospicere.

3 Justus etiam Lipsius (g) Consiliariorum veluti definitionem tradens, eos demum hoc nomine dignos docet: *Qui fidi, rerum, hominumque periti, salutaria suggerunt Principi, sive bello, sive pace.*

4 Et Thomas Balasius (*b*) *de Fidelitate subditorum*, erga suos Reges scribens, hanc in primis in Consiliariis requirit: *Qui sunt eorum quasi anima, quasi mens, quasi ratio, quasi voluntas. Unde necessarium est, & affectu in Regem bono esse, & in se ipsis divites rerum rationibus, ac prudentia.* Et

(*a*) Joan. Magn. Barth. Philippus, Han. à Collibus, Freder. Ceriola, Kochier, & Dom. Laur. Ramir. de Prado *in ejus notis*, Gasp. Ensl. Coning. Campanus, & Brantius *de Senatu*, & alii passim.

(*b*) *L. quisquis, C. ad leg. Jul. Majest.* §. *filius fam. Instit. quib. mod. jus pat. l.* 7. *tit.* 1. *part.* 4. latè Alex. 4. Genes. *cap.* 11. ubi Tiraq. & Ego *de mun. honor. ex num.* 343.

(*c*) Claud. *in Eutrop. lib.* 2.

(*d*) Corip. *lib.* 2.

(*e*) Ossor. *de Regis instit. lib.* 7.

(*f*) Terent. *in Adelph.*

(*g*) Lips. *lib.* 3. *polit. cap.* 4.

(*b*) Balasf. *dict. tract. cap.* 9. *ex pag.* 61.

5 Et valdè ad rem nostram Noster Alfonsus Rex, qui in quadam ex suis septem Partitis legibus (*i*) sic scripsit: *E este Consejo ha de tomar con omes, que ayan en si dos cosas. La primera, que sean sus amigos. La segunda, que sean bien entendidos, è de buen seso. Ca si tales non fuesen, poderleia ende venir gran peligro, &c.*

6 Unde apud Tertulianum (*k*) legimus, inter præcipua Romani Populi vota, illud fuisse, ut suis Principibus Prudens, ac Fidelis Senatus contingeret: *Precamur* (inquit) *Imperatoribus vitam prolixam, exercitus fortes, Senatum fidelem, hæc Cæsaris vita sunt*; quia re vera, ut scitissimum, ita & certissimum est illud Lampridii (*l*) *Meliorem esse Rempublicam, & prope tutiorem, in qua Princeps malus est, ea, in qua sunt Amici Principis mali. Siquidem unus malus potest à pluribus corrigi; multi autem mali non possunt ab uno, quamvis bono, ulla ratione superari*; prout & Homulus Trajano respondit, cum ab eo audiisset, Domitianum pessimum fuisse Imperatorem, amicos tamen & Consiliarios optimos habuisse.

7 Quòd in causa fuit, ut Diocletianus, Imperio relicto, ad privatam vitam secesserit, & in ea, *ut Flavius Vopiscus* (*m*) *memorat*, dicere soleret, nihil difficilius, quàm benè imperare: *Colligunt quippè se quatuor, vel quinque, atque unum concilium ad decipiendum Imperatorem capiunt. Dicunt quod probandum sit; Imperator qui domi clausus est, vera non novit: cogitur hoc tantùm facere, quòd illi loquuntur. Facit Judices, quos fieri non oportet, amovet à Republica, quos debeat retinere. Quid multa? Bonus, Cautus, Optimus venditur Imperator.*

8 Et ut ex adverso, Sigismundus Imperator (Æneа Sylvio (*n*) referente) Beatos esse interis diceret Reges, si exclussis superbis, viros mansuetudinis, & misericordiæ cultores, in Curia Assessores, & Consiliarios haberent, quod & prius Vespasianus apud Philostratum (*o*) exoptavit, cum scribat: *A Diis ipsum exoptasse, ut & sapientum Imperator esset, & vicissim sapientibus pareret.*

9 Quales quondam Romanos Senatores fuisse, satis, post Sallustium (*p*), ostendit D. Augustinus (*q*), qui Catonem ita loquentem inducit: *Nolite existimare Majores nostros armis Rempublicam ex parva magnam fecisse: sed alia fuere, quæ illos magnos fecerunt, quæ nobis nulla sunt. Domi industria, foris justum Imperium, animus in consulendo liber, neque libidini, neque delicto obnoxius.*

10 Et constare poterit, vel ex arctissima formula juramenti, quod ipsi iidem Senatores emittebant, dum Curiam intrantes, caritate privata abjecta, publicam induebant, & *ut latiùs Camerarius* (*r*) *refert*, Deos hominesque obtestabantur, se neque gratiæ, neque odio, neque muneribus judicium, consultumvè suum servire passuros, neque privatis commodis, aut affectibus sententiam suam addicturos: sed tantùm communi utilitati patriæ, atque Reipublicæ pro viribus prospecturos, non aliter, atque is fecit, qui usquam Senator laudatissimus extitit.

11 Quò spectat, Beyerlinchio (*s*) testante atque recensente, vetus ille Rythmus, & comprehensa in illo monitio.

O Consultores, rectos assumite mores;
Publica privatis præponite commoda gratis,
Ne damnet vestras Animas divina Potestas.

12 Neque aliud nos commonere voluit Sallustius (*t*), dum se, tota vita, legendo, audiendo, atque experiendo, comperisse testatur: *Omnia Regna, Civitates, Nationes, usque eò prosperum Imperium habuisse, dum apud eos vera consilia valuerunt. Ubicumque gratia, timor, voluptas ea corrupere, post paulò imminutæ opes, deinde ademptum Imperium, postremò servitus imposita est.*

13 Quod ipsum Monitum satis etiam comprobat Tullius (*u*), sic inquiens: *Qui cuncta agunt Consilio, reguntur sapientia, & quicquid ordine, & regimine caret, lætos non habet exitus.* Verè enim verum est, tam toga, quàm bello, plura prudentia & consilio, quàm armis, & viribus fœliciter contigisse, ut Agathias (*x*) scriptum reliquit, post Tacitum (*y*) qui sic habet: *Pleraque in summa fortuna, auspiciis & consiliis, quàm telis & manibus geri.* Quod ortum ab illo Euripidis habuit:

Mens una sapiens, plurium vincit manus.

14 Et certioribus testimoniis Sacræ Scripturæ (*z*) docetur, in qua legimus: *Melior est Sapien-*

(*i*) *L. 5. tit. 9. part. 2.*
(*k*) Tertul. *in Apolog. cap. 30.*
(*l*) Lamprid. *in Alexand. Sever.* Fulgos. *lib. 7. cap. 2.* idem dictum tribuit Mar. Max. Cuspinian. in Consulib. vide Gasp. Ensl. *in Nucleo hist. polit. pag. 247.*
(*m*) Vopisc. *in Aureliano*, Erasm. *lib. 6. Apoph.*
(*n*) Æneas Sylv. *de gestis Sigism. Imp.*
(*o*) Philostra. *lib.*
(*p*) Salust. *in Catilin.*
(*q*) Div. August. *lib. 5. de civit. Dei, cap. 12.*
(*r*) Camer. *1. part. subcis. cap. 32.*
(*s*) Beyerlich. *in Theat. verb.* Consilium, *pag. 403.*
(*t*) Sallust. *in orat. 2. ad Cæsarem de Reg. ordin.*
(*u*) Tull. *2. offic.*
(*x*) Agath. *lib. 2. hist.*
(*y*) Tacit. *2. Ann. cap. 6.*
(*z*) Sap. 6. Eccles. 9. 18.

pientia, quam vires. Melior est Sapientia, quam arma bellica; quibus insistens Alciatus (*a*), idem suo Emblemate designavit, sub figura Bellerophontis chimæram superantis, & his carminibus:

Bellerophon ut fortis eques superare chimæram,
Et Lycii potuit sternere monstra soli:
Sic tu Pegaseis vectus petis æthera pennis,
Consilioque animi, monstra superba domas.

15 Possemque in ejusdem doctrinæ comprobationem, plura omnium seculorum exempla referre, nisi jam essent ab aliis Auctoribus (*b*) luculenter congesta, & novissimè à Nostro D. Didaco de Saavedra (*c*), qui ad hoc idem magis ac magis demonstrandum, inter sua Symbola, duo excussit. Quorum in uno ingeniosam ad levandos lapides rotam, Vulcani Lemnii ferrariis fabricis contraponit: in altero, navim depingit, validis duabus ad puppim ac proram anchoris religatam, sic antiquis significatum inquiens, in Consiliis sumendis, rei gerendæ initium, sive ingressum expendere non sufficere, nisi & finis etiam, progressus, & egressus, sive exitus inspiciatur.

16 Quod sumpsit ex Cicerone (*d*), qui ad suum Tyronem scribens, Græcorum paremiam, sive proverbium citat, de *Prora, & puppi, quod summam consilii nostri* (inquit) *significamus, propterea quòd à prora & puppi, tamquam à capite & calce, pendeat tota navis*; licèt Erasmus (meo judicio rectius) hoc Adagio (*e*), cujuslibet rei integrum corpus, sive integram inspectionem, & considerationem ejus in quo totius negotii cardo vertitur, significari tradat, & pluribus aliis locis relatis evincat.

17 Nos autem insinuare volentes, in eisdem Consiliis, firmis solidisque rationibus inniten-dum, nihilque absque prævia, gravi, & matura rei vel causæ, de qua consulitur, inquisitione, cognitione, exactaque circumstantiarum omnium pensitatione, deliberandum, præsens Emblema Nostris Regibus ob oculos ponimus. Quo, ut apparet, navis depingitur, quam dum providi expertique Naucleri, adversus procellosi maris fluctus salvam ac securam reddere gestiunt, prius ipsius maris fundum, sive altitudinem, semel & iterum, jacta bolide, explorant, & ubi firmum locum reperiunt, anchoras jaciunt. Quod ab illis Orientalibus Dymnosophistis, suo tempore omnium mortalium prudentissimis judicatis mutuavimus, quorum Legati, *ut Philostratus* (*f*) *memorat*, loco Mercurialis Caducei, anguibus complicati, quo alii (*g*) communiter pro insigni sui muneris uti solebant, unde & *Caduceatores* dici consueverunt, anchoram auream manu gerebant, propterea quod omnia coërcet, sive prius prudenter tentat, firmisque & securis inhæret, quod maximè Legatis, in negotiis sibi injunctis, expediendis, incumbit.

18 Unde confirmari, vel potius novo sensu illustrari potest illud Alciati (*b*), qui in Regibus, ejusdem Anchoræ insigne, officiumque desiderat, eidem Delphinum involutum depingens, & sic inquiens:

Titanii quoties conturbant æquora fratres,
Tum miseros nautas anchora jacta juvat:
Hanc pius erga homines Delphin complectitur, imis
Tutius ut possit figier illa vadis.
Quam decet hæc memores gestare insignia Reges,
Anchora quod nautis, se populo esse suo.

Et adhuc magis aptè ipsorum Regum Consiliariis attribui, de quibus, ex Platone, & Græcorum sententiis (*i*), in Proverbium abiit, *Res Sacra Consultor. Consilium res Sacra.* Quod Suidas apud Erasmum (*k*), dictum, dicendumque indicat, ubi deliberatur de rebus periculosis, ut simile videatur illi: *Sacram Anchoram jacere, seu solvere*, quo significare solemus, ad extrema præsidia confugere, translatum à nautis, qui validissimam anchoram, *Sacram* vocant, eamque tum demum mittunt, cum extremo discrimine se laborare præsentiunt.

19 Et planè cum omnium hominum vita non solùm navigatio, verùm & naufragium sit, in quo, *ut Boetius* (*l*) *ait*, circumdantibus agitamur procellis, & verum esse illud Senecæ (*m*) ex-

(*a*) Alciat. *Embl.* 14.
(*b*) Beyerlinch. *in Theat. verb.* Consilium, *pag.* 403. *& seqq.*
(*c*) Saaved. *Empres.* 84. *ex pag.* 632. *& Empres.* 63. *ex pag.* 478. vide Erasm. in Adag. *Anchoris duabus fultus*; & *Bonum est duabus niti anchoris*, pag. 627. & 628.
(*d*) Cicer. *lib. ult. fam. epist.*
(*e*) Erasm. *in Adag.* Prora & puppis, *pag.* 9.
(*f*) Philostrat. *in vit. Apoll. lib.* 3. *cap.* 3. *pag.* 117.
(*g*) Paschal. *de leg. lib.* 1. *cap.* 5. Albert. Gentis *lib.* 1. *cap.* 18. Marsalaer. *lib.* 1. *dissert.* 25. Joann. Horosc. Covarr. *in Embl. lib.* 1. *cap.* 12. *in princ.* Div. Chrisost. à Benavente *in suis advers. cap.* 3. *pag.* 36.
(*b*) Alciat. *Embl.* 143.
(*i*) Plat. *in Theag. sive de Sapient. & in epist. ad Perdicam.*
(*k*) Erasm. *dict. Adagiis, pag.* 128. *& etiam in hoc Adag. pag.* 229.
(*l*) Boet. *de Consol. lib.* 1. *pros.* 3. vide Filesac. *2. select. tit.* 1. *cap.* 2.
(*m*) Senec. *de Consol. ad Polyb. cap.* 28.

experimur *In hoc profundum inquietumque projecti mare, alternis æstibus reciprocum, & modò allevans nos subitis incrementis, modò majoribus damnis deserens, assidueque jactans, numquam stabili consistimus loco, pendemus, & fluctuamur, & alter in alterum allidimur, & aliquando naufragium facimus, sæpè timemus*; si hac, de qua loquimur, sacra recti Consilii anchora destituamur, nihil erit quod nos, tot subjectos periculis, defendere possit.

20 Quapropter benè monuit Sallustius (*m*) *Prius quàm quid incipiamus consultò, & ubi maturè consuluerimus, facto opus esse.* Et Mimographus: *Deliberandum esse diu, quod semel statuendum sit.* Quod perinde est ac si dicerent, non nisi jacta bolide, & benè pensatis omnibus, in rebus arduis quicquam resolvi, & executioni mandari debere. Quia ut Tacitus docet (*n*): *Scelera impetu, bona consilia mora valescunt.* Et secundùm Livium (*o*): *Omnia non properanti clara certaque sunt, festinatio improvida est, & cæca*; nullisque non seculis præcipitantes egit, & pluribus damnis, atque ærumnis affecit.

21 In quorum exemplis referendis multi sunt, Camerarius (*p*), Beyerlinchius (*q*) & alii, quibus valdè consonat Claudianus (*r*), dum perfectum Ducem describens, sic inquit:

——Ductorque placebat,
Non qui præcipiti traheret simul omnia casu,
Sed qui maturo, vel læta, vel aspera rerum
Consilio momenta regens, nec tristibus impar,
Nec pro successu tumidus, spaciumque morandi,
Vincendique modum, mutatis nosset habenis.

Et satis notum est Sophoclis (*s*) illud:

Periculosa est præpopera prudentia.

Et juxta Publii Mimum (*t*):

Deliberare utilia moram tullissimam esse.

22 Quod occasionem fecit Adagiis, quibus *Lentè festinandum, & nimium properantes serius absolvere*, admonemur (*u*). In quorum expositione Erasmus plura congessit, & uberrimum copiosæ orationis quasi fluvium emissit. Inter quæ illud de cunctatione Quincti Fabii Maximi, quæ in re bellica plus multo Romanis profuit, quàm præceps M. Minutii temeritas. Unde præclarè Enius apud M. Tullium (*x*) dicere potuit:

Unus homo nobis cunctando restituit rem:
Non ponebat enim rumores ante salutem.

23 Atque, ut à nostra Anchora non abscedamus, hoc idem Ægyptii per illam, in medio circuli à Delphino obxorto corpore circumplexam, significabant (*y*). Anchora quippè, quoniam navim remoratur, alligat, & sistit, tarditatem indicabat. Delphinus, quòd hoc nullum animal celerius, aut impetu perniciore, velocitatem exprimebat, quibus scitè connexis, colligebatur, semper lentè festinandum esse, sed tamen ita, (prout & Nos in nostris Consiliariis requirimus) ut prudentissimum Taciti (*z*) monitum observent, & interdum sciant: *Nullum cunctationi locum esse in eo consilio, quod non potest laudari nisi peractum, nec cunctatione opus, ubi perniciosior sit quies, quàm temeritas.*

24 Rerum quippè & temporum casus efficiunt, ut qui minum festinat, incitato gradu ad exitium tendat: qui diutius moratur, aut commodum suum, aut salutem intermittat, ut benè concludit Nicolaus Bernegerus (*a*), post hujus quæstionis disputationem, *Probanda ne sit in consultando cunctatio?* In celeritate etenim temeritatem, in mora consilii inopiam cavere debemus. Quia ut rectè etiam quidam nuperus Auctor (*b*) animadvertit: *Qui moratur cum res poscit, jam festinat: qui festinat cum oportet, satis diu moratus est. Qui moratur ubi festinandum erat, currentem fortunam tarditate sua sistit, qui festinat, ubi morandum est, in malo suo commoratur. Unde in utroque temperamentum, & prudentiam sequi debemus. Temperamentum, ne in uno peccemus, dum alterum declinamus: Prudentiam, ut quid eorum facto opus sit, videamus.*

Et

(*m*) Sallust. *in Catil.*
(*n*) Tacit. *lib.* 1. *Annal. cap.* 33.
(*o*) Livius. *decad.* 3. *lib.* 2.
(*p*) Camerar. 3. *tom. cap.* 23. & 1. *tom. cap.* 22. *ex pag.* 240.
(*q*) Beyerlinc. *in Theat. verb.* Consilium, *pag.* 420. & *lit. I. pag.* 374. & *lit. N. pag.* 20.
(*r*) Claudian. *de bell. Gildon.*
(*s*) Soph. *in Oed. Tyr.*
(*t*) Erasm. *in his Adag. pag.* 239. & 240.
(*u*) *Vide sup. Embl.* 42.
(*x*) Tull. *in Caton. major.*
(*y*) Plutarch. *de Isid. & Osirid.* Suidas, & alii apud Erasm. *in Adag.* Festina lentè, *pag.* 241.
(*z*) Tacit. 1. *hist.* prosequitur Saavedra *Empres.* 80. *ex pag.* 597.
(*a*) Berneg. *ad Tacit. de morib. German. quæst.* 54.
(*b*) Zuerius Boxhord. *Embl.* 14. *pag.* 104.

25 Et hoc ipsum est, qui prius Seneca (*c*) monuit, sic inquiens: *Consilia rebus aptantur, res nostræ feruntur, imò volvuntur: ergo consilium sub die nasci debet; & hoc quoque tardum est nimis, sub manu quod ajunt nascatur.* Idemque Demosthenes (*d*) docuit, tradens: *Tempestivè, si res non sit subita, deliberandum, & sicut Imperatoris est præire exercitui: sic benè consulti viri, ipsis negotiis, & prout illa exegerint festinare, vel maturare.*

26 Qua ratione M. Curii Dentati festinationem, *Præveniendi periculi causa*, excusavit Valerius Maximus (*e*) & in hoc omnes convenire eruditè Alciatus insinuavit, excusso Emblemate, à suprà dicto Anchoræ, & Delphini non valdè remoto, quo Remora piscis sagitæ complicatus depingitur, cum Epigraphè, *Maturandum*, & his, quæ sequuntur carminibus:

Maturare jubent properè, & cunctarier omnes,
Ne nimium præceps, neu mora longa nimis.
Hoc tibi declaret connexum Echeneide telum:
Hæc tarda est, volitant spicula missa manu.

Cui similis Joachimus Camerarius, sub Mori arboris symbolo, quæ nimis tardè suos fructus emittere, & cunctando proficere solet, hoc carmen apposuit:

Festinare nocet, nocet & cunctatio sæpè:
Tempore quæque suo qui facit, ille sapit.

27 Planè ubi res, quæ in consultationem deducitur, valdè non urget, nemo verius illud Taciti (*f*) esse negabit: *Duces, providendo, consultando, cunctatione sæpius, quàm temeritate prodesse.* Quia juxta Herodoti (*g*) sententiam: *Festinare quodvis negotium gignit errores, unde maxima detrimenta exoriri solent; at in cunctando, bona insunt, quæ si non statim talia videantur, in tempore bona quis esse reperiat.*

28 Unde Democritus Ætolorum Prætor apud Livium (*b*) dixit: *Rem magni discriminis consiliis, nullam esse tam inimicam, quàm celeritatem: celerem enim pœnitentiam, sed eamdem seram, & inutilem sequi: cum præcipitata raptim consilia, neque revocari, neque in integrum restitui possint.*

29 Et quidam, utinam ita Catholicus ac bonus Poeta (*i*), præcipitantiam satis exactè hoc carmine delineavit.

Dicite vos, quoniam me non videt illa, nec audit,
Quæ prope stat pronis semi caduca rotis?
Nonnè vides titulum? Lege, Præcipitantia fertur;
Moria quam Genitrix Impete patre tulit.
Cur habet obductum cæco velamine vultum?
Quidque quod adversas obstruit auriculas?
Non circumspecta est, nec provida, surdaque nullum
Consilium admittit, det licèt ipse Solon.
Quis tu, quæque tibi socia, & quæ denique causa est,
Pone quod adstrictos vos Dea fune tenet?
Error Ego, adstanti nomen Metanæa sorori,
Nos secum Comites, quo ruit illa, trahit.

30 Et hac de causa semper mihi damnosæ, & reformatione dignæ visæ fuerunt nostri temporis consultationes, ad quas solent sæpè Senatores vocari, absque prævia rerum, de quibus agendum sit cognitione, & statim de suis sententiis rogari, & ex tempore ad deliberandum compelli. Hos enim nihil est aliud, quàm Consiliorum naturam temerare, quæ juxta Antiquorum monitum (*k*) tarditatem exposcunt, ipsosque suffragantes, licèt alioqui prudentissimi, & peritissimi sint, in erroris præcipitium inducere, & quod sæpè accipit, in ejusdem perseverantiam, cum multi eo sint in ingenio, ut quod semel, etiam imparanti, protulerint, postmodum (cognito licèt errore) defendere velint. Quod quia graviter & prudenter præsensit, & admonuit Thomas Morus (*l*) ipsius hîc verba, sic se habentia, inserere placet: *Non debent consultationes proponi, & statim resolvi; sed in sequentem Senatum differendæ sunt; ne quis, dum quod in buccam venerit temerè effutierit, ea potius excogitet posteà, quibus decreto tueatur sua, quàm quæ è Reipublicæ usu sint, malitque salutis publicæ, quàm opinionis de se jacturam facere, perverso quidem ac præpos-*

(*c*) Senec. *epist.* 72.
(*d*) Demosth. *Phil.* 1.
(*e*) Valer. Max. *lib.* 6. *cap.* 3. §. 4.
(*f*) Tac. *lib.* 3. *hist.*
(*g*) Herodot. *lib.* 7.
(*h*) Livius *lib.*
(*i*) Euricius Cordus. *in Poem. pag.* 220.
(*k*) Arist. 6. *Ethic. cap.* 9. Plato *in Protag. in principio.*
(*l*) Thom. Mor. *in Repub. Anglic. lib.* 2. *tit. de Magistratib.*

postero pudore, ne initio parum prospexisse videatur, cui prospiciendum initio fuit, ut consulto potiùs, quàm citò loqueretur.

31 Idemque ipsum, non minori prudentia, de consultationibus sacri Consistorii Cardinalium agens, tradit Eminentissimus Paleotus (*n*) (nisi ubi ea emergunt negotia, quæ ullam vix moram patiantur, atque de illis statim constitui necesse sit) pluribus ad hoc probandum locis, & Pontificiis civilibusque Decretis, & constitutionibus ponderatis. Inter quæ illud Calixti Papæ apud Gratianum (*o*), qui dicere solebat: *Nos tempore indigemus, ut aliquid maturè agamus; non præcipitemus consilia, & opera nostra, neque eorum ordinem corrumpamus.* Unde dici solet (*p*) gladiatorum esse, non Senatorum, capere in arena consilium.

32 Et potuit etiam adducere memorabile exemplum Imperatoris Alexandri Severi, de quo Lampridius (*q*) recenset, nullam unquam sacravisse constitutionem, nisi adhibitis prius in consilium viginti Juris-Peritis, aliisque viris dissertissimis, non minùs quinquaginta: *Dato etiam spatio ad disquirendum cogitandumque, priùs quàm dicerent, ne incogitati dicere cogerentur de rebus ingentibus.* In hoc enim, ut & in aliis, Naturam imitari debemus, quæ juxta illud Lucretii (*r*):

——Nil edere magnum
Spectandumque solet, longo nisi tempore adultum.

33 Et hercle, qui vel hac vel aliis de causis, in erroneis suffragiis persistunt, illud Senecæ (*s*) ignorare, contemnerevè videntur, dicentis: *Non esse levitatem à cognito, & damnato errore discedere, nec se mutuare sapientem, sed aptare, dum ut portum veritatis, in quem tendit, assequi possit, neglecto proprio, sanius consilium amplectitur; vel dum fatetur se nescire, quod nescit, & sine mendacio candorem ostendit.*

34 Porrò, ut jam ad alia transeamus, qui sacra ista recti, sanique consilii Anchora, de qua loquimur, se, vel alios, opportunè juvare, & in tuto ponere voluerit, privatis utilitatibus, affectibusque post positis, quæ *ut rectè Livius* (*t*) *docuit*, plurimum semper offecere, officientque publicis consiliis, quia ut non minùs etiam rectè Tacitus (*u*) dixit: *Pessimum veri affectus, & judicii venenum, sua cuique, utilitas.* Antequam labyrinthum, de quo extricando deliberant, ingrediantur, exitum inspicere debent, & media quæ adoptatum finem conducant, ac perducant prudenter disponere, is enim demum, qui ad hunc adtendit, benè cœpit, benè progressus est, ut scitè quidam (*x*) nuper, depicto labyrinthi Emblemate, monuit, & scitiùs longè Cornelius Tacitus (*y*), cujus hac in parte doctrinam, omnes qui consuluntur, memoriæ quidem mandare deberent, eaque sic habet: *Omnes, qui magnarum rerum consilia suscipiunt, æstimare debent, an quod inchoatur Reipublicæ utile, ipsis gloriosum, aut promptum effectu, aut certè non arduum sit. Simul ipse, qui suadet, considerandus est, adjiciat ne consilio periculum suum: & si fortuna cœptis affuerit, cui summum decus acquiratur.* Cui loco alia similia addjicit Joannes à Chokier (*z*), sed omissit insignem illum Innocentii III. Pontificis (*a*) Maximi, qui in omni negotio tria præcipuè adtendenda duxit, & dixit: *Quid liceat secundùm æquitatem, quid deceat secundùm honestatem, & quid expediat secundùm utilitatem.*

35 Quod Monitum, pro Bolide suorum Consiliorum Christianis Principibus haberi debere censeo, cum juxta aliud Ciceronis (*b*) *Fundamentum perpetuæ commendationis justitia sit, sine qua nihil potest esse laudabile.* Et in eo satis illud D. Cypriani (*c*) Martyris exprimatur, qui *Legem divinam omnium Consiliorum gubernaculum esse docuit.* A qua quidquid, vel in minimo deviat, nec licitum, nec honestum, neque expediens unquam esse poterit, & tamdem eum sortietur exitum, quem Livius (licèt Ethnicus) consiliis callidis comminatur (*d*): *Consilia callida, & audacia prima specie læta sunt, tractatu dura, eventu tristia.* Quod sentiens D. Augustinus (*e*) *Non esse Christianum censendum* (inquit) *qui non salva Religione & pietate Rempublicam administrant.* Universè enim, vel Plinio (*f*) Juniore docente, verum est: *Nihil ritè, nihilque providenter homines, sine Deorum immortalium ope, auxilio, honore, auspicari.*

36 Quod latiùs Justus Lipsius (*g*) illustrat, & ante eum Albanus Spinasatus (*h*), nihil boni illis consiliis inesse posse, quæ divinis præceptis non innituntur, his, inter alia, carmini-

Et

(*n*) Paleot. *de Sacri Consist. consult. part.* 4. *quæst.* 5. *per totam.*
(*o*) Grat. *in cap. ponderet*, 50. *dist.*
(*p*) Erasm. *in Adag. pag.* 638.
(*q*) Lamprid. *in Alex. Severo.*
(*r*) Lucret. *de nat. rer.*
(*s*) Senec. *apud Canonher.* 1. *tom. Aphorism. pagin.* 285. *& apud Lipt.* 3. *Pol. cap.* 5.
(*t*) Livius *lib.* 22.
(*u*) Tacit. 1. *histor.*
(*x*) Buxhorn. *Emb.* 41.
(*y*) Tacit. *lib.* 2. *histor.* Saaved. *pag.* 480.
(*z*) Chokier *in Thesaur. politic. lib.* 4. *capit.* 5. *numer.* 6.
(*a*) Inocent. Pontific. *in capit. magnæ de voto.*
(*b*) Cic. 3. *offic.*
(*c*) D. Cypr. *epist.*
(*d*) Livius *lib.* 35.
(*e*) D. Aug. *epist.* 124.
(*f*) Plinius *in Panegiric. ad Trajan. in princip.*
(*g*) Lips. 3. *polit. cap.* 5.
(*h*) Spinasat. *in Politic. lib.* 1. *cap.* 1.

Quid enim tenere hominum, aut verum queant,
Qui non tenent summæ caput
Veri bonique fomitem, ac fontem Deum,
Quem nemo nisi in Christo videt.

37 Et agnovisse Romani, & aliæ Nationes videntur, quibus, ut Alexander ab Alexandro (*i*), & alii (*k*) literis produnt, in more fuit, numquam Senatum cogere, nec publicis consultationibus operam dare, quin prius sacra præmitterent, & Diis ex more litarent.

38 Idemque, piè pariter ac prudenter, admonuisse videntur Joannes Boterus (*l*), dum dixit: *Quòd debent Principes cavere, & jubere, ut nihil prius decidatur in Consilio Status, quin prius visum ac discussum fuerit in alio Consilio Conscientiæ* (*m*). Quod, quàm enixè Religiosissimus Rex Noster curare, & optare videatur, satis ostendunt verba Decreti, cujus in Epistola Dedicatoria meminimus, quodque veluti scopum nostrarum Commentationum præfiximus, dum à suis Consiliariis exigit & requirit: *Que tengan gran cuidado y vigilancia en que se guarde firmemente la santa Ley de Dios en todos sus Consejos, sin que por ningun caso de la tierra se dispense en la mas minima parte; pues mas quiero perder todos mis Reinos juntos guardandola, que recobrar quanto se ha perdido, si ha de ser con riesgo de pisar la raya de los divinos preceptos.*

39 Et hoc quidem, ubi in sumendis Consiliis præcedit, satis suo muneri Principes fecisse censendi sunt, & sub sacris firmisque Anchoris suam Navem religasse, tametsi sæpè (ut est in (*n*) Adagio) illarum jactum Deus antevertere, vel prævertere soleat, & adhuc desævientis fortunæ æstu rumpi contingat, & de salute periclitari. Quæ Plauto (*o*) testante: *Centum doctum hominum consilia sola hæc evincit Dea.* Et secundùm Paterculum (*p*): *Profectò inevitabilis fatorum vis consilia corrumpit, efficitque (quod miserrimum est) ut quod accidit, id etiam meritò accidisse videatur, & casus in culpam transeat.* Quod prius etiam dixit Sallustius (*q*) his verbis: *Sæpè prava magis, quàm bona consilia prosperè eveniunt, quia plerasque res fortuna ex libidine sua agitat.* Et Petronius (*r*): *Non multum oportet consilio credere, quia suam habet fortuna rationem.*

40 Et idem vulgò olim Atheniensibus tributum fuisse, satis indicat hi Aristophanis (*s*) versus:

Est sermo quidam ductus à majoribus,
Fatua licèt statuamus, & vecordia,
In melius attamen omnia nobis cedere.

Quorum meminit Erasmus (*t*) explicans Adagium quod inde sumptum videntur: *Atheniensium inconsulta temeritas*; & Jacobus Maria Campanacius (*u*), lepidam historiam recensens, de quodam Veneto, cum altero Genuense, de suarum Rerum publicarum amplificatione certante.

41 Præter quàm quòd his non obstantibus, certius est, & frequentius, recta sanaque consilia à Deo non tantùm probari, verùm & juvari solere. Hæcque in pretio, & in laude esse, si justis suis judiciis, vel aliis de causis, optato, prudenterque præviso ac proviso fine, frustrentur: scitè enim dixit Apulejus (*x*): *Omnibus bonis in rebus conatus in laude, effectus in casu est.* Et apud Cornelium Tacitum (*y*): *Suetonio Paulino cauta potius cum ratione consilia, quàm prospera ex casu placebant; satis cito incipere victoriam ratus, ubi provissum fuerit, ne vinceretur.*

42 Atque hoc nimirum est, quod Ovidius (*z*), vel pueris notus, docuit, dum edixit:

Exitus acta probat, careat successibus opto,
Quisquis ab eventu facta probanda putat.

Et inter ærumnas mortalium meritò connumeravit Boëtius (*a*), sic inquiens: *Hic etiam nostris malis cumulus accedit, quod æstimatio plurimorum, non rerum merita, sed fortunæ spectat eventum; eaque tantum judicat esse provissa, quæ fælicitas commendavit. Quò fit, ut existimatio bona*

(*i*) Alex. 4. *Genet. cap.* 11.
(*k*) Sueton. *in Augustin.* Stob. *serm.* 42.
(*l*) Boterus *de Ratione* Status *libr.* 2. *capit. pen.*
(*m*) Vide omninò Guirbam *cons.* 1. *per totum.*
(*n*) Erasmus *in Adag.* Anchoræ jactum Deus prævertit, *pagin.* 271. *& in Adag.* Anchora rupta, *pagin.* 380.
(*o*) Plaut. *in Pseud.*
(*p*) Vellei. Paterc. *lib.* 2.
(*q*) Sallust. *in orat. ad Cæsar.*
(*r*) Petron. *in satyr.*
(*s*) Aristoph. *in concionatricib.*
(*t*) Erasmus *in hoc Adag. pag.* 265. Alexand. 4. *Genes. cap.* 11.
(*u*) Campanac. *in histor. mot. Genet. pag.* 8.
(*x*) Apulej. 4. *Florind.* à quo habuit Cominæus *lib.* 5. *histor.*
(*y*) Tacit. *lib.* 2. *histor. cap.* 25.
(*z*) Ovid. *in epist. Philidi*, latè Ensl. *in Nucleo pagin.* 232. *& sequent.* Tiraq. *quem vide de pœn. temp. causa* 52. *ex numer.* 9. Barbatiam, *qui plura adducit, cons.* 46.
(*a*) Boet. *de cons. lib.* 1. *prosp.* 4.

na, prima omnium deserat infælices. Unde & Tacitus (*b*) dixit: *Vulgi morem esse fortuita ad culpam trahere.* Et Heliodorus (*c*): *Solent enim sæpè homines ad rationem eorum quæ accidunt, accommodare animum.*

43 Quod non minùs iniquum, quam usu receptum Plinius Junior (*d*) sic retulit: *Est omninò iniquum, sed usu receptum, quòd honesta consilia, vel turpia, prout malè, aut prosperè cedunt, ita vel probantur, vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta, modo diligentiæ, modo vanitatis, modo libertatis, modo furoris nomen recipiunt.* Quò & tendit illud Euripidis (*e*): *Ei res secundæ sunt, eumdem putamus sapere.* Pindari (*f*): *Voti compotes, & quibus arridet fortuna sapere videntur omnium judicio.* Ciceronis (*g*): *Hoc plerumque facimus, ut Consilia eventu ponderemus: & cui benè quod proceserit, multum illum providisse; cui secus, nihil sensisse dicamus.*

44 Cum tamen hoc (ut jam dixi) absurdum sit, prout & Sidonius Apollinaris (*h*) agnovit, sic inquiens: *Siquidem prudentibus, cordicitus insitum est, vitare fortuita: sicut itidem absurdum est, si cœptis audacibus adversetur eventus, consurgere in querimonias, & inconsultarum dispositionum culpabiles exitus, ad infamanda casuum incerta convertere.* Et etiam valdè aptè Illustrissimus, & multis nominibus laudandus D. D. Joannes de Palafox & Mendoza (*i*), nunc pro meritis Tlaxcalensis Episcopus, his verbis, relatu dignissimis: *Porque la piedra donde ha de tocar la Censura Politica los acaecimientos publicos, no han de ser los sucesos, sino los acuerdos. Y es Maxima llana, y muy natural, que á prudentes medios corresponden ordinariamente muy felices fines; y que si los primeros fueron bien governados, disculpa tienen, como quiera que sucedan los segundos,* quæ consonat cum aliis similibus Herodoto (*k*).

45 Et ad hæc eadem respiciens Seneca (*l*), ea, qua solet, prudentia scriptum reliquit: *Laus enim Imperatori, etiam victo, & Duci redditur, si & prudentia, & industria, & fortitudo muneribus suis functa est.*

46 Et Petrus Andræas Canonherius (*m*) idem ad Medicum applicat, qui licèt minimè morbum depulerit, non est imperitus censendus, si modo nihil prætermisserit, quo morbum expelleret, & secundùm artem omnia fecerit. Quod prius Quintilianus (*n*), ab eo non visus, aut certè non citatus, his verbis scripserat: *Nam & Medicus sanitatem ægri petit, si tamen, aut valetudinis vi, aut intemperantia ægri, aliovè quo casu, summa non contigit, dum ipse omnia secundùm rationem fecerit, medicinæ fine non excidit.*

47 Maneat ergo illud Ciceronis (*o*) in corde: *In recta sententia, ne victa quidem causa vituperanda est,* numquamque mentem ex exitu æstimari debere, quia secundùm Senecam Patrem (*p*): *Omnia honesta opera voluntas incohat, occasio perficit. Sæpè honorata virtus est, etiam ubi eam fefellit exitus. Scelera quoque, quamvis citra exitum subsederunt, puniuntur: nec infælix virtus amittit gloriæ titulum: nec gloriam virtutis intercipit fortuita fælicitas.*

48 Quem locum egregiè Doctissimus Cujacius (*q*), novissimusque Joan. Brantius (*r*) illustrant, & premere videtur Apulejus (*s*), quatenus postquàm dixit, bonos conatus in laude esse, quamvis eis non respondeat effectus, eadem argumentatione utitur à sceleribus ducta, & ita concludit: *Ergo sicut ad pœnam sufficit meditari punienda, sic & ad laudem satis est conari prædicanda.*

49 Queis addo, non solùm rectum consilium, etiam effectu vacuum, laudari debere; verùm & erroneum excusandum, & exculpandum, si modò quis bona mente, & ex animi sui sententia, citra ullum dolum, vel fraudem in eo proferendo se habeat. Nam cum in omnibus, cujusvis hominis sit errare, adeò ut Petronius (*t*) meritò dixerit: *Nemo nostrum non peccat, homines sumus non dii.* Hoc maximè inferendis rebus in arduis consiliis, sæpè contingit, quòd Clemens Alexandrinus (*u*) ad ignorationem similitudinis, & dissimilitudinis referre videtur. Eaque propter Mecænas Augusto (*x*) consuluit: *Mentem Senatorum, qui ei aderant, considerare oportere, non autem aberrationem castigare.* Et Darius apud Q. Curtium (*y*), cum à suis rogaretur, ut quosdam Græcos milites, qui sibi minùs sanum, (ut eis videbatur) consilium dederant, circumdatos exercitu toto, telis obrueret, ita respondit: *Neminem stolidum consilium ca-*

(*b*) Tacit. 4. *Annal.*
(*c*) Heliodor. *in histor. Æthiop. pag. mihi* 402.
(*d*) Plin. Junior. *lib.* 5. *epist. ult.*
(*e*) Eurip.
(*f*) Pind. *olymp.* 5.
(*g*) Cic. *pro Rabirio.*
(*h*) Sidon. *lib.* 4. *epist.* 6.
(*i*) Dom. Joann. Palafox. *in Relat. succes. anno* 1638. *pag.* 4.
(*k*) Herodot. *lib.* 7. *quem vide.*
(*l*) Senec. *lib. de benef.*
(*m*) Canonher. *in Aphorism. politic. tom.* 1. *pagin.* 274.
(*n*) Quintil. *lib.* 2. *instt. cap.* 17.
(*o*) Cic. *Philip.* 11.
(*p*) Senec. Pater. *declam.* 6. *lib.* 4.
(*q*) Cujac. 15. *obser. cap.* 25.
(*r*) Brant. *de Senat. lib.* 1. *cap.* 24.
(*s*) Apulej. 4. *Florid. ad finem.*
(*t*) Petron. *in satyr.*
(*u*) Clem. Alex. *lib.* 6. *Strom. cap.*
(*x*) Plut. & alii *in vita Mecænat.* Gaspar. Ensl. *in Nucl. pag.*
(*y*) Curt. *lib.* 13. *cap.* 15.

BIBLIOTECA DEL COLEGIO DE PUEBLA

pite luere debere, defuturos, qui suaderent, si suasisse periculum esset. Denique, ipsos quotidie ad se vocaturi in consilium, variasque sententias dicere: nec tamen melioris Fidei haberi, qui prudentius suaserit, &c.

50 Et in idem tendit Papinianus (z) noster dum docuit: *Fraudis interpretationem semper in jure civili, non ex eventu dumtaxat, sed ex consilio quoque desiderari.* Quod perinde est ac si diceret, non eventum, sed intentum in consiliis fraudi esse, & qui absque fraudi animo errorem consulit, ex hoc capite damnandum non esse.

51 Maximè cum in Bellicis, Politicisque negotiis, de quibus sermonem habemus, Cominæo (a), satis experto teste, docente: *Certo constet, nullum esse Principem tam prudentem, qui non erret, & labatur aliquando, imò sæpè numero, si longior ei vita contingat, ut ex illorum actionibus, ac Consiliis, si verè perscriberentur omnia facilè judicari posset, omnes profectò omnium temporum Senatores, ac viros præstantes, qui vel fuerunt aliquando, vel hodie sunt, errarunt, & sæpè errare possunt, atque labi.*

52 Ex quibus præceptis Scriptores Politici illud aliud Monitum colligunt, quod *Arcanum dogma* vocat Lipsius (b), à Radero laudatus, nempè *Ut Principes sine discrimine audiant, & nec bona quidem consilia præmiis adficiant, ne quis, spe adipiscendi, à verò deflectat, & præter animi mentem, & ad gratiam loquatur. Nec mala suppliciis, ne desint, qui suadens, si malè suasisse periculum sit*; quod qualiter accipi debeat, alio (c) in loco dicemus.

53 Prædictis etiam adjicio, cautum & prudentem Principem, non ex Consulentium numero, & dignitate, consilia æstimare debere, sed ex rationibus, quibus illa nituntur. Nam ubi numerantur non ponderantur sententiæ, sæpè, *ut docet Cicero*, accidit, quòd melior pars à majori vincatur, & ut vetus Proverbium (d) monet: *Sæpè est etiam olitor, vel stultus*, (ut Erasmus (e) legendum contendit) *valde opportuna loquutus, & sub sordido pallio sapientia, summaque ingenia in oculto jaceant.*

54 Quò etiam respicit illud Justiniani (f) Imperatoris: *Sed neque ex multitudine auctorum, quid melius & æquius est judicatote: cum possit unius forsan & deterioris sententia, & multos, & majores aliqua in parte superare.*

55 Et Apologus de Noctua à Dione Chrysostomo (g) Æsopo tributus; & quod Agellius (h) ex Æschine, & Plutarchus (i), & Cragius (k) apud Spartanos contigisse commemorant, proba sententia, ab improbo cive prolata, per probum alium repeti jussa.

56 Addo, & finio, non minùs curare prudentem Principem oportere, quod ubi negotia Regni sui gubernationem, atque administrationem tangentia, per distinctas Senatuum, ac Senatorum classes aulasvè distribuit (ut in nostra Hispania prudentissimè, & providentissimè factum esse retulimus) unicuique Senatui, vel Tribunali causas, quæ ad illud spectant, relinquat, atque remittat. Ita ut singuli Ministri suis officiis consueto tempore, & modo fungantur, nec nisi rarò, & ex magna causa, alii aliorum actionibus misceantur, & privatis sessionibus, quas *Juntas* dicunt, negotia, quæ proprios habent Judices, terminentur, hoc enim sæpè plus damni, quàm utilitatis afferre solet, cum propter conveniendi difficultatem, negotiorum expeditionem retardet, & sæpè, ne dicam semper, eorum intelligentiam turbet, propter adlectos adjectosvè, qui ea tamquàm novi destituuntur, & veluti in alium orbem se putant esse perlatos.

57 Unde Alexander III. Pont. Max. (l) Episcopos reprehendit, qui suæ Ecclesiæ membris, sive Canonicis omissis, aliorum consilio in ejus negotiis utuntur: *Cùm id non sit dubium, & honestati, & sanctorum Patrum institutionibus contraire.* Et Imperatores Honorius & Theodosius publicam auctoritatem vacillare dicunt, si Curiales, Susceptores, vel Arcarii, humilioribus, aut extraordinariis oneribus occupentur.

58 Quibus in locis, & in aliis, alia à Doctoribus (n) subnotantur, expressè docentibus, & dolentibus: *Injuria affici judices, quando despectantibus ad eorum officium, alii consuluntur, & quòd per has extraordinarias consessiones, seu delegationes, tristitia maxima afficiuntur populi, Tribunalia exautborantur, omniaque tamdem confunduntur, & subvertuntur, & in grave Reipublicæ de-*

(z) Papinian. *in leg. fraudis* 79. *D. de regulis juris.*
(a) Comin. *lib.* 8. *pag.* 563.
(b) Lips. & alii apud Rader. ad Curtium *ubi suprà pag.* 66.
(c) Infrà *Emb.* 53.
(d) Agel. 2. *noct. Att. cap.* 6.
(e) Erasm. *in Adag. pag.* 274.
(f) Justin. *in leg.* 2. *vers.* Sed neque, *C. de vet. jur. enuc.*
(g) Dio Chrysos. *orat.* 72.
(h) Agel. *lib.* 18. *cap.* 3.
(i) Plut. *in præcep. polit.*
(k) Nicol. Cragius *de Repub. Laced. lib.* 3. *instit.* 6. *pag.* 203.
(l) Alevand. III. *in cap. novit, de iis, quæ fiunt à Prælat.*
(m) L. *humilioribus, C. de suscep. & arcan. lib.* 10.
(n) Luc. de Pen. *in d. l. humilioribus, & in l. omnes, C. de decurion. post. num.* 40. Paleot. Ponte, Mastrill. & alii apud Me 2. *tom. lib.* 4. *cap.* 10. *ex num.* 51. *ad* 54. *& in politic. Ind. lib.* 5. *cap.* 13. *pagin.* 881.

detrimentum expeditiones causarum in immensum protrahi solent.

59 Indeque pius, & prudens satis, Politicus noster Joannes à Sancta-Maria (*o*), quem alii Recentiores (*p*) sequuntur, sentiens damnum, quod apud nos ex ejusmodi coadunationibus oriebatur, & quotidie magis increbescebat, in eas invehitur, & tamdem concludit: *Escusen los Reyes de todas maneras las juntas, que se han introducido para cada negocio.*

60 Quæ quidem damna, cum in Regno Neapolitano experiri cœpta fuissent, Regia schedula, Mastrillo (*q*) referente, anno 1608. ad Comitem Benaventanum, ea tempestate Proregem, directa fuit, jubens, ut in posterum ab his extraordinariis causarum expeditionibus abstineret; quas etiam nunc demum Gloriosus & Prudens Rex, ac D. Noster Philippus IV. ex eisdem rationibus aboleri, & exulare decrevit.

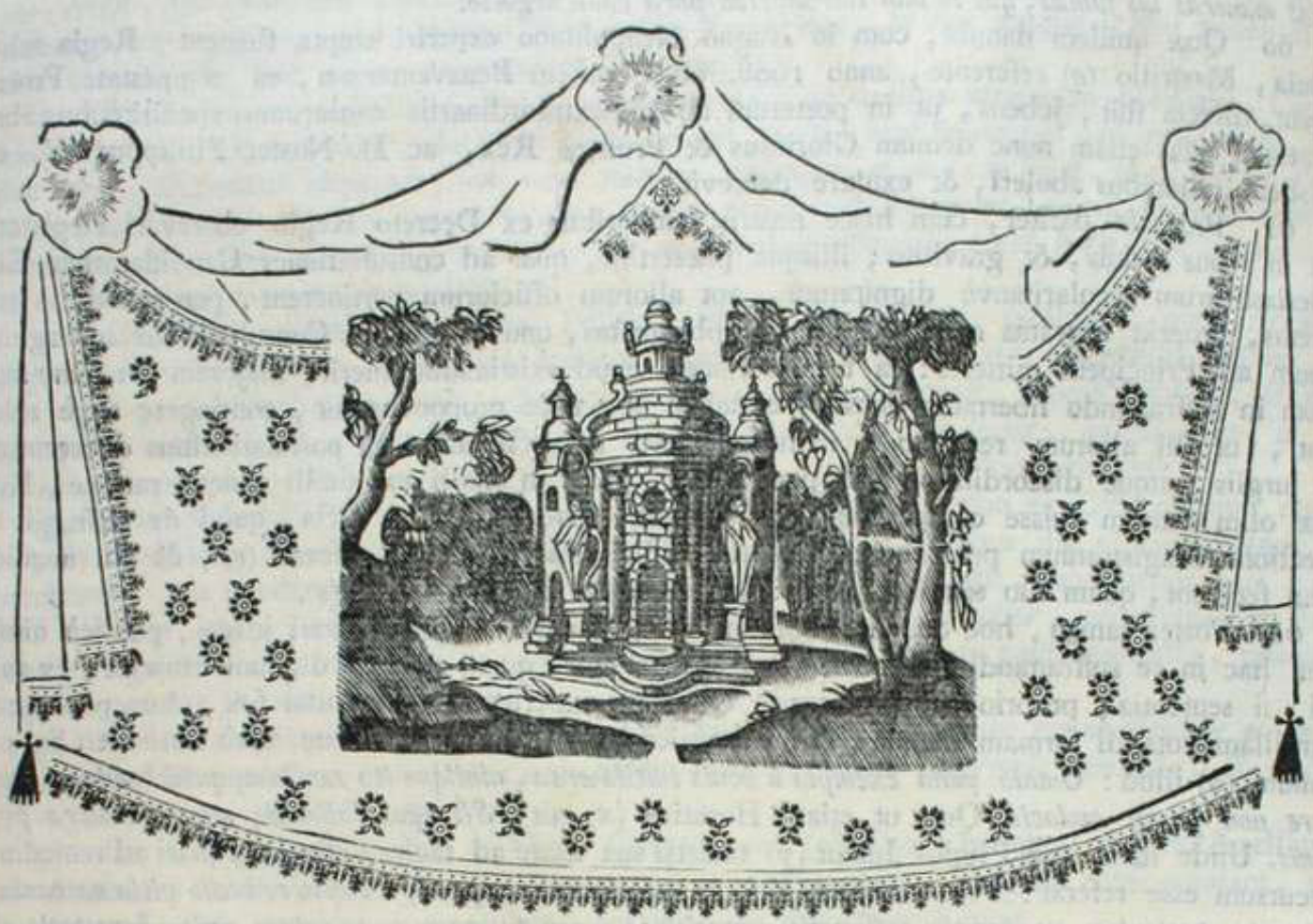
61 Prout & pariter, cum hisce nostris temporibus ex Decreto Regio observari cœpisset, ut in rebus arduis, & gravibus, illisque præsertim, quæ ad consultationes Candidatorum Ecclesiasticarum secularium vè dignitatum, aut aliorum officiorum pertinerent, per schedulas secretas, propria exaratas manu, sigilloque obsignatas, unusquisque ex Consultantibus suffragium suum ad Principem mitteret: ea fortè ratione, quòd existimatum fuerit, majorem per hunc modum in suffragando libertatem inesse, quoniam ubi voce proponebantur, contingere sæpè soleb at, ut alii aliorum respectu, mutuisque inter se pactionibus aut postulationibus ducerentur, & jurgiis, atque discordiis occasio præstaretur, prout in simili ex simili quoque ratione, Romæ olim cautum fuisse comperimus lege Gabinia, hinc Tabellaria dicta, quòd de suffragiis in electione Magistratuum per tabellas ferendis, edita fuisset, de qua Cicero (*r*), & alii mentionem fecerunt, quam suo tempore renovatam memorat Plinius Junior (*s*).

62 Posteà tamen, hoc quoque abolitum fuit, & mos antiquus servari jussus, publicè nimirum hac in re suffragandi, & nomen, ac merita ejus, quem quisque dignum censeret, ex animi sui sententia, proprio ore proferendi. Quoniam experientia compertum fuit, plura per secretam illam votandi formam damna, & inconvenientia oriri cœpisse, usque adeò certum est Sallustianum (*u*) illud: *Omnia mala exempla à bonis initiis orsa, nihilque ita sanctum, quod hominum fraudare non possit audacia.* Quæ ut etiam Horatius (*x*) ait: *Sit spes fallendi, miscebit sacra profanis.* Unde idem ipse Plinius Junior (*y*) tametsi sua ætate ad tacita suffragia, quasi ad remedium decursum esse referat: *Vereri tamen* (ait) *ne procedente tempore, ex ipso remedio vitia nascantur: est enim periculum ne tacitis suffragiis impudentia irrepat: nam quoto cuique eadem honestatis cura secretò, quæ palam? Multi famam, conscientiam pauci verentur.*

(*o*) Joann. à Sancta Maria *in Polit. Christ. cap.* 13.
(*p*) Pedraza *en su Secretario del Rey disc.* 3. *fol.* 25. Barbosa *in lib. de Brebed. de despachos, cap.* 10.
(*q*) Mastrill. *de Magistrat. lib.* 5. *capit.* 6. *numer.* 161.
(*r*) Cic. 3. *de legib.*
(*s*) Anton. Augus & alii ad leges P. D. *Gabinia tabellaria* & Gruchius de Comitiis Roman.
(*t*) Plin. Jun. *lib.* 3. *epist.* 20.
(*u*) Sallust. *in Catilin.*
(*x*) Horat. *epist.* 16. *lib.* 1.
(*y*) Plin. Jun. *d. epist.* 20.

EMBLEMA XLVII.

CONSILIA OCCULTANDA.

Quis latet absconsus? Consus. Cur templa teguntur
Sylvis? Consulitur: Consiliumque parat.
Ardua tunc vobis, Reges, fœlicia cedent,
Adsunt cum Consi, Consiliumque latet.

COMMENTARIUS.

1 EX prædictis igitur maneat, optimum illum & emendatissimum Pincipem censeri debere, qui licèt ea potestate fungatur, quàm *Pambasileam* Aristoteles vocat, nihil illi detrahi putat, neque vim majestatis infringi, cuncta ad Senatum vocando, ut malè olim Tiberius (*a*) apud Tacitum sensisse videtur, ratus non aliter Imperii rationem constare posse, quàm si uni reddatur. Cum potius se suis incrementis majorem ostendat, si ipsum ad hoc sublimitas tanti Honoris inclinet, & juxta novissimi Aurelii Alexandri (*b*) monitum, præter alios, quos jam suprà retuli, sciat, vix esse, ut probè suis partibus fungi possit, quamvis Reipublicæ gerendæ artifex consummatissimus sit, nisi sibi diligentissimos & anxiæ peritos rerum omnium Consiliarios asciscat. Quibus ætas, prudentia, rectè acta vita, & constanter per multos annos administrata Respublica, rerum omnium summam cogitationem tribuerit, & in quibus viva Regis Corona, vivum Sceptrum repræsentetur, illisque Regii verticis ornata sublimitas, vivos Majestatis suæ radios jaculetur, Regnum temperet, & sicut spiritus sanguinem fert, ac animat, quo & caput, & omnia corporis membra, pro re ac tempore, suis quæque officiis perfungantur: ita Consiliariorum virtute, Rex Imperando, subditi obtemperando, conveniant.

2 Ceterùm quoniam satis non est, recta sanaque consilia exquirere, vel proferre, nisi quod in illis deliberatur, ad optatum finem perveniant, hocque nihil frequentius impedire soleat, quàm si nec dum executioni mandata, propalari contingat, meritò nunc superioribus addendum censemus, neminem verum bonumque Consiliarium esse posse, qui non & Bonus sit Secretarius, hoc est,

(*a*) Tacit. 1. *Annal. vide* Saaved. *Empr.* 57. *pag.* 413. (*b*) Aurel. Alexand. *in Axiom. Politic. cap.* 11.

est, Consiliorum arcana, ita silentii claustris, & repagulis contegat, & obfirmet, ut Angeronam sibi matrem, & Harpocratem patrem existimet (*c*):

Aut sua Sigalion Ægyptius oscula signet.

3 Sæpè enim, ut Balasfius (*d*) inquit: *Qui Regis consilia protulit, Regem detulit, & prodidit, & perdidit interdum.* Et maximo Valerio (*e*) docente: *Taciturnitas est optimum, atque tutissimum rerum administrandarum vinculum.* Et juxta aliam æquè veram Vegetii (*f*) sententiam: *Nulla* (in rebus præsertim bellicis) *sunt meliora consilia, quàm quæ ignoraverit adversarius.* Quia hostium nota consilia, etiam prudentissima, fiunt inutilia *ut Titus Livius* (*g*) *animadvertit*, hinc inferens, exploratoribus, qui ea verè referunt, magna præmia dari debere (*h*). Et secundùm Joannem Magnum, in Consiliis quærendis vigilantia opus est; in custodiendis, atque occultandis, taciturnitate, quæ Consiliorum est quasi thesaurus. Frustra enim quæras, nisi inventa & cogitata silentio tuearis, ne ab inimicis præripi, aut perverti possint. Et ideò in hac observatione eximiam curam adhibuisse leguntur Jason, Pyrrhus, Aratus, & Quintus Metellus Macedonicus. De quo Plinius (*i*), & Plutarchus (*k*) recensent, quòd cum omnia proprio & subito consilio ageret: amico cuidam roganti, quidnam acturus esset? *Tunicam* (inquit) *meam exuerem, si eam consilium meum scire existimarem.*

6 Cui similis, apud eamdem Plutarchum (*l*), Antigonus, Philippo filio, multis præsentibus percontanti, ac dicenti, quando castra movebimus? *Quid* (inquit) *num metuis, ne sonitus tubam non audias?* Notans adolescentis imperitiam, qui hoc patrem, multis præsentibus, interrogaret, cum in bello celanda sint Principum consilia: & quoties castra movenda sunt, omnibus tuba det signum. Dion etiam (*m*) est Auctor, Tiberium Cæsarem, cum aliquando apud eum quispiam percontaretur, quid causæ esset, cur sua Consilia minimè committeret iis, quibus tutò fidere poterat? respondisse: *Aut nulli, aut paucis cognitum esse oportere Principis consilium.* Nec enim debent arcana, de quibus tam in bello, quàm in toga consulitur, aliis, quàm ipsis Consultoribus, ceterisque, quos scire convenit, inotescere, ne videantur, ut Terentius (*n*) alibi dixit:

——Fieri hæc itidem ut in Comediis,
Omnia omnes ubi resciscunt: Hic, quos par fuerit resciscere
Sciant: quos non autem scire æquum est, neque resciscant, neque sciant.

9 Quod quidem utilissimum documentum jam olim satis Romanis innotuit, qui Festo Pompejo, & aliis testantibus (*o*), inter alia insignia militaria, Minotaurum gestabant, quem Dedalus, *ut fabulæ narrant*, labyrinthi latebris, & ambagibus clausit, sic indicare volentes, non minùs occulta Ducum Principumque consilia esse debere. Unde Alciatus (*p*) hoc Emblema deduxit:

Limine quod cæco, obscura & caligine monstrum
Gnosiacis clausit Dedalus in latebris:
Depictum Romana phalanx in prælia gestat,
Semi viroque nitent signa superba bove:
Nosque monent, debere Ducum secreta latere
Consilia. Auctori cognita techna nocet.

10 Eisdem etiam Romanis Divæ Angeronæ simulacrum, ore obligato obsignatoque, silentii symbolum erat, ut post Plinium (*q*), alii (*r*) passim Auctores testantur, Licèt alii Angeroniam dictam tradant, quòd angorum, atque animorum solicitudines propitiata depellat: vel quod Pop. Romanus morbo, qui *Angina* dicitur, prævio voto, sit liberatus.

11 Eruditus quoque alter Hieroglificorum Scriptor (*s*) tradit, idem ipsum veteres significare voluisse, dum Plutonem pingebant galeatum, & Proserpinam rapientem: tum quòd subterranea, quorum deus dicitur Pluto, lateant absconditaque sint: tum quia raptus clam fiunt; tum

(*c*) Ausonius *epist.* 25. *ad Paulin.* vide Erasmus *in his Adag. pag.* 677.
(*d*) Balasfius *de fidel. subd. cap.* 9. *pag.* 65.
(*e*) Valer. *lib.* 2. *cap.* 2.
(*f*) Veget. *de re milit. lib.* 3. *cap.* 26. *& lib.* 2. *capit.* 7.
(*g*) Livius *lib.* 9.
(*h*) Latè *de his & alii* Theat. vit. hum. *lit. A pagin.* 709.
(*i*) Plin. *de viri illust. cap.* 61.
(*k*) Plut. *in Apoph.*
(*l*) Plut. *in Apoph.* Rodig. *lib.* 13. *cap.* 5.
(*m*) Dion Cas. *in Tiber.*
(*n*) Terent. *in Hecira Act.* 5. *Scen.* 4.
(*o*) Fest. *verb.* Vexilla Veget. *lib.* 3. *cap.* 6. *num.* 4. Fracheta *de rat. it. & bell. dis.* 46. Ovid. 8. *Met. &* 2. *de Arte.*
(*p*) Alciat. *Emblem.* 12.
(*q*) Plin. *lib.* 3. *cap.* 5.
(*r*) Macrob. 3. Saturn. *cap.* 9. Lips. *antiq. lect. cap.* 1. Farnes. *in Apoph. Polit. tit.* 23. *cap.* 15. Erasm. *in Adag.* Angerona os cohibeat, *pag.* 677.
(*s*) Pier. Valer. *lib.* 1. *Hierogl.*

tum denique, quòd cum in capite consilii sedes esse putetur, galea illud tegens, aptè consiliorum occultationem significet.

12 Achilles Bochius (*t*) symbolum aliud ad idem ostendendum sculpsit, Alexandri Magni effigie depicta, qui & annulo signatorio Hephestionis os clausit, sic illi silentium indicens, ne secretum literarum matris suæ Olympiæ contra Antipatrum valdè sibi dilectum, quas ei legere permiserat, revelaret, cujus carmina apud ipsum legenda relinquo.

13 Jacobus à Bruck, ad significandum consilia jam hosti patentia, inutilia esse, & nova alia quæri debere, Emblema confinxit ex igne domui jam admoto, & sursum flammas mittente, quem quis frustra occultare contendit, & his carminibus:

Ignem jam ardentem frustra occultare laboras,
Lumine quem prodit fama corusca suo.
Frustra consilium exequeris Dux, quod patet hosti,
Hoc preme. Sed tanta calliditate novum.

14 Noster etiam sæpè laudatus D. Didacus Saavedra (*u*), ut idem ostendat, alvearium, quo sedulæ & operosæ apes solent mellificare, depingit, adjecto lemmate, *Nulli patet*, indeque deducens, non minùs Principes consilia sua celare debere, quàm apes mellis operationem, quam nemo hactenus plenè cognitam habere potuit, etsi aliqui vitreis alveis, vel ut Plinius (*x*) ait; *Cornu laternæ trans lucido factis*, eam spectare contenderint.

15 Nos autem, in idem tendentes, hac, quam cernis, Templi in abdito positi, & densis ramis arborum obumbrati, pictura, utimur, ad antiquum nimirum Romanorum morem alludentes, qui cum nullam Rempublicam incolumem, orbatam publico consilio crederent, *ut Pacuvius Calabius apud Titum Livium* (*y*) *edocuit*; peculiarem Deum habebant, CONSUM appellatum, qui Consiliorum Deus putabatur. Cui Romæ Templum in ipso circo valdè tectum constituerunt, & alibi in opacis, & densis lucis sylvisque compactum, eique Festa Equestris certaminis *Consualia* dicta, magna celebritate annis singulis peragebant, *ut latè post alios Rosinus & Dempsterius* (*z*) *scribunt*, hoc veluti ænigmate denotantes, Consiliorum tractationem, & resolutionem, in secreto & abscondito, quousque executioni mandetur, esse debere; sive, ut ait Ludovicus Vives, D. Augustini (*a*) locum, de his Consi Aris agentem, exponens, quoniam Consilium, non sacra modo res est, quæ vel ex hoc, citra ingens piaculum violari revelarivè non poterat; sed occulta quoque esse debet, ne aliàs suo fructu, atque effectu destituatur.

16 Et ad hunc Deum respiciens, præter alios (*b*), Arnobius (*c*), & vanitatem Gentilium subsanans, qui de eo valdè fidebant, ita inquit: *Salutaria & fida consilia nostris suggerit cogitationibus Consus: & in contrarios exitus cur assiduè vertitur placitorum inopinata mutatio?*

17 Tertullianus (*d*) quoque, de eodem, illiusque in circo reconditis aris, sic ait: *Et nunc Ara Conso illi in Circo defossa est ad primas metas, sub terra, cum inscriptione hujusmodi, Consus Consilio.* Et iterum (*e*): *Consus, ut diximus, Deus, apud metas sub terra delitescit.* Quibus in locis Pamelius, & Cerda latè & doctè, quæ istæ, metæ essent, declarant, & de eisdem Aris sub terra conditis, & quo tempore aperiri solerent, & cur Equestribus certaminibus donarentur, ex Varrone, Halicarnasæo, & Plutarcho satis ostendunt.

18 Enim verò, non Romani tantùm peculiarem, secretumque, vel Secretarium Deum, suis Consiliis præfecere, de quibus Valerius (*f*) etiam scripsit: *Fidum eis fuisse & altum Reipublicæ pectus Curia, silentiique salubritate munitum, & vallatum undique. Cujus limen intrantes, abjecta privata caritate, publicam induebant*; sed & Cartaginenses, eorum æmuli, pari modo Astartem suam deam, variis titulis ac nominibus cultam, inter alia *Consiliariam* appellitabant, numen ei Minervæ quoque forsitan tribuentes, ut ex Apulejo & Appiano, Petrus Faber (*g*) animadvertit, latè se se in ejusdem deæ officiis diffundens.

19 Nullaque fuit Natio, quæ cum in omnibus secreta, præcipuè ad commune bonum pertinentia, revelare, turpe graviterque puniendum censuerit, in Consiliariis & Senatoribus id ipsum turpius, graviorique supplicio dignius esse, non duxerit (*h*); unde vere Quintilianus dicere potuit, non prodere secreta, primam fuisse sapientiam in primis illis mentium morumque Rectoribus. Ecce enim Ægyptii, *Diodoro Siculo* (*i*) *teste*, acerba, sed utili lege sanxerunt, iis

(*t*) Achil. Boch. *symb.* 119. *pag.* 250.
(*u*) Saaved. *Empr.* 62. *ex pag.* 471.
(*x*) Plinius *lib.* 11. *cap.* 16. *legendus ex cap.* 5.
(*y*) Livius *lib.* 23. *in princip.*
(*z*) Rosin. & Demst. *lib.* 2. *Theatr. vit. human. liter. E pag.* 374. Herod. 2. *rerum jud. tit.* 8. *cap.* 8. Mantua *in Polym. cap.* 11.
(*a*) D. Aug. *de civit. Dei lib.* 2. *cap.* 17. *& ibi* Ludov. Vives.
(*b*) Theat. *lit. S. pag.* 477.
(*c*) Arnob. *lib.* 3. *pag. mihi* 143.
(*d*) Tertul. *in lib. de Spect. cap.* 5.
(*e*) Idem *ibid. cap.* 8.
(*f*) Valer. Max. *lib.* 2. *cap.* 2.
(*g*) Pet. Fab. 3. *semest. cap.* 2. *pag.* 25. *& cap.* 3.
(*h*) L. *si quis* 39. §. *transfugæ*, D. *de Pœn. l. cujus dolo, ad leg. Jul. Majest. l. quicumque*, C. *de op. pub.*
(*i*) Diod. Sic. *lib.* 1. *cap.* 6.

iis abscindi linguam, qui Reipublicæ arcana, quæ tecta esse oporteret, alicui detexissent, aut belli Consilia hostibus indicarent: ne posthac linguæ licentia Reipublicæ obessent.

20 Et apud Persas, ut *Ammianus Marcellinus* (*k*) *commemorat*, nemo Consiliorum conscius esse permittebatur, præter Optimates taciturnos, & fidos: apud quos silentii quoque numen in Regum arcanis celandis, ita colebatur, ut secundùm Q. Curtium: *Non metus, non opes vocem eliciat, qua prodantur occulta: vetus enim disciplina Regum, silentium vitæ periculo sanxerat. Linguam gravius castigari, quàm ullum probum: nec magnam rem sustineri posse putant ab eo, cui tacere grave sit; quod homini facillimum natura esse voluerit*; quod videtur convenire cum illo Horatii (*m*), dum inquit:

Fingere qui non visa potest, commissa tacere,
Qui nequit, hic niger est, hunc tu Romane, caveto.

21 Areopagitæ quoque, ex quibus delectus Atheninsium Senatus constabat, cum in multis aliis excelluerint, quæ de eis copiosè Isocrates (*n*) & Lucianus (*o*) scribunt. Ita hac silentii virtute emicuerunt, ut vel Proverbio causam dederint: *Areopagita taciturnior, vel subticentior*. Quod ex Alciphrone, & aliis, Budeus, Erasmus, & Brassicanus (*p*) comminiscuntur. Addentes, extare hodie apud Vesphalos, reliquias hujus generis Judicum, qui vulgò *Certi* dicuntur. In quorum ordinem, qui admituntur, magna religione silentium promittunt, est enim ratio quædam deprehendendi crimina, quam nullus præter illos Juratos intelligit.

22 Serenissima etiam Venetorum Respublica, ita constanter, & prudenter eamdem legem servavit, & servat, ut licèt plurima alia, ex quibus valdè comendari possit, obtineat, quæ latè, præter alios, Trajanus Boccalinus (*q*) recenset, in hoc tamen (ipso laudante, & admirante) resplendeat, quòd cum ejus Senatus ducentis quinquaginta, aut etiam pluribus Senatoribus constet, numquam ab eorum aliquo, antiquis, & recentibus seculis, secretum earum rerum, quæ inibi tractantur, & resolvuntur, propalatum esse legamus.

23 Et multis aliis (*r*) relictis, quæ apud multos de ejusdem secreti commendatione, pœnisque revelantium, reperiuntur, peculiari observatione dignum videtur, quod Ægidius Bossius de Francisco Bellono Montisferratensi Senatore commemorat, inquiens, in urbe Cassallis capite plexum, ob id, quòd sententiam ultimi supplicii, qua reus quidam damnatus extiterat, ante ejus pronuntiationem manifestavit.

24 Neque Hispani Nostri Regni plures leges (*s*) omitti possunt, quæ variis temporibus pœnis, eamdem secreti observantiam in Senatoribus, Auditoribus, ceterisque Ministris Regiis expostulant, eosdemque in officii ingressu pecculiare jus jurandum super ea subire compellunt, & transgressionem, eodem ac sordium, peculatus, repetundarumvè crimen, probari posse constituunt.

25 Sed quoniam de intimis Consiliariis sermonem habemus, eis illam celebrem Alfonsi Regis X. (*t*) intimari quoque debere censemus, quæ postquàm multa de Consilio, & Consiliariis disseruit, hoc Nostri Emblematis Monitum his verbis comprehendit: *Quando algunos se quieran acostar á ellos por saber las poridadas del Rei, que las sepan bien encerrar, é guardar, que las non descubran. Ca el que descubre poridad de otro en cosa que non debe, face mal en dos maneras. La una á sí mismo, porque se demuestra de poco seso, é por falso. E la otra, por el daño que puede ende venir á aquel á quien mestura. E si en todo mal Consejero ai esto; quanto mas en los Consejeros del Rei, que han de consejar en las grandes cosas de que podria venir mud grand daño á toda su tierra, quando mal lo consejasen, ó quando descubriesen su poridad. Onde en todas guisas ha menester, que el Rei aya buenos Consejeros, é sean sus amigos, é omes de grand seso, é de gran poridad, &c.*

26 Quam legem, & similes, adeò utiles, & necessarias, in usum, & strictiorem observationem reducere volens Rex & Dominus Noster Piissimus, & Potentissimus, in decreto, cujus jam sæpè memini, illud, inter cetera, cavit: *Tambien os mando, que se tenga gran cuidado en el secreto, porque sin él no se puede governar como se debe. Y creo que ha avido poco cuidado en esto, y que se habla fuera de los Tribunales mas de lo que conviene.*

27 Etenim ut in Proverbiis Salomon (*u*) ait: *Qui ambulat fraudulenter revelat arcana, qui au-*

(*k*) Morcellin. *lib.* 21.
(*l*) Q. Curt. *lib.* 5. *cap.* 19.
(*m*) Horat. *satyr.* 4. *lib.* 1.
(*n*) Isocrat. *in Areop.*
(*o*) Lucian. *in Anacharsia.*
(*p*) Budæus Erasm. & Brasic. *in hoc Adag. pagin.* 675. & 677.
(*q*) Bocalin. *cent.* 1. *raggual.* 5.
(*r*) Simanc. *de Repub. lib.* 7. *cap.* 13. & 14. Decian. Menoch. Farin. & alii apud Valenz. *consil.* 162. Ossor. *de Reg. inst. lib.* 8. Narb. *in l.* 82. *tit.* 5. *lib.* 2. *Recop.* Menoc. *cons.* 107. *per tot.* & *de arbit. cas.* 537. Bobad. *lib.* 2. *cap.* 5. Mastrill. *de Magist. lib.* 2. *cap.* 2. *ex num.* 116. Cabreros *de metu pag.* 421. Ego *in Polit.*
(*s*) L. 5. & 8. *tit.* 9. *l. fin. tit.* 13. *part.* 2. *l. fin, tit.* 19. *part.* 3. *l.* 5. *tit.* 4. *l.* 82. *tit.* 5. *lib.* 2. *Recop.*
(*t*) L. 5. *tit.* 9. *part.* 2.
(*u*) Proverb. *cap.* 11. 13.

autem fidelis est animi, cetat amici consilia. Quæ juxta Isocratis (*x*) documentum, non minùs fideliter custodiri debent, quàm pecunia deposita, & veluti in arca reponi. Unde & *Arcani* nomen, pro quolibet secreto, quod custodiri & occultari debet à Græcis & Latinis dictum videri potest. Et apud Hebræos (quod ad rem nostram magis conducit) eadem voce, ut Pineda (*y*) noster animadvertit: *Secretum*, aut *arcanum*, qua *Consilium*, aut *Concilium* significatur, *quòd in Consiliis arcana tractentur, & consilia non nisi secretò, summaque prudentia, & fidelitate capi, & iniri debeant.* In idemque tendit illud Livii de Nabide Lacedæmoniorum Tyranno verba facientis, à Jano Grutero (*z*) laudatum, & explicatum: *Arcana Regum ipsi produnt Satellites*; Quod non de Regiis custodibus, sed de Regiis Consiliariis accipiendum esse, ipse idem Gruterus pluribus probat.

28 Ut vel hinc discant, qui *Consiliarii* vocantur, quanta eos tacendi, observandique secreti necessitas maneat, cum ipsum nomen hanc ipsis obligationem imponat, & æquè parem, aut certè majorem, iis, qui in eisdem Consiliis adsistunt, & *Secretarii* eadem ratione vocantur. Validum quippè est, atque eficax argumentum, quod ab etymologia vocabuli sumitur (*a*), & quemadmodum qui Reipublicæ non consulit, non erit Consul, ita qui Consilii secreta non servat, se Consiliarii, vel Secretarii, & nomine, & munere indignum efficiet.

29 Quod omnibus retrò seculis tanti habitum fuit, ut in sacra Pagina (*b*), inter primos exoptimatibus, qui Davidi, & Salomoni adsidebant, eorum Notarii, sive Secretarii connumerentur, & apud Titum Livium legamus Persenæ Regis scribam cum ipso adsedisse, paritque ferrè ornatu multa egisse, unde, hoc errore deceptus Scævola, illum pro Rege obtruncavit.

30 Quod, & varia nomina, & honores, quibus donari ornarique solebant intimi Regum Cancellarii, Notarii, sive Secretarii, aliaque, quæ ad eorum officium, & dignitatem spectant, quoniam doctè à Cujacio (*c*), Zasio (*d*), Pancirolo (*e*), Cassaneo (*f*), Lauglæo (*g*), & aliis (*b*) tractata sunt, illud nunc dumtaxat adjiciam, hæc omnia, ex hac, de qua agimus, Consiliorum secretorumque Imperialium, vel Regalium communicatione, ac fideli observatione promanasse, quod semper maximi habitum fuit.

31 Unde Theodoricus Rex apud Cassiodorum (*i*), agens de ejusdem Cassiodori progenitoribus, qui apud Valentinianum Imperatorem Tribuni, & Notarii laudabiliter gesserant dignitatem: *Honor* (inquit) *qui tunc dabatur ægregiiis: dum ad Imperiale secretum tales constet eligi, in quibus reprehensionis vitium nequat inveniri.*

32 Et alibi (*k*) latiùs, formulam Notariorum scribens, sic habet: *Non est dubium ornare subjectos Principis secretum, dum nullis æstimantur necessaria posse committi, nisi qui fuerint fide magna solidati. Publicum est; quidem omne quod agimus: sed multa non sunt ante scienda, nisi cum fuerint, Deo auxiliante, perfecta. Quæ tanto plus debent occuli, quanto amplius desiderantur agnosci. Regis Consilium solos decet scire gravissimos, limitari debent armaria, quæ continent monumenta chartarum, ut quando ab ipsis aliqua instructio quæritur, tunc loquantur. Totum autem dissimulare debent, quasi nesciant scientes: Nam solicitis inquisitoribus sæpè & vultu proditur, quod tacetur. Adsit innocentia, quæ cuncta commendat, quia in placida mente Regia decenter debent verba reponi.*

33 Hactenus Cassiodorus, cujus verba cum Secretariis loquentia, ad Consiliarios quoque, & reliquos, quibus Principes sua secreta committunt, referri possunt, qui scire, *ut diximus*, debent, ne nutu quidem ea esse vulganda, & quæ ne ipsi, de quibus tantum fiditur, intra sui pectoris claustra obserare continereque potuerunt, longè minus ab aliis, quibus ea quolibet modo communicaverint, continenda occulendavè esse. Nam etsi cum Tacito (*l*) fatear, in nostra potestate esse tacere, Aristotele tamen docente comperio, paucos esse, qui valeant linguæ suæ semper frænum injicere, & vel timori, vel amori, naturali levitati, aut facilitati, aliisvè affectibus hac in parte aliquid non indulgeant.

34 Unde summus ille Philosophus apud Laërtium (*m*), rogatus, quid in vita foret difficilimum? Respondit: *Tacere non dicenda.* Iterumque rogatus à quodam, quis arcanum sermonem continere posset? Respondit: *Qui carbonem quoque ignitum lingua retinere potest.* Et Philip-

(*x*) Isocrat. *ad Demonic.*
(*y*) Pineda *in Job. cap.* 15. *vers.* 8. *num.* 3. *pag.* 699.
(*z*) Grutet. *in Florileg.* 2. *cap. pag.* 248.
(*a*) L. 2. §. *appellata*, *D. si cert. pet.* cum aliis ap. Velasc. *in axiom. jur. lit. A. num.* 421.
(*b*) Reg. 1. 7. & 2. 8.
(*c*) Cujac. *in Parat. cap. de Primic. & Notar. lib.* 12.
(*d*) Zas. *in l.* 2. *de orig. jur.*
(*e*) Pancir. *in not. utr. Imper. lib.* 1. *cap.* 2.
(*f*) Cassan. *in Catalon.* 4. *part. consid.* 29.
(*g*) Langlæus *lib.* 7. *cap.* 14. & 19.
(*b*) Gregor. Lop. *in l.* 7. *tit.* 9. *part.* 2. & alii plures Mostrill. *de Magist. lib.* 5. 12. Pedraza *in tractat. del Secretario del Rey*, Saaved. *Empr.* 56. *ex pag.* 408.
(*i*) Cassiod. *lib.* 1. *ep.* 4.
(*k*) Idem *lib.* 6. *for.* 16.
(*l*) Tacit. *in Agricol.*
(*m*) Laert. *lib.* 1. *cap.* 1. Max. Tyr. *serm.* 20. Anton. in Melis. *part.* 1. *ser.* 73.

lippides Atheniensis, *Plutarcho* (*n*) *narrante*, cum Lysimacho Regi ob virtutem charus, ac per quàm familiaris esset, aum ei Rex dixisset, Numquid rerum suarum expeteret? Incunctanter respondit: *Solum, ò Rex, ne arcanorum tuorum quicquam mihi credas.*

35 Euripides etiam, vel ut alii (secundùm (*o*) Erasmum) Demosthenes, hanc arcanorum observationem, non sibi parum gloriosam ostendit, cùm cuidam grave olentiam oris opprobranti, responderit: *Multa nimirum in illo occulta computruerunt*, significans, se posse arcana continere; solent enim res in occulto congestæ computrescere.

36 Sed præstat elegantissima Petroni (*p*) carmina, non valdè aliis nota subtexere, qui sub fabula Midæ, de qua plenius egit Ovidius (*q*), hanc continendi secreti difficultatem, & damna, quæ in palatiis Regum ex ejus solent propalatione contingere, sic peritissimè, ac penitissimè decantavit:

Nam citius flammas mortales ore tenebunt,
Quàm secreta tegant: quicquid dimittis in aula,
Effluit, & subitis rumoribus oppida pulsat.
Nec satis est vulgasse fidem: simulatius exit
Proditionis opus, famamque onerare laborat.
Sic omissa ferens avidus reserare Minister,
Fodit humum, Regisque latentes prodidit aures.
Excepit nam terra sonos, calamique loquentes
Invenere Midam, qualem narraverat index.

37 Eamdem in continenda lingua difficultatem, pluribus ostendit Antonius à Burgundia (*r*), in doctis suis de linguæ vitiis Emblematis, inter quæ primum & secundùm depicta torquilla, & anguila, quæ laqueos piscantis effugit, sic habent:

Torquillam anguinea linguosam cuspide, nullus
Hactenus edomuit aucupis astus, avem:
Altera Torquillæ soror, Echus filia, lingua est:
Hanc quoque, vel studio nemo, vel arte domat.
Erumpit manibus, erepit lubrica vinclis
Anguilla, & Davi facta magistra, fugit.
Quid tibi cum Davo? tua ride. Te tua lingua
Dentibus, & labris, & prece vincta, fugit.

38 Quod maximè in illis contingere solet, qui nimis uxori, sive suis uxoribus dediti, illarum illecebris deliniti, magno suo, & Reipublicæ malo, eisdem arcana revelant, *ut Maximus fecisse apud Tacitum* (*s*) *legitur*, cum tamen à Michea (*t*) Propheta discere possint: *Ab ea quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui*; à Marco Catone, pœnitentiam, si unquam secretum aliquod mulieri credidisset. A prætextato puero artem, & thecnas quibus in ejusmodi casibus illas fallere valeant.

39 Cui casui, alium lepidiorem quem Plutarchus (*u*) recenset, adnecterem, nisi prolixitatem vererer, & ad cognoscendam mulierum loquacitatem & garrulitatem, ultra innumera alia, quæ Tiraquellus (*x*) copiosè congessit, illud Plauti sufficiat, dum Eunomiam Megadori sororem, sic loquentem inducit:

Quamquam haud falsa sum, nos odiosas haberi:
Nam multum loquaces omnes meritò habemur.
Nec mutam profectò repertam ullam esse
Hodie dicunt mulierem ullo seculo.

(*n*) Plut. *in Lysim.*
(*o*) Erasm. *lib.* 8. *Apoph.*
(*p*) Petron. Arbit. *in Epigram.*
(*q*) Ovid. *lib.* 11. *Met.*
(*r*) Burg. *in lib. de vitiis linguæ, Emb.* 1. & 2.
(*r*) Tacit. *lib.* 1. *Ann. vide* Saaved. *Emp.* 62. *pag.* 472.
(*t*) Mich. 7. 5.
(*u*) Plut. *in lib. de Garrulit.*
(*x*) Tiraq. *in l.* 9. *conn. ex num.* 33.

EMBLEMA XLVIII.

CASURA NISI INVICEM OBSTARENT.

Aspice ut adverso firmetur marmore fornix;
Concilietque unus concamerata lapis.
Saxosam cohibet molem concordia discors,
Et Clavi immensum comprimit absi onus.
Sint plures sensus, modò dirigat una voluntas,
Et Regni moles firmior absis erit.

COMMENTARIUS.

1 VErum enim verò, quoniam de Consiliis, & Consiliariis agere cœpimus, è re erit, ut aliqua circa illam quæstionem subdamus, an magis expediens Regi & Reipublicæ, cui deserviunt, & consulunt, esse possit, ipsos inter se diversis, aut interdum contrariis opinionibus & rationibus in sententiis suffragiisque ferendis dissidire, aut in unum, sine aliquo discrimine, facilè convenire?

2 In qua quidem, si Bodinum (*a*) consulimus, parum dubitationis habere videbitur, cum hic (qua solet temeritate) status rationem Christianæ Religionis regulis præferens, non solùm in judiciis, verùm & in animis, intimisque præcordiis, Regum Consiliarios sibi invicem æmulos, & oppositos esse velit, idque vel ab ipsis Regibus curandum suadeat, ut hoc pacto alii aliorum delationem timentes, nihil audeant moliri, vel machinari, quod eorum saluti, auctoritati, vel utilitati possit esse contrarium. Quo & tendit similis disputatio Nicolai Bernegeri (*b*): *Num sit è Republica, factionibus, & discordiis intestinis subditos agitari?*

3 Ceterum hæc opinio, quæ futilibus quibusdam rationibus, & exemplis innitetur, satis aliis verioribus, & solidioribus ab Aristotele, D. Thoma, Philippo Cominæo, & aliis, petitis, à nostro eloquentissimo M. Marquez (*c*) convincitur, & exploditur, & novissimè, eò non relato, non minori studio, à D. Didaco Saavedra (*d*) damnatur. Estque Aristotelis (*e*) præcepto omninò contraria: *Nobilium contentiones, & partes, etiam legibus prohibere conari*; & Mæcenatis, qui, ut memorat Dio (*f*), Augusto consuluit: *Optimum verò inimicitias omnes, & ambitiosa certamina prorsus excindere; atque adeò nec nomina nova, aut aliquid ex quo oriri discordia possit illis permittere.*

Et

(*a*) Bodin. *lib.* 4. *de Republ. cap.* 5.
(*b*) Berneger. *in q.* 122. *ad Tacit. de moribus German.*
(*c*) Marquez. *in Gubernat. Christ. lib.* 2. *cap.* 27. *pagin.* 171. *& seqq.* vide Lips. 6. *Polit. cap.* 3. & Junium *quæst. Polit.* 25.
(*d*) Saaved. *Empres.* 89. *pag.* 663.
(*e*) Arist. 5. *polit. cap.* 8.
(*f*) Dio *lib.* 52.

4 Et quod Nos nunc in quæstionem, vocamus non quidem ad animorum, sed ad judiciorum dissensionem dirigitur. Quæ tantùm abest, ut in Consiliariorum Senatorumvè cœtibus possit esse damnosa, quòd potiùs, sicut in ceteris omnibus, (ut aliàs Plinius Junior (*g*) scripsit) universitatem varietas ipsa (*h*) commendent.

5 Et ut in humano corpore, ex multis membris sibi invicem cohærentibus, fit perfectum corpus, & in melodiis, ex tono, & semitono, multisque aliis consonantiis, constat Armonia, sive quædam essentia, quæ est integritas ex propriis suis partibus benè constans, ut alibi Baldus, (*i*) agens de probationibus, magistraliter docuit, ita hominum in opinando, & circa eamdem rem disserendo, ac deliberando diversitas, ipsam naturam humanam non vitiat, neque corrumpit, quin verius ornat, ac fulcit, & nativis veluti coloribus exprimit: cum in ea, vel nostris Jure-Consultis agnoscentibus & testantibus (*k*), connaturalis sit hominum ad dissentiendum facilitas, & ut cum Persio (*l*) loquar:

Mille hominum species, & rerum discolor usus,
Velle suum cuique est: nec voto vivitur uno.

6 Quò & Terentianum (*m*) illud veri verbum, jam in Adagium (*n*) translatum speciosum: *Quot homines, tot sententiæ, suus cuique mos*; cum è tribus advocatis, quos demiphonem consulebat, primum ajentem, secundum negantem judicit, & tertium tempus ad deliberandum petentem.

7 Et elegantissimè Cicero (*o*): benè considerans, hanc varietatem judiciorum, corporis dissimilitudinibus respondere, rarus est enim, qui alterius referat faciem, vel vocis sonum, addo & inscribendo eamdem formam obtineat, licèt hæc omnia eisdem membris, & instrumentis constent ac peragantur: Cujus verba sunt hæc: *ut in corporibus magnæ dissimilitudines sunt, alios enim videmus velocitate ad cursum, alios viribus ad luctandum valere: itemque in formis, aliis dignitatem inesse, aliis venustatem: sic in animis existunt etiam majores varietates.*

8 Cui consonans Polybius (*p*) ait: *Usque adeò natura hominum non solùm corpora, verùm etiam animos fixit.* Et multum ad rem, de qua agimus Plinius Junior (*q*), sic inquiens: *Varia sunt hominum judicia, varia voluntates: inde qui eamdem causam simul audierunt, sæpè diversum, interdum idem, sed ex diversis animi motibus, sentiunt.*

9 Neque aliud sensit Horatius (*r*), dum non minori veritate, quàm gravitate, sub decentissima hac allegoria scriptum reliquit:

Denique non omnes eadem mirantur amantque;
Carmine tu gaudes: hic delectatur Jambis,
Ille Bioneis sermonibus, & sale nigro.
Tres mihi convivæ prope dissentire videntur,
Poscentes vario multum diversa palato.
Quid dem? quid non dem? renuis tu, quod jubet alter,
Quod petis, id sanè est invisum acciduque duobus.

10 Idem quoque Horatius (*s*) primam omnium Odam hujus argumento sententiæ conscripsit: *Aliis studiis alios duci. Aliis alia cordi esse.* Hucque etiam allusisse videtur Divus Paulus Apostolus (*t*), cum admonet ut ad præcludendam æmulationem, sinamus unumquemque suo sensu abundare; & Joannes Sambucus (*u*) vel ad mortuos, sub lepida quadam anus Fabela, hoc ipsum in Emblemate quodam extendit, cujus hæc sunt carmina.

Quædam anus in sacrum protabat crania collem,
Ossibus humanis ne minuatur honos.
Sed titubans ægris pedibus, cum verticem adiret,
Concidit, ac varium crania versat iter:
Illa videns labidi versè cuncta retrorsum,
Quodque adeò discors semita ferret onus.
Quòd mirum si tot sensus, quot in orbe figuræ
Sunt, ait, in vivis? num ossibus una via est?

(*g*) Plin. Jun. *lib.* 2. *epist.* 5.
(*h*) *L. rerum mixtura, D. de usucap.*
(*i*) Bald. *in cap. cùm cautam, ante n.* 1. *de probat.* Paucian. *eod. tract. lib.* 1. *cap.* 14. *n.* 5. & 6.
(*k*) *L. item si unus* 19. §. *principaliter, D. de arbit. l. quia poterat* 4. *D. ad Trebell.*
(*l*) Pers. *satyr.* 5.
(*m*) Terent. *in Phorm. Act.* 2. *Scen.* 3.

(*n*) Erasm. *in hoc Adag. pag. mihi* 31.
(*o*) Cicer. 1. *offic.*
(*p*) Polybius.
(*q*) Plin. Jun. *lib.* 1. *epist.* 20.
(*r*) Horat. *lib.* 2. *epist.* 2. *ad Florum.*
(*s*) Idem *lib.* 1. *carm. Od.* 1.
(*t*) D. Paul. *ad Rom.* 14. 15.
(*u*) Sambuc. *in Emblem. pag. mihi* 63.

11 Quapropter Cestius Orator apud Senecam (*x*) cum ei cliens quidam omnia in sermone concederet, ille jam longa assentatione fastidiatus: *Dic* (ait) *contra, ut duo esse videamur.* Et idem iterum (*y*) docuit: *Totam hujus mundi concordiam ex discordibus constare. Non vides quàm contraria inter se elementa sint? Gravia & levia sunt, frigida, & calida, humida, & sicca.*

12 Et alibi (*z*), ut ostendat hanc contrarietatem Reipublicæ non efficere, sed potius vel ea ipsa fulciri, & in debito contineri, eleganti comparatione utitur, operis fornicati, cujus structuram diversi, simulque adversi, lapides firmant, & quæ, si in unum tenderent, pessum iret, quia sibi obstant invicem, sustentatur, verba ejus hæc sunt: *evitas nostra lapidum fornicationi similima est, quæ casura nisi invicem obstarent, hoc ipso continetur.*

13 Ex quo loco, & picturam, & lemma præsentis Emblematis (ut ex eo apparet) deduximus. Nam licèt hæc similitudo possit etiam Regibus & Regnis aptari, quorum æmulatione solet sæpè Deus libertati subditorum consulere, vel ne ad externa bella properent, impedire, ut Nicephorus Callistus insinuat, cujus verba, & aliqua exempla in idem tendentia, Noster Saavedra (*a*) recenset, & concinunt alia Cominæi (*b*), docentis, & diffusè probantis: *In rebus humanis ita comparatum esse, ut nullus ferè sit populus, cui non æmulum, & adversarium aliquem Deus excitarit.* Et vulgatum illud Politicorum Adagium latè a Martino Magero (*c*) exornatum: *Mutuus metus facit societatem fidelem*: proprius tamen dissentientibus judiciis, de quibus loquimur, convenit, quorum varietas, & contrarietas Rempublicam sustinet, efficitque, ut qui illis imperat Principes, & Gubernatores, auditis expensisque rationibus ad partes adductis, quamvis ipsi ex se se valdè ingenio non præstent, quid melius, quid utilius, & rei gerendæ aptius, cognoscere queant.

14 Certissimum quippè judicium ex collatione nascitur, & ut est in Adagio (*d*): *Purpura juxta purpuram dijudicanda est*; quodque perorante aliquo, probandum, ac sequendum videri potuit, sæpè evanescit, & moritur, (ut in simili Quintilianus (*e*) scripsit) *Comparatione sequentis meliorisque orationis, ut lana tincta fuco, citra purpuras placet, at si contuleris, etiam lucerna conspectu melioris obruitur.*

15 Unde Homerus, cujus suprà (*f*) jam memini, Nestorem inducit, Agamemnoni suadentem:

Audire multos, & dicere multa,
Et quæ sunt meliora sequi.

Et Artabanus apud Herodotum (*g*) sic Xerxem alloquitur: *Rex, nisi diversæ inter se sententiæ dicantur, non potest quis eligere meliorem, sed ne cesset habet ea, quæ dicta est, uti: At cum plures dictæ sunt, licet tamquam aurum purum deligere, quod per se discerni cum nequeat, comparatum cum altero discerni potest.*

16 Apollonius quoque Thianæus, *referente Philostrato* (*h*), in ejusmodi discordia, concordiam ad salutem civitatis valdè conducentem, his verbis constituit, atque commendat: *Album quidem & nignum unum fieri idem numquam possunt, neque amarum dulci rectè commiscetur. Concordia verò, quandoque dissentiens, salutem civitatibus affert. Quod autem dico, tale quid est. Seditio, quæ ad gladios mutuasvè plagas cives deducit, à Civitatibus exterminanda penitus est, civitas enim pace, puerorum alumna, & viris indiget, à quibus & verba & actiones prodeunt. Mutua autem Civium æmulatio, pro communi civitatis bono, seu quod alius alio melius sententiam dicat, aut Mogistratum rectius gerat, aut præclarius legatione fungatur, aut etiam splendidiora construat ædificia, aut in aliquo hujusmodi excellat, talis inquam contentio, aut æmulatio, civitati plurimum confert, licèt inter se cives pro communi bono faciat dissidere.* Idem docuit Isocrates (*i*) inquiens: *Qui fieri potest, ut ulli vel de præteritis rectè judicent, vel de futuris prudenter deliberent, nisi contrarias inter se rationes conferant, & æquos utrisque auditores se præbeant?*

18 In quo tamen, ea, inter Consiliarios, ceterosque qui in similibus cœtibus, ac negotiis suffragantur, cautio observanda est, ut licèt in sententiis differant, animo tamen & voluntate cohæreant: nam quamvis secundùm Ciceronem (*k*): *Vetus illa ex lex justitiæ, veræque amicitiæ, ut idem amici semper velint, neque sit nullum certius amitiæ vinculum, quàm consensus, & societas Consiliorum.* Hoc tamen, ubi de privatis ipsorum rebus agitur, intelligi debet, ubi verò Reipublicæ talus, vel quid aliud, quod ejus gubernationem, rectamvè justitiæ administrationem concernat, in quæstionem, ac consilium deducitur, sentiendi opinandique diversitas, & libertas, etiam inter amicos permissa est, cum hæc voluntati nihil officiat, vel adversetur, quæ po-

(*x*) Senec. *in declamatione.*
(*y*) Idem *lib.* 7. *natur. quæst. cap.* 27.
(*z*) Idem *epist.* 97.
(*a*) Saaved. *Empr.* 95. *& pag.* 698.
(*b*) Comin. *lib.* 10. *pag. mihi* 658.
(*c*) Mager. *de advoc. armat.*
(*d*) Erasm. *in hoc Adag. pag.* 430. vide Saaved. *Empres.* 16. *ex pag.* 103.
(*e*) Quintil. *lib.* 12. *inst. orat.*
(*f*) *Sup. Emblem.* 45.
(*g*) Herod. *lib.* 7.
(*h*) Phillost. *lib.* 4. *cap.* 2.
(*i*) Isocrat. *in anotatione de pace.*
(*k*) Cicer. *in orat. pro Gn. Planco.*

potius in omnibus eadem est, cum in eumdem finem, hoc est commune bonum, tendat & dirigatur, licèt in mediis variare contingat.

19 Quod ipse idem Cicero (*l*) de se apertè testatur, ubi in Senatu à sententiis Quinti Fusii Caleni sibi amicissimi desidere solebat: *Amicitiam* (inquiens) *non minuebat perpetua dissensio, & magis cum causa, quàm cum homine dissidebam.* Idemque, alio (*m*) loco, sibi cum Julio Cæsare contigisse commemorat, his verbis: *Poste à quàm sum penitus in Rempublicam ingressus. ita dissensi ab illo, ut in disjunctione sententiæ, conjuncti tamen amicitia maneremus.* Quod etiam inter Lucium Lentulum, & Marcum Catonem sæpè accidisse in Tusculanis (*n*) enarrat: *Nulla tamen usquam inter eos visa concertatione.*

20 Et Cornelius Tacitus (*o*) idem de Marco Apro testatur, concludens: *Hanc esse ejusmodi sermonum legem judicium animi citra damnum affectus proferre.* Et de Vitellio ab Helvidio disentiente, inquiens (*p*): *Nihil novi accidisse quòd duo Senatores in Republica dissentirent, solitum se etiam; Trasseæ contradicere.* Plutarchus (*q*) quoque eidem sententiæ adhærens, Senatus Principem monet: *Ut si qui ex suis Consiliariis alicubi dissonare, ac discrepare videntur, bos amicè & placidè, velut musicum admodum, atque concinnitatem reducere curet: non iracundè, duriter, atque percontumeliam adoriri.* Quibus locis, & exemplis, plura alia Catonis, Phocionis, Solonis, Pisistrati, Tiberii Granchi, Octavii Tribuni, & universæ Academicorum sectæ, quæ hanc in sentiendo libertatem profitebatur, ad nauseam usque Janus Langlejus (*r*) congessit.

21 Nobis satis sit, prædicta ad nostri Emblematis explicationem, & comprobationem tetigisse. Simul tamen cum Plinio Juniore, & Sidonio Appollinari (*s*), eos Consiliarios notantes, qui nisi quod ipsi dicunt, ac probant, nihil rectum putant, eaque philautia ducuntur, ut Narcissum imitantes, meritò vulgari illo Alciati (*t*) Emblemate comprehendi videantur:

Quòd nimium tua forma tibi Narcisse placebat,
In florem, & noti est versa stuporis olus.
Ingenii est marcor cladesque Philautia, doctos
Quæ pessum plures datque deditque viros.
Qui veterum abjecta methodo, nova dogmata quærunt,
Nilque suas præter tradere phantasias.

22 Quibus pejores adhuc sunt, qui dum aliis infensi, vel emuli existunt, ob hanc solam causam à rectis eorum suffragiis desciscunt, & ne illorum extimationem augeant, etiam cum propriæ periculo simulationem affectant, ut Agesilaus apud Plutarchum (*u*), cum Lysandri sententiis se habere solebat, & de Drance, turno infenso, canit Poeta (*x*):

Tum Drances idem infensus, quem gloria Turni,
Obliqua invidia, stimulisque agitabat amaris,
Surgit, & his onerat dictis, atque agger at iras.

Et de Cæsonio Peto Cornelius Tacitus (*y*), qui *Ne alienæ sententiæ indigere videretur, in adversa, & deteriora transibat*; & melius alibi (z) de Lacone loquens, qui erat *Consilii*; *quam vis egregii, quod non ipse afferret, inimicus, & adversus peritos pervicax.*

23 Cum tamen ii, qui verò & candido Reipublicæ juvandæ, suique muneris benè fungendi zelo ducuntur, putare debeant, sibi non minorem laudem in probandis sequendisque rectis aliorum sententiis manere, quàm in suis proferendis, si melioribus solidioribusque rationibus innitantur, ut graviter dixit Herodotus (*a*) sub persona Artabani, his verbis: *Apud me Rex, tantumdem valet benè sentirè perse, & alteri bonam dicenti sententiam accedere.* Quod & Cicero (*b*) de se, & universa Academicorum schola scriptum reliquit, & Horatius (*c*), qui ejusdem sectæ fuisse videtur, sic inquiens:

Quid verum, atque decens curo & rogo, & omnis in hoc sum.
Ac ne fortè roges, quo me duce, quo lare tuter?
Nullius addictus jurare in berba magistri,
Quò me cunque rapit tempestas, deferor hospes.

Pla-

(*l*) Cic. Phil. 10. & 11.
(*m*) Idem Cicer. *in orat. de provin. Consul.*
(*n*) Idem 3. *Tusc.*
(*o*) Tacit. *in Dial. de Oratorib.*
(*p*) Idem 2. *hist. cap.* 91.
(*q*) Plutarc. *in Polit.*
(*r*) Lauglei *lib.* 7. *term. cap.* 6. Junius *d. q. polit.* 25.
(*s*) Plin. *lib.* 1. *epist.* 20. & Sidon. *in epist.*
(*t*) Alciat. *Emb.* 69.
(*u*) Plutar. *in Lysand.*
(*x*) Virg. *Æneid.* 11.
(*y*) Tacit. 15. *Annal.*
(*z*) Idem *lib.* 1. *histor. cap.* 26.
(*a*) Herod. *lib.* 7.

24 Planè etenim, ut demissi animi pravique seu parvi judicii semper habitum fuit, aliorum suffragiis, vel ob ignorantiam, vel ob timorem, aut adulationem, oculis (quod ajunt) clausis, hærere, eosque Senatores, qui se ita gerebant, Antiqui, ut Festus (*d*), & alii (*e*) tradunt, *Pedarios Agipedesvè* vocabant, ad quos Laberianus (*f*) ille Mimus spectat,

Caput sine lingua, Pedaria sententia est.

25 Ita quoque nobilis & ingenui, veras solidasque rerum, quas in Consilium vocari contigerit, sententias, & deliberationes etiam ab aliis prolatas, laudare, & amplecti, & ubi res poposcerit communire: *Nam* (ut rectè Sidonius Apollinaris (*g*) scripsit) *satis eminet ingenii proprii meritis qui fuerit fautor alieni. Magnumque hoc est, & literarum viro convenientissimum, cum studiis ipse maximis polleas, ea in aliis etiam minima complecti, ex quo ipso cum latissima tibi gloria reponderatur.*

26 Quò Nostri Hispani Regni leges (*h*) spectant, quæ tantùm abest, ut priorum rectas sententias sequi, iis qui post illos suam dicturi sunt, vitio vel probo vertant, ut potius summopere laudent, jubeantque: *Que si les pareciere bien lo dicho, se llegen à ello; y si quisieren alegar de nuevo algunas razones; las puedan decir, sin repetir los unos las razones y motivos que los otros hubieren dicho.* Hocque ad utilitatem publicam pertinere, benè advertit Lautentius Grimaldus (*i*), sic inquiens: *Utile est Reipublicæ in sapientum & proborum Senatorum sententias pedibus ire: contingit enim ut omnium idem sit sensus, eademque de re aliqua voluntas; loquacitatisque fugiendæ causa, melius est adherere alii, quàm sexquipedalibus verbis diem conterere.* Noster etiam Septimacensis (*k*) Episcopus, ea ferè omnia, quæ hucusque diximus, veluti in Epilogum congerens: *Non debent* (inquit) *judices pertinacibus argumentis adversus collegas contendere, neque disputare nimium. Nihil tamen prohibet contrarias diversasque sententias dicere, ac leni disputatione comiter modesteque veritatem inquirere.* Et Castellus de Bobadilla (*l*), vel indecurionibus Civitatum, sermonis prolixitatem, & repetitionem eorum, quæ jam ab aliis expensa fuerunt, meritò notat, addens, melius prudentiusque esse, ut in eorum sententias pedibus transeant, nec tempus vanis istis repetitionibus terant.

28 Quod item vitium, in omnium judicum consesibus valdè nocivum esse, & causarum, quæ in eisdem expediri debent, retardativum, Jacobus Rebuffus (*m*) his, relatu dignis, verbis ostendit, & damnat. *Ergo citò à judicibus decidi poterit, nisi reperirentur quidam inflati judices, qui suas opiniones protraherent ad montem ventosum, ut ibi videantur docti in gloria, quibus debent Capita resistere: nam plures causæ deciderentur, si brevi quilibet suam exprimeret sententiam: vel si omnes sequantur relatoris sententiam, quòd omnes sic acquiescerent: si verò alterius sententiæ essent, quod illi contradicerent, & posteà Præses hoc conciliaret.*

29 Neque enim Sapientia in multiloquio consistit, cum potius juxta Xisti Philosophi (*n*) sententiam: *Brebis sit in sermonibus sapiens, indicium imperitiæ sit longa narratio*; & ab Ecclesiaste (*o*) doceamur, quod *Stultus verba multiplicat.*

30 Unde Hispanum nomen, *Loco*, quasi *Loquax*, à loquacitate nimia absque dubio mihi dictum videtur, quicquid Covarruvias (*p*) hæreat, & alias etymologias cominiscatur. Et tales orationes in Æmiliano carpsit Apulejus (*q*) quæ *Rebus flacent, strepitu vigent*; & in Setapione Seneca (*r*), inquiens, solitum esse magno cursu verba convolvere, quæ non effunderet, sed premeret, & urgeret: plura etiam statim subjungens, quibus Multiloquium cum stultitia, & quadam perfrictæ frontis impudentia conjungit; ad quod etiam tendit argutum illud Nicostrati (*s*):

Si continuò, & multa, celeriterque loqui,
Signum esset prudentiæ, tum hirundines
Dicerentur multò sapientiores nobis.

31 Et hac propter, Petro Gregorio (*t*), & Joanne Brantio (*u*), post Ciceronem (*x*), testantibus, tria hæc jussa Romano Senatori præcipuè indicta fuisse leguntur: *Ut adsit, ut loco dicat, ut modò dicat*, id est, ne sit infinitus: nam brevitas non modò Senatoris, sed etiam Ora-

(*b*) Cic. *lib. de finib. & in Proœm.* 2. & 4. *Tuscul.*
(*c*) Horat. *lib.* 1. *epist.* 1.
(*d*) Festus *verb.* Pedarium.
(*e*) Agel. *lib.* 3. *cap.* 18. Rosin. *lib.* 7. *cap.* 5. Funger. *in Etym. verb.* Pedaris.
(*f*) Laber. *in Mimis.*
(*g*) Sidon. *lib.* 5. *ep.* 1.
(*h*) *L.* 18. & 33. *tit.* 2. *lib.* 2. *Recop.*
(*i*) Grim. *de opt. Senat.*
(*k*) Septimac. *de Rep. lib.* 7. *cap.* 12.
(*l*) Bobad. *lib.* 3. *Polit. cap.* 7. *num.* 40.
(*m*) Rebuff. *ad leges Gallic. tit. de supplicat. num.* 80. *fol.* 308.
(*n*) Xistus *Philosoph.*
(*o*) Eccles. *cap.* 10. *v.* 14.
(*p*) D. Seb. Covarr. *in Thesaur. ling. Hisp. verb.* Loco.
(*q*) Apulei. *Apolog.* 1.
(*r*) Senec. *epist.* 40.
(*s*) Nicostratus.
(*t*) Cic. 3. *de legib.*
(*u*) Pet. Gregor. *syntagm. juris* 3. *part. lib.* 47. *cap.* 25. *num.* 15.
(*x*) Brant. *in Senat. lib.* 2. *cap.* 17.

Oratoris magna laus est in sententia: illaque oratio utilissima censetur, qua non solùm quod opus est dicitur, sed etiam quod non opus est, non dicitur. Nam ut in Proverbiis (y) habetur: *Ubi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.* Quod Justus Lipsius (z) his verbis explicuit: *Ut corpore tenues, veste sedi latant; sic qui ingenii, aut sapientiæ inopes, diffundunt se in verbis.* Et noster Pineda (a) his: *Itaque inania sapientiæ pectora, sicut vacua vascula, multum crepitant, & sono retinniunt.*

Et ut valdè ad rem nostram Quntilianus (b) sive ut alii malunt, Cornelius Tacitus (c), in Dialogo de claris oratoribus, dixit: *Quid opus est longis in Senatu sententiis, cum optimi citò consentiant? Quid multis apud Populum concionibus; cum de Republica non imperiti, & multi deliberent, sed sapientissimus & unus.*

32 Quod planè cum semper, tum maximè à Consiliariis observari debebit, ubi coram Principibus adsident, & perorant, quibus certum est, ut benè Joannes Arboreus (c) animadvertit: *Linguæ parcimoniam summopere placere, loquacitatem vehementius displicere, & ut verba volitantia detractis pennis intra sepimentum cohibeantur, ac demum oratio non in ore, sed in pectore nascatur.*

33 Cum eo tamen salis, (ut dicitur) grano, nisi causæ gravitas longiorem orationem expostulet, tunc enim, Agellio (d), & Budæo (e) testantibus, permissum Senatoribus fuit, liberè ac latè, quid ex animi sui sententia factu optimum ducerent, perorare. Et ut cum Plinio Juniore (f) loquar: *Non minùs non servat modum, qui infra rem, quàm qui supra: qui adstrictius, quam qui effusius dixit. Et prævaricatio est transire dicenda, prævaricatio etiam currsim & leviter attingere, quæ sint in culcanda, infigenda, repetenda: nam plerisque longiore tractatu vis quædam & pondus accedit; utque corpori ferrum, sic oratio animo, non ictu magis, quàm mora imprimitur.*

34 Nos igitur, cum Quintiliano (g), brevitatem in eo ponimus, non ut minùs, sed ne plus dicatur, quàm oportet: & in optimo Consiliario, ut & in optimo Scriptore, juxta eumdem Plinium Juniorem (h): *Primum offficium esse existimamus, ut titulum suum legat, & identidem interroget se, quid cœperit scribere, sciatque, si materiæ immorarur, non esse longum longissimum, si aliquid accersit, atque attrahit.* Quem locum premere, seu potius exprimere magis videtur Divus isidorus Pelusiota (i), sic inquiens: *Vera brevitas cum perspicuitate conjucta, non in argumentorum prætermissione; sed in earum rerum, quæ ad institutam materiam nihil opis conferunt, rejectione, sita est. Ut enim ea; quæ ab orationis argumento aliena sunt ponere, supervacuum est: ita etiam eorum, quæ ad ipsius confirmationem aliquid momenti afferunt, nihil omittere necesse est. Quo circa, netu quoque si in pugnacem, atque argumentatricem oracionem incidas, prolixitatem accuses: verùm illud cogita, non aliter id, quod quærebatur, perspicuè declarare potuisse, nisi longo verborum ambitu uteretur.*

35 Ex quibus omnibus satis probatum relinquitur, Consiliariorum in suis sententiis varietate, aut etiam contrarietate, non perverti Rempublicam, sed juvari, dum pari omnes studio, atque animo ad illius commune bonum citra fraudem, & damnatam perniciosamque æmulationem intendant. Quod etiam ipsum contingere, consequique solere; Politici (k) tradunt, dum ad consilium juvenes cùm senibus, flegmatici cum colericis, animosi & præcipites cum cautis, & cunctatoribus commiscentur: nam pariter ex ejusmodi mixtura salutaria consilia in utilitatem corporis totius Reipublicæ sæpè resultant, dum alii aliorum ardorem cohibent, vel frigiditatem tepefaciunt, sicut & in humano videmus contingere, cujus perfecta salus ex contrariis etiam humoribus constat. Alii namque alios temperant, & ex disidentibus extremis in medium coitur, quod solet in rebus omnibus tutissimum esse.

36 Quam eamdem sententiam Florentius Schoonhovius (l), de picto Horologio, cujus perfecta gubernatio ex rotis in contrarium tendentibus provenit, sic inquit:

Ut orbium diversus in contraria
Nisus, coercet fervidum motum rotæ
Sic & senectæ providens cunctatio
Calidos juventæ frænat ausus, & regit.
Idcircò Princeps eligat sibi senes

Ad

(y) Proverb. 14.
(z) Lips. *instit. epistol. cap.* 7.
(a) Pineda *in Eccles. ubi sup. pag.* 1008.
(b) Quintil. vel Tacit. *in Dialog. de claris Orator. c.* 41.
(c) Joan. Arboreus relatus à Delrio *in Adag. sacr. tom.* 2. *pag.* 245.
(d) Agell. *lib.* 4. *cap.* 10.
(e) Budæus *in annot. ad l. fin. D. de Senator.*
(f) Plin. Jun. *lib.* 1. *epist.* 20. *ad Corn. Tacit.*
(g) Quintil. *lib.* 4. *cap.* 2.
(h) Plin. Jun. *lib.* 5. *epist.* 6.
(i) Pelusiot. *lib.* 2. *epist.* 57. *ex traductione Jacob. Billii.*
(k) Marquez *lib.* 1. *cap.* 5. §. 2. *pag.* 26. Saaved. *emp.* 30. *pag.* 204. & *seqq.*
(l) Schoonh. *Emb.* 7. *pag.* 22.

Ad consulendum; juniores comparat
Ad exequendum jussa prudentum senum.

37 Absit autem, ut plures juvenes negotiis gravibus, tam bellicis, quàm civilibus admisceamus; nam præcox eorum ætas, præcocia quoque, & minùs salutaria consilia proferre, probareque solet, quæ quantum damni semper attulerint, latè pluribus exemplis Philippus Camerarius (*m*), & alii demonstrant; & vel solus Roboami casus ostendit, qui quoniam juvenum consilium sequutus *ut Sacra Pagina* (*n*) *narrat*, populum tributis levare noluit; sed in tyrannicam illam vocem prorupit: *Meorum digitorum minimus, crassior est, quàm patris mei medius corporis truncus: si pater scuticis in vos animadvertit, ego scorpionibus in vos animadvertam.* Regno exutus miserè periit.

38 Est quippè ætas, *ut Plautus ait*, condimentum sapientiæ, & juxta Plinium Juniorem (*o*): *Sola est senectute prudentia.* Unde Romani, *ut Valerius Maximus* (*p*) *inquit*, juvenum manu, senum autem consilio, imperium suum ad altissimum Majestatis fastigium evexerunt. Quod & Ovidius (*q*), probans, hac ex causa Senatus, & Senatorum nomen ortum fuisse, his verbis scribit:

Magna fuit quondam capitis reverentia canti,
Inque suo pretio ruga senilis erat.
Martis opus juvenes animosaque bella gerebant,
Et pro diis aderant in statione suis.
Viribus illa minor, nec habendis utilis armis,
Consilio Patriæ sæpè ferebat opem.
Nec nisi post annos patuit tunc Curia seros,
Nomen & ætatis mite Senatus habet:
Jura dabat populo senior, finitaque certis
Legibus est ætas, unde petatur honor.

39 Quem anteivit Cicero (*r*) inquiens consilium, & rationem in ejusmodi congressibus desiderari: *Quæ nisi essent in senibus, non summum Consilium, majores nostri appellassent Senatum*, & statim illud ex Nævii Ludo subjiciens; *Cedo qui vestram Rempublicam tantam amissistis tam cito? Proventabant Oratores novi, stulti, adolescentuli.* Cui consonans Sallustius (*s*): *Delecti* (inquit) *quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientia validum erat, Reipublicæ consulebant, hi vel ætate, vel curæ similitudine, Patres appellabantur.*

40 Et pluribus omissis, quæ circa hanc rem à Simancam (*t*), Menochio (*u*), & aliis (*x*) latè tradita sunt, illud ex Cassiodoro (*y*) addere licet, juvenes senibus mixtos, senes in Senatibus esse debere, & senum mores, ut illis benè consonent, sumere. Ejus verba sunt hæc: *Quid sit maturitatis, quid prudentiæ in ordinis ipsius æstimatione cognoscis, cujus primæva germina, mox cum adoleverint,* Patres *vocantur. Adolescentia illi incobat à maturitate consilii: tractant Juvenes cum modestia senium: ubi morum pondus inflore permittitur, quod vix alibi cana ætate generatur.*

41 Porrò, licèt interim dum de rebus ad Consilium Senatumvè deductis, confertur, vel deliberatur; utilis, ut diximus, & laudabilis sit opinionum in suffragando diversitas, ubi tamen calatis, quod ajunt, Comitiis, de negotio transactum fuerit, jam non amplius suffragari, nec refragari licebit, sed potiùs ab omnibus humero uno, eorum executio & observatio curanda erit, quod à majori fuerit parte, licèt non uno ore, deliberatum, ut graviter Plinius Junior (*z*) admonuit, Senatum Romanum hac in parte *Mirificum* appellans, quòd in cujusdam Vareni causa, hi etiam Senatores, qui contra eum senserant, pro eo consuerunt, sic inquiens: *Senatus ipse mirificus; nam illi quoque, qui prius negarant Vareno, quæ petebat, eadem danda, postquàm erant data, consuerunt. Singulos enim integra re dissentire fas esse; peracta, quod pluribus placuisset, cunctis tuendum.*

42 Quo vetus illa judiciorum formula (*a*) pertinet, *Actum est, vel Actum agere*; qua, res semel jam tractatas, & decissas, retractare vetamur. Et nobilis Regni nostri lex (*b*) quædam, quæ ju-

(*m*) Camerar. *cent.* 3. *cap.* 23. & 24.
(*n*) Reg. 3. 12.
(*o*) Plin. Jun. *lib.* 3. *epist.* 1.
(*p*) Valer. Maxim.
(*q*) Ovid. *lib.* 5. *Fast.*
(*r*) Cicer. *in Caton. major. sive de senect. cap.* 6.
(*s*) Sallust. *in Catil.*
(*t*) Simanc. *de Repub. lib.* 7. *cap.* 7. & 8.
(*u*) Menoch. *de arbit. cas.* 540.
(*x*) Mastrill. *de Magist. lib.* 2. *cap.* 5. Marquez *lib.* 1. *cap.* 5. Bobad. *lib.* 1. *cap.* 7. Brantius *de Senat. lib.* 1. *cap.* 26. Narbona *de ætatib. hom. ex pag.* 337. Langlej. *in semestrib. lib.* 7. *cap.* 10. *ex pag.* 368. Ego *de muner. honor. ex num.* 356.
(*y*) Cassiod. *lib.* 9. *epist.*
(*z*) Plin. Jun. *lib.* 6. *epist.* 13.
(*a*) Erasm. *in his Adag. pag.* 165. & 327. Brisson. *de formul. pag.* 484.
(*b*) *L.* 41. *tit.* 5. *lib.* 2. *Recop.*

jubet, ut sententiis à majori Senatorum parte prolatis, ceteri se quoque subscribant, qui in contraria fuerunt propter rationes ibidem expressa, de quarum stylo, & praxi latè Paleotus (*c*), & alii (*d*) tractarunt.

43 Alioqui (ut qua solet prudentia Tacitus (*e*) inquit): *Si ubi jubeantur, singulis quærere liceat, pereunte obsequio, etiam Imperium intercidit.* Quod Agellius (*f*) etiam his verbis edocuit: *Corrumpitur atque dissolvitur omne officium imperandi, si quis ad id, quod facere jussus est, non obsequio debito, sed consilio non considerato respondeat.* Cum quibus consonat Symmachi Papæ (*g*) repetita locutio: *Quos obsequendi necessitas manet, non auctoritas imperandi, aut consulendi.* Et Cassiodori (*b*) *Deliberationis nostræ consilium, virorum prudentium requirit obsequium: ut utilitatis publicæ ratio, sapientium ministerio compleatur.*

44 Non tamen negaverim, ejusmodi in casibus, prudenter facturum Principem, qui executionem rei deliberatæ, illis potius, quàm aliis commiserit, qui pro ea consuluerunt, cum cæteris paribus, sperare possit, promptius & alacrius hos illam curaturos, vel ex eo, quòd præter publicam utilitatem, suffragium suum fælici exitu comprobari desiderent: *Suæ enim quisque inventioni favet*, ut Plinius Junior (*i*) dixit. Et quemadmodum nulla res est facilis, quam invitus facias, aut invita Minerva, & juxta sententiam Senecæ (*k*): *Malè coacta ingenia respondent*: ita ex adverso, hilarius capessimus, & facilius, ac promptius exequimur, quod voto, ac dictamini nostro cohæret. Quam sententiam novissimè Saavedra (*l*) noster his verbis exposuit: *Es mui necesario, que los que han de executar las ordenes, las aprueben. Porque quien las contradixo, ò no las juzgó por convenientes, ò halló dificultad en ellas, ni se aplicará como conviene, ni se le dará mucho que se yerren. El Ministro que las aconsejó, será mejor executor, porque tiene empeñada su reputacion en el acierto.*

45 Denique, hucusque dictis addendum censeo, quòd ut concedamus aliquo casu, vel respectu, Principibus utile, vel expediens esse posse, Consiliarios, vel alios, qui ei deserviunt Ministros, sibi invicem æmulantes, vel adversantes habere; numquam tamen ullatenus expedire, ut vel iidem sibi eosdem suspectos habeant, vel ab aliis, nisi ex benè fundatis rationibus, atque indiciis, in suspicionem deduci permittant, ut passim multi graves Auctores (*l*) animadvertunt. Namque etsi non negem, nimiam confidentiam periculosam esse solere, æquè, aut magis nocivum, & periculosum erit, si Princeps de nullis confidat, cum multorum auxiliis, consiliis, & manibus egeat, quorum animos, vel ob hanc suspicionem à se alienores efficiet, ut rectè Joannes Mariana (*n*), hoc vitium in Rege Ferdinando Legionensi notans, his verbis ostendit: *Ferdinandus aliorum criminationibus aures accommodando, Procerum studia alienavit, natura suspiciosus, qui morbus, nisi ratione coerceatur, in perniciem vertitur.*

46 Unde elegantissimè & prudentissimè Cassiodorus (*o*) Principem laudat, qui facilè nihil sequius de suis Ministris præsumit, & eosdem, vel ex hac confidentia, ad fidelius absequium, & ministerium impellit. *Nullæ vos* (inquit) *ineptæ suspiciones, nulla timoris umbra deterreat. Habetis Principem, qui pietatis studio, optet in vobis invenire quod diligat.* Quod etiam prius ex Theophrastro monuit Seneca (*p*), inquiens: *Ante amititiam judicandum esse; post amititiam credendum. Malè faciunt, qui charissimorum conscientiam reformidant: cautum te velim, suspicacem nolim: nam multi fallere docuerunt, dum timent falli, & aliis jus peccandi suspicando fecerunt.* Et qui plura alia circa hunc articulum velit, poterit Saavedram Nostrum (*q*), de eo luculenter agentem, & plura exempla cumulantem, adire; Nobis, hæc ab illo prætermissa, tetigisse sufficiat.

(*c*) Paleot. *de sacr. Consist. 5. part. quæst. 9. vers.* Hic igitur.
(*d*) Franc. Marc. Rovitus, & alii apud Me *in Polit. lib. 5. cap. 8. pag. 820.*
(*e*) Tacit. *lib. 1. hist.*
(*f*) Agell. *lib. 1. cap. 13.*
(*g*) Capit. *bene quidem 96. dist. cap. non placuit 16. quæst. 7.*
(*b*) Cassiod. *lib. 2. epist. 6.*
(*i*) Plin. *lib. 1. epist. 20.*
(*k*) Senec. *apud Erasm. in Adag. in vita Minerva,*

pag. 151.
(*l*) Saaved. *Empres. 64. in fin. pag. 487.*
(*m*) Joan. And. *in dict. cap. nouit.* Ponte *de potest. Proveg. tit. de delegat. num. 18.* ubi allegat Avendañ. & alios, *& in tract. de abúnd. civit. §. 1. num. 24.* Rebuff. *in tract. de evocat. caus. quæst. 6. num. 57.*
(*n*) Mariana *de rebus Hisp. lib. 11. cap. 5.*
(*o*) Cassiodor. *lib. 10. epist. 14.*
(*p*) Senec. *epist. 3.*
(*q*) Saaved. *Empres. 51. ex pag. 364. ad 373.*

EMBLEMA XLIX.

IN PRINCIPES VERI OSSORES.

En Præjaspiadis, furentis arcu
Regis, procubuit tenellus infans.
Multo tunc etiam madens Lyæo,
Objectum sibi vendicat Tyrannus
Per patrem vitium, hoc sati cruore
Regi est optima veritas amara.

COMMENTARIUS.

1 IMmensi prope laboris esset, si omnia, quæ in bonis Consiliis, & Consiliariis Principum requiruntur, peculiari commentatione persequi vellem. Sed quamvis alia apud alios legenda relinquam, illud præterire non possum, parum vel nihil utrosque hac in parte proficere, nisi Consiliarii in suis suffragiis veritatem semper præ oculis habeant, omnibus affectibus anteponant, & qua decet libertate proferant, & defendant, proculque, *ut alibi Tacitus* (*a*) *inquit*, ab ira, à metu, adulationibus, vel æmulationibus absint: & Principes, quibus consulunt, pariter, eamdem ab eisdem audire desiderent, nulloque animi motu, imò nec nutu, suffragantium libertatem impediant, quin potius, *ut Isocrates* (*b*) *monet*, Nicoclem: *Fideles existiment eos non qui quidquid, aut dicant, aut faciant, laudent; sed qui delicta liberè accusent.*

2 Est enim Veritas, ut Philosophi (*c*) finiunt: *Rerum quæ divinitus sub animum cadunt, qualitas essentialis, & rei ad intellectum adæquatio, justitiæ annexa.* Et hac propter candorem amat, latebras odit, fucos horrescit, aditus patentes quærit, libera est servire nescit, aliena umbra tegi non vult, suo lumine delectatur, cum servili ignavoque hominum genere commercium non habet, solis liberis, & speculantibus prestò est.

3 Eamque tanti Pythagoras fecit, *ut Æliano* (*d*) *teste*, dicere solitus esset: *Duo divinitus hominibus data esse longè pulcherrima: veritatem amplecti, & aliis benefacere; & addebat, utrumque cum Deorum immortalium operibus comparari posse, sive Deo similes homines facere.*

4 Quod neque alios Ethnicos latuit, qui, *ut Lilius Giraldus* (*e*) *scribit*, illam Deam existimabant, & sub Græco *Alethiæ*, nomine, virtutis matrem effingebant, Saturni, sive temporis, imò & ipsius Jovis Olympici filiam faciebant, peculiaribusque aris, & simulachris, illius justitiam, & necessitatem significantibus, colere, ac donare solebant.

Cu-

(*a*) Tacit. 1. *Annal.*
(*b*) Isocrat. *ad Nicoc.*
(*c*) Arist. 2. *Metaph.* Cicer. *in Rhetor.* Div. Thomas 2. 2. *quæst.* 109.
(*d*) Ælianus *lib.* 12. *de var. histor. capit.* 59. Stob. *sermon.* 11. Maxim. Tyr. *serm.* 8. *hoc Demostheni tribuit.*
(*e*) Girald. *de Diis Gent. synt.* 1. *pag.* 26.

5 Cujus sanè amor, cultus, & observatio Principibus viris, eorumque Consiliariis præceteris convenit, vel ex eo, quod majori ceteris dignitate præfulgent, vel quòd hac virtute submota, & in puteo, ubi eum Democritus, & ex eo Lactantius (*f*), latere dixit, relicta, nihil ex tanti muneris debito præstare ullatenus possint.

6 Quod satis expressit vetus illa pictura, quæ, *ut ex Diodoro Baptista Leo* (*g*) *recenset*, in Sepulchro Simandii quondam insculpta, & inventa fuit; Judicem nimirùm, & Primatum conventum repræsentans, sacris indumentis vestitos, ex quorum collo ad pectus pendebat suspensa veritas, clausis subnutans oculis, forma quidem pulcherrima, cultu tamen simplici, licèt splendido, & qui stellarum fulgorem imitari videretur, prout & Hippocrates (*h*) eam alibi depinxisse conspicitur.

7 Ad quod Ægyptii quoque alludebant, dum simili modo, *ut Ælianus* (*i*) *inquit*, summus Sacerdos, qui & Supremus erat Judex, gestabat collo appensam imaginem ex Saphiro, quæ appellabatur *Veritas*, aptissimè expressam, ac delineatam. Et Hebræi, dum in Summi sui Sacerdotis Rationali, quod tot tantisque lapidibus, & mysteriis plenum fuisse, in sacra Pagina (*k*) legimus, nobilis gemma in medio pectore portabatur, cui hæc verba à Deo inscribi sunt jussa, *Urim*, & *Tummin*, quæ Latinè *Doctrinam*, & *Veritatem* significant, sic nobis indicare volentes (ut latè ex sanctis Patribus Cornelius à Lapide (*l*) probat, & explicat) tum in ore Summorum Principum, ac Magistratuum veritatem esse debere, ipsisque interpretationem, & tutelam veritatis publicæ, id est, justitiæ convenire.

7 Quæ secundùm Agesilaum, à Plutarcho (*m*) relatum, multò magis Rempublicam commendat, quàm fortitudo; cujusque tanta vis est, ut verè Cicero (*n*) de ea dicere potuerit: *O magna vis veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, solertiam, contraque fictas hominum insidias facilè se ipsa defendat, multorum improbitate depressa emergat, & in defensionem innocentium interclusa respiret.*

9 Et in Esdræ (*o*) libro legamus trium Juvenum corporis Regis Darii custodum, super re, quæ fortior, & magis invicta esset, certamen, in quo tertius tamdem victor evasit, qui pro veritate pugnans, ostendit, eam vino, Rege, & muliere, esse longè fortiorem, quia *Manet & invalescit in æternum, & vivit, & obtinet in secula seculorum. Neque est apud eam accipere personas, neque differentias: sed quæ justa sunt facit omnibus, justis, ac malignis, & omnes benignantur in operibus ejus. Et non est in judicio ejus iniquum, sed fortitudo, & Regnum, & potestas, & majestas omnium sæculorum. Benedictus Deus veritatis.*

10 Unde meritò Arrianus (*p*) scripsit: *Non debet Rex erga subditos suos, alius quàm verax esse: neque quisquam subditorum aliter affectus esse debet, quàm ut Regem veracem esse credat.* Verèque Salomon (*q*) dixit *Princeps qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios.* Ideòque Deum alibi (*r*) orat, ut vanitatem & verba mendacii longè faceret ab ipso.

11 Et in Aristeæ (*s*) libro refertur, quòd cum Ptolomæus Philadelphus Ægyptiorum Rex, à septuaginta duobus Sacræ Scripturæ Interpretibus, quos in unum congesserat, inter alia quæsiisset, quomodo veritatem coleret, & diligeret? Hoc ab illis responsum accepit: *Si statuas, quod magnum dedecus omnibus hominibus sit mentiri: multòque majorem notam Regibus inurat: nam quando potestatem habent, quod volunt faciendi, cujus rei gratia mentientur? deinde, si etiam consideres, quod Deus veritatis amator existit.*

12 De Juliano etiam Imperatore (impio quamvis & sacrilego Principe) Ammianus Marcellinus (*t*) enarrat, quod levitatem agnoscens commotioris ingenii sui, Præfectis proximisque suis permisit, ut fidenter ei vera consulerent, & impetus suos aliorsum tendentes, ad quæ decebat, monitu opportuno frænarent. Et Isocrates (*u*), Nicoclem Regem hortatur, ut adeò per omnem vitam veri amator, & observator appareat, ur suis dictis potius habeatur fides, quàm cæterorum jurijurando.

13 Quod dictum ornari potest ex aliis, quæ jam alio (*x*) in loco retulimus, & longè præstantius ex Potentissimi, ac Præstantissimi Regis, ac Domini nostri Philippi IV. verbis, in laudato illo Decreto prolatis, cujus jam sæpè mentionem fecimus, ubi se hujus doctrinæ eximium Monitorem, atque Amatorem ostendens, eamdem suis Consiliariis his enixis verbis commendavit: *En tercer lugar os mando con toda precision, que siempre me trateis verdad lisamente,*

(*f*) Lactant. 3. *instit. cap.* 28. & alii *apud Erasm. in Adag.* Veritas in profundo, *pag.* 453.
(*g*) Baptist. Leo *lib.* 7. Girald. *dict. pag.* 26.
(*h*) Hippocrat. *in epist. ad Philopæmen.*
(*i*) Ælian. *lib.* 14. *cap.* 34.
(*k*) Exod. *cap.* 28. 30. *& seqq.*
(*l*) Cornel. à Lapid. *in dict. cap.* 28. *Exod.*
(*m*) Plutarc. *in Apoph. Agesil.*
(*n*) Cicer. *in orat. pro M. Cœl. & in orat. pro Cluen. & in epist.*
(*o*) Esdr. *lib.* 3. *cap.* 3. *&* 4.
(*p*) Arrian. *de reb. Alexand.*
(*q*) Proverb. 29.
(*r*) Proverb. 3.
(*s*) Aristæas *cap.* 19. Midendorp. ex *eo in quæst. Polit. pag.* 149.
(*t*) Ammian. Marcel. *lib.* 22. *in Codice Lindemberg. pag.* 239.
(*u*) Isocrat. *in orat. Parænet. ad Nicoc.*
(*x*) Sup. *Emblem.* 28. *in fine.*

aunque os parezca que sea en cosa contra mi gusto; que aunque estoi cierto, que si Dios no me dexa de su mano, Yo no le tendré en nada, que sea contra lo que os digo, como hombre puede ser que falte en algo. I para este caso es, quando mas he menester que mis Ministros me hablen claro, i no me dexen errar &c.

14 Ceterùm quoniam nimia multorum Regum potentia in impotentiam superbiamvè conversa, ita ab hac Veritatis observatione, & dilectione, qua potissimum splendere debebant, omni tempore deviavit, ut nulla magis virtus ab eorum aulis exulet, nullosque majori odio persequi soleant, quàm eos, qui veritatem amantes, veri aliquid, suis vitiis, delitiis, judiciisvè contrarium, ipsorum auribus suggerunt. Unde hanc lucem Ducemque omnium bonarum actionum, longè à suis Palatiis fugarunt, meritò summus quidam ex ipsis Principibus dicere potuit (*y*):

Fugit Potentum limina veritas,
Quamquam salutis nuntia.

15 Et Seneca (*z*), eorum in summa opulentia hujus eximiæ virtutis indigentiam, & damna, quæ inde proveniunt, his verbis misereri, dignis quidem, ut ne dum æneis, sed aureis literis inscribantur: *Omnia sanè excluserit opulenta fœlicitas; monstrabo tibi, cujus rei inopia laborent magna fastigia, quid omnia possidentibus desit. Scilicet ille, qui verum dicat, & hominem inter mencientes stupentem, ipsaque consuetudine pro rectis blanda audiendi, ad ignorantiam veri perductum, vindicet à consensu concentuque falsorum. Non vides quemadmodum illos in præceps agat ex tincta libertas, & fides in obsequium servile submissa, dum nemo ex animi sui sententia suadet, dissuadetque, sed adulandi certamen est, & unum amicorum omnium officium, una contentio, quis blandissimè fallat? Ignoravere vires suas, & dum se tam magnos, quàm audiunt credunt, attraxere supervacua, & in discrimen omnium per ventura bella: utilem & necessariam rupere concordiam: secuti iram, quam nemo revocabat, multorum sanguinem hauserunt, fusuri novissimè suum, dum vindicant inexplorata pro certis, flectique non minus existimant turpe, quàm vinci, & perpetua credunt quæ in summum perducta, maximè nutant. Ingentia super se, ac suos Regna fregerunt, neque intellexerunt, in illa scena, & vanis & citò diffluentibus bonis refulgente, ex eo tempore ipsos nihil non adversi expectarè debuisse, ex quo nihil veri audire potuerunt.*

16 Hactenus Seneca, qui pro multis sufficere poterit, qui ad eamdem Veritatis ab aulis Principum exulantis, atque ejulantis, comprobationem, adduci facilè possent. Sed non est omittendus Galenus (*a*), cujus insignem locum nostro Eusebio Noriembergio debere me fateor, qui cum hominum mores, & humores ex eorumdem actionibus, atque occupationibus dignoscendos conjectandosvè esse, ostendere vellet, illos minimè veraces judicari posse inquit: *Qui apprimè Potentium, aut etiam Principum, ac Tyrannorum ædes frequentant Obsequia quippè istius modi, mendacium sequi consuevit, quisquis enim hujusce generis vitam sibi sequendam proposuit, non solùm non verax esse consuevit, sed etiam omnem militiam habere necessario, &c.*

17 Quod sensit etiam Ludovicus XI. Francorum Rex, quem ferunt (*b*), aliquando dixisse, se sua in aula rebus omnibus, una excepta, abundare, interrogatusque, quæ illa? *Veritatem esse*, respondit. Joannes Sarisberiensis (*c*), dum ait: *Inter omnia quæ viris solent obesse Principibus, nihil pernitiosius esse arbitror, quàm quòd eis fortunæ blandientis illecebra aspectum subtrahit veritatis.* Et Epigrammatarius Anglus (*d*), qui non minus scitè Regum statum ob hunc veritatis defectum hoc carmine aperuit:

Dum non vult alter, timet alter dicere verum
Regibus. O miserum Regis in orbe statum.

Adde Am. Marcel. (*e*) *Hæc autem, & similia, altiore fastu quidam Principes agunt, quod amicis emendandi secus cogitata, vel gesta, copiam negant: inimicos loqui terrent amplitudine potestatis: nulla vacat pravitatum apud eos, qui quod volunt, maximas putantes se virtutes.*

18 Nos autem, ut Christianos, cum quibus loquimur, Reges, Veritatis, quæ Christum refert, amantissimos efficiamus, & damna, quæ ex odio, vel despectu adeò necessariæ Regiæque virtutis proveniunt, velut in speculo, sub aliorum exemplis, repræsentemus, hoc Emblema intuendum proponimus, ex Cambysis Persarum Regis, & Præjaspis, ei carissimi historia deductum, quam post Herodotum (*f*) Petrus Crinitus (*g*), & alii (*h*) latè recenserit, & Seneca (*i*) ita graviter perstrinxit, ut ipsius verbis illam exponere valdè conducere existimem, quæ sic habent: *Cambysen Regem nimis deditum vino, Præjaspes, unus ex carissimis, monebat, ut parcius*

(*y*) Maff. Barbarin. posteà Urban. VIII. Pont. Max. *in suis carm.*
(*z*) Senec. *de beneffic. lib. 6. cap. 30.* refert & extolit Lips. *in Polit. lib. 3. cap. 5. in notis.*
(*a*) Galen. *in Method. apud Euseb. in Theopolit. 2. part. lib. 2. cap. 7. pag. 441.*
(*b*) Patric. *de histor. Dial. 5.* Beyerlinc. *in Apopb. Christ.*
(*c*) Sarisberiens. *in Policrat. lib. 3. cap. 6.*
(*d*) Oven. *lib. 2. epig. 132.*
(*e*) Ammian. Marcel. *lib. 27.*
(*f*) Herod. *lib. 3.*
(*g*) Crinit. *lib. 6. cap. 2.*
(*h*) Fulgos. *lib. 9. cap. 5. fol. 327.* Theat. *lit. V. pag.* Camer. *cent. 1. cap. 90. pag. 421.*
(*i*) Senec. *lib. 3. de Ira, cap. 14.*

cius biberet: turpem esse dicens ebrietatem in Rege, quem oculi omnium aurusque sequerentur. Ad hoc ille: ut scias, inquit, quemadmodum nunquam excidam mihi, approbabo jam, & oculos post vinum in officio esse, & manus. Bibit deinde liberalius, quàm aliàs, capacioribus scyphis: & jam gravis, & temulentes, objurgatoris sui filium procedere ultra limen jubet, allevataque super caput sinistra manu stare. Tunc intendit arcum, & ipsum cor adolescentis (id enim se petere dixerat) figit, recisoque pectore, hærens in ipso corde spiculum ostendit, ac respiciens patrem, ansatis certam haberet manum? At ille negavit Apollinem potuisse certius dimittere, &c.

19 Pergit statim Seneca, hunc Regem *cruentum* appellans, & dignum, in quem omnium suorum arcus verterentur, cum odio veritatis tam immane facinus perpetraverit: sed nec minùs Præjaspem reprehendens, quòd ejus rei laudator fuerit, quam si in amanda, ut cœpit, veritate persisteret, increpare debuisset, etiam si in se alterum ejusdem Regis jactum, & certiorem manum revocaret.

20 Accessit hic itaque ad eorum numerum, qui suis cladibus ostenderunt, quanti constarent Regum amicis bona consilia, à quibus id totum facilè potest effici, quod illis libitum sit' Et ad eumdem, idem Seneca (*k*) Harpigum refert, cui Astyages filium epulandum apposuit' & subinde quæsiit, an placere conditura? Illiusque caput jussit afferri, licèt Herodotus (*l*) aliam fuisse hujus tragœdiæ causam comminiscatur.

21 Planè Callisthenus Philosophus, Alexandro Magno familiaris, ob hanc ipsam, de qua loquimur, periit; nam illum Alexander, quia numquam assentantium accommodatus ingenio erat, & libere adorationis Persicæ morem interpellavit, conjurationis conscium esse criminatus, truncatis membris, abscissisque auribus ac naso, labiisque deformatum, cum cane in cavea clausum, circumferri jussit, diuque tortum, *ut Quinctus Curtius* (*m*), *& alii* (*n*) *latiùs recenset*, tamdem necavit. Quam crudelitatem ita exagerat Seneca (*o*), ut omnibus Alexandri gloriis, atque victoriis officere, his elegantissimis verbis scribat: *Hoc est Alexandri crimen æternum, quod nulla virtus, nulla bellorum fœlicitas redimet. Nam quotiens quis dixerit, Occidit Persarum multa millia, opponetur, & Callisthenem. Quoties dictum fuerit, occidit Darium, penes quem tunc magnum Regnum erat: opponetur, & Callisthenem. Quotiens dictum erit omnia Oceano tenus vicit; ipsum quoque tentavit novis classibus, & Imperium ex angulis Thraciæ usque ad Orientis terminos protulit: dicitur, sed Callisthenem occidit. Omnia licèt antiqua documenta, Regumque exempla transierit, ex his, quæ fecit, nihil tam magnum erit, quàm scelus Callisthenes.*

22 Idem quoque Alexander (*p*), Clitum, etiam temulentes, spiculo trajecit, quòd in convivio quodam liberius in Persicos amores invectus fuit, & Calandri caput vehementer ad parietem contudit, quòd cum barbaros venerabundos illum salutantes conspexisset, ut in libertate innutritus Græca, atque ad hujusmodi spectaculi hactenus insolens, in cachinum effusus est.

23 De Philoxeno quoque Poëta Lyrico memorat Suidas (*q*), quòd cum aliquando apud Dionysium Tyrannum ageret, tragœdiasque ejus, in quibus ille ambitiosissimus erat, minimè laudaret, in latomias conjectus fuit, indeque Tarentum aufugit. Dionysio verò, eum per literas revocare conanti, hoc tantùm monosyllabo *Non* sæpius iterato, respondit.

24 Similibus exemplis Veritatis Principibus exossæ, & punitæ, Sacræ Literæ scatent, in Saule occidente Prophetas, Josaphat adversus Michæam excandescente, Esaia in duas partes disecto, Jeremia lapidibus obruto, Amos vecte per tempora transfixo, & in Herode, Divum Joannem Baptistam ob reprehensum incestum decapitante (*s*). Sicque etiam Darius Charidemum, Philippus Macedo Aratum, Ægyptius Philadelphus Sotadem, Perseus Eudum, & Eudemum suo ærario præfectos, Cajus Silanum, & Macronem, Adrianus Apollodorum nobilem Architectum, Caracalla Papinianum, omnium Juris-consultorum facilè Principem (*t*), Theodoricus Gotthorum Rex, Severinum Boëtium, & Symmachum ejus socerum, Sigibertus Occidentalium Saxonum in Anglia Rex, Cumbranum, Selymus Turcarum Imperator, Chendemum Bassam, & alii alios, diversis temporibus variis supliciis affecerunt, de quibus, qui copiosam nomenclaturam, Camerarium (*t*), Arnisæum (*u*), Schombornerum (*x*), Beyerlinchium (*y*), & Saavedram nostrum (*z*) adire poterit.

25 Dum modo interim insignem illum Angliæ Cancellarium Thomam Morum non prætereamus (*a*), qui, quòd adversus Henrici VIII. nova & perversa in Anglia dogmata, pro Fide Catholica, Romanæ Sedis veneratione, & contra interdictum, incestuosumque Annæ Bolenæ matri-

(*k*) Senec. *dict. lib. 3. cap. 15.*
(*l*) Herod. *lib. 1. pag. mihi 68.*
(*m*) Curt. *lib. 8. cap. 16.*
(*n*) Arrian. *lib. 4.* Valer. *lib. 7. cap. 2. & lib. 9. cap. 3.*
(*o*) Senec. *lib. 6. natur. quæst. cap. 23.*
(*p*) Curtius *lib. 8. cap. 2.* Plutarc. *in Alex.*
(*q*) Suidas *verb.* Philoxenus. Girald. *hist. Poet. lib. 9.*
(*r*) Paralip. *cap. 24.* 3. Reg. 22. Matth. 14. Marc. 6.
(*s*) M. Marull. *lib. 4. cap. 4.*
(*t*) Camer. *cent. 1. cap. 90. fol. 421. & cent. 3. cap. 56.*
(*u*) Arnis. *lib. 1. doct. Polit. cap. 15. fol. 355.*
(*x*) Schomb. *lib. 3. Polit. cap. 24.*
(*y*) Beyerlinc. *in Theat. verb.* Reprehensio, *pag. 311.*
(*z*) Saaved. *Empres. 48. pag. 318. & seqq.*
(*a*) Jovius *in Elog. hom. Doct.* Surius *in hist. sui Temp.* Ribad. *in Schism. Ang.*

trimonium, pugnavit, post longi carceris tædium, cum nec promissis, nec uxoris liberorumque blanditiis, à sententia removeri posset, tamdem capite plexus fuit, ne latiùs Cardinalis Capuanus in ejus vita recenset, & Epitaphium, quo à Joanne II. Hagiensi donatus fuit, dignum quidem, ut hisce nostris lucubrationibus inseratur:

Quis jacet hic? Truncus, cujus caput ense recisum est,
Quæ nat in tetro sanguine canicies?
Hinc iste ille Thomas Morus: sic fata rependit.
Tristia multa bonis, & bona multa malis.
Quæ circumsistunt Divæ lugubre cadaver?
Diva tenax veri, Sancta, Fides, Nemesis,
Quarum prima fuit causa, & fuit altera mortis.
Ultrix injustæ Tertia cædis erit.

26 Prava hæc igitur & vesana malè moratorum Principum consuetudo, qui, *ut quidam dixit*, plus sæpè, ne dicam semper, Placentiam solent, quam Veronam amare, & cum Salomone (*b*) monente: *Consilium audire deberent, suscipere disciplinam, labia justa habere, eosque, qui recta loquuntur, diligere*, illos potius odio habent, & suppliciis afficiunt, effecit, ut hac pretiosa gemma careant, quæ præcipuè eorum tempora ornare poterat, & debebat, & ut pauci sint, qui nudam eis veritatem, quàm minùs gratanter audituros verentur, sine fuco & lenocinatione proponere audeant.

27 Adeò, *ut Seneca* (*c*) *tradat*, vel ipsum Augustum Cæsarem (quem tantopere doluisse Agrippæ, & Mecænatis mortem, qui ei vera suggerebant consilia, Suetonius (*d*) scribit) forsitan si diutius vixissent, æquali ceteris, de quibus egimus, exitu multaturum: *Non est* (inquit) *quòd existimemus Agrippam & Mæcenatem solitos illi vera dicere, qui si vixissent, inter dissimulantes fuissent. Regalis ingenii mos est, in præsentium contumeliam amissa laudare, & his virtutem dare vera dicendi, à quibus audiendi periculum non est.*

28 Unde fortè Sanctus Jobus (*e*), dum se ad loquendum & disputandum cum Regibus præparabat, tot se cautionibus communivit: *Audite, quæso, sermones meos, & agite pœnitentiam, sustinete me, & Ego loquar, & post, mea, si videbitur, verba ridete, &c.* Et Moyses, dum loqui ad populum jussus fuit (*f*), nullam excusationem adhibuit, ubi verò ad Ægyptium Regem Pharaonem cum legatione mendatur, se in circumcisum labiis esse proponit, & à Pharaone vocem suam exaudiri non posse causatur.

29 Et ipsum idem in causa fuisse videtur, ut Michæas Regi Achab, Ælisæus Banadabo, Daniel Nabuchodonosoro (*g*), & si à Deo electi probatique Prophetæ essent, non nisi post longam moram, variumque circuitum, veritatem manifestaverint, sciebant enim eam esse Principum conditionem, ut quamvis vera sibi nuntiari, poscere videantur: *Videntibus tamen* (ut Isaias (*h*) ait) *dicunt, nolite videre, & aspicientibus nolite aspicere quæ recta sunt, loquimini mihi placentia.*

30 Quod non latuit Agathonem dum apud Athenæum (*i*) ab alio Rege similiter rogatus sententiam dicere, prius ejusdem animum ita tentavit:

Si vera dicam tibi voluptati aut ero;
Si sim voluptati haud tibi vera dixero.

Et Demaratum, apud Herodotum (*k*), qui cum à Xerxe in expeditione contra Græcos sententiam dicere jussus esset: *Utra* (inquit) *apud te, Rex utar, veritate ne, an jucunditate?*

31 Qua de causa Plutarchus (*l*), Solonem Cræsso dixisse narrat: *Cum Principibus, aut modicè, aut jucundè agendum*; & ita malè etiam Christiani Principes ob hoc vitium apud Paganos audierunt, ut Martinus Delrius (*m*), post Michaelem Palacium, recenseat, quòd cum Monachus quidam Martyrii amore succensus ad Soldanum abiret. Ab hoc rogatus: *Quorsum venisset?* Respondit: *Ut mortem inveniam, veritatem tibi prædicando.* Tunc Soldanus: *Ito ad Principes tuos, prædica illis veritatem, & mortem, quam apud me quæris, apud illos invenies.*

32 Quod ipsum sentiens, & dolens Petrus Gregorius Tholosanus, eorum conditionem deplorat, quòd multos ministros habeant, qui iis omnium ferculorum copiam ad mensam afferunt, nullus autem sit, qui ferculum veritatis afferre audeat.

Cu-

(*b*) Proverb. 16. 14. & 19. 2.
(*c*) Senec. *lib.* 6. *de benef. cap.* 32. *in fin.*
(*d*) Suet. *in August. cap.* 66.
(*e*) Job. 21.
(*f*) Exod. *cap.* 6. 31.
(*g*) 3. Reg. 22. 4. 8. Daniel. 4.
(*h*) Isaiæ 30. 8.
(*i*) Athenæ *lib.* 5.
(*k*) Herod. *lib.* 7.
(*l*) Plutarc. *in Solon.*
(*m*) Delrius *in Adag.* 2. *tom. pag.* 508.

33 Cujus planè defectum, & indigentiam, eorum plures tamdem agnovisse comperimus. Cum de Gordiano Imperatore apud Capitolinum (*o*) legamus Missithæo socero per epistolam questum fuisse, quòd hoc adjumento careret: *Miseriumque esse Imperatorem, apud quem vera reticentur, qui cum ipse publicè ambulare non possit, necesse est ut audiat, & vel audita, vel à plurimis roborata confirmet.* Hancque sententiam, *Princeps miser, quem latet veritas*, pro symbolo deinceps gestasse, Sylvester à Petrasancta (*p*) recenset.

34 Et Constantinus Magnus, ut huic morbo succurret, legem (*q*) tulit, qua precibus & præmiis subditos invitavit, ut verè ac liberè quicquid vel à se, vel à suis Palatinis malè gestum sentirent, eidem indicarent: *Ipse* (inquiens) *me vindicabo de eo, qui me usque ad hoc tempus simulata integritate deceperit: illum autem qui hoc prodiderit, & comprobaverit, & dignitatibus & rebus augebo: ita mihi summa Divinitas semper propitia sit, & incolumem præstet, ut cupio, fœlicissima & florente Republica.*

35 Carolus quoque Octavus, Galliæ Rex, *Ut Annales* (*r*) *illius Regni testantur*, pridie quam moreretur, cubicularium suum interrogasse dicitur: *Qui fieret, quòd tam pauci Reges Sanctorum numero adscriberentur?* Eoque tacente, respondit: *Quia paucos penes se habent, qui vera dicant.*

36 Et de Antiocho refert Plutarchus (*s*), & alii (*t*), quòd cum in venatione à suis aberrasset, & in casam pauperum quorumdam, quibus ignotus erat, introisset, intercænandum ab eisdem, injecta Regis mentione, audiisse, quòd inter cetera quidem probus erat, sed plerasque functiones mandabat amicis, ipse ad eorum facta connivens. Tunc, quòd ipse suis satellitibus, diluculo adventantibus, enarravit, purpura, simul cum diademate allata, testatus: *Ex quo hæc insignia indus, heri primum vera de me ipso audivi.* Nam ut Plutarchus subdit: *Hoc ferè studium est his, qui vivunt in aulis Principum, ne quid nisi blandum auribus audiant.*

37 Ex qua fortè historia, alii quoque Principes, quos Camerarius (*u*), & alii (*x*) recensent, ansam sumpserunt, simulato habitu, se plebeis cœtibus immiscendi, & vel à simplicissimis hominibus, quid de eis sentiret populus? eruendi, quasi, *Gloria sit Regum investigare sermonem*, ut in Proverbiis Salomon (*y*) inquit, id est, ut aliqui exponunt, ea, quæ de ipsis populus dicit, vel sentit, inquirere.

38 Quod Noricus quidam Dux, cujus nomen non exprimitur, sæpè fecisse legitur, ut Georgius Sabinus (*z*) in quodam ex suis carminibus narrat, quod propter ejus elegantiam, & quia valdè ad rem nostram conducit, hic inserere libet, & ita se habet:

Sæpè rudes inter mutata veste colonos,
Noricus agricolæ Dux faciebat opus.
Nunc pascebat oves, nunc gramina falce secabat,
Vomere proscindens, nunc subigebat humum.
Et simul illato de se sermone rogabat
Plurima, nempe quibus moribus ipse foret?
Justus an exigeret pœnas à sontibus ultor?
Debita conferret præmia num ne bonis?
Quærenti verò causam cur Regibus ortus
Princeps, agricolam se simularet, ait.
Me juvat è rudibus cognoscere vera colonis,
Servit adulatrix auribus aula meis.

39 Et hoc sanè medium ad veritatem inquirendam, (licèt rarò exequendum) sanius mihi videtur eo, quo alii uti solent, susurronibus, & delatoribus gratas aures præstando, vel, ut Gallus Cæsar, Marcelino (*a*) referente, fecisse legitur, homines quosdam ignotos, vilitare ipsa parum cavendos, per provintias dimittendo, ut rumores, qui de Principe sparguntur, colligant, & quidquid noscere possint, vel audire, ad eos latenter deferant. Quod de Mida etiam Rege aliqui, *ut Erasmus memorat* (*b*), tradunt, & quoniam per hos corycæos, vel subausculatores, omnia audiebat, & sciebat, occasionem dedisse fabula: *Ut asini auriculas habere diceretur.*

40 Has quippè inquisitiones justissimè damnat Joannes Filesacus (*c*) Tacito (*d*), & Plinio Junio-

(*o*) Jul. Capitolin. *in Gord.*
(*p*) Petrasanct. *de symb. heroi. lib. 6. pag.* 183.
(*q*) *L.* 4. *lib.* 9. *tit. de accusat. in Codic. Theodor.*
(*r*) Annal. Franc. Daroult. *in Cathecis.*
(*s*) Plutarc. *in Apophr.*
(*t*) Saaved. *Id. Polit. pag.* 200.
(*u*) Camer. *cent.* 1. *cap.* 90. *pag.* 418.
(*x*) Theat. *verb.* Veritas, *pag.* 84. Saaved. *in Id. Polit. pag.* 327.
(*y*) Proverb. 25. 2.
(*z*) Georg. Sabin. *in suis Poem.*
(*a*) Ammian. Marcell. *lib.* 14.
(*b*) Erasm. *in Adag.* Midas auriculas asini, *pag.* 399. & *in Adag.* Multæ Regum aures, *pag.* 158.
(*c*) Jo. Files. 2. *select. cap.* 6. *pag.* 34.
(*d*) Tacit. *Annal.* 4.

re

re (e) relatis, & præclaris illis Senecæ (f) verbis: *Teterrimum vitium auscultatio, & publicorum, secretorumque inquisitio, & multarum rerum scientia, quæ nec tutò narrantur, nec tutò audiuntur.*

41 Quo in numero Ego Pasquillorum (quos vocant) sive famosorum libellorum detestabilem usum habendum esse censeo, licèt non desint graves aliqui Politici Auctores (g) qui illum defendant, utilemque esse judicent (plura simul de Pasquilli, sive Pasquini nomine, & antiquitate tradentes) ut vel hoc saltem modò veritas ad Principum aures nuda perveniat, & quæ in se ipsis emendatione digna notari cognoverint, in posterum reforment, atque ut est apud Demosthenem.

Calumniantium maledicta bonis factis diluant.

42 Addentes, quòd ut habet in monitis Baudius:

Lex nulla pœnis sobrios sales premit;
Dum ne qua labes inferatur integris.

Et ex Suida (h), & aliis (i), veterem fuisse apud Alexandrinos, Athenienses, & alias nationes morem, fabulas in plaustris agere à juvenibus, ore fecè collito, ne possent agnosci, qui plaustris, sive curribus vecti, totam urbem peragrabant, & ubi vellent stantes, magna licentia in obvium quemque dicteria faciebant, veraque de eo, non falsa convicia de plaustro canebant; prius enim operam dabant, ut accuratè probra civium exquirerent, hæcque incorruptè proferrent, ut ob hoc omnes improbitatem aversarentur. Unde Erasmus (k) deduxit originem Adagii, *de Plaustro loqui*, quòd libertas harum comœdiarum eousque progressa fuit, ut non solùm civium Primates, verumetiam Deos nominatim taxaret.

43 Etenim, ejusmodi, adinventa ad veritatem de se, vel de aliis, Principibus ingerendam, & mali exempli sunt, & periculis plena, quæ latè ab Ecclesiastico (l) recensentur, atque ut cum D. Bernardo (m) loquar: *Hanc velim generalem tibi constituas regulam, ut omnem, qui palam veretur dicere, suspectum habeas.*

44 Eaque propter melius facturos Principes arbitror, si illud Persii (n) monitum servent, *Ne te quæsiveris extra*, quin potiùs se ipsos intra se ipsos noscentes, & concutientes, ut veteri, & cœlitus misso circumfertur Adagio (o), Senecam audiant, monentem: *Intus te ipsum considera, non qualis sis aliis credas, plerumque boni inepti, & inertes vocantur: mihi contingat iste de risus. Æquo animo audienda sunt Imperatorum convitia, & ad honesta vadenti, contemnendus est iste contumptus.* Et tamdem intelligant, veritatem esse, quæ eos Regia dignitate dignos reddere possit, & tam in se, quam in suis Aulicis, & Consiliariis, hanc ament, hanc quærant, & ita vivant, ut nihil de vulgi rumoribus, vel tumoribus vereantur, ut Drusus ille quondam Tribunus, qui Architecto pollicenti, se ita illi domum fabricaturum, ut nulla ex parte ab aliis conspici posset, Paterculo (q) narrante respondit: *Tu verò si quid in te artis est, ita compone domum meam, ut quicquid agam ab omnibus prospici possit.*

45 Nullam quippè majorem jacturam facere possunt, quàm si Heroicæ huic virtuti liberum ad se undecumque aditum intercludant, & dum Alethiam sibi comitem respuunt Mœthanæam ejus loco sortiantur, & cum Sapiente (r) clamare incipiant: *Ergo erravimus à via veritatis, & justitiæ lumen non illuxit nobis, & Sol intelligentiæ non est ortatus nobis.*

46 Quod præsertim, dum de publicis negotiis consulunt, & in Senatu, vel inter Senatores deliberant, fugere debent, cum horum prima lex sit, ut alibi Tacitus (s) inquit: *Licere Patribus quoties jus sententiæ accepissent, quæ vellent exprimere, relationemque in ea postulare, & in Senatu, etiam de rebus levibus cum libertate loqui, judiciumque animi citra dammum affectus proferri.* Ideòque Homerus (t) Diomedem Agamemnoni dicentem inducit:

Atrida, si verba tibi nunc stulta loquenti
Acrius insistam, ne bilem traxeris ullam:
Prima etenim lex est, in cœtu quemque loquentem,
Dicere quæ libeat, tum libera verba profari.

Et

(e) Plin. Jun. *in Paneg.*
(f) Senec. *de Tranq. cap.* 12.
(g) Lamb. Danæus *lib.* 4. *Eth. Christ.* Camerar. *cent.* 1. *cap.* 66. *pag.* 296. Bessol. *in Thess. pract. verb.* Pasquillus, *pag.* 679. Beyerlinc. *in Apopht. Christ. & in Theat. verb.* Pasquillus. Saaved. *in Id. Polit. pag.* 93. *& seqq.*
(h) Suid. *in hist. Aristophan. in Neb.*
(i) Lucian. *in Jove Tragœd.*
(k) Erasm. *in hoc Adag. pag.* 449.
(l) Ecclesiast. 28. 14. *& seqq.*
(m) Div. Bernard.
(n) Pers. *satyr.* 1.
(o) Erasm. *in Adag.* Noscete ipsum, *pag.* 506. Horat. *lib.* 1. *satyr.* 3. ibi: *Denique te ipsum concute, &c.*
(p) Senec. *epist.* 77.
(q) Velle Patercul. *lib.* 2.
(r) Sapient. 5.
(s) Tacit. *lib.* 13. *Ann. & in Dial. de Oratore.*
(t) Homer. *Illiad.* 7.

Et M. Tullius inquit: *In omnibus consultationibus, usque gratiam spectandum, neque odia existimo; sed eam unumquemque dicere sententiam debere, quam ipse optimam censeat.*

47 Unde & illa Octavi Augusti laus apud Suetonium (*u*), quod ipsi in Senatu verba facienti, dictum fuit: *Non intellexi*; & ab alio, *Contradicerem tibi, si locum haberem.* Et quod interdum ob immodicas altercationes disceptantium, è Curia per iram se proripienti, quidam ingesserunt, *Licere oporteret Senatoribus de Republica loqui.* Quibus ille respondit: *Suum quemque judicium habere.* Neque ideò libertas, aut contumacia cuiquam fraudi fuit.

48 Et apud omnes benè sentientes, Persarum illa lex huic contraria, ut iniqua, & stulta damnata fuit, quæ, ut Ælianus (*x*), post alios Historicos, memorat, flagris cædi jubebat eos, qui in consiliis aliquid Regis voluntati contrarium dixissent. Et Domitiani Tyrannis, & insolentia, sub cujus Imperio in rogandis sententiis nemo, Plinio Juniore (*y*) testante, loqui vel hiscere audebat, præter miseros illos, qui primi interrogantur, ita ut unus ille solus diceret, censeret, mandaret, quod sequerentur omnes.

49 Ubi enim liberas esse oportet Consultorum sententias, omnis metus, atque respectus, exulare debet, alioqui frustra quæras, ac deliberes, præsertim apud Principem, in cujus propensionem, vel metu cessante, plerumque sententiæ consiliarorum inclinant, ut copiosissimè Janus Gruterus (*z*) ostendit, & Quintus Curtius (*a*) insinuat, dum de Darii Consiliariis sermonem habens: *Diu* (inquit) *nemo quid sentiret ausus est dicere, incerta Regis voluntate*; & nebulo ille Ga. Piso apud Tacitum (*b*), qui coram Tiberio suffragium laturus, non erubuit vestigia morientis libertatis manifestare, sic orsus: *Quo loco censebis Cæsar? Si primus, habebo quod sequar, si post omnes, vereor ne imprudens dissentiam.*

50 Qua de causa, vel ipse idem Tiberius, quamvis tyrannidis amicus, hoc adulationis studium in primariis Reipublicæ Romanæ viris detestabatur, adeòque indignè ferebat, ut referente eodem Tacito (*c*): *Quoties curia egrederetur, Fræcis verbis in hunc modum eloqui solitus esset, ò Homines, ad servitutem paratos, sive ò togata mancipi: scilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam projecte servientium patientiæ tædebat.* Ipseque idem (*d*) Tacitus, Nervæ, & Trajani tempora, ex rara fœlicitate laudat: *Quòd in illis, & sentire, quæ velis, & quæ sentias dicere licuit.*

51 Ad eademque ipsa respiciens Plinius Junior (*e*), & Domitiani temporibus contraponens, Trajanum extollit, sub quo, inquit: *Interrogavit quisque quod placuit, dissentire, discedere, & copiam judicii sui Reipublicæ facere, tutum fuit. Consulti omnes, atque etiam dinumerati sumus, vicitque sententia non prima, sed melior.* Et iterum alio (*f*) in loco, eadem contrapositione utens, sub Domitiano se *Curiam trepidam, elinguem vidisse* (ait) *cum dicere quod velles periculosum; quod nolles, miserum esset. Quum Senatus, aut ad otium summum, aut ad summum nefas vocaretur, & modò ludibrio, modò dolori retentus, nunquam seria, sæpè tristia censeret, Breve tempus* (scilicet sub Trojano) *nam tanto brevius omne quanto felicius, quo libet scire quid scimus, libet exercere quod sumus.*

52 Cassiodorus (*g*) quoque, sub Athalarici nomine, Tolonicum laudat, quòd cum ipsius avo à Consiliis fuisset, sæpè in illis ei contrarius existebat, & ipsum pariter avum, quòd hoc patienter tolerabat. Ejus verba sunt hæc: *Amasti in audiendo patientiam, in suggestione veritatem; sæpè quæ ad eum falsò pervenerant, recti studio corrigebas, & quod rarum confidentiæ genus est interdum resistebas contra vota Principis, sed pro opinione Rectoris. Patiebatur enim invictus ille præliis, pro sua fama superari, & dulcis erat justo Principi, rationabilis contrarietas obsequentis.*

53 Possemque facilè plura alia tum Principum, tum Senatorum hanc libertatem, & veritatem in dicendis sententiis amantium, timentium, vel impendentium, exempla referre, nisi longè multa, vel ex solo Tacito colligi possent, & jam plura ad saturitatem à Jano Langlæo (*h*) congesta reperiantur. Inter quæ illud Crispi Senatoris, à Juvenali meritò reprehensi, qui ad longam usque senectutem pervenit, numquam quicquam (ut & hodie multi, proh dolor facere solent) etiam contra animi sui sententiam proferre audens, nisi quod Principibus gratum, & sibi expediens esse censeret, Juvenalis (*i*) verba sunt hæc:

——Venit & Crispi jucunda senectus
Ille igitur numquam dixerit brachia contra

(*u*) Sueton. *in Oct. cap.* 54.
(*x*) Ælian. *lib.* 12. *de var. hist. cap.* 52.
(*y*) Plin. *in Panegir.*
(*z*) Gruter. *in notis ad Tacit. ann.* 1.
(*a*) Q. Curtius *lib.* 3.
(*b*) Tacit. 1. *Annal.*
(*c*) Idem Tacit. 3. *Annal.*

(*d*) Idem *lib.* 1. *hist. in princip.*
(*e*) Plin. *in Panegyr.*
(*f*) Idem Plin. *lib.* 8. *epist.* 14. *ad Arist.*
(*g*) Cassiodor. *lib.* 8. *epist.* 9.
(*h*) Lamglæus *lib.* 7. *semest. cap.* 6.
(*i*) Juven. *satyr.* 4.

Torrentem: ne civis erat, qui liberè posset
Verba animi proferre, & vitam impendere vero.
Sic multas hyemes, atque octogesima vidit
Solstitia, his armis, illa quoque tutus in aula.

54 Longè planè aliter ac M. Cato apud Suetonium (*k*), Scævola apud Brissonium (*l*), Valerius Messalla apud Tacitum (*m*), Q. Capitolinus apud Livium (*n*), quos nec Julii Cæsaris, nec Syllæ, nec Tiberii, nec Populi graves comminationes perducere potuerunt, ut in his quæ ad Rempublicam pertinerent, consilio nisi suo uterentur, vel cum periculo offensionis. Quibus non possum non Helvidium Priscum adjicere, summè ob constantiam in ejusdem veritatis, & libertatis ardore, quam Græci *Parresiam* dicunt, à Cornelio Tacito (*o*), & Plinio Juniore (*p*) laudatum, & tamdem à Vespasiano interfici jussum, licèt statim, irrito tamen voto, ut Suetonius (*q*) narrat, illum servare voluerit. Inter cujus hæc de causa altercationes, notabilis, & scitu digna est illa, quæ ab Arriano (*r*) his verbis refertur: *Hic cum ad eum Imperator Vespasianus dixisset, ne in Senatum amplius veniret. Penes te est, respondit, ne me Senatorem patiaris, quamdiu autem me loco non moves, est in Curia mihi veniendum. Age, at ingressus tacebo, ait Imperator. Ne me roga, & tacebo. At est mihi rogandum; & mihi dicendum, quod putavero rectum. Verùm si dixeris, occidam te. Quando ego dixi me immortalem esse? Tu tuum facies, Ego meum. Tuum est occidere, meum mori, non trementem. Tuum relegare, meum exire non tristem.*

55 Hæc iste immortalis Heros, cui pares, licèt paucos reperiam, plurimos opto, qui vel hoc exemplo discant: *Nulla magis omnibus displicere, quàm quæ sic fiant, tamquam omnibus placeant*; ut Plinius Junior (*s*), hac de re agens, subjecit. Et melius esse (*t*) pro veritate pati supplicium, quàm pro adulatione recipere beneficium, atque, ut Ecclesiasticus (*u*) monet: *Non esse verbum retinendum in tempore salutis, neque abscondendam Sapientiam in decore suo.*

56 Inde Sapiens ille Rex Aragonum Alfonsus, referente Panormitano (*x*) illos sibi, Consiliarios carissimos esse dicebat, qui eum non magis timerent, quàm Deum. Et Fridericus Imperator, Beyerlinchio (*y*), & aliis (*z*) narrantibus, valdè exoptasse fertur, ut sui Consiliarii in ingressu Palatii simulationem, & dissimulationem deponerent. Et Cardinalis Paleotus (*a*) hoc præstari debere docet, & multis testimoniis illustrat, etiam si Consiliarius sciat, se in sua sententia solum permansurum.

57 Præsertim cum experientia ostendat, & rectissimè à Plinio Juniore (*b*) tradatur, quod *Licèt fides in præsentia, quibus resistit, offendere videatur, deinde illis ipsis suscipitur, laudaturque.* Odium quippè, quod veritas parit, non est durabile, cum non tam partus, quàm abortus sit, *ut Divus Augustinus* (*c*) *à nostro Salazario* (*d*) *laudatus, & explicatus, sapientissimè docuit*, apud quem plura, qui velit, de vi, & effectibus veritatis legere poterit.

58 Quam tamen (ut jam receptui hac in commentatione canamus) prudentes Senatores, & Consiliarii, ceterique, qui in Regum aulis ministrant, ita eis proponere, suadereque debent, ne nimia libertate, aut dicacitate, quos flectere nituntur, infringant, atque aures, & animos, quos lenire cupiunt, exasperent. Hephæstionem imitantes, de quo Q. Curtius (*e*) enarrat, ita Magno Alexandro carissimum fuisse, ut libertatis in eo admonendo alius jus non haberet: *Quod tamen ita usurpabat, ut magis à Rege permissum, quàm vindicatum ab eo videretur.*

Exasperat enim libera, aut immodesta correctio, & ut Seneca (*f*) consulit: *Liberius emendare, non admonere, sed offendere est, nec tantùm videndum est, an quod dicitur verum sit? Sed etiam, an veri patiens, cui dicitur?* Cui consonans Tacitus (*g*) inquit, *Contumacius loqui, non est tutum apud aures superbas, & offensioni proniores.*

59 Hincque sunt (*h*), qui existiment, orationes Panegiricas Principibus factas, ut leniter nimirùm in eorum animos veritas influeret, & sub laudum, gratiarumvè agendarum prætextu, eis ob oculos recognoscendum proponeretur, quid orbis à tam sublimibus dignitatibus expectaret. Non est

(*k*) Sueton. *in Jul. Cæsar. cap.* 14.
(*l*) Brisson. 2. *antiq. cap.* 1.
(*m*) Tacit. 1. *Annal.*
(*n*) Livius *lib.* 3.
(*o*) Tacit. *lib.* 16. *Annal. & init. lib.* 4. *Hist.* Juven. *satyr.* 5.
(*p*) Plin. Jun. *lib.* 4. *epist.* 21.
(*q*) Sueton. *in Vespas. cap.* 13.
(*r*) Arrian. *in dissert. Epict. lib.* 1. *cap.* 11.
(*s*) Plin. Jun. *in Paneg.*
(*t*) C. nemo peritorum 81. 11. *quæst.* 3. Ego 2. *tom. lib.* 4. *cap.* 12. *ex num.* 30.
(*u*) Ecclesiast. *cap.* 4.
(*x*) Panorm. *lib.* 3.
(*y*) Beyerlinc. *in Apoph. pag.* 158.
(*z*) Camer. 2. *cent. pag.* 202.
(*a*) Paleot. *de sacro Consist.* 3. *part. quæst.* 7. *pag.* 128.
(*b*) Plin. Jun. *epist.* 9. *lib.* 2.
(*c*) Div. August. *lib.* 10. *Confess. cap.* 23.
(*d*) Salaz. *in Proverb. cap.* 8. *num.* 28. *cap.* 16. *num.* 56. & *cap.* 10. *ex num.* 69.
(*e*) Curt. *lib.* 3. *cap.* 24.
(*f*) Senec. *epist.* 94.
(*g*) Tacit. 4. *Annal.*
(*h*) Schild. *exerc. in* XV. *ann.* Plin. *in Paneg. ad Trajanum.*

est enim, ut præclarè Tacitus (*i*) monet: *Contumacia, neque inani jactatione libertatis, fama fatuque provocandum*, quin potius, ut statim sub soceri sui Agricolæ (*k*) exemplo demonstrat: *Scire debent, quibus moris illicita mirari, posse etiam sub malis Principibus magnos viros esse: obsequiumque, ac modestiam, si industria, ac vigor adsint, eò laudis excedere, quò plerique per obrupta, sed in nullum rei post usum, ambitiosa morte inclaruerunt.*

60 Certè enim apud eumdem Tacitum (*l*) Pæto Traseæ rigidæ honestatis exactio: *Quas cunctas adulationes transmisit, sibi causam periculi fecit, & exitium Senatui, ceteris initium libertatis non præbuit.* Prudentiusque, eodem Auctore testante (*m*), M. Lepidus, & Lucius Piso se habuisse videntur. Quorum ille: *Pleraque ab sævis adulationibus aliorum in melius deflexit, neque tamen temperamentis egebat, cum æquabili auctoritate, & gratia apud Tiberium vigerit.* Ille (*n*), *Nullius servilis sententiæ sponte auctor, quoties necessitas ingrueret, sapienter moderabatur.*

Unde Philostratus (*o*) Dionis orationes ex eo valdè commendat, quòd quoties impotentes, ac insolentes Respublicas increpat, neque contumeliosus, neque importunus videtur, sed perinde earum, ac equorum ferociam fræno potius, quam flagello compescere. Et Divus Joannes Chrysostomus (*p*) inquit: *Admonitiones laudationibus temperandæ sunt: nam hoc modo in bonam partem accipiuntur, cum eos, quos monemus, ad suam ipsorum imitationem provocamus.*

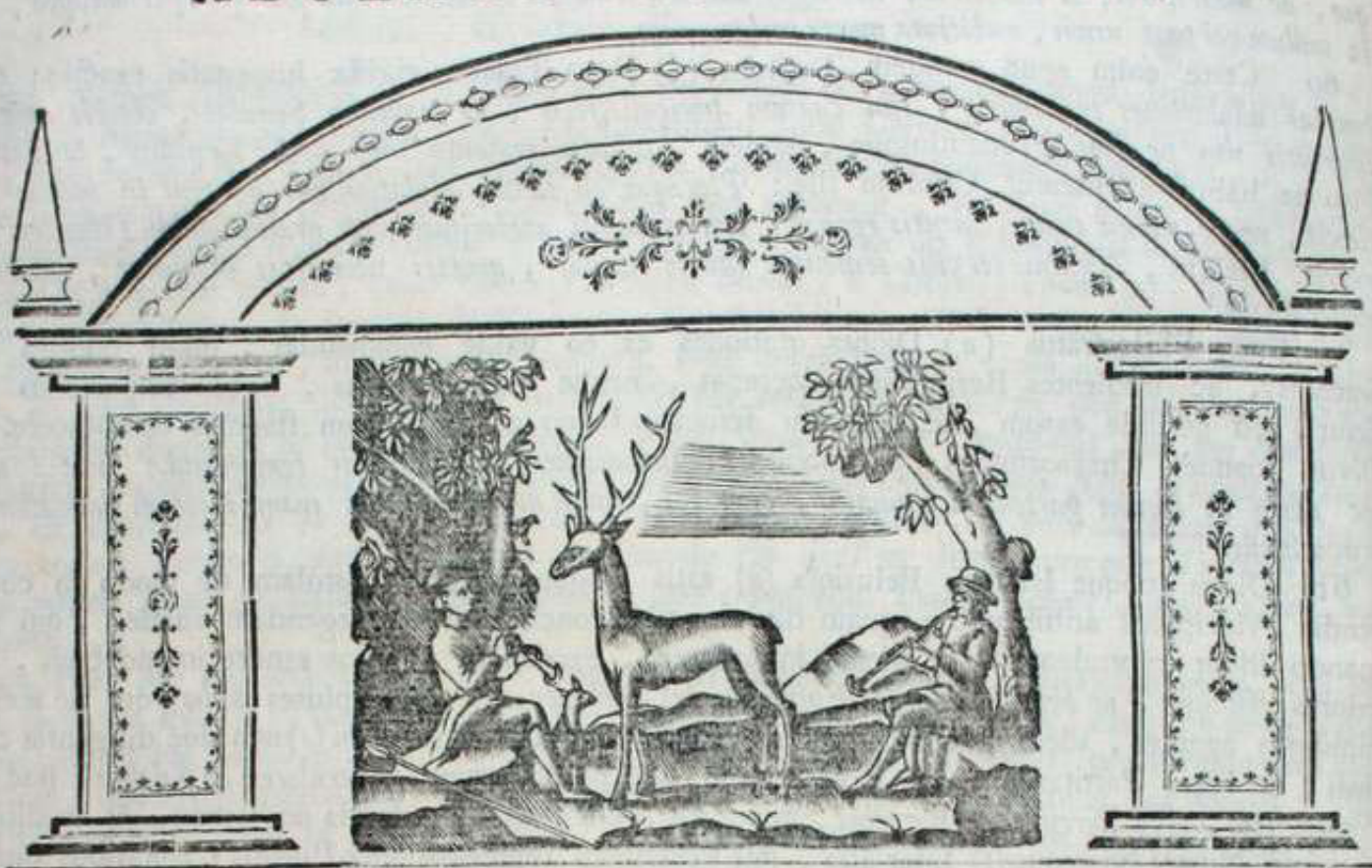
61 Divus quoque Isidorus Pelusiota (*q*) satis longam scripsit epistolam de modo in corrigendis Principibus adhibendo, quam divini verbi concionatoribus legendam suadeo, qui aliquando illum imprudenter, ne dicam impudenter, excedunt, & quos sanare intendebant, deteriores efficiunt, *ut benè Chilensis Episcopus* (*r*) *animadvertit*, post plures alios, qui de eodem ministerio agentes, idem pluribus probant, quos in unum Ego alibi (*s*) non sine diligentia congessi, & leges Partitarum, quæ Episcopos in hoc parum cautos: *Feridores de palabra*, hoc est, *Percutientes*, sive *Percusores in verbis*, appellant, Quorum imprudentia novissimè, & eruditissimè carpit Noster Nissenus (*t*) Inter alia, has Principum reprehensiones Pillulis Capitalibus similes faciens, quæ auratæ præberi ægrotantibus debent, & aromatibus abundare, & locum Divi Chrysostomi (*u*) eleganter expendens, qui de Samuelis concione ad populum, postquam Saulem in Regem unxerat (*x*) sermonem faciens, ideò inquit: *Se ipsum in ea Samuelem purgare voluisse, non ut plausum, & gloriam captaret, sed quia Regem creaturus erat, sub purgationis specie eum erudire voluit, ut lenem se, ac placidum præbeat.* Habent quippè Reges guttam, sive podagram in aure, *ut idem Auctor ex Cluniacensi subjungit.* Ideóque blandè remedia, quæ ad hunc morbum curandum destinantur, adhiberi debent. Ita tamen, ut remedia sint, & non lenocinia, quibus frequentius Aulæ Regum abundant, ut in sequenti commentatione dicemus; & Petrus Blesensis (*y*) sic eleganter scriptum reliquit: *Frequenter in Palatiis conversantur, qui mollibus, & delicatis auribus Principum etiam in turpibus blando lenocinantur applausu. Ponentes cervicalia sub capite, & plumaria sub omni cubitu manus. Vix invenitur in Curiis, qui non vendat oleum, qui caput peccatoris oleo non impinguet.*

(*i*) Tacit. *pag.* 92.
(*k*) Idem *in Agricol.*
(*l*) Idem 14. *Annal.*
(*m*) Idem 4. *Annal.*
(*n*) Idem *Annal.* 6.
(*o*) Philost. *de vitis Sophist. lib.* 2.
(*p*) Div. Chrysost. *hom.* 8. *ad Philipp.*
(*q*) D. Pelus. *lib.* 5. *epist.* 145.

(*r*) Villarroel *in Judic. cap.* 18. *num.* 9. *pag.* 620.
(*s*) Ego 2. *tom. lib.* 3. *cap.* 27. *ex num.* 62.
(*t*) Fr. Didac. Nyssen. *in lib.* 4. *de laud. Joann. Evang. cap.* 7. *ex pag.* 127.
(*u*) Div. Chrysost. *in* 2. *ad Corint.* 11. *homil.* 24.
(*x*) 1. Regum 12.
(*y*) Blesens. *epist.* 113.

EMBLEMA L.

ADULATORES FUGIENDI.

Impiger ætherea Cervus fugit ocyor aura,
Ocyor atque Noto, Turturis ala secat.
At capitur Cervus, capitur quoque ab aucupe Turtur,
Dulcisonos capiens stultus uterque dolos.
Te capit, ò Princeps, Te fascinat improbos ille,
Blanditiis pleno gutture dulce sonans.

COMMENTARIUS.

1 QUi veritatem adeò cupiendam, atque amandam Principibus dixi, satis simul dixisse videri potero, quo studio Adulationem, ei omninò contrariam, fugere debeant, & tam in suis Consiliariis, quàm in ceteris Aulicis, insectari. Ceterùm quoniam hæc lues in ima eorum præcordia frequenter obrepit, & fallaci laude seducit, arbitror è re esse, si ex multis quæ de ejus cautione, & detestatione à multis passim tradita sunt, aliqua subtexuerim, quibus longè procul à suis Palatiis eliminandam suadeam, ubi magis quàm alibi commorari, vel ipsum ipsius nomen ostendit, quòd secundùm aliquos (*a*), non tam ab *Adladando*, quàm ab *Adulando* sumptum videtur, quòd in Aulis perversum hoc assentationis, & lenocinationis vitium exerceri, ac dominari potissimè soleat, & nocentiores effectus producere.

2 Unde illud Alciati (*b*):

Regia quem morem Principis omnis habet.

Et quod in Proverbii Salomon (*c*) dixit: *Stellio nititur manibus, & moratur in domibus Regum.*

Quo

(*a*) Plutarc. *de dignit. adulat.* Senec. *lib.* 8. *epist.* 3. Robert. *serm.* 12. Sarisb. *in Policrat. lib.* 3. Brusson. *lib.* 5. *cap.* 9. Theat. *verb.* Adulatio, Filesac. *de idol. polit. cap.* 2. *& alii passim.*

(*b*) Alciat. *Emblem.* 35.

(*c*) Proverb. 30. 28.

Quo symbolo, ut post Expositores ibidem, Noster Saavedra Fajardus (*d*) observat, Adulatores exprimere voluit, qui huic animali similes sunt, (de cujus natura multa Aristoteles (*e*), & Plinius (*f*) scribunt) circa aularam quippè fores, & forium cardines versari consuevit, colorem que & pellem facilè mutat, variisque aliis dolis technisque utitur, quæ Jurisconsultis (*g*) causam dederunt, ut dolosum fraudatoriumque omne crimen, quod proprium nomen non haberet, *stellionatum* appellitarent.

3 Idem quoque de eisdem Adulatoribus Tacitus (*b*) sentit, dum inquit: *Iis omnia Principum honesta, atque inhonesta laudare, moris esse, cumque ipsorum potius fortuna, quàm cum ipsis loqui, ita compositos, ut ex eventu rerum adversa abnuant, vel prospera agnoscant, veri non faciant, seu suspensa, & quò ducantur inclinatura, respondeant.* Et ut Sejanus (*i*) faciebat: *Spes ac vota sua, non prius ad Deos, quam ad Principum aures se se conferre testentur.*

4 Plinius Junior (*k*) dum aureum sub suo Trajano seculum, cum superioribus comparans, ita inquit: *Jam etiam, & in privatorum animis exoleverat priscum mortalium bonum Amicitia. Cujus in locum migraverant assentationes, blanditiæ, & pejor odio amoris simulatio. Etenim in Principum domo nomen tantum amicitiæ inane irrisumque manebat.*

5 Et Q. Curtius (*l*) eos *Perpetuum Regum malum appellans, quorum opes sæpius assentatio, quàm bostis evertit.* Velejus Paterculus (*m*) inquiens: *Semper magnæ fortunæ comes est adulatio.* Nicetas, (*n*) quòd *Aulæ in perniciem suam eos alunt; laudatores malorum, bonorum justitiam simulantes.* Constantinus Imperator, qui, Aurelio Victore (*o*), & Nicephoro Callixto (*p*) testantibus: *Spadonum, atque assentatorum in Principum aulis tantus erat bostis, ut eos* tineas, *atque* sorices Palatii *appellare crebrò solitus esset.* Et Rex Aragonum Alfonsus I. qui ut refert Panormitanus (*q*): *Adulatores* Pestem Principum *appellare consuevit, & variis interdum pœnis, & cruciatibus affecit.* Et ceteris adhuc melius Polybius (*r*), sic inquiens; *Novus quippè modus calumniæ inventus est, non vituperando, sed laudando, famæ ac commodis hominum insidiari. Quod vitium in aulis Principum ortus, usque adeò inolevit, ut ea loca, tamquàm proprias quasdam sedes, sibi vindicare elegisse.* Et Petrus Blesensis (*s*) dum ait: *Illi soli ad Magnatum gratiam admittuntur, qui palpant blanditiis, & aures famæ bibulas calice Babylonis inebriant: Ampliant eos beneficiis quos torquere debuerant, & à præsumptione adulandi suppliciis deterrere.*

7 A quibus non dissentiens Themistius, *ut idem Nicephorus* (*t*) *narrat*, cum videret Joviani Romanorum Imperatoris Aulam assentatoribus refertam esse, perfacetè atque luculenter illos irridens: *Ex moribus deprehendi* (ait) *purpuram ipsos magis quam Deum colore: nec aliqua re ab Euripo differre, nunc huc, nunc illuc, atque in contrarium adeò momentum reflente.*

8 Quod dictum Socrates (*u*), Imperatori Juliano tribuisse comperitur. Eleum eo convenit aliud Regis Alfonsi Aragonii apud Panormitanum (*x*), qui interrogatus, quos sibi fidos Consiliarios putaret, eos respondit: *Qui non ipsum magis, quàm Deum timerent.*

9 Multus quoque, & satis elegans in describendis palponum simulationibus, & adulationibus est Juvenalis (*y*) per integram satyram, præcipuè dum inquit:

Quid quod adulandi gens peritissima laudat
Sermonem indocti, faciem deformis amici;
Nocte dieque potest alienum sumere vultum,
Concutitur, flet, si lachrymas conspexit amici,
Si dixerit æstuo, sudat.

10 De quorum etiam ridiculis hac de causa figmentis, & commentis, plurima, satis Lectori jucunda, congessit Athæneus (*z*) infinitæ lectionis scriptor. Sed omnes excessit perfidus ille Ecebolius Sophista, qui, *ut Socrates* (*a*) *narrat*, regnante Constantino, ut gratior esset Imperatori, jungi voluit, inserique commercio Christianorum. Postea regnante Juliano Apostata, aplausit hujus impietati, rursusque palam hostis factus Christianorum, adjuvit sævitiam adversus eos. Sequutus Jovinianus, hunc ut placaret iratum, rediit ad Christianos, Religionum speciem semper ad tempora & dominos accommodans.

11 Et propter gravia damna, quæ ex ejusmodi adulationibus oriuntur, meritò Ovidius

(*d*) Saaved. *Empres.* 48. *ex pag.* 322. *quem etiam vide pag.* 306.
(*e*) Aristot. *de hist. anim.*
(*f*) Plin. *lib.* 30. *cap.* 10.
(*g*) *L.* 4. *& per tot. D. & C. de crim. stellionat.*
(*b*) Tacit. 2. *& 11. annal. & hist.* 2. *& 3.*
(*i*) Idem Tacit. 4. *ann.*
(*k*) Plin. Jun. *in Paneg.*
(*l*) Q. Curt. *lib.* 8.
(*m*) Paterc. *lib.* 2.
(*n*) Nicet. *in Andron. lib.* 7.
(*o*) Aurel. Vict. *in Constant.*
(*p*) Niceph. *in hist. Eccles. lib.* 8. *cap.* 5.
(*q*) Panorm. *de dict. & fact. Alfons. I. lib.* 1.
(*r*) Polyb. *in suis hist.*
(*s*) Blesens. *epist.* 77.
(*t*) Niceph. *lib.* 10. *cap.* 42.
(*u*) Socrat. *in hist. Eccles. lib.* 3. *cap.* 21.
(*x*) Panorm. *de dict. Alfons. lib.* 2.
(*y*) Juven. *satyr.* 3.
(*z*) Athen. *lib.* 6.
(*a*) Socrat. *lib.* 3. *hist. Eccles. cap.* 11.

dius (*b*) dicere potuit :

Impia sub dulci melle venena latent.

Seneca (*c*): *Habet suum venenum blanda oratio.* Salomon (*d*): *Meliora sunt amici verbera, quàm inimici blandimenta; meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula blandientis.* Isaias (*e*) *Populo meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.* Ecclesiasticus (*f*) *Melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulationibus decipi.*

12 Eoque progreditur D. Hieronymus (*g*), ut esse hostes, & scintillas diaboli dicat: & plus nocere linguam adulatoris, quàm gladium prosequutoris. Quos Anaxilas apud Athenæum, & alios (*h*), *Vermes divitum* appellare solebat, Diogenes Cynicus, sive ut alii (*i*) malunt, Antisthenes, *corvos, & corvis pejores*, quoniam hi morticinia tantum modò consectantur, illi. etiam num vivos bonosque laniatu pestifero excarnificare non desinant. Bion quoque, apud Laërtium (*k*), & Plutarchum (*l*), interrogatus, quod esset animal omnium maximè noxium? *Si de feris* (inquit) *percontaris, Tyrannus, si de mitibus, aut cicuribus, Adulator.*

Hucque respiciens Jacobus Billius (*m*), sic habet:

Non inter cicures palpone nocentior ulla est
Bellua: nec quæ plus gignat in orbe mali.
Vix etenim est ullus, cui non per verba propinet,
Quæ magis sunt ipso dulcia melle, necem.
Ac licèt extincto corvus se corpore pascat,
Corporibus vivis abstinet ille tamen.
Sævior at contra palpo, nec parcit ademptis:
Ac vivos blandis morsibus usque petit.

Cujus similitudinis vis gravior, certiorque reddetur, si animadvertamus, apud Græcos valdè quoque corvorum, & adulatorum nomen simile esse, cum ille *Corax* iste *Colax* vocetur.

13 Sunt etiam qui Canibus, Scorpionibus, Apibus, Harpiis, Hyenis, Lupis, Lolligini pisci, & aliis animalibus satis appositè eosdem adulatores similes faciant, & appotissimè Auctor Anthologiæ messoribus comparat, qui aristas, quas una manu cordi, ac pectori applicare videntur; altera, admota falce, succidunt.

14 Noster autem Alciatus (*n*), qui ceteris Emblemataríis palmam præripuisse videtur, sub Chamæleontis illos figura depingit, de cujus natura latè Plinius (*o*) scribit, & similes in utriusque mores his carminibus exprimit,

Semper hiat, semper tenuem, qua vescitur, auram
Reciprocat Chamæleon:
Et mutat faciem, varios sumitque colores,
Præter rubrum, vel candidum:
Sic & adulator populari vescitur aura,
Hiansque cuncta devorat;
Et solùm mores imitatur Principis atros,
Albi, & pudici nescius.

15 Ad quam similitudinem Polypus quoque pertinere videtur, qui, ut *Plinius* (*p*), *& alii* (*q*) *scribunt*, persequentibus piscatoribus se se petris affigit, & cuicumque petræ adhæserit, ejus colorem corpore imitatur, ne deprehendi queat, & quem demergere parat, amplectitur: unde adulatores, & homines sua natura versatiles, quique juxta illud Pindari:

Proque loco nunc hunc fieri, nunc expedit illum.

Polypos appellari, & Polypi mentem obtinere dici, pluribus, in his Adagiis, Erasmus (*r*) confirmat, qui allegare potuit Philem, Græcum Poëtam non extremi nominis, à Joanne Filesaco (*s*) relatum, qui Tharandrum, Scythiæ feram, in colores mille pilos suos convertere, tradit, prout & Aulicos, de quibus loquimur, dum rem suam facere cupiunt, præstare videmus.

Quos

(*b*) Ovid. 2. *Trist.*
(*c*) Senec. *in proverb.*
(*d*) Proverb. *cap.* 27. *v.* 6.
(*e*) Isai. 3. 12.
(*f*) Eccles. 7. 6.
(*g*) Divus Hieronymus *Proverbior.* 1. *& suprà Psalmus.*
(*h*) Athenæ. Theop. & alii *apud Rhodig. lib.* 20. *cap.* 32.
(*i*) Laert. *lib.* 5. *cap.* 1. Brusson. *lib.* 1. *cap.* 7.
(*k*) Idem Laert. *lib.* 1. *cap.* 6.
(*l*) Plutarc. *in Apoph.*
(*m*) Billius *in Anthol. sacra.*
(*n*) Alciat. *Embl.* 53.
(*o*) Plin. *lib.* 8. *cap.* 33.
(*p*) Plin. *lib.* 9. *cap.* 29.
(*q*) Lucian. *in serm. Menal. & Protei.*
(*r*) Erasm. *in Adag. pag.* 81. *& pag.* 344.
(*s*) Filesacus 2. *selectar. tractat.* 1. *capit.* 6. *pag.* 35.

16 Quos etiam pulchrè Plutarchus (*t*) simiæ comparavit; hæc enim cum nesciat domum tueri, ut canis: arare, ut bos: onera deferre, ut asinus: omnium tamen actiones imitatur, ut recreet. Sic adulator, cum in rebus seriis nesciat esse usui, voluptatum minister est. Qua comparatione prius usus fuit Aristophanes (*u*), simias vocans eos, qui plebi assentantur, & obsecundant, & Græco verbo idem significare, *Simiari*, quod *Fallere* indicans.

17 Hincque item Hadrianus Junius (*x*), ostendere volens, adulatores Reipublicæ graves, & ab ea puniendos expellendosque esse, leonem pingit, simiam unguibus dissecantem, his subjectis carminibus:

Ut leo, quem cæci vis lancinat effera morbi,
Sentit opem, si simium edat, citam:
Palponem, & dirum sycophantam, qui ejicit aula,
Rex, viru Regnum vacat gravi.

Quod etiam Joachimus Camerarius (*y*) brevius hoc Disticho clausit:

Ipse sui est morbi Medicus leo. Vos quoque Reges,
Assentatores pellite spontè malos.

18 Est quippè à Plinio Æliano, & aliis Auctoribus (*z*) proditum, leonibus, quartana, ut solent, febri egrotantibus, nullum potentius præsentiusque remedium esse, quàm si simiis vescantur, & earum se sanguine proluant. Unde dicti Auctores aptè deducunt, Principes, ad leonis imitationem, à morbis, quos in eorum Palatiis impostores, assentatores, & parasiti causare solent, dum semper ad gratiam loquuntur, eorum auribus insidiantur, nullo melius modo sanari posse, quàm si tales pestes aulis exturbent, & ut alter Augias, stabulum repurgent, & cum Hercule, ac Constantino, *horum Monstrorum domitores* dici mereantur.

19 Marcus Zuerius (*a*) Boxhornius novissimè, ut Aulam videamus, Sphingem triforme monstrum, in altero Emblemate, *Et unus, & omnia.* Sic insinuans, in Principum aulis, homines esse, qui ad omnia se componunt, & instar Protei, se in eas omnes formas mutant, quas sibi expedire cognoscunt. Quod invenio etiam apud Justum Reifembergium (*b*), cum hoc Disticho:

Monstrum horrendum, informe, ingens, sed fronte coruscum,
Sphinx, aulæ semper desidet ante fores.

20 Antonius à Burgundia (*c*) aliud excogitavit; de Nympha Echo, ad voces hominis respondente, & hæc carmina subdit,

Quæris adulatrix, in tecum sentiat Echo?
Crede: Deæ jurat in tua verba labor.
Dic Plaudo, hæc Laudo, dic Abhorreo, & Horreo reddet
Mima. Stupes? Omnis hoc parasitus habet.

21 Idem quoque Auctor (*d*), Alciati vestigiis insistens, sub pictura Chamæleontis, sic habet:

Hæc fera, candoris quæ nescia, cetera nullam
Non abit in speciem, te, parasite, notat.
Excipe candorem, fis omnibus omnia. Rectè:
Omnia si verè es omnibus, & nebulo es.

22 Et iterum (*e*), pingens Crocodilum, cujus gingivas trochilus avis blandè demulcet, & interim hydrus per ipsius fauces ad intima penetrans, viscera morsu dilaniat, ita inquit:

Dum mulcet trochilus, subit hydrus & ilia vastans,
Rodit in expleta te, Crocodile, fame.
Mulcet adulator? scelerum subit hydrus, & acri
Dilanians morsu viscera, fert animam.

23 Florentius Schoonhovius (*f*) sub pictura ejusdem Crocodili, qui, *ut Plinius* (*g*) *ait*, Nili animal, terra pariter, ac flumine infestum, quem dilacerare statuit, insequentem fugit, fugientem sequitur, & ut facilius hominem fallat, eo conspecto, lachrymas solet emittere. Unde

(*t*) Plutarc. *in moral.*
(*u*) Aristoph. *in Com.*
(*x*) Junius *Embl.* 22.
(*y*) Joachim. Camerar. *cent.* 2. *Emb.* 8.
(*z*) Plin. Ælian. *de var. histor. lib.* 1. *cap.* 9. & *de animal. lib.* 5. *cap.* 39. Philo Strat. *in vita Apollon.*
(*a*) Zuer. *Emblem.* 4.
(*b*) Reifem. *in Emblem. Polit.* 15. *pag.* 33.
(*c*) Burgund. *in ling. vitiis, pag.* 45. *Emb.* 22.
(*d*) Idem *Emb.* 19. *pag.* 137.
(*e*) Idem *Emb.* 21. *pag.* 141. *ex Gesnero.*
(*f*) Schoonh. *Emb.* 39.
(*g*) Plin. *lib.* 8. *cap.* 25.

de in Adagio (*b*) est, *Crocodili lacrymæ*; diffidendum ab his Aulicis palponibus monet, & vel nihil illis credendum, vel suspectos habendos, nec enim frustra Tragicus (*i*) exclamavit,

O vita fallax abditos sensus geris.

Et Mimografus (*k*) dixit,

Malus, ubi se bonum fingit, tunc est pesimus.

24 Horoscius Covarruvias (*l*) Mercurium pingit, Argum, licèt centoculum, suo modulamine dormire facientem, ut ei posset vaccam sufucari, aitque, sub hac fabula adulatores intelligi, qui suis blandimentis Principum oculos, & mentes excæcant:

Que al mas despierto engaña de ligero,
El dulce son del falso lisongero.

Subditque ex Xenophonte (*m*), Sirenum cantus apud Homerum, Mythologicè de eisdem adulationibus accipiendos.

25 Ego verò ex multis quæ possem, hoc, quod cernis, Emblema selegi, ceteris (judicio meo) ad rem, de qua agimus, congruentius, ex naturali turturum aliarumque avium, & cervorum proprietate deductum, quos quasque, ex Plinio (*n*), & aliis Auctoribus notum est, ab aucupibus, & venatoribus, fistulis, & aliis instrumentis musicis, ita infatuari, ut volatum, ac cursum obliviscantur, & facili negotio se capi & comprehendi sinant; prout & illis contingit, qui se blandis adulatorum vocibus, dolosisque concentibus deliniri mulcerique patiuntur. Quod inter sua Hieroglyphica jam pridem Pierius (*o*) Valerianus inseruit, & ante eum satis insinuavit Dionysius Cato (*p*), in uno ex suis Distichis dicens:

Noli homines blando nimium sermone probare,
Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.

Et ille, qui id ipsum, sub leoninis, quos vocant, versibus ita complexus fuit:

Non benè creduntur, nimium qui blanda loquuntur,
Decipiuntur aves, per cantus sæpè suaves.

26 Et de Cervis agens, aliud Emblema formavit Jacobus Bruchius (*r*) cervum depingens, veloci suo cursu uti nitentem, frustra jam tamen, pedibus ac tarde, ac manibus illaqueatis. Carmina, quibus illud donavit, hæc sunt:

Fide, vide tutò cui possis fidere: sæpè
Nomen amicitiæ magna pericla tulit.
Insidias fugeret cervus, ni sponte dedisset
Stringendos, vocis captus amore, pedes.

27 Pastinacas quoque, Murænas, Paguros, Thrissos, & alios pisces, eodem astu, ac cantu facilè à piscatoribus capi, latè Ælianus (*t*) recenset, à quo habuit Nicolaus Causinus (*t*) hinc inferens, tales esse, qui se blandis adulatorum vocibus commodant, ridendoque in exitium ruunt, & quod ait Satyricus,

Non unquam reputant, quanti sibi gaudia constent.

28 Planè in serpentibus, & aspidibus idem contingit, sed hæ quia prudentiores sunt in sua generatione, ne cantibus & beneficiis hominum illaqueantur, extremo caudæ suas aures obturant, & naturali instinctu, suam conservationem edoctæ, se adversus incantatores præmuniunt, ut Regius Psaltes (*u*) his verbis ostendit: *Furor illius secundùm similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter.* Quo loci eas *surdas* appellat, non quòd natura sint surdæ; sed quòd se eo, quo dixi, modo surdas efficiant.

29 Quem pariter Reges, ceterique Magnates servare debent, vel longè à suis auribus, atque aulis omnes assentatorum, palponum, ac parasitorum genus ablegare. Alioquin enim, velint, nolint, horum incantationibus subjacebunt, quas hob humanæ naturæ fragilitatem cæcumque amorem sui, pauci sunt qui non gratanter accipiant, illud Senecæ (*x*) documentum verisimum esse propriis periculis experiantur: *Citò nobis placemus, si invenimus, qui nos bonos viros dicant, qui prudentes, qui sanctos. Non sumus modica laudatione contenti; quidquid in nos adulatio sine pudore con-*

(*b*) Erasm. *in hoc Adag.*
(*i*) Seneca.
(*k*) Pub. Syrus. *in Mimog.*
(*l*) Horosc. *Emblem.* 13. *lib.* 2. *fol.* 25.
(*m*) Xenoph. *de fact. & dict. Isoc.*
(*n*) Plin. *lib.* 8. *cap.* 42.
(*o*) Pier. *lib.* 53.
(*p*) Cato *in Distic. lib.* 1.
(*r*) Bruch. *in symb.* 27.
(*s*) Ælian. *lib.* 1. *de anim. cap.* 39. *& lib.* 6. *cap.* 31 *& 32.*
(*t*) Causin. *in Polisth. symb. lib.* 8. *cap.* 60. *pag.* 463.
(*u*) David *Psalm.* 57. 5. 6.
(*x*) Senec. *epist.* 60.

congessit, tamquam debitum prendimus, optimos nos esse, & sanctissimos affirmantibus assentimur; cum sciamus sæpè illos mentiri. Adeòque indulgemus nobis, ut laudari velimus in id, cui contraria maximè facimus. Et iterùm (*y*): *Habent hoc in se naturale blanditiæ, etiam cum rejiciuntur, placent, sæpè exclusæ, novissimè recipiuntur.*

30 Quæ loca nescio an videri, sed certè satis premit Divus Hieronymus (*z*), sive, *ut alii putant*, Paulinus, in illa epistola, quæ ad Celantiam inscribitur, inquiens: *Adulatorem quoque assentationes, & nota blandimenta fallaciæ, velut quasdam pestes animæ fuge. Nihil est, quod tam facilè corrumpat mentes hominum; nihil quod tam dulci, & molli vulnere animam feriat. Unde & quidam Sapiens ait, verba adulatorum mollia, feriunt autem interiora ventris, &c. Quæ est tanta levitas animi, quæ tanta vanitas, relicta propria conscientia, alienam opinionem sequi, & quidem fictam, atque simulatam? Rapi vento falsæ laudationis, gaudere ad circumventionem suam, & illusionem pro beneficio accipere.* Rursusque alio (*a*) in loco sic habet: *Naturali ducimur malo, adulatoribus nostris libenter favemus, & quamquam nos respondeamus indignos, & calidus rubor ora profundat, tamen ad laudem suam intrinsecus anima lætatur.*

31 Atque hoc planè est quod Salomon (*b*) consulit, inquiens: *Si te lactaverint peccatores, non acquiesces eis*; quod secundùm Bedam, & alios Expositores, idem est, ac si diceret, non esse acquiescendum Adulatoribus, qui nos ad mala perpetranda suis blandimentis pelliciunt, & commissa, favoribus, & laudibus prosequuntur. Quibus præisse videtur Divus Gregorius Magnus (*c*), eamdem expositionem his verbis, valdè ad rem nostram conducentibus, sequens, & ornans: *Hinc fit, ut incessanter crescat culpa favoribus nutrita: curari enim vulnus negligitur, quod dignum laudibus videtur. Unde benè per Salomonem dicitur, si te lactaverint peccatores, &c. Peccatores enim lactant, cum vel perpetranda mala blandimentis ingerunt, vel perpetrata favoribus extollunt.*

32 In eamdem sententiam, postquàm plura contra adulationem in suo elegantissimo Centone Policratici (*d*) Joannes Sarisberiensis Carnotensis Episcopis cumulavit, sic loquitur: *Populum, qui sibi credat habent assentatores, qui de se magis alienæ linguæ acquiescat, quàm propriæ judicio conscientiæ, dum se ipsum quilibet extra se quærit, & nosse dedignatur, quàm si sibi curta supellex. Nil enim quod credere de se non possit cùm laudatur, non modo Diis æqua potestas, sed quæcumque anima de fermento superbiæ intumescit.*

33 Suum quoque calculum suprà dictis adjicit Cassiodorus (*e*), dum inquit: *Adulatio bland omnibus applaudit, omnibus salve dicit. Prodigos vocat* liberales; *avaros*, parcos, *&* sapientes: *lascivos*, curiales; *garrulos*, affabiles; *obstinatos*, constantes; *pigros*, maturos, *&* graves. *Hæc sagita leviter volat, & citò infigitur.* Et Petrus Blesensis (*f*) sic inquiens: *Illud etiam apud Palatinos plurimum promovet conditionis adulatoriæ sortem, quod etsi non omnes laudem appetant, nemo tamen renuit, aut contemnit oblatam.*

34 Neque omitti potest Petrus Ravenas (*g*), qui Palatia Principum, & adulutionis damna plenius adhuc describens: hæc in verba prorupit: *Eliminat à Palatiis adulatio veritatem. Illi soli in Magistratum gratiam admittuntur, qui palpant blanditiis, & aures famæ bibulas calyce Babylonis inebriant. Benè cum Magnatibus ageretur, si scirent inter adulationem, & laudem distinguere; sed cæca laudis ambitio, plus credens aliis de se ipso, quàm sibi, utrumque decipit indistinctè; Amplians eos beneficiis torquere debuerant, & à præsumptione adulandi suppliciis terrere. Mordacissimus detractor in absentia nihil principaliter proponit, nisi quod placere existimat. Verba oris ejus iniquitas & dolus: cum enim sal correctionis in omni sacrificio acceptetur à Domino, mel in omni sacrificio reprobatur.*

35 Et relictis innumeris aliis, quæ de cognoscenda, cavenda, & detestanda Adulatorum aliorumque Aulicorum conditione, & quàm sit, ac semper frequens, damnosa & antiqua hæc in omnibus Palatiis Principum pestis, ultra Policraticum (*b*) omninò legendum, novissimè, & latissimè Canonherius (*i*), Lipsius (*k*), Filesacus (*l*), Schildius (*m*), Buxhornius, (*n*), & alii (*o*) passim adducunt, audiant illi, vice ac voce omnium precor, Marcum Prætorium (*p*), his eosdem carminibus admonentem:

Sit procul à nostri generosa Principis aula
Mollis adulator, veri simulator, & arte

(*y*) Idem *lib.* 4. *natur. quæst.*
(*z*) Div. Hierom. *epist. ad Celant.*
(*a*) Idem Hieron. *in epist.* 22. *ad Eustoch.*
(*b*) Salom. *Proverb.* 1. 10.
(*c*) Div. Gregor. *lib.* 4. *Moral. cap.* 25.
(*d*) Policrat. *lib.* 3. *cap.* 4.
(*e*) Cassiodor.
(*f*) Blesens. *epist.* 77.
(*g*) Petr. Ravenas *in quadam epist.*
(*b*) Policrat. de Curnius *lib.* 3. *per totum.*
(*i*) Canonher. *in Aphor. polit. ex pag.* 853. *ad* 874.
(*k*) Lipsius *in monit. polit.*
(*l*) Filesac. 2. *select. in Euripæ. sæc. cap.* 6. *& seqq. & de Idol. pol. per totum.*
(*m*) Schild. *ad Tacit. exercit.* 5.
(*n*) Buxhor. *Emblem.* 4.
(*o*) Camerar. 1. *tom. subcis. cap.* 87.
(*p*) M. Prætorius *de Princip. prudent. lib.* 2.

Palponum instructus, fictos qui sumere vultas
Albaque de nigris, deque albis nigra vicissim
Verborum phaleris, & fando reddere norit.
Hoc hominum exitiale genus, quam sæpè ruinas
Regibus, & Regnis peperit clademque supremam.
Has tibi technas, latebrosi has pectoris artes
Indagans noster Princeps, fraudisque dolique
Jam gnarus, faciles non det gnathonibus aures.
Nec temerè hunc credat, sibi qui blanditur, amicum,
Qui semel astuta te voce fefellerit, idem
Fallendi fuerit quoties occasio fallet.

36 Quod si fortè proletarios monitores dedignentur, & clasicos, aut Basilicos ambiant, audiant Dionem Chrysostomum (*q*), qui adulatores ejuscemodi per similes esse contendit iis, qui probam monetam adulterare, vel falsum testimonium dicere solent, quos tot leges severissimè damnant.

37 Audiant Alexandrum Magnum, qui cum ab assentatoribus seductus, se Deum existimaret, tamdem gravi vulnere saucius, eorum imposturam agnoscens, in hæc verba, *referente Curtio* (*r*), prorupit: *Se quidem Jovis filium dici, sed corporis ægri vitia sentire.* Sive ut Plutarchus (*s*) ait, versum Homeri (*t*) usurpans, cujus librum sibi familiarissimum habuit:

Hic sanguis non diis, ut solitus manare beatis.

38 Audiant Julianum Imperatorem, aulæ peritissimum, dicentem (*u*): *Eos, qui simulatione aulica laudant, majore odio prosequi, quàm inimicissimo, Principisque naturam optimam à proximis depravari.* Siquidem *teste Seneca* (*x*) malignus comes, quamvis cordato, & simplici, rubiginem suam affricat.

39 Audiant Flavium Vopiscum (*y*) quærentem, quæ res quidem malos Principes faciat? sibique respondentem: *Jam primum nimia licentia, deinde rerum copia; Amici prætereà improbi, satellites detestandi, Eunuchi avarissimi, Aulici, vel stulti, vel detestabiles, & (quod negari non potest) rerum publicarum ignorantia.*

40 Audiant denique summa, quibus scribimus, Culmina, Urbanum VIII. Pont. Max. qui pro meritis ad summum dignitatum culmen ascendit, & hæc ferè, quæ diximus, omnia, hoc elegantissimo carmine, veluti in compendium redegit (*z*):

Cui sensa mentis providus abdita
Rex credat? aut quos caverit? omnium,
Sincera, seu fallax, eodem
Obsequio tegitur voluntas.
Fugit Potentum limina veritas
Quamquam salutis nuntia: nauseam
Invisa proritat, vel iram,
Sæpè magis juvat hostis hostem.
Ictus sagita Rex Macedo, videt
Non esse prolem se Jovis. Irrita
Xerxem tumentem spe, trecentis
Thermopylæ cohibent Sarissis.
Docentque fructum clade, quid Aulici
Sint verba plausus. Ut nocet, ut placet
Stillans Adulatrix latenti
Lingua favos madidos veneno.
Hæc in theatri pulvere barbarum
Infecit atro sanguine Commodum,
Probrisque fœdavit Neronem,
Perdidit illecebris utrumque.
Artes nocendi mille tegit dolis
Imbuta. Quis tam lynceus aspicit
Quid vitet? Intentus canentis
Mercurii numeris sopore.

Cen-

(*q*) Dio Chrysost. *orat.* 3. *de Regno.*
(*r*) Curt. *lib.* 8. *cap.* 20. optimè Senec. *lib.* 8. *epist.* 3.
(*s*) Plutarch. *in vita Alexand.*
(*t*) Homer. *Iliad.* 5.
(*u*) Julian. Imper. *in Misopog.*
(*x*) Senec. *epist.* 7.
(*y*) Vopisc. *in Aurelian.*
(*z*) Maffæus Barbar. *in suis carmin.*

Centena claudent lumina, sensibus
Abreptus, aures dum vacuas melos
Demulcet, exemplum peremptus
Exigii grave præbet Argus.

43 Quæ cum ita se habeant, par est, ut Principes, tot testimoniis, & exemplis moniti, atque muniti, tamdem agnoscant, bonum quidem esse laudari, sed præstantius, esse laudabiles; *Pessimumque* (ut Tacitus (*a*) inquit) *inimicorum genus, adulatoriè laudantes*; quorum blandam orationem, non ex animo proficiscentem, sed ad gratiam compositam, Diogenes apud Laërtium (*b*), *melleum laqueum* vocare solebat. Neque eo, ut nostri Emblematis aves, & cervi, irretiantur, sed irritentur potius, & axasperentur, ubi dolosum senserint melos, ut leopardus facere solet, de quo quidam post Gesnerum (*c*) novissimè dixit:

Efferat hanc crebro vox quoque blanda feram.

Et, ut Æneas Sylvius (*d*) Sigismundum Imperatorem fecisse commemorat, dum uni ex suis Proceribus, se supra modum laudanti, & Diis similem esse dicenti, alapam inflixit; quærentique illi: *Cur me cædis? Cur tu me mordes?* Imperator respondit.

44 A quo non absimilis, invictus, & in omnibus Maximus, noster Carolus V. cum per Lutetiam transiens, honorificentissimè exceptus, & in publica concione valdè laudatus esset, oratoris benevolentiam rependit, laudes verò sibi tributas, non tamquàm veras, sed tamquàm commonitorias, qualis ipse esse deberet, prudenter & humanè, se suscipere dixit (*f*).

45 Ac planè quia pauci ex Regibus eo sunt ingenio, ut vera audire soleant, vel cupiant, veluti in proverbium illud Carneadis (*f*) abiit: *Nihil ab eis rectè disci, præter artem equitandi*; propterea quòd solus equus, quoniam Principis, aut plebei discrimen non senti, adulari nescit, & à se omnem sessorem excutit, qui benè ejus dorso insidere non noverit. Quò haud dubiè respexit Alciatus (*g*), dum nobili suo Emblemate *Adulari nescientes*, per ferocem equum, & ei insidentem hominem signat, his subjectis carminibus:

Scire cupis dominos toties cur Thessalis ora
Mutet, & ut varios quærat habere Duces?
Nescit adulari, cuipiamvè obtradere palpum:
Regia quem morem Principis omnis habet.
Sed veluti ingenuus sonipes, dorso excutit omnem,
Qui moderari ipsum nesciat Hippocomon.
Nec sævire tamen Domino fas: ultio sola est,
Dura ferum ut jubeat ferre lupata magis.

46 Et ob eamdem etiam causam Demetrius Phalereus apud Stobæum (*h*), Ptolomæum Regem hortatur, ut libros de Regno scriptos, emeret, ac legeret; & Rex Aragonius Alfonsus apud Panormitanum (*i*), optimos Consiliarios, & quibus magis delectaretur, *Mortuos* esse dicebat, de eisdem nimirum libris intelligens, quia adulari nesciunt, & sine metu, sine gratia, sine fuco, omnia, quæ ab illis audire, vel discere volumus, fideliter & candidè nobis aperiunt, & ut benè in quadam epistola addit Erasmus (*k*) *Arcana ipsi sua celant numquam, commissa summa cum fide continent, nihil foras, quæ liberius inter familiares solemus, renuntiant: vocati præstò sunt, invocati non ingerunt se se: jussi loquuntur, injussi tacent: loquuntur quæ voles, quantum voles, quod voles: nihil assentantur, fingunt nihil, nihil dissimulant: vitia tua tibi liberè indicant, nemini obtrectant, aut jucunda dicunt, aut salutaria, secundis in rebus moderantur, consolantur in afflictis, cum fortuna minimè variantur: in omnia pericula te sequuntur: ad extremos usque rogos perdurant, nihil ipsis inter illos candidius.*

47 Verus quoque liber erit, se ipsum inspicere, & illud Catunculi (*l*) meminisse,

Cum quis te laudat, judex tuus esse memento,
Plus aliis de te, quam tu tibi credere noli.

Nam, ut præclarè Cicero (*m*) docet: *Assentatio quamvis pernitiosa sit, nocere tamen nemini potest, nisi ei, qui eam recipit, eaque delectatur. Ita fit, ut is assentatoribus patefaciat aures suas maximè, qui ipse sibi assentatur, & se maximè ipse delectat.*

(*a*) Tacit. *in Agricol.*
(*b*) Laert. *lib.* 6.
(*c*) Gesner. *de quadr.* & Burgund. *in vitiis ling. Emblem.* 33. *pag.* 73.
(*d*) Æneas Sylv. *in notis ad Panorm. lib.* 1.
(*e*) Cithræus & alii *in vita ejusd. Caroli.*
(*f*) Plutarc. *de dignosc. adul.* Minoes *ad Alciat. Emblem.* 33.
(*g*) Alciat. *Emblem.* 35.
(*h*) Stob. *serm.* 46.
(*i*) Panorm. *lib.* 3.
(*k*) Erasm. *cent.* 7. *epist.* 12.
(*l*) Cato *lib.* 1.
(*m*) Cicer. *in Lælio, sive de amicit.*

48 Ceterum quoniam Regiæ domus, non minùs Delatoribus, quàm Adulatoribus, frequentissimè patent, & æquè, aut sæpè gravius, illi, quàm hi, Regibus & Reipublicæ damnosi esse solent, pariter quoque curare debent, ut hæc hominum vitia procul à suis auribus, & aulis eliminent, qui nulla necessitudine cogente, suis commodis, vel odiis, aut invidiis, deservientes, ex optimorum calamitate sua incrementa venantur, & falsa pro veris facundè, & artificiosè suggerentes, & suadentes, tot excellentes, & divina virtute viros, invidiæ Principum, quasi victimas, objecerunt, ut multis aliis omissis, in Boëtio, & Symmacho ejus socero, sub Theodorico Gothorum Rege contigisse ex Procopio (*n*), & aliis, latè Camerarius (*o*) recensent. Addens qualiter Symmachi spectrum, eidem Theodorico apparuit, ejusque minantibus oculis, & monstrosa visione territus, succubuerit.

49 Horum Delatorum sub Tiberio, Domitiano, & aliis Romanis Imperatoribus, dolos, artes, imposturas, & damna hinc passim exorta, graviter in suis Annalibus Tacitus (*p*) refert & dolet: *Genus hominum publico exitio repertum, & pœnis quidem numquam satis coercitum*, quodam in loco eos vocans: & in alio, *Exitiabile, & vel ad primores Senatus; cum communi bonorum omnium confusione, & intimidatione protensum.* Et iterum in vita Agricolæ (*q*), tradens quòd sub anterioribus Principibus per has inquisitiones, & loquendi, & audiendi commercium ademtum erat.

50 Et sanè actum esset ob hanc lucem de magnitudine Romana, nisi Trajanus, laudatissimus Princeps, ejus damna præsentiens, hoc intestinum malum excinderet, exemploque suo ceteris, qui laudabiles esse cupiunt, exemplum relinqueret, delatores veluti piaculares publicæ solicitudinis victimas, in bonorum omnium exultationem, suprà sanguinem noxiorum, ad lenta supplicia, gravioresque pœnas duci debere. Quod factum referens & extollens Plinius Junior, (*r*) sic inquit: *Congesti sunt delatores in navigia raptim conquisita, ac tempestatibus dediti, abirent, fugerentque vastatas delationibus terras, ac si quem fluctus, & procella scopulis reservassent, hic nuda saxa, & in hospitale litus excoleret, ageret duram & anxiam vitam, relictaque post tergum totius humani generis securitate, mœreret.*

51 Trajanum in eodem supplicio Titus præivit, *ut Suetonius (s) in ejus vita commemorat*, & & ad hunc, vel ad illum respicit Martialis in suo Amphitheatro dum inquit (*t*):

Turba gravis paci, placidæque inimica quieti,
Quæ semper miseras solicitabat opes;
Truducta est Getulas (alii legunt Gyaris) *nec cœpit arena nocentes,*
Et delator habet, quod dabat exilium:
Exulat Ausonia profugus delator ab urbe,
Impensis utinam Principis annumeret.

52 Verùm quoniam de his Delatoribus eorumque apud varios Principes præmiis, vel pœnis alii (*u*) plura dixerunt, hæc tetigisse contenti, ad alia transitum facimus, interim tamen duo alia Batilii (*x*) Emblemata, Adulatores pingentia, ac pungentia, & post hæc scripta reperta, super addentes. Quorum primum ex lupi scalpentis assellum, quem devorare parat, effigie formavit. Alterum verò ad nostrum Cervum alludens, & hoc Disticho claudens:

Talis blanda jubant quem, & dulcia verba morantur
Assentatoris captus ab arte perit.

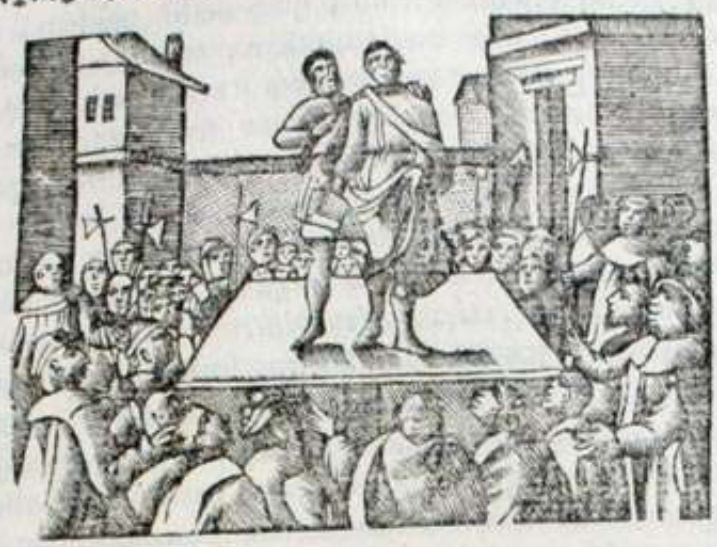

EM-

(*n*) Procop. *in Gothic. lib. 1. fol. 167.*
(*o*) Camerar. *3. succisiv. cap. 56.*
(*p*) Tacit. *4. & 6. Annal. & alibi passim.*
(*q*) Idem *in Agricol. in Præfat.*
(*r*) Plin. Jun. *in Paneg.*
(*s*) Sueton. *in Tito, cap. 8.*
(*t*) Martial. *in Amph. epigr. 4.*
(*u*) Alex. Tiraq. Menoch. Dempster. Osuald. Cujac. Petr. Gregor. & alii *apud Amajam in Rubr. C. de delat. lib. 10.*
(*x*) Batil. *Emblem. 117. & 118.*

EMBLEMA LI.

NOVUM OMNE CAVE.

Non nisi pendente laqueo de gutture profert
Locrensi populo, qui nova jura dabat.
Funis vitam adimit, Patribus nisi dicta placerent,
Præmia sed pariunt, dicta probata, viro.
O si funis adest, si nex, si pœna fuisset,
Quàm minor arbitriis sedula turba novis.

COMMENTARIUS.

1 SUspectos quoque, non minùs quàm Adulatores, vel Delatores, cujuslibet sortis, ac conditionis homines habere Principes debent, qui facilè sibi constituta Majorum, quidpiamvè aliud, ad communem Reipublicæ statum spectans, vel novis oneribus populum gravans, mutandum, innovandum, sive introducendum, suadent. Nam & hi solent sæpè sub specie recti decipere, gratiora, quàm veriora suggerere, & sub publicæ utilitatis prætextu, privatis suis commodis inhiare, Horatianumque illud (*a*), re ipsa, verissimum reddere:

——— Postquàm omnis res sua Janum
Ad medium fracta est, aliena negotia curant,
Excussi propriis.

Vel Plautini Parasiti (*b*):

Sed curiosi sunt hîc quàmplures mali,
Alienas res, qui curant studio maximo;
Quibus ipsis nulla res est, quam procurant sua,
Et curiosus nemo est, quin sit malevolus.

2 Hos vulgò *Arbitristas*, vocare solemus, quorum naturam, ingenium, & imposturas, ultra alios paucis noster Joan. Marquez (*c*) satis eleganter perstringit, inquiens à Palatiis eliminari debere, quia sæpè solent vana, injusta, indecentia, vel effectu praxique impossibilia, ac semper perniciosa, sub exiguo præmio proponere; illisque respondendum esse, quod in simili, aliis, qui magnos thesauros, parva accepta mercede, se detecturos pollicentur, Ennius (*d*) apud Ciceronem scripsit,

Magnas divitias promittunt, & dragma petunt,
Ex iis divitiis sibi deducant dragma, reddant cetera.

(*a*) Horat. *lib.* 2. *satyr.* 3.
(*b*) Plaut. *in Stich. Act.* 2. *scen.* 1.
(*c*) Marq. *in gubern. Christ. lib.* 1. *cap.* 16. *pag.* 95.
(*d*) Ennius *apud Cicer. lib.* 1. *de divin. in fine.*

Nos

3 Nos, eamdem doctrinam æqua lance in ceteris suscipiendam, parique studio suspectandam esse consulimus, cordatumque quemlibet Principem, lento gradu, cautoque admodum judicio, in his consiliis admittendis, vel exequendis progredi debere, monemus, quæ quicquam ex antiquis innovant. Pro quibus, in dubio utilitatis, ac rectuitdines præsumptionem extare, graviter Politicorum omnium gravis ille Magister Tacitus (*e*) docuit, dum dixit: *Super omnibus negotiis melius, atque rectius olim provisum, & quæ convertentur, in deterius mutari.*

4 Unde Thucydides (*f*) eam Rempublicam, quæ malis quidem, sed immotis legibus utitur, præstantiorem illa esse inquit, quæ bonis quidem, sed tamen mobilibus, & inconstantibus. Et Dio Cassiodorus (g) memorat, Augustum Cæsarem ita Senatum Romanum exhortatum fuisse: *Positas semel leges constanter servate, nec ullam earum immutate: nam quæ in suo statu eademque semper manent, & si non nihil vitiosa, utiliora tamen sunt iis, quæ per invocationem, vel meliora indicantur.*

5 Cassiodorus (*b*) quoque, sub Theodorici Regis persona, sic in quadam epistola inquit: *Delectamur vetustatis invento, & sequi regulas constituas libenter amplectimur, quia locus subreptionibus non relinquitur, quoties rationabiliter constituta servantur.*

6 In idemque ipsum tendit frequens illa apud nostros Juris Consultos animadversio (*i*): *Nil facilè ex solemnibus immutandum, vel quæ interpretationem certam semper habuerunt, & in rebus novis statuendi evidentem utilitatem esse debere, ut recedatur ab eo jure, quod diu æquum visum est.*

7 Quibus sexcenta alia similia congerere possem, quæ passim apud alios, tam Legulejos, quam Politicos obvia sunt. Inter quos Baldus à Menochio (*k*) latè illustratus, hinc infert, quòd *Omnis novitas mala præsumitur.* Ancharranus (*l*) quòd *Novitates semper pariunt discordias, ideò odiosæ, & per consequens non favendum eis.* Nevizanus (*m*), qui, *Eas*, filias *diaboli vocat, & quòd judices, ne intrent in infernum, non debent placere eorum dominis, super novitatibus inducendis.*

8 Sed omitti non potest Tertullianus (*n*), ea, qua solet alia, gravitate, ac maturitate, nos docens: *Novum omne, & incognitum quod est, suspectum est.* Et D. Thomas (*o*), qui non contentus, quodam loco dixisse, non solùm evidentem, sed evidentissimam, maximamque utilitatem esse debere, quæ nos ad res novas tentandas, & admittendas, suadeat, in alio (*p*), sic elegantissimè ait: *Lex non est mutanda, quoties experientia quippiam melius affert, ni tantum sit bonum, ut mala infinita novatio vincat.*

9 Quæ verba sumpta videntur ex lege (*q*) quadam nostri Regis Alfonsi X. quæ pariter leges solvi mutarivè prohibuit, nisi *La sobejania, i asperedumbre del mal, que de ellas se experimenta, aventaje una gran partida la bondad del bien, que podia esperarse de su observancia.* Et in idem respiciens alia (*r*) Imperatores Arcadii, & Honorii, *Morem fidelissimæ vetustatis* retineri præcepit.

10 Ejusque solius argumentatione, & veneratione Symmachus, (quamvis impiè) eosdem Augustos ad tolerandam Ethnicorum jam cadentem Religionem hortatur, dum inquit (*s*): *Servanda est tot seculis Fides, & sequendi sunt nobis parentes, qui sequuti sunt fœliciter suos, &c. videro quale sit, quòd instituendum putetur, sera tamen, & contumeliosa est emendatio senectutis.* Et iterum (*t*) *Insitam divinis sensibus vestris ore justitiam, ne adversum divi Gratiani difinitionem, adversus rescripta tot Principum, novum hoc inducatis exemplum.*

11 Nititurque hoc doctrina in damnis, quæ Respublica ferè semper, ex novarum legum, consuetudinum, aliarumvè rerum mutationibus, & innovationibus patitur. Quod in causa fuit, ut Cornelius Gallus rectissimè dixerit:

Eventus varios res nova semper habet.

Et signanter D. August (*u*) docere potuerit: *Ipsa mutatio consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat.* Et Mecænas ad Augustum apud Dionem (*x*): *Optimum esse ne nova quidem nomina in Rep. permittere.*

12 Quibus consentiens Cassiodorus (*y*): *Plerumque* (inquit) *soliciti fiunt, qui mutatos rerum ordines intuentur, quia sæpè protendunt aliqua, quæ consuetudini probantur adversa.* Lucianus: (*z*) *Sed ut videtur, sæpè numero mutatio in melius, majorem malorum consuevit esse principium.* Et

(*e*) Tacit. *lib.* 14. *Annal.* vide Lips. *in polit. lib.* 4. *cap.* 9. *& lib.* 6. *cap.* 3.
(*f*) Thucyd. *lib.* 3. *Cleoni tribuit Lycosthenes in Apoph. pag.* 442.
(*g*) Dio Cassiod. *lib.* 52.
(*b*) Cassiodor. *lib.* 2. *epist.* 4.
(*i*) *L. etsi nihil, D. de reg. jur. l. minimè, D. de leg. l. in rebus, de const. Princ. l. fin. tit. fin. part.* 7. Ego *plurimos refero in Alleg. de præsen. num.* 18. *& 2. tom. lib.* 1. *cap.* 4. *ex num.* 73. *& lib.* 2. *cap.* 30. *ex num.* 99.
(*k*) Bald. *dict. leg. in rebus.* Menoc. *lib.* 3. *præs.* 122. *num.* 116. *lib.* 5. *præs.* 32. *ex num.* 2.
(*l*) Anchar. *cons.* 157. *num.* 8.
(*m*) Neviz. *cons.* 11. *num.* 3. Morot. *resp.* 9. *ex num.* 21. Valenz. *cons.* 114. *num.* 28. 146. *num.* 47. 184. *n.* 6.
(*x*) Tertul. *de præscrip.*
(*o*) Div. Thom. 1. 2. *quæst.* 9. *art.* 1.
(*p*) Idem *dict. quæst.* 9. *art.* 2.
(*q*) *L.* 18. *tit.* 1. *part.* 1.
(*r*) *L. testamenta* 18. *C. de testam.*
(*s*) Symmanc. *lib.* 10. *epist.* 54.
(*t*) Idem *lib.* 10. *cap.* 47.
(*u*) Div. August. *epist.* 118.
(*x*) Dio *lib.* 51.
(*y*) Cassiod. *lib.* 12. *epist.* 25.
(*z*) Lucian. *var. hist. lib.* 1. *fol. mihi* 125.

13 Et D. Thomas (*a*): *Lex* (inquit) *non est mutanda, quoties experientia quippiam melius affert, ni tantum sit bonum, ut mala infinita novatio vincat.* Balduinus (*b*): *Periculosa est quidem omnis in Republica legum mutatio. Nam eam sequitur repentina quædam, & morum & vitæ mutatio.* Petr. Gregorius (*c*) *Sæpè contingit in Republica, neglecta paulatim quædam immutatio, quæ si non curetur, & emendetur, ad corruptionem, & interitum facilè eam perducit, fit enim formæ immutatio, & hinc sequitur ejus, quod erat, destructio.*

14 Unde inter omnes Politicos, & Juris-Consultos, nihil communius, Aristotele (*d*) præeunte, receptum est, quàm Novitates, & Novatores cavendas, cavendosque esse, docere, & longo tempore consuetis, etiam si deteriora sint, persistendum, quia minùs molesta insuetis esse solent. Quod Nicolaus Causinus (*e*) non malè significari posse inquit, per citharam Timothæi Milesi Musici, quam, Pausania (*f*) testante, Lacedæmonii ad Sciadem suspenderunt, eumdem multantes, quòd septem lyræ fidibus, quatuor addidisset. Hac veluti parabola significantes: *Nihil in Republica novandum*, ut Plato (*g*) præmonuit, ejusdem mentionem faciens, & sic inquiens: *Novam ne musicæ formam introducamus, omninò cavendum: in quo periculum summum est, numquam enim musici numeri immutantur, sine legibus civitatis, iisque maximis.* De qua historia latiùs post Boëtium meminerunt Lilius Giraldus (*h*), & Philippus Camerarius (*i*), Lacedæmoniorum de hac re decretum ad literam referentes, licèt Plutarchus (*k*), & alii à nostro Bobadilla (*l*) laudati, hunc Musicum, à Lacedæmoniis exulare jussum, *Frinem* appellent; & duas tantùm cordas antiquis citharis addidisse tradant.

15 Nos verò, aptius, ni fallimur, de eisdem Novitatis periculis sub hoc, quod vides, Emblemate, nostrum Principem commonemus, ex Locrensium more desumpto, qui, *post Demosthenem* (*m*), *plures alii passim Auctores* (*n*) *enarrant*, ad deterrendos ab incœpto Novatores, statuerunt, *ne quis novam legem*, novumvè aliquod institutum ad populum ferret, nisi prius inserto in laqueum collo, illud palam exponeret, ut si populo placeret, Auctore laudato, & remunerato, reciperetur, sin minùs, confestim stricto laqueo suffocaretur, temeritatisque & inconsultæ innovationis pœnam acciperet.

16 Qui sanè mos, à Persarum lege non multum discedit, qua, *ut Ælianus* (*o*) *commemorat*, receptum fuit, ut si quis de rebus novis, ambiguisvè, atque obscuris Consilium Regi dare vellet, super aureo latere staret, atque si bona salubriaque in medium consuluisse videretur, latere, in consilii præmium, accepto, discederet; sin verò contrarium, flagris asperrimè cederetur. Erat quippè apud eosdem Persas sancitum, ut in historia Danielis (*p*) refertur: *Ne mutari ullo modo posset ullum edictum, aut lex, quam Rex Persarum condidisset*; licèt ipsi omninò eisdem legibus planè soluti essent, ut juris Persici prudentes Cambysi apud Herodotum (*q*) respondisse leguntur.

17 Cretenses quoque, adeò Novitatis damna exhorrebant, ut inter primas ad Deum preces, illam haberent, ne nova aliqua consuetudo in ipsorum civitatem irreperet. Et Alexander ab Alexandro (*r*) recenset, apud Æginetas cautum, ut qui novæ condendæ legis causam daret, invisus omnibus, & execrabilis fieret. Sicque & apud Indos, si quis aliquid perniciosius invenisset, nisi protinus remedio succurreret, morte plecti solere.

18 Tantique hoc ad Reipublicæ salutem, & conservationem expedire putavit Lycurgus, *ut Plutarcho, & Suida* (*s*) *referentibus*, cum Lacedæmoniis leges, quas illis utiles esse putavit, dedisset rogaturus, ut ajunt, Apollinem de aliis quibusdam, jurejurando eosdem Lacedæmonios adegiit, ne quam ex iis, quæ jam sancitæ essent, abrogarent, donec ipse rediisset. Qui cum jurassent, audito Oraculo, fœlicem fore urbem, si leges ipsius retineret: non revertendum sibi censuit, conservationemque illarum propriæ vitæ anteponens, voluntario exilio in Cretam, sive, *ut legunt alii*, Cryssam, abiens, sibi ipsi manus attulit, cineresque suos in mare projici jussit, ne fortè illis in patriam telatis, cives se sacramento solutos arbitrari possent, saluberrimasque leges abrogari prætenderent.

Quam

(*a*) Div. Thom. 1. 2. *quæst.* 97. *art.* 2.
(*b*) Balduin. *in* §. *sed naturalia, num.* 24. & 25. *inst. de jur. natur.*
(*c*) Pet. Gregor. *de Republic. lib.* 5. *cap.* 1. *num.* 20.
(*d*) Aristot. 6. *polit. cap.* 6. Canonh. *in Aphor.* 1. *tom. pag.* 690. *& seq.* Koch. Simanh. Paliarg. Amirat. Valenz. & alii plures *apud Me* 2. *tom. de Ind. gubernat. lib.* 1. *cap.* 4. *ex num.* 73. & *lib.* 2. *cap.* 30. *ex num.* 99. Contz. 4. *polit. cap.* 25. §. 9. & 13. *novitt.* Saaved. *in id. pol. pag.* 139. Eusseb. *in Theopol. pag.* 466.
(*e*) Causin. *in Politt. lib.* 12. *cap.* 33.
(*f*) Paus. *in Lacon.*
(*g*) Plato *in Dialogo de Justo.*
(*h*) Lil. Girald. *in hist. Poet. dial.* 9.
(*i*) Camer. 1. *subcis. cap.* 18. *in fine.*
(*k*) Plutarc. *in Agide.*
(*l*) Bobadil. *plura alia contra novitates adducens in polit. lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 1. & *melius cap.* 5. *num.* 9. & 10.
(*m*) Demosth. *in orat. cont. Timocrat.*
(*n*) Balduin. & Aldobrad. *in dict.* §. *sed naturalia.* Conan. *lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 3. Spinas. *in politicmo, lib.* 2. *cap.* 12. Matheaz. *de via, & rat. jur. lib.* 1. *cap.* 23.
(*o*) Ælian. *de var. hist. lib.* 12. *cap.* 12. vide Coning. *in theat. pol.* 2. *part. pag.* 241. Briss. *lib.* 1. *de Reg. Pers. pag.* 24.
(*p*) Dan. *cap.* 6.
(*q*) Herod. *lib.* 3. Briss. *sup. pag.* 22.
(*r*) Alex. 6. *Gen. cap.* 14.
(*s*) Plutarc. *in Lycurg.* & Suidas *ex eo, verb.* Lycurgus.

19 Quam historiam Alexius etiam Venegas (*t*), non malè doctus suæ tempestatis Scriptos, literis prodidit, addens tamen (nescio quibus motus rationibus) non in Cretam, vel Crissam, sed in Vasconiam nostræ Hispaniæ, quam nunc *Vizcayam* dicimus, Lycurgum adventasse, eique genti linguam Laconicam communicasse, quæ est illa, qua hodie utuntur, & ex Laconia Vasconiæ nomen accepit.

20 Sed non minùs notabilis, & ad rem nostram conducens, ita mihi videtur, quam ex Mullero (*u*) Bessoldus (*x*) enarrat, inquiens, in Libonia rusticos, ac agrestes homines nobilium misera mancipia esse, & si vel diurnum laboris pensum dominis non solvant, vel alio modo eosdem irritent, miserrivè vapulare. Quos cum Poloniæ Rex Stephanus, anno 1582. vocari, ac significari jusisset, duræ se illorum conditionis misereri, ideòque velle eos à plagis, & verberibus vindicare, ac si peccaverint, mitissimam deinceps multam imponere: ei Rustici, antiquas se consuetudines mutari nolle, omniaque dura malle perpeti, responderunt, quàm novitatem aliquam introduci.

21 Neque silentio involvi possunt Pontificiæ sanctiones (*y*) quarum una hujus doctrinæ hanc reddit rationem: *Nec mirum, quia plerumque pariunt novitates discordiam, præsertim dum ab eo, quod diu æquum visum est, per novam constitutionem receditur, nec quare recedatur utilitas evidens, vel alia causa subest.* Et altera (*z*) *In hac causa* (inquit) *consultius duximus, multitudini, & observatæ consuetudini deferendum, quàm aliud dissensionem, & scandalum populi statuendum, quadam adhibita novitate.*

22 Ideòque, omnibus semper seculis, & apud Nationes omnes, improbata est frequens illa novorum Regum, ac Principum consuetudo, qui vix Imperii habenas adepti, se solos sapere putant, & arcem tetigisse Minervæ, facilèque à suorum prædecessorum legibus, stylo, modovè procedendi, discedunt, eorum gesta contemnentes, mutantes, aut innovantes. Quos hac de causa Gregorius Papa (*a*), non *Constructores*, sed *Eversores* appellat, & pluribus Tiberius Decianus (*b*) reprehendit, adjiciens post Baldum: *Quòd successor Principis, contraveniens factis Antecessoris, dicitur contravenire sibi ipsi, est quo semper est unum Imperium, & ab aliis spectet successoribus, quod ipse Prædecessori suo præstitit.*

23 Quam Tallionis comminationem, jam dudum Dagobertus Rex Francorum, *referente Aimoino* (*c*), & *Brissonio* (*d*), filiis suis his verbis, notatu dignis, scriptam reliquit: *Deinde reveremini me Patrem vestrum, qui rogare malo, cum possim jubere, ut statuta nostra inconvulsa servetis, sicuti vestra à successoribus vestris servare voletis. Profectò scientes, quòd si à nobis sancita contemptui habueritis (quod non arbitror) pari modo & vestra à posteris contemnentur decreta.*

24 Et hoc justitiæ rationem postulare D. Gregorius (*e*), his quoque verbis ad Montanum scripsit: *Justitiæ, ac rationis ordo suadet, ut qui sua à successoribus desiderat mandata servari, decessoris, sui proculdubio voluntatem, & statuta custodiat.*

25 Pluribusque Joannes Nevizanus (*f*) ostendit, inquiens, ob frequentem Principum consuetudinem, in his sanctissimis documentis violandis, effectum, ut veluti in Adagium transierit, *Novitatem Regis inducere novitatem legis.* Quod idem valet, atque illud, *Novus Rex, nova lex.* Quod in Erasmi chiliadibus reperitur, & in hunc sensum, meo judicio, accipi debet, licèt Erasmus (*g*) ipse in alium referat, & non tam de scripta lege, quàm de moribus Regu intelligat, ad quos populi statim accommodantur, quique sæpè efficacius subditorum animos, quàm leges ipsæ movere solent, juxta ea, quæ latè in commentario alterius Emblematis (*h*) ad notavi.

26 Ceterùm pro mea expositione, ultra Auctores suprà relatos, stare etiam videtur Petrus Gregorius (*i*), qui hanc consuetudinem, de qua loquimur, & ejus damna, his verbis proponit: *Deinde, ut experientia docuit: semper cum novo Rege, nova lex sequitur, novi Magistratus, novi amici, nova consilia, novi inimici, nova vestimenta, novus modus vivendi: in summa omnia innovantur, nec alia interdum de causa, quàm ut sui memoriam ex innovatione relinquant: quòd non solùm singulis, sed etiam corpori Reipublicæ maximè damnosum est. Nam fœdere cessant, armantur vicini, confœderatim invadunt, prædantur fortiores eos, qui debiliores sunt, &c.*

27 Neque abest Noster Saavedra (*k*) qui cum quodam in loco plurà de damnis multiplicanda-

(*t*) Alex. Vanegas *in Com. Comœdiæ Samaridet.*
(*u*) Muller. *in hist. Septent. fol.* 31.
(*x*) Bessold. *In dissert. de Monarch. cap.* 5. *pag.* 24.
(*y*) Benedict. XI. *in Extrav.* 1. *de privil. in princip.*
(*z*) Celest. III. *in cap. quod delectio, in fin. de consang. & affin.* vide etiam text. *in cap. si quis nesciat, dist.* 11.
(*a*) Gregor. Pap. *in cap. si ea* 4. 25. *quæst.* 5.
(*b*) Decian. *cons.* 25. *ex num.* 41. *ad* 48. *vol.* 1. Osasc. *decis.* 139. *num.* 11. Georg. *alleg.* 15. *ex num.* 12. *ad* 16. Ego 2. *tom. lib.* 2. *cap.* 27. *ex num.* 76. *& lib.* 4. *cap.* 9. *ex num.* 35.
(*c*) Aimoin. *de gest. Franc. lib.* 4. *cap.* 30.
(*d*) Briss. *de form. lib.* 7. *pag.* 772.
(*e*) Div. Gregor. *lib.* 5. *epist.* 12. *ad Montan. relatus in cap. justitiæ* 25. *quæst.* 1.
(*f*) Neviz. *in Sylva nup. pag.* 395. *num.* 154.
(*g*) Erasm. *in hoc Adag. pag.* 518.
(*h*) *Sup. Emblem.* 29. *per totum.*
(*i*) Pet. Gregor. *de Repub. lib.* 7. *cap.* 19. *num.* 3. *pag.* 484.
(*k*) Saaved. *in Id. pol. pag.* 119. *& 441.*

darum, aut innovandarum legum dixisset, in altero ita seriò suum Principem admonet: *Procure el Principe acomodar sus acciones al estilo del Pais, i al que observaron sus Antecesores; porque aun las virtudes nuevas del succesor, no conocidas en el Antecesor, ò en la Provincia, las tiene por vicios el pueblo, i las aborrece.*

28 Quod & ipsum, valdè à Prætoribus civitatum curari, & observari debere, satis doctè admonet, ex eisdem rationibus, Bobadilla (*l*), apud quem alia loca reperies, & præcipuè verba Francisci Patritii (*m*), quæ sic habent: *Civitatis statum diligant, contentique eo, nihil molian-tur, nihilque cogitent, quod alienum novumque sit, sed eam viam ire pergant, quam Majores instituerunt, quæque aliorum vestigiis attrita sit: Novarum enim rerum studium sæpius Rempublicam labefactare solet, quàm eam aliqua ex parte meliorem reddere.*

29 Porrò cum in omnibus, *ut diximus*, suspecta periculosa, & quantum fieri possit, vitanda Novitas sit, tum maximè id Christiani Principes in rebus ad Religionem pertinentibus, curare debebunt, non solùm ubi opinionum varietas, aut conscientiæ, quam vocant, *libertas*, in rebus ad Fidem Catholicam pertinentibus, & ab Ecclesia jam dudum ventilatis, ac definitis, intenditur, quòd, quàm sit damnosum, & execrandum, jam suprà alio (*n*) loco retulimus; verùm etiam, ubi de novorum Sanctorum, & Reliquarum veneratione tractatur, aut de novis Monachorum cœtibus, collegiis, atque institutis introducendis, vel rebus quibuslibet aliis, quæ receptum, & antiquum Ecclesiæ cultum innovent, ut piè pariter, ac graviter in sacris Canonibus (*o*) edocemur.

30 Re enim vera, sola Catholica Ecclesia est, quæ verum cultum retinet. Hic est Fons veritatis, hoc est Domicilium Fidei, hoc Templum Dei. Quò si quis non intraverit, vel à quo, si quis exiverit, à spe vitæ, ac salutis æternæ alienus erit, ut Lactantius Firmianus (*p*) eisdem prope modum verbis scripsit. Nec aliter quies, ac fælicitas rerum publicarum, juxta D. Leonis (*q*) Papæ certissimum documentum, acquiri conservarique potest; nisi quæ ad Divinam Confessionem, Fidem, & Doctrinam Catholicam pertinent, politica quoque, ac secularis Potestas solicitè tueatur, & à quibuslibet Novationibus hac in parte defendat, & Novatores in omnibus caveat, & insectetur.

31 Quo nomine ipsa Ecclesia, multis jam ab hinc annis *Sectarios* appellat, sic, valdè ad rem nostram, indicans, quàm sit omnis Novitas perniciosa, cum nullum aliud vocabulum, quo eos magis notare, & exprimere posset, invenerit. Adversus quos facit illud Ciceronis (*r*): *More Majorum, quæ essent Religiones tenendas*; & vetus ille versus, quo Livius olim, *ut Delrius* (*s*) *tradit*, solebat pro symbolo uti:

Moribus antiquis res stat Romana virisque,

Et proprius quod in Proverbiis (*t*) habetur: *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos possuerunt Patres tui.*

32 Quem locum in eos contorsit Vincentius Lirinensis (*u*), sic appositissimè inquiens: *Quæ cum ita sint, iterum, atque iterum eadem mecum revolvens, ac reputans, mirari satis nequeo, tantam quorumdam hominum vesaniam, tantam excæcatæ mentis impietatem, tantam postremo errandi libidinem, ut contenti non sint tradita semel, & accepta antiquitus credendi regula, sed nova ac nova in diem quærant, semperque aliud gestiant Religioni addere, mutare, detrahere. Quasi non cæleste dogma sit, quod semel revelatum esse sufficit, sed terrena institutio, quæ aliter perfici, nisi assidua emendatione, imò potius reprehensione non posset, cum divina clament oracula,* Ne transferas terminos, quos posuerunt patres tui.

33 Ceterùm licèt hæc verissima sint, semperque Novitas timeri caverique debeat, ut ex suprà dictis apparet, non tamen ita strictè hoc accipi volumus, quin exigente id temporum rerumque ratione, vel evidentis utilitatis consideratione, (ut jam suprà ex doctrina nostrorum Jurisconsultorum tetigimus) justum & licitum sit, aliquid ex Majorum legibus, aut moribus innovare. Nam, *ut Innocentius III.* (*x*) *edixit* non debet irreprehensibile judicari, si secundùm varietatem temporum, statuta quandoque prædictis ex causa varientur humana.

34 Et Quamvis Symmachus (*y*) dixerit: *Leges in commune bonum procedentes, numquam occasum pati*; veriùs tamen est, consenescere eas, languere interdum, & mori, ut ex optimis Auctoribus docet Franciscus Juretus (*z*), & apertè Claudiani (*a*) dum dixit:

Priscamque resumunt

(*l*) Bobadil. *in Polit. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 9.
(*m*) Patric. *de Republ. lib.* 3. *cap.* 1.
(*n*) *Sup. Embl.* 10.
(*o*) Text. & gloss. opt. *in cap. fin. de Rel. dom. & in cap. unic. de cod. tit. in* 6. Pat. Ribad. *in vita S. Ignat. lib.* 2. *cap.* 17. Sim. *de Repub. lib.* 4. *cap.* 10. *& seqq.*
(*p*) Lactant. *lib.* 4. *inst. cap. ult.*
(*q*) D. Leo *epist.* 26. *& 31.*
(*r*) Cicer. 2. *de legib.*
(*s*) Delr. *in Adag. sacr.* 2. *tom. pag.* 242.
(*t*) Proverb. 22. 20.
(*u*) Lirinens. *in lib. advers. proph. hæret. novit.*
(*x*) Innocent. *in cap. non debet, de constang. & affinit.* Procem. *Clement. vers.* Vix aliquid.
(*y*) Symmach. *lib.* 10.
(*z*) Juret. *ad Sym. lib.* 2.
(*a*) Claudian.

Caniciem leges, emendanturque vetustæ
Acceduntque novæ.

35 Unde apud Livium (*b*) Lucius Valerius de lege oppia abroganda agens: *Quemadmodum* (inquit) *ex his legibus, quæ non in tempus aliquod, sed perpetuæ utilitatis causa in æternum latæ sunt, nullam abrogari debere fateor, nisi quam, aut usus coarguit, aut status aliquis Reip. inutilem fecit; sic quas tempora aliqua desiderarunt leges, mortales, ut ita dicam, & temporibus ipsis mutabiles esse video.*

36 Quod & Sextus Cecilius Juris Consultus apud Agellium (*c*) non inficiatur, & ab antiqua Prosapia, hoc est ipsorum Majorum, ac Jurisprudentium disciplina descendere, graviter Imperator Justinianus (*d*) testatur. Quem sequutus Martianus (*e*): *Æquali* (inquit) *in utroque æquitas est, vel promulgare quæ justa sunt, vel antiquare quæ gravia.* Et Rex noster (*f*) Alfonsus: *Emendar sus leyes, quando entendiere, ó le mostraren razon, porque lo debe hacer.* Et Isidorus Pelusiota (*g*) sic inquiens: *Non grave, ac sceleratum est aliquid innovare, cum utilitas novitati adjuncta est. Non enim noxia & utilia vetustate perpenduntur, verum id explorandum est, an in antiquioribus vitium inveniatur, an contra in recentioribus virtus reperiatur.*

37 Cum quibus sentiens Thomas Morus (*h*), inter alia, quibus suum Principem instruit, illud est, ut non solùm inutiles, vel damnosas leges emendet: *Sed & abrogatas consuetudine, haud temerè revocet, præsertim quæ diu desitæ, numquam desideratæ sunt.*

38 Certè enim, cum secundùm eumdem Justinianum (*i*), omnis noster status sub perpetua mutatione consistat, ipsius temporis vicissitudo, cui semper parendum esse, omnium sapientum Apophtegmata nos docent, ut suprà (*k*) latè tradidimus, has quoque interdum legum, ut & aliarum rerum mutationes, & innovationes expostulat: *Neque erubescendum est* (eodem Justiniano (*l*) docente) *si quid melius etiam eorum, quæ ipsi priores diximus, adinveniamus, hoc sancire, & competentem prioribus imponere correctionem.*

39 Politicique, juxta doctrinam Canonherii (*m*) facere debent, quod Medici, qui contraria remedia morbis adhibent, quando priora nihil profecisse cognoscunt. Quod etiam Michael Hospitalius (*n*), his quæ sequuntur carminibus eleganter expressit.

Quam melius Medici, qui quo nihil ante priora
Profecisse vident, adhibent contraria, leges
Decepti medicas, artemque valere jubentes:
Hoc nos illa modo, nuper quæ cepimus arma
Ponere ne pudeat, hominesque errata fateri,
Et magis apta malis, quæ sunt medicamina nostris.

40 Quibus addo, quòd licèt suprà ex Tacito docuerimus super omibus negotiis melius olim ab Antiquis videri provisum, hoc tamen non impedire, quin tempus, quod *sapientissimum esse* dixit Thales Milesius (*o*), quia omnia invenit, quodque, ut est in Adagio (*p*), *Omnia revelat*, aliquid, quot sit utile & laudabile nobis inveniendum, atque exequendum reservet, ut idem ipse Tacitus (*q*) Claudium Imperatorem in Senatu perorasse commemorat, dum de alienigenis in plenum civitatis Romanæ jus cooptandis, tractaretur: his verbis: *Omnia Patres Conscripti, quæ nunc vetustissima creduntur, nova fuere. Plebei Magistratus post Patricios, Latini post plebejos, ceterarum Italiæ gentium post Latinos. Inveterascet hoc quoque, & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.* Et alibi (*r*), inquiens: *Nec omnia apud priores meliora; sed nostra quoque ætas multa laudis, & artium imitanda posteris tradidit.*

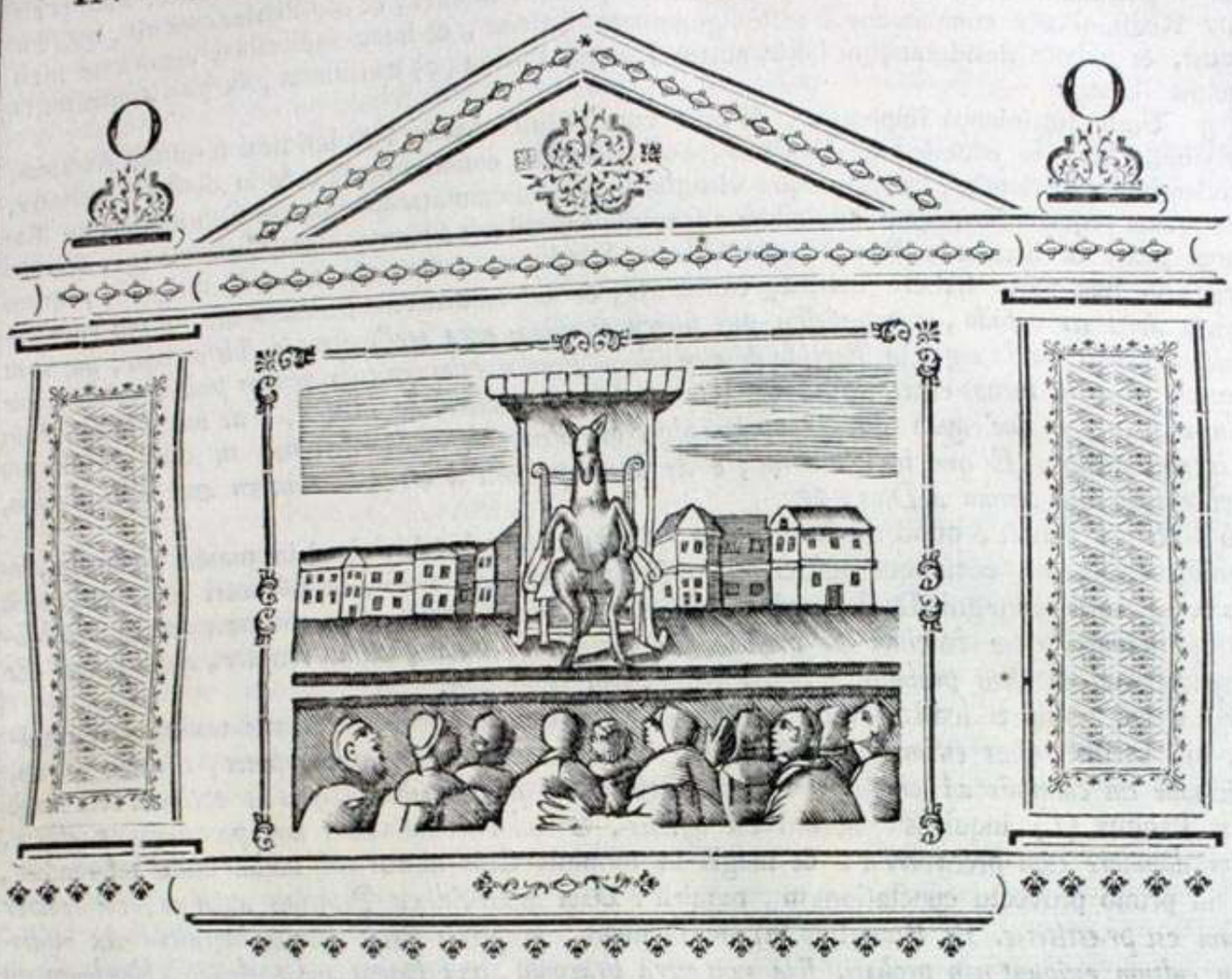
40 Quæ verba, *ut Lipsius* (*s*) *ibidem animadvertit*, haud disparibus sanè aliis Synesius (*t*) Cyrenensis Episcopus sic expressit *Multas rerum utilium tempus invenit, aut correxit. Non omnia ad exempla fiunt, & singula quæ facta sunt, initium semel habuerunt. Demus & nos principium meliori consuetudini.* Et similiter licèt brevius Tertullianus (*u*): *Omnis res anterior posteriori normam præministravit*; & alii plures, quos & multa sacræ Scripturæ exempla in eamdem sententiam adduxit M. Fr. Antonius Perez (*x*), meritissimus Abulensis Episcopus.

EM-

(*b*) Livius *lib.* 34. Ego *de parricid. lib.* 1. *cap.* 5. *pag.* 16. & *latiùs in* 2. *tom. lib.* 2. *cap.* 30. *ex num.* 63.
(*c*) Agel. *lib.* 20. *cap.* 1.
(*d*) Just. *in l.* 2. *C. de vet. jur. enucl. vers.* Quia in eo.
(*e*) Martian. Imp. *in Novell. tit.* 5.
(*f*) *L.* 11. *tit.* 1. *part.* 1.
(*g*) Pelus. *lib.* 2. *epist.* 46.
(*h*) Thom. Mor. *in Utopia, lib.* 1. *pag. mihi* 42.
(*i*) Just. Imp. *in Authent. de non alien.* §. *ut autem lex.*
(*k*) *Sup. Emb.* 43.
(*l*) Just. *in Aut. de nuntiis*, §. *nos autem.*
(*m*) Canonh. *in Aphor. pol.* 1. *tom. pag.* 519.
(*n*) Hospit. *lib.* 1. *carm. cujus & aliorum in simili memini* Ego *in* 2. *tom. lib.* 2. *cap.* 30. *num.* 63. & *seqq.*
(*o*) Thales *apud Laert. lib.* 1. *cap.* 1.
(*p*) Erasm. *pag.* 363. *ex Tertul. in Apolog. & aliis.* Ego 1. *tom. lib.* 1. *cap.* 12. *num.* 11. & *seqq.* Bobad. *dict. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 9.
(*q*) Tacit. *lib.* 11. *Annal.*
(*r*) Idem 3. *Annal. cap.* 55.
(*s*) Lips. *in notis ad Tacit. pag. mihi.*
(*t*) Synes. *epist.* 57.
(*u*) Tert. *advers. Marc.* 1. *cap.* 9.
(*x*) M. Ant. Perez *in Penth. de Fide Act. Apost. pag.* 58.

EMBLEMA LII.

IN PRINCIPES INEPTOS JUDICES ELIGENTES.

Judice pro stulto Pistoje sedit assellus,
Dicere, vel nullus jus, vel uterque potest:
Si pudet, invigilet Princeps, populisque remittat
Rectores, quales convenit esse viris.

COMMENTARIUS.

1 CUm ergo jam satis ex suprà dictis eluceat, quantopere Principes, si boni, ut oportet, esse desiderent, bonis quoque Consiliis, Consiliariis, ac Magistratibus egeant, par est, ut eosdem de summa cura, & solicitudine, quam in eorum delectu habere debent tantisper admoneamus; ut sic illud Cassiodori (*a*) verum efficiant: *Pompa meritorum est Regale judicium, quia nescimus ista nisi dignis impendere, ut illud magis æstimemur elegisse, quod coniectos dignum est approbare. Nam quibus fas est de cunctis optimos quærere, videntur semper meritos elegisse.*

2 Qui idem alibi (*b*), hoc in honorem ipsius Principis cedere, non minori verborum pondere, sic effatur: *Ad ornatum Palatii nostri credimus pertinere, aptas dignitatibus personas eligere: quia de claritate servientium crescit fama dominorum. Tales enim provehere Principem decet, ut quoties Procerem suum fuerit dignatus aspicere, toties se cognoscat recta judicia habuisse.* Et iterum (*c*): *Necessarium probatur esse Reipub. personas dignitatibus aptas eligere, ut cui justitia committitur, maxima scientia decoretur, & bonis moribus ornetur; alioqui inefficax est ab homine exigere, quod agnoscitur non habere, & confidenter petitur, quod inesse sentitur.*

3 Firmiusque testimonium Regius in eamdem rem nobis exhibet Psaltes (*d*), qui suos se

(*a*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 12. *&* 43.
(*b*) Idem *lib.* 4. *epist.* 3.
(*c*) Idem *lib.* 3. *epist.* 25.
(*d*) David *Psalm.* 100. *ubi Lorin. & alii.*

oculos ad fideles terræ habere dicebat, ut secum in via immaculata sederent, sibique ministrarent, quod perinde est ac si diceret, nullam non vigilantiam & diligentiam in bonis Judicibus, & Magistratibus populis præponendis, adhibuisse.

4 Salomon quoque ejus filius, tametsi infusam cœlitus scientiam habere meruerit, nihil prius à Deo postulandum censuit, quàm probos doctosque sibi comites, & consiliarios concedi, quorum ope Regnum sibi commissum, rectè gubernare valeret, & hanc sapientiam *assistricem suam* vocat, & habere desiderat, ut latiùs noster Joannes Pineda (*e*) considerat, & juris civilis testimoniis illustrat.

5 Unde Justinianus Imperator, & post eum Politici passim, & juridicæ facultatis Auctores, (*f*) multi sunt in eadem cura Regibus, ac Principibus commendanda, & in dotibus sapientiæ, prudentiæ, experientiæ, ceterarumque virtutum, quæ communiter in ejusmodi Consiliariis, ac Magistratibus requiruntur, quas novissimè ad epitomem redegit Joannes Maria Campana (*g*), & ante ipsum plenè & luculenter Rex Noster Affonsus X. (*h*) ab eadem vigilantia & diligentia, quam Reges in hac parte habere debent, exordiens, & sic inquiens: *Acuciosamente, è con gran femencia deve ser catado, que aquellos que fueren escogidos para ser Jueces, ó Adelantados, que sean quales dixiemos en la segunda Partida de este libro. Pero si tales en todo non los pudieren fallar, que ayan en si à lo menos estas cosas; que sean leales, ó amadores de su Rei, è de buena fama, è sin mala codicia, è que ayan sabiduria para judgar los pleitos derechamente, por su saber, ò por uso de luengo tiempo. E que sean mansos, è de buena palabra à los que vinieren ante ellos à juicio, è sobre todo que teman à Dios, &c.*

6 Neque placet, quod quidam dicunt, & frequenter (proh dolor) in praxim deducunt, incognitos eligentes, eorumque sufficientiam in ipsis negotiis detegi, & informari posse sperantes. Hos enim satis redarguit D. Bernardus (*i*), dum æquè prudenter atque eleganter scripsit: *In Monasteria admitti posse homines spe proficiendi: officia verò bonos facilius recipere, quàm facere. Et hac propter ad ea viros probatos oportere deligi, non probandos.*

7 Quod sensit etiam Imperator Justinianus (*k*), dum præcedens bonitatis testimonium requirit, his verbis: *Quis enim non diligat eum, & honestate compleri magna putet, si nostro decreto, judicioque tui culminis ad cingulum veniet, testimonium quidem habens, quia sit optimus.* Nec longè abest Tacitus (*l*) inquiens: *Melius est officiis, & administrationibus non peccaturos præficere, quàm damnare cum peccaverint*; & magis in terminis Cassiodorus (*m*) statim latiùs referendus, qui in primo provectu cunctationem, requirit: *Dum multi fallunt Principis animum, cui semper votum est præstitisse.* Et Ennodius (*n*) sic inquiens: *Expertis honos debetur ingeniis: vix mediocrem cultum exigunt non probati. Illa sunt vera præconia, quæ longus sudor elicuit, blandimentum est, non judicium, quotiens laborem gloria ingesta præcesserit, &c.*

8 Maximè cum sint multi, qui vel valdè experti & probati: *Acribus initiis, in curioso tamen fine*, se in his muneribus habent, ut verbis Taciti (*o*) utar, quæ benè Joannes Brantius (*p*) illustrat. Et certum sit, juxta Boëtii (*q*) sententiam, quòd, *Collata improbis dignitas, non modò non efficit dignos, sed prodit potius, & ostentat indignos.* Cujus rei statim elegantem hanc rationem adsignat: *Si ipsis dignitatibus, ac potestatibus inesset aliquid naturalis, ac proprii boni, numquam pessimis provenirent: neque enim sibi solent adversa sociari. Ita cum pessimos plerumque dignitatibus fungi dubium non sit, illud etiam liquet, natura sui bona non esse, quæ se pessimis hærere patiantur.*

9 Et alio loco (*r*): *Non ea vis est Magistratibus, ut utentium mentibus virtutes inserant, vitia depellant. At qui non fugare, sed illustrare potius nequitiam solent, nec possumus ob honores, reverentia dignos judicare, quos ipsis honoribus judicamus indignos.*

10 Quod effecit, ut meritò dicere potuerit Salvianus (*s*) *Quid est dignitas in indigno, nisi ornamentum in luto?* D. Bernardus (*t*): *Non tu de illis es, qui dignitates virtutes putas.* Et anteà Publius Syrus Mimographus:

Loco ignomiæ est, apud indignum dignitas.

Et noster Septimacensis Episcopus (*u*), à Bobadilla (*x*) relatus, de Hispaniæ Tribunalibus condo-

(*e*) Pineda *in Salom. lib.* 3. *cap.* 6. *&* 9.
(*f*) Justin. Imp. *in Authent. ut jud. sine quoque suffrag.* §. *eos*, *&* §. *ideoque.* Matienz. Junius, Bobad. Mastrill. Borrell. & alii apud Me 2. *tom. lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 2. Zipæus *in tract. de Jud. & Magist.* Brantius *de Senat. lib.* 1. *cap.* 4.
(*g*) Campana *in tract. de requisit. in jud. creat.*
(*h*) *L.* 3. *tit.* 4. *pag.* 3. *&* *L.* 18. *&* 22. *tit.* 9. *part.* 2. *ubi* Gregor. Lop.
(*i*) Div. Bernard. *de consid. ad Eug. lib.* 4. *cap.* 5.
(*k*) Just. *dict. Auct.* §. *eos.*
(*l*) Tacit. *in Agric.*
(*m*) Cassiod. *lib.* 8. *epist.* 22.
(*n*) Ennod. *dict.* 5.
(*o*) Tacit. 4. *Ann.*
(*p*) Brant. *in Senat. lib.* 2. *cap.* 4.
(*q*) Boet. *lib.* 2. *cons. pros.* 6.
(*r*) Idem Boet. *lib.* 3. *prosa* 4.
(*s*) Salv. *lib.* 4. *de provident.*
(*t*) Div. Bernard. *lib.* 2. *de consid. ad Eug. cap.* 7.
(*u*) Simanc. *de rep. lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 18.
(*x*) Bobad. *in polit. lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 12.

dolere: *Tot Judices, tot Tribunalia ubique à Piissimis nostris Regibus erecta reperiri, & adhuc minorem curam justitiæ, & Reipublicæ esse.*

11 Et generaliter Petrus Blesensis (*y*) *Officium officialem esse hodie jura confundere, lites suscitare, transactiones rescindere, dilationes innectere, supprimere veritatem, fovere mendacium, quæstum sequi, æquitatem vendere, inhiare actionibus, versutias concinare, &c.*

12 Et Æneas Sylvius (*z*), sic in quadam epistola ad Portugaliæ Doctorem Lupum scribens: *Utinam omnibus Principibus idem animis esset; non sic omnes ignorantia plenæ forent provinciæ; nec summi Magistratus propter injustitiam Officialium deturbarentur; atque dignitas ab Officiali, non verò Officialis propter dignitatem illustraretur.*

13 Qua propter justè docuisse videtur Abbas Panormitanus (*a*) communiter ab aliis receptus: *Quod eligentes non solvant conscientiam suam, eligendo illum, cujus plenam non habent notitiam.* Meritòque à Persio (*b*) notantur, qui imperitis officia Reipublicæ conferunt, dum ait:

Non Prætoris erat stultis dare tenuja rerum
Officia, atque usum rapidæ permittere vitæ:
Sambucam citius caloni aptaveris alto,
Diluis eleborum, certo compescere puncto
Nescius examen: vetat hoc natura medendi.
Navem si poscat sibi peronatus arator
Luciferi rudis, exclamet Melicerta periisse
Frontem de rebus, &c.

14 Accedit his, quòd quemadmodum ubi ejusmodi dignitates, & officia dignis creduntur, digni quoque, & boni omnes exhilarantur, quia ut Cassiodorus (*c*) ait: *Quicquid digno creditur, omnibus pro voto collatum esse sentitur.* Cui convenit illud Imperatoris Justiniani (*d*): *Nam universis redditur, quod pro voto omnium, primatibus indulgetur.* Plinii Junioriis (*e*): *Omnium quæ merentibus tribuuntur, non ad ipsos gaudium magis, quàm adsimiles redundat.* Isocratis (*f*) *Omnes boni & docti, eos, qui præstantibus doctrina honorem habent, non magis laudant, & honorantur, quàm si in ipsos omnia collata fuissent.* Ita ex adverso, vel Agathia (*g*) docente: *Animorum vis hebetatur, cum Reipublicæ dignitates aliis conferri sentiunt, nec honoribus extolluntur, quos laborasse conspiciunt.*

15 Et vel ipsæ eædem dignitates indignis collatæ vilescunt, ac decolorantur, ut à D. Hieronymo traditur, dum ita ad Pammachium (*h*) scribit: *Quamvis clarus honor, vilescit in turba, & apud viros bonos indignior fit ipsa dignitas, quàm multi indigni possident.* Ut sic non miremur Catallum (*i*) ob hanc causam mortem optasse, dum in Nonium Strumam his versibus stylum stringit:

Quid est, Catulle, quid moraris emori?
Sella in Curuli Struma Nonius sedet.
Per consulatum pejerat Vatinius,
Quid est, Catulle, quid moraris emori?

16 In eadem etiam querimonia multus est Petrus Costalius (*k*), dolens Bacchum, non solum in templis, ut apud Indos olim, verùm hodie apud Nos in pluribus Tribunalibus positum esse, & præsidem agere, & hoc scitissimo carmine in similes Judices, & eorum Electores insurgens:

Pampineis Leneæ Pater redimite corollis,
Fascia cui longum cingit odora caput:
Cui phitera intextæ præcingunt tempora vitæ.
Inficit & rubeas uva Falerna genas;
Cuique gravi exundat pendens abdomine venter.
Jureque lætitiæ diceris esse datur:
Quæ te adlegerunt nostris suffragia rostris?
Quæ tibi in orchestra fata dedere locum?
Quæ vota in nostrum te conscripsere Senatum?
Unde tibi latus clavus, & unde toga?
Te jurata latent Sancti consulta Senatus;

Te

(*y*) Blesens. *epist.* 25. *vide Me ipsum* 2. *tom. lib.* 3. *cap.* 8. *num.* 25.
(*z*) Æneas Sylv. *epist.* 10.
(*a*) Abb. *in cap. bonæ, el.* 2. *de post. præl. plures apud Mastrill. lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 68. & *seqq.*
(*b*) Pers. *satyr.* 5.
(*c*) Cassiod. *lib.* 4. *epist.* 4.
(*d*) Justin. *in l. restituendæ, C. de advocat. div. judic.*
(*e*) Plin. *in Paneg. ad Trajan.*
(*f*) Isocrat. *ad Philipp. epist.*
(*g*) Agah. *lib.* 5. *hist.*
(*h*) Div. Hier. *in epist. ad Pammach.*
(*i*) Catul. *Epig.* 53.
(*k*) Petr. Cost. *in Pegm. pag.* 102.

Te legum & juris Pagina sacra fugit:
Quid distent nosti cellis Clazina Falernis;
Ergo tibi vitæ sit status ille tuæ.
An te Patricium Regina pecunia fecit?
Illa Magistratus una creare potest.
Nostra quoque ignavis subsellia complet onagris,
Et queritur Populus jura deesse sibi:
Ecce igitur stomachans, rubricam tendit Apelles,
Ne sutor soleas egrediare tuas.

17 Joannes quoque Filesacus (*l*) de hoc argumento eruditè pertractans, ex Aurelio Victore (*m*) commemorat, Præfecti Prætorio dignitatem Constantini Magni ævo viluisse, propter indignitatem eorum, qui illam gessissent. Et ex Ammiano Marcellino (*n*), scopas, quibus nobilitatis Curia mundabatur, florere visas, & istud non aliud portendisse, quàm indignos, & sordidos homines extollendos.

18 Sed adhuc magis memorandum fuit aliud portentum, quod Pistorii in Hetruria contigisse, idem ipse Ammianus (*o*) enarrat, dum in ea urbe Asinus, ipso meridie, Tribunal conscendit, & sellam Magistratui deputari solitam, plenis clunibus occupavit. Quod, augurium fuisse inquit, indignæ promotionis cujusdam pistoris, qui paulò post eamdem in urbem, atque provinciam, ad Prætoram electus, & mandatus fuit.

19 Quo ex Portento, utpotè, judicio meo, ad rem de qua tractamus appositissimo, nostrum hoc, quod vides, Emblema formavimus, rati, Principes, quibus Deus hanc supremam creandorum Magistratuum potestatem concessit, & à quibus eorum dignitas, auctoritas, & jurisdictio, tamquam à fonte dimanat, ut passim jura (*p*) nos docent, vel ex eo admoneri posse, quo studio, qua cura, se in eoru electione habere debeant, & ubi ineptos diligunt, se Asinos deligere plenè, ac planè cognoscant, vel Boves in civitate ponere, ut est in Adagio, quo Erasmus (*q*) eos significari inquit: *Qui præter meritum evehuntur ad summos honores, &c.*

20 Nam si Alfonsus Rex ipse Neapolis I. de ipsis Regibus, Panormitano referente (*r*), dicere veritus non fuit: *Regem illiteratum, esse Asinum coronatum*, satis apparet, multò magis ad judicibus, qui prudentia, & juris scientia carent, aptari, neque aliud ad stolidos Magistratus ornamentum proprius, quàm asininas Midæ auriculas pertinere.

21 Asinus quippè, ut *ex Ægyptiorum literis Horus Apollo, & Pierius Valerianus* (*s*) *testantur*, in fabulis, & in hieroglyphicis, pro imperitissima persona ponitur, & in argumentum fatuitatis, atque dementiæ semper habetur, atque ideò, homo rerum omnium ignarus, per asselli caput significatur. Græcisque, & Latinis Auctoribus Adagium illud usitatissimum est, *Asinus ad lyram*, in eos, *ut Erasmus* (*t*) *inquit*, jactari solitum, qui propter imperitiam nullo sunt judicio, crasisque auribus; illius testamentum, ex Marco Varrone, & Agellio, satis notabile citans, qui filios sibi natos, vel nascituros, *Si Asini ad Lyram* essent, exhæredavit.

22 Et planè non facilè exprimi possunt damna, quæ Regibus, ac Principibus ipsis, eorumque vassallis, & populis generantur, ubi ignorantes, improbivè, aut petulantes Consiliarii, & Magistratus, atque etiam inexperti, & ex Tyrunculis eliguntur, quæ latiùs apud alios (*u*) legenda lugendaque relinquo, certè Jamblicus apud Stobæum (*x*), nullum majus malum Reipublicæ contingere posse inquit; & Cicero (*y*), plus nocivos esse, quàm hostes, pluribus probat, eam reddens rationem, quòd omnes omnium facultates positæ sint in potestate judicantium, nemoque quicquam se obtinere dicere poterit, cum ad judicandum datur judex nequam & levis.

23 Et alibi (*z*), dolens, *Quòd ejusmodi in provincias homines mittimus, ut etiam si ab hoste defendant, tamen ipsorum adventus in urbes sociorum, non multum ab hostili expugnatione differant.* Ad quem locum quasi respiciens D. Isidorus (*a*): *Gravius* (inquit) *lacerantur pauperes à pravis judicibus, quàm à cruentissimis hostibus: nullus enim prædo tam cupidus in alienis, quàm Judex iniquus in suis.*

24 Et eamdem similitudinem præocupavit Amos Propheta (*b*) sic inquiens: *Quia cognovi multa scelera vestra, & fortia peccata vestra hostes justi, accipientes munus, & pauperes depri-*

(*l*) Filesac. *lib.* 2. *selec. tract.* 1. *cap.* 4. *pag.* 26.
(*m*) Aurel. Victor. *in Vespas.*
(*n*) Ammian. *lib.* 28.
(*o*) Idem *lib.* 27.
(*p*) *L. si constat, de appellat. cap.* 2. *de elect. cap.* 1. *quæ sint Regalia*, cur latè adductis Me *de mun. honorar. n.* 131. *& reqq.*
(*q*) Erasm. *in Adag. pag.* 182.
(*r*) Panorm. *de dict. & fact. Alfons. lib.* 1. *cap.* 6. sive Æn. Sylv. *in not ad eum.* Pet. Greg. *de Repub. lib.* 10. *c.* 6. *num.* 16.
(*s*) Horus & alii *apud Pier. lib.* 12. *hierogly. cap.* 1. *fol. mihi* 18.
(*t*) Erasm. *in hoc Adag. pag.* 174.
(*u*) Bobad. *lib.* 1. *cap.* 6. & 7. Pined. *in Eccles. pag.* 1015. Matienz. *in Dialog. relat.* 3. *part. cap.* 7. Cur. Philip. 1. *part. cap.* 2. Junius *quæst. politic. cap.* 18. & 82.
(*x*) Jamb. *apud Stob. serm.* 44.
(*y*) Cic. *orat.* 4. *in Verem.*
(*z*) Idem *pro lege Manil. col.* 4.
(*a*) Div. Isid. *lib.* 3. *ab summ. bon.*
(*b*) Amos. 5.

primentes in porta. Et latè prosequitur Joannes Sarisberiensis (*c*), rectè etiam addens, tales Magistratus gravius, atque insolentius peccare, quàm fures: *Quia fur* (inquit) *vel timens furatur: bi autem delinquunt confidenter. Fur laqueos legis timet, bi quicquid fecerint, legem putant. Lex furem deterret ab illicitis; bi ad illicitum malitiæ suæ compendium, legem trahunt.*

25 Quod, quàm sit durum, & acerbum, satis apparet, cum nulla spes ultra salutis restare videatur, quando ab iis venena porriguntur, à quibus erat antidotum sperandum. Vel contra legum (*d*) & Sancti Concilii Tridentini (*e*) decreta, injuriæ nascuntur, unde jura juriumque ac legum custodia, & observatio desiderabatur. Quod *omnium malorum extremum* appellavit Cassiodorus (*f*) sic inquiens: *Detestabilis est quidem omnis injuria; & quicquid contra leges admittitur, juxta execrationem damnatur; sed malorum omnium probatur extremum, inde detrimenta suscipere, unde credebantur auxilia provenire. Exagerat enim culpam in contrarium versa crudelitas, & majus reatui pondus est, inopinata deceptio.* Et Alfonsus Rex noster (*g*), & Legislator, *majorem mundi pestem*, his verbis: *Y por esto dixeron los Sabios antiguos, que en el mundo no avia mayor pestilencia, que recebir ome daño de aquel en que se fia.*

26 Omnes sanè rectissimè, cum ubi Magistratus tales, qui suo respondeant muneri, deliguntur, creber Provincialium sermo sit, ut Sidonius Apollinaris (*h*) scripsit: *Annum bonum de magnis non tamfructibus, quàm Potestatibus existimandum*, quam sententiam *auream* appellat, doctus & diligens ejusdem Sidonii Scholiastes Joannes Savaro, dignamque, ut pro foribus Capitoliorum scriberetur, cum Kalendis Januariis Magistratus, Scabini, & Defensores civitatum nominantur. In quibus, ob eamdem spectationem, moris erat, ut ipsi anno, ex electis Consulibus, Consularibus fastis nomen daretur, quasi (ut post Boetium Cassiodorus (*i*) scribit) *Fœlix à Consule summat annus auspicium, portanque dierum tali nomine dicatus annus, tempus introeat, faveatque reliquæ parti fortuna Principis*; ubi fortè, non minùs aptè legi posset, *Principii.*

27 Queis addo, in eisdem kalendis, ubi Principes nomina eorum, quos ex candidatis in Consules designabant, populo proponebant, ab eodem populo valida voce *Bonos, vel Optimos* acclamari solitos esse, *ut Plinius Junior* (*k*) *insinuat*, cum de Trajano in ejus Panegyrico dixit: *Faciebas ergo, cum diceres Optimos, nec ipsorum modò vita à te, sed judicium Senatus comprobabatur, ornarique se, non illos magis, quos laudabas, lætabatur.* Quo loci Justus Lipsius (*l*), hunc ritum, ab aliis inobservatum, adnotavit, & ex eo alteri Senecæ (*m*) lucem intulit, ubi ait: *Itaque verbo illo, quasi publico usus es, & sic Amicos dixisti, quomodo omnes Candidatos viros Bonos dicimus.*

28 Indeque fluit, ut ad ejusmodi Honores, dum à Regibus conferuntur, non ineptè transferre possimus illud Psalmographi (*n*), *Honor Regis, judicium diligit*: & Solonis Trochaicum: *Non erunt honores unquam fortuiti muneris*; licèt alii alias tradant expositiones. Maximè cum jure (*o*) cautum legamus, quòd, *Disputare de Principali judicio non oportet. Sacrilegii enim instar est dubitare, anis dignus sit, quem elegerit Imperator.* Quod D. Joannes Chrysostomus (*q*) his berbis imitari videtur: *Neque egim Rege suffragio suo aliquem eligente, aut honorem alicui apud omnes præconio suo decernente, sustinebit subditorum quisquam contradicere.* Et solùm eo casu, quo notoriè de electi malitia, vel de sinistra & subreptitia eligentis informatione constat, limitandum esse, auctores (*q*), qui de hoc tractant articulo, notavere.

29 Cum ergo in hac Magistratuum electione, simul cum Regni salute ipsorum quoque Regum, ac Principum existimatio periclitetur, & juxta Heliodori (*r*) sententiam: *Magna negotia, magnos apparatus desiderent*; par est, ut ipsi per se, quantum maximè fieri possit, vel per prudentes, ac fidos Admnistros, ad has electiones consultandas selectos, magnam etiam diligentiam adhibeant (*s*), nullumque non lapidem in probis, aptis, literatis, & undequaque dignis, deligendis Magistratibus moveant, quos ante acta vita, literarii gradus, atque progresus, quos splendens Colegiorum Majorum ignis, in sanguine, in moribus, in studiis, ad obrusam examinaverit, vel expertum, sub actumque in Regiis Tribunalibus, forensibusque actionibus ingenium judiciumque commendet. Nam si, ut debent, quærantur, qui his officiis, ac ministeriis

(*c*) Sarisb. *in Policr. lib. 6. cap. 1.*
(*d*) L. *meminerint, C. unde vi, l. 1. in fin. C. de his qui ven. ætat. cap. penult. de pœn.*
(*e*) Trid. *sess. 24. de reform. Matr. cap. 9.* late Valenz. *cons. 161. num. 85. & cons. 163. num. 140.*
(*f*) Cassiod. *lib. 4. epist. 27.*
(*g*) *L. 3. tit. 19. part. 2.*
(*h*) Sid. Apollin. *lib. 3. ep. 6. in fine*, & Boet. *de consolat. Philosoph. lib. 1.*
(*i*) Boet. *lib. 1. de cons.* Cassiod. *lib. 2. epist. 1.*
(*k*) Plin. *in Paneg.*
(*l*) Lips. *in notis ad Paneg. Plin.*
(*m*) Senec. *epist. 111.*
(*n*) Psalm. 98. 3.
(*o*) *L. 2. C. de Crim. sacrileg. l. 11. tit. 18. part. 1.*
(*p*) D. Chrysost. *hom. 14. ad. Roman.*
(*q*) DD. *Chrysost. d. l. 2. Mendoz. de pact. lib. 1. cap. 5.* Modic. *lib. 2. disp. dub. 33.* Rodolf. *concl. 9. num. 9. cum aliis.*
(*r*) Heliod. *hist. Æthiop. lib.*
(*s*) Marquez *in Gubern. Chr. lib. 1. cap. 4. pag. 2.* Brant. *in Senat. lib. 1. cap. 28.* Ego 2. *tom. lib. 4. cap. 4. num. 8. & seqq.*
(*t*) D. Greg. *lib. 1. Regest.*

riis dignè præesse possint, deese numquam poterunt, ut aliàs, de Episcopis agens, dixit D. Gregorius (*u*).

30 Ad Lydium quoque lapidem communis inter viros bonos, ac Deum timentes famæ & existimationis, promovendorum merita tangere oportebit, ut Lipsius (*x*) animadvertit, rectè enim Plinius Junior (*y*) admonuit: *Tales nos crede, qualis fama cujusquam est: singuli enim decipere, & decipi possunt, nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.* Quod & Tacitus (*y*) censuit, quodam in loco inquiens: *Haud semper errat fama, aliquando eligit.* Et in alio (*z*), sub persona Galbæ Imperatoris, *Si velis eligere, consensu monstratur.*

31 Neque sperni debebit illud insignis Castellæ Præsidis, & Episcopi Segoviensis D. Didaci Covarruvias examen, qui, *ut Bobadilla (a) noster enarrat*, ejusmodi honorum Candidatos ad convivium, data opera, vocare consueverat, inibique varios sermones, & quæstiones admiscens, eorum prudentiam, scientiam, ac modestiam pertentare.

32 Pariter quoque hac in parte laudari, & imitari debebit Ferdinandi I. Neapolitani Regis exemplum, qui, ut Matthæus de Afflictis, & alii (*b*) recensent: *Habebat libellum nominum, & cognominum virorum bonæ opinionis, secundùm diversitatem officiorum, & sic ipse magis dignos eligebat, prævia secreta inquisitione.*

33 Quod si non novus talis Candidatus in ordinem veniat, sed de ejus promotione ad superius Tribunal agatur, qualiter se in moribus gesserit, quodque sui specimen præbuerit, investigare oportebit, cum Evangelica (*c*) veritate docente: *Qui in modico fidelis repertus fuit, super magna constitui debeat.* Et de suo Trajano dixerit Plinius (*d*), nihil apud eum magis prodesse Candidatis ad sequentes honores: *Quàm peperactos optimè Magistratus. Magistratusque Magistratu, honore honorem petendum esse.*

34 Cui consonans Cassiodorus (*e*), quemdam laudans, qui se hoc modo ad majora paraverat, inquit: *Quid enim de priore senserimus præmio, secundæ dignitatis declaramus augmento. nati sunt tibi fasces ex fascibus, & naturam retinentes fœtus arborei: pullulaverunt iterum decenter abscissi.*

35 Unde passim in jure (*f*) monemur, ut gradatim hæc munera conferantur, & data meritorum paritate, minoribus honoribus functi, ad majora conscendant. Neque quemquam celsiorem gradum obtinere, nisi cui laborum assiduitas, & stipendiorum prolixitas suffragatur. Et in hoc omnem cujuslibet benæ constitutæ Reip. gubernationem, addo & ipsorum munerum majorem æstimationem consistere, sapienter docuit Aristoteles (*g*), inquiens: *Omnis conservandæ Reip. ratio est, neminem ornare supra modum: sed exiguos potius, & diuturnos honores tribuere, quàm celeriter magnos. His enim talibus deteriores fiunt, & ferre secundam fortunam non possunt.*

36 Et elegantissimè Cassiodorus (*h*), hujus documenti rationem sic præstans: *Dignitas, Patres Conscripti, dum ad incognitum venit, domum est: cum ad expertum compensatio meritorum: quorum alter debitor judicii; alter obnoxius est favori. Hos enim æstimatione subvehimus, alios gratia promovemus, & ad omnes indulgentiæ vias nostra se relaxat humanitas.* Et alibi (*i*): *Securus celsa conscendit, qui se in paulò minoribus approbavit, & certo procedit vestigio, qui gradatim desiderio potitur acepto &c.* Qui & ipse idem, (*k*), Patritius creatus, de eo vehementer lætatur, *Quod non fragili facilitate fortunæ, ad apicem fascium repentinis successibus evolavit, sed ut crescere virtutes solent, ad fastigium præconii conscendit gradibus dignitatum.* Et iterum (*l*) Cyprianum laudans, ad Patritiatus dignitatem, post plures alias, evectum: *Si favore* (inquit) *vestro dignus est, qui vel semel Regale potuit impetrare judicium, quid P. C. vir magnificus merebitur Cyprianus, qui vobis toties gratior debet effici, quoties à nobis dignitates acceperit. De primo denique provectu potest esse cunctatio, dum malti fallunt Principis animum, quando facilè est illudere, cui semper votum est præstitisse. Hæc est certa gloria, hæc indubitata sententia, frequenter potuisse mereri; per quod homines constat ornari. Hos etiam intrare nostram curiam decet, qui ad primos honores non expendunt meritum suum, sed cum magna susceperint, iterum majora promerentur. Ornant quippè talet & nostra judicia, quoniam benè prius electus creditur, qui sæpius approbatur, &c.*

Et

(*u*) Lips. *lib.* 3. *polit. cap.* 4.
(*x*) Plin. Jun. *in Paneg. ad Trajan.*
(*y*) Tacit. *in Agric. num.* 4.
(*z*) Idem *lib.* 1. *hist. num.* 5.
(*a*) Bobad. *in pol. lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 18. Campan. *de requisit. ele &. num.* 92. *pag.* 104.
(*b*) Afflict. *in constit. Neap. lib.* 2. *rub.* 5. *fol.* 17. *n.* 3. Viscotus *in concl. jur. verb.* Rex, Castill. *tom.* 7. *controv. cap.* 41. *num.* 19.
(*c*) Lucæ 19. 17.
(*d*) Plin. *in Paneg.*
(*e*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 12.
(*f*) *L. ut gradatim, l. honor, §. gerendorum, D. de muner. & honor. l. fin. C. de Tyron. l.* 1. *C. ut om. jud. l.* 23. *tit.* 21. *part.* 2. *l.* 17. *tit.* 13. 6. *tit.* 22. *ead. par.* cum aliis apud Me *in tractat. de muner. don. num.* 54. *& seqq. text. omninò legendus, in l. ult. vers.* Illud, *C. de primic. lib.* 12.
(*g*) *Aristot. lib.* 3. *de Rep. cap.* 8.
(*h*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 13.
(*i*) Idem *lib.* 8. *epist.* 13.
(*k*) Idem *lib.* 1. *epist.* 3. & 4.
(*l*) Idem Cassiod. *lib.* 8. *epist.* 22.

37 Et hoc est adeò verum, ut vel apud Livium (*m*) legamus, ac sola ratione, Plebis Romanæ Tribunos repugnasse, ne Titus Quintius Flaminius veluti per saltum ex quæstura ad Consulatum transiret, si omnia turbari causantes: *Jam ædilitatem* (inquit) *prætauramque fastidiri, nec per bonorum gradus documentum sui dantes, nobiles homines tendere ad Consulatum; sed transcendendo media, summa imis continuare.*

38 Et Cornelius Tacitus (*n*), nimiam hanc & præporam ambitionem, Brutidium, alioqui benè meritum, dum ad suprema non gradibus, sed saltibus elevari gestiebat, præcipitem egisse, his verbis ostendit: *Brutidium, artibus honestis copiosum, & si rectum iter perageret, ad clarissima quæque iturum, festinatio extimulabat, dum æquales, dein superiores, postremo suasmet ipse spes anteire parat, quod multos etiam bonos pessumdedit, qui spretis, quæ tarda, cum securitate, præmatura, vel cum exitio properant.*

39 Sed præstat severissimam Impp. Gratiani, Valentiniani, & Theodosii legem (*o*) subjicere, quæ hos increpans saltus, sic habet: *Nihil est tam injuriosum in conservandis, & custodiendis gradibus dignitatis, quàm usurpationis ambitio. Perit enim omnis prærogativa meritorum, si absque respectu, & contemplatione, vel qualitate etiam provectionis emeritæ custodiendi, honoris locus præsumitur potius quàm tenetur, ut aut potioribus eripiatur id, quod est debitum, aut inferioribus prosit, quod videtur in debitum.*

40 Ac planè, verè Plinius in Panegyrico (*p*) adserit, utile, ac salutare esse Præsidibus provinciarum, hanc debere fiduciam, paratum esse industriæ sanctitatique suæ maximum præmium, judicium Principis, suffragium Principis. Additque ante Trajani Imperium, si quis quid benefecisset, Cæsarem nescisse, aut si scisset, testimonium non reddidisse: *Ita eadem illa* (inquit) *negligentia, seu malignitas Principum, cum malè consultis impunitatem: rectè factis nullum præmium polliceretur, nec illos à crimine, & sorde, nec hos deterrebat à laude. At nunc, si bene aliquis provinciam rexerit, huicque ista virtute dignitas offertur patet enim omnibus honoris, & gloriæ campus.*

41 Caveant autem qui his muneribus impertiendis invigilant, ut non nisi rarò, & ex magna causa ob solum Natalium splendorem, ea Nobilibus viris distribuant. Nam etsi non negem, ceteris paribus, imò & aliqua etiam inæqualitate existente, justum esse, ut nobilitati plurimum deferatur, pro qua & ipsa, rerum benè gerendarum præsumptionem extare Aristoteles (*q*), & plures alii à Bobadilla (*r*) relati, constanter docuerunt. Hoc tamen, ut ipsi iidem adjiciunt, ita accipi debet, si eadem Nobilitas, cum necessariis aliis partibus, & artibus ad gerendum Magistratum, sit conjuncta, nec omninò virtute destituta reperiantur.

42 Alioqui nemo ambiget: *Misserum esse* (ut Juvenalis (*s*) ait) *aliorum incumbere famæ*; atque ut Vellejus Paterculus (*t*) tradit: *Optimum quemque novillissimum esse*; & in cujuscumque animo virtus insit, ei plurimum esse tribuendum. Quemadmodum, juxta ipsius Aristotelis (*u*) doctrinam, & exemplum, si tibicinem, aut organicum quærere juberemur, non nobilem, aut divitem quæreremus, cum sola nobilitas, atque opes, nihil omninò juvent ad rectè, & ex arte canendum; sed eum quidem, qui illa arte excelleret, & organorum posset exhibere præstantiam: quem præivit ipsius Magister Plato: *Non ideò* (inquiens) *Magistratum alicui dabimus, quia dives est, aut hujusmodi quicquam possideat, aut robores magnitudinem, vel generis claritatem; sed ei, qui positis legibus parebit maximè, & hac re ceteris sciens, in civitate præstabit.*

43 Hincque de Tiberio, antequam Principatum initio laudabilem, in deterius verteret, apud Tacitum (*x*) legimus: *Sic in mandandis honoribus nobilitatem majorum, militiæque claritudinem spectasse, ut simul in promovendo, illustres domi artes inspiceret, sicque satis constaret, non alios potiores fuisse*; & conducunt verba Apulei (*y*), quorum suprà in alio (*z*) Emblemate memini.

44 Eadem quoque attentione, & sedulitate in cavendis nimis ambitiosis, & minùs honestis, ac legitimis mediis ad ejusmodi dignitates aspirantibus, procedere oportebit, qui sursum, deorsum, rursus, prorsus, *ut benè Filesacus* (*a*) *animadvertit*, omnia versant, ut aliquo in pretio, tamquam rerum omnium periti, ac proinde civilibus officiis digni, habeantur; quosque, ut cum M. Varrone subdit: *Tanta invasit cupiditas honorum, ut vel cœlum ruere, dummodo Magistratum adipiscantur, exoptent.* Cum tamen imperitissimi, ut plurimum esse soleant, & de

(*m*) Livius *lib.* 32.
(*n*) Tacit. *Ann.* 3.
(*o*) *L.* 6. *lib.* 1. *tit.* 1. *Cod. Theodos.*
(*p*) Plin. *in Panegyr.*
(*q*) Aristot. 5. *polit.*
(*r*) Bobad. *lib.* 1. *cap.* 4. *per tot.* & Campana *de requis. elect. num.* 85. & *seqq.*
(*s*) Juven. *satyr.* 8.

(*t*) Petrarc. *apud Lipr. lib.* 3. *politic. cap.* 10.
(*u*) Arist. *lib.* 3. *politic. cap.* 15. Ponte *de potest. Proreg. tit. de election. off.* §. 5. *num.* 9.
(*x*) Tacit. 4. *Ann.* 1.
(*y*) Apulej. *in lib. de Deo Socrat.*
(*z*) Vide *sup. Emb.* 34. Marq. *lib.* 1. *cap.* 5. §. 2. *pag.* 85. Bobad. *lib.* 1. *cap.* 7. & 8.
(*a*) Filesac. 2. *rel. tract.* 1. *cap.* 4. *in fin.*

illis de quibus Socrates apud Platonem (*b*) conquerebatur, ad plebejas, & vulgares artes solere semper omnes suam imperitiam fateri, in quibus peccasse non tanti est, ad Rempublicam verò, in qua gerenda periculosissimè peccatur, se omnes aptos, ac peritos esse præsumere.

45 Etenim vel ob solam hanc nimiam ambitionem, se ipsis muneribus indignos efficiunt, juxta ejusdem Platonis (*c*) ex Socrate documentum, qui civiles honores hominibus, Imperii minimè cupidis, concedendos esse concludit, & mulcta imposita, si laborem administrationis detrectent, cogendos, ac compellendos: *Turpeque sibi videri, ut quis ad eam, vel sua sponte accederet, vel non coactus veniret, quamvis re vera non sua causa faceret, sed pro incolumitate civium: quòd semper relictus esset suspicandi locus, se dignitatem, non aliorum utilitatem respicere.* Quod Galbam re ipsa exercuisse Tranquillus scribit (*d*), & in suis Trajanis, & Thuodosiis Plinius, & Pacatus valdè collaudant, & in Alexandro Severo Lampridius (*e*), inquiens: *Invitos, non ambientes in Rempublicam collocandos esse dictitabat.*

46 Idemque votum Symmachi (*f*) urbis Præfecti fuisse videtur, dum in suis epistolis dixit: *Melius urbi nostræ in posterum consuletis, si eligatis invitos, nullosque avidius trabatis, quàm nihil desiderantes.* Et Martiani Imperatoris (*g*), qui ad res privatas, vel publicas sincerissimè gubernandas, homines invitos cogendos statuit. Quippè inquiens: *Fælicissimam fore Rempublicam, si à nolentibus, & actus publicos recusantibus, gubernaretur.*

Et in hoc tendunt plurima Civilia & Canonica jura (*h*), quæ docent, quòd *Honoris augmentum non ambitione, sed labore ad unumquemque convenit devenire, & quod notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adjuvant.* Necnon & bonorum Auctorum testimonia, quæ ultrò oblatos Magistratus, hac de causa pluris esse faciendos inquiunt. Quale est illud Plinii Junioris (*i*) de Cornuti Tertulli, ad Æmiliæ viæ curam promotione, lætantis: *Quòd sit licèt, sicut est ab omni ambitione longè remotus, debet tamen ei jucundus esse honor ultrò datus.* Et Claudiani, (*k*) Stiliconem laudantis, quòd sola fuerit virtute ad supremos Magistratus, non solùm vocatus, sed coactus:

Ipsa Tibi trabeas ultrò dedit, ipsa Curulem
Obtulit. Hæc ultrò fastos ornare coegit.

Qui idem repetit (*l*), de Manli Theodori Consulatu sermonem habens, docensque, quòd virtutem, ut in summo hoc viro contigit:

——— In vitam blandè vestigat, & ultrò
Ambit honor.

47 Et generalius Claudius Mamertinus, hoc veluti requisitum in ejusmodi electionibus ad meliorem ipsarum exitum postulat: *Ut otiosis, atque alia curantibus, Provinciæ, Præfecturæ, fasces: sella curulis, atque insignia omnia Magistratuum deferantur.* Nam ambitio, *ut Sallustius* (*m*) *inquit*, à nostro Bobadilla (*n*) laudatus: *Multos mortales falsos fieri subegit, magisque vultum, quàm ingenium bonum habere.* Eorumque vitia, ut præclarè Tacitus (*o*) addit, *Quò majori dum prensant bonitatis imagine obteguntur, eò in infensius flagitium post Magistratum adeptum erumpunt, datumque est non rarò exemplum præcavendi, quomodo flagitiis commaculatos, sic specie bonarum artium falsos.*

48 Quod tamen non ita amarè & strictè accipi volo, ut ob modicam ambitionem per legitimos tramites ductam, usquequaque reprehendi excludivè debere censeam illos, qui suis literis, & virtutibus nixi, & confissi, se cognoscendos eligentibus præbent, & Reipublicæ muneribus offerunt. Sæpè quippè alias, *ut prudenter Joann. Brantius* (*p*) *animadvertit*, summa ingenia in occulto laterent, ut Plautus in captivis dicebat, & juxta illud Senecæ Tragici:

Nullis nota Quiritibus
Ætas per tacitum flueret.

49 Neque enim ita nunc benè agitur cum rebus humanis, ut virtutis & scientiæ fores ad præmia pulsentur, unde licitum est, licitè vias tentare, quibus se quisque possit tollere humo, & suæ fortunæ faber esse, à qua virtus derelicta, ac deserta, suum locum, atque dignitatem tueri vix potest. Quis enim neget, ut dicebat Q. Curtius (*q*): *Eximiam quoque gloriam sæpius fortunæ, quàm virtutis esse beneficium.* Et juxta illud Plinii Junioris (*r*): *Nulli cuiquam tam clarum*

(*b*) Plat. *Alcib. 1. ornat.* Bobad. *lib. 1. cap. 6. num. 1. & seq.* Brant. *de Senat. lib. 1. cap. 8.*
(*c*) Plat. *lib. 1. & 7. de Rep.*
(*d*) Suet. *in Galb. cap. 5.*
(*e*) Lampr. *in Alex. Severo.*
(*f*) Symmac. *lib. 3. epist. 81. & 10. epist. 30.*
(*g*) Mart. Imper. *in novell. tit. 1.*
(*h*) *L. contra publicam, C. de re mil. l. sancimus, C. ad leg. Jul. rep. cap. miramur, in fin. dist. 61. cap. sancimus, 17. quæst. 7.*
(*i*) Plin. Jun. *lib. 5. epist. 15.*
(*k*) Claud. *lib. 3. de laud. Stilic.*
(*l*) Idem *in Cons. Manl. Theod. in princ.*
(*m*) Sallust. *in Catilin.*
(*n*) Bobad. *lib. 2. cap. 7. num. 15.*
(*o*) Tacit. *1. ann. adfin. & 15. n. 9.*
(*p*) Brant. *in senect. lib. 1. cap. 11. & 20. Ego 2. tom. lib. 4. cap. 4. num. 15. & seqq.*
(*q*) Curt. *lib. 3.*
(*r*) Plin. Jun. *lib. epist.*

rum statim ingenium esse, ut possit emergere, nisi illi materia, occasio fautor etiam commendatorque contingat.

50 Qua de causa Virgilius (*s*) summi sui ingenii vires agnoscens, turpe non duxit, his modis viam ad illud propalandum sternere; & liberè potuit ac sine jactantiæ vitio, de se in suis Georgicis decantare:

Tentanda via est, qua me quoque possim
Tollere humo, victorque virum volitare per ora.
Primus ego in patriam (mecum, modo vita supersit)
Aonio rediens, deducam vertice Musas.
Primus Idumæas referam tibi Mantua palmas.

51 Illeque ipse Plato (*t*) qui adeò rigidè in ambitiosos se habet, doctis & honestis viris permittit, ultrò se ad Reipubl. gubernationem inferre, tamquam ad rem necessariam, cum neque melioribus, neque similibus eam committi videant, atque experiantur. Et Isaias Propheta (*u*) eodem fortè caritatis zelo per motus, quærenti Deo, quem ad populum mitteret? & quis ibit nobis? *Ecce ego, mitte me*; ultrò & incunctanter respondit, non pertimescens de discrimine vitæ, quod sibi ex ea legatione ad cædem imminebat; quod, ut Hieronymus Regius (*x*), ultra plures alios, interpretatur, non tam fuit ultrò legationem expetere, sed à Deo sibi oblatam non repugnanter accipere, & in rem adeò necessariam, suum ministerium offerre, promptamque, ac paratam obedientiam, purgatis jam anteà ferro candenti labiis, manifestare.

52 Atqus apud Senecam (*y*) legimus, sub Caii Cæsaris Imperio, Mirmillonem vixisse, qui cum se fortè ad Reipublicæ munera aptum agnosceret, & nihilominus ad ea rarò vocari, *Quam bella ætas perit*, exclamare solebat, quasi dolens, virtuti suæ occasiones, quibus posset enitescere, non contingere.

53 Planè, ubi se eò extendit & profert Ambitionis excessus, ut pecunia quis ejusmodi officia tentare audeat, quæ scire debuit sola esse virtute paranda, cum hæc, *ut Horatius* (*z*) *ait*, Repulsæ nescia sordidæ, incontaminatis honoribus gaudeat; procul erit ab eorumdem consecutione mandandus. Nam etsi in iis, quæ directè justitiæ administrationem non concernunt, qualia sunt Tabellionatus, Decurionatus, & similia, publicis necessitatibus suadentibus, tum in Hispania nostra tum alibi, receptum jam sit, in nundinationem posse deduci, ex consilio D. Thomæ (*a*) ad Ducisam Brabantiæ remisso, de cujus veritate, praxi, & intelligentia plurimi plurima tradiderunt, quos in unum Ego alibi congessi, qua sola allegatione contentus nunc ero. Non tamem desunt, qui vel in his contrarium tueantur, & receptæ praxis damna commemorent (*b*), ut constat ex peculiari tractatu ab insigni suæ tempestatis Theologo Fr. Francisco à Victoria hac de re anno 1552. typis excusso. Et in reliquis, quibus judicandi munus, justitiæque populis dicendæ, & administrandæ ex sua natura cohæret, concors omnium benè sentientium doctrina est, omnem venalitatem turpisque lucri questum, in eorum electione, & distributione exulare debere, re probata Commodi, Zenonis, Anasthasii, & aliorum Imperatorum ac Regum, prava in contrarium introductione, qui ex his venditionibus, ut Suidas (*c*), & alii referunt, in gentem pecuniarum vim corrogasse leguntur.

54 Quàm, licèt Bodinus, & alii (*d*), urgentibus publici ærarii necessitatibus, defendi posse prætandant, & Gallia hodieque passim observet, in qua sunt, qui referant (*e*), Ludovicum XII. ex officiorum venditione triginta milliones librarum percepisse, eamque consuetudinem imprudenter ne dicam impudenter à criminatione Modernus quidam (*f*) excusare tentet ex eo: *Quòd satius videatur, professo pretio, dignitates à Principe, molem publicam subeunte, proponi, quàm avaris purpuratorum* (hoc est consultantium) *suffragiis, in prædam concedere, qui ubi hæc publica licitatio non est, obtrudunt Regibus candidatos, quos sibi munere carissimos fecerint, & quod à domino impetrant, deinde clientibus vendunt.*

55 Planum tamen est, vel omnes recti judicii ejusdem Galliæ Auctores (*g*) contrarium senti-

(*s*) Virg. 3. *Georg.*
(*t*) Plat. *de Republ. dial.* 1.
(*u*) Isai. *cap.* 6. & 8.
(*x*) Regius *in Latrobio sive de appet. Episcp. fol.* 15. & *seq.*
(*y*) Senec. *de provid. cap.* 4.
(*z*) Horat. 3. *car. od.* 2.
(*a*) D. Thom. *in opusc. ad Ducis Erab.* latiss. Bobad. Mastrill. Borrel Diana, & alii *apud Me* 2. *tom. lib.* 5. *cap. unic. num.* 101. & *in Polit. lib.* 6. *cap.* 13. *pag.* 694.
(*b*) Innumeri *ap. Me, ubi sup.* Gasp. Enal *de contr.* 2. *part. pag.* 28. & 29. Bodin. *lib.* 5. *cap.* 4. *pag.* 854. Ammir. *lib.* 3. *in Tacit. disc.* 8. Menoch. *car.* 401. latè Ascaff. *de ærar. ord.* 188. 777. & 1359.
(*c*) Suid. *relatus à Contio in notis ad Authent. ut jud. sine quod suffrag.*
(*d*) Bodin. *de Rep. lib.* 6. *cap.* 2. *fol.* 1010. & *alii ap. Ascaff sup.*
(*e*) Borer. *lib.* 2. *hist. Dern. cap.* 1. *apud Ascaff. ord.* 1359.
(*f*) Euphor. sive Barclajus *de Iconib. anim. cap.* 3. *ubi de Gallia, pag. mihi* 394.
(*g*) Hot. in Franc. Gall. *cap.* 27. Benedict. verb. *Duas habent*, n. 55. Cotras. *in l. unic. n.* 14. *de offic. Cons.* Petr. Greg. *lib.* 25. *synt. cap.* 11. *n.* 7. *lib.* 36. *cap.* 29. *n.* 20. & *lib.* 9. *de Rep. cap.* 11. *n.* 35.

re, damnaque hujus corruptela flebiliter deplorare, ut & nuper Joannes Filesacus (*b*) latissimè fecit, in tractatu integro, quem in detestationem venalium dignitatum scripsit; & Joannes Savaro in altero de jure annui, quo Regi suo consuluit, parum è re, & dignitate Regni esse, si annua præstatio tolleretur, nisi abrogaretur ipsa honorum emptio, & virtuti restitueretur, quod dudum pecunia, & ambitio ipsi rapuerunt. Exemplum etiam proferens Divi Ludovici Regis, qui id præstitit, ad gubernacula Reipub. admotus.

56 Et priscis anteà seculis Salvianus (*i*), & ipse Gallus (*k*), his verbis eamdem venalitatem execratur: *Quid est aliud dignitas sublimium, quam proscriptio civitatum? Aut quid aliud quæstus, quos taceo Præfectura, quàm præda? Ad hoc honor à paucis emitur, ut cunctorum vastatione solvatur, &c.*

57 Quinimò & ipse Ludovicus XII. hoc tamdem animadvertisse dicitur, ejusmodi mercatores officiorum, quod emissent, aversione, sigillatim vendere solitos, inquiens. Et Henricus IV. ipsius etiam Galliæ Rex, qui Petro Matthæo (*l*) & Augusto Thuano (*m*) testantibus, seriò hanc turpissimam Magistratuum nundinationem expendit: *Duplicia tributa à subditis exigi queritans, unum pro Rege, alterum pro officialibus; sed prius per posterius fieri intolerabile, vixque caveri posse, ut Rex, & subditi, simul non spolientur.* Nam præter quàm quòd experientia docet, huic quæstuariæ venalitati turpiter prostitutas jacere dignitates ipsas judiciales, etiam plebeculæ despicabiles, nullumque tam vilem cerdonem, vel coquum esse, qui non speret, se, filiumvè suum, etiam Senatorem, vel Præsidem Parlamenti fieri posse, si pecunias undecumque corrosas annumerare valeat. Quid est, quod miser populus non patiatur ab his, qui non virtute parta, sed numulis empta dignitate superbiunt? dum pro uno aureo, quod Principi pendunt, infinitas revendendi carius justitiam subditis occasiones architectantur.

58 Quod præoculis habens Alexander Severus, inter optimos ex Romanis Imperatoribus non immeritò computatus, numquam Magistratuum nundinationem, *ut Lampridius (n) memorat*, permittere voluit: *Honorem juris* (inquiens) *& gladii numquam vendi passus est, dicens, necesse est, ut qui emit, vendat. Ego non patiar mercatores Potestatum, quos si patiar, damnare non possum. Erubesco enim punire illum hominem, qui emit, & vendit.*

59 Quem locum latè, & eruditè illustrans Alexander Cassaneus (*o*), qui etiam ex Gallis esse conspicitur, alia ei similia congessit, inter quæ illud Salviani Massiliensis Episcopi, sic inquientis: *Nulla major pauper culorum est depopulatio, quàm Potestas, ad hoc enim emitur honor à paucis, ut cunctorum vastatione solvatur. Quo quia esse iniquius, quid indignius potest. Reddunt miseri dignitatum pretia, quæ non emunt: commercium nesciunt, solutionem sciunt.*

60 Esseque usitatissimum, ac veluti gentium jure permissum, ut quod quis emit, vendere possit, & soleat, ante Alexandrum Severum (*p*), de eadem licitatione officiorum agens, satis insinuavit Aristoteles (*q*), inquiens: *Qui magistratus emerint, hos quæstibus assuescere probabile est, cum sumptu imperia sint assequuti.* Senecaque (*r*) dixit his verbis: *Nam Provincias spoliari, & num marium tribunal, audita utrinque licitatione, alteri addici, non mirum: quando quæ emeris vendere, gentium jus est.* Et Cicero (*s*) Verren accusans, & sic inquiens: *Te autem Prætore, quis Censor, aut legem metuerit, qua non tenetur: quoniam creatus lege non erat, aut animadversionem tuam, cum idem quod abs te emerat, vendidisset.* Unde velut in Adagium versus ille transivit:

Vendere jure potuit, emeret ipse prius.

Quod miror ab Adagiographis prætermissum:

61 Eademque ratio movit Justinianum (*t*) & alios Imperatores, ut tantopere curaverint, Judices, ceterosque Magistratus, sine quoquo suffragio, ullavè largitione, ad justitiæ Tribunal accedere: *Consideravimus enim, inquiunt, quòd licet quæstus immodicus imminuitur Imperio, attamen nostri subjecti incrementum maximum percipient, si indemnes à judicibus conserventur; & Imperium, & Fiscus abundabit, utens vassallis locupletibus* Et post alia (*u*): *Nullo eos præsumente confiducia redarguere, cum illi repentè se emisse cingula pronuntient.*

62 Quas Novellas leges, illa (*x*) famigerata Theodosii, & Valentiniani Impp. præcessit, quæ *Sancimus* (inquit) *ejusmodi viros ad provincias regendas accedere, qui ad honoris insignia, non ambitione, vel pretio, sed probatæ vitæ, & amplitudinis tuæ solent testimonio promoveri.*

Quæ

(*b*) Files. 1. *select. tit. dignitas venalis.*
(*i*) Salvian. *lib.* 4. *de provid.*
(*k*) Ascaff. *dict. ordin.* 539.
(*l*) Pet. Matth. *in hist. mortis Henr. IV.*
(*m*) Thuan. *lib.* 132. *ad ann.* 1604.
(*n*) Lampr. *in Alex. Severo.*
(*o*) Alex. Cassan. *in axiom. polit. ad Alex. Sever. cap.* 15. *pag.* 90.
(*p*) Alex. Sever. *cap.* 15. *pag.* 90.
(*q*) Arist. 2. *polit. cap.* 9.
(*r*) Senec. 1. *de benef. cap.* 9.
(*s*) Cicer. 4. *in Verr.*
(*t*) Justin. *Novell.* 8. *in princip. & Novell.* 86. *cap.* 3.
(*u*) Idem Justin. *in l.* 1. *in princ. C. de off. Præf. Afric. cum multis aliis ap. Me d. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 4. *n.* 14. *& seqq.*
(*x*) *L. sancimus, C. ad leg. Jul. rep. Canonizata apud Gratian. in cap. sancimus.*

Quæ supervenit ad tollendam aliam, quæ temporibus Honorii, & ipsius Theodosii, quasi in summa fisci inopia, honores pretio addici per misserat, ea tamen lege, ut quis propria pecunia eos emeret, non etiam ut liceret in rem eam mutuam accipere (*y*). Certè enim Honorius, velut invitus, in hanc licentiam concessit, nam eum contrarium semper optasse Claudianus (*z*) sic, de hoc ipsum laudans, scripsit:

Trudit avaritiam, cujus sævissima nutrix
Ambitio, quæ vestibulis, foribusque potentum
Excubat, & pretiis commercia poscit honorum.

63 Quem etiam eumdem ambitum, bella civilia inter Romanos peperisse, & tantæ urbi lethalem fuisse, his versibus luget verius, quàm canit, Lucanus (*a*):

Hinc rapti pretio fasces, sectorque favoris
Ipse sui populus, lethalisque ambitus urbi,
Annua venali referens certamina Campo.

64 Supradictis illa quoque accedit ratio, quæ vel ceteris deficientibus satis urgens insigni Magistro Aragonio (*b*) videtur, nimirùm, quòd cum Regibus à subditis, ob Magistratum constitutionem, & justitiæ administrationem tributa pendantur, ut præter alios graviter docuit Cassiodorus (*c*), inquiens: *Tributa nobis annua devotione persolvitis; sed nos majore vicissitudine decoras vobis reddimus dignitates: ut vos ab incursantium prævitate defendant, qui nostris jussionibus obsecundant, &c.* Eis gratis illam præstare debent, quod haud quaquam efficient, si ab iis, quos huic muneri præficiunt, pecunias exigant, & sic tacitè subditos ipsos eorumdem rapacitati tributarios efficiant. In quo majus sacrilegium, quàm in venditione Præbendarum committi, Petrus Blesensis (*d*) doctis argumentis evincit, post alia sic finiens: *Princeps ipse doceat venerationem juris, donans Tribunalia non vendens, qui mirum si vendant Judices jura, si ipse Rex vendidit judicia.*

65 Potest etiam denique altera ratio subjungi, quòd cum in hac Officialium, seu Magistratuum, de qua agimus, electione, in Regum Personis, ut saltem dignum eligant, in aliis, qui eis ad hoc consulunt, & adsistunt, ut digniorem proponant, sub peccati reatu, probati, quique Auctores requirant, cum cautionibus, & temperamentis, quæ latè & doctè Ludovicus Molina, (*e*) M. Marquez (*f*), & alii (*g*) plena manu à Me alibi laudati, tradiderunt, satis apparet, hoc requisitum ullo modi servari non posse, cum absque prævia aliqua consultatione, quæ, *ut idem Marquez (h) benè subjunxit*, has electiones securiores facere solet, illi eliguntur, & promoventur, qui plus in licitatione prætii contulerint, quod satis prævidit, & his verbis scriptum reliquit D. Gregor. (*i*). *Quid per hoc aliud agitur, nisi ut nulla de actu probatio, nulla solicitudo de moribus, nulla sit de vitæ discussione, sed ille solummodò dignus, qui pretium discusserit, æstimetur.* Et iterum alio (*k*) in loco: *Ubi non merita, sed pecuniæ suffragantur, restat, ut nihil sibi probitas, nihil sibi deferas industria, sed totum auri profanus amor obtineat.*

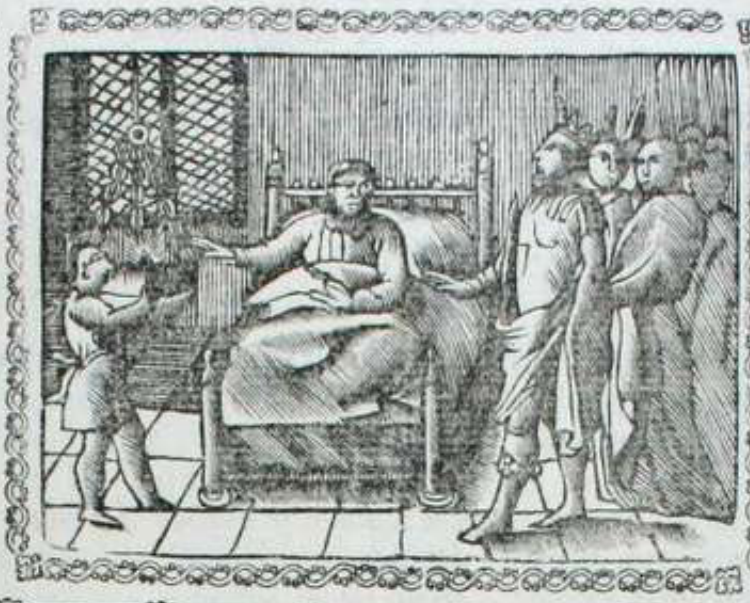
66 In quibus quidem referendis, paulò latiùs calamum currere passus sum, quòd his inquissimis ob peccata nostra, & ingruentia bella, temporibus, non desunt aliqui, qui hoc congerendarum pecuniarum medium proponat. Quibus, faxit Deus, ne Reges nostri unquam pias aures accommodent; sed gloriosis Antecessorum suorum vestigiis insistant, apud quos, *ut inquit P. Celada (l)*, antiquissimi, & laudatissimi moris fuit, ut meritis mercentur hæc munera, & ut quos in Magistratus eligunt, integritate muneris redimant honoris impensas. An autem justum, vel expediens videri possit, quòd Reges & Principes extraneos à suis Regnis homines, in consilia sua secretiora, tam Belli, quàm Togæ recipiant, vel eisdem publica Magistratum, & Administrationis justitiæ munia, naturalibus neglectis, permittant, quæstio est, quæ frequenter solet ab omnibus Juridicis & Politicis Scriptoribus agitari, & quæ, si altius repetenda, & retractanda esset, integrum caput, imò & volumen expostularet. Ceterum quoniam alibi (*m*), omnes ferè, qui de ea agunt, plenè congessi, & quid in ea sentiam, sufficienter aperui, hac nunc remissione contentus, huic commentationi, quæ jam sua mole laborat, finem impono.

EM-

(*y*) *L. penult. C. si cert. petat.*
(*z*) Claud. *in Cons. Honor.*
(*a*) Lucan. 1. *Phars.*
(*b*) Aragon 2. 2. *q.* 63. *art.* 2. *fol.* 325.
(*c*) Cassiod. *lib.* 6. *epist.* 24.
(*d*) Blesens. *relatus à P. Eusebio Noriemb. in Theopolit.* 2. *p. lib.* 3. *cap.* 3.
(*e*) Molin. *de primog. lib.* 2. *cap.* 5. *n.* 50.
(*f*) Marq. *in gub. Christ. lib.* 1. *cap.* 11. §. 4.
(*g*) Mastrill. Anton. Velazq. Zapata, Acuña, & plures alii *ap. Me* 2. *tom. lib.* 3. *cap.* 7. *num.* 8. *& lib.* 3. *cap.* 15. *n.* 66. *& lib.* 4. *cap.* 12. *n.* 31.
(*h*) Marq. *sup. lib.* 1. *cap.* 5. §. 4. *fol.* 128.
(*i*) D. Greg. *epist.* 110.
(*k*) Idem *epist.* 114. & contra venalitatem officiorum, *vide alia loca apud* Salazarium *in Proverb.* 2. *tom. col.* 950.
(*l*) Celada *in Judith. cap.* 3. §. 3. *n.* 8.
(*m*) Ego 2. *tom. lib.* 3. *cap.* 19. *& rursùt lib.* 4. *cap.* 4. *n.* 50. *ubi plures allego, & infr. Embl.* 55. *in fin.*

EMBLEMA LIII.

LUCERNAM ALAT, QUI LUCE OPUS HABET.

Instaurat rutilum radiator in lampade lychnum,
Quem juvat exilis sedula cura foci.
Sic Populi qui Rector amat radiare Ministros
Præmia, quæ accedant lumina clara dabit.
Nancque ab infusa splendescit Pallade flamma,
Præmia justitiam continuata fovent.

COMMENTARIUS.

1 EAdem ratio, quæ bonos, & fidos Consiliarios, ac Magistratus Regibus Principibusque commendat, æquo postulat jure, ut quos tales experiri fuerunt, summo in honore habeat, & justis præmiis ac muneribus prosequamur. Nam licet Justus Lipsius (*a*), velut arcanum dogma suggerens, sentire videatur, bona consilia, præmiis afficienda non esse, ne quis spe illa adipiscendi à verò deflectat, & ad Principis consulendis gratiam loquatur, vel superbia tumere incipiat, dum se placere præsumi, ut jam suprà in alio Emblemate (*b*) tetigi reliqui tamen Politici (*c*), quos Reinhardus Coningus refert, & sequitur in contraria sunt opinione vel illam Lipsii recte limitandam existimant, ut licèt in continenti, & ob singula suasa, & consilia, remunerari non debeant, ne illa venalia habere videantur, & mercedem expectare pro eo quod gratis, & ex suscepti officii obligatione facere tenentur, contra Juris Consulti Pauli (*d*) responsum. Postmodum tamen, summo studio ac vigilantia de ipsis, quos sibi, longo temporis tractu penè fideliter inservisse ac consuluisse comperiunt, honorandis, amplificandis, ac locupletandis, curare Principes oportere, ut hoc pacto eosdem in fide, & officio constantiores, atque alacriores efficiant, & alios ad parem gratiam promerendam accendant.

2 *Nutriunt quippè* (ut Cassiodorus (*e*) ait, & in alio loco (*f*) latius dicemus) *præmiorum exempla virtutes: nec quisquam est, qui non ad morum summa nitatur ascendere, quando remuneratum non relinquitur, quod conscientia teste laudatur.* Et secundum Claudianum (*g*).

——Egregios invitant præmia mores,
Hinc priscæ redeunt artes fœlicibus inde

In-

(*a*) Lips. *lib.* 3. *Pol. cap.* 8. *num.* 11.
(*b*) Sup. *Embl.* 46.
(*c*) Keckerman. *Abus. Ard. rei. & alii apud* Coning. *in Theat. pol.* 2. *part. cap.* 32. *pag.* 242.
(*d*) Jul. Paul. *in l. ult. de condit. obturp. causa cum similil. l.* 48. *tit.* 14. *p.* 5.
(*e*) Cassiod. *l.* 2. *epist.* 16.
(*f*) *Inf. Embl.* 72.
(*g*) Claud. *de laud. Stilic. lib.* 2.

Ingeniis aperitus iter, despectæque Musæ
Colla levant.

3 Quam sententiam satis probat aperteque confirmat Mæcenatis ad Augustum Cæsarem monitum, quod à Dione Cassio (*b*) his verbis in ejus vita refertur: *Eos qui rectam sententiam, probamque dicent, & lauda, & honora, illorum enim juvenus benè audies, &c.*

4 Eamdemque animadversionem, veluti in vim legis, à suis successoribus servari voluit Rex noster Alfonsus X (*i*) nam postquam in una suis septem partis accuratè disposuit, quas partes boni Judices, & Magistratus habere, & quomodo se in his officiis gerere debeant, sic subjungit: *E quando los Jueces tales fueren, debelos el Rey amar, è fiarse mucho en ellos, è facerles mucho bien, è honra. E quando de otra guisa lo ficiesen, deben haber pena, segun el yerro que fuere.* Cui legi consonat illa alia (*k*) Zenonis Imperatoris, dum inquit: *Qui enim suis consiliis, suique vigiliis pro toto orbe terrarum diu noctuque laborant, quare non habeant dignam sua prærogativa fortunam.*

5 Et magis in terminis Cassiodorus (*l*), qui frequens est, in hac cura Principibus insinuanda. Nam in quadam epistola inquit: *Remuneratio meritorum justum dominantis prodit Imperium, apud quempe-rire nescit, quod quempiam laborasse contigerit.* Et in alia (*m*) postquam eamdem sententiam repetit, & Atheletarum circensumque æquorum exemplo commendavit, justus hoc multos in Magistratibus probè servientibus & consulentibus, observari debere, his explicat verbis, sic bonum Magistratum depingens, ut piaculum duxerim ea hic ad literam non transferre: *Quod si ita est, dignum videtur, hoc homini reddere, qui per honesta cognoscitur obsequia placuisse. Per tot enim actionum lubricos casus, fixum tenuiste militiæ probatæ vestigium: & quod rarò in serviente provenit, permutatio judicum numquam circa te variavit affectum. Nec erat in te alieni judicii quis quam invidus, cum etiam decessorum suorum ordinationibus redderetur adversus. Placere siquidem meruisti cunctus cum semper diligenda custodis, silentium in secretis, in actionibus efficatiam in observationis labore frequentiam: & quod rarum continentiæ bonum crebra hominum vitia fecerunt, cum multis præbere officia, nulli tuam, operam venditabas. Vocabulum Principis nulla sorde maculasti, servans dignitatem nominis, exercitatione virtutis.* Rursus in alia (*n*) sic habet: *Si Olympici currus agitator rapit præmia post labores: si ferarum certamen inhonestum, velociter solet coronare victores; quam celeritatem remunerationis merebitur, à quo laudabiliter militiæ Sacramenta peraguntur, &c.* Et denique signanter in alia (*o*): *Benè* (inquit) *antiqua moderatione provisum est, ut laboris sui pretia recipiant, qui publicis utilitatibus obsecundant, ne quis haberetur præteritus, qui probabili fuerat actione laudandus, &c.*

6 Possemque facilè plura alia loca in ejusdem rei comprobationem adducere, cum nihil magis certum, magisque rationi consentaneum sit, quam ut iis, à quibus fidelis actus exigitur, compensatio debeat inminuta præstari, & passim nostra jura (*p*) proclament, virtutum præmia tribui Magistratibus merentibus convenire, justissimosque & vigilantissimos Judices statuis posse imaginibusque donari: *Et publicis acclamationibus collaudari, ut honoris eis auctiores deferantur processus*; tametsi hæc propriè solis Principibus Romana soleret antiquitas reservare, *ut latè Justus Lipsius observat* (*q*).

7 Quem acclamationum honorem, etiam post depositam administrationem conservari, his verbis Impp. Arcadius & Honorius (*r*) statuerunt: *Qui ex quæsturæ honore, aut officiali magisterio, aut comitiva utriusque ærarii nostri, attonito splendore viguerunt, acclamatione excipiantur solita, nec prætereantur ut incogniti.* Circa cujus legis, explicationem, & illustrationem plura notatu digna Ego (*s*) alibi commentus sum, post D. Sebastianum de Medina Cavallerum, qui circa eamdem peculiarem repetitionem scripsit.

8 Sed nihil mihi magis notatu dignum, vel quod strictius possit Principum animos ad hanc curam adhibendam cogere, visum, quàm Anaxagoræ Clazomenii Philosophi dictum & exemplum, quod hoc nostrum (quod vides) Emblema designat. Magnus enim hic vir, qui tempore Periclis Atheniensium Principis vixit, cujus & præceptor fuit, insignisque, & præclarus in contemplanda rerum natura habitus, adeò ut fatale totius Græciæ exitium prædixisse dicatur; cum eidem Pericli in administranda Republica, atque in aliis rebus, magno adjumento fuisset, ingravescenteque jam ætate, ab eodem Pericle, aliis negotiis intento, irremuneratus ac veluti oblitus, negligeretur, inedia vitam finire decreverat. Quod cum tamdem resciisset Pericles, ad Philosophi ædes accurrit, precibusque ac lachrymis conatus est, illum ab instituto revocare, idque sui ipsius causa, magis quàm Anaxagore. Cui ille, jam moribundus, atque animam agens, retecta facie, digitoque ad lucernam, quæ paupertinum tuguriolum illustrabat, intenso: *O* (inquit) *Pericles, & quibus lucerna est opus, infundunt*

(*b*) Dio Cassiod. *in Aug. lib.* 52.
(*i*) *L.* 18. *in fin. tit.* 9. *part.* 2. *& in l.* 5. *in fin. ejusd. tit. & part.*
(*k*) *L. ult. C. de quad. præscript. in fin.*
(*l*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 42.
(*m*) *Idem lib.* 2. *epist.* 28.
(*n*) Idem *lib.* 11. *epist.* 35.

(*o*) Idem *eod. lib.* 11. *epist.* 37.
(*p*) *L. & virtutum, C. de statuis, & imag. l. justissimos, C. de off. rect. provinc.*
(*q*) Lips. *lib.* 2. *elector. cap.* 10.
(*r*) *L. unic. C. de quæstorib. lib.* 12.
(*s*) Ego *in tract. de muner. honor. n.* 289. *& seqq.*

dunt oleum. Sic illi, amici, fidique subadjuvæ, ac Consiliarii neglectum exprobrans, unde non vulgarem capiebat utilitatem. Scitum est namque eos, qui ob usum qualemcumque lucerna egent, illam abstergere, infusoque oleo cibare debere, ut & agrum, quibus ejus fructu est opus, stercorare.

9 Quæ historia à Plutarcho (*t*), Diogene Laërtio (*u*), & aliis latiùs refertur, tantique præclarum illud prudensque morientis Philosophi documentum habitum est, ut vel jam ex tunc apud Græcos, & Latinos (ut Erasmus (*x*) notat) in Adagium transierit: *Lucerna qui indigent, oleum affundunt, sive lucernam alat, qui luce opus habet.*

10 Estque ei similis alia, quæ est antiquo Romanorum more desumi potest, dum juxta M. Varronem (*y*), & alios (*z*), singulis annis sacra quædam, *Fontinalia* dicta, solemni ritu peragere solebant, fontes & puteos corollis, floreisque sertis honorantes, quasi dicerent: *Aquam hausisti, puteum corona*, & præmium, atque honorem iis à quibus boni aliquid capimus, rependendunt, significarent.

11 Quod satis etiam novit, & exemplo suo comprobavit Dionysius Syracusorum Tyrannus, qui licèt præter ceteros crudelis, & inexorabilis fuisse dicatur, tantum tamen honoris, & judicii Platoni, ad se in consilium venire jusso, detulisse fertur, ut illi navem vittatam miserit, aurato curru in civitatem receperit, eumque summis muneribus, & in credibili liberalitate honoraverit. Ex quo exemplo Petrus Costallius (*a*) Pegma deduxit, quo viros doctos, & Reipublicæ utiles, honorari debere, his verbis edocuit:

Aspice ut eximius niveis ad templa quadrigis,
Ante hac non solito pergat honore Plato.
Ecce Siracusiæ Princeps immanis in ora
Vittatam mittit (Regia dona) ratem.
Heu quanta est linguæ, quanta est præstantia cordis
Cogat, ut in frænos ponere colla duces.

12 Pompejus quoque Magnus hoc honore Possidonium Philosophum Stoicum affecit, ut ad illius domum venturus, lictores, demissis fascibus, *ut Plinius* (*b*) *narrat*, adstare imperaret. Et Alexander (*c*) Severus Ulpianum Juris Consultum, cujus opera in gubernanda Republica plurimùm usus est, non solùm honoribus, ac pecuniis immensè ditavit, verùm & *Patris*, atque *Amici* nomine illum indigitare dignatus est, quemadmodum & Marcus Aurelius, testante Spartiano (*d*), suum Magistrum, & fidum Consiliarium Ferentinum, cui & statuam in Senatu ipso poni mandavit, & Marcus & Verus Volusium Metianum, & alios Juris Consultos, supremique sui consessus assessores. Præclaro hoc amicitiæ nomine nexum indicantes, in quo duo veluti extrema à se invicem longis spaciis dissidentia, *Subditus*, & *Princeps*, admirabili consortione uniuntur, & in mutuos affectus, ille justi & rationabilis obsequii, hic gratioris benevolentiæ, unicè conspirant. Adeò Regium est, & esse debet, honoribus & beneficiis prosequi (*e*) per quos sibi salutaria ad Regium munus rectè exercendum consilia ministrantur, vel rectis prudentibusque judiciis Respublica æquo libramine temperatur.

13 Unde Cassiodorus (*f*), hoc, Principale propositum vocat, & quasi scopum, ad quem Regnantes oculorum suorum aciem dirigere debeant: *Principalis* (inquiens) *propositi esse debet, bonestos labores palma remunerationis ornare, ut vicisitudine, qua provecti gaudent, desides mordeantur, sibique imputare possint, quòd clementissimis temporibus, judicii Principalis præmia non merentur.*

Aut virtus nomen inane est.
Aut decus, & pretium rectè petit experiens vir.

14 Et Siracides in Ecclesiastico (*g*), in duobus cor suum contristari, scriptum reliquit: *Vir bellator deficiens per inopiam, & vir sensatus contemptus.* Horatio quippè monente (*h*):

15 Quod pluribus aliis antiquioribus exemplis relictis, nullis magis suo testatum reddidit, quàm Lescus Albus Polonorum Rex, qui, *ut Cromerus* (*i*) *tradit*, & in nostri Emblematis terminis Petrus Gregorius (*k*) recoluit, cum à Polonorum legatis ad tanti Regni solium sub ea lege vocatus esset, ut Gorovicium Ravitum Palatinum Sendomiriensem, cujus opera, fidisque consiliis, multi retro annis utiliter usus fuerat, procul à se amandaret. Ipseque Goravicius multis rationibus Lescum, ut oblatam conditionem aciperet, hortaretur: nec propter se unum seniculum, & pauculos, atque eos incertos dies vitæ suæ, in aliam familiam transire Principatum

(*t*) Plutarc. *in Pericle.*
(*u*) Laert. *de vit. Philosophor. in Anaxar.*
(*x*) Erasm. *in Adag. pag.* 269. *& melius pag.* 281.
(*y*) M. Varro *lib.* 5. *de ling. Latin.*
(*z*) Festus verb. *Fontinalia*, ubi Scalig. *in notis*, & Rosin. *de antiq. Rom. lib.* 4. *cap.* 14. *pag. mihi* 315.
(*a*) Costal. *in Pegm. pag.* 187.
(*b*) Plin. *lib.* 7. *cap.* 30.
(*c*) Alexand. *lib.* 1. *Gen. cap.* 27. Æl. Lamp. *in Alex. Sever. l.* 4. *C. de loc. lib.* 4. *C. de contr. stip.* Aurel. Casan. *in axiom. pol.* Alexand. Sever. *cap.* 12.
(*d*) Spart. *in Aurelio.*
(*e*) Aurel. Cassan. *ubi sup.* vide Petil. *qui hæc nomina fidis consiliariis donari solita. pluribus probat.*
(*f*) Cassiod. *lib.* 9. *epist.* 8.
(*g*) *Eccles.* 26. 16.
(*h*) Horat. *lib.* 1. *epist.* 2.
(*i*) Crom. *in hist. pol. lib.* 7.
(*k*) Petr. Gregor. *de Repub. lib.* 24. *cap.* 3. *num.* 6.

tum sineret. Adhuc tamen ille, vel hac oratione magis commotus, conditionem magno animo repudiavit, illicòque legatis respondit, non tanti se facere Principatum, ut ejus adipiscendi gratia, tam fidum Consiliarium perderet, ac proderet, imerentemque, Magistratu simul, & patria ejiceret.

16 Sunt enim, ut subdit Petrus Gregorius (*l*), Consultores fidi, veluti canes, qui præsidio sunt adversus lupos ovibus, quibus submotis, vagantur in incerto Principes, & multorum fallaciis, & deceptionibus exponuntur; & ut Africanus Rex ille Micipsa apud Salustim (*m*) dixit: *Non exercitus, neque thesauri præsidia Regum sunt, verùm amici.*

17 Quod & præclarè docuit Cyrus apud Xenophontem (*n*), inquiens: *Non aureum istud sceptrum est, quod Regnum custodit, sed copia amicorum ea Regibus sceptrum verisimum, tutissimumque.* Et Cicero (*o*), illud Agamemnonis adducens, quem tradit Homerus, plures sibi Nestores, hoc est fidos & prudentes Consiliarios, contingere, quàm plures Ajaces, desiderasse.

18 Quapropter expedit, ut eorum fides, ac virtus, qui in hoc excellere visi fuerint, præmiis, & honoribus cumuletur, ut Clisthenes Siciliæ Tyrannus, vel cum eo Consiliario fecit, qui sibi liberè, sed verè, ac prudenter triumphum contradixit, quo facto, & populi gratiam Tyrannus magis adeptus fuit, simulque effecit, ut reliqui Consiliarii deinceps liberè, atque ex animi sui sententia suffragarentur. Cujus historiæ noster Saavedra (*p*) in terminis meminit, hoc axioma constituens: *Premie el Principe con demostraciones publicas á los que ingenuamente le dixeren verdades.* Et ex Mariana addens, Lusitaniæ Regem Joannem II. quibusdam, vacantem quamdam dignitatem ambientibus, respondisse, se eam in pectore jam prius Consiliario ita fido, sibique utili reservasse, qui numquam ei adulatoriè vel ad placitum consulebat, sed id potius, quod sibi ac Regno magis expedire censeret.

19 Hocque adeò est verum, & Regum semper ac Principum animis infigendum, ut nedum ipsos benemeritos Magistratus, & Consiliarios, dum vivunt, præmiis, & honoribus prosequi debeant, verùm & in ipsorum filiis eadem continuare, & in parentum muneribus, & officiis, si se illis dignos, atque idoneos ostenderint, ceteris anteponere, quemadmodum multis juribus (*q*) statuitur, & à pluribus Auctoribus Juridicis, & Politicis illustratur, quos Ego alibi in unum congessi, & plena ac docta manu novissimus D. Hieronymus Altamiranus in copioso tractu, quem he hoc solo articulo typis mandavit.

20 Quibus adridens Seneca (*r*), etiam ad inertes filios, pro suo modo, remunerationis obligationem extendit: *Hoc enim* (iuquit) *debemus virtutibus, ut non præsentes solùm illas, sed etiam ablatas è conspectu colamus, & qui egregiis majoribus ortus est, qualiscumque sit, sub umbra suorum lateat, & ut loca sordida repercussu Solis illustrantur, ita inertes, majorum suorum luce resplendeant.*

21 Et adhuc magis ad rem nostram Cassiodorus (*s*), sub Theodorici Gothorum Regis persona, sic loquens: *Non enim relinqui inglorios patimur, qui generis claritate prædicantur. Currat quinimò bonorum gratia per parentes. Sub Imperio boni Principis omnium Fortuna proficiat: nam quis desperet augmentum, ubi est in amore donum, & præstare propositum.* Et iterum inquiens (*t*): *Quid P. C. de nobis judicemus expendite, cum ad summarum culmina dignitatum germinis vestri viros, quos numquam vidimus, eligamus; non fastidio negligentiæ, sed honorabili præsumptione naturæ.* Idemque ipsum monitum Hieronymus Ossorius (*u*) Regi, quem instituit, valdè commendat, his verbis: *Illorum virtutem, & debitis præmiis afficies, & eorum memoriam à quibus generati sunt, grata voluntate prosequeris.*

22 Et hoc est, quod in Ecclesiastico (*x*) dicitur, ossa bonorum Judicum de loco suo, id est de cinere pullulare, & in eis gloriam illorum permanere, nimirùm, quòd in locum Parentum substitui debeant, & quasi novi Fenices ex eorum cineribus renascantur. Quod tamen, quantum ad Magistratuum continuationem, ita accipi debet, si se propriis literis, ac virtutibus illorum capaces ostenderint, quod non infrequenter secus contingere solet, ut jam suprà tetigi, & pluribus exemplis illustrant novissimus Antonius Burgundia, & D. Alfonsus Nuñez de Castro (*z*). Alioqui in aliis rebus munerari, sive honorari debebunt, & eis objici poterit nobile illud Antigoni II. apud Plutarcum apophthegma, qui adolescenti cuidam, qui patrem habuerat fortem, quamquàm ipse non admodum videbatur bonus miles, postulanti, ut patris sapientia ac merito, stipendium solveretur, respondit: *At ego adolescens, non ob patrias, sed ob proprias cujusque viri virtutes, mercedem, & munera dare soleo.*

(*l*) Pet. Gregor. *d. cap. 3. in fine.*
(*m*) Solust. *in Jugurt.*
(*n*) Xenoph. *in Cyriped. lib. 8.*
(*o*) Cic. *de tenect.*
(*p*) Saaved. *in Id. Pol. Emp. 48.*
(*q*) *L. unic. C. de filiis officiat. l. 5. tit. 10. lib. 5. Recop.* Iste Tiraq. Fulvius Const. Menoch. Marquez, Petr. Fab. & alii plures apud Me 2. *tom. lib. 2. cap. 30.*

(*r*) Senec. *lib. 4. de benef. cap. 30.*
(*s*) Cassiod. *lib. 2. epist. 2.*
(*t*) Idem *lib. 9. epist. 23.*
(*u*) Ossor. *de Reg. instit. lib. 1. pag. 184.*
(*x*) Eccles. 45. 11. *& seq.*
(*y*) *Sup. Emb. 34. in fin.*
(*z*) Burgund. *in Lap. Lyd. cap. 33.* Nuñez *in quæst. politic. contra Senec. quæst. 1.*

EMBLEMA LIV.

ADMINISTRI PRINCIPUM.

En tibi plura gerit, quàm lumina præbuit Argos.
Rex; Aures totidem, quin totidemque munus.
Hæc opus Imperio, fidis supplenda Ministris,
Regi hi sunt aures, lumina clara, manus.

COMMENTARIUS.

1 VIdeor mihi in præfatis satis superque bonorum Consiliorum, Consiliariorum, ac Magistratuum necessitatem, qualitatem atque auctoritatem, Principibus commendasse. Sed adhuc ex inspectione præsentis Emblematis comendatiorem efficiam. Quo, dum Regem, tot simul oculis, auribus, ac manibus variegatum, exhibeo, satis ostendo, non posse solis suis sensibus cuncta complecti, ut jam supra ex Tacito, & aliis (*a*) probatum relinquo, neque magis, quàm unum hominem operari, ut noster Rex Alfonsus (*b*), alios Reges admonuit, dum dixit: *El Emperador, ò el Rey, maguer sean grandes Señores, non puede facer cada uno de ellos mas que un ome.* Atque ideò, sine aliquo suæ dignitatis dedecore, fidis Consiliariis, ac Magistratibus, quinimò intimis quoque, sibique fidissimis, & amicissimis Aulicis Administris uti debere, qui ei suos quoque oculos, aures, & manus ad exemplum tantum ministerium fideliter, ac graviter commodent.

2 Cui picturæ ansam præbuit Themisthius (*c*), maximi inter Græcos Philosophos, & Oratores sui temporis habitus, *ut Georgius Rhemus, & Pater Petavius in Comentariis ad eumdem latè testantur.* Hic enim, in quadam oratione, disputare incipiens, quomodo ineunda, & conservanda sit inter homines amicitia, quamque eisdem, & maximè viris Principibus, sit necessaria, & cujusmodi amicos deligere, ac diligere oporteat, sic habet: *Cumque vel privato homini, qui hujus possessionis* (scilicet amicitiæ) *compos fastus sit, plurimum ex eo lucro fælicitatis accesserit, multo tamen plus ei accesserit, cui & multis civitatibus, & amplissimæ regioni imperare contingerit. Cui enim audienda multa sunt, & videnda multa, multorumque simul*

(*a*) Tacit. 1. & 4. *Ann.* & Nos *sup. Embl.* 45.
(*b*) *L.* 12. *tit.* 1. *part.* 2.
(*c*) Themisth. *in orat.* 17. *pag.* 444.

mul capessenda cura est, huic paucæ admodum aures duæ fuerint, aut oculi duo, unumque corpus, & unus animus: sin amicitiæ sibi opes quæserit, videbit persepè, audietque; minimè etiam in confinio possita, & longinqua, Vatum, ac divinorum instar, cognoscet, ac pluribus, quemadmodum dii faciunt, simul interesse poterit, &c.

3 Quo in loco Temisthius (*d*), Aristotelem sequutus videtur, qui similiter (*e*) docuit, Principes ac Reges, ex his fidis Amicis, & Administris: *Nunc quoque multos sibi oculos, multas aures, multas item manus, atque pedes facere*; & utrumque imitatus Synesius (*f*), Cirenensium Episcopus, eadem ratione Arcadium Imperatorem admonuit: *Posse Principes omnium oculis cernere, & omnium auribus audire, & omnium denique Consiliis, in unum tendentibus consultari.*

4 Hieronymus etiam Ossorius (*g*), eisdem vestigiis, ut aparet, licèt neminem citet, inhærens, sic habet: *quo pacto uno tantùm ingenio, cuncta, quæ sunt Regibus exagitanda, provideri, unius oculis, omnia quæsunt in Republica speculanda cerni, aut unius auribus, omnia postulata, & querelæ audiri, aut unius manibus effici, aut ad efectum destinatum perduci possunt?* Et apud Aristophanem (*h*) reperio, Pseudatarbam Regis oculum appellari, quòd par eum cognosceret quid ageretur.

5 Ac planè, antiqui Cretenses ut Pictorius (*i*), & alii (*k*) scripserunt, quamvis suum Jovem sine auribus pingerent, hoc ænigmate significantes, Principem virum, & omnibus latè dominantem, audire neminem addecere, sed ex se omnia consequi, & id demum persequi, quod dictat rationis examen, & justitiæ nusquam præflorata integritas. Eumdem tamen tribus oculis depingebant, quasi his, & pluribus indigentem, ut posset cœlum, terram ac mare, quorum erat Dominus, perlustrare.

6 Quin & Romani, suum Janum, quoniam & superum, & inferum, *ut Ovidius* (*l*), *ait*, Janitor habebatur, & futura, & præsentia prospiciebat, non bifrontem tantùm, sed multoties quadrifontem, sive quadriformem, confinxerunt, ut præter plures alios D. Augustinus (*m*), & Lilius Giraldus (*n*) observant; quasi tot formis, vel rostris, totque oculis indigeret, qui universa climata sua majestate complexus, in quatuor orbis partes erat eodem tempore conspecturus.

7 In cujus fortè imitationem, Hebræorum Rex Manasses, *ut Eusebius* (*o*) *Pamphilius ex Maneti annalibus tradit*, & in Sacra etiam Historia refertur, post interfectum Isaiam Prophetam, statuam sibi quin cuplici ornatam facie ponere jussit, quo major in eo prudentia, providentia ac Majestas designaretur. Neque abest illa alia Lacedæmoniorum pictura, qui, *ut Sosibius apud Zenodotum* (*p*) *scribit*, Apollinem, licèt alioqui Sapientiæ Præsidem Deum, cum quatuor auribus, totidemque manibus effigiabant, quòd iis, apud Ampelas pugnatibus, ea se figura visendum ostenderit.

9 Cui Causinus (*q*), ex Petro Bembo (*r*), similem aliam, de quibusdam Barbaris addit, qui coronas è culmo pictas, gestare solent, septem quasi auriculis intextas, & utriusque Apodosim, sive significationem eam esse inquit: *Viro prudenti res quàm plurimas audiendas, manus deinde non segniter admovendas, prudentiæque partem, docilitatem esse, qua aliorum consilia libenter audimus, mox prudentibus sententiis, ponderata, si modo expediant, exequimur. Nihil enim aures sine manibus prosunt.*

10 Huc quoque referri satis aptè potest vetus Adagium, *Multæ Regum aures atque oculi*; quod ex Luciano, & aliis observat Erasmus (*s*), quamvis hic, non ad regum Administros, sed ad Exploratores, seu Auscultatores referat, quos Reges, præsertim Tyranni, per provincias dispositos habent, quibusque velut auribus, ad cognoscenda, quæ de se dicuntur, uti solent, ut & Midas consueverat, qui ob hoc asini aures habuisse narratur, ut jam suprà in alio (*t*) Emblemate tetigi.

11 Conducit etiam ad nostrum, non parum, aliud simile D. Didaci Saavedra (*u*) Fajardi, dum Sceptrum pinxit, pluribus oculis adornatum, cum lemmate, *His prævide, & provide*, ad eosdem nimirùm, de quibus loquimur Consiliarios, & intimos Amicos, atque Administros alludens. Quos item, ut apud Honorium (*x*) reperio, Rex noster Ferdinandus V. cognomento *Catholicus*, dicere solebat: *Que son como Antojos á los Reyes, que les aclaran, ó alargan la vista. Pero que es desdichado el Rey que por si no la tiene bastante, y necesita de tales Antojos.*

12 Sed verius oculorum appellatione illos donavit ejusdem Ferdinandi Sapiens Antecessor

(*d*) Idem Themist. *orat.* 17. *pag.* 444.
(*e*) Arist. 1. *polit.* 12.
(*f*) Synes. *in orat. de Reg. ad Arcad. post princip.*
(*g*) Ossor. *lib.* 6. *de Reg. instit.*
(*h*) Aristoph. *in Acharnensib.*
(*i*) Pict. *in Mytol. pag.* 10.
(*k*) Rodig. *lib.* 10. *c.* 10. *c.* 3. Casaub. *ad Athen. lib.* 19.
(*l*) Ovid. *in Fastis lib.* 1.
(*m*) Div. Aug. *de civ. Dei lib.* 7. *cap.* 8.
(*n*) Girald. *de Diis Gent. synt.* 4. *pag.* 149.
(*o*) Euseb. *de præp. Evang.*
(*p*) Zenod *cent.* 4. *Adag.* 54.
(*q*) Causin. *in Polist. lib.* 2. *cap.* 9. *pag.* 72.
(*r*) Bemb. *in hist. Ven.*
(*s*) Erasm. *in Adag. pag. mihi* 158.
(*t*) *Sup. Emb.* 49.
(*u*) Saaved. *Emp.* 55.
(*x*) Honor. *in Theat. polit. in relat. Hisp.*

Alfonsus (y) ad Aristotelis doctrinam respiciens, cujus suprà meminimus, & postquàm dotes ac partes boni & fidelis Consiliarii, atque Administri plenè recensuit, sic inquiens: *E puso semejanza de los Consejeros al ojo, por tres razones: La primera, porque las cosas que vé de lueñe, antes las cata bien, que las conozca. La segunda, que llora con los pesares, é rie con los placeres. La tercera, que cierra, quando siente alguna cosa que quiere llegar á él, para atañer á lo que está dentro. E tales deben ser los Consejeros al Rey, &c.*

13 Quo etiam nomine Persarum Reges suos Satrapas, sive *Primores Administros*, ac *Consiliarios* appellitarunt, *ut Suidas* (z) *inquit*, Regisque oculi dicebantur, ut per quos Rex omnes spectaret, sicut Regis aures Delatores, per quos omnia, quæ ab uno quoque gerebantur audire solebat.

14 Quod sumptum ex Xenophonte (a) videtur, qui hinc factum esse inquit, ut vulgò jactaretur, Persarum Regem multos oculos, & multas aures habere, prout & latiùs Doctissimus Brissonius (b) prosequitur, & pluribus ornat, inter alia Apulei locum adducens, qui in libro de mundo, aulæ Persicæ fastum ex Aristotele describens, sic ait: *Sed inter eos Aures Regiæ, & Imperatoris oculi, quidam homines vocabantur: per quæ officiorum genera, Rex ille ab hominibus Deus esse credebatur, cum omnia quæ ubicumque gererentur, ille Otacustarum delatione discebat.*

15 Unde vulgatus ille Ovidii (c) versus, quo dixit:

An nescis longas Regibus esse manus?

Melius forsitan diceret, non longas, sed plures, & quidem non modò manus, sed oculos etiam, atque aures: nam quot sunt in Repub. Magistratus, tot sunt manus, oculi, & aures Principis, quibus omnia, quæ ad populi sui utilitatem necessaria, & utilia sunt, *ut diximus*, perficit, intuetur, intelligit.

16 Quæ cum ita se habeant, nihil planè est, cur Reges, ac Principes sugillemus, qui sæpè vel semper, ultra publicos, ac communes alios Consiliarios, ac Magistratus, quorum oculis, auribus, ac manibus concrediti sibi Regni munus exercent, aliquem prætereà, aut aliquos, ex suis Aulicis in intimis habeant, cujus, quorumvè labore, industria, prudentia, ac consilio, pariter ubi res postulat, uti possint, Monarchiæque suæ gravem molem melius sustinere, & latè potens, ac patens Imperium facilius intueri, & fœlicius moderari (d),

Ut non fessa labat sibi pondere cervix.

Et velut alter Atlas, qui ut Virgilius (e) canit,

Axem humero torquet, stellis ardentibus aptum.

Eumdem interdum axem, in ejusmodi Amicorum humeros, ut & ille in Herculis, reclinare.

17 Hoc enim in illis dumtaxat reprehendi, ac succenseri potest, qui Regni curas, atque habenas à se penitus amovent, & aliis committunt, & ignaviæ, ac socordiæ dediti, sola exteriori Regum purpura, seu figura contenti, vitam agunt; quos contra, plura jam, suprà in alio (f) Emblemate dixi, & novissimè Alexander Cassaneus (g) & Philippus Camerarius (h) plurima tradunt.

18 Non autem in his, de quibus nunc loquimur, quique alienas, *ut dicimus*, manus, in id solùm quærunt, ut onus sibi injunctum, sicut est in Adagio (i) levius reddere possint, & alterius Adagii (k) memores, quo *Unus vir, nullus vir*, esse dicitur, Agamemnonem imitantur, qui apud Homerum (l), alios in consortium Regni, ad ejus curas sublevandas, his verbis compellat:

Adsitis Comites, multorum industria namque
Plus pollet quàm paucorum.

Cui concinens Euripides (m) inquit:

Vir unus autem nemo cuncta dispicit.

Et Heraclides (n),

Invalida pugna est, unicæ tantum manus.

19 Quam doctrinam, innumeris quidem possem testimoniis, & auctoritatibus comprobare, si illud Tulii (o) sufficiens non esset, quo docet, *Omnis ratio, & institutio vitæ, adjumenta hominum desiderat.* Et Aristotelis (p) inquientis: *Quòd ut quisque maximè opibus, Principatu & po-*

(y) *L. 5. tit. 9. part. 2.*
(z) Suidas *apud Dionys.* Gothof. *in notis ad Novel. Leon. 19. pag. mihi* 712.
(a) Xenophn. *in Cyrip. lib. 4.*
(b) Briss. *de Reg. Pers. lib. 1. pag. 125.*
(c) Ovid. *epist. 16.*
(d) Lucan. *ad Piron.* Juven. *satyr. 3.*
(e) Mirg. 6. *Æneid.*
(f) *Sup. Emb. 18.*
(g) Alex. Cass. *in axiom. politapit. c. 10. pagin. 99. & seqq.*
(h) Camer. *cent. 1. cap. 90.*
(i) Erasm. *in Adag. Multæ manus neddunt onus levius pag. 116.*
(k) Idem *in hoc Adag. pag. 92.*
(l) Homer. *Illiad. 4.*
(m) Eurip. *in Phœnis.*
(n) Heraclid.
(o) Tull 1. *offic.*
(p) Aristot. *lib. 8. Ethic.*

potestate excellit, ita Amicis, & fidelibus Consiliariis maximè indiget. Plutarchi (*q*), idem magis his comparationibus suadentis: *Gubernator optimos quærit nautas, architectus doctissimos quærit ministros: ita Princeps eos asciscat Amicos, qui ad Rempublicam administrandam maximè sint idonei.*

20 Quod etiam agnoscens Tacitus (*r*), Tiberium, ubi primùm post Augusti exitum Imperium accepit, sic loquentem inducit: *Et ille variè disserebat de magnitudine Imperii, sua modestia, solam D. Augusti mentem tantæ molis capacem: se in partem curarum ab illo vocatum, experiundo didicisse, quàm arduum, quàm subjectum fortunæ, regendi cuncta onus, proinde in civitate tot illustribus viris subnixa, non ad unum omnia deferrent, plures facilius munia Reip. sociatis laboribus executuros.*

21 Et Cassiodorus (*s*), in hoc maturitatem prudentium Regum consistere, his verbis edocet: *Solatium curarum frequenter sibi adhibent maturi Reges, inde meliores existimati, quòd soli omnia non præsumerent.* Cui similis Blondus (*t*): *Cooptet* (inquit) *sibi Imperator collegas, & socios, quibus cum de incumbentibus deliberet.*

22 Sed præstat, ut omnium vice ac voce, nostrum Regem Alfonsum X. iterum in scenam producamus (*u*), qui postquàm, *ut superius retuli*, dixit, Imperatores ac Reges, quamvis in se Magni, aut Maximi sint, unius solius tamen hominis præstare operam posse, statim, veluti in hujus defectus supplementum, subdit: *E por eso fue menester que oviese en su Corte omes honrados que le sirviesen, é de quien se governasen las gentes, é toviesen sus lugares en aquellas cosas, que ellos oviesen de ver por mandado dellos.* Quod & anteà his quoque verbis (*x*), non minùs graviter admonuerat: *E otrosi debe aver omes sabidores, é entendidos, é leales, é verdaderos, que le ayuden, é le sirvan de fecho, en aquellas cosas que son menester para su Consejo, é para facer justicia, é derecho á la gente. Ca él solo non podria ver, nin librar todas las cosas porque ha menester por fuerza ayuda de otros, en quien se fie, que cumplan en su lugar, usando del poder que dél reciben, en aquellas cosas que él non podria por si cumplir.*

23 Et est quidem in eamdem rem aliud præclarissimum testimonium, & ad nostrum Emblema valdè conducens, quod ex Historicis, de hoc etiam nostro argumento agens, narrat Alexander Cassaneus (*y*), Joannis Augusti Orientis Imperatoris. Hic enim cum in venatione esset improviso teli ictu ita vulneratus, ut ex consilio Medicorum acceperit, non aliàs præsentissimam mortem se effugere posse, quàm si manus, cui altius sagita venenata inhæserat, præcideretur, eorum monitis nullo modo parere, aut acquiescere voluit; quin constanti pertinacia in voluntariam mortem concedere maluit, quàm pati, ut tam commodo instrumento careret. Dictitans, unam manum non suffecturam tanti Imperii habenis, cui ne duæ quidem, & integræ, ad commodam administrationem sufficient; nec etiam unus animus, quantumlibet suprà humanam mentem capax, ut tot sibi invicem succedentium curarum agminibus commodè vacet, ut jam alibi (*z*) ex Seneca, & aliis manifestavimus.

24 Sic igitur vita hominum est, sic Regna, & Imperia, vel ideò quòd magna sint, ea strictiori lege se habent, ut mutuo auxilio invicem egeant, neque ullus possit hac nascendi prærogativa censeri, ut aliorum succedaneas operas non requirat. Ac propterea Phidias Jovi, quem annulo incluserat, *Antarcis*, nomen imposuit, quasi solius Dei Opt. Max. sit proprium, sua contentum beatitudine, nihil extra se quærere, neque aliorum adjumentis egere, neque id humanæ conditioni ullatenus convenire, cum vel de ipso eodem Jove ausus fuerit Seneca (*a*) dicere, quoties aliquid graviter agi, aut percuti debet, ne ei quidem satis suum esse consilium.

25 Quod si quis adhuc, testimoniis non contentus, exempla requirat, *Ævum omne videat*, ut præclarè scripsit Vellejus Paterculus (*b*), meritò à Justo Lipsio laudatus, *Ravòque eminentes viros non magnis Adjectoribus ad gubernandum fortunam suam usos, reperiet: certos magna negotia magnis adjectoribus indigere.* Sic enim in Sacris Literis (*c*) Moyses, licèt à Domino ad sui populi gubernationem electus, eodem Domino jubente, senes in suum adjutorium adscivit, ejusque manus ab Aarone, & Hur in monte sustentabantur, dum populus contra Amalechitas bellum agebat. David Joabum, Salomon Zabud, Pharao Josephum, Assuerus Amanem, & Mardocheum, Darius Danielem in intimis habuerunt.

26 Et in profanis, scitum est, quantum Alexander Parmenioni detulerit, & optimos quosque

(*q*) Plutarch. *in Moral.*
(*r*) Tacit. 1. & 12. *Annal.*
(*s*) Cassiod. *l.* 8. *epist.* 9.
(*t*) Blond. *de Roman. triumph. lib.* 7.
(*u*) Dict. *l.* 12. *tit.* 2. *part.* 2.
(*x*) *L.* 3. *tit.* E otro si *eod. tit. & part.*
(*y*) Alex. Cass. *in axiom. polit.* Alex. Sever. *cap.* 11. *pag.* 74.
(*z*) *Sup. Emble.* 12. *& seqq.*
(*a*) Senec. & Nos *ex eo latè sup. Emb.* 45.
(*b*) Velej. Paterc. *lib.* 2. *apud Lips. in Politic. lib.* 3. *cap.* 2.
(*c*) Num. 11. Exod. 17.

que ex Romanis Imperatoribus, ubi primum sui Imperii magnitudinem cognoscere cœperunt, imbecillitatis suæ conscientia permotos, libenter alios ad solicitudinum curarumque, ac secretorum consiliorum partem vocasse, ut Julius Cæsar, Quintum Pædium, Cornelium Balbum, & Oppium; Augustus Mæcenatem, Agrippam & Taurum; Tiberius, Setanum; Nero, dum boni Principis specimen præbuit, Senecam, & Burrum; Vespasianus, Mutianum; Adrianus, Salvium, & Neratium Juris-Consultos; Caracalla, celeberrimum Papinianum, Alexander Severus, Ulpianum, & Paulum, Gordianus Misiteum, Honorius Stiliconem, Valentinianus, Sallustium: qui, *ut refert Zonaras* (*d*), cum ab Imperatore peteret, ut pronavata in ejus electione opera, præfecturæ qua fungebatur, molestiis liberaretur: *Eòne* (inquit ille) *tantam mihi rerum molem imposuisti, ut eas tu ne attingeres quidem.* Et sic alii alios, variis temporibus, & in variis regionibus, & nationibus, quorum qui copiosam nomenclaturam habere voluerit, peculiares doctosque tractatus, quos de ejusmodi Administris scripserunt Lipsius (*e*), Sancta-Maria (*f*), Marquez (*g*), Scribanus (*h*), Joann. Ant. Velazquez (*i*), Navarretus (*k*), Crucius (*l*), Lainez (*m*), Malvezzius, Beyerlinch. (*n*) Simon Majol. & passim alii, legere poterit, & noviss. Joannem Schildium (*o*), qui addit, & cohortes Amicorum apud Tranquillum, & cohortes interioris admissionis apud Senecam reperiri.

27 Noster quoque D. Didacus de Saavedra (*p*) doctè satis & prudenter in hoc argumento versatur, & in bonorum Administrorum qualitatibus exponendis, & aliquos refert, qui apud Reges nostros, antiquis, & modernis temporibus, plurimum gratiæ, & auctoritatis habuerunt, quos consultò silentio prætereo. Non tamen leges nostræ Recopilationis (*q*), quæ, ejusmodi interiorum Administrorum, sub hoc nomine *de Privados*, mentionem faciunt, & antiquum fuisse ostendunt, nimia potestate, & indulgentia Principum, quibus adhærebant, sæpè abuti solitos esse, cum statuant, ne illis officia publica commendentur, moderarique posse donationes eisdem à Regibus factas, & à conductionibus Regalium redituum ob eamdem causam arceri debere.

28 Et certè si usquam vel uspiam hæc Administrorum delectio in aliquibus Regibus, & Regnis admitti, ac permitti debuit, nullibi quidem justius, & necessarius, quàm in vasta hac nostrorum Catholicorum Regum Monarchia, quæ disjunctissimas terras, immensaque spatia percurrit, Orientem, & Occidentem prospicit, totque diversi oris, ac moris nationibus præsidet, ut sola ipsorum mens, sit licèt divina tantis curis par esse non possit, aut opportunè succurrere, & liceat nobis verius quàm Claudiano (*r*), de illa profari,

——— Quæ brachia centum,
Quis Briareus, aliis numero crescente lacertis
Tot simul objectis posit confligere rebus? &c:
——— Quot nube soporis,
Immunes oculi, per tot discurrere partes.
Tot loca sufficerent, & tam longinqua tueri?

29 Accedit his, quòd cum secundùm Manilium (*s*), & alios cognata sint quædam cœlorum astra vel signa,

Quæ jungant animos, & amica sorte ferantur.

Ac propterea, naturali quadam compassione, homines aliis soleant, magis quàm aliis inclinari, sitque inter eos, *ut Cicero* (*t*) *tradit*, quidam quasi consensus, quem Græci vocant *Sympathiam*, non possumus, nec debemus justè naturalem hunc affectum, vel propensionem in Principibus mirari, vel succensere, nec velle, ut ab amicitiæ commodis exulent, qua, *ut idem Cicero* (*u*) *inquit*, excepta sapientia, nihil melius à Diis immortalibus datum est, & per quam solatium præcipuum vitæ consequimur, quod D. Ambrosius (*x*) in eo constituit: *Ut habeas, cui pectus tuum aperias, cui arcana commices, cui secreta tui pectoris committas, ut colloces tibi fidelem virum, qui in prosperis gratuletur tibi, in tristibus compatiatur, in persecutionibus adhortetur: facilis vox, & communis, tuus suum totus, sed paucioris est efectus.*

30 Quod benè sensit Tacitus (*y*), valdè in his Aulicis materiis expertus, dum dixit: *Fato*

(*d*) Zonar. *tom.* 3. *Annal.* Lycosth. *in Apophth.*
(*e*) Lipsius. 3. *polit. cap.* 10.
(*f*) Sancta-Maria *in Rep. Christ. lib.* 2.
(*g*) Marq. *in Gubern. Christ. lib.* 1. *cap.* 17.
(*h*) Scrib. *in pol. Christ. lib.* 3. *cap. fin.*
(*i*) Velazq. *in pleno tract. de Opt. Princ. admin.*
(*k*) Navarret. *in disc. pol. ad fin.*
(*l*) Cruz *in dan. aul.*
(*m*) Lainez *in Privil. Christ.*
(*n*) Beyerlinc. *in Teat. verb. Consiliarii.*
(*o*) Schild. *in exercit. ad Tacit. pag.* 94. *& seqq.*
(*p*) Saaved. *in Id. Polit. Emp.* 49. *& 57.*
(*q*) *L.* 22. *tit.* 5. *lib.* 3. *l.* 15. *tit.* 10. *lib.* 5. *l.* 7. *tit* 10. *lib.* 9. *Recop. quas ponderat* Vela *dissert.* 2. *num.* 21 *fol.* 22.
(*r*) Claudian. *lib.* 1. *de laud. Stilic.*
(*s*) Manil. 2. *Astron.*
(*t*) Cic. *lib.* 3. *de nat. Deor.*
(*u*) Cic. *lib. de amicit.* Div. Aug. *epist.* 45.
(*x*) Div. Ambr. *de offic. lib.* 3.
(*y*) Tacit. 4. *Annal.* vide etiam Saavedra *d. Emp.* 49. *pag.* 355.

to quodam ac forte nascendi, ut cætera, ita Principum inclinatio in hos, offensio in illos est. Quem referens Justus Lipsius (*z*), aperte fatetur, *Aulica hæc Comitia affectu dirigi.* Cujus quidem, nullam sæpè causa, præter hanc inclinationem solet inter venire, vel certè inquiri non debet, sed cæco obsequio pro eo stare, ac præsumere, quem Princeps in intimum amicum elegerit, & gratiæ ac solicitudinis suæ participem fecerit.

31 Unde præclarè dixit ille qui dixit: *Regum gratiam mereri, donum fortunæ est*; & Marcus Terentius apud Tacitum (*a*), cum de excusanda stricta, quæ sibi objectabatur cum de Sejano familiaritate, tunc cum Tiberio dilectissimus, & præ ceteris gratissimus extitit, prudenter excepit: *Non est nostrum æstimare, quem suprà cæteros, & quibus causis extollas, Tibi summum rerum judicium Dii dedere, nobis obsequii gloria relicta est.* A quo non valdè abest, quod in simili Amyntas Alexandro Magno apud Curtium (*b*) respondit, cum ei amicitia Philotæ, & Parmenionis objiceretur, inquiens, Regem ipsum effecisse, ut eos coleret, quos ille prius ad summum, & intimum suæ gratiæ culmen evexerat.

32 Et est scitu ac relatu dignum, quod de Rege nostro Joanne II. ejus Archiatrus Ferdinandus Gomez (*c*) de Ciudad-Real, in quadam ex suis Epistolis memorat, nempè, nobili illi hujus Regis Primori administro, D. Alvaro de Luna, ante ultimum processum, quo tamdem capitali sententia damnatus fuit, alium formatum fuisse, eoque jussum Alvaro fuisse, ne intra decem & octo menses Regem alioqui, vel ejus se præsentiæ ullo modo sistere posset. Judicibus nimirum existimantibus, hujus temporis absentiam operaturam, ut Rex summam, quam circa eum habebat, & in rebus omnibus demonstrabat, dilectionem, amitteret. Sed subdit statim Medicus, quod re ipsa comprobavit eventus: *Pero si mi Fisca no minsura mal el motu de la arteria graciosa del Rey, para con el Condestable, mas querencia le tiene absente, que faz á faz.*

33 Quod tamen non efficit, quin piè quoque existimare possimus, hanc gratiam ex divina potissimum dependere, cum Deus, quos ad Regale fastigium erigit, dirigere in his Primorum Administrorum electionibus, ut & in ceteris, soleat, & ut in Proverbis (*d*) habetur, & latè suprà in alia (*e*) commentatione probavimus, *Cor Regis in manu Domini, quocumque voluerit inclinabit illud.* Quò fortè respexit Alfonsus Rex Aragonum, hujus nominis I. dum referente Antonio Panormitano (*f*), & Petro Crinito (*g*), audacter dicere solitus erat: *Regis animos minimè privati cujusquam arbitrio regi.*

34 Et Cassiodorus (*h*), qui non contentus sæpè generaliter repetiisse, quòd qui à Rege provehitur præcipuus, & plenus meritis æstimatur, & pompam meritorum esse Regale judicium, alibi (*i*) de Artemidoro agens, quem Theodoricus Rex, licèt extraneus esset, urbis præfectura donavit, & sibi in intimum Amicum, sive Admisionalem, delegit: *Nullum esse majus meritum inquit, quàm gratiam invenisse Regnantium.*

35 Ceterum quoniam eo loci eleganter, quæ in ejusmodi Primis Administris requirantur, exponit, non erit ab re, tantisper in ejus verbis recensendis immorari, ut cum dignum hoc munere, & honore describimus, ad ejus exemplum cæteros incitemus. Sic igitur ait, post alia, quæ de ejus patria nobilitate, ac moribus enarravit: *Qui super hanc eximiam fidem, solatia nobis suæ confabulationis adjecit: ut asperas nonnunquam Reip. curas, quas emergentium rerum necessitate suscipimus, sermonis suavitate deliniret: blandus alloquio supplicantium fidelis patronus, accusare nesciens, commendare præsumens. Qui tanta se animi puritate clarificavit, ut cum apud nos mereretur aulicas dignitates, spectaculorum ordinatione lætissimam sibi militiam vendicaret. Quatenus sub specie voluptatis liberè videretur velle servire. A laboribus quidem temperans, sed in nulla se nobis parte dissocians. Regalem quin etiam mensam convivæ geniatus amavit, ibi se nobis studens jungere, ubi certissimum est nos posse gaudere. Sed quid ultra de ejus moribus est dicendum, cui ad perfectam probationem sufficit, quod amorem nostrum jugiter habere promeruit. Non est majus meritum, quàm gratiam invenisse Regnantium, nam quibus fas est de cunctis optimos quærere, videntur semper meritos elegisse, &c.*

36 Extat etiam alia ejusdem Cassiodori (*k*), & sub ejusdem Regis Theodorici nomine, ad honoratum epistola, quem Quæstorem loco fratris ejus constituebat, qui *Decoratus* appellabatur. In qua, non minùs eleganter, quàm prudenter, hoc officium Primorum Administrorum, de quo sermonem habemus, describere videtur, ideòque æque digna, ut nostræ hujus commentationis ornamentum existat. Decorati igitur jam defuncti memoriam, & laudes recolens, sic prosequitur: *Tali igitur homine decoratus evaluit* (malem legere, *omine*, vel *nomine*) *evaluit inquam, ac se honoribus Palatinis, judicio nostro laudatus immiscuit: dignitatem sumens, quam solemus dare prudentibus. Hoc planè suprà ceteros adipiscens, quod potuit emergere pos electos. Sub genii nostri luce intrepidus quidem, sed reverenter astabat, opportunè tacitus, necessariè copiosus, curarum nostrarum eximium levamen: & cum potestatis nostræ gratia ditaretur, morum magis laude contentus, mediocribus se potius exequabat. Vivit apud*

(*z*) Lips. *lib.* 3. *polit. cap.* 10. *in fin.*
(*a*) Tacit. 6. *Annal.*
(*b*) Curt. *lib.* 7. *cap.* 1.
(*c*) Fer. Gomez *epist.* 13.
(*d*) Proverb. 21. 1.
(*e*) *Sup. Emb.* 24.
(*f*) Panorm. *lib.* 1.
(*g*) Crinit. *lib.* 17. *cap.* 9.
(*h*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 3.
(*i*) Idem *d. lib.* 1. *epist.* 43.
(*k*) Cass. *lib.* 5. *epist.* 3.

apud Nos recordatio bonorum, quia fides hominis nescit cum morte deficere. Secreta nostra, quasi obliviscerentur, occuluit; jussa; quasi scriberet, per ordinem retinuit: sine avaritia serviens, & gratiam nostram summa cupiditate perquirens.

37 Quantum verò fides in his qui gratissimum Regalis præsentiæ ac favoris pondus sustinent, requiratur, idem (*l*), etiam Auctor alibi Cyprianum, sacrarum largitionum electum Comitem, laudans, his non minùs elegantibus, & notatu dignis verbis edisserit: *Accessit meritis tuis cunctis laudibus pretiosior fides. Quam divina diligunt, mortalia venerantur. Nam inter mundi fluctuantes procellas, unde se humana fragilitas contineret, nostris actibus mentis firmitas non adesset? Hæc inter socios amicitiam servat: hæc dominis pura integritate famulatur: hæc supernæ Majestati reverentiam piæ credulitatis impendit. Et si beneficium tantæ rei latius quæras, incommutabilis Fidei est omne, quod benè vivitur. Meruisti hactenus, ut honorum fastigia crederemus, age nunc, ut tibi gratiæ nostræ celsiora nihilhominus conferamus.*

38 Maneat igitur ex præfatis, quòd cum nullus unquam fuerit, neque esse possit Princeps, qui sine Administris suum regat Imperium, ut & præter suprà dictos, benè etiam Albericus Gentilis (*m*), & Fredericus Marsalaer, de legatis agentes, observant. Neque his succensendum esse, si non minimam rectionis ejusdem Imperii partem suis humeris subeant (*o*), dum modo tales eos Cassiodorus, & reliqui Auctores prælibati delineant, famulos non dominos præstent, illudque Virgilii (*o*) de Mæcenate in simili Fortuna constituto, præoculis habeant,

Omnia cum possis tanto cum carus Amico, *Te sentit nemo posse nocere tamen.*

Et cum Plinio Juniore (*p*) judicent: *Pulchrum, & magna laude dignum, Amicitia Principis in hoc uti, quantumque gratia valeat, aliorum honoribus experiri.*

39 Neque item Principibus, quòd talibus Administris, veluti oculis, auribus, ac manibus, in Emblemate nostro figuratis, utantur, dummodò in eorum delectione modum adhibeant, discantque ex eodem Plinio (*q*): *Præcipuum opus Principum esse Amicos parare*; eosque, qui omni prorsus fastu, omni ambitu, omni tumore, ac superbia, omni denique vitio careant, in suarum curarum, ac solicitudinum partem, ac levamentum admittant; improbos, & maximè, qui celata se se malitia insinuare conantur, à tanto munere arceant: sæpè enim in speciem sana & venusta membra intus saniem tegunt, luemque ac labem per universum corpus derivant.

40 Ac sanè, quemadmodum ejusmodi Administrorum fœlix solertia, nunc pars, nunc origo, & interdum cumulus publicæ salutis esse solet, ut *Marsalaerus animadvertit* (*r*), *& pluribus exemplis Coningus* (*s*), *& Saavedra noster* (*t*) *ostendunt*. Ita contra, socordia, nequitia, infœlicitas, ea progignunt mala, ultra quæ malum nullum sit; & in subditorum detrimentum, imò & totius Regni interimentum tendere soleant. Sed quoniam hujus rei tractatio integra volumina exigit, & à multis (*u*), nostris hisce temporibus, plurimis libris donata, & illustrata conspicitur, hæc nunc nobis de ea, pro nostri Emblematis commentatione, tetigisse sufficiat.

41 Eam optimis, & non vulgatis verbis Ferdinandi Pulgarii (*x*) claudentes, qui de Regis nostri Enrici IV. animi dotibus ac moribus agens, ita ait: *E ciertamente se debe considerar, que como quier que no sea ageno de los hombres, tener aficion á unos mas que á otros. Pero especialmente los Reyes, que estan en el miradero de todos, tanto menor licencia tienen de errar, quanto mas señalados, y mirados son que los otros. Mayormente en las cosas de la justicia, de la qual tambien deben usar, mostrando su aficion templada al que lo mereciere, como en todas las otras cosas. Porque de mostrarse los Reyes aficionados sin templanza, é no á quien, ni como, ni por lo que lo deben ser, nacen muchas veces las embidias, do se siguen las desobediencias, é vienen las guerras, é otros inconvenientes, que á este Rey acaecieron, &c.*

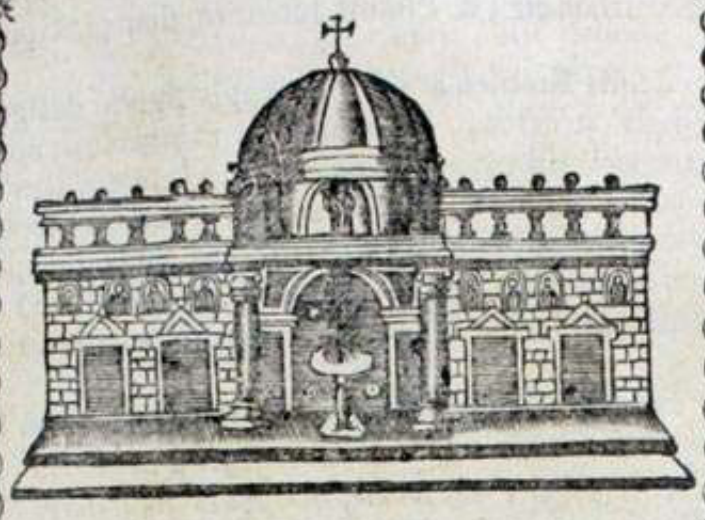
42 Addo & alia verba notatu digna Joannis Barclai (*y*) qui lepidæ, & fabulosæ suæ Argenidis narrationi, serias graves, & veras sententias intermiscens, quid de iis Administris judicet, quos Nos *Privados*, seu *Validos* vocare consuevimus, eleganter exponit, & injustum esse pluribus probans, quòd Reges velimus Amicorum consortio exules facere quòd, *ut suprà dixi*, natura omnibus indidit, plebejam invidiam reprehendit, quæ in omnes desæviit, qui Principum amicitiis illustres sunt, ipsisque Regibus hac de causa ob loqui audent, & tamdem sic finit, Timocleam loquentem inducens: *Numquam placuit tam iniquæ obtrectationis audacia, quæ quamquàm publicæ obtectationis larva contegitur, plus insani tumoris tamen habet, quàm solidæ pietatis. Plurimi enim Regibus irascuntur, non quòd aliquos gratia sua subeunt; sed quòd sibi gradus non pateat. Et in gratiosis, quos tam acerbè devovent, haud rarò nihil magis, quàm ipsa fœlicitas displicet. Certè, ut est domesticis nonnullos eligimus, ac velut adoptamus nostras in curas, fidemque eorum familiaritate, & muneribus, tam pensamus, quàm solicitamus in futurum. Ita ni Princeps sibi queserit vicariam opem, iisdemque rationibus aluerit, non sufficiet publicis laboribus, non me Castor, vel si firmiores nostro Atlante cervices, incumbentibus negotiis apponat, &c.*

EM-

(*l*) Idem Cassiod. *d. lib. 5. epist. 40.*
(*m*) Gentil. *de legation. in epist. Dedicat.*
(*n*) Marsal. *eod tract. lib. 1. cap. 1.*
(*o*) Virg. *ad Mæcen.*
(*p*) Plin. Junius *lib. 1. epist. 17.*
(*q*) Plin. *in Paneg.*
(*r*) Marsalaer. *d. cap. 1.*
(*s*) Coning. *in Theat. pol. 2. part. pag. 387.*
(*t*) Saaved. *d. Empr. 49. pag. 338. & seq.*
(*u*) Vide *pro omnib. PP. Velaz. & Lain. de opt. Princ. adm.*
(*x*) Pulg. *en sus Claros Varones, cap. 1. fol. 3.*
(*y*) Barclai. *in Argenid. lib. 1.*

EMBLEMA LV.

PORTÆ AD PRINCIPES PLURES.

Numen ut invisas, Fani plura ostia parent,
Numen ut allicias, plurimus auctor adest.
Ergo Ministrorum populo sint ostia plura,
Regale ut Numen quisquis adire queat.
Non uno Princeps fundat moderamine rivos,
Utilibus varia munera parte fluent.

COMMENTARIUS.

1 PAtet ergo Principes Administris egere; illud verò non ita patet, an uni tantùm debeant summam suæ gratiæ, pectoris, ac curarum impendere, vel melius, atque utilius sibi & suis subditis sit, plures æquali loco, ac munere, pro faciliori emergentium negotiorum expeditione, suo lateri sociare? Nam sunt qui (*a*) putent, commodius esse, unum tantùm, de quo maximè fidant, eligere, ac præficere, quem reliqui, veluti Principalis aulæ atque auræ Primiscrinium agnoscant, & revereantur, eumdemque suis consiliis, & obsequiis juvare, non æmulari, vel ad gratiæ, quod vocant intimum, & præmiorum officiorumque distributionem aspirare, præsumant. Alioqui, ajunt, non aliter Imperii ratio constare poterit, quàm si uni reddatur, ut aliàs Tiberius apud Tacitum (*b*) dixisse comperitur. Ipsique inter se æqualis gratiæ, aut ponderis Administri, mutuis invidiis, & æmulationibus exardescent, & magis de obsidendo, quàm de obsequendo Principe, cui servire, & morem gerere debent, curam agent.

2 Scitum est enim, & jam inter Adagia (*c*) relatum, mundum non capere duos Soles, nec unum arbustum duos erithacos, domumvè unam, duos canes alere posse. Et ut ait Seneca (*d*), *In vicino versatur invidia, simplicius longè posita miramur.* Quod, inter nullos magis experiri, quàm inter eos, qui artificii ejusdem, vel officii, vel operis existunt, universim dixit D. Basilius (*e*), & in specie de Aulicis tractans Tacitus (*f*), sic inquiens: *Recentem aliorum videlicet fælicitatem ægris oculis introspicere, modumque fortunæ à nonnullis magis exigere, quàm quos in æquo videre.*

3 Ego verò, & si hæc urgere concedam, ubi talis est Princeps, qui se ignaviæ dedat, & suis Administris omninò submittat, ejusdem Taciti (*g*) doctrinam spernens, qui magna Imperia ignavia non contineri, prudenter admonuit: cum tamen de eo sermonem non habeam, quem ubi ita se

(*a*) Saaved. *Empr.* 49. *pag.* 338.
(*b*) Tacit. 1. *Annal. cap.* 7.
(*c*) Erasm. *in his Adag. pag.* 423. & 424.
(*d*) Seneca *in epist.*

(*e*) D. Basil. *in serm. de Invidia.*
(*f*) Tacit. 2. *histor.*
(*g*) Idem 5. *Annal. cap.* 1.

se ignaviter gerit, nec Principis nomine dignum esse probavi; sed de eo, qui Imperii auxilium, non exilium, in Administrorum oculis, auribus, ac manibus quærit, ut in superiori (*b*) Emblemate vidimus, Magis ad hunc finem conducere arbitror, si duos pluresvè, prout Imperii moles, & rerum gerendarum cumulus postulaverit, pari, quoad fieri possit, gratia, dignitate, ac potestate penes se habeat, ut priscis temporibus Julium, Augustum, aliosque Romanos Cæsares, & Imperatores fecisse retulimus, & nostris, in D. Carolo V. & Prudentisimo ejus filio Philippo II. vidimus contigisse. Quod non obscurè Tacitus (*i*) indicat, dum plurali numero loquitur, ubi Principes monet, ut *Alios in curarum partem assumant*, & Plinius Junior (*k*) dum præcipuum Principis munus esse inquit, *Amicos parare.*

4 Idemque ipsum præcedentis Emblematis nostri Regis figura designat, tot oculis, auribus, ac manibus variegata, & Templi structura, quam in hoc exhibemus, non una, sed pluribus, ut vides, portis, ac foribus, exteriori sui parte conspicua, quo veteres, tam Ethnici, quàm Christiani, significare voluerunt, Deum adoraturis, atque exoraturis, aditus plures patere oportere, & totidem exitus, per quos facilius vota desideriaque sua divino Numini exponere valeant, & multiplicatis, quod dici solet, intercessoribus (ipso tamen dumtaxat largiente) gratiarum suarum fluenta, veluti limphati fontis rivuli, per canales varios, in supplices diriventur, ut etiam in hac pictura patescit.

5 Quam similitudinem ex insigni quodam Politico (*l*) sumpsi, quem Petrus Andræas Canonherius transcribit, & sic habet: *Observa in te, quod in ædificiis Templorum, quem non unum, sed plures introitus ad se habent, Deum ipsum, non unum, sed plures mediatores habentem. Principibus idem ego consulerem, qui dum uni se tradunt, fiunt ex Regibus clientes, & vassali: dum plures mediatores, & aditus ad se habent, præterquàm quod imitantur Deum (summa securitas & fœlicitas) diviniores fiunt, & veriores Reges apparent.*

6 A quo non multum abest Jovianus Pontanus (*m*), dum dixit; *Ut malè actum esset cum genere humano, si uni se Deus, aut paucis admodum, præberet exorandus: eodem modo malè, cum Principum Regumque familiaribus, si in tanta multitudine, uni, aut paucis admodum, locus fidesque sit.*

7 Pro qua sententia expressus videtur ille Xenophontis (*n*) locus, quo Persarum Regibus multos fuisse Satrapas inquiens, id ea ratione commendant: *Quòd si quis putet unum tantùm oculum expetendum esse Regi, eum egregiè falli certum est, unus enim & pauca videat, & pauca audiat. Essetque aliis Ministris quasi negligentia quædam, & segne indictum otium, si id uni solùm alicui demandatum fuisset officium. Præterea, quem subditi cognoscerent, illum esse oculum, aut aurem Regiam, scirent hunc cavendum esse, neque quippiam illi committendum, quòd omninò præter rem Principis foret.*

8 Neque hoc tamdem negare potuit Politicus ille noster (*o*), qui contrariæ opinionis assertor, esse videtur, cum alibi dicat, Principem non quidem multos, eos tamen apud se Administros, & Consiliarios habere debere, qui Regni gubernationi sufficiant: *Mostrandose indiferente con ellos, sin dexarse llevar de solo el parecer de uno, porque no verá tanto como por todos.*

9 Quod nervosius adhuc, longoque rerum usu expertus, præmonuit Philippus Cominæus (*p*), sic inquiens: *Principes apud se plures habeant Consiliarios, neque uni omnia committant, sed æquali ferè loco omnes habeat. Si enim ab uno, vel ab altero, Princeps totus pendeat, ceteri post illum sententiam suam vix dicere audebunt, &c.* Quo cum sentiens Ferdinandus Pulgarius (*q*), huic rationi aliam adjicit: *Que con los apartamientos que los Reyes hacen, é la grande aficion que sin justa causa muestran á unos mas que á otros, y las excesivas dadivas que les dán, suelen provocar á odio, y del odio nacen malos pensamientos, y peores obras.*

10 Neque objecerit quispiam, Principum gratiam, aut auctoritatem pluribus cummunicatam imminui, ipsisque negotiis, per plures divisis, confusionem causari. Nam quòd ad gratiam attinet, non ita impertiendam censemus, ut sui numerositate vilescat, *ut aliàs D. Hieronymus* (*r*) *dixit*, cum ad paucos illam, eosdemque dignissimos, & undequaque probatissimos, contrahamus.

11 Quod verò de auctoritate, ipsorumvè negotiorum expeditione subjicitur, nihil ponderis habet. Quoniam ut præclarè Erasmus (*s*), post Plutarchum (*t*), in similibus inquit: *Non est infirmior manus, quod in digitos sit dissecta; sed ad operandum agilior, eodemque modo Reipublicæ munia, & negotia multis communicata, plenius faciliusque expediuntur, & conficiuntur.*

12 Ac quemadmodum navis Gubernator, quædam suis manibus facit, quædam per alios: & aliquando aliis ad clavum admissis, ipse in proram demigrat; sic in Republica, non debet unus occu-

(*b*) Supr. *Embl.* 18.
(*i*) Tacit. & alii, *de quib. supr. Embl.* 45.
(*k*) Plin. Jun. *in Paneg.*
(*l*) Polit. quidam apud Canonh. *in Aphor. polit. tom.* 1. *pag.* 257.
(*m*) Jovian. Pontan. *in lib. de Princ. off.*
(*n*) Xenoph. *lib.* 4. *Cyripæd.*
(*o*) Saaved. *Empr.* 55. *pag.* 400.
(*p*) Comin. *lib. pag. mihi.*
(*q*) Pulgar *en sus Claros Varones, lib.* 1. *cap.* 3.
(*r*) D. Hieron. *in epist. ad Pamach. cap.* 1. *de privil.*
(*s*) Erasm. *in simil. fol.* 2. Dadræus *in locis Com.* verb. *Regnum, fol.* 440.
(*t*) Plutarc. *in Moral.*

occupare omnia, sed aliis vicissim dare locum, rectius enim fient, quæ multorum manibus peraguntur.

Quòd si Principibus Administri usum indulgemus, quòd non soleat una unius hominis mens Regni molis esse capax, ut sæpè retulimus, ubi ad unum tantùm Administrum tota eadem moles transfertur, nemo erit qui neget, idem periculum imminere: & verum esset quod Cassiodorus (*u*) admonuit: *Uni incautè creditur, quod est à plurimis asserendum.* Et Herodotus (*x*) de Ægyptiis scribit, Medicinam apud eos in hunc modum esse distributam, ut singulorum morborum sint medici, non plurium. Alii enim sunt oculorum, alii capitis, alii dentium, alii morborum aliorum.

13 Quapropter in Exodo (*y*) legimus, Jetronem Moysi genero consuluisse, ad Reipub. Hebreæ commodiorem gubernationem, *Partito onus tuum in plures, & erit Dominus tecum.* Et concors est, & fuit semper Politicæ, & Juridicæ facultatis (*z*) proloquium, uni soli homini plura simul munia injungenda non esse. Quod Mecænatem etiam, in oratione ad Augustum apud Dionem (*a*), habet auctorem, dum duxit: *Præstat per multos publica negotia administrari: ut & complures hinc emolumentum sentiant, & experientiam rerum gerendarum consequantur.* Et magis strinxit Plutarchus (*b*), inquiens: *Quod in publicis muneribus, qui plus uno fungi cupit, & plura onera subire non dubitat, oneribus ipsis, cum magna Reipub. pernicie succumbit.*

14 Hieronymus Ossorius (*c*), eò amplius rem diducit, ut existimet, non solùm per unum solum, verum nec per paucos, Reipublicæ negotiis, & incolumitati prospici posse, his verbis: *Quia fieri non potest, ut unus aliquis, aut etiam pauci quidam, quantumvis excellentes, & consilio præstantes, molem Regni sustineant. Nam negotiorum multitudo mentis caliginem iis obducit, qui in se nimium recipiunt; quia neque ingenii, neque etiam satis temporis habere possunt, ut res idoneè considerent omnes.*

15 Et Cassiodorus (*d*) post Juvenalem, pectora nostra duas curas non admittere inquit, nec ingenium duabus curis occupari debere. Et iterum (*e*): *Duarum dignitatum gloriosam quidem, sed & laboriosam esse custodiam.* Franciscus quoque Patritius (*f*), Rempublicam navi hac de causa rectissimè comparat, quæ non unico nauta, sed plurimorum manibus indiget, cujus similitudinem juvat illud D. Petri, qui, ubi jubente Domino, rete in mare laxavit, & plenum piscibus sensit, socios ad illud extrahendum vocavit, quo loci auxilium, & plures manus, in gravibus & ponderosis negotiis quæri debere, omnes Sacri Interpretes commentantur. Inter quos novissimus, & eruditissimus noster Nyssenus (*g*), aliis in rem eamdem doctè congestis, inquit, quòd qui contrarium faciunt Dynastæ, & multa uni tantùm committunt, non præstant suis *Despacho, sino Despecho.*

16 Et Petrus Andræas Canonherius (*h*), cum Natali Comite (*i*), sentit, quòd sicut variæ in Republica sunt res, quæ tractantur, & multæ, quæ eodem tempore debent expediri: sic diversi debent esse rerum publicarum Consiliarii, quia nemo ad omnia est idoneus, nec in quibuslibet sapit: *Sunt enim* (inquit) *alii belli gerendi, alii ferendarum legum, civilium que controversiarum Consiliarii apud Reges, alii Gubernandorum statuum, cum præclarum sit in uno, ne dum in his omnibus excellere, neque quisquam det bonum consilium, nisi de rebus benè cognitis.*

17 Sed nemo, rei de qua agimus, aptius, & cohærentius loquutus est, quàm Aristoteles (*k*), qui præcipuum documentum Monarchicæ dominationis tuendæ, in eo constituit, ne uni tantùm ex privatis, totius Imperii confidentia præstetur. Ejus verba sunt hæc: *Communis verò custodia omnis dominationis unius est, neminem unum præ ceteris magnum facere, sed plures, nam se invicem custodient: quòd si quem extollere oporteat, non tamen eum, qui sit moribus audax, nam hujusmodi homines aptissimi sunt ad invadendum circa res omnes, si verò cujusquam potentia minuenda est, modicè, ac non uno simul impetu omnis potestas est auferenda.*

18 Aristotelis doctrinam, licèt eum non referat, sequitur Petrus Gregorius (*l*), addens, *Quòd peccant Principes, qui habent summam potestatem, dum præposituras, aut magistratus plures uni concedunt, qui unius onera vix sustinere potest.* Et posteà hujus abusus incommoda sigillatim enarrat. Quæ etiam Italo sermone tangit Joannes Guidiccionus (*m*) in quadam epistola, inquiens: *Il favorir un solo, è un permet tergli, che si usurpi l'ufficio del padrone, che diventi insolente, come fano i servidori nella somma licentia de favori, è un permetter che si occupi il campo al Principe di usar liberalità, è magnificenza secondo il suo discreto giudicio.*

19 Sed quoniam nemo hæc, & alia damna, quæ hac ex causa proveniunt, & quotidie experimur, de unius præ ceteris in Republica auctoritate luculentius scripsit, quam Auctor (*n*) de fundamentis

(*u*) Cassiod. *lib.* 11. *epist.* 24.
(*x*) Herod. *lib.* 2. *sive in Euterpe.*
(*y*) Exod. 18.
(*z*) *L. nemo, & l. fin. C. de assess. cum multis aliis apud Me de mun. honor. num.* 71. *pag.* 30. & 31. novissimè Saaved. *Empr.* 52. *ex pag.* 378.
(*a*) *Dion. lib.* 53.
(*b*) Plutarc. *in polit.*
(*c*) Ossor. *de Reg. inst. lib.* 1.
(*d*) Cassiod. *lib.* 9. *epist.* 21. *in fin.* Juven. *satyr.* 7.

(*e*) Idem *lib.* 6. *epist.* 7. *in fin.*
(*f*) Patrit. *lib.* 5. *de Repub.*
(*g*) Nyssen. *in vita S. Joann. Evang. lib.* 2. *cap.* 9. *ex pag.* 67.
(*h*) Canonher. *in Aphor. tom.* 1. *pag.* 255. & *seqq.*
(*i*) Natal. Com. *lib.* 18. *hist.*
(*k*) Aristot. 5. *pol. cap.* 11.
(*l*) Petr. Greg. *lib.* 4. *de Repub. cap.* 6.
(*m*) Guidiccion. *in epist.*
(*n*) Auct. *apud Canonher. ubi supr. pag.* 256. & *seqq.*

dominationis, deque instrumentis regnandi, placet ejus verba hic ad literam transportare, maximè cum etiam ad cognoscendos frequentes ejusmodi Aulicorum Administrorum mores valdè conducant. Quæ sic se habent: *Nam statim, atque unum ex istis anteponit, & palam sibi cariorem profitetur, compaginem, & vim Principatus dissolvit. Consiliarios, quibus circumciatur, disgregat, armorum suorum potentiam debilitat, justitiæ æqualitatem immutat, & sese incautum in quædam artificiorum, & astuum retia conjicit, plus minusvè periculosa, prout qui Principis favore potitur, plus minusvè ingentes spiritus gerit. Principatus compages & unio pluribus modis dissolvitur: sed omnium periculosissimus est, quoties Princeps summæ rerum deliberandarum, aliquem totius benevolentiæ, & insoliti favoris ergo præficit. Nam tunc in eo Principatu porta quædam aperitur, per quam externus quilibet Princeps, modo consuetis artibus uti voluerit, ingredi poterit. Verùm absque dubio per eamdem portam spes subditorum omnium intrabunt, recipientque per manus ea beneficia, quæ, nullo interjecto medio, ab ipsius Principis bonitate, atque electione recognoscenda fuerant, &c.*

20 Porrò, ut gradum ad alia faciamus, illud animadvertere oportet, hunc, vel hos Administros, quem, quosvè sibi Princeps adsciverit, non temerè ex alienigenis sive exteris esse debere, ut & jam suprà (*o*) in aliis etiam Consiliariis, & Magistratibus tetigi, non solùm ea ratione, quàm Justus Lipsius (*p*) assignat, ex vulgari illo Ciceronis (*q*) veriloquio petita: *Ad consilium de Republica dandum, caput esse, nosse Rempublicam*; sed ea potius, quòd ubi Peregrinus aliquis in ejusmodi honoribus adipiscendis, ipsis civibus & indigenis prælatus est, non modò invidiam, sed & odium plurimorum sibi, & ei qui eum elegerit, concitabit. Ac quamquàm de ipsa Republica benemeritus, & suis præclarè factis ad eam pervenerit dignitatem, nihilominùs tamen cives ipsi, qui vel sua, vel majorum virtute, & industria, Rempublicam invisse dicuntur, istud æquo animo pati non poterunt. Ut omittam alia pericula, quæ de exterorum consiliis, & auxiliis vereri possumus, quæ in causa fuerunt, ut in Proverbiis (*r*), & in Ecclesiastico (*s*), ab eis cavendum, nos Salomon, & Syracides moneant; necnon propriæ nationi injuriam, gravemque notam inuri videri, quasi quòd indigenis benè merentibus, & ad hæc munia sufficientibus, careat, cum ad exteros deferantur. Quibus, & aliis rationibus, multisque exemplis similium electionum, quæ damna gravissima pepererunt, non solùm hos, de quibus nunc loquimur, Administros, verùm & reliquos Magistratus, ex Regnicolis quæri debere, multis passim utriusque juris communis, & Hispani nostri dispositionibus, cautum reperitur, & Auctorum doctrinis suffultum, quas in unum Ego (*t*) alibi diligenter congessi, & novissimè tractant Lambertus Danæus (*u*), Lauterbachius, Richterus, Coningus, Campana (*x*), Filesacus (*y*), Kirchenerus, (*z*) & Nicolaus Bernegerus (*a*), qui altè, & aptè de hac re loquentem Justum Lipsium adducit in notis ad librum Tertium Politicorum, *cap.* 4. *pag.* 260. ubi ait, quòd, ut in quam domum vespillones veniunt, signum est funeris: sic Reipublicæ labentis, ad quam fulciendam adhibentur peregrini: hinc enim livor, questus, & aversio quædam animorum, cum indigenæ plus alienis tribui, credique vident. Quod & ipsi populo Dei præceptum esse, ex Deuteronomio (*b*) cognoscimus, dum de Rege creando his verbis edicit: *Eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit, de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus.*

22 Apud Filesacum alibi (*c*), etiam in quæstionem deducitur, an Ecclesiasticis viris, & tutum sit, & suo ordini consentaneum, in Aulis Regum versari, & hæc Primorum Administrorum munia, ut sæpè solent plures, ambire, & obire? Et quamvis cum Petro Blesensi (*d*), hoc non esse usquequaque damnandum, docere videatur, fortè quia eo tempore scripsit, quo Eminentiss. Cardinalis Armandus Rochileus Gallicani Regni clavum, ipsiusque simul, & aliorum cladem moderabatur, & moliebatur, satis tamen ostendit, non benè sacras infulas cum aulicis moribus, & occupationibus convenire; nec habitare cum ranis, quæ sunt in penetralibus Regum, & inter Aulicos simulachrum Religionis adumbratè prætendere.

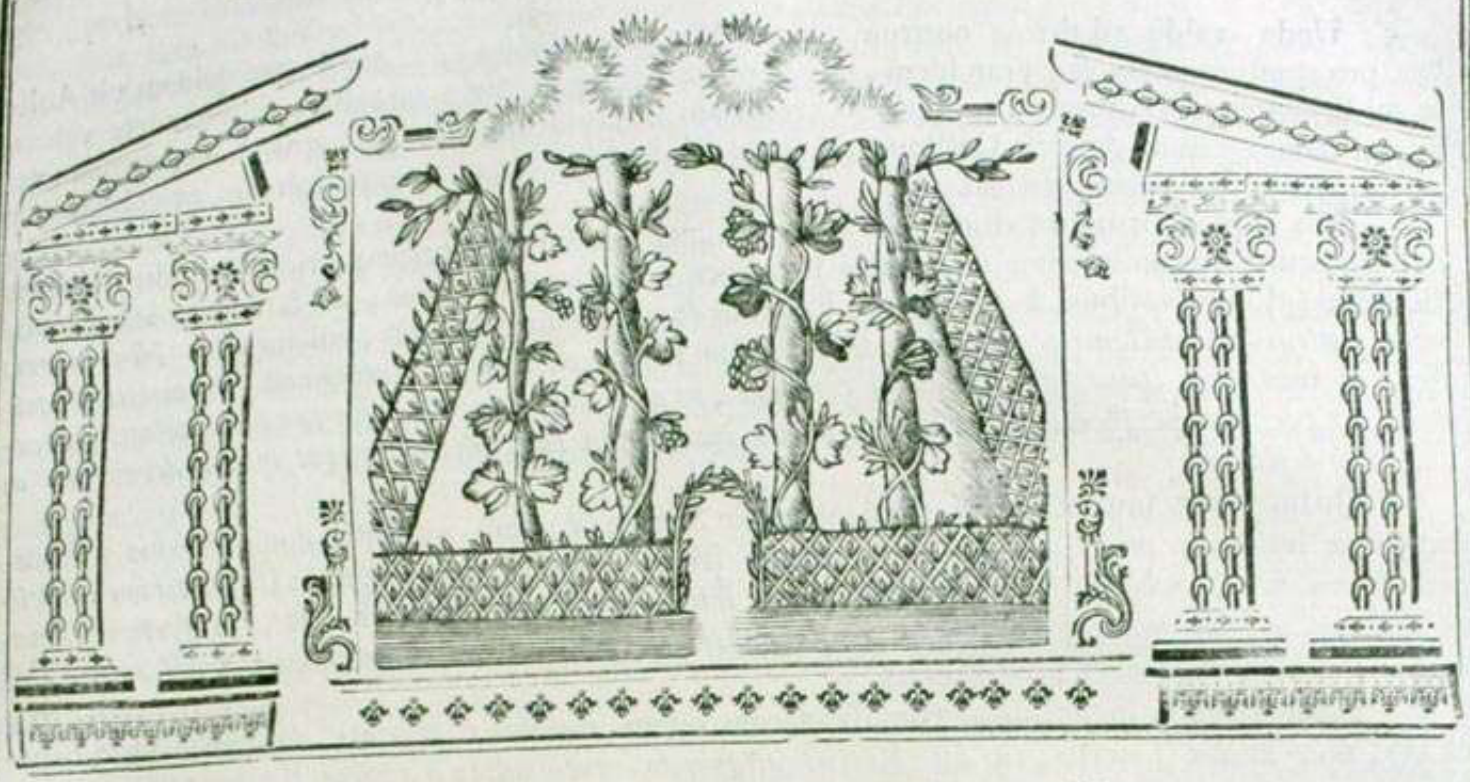
22 Idemque periculum, aut etiam gravius, illis Ecclesiasticis imminere, qui forensibus actionibus, & civilibus Magistratibus deserviunt, latè post plures alios, quos Ego alibi (*e*) refero, idem Auctor scriptum reliquit, & novissimè etiam Bernegerus (*f*) pertractat, cum Justo Lipsio concludens, quòd etsi ad publica consilia Sacerdotes etiam admitti possint, rarenter tamen, & extra ordinem id fieri debet, tunc videlicet cum de rebus planè seriis, & gravibus agitur. Alioqui talibus se passim ex officio ingerentes, contra se habent D. Bernardum (*g*) qui hæc infima & terrena, terrenis Judicibus, & Principibus relinquenda esse ab Ecclesiasticis, tradit, quippè qui sint in potioribus occupati.

EM-

(*o*) *Supr. Embl.* 52. *in fine.*
(*p*) Lips. 3. *pol. cap.* 4.
(*q*) Cicer. 2. *de orat.*
(*r*) Proverb. 10. 9. 10.
(*s*) Eccles. 8. 21.
(*t*) Ego latissimè 2. *tom. lib.* 3. *cap.* 19. *ex num.* 4. *& lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 50. *& seqq. & sup. Embl.* 52. *in fine.*
(*u*) Danæus, Lauterbac. & Richter. ap. Coning. 2. *tom. Theat. polit. cap.* 33.
(*x*) Campana *de elect. Magist. num.*
(*y*) Filesac. 1. *select. tract.* 1. *cap.* 3. *ad fin.*
(*z*) Kirchener. *polit. disp.* 7.
(*a*) Berneg. *in quæst.* 159. *ad Tacit.*
(*b*) Deuter. 17. 15.
(*c*) Filesac. *de idol. polit. cap.* 2. *ex pag.* 24.
(*d*) Blesensis *epist.* 84. 108. 113. & 150.
(*e*) Ego *dict. lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 42. *& seqq.*
(*f*) Berneg. *ubi supr. quæst.* 56. *ex Lips. in not. ad* 3. *pol. cap.* 5.
(*g*) Div. Bernard. *quam vide lib.* 1. *ad Eugen. cap.* 5.

EMBLEMA LVI.

IN TUMIDOS ADMINISTROS.

Figitur, ut vitis sustentet pondera, vallus,
Ille tamen florens, germina sæpè premit.
Non aliter Regis florens admissus in Aulam,
Tollit opes, debens ferre Minister opem.

COMMENTARIUS.

1 CUm ergo Administrorum munus & cura, quam ita necessariam Principibus esse probavimus, eò tendere debeat, ut ipsos juvet, non ut ipsis jubeat, famulos, non dominos suorum dominorum efficiat, & ut juxta Senecæ (*a*) monitum, illorum rationes administrent, tam abstinenter, quàm alienas; tam diligenter, quàm suas; tam religiosè, quàm publicas, atque ab omni turpis, aut excessivi lucri studio manus cohibeant, quod corrumpit omnia, & perrumpit, ita ut dicere potuerit D. Leo Papa (*b*): *Amori pecuniæ vilis est omnis affectio, nullumque est in eo corde justitiæ vestigium, in quo avaritia fecit habitaculum.*

2 Meritò eisdem præsens Emblema ob oculos ponimus, ex vallo, ad vitis allevationem, & sustentationem adjuncto, qui interdum radices agere, ac revirescere solet, suisque luxuriantibus frondibus, vitem ipsam supprimere, & suffocare, in cujus subsidium, & pedamentum positus fuerat; ut & tumidi isti, nimisque florentes, & potentes Administri Principes ipsos, quorum levamen & juvamen præstare debuerunt.

3 Quam quidem picturam, sub hedera, populum cui adhæserat, exsicante, post hæc scripta, apud Novellum (*c*) alium Emblematarium inveni, in eum tamen finem, ut ingratos notet, & reprehendat, ut ejus Epigraphes, & subjecta carmina indicant, quem sic habent:

Serpentes hederæ nequeunt consistere per se,
Sed duce populeo stemmate, summa petunt.
Et tamen hoc vita tandem complexibus orbant,
Obsequiis vinci mens malè grata nequit.

4 Hanc enim hederæ naturam esse, ut arboris vires absumat, sine cujus fulcro humi serperet, & pedibus conculcanda maneret, benè præter Plinium (*d*), & alios, expressit Laberius (*e*), eam-

(*a*) Senec. *de brevit. vitæ, cap.* 18.
(*b*) D. Leo Pap. *serm.* 9. *de Passion.*
(*c*) Scoonhov. *Embl.* 14. *pag.* 42.
(*d*) Plin. *lib.* 16. *cap.* 44.
(*e*) Laberius Poeta.

eamdem vetustati hominum similem faciens, his verbis:

Ut hedera semper vires arboreas necat,
Ita me vetustas complexu annorum enecat,
Sepulchris similis, nil nisi nomen retineo.

5 Unde, valdè ad thema nostrum, inquit Hadrianus Junius (*f*), quòd cum quidam vir Aulicus pro symbolo gestaret Pyramidem, cui implexa hedera in altum surgebat, sic ostendere volens, se sui Principis gratia virere, quidam ad creandam ei invidiam, aliò ejus sensum detorserunt; velut qui circumsessum tenuerit Galliarum Regem, & hederæ instar circumplicatum, ne quis ad eum pateret aditus sine ipsius assensu.

6 Nos verò aliorsum tendimus, & sub vite, quam vallus efflorescens aridam reddit, similem ambitiosorum Administrorum erga suos Principes operationem, aptius, ni fallimur, insinuamus, Plutarchi (*g*) in moralibus, à quo habuit Erasmus (*b*), vestigiis hærentes, qui ita ait: *Non quævis arbor patitur complectentem se vitem: sed quædam præfocant eam, & extinguunt: ita ambitiosi quidam, ob invidiam, ipsos, quos fulciunt premunt, ne quando emergant, eòque tamdem insolentiæ deveniunt, ut per quos profecerunt, & quibus omnia incrementa sua, vitam denique ipsam debent, eos de statu suo dejiciant.*

7 Quam etiam improbitatem, elegantissimè Seneca (*i*), sub serpentis comparatione demonstrat, quæ hominem perimit, cujus calore, cum frigore rigeret, vires accepit: *Ut multorum crudelitas, & ambitio & luxuria facere solet, quorum latent vitia, dum imbecilla sunt, vel fortunæ favore deficiuntur, non minus tamen quàm serpens ausura, cum illis vires suæ placuerint, & subita, & magna potentia impotenter uti potuerint.*

8 Possunt etiam in aviditate cumulandarum opum, canibus comparari, de quibus idem Seneca (*k*), non minùs dissertè, sic ait: *Vidisti aliquando canem missa à domino frustra panis, aut carnis, aperto ore captantem. Quidquid excepit, protinus integrum devorat, & semper ad spem futuri hiat. Idem evenit his, quidquid expectantibus fortuna projecit, id sine ulla voluptate demittunt, statim ad rapinam alterius erecti, & attenti, &c.*

9 Sunt qui & eosdem Harpiis similes faciant, quas (sic à *rapiendo* dictas) fabulæ veterum (*l*) confinxerunt, aures ursorum, corpora vulturum, faciem virginum habuisse, alatasque etiam, & humanis brachiis, ac pedibus, sed unguibus monstrosis, quibus pretiosas quasque dapes, quæ Phinei Regis mensis parabantur, rapaciter involabant, & quæ relinquebant, ita tetro & fœdo excremento inquinabant, ut fœtor omninò perferri non posset. Unde & Canes Jovis, ac rapaces dæmones, eas Poëtæ vocarunt, & Virgilius (*m*) de iis dicere potuit:

Tristius haud illis monstrum, nec sævior ulla
Pestis, & ira Deum, stigiis se se extulit undis.
Virginei volucrum vultus: fœdissima ventris
Proluvies: uncæque manus, & pallida semper
Pra fame, &c.

Et Rutilius Numatianus (*n*), Gallus, vir Consularis:

Harpyæ, quarum discerpitur unguibus orbis,
Quæ pede glutineo, quæ tetigere trahunt.

10 Ac verè, sic sæpè se res habet, ut juxta Claudiani (*o*) sententiam,

Asperius nihil sit, humili cum surgit in altum,
Cuncta ferit, dum cuncta timet; desævit in omnes,
Ut se posse putet, nec bellua tetrior ulla est,
Quàm servi rabies in libera colla ruentis.

Quod & ipsum observavit Sextus Aurelius (*p*) Victor, sic inquiens: *Quibus rebus, quantum ingenium est, compertum habeo, humillimos quosque, maximè ubi alta accesserunt, superbia atque ambitione immodicos esse.*

11 Et secundùm Aristotelem (*q*): *Qui in affluentia fortuna, virium, opum, & amicorum, aliorumque talium, constituti sunt, regi, atque obedire, neque volunt, neque norunt*; certum quin potius illud

(*f*) Jun. Embl. 14. *in notis, pag.* 91.
(*g*) Plutarch. *in polit.*
(*b*) Erasm. *in simil. fol. mihi* 2.
(*i*) Senec. *epist.* 42.
(*k*) Idem *epist.* 72.
(*l*) Natal. Comes *latè lib.*7. *Mythol. cap.*6.
(*m*) Virgil. 3. *Æneid.*
(*n*) Numatian. *in Itinerar.*
(*o*) Claudian. *lib.* 1. *in Eutrop.*
(*p*) Sext. Aurel. *in Cæsar. part.* 2.
(*q*) Aristot. 4. *polit.* 11.

de cosa alguna, que asi altere, ni suspenda, ni encienda, ni arrebate el ânimo humano, como el mandar, i acrecentar el mando.

12 Quod satis suo exemplo, Sejani, Ruffini, Eutropii, & alii plures antiquorum, & nostrorum seculorum intimi Regum Administri, seu Regalium domorum Megistanes, nobis ostenderunt: *Dum sæpè* (ut benè Modernus quidam (r) scriptum reliquit) *potestate ad superbiam abusi, invidiæ primùm, mox odio sui locum fecere. Et quos in levamentum oneris Principes asciverant, ii sæpè supra illud alterius nostri*, res aulicas suo periculo satis docti Politici, efficiunt: *No hai amor en la tierra Principes se se tulere, precandaque modestia fuit; ut contenti plus quàm privatis opibus essent, nec Heros suos in potestate habere conarentur. Ex quo pulchrum sibi duxerunt, supra Rempublicam stare, & lubricam hanc Aulæ histroniam exercere: artibus debinc patritiis, & nulla moderatione votorum, ad spem dominationis sunt erecti. Ergo qui ultra sortem suam in amplissimis, & clarissimis rebus versabantur, adduci non potuerunt, ut fortunam, cui tantum licuerat, reverentur, sed spe improbiore, ipsorum sæpè Regum dominium affectarunt.*

13 Nec abest Modernior adhuc alter Scriptor (s), qui eos, qui talia audent, proditionis crimine notat, cum idem sit Regibus, ac Regnis sub dolis artibus præpotiri, & ex Amicorum munere, ac nomine ad Regiæ adorationis numen velle conscendere, cujus benignissimi syderis influentis contenti esse deberent, & tunc demum se crescere posse, si se se dominorum suorum fidei tutelæque committant (t).

——Sicut Parnasia laurus
Parva, sub ingenti matris se subjicit umbra.

Et ab hac aura uberes incrementorum proventus sperent, sic se illis majores ostentantes, dum ipsos sublimatas parti honoris inclinat.

14 Quia, ut signanter monuit Cassiodorus (u): *Sic est in Principibus humilitas gloriosa, quemadmodum in mediocribus odiosa potest esse jactantia.* Unde & ipse (x), sub nomine Theodorici Regis, quemdam Senarium, ex ejus intimis, ab eadem humilitate his verbis commendat: *Sed hæc amplius comendabat humilitas, quæ tam clara, quàm rara est. Novum est enim sub amore Principis custodire modestiam: quia gaudia semper animos inquietant, modus enim rarò lætis rebus imponitur, qui magis in tristibus invenitur.*

15 Quod, cum illo Senecæ Tragici (y) convenit,

——Quo fortuna altius
Evexit, ac levavit humanas opes,
Hoc se supprimere magis fœlicem decet.

Et optimo simili, ex Sole desumpto, eosdem Proceres, de quibus loquimur, idem ipsum suadet Erasmus (z), sic iquiens: *Sol cum est altissimè provectus in Zodiaco, tum tardissimi motus est: ita quò fortuna te subvexerit altius, hoc oportet animo leniori, minùsque feroci esse.*

16 Accedit his optimum Consilium, quod magnis istis Satrapis præstant verba Plini (a) Junioris, dum suo Panegirico inquit, quòd *Quemadmodum corpora, quamlibet ardua, & excelsa, procerioribus admota decrescunt, ita cives, quamvis in altissima dignitate se constitutos videant, intelligere debent; collatione fastigii Imperatorii se quasi deprimi, quantoque proprius ad magnitudinem Imperatoriam ascenderit, tantum etiam à sua descendisse videri.*

17 Cujus loci mentionem ad rem nostram faciens Joannes Filesacus (b), *fungos* planè ac *pepones* ambitiosos Aulicos, cujuscumque sint sortis, appellat, qui hæc non cogitent, quin potius voti sui, ac desiderii compotes facti, quasi cœlum vertice tangant, ceteros omnes longè infra se collocatos esse arbitrantur, excelsum fastum & volatum aquilæ imitantes, quam elegantissimè Apulejus (c) describit, se nubium tenus altissimè sublimantem, cujus tamen tam elati, tam excelsi, vel ambitiosi volatus, sæpè solet eventus frustrari, ut & inflama ex stipula exorta, juxta eumdem Apulejum, contigit: *Claro crepitu, largo fulgore, cito incremento, sed materia levi, caduco incendio, nullis reliquiis.* Nescio enim quo malo generis humani, ut Tacitus (d) docet: *Fœlicitate corrumpimur*; & ut latiùs Pacatus (e) inquit: *In discreta fœlicium pedisequa superbia est, ac vix cuicuam contigit, & abundare fortuna, & indigere arrogantia.*

Quem

(r) Joann. Schild. *in exercit. ad Tacit. pag.* 98.
(s) D. Franc. Queved. *in libell. posth. jocoso, sed lecto digno*, de la fortuna consejo.
(t) Virgil. 2. *Georg. ex quo Embl.* 13. *Zucrii.*
(u) Cassiod. *lib.* 5. *epist.* 44.
(x) Idem *lib.* 4. *epist.* 4.
(y) Senec. *Trag.* 6.
(z) Erasm. *in lib. de Just. Princip.*
(a) Plin. *in Paneg.*
(b) Joann. Filesac. 2. *select. tract.* 1. *cap.* 3. *pag.* 12.
(b) Apul. 1. *florid.*
(c) Tacit. 1. *histor.*
(m) Pacat. *in Paneg. ad Theodos.*

18 Quem sequutus Salvianus (*f*), eamdem superbiam uno in loco, *Pedisequam plerumque novi honoris appellat.* Et in alio (*g*) sic habet: *Quotus quisque sapientum est, quem secunda non mutent, cui non crescat cum prosperit vitiositas; non una certè, nec unius generis, & fœlix ille ambitionis successus, cæteros sic aspernatur, ut sibi uni totum hoc beneficium Fortunæ deberi, & in omnium oculos incurrere oportere, reliquis omnibus abdicatis, existimet.*

19 Cum animadvertere tumidi isti, & elati deberent, quàm longè melius sibi consulerent, si illud Ecclesiastici (*h*) monitum observarent: *Rectorem te possuerunt, nolli extolli. Esto in illis quasi unus ex ipsis*, & ita moderatè se gererent, ut nullum omninò invidiæ ictum, neque ab aliis suæ conditionis Proceribus, neque à popularibus pertimescerent. Quibus ut Rethor Gallus apud Senecam (*i*) Patrem dixit: *Invidiosum est unum hominem toties optare omnes honores intercipere*: vel, ut benè addit Arnobius (*k*): *Suas eminere tantummodò velle fortunas, aliorum res premi, & in contemptu humilitatis calcari.*

20 Festinati quippè tam honorum, quàm opum cumuli, eadem festinatione diminui solent, & in novissimo benedictione carere, ut à Salomone (*l*) docemur. Neque quisquam extat, ex multis, qui post Lipsium (*m*) de ejusmodi Administrorum documentis seu monitis scripserunt (*n*), qui eisdem seriò non consulat, esse, ut Tacitus in Agricola dixit: *Id sibi maximè formidolosum, privati hominis nomen suprà Principes attollit.* Et ne dominis suis æquari, ne dum eosdem excedere, aut supprimere velint, Lunæque vicem, & officium obire contenti, ome gloriæ, & actionum suarum lumen, in illos, tamquàm in Solem refundant, sibique adversa, illis prospera tribuant.

21 Hoc enim Regum conditionem exposcere, rectè Æmilius Probus (*o*) animadvertit; & non minùs rectè Marcus Zuerius (*p*) Boxhornius sic inquiens: *Ut sub majoris umbra enata, & tenella adhuc arbor se delectat, ita Principes usurpandi, qui suos infra id etiam esse volunt, quod sunt, & habent. Nam magnitudini suæ deberi putant, sua quemque vel ignorare, vel non profiteri. Non facienda hic omnia, quæ potes, & celanda, quæ jam fecisti; tuum est debere, etiam cum solvisti. Dives est, qui Principi suo debet: inops verò, & miser, qui satis fecisse videri vult, & satis fecit. Majorem Principem cogita, quam est, & te ipso te minorem. Fortunam ejus, & tuam cogita. Illa tibi tanta sit, ut nec abstringi queat, nec nec expleri. Tua autem talis, ut respondere non possit, & si possit, atque responderit, non respondisse videantur.*

22 Quibus satis simile est Apophthegma illud Roderici Gomez de Sylva, quod suis narrationibus Petrus Matthæus (*q*) inservit: *No ay Principe de tan grande animo, que al cabo no tenga celos de la mucha autoridad de sus privados.* Quod efficere debet, ut cauti & prudentes Administri parcè de rebus à se, vel vello, vel toga benè gestis, coram suis Principibus loqui debeant, vel totum illud quantumcumque sit, illorum, non propriæ gloriæ assignent, atque attribuant, ut latiùs consuluit, & prosequitur Nicolaus Bernegerus (*r*), optima exempla Germanici, Agrippæ, & aliorum expendens.

23 Addo, quòd etsi verè Martialis (*s*) dicere potuerit;

Qui velit ingenio cedere, rarus erit.

Et Tacitus (*t*): *Difficile esse, continere ex sapientia modum.* Adhuc prudens, & cordatus Regum Amicus, & Administer, ipsis in hoc etiam cedere debet, aut ita temperanter suis consiliis deferre, ut illa ab eisdem imbibisse, percepisseque videatur, ne si secus faciat, ab eorum gratia, & animis excidat, ut Lusitanus ille Ludovicus Sylveira, Emanueli Regi alioqui gratissimus, præsensit, & suis filiis patefecit, tunc cum per suam imprudentiam agnovit, in cujusdam epistolæ exaratione, sibi à Rege commissa (quam simul & ipse Rex seorsim scribendam susceperat) illum superasse, sic enim illis dixisse Petrus Matthæus (*u*), ultra alios, enarrat: *Buschianzi Fortuna figlivoli, non si è piu si cureza nella Corte per me. Il Re per mia imprudenza ha conosciuto hoggi, che yosò più dilui.*

24 Et planè, quisquis ex Summatibus hanc orbitam suæ apud Principes gratiæ, & acceptionis excesserit, & intra suam se nescierit Fortunam cum moderatione debita continere, aut in quærendas nimias opes, opem, opus, operamvè converterit, quam illis amicè, & fideliter præstare, munus ipsum, suis impositum humeris, postulabat, semper in ancipiti, & lubrico, quem

(*f*) Salv. *epist.* 2.
(*g*) Idem *epist.* 7.
(*h*) Eccles. 32. 1.
(*i*) Senec. *lib.* 1. *controv. cont.* 1.
(*k*) Arnob. *lib.* 1.
(*l*) Prov. 20. 21. 23. 11.
(*m*) Lips. *lib.* 3. *polit. cap. fin.*
(*n*) Marq. *in Gub. Christ. lib.* 2. *cap.* 31. Velaz. *de opt. Princ. admin. & novizz.* Saaved. *Emp.* 50. *ex pag.* 343. *& pag.* 243. 338. *& seqq. &* 413. Cespedes, *quem omninò vide in vita Philip. IV. lib.* 1. *cap.* 3.
(*o*) Prob. *in Datame.*
(*p*) Zuerius *Embl.* 13.
(*q*) Pet. Matth. *lib.* 6. *pag. mihi* 231.
(*r*) Berneg. *ad Tacit. quæst.* 69.
(*s*) Mart. *lib.* 5. *epig.* 43.
(*t*) Tacit. *in Agric.*
(*u*) Pet. Matth. *in sua histor. Franc. lib.* 3. *pag. mihi in Itala traductione* 173.

quem occupat, loco, vereri debet, ne vel invidorum tacitis cohortationibus, vel suopte ipsorum Principum igenio, ac naturali inconstantia, eorum gratia excidat.

25 Quos tamdem pudet ac pœnitet, *ut benè Filesacus* (x) *animadvertit*, quos in immensum suprà ceteros extulerint, quasi Imperii consortes habere eum: neque Aquila Trochillum, alio nomine Regaliolum, *teste* (y) *Plinio*, sibi æquari patiatur. Cui addi potest nobile Regis nostri Domin. Philippi II. Apophtegma (z), ad quem cum sui aucupes magno cum jubilo accipitrem ferrent, qui nuper, intervolandum, Aquillam Regiam, post acrem pugnam vicerat, & occiderat, illum statim truncari capite jussit, eam reddens rationem, quòd nemo suo se capiti ne dum superiorem: verùm ne æqualem quidem præstare deberet.

26 Extat quoque apud Dionem (a), in eamdem rem, insigne aliud Mæcenatis ad Augustum consilium, cui, cum Agrippa ad supremum potentiæ fastigium evectus fuisset: *Agrippa* (inquit) *aut gener tuus fiat, aut occidatur necesse est.* Et vulgatum Taciti (b) oraculum, hac in parte non minùs certum illis:

Pythia quæ tripodæ ex Phœbi lauroque profatur.

Aulici nimirùm cujusque summi, *Fato potentiam rarò sempiternam. An satias capit, aut Principes cum omnia tribuerint, aut Summates, cum jam nihil reliquum est, quod cupiant.*

27 Sic certè Mæcenas Augusti, & Crispus, Sallustii ex sorore nepos, Tiberii gratia excidit. Et Seneca, sub Nerone, objectam sibi tot opum congestarum calumniam, sibi invidiam, qua dicebatur, vel ipsum Principem superare, his verbis apud Tacitum (c) diluere, sive excusare curavit: *Una defensio occurrit, quod muneribus tuis obniti non debui: sed uterque mensuram implevimus. Et tu quantum Princeps tribuere Amico posset, & ego quantum Amicus à Principe accipere. Cetera invidiam augent, quæ quidem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem jacet.* Quæ quidem defensio, & opum ei cum lubentia resignaturum oblatio, etsi tunc Neroni, velato blanditiis odio, grata esse visa fuerit, posteà tamen, (ipso latiùs narrante (d) Tacito) eidem Senecæ propriæ opes immensæque, ac pariter invisæ divitiæ, exitium attullerunt.

28 Est enim hoc Principibus quasi fatale, ut carissima sibi Capita, quotiens potentia & opibus ad timendum Dominanti fastigium erepserunt, ea deprimant, & submoveant, & vel obtrectantium vocibus lacessiti, vel conglomeratarum divitiarum cupiditates pellecti, facilius in eos animadvertant, ipsas tamdem divitias, quas illi ex publicis, ac pribatis facultatibus corrogaverant exsugentes.

29 Quam in rem plurima ex antiquis, & aliqua non contemnenda ex nostris his temporibus adducere possem (e), nisi de his posteritati potius, quæ semper incorruptius judicat, arbitrandum existimarem, & vel de Vespasiano Suetonius (f) enarret; procuratorum apacissimum quemque ad ampliora officia ex industria promovere solitum fuisse, quo locupletiores, mox condenaret. Quò haud dubiè Alciatus (g) noster respexit in nobili illo Emblemate, cujus lemma, *Quod non capit Christus, rapit Fiscus*, ex quadam Decretali (h) desumptum, his subjectis carminibus,

Exprimit humentes, quas jam madefecerat ante
Spongiolas, cupidi Principis arta manus.
Provehi: ad summum fares, quos deinde coercet,
Vertat ut in Fiscum, quæ malè parta, suum.

30 Quamobrem prudenter Canonherius (i), congestis innumeris aliorum Politicorum Aphorismis, Aulicos admonet, ne ad tantam gloriam, tantasvè divitias consurgere velint, ut possint eæ odium, ac invidiam sibi conflare; Ac quemadmodum satius est Athletis de plenitudine habitus remitti, quam illum continuò augeri; sic Aulicos in minori periculo esse, quando illis de gratia dimittitur, quàm quando ad ejus fastigium, quod præcipitio semper est vicinum, pervenitur.

31 Certè Pittacus ille Mytileneus, qui è septem Sapientum numero est habitus, Æmilio Probo (k), præter alios, narrante, cum ei Mytilenei multa millia jugerum agri muneri darent:

(x) Filesac. 2. *tom. select. tract.* 1. *cap.* 8. *pag.* 47.
(y) Plin. *lib.* 1. *cap.* 74.
(z) Did. Potrenus *de dict. & fact. Philip. II.*
(a) Dio *lib.* 54.
(b) Tacit. 3. *Annal.*
(c) Tacit. 14. *Ann.*
(d) Tacit. 15. *Annal.*
(e) Vide *Gund. Cespedes in hist. Philip. IV. lib.* 1. *c.* 3. & 4.
(f) Sueton. *in Vesp. cap.* 16.
(g) Alciat. *Emb.* 147.
(h) Camp. *majores* 17. *quæst.* 7.
(i) Canonh. *in Aphor. pol.* 1. *tom. pag.* 577. & 1099.
(k) Æmil. Prob. *in Thrasibulo.*

Nolite rogo vos (inquit) *mihi dare, multi invideant, plures etiam concupiscant. Quare ex istis nolo amplius quàm centum jugera, quæ & meam animi æquitatem, & vestram voluntatem indicent : nam parva munera diutina, locupletia, non propria esse consueverunt.*

32 Simili moderatione usus videtur Pallas, Claudii Cæsaris ibertus, eique suprà omnes dilectus & rei suæ familiari præpositus, *ut Tacitus memora.* (*l*). Cui cum Senatus, Cæsari blandiens, ob singularem fidem & industriam, præclaraque in Rempublicam merita, ornamenta prætoria, & sestertium centies quinquaginta præstari decrevisset, honorem accepit, pecuniam tamen, etiam ipso Cesare, & Senatu valdè urgente, accipere recusavit, & id in monumento suo inscriptum reliquit, quod Plinius Junior (*m*) suo tempore in via Tiburtina repertum commemorat. Duabus tamen epistolis graviter stoliditatem, vel humilitatem Senatus, & Cæsaris dolens, & reprehendens quòd cum servili & fastidioso mancipio nulliusque in Rempublicam meriti, pro deferendis ac cumulandis præmiis, & honoribus decertarent, quibus ornari veteres illi Scipiones, Marii, Sillæ, Pompei, magni deducerent, quorum laudes, inspectis Senatus Consulti verbis, infra Pallantis laudes jacebunt.

33 Quas epistolas, lectu quidem, & memoria dignissimas judico, cum vel ex illis appareat, quibus fraudibus, quibus periculis, nimia aliquorum Administrorum elatio subjaceat; quæ, etiam ubi dignis confertur, ita suspecta Aristoteli (*m*) fuit, ut quæstionem moveat, quid de eo statuendum, sit qui in aliqua Republica præ reliquis, virtute, dignitate, opibus emineat, & de pluribus memoret, qui ubi Oligarchicè, aut Democraticè gubernabantur, ob hanc causam ostracismo (quod erat exilii genus) præstantiores nonnullos cives in exilium egerunt. Quod licèt ipse tamdem non probet in ejusmodo Rebus publicis, cum potius optimis legibus, & institutis temperatas ac stabilitas, deceat, cives virrute præstantes extollere, idque earum scopo, hoc est communi, & publico bono, convenientissimum existat : in Monarchiis tamen, & Regnis, ubi ex unius nutu, & arbitrio omnes subditi pendent, attentiorem curam desiderat, cum multi sæpè reperti sint, qui Regum, vel ætate, vel facilitate abusi, se suprà (*n*) eosdem extollere, & erigere audeant.

34 Quorum plura exempla passim Historiæ recensent, & illustrius nullum est eo, quod de Rege Antiocho Magno Polibius (*o*) enarrat, Hermeam, quem vehementer ornavit ; cum uxore, & liberis occidente, quòd auctoritate, quam habebat nimis insolenter uteretur ; cujus tamen vindicta, ceteros similia audentes comprimere poterit, & pariter nostri Emblematis monimentum. Nam etsi vallus supra vitem aliquando florescat ei tamen statim falx imminet, quæ in ejus tendit excidium, frendetque quæ fronduit, verum illud Q. Curtii (*p*) reddens: *Arbores magnas diu in crescere, una hora extirpari* ; & simul ac cecidit, eumdem carpendum omnibus exhibet, ut benè quidam alio (*q*) Emblemate, licèt aliud agens, ostendit, sub arboris lapsæ pictura, cujus ramos plures amotis falcibus scindunt, & his carminibus,

Fit spolium quæcumque cadit ; nemo unus honori
Parcit ; at obtritam carpere nolle, probrum est.
Sic agitur ; quisquis cadit & levis impete culpæ,
Ilicet obloquiis carpitur, ut cecidit.

EM-

(*k*) Tacit. t. 12. *Annal.*
(*l*) Plin. Jun. *lib.7. epist.29. & lib.8. epist.6. ad Motan.*
(*m*) Aristot. 3. *pol. cap.* 9. Filesac. *dict. cap.* 8. *pag.* 47.
(*n*) *Sup. Emb.* 18.
(*o*) Polib. *lib.* 5.
(*p*) Q. Curt. *lib. 7. cap.8.*
(*q*) Ant. à Burg. *in Emb. de vitiis lingua*, 1. *par. Emb.* 37. *pag.* 81.

EMBLEMA LVII.

QUI EMINENT, CADUNT

Mensibus alternis vastissimus Ephialtes
Crevit in immenso corpore semipede.
Jam novus in terris nubes excedit Olympus.
Sed perit hìc, regio flammea fortè premit.
Cui Fortuna favet, caveat se extollere in auras,
Cum videat fluxu cuncta perire suo.

COMMENTARIUS.

1 QUemadmodum certum est, ab omni ævo Reges, & Principes Administris, seu Adminiculis usos fuisse, ut ex Paterculo (*a*), & aliis in superioribus (*b*) vidimus: ita pariter affirmare possumus, rarò etiam omnibus retrò sæculis aliquos extitisse, qui ad summum favoris gratiæque Principum ipsorum evecti, ocyus quàm ascenderint, non descenderint, & in se, quàm sit verum illud Lucani (*c*) effatum experti non sint,

——————Summisque negatum,
Stare diu, nimioque graves sub pondere lapsus.

2 Quod fatorum malignitati tribuere videtur ejusdem Lucani avus Seneca (*d*), inquiens: *Fati maligna perpetuaque in omnibus rebus lex est, ut ad summum perducta, rursus ad infimum, vel ocius quidem, quàm ascenderunt relabantur.* Necnon & Tacitus (*e*), dum scripsit: *Fato potentiam rarò sempiternam.* Et communi ipsius mortalium naturæ legi, Thucydides (*f*), docens: *Natura comparatum est, ut nihil in ea perpetuum sit, & omnia quæ crescunt, decrescant.*

3 Quod etiam Syracides (*g*) censuit, dum monuit, *Alia generantur, & alia dejiciuntur: sic generatio carnis, & sanguinis alia finitur, & alia nascitur, &c.* Et Seneca (*h*), quatenus uno in loco ait: *Quod fortuitò obvenit, instabile est: quo altius surrexerit, vergit pronius in occasum.* Et in aliis (*i*) *Mortale est omne mortalium bonum; Mortalia eminent, cadunt, deteruntur, crescunt exhauriuntur, implentur, quicquid ad summam venit, ad exitum propè est: Sic ingenia, quo illustriora breviora sunt. Indicium est imminentis exitii, maturitas, & appetit finis, ubi incrementa consumpta sunt.*

4 Cujus doctrinæ meminit itidem (*k*) in Octavia, quando inquit:

Quid me potens fortuna, fallaci mihi

(*a*) Paterc. *lib.* 2.
(*b*) Vide *supr. Emblem.* 54.
(*c*) Luc. 1. *Phars.*
(*d*) Senec. *in Prol. declam.*
(*e*) Tacit. 3. *Annal.*
(*f*) Thucyd. *lib.* 2.
(*g*) Eccles. 14. 19.
(*h*) Senec. *de brevitat. vitæ, cap.* 17.
(*i*) Idem *epist.* 67. 98. & *de consol. ad Martiam. c.* 23.
(*k*) Senec. *in Oct.*

Blandita vultu, sorte contentum mea,
Altè extulisti, gravius ut ruerem, edita
Receptus arce, totque perciperem metus? &c.

Et rursus (*l*) in Troade,

——— Quòque fortuna altius
Evexit ac levavit humanas opes,
Hoc se magis supprimere fœlicem decet,
Vanosque casus tremere.

Claudianus (*m*) inquiens:

Magna repentè ruunt, summa cadent subitò.

Et iterùm (*n*) latiùs, & elegantius.

In brevibus numquam se se probat Aeolus undis.
Nec capit angustus Boreæ certamina collis.
Alpes ille quatit, Rodopœaque culmina quassat,
Incumbit numquam cœlestis flamma salicto;
Nec parvi frutices iram meruere Tonantis,
Ingentes quercus, annosas fulminat ornos.

Neque eam ignoravit Portius Latro, dum apud eumdem Senecam (*o*), inquit: *Omnis fortunæ blandientis speciosus cum periculo nitor, & sine causa sæpè fluit, & sinè ratione destituit.*

5 Quæ loca, & plura alia, quæ facilè in eamdem rem adduci, & expendi possent, Adagiis locum fecere, *Summis negatum estare*; *Eminent*, *cadunt*, *Crescunt*, *deteruntur*; quæ apud Erasmum (*p*) pluribus illustrata reperies, qui tamen celebrem illum Laberianum (*q*) Mimum, valdè ad rem hanc conducentem, omissit,

Summum ad gradum cum claritatis veneris,
Consistes ægrè, & cum ascendas decides;
Cecidi ego, cadet qui sequitur.

6 Stulti igitur sunt, qui stabile esse censet, quod in lubrico situm est, & qui Aulæ auris, & rebus ex animi sententia fluentibus, ambitiosè, pleneque, ac planè excæcati, multa moliri & aggredi tentant, quæ si tantillum dijudicarent, & suprà dicta, ut oportebat, expenderent, ab iis agendis pertinacissimè abstinere deberent, ut benè Joannes Filesacus (*r*) animadvertit, illud Taciti (*s*) superioribus addens, *Nullam potentiam nimiam, unquam satis fidam fuisse.* Et Latini Pacati: *Fugitiva successuum repentinorum voluptas, ut accipit, sic relinquit.*

7 Nec desunt alii, qui hoc idem Consilium satis congruentibus similitudinibus, & Emblematis, eisdem Aulicis citò crescentibus, & fatalis decrementi, quod ipsos manet, oblitis, proponant, & suadere conentur. Ecce enim Plutarcus (*t*), betas, & cucurbitas adducit, quæ quia citò crescunt, & in altum consurgunt, diuturna non sunt. Quod in reliquis aliis plantis, & animalibus commune esse, pluribus Camerarius (*u*) estendit.

8 Pierius Valerianus (*x*), & ex eo Florentius Schoonhvius (*y*) Crocodilum depingunt, qui ex ovo minimis initiis erumpens, citò magnum incrementum capit, & quandiu vivit crescit, *ut Plinius* (*z*) *scribit*, sic homines indicans, qui ex humili loco, ad summas dignitates emergunt. In eo tamen dissimilis, quòd hi, ubi ad fastigia pervenerint, ad ima tendant. Unde Schoonhovius:

Quosquos ex humili salire cernes
Ad fastigia dignitatis altæ,
Crocodilo habeas pares, ab ovo
Qui crescit minimo, brevi stupendus,
Parte hac dissimiles tamen vocabis,
Quod hic perpetuò augeatur, illi
In summo positi ruunt ad imum.

9 Melius adhuc Solon à nostro Tiraquelo (*a*) laudatus, qui eosdem Aulicos, qui apud Reges in pretio sunt, calculis similes esse dicebat, quibus in exponendis rationibus utimur; ut enim illi interdum majorem numerum, interdum minorem significant: ita & Reges, horumquemque, prout libitum fuerit, aliquando illustrem, & inclytum, aliquando obscurum habere, & ignobilem solent.

(*l*) Idem *in Troad.*
(*m*) Claud. *de Sepulved.*
(*n*) Idem *epigram. ad Hadr.* vide *Menchac. in præfat. contra illus. ex num.* 99.
(*o*) Senec. 2. *cont.* 1.
(*p*) Erasm. *in Adag. pag.* 715. *& seq.*
(*q*) Laber. *in Mimis.*
(*r*) Filesac. 2. *selectar. tract.* 1. *cap.* 7. *pag.* 42.
(*s*) Tacit. 2. *hist.*
(*t*) Plutarch. *in Iaconib. ubi agit de Theopompo.*
(*u*) Camerar. 3. *subcess. cap.* 2. *ex pag.* 79. Pontan. *in bellar.* 2. *tom.*
(*x*) Pier. *lib.* 20. *fol.* 207.
(*y*) Schoonh. *Emblem.* 45. *pag.* 137.
(*z*) Plin. *lib.* 8. *cap.* 25.
(*a*) Tiraq. *de Nobil. cap.* 6. *num.* 2.

lent. Cujus, similitudinis meminit etiam Pater Nicolaus Causinus (*b*), nisi quòd hic, non Soloni, sed Oronti eam attribuit.

10 Et in alio (*c*) Capite, idem fortè ipsum Reges olim Gothos ostendere voluisse inquit, dum, referente Olao (*d*), ab iis, quos in Aulicos eligebant, juramentum fidelitatis prius suscipiebant, strictum gladium, vel pugionem per cuspidem Principis manu eis præstando, sic indicantes, vel ipsa Principum dona lubrica esse, & periculosa, ut quæ adversum mucronem intentent accipienti.

11 Joannes etiam Filesacus (*e*), ex Apophthematis M. Antonini Imperatoris Philosophi, Aulam Principum, novercæ comparat, cujus nomen tragicum est, *ut Ennodius* (*f*) *Ticinensis ajebat*; necnon & scenæ per similem facit, in qua omnia magnam partem ficta, & simulata, fides fluxa, & sublesta, amicitia vacillans & dubia, concordia fucata & tecta, & ita omnia parumdurantia, ut qui Imperatoris seu Regis personam sustinuerit, depositho cothurno, ubi ad statum redierit suum, extemplò miser appareat, repenteque exortus, repentino, quasi solstitialis herba, occidat, & illud Petronii (*g*), verum esse omninò demonstret,

Grex agit in Scena Mimum. Pater ille vocatur,
Filius hic, nomen divitis ille tenet.
Mox ubi ridendas inclusit pagina partes,
Vera redit facies, dissimulata perit.

Nester, & nob ob id contemnendus D. Sebastianus Covarrubias (*b*) eamdem doctrinam ostendere volens, & hos qui in aula & aura Principum evehuntur, casui ex ipsa elevatione damnari, aquilam pinxit, testudinem in æthera unguibus efferentem, cum lemmate, *Ut lapsu graviore ruat*, & hoc carmine:

Yà cuidò la Tortuga que tenia
Alas para volar, quando llevada
En las uñas del Aguila, subia
Por la region del aire; i la cuitada
Tiene en desprecio quanto abaxo via,
Con un tan gran favor de sì olvidada,
I pensando en el Cielo ser estrella,
La suelta sobre un risco, do se estrella.

12 Ego verò, hæc quidem adinventa collaudans, aliud, quod in præsenti Emblemate vides, non minùs ad designandum nimis citò crescentes Aulicos, suaque proceritate tumentes, & fatalem eorum, ac facilem casum, conducere arbitror, ex Ephialtis nimirùm fabula sumptum, qui, & Ottus ejus frater, *ut Homerus* (*i*) *Apollodorus* (*k*) *Plutarchus* (*l*), *Hyginus* (*m*), *& alii fabulantur*, Aloëi, & Iphimediæ filiæ Neptuni filii fuerunt, singulisque mensibus novem digitis, sive, *ut alii tradunt*, singulis annis latitudine cubitum, longitudine ulnam crescebant, & ubi nonum annum explevere, ita immania corpora adepti fuerunt, ut bellum Jovi inferre non erubuerint. Quin etiam Ephialtes, Junonem, autem, Dianam sibi conjugem deposcebant, Martemque in vincula Ottus conjecerunt montes ad hoc montibus subjungentes. Quousque, *utplures tradunt*, fulmine de cœlo icti, in inferosque demersit, superbiæ suæ pœnas dederunt: vel *ut alii*, nimia sua proceritate nubes transgressi, aëra per liquidum evanuere, vel cælesti igni, cui jam proximi erant, consumpti sunt. Neque enim Philostrato (*n*) accedo, qui eos se se ad invicem propriis telis confixisse recenset, Dianæ astu, quæ in cerbam mutata per eorum medium exiluit. Ad quam fabulam respexit Virgilius (*o*) cum Æneam infernos Manes percurrentem inducit, sic canens:

Hic & Aloidas geminos immania vidi
Corpora, quæ manibus magnum conscendere cælum
Aggressi, superisque Jovem detrudere regnis.

Et iterum in Culice:

Nam victus sedet, immanis serpentibus Ottus
Devinctus, mœstum procul aspiciens Ephialtem.

Et Claudianus (*p*) his versibus:

Quid mirum si Regna labor immania vexat?
Cum Gemini fratres, genuit quos asper Aloëus
Martem subdiderint vinclis, & in astra negatas,

Ten-

(*b*) Causin. *in Polist. symb. lib.* 4. *cap.* 41.
(*c*) Idem *lib.* 5. *cap.* 39. *pag.* 246.
(*d*) Olaus *lib.* 8. *cap.* 7.
(*e*) Files. *ubi sup. cap.* 8. *pag.* 45. *& seqq.*
(*f*) Ennod. *controv.* 2.
(*g*) Petron. *in carm.*
(*b*) Covarrub. *centur.* 1. *Emblem.* 44.
(*i*) Homer. *Iliad.* 5.
(*k*) Apollodor. *lib.* 5.
(*l*) Plutarc. *in lib. de exilio.*
(*m*) Hygin. *lib.* 1.
(*n*) Philost. *in heroic.*
(*o*) Virg. 6. *Æneid.*
(*p*) Claudian. *de bell. Gotic.*

Tentarint munire vias, steter itque revulsis
Penè tribus scopulis, cœlesti machina cœlo.

Eademque occasionem præstitit Ammiano Marcellino (q), ut diceret: *Grandiaque incedens, tamquam Ottus & Ephialtes.* Quod speciem habet Adagii, *ut Adrianus Junius* (r), *& Cerda* (s) *noster observant*, in vecordes, & superbos homines usurpari solitum, qui majora viribus aggrediuntur, & debitas suæ temeritatis pœnas accipiunt.

13 Et ad rem ipsam, de qua agimus, eamdem fabulam accommodans Petrus Matthæus (t) in una ex suis narrationibus, prudentissimè inquit, hinc commoneri posse tumidos Administros, qui nimis citò, properèque ac prosperè gratia suorum Regum elati, non solùm suprà ceteros Aulicos, ac Regni Proceres se se extollere volunt, verùm & ipsis Regibus, quibus parere deberent, bellum indicere, & quodammodo imperare conantur. Namque vel ipso suo tumore rumpuntur, vel altitudine ignescunt, aut evanescunt, neque minus citum, celeremque sibi occasum, ac decrementum parant, quàm in crescendo, & conscendendo fœlicitatem habuerunt.

14 Quod & ipsi Ethnici in eisdem Gigantibus, de quibus loqui cœpimus, insinuabant; nam relicta longiori disputatione, an Gigantes ullo tempore fuerint, vel esse potuerint? de qua plures agunt, quos Ego alibi (u) latè congessi, illud planè constat, ipsos, quos veteres confinxerunt, tortuosis pedibus, & in draconum volumina desinentibus, formatos fuisse, ut sic intelligeremus, nihil eos rectum, aut sublime cogitasse, aut effecisse, cum detorti eorum pedes ad inferna demergantur, & simul ipsorum impietas, ac promptus & facilis casus denotaretur, ut post Vectium Prætextatum Macrobius animadvertit, & post Macrobium Petrus Crinitus (x), adjiciens ex Lampridio, hac propter Commodum, eos ipsos homines, qui pedibus debiles forent, nec ambulare admodum possent, in Gigantum effigies formatos, sic, ut quasi dracones efingerent, deinde sagitis eosdem conficere solitum.

15 Et certè ita semper se res habuit, ut qui ex his Aulicis suaptè natura superbiunt, quò proprius cœlum gratiæ principalis attingunt, eò nocentiores suæ potentiæ influentias immittant, ut sub scorpionis signi figura noster nuper Saavedra Fajardus (y) benè commonuit. Idque ipsum efficiat, ut pronius ex sua altitudine prolabantur, quippè quia secundùm Calcondylam (z): *Solet numen plerumque fastuosos deprimere, & ad humilem fortunam dejicere.* Et secundùm Plutarchum (a), *Ut deciduæ stellæ subitò extinguntur, ita quos Fortuna subitò in summa provenit, repente corruere solent.* Unde meritò D. Prosper Aquitanicus (b) eos ridet, quibus

Fœlices dicimos est, quos blanda Potestas
In summos apices tumidorum evexit honorum.

Cum potius *miseri* appellari deberent, quippè queis (ut jam in superioribus diximus) ab invidia, à calumnia, à Principum inconstantia, à magnis negotiis, quæ gerunt, quæ *ut ex aliis tradit Nevizanus* (c), sine magnis periculis, & subditorum odio, & querelis fieri, & tractari impossibile est, & denique (ut hæc & alia multa deficerent (vel ab ipsa crescendi, & surgendi natura, decrescendi, & cadendi fatale periculum imminet.

17 Idemque ipsum admonuit Seneca (d), lubrica inde hæc Aularum culmina vocans.

Stet quicumque volet potens
Aulæ culmine lubrico, &c.

Et alibi (e) inquiens: *Cubrici sunt humanorum gradus ascensuum, tremulus vertex, horrendum præcipitium, ægrè conscenditur ad eminentem statum, anxiè ibi consistitur, graviter inde, & repentè descenditur ad eminentem statum, anxiè ibi consistitur, graviter inde & repentè descenditur: nam & sæpius ventis agitatur ingens pinus, & celsæ graviore casu decidunt turres, quanto securior aurea fuerit mediocritas.* Cornelius Tacitus (f) *fluxa, & instabilia* eadem appellans: *Nihil rerum mortalium, tam instabile, & fluxum est, quàm potentia non suavi nixu.* Et iterùm incerta & lubrica, *Cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus quis fuerit, tanto se magis in lubrico esse.* Et Sidonius Apollinaris (g) præcipitii etiam epiteton adens: *Sed sententiæ tali nunquam ego assentior, ut fortunatos putem, qui Reipub. præcipitibus, ac lubricis culminibus insistunt. Nam dici non potest, quantum por boras fert in hac vita miseriarum, vita infœlicium istorum, &c.*

Ex

(q) Ammian. Marcell. *lib.* 22.
(r) Junius *hodie inter Adagia Erasm. pag.* 668.
(s) Cerda *ad Virg. sup.*
(t) Petr. Matth. *narrat. lib.* 3.
(u) Ego *de Indiar. jur. tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 2. *ex n.* 11. *& cap.* 10. *ex num.* 54. Carranza *de partu, cap.* 17. *ex n.* 49. Jonstonus *de naturæ constantia, cap.*
(x) Crinit. *lib.* 2. *cap.* 11.
(y) Saaved. *Empr.* 52. *pag.* 374.
(z) Calcondyl. *lib.* 1.
(a) Plutarc. *in Moral.*
(b) D. Prosper. *in lib. de provid.* vide Sidonium & Savaronem *in ejus notis, lib.* 2. *epist.* 13.
(c) Nevizan. *in Sylva nupt. lib.* 4. *pag.* 396. *num.* 155.
(d) Senec. *in Thies.*
(e) Senec. *post Horat. lib.* 2. *carm. od.* 10. *ubi vide Cabotium.*
(f) Tacit. 1. *& 13. Annal.*
(g) Sidon. *lib.* 2. *epist.* 13.

18 Ex quorum, & aliorum doctrina Justus Lipsius (*b*), causas, quas pupugimus, hujus instabilitatis recensens, sic exorditur, *O Boni, lubrica vestra vita, & via est, qui in Aula versamini: in qua, ut verè vir Sanctus dixit Perpericula pervenitur ad grandius periculum.*

19 Et hanc esse veluti priorem, potiorem, & certiorem Aularum, & Aulicorum conditionem, ac plagam, inter plurimas alias, quæ de eis latissimè Joannes Sarisberiensis (*i*), Simon Majolus (*k*) Aulæ Tyrocinium, Achilles Bochius (*l*), omninò legendus, & Canonherius (*m*) recensent, satis ostendit Lucianus (*n*), sequentibus his coloribus illas rectè depingens: *Vestibulum sublime, & inauratum, abruptum, lubricum, ita ut plerumque, qui se ad summum pervenisse putant, præcipites, cervice fracta, dejiciantur. Intus opulentiæ ostentatio, spes fallax, ambitio, æmulatio, invidia, detrectatio, fumi, adulatorum multæ manus, pauca corda, crapula, luxus, corruptiones, avaritia, eaque omnia speciosis fucis teguntur. Denique, ut paucis dicam, Aulica vita, splendida est miseria.*

20 Et exemplo suo variis temporibus, & sub variis omnium Nationum Principibus (*o*), satis manifestarunt Amanus, Hermeas, Parmenio, Philotas, Sejanus, Narcissus, Tigellinus, Perennis, Cleander, Plautianus, Thurinus, Ruffinus, Ablabius, Eutropius, Stilico, Narses, Belesarius, Aëtius, Boëtius, Symmachus, Thomas Bolseus, Thomas Morus, Abrahimus, & innumeri alii, qui non solùm ex supremæ gratia Principum suorum culminibus exciderunt, verùm variis supplicii affecti, strage & exitio suo, splendenti, quæ eis imposuit fœlicitati, proprio sanguine litaverunt, *ut latius Joannes Boccacius* (*p*), *Philippus Camerarius* (*q*), *Enenchelius* (*r*), *Canonherius* (*s*), *Nevizanus* (*t*), *Bessoldus* (*u*), *& alii plures Auctores* (*x*) *passim commemorant.* Bironium etiam Ducem, Ancræum, Buquingamum, Waldestennium, sive Freislandum, & alios adjicientes, quorum recentior est memoria, quàm ut possit inter oblitterata nesciri.

21 Prout neque apud Nos D. Ruderici Lopez Davalos, Castellæ Comestabilis, sub D. Rege Henrico III. post fidelem, & strenuam ei navatam operam, miserabilis lapsus. Et miserabilior, totique orbi valdè notus & decanatus; D. Alvari de Luna, qui eidem Ruderico apud D. Joannem II. Henrici filium in onere & honore successit, & tamdem, *ut nostri* (*y*) *& exteri* (*z*) *Scriptores recenset, & lamentantur*, ab eodem Rege, cui ita acceptus & charus per tot annos extiterat, & ignaviter, ac fideliter inservierat, ob vanas fortè magis quàm veras populi voces, & aliorum Aulicorum invidiam, Pintiæ plecti capite jussus fuit.

22 Quam historia, præter alios, enarrans Ferdinandus Gomez de Cidad Real (*a*), ejusdem Regis Archiatrus, inquit, Alvaro extincto, Regis gratiam occupasse, D. Joannem Alfonsum de Robles, qui tamen paulò post, eisdem calumniis impetitus, ab ea quoque excedit, & in carcerem conjectus fuit, & hæc notatu digna verba subjungit: *Este gran Mar del valer, è privar, è malas querencias, que mas ampio es que el de Finis terræ, no puede estar sin motu. Porende atiendan los sublimados, qual serà el tercero cuerpo que lanzarà de sì, despues del Condestable, è Juan Alonso.*

23 Quibus quidem verbis, dum mari, marisque fluctibus, inconstantiam gratiæ Principum comparat, Plinium Juniorem (*b*) imitari videtur, qui de eadem agens, sic dixit: *Quod tam infidum mare, quàm blanditiæ Principum illorum, quibus tanta levitas, tanta fraus, ut facilius esset iratos quàm propitios habere.*

24 Unde & Ausonio (*c*), quem in hoc Filesacus (*d*) adducit, satis audacter istud excidit,

Et semper fictæ Principum amicitiæ.

Michaelque Hospitalius (*e*), benè in aulicis rebus edoctus, exempla aliquorum, quos in Francia excidisse viderat, memorans, sic suum clausit Poëma,

Tam favor, & studium populi, tam gratia Regum
Mobilis & fluxa est: tam lubrica omnis honorum,
Est Gradus, & comitem secum trahit ille ruinam.

25 Et Modernus quidam (*f*), latiùs idem argumentum persequens, inquit: *Nibil rerum mortalium, tam instabile, ac fluxum est, quàm alieno quod beneficio tenes. Magna mobilitate sunt animi*

(*b*) Lips. *lib.* 3. *polit. cap. fin.* D. August. 8. *Confess. cap.* 6.
(*i*) Sarisber. *in Policr. lib.* 1. *cap.* 1. *& seq.*
(*k*) Majol. *in colloq. de aula & caula.*
(*l*) Bochius *symbol.* 124. *pag.* 263.
(*m*) Canonher. ex *multis tom.* 1. *Aph. pag.* 853. *& seqq.*
(*n*) Lucian. & ex eo.
(*o*) Camer. 3. *tom. subcæs. cap.* 91. *pag.* 343. *& seq. ubi etiam ex Busbequio alia adducit, de aulæ pictura, & periculis.*
(*p*) Bocac. *de Princip. Lapt.*
(*q*) Camer. 3. *subcæs. cap.* 56. *& 57. ubi refert var. casus ex Capellonio.*
(*r*) Enechel. *in Sejano.*
(*s*) Canonher. *in Aphor. pol. pag.* 575.
(*t*) Nevizan. *in sylv. nupt. pag.* 356.
(*u*) Bessol *in Synop. polit. lib.* 2. *cap.* 8. *n.* 7.
(*x*) Majol. *in colloq. de aula.*
(*y*) Saavedr. *Empr.* 50. *pag.* 343. Cespedes *in Phil.* 4 *lib.* 1. *cap.* 3. Chron. *Joann. II. ejusdem Alvari*, Mariana *lib.* 22. *cap.* 12. *& 13.*
(*z*) Lambert. *in Theat. Reg. Hisp. pag.* 80. Theat. vitæ hum. *lit. F. pag.* 234. Æn. Sylv. *in Europ. cap.* 47.
(*a*) Ferdin. Gom. *epist.* 14.
(*b*) Plin. *in Paneg.*
(*c*) Auson. *edyl.* 3.
(*d*) Filesac. *d. cap.* 8. *pag.* 47.
(*e*) Hosp. *in carm. ad amicos, in princ.*
(*f*) Joan. Schil. *in exercit. ad Tacit. pag.* 107.

mi Regnantium: tollunt in altum, & prope ex æquo dignationem suam partiuntur: At ubi res postulat, subinde ad se se redeunt, & non jam alterius rebus consulunt, sed suam ipsi fortunam in consilio habent. Ubi impares se se publicis odiis conspicantur, perire satius ducunt Administros suos, ac veluti succidaneas victimas ad exitium dedi, quàm at amittendæ periculo dominationis agitentur. Hinc quos ad summa favor aulæ protulerat, qui diu membra, ac partes alienæ potentiæ fuerant, eorum gratia viguit, auctoritas floruit; donec intra modum stetere, id est in publicum minùs injuriosi, minùsque ingrati extitere. Quòd si inflatam, & ex subita fœlicitate suspiciosam arrogantiam reprimere nesciverunt, vel illi ipsi, qui produxerat eos, pœnas pependerunt, vel successorum ultioni relicti, ac reservati fuerunt.

26 Hincque venustissimè Apelles, à Lilio Giraldo (*g*), & Causino (*h*) valdè laudatus Favorem Aulicum à fortuna discriminatum, his coloribus pinxit:

Pictor Appellæa qui pingis ab arte Favorem,
Unde illi generis semina, nota parum?
Hic genitum Forma, Fortunæ hic dicit alumnum,
Casu ille, ille animi dotibus esse satum,
Qui Comes assiduus lateri? Assentatio. Et ecquæ
Ponè subit lentis pasibus? Invidia.
Ecqui circumstant? Opulentia, Fastus, Honores.
Leges, & scelerum sæpè Libido parens.
Cur facis aligerum? fortunæ elatus ab aura
Ad volat alta, imo nescius esse gradu.
Quare oculis captum pingis? non novit amicos
Improbus ex humili cum petit alta loco:
Quid rotulæ insistit? Fortunam imitatur, & infert
Se socium, instabiles quà tulit illa pedes.
Cur timet, atque extra se se ambitiosius effert?
Occæcare animos fata secunda solent.

27 In tali igitur ac tanta Aulæ inconstantia, rerumque sursum ac deorsum euntium versatione, vel lapsum timeat, quisquis se se in altum extolli videt, aut ambit, ut sic vires illius aliquatenus frangat,

Nam minùs ferit, quidquid prævideris ante.

Vel Laberianum Mimum, summè à Seneca (*i*) laudatum, quamvis è populo esset, edoctus,

Cui vis potest accidere, quod cuiquam potest.

Tot aliorum exemplis expergefactus, suo capiti consulat, &, ut cum Claudiano (*k*) loquar, in simili Ruffini casu verè & graviter perorante,

Desinat elatis quisquam confidere rebus,
Instabilesque Deos, & lubrica numina discat,
Illo manus, quæ sceptra sibi gestanda parabat,
Cujus se toties submisit ad oscula supplex
Nobilitas, inhumata diu, miseroque revulsa
Corpore, feralem quæstum post fata poposcit.
Aspiciat, ne quis nimium sublata secundis
Colla gerat, tribiis calcandus spargitur ecce,
Qui sibi Pyramides, qui non cedentia templis
Ornatura suos struxerat culmina manes.
Et qui Sydonio velari credidit ostro,
Nudus pascit aves: jacet en, qui possidet orbem,
Exiguæ telluris inops, & pulvere raro
Per partes tegitur, nusqam, totiesque sepultus.

28 Præsertim cum juxta Boëtii (*l*) Severini sententiam: *Fœlicissimi cujusque delicatissimus sensus sit, nullusque tam compositæ fœlicitatis, ut non aliqua ex parte cum status sui qualitate rixetur.* Quod ipsius præcipitium magis accelerat: necnon illud, quod aptissimè Quintilianus (*m*) considerat: *Iniquissimam scilicet magnorum meritorum conditionem esse, cùm si quicquid non fuerit adjectum, de prioribus pereat, & pessimo exemplo, gratiam præteritis auferant reliqua, quæ cessare contigerit.* Et Tacitus (*n*) dum docuit: *Arduum valdè & subjectum Fortunæ esse onus cuncta re-*

(*g*) Lil. Girald. *de Diis Gent. syntagm.* 1.
(*h*) Caus. *in polit. symb. lib.* 2. *cap.* 25.
(*i*) Senec. *de cons. ad Mart. cap.* 9. *in fin.*
(*k*) Claud. *lib.* 2. *in Ruff.*
(*l*) Boet. *cons.* 2. *prot.* 4.
(*m*) Quintil. *indeclam.*
(*n*) Tacit. 1. *Annal.*

regendi; quod hi, de quibus agimus Administri, subire solent, non prius, juxta Horatii (*o*), aliud agentis monimentum, tentantes,

Quid ferre recusent.
Quid valeant humeri.

29 Quapropter Seneca (*p*) ad Lucillum scribens, meritò dixit: *Magnam potentiam ambit inexpers; sed odit expertus.* Et Alter (*q*): *Magna res magnis abstinuisse fuit.* Eorumque, & aliorum doctrinis hærentes Gaspar Ensl (*r*), & Joannes Filesacus (*s*), ceterique Politici, iis, qui tam altè provehuntur, communiter consulunt, ut Fortuna sua non modestè tantùm utantur, sed etiam ubi impares se viderint, invidiæ se maturè subducant, ne tamdem à summis honoribus, ad extrema dedecora deturbentur, ut multis, tam in superiori, quàm in nostra ætate contigisse videmus.

30 Quod ipse idem Seneca (*t*) propè divinè, *ut Filesacus ait*, multos ex eisdem Aulicis exoptare solere, inquit, licèt pauci sint, qui illud opere compleant. Ejus verba sunt hæc: *Potentissimis, & in altum sublatis hominibus excidere, voces videbis, quibus otium optent, laudent, omnibus bonis suis præferant. Cupiunt interim ex illo fastigio suo, si tutò liceat, descendere. Nam ut nihil extra lacessat, aut quatiat, in se ipsa Fortuna ruit.*

31 Quibus tamen, si satis mentis ratio constaret, nihil obstare deberet, ut agnoscerent, melius sibi consultum, si nec nihil esse vellent, nec omnia, & aurea vitæ mediocritate contenti, Ovidii (*u*) monitum sequerentur,

Usibus edoctus, si quicquam credis amico
Vive tibi, & longè nomina magna fuge,
Tu quoque formida nimium sublimia semper.

Aut ipsius Senecæ (*x*) Tragici, qui post illa carmina, quæ suprà ex ejus Octavia retulimus, sentiens fortè se ipsum Neronis compedibus, negotiisque aulicis præpeditum, hæc subdidit,

Melius latebam procul ab invidiæ malis, *Ubi liber animus, & sui juris mihi*
Remotus inter Corsici rupes maris, *Semper vacabat studia recolenti mea.*

32 Quibus plura alia adjungere possem, quæ de laudibus, & commodis vitæ privatæ, & & solitariæ D. Nazianzenus, Petrarcha, Palitianus, Nat. Comes, Just. Lipsius (*y*), Heresbachius, Majol. Camerar. Filesacus, Barberinus, & alii passim Auctores comminiscuntur, quos suprà alio loco (*z*) recensui, ultra quos Plinius Junior in Panegyrico, inter sui Trajani laudes illam commendat, quòd fœlici ejus tempore, non esset jam consideratus & sapiens, qui ætatem in tenebris agit. Quo loci Justus Lipsius, alium Senecæ (*a*), de Vatia, qui sub improbis Principibus latere scivit, adduccit. Etenim *Ob hoc unum* (inquit) *fœlix habebatur. Nam quoties aliquos Asinii Galli amicitia, aut Sejani odium, deinde amor, merserant; exclamabant omnes, ô Vatia, solus scis vivere.*

Extat etiam inter Epigrammata Claudiani (*b*), celebre illud Senis Veronensis, qui parvo rure contentus, numquam proximam urbem intraverat, quod dignum censeo, ut huic commentationi colophonem imponat:

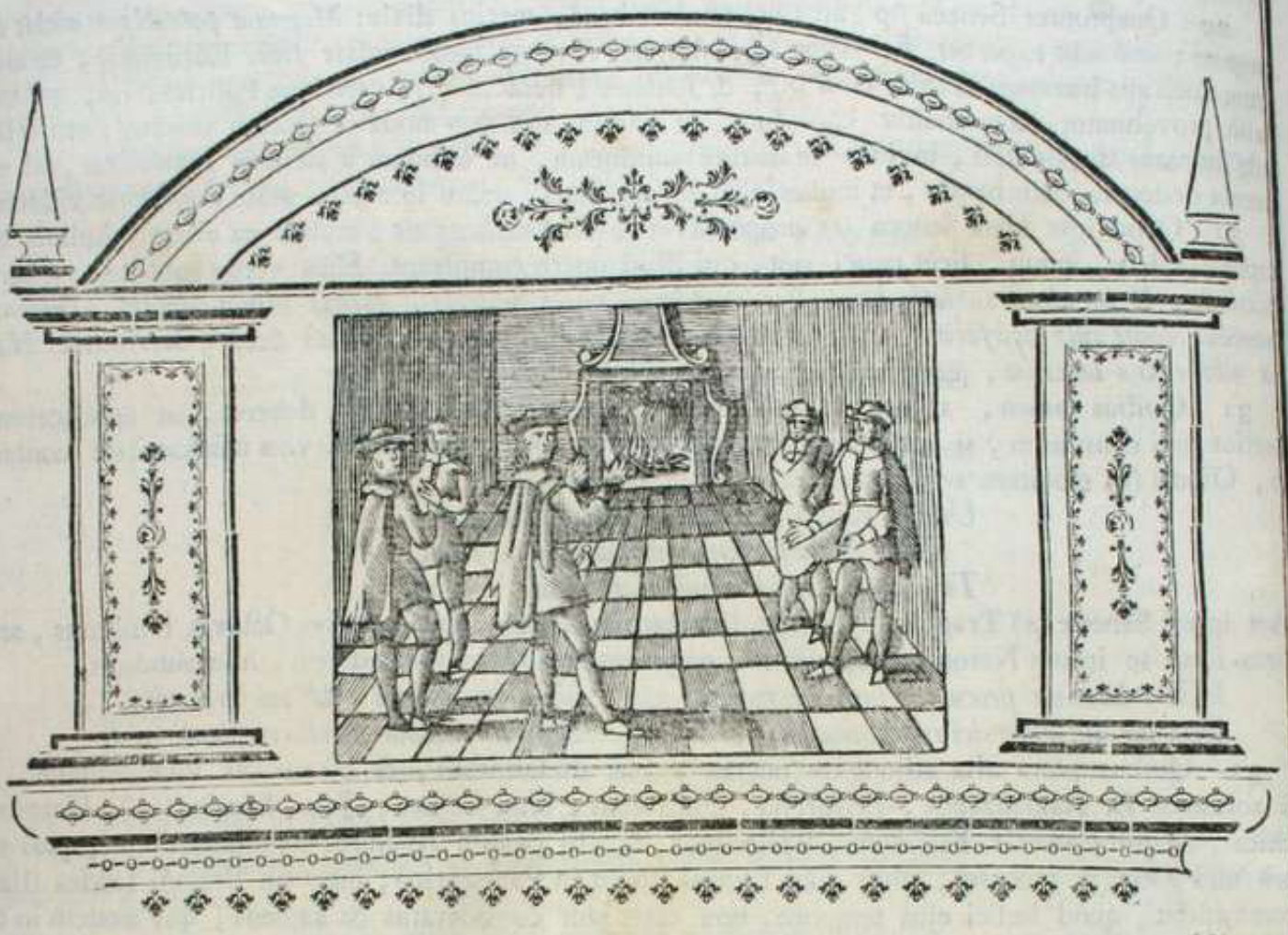
Fœlix qui propriis ævum transigit in arvis
Ipsa domus puerum quem videt, ipsa senem:
Qui baculo nitens, in qua repta vit arena,
Unius numerat secula longa casæ.
Illum non vario traxit Fortuna tumultu,
Nec bibit ignotas mobilis hospes aquas.
Non freta mercator timuit, non classica miles:
Non rauci lites pertulit ille fori.
Indocilis rerum, vicinæ nescius urbis,
Aspectu fruitur liberiore poli.
Frugibus alternis, non Consule computat annum:
Autumnum pomis, ver sibi flore notat, &c.
Proxima cui nigris Verona remotior Indis,
Benacumque putat litora rubra lacum,
Sed tamen indomitæ vires, firmisque lacertis
Ætas robustum tertia novit avum.
Erret, & extremos alter scrutetur Iberos,
Plus habet hic vitæ, plus habet ille viæ.

(*o*) Horat. *in Arte.*
(*p*) Senec. *ad Lucilium.*
(*q*) Albinob *de obit. Mæcen.*
(*r*) Ensl *de Consil. & Consiliar.*
(*s*) Filesac. *ubi supr. cap. 7. pag. 43.*
(*t*) Senec. *de brevit. vit. cap. 4.*
(*u*) Ovid. 3. *de tristit. eleg. 4.*

(*x*) Senec. *in Octav.*
(*y*) Lyps. *lectu dignus in Musis erratibus, pag. 68. & seqq.*
(*z*) Sup. *Embl. 19. in fin.*
(*a*) Senec. *epist. 55.*
(*b*) Claudian. *epig. 6. quod valdè laudat Moretus lib. 17. var. cap. 8.*

EMBLEMA LVIII.

REGUM CALOR QUOMODO SUSCIPIENDUS.

Ergo recede parum, nam proximus ignis adurit;
Si procul abscedas haud calor ullus adest.
Est ignis Princeps, urit, si proximus audes,
Frigebisque procul, cautus utrumque cave.

COMMENTARIUS.

1 QUæ de Primorum Administrorum casibus & periculis in præcedentibus exposuimus, postulare videntur, ut paucis eosdem ne nimis excelsa hæc culmina ambiant, si stabiles & securi degere velint, commoneamus : sed mediocri fortuna in aula & aura Principum, quibus inserviunt, potiri contenti, sic illorum lucem, ac calorem suscipiant, & suspiciant, ut Lunæ instar, quicquid gloriæ & claritatis habuerint, illis tamquam Soli refundant ; neque, ut Tacitus alibi (*a*) dixit : *Ad famam suam gestis exultent, sed ad auctorem & ducem, ut Ministri, fortunam referant.*

2 Veteranique illius consilium sequantur, qui, *ut Seneca* (*b*) *refert*, interrogatus : *Quomodo rarissimam rem in aula, SENECTUTEM, consequutus fuisset? Injurias ferendo, & gratias agendo, respondit.* Quibus si, ut jam dixi, animi moderationem, atque in æquales comitatem, in populares benignitatem, addere studuerint, forsitan in adepta fœlicitate durabunt.

3 Aliàs, ut cordatissimè idem Seneca (*c*) monuit, *Cum omnia caverint, per ornamenta sua feriuntur.* Et sui capitis discrimine agnoscent, quam verè dixerit Apulejus (*d*) : *Ingentia gubernacula, facilius mergunt, quàm regunt.* Eòque sibi majus periculum, quò altius emerserint, imminere, ut etiam ex superioribus patet, & monuit Ovidius (*e*), dum inquit :

Livor summa petit, perflant altissima venti :
Summa petunt dextra fulmina missa Jovis.

Lu-

(*a*) Tacit. *in Agric. vide simile consilium apud Joann. Laurent. in Poliant. verb. Resp. col.* 2407.
(*b*) Senec. *lib.* 1. *de ira.*
(*c*) Senec. *in Præf. lib.* 4. *nat. quæst.*
(*d*) Apul. *Apol.* 2.
(*e*) Ovid. *de remed. amand. lib.* 1. *&* 2. *Metam.*

Lucretius (*f*):

Altaque cur plerumque petit loca, plurimaque plus
Montibus in summis vestigia cernimus ignis.

Horatius (*g*):

Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus, & celsæ graviora casu
Decidunt turres, feriuntque summos
Fulmina montes.

Et Michael Verinus (*b*) ad rem nostram magis accedens,

Quò magis est abies procera, evertitur Euris:
Culmina, non valles, fulmina torta petunt.
Quò major civis, major solet esse ruina,
Magnaque livorem gloria sæpè parit.

4 Indeque Veteres, ob hoc ipsum periculum, quod iis imminet, qui immediatè cum Regibus, ac Principibus conversantur, quorum gratia ingratissima, infida, & parum stabilis, ut vidimus esse solet, Adagio locum fecerunt: *Proximus Jovi, proximus fulmini*, vel *Procul à Jove, procul à fulmine*, quo, *ut post Diogenianum, tradit Erasmus* (*i*) significarunt, non esse ambiendum, neque appetendum Præpotentum commercium, quibus quod libuit licet, quique vel solo nutu eos, quos extulerunt, deprimere possunt, & solent, & illud Plutarchi (*k*) verum efficere, quòd quemadmodum in vulnere prius apparet sanguis, quàm plaga, & quemadmodum prius emicat fulgur, quàm tronitrus audiatur: ita apud Principes ferme omneis, prius erumpit condemnatio, quàm probatio, & periit Delatus, prius quàm coarguatur.

5 Cui Adagio simile est illud aliud à Suida (*l*) relatum, *Majorem vitato virum.* Et ad utrumque respexisse videtur Ovidius, dum dixit (*m*):

Vive tibi, quantumque potes prælustria vita,
Sævum prælustri fulmen ab arce venit.
Nam quamquàm soli possunt prodesse Potentes,
Non prosunt, potius plurimum obesse solent.

Et alius, quisquis sit Veterum, in Catalectis,

Vive, & amicitias Regum fuge, pauca monebas,
Maximus hic scopulus, non tamen unus erat:
Vive, & amicitias nimio splendore nitentes,
Et quicquid colitur perspicuum fugito.
In gentes Dominos, & famæ nomina claræ,
Illustrique graves nobilitate domos
Devita, ex alto magna ruina venit.

6 Et his, *ut apparet*, vestigiis insistens, licèt nihil horum alleget, Noster sæpè laudatus, D. Didacus (*n*) Saavedra, symbolum quærere volens, quo Aulicos, de quibus agimus, imminentium sibi discriminum admoneret, nullum aptius invenit, quàm Montis, sua summitate cœlum veluti pertingentis, cui desuper fulmen minatur, cum hoc lemmate, *Jovi & fulmini*, in cujus expositione cruditissimè quidem, & prudentissimè in illis admonendis, instruendisque versatur.

7 Unde & necis Julii Cæsaris præsagium fuit fulmen, quod paulo ante, ejus statuam contrivit, & D. Alvari à Luna, de quo suprà loquuti sumus, aliud, *teste Gomez de Cidad-Real* (*o*), quo magnificum & opulentum, quod Ascalonæ habebat Palatium, ita conflagravit, ut per tres integros dies ab octingentis hominibus extingui non potuerit.

8 Nec deest alter Emblematarius (*p*), qui id ipsum ostendere voluit, ferocientem sonipedem pingens, cujus prolixam caudam homo humi tollere curat, & pro præmio, gravi calcis ictu percutitur, ad fabulam nimirùm Æsopi de hoc agentem alludens, quam sub Epigraphe, *Abstinendum à potentioribus*, his versibus explicat,

Conqueritur sonipes longæ de pondere caudæ,
Utque levet quemvis voce precante rogat.

(*f*) Lucret. *lib.* 6.
(*g*) Horat. *lib.* 2. *od.* 1.
(*h*) Verin. *in Distich.*
(*i*) Erasm. *in Adag. pag. mihi* 631.
(*k*) Plutarc. *in Moral.*

(*l*) Suid. *apud Erasm. sup.*
(*m*) Ovid. 3. *trist. eleg.* 4.
(*n*) Saavedr. *Emp.* 50. *ex pag.* 342.
(*o*) Fern. Gom. de Cidad-Real *in epist.*
(*p*) Schoonh. *Embl.* 58. *pag.* 171.

Dum rudis hanc tollit, ferratis calcibus ictus
Concidit, & pretium triste laboris habet.
In Magnis non tuta fides, prælustria vites,
Vive tibi, & paribus jungere te studeas;
Nam miserum est tali socio se jungere, de quo,
Si noceat, numquam sit tibi posse queri.

Et iterum (*q*), pingens hominem ex proceræ admodum arboris summitate cadentem, cum lemmate, *Medio tutissimus ibis*, & his carminibus,

In medio fueram tutus, dum scandere summa
Nitor, in adversum culmine dejicior.

9 His antiquior Ovidius, aliud quoque, nec minùs aptum, nobis Emblema exhibet, Dædalum simul, & Icarum eleganter describens, quorum uterque alienis quidem, hoc est mutuatis è cera alis, per aëra volare cœpit. At ille, quia se in medio continuit, salvus evasit: hic verò, quia superbè in altum conscendere, & Solem ipsum contingere voluit, liquatis ejusdem ardore pennis, miserabiliter occidit, Icarioque mari corpus nomenque reliquit. Ovidii carmina (*r*) hæc sunt, post alia quibus exactè hanc fabulam enarravit,

Quid fuit, ut tutas agitaret Dædalus alas?
Icarus immensas nomine signet aquas?
Nempè quòd hic altè, demissius ille volabat,
Nam pennas ambo non habuere suas.
Crede mihi, benè qui latuit, benè vixit, & intra
Fortunam debet quisque manere suam.

10 Est quippè superbia vitium, quod quò se erigit magis, eò sibi majorem lapsum disponit, ut his Hugonis (*s*) verbis manifestatur: *Cetera vitia solas illas virtutes impetunt, quibus ipsa destruuntur, ut luxuria pudicitiam: sola verò superbia contra cunctas animi virtutes se erigit, & quasi generalis pestifer morbus omnes corrumpit, &c.*

11 Doctissimus etiam, & Religiossimus Pater Martinus Delrius (*t*) alio simili utitur, à piraustis, sive papilionibus sumpto, qui igni adeò accedere gestiunt, ut ipsius ardore imprudentis ambitionis pœnas accipiant: non secùs atque Aulici isti, ad vanum hunc fulgorem favoris humani advolantes, & se sponte excæcantes, ut Democritus ille Philosophus, qui teste apud Agellium (*u*) Laberio,

——Clypeum
Constituit contra exortum Hyperionis, oculos
Effodere ut posset splendore æreo, ita radiis
Solis aciem effodit luminis, malis benè
Esse ne videret civibus.

12 Nos autem in præsenti, quod vides, Emblemate, æstuantis camini comparatione, & imagine utimur, cui, qui propiùs accedit, comburitur, qui nimis procul existit, calefactionis commodis caret, qui verò se in mediocritate constituit, illis salubriter gaudet ac fruitur. Qua usum olim reperio ad hoc idem significandum Antisthenem, vel *ut alii tradunt*, Diogenem, qui, *ut Stobæus* (*x*), *& alii* (*y*) *enarrant*, interrogati, quomodo quis cum Potentioribus sublimioribusque Principibus se habere deberet? *Perinde atque igni illis utendum responderunt, non nimium propè, ne comburamur: neque nimium procul, ne frigeamus, & non calefiamus.*

13 Et licèt posthæc scripta invenerim D. Sebast. à Covarrubias (*z*) hoc eodem Emblemate usum, cum titulo, *Nec prope, nec longius*; illud tamen aliorsum detorquet, nimirum, ne viri cum fœminis nimis propè, vel longè nimis agant, & conversentur, quod quàm sit alienum ab Antisthenis instituto, cujus nunc Nos vestigiis hæremus, nemo non videt. Magisque ad illud accedere videtur Jacobus à Bruck (*a*), qui canem depingens, flammas, ad quas proximè accesserat, veluti ore vorantem, hæc carmina subdidit:

Ne accedas propius, qui blandis utere verbis,
Cum splendet Domini gratia larga tui.

Flam-

(*q*) Idem Schoonh. *Embl.* 12.
(*r*) Ovid. 3. *trist. eleg.* 4.
(*s*) Hugo *lib.* 2. *de anima.*
(*t*) Mart. Delr. *in Adag. sacr.* 2. *tom. pag.* 506.
(*u*) Agell. *lib.* 10. *cap.* 17.
(*x*) Stob. *serm.* 43.
(*y*) Ant. *in Melissa, part.* 2. *serm.* 1. Lycosth. *in Apoph. pag. mihi* 695. Delr. *ubi sup.* 507. Ricthter. *in Axiom. polit.* & Beyers. *in Apoph. pag.* 186. *Plutarc. hoc tribuunt.*
(*z*) Covarrub. *centur.* 3. *Embl.* 29.
(*a*) Jacob. Bruck *Embl.* 33.

Flamma vorax veluti depascitur omne quod adstat,
Id quoque contingat ne tibi Guatho, cave.

Quod prudentissimum documentum Janus Gruterus hoc Monosticho Trochaico clausit,

Flamma admota propiùs, urit: at remota illuminat.

14 Et Syracides quoque comprobat (*b*), inquiens: *Longè abesto ab homine potestatem habente occidendi, & non suspicaberis timorem mortis, & si accesseris ad illum, noli aliquid committere, ne fortè auferat vitam tuam. Communionem mortis scito, quoniam in medio laqueorum ingredieris.* Quo indicat, levissimam esse Principum offensionem, eamdem cum maximo conjunctam periculo, cum levissimis de causis irasci soleant, & quos propè se, & in summis habebant, facili negotio in ima detrudere. Quo, nihil esse verius, nihil usu regnorum omnium exploratius, nihil in annalibus contestatius, satis in superiori commentario probatum reliquimus, & vel solo Philotæ exemplo apud Curtium (*c*) ostendi potest, quem cum Alexander Magnus ex familiaribus, & præcipuis amici unum haberet, arcano ejusdem consilio capite damnatum, prima die Regia excepit cœna, & familiari colloquio, magna benevolentiæ simulatione.

15 Idemque consilium, quisquis benè sibi consulere voluerit, ab Horatio discere poterit, dum monet (*d*):

Dulcis inexpertis cultura potentis amici,
Expertus metuet.

Et à Plinio Juniore (*e*), qui de calamitosis Domitiani temporibus agens, jam sub suo Trajano in serenum redactis, ait: *Sævissimum illum carnificem, & optimi cujusque spoliatorem, stragibus amicorum, & in proximum quemque ex suis jacto fulmine afflasse.*

16 Callisthenem quoque hac de causa admonuit Aristoteles, ut cum Alexandro, aut rarò loqueretur, aut jocunda, quod quia observare nescivit, misere ab eo cruciatus, ut jam alibi dixi (*f*), deperiit.

17 Et Plutarchus (*g*) memorat, quòd cum apud Cræsum moneret Æsopus fabularum Scriptor: *Cum Regibus, aut quàm minimè, aut quàm jucundissimà colloquendum.* Solon hoc dictum hunc in modum retorsit, *Non per Jovem, imò potius, aut quàm minimè, aut quam optimè.* Quæ duo sibi contraria monita Janus Gruterus his Monostichis clausit:

Aut Regem non alloquare, aut alloquare suaviter;
Aut cum Rege nihil loquendum est, aut loquenda veritas.

18 Extat etiam in rem hanc elegantissimum Thomæ Mori (*h*), forte jam suam fortunam præsagientis, Epigramma, in quemdam, qui se nimis de Regis gratia, facilique ad eum aditu & colloquio, jactare solebat, quod sic habet:

Sæpè mihi jactas faciles te ad Principis aures
Liberè, & arbitrio ludere sæpè tuo.
Sic inter domitos sine noxa sæpè leones
Luditur, at noxæ non sine sæpè metu.
Infremit incerta crebra indignatio causa,
Et subitò mors est, qui modo ludus erat.
Tuta tibi non est, ut sit secura voluptas:
Magna tibi est, mihi sit, dummodo certa, minor.

19 Quod consilium in se ipso idem Morus in praxim benè & doctè deduxit: nam *ut Thomas Stapletonius (i) in ejus vita recenset*, cum Episcopus Roffensis ei ad summum Angliæ Cancellariatum evecto, statum, & ordinem in Aula gratulatus esset: *In aulam* (ait) *invitus veni, & in eadem non minùs malè hæreo, quam quisquam equitandi insolens, hæret in sella*: Meminerat nimirum, ut erat lectionis magnæ, illius Lucani (*k*):

——————Exeat aula
Qui vult esse pius, virtus, & summa potestas
Non coeunt, &c.

20 Et insignis Politicus Philippus Cominæus (*l*), quemdam Franciæ Connestablium notans, qui im-

(*b*) Eccles. 9. 18. *& seqq.*
(*c*) Curt. *lib.* 6.
(*d*) Horat. *lib.* 1. *epist. ad Lolium.*
(*e*) Plin. Jun. *in Paneg.*
(*f*) *Sup. Emb.* 49.
(*g*) Plut. *in Solon.* Erasm. *ubi sup. pag.* 631.
(*h*) Thom. Mor. *in Epigram. pag. mihi* 229.
(*i*) Stapleton. *in vita Mori, cap.* 7.
(*k*) Lucan. *lib.* 8.
(*l*) Comin. *lib.*

imprudenter, sui Principis favore elatus, ferè jam hoc spectasse credebatur, ut ab illo timeretur, sic, sub hac occassione, illos qui Principum negotia tractant, sui officii commonefacit: *Mihi, si quis esset apud aliquem Principem amicus, aut propinquus: huic suaserim, ita se comparet, ut periculum tamdem, & calamitatem evadant, fieri non potest, ejusque rei multa proferre liceat documenta, non ex Galliis modo, verùmetiam ex Hispaniis, & Anglia. Ferè autem fit, ut qui bonam & fidelem operam præstiterunt, arbitrentur sibi aliquanto plus quàm aliis licere. Principes contrà longè aliter sentiunt, & æquius esse ducunt, ut qui se ipsorum clientelæ, & ministerio tradiderunt, officio fungantur. Memini, quo tempore in hanc sententiam Rex mecum loqueretur, (& suum nominabat Auctorem) affirmans, fieri aliquando, ut egregiæ operæ minus liberaliter remunerentur, idque non tam ingratitudine Principum, quàm eorum, qui prestiterunt operam, vitio: dum elati quadam confidentia propter rem benè administratam, insolenter, & protervè multa faciunt. Ajebat præterea, fœliciter agi, sua quidem sententia, cum eo, cui nullo suo magno merito Princeps benefacit, & ut quis beneficio sit obstrictus Principi, id multo præstare, quàm ut Princeps clienti, aut famulo alicui suo multum debeat. Eoque ingenio se esse dicebat, ut qui sibi ob aliquam beneficentiam deberent, eos plus diligeret, quàm alios, quibus debere se aliquid ipse putaret. Tam est difficilè in omni genere, vitæ, accommodare se, & ita genere, ne quid erres. Magnum igitur est Dei beneficium, valere sensu communi, & judicio naturali.*

21 Hactenus Cominæus, cui, si quid est, quod hac in parte addere liceat, illud planè erit, quod ab Ecclesiastico (*m*) traditur, his verbis nec nimiam, nec valdè remotam ad Principes accessionem, de qua nos loquimur, & aulæ pericula commonente: *Advocatus à Potentiore discede: ex hoc enim magis te advocavit. Ne improbus sis, ne impingaris: & ne longè sis ab eo, ne eas in oblivionem. Ne retineas exæquo loqui cum illo: nec credas multis verbis illius, ex multa enim loquela tentabit te, & subridens interrogavit te de absconditis tuis. Immitis animus illius conservabit verba tua, & non parcet de malitia, & de vinculis dare tibi, & attende diligenter auditui tuo, quoniam cum subversione tua ambulas.*

22 Quo in loco Expositores alia adducunt, quibus ad nauseamusque nostri Emblematis thema illustrari potest, sed mihi aptissimum videtur illud Cassiodori (*n*), quo agnoscit, quòd *Licèt omnia Regum obsequia sub cautela peragenda sunt; illic tanto timoris amplius requiritur, quanto proximus plus habetur.* Sic nimiæ sublimatis seu proximitatis periculum indicans. Cum tamen alio (*o*) loco idem aperià fateatur, *Quod penè similis est mortuo, qui à suo dominante nescitur. Nec sub aliquo honore vivit, quem Regis sui notitia non defendit, quia certè manus est videre Pricipem.* In quo nec nimis procul à Principum oculis & notitia esse oportere demonstrat.

23 Sic ostendens, tam in hoc, quam in aliis, ut Cicero (*p*) dixit ex mente veteris Academiæ, *Virtutes omnes esse quamdam medietatem moderatam.* Modumque, juxta Penulum Plauti (*q*), *In omnibus rebus optimum esse habitu, nimiaque omnia nimium exhibere negotium hominibus ex se se.* Quia secundùm Gregorii (*r*) Theologi consilium,

Omnia summa nocent, sed moderata juvant.

Quam in rem plura in Adagiis Erasmi (*s*), & aliorum videri pot runt.

24 Sed nihil ad rem nostram concinius, quàm Apollodori carmina apud Henricum Stephanum (*t*), quæ, ex ejusdem tradutione, sic habent,

Habent per ampla dona Fortunæ metum,
Periculoque non carent prælustria:
Nec ulla celsa tuta sunt mortalibus,
Quæ evertere, vel invidia, vel tempus solet,
Fœlicitatis culmen, ubi quis attigit.
At tutior mediocritas in omnibus,
Neque mente deprimente se ad humum nimis,
Neque contra in altum se efferente superbius.
Namque minùs alto si quis è gradu cadat,
Celabitur facilè ejus infortunium:
Ingentis at molis ruina ingens erit.
Nam rebus obstat invidia præ lustribus,
Subvertit & fortuna quos evexerit.

25 Pulcrum etiam Mediocritatis encomium extat apud Horatium (*u*) sic incipiens, & thema nostrum acu veluti pungens,

Rectius vives Licini, neque altum

Sem-

(*m*) Eccles. 13. 12. *& seqq.*
(*n*) Cassiod. *lib.* 8. *epist.* 10.
(*o*) Idem *lib.* 5. *epist.* 25. *& lib.* 10 *epist.* 13.
(*p*) Cicer. *in Bruto, cap.* 40.
(*q*) Plaut. in Penul.
(*r*) Nazianz. 3. *sent.*
(*s*) Erasm. *in Adag. pag.* 506. *cum seqq.*
(*t*) Enriq. Steph. *in Gnomis, pag.* 57.
(*u*) Horat. *lib.* 2. *od.* 10.

Semper urgendo, neque dum procellas
Cautius horrescis, nimium premendo
Litus iniquum.
Auream quisquis Mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidenda
Sobrius Aula, &c.

26 Testatur etiam hoc ipsum & Naso (*x*), dum Phœbum inducit Phaëtontem filium admonentem, ne depresius altiusvè currum agat, ne aut terras, aut cœlum comburat, sed inquiens,

——Medio tutissimus ibis
Inter utrumque tene.

Et iterum (*y*) de Dædalo agens, simili admonitione volatum filii Icari coërcentis,

Instruit & natum: medioque ut limite curras
Icare ait, moneo: ne si demissior ibis,
Unda gravet pennas: si celsior, ignis adurat.
Inter utrumque vola.

27 Ex quibus etiam fabulis, non minùs venustè enarratis, idem documentum Seneca Tragicus (*z*) eleganter deducit, hoc Epiphonema statim subjungens,

Quicquid excessit modum,
Pendet instabili loco.

28 Et anteà ex navigantium inflatis valdè velis, aliam sumens comparationem, sic dixerat (*a*),

Fata si liceat mihi.
Fingere arbitrio meo,
Temperem Zephiro levi
Vela: ne pressæ gravi
Spiritu antennæ tremant.
Lene, sed modicum fluens
Aura, nec vergens latus,
Ducant intrepidam ratem,
Tuta me media vehat
Vita decurrente via.

29 Utitur etiam & Naso (*b*) eadem comparatione, sic inquiens:

Effugit Hybernas demissa antenna procellas,
Lataque plus parvis vella timoris habent, &c.
Dum Tecum vixi, dum me levis aura ferebat,
Hæc mea per placidas Cymba cucurrit iter.

Et in his, & prædicta Icari fabula indicari scribit Lucianus (*c*), omnibus actionibus Mediocritatem adhibendam, ne, dum nimis alta petimus, decidamus; vel dum cogitationibus inhæremus, numquam attollamur.

EM-

(*x*) Ovid. 2. *Metam.*
(*y*) Idem *lib.* 8. *Metam.* & *lib.* 8. *de art. amand.*
(*z*) Senec. *in Hercul. Oeteo.*
(*a*) Idem *Oedip. act.* 4.
(*b*) Ovid. 3. *Trist. eleg.* 4.
(*c*) Lucian. *de imagin.*

EMBLEMA LIX.

NOLITE CONFIDERE IN PRINCIPIBUS.

Arboris ad truncos Elephantis carnea moles
Applicat, ut relevet nocturno membra sopore.
Proh miserum; quippè arbor eret præcisa latanter
Arte Venatoris; fulcro ceciditque cadente:
Sic capitur, dum stare nequit, mansuescere discens.
Discite Mortales nullis hærere Potentum
Truncis; defficient, caditisque cadentibus ipsis;
Imminet heu casus; spes omnis in arbore fallax.

COMMENTARIUS.

1 QUam lubricum, quantisque casibus obnoxium sit cum Magnis, & in magnis versari, summumque in Aulis Regiis fastigium obtinere, satis in superioribus demonstravimus, hoc autem Emblemate adumbrare conamur, vel aliis periculis deficientibus, parum his Principum, aliorumque potentiorum fulcris, adhæsionibus, & favoribus esse fidendum, cum ubi illi ceciderint, & qui ipsis heserint, prolabantur, & à mortalibus, & suaptè natura caducis, nihil non mortale, fluxum, & caducum sperare fas sit.

2 Quod satis dilucidè Regius (*a*) Psaltes admonet dicens, *Nolite confidere in principibus; in filiis hominum, in quibus non est salus.* Quod & in aliis locis sæpe repetiit; & Jeremias (*b*) ita constanter, ut *Maledictum cum esse hominem dicat, qui confidit in homine, & à Domino recedit cor ejus*; & pluribus ornant Sancti Patres (*c*) ibidem à Lorino, & Cornelio à Lapide adducti. Inter quos Apollodorus Græcè, sed in hunc sensum, sic eamdem sententiam expressit,

Numquam Principibus cum animis confidens fueris
Neque mortalium filiis, unde lumen nunquam est.

3 Indeque in Deo solo fiduciam totam nostram collocari deberi, pluribus ostendit D. Cyprianus, cujus, & aliorum verba alio in loco (*e*) retulimus. Hujusque vanæ, & caducæ de Principibus confidentiæ aptissimum symbolum Jeremias (*f*) in myricibus ponit, arbusculis nimirum parvis & infructiferis, simul etiam & aridis, quia nihil de cœlesti pluvia participant, in

(*a*) David. *Psalm.* 145. 3.
(*b*) Jerem. 17. 5.
(*c*) Psalm. 59. 13. 107. 13. 127. 8. 9. 70. 1.
(*d*) D. Cypr. *pag. mihi* 377.
(*e*) *Sup. Emb.* 7. *Firmis hærendum.*
(*f*) Jerem. *d. cap.* 17. 6.

in qua sperare debuerant. Unde & illud Ovidii (*g*),

Si quis idem speret laturas poma myricas,
Speret, & è medio flumine mella petat.

4 Daniel (*h*) autem, Principes, & sub eorum umbra degentes Aulicos, proceræ ac frondosæ arbori comparat, quæ simul atque à domino succidi jubetur, omnes pariter sub ea delitescentes, illius commodis viduantur. Sic etenim inquit: *Vigil & Sanctus de cœlo descendit: & fortiter clamat. Succidite arborem, & præcedite ramos ejus, excutite folia ejus, & dispergite fructus ejus, fugiant bestiæ, quæ subter eam sunt, & volucres de ramis illius.*

5 Jacobus (*i*) autem Billius eos, qui humanis rebus fidunt, naufraganti similes facit, qui maris algas manibus prendit, cum solidis niti deberet, sic inquiens:

Ah sapit is, pressus qui fluctibus arripit algam,
Nec solidis nixus litora tuta petit?
Haud magis ille sapit, qui vitæ in fluctibus hujus
Præponit solidis fluxa, miserque perit,
Ut fugias igitur tanti discrimina ponti,
Nec caput ista minax obruat unda tuum,
Spemque, fidemque, agapemque tene, fluxa omnia liquens;
Has nihil tabulas ulla procella potest.

Et D. Gregorius Nazianzenus (*k*), illis, qui labentibus fluminum undis confidunt, hoc carmine,

Fidere quæ veniunt rebus, fugiuntque vicissim;
Fluminis est rapidis fidere semper aquis.

6 Extat etiam apud Ovidium (*l*) elegans à Sole sumpta similitudo, qui dum lucet umbras procreat, & comites habet, deficiens verò, vel obnubilatus, eis penitus destituitur. Carmina ejus hæc sunt:

Utque Comes radios per Solis euntibus umbra est,
Cum latet hic pressus nubibus, illa fugit.
Mobile sic sequitur Fortunæ lumina vulgus,
Quæ simul inducta nube teguntur, abit.

Joachimus autem Camerarius (*m*) aliam ex cancris, aut ostreis sumit, quas scimus ad motum Lunæ crescere, vel decrescere, & ita habet,

Crescente adcresco Luna: decresco minuta,
Aulæ non melius pingitur effigies?

7 Nos verò, quò proprius, quàm soleat hæc confidentia Aulicos fallere, commoneamus, Elephantem, ut vides, depingimus, cui arbor ipsa, quam in tanti corporis subsidium, & reclinamentum elegit, casus causa esse solet, illumque occidendum, vel prædandum, venatoribus dare. Est quippè apud Aristotelem, Plinium, Ælianum, D. Ambrosium, & reliquos, qui de historia animalium scripserunt, quos in unum Conradus Gesnerus (*n*) diligenter congessit, communis traditio, ea esse Elephantis natura, & corporis structura, ut genua flectere non valeat, cruribus nimirum continuò solidissimoque osse compactis, sine nodis articulisque, quibus veluti columnis tanta posset membrorum moles fulciri. Unde si cadant, surgere non possunt, & hinc est, quòd dormientes non recumbunt, sed defessi, magnis arboribus se applicant; quod Venatores observant, & illas penè succidunt, ut innixæ eis belluæ, illis cadentibus, cadant, & sic eas capere possint. Quod & ipsum in Alce, eadem ratione quòd ejus suffragines, ut & Elephantis, flecti nequeunt, contingere, dissertè Solinus (*o*) enarrat.

8 Et licèt non ignorem Cœlium Rhodiginium (*p*), ex aliorum auctoritate, hoc esse vanum, docere, quia flexibiles articulos habent, & ut aliæ bestiæ, cum libet crura flectunt, & erigunt. Quod & hodie quotidiana & oculari experientia à Lusitanis compertum esse, qui regiones Orientales frequentarunt, & immanes has bestias manibus palpant, *latè ostendit Fr. Gaspar de San Bernardo* (*q*). Adhuc tamen priscos illos Scriptores sequutus, non dubitavi, juxta eorum mentem hoc Emblema formare, maximè cum jam, quod ipsi senserunt, veluti in Adagium

(*b*) Dan. 4. 10. 11.
(*i*) Jacob. Billius *in Anthelog.*
(*k*) Nazianz. *serm.* 62.
(*l*) Ovid. *lib.* 1. *Trist. eleg.*
(*m*) Camer. *in symb. cent.* 4. *Embl.* 51.

(*n*) Gesner. *de quadruped. lib.* 1. *pag.* 379.
(*o*) Solin. *in Polyth. cap.* 23.
(*p*) Rhodig. *lib.* 4. *cap.* 12.
(*q*) Fr. Gasp. de S. Bernard. *in itiner. Ind. cap.* 15.

gium transierit, & homo, *Genibus Elephantinis*, inde is appellari soleat, qui superbus est, & vix Deum, ne dicam homines, ullo honore, ne aperti capitis, aut genuflexi, afficere dignetur, ut Bovillius inter Adagia Erasmi (r) scriptum reliquit, quod prius etiam ex Ægyptiorum doctrina Pierius (s) Valerianus recensuit.

9 Nec mirum est, si Antiqui, quibus ingens hoc animal parum tunc temporis innotuerat, in aliquibus aberraverint, cum & Martialis (t), & Plinius (u) illud cornutum efficiant, quod nullo alio modo salvari potest, nisi pro cornubus præ magnos illos dentes ex ore prodeuntes, acceperint, ex quibus ebur conficitur, *ut latè Philippus Camerarius* (x), *& Martialis Commentatores observant*, plura item valdè notanda de hujus animalis intellectu, & docilitate tradentes. In quibus etiam recensendis multus est, & omninò legendus Pierius (y), Crinitus (z), Acosta, & Justus Lipsius (a), quos præ aliis legere non pigebit.

10 Prout neque ad nostri Emblematis intentum comprobandum, & illustrandum, Aphorismum illum, quem suis Monialibus Sancta illa virgo Theresia de Jesu (b) sedulò repetebat, ut in ejus operibus legitur, *Mirar bien quan presto se mudan las personas, i quan poco ai que fiar de ellas, i asirse bien con Dios, que no se muda.* In cujus commentatione alia ad rem eamdem conducentia Religiosus & Pius Pater Alphonsus de Andrade (c) congessit, & præsertim illud D. Augustini (d), dum docuit: *Quanta tibi loquitur mundus, quanta post dorsum strepit, ut retrò respicias, id est, ut in rebus præsentibus, nec præsentibus* (*non enim dicenda sunt præsentia, numquam stantia*) *spem tuam ponas.*

11 Etenim, ut omnium seculorum exempla demonstrant, & in nostro non semel experti sumus, rari, aut nulli sunt Regum ex primoribus Administris, qui illis deficientibus non ceciderint, simulque secum plures alios, qui ab eisdem pendebant, in fortunam similem traxerint. Nescio enim quo pacto, aut fato, qui Antecessoribus grati sunt, ferè semper successoribus displicent, atque ita sub sinistra hujus primi mobilis volubilitate, necesse est, ut omnia, quæ ad dexteram consistebant, deficiantur, & suis votis expectationibusque frustrentur.

12 Quod alio non ineleganti simili, Modernus quidam Auctor (e) his etiam elegantibus verbis edocuit: *An non vidisti puerum testam de litore legere, jactatione fluctuum lævigatam, quam deinde in ipsius maris superficiem jactat reclinatus? Hæc dum plantus undarum dorsum radit, levi impetu lapsa, emicat crebrius, & summis emergens fluctibus, saltu sublevatur assiduo, donec priore impulsu destituta mergatur. Sic nobiscum fortuna ludit, qui quamvis emicemus diutius, mergimur tamdem, favore evanescente, quo ab his undis resilire visi.*

13 Addo his reliquas, quæ hujusmodi Potentium casus comitantur calamitates, quæ melius mente concipi, quàm calamo exprimi possunt, & benè à Philippo Camerario (f) delineantur: inter quas non levis est illa, quòd statim ac de sublimi statu ceciderunt, vel ab illis se deseri, & sæpè (quod magis dolendum est) insidiari, atque impeti vident, quibus maximè, dum in illo viguerant, profecerunt. *Sic enim* (ut Cominæus (g) inquit) *comparatum est in rebus humanis, ut quorum augescere videmus potentiam, eos magis observemus, quàm illos, qui in supremo gradu positi, amplius progredi non possint.*

14 Suntque plurimi, ut mures, qui ædes ruinosas trimestri spatio antequàm corruant, deserunt, & in tutiora migrant, *ut vel Cicero* (h) *de suis agens, scripsit.* Quemadmodum & parasiti, *ut facetè Passerarius* (i) *ait*, eos deserunt, quos res deserit: sicut pediculi moribundos, vel ut Alphonsus Aragonius Rex, Panormitano (k) referente, *dicere solebat*, sicut pisces, aut aves marinæ, quæ navim sequuntur, & simul ac prædam aliquam bolumvè ceperunt, disparent.

15 Eaque propter præclarè dicebat Symmachus (l), parum fidendum esse de his, qui Principes, & Principibus proximos, comitantur: *Quia comitatus* (inquit) *hic frontes hominum aperit, mentes tegit.* Et melius Seneca (m), eorumdem amicitias, *Temporarias* appellans, *ita enim utilitatis gratia comparatæ sunt, ut florentes amicorum turba circumsedeat, circa eversus ingens solitudo sit, & inde amici fugiunt, ubi probantur. Hac re tot nefaria exempla sunt, aliorum metu relinquentium, aliorum metu prodentium.*

16 Expertus fuit hanc solitudinem Apelles Philippi Macedoniæ Regis intimus Administer, qui, *latiùs referente Polybio* (n), cum ad eum invisendum, prout anteà in more habebat, magno

(r) Adag. Erasm. *pag. mihi* 69.
(s) Pier. *in Hieroglyph. lib.* 2. *pag.* 17.
(t) Plin. *lib.* 18. *cap.* 1.
(u) Martial. *lib. spect. epigr.* 18.
(x) Camer. *cent.* 1. *sub cess. cap.* 25. *& cent.* 2. *cap.* 96.
(y) Pier. *d. lib.* 2.
(z) Crinit. *lib.* 5. *cap.* 13. Acosta *de aromat.*
(a) Lips. *cent.* 1. *epist. miscel. epist.* 50.
(b) Avisos de Santa Teresa, *cap.* 11.
(c) P. Andrad. *sobre los Avisos de Santa Teresa*, 1. *tom. pag.* 288. *& seqq.*
(d) D. August. *serm.* 29. *de verbis Domini.*
(e) Pat. Pintus *in sua Philomelia, sive novella de Amico, pag.* 6.
(f) Camer. 3. *subcess. cap.* 56. *& 57.*
(g) Comin. *lib.* 10.
(h) Cicer. *ad Attic. epist.* 9. *lib.* 14.
(i) Passerat. *in Præf. ad Curculion.*
(k) Panorm. *lib.* 1. *de dict. & fact. Alphons.*
(l) Symmac. *lib.* 1. *epist.* 26.
(m) Senec. *epist.* 9.
(n) Polyb. *lib.* 5. *histor.*

no Ducum, militum, amicorum, & clientum comitatu perrexisset, ubi ab Admissionalibus detentus, Regis gratia excidisse conjectum fuit, ab eisdem omninò desertus, cum paucis familiaribus se in hospitium recepit. Idem Ferdinando Toletano, Duci Albano apud nostrum D. Philippum II. contigisse Joannes Filesacus (*o*) commemorat; & de Franciæ Connestablio Momoransi apud Franciscum I. & Comite de Esex, & de Locestria apud Isabellam Angliæ Reginam, D. Joannes Vitrianus (*p*). Addens, cuidam ex his ita lapsis Administro, alium, sivè seriò, sive per jocum dixisse, ut statim à cubiculo suo discederet, quod vel solo halitu infestum reddebat, usque adeò verum est illud vulgatum carmen,

Cum fueris fœlix multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Est aliud Petronii (*q*), similiter inquientis,

Cum fortuna manet, vultum servatis amici,
Cum cecidit, turpi vertitis ora fuga.

17 Quod nemo magis expertus fuit, quàm Rex noster Catholicus Ferdinandus V. qui ubi Elisabetha conjuge mortua, Castellæ & Legionis Regnis Philippo genero cessit, ab omnibus eorumdem Regnorum Proceribus, & Aulicis derelictus fuit, in novum Principem confluentibus, & Adagio illi locum facientibus, quod ex Plutarcho, & aliis tradit, & illustrat Erasmus (*r*), *Plures adorant Solem Orientem, quam Occidentem.*

18 Cum tamen, qui veræ, sanctæ, laudabilisque amicitiæ, & gratitudinis legibus obsecundant, Heliotropium florem imitari debeant, quæ non solùm, *ut Plinius* (*s*) *tradit*, semper in eam spectat partem, qua Sol clarus, & rutilans vergit, & eo condito florem contrahit, unde Constantinus Imperator Aulicorum similitudinem à Nicephoro (*t*) Calisto valdè laudatam, desumpsit, & Camillus Camilli (*u*), Ruscellus (*x*), & alii (*y*) diversa symbola deduxerunt; sed quod magis mirandum, & æstimandum est, etiam sub nubilo tempore eamdem proprietatem, & virtutem conservat.

19 Unde Ego in Aulicos, qui secus faciunt, peculiare Emblema paraveram, quod tamen, quia ab aliis ferè occupatum inveni, omittendum censui, & ejus carmina sic se habebant,

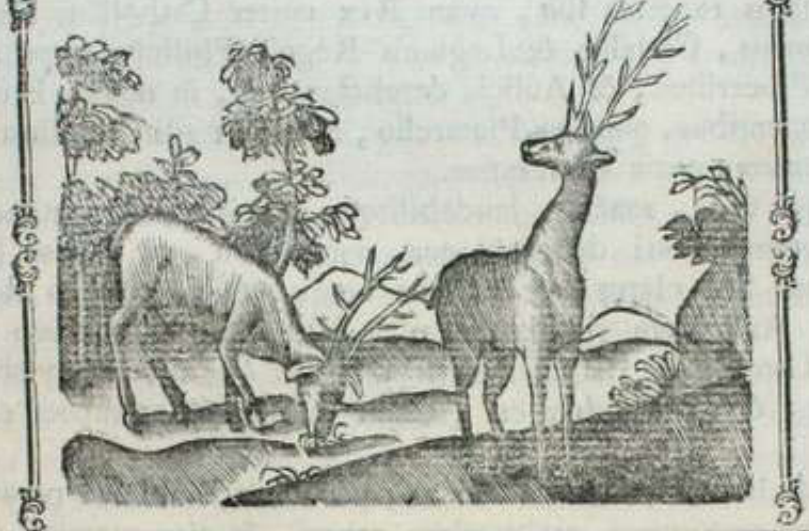
Ecce non solùm Clicie nitentes
Expetit Phœbi radios, sed usque
Languidos dudum, nebulosi amictus
Solis adorat.
At secus Regum sequitur favorem
Aula, dum tantùm nitidi rubescunt
Principes, quòd si nebulis premantur;
Tergora vertunt.

(*o*) Filesac. 2. *tom. select. tract.* 1. *cap.* 8. *pag.* 50.
(*p*) D. Joan. Vitrian. *in schol. ad Comines* 1. *part. capit.* 71. *lit. B. pag.* 297.
(*q*) Petron. *in fragm.*
(*r*) Erasm. *in Adag. pag. mihi* 47.

(*s*) Plin. *lib.* 2. *cap.* 41. *& lib.* 18. *cap.* 27.
(*t*) Niceph. *lib.* 8. *histor. Eccles. cap.* 14.
(*u*) Camill. Camill. *in symb. pag.* 63. 2. *part.*
(*x*) Ruscel. *pag.* 216.
(*y*) Sebast. Covarr. *cent.* 2. *Embl.* 12.

EMBLEMA LX.

AURES BONI, AUT MALI REGIS.

Demissas Cervi strepitus non fertur ad aures,
Has tamen arrectas, vel levis aura ferit.
Regius ecce typus, nam dum fas jusque gubernant,
Audiat ut miseros vox satis una fuit:
Sin minus Astreæ vilis reverentia Regi,
Tunc inopes ventis irrita verba dabunt.

COMMENTARIUS.

1 QUamvis Reges, ac Principes bonis Consiliariis, atque Administris stipatos esse oportere, pluraque illorum manibus, oculis, atque auribus expedire posse, in superioribus dixerimus, hoc tamen non efficit, ut suas ita obturare debeant, ut balantum commissarum sibi ovium voces penitus audire, eisque opportunè per se se, prout res poposcerit, providere recusent, quod ut facilius commodiusque eisdem suadeam, aliqua nunc Emblemata, Regium munus expectantia, ac pariter excitantia, ipsorum oculis exhibere operæpretium existimavi.

2 Quorum hoc, quod vides, ex Cervorum natura, ac proprietate desumitur, quam talem esse indicat Plinius (*a*), ut cum aures erexerint, acerrimi sint auditus, cum remiserint, omninò surdi remaneant. Sub quo Typo Plutarchus (*b*), & qui ab eo desumpsit Erasmus (*c*), & Joannes Dadræus (*d*), Principes significari ajunt, qui si quid est, quod placeat, id procul etiam percipiunt, si quid secus, quantumvis clames, non intelligunt.

Ego

(*a*) Plin. *lib.* 8. *cap.* 32.
(*b*) Plut. *in Moral.*
(*c*) Erasm. *in simil. fol. mihi* 64.
(*d*) Dadr. *in loc. Com. fol.* 508.

3 Ego verò, etsi hanc applicationem non improbem, eò, ni fallor commodius; eumdem typum detorqueo, ut bonum Principem, rectèque suo officio fungentem, in Cervo, dum arrectis stat auribus, consideremus, malum autem, in eo, qui illas habet demissas, & ad clamores, & querelas suorum subditorum clausas, & obturatas. Etenim, vel divina Sapientia (*e*) docente, nihil est, quod magis ad Regum officium spectet, quàm hæc in audiendo patientia, ideòque præcepta, quæ eis injungit, ab hoc, tamquam præcipuo, sic exorditur: *Audite ergo Reges, & intelligite, Discite Judices finium terræ. Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placebitis vobis in turbis nationum, quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogavit opera vestra, & cogitationes scrutabitur.*

4 Et Salomon (*f*) idem agnoscens, ubi se Regem constitui vidit, non dies multos, nec divitias, aut animas inimicorum suorum à Deo postulavit, sed cor docile, hoc est audiens ac sapiens, quasi pars sapientiæ in audiendo consistat. De qua etiam Syracides (*g*) inquit: *Si inclinaveris aurem tuam, excipies doctrinam, etsi dilexeris audire, sapiens eris.*

5 Absalon etiam ejus frater, *ut in libris Regum* (*h*) habetur, ut populum ad se attraheret, facilem & gratam omnibus se alloqui volentibus aurem exhibiturum, ubi Rex factus esset, pollicebatur. Sic enim Sacer Textus *scribit*: *Dicebatque Absalon: Videntur mihi sermones tui boni & justi, sed non est qui te audiat, constitutus à me Rege. Quis me constituat judicem super terram, ut ad me veniant omnes qui habent negotium, & justè judicem.*

6 Et D. Thomas (*i*) ex Platonis, & Macrobii sententia, docilitatem posuit inter partes prudentiæ: nec subditis dumtaxat necessariam esse, verùm & Regibus, ac majoribus Magistratibus. Quos, hac de causa, nostro, & Italo sermone, *Auditores* vocare solemus, si vel ex ipso nomine, præcipuam sui muneris partem significantes. Ad quam respiciens Moyses in Deuteronomio (*k*), postquàm Judices populo constituit, eis præcipit, dicens: *Audite illos, & quod justum est judicate, sive civis sit ille, sive peregrinus. Nulla erit distantia personarum, ita parvum audietis, ut magnum, nec accipietis cujusquam personam, quia Dei judicium est.*

7 Neque hoc latuit Ciceronem (*l*), dum sic Quinctum fratrem Ciliciæ Proconsulatum gerentem admonuit: *Facillimos esse aditus ad te, patere aures tuas querelis omnium, nullius inopiam, ac solitudinem, non modo ullo populari accessu, ac tribunali, sed ne domo quidem tua, & cubiculo exclusum tuo. Toto denique imperio nihil crudele, nihil acerbum, atque omnia plena clementiæ mansuetudinis, humanitatis.* Et Senecam (*m*), qui hinc inferens, magnam esse servitutem, magnam Regum, & Imperatorum fortunam: *Audienda sunt illis* (inquit) *tot hominum millia, tot disponendi libelli, tantus rerum ex toto orbe accurrentium congestus, ut possit per ordinem suum Principis maximi officium geri.*

8 Et Plinium Juniorem (*n*), qui non contentus de se dixisse, quòd quoties Judicis munere fungebatur, quantum quis plurimum temporis postulabat, ut in sua causa audiretur, æquè ei dabat: *Etenim temerariam* (inquit) *existimo, divinare, quàm spatiosa sit causa inaudita, tempusque negotio finire, cujus modum ignores: præsertim cum primum Religioni suæ judex patientiam debeat, quæ pars magna justitiæ est.* In alio (*o*) loco, magis ad rem nostram, suum Trajanum, & in eo quemlibet bonum Principem, de eadem in audiendo patientia, his verbis commendat: *Tu tamen copiam tui non ut impetus, facis. Hæret lateri tuo quisquis accessit, finemque sermonis suus cuique pudor, non tua supervia facit. Nulla in audiendo difficultas, nulla in respondendo mora: Adeunt statim, dimittuntur statim; tamdemque Principis fores exclusa negotiantium turba non obsidet.* Quod forsan in Sejani, & aliorum contrapositionem scripsit, qui se adeò difficilem in dandis audientiis præstabat, ut Tacitus (*p*) dixerit, *Janitoribus ejus innotescere, pro magnifico habebatur.*

9 Cassiodorus (*q*) quoque Tolonicum virum Patritium, Regio sanguine ortum, & Athalarici Regis dilectissimum Administrum, collaudans, inter alia extollit, quòd *Nullos responsis laudabat ambiguis, amaveritque in audiendo patientiam, & in sugestione veritatem.* Et iterum (*r*), in quolibet bono Rectore illud desiderat, ut se adire, à seque audiri volentes, *Nec anxia mora suspendat, nec cruciabili dilatione fatiget.*

10 Et quamvis Cretenses suum Jovem auribus carentem depinxerint, *ut alio* (*s*) *loco tetigimus*, quod rectè cadere in Principem surdum, aut Judicem querelas non audientem, Nicolaus Causinus (*t*) autumat, alia planè erat talis picturæ significatio, in idque tendebat, non ut Deorum, ac

(*e*) Sap. *cap.* 6. 2. *& seqq.*
(*f*) Reg. 3. 3. 9. *& seqq.*
(*g*) Eccles. 6. 34.
(*h*) Reg. 2. 15.
(*i*) D. Thom. 2. 2. *quæst.* 49. *art.* 3. *& ibid. ad* 3. *Macr. de somn. Scip. lib.* 1. *cap.* 8.
(*k*) Deutor. *cap.* 1. 16.
(*l*) Cicer. *in epist. ad Q. Fratrem.*
(*m*) Senec. *de Consol. ad Polyb. cap.* 26.
(*n*) Plin. Jun. *lib.* 6. *epist.* 2. *ad Arrian.*
(*o*) Idem *in Paneg. ad Trajan.*
(*p*) Tacit. 5. *Annal.*
(*q*) Cassiod. *lib.* 8. *epist.* 9.
(*r*) Idem *lib.* 11. *epist.* 33.
(*s*) Supr. *Emblem.* 54.
(*t*) Caus. *in Polist. lib.* 2. *cap.* 43. *pag.* 95.

ac Principum summum suis aures negare deberet, docerent, sed ne, qui Jovem referunt Principes, servas aliis commodarent, hoc est alieno arbitrio in omnibus regerentur, & ab aliis possideri videantur, ut benè explicat Hadrianus Junius (*u*) in peculiari Emblemate, quod ex hac pictura deduxit, sic inquiens:

Sublimen Jovis statuam patula aure carentem
Sacrarat Minoja Creta:
Principis est, Regnum dextra moderantis habena,
Servam ne cui commodet aurem.

11 Alioqui nemo sanus, in sano Principe, hanc, *ut diximus*, faciendi sui populis copiam, eosque benignè audiendi obligationem inficiari poterit. Hoc enim magnum per se crimen esset; nam ut ait vir pius æquè ac doctus Petrus Blesensis (*x*): *Qui dat divitias terræ, ab eis aurum non postulat, vel argentum, sed ut audiant causam populi, & arguant pro mansuetis terræ.*

12 Unde Lacedæmonii, *ut tradit Natalis Comes* (*y*), eidem Jovi, quoad diligentiam administrandi, quatuor aures injunxerunt, & aquilam attribuerunt, propter perspicacitatem: *Quibus tamen sensibus* (ut idem subjungit) *plerique Principes non ad rectam administrationem, sed ad avaritiam, & cumulandas opes, extorquendasque subditis, acerrimè utuntur: quibus & aquila ob rapacitatem meritò tributa est, & perspicacitas ob exploratores, ingeniososque consultores imponendorum tributorum.*

13 Quod & ipsum vel paupercula illa anus apud Plutarchum (*z*) satis ostendit, quæ cum Philippum Macedonum Regem sæpius, ut illam audiret, instaret, & in hac flagitatione frequenter obstreperet, Regi, se excusanti sibi ocium non esse, libere inclamavit: *Vel audi, vel ne Rex quidem esse velis.* Cujus tam veram, quàm liberam vocem admiratus Philippus, non illi solùm aures defixus præbuit, verùm etiam alios confestim diligenter audivit. Quod & Adriano Imperatori, & Demetrio Poliorceto, ad bellum properantibus, contigisse, alii Auctores (*a*) scribunt.

14 A quibus non abest illud Titi Imper. qui, *ut narrat Suetonius* (*b*), neminem à Cæsaris præsentia, aut colloquio, tristem discedere oportere, respondere solebat. Et Rodolphi Austriacæ stirpis primæ quasi radicis, qui, *ut post alios Lipsius* (*c*) *recoluit*, cum frequentior ad eum foret populi concursus, & satellitium quosdam homilioris fortunæ ad se affectantes, submovere adverteret, non sine sthomaco edixit: *Per Deum* (ipsa ejus verba sunt) *sinite homines ad me venire. Non enim ideò ad Imperium vocatus sum, ut in arcula includar.* Meminerat quippè Pius Imperator, Regem Regum, dum inter homines degeret, discipulos increpasse, quod parvulos, id est humiles, & abjectos à se removerent, talibusque inquiebat esse Regum cœlorum.

15 De Divo quoque Joanne Eleemosynario, Patriarcha Jerosolymitano, commemorat Surius, (*d*) omnium alloquio patentes fores, atque aures semper habuisse, valdèque constritatum, quòd quadam die querelis popularium excipiendis paratus, nemo ad eum accessisset. Non minori sanè laude in hoc dignus; quàm Titus apud Quirites, qui se illam diem perdidisse, dicere solitus erat, in qua aliquod in aliquem beneficium non contulisset, quam vocem memorabilem meritòque laudatam, Suetonius (*e*) appellat.

16 Pium etiam II. Pont. Max. Antonio Campana (*f*), & Laurentio Beyerlinchio (*g*) referentibus, novimus, quòd cum ad eum senex, verbis suprà modum profusus, petendi quippiam gratia accessisset, eumque, quia profusiorem, quidam de adstantibus increparet, verè Pius Pontifex, omnia illum ab initio repetere imperavit, vultuque severius in altum contra admonitorem retorto, *Nescis* (ait) *ex quo Pontificatum inii, aliis vivere me oportere, non mihi.* Rarum exemplum humanitatis, quod meritò ejus successores æmulari debebunt.

17 Hincque damnanda venit aliquorum Regum consuetudo, qui se rarò vel numquam suis populis videndos, ne dum alloquendos, exhibebant, censentes nimirum, hoc modo eorum Majestatem venerabiliorem reddi, quæ contrà, ex nimia familiaritate, *ut est in Adagio* (*h*), vilescere; & contemptum parere posset, ut de Persarum Regibus Brissonius (*i*), post alios, latè recenset, & Josephus (*k*), Artaxerxis peculiarem mentionem faciens, qui legem tulerat, ut nemo ex domesticis invocatus eum accederet, si quis contra faceret, capite plecteretur, nisi Rex virga aurea, quam manutenebat, illi parcere denotasset. Quod fuit in causa, ut Esther Regina (*l*), quæ ob gentis suæ periculum invocata ad eum venerat, metu examinata concideret, quousque Rex Siporrecta virga, ei salutem spopondit.

(*u*) Hadr. Jun. *Embl.* 48.
(*x*) Petr. Blesens. *apud Caus. supr.*
(*y*) Nat. Com. *in Mytol. lib. 2. cap. 1. pag.* 111.
(*z*) Plutarc. *in Apopth.*
(*a*) Spartian. *in Adrian.* Sabel. *lib. 7. Enead. 4.* Fulg. *lib. 3. cap. 2.*
(*b*) Sueton. *in Tito cap. 8.*
(*c*) Lips. *in Monit. pol. lib. 2. mon. 7. & in epist. Proœm. ad notas in Paneg. Plinii.*
(*d*) Surius *in ejus vit. tom. 1.*
(*e*) Suet. *in Tit. dict. cap. 8.*
(*f*) Anton. Campan. *in vit. Pii II.*
(*g*) Beyerlinch. *in Apopth. Christ.*
(*h*) Erasm. *in hoc Adag. pag.* 147. Calistrat. *J. C. in l. observandum, D. de offic. Præf.*
(*i*) Briss. *de Reg. Pers. lib. 1. pag.* 135. *& seqq.*
(*k*) Joseph. *lib.* 11. *ant. Jud. cap. 6.*
(*l*) Esther. 5.

18 Sinis quoque nimiam sui occultationem pro Majestate fuisse, & hodie etiam esse, Auctores, qui de illis (*m*) scribunt, enarrant. Et quod magis mirere, apud Strabonem & Ptolomæum (*n*) legimus, crudeli more pro thronohydram Æneam habuisse, cujus ventrem subibant, audituri legatos, ut illis horrendæ Majestatis plena vipera metum inferret. Quod Balthasar de Bias, (antiquos Galliæ Merovæos reprehendens, qui se etiam populis visendos non exhibebant, & Regem suum, ut Clementius, atque humanius se cum suis gerat, commonefaciens (his carminibus eleganter expressit,

Absit Sinarum Majestas horrida gentis,
Regalem vestæ serpentis in Ilia sedem
Quæ facit, & nocuæ dat barbara jura sub hydræ
Visceribus, squallentque fero responsa veneno,
Dum Rex & serpens fera confunditur alvo,
Ipsaque sub rigido natura sepulta Chelydro
Horruit effantem per tristitia toxica Regem.

19 De Bornei etiam Regibus, quorum ditio in una ex Insulis, quas *Maluchas* vocamus, existit, Petrus Cieza (*o*), & ex eo Beyerlinchius (*p*) recenset, non aliter quemquam, sive indigenam, sive exterum, Regem alloqui posse, quàm per Aulicos, diversis stationibus positos, oratione transmissa, quorum qui Regi proximus erat, is per arundinem longam perforatam, illi, quæ ab aliis acceperat, referebat.

20 Sed hi truces & barbari mores, magis ut fugiantur, quàm ut imitentur, sciendi sunt. Prudentes etenim Principes observare debebunt, ita se in audendo & audiendo faciles præbere, ut contemni se non patiantur. Quod omnibus etiam jus reddentibus, rectè Juris-Consultus Callistratus (*q*) consulit, & latè noster Bobadilla (*r*) prosequitur. Tantùmque abest, ut humanitas Regiam Majestatem infringat, ut potius in hac illius incrementum Plinius Junior (*s*) constituat, hoc pacto in suo Panegyrico inquiens: *Cui nihil ad augendum fastigium superest, hic uno modo crescere potest, si semper se submittat, securus magnitudinis suæ. Et certè non ab ullo periculo fortuna Principum longius abest, quàm humilitatis.* Cui similis Cassiodorus (*t*), ita ait: *Nam cum Rex satisfacit, quælibet dura dissolvit: quia sic est in Principibus humilitas gloriosa, quemadmodum in mediocribus odiosa potest esse jactantia.*

21 Et Pacatus, de eadem facilitate, ac humanitate suum Theodosium commendans, *Creber* (inquit) *egressu, expectantibus populis tefateris, nec videri modo pateris, sed facilis audiri, è proximo accipis vota tuorum. Principes nonnulli Majestatem Regiam imminui, & vulgari putabunt, nisi eos intra repositum Palatinæ ædis inclusos, tamquam aliquod Vestale secretum, veneratio occulta consuluisset, nisi intra domesticam umbram jacentes, solicitudo provisa, & silentia latè conciliata vallassent, &c.* Et prius Cicero (*u*), Pompejum Magnum, suum in Consulatu collegam, de quo sic tamquam testis oculatus scribit: *Jam verò ita facilis ad eum privatorum aditus; tam liberæ querimoniæ de aliorum injuriis esse dicuntur.*

22 Nemoque hoc melius, quàm Hadrianus Imperator edocuit, qui ut Spartianus (*x*), refert, *Hos detestari solebat, qui hanc facilitatis, & humanitatis voluptatem, ipsi inviderent, hoc colore, quòd dicerent, Principis Majestatem esse observandam.*

23 Xenophon (*y*) quoque in suo Agesilao, eamdem facillitatem extollit, addens, non solùm se gratum adeuntibus præstitisse, verùm & ut audirent ultro ac semper invitasse, *Semper* (inquit) *ut expectaretur efficiebat, impenseque gaudebat, cum desideriis adeuntium satisfactum esse crederet.*

24 Æmilius Probus (*z*) commendat Miltriadem, quòd in eo esset mira comitas, ut nemo tan humilis esset, cui non ad eum aditus pateret. Sueionius (*a*) Octavium, quòd *Promiscuis salutationibus admitteret & plebem, tanta comitate adeuntium desideria excipiens, ut quemdam loco corripuerit, quod si sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto stipem.*

25 Et Plutarchus (*b*) de Cajo Mario commemorat, post triumphatum Orientem, reversum Romam, prope forum ædes ædificasse: *Sive ut ipse ferebat, quòd sui cultores, atque studiosos longius se comitari, ac molestia affici nollet: sive quòd putaret, hanc occasionem sibi dari, ut à pluribus etiam aliis limina ejus frequentarentur.*

26 Tacitus (*c*) quoque Germanicum laudat, *Quòd aspectu & auditu juxta venerabilior efficeretur.* Et Vononem, quem Parthis Regem imposuerat Tiberius, quòd apud eum *Prompti aditus, ob-*

(*m*) Trigaultius, Pintus, Mendoza, Roman. & alii Scriptores de reb. Sinarum.
(*n*) Strab. & Ptolom. *relati à Balthas. de Vias in notis ad Sylvam 10. pag. 332. not. 6.*
(*o*) Petr. Ciez. *hist. Peruan. cap. 94.*
(*p*) Beverlinch. *in Theat. litt. C. pag. 303.*
(*q*) Callistr. *in dict. leg. observandum, in princ. de offic. Præsid. leg. 8. tit. 4. part. 3.*
(*r*) Bobad. *lib. 2. cap. 5.*
(*s*) Plin. *in Paneg.*
(*t*) Cassiodor. *lib. 5. epist. 44.*
(*u*) Cicer. *pro lege Manil.*
(*x*) Spartian. *in Hadrian.*
(*y*) Xenophon *in vit. Agesil.*
(*z*) Prob. *in Miltriad.*
(*a*) Suet. *in Oct. cap. 53.*
(*b*) Plutarc. *in Mario*
(*c*) Tacit. 11. *Annal.*

obvia comitas, *ignotæ Parthis virtutes* (*d*). Quemadmodum ex adverso, dolorem populi propter Tiberii & Sejani, in audiendis popularibus, moras, & difficultates, exagerat.

27 Quas etiam in Caligula multis verbis notat & reprehendit Philon Judæus (*e*), qui ad ipsum legatus missus illas expertus fuerat. Et Pausaniæ exitio fuisse, Thucidides (*f*) his verbis commemorat, *Aditu difficilem se præbebat, & iracundia adeò gravi in omnes pariter utebatur, ut nullus posset accedere. Quamobrem etiam potissimum socii ad Atheniensium partes transierunt.* Necnon & Demetrio Phaleræo, *ut inquit Plutarchus* (*g*), *qui libellos supplices respues, seditionis causam præbuit.* Et Hieronymo Siculo Regi, sive Tyranno, de quo ita Livius (*h*) scriptum reliquit, *Contemptus omnium hominum, superbæ aures, contumeliosa dicta, aditus non alienis modo, sed tutoribus etiam difficiles.*

28 Quapropter D. Nazianzenus (*i*) valdè in Juliano Imper. notavit, quòd sæpè ad se accedentes, & alloqui volentes, ita mulctabat, palam pugno eos feriens, calcibusque impetens, ut prænarè secum, actum putarent, quòd atrocius aliquid minimè passi essent. Et Synesius (*k*) Cyrenensis Episcopus aculeatè morem hunc difficillium Admissionum perstringit, quem *barbarum*, & *insolentem* appellat, doletque pestem talem summo in prætio & studio habitam, temporum succesioni traditam fuisse.

29 Quod etiam novissimè præstat Joannes Filesacus (*l*), benè quidem subjungens cum Æmilio Probo, *Comitatem non sine severitate, neque gravitatem sine facilitate spectandam esse*, ut sic hac in re, quod de alia Martialis (*m*) scripsit, à Principibus observetur,

Illud quod medium est, atque inter utrumque probamus.

Et ita sibi & publici curis, exclusis adeuntium turbis, vacare, & consulere possint, ut eisdem admittendis, & audiendis aliquas horas accommodent, & Admissionalium, sive Ostiarium furias, injuriasque cohibeant, quos acerbè & asperè Joannes Sarisberiensis (*n*), & Petrus Blesensis (*o*) insectantur, & Cerbero, qui inferi portas custodire fingitur *crudeliores* appellant.

30 Qualiter autem se in his Audientiis, & cum negotiantibus habere Principes in suis responsionibus debeant, aliqua supra in alio (*p*) Emblemate dixi, & qui velit plura, nostros Joannem Marquez (*q*), Sanctam-Mariam (*r*), Pinedam (*s*), Velazquez (*t*), & Saavedram legere poterit.

31 Ego hìc finio, Claudiani (*u*) carmina pro coronide addens, in quibus, dum vulgum inducit, nihil non magnum & laudabile de Eutropio, recens ad Patritiatum honorem evecto, sibi promittentem, hanc virtutem, de qua loquimur, & alias, quæ in bono Principe concurrere debent, sic mirificè canit,

Nihil est, quod non in pectore magnum
Concipit Eutropius, semper nova, grandia semper.
Diligit, & celeri degustat singula sensu,
Nil timet à tergo: vigilantibus undique curis
Nocte dieque patet: lenis, facilisque moveri
Supplicibus, mediaque tamen, mollissimus ira:
Nil negat, & se se vel non procentibus offert;
Quodlibet ingenio subigit, traditque fruendum,
Quicquid amas dabit illa manus, communiter omni
Fungitur officio, gaudetque potentia flecti:
Hoc quoque consiliis peperit, meritoque laborum
Accipit, & trabeas argutæ præmia dextræ,

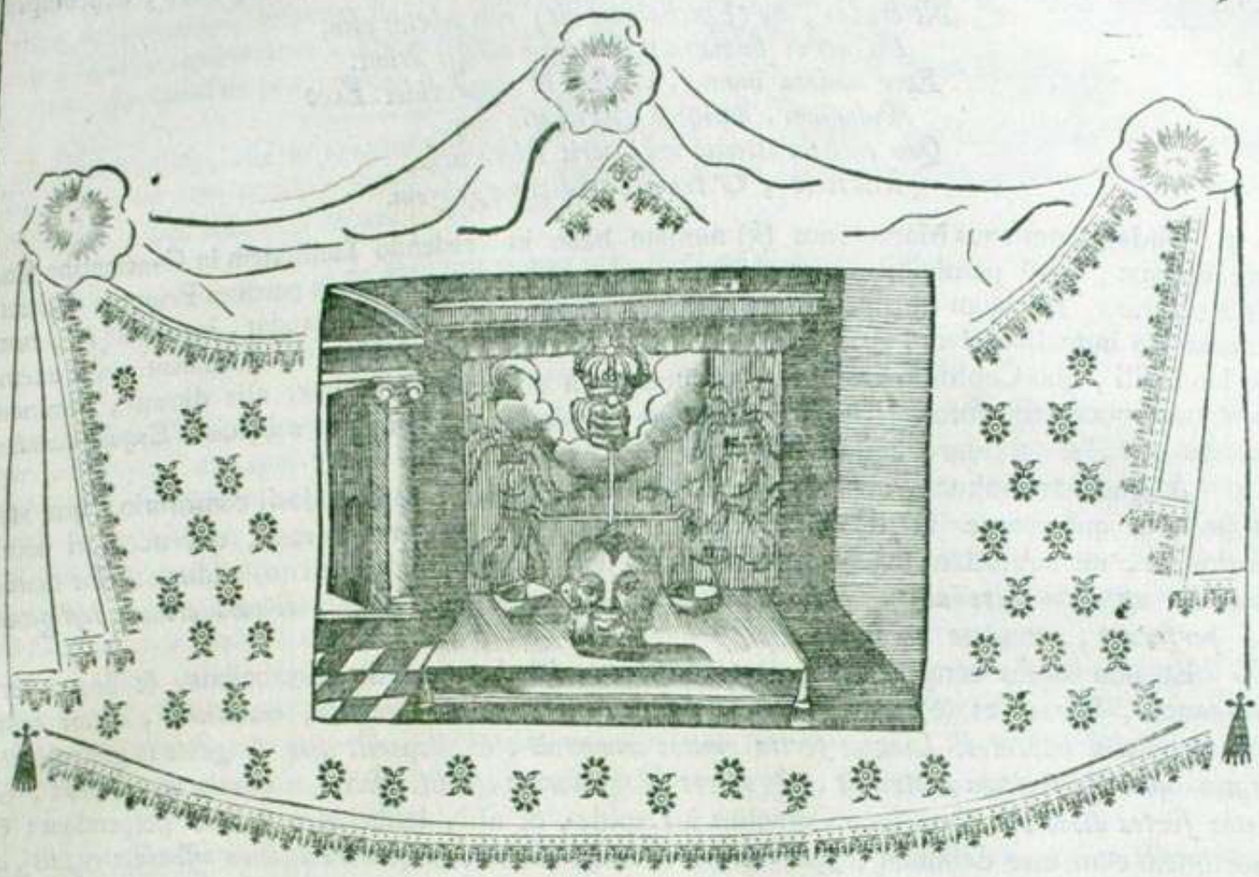
32 Et contra aliquos, qui queruntur, sibi non omnibus horis Principum aditum, & auditum vacare, videndus est Seneca (*x*) qui dementissimam eorum indignationem appellat: *Cum bonus Princeps numquam sibi vacet, & aliquas horas habere debeat, quas aliis impendat.* Quibus tamen servatis, iterum, atque iterum Principes moneo, ut se in adeundo, & audiendo suis faciles præbeant, ut & Basilius Imperator (*y*) filio consuluit. Addens, *Non enim tantum valet pecuniæ copia, ad reficiendum animum dolentem, quantum blanda & lenis oratio Principis. Ea via est, ad conciliandum tibi citra ullos sumptus omnium benevolentiam, qui ex eo te* Patrem patriæ *potiùs quàm* Dominum *prædicabunt.*

EM-

(*d*) Idem *Annal.* 2.
(*e*) Philon. *in legat. ad Cajum.*
(*f*) Thucid. *lib.* 1. *pag. mihi* 51.
(*g*) Plutarc. *in Demet.*
(*h*) Livius *lib.* 24.
(*i*) Nazianz *orat.* 4. *in Julian.*
(*k*) Synes. *in orat. de Regn. ad Arcad.*
(*l*) Joan. Filesac. *in lib. de idolol. polit. cap.* 3. *ex pag.* 33.
(*m*) Martial *lib.* 1. *epigr.* 58.
(*n*) Sarisber. *lib.* 5. *Policr. cap.* 10.
(*o*) Blesens. *epist.* 4.
(*p*) Supr. *Emblem.* 27. *ad fin.*
(*q*) Marq. *lib.* 2. *cap.* 38. *pag.* 381.
(*r*) Sanct. Mariam *in Polit. Christ. cap.* 18. & 19.
(*s*) Pined. *in Salom. pag.* 367. & *seqq.*
(*t*) Velazq. *de opt. Princip.*
(*u*) Claud. *in Eutrop. lib.* 2.
(*x*) Senec. *de brevit. vit. cap.* 2.
(*y*) Basil. Imper. *in Monit. ad filium, cap.* 51.

EMBLEMA LXI.

STATERA REGUM.

Ferrea discordes inter stat virga bilances,
Judices officio pondus utrumque notans,
Sic mens ipsa Hominis geminas interjacet aures,
Audiat ut causas, judiciumque ferat.
Supremus Judex, culpet ne protinus ullum,
Quin duplici primo consulat aure duos.

COMMENTARIUS.

1 QUod diximus, Reges, faciles in audiendis subditorum precibus, & querelis, esse debere, non ita accipi volumus, ut in eis etiam credendis faciles sint, vel statim adversus eos, quos malos putant, excandescant, aut cum calamitosis illacrimentur, id enim vel in ordinariis Judicibus, quorum animi motum vultus detegit, meritò reprehendit Callistratus Juris Consultas (*a*).

2 Quibus etiam, & quibuslibet hominibus, qui cordati videri volunt, nimia credulitas ita vitio data fuit, ut vel ab Ecclesiastico (*b*) doceamur, eos qui citò credunt, leves esse corde, ab Ovidio (*c*), *stulti* vocentur, & in Adagium, tam apud Juris-Consultos (*d*), quàm apud alios (*e*) Auctores transierit, *Nemini fidendum, nilvè temerè esse credendum.* Credulitatem nimiam esse matrem deceptionum, sibique & suæ facilitati imputare debere, qui in aliquo, ob suam credulitatem læsus fuerit. De quo plura dicere possem, nisi jam ferè omnia Tiraquellus (*f*), & alii (*g*) plenè congesissent, & pro omnibus sufficere posset, vetus illa Epicharmi

(*a*) Castill. *in l. observandum* 19. *de offic. Præsid.* Bobad. *in Polit. lib.* 2. *cap.* 5.
(*b*) Eccles. 19.
(*c*) Ovid. 2. Amor.
(*d*) *L.* 1. §. 1. *de eo per quem fact. er. ubi gloss. alia jura allegat.*
(*e*) Erasm. *in his Adag. pag.* 179. & 584.
(*f*) Tiraq. *de retract. convent.* §. 4. *glos.* 6. *n.* 7. & *de pœn. temp. caut.* 51. *ex n.* 26.
(*g*) Sylva nupt. *lib.* 4. *ex n.* 55. Aut pach. *singul. allegat.* 49. Matiez. *in dialog. relat.* 3. *part. cap.* 13. *num.* 8. & 9.

mi cantinela à Cicerone (*b*) iteratò citata, adeòque laudata, ut in ea nervos, atque artus sapientiæ consistere dixerit, *Esto sobrius, & memineris virum qui sic sapiat, non oportere esse credulum.*

3 Ex qua Altiatus (*i*) præclarum illud Emblema, sub oculatæ manus pictura, deprompsit

Ne credas, ne (Epicharmus ait) non sobrius esto;
Hi nervi humanæ membraque mentis erunt:
Ecce oculata manus, credens id quod videt. Ecce
Pulegium, antiquæ sobrietatis olus,
Quo turbam ostenso seda verit Heraclitus,
Mulserit, & tumida seditione gravem.

4 Unde Ammianus Marcellinus (*k*) nimiam hanc in credendo facilitatem in Constantino Cæsare damnat, nihil perniciosius esse docens, quàm quòd aures in omne patentes Princeps habeat. Et è contrario Julianum ejus patruelem præclaro elogio, & acroamate laudat, inquiens (*l*), eum personarum indeclinabilem, justi injustique fuisse distinctorem. Addito & documenti vice exemplo laudabili, quo Cephidio Oratori reum quemdam accussanti, & inter alia dicenti, neminem quemquam nocentem fore, si negare sufficeret, sapienter ex tempore subjecit: *Ecquis tamdem innocens erit, si accusare sufficiet?*

5 A quo non multum, abest celebris illa Impp. Honorii, & Theodosii constitutio, quæ sanxit (*m*), ut quicumque in discrimen capitis accersitur, non statim reus, qui accusari potuit existimetur; ne subjectam innocentiam feriamus. Ubi Glossa illud Boëtii (*n*) adducit: *Hoc tantùm dixerim, ultimam esse adversæ fortunæ sarcinam, quòd dum miseris aliquod crimen infligitur, quæ perferunt, meruisse creduntur.*

6 Et non minùs congruenter posset adducere, illud, quod de susurronibus, & lingua tertia vitanda, Syracides (*o*) monuit, dum dixit: *Susurro, & bilinguis, maledictus, multos enim turbavit pacem habentes. Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem, civitates muratas divitum destruxit, & domos Magnatorum effodit. Virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissolvit.* Quo loco Cornelius à Lapide, & alii, latiùs hæc damna perpendunt; & susurronem eum esse definiunt, *Qui secretò detrahit alteri, itaque illi amicum offensum reddit, ac ex amicis efficit inimicos.* Qui qualiter fugiendi, & plectendi sint, præsertim ubi Regibus detrahunt, vel eos suis calumniis se ducere tentant, benè in nostris Partitarum legibus (*p*), & à Castillo de Bobadilla (*q*) tractatur.

7 Et certè D. Bernardus (*r*) non facilè ausus est definire, quid horum damnabilius sit, detrahere, an detrahentem audire? Lacon autem quidam, apud Erasmum (*s*), cuidam, qui calumnias in eum ab aliis jactatas, facilè audire, & amplecti solebat: *Desine* (inquit) *adversum me præbere aures*, sentiens nimirum, non solùm eos vituperio dignos, qui calumniantur alios, verùmetiam, qui calumniantibus accommodant aures. Injuriæ quippè genus est, adversus nihil malè merentem, audire maledicam linguam: non enim essent maledici, si nullum invenirent auscultatorem.

8 Quod, ut Nos nostris Regibus, ac Principibus suademus, hoc Emblema præfigimus, ex humano Capite sumptum, in quo mentis sedem, inter duas aures, natura collocavit, sic veluti præcipiens, ut hæ nihil credant, vel pendant, quod prius non fuerit mentis statera libratum, sive justo trutine pensatum examine, & examussim, quod ajunt, consideratum, ut alibi dixit Virgilius (*t*):

Ne quid biet, ne quid protuberet angulus, æquis
Partibus ut coeant, ne quid deliret à mussis.

9 Quod non parum convenit cum illo Epitecti Philosophi ab Stobæo (*u*) & Natta (*x*) relato, qui dicere solebat, nihil in judicante prius esse debere, quàm ut ex æquo omnibus præsit, & sicut vera trutina, neque à bona, & concinna corrigitur, neque per falsam examinatur: sic etiam justus Judex, neque à justis castigetur, neque apud injustos judicetur.

10 Sed & adhuc magis ex Petri Matthæi (*y*) comparatione desumpsi, qui in suis historiæ Gallicæ narrationibus, postquàm propensos in quamdam partem Judicum animos retulit, mox, inquit

(*b*) Cicer. *lib. 2. epist. ad Att. epist. ult. & in lib. de petit. Consul.*
(*i*) Altiat. *Emblem. 16. & lib. 4. parerg. cap. 8.*
(*k*) Marcel. *lib. 16.*
(*l*) Idem *lib. 18.*
(*m*) *L. fin. C. de accus.*
(*n*) Boetius *de consil. lib. 1. pros. 4. ubi Bernart. pagin. 227.*
(*o*) Eccles. 28. 15. *& seqq.*
(*p*) *L. 2. & 8. tit. 13. part. 2.*
(*q*) Bobad. *in polit. lib. 2. cap. 13. num. 61. & lib. 5. cap. 1. n. 75.* Riminald. *cons. 303. n. 18. lib. 3.*
(*r*) D. Bern. *lib. 2. ad Eugen. col. fin.*
(*s*) Erasm. *in Apop. lar. cap. 110. relatus à Greg. Lop. dict. leg. 2. glos. 2.*
(*t*) Virg. sive Auson. *in carmin. de viro bono.*
(*u*) Stob. *serm. 9.*
(*x*) Nat. *in serm. de judic. incorrupt.*
(*y*) Petr. Matth. *in addit. ad suas narrat. pag. mihi 69. in Italica translat.*

quit, audita altera, in diversam sententiam inclinare cœpisse, ad bilancis modum. Additque, hanc comparationem illis longè magis probandam, qui sciunt, in lingua Sacra Aurem, & Bilancem, uno eodemque vocabulo exprimi, & significari. Quasi ita designet, Mentem Humanam intra duas aures esse debere, quemadmodum & trutina, sive Libra in medio duarum pelvium, quibus pondera subponuntur, foramen habet, intra quod Bilancis lingua consistit, ad quam est examinatio, aliique *æquamentum*, alii *libramentum*, alii *æquilibrium* vocant,

11 Et translatè pro judicio hac de causa usurpari solet, juxta illud Horatii (z).

In Trutina ponetur eadem.

Et Ciceronis (a), *Ad ea probanda, quæ non artificis, sed populari quadam trutina examinantur.* Et magis ad rem nostram Persii (b), qui illum qui se ad Reip. negotia parat, se in illis expediendis, hac Libra uti debere, sic inquit,

Hoc putò non justum est, illud malè, rectius istud,
Scis etenim justus gemina suspendere lance
Ancipitis Libræ, rectum discernis, ubi inter
Curva subit, vel cum fallit pede regula varo, &c.

12 Unde & in Proverbiis Salomon (c) dixit: *Pondus & pondus; mensura & mensura, utrumque abominabile est apud Deum.* Et Venerabilis Beda (d): *Qui aliter pauperis, aliter audit causam potentis, statera utique librat iniqua.* Et Innocent. IV. Pont. Maxim. (e) sub eodem stateræ symbolo gravissimè omnes commonet judices, *Ut in causarum processibus, ni il vindicet odium, vel favor usurpet, timor exulet, præmium, aut expectatio præmii, justitiam non evertat; sed stateram gestent in manibus lances appendant æquo libramine, ut in omnibus, quæ in causis agenda fuerint, præ oculis habeant solum Deum, &c.*

13 Quam etiam humanæ mentis, inter duas aures collocationem, non malè expressit Alphonsus Rex noster, sic in una ex suis legibus (f) dicens: *Oír, es el segundo sentido, que ha el Alma sentidora. E este puso Dios señaladamente dentro en las orejas, &c.* Et vetus Adagium, *Ad Aurem referre*; quod ex Agellio, & aliis collegit Erasmus (g), inquiens, tunc usurpari, cum de re aliqua aures nostras consulimus.

14 Et Emblematis nostri scopum magis adhuc feriens Alexander Magnus, qui ut Plutarchus, (h) & alii (i) commemorant, cum de Judiciis capitalibus judicaturus esset, manum alteri auri, dum dicere accusator, admovere, illamque occludere solitus erat. Interrogatusque, cur id faceret? respondebat, reo ut alteram integram, & intactam à calumniis reservaret.

15 Neque valdè ab eadem attentione, quam Reges in his audientiis præstare debent, Philippi, ejusdem Alexandri patris, exemplum abscedit, qui Machetam, ab eo, ad eumdem ipsum appellantem, quòd dormitabundus illum damnasset; licèt primo iratus accepisset, posteà, errore detecto, litis damno privatim rependit, hoc ingenioso commento, sic damnatum à damno eximens, ut Regiam tamen in judicando auctoritatem non proderet, *ut latiùs refert Plutarchus* (k), & *Joannes Horoscius* (l) *Covarruvias*, qui ex hoc quodam Emblema, nostro valdè cohæres, effinxit; & Petrus Ærodius (m), qui eleganter damna judiciorum, quæ ex sola fiunt auditione, commemorat.

16 Re enim vera, verùm est, semperque fuit, & erit, Senecæ (n) Tragici illud,

Qui statuit aliquid parte inaudita altera,
Æquum licèt statuerit, haud æquus est.

Et quamvis Cicero (o) dicere videatur, concessum olim Romanis Dictatoribus fuisse, ut quem vellent civium indicta causa occidere possent: contrarium tamen veteri duodecim Tabularum lege cavebatur, quæ neminem inauditum, & indemnatum, incognita indictaque causa, occidi jubebat, quam nostra civilia (p) & canonica (q) jura pluribus in locis ita confirmant, ut ne parentibus quidem, quibus jus vitæ & necis in proprios liberos olim datum fuit, eos inaudita causa occidere liceret, juxta communem responsi Juris Consulto Ulpiani (r) interpretationem, de qua Ego (s) alibi pluribus egi.

(z) Horat. 2. *serm. satyr.* 3.
(a) Cicer. 1. *de orat.*
(b) Pers. *satyr.* 4.
(c) Proverb. 20. 10.
(d) Beda *in Proverb. cap.* 11.
(e) Innocent. IV. *in cap.* 1. *de sent. & re jud. lib.* 6.
(f) *L.* 2. *tit.* 13. *part.* 2.
(g) Erasm. *in hoc Adag. pag.* 432. *ex Alleg. lib.* 2. *cap.* 17.
(h) Plutarch. *in vita Alexand.*
(i) Anton. *in Melissa, part.* 2. *serm.* 53
(k) Plutarc. *in Apoph.*
(l) Horosc. *lib.* 2. *Emblem.* 10. *fol.* 19.
(m) Ærod. *rer. jud. lib.* 10. *tit.* 1. *cap.* 2. *fol.* 389.
(n) Senec. *in Medea.*
(o) Cicer. *lib.* 1. *de legib.*
(p) *L.* 1. *D. de req. reis.*
(q) *Cap.* 1. *de ordin. cognit. cum simil.*
(r) *L.* 2. *de accar.*
(s) Ego *late de parric. lib.* 2. *cap.* 8. *ex pag.* 141.

17 Eoque respexit Tertullianus (*t*), dum dixit: *Non licere indefensos, & inauditos omninò damnare.* D. Augustinus (*u*), inquiens: *Vos appello leges judicesque Romani, nempè post patrata facinora, nec quemquam scelestum indemnatam voluistis occidi.* Et Salvianus (*x*) Masiliensis Episcopus: *Interfici indemnatum quemcunque hominem, etiam duodecim Tabularum decreta vetuerunt.*

18 Ipseque idem Cicero, qui Dictatoribus, quam dixi, potestatem concessit, alio in loco Verrem (*y*) accusans, inter cetera, quæ ei objicit crimina, illud vel primum ponit. Quòd honesti, atque ejecti fuerint. Et Q. Curtius (*z*) de Callistene loquens, nullius cædem majorem Alexandro invidiam excitasse scribit, *Quàm quòd virum optimis moribus artibusque præditum, non tantùm occiderit, sed etiam torserit, in dicta quidem causa.* Idemque de Galba agens Tacitus (*a*) notat, inquiens, sub eo, etiam veros fontes de criminosos reos, eo quòd *In auditi, atque indefensi damnati fuerunt, tamquam innocentes periisse.*

19 Et Symmachus (*b*) eò rem protrahit, ut nihil magis in contumeliam ipsorum judicantium cedere, his elegantissimis verbis ad Theodosium & Archadium Impp. scribat: *Quæso igitur, ne in contumeliam judicii vestri, & juri, & innocentiæ fraus paretur. Quando enim absentibus, atque ignorantibus inter alios gesta nocuerunt? Quis unquam sententiam numinis vestri inauditus excepit.*

20 Tertullianus (*c*) quoque conqueritur, quòd soli Christiani inauditi à Romanis damnarentur, & sudit, quòd *Qui inauditum damnant, præter invidiam iniquitatis, etiam suspicionem merebuntur alicujus conscientiæ, noleates audire, quod auditum damnare non possunt.*

21 Liberius etiam Pontifex Romanus Constantio Imperatori rescripsisse narratur (*d*), Judicem non posse absente, & inaudito reo scelera ejus punire, aut de crimine pronuntiare, neque enim illud fieri solere, nisi ab iniquo Judice, qui, aut privato odio sæviat, aut domesticis sumultatibus ad id impellatur.

22 Sed nullus melius hanc obligationem alterius auris reis delatis servandæ, agnovit, & Regiæ dignitati, de qua nunc agimus, veluti congenitam esse dixit, quàm Prudentissimus Rex noster Philippus II. de quo Nicol. Burgundus, qui Belgii historiam nuper scripsit, enarrat (*e*), quòd cum Belgii Proceres instanter ab eo peterent, ut Granvellanum, quem gubernationi illius Provinciæ præfecerat, ab hoc munere removeret, Rex ad eorum literas hoc modo respondit: *Affectum animi vestri perspectum habeo; cur tamen res in præsens mutari debeant, non video. Si ex vobis alteruter excurrerit, cuncta ex liquido cognoscam, Regem me esse memini, & inauditum damnare non posse.* Quam etiam historiam premens elegantissimus Famianus Strada (*f*), sic ait Regem Proceribus respondisse: *Quòd cum certam causam non scripserint, cur amovendus sit è Belgio Granvellanus; nec sibi mos sit, loco movere quemquam Ministrorum indicta causa; propterea gratum sibi futurum, si earum aliquis ad se in Hispaniam iret, & quicquid illud est, coram edoceret. Quò enim majori opus esse remedio ipsi affirmarent, eò minùs agitari inter absentes rem tantam oportere.*

23 Prudentissimè quidem, & exempli loco, non solùm ejusdem successoribus, verùm & omnibus Regibus semper habendum, ut facilè Senatores loco non moveant, atque aut alibi Impp. Valentinianus, Theodosius, & Archadius (*g*) scribunt: *Præcipite persuasione condemnent, quem culpa non ingravet: aut erubescenda varietate judicii pro arbitrio proprio immutandum posteà esse censeant, quod jusserint.*

24 Prout nostris temporibus in aliquorum Senatorum suspensione contigisse vidimus, sub eo prætextu, quòd cum ejusmodi officia, ut & reliquæ dignitates, à Regibus, tamquam à fonte dimanent, ut in pluribus juribus (*h*) dicitur, ab eisdem, solo nutu, ac libera voluntate, & absque ulla causæ cognitione, auferri posse videntur, non secus atque famulum sibi invisum, aut minùs gratum, è domo sua expellere potest.

25 Quod tamen statim à jure à ratione devium esse cognitum fuit, & Ministris Senatu motis, in ordinem restitutis, tamdem ex veriori omnium Juris-Consultorum, & Theologorum sententia, quam Navarrus (*i*), & alii (*k*) latè comprobant, intellectum, prædicta officia semel data, perpetua esse, neque magis inauditum, & indemnatum illis privari quem posse, quàm si ad mortem, vel membri mutilationem damnandus esset, & contra faciens, vel sentientes Principes, in peccatum incidere. Videtur quippè extinctus, & mortuus, qui ab aliqua dignitate; vel officio

(*t*) Tertul. *in Apolog.*
(*u*) Div. August. *lib.* 1. *de Civit. Dei.*
(*x*) Salvian. *lib.* 8.
(*y*) Cicer. 2. *in Verrem.*
(*z*) Curt. *lib.* 8.
(*a*) Tacit. 1. *histor. cap.* 6.
(*b*) Symmach. *lib.* 20. *epist.* 47.
(*c*) Tertul. *in Apolog. cap.* 1. §. 2.
(*d*) Histor. Tripart. *lib.* 5. *cap.* 17.
(*e*) Nicol. Burg. *hist. Belg. lib.* 1. *pag.* 49. & 50.
(*f*) Strad. *in hist. Belg. lib.* 3. *pag. mihi* 155.
(*g*) *L. ultim. C. de modo militar.*
(*h*) *L.* 2. *de origin. jur. l. si constat, de appel. cum multis aliis apud Me in tract. de mun. honor. ex num.* 131.
(*i*) Navarr. *post D. Thom. Cajetan. & plures, quos refert in Man. cap.* 25. *de peenit. Reg. num.* 9.
(*k*) Les. *de just. & jur. lib.* 2. *cap.* 29. *dub.* 11. Affict. *post alios, in tit. quæ sint regal. n.* 23. Gregor. *per text. ibi in leg.* 2. *tit.* 10. *part.* 2. *l. fin. tit.* 3. *lib.* 3. *Recop.* Ego *late ubi sup. ex num.* 216. Menchac. *de success. progress. lib.* 3. §. 30. *n.* 85.

cio cum dedecoret removetur, ut per quemdam celebrem textum Joannes de Platea (*l*) benè prosequitur.

26 Et in Consilium Principis semel assumpti, tametsi ad ejus beneplacitum eligantur, honor tamen eis ita delatus finem certi temporis, ac loci non habet, ut Papinianus, & Accursius rectissimè inquiunt (*m*), & elegantissimè Cassiodorus (*n*). Qui de Cingulo loquens, quod horum Magistratuum insigne erat: *Mox* (inquit) *ut datus fuerit, in vitæ tempus reliquum homini fit cœvus, ornatus individuus, cingulum fidele, quod nescit ante deserere, quàm de mundo homines contingat exire.* Qua de causa eadem hæc officia lex quædam (*o*) Codicit Theodosiani, immortalia his verbis appellat: *Quos non adumbratis honoribus, sed in acta positi, sine mortalitate conjunximus.*

27 Neque existimet aliquis, frustra Nos, qui de Regibus agimus, hanc in audiendo, ac judicando æquabilitatem, sive æquilibrium, quod nostrum Emblema ostendit, desiderare, cum hoc munus per alios Ministros, ac Magistratus, quos ad id dispositor habent, exequi soleat. Nam etsi hoc verum sit, & rerum agendarum negotiorumque multitudo, auxiliares has exigat manus, *ut suprà* (*p*) *retulimus*, unde Bodinus (*q*), & alii Politici (*r*), Majestati Principum parum decorum, & conveniens esse arbitrantur, judicem agere, & cum subditis colloquia serere, hoc tamen non impedit, ut docti quique ex eisdem Politicis tradunt, qui aliquando judicandi quoque per se ipsos partes assumant, vel quæ à suis fuerint Senatoribus judicata, matura inquisitione revideant, & ad sui juidicii trutinam revocent, sciantque in hoc principuum Regum munus, atque officium versari debere, cum vel id ipsum eorum creandorum finis extiterit, ut præclarè monuit Hesiodus (*s*) inquiens:

Hac una Reges sunt olim fine creati,
Dicere jus populis injustaque tollere facta.

Et Cicero (*t*) dum similiter ait: *Fruendæ justitiæ causa, olim benè moratos Reges constitutos*; quod & apud Romanos lege Regia sancitum constat, quæ his apud Lipsium (*u*) verbis concepta reperitur, *Rex Sacrorum Præset Legum custos esto, Judicia exerceto, belli Imperium habeto.*

28 A quibus eamdem doctrinam suxit Hieron. Ossorius, Ciceronis diligens imitator, illamque his verbis exposuit, & magis præcissam effecit: *In studium justitiæ omnes Regis curæ, & cogitatione, omnes labores, atque vigiliæ, omnia denique studia consumenda sunt, ea namque à principio Reges creavit.*

29 Unde Socrates, ab Albano Spinasato (*x*) laudatus, juris artem legalemque peritiam meritò Regiam disciplinam nominabat, quoniam nullum tam Rege dignum sit officium, quàm justitiæ, jurisque dicendi munere fungi, & Homerus (*y*) Minoem, quamvis Regem, ejusdem artis eximium discipulum, suorumque populorum assiduum, & acerrimum judicem facit. Israëlitæque in Sacra Pagina (*z*) Regem à Deo petiisse, atque impetrasse leguntur, qui eos judicaret, sicut universæ aliæ nationes habebant.

30 Quod Davidem, Jovum, & alios in portis urbis judicantes, & civium jurgia discernentes, opere compleverunt, ut Salomonem omittam, qui puer adhuc, idem munus ita fœliciter exercuit in ancipiti illa duarum meretricum causa, quæ de filio invicem contendebant, ut Sacer Textus (*a*) scribat, exinde à populo plurimi habitum fuisse. Alibi (*b*) tradens, ex ejusdem Salomonis sententia, quòd *Rex, qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo.*

31 Quod non latuit Romanos Imperatores, cum de Augusto Suetonius (*c*) tradat: *Jus dixit assiduè, & in noctem nonnumquam, etsi parum corpore valeret.* Et de Tiberio Tacitus (*d*): *Nec Patrum cognitionibus satiatus, judiciis adsidebat in cornu Tribunalis.* Et de Vespasiano legamus, (*e*) quòd etiam extremum agens spiritum, muneribus tamen Imperatoris fungebatur, ut etiam temporis legationes, & causas audiret, dictitans, oportere Imperatorem stantem mori. Frequensque in jure civili aliorum Imperatorum sit mentio, qui eiisdem Judiciis, & Tribunalibus assidebant, & non solùm inter æquitatem, & jus scriptum exortas dubitationes (*f*) justis decretis temperabant, verùm & judicialiter de litibus cognoscentes, easdem definiebant, & terminabant (*g*).

Ex-

(*l*) Plat. *per text. ibi in leg.* 1. *C. de primic.*
(*m*) *L. Jur. Pericot, ubi glos. D. de excus. tut.*
(*n*) Cassiodor. *lib.* 6. *epist.* 2.
(*o*) *L. in officiis* 6. *C. de honor. C. in Theod.*
(*p*) Sup. *Emblem.* 54.
(*q*) Bodin. *lib.* 4. *de Rep. cap.* 6. §. 703.
(*r*) Velazq. *de optim. Princ. lib.* 3. *à n.* 7. *&* 8. Saaved. *Emp.* 57. *ex pag.* 420. Locenus *ad Curtium pag.* 172. Bobad. *in Polit. lib.* 3. *cap.* 14. *n.* 3. *& seqq. ubi pluro exempla commemorat, & lib.* 1. *cap.* 6. *n.* 16. *in fin. & cap.* 9. *n.* 4.
(*s*) Hesiod. *in Theog.*
(*t*) Cicer. 2. *offic.*
(*u*) Lips. *de legib. Regiis, leg.* 4.
(*x*) Spinas. *in polit. lib.* 2. *cap.* 2. *fol.* 42.
(*y*) Homer. *in Iliad.*
(*z*) Reg. 2. *cap.* 8. 5.
(*a*) 3. *Reg.* 3. 28.
(*b*) Prov erb. 20. 8.
(*c*) Suet. *in Aug. cap.* 33.
(*d*) Tacit. *lib.* 1. *Annal. cap.* 75.
(*e*) Suet. *in Vesp. cap.* 24.
(*f*) *L. quoties, de reg. jur. leg.* 1. *C. de legib.*
(*g*) *L. de const. Princ. l. fin. C. de leg.* §. *sed quod Princ. Inst. de jur. natur. gent. & civit.*

32 Extatque nobile testimonium Marcelli (*h*) Juris-Consulto in quo memorat, qualiter in ardua causa Antoninus Cæsar cum Judicibus interfuerit, cum Advocatis disputaverit, & tamdèm partibus auditis, remotis omnibus deliberasse, admittique rursus eisdem jussis, sic pronuntiase: *Causa præsens videtur admittere benigniorem interpretationem, ut ea duntaxat existimemus Nepotem irrita esse voluisse, quæ induxit, &c.* Et Herodianus (*i*) tradit, Mammæam, filio suo Imperatori Alexandro Severo assiduè consulere solitam, ut judiciis interesset, & omnibus Imperii curis animum applicaret.

33 De aliarum quoque Nationum Regibus, & qualiter ad eos à Judicibus inferioribus appellaretur, plura Herodotus (*k*), & Athenæus (*l*) scribunt. Inter quos Bochyris, sive Bocchores apud Ægyptios, adeò notæ, & incorruptæ in judicandis litibus justitiæ fuit, ut vulgò, si quem magnopere justum, & integrum significaret vellent, Bochyrim appellarent, & ex hoc in Adagium transierit, de quo ex Suida mentionem faciens Erasmus (*m*) addit, *Dici posse, & de iis, qui non temerè de re quapiam pronuntiant.* Negant enim hunc Regem solere sententiam ferre, nisi de causa jam comperta, & certis argumentis deprehensa.

34 Apud Athenienses quoque moris fuisse, Regem in Areopago cum reliquis Judicibus considere, ex Julio Polluce (*n*) cognoscimus, qui, quod plus est, addit, tunc coronam Regiam deponere solitum, ut si ostenderet, se in ejusmodi Judicis ceteris æqualem præstare velle.

35 De Ludovico quoque Pio Francorum Rege Aimoinus in ejus gestis enarrat (*o*), in tantum huic studio incubuisse, ut quòlibet proficiscente, vel in Palatio residente, vix aliquis reperiretur se conquerens aliquid injustè perpessum. Tribus enim diebus Rex per singulas hebdomadas rei judiciariæ intererat.

36 Neque ab hoc munere nostræ Hispaniæ Reges alieni fuisse videntur, ut passim ex eorum historiis (*p*) colligitur, & ex nominatione eorum qui *Castellæ judices* dicti fuerunt, quoniam Ordonius & Fruela Reges in justitia administranda se valdè desides ostenderunt. Et de Rege Ferdinando, qui *Sancti* cognomen promeruit, vetus ejus Chronica, & eleganter Mariana (*q*) commemorat, litibus interfuisse, pauperibusque adversus potentiorum injurias sedulam operam exhibuisse. Rexque Alphonsus Sapiens (*r*) hanc obligationem sibi & suis posteris pro lege reliquit, maximè ubi de viduarum & orphanorum querelis disceptaretur, sic inquiens: *Porque maguer el Rei es tenudo de guardar à todos los de su tierra, señaladamente lo debe facer à estos, porque son asi como desamparados, è mas sin consejo que los otros.*

37 Cui legi similem aliam Constantinus Imperator (*s*) ediderat, & in hoc præcipuum Regum officium consistere, alia jura decernunt. Sed nulla ullibi melius, & expræsius, quàm lex D. Regis Alphonsi XI. ad suarum Curiarum petitiones emissa, quæ hodie in nova legum collectione (*t*) sub his verbis, relatu quidem dignissimis, circumfertur: *Liberal se debe mostrar el Rei en oìr peticiones, i querellas á todos los que à su Corte vinieren à pedir justicia, porque el Rei, segun la significacion del nombre, se dice* Regente, *ò* Regidor, *i su proprio oficio es hacer juicio, i justicia; porque de la Celestial Magestad recibe el poderio temporal. Porende ordenamos de nos assentar à juicio en publico dos dias en la semana con los del nuestro Consejo, i con los Alcaldes de nuestra Corte. I estos dos dias sean Lunes i Viernes; el Lunes à oir peticiones, i querellas de los Oficiales de nuestra Casa, i otros. I quando este dia no nos pudieremos asentar por algun embargo que acaezca, asentarnoshemos otro dia de la semana en emienda de este: i los Viernes à oìr los presos, segun que antiguamente està ordenado por los Reyes nuestros predecessores.* Quam legem ex eisdem rationibus Reges Catholici Ferdinandus & Elisabeta in diebus Veneris (*u*) renovarunt, & exactè observarunt, indeque in hanc usque diem Reges eo die, Senatui Regio, ad suum Palatium venire jusso, humanissimè intersunt, ibique quicquid arduum, & Regia cognitione, & deliberatione dignum videtur, enarratur, & consultatur. Ac præterea nullis non diebus plures alias omnium Consiliorium consultationes expediunt, & se Audientiis publicis omnibus alloqui volentibus frequenter exponunt.

39 In quo cum semper alii attentissimi fuerint, Rex tamen ac Dominus noster D. Philippus IV. quem Deus per plures annos incolumem servet, suis Majoribus antecellit, ut oculata experientia conspicimus, & jam in literas Virgilius Malvezzius (*x*) his retulit verbis: *Mirando pues à este benignisimo Rei, le hallè en el gobierno prudente, atento, incansable, pues despacha mas en*

(*h*) Marc. *in l. proximè, D. de his quæ in test. deben.*
(*i*) Herodian. *lib. 6. in princip.*
(*k*) Herod. *lib. 2.*
(*l*) Ath. *lib. 12. cap. 4.*
(*m*) Suid. & Erasm. *in hoc Adag. pag. mihi* 434.
(*n*) Jul. Pollux *lib. 1. Onomast.*
(*o*) Aimoin. *de gest. Francor. lib. 5. cap. 8.*
(*p*) Mariana, & alii *ap. Saavedr. Empr. 21. pag. 135.*
(*q*) Mariana, *ominò legendus, de Reb. Hisp. lib. 13. cap. 1.*
(*r*) *L. 20. tit. 23. part. 3. cujus meminit Saavedra Empres. 57. pag. 420. concord. l. 41. tit. 14. part. 3.*
(*s*) Constant. Imper. *in l. unic. C. quando Imper.* vide Covarr. *6. & 7. pract. & text. in cap. Regum officium 23. quæst. 5. & cap. ab Imperatoribus, ead. caus. q. 3.*
(*t*) *L. 1. tit. 2. lib. 2. Recop. quæ antè erat l. 1. tit. 1. Ord.*
(*u*) *L. 3. dict. tit. 2. lib. 2. Recopil.*
(*x*) Virg. Malvezz. *in Libra in Epist. Proemial.*

en un dia, que el mas cuidadoso de sus Mayores en una semana. Ut sic de eo illud Senecæ (*y*) dicere justè possimus, *Princeps fœlix abundè sibi visus, si fortunam suam publicaverit, sermone affabilis, accesuque facilis, vultu, qui maximè populos demeretur, amabilis.* Necnon quod de suo Theodosio Pacatus (*z*) *At noster hic, omnibus spectandus offertur, nec magis communem hunc diem, atque Solem, quàm nostrum Imperatorem videre licet.*

40 Ac planè, etsi de aliis judicibus nostræ trutinæ perpensionem sperare possimus, adhuc tamen de Regum judiciis plus longè sperare debemus, quibus Deus, ubi hoc munus exercent, præsentissimum auxilium promisit, dum dixit (*a*) *Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt. Per me Principes imperant, & Potentes decernunt justitiam. Ego sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus. Rex qui sedet in solio dissipat omne malum intuitu suo. Divinatio in labiis Regum, in judicio non errabit os ejus.* Quibus locis alia doctissimè adjicit P. Joann. Anton. Velazquez (*b*), præsertim illud Isaiæ (*c*), apud quem Deus primum Principem, quem populo suo constituere destinabat, sic instruxisse, & adornasse, narratur: *Et requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus Sapientiæ, & intellectus, Spiritus Consilii, & Fortitudinis, Spiritus Scientiæ, & Pietatis.*

41 Unde ultra suprà adductum Salomonis adhuc pueri cœlitus veluti derivatum judicium, alia similia exempla (*d*) passim nobis historiæ suppeditant, quibus planum redditur, Deum, Regum judicantium mentes divinæ suæ sapientiæ radiis illustrare solere. Quale est illud, Salomonis simile, quod de Rege illo Thraciæ Ariofarne Diodorus Siculus narrat (*e*), apud quem, cum duo filii de hæreditate patris litigarent, quorum unus ex adulterio natus ferebatur, neque quis eorum hic esset, certis argumentis constare posset, exhumari patris cadaver jussit, seque ei hæreditatem addicturum, qui proximè ad cor mortui, in scopum positi, sagittam infigeret, quam conditionem adulterinus avidè acceptavit, naturalis verò & legitimus, ita factum exhorruit, ut oculos averteret, seque magis hæreditate carere velle dixerit, quàm tam immane facinus perpetrare, unde se illa dignum ostendit. Judicatum est enim, ut in alio simili casu Valer. Maximus (*f*) (inquit) rerum naturam non recipere, ut verus filius, etiam mortuo patri, vulnus posset infligere.

42 Extat & memorandum aliud judicium Philippi Pulchri Francorum Regis, apud Cæsarium Heisterbachiensem, & Eusebium (*g*) Noriembergensem, quo, cujusdam Præpositi, qui vineam viduæ per dolum ademerat, testesque falsos ad venditionem probandam, induxerat, fraudem detexit, & revocata suorum Scabinorum in Præpositi favorem sententia, illum merita morte multavit. Et aliud memoria dignum Galbæ, & Imperatoris Rodolphi Austrii, apud Justum Lipsium, (*h*) Danielis quoque exemplum pro multis sufficiet, quem Deus, quia publicis negotiis exponere volebat, ea luce spirituque donavit, ut arduam illam Susanæ (*i*), & seniorum causam aperire, & terminaret valeret. Mihique in corde, & in votis est, si Deus annuerit, de his, & similibus prope divinis Regum judiciis, integrum tractatum conficere, interim hæc tetigisse juvabit.

(*y*) Senec. *lib.* 1. *de Clem. cap.* 13.
(*z*) Pacat. *in Paneg. ad Theodor.*
(*a*) Proverb. 8. 13. 15. 16. & 20. 8. & 16. 10.
(*b*) Velazq. *de Opt. Princ. lib.* 3. *annot.* 8. *ex pag.* 315.
(*c*) Isai. 11. 3.
(*d*) Vide *aliqua exempla apud Vitianum in notis ad Comitæum*, 1. *tom. pag.*
(*e*) Diod. Sicul. *lib.* 20.
(*f*) Valer. *lib.* 8. *cap.* 1. §. 13.
(*g*) Euseb. *ex Cæsar. in stromat. lib.* 5. *cap.* 24. *pag.* 137.
(*h*) Lips. *in Monit. polit. lib.* 2. *cap.* 11. *mon.* 3.
(*i*) Daniel. 13. 45.

EM-

EMBLEMA LXII.

REGIS PRÆSENTIA VELOX.

Sunt alæ? Sunt. Quodnam munus? Nuntius adsum.
Divorum: feror hinc inde, manere vetor.
Regibus impendo pennas, ut Regna revisant,
Non si penna illis, pœna erit ulla suis.

COMMENTARIUS.

1 Vidimus quanta qualiaque bona ex gratis, & assiduis Regum in subditos sibi populos Audientiis proficiscantur, & quàm sit earum præbendarum obligatio Regio muneri juncta. Sed hæc tamen non usquequaque sufficit, aut efficit, quin ipsi etiam iidem, ubi commodè possint, emergentiumque, & occurrentium negotiorum nexus permisserit, per sui Regni Provincias ultro divagentur, propriisque oculis illas lustrent, & illustrent, Majestatis suæ radiis foveant simul & faveant, omniaque, quæ ad meliorem ipsarum statum conducere censuerint, præsenti, ac prudenti inspectione, & interventione disponant.

2 Tam enim scitum, quàm certum est illud Horatii (*a*),

Segnius irritant animos demissa per aures,
Quàm quæ sunt oculis subjecta fidelibus, & quæ
Ipse sibi tradit spectator.

Et Plauti (*b*), *Qui audiunt, audita dicunt, qui vident, planè sciunt.* Unde Thales Milesius olim interrogatus, quantum à mendacio distaret veritas? Quantum, inquit, oculi ab auribus, sentiens, ea demum esse indubitatæ fidei, quæ hominum oculis contuentur, non quæ auribus percipiuntur.

3 Et Ephorus quidam apud Polybium (*c*), solitus dicere fertur, si possibile fuisset, rebus ipsis omnibus adesse, eam experientiam reliquis præstantiorem longè futuram. Sic indicans, certiora esse, visa sunt, quàm quæ auribus ab aliis percepta. Cum enim duo homini juxta naturam sint velut organa quædam, quibus omnia percipit, & scrutatur, auditus scilicèt, & visus, certior tamen hic est, & propius ad inquisitionem rerum accedit. Ideòque apud Tacitum (*d*) Gallus dicere ausus fuit; *Nihil satis illustre, aut ex dignitate Populi Romani, nisi coram, & sub oculis Cæsaris: eòque conventum Italiæ, & ad fluentis provincias, præsentia ejus servanda.*

4 Quod munus, hac de causa, valdè utile, & necessarium omnibus Regibus, & Principibus esse,

(*a*) Horat. *in Arte Poet.*
(*b*) Plaut. *apud Erasm. lib. Apophth.* 8.
(*c*) Polyb. *lib.* 22. Lycosth. *in Apoph.* verb. *Visus.*
(*d*) Tacit. 2. *Ann. cap.* 35.

esse, variis argumentis, & testimoniis Politici omnes (*e*) evincunt, reque ad utramque partem graviter disputata, tamdem in affirmativam eloquens noster Fr. Joannes Marquez (*f*) inclinat, sub ea tamen cautione, ne inde graves sumptus & expensæ populis generentur. Idemque novissimè sentit D. Didac. Saavedra Fajardus (*g*) & sub symbolo Solis declarat, cum lemmate, *Rebus adest*, hoc fulgentissimum sydus Principibus imitandum proponens, quod irrequietum semper, ut alibi (*h*) cum Seneca, & Lipsio diximus, cursus suos explicat, & juxta illud Virgilii (*i*),

——— Terrarum flammis opera omnia lustrat.

Et non lucet modo, sed fovet, vegetat, atque animat.

5 Qua comparatione usus etiam videtur Plinius Junior (*k*), dum suum Trajanum commendat, quòd *Velocissim syderis more, omnia inviseret, omnia audiret.* Ipsamque latiùs extendit Petrus Matthæus (*l*), & pluribus ornant eruditissimi Patres Joannes Antonius Velazquez (*m*), & Joannes Pineda (*n*), & ante eos Ægidius Romanus qui addit, nonnumquam etiam sapientem Regem Regiam Majestatem pannosis vestibus occulere debere, sicut & Sol lucem suam nubibus occulit, atque inter vulgus se se miscere, ut transgressores liberius agentes deprehendat, ac de suî apud vulgares hominis fama, & existimatione edoceat.

6 Nos verò, ut vides, præsenti hoc Emblemate eamdem doctrinam, ex caduceata petsataque, & simul alata Mercurii Icone desumimus. Quem, quia propter eloquentiam, suadæque medullam, Deorum Nuntium, atque Interpretem veteres, (ut latiùs alibi (*o*)) confingebant, alas ejus talaribus, & capiti petasum, etiam alatum, subposuerunt, sic indicare volentes, eum, qui Deorum legatus existit, (quo etiam nomine omnes qui alios regere, & dirigere debent, *ut Apostolus* docet (*p*) significantur) semper in procinctu, ac veluti in itinere esse debere, ut ubi opus sua præsentia fuerit, non solùm ocyus occurrant, sed & velocius, quasi volantes, accelerent. Qua de causa Mercurius, quasi *Mediuscurrens*, sive *Medicurrius* Arnobio (*q*) appellatur, & Alati, Alipedis, ac Pinulati apud Poëtas, & graves alios Auctores (*r*), quos noster Cerda congessit, nomen accepit.

7 Unde illud Virgilii (*s*),

——— Et primùm pedibus talaria nectit
Aurea, quæ sublimem alis, sive æquora supra,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.

Ovidii (*t*),

Constitit ante oculos actus velocibus alis,
Atlantis Magni Plejonesque Nepos.

Et iterùm (*u*),

Pacis & Armorum superis imisque Deorum
Arbiter, alato qui pede carpis iter.

Plauti (*x*),

Ego has habebo hic usque in petaso pinnulas.

Et Sidonii (*y*):

Nunc plantis, nunc fronte volat.

8 Solusque ipse Petasus apud Romanos, itinerantium, sive peregrinantium insigne fuit, *ut Plautus* (*z*), *ubique addocet*, qui peregrè euntibus, ac venientibus petasum aptat, Cicero (*a*) in epistolis, qui describens Tabellarios iturientes, *Pegasos* vocat, petasatosque eos venire ait, & comites expectare: & Suetonius (*b*), qui ob hoc in Augusto quasi insolens notat, quòd Solis etiam hyberni impatiens, domi quoque non nissi petasatus sub divo spaciaretur.

9 Ideòque Cursores, qui equis publicis vehebantur, de quibus in Codice (*c*) agitur, ad Mercurii similitudinem, & quò velociorem sui muneris obligationem perciperent, pinnulatis etiam petasis ab Imperatore Ælio Vero donati fuerunt, & variis Ventarum nominibus appellati, ut ex Dione Cassio, Halicarnaseo, Plutarcho, Spartiano, & aliis latè post plures alios, quorum alibi copiosam

(*e*) Bobad. *lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 14. Contzen *lib.* 7. *politic. cap.* 9. *per tot.* Canonher. & alii, 1. *tom. pag.* 275. Petilius *lib.* 4. *cap.* 8. & 57. Timp. *instp. Princ. sing.* 12. Velazq. *de opt. Princ. pag.* 356. & *seqq.*
(*f*) Marq. *in gub. Chr. lib.* 2. *pag.* 151.
(*g*) Saaved. *Empr.* 86. *pag.* 643.
(*h*) *Sup. Embl.* 12.
(*i*) Virg. 4. *Æneid.*
(*k*) Plin. *in Paneg.*
(*l*) Petr. Matth. *in narrat.* 2. *part. pag. mihi* 95.
(*m*) Joan. Ant. Velazq. *ubi sup. pag.* 359. *num.* 4.
(*n*) Pined. *in Salom. pag.* 366. *cum Ægid. Rom.*
(*o*) *Sup. Embl.* 27.
(*p*) Paul. 2. *Cor.* 5. 20. & *ad Ephes.* 6. 20.
(*q*) Arnob. *lib.* 6.
(*r*) Arnob. *sup. D. August. de Civ. Dei*, Fulgent. Minut. Apul. & alii *ap. Cerda, pag.* 423.
(*s*) Virgil. 4. *Æneid.*
(*t*) Ovid. *in epist. Parid.*
(*u*) Idem 5. *Fastor.*
(*x*) Plaut. *in Prolog. Amphit.*
(*y*) Sidon. *in Paneg. ad Avit.*
(*z*) Plaut. *ubi sup.*
(*a*) Cicer. *in epist.*
(*b*) Suet. *in August.*
(*c*) Tit. *C. de curs. public.*

mentionem feci (*d*), Dempsterus (*e*) observat, & Juvenalis (*f*) Commentatores in illud,

Anxia præcipiti, venisset epistola penna.

10 Indeque promanasse, ut Christiani Episcopi petaso, ad Mercurialis similitudinem fabricato, & filaminatis borulis uti soleant, benè quidam ex nostris (*g*) animadvertit, quia cum Apostolorum, Gentiumque Pastorum, & Doctorum munus exerceant, in continua veluti peregrinatione esse debent, ideòque etiam, illis scapulis insigniuntur, quas *Muzetas* vocamus (*h*), quæ peregrinorum chlamydi, quæ *Esclavina* dicitur adaptatur, ut sic sui veluti præcipui muneris, quod in visitandis, seduloque divini verbi pabulo suis ovibus greficiendis consistit, admoneantur.

11 Quod ut libentius, & attentius obeant, non possum non eisdem verba D. Gregorii Nazianzeni (*i*) ob oculos ponere, quæ etiam pariter ad nostri Emblematis thema valdè conducunt, ubi sic quemdam Episcopum excitat, qui locorum circuitu, & itinerum laboribus, ab hoc munere per se explendo, deterrebatur: *Locorum circuitu angeris, tibique instabilis esse videris, quemadmodum signa, quæ aquis feruntur. Absit, vir eximie, absit, ut ita affectus sis: illorum enim cursus coactus est, tuus autem circuitus Deo gratus, & acceptus. Fixumque tibi ac stabile est, multis prodesse, quamvis loco minimè fixus sis. Nisi verò quis Solem accuset, quia in orbem currit, radios fundens, atque omnibus rebus, quas obit, vitam afferens: aut etiam inerrantes stellas laudans, Planetas accuset, quorum error, ipse quoque compositus est, atque continuus.*

12 Porrò, ut de Nostris loquamur Regibus, quamvis eis non nisi rarò, & ex magna causa suadendum sit, ut alienas, & longè positas Regiones invisant, ut benè ostendit & probat Doctissimus P. Joannes Antonius Velazquez (*k*) (ubi, quas expeditiones, & peregrinationes D. Nostes Imper. Carolus V. extra Hispaniam fecit, enumerat) intra suas verò, interdum sui copiam facere debere, idque multum convenire, negari non potest, cum Apollonius Tyaneus ad Philostratum (*l*) in ea opinione fuerit, quòd *Dii non semper in eodem loco permanerent, sed tunc ad Æthiopes, nunc ad Olympum, nunc ad Athum proficiscerentur, & universas gentes perambulando transirent, atque lustrarent.*

13 Et vel in Sacra Pagina (*m*) studium, quod in hoc posuit Josaphat Rex, valdè laudetur, per se ipsum Regna sua perlustrando, omnesque sibi subditos ad pietatem instruendo, constitutis per singula loca integerrimis judicibus, qui nihil magis, quàm justitiam colerent. Et similiter in Josepho (*n*), dum Pharaonis in Ægypto vices gerebat, de quo idem Sacer Textus (*o*) enarrat, quòd egressus ad terram Ægypti, omnes ejus regiones circuivit, & officiosè, quæ illis esse duxit opportuna, providit.

14 Et in hoc respicere quidam Neothericus (*p*) putat, Dei jussum ad Abrahamum: *Surge, & perambula terram in longitudine, & in latitudine sua*; quasi multum referret, ut terram nosceret, quam ei Dominus fruendum possidendamque donabat.

15 Quod in Romanis Principibus, veluti pro præcepto præscripsit Tacitus (*q*), inquiens: *Principibus adeunda sæpius longinqua Imperii*; & hanc curam in Germanico valdè commendans. Prout & in Hadriano Dio Cassius (*r*); & in Trajano Plinius Junior (*s*), quem supra retulimus, qui bonos effectus hujus visitationis, his verbis exposuit: *O veri Principis, atque etiam Consulis; reconciliare æmulas civitates, tumentesque populos non Imperio magis quàm ratione compescere, intercedere iniquitatibus Magistratuum, infectumque reddere, quidquid fieri non oportuerit. Postremò velocissimi syderis more, omnia invisere, omnia audire, & undecumque invocatum statim, veluti Numen adesse, & assistere.*

16 Virgilius (*t*) quoque Augustum Cæsarem laudat, quòd etiam,

——Dum magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello: victorque volentes
Per populos dat jura: viamque affectat Olympo.

17 Et Suetonius (*u*), Tiberium à populo notatum inquit, & Proverbio Græco (*x*) *Callippidem* vocatum, quòd hanc curam deserens, post adeptum Imperium extra Romam, aut loca Romæ valdè propinqua, pedem porta non extulit, quamvis provincias quoque, & exercitus revi-

(*d*) Ego 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 12. *ex num.* 16. *ad* 31.
(*e*) Dempster. *ad Rosin. lib.* 7. *cap. ult.*
(*f*) Juven. *satyr.* 4.
(*g*) Hotos. Covarr. *lib.* 1. *Embl. fol.* 27.
(*h*) Vide *D. Sebast. Covarr.* verb. *Muzetas.*
(*i*) Nazianz. *epist.* 34. vide similem locum D. Bernard. *in serm. de trib. ord. apud Velazq. ubi supr. pag.* 361. *& Tridentin. sess.* 24. *cap.* 3. *de reform. & Me ipsum*, 2. *tom. lib.* 3. *cap.* 13.
(*k*) Velazq. *sup. pag.* 357.
(*l*) Philostr. *in vita Apol. lib.* 4. *cap.* 13. *in fine.*
(*m*) Paralip. 19. 4.
(*n*) Joseph. *lib.* 9. *ant. cap.* 1.
(*o*) Genes. 41. 46. Philo *in lib. de Joseph.*
(*p*) Episc. Villarr. *in lib. Judic. pag.* 351. *num.* 6. Genes. 23. 17.
(*q*) Tacit. 3. *Annal.*
(*r*) Dio *in Hadrian. & Spartian.*
(*s*) Plin. Jun. *in Paneg.*
(*t*) Virg. 4. *Georg. in fine.*
(*u*) Suet. *in Tib. cap.* 38.
(*x*) Erasm. *in hoc Adag. pag.* 682.

visurum se sæpè pronuntiasset, & propè quot annis profectionem præpararet, vehiculis comprehensis, commeatibus per municipia, & colonias dispositis. In quo sequutus videtur Columelæ (y) Consilium, dum monuit, ut Dominus, si possit, agrum suum exerceat, & inspiciat, *Et frequentius se venturum, quàm sit venturus denuntiet, sub hoc enim metu villicus cum familia erit in officio.*

18 Persarum quoque Regibus solemne olim fuisse obire ditionem universam, eamque lustrare veterum instituto, & exquirere, quid opem Regiam desideraret, ex Herodoto Franciscus Patritius (z) recenset, & Plato (a), id etiam fecisse Minoem Cretensium Regem scribit, opera Rhadamanti, & Taloenis, & quidem in anno ter, deferendo pagatim æreas legum tabulas, ut ita custodiæ earum omnes populi, & Magistratus intenderent.

19 Extat quoque in hanc rem præclarum Synesii (b) monitum ad Imperatorem Arcadium, quo docet, qualiter in perlustrandis exercitibus, & civitatibus, vicissim sui copiam Princeps facere debeat, & Basilii Imperatoris (c) ad Leonem filium, tradentis, in magnam perniciem labi, quæ non inspecta, neglectim à Principibus prætereuntur. Et Cassiodorus (d), sub Athalarici Regis persona rectissimè inquit, Rempublicam non esse unius civitatis curam, sed totius Regni provisam custodiam, indeque sic statim subinfert : *Quapropter, qui Reipubl. statum, & generale cupit stare fastigium, ad universa debet esse solicitus, quia non est salus in corpore, nisi quam & membra potuerint obtinere; minùs enim habere necesse est, cui aliquid perit. Et ideò diversarum civitatum pervigil nos cura solicitat, ne permissa longius mala, nostra possint gravare Palatia.*

20 Symmachus (e) quoque non minùs apertè & eleganter idem ostendit, dum dixit : *Interest enim serenissimorum temporum gloriæ, ut sicut omnibus in hac vita positis, ac locatis, communis est cœli spiritus, lux diei : ita clementiam maximi nostri Principis sentiant & vota, & fata cunctorum.*

21 Et omissis aliis, prudenter eamdem sententiam premit Petrus Matthæus (f) qui postquàm Solis comparationem adducens, hanc suarum Regionum solicitam lustrationem Principibus commendavit, sic concludit : *E malè à un popolo, quando il suo Rè non parte da un luogo, che non getta gli occhi se non sopra à quello che hà d'in torno, remettendo à Principe è governatore il pensiero delle altre Provincie : Debbono alcuna volta visitar le parte piu lontane del loro Imperio, è far conoscere per la cura che hanno del loro gregge, che sono vera mente Pastori de popoli.*

22 A quibus non absunt Hispaniæ nostræ legum (g) monita, & Regum exempla. Nam de Rege Ferdinando III. scribit Mariana (h), vix dum nuptiis contractis, lustrandi Regni studio novam nuptam per præcipuas Legionis & Castellæ urbes circumduxisse. Et ultra frequentes provinciarum visitationes, quæ in multis ex dictis legibus à supremis eorum Rectoribus, quos *Adelantados* vocant, & ab aliis inferioribus Ministris fieri jubentur, de quibus noster Bobadilla (i), & alii (k), plura scripserunt, tres earum rationes his verbis tradentes : *Otrosi debe andar por la tierra por tres razones. La primera, por escarmentar los malfechores. La segunda, por facer alcanzar derecho á los omes. La tercera, para apercebir al Rei del estado de la tierra.* Ipsi quoque met Reges hanc utilitatem, & necessitatem recognoscentes, se ipsos huic oneri obligare, ac subdere voluerunt, peculiari lege ab Alphonso hujus nominis XI. Era 1367. lata, posteàque à suis successoribus renovata (l), quæ sic habet, *Conviene al Rei, que ande por todas sus tierras, i señorios, usando de justicia, i aquella administrando, i que anden con él el Consejo, i Alcaldes, i los otros Oficiales con la menos gente que pudieren, para saber el estado de los hechos de las Ciudades, i Villas, i Lugares, i para punir, i castigar los delincuentes, i malhechores, i procurar como el Reino viva en paz, i sosiego.*

23 Et quia in hoc munere exequendo olim valdè frequentes esse solebant, secumque dictos Consiliarios, & Alcaldes portabant, ortum fuisse arbitror, ut hi *Alcaldes del Rastro* dicerentur, id est, de Regis itinerantis comitatu, sive sequela, licèt D. Sebastianus à Covarrubias (m) aliam hujus vocis etymologiam comminiscatur.

24 Eademque de causa Reges Antiqui, fixam in aliqua urbe curiam, & habitationem habere non solebant, *ut benè noster Saavedra* (n) *considerat*, sed per Regnum, ut res poposcerat fere-

(y) Collumell. *de re rust. lib. 1.*
(z) Patric. *de Republ. lib. 5. cap. 5.*
(a) Plato *in Minoe.*
(b) Synes. *in orat. de Regn.*
(c) Basil. Imp. *in monit. ad filium.*
(d) Cassiod. *lib. 9. epist. 2*
(e) Symmach. *lib. 9. epist. 1.*
(f) Petr. Matth. *in narrat. 2. pag. mihi 97.*
(g) *L. 22. tit. 9. part. 2. leg. 5. & ult. tit. 6. lib. 3. Recop. cum aliis, detumptis ex Auth. de collator. §. jubemus.*
(h) Marian. *lib. 13. cap. 1.*

(i) Bobad. *lib. 2. cap. 16. num. 14. & lib. 5. cap. 9. & 10.*
(k) Aviles *in cap. 6. Præfat. verb. Visitar.* Ego 2. tom. *lib. 4. cap. 8. num. 1. & seqq. & cap. 10. ex num. 29.* Salced. *ad leg. Recop. ex pag. 166. vide etiam Altamir. in integr. tract. de visit.*
(l) *L. 3. tit. 1. lib. 2. Ordin. quæ est hodie l. 5. tit. 2. lib. 2. Recop.*
(m) Covarr. *in Thesaur. ling. Hispan.* verb. *Rastro.*
(n) Saaved. *ubi sup. pag. 643.*

ferebantur, interdumque, cum exiguo comitatu, in vindictam aliquorum criminum personaliter prosilibant, ut de Rege Alphonso VII. in Gallecum Infancionem, & Ferdinando Catholico in Monleonensem Regulum procedente, & aliis similibus, post Marianam idem Saavedra (o) commemorat. Ejusdemque Catholici Regis Conjux Elisabetha, suum peragrans Regnum, *Mariana, & eodem Saavedra (p) testante*, plures paucis diebus Hispali lites decidit, vel abscidit, quàm multis retrò annis Magistratus ab ipsa positi diremissent.

25 Et herclè, ultra prædictas rationes, quæ hanc in Regibus functionem suadent, vel illa sola eos movere posset, quæ ex ingenti gaudio, & alacritate deducitur, qua Regni urbes & Populi afficiuntur, ubi suorum se Principum aspectu refoveri cognoscunt. Unde de Augusto Cæsari scripsit Paterculus, (q) *Quòd orbi terrarum, præsentiæ suæ bona circumferebat.* De Nerone Tacitus (r), quòd egressum ejus ex urbe omnium gentium ordines ægrè ferrent, *Sueti adversus fortuita aspectu Principis refoveri.* De Juliano Marcellinus (s), quòd Populus *communium remedium ærumnarum in ejus locabat adventu, salutarem quemdam genium adfulsisse conclamans, nec sequius arbitrata.* Et de Marco Antonio Philosopho, & Vero Imperatoribus, Capitolinus (t), quòd gravissimam Tiberis inundationem, famemque inde ortam, *Sua cura & præsentia temperarunt.*

26 Certè enim, ut

Principis est virtus maxima nosse suos.

Ita, ut Cassiodorus (u) inquit: *Munus est, videre Principem*; cujus oculi lætitia, & commodis pluribus Populum afficiunt, & præsentia magno civibus constat, vel ad cohibendos effrenes seditiosorum impetus, vel retundendos, ubi nati sint, ut benè Alexander Cassaneus (x) animadvertit, hæc carmina allegans,

Ut conturbati placidum caput extulit undis
Neptunus, totumque videt, totoque videtur
Regnator ponto, sævifera murmura venti
Demittunt, nullasque movent in frontibus alas.

27 Et ubi Rex sibi subditorum amorem, atque ardorem promeruit, eo in publicum procedente, aut in aliquam urbem intrante, ut gravissimè Seneca (y) dixit: *Non tamquam malum, & noxium animal è cubili prosilierit, diffugiunt; sed tamquam ad clarum, & beneficum sidus certatim advolant, objicere se pro illo mucronibus insidiantium paratissimi, & substernere corpora sua, si per stragem illi humanam, iter ad salutem sternendum sit.*

28 Quod quidem satis ostendit Roma, ubi primùm Trajanum excepit, cujus singularem lætitiam his elegantissimis verbis ejus Panegyristes expressit: *Ergo non ætas quemquam, non valetudo, non sexus retardavit, quominus oculos insolito spectaculo impleret. Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes. Ægri quoque, neglecto medentium imperio, ad conspectum tui, quasi ad salutem sanitatemque prorepere. Inde alii se satis vixisse te viso, te recepto; alii, nunc magis esse vivendum prædicabant. Fœminas etiam tunc fœcunditatis suæ maxima voluptas subiit, cum cernerent, cui Principi cives, cui Imperatori milites peperissent. Videres referta tecta, ac laborantia, ac ne eum quidem vacantem locum, qui non nisi suspensum, & instabile vestigium caperet; oppletas undique vias, angustumque tramitem relictum tibi; alacrem hinc atque inde populum, ubique par gaudium, paremque clamorem. Tam æquabilis ab omnibus ex adventu tuo lætitia percepta est, quàm omnibus venisti: quæ tamen ipsa cum ingressu tuo crevit, ac propè in singulos gradus adaucta est, &c.*

29 Hactenus Plinius, quem æmulatus Mamertinus Diocletiani, & Maximiani ingressum in Mediolanensem urbem describens, pariter sic effatur: *Ut verò limine egressi, per mediam urbem simul vehebamini, tecta ipsa se (ut audio) penè commoverunt, omnibus viris, fœminis, parvulis, senibus, aut perfores in publicum proruentibus, aut per superiora ædium lumina imminentibus. Clamare omnes præ gaudio tam sine metu vestri, & palam manu demonstrare, vides Diocletianum, Maximianumque? Vides? Ambô sunt, pariter sunt. Quàm juncti sedent? quàm concorditer colloquuntur? quàm citò transeunt. Nemo studio suo par fuit oculis ad intuendum, dumque vos alterna cupiditate mirantur, neutrum satis videre potuerunt, &c.*

30 Quibus alludit illud, quod sub Theodorici Regis persona Cassiodorus ad Gothos per Picenum, & Samium constitutos, scripsit: *Quamvis munificentia nostra sit hominibus ubique gra-*

(o) Idem *Empr. 22. pag. 146. & 147.*
(p) Idem *ex Marian. pag. 142. Empr. 21.*
(q) Paterc. *hist. Aug. 1. tom. pag. 30.*
(r) Tacit. *15. Annal. cap. 36.*
(s) Marcel. *lib. 15.*
(t) Capit. *in Marc. & Vero.*
(u) Cassiod. *lib. 10. epist. 13.*
(x) Alex. Cassan. *in Axiom. polit. cap. 10. pag. 70.*
(y) Senec. *de Clement. lib. 1. cap. 3.*

gratissima, multo tamen acceptiora credimus, quæ nostri præsentia conferuntur. Quia majora de conspectu Principis Populi sentiunt, quàm de largitate beneficia consequuntur. Nam penè similis est mortuo, qui à suo Dominante nescitur: nec sub aliquo honore vivit, quem Regis sui notitia non defendit.

31 Quæ loca imitari volens Præstantissimus D. D. Laurentius Ramirez de Prado, Regius Senator dignissimus, & non minùs de bonis literis, quam de bonis omnibus benemeritus, in inscriptione, quam fecit, ex cura sibi mandata, pro fœlicissimo, & Augustissimo Augustissimæ D. D. Marianæ Austriacæ Hispaniarum Reginæ, in hanc suam Madridiensem Urbem, ac curiam ingressu xv. die mensis Novembris anno M.DC.XL.IX. qua quidem nullam gratiorem, augustiorem, & splendidiorem nullam usquam illuxisse, omnes, qui ea frui, bearique potuimus, contestamur, inter alia sic habet, *Tectis refertis, ac instabili vestigio laborantibus. Aliis satis se vixisse prædicantibus, aliis magis nunc esse vivendum.*

32 Sed opus non est, ut ad hanc hilaritatem comprobandam, quam Populi ex suorum Principum conspectu recipiunt, ad Panegyrica recurramus, cum extet expressa Imperatorum Gratiani, Valentiniani, & Theodosii constitutio (z), qua docent, eosdem populos inhiantes, Imperatorum vultus excipere solitos, in illis verbis: *Si sacros vultus inhiantibus fortè populis inferimus*; & adventus eorum, publicæque lætitiæ nunciatoribus, magna dona conferre, quæ ibi limitanda sanxerunt. Per *Sacros enim vultus*, ut in eodem textu Doctores communiter notant, ingresus Principum in aliquam sui Imperii urbem significatur. Et in hunc sensum illum accepit, magnoque cum audientium plausu explicavit, & illustravit in Salmanticensi Academia insignis ille in eadem juris civilis Primarius. Et Coriphæus D. D. Gabriel Henriquez, mihi semper colendus, ac venerandus Præceptor, dum Pius pariter, ac gloriosus Dominus, ac Dominus Noster Rex Philippus III. anno M.DC.IV. illam gaudentem inviseret, & simul Salmanticensem, urbem, ut & alias sui Regni, una cum Lermensium Duce, & aliis Regni Proceribus perlustraret. Sumptaque hinc occasione, hujus quæstionis, de qua nunc agimus, disputandæ, ansam arripuit.

33 Et licèt non ignorem, Cujacium, & alios, magis frequenter, Textum illum, non de ipsorum Principum adventu, explicare solere, sed de imaginibus eorumdem, in Numismatibus, vel alio modo, effigiatis, quas ad populos mittere consueverant, & ab eisdem, *ut Nizena Synodus* (a), & *alia jura* (b) *indicant*, magna cum lætitia, cereis, & incensis excipiebantur; hoc tamen nihil nostræ intentioni repugnat, quin potius eam vehementius juvat, atque corroborat. Nam si tali tantaque lætitia Populi in solis imaginibus Principum excipiendis afficiebantur, satis apparet, quanto majori gaudio perfunderentur, ubi ipsi se personaliter conspiciendos præstabant, & exhibebant.

34 Quos, præeunte etiam Clero, & signo Crucis recipi solitos, Guntherus (c), ultra alios, ostendit, agens de Frider. I. Imper. in Papiam ingressu, & sic inquiens:

Mœnia victor adit: non est tractabile sensu,
Eloquio meo, quæ gaudia, quantus ab urbe
Occursus Populi, quo scilicet ordine castus
Antistes, lætusque suo cum Præsule Clerus,
Vestibus ornati nitidis, pretiosa ferentes
Signa Crucis, textusque sacros, thurisvè vaporem
Prodierint, &c.

Qui etiam mos in nostra invaluit Hispania, quousque à Rege Joanne I. in quadam lege (d) sublatus fuit, quæ hodie in Nova compilatione habetur, in qua plura congessi.

(z) *L. unica*, C. *publicæ lætitiæ, lib.* 11.
(a) Synod. Nyzen. *cap.* 2.
(b) Vide. *l. final.* C. *de vet. nu. potest.* & Pancirol. *in notit. cap.* 24.
(c) Gunth. *in Ligur. lib.* 3;
(d) *L.* 7. *tit.* 1. *Recop.*

EM-

EMBLEMA LXIII.

REGUM TRIBUNAL.

Iste Atheneæ Moderator Aulæ,
Provide circum proprium Tribunal,
Conscias dulcis Sophiæ volebat
Pingere Musas.
Nempè ubi leges placido geruntur
Ore, sunt docto decorata cultu
Sceptra: dum Reges Sophiæ sororum
Jura maritant.

COMMENTARIUS.

1 AUdire igitur Reges suos subditos debent, & interdum, *ut vidimus*, de ipsorum causis, & querelis cognoscere, & judicare. Regiè tamen semper, hoc est, nec nimiæ severitatis gloriam affectantes, nec ita legum formulis, ac præceptis adstricti, ut aliquando, si res poposcerit, non possint communes illarum tramites transilire, & ex bono & æquo, quod sibi tempori, & rationi congruentius visum fuerit, statuere.

2 Nam Rex bonus melior censeri, & appellari solet, quàm *bona lex*, *ut post Bartolum* (*a*), *Baldum* (*b*), *& alios*, *Camillus Borrellus* (*c*) *observat*, sive *lex viva*, ac *loquens*, ut Cicero (*d*) dixit. Ipsæque leges (*e*), etiam aliis inferioribus Magistratibus, ne dum Regibus judicantibus, *Capiunt ut jure regantur*, sicuti Catunculus monuit, hoc est boni & æqui consideratione habita, in quo juris ars, sive scientia, ac definitio secundùm Ulpianum (*f*) consistit. Quò & alludens Julius Paulus (*g*), docuit: *In omnibus*, *maximè tamen in jure*, *æquitatem esse spectandam.* Et alibi (*h*): *Non oportere jus civile calumniari*, *neque verba ejus captare*, *sed qua mente quidquid dicatur*, *animadverteret convenire.* Et Constantinus Imperator inquiens (*i*): *Placuit in omnibus rebus præcipuam esse æquitatis*, *quàm stricti juris rationem.*

3 Et in idem tendit illud Menandri (*k*): *Leges per quam egregia res sunt*, *sed is*, *qui legibus utitur nimium exactè*, *Sycophanta videtur.* Et verùm illud: *Summum jus summa injuria*, *sive sum-*

(*a*) Bart. *in leg. præsenti*, *per text. ibi*, *C. de iis qui ad Eccles.*
(*b*) Bald. *in leg. ex hoc jure*, *n.* 1. *de just. & jur.*
(*c*) Borrel *de præstant. Reg. Cathol. cap.* 3. *n.* 89.
(*d*) Cic. *lib.* 3. *de legib.*
(*e*) *L. respiciendum*, *D. de pœnis.*
(*f*) Ulpian. *in l.* 1. *vers.* Jus est, *D. de just. & jur.*
(*g*) *L. in omnibus* 90. *D. de reg. jur.*
(*h*) *L. ad exhibendum* 19. *D. ad exhib.*
(*i*) *L. Placuit* 8. *C. de jud.*
(*k*) Men. *in Androgy.*

summa crux, *summavè malitia*, quod, *ut Cicero* (*l*) *inquit*, factum est jam tritum sermone proverbium in cujus expositione alios Erasmus (*m*) allegat, quibus Rex quoque noster Alphonsus opitulatur, in una ex suis legibus (*n*) sanciens: *Entender si deben las leyes bien, è derechamente, tomando siempre verdadero entendimiento dellas, à la mas sana parte, è mas provechosa.*

4 Et quamvis hoc non ita facilè in aliis Magistratibus concedamus, in Regibus tamen, *ut dixi*, in dubium vocari non potest, ut sensit Cicero (*o*) dum scripsit, Populo, & Senatui permissum esse, non autem Judicibus, à verbis legis recedrre. Et magis ad rem nostram Symmachus (*p*) inquiens: *Alta est conditio Magistratuum, quorum corruptæ videntur esse sententiæ, si sint legibus mitiores: alia Divorum Principum potestas, quo decet acrimoniam severi juris inflectere.* Et Constantinus Imperator (*q*) apertè sanciens: *Inter æquitatem, jusque interpositam interpretationem, Nobis Solis & oportet, & licet inspicere.*

5 Cum enim legum condendarum potestatem sibi dumtaxat Principes reservaverint, earum etiam interpretandarum, atque ex bono & æquo temperandarum licentiam penes se ipsos esse voluerunt, ut multis juribus (*r*) edocemur, & eruditè Guillermus Budæus (*s*), & alii (*t*) Auctores observant, simul etiam disserentes, in quo Bonum & æquum versari, seu consistere videatur. Ideòque Suetonius Tranquillus (*u*) multùm commendat Claudium Imperatorem, quia, *Non semper præscripta legum sequutus, duritiam lenitatemque multarum ex bono & æquo, perinde ut afficiebatur, moderari solebat.*

6 Habet quippè æquitas mixturam quamdam rigoris & benignitatis, cujus causa non ineptè, *Media* appellari solet, quasi quod in mediocritate consistat, *ut doctè ex Aristotele, Statio, & aliis Cujacius* (*x*) *animadvertit.* Et à D. Cypriano, quem ipse non citat, diffinitur: *Justitia, misericordiæ dulcedine temperata, sive rationabilis modus, qui tam misericordiam, quàm rigorem contineat.* Quem plures alii sequuntur, quos latè recensent Albertus Bolognetus Hortensius Cavalcanus (*y*), & Guillermus Maranus, in peculiaribus commentariis, quos de jure & æquitate vulgarunt, & doctè ex nostris Ferdinandus Mendoza (*z*) & Antonius de Quintanadueñas (*a*), quos pro multis allegasse sufficiet, docentes, *Quò æquitas est moderatio juris, ab humanitate proficiscens; & quòd æquissimum est, id recedere potius à justitia: & quod justissimum est, parum esse æquum.*

7 Et hoc idem est, quod ultra ab illis adducta, præsens nostrum Emblema insinuare contendit, in quo Regium excelsumque Tribunal exhibemus, cui à latere novem adsident Musæ, suis quæque instrumentis ornatæ, ad Pithæi nimirum Atheniensium, sive Træceniorum Regis, Thesei avi materni, mentem respicientes, qui, *ut præter alios refert Pausanias* (*b*), non modò jus, ut ejus dignitatem decebat, constanter dixit, sed & artem dicendi docuit, & librum Rhetoricum posteris reliquit. Ex quo, & ejus monumentis cernebatur Tribunal ex albo marmore, tribus sellis judiciariis insigne, cui proximum adhærebat Templum Musarum, ut juris, & æquitatis, humaniorumque artium singulare commercium ostenderet, & Musas, Judiciorum severitatem suis concentibus demulcere, delinireque debere, significaret.

8 Etenim, licèt P. Nicol. Causinus (*c*) hoc veluti ænigmatè Pitheum indicare voluisse tradat, Rethorices humanarumque literarum scientiam jus profitentibus, & dicentibus valde necessariam esse. Quod quidem in se etiam verissimum est, ut plures pluribus (*d*) probant, & Ego alibi (*e*) tetigi, propriùs tamen ad hanc, quam dixi, rigoris & æquitatis moderationem, & modulationem, ubi causa eam patiatur, respexisse arbitror.

9 Nam ut præclarè quondam Sosipater dixit, *Gratiæ, quæ justitiam transgrediuntur, ne gratiæ quidem dici merentur: Amicas autem justitiæ, nemo rejecerit ultrò, qui medò non ex querecu, aut petra natus sit*; quia ut D. Augustinus ait: *Nimia justitia incurrit peccatum; temperata justitia facit perfectos. Solsitudinem correctionis amor Christi temperet, & dilectionem proximorum sal justitiæ condiat.*

10 Quod simile videtur Androclis sententiæ, qui, *ut Spinasatus* (*f*) *refert*, dicere solebat, *Ut*

(*l*) Cicer. 1. *offic.*
(*m*) Erasm. *ex Terent.* Collum. & aliis *in Adag. p.619.*
(*n*) *L.* 13. *tit.* 1. *part.* 1.
(*o*) Cicer. *in orat. pro Ligario.*
(*p*) Symmach. *lib.* 10. *cap.*63.
(*q*) Constant. Imper. *in l.* 1. *C. de leg.*
(*r*) *L. ult. C. de legib. l.* 2. *vers.* Si quid verò. *C. de vet. jur. l. ordine* 15. *ad munic. l.* 14. *tit.* 1. *p.* 1.
(*s*) Budæus *in dict. l.* 1. *vers.* Jus *de just. & jur.*
(*t*) Conan. 1. *com. &* 11. Altiat. 1. *part. cap.* 30. Corras. *lib.* 2. *miscel. cap.* 18. *&* Anton. Fab. *in juris Pap. tit.* 1. *princ.* 2. *illat.* 8. Rhodig. *lib.* 7. *cap.* 22.
(*u*) Sueton. *in Claud. cap.* 14.
(*x*) Cujac. *in recit. ad dict. l.* 1. *de just. & jur. pag.* 93.
(*y*) Bolognet. Maranus, & Cavalc.
(*z*) Mendoz. *disp. de pœt. lib.* 1. *cap.* 3. *ex n.* 9.
(*a*) Quitanad. *de jurisd. lib.* 2. *tit.* 1. *ex num.* 10.
(*b*) Paus. *in Corint. pag.* 713.
(*c*) Causin. *de eloq. fac. lib.* 1. *cap.* 5. *pag.* 5.
(*d*) Erasm. Alexand. Duar. Faber, & alii apud Me *lib.* 2. *de parric. cap.* 1. Æmil. Ferr. *in Præfat. suor. oper.* Mercet *lib.* 1. *opin. cap.* 4. Suffrid. *in orat. de præst. leg. Roman.* Castill. *in præf. ad opera Vellei. de Guevar.* Parlad. *in epist. ad filios, post lib.* 2. *quotid. noviss.* D. Laur. de Prado *in Schediasmate hujus arg. &* Saavedr. *Empr.* 6. *cujus lemma*, Politioribus ornantur.
(*e*) Ego *Sup. Emblem.* 26. *&* 27.
(*f*) Spinas. *in Politis. lib.* 2. *cap.* 1. *in fin.*

Ut sale condiendis piscibus, ita lege quadam condiendis legibus opus esse. Et Symmachis (g), ajentis, *Hanc persæpè esse, causarum rationem, sive fortunam, ut in controversiis, alius jure, alius æquitate superior sit; tuncque labante consilio, deliberationem cognitoris ad oraculum clementiæ principalis occurrere.*

11 Nec mirum est, si noster hic Pithæus, asistricer sibi Musas in suis Judiciis ob prædictam causam desideraverit, cum adeò sit difficilè, justum ab iniquo discernere, ut Horatius (b) non fuerit veritus dicere,

Tempora si fastoque velis evolvere mundi,
Nec natura potest justo secernere iniquum.

Et Marcus Tullius (i) Sulpicium Oratorem valdè commendet, quòd nusquam jus ab æquitate sejunxit. Cum enim cujuslibet causa trutinatione, ut aliàs Ulpianus Juris-Consulto scriptum reliquit, (k) Personarum, rerum, locorum, ac temporum, qualitatis, quantitatis, & eventus, aliarumque occurrentium circumstantiarum, diligens consideratio haberi debeat, cui & Quintilianus (l) adsentit, dum inquit: *Atrocitas crescit ex his, quid factum sit, à quo, quo animo, quo loco, quo tempore, quo modo*; hæ circumstantiæ solent sæpè se se ita, invicem implicare, ut judicantes ancipites reddant, in rigorem ne an in æquitatem, & misericordiam propendeant, & justi regulam in Lesbiam convertant, quæ plumbea erat, & ubi recta deservire non poterat, æd rei, quæ metienda erat, formam, deflectebatur, juxta illud Aristotelis (m), quòd Adagiographus (n), de hoc agens, ita ex Græco in Latinum convertit: *Siquidem infinitæ rei, infinita item regula. Quemadmodum plumbea Lesbiæ ædificationis regula: ad lapidis enim figuram transmovetur, neque manet rugula.*

12 Unde meritò à Sapientia (o) docemur, *Scire justitiam, esse radicem immortalitatis.* Et Origenes, nihil aliud esse Deum, quàm viventem justitiam, perhibuit. Quasi hic solus infallibilis ejus administer esse possit, sequutus ut apparet, & Spinasatus (p) observat, Diadoclum Proclum, qui justitiam ipsam *Jovis* dici *filiam* interpretatur. Quòd Nomothetes, ac Juris auctor, & velut Princeps sit, & Moderator universorum: vel Plutarchum (q), qui eamdem ob causam, hac juris dicundi potestatem, non solùm *artem* appellat, sed *omnium etiam aliarum artium maximam*, ac velut *Reginam*, laudans, inter plures alios testes, clarissimum Pindarum, qui Aristotechnem *Deum* appellavit, ceu *veræ justitiæ artificem*, quòd diffinire potissimum norit, quid, quando, & quousque sit iniquorum quisque plectendus, vel juris scripti rigor, pro personarum, rerum, locorum, ac temporum circumstantiis, ut jam diximus, aliquantulum relaxandus.

13 Quæ vel solæ auctoritates, ut plures aliæ deficerent, satis esse possent, ad convincendum errorem, sive malignitatem, & parum syncerum judicium Angeli Thii, & Jacobi Zavarellæ, (r) qui Jurisprudentiam, nec artem esse, nec scientiæ nomine dignam, affirmare sunt ausi. Quorum sequutus delirium Petrus Andreas Canonherius (s), eò impudentiæ processit, ut Juris-Consultos, sive Juris Peritos, nec Sapientes, nec Peritos, nec Prudentes, & ad Rempublicam administrandam idoneos esse posse, dicere non erubeat. Quorum tamen nimiam destomachationem, peculiaribus hac de re editis libris, Christophorus Hemius, Joachimus Hopperus, Joannes Corrasius, Angelus Matthæacius, Petrus Gilchenius, eruditissimus Antonius Faber (t) & alii passim exagitant, & manifestis rationibus, & argumentis explodunt.

14 Est enim ars, & quidem tum divina, tum verè Regia, *ut suprà retulimus*, cum Deus, *ut noster Eusebius* (u) *optimè inquit*, Reges suo loco Juris sequestres constituerit, Arbitros boni & æqui, Sponsos justitiæ, Hymeneos pacis, Fœciales fortunæ communis, Custodes æquitatis tuendæ inter suos; præcipuumque ipsorum opus æquitas sit, ut graphicè etiam nostrum hoc Emblema designat.

15 Et aliud simele Petri Costalii (x), de Dea Themide, quæ & ipsa, justitia cum æquitate temperata, à veteribus Ethnicis dicebatur, Jovisque solio, universalis mundi rectoris, assistricem fabulantur, ut præter plures alios Sophocles (y) ostendit, dum dixit.

Vetusta si Jovi adsidet modo æquitas.

Latèque prosequitur Themisthius (z), omninò legendus, & insinuavit Anaxarchus, dum, licèt per-

(g) Symmach. *lib.* 10. *epist.* 52.
(b) Horat. 1. *serm. satyr.* 3.
(i) Tullius *apud Valenz. cons.* 64. *n.* 78. *ubi alia Grut.*
(k) Ulpian. *in leg. aut facta*, §. *sed hæc*, *D. de pœn.* §. *atrox*, *Instit. de injuriis*, *leg.* 1. *tit.* 16. *part.* 2. latè Farin. 1. *crim. q.* 15. *ex n.* 64. *& q.* 115. *à n.* 13. *&* Bobad. *in Polit. lib.* 2. *cap.* 4. *ex n.* 10.
(l) Quint. *lib.* 6. *cap.* 1.
(m) Aristot. *lib.* 5. *moral.*
(n) Erasm. *in Adag.* Lesbia regula, *pag. mihi* 431.
(o) Sapient. 15. 3.
(p) Spinas. *ubi supr.*
(q) Plutarch.
(r) Ang. Thius, & Zabarel. *contr.* 1. *cap.*
(s) Canonh. *in Aphor. polit.* 1. *tom. pag.* 12. 32. 92. 104. & 108.
(t) Ant. Fab. *in Jurisprud. Pap. scient. per tot. præcipuè tit.* 1. *illat.* 5. *ex pag.* 8.
(u) Euseb. *in Theopol. lib.* 3. *cap.* 1. *pag.* 489. *& seqq.*
(x) Costal. *in pegmat. pag.* 12.
(y) Sophoc. *in Oed. Colonæo.*
(z) Themist. *orat.* 11.

perversè, & lenocinanter, ut præter alios tradit Plutarchus (*a*), Alexandrum Magnum, se ob Cliti necem discrutiantem, his verbis solabatur: *Nescis assessorem Jovis Deorumque, Justitiam, & Fas esse, quo quicquid actum ab Dominante fuerit, id jus, & fas sit.* Et idem ipsum novissimè Florentius Schoonhovius (*b*) insinuavit in alio Emblemate, inquiens:

Cur Jovis Adsestrix Themis est? quod justa putanda,
Quæ divina Dei mens ratacumque velit.

16 Quibus addo, de Musis, & præcipuè Calliope, Regum judiciis adsistentibus, Hesiodum, à Themestio (*c*) etiam valdè laudatum, & illustratum, ita canentem,

Nam comitem se se venerandis Regibus infert,
Quem Musæ coluere Jovis magni inclyta proles,
Et Reges videre ortum Jovis inter alumnos.
Huic linguam dulci profundunt rore, simulque
Sua via destillant huic verba ex ore, proinde
Hunc Populi ritè moderantem jura tuentur.

17 Et quidem justè administrationi justitiæ Musas sociari, judicare debemus, cum eædem in reliquarum virtutum exercitio comites optarentur, ut satis ostendit illud Claudiani (*d*).

Gaudet enim virtus testes sibi jungere Musas:
Carmen amat, quisquis carmine digna gerit.

Unde & illis Lacedæmonii, *ut Plutarchus* (*e*) *inquit*, ante præliorum discrimen sacrificabant, & Alexander ante Persicam expeditionem, Arriano (*f*) narrante, Musarum honori solemnes ludos constituit, Herculesque tot victoriis, ac virtutibus celebratus, *Musagetis* nomine donatus fuit, quòd ipsarum, quas sibi semper comites exoptavit, pariter honorem & defensionem suscepit, ut res, quæ mutuis operibus, & præmiis juvari, ornarique deberent, sicuti latiùs ex Eumenio in oratione de reparandis scholis, Lulius Giraldus (*g*) scripsit, Fulvii Nobilioris simul historiam adducens, qui eadem de causa Romæ in circo Flaminio ædem Herculis Musarum ex pecunia censoria fecit, quæ omnia Dionysius Batillius (*h*) hoc Emblemate denotavit,

Templa hic cum Musis (prisci monumenta Quiritis)
Musarum Alcides Duxque Comesque tenet,
Tam benè conveniunt, ille hujus nomine tutæ,
Clarus hic illarum vocis, & artis ope.

18 Porrò, ut filum Emblematis nostri iterum capessamus, semper in judicantium, & Regum maximè, Tribunalibus, divinum quippiam interesse, vel, ut intersit, oportere, præsumptum fuit, cujus suffamine, justum ab injusto, æquum ab iniquo secernere. Unde apud Hebræos traditum legimus (*i*), Angelos ad hunc effectum in illis adsistere solitos possent, & congrua emergentibus causis judicia proferre. Quod ab Ægyptiis sumpsisse videntur, qui, ob eamdem præsumptionem, in eisdem Tribunalibus, ultra Judicum subsellia, alia vacua relinquebant, & venturis in hoc auxilium Angelis, reservabant, hoc veluti urbano hospitio, vel officio, opem, quam ex ipsis sibi spondebant, remunerantes.

19 Et M. Varro apud Agellium (*k*) in libro quem appellavit ipse, *Isagogicum, de officio Senatus habendi*, exactè docet, Romæ, more majorum, justa Senatus consulta fieri non posse, nisi in Templis ad hoc per Augeres prius ritè sacratis, ac constitutis, inibique, antequàm Senatus haberi inciperet, immolare hostiam, auspicarique debere. Cui mori posteà Cæsar Augustus, quò lecti probatique Senatores, & religiosius, & minori molestia Senatorio munere fungerentur, referente Suetonio (*l*), addidit, ut prius quàm consideret quispiam, thure ac mero supplicaret apud aram ejus Dei, in cujus templo coiretur. Jovique, Positorio dicto, in Senatus vestibulo aliam peculiarem dicavit, in qua ingredientes privatos affectus, ac simultates deponerent.

20 Quam, se quoque æmulaturum, ac constructurum, si tempore Romanorum vixisset Alphonsus I. Aragonum Rex, *ut Panormitanus* (*m*) *narrat*, dicere solitus erat, & hodie Senatum Venetum reapse observare Beyerlinchius (*n*) recenset, addens, idem ipsum insinuare voluisse, qui Ratisbonensi Curiæ hanc inscriptionem in tabula marmorea præfixerunt.

Quisquis Senator curiam officii causa ingrederis,

(*a*) Plutarch. *in com. ad Princ. in doct. Arrian. & Curt. in vita Alex.* Rhodig. *lib.* 8. *cap.* 1.
(*b*) Schoonh. *Emblem.* 55. *pag.* 163.
(*c*) Themist. *dict. orat.* 11.
(*d*) Claud. *in præf. lib.* 3. *Stilic.*
(*e*) Plutarch. *in Apopht. Lacon.*
(*f*) Arrian. *lib.* 1.
(*g*) Girald. *de Diis Gent. synt.* 10. *pag.* 318.

(*b*) Batill. *Emblem.* 46.
(*i*) Bodin. *in dæmon. man. lib.* 3. *cap.* 4.
(*k*) Agell. *lib.* 14. *cap.* 7.
(*l*) Sueton. *in August. apud Beyerlinch. in Theatr. lit. E pag.* 362.
(*m*) Panorm. *lib.* 3. *de dict. & fact. Alphons. cap.* 2.
(*n*) Beyerlinch. *in Theat. lit. C. pag.* 403.

Ante hoc ostium privatos affectus abjicito,
Iram, vim, odium, amicitiam, adulationem.
Reipublicæ personam, & curam subjicito.
Nam ut aliis æquus, aut iniquus fueris,
Ita quoque Dei judicium exspectabis, & sustinebis.

21 Et ad hæc auspicia, & suprema (in quibus frequentius agnoscuntur) Principum Tribunalia, boni, & æqui inspectionem, & amplexionem pertinere, facultatemque à stricto, ac summo jure sæpè deflectendi, quoties æquitatis, & humanitatis, vel utilitatis ratio aliud postulat, optimè, ultra suprà relatos Petrus Herodius (*o*) prosequitur. Atheniensium exemplum adducens, quibus cum lex esset, ut qui civium Megara se ad exules contulissent, quibus nullum cum civibus commercium esse placuerat, iis capitale esset, & Polyevitus ab Areopagitis ob hujus legis transgressionem damnatus esset, quia factum non negaret, sed se ideò illuc contulisse diceret, ut Nicoclem, cui mater sua nupta esset inviseret, & quia ibi exulabat, consolaretur: quis enim eam causam non perpetuò obtenderet? Adhuc tamen Populus ex æquo & bono eum absolvi jussit, quem judicavit miseratione, ac pietate magis Megaram venisse, quàm dolo malo, consiliique cum exulibus adversus Rempublicam capiendi, participandivè causa.

22 Platonem quoque ob similem causam Charmander accusavit, quòd vi tempestatis compulsus, Æginam venisset, quod omnibus Atheniensibus prohibitum erat, & tamen ex bono & æquo liberatus fuit, non tam quòd invitus appulisset, quàm quòd lex illa de Hominibus scripta erat Platò verò inter Philosophos esset, qui super homines sunt.

23 Thebanus etiam Epaminondas, ut Xenophon (*p*), & alii (*q*) prodiderunt, cum capitis accusatus esset, quòd ad dicendam causam evocatus, non paruisset, posteà audita ejus excusatione, quòd tunc pro Republica adversus Lacedæmonios militaret, inspectisque ejus meritis, quæ longè hanc inobedientiam excessisse videbantur, jus, æquo & bono, lex, gratiæ, & honesto cessit, & ipse à suis civibus capite puniendus, absolutus fuit.

24 Cui judicio simile aliud in absolutione M. Horatii ob interfectum sororem, quia intempestivè occissi mariti mortem lugebat, Valerius Maximus (*r*) recolit. Alia etiam (*s*) de duobus parricidis ex bono & æquo comperendinatis adjiciens, qui justo dolore impulsi, in tantum facinus proruperunt. Et aliud, adhuc notabilius, Lucii Pisonis, qui cum ob graves & intolerabiles injurias sociis illatas, prope damnatus esset, quia tamen prostratus humi, ad pedes judicum osculandos, os suum cæno replevit, hoc conspectu totam quæstionem (sive ut alii) legendum putant *Concionem*) à severitate ad mansuetudinem transtulit, quia satis jam graves eum pœnas sociis dedisse arbitrati sunt, huc deductum necessitatis, ut abjicere se tam suppliciter, aut attollere tam deformiter cogeretur.

25 Nec abest valdè illud Julii Cæsariis, in absolvendo Quinto Ligario, quem mente primùm sua, *ut refert Plutarchus* (*t*), jam dudum tamquàm improbum hominem, notoriumque sibi hostem, damnatum habebat, sola Ciceronis oratione permoti, qua ipsum mirificè variisque affectibus, ad humanitatis, clementiæ, ac misericordiæ suæ specimen præbendum suasit, miraque in dicendo gratia coegit.

26 Eisdemque virtutibus utens Prudentissimus Rex noster D. Philippus II. filium cujusdam mulieris ob homicidium justè damnatum, matri concedi jussit (*u*), ipsius oratione, & lachrymosis precibus, ac majorum meritis delinitus. Etenim ut cum verbis nostræ legis (*x*) Partitæ concludam: *Comoquier que los Reyes deben ser firmes, è mandar cumplir la justicia: pero pueden, è deben à las vegadas usar de estas tres bondades, asi como de misericordia, è de merced, è de gracia.* Quod ipsis solis permitti, in alia (*y*) lege docemur. Et qualiter clementiam & misericordiam cum justitia sociare debeant, infrà trademus (*z*), & benè prænonuit D. Ambrosius (*a*), sic inquiens: *Imitamini ergo Imperatores exemplum divinum, ut sitis in statuendis legibus severiores, in exigendis suppliciis misericordes: ut severitas legum insolentem restringat, audaciam, misericordia Principum reos subtrahat pœna.*

EM-

(*o*) Herod. *lib.* 10. *tit.* 1. *cap.* 1. *fol.* 389. *ex Dinarcho contra Demosthen.*
(*p*) Xenophon. *lib.* 7. *rer. Græc.* 1.
(*q*) Cicer. *de in ven.* Appian. *in Syria*, Probus *in Epam.*
(*r*) Valer. *lib.* 8. *cap.* 1. §. 1. *& cap. eod. in* 2. *part.* §. 2.
(*s*) Idem *eod. cap.* §. 6.
(*t*) Plutarch. *in Cicer.* vide *ejusdem orat. pro Q. Ligario*
(*u*) Balthas. Porren. *lib.* 1. *de dict. & fact. Philip. II. cap.* 4.
(*x*) *L.* 3. *in fin. tit.* 32. *part.* 7.
(*y*) *L.* 1. *eod. tit.*
(*z*) Infr. *Emblem.* 76.
(*a*) D. Ambros. *in Psalm.* 17. *col.* 3.

EMBLEMA LIV.

OMNIBUS ÆQUA.

Et jacet absque jubat Leo, Frænaturque superba.
Archiferi cervix, non meminitque sui.
Nosco manum justam, quæ humiles pariterque potentes
Frænat, & æquali pondere librat ovans.
Hic Rex, hic Princeps, ut ameris lumina fige,
Frænatur vulgus, si Leo fræna capit.

COMMENTARIUS.

1 PErgam porrò, & qui gloriam Regum, quibus hæc scribo, in omnibus opto, præcipuam ejus parandæ viam paucis hac commentatione demonstrare conabor, rectam nimirum & æqualem omnibus justitiæ administrationem eisdem summè commendans, de qua meritò Tullius (*a*) dicere potuit: *Fundamentum perpetuæ commendationis, & famæ justitia est, sine qua nihil potest esse laudabile, & qui veram gloriam adipisci vult, justitiæ fungatur officiis.* Quem sequutus D. Gregorius (*b*) *Summum* (inquit) *in Regibus bonum est justitiam colere, & suacuique jura servare.* Et his certior, & antiquior testis Salomon (*c*): *Justitia elevat gentem, & miseros populos injuria facit.* Et Isaias (*d*): *Ecce in justitia regnabit Rex, & Principes ejus præerunt.*

Etenim, cum secundùm eumdem D. Gregorium (*e*) in quatuor virtutibus, Temperantia, scilicèt, Prudentia, Fortitudine, & Justitia, tota boni operis structura consurgat, ex eisque laudari Reges maximè soleant, ultima hæc, juxta vulgatum Hesiodi (*f*) carmen, ab Aristotele (*g*), D. Thoma, & aliis (*h*) eximiè probatum, virtutes reliquas in se se continet, ipsaque sublata, nihil aliæ proficiunt, quin potius cingulum, sive vinculum societatis humanæ, quo per eamdem arctamur, atque constringimur rumpi, ac dissolvi necesse est, ut multis multi Auctores (*i*) passim ostendunt, quorum scrinia compilare velle, immensi, & supervacanei laboris esset.

3 Maximè cum hæc omnia apud Nos satis comprobet lex (*k*) quædam septem Partiti juris, quæ inquit: *Justicia es una de las cosas porque mejor, è mas enderezadamente se mantiene el mundo E es asi como fuente onde manan todos los demas derechos. E non solamente ha logar la justicia en los*

(a) Tull. 3. *offic.*
(b) D. Gregor. *lib.* 7. *epist.* 20.
(c) Proverb. 14. 34.
(d) Isai. 31.
(e) D. Gregor. 2. *Moral.* Zevall. *de violent. glost.* 17. n. 24. & Guill. le Roville *in tract. de just. & injust.*
(f) Hesiod. *in Theog.*
(g) Aristot. 5. *Eth.*
(h) D. Thom. & Theol. omnes *in* 2. 2. *quæst.* 58. *art.* 3. & *in* 4. *dist.* 46.
(i) D. Thom. & alii *ubi supr.* Cassan. *in Catal.* 5. *part. cons.* 5. Lips. 1 *pol. cap.* 10. & 11. & *in mon. polit. lib.* 1. *cap.* 9. Spinasat. *lib.* 1. *cap.* 7. & innumerii alii apud Cannher. 1. *tom. Aphorism. ex pag.* 198. Sylv. nupt. *lib.* 5. *ex num.* 76. & *alii passim.*
(k) Proæm. *Partit.* 3. *tit.* 1. De la Justicia, latissim. Damhouder. *in prælud. ad prax. jur. civil. & in capit.* 11.

los pleitos que son entre los demandadores, è los demandados en juicio: mas aun entre todas las otras cosas que avienen entre los omes, quier se fagan por obra, ò se digan por palabra. Ubi ejus Glossographus (*l*), post alia, quæ de justitiæ laudibus ex D. Ambrosio, & aliis adduxit, benè cum D. Augustino (*m*) concludit, *Ea remota, nihil aliud esse Regna, quàm latrocinia.* Et cum M. Tullio (*n*), tantam ejus vim esse, *Ut ne illi, qui maleficio & scelere pascuntur, sine aliqua ejus particula vivere possint: nam & Princeps latronum, nisi æqualiter prædam dispartiatur, aut interficietur à sociis, aut relinquetur.*

4 Multisque aliis omissis, quæ de eximia hac virtute, & ejus necessitate, & utilitate facilè congerere possem, satis erit Claudianum (*o*), aliqua ex ipsis perstringentem, adducere, dum inquit:

Esse sed injustum fateor, quodcumque negatur
Justitiæ: Tu prima hominem sylvestribus antris
Elicis, & fœdo detergis secula victu.
Te propter colimus leges, animosque ferarum.
Exuimus: nitidis quisquis te sensibus hausit,
Irruet intrepidus flammis, hiberna secabit
Æquora, confertos hostes superabit in armis.
Ille vel Æthiopum pluviis solabitur æstus:
Illum trans Scythiam vernus comitabitur aer.

5 Et multò plura M. Prætorium (*p*), ita eleganter canentem,

Me sine civilis frigent commercia vitæ;
Me sine nulla domus, Respublica nulla senectam
Ferre, nec ulla diu possint consistere Regna:
Inque Deum Pietas sine me, nulla, inque propinquos
Nulla fides: sine me quanta est prudentia Regum,
Stultitia est larvata, furorque Heroica virtus.
Me sine Mortales cultos dediscere mores
Et vitam, atque animos induti rursus aggrestum
In sylvas migrare volent, stabula alta ferarum,
Et quondam proavis habitata revisere lustra.

6 Relatu quoque digna videntur alterius Moderni (*q*) de re eadem carmina, & ad Reges ad hanc virtutem exhortandos, maximè conducentia, quæ sic habent:

Cum Deus immensam libravit in aere molem,
Confusumque chaos, divisaque corpora rerum
Ad concors sociavit opus, præfecit in orbe
Justitiam, stabili terras quæ lege ligaret;
Illa vices rerum, indigestaque semina certis
Ordinibus constare jubet: moderamine justo
Æqua probat, damnatque nefas hæc sceptra tuetur,
Hæc aufert, Regesque facit, &c.

7 Qua de causa veteres Ethnici, *ut Orphæus* (*r*) & *Demosthenes* (*s*) *apud Natalem Comitem* (*t*) *indicant*, ut summam hujus virtutis necessitatem in his, qui Reipublicæ præsunt, significarent, in throno ipsius Jovis, quem veluti Deorum Deum, & Regum Regem venerabantur, Eunomiam adsidere fingebant, qua bonam legem, sive justitiam, ut nomen ostendit, significabant, alio nomine eamdem *Æquitatem* appellantes, eique Pudorem comitem facientes, quasi his semotis, Mundum gubernare nequiret. In ipsa autem effigienda varii admodum fuisse reperiuntur.

8 Nam Chrysippus in libro de Honesto, ab Agellio (*u*) relatus, ejus imaginem fieri solitam inquit, forma atque filo virginali; aspectu vehementi, & formidabili: luminibus oculorum acribus, neque humilis, neque atrocis, sed reverendæ cujusdam tristitiæ dignitatis. Quæ tamen Pictura, *ut idem Agellius tradit*, delicatioribus quibusdam Philosophis sævitiæ magis, quàm justitiæ, merito visa fuit. Pausanias (*x*) autem in arce Clypseli depictam inveniri tradit, sub formosæ mulieris forma, quæ alteram fœda facie, sinistra obstrictam, collo trahit, dextera fuste cedit, quasi injuriam malè mulctans.

9 Nigidius vero Figulus, de cujus doctrina & scriptis plura Agellius (*y*) observat, illam in Zo-

(*l*) Greg. Lop. *dict. Proœm. verb.* Justicia.
(*m*) D. August. *lib.* 4. *de Civit. Dei cap.*
(*n*) Tull. 1. *de offic. lib.* 1. *de somn. Scipion.*
(*o*) Claud. *de Consul. Mal. Theod.*
(*p*) Prætor. *lib.* 1. *de Princip. salut. administr.*
(*q*) Balthas. de Vias *in sylva* 5. *pag.* 172.
(*r*) Orph. *in Dæd. Col.*
(*s*) Demosthen. *in orat. in Aristogit.*
(*t*) Nat. Comes *in Mytol. pag.* 92. & 120.
(*u*) Agell. *lib.* 14. *cap.* 4.
(*x*) Pausan. *ap. Girald. de Diis Gent. synt.* 1. *pag.* 27.
(*y*) Agell. *lib.* 19. *cap.* 14.

Zodiaco, inter Libræ, & Leonis cœlestia signa, sedentem constituit, quasi Dea jam illa, quæ duobus his signis ornari solebat, hominibus propter sua vitia, fraudesque relictis, ad superos convolarit. Quò respiciens Petrus Costalius (z), Pegma primum ex suis sub eadem figura, his versibus adjectis, effinxit;

Vah qui inculcatis audes sperare querelis
Justitiam ætherei linquere regna Poli.
Illi signifero sedes ascribitur orbi,
Et clari ante oculos Arctophylacis abit:
Quà locus ad Libram, & radiantis membra Leonis
Finditur, & duplici dividit astra sinu.
Hujus nostrorum sordes, & stupra, Deorum
Moverunt justa debita sceptra manu.

10 Lilius porrò Giraldus (a), vulgarem quidem fatetur, sed magis ad rem, communem illam picturam, ab omnibus ferè jam Pictoribus usurpatam, dum sub virginis forma justitiam effigiant, cum examine lancis, vel stateræ, securiumque, aut virgarum fascibus. Vidisseque, & sibi placuisse ait (b), qui illam, nudam virginem effigiarent, quadratum super lapidem sedentem, & æquatam manu altera bilancem tenentem: exertum altera sub ala ensem quodammodo occulentem.

11 Alexander autem ab Alexandro (c), & Pierius Valerianus (d), post Plutarchum (e), & Stobæum (f), quod suprà relati Auctores sub his justitiæ Iconibus significare voluerunt, in quadam alia Thebanorum effigie non minùs congruenter indicari docent, qui, ut ostenderent, justitiam incorruptam esse debere, & neque pretio, nec prece, ullavè alia hominum gratia flexibilem, aut variabilem, Judices pro Tribunali sedentes sine manibus, eis verò adsidentem Principem, sive Præsidem, sine oculis effigiarunt. Quam picturam latè laudavit, & illustravit Noster Altiatus in oratione, quam de laudibus juris civilis scripsit, nec eo contentus, inter sua Emblemata eamdem inseruit (g), sub lemmate, *In Senatum boni Principis*, & hoc elegantissimo Dialogismo:

Effigies manibus truncæ ante altaria Divum
Hinc resident, quarum lumine capta prior.
Signa Potestatis summæ, sanctique Senatus
Thebanis fuerant ista reperta viris.
Cur resident? quia mente graves decet esse quieta
Juridicos, animo nec variare levi.
Cur sine sunt manibus? Capiant ne xenia, nec se
Pollicitis flecti, muneribusvè sinant.
Cæcus at est Princeps, quòd Solis auribus, absque
Affectu, constans jussa Senatus agit.

12 Et hæc planè omnia ob oculos habuisse videtur Ignatius Albanus (h), dum veram justitiam à falsa discernit, & hoc item Dialogismo describit,

Quæ Dea? Justitia. Et cur torvo lumine? Flecti
Nescia sum lachrymis, nec prece, nec pretio.
Quod genus? à superis. Genitor quis? Jupiter. Ex qua
Matre? Fide. Nutrix quæ tua? pauperies.
Quis gremio infantem fovit? prudentia, Quonam
Freta duce ignoscis crimina? Judicio.
Cur gladium tua Dextra gerit, cur læva bilancem?
Ponderat hæc causas: percutit ille reos.
Quid rari adsistunt? quod copia rara bonorum est.
Quæ comes adsidua est? candida simplicitas.
Aurium aperta tibi cur altera, & altera clausa est?
Hæc surda injustis; panditur illa bonis.
Paupere cur semper vultu? Justissimus esse,
Qui cupit, exiguas semper habebit opes.

13 Pierio etiam Valeriano (i) testante, veteres, Euphratem flubium justitiæ symbolum esse voluerunt, quia quemadmodum per illum, fœcunditas, & fructuum abundantia intelligebatur: ita est nulla virtute, quam ex justitia, opimiores lætioresque fructus colligantur. Hinc Ceres legifera Poë-

(z) Costal. *pag.* 1. vide *etiam aliud simile Batillii Emblem.* 190.
(a) Lil. Girald. *syntagm.* 1. *pag.* 27.
(b) Clem. Alexand. *lib.* 6. *Strom. cap.* Virtutem facit quadratam.
(c) *Alex.* 3. *Genes. cap.* 5.
(d) Pierr. *lib.* 35.
(e) Plutarch. *in lib. de Isid. & Olirid.*
(f) Stob. *serm.* 44.
(g) Altiat. *Emblem.* 144.
(h) Ignat. Alban. *ap. Canonh.* 1. *tom. pag.* 436. & *Langium in Poliant. verb.* Justit. *col.* 1499.
(i) Pier. *lib.* 21. *fol. mihi* 154.

Poëtis, eademque Astrea, hinc tellus ipsa justissima, ac ipsius justitiæ simulacrum perhibetur.

14 Nos autem præsenti hoc, quod cernis, Emblemate, virginalem habitum libram, & gladium, oculorumque velamen à ceteris mutuati, ipsam frænato subactoque leoni insidentem depingimus, ejusdem Pierii Valeriani (*k*) vestigia sequuti, qui inventam suo tempore Monetam picturæ ejusmodi tradit, sive quia justitia, *ut inquit D. Augustinus* (*l*), ipsum qui eam sequitur, imperterritum tamquam Leonem facit, unde in Proverbiis (*m*) habetur, *Justus quasi Leo confidens, absque terrore erit.* Quod in causa fuit, ut Herculem, quem *Amatorem justitiæ* dixerunt, semper Lonis exuviis vestitum confingerent. Sive, ut Ego addo, ut præter hujus virtutis integritatem, & inflexibilitatem, quæ in virginali habitu, libra, gladio, & cæcitate, *ut scripsit Proclus* (*n*), denotabantur, dum Leonis tergus præmit, frænatumque illum, quolibet ducit, atque diducit, significarent, justitiæ vires in omnes tam validos, quàm invalidos, tam nobiles, quàm plebejos, tam humiles, ac debiles, quàm potentes, æqua lance Imperium potestatemque suam exercere debere. Unde ex eadem Moneta Leonisque pictura, symbolum aliud deduxit Causinus (*o*), cum lemmate, *Feroces domat justitia*, & illis Orphei (*p*) carminibus.

Semper frangis enim omnes
Quicumque tuum non subjerunt jugum.

15 Ne in aliter eam exercentes, illud Juvenalis (*q*) intorqueri possit,

Dat veniam corvis; vexat censura columbas.

Aut juxta vulgatum dicterium Anacharsidis (*r*) aranearum telis similes esse, quas validiora animalia prærumpunt, solùmque parva, & imbeciliora, suis laqueis irretiunt. Quod inter sua Pegmata sic Petrus (*s*) Costalius (Diogeni tamen tribuens) his verbis expressit:

Dum volat, elatæ tellas disrumpit Arachnes
Oestron, & impavidè mollia pensa terit.
Sed capitur tenuis macilento corpore musca,
Nec fugit arguta retia ducta manu.
Sic pauper positæ sortes vix effugit urnæ;
Sed dives rupto vimine tutus abit.

Et Florentius Schoonhovius (*t*) inter sua Emblemata istis,

Aranearum tela magnis rumpitur
Muscis, minores strangulat;
Rei potentes Judicum sententiam
Odore ducunt munerum;
Qui nil habet quo torqueat leges, miser
In pelle pauper plectitur.

16 Addo & Nostrum Joannem de Mena (*u*), qui eamdem comparationem sic Hispano idiomate non minùs venustè scriptam reliquit,

Como las telas que dàn las Arañas
Las leyes presentes no sean, ni tales,
Que prenden los flacos viles animales,
I muestran en ellos sus languidas sañas.
Las bestias mayores, que son mas estrañas,
Pasan por todo, rompiendo la tela;
Asi que no obra virtud la cautela,
Sino contra pobres, i flacas compañas.

17 Atque hoc nimirum est, quod Nos, hoc nostro, Clavum Reipublicæ tenentibus suadere conamur, ut ejus lemma demonstrat: nam nihil magis curare debent, qui juris sanciendi, vel dicendi jus habent, quam personarum acceptionem excludere; pares causas, pari lege transigere, & potentes, hac humiles æquali trutina, prout ejusdem juris ratio suggeserit, ponderare. In quo præcipuum justitiæ officium vigoremque consistere, eleganter Cicero in Topicis insinuavit, inquiens: *Valeat æquitas, quæ paribus in causis paria jura desiderat.* Et Julius Paulus Juris-Consultus (*x*) dum docuit: *In omnibus maximè tamen in jure, æquitas spectanda est.*

18 Quibus in locis, non sine ratione Jacobus Rævardus (*y*) *Æquitatis* verbum, non tam pro stricti juris temperamento, seu Epicheja, de qua suprà (*z*) plura congessimus, accipiendum; sed pro

(*k*) Pier. *lib.* 1. Suar. de Salazar *in antiq. Gadit. lib.* 2. *cap.* 3. *pag.* 164.
(*l*) D. Aug. *in serm.*
(*m*) Proverb. 28.
(*n*) Proclus *apud Rhodigin. lib.* 23. *cap.* 16.
(*o*) Caus. *in Politt. symb. lib.* 2. *cap.* 48.
(*p*) Orph. *in hymn.* Justitiæ.
(*q*) Juven. *satyr.* 2.
(*r*) Plutarch. *in vit. Solon. Laert. in Anachars.*
(*s*) Costal. *in pegm. pag.* 43.
(*t*) Schoonh. *Embl.* 68. *pag.* 201.
(*u*) Joann. de Mena *copl.* 84.
(*x*) *L. in omnib. D. de reg. jur.*
(*y*) Rævard. *in dict. l. in omnibus.*
(*z*) Supr. *Embl. præcedenti.*

pro æqualitate, sive æquabilitate, in administranda justitia, quæ iniquitas dicitur, si alio modo distribuatur, juxta illud Senecæ (*a*): *Prima pars æquitatis est æqualitas.* Et Venerabilis Beda (*b*): *Nam personam Judicis exuit, quisquis amicum induit, & qui aliter causam pauperis, aliter causam potentis, aliter sodalis, & aliter audit ignoti, statera utique librat iniqua.* Cui mirè convenit illud Lactantii (*c*) Firmiani, sic valdè ad Emblematis nostri, & Rævardi mentem ajentis: *Deus qui homines generat, & inspirat, omnes æquos, id est pares esse voluit. Ubi enim non sunt universi pares, æquitas non est, & excludit inæqualitas ipsa justitiam.*

19 Quam doctrinam haurire potuit ex M. Tullio (*d*), qui eos, qui in puniendis vindicandisque sceleribus, pœnisvè constituendis, ob respectum & distinctionem personarum à legum præscripto discedunt, ex supra effata ratione, his verbis objurgat: *Nam si æquitas illa est, quæ omnia recta, atque inflexibilia exigit. Si ea est juris ratio, ut neque inflecti gratia, neque adulterari pecunia possit, videatur sanè judicantium religioni maximè consentaneum, in sententiis ferendis æquabilitatem servare, eumdemque semper ad judicia vultum afferre, quem in Socrate omni vita fuisse accepimus.*

20 Et in eamdem respiciens Psalmographus (*e*), multas benedictiones Regibus cœlitus concedi demonstrat, qui sciunt, *Judicare populum in justitia, & pauperes in judicio*; & simul efficiunt, ut *Suscipiant montes pacem populi, & colles justitiam. Judicantes pauperes populi, salvos facientes filios pauperum, & humiliantes calumniatorem.* Quod, ut hujus loci Expositores (*f*) advertunt, nihil aliud designat, quàm justitiam pauperibus æquè, ac potentibus, & elevatis parem esse debere. Sic enim & Moyses (*g*), postquàm Deum descripsit, *Deum esse Deorum, & Dominum dominantium, Deum magnum, & potentem, & terribilem, qui personam non accipiat, & munera*; statim subdit: *Facit judicium pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum*; quasi in hac virtute potentes cum humilibus exæquandi, omnis judicii, etiam divini, vigor, & disciplina consistat, ipsaque, & leges ex quibus descendit, tunc præcipuè suum ministerium exerceant, cum leones frænant, ut nostrum Emblema præsefert, & in altero Psalmo (*h*) idem David cecinit, inquiens: *In camo & fræno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.*

21 Sunt enim leges frænum potentium, ut noster Saavedra (*i*) latè prosequitur, & Nos infrà (*k*) latiùs dicemus, & ut ait Ovidius (*l*):

Inde latæ leges, ne fortior omnia posset
Captaque sunt purè tradita sacra coli.
Exuitur feritas, armisque æpotentius quum est,
Et cum cive pudet conseruisse manus.

Cui similis est Euripides (*m*), dum inquit:

Nihil est civitate præstantius, quam leges,
Rectè positæ: nam & inferioris homo sortis,
Et qui ditior est, æquale jus experiuntur:
Vincit autem minor majorem si justam causam habet.

22 Quod æquè ac Nos per domiti, frænati, & à justitia insessi leonis figuram repræsentamus, Hadrianus etiam Junius (*n*) in alio suo Emblamate non ineptè significavit, per Sceptrum, cui Ciconia superstat, Hippopotami immanis fluviatilisque Nili equi tergori infixum, sic docens, justitiæ, & æquitatis Sceptro impios, quos Hippopotamus designat, esse domandos, impietatemque & superbiam Potentium coërcendam, & gladio vindice castigandam, atque medio tollendam, non secus quàm à Ciconiis solet serpentium genus occidi, & devorari. Ejus verba sic habent,

Hostis colubris ales insidet Sceptro,
Substrata quod Niloi Equi premit terga.
Domat superbos impiosque proculcat
Sceptrum æquitatis, noxiosque consumit.

23 Et in idem tendunt vetera illa Adagia, *Rex Jupiter omnibus idem, Æqua lance, Idem Actii quod Titii, & Tenedia securis, sive bipennis*, in quibus Erasmus plura notavit. Et Imperatoribus Justiniani Novellæ (*o*), quæ Judices in ingressu officii *hanc æqualitatem utrique parti in judiciis civilibus, & criminalibus, & in publica disciplina jurare compelliunt, neminemque maleficorum revereri, & si de Potentioribus sit. Neque his se submittere, qui nullam de se utilitatem, at benè nefarias de se occasiones præbere possunt; sed per omnia jus tueantur, & ad leges respiciant.*

24 Quod si deficiat, totius Reipublicæ excidium, & Regnantis periculum vereri posse, pluribus Saa-

(*a*) Senec. *epist.* 30.
(*b*) Bed. *in Proverb. cap.* 11.
(*c*) *Lactant. lib.* 5. *divin. inst. cap.* 15.
(*d*) Tull. 2. *Tuscul.*
(*e*) Psalm. 71. *per tot.*
(*f*) Cajetan. Lorin. *& alii ibid.*
(*g*) Deuter. 10. 17. 18.
(*h*) Psalm. 31. 9.
(*i*) Saaved. *Empr.* 21. *pag.* 134.
(*k*) Nos *infr. Embl.* 66.
(*l*) Ovid. 3. *Fastor.*
(*m*) Eurip. *in supplic.*
(*n*) Junius *Embl.* 17.
(*o*) Justin. Novell. *jus jur. quod præst. ab hit*, & in Novell. 24. *de præt. Psidiæ.*

Saavedra (p) noster ostendit, *Minuuntur quippè jura, quoties gliscit potestas*; ut aliàs Tacitus (q) dixit: *Etsi prohibita impunè transcenderis, neque metus ultra nec pudor est.* Unde Apulejus (r), *Medicinam Reipublicæ* hanc justitiæ æqualem libram appellat; & Titus Livius (s) rectissimè monuit: *Neminem unum civem tantùm eminere debere, ut legibus interrogari non possit: nihil tam æquandæ libertatis esse, quàm potentissimum quemque dicere causam.*

25 Quod Joannes etiam Mena (t) Regi nostro Joanni II. his verbis consuluit,

A vos pertenece tal orden de dár,
Rei excelente, i mui gran Señor,
Asi como Principe Legislador
La vida politica siempre celar:
Porque pudicicia se pueda aguardar,
Y tomen las gentes seguros los sueños,
Punir á los Grandes, como á los pequeños,
A quien no perdona, no le perdonar.

26 Ubi doctus ejus Commentator Ferdinandus Perez de Guzman, alio nomine *Pintianus*, sic habet: *El buen Rei, ó Principe que quiere guardar rectamente la justicia, asi ha de moderar la execucion de las leyes, que no tengan mas rigor en los pequeños, que en los grandes; é como dicen en el Proverbio vulgar, no quiebre la soga por lo mas delgado.* Et Octaviani Augusti exemplum adducit, quem Suetonius (u) inquit: *Amicos ita magnos & potentes in civitate esse voluit, ut tamen pari jure essent, quo ceteri, legibusque judiciariis æquè tenerentur.* Adjiciens statim, qualiter se habuerit in causa Asprenatis Nonii, arctius ei junctì, & veneficii accusati.

27 Cui simile est, quod de Nostro Ferdinando V. Rege Catholico adversus Marchionem de Priego graviter procedente, quòd quemdam à se delegatum Judicem carceraverat, post Marianam Saavedra (x) commemorat. Et quod ex annalibus Francorum, de Ludovico XIII. tradit Beyerlinchius (y), inquiens, quòd cum Subpræfectum Aurelianensem, quo cum familiariter fuerat usus, sæpè ante Regni adeptionem à delictis, de quibus accusatus fuerat, exemisset, posteà Rex factus, eumdem illa reiterantem, capite damnavit. Admirantibusque nonnullis, respondit, *Contendit privatus pro amico, Regnum adeptus, leges tueri debeo.*

28 Erchimbaldi quoque de Borban, nepotem quòd quamdam puellam stupraverat, propria manu ob justitiæ zelum occidentis, notabilis est historia, & divino miraculo comprobata, cujus jam suprà (z) mentionem feci. Nec minùs notabilis, & ad rem nostram pertinens, alia Totilæ Gothorum Regis, aliàs crudelis, & barbari, qui Sigonio (a) latè narrante, cum rogaretur, ut cuidam ex suis intimis parceret, qui virgini stuprum intulerat, respondit: *Ejusdem ingenii esse, delicto se obstringere, & delictorum supplicia impedire, omninòque necessarium esse, aut illum pœnas dare, aut Gothorum Rempublicam interire, cui Deus minùs propitius factus fuit, postquàm Theodatus cœpit justitiam deserere, & æquitatem divitiis post habere.*

29 Quod Barbari Regis dictum & factum, mihi aurem vellit, & admonuit, ut silentio illud aliud non involvam, quod de Lusitano Rege Alphonso Enriquez, hujus nominis I. in Nobiliario Infantis D. Petri (b) recolitur, dum in extremis agens, filio, Regni hæredi, hoc monitum præstitit: *E haced siempre justicia, é guardad en ella piedad aguisada. Casi un dia dexaredes de hacer justicia un palmo, luego otro dia se apartará de tí una brazada, é de tu corazon.* Rectissimè, & verissimè quidem, nam qui à juris discedunt regulis, & semel à recto tramite prudentiæ, & æquitatis declinant, modò hac, modò illac fluctuare necesse est, & ut post Vellejum Paterculum (c) benè Natalis Comes (d) observat: *Non ibi consistunt exempla, unde cœperunt, sed quemlibet in tenuem recepta tramitem, latissimè evagandi, sibi licentiam sumunt, & ubi semel à recto deviatum est, in præceps itur.*

30 Cui consilio simile est illud aliud, quod Noster Eusebius Noriembergus (e) refert sanctissimam fœminam Hidelgardim Philippo Flandriæ Comiti hæc in verba dedisse: *Attende fili Dei, ut purò oculo justitia in Deum, velut Aquila in Solem aspicias, & ut absque proprietate voluntatis tuæ, judicia tua justa sint.* Et notandum illud responsum Cardinalis D. Joannis de Tavera (f), Hispaniarum Generalis Inquisitoris, cui cum à Carolo V. injunctum fuisset, ut se cum reo quodam, quem valdè Imperator diligebat, benignè haberet, isque hoc Imperatori pollicitus, posteà non adimplesset. Ab eo, de fide non servata reprehensus, sic libere respondisse narratur: *Quando me puse á juzgar, fui con ain-*

(p) Saaved. *Empr.* 22. *ex pag.* 148.
(q) Tacit. 3. *Annal.*
(r) Apulej. *in lib. de Philos.*
(s) Livius *lib.* 38. vide Filesac. 2. *select. pag.* 14.
(t) Joan. Mena *copla* 38.
(u) Sueton. *in August. cap.* 56.
(x) Saaved. *Empr.* 22. *pag.* 149.
(y) Beyerl. *in Apoph. Christ.*
(z) *Supr. Embl.* 9.
(a) Sigon. *de Imp. Occid. lib.* 19. *an.* 543.
(b) Conde D. Pedro *in suo Nobiliario, apud Eureb. in lib. de la causa de los males públicos, cap.* 2.
(c) Patercul. *lib.* 2.
(d) Natal. Comes *lib.* 26. *hist.*
(e) Euseb. *in Theop.* 2. *part. lib.* 3. *cap.* 1. *pag.* 489.
(f) *Histor. Card. Taveræ de Salazar de Mendoza.*

animo de cumplirla. Pero visto el proceso, hallé que no podia, sin faltar á Dios, i á su justicia, i verdad, i asi tuve por mejor perder el respeto á V. M. que á la divina.

31 Jovius quoque refert (*g*), vetus atque perpetuum Turcarum institutum esse, ut intranti templum supplicandi causa Imperatori, Telis manus ædituus occurrat, claraque voce pronuntiet, ut meminisse velit, Imperium, quod virtute bellica, & justitia paratum fuit, quam eisdem artibus, conservari, propagarique oportere.

32 Respublica namque, ut jam diximus, & ex D. Augustino (*h*), & aliis benè observat Cassaneus (*i*), sine hac æqualitate justitiæ regi non potest, cum per eam mali terreantur, & boni conserventur; & ut ait Lipsius (*k*): *Nulla re quæcumque Respub. magis florebit, aut floruit, quàm rigida, & immota justitia: nulla re magis flaccescet, & deficiet, quàm illa tali. Hæc fœlicitas Regnorum, & statuum, interna, & externa. Interna quidem, nam quis nescit scelera, & flagitia per eam removeri, virtutes promoveri: externa, quia agri, via, & maria frequentantur, & securitas ubique ac tranquillitas regnat.*

33 Tantæque potentiæ sit, ut per eam justè damnati, vel pereuntes ipsam agnoscant, & alacriter moriantur, ut de latrone in cruce pendente D. Lucas (*l*) scribit, dum dixit: *Et nos quidem justè, nam digna factis recipimus.* Et de Spartano quodam ab Ephoris damnato; Plutarchus (*m*), & Achilles Bocchius (*n*), qui ex ejus historia quoddam symbolum sumpsit, & insinuavit Ovidius (*o*), inquiens:

Leniter, ex merito quidquid patiare ferendum est,
Quæ venit indignè pœna, dolenda venit.

34 Quemadmodum ex adverso, ubi gravia scelera inulta reliquuntur, non solùm in Reges & Magistratus culpa refunditur, verùm & in ipsa Numina erigi, & invehi Ethnicorum mentes solebant, & de eorumdem existentia ancipites reddi; ut omissis impii Luciani (*p*) in suum Jovem subsannationibus, Cadmus apud Euripidem (*q*) Electra apud Sophoclem (*r*), & Jason apud Senecam (*s*) Tragicum fecit, qui ubi Medeam vidit, post tot scelera, & parricidia, impunè per aera volantem, sic doluit,

Per alta vade spacia sublimis ætheris:
Testare nullos esse, quà veheris, Deos.

35 Quod autem hucusque de Potentioribus & Nobilioribus æquo jure cum humilibus & plebeis puniendis, judicandisque prælibavimus, eò quidem tendit, ut inulta eorum scelera esse non patiantur, cum vel ex hoc ipso quod Nobiles sint, graviora censeri debeant, ut jam alio loco prænonui (*t*). Non autem ut negemus, in ipsis plectendis, & coërcendis, diversam interdum rationem haberi debere, maximè ubi de pœnis corporalibus agitur, juxta elegantes doctrinas, & distinctiones, quas in hoc articulo, post Antiquiores alios, latè, & doctè Tiraquelus (*u*), Covarrubias (*x*), Joannes Garcia (*y*), & Jacobus Menochius (*z*) adducunt, crimina designantes, in quibus Nobilitatis privilegium amittitur, & Nobiles, ut in Francia (*a*) fit, nobilioribus, sive altioribus furcis suspendi debent.

36 Sed magis ad rem, de qua agimus, Michaël Hospitalius (*b*), postquàm latè exposuit, & valdè doluit Nobilium Galliæ superbiam, elationem, ferociam, & gravia alia scelera, & excessus de quibus gloriari, & impunes relinqui solent, Regem suum, ut in illos gladio ultore consurgat, his verbis excitasse comperitur,

Quin Tu, quando illi monitis parere recusamus,
Perpetuas leges, & formidabile nomen
Imperii, cippos, & tetri carceris umbram
Horridus intentas? pœnamque à gente reposcis
Immani, & scelerum plena, legumque soluta
Judiciique metu: si cædibus omnia complet,
Si prædas abigit, si pejerat, & maledictis
Incessit superos, & nomina magna Deorum:
Nec miseræ plebis, vulgique ignobilis esse
Per magnos jurare Deos: proprium decus illud
Nobilium, quibus est Diis proxima penè potestas,
Hæc vitæ ratio est, his se distinguere signis, &c.

(*g*) Jovius *lib.* 2. *in Baacete.*
(*h*) D. August. *lib.* 7. *de Civit. Dei.*
(*i*) Cassan. *ad cons. Burg. tit.* 1. *de just. in princ. en num.* 14.
(*k*) Lipsius *in polit. lib.* 2. *cap.* 9.
(*l*) Luc. 23. 41.
(*m*) Plutarc. *in Laco.*
(*n*) Bocch. *sym.* 18. *pag.* 41.
(*o*) Ovid. *epist.* 5.
(*p*) Lucian. *in Timon.*
(*q*) Eurip. *in Bacchis.*

(*r*) Soph. *in elect.*
(*s*) Senec. *in Medea in fine.*
(*t*) *Supr. Embl.*
(*u*) Tiraq. *de nobil. cap.* 20. *ex num.* 104. *& de pœn. temp. caus.* 31.
(*x*) Covarr. 2. *var. cap.* 9.
(*y*) Joan. Garc. *de nobil. glos.* 1. *ex num.* 14.
(*z*) Menoch. *de arbit. cas.*
(*a*) Canonh. 1. *tom. pag.*730. Ego 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 27. *ex num.* 31.
(*b*) Hospit. *in carmin. ad Amic.*

EMBLEMA LXV.

PAUPERUM TUTAMEN.

Rana piscis aquas secat fluentes
Nili; qui, ut fugiat vorantis oris
Varum, seu Cocrodilon amne magnos,
Transversam locat in suis labellis
Virgam, qua rigidos cavet potentes.
Semper justitia tegat pusillos,
Varo non pede, non reflexa Virga.

COMMENTARIUS.

1 ETsi videri possim abundè satis de justitiæ necessitate, & æqualitate in superioribus disseruisse, numquam tamen tot, ac tanta de eximiæ hujus virtutis commendatione dicentur, quin plura dicenda supersint. Cum secundùm D. Cyprianum (*a*): *Justitia Regis, pax sit populorum, tutamen patriæ, immunitas plebis, munimentum gentis, cura languorum, gaudium hominum, temperies aeris, serenitas maris, terræ fœcunditas, solatium pauperum, hæreditas filiorum, & sibimet ipsi spes futuræ beatitudinis.* Tantique eam faciat Clemens Alexandrinus (*b*), ut dicat, *Viri justi animam, imaginem valdè divinam, & Deo similem esse, in qua per præceptorum obedientiam ædificatur, & collocatur Dux mortalium, & immortalium omnium: Rexque & genitor omnium, bonorum re vera lex, & præscriptum, & Verbum Æternum, qui & privatim singulis, & communiter omnibus est unus servator.*

2 Quapropter ex Indis, qui *Pedalii* vocabantur, *ut ex Stobæo Rhodiginus* (*c*) *scribit*, nil ferè in sacrificiis aliud à Diis immortalibus exposcebant, quàm justitiam: arbitrati omnium planè compotes se futuros, si eam modò unam fuissent consequuti. Et secundùm Philostratum (*d*), Apollonius ille Tyaneus, quem ipse, & alii tantùm extollunt, his demum precibus ad Deorum aras accedens, uti solebat: *Ut justitia apud homines valeat, & leges non solvantur, utque sapientes pauperes sint, ceteri verò sine fraude ditentur.*

3 Meritoque Aristoteles (*e*) dicere potuit: *Justitia Regnantis utilior est subjectis, quàm fertilitas temporum.* Et Isaias (*f*): *Opus quidem justitiæ pax, & cultus justitiæ, silentium, & securitas.* D. Ambrosius (*g*): *Nulla virtutum videtur latiores habere fructus, quàm æquitas, atque justitia, quæ magis aliis, quàm sibi prodest, & utilitates suas negligit, communia emolumenta proponens.* Et Cassiodorus (*h*), arbori eam comparans, quæ reddit in superficie, quod continetur in radice, ita concludere: *Sic Regnum jure dicitur integerrimum, si nusquam fuerit imminutum. Hoc fieri potest, cum undique submovetur effræ-*

(*a*) D. Cyprian. *in lib.* 12. *de abusion.*
(*b*) Clem. Alex. *lib.* 7. *Strom.*
(*c*) Rhodig. *lib.* 18. *cap.* 31.
(*d*) Philostr. *in vita Apoll. lib.* 4. *cap.* 13. *pag. mihi* 100.
(*e*) Aristot. *in Rhet. ad Alex.*
(*f*) Isai. *cap.* 32.
(*g*) D. Ambros. *de Parad. cap.* 3.
(*h*) Cassiod. *lib.* 9. *epist.* 2.

effrænata licentia, nec datur ausus menti malignæ, sub abominabili libertate peccare.

4 Quod sanè, cum in omnibus ejusdem virtutis effectibus, & operationibus verissimum sit, tunc tamen dubio procul magis resplendet, ubi in orphanorum, viduarum, egenorum, tenuiorum, aliarumque miserabilium personarum, à Potentiorum oppressionibus, & injuriis defendendis vindicandisque versatur. Quò enim hæ facilius, ac frequentius, propter humilem, & abjectam sui status conditionem, ab hominibus conculcantur, expilantur, & opprimuntur, eò graviores apud Deum ipsarum injuriæ censentur, ut Jobus (*i*) insinuavit, cum dixit: *Oppresserunt pariter mansuetos terræ, & vineam ejus, quem vi oppressurent, vindemiant. Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore, quos imbres montium rigant, & non habentes velamen, amplexantur lapides. Vim fecerunt deprædantes pupillos, & vulgum pauperum spoliaverunt. Nudis & incedentibus absque vestitu, & esurientibus tulerunt spicas, &c.* Et Amos (*k*), apud quem Dominus Israelis improbitatem execratur: *Pro eo quòd vendiderit pro argento justum, & pauperem pro calceamento, qui conterunt super pulverem terræ capita pauperum, & viam humilium declinant.*

5 Atque adeò, ipse idem Dominus, non contentus easdem miserabiles Personas sub peculiari sua protectione recipere, juxta illud Davidicum (*l*): *Tibi derelictus est pauper, & orphano tueris adjutor. Oculi ejus in pauperem respiciunt: palpebræ ejus interrogant filios hominum.* Illas Regibus, ac Principibus ceterisque, qui ejusdem vice hominibus præsunt, & justitiæ administrandæ funguntur, summoperè commendavit (*m*), cum dixit, *Beatus qui intelligit super Egenum & pauperem, in die malo liberabit eum Dominus.* Et iterùm (*n*): *Qui despicit proximum suum peccat: qui autem miseretur pauperis, beatus erit.* Et expressius in Exodo (*o*), inquiens: *Viduæ & pupillo non nocebitis, si læseritis eos, vociferabantur, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, &c.* Et apud Isaiam (*p*), dum præcipit, *Quærite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam.* Et statim, de Principibus, qui secus se in hoc habent, sermonem instituens, & de gravibus, quæ eos manent supplicüis, ita (*q*) inquit: *Principes tui infideles, socii furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non judicant, & causa viduæ non ingreditur ad illos. Propter hoc ait Dominus, &c.*

6 Unde ipsorum Principum præcipuum studium ex munere suo in hanc curam, & protectionem incumbere debere, pluribus Sacræ Scripturæ locis doctissimè, & diligentissimè ostendit Pat. Joann. Antonius Velazquez (*r*), quem pro multis allegasse sufficiet. Et ante eum apertè idem docuit D. Hieronymus (*s*), inquiens: *Regum officium proprium est, facere judicium, atque justitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppressos: & peregrinis, pupillisque, & viduis, qui facilius opprimuntur à potentibus, præbere auxilium.* Quem locum Gratianus (*t*) in sua Canonum rapsodia insertum reliquit, alium similem addens ex D. Anselmo, qui pariter docuit: *Administratores planè secularium dignitatum ad Ecclesiarum tuitionem, pupillorum, ac viduarum protectionem, rapaciumque refrænationem constitutos se esse, proculdubio intelligere debere, & hoc facere negligentes, post secundam & tertiam admonitionem omni communione usque ad condignam satisfactionem privari posse.*

7 Quos præivit Plato (*u*), scribens, Deos, ab iis maximè coli: *Qui orbitatis pupillorum sensum, & curam habent.* Aristoteles (*x*) docens, *Reges custodiæ defensionisque causa constitutos, ut & locupletes prohibeant injuria, & inopem multitudinem contra locupletum injurias tueantur.* Et Seneca Tragicus (*y*) addens, non solùm obligationem, verùm & magnificientiam ipsorum Regum in hoc consistere, inquiens,

> ——*Hoc Reges habent*
> *Magnificum & ingens, nulla quod rapiet dies,*
> *Prodesse miseris, supplices fido lare*
> *Protegere.*

8 Cassiodorus (*z*) etiam elegantissimè, sub Theodorici Regis persona Præfectum Prætorio instruens, sic habet: *Inter gloriosas Reipub. curas, quas perpeti cogitatione, Deo auxiliante, revolvimus, cordi nostro est levamen humilium: ut contra potentiam superborum, nostræ pietatis erigamus obstaculum, nec liceat aliquid apud nos audaciæ, cujus est propositi superba calcare.* Et iterùm (*a*): *Persona tua refugium sit oppresso, infirmo defensio, præsidium aliqua calamitate concluso. Sic enim propriè nostros cancellos agitis, si læsorum impia claustra solvatis.*

9 Et ad hanc nimirum imbecillium à potentioribus defensionem, & protectionem, veteres alludebant, juxta Majoli (*b*), & aliorum (*c*) observationem, dum in eorum inauguratione, non solùm scü-

(*i*) Job *cap.* 24.
(*k*) Amos *cap.* 2.
(*l*) Psalm. 9. 14. & Psalm. 10. 5.
(*m*) Psalm. 40. 2.
(*n*) Proverb. 14. 21.
(*o*) Exod. 22. 22. 23.
(*p*) Isai. 1. 17.
(*q*) Idem *ibid.* 23.
(*r*) P. Velazq. *de opt. Princip. lib.* 4. *admot.* 7. *ex pagin.* 444.
(*s*) D. Hieron. *sup. Jerem. cap.* 22.

(*t*) Gratian. *in cap. Regum officium, & in cap. administratores*, 23. *quæst.* 5.
(*u*) Plato 11. *de legib.*
(*x*) Aristol. 5. *pol. cap.* 10.
(*y*) Senec. Trag. *in Medea, Act.* 2.
(*z*) Cassiod. *lib.* 3. *epist.* 20.
(*a*) Idem *lib.* 12. *epist.* 1. *in fin.*
(*b*) Majol. *tom.* 5. *Canic. col.* 5.
(*c*) Hopping. *dist. de jur. protect.* §. 12. *ad lit. B & Magerus statim citand.* Paul. Diac. *lib.* 23. *loquens de Imper. Constantin.*

scutum eis tribuebant, verùm & super ipsum scutum impositos, in altum semel & iterum elevabant (qui mos hodie etiam in Cantabria observatur) ut sic intelligerent, se subditis, præsertim infirmis, tamquam scutum præponi, cujus nomen *Megem* in lingua Hebræa, ut Martinus Magerus addit (*d*), pro ipsa protectione usurpari solet.

10 Adrianus quoque Sextus Pont. Max. ubi ad Petri Sedem conscendit, illud Psalmographi, (*e*), *Tibi derelictus est pauper*, pro symbolo sumpsit, *ut Lorinus* (*f*) *recenset*, nescio an, ut novi muneris præcipuam hanc esse obligationem ostenderet? vel divinum auxilium, quod in se expertus fuerat, ex textoris pauperrimi filio, in excelsam adeò dignitatem evectus.

11 Ego verò, ut eamdem, Principibus, vel ex animalium ratione carentium, disciplina suadeam, hoc, quod cernis Emblema formavi, Ranam, Nili fluvii notum piscem, depingens, qui, *ut Ælianus* (*g*) semel & iterum prodidit, ubi se à Varis, & Hydris, seu Cocodrilis, longè majoribus, & potentioribus ejusdem amnis piscibus, in escam impeti videt, peculiari quadam violentia veluti præditus, subitò demordet frustrum arundinis, & id obliquum ore gerens, fortiterque tenens, pro viribus non remittit, quò fit, ut Varus, Ranam cum ipsa virga arundinis, deglutire non valeat, non enim tantam amplitudinem os ejus habet, quantum illa protenditur, atque ita tali commento auxilioque suffultus, ab illorum robore liber evadit.

12 Quod planè nihil aliud ostendit, quàm per solum sobriumque justitiæ tutamen, & Regium Sceptrum, quod per virgam repræsentatur, ut jam alibi (*h*), post alios latius scripsi, tenues, & humiles à potentiorum, & robustiorum injuriis, calumniis, & invasionibus defendi, & liberari debere.

13 Etenim hoc nisi adsit, quemadmodum in piscibus, & aliis terrestribus & volatilibus animantibus accidit, ut inermes & debiles in prædam & escam potentiorum cedant, ut Oppianus in suis halieuticis, sive piscatoriis, & Homerus (*i*) in sua Iliade cecinit, ex quo nata sunt Adagia, *Piscium vita, & Pisces magni parvulos comedunt*; circa quorum explicationem plura alia Erasmus (*k*) & Adrianus Junius (*l*) adducunt, & Claudius Minoes, & Brocensis in illud Emblema Alciati, (*m*) quod ex hac consideratione formavit, sic elegantissimè inquiens:

Pisciculos aurata rapit medio æquore Sardus,
Ni fugiant pavidæ, summa marisque petant,
Ast tibi sunt mergis, fulicisque voracibus esca
Heu intuta manens undique debilitas.

Ita & inter homines, semota justitia, idem sæpè, (aut semper potius) continget, ut M. Varro benè ostendit, dum dixit (*n*); *Natura humanis omnia sunt paria.*

Qui pote, plus urget, pisces ut sæpè minores
Parvus comest, ut aves enecat, accipiter.

Et Marcialis (*o*) sic inquiens:

Dente timetur aper, defendunt cornua cervum;
Imbelles damæ quid nisi præda sumus?

14 Unde scitè Marcellus Palingenius (*p*) hanc esse naturalem Mundi Tyrannidem, his verbis scripsit:

Heu mundus totus quædam ex nativa Tyrannis;
Debilibus robusta nocent, & grandia parvis.

Et valdè ad rem nostram D. Ambrosius (*q*): *Avaritiæ potentiorum, subjecti ubique inferiores sunt. Quo quisque infirmior, eò prædæ patet, minor apud illos esca majoris est.* Et D. Basilius (*r*) ad piscium, de qua agimus, naturam alludens, & egregiè adens, quod supplicium potentiores, qu humiliores deglutiunt, expectet, sic inquiens: *Sunt nonnulli pisces, qui se invicem comedunt, atque inter eos minor cedit in escam majori; quod si aliquando accidat, ut is, qui minore superior sit, ab alio se majore comprehendatur, uterque ille ab ultimo victore absorbetur. Quid quæso non aliter, ò miseri mortales facimus, cum nobis minùs potentes subjugamur. Quid quæso ab extremo pisce differt is, qui improba divitiarum cupiditate pauperem opprimit; sed ditior alius hunc comprehendens, utrumque pariter devorat. Vide, amabo, ne te idem finis, qui pisces maneat, qui aut hamo, aut nassa, aut rete ad extremum capiuntur.*

15 Juvenalis quoque venustè hanc imbecillium sortem describens, & qualiter haberi à potentioribus soleant, post alia sic ait (*s*):

——— Libertas pauperis hæc est,
Pulsatus rogat, & pugnis concisus adorat,
Ut liceat paucis cum dentibus inde reverti.

Et

(*d*) Mager. *de advoc. armat. cap.* 3. *n.* 79.
(*e*) Psalm. 10. 14.
(*f*) Lorin. *in Psalm.* 9. 14. *pag.* 188. *col.* 2.
(*g*) Ælian. *de var. histor. lib.* 1. *cap.* 3. *& iterum de hist. anim. lib.* 3. *cap.* 68.
(*h*) Supr. *Embl.* 29. *& in* 2. *tom. de Ind. jur. lib.* 4. *cap.* 5. *num.* 3.
(*i*) Oppian. & Homer. *quorum loca adducit Muretus lib.* 2. *var. cap.* 9.
(*k*) Erasm. *pag.* 67.
(*l*) Junius *cent.* 2. *Adag.* 9.
(*m*) Altiat. *Emblem.* 169. *cui simile aliud D. Sebast. Covarr. cent.* 1. *Emblem.* 88. *cum lemmate ex Bapt. Mantuan. desumpto* Majora minoribus obsunt.
(*n*) M. Varro *in Menip. apud Non. Marc. quem locum emendat Muret. ubi sup.*
(*o*) Marcial. *lib. Embl.*
(*p*) Marc. Paling.
(*q*) D. Ambros. *lib.* 5. *Hexam. cap.* 5.
(*r*) D. Basil. *homil.* 7. *in Hexam.*
(*s*) Juven. *satyr.* 3. *circa finem.*

Et non minùs rectè Salvianus (*t*), ad eamdem respiciens, & quàm sint expositi alienæ rapacitati: *Quotus quisque* (inquit) *juxta divitem pauper, aut intactus, aut tutus est?*

Idemque ipsum, præter quotidianum experimentum, Syracidis comprobatur sententia (*u*), dicentis: *Venatio Leonis, onager in eremo: sic pascua divitum sunt pauperes.* Et Jacobi (*x*): *Divites per potentiam opprimunt vos.* Sapiens quoque, divitum & avarorum hæc verba esse inquit (*y*): *Opprimamus pauperem justum, & non parcamus viduæ, nec veterano.* Et de eisdem Job (*z*) dixit: *Subverterunt pauperum viam, & oppresserunt pariter mansuetos terræ.*

16 Et hoc leonum aliarumque ferarum in modum, usque ad pellis & ossium comminutionem, facere solitos, totum pauperum sanguinem exugentes, satis etiam ostendit & dolet Micheas (*a*), sic lugens: *Comederunt carnem populi mei, & pellem eorum desuper excoriaverunt, & ossa eorum confregerunt, & comederunt sicut in lebete, & quasi carnem in medio ollæ.* David (*b*), gladios & cultros addens, quibus hæc excoriatio fieri solet: *Gladium evaginaverunt peccatores: intenderunt arcum suum, ut dejiciant pauperem, & inopem, ut trucident rectos corde.* Et non minùs signanter Salomon, (*c*) inquiens: *Generatio cujus excelsi sunt oculi, & palpebræ ejus in alta surrectæ: generatio, quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus suis, ut comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus.* Quibus in locis Salazarius noster, & alii eorum Expositores, plura ad ipsorum illustrationem, & hanc potentiorum, & divitum consuetudinem in devorandis infirmis humilibus, & pauperibus, denotandam adducunt.

17 Sed omitti non potest illud D. Ambrosii (*d*), qui postquàm Achahab sævitiam, sive avaritiam, in deprædatione pauperis Nabuthi vineæ exaggeravit: *Quis enim divitum* (addit) *non quotidie concupiscit aliena? Quis opulentissimorum non exturbare contendit agellulo suo pauperem, atque inopem aviti ruris eliminare finibus? Non igitur unus Achab natus est, sed, quod pejus est, quotidie Achab nascitur, & numquam huic seculo moritur; si unus occidat, assurgunt plurimi, plures qui rapiant, quàm qui amittant. Non unus Nabuth pauper occissus es, quotidie Nabuth sternitur, quotidie pauper occiditur.*

18 Ex quibus effluxit, quòd cum juxta regulas juris (*e*), ubi majus damnum timetur, ibi cautius agendum sit, resque eisdem causis, quibus nascuntur, dissolvi soleant, meritò justi quilibet ac benè morati Reges ac Principes, tutamen, & auxilium pauperum, aliarumque miserabilium personarum, in se recipere, & potentum injuriis, Potentiores ipsi resistere, obviareque voluerint, & suæ cognitioni, atque examini reservare, ut constat ex famigerata illa Imperatoris Constantini constitutione (*f*), qua sanxit, *Quòd si pupilli, vel viduæ, aliique fortuna injuria miserabiles, judicium Imperialis Serenitatis oraverint, præsertim cum alicujus potentiam perhorrescunt, cogantur adversarii Imperiali examini sui copiam facere.*

19 Quod privilegium, *Curiæ casum* vocare vulgò solemus, eoque Gallos, & alias Nationes uti, pluribus relatis, doctissimus Noster Didacus Covarruvias (*g*), & alii Moderniores (*h*) passim observant, & Hispanis legibus expressè cautum reperitur, cum in una (*i*) legamus, immediatè Regium Tribunal interpellari, impetrarique posse. *Por pleito que demandase huerfano, ò ome pobre, ò mui cuitado, contra algun poderoso, de que non pudiese tan bien alcanzar derecho por el fuero de la tierra.* Et in alia (*k*), hoc præcipuè Regii muneris esse, in hæc verba: *Viudas, ò huerfanos si ovieren alzadas, ò otros pleitos porque ayan de venir à la Corte del Rei, èl los debe judgar. Esto es porque maguer el Rei es tenudo de guardar todos los de su tierra, señaladamente lo debe facer à estos, porque son asi como desamparados, è mas sin consejo que los otros.*

20 Quibus legibus, ultra alia, quæ Doctores, qui ea commentantur, adducunt, mirè convenit Theodorici Regis apud Cassiodorum (*l*) Rescriptum, dum ait: *Cordi nobis est cunctos in commune protegere, sed eos maximè, quòs sibi novimus defuisse. Sic enim æquitatis libra servabitur, si auxilium largiamur imparibus, & metrum nostri pro parbulis, insolentibus opponamus.* Ubi notanda sunt illa verba, *Æquitatis libra servabitur*, quæ indicant, è Principis munere, & Majestate esse, sua Potentia à potentioribus oppressorum, causas attrahere. In quo, ut idem Auctor alibi (*m*) inquit: *Gratificatio non potest esse suspecta, Regnantis quippè sententia judicium de solis actibus sumit, nec blandiri dignatur animus, dominii potestate munitus.*

21 Et iterum (*n*), ad rem nostram ad hunc congruentius, *Innocentiæ professio est, nostram elegisse præsentiam: ubi nec violentiæ locus datur, nec avaritiæ vitia formidantur: ubi & innocentia profugium, & calumniatores jus possunt invenire districtum.*

Et

(*t*) Salvian. *lib.* 4. *de prov.*
(*u*) Eccles. 13. 23.
(*x*) D. Jacob. 2. 6.
(*y*) Sapient. 2. 10.
(*z*) Job 24. 4.
(*a*) Michæas 3. 3.
(*b*) David *Psalm.* 36. 14.
(*c*) Proverb. 30. 14.
(*d*) D Ambr. *tom.* 1. *cap.* 1. *de Nabut.*
(*e*) Cap. *ubi periculum de elect. lib.* 6.
(*f*) Const. Imper. *in l. unic. C. quando Imp. inter pup. & viduæ, &c.*
(*g*) Covarr. *lib. pract. cap.* 6.
(*h*) Carrasc. *de catib. curiæ, cap.* 1. Alvar. *de privileg. miserabil. pers. ex cap.* 1. *& alii passim.*
(*i*) *L.* 5. *tit.* 3. *part.* 3.
(*k*) *L.* 20. *tit.* 23. *ead. part.* 3.
(*l*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 8.
(*m*) Idem *lib.* 1. *epist.* 3.
(*n*) Idem *lib.* 4. *epist.* 9.

22 Et in hoc ipsum tendit Philo Judæus (*o*), quatenus Moysis historiam referens, qui ut in Exodo (*p*) habetur, causas quasdam Israelitici populi, cujus gubernationi à Deo præfectus fuerat, aliis delegabat, Majores verò sibi judicandas reservare solebat, *Majora* (inquit) *dico negotia, non ut quidam existimant, controversias, quæ inter claros, divites, potentesque incidunt; sed quoties privati, egeni, obscuri, premuntur à Potentioribus, cum nulla præsidii spes est, nisi in judice.*

23 Similis quoque est Philoni D. Bernardus (*q*), dum Eugenium Pontificem monens, in tot emergentium in tanto munere causarum, quas aliis committere, & quas suæ cognitioni reservare deberet, sic, post alia, concludit, *Causa viduæ intret ad te, causa pauperis, & ejus, qui non habet, quod det; aliis alias multas poteris committere terminandas.* Uterque sanè rectissimè, quia ut nostrum ostendit Emblema, & Cassiodorus (*r*) eleganter scripsit: *Fortuna minor Principem quærit, quia in vituperationem nostram corrunt, quibus se publica vota subducunt.* Et quidquid injustum à Potentioribus pauperes patiuntur, super Principes cadit, & ipsorum culpæ, ac negligentiæ adscribitur, & in illos querellæ illæ converti possunt, quibus Habacuc cœlum pulsavit, dum dixit (*s*): *Quare respicio super iniqua agentes, & taces, devorante impio justiorem se? & facies hominis quasi piscis maris, & quasi reptile non habens Principem.*

24 Quod haud dubiè ad piscium, de quibus agimus, & diximus, naturam respicit, inter quos infirmiores majorum prædæ patent, & in escam deserviunt, & ita in Regibus necessarium est, ut Regius Vates (*t*), vel de ipso Deo loquens, ob hanc causam ab omnibus terræ gentibus adorandum canat, *Quia liberavit pauperem à potente, & pauperem cui non erat adjutor. Parce pauperi, & inopi, & animas pauperum salvas faciet. Ex usuris, & iniquitate redimet animas eorum, & honorabile nomen eorum coram ipso.*

25 Ad quem locum respiciens Divus Bernardus (*u*), ex hoc quemdam Eboracensem Archiepiscopum laudat: *Quia maximè claruit in eo zelus justitiæ eminuit, & invaluit Sacerdotis vigor, in defensionibus videlicèt pauperum, & pauperum, quibus non erat adjutor.* Et alia similia tradentes Magerus (*x*), & Scombornerus (*y*), aliique Politici (*z*), addunt, & pluribus probant, Deum, florentissimam opibus, & victoriis efficere eorum Principum Rempublicam, qui tenujum, & miserabilium curam habent, & patrocinium suscipiunt. Quod Ego (*a*) etiam, de Indis fovendis, & favendis agens, quibus nulli miserabiliores esse possunt, latissimè prosequor, post Petrum Gregorium, (*b*) Martham (*c*), Bobadillam (*d*), & alios (*e*) concludens, ex suprà dictis rationibus, spoliationem, & oppresionem miserabilium personarum, mixti fori esse,

26 Et nunc addo Divum Augustinum (*f*), tum Principes, tum illos, qui judicandi officio funguntur, adhortantem: *Vos autem Judices, qui præestis, justissimè judicate, nihil in judicio inique agatis, nec munera super innocentes accipiatis. Non ad personas attendatis, nec res alienas rapaci fronte accipiatis, ac diripiatis, quia de vestris, quidvè super noctem agatur, nescitis. Pauperem vel advenam nullatenus in judicio opprimatis, timentes illud, quod veritas dicit, quia in quo judicaveritis, judicamini; & quem mensuram mensi fueritis, metietur vobis, cavete ne de vobis Prophetа dicat, Veb, qui potentes estis in hoc mundo, qui justificatis impium pro munere, & justitiam justi aufertis ab eo, Veb qui dicitis bonum malum, & malum bonum. Labia vestra loquuntur mendacia; manus vestræ plenæ sunt iniquitate, facta est vobis veritas in oblivionem, & justitia fugit à vobis.*

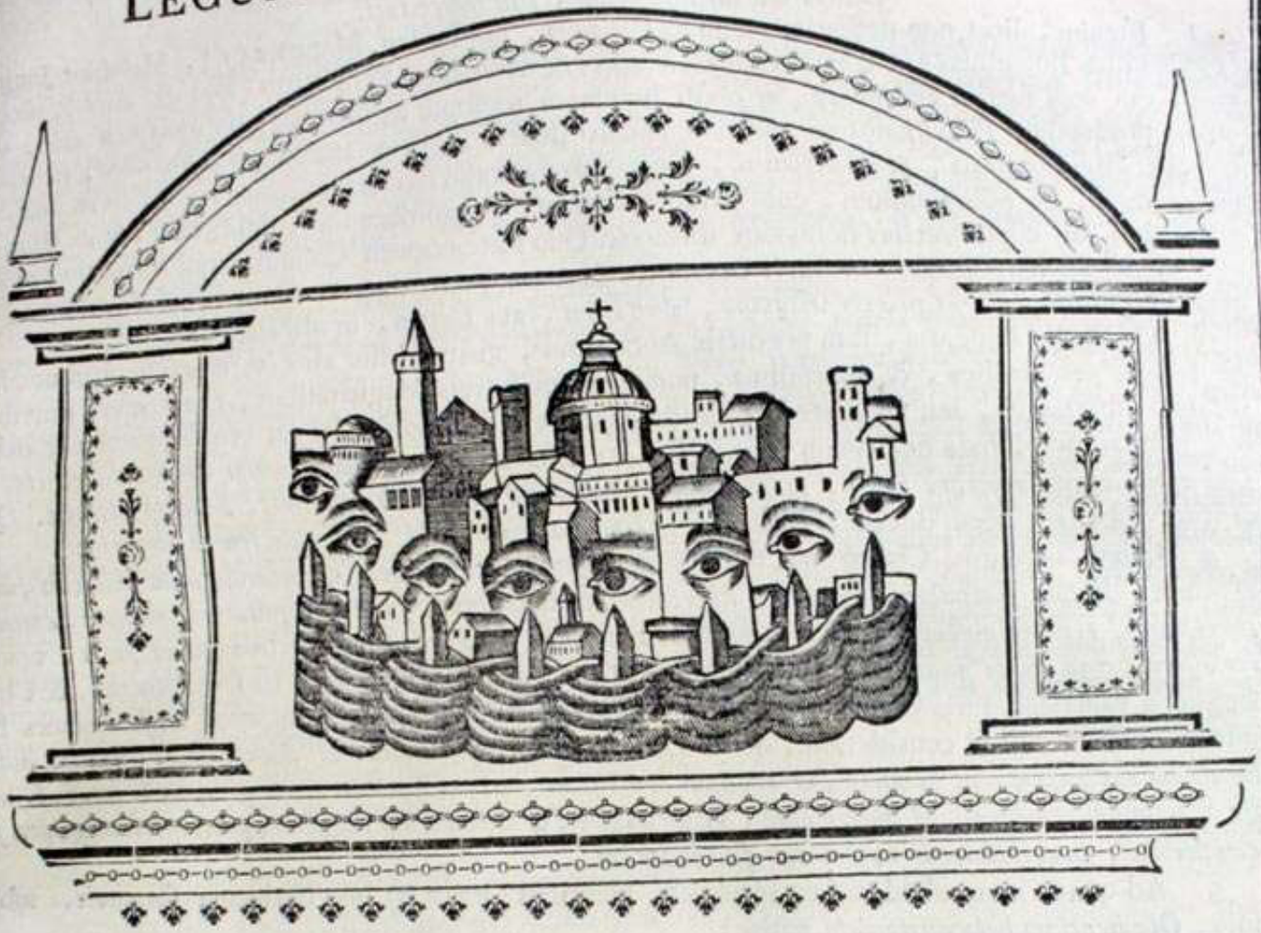
27 Extat quoque condemnatoria sententia in Judices, qui à legum præscripto, aut æquali justitiæ lance in judicio recedunt, à Leone & Alexandro Imperatoribus lata, quam Jacobus Menochius in principio sui tractatus de *Arbitrariis judicum quæstionibus, & causis*, præfixit, & digna mihi visa est, ut hunc etiam nostrum honoret, & simul Judices oneret, qui tot animadversiones despiciunt. Illa autem sic habet: *Existimo equidem eorum neminem, qui judiciario fungitur munere, eò unquam stuporis, aut inscitiæ prorupturum, ut aliter, quàm ex præscripto legum judicium sententiamvè ferre audeat. Quod si quis in tantam evaserit dementiam, reus peractus, eas dependet pœnas, quæ legibus sunt irrogatæ. Sin fortè nos effugerit, pervigilem tamen atque insomnem oculum, cui nihil non quantumlibet occultum sit, patere poterit. Tametsi id ipsum imprecationibus quoque dirisque execrationibus stabilire, ac firmare, non ab re alienum censuimus. Inveniat itaque iste & Deum, & cœlestes omnes, atque incorporeas potestates sibi numquam non adversantes. Immaturè ab hac vita excidat potius, quàm excedat. Incommodis insuper afficiatur perpetuis. Ipsius ædium fundamenta ignis tamdem devoret, & posteritas eò redigetur inopiæ, ut panem ostiatim quæritet. Atque hæc jurè savè optimo, propterèà quòd leges, quas liberrimas esse oportuit, servas quodammodo atque captivas effecit, fictorum, pravorumque judiciorum.*

EM-

(*o*) Phil. *in lib. de creat. princip.*
(*p*) Exod. 13. 25.
(*q*) D. Bernard. *lib.* 1. *de consid. ad Eugen. cap.* 10.
(*r*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 8.
(*s*) Habac. *cap.* 1. 13.
(*t*) Psalm. 71. 11. 12.
(*u*) D. Bernard. *epist.* 95. *cap. gloria Episcopi* 71. 12. *q.* 2.
(*x*) Mager. *de advoc. arm. cap.* 3. *n.* 98. *& seqq.*
(*y*) Scomborn. *lib.* 6. *politic. cap.* 10.
(*z*) Saavedr. *Empr.* 57. *pag.* 420.
(*a*) Ego 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 27. *ex n.* 17.
(*b*) Petr. Greg. *in cap. conquerente, de offic. ord.*
(*c*) Marth. *de jurisd.* 2. *part. cap.* 21.
(*d*) Bobadill. *lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 10. *& seqq.*
(*e*) Vela *in cap.* 1. *off. ord. lib.* 6. *num.* 9.
(*f*) D. August. *de rect. Cathol. Confes.*

EMBLEMA LXVI.

LEGUM MUNIA, URBIUM MŒNIA.

Cingit in abruptos oculata cuspide muros
Vallorum artifici texta corona manu.
Lex oculus ; lex vallum fit, sine legibus ergo
Victima, Captivus Fabula, Cæcus eris.
Urbibus & Regnis leges custodia firma,
Dum Reges rectè munia perficiunt.

COMMENTARIUS.

1 NOn satis est justitiam, rectamque, & æqualem ejus administrationem, & distributionem Principibus suasisse, nisi pariter sciant, sui quoque muneris esse, justas, sanctas, temporique, locis, & rationi conformes leges suis populis ferre, & semel latas jugiter observare. In his enim ipsius justitiæ libra, norma, regulavè consistit, factæque sunt (ut D. Isidorus (*a*) ait) ut earum metu humana coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis, formidato supplicio, refrænetur nocendi facultas. Vel juxta (*b*) Martianum Juris-Consult. ad compositionem communem civitatis, secundùm qua omnes decet vivere, qui in civitate sunt. Postquàm, *ut Sallustius* (*c*), & Tacitus (*d*) inquiunt, à veterum Mortalium, & priscorum Romanorum sanctis moribus desciverunt, apud quos jus bonumque non legibus magis, quàm natura valebat. Et nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere, eòque sine pœna, aut coercitionibus agebant : neque præmiis opus erat, cum honesta suoptè ingenio peterentur: & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. Quod & Ovidius (*e*), Seculum Aureum describens, his carminibus eleganter expressit,

Aurea prima sata est ætas, quæ vindice nullo

Spon-

(*a*) D. Isidor. 7. etym. cap. 20.
(*b*) *L.* 2. *D. de legib.*
(*c*) Sallust. *in Catil. cap.* 9.
(*d*) Tacit. 3. *annal. cap.* 26. vide Bern. *quæst.* 113.
(*e*) Ovid. 1. *Metam.*

Sponte sua sine lege fidum rectumque colebat:
Pœna metusque aberant, nec vincla minantia collo,
Aere ligabantur, nec supplex turba timebat
Judices ora sui, sederant, sine judice tuti.

2 Etenim, licèt non defuerint aliqui ex Politicis, quos Mag. Marquez (*f*), Melchior Junius, (*g*) Camillus Borrellus (*h*), Reinhardus Coningus (*i*), novissimus Bernegerus (*k*), & alii (*l*), recensent, qui ausi fuerint existimare, in civili hominum societate legibus scriptis opus non esse, sed omnia prudentium Gubernatorum arbitrio committi debere, qui ex temporum, locorum, personarumque circumstantiis, & differentiis, secundùm naturalis rationis judicium, quid in re qualibet probandum, & admittendum, quidvè reprobandum, ac prohibendum, deliberent, & ex bono & æquo lites, ac controversias hominum dirimant. Quo fortè respexit Caligula, qui Suetonio (*m*) teste, sæpè jactavit, *Se scientiæ Juris Consultorum omnem quasi usum aboliturum, effecturumque, ne quid respondere possent præter Æquum*, sive *Eum*, aut *Eccum*, ut alii legere malunt.

3 Contraria sententia, tam prædictis Auctoribus, quàm multis aliis (*n*) magis probantur, longè rectius censentibus, & docentibus, numquam quibusvis Magistratibus, quantumvis gravibus, similem libertatem, seu facultatem concedi oportere, quin potiùs legum præscriptis vinciri debere, præstareque, juxta doctrinam Aristotelis (*o*): *Eas dominari, quàm unum quempiam ex civibus. Qui enim legem imperare jubet, is Deum jubet imperare; qui verò hominem, belluam adjungit.* Quique ipse alibi (*p*) etiam docuit, *Nullam esse Rempublicam, ubi leges non tenent Imperium.*

4 Quem sequutus Cicero (*q*), post plura, quæ de earumdem commendatione disseruit, seriò affirmat, *In illis Reipublicæ nervos, libertatis fundamentum, fontem æquitatis, mentem, animum, consilium, sententiamque civitatis consistere; eumque, qui jus civile contemnendum putet, vincula revellere, non modo Judiciorum, sed etiam utilitatis, vitæque communis.* Et Demosthenes, & Chrysippus à Martiano Juris-Consulto relati (*r*), post alia multa, ob quæ oporteat legibus omnes homines obedire, illud considerant, quòd *Lex sit inventio quædam, & donum Dei, decretum autem hominum sapientum, ac proinde, ut omnium divinarum, atque humanarum Reginam, & bonis, & malis præsidere oportere, & ducem esse, justorumque, & injustorum regulam, præceptricem quidem faciendorum, prohibitricem autem non faciendorum.*

5 Ad quam item obedientiam respiciens Henricus Oræus (*s*) hoc Emblema formavit, sub titulo, *Obedientiam holocaustomate potior.*

Nempè Magistratum subjectum legibus esse,
Prompta mente Dum justaque jussa sequi:
Sponteque mandato, & patienter munere fungi,
Conveniunt patriæ civibus ista bonis.

Et Salvianus (*t*) elegantissimè Nobis leges Antidotum esse inquit, quibus est vitiositas venenum, & sanare nos posse legis antidotum, quos occidunt venena vitiorum, id est, si legi non obedientes, eis recalcitremus. Ubi ejus Scholiastes Livium ad idem allegat, & hoc versu Salviani sententiam donat,

Antidotum lex est, vitiosaque vita venenum.

6 Hocque in causa fuisse videtur, ut Legislatores ipsi, vel Dii ab Ethnicis appellari solerent, vel Deorum certè numero, ac loco habiti fuerint, ut latè Cœlius Rhodiginus (*u*) ostendit, & Virgilius (*x*) de Saturno, qui primus Italiæ populis leges dedit, sic canens:

Saturni gentem haud vinclo, nec legibus æquam,
Sponte sua veterisque Dei se more tenentem.
Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo,
Is genus indocile, & dispersum montibus altis
Composuit, legesque dedit.

7 Ceres quoque, tamquam Dea legifera, seu quæ prima, ut triticum, ita & leges hominibus dederit, apud Poëtas passim, & alios Auctores celebratur, inter quos Ovidius (*y*), sic habet,

Prima Ceres unco glebam dimovit aratro,

Pri-

(*f*) Marq. *in gub. Christ. lib.* 1. *cap.* 17. §. 2. *pag.* 101. & *seqq.*
(*g*) Jun. *quæst.* 86.
(*h*) Borr. *de præst. Reg. Cat. cap.* 3. *num.* 86.
(*i*) Conin. *in Theat. polit.* 2. *p. cap.* 2. *ex pag.* 11.
(*k*) Berneg. *q.* 12. latè Salas *de legib. disp.* 6. *sect.* 2. *pag.* 100.
(*l*) Saaved. *Empres.* 21. *ex pag.* 134. Petit. *de Princ. lib.* 3. *cap.* 9. *pag.* 226.
(*m*) Suet. *in Calig. cap.* 15.
(*n*) Beroal. Casaubon. & Scalig. *in notis Hottom.* 3. *obs. cap.* 10. Carranz. *de partu*, *pag.* 122. Simanc. Contz. Menoch. Mastrill. Valenz. & alii, *quos refero, & sequor* 2. *sum. lib.* 4. *cap.* 12. *num.* 55. & *seqq.*
(*o*) Arist. 1. *polit. cap.* 12.
(*p*) Idem 4. *pol.* 4.
(*q*) Cicer. *in orat. pro Cluent.* & *in orat. pro Cecin.*
(*r*) Mart. *in d. l.* 2. *D. de legib.*
(*s*) Oræus *Icone* 11.
(*t*) Salvian. *lib.* 4. *de gub. Dei, post princ. ubi Riterius.*
(*u*) Rhodig. lib. 18. *cap.* 19.
(*x*) Virg. 8. *Æneid.*
(*y*) Ovid. 5. *Metam.*

Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris.
Prima dedit leges: Cereris sunt omnia munus.

Et Virgilius (z):

——————Mactant lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri.

Ubi Servius (*a*), post Diodorum, & Plinium (*b*), docet, hanc ob causam ei sacra Thesmophoria, id est *legiferalia*, fuisse dicata, hocque ideò confictum: *Quia ante inventum frumentum à Cerere, passim homines sine legibus vagabantur, quæ feritas interrupta est, invento usu frumentorum, postquam ex agrorum discretione natu sunt jura.* Et consonat Cicero (*d*), qui Cereri, Proserpinam ejus filiam utriusque inventionis sociam faciens, sic inquit? *Ab his initia vitæ, & victus, legum morum, mansuetudinis, humanitatis exempla, hominibus, & civitatibus data, ac dispertita esse dicuntur.*

8 Ut sic interim omittam Mercurium, qui Thebis, Herculem, qui Celtis, Zoroastrum, qui Persis, Minoem, qui Cretensibus leges dederunt. De quo ultimo narrat Plato (*d*), novem annos in antro latuisse, ut illas meditari, & divino Numini Jovis patris sui acceptas ferre posset, quo in annorum numero Marsilius Ficinus (*e*) novem Angelorum Hierarchias denotari ait, per quas Deus solet leges hominibus communicare. Quod & agnovisse videntur alii Legislatores, qui ut Darii Auctores (*f*) recensent, leges quas tulerunt, à variis se Numinibus accepisse, suadere conati sunt, ut Zaleucus Locrensium Legislator, qui se Magistra Minerva uti dicebat, Lycurgus, qui Lacedæmonios legibus instituens circa primam Olympiadem, leges suas ad Delphicum Apollinem retulit, ut & Charondas Carthaginiensium Legislator in Saturnum, Zamolxis Scytharum in Vestam, Solon, qui postea Athenis leges ferens, eas quoque Palladis insigniit auctoritate: Numma Romanis, qui Ægeriam Nympham sibi ad aurem instillasse confinxit. Quod nec perfidus & spercus Mahumedes omisit, ut Gabrielem Angelum referens leges, quas suis Arabibus dedit, ut latiùs in libro de ejus doctrina refertur.

9 Et ad hanc consuetudinem non ineptè allusit ille, qui dixit,

Cecropio Pallas dictat pia jura Soloni.
Quæ dat Amichæo Phœbus Apollo viro.
Quas dedit Idæis leges Gortynius Heros
Acceptas patri retulit ipse suo, &c.

10 His facilè plura addere possem, quæ passim ab aliis Politicis Scriptoribus (*g*) de earumdem legum utilitate, & necessitate verbis amplissimis proferuntur, inter quos Dio Chrysostomus, qui latissimam de eis orationem scripsit, sic incipit: *Lex autem est dux vitæ, & civitatum præfectus communis, negotiorumque juxta regula, justa quam quicquid dirigere oportet eodem modo: sin minùs parva erit & cura. Hanc qui observant, salvi permanent: qui autem transgrediuntur, primùm quidem se ipsos perdunt, deinde & aliis se se exemplùm, & imitamen iniquitatis atque violentiæ exhibent, &c.*

11 Sed omitti non potest nobile, licèt vulgatum Apophtegma Pittaci Mitylænæi, à Plutarcho, (*h*) & aliis (*i*) relatum, qui à Cresso interrogatus, quod esset maximum Imperium? Respondit, *Varii ligni.* Leges sub hoc ænigmate denotans, quæ olim (*k*) in dolatis lignis, seu tabulis, aliquando etiam æreis, aut lapideis, scribi, ac proponi solebant, ut ab omnibus legi, ac conspici possent, ut ex multis juribus constat, & apertè post Plinium (*l*) docet Horatius (*m*), dum dixit:

——————Fuit hæc sapientia quondam,
Publica privatis secernere, sacra profanis:
Oppida moliri, leges incidere ligno.

Ovidius (*n*) suprà citatus *Ære ligabantur.* Et venustissimè Plautus (*o*), sic questus:

Mores leges perduxerunt jam in potestatem suam;
En miseræ etiam ad parietes sunt fixæ clavis ferreis,

(z) Virg. *Æneid.* 4.
(*a*) Serv. *ad Virg. sup. Diod. lib.* 6.
(*b*) Plin. *lib.* 7.
(*c*) Cicer. *act.* 6. *in Verrem.*
(*d*) Plat. 1. *de leg. & in Minoe Diod. lib.* 1. *cap.* 5.
(*e*) Ficin. *in Plat. supr.*
(*f*) Herodot. *lib.* 1. Plat. & Diodor. *sup.* Valer. Max. *lib.* 2. Cicer. 2. *de legib.* Ælian. *de var. hist. lib.* 2. Halicarn. *lib.* 2. Livius *lib.* 1. Plutarch. *in Num. latin.* 1. *cap.* 22. Rhondig. *dift. cap.* 19. Glossa verb. *Divin. in l. fin. C. de long. temp. præscript.* Spinasati *in Polit. fol.* 5. & 6. Quesad. *q.* 16 *n.* 2.
(*g*) Petr. Greg. *de Rep. lib.* 10. *cap.* 5. Contz. 1. *Polit. cap.* 23. & *lib.* 5. *cap.* 1. & *seqq.* Simanc. *lib.* 4. *de rep. cap.* 18. *lib.* 9. *cap.* 7. Philip. Camer. 3. *subces. cap.* 44. *ex pag.* 152. Rithors. *ad Novel. ex pag.* 120. Alphab. curiosit. 2. *part. fol.* 105. Lips. *in monitis politic. lib.* 2. *cap.* 10. Saavedr. *Empr.* 21.
(*h*) Plutarch. *in Apoph.*
(*i*) Laert. *in Pittac. lib.* 1. *cap.* 5.
(*k*) *L.* 2. *de orig. jur. l.* 1. *de bon. poss. secund. tab. l.* 1. *C. de frum. urb. const.*
(*l*) Plin. *lib.* 34. *cap.* 9.
(*m*) Horat. *in Art. Poetic.* latè Beyerl. *in Theatr. litt. L. ex pag.* 80.
(*n*) Ovid. 1. *Metam.*
(*o*) Plaut. *in Trinum.*

Ubi malos mores affigi, nimio fuerat æquius.

12 Unde & ipsas leges, non solùm *à ligando*, verùm & à *legendo*, hoc nomen sumere potuisse, plures existimant, quos latè Joannes de Salas (*p*), Joannes Fungerus (*q*), & alii (*r*) recensent. Tantique eas fecit Imperator Leo (*s*), ut *Oculos Reipublicæ*, his verbis appellitaverit, *Nam qui leges Reipublicæ oculos esse dixerit, is profectò, mea sententia, illas ita vocans, nihil indecens promuntiaverit. Quemadmodum enim res maximè necessaria est animali non titubans oculus, ita & Reipublicæ legum æquus, & rectus status.*

13 Ex quibus simul junctis Pitacci, & Leonis dicteriis, Nos, ad significandam, & suadendam legum virtutem, utilitatem, & necessitatem, præsens, quod cernis, Emblema formavimus, urbem nimirum depingentes, robustis lignorum palis, oculos in cuspide habentibus, undique vallatam & circumseptam, qui vulgò *Estacada* dicuntur, & etiam *Valuartes*, à vallis, quibus castra cingi, muniri, ac defendi solebant, sic appellati, ut ex hoc intelligi possit, nullum validius, ac præstantius munimentum, & fundamentum ad ipsarum urbium tutamen, & conservationem excogitari posse, quàm bonarum legum prudens mentibus civium infixio: earumdemque exacta, & providens observatio.

Quo quidem symbolo, (ni Nos nostra fallit opinio) aptius & congruentius suprà fatum intentum designamus, quam illo alio Pierius (*u*), qui coronam, legum indicium dici, tradit, propterèà quòd certis est vinculis complicata, quibus vita nostra veluti religata coërcetur. Et jugum (*u*) etiam, aut frænum (quo Noster quoque Saavedra (*x*) novissimè utitur) quòd his vita hominum, alioqui lascivientium, juxta Regii Vatis (*y*) monita, subjugetur, & constringatur; & Poëtæ qui dixit:

Nosti? Equus est populus, tu insessor, frænaque leges.

Etenim, quòd leges potiora, & validiora urbium mœnia esse dicamus, ultra Pittaci Apophthegma suprà relatum, simili alio (*z*) Agesilai, & Pompei Magni fulcitur, qui in legibus etiam, magis quàm in hastis, & gladiis, civiumque fortitudine earumdem urbium securitatem, & defensionem positam esse responderunt. Heracliti, qui, Laërtio (*a*) narrante, dicebat, cives non minùs oportere pugnare pro legibus, quàm pro mœnibus: *Quòd absque legibus nullo pacto possit esse civitas incolumis, absque mœnibus possit.* Quibus cohærens Solon, percontatus, quo pacto salva posset esse Respublica? respondit, *ut Maximus Tyrius* (*b*) *recenset*, si cives quidem Magistratui obediant; Magistratus autem legibus. Sentiens sic sapientissimus vir, eam civitatem conservari nequaquam posse, ubi ex utraque parte legum neglectus sit.

14 Unde & Salomon in Proverbiis (*c*), viros justitiam, ac leges amantes, & observantes, in turri fortissima, quæ est nomen Domini, defendi, & exaltari, nos docuit, & veteres (*d*), Cererem ipsam, quam suprà *legiferam*, & *frugiferam* diximus Turritam depingebant, quasi urbes & homines his muneribus coëgerit in unum, & ad sociabilem, securam, & rationabilem vitam reduxerit. Summusque Poetarum Virgilius (*e*), Jovem inducens, de Æneæ fœlicitate vaticinantem, sic fatur:

Bellum ingens geret Italia, populosque feroces
Contundet, moresque viris, & mœnia ponet.

Legum, ut vides, ac morum, primo loco mentionem faciens, ut sic ostendat, harum quoque lationem, & rigidam observationem, mœniis anteriorem, & utiliorum in urbibus esse, ut benè Modernus (*f*) quidam animadvertit, & Plautina illa virgo, quæ dixit (*g*),

Oppidum si incolæ benè sunt morati, pulchrè munitum arbitror, &c.
Hæc nisi aderunt centuplex murus rebus servandis parum est.

15 Et ne per ambages ambulare videamur, eamdem vallorum nostri Emblematis, & legum comparationem, expressè observavit Alphonsus Rex noster, in quadam (*h*) ex suis legibus, sic cum Aristotele inquiens: *E dice, que el Reino es como huerta, è el pueblo como arboles, è el Rei es Señor de ella, è los oficiales del Rei (que han de juzgar, e han de ser ayudadores à complir la justicia) son como labradores; los ricos omes, è los Cavalleros, son como à soldados para guardarla; è las leyes, è los fueros, è los derechos, son como valladar que la cerca; è los Jueces, è justicias, como paredes, è setos, porque se amparen, que non entre ninguno à facer daño, &c.*

Quod

(*p*) Salas *de leg. disp. 1. sect. 1.*
(*q*) Funger. in etymol. verb. *Lex.*
(*r*) Beyerl. *supr. pag. 70.*
(*s*) Leo Imper. *Nov. 19.*
(*t*) Pier. *lib. 41. fol. 304.*
(*u*) Idem Pier. *lib. 48.*
(*x*) Saaved. *Emp. 21.*
(*y*) Psalm. 31. 9. & 2. 3.
(*z*) Coning. 2. *part. cap. 16. pag. 117.*
(*a*) Laert. *lib. 9. cap. 1.* Petr. Greg. *de Repub. lib. 10. cap. 2. num. 3.*
(*b*) Max. Tyr. *serm. 50.* Ant. *in Melisia p. 1. serm. 67* Stob. *serm. 41.*
(*c*) Proverb. 18.
(*d*) Girald. *de Diis Gent. syntagm. 14.*
(*e*) Virg. *Æneid. 1. vers. 267.*
(*f*) Joan. Caramuel *de insign. Hispan. pag. 207.*
(*g*) Plaut. *in Pers. act. 4.*
(*h*) *L. 3. tit. 10. part. 2.*

16 Quod autem in vallorum apicibus, veluti pro cono, oculos addiderimus, ultra Leonis Novellam, quæ leges oculis æquat, seu similes facit, non solùm ad Magistratus respicimus, qui leges vivæ, & videntes, ac proinde oculi Reipub. dici solent, ut supra in alio Emblemate dixi-mus (*i*), sed etiam ad Ægyptiorum mysterium, qui ut post Diodorum Siculum Orus (*k*) Appollo in suis Hierogliphicis tradit, per oculum pictum, Deum demonstrabant, sive legum justitiæque servatorem, unde & in Sceptris suorum Regum, post Osirim, oculum imponebant, sic Regum & legum vigilantiam, & moderationem, *ut ex Plutarcho* (*l*) *Causinus* (*m*) *refert*, significantes, qui oculo vident, Sceptro regunt, quæ præviderunt, & cum, *ut ait Plato*, suis popularibus veluti Dii sint, rectè eisdem prospicere debent.

17 Quod, *ut Valerius* (*n*) *Maximus inquit*, mirificè etiam expressit Thales Milesius: *Nam interrogatus, an facta hominum Deos fallerent? Nec cogitata, inquit. Ut non solùm manus, sed etiam mentes puras habere vellemus; cum secretis cogitationibus nostris cœleste numen adesse credidissemus.*

18 Et planè, cum secundùm doctrinam Aristotelis (*o*), omnis hominum vita in duo tempora, belli nempè & pacis distribuatur, non minùs in hoc legum cura, quàm armorum in illo præsidium, his, qui Rempublicam salvam, tectamque esse volunt, necessaria est, quod & Justinianus Imperator (*p*), vel pueris notus, edocuit, dum Imperatoriam, inquit, Majestatem, non solùm armis decoratam, sed etiam legibus armatam esse oportere, ut utrumque tempus, & bellorum, & pacis rectè possit gubernari, de quo loco jam aliqua suprà (*q*) in alio recoluit. Et de Tertiæ partitæ Proœmio, quod cum eo in omnibus consonat, ubi Glossator Gregorius (*r*), ita in nostris terminis inquit: *Fundamentum civitatis, magis stat in legibus, quàm in lapidibus, & muris leg. 2. §. & posteà, & ibi Baldus de orig. jur.*

Et nunc Ciceronem (*s*) addico, post longam disputationem ajentem, Lacedæmoniorum Imperium, multò plus Lycurgi legibus, & disciplinæ debere, quàm aut Pausaniæ, aut Lysandri rebus gestis: quorum tamen virtute magnopere illud dilatatum putabatur, *Parvi enim* (inquit) *sunt foris arma, nisi sit consilium domi, neque minorem utilitatem adferunt, qui togati Reipublicæ præunt, quàm qui bella gerunt.*

19 Quam sententiam Ciceronis æmulatus Valerius Maximus (*t*), sic dixit: *Quid enim prodest foris esse strenuum si domi malè vivitur? Expugnentur licèt urbes, corripiantur gentes, Regnis injiciantur manus, nisi foro & curiæ officium, ac verecundia sua constiterit, partarum rerum æquatus cœlo cumulus, sedem stabilem non habebit.*

20 Et post Demosthenem (*u*), qui latè in eodem argumento discurrit, in idem tendit Seneca Tragicus (*x*) inquiens,

> ——————*Ubi non est pudor,*
> *Nec cura juris, sanctitas, pietas, fides,*
> *Instabile Regnum est.*

Et Cassiodorus (*y*), sub nomine Theodorici Regis, sic inquiens: *Delectamur jure Romano vivere, quos armis cupimus vendicare: nec minor nobis cura esse rerum moralium, quàm potest esse bellorum. Quid enim proficit barbaros removisse confusos, nisi vivatur ex legibus.* Et iterum (*z*): *Propositi nostri est, ut provincias nobis Deo auxiliante subjectas, sicut armis defendimus, ita legibus ordinemus, quia semper auget Principes observata justitia. Et quantum probabili institutione vivitur, tantùm provectibus aggregatur.* Quod jam ipsum esse videtur, ac illud D. Ambrosii (*a*) *In casum contra exteriores inimicorum campos bellum geritur, si intra urbis mœnia jus insidians habetur.* Et Accursii (*b*), dum leges, & legiones *duo mundi brachia* appellavit.

21 Civitatis quippè legibus conservatis, salva quoque populi dominatio est, *ut Æschines* (*c*) *dicebat*, contra verò illis deficientibus, vel parvi factis, Rempublicam non esse Rempublicam, nec Regna diutius consistere, nec inter homines & belluas aliquam differentiam esse, quia idem præstant, quod Clavus in rota, rectè post Platonem (*d*) Plutarchus (*e*) scripsit. Satisque Persarum Reges cognovisse videntur, qui, ut jam suprà in alio Emblemate (*f*) tetigi, post aliquot dies à mortuo Rege, populum legibus solutum esse sinebant, ut ex damnis tunc occasione laxationis ejusmodi contingentibus, in posterum disceret, melius esse earum vinculis compediri, & libertatem-

(*i*) Supr. *Emblem.* 54.
(*k*) Orus *lib.* 4.
(*l*) Plut. *de Isid. & Osirid.*
(*m*) Causin. *in Polyth.* Sym. *lib.* 2. *cap.* 68.
(*n*) Valer. *lib.* 7. *cap.* 2. §. 8. Laert. *in vit. Thal. & Cic. 2. offic.*
(*o*) Arist. 1. *pol.* 3. & 7. 14.
(*p*) Just. Imper. *in Proœm. Inst. in princ.*
(*q*) Supr. *Emblem.* 26.
(*r*) Gregor. Lopez *in Proœm. part.* 3. *verb.* De leyes.
(*s*) Cicer. 1. *offic.* & latè Camer. 1. *tom. rubcer. cap.* 2.

(*t*) Valer. *lib.* 2. *cap.* 9. *de cens. sever. in princ.*
(*u*) Demost. *orat. Olint.* 2.
(*x*) Senec. *in Thyeste, Act.* 1. *Scen.* 1.
(*y*) Cassiod. *lib.* 3. *epist.* 43.
(*z*) Idem *lib.* 4. *epist.* 12.
(*a*) D. Ambrosius.
(*b*) Accurs. *in l.* 1. *in princ. C. de Justin. C. confirm.*
(*c*) Æschin. *in Thesiphon.*
(*d*) Plat. 1. *de leg.*
(*e*) Plutarc. *contra Colot.*
(*f*) Supr. *Emblem.* 20.

tem libertate nimia perire solere. Neque enim sublata libertate leges, neque sublatis legibus potest esse vera libertas.

22 Et pleniùs Themistius (g), tradens, Lycurgum de quo modo loquuti sumus, post leges Spartanis datas, Delphos ædem Apollinis ingredientem, à Pythia Deum compellatum fuisse; hunc-que honorem, non tam ei exhibitum ab oraculo, ob victorias, & alias res præclarè ab eodem Lycurgo gestas, quas ibi latè commemorat; sed quòd justitiam, simul cum clementia junctam, amaverit, suisque factis exhibuerit, & cum Spartanam Rempublicam, sine ullis legibus perturbatissimam, & bellorum tumultibus refertam accepisset, subinde eam pace, atque optimis legibus undequaque repleverit.

23 Veteres quoque post Chrysipum, ut eamdem legum necessitatem, non minùs quàm armorum, Reipublicæ conducere demonstrarent, justitiæ simulachrum in fœmina exhibebant, quæ dextra mamma puellum unum, sinistra alterum collactabat, sic in Republica belli, ac togæ, sive legum, duplex præsidium requiri significantes. Unde Petrus Costalius (*b*) primum ex suis Pegmatis finxit, ita inquiens,

Quæ Dea, quæ binos gemino fovet ubere fœtus,
Et pia solicitæ munera matris obit?
Justitia est, penso carè perfuncta parentis:
Dextra fovet bellum, mamma sinistra togam.

24 Et statim adnecti, quòd quamquam vetus fuerit Ciceronis (*i*), multorumque aliorum (*k*) sententia, leges, & justitiæ universæ seminaria, inter arma conquiescere; atque ubi intonuerit clasicum, præstantissima illa pacis legum, & togæ studia de manibus excuti, illud tamen reliquum esse, militiæ vincula suas quoque leges desiderare, & in utroque tempore multum earum præstantiam excellere. Cum neque inter latrones, semotis illis, societas, *ut suprà diximus*, consistere possit, & ut corpora nostra sine mente, sic civitas sine lege, suis partibus & nervis, ac sanguine, & membris uti non valeat.

25 Quam obrem Plutarchus à Cœlio Rhodigino (*l*) laudatus: *In civitatibus* (inquit) *alia ad honestatem pertinent, quædam & ad necessitatem. Honestorum verò omnium illud maximum est Eunomia, id est legum bonitas; necessariorum autem Euporio, id est rerum affluentia.*

26 In quo recidit, & illud Solonis (*m*), ab Albano Spinasato relati,

Quàm legum improbitas urbes offendere solet,
Tam paria concinnaque facit Eunomia cuncta.

Et Joviani Pontani prudentissimè inquientis, facilè nos cognoscere posse, quantum utilitatis afferat legum observantia, & obedientia: *Si consideremus, in qua Republica, nec Magistratibus, nec legibus honor habetur, eam diu salvam esse non posse, quando salus tranquillitasque civitatis inservandis legibus sita est omnis. Quare quæ observantia esse potest, ubi & vitia in pretio sunt, & Magistratus contemnuntur? Quorum contemptus civilium omnium malorum origo, & fomes est, &c.*

27 Id quod Romulus etiam ostendere voluit, dum ita acriter in Remum fratrem animadvertit, non tam quòd urbis muros lapideos transiliisset, quàm leges de eis non transiliendis datas, quæ ut diximus, potiora, & securiora urbium mœnia esse judicantur. Ad quod tendunt carmina Guntheri (*n*), ita in suo Ligurino loquentis,

Audierat fortasse puer generosus, ut olim
Ille suæ primus Regnator Romulus urbis,
Conditor Imperii, teneras infringere leges,
Atque humiles ausum saltu transmittere fossas,
Jusserat ultrici fratrem succumbere morti,
Dum cupit æterni fundamina ponere Regni.

28 Est quoque in eamdem rem menti semper tenenda Cassiodori (*o*) sententia, qui in hac obedientia legum, numquam in excessu peccari inquit, neque axioma illud, *Ne quid nimis*, toto orbe famosum, locum habere, *Sic enim est necessaria, ut sedula non sufficiat, sed nimia omninò exigatur.* Qui & ipse alibi (*p*), veluti ad sepimentum Emblematis nostri respiciens, quod ex legibus fecimus, in eodem etiam civitatum & civium plenam securitatem consistere, sic ostendit, *Non sit Novitas molesta, quæ proba est: quid enim potest esse fœlicius, quàm homines de solis legibus considere; & casus reliquos non timere? Jura publica certissima sunt humanæ vitæ solatia, infirmorum auxilia, potentum frena. Amate, unde & securitas venit, & conscientia proficit.*

Et

(g) Themist. *orat.* 5. *in princ.*
(*b*) Costal. *pegm.* 1.
(*i*) Cicer. *pro Milone.*
(*k*) Senec. *in Herc. furent.* Valer. *lib.* 5. *cap.* 2. Ajala *de jur. belli, lib.* 2. *cap.* 5. *n.* 7. Ego 1. *tom. lib.* 3. *cap.* 6. *num.* 44. *& seqq.*
(*l*) Rhodig. *lib.* 18. *cap.* 19.
(*m*) Solon. *apud Spinasat. lib.* 1. *polit. cap.* 4.
(*n*) Gunt. *in Ligur. lib.* 1.
(*o*) Cassiodor.
(*p*) Idem *lib.* 3. *epist.* 17.

Et rursus (q): *Hinc est, quod legum reperta est sacra reverentia, ut nihil manu, nihil proprio ageretur impulsu. Quia enim à bellica confusione pax tranquilla distabit, si per vim litigia terminentur.* Quod etiam prius dixisse comperio Imperatores Honorium & Theodosium, vel Judæos ipsos, & alienæ Religionis homines, sub hac tutela his verbis constituentes (r): *Idcircò tamen judiciorum vigor, jurisque publici tutela videtur in medio constituta, ne quisquam sibi ipsi permittere valeat ultionem.*

29 Et ut jam me ab iis expediam, contentus ero Matthæi Scholastici (s) verba referre, qui æquè, ac Nos diximus, inquit: *Sunt enim leges muri, & fundamenta civitatum, in quibus bonos quam diutissimè detinent, malos arcent, & iis appropinquare non sinunt. In his salus bonorum, in his consilia civitatis, in his pacis præsidia continentur. Quòd stamus, quòd incedimus, quòd dormimus, ac denique quòd securi vitam agimus, id totum est legum defensioni attribuendum. Quæ nisi sceleratorum hominum libidines, & avaritiam cohiberent, non mulieres pudicas, non agros, non domos, non vitam tutam haberemus, &c.*

30 Unde prudenter admodum Aurelius Alexander (t) Papiniani responsum, quo legem definiens inter alia inquit: *Communem civitatis sponsionem esse*, ita explicat, ut his verbis demonstrare voluerit, legis beneficio omnes esse securos (u), ut tranquillitatis publicæ certum præsidium ei debeat accepto ferri; quasi fidejussorio nomine salutem civium in suam fidem recipiat, & in omnibus, quæ contra æquitatem in tot humanis erroribus fiunt, defensionis suæ munimentum spondeat. Ad illam quippè provocant, qui premuntur injuriis; in legum quieto sinu beatus tranquillitatis publicæ status acquiescit. In ejus tutela ipsa æquitas, ceterarum domina virtutum moratur, atque inde operam suam sublevandis hominum calamitatibus repromittit. Itaque illa demum civitas rectè constituta esse censetur, quæ optimis legibus, tamquam fundamentis firmissimis in spem certissimæ salutis assurgit.

31 Quæ cum ita se habeant, & ex bona ac provida legumlatione, & observatione ita uberes fructus in Republica colligantur, id vel ipsum efficere debet, ut Reges ac Principes summopere curent, maturum consilium in illis promulgandis adhibere. Nam erroneæ, & inconsultæ plus damni afferunt, quàm homines occidere, ut graviter Petrus Gregorius (x) observat. Claras quoque & breves esse curare debent, & quæ jubeant, non disputent, quò facilius ab imperitis teneantur, & velut emissa divinitus oracula sint, *ut Seneca* (y) *inquit*, statim adjiciens, *Nihil videtur mihi frigidius, nihil ineptius, quàm lex cum prologo.*

32 Necnon item, ne adeò sint multæ, ut sua numerositate laborent. Nam & hoc ipsarum contemptum, oblivionem, & quòd sæpè accidit, contradictionem, ac perplexitatem inducit. Maleque se habere mysticum Reipublicæ corpus ostendit, ut infrà latiùs (z) dicemus. Et cum impossibile sit, ita leges scribere, ut omnes casus, vel articulos, qui quandoque acciderint, comprehendere possint, *ut benè Julianus* (a) *Juris-Consultus prævidit*, satius est, ut idem indicat, eas in pauca contrahere, & justi Dominatoris, vel prudentis Judicis determinationi, futuros casus relinquere, quàm dum omnes prævenire singulis legibus volumus, omnes pariter earumdem multitudine, aut contrarietate confundere, & obscurare. Quam doctrinam Julianus ab Aristotele (b) sumpsisse videtur, expressè monente: *Nihil adeò, ut leges positas, debere dominari, eas verò justas esse, quæ ad Reipub. speciem fuerint accomodatæ. Illum autem, qui eidem Reipub. præest, sive unus hic sit, sive plures, debere in his potestatem habere, in quibus leges expressè cavere non possunt, ex eo, quia non facilè sit, generali sermone singulos casus comprehendere.*

33 Neque ab ea discrepat Seneca (c), rectissimè docens, quid fieri soleat, aut quid oporteat, in universum, & mandari posse & scribi, & tale consilium, non tantùm absentibus, sed etiam posteris dari: *Quædam verò* (inquit) *nonnisi à præsente monstrantur. Non potest Medicus per epistolas cibi, aut balnei tempus eligere, vena tangenda est: vetus proverbium est*, gladiatorem in arena capere consilium. *Aliquid adversarii vultus, aliquid manus mota, aliquid ipsa inclinatio corporis intuentem monet, &c.*

34 In semel etiam latis legibus conservandis, magnam quoque cautionem adhiberi debere, satis jam suprà (d) probatum reliquimus, illud, inter alia Cleonis, sive Thucididis adducentes, qui multò meliorem statum civitatis esse dicebant, quæ licèt deterioribus, firmis tamen legibus utitur, quàm illius, quæ bonis quidem, sed irritis, aut facili mutationi subjectis. Quod, etiam si alia plura damna deficerent, quæ inde subsequi solent, de quibus alibi (e) dixi, vel ob solam notam variationem

(q) Idem *lib.* 4. *epist.* 10. *concordat l. nemo.*
(r) *L. nullus, C. de Judæis.*
(s) Scholast. *de vero & Christ. Princip. lib.* 1. *cap.* 2. *pag.* 6.
(t) Alex. Aurel. *in Axiom. pol. pag.* 92.
(u) *L.* 1. *D. de Legib.*
(x) Petr. Gregor. *de Repub. lib.* 10. *cap.* 5. *num.* 18.
(y) Senec. *epist.* 95.
(z) *Infr. Embl.* 68.
(a) *L. neque leges, cum seqq. D. de legib. consonat l.* 1. *tit.* 3. *part.* 7.
(b) Aristol. 3. *polit. cap.* 7. *in fin.*
(c) Senec. *epist.* 22.
(d) *Supr. Embl.* 51.
(e) *Dict. Embl.* 51. *& in* 2. *tom. lib.* 2. *cap.* 30. *ex n.* 99.

riationis, & inconstantiæ (valdè quidem in Principibus, & Senatoribus, quorum consilio ejusmodi leges fiunt, vituperabilis, & erubescendæ) semper ac fieri potest, excusari debet, ut pluribus plures (*f*) ostendunt, quos alio etiam in loco recensui. Et his nostris calamitosis temporibus repetere oportebit, in quibus leges ephimeras vidimus, & prius sæpè in populum latas, quàm an populus eas ferre posset, vel tempori aptæ, atque effectu & executione promptæ essent, diligenter inspectum fuisset.

35 De quibus omnibus, qui plura velit, adire poterit plenissima scrinia Patrum Francisci Suarez, Joannis de Salas, Antonii Velazquez, & aliorum (*g*), qui peculiariter de legibus scripserunt. Mihi ad hujus Emblematis illustrationem hæc tetigisse sufficiat, & colophonis loco ad literam Natalis Comitis (*h*) verba referre, qui inter alias conditiones legis, ejus immutabilitatem, sive perpetuitatem desiderat, interim dum in totum ratio justitiæ, ejus constituendæ, non defecerit, & statim valdè cohærenter ad id quod modò de erubescenda legum facili varietate pupugimus, sic signatissimè inquit: *Cum lex sit unicum fundamentum Rerum publicarum, turpe est, & puerile in Regno delirare. Ebriosorumque more, modò huc, modò illuc fluctuare, aut sæpius tamquam ab inferis mortuom legem per præconem revocare frequentibus promulgationibus. Sed convenit legem ab initio ante promulgationem diligenter consideratam, mox fieri civibus contubernalem, non minus in animis, & consuetudine civium, quam in libris publicis stabilitam. Est enim clarissimum malæ institutæ civitatis indicium, si leges sæpè repetantur, quod certè non fieret, si à Sapientibus latæ essent priores, ac semel latæ juberentur, ut convenit, servari, &c.*

36 Nullam porrò meliorem normam in legibus ferendis sequi posse, quàm si Christi legem in omnibus, quoad fieri possit, observemus, & imitemur, piè satis & doctè Alexius Salamanca (*i*) tribus libris, Dialogisvè prosequitur, in quorum Calce, hæc non contemnenda carmina invenies,

Fatidicis quicumque libris, & legibus almis
Instructus, pretiosum à vili excludere nosti:
Cur prætermisso Christo, qui est vivus aquæ fons
Tot tibi cisternas veteres aperire laboras.
Quarum nec una quidem vitales continet undas?
Ne precor usque adeò leges mirere Lycurgi,
Nec tam antiqua tibi placeant præcepta Solonis.
Non Numa Pompilius, nec docti jura Platonis
Occurrant, quæ cuncta carent munimine vitæ.
Verùm si legum tibi conditor est quis amandus,
Legislatorem verum tibi dilige Christum;
Lex Christi leges alias; gens ipsius omnes
Religione alios populos præcellit, &c.

Quibus, & illa D. Paulini (*k*) convenire videntur,

Quid enim tenere bonum, aut verum queant,
Qui non tenent summæ caput.
Veri bonique fomitem, & fontem Deum,
Quem nemo nisi in Christo videt?

Quæ referens Albanus Spinasatus (*l*) concludit, non in sacris solùm, sed & publicis in legibus haberi, insanos & helleborosos censendos esse Legislatores, qui non rectè divinis sunt initiati, & ab his sua auspicantur edicta, quæ sine vera Religione labascent.

EM-

(*f*) *L. fin. in fin. C. de modo multar.* Burgos de Paz, Cochier, Callisf. Ramir. Perot. Valenz. & alii apud Med. 2. *tom. lib.* 4. *cap.* 12. *num.* 72. vide latè Beyerlinch. *verb.* Leges, *pag.* 61. *& seqq. doctè, & copiosè D. Joan. Matienz. in tract. de mutat. legum.*

(*g*) Doct. *sup. tit. D. & C. de legib.* Velazq. *de optim. Princip. lib.* 4. *annot.* 2. Petr. Gregor. *d. cap.* 5. Saaved. *d. Empr.* 21. Matienz. *ubi supr.*

(*h*) Natal. Com. *lib.* 27. *hist.*

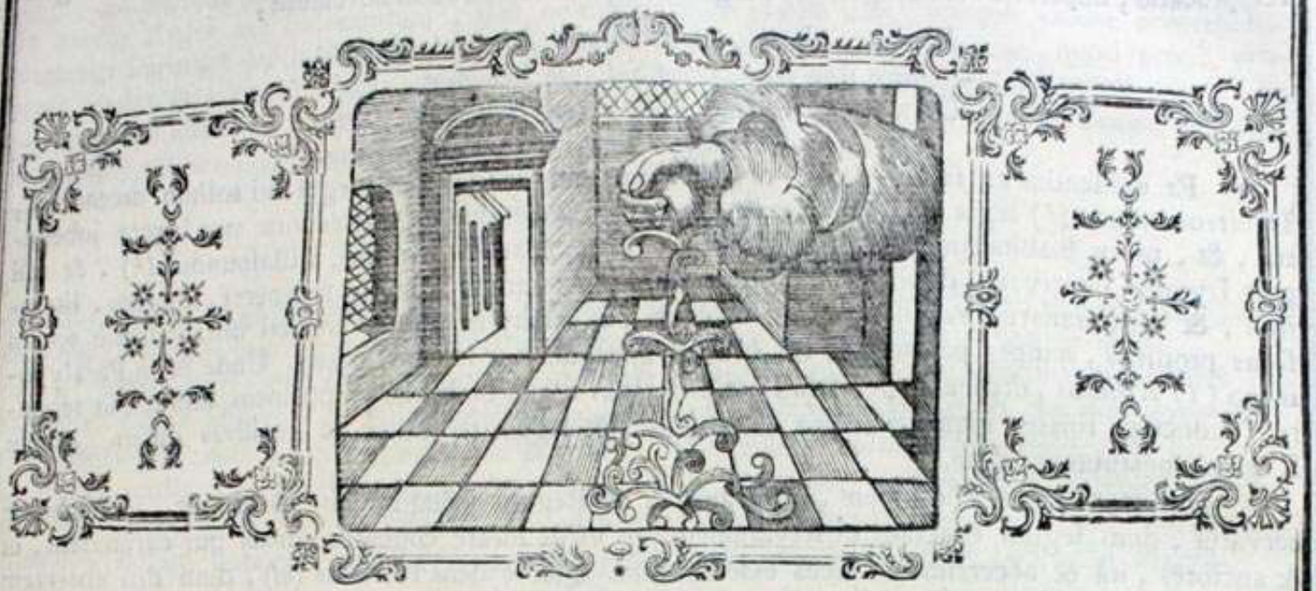
(*i*) Alex. Salamanc. *in Dialog. de Rep. Christ.*

(*k*) D. Paul. *in carm.*

(*l*) Spinasat. *in Politism. lib.* 1. *cap.* 1. *& 2.*

EMBLEMA LXVII.

LEGUM LANGUOR.

Ferreus arcano trahitur Magnetis amore
Annulus; inde alium protinus ipse trahit.
Tertius hunc sequitur, longo sic ordine plures,
Quique magis distant, hos trahit ipse minùs.
Sic jus languescet, ruet observantia legum,
Quò magis abfuerint Principis ora Pii.

COMMENTARIUS.

1 PRæclare docuit Pomponius Juris-Consultos (*a*), parum esse jura & leges in civitatibus inveniri, nisi sint qui jura reddere possint. Quòd licèt ad Magistratus respiciat, Nos nunc, non minùs verè & congruenter, ad Reges & Principes trahimus, illos iterum, atque iterum admonentes, parum se fecisse putare debere, si justarum salutariumque legum mœniis, seu vallis, sua sepserint Regna, nisi simul eorumdem sedulos se custodes, & excubitores ostendant.

2 Nam ut & in aliis, Augustus Cæsar, testante Paulo Juris-Consultus (*b*): *Salutem Reipublicæ tueri, nulli magis credidit convenire, nec alium sufficere ei rei, quàm Cesarem*, ita hoc præcipuè de legum tutela, ac custodia credere debent, quæ *ut Columela* (*c*) *inquit*, in benè moratis civitatibus, earum primoribus, atque optimatibus semper fuit reservata, & nisi Rex juvet ipsum quod jubet, suoque calore, ac vigore foveat, & tueatur, nil leges sine moribus vanæ proficient, *ut alibi* dixit Horatius (*d*), nulloque discrimine languentes & pereuntes, pravi mores, *ut Plautus* (*e*) *ait*, eas in suam potestatem perducent, & in civitate dominabuntur.

3 Unde meritò Petr. Andr. Canonherius (*f*) dicere potuit, quòd quemadmodum nihil differt habere pharmaca, & remedia, & iis nolle ægrotos uti: sic paria sunt, non habere leges, & in civitate non servari, adducens in rem hanc Joannis Lautembarchii (*g*) Emblema, sive Epigramma, quod sic habet,

Ut sine pistillo frustra campana movetur,
Inque cavis semper turribus æra silent.
Esse supervacuas sic leges nemo negabit,
Has nisi præcipiat Rector habere locum.

Ve-

(*a*) Pomp. I. C. *in l.* 2. §. *post originem, de orig. jur.*
(*b*) Paul. *in l.* 3. *de offic. Præf. Vigil.* vide Gail. *de pac. publ. lib.* 1. *cap.* 1. & 4.
(*c*) Colum. *lib.* 12.
(*d*) Horat. *lib.* 3. *od.* 24.
(*e*) Plaut. *in Trinum.*
(*f*) Canonher. *in Aph. pol. tom.* 1. *pag.* 499.
(*g*) Joan. Lautembarch.

Verus is Imperii nervus, punire nocentes,
Et conferre pari præmia lance bonis.

4 Quod & ipsum, & quàm sit vera, & necessaria hæc legis ad Regem, & Regis ad legem reciprocatio, nuperus Poëta Anglus (*h*), ingeniosius adhuc hoc carmine clausit,

Lex sine Rege, velut lumen sine Sole fuisset:
Rex sine lege, velut Sol sine luce foret.
Grex Regem primo legit, Rex cum grege legem
Condidit: hinc legem Rex regit, atque gregem.

5 Et evidentius ex sacris Literis fit, in quibus simul atque Rex Regni sui solium ascendebat, Deuteronomium (*i*) legis accipere, secumque habere, omnibusque diebus vitæ suæ legere jubebatur, &, ut ex Rabinorum Synedriis, Mariana, Saa, Joannes Drusius, Villalpandus (*k*), & alii post Lyram, observant, duplicatum quidem illud, ut unum in archiviis reponeret, alterum, literarum, & membranarum subtilitate ita concinnum, ut enchyridionis vel amuleti instar, facilè secum foras prodiens, semper portare, & vel brachio appendere, commodè posset. Unde & in Paralypomeno (*l*) legimus, ordinante Joaiada Pontifice, Joas filium Ochoziæ, septennem adhuc, ut regnaret, eductum fuisse, eique diadema impositum, & legem tenendam in manibus datam, sicque Regem constitutum fuisse.

6 Qui mos & in Pontificum, Imperatorum ac Regum inaugurationibus ubique, etiam hodie servatur, dum legum exactam observationem pro virili jurare coguntur, quasi qui earumdem, ut & auctores, ita & accerrimi vindices esse debeant. Quò tendens Horatius (*m*), dum diu absentem à Roma Cæsarem Augustum, reducem optat, inter bonos alios effectus, quos Urbi ejus præsentiam, ac potentiam allaturos spondet, languentium ejus absentia legum vires, & securum quietumque cujusvis sortis hominum statum enumerat, sic scribens,

Sic desideriis icta fidelibus
Quærit Patria Cæsarem.
Tutus bos enim rura perambulat:
Nutrit rura Ceres almaque faustitas!
Paccatum volitant per mare navitæ.
Culpari metuit fides.
Nullis polluitur casta domus stupris:
Mos, & lex maculosum edomuit nefas:
Laudantur simili prole puerperæ:
Culpam pœna premit Comes, &c.

Quod magnus hic Vates, securius de hoc Principe sibi promittere potuit, de quo Tranquillus (*n*) scribit, in se, non solùm legum tutelam, quod Imperatoris proprium munus erat, recepisse, verùm & morum, quod ad censoriam severitatem spectare solebat, hocque regimen æquè perpetuum, quamquam sine censuræ honore, & nomine peregisse.

7 Quam eamdem curam in omnibus Principibus, si boni ut oportet, esse percupiant, omnes passim Politici Scriptores commendant, sed pro multis Alphonsum Regem nostrum allegasse sufficiet, qui non contemptus in quadam ex suis legibus (*o*) Regem regulæ comparasse, per quam omnia, quæ à legibus deviant, cognosci, emendari, & dirigi debent; in alia (*p*), eumdem cordi humano similem faciens, sic habet: *E los Santos dixeron, que el Rei es puesto en la tierra en lugar de Dios, para complir la justicia, é dar á cada uno su derecho. E porende lo llamaron* Corazon, *é* Alma del Pueblo. *Ca asi como yace el alma en el corazon del ome, é por ella vive el cuerpo, é se mantiene, asi en el Rei yace la justicia, que es vida, é mantenimiento del pueblo de su señorio.*

8 Quæ verba imitari videtur Sanctus Thomas (*q*), dum dixit: *Hoc igitur officium Rex se suscepisse cognoscat, ut sit in Regno, sicut in corpore anima, & sicut Deus in mundo. Quæ si diligenter recogitet, ex altero in eo justitiæ zelus accenditur, dum considerat se ad hoc positum, ut loco Dei judicium in Regno exerceat, ex altero vero, mansuetudinis, & clementiæ lenitatem acquirat, dum reputat, singulos qui suo subsunt regimini, sicut propria membra.* Et utraque satis indicant, quàm verè quidam (*r*) ex nostris dicere potuerit,

Ninguna lei tiene estima,

Nin-

(*h*) Oven. *lib.* 3. *epigr.* 36. *pag.* 67.
(*i*) Deuter. 17. 18.
(*k*) Marian. Saa, Drusius, & Lyra *in dict. cap.* 17. Villalp. *in Ezech. tom.* 3. *cap.* 18.
(*l*) Paralyp. 1. 23.
(*m*) Horat. *lib.* 4. *od.* 5.
(*n*) Sueton. *in Octav. cap.* 37.
(*o*) *L.* 6. *in fin. tit.* 1. *part.* 2.
(*p*) *L.* 5. *eod. tit. & partit.*
(*q*) D. Thom. *de regimin. Princip. lib.* 1. *cap.* 12.
(*r*) Jul. de Almend. *in hist. D. Joan. de Subag. cant.* 3. *pag.* 73.

Quando no la esfuerza el Rei;
Que es como muerte la lei,
Quando su Rei no la anima.

9 Et Marcus Antonius Petilius (*s*), post plures alios ex Politicis admonere, Principibus in medio Regni sui habitandum, quò omnibus æquè præsto sint, suoque calore necessarium vigorem impertiri legibus valeant. Adducens similiter cordis comparationem, quod propè ventrem medio in corpore natura locavit, ut membris omnibus commodius succurrere possit. Et posset etiam aliam ex Sole desumere, qui numquam ita ad unum, vel alterum Polum accedit, ut Zodiaci sui mediam viam excedat. Unde illud Claudiani (*t*).

——Medium non deserit unquam
Cæli Phœbus iter, radiis tamen omnia lustrat.

Et Tiberii apud Tacitum (*u*): *Cui immotum fixumque semper fuit, Roma non excedere, unde in omnia regimen, nec omittere caput rerum, neque se, nec Rempublicam in casum dare.*

10 Certè enim, quò longius corporis membra à cordis calore, & vitalibus actionibus distant, eò magis frigori, & aliis passionibus subjacent. Idemque ipsum in legibus experimur, quas dubitabile non est, languidius se habere, minùsque efficaciter observari, in provinciis à Regiis oculis, ac brachiis longè distantibus. Nam licèt pro viribus curent (prout & ipsorum munus exposcit, & D. Thomas, & alii (*x*) suadent) æquam de longinquis, ac de propinquis, curam habere, cum omnium æquè patres existant; & Ovidius (*y*) alibi dixerit,

An nescis longas Regibus esse manus?

Quod, *ut Erasmus* (*z*) *tradit*, jam in Adagium pertransiit, & prius ab Herodoto (*a*) traditum fuit, inquiente: *Etenim Potentia Regis supra hominem est, & manus prælonga.* Adhuc tamen numquam tantum efficere poterunt, ut jussa sua, ipsis longè distantibus, non frigescant, aut in totum cordis calore destituta, frustrentur, ac viribus careant. Quamvis apud Hegesipum (*b*) Titus Imperator ita nimis sibi deferens ad Judæos scripsisse legatur, *Numquam ita occupati sumus, ut absentes simus orbi terrarum: nam & absentes adsumus, & longè positis propius assistimus. Utque anima in corpore omnia membra vivificat sua, sic Romana providentia omnibus Imperii partibus adest, & totum Orbem Romanum tanquam præsens gubernat: nam si singulis animis illa vis divina regendi corporis virtutem dedit, quanto magis Romano vigori, quo quasi totum totius Imperii nostri corpus animatur, tuendi ejus vitalem quamdam substantiam subministrabit?*

11 Atque hoc est, quod Nos præsenti hoc Emblemate significare contendimus, dum Magnetem lapidem pingimus, mira, occultaque adhuc, sua natura, & proprietate, (inter plures alias, quas de eo varii Auctores (*c*) scribunt) annulum ferreum ad se trahentem, & suspendentem, qui & ipse, quasi ab eodem lapide virtutem accipiat, alium etiam suspendit, & sic tertius quartum, & deinceps; ita tamen, ut qui longius distant, segnius stringantur, & tamdem in remotioribus, primi mobilis vis omninò deficiat. Quod se vidisse, & cum primùm vidit, vehementer inhorruisse, D. Augustinus (*d*) testatur: *Quis enim* (inquit) *istam vim lapidis non stuperet, quæ illi non solùm inerat, verùmetiam per tot suspensa transibat, & invisibilibus ea vinculis subligabat.*

12 Philo (*e*) quoque Judæus probare intendens, homines hodie minores, & exiliores antiquioribus nasci, quia jam à sua primæva natura longius abscedunt, his relatu dignis verbis, eamdem proprietatem Magnetis describit: *Quemadmodum in magnete, qui è ferreis annulis ipsum tangit, hæret tenacissimè: qui verò hunc deinceps, minùs, pendet tamen, & tertius à secundo, & quartus à tertio, & quintus à quarto, & alii ab aliis per longam seriem, una vi trahente, continuèque, sed non eodem modo, semper enim, quò longius absunt à principio, laxantur, eo quòd remittatur vis attractoria, nec jam pariter astringere valeat: ita quoque & humano generi accidisse videtur, per singula tempora succedentibus exilioribus & corporis, & animi viribus, ac qualitatibus, &c.* Hanc Philonis sententiam, eamdem similitudinem elegantissimis verbis exponens, Divus quoque Ambrosius (*f*) probare videtur, & alii etiam Patres, quos plenè Joannes Filesacus (*g*) adducit.

(*s*) Petil. *de Princip. lib. 2. cap. 4. pag. 56.*
(*t*) Claud. *in 6. Consul. Honor.*
(*u*) Tacit. *1. & 3. Ann.*
(*x*) D. Thom. *1. part. quæst. 103. & in 1. 2. quæst. 112. art. 4.* & latè Petil. *d. lib. 2. cap. 3.*
(*y*) Ovidius.
(*z*) Erasm. *in Adag. pag. 205.*
(*a*) Herod. *in Vran.*

(*b*) Hegesip. *de excid. Hieros. lib. 5. cap. 46.*
(*c*) Plin. *lib. 36. cap. 16.* Majol. *in coll. de lapidib.* Cæsius *de mineral. cap. de Magnet.* Joston. *in Thaumatograph. clas. 4. cap. 15. pag. 156.*
(*d*) D. August. *lib. 25. de Civit. Dei, cap. 4.*
(*e*) Phil. *in lib. de mund. opif.*
(*f*) D. Ambr. *epist. 42.*
(*g*) Filesac. *lib. 2. select. in Eurip. Seculi, cap. 1.*

13 Ego verò, licèt non ignorem, plures alios (*h*) negare, mundum in aliqua sui parte senescere, & perpetuam ejus esse, semperque fuisse, naturæ constantiam asseverare, hac disputatione relicta, quod ipsi circa eam de vi Magnetis expendunt, longè certius, ac firmius in legibus, de quibus nunc loquor, affirmo, experientia edoctus, tum ipsas, tum quælibet alia mandata Regia, remissius, atque languidius in regionibus à suo Magnete, vel Magnate distantibus observari. Quod satis prudenter animadvertit Adam Contzen (*i*), hujus rei causam inferioribus Magistratibus tribuens, qui leges, & Reges in illis minùs verentur, quia de eorum excessibus non ita facilis aditus accusatoribus patet, vel quia extrema negliguntur.

14 Et statim inter alia exempla, quod in Indiis Orientalibus & Occidentalibus experti sumus, recenset, in quibus non legum, nec Regum incuriæ, sed distantiæ longæ, & gubernatorum sævitiæ, avaritiæ, & ambitioni tribuendum est, quicquid à justis illorum mandatis, & provisionibus deviavit. Quod & ipsum non minori verborum pondere prius etiam observarunt Petrus Maffejus (*k*), & alii, quos Ego, de hoc articulo plenius ceteris agens, in meis de *Indiarum jure* libris recolui, inter quos Josephus Acosta (*l*) eamdem doctrinam, & ejus causam his elegantissimis verbis exposuit: *Nam cum remotissimæ Regiones hæ sint, Caputque hujus universæ Reipublicæ, sive Regiam, sive Pontificiam Majestatem expectes, longissimè dissitum, licentia ac libidini Præfectorum campus latè patens ostenditur, ut quicquid collibeat, licere sibi etiam opinentur. Quod enim longè distat, quasi nihil ad se pertineat, facilè temeritas humana contemnit. Hinc seditiosa consilia, tumultus etiam, atque adeò totius Reipubl. perturbatio. Remedium verò oppidò serum, atque incertum. Itaque ut Medici pulmonum, si ægrotare cœperint, curandorum, per difficilem esse rationem docent, quòd ad traducendum eò usque medicamentum, longa & valdè clausa via sit per sthomachum, ut pharmaci vis jam debilitata perveniat, aut ne perveniat quidem: ita planè longinquitas supremæ potentiæ, atque auctoritatis, hujus Reipubl. ægritudini levandæ, remedia opportuna vix plerumque expectare permittit. Quamobrem quicquid in rebus Indicis à Præfectis peccatur, sine emendatione peccabitur.*

15 Et iterum (*m*), specificè agens de injuriis, quæ miseris Indis fieri solent, quas exteri tantùm nobis exprobrant, id non legum, Regumvè culpæ, sed huic potiùs distantiæ, & nequitiæ magis hominum, quàm administrationis vitio vertendum esse, sic ait: *Quamvis enim rectè, & sapienter constituta Respublica, quamvis æquis legibus temperata, facilè improborum temeritate violatur, cum sit nihil, quod non humana perversitas, si relinquatur, convertat in pejus.*

16 Potestque eadem hæc doctrina juvari ex eleganti alio simili forcipum, hoc est *Tixeras*, quibus ad secandum aliquid utimur. Quas, ut res ipsa docet, & ex Francisco Maurolico, & aliis Novarinus (*n*) animadvertit, quò propiùs ad clavum medium, qui eas tenet ac regit, aliquid apprehendunt, eò fortius, ac facilius illud dissecant, quò verò longius, remissius operantur.

17 Atque hinc descendit gravis difficultas, quam in magnis, vastisque, & dissipatis Imperiis tuendis, & gubernandis, Divus Augustinus (*o*), Sanctus Thomas (*p*), & plures alii (*q*) cordati Auctores passim expendunt, & Gymnosophista ille Alexandrum Magnum tacitè docuit, cum super aridam bubalam pellem ambulare faciens, quæ pedibus una in ora calcata, ac compressa, aliunde in altum surgebat, nec usquam constitit firma, quousque ille tamdem mediam pedibus pressit, *ut latiùs post Diodorum Siculum* (*r*), *alii* (*s*) *recensent.* Idemque alia non minùs apta similitudine ostendit Erasmus (*t*), sic inquiens: *Ut naves quædam majores sunt, quàm ut gubernari possent; ita difficillimum est, ditionem ultra modum latam, fœliciter gubernare. Id verò multò difficilius, si ditionis portiones, longis intervallis distractæ sint.*

18 Simulque etiam eadem hæc ratio suo jure expostulat, ut quò latioribus Princeps, remotioribusque provinciis imperitet, eò majori, ac vigilantiori cura, de omnibus tam præsentibus, quàm longè morantibus cogitet, & à Sapiente (*u*) sapientiam doctus intelligat, quòd *Cogitare de illa, sensus est consumatus, & qui vigilaverit propter illam securus erit. Quia cura disciplinæ dilectio est; & dilectio custodia legum illius est. Custoditio autem legum, consummatio incorruptionis est, incorruptio autem facit esse proximum Deo.*

19 Et hoc facilius certiusque consequetur, si non quosvis de fœce Reipublicæ homines, ut plerumque fieri assolet, ad regendas easdem remotas provincias mittat, sive præficiat; sed quò in

(*h*) Colum. *in præf. ad lib. de re rust.* Joston. *integro tract. de nat. const.* Beccan. *de origin. Antuerp. lib.* 2.
(*i*) Contzen *lib.* 7. *cap.* 7. §. 5. *in princ. pag.* 536.
(*k*) Petr. Maffei. *lib.* 12. *hist. Ind. pag.* 393. & Ego 1. *tom. lib.* 3. *cap.* 6. *ex n.* 38. & 2. *tom. lib.* 4 *cap.* 12. *n.* 58.
(*l*) Acosta *de proc. Ind. salute, lib.* 3. *cap.* 4. *pag.* 290.
(*m*) Idem Acosta *dict. lib.* 3. *cap.* 5.
(*n*) Novarin. *in Physiolog. art.* 9762. *pag.* 574.
(*o*) D. August. *de Civit. Dei, lib.* 4. *cap.* 15.
(*p*) D. Thom. *de regim. Princip. lib.* 2. *cap. fin.* latè Cassan 5. *part. consid.* 37.
(*q*) Pelag. *de planct. Eccl. art.* 62. *concl.* 6. Madera *de excel. Hisp. cap.* 9. *fol.* 61. Soto *de just. & jur. lib.* 4. *q.* 4. *art.* 2.
(*r*) Diodor. Sicul. *lib.* 17.
(*s*) Plutarch. *in Apoph.* Eustath. *Iliad.* 1.
(*t*) Erasm. *cent.* 9. *epist.* 95.
(*u*) Sap. 6. 16. & *seqq.*
(*x*) *L.* 3. *C. tit.* 11. *lib.* 1. *Cod. Theod.*

in iis majores excessus, & legum transgressus timeri possunt, eò in eisdem selectiores, ac probatiores Proreges, Gubernatores, ac Magistratus constituat, ut graviter Valentinianus, Theodosius, & Arcadius Imperatoris sanxerunt (x), statuentes: *Per omnes provincias, & regiones, in quibus fera & periculi sui nescia latronum fervet insania, probatissimos quosque, atque districtissimos defensores esse mittendos, qui adsint disciplinæ, & quotidianis actibus præsint, &c.*

20 Et adhuc magis ad rem nostram Cassiodorus (y), dum formulam Rectoris provinciæ scribens, sic incipit: *Omninò providè decrevit Antiquitas, Judices ad provincias mitti, ne posset ad Nos veniendo mediocritas ingravari. Quis enim latronum ferret audaciam, si longè positam cognosceret disciplinam? Absolutè poterat vis permissa crassari, si conquerens tardius crederetur audiri, &c.* Et statim (z), formulam Comitivæ Siracusanæ civitatis subjiciens: *Major (inquit) cura tractanda sunt, unde injuria plus timetur. De proximis vota causantium sustinemus: inde autem ultro requirimus, unde ad nos difficilè venire posse sentimus. Non enim de Sicilia querelas volumus venire, sed laudes: quia gravatur apud Nos actio Præsulis, si eam tam longinqui potuerint accusare petitores. Falsus enim dolor esse non creditur, ubi tanti laboris tædia subeuntur.*

21 Quod & adhuc longè magis esse observandum, ubi ædem Regiones non solùm sunt remotæ, sed recens partæ, vel in hostium confiniis positæ, idemmet Cassiodorus sic in aliis locis (a) docuit; *Provinciis novis lectissimum semper gubernatorem esse mittendum, ut ejus maturitate consilii, titubantium possint corda firmari. Novitatem quippè solicitam, prudentes convenit habere Rectores: ut quemadmodum fuerit vitæ formatus ordo, sic currat instituta devotio. Multum his creditur, quibus confinales populi deputantur, quia non est tale pacatis regionibus jus dicere, ubi non tantum bella, quantum vitia suspecta sunt, nec solùm vox præconis insonat, sed tubarum crepitus frequenter insultat.*

22 Quæ loca, & alia Ego (c) expendi, dum de eximia cura, quæ, his omnibus de causis, haberi debet, in lectissimis, & probatissimis Prætoribus, Auditoribus, & Proregibus ad remotissimas, & vastissimas Indiarum Occidentalium provincias demandandis, sermonem instituti, ubi ad idem probandum alios etiam Auctores allego, & præcipuè prudentissimum, Indicarumque rerum experientissimum Josephum Acostam (d), pluribus hoc rationibus suadentem, & Romanorum exemplo, qui ad similes Provincias, non nisi lectissimos, atque integerrimos viros mittendos censerent, quippè qui egregiè nossent, quos animos faceret temeritatis dilata vindicta, utque soleat à reliquo grege sejunctus, vel ipse bos efferari, & non solùm in patriis legibus, ac moribus observandis, & suadendis Gubernatorem ejusmodi sedulum, & attentum esse debere, verùm, & in novis, novæque regioni aptis, ubi oportuerit, promulgandis, quod in aliis rebus publicis, ac civitatibus ex multa antiquitate fundatis, & constitutis, non ita est necessarium, cum illarum moderatores adjumenta plurima eademque maxima habeant, quibus etiam non sinuntur errare. Ex quibus satis apparet semper leges, & præsertim in remotis provinciis, non solùm languidas, verùm, *ut & Plato (e) dixit*, absque probatissimis Magistratibus mortuas esse.

(y) Cassiod. *lib. 6. epist. 21.*
(z) Idem *eodem lib. epist. 22.*
(a) Idem *lib. 4. epist. 16. & lib. 7. epist. 4.*
(b) Ego 2. *tom. lib. 4. cap. 2. 4. & 9. ex num. 15.*

(c) Acosta *de procur. Ind. Sal. lib. 3. cap. 4. pag. 288. & seqq.*
(d) Plat. *de Republ. Dialog. 6.*

EMBLEMA LXVIII.

LEGUM, LITIUMQUE MULTITUDO, EXITIALIS.

Ut volucres campis solitus prædarier Auceps,
Subdola cum visco retia fraude tegit:
Sic fora sunt Campi, prætensaque retia leges,
Queis Rabulæ miseros illaqueare solent.
Hos abige, ò Princeps: leges, litesque secentur,
Si salvas volucres Plebis habere cupis.

COMMENTARIUS.

1 AD Decorem verò, & meliorem custodiam, & observantiam legum, quas adeò utiles, & necessarias in Republica diximus, curare Princîpes debent, ne (ut suprà (*a*) etiam tetigi) ita sint multæ, ut vel sui numerositate vilescant, vel confusionem, & litium, ac jurgiorum semina subditis pariant. Planè enim inter omnes constat, nullum prope rebus publicis majus exitium legum multitudine, ac varietate afferri posse; & *ut Tacitus* (*b*) *dixit*, non nisi in corruptissima Rep. plurimas esse leges.

2 Et cum secundùm Imperatorem Justinianum (*c*), quod medicina morbis, id præbeant jura negotiis, & ad hominum mediciram instituantur, medicinæque aphorismis, seu regulis regi soleant, (ut pluribus Petrus Canonhetius (*d*) ostendit) inibi multos esse morbos manifestabunt, juxta vetus dictum Arcesilai (*e*), ubi plures Medicos, pluraque pharmaca viderimus.

3 Quapropter Solon, unam legem unicuique negotio satis esse dicebat, & Aristoteles, à Nostro Saavedra (*f*) laudatus, paucas, & de rebus gravibus ferri oportere, reliqua verò Judicum arbitrio remitti. Et Deus apud Oseam (*g*), se suo populo in scelerum punitionem, plures leges daturum, his verbis comminatur: *Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum, factæ sunt ei aræ in delictum, scribam ei multiplices leges meas, quæ velut alienæ computatæ sunt.* Congi quoque Rex, alioqui Barbarus, *ut Damaritius* (*h*) *enarrat*, ubi primùm à Lusitanis aditus fuit, oblatum, valdèque ab ipsis laudatum, ingens suarum legum volumen evolvit, & ubi ita multas esse conspexit, procul illud à se rejecit, inquiens, impossibile esse, tot leges hominibus ab observari.

Quod

(*a*) Supr. *Emblem.* 66.
(*b*) Tacit. 4. *Annal.*
(*c*) Just. *in Auth. hæc const. innov.*
(*d*) Canonh. *in Aphor. pol. ex pag.* 517.
(*e*) Demosth. *ad Leptinem.*
(*f*) Saavedr. *Empr.* 21. *pag.* 138.
(*g*) Oseæ 8. 11.
(*h*) Petr. Damariz *dir.* 4. *fol.* 299.

4 Quod etiam sensit, & non invenustè Anglus Epigrammatarius (*i*) irrisit, sic inquiens:

Condidimus leges, quàm multas, quàm propè nullas.
Nam si servatur nulla, quid ulla valet?
Ut leges serventur, adhuc lex unica fiat:
Hæc citò facta foret lex; citò fracta foret.

5 Idem etiam nobis satis Deus indicavit, dum nostris Protoplastis in Paradiso unicam dumtaxat (*k*) legem, *De non comedendo de arbore vitæ* constituit. Et Servator, Salvatorque Noster Christus Dominus, qui totam legem suam, & naturæ hoc solo præcepto (*l*) conclusit: *Quod tibi non vis, alteri ne feceris.* Quod quidem pro multis sufficere putavit, & pro foribus Palatii sui jussit perscribi Imp. Alexander Severus, *ut Lampridius* (*m*) *in ejus vita recenset.* Neque omissum fuit à Nostris Juris Consultis qui ex eo illum Titulum confecerunt: *Quod quisque juris in alium statuerit, ipse eodem jure utatur.* Circa cujus illustrationem, plura Doctores ibidem, & novissimè Camerarius (*n*) adducit. Leges etiam Moysi à Deo datæ, decem tantùm fuerunt, quæ & ipsæ ad duas reducebantur, *De Deo nimirùm colendo, & proximo amando*, & duabus lapideis tabulis facilè inculpi potuerunt, *uti in Exodi* (*o*) *libro latiùs habetur.*

6 Legibus quoque admodum paucis, & brevibus, quæ duodecim tabulis eboreis scriptæ fuerunt, corpus totius Romani juris, *ut ait Livius*, olim absolvebatur. Quas meritò *jus vetus* appellavit Cajus Juris Consult. (*p*) & primas leges, quæ Romanis aliquam Rempublicam constituerint Imperator Justinianus (*q*). Easque vel ob hanc ipsam paucitatem, & brevitatem, ita apud Marcum Tullium (*r*) Crassus extollit, ut dicere audeat, in illis, totam civilem scientiam, descriptis omnibus civitatis utilitatibus ac partibus, contineri, & statim subjiciat, *Fremant omnes licet, dicam quod sentio, bibliothecas mehercle omnium Philosophorum unus mihi videtur duodecim Tabularum libellus, si quis legum fontes, & capita viderit, & auctoritatis pondere, & utilitatis ubertate superare.*

7 Et quoniam hæc posteà, succedentibus temporibus, Decemviralibus interpretationibus, Consulum legibus, Plebiscitis, Senatus Consultis, Prætorum edictis, Prudentum responsis, & libris & demum Principum rescriptis, & constitutionibus, in eam multitudinem execreverunt, quam Pomponius Juris-Consult. (*s*) & alii, qui de historia Juris civilis scribunt latè commemorant, laborare sua mole cœperunt, & potius Rempublicam lædere, quàm juvare, ita ut omninò nova compositione, ac reformatione opus habere viderentur. De qua facienda, jam tunc suo tempore Cajus Julius Cæsar cogitavit, *ut in ejus vita Suetonius* (*t*) *enarrat*, & Crassus apud Tullium (*u*) fatetur, legalem scientiam dispersam admodum esse, oportereque jus civile in artem aliquam redigi, quæ ipsum in certa digereret genera, & deinde, eorum generum, quasi quædam membra dispertiret, tum propiam cujusque vim definitione declararet.

8 Cornelius etiam Tacitus (*x*) testatur, tantos suo tempore aliarum super alias acervatarum legum cumulos fuisse, ut omnem propèmodum æquitatis splendorem sua multitudine obruerent. Caligula quoque totum hoc jus abolere voluit, *ut Suetonius* (*y*) *refert*, & ex solo arbitrio suo occurrentium negotiorum dubitationes decidere. Adrianus & Macrinus omnia rescripta veterum Principum tollere, *ut Spartianus* (*z*), & *Capitolinus* (*a*) scribunt, ut jure, non rescriptis ageretur.

9 Et tamdem Justinianus Imperator (*b*), hæc omnia in eam rapsodiam redegit, quæ hodie in Digestorum, & Codicis voluminibus circumfertur, *ut ipse latiùs recenset.* Quam, licèt multi (*c*) laudent, plures vituperant, & illud omnibus in confesso est, lites non minuisse, sed auxisse, præsertim postquàm per Lotharium Saxanem Imperatorem Irnerii suasione, luce dœnata, ejusdem, & aliorum Barbarorum glossis, & interpretationibus obscurari potius cœpit, quàm illustrari, ut graviter Hottomanus (*d*) conqueritur, & ex nostris Joannes Parladorius (*e*), qui benè notavit, quò si libri hanc in rem editi, alii super alios ponerentur, Babylonicam turrim al-

(*i*) Joan. Oven. *lib. unic. epigr.* 254. *pag. mihi* 136.
(*k*) Genes. 2. 17.
(*l*) Matth. 7. 12. Luc. 6. 31.
(*m*) Lampr. *in Alexandr. Severo.*
(*n*) Camer. 1. *tom. subc. cap.* 98.
(*o*) Exod. *cap.* 20.
(*p*) Cajus *in l.* 1. *D. de petit. hæred.*
(*q*) Justin. Imper. *Nov.* 22.
(*r*) Tull. *lib.* 1. *de orat. tradit alia* Balduin. *in Præfat. ad eardem leg. n.* 8. *& in Proleg. jur. civil. &* Petr. *Suffrid. Leovar. in orat. de præstant. leg. Roman. quicquid eat carpat Phavorin. apud Agell. lib.* 20. *cap.* 10.
(*s*) Pomp. *in l.* 2. *de orig. jur.* ubi Zass. Everlin. & alii, Aimar. & Forster *de histor. jur. civil.* Balduin. & Suffrid. *supr. & alii passim.*
(*t*) Sueton. *in Cajo*, & Balduin. in *proleg. pag.* 43.
(*u*) Tull. *dict. lib.* 1. *de orat.*
(*x*) Tacit. 3. *ann. cap.* 25.
(*y*) Suet. *in Caligul. cap.* 34.
(*z*) Spartian. *in Adrian.*
(*a*) Capit. *in Macrin.*
(*b*) Just. Imper. *in Proœm. Dig. & Inst. l.* 1. *C. de nov. Cod. l.* 1. *&* 2. *C. de vet. jur. en.* latè Politian. *dict. lib.* 4 *epist.* 9.
(*c*) Donel Osuald. Prat. Vacon. & alii *quos refert Matheac. de via & rat. jur. lib.* 1. *cap.* 27. *&* Richar. *in præliud. ad* 4. *lib. Inst. n.* 3.
(*d*) Hott. *in epist. proe. ad feud.*
(*e*) Parlad. *in epist. ad filios.*

altitudine superarent. Cui Ego addo, hinc in his, doctrinarum, & sententiarum, ut in illa, linguarum confusionem exortam esse.

10 Quam pariter, post Romani Imperii declinationem, experta est Gallia, & alia Regna, & Nationes, quæ licèt se ab eodem Imperio exemptas esse glorientur, ejusdem tamen legibus, ultra proprias, ac patrias alias, quas in plurimum habent, regi, judicarique, ac gubernari voluerunt. Inter quas nostra alma Mater HISPANIA, quæ si Straboni (*f*) fides habetur, jam tunc cum ille scripsit, qui Augusti temporibus proximus fuit, sex ante annorum millibus peculiares leges habebat, (quod qualiter intelligendum sit, Florianus de Ocampo (*g*) prosequitur) posteà ab Abide Rege, qui fuit vigesimusseptimus post Thubalem, ante Christi adventum anno 1105. alias universales accepit, quæ toti multitudini deservirent, & unicuique populo privatas, ac velut municipales, quibus Regi commodius posset, septem Cancellariis in septem Hispaniæ populis constitutis, ut idem Florianus (*h*), & diligens Garibajus (*i*) literis produnt.

11 Quousque tamdem Gothorum Regibus eadem Hispania potitis, quorum primus Athaulfus fuisse narratur, anno Domini 414. sive ut alii malunt 410. vel 424. procedente tempore, Euticus, qui ex eisdem Regibus Gothis VII. in ordine fuisse perhibetur, & regnare cœpit ann. 470. vel secundùm Tarraphæam (*k*) 483. novs leges suis Gothis conscripsit, quas deinde Leovigildus ampliavit, & auxit, superfluasque resecavit, ut Rudericus (*l*) Archiepiscopus Toletanus, & alii (*m*) Hispanicarum rerum Auctores scribunt, & denique Sisenandus anno 634. Cancilii IV. Toletani approbatione, & D. Isidori Archiepiscopi ordinatione, in unum volumen congessit, quod *Forum Judicum* nominari voluit, quasi eo solo sui Regni Judices in causis decidendis usuros ostenderet. Quem tamen anno 666. sive incuria temporum, sive bellorum tumultibus ferè obliteratum, mutatis correctisque aliquibus legibus, & aliis additis, Recensuinthus Rex in usum revocavit, & dem Ægica anno 693. non minori cura, additis mutatisque multis, coactoque ad hoc Concilio Toletano XVI. in quo sexaginta Episcopi, & quinque Abbates intervenerunt, denuò roboravit, ut plenius referunt Morales (*n*), & Mariana (*o*), eos reprehendentes, qui hunc Forum cum alio confundunt, qui dictus fuit, *El fuero de Leon*, & non injustè notantes, quàm brevi temporis spacio Hispaniæ leges bis pumicem passæ fuerint.

12 Quas iterum cum Witizæ Regis impietas, Ruderici vesania, & calamitas, quæ in Hispaniam Mauros deduxit, in omnibus profanassent, & obliterassent, postmodum, ea recuperari cœpta Weremundus II. Asturum Rex, mortuo Sanctio patruo, & Remiro consobrino, jure factus (tradente eodem (*p*) Archiepiscopo Toletano, & aliis (*q*)) anno 982 revirescere fecit, & liberaliter confirmavit, Sanctorumque etiam Patrum canonicas sanctiones in rectam causarum decisionem servari præcepit. Sanctius autem post Ramirum, omnes has Gothorum leges penitus abolevit, si Marianæ (*r*) fidem habemus, & Barcinonem, reliquasque Europæ provincias sequutus, Justinianeos Codices, modo quo Lotharius eos contexuerat, anno 1068. in foro servari strictissimè præcepit.

13 Post quem nihilominùs, his ut apparet, legibus insuper habitis, aliæ Secobricæ latæ fuerunt, & judicandi per facinora, sive exempla, per duellum, aut per arbitrium, pravi mores inducti, quos *irrationabiles*, & *Desaguisados* Rex Alphonsus appellat in Proœmio sui fori, quem ad eos tollendos, & averrucandos edi curavit, qui vulgò dicitur, *El Fuero de las leyes*; & alio nomine, *El Fuero Castellano*, fortè ut ad illum alterum respectus haberetur, quem legionensibus, anteà datum, suprà retulimus. Hunc Forum hodie præmanibus habemus, cum commento Doctoris suo tempore celeberrimi, Alphonsi Diaz de Montalvo, priusque (ut ipse refert) aliis scholiis illustraverat Vincentius quidam, Episcopus Palentinus.

14 Quis verò fuerit Rex ille Alphonsus, qui illum compilavit? In dubium vocari potest, quoniam Alphonsus à Cartagena (*s*) insinuare videtur, Sextum hujus nominis fuisse, qui Toletanam urbem à Mauris recuperavit. Quod tamen probari non potest, quoniam hic solùm quosdam foros pro Toletanis civibus, & incolis edidit, ut in ejus Chronicis legitur, & latè, eos ad literam referens, Garibajus (*t*) animadvertit. Neque magis audiendus est Alter Scriptor (*u*), qui Alphonsum VIII. ejusdem Compilationis Auctorem facit, anno sui Regni Octavo & Christi 1260. hoc enim nulla quoque ratione temporis serie, vel auctoritate probatur. Quare certius est, ad Alphon-

(*f*) Strab. *lib.* 3. *in princip. post Beros. lib.* 5.
(*g*) Florian. *in Chron. Gent. Hisp. lib.* 1. *cap.* 9. Tamai. de Varg. *ad Luitpr. fol.* 98. Madera *de excell. Hisp. fol.* 60. & 61. Matienz. *de leg. mut. cap.* 17. *in princ.*
(*h*) Florian. *lib.* 1. *cap.* 15.
(*i*) Garib. *lib.* 4. *cap.* 30.
(*k*) Tarraph. *de Regib. Hisp. in Eurico.* Bassæus *in Chron. ann.* 470. Garib. *lib.* 8. *cap.* 2. *Marian. hist. Hisp. lib.* 5. *cap.* 6.
(*l*) Ruder. *lib.* 2. *hist. Hisp. cap.* 10. & 14.
(*m*) D. Isid. *in Chron. lib.* 2. *cap.* 26. Burg. *in Anacoph. cap.* 16. Palentin. 2. *part. cap.* 9. Bassæus 1. *tom. an.* 483. Morales *lib.* 11. *cap.* 35. Garibai *lib.* 8. *cap.* 11. Marian. *de reb. Hisp. lib.* 5. *cap.* 13. Matienz. *de mutat. leg. dict. cap.* 17. *fol.* 98. Villadieg. *latè in Proœm. for. jud.* D. Sebast. Covar. *in ther. ling. Hispan. verb.* Fuerojuzgo, *fol.* 417.
(*n*) Moral. *lib.* 12. *cap.* 20. & 61.
(*o*) Marian. *ubi supr. lib.* 6. *cap.* 18.
(*p*) Ruder. Tolet. *lib.* 5. *rer. Hisp. cap.* 13.
(*q*) Marian. *lib.* 8. *cap.* 9. & *alii ex supr. citatis.*
(*r*) Marian. *lib.* 9. *cap.* 7. Matienz. *dict. fol.* 99.
(*s*) Cartag. *in Proœm. sui Doctrinalis de los Cavalleros.*
(*t*) Garibai *lib.* 11. *cap.* 21.
(*u*) Mich. de Herr. *in Chron. Alph. Sapientis, cap.* 5.

phonsum IX. referri debere, ut in ejusdem fori initio Montalvus insinuat, quem sequitur Hugo Celsus, & apertè testantur Reges Catholici Ferdinandus, & Elisabeth, in sui Ordinamenti Proœmio, ubi sic inquiunt: *Iporque despues de la mui loable, i provechosa ordenanza, i copilacion de las leyes de las siete Partidas, fechas i ordenadas por el Señor Rei D. Alonso IX. de loable memoria: el qual avia antes fecho el Fuero Castellano, que se llama de Leyes.* In quo tamen advertendum est, eumdem hunc Regem, *Sapientem* alio nomine dictum, secundùm veriorem aliorum (x) supputationem, non fuisse IX. sed X. hujus nominis, quam Ludovicus Molina (y) & alii (z) sequuntur. Quem etiam XI. Garibajus (a) juxta suum computum facit, hujus varietatis rationem adducens, quem quoad hoc pro multis allegare sufficiet.

15 Qui & ipse Rex, cum experiundo cognosset, hujus fori leges sufficientes non fuisse, quin potius illarum occasione plures lites, ac dubitationes enatas, alias statim vulgavit, quæ dictæ sunt *Del Estilo*; & hodie cum peculiari glossemate D. Christophori à Pace (b) circumferuntur, ut ipse in earumdem Proœmio demonstrat. Et cum rursus, ne has quoque sufficere intellexisset, in animum induxit, magnum illud opus, à Magno Patre suo Ferdinando III. qui Hispalim cœpit, & *Sancti* cognomen promeruit (ut ipse refert) desideratum, serio aggredi. Et Justiniani Imperatoris vestigia sequutus, non solùm jus civile Romanorum, verum & Sacrorum Canonum sanctiones, reliquasque antecedentes Hispaniæ leges, quas observatione dignas existimavit, in auream illam Epitomen sub aptis titulis redegit, & concinavit, quæ quia in septem libros dividitur, *Septem Partita* (c) vocatur, multis prætereà Sanctorum Patrum, & Veterum Philosophorum sententiis refertam, & illustratam. In qua quidem absolvenda, doctissimorum illius ætatis Juris-Consultorum opera usus, septem integros annos consumpsit, & tamdem bona quidem scæva, non solùm in illius Barbari adhuc seculi, verùm & futurorum miraculum, illam vulgavit (d) anno à Christi Domini Incarnatione 1260.

16 Quod sanè opus, licèt non magni pendere videatur Rhenat. Choppinus (e), & simul etiam leges Vvisigothorum, quasi solam æmulationem Justinianei Codicis referant. Certius est, illum in multis excedere, & summoperè laudabile omnibus rectè sentientibus visum esse, *ut latè noster D. Gregor. Madera* (f) *prosequitur*, post Covarruviam (g), Greg. Lopez (h), & alios, qui summum ejus studium, & utilitatem extollunt, licèt non inficientur, Auctoris intentum fuisse, leges suas, ex aliis sumere, & ubi contrarium non expressit, juris Civilis, & Canonici rationibus se in omnibus confirmare (i) *ut idem Covarruvias* (k), & *alii* (l) *testantur*. Addo etiam cum Ludovico Molina (m), in dubiis, eodem jure inspecto, quæstionibus, Azonis opiniones sequutum videri. Quod in causa fuit, ut aliqui existimaverint, Azonem ipsum eisdem componendis interfuisse, quod falsum esse, benè idem Molina demonstrat, subjungens, conjectari licere, aliquem ex Azonis discipulis eidem collectioni operam navasse, vel clarissimos ejusdem temporis Juris-Consultos, quibus mandata fuit, Azonis sententias, tamquam solidiores sequutos.

17 Hos porrò Juris-Consultos, ut ego addo, non erit absurdum, ut duodecim cum illos Consiliarios fuisse existimemus, quos Primus Sanctus Rex Ferdinandus ejusdem Alphonsi Pater, pro sui Regni gubernatione paulo ante delegerat, à quo initium habuit Regius Senatus Castellæ, qui hodie ita fulgere conspicitur, *ut Garibajus* (n) *observat*, inter quos forsitan ille Garsias enituit, quem Tarapha (o). Alphonsi ætate floruisse testatur, fuisseque luculentissimum legum explanatorem, & super Decretales egregium opus composuisse.

18 Ceterum cum humana natura novas quotidie, *ut Justinianus* (p) *ait*, formas edere properet, & ex novis legibus nova dubia emergere, & plura negotia, quàm vocabula esse soleant, *ut alibi Ulpianus* (q) *scripsit*, egregium etiam hoc septem Partitarum opus, efficere non potuit, quin ejusdem Alphonsi successores, novas alias leges, & foros promulgari oportere censuerint, inter quos Alphonsus XI. qui Tarifam expugnavit, illas Compluti Era 1389. edidit, quæ vulgò *Las leyes, ò fuero de Alcalà* vocari solent, & Petrus hujus filius, anno 1394. peculiarem illum, & satis notandum Forum, qui dicitur, *El de los bijos de algo*, & sic alii succedentibus temporibus, plures

(x) Hugo Cels. *in repert. verb.* Alphonso, *verb.* Fuero, *fol.* 171. & *verb.* Leyes, *fol.* 239. Olan. *in præf. suarum Antin. n.* 2.

(y) Molin. *in præfat. ad lib. de primog. n.* 21.

(z) Chronic. *ejusd. Reg. cap.* 9. Tarapha *de Regib. Hisp. in Alphons. X.*

(a) Garib. *lib.* 13. *cap.* 7.

(b) Paz *in Proœm. ad leg. Styl. num.* 72. Matienz. *dict. cap.* 17. *fol.* 10.

(c) Proœm. *leg. Partit.* Molin. *ubi supr.* Garib. *dict. cap.* 7. & *cap.* 9.

(d) Proœm. Par. Mont. & Greg. Lop. *ibid.* Chron. ejusd. Regis *fol.* 86. Garib. *dict. lib.* 13. *cap.* 9. *pag.* 202. Humada *ad Greg. Lop. pag.* 1.

(e) Choppin. *de dom. Franc. lib.* 2. *cap.* 15. *n.* 5.

(f) Madera *de excell. Hisp. cap.* 7. §. 2.

(g) Covarr. *in* 4. *Decret. cap.* 6. §. 4. *n.* 3.

(h) Gregor. *in repet. verb.* Leges Partitæ.

(i) Idem Rex *in Proœm. Part.*

(k) Covar. *lib.* 1. *variar. cap.* 14. *num.* 5.

(l) Gregor. *in leg.* 10. *tit.* 5. *pag.* 6. *glos.* 10. Gutierr. 2. *canon. cap.* 5. *n.* 70. Mier. *de major.* 1. *part. quæst.* 1. *num.* 74. Sanch. *de matrim. lib.* 3. *disp.* 41. *n.* 8. Parlad. 3. *tom. diff.* 24. *n.* 7.

(m) Molin. *lib.* 3. *cap.* 7. *num.* 23. & 24.

(n) Garibai *lib.* 13. *cap.* 4. *in fin. pag.* 190. & *cap.* 9. *pag.* 202. & *seqq.*

(o) Taraph. *in Alph.* 10.

(p) Justin. Imp. *in Authent.*

(q) Ulpian. *in l.* 4. *de præscr. verb.*

res alias leges, ac pragmaticas sanctiones, quas Alphonsus à Cartagena (*r*), Montalvus (*s*), & Hugo Celsus (*t*) latè commemorant. Quo tandem usque, sub fœlici Imperio Regum Catholicorum Ferdinandi & Elisabethæ, anno 1491. prolatæ sunt illæ, quæ dicuntur *El Quaderno de las Alcavalas*, & anno 1499. aliæ ad lites breviandas, & forum judicialem pertinentes, quæ sunt dictæ *Las de Madrid.*

19 Et hæ statim, & aliæ, Regum Antecedentium, quæ Reipublicæ utiles esse visæ sunt, in *Novum* ordinamentum sub congruis titulis collocatæ, de eorumdem mandato, curante dicto egregio Doctore Montalvo, *ut ipse in ejusdem Ordinamenti præfatione testatur*, quod posteà à Salmanticensi Doctore Didaco Perecio peculiari glossemate donatum fuit.

20 Post quod opus, cum dubia plura circa earumdem legum intelligentiam & praxim, & materiam Majoratuum, exorta fuissent, iidem ipsi Regis Toleti agentes, post maturum doctissimorum virorum consilium, alias leges edendas statuerunt, quæ quia ipsis morte interceptis, *ut in ultima* (*u*) *ipsarum narratur*, Tauri à Domina Regina Joanna eorumdem filia, & Regni hærede publicatæ sunt, anno 1505. *Taurinæ* sunt appellatæ, & à pluribus eruditis Doctoribus peculiaribus commentariis donatæ.

21 Et demum æædem ipsæ, & plures aliæ, quæ sub eadem Regina, Carolo V. Maximo, & Philippo II. ejus filio, & nepote, subsequentibus annis latæ fuerant, ejusdem Philippi jussu, in novam aliam Collectionem, sublatis superfluis, & abolitis legibus, quæ in antiquis habebantur, redactæ fuerunt: anno 1566. eximium hoc opus incipiente Lic. Petro Alphonso de Alcocer, prosequente Lic. Escudero, & denique perficiente Lic. Bartholomæo de Atienza, *ut in Præfatione ejusdem Collectionis habetur, & Garibajus* (*x*) *enarrat.* Quæ & ipsa Compilatio, nunc demum, anno 1640. de mandato gloriosissimi, & Potentissimi Regis, ac Domini nostri D. Philippi IV. quem Deus incolumen servet, novis typis; & pluribus legibus additis, quæ post priorem promulgatæ fuerunt, excussa conspicitur, eamdem editionem, & additionem strenuè curantibus, strenuis, Doctis, & Nobilibus Viris D. D. Lic. Josepho Gonzalez, & D. Ferd. Pizarro, Regiis Consiliariis dignissimis, *ut in pragmatica* (*y*) *eidem editioni præfixa refertur*, mihique ejus commentandi studio demandato, in quo si Deus cœptis votisque faverit, fortè nec oleum, nec operam perdidisse videbimur. Ut nec nunc quidem, in hoc legum Hispanicarum progressu ab origine, & subcerta temporum serie, adeò latè enarrando, cum id, ita distinctè, à nullo alio factum esse comperiam, & in re, de qua agimus, satis ostendat, quantum hoc eximium Regnum sub tali, ac tanta suarum legum, & pragmaticarum mole laboret, & laboraverit.

24 Præsertim cum ultra eas, Justinianeis quoque plurimum deferat, & in scholis legi, ac disci, & in foro allegari permittat, ut ex quadam lege Tauri, jam in novam Compilationem redacta, colligitur. Quæ tamen, (licèt Pinelus (*z*), & alii contrarium perperam sentiant) non ita accipi debet, quasi in vim legis apud Nos civilia illa Romanorum jura allegari possint, hoc enim aliqualem subordinationem Regum nostrorum erga Romanum Imperium præseferret, quam semper agnoscere detrectarunt, sed solùm tamquam Doctorum, & Sapientium hominum documenta, *ut eadem lex ostendit, & prudenter Gregorius Lopez* (*a*), *& alii* (*b*) *animadvertunt*, & pariter in Francia ex eadem ratione observari, quædam Decretalis (*c*), Baldus (*d*), Boerius (*e*), & alii Auctores ostendunt. Quod adeò verum est, ut signanter tradiderit Oldradus (*f*) quem alii (*g*) sequuntur, antiqua Hispaniæ lege, capitis reum esse, qui in litium causarumque decisionibus Imperiales leges adduceret, licèt hoc hodie ita spretum, & obliteratum videatur, ut nullas frequentius fora, & palatia Principum personent, & sæpè plus eis, imò & aliarum Rotarum decisionibus, & communibus Auctorum variorum doctrinis, & opinionibus, quam patriis nostris legibus à multis Advocatis, & Judicibus deferri soleat, cum tamen non nisi in harum defectum, aut supplementum dicta lex Taurina ad eas recurri permittat. Quod meritò notat, & reprehendit, atque ad vanum Advocatorum memoriæ ostentationem refert D. Gregorius Lopez Madera (*b*) Regius Consiliarius meritissimus.

25 Eorumque facundiam, alioqui ab Imperatoribus Leone, & Anthemio valdè laudatam (*i*), necnon eam legum, quam retulimus, multitudinem, tot lites in Republica generasse, ex quibus in eadem tot, ac tanta damna sentiuntur, passim omnes, qui benè sentiunt, agnoscunt, & in eis re-

(*r*) Cartag. *in præfact. doctrinalis.*
(*s*) Montalv. *in repert. verb.* Leges Regni, *fol.* 66. *& verb.* Forus, *fol.* 49.
(*t*) Celsus *in repert. eisdem verbis.*
(*u*) *L. fin. Tauri.*
(*x*) Garibai *lib.* 13. *cap.* 9. *pag.* 202. *& seqq.*
(*y*) *L.* 1. *Tauri, quæ est hodie l.* 2. *tit.* 1. *lib.* 2. *Recop.*
(*z*) Pinel. *in Rubr. de bon. mal.* 2. *part. n.* 12. Ant. Gom. Cifuent. & Burg. de Paz *in dict. l.* 1. *Taur.*
(*a*) Greg. *per text. ibi in l.* 6. *tit.* 4. *part.* 3. *gloss.* 2.
(*b*) Gab. Vazq. *in* 1. 2. *tom.* 2. *disp.* 153. *cap.* 2. *n.* 15. Mader. *de excell. Hisp. cap.* 7. §. 2. *fol.* 62.
(*c*) Cap. *super specul. de privil.*
(*d*) Bald. *in leg. nemo, C. de sent.* Puteus *de syndic. verb.* Testis.
(*e*) Boer. *de auct. Mag. Cos. & in Præf. ad glos. leg Longob. vers.* Licèt in hoc.
(*f*) Oldrad. *cons.* 69. *num.* 6.
(*g*) Greg. Lop. & Mader. *supr. Palac. in cap. per vestras, in introd. n.* 19. Martha *de jurisd.* 1. *part. cap.* 26. *n.* 70. *& cap.* 28. *ex n.* 7.
(*b*) Mader. *ubi supr. fol.* 63.
(*i*) *L. advocati, C. de advoc. divers. jud.* latè Baez. *de inop. deb. cap.* 16. *ex n.* 148.

resecandis, cordatos quoslibet ac Prudentes Reges, ac Principes summum studium collocare debere, omnia jura (*k*) proclamant, quæ cum Ego alibi (*l*) latissimè recensuerim, nunc pro multis allegare contentus ero nobilem legem (*m*) Regis nostri Joannis I. jam ab anno 1386. editam, quo nec legum multitudo, nec malitia hominum ita excreverat, in qua præcipit: *Los Oidores deben pensar quantas maneras se pueden catar, i quantas leyes se pueden hacer, para acortar los pleitos, i escusar malicias, i deben facer dello relacion al Rei, para que èl faga las dichas leyes, i las mande guardar, porque cumple al bien de su Reino.*

26 Cujus legis Ego licentia usus, si quid in me est judicii, quod sentio quam sit exiguum, ultra plura alia, quæ in hanc rem Petrus Gregorius (*n*), Bobadilla (*o*), Navarretus (*p*), Zevallus, (*q*), & alii (*r*) comminiscuntur, non in novis legibus condendis, sed in tot ac tantis, ita variis, & sæpè contrariis, contrahendis, & ad brevissimum, quoad fieri possit, numerum reducendis, hoc remedium consistere arbitror. Nam quemadmodum tam scitum, quàm certum est illud, quod quidam ex Comicis dixit: *Orator improbus lues est legibus.*

Ita pariter negari non potest, ex earumdem legum multiplicatione, easdem lites suscitari solere, & damna, quæ excusari nituntur, augeri, ut præter ea, quæ jam suprà adducta, & ponderata relinquo, vel Platone (*s*) docente monemur, dum dixit, quòd *Ubi plurimæ leges, ibi & lites, itemque mores improbi; & concordiam nunquam inter amantes cives servari posse, ubi mutuæ multæ lites judiciales sunt, sed ubi brevissimæ, & paucissimæ.* Et celebri alio Strabonis (*t*) documento, qui referens Zaleucum illum Thuriis olim paucas, & simplices leges dedisse; sed sequutos, alias, per subtilitatem, & nimiam curam addidisse; ex quo factum sit, ut celebres magis, quàm boni redderentur, sic addit: *Bonis enim uti legibus, non qui iis omnes sycophantias, aut calumnias cavent, & excludunt, sed qui simpliciter latis firmiter inhærent.*

27 Quod dogma *Oraculum* vocat, & aureis literis signandum esse dicit Justus Lipsius (*u*), integrum caput, quod de legibus scripsit, sic brevians, *Eas nec multas, nec item lites, probari.* Neque aliud videtur sensisse Quintilianus (*x*), qui postquam dixit, legem omnem, aut tribuere, aut adimere, aut punire, aut jubere, aut vetare, aut permittere, statum adjecit, quòd *Litem habet, aut propter se ipsam, aut propter alteram*, propter dubia nimirùm, quæ ex ipsis resultant, & captiosis hominibus scripti, & voluntatis statum ambiguum reddunt. Ægiptii quoque litium immortalitatem designare volentes, quam plerumque legum multitudo, & obscuritas causat, anguem depingebant, qui multiplici flexu se ita convolvit, ut ejus finis, vel extricatio vix cognoscatur: quod Hieroglificum aptè in rem nostram deduxit Petrus Costalius (*y*), in uno ex suis Pegmatis inquiens:

Volvitur inter sese, rursusque revertitur ad se
Serpens, nec finis flexibus esse potest:
Hæc species expressa Fori est, hæc forma Senatus,
Dum nequit heu minimis litibus esse modus;
Quumque putas finem tantis instare querelis,
Auditur tibi lis, qui fuit una, duplex.

Ubi idem Auctor meritò in judices invehitur, qui has dilationes patiuntur. Parumque Christianum esse inquit, justitiam, quam jura omnia liberaliter, & in procinctu reddi voluerunt, iis apud nos angustiis esse, ut neque gratis, neque pecunia, neque labore, tibi eam parare possis.

28 Et in idem tendit illud Joannis Oveni (*z*):

Lis genuit leges; legum lis filia; vivi
Non sine lite solet, nec sine lege potest.

Adagium, *Lis litem serit, & Noxa Noxam parit*, quæ ex Phocylide, Suida, & aliis deducit, & illustrat Erasmus (*a*). Et celebre Apophthegma Æneæ Silvii postea Pii II. fœlicis recordationis, qui *ut Platina (b) commemorat*, solitus erat, *Judicium & leges retia vocare, forum aream, litigatores aves Aucupes verò, earum Patronos, & Judices.* Sic prudenter ostendens, ex quibus lites oriri soleant, & quomodo his homines illaqueati, aliis in prædam cedant, & libertate ac propria vita, & substantia priventur.

29 Quo ex dicto, præsens Emblema formavimus, & litium causas, & damna ob oculos Principibus ponimus, easdemque ut resecare, vel breviare satagant, admonemus, quas pestem præsentissimam, & bello pejorem in Republica esse, meritò tradit, & pluribus probat Marcus Antonius Petilius (*c*), eamdem curam Regibus inter præcipuas injungens, & novissimus Stephanus Nathen,

(*k*) *L. properandum, C. de jud. cap. finem litibus, de dolo & contum.*
(*l*) Ego latè, *post plures, quos refero* 1. *tom. lib.* 3. *cap.* 3. *ex n.* 7. *&* 2. *tom. lib.* 2. *cap.* 29. *n.* 82.
(*m*) *L.* 7. *tit.* 1. *lib.* 2. *novæ Recop. leg.* 1. *tit.* 4. *lib.* 4. *ejusd. Recop.*
(*n*) Petr. Greg. *de Repub. lib.* 18. *cap.* 5.
(*o*) Bobad. *in Polit. lib.* 3. *cap.* 14. *ex num.* 27. *&* 84.
(*p*) Navarret. *in disc. pol.* 40.
(*q*) Zevall. *tom.* 4. *in exhort. ad Advoc. ex num.* 27.
(*r*) Larrea *disp.* 4. *ex num.* 8. Salgado *de retent. Bull.*

2. *part. cap.* 3. *ex num.* 14. & novissimè Saaved. *Emp.* 21. *&* omninò Boccalin. *cent.* 1. *reg.* 72.
(*s*) Plato *lib.* 5. *de legib.*
(*t*) Strab. *lib.* 6.
(*u*) Lips. *in monit. polit. lib.* 2. *cap.* 10.
(*x*) Quintil. *lib.* 7. *cap.* 6. *ad fin.*
(*y*) Petr. Costal. *in Pegmat. pag.* 255.
(*z*) Oven. *lib.* 2. *epigr.* 60. *pag.* 58.
(*a*) Erasm. *in Adag. pag.* 479. *& seqq.*
(*b*) Platina *in ejus vita.*
(*c*) Petil. *de muner. Princip. lib.* 9. *cap.* 11. *& seqq.*

then (*d*), qui justitiam in litibus vulnerari, probare contendens, plurima de earum damnis, dispendiis, & peccatis adducit, & inter alia, cujusdam Idiotæ scitissimum dictum, qui illas *Pulvinar diaboli* appellavit, utpotè, qui priùs homines ad ruinas, & discordias instigat, ac illis posteà judicio contendentibus, actis conscriptis insidet, & conquiescit, veluti jam certus, & securus damnorum gravium-que peccatorum, quæ partes hinc inde litigantes committunt, dum mutuis expensis, dissidiis, odio & rancore inter se concertant, & vivunt. Unde in Ecclesiastico (*e*) dicitur: *Abstine à lite, & minues peccata*; Et Imper. Justinianus (*f*), *Sæpè lites materiam criminibus creare noscuntur.* Themistoclesque apud Ælianum (*g*) dixit, *Quòd si duæ sibi monstrarentur viæ, una quæ ad Tribunal, altera, quæ ad inferos tenderet, libentiùs multò hanc, quàm illam ingrederetur.*

30 Et quemadmodum à Juris-Consultis (*i*) *prudentes*, & *verecundi* illi homines appellantur, qui lites fugere, & execrari solent: ita ex adverso, litigatores, *viros malos* appellari, & nihil esse tam simile actibus dæmoniorum, quàm litigare, Redoanus (*i*), post alios, observat, qui latissimè probant, ex eisdem litibus Judices inquietari, Rempublicam lædi, partes expensis vexari, materiam criminibus aperiri, flagellum Dei, & veluti scopulos esse, ad quos plerique fortunarum suarum naufragium faciunt. Quod non latuit Ciceronem (*k*), dum pluribus exaggerat, *Solicitudinem, & periculum litium.* Senecam à Baldo (*l*) relatum, qui prudentissimè dixit: *Cùm pari contendere, anceps est, cum superiore furiosum; cum inferiore sordidum.* Martialem (*m*), qui uno in loco eas, *Amaras* appellat, & in alio, justè *miserum* & *dementem* eum vocat, qui in illis, sub dubia victoriæ spe, vitam atque opes consumit, sic inquiens:

Lis te bis decimæ numerantem frigora brumæ
Conterit una tribus, Gargiliane, foris.
Ah miser, & demens; viginti litigat annis
Quisquam, cui vinci, Gargiliane, licet?

Quod Domitius Rœderus,& alii,ita etiam explicare solent,quasi dicere Martialis,prudentiorem quidem eum esse,qui in suum inducit animum liti cedere, & se victum fateri, quàm eam ad tot annos ducendo, admittere, aut quamvis vincat, plus ferè in tam longo litigio impendisse, quàm posteà victor accipiat.

31 Quam expositionem, licèt ipsi nihil in ejus confirmationem adducant, mirè illud Salomoni (*n*) corroborat, *Honor est homini, qui separat se à contentionibus, omnes autem stulti miscentur contumeliis*; ubi Salazarius optima verba Musolinii (*o*) apud Stobæum in idem expendit, & est expressius, & nobilius multò Christi Domini documentum, dum apud D. Matthæum (*p*) ita consuluit, *Et ei, qui vult tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei, & pallium.* Et iterum apud Lucam (*q*): *Et ab eo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere.* Quod planè consilium, non solùm ad spirituale commodum respicit, verùm & ad temporale etiam, cum si quis litem, quamvis injustè sibi motam prosequi velit, cum pallio, quod ab ipso exigitur, tunicam etiam in litigii expensis amittet, & ab Aucupibus nostri Emblematis, si fortè vivus, omnibus tamen privus abibit. Undè præclarè Terentius (*r*) dixit: *Etsi facta mihi injuria est, verumtamen*
Potiùs quàm lites sector, minas quinque accipe.

32 Et idem Martialis (*s*) Sextum hortatur, ut quod verè debet, vero magis creditori statim solvere velit, quàm illud ipsum, & plus, in litigio injusto consumere, & dum unum creditorem vult subterfugere, plures habere, simul hanc de qua querimur Judicium & Advocatorum rapacitatem his verbis insinuans? *Et judex petit, & petit Patronus.*
Solvas censeo Sexte creditori.

Quod æmulari volens Modernus Anglus (*t*), non minùs ingeniosè sic in litigiosum debitorem scripsit:

Quæ tua nequitia est, quod debes non mihi solvis;
Solvis Causidico: quæ tua stultitia est.

Et iterùm, alludens ad id quod vulgò olim & hodie circumferri consuèvit, non esse victorem, cui jura favent, sed cui judex; & idem in eorum tantùm, & Advocatorum, ac Procuratorum certum commodum cedere, sic habet (*u*):

Certa tibi lex est, lis est incerta clienti:
Tu lucri, dammi certus & illi sui.

Con-

(*d*) Natthen *in jurtitia vuln. part.* 2. *tit.* 2. *cap.* 1.
(*e*) Eccles. 28. 10.
(*f*) Ælian. *de var. hist. lib.* 9. *cap.*
(*g*) *L. properandum, C. de judic.*
(*h*) Cap.2.*de verb. signif. lib.*6. *l.*4. *D.de alien. jud. l.* 3. §. *tametsi, de arb. l.servus* 19. *de oblig. & act. l.* 1 *C. de novo Cod.* latè Cotta, verb. *Lites citò*, & Sylv. *nupt.lib.*6. *ex n.*8.
(*i*) Redoan. *de sym.* 2. *part. cap.* 31. *à num.* 9. latè Pena *in l. litibus, C. de agric.* Tiraq. *de retr. lib.* 1. §. 8. *glos.* 7. *ex num.* 20. & Scacc. *de appell. quæst.* 15. *ex num.* 188. & 243. Forner. *in l.* 143. *de verb. sign.*
(*k*) Cicer. *pro Cluent.*
(*l*) Bald. *cons.* 218. *num.* 1. *lib.* 3.
(*m*) Mart. *lib.* 12. *epig.* 69. & *lib.* 7. *epist.* 64. Consonat Ovenus *epigr.* 67. *pag.* 226.
Lis pendet tibi polle?
Semel tibi pendere præstat,
Quam pendere diu: solve, solutus erit.
(*n*) Proverb. 20. 3.
(*o*) Muson. *ap. Stob. serm.* 19. *de patient.*
(*p*) Matth. 5. 40.
(*q*) Luc. 6. 29.
(*r*) Terent. *in Phorm.* 2. *scen.* 2.
(*s*) Mart. *lib.* 2. *epigr.* 13.
(*t*) Ovenus *lib. unic. epigr.* 80. *pag. mihi* 108.
(*u*) Idem Ovenus.

33 Consonans nimirum cum illo Petronii (x),

Ergo judicium nihil est, nisi publica merces,
Atque eques in causa qui sedet, empta probat.

Et cum sententia Chilonis, inter septem Sapientes relati, quondam Delphis, *ut post Plinium* (y), *Tholosanus* (z), & *alii* (a) *referunt*, consecrata, nempè *Comitem æris alieni, atque litis, esse miseriam.* Solosque hos, quos dixi, ex litibus vivere, & ditari consuesse. De quibus cecinit Poëta,

Ære Patrocinium venduut, producere causas,
Et lites pendere diu, vindemia quædam est.

34 Ad quæ etiam damna respiciens Nevizanus (b), ultra alia, quæ in eorum detestationem adducit, Judices hortatur, ut partes ad concordiam suadere potiùs, quàm ad litigandum studeant, & in memoriam notabile illud munimentum revocat, quod scriptum esse inquit in lapide marmoreo penes scalas, per quas ascenditur Palatium Broleti Mediolani, *Quod in controversiis causarum, corporales inimicitiæ oriuntur, fit amissio expensarum, labor animi exercetur, corpus quotidie fatigatur, multa, & inhonesta crimina deinde consequuntur, bona, & utilia opera postponuntur, & qui sæpè credunt obtinere, frequentius jus succumbunt; & si obtinent, computatis laboribus & expensis, nihil acquirunt.* Quod elegantèr etiam dixit Cassiodorus (c), Judices admonens, ut his damnis & expensis modum adhibeant his verbis: *Prætereà conventionibus se gravari omnimodis ingemiscunt: ut ad judicium deducendi, penè tanta videantur amittere, quanta vix probantur addicti dispendia sustinere. Vocatio enim Judicis spes justitiæ debet esse, non mulctæ: nam ipse Judex suspectus redditur, ante cujus audientiam gravamina sentiuntur.*

35 Et Salva Bonorum (quos plures esse non dubito) existimatione, idem Cassiodorus (d) malorum Judicum, Advocatorum, & aliorum, qui ex litibus vivunt, imposturas, ita describens: *Hi sunt, qui causas protendunt adhibiti, impediunt prætermissi, fastidiunt admoniti, obliviscuntur locupletati. Hi sunt, qui emunt lites, vendunt intercessiones, deputant arbitros, dictata convellunt, attrahunt litigatores, protrahunt audiendos, per plicas inextricabiles retrahunt transigentes, &c.* Cui similis Rodericus Zamorensis (e) Episcopus: *Ubi Advocatorum* (inquit) *turba strepit, ibi litium anfractibus tota civitas ardet, nec domus aliqua à litigio vacat; de pace non cogitant, qui cum bello lucrantur, alienas cupiunt controversias, & propinquorum causas exagitat, qui suas non litigat, &c.* Noster Baeza (f), qui & ipse Advocatus fuit, & fori malitias optimè calluit, inquiens, quòd indocti, & iniqui advocati, canibus quàm hominibus propriores, per fas & nefas lucellum parant, patrocinium enim non æquitate, sed pecunia metiuntur, & sunt publicis latronibus nocentiores, impunè enim, & cum imperitæ plebis laude, in medio foro latrocinantur. Alter Baeza Theologus (g), docens: *Hanc esse communem in forensibus hominibus malitiam, quæ omnia ferè judicia, & tribunalia pervadit, ubi causæ protrahuntur, dilatantur in summum incommodum litigantium, & Officiales, & Ministri justitiæ, auctiores inde prædas faciant.*

36 Unde ejusmodi homines Ludovicus XII. Galliæ Rex, *Paulo Æmilio* (h) *testante*, Sutorum artificium sibi vindicare dicebat, quia quòd sutoris proprium est, alutam dentibus producere, hoc etiam illis in dilatandis litibus, Prudentumque responsis, & Cæsarum legibus. Et Apulejus (i), eosdem, *Forenses rabulas, togatosque vulturios* appellitavit, quòd litigantes soleant eviscerare. Ex duo dicto Schoonhovius (k) in malos Causidicos, hoc Emblema formavit:

Forenses Rabulas vocavit ille — *Inter hos tamen interest, & illos,*
Togatos benè vultures; sed illud — *Quod cadavera vultures morentur,*
Hi vivis quoque detrahant cruorem.

37 Eaque propter illi semper laudati, & fœlicissimi habiti sunt, qui se numquam litibus implicarunt, ut semel & iterum de se ipso testatur Martialis (l), dum dixit: *Lis nunquam, Toga raro. Sit nox cum somno, & sine lite dies.* Et Ausonius Gallus (m), qui Patrem suum ita loquentem inducit:

Litibus abstinui, non auxi, non minui rem:
Judice me nullus, sed neque teste perit.

Quo Disticho, *ut Bejerlinchius* (n) *refert*, Abrahami Ortelii peritissimi Cosmographi tumulum, in Epitaphii Mnemosynon, Justus Lipsius cohonestavit.

38 Eademque ratione Plinius (o), cum Trapobanem insulam, & Antichtonem gentem fœlicissimam describeret, dixit, apud eas, neque fures, neque lites ullas esse. Quod etiam in detectis à se Occidentalibus Indiarum Regionibus Christophorus Columbus, & alii ex primis earum conquisitoribus summoperè desiderasse, Gundesalvus Illescas (p), Gomara (q), Antonius de Herrera (r), & alii Auc-

(x) Petron. *in satyr.*
(y) Plin. *lib.* 7. *cap.* 32.
(z) Tholos. *de Repub. lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 14.
(a) Brusson. *ex Stob. lib.* 3. *cap.* 27.
(b) Nevizan. *in sylv. nupt. lib.* 6. *ex num.* 8.
(c) Cassiod. *lib.* 9. *epist.* 19.
(d) Cassiod. *sup. Psalm.* 73. *vers.* 10.
(e) Roder. Zamor. *in spec. vitæ, cap.* 18.
(f) Baez. *de inop. debit. cap.* 16. *num.* 147.
(g) Baez. Theol. *sup. Luc. cap.* 18. *tom.* 4. *de jud. iniq.*
(h) Æmil. *in ejus vita.*

(i) Apul. *de asin. aur. lib.* 10. vide *eund. Apol.* 1. & Erasm. *in Adag. Multo res Reip. petit, pag.* 382. Ascaff. *de Ærar. pag.* 921.
(k) Schoonh. *Embl.* 34.
(l) Martial. *lib.* 10. *epigr.* 57. & *lib.* 2. *epigr.* 90.
(m) Auson. *Edill.* 2.
(n) Beyerl. *verb.* Lis, *pag.* 222.
(o) Plin. *lib.* 6. *cap.* 22.
(p) Illesc. *in histor. Pontif.*
(q) Gomar. *histor. Ind.* 2. *part.*
(r) Herrer. *decad.* 2. *lib.* 2. *cap.* 4. *pag.* 43. & *alii apud Me* 2. *tom. lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 1. & 2.

tores enarrant, ideòque instanter à Catholicis Regibus expostulasse, ne ullo modo ad eas Advocati, & causarum Procuratores transire permitterentur,ut sic damna jurgiaque cessarent,quæ ex eorumdem colluviè in Hispania, & aliis Nationibus experiebantur. Quod eis, aliquibus Regis (*s*) ordinationibus concessum fuit, easque valdè ab Apolline in Parnaso approbatas, laudatasque esse, lepide recenset Trajanus Boccalinus (*t*), plura alia de eisdem damnis expendens. Institutum tamen Lacedæmoniorum omittens, qui, *ut Nicol. Cragius commemorat*; Oratores nullos esse in sua Republica sinebant, & orationem omninò paucis comprehendi jubebant.

39 Quæ etiam in causa fuerunt, ut jam suo tempore Columella (*u*) conqueri potuerit, latrocinium Advocatorum, pro nocentibus, & innocentibus advocantium, permitti intra mœnia, & in ipso foro; & Seneca dicere: *Judici, velut canes acerrimi, non nisi oblato cibo mansuescunt.* Et alibi: *Hec tot millia ad forum prima luce properantium, quàm turpes lites, quanto turpiores advocatos habens.*

40 Et ut multi Prudentes, Principes, & alii cordatissimi viri, tum in nostra Hispania, tum in Gallia, & alibi, de legibus resecandis, & in Epitomem redigendis, simulque de breviandis litibus, Advocatorumque, & Procuratorum technis, & protelationibus cohibendis, variis temporibus cogitaverint, ut præter Justinianum, & suprà relatos, Vespasianus, Carolus Nonus Rex Galliæ, Alphonsus Aragonum I. & alii, quos latè Justus Lipsius (*x*), Marcus Antonius Petilius (*y*) & Stephan Natthenus (*z*) commemorant. Exemplum Turcarum simul adducentes, apud quos lites omnes, sive civiles, sive criminales, eodem ferè die, quo in judicium deferuntur, terminari solent, ut & in Æthiopia, sub Potentissimo illo Principe, quem *Prete Joannem* vulgò vocamus, ubi nullis scriptis legibus Respublica regitur, & lites ex bono, & æquo brevissimè deciduntur.

41 Sunt quoque lectu admodum digna, quæ circa hoc idem desiderium Hieronymus Paulus (*a*), post alios à se relatos, & Joannes Boterus (*b*) scribunt. Et melius adhuc Philippus Cominæus, loquens de Ludovico Galliæ Rege XI. quem inquit: *Voluisse per omnem Galliam leges, & consuetudines omnes ad eamdem normam conscriptas, in volumen aliquod redigi patrio sermone, ad evitandas fraudes, & expilationes Advocatorum, quæ majores profectò sunt in Gallia, quàm in quamvis alia regione, quæ mihi nota sit. Atque hoc ipsum tota ferè nobilitas liquido testari potest. Quod si longior ei vita contigisset, nec incommoda fuisset usus valetudine, magno quodam beneficio Galliam affecisset, quam sanè plus, quàm è suis majoribus ullus alius afflixerat.*

42 Idem etiam in voto fuisse videtur Henrico Regi ejusdem Galliæ hujus nominis III. cujus jussu magnus ille Juris-Consultus Barnabas Brissonius jus omne Romanum, & Gallicum in unum volumen Codicemvè redegit, quem *Henricianum* vocavit, qui tamen receptus non fuit, quoniam ante ejus confirmationem, tam jubens, quàm exequens, horribili fato à rebus humanis exempti fuerunt, *ut latiùs Antonius Mornacius (c) recenset*, licèt hic Codex posteà sub nomine Henrici, ejusdem Galliæ Regis IV. curante Thoma Cormerio Alenconio, typis mandatus esse videatur Lugduni ann. 1602. & dignus quidem sit, ut in ipsius imitationem similis alius in Hispania Nostra tentetur. Quod tempore Regis, ac Domini nostri Piissimi Philippi III. instanter petiit, & multis rationibus fieri debere suasit Licentiatus Lupus de Daza (*d*), non malè docto libello ad hoc exarato, in quo qualiter innumeræ leges de contractibus, Testamentis, & Majoratibus agentes, ad paucissimas easque brevissimas reduci possint, adhibitis exemplis ostendit.

43 Eademque rerum Forensium experientia, in quibus per tot annos Doctissimus Antonius Faber (*e*) versatus fuit, & communis querela de litium, & criminalium, & civilium diuturnitate, quæ litigantes tot anfractibus vexat, ac tot sumptibus fatigatos miserè afficit, illum coëgit, ut à Principibus, aliisque Legislatoribus, qui lites execrantur, & bono publico favere desiderant, summis votis exposceret, ut in eas resecandas, & breviandas omnem curam, & industriam adhibeant, quadraginta articulos, sive cautiones, quibus hoc consequi possit, satis prudenter adducens. His Articulis addi poterunt alii, qui magis ad rem conducere, videbuntur, neque de salute desperandum, tametsi morbus adeò altas radices egisse videatur. Nam ut præclarè Seneca uno in loco (*f*) dixit: *Multa non audemus, quia difficilia, quæ quidem ideò sunt difficilia, quia non audemus.* Et in alio (*g*): *Mali Medici est, desperare, ne curet. Idem in his, quorum animus affectus, facere debebit, cui credita salus omnium est. Non citò spem projicere, nec mortifera signa pronuntiare. Luctetur cum vitiis, resistat, aliisque morbum suum exprobret, quosdam molli curatione decipiat, citiùs meliusque sanatur iis remediis.*

EM-

(*s*) Ordin. *ad Nun. Guzman. dat. Matrit. 5. April. ann. 1528. & aliæ apud Herrer. ubi supr.*

(*t*) Boccalin. *cent. 1. cap. 79. pag.* 387. vide Just. Lips. *in Polit. lib. 2. cap. de justitia, in fin.* Cotæreum *de jur. & offic. mil. cap. 9.* Carranza *de partu, cap. 2. num. 243. pag.* 122. & Delr. *in notis ad Senecæ Tragœd. 2. tom. pag.* 230.

(*u*) Colum. *de re just. in præf.*

(*x*) Lips. *d. lib. 2. cap.* 10.

(*y*) Petil. *lib. 5. cap. 11. & seqq. & lib. 9. cap. 11 & seqq.*

(*z*) Natthen. *2. part. tit. 2. cap. 1. & seqq.* Illesc. *in histor. Pontif. 2. part.*

(*a*) Hier. Paul. *in pract. Cancel. fol.* 54.

(*b*) Joan. Boter. *de rat. stat. lib. 1. cap.*

(*c*) Mornacius *ad Codic. pag.* 3.

(*d*) Lupus de Daza *in libello de Crysi, sive judicio legum, quæ penes me habeo M. S.*

(*e*) Anton. Fab. *in Cod. Fabr. 2. tom. lib. 9. tit. 22. ex pag. 598. ad* 603.

(*f*) Senec. *epist.* 104.

(*g*) Idem *lib. 1. de clement. cap.*

EMBLEMA LXIX.

PARETO LEGI, QUISQUIS LEGEM TULERIS.

Principis Ausonii, Princeps Prætorius arma
Digna Trajano voce notata capit,
Hoc si fas servem, pro Nobis utere ferro,
Sin minùs in Nostrum prælia stringe caput.
Firmius haud aliter, Princeps, sacra jura parabis,
Quàm dum te subditis legibus ipse tuis.

COMMENTARIUS.

SAtis superque de legum necessitate, & utilitate dixisse videmur, sed adhuc non ociosè adjicere possumus, Reges & Principes, qui strictiorem earumdem observantiam in subditis exoptarint, nihil urgentius, & efficacius, ad hoc consequendum edicere, vel efficere posse, quàm si se ipsos illis subdiderint, & in maxima libertate, minimam licentiam ostenderint. Certè enim certè sic est, exasperat homines imperata correctio, blandissimè jubetur exemplo, & ut verbis Claudiani (*a*) loquar,

——— Tunc observantior æqui
Fit Populus, nec ferre negat, cum viderit ipsum
Auctorem parere sibi.

Quem sequi etiam videtur Sidon. Apollin. (*b*) dum dixit:

——— Cetera tunc paret,
Turba libens, servit propriis, quia legibus auctor.

(a) Claudian. *in* 4. *Cons. Honor.*

(b) Sidon. *carm.* 5.

Et

Et Sanazarius (c):

Publica nimirùm salus tunc sibi constat, & æquum
Imperium, cum Rex, quod jubet, ipse facit.

2 De quo tametsi plura congesserim suprà (d), ubi Principem sui populi speculum fe-ci, & Sceptrorum imitationem potentissimam esse dixi. Nunc tamen præcissius circa legum observationem insistens, præsens Emblema cudendum, atque edendum, sive addendum, è re esse censui, quod ex historia Trajani Imperatoris, inter Romanos celebratissimi, sumitur, quam post Dionem Cassium Nizæum, & Xiphilinum (e), alii plures Auctores (f) enarrant, qui in-quiunt, quòd cùm Præfecto Prætorio gladium traderet, quo accingi eum moris erat, illum strinxit, & nudatum tenens, sic dixit: *Cape istum, etsi rectè impera vero, pro me, sin aliter, contra me eo ad interitum utere.* Quamvis alii (g) dicant, quòd id dixit Licinio Suræ, quem quidam, ut Cæsaris insidiatorem, indicaverant.

3 Et ad hanc historiam absque dubio respexit Plinius Junior (h) in Panegyrico ejusdem Imperatoris, dum inquit: *Ego etiam in me, si omnium utilitatis ita posceret, etiam Præfecti manum armavi.* Quo loci, meritò Justus Lipsius (i) in notis, miratur, factum adeò insigne, & immortale, verbis ita paucis tactum fuisse; cum campum præstaret, in quo tantus Orator, qui minora diducit, exultare posset; nec deceret tam auream vocem, & sensum, tam arido, & propero stylo tantùm stringi.

4 De more autem tradendi gladii Præfecto Prætorio, & quid per hanc traditionem significaretur, qui plura voluerit, Adrianum Turnebum (k), & Petrum Fabrum (l) legere poterit, & Doctiss. Savaronem (m) in illud Sidonii,

Ipsi etiam strictum commiserat Ulpius Ensem.

Et plenius ceteris Nostrum D. Garsiam Cornelium D. Jacobi Equitem, in suis doctis Scholiis ad Gongoram (n), circa illum versum,

Quando à la pompa sucedia el decoro
En Estoque desnudo, en Palio de oro.

Quibus addo Olaum Magnum (o), signanter tradentem, Fidei integritatem in externis Regiis Aulis Gothiæ, & Suetiæ, numquam meritos esse, nisi qui strictum gladium, vel pugionem, per cuspidem, Principis manu, & munere, Fidelitatis juramento præstito, suscepissent, ne capulo sumpto, ipsum gladium retorqueant, in viscera porrigentis. Quam consuetudinem notans Nicol. Causinus (p), duos, *inquit*, sensus admittere posse: vel enim Fidem erga Principes commendat, vel ipsa Principum dona lubrica, & periculosa ostendit, ut quæ adversum mucronem, & pro munere pœnam intentent accipienti.

5 Porrò, ut ad Trajani vocem redeamus, ex ea symbolum sumpsit Jacobus Stuartus Scotiæ Rex, *ut tradit Octavius de Strada* (q), intento in Regiam Coronam mucronis cuspide, cum lemmate, *Pro me, si mereor en me.* Et valdè ei convenit vulgatior alia, sed semper memoria tenenda Imperatorum Theodosii, & Valentiniani, qui peculiari lege sanxerunt (r), *Dignam esse vocem Majestate Regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri. Adeò de auctoritate juris nostra* (inquiunt) *pendet auctoritas; & re vera majus Imperio est, submittere legibus Principatum; & Oraculo præsentis edicti, quod nobis licere non patimur, aliis indicamus.* Quam legem paraphrasticè exponit D. Isidorus (s), & hoc carmine ligavit Guntherus (t),

Nam nihil, ut verum fatear, magis esse decorum,
Aut Regale putò, quàm legis jure solutum,
Spontè tamen legise se supponere Regem.

Sumptaque videtur ex Pitacci (u) Oraculo, quod pro lemmate (x) nostri Emblematis fiximus, *Parete legi, quisquis legem sanxeris.* Ipsamque auro, & cedro dignam vocat Dionysius Gothofredus ibidem. Et adeò similem aliam in nostro eodem Trajano Plinius Junior (y) exaggerat, dum sedente Consule, ipse stans, in leges juravit, ut se stupere ad hoc factum fateatur, & nulla non prædicatione dignum, *Fecisse Principem, quòd privatum, Imperatorem, quòd sub Imperatore, & simili Religione ipsum se legibus Cæsarem subjecisse, quas nemo Principi scripsit, & non esse Principem suprà leges, sed leges supra Principem, nibilque ampliùs sibi licere voluisse, quàm privatis.*

Ete-

(c) Sanaz. *in Epigram. ad Feder. Neapol. Rege.*
(d) Supr. *Emblem.* 28. & 29.
(e) Dio & Xiph. *in vit. Trajan.*
(f) Nicephor. *lib.* 3. *Eccles. hist. cap.* 23.
(g) Aurel. Vict. Zonar. & alii.
(h) Plin. *in Paneg.*
(i) Just. Lips. *in notis ad Paneg. Plin.* vide etiam Petr. Fab. 1. *serm. cap.* 3.
(k) Turneb. *lib.* 12. *adv. cap.* 6.
(l) Petr. Fab. 1. *semest. cap.* 3.
(m) Savat. *ad Sid. carm.* 5.
(n) D. Gars. Coron. ad Gong. 3. *tom. pag.* 442.
(o) Olaus *lib.* 8. *cap.* 7.
(p) Causin. *in Polys. sym. lib.* 5. *cap.* 39.
(q) Strada *in Symbol. pag.* 56.
(r) *L. digna vox, C. de legibus.*
(s) D. Isid. 3. *sent. cap.* 53. relat. *à Grat.* 2. *in cap.* 2. *dist.* 9.
(t) Gunther. *in Ligurino, lib.* 8.
(u) Pitacc. *apud Auson. in dict. Sapient.*
(x) Vide Adag. *Cedro dignum.*
(y) Plin. *in Paneg.*

6 Etenim, quod alibi generalius ab Ulpiano (z) scriptum comperimus, *Principem legibus solutum esse* ad solas pœnales, vel caducarias, vel quod attinet ad coercivam earum vim restringi debet, ut omnes, qui benè sentiunt, intelligunt (a): nam si naturalem rationem inspiciamus, & vim, qua ipsa dictante, dirigimur, aut honestatem, quæ in Principibus, quò ceteris majoribus, eò etiam major desideratur, semper tyranicum illud, *Licèt, si libet* horrere, & fugere debent, ut jam latè suprà commonefeci (b), & hoc pulchrius, & Regium cum Tragico (c) reputare,

Minimum decet licere, cui nimium licet:

Et cum Cicerone (d) meminisse, *Non solùm quantum sibi commissum, sed etiam quatenus permissum sit*; nec non illud alterius Græci Poetæ,

Non fas Potentes posse, fieri quod nefas.

Cui rationi plures alias ex divino, naturali, & civili jure petitas, Ferdinandus Menchaca, Franciscus Suarez, Philippus Hoenonius, Gregorius de Valencia, Andreas Fachineus, Dominicus Sotus, Gabriel Vazquez, & alii Auctores adducunt, quorum dicta sigillatim Petrus Canonherius (e) expendit.

7 Unde & Symmachus (f), cum Imperatore Theodosio sermonem habens, illud certè multò elegantius esse dixit, *Principem legibus solutum non esse, sed videri, plusque apud eum justitiam, quàm licentiam valere*; quod etiam Cassiodorus (g) his verbis sub persona Theodorici Regis exposuit: *Et quamquàm potestati nostræ, Deo favente, subjaceat omne quod volumus, voluntatem tamen nostram de ratione metimur, ut illud magis æstimemur elegisse, quod cunctos dignum est approbare.* Et iterum (h): *Cùm omnia possimus, sola credimus licere nobis laudanda.* In idemque tendunt alia jura (i) quæ docent, *Decere Majestatem Imperatoris, eas servare leges, quibus ipse solutus esse videatur. Salvaque Majestatis reverentia, non dedignari sibi cum privatis jus esse commune, nihilque amplius licere bonis Principibus, nisi quod liceat privatis.* Et Latinus Paccatus (k), qui meritò Theodosium commendans, quòd illam, quam tulit sanctionem (l), opere ipso veram rediderit, sic ait: *Quid tua intererat te Principem fieri, qui futurus eras in Imperatore privatus? Idem es, qui fuisti, & tantum tibi per te licet, quantum per leges licebat. Unum tibi præstitit Principatus, ut certum haberemus omnes, etiam sub Imperatoribus aliis vixisse te legibus tuis. Nam qui nihil facit licenter cum potest, numquam voluit.*

8 Quos præiens Plutarchus (m), sic, non minùs eleganter, quàm sapienter scripsit, *Quis ergo imperabit Principi? Lex omnium Regina, & mortalium, & immortalium. Non ea foris scripta in libris, aut signis sculpta; sed viva ipsius corde insita ratio, & semper cum eo habitans, & convivens.* Et Lactantius Firmianus (n) ex Cicerone, idem his verbis edocuit: *Est quidem vera lex, recta ratio, naturæ congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna, quæ vocet ad officium jubendo, vetando à fraude deterreat. Neque verò, aut per Senatum, aut per populum, solvi hac lege possumus.* Quod idem valet atque illud, quod alii tradere solent, nimirùm, quoad Deum, qui Reges in ipsos Imperium habet, nullam eos exemptionem habere, eique peccare, & suorum excessuum rationem, & pœnam daturos, *ut M. Antonius apud Xiphilinum (o) dixisse comperitur.* Et D. Hieronymus de Davide loquens graviter docuit, sic illius Psalmum exponens, *Tibi soli peccavi.* Ad quod Anglus etiam Poeta (p) allusit, dum dixit sub lemmate ejusdem Psalmi,

Subditus in legem peccat, Regemque Deumque:
Rex peccat soli (Rex quia nempè) Deo.

9 Et quantum hoc ad movendos subditos ad eamdem legum observationem expediat, optimè docuit Seneca (q), antiquorum Regum, aut verius Philosophorum, simulque Legislatorum sapientiam, & continentiam referens, & collaudans, in quibus pro summo erat Optimus, neque poterat potentior esse nisi melior: *Tantum enim* (inquit) *quantum vult potest, qui se nisi quod debet, non putat posse, & officium erat imperare, non Regnum.* Et idem sentiens Cassiodorus (r), & quòd ex jubentis exemplo jussorum extemplo auctoritas comparatur, Theodoricum Regem inducit, navigationi ita consulentem, ut etiam in prædiis Regalibus abscindantur ligna necessaria fabricandis apta dromonibus, hanc rationem adjiciens: *Volumus enim hoc exemplum à nostris prædiis in-*

(z) *L. Princeps* 31. *D. de legib.*
(a) Harmen. 1. §. 48. Cujac. 15. *observ.* 30. Corras. 2. *misc.* 25. Ant. August. *de legibus, cap.* 18. Mendoz. *de pactis cap.* 5. *ex num.* 28. & alii apud Cened. *in Collect. ad Decretal.* 167. *num.* 5. *novis.* Berneg. *ad Tacitum, quæst.* 52.
(b) Supt. *Emblem.* 28.
(c) Senec. *in Troad.* Beyerl. *litt. V. pag.* 221. *& seqq.*
(d) Cicer. *in orat. pro Rab.*
(e) Canonh. *in Aphor. Polit.* 1. *tom. pag.* 402. *& seqq.*
(f) Symmach. *in orat. pro vet. Deor. cultu.*
(g) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 12. *idem lib.* 10. *epist.* 16.
(h) Idem *lib.* 10. *epist.* 16.
(i) *L. ex imperfecto* 23. *de leg.* 3. *& C. de testam.* §. *fin. Instit. quib. mod. test. inf. cum aliis.*
(k) Pacat. *in Paneg. ad Theod.*
(l) *L. ult. C. Theod. de appell.* Novell. *Anthem. de bon. vacant.*
(m) Plutarch. *ad Princ. indoct. cap.* 3.
(n) Lactant. *lib.* 6. *divin. instit. cap.* 8. *ex Cicer. lib.* 3. *de Rep.*
(o) Xiphilin. *in M. Antonin.*
(p) Joann. Oven. *lib.* 3. *epigr.* 51. *pag.* 70.
(q) Senec. *epist.* 90.
(r) Cassiod. *lib.* 5. *epist.* 18.

in-

incobare, ut nulli gravis sit jussio, quæ constringit & Principem. Et alio (*s*) in loco inquit: *Opto meis benè, sed quod possit esse commune, quia magnæ injustitiæ genus est, aliud sibi Judicem velle, quàm potest generalitas sustinere.*

10 Quibus testimoniis alia eruditè adjicit Dionysius Gothofredus (*t*) omninò legendus. Et eis addi possunt exempla Zaleuci Locrensis, se, filiumque simul, ut suæ legi pareret, oculo orbantis, Carondæ Thuriensium Legislatoris, & Dioclis Syracusii, ob similem causam se ipsum interficientis; uxoris Lycurgi ab eodem damnatæ, quia adversus legem deliquerat, quàm ejus vir fecerat, ne mulieres in festo mysteriorum curru veherentur. Manlii Torquati, filii morte militarem disciplinam sibi illo antiquiorem, & cariorem esse ostendentis, & alia quæ Diodorus (*u*) Siculus, Valerius Maximus (*x*), & alii Auctores (*y*) latiùs enarrant.

11 Nec omittere possumus memorabilem consuetudinem Imperatoris Caroli Magni, qui, *ut Ægidius Carrocetus* (*z*) *scribit*, gladii capulo, cui insignia sua inerant, edicta signabat. Ejusdem enim esse dicebat, & confirmare, & defendere leges. Et insignia verba Philonis (*a*) Hebræi, qui egregiè inquit: *Absurdum enim fuerit, eos in culpa hærere, qui jura præscribunt aliis: quandoquidem ab his potissimum exemplum vitæ petendum, sicut enim igris, quæcumque admoventur calefaciens, ipse primùm innata sibi vi calet; nix contrà, suaptè natura frigida, infrigidat & alia: sic judex ipse debet esse plenus justitia, si aliis jus administraturus est, à quo ceu fonte promanant fluenta dulcia legum, & potabilia sitientibus justitiam.*

12 Quibus verbis mirè conveniunt alia Cassiodori (*b*), & aliorum, quæ plenius suprà (*c*) transcripsi, & Philippi Camerarii (*d*) doctrina ab aliis Auctoribus (*e*) insinuata, qui licèt Democratiàm non probent, Regem tamen Monarcham, ita astrictum legibus esse volunt, ut Rex sit lex loquens, lex verò Rex mutus, id est, ut Rex & Populus communicato consilio communiter statuant, & pro viribus observare, & conservare studeant, quod ad omnium salutem communiter faciat. Prou & suo dicto ostendit Alphonsus Aragonius, cui, *teste Panormitano* (*f*), frequens in ore erat: *Ineptè agunt Principes, qui aliis honestè beatèque vivendi leges proponunt; ipsi verò nihilo temperatiores melioresvè se præbent.*

13 Quod quidem adeò est verùm, & necessarium, ut non solùm in se, verum & in suis domesticis, & necessariis eamdem observationem legum, & morum integritatem, ob easdem rationes curare Principes debeant, *ut idem Cassiodorus* (*g*) *sub persona Theodadi Regis graviter monuit*, sic inquiens: *A Domesticis incohare volumus disciplinam, ut reliquos pudeat errare, quando nostris cognoscitur excedendi licentiam non præbere.* Qui & ipse, eidem monito insistens, luculentius adhuc, sic alibi (*b*) loquitur, *Per milites suos Index intelligitur: & sicut discipuli Magistri scientiam produnt, sic nos obsequentium mores aperiunt. Præceps non putatur observasse moderato; avarus non advertitur continenti: stultus prudentibus servasse non creditur. Periclitamur fateor in actionibus vestris, si vos mala intentione tractetis, & quod nulli accidit vestrum, alienum vitium, nostrum celebratur opprobrium.*

14 Quo fit, ut qui clavum Reipublicæ tenent, in utroque foro pro factis, & dictis suorum domesticorum regulariter teneantur, ut ex Cicerone, pluribusque aliis Politicis, & Juridicis Auctoribus, latè alio (*i*) loco probavit; & optimè D. Prosperus Aquitanicus (*k*) docuit, sic inquiens: *Superior sanctè vivere debet propter exemplum, certus, quòd ei nihil sua justitia suffragetur, de cujus manu anima pereuntis exigitur. Et quid ei proderit, non puniri suo, qui puniendus est alieno peccato?*

15 Extatque in hujus doctrinæ comprobationem, & magnæ, quæ ex eadem resultat utilitatis demonstrationem, , optimum exemplum, quod, post alios, Justus Lipsius (*l*) adducit, de Justino Curapalate Imperatore Bizantii, qui cum quemdam ex suis, Præfectum Prætorio, cum plena potestate in certum tempus constituisset, intra quod se urbis enormia scelera exterminaturum promisit, & primus ex ejusmodi delinquentibus, quidam ex illustribus, & valdè ipsi Imperatori gratiosus Senator accusaretur, dum ipsius capturam gestit, illum apud Imperatorem convivantem reperiit; cui hæc libera verba profatus fuit; *Imperator juri dicundo Præfecturam à te habeo: & ab ipso te auxilium, & præsidium meritò sperabam. Num quid? Video bis oculis homines palam injurios, & legum non fractores solùm, sed spretores, aut illusores, in tua domo, gratia, mensa esse, itaque*

(*r*) Idem *lib.* 12. *epist.* 15.
(*t*) Gothofr. *in not. ad Novell. Just.* 105. *cap.*4. Colum. *pag. mihi* 412. *& seqq.*
(*u*) Diodor. *lib.* 12.
(*x*) Valer. *lib.* 6. *cap.* 5.
(*y*) Rhodig. *lib.* 18. *cap.* 19. Torres *in Philosoph. Princ. lib.* 3. *cap.* 14. *&* 15.
(*z*) Carroc. *de dict. mem.*
(*a*) Phil. Jud. *in lib. de Judice.*
(*b*) Cassiodor. *lib.* 1. *epist.* 4. *lib.* 6. *epist.* 21. *& lib.* 11. *epist.* 8.
(*c*) Vide *supr. emblem.* 29.
(*d*) Camerar. 1. *subcess. cap.* 88. *pag.* 413.
(*e*) Britan. *ad Sueton. pag. mihi* 223. *&* Tiraq. *de pœn. temp. caus.* 31. *ex n.* 38.
(*f*) Panorm. *lib.* 5. *de reb. Alphons.*
(*g*) Cassiod. *lib.* 10. *epist.* 5.
(*h*) Idem lib. 12. *epist.* 1.
(*i*) Ego 2. *tom. lib.* 4. *cap.* 9. *n.* 28. *&* 29.
(*k*) D. Prosp. *lib.* 1. *de vit. contemp. cap.* 20.
(*l*) Lips. *in monit. & exemp. lib.* 2. *cap.* 10. *de legib. pag. mihi* 205.

que signa hæc tibi habe irritæ potestatis, Ego abdico. Quibus auditis Imperator, mirari, & excitari cœpit. Et *Tu verò* (inquit) *quod es, esto: & jus tuum, vel in me, quid ni meos? exerce. Duc si peccavi, sequor: Duc si quis alius, & sequetur, aut trabetur.* Quo accepto responso, Præfectus jam animo erectior, oculos & manus in illum Senatorem conjicit, per apparitores renitentem etiam trahit, atque in judicio convictum, damnatumque, primùm verberibus afficit, tum & grandi pecunia mulctat. Hic ictus, qui tam validum illum concusserat, multos terruit; & in paucis diebus vim & vitam justitia recepit.

16 Par quoque rectitudo in legibus servandis justitiaque etiam in suos familiares administranda in Augusto Cæsare, Ludovico Galliæ Rege, Erchimbaldo, & aliis enituit, quorum exempla suprà (*m*) recensui. Et eximia in hoc, nostri Trajani virtus, tantum ei gloriæ, atque honoris paravit, ut de eo, inter plures alias laudes, dicere eximius ejus Panegyristes (*n*) potuerit, Senatum sub ipso, non ut anteà, *In Curiam ad certamen adulationum, sed ad usum, manusque justitiæ, veritatisque convenisse.* Et Martialis (*o*), eumdem zelum, eademque ferè Plinii verba, celebri illo Epigrammate immortalitati sacrare, quod suprà (*p*) in secundo Emblemate retuli, ibi: *Sed justissimus omnium Senator.*

17 Unde in electione, & acclamatione sequentium Imperatorum Deos precabantur, ut illos Trajano similes faceret, inquientes: *Augusto fœlicior, & Trajano probosior.* Et Aurelius Victor, (*q*) ab Eminentiss. Baronio (*r*) citatus, solum Theodosium Magnum eo meliorem ausus fuit affirmare. Tantumque eidem, ob eamdem justitiæ & legum observantiam, aliqui tribuunt, ut Divum Joannem Damascenum (*s*) sequuti, seriò dicant, & ab aliorum impugnationibus defendere conentur, precibus intentisissimis Divi Gregorii Magni ab inferis liberatum, & in cœlum translatum fuisse. Quod qualiter contingere potuerit, & intelligendum sit, ne Catholicæ Fidei repugnet, integro, satisque erudito libello Fr. Alphonsus Ciaconius (*t*) Dominicanus prosequitur, & laudatis in eamdem rem D. Antonino, Cano, Soto, Ægidio Romano, Navarro, Alensi, Revelationibus SS. Brigitæ & Mathildis, Bellarmino, & Enriquez, & aliis, tradit Rutilius Benzonius (*u*), qui omninò legendus erit.

18 Et quamvis Joannes Diaconus (*x*) affirmet, Ecclesiam Romanam numquam hanc historiam recepisse, multosque non credere illam orationem, in qua narratur D. Damasceni esse, extentque Auctores nonnulli (*y*), qui eidem Trajano gravia vitia ebrietatis, Sodomiæ, impietatis, & crudelitatis in Christianos, & alia objiciant, quibus suas virtutes spurcavit, & tali tamque singulari favore, & privilegio se indignum reddere potuit. Satis tamen ad accendendum zelum justitiæ, & vigoris legum, in Christianis Principibus sufficit, quòd vel in impio, tot adeò graves Auctores ejus salvationem ob hanc virtutem propugnent. De cujus etiam laudibus Tacitus (z) securiorem, uberioremque materiam senectuti suæ se reposuisse testatur; rara temporum fœlicitate, ubi sentire quæ velis, & quæ sentias, dicere licebat. Quod tamen opus, ut & alia ejusdem Auctoris, injuria ætatis nobis invidit, sed in ejus solatium Plinium, qui pro multis valet, habemus, & Eutropium, & Sextum Aurelium Victorem (*a*), qui de eo quoad hanc virtutem, de qua agimus, sic scripsit: *Trajanus justitiæ, ac juris humani, divinique, tam repertor novi, quam inveterati custos fuit.* Et extat novissimè in ejusdem laudem non inelegans oratio. M. Zuerii Buxhornii (*b*), quam qui de eo plura velit legere poterit; ubi, inter plura alia, sic de eo, quoad hanc justitiæ virtutem, de qua modo agimus scriptum reliquit: *Prima ætate vigilias, & cetera belli munia pari semper animi constantia exsequebatur, ut parere prius disceret, quàm imperare. Mandatas sibi provincias pari justitia continuit, major privato, dum privatus fuit, & omnium consensu capax Imperii, nisi imperasset. Paruit tamdem & Imperium accepit, non tam ut imperaret, quàm ut decus & majestatem Reipublicæ tueretur, &c. In qua administranda bonorum (quod præcipuum Imperii instrumentum) consiliis utebatur. Non quòd eorum industria egeret, sed quod ita in famam, & Rempublicam videretur. Fecit ut auctoritas Senatui, obsequium civibus, omnibus fiducia rediret. Habebant boni innocentiæ vindicem. Inveniebant in illo mali, quod sequerentur, Justa in omnibus judicia explevit, nihil factum, quo cujusquam salus læderetur. Sub eoque, ut olim procacitatis petulantiæque, tunc modestiæ, & virtutis certamen erat, &c.*

(*m*) Supr. *emblem.* 63.
(*n*) Plin. *in Paneg.*
(*o*) Mart. *lib.* 10. *epigram.* 72.
(*p*) Supr. *emblem.* 2. *num.* 12.
(*q*) Aurel. Victor. *in Theodos.*
(*r*) Baron. *an.* 395. *pag.* 727.
(*s*) D. Damascen. *in orat. pro fidel. defunct.* & alii *apud* Larream *decis. Granat. ult.* 3. *part. num.* 67. *ubi plures pro & contra congessit*, Navarr. *de orat. ex pag.* 495. & Mour. *de incant. ex pag.* 18. & 125.
(*t*) Alph. Ciacon. *in opusc. de anim. Trajan.*
(*u*) Benzon. *de anno jubil. lib.* 2. *cap.* 45. *pag.* 272. & *in tract. de fug. tem. pest.*
(*x*) Joann. Diac. *in vit. D. Gregor. lib.* 2. *cap.* 44.
(*y*) Hieron. Card. *in Apologia pro Nerone.*
(*z*) Tacit. *lib.* 1. *hist. cap.* 1.
(*a*) Aurel. Victor. *in Trajan.*
(*b*) Buxhor. *orat.* 4.

EMBLEMA LXX.

NULLA FRAUS TUTA LATEBRIS.

Sit licèt obstruso Coluber conclusus in antro,
Cervus anhelanti detrahit ore neci.
Judicis en munus : nullis delicta latebris
Tuta sinat : virus detegat arte latens.

COMMENTARIUS.

1 AD justitiæ legumque vigorem, quem ex Regum cura, & solicitudine pendere, in superioribus diximus, illud quoque ducimus pertinere, ut per se, & vigilantes, alios Judices, & Quæstores, in facinorosos inquirant, populumque suum ab ea fece hominum, cujuscumque sint sortis, expurgent, qui non solùm peccatis, sed exemplis nocent, nullisque favoribus, nullisvè latebris, aut subterfugiis, eorum gravia flagitia inulta prorepere sinant.

2 Nam si contra illos jubentur insurgere leges, & armari debere jura, ipsa jura (*a*) proclamant, quemadmodum vir Sanctus est lex viva, quæ vitæ modum, & rationem præscribit, & Sacræ Scripturæ præcepta continet, *ut graviter Augustinus* (*b*), *Gregorius* (*c*) *& Philo Judæus* (*d*) *advertunt.* Sic etiam sceleratus, affectus debitis suæ iniquitatis suppliciis, lex item viva est, quæ aliis peccatorum gravitatem ostendit, monetque, ut ab illis quàm longissimè absistant ; ut optimè insinuavit Maro (*e*) dum Phlegiam in mediis tormentis inducit, ita, tamquam si lex viva foret, ceteros suo exemplo monentem:

Phlegyasque misserrimus omnes
Admonet, & magna testatur voce per umbras,
Discite justitiam moniti, & non temnere divos.

Quod & ipsum Cambysses apud Herodotum (*f*) ostendit, dum filium, ad judicandum, in sella ex patris sui pelle contecta, qui sordidè se in eodem munere habuerat, consedere præcepit, ut sic, ex hac veluti lege doceretur, quem modum in judicando tenere deberet.

3 Et licèt Sostratus ab impio & Atheo Luciano (g) introductus, in quedam dialogo summa contentione à Minoe impetrare conetur, eorum quæ turpiter, & flagitiosè egerit, non jure à se pœnam expeti, quòd eo facinora, necessitate fati, & propter antecedentes causas, non ex animo gesserit. Hic tamen error meritò ab aliis (*h*) exploditur, & præsertim Seneca (*i*) eis respon-den-

(*a*) *L. cùm vir, C. de adult. l. congruit. de offic. Præsid. cum aliis.*
(*b*) D. August. *lib. de men.* 45. *tom.* 4.
(*c*) Gregor. *homil.* 10. *supr. Ezech.*
(*d*) Phil. *in lib. de Abrah.*
(*e*) Virgil. 6. *Æneid.*
(*f*) Herod. *lib.* 1.
(*g*) Lucian. *in Minoe.*
(*h*) Costal. *in pegm. pag.* 164.
(*i*) Senec. *epist.* 16.

dente, qui ob hanc Fati causam, nec virtuti, nec Philosophiæ operam dandam arbitrabantur, quo enim contra jus & leges facta sunt, futura sanè erant, cum evenerint, sed tamen à voluntate facta sunt.

4 Undè rectè nostri nos docent Juris-Consulti (*k*), se ipsum voluntariè pœnæ subdere, qui delinquit, & quasi in pœnam quodammodò contrahere, & consentire. Et quamvis Aristoteles (*l*) has obligationes, quæ ex delictis oriuntur: *Præter animi sententiam evenientes*, appellet, id ita accipi debet, non quò sine voluntate, vel etiam sine dolo admittantur, sed quòd in contractibus voluntatem mutuam spectamus, quæ propter futuram obligationem intervenit: at nemo ideò deliquisse præsumitur, ut se obligaret, nec ea mens fuit delinquentis, sed lucri capiendi, vel damni inferendi. Ideòque res ipsa, & exitus spectatur, & obligatio ex re, id est, ex ipso maleficio procedit, ut Justinianus (*m*) interpretatur. Quod, qui sciens pœna ei impositam perpetrat, in ipsum, & in ipsam sponte, & deliberatè consentit.

5 Nec minori ratione explodendi quoque, & longè amandandi sunt illi, qui negant, Principibus, vel Judicibus, in facinorosos inquirere convenire, & ex officio, parte non petente, ad eorum punitionem procedere, futilibus quibusdam rationibus moti, quas Canonherius (*n*) adducit, & Turcarum exemplo, qui hunc morem servare dicuntur; necnon & Medici, qui non debet nisi accersitus, morbos inquirere. Etenim, *ut benè idem Auctor subjungit*, licèt hoc in minutis delictis admitti possit, in quorum inquisitione Judices aliqui nimis importuni esse solent, & magis ad avaritiam, quàm ad morum emendationem intendunt; in gravibus autem, quomodocumque ad eorum notitiam pervenerint, sui officii ratio desiderat, ut nullum non lapidem moveant, in facinorosis investigandis, & competentibus suppliciis afficiendis, quorum excessus, atque flagitia, non solùm privatis, qui ex eisdem in damno & injuria versantur, officiunt, verùm & universam Rempublicam gravant, & Majestatem, atque Auctoritatem Principum, quibus subsunt, quodammodo lædunt, ut signanter Paulus Juris-Consultus (*o*) scripsit, & Agellius (*p*), & alii (*q*), qui causas, & rationes ob quas delicta puniri debeant, & soleant, latiùs examinant; & optimè etiam Cassiodorus, dum ait: *Injuria quidem nostra est læssa justitia: quia violationes earum rerum meritò ad nos trahimus, quas amamus. Unde illud maximè inultum esse non patimur, quod in contemptum nostræ jussionis constat admissum, &c.*

6 Et in nostri Emblematis terminis, ultra plura alia, quæ suprà (*r*) contra Reges, & Judices desides in administranda justitia congessi, eleganter Ulpianus Juris Consult. (*s*) sic inquiens: *Congruit bono, & gravi Præsidi curare, ut pacata, atque quieta provincia sit, quàm regit. Quod non difficilè obtinebit, si solicitè agat, ut malis hominibus provincia careat, eosque conquirat. Nam & sacrilegos, latrones, plagiarios, fures, conquirere debet, & prout quisque deliquerit in eum animadvertere. Receptatoresque eorum coercere, sine quibus latro diutius latere non potest.* Quo loci, ut illud obiter animadvertam, Eminentiss. Cardin. Baronius (*t*), sub verbo illo, *Sacrilegos*, Ulpianum (*u*), qui fuit Christianorum acerrimus hostis, eosdem Christianos intelligere voluisse, inquit. Quos, & alibi, *Impostores* vocavit, juxta veram lecturam, & ejusdem nominis significationem, quam Alciatus (*x*), Duarenus (*y*), & alii (*z*) recensent.

7 Et ad eamdem curam respiciens Paulus Juris Consult. (*a*) illam Præsidibus contra quoslibet in Principum mandatis injungi, his verbis ostendit: *Nam & in mandatis Principum est, ut curet is, qui provinciæ præest, malis hominibus purgare provinciam, nec distinguitur unde sint.* Noster quoque Rex Sapiens Alphonsus, in quadam ex suis legibus (*b*), hoc esse proprium Regum munus, sic dissertè demonstrat: *E ataje los malos del Reino, con la espada de la justicia, è arranque los Torticeros, echandolos de la tierra, porque no fagan daño en ella.*

8 Possemque facilè plura alia testimonia in hoc idem tendentia congerere, quorum plurima ex Marco Mantua (*c*), Velleio Guevara (*d*), Bobadilla (*e*), Lanceloto (*f*) Conrado, & Zipæo (*g*), si velit, Lector petere poterit. Sed pro multis addidisse sufficiet reconditum illud Tertulliani (*h*), qui Trajani famigeratum rescriptum recensens, & taxans, quo ad Plinii Junioris (*i*) epistolam respon-

(*k*) *L. Imperatores, D. de jur. Fisci, l. 2. D. quod vi, aut clam, princip. Inst. de obligat. quæ ex delict.* ubi DD. & alii *ap. Pinel. in Authent. nisi triennale, n. 30. & Molin. de primog. lib. 41. n. 11. Ego 2. tom. lib. 2. cap. 25. n. 72.*

(*l*) Aristot. 5. *Ethic.*

(*m*) D. princ. *de oblig. quæ ex delict.* cap. *non est cuiquam*, cap. *meritò* 5. *quæst.* 1.

(*n*) Canonh. *in Aphor. Polit. tom. 1. pag. 379.*

(*o*) *L. licitatio, §. quod illicitè, D. de publ. l. si à reo, §. fin. de fidejuss. leg. capitalium, §. famosos, D. de pœn.*

(*p*) Agel. *lib. 6. cap. 14.*

(*q*) Alex. 3. *Genes. cap. 5. Ego, cum aliis, 2. tom. lib. 4. cap. 5. n. 6.* Rhodig. *lib. 11. cap. 3.*

(*r*) Supr. *emblem. 19.*

(*s*) Ulpian. *in l. congruit 13. de offic. Præsid.*

dens,

(*t*) Baron. *in Martyrolog. die 1. Januar.*

(*u*) L. 1. vers. *Non tamen, D. de var. & extraord. cognit.*

(*x*) Alciat. 8. *parer. cap. 23.*

(*y*) Duaren. *de sac. Eccles. minist. lib. 2.*

(*z*) Cap. 14. vers. *Tertius gradus*, Turrian. *in Const. Apost.*

(*a*) Paul. Jur. Consult. *in l. Præses 3. de offic. Præs.*

(*b*) *L. 2. tit. 10. part. 3.*

(*c*) Mantua *Sing. 603.*

(*d*) Vellejus *in d. l. de offic. Præsid.*

(*e*) Bobad. *lib. 2. cap. 3 per tot.*

(*f*) Lancel. *in Temp. Jud. lib. 1. cap. 7. n. 16.*

(*g*) Zip. *de Jud. & Magistr. lib. 3. cap. 9.*

(*h*) Tert. *in Apolog.*

(*i*) Plin. Jun. *lib. 10. in epist. Trajan. 110.*

dens, edixit, in posterum inquirendos Christianos non esse, accusatos verò & oblatos puniendos esse, de quo etiam latiùs Paulus Orosius, & Eusebius (k) scribunt, sic ait: *O sententiam necessitate confusam. Negat inquirendos innocentes, & mandat puniendos ut nocentes: parcit, & sævit, dissimulat, & animadvertit. Quin te ipsum censura circumvenis? Si damnas, cur non & inquiris? Si non inquiris, cur non & absolvis? Latronibus vestigandis per universas provincias militaris statio sortitur. In reos Majestatis, & publicos hostes, omnis homo miles est, solum Christianum inquiri non licet, offerri licet: quasi aliud actura esset inquisitio, quàm oblatio? &c.*

9 Ex quo satis apparet, quàm sit & fuerit semper constans, & certum in quoslibet criminosos, & facinorosos homines, etiam ex officio inquiri debere, cum gravis hic Auctor, Trajanum, vel ex hac ratione meritò carpat, quòd Christianos, quos sceleratos putabat, & puniri jubebat, inquiri vetaret. Sed audi etiam Cassiodorum (l) ita hanc in omnibus judicibus obligationem exponentem: *Sit Judicibus vigor ex legibus. Subsellia non desinant jura malis moribus intonare, timeat latro indicium, quod semper expavit. Aduiter gremium judicis intremiscat. Falsarius vocem præconis exhorreat. Fur fora non rideat; quia tunc libertas gaudet, si talia non lætentur, &c. Nullus opprimat indigentem, invadite pervasores, insequimini persequentes.*

10 Eamdemque pervigilem, & indesinentem hac in parte Regum, & aliorum Gubernatorum curam, veteres per Ciconiam ex alta turri campos speculantem, *ut Pierius* (m), *post alios, tradit*, denotare solebant, eò quòd hæc avis, alioqui pietatis, gratitudinis, justitiæ, & aliarum virtutum cultrix, in lacertos, colubros, noxiaque quævis alia, & venenata animalia, ex alto oculorum aciem intendat, & propero volatu, simul atque illa conspexerit, in ipsorum exitium exterminiumque feratur. Qua de causa, *ut Plinius* (n), *Plutarchus* (o), *& alii* (p) *latè recensent*, apud Thessalos, & alias ubique nationes, nefas Ciconias occidere visum fuit. Quam ejusmodi avium naturam, pungit Virgilius (q), dum dixit:

——————Cum verè rubenti
Candida venit avis longis invisa colubris.

Ubi Servius, Cerda, & alii ejus Expositores plura notarunt, ex eademque, ultra Pierium, peculiaria symbola, sive Emblemata, in rem de qua agimus, formarunt Adrianus Junius (r), cujus jam alio loco carmina delibavi, & novissimus noster D Didacus Saavedra (s), Egoque hoc etiam quandoque, sub his versibus comprehendebam:

Maligna viro corpora perforat
Icta tenaci docta Ciconia,
Horrenda ne extent impunita
Monstra, pervagatura sæva.
Ergo potentes excute sordidos
Rex ipse, Regnis pessima moribus
Impura spargentes, iniquos,
Finibus ejiciasque Regni.

11 Nunc verò, quia minùs vulgare visum est, sed æqualis potentiæ, ad idem significandum, Regesque, ac Principes commonendos, ut alma civili justitia delinquentes coërceant, & illecebram veniæ, & impunitatis spem à Rep. exterminent; civitatesque, ac populos, ceu Herculea clava, Lernæis nocentium monstris expurgent, hoc, quod vides Cervi symbolo, seu similitudine utimur, cujus natura talis est, ut sic de eo Plinius (t) scribat, *Est iis cum serpente pugna, vestigant cavernas, nariumque spiritu attrahunt renitentes. Idem singulare abigendis serpentibus odor adusto cervino cornu.* Quam eamdem naturam, seu proprietatem, melius adhuc exposuit Ælianus (u) his verbis: *Mutuo in se odio omne serpentium Cervorumque genus flagrat inexpiabili. Serpentem Cervus longè latèque inquirens, tamdem in illius vestigia, longis flexionibus apparentia, jucundè pervenit, naribusque ad cavernam admotis, ad pugnam, pugnare nolentem ipsum profert. Serpens extracta in altum tollit collum, & crepitu dentium horribilis est, & acerba sibilia anhelat: Contra Cervus, ridenti similis, è vestigio inaniter pugnantem, & Cervi collum, & crura circumplicantem, in sexcenta frustra lacerat, &c.*

12 Et ad hoc respiciens, sive alludens Carolus XI. Valesius Francorum Rex XXVI. Octavio Strada (x) narrante, eodem nostro Emblemate, & lemmate utebatur, suam vigilantiam in perquiren-

(k) Oros. & Euseb. *lib.* 3.
(l) Cassiod. *lib.* 12. *epist.* 5.
(m) Pier. *lib.* 17. *pag.* 126. *& alii ap. Bobad. supr.*
(n) Plin. *lib.* 10. *cap.* 23.
(o) Plut. *in lib. de Isid. & Osirid. & ahi apud Camer.* 3. *subces. cap.* 66.
(p) Causin. *in Polistor. lib.* 6. *cap.* 40. *& 41. & Me in tract. de parric. lib.* 2. *pag.* 111.
(q) Virg. 2. *Georg.*
(r) Junius *emblem.* 17. *cujus memini supr. emblem.* 64.
(s) Saaved. *empr.* 25.
(t) Plin. *lib.* 8. *cap.* 32.
(u) Ælian. *de histor. anim. lib.* 6. *cap.* 11.
(x) Strad. *in Symb. pag. mihi* 411.

rendis, & puniendis sibi invisis, suævè Reipublicæ noxiis hominibus, eo significare prætendens.

13 Et quoniam in Elephanto eadem quoque proprietas invenitur, & numquam, *ut plures tradunt*, poplitem flectit, eumdem etiam, pro symbolo justi, & vigilantis Regis, ac Gubernatoris sumi solere, Petrus Matthæus (*y*) *in suis narrationibus* prodit. Pantheræ quoque similem naturam, & significationem Boni Principis, Bartholomæus Anglicus (*z*), & Petrus Bercorius (*a*) attribuunt, quoniam cum cetera animalia ad se ob mirabilem pulchritudinem attrahat, sola venenata, vel fugat, vel enecat. Quod in causa esse, ut nobilissima Lucensis Respublica eamdem pro insignibus habeat, novissimus Lælius Altogradus (*b*) latè prosequitur.

14 Et quidem, licèt inficiari nequeamus, nullam unquam Rempublicam fuisse, nec esse posse, quæ peccaminosis, & sceleratis hominibus careat, quia ut Tacitus (*c*) dixit: *Vitia erunt, donec homines*; & juxta Senecæ (*d*) traditionem, *Hoc majores nostri questi sunt, hoc posteri nostri querentur, eversos esse mores, regnare nequitiam, in deterius res humanas, & in omne nefas ruere.* Mali enim semper ad mixti bonis, vel in sanctissimis familiis fuisse leguntur, *ut pluribus Sacræ Scripturæ exemplis Erasmus* (*e*) *observat.* In eo tamen Boni Principis, ac vigilantis Gubernatoris præcipuum munus, juge studium, & solers cura consistere debet, ut vel ob hoc ipsum, magis in exquirendis, & puniendis sontibus satagat, quò plures eos esse cognoverit, *ut disertè Claudius Saturninus* (*f*) *scripsit.* Atque, ut præclarè Symmachus (*g*) dixit: *Tantùm denuò legibus severitatis adjiciat, quantum flagitia creverunt.* Horatianum (*h*) illud observans,

Non possis oculo, quantum contendere lynceus,
Non tamen idcircò contemnas lippus inungi:
Nec, quia desperes invicti membra Glyconis,
Nodosa corpus nolis prohibere chiragra;
Est quodam prodire tenus, si non datur ultra.

15 Unde D. Paulus (*i*) Regem, quem Dei Ministrum esse definit, vindicem quoque in iram esse debere ait, contra eos qui malè agunt. Et D. Petro (*k*) quoniam in Ecclesiæ Principem parabatur, ut alteri nostri Emblematis cervo, in mentis excessu, Sindon illa de cœlo serpentibus plena comparuit, vocemque præcipientem audivit: *Surge Petre, occide, & manduca.* Et per Oseam Prophetam (*l*) Dominus se graviter Principes castigaturum minatur: *Qui peccata populi comedunt, & ad iniquitatem eorum, sublevant animas eorum.* Quo loci D. Hieronymus, tunc devorare inquit, cum ea non arguunt, & conniventia patratorum scelerum, novis occasionem concedunt.

16 Docente quippè Cassiodoro (*m*): *Malum cum perseverat augetur, & remediabile bonum est in peccatum, accelerata correctio; quando & hoc pietatis genus est, coercere infantiam criminis, ne invenescat augmentis.* Qui & ipse alibi (*n*), non minùs eleganter, hanc inquirendorum, & puniendorum gravium criminum necessitatem, & utilitatem, his verbis expressit: *Sit Judicibus vigor ex legibus. Subsellia non desinant jura malis moribus intonare. Timeat latro indicium, quod semper expavit; Adulter gremium Judicis intremiscat, Falsarius vocem præconis exhorreat, Fur fora non rideat. Quia tunc libertas gaudet, si talia non lætentur. Nullus opprimat indigentem: invadite pervasores: insequimini persequentes: est vobis competens pugna civilis. Omnia peccata vos redditis, si duces scelerum comprimatis.*

17 Neque aliud sensit D. Cyprian. (*o*) dum dixit: *Consensere jura peccatis, & cœpit publicum esse, quod illicitum est.* Arnobius (*p*): *Crescit multitudo peccantium, cum redimendi spes datur, & facilè itur ad culpas, ubi est venalis ignoscentium gratia.* D. Chrysostomus (*q*), inquiens: *Semper scelera dum non resecantur, increscunt, & in multitudinem facinorum prosilitur, quoties secura impunitate peccatur.* Gravius adhuc, post D. Augustinum (*r*), D. Gregorius à Gratiano relatus, inquiens: *Si ea de quibus vehementer Deus offenditur, insequi, vel ulcisci differimus, ad irascendum utique divinitatis patientiam provocamus.* Et Imperatores Honorius, & Theodosius (*s*), qui apparitores, criminosos fugientes, subsequi jubent, & latitantes, pro qualitate peccati, sententia damnari, hanc rationem reddentes: *Veniam enim talibus non permittimus, nec indulgentiis crimina sublevamus.*

Idem

(*y*) Petr. Matth. *in narrat.*
(*z*) Anglic. *post Phisiolog. de Genuin. rer. propr. lib.* 18. *cap.* 80.
(*a*) Bercor. *in reduct. mor. lib.* 10. *cap.* 79. *num.* 4.
(*b*) Altograd. *in epist. dedic. ad sua Consilia.*
(*c*) Tacit. 4. *Annal.*
(*d*) Senec. *lib.* 1. *de benef. cap.* 10.
(*e*) Erasm. *cent.* 3. *epist.* 41.
(*f*) Saturn. *in l. aut facta* 16. §. *fin. D. de pœn.*
(*g*) Symm. *lib.* 2. *epist.* 13.
(*h*) Horat. *lib.* 1. *epist.* 1. *ad Mæcenatem.*
(*i*) D. Paul. *ad Rom.* 3. 4.
(*k*) Act. Apost. 10. 13.
(*l*) Oseæ 4. 8.
(*m*) Cassiod. *lib.* 3. *epist.* 14. & *lib.* 5. *epist.* 39.
(*n*) Idem *lib.* 12. *epist.* 5.
(*o*) D. Cypr. *epist.* 2.
(*p*) Arnob. *lib.* 7.
(*q*) D. Chrysost. *term. de Absalon.*
(*r*) D. August. & Gregor. *apud Gratian. in cap. si ea,* 50. 23. *quæst.* 4.
(*s*) *L. si apparitores, C. de cohort.*

18 Idem quoque Theodosius (*t*), dum alibi, per omnes regiones, in quibus fera, & periculi sui nescia, latronum fervet insania, probatissimos quosque, atque districtissimos defensores mitti præcepit, qui adsint disciplinæ, & quotidianis actibus præsint, eos tales esse debere addit, *Qui non sinant crimina impunitate coalescere, & removeant patrocinia, quæ favorem reis, & auxilium sceleribus impertiendo, maturari scelera fecerunt.*

19 Est enim tam verum, quàm vulgatum illud Salviani (*u*), dum dixit: *Potestas quippè maxima, & potentissima, quæ inhibere scelus maximum potest, quasi probat debere fieri, si sciens patitur perpetrari: in cujus enim potestate est prohibere, si non prohibet, ea profectò jubet agi, quæ non prohibet adimpleri.* Cui loco similis est ille Seneca (*x*): *Qui non vetat peccare, cum possit, jubet.* Et Ego (*y*) alia notatu digna, quæ delicta inquiri & puniri suadent, alibi latè congessi, & post Me D. Antonius Cabrerus (*z*) in eadem re se non segniter habuit.

20 Et nunc addo D. Gregor. (*a*) qui Jeremiæ locum expendens, qui cum primùm in populi delictis tacuerit, quòd se minimè audiri conspexit; posteà tamen cum crescentia mala cerneret, in eodem silentio non permansit, & sic subdit: *Inflammantur quippè corda justorum, cum non correpta considerant acta malorum: eorumque culpæ se participes credunt, quod in iniquitates crescere silendo permittunt.* Et Petrum Gregorium (*b*), æquè prudenter tradentem, quòd sicut corporis singularia contemptim quædam immutatio, quæ si non curetur, & emendetur, ad corruptionem & interitum facilè eam perducit.

21 Quamobrem ab omnibus laudata semper fuit sententia Demosthenis (*c*), dum dixit: *Nullus est usus civitatis, quæ nervos, ac vires adversus sceleratos, & injurios non habet. Neque Reipublicæ, in qua venia, & amicorum preces plus valent, quàm leges.* Taciti (*d*), qui hanc præcipuè curam obtinere debere Principem inquit, & addit, *Hac amissa, funditus Rempublicam trahet.* Senecæ (*e*), qui uno in loco tradit, *Scævam clementiam, sive bonitatem*, esse gravibus delictis ignoscere, nullamque pinguiorem victimam mactari Deo posse, quàm hominem sceleratum: & in alio (*f*), veluti ad nostrum cervum respiciens, severa magis quàm rabida voce, & non cum ira, sed cum justitiæ administrandæ zelo, in malefactores procedendum esse, sic dicit: *Et cum cervicem noxio præcidi imperabo, & cum parricidam in suam culleo, & cum mittam in supplicium militare, & cum Tarpejo proditorem hostem publicum imponam, sine ira, eo vultu animoque ero, quo serpentes, & animalia venenata percutio, &c.* Horatii (*g*), qui frustra nos de nostris malis, ærumnis, ac miseriis conqueri docet, si culpas suppliciis non cohibeamus, & malos mores legibus justis, ac sanctis imperare patimur, sic inquiens:

Virtutem incolumen odimus,
Sublatam ex oculis quærimus invidi.
Quid tristes querimoniæ,
Si non supplicio culpa recidit?
Quid leges sine moribus
Vanæ proficiunt, &c?

22 Et relictis aliis plurimis (*h*), quæ ab aliis plurimis peti possunt D. Ambrosii (*i*) ita seriò docentis: *Ubi impius interficitur, Christus infamatur, ubi abominatio aboletur, sanctificatio consecratur.* Etenim, ut apud Agellium (*k*) Sextus Cecilius dicebat: *Acerbitas ulciscendi maleficii, benè atque cautè vivendi disciplina est.* Et secundùm doctrinam Pithagoræ (*l*): *Qui malos non puniunt, velle videntur bonis injuriam inferre.* Quod & Sallustius (*m*) benè novit, cum dixit: *Ne ignoscendo malis, bonis injuriam inferre.* Quod & Sallustius (*m*) benè novit, cum dixit: *Ne Nocentes absolvendo, Innocentes tradamus exitio.* Nec bonos perditum eamus. Ex D. Ambrosius: *Ne Nocentes absolvendo, Innocentes tradamus exitio.* Nec non etiam nostri Jure-Consulti (*n*), qui his de causis maximè conducere inquiunt, ne delicta maneant impunita, suppliciaque in emendationem, ac terrorem hominum inducta esse.

23 Quibus consonat M. Tullius (*o*), *crudeles in Patriam* appellans Judices, qui facinorosis hominibus delicta condonantes, eos, & alios, ad similia, vel majora audendum, movere videntur. Et Seneca (*p*), inquiens: *Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur.* Et aliis omissis Jus-

(*t*) *L. per omnes, 3. C. de defens. civit. lib. 1. tit. 11. C. Theod.* Ælian. *de var. hist. lib. 14. cap. 27.*
(*u*) Salvian. *de provid. Dei, lib. 7.*
(*x*) Senec. *in Hercul. furent.*
(*y*) Ego *in tract. de parric. lib. 1. cap. 1. & 2. & 2. tom. lib. 4. cap. 5. num. 6. & seqq.*
(*z*) Cabrer. *in tract. de Tripl. cap. 1.*
(*a*) D. Greg. *lib. 32. Moral. cap. 5. in illud Jerem. 20. 9.*
(*b*) Petr. Gregor. *de Repub. lib. 2. cap. 1. in princ.*
(*c*) Demosth. *in orat. de fals. legatione.*
(*d*) Tacit. *3. Annal.*
(*e*) Senec. *lib. 2. de benef. cap. 14.*
(*f*) Idem *lib. 1. de ira, cap. 16. pag. mihi 546.*
(*g*) Horat. *lib. 3. carm. od. 24.*
(*h*) Nevizan. *in sylv. nupt. 1. lib. 1. à num. 71.* Bened. *in cap. Rainunt. verb.* Mortuo, *el 1.* Ego *d. tract. de parric. cap. 1. & 2. lib. 1.* Petil. *lib. 7. cap. 9.* Tymp. *inst. Princ. fol. 827.*
(*i*) D. Ambr. *lib. 2. de Parad.*
(*k*) Agell. *lib. 20. cap. 1.*
(*l*) Pithag. *apud Laert. in ejus vita.*
(*m*) Sallust. *in Catil.*
(*n*) *L. ita vulneratus, ad l. Aquil. l. si pœn. l. capitalia. §. famosos. D. de pœnis.*
(*o*) Tull. *in Catil. & in Pison.*
(*p*) Senec. *lib. 1. de ira, cap. fin. ad fin.*

Justinianus Imperator, ita Capadociæ Proconsulem instruens: *Atrocia crimina acerbè punito, ut paucorum hominum supplicio, omnes reliquos continuò castiges. Neque enim inhumanitas hæc, sed potius summa quædam humanitas est, cum multi paucorum animadversione salvantur.* Et non in elegantius Joannes Pontifex Max. (*q*) qui compescendam esse docet malorum audaciam: *Ut saltem pœnæ formidine retrahantur à noxiis; sicque boni, sectando virtutem meliores effecti, non cogantur cum illis perire.*

24 Quod etiam in delictis, quæ levia videntur, curandum cavendumque esse, his, non minùs elegantibus verbis, D. Hieron. docuit: *Prodest ad cautionem etiam minima pro maximis cavere; tantò enim facilius abstinemus à quocumque delicto, quantò illud magis metuimus. Nec citò ad majora progreditur, qui etiam parva formidat. Et sanè nescio an possimus leve aliquod peccatum dicere, quod in Dei contemptum admittitur, Estque ille prudentissimus, qui non tam considerat, quod jussum sit, quàm illum qui jusserit: nec quantitatem Imperii, sed Imperantis cogitat dignitatem.*

25 Quæ omnia exemplo suo Ludovicus cognomine *Sanctus*, Galliarum Rex, ceteris Regibus satis indicavit, cum, *ut Franciæ Annales* (*r*) *recensent*, revocari jussit gratiam cujusdam criminis, quam inadvertenter concesserat, ubi Deo, pro more, preces fundens, in versiculum illum Davidici Psalmi (*s*) incidit: *Beati, qui faciunt justitiam in omni tempore.* Memorabili edita sententia: *Principem, qui potest punire crimen, neque punit, non minùs coram Deo reum esse, quàm si ipse perpetrasset.* Et Maximilianus Imper. hujus nominis I. apud Camerarium (*t*), quem referunt, loca destinata ad supplicia sontium, venerabundum, hoc solemni dicto, *Salve justitia*, præterire solitum.

26 Extat quoque in eamdem rem memorabile factum Friderici, etiam Imperatoris Germani, & hujus nominis I. ad cujus pedes, in ipso suæ inaugurationis puncto, cum delinquens quidam, qui eum, privatum adhuc, graviter offenderat, provolveretur, & supplex admodum, ac lachrymabundus veniam expostularet, eamque adstantes omnes Prælati, & Proceres concedi rogarent, adhuc tamen eam firmata mente negavit; & Guntherus (*u*) hoc factum referens, & laudans, ita de eo scribit:

Neve gravi Proceres quererentur fortè repulsa,
Non odio miseri, sed stricti juris amore,
Exemplique loco, se se fecisse, patenter
Asseruit, factique sui vir providus omnem
Sustulit invidiam, documentaque fortia sanxit.
Forsitan hæc alii culpent, Ego nobile factum
Laudo viri, dignumque voco gestare potenti
Sceptra manu, qui sic animum pietate repressa
Continuit, cunctisque sui documenta vigoris,
Certa dedit. Plus sæpè nocet patientia Regis,
Quam rigor. Illa nocet paucis: hæc incitat omnes,
Dum se ferre suos putant impunè reatus.

27 Neque ab hac cura, & obligatione, quam ita propriam & præcissam in Regibus, & Gubernatoribus facimus, eosdem facilè excusare debebit, quòd nocentes aufugerint, vel ita se absconderint, ut faciles inventu non sint, aut in occulto delinquerint, quod aliquando efficere solet, ut à meritis suppliciis evadant, juxta illud Aurelii Prudentii (*x*),

Lex armata sedet, sed nescit crimen opertum.

Quoniam adhuc in his perquirendis, & à quibusvis latebris, vel proprio anhelitu, & sudore extrahendis, contendere debent, ut nostri Emblematis lemma, & Cervus ostendit, & Ulpianus (*y*), dum inquit: *In Receptatores quoque animadvertendum, sine quibus latro diutius latere non potest.* Et quemadmodum Regum longæ sunt manus, ut jam alibi (*z*) dixi, ita & pedes, adeò ut vel in Adagium apud Nos transierit: *Que el coche del Rei alcanza las liebres.* Et Nicetas (*a*) dicere ausus fuerit: *Nihil esse, quin ab Imperatoribus emendari queat. Nec ullum peccatum, quod vires eorum superet.* Quicquid Tiberius apud Tacitum (*b*) contrarium insinuare videatur, dum dixit: *Nescio an suasurus fuerim, omittere potius prævalida, & adulta vitia, quàm hoc assequi, ut palam fieret, quibus flagitiis impares essemus.*

28 Et cum Niceta convenit Cassiodorus (*c*), inquiens: *Nihil esse, quod latere Principem solici-*

(*q*) In Extrav. *de pœn.*
(*r*) Annal. Franc. *in S. Ludov.*
(*s*) Psalm. 106.
(*t*) Camerar. *medit. histor. cap. 76.*
(*u*) Gunther. *in Ligurino, sive de fact. Frider. lib. 1.*
(*x*) Prudent. *lib. 2. Ego 2. tom. lib. 1. cap. 14. num. 82.*
(*y*) Ulpian. *in d. l. congruit.*
(*z*) *Supr. Embl. 54.*
(*a*) Nicetas.
(*b*) Tacit. 3. *Annal.*
(*c*) Cassiod. *lib. 5. epist. 2.*

licitum possit. Et iterùm (*d*): *Nam licèt hæc sub profunda caligine videantur geri, nullus tamen actus est, qui possit abscondi.* Agapetus Diaconus (*e*), Soli Principem, hac in parte, his verbis similem & majorem faciens: *Solis profectò partes sunt, illustrare radiis orbem: Principis verò virtus est, egenorum misereri: porrò his clarior est Imperator, qui pius est. Ille namque cedit succedenti nocti, hic autem rapacitati prævorum non concedit indulgere quicquam, sed lumine veritatis iniquitatis occulta coërguit.* Et Guntherus (*f*) docens, quòd si Principes tales se se in hac cura, quales convenit, præstent, nemo erit, qui se ab eorum calore abscondere possit, his carminibus:

Scilicèt hanc in se Majestas Regia justi
Vim terroris habet: procul an propè, præstò, vel absens.
Semper terribilis, semper metuenda, suoque
Plena vigore manet, nullique impunè premenda
Creditur, & semper cunctis, & ubique timetur.

Et si ad hoc ipsum comprobandum exempla requiras, ea, quæ suprà (*g*) de nostris Regibus Alphonso VII. Ferdinando V. & aliis, malefactores quærentibus, adducta sunt, repetere poteris, estque ad suadendam hanc Principibus curam, & bonos effectus, qui ex ea sperari possunt, manifestandos, optimum exemplum in Regno Angliæ, quod, post illius Scriptores (*h*), novissimè Barclayus (*i*), & Camerarius (*k*) latè recensent, ubi jam nulli hodie lupi reperiuntur, etsi olim multis scateret, qui ovium greges graviter infestare solebant, eò quòd diligentia antiquorum, propositis præmiis, & aliquorum delictorum impunitate, illis, qui eos indagassent, & vel ex latebris, & antris remotissimis extraxissent, & interfecissent, totum tam pervicacis feræ genus extinxit.

29 Neque existimet aliquis, ob flagitiosorum hominum punitionem, & internecionem, etiam si plures esse contingat, viris & viribus Rempublicam carituram; nam potius tali fece purgata, magis augetur, atque florescit, ut in vite illiceve contingit, quæ superfluis, & vitiosis sarmentis, aut frondibus viduata, ab ipso ferro, & ab ipsa vi, vitam capit, & fœcundior existit, ut eleganter dixit Horatius (*l*), sic canens:

Duris ut illex tonsa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido.
Per damna per cædes ab ipso.
Ducit opes animumque ferro.

Et D. Bernardus, qui eodem simili in simili utens, non unam putationem, sed plures, & continuas, ad extirpanda in nobis vitia, requirit, sic inquiens: *Credite mihi, & putata repullulant, & effugata redeunt, & re accenduntur extincta, & sopita denuò excitantur. Parum est ergo semel putasse: sæpè putandum est, imò si fieri potest, semper, quia semper quod putari oporteat, si non dissimulas, invenis.*

30 Extatque apud Ælianum (*m*) Rhaconis cujusdam Persæ exemplum aptissimum, relatuque dignissimum, qui cum malè morigeratum filium ad Artaxerxem puniendum adduceret, morteque mulctari debere contenderet, Rexque excipiens, ab eo quæreret, an ferre posset, ut filius in ipsius conspectu vita privaretur? Se posse respondit, & addidit: *Quum in hortulo nascentium lactucarum surculos amaros defringo, & amputo, tantùm abest, ut dolorem ex eo mater ipsorum lactuca patiatur, ut etiam magis efflorescat, item magnitudine, & dulcedine plus augeatur. Ad eumdem modum Ego, ò Rex, cum videro eum, qui meam familiam lædit, & victum fratrum dilapidat, vitam amittere, & à suis in ipsos injuriis prohiberi; etiam ipse amplificabor, & reliquos mei generis similiter mecum prosperam fortunam agere conspiciam.* Quibus auditis, *inquit Ælianus*, Rhaconem ab Artaxerxe collaudatum, & in Collegium suorum Judicum cooptatum, quòd diceret, eum qui tam severè, & justè, de propriis liberis audebat pronuntiare, omninò etiam in alienis criminibus incorruptum, & sincerum Judicem se præstaturum. Adolescentem autem præsenti culpa liberasse, gravissimam mortem interminatus, si in posterum in crimine deprehenderetur.

31 Planè si delicta valdè antiqua esse proponantur, & quæ jam ferè propter reorum absentiam, vel etiam Judicum conniventiam, hominum memoriam excesserint, aut propter reorum multitudinem, durum, vel difficilè esse videatur, in omnes animadvertere velle, prudentis Principis, & Gubernatoris erit, oblivionem oblivioni super inducere, quam *Amnestiam* appellant, & dissimulationem, magis quàm intempestivam severitatem affectare, legum regulis, ac præceptis adhæ-

(*d*) Idem *lib. 7. epist. 7.*
(*e*) Agap. *de offic. Principis.*
(*f*) Gunth. *in Ligur. lib. 5. pag. 107.*
(*g*) *Supr. Embl. 61. & 62.*
(*h*) Barclaj. *in Iconib. nation. cap. 4.*
(*i*) Camerar. *cent. 1. cap. 28. pag. 141.*
(*k*) Petr. Matth. *in suis narrat. 2. part. narrat. 5. pag. mihi 175.*
(*l*) Horat. *lib. 4. od. 4.*
(*m*) Ælian. *lib. 1. de var. hist. cap. 34.*

hærens, quæ in multis crimìnibus post quinquennium (*n*); in omnibus, post vicennium, inquiri non patiuntur, adeò ut & parricidium hac præscriptione excludi Cujacius, & Gothofredus (*o*) existiment, quamvis Paulus Juris-Consultus: *Eorum qui parricidii teneri possunt, semper accusationem permitti*, scriptum reliquerit, quod an sit verum? Ego latiùs alibi (*p*) disputavi.

32 Quam in rem plura suo more Tiraquellus (*q*), & Farinacius adducunt, inter quæ illud Livii, narrantis, qualiter M. Duillius Tribunus plebis edixerit, vetera peccata, jam obliterata, non esse repetenda, & Domitiani, qui Tranquillo auctore, antiqua etiam Vestalium incesta à Patre Vespasiano Titoque fratre neglecta, arbitrariè punienda relinquit (*r*). Soletque ad hoc probandum nobile Modestini Juris-Consulti (*s*) responsum citari, quo docuit: *Si diutino tempore aliquis in reatu fuerit, aliquatenus pœna ejus sublevanda erit. Sic etiam constitutum est, non eodem modo puniendos eos esse, qui longo tempore in reatu agunt, quo eos, qui in recenti sententiam recipiunt.*

33 Qui tamen Textus, juxta veriorem ejus explicationem, quam post doctissimum Budæum (*t*) jam omnes Recentiores (*u*) agnoscunt, non tam ad pœnæ temperamentum ob temporis præscriptionem spectat, quàm propter delinquentis diutinum reatum, id est Carceris custodiam, & squallorem, sordidam vestem, & alias plures miserias, & calamitates, quas rei in vinculis tenti, interim dum judicium pendet, perpeti solent, qui status, *Reatus* nomine designatur, ut Messalla primus omnium apud Quintilianum ostendit (*x*), & Suetonius (*y*) de Augusto Cæsare tradens, diuturnorum reorum, & ex quorum sordibus, nihil aliud, quam voluptas inimicis quæreretur, nomina abolevisse, ut si quem quis repetere vellet, par periculum pœnæ subiret; & expressiùs Martialis (*z*), sic ad Candidum scribens,

Si det iniqua tibi tristem fortuna reatum
Squalidus hærebo, pallidiorque reo, &c.

Ubi ejus Expositores alia loca notarunt, quæ simul ad illustrandum Vernulejum Juris-Consultum (*a*) conducere poterunt, qui de hac sordida reorum, affiniumque eorum veste, & conditione accipi debet.

34 Carceris autem miserias, & ærumnas ita graviter, & strictè apud Theodosium Imperatorem, cognomento *Magnum*, Libanius (*b*) Sophista repræsentavit, ut eumdem lachrymari coëgerit; & Cassiodorus (*c*), qui carcerem vocat, *Cellam gemituum, tristitiæ domum, locum perpetua nocte cæcatum. In qua non unum tormentum sustinet reus, qui antequàm incurrat necis exitus, à superis probatur abscisus. Primum pedor ille, collega catenarum abominabili merore discruciat, auditum alieni gemitus, & lamenta conturbant, gustum jejunia longa debilitant, tactum pondera præmentia defatigant: lumina diutius tenebris obtusa torpescunt. Non est unum clausis exitium, multifaria morte perimitur, qui carceris squallore torquetur.* Quam etiam in rem alii (*d*) congerunt alia, & Ego non ingratè hæc pungere volvi, ut simul Pios Principes monitos reddam, suarum esse partium, ut in facinorosos animadvertere, ita de vinctis, & carceratis curam habere, cum Ulpiano (*e*) docente, *Carcer non ad puniendos, sed ad coercendos homines haberi debeat.*

(*n*) *L. mariti*, §. *hoc quinquennium*, *de adulter. l. quereta* 12. *C. de falsis*, *cum aliis apud Cujac. de diverr. præscript. cap.* 24. *& lib.* 4. *ob. cap.* 14.
(*o*) *L. ult. D. de parric. ubi Gothof. & Cujac. ubi sup.*
(*p*) Ego *in tract. de parric. cap. fin. per totum.*
(*q*) Tiraq. *de pœn. temper. caus.* 29. M. Mantua *in glos.* 1. *part. cap.* 33.
(*r*) Suet. *in Domit. cap.* 8.
(*s*) *L. si diutino* 25. *D. de pœn.*
(*t*) Budæus *in not. ad Pand. d. l. si diutino.*
(*u*) Tiraq. *supr. num.* 7. Corras. 2. *misc. cap.* 20. Corsus 1. *indag. cap.* 19. Edu. Caldeira 3. *var. cap.* 7.
(*x*) Quintil. *lib.* 8. *cap.* 3.
(*y*) Sueton. *in Augast. cap.* 32.
(*z*) Martial. *lib.* 2. *epig.* 24.
(*a*) Vetnul. *in l. Vestem sordidam* 30. *D. de injuriis.*
(*b*) Libanius *in Orat. de vinctis, novissi. à Jacob. Gothof. luce donata.*
(*c*) Cassiod. *lib.* 11. *in fin. inform. indulg.* vide *etiam similem locum Calpur. Flac. apud Me, lib.* 1. *de parric. cap. fin.*
(*d*) Text. & DD. *in l. omnes* 23. *C. de pœn.* Gomez *de delict.* An Robet. 1. *rer. jud. cap.* 10. Valenz. *cons.* 164. *n.* 66.
(*e*) *L.* 8. §. *solent*, *de pœn.* Cujac. *lib.* 34. *obs. cap.* 14. *histor. for. Rom. lib.* 5. *cap.* 14.

EMBLEMA LXXI.

TEMPERANDUM, PRIUS QUÀM PUNIENDUM

En Fidicen Citharam promptam modulatur ad aurem,
Nec tamen abrumpit, vox licèt una cadat.
Sis Fidicen Princeps, nec quando dissonat ulla:
Chorda, statim rumpas, sed modulare prius:
Corrige defectus: lapsis concede vicissim
Ut surgant; Regni sic citharedus eris.

COMMENTARIUS.

1 ETsi adeò vigiles, ac solicitos in requirendis, & puniendis sontibus, Principes esse debere, in eo, quod præcessit Emblemate, dixerimus, non tamen ideò intendimus, eos ita in iram accendere, ut pro primis excessibus, ac delictis, quæ summam in se malitiam non habeant, ad ultima supplicia prosiliant, extremisvè remediis utantur, ubi admonendo, corrigendo, vel temperando, illos, qui à virtutis via in aliquo deflectere, visi fuerint, leviori freno, ad meliorem frugem reducere possunt.

2 Planè enim cum Reges suæ Reipublicæ Medicos esse, suprà (*a*) à Nobis, post alios, traditum sit, medicinæ præceptis obsequi debent, quæ, *ut Petrus Canonherius* (*b*) *latè post Hyppocratem tradit*, non nisi in extremis morbis ad extrema remedia deveniunt, illudque Ovidii (*c*) ad unguem observant.

Omnia prius tentanda sunt, sed immedicabile vulnus
Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.

3 Quod post Platonem (*d*), & alios, eleganter Clemens (*e*) Alexandrinus, à me alibi (*f*) translatus, scripsit, inquiens, legem non nisi adversus eos, qui jam immedicabiles videntur, & ad extremam justitiam provehuntur, ad resecationem, & occasionem procedere. Et non minùs elegan-ter Poeta quidam (*g*), cujus latum carmen eò tendit, ut probet, quòd quemadmodum medici, ubi salubribus herbis uti possunt, ad ferrum & ustionem non veniunt, nec pharmacis turbulentis eorum viscera dilacerant: ita Principes & Judices, donec mitioribus remediis vitia emendare possunt. Ejus verba sunt hæc:

Ergo truces animos gerere, immansuetaque corda, Ca-

(*a*) Sup. *Emblem.* 11. & 21.
(*b*) Canonh. *in Aphor. Polit.* 1. *tom. pag.* 584.
(*c*) Ovid. 1. *Metam.*
(*d*) Plat. *lib.* 9. *de legib.*
(*e*) Clem. Alex. *lib.* 1. *Strom.*
(*f*) *Ego de parric. lib.* 1. *cap.* 1. *pag.* 3.
(*g*) Poeta vidend. *apud Canonh. sup. pag.* 496.

Caraque subactæ sævire in viscera plebis
Turpe ferumque putes, nec Rege, aut Principe dignum.
Artis Apollineæ multo seu clarus ab usu,
Diversis diversa valeant medicamina morbis,
Nec cunctis Aloen succis admiscet amaram,
Nec semper tetra colocynthide temperat haustus,
Ægra nec immiti ferro mox membra recidit:
Sed donec succis herbisque salubribus ullus
Est locus, & morbo superes spes ulla medendi;
Non flamma, aut ferro lacerat crudeliter artus,
Sed desperato tantum putrentia tabo
Membra secat: ne fortè gravis contagio serpat
Longius, & sanas vitiatis partibus addat:
Haud aliter gladium sine cæde & sanguine gestat
Maxima dos Regum est miti Clementia fronte,
Solaque mortales Dis immortalibus æquat, &c.

4 Eamdem quoque similitudinem graviter premit Natalis Comes (*b*). Neque longè abest Seneca (*i*), dum sic signatissimè docuit: *Ita legum Præsidem, civitatisque Rectorem decet, quamdiu potest verbis, & his mollibus ingenia curare. Transeat deinde ad tristiorem orationem, qua moneat adhuc & exprobret: novissimè ad pœnas, & has leves & revocabiles recurrat. Corrigendus est itaque qui peccat, & admonitione, & vi, & molliter, & asperè, meliorque tam sibi, quàm aliis faciendus; non sine castigatione, sed sine ira. Quis enim ei, cui medetur, irascitur.*

5 Easdem quoque scansiones hac in re observari debere D. Augustinus (*k*) insinuat, inquiens: *Paratus debet esse homo justus, & pius patienter eorum malitiam sustinere, quos fieri bonos optat: ut potius numerus crescat bonorum, non ut pari malitia se quisque numero addat malorum.* Et D. Chrysostomus (*l*), qui explicans illud D. Pauli (*m*): *Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, ejusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris.* Sic sapienter subjungit: *Non dixit punite, aut condemnate, sed instruite, vel instaurate, id est monitis ad salutem adducite*; quia, ut Salomon (*n*), juxta septuaginta Interpretum versionem edocuit, *Melior vir correctionum, viro jure cervices, repentè enim ardente eo, non est medela.* Quod, *ut ibidem noster Salazarius animadvertit*, perinde est, ac si diceret, longè meliorem esse ad coercendos aliorum mores virum corripientem benignè, ac leniter, quàm properè ex ira & indignatione, pro quovis excessu ad acerbam punitionem temerè procedentem.

6 Cicero (*o*) etiam, prudentissimè à Majoribus observatum tradit, ne in omnes milites universum pro qualibet fuga, aut desertione animadverteretur: *Quia potest quidem posteà, & miles esse melior, & vir bonus, & civis utilis*; & ut Lupus (*p*) noster, numquam satis laudatus scripsit;

El Can de buena lei, de buena raza,
Si non cazare oi, mañana caza.

Et Theodoricus Rex, apud Cassiodorum (*q*), Præfectum urbis instruens: *Sibi cordi esse* (inquit) *post primam culpam non statim desiderare vindictam, ad admonitionem potius jussa convertimus: ne sit nostra districtio nimia, quam lenis patientia non præcedat.*

7 Et hoc fortè est, quod Clemens VIII. fœlices recordationis Pont. Max. significare voluit, dum Sylvestro Petra Sancta (*r*) tradente, gladium, lituum sacrum, sive baculum Pastoralem, & lyram in medio eorum pro symbolo accepit, adjiciens lemmatis loco, *Nihil ille reliquit*; ut significaret, se omnem tulisse punctum, cum ex Religione, ac justitia, paterna directione, quæ per baculum significatur, & rigore justitiæ, quam gladius designat, veluti ex gravi & acuto sono, temperare gratam regiminis sibi cœlitus commissi harmoniam desiderasset.

8 Nos autem, ea pictura, quam præsens Emblema exhibet, idem ipsum apertius significamus, citharedum, vel lyricinem ob oculos nostris Principibus proponentes, qui prius quàm musici instrumenti chordam aliquam abjiciat, vel rumpat, illam blandè, ac sensim digito, & aure tendit, & temperat, & paulatim ad optatum cum aliis concentum reducere curat. Ut sic, vel hoc exemplo commoniti, idem in subditis corrigendis, & temperandis imitari conentuur. Quam simi-

(*b*) Natal. Comes *lib.* 14. *histor.*
(*i*) Senec. *lib.* 1. *de ira. cap.* 5.
(*k*) D. August. *in serm. de puer. Centurion.*
(*l*) D. Chrysost. *sup.*
(*m*) Paul. ad Galat. 6.

(*n*) Proverb. 29. *vers.* 1.
(*o*) Cicer. *in orat. pro Cluent.*
(*p*) Lup. à Vega *in comment. del Cid.*
(*q*) Cassiod. *lib.* 4. *epist.* 29.
(*r*) Petra Sanct. *in symbol. lib.* 6. *pag.* 221.

litudinem inter suas recensuit Erasmus (*s*), eam à Plutarcho (*t*) mutuatus, & anteà, ipsa quoque usum Quintilianum (*u*) reperio, & D. Chrysostomum (*x*), qui ex eadem Musicæ disciplina, sic se habere debere eos, qui aliis præsunt, ostendit, *Ut neque nervum ita intendant, ut rumpant, neque remitant ultra modum, ne harmoniæ concentum lædant.* Et Joann. Sarisberiensem (*y*), qui eamdem esse, hac cordarum tensione magis quam ruptura, non procurare urbis harmoniam, quemadmodum si quis oculos habens lippientes, eos malit effodere, quàm curare. Unguesque, si acriores fuerint, resecandos esse, non avellendos.

9 Fuit enim semper lyra, cujuscumque illam finxeris formæ, sed præsertim ea, quàm nos vulgò *Harpam* vocamus (quòd ut Covarruvias ait (*z*), raptim tactis per digitos chordis pulsetur) humanæ vitæ aptissimum hieroglyphicum, juxta Pierii (*a*) Valeriani doctrinam, & aptius, Reipublicæ moderationis, in qua ut in lyra, unusquisque ex subditis suum locum tenet decenter sortitus, & ex omnibus, licèt diversæ proportionis, & soni, qui illam congruè temperare, ac pulsare didicerit Princeps, melodiam, & suavem quomdam harmoniam, & consonantiam elicere poterit. Quod optimè noster Saavedra (*b*) novissimè in quodam ex suis symbolis docet, & latè prosequitur, lyram eamdem depingens, cum lemmate, *Majora minoribus consonant*, eo admonens Reges qualiter se cum diversis vassallis, & populis, quibus dominantur, gerere debeant, sicuti Nos nunc, qui aliorsum (ut apparet) tendimus, qualiter prius eos corrigere, & dirigere, quàm abjicere, vel disrumpere.

10 Sæpè enim ut Claudianus (*c*) ait:

——Peragit tranquilla potestas,
Quod violenta nequit, mandataque fortius urget.

Et ut Tacitus (*d*) inquit: *In tempistivis remediis delicta accenduntur*; unde ipso (*e*) etiam monente: *Parvis peccatis veniam dare Principum convenit, magnis severitatem commodare, nec pœna semper, sed sæpius pœnitentia contentum: omnia scire, non omnia exequi.* Et non solùm nostri Emblematis lyricinem imitari, sed, *ut cum Seneca* (*f*) *loquar*, officium suum idem esse, quod bonorum parentum putare: *Qui objurgare liberos nonnumquam blandè, nonnumquam minaciter solent, aliquando admonere etiam verberibus. Numquid aliquis sanus filium ad primam offensam exhæredat? Nisi magnæ, & multæ injuriæ patientiam evicerint, nisi plus est quod timet, quàm quod damnat, non accedit ad decretorium stilum. Multa ante tentat, quibus dubiam indolem, & pejore loco jam positam revocet: simul deplorata est, ultima experitur. Nemo ad supplicia exigenda pervenit, nisi qui remedia consumpsit. Hoc quod parenti, etiam Principi faciendum est, quæm appellavimas Patrem Patriæ, non adulatione vana adducti.*

11 Quinimò in eamdem rem, humanos Reges, ac Judices, divini imitatores esse oportere, D. Chrysostomus (*g*) his verbis hortatur: *Judices cum latrones cœperint, & sacrilegos, non quomodo ipsos reddam meliores considerant; sed quomodo ab ipsis peccatorum pœnas exigant. Deus autem contra, cum aliquem reperit peccantem, non considerat quomodo summat supplicium, sed quomodo ipsum erigat, & meliorem faciat, & in futurum inexpugnabilem. Itaque & Judes pariter & Medicus, & Magister est Deus. Etenim tamquam Judex examinat, & tamquam Medicus corrigit, & tamquam Magister docet, prævaricatos in omnem disciplinam inducens.*

12 Ad ipsum quoque nostri Emblematis documentum, & temperamentum respicit celebris quædam lex (*b*) Regis nostri Alfonsi X. ubi postquam præmiis & pœnis contineri in officio homines docuit, utrumque attentè, & prudenter temperari debere, sic subdidit: *Por eso ovo y menester temperamiento, asi como facer bien do conviene, è como, è quando: è otrosi en saber refrenar el mal, è tollerlo, è escarmentarlo en los tiempos, è en las sazones que es menester, catando los fechos quales son, è quien los face, è de que manera, è en quales lugares.*

13 Et illud, quod tradit Origenes (*i*), explicans victorias, quas de Philisthæis Aod portavit in gladio, & Samgar in vomere aratri, sexcentos eorum percutiens, ut in Judicum libro (*k*) narratur, inquit enim ex hoc significari, posse fieri, ut Ecclesiæ Judex non semper gladium proferat in correctionem delinquentium: *Sed imitetur Agricolam, velut aratro sulcans animæ nostræ terram; & sæpius Clementi monitione rescindens, ut aptet eam suscipiendis seminibus.*

14 Neque aliud sensit D. Gregorius (*l*) loquens de temperamento Prælati in subditis castigan-

(*r*) Erasm. *in simil. fol.* 2.
(*t*) Plut. *in Moral.*
(*u*) Quint. *declam.* 184.
(*x*) D. Chrysost.
(*y*) Sarisber. *in Policr. lib.* 4. *cap.* 8.
(*z*) D. Sebast. Covarr. *in Thes. verb.* Harpa, *fol.* 462.
(*a*) Pier. *lib.* 47. *fol.* 348.
(*b*) Saaved. *empr.* 61. *ex pag.* 464. & vide *omnino Plut. in tract. de Reb. public. pag. mihi* 109.
(*c*) Claudian. in Mal. Theod.
(*d*) Tacit. 3. *Annal.*
(*e*) Idem *in Agric.*
(*f*) Senec. *lib.* 1. *de clement. cap.* 14.
(*g*) D. Chrysost. *in homil. ad popul. Antioch.*
(*h*) *L.* 3. *tit.* 1. *part.* 1.
(*i*) Orig. *hom.* 4. *in lib. Iud.*
(*k*) Judic. 3. 31. & 32.
(*l*) D. Gregor. *hom.* 21. *supr. Ezech.*

gandis, in hæc verba: *Tanta debet esse discretio Prælati, ut nec disciplina nimia, nec ipsa quoque misericordia sit remissa: ne si inordinatè culpa dimittitur, is, qui est culpabilis, in reatu gravius adstringatur. Et rursus si culpa immoderatè retinetur, tanto qui corrigitur deterior fiat, quantò erga se nihil benignitatis gratia agi considerat. Exhibenda itaque est pravis asperitas in ostensione, charitas in mente; ut & dura ostensio delinquentem coerceat, & charitatis custodia mercedem mansuetudinis non amittat.*

15 Idem quoque Sanctus, & Leo Papa, sæpè eamdem doctrinam repetunt, & magis esse expectandos, & corripiendos delinquentes, quàm illico puniendos: *Plusque apud corrigendos agere debere benevolentiam, quàm severitatem, plus cohortationem, quàm comminationem, plus charitatem, quàm potestatem*, pluribus aliis locis ostendunt, quæ quia apud Gratianum (*m*), & alios (*n*) obvia sunt, peculiariter referre non est necesse. Sicuti neque illa Ecclesiastici (*o*), & Evangelii (*p*) loca, de fraterna correctione, gradibusque ejus agentia, quæ integro tractatu Bernardinus Arevalensis prosequitur. Et signanter Concilium Tridentinum (*q*), Episcopos monens, qualiter se in suorum subditorum correctione habere debeant, & statim subjiciens: *Cùm sæpe plus erga corrigendos agat benevolentia, quàm austeritas; plus exhortatio, quàm comminatio, plus caritas, quàm potestas. Sin autem ob delicti gravitatem virga opus fuit, tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordia judicium, cum lenitate severitas adhibenda est. Ut sine asperitate disciplina populis salutaris, ac necessaria conservetur, & qui correcti fuerint emendentur, aut si resipiscere noluerint, ceteri, salubri in eos animadversionis exemplo, à vitiis deterreantur. Cum sit diligentis, & pii simul Pastoris officium, morbis ovium levia primùm adhibere fomenta, post, ubi morbi gravitas ita postulet, ad graviora & acriora remedia descendere: sin autem ne ea quidem proficiciant, illis submovendis ceteras saltem oves contagionis periculo liberare.*

16 Quibus etiam illud Demonaxeis addi potest, qui *ut Erasmus* (*r*) *in suis Apophthegm. tradit*, subinde suadebat, non facilè irascendum hominibus, si delinquerent; sed potius corrigenda esse vitia, Medicorum exemplo, qui non indignantur ægrotis, sed morbum sanant, Apollonius quoque apud eumdem (*s*) dicere solitus erat, quòd quisquis erga levia errata, vehementius, quàm par est, irascitur, delinquentem non sinit inter culpam extremam, & mediocrem quid intersit dignoscere.

17 Et Ludovicus Vives (*t*), post Senecam (*u*), & alios, de Augusto Cæsare narrat, hoc prudentiæ, & clementiæ temperamento in corripiendis, & expectandis plurimis, quos tamquam sibi infestos perdere potuit, sibi eosdem ex hostibus amicos fecisse, ut Domitios, Mesallas, Asinios, Ciceriones, Coccejos, Sallustios, Duellios, & postremò Lucium Cinnam, qui ipsum Cæsarem sacrificantem adoriri statuerat, & ad aras ceu victimam quamdam immolare. Huic enim, ad se vocato, quæ comperisset ostendit; Tacenti, & manifesto suum scelus fatenti, ei vitam fortunas dignitatem, & alia in civitate præclara dixit se donare, ut ex eo die inciperet, inter eos amicitia; quod ita adeptus fuit, ut eumdem dum vixit, fidelissimum amicissimumque expertus, & à moriente ex asse hæres scriptus fuerit. Latinus etiam Pacatus (*x*) in Theodosio Magno clementiam commendat, qua Maximum Tyrannum, affectati Imperii reum, tantique delicti, & mendacii, quo illud patraverat, proprio ore, præsente, & interrogante eodem Imperatore, confessum, adhuc dimittere voluit, nisi populus illum ad supplicium rapuisset. Et Nazarius idem valdè commendat in Constantino Augusto, his verbis: *Quod erat consentaneum clementiæ tuæ, experiebaris remedia molliora, ut quod leniri, quàm resecare mallies, mitior medicina sanaret.*

18 Parem quoque clementiam, & prudentiam Maximilianus I. in corrigendo, & contegendo cujusdam sui Aulici futuro observavit, cujus facti lepidam narrationem latè Camerarius (*y*), & Pontanus (*z*) recensent. Possemque Progenitorum, & successorum ejusdem Imperatoris, Austriacæque familiæ, plura alia exempla referre, nisi jam ea Gerardus (*a*) de Roo, & Nicolaus Vernuleus (*b*) præoccupassent, maluisse Magnos hos Principes inquientes, beneficiis indulgentiaque, quàm severioribus remediis, subditorum suorum ingenia experiri. Et hinc potentes esse, quia leviora, quàm acriora consilia malunt, & apud eos culpam confiteri, est veniam impetrare.

19 Quod Rex noster Potentissimus, & Benignissimus D. Philippus IV. quem Deus incolumen servet, novo quodam & heroico exemplo novissimè etiam manifestavit, cujus vel sola insinuatio pro relatione sufficiet, & insigne documentum posteris erit, ut mitius delicta eorum accipiant, qui aliàs

(*m*) Gratian. *in cap. licèt* 1. *& 2. cap. disciplina, cap. vera justitia, cum aliis*, 45. *dist.*
(*n*) Latè Luc. de Penn. *in l.* 1. *C. de deser. lib.* 12. & Valenz. *cons.* 164. *ex num.* 72.
(*o*) Eccles. 19.
(*p*) Matth. 18.
(*q*) Trident. *sess.* 13. *de reform.*
(*r*) Erasm. *lib.* 8. *Apoph.*
(*s*) Idem *ibidem.*
(*t*) Lud. Vives *de concord. & discord. lib.* 3.
(*u*) Senec. *latè hanc Cinnæ historiam referens, lib.* 1. *de clem. cap.* 9.
(*x*) Lat. Pacat. *in Panegir. ad Theod.*
(*y*) Camer. 1. *tom. subcis. cap.* 65.
(*z*) Pontan. in bellar. Attic. 2. *part. cap.* 29. *pag.* 53.
(*a*) Gerard. de Roo *lib.* 5. *in Austr. pag.* 187.
(*b*) Vern. *de virt. gent. Austr. cap.* 4.

aliàs moribus, & vitæ integritate summa claruerunt, aut majorum suorum egregiis meritis illustrati, spem melioris frugis in posterum præbent, quamvis in aliquo fortè fortuna peccaverint, & à recto virtutis, propriivè sanguinis tramite, deviasse comperti sint. Memores doctrinæ Simonidis, apud Stobæum, qui neminem prorsus esse dixit, qui aliquando in aliquod malum, vel crimen non prolabatur. Et contra naturam penè esse, ut quis sine peccato aliquo vitam transigat, vel, ut est in Adagio (*c*), *Sine crimine vivat, aut omnibus horis sapiat.* Prout & nostra etiam Canonica (*d*) & Civilia (*e*) jura demonstrant, hic non solùm permittentia, verùm & suadentia, priscis peccatis facilius veniam indulgeri debere, & ex ante actæ vitæ indole, sequentis emendationem conjectari sperarique posse.

20 Qua de re plura, ad nauseam usque Tiraq. (*f*) congessit. Inter alia exempla, illud Ciceronis (*g*) adducens, qui se Consulem C. Pisonem defendisse gloriatur, quia Consul fortis, constansque fuerat, & relatis aliis, ob id ipsum quoque absolutis, subjungit: *Semper graves, & sapientes Judices in rebus judicandis, quid utilitas civitatis, quid communis salus, quid Reipublicæ tempora poscerent, cogitaverunt.*

21 Docente enim Quintiliano (*h*): *Qualecumque crimen donari meritis, donari virtuti potest.* Et inde, *ut ipse idem alibi* (*i*) *tradit* communiter apud Oratores locus ille receptus fuit, quem *Deprecationem* vocant, quo *In Senatu, & apud populum, apud Principem, & ubicumque juris clementia est, uti solent. In qua plurimum valent ex ipso, qui reus est, hæc tria in vita præcedente, si innocens, si benè meritus, si spes in futurum innocenter victuri; & in aliquo usui futuri.*

22 Et ante Quintilianum Tullius (*k*), sive Cornificius, aut quisquis ille fuit, qui Rhetoricorum ad Herennium libros vulgavit: *Deprecatio est* (ait) *cum peccasse, & consultò reus fecisse confitetur: & tamen postulat, ut sui misereatur. Hoc in judicio non potest ferè usu venire, nisi quando pro eo dicimus, cujus multa recta esse constat.* Et iterum: *Deprecatione* (inquit) *utemur, cum fatebimur nos peccasse: neque id imprudenter, aut fortuito, aut necessario fecisse dicemus: & tamen ignosci nobis postulamus. Hic ignoscendi ratio quæritur ex his locis. Si plura, aut majora officia, quàm maleficia videbuntur constare: si qua virtus, aut Nobilitas erit, in eo qui supplicavit: si qua spes erit usui futura, si sine supplicio, discesserit: si ille supplex, mansuetus, & misericors in potestatibus ostendatur fuisse.*

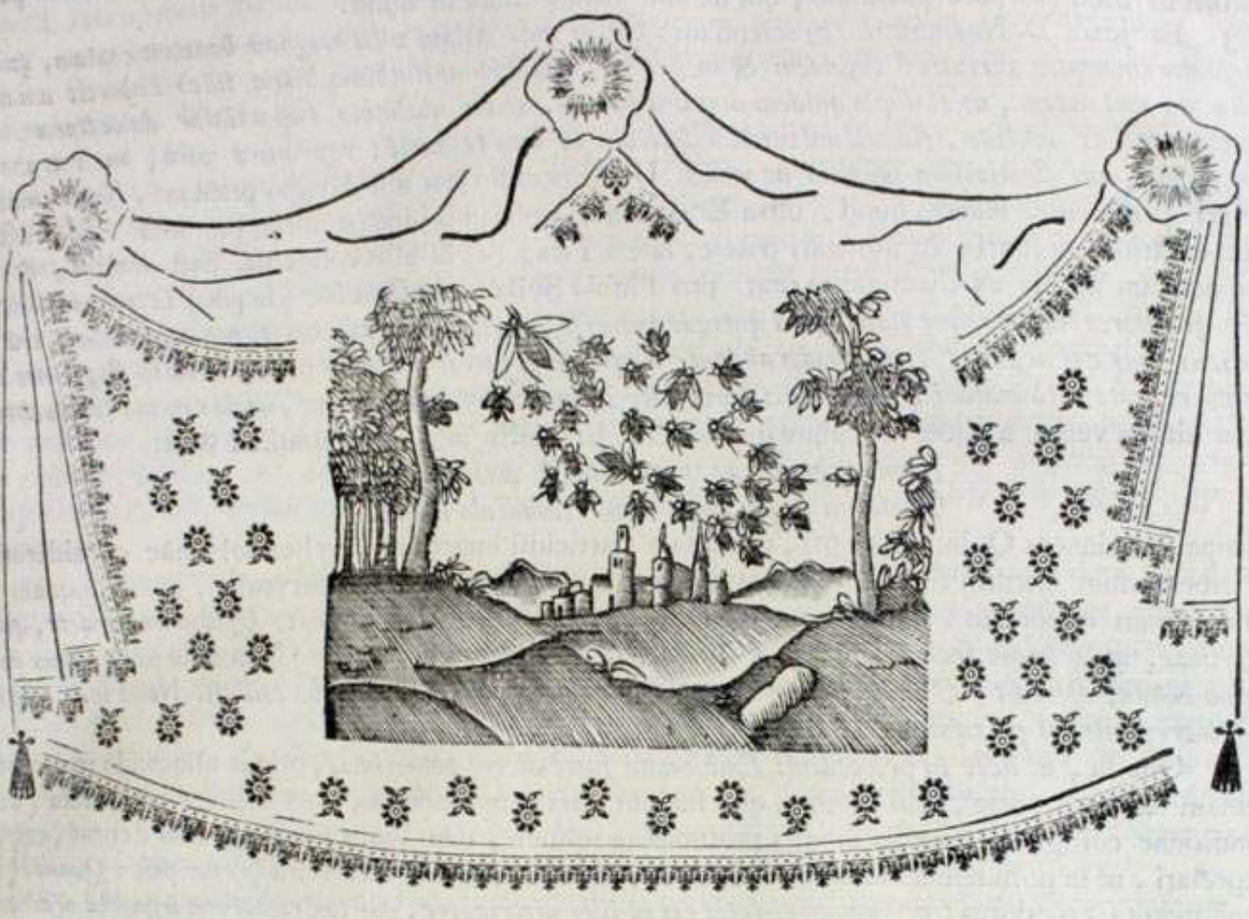
23 Harumque rerum omnium ponderationem Persæ, adeo necessariam in Principibus judicarunt, ut etiam reo non petente, nec deprecante, peculiari lege apud eos caveretur, ut cum quis in judicio argueretur, delictum aliquod perpetrasse, non tamen statim condemnaretur, sed prius ex judicantis officio, inquiriretur diligentissimè in omnem illius vitam, inireturque ratio, plura ne turpiter, & flagitiosè, an benè laudabiliterque gessisset. Tum, si vincebat turpium numerus, condemnabatur, sin præponderabantur honestis turpia, absolvebatur. Cogitabant enim non esse, *ut paulò ante retulimus*, humanarum virium, rectum cursum perpetuò tenere; habendosque pro bonis viris eos, non qui numquam peccarent, sed qui sæpius honestè agerent. Quam legem refert, & eximiè laudat M. Antonius Muretus (*l*), dignissimam censens, ut ab omnibus cognoscatur, & exequatur. Et Petrus Herodius (*m*), exempla Arbazis erga Blesim, & Darii circa Sandocem, ob hanc computationem, & veluti Lyræ nostri Emblematis temperationem, adducens. Ad quam referendum quoque est illud Cassiodori (*n*), ita sub persona sui Regis Theodorici, reliquos admonentis: *Quapropter casibus asperis, præstandum est sub Justitiæ laude moderamen: ut nec vindictam sinamus superare peccata, nec culpam insultare patiamur legibus impunitam.* Et doctrina nostri Salmanticensis Episcopi Valenzuelæ (*o*), quod pœnali legi non derogatur, ignoscendo ei, qui multum alias meruisse, & servisse competitur.

EM-

(*c*) Erasm. *in Adag. pag.* 263.
(*d*) *C. unum oratorium, §. nomine, 25. dist. ubi glost.*
(*e*) *L. Non omnes, in princ. ubi DD. de re milit.*
(*f*) Tiraq. *de pœn. temper. caus.* 49. & 51.
(*g*) Cicer. *in orat. pro Flacco.*
(*h*) Quintil. *declam.* 310.
(*i*) Idem *lib. 7. inst. orat. cap. de qualit.*
(*k*) Tull. 1. *Rhetor. ad Heren.*
(*l*) Muret. *lib. 4. var. cap. ult.*
(*m*) Petr. Herod. *lib. 9. rer. jud. tit. 5. cap. 2.*
(*n*) Cassiod.
(*o*) Valenz. *cons.* 164. *num.* 62.

EMBLEMA LXXII.

ITERATA CULPA, GRAVIUS PUNIENDA.

Lacerat Apis prædira stimulans cuspide
Fucum, qui cellis mella segnis arripit:
Nec sinit acris geminare culpam, duraque
Spicula retorquet. Clarus ensis ferrea
Solicitet arma; iterata telis crimina
Reges fatigent. Sorde accincta Pietas.

COMMENTARIUS.

1 EA sanè est humanæ naturæ conditio, ut quemadmodum in virtutibus nemo repentè fit summus, neque ad eas nisi de gradu in gradum, ac veluti per scalas ascenditur, ut Regius admonet Psaltes (*a*), inquiens: *Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion.* Et Laurent. Justinianus (*b*), demonstrans, nullum, nisi ex ordinato progressu, ad perfectionem cujuscumque artis attingere valere, necnon & illa Proverbialis (*c*) sententia, quæ docuit, *Nemo primo quoque die sit doctus*, quam Joannes Girardus hoc disticho expressit:

An non & vulgò (quod verum est) audio dici,
Primo quoque die nemo Magister erit?

2 Ita quoque in vitiis, per eosdem gradus in deteriora prolabimur, neque eò quo cœperunt consistere solent, sed ubi semel aberrare cœpimus, in præceps imus, abysusque abyssum invocat, ut ab eodem etiam Regio Vate (*d*) docemur, cujus doctrina pariter in Adagium pertransiit, *ut ex Erasmi* (*e*) *collectaneis apparet.* Et licèt vulgò usurpari soleat, ad denotandum calamitatem, aliam seu-

(*a*) Psalm. 80. 8.
(*b*) Laur. Justin. *lib. de obed. cap.* 27.
(*c*) Erasm. *in hoc Adag. pag.* 203.
(*d*) Psalm. 41. vers. 8.
(*e*) Erasm. *in Adag. pag.* 481.

semper vocare calamitatem. Quod alii *Malorum Hydram* dixerunt, & cum illo Æschyli (*f*) convenit,

Malorum agmen huc fluminis instar irruit,
Damni profundum pelagus non navigabile.

Adhuc tamen, *ut benè pius & doctus Martinus Delrius* (*g*) *animadvertit*, de effrænatis etiam peccatoribus illud usurpare possumus, qui ex uno scelere ruunt in aliud.

3 Et juxta D. Nazianzeni (*h*) scientiam: *Citius quis exigui vitii magnam hauserit copiam, quàm paululum immensæ virtutis: siquidem & melli, vel modicum absinthium suam illicò impertit amaritudinem: mel autem, ne si duplo quidem amplius fuerit, suam absinthio impartiatur dulcedinem: & parvus lapillus avulsus, flumen universum declivia in loca traxerit: reprimere verò, aut retrahere vix possit, vel firmissima munitio ac moles.* Unde occasionem alii Adagio præstant, *Semel malus semper præsumitur malus*, quod, ultra Erasmum (*i*), plurimis juris (*k*) utriusque locis, & Auctorum doctrinis probari, & illustrari potest, latè à Tiraq. (*l*) & aliis congestis. Sed melius, & ad rem nostram aptius ex Cicerone in orat. pro Plubio Sylla, ubi *Omnibus* (inquit) *in rebus judices, quæ graviores majoresque sunt, quid quisque voluerit, cogitaverit, admiserit, non ex crimine, sed ex moribus ejus qui arguitur, est ponderandum: neque enim potest quisquis nostrum subitò fingi: nec cujusque repentè vita mutari, aut natura convertit. Nemo repentè fit summus, nemo repente turpissimus.* Quæ ultima verba à Cicerone mutuatus videtur Juvenalis (*m*), dum similiter dixit:

Nemo repentè fit turpissimus: accipiente
Paulatim, qui longa domi redimicula linunt.

Eisque concinnens Quintilianus (*n*), quemdam parricidii impetitum, vel ex sola hac consideratione liberandum intendit; quod non potuerit ad tam immane facinus pervenire, qui numquam in aliis, etiam minoribus, deliquisse compertus fuit, ejus verba sic habent: *Quid enim perditè, quid flagitiosè, quid impiè fecerit, per quæ se parricidam scelera promiserit? Innocentia per gradus certos ab homine discedit, & ne in maximis trepidet audacia, diu in minoribus colligit. Nemo inde cœpit, quò incredibile est pervenisse.*

6 Quo fit, *ut licèt in præcedenti Emblemate justè dicere potuerimus*, primis aliquando sceleribus veniam concedi posse, ubi tamen, quæ fuerant vitia, mores fiunt, & ex delinquentis natura, aut conditione colligitur, ex aliis in alia prorumpere solitum, tunc veniæ locus esse non debeat, neque expectari, ut in profundum malorum deducatur, ut alias quædam Decretalis (*o*) scripsit: *Quando* (ut benè inquit Cassiodorus (*p*) *genus pietatis est in illos distringere, qui contra naturæ legumvè ordinem, sceleratis se docentur actionibus miscuisse; nec venia debeat habere locum, qui delinquit admonitus.*

7 Sordet enim accincta Pietas, quæ enormibus, vel iteratis sceleribus parcit, & qui in primis ignoscendis, laudem mereri potuit, si reperitis conniveat, ignoscendo malis, bonos perditum ibit, & seipsum, totamque Rempublicam, sub hac impunitate in discrimen deducet. Monente quippè, ultra plures alios, Arnulpho (*q*) Episcopo Lexoviensi: *Sicut disciplina cautelam, sic insolentem pronior indulgentia creat audaciam*; & in augmenta facinorum prosilitur, quoties secura impunitate peccatur. Metus enim supplicii, scelerosos in officio continet: quo amoto, aut negligentiùs obito, increscit ferocia, & sceleratè agendi libido. Verissimèque Cicero (*r*) dixit, *Maximam esse illecebram peccandi impunitatis spem.*

8 Unde, qui talis esse compertus fuerit, ut præclarè Synesius (*s*) Cyrenensis Episcopus tradidit: *Tamquam membrum incurabile recidendum à nobis: ut ne societate etiam quod sanum est, corrumpatur; nam labes propagatur & serpit, & qui tangit sceleratum, etiam contagionem sentit.* Et eandem ob rem, non absque ratione, *ut Plutarchus* (*t*) *memorat*, Lacedæmonii cujusdam Apophthegma laudatur, apud quem cum Charillus Rex summis laudibus efferretur: *Quomodo* (inquit) *bonus est, qui ne in malos quidem acerbus sit?*

9 Quam disciplinam Hadrianus Junius (*u*), post Suidam, egregio Emblemate insinuavit, geminas muscipulas pingens, quibus inclusæ sint feles; Murium ideò agmine liberè choreas coram ipsis circumquaque ducente, sub lemmate, *Impunitas ferociæ parens*; & his quæ sequuntur carminibus:

Insultant pavida hinc natio musculi,
Clausis muscipulæ carcere felicibus.
Sublatoque metu fortè periculi
Crescit tunc animus degeneri insolens.

Ego

(*f*) Æschil. *in supplic.*
(*g*) Delr. *in Adag. sacr. 2. tom. pag. 46.*
(*h*) D. Nazianz. *in laud. vitæ solit.*
(*i*) Erasm. *in Adag. pag. 295.*
(*k*) Cap. *semel, de regul. jur. in 6.*
(*l*) Tiraq. *de pœn. temp. caus. 51. ex n. 156. & plures alii apud Alvar. Velasc. in axiom. jur. lit. M. n. 29.*
(*m*) Juven. *satyr. 2.*
(*n*) Quint. *si is est, in declam. cui tit.* Paries palmatus.
(*o*) Cap. *cùm non ab homine, de judic.*
(*p*) Cassiod. *lib. 2. epist. 14. & lib. 4. epist. 29.*
(*q*) Arnulf. *in epist. ad Alex. Pap. fol. 47.*
(*r*) Cicer. *in orat. pro Milone.*
(*s*) Synes. *epist. 58.*
(*t*) Plutarch. *in Apoph. Lacon.*
(*u*) Jun. *emblem. 4.*

10 Ego verò idem intentum premens, & quàm sit justum, & conveniens repetitis peccatis non connivere, Regibus, ac ceteris, qui Reipublicæ clavum tenent, insinuare desiderans, præsenti hoc, quod vides, Emblemate, Apes aculeatas propono, fucos acriter à suis arcentes præsepibus, *ut Magnus inquit Poeta* (x). Quarum talis esse fertur natura, ut ignavum hoc pecus, quod suis operosis mallificiis plurimum nocet, pro primo furto mellis, leniter expellere contentæ sint, mox autem cum clementia non succedit, ad ipsum sine alia venia interficiendum, procedant. Quod Plin. (y) satis ostendit, dum inquit: *Certum esse tardantes fucos ab apibus sine clementia puniri, & interfici.*

11 Sed apertiùs Ælianus (z), cujus integrum caput de hac re agens, quoniam valdè ad nostram conducit, transcribere libet, & sic habet: *Fucus, qui inter apes nascitur, de die inter mellarias cellas abditus manet, nocte verò, cum apes dormire observaverit, eorum opera invadit, vastatque alveos. Hoc illæ cum intellexerunt, plurimæ enim apium dormiunt, nempè defessæ, paucæ verò excubant. Cum viderint furem, verberant eum modicè & leniter, expelluntque alis, & in exilium projiciunt. Iste verò non ob id corrigitur, sua natura piger, & vorax est, duobus malis præditus intra favos se abscondit. Ut verò ad pastionem apes profectæ sunt, ille rursus opus invadens, quod suum est facit, confercit se melle, & depopulatur thesauros dulceis apum. Eæ ex pastione redeuntes, cum ei occurrerint, non amplius leniter eum verberant, neque tanquam essent eum in exilium ejecturæ, sed asperè aculeis invadentes, percutiunt latronem: nec amplius mulctatur increpationibus, sed voracitatis, & gulæ nimiæ pœnas vita persolvit. Apiarii hæc dicunt, & mihi persuadent.*

12 Hæc cum Apes faciant, hæc cum Fuci patiantur, satis mihi expressisse videor, quid prudentes Reges facere, quidvè iteratò peccantes perperi debeant, quibus præcedens venia, sive abolitio, non denuò peccandi incentivum, sed cautius sanctiusque vivendi monimentum præstare debuit. Nam secundùm Demosthenem (a): *Non utique quia sæpè peccatum est, propterea vetera peccata novis nunc cumulanda sunt.* Quem locum Petrus Matthæus (b) adducit, referens exemplum Ducis de Biron sub Henrico IV. Galliarum Rege proditionis convicti, & damnati, & sic, secundùm traditionem Italicam, inquiens: *Doveva il perdono con darlo al pentimento, è non haveva à precipitarsi à nuove infedelta, che non potrebono, ne remittersi, ne perdonarsi, per haver multo fallatosenza pena. Non si de vono continuare i mancamenti, l' ultimo paga tutti precedenti.*

13 Quod juvat id, quod in simili de quolibet peccatore in peccata jam antea confessa, & per absolutionem remissa, recidivante, piè & signanter D. Gregorius (c) admonuit, sic inquiens: *Illorum sacrificium Deus non accipit, qui lachrymis quidem se compunctionis abluunt, sed iisdem, à quibus ante mundati videntur, peccatorum maculis, in id ipsum revertentes, sordescunt. De talibus enim scriptum est, qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, qui per pœnitentiam mundatur à peccato: quem si contigerit, eadem quæ puniebat iterando peccata committere, nihil contulisse videtur adhibita satisfactionis lavatio, quem maculavit inhonestius iterata facinoris turpitudo, &c.* Quibus addo, talia interdum delicta contingere posse, ut nulla, quantumvis generali abolitione, comprehendi debeant, & pro primo quoque facto asperum & abscissum Principis cujuslibet, etiam valdè pii judicium, & supplicium expostulent, ut Nicomachus apud Curtium (d) de Philotæ in Alexandrum conjuratione agens, eidem Alexandro his verbis suasit: *Ille enim semper insidiari tibi poterit. Tu non semper Philotæ poteris ignoscere. Neque est quod existimes eum, qui tantum facinus ausus est, venia posse mutari. Scit eos qui misericordiam consumpserunt, amplius sperare non posse. Quædam beneficia odimus. Meruisse mortem confiteri pudet, superest ut malit videri injuriam accepisse, quàm vitam.*

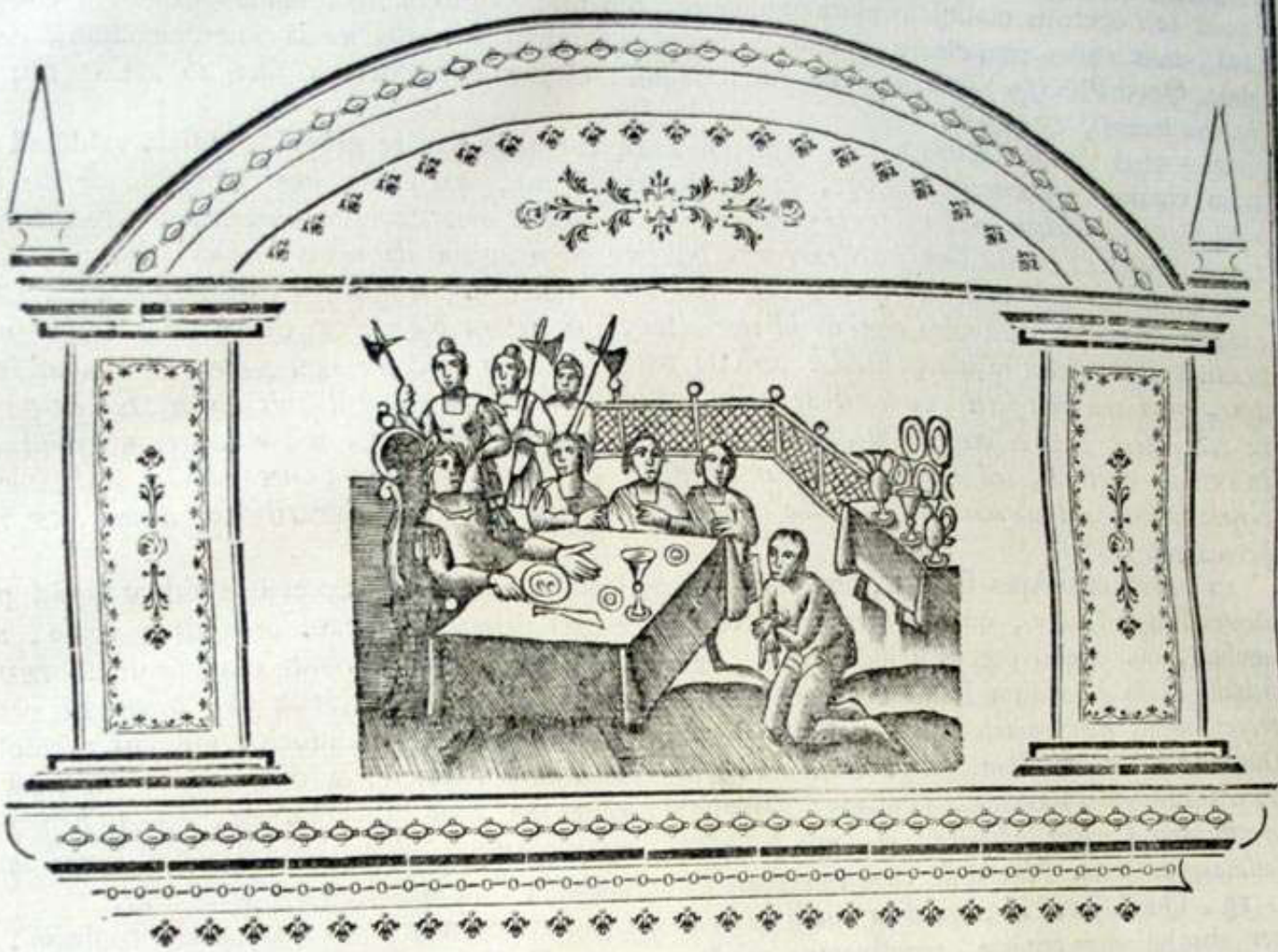
15 Et in hoc tendens Plutarchus (e), in primis, vel parvis delictis, sive querelis, Reges & Magistratus digladiantium in palestris more, manus fasciis devinctas habere desiderat, quo non evadat in gravius malum certamen, sed plagam infligat mollem & lenem; in iteratis, vel atrocioribus, atrocem quoque percussionem suadet. Prout & Cassiodorus, qui comitem Provinciæ instruens, qualiter concessa sibi gladii potestate uti debeat, sic elegantissimè, & ad id, de quo agimus aptissimè, loquitur: *Scito puniendi remedium datum tibi pro salute conctorum. Arma ista juris sunt non furoris. Hæc ostentatio nimirum est contra noxios instituta, ut plus terror corrigat, quàm pœna consumat. Claudantur nexibus catenarum, quos levium criminum pulsat invidia. Signa tua Abactores timeant, fures pavescant, latrones perhorreant. Innocentia tantum læta respiciat, dum sibi auxilia venisse credit, quæ legum disciplina transgressit, &c.*

(x) Virgil. 4. *Georg.*
(y) Plin. *lib.* 11. *cap.* 11. *&* 17.
(z) Ælian. *lib. hist. anim. mihi* 16. *cap.* 32. *pag.* 520. *& seq.*
(a) Demosth. *adv. Androtion.*

(b) Petr. Matth. *hist. Franc. lib.* 6. *narrat.* 4. *pag. mihi* 2. *part.* 156.
(c) D. Gregor. *in explan.* 4. *Psalm. pœnit.*
(d) Curt. *lib.* 6. *cap.* 15.
(e) Plutarch. *in præcept. polit. pag. mihi* 139.

EMBLEMA LXXII.

NOXÆ SIT ÆQUA PUNITIO.

Et ne ob vas fractum servum demergis in undas
Pollion? O dignè Cæsaris ira flagrat.
Sit servus quamvis, hominem tamen esse memento,
Et culpis pœnas esse decere pares.

COMMENTARIUS.

1 ETsi pœnas à sontibus exigi tot rationes, exempla, ac testimonia (*a*) suadeant, quot in superioribus vidimus, eadem tamen simul exposcunt, ut delictis commensurentur, & illicitè facta competenti, non super excedente vindicta, puniantur, nec ulterius progrediatur supplicium, quàm reperiatur commissum (*b*). Unde & Moyses inter alias Deuteronomii (*c*) leges, illam reliquit: *Pro mensura delicti erit plagarum modus.* Eamdemque in justo Dei judicio observare D. Joan. ostendit, in sua Apocalypsi (*d*), sic inquiens: *Quantum glorificavit se, & in delicis suis, tantum date illi tormentum, & luctum.*

Et Horatius (*e*), Stoicorum delirium reprehendens, qui omnia peccata æqualia esse contendebant, postquàm hoc multis rationibus impugnavit, inde deducit, eorum etiam supplicia inæqualia esse debere, ajens:

Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas,
Nec satica dignum, horribili sectere flagello.

Ovidius (*f*) quoque, & si se deliquisse non inficiaretur, excessum tamen punitionis ex eadem hac ratione deprecabatur, dum in Tristibus inquit:

Tutius exilium, paulòque quietius oro,
Ut par delicto sit mea pœna suo.

Et

(*a*) *L. licitatio, §. quod illicitè, D. de publ. l. rancimus, C. de pœn. cum multis aliis apud Velasc. in axiom. lit. P.*
(*b*) *L. respiciendum 11. D. de pœn.*
(*c*) Deuter. 25.
(*d*) Apocal. 18.
(*e*) Horat. *lib. 1. satyr. 3. & de hoc paradox. vide Cicer. parad. 4. & Berneg. ad Tacit. q. 61.*
(*f*) Ovid. *in Trist.*

Et Seneca (*g*), hoc adeò certum esse inquit: *Ut propè sit, quòd iniquè puniat, qui nimis.* Quod perinde est, ac si diceret, videri injustè, & sine causa punire, qui modum excedit, potest enim æquitas esse in causa; iniquitas in modo, atque excessu. Unde & in Tragœdiis (*h*) sic habet:

Judex futurus, sanguine humano abstine:
Quicunque regnas, scelera taxantur modo
Majore nostra.

3 Extantque in ejusdem moniti comprobationem innumera alia Juris-Consultorum, & bonorum Auctorum testimonia, quæ nunc missa facimus, cum apud Menchacam (*i*), Menochium (*k*), Farinacium (*l*), & alios videri possint, M. Tullium (*m*) pro multis adduxisse contenti, qui non solùm noxiæ parem esse pœnam oportere, nos docuit, verùm & illud etiam curandum: *Ut in suo quis vitio plectatur, & vis capite, avaritia mulcta, honoris cupiditas ignominia, & parentum, id est, naturæ violatio, naturalium omnium bonorum privatione sanciatur.* Cujus loci Ego (*n*) *de Parricidiis* loquens, mentionem feci, & simul alterius Philonis (*o*) Judæi, qui sic habet: *Inepti sunt Nomothetæ, qui non æquas pro dignitate cujusque flagitii animadversiones statuunt, qui vi pecuniam, vulneri infamiam, cædi exilium, furto vincula minitantur.*

4 Quasi disparia illa, dissentaneaque suppliciorum genera, bene moratæ, atque institutæ civitati parum conveniant, ut doctè Guillermus Fornerius (*p*) animadvertit, & Nostri passim Juris-Consulti (*q*), quibus nullum frequentius esse solet proloquium, quàm *In eo quem puniri debere, in quo deliquit.* Sumptum, *ut apparet*, ex illo Rhamantis judicio, quod post Aristotelem (*r*) valdè laudat, & ornat Janus Langlæus (*s*), qui Tallionis legem induxit, censens nimirum, quod

Si quod quisque fecit, idem patiatur & ipse,
Id justum fiet denique judicium.

5 Cujus in Perillo, & aliis exempla, Profanæ nos passim literæ (*t*) docent, & Sacræ (*u*) in Adonibezecho, & Amano. Et eorumdem justitiam extollens Seneca (*x*), sic ait: *Sunt Dii immortales lenti quidem, sed certi vindices generis humani, & magna exempla in caput invenientium regerunt: ut justissima patiendi vice, quodquisque alieno excogitavit supplicio, sæpè excipiat suo.* Et adhuc magis ad rem, quam intendimus, Quintilianus (*y*), his verbis: *Quid æquius excogitari quid justius potest? Grassatus aliquis est ferro, præbeat ipse cervices. Miscuit noxium virus: refundatur in suum facinus auctorem. Oculos rapuit, effodit, reddat de sua cæcitate solatium.* Cassiodorus (*z*): *Pœna ista peccati est, ut unusquisque in se recipere possit, quod in alios protervus exercuit.* Quibus & alia adrident, quæ suprà (*a*) aliud agentes commenti sumus.

6 Et in utramque proportionem, seu commiserationem respiciens Natalis Comes (*b*), sic prudentissimè ex Medicorum imitatione, & cum omnium Politicorum Schola concludens: *Nam profectò gravibus erroribus gravia supplicia conveniunt, levibus levia. Nam sicut gravissimis molestissimisque morbis, levissima pharmaca non conveniunt, quòd ea magis irritent, quàm mitigent vim morbi; sic levia supplicia, si gravissimis sceleribus injungantur, fit impunitas quædam, & quasi licentia ad eadem flagitia, cum scelestos faciant cautiores, & non timidiores. Sin gravia pharmaca levissimis morbis adhibeantur, universi corporis salus in magnum discrimen; ac periculum injicitur. Quod ipsum fit in civitatum ægritudinibus, & in omni Republica. Impunitas enim fit licentia scelerum: crudelitas impellit cives ad res novas, & defectionem.*

7 Natali consonas Guiciardinus (*c*), per quam perniciosum esse inquit: *Fortiorem medicinam adhibere, quàm aut morbi natura, aut ægroti vires ferre possint.* Et Petrus Andreas Canonherius, (*d*) Aphorismo Hippocratis hærens, similiter docet. *Quod quemadmodum diæta, victus tenuis, & exquisitus, morbis, ubi non conveniunt, sunt periculosa, & molesta: sic pœnæ quæ delictis non conformantur, & quibus non conveniunt infliguntur, sunt civibus perniciosa.*

8 Quam doctrinam, ut nostris Nos Regibus insinuemus, aptè, ut arbitror, præsentis Emblematis Iconem eisdem conspiciendam proponimus, quæ historiam Vedii Pollionis à Dione (*e*), Plinio (*f*), & aliis (*g*), literis traditam repræsentat, apud quem cum Augustus Cæsar cœnaret, & servus fortè crystallinum vas confregisset, sævientis Vedii jussu, murænarum pabulo damnatus,

(*g*) Senec. *lib.* 1. *de clemen.*, *cap.* 14. *in fin.*
(*h*) Idem *in Hercul. Furent.*
(*i*) Menchac. *quæst. ill. cap.* 8. *n.* 51. *& cap.* 24. *n.* 17.
(*k*) Menoch. *de arbitr. lib.* 1. *q.* 90. *n.* 38.
(*l*) Farin. *in praxi*, *q.* 4. *n.* 10. *& q.* 17. *num.* 9. *& alii plures ap. Velasc. ubi supr.*
(*m*) Tull. *lib.* 3. *de legib.*
(*n*) Ego *de Parric. lib.* 1. *cap.* 20. *pag.* 87.
(*o*) Phil. Jud. *in lib. de proœm. & pœn.*
(*p*) Guill. Forn. 1. *sel. cap.* 15.
(*q*) Tot. tit. *quodquisque jur.* l. *qui crimen*, C. *qui accus. poss. cum aliis apud Velasc. d. litt. P. num.* 241.
(*r*) Aristot. 5. *Ethic.*
(*s*) Langl. 7. *semest.* 15.

(*t*) Ovid. *lib.* 1. *de art. amand.* Ælian. *de var. hist. lib.* 13. *cap.* 24. Valer. Maxim. *lib.* 8. *cap.* 6.
(*u*) Jud. 1. Esther 7.
(*x*) Senec. *in proœm. lib.* 10. *contr.*
(*y*) Quintil. *declam.* 9.
(*z*) Cassiod. *lib.* 9. *epist.* 9.
(*a*) Sup. *Embl.* 70.
(*b*) Nat. Com. *lib.* 14. *hist.*
(*c*) Guiciar. *lib.* 1. *hist.*
(*d*) Canonh. 1. *tom. Aphoritm. pag.* 582.
(*e*) Dio *in Aug.*
(*f*) Plin. *lib.* 9. *cap.* 23.
(*g*) Zonar. 2. *tom. Annal. fol.* 68. plenius ceteris Crin. *de hon. discip. lib.* 6. *cap.* 10. *pag. mihi* 215.

in Vivarium earum perferebatur. Is, cum ducentium manus effugisset, se ad Augusti pedes provolvit, id unum petens, ut alio mortis genere periret; hoc enim tum durissimum, tum eo tempore usitatissimum erat, cum in more esset, esum, ac piscinas murænarum deliciis habere, ipsasque, ut pinguiores, ac suaviores essent, humana carne, dominis spectantibus, pascere, *ut latiùs Horatii, & Juvenalis Expositores, & alii Auctores* (*b*) *enarrant.* Augustus autem, ut mortis causam, genusque intellexit, & pro tam exiguo delicto, tam gravem pœnam indici. Solvi servum jussit, virgulaque omnia Pollionis Chrystallina perfregit, vivariaque everti mandavit, sic indicans, illam Pollionis sævitiam sibi admodum displicuisse.

9 Quam damnati conditio non excusabat: nam etsi servos mortuis, & pecudibus, aliisque rebus, quas in mancipio, ac libero uso nostro habemus, aliquando Aristoteles (*i*), & Juris-Consulti (*k*) connumerent, homines tamen esse, meminisse debemus, ut in nostro carmine dicimus, illud Catonis (*l*) sequuti,

Cum fueris servos proprios mercatus in usus,
Et famulos dicas, homines tamen esse memento.

Atque adeò major dominorum in eos asperitas D. Imper. Antonini Constitutione (*m*) graviter coërcetur, illa ratione addita, quòd expedit Reipub. ne re sua quis malè utatur, quam latè Corrasius (*n*), & Balduinus (*o*) illustrant, & melius omnibus Seneca (*p*), qui ad hanc naturæ inter servos, & domipos paritatem respiciens, & inde Pollionis, de quo loquimur crudelitatem valdè succensens, sic elegantissimè inquit: *Servis ad statuam licet confugere, cum in servum omnia liceant, est aliquid quod in hominem licere, commune jus animantum vetet: quia ejusdem naturæ est, cujus tu. Quis non Vedium Pollionem pejus oderat, quàm servi sui, quòd murænas sanguine humano saginabat, & eos, qui se aliquid offenderant, in vivarium, (quid aliud quam serpentibus) objici jubebat? O hominem mille mortibus dignum, sive devorandos servos objiciebat murænis, quas esurus erat, sive in hoc tantùm illas alebat, ut sic aleret, &c.* Et poteris etiam Platonem (*q*) adire, qui multò etiam minùs quàm æqualibus, injurias servis inferre permittit. Macrobium (*r*) qui eos æstimandos tradit, & sub peculiari Dei tutela constitutos esse, inquit, & novissimum Bernegerum (*s*) alia tradentem, dum illam quæstionem examinat, *An impunè servus occidi possit?*

10 Ex quibus apparet, quòd cum etiam erga servum pretio paratum, deformem hanc maleficii, & supplicii conditionem, clementissimus Augustus, & cordatissimus Philosophus exhorruerint, multò justius in plectendis liberis, & ingenuis hominibus, eamdem inæqualitatem, & crudelitatem in Principibus, & ceteris, qui juri dicundo præsunt, notare, & execrari debebimus: *Quorum* (ut idem Seneca (*t*) inquit) *non tradita ipsis servitus sit, sed tutela.*

11 Maximè cum eisdem seriò jura, & omnes qui rectè sentiunt Auctores, non solùm permittant, verùm & suadeant, vel potiùs jubeant, ut etiam à pœnis per leges ipsas delictis impositis, semper ac fieri possit, aliquid detrahant, nedum ut acriùs, & severiùs, quam ipsæ, aut criminis qualitas exposcit, statuant. Quam in rem, ultrà plura alia, quæ suprà (*u*) de justitia ex æquitare, ac benignitate temperanda à Principibus dixi, signanter, cum omnibus judicibus loquens, ita Martianus Juris-Consultus (*x*) scribit: *Respiciendum est judicanti, ne quid aut durius, aut remissius constituat, quàm causa deposcit: nec enim aut severitatis, aut clementiæ gloria affectanda est, sed perpenso judicio, prout quæque res expostulat, statuendum. Planè in levioribus causis proniores ad lenitatem judices esse debent, in gravioribus pœnis severitatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi.* Cui conformis Hermogenianus (*y*): *Interpretatione* (inquit) *legum pœnæ molliendæ sunt, potiùs, quàm exasperandæ*; & Summus Pontifex (*z*): *In pœnis benignior est semper interpretatio facienda.*

12 Quibus juribus copiosè, more suo, plura alia Tiraquellus (*a*) adjecit, & adeò in hanc partem Altiatus (*b*), & alii Juris Scriptores (*c*) inclinant, ut hac de causa omnes pœnas hodie arbitratem Altiatus (*b*), & alii Juris Scriptores (*c*) inclinant, ut hac de causa omnes pœnas hodie arbitrarias esse contemdant, & inde Imperium, quod in illis irrogandis Judices exercent, *Merum* fuisse appellatum, quasi ex hac temperatione, quæ illis ex benignitate permittitur, scriptarum legum rigore, ac tenore solvantur. Quod licèt difficultate non vacet, & certum sit (ut Cassiodori (*d*) verbis utar): *Impœnitendam esse ultionem quæ de legibus venit, quando crudele nihil efficit, qui sequitur leges*; ubi ta-

(*b*) Cabot Lamb. & alii *in Horat. lib. 2. satyr. 8. & in Juven. satyr. 5.* Salm. *ad Pancir. 1. tom. pag. 262.*
(*i*) Aristot. 1. *pol.*
(*k*) 2. §. 1. *ad leg. Aquil. leg. quod attinet, de reg. jur. cum aliis, apud Mager. de advocat. arm. cap. 11. num. 57.* & Anton. Fab. *in Jurisprud. pag. 85.*
(*l*) Cato *in Distic. lib. 3.*
(*m*) §. *Sed & major, Instit. de iis qui sunt sui.*
(*n*) Corras. 1. *misc. cap. 20.*
(*o*) Balduin. *in leg. 12. tab.*
(*p*) Senec. *lib. 1. de clement. cap. 18.*
(*q*) Plato *in dialog. 6. de legib.*
(*r*) Macrob. 1. *Satur. cap. 11.*
(*r*) Berneg. *in quæst. 135. ad Tacit.*
(*t*) Idem *ibidem.*
(*u*) Supr. *Embl. 63.*
(*x*) Martial. Juris Consult. *in leg. respiciendum 11. D. de pœn.*
(*y*) Herm. *in leg. pen. D. de pœn.*
(*z*) Cap. *in pœnis 49. de reg. jur. in 6.*
(*a*) Tiraq. *in leg. si unquam, verb.* Revertatur, *n. 246.*
(*b*) Alciat. *in leg. potestatis, verb.* de verbor. signif.
(*c*) Cabot 2. *disp. cap. 6.* Caldera *lib. 3. var. cap. 4.*
(*d*) Cassiod. *lib. 1. epist. 30. & lib. 7. epist. 8. in fin.* vide Tuldenum *in addition. ad prax. crim.* Damhoud. *cap. 11. pag. 19.*

tamen causæ aliquæ delictum circumstant, quæ benignitatem suadeant, durè faciet quilibet, qui ad eam animi sui motum non inclinaverit, cum eodem ipso Cassiodoro (*e*) docente: *Proclivior ad misericordiam via bonis semper mentibus pateat.* Et Isocrates (*f*) Nicoclem monuerit: *Ut mitis esset, pœnasque irrogaret, commissis minores.*

13 Sin autem non solùm benigniorem, quam sequi potuit, legis temperationem, vel interpretationem non amplectatur, sed ipsa lege ferocior, & amarior, ipsius pœnas, & condignam delicto animadvetsionem absque ulla justa causa extendere velit, & Pollionem nostri Emblematis imitari, tunc non solùm *durum*, verùm & *iniquum*, & *crudelem* appellare poterimus. Nam cum secundùm Senecæ (*g*) finitiones, *Clementia sit temperantia animi in potestate ulciscendi, vel lenitas, seu inclinatio animi superioris ad lenitatem, adversus inferiorem, in constituendis pœnis.* Qui hac virtute relicta, easdem pœnas, quas lenire potuit, & debuit, exasperat, in contrarium vitium crudelitatis prolabitur, quæ secundum eumdem, *Nihil aliud est, quam atrocitas animi in exigendis pœnis.* Unde statim benè, & valdè ad rem nostram faciens, concludit: *Illos ergo crudeles vocabo, qui puniendi causam habent, modum non habent. Sicut in Phalari, quem ajunt, non quidem in homines innocentes, sed super humanum, ac probabilem modum sævisse.*

14 Quod & ipsum egregiè quoque insinuavit Aristoteles (*h*), periculosiorem, & peccabiliorem esse ostendens accessionem animi ad crudelitatem, quam ad clementiam, seu lenitatem, & æquè prudenter Plutarchus (*i*), inquiens, severos nimis, asperos, atque inexorabiles, & crudeles in exigendis à sontibus pœnis Principes, aut Gubernatores, nemini unquam cedentes, nihil ulli condonantes, morosum, ac difficilem populum efficere solere. Assuefaciunt quippe illum, & inducunt, ut pertinaciter, ac contumeliosè renitatur, atque repugnet; ideòque melius esse, ut in leniorem partem, vel si fieri potest, in liberationem inclinent.

15 Quod, exemplo, & dicto suo, Pittacus ille Mytilenæus, qui inter septem Græciæ Sapientes numerari promeruit, satis manifestavit. Nam *ut Laërtius* (*k*) *narrat*, cum Tyrrenium ejus filium Cumis in tontrisna sedentem, faber quidam ærarius impacta securi occidisset, & Cumani ei hominem vinctum pro suo arbitrio puniendum, misissent. Ille, cognita causa, hominem dimisit, dicens: *Ignoscentiam potiorem esse pœnitentia*, sive ut alii tradunt, *Melius esse ignoscere, quàm punire.*

16 De Claudio quoque Imperatore refert Suetonius (*l*), non semper præscripta legum sequutum, duritiem lenitatemvè mulctarum ex bono & æquo moderatum esse, & testante Capitolino (*m*), *is* Antonino Imperatori mos erat, ut omnia crimina minori supplicio, quàm legibus plecti solent, puniret. Quod quia secus fecit Tiberius, & in plures Senatores, & Romanos cives, sontes, & insontes sæpè, suprà culpam, & modum excanduit; Suetonio (*n*) tradente, *Lutum sanguine maceratum*, appellatus fuit. Ut & Sylla, ob similes crudelitates (*o*), *Morus farina variegatus.* Et Caligula (*p*): *Humani generis monstrum*, quòd sæpè detestandam illam vocem repetere solebat, *Oderint, dum metuant*: & optare etiam, Populum Romanum unam habere tantùm cervicem, ut uno ictu omnes interficere simul posset.

17 Ut interim omittam, alia hodie quoque ignominiosa, aliorum nomina, quorum à Valerio Maximo (*q*), & aliis (*r*) multimodis est celebrata, & execrata feritas, & crudelitas, monstra monstrosissima, luctus, pestes, totarum gentium vastitates. Qui tandem, & miserrimè vixerunt, & miserrimè mortui sunt, & dum aliorum sanguine se explere non potuerunt, suo satiati sunt, & cum illis execrationibus, ut plurimum, unco tracti, quas ex Romanorum vocibus Brissonius (*s*), & novissimus Zuerius Boxhornius (*t*) recensent: *Parricidæ cadaver unco trahatur, qui omnes occidit; unco trahatur, qui omnem ætatem occidit; unco trahatur, qui utrumque sexum occidit; unco trahatur, &c.*

18 In quorum numerum meritò Seneca (*u*) Gn. Pisonem refert, qui ira percitus, sub prætextu militaris disciplinæ, *ut infrà latiùs exponam*, tres milites crudeliter occidi jussit, quibus justè parcere debuerat, excogitavitque quemadmodum tria crimina faceret, quia nullum invenerat. Cui & addi potest crudelis ille Quæstor Vitellii, vel Domitiani, qui his, quos secum ducebat carnificibus, signum dederat, ut quoties nasum emungeret, hominem aliquem interficerent. De quo lepidè sic Martialis (*x*) scribit, ostendens hoc signum, in locum antiqui *Theta* subrogatum videri, quo veteres in reorum ad mortem condemnatione uti solebant, ut Alexander (*y*), Brissonius (*z*), & alii (*a*) latiùs demonstrant.

Nosti mortiferum Quæstoris, Castrice, signum?
Est operæ pretium discedere Theta novum.

Ex-

(*e*) Idem Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 37.
(*f*) Isocrat. *in Parenæt. ad Nicocl.*
(*g*) Senec. *de Clement. lib.* 2. *cap.* 3.
(*h*) Aristot. 2. *Ethic.*
(*i*) Plut. *in Politic.*
(*k*) Laert. *lib.* 1.
(*l*) Sueton. *in Claud. cap.* 14.
(*m*) Capitol. *in Anton.*
(*n*) Sueton. *in Tib. cap.*
(*o*) Erasm. *in hoc Adag. pag.* 153.
(*p*) Sueton. *in Calig. Fulgos. lib.* 3. *cap.* 1.
(*q*) Valer. Maxim. *lib. cap.* 2.
(*r*) Camerar. 1. *subc. cap.* 75. & 3. *cap.* 92. Beyerlinc. *in Theat. verb.* Crudelitas, & *verb.* Immanitas.
(*s*) Brisson. *de form. pag.* 822.
(*t*) Boxhor. *Embl.* 18. *pag.* 114.
(*u*) Senec. *de ira, lib.* 1. *cap.* 9. & 10.
(*x*) Martial. *lib.* 7. *epigram.* 36.
(*y*) Alex. 3. *Gen. cap.* 5. *ubi Tiraq.*
(*z*) Brisson. *lib.* 5. *de formul.*
(*a*) Radet. *ad Mart. in hoc epigram.*

Exprimeret quoties rorantem frigore nasum,
Lethalem juguli jusserat esse notam
Turpis ab inviso pendebat stiria naso,
Cum fleret madida fauce December atrox.
Collegæ tenuere manus: quid plura requiris?
Emungi misero, Castrice, non licuit.

19 Quod ad erudiendos, lenioresque reddendos, novos quosdam, & valdè rigidos criminum Quæstores proficiet, qui non aliter commissum sibi munus benè exequi putant, neque ad majores Magistratus viam sternere posse, quàm si justè, vel injustè reorum sanguine cruententur, & apud Superiores severitatis famam, & nomen adipiscantur. Immemores doctrinæ Philippi Decii (*b*), qui prudentissimè ait, apud supremas Curias majorem honorem ex absolutione, si id causæ merita tulerint, quàm ex dura & iniqua condemnatione consequuturos. Et alterius sententiæ Cæsaris Dictatoris (*c*), qui *Miserum esse instrumentum senectutis dicebat, recordationem crudelitatis.*

20 Sed quoniam apud nullum Auctorem hanc istorum Quæstorum communem vecordiam melius expressam legisse memini, quàm apud eloquentem illum suæ tempestatis Mondogniensem Episcopum D. Fr. Antonium à Guevara (*d*), placet ejus verba nostris hisce commentariis inserere, maximè cum à Nostro Politio Bobadilla (*e*) omissa fuerint, licèt alia in eamdem rem satis aptè congesserit. Ille igitur, Magnatem quemdam instruens, qualiter se in Regimine sui status habere deberet, post alia sic habet: *Guardaos de Jueces mancebos, locos, osados, temerarios, i sanguinolentos: los quales á fin que suene en la Corte su fama, i les den alli una vara, hacen mil crueldades en vuestra tierra, i daran mil enojos á vuestra persona, por manera, que á las veces ai mas que remediar en los desatinos que ellos hacen, que no en los excesos que los vasallos cometen. Miento si no me aconteció en Arevalo, siendo yo Guardian, con un Juez nuevo, é inexperto, al qual como yo riñese, porque era tan furioso, i cruel, él me respondió estas palabras: Andad, Cuerpo de Dios, Padre Guardian, que nunca da el Rei vara de justicia, sino al que de cabezas, i pies, i manos hace pepitoria. I dixo mas: Vos, Padre Guardian, ganais de comer á predicar, i yo lo tengo de ganar á horcar; i por Nuestra Señora de Guadalupe, precio mas poner un pie, ó una mano en la picota, que ser señor de Ventosilla. Como yo oí nombrar á Ventosilla, repliqué esta palabra: A la mi verdad, señor Alcalde, justamente os pertenece el señorío de la Ventosa, porque vos no cabriades en Ventosilla, &c.*

21 Ceterùm, ut ulterius pergamus, ille quoque Princeps, Gubernator, vel Magistratus, excessus, & crudelitatis nota in puniendis criminibus non vacabit, qui novas, & insolitas exacerbandorum suppliciorum formas, nisi in raris, & gravissimis sceleribus, adhibuerit; cum pœna laquei, pro plebeis, & gladii ac capitis, pro nobilibus, contenti esse debeant. Quam ultimam, semper decentissimum mortis genus habitum fuisse, ultra plures (*f*) alios, benè Cœlius Rhodiginus (*g*) animadvertit. Et prior, apud Christianos, in locum Crucis, propter ejus venerationem successit, ut plenius apud Cobarrubiam (*h*), Cujacium (*i*), Lipsium (*k*), Rævardum, & alios videre licebit, qui inde Tribonianum in quodam Callistrati responso, loco *Crucis*, furca fingendos latrones reposuit.

22 Nam licèt non ignorem cognitum quoque fuisse Romanis (*l*), & aliquando etiam Hispanis nostris legibus, & historiis, culleum, vivi comburium, rotas, quadrigas, scaphas, sagitas, lapidationes, dejectiones è saxo, ad bestias damnationem, crates, æneos tauros, molestas tunicas, vivorum ad mortuos alligationem, & sexcenta alia suppliciorum genera, quæ vel dictu horrorem incutiunt, quæ sigillatim Alexander ab Alexandro (*m*), doctissimus Petrus Faber (*n*), & alii (*o*) recensent, & prosequuntur, ab Aulis tamen & Auribus Christianis eorum usus abesse debet, & jam exulasse comperitur, cum vel in parricidis, obduratis hæreticis, & publicis viarum dirrubatoribus, etsi culleus, ignis, & sagitæ pro forma adhiberi soleant, prius tamen sontes laqueo strangulari videamus, ut alibi latiùs ostendi, & propter desperationis periculum, reliquis suppliciis rarò, nisi jam mortui, subdantur, quæ longis cruciatibus, & morosis doloribus vitam adimunt.

23 Nam ut ait Valer. Max. (*p*) etiam in delictis militaribus loquens, *Non excarnificari milites, sed vel castigari, vel puniri oportet.* Et ut piè Seneca (*q*) inquit: *Acerbissima crudelitas est, quæ trahit pœnam: & misericordiæ genus est cito occidere, quia tormentum, ultimum finem sui secum affert, quod antecedit tempus, maxima venturi supplicii pars est.* Quod intelligens Tiberius, ut Suetonius (*r*) tradit: *Mori volentibus, vim adhibebat vivendi: nam mortem leve supplicium putabat, & precanti cuidam pœnæ ma-*

(*b*) Decius *cons.* 175.
(*c*) Cæsar. *& alii apud Me, 2. tom. lib. 4. cap. 5. n. fin.*
(*d*) Ant. à Guevar. *in epist. 1. part. pag. mihi* 96.
(*e*) Bobad. *in Polit. lib. 2. cap. 21. ex num.* 100. *& ex num.* 137.
(*f*) Rhodig. *lib. 3. cap.* 23.
(*g*) Baron. *in Martyrol. pag.* Petr. Fab. *omninò legendus, 1. semest. cap. 4.*
(*h*) Covarr. *2. var. cap. 9. num. 7.*
(*i*) Cujac. *16. obs. cap. 1. & in notis ad Paul. lib. 5. tit. 17.*
(*k*) Lips. *3. de Cruce, cap. 7.*
(*l*) *L. Capitalium, §. famosos, D. de pœn.*
(*m*) Alex. & Tiraq. *3. Gen. cap. 5.*
(*n*) Petr. Fab. *1. semest. cap. 18.*
(*o*) Rhodig. *lib. 10. cap. 5.* Lazius *de Repub. Rom. lib. 4. cap. 8.* Camer. *1. subcæs. cap. 87.* Theat. vitæ hum. *verb.* Supplicium. Ego *in tract. de parricid. lib. 1. cap. 23. pag. 98. & 99.*
(*p*) Valer. Maxim. *lib. 2. cap. 2. ubi de Afric. patter.*
(*q*) Senec. *lib. 2. de benef.*
(*r*) Sueton. *in Tib. cap.* 61.

maturitatem, respondit: nondum tecum in gratiam redii. Planè talis potest delicti gravitas esse, ut in ejus punitione summa sit misericordia, nullam reorum misericordiam habere, & ad novas & exquisitas mortis pœnas procedere, ut Aimoinus (*s*) refert, Ludovicum Galliæ Regem fecisse, in vindicanda Caroli Comitis Flandriæ, Danorum Regis filii, proditoria occisione, dum unum ex proditoribus, nomine *Burchardum*, alta rota superligatum, corvorum, & alitum rapacitati expositum, desuper oculis defossum, & tota facie dilaceratum, inferius sagitis, & lanceis, & jaculis millies perforatum, miserrimè interfici jussit, & interfectum in cloacam projici. Alterum autem, nomine *Bertoldum*, furcis vivum, & nudum, cum ferocissimo cane suspendi, qui, quoties ex inferiori parte percutiebatur, in reum iram retorquens, totam faciem ejus morsicando devorabat. Aliquando etiam in eam (quod horribile dictu est) stercorabat: sicque miseram vitam, miserior miserrimo, morte perpetua terminavit.

25 Recentiorque est exemplaris vindicta nostro seculo in Gallia de Petro Ravilaco Engolismensi, pro atrocissimo parricidio in Magnum illius Regni Regem Henricum IV. diabolica suggestione patratum, die 14. Maii ann. 1610. dum censente Senatu, Parisiis, in plateam supplicio destinatam, ductus fuit, ibique in tabulato, *ut Petrus Matthæus* (*t*), *Jacobus Gualterus* (*u*), *& alii latiùs enarrant*, forcipibus candentibus in mammis, brachiis, femoribus, ac suris inustus. Manus dextera, parricidii cultrum tenens, ignè sulphureo combusta: in partes forcipibus inustas, plumbum liquefactum, oleum fervens, resina accensa, ceraque simul cum sulphure liquefacta, injecta. Quibus peractis, corpus ejus à quatuor equis distractum etiam fuit, membra cum corpore igne consumpta, in cineresque redacta, cineres ipsi in ventum dispersi; bona ejus fisco Regio addicta, domus natalitia disturbata. Pater, ac mater in exilium amandati, fratres denique, ac sorores jussi, ne ejusmodi nomine deinceps utantur. Sed in his, ut & in reliquis omnibus, tempori, & causæ servire debemus, & illud Poëtæ (*x*) sequi,

Est modus in rebus, sunt certi denique fines;
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.

26 Illud quoque ex eadem nostri Emblematis disciplina observare debemus, quod regulariter, quemadmodum pœna, delicti modum excedere non debet; ita neque ad alias personas, ultra ipsum qui deliquit, secundùm justitiæ rationem extendi. Quod seriò docuit Callistratus (*y*) inquiens: *Crimen paternum, vel pœna paterna nullam maculam filio infligere potest. Namque unusquisque ex suo admisso sorti subjicitur, neque ex alieno crimine successor constituitur, idque etiam Divi Fratres Hieropolitanis rescripserunt.* Et idem ipsum ad alias personas porrigentes, declararunt Arcadius, & Honorius Augusti, generali lege (*z*) sancientes: *Ibi esse pœnam ubi & noxia est. Propinquos, notos, familiares procul à calumnia submoveri, quos reos sceleris societas non fecerit. Peccataque suos tenere debere auctores, nec ulteriùs progredi metum, quàm reperiatur commissum.*

27 Cui similes aliæ (*a*), quas latissimè Farinacius (*b*) adducit, neque filium pro patre, neque patrem pro filio, uxorem pro marito, vel maritum pro uxore, ne dum in criminalibus, verùm ne in civilibus quidem, teneri permittunt. Quod Cassiodorus (*c*) etiam iniquum appellans, errorem eorum, qui contrarium sentiunt, vel faciunt, gravibus hisce verbis notavit: *His multò acerbiora jungentes, alienis debitis ad solutionem alios trahi, solamque causam probabilem videri, si aliqua debitori potuit in civitate conjungi. O iniquum persuasionis errorem! Dividuntur causæ germanis, filius obligationibus paternis, si non sit hæres, exuitur. Uxor maritalibus debitis, nisi per successionis vincula non tenetur: & audacia ad solutionem trahit extraneos, cum absolvarit jura conjunctos.* Et iterùm (*d*): *Omne facinus auctores solos insequitur, & novo infœlicitatis eventu, fit dedecus proprium, scelus alienum.*

28 Unde & Libanius (*e*) Niobem inducit, graviter Dianæ, & Apollinis crudelitatem exaggerantem, quòd propter delictum ab ipsa commissum, in ejus liberos tela torsissent. Sic etenim inquit: *O excessum! ó sævitiam! Non erat corpus mihi, quæ loquuta fueram, quæ iniquè egeram? Nonnè sic æquo, & justo consultum fuisset, cum supplicium sceleri inferretur? Jam verò ò Dii, & leges, & jura; improba quidem est mater: liberi autem noxia carent. Et superest quidem mater, occubuerunt verò liberi, in quo peccantes? Quid commeriti? &c.*

29 Et licèt hoc, in criminæ læsæ Majestatis divinæ, vel humanæ limitari soleat, ubi aliqua jura (*f*), filios, quamvis paterni sceleris conscii non fuerint, aliquibus pœnis afficere solent, id tamen ad solas pœnas civiles restringitur, putà privationem honorum, bonorum, vel successionis, propter pe-

(*s*) Aimoin. *de gestis Franc. lib. 5. cap. 51. pag. 368.* Gaguin. *in ead. histor.*
(*t*) Petr. Matth. *in suis narrat. 4. part.*
(*u*) Gualther. *in Chronog. pag. 817.*
(*x*) Horat. *lib. 1. serm. satyr. 1.*
(*y*) *L. crimen 26. D. de pœn. similis, l. 2. §. nullum patris, de decurion. l. 9. tit. 31. part. 7.* Gratian. *dist. 56. per tot.*
(*z*) *L. sancimus, C. de pœnis.*
(*a*) Tit. *ne ux. pro marit. & ne filius pro pat.* Novel. 52. 128. 134.
(*b*) Farin. *quæst. 24. num. 15. & seqq.*
(*c*) Cassiod. *lib. 4. epist. 10.*
(*d*) Idem *lib. 2. epist. 11.*
(*e*) Liban. *in Niobe.*
(*f*) Cap. *cum secundum leges, de hæret. lib. 6. l. quisquis, §. filiis verò, C. ad leg. Jul. Maj. cum simil.*

peculiares causas & rationes, quas ipsamet jura, & innumeri Auctores, tam Theologi, quàm Juridici, & Politici, qui de eorum tractant explicatione, considerant, quas Ego (*g*) latè in aliis locis congessi. Illam magis probans, & illustrans, quòd ad continendos in officio patres, nihil potuit efficacius excogitari, quàm eos filiorum quoque supplicii comminatione terrere, quòd pro ingenito naturæ amore, magis quàm proprium sentire solent.

30 Quam satis expressit Cicero (*h*), valdè à Cœlio Rhodigino (*i*), & aliis (*k*) laudatus, dum ait: *Nec vero me fugit, quàm sit acerbum parentum scelera filiorum pœnis lui: sed hoc præclarè legibus comparatum est, ut charitas liberorum, amiciores parentes Reipub. redderet.* Et Tertullianus (*l*) non minùs eleganter, de Deo loquens, qui patrum delicta à filiis aliquando exigere solet, & sic inquiens: *Duritia populi talia remedia compulerat, ut vel posteritatibus suis respicientes, legi divinæ obedirent, quis enim non magis filiorum salutem, quàm suam curat.*

31 Et adhuc plures, & satis graves Auctores (*m*) reperio, qui hac, & aliis rationibus non obstantibus, prædicta jura, etiam dum solas civiles pœnas infligunt, aperto ore iniquas, & injustas esse, asserere audent, & per noviorem Arcadii, & Honorii constitutionem, quam jam adduxi, correcta. Eoque audaciæ procedit Pater Gabriel Vazquez (*n*), post Covarrubiam (*o*), & alios (*p*), ut de eisdem sermonem habens, veritus non fuerit dicere, Arcadium, & Honorium Imperatores stultè loquutos esse, dum dicunt, dictis filiis: *Se vitam Imperatoria specialiter lenitate concedere.* Cum nullum in hoc lenitatis specimen exhibere potuerint, quoniam de ratione & rigore justitiæ, ut probatum reliquimus, id ipsum facere tenebantur, ne quisquam sine culpa (*q*), etiam si adsit causa, duris, & corporalibus pœnis justè affligi possit.

32 Quod tamen, ultra alias solutiones, quas latè, & eruditè novissimè D. Antonius Feloaga (*r*) congessit; ita Ego excusari posse censeo, si animadvertamus Principes illos, non de illa temperantia, & lenitate gloriari, quòd existimarent, se de jure idem facere non teneri, cum Auctores fuerint alterius constitutionis suprà relatæ, quæ peccata suos debere tenere Auctores adeò graviter, & generaliter declaravit; sed ob id tantùm, quòd de facto, cum possent, & delicti enormitas quodammodo postularet, in liberos proditorum, mortis etiam supplicium non exercuerint, prout multi alii Imperatores minùs benigni & temperati exercuisse leguntur, quos latè Duarenus (*s*), Contius (*t*), Scipio Gentilis, & idem Feloaga (*u*) recensent. Et Petrus Matthæus (*x*), qui post narratam dictam cædem parricidialem Henrici IV. & parricidæ horrendum supplicium, addit Parisiensem curiam benè sensisse, flagitiorum quantumvis enormium pœnam, delinquentis personam non egredi, in parentes tamen illius, eo, quo diximus modo deliberasse, & in nominis ejusdem abolitionem, quamvis pro simili crimine pœna usque ad nonam generationem soleret extendi, & apud Suizzos moris hodieque sit, totam proditoris parentelam delere, & exterminare, convenientius judicantes, unam familiam, quàm totam Rempublicam perdere, cujus accolæ, metu hujus supplicii, perpetrandis ejusmodi criminibus absterrentur.

33 Quod & apud Macedones lege sancitum, Curtius (*y*) ostendit, loquens de Philotæ propinquis, qui hujus legis metu sibi manus adegerant, vel fugam in vastas solitudines, & devios montes capesserant. Addoque prædictis, non ineptè *lenitatis* nomen, actioni, quam etiam justitia expostulabat, Imperatores indere potuisse, cum non sit novum æquum pro justo sumere, uti cum Cicerone & Seneca Ego (*z*) alibi ostendi, & etiam Petrus Rebuffus (*a*) observat:

EM-

(*g*) Ego *de parricid. lib. 2. cap. 10. pag. 156. & 2. tom. de Ind. gub. lib. 1. cap. 14. ex num. 71.* ubi Tiraq. Covarr. Petr. Fab. Petr. Gregor. Simanc. Rodulf. Forner. & alios *allego, quibus novissim.* M. Marq. D. Anton. Feloagam, & Hier. Altamir. *adjicio. L. isti quidem, D. quod met. caus. §. fin. Instit. de noxal.*

(*h*) Cicer. *epist. 12. ad Bruth.*

(*i*) Rhodig. *lib. 14. cap. 12.*

(*k*) Tiraq. *in l. si unquam, verb.* Donatione, *num. 333. latè Petr. Fab. lib. 3. sem. cap. 8.*

(*l*) Tertul. *lib. 2. advers. Mart.*

(*m*) Budæus *in l. 1. D. ad leg. Jul. Maj.* Ign. *in l. ult. ad Sylan.* Corras. *in l. qui liberos, n. 62. de ritu nupt.* Mercer. *lib. 2. opin. cap. 14.* Alph. à Castro *lib. 2. de just. hæret. pun. cap 2.*

(*n*) Vazq. *in 1. 2. quæst. 83. cap. 3. in fin.*

(*o*) Covarr. *lib. 1. var. cap. 8. num. 1.*

(*p*) Steph. Menoch. *in Polit. lib. 2. cap. 12.*

(*q*) Cap. *sine culpa*, ubi Joann. Andr. Pech. & alii, *de reg. jur. in 6. d. l. crimen, cum similib. glos. celebris in sum. 1. quæst. 4.*

(*r*) Feloaga *in disp. de crim. Majest. ex num. 28.*

(*s*) Duaren. *in tit. ad leg. Jul. Majest. cap. 3.*

(*t*) Contius *in l. 7. eod. tit. Gentil. de conjurat. pag. 91.*

(*u*) Feloaga *ubi supr. ex num. 30.*

(*x*) Petr. Matth. *ubi supr.*

(*y*) Q. Curt. *lib. 6.*

(*z*) Ego *d. 2. tom. lib. 1. cap. 14. num. 75. & 76.* Cicer. *in Pison.* Senec. *lib. 2. controv. 5.*

(*a*) Rebuff. *in l. 40. §. æque, de verb. signif.*

EMBLEMA LXXIV.

CUNCTANDUM IN PŒNIS.

Vindex Roma suos vinci cum fasce secures,
Consulant ut laxans, conscia facta reis.
Cui Diadema micat, caveat puniverit ira
Ense minax quemquam præcipitata suo.

COMMENTARIUS.

1 PRæclare, *ut solet*, Seneca (*a*) docuit, quòd quemadmodum *Propè est, ut iniquè puniat, qui nimis: ita propè, ut libenter damnare videatur, qui citò.* Quamobrem superiori Emblemati, quo pœnarum excessum Regibus, & Principibus, reliquisque qui gladii jus habent, fugiendum esse suasimus, hoc, quod sequitur, addendum censuimus, ut eosdem moneamus, pari quoque studio, & temperatione in prævio delictorum examine, uti oportere, omnemque animi motum sedare, & iræ concitationem, & præcipitationem frænare, antequam ad sumendum de noxiis supplicium accedant.

2 Est enim Præcipitatio noverca justitiæ, *ut latè Sebastianus Vantius* (*b*), & *Stephanus Natthenus* (*c*) *ostendunt*, & ira, brevis furor, qui impedit, ne animus verum cernere possit, ut pluribus in superioribus comprobavi (*d*), utriusque vitii plura etiam damna commemorans. Quæ cum semper in magnum Reipublicæ, & Rectorum ejusdem, incommodum & periculum tendant; tunc præsertim in maximum cedent, ubi de judiciis criminalibus, vitaque & statu hominum agitur: de quorum salute nullam cunctationem longam esse Julius Cæsar (*e*) dicere solitus erat. Etenim,

(*a*) Senec. *de Clement. lib. 1. cap. 14. in fin.*
(*b*) Vant. *de nullitate, ob præcipitat.*
(*c*) Natth. *in jurr. vuln. pag. 137. & 944.*
(*d*) Sup. *Emblem. 38. & 46.*
(*e*) Jul. Cæs. & post eum Juven. *satyr. 6.*
Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa est.

ut Cassiodorus (*f*) inquit : *Iniquum sæpè nimis est, quod delectat iratum, & furentes justa non sentiunt ; quia dum commoti animo in vindictam sæviunt, rerum temperantiam non requirunt.* Scitèque admodum Modernus (*g*) Epigrammatarius scripsit :

Qui temerè, & præceps rabidas extasit in iras,
Excedet semper limina justitiæ,
Judicium præceps, in sani judicis instar,
Omnia ne longis dicutienda moris.

3 Unde Regius Vates (*h*), vel in Deo postulat, ut ipsum in furore suo non arguat, neque in ira corripiat ; & in Proverbiis (*i*) Salomon inquit : *Ira non habet misericardiam, neque erumpens furor.* Et Cicero (*k*), cum Quintum Fratrem natura iracundiam cognosceret, eumdem Ciciliæ Proconsulem factum, magno verborum, & sententiarum pondere, quantum hoc vitium judicantibus noceat, pluribus admonet.

4 Quibus accedunt alia, quæ suprà (*l*) alio loco de utraque parte seriò in judiciis audienda, retulimus, & nobile apophthegma Democriti (*m*), qui optimum esse eum Judicem dicebat, qui citò intelligit, & lentè judicat. Et alterum esse benevolentiæ, alterum diligentiæ exquisitæ. Atque item ajebat, nihil inconsideratè agendum in judicio, sed prius deliberandum, ne aliquid ampliùs quàm liceat, dicatur nevè quid nisi lentè, ac cunctanter pronuntietur. Ita autem pronuntiatum, accuratè exequendum, nec ad gratiam immutandum, nam inconstans, & levis temerario deterior est.

5 Hanc quoque disciplinam secundùm Macrobium (*n*), à Camerario relatum, superstitiosa Ethnicorum antiquitas in Thyrso Bachi significare voluit, cujus hastæ mucro, hedera lambente protegebatur, quo indicare volebant, vinculo quodam patientiæ obligandos impetus furoris. Habet enim hedera obligandi, vinciendique naturam, vini verò calor ad furorem homines propellit.

6 Neque valdè abest, aut indignum relatu est, quod Baptista Egnatius (*o*) de Venetis agens, scribit, nimirùm ante eorum Ducem non deferri ensem districtum, & evaginatum, ut ante alios Reges in more est ; sed vagina aurea penè tectum, ut nec celeritatem ad ulciscenda crimina præmaturam significent, nec sui arbitrii esse totam Rempublicam, sed subsequentis Senatorii ordinis summam potestatem.

7 Ego verò idem Monitum in præsentiarum ex fascibus, quas vides, in Romanorum lictorum manibus securibus alligatis, de sumo, quæ ante Consules, & alios majores Magistratus deferri solebant, eo modo, & numero, quo Alexander (*p*) ab Alexandro recenset, ut hoc symbolo, (ut Plutarchus (*q*) scribit) testatum facerent, animadversionem Magistratuum in puniendis criminibus, minimè properam, aut dissolutam esse oportere, sed salutari mora, consiliique maturitate temperandam. Dum enim à lictoribus vincula fascium resolvuntur, patet receptus ad portum pœnitentiæ, licet amplius deliberare, daturque aliquod interstitium ad emendationem sententiæ durioris.

8 Huic rationi aliam idem Plutuarchus subjungit, nempè in ejusmodi fascium ad *secures* colligatione, ostendere voluisse, leves noxias levioribus remediis, profligata verò *facinora*, non aliter quàm igni & ferro expiari posse ; virgisque objurgandos, qui non erant ab omni spe salutis derelicti : secures autem malis insanabilibus admovendas. Et licèt Alexander (*r*) ab Alexandro hanc ultimam solam adducat, probarevè videatur, prior tamen illa magis à plurimis Auctoribus (*s*) premitur, & ad rem nostram eamdem ipsam inter sua symbola, seu Emblemata Clarissimus ille Heros D. Joannes à Borgia (*t*), & D. Joannes Horoscius (*u*) Covarruvias representarunt, hicque illam non inelleganter hoc rithmate explicat & applicat:

El que tiene poder, tenga templanza,
Dexe pasar la ira, que es un fuego,
No quiera del castigo hacer venganza,
Ni quiera lo que manda se haga luego.
Entereza será, que no mudanza,
Dexarse convencer del justo ruego,

Que

(*f*) Cassiod. *lib.* 4. *epist.* 10.
(*g*) Oven. *in Monost. epingt.* 1. *epigr.* 29. & 2. *epigr.* 4.
(*h*) Psalm. 6.
(*i*) Proverb. 27.
(*k*) Cicer. *in epist. ad Q. Frat. cujus verba posui sup Embl.* 38.
(*l*) Sup. *Emb.* 61.
(*m*) Democ. *apud Anton. in Melis. in serm. de inc. jud.*
(*n*) Macrob. *apud Camer.* 1. *subcer. cap.* 93. *pag.* 436.
(*o*) Egnat. *lib.* 2. *exemp.*
(*p*) Alex. *lib.* 1. *cap.* 27.
(*q*) Plutarc. *in probl. Roman. pag. mihi* 628. Petr. Greg. 3. *part. syt. lib.* 47. *cap.* 14. *n.* 7.
(*r*) Alexand. *lib.* 3. *cap.* 5.
(*s*) Valenz. *in monit. pag.* 95. & *cons.* 164. *n.* 88. Dom. Baud. *in vult ort. pag.* 561. Saaved. *Empr.* 23. *pag.* 158.
(*t*) D. Joann. à Borgia *Emp.* 72.
(*u*) Horosc. *Emb.* 32. *pag.* 64.

Que à muchos las segures fueron dadas,
Mas no sin causa las traian atadas.

9 Egoque, licèt actum agere recusaverim, eamdem, ut huic monito valdè aptam, omittere nolui, nam quod pulchrum est, *ut Horatius ait* (*x*), etiam sæpius, & à multis repetitum placere debet, maximè si quæ communia videri possunt, noviter adstruantur. Rectè enim scripsit Hippocrates (*y*): *Scientiæ votum acopus esse, inveniri aliquid eorum, quæ nondum inventa sunt, similiter & semiperfecta ad finem perducere, & absolvere.*

10 Et revera dubitari non potest, vel tenuem illam moram dissolvendarum fascium, securium rigorem sæpè comprimere potuisse, cum ira furor brevis, *ut diximus*, definiatur, & non minùs breviter, quàm nascitur, deponi soleat, torrentis rapidi instar, qui ita citò præterit, ac intumuit. Quod Athenodorus ille sapiens edocuit (*z*), dum Cæsari Augusto suasit, ut cum se iratum agnosceret, non prius in verba, vel facta prorumperet, quàm vigintiquatuor Alphabeti Græci literas recitasset. Idemque etiam Livium Philosophum Imperatori Theodosio Magno suasisse (qui plures, quibus micuit, virtutes, hoc iræ vitio deturpare solebat) apud Sextum Aurelium, & Paulum Diaconum (*a*) legimus, & satis expressi Statius (*b*) Papinius similiter hoc carmine admonens,

——Ne fræna animo permitte calenti
Da spacium tenuemque moram, malè cuncta ministrat
Impetus.

11 Et Adrianus Junius (*c*), quondam fingens Emblema, leonis, in caudam piscis desinentis, quo affectus temperandos significari inquit, cum leo iratum hominem referat, & piscis ob naturalem suam frigiditatem, & blanditiem, iræ temperamentum; atque adeò, hac contrariorum mixtione, doceamur, revocandos esse velut injecto fræno, & coërcendos affectus, & ubi laxatæ eisdem habenæ fuerint, mox velut succissis poplitibus, illorum impetum compescendum, Junii carmen sic habet:

Fulvam qui in caudam piscis leo desinit atrox
Insigne est gentis, Carole docte, tuæ.
Temperiem monet hic valido dandam esse furori,
Æstuet, at mox ut concidat ira brevis.

12 Quod non valdè ab illo alio Claudiani (*d*) abesse videtur, dum Stiliconi pariter consulit ut numquam iratus ad puniendum accedat, his verbis:

——Ut sontibus ultro
Ignovisse velis, deponas ocyus iram
Quàm moveas, precibus numquam implicabilis obstes:
Obvia prosternas, prostrataque more leonum
Despicias.

Extatque apud Nos lex quædam Alphonsi Regis hujus nominis X. idem suis successoribus injungens, his verbis (*e*): *Debe el Rei sofrirse en la saña, fasta que sea pasada: è quando lo ficiere seguirseleba gran pro, que podrá escoger la verdad, è facer con derecho lo que ficiere.*

13 Quinimò in his Judiciis Capitalibus, de quibus loquimur, non solùm tenuem moram, sed longam cunctationem requiri, ultra illud Julii Cæsaris Apophthegma, quod suprà pupugimus, seriò admonet Ammianus Marcellinus (*f*), sic inquiens: *De vita, & spiritu hominis, qui pars mundi est, & animantium numerum complet, laturus sententiam, diu multum cunctari oportet, nec præcipiti studio, ubi irrevocabile factum est agitari*; quem sequens Cassiod. (*g*) Provinciæ Comitem instruens, sic habet: *Cunctator esse debet, qui judicat de salute. Alia sententia potest corrigi, de vita transactum, non patitur immutari.*

14 Et in idem tendit illud aliud Apophthegma Alcamenis apud Plutarchum, qui scisciranti cuidam, quamobrem apud Lacedæmonios plures dies sumerent, ad cognoscendum in causis capitalibus? & siquis fuerit absolutus nihilominus obnoxius sit legi? *Idò* (inquit) *pluribus diebus cognoscunt, quoniam si in capitis discrimine erraverint, non est corrigendi consilii potestas. Oportet autem à causa liberatum obnoxium manere legibus. Quo fit, ut secundùm eamdem legem liceat aliquid rectius de eo statuere. Hoc temperamento provisum est,*

(*x*) Horat. *in Arte Poetica.*
(*y*) Hip. *in lib. de Arte.*
(*z*) Plut. *in Apophth.* Fulgos. *lib. 7. cap. 2.*
(*a*) Sex. Aurel. & Paul. Diacon. *in Theod.*
(*b*) Stat. *lib. 8. Thebaid.*
(*c*) Hadr. Jun. *in Append. Embl. pag. 149.*
(*d*) Claud. *in 2. Panegy. Stilicon.*
(*e*) *L. 19. tit. 5. part. 2.*
(*f*) Amm. Marcel. *lib. 29. pag. apud Lindemb. 421.*
(*g*) Cassiod. *lib. 11. form. 1.*

est, ne vel occidatur innocens, vel effugiat nocens, qui quamvis errore Judicum sit absolutus, potest eadem legem denuò conveniri, pœnasque dare legibus.

16 Et in idem tendens D. Chrysost. sive quisquis ille est, qui homiliam in D. Matthæum scripsit: *Justius est* (inquit) *injustum justè, (id est, sententia Judicis evadere) quàm justum injustè perire; quia etsi reus semel evaserit, demum potest puniri: innocens autem si semel perierit, jam non potest revocari.* Et incertus Panegyristes ad Constantinum August. ejus hac in parte prudentiam providentiamque commendans: *Vita enim hominum diu parta, semper servanda est, si liceat. Ideò quæ erant reparabilia, conflasti, quod redivivum nec erat, servasti.*

17 Planè enim, sicut in militaribus rebus illud Lamachi (*b*) Atheniensis, vel Scipionis (*i*) Romani acroama celebrari solet, *Non licere in bello bis peccare, turpemque esse vocem Ducis dicentis non putaram*; quoniam damnum quod in illis committitur, immedicabile judicatur, ita æquè turpis in judicantibus censeri debebit, si ubi de vita, sanguine, & spiritu hominis agitur, quem Deus omnium creatarum rerum Principem fecit, per iram, aut præcipitantiam erraverint, & in re tam ardua, tantique momenti, & in qua bis peccare non licet, debitam considerationem, & comperendinationem non adhibuerint, & primo, quod ajunt(*), pedatu, ad illam horrendi carminis legem prosilierint, *Illictor, deliga ad palum, manus adstringito, caput obnubito, arbori infœlici reste suspendito, vel honoris causa caput amputato.*

18 Quò enim gravior esse debuerit animadversio, eò lentius, & cautius ad illam infligendam procedi debet, *ut benè Cassiodorus* (*k*) *ad monuit*, sic inquiens: *Homicidii scelus legum jubemus auctoritate resecari, sed quanto vehementior pœna est, tanto ejus rei debet inquisitio plus haberi, ne amore vindictæ innocentes videantur vitæ pericula sustinere.* Qui & ipse alibi (*l*), vel de puniendis latronibus agens, qualiter Præfectus Vigilum se in illis damnandis habere debeat, sic statuit: *Sed quamvis nomen odiosissimum furum generalis persequatur assensus, tamen quia de effusione humani sanguinis agitur, nihil subitum, aut indeliberatum jubemus assumi. Modestiam sequere, qui damnas audaciam: continentiam dilige, qui furta condemnas. Ad gesta perducti, audiantur aliquid pro salute dicturi. Quoniam quicquid non discutitur, justitia non putatur. Convictis verò, atque confessis, quæ sunt decreta serventur, quando crudele nihil efficit, qui sequitur leges.*

19 Hoc etiam documentum insinuare voluisse videtur Julius Cæsar (*m*), qui de se ipso dicere solitus erat: *Ego sum lentus ad condemnandum, sed multo lentior ad mittendum.* Tiberius Imperator, quo regnante Senatus-Consultum factum est, ne sententiæ capitalis ante diem decimum ad ærarium perferrentur, idque vitæ spacium condemnatis indulgebat. Quamvis, *ut Tacitus* (*n*) *inquit*, magis ad inanem clementiæ famam aucupandam, quàm ullum ob usum. Nam talis ejus natura, & crudelitas erat, ut nec Senatui libertas ad pœnitendum esset, nec ipse interjectu temporis mitigaretur.

20 Nero quoque, prius quàm in tetram immanemque belluam degeneraret, oblatam sibi ad obsignandum chartam, qua duo facinorosi, & latrociniis infames, capitis supplicio addicebantur, invitus eam accepisse traditur, ac diu multumque cunctatus, tandemque libello nomen subscripsit, vocemque illam effatus est, quam miris Seneca (*o*) laudibus in cœlum extollit, *Vellem nescire literas.* Quæ exempla, ut rectè, eisdem in simili utens, Dominicus Baudius (*p*) advertit, quo à crudelissimis Tyrannis profecta sunt, cum tamen justè, ac salubriter gesta constitutavè fuerint, eò majorem vim ad suadendos Christianos, & benè moratos Principes habere debent.

21 Quibus pariter imitandum Christianum alterum, & non minùs Pietate, ac Religione, quàm gestarum rerum gloria *Magni* cognomen adeptum Theodosium, proponere possumus, qui, *ut latissimè Sozomenus, Ruffinus, Zonaras, & alii Baronio* (*q*), *Cujatio* (*r*), *Covarruvias* (*s*), & *Menochio* (*t*) *citati, recensent*, cum in Thessalonicenses iratus, quòd quemdam, à se missum Magistratum, occiderant, graviter sævisset, & plura hominum millia, sontium, & insontium, morte damnasset, posteà ira deposita, & libera, ac severa Divi Ambrosii correptione admonitus, Ecclesiæque ingressu prohibitus, cum suum errorem, sive furorem agnosceret, ne vel ipse, vel posteri sui in similem excessum prolaberentur, nobilem illam sanctionem constituit, quæ hodie in Theodosiano, & Justinianeo Codice extat, & in Gratiani quoque decreto inserta conspicitur, quæ ita se habet (*u*): *Si vindicari in aliquos severius, contra nostram consuetudinem, pro cau-*

(*g*) Plut. *in Lacon.*
(*b*) Plut. *in Apopht. Reg. & Imp. cap. de lamacho.*
(*i*) Valer. Maxim. *lib.* 7. *cap.* 2. *ubi de Scipione*, Æneas Sylv. *lib.* 1. *epist.* 131. Bohad. *lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 31.
(*) Genes. 2. Ovid. 1. *met. l. in pecudum*, D. *de usur. l. vitur*, de *usufr. l.* 6. §. *fin. de acquir. rer. dom.* §. *in pecudum*, Instit. *de rer. divis. Brisson. de formul. lib.* 5. *pag.* 537.
(*k*) Cassiod. *lib.* 5. *epist.* 39.
(*l*) Idem *lib.* 7. *epist.* 6.
(*m*) Julii Cæsar. *Apophtegma.*
(*n*) Tacit. 3. *ann.* Suet. *in Tiber. c.*75. Dion Cass. *lib.*57.
(*o*) Senec. *lib.* 2. *de Clement. cap.* 1.
(*p*) Domin. Baud. *in orat. ad studiosos tumultuantes, pag.* 560.
(*q*) Baron. *tom.* 4. *Annal.*
(*r*) Cujac. *lib.* 5. *observ. cap.* 9. & *lib.* 20. *cap.* 32.
(*s*) Covarr. 2. *variar. cap.* 8. & *in reg. peccatum*, 1. *part. in princ. n.* 5.
(*t*) Menoc. *de arbitr. cas.* 372.
(*u*) *L.* 13. *C. de pœn. in Theodot.* & 20. *eod. tit. in just. cap. cum apud Thessalonicam* 69. 11. *q.* 3. *ubi tamen solùm viginti dies præscribuntur.*

causæ intuita jusserimus, nolumus statim eos, aut subire pœnam, aut excipere sententiam: sed per dies triginta super statum eorum sors, & forma suspensa sit. Reos sanè excipiat, vinciatque custodia, & excubii solertibus vigilanter observet.

22 Adeòque justum, hoc in sumendis suppliciis temporis interstitium visum est, ut apud Quintilianum (*x*) seniorem ejusdem tricendii repetita mentio in aliquibus declamationibus extet, & in quadam (*y*), reum, ita Judicem exorantem, inducat: *Omne injustum supplicium est, quod non est exactum secundùm legem; da igitur jus mihi quo perire debuerim.* Et Calpurnius (*z*) Flaccus in alia, sic tradat: *Pœna raptoris in diem tricessimum differatur.* Quæ loca, & illud aliud Sidonii Appollinaris (*a*), quo inquit. *Ex vetere Senatus-Consulto Tiberiano XXX. dierum vitam post sententiam trahit.* Qualiter accipi debeant, ne cum dicta Theodosii constitutione pugnent, ubi hoc se novè constituisse demonstrat, qui in his hæsitaverit, Cujacium (*b*), Lipsium (*c*), Petrum Herodium (*d*), Savaronem (*e*), & nostrum D. Joannem Antonium de Tapia (*f*), & Robles legere poterit.

23 Nos ulterius pergentes, hinc ad justam laudem descendimus, quàm Claudianus (*g*) Mallio Theodoro tribuit, quòd cunctanter, & deposita ira, judicabat, sic inquiens:

Quin etiam sontes expulsa corrigis ira,
Et placidus delicta domas. Diis proximus ille est,
Quem ratio non ira movet, qui facta rependens,
Consilio punire potest.

24 Pariterque ex adverso, ad notamdam Ptolomæi (*h*) Ægyptiorum Regis incuriam, qui inter ludendum de sontibus judicabat, & prout jactus ceciderat, per iram duci jubebat in sontes, & lucro delinitus, absolvebat nocentes. Othonis III. Imperatoris (*i*) imprudentem festinationem, in damnando Comi e Mutinensi, ob tentatam Augustæ pudicitiam, quod posteà falsum apparuit. Clotharii Regis Galliæ rabiem, qua propria manu Juetotum occidit (*k*), & tamdem serò, constita ejus innocentia, pœnituit, aliorumque similium, crudeliter æquè, ac præcipitanter injusta judicia exequentium, quorum longam nomenclaturam Camerarius (*l*) & Beyerlinchius (*m*) scribunt.

25 Et præ omnibus notandus, & damnandus venit Gnejus ille Piso Romanus Consul, cui, (Seneca latiùs (*n*) narrante) cum placeret pro constantia rigor, iratus, quemdam militem, tamquam alterius occissorem, capite plecti jussit, qui cum à Centurione ad patibulum duceretur, is, qui occissus ferebatur, fortè compatuit, & quoniam Centurio, rem gratam Pisoni facturum ratus, cum jam de rei innocentia constaret, supliccii executionem suspendens, utrum que magno castrorum gaudio, & concursu ante illum reduxit, furens Piso, *ut idem Seneca subdit*, Tribunal conscendit, excogitansque quemadmodum tria crimina faceret, ubi nullum invenerat, tam duos ilios milites, quàm Centurionem, ad mortem sub hac crudeli forma damnavit: *Te duci jubeo, quia damnatus es: Te, quia causa damnationis commilitonis fuisti: Te, quia jussus occidere, Imperatori non paruisti.*

26 Hæc enim, & similia monstra iratus, & præceps judicantium animus producere solet, quos à vera rerum cognitione fallax præsumptio seducit, & vanis sæpè indiciis, vel falsis delationibus motos, incerta pro certis sequi suadet. Non animadvertentes, quòd secundùm eundem Senecam (*o*), magno quidem, sed certo tamen, & benè informato animo de rebus magnis judicandum est: *Alioqui videbitur illarum vitium, quod nostrum est; sic quædam rectissima, cum in aquam demersa sunt, speciem curvi præfractique visentibus reddunt, animus noster ad vera percipienda caligat*, quod etiam Petronius (*p*) sic dixit:

Fallunt nos oculi, vagique sensus
Oppressa ratione mentiuntur.
Nam turris prope quæ quadratas surgit,
Attritis procul angulis rotatur.

27 Cujus loci, Seneca non relato, licèt ad alium finem, noster Saavedra (*q*) meminisse videtur. Et mihi semper elegantissimus visus est, ad suadendos Judices, ne ex solis indiciis, quantumvis vehementia videantur, ad pœnas, præsertim capitales, exequendas, procedant, nec temere-

(*x*) Quintil. sen. *decl.* 303. & 313.
(*y*) Idem *declam.* 305.
(*z*) Calpurn. *declam.* 25.
(*a*) Sid. *lib.* 1. *epist.* 6.
(*b*) Cujac. *ubi suprà.*
(*c*) Lips. *in not. ad Tacit.* 3. *ann.*
(*d*) Herod. *in not. ad d. declam.*
(*e*) Quint. Savar. *in d. epist. Sidon. pag.* 57. & 58.
(*f*) Tapia *in lib.* de los Grandes, *in not. fol.* 82.
(*g*) Claudian. *in Mal. Theod.*
(*h*) *De hoc fact. Ptolom.* Ælian. *lib.* 14. *de var. hist. c.* 43.
(*i*) *De Oth.* Sigon. *lib.* 7. *de Reg. Ital.* Lips. *in monit.* & *exempt. lib.* 2. *cap.* 9.
(*k*) *De Juetoto* Ego *sup. Embl.* 38. *ex Fulgos.* & *aliis.*
(*l*) Camerar. 3. *rubcer. ex pag.* 128.
(*m*) Beyerlinch. *lit. L. pag.* 406. & 415. & *lit. N. p.* 20.
(*n*) Sene. *lib.* 1. *de ira cap.* 10.
(*o*) Senec. *lib.* 10. *epist.* 72.
(*p*) Petron. *in fragm.*
(*q*) Saaved. *Emp.* 46. *pag.* 302.

merè, quæ dumtaxat probabilia sunt, pro necessariis accipiant, & in certa pro certis, dubia pro compertis. Cum sæpè accidisse videamus, ut ex his damnati, posteà, detecta veritate, innocentes reperti sint, ut apud Livium Turni Hordonii casus ostendit, proditionis damnati, quòd magnam armorum vim domi habuisse compertus fuit, quæ tamen Tarquinus Superbus, corruptis servis, & nihil tale cogitante Hordonio, clam in ejus domum immitti fecerat. Et alter apud Paridem de Puteo (*r*), cujusdam mulieris ob homicidium suspensæ, quòd mortuo, cædem paulò ante minatam, probatum fuit, quem tamen eventus ostendit, non ab ipsa, sed ab altero ejusdem inimico occisum fuisse, paulò post hoc illo fatente, cum ex alia causa captus, ad supplicium deduceretur.

28 Prout & in Martiano accidit, qui posteà Romanus existit Imperator, alterius homicidii accusato, quòd *ut Evagrius, & Nicephorus referunt*, hominem quem in via ab aliis occisum repererat, Christiana pietate sepulturæ tradere destinabat; & in D. Athanasio, de Arsenii morte impetito, qui tamen statim vivus apparuit, & ab inimicis Athanasii absconditum fuisse constitit, *ut latiùs Ruffinus commemorat.* Quibus casibus, similes alios, in pari negotio, quod Parisiis contigit anno 1600. Annæum Robertum in Parlamento adduxisse, Petrus Matthæus (*s*) in suis narrationibus refert, & latè, & eleganter hanc indiciorum materiam, ultra ceteros qui de ea ex professo scripserunt, elucidans, Bernardus Argentræus (*t*).

29 Qui nec illi indicio, sanguinis coram occissore, ex occissi cadavere profluentis, multum fidendum esse concludit, quamvis de ejus veritate, & oculata experientia Marsilius, Puteus, Nevizanus, Hieronymus Magius, & alii, quos ipse citat, plura tradiderint, & his plenius Petrus Andræas Canonherius (*u*) Josephus Sesse (*x*), & Mar. Mersen. (*y*), quos legere non pigebit.

30 Quæ omnia contra Bartolum faciunt, de quo scribit Paulus Jovius (*z*), severitatem suprà æquum in torquendis, judicandisque noxiis exercuisse, cum rerum capitalium judiciis præesset. Adeò ut reum furti, nec ritè confessum, & insontem, præcipiti sententia supplicio affecerit. Hincque propter invidiam conspectum hominum fugisse, in rus se conferens, & totum literis abdens.

31 Et Petrum Balsacum (*a*), novissimum Auctorem Gallum, qui, ut Cardinali Rochileu blandiretur, qui totam Galliam Nobilium sanguine madefecit, scribere, ausus fuit, ob tenuem quamlibet suspicionem, imò & somnium proditionis, quod mentes Principum vexare contingat, delicitum illis esse adversus subditos capitalia supplicia exercere. Quod fortè ex illo Curtii (*b*) desumpsit, inquientis: *In suo quemque periculo magnum animum habere oportet: cum de salute Regis timetur, creduli esse debemus, vana quoque deferentes admittere.*

32 Sed hoc verum esse potest, quoad cautionem, & inquisitionem, & ut salus Principis in tuto ponatur, in qua subditi omnes periclitantur, non autem ut rei inauditi, vel non ritè inquisiti, puniri possint, ut benè ostendit Petr. Matthæus (*c*), sic in una ex suis narrationibus, inquiens: *Non bisogna credere niente di leggiere, per che la calumnia è cosi sot tile, che penetra nel mezzo de le piu innocente attioni. Ma dove si concerne la salute delio stato, le cose piu dubbiose non de bono essere ne reiete, nesprezzate. Debbonsi convertire le opinioni in credenze, le fabole in verita, le apparenze in sicurezza, bi sogna credere tutto, è ascoltare quelli stessi che referisco no cose che paiono vane, è che il tempo scopre false, &c.*

33 Etenim quò ejusmodi delicta graviorem animadversionem requirunt, eò pleniorem examinationem, & probationem, ut suprà cum Cassiodoro dixi, desiderant, & ut de parricidio agens Cicero (*d*) dixit: *Quò minùs est credibile nisi ostendatur, eò magis est, si convincitur vindicandum.* Unde & illa querela Tertulliani (*e*), quod soli Christiani inauditi, & indefensi damnarentur à Romanis, quorum adversus alios nocentes ea erat lenitas, atque æquitas, ut ne in confesos quidem homicidas, sacrilegos, vel incestos, vel publicos hostes, contenti essent ad pronuntiandum, nisi & consequenter qualitatem etiam facti, locum modum, tempus, conscios, & socios exigerent. Et laus clementiæ Cæsaris Augusti aqud Suetonium (*f*) Tranquillum, eò quòd *Manifeste parricidii reum, ne culleo insueretur, (quòd non nisi confessi afficiebantur hac pœna) ita interrogaverit, certè patrem tuum non occidisti?*

34 Ac re vera etiam si supradicta deficerent, vel ex eo lentè, & cunctanter in noxiis punien-

(*r*) Paris de Puteo *de Syndic. verb.* Tortura, *cap.* 6. *num.* 3. *fol. mihi* 318.
(*s*) Petr. Matth. *lib.* 3. *narrat.* 1.
(*t*) Argent. *ad consuet. Bitur. tit. de præsumpt. excol.* 158. *ad* 164.
(*u*) Canonh. *in Aphor. polit.* 1. *tom. pag.* 429.
(*x*) Sess. *decis. Arag.* 111. *tom.* 1.
(*y*) Mersen. *in Genes. pag.* 1440.
(*z*) Jovius *in elogiis, cap. de Bartol.*
(*a*) Petr. Balsac. *in lib. de Princip.*
(*b*) Curt. *lib.* 6.
(*c*) Petr. Matth. *in narr.* 2. *part. narr.* 2. *pag. in Italis* 106.
(*d*) Cicer. *in orat. pro Rosc. Amer.*
(*e*) Tertul. *in Apolog. cap.* 1. *&* 2.
(*f*) Sueton. *in Aug. cap.* 33. Ego *de parric. lib.* 2. *c.* 17. *pag.* 188.

niendis, Judices omnes, & maximè Reges, ac Principes, procederet deberent, ne cum voluntate ac voluptate punire videantur, *ut jam ex Seneca (g) diximus*, quam tantum ab eorum mente, munere, ac dignitate abesse opportet, ut vel cum justè in flagitiosos suæ severitatis gladium distringunt, id quasi coacti & inviti, & cum summo dolore facere debeant, ut optimè eosdem monuit, idem Seneca inquiens: *Constituit bonos mores civitati Princeps, & vitia ejus fœlicius compescit, si patiens eorum est, non tamquam probet, sed tamquam invitus, & cum magno tormento ad castigandum veniat.*

35 Quem locum respexisse videtur Antonius Faber (*b*), dum relato eodem Seneca inquit: *Veram justitiam illam esse, quæ debitam crimini pœnam, quantumlibet justam, non sine intimo Judicis dolore errogat.* Christophorus Bessoldus (*i*) inquiens *Ferina rabies est, sanguine, ac vulneribus gaudere, & supplicia non nisi dolenter, & commiserante animo decernere.* Et ante eos Claudianus (*k*) his versibus:

Qui fruitur pœna ferus est, legumque videtur
Vindictam præstare sibi, cum viscera felle
Canduerint, ardet stimulis, ferturque nocendi
Prodigus, ignarus causæ.

Et Ovidius (*l*):

Sit piger ad pœnas Princeps ad præmia velox;
Quique doleat quoties cogitur esse ferox.

36 Et idem tendit notabile apophthegma Biantis à Plutarcho (*m*) relatum, qui damnaturus hominem ad mortem lachrymatus est, & interroganti, quare fleret, cum penes illum esset absolvere, & condemnare? Respondisse fertur: *Ideò se lugere, quia necessarium erat, naturæ condolere, & legibus suffragari.*

37 Ejusmodi enim lachrymæ, *ut benè Fulvius Pacianus (n) animadvertit*, non intrant in prohibitionem Callistrati Jur. Consult. (*o*) aliàs Judices admonentis: *Ne motum animi sui vultu detegant, neque cum calamitosis collachrymentur*; hoc enim eos respicit, qui commiseratione ducti, vera judicia pervertunt. Squalentisque, ac pallidi rei, magis quàm defuncti crudeliter interempti, dolore afficiuntur, quam misericordiam meritò *ineptam*, & *injustam* elegantibus verbis Ænnæus Robertus (*p*), omninò legendus, appellat. Non autem eos, qui justitiam servantes, natura condolent, & peccata non peccatores odio habent; cum scriptum sit, quod vera justitia compassionem habet.

38 Sed hæc tament, quæ hucusque diximus, & tot rationibus, & auctoritatibus communivimus, non excludunt, quin aliquibus in casibus ordo sit, ordinem non servare, & prius ad punitionem, quàm ad exactam & plenam processus formationem, sive fulminationem devenire. Cujus doctrinæ exempla nobis in latrone manifesto, factioneque cruenta Ulpianus Juris Consult. reliquit (*q*), & in aliis justis causis, quæ moram non recipiant: *Tunc enim* (inquit) *non pœnæ festinatione, sed præveniendi periculi causa, punire permittitur, deinde scribere.* Est enim sæpè, *ut Sallustius (r), & Tacitus (s) ajunt*, periculosior quies quam temeritas, talisque conditionis aliqua crimina, ut nisi celeriter compescantur, sero judicia implores, ut in seditionibus contingere solet, & in aliis pluribus casibus, de quibus aliqua dixi suprà (*t*), ubi de consiliis maturandis, aut festinandis disserui, & integrum tractatum novissimè Marius Burgius scripsit, cui *De modo procedendi ex abrupto*, titulum fecit.

39 Extatque apud Ælianum (*u*), Agesilai edictum, quo Reipublicæ consulens, sanxit, ut indicta causa, ad mortis supplicium raperentur, qui noctu sub impressionem Thebanorum coitionem fecissent. Quod, idem Ælianus valdè probat, sic inquiens: *Ego verò illos potissimum laude dignos judico, qui nascentibus malis semper occurrunt, & ea, prius quàm virium aliqua sit accessio facta, delent, & extinguunt.*

40 Quod convenit cum nostrarum legum regulis (*x*), admonentibus, *Non esse expectandum donec insula ruat, & melius esse in tempore occurrere, quàm post vulneratam causam remedium quæ-*

(*g*) Senec. 1. *de Clem. cap.* 22.
(*b*) Anton. Fabr. *in Juris-Prud. Pap. tit.* 2. *princip.* 3. *illat.* 7. *in fin. pag.* 45.
(*i*) Bessold. *de arcan. rer. publ. cap.* 1. *n.* 9.
(*k*) Claud. *in Consulat. Mallii.*
(*l*) Ovid. 1. *de Pont. eleg.* 3.
(*m*) Plutarc. *in Apopht. Biantis.*
(*n*) Pacian. *de prob. lib.* 2. *cap.* 44. *n.* 92.
(*o*) *L. observandum, de offic. Præsid.*
(*p*) Ann. Robet. *lib.* 1. *rer. jud. cap.* 10.
(*q*) *L. si quis filio* 6. §. *hi autem, vers.* Quid tamen. *D. de injust. rupt.*
(*r*) Sallust. *in Catil. in princ.*
(*s*) Tacit. *lib.* 1. *hist.*
(*t*) Ego *sup. Emb.* 46.
(*u*) Ælian. *lib.* 14. *de var. hist. cap.* 27.
(*x*) *L. C. quando licrat unicuique, l.* 1. *C. unde vi, in Theodos. cum aliis apud Me* 1. *tom. lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 9. *&* 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 38. Velasc. *in axiom. jur. lit. M. num.* 54.

quærere, aut reparationem negotii semel interfecti postulare. Et cum vulgato illo carmine Ovidii (*y*).

Principiis obsta serò medicina paratur,
Cum mala per longas convaluere moras.

Illisque Adagiis: *Satius est initio mederi, quàm fini, Serò venisti, Serò sapiunt Phryges, Serò vidit justitiam*; in quorum scholiis plura alia Erasmus congessit, inter quæ illud Theognis,

Pharmaca nascenti sunt adhibenda malo.

Et Persii (*z*):

Elleborum frustra cum jam cutis ægra tumebit,
Poscentes videas, venienti occurrite morbo.

41 Quibus addere licet Cassiodorum (*a*), præclarè monentem: *Difficultatem querelarum submoveri, dum in ipsis cunabulis scelera commissa resecantur.* Nazianzenum (*b*), æquè prudenter inquientem, *Miserum est serum consilium capere, ac tum damni sensu affici, cum nulla ratione acceptum incommodum sarciri potest.* Præsertim cum secundùm Tacitum (*c*): *Natura infirmitatis humanæ tardiora sint remedia, quam mala.* Et secundùm Nazarium (*d*): *Facilior, & multò proclivior lædendi; quàm commodandi semper sit via, vulnerare integrum, quàm sauciato mederi, disipare rapta, quàm divulsa componere.*

42 Et quia in rebus bellicis, hæc frequentius, & urgentius contingere solent, meritò in militaribus quoque delictis eadem forma procedendi deceleriter, & ex abrupto, (quod nos dicimus, *Breve, i sumariamente*) recepta est. Adeò ut feriatis etiam diebus à noxiis supplicia pendantur, ut post Ulpianum Juris Consult. (*e*), Julius Ferretus (*f*), Claudius Coteræus (*g*), Baltasar de Ayala (*h*), Petrus Faber (*i*), & alii (*k*), qui de re militari agunt, plenius animadvertunt. Quibus antiquior Valerius Maximus (*l*), post narratam Pauli Æmilii sævitiam, qui Perse Rege superato, exterarum gentium transfugas elephantis proterendos substravit, utilissimum hoc exemplum appellat, hanc statim rationem subjungens, *Aspero enim & absciso castigationis genere, militaris disciplina indiget: quia vires armis constant, quæ ubi à recto tenore desciverunt, oppressura sunt, nisi opprimantur.*

43 Planè tam in his, quàm in aliis gravioribus delictis, illud inter omnes receptum est, damnatis jam reis, aut manifesta probatione convictis, ultionem differendam non esse, ut Imperator Constantius statuit (*m*), ea ratione reddita: *Quòd facultas supplicandi, vel quibusdam malignis artibus pœnas evitandi, etiam criminosissimis patet*; quod & apud Nos Alphonsina lex (*n*) sanxit, statuens: *E si el juicio fuese dado sobre algun pleito de escarmiento de justicia, de muerte, ò de perdimiento de miembro, debese luego cumplir, &c.*

44 Valetque in hoc, ut & in reliquis aliis vulgatam illud semper tamen menti tenendum, & observandum Sallustii (*o*) monitum *Prius quam incipias consulito, & ubi consulueris maturè, facto opust est: ita utrumque per se indigens, alterum alterius auxilio viget*; & nobile apophthegma D. Imperatoris, ac Regis nostri Caroli V. à Saavedra (*p*) relatum: *Que la Tardanza era Alma del Consejo, i la Celeridad de la Execucion, i juntas ambas la quinta esencia de un Principe prudente.* Maximè, cum vel ipsi rei cum jam se capitis damnatos intelligunt, & absque ulla spe veniæ, ultimam supra caput suum horam stare, illam properari desiderent, ut elegantissimis verbis scripsit Pacatus (*q*), post alia, sic inquiens: *Hinc reorum usque ad damnationem metus, postèà attonitus stupor, & ex desperatione securitas, & ad locum supplicii voluntaria, carnifice non trahente, properatio.*

EM-

(*y*) Ovid. *de remed. amor. lib. 2.*
(*z*) Persius. *satyr. 3.*
(*a*) Cassiod. *lib. 5. epist. 15.*
(*b*) Nazianz. *in orat. ad Sanct. Lun.*
(*c*) Tacit. *in Agric.*
(*d*) Nazar. *in Paneg. ad Cæs. Constant.*
(*e*) *L. divus D. de feriis.*
(*f*) Ferret. *in tract. de re milit. tit. de just. & pœn. num. 78.*
(*g*) Coter. *lib. 3. cap. 6. & 8.*
(*h*) Ayala *lib. 3. cap. 8.*
(*i*) Fab. *1. semest. cap. 18.*
(*k*) Caball. *resol. crim. cap. 294. n. 262.*
(*l*) Valer. Maxim. *lib. 2. tit. 7. §. 14.*
(*m*) *L. cùm reis 18. C. de pœn.* Jas. *in l. debitoribus, ex num. 15. D. de re jud.* Abb. *in cap. 1. col. 12. de mut. petit.*
(*n*) *L. 5. tit. 27. p. 3. ubi Gregor. Lop. verb. Luego.*
(*o*) Sallust. *in Catill.*
(*p*) Saaved. *Empr. 64. pag. 488.*
(*q*) Pacat. *in Paneg. ad Theodos.*

EMBLEMA LXXV.

PLUS TERRENDUM, QUÀM TORRENDUM.

Proh Tronitum; gemit orbis iners; metus implicat omnes,
Juppiter at terret, non nimis ipse nocet.
Ignivomo, Princeps, sceleratos fulmine terre;
Ingens sit tronitus; sit tamen ira levis.

COMMENTARIUS.

1 HOc quoque Emblema, quod nunc superioribus addimus, ex fulminantis, *ut vides*, Jovis imagine sumptum, satis ostendit, quàm coactè, vel Deus ipse ad homines puniendos accedat; cum igne ad hoc ministerium utatur, cujus natura est (ut Seneca (*a*) benè considerat) in verticem surgere, & si nihil illud prohibeat, ascendere; atque adeò non nisi invitus, & impellentis necessitate succusus, in contrarium agitur, & ubi est aliquid, quod eum ferat deorsum, & ab impetu suo avertat, id non natura, sed servitus ejus sit.

2 Ejusdem etiam coactionis, specimen aliud nobis exhibuit Salvianus (*b*), dum tractat, qualiter Deus ad punienda Sodomæ, & Gomorrhæ peccata non prius descenderit, quàm grandis, & multiplicatus peccantium clamor ad eum in cœlum ascenderet, divinasque ejus cæderet aures, sic addens: *Et verò clamor, & grandis clamor est, quando pietas Dei peccatorum clamoribus vincitur, ut peccantes punire cogatur. Ostendit ergo Dominus, quàm invitus puniat etiam gravissimos peccatores, dicens, quòd clamor Sodomorum ad se ascenderit; hoc est, misericordia mea mihi suadet, ut parcam: sed tamen peccatorum clamor cogit, ut puniam.*

3 Sed ultra hoc documentum, aliud, præstantiùs adhuc, ex eadem figura, & fulminis natura sumerè possumus, nimirùm, vel tunc cum ad illud contorquendum, ac jaculandum Magni Tonantis Jovis exarserit ira, ea se habere in tanta severitate clementia, ut non nisi uno, vel altero, & sæpissimè nullo mortali percusso, universus orbis expaveat, & in suo quisque capite timeat, quod in alieno dira illa jaculatio fuerit operata. Quod nihil aliud est, quàm docere, inferiores Pricipes, ad hanc superioris imitationem, in sontibus puniendis se habere debere, & paucorum supplicio, atque exitio, ita reliquos terrefacere, ut alienum spectando, suum discant, & à perpetrandis scelaribus, quæ ita acriter plecti viderint, absterreantur.

4 Quem dicendi docendique modum ex refertissima ejusdem Senecæ (*c*) pœnu, ut & alia plura deprompsimus, ita monentis: *Ut fulmina paucorum periculo cadunt, omnium metu; sic animadversiones Magnarum Potestatum, terrent latiùs, quàm nocent: non sine causa, non enim quantum fecerit, sed quantum facturus sit cogitatur, qui omnia potest.* Qui & ipse alibi (*d*), hac de causa, hoc Fulminis supplicium *Monitorium* aptissimè vocat. *Quasi eo doceamur, quid cavendum sit, ipsiusque casus metum donet. Nemo enim unquam Fulmen timuit, nisi qui effugit.*

5 Quò & respiciens Statius Papinius (*e*) sic habet:

——*Attonitum, & venturi fulminis ictum*

(a) Senec. *nat. quæst. lib. 2. cap. 24.*
(b) Salvian. *lib. 1. de provid. Dei.*

(c) Senec. *lib. 1. de Clement. cap. 8.*
(d) Idem *lib. 2. nat. cap. 49. & cap. ultim.*

Hor-

Horrentem, tonitru tantùm lenique procella
Contentus monuisse senem.

Et apertius Claudianus (*f*), magisque ad rem nostram, ipammet Senecæ doctrinam hoc carmine donans, dum Stiliconis prudentiam, & clementiam in plectendis noxiis extollere voluit:

Hac ipse Magistra,
Das veniam victis. Hac exhortante calores
Horrificos, & quæ nunquam nocitura timentur
Jurgia, contentus solo terrore, coerces;

Ætherei Patris exemplo, qui cuncta sonoro
Concutiens tonitru, Cyclopum spicula differt
In scopulos, & monstra maris, nostrique cruoris.
Parcus, in Oetæis exercet fulmina sylvis.

Neque procul abest Plinius Junior (*g*), qui semel, & iterum refert, qualiter sub Domitiani Tyrannide, proscriptis suis amicis illorum stragibus, totque circa ipsum jactis fulminibus ambustis, extimuerit, sibique impendere idem exitium, certis quibusdam notis auguraretur.

6 Omnes sanè rectissimè, cum certum & notum sit, inter alias causas, quæ à criminosis vindictam sumi suadent, quas jam suprà (*h*) ex Agellio, & aliis tetigimus, illam cum primis à legislatoribus expeti, ut pœna ad paucos, terror autem ad plures perveniat, & qui pessimo suo exemplo ceteris nocuerunt, exemplari quoque punitione pereuntes, aliis melioris frugis sectandæ disciplinam præbeant, ne cogantur cum illis perire, ut post eumdem Senecam (*i*), Joannes Pontifex (*k*) tradit, & latè, & eruditè Cœlius Rhodiginus (*l*), ostendens, apud Terentium, & alios, hac de causa, severiores ejusmodi Animadversiones *Exempla* vocari; quæ eadem Græci *Paradigmata* dicunt.

7 Ac proinde Callistratus Juris Consult. (*m*) pluribus placuisse docet: *Famosos latrones, in iis locis ubi grassati sunt, furca figendos, ut illorum conspectu alii ab iisdem facinoribus deterreantur.* Quod fortè desumpsit ex Quintiliano (*n*), in quadam ex suis declamationibus, sic perorante: *Quoties crucifigimus noxios, celeberrimæ eliguntur viæ, ubi plurimi commoveri hoc metu possint. Omnis enim pœna, non tam ad delictum pertinet, quàm ad exemplum.* Vel ex Platone (*o*), ita optimos cujusque Reip. Gubernatores admonente: *Quos insanabiles legislator esse senserit, ultimo supplicio hos afficiet: nam hoc exemplo à peccato ceteri deterrentur, & improbis hominibus civitas ipsa mundatur*; vel meliùs ex Quinto Curtio (*p*), qui Bessum ex Bactris Ecbatana ab Alexandro Magno duci jussum memorat, ob interfectum Darium pœnas capite persoluturum, *Ut eo in loco, quo Darium ipse occiderat, necaretur.* Cui historiæ, & exemplo simile est, & illud Andronici, qui, *ut in libro secundo Machabæorum* (*q*) *habetur*, ab Antiocho Epiphane Antiochæ trucidari jussus est, eodem loco, ubi Omniam sanctissimum Hebræorum Pontificem interfecerat.

8 Et idem non minùs rectè, & apertè docuit Rex noster Alphonsus in quadam ex suis legibus sanciens (*r*), Capitales de sontibus pœnas, statim post sententiam esse exequendas, & quidem, *De dia, concejeramente ante los ome, è non de noche à furto.* Hanc rei nostræ aptissimam rationem subtexens: *Ca la justicia non tan solamente debe ser cumplida en los omes, por los yerros que facen; mas aun porque los que la vieren, tomen ende miedo, è escarmiento para guardarse de facer cosa, porque merezcan recibir otro tal.* Quod & in alia (*s*) his verbis repetiit: *Paladinamente debe ser fecha la justicia de aquellos, que ovieren fecho porque deban morir, porque los otros que lo vieren, è le oyeren, reciban enmiedo, è escarmiento, diciendo el Alcalde, ò el Pregonero ante las gentes, los yerros porque los matan.*

9 Est enim valdè damnosum, & ipsis Principibus indecorum, meticulosè & clancularie ad summenda supplicia, nisi rarò, & ex magna causa, procedere, *ut benè nuperus noster Saavedra* (*t*) *considerat*, quamvis harum legum mentionem non fecerit. Nec alterius Arriani Juris Cons. (*u*) quæ docuit, eum qui in acie prior fugam fecit, spectantibus militibus, propter exemplum, capite puniendum esse; quo loci, illa verba: *Spectantibus militibus*, non ad fugam, sed ad penam referri debent, & eo modo, quo Nost, post doctissimum Petrum Fabrum, facimus, interpungi.

10 Et in hoc nostri Emblematis monitum, & exemplum, respicientes Romani, ubi à *pluribus, in rebus militaribus*, vel in aliis, peccatum fuisset, illud pervetustum supplicium introduxerunt, quod *Decimationem* appellarunt, & in id, tamquam hoc Jovis fulmen, tendebat, ut metus, & horror omnibus injiceretur, pœna verò ad paucos perveniret. De qua cum latè, ultra Diodorum, Plutarchum, Polybium, Suetonium, & Antiquiores alios, Tiraquellus (*x*), Lipsius (*y*), Petrus Faber (*z*), & alii ex nostri juris Doctoribus (*a*) commenti fuerint, contentus ero Ciceronem (*b*) adducere, qui ipsam, ejusque cau-

(*e*) Stat. *lib.* 3. *sylvar. sylv.* 3. *de lachr. Hetrusc.*
(*f*) Claud. *lib.* 2. *de laud. Stilic.*
(*g*) Plin. *in Paneg.*
(*h*) *Sup. Embl.* 70.
(*i*) Senec. *lib.* 1. *de Clement. cap.* 22.
(*k*) Joann. Pont. *in Extrav. de pœn.*
(*l*) Rhodig. *lib.* 6. *cap.* 14. Ego *latè de parric. lib.* 1. *cap.* 1. & 2.
(*m*) *L. Capitalium*, §. *famosos*, *l. aut facta*, §. *fin. D. de pœn.* Auth. *ut nul. jud. collat.* 9.
(*n*) Quintil. *declam.* 274.
(*o*) Plat. *lib.* 9. *de legib.*
(*p*) Curt. *lib.* 7. *cap.* 13. *ubi vide Raderum pag.* 437.
(*q*) Machab. 2. 13.
(*r*) *L.* 5. *tit.* 27. *part.* 3.
(*s*) *L. fin. tit.* 31. *part.* 7.
(*t*) Saavedr. *Empr.* 22. *pag.* 152.
(*u*) *L. omne delictum*, §. *qui in acie*, *D. de re milit. junct. expos. Pet. Fab.* 1. *semest. cap.* 18. *pag.* 113.
(*x*) Tiraq. *de pœn. caus.* 47.
(*y*) Lips. *de mil. Rom. dial.* 18. *lib.* 5.
(*z*) Fab. 1. *Semest. cap.* 18.
(*a*) Petr. Greg. 19. *synt. cap.* 10. *tom.* 12. Herod. *lib.* 10. *tit.* 7. Coteræus *de re milit. lib.* 3. *cap.* 8. & *alii passim.*
(*b*) Cicer. *in orat. pro Cluent.*

causam, & rationem graphicè his verbis descripsit: *Statuerunt Majores nostri, ut si à multis esset flagitium rei militaris admissum, forte in quosdam animadverteretur, ut metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perveniret. Nam miles, qui locum non tenuit, qui hostium impetum, vimque pertimuit, potest quidem posteà & miles esse melior, & vir bonus, & civis utilis. Quare ne in bellum propter hostium metum delinqueret, amplior ei mortis supplicii metus est à Majoribus constitutus: ne autem nimium multi pœnam capitis subirent, idcircò illa sortibus comparata est, &c.*

11 Extat quoque hujus supplicii, & metus, quem ceteris incutiebat, nobilis memoria apud Tacitum (c), inquientem: *Apronius, suis acie fugatis à Tacfarinate, magis dedecore suorum, quàm gloria hostis anxius, rarò ea tempestate, & è vetere memoria facinore, decimum quemque ignominiosæ cohortis, sorte ductos, fuste necat. Tantumque ea severitate profectum, ut vexillum veteranorum, non amplius quingenti numero, easdem Tacfarinatis copias vicerint.* Appianus etiam Alexandrinus (d), loquens de Cæsare, qui eadem animadversione, ob similem culpam, sive ignaviam, usus fuit: *Legionibus* (inquit) *decimatis, quòd malè pugnassent, effecit, ut magis ipse, quàm hostis timeretur.*

12 Et teste Capitolino (e), alii posteà Imperatores, ut se clementiores ostenderent, loco decimationis, vicesimabant, aut centesimabant; & *ut ait Sidonius Apollinaris* (f) nihil hujusmodi sortitio, cum universi delinquerunt, injuriæ habere videbatur, cum potius iniquitas, quæ in plurium morte considerari posset, sortis æquitate dispergeretur. Qua, quia L. Sulla uti noluit, sed quatuor legiones contrariæ partis fidem suam sequutas, in campo Martio, ne quicquam fallacis dextræ misericordiam implorantes, obtruncari jussit, quarum lamentabiles quiritatus trepidæ civitatis aures receperunt; lacerata ferro corpora Tiberis impatiens tanti oneris cruentatis aquis evehere coactus est, meritò à Valerio Maximo (g), Livio (h), & Plutarcho (i), eximiæ crudelitatis reputatus fuit.

13 Est enim tam tritum, quàm certum, mitiùs agendum esse cum multitudo deliquit, aliquidque severitati detrahendum, cum non hujus aut illius periculum, sed multorum jacet strages, magisque tunc monendo, quàm minando agi debere, aut pluribus Sanctorum Patrum auctoritatibus Gratianus (k) in suo Decreto passim ostendit, quas in unum Tiraquellus (l), & Farinacius (m) congesserunt, vulgarem illum versum citantes, *Per Populum multum, crimen pertransit inultum.*

Quem juvat Noster Seneca (n) inquiens: *In singulos severitas Imperatoris distringitur: At necessaria venia est, ubi totus deseruit exercitus. Nam licèt non tollat culpam, neque iram sapientis, turba peccantium: intelligit quàm iniquum sit, & periculosum irasci publico vitio.*

14 Plutarchus (n) etiam memorat, quòd cum Scipione Africano ægrotante, orta esset inter milites magna seditio, rem ipsam Scipio ad consilium retulit, cujus maxima pars, in eos, à quibus initium tumultus ortum erat, animadvertendum censuit. Sic enim fieri posse, ut pœna ad paucos, exemplum ad multos perveniret.

15 Quod consilium, Platonis (o) legi hæsisse videtur, qua sanxit, si plures ex civitate proprio consilio, sine auctoritate communi pacem iniverint, aut bellum moverint, hujus rei auctores tantùm morte puniendos, nulla aliorum mentione facta, quasi hi tamdem id impune laturi essent. Quam, exemplo etiam suo, *ut latè Tiraquellus* (p) *recolit*, Athenienses apud Thucydidem, Alexander Magnus apud Arrianum, & Curtium, Scipio apud Livium, Titus apud Josephum, & Ægesippum, comprobarunt, multitudini parcentes, in seditionumque Auctores tantùm processisse contenti, & illum Aphorismum ingeminantes, *Unius hominis animadversionem usque ad factum promovendam, multitudinis verò usque ad veniam, & verbo tenus, ac per correptionem.*

16 Idque sæpius ubique praxi receptum videmus, & in Hispania nostra in illis invaluit, qui D. Caroli V. temporibus seditiones excitarunt, vulgò dictas *Las comunidades*, quarum historiam, ultra alios, lato sermone Sandovalius scripsit (q), & in aliis, *De Fuente Ovejuna*, qui cum coacta popularium manu, suum occidissent Commendatarium, anno 1476. mille licèt tormentis de necis auctore quæsiti, nullam aliam vocem emisserunt, quam *Fuente Ovejuna lo hizo*, unde & impuniti relicti sunt, & hoc verbum apud nos in Adagium pertransiit, ut apud D. Sebast. Covarrub. (r) videre licebit.

17 Planè si multitudo in suo scelere perseveret, aut quod commissit delictum fœdissimum, & gravissimum sit, tunc totam quoque puniri posse, & deleri solere, ex generali cataclysmi, & Sodomorum à Deo facta castigatione, & illa Moysis, propter peccatum idololatriæ viginti duo millia hominum occidentis, satis apparet, & latiùs prosequitur Tiraquellus. Et semper in hoc, ut in aliis, illud Ovidii locum habebit (s): *Judicis officium est, ut res ita tempora rerum*
Quærere, quæsito tempore tutus erit.

(c) Tacit. 3. *Annal.*
(d) Appian. *lib.* 1. *de bell. civil. in fin.*
(e) Capitol. *in Macrino.*
(f) Sidon. Apollin. *in epist.*
(g) Valer. *lib.* 9. *cap.* 2. §. 1.
(h) Liv. *lib.* 88.
(i) Plutarc. *in vita Sullæ.*
(k) Gratian. *in cap. constitueretur* 50. *dist. cap. ordinationes, cum multis seqq.* 23. *quæst.* 4.
(l) Tiraq. *de pœn. temp. caus.* 47. & Farin. *caus.*
(m) Senec. *lib.* 2. *de ira, cap.* 10.
(n) Plutarc. *in Scipion. Afric.*
(o) Plato *lib. ult. de legib.*
(p) Tiraq. *d. caut.* 47.
(q) Sandov. *en su Carolea, lib.* 5. §. 1. *fol.* 191. & *lib.* 8. §. 9. *fol.* 400.
(r) Sebast. Covarr. *in Thesaur. ling. Hisp. verb. Fuente, fol.* 400.
(s) Ovid. *Trist.* 1.

EMBLEMA LXXVI.

PUNGAT, ET UNGAT.

Nec modo Cecropio dulcescit sedula succo,
Sed vindex etiam gestat acumen Apes.
Nec nimium dulcis, nimia aut sit cuspide Princeps,
Ungere plus debet, pungere sæpè licèt.

COMMENTARIUS.

1 Vidimus quidem quantum expediat pœnas à nocentibus exigi, & quo studio, ac modo in illis irrogandis, & exequendis se habere cordati, & temperati Principes debeant. Quibus adhuc, ultimmum hoc monitum, (quod vel primum esse debuit) in re adeò gravi, & seria proponendum esse censemus, ut juxta consilium D. Gregorii (*a*), mentibus figant: *Miscendam lenitatem cum severitate, faciendumque quoddam ex utroque temperamentum, ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur.*

2 Hoc est enim *vinum cum lacte bibere*, ut in Canticis (*b*) dicitur, & Petr. Blesensis (*c*) exponit: *Severitatem exercere cum mansuetudine*; & neque hujus, neque illius gloriam affectare, ut prudenter Martianus Juris-Consultus (*d*) edocuit: *Sed perpenso judicio, prout res quæque expostulat, statuere, & etiam in gravioribus pœnis severitatem legum, cum aliquo temperamento benignitatis subsequi.*

3 Cujus legis, & aliarum suprà (*e*) in simili memini, & est digna relatu alia Nostri Regis Alphonsi (*f*), dum inquit: *Ca como quier que la justicia es mui buena cosa en si, i de que debe el Rei siempre usar; con todo eso facese mui cruel, quando á las vegadas no es templada con misericordia.*

4 Et hoc est, quòd vel in Deo requirit, extollitque Regius Psaltes (*g*), dum canit: *Misericordiam, & judicium cantabo tibi, Domine.* Super quem versum totam ferè structuram sui operis operosissimi, omnique laude dignissimi, *De Optimo Principe* Eruditiss. & Religiosiss. Pat. Joannes Antonius Velazquez, Societatis Jesu fulgentissimus radius, ædificavit.

5 Seneca (*h*) quoque, Clementiam diffiniens, in eadem sententia est, illam tamdem inclinationem, & moderationem animi esse inquiens, liberum arbitrium habentem, aliquidque ex merita, ac debita pœna leniter ex æquo, & bono remittentem. Quæ non tam severitati, ut imperiti putant, contraria est, cum nulla virtus virtutis contraria sit, quàm crudelitati, quæ nihil est aliud, quàm atrocitas animi in exigendis pœnis. Plutarchus (*i*) etiam, eidem monitioni subscribens, inquit, quòd *Qui in ad-*

(*a*) D. Gregor. *lib. 2. in Job.*
(*b*) Cant. 5. 1.
(*c*) Blesens. *in opusc.*
(*d*) *L. respiciendum, D. de pœnit.*
(*e*) *Supr. Embl.* 53.
(*f*) *L. 2. tit. 10. part. 2.*
(*g*) Psalm. 100.
(*h*) Senec. *lib. 2. de Clement. cap. 3. & 7.*
(*i*) Plutarc. *in tractat. de admin. Reip.*

administrandis rebus versantur, secundarum rerum viam tunc incedere videbuntur, quando non singula ad filum reducere velent, nec severitate potiùs, & vi, quàm mansuetudine, & humanitate conficere.

6 Et Ægidius Romanus (*k*), de re eadem Magistraliter agens, severitatem, & clementiam, æquitatem, & rigorem, nec sibi, nec justitiæ contradicere probat: nam humani actus propter varias circumstantias, non possunt una regula metiri, & ideò lex (*l*), quæ nihil aliud quàm regula est non debet esse ferrea, & omninò inflexibilis, sed potiùs plumbea, ut Philosophus (*m*) in Ethicis docet, ac proinde ex variis circumstantiis, quæ lex definire non potuit, oportet nonnumquam, recto arbitrio, vel clementia uti, vel severitate, dummodo semper fiat, non excedendo merita justitiæ. Quæ quidem, *ut benè dixit Sosi pater in quadam epistola*, in judiciis, quæ versantur circa contractus, omninò non noscit gratiarum genus: in his autem, quæ circa delicta versantur, mansuetam, & humanam non recusat executionem. Alioqui enim, *ut D. Leo prudenter scripsit* (*n*), sicut remedia ad sanitatem inducendam parata, aliquandò corporibus nocent; ita dum Principes *Dominari, & sævire, magis, quàm consulere subditis quærunt, quod provisum est à concordiam; tendit ad noxam.*

7 In eodem etiam hujus mixturæ Severitatis, & Clementiæ argumento Noster Bobadilla (*o*), & Politici omnes Auctores (*p*) latè vagantur. Et sunt qui illam per æquum hierogliphycè significare velint, quem qui regit, una manu frontem tangit, ac mulcet, ne severitate nimia resultet; altera virgam tenet, qua pertinaciam ejus expugnat. Ita subditos habendos esse docentes, ut simul Principes suos amare possint, & revereri. Amare ob lenitatem, revereri ob severitatem. Quod fiet, si aut hæc illam, aut illa hanc non corrumpat; si lenitas Majestatem, severitas, quod æquum est, non excedat.

8 D. Joannes Horoscius (*q*) Covarrubias idem ipsum indicavit, excusso symbolo Mali Granati, in quo simul acre cum dulci solet inesse, quo usum fuisse Regem Nostrum D. Henricum hujus nominis IV. commemorat, ut per mixtionem utriusque saporis denotaret, qualis Princeps esse debeat, ita ut neque in suppliciis excedat, neque in necessaria correctione deficiat, quoniam ex illo odium, ex hoc autem sibi contemptum poterit comparare. Rithmicum ejus carmen, quo hoc non ineleganter, expressit, sic habet:

No debe ser cruel, ó justiciero
(Que dicen) si lo es en demasía,
El Rei, que para serlo verdadero,
Have de lo que suena á tiranía.
Tampoco es bien perdone de ligero,
Lo que de veras castigar debria;
Que no en valde es crecida, i coronada
La fruta de agro i dulce sazonada.

LIBRERIA DEL COLEGIO DEL ESTADO DE PUEBLA

9 Joannes etiam Major (*r*) similitudine ozimi utitur, quod cum per se fragrantissimum sit, si tractetur asperius, summum fœtorem spirat, & ita inquit:

Ozimon est fragrans, si leni pollice tractes,
Plus æquo pressum, ceu grave virus olet:
Asperitas semper peccat, sed gratia rarò
Hic jus est, ubi jus, qui moderetur erit.

10 Ego verò in eamdem rem, in præsenti (quod, Lector, vides) Emblemate, Apem Apesvè pingo, quæ natura quidem sua dulcorem habent, & haud dubiè amant, cum adeò sedulæ, & operosæ, ut magnus cecinit Vates (*s*),

——Liquentia mella
Stipent, & dulci distendant nectare favos.

Sed non ideò minùs, conjugatione quadam mellis & fellis (ut Apulei (*t*) verbis, licèt aliud agentis, utar) suos etiam habent aculeos, quibus, ubi oportet, utuntur, & infesta sibi animalia graviter pungunt.

11 Eòque libentius hoc symbolo utor, quod, *Olao Magno testante*, apud nostros vetustissimos Gothos, Apis Regem significabat, quia ut idem Olaus (*u*) inquit: *Moderatorem populorum oportet, cum justitiæ aculeo clementiæ mel habere commixtum.* Quod, eisdem propè verbis, Ægyptios hieroglyphicis suis literis indicasse, Ammianus Marcelinus (*x*) scribit, ut ostenderet: *Moderatori rerum, cum jucunditate, aculeos quoque innasci debere.*

(*k*) Ægid. *Rom. lib. 3. part. 2. cap. 29.*
(*l*) L. 1. D. *de legib.*
(*m*) Aristot. *Eth. 5. cap. 10.*
(*n*) D. Leo Pap. *epist. 82. apud Gratian. 10. cap. licèt, el 2. dist. 45.*
(*o*) Bobad. *in Polit. lib. 2. cap. 3. & 4.*
(*p*) Aldr. *de relig. discip. part. 2.* Marlian. *in Th. pol. cap. 5.* Simanc. & alii apud Valenz. *cons. 164.* Buxhorn. *Embl. 12. pag. 99. sub lemmate.* Inter utrumque. Saved. *Emp. 38. pag. 252. sub lemmate*, Con alhago, i con temor.
(*q*) Orosc. *lib. 3. Embl. 30. fol. 161.*
(*r*) Joan. Major Poeta *apud Schomborn. lib. 6. pol. cap. 35. pag. mihi 492.*
(*s*) Virgil. 4. *Georg.*
(*t*) Apulej. 4. *Florid.*
(*u*) Olaus *lib. 1. de Gent. sept. cap. ult.*

Et

12 Et non latuit doctissimum Pierium Valerianum (*y*), cum Apum Hieroglyphica ab hoc exordiatur, docens, Apem solam ex animalibus, hominum more, Regem habere, quem universum apum agmen consectatur, æquè, atque homines, Regi obtemperantes, de quo Ego etiam superius (*z*) plura ribus egi. Rex verò, vel aculeo caret, vel ad offensionem minimè exerit: *Quæ quidem* (inquit) *præcipua est in Rege virtus, qui in obeundis vitæ officiis, non magis justitiæ aculeum, quam dulcem mellis clementiam ostentare debeat.*

13 Quod, licèt illum non laudet, ex Seneca (*a*) sumpsisse Pierius videtur, qui post narratam hanc apum Regio politicam disciplinam, ita subjungit: *Iracundissimæ, ac pro corporis captu pugnatissimæ, sunt apes, & aculeos in vulnere relinquunt. Rex ipse sine aculeo est, noluit illum natura, nec sævum esse, nec ultionem magno constaturam petere: telumque detraxit, & iram ejus inermem reliquit. Exemplar hoc magnis Regibus ingens est. Pudeat ab exiguis animalibus non trahere mores, cum tanto hominum moderatior esse animus debeat, quanto vehementius nocet. Utinam quidem homini eadem lex esset, & ira cum telo suo frangeretur; nec sæpius nocere liceret, quàm semel, nec alienis viribus exercere odia, facilè enim lassaretur furor, si per se sibi satisfaceret, & si mortis periculo vim suam effunderet, &c.*

14 Eisdem vestigiis insistunt ceteri, qui de Apum natura scripserunt, & licèt variè sentiant circa Regis earum aculeum, & utrum illum habeat, vel non? in eo tamen cum Aristotele (*b*) omnes (*c*) conveniunt, quòd numquam illum exerit, suis apibus vindictam reliquisse contentus, ac proinde existimatum, seu vulgò traditum, aculeo carere. Et ad hoc respiciens, & multum in nostri Emblematis terminis loquens, Michael Glycas (*d*), sic habet: *Stimulo quidem Rex Apum præditus est, verùm ad vindictam eo non utitur. Sunt hæ leges quædam non scriptæ, sed ab ipsa profectæ natura, ut qui maximis Imperiis potiuntur, ad puniendum tardi sint.*

15 Et Altiatus (*e*), dum prædictis assentiens, hoc Emblema formavit, quo & Petrasancta (*f*) refert, Ferdinandum Mediceum Hetruriæ Magnum Ducem pro symbolo usum, cum lemmatè, *Majestate tantùm*:

Vesparum quòd nulla unquam Rex spicula figet,
Quòdque aliis duplo corpore major erit;
Arguet Imperium clemens; moderataque Regna,
Sanctaque Judicibus credita jura bonis.

Ubi Claudius Minoes, post relatum Senecæ locum, quem Nos etiam suprà inseruimus: *Hoc* (inquit) *optimo Principi propositum esse, ut inter alias virtutes, quibus opus habet ad suæ Reipub. administrationem, nihil animi moderatione habeat antiquius. Etenim ejus auctoritas, & agendi facultas, etiam si major sit, quàm in aliis, minimè tamen sævire debet, iisque quibus præest, terrificum se præbere. Nam inter virtutes, quæ Principem maximè decent, clementia est.*

16 Noster quoque Saavedra (*g*), uno in loco multus, & satis elegans est in docendo, quomodo oporteat has duas virtutes Justitiam, & Misericordiam conjungere, & temperare. Et in alio (*h*) ex eisdem nostris Apibus aratro junctis, illumque trahentibus, & ad Urbani VIII. Pontif. Max. fœlicis recordationis insignia alludere volens, hoc veluti symbolo totam Regnandi Artem Veteres significare voluisse aptissimè tradit, quæ, juxta carmen Horatii (*i*), in miscendo utilibus dulcia consistit, & in populo, suavi interdum fræno, duris etiam interdum lupatis, regendo, & coërcendo, qui ut alibi Tacitus (*k*) dixit: *Nec totam servitutem pati potest, nec totam libertatem.* Et hanc fortassis in Regibus mellis, & fellis, mansuetudinis, & severitatis conjunctionem, cœlum desuper denotasse, dum Apis ex ejus capite exire, & in cœlum evolare, conspecta fuit, quasi ejus piam, & rectam gubernationem significans, quàm posteà Hispania experta fuit.

17 Petronius (*m*) quoque Arbiter, ad eamdem nostrarum Apum naturam respiciens, *inquit: Apes ideò pungunt, quia ubicumque dulce est, ibi & acidum invenies.* Quod convenit cum illo Claudiani (*n*):

Non quisquam fruitur veris odoribus
Hibleis latebris, nec spoliat favos,
Si fronti caveat, si timeat rubos.
Armat spina rosas, mella legunt Apes. Ga-

(*x*) Amm. Marcel. *lib.* 17.
(*y*) Pier. *lib.* 26. *cap.* 1. *fol. mihi* 185.
(*z*) *Supr. Embl.* 20.
(*a*) Senec. *lib.* 1. *de Clem. cap.* 19.
(*b*) Aristot. *de hist. anim. lib.* 5. *cap.* 22.
(*c*) Ælian. *lib.* 1. *cap. ult. & lib.* 5. *cap.* 15. D. Basil. *hom.* 8. Euseb. *de prepar. Evang. lib.* 2. *& alii relati à Brodæo*, 4. *misc. cap.* 10. *& Petr. Fab. lib.* 3. *semestr. cap.* 13. *pag.* 180. *& seq.*
(*d*) Glycas *in Annal. part.* 1.
(*e*) Altiat. *Embl.* 148.
(*f*) Petrasanct. *in symbol. lib.* 1. *pag.* 34.
(*g*) Saaved. *Empr.* 22. *pag.* 153. *& seqq.*
(*h*) Idem *Empr.* 42. *pag.* 280.
(*i*) Horat. *in Arte*: Omne tulit punctum, qui miscuit, utile dulci.
(*k*) Tacit. *lib.* 1. *hist. cap.* 16.
(*l*) Chron. Gothor. *in Wamba.*
(*m*) Petron. *in satyr.*
(*n*) Claudian. *in nupt. Honorii.*

18 Habemus etiam in eamdem rem Imperatoris Friderici I. cognomento *Ænobarbi* testimonium, qui unum ex suis feudalibus capitulis (*o*) sic exorditur, *Imperialis clementiæ serenitas mansueta, eam semper in subditis suis miserationem favoris, & gratiæ habere consuevit, ut quamvis stricta severitate excessuum delicta debeat, & possit corrigere, magis tamen studeat, propria tranquillitate pacis, & piis afflictibus misericordiæ, Romanum Imperium regere, rebellium insolentiam ad debitam fidem, & debitæ devotionis obsequium revocare, &c.*

19 Cujus dicti mentem videtur sequutus Natalis Comes (*p*), dum de eisdem Perduellibus agens, quamvis hoc delictum, præsertim à Nobilibus commissum, gravissimum esse agnoscat, adhuc tamen in eo puniendo, eamdem mixturam lenitatis, & severitatis habendum esse inquit, notabiliter addens: *Quod si in alterutram partem peccandum sit, modò ne sit extremum, præstat per nimiam clementiam, quam per crudelitatem peccare.* Verissimè quidem, & prudentissimè, & ex Senecæ (*q*) disciplina desumptum, qui agnoscens modum in hoc servari debere, addit, quòd, *Quia difficilè est temperamentum, quidquid æquo plus futurum est, in partem humaniorem præponderet*, id est in clementiam.

20 Qua nihil laudabilius, nil magnis, & præclaris viris dignius gratiusvè esse posse Cicero (*r*) tradit, quamque tanti fecit Petronius (*s*), ut dicat:

——O Maxima rerum
Et meritò Pietas hominis tutissima virtus.

Et Claudianus (*t*), ut veritus nan fuerit affirmare, per solam hanc virtutem Diis homines exæquari, sic inter alia Honorii Cæsaris Patrem, filium instruentem inducens:

Sis Pius in primis, nam cum vincamur in omni
Munere, sola Deos æquat Clementia nobis.

21 Nihil enim aliud in Deo splendidius emicat, cum Davidicum (*u*) carmen intonet: *Misericordia ejus, super omnia opera ejus.* Et hoc esse summum maximumque ejus bonum rectissimè Oleaster (*x*) ex illo Exodi loco deducit, ubi cum Deus Moysi se illi omne bonum suum ostensurum pollicitus fuisset, ubi ad ejus conspectum accessit, sic Moyses exclamavit: *Dominator Domine Deus, misericors, & clemens, patiens, ac multæ miserationis*; quasi in his præcipuè virtutibus omne ejus Bonum consistat.

22 Quod nec latuit Ciceronem (*y*), qui in famigerata illa oratione quo Cæsarem ad ignoscendum Quinto Ligario maximo ejus, & inviso valdè inimico coëgit, sic inter plura alia, quæ Misecordiæ virtutem extollunt, peroravit: *Noli obsecro dubitare C. Cæsar, similem illi gloriæ laudem, quàm sæpissimè quærere. Nihil est enim tam populare, quàm Bonitas: nulla de virtutibus tuis plurimis, nec gratior, nec admirabilior Misericordia est. Homines enim ad Deos nulla re propius accedunt, quàm salute hominibus danda. Nihil habet, nec fortuna tua majus, quàm ut possis, nec natura tua melius, quàm ut velis conservare quàm plurimos.*

23 Athenienses quoque, referente Pausania (*z*), peculiarem Aram in medio foro eidem virtuti posuerunt, judicantes nimirùm, hoc numen magna habere in tota hominum vita, & casuum varietate, momenta. Quam Aram elegantissimis carminibus descripsit Statius (*a*), inter alia inquiens, quod eam,

Et miseri fecere sacram: sine supplice nunquam
Illa novo: nulla damnavit vota repulsa.
Auditi quicumque rogant, noctesque diesque
Ire datum, & solis numen placare querelis, &c.

24 Eamdemque illam esse, quam *Ignoto Deo* veteres posuisse in Actis Apostolorum (*b*) refertur, laudatissimus Noster D. Laurentius Ramirez de Prado (*c*), ultra alios existimat. Quem sequutus videtur æquè semper laudandus Eusebius Noriembergius (*d*), qui Statii premens vestigia, dum intendit: *Felicissimum quemque aliorum misereri debere*, sic habet:

Numinis ignoti vacuis frustratur in Aris
Tota superstitio.
Non thus, non flamen, sanguis, libamen, acerra
Victima non opus est.
Corde datur puro tantum litare querelis
Atque piis lachrymis.

25 Sed improbus & vanus videri possem, si omnia quæ de clementia, & ejus laudibus, præstan-

(*o*) Cap. 1. *de pace constant. in usib. feud.*
(*p*) Natal. Comes *lib.* 19. *hist.*
(*q*) Senec. 1. *de Clement. cap.* 2. *in fin.*
(*r*) Cicer. 1. *offic. & in orat. pro Ligario.*
(*s*) Petron. *in fragm.*
(*t*) Claudian. *in Consul. Honor.*
(*u*) Psalm. 144. 9.
(*x*) Oleas. Exod. 34. 6.
(*y*) Cicer. *in orat. pro Ligario.*
(*z*) Pausan. *lib.* 1.
(*a*) Statius Papin. *lib.* 12. *Thebaid.*
(*b*) Act. 17. 23. & 24.
(*c*) Doctiss. D. D. Laurent. Ramir. de Prado *in Penteconf. cap.* 16.
(*d*) Euseb. Noriemb. *Gnom.* 107.

tantibusque effectibus, à præstantissimis aliis Scriptoribus (*e*) passim perpensa, & congesta reperiuntur, repetere vellem. Quare calamum cohibeo, & omnium loco, Senecam (*f*), Tragicum in Octavia sic suum Neronem monentem, his versibus, meritò aureis à Lipsio (*g*) vocatis, adduco:

Pulchrum eminere est inter illustres viros
Consulere patriæ; parcere afflictis, fera
Cæde abstinere, tempus atque iræ dare
Orbi quietem, seculo pacem suo
Hæc summa virtus, petitur hac cælum via.

26 Quibus adnecti dignissimè possunt alii, qui sub nomine ejusdem Lipsii, Senecæ hac in parte æmuli, circumferuntur, & sic habent:

Qui cæde gaudent, Regiamque rem putant
Sævire, longè è Regia exerrant via:
Cum sit verendo Rege dignius nihil,
Quàm juris, atque moris humani memor
Clemensque pectus; inde Majestas trahit
Sublime lumen. Nec magis potentiam
Vis ulla firmat, atque parentum favor
Virtute partus: proximè itur ad Deos
Bonos beando, non habet majus bonum
Fortuna Regum, quàm salutem plurimis,
Quòd fas habent, donare; quòd lethi metu
Levare cives. Hæc adorea, hic honos
Præstat triumphis, omnibusque laureis.
——————Non Feretrio Jovi
Suspensa opimos sic honestant inclytos
Arma Duces, nec hostis occisi decus;
Ut illa servans limen Augustæ domus
Corona, quæ pro cive servato datur.

27 Nec omittendum censeo Cassiodorum (*h*), qui formulam indulgentiæ, quam Paschalibus Sacris Principes concedere solent, describens, totus est in hujus virtutis laudibus & encomiis: *Eique ceteras omnes honorabiliter cedere inquit, quando eam humano generi salutiferam esse cognoscunt, & parcendo facit, ut Parcæ tollantur.* Quod & iterum repetens, tantùm ei deferri posse concedit, ut pro clementia exercenda, à justitia liceat aliquando aliquatenus deviare, ejus verba (*i*) sunt hæc: *Inclinari precibus nostra novit humanitas; nec pro affectu Pietatis fines potest justitiæ custodire. Benigni quippè Principis est, ad clementiæ commodum transilire terminos æquitatis, quando sola est Misericordia, cui omnes virtutes honorabiliter cedere non recusant.*

28 Unde Salomon, qui Regum omnium sapientissimus fuit, præcipuum Regum tutamen in sublimi hac virtute constituit, inquiens (*k*): *Misericordia, & veritas custodiunt Regem, & roboratur clementia thronus ejus.* Et Seneca (*l*), eidem sententiæ, tamquam si illam legisset, cohærens: *Non est opus* (ait) *struere in altum editas arces, nec in adcensum arduos colles emunire, nec latera montium abscindere, multiplicibusque muris, turribusque sepire: salvum Regem in aperto Clementia præstabit: unum est inexpugnabile munimentum, amor civium, &c.*

29 Neque ab his abscedit Imperatoris Alexandri Severi apophthegma apud Ælium Lampridium (*m*), qui aliquibus, ejus Mansuetudinem culpantibus, quòd dicerent, molliorem sibi, & contemptibiliorem Imperii potestatem hac de causa fecisse, *At* (inquit) *securiorem, & diuturniorem.* Etenim juxta Dionys. Halicarn. (*n*), prudentissimum documentum, illud est, & semper erit: *Optimum, & firmissimum Imperium, quod subditos beneficiis magis, quàm supplicii in officio contineat: illi enim benevolentia, huic metus est contra. Quicquid timetur id necessitate naturali exosum omnibus.* Vulcatius (*o*) quoque Gallicanus aperto ore fatetur: *Nihil esse, quod Imperatores magis commendet gentibus, quàm clementia.* Et Flavius Vopiscus (*p*) refert, Aurelianum Cæsarem, aliis licèt titulis commendabilem, à multis, nec inter bonos, nec inter malos Principes positum fuisse: *Quòd ei clementia, Imperatorum Dos Prima defuerit.* Et inter alia capitula, quibus Basilius Imperator suum filium instruxit, unum integrum, & lectu dignum extat, quo eum Dei exemplo ad hanc clementiæ virtutem hortatur, &

(*e*) Senec. Pontan. & alii, *qui de Clem. scripsr.* Lang. Grut. & Beyerlinc. *eod. verb.* Girald. *de Diis gent. pag.* 33. Valenz. *cons.* 164. Camer. 3. *subcess. cap.* 22. Lips. *in Polit. lib.* 2. *cap.* 12. *& in monit. lib.* 2. *cap.* 12. *&* 13. Velazq. *de opt. Princip. lib.* 1. *per totum.*
(*f*) Senec. in Octav.
(*g*) Lips. apud Caram. *in insign. Hispan. pag.* 191.
(*h*) Cassiod. *lib.* 11. *epist. fin.*
(*i*) Idem *lib.* 2. *epist.* 9.
(*k*) Proverb. 20.
(*l*) Senec. *lib. de Clement. cap.* 19. *videndus etiam cap.* 3. 9. 10. *&* 11.
(*m*) Lamprid. *in Alex. Sever. cap.* 20.
(*n*) Dionys. Halicarn. *lib.* 6.
(*o*) Vulcat. *in Avid. Cassio, cap.* 11.
(*p*) Vopisc. *in Aurel. cap.* 44.

& se in sontes misericorditer habendum, justitiæque humanitatem admiscendam, ea reddita ratione, quòd, *Ut omnis corporis, umbra est semper comes, ita semper hominem peccatum consequitur: natura enim humana valdè ad labendum est proclivis, & ad cadendum prona, &c.*

30 Unde scitum, & certum est, quod vulgò jactari solet, non minùs turpia esse Principi multa supplicia, quàm medico multa funera, & illos qui se hoc nomine dignos reddere volunt, valdè lætari gloriarique debere, si suo tempore nulla flagitia fuerint, quæ graviorem animadversionem exposcant, ut Cicero de Marco Marcello (*q*) scripsit: *Gladium* (inquiens) *vagina vacuum in urbe non vidimus.* Seneca (*r*) de Nerone, antequam in pestem, & lanienam humani generis mutaretur, referens, cum multo gaudio perfundi, *Quod conditum imò constrictum apud se ferrum fuisse. Summa parsimonia etiam vilissimi sanguinis. Nullamque se toto orbe stillam cruoris humani mississe.* Et Plinius Junior (*s*), de se ipso loquens, sibique gratans, quòd dum Bythiniæ Proconsulem egit, nullum emersit facinus, quod capite puniri deberet.

31 Honorium quoque Imperatorem hac etiam de causa nimis commendat & extollit Claudianus (*t*) hoc carmine:

Nullæ Nobilium cædes, non crimina vulgò
Texuntur. Patria mœstus non truditur exsul.
Non infœlices tabulæ, non hasta refixas
Vendit opes, avidusque emptor non voce citatur,
Nec tua privatis crescunt ærария damnis.

Et Cassiodorus (*u*), in bono populo optat, ut Judex quærat causas, & non inveniat, & statim ita concludit: *Quia utrumque laudabile est, ut bonus populus Judicem benignum faciat, & mansuetus Judex gratissimum populum æquabili ratione componat.*

32 Suntque notatu digna eximiæ hujus virtutis, temperatæque in dictæ non solùm pro delictis in alios, verùm & in se ipsos commissis, exempla, Moysis, Davidis, Periclis, Philippi Macedonis, Marci Marcelli, ac Bibuli, Julii Cæsaris, Octaviani, Vespasiani, Titi, Caroli Magni, Cazimiri, Ludovici XII. Galliæ Regis, & Alphonsi Aragonum I. quæ eleganter Lipsius (*x*) enarrat. Quorum hic ultimus rogatus: *Cur erga omnes, etiam malos, ita lenis esset?* Respondit: *Quia bonos justitia conciliat; malos clementia. Nec debere Reges, tamquam ursos, & leones regnare: nam hominum Clementia, belluarum Feritas est propria.*

33 Quibus exemplis alia Marlianus (*y*), Camerarius (*z*), Homobonus (*a*), & Beyerlinchius (*b*) adjiciunt, & Ego illud Lycurgi, apud Plutarchum in ejus vita valdè laudatum, omittendum non censeo, qui adeò mitti, & placato ingenio fuit, ut eum, qui sibi in concione oculum effoderat, cum lapidibus obruere vellent Lacedæmonii, servaverit, atque à supplicio vindicarit, &, quod magis est, in domum suam adductum, ita informavit, ac mansuetum reddidit, ut pro nefario cive, bonum illum virum efficeret. Quod factum referens, & valdè extollens Themistius (*c*), hæc addit: *Præclarè enim istud Rex ille noverat, non referenda injuria bonum Principem, sed benè merendo, iis, à quibus lacessitus foret, superiorem videri oportere. Virtutis quippè hæc victoria est, vindicta verò potestatis.*

34 Idem ipse (*d*) Themistius (cujus & Baronius cum laude meminit) summam Theodosii Magni Imp. lenitatem exaggerans, quòd ad illam non volens tantùm, verùm & volans properaret, sic tradit: *Cùm nos omnes malorum tolerantiam, ac clementiam admiremur, Tu ipsius improbas tarditatem. Atque hoc illius est proprium, qui molestè ferat, se venia sceleris, animadversionem non prævenisse.* inquiens: *Beneficium se putabat accepisse Augustæ memoriæ Theodosius, cum rogaretur ignoscere; & tunc propior erat veniæ, cum commotio major iracundiæ. Prærogativa ignoscendi erat indignatum fuisse, & optabatur in eo, quando in altis timebatur, ut irasceretur. Hoc erat remedium reorum, quoniam cum habere super omnes potestatem, quasi parens postulare malebat, quàm quasi Judex punire. Sæpè trementes vidimus, quos objurgabat, & convictos sceleris, cum desperassent, solutos crimine. Vincere enim volebat, non plectere. Æquitatis Judex, non pœnæ arbiter, qui numquam veniam confitenti negaret.*

36 Hocque vel tunc potissimè ostendit, cum Maximum, falsis codicillis se Imperii consortem mentitum, affectatæque Tyrannidis reum, bello superatum, & ante se adductum, proprioque ore crimen confessum (quia omni sævius quæstione est à Principe interrogari) adhuc absolvere voluit, nisi furens, ac commotus Populus, illum ad supplicium illicò rapuisset. Quod factum, adeò

(*q*) Cicer. *in orat. pro M. Marcel.*
(*r*) Senec. *de Clement. lib. 1. cap. 1. & cap. 11.*
(*s*) Plin. Jun. *lib. 10. in epist. ad Trajan.*
(*t*) Claud. *in 4. Cons. Honor.*
(*u*) Cassiod. *lib. 6. epist. 24.*
(*x*) Lips. *in monit. & exemp. lib. 2. cap. 12.* Panormit. *lib. 2. de ejus dict. & fact. cap. 47. & seqq.* Cochier *in Thes. Polit. cap. 5. ex n. 18.* Timp. *in spec. Princip. cent. 1. sig. 32. n. 37.* Scriban. *in Polit. Christ. cap. 6. in Princip.*
(*y*) Marlian. *in Theatr. polit. cap. 5.*
(*z*) Camer. *3. tom. pag. 77. & seqq. & pag. 20.*
(*a*) Homob. *de stat. homin.*
(*b*) Beyerlinch. *verb.* Clementia.
(*c*) Themist. *orat. 5. pag. 136.*
(*d*) Idem *eadem orat.* Baron. *ann. 388. num. 43.*
(*e*) D. Ambros. *in orat. in obit. Theodor.*

eleganter recenset, & extollit Latinus Pacatus (*f*), ut non pigeat hic illius verba subnectere: *Ad primam tuam vocem nefario pectori excussa confessio est; nec cunctari saltem, aut musitare potuit, quin consilium omne nudaret: se videlicet favoris tui obtendisse prætextum, quòd aliter non potuisset allicere militum societates, nisi se auctoramenti tui finxisset auctorem. Et post hanc Tu vocem, non illam in crucem tolli, non culleo insui, non discerpi in frustra jussisti. Non postremò illam tanti mendacii linguam radicitus erui præcepisti, cum eorum parte vitalium, quorum fuerat locuta commentum. Quin jam cœperas de ejus morte dubitare, & dejeceras oculos, & vultum rubore suffuderas, & cum misericordia loquebaris. Sed benè est, quòd non omnia potes. Tui Te vindicant, & invitum. Rapitur ergo ex oculis, & ne quid licere posset clementiæ, inter innumeras manus fertur ad mortem. Ecce iterum Imperator averteris, & illam Tyranni exitus relationem gravaris. Jam jam esto securus: geram clementiæ tuæ morem, quod noluisti videre, non audies.*

37 Pluribusque aliis relictis, meritò quoque laudari poterit insignis clementia Regis nostri Alphonsi XI. Mauro parcentis, qui ipsum in Algeciræ obsidione pro ea liberanda occidere voluit, *ut latiùs Mariana* (*g*) *recoluit*, & Friderici III. Imperat. Austriaci; qui, *ut Æneas Sylvius* (*h*) *enarrat*, nimiam ejus mansuetudinem incusantibus, respondit: *Se, cum ad Deum funderet preces, misericordiam ejus, non justitiam expostulare; ac proinde eamdem in suos subditos exercere curare.* Qua etiam virtute Ferdinandum II. & totam familiam Austriacam emicuisse, Lamormainus (*i*) & Vernelejus (*k*) pluribus probant, & Regium egregiumque ejusdem germen Rex, ac Dominus noster Philippus IV. obstendit, sub quo plura delicta cum summa pietate punita, vel in totum ob justas, vel publicas gaudii causas indulta, supra omnes ejus Antecessores experti sumus, & sæpè perduellibus sibi subditis, quos armis perdere posset, oblivionis illam legem obtulisse; quàm Thrasibulus (*l*) invenit; & Græci *Amnestiam* vocarunt, de qua ultra alios Humaniores Auctores, ex nostris Juris-Peritis, plura Tiberius Decianus (*m*), Petrus Gregorius (*n*) Aloysius Catalanus, & ejus Additionator Mastrillus (*o*) adducunt.

38 Omnes sanè rectissimè, cum secundum Senecam (*p*): *Excogitare nemo quicquam poterit, quod magis decorum Regenti sit, quàm Clementia: quocumque modo is, & quocumque jure præpositus ceteris erit, eò scilicèt formosius id esse, magnificentiusque fatebimur, quò in majori præstabitur potestate, quam non oportet noxiam esse, si ad naturæ legem componitur.* Et Cassiodoro (*q*) docente: *Materia sit gloriæ Principalis delinquentis reatus: quia nisi culparum occasiones emergerent, locum Pietas non haberet. Quid enim salubris ordinatio gerat, si morum probitas cuncta componat. Arida siccitas madentis pluviæ beneficium exoptat, salutiferis medentium manibus, nisi infirma valetudo non indiget.*

39 Quæ omnia satis aperiunt, justè Regem Nostrum Alphonsum X. (*r*) suis in legibus, post Titulum *de pœnis*, alium subtexuisse, cui nomen *De los Perdones*, inditum fuit; cujus Procœmium sic exorditur: *Misericordia es merced, è gracia, que señaladamente deben haber en si los Emperadores, è los Reyes, è los otros grandes Señores, que han de judgar, è de mantener las tierras, &c.* Statim in sequentibus legibus addens, & explicans causas antecedentium meritorum, publicæ lætitiæ, insignis virtutis, bellicæ, vel scientiarum, & alias, quæ eosdem Reges ad leniendas, vel indulgendas pœnas inducere possunt, inter quas illam signanter proponit: *Quando el Rei perdona alguno por ruego de algun Prelado, ò de Rico ome, ò de otra alguna honrada persona.*

40 Cujus peculiarem mentionem ideò facere volui, quoniam de ea quoque multi graves Auctores (*s*) pertractant, & his proximis annis in quæstionem deducta fuit, sub occasione homicidii cujusdam Præfecti Militaris, ab illustri, & strenuo Juvene Marchione de Cussano patrati, pro cujus indulgentia Beatiss. Pater, ac D. N. INNOCENTIUS X. Rom. Pontifex, & alii Ecclesiæ, & Italiæ Proceres, enixas ad Regem nostrum Piissimum, & Potentissimum literas dederant, ad instantiam Nobilissimi, & Eruditissimi D. D. Garcia de Barnuevo & Peralta, ejusdem Marchionis Patris. Qui etiam pro filio, doctum satis, & omni literatura refertur libellum, super hoc articulo, & clementiæ commendatione scribere cœperat. Quem tamen immatura rei mors, in carcere adhuc tenti, frustravit, & effectum quem dictæ commendatoriæ literæ operari possent, in ambiguo reliquit.

41 In quibus quidem exaudiendis, necnon in ceteris causis perpendendis, quæ à regulis justitiæ sub prætextu clementiæ, ac misericordiæ deflectere videantur, & asperitatem pœnæ lenitate mollire, meritò Seneca (*t*), quantumvis ejusdem clementiæ vehementissimus, & dissertissimus Encomias-

(*f*) Latin. Pacat. *in Paneg. ad Theod.*
(*g*) Marian. *Hist. Hisp. lib.* 16. *cap.* 10. Lambert. *in Theatr. Reg. Hisp. pag.* 83.
(*h*) Sylv. *in notis ad Panorm lib.* 2. *cap.* 48.
(*i*) Lamorm. *in lib. de virt. Ferdin. II.*
(*k*) Vernul. *de virt. Gent. Austr. cap.* 6. *num.* 5.
(*l*) Æmil. Prob. *in Thrasib.*
(*m*) Decian. 3. *crim. cap.* 35.
(*n*) Petr. Gregor. 32. *syntagm. cap.* 82. *ex num.* 22.
(*o*) Catal. & Mastr. *in tract. de indult. q.* 1. *num.* 14. *& in præf. ad fin.*
(*p*) Senec. *de Clem. lib.* 1. *cap.* 19.
(*q*) Cassiod. *lib.* 3. *epist.* 46.
(*r*) Alphons. Rex *in tit.* 32. *part.* 7.
(*s*) Pat. Suar. 5. *de legib. cap.* 11. *n.* 9. Emin. Card. de Lugo *de just. & jure, disp.* 37. *n.* 92. Tiraq. *de pœn. temp. caus.* 17. Mastrill. *decis.* 205. *ex num.* 35. Carol. Marant. *resp.* 43. *n.* 89. *part.* 2.
(*t*) Senec. *de Clement. lib.* 1. *cap.* 2. *in fin.* vide Bobad. *lib.* 2. *cap.* 2. *ex n.* 55.

miastes, summam adhibendam esse prudentiam, ac moderationem præcepit: *Quæ sanabilia ingenia distinguere à deploratis sciat. Nec promiscuam, ac vulgarem clementiam habere oportere, nec abscisam: nam tam omnibus ignoscere crudelitas est, quàm nulli, atque adeò modum, & temperamentum esse tenendum.*

42 Quod Cassiodorus (*u*) etiam admonuit his verbis: *Quapropter casibus asperis præstandum est sub justitiæ laude moderamen: ut nec vindictam sinamus superare peccata, nec culpam insultare patiamur legibus impunitam.* Et D. Augustinus (*x*) sic inquiens: *Omnis, qui justè judicat, stateram in manu gestat. In utroque penso justitiam & misericordiam portat: sed per justitiam reddit peccati sententiam, per misericordiam peccati temperat pœnam, ut justo libramine, quædam per æquitatem corrigat, quædam verò per miserationem indulgeat.* Qui & idem Divus (*y*) pariter, se mirabiliter gerit in ea quæstione extricanda, an justum, & decens videri possit, Episcopos apud seculares Judices pro sontibus intercedere, cum hoc videatur justitiæ regulis adversari, quæ eosdem pro suis peccatis puniri debere, requirunt.

43 Et hoc est quod veteres Ethnici ostendere voluerunt, dum Minervam prudentiæ Deam (ut jam suprà (*z*) tradidimus) judicanti de hominum criminibus Jovi, assistricem esse dixerunt, & quod Henricus Stephanus (*a*) his versibus comprehendit:

Dici severum turpe non est Principi,
Præsidio & ipsa justitia sæpissimè
Severitatis indiget, si vult suam
Auctoritatem, si tueri jus suum:
Sed diligenter caveat hic Princeps velim,
Tantum severus ne videatur dum sibi,
Crudelis judicetur omnium,
Ad facta quædam tetra dum dilabitur,
Et ipsa gaudet qualibus crudelitas.

44 Noster etiam Saavedra (*b*) idem documentum satis eleganter proponit, exemplisque Regum nostrorum Petri, Joannis II. Henrici IV. & aliorum, illustrat: quorum aliis nimia severitas, aliis nimia clementia & indulgentia plurimum damni attulit. Atque ideò ita uni consulendum admonet, ne altera offendatur, & deseratur, & cum illo torquati Tassi suum claudit discursum:

Cade ogni Regno, è ruinosa è senza. *La base del Timor ogni clemenza.*

45 Ego huic etiam meo, ne nimius esse videar, finem imponam, Totilæ apud Sigoniam (*c*) exemplum addens, qui nullis precibus flecti voluit, ut stupratori cujusdam virginis parceret, inquiens, idem esse ejusmodi delicta condonare, ac committere. Et Sancti Dunstani, Angliæ Archiepiscopi, apud Surium (*d*), qui cum quosdam facinorosos clericos velet punire, pro quibus Rex precabatur, ad Christi crucifixi imaginem se convertit, & ab ea, ut illos puniret, viva voce monitus fuit, qua audita, Rex in sua intercessione cessavit.

46 Et illam quæstionem suprà dictis subjiciens, an magis è Republica esse possit, delinquentium vitæ, & sanguini parcere, eosdemque pro delicti modo in metallum, triremes, salinas, calcariam, aliave opera publica damnare, quibus in commune bonum deserviant, & ipsi simul debitas suis noxiis pœnas exsolvant? Et planè apud Romanos hoc sæpè in usu fuisse, pluribus alibi (*e*) docui; & Diodorus Siculus (*f*) latè recenset, Ægyptios Reges, damnatos omnes, atque ex hostibus captos, servitiis ejusmodi mancipasse. Et Thomas Morus (*g*) in illa suæ benè formatæ Reipublicæ Idea, quam nomine *Utopiæ* donavit, eumdem Utopiensibus morem esse tradens, illum valdè probat, & Romanorum exemplo confirmat. De Sinensibus quoque, ad Tartariæ muros reficiendos, capitales reos damnare solitis, idem, Pat. Trigaultius (*h*), & Pintus (*i*) literis produnt, & de multis aliis Nationibus Balduinus (*k*).

47 Quibus veluti assentiens Rex ille Lusitanus Joannes II. inter suos *Prudentissimi* nomen promeritus, Vasconcello (*l*), ultra alios, testante: *Quoties in causarum capitalium tribunali aderat, Senatoribus identidem mandabat, ut reos summa cum parsimonia condemnarent, quippè quod vir quilibet difficulter, ac non nisi magnis sumptibus educaretur. Insulas sibi esse multas, quas colere, & habitare, majus operæ pretium foret, ibi exulare posse.*

48 Idem quoque Patriis nostris quibusdam legibus (*m*), circa commutandas in servitium triremium, aliàs pœnas capitis, admonemur. Quas peculiari suo decreto Piissimus Rex noster renovavit, & observari mandavit. Cui pro ingenita clementia illud Anastasii Imperatoris convenire videtur: qui cuidam Asiæ Præfecto scribenti, quoddam ipsius mandatum, circa coërcendam quorumdam licentiam, sine multo sanguine exequi non posse, ita rescripsisse (*n*) narratur: *Non velle se, quidquam procedere omnium, quamvis res magna, & memorabilis sit, siquidem sanguinis una gutta effundi debeat*

(*u*) Cassiod. *lib.* 3. *epist.* 46.
(*x*) D. August. *in Enchir. cap.* 75.
(*y*) Idem August. 2. *tom. epist.* 132.
(*z*) Sup. *Emblem.* 63.
(*a*) Henr. Stephan. *in Musa ornatrice Principum.*
(*b*) Saavedr. *Empr.* 22. *pag.* 153.
(*c*) Sigon. *de Reg. Ital. cujus verb. refero sup. Embl.* 64.
(*d*) Sur. *tom.* 3. *lib.* 8. *cap.* 19.
(*e*) Ego *de Ind. gubern.* 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 14. *ex n.* 5. & *cap.* 16. *ex n.* 34.

(*f*) Diod. Sicul. *lib.* 3. *cap.* 2. & *lib.* 1. *cap.* 5.
(*g*) Morus *in Utopia lib.* 1. *pag.* 25. & *lib.* 2. *pag.* 115.
(*h*) Trigault. *de reb. sinar. lib.* 2.
(*i*) Pint. *fol.* 129.
(*k*) Balduin. *in* §. *servi autem, de jur. per son.* & *in* §. *pœnæ servus qq. mod. jus patr. potest.*
(*l*) Vasconc. *in anaceph. cap.* 16. *n.* 9.
(*m*) *L.* 8. *tit.* 11. *lib.* 6. *l.* 10. *tit.* 28. *lib.* 8. *Recop.*
(*n*) Camer. 3. *tom. cap.* 22. *in fin.*

EMBLEMA LXXVII.

IGNAVIA FUGIENDA, ET FUGANDA.

Quævis ignavum totu ictu percutit Oestrum?
Hercules ipse potens, otia clava ferit.
Otia, blanditiæ, procul est; ignavia cedat;
Ut Clavum teneas, Rex, tibi Clava datur.

COMMENTARIUS.

1 CUm de Regum, ac Principum cura in exquirendis, & extirpandis gravioribus criminibus dixerimus, non abs re erit, si eosdem illorum seminarium pari quoque studio indagare, & extirpare debere, commoneamus: *Quando* (ut benè docet (*a*) Cassiodorus) *& hoc pietatis genus est, coercere infantiam criminis, ne juvenescat augmentis.* Et juxta aliud Libanii (*b*) monitum, jam suprà ad aliud adductum, *Optimi quique Magistratus arbitrentur, accuratam etiam in parvis diligentiam majorum esse conservationem.* Cui adsentiens Divus Hieronymus (*c*), æquè prudenter animadvertit: *Non esse tamquam parva contemnenda ea, ex quibus magna proveniunt, prodesseque ad cautionem etiam minima pro maximis cavere. Tantò enim facilius abstinemus à quocumque delicto, quantò illud magis metuimus: nec citò ad majora progreditur, qui etiam parva formidat.*

2 Hoc porrò vitiorum seminarium, hancque graviorum criminum infantiam, non injustè, aut ineptè in civium otio, & ignavia constituimus, eorumdemque remedium in illa foganda, & compescenda, reperiri proponimus, cum hoc ipsa hominum natura satis ostendat, qui cum in vitia proclives simus, citius quis in otio degens, magnorum vitiorum hauserit copiam, quàm paululum immensæ virtutis; nihilque sit, quod nos frequentius, divinæ, & humanæ literæ doceant.

3 Unde præter ea, quæ de Regum desidia suprà (*d*) retulimus, de quibusvis otiosis in Ecclesiastico (*e*) legimus: *Multum malitiæ docuit otiositas*, quod cum illo Menandri convenit:

Quàm multa Mortalibus otium facit mala.

Et Ezechiel (*f*), eidem otio Sodomæ iniquitates, & abominationes attribuit, & Hesiodus (*g*) à Plutarcho (*h*) laudatus, nihil quicquam flagitiorum esse dixit, quod non ab ignavia, tamquam ex fonte, originem habeat.

4 Magnus quoque Cato apud Columellam (*i*) *Homines* (inquit) *nihil agendo, malè agere discunt.* Et D. Bernardus (*k*): *Otium cogitationum & tentationum malarum esse incentivum.* Ovidius (*l*), idem ip-

(*a*) Cassiod. *lib. 5. epist. 39.*
(*b*) Liban. *declam. 39. de quo & alibi vid. sup. Embl. 30*
(*c*) D. Hier. *in ep. ad Celant. Damasc. lib. 2. de imagin.*
(*d*) Sup. *Embl.* 18.
(*e*) Eccles. 33. 29.
(*f*) Ezech. 16.
(*g*) Hesiod. *lib. 2. op. & dier.*
(*h*) Plutarch. *in vita in Caton. in fin.*
(*i*) Colum. *de re rust. lib. 11.*
(*k*) D. Bernard. *de vita Christian.*
(*l*) Ovid. *lib. 1. de remed. amor.*

ipsum adulteria, stupra, & Cupidinis faces accendere, his, vulgatis quidem, sed memoria dignis carminibus, prodit,

Quæritur, Ægisthus quare sit factus adulter?
In promptu causa est, desidiosus erat.
Otia si tollas periere Cupidinis arcus,
Contempteque jacent, & sine luce faces.

Et Seneca (*m*) Tragicus istis:

Vis magna mentis, blandus atque animi calor
Amor est, inventa gignitur luxu, otio
Nutritur, inter læta fortunæ bona.
Quem si fovere, atque alere desistas, cadit.
Brebique vires perdit extinctas suas.

5 Quæ premens Achilles Bochius (*n*), tetrum Cupidinem pingit, in otiosum sua tela contorquentem, & post alia sic finit,

Urentes pariun semper lenta otia amores;
Unde est mors vivens irrequita quies.

6 Divinus etiam Plato (*o*), habitum quidem corporis desidia, & otio dissolvi docet, exercitationibus autem ali, & augeri: & similiter animi, institutione, & meditatione vegetari, quæ si tollas, hebescit, & vel id quod ante didicerat, obliviscitur. Quod & Plinius (*p*) probat, inquiens, oportere inquietum hominis animum opere pasci, non minùs quàm corpus cibo & potione sustentari.

7 Estque adeò vera hæc doctrina, ut vel jam in Adagium transierit, *Otia dant vitia*, ubi Erasmus (*q*) in ejus comprobationem, & otii detestationem, ultra alios (*r*), qui in eodem argumento versantur, plura congessit. Et in idem tendit illud Verini (*s*).

——Pariturque labore
Virtutis robur, corrumpunt otia corpus.

Et Divi Nazianzeni (*t*):

Otia luxuriant, quod agas tu semper habeto,
Ut tibi mens erret irrequieta minùs.

Et his Antiquioris Sallustii (*u*), qui florentem Reip. Romanæ statum, cui ad Occasum ab Ortu Solis omnia domita armis patebant, otii, atque divitiarum affluentia, quæ prima mortales putant, labi cœpisse, deplorat.

8 Ac proinde Scipio Africanus apud Plutarchum (*x*) dicere solebat, dandum potius esse negotium Populo Romano, quàm otium faciendum: *Hæc enim puto* (inquiens) *otii abundantia, illorum animis insevit omnia vitia, maximèque perfidiam, qua notantur à Demosthene in Olynthiaca.* Idem etiam Plutarchus (*y*) recenset, quòd Magnus Alexander dicebat, maximè servile esse, delicatam, mollem, & otiosam degere vitam. Contrà verò maximè Regium laborare. Adversus pravam Thracum consuetudinem, qui summæ ducebant laudi otiosum esse; sed summo dedecori cultorem esse terræ. Rectissimè quidem omnes, nihil enim æquè animum, aut corpus obtundit, quàm torpida quædam remissio, ut Cassiodorus (*z*), ultra plures alios, his verbis edocuit: *Natura siquidem humana, sicut duris laboribus instruitur, ita per otia torpentia fatuatur.*

9 Eaque de causa, multi illam, post Ovidium (*a*), agro similem faciunt: nam sicut hic, si aratro non sulcatur, spinas, & lolia producit, ita mens humana, quæ non exertur, vitiorum spiritus edit:

Fertilis assiduo si non renovetur aratro,
Nil nisi cum spinis gramen habebit ager.

10 Alii, idem, exemplo ab ipso cœlo sumpto, demonstrant, quod si aspicias, in continuo motu est, ideòque nulli mutationi obnoxium: quemadmodum, & exercitatione corpus roboratur, nimia quies noxia viscera obstruit; venas putrido sanguine implet, & quadam veluti torpidine lædit, plu-

(*m*) Senec. *in Octav.*
(*n*) Boch. *symb.* 7. *pag.* 19.
(*o*) Plat. *in Theæth.*
(*p*) Plin. *in præf. nat. histor.*
(*q*) Erasm. *pag.* 550.
(*r*) Petr. Gregor. *de Republ. lib.* 23. *cap.* 7. Rhodigin. *lib.* 11. *cap.* 1. & 3. Camer. *cent.* 1. *cap.* 15. Delrius, Majolus, Bobad. & alii *apud Me 2.tom. lib.*1. *cap.*4. *ex n.* 131.
(*s*) Verin. *in dist. lib.* 1.
(*t*) Nazianz. 3. *sent.*
(*u*) Sallust. *lib.* 1. *hist.*
(*x*) Plutarch. *in ejus vita.*
(*y*) Idem *in vita Alex.*
(*z*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 39. *in fin.*
(*a*) Ovid. 5. *Trist. eleg.* 12.

pluraque alia damna producit, quæ elegantissimo carmine Baptista Mantuanus (*b*) latè recenset, segnitiem inter Megeræ socias nutritam inquiens. Cujus carmina hic non gravanter insererem, nisi jam suprà eorumdem tenorem transcripsissem.

11 Idem Ovidius (*c*), qua solet facilitate, aliud simile ex aquarum natura desumit, sic inquiens:

Cernis ut ignavum corrumpant otia corpus?
Ut capiant vitium ni moveantur aquæ?

Quod adeò verum est, ut Mare Mortuum, quia nullis agitatur undis, noxiis vaporibus continuò aerem inficiat; sicut & qui otio, veluti sepultus est, vitiorum fœtidos eructat vapores, qui ipsam animam, ex augusto detrudunt solio, & cæno suo contaminant.

12 Quam similitudinem plurimum illud Senecæ (*d*) juvat, qui tradit, ipsos quoque pisces stagnatis aquis innatos, & innutritos, ob ignaviam, noxium hominibus cibum præbere, exemplum in anguillis, & in aliis adducens, qui latebrosis, & cœnosis, sive lutosis locis aluntur.

Et hinc omnes, qui rerum naturalium causas perscrutantur, eas omninò aquas, quæ in continuò sunt motu, salubriores, limpidiores, & clariores esse concludunt. Unde & Sylvester Petra Sancta (*e*) commemorat, quod Guido Ferrarius Cardinalis, puteum continuis tubulis adhauriendam ex eo aquam, agitatum (quem Nos, *Noriam* dicimus) pro symbolo sumpsit, cum lemmate, *Motu clarior*, parem ipse de se claritatem pollicitus, si amici haurirent crebrò illius liberalitatem. Quod longè aptius, ad rem de qua agimus, accommodari potuit, ut & Ego aliquando sub hoc carmine feci, Principes commonens, ne Militares, vel Togatos viros in otio marcescere patiantur, quos, alioqui bonos, ipso exercitio meliores efficient;

Numquam multi jugi putei corrumpitur unda,
Quam velit assiduè vertere cura frequens.
Turba Ministrorum variis exercita curis,
Sic incorruptis, munia reddet, aquis.

Et sensit etiam in nostris terminis Joannes Barclayus (*f*), sic inquiens: *Salubriores fieri aquas putant, ubi ex puteis assiduè hauris, quæ, si cessas, aliquo veterno emoriuntur. Haud disparis fati vires, & animi vulgi sunt, ipsa laboris assiduitate crudescunt, & ignaviam odere, otio corrumpuntur.*

14 Quod Seneca (*g*) tunc majori studio urgendum injungendumque suadet, cum minùs de his, quibus imperatur, confidimus, sic inquiens: *Quoties parum fiduciæ est in iis, quibus imperas, amplius est exigendum, quàm satis est, ut præstetur quantum satis est.* Et hæc omnia elegantissimis verbis complexus videtur Latinus Pacatus (*b*), dum Magni Theodosii bellicos, & togatos labores, ac sudores extollens, prædictis exemplis ad eorumdem continuationem sic adhortatur: *Gaudent profectò divina perpetuo motu, & jugi agitatione se vegetat æternitas, & quicquid homines vocamus laborem, illius natura est. Ut indefessa vertigo cœlum rotat; ut maria æstibus inquieta sunt, & stare Sol nescit, ita tu Imperator continuatis negotiis, & in se quodam orbe redeuntibus, semper exercitus es, & ne contraheres corporis veternum studes, cujuscemodi operæ insidiantem, otii tersisse rubiginem, &c.*

15 Extat quoque apud Erasmum (*i*) eamdem rem aliud aptissimum simile, de Ferro, quo si non utaris, obducitur rubigine, usu autem splendescit; ut & in animis, & corporibus hominum accidit, in quibus languescit virtus ac vigor, nisi negotiis, ac laboribus exerceas, contra nitescit, si in his opportunè tractandis exercearis. Quod simile, etsi Erasmus nihil alleget, à Marco Catone sumptum videtur, qui, *ut Agellius* (*k*) literis *prodit*, dicere solitus erat: *Vitam humanam propè uti ferrum esse, Ferrum si exerceas, conteritur: si non exerceas, tamen rubigo interficit. Item homines exercendo videmus conteri. Si nihil exerceas, inertia, atque torpedo, plus detrimenti facit, quàm exercitatio.*

16 Quod idem prorsus est, atque illud Ovidii (*l*),

Otia corpus alunt, animus quoque parcitur illis,
Immodicus contra carpit utrumque labor.

Et Baptistæ Mantuani (*m*).

Otia
Calcar erit segni, pigros rubigine sensus

(*b*) Mantuan. *lib.* 1. *de calam. suor. temp. vide carmina sup. Embl.* 18. *ad fin.*
(*c*) Ovid. 1. *de Ponto.*
(*d*) Senec. *lib.* 3. *natur. quæst. cap.* 19.
(*e*) Petra Sanct. *in symbol. lib.* 6. *pag.* 267.
(*f*) Barclay. *in Argen. lib.* 4. *pag. mihi* 818.
(*g*) Senec. *lib.* 6. *de benef.*
(*b*) Pacat. *in Paneg. ad Theod. fol.* 4.
(*i*) Erasm. *in simil. fol.* 3.
(*k*) Agell. *lib.* 11. *cap.* 2. *in fin.*
(*l*) Ovid. 1. *de Ponto*, 5. & 1.
(*m*) Mant. *Parth. lib.* 1.

Otia corrodunt, sopitaque pectora torpor
Noxius obliquat; ferrum si transit in usus
Assiduo splendore micat, vultuque nitenti,
Audet ad argenti decus aspirare superbum,
At si longa quies ierit, fuscatur, & atram
Vertitur in scabiem, celerique absumitur ævo.

Et Moderni Epigrammatari Angli (*n*), dum inquit:

Ingenium studio, si non acuatur, habescit;
Ut telum, assiduam cos nisi præstet opem.
Ingenium studiis alitur, territur quoque, sicut
Tela terrendo acuit eos, acuendo terit.

17 Joan. Stobæus (*o*), ex Socratis doctrina, eamdem ipsam, de qua agimus, nobili Emblemate, Amaltheæ cornu depicto, ostendere nititur, quatenus ipsius Amaltheæ nomen illum significat, qui minimè *Malthon*, id est, dissolutus, sed gnavus, & operarius esset; huncque bona omnia consequuturum. Per cornu verò bovis, quod animal est laboriosissimum, virum operarium innui. Botros autem, & similia in cornu esse, quoniam omnia quorum egemus, in agricultura seu labore insunt; quamobrem gestantes ipsum, bonus genius, bonaque fortuna introducuntur.

18 Altiatus (*p*) etiam, in otiosos, aliud excussit Emblema, ex illo Pythagoræ præcepto desumptum, quo super chænicem, id est mensuram diarii victus, non esse insidendum, dicebat, his subjectis carminibus, quæ ab eodem (*q*) in Parergis, latiùs exponuntur,

Quisquis iners, abeat, nam in chænice figere sedem,
Nos prohibent Samii dogmata sancta senis.
Surge igitur, duroque manus assuesce labori.
Det tibi dimensos crastina ut hora cibos.

19 Et aliud Labæus Batillius (*r*), ad illud Salomonis (*s*) alludens, quo pigros, & ignavos ad formicas amandat, ut vel earum exemplo à veternoso inertique sopore desistant; cujus carmina hæc sunt;

Tu, qui desidiam colis, atque ut in otia natus,
Ignavis votis tempora cuncta trahis.
Aspice, formicæ lætis quando agmina campis
Sub tectum assiduæ grana reperta vehunt.
Scilicet haud ignaræ hyemis tristisque senectæ,
Subtectum assiduæ grana reperta vehunt.

20 Similia quoque alia apud Boissardum (*t*), & Oræum (*u*), & Jacobum Catsium (*x*) reperiuntur, quæ tanti mihi non sunt, ut hic inserendæ videantur, Florentius autem Schoonhovius, (*y*) aliquanto melius, idem argumentum premit, Dianam venationi intentam depingens, quam frustra Cupido à tergo sequens, suis telis impetere tentat, & sub lemmate, *Labor Amoris domitor*, hoc sic explicat, & applicat:

Omnia parve puer, Veneris justissima proles,
Telorum duro cum premis Imperio.
Sola Diana tamen, vestri vim despicit arcus,
Dum sequitur fortes, fortior illa feras:
Otia si tollas, periit vesana libido,
Quam labor assiduus, duraque vita domat.

21 Præstare quoque poterunt alterius Emblematis vicem, Monotapensis Regis insignia, qui, *ut in Thesauro* (*z*) *rerum indicarum habetur*, exiguum ligonem cum manubrio eburneo, & binis sagitis gestabat. Ligone subditos ad terram collendam adhortans; Alteraque sagitarum designans, habere se potestatem otiosos, rebelles, ac nefarios comprimendi; Altera, arma sibi ad inimicorum impetum reprimendum, ac propulsandum suppetere.

22 Nos verò, præter omnes, &, ut arbitror, non ineptius, eamdem otii propter gravia dam-

(*n*) Oven. *lib.* 3. *Epigr.* 153.
(*o*) Stob. *serm.* 54. *de Agricult. pag. mihi* 369.
(*p*) Altiat. *Embl.* 81.
(*q*) Idem *lib.* 1. *Parerg. cap.* 17.
(*r*) Batillius *Embl.* 14.
(*s*) Proverb. 6. 6.
(*t*) Boissard. *Embl.* 25.
(*u*) Oræus *Embl.* 29. *& seqq.*
(*x*) Catsius *Embl.* 36.
(*y*) Schoonh. *Emb.* 35.
(*z*) Thesaur. rer. Ind. *lib.* 1. *cap.* 8.

damna, quæ ubique parit, propulsationem, ea, qua Lector vides, pictura, Herculis, œstrum clava toto impetu persequentis, insinuamus. Antiquitatis vestigia sequuti, quæ tantum virum, & quem, ut Poëtæ (*a*) canunt: *Duri celebrant labores.* In hoc tam vili animalculo exagitando, totis viribus, ac nervis contendere finxit, ut ostenderet, virtuti laboribus assuetæ, atque comparatæ, nihil odiosius esse, perniciosiusvè judicari quàm otium. Herculemque, quem *Alexicacon*, id est, *Malorum depulsorem*, vocarunt, in hoc ignaviæ vitio abigendo, gnavum admodum fuisse. Quod per œstrum significatur (*b*) vulgò *el Moscardon.*

Asper, acerba sonans, quo tota exterrita sylvis
Diffugiunt armenta.

23 Quod secundùm Columellam (*c*), in extremis partibus favorum nascitur, amplioris magnitudinis, quàm sint apes ceteræ, easque non solùm in melle conficiendo non juvat, sed potiùs fugat, & exagitat, & otiosus, & iners favos, quos ipsæ tanta arte, tanta sedulitate conficiunt, depopulatur. Unde per hoc infecti genus otium significatur, ut suprà in alio (*d*) Emblemate tetigi, post Virgilium (*e*), dùm ait:

Ignavum fucos pecus à præsepibus arcent.

Cui congruit illud Plauti (*f*), ubi homines segnes, & qui ad paratam ab aliis mensam, nihil ipsi adducentes, accedunt, muscas, his verbis vocavit:

Musca est meus pater: nil potest clàm illum haberi;
Nec sacrum, nec tam profanum quicquam est, quin ibi illuc adsit.

24 Unde & *Miagus* Hercules dictus fuit, quasi muscarum ossor, vel depulsor. Et teste Solino, & aliis (*g*) à Giraldo relatis, Romæ in celebri illo fori Boarii templo, quod Virgilius *Aram Maximam* vocat, Herculi dicato, muscæ numquam intrare audebant, quasi ab ejusdem clava perterrefactæ, quæ præ ipsius templi foribus dependebat. His plura alia facilè addere possem, quæ ex Græcorum fabulis de odio Herculis in muscas, & cicadas, Natalis Comes (*h*) adducit.

25 Et de ignaviæ per fucos designatione, Hesiodus, & alii ab Erasmo, & Adriano Junio (*i*) suis in Adagiis relati, verbo *Fucus*, & ab Eruditiss. nostro Lud. Cerda (*k*) in illud Virgilii:

Immunisque sedens aliena ad pabula fucus,
Aut asper crabro imparibus se immiscuit armis.

26 Nunc satis, vel ex dictis colligitur, qualem quantamque curam, & operam, in otiosis puniendis, & ad laborem excitandis, ad Herculis imitationem, summos quosque Reipublicæ Præfectos adhibere oporteat. Quibus etiam, præter Herculem, exemplum præstare, facemque præferre poterunt Athenienses, apud quos Athæneo (*l*), Petro Gregorio (*m*), Heigio (*n*), & aliis (*o*) testantibus, scimus, otii, atque inertiæ publicam accusationem fuisse; ejusque rei Cleanthem, & Menedemum Philosophos coram Areopagitis causam dixisse. Singulis quippè annis, cives, coram illorum se sistebant judicio, rationem reddituri, cui arti quis se dedisset, quo quæstu vitam toleraret. Ita enim existimabat sapientissimus populus; vitam in actione consistere, ignavumque pecus à civitatis sua penetralibus arceri debere.

27 Quæ etiam lex, secundùm Philostratum (*p*), Indiæ Brachmanis Philosophus, sive Gymnosophistis, in usu erat, apud quos, impransus foras ad opus extrudebatur, qui nihil utilis operæ, vel parentibus, vel suis rebus necessariæ, cur prandaret, adducere. Eamdemque (referente (*q*), Herodoto) prius Rex Ægyptiorum Amasis constituerat, sanciens, ut singuli, quotannis apud Naumarchos, id est, cujuscumque Præfecturæ Præsides, profiterentur, unde viverent, qui autem hoc non faceret, huic pœna extremum supplicium esset. Qua cum lege, illa Corinthiorum convenichat, quam Athenæus (*r*) ex Diphilo in Mercatore dissertissimis carminibus refert, & digna quidem est, ut in omni benè constituta Republica practicetur, & genus hoc mortalium ex urbibus, velut purgamina ejiciatur.

Ad

(*a*) Poetæ *apud Erasm. in Adag. Herculei labores, p.* 330.
(*b*) Virgil. 3. *Georg.*
(*c*) Colum. *lib.* 9. *cap.* 14.
(*d*) Supr. *Embl.* 72.
(*e*) Virg. 4. *Georg.*
(*f*) Plutarch. *in Mercat.*
(*g*) Solin. Plin. Alex. & alii *apud Girald. syntagm.* 1. *in Hercule, pag.* 547. *in fin.*
(*h*) Natal *lib.* 7. *Mithol. cap.* 1. *pag.* 694.
(*i*) Erasm. & Junius *in Adag.* Fucus, *pag.* 273. & 288. & 561.
(*k*) Cerd. *in* 4. *Georg.*
(*l*) Athæn. *lib.* 4. *cap.*
(*m*) Petr. Gregor. *lib.* 39. *syntagm. cap.* 6.
(*n*) Petr. Heig. *lib.* 2. *quæst. cap.* 27. *per tot.*
(*o*) Alex. Cassan. *in axiom. polit. pag.* 73. *ubi non minus de vita, & morib. civium, quàm de Fide, inquiri oportere tradit.*
(*p*) Philostr. *in vita Apol. lib.*
(*q*) Herod. *in Euterp. in fin.*
(*r*) Athenæ. *lib.* 6. *cap.* 2.

28 Ad quorum æmulationem Solon, *teste Laertio* (*s*), *& Julio Polluce* (*t*), hominem otiosum, ter deprehensum, infamia notari voluit, cuivisve, ipsum accusare volenti, obnoxium esse. Et Draco severiùs, si Plutarcho (*u*) credimus, morte mulctabat eos, qui absque utili aliquo officio, vel exercitio vitam traducerent. Et Lycurgus leges tulit, quibus juventutem ab otio ad laborem, ad venandum, currendum, natandum, esuriendum, sitiendum, algendum, æstuandum, instigaret, quibus rebus Venus, & alia vitia (ut jam diximus) exulant, ac sedantur. Et Plato (*x*), adhuc magis in rem nostram, & eadem fucorum similitudine utens, ita in suis libris de Republica cavit: *Otiosi fucis aculeatis similes sunt, & in quacumque fuerint civitate, eam turbant, quemadmodum pituita, ac bilis corpus: quos oportet bonum Medicum, & legum fundatorem non minùs, quàm solertem agricultorem, è minus præcavere, primùm quidem ne oriantur in civitate, quòd si oriantur, ut cum ipsis favis protinus excidantur.*

29 Parthi quoque, more recepto, observarunt, ne quis die exorto, ante liberis victum præberet, quàm cursus, jaculandique carmine suscepto, sudore circum capita defuso, permaduissent. Sicut, juxta Alexandrum ab Alexandro (*y*), apud Baleares insulas, matres, infantes pueros ab ipsis vitæ incunabulis, his disciplinis educabant, ut nisi oblatum cibum funda peterent prius, cibo vesci prohiberentur. Et secundùm D. Bernardum (*z*), Ægyptiorum monasteria hunc tenebant morem ut nullum absque opere, & labore susciperent, non tam propter victus necessitatem, quàm propter animæ salvationem: *Nam sicut in terra* (inquit) *inculta nascuntur vepres, & in aqua immota vermes; ita in anima otiosa malæ cogitationes proveniunt.* Atque ut his me expediam, & qui otiosos insector, otiosus non videar, in omnibus congerendis, quæ contra eos ab aliis tradita sunt, nulla quidem fuit, vel est Natio, (si Thracas fortè, ac Sybaritas excipias) quæ peculiaribus legibus, & animadversionibus hoc ignaviæ vitium, ut aliorum graviorum incentivum, non fuerit prosequuta, & extra ordinem coërcuerit, ut latissimè Philip. Camerarius (*a*) ostendit, & antè eum Petrus Crinitus (*b*), elegantissimam Pici Mirandulani orationem contra otiosos adducens. Qui, inquit, ubi desides ignavi, & oscitantes vitam transigunt, non herclè magis vivunt, quàm stolidæ pecudes, & meræ belluæ; neque enim vivunt, sed spiritum trahunt, sicut pecudes solent.

30 Quò & tendit Senecæ (*c*) illud, *Otium sine literis mors est, & vivi hominis sepultura.* Et elegans in otiosos dictatum Caroli Paschalii, ubi inquit (*d*), quòd *Otium generositatem deterit, omne acumen hebetat, ingenium obscurat, memoriam debilitat, cujuslibet bonæ rei peritiam abolet, omnia semina virtutis extinguit. Et quò blanditius est vitium, eò hominum vitæ infestius exurgit, estque omni nequitiæ stabulum omnium criminum pabulum, impurissimumque impudicorum hominum volut abrum.*

31 Quod ultimum, mirè convenit, cum Diphili carmine suprà præfato, dum in otiosis necesse esse ait:

> ——— *Aut noctibus*
> *Abigere prædam, aut fodere muros ædium,*
> *Aut hæc patrantum jungier commercio,*
> *Aut in foro agere sycophantam, aut perfidum*
> *Præbere testem, &c.*

32 Et cum illo Sallustii (*e*): *Gloriam, honorem, Imperium, bonus, & ignavus æquè sibi exoptant: sed ille vera via nititur, hoc est virtute tendit ad virtutes. Huic ignavo, quia bonæ artes, & mores desunt, dolis atque fallaciis, id est simulatione, & fusitate contendit.*

33 Romani quoque, omnium gentium cordatissimi habiti, plures leges (*f*) in otiosos & ignavos tulerunt, etiam ubi sub religionis prætextu, se à publicis laboribus, & curialibus functionibus abstrahebant, & præsertim cum ostiatim, corpore sani, & validi, mendicabant. Quas Justinianus Imp. pluribus Novellis sanctionibus (*g*) renovans, & peculiares Quæstores ad eos inquirendos, & puniendos constituens, ejusmodi otiosos, peregrinos, & vagos meritò *Terræ onus* appellat, & cujuscumque conditionis sint, procul ab urbibus abigi, & aliis pœnis coerceri præcepit, & velint nolint, ad laborandum, in ministeriis, & operibus Reipublicæ utilibus, & necessariis, compelli: *In quibus valeant simul quidem laborare, simul autem ali, & segnem ita ad meliorem vitam traducere, quia mens inerti otio dedita, haud sanè quicquam bonorum peperit.*

33 Easdemque sanctiones, summo quidem studio constitutas, in patriis nostris Hispaniæ legibus (*b*) reperiemus, sed proh dolor; valdè signiter observatas, cum nullibi terrarum plures otio-

(*s*) Laert. *in vita Solon.*
(*t*) Polux *in Onom. lib.* 8.
(*u*) Plut. *in Solone.*
(*x*) Plat. *lib.* 8. *de Republ.*
(*y*) Alex. *lib.* 2. *Gen. cap.* 25.
(*z*) D. Bernard. *in epist. ad Rustic.*
(*a*) Camer. 1. *tom. cap.* 15. *& seqq. & 2. tom. cap.* 32. & 33.
(*b*) Petr. Crinit. *lib.* 1. *cap.* 12.
(*c*) Senec. *epist.* 82.
(*d*) Paschal. *in dict. contra otium.*
(*e*) Sallust. *in Catill.*
(*f*) *L. quidam ignaviæ* 26. *C. de Decurio l.* 1. *& per tot. C. de mendic. valid. ubi DD. alia jura adducunt.*
(*g*) Justin. *in novel.* 80. *& novel.* 113. *ubi Balduin. Gothofr. & Ritthershus.*
(*b*) *L.* 4. *tit.* 20. *part.* 2. *l.* 1. *& 2. tit.* 4. *lib.* 2. *& tit.* 14. *lib.* 8. *Ordin. l.* 11. *tit.* 12. *lib.* 1. *l.* 2. *tit.* 11. *lib.* 8.

si vagantes, & ignavi homines esse sinantur, quos vulgò *Araganes* vocare solemus, ex verbo (ut puto) Græco *Araga*, quod *inertiam*, vel *desidiam* significat; ut Cujacius, & alii (*i*) docuerunt, quamvis noster D. Sebastianus Covarruvias (*k*) aliàs etymologias comminiscatur.

34 Nullibique etiam spissiora mendicantium examina populos vexent, mentitis plerumque, ac simulatis ægritudinis causis, & aliis subdolis technis, & fraudibus utentium, quas, plures Auctores (*l*) latè recensent, plures simul cautiones adducentes, quibus ingens hoc malum, vel in totum, vel saltem pro majori parte mederi posset. Quæ licèt aliquoties tentatæ sint, numquam tamen ita plenè, ac constanter in praxi deductæ, ut antiqui hujus, & Reip. ossibus hærentis morbi, qualitas, ac gravitas exposcebat. De quo valdè queritur Alphonsus Venegas (*m*), qui centum fermè ab hinc annis scripsit, latè in hoc argumento discurrens, & pluribus monstrans, nullum esse pauperem ex iis, qui ad corrogandas eleemosynas per urbes vagantur, qui aliquod ministerium pro suo modo, ac captu exercere non valeat, ex cujus mercede, sive stipendio, victum sibi necessarium singulis diebus comparare possit: Quod etiam pari prudentia, atque elegantia, Ludovicus Vives (*n*) prosequitur, ejusmodi vagantes pauperes, seu validos mendicantes, fucis nostri Emblematis similes esse inquiens, qui alienis laboribus fruuntur.

25 Extatque apud Flavium Vopiscum (*o*) notabilis quædam epistola Hadriani Imperatoris, ad Servianum Consulem missa, in qua referens, qualiter Alexandrini Christiani per D. Petrum instituti, civilem vitam traducerent, inter alia tradit, & laudat, quod nemo apud eos viveret otiosus, etiam si cæci podagrici, vel aliàs laxati essent, cujus verba, cum aliis, Cornelii Taciti de Hortalo loquentis, quæ huc transferri possunt, suprà in alio (*p*) commentario reposui. Quod nos æquè (ut dixi) in pauperibus sequi, & imitari, debemus, & pudere, quòd hoc etiam consilium, vel Peruanos Reges Incas, alioqui barbaros, non latuerit, ut latiùs Garcilassus Inca (*q*) in eorumdem historia, post Acostam, & Valeram recenset, & alia in eamdem rem lectu digna congerens noster Politicus Pet. Ferd. Navarrete (*r*), qui de damnis ex hac pauperum, & vagantium hominum colluvione, & permissione, integrum, & satis doctum discursum scripsit, & Homerici (*s*) carminis meminit, quod hoc genus fucorum ita perstringit,

Hic quia nequitiis assuevit, adire laborem
Non vult, & timida populi petit ostia voce,
Ut replere suam queat insatiabilis alvum.

35 Nec minori sanè cura in abigenda, proculque à Repub. nostra amandanda illa aliorum hominum fece, & face procedere oportet, quos vulgò *Gitanos* dicimus, qui turmatim etiam & otiosi pererrant, & nullibi non nocent, cum nullibi conquiescant, nec alicui officio, vel ministerio, quod in publicum commodet, domi bellivè, suum animum, vel operas applicent. Hos exteri, *Cyngaros* etiam appellant, & varias de eorum origine, & peregrinandi causis, rationes comminiscuntur, falsas tamen & ridiculas omnes, cum, *ut benè sentiunt Goropius Beccanus* (*t*), *Martinus Delrius* (*u*), *D. Didacus à Corduba* (*x*) *D. Joannes Quignonius* (*y*), *Camerarius* (*z*), *Magerus* (*a*), *Besoldus* (*b*), *Surius* (*c*), *Petr. Gregorius* (*d*), *D. Sebastianus Covarruvias* (*e*), *& alii*, ipsaque experientia satis ostendit, nihil aliud sint, quàm manipulus furum, & colluvies pessima otiosorum, ac fraudulentorum hominum, ex variis nationibus non ita remotis, sed vicinis, imò & ex *ipsis* nostris; qui extra civitates, in agris, in triviis tentoria erigentes, proditionibus, latrociniis, deceptionibus, & permutationibus, atque ex chyromantica, quam fingunt, divinatione, homines oblectant, & his, & aliis fraudibus, atque imposturis eleemosynas corrogant, victumque sibi mendicant, quàm si pleniùs quis cognoscere cupiat lepidam satis Novellam Michaelis de Cervantes (*f*) legere poterit.

37 Ac planè, licèt otiari aliquando liceat, ut alacrius statim laborem repetamus, ut jam suprà (*g*) plenè diserui istudque otium laudasse, & exoptasse videatur Horatius (*h*), dum cecinit,

Otium divos rogat in patenti, &c.

Assiduum tamen otium, *ut ibidem benè observat, & distinguit Cabotius*, nemo sanus Princeps subditis suis permittere debet, quod, ut Catullus (*i*) ad Lesbiam scribens, inquit. *Reges prius, &*

(*i*) Cujac. & alii *de verb. feud. lib. verb.* Araga.
(*k*) Covarr. *in Thesaur. ling. Castell. verb.* Aragan, *fol.* 82.
(*l*) Alem. *in suo Guzmanulo à Garp. Ensl. in latium converso*, Camer. 1. *tom. cap.* 16. Doct. Herrera *en su Alvergue de los pobres, & alii.*
(*m*) Veneg. *in libro cui titul.* Diferencia *de libros, pag.*
(*n*) Vives *lib.* 2. *de sublevatione pauper.*
(*o*) Vopisc. *in Saturnino.*
(*p*) Sup. *Embl.* 41.
(*q*) Garcil. *hist. Incar. part.* 2.
(*r*) Navarret. *in disc. polit. cap.* 9. *ex pag.* 67.
(*s*) Hom. *Odyt.* 1.
(*t*) Beccanus *in Hermath. lib.* 1. *ad fin.*
(*u*) Delrius *lib.* 4. *disquis. Mag. cap.* 3. *q.* 6.
(*x*) Cordub. *in Didascal. lib.* 1. *cap.* 50.
(*y*) Quignon. *in syntagm. de los Gitanos.*
(*z*) Camer. 1. *tom. cap.* 17.
(*a*) Mager. *de advoc. arm. cap.* 8. *n.* 77. *& seqq.*
(*b*) Bessold. *in Thesaur. pract. verb.* Zigein. *pag.* 962.
(*c*) Surius *ann. Christ.* 1572. *fol.* 844.
(*d*) Petr. Greg. *lib.* 34. *syntagm. cap.* 16. *n. ult.*
(*e*) Covarr. *in Thesaur. ling. Hispan. verb.* Gitanos, *fol.* 438.
(*f*) Cervant. *in Novel.* de la Gitanilla.
(*g*) Sup. *Embl.* 31.
(*h*) Horat. 2. *carmin. ode* 16.
(*i*) Catull. *ad Lesbiam.*

& beatas perdidit urbes, utpotè quæ, secundùm Hieronymi Ossorii (*k*) doctrinam, non aliter gubernari conservarique possunt, quàm si quilibet ex ipsarum accolis suum gradum servet, suumque officium faciat.

38 In quo Cicero (*l*) naturalem illam hominum societatem consistere dixit, quæ efficit, & exigit: *Ut alii aliis prodesse debeamus, & communeis utilitates in medium afferre, mutatione officiorum, dando, accipiendo, tum artibus, tum opera, tum facultatibus.* Quod Cyrus Theodoricus (*m*) his versibus extulit,

Homines sociantur per me artibus suis;
Nam quærit ecce fullo calcearium,
Equitum Magistro gratus est fræni faber.
Agrum colenti, mechanicus conjungitur,
Breviter habeto, quælibet ars cuilibet.
Piscator omnis indiget re rustica,
Eget piscatore, rura qui colit;
Ille panes dans, ipse pisces accipit;
Sic omnis opifex quærit alterius opem,
Hic denique modus civitates promovet.

39 Et quia hoc studium à pluribus Regibus, & Regnis spretum fuit, se, & simul ipsa, pessum dedere, hostileque jugum pati cœperunt, qui anteà dum laboribus domesticis, & militaribus assueverant, potentes quoslibet alios hostes & duces vincire, vincere, & in triumphum agere soliti erant, ut jam suprà (*n*), adductis Sybaritarum, Romanorum, Carthaginensium sub Anibale post Cannensem victoriam, Nostrorumque, heu, Hispanorum, & aliarum nationum exemplis fusè monstravi, & prudenter docuit Scipio Africanus, dum apud Livium (*o*) ita Masinissam compellat: *Non est crede mihi tantum ab hostibus armatis ætati nostræ periculi, quamtum ad circumfusis undique voluptatibus. Qui eas sua temperantia frenavit, ac domuit, multò majus decus, majoremque victoriam sibi peperit, quàm nos Syphace victo habemus.* Cui mirè consonat Honorii ad filium monitum, apud Claudianum (*p*), quod sic habet:

——— Multis damnosa fuere
Gaudia; dispersi pereunt, somnoque soluti;
Non tibi Regificis tentoria larga redundent
Deliciis, nevè imbelles ad signa ministros
Luxuries armata trahat, &c.

40 Indeque omnes Militares & Politici Scriptores, & si bella non urgeant, bellicis tamen laboribus ludisque agonalibus, exercendos esse populos docent, ne ignavia & luxurie torpescant, & cum opus fuerit, nihil præter mollitiem, & libidines detegant. Nam ut præclarè inquit Vegetius (*q*): *Romanis ad reliquas alias Nationes subigendas, adversus omnia profuit, Tyronem solertem eligere, jus, ut ita dixerim, armorum docere, disciplinam quotidiano exercitio roborare; quæcumque evenire in acie, atque in præliis possent, omnia in campestri meditatione prænoscere, severè in desides vindicare. Scientia enim rei bellicæ dimicandi nutrit audaciam. Nemo facere metuit, quod se benè didicisse confidit. Etenim in certaminè bellorum exercitata paucitas, ad victoriam promptior est; rudis, & indocta multitudine, exposita semper ad cædem.*

41 Re enim vera, ut D. Heronymus (*r*) inquit: *Corpus assuetum tunicæ, loricæ onus non sustinet, caput opertum linteo, galeam recusat, mollem otio manum, durus exasperat capulus.* Et ante eum Seneca (*s*): *Cujus pedes inter fomenta subinde mutata tepuerunt, cujus cœnationes subditus, & parietibus circumfusus calor temperavit, hunc levis aura non sine periculo stringit.* Ac proinde, ut idem subdit Vegetius (*t*) *Aptiorem armis judicabant rusticam plebem, quæ sub Divo, & in labore nutritur, solis patiens, umbræ negligens, balnearum nescia, deliciarum ignara, simplicis animi, parvo contenta, duratis ad omnem laborum tolerantiam membris: cui gestare ferrum, fossam ducere, onus ferre, consuetudo de rure est. Nescio enim, quomodo minus timet mortem, qui minus deliciarum novit in vita.*

42 Cassiodorus (*u*) quoque, non inelegantius, ejusdem præviæ in militibus disciplinæ, & exercitationis necessitatem agnoscit, dum inquit: *Ars enim bellandi si non præluditur, cum ne-*

(*k*) Ossor. *lib.* 1. *de Reg. inst.*
(*l*) Cicer. *in Læl. & 1. de offic.*
(*m*) Cyr. Theodor. *in amicit. exulan.*
(*n*) Sup. *Embl.* 35.
(*o*) Livius *lib.* 10. *decad.* 3.
(*p*) Claud. *in* 4. *Cons. Honor.*
(*q*) Veget. *de re milit. lib.* 1. *cap.* 1.
(*r*) D. Hier. *epist.* 1.
(*s*) Senec. *de div. provid. cap.* 6.
(*t*) Idem Veget. *dict. lib.* 1. *cap.* 3.
(*u*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 40.

cessaria fuerit non habetur. Discat miles in otio, quad proficere possit in bello. Animos subitò ad arma non erigunt, nisi qui se ad ea idoneos, præmissa exercitatione confidunt, &c. Primordia cuncta pavida sunt: & aliter timiditas non tollitur, nisi cum rebus necessariis novitas abrogatur.

43 Curent igitur Principes prudentes, *ut benè monet Annibal Scotus* (x), Taciti verbis inhærens, primum ne ipsi, otio, vilissimo domino se mancipent: deinde ne Ministri, & illi, quorum strenua opera præcipuè utuntur, illud arripiant, & denique, ut in subditos omnes similis cura perveniat, alioqui Regnum cum dedecore amittent, vel imminuent, & variis periculis vitam exponent, & quàm sit certum experientur, quod dixit ille (y), qui dixit.

Præclara vendunt bona laboribus Dii,
Numquam inertem laus sequitur virum.

44 Unde Prisci illi Romani, tanti laborem faciebant, ut de iis Latinus Pacatus (z) ita scribere potuerit: *Sic agrestes Curii, sic veteres Coruncani, sic nomina reverenda, Fabricii; cum induciæ bella suspendebant, inter aratra vivebant, & ne virtus quiete languesceret, depositis in gremio Capitolini Jovis laureis, triumphales viri rusticabantur. Inde est quod accepimus datos serentibus fasces, & missas cum Curulibus suis per rura palmatas, quòd agricolas Consulares, pastoresque Trabeatos, & Dictatores inter armenta vestitos, &c.*

45 Idemque ipsum magis adhuc ostendere voluerunt, dum Agenoriam, quæ ad agendum excitaret, Stimulum, quæ ad industriam ultro stimularet: Strenuam, quæ faceret strenuum, intra urbem, tamquam Deas, coluerunt, & sacra illis publica constituerunt. Quietem verò Deam, etsi Pacis sociam, ac Fœlicitas agnoscerent, publicè suscipere noluerunt, sed ei extra urbem portamque Collinam, in via Labricana, *ut ex Livio* (a), *D. Augustinus* (b), *& alii* (c) *memorant*, fanum ædificarunt, sic indicantes, in benè constituta civitate, nullum omninò otium, nullam, etiam alioqui optabilem, quietem, coli permittivè debere; sed egregios, atque strenuos cives, ex aliis laboribus ad alios assuescendos, disponendosque esse, ut Appius Claudius, Valerio Maximo (d) referente, apertè docebat, crebrò dicere solitus: *Negotium populo Romano, melius, quàm otium commiti: Non quòd ignoraret, quàm jucundus tranquillitatis status esset, sed quod animadverteret, præpotentia Imperia agitatione rerum ad virtutem capessendam excitari, nimiam quietem in desidiam resolvi. Et sanè negotium nomine horridum, civitatis nostræ mores in suo statu continuit, blandæ appellationis quies, plurimis vitiis respersit.*

46 De Sedentario autem studiosorum otio, & quod hoc reprehensionem non mereatur, cum mentem & ingenium potius acuat, quàm hebetet, sub cotis Emblemate non malè Noster D. Sebastian. Covarruvias hoc adjecto carmine docuit (e):

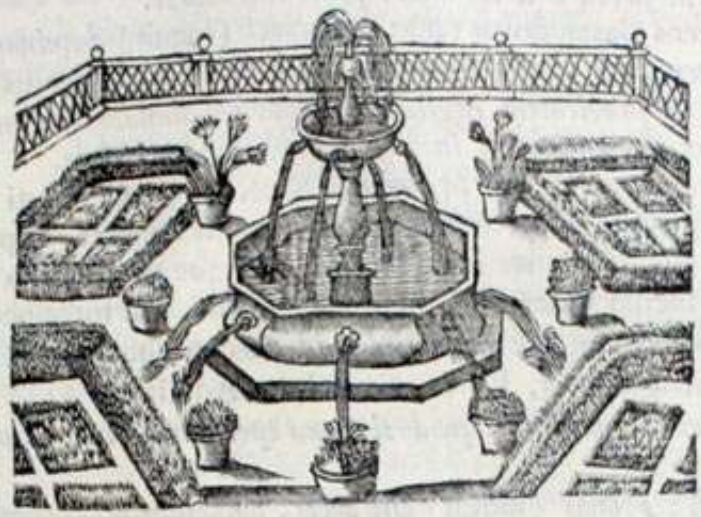
Aquesta hambre de saber rabiosa
(Tan natural al hombre) nos incita
A no pasar en torpe vida ociosa
El tiempo, cuya estima es una cosa,
I la especulacion es infinita
Que à las potencias naturales quita,
I suspende sus actos, quando calma
En la contemplacion traspuesta el alma.

EM-

(x) Scot. *in Tacit. lib. 2. hist.*
(y) Pædionæus od. 6.
(z) Pacat. *in Paneg. pag.* 4.
(a) Livius *lib.* 4.
(b) D. August. *de civit. Dei lib.* 4. *cap.* 16.
(c) Rosin. *antiq. Rom. lib.* 2. *cap.* 18. *pag.* 180. Camer. 3. *tom. cap.* 50. *pag.* 178.
(d) Valer. Moxim. *lib.* 7. *tit.* 1.
(e) Covarr. *Embl.* 19. *cent.* 2.

EMBLEMA LXXVIII.

SIC PRÆMIIS OMNIA FLORENT.

Fons salit irriguus. Crescunt flos, semina, plantæ,
Vernantes properat prodiga limpha dies.
Præmia fœcundent Animos, reverentia recti
Orbi aderit: Virtus semina grata dabit.

COMMENTARIUS.

1 On minùs scitum, quàm tritum est illud Aristotelis (*a*) monitum, quod duobus veluti polis, sive cardinibus cujuslibet benè constitutæ Reipublicæ gubernationem moveri, civesque bonos effici, & in officio contineri docuit, pœnis videlicet adversus eos qui malè agerent, & præmiis, rectè se gerentibus, statutis. Cui adridens Antisthenes (*b*), his sublatis, omnem Rempublicam pessum ituram dicebat; & Ulpianus (*c*), præcipuum officium Legislatoris in eo consistere, ut bonos, non solùm metu pœnarum, sed etiam præmiorum exhortatione efficere cupiat. Quippè quia juxta illud vulgatum Horatii (*d*),

Oderunt peccare mali formidine pœnæ,
Oderunt peccare boni virtutis amore.

2 Democritus quoque à Plinio (*e*) laudatus, duos tantùm esse Deos constituebat *Pœnam*, & *Beneficium*, quæ etiam pro Diis apud Assyrios colebantur. Et Cicero (*f*) de suis Romanis agens, scriptum reliquit, *Summum rectè factis Majores nostri præmium, plura peccatis pericula esse voluerunt*; & alibi (*g*), nullam civitatem, nullum Imperium, nullam denique nationem potentem, ac diuturnam esse posse, quæ non æqualiter curet, ut à flagitiis retrahantur animi mortalium, & simul etiam ad virtutem, & præclara facinora, gloria, præmiis, & honoribus propositis, incitentur.

3 Quem locum, licèt Ciceronem non laudet, egregiè prosequitur Natalis Comes (*h*), post Dionem Prusseum (*i*), qui longissimam de hoc argumento orationem scripsit, & aliis similibus adductis, Simancas (*k*), & ceteri Politici Scriptores (*l*) passim illustrant, & lex nostra (*m*) Partitæ his verbis adumbrat: *E con estas dos cosas se endereza el mundo, faciendo bien á los que bien facen, é dando pena, é escarmiento á los que lo merecen, &c.*

Idem-

(*a*) Aristol. 1. *Ethic. cap.* 5.
(*b*) Antisth. *apud Laert. lib.* 6.
(*c*) Ulpian. *in l.* 1. *D. de just. & jur.*
(*d*) Horat. *lib.* 1. *&* 16.
(*e*) Plin. *lib.* 2. *cap.* 7.
(*f*) Cicer. *pro Cluent.*
(*g*) Idem *lib.* 3. *de nat. Deor.*
(*h*) Natal. Com. *in Mythol. lib.* 7. *in prine.*
(*i*) Dion. Prus. *orat.* 3. *per tot.*
(*k*) Simanc. *de Rep. lib.* 9. *cap.* 20. *&* 22.
(*l*) Bobad. *in Polit. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 8. *& lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 66. Saaved. *Empr.* 23. *& plures alii apud Me*, 2. *tom. lib.* 2. *cap.* 1. *ex num.* 57. *cap.* 30. *num.* 32. *&* 76. *& lib.* 3. *cap.* 19. *num.* 39.
(*m*) *L.* 3. *tit.* 1. *p.* 1. *ad fin.*

4 Idemque Nobis viam aperit & sternit, ut quoniam in superioribus adeò latè de cura & studio Principum in sontibus plectendis tractavimus, nunc etiam eamdem, in benemerentibus de se, ac Republica remunerandis, adhibere debere, commoneamus, ultra ea, quæ jam suprà (*n*) de cohonestandis bonis Consiliariis, & Magistratibus scripta reliquimus. Nam ut valdè ad rem nostram Rex Nostер Alphonsus X. in quadam ex suis legibus (*o*) inquit: *La justicia no es tan solamente en escarmentar los males; mas aun en dar galardon por los bienes: è demás desto, nace tambien otro pro, ca dá voluntad á los buenos, para ser todavia mejores, é á los malos para emendarse.*

5 Quod etiam agnoscens Cassiodorus (*p*): *Indiscreti* (inquit) *hominum mores confusique vagarentur, si aut culpa formidinem, aut virtus præmium non haberet.* Et Libanius (*q*) scribens: *Æquum non esse improbitatem castigare, & probitatem negligere, neque ex dimidio tantùm, quod justum est facere, majoremque ex hoc, quàm ex illo utilitatem in bonum publicum redundare.*

6 Rectissimè quidem omnes, quia, *ut præmonuit Seneca* (*r*), ut injusti judicis est, negligentem non corripere; ita & benè agentem non remunerare. Quoniam honores, & præmia ad insignia quæque facinora mirificè, velut stimulis, homines impellunt, faciuntque ut difficilia, & periculosa, & ardua omnia, levia, & plana, & facilia videantur, sicut è contrario, ubi fores occlusæ sunt virtutibus, illæ necessario vitiis, & sceleribus patent, & vel spontè ad præclara quæque in studio, & stadio virtutis currentes, & anhelantes, infrigidantur. Et ut ait Scipio Admiratus (*s*): *Ad deteriora homines invitantur, sumpto videlicet eo argumento, quòd si bona opera non remunerantur: ergo neque mala punientur.*

7 Unde idem Cicero (*t*): *Honos* (inquit) *alit artes, omnesque accendimur ad studia gloria.* Cujus dictum ita verum visum est, ut inter Adagia numerari meruerit, ubi Erasmus (*u*) alia similia congessit, omisso tamen Livio (*x*), non minus verè quàm eleganter inquiente: *Eò impendi laborem, ac periculum, unde emolumentum, atque honos sequeretur, nihil non aggressuros homines, si magnis conatibus, magna præmia proponantur. Magnos animos, magnis honoribus fieri.* Et Plutarcho (*y*), qui de præmiis militaribus agens, sic habet: *Spiritus militares, animique ardores Dux ipse excitat atque alit, quando honores, & bona largiens ostendit, se non jus luxus, aut voluptatis gratia, bello divitias parare; nec illas opes, seu communia virtutis præmia apud se recondi, sed in hoc tantum ipsum esse divitem, ut militibus præmia dare valeat.*

8 Plinius (*z*) quoque Junior, eximiè suum laudat Trajanum, quòd *Non pœnis malorum, sed bonorum præmiis bonos fecerit, juventutemque accenderit, & animos erexerit ad æmulandum, quod laudari videbat. Nec fuit quisquam, quem non hæc cogitatio subiret, cum sciret, quidquid à quoque in provinciis benè fieret, omnia Imperatorem rescire, & bonis omnibus, quæsitas virtute dignitates, offerri, honorisque, & gloriæ campum patere.*

9 Et pluribus aliis relictis, nullus magis hanc præmiorum efficaciam, & necessitatem, pro omnibus Reipublicæ functionibus, expressit, & sæpius, curam, quàm Principes in illis distribuendis habere debent, reperiit, quàm Cassiodorus (*a*). Nam in quadam epistola dixit: *Nutriunt præmiorum exempla virtutes. Neque quisquam est, qui non ad morum summa nitatur ascendere, quando irremuneratum non relinquitur, quod conscientia teste laudatur.* Et in alia (*b*), *Principalis propositi esse debet, honestos labores palma remunerationis ornare, ut vicissitudine, qua provecti gaudent, desides mordeantur, sibique imputare possint, quod clementissimis temporibus, judicii Principalis præmia non merentur.* Et rursus in alia (*c*): *Certantes* (inquit) *in stadio numerosior corona glorificat: Olympicos currus frequens palma nobilitat: sic vel in rebus levibus gloriosior efficitur, cui frequenter præmia referuntur.* Et denique in alia (*d*), hunc præmiorum honorem, adeò necessarium Romanis visum commemorat, ut nec strenuè laborantibus animalibus negaretur, sic inquiens: *Tribuenda est justis laboribus compensatio præmiorum, quia exprobrata militia creditur, quæ irremunerata transitur. Athletam populis palma designat esse victorem. Sudores bellicos Civica corona testatur. Expectant etiam equos præmia sua: & tanta justitiæ vis est, ut nec illis tardius detur laboribus pretium, qui sentire non poterant denegatum. Quod si ita est, dignum hoc homini reddere, qui per honesta cognoscitur studia placuisse.*

10 Cujus doctrinæ rationem idem ipse Cassiodorus alibi (*e*) expressit, inquiens, quòd *Quamvis proprio fruatur honore, quod est natura laudabile; nec desint probatæ conscientiæ falces, cum generant animo dignitates; adhuc tamen non potest credi virtus, quæ sequestratur à præmio.* Quod valdè convenit cum præclaro illo apophthegmate Catonis apud Plutarchum (*f*), dum dixit: *Juventuti auferri studium*

(*n*) Ego *sup. Embl.* 53.
(*o*) *L.* 2. *tit.* 27. *p.* 2.
(*p*) Cassiod. *lib.* 9. *epist.* 22.
(*q*) Liban. *declam.* 31.
(*r*) Senec. *de benefic. lib.* 1.
(*s*) Admirat. *lib.* 2. *dissert. polit. cap.* 7. *in fin.*
(*t*) Cicer. 1. *Tuscul.*
(*u*) Erasm. *in hoc Adag. pag.* 743.
(*x*) Liv. *decad.* 3. *lib.*
(*y*) Plutarc. *in vita Cat.*
(*z*) Plin. *in Panegyr. cap.* 70.
(*a*) Cassiod. *lib.* 2. *epist.* 16.
(*b*) Idem *lib.* 9. *epist.* 8.
(*c*) Idem *lib.* 8. *epist.* 22.
(*d*) Idem *lib.* 2. *epist.* 28.
(*e*) Idem *lib.* 1. *epist.* 3.
(*f*) Plutarc. *in Apoph.*

dium honoris, quoties virtus præmiis videatur, quia ea vulgò non habetur virtus, cui non emolumentum, & bonos ancillantur.

11 Certèque, ut Horatius (*g*) graviter monuit,

Aut virtus nomen inane est,
Aut decus & pretium rectè petit experiens vir.

Nam ut Apostolus (*h*) inquit: *Qui arat, in spe debet arare; & qui triturat, in spe fructus percipiendi.* Et licèt dici soleat, ipsam sibi virtutem pulcherrimam esse mercedem, nemo tamen, ut rectè Juvenalis (*i*) cecinit, *Illam amplectitur, præmia si tollas*, quod sumerè potuit ex Ovidio (*k*), qui idem ipsum his admonuit carminibus,

Non tamen invenies multis de millibus unum,
Virtutem pretium qui putet esse sui.
Ipse decor recti facti, si præmia desint,
Non movet, & gratis pœnitet esse probum.

Et ab utroque, præter alios, Enodius (*l*), sic inquiens: *Qui tollit sudoris præmium, frangit studia dimicandi. Tolle opem præda, tulisti vota certaminis. Nescio quàm justus dolor de amissa laboris fruge nascatur.* Et iterum (*m*): *Si tollantur virtutis præmia, quem laborasse non pudeat?*

12 Quibus Publianus ille consonat Mimus,

Cum vitia prosunt, peccat qui rectè facit.

Et Xenophontis (*n*) in Oeconomicis doctrina, monentis, quòd *Magna imminet bonis desperatio, cum ab ignavis se præmiis discretos non aspiciunt; & qui se periculis, & laboribus objiciunt, cum subterfugientibus pari ratione haberi.*

13 Quæ eadem esse videtur atque illa Euripidis (*o*), ita loquentis: *In hoc pereunt multæ Respublicæ, cùm qui bonus & strenuus est vir, nihil plus quàm ignavus fert præmii.* Necnon & Taciti (*p*), dum dixit: *Si nocentem innocentemque idem exitus manet, acrioris viri est, merito perire.* Et Ecclesiastici (*q*), qui ubi benemerentes præmiis dignis fraudari videbat, se intimum dolorem capere, his verbis expressit: *In duobus contristatum est cor meum, vir bellator deficiens per inopiam; & vir sensatus contemptus.*

Indeque Virtuti, & Benemeritis injuriam inferri, quando in moriones adulatores, malarumque artium homines, quis magis munificus est, quàm in bonos egentes, eruditos, virtutibusque insignes, Cochierus (*r*), Boterus (*s*), & alii Politici clamant, & exemplis illustrant. Et hanc præmiorum in benemerentes remunerationem, & distributionem, omnibus quidem hominibus, & præsertim Regibus, non solùm civili, verùm & naturali lege, ac ratione, imò & instincto quodam injunctam esse, passim jura nostra (*t*) proclamant, & Alexander ab Alexandro (*u*) post gravem dissertationem ostendit, & ante eum Seneca (*x*), sic ad Lucilium scribens: *Credimus nihil esse grato animo honestius. Omnes hoc urbes, omnes hoc etiam ex barbaris regionibus gentes clamant, in tanta judiciorum diversitate, deferendam benè merentibus gratiam, omnes uno ore affirmant, in hoc discors turba consentit.* Et Cassiodorus (*y*), qui aperto ore in eadem cura dominantium justitiam ostendi docuit, his verbis: *Remuneratio meritorum justum Dominantis prodit Imperium, apud quem perire nescit, quod quempiam laborasse contigerit.*

14 Et Rex noster Alphonsus (*z*), non solùm à justo, & ab honesto, verùm & à pulchro, hanc dispensationem in Regibus ita commendans: *Fermosa gracia es la que el Rei face por merecimiento de servicio, que aya alguno fecho, ó por bondad que aya en sí, &c.* Ubi ejusdem legis Glossographus (*a*), sic notanter scribit: *Pulchra est ista lex, & meritò dicit pulchram gratiam, quæ fit in remunerationem servitiorum, cum tunc non dicatur contra jus, sed potius secundùm juris dispositionem. Unde tamquam beneficium est latissimè interpretanda, & in dubio non præsumitur personalis, sed realis.*

15 Cujus obligationis, eximiæque utilitatis, quæ ex ea in commune bonum resultabar, evidens testimonium, ac veluti symbolum, antiquæ Græcorum urbes nobis exhibuerunt, quæ, *ut Vitruvius,* (*b*) & *Dio Chrysostomus* (*c*) *referunt*, vel in ludicris rebus, nobilibus Athletis, qui Olympia, Pythia, Isthmia, Næmæavè vicissent, ita magnos honores constituebant, uti non modo in conventu stantes, cum palma & corona ferrent laudes; sed etiam cum in suas civitates reverterentur, cum victo-

(*g*) Horat. *lib.* 1. *epist.* 2.
(*h*) D. Paul. 1. *Cor.*
(*i*) Juven. *saty.* 10.
(*k*) Ovid. *lib.* 2. *de Pont.*
(*l*) Ennod. *dict.* 22.
(*m*) Idem *lib.* 4. *epist.* 32.
(*n*) Xenoph. *in œcon. lib.*
(*o*) Eurip. *in Hercul.*
(*p*) Tacit. *lib.* 1. *hist.*
(*q*) Eccles. *cap.* 26.
(*r*) Coch. *lib.* 2. *Theat. polit. cap.* 3. *per tot.*
(*s*) Boter. *lib.* 7. *de illustr. cap.* 8. *hæres.* 6. *de erud. Princip. cap.* 16.
(*t*) *L.* 1. *de just. & jur. l. & virtutum, C. de stat. & imag. l. sed si lege, §. consulit, de pet. hær. l. si pignore, D. de furt.*
(*u*) Alex. 5. *gen. cap.* 1. Valenz. *cons.* 82. *num.* 34.
(*x*) Senec. *epist.* 28. *ad Lucil.*
(*y*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 42.
(*z*) *L.* 57. *tit.* 18. *part.* 3.
(*a*) Gregor. Lop. *in d. l. glos.* 1.
(*b*) Vitrub. *lib.* 1. *cap.* 1.
(*c*) Dio Chrysost. *orat.* 9.

toria triumphantes, quadrigis in mœnia, & in patrias invehi solerent, è reque publica, perpetua vita constitutis vectigalibus frui. Romani, qui (ut Carolus Paschalius (*d*), post alios recenset) tot Civicas, Murales, Navales, Obsidionalesque coronas, & varia alia præmiorum genera, publicasque Imperatorum laudationes, pro strenuè fortiterque in bello pugnantibus excogitarunt, & denique triumphum, quo nihil unquam mortales oculi viderunt augustius (*e*),

Ut qui fortis erat, sit fœlicissimus idem;
Et lœti phaleris omnes, & torquibus omnes.

Carthaginenses, qui pro expeditionum numero, totidem aureis annulis suos milites exornabant, Nostrique antiqui Hispani, circa quorum sepulchra tot columellas erigi moris fuit, quot quisque hostes neci dedisset.

16 Extantque apud D. Petr. Chrysologum (*f*) aliæ in eamdem rem satis aptæ similitudines, dum inquit, quòd quemadmodum agricola fructus uberes, & exsatiatas epulas cantat, ut imminentem vomeris laborem non sentiat, & sudorem: nautaque portus meditatur, & lucra, ne undarum ruinas, ne maris discrimina pertimescat: sic miles, ne vulnera metuat, nec gladios perhorrescat, prædas personat, & triumphos.

17 Janus etiam Boissardus (*g*) Emblema, quo demonstret Honorem esse præmium virtutis, & ad eam valdè homines excitare, tradere volens, armatum hominem pingit, quem virtus palma donat, & fama corona, hæc carmina subdens:

Laudatos quoties Sapiens admittit honores,
Præmia virtuti debita jure petit.
Nutrit Honos artes, & Virtus crescit honore:
Laudibus, & dignum fit sine honore nihil.

18 Achilles autem Bochius (*h*), ad docendum, quòd *Honos onus levat*: belli Ducem suam phalangem præeuntem, & in armatos hostes irruentem, depingit, ejusque labores præmii, & honoris spe levari, sic inquit:

Iidem labores, haud graves
Sunt Imperatori æquè, & militi,
Quod ipse Honor magis leves
Semper labores Imperatorum facit.

19 Et apud Octavium de Strada, (*i*), & Sylvestrum Petrasanctam (*k*) aliud symbolum Pii III. Roman. Pontif. fœlicis recordationis reperio, quo, adhuc magis ad nostri intentum alludens, manum formavit, simul oleæ ramum, ac flagellum gestantem, cum lemmate, *Pœna, & præmium*, quasi his duobus se subditos gubernaturum indicaret, & ab illis sciscitaretur, utram vellent sortem promereri (*l*)?

20 A quo non longè abfuit illud Francisci I. Galliarum Regis Christianissimi, qui, *ut idem prodit Strada* (*m*), Salamandram mediis flammis incumbentem gestabat, cum his literis, *Nutrisco, & extinguo*: quibus, *ut ait D. Joann. Horoscius* (*n*), significare voluit, sibi, sicut igni, & nutriendi, & extinguendi, hoc est, præmiandi, & puniendi voluntatem facultatemque esse. Quod tamen ipse Horoscius non satis probat, quia falsum est, (licèt communiter traditum) Salamandram igni nutriri, licèt illum aliquatenus sufferat, ut Aristoteles (*o*), & alii (*p*) verius literis tradunt.

21 Noster novissimus Saavedra (*q*), docere intendens, quanta sit vis præmiorum, etiam in se parum ponderis, præter vulgi opinionem, habentium, ad hominum animos ad præclara quæque facinora permovendos, torquem prætexuit, ex quo D. Jacobi gladius, Gentilitiæ apud Nos nobilitas stemma, dependet, cum hac inscriptione, *Pretium virtutis*, in cujus commentatione, & in alio, quo montem pingit, aquas scaturientem, cum hac, *Quæ tribuunt, tribuit*, plura documenta circa honorum, & præmiorum distributionem doctè & prudenter congessit (*r*).

22 Nos verò, nihil aliorum adinventionibus detrahentes, & uberes fructus, quos Reges, ac Principes ex eadem, opportunè, & justè merentibus, pro meritis facta, colligere possunt, denotare volentes, hunc quem cernis fontem, suis rivulis prata irrigantem, omniaque affatim vernantem, florereque facientem, spectandum, atque imitandum proponimus, Regiumque hoc dogma à Rege nostro Alphonso X. qui Sapientis nomen promeruit, mutuamur, qui in quadam ex suis (*s*) legibus, cujus

(*d*) Paschal. *de Coron. & in tract. de legato, cap.* 87.
(*e*) Juven. *satyr.* 16.
(*f*) D. Chrysol. *serm.* 118.
(*g*) Boissard. *Embl.* 7. *cap.* 15.
(*h*) Achil. Boch. *symb.* 16. *pag.* 38.
(*i*) Strad. *in symb. pag.* 11.
(*k*) Petrasanct. *lib.* 6. *pag.* 220.
(*l*) Camer. *centur.* 4. *Embl.* 69.
(*m*) Strad. *pag.* 38.
(*n*) Horosc. *lib.* 3. *Embl.* 30. *fol.* 161.
(*o*) Aristot. *lib.* 5. *de hist. anim. cap.* 19.
(*p*) D. Thom. *in* 4. *metheor.* Alber. Magn. *lib.* 25. *de animal.*
(*q*) Saaved. *Empr.* 23. *pag.* 154. vid. Euseb. *in Theopol. pag.* 535.
(*r*) Idem *Empr.* 40. *pag.* 266. *vide etiam ad hoc Euseb. in Theopol. pag.* 535.
(*s*) *L.* 3. *tit.* 10. *part.* 2.

jus jam suprà (*t*) in alio proposito memini, Aristotelis vestigiis inhærens, Regnum horto simile facit, cujus Dominus Rex est, subditi arbores, judices, & alii officiales laboratores, leges vallum & sepimentum, & posteà sic inquit. *E otrosi, segund esta razon dixo, que debe el Rei facer en su Reino, primeramente faciendo bien à cada uno, segun lo mereciese. Ca esto es asi como la agua, que face crecer todas las cosas, è de sì, adelante los buenos, faciendolos bien è honra, è taje los malos del Reino con la espada de la justicia, è arranque los torticeres, echandolos de la tierra, porque no fagan daño en ella, &c.*

23 Quo simili nullum potuit aliud aptius excogitari, cum Hesiodus (*u*) aquam rerum initium statuerit, & elementis omnibus antiquiorem, & post Ciceronem (*x*), & alios (*y*), valdè ab Ausonia (*z*) laudetur.

Milesius Thales, aquam qui Principem
Rebus creandis dixit.

De qua etiam Divus Isidorus (*a*) sic eleganter scribit: *Aquæ effusæ omnium nascentium in terra causa fiunt, fruges gignunt, arbores, frutices, herbasque producunt, sordes detergunt, peccata abluunt, potum cunctis animalibus tribuunt.*

24 Indeque existimare possumus, Salomonem (*b*), cor Regis, quod in manu Domini esse dixit, quia quocumque voluerit inclinabit illud, aquarum divisionibus comparasse, quasi ejus Pietas, & Beneficentia sit, vel esse debeat, velut fons dulcis aquæ plenissimus, à Deo accipiens instillatas salutares gubernandi rationes, suorumque subditorum animas pluribus muneribus irrigans; & sic ex illis eliciens herbescentem rerum omnium pulcherrimarum, atque optimarum viriditatem, ne alias, si fons hic communis arescat, populus etiam aridus squalidusque reddatur.

25 Cassiodoro (*c*) quippè benè monente, *Beneficia sunt, quæ Regna sublimant, & libertatis Dominus jugiter potest crescere, si sibi subjectos studeat ampliare. Quia in ævum vivit, quod Munificentia Principalis indulserit, nihilque est tam egregium, quàm fecisse fœlicem, & eò usque præstare, quò se erectus stupeat attigisse.* Qui & ipse alibi (*d*), velut ad nostri Emblematis fontem, & ubertatem ex eo provenientem, respiciens, sic habet: *Quis nesciat nostrum esse commodum supplicantis ad quæstum? Et illud Bonis Principibus crescere, quòd benigna possunt largitate præstare? Hæc sunt enim Regia dona, quod semina sparsa, in segetem coalescunt; in unum coacta, depereunt.*

26 Quibus in locis Senecam (*e*) sequi, vel imitari videtur, qui inquit: *Hoc privilegium, inter alia, Regibus à Natura concessum. Nam quodcuique Mortalium fortuna datum velit, eorum ore pronuntiat, & ex eorum responsis lætitiæ causas Populi, urbesque concipiunt.* Et Latinum Pacatum (*f*), qui in hoc ipso, majorem Principum fœlicitatem consistere, sic scriptum reliquit: *Nulla major est Principis fœlicitas, quàm fecisse fœlicem, & intersisse inopiæ, & fortunam vicisse, & dedisse homini novum fatum.*

27 Unde est, quòd idem ipse Seneca (*g*), *Beneficum sydus* Principem vocat, quod cum recondito linguæ sacræ sermone consonat, eosdem Principes *Nebidim* nominante, quod Christus Dominus apud Divum Lucam (*h*) *Beneficos* exposuit, *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos* Benefici *vocantur*, quasi *Benigni, liberales*, atque *munifici*, & *Dei in terris imagines, ac vices gerentes*, qui secundùm plures, *ut tradit Joannes Fungerus* (*i*), à *Dando* nomen accepit, & adeò hac nuncupatione gloriatur, ut juxta D. Chrysostomum (*k*): *Licèt multi qui donant, præcipiant ne aliis dicant, ne gratia uni facta, multos excitet petaces: ipse contra clamet, & quæ aliis dat, prædicet, ut aliis rursus petendi à se occasionem præbeat, dando enim majores ostendit divitias, dives in, & super eum invocantes.*

28 Quod etiam his verbis expressit Divus Hieronymus (*l*) *Deus semper largitur, semper donator est; non mihi sufficit quod semel dedit, nisi semper det. Peto ut accipiam, & cum accepero rursus peto, avarus sum ad accipiendum Dei beneficia. Nec ille deficit in dando ipsa, nec Ego satior in accipiendo, quanto plus bibo, tanto plus sitio, &c.* Et adeò certum esse agnoscit Ovidius (*m*), ut vel in hoc ipso suorum Numinum essentiam, & cultum ipsis tribui solitum doceat, & earum exemplo Reges ad dandum, ac beneficiendum suadeat, sic inquiens:

Regia crede mihi res est succurrere lapsis,

(*t*) Vide *supr. Embl.* 66.
(*u*) Hesiod. *in Theog.*
(*x*) Cicer. *de nat. deor.*
(*y*) Plut. *de plac. Philos. cap.* 3. Vitruv. *lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 586.
(*z*) Auson. *in Lud. sep. sapient.* latè Tiraq. *de nobil. c.* 31.
(*a*) D. Isid. *lib.* 13. *etymol. cap.* 12.
(*b*) Proverb. 21. 1.
(*c*) Cassiod. *lib.* 3. *epist.* 11.

(*d*) Idem *eod. lib. epist.* 29.
(*e*) Senec. *jam sup. citat.*
(*f*) Pacat. *in Paneg. ad Theod.*
(*g*) Senec. *de Clement. lib.* 1. *cap.* 3.
(*h*) Lucæ 22. 25.
(*i*) Funger. *etym. verb.* Deus.
(*k*) D. Chrysost. *homil. in Genes.*
(*l*) D. Hieron. *contr. Pelag.*
(*m*) Ovid. 2. *de Ponto, eleg.* 9.

Convenit & tanto quantus es ipse viro
Hoc tecum commune diis, quod utrique rogati,
Supplicibus vestris ferre soletis opem.
Nam quid erit quare solito dignemur honore.
Numina, si demas velle juvare Deos?
Juppiter oranti surdas si præbeat aures,
Victima pro templo cur cadet alta Jovis, &c.
Utilitas igitur magnos hominesque Deosque
Efficit auxiliis quoque favente suis.

29 Ac proinde rectè videtur docuisse Chilensis Episcopus (*n*): *Tunc Principem populi Dominum esse, cum Beneficus fuerit, & illum à Deo esse, qui liberalis existit.* Et doctiss. P. Joan. Anton. Velazquez (*o*) inquiens latèque comprobans *Beneficentiam proprium Principum characterem esse, & ut debere se, etiam quæ sponte tribuant, existiment.*

30 Idemque sentiens Rex noster Alphonsus X. gloriatur, se in suis legibus (*p*) Septem partitis specialem Titulum de *Præmiis*, quæ Hispanè dicimus *Galardones* collocasse, quamvis in aliis juris libris, sive rapsodiis non reperiatur, quasi ostendens, hanc curam, præcisam, & præcipuam in Regibus esse debere, ut nisi in remunerandis benemerentibus creverint, nihil se præstitisse putent, ut aliàs in donationibus à quibuslibet Nobilibus factis, summus Pontifex D. Gregorius (*q*) scripsit, & de Imperiali liberalitate loquens Imperator Justinianus (*r*), inquiens: *Oportere eam culmen habere præcipuum, & optimam mensuram esse donatarum rerum immensitatem*; & ante eum Sallustius (*s*) docens, *Minus flagitiosum esse Principem armis, quàm munificentia vinci.* Seneca (*t*) in epistola ad Opium, scribens: *Melius beneficiis Imperium custodiri, quàm armis.*

31 Quia ut Sapienter ait Coriphæus Græcorum Oratorum Isocrates (*u*) *Tutissima Regum custodia non turribus, propugnaculis, mœnibus, satellitibus, aut armis continetur, sed amicorum præsidiis, civium benevolentia, propriaque virtute, quibus quidem opibus Regna & Imperia non modò servari, verùmetiam in dies augeri, atque propagari.*

32 Et hoc est, quod latè Ego (*x*), post Tiraquellum, & alios plurimos, alibi dixi, ejusmodi nempè Principum largitiones fræno non subjacere, & plenissimè, accumulatissimè præstandas, accipiendasque esse, rejecta Matthæi de Afflictis, Pineli, atque aliorum sententia, qui de rigore juris Principes ad eas faciendas non teneri, ausi sunt affirmare, ea ducti ratione, quòd subditi ac vassalli hæc servitia, ut & similia obsequia, suis dominis debeant exhibere. Certius est namque, nihil esse, quod magis ad Regum officium pertineat, quàm in his remunerationibus se valdè liberales ostendere, & non solùm juxta servitii meritum acriter, & strictè eas compensare, atque arbitrari, ut in pluribus juris communis (*y*), & Regii nostri (*z*) locis habetur, & plenè Menochius (*a*), & alii (*b*) passim scribunt; verùm & ultra illius ponderationem, præmiorum trutinam onerare.

33 Quia (ut præclarè inquit (*c*) Cassiodorus) *Majora nos decet dare, quàm ab accipientibus accepisse videamur. Hæc æqualitas æquitas non est; sed pars nostra justissimè pensat, cum reddendo plus fuerit onerata.* Et rursus (*d*): *Non præjudicat juri publico personalis exceptio: quia beneficialem esse Principem licet, nec intra regulas constituti potest munificentia Regalis arctari. Ira levis coerceatur gravissimis institutis, impatiens ambitio jure frenetur; Clementia non habet legem, nec debet sub angustis terminis benigna sequi, quem decet jure laudari.* Quam etiam sententiam eleganter sequens, & exprimens Carolus Scribanus (*e*), post alia quæ doctè & prudenter ad Principum liberalitatem excitandam scripsit, sic habet: *Danda verò in primis opera Regi, ne beneficiis vincatur. Turpe Regem beneficiis vinci, Regionque ditare magis, quàm ditescere & magis addere, quàm admere, &c.* Et iterum (*f*) & magis adhuc ad nostrum intentum: *Et verò nullius amore & benevolentia Principem vinci, omnes vincere, nihilque irremuneratum transire, proximum Deo est, & habet aliquid in se divinum nolle beneficentia, aut liberalitate vinci, obstrictosque omnes beneficentia te-*

(*n*) Chilens. Episc. *in lib. Jud. pag.* 328. & 374.
(*o*) P. Velazq. *de opt. Princ. lib.* 3. *ann.* 14. & *sequ.*
(*p*) *L.* 3. *in fin. tit.* 1. *pag.* 1. *juncto tit.* 27. de los galardones, *p.* 2.
(*q*) D. Gregor. *lib.* 12. *epist.* 7. *relatus in cap.* 1. *de donation.*
(*r*) *L. cum multa, ff. de bon. quæ liber.* Auth. *de non alien. reb. Eccles.* §. 2.
(*s*) Sallust. *in Jugurth.*
(*t*) Senec. *epist. ad Op.*
(*u*) Isocrat. *ad Nicocl.*
(*x*) Ego 2. *tom. lib.* 2. *cap.* 10. *ex num.* 61. & *cap.* 30. *ex num.* 20.
(*y*) *L. Attilius, de donat. cap. cum in officiis, ubi DD. de tertam.*
(*z*) *L.* 2. & *fin. tit.* 27. *p.* 2. *ubi Gregor.*
(*a*) Menoch. *cons.* 88. *ex num.* 51.
(*b*) Valenz. *cons.* 82. Ego *d. cap.* 30. *ex num.* 21.
(*c*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 36.
(*d*) Idem *lib.* 2. *epist.* 30.
(*e*) Scrib. *in pol. lib.* 1. *cap.* 5. *pag.* 49.
(*f*) Idem *cap.* 12. *pag.* 105.

tenere, nulli esse. Et ultronea etiam beneficentia fortunare plurimos, beareque irrogatis beneficiis. Hinc quisquis verè Princeps est, Deum sequutus, obsequium omne, non ut ex pari inter pares, sed dupla semper remuneratione reponet, ut nihil ulli debeat, sed Princip. etiam post obsequia debeat, quisquis illa præstitit, &c.

34 Quod etiam à privatis, summo studio curari debere Cicero (*g*) tradidit, inquiens, debere agros fertiles imitari, qui multò plus reddunt, quàm acceperunt. Et Alexander ab Alexandro (*h*) graviter docuit, ad hoc Gratiarum picturam expendens, & post alia sic notabiliter inquiens: *Nec tantùm eadem mensura, sed multò majori, si potest, beneficium remunerari, & benè cumulatam gratiam referre decet, nec vocare ad calculos expensorum, & acceptorum. Ideò non immeritò Gratias, unam aversam, duasque nos aspicientes, Veteres effinxere, quia geminata Gratia, & cumulata ad nos redire debet.*

35 Et in hoc inquit Cœlius Rodiginus (*i*), summum fastigium facinorum Alexandri Magni constitisse, & de Pyrrho Epirotarum Rege, tradit Plutarchus (*k*), quòd erat *Valdè alacris & promptus ad rependendam gratiam.* Et Antonius Panormitanus (*l*), Alphonsum I. Aragoniæ Regem ex eo etiam multum extollit, quòd *A nemine unquam gratitudine & officio se vinci passus fuerit.* Quod etiam nobili Apophthegmate significare voluit, Ludovicus XI. Galliarum Rex, dum, Cominæo (*m*) testante, dicere solitus erat: *Fœliciter agi, sua quidem sententia, cum eo, cui nullo suo magno meritò Princeps benefacit: & ut quis beneficio sit obstrictus Principi id multò præstare, quàm ut Princeps clienti, aut famulo alicui suo multum debeat. Eoque se ingenio esse, ut qui sibi ob aliquam beneficentiam deberent, eos plus diligeret, quàm alios, quibus debere se aliquid ipse putaret.*

36 Extat quoque apud Guntherum (*n*) notabile Friderici I. Imperatoris exemplum, qui in plebejum quemdam, qui singulari certamine inermis fortissimum armatum hostem superavit, adeò magnos honores deferre voluit, ut vel ipsum eos accipere puduerit, his relatum carminibus:

Cui Rex ob facinus præclarum, præmia laudis
Digna referre volens, titulos, & nomen equestre,
Armaque, cornipidesque feros, cultusque nitentes,
Largiturus erat: puduit consurgere tantum
Plebejum, generisque sui transcendere fines,
Et sub fortuna potius remanere priori
Credidit, acceptis largis à Principe donis.

37 Et non est silentio prætereundus Jamblicus (*o*), qui eamdem Principum in suis largitionibus liberalitatem etiam cum excessu, sic eleganter commendat: *Inter omnia Principum opera plurimi facio, & admiros magnanimitatem, & magnificentiam, & maximè cum benemerendo de hominibus, non exactis, & avaris rationibus utuntur, neque parcunt in largitionibus, nec tamquam in lance, ac trutina æqualia pro æqualibus commutant; sed gratias ingenuè proferunt, non tantùm ex vase fundentes illas (ut Poetæ canunt) nec aliis hujusmodi organis inclusas, sed nudas, intectas, & sine velamentis externis continuas, sibique cohærentes benigniter, ac benevolè porrigunt, ut decet, & gratiosum est. Hujusmodi enim gratiarum decus meritò Coronam Imperii appellaverim.*

38 Possemque sexcenta alia exempla aliorum Principum in ejusmodi remunerationibus valdè excedentium, facili negotio congerere, quæ apud Tiraquellum (*p*), Riminaldum (*q*), Cochierum, Beyerlinchium (*r*), & alios (*s*) reperiuntur. Sed sufficiant pro omnibus, quæ de Augusta Familia Austriaca, & Hispana Monarchia Tiberius Decianus (*t*) & Adan Contzen (*u*) lato sermone recensent, in nullis aliis usquam, hanc curam remunerandi benemeritos, & effundendi opes, ad subditos ad præclara quæque excitandos, magis viguisse, & splenduisse, tradentes, & ex adverso Turcas, sive Othomanides reprobantes, qui nulla virtuti præmia rependere norunt: sed insscitia, pauperie, & servitio tot populos præmunt. Cum Principum proprium sit, & esse debeat, ut parva, ac modica se concedere putent, etiam si multa magnaque largiantur, ut aliàs signanter dixit Acursius (*x*), loquens de quadam donatione Ecclesiæ à Comitisa Matilda multorum terræ juperum facta, quam ipsa nihilominùs in suo testamento *modicam* appellavit.

(*g*) Cicer. *lib.* 1. *offic.* Scriban. *in polit. Christ. lib.* 2. *cap.* 3. *pag.* 105.
(*h*) Alex. 5. *gen. cap.* 1.
(*i*) Rhodig. *lib.* 7. *cap.* 28.
(*k*) Plutarch. *in vita Pyrrhi.*
(*l*) Panorm. *de dict. & fact. Alf. lib.* 1.
(*m*) Comin. *lib.* 5. *pag. mihi* 450. *& seq.*
(*n*) Gunther. *in Ligur. lib.* 2. *ex v.* 602.
(*o*) Jamblic. *in epist. ad Diiscolium.*
(*p*) Tiraq. *de nobil. cap.* 37. *ex n.* 44. *in l. si unquam verb.* Donatione, *ex num.* 8.
(*q*) Rimin. §. 1. *de donat. ex num.* 1220. Ego *d. cap.* 30. *ex num.* 36.
(*r*) Beyerlinch. *in Theatr. verbo* Premium, *& verb.* Liberalitas.
(*s*) Canonh. *in Aphor. polit. tom.* 1. *pag.* 778.
(*t*) Decian. *resp.* 25. *ex num.* 60. *vol.* 2.
(*u*) Contzen. 1. *polit. cap.* 16.
(*x*) Accurs. *in leg. sed etsi,* §. *pen. verb.* Modica, *D. de judic.*

39 Unde meritò ab eisdem & aliis Auctoribus passim, concluditur, nullas donationes à Principibus factas, præsertim in remunerationem servitiorum immensas videri debere. Et Contzen (*y*) docet, Principum non minorem errorem esse, benè merentibus nullam, aut malam gratiam reddere. Et Joannes Bodinus (*z*), Principem instruens, quo pacto se gerere debeat, inter multa alia præcepta, quæ ad Imperium retinendum utilissima tradi possunt, nihil tan necessarium esse inquit: *Quàm ut illuon omnes, quantum fieri poterit, amore, ac benevolentia, nullus odio prosequatur. Illud autem omniun optimè consequetur, si pœnæ, ac præmia pro meritis cujusque decreta sint. Et quoniam gratiosissima sunt præmia, pœnæ verò odiosissimæ, Principem oportet, ut ametur, & colatur, omnia præmia tribuere, Magistratus inquam, Imperia, Sacerdotia, curationes, munera, beneficia, restitutiones; pœnam verò irrogare nemini, sed magistratibus integerrimis, ac prudentissimis permittere pœnarum irrogationem, &c.*

40 Quod ultimum, nempè, ut Principes sibi præmiorum distributionem reservent, & pœnalia, atque odiosa judicia per alios exerceant, communiter etiam ab aliis Politicis præcipi solet. Primum verò, quod in eisdem largam & uberem præmiorum compensationem requirit, ita latè & favorabiliter ampliari debere, omnes uno ore proclamant, ut non solùm primam eorum largitionem, verùm & conservationem, & incrementum, etiam in posterum, curare teneantur, sibique injuriam fieri censeant, si quis quolibet modo ipsorum liberalitates imminuat, vel astuta interpretatione defraudet.

41 Nam ut eleganter, etiam de privatis loquens, Seneca (*a*) tradit, *Parum est dedisse, fovenda sunt beneficia, & cui initio ratio non fuisset præstandi beneficii, aliquid ei præstamus, ob id quia præstitimus.* Cui adridet illud Martialis (*b*),

——Nam stare, aut crescere debent
Munera.

Et Plinii Junioris (*c*): *Beneficia subvertas antiquiora, nisi illa posterioribus cumules*; & speciatim de Principibus loquens Cassiodorus (*d*), sub Regis Theodorici persona, sic inquiens: *Nec tamen benignitas nostra una remuneratione contenta, honores geminat, augmenta procurat, & eo studio dona reparat, quasi debeat omne quod præstat.* Et iterùm (*e*): *Animas nostra beneficia geminare, nec semel præstat largitas collata fastidium, magisque nos provocant ad frequens præmium, qui initia nostræ gratiæ suscipere meruerunt. Novis enim judicium impenditur, favor autem semel præstitis exhibetur.* Et rursus (*f*): *Mutilari certè non debet, quod laborantibus datur; sed à quo fidelis actus exigitur, compensatio imminuta præstetur. Providete itaque, ut quod benemeritis impendimus, in corrupto munere consequantur.*

42 Cum quo loco consonat Imperator Anasthasius (*g*), qui per absurdum, perque temerarium esse inquit, liberalitatem Imperialis Pietatis, astuta interpretatione, non in augmentum anteriorum privilegiorum, sed diminutionem convertere. Et celebris doctrina Rotæ (*h*), & aliorum, quos Menochius (*i*) refert, & sequitur, qui valdè conforme intentioni, & voluntati Principis, qui dignitatem concessit, esse inquiunt, quòd illi perpetuò assistant ejus prærogativæ, & honores. Et alia non minùs celebris, & nota digna cujusdam Glossæ (*k*) Juris-Canonici, quæ infames eos esse inquit, qui Regales Imperialesvè largitiones & favores intercipere audent.

43 Quibus Ego (*l*) signanter adjicio, hoc apud Hispanos & Gallos, vel ipsum nomen *Galardon*, sive *Guiderdon*, quo hæc præmia significantur, satis ostendere, cum secundùm D. Sebastianum à Covarruvias (*m*), utrumque nomen à verbo *Gardare* originem trahat, quod in utraque lingua, conservare, defendere, ac protegere valet, & semel concessum benficium sartum tectumque tueri.

44 Et ex his descendit, ejusmodi Regias largitiones in remunerationem servitiorum factas, non tantùm temporales, & personales esse debere (maximè si ipsa servitia perpetuam causam habent) sed reales etiam, atque perpetuas, ut alibi (*n*) latè probavi. Simulque etiam valdè commendari, ac laudari debere Potentissimi Regis, ad Domini nostri Philippi IV. quem Deus sospitet, nuperum piissimum, prudentissimumque decretum, quo aboleri, & ab Aula & Praxi exsulare jussit Regestum, quod præcedentibus annis introduci cœperat, in quo omnes omninò gratiæ, ac liberalitates, in quemlibet privatum à Regia Majestate concessæ, literis memoriæque mandabantur, ne-

(*y*) Contz. 3. *polit. cap.* 8. §. 1. *in fin.*
(*z*) Bodin. *lib.* 4. *de Repub. cap.* 6.
(*a*) Senec. *lib.* 4. *de benef. cap.*
(*b*) Martial. *lib.* 9. *epigr.* 71.
(*c*) Plin. Jun. *lib.* 1. *epist.* 4.
(*d*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 12.
(*e*) Idem *lib.* 2. *epist.* 2.
(*f*) Idem *lib.* 1. *epist.* 10.
(*g*) *L. fin. vers.* Cum per absurdum, *C. de præp. ag. in reb.*
(*h*) Rot. sacr. Palac. *decis.* 70. *num.* 4.
(*i*) Menoch. *lib.* 3. *præs.* 103.
(*k*) Glos. *in cap. olim, verb.* Alitet, *de verb. signif.*
(*l*) Ego *in polit. pag.* 223. *col.* 2.
(*m*) Covarr. *in Thesaur. verb.* Galardon, *fol.* 422.
(*n*) Ego *d.* 2. *tom. lib.* 2. *cap.*

neque anteà quis, eisdem, quovis tempore, qualibetque ratione donatus, ad alias denuò petendas admittebatur, quam ex dicto Regesto de prius impetratis, testimonium authenticum exhiberet, ut ita constare posset, an sufficienter remuneratus existeret. Hoc enim, ex suprà relatis, Regiæ dignitati, ac conditioni dedecens visum fuit, quæ hanc (ut diximus) trutinam respuit, & tunc magis suum munus exercet, cum antiquiora beneficia posterioribus cumulat.

45 Ac planè longè Regalius esset, quòd Principes, ad Romanorum similitudinem, libros alios, sive laterculos, aut matriculas formari juberent, in quibus curiosi, aut stationarii, ad hoc deputati, adnotarent, quid quisquam ex subditis quovis loco, ac tempore, laude, & remuneratione dignum egisset, ut ipsi Reges, ac Principes eisdem assiduè perlectis, illorum promptam notitiam habere possent, & vel secum (etiam partibus non petentibus) attentè dispicerent, an eosdem aliqua competenti largitione donassent. Quos libros *Matrices Beneficiariorum*, & *Curiosorum* Tertullianus (*o*) appellat, & de eis ibidem Pamelius, & Cerda, aliique, quos alibi (*p*) retuli, plura notarunt.

46 Et per similem alium Assuerus, Persarum Rex, licèt centum viginti septem provinciis dominaretur, in cognitionem, & memoriam servitiorum Mardochæi devenit, illumque plurimis honoribus decoravit, valdè dolens, se id multò antè non fecisse, ut in libro Esther Sacra Scriptura (*q*) commemorat: quod factum commendans, & illustrans elegantissimus Carolus Scribanus, (*r*), Reges monet: *Ut Assuerum velint imitari, ut Mardochæos inveniant.* Sic quoque Imperator Alexander Severus, teste Lampridio (*s*): *Descriptum habebat quid cui præstitisset, & si quos sciret, vel nihil petisse, vel non multum, unde sumptus suos augerent, vocabat eos, & dicebat: quid est cur nihil petis? an me tibi vis fieri debitorem? pete ne privatus de me queraris.*

47 Vespasianus etiam, Panormitano (*t*) tradente, diem periisse dicebat, quo nullum beneficium in aliquem collocasset. Et Jacobus Bornitius (*u*), qui integrum tractatum de Præmiis scripsit, alios Politicos citat, qui ejusmodi Catalogum benemeritorum, Principes ante oculos habere debere, commonefaciunt. Cui addo Rebuffum (*x*), qui connumeratis officiis, quæ hodie in Gallia venduntur, inquit, unum vacare, quod reliquis præstantius, & necessarius est, nempè, quod Antiquis *Memoriale*, sive *à Memoria* vocabatur. *Hi enim* (inquit) *conscribebant eos, qui vel scientia bello, aut alibi, pulchrè, ac cum laude se gessissent, eosque Imperatori commemorabant, ut ex hoc præmiis dignis afficerentur. Sed hodie ii, qui præclara gesserunt facinora, contemnuntur, & quidem stolidi multoties evehuntur. Excitetur cum effectu hoc officium, & omnia se benè habebunt.*

48 Et secundùm quosdam Politicos (*y*), sibi persuasum omnes cordati Principes habere debent, prudentissimum illud Xenophontis (*z*) consilium, docentis, *Nullam mercem vilius Regibus constare, quàm eam, quæ spe præmiorum à subditis emittitur.* Maximè cum multoties, (ut benè noster Saavedra (*a*) considerat) absque ulla Regii ærarii diminutione ea præstare possint & soleant, honorum quibusdam titulis, aut insigniis excogitatis, quæ subditis auro, atque argento pretiosiora sint, ut Romanis in more fuisse comperimus, apud quos, Seneca (*b*), præter alios, testante: *Imperator aliquando torquibus, murali, & civica donat: quid habet per se corona pretiosum, quid prætexta, quid fasces, quid tribunal & currus? Nihil horum honor est, sed honoris insigne.* Unde Arminius apud Tacitum (*c*) videns Flavium fratrem, qui Romanorum castra sequebatur, in præmium oculi inter pugnandum amissi, torque & corona donatum. *Vilia tanti servitii præmia irrisisse*, narratur.

49 Quibus exemplis similia alia aliarum nationum latissimè Bornitius (*d*), Paschalius (*e*), & novissimus Hoppingus (*f*) congerunt, & expendunt. Et Henricus Kicsius, qui peculiarem tractatum *de jure aureorum annullorum* scripsit. Sed nulla ullibi illustriora notari possunt, quàm quæ nostra Hispania jam pridem in Militarium Ordinum torquibus & insignibus in usum deduxit, de quorum origine & institutis Aubertus Miræus (*g*) præter plures alios scripsit. Quorum adipiscendorum gratia nihil præclarum est, quod tam belli, quàm togæ homines non aggrediantur.

50 Ideòque prudenter idem Saavedra (*h*) subjungit, valdè Reges nostros in eis elargiendis parcos & attentos esse debere: *Ne honor cui debent excellentiora commiti sui facilitate, aut numerosi-*

(*o*) Tertull. *in lib. de fuga*, *ubi* Pamel. & Cerd.
(*p*) Ego *d. 2. tom. lib. 2. cap. 7. ex num. 35. post Turnebum.* Rævard. Pancit. & alios.
(*q*) Esther *cap. 6.*
(*r*) Scrib. *in polit. Christ. lib. 2. cap. 3. pag. 105.*
(*s*) Lamprid. *in Alex. Sever. cap.*
(*t*) Panorm. *de dict. Alfons. lib. 2. cap. 16.*
(*u*) Bornit. *lib. 1. de præm. cap. 4. pag. 42.*
(*x*) Rebuff. *ad leg. Gallic. tit. de mercat. gl. 14. pag. 450.*
(*y*) Marq. *in gubern. Christ. lib. 2. cap. 3. §. 2. pag. 16.* Saavedr. *Empr. 58. ex pag. 425.*
(*z*) Xenoph. *in Tyran.*
(*a*) Saaved. *ubi sup. & iterum Empr. 23. ex pag. 155.*
(*b*) Senec. *de benef. lib. 1.*
(*c*) Tacit. *lib. 2. Ann.*
(*d*) Bornit. *in tract. de præm.*
(*e*) Pasch. *de Coronis.*
(*f*) Hoping. *in tract. de jur. insign.*
(*g*) Miræus *in tract. de orig. Equest. Ord.*
(*h*) Saaved. *ubi suprà.*

sitate vilescat ut alibi Leo Pontifex (*i*) dixit; & Divus Hieronymus (*k*) sic ad Pamachium scribens: *Quamvis clarus bonos vilescit in turba, & apud viros bonos indignior fit ipsa dignitas, quàm multi indigni possident.* Quod in causa fuit, ut ille alter Equestris nobilissimus Ordo, qui dictus fuit *De la Vanda*, à Dom. Rege Alphonso XI. institutus, & suis initiis plurimi habitus, cujus constitutiones Episcopus Mondogniensis latè recenset (*l*), brevi tempore interciderit, & in usu esse desierit, ut refert Salazar de Mendoza (*m*), parilem casum in reliquis, nisi cautius procedatur his verbis comminans: *Instituyó la Orden de la Vanda, i diola à muchos Cavalleros principales. Vino à darse à gente tan baxa, que se dañaba de traella la de bien; i asi se acabó en tiempo del Rei Don Enrique IV. Tenga Dios de su mano las Ordenes Militares, i librelas de zancadillas, que les pueden armar ruines Ministros para deslucillas.*

51 Sed hæc tamen omnia, quæ de Regum in subditos liberalitate, & munificentia hucusque adeò lato sermone retulimus, ita accipi volumus, ut profusionis, & prodigalitatis vitium, quod prædictæ virtuti opponi, & officere solet, nequaquam probare videamur. Hoc enim Senecæ (*n*) præceptis, & aliis, quæ benè congessit Lipsius (*o*), repugnat, id vel in Alexandro Magno acriter reprehendentis, & benignitatem benignitate tolli docentis. *Refert enim* (inquit) *cui, quando, quare, ubi donetur, sine quibus facti ratio non constat.* Unde & Democritus apud Maximum Tyrium, (*p*), cum cerneret quemdam, quibuslibet prompte, ac inconsideratè largientem: *Malè* (inquit) *sit tibi, qui gratias virgines, effecisti meretrices.* Et Rex noster Alphonsus Sapiens (*q*), id ipsum agnoscens, sic habet: *Mui bien está la liberalidad à todo ome poderoso, è señaladamente al Rei, quando usa de ella en tiempo que conviene, è como debe. Ca el que da mas de lo que puede, no es franco, mas es gastador, è demas avrà por fuerza à tomar lo ageno, quando lo suyo non le cumpliere. E si de la una parte ganare amigos por lo que les diere, de la otra serieban enemigos à quien lo tomare.*

52 Sicut & illa distributio, quæ uni, vel paucis præstat, quod per plures divisum, eosdem remuneratos, ac beatos efficere potuisset, & ob unius, vel alterius compendium ceterorum dispendium inducit. Quem minùs prudentem excessum pluribus symbolis, & bonorum Auctorum tocis Bochius (*r*), Horoscius (*s*), Navarretus (*t*), Camerarius (*u*), & novissimus Bernegerus (*x*), & Saavedra (*y*) notarunt, & Zuerius Buxhonnius in Emblemate 3. *Nec semel, nec simul*, & Ego alibi (*z*) latè prosequutus sum, Indiarum proreges instruens, qualiter se in hujusmodi honorum, & præmiorum remuneratione habere debeant, & inter alia celebrem Juris-Canonici locum expendens, qui docet, qualiter custos Ecclesiæ, in ejus lampadibus accendendis, se habere debeat, ubi glossa singulariter notat: *Quòd ita exceditur modus in eo, quod est amplius, sicut in eo quod est minus.* Quibus nihil est, quod nunc signanter addere possim, nisi locum Salviani (*a*), ita loquentis: *Ubi unus accipit, quod universi, & si par est mensura, major invidia est. Quo fit ut licèt ipsum accipiat, plus debere videatur. Quia magis fit unus obnoxius, qui videtur omnibus comparatus.*

EM-

(*i*) Leo Pap. *in cap.* 1. *de privil.*
(*k*) D. Hieron. *in epist. ad Pamach.*
(*l*) D. Anton. de Guevar. *in epist.*
(*m*) Salaz. *de Mendoz. de dign. Hisp. cap.* 4. *in princ. fol.* 87.
(*n*) Senec. *lib.* 2. *de benef. cap.* 15. & 16. & *lib.* 3. *cap.*
(*o*) Lips. *lib.* 2. *polit. cap.* 17.
(*p*) Max. Tyr. *serm.* 8.
(*q*) *L.* 18. *tit.* 5. *part.* 2.
(*r*) Bochius *symb.* 67. *pag.* 144.
(*s*) Horosc. *in Emblem.*
(*t*) Navarr. *disc.* 23.
(*u*) Camer. 3. *subcess. pag.* 157. & 169.
(*x*) Berneg. *ad Tacit. quæst.* 76.
(*y*) Saaved. *pag.* 154. 273. & 583.
(*z*) Ego 2. *tom. lib.* 2. *cap.* 7. *ex num.* 69. *cap.* 1. *ubi gloss. de offic. cust.*
(*a*) Salvian. 2. *ad Eccl. Catbol.*

EMBLEMA LXXIX.

SIC DOCTI A POTENTIBUS SUBLIMANDI.

Jam propero carptura gradu fastigia vitis,
Appetit æthereæ culmina Pyramidis:
Nec renuit radiatus apex servire lacertis
Fructiferi rami, dum sua musta levat.
Non secus Imperii culmen sublatus in altum,
Doctrinæ vites sustinet, atque fovet.

COMMENTARIUS.

1 ET si in eo quod præcessit Emblemate satis ostenderimus, quàm sit, esseque debeat muneris Dominantium, de se ac Republica benemerentes largis præmiis afficere, suaque liberalitate, & benignitate juvare, ut simul hi justam sui laboris mercedem accipiant, & alios ad similem promerendam accedant. Adhuc tamen operam perdere non videvimur, si hanc curam in favendis fovendisque eruditis & literatis hominibus, aliisque bonis artibus præditis:

——————Quibus arte benigna,
Et meliori luto finxit præcordia Titan.

Præcipuo studio impendi debere, eisdem Principibus in hoc syntagmate suadeamus.

2 Est enim certissimum, nihil esse, quod magis ad ipsorum fastigium gloriamque pertineat, quàm earumdem artium professores sub suam protectionem recipere, honoribus decorare, præmiisque competentibus enutrire, & ita sibi & ipsis immortalem, atque immarescentem apud posteros laudem famamque comparare. Accendimur quippè omnes ad studia gloria, sive ut loquar cum Hadriano Junio (*a*):

Gloria debetur studiis, atque assecla merces.

Honosque alit artes, ut jam suprà ex Cicerone, & aliis retulimus, excelsæque cujusque indolis esca præmium est, potentiorumque favor, quem si tollas, paucos reperias, qui tametsi suaptè natura ad studiorum summa nitantur ascendere, se humo tollere possint, & sui ingenii lucem in proprium, & commune simul bonum diffundere, & propagare.

3 Etenim Tertulliano (*b*) teste: *Nullum certum opus est mercedis incertæ.* Et rectè Plinius Junior (*c*), huic nostro monito hærens, scriptum reliquit: *Nulli cuiquam tam clarum statim ingenium est,*

(*a*) Jun. *Embl.* 11. *ad Sambacum.*
(*b*) Tertullianus.
(*c*) Plin. *lib.* 6. *epist.* 23.

est, ut possit emergere, nisi illi materia, occasio fautor etiam commendatorque contingat. Et Claudianus (*d*):

——————Egregios invitant præmia mores,
Hinc priscæ redeunt artes, fœlicibus inde
Ingeniis aperitur iter, despectæque Musæ
Colla levant.

Et Justus Lipsius (*e*) eleganti similitudine usus: *Ut navis* (inquit) *in malatia hæret, sic ingenium in suo languere, cui melior aura non aspirat*:

4 Quos præjens Ovidius, sic canit (*f*):

Scribentem juvat ipse favor, minuitque laborem,
Cumque suo crescens pectore fervet opus.

Et Lucanus (g):

Ipse per Ausonias Æneja carmina gentes
Qui sonat, ingenti qui nomine pulsat Olympum
Meoniumque senem Romano provocat ore,
Forsitan illius nemoris latuisset in umbra,
Quod canit, & sterili tantùm cantasset avena
Ignotus populis, si Mecænate careret.

Martialis (*h*) ad eumdem Mecænatem alludens, cujus in Virgilium, Horatium, & magnos alios Poëtas, & Scriptores ingens munificentia effecit, ut ejus nomen hodieque, vel uti in Adagium, pro insigni quolibet bonorum studiorum fautore transierit, ut Carolus Stephanus, & Calepinus (*i*) advertunt, sic verè & eleganter scripsit,

Temporibus nostris ætas cum cedat avorum
Creverit & major cum Duce Roma suo.
Ingenium sacri miraris abesse Maronis,
Nec quemquam tanta bella sonare tuba.
Sint Mecænates, non deerunt, Flacce, Marones,
Virgiliumque tibi, vel tua rura dabunt, &c.

5 Et idem Ovidius (*k*), veterum Romanorum studium erga Poëtas extollens, & recentiorum in curiam in eisdem juvandis incusans, sic ait:

Cura Ducum fuerant olim, Regumque, Poetæ
Præmiaque antiqui Magna tulere chori:
Sanctaque Majestas, & erat venerabile nomen
Vatibus, & largæ sæpè dabantur opes,
Ennius emeruit Calabris in montibus ortus,
Contiguus poni, Scipio Magne tibi.
Nunc hederæ sine honore jacent, operataque doctis
Cura vigil Musis, nomen inertis habet.

6 Et de eisdem, suo quoque tempore contemptis, agens Juvenalis (*l*) ita inquit:

Quis tibi Mecænas? quis nunc erit, aut Proculejus,
Aut Fabius? quis Cotta iterum? quis Lentulus alter?
Tunc par ingenio pretium: nunc utile multis
Pallere, & toto vinum nescire Decembri.

7 Et his recentior Erasmus (*m*), multus est passim in eadem studiorum, studiosorumque cura Principibus commendanda, ut quo possint prosint, & fœlicia ingenia suis opibus juvent, quæ nullibi inquit, non dexterrima reperientur, si his pedamentis non destituantur. Mecænatemque habeant, qui suppeditet otium qui addat animum, qui tueatur adversus excetram invidiæ, quæ non aliter, quàm umbra corpus, sequitur eruditionis gloriam, Denique ad cujus judicium suas erigant vires, cui suas consecrent vigilias. Additque, ideò prudentem Antiquitatem Musis virginibus suum Appollinem præfecisse. Et quòd adhuc durius habeantur bonæ literæ, in causa esse, quòd frigeant Mecænates, & regnent meliorum literarum hostes, nam ut honos alit artes, ita genus vitæ sordidum, nullus studiorum comes, nullus æmulus, nemo mirator, nemo fautor, nullus honos, nulla præmia, etiam ex diligentissimo ignavissimum reddunt studiosum.

8 Idem quoque sentiens Symmachianus (*n*) Afer, arduas ac præruptas Parnasi rupes sola hac Op-

(*d*) Claud. *lib.* 2. *de laud. Stilic.*
(*e*) Lips. *epist.* 73. *in Cent. ad Germ. & Gall.*
(*f*) Ovid. 3. *de Ponto.*
(*g*) Lucan. *in carm. ad Piton.*
(*h*) Mart. *lib.* 8. *epigram.* 56.
(*i*) Stephan. & Calep. *verb.* Mecænas.
(*k*) Ovid. *lib.* 3. *de arte amand.*
(*l*) Juven. *satyr.* 7.
(*m*) Erasm. *epist.* 29. & 71. *cent.* 7. & *in Adag. Ne bos quidem pereat, pag.* 705. & *in l. ad Thessalon.*
(*n*) Symmach. *advers. Marcionem.*

Optimatum ope, facilè scandi posse, his verbis ostendit: *Quod circa bijugam ingeniorum illam rupem senticosa asperitudine protulimus, scandi haud proclivem. At enim si eruditi aderant Principes, Optimates; ecce scansiles instar graduum, illi scopuli. Aliter si ineruaiti, si inbenefici, næ, & illi scopuli sunt, & obsistunt.*

9 Et Altiatus (*o*), post Diogenem, Demosthenem, & alios, quos ejus Expositores adducunt, divites hujusmodi ac Potentes Viros carpere volens, qui in parasitos, scurras, moriones, fatuos, & alios similes homines, doctis & studiosis relictis, suas divitias profundunt, elegans illud cussit Emblema, ficus in altis rupibus sitæ, cujus fructus solis ineptis, & nocivis avibus in escam cedunt, sub lemmate, *Luxuriosorum opes*, & his carminibus:

Rupibus aereis, summique crepedine saxi,
Immites fructus ficus acerba parit.
Quos corvi comedunt, quos devorat improba cornix.
Qui nihil humanæ commoditatis habent.
Sic Fatuorum opibus, parasiti & scorta fruuntur,
Et nulla justos utilitate juvant.

10 Petrus etiam Costalius (*p*), pariter docere volens, quòd *Honos alit Artes*, hoc Pegmate utitur, ex Cygni natura desumpto,

Non canit assueta Cygnus vocalis in unda
Ni Zephyri spiret mollier aura sibi.
Classica proposito sapientia crescit honore,
Speratoque alitur docta Minerva lucro.
Sic tua Mecenas circumstetit aura Maronem,
Et cœpit Clario gratior esse Deo.

Quo Modernus Alter (*q*) hoc Disticho clausit,

Dulci sonum mollis Zephirus demulcet olorem,
Et Vatum stimulat pectora dives honos.

11 Et ante illos Philostratus (*r*), & Nazianzenus (*s*), de eadem Cygni natura loquentes, latiùs adnotarunt. Et Plutarchus (*t*), eamdem ferè similitudinem premens, sic habet: *Ut enim frugum copiam bona temperies, & tenuitas aeris gignit: ita artium, & bonorum ingeniorum incrementa, benignitas, bonor, & clementia Regis efficit: & contrà, Principum invidia, sordes, aut studium contendendi, omnia ista extinguit, & perdidit.*

12 Quo loco relato, Joachimus Camerarius (*u*) aliud simile adducit, ex Luna, quæ, *ut tradit Lucillius apud Gellium* (*x*) alit ostrea, & implet echinos, & inde, inquit ad rem nostram, aliud Emblema formari posse, *Crescente adcresco Luna, decresco minuta,*

Aulæ num melius pingitur effigies?

23 Et Erasmus (*y*) in id ipsum respiciens, inquit, quòd cum Asinus sit omninò Musicæ indoctus, ex ossibus tamen ejus optimæ fiunt tibiæ, *ut ait Æsopus apud Plutarchum.* Ita divites quidam, ipsi indocti, tamen pecunia suppeditant ingenium studiosis. Ex quo simili (Erasmo non citato) Florentius Schoonhovius (*z*) hoc Emblema confixit, asinum dissectis cruribus resupinum depingens, & tibicinem sub arbore, tibia, quam ex ejus osso fecerat, dexterrimè modulantem;

Sunt Asini cantare rudes, tamen ossa ministrant,
Quæ fistulis aptissima,
Sic quibus res est ampla domi, tenues studiosos
Opibus juvare convenit.

Dignum quoque relatu est Emblema aliud D. Sebastian. Covarruviæ (*a*), quod sub pictura molendini pneumatici, sive alati, quod vocamus, *De viento*, cum lemmate, *Si staverit*, ita valdè ad rem nostram appositè inquit:

Virtud, letras, ingenio, entendimiento,
Y buenas partes, pero con pobreza,
Si no reciben de quien puede aliento,
Haciendoles favor con su largueza,
Es un molino, que llamais de viento,
Puesto en lo alto de una fortaleza,
Que quando el aire calma, està parado,
Y su artificio desaprovechado.

(*o*) Altiat. *Emblem.* 73.
(*p*) Petr. Costalius *in pegmat. pag.* 320.
(*q*) Modern. *ap. Theat. vitæ hum. lit. P. pag.* 500.
(*r*) Philost. *lib.* 1. *Icon.*
(*s*) Nazianz. *in epist. ad Celeusium.*
(*t*) Plutarch. *in orat. de fort. Alex.*

(*u*) Camerar. *cent.* 3. *Emblem.* 51.
(*x*) Gellius *lib.* 20. *cap.* 7.
(*y*) Erasm. *in simil. pag.* 50.
(*z*) Schoonh. *Embl.* 65. *pag.* 194.
(*a*) D. Sebast. Covarr. *Embl.* 13. *cent.* 2.

José M. Latragua
U.A.P. Puebla

14 Ego verò, eamdem disciplinam, hac vitis, qua utor, figura aptiùs insinuari posse existimo, quæ validæ alicui arbori, vel Pyramidi innixa, in altum se, suosque fructus botrosvè sustollit, & uberiores, dulcioresque progenerat. Quod fulcimen, levamen, vel juvamen si deficeret, per terram foliis sparsa jaceret, & ab omnibus calcata, inutilis redderetur. Unde, post Columellam (*b*), Tertullianus (*c*), hanc esse vitis & hederæ naturam inquit: *Ut malint parietibus invesbi textili sylva, quàm humi teri voluntaria injuria.* Eamdemque Nos in doctis quibusque, & studiosis viris consideramus, qui si Potentioribus placere hærereque mereantur, atque illorum ope opibusvè juvari, ex solo in Solem Soliumque consurgent, & uberrimos sui ingenii fœtus producent, gravioresque, & honoratiores apud omnes existent. Prout & Justus Lipsius (*d*), eadem similitudine usus, his verbis expressit; *Ut vitis jacet, nec fructum fert, nisi ad stipitem, aut arborem applicita, vix etiam literati, nisi gratia & favore Magnorum subnixi.* Et Joachimus Camerarius his, vitem humi stratam pingens, quia ulmum, cui adhæresceret, non habebat, cum lemmate, *Opis indiga,*

Stratus humi palmes, absentem sterilescit ob ulmum,
Indiget alterius quilibet auxilio.

15 Est autem Pyramis, ad Reges significandos, aptissimum symbolum, tum propter sui stabilitatem, magnitudinem, atque excellentiam, de quibus mira Plinius (*e*) scribit, eas *otiosam* atque *stultam Regum Ægyptiorum pecuniæ ostentationem* appellans: tum quòd ipsi Ægyptii, Reges suos, qui mortales reliquos gloria præcessissent, metis & Pyramidibus, quæ sepulchris eorum superponerentur, honorare consueverunt, ex quatuor vastissimorum angulorum lateribus ab imò in acumen desinentibus, in ignis speciem, unde & illis nomen inditum fuit, tanta interdum opera, & majestate, ut inter septem orbis miracula haberi meruerint, ut præter Solinum, Strabonem, Ammianum Marcellinum, & alios, refert Pierius Valerianus (*f*). Addens ex Nazianzeno, & aliis, non deesse, qui existiment, Pyramides eas in Ægypto celebriores, à Josepho Hebræo exædificatas, ut frumenti conditoria essent.

16 Extatque apud Hadrianum Junium (*g*) Emblema aliud, ubi hoc illustrat, nostro valdè consimile, nisi quòd generalius Reges, tamquam pyramides, suis opibus, atque adminiculis invalidam plebeculam, ac minoris conditionis hominum status, fulcimento, & ornamento esse debere admonuit, ut ejus verba demonstrant, quæ sic habent,

Pyramides Phariun monumenta perennia Regum,
Errantibus circum ligat hædera sequax brachiis.
Regum opibus firmis plebs sustentatur egena,
Mentisque constans firmitas viret perenniter.

Quod longè verius, & commodius dixisset, si ad literarum levamen suum Emblema (ut nos in nostro facimus) contraxisset, & præsertim ad Poëtas, qui à Persio (*b*), & aliis (*i*), *Hederæ sequaces* dicuntur, quòd ea, simul cum lauro, coronare solerent, ut latè ejusdem Persii explanatores, & alii passim Auctores ostendunt.

17 Omnes in eo pariter convenientes, quod præter suprà relatos à Seneca (*k*) Tragico dicitur:

Ingenia melius recta se in laudes ferunt,
Si nobilem animum vegeta libertas alit.

Et hoc studium sublevandorum studiosorum Principibus viris votivum esse debere, ad Herculis imitationem, quem Veteres, *ut jam alibi tetigi* (*l*), tot victoriis clarum, *Musagetem* etiam indigetarunt, quasi *Musarum ductorem, literatorumque Tutorem*, sic (ut rectè Causinus (*m*) tradit) indicare volentes, latere Musas in tutela bellicæ virtutis, & sub Principum virorum auspiciis jucundius florere.

18 Unde eos ad hanc curam meritò excitavit Poëta (*n*), sic canens:

Pieridem, Heroes, doctos, & amate Poetas,
Aurea nec superent munera Pieridas.
Carmine purpurea est Nisi coma, carmina ni sint,
Ex humeris Pelopis non nituisset ebur.
Quem referent Musæ vivet, dum robora Tellus,
Dum cœlum stellas, dum vehet amnis aquas.

Et Batilius Lebeus (*o*) ad nostrum intentum respiciens, & Herculis Musagetis fabulas premens, sic habet:

Templa hic cum Musis, prisci monumenta Quiritis In

(*b*) Colum. *de re rust. lib.* 1. *cap.* 6.
(*c*) Tertull. *in lib. de anima, cap.* 19.
(*d*) Lips. *centur.* 2. *ad Belg. epist.* 13.
(*e*) Plinio *lib.* 36. *cap.* 12.
(*f*) Pier. *lib.* 19. *fol.* 291. & *lib.* 60. *fol.* 439.
(*g*) Junius *Emblem.* 14.
(*h*) Pers. *satyr.* 1.
(*i*) Horat. *od.* 1. & 36. *lib.* 1. & *epist.* 3. *lib.* 2. ubi eorum expos. & Alciat. *Emblem.* 204. ubi Minoes.
(*k*) Senec. *in Hyppol.*
(*l*) Sup. *Embl.* 63.
(*m*) Causin. *in Polist. sym. lib.* 2. *cap.* 31.
(*n*) Poeta apud Causinum *ubi proximè.*
(*o*) Batil. *Emblem.* 46.

Musarum Alcides duxque comesque tenet.
Tam benè conveniunt, illæ hujus nomine tubæ
Clarus hic illarum vocis, & artis ope.

In cujus Emblematis commentario latiùs in hoc argumento discurrit.

19 Et summè semper laudata est Cræsi in Pindarum, Policratis in Anacreontem, Lysandri in Chærillum, Augusti & Mecenatis in Virgilium, & Horatium, M. Catonis in Ennium eximia liberalitas, & sic aliorum in alios, tum Poëtas, tum studiosos, & literatos viros comitas & benignitas, quorum ingentem Catalogum novissimè, ultra plures alios, Camerarius, & Beyerlinchius (*p*) conscripserunt.

20 Et de Alexandro Magno, ultra honores Homero habitos, narrat, post alios Conradus Gesnerus (*q*), Aristoteli, ob libros de historia animalium, quos ejus jussu elucubravit, octingenta talenta auri dono dedisse, quæ, ut ipse Gesnerus supputat, quadringentis octoginta Coronatorum millibus æstimantur. Additque, quò si hodie viveret Alexander, intelligeret profectò, & miraretur, inter innumera ejus Regia opera, nullius meritò tantam ad posteros gloriam, & famam ipsius transmissam, quantam ex hoc uno apud vulgus hominum contempto opere.

21 Oppianus quoque Anacerbensis, Poeta longè doctissimus, eodem Gesnero (*r*), & Volaterrano (*s*) testantibus, cum M. Antonino Imperatori opus suum de *Piscibus*, *& de Venatione* dedicasset, ultra patris exhulantis in urbem restitutionem, quam ipse dumtaxat expostulavit, pro quolibet versu aureum numum accepit, quo dono exilaratus, poemata sua aureis literis exaravit, ut meritò *aurea* appellentur, sunt autem utriusque poematii carmina quinquies mille & octingenta.

22 Et Martialis (*t*) Prisci, sui Patroni, erga se beneficentiam collaudans, qualiter ea excitatus, suis in carminibus studiisque profecerit, hoc Epigrammate luculenter ostendit,

Quod Flacco, Varioque fuit, summoque Maroni
Mecænas atavis Regibus ortus eques:
Gentibus & populis hoc te mihi Prisce Terenti
Fama fuisse loquax, chartaque dicet anus.
Tu facis ingenium, Tu si quid posse videmur,
Tu das ingenuæ munera pigritiæ.

23 Eademque de causa divinus ille Plato ab Æliano (*u*) relatus, Hipparchum ipsius discipulum, Pisistrati filium, summis laudibus effert, quod ultra honores Homeri carminibus habitos, misit etiam ad Anacreontem quinque remorum navim, ut ad se veniret; Simmonidi verò Ceo summa cum diligentia adhæsit, semperque secum habuit, magnis muneribus & mercede persuasum. Omnemque operam navavit eruditis doctisque viris: & voluit sua auctoritate præire Atheniensibus ad studia literarum, & præstantioribus, atque melioribus ipsis imperare conabatur. Nemini enim sapientiam invideri par esse censebat, quippè cum esset vir bonus & integer.

24 Plurimisque aliis omissis, hæc ipsa in literatos propensio, valdè in Leone Imperatore (*x*) resplenduit, cum in una ex suis Novellis dixisse legamus: *Utinam meis temporibus eveniat stipendia militum in Doctores artium absumi.* Et in Athalarico, Gotorum Rege, cum de eo referat Cassiodorus (*y*) quanto studio curaverit, ut Grammaticis, Rhetoribus, necnon juris Expositoribus in urbe Romana salaria competentia, & sine ulla diminutione, aut mora præberentur, eam rationem adjiciens, *Quòd manifestum sit præmium artes nutrire, nec cogi debere de alieno pendere fastidio, cui piaculum est, vel horarum aliquo vacasse momento. Et quòd si Principes opes suas Scenicis pro populi oblectatione largiuntur, & ea studiosissimè consequuntur, qui adeò necessarii non habentur, quanto magis illis sine dilatione præbenda sunt, per quos & honesti mores proveniunt, & Palatio Regio facunda nutriuntur ingenia.*

25 Apud Crantzium (*z*) quoque notabilem historiam habemus de Hiarne mediocris fortunæ homine, sed singularis ingenii, qui Daniæ Regno donatus fuit, ob id tantùm, quòd in laudem Frontonis Regis prædefuncti, elegans Epitaphium scripsit lingua vernacula, quod Saxo Grammaticus in Latinam ita transfudit,

Frontonem Dani, quem longum vivere vellent,
Per sua defunctum rura tulere diu,
Principis hic summi tumulatum cespite corpus,
Æthere sub liquido nuda recondit humus.

26 Vitruvius (*a*) etiam se valdè mirari scriptum reliquit, cur Græcorum majores in Olimpicis ludis vincentibus, ita magnos honores constituerint: *Scriptoribus verò non eosdem, etiamque majores tri-*

(*p*) Camerar. 1. *subcis. cap.* 4. *tom.* 2. *cap.* 55. *&* 56. *&* *tom.* 3. *pag.* 170. *&* *pag.* 243. Theat *lit. P. pag.* 497.
(*q*) Gesner. *in præf. ad lib. de quadrup.*
(*r*) Gesner. *supr.*
(*s*) Volater. *lib.* 18. *antrop.*
(*t*) Martial. *lib.* 12. *Epigramm.*

(*u*) Ælian. *de var. histor. lib.* 8. *cap.* 2.
(*x*) Leo Imper. *Novel.*
(*y*) Cassiodor. *lib.* 9. *epist.* 21.
(*z*) Crantz. *hist. Daniæ lib.* 1. *cap.* 33.
(*a*) Vitruv. *lib.* 1. *in princip.*

tribuerint, quorum prudentia tanta munera privatim publicèque hominibus præparat, quorumque quotidiana præcepta, perpetuis industriis, & laboribus culta, infinitas utilitates, ævo perpetuo, non solùm suis civibus; sed etiam omnibus gentibus præstant, instituuntque civitatibus humanitatis mores, æqua jura, leges, quibus absentibus, nulla potest civitas incolumis esse.

27 Et Flavius Vegetius (*b*) idem agnoscens, sic suos libros *de re militari* exorditur, quos ad Valentinianum Augustum direxit: *Antiquis temporibus mos fuit, bonarum artium studia mandare literis, atque in libros redacta oferre Principibus. Quia neque rectè aliquid incobatur, nisi post Deum faverit Imperator: neque quemquam magis docet, vel meliora scire, vel plura, quàm Principem, cujus doctrina omnibus potest prodesse subjectis. Quod Octavium Augustum, ac bonos debinc Principes libenter habuisse, frequentibus declaratur exemplis. Sic Regnantium testimoniis crevit eloquentia, dum non culpatur audacia.*

28 Indeque Cuspinianus (*c*), meriò laudat Maximiliani I. Imperatoris Regium apophthegma, quo pronuntiavit, se nullos homines plus amare, nullis majorem caritatem, & reverentiam debere, quàm viris doctis; eosque non subesse, sed præesse aliis oportere. Quo cum sentiens Rex noster Alphonsus X. idem ipsum in vim legis (*d*) observandum suis posteris tradidit, sic in una ex suis Septem Partitis statuens: E *aun deben honrar à los Maestros de los grandes saberes: ca por ellos se fazen muchos de omes buenos, è por cuyo consejo se mantienen, è se enderezan muchas vegadas los Reynos, è los grandes señores, &c.*

29 Elegans quoque hac de re dissertatio apud Joannem Barclayum (*e*) in sua Argenide reperitur, ubi pluribus probat, sine scelere & periculo contumeliosè haberi non posse eximios viros; sed & genus inhumanitatis noxiosissimum esse, non illos extollere, & præmiis solicitare de publico, quacumque in arte excellere reperiantur. Errareque & peccare graviter Principes, qui cum in res ludicras, & voluptuosas, & in tot vilissimos homines, tantum auri profundant, nunc perversam rationem instituunt, ut in multis gentibus prope sit ad egregii animi indicium arceri à Regiis, aut in illis jacere: *Adeò* (inquit) *timida, aut barbara fœlicium vitia amant exarmare virtutem; quasi ea potiores futuri sint, si egenam, aut neglectam superbi calcaverint.*

30 Quam querelam prius lepidè satis expressit Petronius (*f*) Arbiter Poetam non humillimi spiritus inducens, à quo cum quæsitum esset, cur tam malè vestitus incederet? propter hoc ipsum inquit: *Amor ingenii neminem unquam divitem fecit.*

Qui pelago credit, magno se fœnore tollit,
Qui pugnas, & castra petit præcingitur auro,
Vilis adulator picto jacet ebrius ostro;
Et qui solicitat nuptas, ad præmia peccat.
Sola ruinosis horret facundia pannis,
Atque inopi lingua desertas invocat artes.

Jactantur itaque quacumque ratione possunt literarum amatores, ut videantur illi quoque infra pecuniam positi, nescio quomodo bonæ mentis soror est paupertas. Quem locum pungens Justus Lipsius, (*g*), in uno queritur, raram esse conjunctionem virtutis, & fortunæ, præsertim in modesto, & sapiente, & bonæ mentis. Et in alio ita inquit: *Blenni aliquot, & buccones, ad culmina honorum veniunt: meliora & altiora ingenia arcentur. Ita ævum est, paucos nuda virtus, aut doctrina evexit.*

31 Et, *ut benè Joannes Filesacus* (*h*) *animadvertit* (multiplices causas sterilitatis ingeniorum expendens) jam olim & toties auditæ sunt hujusmodi aliorum Poetarum querelæ. Sic enim Statius (*i*) Papinius dolet suo tempore vilim honorem studiis habitum; & Ovidius (*k*) cum inquit:

Dulcis erat mercede labor, tempusque secutum est,
Quod subitò gratæ frangeret artis opus.

Et Calpurnius (*l*) Flaccus exinde consulens,

Frange puer calamos, & inanes desere Musas,
Quid enim tibi fistula reddet
Quo tutere famem? Certè mea carmina nemo
Præter quàm scopulis ventosa remurmurat Echo.

32 Quem sequutus Martialis (*m*), Flaccum hortatur, ut Musis relictis, forum aliasve artes lucrosas sectetur, hanc rationem subtexens,

Præter aquas Helicon, & serta, lyrasque Deorum
Nil habet, & magnum semper Inane sophos.
Quid tibi cum Cyrrha? Quid cum Permessidos unda? Ro-

(*b*) Veget. *de re milit. in prolog. lib.* 1.
(*c*) Cuspin. *in Maxim.* 1. *pag.* 486. *num.* 16.
(*d*) *L.* 3. *tit.* 30. *part.* 2.
(*e*) Barclay. *lib.* 1. *Argen. pag.* 96. *& seq.*
(*f*) Petron. *in satyr.*
(*g*) Lips. *de admirand. lib.* 2. *cap.* 15. *& in centur. ad German. & Gallos, epist.* 51.
(*h*) Filesac. 2. *select. in syntag. de Script. c.* 5. *ex p.* 352.
(*i*) Statius *Epiced. in Patr.*
(*k*) Ovid. 6. *Fast.*
(*l*) Calpur. *Eclog.* 4.
(*m*) Mart. *lib.* 1. *epigr.* 77.

Romanum propius divitiusque forum est.
Illic æra sonant, at circumpulpita nostra,
Et steriles cathedras basia sola crepant.

Et Faustus Andrelinus (*n*), sic inquiens:

Dispereant latiæ steriles mea castra camænæ
Dispareat fallax nomen Apollo tuum
Invidia amicis properat, nil Phœbe propinas,
Nil mihi dat Helicon, Pegasus unda nihil.
Coccina fers humeris, & serica quæque satelles,
Et Pathicus, Leno, Pharmacopola, Coccus,
Horum est quicquid nunc auditur in orbe monetæ,
Nil aliud Vates, quàm benè dixit, habet.

33 Et aliis relictis, Ludovicus Ariostus (*o*) sic eumdem dolorem expressit,

Si, por gran colpa de i signori avari, *Che la virtu premendo, & essaltando*
Che lascian mendicar i sacri ingegni, *I vitii, caccian le buon arte in vando.*

34 Et non inelegantius noster numquam pro meritis laudatus Lupus à Vega (*p*), suum Poëma *De la Jerusalén*, sub eadem querela, sic exordiens:

Bien sé que vengo á tiempo, que no esperan *Pocos estiman, muchos vituperan,*
La virtud, i trabajo premio alguno: *Cisnes son todos, sin cantar ninguno.*

Et rursus sic finiens (*q*):

Yo solo de la embidia perseguido, *Que mal puede volar en larga suma,*
Estrangero en mi Patria, i desterrado, *Si á cuidados domesticos atiende,*
A Ovidio en esto solo parecido, *De todo bien desamparada pluma,*
Aunque por las estrañas siempre honrado: *Yo me disculpo, i el poder me entiende:*
De sola mi verdad favorecido, *No porque tanto de volar presuma,*
I del mortal poder desengañado, *Pero por ver lo que la piedra ofende;*
Dexo estas lineas barbaras, i viles *Mas qué puede esperar de su montaña,*
A los pinceles, que vendrán sutiles. *Ingenio que camina por España?*

35 Quo loci ad vulgatum illud Altiati (*r*) Emblema respexit, quod sub pueri figura confinxit, in altum dexteri ingenii alis volare conantis, nisi illum grave pondus alteri manui alligatum deorsum deprimeret, cum his carminibus:

Dextra tenet lapidem, manus altera sustinet alas;
Ut me pluma levat, sic grave mergit onus.
Ingenio poteram superas volitare per arces
Me nisi paupertas invida deprimeret.

Cum quo consonat aliud Boissardi (*s*), quod ita se habet:

Haud facilè emergunt, qui paupertate præmuntur:
Quos retinet tamquam compede tetra fames
Immodicis opibus virtus ne gaudet: at illa
Degeneri sordet subruta pauperie.

36 Est enim certissimum paupertatem, ut comitem, ita & novercam bonorum ingeniorum, excellentiumque artium, & literarum esse solere, quæ animum, tum ab aliis curis, tum maximè ab hac rei familiaris, vacuum, liberumque desiderant, *ut præsensit Ennius* (*t*), dum dixit: *Multi aliquid adventant, quorum paupertas obscurat nomina*; & expressiùs Dionysius Halicarnaseus (*u*), inquiens: *Nihil generosum sapere potest, qui quotidiani victus penuria urgetur.* Et eleganter Juvenalis (*x*) sic canens:

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi. Minimè cantare sub antro
Pierio, Thyrsumvè potest contingere sæva
Paupertas, atque æris inops, quo nocte dieque
Corpus eget: satur est cum dicit Horatius Ohe.
Quod si Virgilio puer, & tolerabile desit
Hospitium, caderent omnes à crinibus hydri,
Surda nihil gemeret grave buccina, &c.

37 Unde & Horatius (*y*) Julii Flori ingenium valdè commendans, eum monet, ut has curas relin-

(*n*) Andr. *lib.* 1. *Poem.*
(*o*) Ariost. *cant.* 35. *Stanz.* 23.
(*p*) Lup. à Vega *in Jerusal. cant.* 1.
(*q*) Idem *cant. ult. inf.*
(*r*) Altiat. *Embl.* 120.
(*s*) Boissard. *Embl.* 10.
(*t*) Ennius.
(*u*) Halicarn. *lib.* 4.
(*x*) Juven. *satyr.* 7.
(*y*) Horat. *lib.* 1. *epist.* 3.

linquat, ut ad famæ templum ascendere possit, his verbis:

Ipse quid audes?
Quæ circum volitas agilis thyma? Non tibi parvum,
Ingenium, non incultum est, nec turpiter hirtum;
Seu linguam causis acuis, seu civica jura
Respondere paras: seu condis amabile carmen:
Prima feres hederæ victricis præmia: quod si
Frigida curarum fomenta relinquere posses,
Quò te cælestis sapientia duceret, ires.

Et rursus (z) in Arte Poëtica docet, neminem corrogandis, augendisvè pecuniis intentum, quicquam in Poësi pulchrum perficere posse, inquiens:

Ad hæc animos ærugo & cura periculi
Cum semel imbuerit, speramus carmina fingi
Posse linenda cedro, & lævi servanda cupresso?

38 Plinius quoque Junior (a), ad Canium Ruffum scribens, dolet, quòd intentione rei familiaris obeundæ, crebris excursionibus ab studiis avocetur; monetque ipsum his verbis: *Quin Tu (tempus est enim) humiles, & sordidas curas aliis mandas? Et ipse te in alto isto, pinguique secessu studiis adseris? Hoc sit negotium tuum, hoc otium, hic labor, hæc quies: in his vigilia, in his etiam somnus reponatur. Effinge aliquid, & excude, quod sit perpetuò tuum: nam reliqua rerum tuarum post te alium, atque alium dominum sortientur: hoc nunquam tuum desinet esse si semel cœperit.*

39 Et Cassiodorus (b), postquàm sub Athalarici Regis persona, salaria ex publico imminuta præstari debere, præcepit, inde factum esse concludit, ut *Cesset nunc illa satyris Doctoribus querulis usurpata sententia, quia duabus curis ingenium non debet occupari. Ecce jam habere tolerabile probantur hospitium; unde nunc meritò, uni solicitudini jugiter exhærentes, toto vigore animi ad bonarum artium studia transferantur.*

40 Discant igitur Principes, inter præcipuos thesauros suos ea reponere, quæ in alendos, & sublevandos homines, eminentioribus studiis, disciplinis, & aliis, quibusvis artificiis præditos, erogaverint (neque enim vulgares Musas, studiavè inutilia, vel ad negotiorum usum minùs apta ingenia, ad hæc præmia accerso). Sciantque, vel à Symmacho (c) docti, *Bonas artes honore nutriri, atque hoc specimen esse florentis Reipub. ut disciplinarum professoribus præmia opulenta pendantur.* Multosque reperiri; *ut benè Joannes Barclajus (d) considerat*, qui publicæ prudentiæ, ac providentiæ sunt apti, qui tamen, quia non quæruntur, neque beneficiis ejusmodi sublevantur, in occulto latent, aut in privatis curis consenescentes, non usu, non negotiis lævigantur.

41 In magnum sanè Reipublicæ detrimentum, cui nulla potest alia major calamitas contingere, quàm si strenuis militaribus Ducibus, eruditisvè, ac prudentibus Togatis Gubernatoribus, vel Scriptoribus, aut Doctoribus careat, quorum defectum sub finem mundi majorem esse futurum, quidam (e) vaticinantur, & utinam nostris temporibus in nostra Hispania hanc plagam minùs frequenter experiremur, majorique curæ esset, in deficientium locum haberi magnorum animorum seminarium, atque delectum, quos nullum tempus, nulla Regio non gignet, si modò sint, qui foveant, & provehant, cum vel docente Juvenali (f):

Experientia constet,
Summos posse viros, magnaque exempla daturos,
Vervecum in patria, crassoque sub aere nasci.

Et ut Cassiodorus (g), inquit: *Non sint imparia tempora nostra transactis. Habemus sequaces, æmulosque priscorum.* Quod prius etiam Tacitus (h) his verbis admonuit: *Neque omnia apud priores meliora; sed nostra quoque ætas multa laudis, & artium imitanda posteris tulit.*

42 Et hæc simul etiam contra eos notare oportebit, qui solum antiquos Scriptores & Artifices laudare, & æstimare solent, & *ut Plato (i) ait*, semper recentioribus præferre consueverunt, quasi lassa & effæta natura, nihil jam laudabile pariat. Quos contra justissimè stomachatur Horatius (k) cum dixit:

Indignor quicquam reprehendi, non quia crassè,
Illepidevè dictum putetur, sed quia nuper.

Et de his, & de aliis, qui similiter solùm exteros Auctores mirantur, & indigenas parvi faciunt, plura dicere possem, nisi jam alibi à Me post Filesacum (l), & alios tradita essent.

EM-

(z) Idem *in Arte Poet.*
(a) Plin. Jun. *lib.* 1. *epist.* 3.
(b) Cassiod. *lib.* 9. *epist.* 21. *in fin.*
(c) Symmach. *lib.* 1. *epist.* 73.
(d) Barclaj. *in Argen. lib.* 1. *pag.* 100.
(e) Ascaff. & relati ab eo *in lib. de ærar.*
(f) Juven. *satyr.* 10.
(g) Cassiod. *lib.* 8. *epist.* 13.
(h) Tacit. 3. *Annal.* & 1. *hist.*
(i) Plato *in Hyppia.*
(k) Horat. *in Arte Poet.* Plin. Jun. *lib.* 1. *epist.* 16. & *lib.* 6. *epist.* 21. Sidon. *lib.* 6. *epist.* 8.
(l) Filesac. *lib.* 2. *select. tract. ultim. de multipl. Script. gener.* Ego 2. *tom. in epist. ad Lectorem.*

EMBLEMA LXXX.

LITERATI PRINCIPIBUS SUSPICIENDI.

Quis Crocodilos flumine nantes
Edomat audax, insidet acer?
Parva, levis gens Tentyrita.
En cave Princeps sis Crocodilus,
Omnibus horror, quippè paratur
Penna volans, & Natio docta
Vilis, & acris, quæ domet ausus,
Tollere famam quisque valebit.

COMMENTARIUS.

1 Vidimus, & abundè satis (ni fallor) adstruximus, quàm sit, esseque debeat Regali Fastigio cohærens, eruditorum, quavisvè alia utili ante eminentium hominum cura, & competens pro cujusque meritis honor & sublevatio. Nunc verò eò nostrum sermonem dirigimus, ut non minùs apertè Principibus ostendamus, eamdem curam, non solùm ad se pertinere, verùm valdè quoque suæ dignitati, atque existimationi conducere, si gloriam ament, & famæ, nominisque sui laudem, & nullo unquam seculo interituram memoriam subditis, & exteris, præsentibus & posteris, relinquere velint.

2 Quo in studio flagrare debere Aristoteles (*a*) monuit, dum dixit: *Velle pecuniis excellere Tyrannicum est; honoribus verò magis Regium.* Seneca (*b*) docens: *Debere Principes multa etiam famæ dare.* Et melius Tacitus (*c*), inquiens: *Principum sorti, præcipua rerum ad famam dirigenda. Ceteraque illis statim adesse, unum insatiabiliter parandum, prosperam sui memoriam.* Et Polybius (*d*), Principes in hoc ad aliorum hominum conditione his verbis distinguens: *Argentum quidem & pecunia est communis omnium possessio: at honestum, & ex eo laus & gloria, Deorum est, aut eorum, qui à Diis proximè censentur.*

3 Compertum est enim, & omnium seculorum exemplis notatum, nihil tam obscurare, & delere posse Principum gloriam, nihilque citius memoriam nominis ipsorum extinguere, & sepelire, aut etiam odiosos, & detestandos posteris reddere, quàm quòd viros doctrina, & virtute præditos rejecerint, aut neglexerint. Contrà verò, nullum illustrius Nobilitatis insigne, nullam clariorem tubam, ad laudes illorum ubique celebrandas, excogitari posse, quàm ingeniosorum, & doctorum hominum amorem honoremque mereri, & eorum scriptis cum laudum præconiis æternitati commendari; rerumque à se præclarè gestarum gloriam literatorum magis, quàm famæ pennis extendere, & ut olim de Ennio dictum fuit: *Assiduos volitare per ora virorum.*

Præ-

(*a*) Aristot. 5. *Polit. cap.* 10.
(*b*) Senec. *de Clem. lib.* 1. *cap.* 15.
(*c*) Tacit. 4. *Annal.*
(*d*) Polyb. *in sua hist.*

4 Præclarè quippè dixit Vegetius (*e*): *Untus ætatis esse quæ fortiter fiunt, quæ verò pro utilitate publica scribuntur æterna manere.* Et ante eum Seneca (*f*): *Non annorum numero, neque spatio ætatis terminari fortium hominum vitam, sed laudis, & famæ, perpetuæque posteritatis immortalitate.* Quæ non aliter, quàm Historicum, aliorumque celebrium Scriptorum monumentis consequi potest, quorum præcipuum officium, *ut Tacitus* (*g*) *inquit*, in suis Annalibus esse debet: *Ne virtutes sileantur, utque pravè dictis factisque ex posteritate, & infamia metus sit.*

5 Unde verè dicere potuit Pindarus (*h*), magnas corporis vires, magnasque animi virtutes ab hymnis, & laudationibus Historicorum, & Poëtarum destitutas, densis tenebris circumfundi: *Sermonemque factis diutius vivere, quem cum Charitum favore lingua è mente extulerit profunda.* Quem secutus perpetuus ejus laudator, & imitator Horatius (*i*), integram Odam in hoc effectu Poëtici muneris laudando consumit, & multis exemplis adductis concludit:

Dignum laude virum Musa vetat mori,
Cœlo Musa beat, &c.

Et statim in sequenti sic graviter cecinit (*k*):

Vixere fortes ante Agamemnona *Nocte, carent quia Vate sacro*
Multi, sed omnes illachrymabiles *Paulùm sepultæ distat inertiæ*
Urgentur, ignotique longa *Celata virtus.*

6 Et apertius Ovidius (*l*), inde deducens, nullam rem aptiorem, optatioremvè Principibus contingere posse, quàm bonum Poetam, qui eorum nomen, ac famam ab injuriis temporis vindicet, his versibus:

Nec tamen officio Vatum per carmina facto,
Principibus res est aptior ulla viris.
Carmina vestrarum peragunt præconia laudum,
Nevè sit actorum fama caduca cavent.
Carmine fit vivax virtus, expersque sepulchri,
Notitiam seræ posteritatis habet.
Tabida consumit ferrum lapidemque vetustas,
Nullaque res majus tempore robur habet.
Scripta ferunt annos, scriptis Agamemnona nosti,
Et quisquis contra vel simul arma tulit.
Quis Thebas, septemque Duces sine carmine nosset,
Et quicquid posthæc, quicquid & ante fuit, &c.

7 In eamdem sententiam conveniens Tibullus (*m*), sic habet,

Quem referent Musæ vivet, dum robora tellus,
Dum cœlum stellas, dum vehet amnis aquas.

Et Lucanus (*n*) hoc carmine,

O Sacer, & magnus Vatum labor, omnia fato
Eripis, & populis donas mortalibus ævum.

8 Aliisque relictis, Jacobus Boissardus (*o*) idem ipsum Emblematicè ostendere volens, Ducem una ex parte pingit, militaribus spoliis onustum, & ex altera Scriptorem, ejus egregia facta, admoto ad librum calamo, quasi exarantem, cum hoc lemmate, *Quæ scriptorum monumentis mandata sunt, æterna redduntur*, & his carminibus:

Egregiis frustrà virtus se bellica gestis *Ni scriptis vulgata ejus sit fama per orbem,*
Inflat, & ad laudes nititur ire suas. *Et fiat radiis clarior historiæ.*

9 Florentius autem Schoonhovius (*p*), sub lemmate, *Vivitur ingenio*, hinc figuram mortis, Regum Coronas calcantis, inde librum, roseis sertis redimitum, quem serpens circumdat, excussit, hæc carmina subdens;

Regna cadunt, urbes pereunt, nec quæ fuit olim
Roma manet, præter nomen inane nihil.
Sola tamen rerum, doctis quæsita libellis,
Effugiunt structos Fama decusque rogos.

10 Quos omnes excedit Seneca (*q*), hoc ipsum documentum pluribus exemplis, & rationibus ornans, & inter alia illis Virgilii carminibus, quibus duobus memoriam æternam promisit, & præstitit,

Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt, Nul-

(*e*) Veget. 2. *de re milit. cap.*
(*f*) Senec. *declam.* 262.
(*g*) Tacit. 3. *Annal.*
(*h*) Pindar. *in Nemæis, Od.* 4. & 7.
(*i*) Horat. *Od.* 8. *lib.* 4.
(*k*) Idem *eod. lib. Od.* 9.
(*l*) Ovid. *lib.* 4. *de Pont. eleg.* 8.
(*m*) Tibul. *lib.* 1. *eleg.* 4.
(*n*) Lucan. *lib.* 9.
(*o*) Boissard. *Embl.* 11.
(*p*) Schoonh. *Embl.* 29. *pag.* 89.
(*q*) Senec. *omnino legendus, epist.* 21.

Nulla dies unquam memori vos eximet ævo:
Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
Accolet, Imperiumque Pater Romanus habebit.

11 Nos verò, Reges, ac Principes notare, simulque admonere volentes, qui ejusmodi viros, de quibus loquimur, quos suscipere, ac suspicere debebant, despicere, ac contemnere solent, & parvi facere gloriam, quam ex eorum scriptis consequi poterant, existimantes, ut alibi Tacitus (*r*) inquit: *Præsenti potentia extingui posse sequentis ævi memoriam.* Et parum animadvertentes: *Improborum probra* (Sidonio (*s*) Apollinari docente) *æquè ut præconia bonorum, immortalia manere*, præsens hoc Emblema formavimus, ex Crocodilo, *ut apparet*, à pusione, sive Pygmæo Tentirita domito, atque frenato; quo simili, in eamdem rem, de qua agimus, his verbis Erasmum (*t*) usum fuisse comperio, *Crocodilus, invictum alioqui, & perniciosum animal, tamen Tentiritas adeò metuit, ut ad eorum vocem etiam expavescat: ita Tyranni, cum omnes contemnant, tamen eruditorum literas subtiment.*

12 Quod sumptum est ex horum hominum natura, & in frenandis Crocodilis genio, sive ingenio, de quibus Plinius (*u*), quem sequuntur Solinus (*x*), Seneca (*y*), Strabo (*z*), & alii à Simone Majolo (*a*) relati, sic scribit: *Tentiritæ insulam in Nilo habitant, statura parvi, qui soli Crocodilos congredi audent. Fluvini innatant, dorsoque, equitantium modo, impositi, hiantibus re supino capite ad morsum, addita in os clava, dextra ac læva tenentes, extrema ejus utrinque, ut frenis in terram agunt captivos, ac voce etiam sola territos, cogunt evomere recentia corpora ad sepulturam. Itaque ubi ei insulæ Crocodili non adnatant, olfatuque ejus generis hominum, ut Psyllorum serpentes fugantur.*

13 Amare igitur, vel timere Scriptores Principes debent, qui etsi leves alioqui, ac contemptibiles primo adspectu videri possint, *Immania cete, & ingentes Crocodilos*, ut alibi ait Virgilius (*b*), domare frenareque valent, & quò velint ipsorum famam posteritati traducere, usque adeò verum est illud Q. Curtii (*c*), quo, aliud agens, præmonuit: *Nihil tam firmum tamque stabile esse, cui aliquod periculum non sit, etiam ab invalido; cum & leo culicem, muscamque pertimescat, aliquandoque minimarum avium pabulum fiat, & ferrum rubigo consumat.*

14 Quibus exemplis alia plura addit Philippus Camerarius (*d*), & ex illo leonis, quem culex infestat, Emblema confecit Schoonhovius (*e*), sub titulo, *A minimis quoque sibi timendum*, & his carminibus:

En ego qui terror cunctis incedo per orbem,
Solius culicis spicula dira tremo:
Ne nervis confide tuis, nam parvula quoque
Dum minimè credis, quo perimamur habent.

Et ex Xiphia, alioqui valido & formidabili pisce, qui solet ab exiguo œstro, sive asylo necari, Joachin. Camerarius (*f*) sic inquiens:

Piscibus ipse aliis sunt formidabilis hostis,
Mox hostis miserè necat exiguus.

15 Et magis ad rem nostram Antonius à Burgundia (*g*) aliud, in quo Elephantem pingit, ad muris adventum graviter concitatum, & ita habet,

Carnea quem tanto moles petit impete? murem
Cur ita? Pygmæo pexuit ungue feram.
O pudor: & tantas, res tantula, cogit in iras?
Sic agitur: mordax hoc quoque lingua docet.

16 Indeque Salomon (*h*) eosdem Principes monet, ut de fama & bono nomine curent. Quod inquit: *Melius est, quàm divitiæ multæ, & super aurum & argentum gratia bona.* Ad hanc nimirùm posteritatis curam, quam habere debent, respiciens, *ut ubi Salazarius noster*, præter alios, *animadvertit*, & bonam civium, & Scriptorum gratiam, & commendationem, pro qua consequenda aurum & argentum sperneret, aut etiam in eosdem Scriptores liberaliter expendere debent.

17 Quod etiam consilium Isocrates (*i*) Nicocli, vel primum dedisse comperimus, in oratione, qua illum ad Regnandum instruxit; inquiens, quòd Regibus donatur, callidissimè vendi. Illud verò munus pulcherrimum, ac utilissimum eosdem reputare debere, quod ex præclaris Sapientium, atque eruditorum Virorum admonitionibus, & laudationibus consequuntur. Quod dictum Faustus Andrelinus (*k*) celebris Poëta, his versibus locupletavit,

Magnanimo qui dat Regi, vel rura, vel aurum,
Argentum, mensas, coccina, vasa, domos,
Dat cupidè Curio, Crasso, parvaque potenti
Munera Fabricio, perniciosa Midæ:
Non aurum cupiunt, præclaræ sed laudis honores,
Et decus, & clari nomina clara Duces.
Carmina qui Regi, Regum fert munera, vitam
Carmina post vitæ tempora Cæsar habet.

(*r*) Tacit. 4. *Annal.*
(*s*) Sidon. *lib.* 5. *epist.* 8.
(*t*) Erasm. *in simili, fol. mihi* 53. *in fin.*
(*u*) Plin. *lib.* 6. *cap.* 25. *& lib.* 28. *cap.* 3.
(*x*) Solin. *cap.* 34.
(*y*) Senec. *lib.* 4. *nat. quæst. cap.* 2.
(*z*) Strab. *lib.* 17.
(*a*) Majol. *colloq. de serpen. pag. mihi* 172. *& seqq.*
(*b*) Virg. 5. *Æneid.*

(*c*) Curtius *lib.* 8.
(*d*) Camer. 2. *subcæs. cap.* 12. 13. *& 86.*
(*e*) Schoonh. *Embl.* 15. *pag.* 45.
(*f*) Camer. *in symbol. cent.* 4. *Embl.* 14.
(*g*) Burg. *in vitiis ling. Embl.* 32. *pag.* 71.
(*h*) Proverb. 22. 1.
(*i*) Isocrat. *in orat. de Reg. ad Nicocl. in princip.*
(*k*) Faust. Andrelin. *lib.* 1. *carm.*

Carmine defunctus magnus nunc vivit Achilles
Semper & Alcides carmine vivus erit
Vos, quibus æternæ facimus vaga murmura famæ,
Digna decet larga dona dedisse manu.
Exiguo, reliqua quæ dantur, tempore restant,
Quæ data sunt Vati, munera semper habes.

18 Quod benè agnovisse videntur multi antiquorum, & recentiorum temporum Heroes, qui hac de causa celebres Historicos, aut Poëtas magno in pretio apud se habuerunt, pecuniis, muneribusque & honoribus, salariis, statuis, coronis, templis, sepulchris, aliisque variis modis condecorarunt, quorum copiosam narrationem, qui velit, apud Theatrum (*l*) vitæ humanæ Beyerlinchii reperiet: sed omnium loco Magnum illum Alexandrum Macedonem exhibere sufficiet, qui cum se totum ad Achillis exemplar componere cuperet, & longo posteà intervallo superaverit, hoc uno illum se fœliciorem & fortunaciorem fuisse dixit, *ut Plutarchus* (*m*), *& alii passim literis produnt*, quòd immortali Homeri carmine celebratus, per totum terrarum orbem innotuisset, sic indicans, ut aliud agens Plinius Junior (*n*) scripsit: *Se hoc uno monimento homines quantumvis claros, & rerum gestarum gloria conspicuos à mortalitate asserere posse; nam cetera fragilia, & caduca, non minùs quàm ipsi homines, occidunt, desinuntque.*

19 Idemque ipsum, æquè signanter Eudamidas apud eumdem Plutarchum (*o*) ostendit, dum rogatus à quodam, quam ob causam Lacedemonii, priusquàm inirent prælium, Musis immolarent, cum nihil illis videretur cum Marte esse commercii? *Ut rebus* (inquit) *fortiter gestis, contingat honesta commendatio.* Et Alexander Severus apud Lampridium (*p*) quia ita habet: *Sed amavit literatos homines: vehementer etiam reformidans, ne quid de se asperum scriberent.* Et Plinius Junior (*q*), qui jam suo tempore hunc morem antiquum fuisse, his verbis ostendit: *Fuit moris antiqui, eos, qui vel singulorum laudes, vel urbium scripserint, aut honoribus, aut pecunia ornare: nostris verò temporibus, ut alia speciosa & egregia, ita hoc in primis exolevit. Nam postquam desiimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus.*

20 Et Antiquioribus aliis omissis, elegans quoque est in eodem argumento exornando Ludovic. Ariostus (*r*), Principens laudans, qui Scriptorum, & dignorum Poëtarum pennis (quos raros esse inquit) se suaque facta à Lethæis undis eripiunt. Contrà eos vituperans, & intellectu à Deo privatos inquiens:

Che de la Poesia gli ha fato schivi, &c.

21 Quod in Rithmis sequentibus, omninò legendis, variis exemplis demonstrat, & in eamdem sententiam consentiens Joannes Barclajus (*s*), parum esse ait, in Principem ullum, velut in uno cœlo omnium virtutum stellas convenisse, nisi nobiles Scriptores meritus, sortitusque fuerit, qui easdem posteris calamo tradant, & ultra mortalium sortem extendant.

22 Quæ quidem omnia secus longè illis Principibus contigisse videmus, qui Heroicos Poëtas, gravesque, & eloquentes Scriptores & Historiographos sibi gratos, beneficiisque devinctos, habere non curarunt, eosvè in aliquo læserunt, vel contempserunt, cum exinde maximam sui nominis gloriæque jacturam apud posteros reportaverint, totque conspersi maculis fuerint, ut vix ad eas abluendas totus veritatis in contrarium se habentis Oceanus sufficere possit, ut in nostro Rege D. Petro accidit, de cujus vitiis, & sævitiis plus, quàm debuit, hac de causa ejus Historiographus Petrus Lupecius ab Ayala vulgavit, ut nuper D. Comes de la Roca (*t*), multis titulis clarus, docto in rem hanc libello demonstrat; & in Paulo II. Pontifice Max. quem nimis Platina ab eodem malè tractatus, suis scriptis lacessit.

23 Eademque causa Laurentium Vallam permovit (*u*), non solùm contra alium Pontificem, verùm & contra ipsam demum Ecclesiam Romanam, & donationem eidem à Constantino Imper. factam, improbè debachandi, ut latiùs Eminentis. Cardin. Baron. & Bellarm. & Augustin. Stheucus (*x*) eamdem acerrimè defendentes, enarrant. Usque adeò certum est, vel pusillos Tentiritas nostros, quibus Dei munere legenda scribere datum est, etiam à magnis Principibus timeri suspicique debere, cum & ex ira, vel favore dividant mortalibus Fata, & suis scriptis famam, infamiamvè perennem reddant, quia, ut Festus Avienus (*y*) inquit:

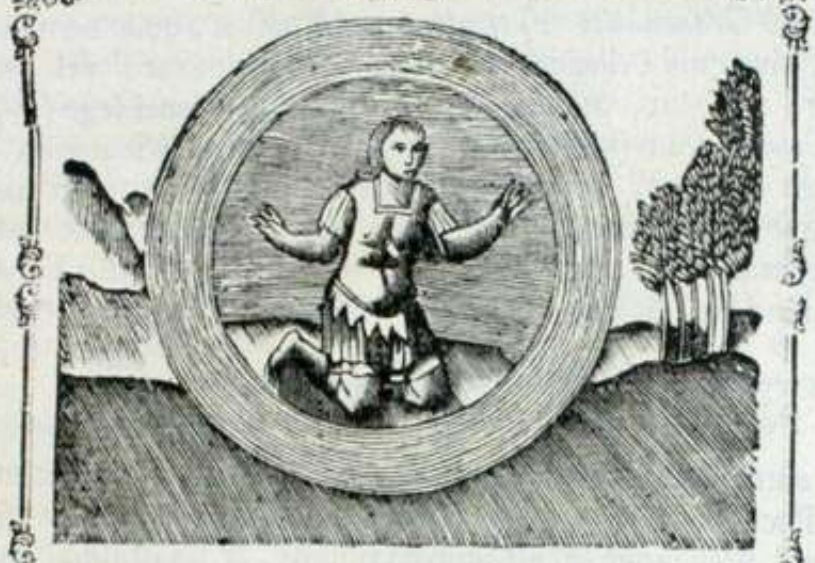
Musis in termina vita
Permanet, & memori laus semper pullulat ævo.

EM-

(*l*) Theatr. *lit. A. pag.* 689. *lit. G. pag.* 105. *lit. H. pag.* 72. *lit. P. pag.* 496. *& seq. & lit. S. pag.* 315.
(*m*) Plutarc. *in Alex.*
(*n*) Plin. Jun. *lib.* 6. *epist.* 17.
(*o*) Plutarc. *in Apopht. Laconic.*
(*p*) Lamprid. *in Alex. Severo.*
(*q*) Plin. Jun. *lib.* 3. *epist.* 21.
(*r*) Ariost. *in Orland. Fur. cant.* 35. *stanc.* 22. *& seqq.*
(*s*) Barclaj. *in Argen. lib.* 1. *pag.* 101. *quem lege.*
(*t*) D. Comes de la Roca *in lib. de vita D. Petr. Reg.*
(*u*) Fest. Avienus *de situ Orbis.*
(*x*) Bellarm. & Stheuc. *contra Vallam, & plures alii passim.*
(*y*) Fest. Avien. *in descript. Orb.* Filiuc. 2. *select. pagin.* 343.

EMBLEMA LXXXI.

MONETÆ PROBITAS, ET VENERATIO.

En Constantini Numos homo pronus adorat.
An quia sit Numen numulus iste sibi?
Numinis æterni an quia pars non parva Moneta
Mutari obsistit, jam quod adoret habet?

COMMENTARIUS.

1 NOn sufficit Reipublicæ curam clavumque tenentibus, subditorum animos præmiorum, & beneficiorum, de quibus egimus, gratia & liberalitate demulcire, nisi eisdem bonam probamque Monetam constituant, materia, ut post Paulum Jurisconsult. alii plures (*a*) tradunt, electa, cujus publica, ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis subveniat, & forma publica percusa, usum dominiumque, non tam ex substantia præbeat, quam ex quantitate, neque ultra merx utrumque sit, sed alterum pretium vocetur. Quod Paulus ab Aristotele (*b*) sumpsit, eamdem doctrinam, & numorum cudendorum causam, & originem plenius adhuc tradente. In quo etiam argumento Plinius (*c*) de Romanis agens, & Budæus (*d*), Tiraquellus (*e*), Covarruvias (*f*), & alii (*g*), de Hebræis, Græcis, & aliis Nationibus, latè versantur.

2 Omnes ubique pariter asserentes, hanc curam probæ Monetæ populis impertiendæ, adeò propriam Principum esse, & esse debere, ut vel ob hoc, ad eos tantùm, qui superiorem non agnos-

(*a*) *L. 1. de contr. empt. l. si ita 42. de fidejuss.* & latè omnes, *qui de re Numaria scripterunt, quos vide* apud Larream 1. *tom. discept. cap. 12. ex n. 2.* Marq. *in gubern. Christian. lib. 2. cap. ultim.*
(*b*) Aristot. 1. *Polit. cap. 9.*
(*c*) Plin. *lib. 33. cap. 1. & 3. Eutrop. lib. 2.*
(*d*) Budæus *in notis ad d. l. 1.*
(*e*) Tiraq. *de retr. lign. §. 1. glos. 20. num. 20.*
(*f*) Covarr. *de veter. num. collatio.*
(*g*) Forcat. *dial. 48.* Basil. Pont. *select. exposit. de monet.* Marq. *in gubern. Christ. lib. 2. cap. 39.*

noscunt, hæc facultas, potestasque pertineat, & inter præcipua ipsorum Regalia dinumeretur, ut post Imperatorem Fridericum (*b*), Sixtinus (*i*), & alii (*k*), qui *de Regalibus* agunt, latissimè prosequuntur.

3 Eidemque Monetæ, ita in publicum constitutæ, talis, tantaque auctoritas, & veneratio insit, ut quælibet ipsius adulteratio, corrosio, reprobatio, vel immutatio, inter capitalia, imò & graviora læsæ Majestatis crimina censeatur. Ideòque conscii etiam hujusmodi sceleris, interclusa provocandi, alioqui favorabili, & semper concessa facultate, variorum Cæsarum legibus (*l*) puniantur.

4 Quod fortè occasionem nomini præstitit, si D. Isidoro (*m*), & aliis Grammaticis, quos Joannes Corrasius (*n*), & Fungerus (*o*) referunt, fidem habemus, quasi Moneta à monendo dicatur, quòd moneat, ne quid fraudis in materia, vel pondere fiat, & veluti divinum quid venerari, suscipi, ac suspici debeat. Ad imitationem Junonis, quam *Monetam* etiam Romani veteres appellarunt, ut Julius Firmicus (*p*), & alii (*q*) recensent, quod ex arce Templi commonuerit Pop. Roman. cum terræmotus factus esset, ut suæ plena procuratio fieret.

5 Unde etiam & *Numi* nomen accepit, non solùm à *Nomo*, quod legem Græcis significat, vel à Numa Pompilio, qui primus apud Romanos Numos cudisse, suoque nomine, & imagine insigniisse perhibetur, *ut vulgò Grammatici* (*r*) *tradunt*; sed potius, quia numinis cujusdam (ut dixit) venerationem habebat, sive quia Principes vultus suos, quos *sacros*, vel *æternales* vocabant, numis frequenter imprimere solebant, ut in quadam Codicis Justinianei lege (*s*), & expressius apud D. Matthæum (*t*), & Cassiodorum (*u*) habetur, quare & Moneta à Suetonio (*x*) *Iconium* vocatur.

6 Sive, quod magis arbitror, quia Pecunia apud omnes gentes, & maximè apud Romanos, pro Dea habita fuit, eique se homines, ut Pecuniosi essent, commendare solebant, Æsculumque, & Argentinum Deos venerabantur, *ut ex D. Augustino* (*y*), *& aliis Giraldus* (*z*) *animadvertit*, Juvenalem (*a*) simul expendens, & exponens, qui contrarium insinuare videtur, dum dixit:

Etsi funesta Pecunia templo
Nondum habitas; nullas nummorum ereximus aras.

Cum tamen idem, in antecedentibus carminibus, divitiarum Majestatem inter Romanos sanctissimam fuisse dixerit, & Pecuniæ effectus latissimè & scitissimè commendaverit.

7 Quos, & ante eum, Menander (*b*) ab Stobæo relatus, & à Giraldo (*c*) translatus, his elegantissimis Senariolis, in quadam fabula retulit.

Epicharmus dixit hoc quidem Deos.
Ventos, solem, terram, ignem, stellas, aquam.
Ego utiles verò Deos esse arbitror
Nostros, & Argentum, & Aurum maximè
Istos quidem si dedices tua in domo
Quidquid voles roges, tibi omnia aderunt,
Ager domus, servique, & Argyromota,
Testes, amici, judices, tantum dato,
Ipsos habebis, vel ministrantes Deos.

8 Cui, aliis omissis, novissimus Epigrammatarius (*d*) adridet, ita, non minùs lepidè, eamdem numorum Deitatem, & à Numine tractam etymologiam complectens,

An ne Numen vocant, Criticique Numisma Latini,
Quod Nomon Argivi, quodque Nomisma vocant?
An quia, Nume potens, numerata pecunia vulgò
Diceris, à numero tu quoque nomen habes?
An ne, Deam quia te, Regina pecunia, mundus
Æstimat, & nomo Numen inesse putat?

Eis-

(*b*) Frider. Imp. *in cap.* 1. *quæ sint Regalia, ubi latè DD.*
(*i*) Sixtin. *de reg. lib.* 2. *cap.* 7.
(*k*) Harnilæus & Bessold. *in dissert. de jur. Majest.* Budel. *de Monet. lib.* 1. *cap.* 28. *& alii ap.* Larream *d. c.* 12. *ex n.* 6. & Knichen *in Encicloped. cap.* 16. *ex n.* 71. *& in tract. de taxum non provoc. jure, ex num.* 349.
(*l*) *L.* 1. *& 2. C. de falsa Monet. l. pen. C. eod. in Theod.* Vela, & alii, *in tract. de delict. cap. de falsa mon. juncta l. non tantùm, D. de appell.*
(*m*) Isid. 6. *etym. cap.* 17.
(*n*) Corras. 3. *miscel. cap.* 13. *n.* 3.
(*o*) Funger. *& alii verb.* Moneta.
(*p*) Jul. Firm. *in lib. de divin.*
(*q*) Girald. *syntagm.* 1. *pag.* 37.
(*r*) D. Isidor. *d. lib.* 1. *cap.* 47. D. Epiph. *in lib. de pond. in fin.* Fung. *verb.* Numus.
(*s*) *L. unic. C. pub. lætit.*
(*t*) D. Matth. *cap.* 21.
(*u*) Cassiod. *lib.* 6. *epist.* 7. *& lib.* 7. *epist.* 32. latè Arnis. *de jur. Majest. cap.* 26.
(*x*) Sueton. *in Caligul.*
(*y*) D. August. *de Civit. Dei, lib.* 4. *cap.* 19.
(*z*) Girald. *synt.* 1. *pag.* 37.
(*a*) Juven. *satyr.* 1.
(*b*) Menand. *ap. Stob. in orat. de Pluti laud.*
(*c*) Girald. *ubi sup.*
(*d*) Oven. *lib.* 2. *epigr.* 110.

9 Eisdemque consonans Hesiodus (*e*) *Pecuniam esse animam mortalibus*, dixit, & alii plures; quos Budelius (*f*), & noster Menchaca (*g*), & novissimus D. Joannes de Larrea (*h*) recensent, eamdem Deam, & Reginam cunctorum appellant. Inter quos Petronius (*i*) sic habet:

Quisquis habet nunos, secura naviget aura,
Fortunamque suo temperet arbitrio.
Uxorem ducat Danaen, ipsumque licebit,
Acrisium jubeat credere, quod Danaen
Carmina componat, declamet, concrepet omneis,
Et peragat causas, sitque Catone prior.
Juris-Consultus Paret, Non Paret, habeto,
Atque esto quidquid Servius & Labeo.
Multa loquor; quid vis nunis præsentibus opta,
Et veniet. Clausum possidet arca Jovem,

10 Quapropter Salomon (*k*), inter antiqua, & præcipua Hebræorum Adagia, illud collocavit, *Pecuniæ obediunt omnia*, quod tan ceteris Nationibus in ore fuisse, quàm nunc etiam omnibus est in usu, luculenter Erasmus (*l*), Delrius (*m*), & Pineda, (*n*), idem ipsum Adagium illustrantes, ostendunt. Et Apollinis Pythii Oraculum, qui Philippo Macedonii consulenti de victoria, respondit: *Argenteis basteis pugna, & omnia vinces.* De quo etiam idem Erasmus (*o*) aliud Adagium deduxit, addens, & simul Delrius, huc fortè allusisse Verris, rapacissimi hominis, dictum apud M. Tullium (*p*): *Nihil tam sanctum, quod non violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia possit.*

11 Quod veteres ostendere volentes, Danaes fabulam confinxerunt, ab Acrisio patre munitissima turri inclusæ, quàm tamen Jupiter in imbrem aureum conversus, & per regulas in puellæ gremium se se dimittens, gravidam fecit. Quam ultra Horatium (*q*), & Petronium modò relatum; Paulus Silentiarius hoc lepido Epigrammate explicat:

Aureus in cæcas penetravit denique rimas,
Et Danaes duros Jupiter in thalamos
Fabula sic inquit, me judice: ferrea claustra
Aurum perrumpit, duraque vincla domat.
Aurum omnes vectes infregit, & arguit artem
Clavis, & inflexit torva supercilia.
Sic Danae devicta fuit, non ullus amator
Aurum cui fuerit, suplicet hic Veneri.

12 Philemon quoque Comicus apud Henric. Stephanum (*r*), in ejusdem thematis comprobationem, Amaltheæ cornu ex se omnes fructus evomens, non bovinum, sed aureum, vel argenteum pingendum esse inquit, quod ex his metallis omnia bona promanent. Sic etenim habet:

An cornu Amaltheæ fuisse existimas,
Ut pingitur pictoribus, cornu bovis?
Argentum erat, quod possidere si queas,
Mox cuncta præsto, nutum fuerint ad tuum
Testes, Amici, socii, itemque prædia.

Quorum carminum etiam meminit Hadrianus Junius (*s*) in Adagio *Herculis cornu*, illud in eumdem sensum exponens, & plura simul de Amaltheæ cornu literis tradens.

13 Sunt etiam, qui hoc ipsum veluti Emblematicè significare voluisse, Romanos existimant, dum in non paucis è priscis numis, fulmen pro nota insculptum reperitur, quasi pecunia fulmini comparetur. Quod etiam, & quidem aureum, Aquilas, quas iidem Romani pro suarum legionum signo gestabant, unguibus tenere, Dion (*t*), & Livius (*u*) (fortè ex eadem ratione) testantur, cum pecunia *belli fulmen*, & *nervus* à Demosthene (*x*) vocitetur.

Ne-

(*e*) Hesiod. *in Ergis.*
(*f*) Budel. *de re num. lib. 1. cap. 3.*
(*g*) Mench. *in præf. contr. illust. n. 77. & seqq.*
(*h*) Larrea *dict. cap. 12. ex n. 62. ubi vide bona verba Lorini.*
(*i*) Petron. *in Satyric.*
(*k*) Eccles. *cap. 10. vers. 19.*
(*l*) Erasm. *in hoc Adag. pag. 521.*
(*m*) Delr. *2. tom. pag. 438.*
(*n*) Pined. *in Ecclesiast. dict. cap. 19. vers. 19.*
(*o*) Erasm. *supr. pag. 522.*
(*p*) Tull. *2. in Verr.*
(*q*) Horat. *3. carmin. od. 16. quem lege.*
(*r*) Henr. Steph. *in præf. ad sentent. Comic. Græc.*
(*s*) Junius *inter Adag. Erasm. pag. 264.*
(*t*) Dio *lib. 43.*
(*u*) Livius *lib. 32.*
(*x*) Demost. *in Olynt.*

14 Neque abludit aliud Emblema Batilii (y), ex illo Apollinis ad Philippum Macedonem oraculo sumptum, in quo hominem pingit, aurea ballista munitissimæ urbis portas evertere, vel aperire conantem, & sic habet:

Et stabiles Aurum portas, & claustra revellit,
Hæc Ballista sacram dejicit una fidem:
Aurato cornu multas non irritus urbes
Pulsatas, Macedo sic sibi sæpè tulit.

15 Ego verò, non solùm Monetarum potestatem, sed & auctoritatem & venerationem, quam habere debent, Principibus indere, & suadere prætendens, nullum aptius Emblema excudi posse existimo, quàm hoc, quod nunc ob oculos pono, ex Constantini Magni Imperatoris Numismate sumptum. Hic enim non contentus severissimas illas æquè ac saluberrimas leges, quæ in Justiniani Codice (z) reperiuntur, contra Monetæ adulteratores promulgasse, sic quoque effigiem suam nummis insculpi voluit, ut hominis flexis genibus Deum invocantis, in cœlumque pansis manibus contuentis, speciem præseferret, *ut latiùs in ejus vita Eusebius (a) enarrat.* Quo exemplo, sive figura, licèt pietatem ejus detegi, idem Eusebius existimet, Harnisæus (b) tamen *significare*, & admonere voluisse, inquit, quanta veneratione Moneta haberi deberet, quam vel ipse pronus adorabat, vel expansis ad cœlum manibus, ut pro salute populi cederet, precabatur.

16 Unde ipse hic idem Magnus Imperator, Monetas, *suas*, alibi (c) vocat, ut Majestatem Imperialem illis inesse demonstret: & Cassiodorus (d), in earum veneratione cunctorum salutem consistere, loquens cum Comite sacrarum largitionum (cujus erat missilia Principis nomine Kalendis Januariis in vulgus spargere) his verbis ostendit: *Verùm hanc liberalitatem nostram alio decoras obsequio, ut figura vultus nostri metallis usualibus imponatur, Monetamque facis de nostris temporibus futura secula commonere: O magna inventa Prudentum! ò laudabilia instituta Majorum, ut & imago Principum subditos videatur pascere per commercium, quorum consilia invigilare non desinunt pro salute cunctorum!*

17 Et iterum (e), sic appositè inquiens: *tamen omninò Monetæ debet integritas quæri, ubi & vultus noster imprimitur, & generalis utilitas invenitur. Quidnam erit tutum, si in nostra peccatur effigiè? quam subjectus corde venerari debet, manu sacrilega violare festinat? Sit mundum, quod ad formam nostræ serenitatis adducitur. Claritas Regia nihil admittit infectum. Nam si vultus cujuslibet sincero colore depingitur multò justius metallorum puritate principalis gratia custoditur. Auriflamma nulla injuria permixtionis albescat. Argenti color gratia candoris arrideat, æris rubor in nativa qualitate permaneat, &c.*

18 Qua eadem in cura adeò etiam invigilarunt Romani, ut ad ejusdem monetæ auctoritatem, & probitatem conservandam, Romæ, in æde tantùm Junionis Monetalis eam percuti sinerent, præfectis in hoc opus æris, auri, argentique flatoribus, quos Triumviros *Monetales* vocarunt, ut post nostrum Juris Consult. Pomponium (f), & alios, qui *de Romanorum Magistratibus* scripserunt, benè Bernardus Waltherus (g), & Joann. Bodinus (h) observant. Addentes, in Francia quoque, & in Anglia, eadem de causa, non alibi, quàm intra ipsorum Regum Palatia Monetarum cusionem permitti, ubi eumdem etiam Triumviratum Monetalem hodieque vigore ex Arrestis Papon (i) satis apparet.

19 Prout & in clarissima, prudentissimaque Venetorum Republica, de cujus hac in parte cura, ita valdè ad rem nostram Gaspar Contarenus (k) scribit, *De Præfectis Monetæ nihil est quod plura dicamus. Ejus Magistratus illa cura est, ne argentum, aut aurum imperfectius, aut impurius cudatur, quàm lex statuit: nevè numi sint minores pondere, quàm lex jubet, quod sanctissimè apud Nos servatum fuit, quamobrem maximo in pretio apud omnes nationes barbaras, ne dum apud Christianos, Veneti numi semper fuerunt, bodieque sunt.*

20 Apud Turcas quoque, eamdem rei numariæ curam, & quòd nemini numorum cudendorum potestatem faciant, Bonfinius, Leunclajus, & alii agnoscunt, & laudant, quos Arnoldus Clapmarius (l), & noster D. Joannes de Larrea (m) recensent. Et ultra eos Scipio Gentilis (n), & Heringius (o), addentes, quòd si quando Turcici Imperatores aliquos in Reges Principesvè constituunt,

(y) Batil. *Embl.* 202.
(z) *L.* 1. *& 2. C. de falsi. monet.*
(a) Euseb. *in vita Constant.*
(b) Harnis. *de jur. Majest. d. cap.* 7. *n.* 5.
(c) *L.* 2. *C. de falsi. monet. l. si quis numum, cod. tit. in Cod. Theod.*
(d) Cassiod. *lib.* 6. *epist.* 7.
(e) Idem *lib.* 7. *epist.* 32.
(f) Pomp. *in l.* 2. *D. de orig. jur.* §. *deinde cum esset.*
(g) Walt. 2. *misc. cap.* 6.
(h) Bodin. *de Repub. lib.* 6. *cap.* 3.
(i) Papon. *lib.* 4. *tit.* 9. *pag.* 126.
(k) Contar. *lib.* 4. *de Repub. Venet. fol.* 70.
(l) Clapmar. *de arc. rer. publ. cap.* 16.
(m) Larrea *dict. cap.* 12. *num.* 36.
(n) Scip. Gent. *ad dict. cap.* 1. *que tin reg.* §. 3.
(o) Hering. *de Molend. q.* 1. *num.* 14. *pag.* 6.

tuunt, aut in fidem clientelamvè suam recipiunt, duo hæc semper excipere solent: *Monetas, & preces publicas, pro salute Principis.* Et idem in Imperio Germano hodie observari, tradit novissimus Nicolaus Bernegerus (*p*), electis ponderatoribus, probatoribusque Monetarum, quos Veteres *Zigostatas* appellarunt, quibus cura rei monetariæ, lustratioque commissa, indictis eam ad rem binis quot annis diebus, Kalendis nimirùm Maji, & Octobris.

21 Et Ego hic peculiare observatione hoc notare volui, ut almæ nostræ Hispaniæ incuriam hac in parte succenseam, quam cum Deus quasi Dominam Arbitramque, sive dispensatricem auri, argenti, aliarumque totius orbis divitiarum effecerit, ut jam in hujus libri præfatione retulimus, atque adeò ceterorum Regnorum numismata ex suis pendere deberent, nullibi tamen minor hujus rei cura conspicitur, neque Magistratus aliqui, Monetalesvè Triumviri constituti reperiuntur, qui auro, argento, ærivè probè conflando cudendoque præsint, & ne quid detrimenti ex adulteratione propriæ Monetæ, vel extraneæ illatione, sive invectione Respub. capiat, sedulò curent.

22 Quod in causa fuit, ut hisce nostris calamitosis temporibus cuprea sive ærea ferè obruti simus, & in ea, argenteaque etiam, & aurea, tot mutationes, & variationes, augmenta, & diminutiones experti, plurimis circa eas, & quidem sæpè ephimeris legibus, seu pragmaticis latis, ut nec marinus apud Græcos Proteus, vel apud Latios Vertumnus, tot, *ut alibi Propertius* (*q*) *ait*, in uno corpore formas acceperint, & plus ex his damni, quàm ex hostium bellis, & tellis acceperimus, ita ut vel exteri Scriptores (*r*) nostram hac in parte incuriam, ne dicam inscitiam, notare potuerint. Inter quos eloquentissimus Carolus Scribanus (*s*): *Se nescire* (ait) *quomodo inter tot magna ingenia, tot selecta Regia Consilia, huic malo obviam itum non sit. Nisi quis credat Potentiam & Prudentiam junctim stabulare non posse, ut credas refractarios, & indomitos equos, quos unum equile non capiat.*

23 Cum tamen apud omnes non minùs notum, quàm certum sit, florentissima Regina, vel ob hanc tantùm causam non solùm cæssim, verùm pessum ivisse, ut multis exemplis ab omni Antiquitate petitis plures passim Auctores (*t*) ostendunt. Et signanter noster Joannes Mariana (*u*), de Rege nostro Alphonso X. agens, qui vilioris materiæ monetas suis populis dedit, & damna quæ hanc mutationem consequuta sint (veluti ea quæ nos experti sumus) enarrans, sic habens: *Immutatæ pecuniæ dolor urebat, unde major annonæ caritas est consequuta. Id malum novo incommodo, cum remedium quæreretur, cumulatum. Rerum venalium pretia à Rege taxata sunt, unde suprema annonæ difficultas extitit, rerum dominis eo pretio vendere recusantibus. Sic majorem plerumque perniciem afferunt, quæ sapientissimè in salutem excogitata fuisse videbantur.*

24 Similem quoque casum in Gallia contigisse narrat Robertus Gaguinus (*x*), cum Philippus Valesius Monetæ æstimationem auxit, ita ut quæ unius denarii erat, quinque denariorum parvo post tempore haberetur: *Hæc enim* (inquit) *res annonæ caritatem importavit, ita ut tritici sextarius LXXVI. avenæ verò septuaginta solidis venirent.* Et alios plures cumulant Kekermanus (*y*), Oresmius, & Biel (*z*), prudentissimos quosque viros judicare tradentes, magnarum mutationum in Rebus publicis præsagia esse, in solitam quamlibet Monetæ mutationem, seu depravationem, aut augmentationem; utpotè, quæ subjectos ipsos ad defectionem impellat, & extraneos, in eorumdem Regnorum, quantumvis florentissimorum, subversionem alliciat. Ac quasi ex Oraculo prodiisse Bodini (*a*) sententiam, docentis, non modò corrumpi Monetam, sed ne mutari quidem posse, sine incommodo civitatis: quoniam mutatio pretii, aut materiæ numismatum, census etiam, ac bonorum cujusque dubitationem affert. Quo fit, ut nemo quantum in bonis habeat, constituere possit: incerta sunt pacta conventa, incerti reditus, vectigalia, tributa; denique pœnæ ipsæ ac præmia, quæ à legibus, & judicibus irrogantur. Postremo ærarii opes, ac multa, tum in publicis, tum in privatis rebus rationibusque, dubia, ac suspensa fore necesse est.

25 Quod etiam ante eos explicuit Cassiodorus (*b*), his verbis: *Additur, quod venalitas cuncta dissolvitur, si victualia metalla vitiantur: quando necesse est respui, quod in mercimoniis corruptam videtur offerri. Quis ergo patiatur unius esse commodum dispendia scelesta cunctorum, ut detestabile vitium venire possit ad pretium?*

26 Et ut verè sentit Matthæus Lop. Bravo (*c*), qui cum hæ Monetarum mutationes in Hispania nostra contigerunt, scripsit: *Nec mercium* (inquit) *in ista aliisque pecuniariis in deterius mutationibus, proderit taxatio: malo enim* (*ut Hispana historia, experientiaque docuit*) *remedium exitialius.*

Om-

(*p*) Berneg. *in quæst. ad Tacit. de moribus Germ. q.* 19.
(*q*) Propert. *lib.* 4. *eleg.* Erasm. *in Adag.* Proteo mutabilior.
(*r*) Auct. Gallo Polit. apud Caranzam *de monet.* 3. *part. cap.* 5. Maced. *in Manifest. Lusit.*
(*s*) Scriban. *in Polit. Christ. lib.* 1. *cap.* 24.
(*t*) Tymp. *in sp. Princ.* Pontius *in relict. de Monet. Theat. vit. human. cod. verb.* Saaved. *in id. Pol. pag.* 498. & 530. & 535. & *alii apud Larream discept.* 12. *ex n.* 49.
(*u*) Marian. *de rebus Hispan. lib.* 13. *cap.* 11.
(*x*) Gaguin. *hist. Franc. lib.* 8. *pag. mihi* 143.
(*y*) Keckerm. 1. *pol. cap.* 2.
(*z*) Oresm. & Biel *in tract. de Monet.* Ascan. *de ærario pag.* 217.
(*a*) Bodin. *de Repub. lib.* 6. *cap.* 3.
(*b*) Cassiod. *lib.* 7. *epist.* 32.
(*c*) Brav. *de regen. rat. lib.* 3.

Omnis namque merces suas recusabit vendere mercator. Unde major caritas, inopia, & seditionis properatio. Et Christophorus Bessoldus (*d*), post plura alia, quæ in eamdem rem doctè congerit, addens, non solùm Monetam rerum pretia secum trahere, rebusque omnibus, velut animam, *ut inquit D. August.* inesse, verùm quod plus est, ex ejusdem bono, vel malo habitu, morum quoque civilium, bonum, aut malum statum manifestari. Atque adeò meritò Poëtam quemdam dicere potuisse,

Et quoniam mala sunt secula, Moneta mala est:
Tempora si mala sunt, malam & esse Monetam necesse est.

Et alterum, qui magis adhuc ad nostram querimoniam accedit, & ad Ovidii (*e*) carmina alludit

Discitur ex nomis, quàm se mala tempora mutent.
Omniaque in pejus deteriora ruant.
Aurei erant quondam numi, fuit aurea & ætas;
Numi nunc fiunt cuprea massa mali.
Cuprea nunc ætas hominum est, nunc cuprea proles,
Inque dies fiet post scelerata magis,
Retulit ut Naso veraci carmine doctus.

27 Unde scitissimè Plautus nihil nequius numis novis excogitari posse docuit, dum dixit:

Nam nunc novæ quæ prodeunt Comœdiæ,
Multò sunt nequiores, quàm Numi novi.

Et ab Innocentio III. Pontifice Maximo (*f*), Rex Aragonum Petrus II. graviter increpatur, quòd irrequisito populo, legitima Moneta mutata, reprobam aliam induxerit, seque hanc non alteraturum juraverit, & per ejusmodi actus grave scandalum suo in populo generaverit. Additque, juramentum illud iniquitatis vinculum, si ei standum esset, fore futurum, Consiliariosque, qui ei hujus facti auctores fuerunt, non *Consiliarios*, *sed Deceptores* appellat. Circa quem Textum plura novissimè quidam ex nostris satis doctè congessit (*g*), post eloquentissimum Joannem Marquez (*h*), qui copiosum *de Principum potestate circa Monetarum mutationem syntagma conscripsit*, & Joann. Bodinus (*i*), qui Reges Aragonum, more à Majoribus accepto, cum Imperii sacris initiantur, jurare solitos inquit, se antiquæ Monetæ leges minimè violaturos, prout & Reges Navarræ, non nisi semel, si illius Regni historiæ, quàm Bessoldus (*k*), & Ascaffus (*l*) referunt, fides habetur. Quamvis, quod ad Aragones pertinet, verius sit, hoc jusjurandum post casum dicti Textus introduci cœpisse, ut latiùs de tota ejus historia agens, tradit Petr. Belluga (*m*), addens, *Cave ne consulas Principi Monetæ mutationem in damnum populi, quia non eris Consiliarius, sed Deceptor.* Quod gravius adhuc præmonuit Joannes Andreas (*n*), sub ejusdem Textus occasione inquiens: *Quod multi tales hodie reperiuntur Consiliarii, qui* Deceptores *ibi appellantur, & tantùm nituntur ad danda consilia pro extorsione pecuniæ, & quod lex dicat, expellendos esse ejusmodi Consiliarios, aliosque idoneos introducendos.*

28 Qui sanè si tales se ostendere cupiunt, vulgatum Distichum præ oculis semper habere debebunt,

Una Fides: Pondus; Mensura: Moneta sit una,
Et status illæsus totius orbis erit.

Et nobile apophthegma cujusdam Langravii Hasiæ ab Waremundo (*o*) Erembergio relatum, qui auctoritatem Principis, & cognosci, & retineri hisce tribus notis dicere solitus erat, *Tuto itinere, Fide promissi, & proba Moneta.*

29 Et in idem tendit gravis de contrario in Bohemia usu querela Cosmæ Pragensis (*p*), inter alia referentis, Carolum Magnum, cum filium suum Pipinum, post se in solium sublimandum disponeret, eum terribili cum sacramento constrinxisse, ne in Regno suo subdola, & prava taxatio ponderis, aut Monetæ fieret. Et ita subjungit: *Certè nulla clades, nulla pestilentia, nec mortalitas; nec hostes, totam terram rapinis incendiisque devastantes, magis populo Dei nocerent, quàm frequens mutatio, & fraudulenta pejoratio numi. Quæ pestis, aut quæ infernalis Erynnis inclementius spoliat, perdit, attenuat Christicolas, quàm fraus in numo berilis?* Similem querelam in eodem Regno Bohemiæ sub Rege Joanne, ex Dubravio recenset Heringius (*q*). Addens ex Auctore Chronici Au-

(*d*) Bessold. *de jur. Majest. thes.* 54. *& in tract. de æror. cap.* 6.
(*e*) Ovid. 1. *Metam.*
(*f*) Innocent. III. *in cap. quanto, de jur. jur.*
(*g*) D. Larrea *disc.* 12. *num.* 42. *& 65.*
(*h*) Marq. *in gubern. Christ. lib.* 2. *cap. ultim.* §. 2. *ex pag.* 223.
(*i*) Bodin. *de Republ. lib.* 6. *cap.* 3.
(*k*) Bessold. *de æror. cap.* 7.
(*l*) Ascaff. *dict. cap.* 217.
(*m*) Bellug. *in specul. Princip. ann.* 1245. *& 1336. Marquez ubi sup. pag.* 224. *& in rubr.* 36. §. *grave damnum, n.* 10. *in fin.* vide Carranzam *de monet. pag.* 364. *num.* 2.
(*n*) Joann. Andr. *dict. cap. quanto, num.* 2.
(*o*) Warem. *de subsidiis, cap.* 5. *n.* 37.
(*p*) Pragens. *apud Heringium statim citandum.*
(*q*) Hering. *in tract. de Molendin. q.* 1. *num.* 14. *pag.* 6. *& seqq.*

Aulæ Regis ex cuprea numorum materia, & corrupta eorum forma, impediri omnium rerum venalium fora,

Nam quivis sutor his numis dixit abutor,
Et dixit sartor, ex his nummis nimis arctor.
Conqueritur Pistor, meus omnis quæstus in his tor
Pet numis. Tristis etiam fit Faber in istis
Denariis parvis. Luit hoc villanus in arvis
Artificum turbæ clamant super hoc, & in urbe,
Optant deleta, citò quod sit iniqua Moneta.
Nemo stat exceptus, qui non damnum sit adeptus.
Per talem fraudem; si cessat, tunc cane laudem.

30 Quod si nostra tempestate observatum fuisset, tot ærumnas sub ærosis, ac dolosis Monetis non patiremur, nec sensim in Hispaniam nostram nefandum illud Politici cujusdam dogma prorepsisset, qui numum nuper cudi suasit, cum hac inscriptione, *Moneta pro tempore*, quasi seculum nostrum ita pravum sit, ut vel in numis nulla fides, nulla probæ materiæ quantitas, vel qualitas attendi soleat. Quod perinde est, ac si doceret, ipsum omnem statum, quem hoc modo sublevare aliqui Principibus consulunt, de suo statu deturbari oportere, & Christianos Gubernatores Antonini Caracallæ pessimos mores induere, cui, *Xiphilino*, *& Dione Cassio testantibus*, tum, cetera omnia, tum numus adulterinus erat, & pro argento aurovè, plumbum in argentatum, & æs inauratum civibus dabat. Aut Hippiæ Atheniensis, cujus factum Aristoteles (*r*) refert, & taxat, dum omnem numum, cui tum Athenis in usu erat, Adocimon, hoc est improbum esse jussit, vilique ejus pretio constituto, omnem ad se pecuniam deferri imperavit, quam iterùm longè pluris elocavit iis, qui eamdem alio signo cudere vellent.

31 Planè enim, licèt negare, nec possim, nec velim, omnem ferè numorum substantiam, non tam ex suæ materiæ ponderisvè æstimatione, quàm ex Principum cudentium jussu, atque arbitrio pendere, ut magis communiter omnes, qui de re numaria agunt, post Metianum Juris-Consultum (*s*) docere videntur (*t*). Hoc tamen arbitrium, juris, ac rationis regulis temperatum esse debere, iidem ipsi Scriptoris, et alii passim edocent, graviter illos peccare tradentes, si absque gravissima & urgentissima causa, monetam, quam probam, & legitimam suis populis dare debent, propriis lucris intenti, vero suo valore, aut pondere fraudent. Quod ultra alios Magister Marquez (*u*) his verbis testatum reliquit: *Porque es obligacion de los Principes, como de fiadores de la fé publica, conservar la moneda en su peso legitimo, como el Papa Inocentio III. escribiò al Rei Don Pedro el II. de Aragon. Y fue la causa, porque el Rei Don Pedro el IV. confiscò los Estados del Rei de Mallorca, que pretendia era su vasallo, por averla baxado de lei. Y el Poeta Dante llama al Rei Filipo el Bello de Francia* Monedero falso, *porque èl fue el primero que en Francia enflaqueciò la moneda de plata la mitad de la lei, con grandes alteraciones de sus subditos, y escandalos de los estrangeros, &c.*

32 Ideò autem dixi: *Sine gravissima, & urgentissima causa*; quoniam ubi hæc ingruit, cum omnes leges excludat, Monetales quoque tamdiù, quamdiù ipsa perstiterit, sibi obsequentes habebit, ut Leuconis exemplo Polienus (*x*) ostendit, qui cum pecuniis indigeret, ut hostibus resistere posset, jussit omnem ad se Monetam deferri, aliudque ei signum impressit, duplicatoque pretio valere præcepit, dimidiam sic partem dominis reddens, & alteram dimidiam sibi lucratus.

33 Cui exemplo, simile aliud de Romanis, in bello primo Punico pecuniarum defectu laborantibus, Plinius (*y*) latè recenset, & in idem tendit, quod de libra Septitiana Martialis (*z*) interpretes tradunt, & aliæ mutationes, numorumque ex plumbo, corio, papyro, aliisque vilissimis materiis cusiones, quas sub nostris Regibus Joanne I. & Henrico II. & aliis ubique Principibus, ex causis similibus factas, Covarruvias (*a*), & alii (*b*) à Novissimo Larrea (*c*) congesti commemorant.

34 Et hæc quidem, pro illis suadenda cura & solicitudine probæ Monetæ dixisse sufficiat, dummodò illud veluti superpondium addamus, hanc quoque parum proficere, nisi æquè solerter caveant, atque provideant, ne ejusmodi monetæ, quodlibetvè aurum, argentum, resvè alia, quæ pretiosa censeri possit, extra sui Regni terminos exportetur, atque extrahatur. Quod cum nullibi non peculiaribus legibus (*d*) sanciatur, quæ etiam jubent subtili ingenio hæc omnia, si fieri possit, à barbaris erui, & ad nos deduci debere, nullibi tamen segnius, quàm in nostra Hispania ob-

(*r*) Arist. *in Oeconom.*
(*s*) Metian. *in lib. de arte.*
(*t*) Belleg. *rubr.* 36. Petr. Gregor. *lib.* 1. *de Rep. cap.* 1. *num.* 31. Harnis. *cum multis dict. cap.* 7. Molin. *tom.* 2. *disp.* 101. *& plures apud Larream.*
(*u*) Marq. *ubi sup.* Harnis. *dict. cap.* 7. Timp. *in specul. Princip.* 2. *part. tit.* 23. Marian. *lib.* 3. *de Reg. inst. cap.* 5. *& plures alii apud Larream disp.* 12. *n.* 38. *& 40.*
(*x*) Polien. *lib.* 6. *stratag.*
(*y*) Plin. *lib.* 33. *cap.* 3.
(*z*) Mart. *lib.* 4. *epigr.* 89. *& lib.* 8. *epist.* 71.
(*a*) Covarr. *de numismat. cap.* 7. *num.* 5.
(*b*) Harnis. *dict. cap.* 7. *num.* 7. Bessold. *de jure malest. pag.* 202.
(*c*) Larrea *disp.* 11. *pag.* 168.
(*d*) *L.* 2. *C. de commer. l.* 1. *& per tot. C. quæ res export. l.* 1. *& per tot. tit.* 18. *lib.* 6. *Recop.*
(*e*) Ego *in Polit. lib.* 6. *cap.* 1.

observatur, cujus calles, *ut alibi* (*e*) *plenius ostendi*, argento auro, pretiosisque lapillis, ac gemmis sterni possent, si talem in retinendo, qualem in acquirendo diligentiam & vigilantiam adhiberemus.

35 Neque enim ferendi credendivè sunt Turnebus (*f*), & Julius Scaliger (*g*) qui divitias ad nos ex Orbe Novo transvectas, flocci naucique faciunt, aut Satyricus ille Barclayus (*h*), qui dicere ausus fuit, quod Hispani, *Sui ærarii famam opulentiæ Indicæ nomine, & ingentibus prætereà verbis, cauta, & industria fraude sustentant*, cum contrarium universus Orbis testetur, qui ferè totus ex ejusmodi divitiis dependet, & plures alii (*i*), Fidei probatioris Auctores, qui in illis recensendis immorantur, & vel ex sola Potosiensi Argenti fodina, ex prima ejus detectione, ad hæc nostra tempora plus mille millionum extractos esse commemorant.

36 Planè Cicero (*k*), Flacci edictum commendans, quo vetuit, ne ex omnibus provinciis Populo Romano subjectis, aurum in Jerosolymam deferretur, similes leges omni laude dignas, his verbis ostendit: *Quis est Judices, qui hoc non verè laudare possit; exportari aurum non oportere, tum sæpè anteà Senatus, tum me Consule sæpissimè judicavit.* Quem locum quidam ex nostris (*l*) expendens, hoc solùm à nostris ignoratum, vel neglectum, prudentissimè, & penitissimè dolet, cum tot nostræ substantiæ sanguisugas patiamur, & post detectionem Novi Orbis, in extraneas provincias, & quod magis dolendum est, ut plurimum hosticas, mille quingenti, & quod excurrit, milliones exportati dinumerentur. Undè ob eamdem hac in parte incuriam effectum est, ut vulnera telis nostris facta patiamur, & cuprea vilique moneta obruti aurea, argenteaque careamus, & inter medias propriasque divitias mendicemus, non secus, atque in mediis aquis, ac pomis sitiisse, & esuriisse Tantalum Veteres fabulantur.

37 Qua miseria, nullam majorem inveniri posse, Salomon edocuit (*m*), dum dixit: *Vir, cui dedit Deus divitias, & substantiam, & homo extraneus voravit illud, miseria magna est.* Eamque Nobis velut exprobrans, aut subsannans Prudentissimus ille Francorum Rex Henricus, hujus nominis IV. *ut Petrus Matthæus* (*n*) *in suis narrationibus memorat*, cum in ejus præsentia Hispanicæ divitiæ à quodam nimis extollerentur, & quod Pistoleti, & Regales numi Hispanici ubique ferè pretia rerum constituerent, reliquis monetis quasi ferias agentibus, respondisse narratur: *Hispanica Moneta domi significat abundantiam, foris indigentiam, & necessitatem. Hispani ad nos veniunt, Nos non proficiscimur in illos, neque nobis donant suas pecunias, sed debent Nobis veluti suis creditoribus, & plus quatuor milliones auri quotannis ab easdem vilissimis nostri Regni mercibus excipiscamur.*

38 Quod expertissimi & callidissimi Principis dictum Nos cautiores, & attentiores in nostris divitiis retinendis reddere deberet, ne proprio nostro gladio ab inimicis Hispanæ Monarchiæ jugulari videamur, & duplici damno affici, dum illud ipsum quod extrahi patimur, in nos ipsos stalim converti sentimus. Docente quippè Vegetio (*o*): *In omnibus prœliis, expeditionis conditio talis est, ut quidquid tibi prodest, adversario noceat; quod illum adjuvat, tibi semper officiat.* Et secundùm aliam Xenophontis (*p*) sententiam: *Ab hostibus parta abundantia, non solùm commeatum, sed immortalem gloriam apud omnes mortales parere solet.*

39 Sed nimirùm, ut de eadem nostra incuria in Monetis cudendis, & probis retinendis, loquens, Scribanus observat (*q*), magna ferè Regna, vel ipsa magnitudine sua adnescio quæ improvida labuntur, quasi sub ingenti mole fatiscant genua, *Atque ita* (inquit) *cum orbem prope universum auro, argento, gemmis lassent Hispani, Regnum ipsi suum ære fatigant ignobili, & pro auro, argentoque, æs illis ab hoste cusum est. Aut fors dicendum, semper abundantiam contumeliosam fuisse in se ipsam: evenireque nunc hoc apud Hispanos in auro, ut mirum videri possit, cur non vinctos in ergastulis habeant auro, & divitiis improbos onerent, tanto locupletiores, quanto nocentiores. Nam quid ego aliud dicam? Aurum video tota propè Hispania exulare, æs imperare. Quando cara mihi tellus, discusis opulentiæ tenebris lucem intuebere? Quando ægro corpori remedia admovebis? Habes Regem qualem ne voto assequare majorem, amantem tui, publicique amantem boni, Audi Vota Mea Deus, audi Bonorum omnium.*

EM-

(*f*) Turneb. *lib.* 14. *cap.* 21.
(*g*) Scalig. *exercit.* 9. Salmuth. *ad Pancirol. tit. de Novo Orbe, ex pag.* 26.
(*h*) Barclay. *de Iconib. Nationib. cap.* 7.
(*i*) Acosta, Maluenda, Garcilass. Majol. Beyerl. & alii *ap. Med. Polit. cap.* 1. *& in* 1. *tom. lib.* 5. *cap.* 1. *n.* 12.
(*k*) Cicer. *in orat. pro Flacc.*
(*l*) Alphons. Carranz. *in tract. de monet.* 3. *part. cap.* 4.
(*m*) Eccles. 6. *vers.* 2.
(*n*) Petr. Matth. *in narrat.* Thom. Lant. *in Orat. contr. Hispan.*
(*o*) Veget. *lib.* 3. *de re milit. cap.* 21.
(*p*) Xenoph. *de gest. Græc. lib.* 5.
(*q*) Scriban. *in Cath. Christ. lib.* 1. *cap.* 24.

EMBLEMA LXXXII.

TRIBUTA QUALITER IMPONENDA.

Non carpo florem, sed succum exhaurio tantùm:
Siccine mel fingo, flos tamen ecce manet.
Sic succum è Regno (flos est) decerpite Reges,
Ut flos non pereat, duret amænus adhuc.

COMMENTARIUS.

1 PRobæ Monetæ curam, quam adeò in superiore syntagmate Regibus, ac Principibus commendavimus, illa etiam subsequi debet, quæ in imperandis, temperandisque tributis versatur, ubi urgens occasio, communisvè totius Regni utilitas, illa à subditis corrogari suadet. Nam etsi negare non possit, hæc justis legitimisque Principibus, ubi justè & legitimè indicuntur, à vassallis præstari debere, utpotè in quibus totius Reipublicæ nervi consistant (*a*), ut passim in Theologorum, Jurisprudentum, & Politicorum libris (*b*) habetur, quos alibi plena manu congessi.

2 Quò respiciens Cicero (*c*), ea, *Ornamenta Pacis, & subsidia Belli esse*, inquit, *dandamque operam, ut omnes intelligant, si salvi esse velint, tributa esse conferenda, & necessitati parendum.* Et Tacitus (*d*): *Neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt.* Et alibi: *Dissolutionem Imperii doce, si fructus quibus Respublica sustinetur, diminuantur.* Cum quibus D. Chrysostomus (*e*), & Cassiodorus (*f*), omninò legendi, conveniunt, & Rex noster Alphonsus X. qui in suis Septem Partitis legibus (*g*) habet, *Ser guisada cosa, que Pechos, i Tributos se paguen al Rei en señal del reconocimiento del Señorio. E fueronles otorgadas estas cosas porque oviesen con que se mantoviesen honradamente en sus despensas, é con que pudiesen amparar sus tierras,*

(*a*) *L. 1. §. in cautis, de quæstionib.*
(*b*) Lips. Petr. Gregor. Marq. Contzen, Bobad. & alii, quos Ego *congessi*, 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 13. *ex num.* 23. & *cap.* 18. *ex nam.* 3.
(*c*) Cicer. *pro lege Manil. & lib.* 2. *off.*
(*d*) Tacit. *lib.* 4. *hist.*
(*e*) D. Chrysost. *homil.* 23.
(*f*) Cassiod. *lib.* 12. *epist.* 16.
(*g*) *L.* 6. *tit.* 24. *l.* 6. & 11. *in fin. tit.* 28. *part.* 3.

é reinados, i guerrear contra los enemigos de la Fé, é porque pudiesen escusar sus Pueblos de echarles muchos pechos, é agravamentos. Omnes quippè in Crassianum illud, à Plutarcho (*b*) relatum, conspirant, *Nullam auri vim satis esse Principi, cui sit alendus exercitus.*

3 Adhuc tamen iidem ipsi Principes curare summopere debent, ne sub his, aut aliis quibuslibet titulis, ultra quàm necessitas exigat, populos gravent, suævè utilitati, aut cupiditati, potius quàm communi saluti prospiciant, medicinamque ipso morbo duriorem efficiant; sed leviori quidem, & suaviori modo, quo possint, has subditis præstationes indicant, atque in eorum substantiam exugant, ut eosdem ad alias, ubi res poposcerit, habiles & idoneos inveniant. Monente quippè prudentissimo Seneca (*i*): *Magni animi est, magna contemnere: Prudentis est mediocria malle, quàm nimia, ista enim utilia sunt, illa quòd superfluant, nocent. Sic segetem nimia sternit ubertas, sic ad maturitatem non pervenit nimia fœcunditas.*

4 Quàm doctrinam Cassiodorus (*k*), æquè prudenter de tributis agens, his verbis expressit: *Sed à Nobis, qui Fisci utilitatem stabili volumus diuturnitate consistere, excludenda est dispendiosa semper enormitas: ne augmento suo tumens summa deficiat, incipiatque magis deesse, quia immaniter visa est accrevisse.* Et rursus inquiens (*l*): *Illud amplius nostris utilitatibus applicamus, quod misericordi humanitate concedimus, Regnantis enim facultas tunc fit ditior cum remittit, & acquirit nobiles thesauros famæ, neglecta vilitate pecuniæ.*

5 In eamdemque collimans D. Gregorius Pontifex Magnus (*m*), ad Constantiam Augustam Constantinopolitanam scribens, eamque rogans, ut marito Italiæ oppressionem, & miseriam ob multa, & varia tributa, quæ pendere cogebatur, repræsentaret, sic habet: *Sed ego suggero ad hoc, ut etsi minores expensæ in Italia tribuantur, à suo tamen imperio oppressorum lachrymas compescat. Nam & idcircò fortassè tantæ expensæ in hac terra minùs ad utilitatem proficiunt, quia cum peccati aliqua admixtione colliguntur; præcipiant ergo serenissimi Domini, nihil cum peccato colligi: nam scio, quia etsi parum attribuitur Reipublicæ utilitatibus, ex eo multum Respub. adjuvatur. Quod etsi fortassè contingat, expensis minoribus minùs adjuvari, melius est tamen temporaliter nos non vivere, quàm vos ad æternam vitam obstaculum aliquod invenire.*

6 Justinianus quoque Imperator (*n*), sibi gratulans, quòd venalia suffragia pro eligendis Judicibus compescuerit: *Consideravimus enim* (inquit) *quia licèt quæstus immodicus imminuatur Imperio, attamen nostri subjecti incrementum maximum percipient, si indemnes à Judicibus conserventur, & Imperium & Fiscus abundabit, utens subjectis locupletibus.*

7 Cujus dictum Rex noster Alphonsus in quadam suarum lege (*o*) transcripsit. Et in alia (*p*), postquam alios modos recensuit, quibus Rex vassallos suos ab aliis tutari, & defendere debet, hunc, rei de qua agimus appositissimum, subdit: *Otrosi los debe guardar en tres maneras: La primera, de si mesmo, non les faciendo cosa desaguisada, lo que non querria que otros les desficiesen. Ni tora mando de ellos tanto en el tiempo que lo pudiese escusar, que despues non se pudiese ayudar de ellos, quando los oviese menester.*

8 Hinc quoque fluxit, & à Maximo Tyrio (*q*), & aliis, summè semper commendata fuit Alexandri Magni sententia: *Olitorem se odio habere dicentis, qui herbas radicitus excideret, sive extirparet.* Et vulgatior illa, semperque bonorum Principum menti figenda, quam, *Suetonio* (*r*) *testante*, Tiberius Imperator, aut reperit, aut usurpavit. Is enim admonitus ab amicis, ut provincialibus augeret tributa: *Boni & prudentis Pastoris esse respondit, Tondere pecus, non deglubere.* Quæ vox, *ut Erasmus* (*s*) *animadvertit*, adeò posteris placuit, ut jam in Adagium transierit, hodieque vulgò celebrata duret: ubi quis durior, aut in stantior exactor existit, quasi conveniat lana contentum esse; est enim, *deglubere*, detrahere pellem, tractum à rusticis, qui deglubere vocant, siliquam, aut folliculum excutere, & granum sua nudare tunica. Tondent igitur, qui ita spoliant, *ut sortem relinquant*, unde res possit crescere: deglubunt, qui nihil reliqui faciunt. Nam lana detonsa renascitur, cute verò detracta, nihil est, quod deinceps possis auferre.

9 Ex quo dicterio Petrus Costalius (*t*) unum ex suis Pegmatis finxit, & ad rem, quam tractamus, applicuit, sub pictura opilionis ovem tondentis, cum lemmate, *Moderatio in subditos*, & his carminibus:

Cui dedit Upilio Simas tondere capellas,
Ah cruciat miseris terga cruenta modis.
Quem tenet Herculei mœstum præstatio voti, In-

(*b*) Plutarc. *in vit. Erasm.* Thom. Mor. *in Utop. pag. mihi* 31.
(*i*) Senec. *epist.* 39.
(*k*) Cassiod. *lib.* 4. *epist.* 38.
(*l*) Idem *lib.* 1. *epist.* 16.
(*m*) D. Gregor. *in Reg. lib.* 4. *epist.* 32. *quem & alios refert* Bobad. *in Polit. lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 11.
(*n*) Just. Imper. *in Auth. ut jud. sine quoque suffr.* §. *congitatio, collat.* 2.
(*o*) *L.* 14. *tit.* 5. *part.* 2.
(*p*) *L.* 2. *tit.* 10. *part.* 2.
(*q*) Maxim. Tyr. *ser.* 13.
(*r*) Sueton. *in Tiber. cap.* 13.
(*s*) Erasm. *in Adag. pag.* 79.
(*t*) Costal. *in Pegm. pag.* 267.

Inque uno duplex jugere munus obit:
Parvo multa quærens instare tributa novali,
Sæpè grave immenso deserit ære solum.

10 Plura statim in Principes & Magistratus objiciens, qui cum commissam sibi plebem ab aliorum injuriis, insidiis, cæde, concussione, & vi armata liberare deberent, jus unicuique tribuere, & perditorum civium conatus nefarios à bonorum cervicibus depellere, potestatem dignitatemque suam ad eorum perniciem convertunt, provincias spoliant, omnia habent vænalia, servorum dimissiones faciunt ad diripiendas villas, vicinos sedibus expellunt, & denique nihil aliud agunt, quàm ut rem suam pleniorem efficiant.

11 Nuperus etiam noster Symbolarius (*u*), eamdem doctrinam suadere Principibus volens, arborem pingit, cui putatoria falx imminet, cum hæc Epigraphè, *Poda, no corta*, sic indicans, non dilaniandos, aut dilacerandos pro tributis populos esse, sed putandos, leviterque, ac leniter in superfluis, non in humanæ vitæ prorsus necessariis, ea imponi oportere, & tamdem concludens, quòd *La suavidad en la imposicion, i cobranza de un tributo, obliga á la concesion de otros.* Cui mirè Horatianum illud (*x*) adridet, qui vim viti vitam esse ait,

——————Ab ipso
Ducit opes, animumque ferro.

Et nostrorum Catholicorum Regum lex quædam (*y*), quæ jubet: *Que los arboles de los montes no se corten por pie, salvo por rama, i dexando en ellos horca i pendon, por donde puedan tornar á criar.*

12 Ego autem, ut novo alio symbolo, Emblemate, sive similitudine, hoc idem ostendam, & moneam, Apes, quas vides, variis floribus, ac frugibus insidentes, depingo, quarum eam esse naturam Plinius (*z*), & alii Scriptores testantur, ita succum ad flavos suos, ac mellificos favos conficiendos, ex illis exugere, ut nihil ipsorum utilitati viriditativè detrahant, quin potius dominos cereis suis, ac melificis operis ditiores efficiant, & plerumque, *ut Erasmus* (*a*) *in similibus addit*, etiam ex spinis asperrimis mel suavissimum, ac clarissimum colligant.

13 Quam mirabilem tenuis hujus animalculi proprietatem, Joannes Boterus (*b*) ita eleganter Italis rithmis expressit, & ad notandos malos Principes, & bonos ad similem virtutem excitandos, accomodavit, ut piaculum esse duxerim ejus carmina meis hisce commentationibus non intexere, quæ sic habent,

L'Ape è fornita di tal providenza,
E di circospettion si nobil piena,
Che si procaccia l'util proprio, senza
Ch'altri ne senta detrimento, ò pena:
Tragge dall'herbe, è fior la quinta essenza,
E resta all'herbe è fior lor forza, è lena,
Succhia ella il mel; è à te riman, con tutto
Il suo vigor, e sua bellezza, il frutto.
Imparin quinci quelli, che non sanno
Cosa operar, che gravi altrui non sia.
Ne par lor de far ben, se non fan danno,
Se non fanno al vicin lor traversia;
Se colpie sù la pancia altrui non vanno,
Se non usano è forza è tirannia.
Razza importuna, barbara, perversa,
Degna d'esser da gli huomini dispersa.
Imiti l'ape che fa lo dolce mele,
E la cera nudrice del bel lume,
Senza dannegiar punto le tue mele
O l'herbe, ò i fiori onde il buon succo assume;
Senza far cosa onde tu tiquerele,
Per che il giardin ò l'horto si consume.
Fa in somma agitamente il fatto suo,
Non però recca danno alcuno al tuo.

14 Quod Monitum latè ornari posset ex iis, quæ doctè, ultrà alios, Politissimi nostri Politici

(*u*) Saaved. *in id. Polit. symb.* 67. *pag.* 505.
(*x*) Horat. *lib.* 4. *od.* 4.
(*y*) *L.* 7. *tit.* 7. *lib.* 7. *Recop.*
(*z*) Plin. *lib.* 11. *cap.* 8.
(*a*) Erasm. *in similib.*
(*b*) Boter. *in Primavera, cant.* 5. *stanc.* 41. *& segq.*

ci Marquez (*c*), Bravus (*d*), Bobadilla (*e*), Joann. Anton. Velazquez (*f*), Chilensis Episcopus, (*g*) & novissimus Saavedra (*h*) literis tradunt, animadvertentes, Optimum Principem, & suorum amantem, solùm æqua, & legitima tributa, & vectigalia à suis vassallis exigere, eaque introducta esse, non ut ipse augeatur, sed ut Populus defendatur; putareque debere, tunc maximè suum negotium agere, cum publicum agit, & regnantem ditare, aut depauperare, quicquid cives ditat, vel depauperat.

15 Quod, vel ipsis tacentibus, satis passim Pagina divina proclamat, apud Jeremiam (*i*) Principes, deglubentes populos suos, his verbis comminans: *Væ Pastoribus, qui disperdunt, & dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus: ideò hæc dicit Deus Israel ad Pastores, qui pascunt populum meum.* Et apud Jobum (*k*) inquiens, parum ipsis divitias, quas hoc modo comportaverint, profuturas, & quòd *Cum aperierint oculos suos, nihil invenient, sed justus vestietur illis; & argentum innocens dividet.* Quod etiam Salomon in Proverbis (*l*) edocuit, dum dixit: *Qui calumniatur pauperem, ut augeat divitias suas, dabit ipse ditiori, & egebit.*

16 In quæ loca respiciens D. Basilius (*m*), eos qui ita se habent, piscibus similat, qui se invicem comedunt, & tamdem major ab ultimo victore absorvetur. Et Abulensis (*n*), post Div. Chrysostomum, inquit, vocem illam Christi Domini: *Redde quæ sunt Cæsaris Cæsari*; de illis quidem Tributis accipienda esse, quæ in nullo Pietati nocent, *Quia si aliquid tale fuerit, non adhuc Cæsaris est, sed diaboli.*

17 Xenophon (*o*) etiam, licèt divinis præceptis non institutus, Agesilaum monentem induxit: *Ut plurimis eos bonis cumulet, qui sub Imperio suo constituti sunt.* Et Apollonius (*p*) apud Philostratum, Vespasiano Augusto consuluit, ut eas divitias magni dumtaxat faceret: *Non quæ in occulto reposita jacent, quid enim hæ ab arenæ cumulo differunt? Nec ea quæ ex collatione tributorum à gementibus hominibus proveniunt. Atrum enim sordidumque putandum est aurum, quod ex lachrymis oritur, divitiis autem optimè supra omnes Reges uteris, si eas egentibus communicaveris, divitibus autem permisseris, ut facultatibus suis tutò frui possint.*

18 Cassiodorus (*q*) quoque, ultra loca, quæ jam ex eo adducta relinquo, multus est in eodem documento præstando, & Principibus suadendo, ut vel ob hoc ipsum, quòd divitiarum augmenta procurant, parcè illas à subditis colligant, sic enim in quadam epistola inquit, Principes increpans, qui subditos, quos pascere deberent, exhauriunt: *Pudeat* (inquit) *illis tollere, quibus jubentur offerre. Ultra omnes crudelitates est, divitem fieri velle de exiguitate mendici. Amentur honesta lucra; horreantur damnosa compendia: nullus audeat inde tollere, quod possit collecta dispergere. Addendo perdidit, qui retinendo collegerit; & paupertatem potius ad se trahit, si exigentium pecunias non repellit*, ubi Ego *egentium* legi debere, contenderim, licèt Fornerius, & Brossæus cum vulgari lectione pertranseant.

19 Et rursus in alia (*r*), ob eamdem rationem incrementum, quod quæritur, moderationem, de qua agimus, adhibere debere, his verbis insinuat: *Crementa fiscalium Tributorum justissimo sunt pensanda judicio: quia servientium imminutio est, hujus illationis accessio, quantumque pars illa proficit, tantum se hæc firmitati subducit, ideòque excludenda est dispendiosa semper enormitas. Nolumus enim tale aliquid indici, quod sit necesse removeri.*

20 Quod & ipsum Sanctus Epiphanius Theodorico Regi pro Ligurum Tributis imminuendis consuluit, cujus verba, *Ennodio* (*s*) *referente*, sic habent: *Liguribus tuis largire, quod proferas, tribue, quod reponas: futurorum quæstus est temporalis indulgentia. Boni Principis est, cum virtutibus amare famam, &c.*

21 Relictisque aliis, quæ in rem hanc expendi facilè possent, dignum est, ut silentio non involvatur, celebre illud Ulpiani Juris-Consulti (*t*) responsum, ubi consulit, antiquitus constituta & consueta munera, & onera, in provinciis servari debere: *Ne sine discrimine, & frequenter his Provinciales oppressi, simul & viris, & viribus Respublica destituatur.* Quo loci verbum illud, *Viris*, non solùm eò tendit, quòd cives, tributis gravibus onerati, deficere vel aufugere solent, & quòd multoties evenit, & Neapoli, atque alibi hisce nostris temporibus contigisse vidimus, in defectiones & seditiones prærumpere, ut multis ab omnia ætate petitis exemplis Aschaffus (*u*), & Beyer-

(*c*) Marq. *in gub. Chr. lib.* 1. *cap.* 16. §. 3.
(*d*) Lopez Bravo *de reg. rat. lib.* 3. *fol.* 31.
(*e*) Bobad. *lib.* 5. *cap.* 5. *per tot.*
(*f*) Velazq. *de opt. Princ. lib.* 3. *à num.* 12. *& 13. & lib.* 4. *à num.* 5.
(*g*) Villarr. *in lib. Judic. cap.* 13. *num.* 14.
(*h*) Saaved. *dict. Empr.* 67.
(*i*) Jerem. 23. 1.
(*k*) Job 27. 16. *& seq.*
(*l*) Proverb. 22. 16.
(*m*) D. Basil. *in orat. de avarit. & homil.* 7. *in Hexam. Vide integrum locum supr. Embl.* 65.
(*n*) Abulens. *supr. Matth. cap.* 22.
(*o*) Xenoph. *in lib. de laud. Agesil.*
(*p*) Philost. *in vita Apollon. lib.* 5. *cap.* 13.
(*q*) Cassiod. *lib.* 12. *epist.* 13.
(*r*) Idem *lib.* 4. *epist.* 38.
(*s*) Ennod. *in vita S. Epiphan.*
(*t*) Ulpian. *in l. & qui originem*, §. *Præses*, *D. de muner. & honor.*
(*u*) Aschaff. *de ærar. in Indice*, verb. *Seditiones.*

yerlinchius (*x*) ostendunt, & Monostichum inquiens: *Propter exactum Tributum plurima est rebellio.* Sed in illud etiam, quòd parentes à generandis, & procreandis liberis abstinent, ubi se immoderatis tributis gravatos, vel gravandos esse conspiciunt. Sic enim Seneca (*y*), de hac fœlicitate sub bono Principe agens: *Tollere* (inquit) *fœminæ filios cupiunt, ut publicis malis indicta sterilitas recludatur.*

22 Et Plinius Junior (*z*), postquam sæpè & valdè suum Trajanum laudavit, quòd non solùm in tributis suo tempore constituendis parcissimus fuerit, verùm & ab aliis retrò Principibus constituta, remisserit, nihil referre iniquitatis existimans, exigi, quod deberi non oportuerit, an constituere ut in posterum debeatur, hinc factum esse inquit: *Ut fœminas etiam tunc, fœcunditatis suæ maxima voluptas subiret, cum cernerent, cui Principi cives, cui Imperatori milites peperissent.*

23 Et expressiùs adhuc Nazarius (*a*), de simili Constantini liberalitate, seu benignitate agens, & ita subjiciens: *Septem millia capitum remissisti, quartam amplius partem nostrorum censuum. Remissione ista viginti quinque millibus dedisti, vires dedisti opes, dedisti salutem. Nam tunc liberi parentes suos cariores habent, & mariti conjuges non gravatè tuentur, & parentes adultorum non pœnitet filiorum, quorum onera sibi remissa lætantur.*

24 Similes laudationes ob eorumdem Tributorum levamen apud Themististium de Theodosio, Eumenium de Constantino, Mamertinum de Maximiano, Ausonium de Gratiano, & alios passim Panegyristas legere licet, & in omnium historiis hæc eadem lenitas in Alexandro Magno, Tiberio, Pericle, & aliis Principibus, quos Beyerlinchius (*b*) congerit, commendatur. Inter quos Nerva Cocejus, *ut recolit Petrus Gregorius* (*c*), Civibus Romanis cum magna laborarent egestate, non tantùm agros ad sublevandam penuriam distribuit, sed vestes suas proprias, vasa argentea, atque aurea, relinquamque supellectilem vendidit, atque aliis summa benevolentia erogavit. Et secundùm Sabellicum (*d*) Marcus Antoninus Imperator, *Philosophus* dictus, cum conficiendo bello pecuniæ deficerent, omnia aurea vasa, argentea, crystalina & Myrrhina, cum omni principali supellectili, ornatuque conjugis, publicè vendidit, ne tributa imperando, civitatibus, aut provinciis gravis esset.

25 De Joanne quoque Rege nostro (*e*), hujus nominis I. ejus narrat Historia, quòd cum à quibusdam ex suis Ministris suaderetur, ut grave quoddam tributum, pro conficiendo bello, vassallis injungeret, iratus respondit: *No me aconsejeis, que lo que es bien de mis vasallos, es de mi servicio, i lo demás, mas en daño mio, que dellos.* Quæ verba ab Imperatore Justiniano mutuata videntur, in quadam ex suis legibus (*f*) edicente: *Sed quod communiter omnibus prodest, hoc res privata nostræ utilitati præferendum esse censemus, nostrum esse proprium subjectorum commodum imperialiter existimantes.*

26 Quibus verbis alia similia passim Cassiodorus (*g*) in suis formulis refert, vassallorum quietem, & lucrum, propriam messem, ac gaudium Principum esse inquiens, eorumque gloriam in populorum salute consistere, & opinionem ex subjectorum securitate disseminari. Et qui velit plura, Corrasium (*h*), & Gaillium (*i*) legere poterit. Et memorabile factum Theodosii Imperatoris apud Baronium (*k*), qui adversus Eugenium bellum gesturus, anno Imperii sui XI. non solùm ab inferendis novis tributis abstinuit, sed recens, indictum à Præfecto Prætorio Taciano ante biennium Consule, novo dato rescripto, omninò remissit, ut in quadam lege, quæ in ejus Codice (*l*) extat, habetur. Et, quod plus est, omnia proscriptorum bona, quæ Fisci nomine singulis quibusque idem Tatianus eripuit, vel ipsis reis, vel ipsorum filiis, aut conjunctis restitui mandavit, gemino ea de re dato rescripto, quod in eodem etiam Codice (*m*) reperitur. Quibus ex factis magnam excitasse admirationem, laudemque sibi parasse, Baronius (*n*) scribit. Statim valdè in rem nostram, hæc verba subjungens: *Hæc rogo, attendant, qui in bellico apparatu non largitionibus, & eleemosynis preces pauperum sibi conciliant, sed eorum luctu, & acerbioribus exactionibus, & clamoribus Deum contra se provocant, & infensum penitus reddunt, secundùm illud David* (*o*) *dicentis, propter miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Cum interdum contingat, ea ipsos subditos pati à suis Principibus, quæ nec ab hostibus forent aliquando experturi. Unde accidit, ut quantumlibet belli justa causa præcesserit, illud tamen triste Dominus effari cogatur, indignans* (*p*). *Heu consolabor super hostibus meis. Cum scilicet cogitur* (*ut ita dicam*) *Deus invitus in suos*

(*x*) Theat. vitæ human. *lit. T. pag.* 113.
(*y*) Senec. *epist.*
(*z*) Plin. Jun. *in Paneg.*
(*a*) Nazar. *in Paneg. Constant.*
(*b*) Beyerl. *in Theat. lit. T. pag.* 214.
(*c*) Petr. Greg. *lib.* 3. *de Rep. cap.* 6. *num.* 35. & 36.
(*d*) Sabellic. *lib.* 4. *Enead.* 6.
(*e*) Chronic. Regis Joann. I. *cap.* 4.
(*f*) Just. Imper. *in l. un. C. de cad. toll.*
(*g*) Cassiod. *lib.* 6. *epist.* 23. & 24. *lib.* 3. *epist.* 38. & 41.
(*h*) Corras. *de juris arte*, 1. *part. cap.* 23.
(*i*) Gaill. 2. *pract. cap.* 56. *ex num.* 3.
(*k*) Baron. *tom.* 4. *ann.* 393. *num.* 37. & *seqq.*
(*l*) *L.* 23. *de ann. & trib. in C. Theod.*
(*m*) *L.* 1. & 13. *C. de bon. proscr. in Theod.*
(*n*) Baron. *ubi supr.*
(*o*) Psalm. 11.
(*p*) Isaiæ 1.

suos arma convertere, quæ in hostes exacuerat justus zelus.

27 Quò etiam tendit nobile illud Apophthegma nostri Regis Henrici III. meritò à Docto, & Pio Viro Ægidio Davila (*q*), qui nuper ejus historiam edidit, commendatum, quatenus quibusdam consulentibus, ut ad Regios reditus augendos, & belli sumptus faciendos, novum quoddam vectigal vassallis imponeret, Regiè egregièque respondit: *No me lo aconsejeis, que temo mas las lagrimas, i maldiciones de mis pueblos, que las armas de mis enemigos.*

28 Ac planè, qui se veros Reges, hoc est Populorum Patres, & Pastores ostendere volunt, illud etiam curare summopere debent, ut si fortè urgens aliqua causa, gravia & insueta Tributa subditis imponi suaserit, eadem causa cessante, tollantur, & quod bellorum calamitas introduxit, Pacis lenitas sopiat, ut alibi (*r*) Justinianus Imperator, Caducarias leges abrogans, dixit, & latè prosequitur Tiraquellus (*s*), hanc necessitati legem imponens, licèt alioqui legibus carere dicatur, ut ejus causa cessante, cesset quoque, quod ob eam statutum, aut introductum est: quia ut præclarè Innocent. Papa (*t*), idem ipsum edocens, subjungit, *Quod pro remedio statutum fuit, constat primitus non fuisse. Aliudque est ordo legitimus, aliud quod usurpatio ad præsens fieri tempus impellit.* Et ut ait Dionysius Halicarnaseus (*u*): *Quicquid necessitas pro tempore, vel privatis, vel civitatibus affert, tantisper duret, donec cesset ea necessitas.*

29 Qua de re cum plura alia Vasquius (*x*), Molina (*y*), Klock, Cochier, & alii (*z*), quos novissimus Aschaffemburgius adducit, comminiscantur, contentus ero laudabilem hujus rei consuetudinem Gallorum referre, quorum Reges, *ut Cochier* (*a*) *tradit*, solemne juramentum præstare solent, quo disertè cavent, se tributa ob necessitatem ingruentem imposita, remissuros, ut primum hanc cessare compertum fuerit. Quod Philippum Longum, Philippum Valesium, Henricum IV. & alios, re ipsa confirmasse, iidem Auctores testantur, licèt hoc ita malè à pluribus observari soleat, numquam quod semel assumpserunt, remittentibus, ut benè ex Alcibiade Marquez (*b*) dicere potuerit, eos speluncis leonum similes esse, alludens ad illud Horatii (*c*):

Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
Respondit, referam, quia me vestigia terrent,
Omnia in adversum spectantia, nulla retrorsum.

30 Et extat notabilis Novella (*d*) Tiberii II. Imperatoris, qua suis Populis futurorum tributorum relevationem, & præteritorum indulgentiam pro quarta parte concedens, ad hoc se in memoriam & honorem Passionis, ac Resurrectionis Dominicæ, & exemplum Ægyptiacæ servitutis, motum fuisse rescribit, & ex justitia, & benignitate: *Quarum altera æquabiliter suum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad misericordiam recurrit, & debitorum incommoditate egentes subditos liberat.* Unde ibidem benè Interpretes (*e*) adnotant, hanc, de qua loquimur, relevationem Tributorum, ex Principum justitia procedere, & vel hac deficiente, ex sola Benignitate, sive Philantropia, hoc est, subditorum amore, ad illorum moderationem suaderi debere, ne nimium gravati deficiant. Nam ut vetus Monostichum monet,

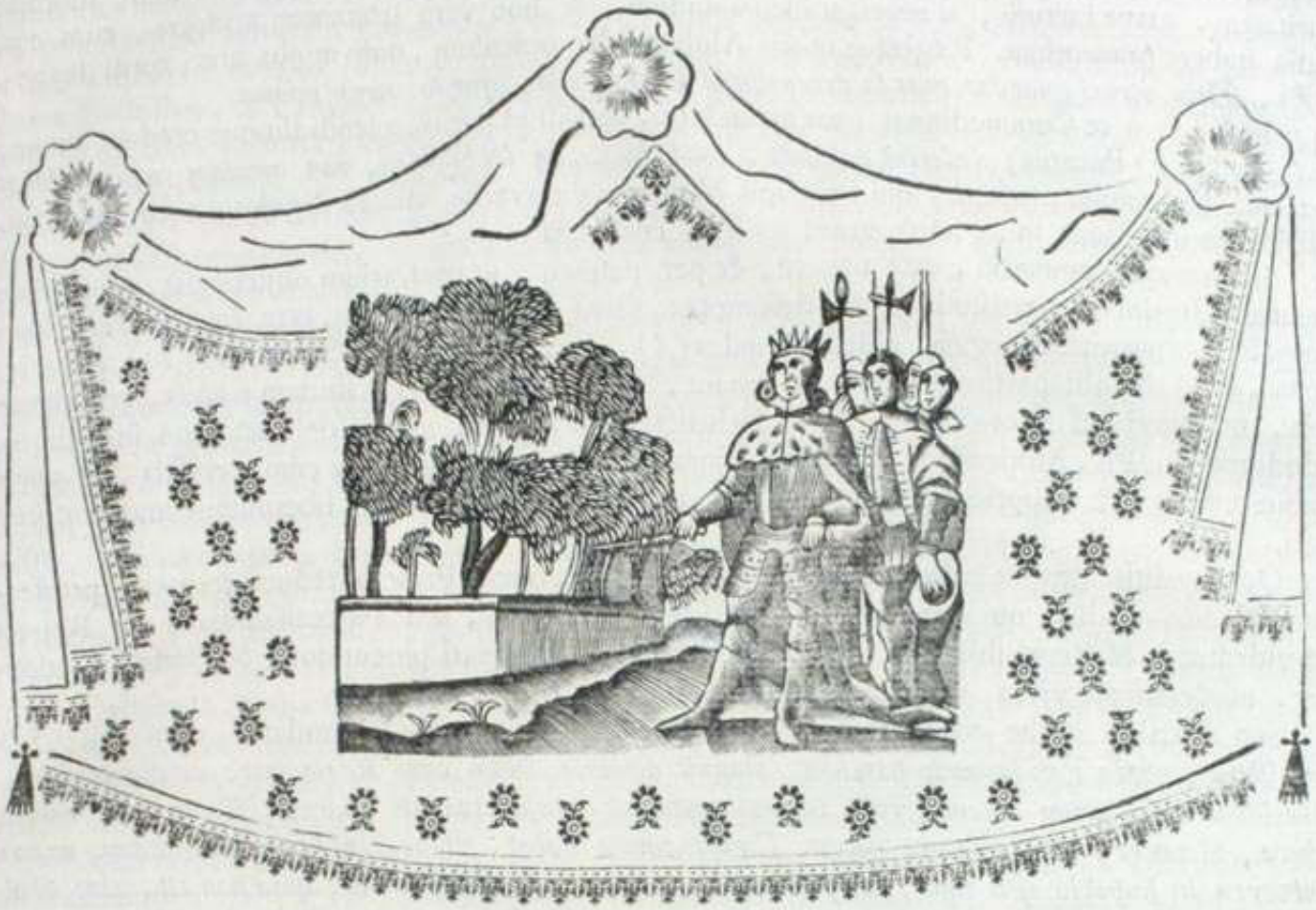
Reges boni minuunt tributa, augent mali.

EM-

(*q*) Ægid. Gonzal. *in Chron. Henr. III. cap. 5. pag. 9.* Bobad. *in Polit. lib. 5. cap. 5. num. 10.*
(*r*) Just. *in l. unic. in princ. C. de caduc. toll.*
(*s*) Tiraq. *de ces. caus. 1. part. num. 184.*
(*t*) Innoc. PP. *in cap. quod pro remedio, 1. quæst. 7.*
(*u*) Dion. Halicarn. *lib. 8.*
(*x*) Vasq. de Menchac. *de succ. prog. in præf. num. 68.*
(*y*) Molin. *tom. 3. disp. 68.*
(*z*) Kloc. Cochier. & alii apud Ascaff. *de erar. pag. 208. & 823.* Cabrer. *de metu, lib. 2. cap. 25. num. 30.*
(*a*) Cochier. *in Thesaur. polit. lib. 2. cap. 10. fol. 95.* Ascaff. *ubi supr. & iterum pag. 586.*
(*b*) Marq. *lib. 1. cap. 30. pag. 105.*
(*c*) Horat. *lib. 1. epig. 1.*
(*d*) Tiber. Imper. *Novell. 163. de relevat. tribut.*
(*e*) Cujac. Joachim. & Matth. Steph. *in d. Novell.*

EMBLEMA LXXXIII.

IN PRINÇIPES INSUETA TRIBUTA IMPONENTES.

Crudelis Princeps, Sceptrum cur tendis in umbram
Arboris? Et nummos cur Tibi solvit inops?
An juvat, umbra fugax solvat nunc ista tributum?
Cum sit at ipso nihil, quid habit? Ecce nihil.
Vincit Avaritia imperium; quod si fugit umbra
Non fugit, Imperii si sit Avara manus.

COMMENTARIUS.

1 QUi moderatum in Tributis principem cupimus, satis à multis, & præsertim gravibus, & insolitis, abstinere debere manifestamus. Sed quoniam, ut habet in suo Panegyrico Plinius (*a*), numquam Principibus defuerunt, qui fronte gravi, & tristi supercilio, utiltatibus Fisci contumaciter adsint, & omnia subditorum bona ipsis subjacere susurrent, eò miseros subditos adigentes, ut novis, iisque gravissimis indictionibus oppressi, veteres se persolvere posse desperent, & ad vetera tributa deficiant, non videbor oleum, & operam perdere, si in prava hac doctrina convincenda, & compescenda, & improba ejusmodi hominum fæce, aut verius face, à Palatiis eliminanda, aliquantisper immorer.

2 Certò enim certius est, eos, qui hoc audent vel audiunt, non tam Christianum seculum sapere, quam illud Domitiani, de quo idem Plinius subjungit, exturbatis prioribus dominis, omne stagnum, omnem lacum, omnem etiam saltum, immensa possessione circumvenisse, & unius oculis flumina, fontes, maria deservisse, nihilque esse, quod non sunt videret; atque adeò jam spoliarium civium, cruentarumque prædarum receptaculum effectum fuisse. Ita ut de eodem dicere potuerit Juvenalis (*b*),

Quicquid conspicuum pulchrumque ex æquore toto
Res fisci est, ubicunque natat.

(*a*) Plin. *in Paneg. ad Trajan.*

(*b*) Juven. *satyr.* 4.

3 Bonis quippè, Christianisque Principibus, magis preces, quàm prædæ subditorum placere debent, & ut D. Chrysostomus (*c*) monuit, *Ob illorum magis, quàm ob proprias dolere calamitates.* Secumque semper illud Senecæ (*d*) reputare: *Nullum ornamentum Principis fastigio dignius, pulchriusque esse, quam illa corona ob cives servatos.* Scireque (ut cum Cassiodoro *(e) loquar) se pro remedio datos esse cunctorum, proprium gaudium ducere subditorum quietem, ornatum, illorum securitatem, suave lucrum, si nesciant incommodum, & hoc verè gratanter accipere, cum eos gaudia habere præsentiunt. Regisque nostri Alphonsi X. oraculum, non minùs istis, cordi defigere (*f*), *Debe otrosi guardar mas la procomunal de su pueblo, que la suya misma.*

4 Et longè à se Commodianos istos amandare, qui illud purius splendidiusque credunt aurum, *Quod* (ut ait (*g*) Pacatus) *dederint dolentes, quod hominum lachrymæ, non amnium aquæ abluerint*; etenim si capite plectitur, qui Principis Monetam vitiaverit, quanto dignior est eo supplicio, qui Principis ingenium in re adeò gravi seriaque corruperit.

5 Illa namque sententia, quæ temere, & per palpum, in contrarium objici solet, ex quadam Imperatoris Justiniani constitutione (*b*) desumpta: *Quod omnia Principis esse intelligantur*; inter plures alias expositiones, quas eidem Pinelus (*i*), Covarruvias (*k*), Sarmentus (*l*), Antonius Roscius, (*m*) & alii passim Auctores assignant, illam, ab Accursio ibidem tradita, verissimam recipit, ut quod ad Protectionem, vel Jurisdictionem attinet, accipi debeat; nam in reliquo, non dedignantur Pii, Modestique Principes, jura sua communia sibi esse cum privatis, & unum quemque verum, & proprium rerum legitimè acquisitarum dominum, liberumque moderatorem haberi.

6 Quæ traditio pro se habet Aristotelem (*n*), qui huc omnia Principi reducenda esse, prudentissimè docuit, ut iis, qui sub Imperio sunt, non Tyrannum, sed Patremfamilias, aut Regem agere videatur, & Rempublicam, non quasi Dominus, sed quasi procurator, & præfectus administret, moderatèque vivat, nec quod nimium esse sectetur (*o*).

7 Sed apertius adhuc eidem favet Seneca (*p*), meritò à Cujacio (*q*) laudatus, dum dixit: *Sub optimo Rege, omnia Rex Imperio possidet, singuli dominio. Nam cum Regio more cuncta conscientia possideat singularum autem rerum in unumquemque proprietas sit sparsa, & accipere munus, & debere, & emere, & conducere potest. Cæsar omnia habet, fiscus ejus privata tantùm, ac sua. Et universa in Imperio ejus sunt, in patrimonio propria. Quid ejus sit, quid non sit, sine diminutione Imperii quæritur: namque quod tamquàm alienum abjudicatur, aliter illius est, &c.*

8 Quo etiam tendens Guntherus (*r*), Fridericum Æneobarbum Imperatorem sic loquentem inducit:

Invigilent opibus cupidi, mihi sola potestas
Sufficit, & cunctis dare jura potentia terris.
Quicquid habet locuples, quicquid custodit avarus,
Quicquid in occultis abscondit terra cavernis,
Jure quidem nostrum est, populo concedimus usum,
Rege figuratam, Regis patet esse Monetam,
Cæsaris & domino, sub Cæsare fulget imago.

9 Et ante eum Tertullianus (*s*), illam adulatorum ferocium, Cæsarem *omnium dominum* appellantium, sic eludit, *Quid erit Dei, si omnia sunt Cæsaris?* & D. Gregorius (*t*) Regis descriptionem enarrans, quæ in Sacra Pagina legitur, eique plenum jus in personas, & bona subditorum tribuere videtur, non ad historiam præcipi inquit (ut malè nuper malus quidam Auctor (*u*) probare contendit) sed ut ostendatur, quid acturi sint Reges reprobi, quid vitaturi sint boni, de quibus ex adverso in Deuteronomio (*x*) plena extat narratio, ut Ego etiam pluribus relatis alio loco (*y*) disserui.

10 Nunc eosdem Reges, ut ab immoderatis & insuetis tributis abstineant, Honorii Patrem Et

(*c*) D. Chrysost. *epist.* 23. *ad Roman.*
(*d*) Senec. *lib.* 1. *de Clem. cap.* 26.
(*e*) Cassiod. *lib.* 6. *epist.* 24. *lib.* 10. *epist.* 27. *& alibi passim.*
(*f*) *L.* 9. *tit.* 1. *part.* 2.
(*g*) Pacat. *in Paneg. ad Theod.*
(*h*) *L. benè à Zenone, C. de quad. præscript.*
(*i*) Pinel. *in rubr. de rectin.* 1. *part. cap.* 2. *n.* 25.
(*k*) Covarr. 3. *var. cap.* 6. *num.* 8.
(*l*) Sarm. 1. *select. cap.* 20. *num.* 8. *& alii ap.* Alfan. *coll.* 4. *&* Ascaff. *ord.* 814. Castill. 2. *contr. cap.* 28.
(*m*) Roscius 1. *mens. cap.* 3. *num.* 8.
(*n*) *L. in re mandata, C. mand. l. in tradition. D. de pact. cum simil.*
(*o*) Aristot. 5. *polit. cap.* 11.
(*p*) Senec. *lib.* 7. *de benef. cap.* 5. *&* 6.
(*q*) Cujac. *lib.* 15. *observ. cap.* 30.
(*r*) Gunther. *in Lygur. lib.* 3.
(*s*) Tertull. *in lib. de idolloatr. cap.* 25.
(*t*) D. Gregor. *lib.* 1. Reg. *cap.* 10. *in expos.* 4.
(*u*) Warem. *in tract. de Feder. lib.* 1. *ex cap.* 1.
(*x*) Deuteron. 17. 14.
(*y*) Ego 1. *tom. lib.* 3. *cap.* 8. *n.* 22. *& seqq. &* 1*ap. Embl.* 22.

imitandum proponens, qui apud Claudianum filium hortatur (z),

Impia continui cessent augmenta tributi.

Et idem ipsum præsenti Emblemate admonens, ex Romanorum aliorumque exemplo, ac pictura desumpto, qui, ut post Plinium (a), Cujacius (b), Petrus Gregorius (c), & alii Auctores (d) dolenter enarrant, eò avaritiæ sive crudelitatis præcesserunt; ut ordinariis præstationibus non contenti, pro arborum umbra, pro aëre, pro fumo à suis subditis vectigal exegerint; cum tamen nihil in rebus humanis inanius fumo ac umbra reperiatur, quæ esse tantùm videntur, cum nihil sint. Quare Eschillus, & Pindarus apud Erasmum (e), hominis vanitatem, sive unitatem, sive inanitatem exaggerare volentes, umbram, & quidem fumi, esse dixerunt. Et tyrannica illa vox *Pescennii Nigri* ab Spartiano (f) damnatur: *Vos terras vestras levari censitione vultis, Ego verò etiam aerem vestrum censere vellem.* Et D. Chrysostomus (g) eamdem plagam suo seculo taxans: *Ut pecunias* (inquit) *congeramus, elementa liberè vendimus, viæ vectigales sunt, aer venalis est, Decumani Portitores orbem tenent.*

11 Sed neque ex fumo solùm, verùm & ex fimo sive stercore, ab aliis tributum exactum legimus, & notum est Vespasiani urinarium vectigal apud Dionem, & Xiphilinum (i). Qui etiam de stipibus, quas mendici corrogabant, partem habere voluit, & Adagio locum fecit: *Lucri bonus est odor ex re qualibet*; ut latiùs in ejus explicatione tradit Erasmus (b). Quinimò pro natis, pro denatis, pro baptisteriis, pro conjugiis, aut divortiis, pro canibus, pro mulis, pro caudis jumentorum, pro lenonibus, pro prostribulis, pro barba, & coma prolixiori sinenda (quod ad eas, quas hodie, heu, videmus, & vocamus *Guedejas*, aptari potest) pro funeribus, pro comœdiis, aliisque ludis publicis, pro funambulis, pro litibus, pro tegulis, pro lateribus, pro singulis focis, aut fenestris, pro sugruundiis, & projectis, pro arborum ramis in cœlum exurgentibus, vel in Regias vias propendentibus, & pro aliis similibus rebus, quæ vix mente concipi, nedum verbis exprimi possunt, à variis Occidentis, & Orientis Imperatoribus tributa imperata reperiuntur, ultra ea, quæ jam in ordinariam præstationem transierunt. Inter quæ & illud sigillatæ Papyri, quod nuper à Batavis renovatum, *ut Beyerlinchius* (k) *observat*, ad Hispaniam nostram migravit, & olim Græcis etiam cognitum, *ut Ascaffus* (l) *tradit*, Chartiaticum dicebatur.

12 Quò respiciens Erasmus (m), vetus illud Adagium illustrans, *A mortuo Tributum exigere*, quo notabantur, qui per fas, nefasque divitias undecumque congerere satagunt, solita sua dicendi libertate usus: *Nunc eò præcessisse*, (inquit) *habendi rabiem, ut nihil sit usquam in rerum natura, neque sacrum, neque prophanum, unde non aliquid fœnoris extendatur.* Et statim variorum tributorum, exactionumque, & exactorum species, ac damna commemorat. Quæ, & dolentius adhuc Massiliensis Episcopus Salvianus (n) integro Commentario persequitur, & Romanorum Rempublicam, vel jam mortuam, vel certè ultimum agere spiritum, tributorumque vinculis, quasi prædonum manibus, strangulari, pauperesque necari, collachrymatur. Quod etiam suo tempore ingemuit Boëtius (o), sic inquiens: *Provincialium fortunas publicis vectigalibus pessumdari, non aliter quàm qui patiebantur indolui.* Ubi benè Joann. Bernartius in notis, advertit, non tam Boëtium ob tributorum impositionem stomachari, quæ scire debuit ad Reipublicæ quietem & tutamen, *ut jam dixi*, omninò requiri, sed solùm provincialium fortunas publicis & insolitis vectigalibus pessumdari, meritòque odio haberi debere, *homines cum senis manibus, genere Geryonacio*, qui ut Comicus jocatur, rem auferunt cum pulvisculo.

13 Qua de causa nihil magis in jure cautum videmus, quàm ut novæ & illicitæ, gravesque præstationes, & exactiones prohibeantur (p), ac reprimantur, ut alibi (q) fusius ostendo. Et severissimè, simulque sanctissimè Romani Pontifices, inter atrocissimos casus (r) Sedi Apostolicæ reservatos, illud semper numerandum, putarunt, cum Domini Christiani, populorum sibi subditorum cervices, vel novis pensionum oneribus premunt, vel auctioribus cumulant. Semperque Pii quilibet cordatique Principes, Imperatoris Justiniani (s) documentum sequentes: *Illa agere, & quæ re-*

(z) Claud. *in 4. Cons. Honor.*
(a) Plin. *lib. 12. cap.*
(b) Cujac. *lib. 10. obs. cap. 7.*
(c) Petr. Gregor. *lib. 22. syntagm. cap. 12. & de Rep. lib. 3. cap. 4. & 5. lib. 6. cap. 13. num. 8.*
(d) Heigius 2. *part. q. 40. num. 155.* Clapm. *de arcan. cap. 24.* Eremberg. *de sub. Reg. pag. 61.* Ascaff. *de ærar. ord. 17. 826. & 886.* Cabrerus *de metu lib. 2. cap. 23.* Cromerus *de reb. Polon. lib. 23.*
(e) Erasm. *in Adag.* Homo Bulla, *pag. 712.*
(f) Spart. *in Percen. Nig.*
(g) D. Chrysost.
(b) Dio & Xiph. & Sueton. *in Vesp.*
(i) Erasm. *in Adagio pag. 79.*
(k) Beyerl. *in Theatr. verb.* Vectigal, *pag. 15.*
(l) Ascaff. *de ærar. pag. 18.*
(m) Erasm. *in hoc Adag. pag. 77. & 78.*
(n) Salvian. *de provid. Dei, lib. 4. per tot.*
(o) Boet. *lib. 1. pros. 4.*
(p) *L. illicitas, D. de off. Præsid. tot. tit. C. vectig. nov. inst. non posse.*
(q) Ego *late* 2. *tom. lib. 1. cap. 1. ex num. 21.*
(r) Bull. Cœn. Domini *ann. 1568. cas. 4.* Sylvestr. *verb.* Gabella, Navarr. *in Manual. cap. 27. n. 58.*
(s) Auth. *ut jud. fine quoq. suffrag. in princip. l. unic. C. ne oper. acollat. lib. 10.* Ego *late d. lib. 1. cap. 18. ex num. 70.*

rere debent, quæ utilitatem suis subjectis introducendo, omni eos onere liberent, & omni damno extrinsecus illato, citra publicum censum, & justam legitimamque collationem.

14 Certe enim, ut Cassiodorus (*t*) addit, *Servientium imminutio est, novarum illationum accessio, quantumque pars nova proficit, tantum se vetus firmitate subducit.* Cui similis Symmachus (*u*) eamdem attentionem Constantio Imperatori consuluit, eam reddens rationem, *Quod si exigantur insolita, consueta fortè cessabunt.* Et D. Gregorius (*x*): *Auditu intolerandum* appellat, duplicium tributorum exactionem, quàm exigenti Antonio, liberè Hybicam respondisse, tradit Plutarchus: (*y*) *Si vis duas collectas, da duas messes.* Nec minori libertate, quàm veritate, Erasmus (*z*), *de instituendis Regibus* agens, sic habet: *Qui suos tantùm curant, quatenus expedit propriis commoditatibus, ii non alio loco cives suos habent, quàm vulgus hominum equos, & asinos: nam bos quoque curant illi, sed omnem curationem suis; non illorum usibus metiuntur. Ceterum, qui rapacitate deglubunt populum, aut crudelitate laniant, aut per ambitionem suam periculis omnibus objiciunt, pejore loco cives habent liberos, quàm vulgus empta jumenta, aut lanistæ sua mancipia.* Quod, ubi civium capita censebantur, captivitatis genus quoddam sapere, graviter Tertullianus (*a*) his verbis ostendit: *Sed enim agri tributo onusti, viliores hominum capita stipendio censa ignobiliora: nam hæc sunt notæ captivitatis.*

17 Et hoc agnoscens D. Luduvicus, verè inter Reges Gallos *Christianissimi* appellatione dignus, testamento suo Philippum hæredem, ac filium rectè hæc in verba monuisse, ultra illius Regni Scriptores, Ribadeneira noster (*b*), & Marquez (*c*) enarrant: *Fili mi, ante omnia in eam curam incumbe, ut Deum cultu & amore prosequaris: Animosis pio, & humano erga mendicos, & ærumnosos homines, illiusque pro viribus opem feras: justas tui Regni leges observes, ne subditis tuis tributa imperes, aut imponas onera, nisi necessitas urgeat, teque manifesta utilitas Regni compellat, idque non ultrò, sed gravi de causa facias, si secus faxis, non Rex, sed Tyrannus babeberis.*

18 Indeque (pluribus aliis, quæ in rem hanc adduci possent, ad plures alios, qui de ea ex professo agunt, remissis) apud omnes jam ferè nationes invaluit, ne nova gravioraque Tributa, nisi ex totius Regni consensu comitialiter congregati, à Regibus imponantur, ut de Gallis, Anglis, Germanis, Belgis, & aliis, Bodinus (*d*), & alii (*e*) Auctores scribunt, & in nostra Hispania jam diu moris fuisse lex Regia (*f*) testatur, circa cujus illustrationem & praxim, multa Marquez (*g*), Bobadilla (*h*), D. Joannes de Larrea (*i*), & alii (*k*) congesserunt. Quod licèt an expediens sit: in quæstionem vocet, & disertè ad partes disputet Joan. Barclajus (*l*), suisque Argenidis, & Poliarchi fabulis, sive ludis, plura seria commiscens, adulatoriè in Regiam inclinet, quasi Solio repugnet, ei soli liberum in hoc arbitrium non dari, & imperii nervos, id est ærarium, in potestate populi esse, cum bellorum causæ, & momenta, in quæ diriguntur, à Regia tantùm dependeant, & sæpè hujusmodi convocationes, & comperendinationes pati non possint. Certiùs tamen & securius est, Populorum quoque assensum requirere, qui numquam solet Regibus justa petentibus denegari, & requisitus, eosdem populos ad quærenda & eroganda nova vectigalia promptiores reddit, securioresque, Regium animum non in privatum luxum, aut commodum, sed in communem omnium utilitatem intendere. Alioqui (ut vel ipse Barclajus considerat) quis diuturnam, & publicam pacem speret, si quæ Rex adimit civibus, facit sua, quæ relinquit, adhuc habet cum illis communia? vel quid hoste victore acerbius expectare populi possent, si in explebilem aliquorum Regum voraginem, pro ipsorum solo arbitrio explere cogantur, qui Erisichonis famem habentes, semper vacui, erectisque in nova, ac futura tributa votis, egere se dicunt. Et hoc nimirùm est, quod queritur Cassiodorus (*m*), Tributa sæpè sub colore alicujus publicæ utilitatis, aut necessitatis Indici, cum tamen nulla exinde insurgat promissa constructio, addens, *Nimis enim absurdum est, spondere munitiones, & dare populis execrabiles vastitates.*

20 Pro qua sententia, omissis aliis, quæ nostri Bobadilla (*n*), Marquez (*o*), Mendoza (*p*), Larrea (*q*), & Saavedra (*r*) laxiori calamo tradunt, advocare quoque ad partes possumus clarissimum,

(*t*) Cassiod. *lib.* 4. *epist.* 38.
(*u*) Simmach. *lib.* 10. *epist.*
(*x*) D. Gregor. *lib.* 9. *Regum cap.* 1.
(*y*) Plutarch. *in Anton.*
(*z*) Erasm. *de Reg. instit.*
(*a*) Tertull. *in Apolog. lib.* 2. *cap.* 13.
(*b*) Ribaden. *in Princ. Christ. lib.* 2. *cap.* 10.
(*c*) Marq. *in gubern. Christ. lib.* 1. *pag.* 204.
(*d*) Bodin. *de Repub. lib.* 6. *cap.* 2.
(*e*) Polidor. Virg. *in histor. Angl.* Petr. Gregor. *lib.* 2 *syntagm. cap.* 3. Theat. *vit. human. verb.* Tributum, *p.* 214.
(*f*) L. 6. *tit.* 7. *lib.* 6. *Recop.* Corset. *de potest. Reg. quæst.* 49. *num.* 3.
(*g*) Marq. *ubi sup. & cap.* 16. *pag.* 88. *& seqq.*
(*h*) Bodill. *lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 3. *qui alios adducit*, Cabrer. *de met. d. cap.* 23. *num.* 49.
(*i*) Larrea *plenius ceteris alleg. Fisc.* 1. *part. allegat.* 59. *ex num.* 10.
(*k*) Ascaff. *de ærar. pag.* 542.
(*l*) Barclaj. *in Argent. lib.* 4. Pont. Lips. Navarret. Diana, & alii ap. Cabrer. *supr. num.* 49. *pag.* 361. Theat. vitæ hum. *verb. Tributum, pag.* 214.
(*m*) Cassiod. *lib.* 9. *epist.* 14.
(*n*) Bobadill. *ubi sup.*
(*o*) Marq. *lib.* 1. *cap.* 16. *& 29.*
(*p*) Mendoz. *in lib.* 1. *Reg. cap.* 17. *vers.* 4.
(*q*) Larrea *ubi supra.*
(*r*) Saaved. *in Idiom. Polit. pag.* 508.

mum, & morum Regionum, & Nationum omnium expertissimum Historicum Philippum Cominæum, (*s*), à Mariana (*t*) laudatum, qui seriò docet, *Principes jus nullum habere onus aliquod imponendi invito populo.* Caroli VIII. Galliarum Regis, cui ipse à secretis inserviit, hac in parte excessum reprehendens, & subdens, se legisse exemplar testamenti Mahometi, eadem tempestate Turcarum Imperatoris potentissimi, & prudentissimi: *In quo, inter alia, dolebat ei plurimum, quòd extra ordinem suis provinciis imperasset pecuniam.*

21 Et quidem, cum ubi de indicendis novis vectigalibus agitur, non solum eorum quantitas, sed qualitas, atque æqualitas, & exactionis facilitas inspici debeat, quia ut Cassiodorus (*u*) ait: *Idonei damna vix sentiunt, tenues autem levi dispendio vulnerantur: quando vel mediocri injuria totum videtur amittere, qui exiguum cognoscitur possidere.* Melius hæc omnia per plures Regni Proceres, aut Syndicos, quàm per solos Principis trutinantur, & quid admitti, quid rejici debeat, maturiori judicio deliberatur: ut his proximis annis in Salaria per singulas domos distributione, & nuper in toties tentata, semperque suspecta, & ampliata, super farinam pensitatione, contigisse videmus.

22 Et nunc cum hæc literis mando, in repellenda cujusdam ex his, quos *Arbitristas* dicimus, & ad suggerenda nova tributa prosiliunt, propositione, legem rogari suadentis, qua ex omnium defunctorum hæreditatibus, pro patrimonii viribus, Fisco Regio, necessariò, adinstar legatorum, quæ vocamus *Las mandas forzosas*, aliquid relinqui, vel præstari deberet. Ea ratione addita, quod hoc Tributi genus mortuis nihil detraheret, vel noceret, nec superstites valdè gravaret, quibus obveniens sibi in reliquo lucrum, & multoties insperatum, partis alterius detractionem tolerabilem reddere poterat. Cujus Propositionis examen cum mihi ab Augustissimo pariterque Piissimo Rege, ac Domino nostro mandatum fuisset, minimè dignam esse consului, ut à tali tantaque Majestate probari, & executioni mandari deberet.

23 Nam etsi de aliis similibus statutis apud Turcas mentionem faciat Petr. Gregor. (*x*) Apud Perusiam, & Mantuam, aliasque urbes, Angelus (*y*), Cyriacus (*z*), Ascaffus (*a*), & alii (*b*); & apud Batavos, Beyerlinch. (*c*) addens, nihil non ab ipsis molitum, ut injustæ suæ rebellionis molem sustinere valeant. Nec longè ab eisdem abesse videatur illud, quod Augustus Cæsar à Julio excogitatum dixit, & exhausto ærario Romanis indixit, lege illa lata, quæ *Julia de vicesima* dicta fuit, quoniam de omnibus hæreditatibus, & donationibus causa mortis, vicessima pars in ærarium deferri jubebatur, exceptis proximis cognatis, & pauperibus personis, *ut ex Dione* (*d*), & *aliis latiùs Anton. August.* (*e*) *& alii passim Scriptores* (*f*) *recensent*, & præcipuè Plin. Jun. qui de eadem latè in suo ad Trajan. Panegyr. agens, sic inquit: *His vigesima reperta est, Tributum tolerabile, & facilè, hæredibus dumtaxat extraneis, domesticis grave, &c.*

24 Hanc tamen legem, ob plures, quæ in ejus executione, atque exactione ingruebant difficultates & crudelitates, valdè posteà Nerva Coccejus, Trajanus, Adrianus, Antoninus Philosophus, & alii Imperatores restrinxerunt, & limitarunt, & tamdem, si Altiato (*g*) credimus à Gratiano Imperatore in totum abolita fuit. Certè enim hoc indicare videntur Ausonii verba, eidem Imperatori ob hanc remissionem gratias agentis (*h*). Quæ quidem relatu mihi digna videntur, ut Pii quilibet Reges ad similes graviorum tributorum indulgentias excitentur, si laudes similes mereri, & audire desiderant: *Neque verò* (inquit) *unum aliquod bonum uno die præstas, sed indulgentias seculares per singula momenta horarum multiplicas. Vel illud unum cujusmodi est, de condonatis residuis tributorum? quod tu quidem cumulata bonitate fecisti. Quis unquam Imperatorum hoc provinciis suis, aut uberiore te indulgentia dedit, aut certiore securitate prospexit, aut prudentia consultiore munivit. Fecerat & Trajanus olim, sed partibus retentis non habebat tantam oblectationem concessi debiti portio, quanta suberat amaritudo servati. Et Antoninus indulserat, sed Imperii non beneficii successor invidit, qui ex documentis tabulisque populi condonata repetivit. Tu argumenta omnia flagitandi, publicitus ardere jussisti. Videre in suis quæque foris omnes civitates conflagrationem salubris incendii, ardebant stirpes fraudum veterum, ardebant seminaria futurarum. Jam se cum pulvere favilla miscuerat, tam nubibus fumus involverat, & adhuc obnoxii in paginis concrematis actus apicum, & sestertiorum notas cum lubentia de ratione cernebant, quod meminerant legi, legi posse verentes. Quid indulgentias te, quid potest esse consultius? Quæ bona præstas, efficis ne caduca sint: quæ mala adimis, prospicis ne possint esse recidiva, &c.*

Et

(*s*) Cominæus *lib.* 10. *pag. mihi* 657.
(*t*) Marian. *de mutat. mon. cap.* 2.
(*u*) Cassiod. *lib.* 7. *epist.* 14. *in fin.*
(*x*) Petr. Gregor. 3. *syntagm. cap.* 12. *num.* 7.
(*y*) Angel. *in l. omnium, D. de usufr.*
(*z*) Cyriac. *lib.* 1. *controv. cap.* 94. *num.* 30. *& cap.* 95. *& seqq.*
(*a*) Ascaff. *de erar. pag.* 934.
(*b*) Bornit. *de redit. erar. lib.* 9. *cap.* 1. *& 2.*
(*c*) Beyerl. *in Theat. verb.* Vectigal, *pag.* 14.
(*d*) Dio *lib.* 55.
(*e*) Anton. August. *de legib. ex pag.* 208.
(*f*) Cujac. 5. *observ. cap.* 16. *& lib.* 9. *cap.* 24. Petr. Gregor. *d. cap.* 12. *n.* 6. Lips. *de adm. magnit. lib.* 2. *c.* 4. & alii ap. Argellum *de acq. poss. q.* 1. *art.* 1.
(*g*) Altiat. *lib.* 3. *dispunct. cap.* 6. Vide etiam Rhodig. *lib.* 26. *cap.* 14. *in fin.*
(*h*) Auson. Gall. *in Paneg. ad Trajan.*

25 Et sive hic, sive alius Imperator fuerit, qui hujus legis omnimodam abrogationem, vel abolitionem induxerit, certè illud constat, tempore Imperatoris Justiniani, propter innumeras, quas pariebat lites, & difficultates, ab aula penitus recessisse, sic enim ipse in quadam (ex suis celebrioribus) sanctionem (*i*) præfatur: *Edicto D. Hadriani, quod sub occasione vicesimæ partis hæreditatis introductum est, cum multis ambagibus, & difficultatibus, & indiscretis narrationibus penitus quiescente, quia & vicesima hæreditatis ex nostra recessit Republica, &c.*

26 Hocque apud omnes in confesso est, licèt Joannes Bodinus (*k*), cujusdam legis auctoritate motus, existimet, vicesimariam illam, à novioribus Imperatoribus, quamvis sub diversis nominibus renovatam, & Joannes Sturmius (*l*) tradat, non usquequaque illud tributi genus damnari debere. Quod expressius adhuc censet Justus Lipsius (*m*) Plinii locum suprà adductum illustrans, sic inquiens: *Tolerabile, quid ni? Cum gaudio enim semper fructuque junctum. Et ubi largiter, sæpè inopinatò acquirebas, quid acerbi aliquid detrahi? Mibi sæpè mirum, bodie, cum tam multa quæruntur, odiosa magis, fructuosa minùs, hoc tam promptum, & obvium usque adbuc neglectum.*

27 Parum quidem animadvertentes, quantis litibus, & difficultatibus subjaceret, quamque, & morientibus, & superstitibus grave esset, sub prætextu partis fisco applicandæ, omnes suas facultates intercipi, ad divisionem, & calculum revocari, exactorum, hoc est, prædatorum injuriis exponi, plurimisque aliis tricis, contentionibus, & discordiis, quas, *ut alibi Papinianus* (*n*) *scripsit*, materia communionis, ne dum cum fisco, verùm & inter propinquos, & fratres excitare solet. Quæ quidem omnia efficiebant, ut non esset tanta in lucro delato voluptas, sive oblectatio, quanta in parte, quæ subtrahebatur, amaritudo, ut Ausonius suprà relatus pupugisse videtur.

28 Et apertiùs insinuarunt Impp. Theodosius, & Valentinianus, quatenus de alia simili lege (*o*) tractantes, quæ ex Curialium bonis partem quartam à Curia percipi decernebat, ob prædictas, *inquiunt*, difficultates: *Ab hæredibus sua quoque jura præcipitari, dum participibus relictarum opum nocere cupiunt, Naturale quippè vitium est negligi, quod communiter possidetur; utque se nibil habere, qui non totum habeat, arbitretur. Denique suam quoque partem corrumpi patiatur, dum invidet alienæ.* Et statim aliam rationem subjiciunt, quæ pariter rei, de qua agimus, convenit, quòd scilicèt, sub hac occasione, necessarium erat, secreta patrimoniorum, & suspectum æs alienum pandere, quod etiam jure (*p*) cavendum esse docemur: *Quid enim* (inquiunt) *tam durum, tamque inhumanum est, quàm publicatione, pompaque rerum familiarium, & paupertatis detegi vilitatem, & invidiæ exponere divitias.*

29 Accedit his, bonis, justisque Principibus, semper ejusmodi leges exosas fuisse, atque esse debere, quæ ex luctuosis subditorum casibus, aut morientium facultatibus lucrum sectantur (*q*). Indeque Papiam etiam Popæam, & alias Caducarias, tamdem sublatas, ut latè Justinianus enarrat (*r*), & docto, tersoque admodum commentario, quem in lucem de eisdem adere parat, prosequitur Dom. D. Franciscus Ramos del Manzano, nostri temporis J. C. veteribus non inferior, & post Primariam in Salmanticensi Licæo Juris Civilis Antecessionem, & honorificas aliarum dignitatum infulas, nuper pro meritis, communi omnium plausu, ad Supremum Castellæ Senatum evectus. Quæ fit, ut à legibus abrogatis, & antiquitatis, nec exemplum, nec argumentum sumerè liceat, & ut huc aptè transferri possit. Jambus ille, qui monet:

Omissa ne Rex revocet vectigalia.

30 Cui justè Regnanti, illud solum compendium placere debet, quod simul & licitum & honestum, ac decorum videri possit, non autem alienis bonis, aut hæreditatibus invidere (*s*), quas, etiam ultro oblatas, Augustus, & Domitianus antequàm pravus esse inciperet, ab ignotis hominibus, maximè liberos habentibus, *ut Suetonius* (*t*) *refert*, accipere recusarunt. Idemque de Adriano Imperatore memorat Spartianus (*u*); & de Ælio Pertinace Julius Capitolinus (*x*), professum fuisse, inquiens: *Se nullam hæreditatem, quæ aut adulatione alicujus delata esset, aut lite perplexa, ut legitimi hæredes, & successores privarentur admissurum. Addidisseque S. C. hæc verba: Sanctius est P. C. inopem Remp. obtinere, quàm ad divitiarum cumulum per discrimina, atque dedecoris fastigia pervenire.*

31 Ad quam orationem respicientes Paulus Juris Consult. (*y*) & Justinianus Imperator (*z*), contra-

(*i*) Justin. *in l. ult. C. de edicto D. Hadrian. tollend.*
(*k*) Bodin. *lib. 6. de Repub. cap. 2. per l. unic. C. de imp. lucr. descript.*
(*l*) Sturm. *serm. 3. de bell. Tur. ex fol. 147.*
(*m*) Lips. *in notis ad Paneg. Plinii.*
(*n*) Pap. *in l. cùm pater 79. D. de leg. 2.* Savaro ad Sidon. *pag. 223.* Tiraq. *de primog. quæst. 4. num. 27.* Bobadill. *in Polit. lib. 1. cap. 1. num. 19.*
(*o*) *L. 2. C. quando & quib.*
(*p*) *L. ult. C. de alim. pup. præstand.*
(*q*) *L. 1. C. de naufrag.*
(*r*) *L. un. C. C. de caduc. tollend.*
(*s*) *L. filius 11. D. de condit. inst.* Nepos, *de verb. sign. cum aliis.*
(*t*) Suet. *in Augusto, cap. ult. & in Domit. cap. 9.*
(*u*) Spart. *in Adriano.*
(*x*) Capitol. *in Pertin. cap. 7.*
(*y*) *L. pen. D. de hæred. inst.*
(*z*) *§. fin. Inst. quib. mod. test. infirm.*

trarium facere invidiosum esse inquiunt, & contra bonorum Principum sectam, qui licèt legibus soluti sint, tamen legibus vivunt. Quibus in locis Dionys. Gothofredus, post Baldum, notavit *Plura privatis permitti, quàm Principi. Principem, magis quàm alium, abstinere debere ab illicitis, & illa verba aureis literis scribenda.* Et Joannes Bodinus (*a*), ex eisdem intelligi, inquit: *Principum non esse, quibus dignitas maximè cara esse debet, ab omnibus omnia legata capere.*

32 Valeat ergo, qui coacta, etiam liberis & domesticis hæredibus existentibus, sancienda, atque introducenda suadet, quibus Parentes omnia ex voto parant, & in quibus continuatio dominii, ut civilia jura (*b*) testantur, eò rem perducit, ut nulla videatur hæreditas fuisse, & magis debiti solutio, quam muneris oblatio comprobatur.

33 Valeat iterum, qui in testamentis, quorum dispositiones omni jure liberæ esse jubentur (*c*), coactionem relinquendorum Principi legatorum, inducere tentat, & Catholicum Regem similem detestando Caligulæ facere, qui, *ut tradit Suetonius* (*d*), eorum testamenta rescindebat, nullavè esse dicebat, qui sibi in eis aliquod legatum non reliquissent; aut Marco Antonio, quem Cicero (*e*) graviter de eodem jussu, ac metu provincialibus illato, apud Populi Romani Senatum accusat.

34 Nec præstat, quòd hic suggestor, quasi Moniti sui basim, act fundamentum adducit, hoc nimirùm tributi genus grave censeri non posse: *Pues carga en los muertos, i alivia à los vivos.* Nam qui moriens hæc legata relinquere cogitur, adhuc vivus est, cum etiam ultimus ille articulus moriendi, vitæ potiùs, quàm morti à Juris Consultis (*f*) tribuatur, & nihil fortè cum huic oneri se tunc subjectum agnoverit, in gratius duriusvè ei contingere poterit. Hæres quoque, qui ad solvendum adigitur, vivus est, & quàm amarè hanc præstationem subeat, suprà retulimus.

35 Ut omittam absurdum esse, sub eo colore levia tributa dicere, aut reputare, quòd à Mortuis exigantur, cum imò ad eorum duritiem, & crudelitatem exaggerandam, vel in Adagium transierit, *A mortuo Tributum exigere*, sive *A defunctis, vectigal auferre.* Quod Erasmus ibidem, (*g*) illi cognatum esse inquit, quod *Farinas à statuis quoque poscere*, mandabat, & utrumque in Tyrannos dirigi, qui ne mortuis quidem parcebant, quorum magna fuisse apud veteres Religionem, & immunitatem, apud omnes constat, & latè Jacobus Gutherus (*h*) prosequitur. Ex quibus, & aliis rationibus, quas brevitati consulens silentio prætereo, dicta propositio hujus novi Tributi à potentissimo Rege nostro admissa non fuit. Idem mecum, uno ore, Regio justitiæ Senatu censente.

EM-

(*a*) Bodin. *d. lib. 6. de Rep. cap. 2.*
(*b*) *L. Cùm ratio, D. de bonit. damn. l. in suis, de liber. & posthu cum simil. cap. fin. 17. quæst. 4.* Text. optimus, & omninò videndus *in l. unica C. de impon. lucrat. descript.*
(*c*) *L. 1. C. de sacros. Eccles. l. verbis legis, D. de verb. signif. l. 3. D. de testam.*
(*d*) Sueton. *in Calig. cap. 38.* N. Betsius *de pact. fam. cap. ult. fol. 732.*
(*e*) Cicer. *Phil. 2.*
(*f*) *L. qui duos §. ult. D. de man. test. cùm aliis,* apud Tiraq. *de const. 3. part. lim. 2. num. 12.* Altiat. *2. parerg. cap. 44.* & Costa *1. select. cap. 14.*
(*g*) Erasm. *in his Adagiis pag. 77.* & 738.
(*h*) Guth. *in tract. de jure maritum, per tot. præcipuè lib. 2. cap. 4.*

BIB. José M. Lafragua U.A.P. Puebla

EMBLEMA LXXXIV.

IN CRUDELES EXACTORES.

Pestifert ut pueris venas populetur, acutam
Caudam, blanditus, mittit in ora Draco
Mammillam reputans, lentè deluditur infans,
Et tacitum blandè cernitur ire virus.
Dulcia Rex, animos demulcens, munera poscat,
Displicet exactor: grata tributa placent.

COMMENTARIUS.

1 GLoriosis quidem Regibus, quales nostros optamus, gratiosiora debent esse præconia, quàm Tributa, ut præclarè Cassiodorus (*a*) admonuit: *Quia stipendium, & Tyrannis impenditur, laudis autem prædicatio, non nisi bonis Principibus indulgetur.* Unde non solùm in illis imponendis, & moderandis, ea circumspectione, & temperatione uti debent, quam in superioribus insinuavimus, verùm & in ominò necessariis, & justè indictis, à subditis exigendis, qua majori possint cura, & studio procedere.

2 Certum quippè est, tributa alioquì per se gravia, Exactorum pluralitate, & immanitate graviora reddi, miseramque plebem exinanire, & sæpè ad desperationem inducere, ac proinde fortè in Sacra lingua Tributum *Mas* appellatur, à verbo *Mahas*, quod, ut docent, qui eam callent, liquefactum quem esse designant. Exugit enim tributum, & liquefacit tributarios, & non solùm pellem, verùm & sanguinem extrahit, *ut S. Alreus* (*b*) *præsensit*, explicans illud Isaiæ: *Tunc Luna convertetur in sanguinem*, sic inquiens: *Tunc Luna convertetur in sanguinem, quando manus Principum plenæ fuerint exactionibus, & vectigalibus, populo quasi præda abutentes.*

3 Cui adstipulatur illud Micheæ (*c*): *Malum manuum suarum dicunt bonum: Princeps postulat, & Judex in reddendo est, & Magnus loquutus est desiderium animæ suæ, & conturbaverunt eam.* Et apertiùs, insigne dictum, ac miraculum B. Francisci de Paula, novi, parentum nostrorum memoria, Thaumaturgi, quod vitæ ejus Auctores (*d*) recensent. Is enim, cum Neapolim veniens honorificè à Ludovico XI. Galliarum Rege susceptus esset, ab eodem rogatus fuit, ut permitteret construi in civitate sua Monasterium Ordinis sui. Cui respondit Sanctus: *Melius esset, ut pro salute tua restitueres bona aliena, quàm tam magnas faceres eleemosynas.* Rex verba hæc ægrè & indignè accipiens, dixit: Et putas ne me possidere aliquid malè quæsitum? Respondit Sanctus, & dixit, quòd per alienum intelli-

ge-

(*a*) Cassiod. *lib. 9. epist. 25.*
(*b*) S. Alreus *serm. 10. in Isai.*
(*c*) Mich. *cap. 7.*
(*d*) Chapeus, Gononius, Montoja, & alii.

gebat, impositiones, & tributa, gravesque tributorum exactiones, quibus populum opprimebat, quòd sanguinem ipsius sugebat, qui clamabant, & postulabant vindictam à Domino. Et cum jussisset sibi afferri aureum numum, illumque fregisset, statim ex eo multæ guttæ sanguinis processerunt. Rex tam celebre miraculum videns, emendationem promissit.

4 Accedit his Docti pariter, ac Religiosi Patris Martini Delrii (*e*) subnotatio, qui in Sacra Pagina Tyrannos aptè *Massoretas*, id est *Emunctores* vocari docet, qui plus æquo mulgendo, & emungendo, etiam sanguinem subditorum eliciunt: veræ hirudines, cutem non missuræ, *ut alibi inquit Horatius* (*f*) donec sanguine repleantur; unde & hæ *Sanguisugæ*, dici, vulgò (Plinio (*g*) testante) cœperunt; & homines nimis cupidos denotare, *ut Saa* (*h*) *noster scriptum reliquit*, sic exponens, quod de *Sanguisugis filiabus* in Proverbiis Salomon tradit, & inquiens: *Sanguisugæ sunt duæ filiæ, quæ semper clamant, da, da, præbe, præbe, affer, affer, nec unquam, etsi multa dederis, exsatiantur.*

5 Cujus Tyrannicæ inexplebilisque aviditatis, seu profundi maris, quod ingestas opes absorbeat, nullam meliorem descriptionem reperiri posse arbitror, ea, quam Latinus Pacatus (*i*) Maximi Tyranni hac in parte crudelitatem recensens, his elegantissimis verbis designat, *Spes inter hæc nulla prædonis explendi, nec enim, ut natura fert, copiam sacietas sequebatur: crescebat in dies habendi fames, & parandi rabiem, parta irritabant. Ut ægrorum sitim potus accendit, ut ignis arentibus non obruitur, sed augetur: ita coactæ publica egestate divitiæ, aviditatem jejunæ mentis acuebant. Stabat ipse purpuratus ad lances, & momenta ponderum nutusque trutinarum pallens, atque inhians exigebat. Comportabantur interim spolia provinciarum, exuviæ exulum, bona peremptorum. Hic aurum matronarum manibus extractum, illic raptæ pupillorum cervicibus bullæ, isthic dominorum cruore perfusum appendebatur argentum. Numerari ubique pecuniæ, fisci repleri, æra cumulari, vasa concidi: curvis ut intuentis, non Imperatoris domicilium, sed latronis receptaculum videretur, &c. & nullas horum reliquias, nulla fragmenta, vel sero victa fastidio, illa communis vorago redimebat.*

6 Eamdem quoque, quam Nos curam, lata, & eleganti oratione suadere intendit. D. Gregor. Nazianzenus (*k*), in cujus notis benè, & valdè ad rem, Elias Cretensis sic habet: *Tributa satis per se gravia, ne per avaritiam, & duritiem nostram graviora reddamus: neque mœroris pœnam ob infractum Dei præceptum nobis constitutum augeamus; vitam scilicet hominum, qui nobis genere, & natura sociati sunt, insatiabili nostra cupiditate calamitosam reddentes.*

7 Cassiodorus (*l*) etiam, sub nomine Theodorici Regis, abusus, qui circa exactiones publicas in Hispania nostra fiebant, singillatim refert, summumque inter mortales crimen esse agnoscit, *Vitas hominum vaga præsumptione populari, & levium occasione causarum, subire multos interitum, sicque mala pace, quasi ludo corruere, quanti vix potuissent cadere sub necessitate bellorum. Genusque evidentis esse prædæ, pro illius voluntate dare, qui ad suum commodum amplius festinat exigere. Nihilque tam nefarium, quàm præsumptoribus licere, in ipsa etiam trutinæ qualitate peccare, ut quod est justitiæ propriè datum, hoc per fraudes noscatur esse corruptum.* Et rursus (*m*), Universos Provinciales Judices monens, ut tributarios ab exactorum venalitate, & injuriis securos efficiant, sic habet: *In honorem est enim omne quod cogitur: nec offerentis habet gratiam, qui damnis suis perducitur ad tributum. Ille solus ager delectabilis est domino, in quo supervenire non timetur exactor. Absit à nostris temporibus detestabilis, & fugienda versutia. Possessor nihil aliud, nisi quod publico debetur exsolvat. Semper metuat injusta præsumptio. Quid enim acquiri putatur, ubi bona conscientia perditur? aut in qua parte possit homo proficere, si innocentiam probatus fuerit amisisse? Majus commodum non quæratis, quàm si nihil venditis. Illa tantùm sequenda sunt lucra, quæ potest lætus possessor offerre, & miles solemniter securus accipere.* Et denique aliis in locis (*n*), non minori prudentia, scriptum reliquit: *Tributa non debere à tristibus exigi, per quos, Tributarios, ipsi Principes acquisierunt, & sine querela suscipi debere onus impositum, quod longis temporibus constat esse portandum. Illumque verè censum Principum esse, quem lætus gratoque animo possessor exsolvit.* Quod sumere potuit ex Pindaro (*o*), qui pariter: *Illud lucrum gratissimum dixit, si quis ex volentis ædibus ferat.*

8 Ad quam item Doctrinam indicandam, & suadendam, nostrum hoc Nos Emblema dirigimus, pupum, ut vides, sive infantulum depingentes, quem simul serpens ambit, & lambit, & dum ejus emungit sanguinem, caudam sugendam ipsius ori admovet, *ut Plinius, & alii* (*p*) *testantur.* Sic virus pro viribus temperans, & crudeles morsus leniores efficiens. Ac velut Principes admonens, ut ubi tributis parcere nequeant, sic saltem subditorum substantiam exugant, ut, quibus fieri modis possit, minus illis incommodent, ac mutuatis ab Ovidio (*q*) verbis precantes exaudiant,

Quod petimus pœna est, nec enim miser esse recuso;
Sed precor ut possim tutior esse miser.

(*e*) Delr. *in Adag. sacr. 1. tom. Adag. 718. pag. 310.*
(*f*) Horat. *in Arte Poetica.*
(*g*) Plin. *lib. 8. cap. 10.*
(*h*) Saa *in Proverb. 30. 15.*
(*i*) Pacat. *in Paneg. ad Theodos.*
(*k*) Nazianz. *orat. 9.*

(*l*) Cassiod. *lib. 5. epist. 39.*
(*m*) Idem *lib. 11. epist. 7.*
(*n*) Idem *lib. 4. epist. 36. & lib. 1. epist. 15. & 16.*
(*o*) Pind. *in Pythiis hymno.*
(*p*) Plin. & alii apud Gonerum *lib. 5. de Angue.*
(*q*) Ovid. *5. Trist. eleg. 3.*

Nam ut Chilensis Episcopus (*r*), eodem simili usus, scribit: *Infœlices ii admodum sunt, quibus negatur, mori dulciter, & perire suaviter.*

9 Quod sanè tunc demum consequi poterunt, cum sedulò curaverint, & nullum non lapidem moverint, ut in eisdem tributis exigendis omnes excessus fraudesque reprimantur, vexationes, & concussiones vitentur, & reliqua damna caveantur, quæ durius graviusque, quàm ipsa tributa vassallos exulcerant, & depauperant, & sæpè ad fugiendum, vel rebellandum inducunt; ut jam olim agnovit M. Tullius (*s*) sic ad Atticum amicum scribens: *Provinciæ in perpetuum redduntur desertæ, miseri homines, & efferati, ne dicam desperati, exhaustis facultatibus per nimias exactiones.*

10 Certum est quippè, & plurimis locis divinarum, & humanarum literarum, quæ alibi (*t*) congessi, testatum, nihil Exactorum, ac Publicanorum crudelitatibus durius, fraudibus, & concussionibus impudentius, reperiri solere, qui, *ut quidam ex nostris benè considerat* (*u*), simul ac huic se ministerio præpositos vident, prædæ se præponi arbitrantur. Unde gravis illa Domini apud Isaiam (*x*) querela, *Populum meum exactores sui spoliaverunt, quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis? Vos enim depasti estis vineam, & rapina pauperis in domo vestra.*

11 Ex nobilis justa ac pia Imperatoris Constantini Pragmatica sanctio (*y*), qua necesse habuit, eorumdem vexationes compescere, quoniam pro tributis exigendis, non solùm carcere, sed plumbatis etiam verberibus, ac ponderibus utebantur, aliisque suppliciis, quæ ab insolentia hujusmodi iratorum perversorum, & raptorum hominum procedebant: statuens, ut deinceps, qui solutionem indictorum Canonum detrectarent, libera tantùm custodia detineri, & in bonis exigi possent, signanterque hæc verba subjungens: *Qua facultate præbita, omnes fore credimus proniores ad solvenda ea, quæ ad nostri usum exercitus, pro communi salute poscantur.*

12 Divus etiam Augustinus (*z*), suo tempore has crudelitates durare, & veluti legibus permitti sic docet, & dolet: *Publicanorum autem studia & exercitatio, impudentiæ, ac crudelitatis plena sunt: quæstus nota illiberalis, turpis quædam mercatura, imò rapina lege seculari concessa.* Indeque eorum Telonia, sive *Aduanas*, *Portas Mortis*, dici posse Pontanus noster (*a*) scripsit: *Porque alli perece la vida del pasagero, con las molestias que recibe, i el alma del Aduanero con las injusticias que hace.* Et D. Chrysostomus (*b*), in easdem insolentias respiciens, & in excessivum juxta, ac nocivum horum hominum numerum, qui his exactionibus præpositi erant, ab eisdem orbem teneri sic dixit: *Decumani & Portitores Orbem tenent.*

13 Quod nostris (heu) temporibus Hispania nostra satis indoluit, dum constitit sexaginta mille, & plures homines in tributorum exactionibus occupari, eorumque manibus spoliari, & strangulari se sensit, & à Piissimo Rege nostro tanti mali remedium expostulavit. Cum Salviano (*c*) identidem ingemiscens: *Rempublicam, vel jam mortuam, vel certè extremum agere spiritum, ea parte, quæ adhuc vivere videbatur, sub his tributorum vinculis, & deprædatoribus mori, ab eisdemque pauperes enecari. Quid enim possunt aliud velle miseri, qui assiduum, imò continuum exactionum patiuntur excidium, domos suas deserunt, ne in ipsis torqueantur; exilia petunt, ne supplicia sustineant, ad hostes fugiunt, ut vim exactionis evadant.* Et cum Petro Ravenate (*d*): *Ministerialium siquidem tanta est multitudo, quanta est locustarum, ut istis recedentibus, aliis succedant, quod ex parte fuerit devoratum, alii devorent exitialiter, & consumant, &c.*

14 Et has extorsiones locum fecisse Adagio *Tributis potiora*, Erasmus (*e*), post Suidam, & Zenodotum scribit, inde natum opinans, *Quòd, qui Principum nomine tributum exigunt, ferè plus extorquent, quàm par est: & Principes sic petunt, ut ab invitis rapiant, ni dent, quod petitur.* Parum animadvertentes, quanto latiora & lætiora compendia consequi possent, si eadem à latis, & lætis (ut diximus) vasalis exposcerent, *ut Cassiodorus* (*f*) *elegantissimè dixit*, Tyberini urbis Romæ Portitoris Formulam tradens, eumque, qualiter se cum mercatoribus illuc adventantibus habere deberet, his verbis erudiens: *Eximia ergo res tibi committitur, si moderatè peragatur. Tu copiam facies, dum ingredientes justè tractaveris. Avara manus portum claudit, meritò enim illa mercatores cunctli refugiunt, quæ sibi dispendiosa esse cognoscunt. Quapropter adversus ibi ventus est, immoderata præsumptio; nam placidum mare damnat, qui undas cupiditatis exaggerat. Unusquisque pro solemnitate commonitus, offerat voluntarium munus, xenia sunt enim ista, non debita. A paucis accipit, qui nimium quærit, & sibi ipsi mittit vitæ munera, qui moderatur oblata.*

15 Et rursus (*g*), siliquatici præstationnem indulgens, & hanc exactorum duritiem exhorrens, qui etiam à naufragis illam extorquere non desinunt: *Portus* (inquiens) *nostros navis veniens non pavescat, ut*

(*r*) Chilens. Episcop. D. Gasp. Villarroel *in lib. Judic. cap.* 28. *vers.* 29. *pag.* 628.
(*s*) Cicer. *lib.* 5. *ad Attic. ep.* 16.
(*t*) Ego 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 2. *ex num.* 48. *& lib.* 5. *cap. unico*, Exod. 12. Job. 3. & 39. Isai. 3. & Luc. 12.
(*u*) Brav. *de Reg. Vat. lib.* 3. *fol.* 35.
(*x*) Isai. 3. 12. & 15.
(*y*) *L. nemo, C. de exact. trib.* ubi alia tradit noster Amaja, & Ægid. *cap.* 20. *ex num.* 63.
(*z*) D. August. *serm.* 50. *de tempore.*
(*a*) Puente *in Monarc. Hispal. lib.* 2. *cap.* 29. *pag.* 291.
(*b*) D. Chrysost. *hom.* 31. *in Matth.*
(*c*) Salvian. *de provid. Dei, lib.* 4. & 5.
(*d*) Raven. *in quadam epistola.*
(*e*) Erasm. *in hoc Adag. pag.* 457.
(*f*) Cassiod. *lib.* 7. *form.* 9.
(*g*) Idem *lib.* 4. *epist.* 7. & 19.

ut certum nautis possit esse refugium, si manus non incurrerint exigentium, quos frequenter plus affligunt damna, quàm solent nudare naufragia. Quia crudelitatis genus est, ultra naufragium velle desævire, & illos ad dispendia cogere, quibus probantur inopem vitam immania pericula cessisse. Et in alia epistola (*h*) sub Theodorici Regis nomine jubens, ut illicitæ quædam exactiones cessarent, quæ in Apulia, & Calabria contra negotiatores publicos fieri attentabantur, sic habet: *Nullius compendiis delectamur injustis: nec ad minuon nostræ Pietatis perveniunt, quæ probitatis gratia deseruntur. Respublica siquidem jure semper æquitatis augetur, & cum temperantia diligitur, velociter profutura succedunt. Quapropter beneficia nostra erga negotiatores, qui nostris titulis necessarii comprobantur, facite custodiri, ne genus hominum, quod vivit lucris, ad necem possit pervenire dispendiis.*

16 Quæ loca Ego sæpè in supremo Indiarum Senatu, dum ibi Consiliarii munere fungerer, pro suadendis levioribus à negotiantibus Indicis exactionibus, allegavi, non dubitans hoc pacto longè majus incrementum Fisci viribus annis singulis accessurum; Indicosque hos pisces, ut ille Evangelicus (*i*) apud Matthæum, staterem in ore allaturos, mercesque omnes, aurum, argentum, & facultates suas, absque ullo dolo, ac fraude in actis, sive regestis publicis professuros, quas quia se eviscerari sentiunt, abscondunt, & sæpè (quod magis dolendum est) ad Nationes hosticas transferunt.

17 Et possem quidem plura de violentiis, & insolentiis Exactorum, & Publicanorum referre, nisi jam eos, easque vivis coloribus depinxisset D. Chrysostom. (*k*) & Laurentius (*l*) Mediolanensis Episcopus, quorum verba, post Juretum, & Bullengerum (*m*), Amaya noster (*n*) recenset, & novissimè D. Joannes Franciscus Ramos del Manzano (*o*), Regii Fisci in Senatu Mediolanensi Patronus dignissimus, & Paternæ eruditionis imitator acerrimus. Tacitus (*p*) quoque de Neronis temporibus loquens, satis illas expressit, dum dixit: *Temperandas planè Publicanorum cupidines, ne per tot annos sine querela toleratæ, novis acerbitatibus ad invidiam verterent.*

18 Et Joannes Barclajus (*q*), postquàm plura de *Tributis*, & *Portoriis* disseruit, & qualiter eorum Redemptores vitari, & pauperes ab eorumdem exactione liberari deberent, tamdem prudentissimè consulit: *Ne imi quæstores exigendis à populo tributis præficiantur, neve ipsi privatorum limina circumeant, nec missis lictoribus pignora capiant, & oppidanos divexent; sed ipsorum concivium hoc munus sit, qui ex suo corpore eligant, per quos ea pecunia cogatur, & sic humaniùs exacta, per singula oppida ad Prætorem suum, vel in Regium ærarium feratur.*

19 Certum est enim, & rectè à Justo Lipsio (*r*), Amaya (*s*), & Episcopo Chilensi (*t*) notatum, hoc munus quondam apud Romanos (*u*) valdè nobile fuisse, nec nisi nobilibus, probis, ac probatis hominibus dari solitum. Quod quia sine delectu in infimæ conditionis homines posteà pertransiit, non solùm minus nobile, sed & invisum & exosum omnibus factum fuit, cum omnis Reipublicæ succus, qui ferè totus in tributa convertitur, per iniquas ipsorum exactiones, & deprædationes radicitus succidatur.

20 Quas etiam referunt, & summo studio optimi quique Imperatores, & gloriosi pariter, ac Catholici Hispaniæ nostræ Reges, plurimis in id legibus latis (*x*), compesci curarunt, & Politici omnes, & Juridici Auctores (*y*) singulis propè paginis execrantur, benevolentiam Darii, Cyri, Alexandri Magni, Tiberii, Periclis, & aliorum Principum ob hanc curam eximiè laudantes, & ex adverso divinam Manuelis Comneni, Basilisci, & aliorum punitionem referentes, qui per se, vel per suos in gravandis, vexandis, & deglubendis subditis excesserunt, illos, ut suos, ut expilent, habentes, & tamquam alienos, ut perdant, existimantes, ut scitè Othonem Imperatorem de æmulo suo dixisse, Tacitus (*z*) memorat: *Et subjectos nos habuit tamquàm suos, & viles tamquàm alienos.*

21 Neque enim interdum sufficit, quòd Rex revera, & ad justam causam, tributis indigeat, nisi & subditi in ea sorte & statu se habeant, ut ad illa exsolvenda sufficiant. Quod Andronicos Temistocli respondisse, Herodotus (*a*) & Plutarchus (*b*) scribunt. Nam cum hic ab eis ingentem auri quantitatem exposceret, diceretque ad eam exigendam, duos deos secum afferre, nempè suasionem, & violentiam. Responderunt, se quoque duos summos Deos in sui favorem habere, qui illos defenderent, nimirùm summam paupertatem, & summam ei obtemperandi impossibilitatem.

22 Et de Tryzo tyranno narrat Ælianus (*c*), quòd cum suos, variis oneribus prægravatos, nec loqui, nec mutire permitteret, tamdem in lachrymas proruperunt, quas etiam cum cohibere tentaret, &

(*b*) Idem *lib.* 2. *epist.* 26.
(*i*) Matth. 17. 26.
(*k*) D. Chrysost. *de pœn.*
(*l*) Achab, S. Laurent. *apud Juret. in Symb. lib.* 5. *epist.* 62.
(*m*) Amaja *in d. l. nemo, num.* 7.
(*n*) Bulleng. *lib.* 9. *de Imp. cap.* 3. *pag.* 963.
(*o*) D. Franc. Ramos *in noviss. analect. ad l. deprecatio, ex pag.* 31.
(*p*) Tacit. 13. *Annal. ad finem.*
(*q*) Barclaj. *in Argen. lib.* 3.
(*r*) Lips. *in not. ad Tacit.* 1. *Ann. lit. K.*
(*s*) Amaja *in Rubr. de exact. trib. num. fin.*
(*t*) Villarr. *in Judic. pag.* 488. *ubi Me allegat.*
(*u*) *L. omnes, C. de ann. & tribut. l.* 1. *& seqq. C. de exact. tribut. l.* 1. *C. de discuss.* Novel. *Majorian. tit.* 4. *de indulg. reliq. Tiberii* 161. *de præsid. provinc.*
(*x*) *L.* 5. *& seqq. tit.* 14. *lib.* 6. *Recop.*
(*y*) Petr. Gregor. *de Repub. lib.* 3. *cap.* 9. Contz. *lib.* 8. *cap.* 7. *num.* 4. & alii apud Me *d. lib.* 1. *cap.* 20. *per tot. & cap.* 18. *ex num.* 59. Bobad. *d. lib.* 5. *cap.* 5. *ex num.*
(*z*) Tacit. 1. *histor.*
(*a*) Herod. *lib.* 8.
(*b*) Plutarc. *in vita Themist.* Ego *d. cap.* 20. *num.* 52.
(*c*) Ælian. *lib.* 14. *cap.* 22.

oculis à natura tributam libertatem eripere, tamdem ab eisdem, ex lachrymis in iram accensis, discerptus fuit. Miseris enim, ut benè dixit Ovidius (*d*),

Est quædam flere voluptas,
Expletur lachrymis, egeriturque dolor.

23 Cui consonans Latinus Pacatus (*e*), & similem crudelitatem Maximi, alterius Tyranni, recensens, sic ait: *Serenos ergo nubilis mentibus vultus induebamus, & ad illorum vices, qui degustato Sardonium graminum succo, feriuntur in morte ridere, imitabamur lata mærentes. Est aliquod calamitatum delinimentum, dedisse lachrymas malis, & pectus laxasse suspiriis, & nulla major est pœna, quàm esse miserum, nec videri, &c.*

24 Quamvis Dionysius Senior, magis risum, quàm lachrymas populi timuisse hac in parte videatur. De eo quippè narrat Plutarchus (*f*), à Syracusanis pecunias exegisse: deinde cum videret illos lamentantes, obsecrantes, ac negantes se habere quod darent, indixisse alteram exactionem, idque iterùm, ac tertiò fecisse. At postquam majorem summam imperasset, audivit illos in foro ambulantes ridere, & scommata in Regem jacere, jussit præfectos ab exigendo quiescere. Jam enim, inquiens, nihil habent, cum nos contemnunt.

25 Caveant igitur Principes, ne dum nimium emungunt fortiter, sanguinem eliciant, ut scito Hebræorum circumfertur adagio (*g*), & vel monente Seneca (*h*) discant, ægram vitam non substinere, cum liceat innoxium, atque ob hoc securum, salutare potentiæ jus, lætis omnibus, tractare. *Errat enim, siquis existimat tutum esse ibi Regem, ubi nihil à Rege tutum est. Securitas securitate mutua paciscenda est.* Et recta imperandi disciplina est, ut Cassiodorus (*i*) ait: *Amare quod multis expedit. Quoniam Respublica multum soliditatis accipit, si Tributariorum facultas illæsa constiterit; quæ dum justo redeunte censu reficitur, status sui firmissimo robore continetur.*

26 Unde signanter Erasmus (*k*) inter varias illius Adagii expositiones, quod *Dimidium plus toto* esse docet, in Reges quoque applicari posse tradit, qui si justè & prudenter regnare desiderant, scire debent, dimidium totius sibi satis esse, totum autem auferre Tyrannicum. In hujus sententiæ comprobationem elegantia quædam Hesiodi (*l*) carmina referens, & Darii apud Plutarchum historiam, qui cum Præfectos provinciarum ad se accersitos, percontactus esset nùm gravia essent tributa? Atque illi respondissent, esse mediocria: jussit de singulis dimidium pendi; judicans esse satius, dimidium accipere cum benevolentia provincialium, quàm totum cum odio suorum. Quod valdè etiam commendat Claudius Sesselius (*m*), omninò legendus, & multis bellorum, seditionum, defectionumque casibus relatis, qui hoc ex fonte derivati fluxerunt, & magnas clades in varia Regna, & populos induxerunt, Beyerlinchius (*n*), & alii. Quibus adjici possunt ea, quæ contra immoderata, & inusitata tributa imponentes, & exigentes, sive exsugentes in superioribus diximus, & illud Virgilii (*o*),

Et succus pecori, & lac subducitur agnis.

Ex quo, hoc relatu quidem dignum Emblema, in eamdem rem, de qua agimus, noster D. Sebastianus Covarrubias (*p*) deduxit:

Goza el Pastor la lana, leche, i queso
De la ovejuela mansa, i aunque cria
Su tierno corderito, no por eso
La dexa de ordeñar lo que solia:
Suele á veces perderse en el exceso
Quien pudo conservarse en mediania:
Dexe a la madre el jugo, al hijo leche,
Si quiere que el esquilmo le aproveche.

Qui enim nimium emungunt, vel emulgent, sanguinem eliciunt, *ut jam etiam supra tetigi*, & *in Hebræorum proverbiis habetur*, & in Hispano, *Ordenar hasta el Tabefe* (*q*), id est, usque ad sanguinis, lactis loco, ex ovibus extractionem. Sub quo nomine tempore D. Fernandi V. Regis Catholici, Pastoriciæ quædam næniæ, similia tributa dolentes, ac deplorantes, editæ fuerunt, vulgò dictæ *Las Coplas del Tabefe*, quæ licèt paucis innotuerint, possunt quidem cum illis, quæ vulgò circumferuntur, & de *Mingo Revulgo* appellantur, non immeritò decertare. Fuit enim Tributum res omni seculo deplorata, nec tam populi illorum communes causas, quàm propria damna attendere solent. Quod efficere debet, ut Principes vigilantius curare debeant, ne fiat vexatio, cui est imposita contributio, ut piè pariter, ac prudenter Chilensis Episcopus (*r*) monet, inter alia illud Christi Domini expendens, qui pro se, & suis tributum Cæsari soluturus non ex ventre, sed ex ore piscis staterem detrahi jussit (*s*).

EM-

(*d*) Ovid. 4. *Trist.*
(*e*) Pacat. *in Panegyr. ad Theodos.*
(*f*) Plutarc. *in Apophth.*
(*g*) Erasm. *in Adag. pag.* 510.
(*h*) Senec. *lib.* 1. *de Clem. cap.* 19.
(*i*) Cassiod. *lib.* 9. *epist.* 9. *& lib.* 12. *epist.* 16.
(*k*) Erasm. *pag.* 509.
(*l*) Hesiod. *in oper. lib.* 1.
(*m*) Claudian. Sessel. *de Gall. rep. lib.* 1.
(*n*) Theat. *verb.* Tributum, *pag.* 213.
(*o*) Virgil. *Eglog.* 3.
(*p*) D. Sebast. Covarr. *cent.* 1. *Embl.* 14.
(*q*) Erasm. *in Adag. pag.* 510.
(*r*) Chilens. Episc. *in Judic. pag.* 620.
(*s*) Matth. 17. 26.

EMBLEMA LXXXV.

REGUM VERUS THESAURUS.

Dum vectigali parcit Constantius auro,
Vacabat imposita dote Regia.
Ille tamen multis humilem exprobrantibus Aulam,
Opes videre præcepit clientium.
Scilicet in tumida Populi est securius arca
Pii reposita sæpè Gaza Principis.
Non inopum dives Sapiens vult esse; sed optat
Ægenus urbis Rector esse divitis.

COMMENTARIUS.

1 ETsi ex suprà dictis satis liquere possit, quid de Regum, ac Principum munere circa imperanda, & exigenda tributa, & vectigalia censeamus. Adhuc eosdem monitos volumus, tunc se majori divitiarum cumulo potituros, cum minùs ex suis à vassallis emunxerint, & intelligere cœperint, nullum esse arctius firmandi, & augendi Principatus vinculum, quàm Amor subditorum, Regiæque dignitati non expedire, imperium in mendicos exercere, sed in opulentos potius, atque fœlices.

2 Quod ipsum sensisse magni & erecti animi viros M. Curium, & Quintus Fabricium, Valerius Maximus (*a*), & alii Historici (*b*) produnt, dum devictis Samnitibus, eorumque pedibus magnum auri pondus suppliciter obvolventibus, nihil inde auferre volentes, hilariter, & liberaliter responderunt:

(*a*) Valer. Maxim. *lib.* 4. *cap.* 3. §. 4. & 5.
(*b*) Cicer. *in Caton. Athen. lib.* 1. Plutarc. *in Apoph.* Gellius *lib.* 1. *cap.* 14.

runt: *Malle se imperare divitibus, quàm divites esse; seque ipsos locupletes facere, non multa possidere, sed pauca desiderare.* Ad quod respiciens Guntherus (c), suum Fridericum Primum ita commendat:

Non turget loculis inserta pecunia nostris:
Nec multis opibus, sed laude venimus onusti:
Non est Theutonico cumulata pecunia cordi,
Nec sibi quærit opes; sed pulchræ laudis honores
Non habet ille suum, sed habentibus imperat, aurum.

3 Ex quorum exemplo Thomas Morus (d) æquè piè, ac prudenter in sua Utopia consulit, Regum non modò honorem, sed securitatem quoque, & opulentiam, in populi magis opibus sitam esse, quàm suis; consiliaque contraria omnia, Regibus, & inhonesta esse, & perniciosa. Cum profectò unum aliquem voluptate, ac deliciis fluere, gementibus undique, ac lamentantibus aliis, hoc non sit Regni, sed carceris esse custodem.

4 Et Nos etiam, eidem hærentes Doctrinæ, pariter profitemur, quòd etsi in Regibus damnari non possit, justis, ac permissis modis, ac mediis, patrimonia sua, & Fiscales reditus adaugere, & Thesauros pro virili congerere, unde & expeditionibus bellicis, & aliis Regni necessitatibus, & utilitatibus consulant, in quo, post D. Thomam (e), omnes ferè Theologi, & Politici Auctores consilium, quos latè Petrus Gregorius (f), Bobadilla (g), Marquez, Antonius Perez (h), Mauclerus (i), & alii recensent, quorum Ego alibi (k) plenè commemini, quibus nunc novissimum nostrum Saavedra (l) adjicio.

5 Adhuc tamen gnaros eosdem Reges esse oportere, veras ipsorum divitias, certosque & securos thesauros, in subditorum levamine, & hilaritate consistere, illisque benè se habentibus, & divitibus existentibus, Reges, Regiumque Fiscum, omnes eorum opes promptas & cumulatas habere: expilatis autem, vel spoliatis, quasi succisis quarumdam virium nervis, reliqua labi, ut multorum jurium auctoritate docemur; & præcipuè in illa Justiniani Novella (m), qua *Abundare Fiscum scripsit, ubi vassallis locupletibus utitur.*

6 In quæ respicit celebre illud axioma Baldi (n), dum dixit: *Nam Thesaurus Principum non est Fiscus, sed subditi benè se habentes.* Quod prius Alphonsus Rex noster (o), Aristotelis, & Justiniani vestigia premens, his extulit verbis: *El mejor tesoro que el Rei ha, é el que mas tarde se pierde es el pueblo, quando bien es guardado, é entonces son el Reino, i la Cámara del Emperador, i del Rei, ricos, i abondados, quando sus vasallos son ricos, i su tierra abondada.*

7 Unde laudatum, & illud, quod quidam longimano Artaxerxi, Ælianus (p) autem Ptolomæo Philadelpho Ægyptiorum Regi consignat: *Magis Regium esse addere, quàm auferre, & ditare, quàm ditescere.* Et præclarum Isocratis (q) monitum ad Nicoclem, dum dixit: *Argumentum tibi sit Imperii rectè honestèque administrati, cum videris eos, quibus præest, sua diligentia curaque, locupletiores, & ditiores factos*; nam pecus pingue pastori prodest, *ut pluribus Admiratus (r) illustrat.*

8 Quibus etiam adridens Constantius Chlorus, Magni Constantini Pater, ut ab Eutropio (s), & aliis (t) refertur, utilitati, ac commodis provincialium, & privatorum semper studuit, ac sicut quondam Cyrus dixit, se thesauros sibi parare, dum amicos divites redderet; ita ille semper habuit in ore: *Melius esse opes publicas à privatis haberi, quàm intra suum ærarium otiosè, & absque ullo reditu possideri.* Quod apophthegma, licèt numquam sibi probari potuisse, Rithershusius (u) scribat, benè tamen intellectum, satis probabile, & laudabile est. Et cum eo consonat aliud Alphonsi Regis Neapolitani apud Antonium Panormitanum (x), qui factis, & verbis ostendere, & dicere solitus erat: *Regum in primis officium, & studium esse, populos suos locupletes efficere; Popularibus enim ditioribus factis, nec utique Reges futuros pauperes.*

9 Eoque (idem sentiens) procedit Thomas Morus (y), ut Macarensium legem fingat, & probet, apud quos Rex, numquam se uno tempore suprà mille auri pondo in thesauris habere, jurare cogebatur. Addatque, *quòd si aliquis Rex, adeò aut contemptus esset, aut invisus suis, ut aliter eos continere in officio non possit, nisi contumeliis, compilatione, & sectione grassetur, eosque redigat ad mendicitatem: præstiterit illi profectò Regno abdicare, quàm his retinere artibus, quibus quamquam imperii nomen retineat, certè amittit Majestatem, &c.*

Cer-

(c) Gunther. *in Ligur. lib.* 3.
(d) Morus *in Utopia, lib.* 1. *ex pag.* 40.
(e) D. Thom. *lib.* 2. *de Regim. Princip.*
(f) Bobad. *lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 70. *& lib.* 5. *cap.*5. *nxn.* 8.
(g) Petr. Gregor. *de Repub. lib.* 7. *cap.* 10. *de gubern. Christ. lib.* 1. *cap.* 3.
(h) Perez *in Laur. Salmant. pag.* 277. *&* 284.
(i) Maucl. *de Monarc. Gall. lib.* 2. 3. *part. cap.* 11.
(k) Ego 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 29. *&* 30.
(l) Saaved. *in Id. Polit. ex pag.* 522.
(m) *L.* 2. *C. de om. agr. desert. l. cum ratio,* §. *si verò, de bon.dam.* Auth. *ut Judic. sine quibus suffr.* §.*cogitatio, coll.*2.
(n) Bald. *cons.* 410. *num.* 5. *lib.* 5. *&* Ego *latè* 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 15. *num.* 53. *& seqq.*
(o) *L.* 14. *tit.* 5. *part.* 2.
(p) Ælian. *lib.* 13. *var. hist. cap.* 13.
(q) Isocr. *ad Nicocl.*
(r) Scip. Admirat. *indic. ad Tacit. pag.* 85.
(s) Eutrop. *lib.* 10. *cap.* 1.
(t) Polid. Virgil. *histor. Anglic. lib.* 1. Ribadeneyra, *qui alia tradit de Princip. Christ. lib.* 2. *cap.* 10.
(u) Ritershus. *ad Salvian. pag.* 21.
(x) Panorm. *lib.* 4. *cap.* 42.
(y) Morus *in Utop. pag.* 41. *&* 42.

10 Certum est enim, & pluribus locis, & exemplis à Majolo (*z*), Contzen (*a*), & aliis contestatum, modicas divitias justè quæsitas, multis injustè partis præferri debere, & lucra justa ubique tuta esse, etiam in naufragio, injusta verò, neque domi, quod Catsius (*b*) aptissimè in suo Emblemate dixit,

Per scelus immensas, quid opes cumulare juvabit?
Turpiter è manibus res malè parta fluit.

Et melius Job (*c*), uno in loco, sic inquiens: *Divitias, quas devoravit, evomet: & de ventre ejus extrahet eas Deus.* Et in alio (*d*): *Si comportaverit quasi terram argentum, & sicut lutum præparaverit vestimenta, præparabit quidem, sed justus vestietur illis, & argentum innocens dividet.* Junctis aliis, quæ Ego alibi (*e*) retuli.

11 Indeque Cassiodorus (*f*), ex Principum in subditos beneficentia, illorum incrementum deduxit: *Beneficia* (inquiens) *sunt, quæ Regna sublimant, & libertatis dominus jugiter potest crescere, si subjectos sibi studeat ampliare. Et rarò utrumque, & sub admiratione perfectum, ut Fiscus cresceret, & privata utilitas nulla damna perferret.*

12 Prout & Trajanus agnovit, dum Eutropio, & Sexto Aurelio (*g*) tradentibus, Fiscum *lienem*, sive *splenem* appellabat, quòd eo crescente, reliqua membra tabescerent. Hanc enim esse lienis naturam, ut si auctior & tumidior sit, tabem & maciem ceteris partibus humani corporis inferat, Aristoteles (*h*), & Galenus (*i*) animadvertunt, & egregio in rem nostram Emblemate, ex eadem similitudine deducto, Alciatus (*k*), sic inquiens.

Humani quod splen est corporis, in Populi re
Hoc Cæsar Fiscum dixerat esse suum.

Splene aucto, reliqui tabescunt corporis artus,
Fisco aucto, arguitur civica pauperies.

13 Ego autem dum subditorum opulentiam verum Thesaurum Principum esse, eisdem ostendere cupio, nullum aptius exemplum invenio, quàm quòd præsens Emblema designat, Principibus quotidie ob oculos ponendum, velut quamdam optimi Principatus ideam, ex Constantii Imperatoris historia desumptum, qui inter Bonos censeri meruisset, nisi Regno suo, alioqui minimè malo, malum fastigium imposuisset, orthodoxorum persecutor existens, & Gregorii Capadocis contra D. Athanasium defensor, & confirmator.

14 Is igitur, qui suos, veri patris amore imperans, non ut subditos, sed ut filios in omnibus habuit, Eusebio (*l*) latè in ejus vita narrante, cum Diocletianus illi per Legatos suos paupertatem exprobraret, eique objiceret, quod cum subditis parceret, nihil in thesauris reconditum haberet, eosdem Legatos apud se commorari jussit, locupletioribusque suæ ditionis civibus convocatis, ipsis inopiæ suæ causam exposuit, quod maluerit benevolentia benignitate sua collectam, & firmatam, quàm ipsorum thesauros, imperio severiore extortos, possidere. Nunc verò illorum sibi opus esse studio, gratia, opibus, & fide. Quibus exceptis, illi, sine cunctatione, lætis animis, hilarique vultu, ærarium ejus auro, & argento compleverunt, & amore, erga Principem clementissimum mirifico, magnoque inter se ardore concertaverunt. Constantius itaque, cum Legatis opes suas inspiciendas ostendisset, Diocletiano renuntiari quod viderant, jussit, & qua ratione tantus thesaurus, tam subitò collectus esset. Subindicans, Principis ærarium tutissimum esse, & firmissimum, subditorum animos benevolos, & Regi numquam defuturos eorum thesauros, modò ei studium, amor, & fides populi sui non desit. Benignus autem Imperator, post discessum Legatorum pecunias allatas civibus suis restituit, obsequio illorum multis verbis collaudato. Magnoque in posterum reliquis Principibus exemplari relicto, illum verè, *ut Synesius* (*m*) *dixit*, Regem vocari posse, qui magis subditorum animis, quàm corporibus imperat, & tunc ditiorem esse, juxta aliam Cassiodori (*n*) sententiam: *Cum tributa dimittit, & acquirit nobiles thesauros famæ, neglecta vilitate pecuniæ.*

15 Quod & ipsum, & si passim multis, multi ex Politicis (*o*) prosequantur ornari adhuc magis, ultra ab eisdem tradita, & à Nobis suprà relata, ex illo Mœcenatis consilio ad Augustum Cæsarem poterit, quod his verbis Dion Cassius (*p*) recensuit: *Statuas tibi neque aureas, neque argenteas, fieri unquam sine; nam non modò magnis sumptibus ea constant, sed insidiis etiam opportunæ, ac parum diuturnæ sunt. Benefaciendo autem tibi statuas in ipsis hominum animis, nulli interitui obnoxias, effice.*

16 Et ex quadam Tiberii Novella (*q*), quæ de tollendis suffragiis judicum agens, licèt ex hoc Fiscus non parum utilitatis amitteret, ejus rationem ejusmodi sanciendæ legis adducit: *Quod pluris à Nobis sit, subditorum opulentia & medela, quàm reditus, qui ex inde inferuntur imperio, &c.* Sic indicans, optimum quemlibet Principem debere commoda subditorum suis commodis anteponere, prout Capitolinus (*r*) Marcum

(*z*) Majol. *tom.* 1. *coll.* 19. *pag.* 430.
(*a*) Contzen. *lib.* 8. *polit. cap.* 6.
(*b*) Catsius *Embl.* 49.
(*c*) Job. *cap.* 20.
(*d*) Idem *cap.* 27.
(*e*) Ego 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 10. *& seqq.*
(*f*) Cassiod. *lib.* 3. *epist.* 11.
(*g*) Eutrop. & Aurel. *in vita Constantii, seu Juliani*
(*h*) Aristotel. *in Problem.*
(*i*) Galen. *lib.* 4. *de usupar. cap.* 15.
(*k*) Altiat. *Embl.* 146. *&* 8. *parerg. cap.* 6.
(*l*) Euseb. *in vita Constantii.*
(*m*) Synes. *in orat. de Regn.*
(*n*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 16.
(*o*) Admirat. *in Tacit. lib.* 15. *disc.* 7. Petr. Greg. *lib.* 3. *de Repub. cap.* 6. *num.* 35. *&* 36. Velazq. *de opt. Princip. pag.* 365. *& seqq.* Marquez *lib.* 1. *cap.* 16. *pag.* 94. Contz. *lib.* 8. *cap.* 9. *&* 13. Saa *pag.* 522.
(*p*) Dion Cass. *lib.* 52. *pag.* 489.
(*q*) Tiber. Imper. *Novel.* 161. *cap.* 2.
(*r*) Jul. Capitol. *in vita Anton.*

cum Antoninum Imperatorem fecisse recenset, scribens, eum, *In causis compendii fisco nunquam favisse.*

17 Quò & spectat nobile illud Modestini (*s*) responsum à Doctoribus variis interpretationibus illustratum: *Non puto delinquere eum, qui in dubiis quæstionibus contra fiscum facilè responderit.* Et laus illa Plinii (*t*) de suo Trajano: *Quæ præcipuè tua gloria est, sæpè vincitur Fiscus, cujus nunquam mala causa est, nisi sub bono Principe.* Quem imitans Cassiodorus (*u*), ita sub nomine Theodorici Regis ad Marcellum fisci sui advocatum scripsit: *Non quoties superes, sed quemadmodum vincas, inquiremus. Illa enim vera lucra judicamus, quæ integritate suffragante percipimus. Æquitatem nobis placiturus intende. Non quæras de potestate nostra, sed de jure victorias, quando laudabilius à parte Fisci perditur, cum justitia non habetur. Nam si dominus vincat, oppressionis invidia est, æquitas verò creditur, si supplicem superare contingat. Non ergo parvo periculo causas dicimus; quando tunc fama nostra proficit, cum se commoditas, injusta subducit.*

18 Neque est omittendus Salvianus (*x*), qui antiquam sub pauperibus Magistratibus fœlicitatem Reipublicæ recolens, aperto ore *insaniam* appellat, putare, illis qui ei præsunt suprà modum auctis, privatorum statum non intercidere. Ejus verba hæc sunt: *Itaque tunc illi pauperes Magistratus opulentam Rempublicam habebant: nunc autem divitis potestas pauperem facit esse Rempublicam. Et quæ rogo insania est, aut quæ cæcitas, ut egestuosa, aut mendicante Republica, divitias posse credant stare privatas.*

19 Divinus quoque Plato (*y*) absque temperantia & Justitia portus, navalia, mœnia, tributaque & vectigalia Principum, nugas appellat. Et qui eis verè, ac benè consultum volunt, optimum vectigal, certosque Thesauros in ipsorum parsimonia constituunt (*z*), *ut præclarè Cicero* (*a*) *scriptum reliquit*, cujus sententia jam à Cognato (*b*) inter Adagia refertur. Similemque habet illam Dionis Cassii (*c*) Mæcenatem ita Augustum monuisse, dicentis: *Divitiæ magnæ, non tam multa decipiendo, quàm non multos sumptus faciendo, colliguntur*; & Senecæ (*d*), qui sine hac virtute nullas opes sufficere docet, ea autem media, omnes satis patere, & posse ipsam paupertatem, in divitias se, advocata frugalitate, convertere. Statim sic prudentissimè addens: *Assuescamus à nobis removere pompam, & usu rerum ornamenta metiri. Cibus famem domet, potio sitim: libido, quà necesse est fluat. Discamus membris nostris inviti, cultum victumque non ad nova exempla componere, sed ut Majorum suadent mores: discamus continentiam augere, luxuriam coercere, gulam temperare, iracundiam lenire, paupertatem æquis oculis aspicere, frugalitatem colere, etiam si nos pudebit, desideriis naturalibus parvo parata remedia adhibere; spes effrænatus, & animum in futura eminentem, velut sub vinculis habere, id agere, ut divitias à nobis potiùs, quàm à fortuna petamus.*

20 Et ultra alia, quæ Ego in rem eamdem alibi (*e*) adduxi, digna sunt ut silentio non involvantur verba, quæ de Alexandro Severo Imp. ejus vita Lampridius (*f*) commemorat: *Malus pupillus est Imperator, qui ex visceribus provinciarum homines Reip. inutiles aleret.* Et extat apud Marquardum Frehe-rum (*g*), & Christophorum Bessoldum (*h*) cujusdam veteris Philosophi Anonymi ad Theodosium Augustum ejusque filios monitio, qua expeditissimam augendi census rationem, in detrahendis sumptibus, & inhibendis largitionibus consistere docet: *Nam si largitio immoderata servanda profuderit, opum defectibilitas nullo vetustatis more poterit jam necessitatibus subvenire, & afflicta paupertas, in varios scelerum conatus accensa, nullam reverentiam Juris, aut Pietatis, affectum præoculis habens, vindictam suam malis artibus commendabit.* Quæ verba transtulisse in sermonem Hispanum videtur Rex noster Alphonsus X. in quadam ex suis legibus (*i*) inquiens: *El Principe que es derramador, viene comunmente à ser robador, i usurpador violento de las haciendas agenas, derramandolas tal vez en mercedes desmesuradas, i por ventura non por virtud, sino por aficion, ó viciosos servicios merecidas.*

21 Idemque propemodum noster Mariana (*k*), Bobadilla (*l*), Navarretus (*m*), Bravus (*n*), Barclajus (*o*), Saavedra (*p*), & alii considerant, Principes, qui neque modum, neque finem expensarum habent, doliis perforatis æquiparantes, quæ nihil retinent, licèt in ea multum liquoris infundas. *Ut in Caligula contigit, qui paucis sui Imperii annis septuaginta septem Milliones in rebus superfluis absumpsit, & in Nerone, qui quinquaginta quinque in parasitos, lenones, & delatores distribuit, & in Julio Cesare, de quo Cicero* (*q*), & latiùs Seneca (*r*) referunt, in sola una cœna plus pecuniarum prodigaliter expendisse, quàm totum Romanum Imperium multis annis ex tributis pendere posset. Ut interim Heliogabalum, & alios præteream, de quibus jam suprà mentionem me fecise recordor (*s*), & infandam illam

(*s*) *L. non puto, D. de jure fisci*, Covarr.
(*t*) Plin. *in Panegyr. ad Trajan.*
(*u*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 22.
(*x*) Salvian. *de gubern. Dei, lib.* 1. *post princip.*
(*y*) Plato *in Gorgia.*
(*z*) Lips. *in Polit. lib.* 4. *cap.* 11. Contz. *lib.* 1. *cap.* 9. & 13. Bobad. *lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 10. Saaved. *ex pag.* 534. Navarret. *disc. polit. fol.* 160.
(*a*) Cicer. *lib.* 4. *de Repub. & in Parad.*
(*b*) Adag. Erasm. *pag.* 269.
(*c*) Dion Cass. *lib.* 52.
(*d*) Senec. *de tranquil. vit. cap.* 9.
(*e*) Ego 1. *tom. lib.* 2. *cap.* 23. *num.* 144. & 2. *tom. cap.* 15. *num.* 56. & *seqq.* & *cap.* 16. *ex num.* 72.
(*f*) Lamprid. *in Alex. Sever.*
(*g*) Frecher. *de re numar. lib.* 1. *ad fin.*
(*h*) Bessold. *de ærario, cap.* 2. *num.* 1.
(*i*) *L.* 18. *tit.* 5. *par.* 2.
(*k*) Marian. *de Reg. inst. lib.* 3. *cap.* 7.
(*l*) Bobad. *d. cap.* 5. *num.* 10.
(*m*) Navarr. *fol.* 160.
(*n*) Saaved. *pag.* 534.
(*o*) Bravo *de Reg. & Regen. rat. lib.* 2.
(*p*) Barclaj. *in Argen. lib.* 4. *vers. Hac gaza.*
(*q*) Cicer. *lib.* 4. *de Repub.*
(*r*) Senec. *de consol. ad Helo. cap.* 9. *in fine.*
(*s*) Supr. *Embl.* 35.

lam Caracallæ vocem, qui, *ut Dion Nizæus, & Xiphilinus (t) in ejus vita commemorant*, à Julia matre graviter objurgatus, quòd in gentem illam pecuniam, quam per fas, & nefas à subditis exegerat, profunderet, gladium evaginatum ostendens : *Bono* (inquit) *animo esto mater ; Nobis, quamdiu hunc habebimus, nulla unquam deerit pecunia.*

22 Semper quippè Principem prodigum sequitur egestas, egestatemque extrema tyrannis, cui est adnexa rapacitas, & injustorum tributorum excogitatio, ut sic per scelera suppleant, quod ambitione & largitionibus exhauserunt, ut benè, post Tacitum, Richterus (*u*), Guiciardinus (*x*), & alii (*y*) considerant, & ille idem pestis mundi Caligula demonstravit, cui persuasum erat, aut frugi hominem, aut Cæsarem esse oportere, & tamdem exhaustus, atque egens, ad rapinas animum convertit, vario, exquisitissimoque calumniarum, & auctionum, vectigaliumque genere, *ut Suetonius (z)*, & *Rhodiginus (a) tradunt*, excogitato.

23 Et similiter Nero, qui, *eodem Suetonio (b) teste*, divitiarum, & pecuniæ fructum, non alium reputabat, quàm profusionem : sordidos,& deparcos esse,quibus ratio expensarum constaret, prælaudatos, verèque magnificos, qui abuterentur, & perderent, & ubi nec largiendi, nec absumendi modum tenuit, primùm quidem thesauros antiquissimæ gazæ, cujus sibi spem, sed vanam, fecerat eques Romanus, investigavit; post, stipendia militum, & commoda veteranorum protrahi, ac differri necesse fuit, mox calumniis rapinisque animum adtendit : tamdem nulli officium delegavit, ut non adjiceret: *Scis quid mihi opus sit, & hoc agamus, ne quis quicquam habeat.*

24 Huc Vitellii, Domitiani, Commodi, Bassiani, Heliogabali, aliorumque Romanorum Principum exempla conjicere possem, & ex Græcis, Monomachi, Michaëlis, aliaque recentiorum Principum, quæ alii Auctores (*c*) adducunt. Sed hæc tetigisse sufficiat, ut assertioni Emblematis nostri sua constet auctoritas, & Boni, ac Christiani Principes tamdem intelligant, non in decore, ac pompa, & profusionibus Imperium esse, *ut olim dixit Alexander Severus apud Lampridium (d)*, sed in eo potius, ut his semper servatis, quæ ipsorum Majestatem apud exteros, & subditos venerabilem reddant, eò omnes suas referant curas, ut supervacuis sumptibus detractis, modus vectigalibus sit, & privatæ publicæque expensæ Regiis censibus admetiantur, ut in qualibet œconomia observari debere Aristoteles (*e*) consulit, & in Regia, gravibus verbis Mariana (*f*) noster admonuit. Ne dum superfluis student, in necessariis deficiant, & Respublica majoribus malis implicetur, quæ nimiæ deliciæ, & immoderatus luxus progenerant, ut jam satis in superioribus (*g*) docuit.

25 Et hoc tunc quidem majori nota dignum videri debere, cum Regna, vel Imperia eò redacta sunt, ut ejusmodi superfluos sumptus pati non possint, æquè prudenter, ac dolenter insinuavit Salvianus (*h*), ita de sui seculi calamitatibus questus : *Calamitas enim fisci, & mendicitas jam Romani ærarii non sinit, ut ubique in res nugatorias perditè profundantur expensæ. Pereant adhuc quamlibet multa, & quasi in cœnum projiciantur ; sed tamen perire jam tanta non poterunt, quia non sunt tanta quæ pereant. Et res probat, quanta prodigere vellemus, si opulenti essemus, & splendidi, cum prodigamus tanta mendici.*

26 Eaque propter communis est Theologorum post D.Thomam (*i*) traditio, qui peccare Principes docent, dum pecunias, præsertim ex tributis congestas, & in publicos alios belli togævè usus necessarias, in alios voluptarios absumunt ; aut in operum ex ædificatione, quæ potius aliquam vanitatis habent ostentationem, quàm Reipublicæ aliquam adferant utilitatem, aut commoditatem. Quæ omnia prudenter sensisse videtur Rex Neapolitanus Alphonsus, qui, *Panormitano (k) testante*, dicere solitus erat : *Regibus, qui pro reditu sumptus metiuntur, omnia cedere bona, amari à civibus, non metui. Cives ipsos à suspicione, novorum munerum levatos, agere alacres, suaque bona ostentare, ac denique Principum vitam expetere votis suppliciisque.* Et in idem tendit illud Horatii (*l*):

Si rectè frueris, non est ut copia major
Ab Jove donari possit tibi.

Quod sic vulgari apud Nos proverbio transferri videtur,

A despensa concertada,
No puede faltarle nada.

(*t*) Dion & Xiphil. *in Carac.*
(*u*) Richt. *in œcon. axiom.* 78. 83. 122. *& seqq.*
(*x*) Guiciard. *lib.* 12. *histor.*
(*y*) Castell. *de offic. Reg. lib.* 3. *cap.* 10. Ascaff. *de ærario, pag.* 195. Tacit. 2. *annal.* ibi : *Ac velut perfrangere ærarium ; quod si ambitione exhauserimus, per scelera supplendum erit.*
(*z*) Sueton. *in Calig. cap.* 37. *& seqq.*
(*a*) Rhodig. *lib.* 2. *cap.* 24.
(*b*) Sueton. *in Neron. cap.* 30.
(*c*) Bobad. *d. cap.* 5. *num.* 10. Ascaff. *pag.* 195. *& seq.*

Theat. vit. human. verb. *Prodigalitat.*
(*d*) Lamprid. *in vita Alex. Sever.*
(*e*) Aristot. *lib.* 3. *œcon. d princip.*
(*f*) Marian. *d. lib.* 2. *cap.* 7. Bessold. *de ærar. cap.* 2.
(*g*) Supr. *Embl.* 35. *& seqq.*
(*h*) Salvian. *lib.* 6. *de provid. Dei.*
(*i*) D. Thom. *de Reg. Princip. lib.* 1. *cap.* 7. *&* 1. 2. *quæst.*105. *art.*3. *ad* 2. *& plures alii apud Me, d. cap.*15. *numer.* 52. Ascaff. *qui alios citat, de ærar. ordin.* 478. *& seq.*
(*k*) Panorm. *de dict. Alphons. lib.* 3. *cap.* 16.
(*l*) Horat. *lib.* 1. *epist.* 12.

EMBLEMA LXXXVI.

FLUUNT, ET REFLUUNT.

Dat Neptunus aquas, remeantes accipit ipsas:
Numquam dona premunt, urna dat, urna capit.
Non sit Avara Manus Regis, sed munera fundat;
Altera nam capiet, quæ dedit una Manus.

COMMENTARIUS.

1 BEneficiales in suos, esse Principes oportere, nec eorum liberalitatem angustis terminis circumscribi, quos decet sine fine laudari, rectè Cassiodorus (*a*) admonuit. Et alii passim Auctores adeò in eisdem liberalitatem (etiam cum excessu) commendant, ut hanc virtutem *potissimam ipsorum dotem*, proprièque, ac verè Regiam appellent. De qua tamen, cum jam suprà (*b*) aliqua dixerimus, & plura congerere velle, ubi suppetunt tanta superflua, eò dumtaxat nunc nostrum sermonem intendimus, ut illis magis ac magis suadeamus, ut se in tributis moderandis, atque etiam, ubi res tulerit, dimittendis, subjectisque sibi populis, omnibus quibus possint modis, juvandis, & confovendis, largiter habeant, & in suum animum inducant, illud amplius propriis utilitatibus applicari, quod hac in parte misericordi humanitate concesserint.

2 Et auream illam Justiniani Imperatoris Novellam (*c*) oraculi loco memoriæ conscribant, qua signanter edixit: *Principi aurum contemnere præstat Fortunæ fastigium, & licèt ipsum, divinis effigiandum typis, Bonitas, Prudentia, Potestas deceant; ultra has duas Bonitas sit. Benè velit ultra quàm sit, ultra quàm potest, ipsam Potentiam, & omnes Regias dotes misericordia supergressus.*

3 Quibus verbis similia sunt illa, Dionis Chrysostomus (*d*), sic loquentis: *Regnare se putat, non sui unius magis, quàm omnium hominum gratia: hinc est, quod beneficia conferens, magis lætatur, quàm quibus collata sunt, & unius hujus voluptatis est insatiabilis. Nam cetera quidem Regni officia existimat necessaria, unum verò Beneficentiæ facimus, esse voluntarium & fœlix.*

4 Et meritò Fœlix, cum, *Cicerone* (*e*) *teste*, qui liberalitate utuntur, benevolentiam sibi concilient, &, quod aptissimum est ad quietem vivendum, caritatem. Meliusque, ex sententia Senecæ (*f*) Beneficentia imperium custodiatur, quàm armis, sintque hæc dona Principum, ut etiam Demosthenes (*g*) dixit, *Servitutis subditorum auctoramenta*; decumanumque fœnus, quod in eosdem ipsos cumulatissimè refert, quicquid in suos plena, & benigna manu disseminarint. Quod

(*a*) Cassiod. *lib.* 2. *epist.* 30.
(*b*) *Supr. Embl.* 78.
(*c*) Justin. Novell. *collat.* 4.
(*d*) Dio Chrysost. *in orat.* 1. *de Regn.*
(*e*) Cicer. 2. *de finib.*
(*f*) Senec. & alii apud Me *supr. Embl.* 78. *pag.* 658.
(*g*) Demosthenes.

5 Quod Publius Syrus (*b*) benè agnovit, dum dixit:

Beneficium sæpè dare, docere est reddere.

Et Planudes (*i*) inquiens: *Benefacere plenum est bonarum expectationum*; nec sequius Gabriel Pachymerus (*k*), ob eamdem considerationem, Beneficientiam, *inexhaustam opulentiam* appellans; & Theodoricus Rex apud Cassiodorum (*l*), dum dixit: *Quis nesciat nostrum esse Commodum supplicantis acquæstum? & illud Bonis Principibus crescere, quod benigna possunt largitate præstare? Optamus ergo munera multis collata dividere, ut possint ubique nostra beneficia pullulare.* Et idem ipsum documentum premens Themisthius apud Stobæum (*m*): *Vir* (inquit) *bonus, qui gentis alicujus, aut civitatis Imperium suscepit; non propter fiscum, & dona capiendi, aut à ditibus comparandi causa, similis est homini, qui pretiosum aliquod depositum accepit. Nam ut hic, quod datur non retinendi, aut sibi vindicandi, gratia sumit, sed ut custodiat, & integrum reddat ei, qui deposuit, quandocumque repetierit: ita Principem quoque, non ob quæstum privatum, sed ob salutem custodiamque subditorum omnia facere oportet, ut ipsos, quoad efficere potest, illæsos, & in fœlici statu ei, qui credidit, restituat.*

6 Sed nullus adhuc melius hoc, & luculentius, quàm Latinus Pacatus (*n*) edocuit; qui postquàm dixit, nullam causam aliena concupiscendi, in Principibus excusabilem esse, cum quantum ubique est habeant, sic subjungit: *Quin ego, si fas piumque mortalibus æstimare cœlestia, nullam majorem crediderim esse Principum fœlicitatem, quàm fecisse fœlicem, & intercessisse inopiæ, & fortunam vicisse, & dedisse homini novum fatum. Itaque Imperatori propriam Majestatem æstimanti, non tam id suum videri debet, quod abstulit, quàm quod dedit. Nam cum intra ipsum volvantur omnia, & ut ille, qui cuncta ambit Oceanus, quas suggerit aquas terris, recipit è terris: ita quicquid in cives manat à Principe, redundat in Principem. Et rei, & Famæ benè consulit munificus Imperator: lucratur enim gloriam, cum det pecuniam reversuram.*

7 Qui sanè locus illum Ecclesiastes (*o*) respicit: *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locum, unde exeunt, flumina revertuntur.* Quod non ineleganter Arias Montanus sic extulit.

Fluvina cuncta mare extensum, camposque liquenteis,
Unde exorta prius, repetunt, laticesque reponunt.

8 Et ansam mihi præbuit præsentis Emblematis effigiandi: quod etiam sola ipsius relatione satis illustrari videtur, nisi mavis cum aliis illud etiam aliud simile addere, ex terra deductum, quæ vapores, quos nubibus præstat, largiori imbre ab eisdem restitutos, imbibit, aut lucernæ, quæ etiam si aliis suum lumen impertiat, nihil ex proprio diminuit. Quo symbolo, post Ennium, novissimè in rem nostram noster Saavedra (*p*) Reges ad munera, & honores in suos distribuendos accendit, adjiciens: *Que los maniantales naturales siempre dan, i siempre tienen que dar, i que es inexhausto el dote del honor en los Principes, por mas liberales que sean.* Sic vel ipsis elementis, hæc, prima veluti elementa benè moratorum Regum esse debere, suo exemplo docentibus.

9 In quæ tendunt etiam carmina Guntheri (*q*), sic sub persona Imperatoris Friderici I. loquentis,

Quò mihi divitias? Cuiquæque potissima Reges,
Ac Populi crebris non cessant mittere donis.
Semper habet veteres, semper videt aula recentes
Undique legatos, & ab omni Principe missos;
Semper ab ignotis veniunt nova munera terris.
Munera magnorum læta, atque ultronea Regum,
Ut dans plus gaudeat accipiente, &c.

10 Et Cleomenis, ac Ptolemæi Ægyptiorum Regum exemplum, qui, *ut ait Alexander ab Alexandro* (*r*), adeò benefici erga suos populos extiterunt, ut inde sibi *Beneficorum* nomen comparaverint, *Evergetesque* ab hac virtute (quod idem valet) dici meruerint. Parem quoque laudem ob Tributorum moderationem, aut remissionem Cyrus, Darius, Alexander Magnus, Mithridates, Periander, Vitellius, Titus, Antonius, & alii plures Reges acquisierunt, quorum longum Catalogum Beyerlinchius (*s*) exhibuit. Necnon & aliorum, qui eximia liberalitate subditos sibi populos largo commeatu, re frumentaria, missiliis, congiariis, variisque aliis donis, & muneribus refecerunt, & devinxerunt, ex quibus sæpè, *ut Seneca* (*t*) *ait*, tantum homines ferre solebant, quantum in capita promissum esset.

(*b*) Syrus *in Mimis. Philosoph.*
(*i*) Planud. *in dict.*
(*k*) Pachym. 4. *histor.*
(*l*) Cassiod. *lib.* 3. *epist.* 29.
(*m*) Themist. apud Stob. *serm.* 46.
(*n*) Latin. Pacat. *in Panegyr. ad Theodos.*
(*o*) Eccles. 1. 7.

(*p*) Saaved. *symb.* 58. *ex pag.* 425. *vide etiam idem symb.* 40. *ex pag.* 266. *sub lemmate*, Quæ tribuunt, tribuit
(*q*) Gunther. *in Ligur. lib.* 3. *pag.* 81.
(*r*) Alex. 2. *gen. cap.* 11.
(*s*) Beyerl. *in Theat. verb. Tributum, pag.* 214. & *verb. Liberalitas, pag.* 84. 121. 126. 129. & *lit. C. pag.* 482.
(*t*) Senec.

11 Inter quos Adrianus Imperator ita excelluit, ut ei à Populo Romano ob hanc causam Numismata cuderentur, in quibus una ex parte liberalitas effigiatur, largiter è cornucopiæ numos effundens, cum inscriptione, *Liberalitas Augusta*; & ex altera, eadem liberalitas, stans ante Imperatorem in suggestu sedentem, ex eodemque cornu rivos aureos in sinum civium pariter effundens, cum inscriptione (*u*), *Locupletator orbis terrarum.*

12 Sed præstat in ejusdem virtutis exemplum, & commendationem Claudiani (*x*) carmina recensere, quibus cum Probum in pluribus, in hoc tamen præcipuè collaudat, quòd nihil suis negare, & se se ac sua ultro, vel non poscentibus, offerre soleret, sic inquiens:

Hìc non divitias nigrantibus abdidit antris,
Nec tenebris damnavit opes, sed largior imbre
Sueverat innumeras hominum ditare catervas;
Quippè velut denso currentia munera nimbo
Cernere semper erat Populis; undare Penates,
Assiduos intrare inopes, remeare beatos
Præceps illa manus flavios superabat Iberos.
Aurea dona vomens.

13 Cui Imperatori similis, aut superior extitit Cimon Miltiadis filius Atheniensis, qui ut præter Aristotelem, Plutarchum, Theophrastrum, & Æmilium Probum, ex Theopompo Athenæus (*y*) enarrat, in agris & hortis suis, qui fructus custodirent, nullos esse permisit: ut è civibus, qui vellent, ingressi, fructus legerent: & si quid egerent, quod in suis possessionibus proveniret, asportarentur collibuisset. Prætereà domum suam omnibus ille communem exhibebat, parata semper frugali cœna, quæ multis hominibus satis esset; ut tenuis fortunæ cives, & inopes accederent, & ingressi cœnarent. Illis etiam favebat, qui quotidie ab eo quicquam poscerent, & cum per civitatem ambularet, duo vel tres adolescentuli eum comitari solebant cum minutilis nummulis, quibus imperabat, si quis obvius egeret, ei stipem erogarent.

14 Eum quoque tradunt, mortuis sepeliendis pecuniam contulisset, ac sæpè cum è civibus aliquem malè vestitum aspiceret, adolescentum cuipiam ex iis, qui sequebantur mandavisse, ut suam cum eo vestem commutaret. Quod Probus (*z*) his verbis recenset: *Sæpè cum aliquem offensum fortuna, videret minùs benè vestitum, suum amiculum dedit. Nulli fides ejus, nulli opera, nulli res familiaris defuit, multos locupletavit.*

15 Pisistratum quoque, scribit idem Athenæus (*a*), Cimonem sibi in prædictis exemplum posuisse, verùm magnitudine virtutis multis eum partibus superasse. Et Jovianus Pontanus (*b*), post Xenophontem, memoriæ mandavit, Cyrum Persarum Regem, Regno potitum, nullum in suos liberalitatis genus prætermisisse, non pecunias, sed amicos, quibus ipse plurimum contulisse divitiarum, suos esse thesauros dicere solitum.

16 Cui similis Dionysius Senior apud Plutarchum (*c*), cum ad filium ingressus, conspexisset vasculorum aureorum, & argenteorum magnam vim, exclamans: *Non est* (inquit) *in te Regius animus, qui his poculis, quæ à me tam multa accepisti, neminem tibi amicum feceris*; sentiens absque civium benevolentia Regnum, nec parari, nec retineri, benevolentiam verò maximè liberalitate conciliari, per quam, *ut ait Patricius* (*d*), multa plerumque Reges agunt, quæ vi, & armis nequaquam assequerentur. Quod cum illo Proverbiorum (*e*) mirificè convenit: *Victoriam, & honorem adquiret, qui dat munera: animam autem aufert accipientium.* Cassiodori (*f*) dum inquit: *Plerumque res parvæ plus prævalent præstare, quàm magnæ possunt obtinere divitiæ.* Et non minùs eleganter Ennodius (*g*), his verbis: *Est hæc claritas dominorum inserta natalibus, ut culmina sua dignatione sublimet. Vultis quasi æquales tractare famulos, ut ab ipsa vobis per amorem conditione plus debeant.*

17 In quo tamen, ut & in aliis liberalibus largitionibus, quæ à Principibus solent in suos Aulicos, vel alios homines privatos conferri, de quibus jam suprà (*b*) meminimus, illud semper observandum esse censemus, ne hæc in populares Beneficentia, temerariæ prodigalitatis nomen incurrat, & luxuriantes Caligulas, Nerones, & alios similes sapiat, qui totas Imperii vires aliquando in ludis, & congiariis civibus exhibendis absumebant, quos deinde pluribus rapinis, & vix excogitatis fraudibus, atque exactionibus excoriabant. Monente quippè Cassiodoro (*i*): *Commodum debet esse cum modo. Nam si mensuram æqualitatis excesserit, vim sui nominis non habebit.* Et sapienter, ut solet, Seneca (*k*): *Sunt* (inquit) *virtutibus vitia confinia, & perditis quoque, ac turpibus, recti similitudo*

(*u*) Spartian. *in Adrian.* Adolphus Ovo *de numism. pag.* 155. & 158.
(*x*) Claudian. *in Probi Panegyr.*
(*y*) Athen. *lib.* 12.
(*z*) Æmil. Prob. *in Cimone.*
(*a*) Athenæus.
(*b*) Pontan. *de Princip.*
(*c*) Plutarc. *in Apoph.*
(*d*) Patric. *lib.* 2. *de Regn.*
(*e*) Proverb. 22. 9.
(*f*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 45.
(*g*) Ennod. *lib.* 4. *epist.* 10.
(*b*) *Supr. Embl.* 78.
(*i*) Cassiod. *lib.* 9. *epist.* 19.
(*k*) Senec. *epist.* 120.

do est. Sic mentitur prodigus liberalem; cum plurimum intersit, utrum quis dare sciat, an servare nesciat. Multi sunt, qui non donant, sed projiciunt. Non ego voco liberalem, pecuniæ suæ iratum.

18 Circa quas tamen tàm in publicum, quàm in privatum commodum Principum largitiones, illud tamdem coronidis loco ipsos admonitos velim, ut earumdem hilaritatem, celeritate præstandi, auctionem reddere curent, & hoc pacto, recipientes, sibi magis gratos, & devinctos efficiant. Nam etsi non ignorem Xenophontis (*l*) doctrinam suo Cyro suadentis, tanto plus subditis adferre lætitiæ ejusmodi dona, quanto majore labore præcedente ad ea consequenda pervenerint. Quod & fortè sentit Athalaricus Rex, dum apud Cassiodorum (*m*) scripsit: *Habet hoc enim humana conditio, ut celerius adepta fastidio sint: diu omne pretiosum vilescit oblatum, & contrà dulcis accipitur: quod sub aliqua dilatione præstatur.* Certiùs tamen est, semper atque rerum status, personarumvè conditio similes præstationes expostulat, haud quaquam comperendinari debere, quod vel idem Cassiodorus (*n*) agnovit, dum dixit: *Omne siquidem datum celeritatis causa transit ad beneficium, & quod debitò redditur, tali gratia munus putatur.* Et iterùm: *Apud conscientiam nostram lœsionis genus est pro futura tardare: nec possumus æstimare jucundum, quod ingrata fuerit dilatione suspensum. Differri non patimur merita fidelium, ut ad studia bonorum actuum provocemus vota cunctorum. Hoc est enim bona desideria suspendere, quod illicita perpetrare, &c.* Cui loco consonant alia, quæ Ego alibi (*o*) adduxi, præsertim Ausonianum illud (*p*),

Si benè quid facias, facias citò: nam citò factum
Gratum erit, ingratum gratia tarda facit.

Quem præivit Ovidius similiter inquiens (*q*):

Gratiaque officio, quod mora tardat, abest.

Et Seneca (*r*), qui in plurisque Aulicis hoc vitium notat, & reprehendit, ambitione prava differendi promissa, ne minor sit rogantium turba, non benè existimantes illud esse verissimum, quod ille Comicus dixit: *Tantum te gratiæ demere, quantum moræ adjicis.* Quod argumentum latè, suum Trajanum commendans, prosequitur Plinius (*s*), suum Julianum Mamertinus, suum Gratianum Ausonius, suum Theodosium Pacatus, & pluribus similibus locis ex Martiali, Apulejo, Simmacho, & aliis, petitis, eruditè illustravit Janus Gruterus (*t*), inde liquere deducens, quàm justè Libertus Tiberii instet apud nescio quem in aula potentem, his versibus:

Brevitatis nostræ præmium ut reddas peto
Quod es pollicitus: exhibe votis fidem:
Nam vita morti propior est cotidie:
Et hoc minus veniet ad me muneris
Quo plus consumet temporis dilatio.
Si citò rem perages, usus fiet longior,
Fruar diutius, si celeriùs cœpero.
Languentis ævidum sunt aliqua reliquiæ,
Auxilio locus est: olim senio debilem
Frustra adjuvare bonitas nitetur tua.
Cum jam desierit esse beneficium utile,
Et mors vicina flagitabit debitum.

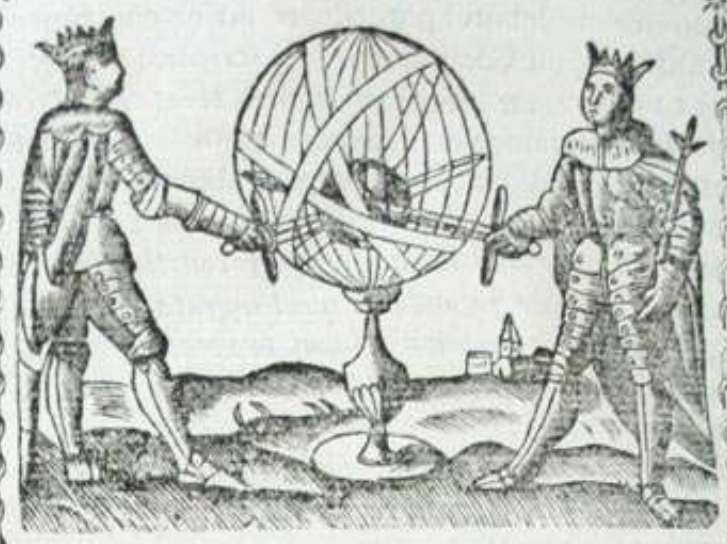
Quod adhuc magis premens D. Gregorius Nazianzenus (*u*): *Nemo quidem* (inquit) *misericordiæ officium interrumpat. Ne dixeris, rediens redi, & crastino die dabo tibi: ne quid inter propositum beneficium intercedat. Una enim Beneficentia est, quæ moram non admittit, &c.*

(*l*) Xenoph. *in Cyrpæd. lib. 7.*
(*m*) Cassiod. *lib. 9. epist. 24.*
(*n*) Idem *lib. 3. epist. 40. & lib. 11. epist. 21. & lib. 12. epist. 8.*
(*o*) Ego *2. tom. de Indiar. Jur. lib. 7. cap. 7. num. 81. & seqq.*
(*p*) Auson. *epig. 82.*
(*q*) Ovid. *3. Pont. 4.*
(*r*) Senec. *lib. 2. de benef. cap. 5. quem omnino vide.*
(*s*) Plin. Jun. *in Paneg. cap. 91.*
(*t*) Gauter. *in Florileg. tom. 3. ex pag. 756. ad 769.*
(*u*) Nazianz. *orat. 16.*

EM-

EMBLEMA LXXXVII.

IN REGES PRO TERRÆ PUNCTO CERTANTES.

O quota est Mundi Globus iste terræ
Pars! O brevis sanè mica mundialis
Machinæ! Claudens patula invidendo
Corpora punctо.
Quid face, & ferro rapitis Tyranni
Tam levem prædam: Petite altiorem
Cœlum habet terras; Homines habemus
Æthera centrum.

COMMENTARIUS.

1 NOn satis est Principes in his quæ Domi, Pacisque tempore agere debent, ut in superioribus fecimus, admonuisse; nisi & eosdem qualiter se in bellicis rebus, & quod dicunt in sago, gerere debeant, pari cura, & disciplina ex gravissimorum quoque Scriptorum penetralibus commoneamus. Hoc etenim est, quod Imperatoriam Majestatem utroque tempore laudabilem reddit, ut jam suprà (*a*) ex Justiniani, & aliorum verbis fusè probavimus.

2 Et quamvis sint plures, qui post Ausonium Gallum (*b*), hanc togæ, ac sagi æquè valentem, ac scientem *copulam raram* appellent,

Consiliis, belloque bonus, quæ copula rara est.

Quibus adsentiens Sallustius (*c*), scripsit: *Difficillimum in primis est, & prælio strenuum esse, & bonum consilio.* Et Claudianus (*d*) post Homerum:

——Numquam sincera bonorum
Sors ulli concessa viro. Quem vultus honestat,
Dedecorant mores: Animus quem pulchrior ornat,
Corpus destituit. Bellis insignior ille,
Sed pacem fœdat vitiis. Hic publica fœlix,
Sed privata minùs. Partitim singula quemque
Nobilitant, hunc forma decens, hunc robur in armis,
Hunc rigor, hunc pietas, illum solertia juris,
Hunc soboles castique tori, &c.

3 Reges tamen, qui ad summa nascuntur, in summa quæque, & rara etiam, contendere debent, &,

(*a*) *Supr. Embl.* 26.
(*b*) Auson. Gall. *epist.* 7.
(*c*) Sallust. *in Jugurt.*
(*d*) Claud. *de laud. Stilicon. lib.* 2.

&, *ut idem Claudianus* (*e*) *subdit*, pro virili curare, ut quæ *Sparguntur in omnes*,

In se mixta fluant, & quæ divisa beatos
Efficiunt, collecta teneant.

Alcibiadem Mecænati jungentes (*f*), quorum ille malus pace, bello bonus, hic ex adverso, bello malus, pace & consilio bonus fuisse perhibetur, aut verius Malium Theodorum imitantes, de quo idem ipse Claudianus (*g*) sic cecinit,

——————Similem, quem pertulit ætas,
Consilio vel Marte virum.

Et laudatissimum Trajanum, quem Plinius Junior (*h*) ab eadem copula, his verbis extollit: *Enituit aliquis in bello, sed obsolevit in pace. Alius toga, quem non & arma honestarunt. Illi quæsita domi gloria, non in publico; hic in publico partam, domi perdidit. At Principi nostro quanta concordia, quantusque concentus omnium laudum, omnisque gloriæ contigit? &c.*

4 Lucanus (*i*) quoque, sive quisquis ille est, qui Panegyricum ad Pisonem scripsit, ita ipsum ab eadem conjunctione collaudat:

Nos quoque pacata Pisonem laude nitentem
Exequamur avis: Nec enim si bella quierunt,
Occidit & virtus; licet exercere togatæ
Munera militiæ.

Et quidem rectissimè omnes. Nam ut verbis Horatii (*k*) utar,

Alterius sic, altera poscit opem res, & conjurat amicè.

Et qui utramque conjungere despexerit Princeps, licèt cœlo partarum rerum cumulum æquet, sedem adhuc stabilem, *ut Valerius* (*l*) *inquit Maximus*, non habebit.

5 Sed illum tamen, si Prudens, si Christianus, si laudabilis esse velit, bella quidem scientem, non sitientem optamus, & hanc primam bellandi rationem discere, & altè animo suo figere cupimus, ut, quo fieri maximè possit, bellum excuset, neque inani levivè famæ gloria, aut famis suos limites protendendi, ut Raptor ille quondam orbis terrarum Alexander Macedo, ambitiosè ad illud inferendum procedat, sed ubi res poposcerit protegendi, & maturo consilio graves injurias, quibus se lacessitum senserit, vindicandi, ut Isocrates Nicoclem monet his verbis: *Bellicosus esto scientia rei militaris, sed apparatu pacificus, nihil præterjus & æquum vindicando.*

6 Certè enim certum est, quòd præclarè M. Tullius (*m*) scripsit in id tantùm suscipienda esse bella, ut sine injuria in pace vivatur, & secundùm D. Augustini (*n*) sententiam: *Apud veros Dei cultores illa tantùm bella pacata esse, quæ non cupiditate, aut crudelitate, sed pacis studio geruntur, ut mali coerceretur, & boni subleventur, & non esse delictum militare, sed propter prædam militare peccatum esse. Pacem habere, voluntatis est, Bellum autem debet esse necessitatis. Non enim Pax quæritur, ut bellum exerceatur, sed bellum geritur ut pax acquiratur.*

7 Quò etiam tendit Terentianum illud (*o*),

Omnia prius experiri verbis, quàm Armis sapientem decet.

Ciceronis (*p*): *Nam cum duo sint genera disceptandi, unum per disceptationem, alterum per vim: cumque illud proprium sit hominis, hoc belluarum, confugiendum est ad posterius, si uti non licet superiori.* Et Altiati (*q*) Emblema hoc Disticho clausum:

Arma procul jaceant: fas sit tunc sumerè bellum
Quando aliter Pacis non potes arte frui.

Et Cassiodori (*r*) præclarum documentum, quo monuit, *Tunc utile solùm esse ad arma concurrere, cum locum apud adversarium justitia non potest invenire.* Quod ex Aristotele (*s*) sumptum videtur, ajente: *Necesse esse arma domi necessario posita in armentario iis, qui Reipublicæ præsunt, tunc propter eos, qui detrectant Imperium, tum propter exteros, qui injuriam conantur inferre.* Adverò, secundum eumdem D. Augustinum (*t*): *Inferre bella finitimis, & inde in cetera procedere, & populos sibi non molestos, sola Regni cupiditate conterere, quid aliud quàm grande latrocinium nominandum est?*

8 Ac proinde semper celebratum fuit nobile illud Thomæ Mori (*u*) Angli Martyris Epigramma, quo vesanam istam omnium ferè Regum in pluribus Regnis appetendis, & invadendis ambitionem, meritò carpit; cum vix, aut ne vix quidem ullus repertus fuerit, qui vel unum tantum rectè gubernare valuerit. Adeò ut verè scurra ille apud Vopiscum (*x*) dicere visus sit: *Omnes bonos Principes uno annul-*

(*e*) Idem *eod. lib.* 1.
(*f*) Plutarc. *in Alcib. & in Mecæn.*
(*g*) Claud. *de Malii Theod. Cons.*
(*h*) Plin. Jun. *in Panegyr. ad Trajan.*
(*i*) Lucan. *ad Pison.*
(*k*) Horat. *in Arte Poetica.*
(*l*) Valer. *lib.* 2. *cap.* 9. *de Cons. Sever.*
(*m*) Tull. *lib.* 1. *offic.*
(*n*) D. August. *in lib. de verb. Dom. serm.* 19. *relatus in cap. apud veros, & in cap. militare noli* 23. *quæst.* 1.
(*o*) Terent. *in Comœd.*
(*p*) Cicer. *ubi supr.*
(*q*) Alciat. *Embl.* 177.
(*r*) Cassiod. *lib.* 3. *epist.* 1.
(*s*) Aristot. 7. *pol.* 9.
(*t*) D. Aug. *de civit. Dei, lib.* 4. *cap.* 6.
(*u*) Morus *in lib. Epigram.*
(*x*) Vopisc. *in Aurel.*

nullo perscribi depingivè posse. Mori carmen sic habet:

Regibus è multis Regnum cui sufficit unum.
Vix quidem unus erit, si tamen unus erit.
Regibus è multis Regnum benè qui regat unum,
Vix quidem unus erit, si tamen unus erit.

9 Similem querelam latè prosequitur Erasmus (*y*), eisdem Principibus consulens, ut Spartam, quam nacti fuerint, ornare ac meliorem reddere curent, & hanc sententiam passim in eorum aulis inscribi oportere. Dolensque, quod cum eorum munus sit, & esse debeat, Reipub. commodis providere, publicam tueri libertatem, alere pacem, excludere, quàm minimo suorum exitio, maleficia, dare operam ut integros & sanctos habeant Magistratus, Regnumque, quod sortiti fuerint, parvum licèt, splendidum citra aliorum detrimentum, & sine Finitimorum vexatione, sua sapientia, virtute, ac diligentia ornatius reddere, celebrius, & locupletius. In id tamen omnes ferè jam devenerunt, ut neglecta, quæ contigit ditione, foris agant, aliis inhient imperiis, suos in summum adducant discrimen, funditusque exhauriant, seque pariter, & universam fortunam, aleæ belli subjiciant, ut unum, aut alterum oppidulum suis finibus addant.

10 Idem, non minùs verè, quàm dissertè alio (*z*) repetit loco, inquiens: *Se arbitrari, fœlices fore Respublicas, si Principes sanè Christianèque instituti, simul atque susceperint Regnum, pariter & animum Regno dignum suscipiant, publicis commodis metiantur consilia omnia, ab omni tyrannidis specie velut à peste quadam abhorreant, ac pro se quisque certet, quod sortitus est Regni, non amplius, sed melius successori tradere. Omnesque pariter adnitantur, ne bellum ullum sit, potiùs quàm ut bello vincant, neque sit ullis opus copiis, magis quàm ut his rebus sint instructi: pacis artibus magni videri studeant, quæ consilii animique viribus constant.*

11 Et herclè, hanc fuisse, esseque debere præcipuam Regum curam, prima quoque & antiqua ipsorum creandorum ratio satis ostendit, quæ secundùm Justinum (*a*) in id tendebat, ut fines imperii tueri magis, quàm proferre satagerent, & intra suam cuique patriam Regna finiebantur. Quousque primus omnium Ninus Rex Assyriorum, veterem, & quasi avitum morem, nova Imperii cupidine mutavit, intulitque bella finitimis: & rudes adhuc ad resistendum populos, ad Lybiæ terminos usque perdomuit.

12 Quod etiam D. Isidorus (*b*) in suis originibus repetit, licèt Cassiodorus (*c*), ad Bellum, hujus Nini patrem, belli initium, & nomen, & ferri inventionem reducat, cui tantùm sequentia secula detulerunt, ut Sceptra tenentes, juxta Livium, Tacitum, & Sallustium (*d*), omnia virorum fortium, id æquius, quod validius existiment, maximam gloriam in maximo Imperio, & in profunda ejus, & divitiarum libidine, ponere cœperint, suaque retinere, privatæ domus, de alienis certare Regiam laudem esse censuerint.

13 Superbia nimirùm tumentes, quam, *ut ait D. Thomas* (*e*), Regnantium opulentia produxit. Cui secundùm D. Bernardum (*f*), invidia comes est, quæ dum sola aliquid esse, sola regnare appetit, rivalem ferre non potest, & foras caritatem, & justitiam expellens, in bella prorumpit, & *ut Ovidius* (*g*) *ait*, elegantissimam ejus prosopographiam scribens:

Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis,
Sed videt ingratos, intabescitque videndo,
Successus hominum; carpitque & carpitur unà,
Supplicium que suum est.

14 Cui malo magis in dies magisque serpenti, ultra ea, quæ post plures alios ex Politicis, novissimus Bernegerus (*h*) expendit, dum Ego cupio, ut capio, medelam aliquam exhibere, nihil proprius habui, quàm hoc Emblemate duos istos, quos vides, Reges, pro terrestris globi imperio dimicantes, eisdem Regibus ob oculos ponere, qui eumdem ipsum, quem possidere tantopere cupiunt, mutuo mucrone transverberant, nihil pensi habentes, quod etiam si toto illo potiri possent, quod nulli unquam contigit, nec contingere poterit, adhuc tamen agnoscere deberent, nihil planè, vel ut plurimum granum synapis, adeptos se esse, respectu ætherei, ac cœlestis, in quem tutius satiusque esset, ut totis corporis, atque animi viribus, & indesinentibus cogitationibus niterentur.

15 Quod ex Plinio (*i*) desumpsi, qui postquàm terreni globi dimensionem graphicè delineavit, ejusque exiguitatem exiguiorem esse ostendit, illis detractis partibus, quæ mari, fluminibus, inculisque montibus, aut paludibus, & variis aliis de causis desertæ inhabitabilesque redduntur, ita concludit: *Hæ tot portiones terræ, imò verò*, ut plures tradidere, *Mundi punctus (neque enim est aliud terra in*

(*y*) Erasm. *in hoc Adag. pag.* 638.
(*z*) Idem *in præfat. ad Sueton.*
(*a*) Justin. *lib.* 1. *histor.*
(*b*) D. Isidor. *lib.* 18. *etymol. cap.* 1.
(*c*) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 30.
(*d*) Tacit. 15. *Annal. cap.* 1. Sallust. *in Catil.*
(*e*) D. Thom. 2. 2. *quæst.* 36.
(*f*) D. Bernard. *serm.* 13. *in Psalm.* 15.
(*g*) Ovid. 2. *Metam.*
(*h*) Berneg. *ad Tacit. democ. Germ. quæst.* 2.
(*i*) Plin. *lib.* 2. *cap.* 68.

in universo) *hæc est materia gloriæ nostræ, hæc sedes; hic honores gerimus, hic exercemus imperia, hìc opes cupimus, hìc tumultuatur humanum genus, hic instauramus bella, etiam civilia, nuisque cædibus laxiorem facimus terram. Et ut publicos gentium furores transeam, hæc in qua conterminos pellimus, furtoque vicini cespitem nostro solo affodimus, ut qui latissimè rura metatus fuerit, ultraque fines exegerit accolas quanta terrarum parte gaudeat? Vel cum ad mensuram avaritiæ suæ propagaverit, quam tandem portionem ejus defunctus obtineat?*

16 Plinium in eadem consideratione præiisse videtur Seneca (*k*), inde animos à terrestribus & caducis, nobisque ad tempus tantum concessi, ad cœlestia æternaque erigens, & statim in rem nostram ita subjiciens: *Hoc est illud Punctum, quod inter tot gentes ferro, & igni dividitur. O quàm ridiculi sunt mortalium termini: ultra Istrum Dacus non exeat, Strimo Thraces includat. Punctum est istud in quo navigatis, in quo bellatis, in quo Regna disponitis: minima, etiam, cum illis utrinque Oceanus occurrit. Sursum ingentia spacia sunt, in quorum possessionem animus admittitur, &c.*

17 Qui & ipse alibi, (*l*) vel ob id etiam, ita partam potentiam, & opulentiam, parum appetendum esse, quòd fortunæ imperio subjaceat, & in perpetuo penè fluxu sit, his elegantissimis verbis ostendit: *Omnia ista, quæ vos tumidos, & supra humana elatos, oblivisci cogunt nostræ fragilitatis; quæ ferreis claustris armati, quæ ex alieno sanguine rapta, vestro defenditis; propter quæ classes cruentaturas maria deducitis, propter quæ cassatis urbes, ignari quantum telorum in adversos fortuna comparet: propter quæ ruptis toties affinitatis, amicitiæ, collegii fœderibus, inter contendentes duos terrarum orbis elisus est. Non sunt vestra, in depositi causa sunt, jam tamque ad alium Dominum spectantia, aut hostis illa, aut hostilis animi successor invadet.*

18 Cum Plinio quoque, & Seneca sentit Macrobius, (*m*) omnem habitabilem terram extentæ chlamydi similem faciens, quò ejus exiguitatem manifestaret, cum chlamys, secundùm Budæum, & alios, (*n*) propriè vestem militarem, pallio breviorem, significet. Et meliùs ac pius Boetius, (*o*) ex eadem exiguitate Reges aliosque privatos irridens, qui toto, quod ajunt, cœlo aberrantes, cœli speciosa, spaciosaque culmina non attendunt, & deviam à recto cynosuram imaginantes, adminutula hæc, & caduca Mundi Regna, suam aciem, vel acum, tantis laboribus, ac conatibus dirigunt, & familiare habent, ut quarum rerum minor est fructus, earum & cupiditas, & delectatio sit major.

19 Sed nemo melius Plinii mentem, & Emblematis nostri intentum expressit, quàm ille utinam ita pius atque elegans, vates, qui dixit:

Percipias rerum sit quantula portio, verbis
Quam nos magnificis in Regna superba secamus.
Partimur ferro, & mercamur sanguine fuso.
Ducimus exiguæ glebæ de parte triumphos.
Illa etenim moles, per se spectata seorsim,
Magna quidem: si cum stellati tegmine cœli
Componas, puncti instar erit, vel seminis, unde
Condidit innumeros Senior Gargetius Orbes, &c.
O Pudor, ò stolidi præceps vesania voti:
Quantula pars rerum est, in qua se gloria tollit;
Ira fremit, metus examinat, dolor urit, egestas
Cogit opes ferro, insidiis, flamma, atque veneno?
Scilicèt & trepido ferveat humana tumultu.

20 Unde ansam quoque sumpsit vetus Socratis apopthegma, (*p*) quo rideri semper à diis homines dixit, cum vana hæc cupiditatum inspiciunt. Et meritò Schoonhovius (*q*) in quodam Emblemate de eisdem ob hæc crepundia rixantibus, ita dicere potuit.

Rixantur pueri, si quis lapides nucesve
Auferat, & semper obvia quæque stupent;
Nos etiam pueri, qui donec vita superstes,
Propter opes luteas digladiamur humi.

21 Quos etiam Talpis, non ineptiùs, similis facere possumus, non solùm ob cœcitatem huic animali connaturalem, quæ Adagio *Talpa cæcior*, locum fecit. Verùm ea etiam de causa, ut historiæ naturalis Auctores observant, (*r*) quòd terræ semper inhians, præ dolore ejus, quod sibi excavandum, vel occupandum restat, emori solet. Prout his quoque Regibus accidit, qui nihil se possidere putant, nisi quod alii possident, suum quomodolibet faciant, nulla justi, vel injusti ra-

(*k*) Senec. *in præfat. ad lib. nat. quæst.*
(*l*) Idem *lib. 6 de benef. cap. 3.*
(*m*) Macrob. *in somn. Scip.*
(*n*) Bud. Baifig.
(*o*) Boet.
(*p*) Plutarc. *in apoph.*
(*q*) Schoondov. *Embl. 27.*
(*r*) Erasm. *in hoc Adag. pag. 111. ex Plin. & aliis.*

ratione habita, sui cordis aviditatem, vel toto ipso orbe minimè satiantes, cum tamen ipsum ipsorum cor (ut benè quidam Politicus (*s*) dixit) vel ad Falconem satiandum sufficiens non sit.

22 Cujus inexplebilis aviditatis exemplum Alexander satis exhibuit, qui puer adhuc cum plures esse mundos, Anaxagoram disserentem, audiret & se nondum unius Dominum, seu prædonem factum videret, illachrimavit, & causam Juvenali (*t*) præbuit, ut sic de eo dicere potuerit.

Unus Pellæo Juveni non sufficit Orbis,
Aestuat infelix angusto limite mundi,
Ut Gyaræ clausus scopulis, parvaque Seripho.

Et alteri (*u*).

Unus Pellæo Juveni non sufficit Orbis,
O Juvenis, mundo mens tibi major erat.
Uni Pellæus Juvenis non sufficit Orbi,
Magnus Alexander, sed tamen Orbe minor.

30 Aliud quoque non minùs nobile, in Romanis, ejusdem Alexandri in orbis direptione, & vastatione imitatoribus, & successoribus, Cornelius Tacitus, sub Brittani Ducis persona, adeo eleganti oratione commemorat, ut Justus Lipsius, (*x*) illam suis notis illustrans, dicere audeat, sensu suo, nullam aliam pulchriorem, prudentiorem, dissertiorem, arguitiorem in omni Romana lingua reperiri posse, quæ in id tamdem tendit, ut nihil illorum aviditati tutum, inviumve fuisse, jure, vel injuria, demonstret.

31 Prout & insigni carmine ostendit Petronius (*y*), quod jàm supra in alio Emblemate (*z*) retuli, & in hoc aptius transferri potest, notans tot bella, ad solam gulam, & exitialem luxum profecisse, & post D. Augustinum (*a*), & Cyprianum (*b*), Noster D. Antonius de Guevara (*c*), ingentia damna & scelera hujus Tyrannicæ direptionis graviter questus, & omnibus, qui eis utuntur, divinum judicium minatus, quod numquam inultas, aut durabiles ejusmodi occupationes esse permittit, & talionis legem severè in alienorum raptores exercet, ut in mutatione, & lapsu quatuor Antiquarum Monarchiarum vidimus contigisse. Etenim ut præter alios habet Claudianus (*d*).

Sic malè sublimes fregit spartanus Athenas,
Atque idem Thebis cecidit. Sic Medus ademit
Assyrio; Medoque tulit moderamina Perses
Subjecit Persen Macedo, cessurus, & ipse
Romanis, &c.

32 Qua de causa Politici omnes Auctores (*e*), & qui piè, ac prudenter Principibus consulunt, mediocrem Imperii magnitudinem magis optabilem, & durabilem monent, nec tam eos inspicere debere, quousque suos fines extendere possint, quàm utrùm, & qualitèr, tum antiquos, tum noviter partos, juste gubernare valeant.

Teste enim Lucano (*f*), suorum Romanorum exemplo perdocto.

In se magna ruunt, lætisque hunc Numina rebus,
Crescendi posuere modum.

33 Et ut Albutius apud Senecam (g) Rhetorem, inquit, *Aliquis etiam magnitudinis modus esse debet. Non procedit ultra spacia sua cœlum, Maria intra terminos suos non agitantur, quidquid ad summum venit, incremento non relinquit locum.* Alter etiam Seneca (*b*), meliùs adhuc, alio loco sic habet. *O quàm magnis homines erroribus tenentur, qui jus dominandi transmare cupiunt mittere? felicissimosque se judicant, si multas Provincias obtinent, & novas veteribus adjungant ignari, quod sit illud ingens, paratumque Regnum. Imperare sibi, maximum imperium est, &c.*

34 Quod consilium, Valerio (*i*), & Justino (*k*) tradentibus, ita Scipionis Africani junioris animo sedit, ut Romæ censorem agens, solemne carmen ex publicis tabulis emendari præceperit, quo Dii immortales rogari solebant, ut populi Romani res meliores, ampliores que facerent; satis esse inquiens, quod precarentur, ut bonas, ac magnas, quas jam possidebat, perpetuo incolumes conservarent. Prudenterque sentiens, ut subdit Valerius (*l*), *Tunc incrementum Romano Imperio*

(*s*) Anton. Perez *epist.* 38.
(*t*) Juven. *Satyr.* 10. Ego 1. *tom. de Indiar. Jur. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 4.
(*u*) Oven. *lib.* 2. *Epigr.* 78.
(*x*) Tacit. *in Agricol.* & ibi Lipsius *in notis.*
(*y*) Petr. *in Satyr.* ibi: *Orbem jam totum, &c.*
(*z*) *Supr. Embl.* 39.
(*a*) Guevar. *in horol. Princ. lib.* 3. *cap.* 3. & 14. & 31
(*b*) August. *de Civit. Dei, lib.* 4. *cap.* 6.
(*c*) Cyprian. *epist. ad Donatum.*
(*d*) Claudian. *in Stilic. lib.* 3.
(*e*) D. Thom. *de regim. Princ. lib.* 2. *cap. fin.* Pelagian. *de planct. eccles. art.* 62. *conc.* 2. Cassan. *in Catal.* 5. *part. consid.* 37. Soto *de just. & jur. lib.* 4. *quæst.* 4. *art.* 2. Botet. *de rat. stat. lib.* 1. Richterus *in Axiom. hist.* 128. & *in econ.* 203. Grut. Bocalin. Admiratus, Parut. & plures alii apud Besold. *in disc. de increm. Imper. cap.* 3. novis. N. Saaved. *Empr. ex pag.* 435. Livius *lib.* 23. Strab. *lib.* 7.
(*f*) Lucan. Phar.
(*g*) Senec. *in Suasor.*
(*h*) Idem Senec. *epist.* 113. *in fine.*
(*i*) Valer. *lib.* 4. *cap.* 1. §. 10.
(*k*) Justin. *lib.* 25.
(*l*) Valer. Maxim. *ubi supr.*

rio petendum fuisse, cum intra septimum lapidem triumphi quærebantur: majorem autem totius orbis terrarum partem possidenti, ut avidum esset quicquam ultrò appetere, ita abundè felix, si nihil ex eo, quod obtinebat, amitteret.

35 Idem quoque sensisse, & exemplo sua docuisse videtur Alcadas XII. Rex Babyloniorum, qui (ut Berosus, & alii (*m*) testantur) otium, & tranquillitatem vitæ sequutus, stultum esse dicebat, multis fatigari laboribus, & variis implicari curis, amplificandi Regni causa; quoniam ea res, ad nullam hominum salutem, & utilitatem, sed ad detrimentum potius, virtutemque pertineret. Et de Philippo Macedonum Rege Plutarchus (*n*) commemorat, quod in palæstra prolapsus, quum surgens in pulvere vidisset corporis vestigium, *Pape*, inquit, *ut minimam terra partem natura sortiti, orbem appetimus universum.* Quod dictum, si animo filii ejus hæsisset, angustias ejusdem Orbis, ut modò diximus, non doleret.

36 Digna etiam relatu est Antiochi hac in parte animi moderatio, cujus post Ciceronem (*o*), Valerius (*p*) Maxim. meminit, qui ultra Taurum montem Imperii finibus summotus, cum Asiam Provinciam, vicinasque ei gentes amisisset, gratias agere Pop. Rom. non dissimulanter tulit, quòd nimis magna procuratione liberatus, modicis Regni terminis uteretur.

37 Habemus etiam ejusdem doctrinæ locupletissimum assertorem. D. Augustinum (*q*), qui consideratis injustitiis, & iniquitatibus, quæ in acquirendis novis ditionibus interveniunt, & difficultatibus, expensis, ac laboribus, qui eis conservandis, & gubernandis se se offerunt, dubitat. *Ne fortè non pertineat ad bonos viros, gaudere de Regni latitudine, felicioresque res humanas fore futuras, si omnia regna parva essent, concordi vicinitate lætantia.* Idem *in sua Utopia* Thomas Morus (*r*), & *in sua Argenide* Joannes Barclajus (*s*), fictis quidem, sed prudenter adstructis historiis, & exemplis ostendunt, damna, quæ ex plurium Regnorum cumulatione sequi solent, considerantes, non solùm ubi per bella, verùm, & ubi per matrimonia, aut aliis legitimis titulis acquiruntur. Et Erasmus (*t*), optimo simili, *aut naves*, inquit, *quædam majores sunt, quam aut gubernari possint, ita difficillimum est, ditionem ultra modum latam, feliciter gubernare. Id verò multò difficilius, si ditionis portiones longis intervallis distinctæ sint.*

38 Alphonsus quoque I. Neap. Rex, apud Antonium Panormitanum (*u*) ajebat, olim (ut fabulantur Poetæ) inter Jovem, Neptunum, & Plutonem omnium rerum partitionem tri fariam esse factam, & horum unumquemque sua sorte contentum esse, nec occupare aliena: Inter homines, neminem sua portione contentum, nec ullam partitionem esse stabilem, sed omnium Principum ambitionem, & regnandi numquam satiandam libidinem, semper, quo jure quave in injuria, novas ditiones ante partis adjiciat, sedulò cogitare.

39 Et Paulus Paruta (*x*) *de sua Veneta Republica* agens, unam hanc assignat causam, cur diu ea salva, ac florens steterit, nempe quia ditioni potiùs suæ conservandæ studuit, quàm ampliandæ. In quo omnes qui benè sentiunt, ut majorem difficultatem, ita quoque majorem laudem constituunt, illud, quod alicubi dixit Livius (*y*), sequentes. *Excellentibus ingeniis citius defuerit ars, qui civem regant, quam qua superent hostes*, & Lucius Florus (*z*), *difficilius est provincias retinere, quam facere.* Et Augustus Cæsar apud Plutarchum (*a*), qui audiens, quòd Alexander natus annos triginta duos, postquàm plerasque mundi regiones peragrarat, dubitasset, quid in reliquum vitæ tempus esset facturus, demirabatur, si Alexander non judicasset, majus opus benè gubernare partum Imperium, quàm amplam ditionem comparasse.

40 Planè Rodulphus I. Imperator Austriacæ Augustissimæ Familiæ dignissimus Plastes, Nicolao Reusnero (*b*) testante, cuidam monenti Regni pomœria ampliaret, prudenter respondit: *Melius est benè imperare, quam Imperium ampliare*, quia juxta illud vulgatum Ovidii (*c*):

Non minor est virtus quàm quærere, parta tueri.
Casus inest illic, hìc subest artis opus.

Et ut ait Sallustius (*d*), *Majus dedecus est parta amittere, quàm omninò non paravisse.* Quibus adsentiens Cassiodorus (*e*), sic habet: *Non minor in conservandis rebus, quàm in inveniendis adhibenda cautela est, quia de Initiis prædicatio debetur invento, de custoditis autem acquiritur laudata perfectio.*

41 Et in nostris terminis insignis quidam Politicus (*f*), benè Principes docet, quòd ambitio laudabilis & optima est, benè gubernare provincias suas, non cum sanguine & periculo occupare

(*m*) Beros. Methast. Cassiod. Jorn. & alii.
(*n*) Plutarc. *in apopht.*
(*o*) Cicer. *in orat. pro Dejot.*
(*p*) Valer. *dict. lib.* 4. *cap.* 1. *in fine.* Plutarc. *in vit. Scip.*
(*q*) D. August. *lib.* 4. *de Civit. Dei, cap.* 15.
(*r*) Thom. Morus *in Utop. lib.* 1. *fol.* 36.
(*s*) Barclaj. *in Argen. lib.* 4. *pag.* 979.
(*t*) Erasm. *cent.* 9. *epist.* 95.
(*u*) Panorm. *de dict. & fact. Reg. Alf. lib.* 4. *cap.* 30.
(*x*) Paruta *in discurs. Politicit.*
(*y*) Livius.
(*z*) Lucius Florus.
(*a*) Plutarc. *in apopht. Rom.*
(*b*) Reusner. *in Rodulph.*
(*c*) Ovid. & alii plur. ap. Me. 2. *tom. lib.* 2. *cap.* 30. *num.* 78. *& sequent.*
(*d*) Sallust. *in Jugurt.*
(*e*) Cassiod. *lib.* 5. *epist.* 25.
(*f*) La Nove *discurs. Polit.* 7.

re ea, quæ sunt aliorum. Et alter Italo sermone, sic eisdem suadet (g): *Che la soverchia ambition loro, Sfogassero nel far acquisto de la segnalata gloria di ben gobernar, i popoli che Dio ha conceduti loro, non con lo empio mezzo de gl' incendii, delle rapine, & del' effusion di copia grande di sanguine humano, affectar gli stati altrui.*

42 Ut omittant punitionem Divinam, quàm non rarò, qui secus faciunt, perpeti solent, nempe, ut dum alienis invident, propria perditum eam. Quod satis Cures Piezeningorum Princeps apud Livium (*b*), & Strabonem (*i*) admonuit, dum in cranio Suetislai à se ob hanc causam interfecti, quo ad potandum uti consuevit, has literas posuit: *Hic quærendo aliena, propria amisit.* Et in idem tendit sapiens illa Oratio Demosthenis contra Aristogitonem, & cujusdam Scythæ apud Quintum Curtium (*k*), quibus ostenditur, multos sæpènumero dum majora concupiverunt, ea quoque, quæ jam obtinebant, amississe, & ex culmine ad quod contendebant, unà cum ipsis ramis, quos apprehenderant, decidisse. Quibus conveniens Dion is. Halicarnas. (*l*) turpe esse ducebat: *Viro Principi, ob rerum alienarum cupiditatem bellum non necessarium sustinere, in quo se & suas fortunas in periculum sit adducturus.* Et Procopius (*m*): *Id longè esse præstantius, sua ut quisque securè possideat, quàm dum aliena nimium appetit, de necesariis admodum rebus periclitetur.* Certè enim certum est, quod à Valerio Maximo (*n*) docemur, eam demum potentiam tuam esse, quæ viribus suis modum imponit; & à Cornelio Tacito (*o*), quantò plus aliquis adeptus sit, tantò magis in lubrico esse. Quam in rem plura alia adjicere supersedeo, quæ hanc nostram assertionem illustrare possent, quoniam apud magnum illum Lipsium, Amiratum, Bodinum, Boterum, Keckermanum, & novissimum Nicolaum Benergerum (*p*), videri poterunt.

43 Ergo, ut verbis Sapientiæ (*q*) concludam, *Præbete aures vos, qui continetis multitudinem, & placetis vobis in turbis Nationum*; Et quibus Dei munere datum est, plura simul Regna & ditionis justis & legitimis titulis obtinere, ut in gloriosis Hispaniæ nostræ Regibus contigisse videmus, & Phil. Mainoldus (*r*), Borrellus (*s*), Zipæus (*t*), & alii latius ostendunt, eas majori cura, prudentia & dexteritate gubernare conentur, ita ut conservari, & coalescere, & si fieri possit eisdem linguis, legibus, ac moribus temperari, mutuisque inter se nexibus copulari atque ubi res poposcerit, aliæ aliis auxilium præbere.

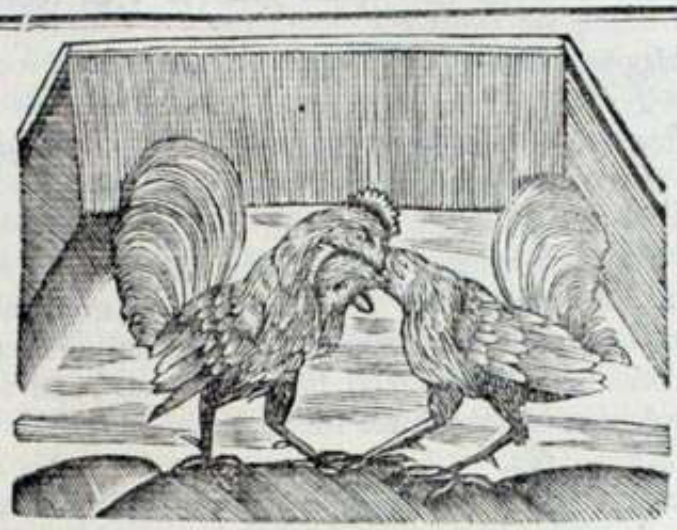
44 Quod per unionis medium consequi solet, cujus latam utilemque materiam plures Auctores (*u*) doctè pertractant, simul notantes, in nostra Hispaniæ Monarchia diversis temporibus diversos tractatus intervenisse circa unionem Comitatus Flandriæ, Regni Aragoniæ, Lusitaniæ, & aliorum, quæ in ipsam incorporata sunt. Quod si (ut oportuit) peractum fuisset, aliquibus difficultatibus, quæ hanc utilissimam resolutionem retardarunt, spretis vel superatis, fortè damna & defectiones, quas hodie patimur, non lugeremus. Etenim ut benè post Polibium (*x*) & alios (*y*), de simili unione agens, tradit Alber. Gentilis (*z*), impossibilia quæ videntur tempore facillima redduntur: nec ulla re utili abstinendum est, propter apparentem difficultatem, & quàm multa fieri non posse, priusquam facta sunt, judicantur.

EM-

(g) Traj. Boccalin. *centur.* 2. *Rag.* 6.
(*b*) Livius *lib.* 23.
(*i*) Strab. *lib.* 7.
(*k*) Curtius *lib.* 7. *cap.* 8.
(*l*) Dionys. Halic. *lib.* 8.
(*m*) Procop. *lib.* 2. *de bello Goth.*
(*n*) Valer. Maxim. *lib.* 4. *cap.* 1.
(*o*) Tacit. 1. *an. cap.* 72.
(*p*) Berneg. *ex Lipr. & aliis, quæst.* 189.
(*q*) Sapient. 6. 3.
(*r*) Mainol. *de tit. Reg. Phil.*
(*s*) Borrel. *de præst. Reg. Cath.*
(*t*) Zipæus *de Magist. pag.* 428.
(*u*) Bod. Gasp. Facius, Harnis. & alii apud Besoldum. *de inerem. Imp. cap.* 5. *per tot.* Zipæus *contra Cattan. lib.* 1. *cap.* 8. *& seqq.* Connestagius *in hist. Regn. Portug.*
(*x*) Polyb. *lib.* 11.
(*y*) Plin. *lib.* 7. *cap.* 1. Senec. *epist.* 104. Ego 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 16. *num.* 55. *& 56.*
(*z*) Albert. Gentil. *in disp. de union. Britan. & Scotiæ.*

EMBLEMA LXXXVIII.

INGLORIUM, PRO SOLA GLORIA CERTAMEN.

In Fastum cristata micat gens murice caro
Tincta, nec in plumas, lex jubet, arma ruant.
Sic tumidi Reges, Majestatisque superbæ,
Prælia conglomerant, bellaque fastus agit.
Jura vetant, fovet ira globos: est crista corona,
Rexque refert Gallum, dum furor arma regit.

COMMENTARIUS.

1 ET si verum sit Taciti (*a*) documentum, *Principibus insatiabiliter parandam prosperam sui memoriam, & præcipua rerum ad famam dirigenda*: Rectèque Bodinus (*b*), ex sententia Aristotelis, Principem instituendum putet, ut solida veraque laude pascatur, in eaque sensim adolescat, *qui si gloria* (inquit) *non erit contentus, in tyrannum evadet.* Hancque ipsam famam & gloriam multi ex eisdem Regibus & Principibus sibi solam ex bellis, quæ fortiter feliciterque gesserunt, sumere & reservare voluerint, ut Dentati, Æmilii, Catonis, Themistoclis, & aliorum insignium Ducum, seu Imperatorum exemplis Philippus Camerarius (*c*) & Bejerlinchius (*d*) observant, inter quos Regem nostrum Alfonsum IX. enumerant, qui nihil præter gloriam victoriæ in partitionem inmensæ prædæ celebris belli, quod vocant *de las Navas de Tolosa*, sumere voluit.

2 Hos tamen de fama & gloria, quæ ex præliis justè legitimeque initis, aut susceptis, & fortiter debellatis, comparari solet, accipi debet: nam si superbè atque ambitiosè, ob solam levem hanc gloriæ auram & cupiditatem, Princeps in bellum erumpat, seque ac suos tumidè, ac temerè incertæ Martis aleæ committat, & si suis votis Fortuna respondeat, totumque orbem suo Imperio subjiciat, inglorius potiùs, quàm gloriosus evadet, & non tàm victoris, quàm rapto-

(*a*) Tacit. 4. *an.*
(*b*) Bodin. *in meth. hist. cap.* 6.
(*c*) Camer. 1. *subces. cap.* 78.
(*d*) Bejerlinc. *verb.* Bellum, *pag.* 115. *& verb.* Præda, *pag.* 567. *& seq.*

toris, prædonis, vel latronis nomine vivus & mortuus donandus existet, ut omissis Cressi, Miltiadis, Themistoclis, Syllæ, ac Marii, Pompei ac Cæsaris, Tamberlanis, & aliorum exemplis, quibus *stimulos dedit æmula virtus*, & sola sua ambitione inanique gloria ducti, tot bellis universum Orbem proprio, & alieno sanguine cruentarunt, Alexander Magnus omnium vice ac voce testari poterit, qui multis alioqui virtutibus clarus, ob hoc vitium à Demetrio Pyrata latro vocatus fuit, ut post alios D. Augustinus enarrat (*e*), & bene sensit Poeta (*d*), qui de eo sic dixit:

Illic Pellæi proles vesana Philippi
Fœlix prædo jacet, totum spargenda per orbem
Membra viri posuere adytis

A Seneca (*g*): *Furiosus juvenis*, & à Lucano (*b*): *Terrarum fatale malum*: *fulmenque, quod ipsum percuteret populos pariter, & Sydus iniquum gentibus*, Et recentior Alter, ipsius famæ famem hoc Epigrammate ridens, sic canat?

Magnus Alexander, Prædo clarissimus Orbis,
Exitio vivens, ludibrio moriens:
Perdere quem nequiit Mars armis, Baccus inermis
Perdidit, immixto cum Stygis amne mero.
Famæ dira fames extinguit hac fine, cruoris
Hoc fine extingui debuit attra sitis.

3 Quòd adeò est verum, ut etiam Jesus Nave, dum mandato domini Cananæos, Amalechitas, aliosque populos Palestinæ debellabat, ab iis, qui Domini præceptum ignoratunt, eodem latronis nomine donatus extiterit, si Procopio (*i*) fidem habemus, qui testatur se in Mauritania, Africæ regione vidisse quasdam columnas hisce literis insculptas, *Nos Maurusii, qui fugimus à facie Jesus Latronis, filii Nave, &c.*

4 Est enim certum, benè moratos cordatosque Reges, non tam ab armis, quàm ab animis & virtutibus, & ab omnium rerum, quas gerere parant, ac præcipuè bellorum, justificatione, & moderatione, gloriæ lauream, & posteritate commendabilem sui nominis memoriam expetere debere, & ut Tacitus (*k*), inquit, *Modestiæ famam, quæ neque summis mortalium spernenda est, & à diis æstimatur.*

5 Unde Tragicus præclare, ut solet, admonuit (*l*), per has tantum Scansiones ad gloriæ famæque Templum eundum esse, cujus Carmen jam supra (*m*) produxi. Idemque (*n*) post Sallustium (*o*), effrænem hanc cupidinem in Alexandro, Cyro, Dario atque adeo in Romanis ipsis vituperat, & Jacobus Fontanus (*p*) barbaram illam, barbari Solimani Turcæ orationem, qui post Rhodum insulam debellatam, & Hierosolymitanos Equites, qui ea potiebantur, eisdem liberis, & intactis fortunis abire jussis, hæc in verba prorrupit: *Haud enim bella gero, ut divitias & opes comparem: sed ad gloriam, famam, immortalitatem, protelationem Imperii tendo. Est enim Regis, sanguine Regum orti, proprium, rapere atque invadere aliena, non quidem avaritia, sed gloriosa cupidine dominandi, cui cum obstat vicinus, armis, & vi eum tolere satis habeo.*

6 Et Alfonsus quoque Rex Noster, ita in quadam (*q*) ex suis legibus habet: *Sobejanas honras, è sin pro, non debe el Rey codiciar en su corazon, ante se debe mucho guardar de ellas, porque lo que es ademàs, non puede durar, è perdiendose, è menguando, torna en desbonra. E la bonra, que es desta guisa, siempre viene daño de ella al que la sigue, nasciendole ende trabajos, è costas grandes, è sin razon, menoscabandole lo que tiene, por lo al que codicia aver.*

7 Et omnes, qui *de Bellorum materia* pertractant, non aliter in ea, prorrumpendum edocent, quàm si priùs legitimè discussa fuerit causa pugnandi, quæ *ut D. Bernardus (r) inquit*, ubi bona est, pugnæ exitus malus esse non potest. Cum quo convenit illud Lucani (*s*):

Causa jubet superos melior esperare secundos

Propertii (*t*),

Frangit & attolit vires in milite causa,
Quæ nisi justa subest, excutit arma pudor.

Et melius Livii (*u*), sic appositè commonentis: *Plerumque eventus belli, velut æquus Judex, unde jus stabat, ei victoriam dedit: quamvis justitia Belli, non ab exitu, sed à causa venanda est.* Dig-

(*e*) Lucan. 1. *Phars.*
(*f*) D. August. *lib.* 4. *de Civit. Dei, cap.* 5.
(*g*) Senec. 1. *de benef. cap.* 13. *& Epist.* 94.
(*h*) Lucan. *lib.* 10. *vers.* 21.
(*i*) Procop. *in vita Belisarii, & ex eo Betold. de increm. Imper. cap.* 4. *pag.* 20. *&* 21.
(*k*) Tacit. 5. *ann.*
(*l*) Senec. *in Octav.*
(*m*) Sup. *Emb.* 76.
(*n*) Sen. *epist.* 94. *ad fin.*
(*o*) Sallust. *in fragm.*
(*p*) Jacob. Pontan. *de bello Rhod. lib.* 2. *in fin.*
(*q*) *L.* 3. *tit.* 3. *part.* 2.
(*r*) D. Bernar. *in serm. ad milit tem. cap.* 1. D. Aug. *epist.* 194. Ego *plures adducent tom.* 1. *de Ind. Jur. lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 42. *& lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 23.
(*s*) Luc. 7. *Phars.*
(*t*) Propert. *lib.* 5. *Eleg.*
(*u*) Livius. *lib.* 1.

8 Digna quoque relatu sunt Claudiani (*x*) in eamdem rem Carmina, quæ sic habent.

Extruite immanes scopulos, attollite turres,
Cingite vos fluviis, vastas opponite sylvas
Non dabitis murum sceleri: qui vindicat, ibit.
Omnia subsident meliori pervia causæ.

9 Et verba planè aurea Regis nostri Alfonsi X. sic in una ex suis legibus (*y*) perorantis: *Mover guerra es cosa en que deben mucho parar mientes los que la quieren facer, ante que la comienzen, porque la fagan con razon, è con derecho, cà desto vienen grandes tres bienes. El primero, que ayuda Dios mas por ende à los que asi la facen. El segundo, porque ellos se esfuerzan mas en sì mismos, por el derecho que tienen. El tercero, porque los que lo oyen, si son amigos, ayudanlos de mejor voluntad, y si enemigos, razelanse mas de ellos, &c.*

10 Quod consilium, injustorumque, & ob solam inanis gloriæ aucupationem, susceptorum Bellorum detestationem, nos pariter Principibus suadere cupientes, & aliquo Emblemate spectandum proponere, hoc, Lector, quod vides, commenti sumus, ex duorum gallorum gallinaceorum, inter se acriter decertantium, representatione deductum, quos Plinius (*z*) & alii plures Auctores scribunt, natura sua pugnacissimos, ac ferocissimos esse, proximòque gloriam sentire, & ea sola percitos, dimicatione inter sese Imperium, & Regnum uniuscujusque domus acquirere; veluti ideò agnata tela cruribus suis intelligentes. Neque finem sæpè commorientibus; quod si Palma contigerit, statim in victoria canere, seque ipsos Principes testari, victos, occultari silentes, ægrèquè servitium pati. Qua de causa, idem Plinius (*a*), Tanagræos, Medicos, & Calcidicos Gallos extollit, quòd ad bella tantùm, & assidua prælia nati videantur; & Pergami omnibus annis spectaculum Gallorum, ceu Gladiatorum, publicè edi afirmat.

11 Quin & Athenienses etiam, legem posuisse, ut Galli gallinacei quotannis in theatro certamen inirent, ex Æliano (*b*) & aliis (*c*) didicimus, eam hujus legis causam reddentibus, quòd cum Themistocles exercitum adversus Barbaros educeret, sumpta ex Gallis, quos pugnantes vidit occasione, militum suorum animis virtutis incitamentum adjecit, cum ostenderet, eos, non pro Patria, neque pro Penatibus, neque pro Majorum Sepulchris, uxoribusve, aut liberis, id incommodi aggressos, sed ea tantùm de causa, nec vincerentur, nolle alterum alteri cedere, solamque victoriæ gloriam, pro maximo acris, & cruentæ pugnæ præmio reputare.

12 Ita etiam ferunt, Sosiadem Iphicrati Duci animos adjecisse, cum gallinaceos coram gallinis, pennis & rostro dimicantes, ei præmonstrasset. Romæ quoque olim idem spectaculum moris fuisse, & inde veluti origine ducta, hodie quoque in pluribus Italiæ locis, & in Gallia, Flandria, Anglia, Hispaniaque nostra, sæpè, sed præcipuè Bachanaliu.n tempore, exhiberi, post Lucianum, & Herodianum, Beroaldus (*d*), Boerius (*e*), & novissimus Daniel Souterus (*f*) recensent, & qualiter in Anglia, magna pecunia sponsiones per Gallorum dominos super ipsorum concertationibus fiant, Doctor Laguna (*g*) oculatus testis scribit.

13 Quibus accedens, magis adhuc in rem nostram Jacobus Brukius (*h*) sub eadem Gallorum pugnantium figura ob leves causas incertam bellorum aleam, & certa damna, quæ secum semper portant, tentanda non esse, hoc carmine, sive Emblemate monuit:

Sæpius ex parvis oritur contentio rebus,
Magna solet cædes hinc quoque cruda sequi,
O fœdas hominum mentes quæ vilia propter,
Infecta æternam pectora felle gerunt.

Et Pierius Valerianus (*i*) hinc colligit, gallum, pugnantium pro gloria antiquissimum hieroglyphicum esse, & omnium pugnacissimos Rhodon insulam habuisse: seque multoties his pugnis oblectatum. Quod repetens Camerarius (*k*), lepidam narrationem cujusdam pugnæ duorum gallinaceorum ex Petro Quenquerano (*l*) recenset, & cum eodem Valeriano subjungit ex Julio Africano, hanc pugnacitatem ex lapide in eorumdem gallorum ventre reperiri solito, satis ostendi quem, qui in ore, aut brachio gesant, majus robur virtutemque ad pugnandum recipere, reditum est.

14 In eademque respicientes Spartani *ut ex Plutarcho (m), doctè Nicolaus Cragius (n) observat,*

(*x*) Claud. *in* 4. *cons. Honor.*
(*y*) *L.* 2. *tit.* 23. *part.* 2.
(*z*) Plin. *lib.* 10. *cap.* 21.
(*a*) Plin. *ubi sup.*
(*b*) Ælian. *de var. hist. lib.* 2. *cap.* 31.
(*c*) Alex. *lib.* 9. *gen. cap.* 13. Rhodig. *lib.* 17. *cap.* 32. & *lib.* 9. *cap.* 3. Pier. *lib.* 24. *pag.* 223. Eras. *in Adag.* Gallus insultat. *pagin.* 692.
(*d*) Beroald. *ad Sueton. in Oct. cap.* 64.
(*e*) Boer. *decis.* 30. *num.* 6. Ego *de parricid. lib.* 1. *c.* 16. *part.* 71.
(*f*) Souter. *in Palam. sive de Ludis lib.* 3. *cap.* 6.
(*g*) Lagun. *ad Dioscorid. lib.* 2. *cap.* 43.
(*h*) Bruch. *Emb. bellico* 2.
(*i*) Pierius. *ubi sup.*
(*k*) Camer. 2. *subcess. cap.* 89.
(*l*) Quenquer. *de laud. provinc. lib.* 2.
(*m*) Plutarc. *de instit. Lacon.*
(*n*) Cragius. *de Repub. Laudem. lib.* 3. *instit.* 14. *p.* 216.

vat, pro cruentis victoriis Gallorum immolabant, bovem autem pro consilio industriave partis. Et Samotrachæ in bellum ituri, *ut Horoscius* (o) *commemorat*, vexilla sua duobus gallis decertantibus insignibant, sic indicare volentes, quem ipsi in eodem bello vigorem, ac virtutem habituri essent. Iidemque Romani, secundùm Pierium & alios (p) licèt prisco religiosoque more, post Feciales ad hostes, pro suis rebus repetendis, legatos, & non exhauditos, hastam, belli signum, in hostium fines conjicere solerent; posterioribus tamen seculis, non hastam sed gallinaceum projecerunt.

15 Quod & ipsum in causa esse videtur, ut & olim & hodie, ad imitationem cristarum, quæ in eisdem gallis, ipsum muricem colore vincentes, in Coronæ formam splendent (quos hac de causa *Cristatam cohortem* Apulejus (q) appellat) militum galeæ in cono cristatæ, plumisque ornatæ, gestari cœperint, ut passim, vel ex antiquis numismatibus constat, & ex militum Persarum exemplo, qui *Galli* nuncupabantur à Caribus, ob conos quibus galeas ornatas habebat, latè Virgilii (r) Expositores in illud ejusdem observant:

Tum galeam Messapi habilem, cristisque decoram
Induit &c.

16 Qui mos ita Gallorum Regibus placuit, ut Cedreno (s), Aimoino (t), & aliis (u), testantibus, *Cristati* appellati fuerint, propterea quod cum prælio decertarent, nodatum capillitium in galeam, quasi cristani, erigerent, idque insigne in præliis haberent. Quibus & ipsis, alii testentur, Equestrem ordinem instituisse, sub titulo Galli gallinacei, quod eum Martis putoriæ signum sit, ex rationibus & exemplis supà relatis. Dardanique secundùm Pollucem (z), in magnum Pugnacitatis decus, ut & Gallo Franci, sibi pro insigni suorum numismatum antiquitus usurpaverint:

17 Quæ omnia notare volui, ut facilius omnes intelligant, quàm sit certum illud vulgatum (a).

Conveniunt rebus nomina sæpè suis.

Cum hæc gallorum gallinaceorum natura, pro sola gloria pugnandi, rivalemve non ferendi, Gallis etiam Regibus, & gentibus cum ipso nomine veluti connata, & antiquissima sit, & à Majoribus in posteros efferaciori semper rabie pertransiens, magisque ei deferre soleant, quàm titulis Christianissimorum, aut Justissimorum, quibus simul gloriantur, & se ipsa magis gaudere & splendere deberent.

18 Quo enim modo *Christianissimi* dici poterunt, qui Christum non imitantur? qui ut jam supra (b) cum Divo Paulino (c) dixi:

Ipsa Pietas est, ipsa justitia,
Sol æquitatis, Fons bonorum, Flos Dei.

Aut Justi? (d) qui alienas Regiones ambiunt, & inani gloria augendi nominis ducti, nihil eis ad aliud egentes, invadunt, & ferociter deprædantur, cum juxta celebre illud Herodoti (e) apopthegma: *Qui justus est, non alienam regionem affectat, sed sua est contentus; nec homines à quibus nihil lacessitus est, in servitutem redigit.*

19 Cui adridet illud aliud Antigoni Macedonum Ducis à Plutarcho (f) relatum, qui Sophistæ librum cuidam *de justitia* scriptum, eidem offerenti. *Desipis*, inquit, *qui cum me videas alienas urbes armis vexantem, tamen apud me de justitia disseris.* Est quippe justitiæ proprium, ut ex Carneade tradit Lactantius (g), *alienum non attingere*, & ut Plato (h) ait, *non potest opus justitiæ censeri, nocere amico, vel alteri cuiquam, sed contrarii ejus injusti.*

20 Et hunc quidem morem, sive, *ut propriùs loquar*, humorem, tumoremve Gallorum, omnes sanè Auctores, qui de moribus, sive iconibus Nationum scripserunt, apertè notarunt, hisque antiquior, & ipse Gallus, Salvianus (i), his verbis succenset: *Penè juxta te nullus intrepidus, nullus potest esse securus, Exturbas possessionibus suis vicinos tuos, habitatione, ac facultate proximos tuos: Numquid*, ut scriptum est (k), *super terram solus habitabis? Hoc quippe est, quod non poteris obtinere, quamlibet enim cuncta pervadas vicinum semper invenies. Respice quæso alios, quos*

(o) Horos. *lib.* 1. *Emb. fol.* 48.
(p) Pier. & Camer. *ubi sup.*
(q) Apul. *lib.* 2.
(r) Virg. 9. *Æneid.*
(s) Cedren. *lib. histor.*
(t) Aimon. *lib.* 4. *cap.* 18.
(u) Balth. de Vias. *in Syl Regia. pag.* 38.
(x) Pet. Belojus. *in suis origin. cap.* 11.
(y) Miræus, *de orig. ordin. milit.* 2. *part. ubi de Symbol. pag.* 58. *&* 59.
(z) Pollux. *in onomast.*
(a) Erasm. *in Adagiis, pag.* 650. §. est, & aliud, *instit. de donation.*
(b) D. Paulin. *in pœm. pag. mihi* 471.
(c) Ego *sup. Emblem.* 10. *in princip.*
(d) *De titulo Justi, quod sibi rumpsit* Lud. XIII. Vide Vias *in Sylva Regia prima.*
(e) Herod. *lib.* 3.
(f) Plut. *in apoph.*
(g) Lactant. *lib.* 5. *cap.* 15.
(h) Plato. *de Rep. dial.* 1.
(i) Salv. *de gubernat. Dei, lib.* 5. *ad fin.*
(k) Esaiæ. *cap.* 5.

quos velis nolis & ipse suspicis. Respice alios, quos velis nolis ipse miraris, &c.

21 Aliisque testimoniis & exemplis omissis, pro multis Ludovici XI. eorumdem Francorum Regis sufficere poterit, qui etiam si agnosceret, & frequenter, *ut Camerarius tradit* (*l*), jactare soleret: *Dedecus, & detrimentum esse comites, ac velut pedisequas bellorum superbè temerèque susceptorum*, animo tamen elatus & inquietus, totam vitam, sub infelici fortuna, in eisdem transegit, & occasionem præstitit Philippo Cominæo (*m*), prudentissimo ejusdem historiographo, ut de ipso sic dicere potuerit, *Statuendum est igitur, fortunam, qua nihil est mutabilius, ei fuisse planè adversariam. Sed revera nihil aliud est fortuna, quam figmentum Poeticum, quin potius ita judicandum est, iratum ei fuisse Deum, & graviter offensum. Et si de consiliis arcanis fas esset ulli homini pronuntiare, dicerem, illum excitasse iram Dei adversum se, hac una re potissimum, quòd per omnem vitam mente, & animo totus in hoc fuerat, ut perpetuum bellum aleret. Nam in eo positam esse putabat suæ dignitatis materiam, ac veluti segetem.*

22 Eumdem gloriæ avidum, & æque bellicosum spiritum Patrum nostrorum memoria, in Francisco I. experientia monstravit, ipsumque tamdem ad Ticinum, victum & captum die XXV. Febr. anni M.DXXV. atque in Hispaniam deductum, Invictissimi, ac gloriosissimi Caroli V. Imp. Regisque nostri, cujus æmulatione semper exarsit, mancipem fecit, & proprio exemplo perdocuit, quanto damno, ac discrimini ejusmodi bella subjaceant. De quo casu, quoniam etsi notissimo, ab aliquibus Scriptoribus Gallis (quæ ipsorum est calliditas) in dubium vocatur, qui plura testimonia voluerit, Quignonium (*n*) nostrum legere poterit, & Beyerlinchium (*o*), qui addit, captivitatis annum, hoc tunc numerali versu comprehensum fuisse.

CaptVs erat GaLLVs CoeVnt CVM rVre Cohortes.

23 Nostrum quoque seculum eadem lues, ne dicam rabies, veluti in Gallis cristæ Regiæ adnexa, & à Patribus in Filios cum sanguine derivata, graviter vexat, & labefactat, Galliamque ipsam, & Hispaniam nostram (heu dolor) in solitudinem redigit, nullo justi, vel injusti, decori, vel indecori discrimine habito, sed sola naturali inter has Nationes antipathia, de qua integrum librum Modernus quidam Auctor scripsit (*p*), vel ob antiquam crescentis Hispanicæ Monarchiæ invidiam, & æmulationem, quàm Galli quoquo possint modo extenuare, ac comprimere tentant, non solùm aperto Marte belligerantes, sed bellum etiam, quod dicitur, cauponantes, & ei subjectas provincias variis dolis, & artibus in defectionem, & rebellionem nostri Regis gloriosissimi pellicientes, statimque sub Protectionis titulo in earumdem occupationem, sive aucupationem advolantes, & verè Galli, Gallorum more, ubi tale quidpiam pro voto (etiam sub longè majori ipsorum damno & strage) contigerit, quasi jam de tota Hispania triumphum egerint, magnis cantibus intonantes, & sibi invicem gratulantes.

24 Ecce enim quidam (*q*) ex illis, Portogalliæ defectionem, & Ruscinonis acquisitionem, ut Gallorum triumphum extollit, & jam per partes ad ipsos devenisse, inquit: *Quod olim, aut amicum, aut subditum Gallis veteribus fuit, reliqua Hispania nutante.* Et Alter, rerum vices, & fortunæ ludos expendens, glebamque hodie esse, ubi quondam Troja fuit, sic clangit, aut crocitatur (*r*): *Cùm hæc scribo, en Potestas Hispanica, quæ ab ævo de Orbis Imperio certabat, modò de salute desperat, hinc Lusitaniam, inde Catalaniam avulsam ingemit, nutantem Italiam, reserata claustra Iberiæ, æternos naturæ obices perruptos.*

25 In quibus planè mihi videntur in mustaceo laureolam quærere, cum ingloria sit gloria ejusmodi artibus acquisita, nec, ut aliud agens Cassiodorus (*s*) scripsit: *Quoties, quis superet, sed quemadmodum vincat inquiramus*, juxta illud Taciti (*t*): *Non fraude, neque occultos, sed palam & armatum Pop. Romanum hostes suos ulcisci.* Cujus loci in rem de qua agimus, noster nuper meminit Saavedra (*u*), sic subdens: *Indignacion de un Principe, vencer al otro con el veneno, i no con la espada. Por infamia lo tuvieron los Romanos, como hoy los Españoles, no aviendo jamás usado de tales artes contra sus enemigos, antes los han asistido, &c.* Quibus signanter prudens illa Oratio Camilli, apud Plutarchum adjici potest. Qui cum Faliscorum pueri à suo magistro, mira fraude, in castra ipsius pertracti essent, *gravis* (inquit) *res Bellum, & quæ multis injustis, multisque violentis factis conficitur. Et tamen apud bonos viros habentur etiam belli quædam leges, neque tantopere victoria expetenda est, ut non fugienda sint officia, quæ per scelus & malitiam offeruntur. Magnum enim Imperatorem suæ virtutis, non alienæ improbitatis fiducia convenit bellum gerere.*

26 Præterquàmquòd, imperia ita parta, non possunt esse diuturna, quin potius ante descende-

(*l*) Camer. 1. *subcess. cap.* 55. *pag.* 246.
(*m*) Comin. *lib.* 5. *pag. mihi* 509. *& seq.*
(*n*) D. Joan. Quignon. *in tract. de hac captivit.*
(*o*) Theat. vit. human. *lit. H. pag.* 188.
(*p*) D. Carol. Garcia *de opposit. Gall. & Hispan.*
(*q*) Marisotus *in hist. Marit. pag.* 379. *& seqq.*
(*r*) Ant. Dadin. Alte. Serra. *de ducib. & comitib. Gall. lib.* 3. *cap.* 19. *pag.* 270.
(*s*) Cassiod. *lib.* 1. *ep.* 22.
(*t*) Tacit. 2. *ann.* Vide Erasm. *cent.* 4. *epist.* 92.
(*u*) Saaved. *emp.* 90. *pag.* 668.

re, quàm conscendere soleant, & ipsos, qui nunc prosperis (ut sibi videtur) rerum suarum successibus tument, vice versa in adversos, quos aliis cupiunt, vel inferunt, deturbare, ut jam supra (x) aliud agens pluribus dixi, & benè prosequitur Justus Lipsius (y), aptissimè colligens, *in secundis nemo confidat, in adversis, nec diffidat, alternæ vices sunt rerum, &*

Sic vagans aliàs ad alium transit infortunium:

27 Hocque jam Galli in se ipsis experiuntur & dolent, gravissima damna, quæ inanium horum bellorum occasione passi sunt, integro & satis docto, pioque libello collachrymantes, cui titulus, *La Francia llorosa*, & internas atque intestinas subditorum suorum defectiones, & seditiones, quas in nostros seminare, & fovere curarunt, justo Dei judicio, nunc cum hæc prælo committimus, graviter patientes, quamque sit verum illud Ovidii (z) tamdem recognoscentes,

——————Utque reliquit,
Sic linquendus erit, legem enim sibi dixerat ipse.

Et Cassiodori (a), *Pœna justa peccati est, ut unusquisque in se recipere possit, quod in alterum protervus exercuit.*

28 Re enim vera, Reges, qui aliorum perduellibus favent, subditos sibi homines ad idem facinus provocant; & inter nullos magis, quàm inter eos observari oporteret, ut quòd in uniuscujusque Majestatem admittitur crimen, quasi in omnium injuriam factum, ab omnibus vindicetur, illudque Menandri (b) præoculis, & præmanibus habeatur,

Injuriarum si improbis auctoribus
Reponeremus ultionem singuli,
Nobis putantes fieri, quod fit alteri,
Inter nos junctli conspiratis viribus;
Non prævaleret innocentiæ impetus
Audax malorum, qui custoditi undique,
Jussique pœnas quas merentur pendere,
Aut nulli penitus essent, aut pauci admodum.

29 Unde meritò Saavedra (c) noster, in nostris terminis dicere potuit: *Su causa hace el Principe, que no consiente en la Dignidad del otro la desestimacion, ò inobediencia, ni en su persona la traicion.* Cognatio quippe illa, quam, *Ulpiano* (d) *docente*, inter omnes homines Natura constituit, & alterum alteri insidiari nefas esse suadet, longè fortiori vinculo Reges adstringit, qui vel ex formulis jam inde ab heroicis temporibus ductis, se invicem, *Fratres* appellare solebant, ut pluribus Bignonius (e) ostendit, & apertè Cassiodorus (f), ita appositè, ad rem de qua agimus, loquens, & vivis veluti coloribus Reges, & tempora nostra depingens, eosdemque ad Pacem adhortans, ut piaculum duxerim, ejus verba hic ad literam non inserere, quæ sic habent: *Adeò inter Reges affinitatis jura, Divina coalescere voluerunt, ut per eorum placabilem animum, proveniat quies optata populorum. Hoc enim sacrum est, quod nulla permittitur commotione violari. Nam quibus obsidibus habeatur fides, si non credatur affectibus? Sociantur proximitate Domini, ut Nationes divisæ simili debeant voluntate gloriari, & quasi per alveos quosdam concordiæ adunata se possint gentium vota conjungere. Quæ cum ita sint, miramur animos vestros sic causis mediocribus excitatos, ut cum filio nostro Alarico Rege durissimum subire velitis conflictum: ut multi qui vos metuunt, de vestra concertatione lætentur. Ambo estis summarum gentium Reges, ambo ætate florentes. Non leviter Regna vestra quassatis, si data partibus libertate confligitis. Virtus vestra Patriæ non fiat inopinata calamitas, quia grandis invidia est Regum in causis levibus gravis ruina populorum. Dicam liberè, dicam affectuosè, quod sentio, impatiens sensus est ad primam legationem protinus arma movere. A parentibus, quod quæritur, electis judicibus expetatur. Nam inter tales viros, & illos gratum est dare, quos medios volueritis efficere, &c.*

30 Neque minùs in eamdem rem illa alia Senecæ (g) conducunt: *Quæ tanta vos fert ira, cum una stirps, idemque sanguis sitis? Vel quæ furiæ in mutuum sanguinem egere? Nam neque feris inter se bella sunt, nec si forent, eadem homines decerent, placidum proximumque Divino genus.*

31 Quod verò supra tetigimus, nimirùm ex invidia, vel zelotypia crescentis Hispanæ potentiæ, ac Monarchiæ, hæc Gallorum bella procedere, quam ipsi, Reges nostros gloriosissimos uni-

(x) Sup. *Emb.* 5.
(y) Lips. *in Polit. lib.* 5. *cap.* 18. *& in manud. ad Stoic. Philosof. lib.* 3.
(z) Ovid. 13. *Metam.*
(a) Cassiodor. *lib.* 9. *epist.* 2.
(b) Menand. *in comæd.*
(c) Saaved. *Emp.* 90. *pag.* 668.
(d) L. *ut vim. D. de just. & jure, l. non tantùm, D. de appel.*
(e) Bignon. *in notat. ad Marculfum, pag.* 464.
(f) Cassiodor. *lib.* 3. *epist.* 4.
(g) Sen. *lib.* 2. *contr.* 1.

universalem facere velle, queruntur, seque solos & unicos totius mundi Arbitros constituere, ut plures Auctores (*b*) præteream, qui id apertè testantur, & præsertim Anoinum (*i*) illum, qui vindicias Gallicas adversus Armacanum vulgavit. Et nostrum Politissimum Saavedram, (*k*), qui de his Francorum æmulationibus, & tecnis optimè agit. Satis ipse idem Christianissim. Rex Ludovicus XIII. in eo proclamate manifestum effecit, quod anno 1635. ad excusanda eadem bella, per totum Orbem sparsit, ubi hanc veluti primam & præcipuam causam proponit : *Que la España no ha cesado del injusto deseo, que ha conservado siempre, de usurpar los estados de sus vecinos, para establecer esta universal Monarquìa, à que ella aspira.*

32 Quod tamen, salva tantæ Majestatis reverentia, quàm se aliter habeat, plenè plures Auctores ostendunt, qui dicto Proclamati responderunt, & præcipuè Franciscus Zipæus (*l*), multis testimoniis, & exemplis, antiquis, & recentibus probans, nihil multis ab annis à nostris Regibus possideri, quòd ad ipsos hæreditario jure, vel aliis legitimis titulis non pervenerit, semperque summo studio pacem optasse, filiisque à parentibus commendatam fuisse, ejusque consequendæ, aut conservandæ causa, plures urbes, & ditiones, justo bello occupatas, veteribus Dominis restituisse, propriarumque injustas occupationes, & detentationes tolerasse. Cum Franci, ex adverso, nihil non moliantur, ut undequaque, quo jure, quave injuria, suos fines extendant, &, ut supra dixi, quod propriis viribus consequi nequeunt, secretis vel apertis Suecorum, Batavorum, aliorumque hæreticorum, perduelliumve subsidiis, mutuisque fœderibus obtinere conentur. Quod & pueri sciunt, & qui nondum ære lavantur, ipsisque Francis, ita graviter exprobrat Francus, & ipse Auctor Armacanus (*m*), sive quis quis ille est, qui de *Gallico Marte* librum scripsit, ut superfluum planè videri possit, in his injuriis dolendis, vel recensendis immorari.

33 Tantùmque à veritate abest ille alter, qui de affectata universali Monarchia prætexitur titulus, ut potius Prudentes pariter, ac Potentes Hispaniæ nostræ Reges, sæpè sæpius oblatam, sibi occasionem illius Indipiscendæ, & Galliæ Regnum subvertendi, vel in plures rivulos divertendi, quod vulgò dicimus *Acantonarle*, eam, proprio imperio contenti, sciverint prætерlabi. Quamvis Nicephori, (*n*), & aliorum Politicorum (*o*) Dogma non ignoraverint, qui rerum gerendarum occasionem summa cum diligentia aucupandam monent, quæ si aufugiat, aquilæ instar in altum aërem advolat, eosque, qui se persequuntur, deridet, neque ut ad eos redeat, in animum inducit.

34 De qua Regum Hispaniæ hac in parte continentia, & mirabili temperantia, pluribus etiam agit Franciscus Zipæus (*p*), addens, quòd sicubi partes suas pro Romani Imperii juribus defendendis, vel Augustissimæ domus Austriacæ dignitate tuenda, aliisve Dynastis protegendis interposuerunt, id utique Justis de causis, & ab omni prorsus ambitione, affectatove in totum Orbem arbitrio remotis, operati sunt.

35 Thomas etiam Campanella (*q*), cujus libellus *de Monarchia Hispaniæ*, hanc zelotypiam exteris indidit, idem latius ostendit, & invictum illum, & Magnanimum Imperatorem Regemque nostrum Carolum V. reprehendit, quòd Mundi Dominus esse desierit, quia oblatis sibi à Fortuna occasionibus, uti noluit, vel nescivit, cui tamen benè Fr. Joannes Salazarius (*r*) respondet.

36 Et novissimè Nicolaus Vernulejus (*s*), in certamine Oratorum super illa quæstione, utri de Ecclesia Romana magis meriti sint, Franciæ, an Hispaniæ Reges? sic Oratorem Pontificium, post alia, in horum favorem, & defensionem loquentem inducit. *Video invidiam, & metum animadverto. Invidia est Hispanicæ potentiæ incrementum non ferre, quòd aut natura jure hæreditatis adfert, aut affinitas conciliat. Nihil enim hodie Catholicus Rex in tanta tot Regnorum amplitudine possidet, quod ipse, aut ejus majores Austriaci, armis usurparint. Illi, jura sequuti hæreditates adjerunt, & successoribus suis reliquerunt. Illi, oblatas per affinitatem regiones occupaverunt, & in illis hodie jus dicit, qui legitimus est hæres. Metus est, & inanis sanè metus, injuriam ab eo formidare, qui neminem injuria lacessit, nullius Regni pacem perturbat, suos fines tantùm tuetur, & hostem, præter Religionis Catholicæ hostes, non habet. Nullius provincias invadit, & si quæ illi in manibus sunt arma, in hæreticos convertit, qui aut impiè perturbant, aut in Belgio avitum ejus patrimonium, & receptam à majoribus Religionem evertere contendunt, &c.*

37 Hoc per se se adeò certum, & contestatum, certius adhuc, & contestatius redditur, si Henrici Regis nostri hujus nominis IV. dictum & factum recolamus, qui Joanne Baptist. Lambertino (*t*) præter alios testante, cum Catalani, qui Joanni Aragonum Regi rebellaverant, eum exo-

(*b*) Elzivirius *in epist. præfixa ad Monarch.* Thom. Campan. Arrojus, & Cassanus.
(*i*) Anon. *in vind. Gallic. cap.* 19. *ex pag.* 169.
(*k*) Saaved. *Empr.* 75. *ex pag.* 573.
(*l*) Zipæus *adversus Cassan. lib.* 3. *cap.* 7. *& seqq.*
(*m*) Mars. Gallic. *lib.* 1. 1. *cap.* 39. *& seqq.*
(*n*) Niceph. *lib.* 16. *cap.* 12.
(*o*) Latè Canonher. *in aph. pol. tom.* 1. *pag.* 249. Lips.

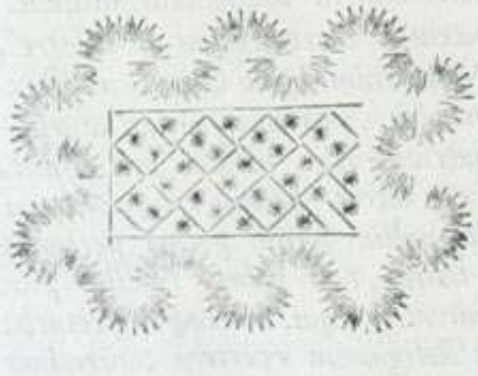
lib. 5. *pol. cap.* 16. Pat. David. *in integ. tractat. de occas. arrep. & neglect.* D. Valenz. *in discurs. stat. & bell. p.* 1. *contider.* 3. *ex num.* 8.
(*p*) Zipæus. *ubi sup.*
(*q*) Thom. Camp. *in Monarch. Hispan. cap.* 2. *& seqq.*
(*r*) Salaz. *in Polit. Hisp. prop.* 11. §. 5.
(*s*) Vernul. *in cert. oratorum, orat.* 3.
(*t*) Lamber. *in Theat. Reg. Hispan. pag.* 91.

exoratent, ut eos subditos acceptaret, recusavit, & incredibili temperantia regnandi, aviditati modum adhibuit, tam opportuna Regni sui amplificandi facultate spreta, à multis Regibus magnopere exoptata.

38 De invicto quoque Carolo V. Max. Viperanus (*u*), Chytreus (*x*), & alii commemorant, vivum, & morientem semper in ore habuisse, numquam nisi invitum coactumque bellare, sibi contingeret, eamdem tamen ultrò Francisco I. rivali suo restitueret, modò id exiguum, quod suum erat, tutò sibi per ipsum possidere liceret. Quod evidentius adhuc ostendit, cum interposse suscepisse, illata verò sibi fortiter propulsasse, & quòd si vel universam Galliam occupater ipsum, & eumdem Franciscum Madridii de pacis conditionibus, ipsoque Francisco liberè dimittendo, transigeretur. Is enim, *ut Sandovalius* (*y*) *recenset*, Imperatori, tamquam jam amico, & consocero proposuit, ut communi Marte Romanum Pontificem, & Rempublicam Venetum adorirentur, & compilarent, neminemque in Mundo restare, qui adversus duos, ita Potentes Reges arma sumere posset. Cui propositioni Cæsar noster, semper Magnus, aut Maximus, & tunc seipso Major, & Augustior, hæc in verbis respondit: *Ya, Hermano, aveis visto quan niño era yo quando nuestro Señor me hizo merced de tantos, i tan grandes Estados, i como despues acà me ha dado vitoria de mis enemigos. I siendo esto asi, sed cierto que no tengo voluntad de buscar enemigos, ni alzarme con lo ageno. I en lo que decis, que el Papa es bullicioso, i los Venecianos amigos de Turcos, bien sabeis quan poco les debo, i que en nada se han mostrado aficionados à mis cosas, i como han sido mas vuestros que mios. Mas esto no obstante, me parece que si en algo ellos se atrevieren contra la Fè, i contra nosotros, serà bien avisarlos, mas no destruirlos. I si no quisieren reformarse, ni vos, ni yo nacimos para ser verdugos del Papa, i Venecianos, &c.*

39 Haud absimilis vox, & naturæ conditio in Prudentissimo ejusdem Caroli Filio, Philippo II. resplenduit, cum inter insignia alia ejusdem apoghthegmata, illud narretur, quod ad Georgium de Baeza i Haro, Taurinensem Prætorem scripsit (*z*), *Pongo à Dios por testigo, que nunca moví guerra para ganar mas Reinos, sino para conservar estos en Religion.*

40 Valeant ergo, qui affectatam à Regibus nostris universalem Monarchiam, in tantorum bellorum, ac malorum prætextum assumunt. Videantque simul, quàm injustus sit metus, aut verius invidia, quæ ex nimia eorumdem Potentia descendit, & ut ait Livius (*a*) suadere solet, *Ne magna imperia diuturna esse sinantur.* Cum hæc Potentia nulli usquam nocuerit, & quamvis aliquem colorem habere posset, adhuc tamen, *ut Hugo Grotius* (*b*) *inquit* (licèt rebus nostris parum affectus) ad inferenda adeò gravia, & damnosa bella sufficiens non esset. Faxitque tamdem Misericors Deus, in cujus manu Regum cor est, ut duo hi, tot vicinitatis, affinitatis, & Christianitatis titulis juncti, junctis quoque animis, & armis in communem hostem illa convertant, & inter se ad pacatiora consilia suasi, inconditos hos rerum tumultus in lætiorem exitum transferant, & à Tacito discant (*c*), quòd etsi *Cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior sit: at quæsita ferro, perbrevis possessio est.*

EM-

(*u*) Viper. *in oratio. fun. Carol. V.* Chytræus *in Chron. Sax. lib.* 19.
(*y*) Fr. Prud. Sand. *in vit. Carol. V. lib.* 14. §. 6. *pag. mihi* 728.
(*z*) Portinus. *de dict. & fact. Philip. II.*
(*a*) Livius *lib.* 4.
(*b*) Grotius. *de jure belli lib.* 2. *cap.* 1. *&* 22. Zippæus. *sup. lib.* 3. *cap.* 7. *&* 9. *& in tractat. de Magist. lib.* 4. *c.* 7.
(*c*) Tacit. 15 *ann.*

EMBLEMA LXXXIX.

BELLI DAMNA.

Dario quadruplex est missùm munus ab hoste,
Rana, Sagitta simul Caspia, Mus, & Avis.
Rana sitim, Cuspisque palàm fera prælia signat,
Fames muri inerat, Bellicus astus avi.
Sanguineum Reges procul hinc heu sistite Martem,
Fraudibus en geritur, vi quoque, Fame, Siti.

COMMENTARIUS.

1 TOt sunt quidem, & talia damna, & pericula, quæ bella semper secum asportant, ut non solùm à præsumptuosis, & voluntariis, de quibus in superioribus egimus, verùm & à justis, & necessariis abstinere Pii, & Cordati quique Principes debeant, si aliæ sint viæ, quibus de causis, quæ bella indici suadent, transigi possit. Nam ut cum Tacito (*a*), & aliis Politicis (*b*) alibi dixi, remedia non debent ipsis morbis, quorum medicina prætenditur, asperiora periculosioravè esse, & secundùm Senecam (*c*), *Abominandum remedii genus est, sanitatem debere morbo.*

2 Huicque præsertim Bellorum, qui in se nullum, non morbum, nullam non luem clademque continet. Unde in sacris (*d*) literis bellum vocatur, *Milehemeth*, quasi ubi homine se invicem cedendo, devorant, & absumunt, & in Latinis, secundùm communem Grammaticorum opinionem à Tungero (*e*) relatam, per antiphrasim, *quasi minimè bellum*, nuncupatur, sicuti & Parcæ, *quia nemini parcunt*, sive, *ut Textus* (*f*) *ait*, à belluis, quòd belluarum perpetua dissensio sit, cui adridet Cicero (*g*) inquiens: *Temerè in acie versari, & manu cum hoste confligere, immane quiddam, & belluarum simile est.* Et Cassiodorus (*h*), qui licèt Etymon à Belo Rege deducat, qui ferreum gladium primus produxit, illud tamen appellat, *Consilium atrox, crudele præsidium & ferinam certationem. Nam etsi datum est illi prius inermem facilè vincere, tamen crimini applicandum est, quòd inde posteritas potuit interire. Non enim erant prius armata certamina: sed pugnis se quamlibet fervida lacessebat intentio, unde & pugna nomen accepit.*

3 In idemque ipsum respiciens Tibullus, sic inquit:

Quis fuit horrendos primus, qui protulit enses?
Quàm ferus, ac verè ferreus ille fuit,

Tunc

(*a*) Tacit. 3. *annal.*
(*b*) Ego *post alios* 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 20. *num.* 110. Admixtus *ad Tacit. lib.* 3. *discurs.* 2.
(*c*) Senec. *lib.* 1. *de ira. cap.* 12. *in fine.*
(*d*) Samuel. 11. *vers.* Intep.
(*e*) Fung. *in etym. lit. B. pag.* 125. Chavas *de perf prud. lib.* 2. *cap.* 8. §. 1.
(*f*) Festus. *verb. Bellum.*
(*g*) Cicer. 1. *offic.*
(*h*) Cassiodor. *lib.* 1. *epist.* 30.

Tunc cædes hominum, generi, tunc prælia nata,
Tunc brevior diræ mortis aperta via est, &c.
At nihil ille miser meruit, nos ad mala nostra
Vertimus in sævas, quod dedit ille, feras.
Quis furor est atram bellis accersere mortem?
Imminet, & tacito clam venit illa pede.

4 Et Petronius (*i*) Arbiter, ita belli damna depingit, ut dum illud geritur, Deos, Pacem, Justitiam, & Concordiam terras deserere dicat, & quod illarum loco.

——Sedes Erebi, qua rupta dehiscit,
Emergit latè Ditis chorus, horrida Erymnis,
Et Bellona minax, facibusque armata Megæra,
Letumque, insidiæque, & lurida mortis imago;
Quas inter Furor abruptis, ceu liber habenis,
Sanguineum latè tollit caput, oraque mille
Vulneribus confossa, cruenta caside velat,
Hæret detritus lævæ Mavortius umbo,
Innumerabilibus telis gravis, atque flagranti
Stipite dextra minax terris incendia portat.

5 Michaël (*k*) etiam Hospitalius multis est in eorumdem damnorum declamatione, sed ita verus, & elegans, ut carmina ejus præterire non possim, quæ sic habent:

Bella docent homines peccare, metumque Deorum
Excutiunt, pœnas, infernaque Tartara rident,
Hi quorum solis fiducia nititur armis,
Proposita esse bonis in cœlo præmia rident,
Tolle metum legum, rigidi legumque Ministri,
Emicat, & nullo retinetur sica pudore,
Imbellem, timidumque valentior exuit armis,
Et vita, zonaque: fugit dispersa, relictis
Rustica plebs Laribus, densæ, quæ proxima sylvæ;
In cæcas penitus latebras, altosque recessus:
Adde colonorum subjecta incendia tectis,
Adde etiam captas eversis mœnibus urbes,
Templa Deum dejecta solo, cæsosque parentes
Natorum ante oculos; natos ante ora parentum:
Abductas matrum gremio, sine more puellas,
Stupra maritarum, divos, hominesque vocantum
Ne quicquam auxilio, sed inanes lenta querelas
Sæpius ira Deum longinquos rejicit in annos,
At neque victorem sexus, nec commovet ætas,
Supplicis, aut lachrymæ genua ante superba voluti,
Nullos ille Deos, nulla aut delubra veretur;
Quem verò fortuna ducem, non prospera vertit?
Quem non ante bonum, quamvis animique potentem
Altius vexit rapidis victoria pennis?
Ut se contineat dextro Jove natus: At illi
Sunt tamen arbitrio comitum facienda suorum,
Multa cupit servus, quæ dissimulare Magister
Cogitur: & tandem fiet dux milite pejor,
Hos addunt animos victoribus arma, &c.
Quid nostros homines templis, arisque Deorum
Abstinuisse manus argento credis, & auro?
Ac mihi de nostris sermo est, nam scimus, & illos
Templa Sacerdotum calido fœdasse cruore,
Ossaque jam vita functorum exacta sepulchris
Projecisse solo plumbili ventis amore.

6 Hac quoque de causa, his antiquior Homerus (*l*), ausus est ita in Martem invehere.

Tu Divos inter longè es teterrimus omnes,
Nam tibi rixa placet, bellumque, & prælia dirà.

Alio-

(*i*) Petron. *in Satyr. in carm.* de bello civili.
(*k*) Mich. Hosp. *lib.* 5. *poem. in epist. ad Card. Lotharen.*
(*k*) Hom. *Iliad.* 5.

Alioque (*m*) in loco sic habet,

Occisos gladio natos, natasque nefandis
Abreptas manibus, violata cubilia, raptos,
Illisosque solo pueros, stupra impia passas,
Abductasque nurus, aut damna illata scelestis,
Argivum manibus.

7 Et Pindarus (*n*), *Dulce bellum inexpertis*, dumtaxat esse posse meritò cecinit. Cujus sententia jam in Adagium transivit, in cujus illustratione Erasmus (*o*), & in Pacis querimonia, ita plenè, ac dissertè hanc materiam prosequitur, ut ne spicilegium, quidem aliis reliquisse videatur, quamvis plures alii sint etiam, qui eamdem retractant, quorum fragmenta Petrus Andræas Canonherius (*p*) congessit, & Ego (*q*) alio loco copiosam nomenclaturam.

8 Ubi etiam plures allego, qui his fortè rationibus ducti, Manichæorum antiquam hæresim renovarunt, & dicere, ac docere ausi sunt, nullam ob causam Principibus Christianis licere, etiam adversus Turcas, Hæreticos, & alios Fidei Hostes, bellum inferre. Quod licèt ab aliis pluribus meritò rejectum, & damnatum existat (*r*), verius, & rectius existimantibus, ejusmodi hostes bello, etiam nulla monitione præcedente, impeti posse, & alios (quamvis Christiani sint) si legitimæ causæ ad illud indicendum existant; satis tamen detegit, quanta cum ratione, & cautione vires, aut virus belli tentari diffundique debeant, quod in se adeò exitialia, & periculosa continet damna, ut melius sit sæpè ægritudinem pati, quàm adeò amarum pharmacum experiri.

Nam ut Ovidianum Distichum monet (*s*),

Curando fieri quædam majora videmus
Vulnera, quæ melius non tetigisse fuit.

Et secundùm Tacitum (*t*),

Nonnullis morbis unicum remedium est, remedia omittere.

Quæ damna Henricus Oræus duabus Iconibus denotat (*u*), currum Martis depingens, quem Furiæ præcipitem agunt, & universa mala sequuntur, sub hoc lemmate.

Cuncta vorat Bellum vastoque absumit hiatu.

Et his carminibus,

Heu mala quot bellum comitantur, quanta sequuntur!
Currum, ubi vindictæ flagra furoris agunt,
Perditio certa est: agitur crudelibus armis
Rixæ, blasphemant lingua, Famesque Comes.

Ego verò, ut eadem Regum, ac Principum oculis aliquo Emblemate observanda, simulque aversanda proponam, nullum præsenti aptius efficaciusve excogitari posse existimavi, quod ex nobili illa Darii Persarum Regis historia desumitur, ab Herodoto (*x*), & aliis (*y*) latè relata. Cui, bellum Scytharum Regibus Scopasi, Taxaci, & Indathyrso facienti, rerumque omnium inopia, cum suo exercitu laboranti, tres illi Reges Caduceatores, munerum loco Avem, Murem, Ranam, & quinque Sagittas afferentes, misserunt. Quorum significationem Persæ, in varias conjectiones sententiasque divisi, satis non percepere, quousque infelici belli eventu perdocti, tamdem intellexerunt, Scytas non tam dona, quàm damna, mixtasque illo munere minas, Persis mandasse. Ac si apertius dicerent (ut Petrus de la Seine (*z*) eruditè prosequitur) Insidiis, Fame, & Siti, hoc est omnium rerum penuria, se se illos debellaturos. Hæcque, si ad eosdem conflictandos non satis essent, apertò Marte, & Sagittarum copia facilè confecturos.

10 Nam ut idem Auctor pluribus ex pluribus probat, per Aves *Ægyptii*, & alii Hieroglyphicorum Scriptores, *astus*, *insidias*, seu *bellorum stratagemata* denotabant. Per Murem, *famem*, *domumque*, *& urbium subversionem*. Per Ranam, *sitim*, quia Amphibium hoc animal, licèt frequentius in aquis degat: semper aquas sitiat, nec vel maximè potis, satiari possit. Unde proverbio (*a*) locus, *Ranæ aquam infundere*. Et denique per Sagittas, *cruorem stragemque hominum*, quæ per has in præliis, non minus quàm per gladios, atque hastas, infligi solet, quarum loco Scythis sagittas in usu fuisse scitissimum est. His aptissimis symbolis (*c*) omnia planè damna, omnesque plagas, quas bella secum semper adducunt, significantes, Famem nimirùm, Sitim, & Mortem, stragemque

(*m*) Idem *Iliad.* 22.
(*n*) Pindar. *in Hiporthem.*
(*o*) Erasm. *in hoc Adagio*, pag. 295.
(*p*) Canonh. *in aphor. Polit.* 1. *tom. pag.* 555. *& seqq.*
(*q*) Ego 1. *tom. lib.* 3. *cap.* 6. *num.* 42. *novissimè* Nathen. *injustitia vulnerat ex pag.* 35.
(*r*) Ego *dict.* 1. *tom. lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 49. *& cap.* 19. *num.* 36. *& 37. novissimè* Berneger. *in quæst. ad Tacit. de moribus Germa. quæst.* 78. *ubi post alios Politicos disputat,* an bellum, cum honestate conveniat?
(*s*) Ovid. 3. *de Ponto, eleg.* 7.
(*t*) Tacit. 1. *hist.*
(*u*) Oræus. *Icon.* 5. *& 6.*
(*x*) Herod. *lib.* 4.
(*y*) Athenæus *lib.* 8. Clem. Alex. *lib.* 5. *Strom.*
(*z*) Pet. de la Seine *in Nepenthe.* 1. *p. pag.* 6. *& seqq.*
(*a*) Erasm. *in Adag. pag.* 12. *& 97.*
(*b*) Plut. *in apopht.*

que hominum, quibus Pestis quoque frequenter sociari solet, ac pedisequa esse, juxta illud Hesiod (c).

Juppiter his cælo clades immissit ab alto
Famem Pestemque,

Et bracteatum nos Monostichum Moderni Epigrammatarii (d),

Bella famem, pestemque fames mortalibus affert:
Est igitur bellum pejus utroque malum.

11 Quas plagas, *sanguineum Bellonæ flagellum* appellat Lucanus (e),

Sanguineum velut quatiens Bellona flagellum.

Et eleganti carmine descripsit Virgilius (f), sic inquiens.

Quippe ubi fas versum, atque nefas: tot bella per Orbem
Tam multæ scelerum facies: non ullus aratro
Dignus honos, squalent abductis arva colonis,
Et curvæ rigidos falces conflantur in enses.

12 Et ad eas fortè alludere voluerunt Carthaginenses, qui cum viderent Romanos, Dracones, & serpentes pro insignibus militarium vexillorum gestare solitos, quasi omnia essent devoraturi: Ipsi, in suis locustas posuerunt, quæ pariter ac mures, segetes vastant, famem inducunt, atque etiam, *ut Plinius ait* (g), cum serpentibus pugnant, ipsosque interficere solent.

13 Sallustius (h) etiam, quem ad hoc transcribens, *nobilitatæ veritatis historicum* D. Augustinus appellat, Cæsarem inducit, in oratione, quam in senatu de Catilinæ conjuratione habuit, ita de damnis belli loquentem. *Rapi Virgines, pueros, divelli liberos parentum complexu, matres familiarum pati, quæ victoribus collibuisset, fana, atque domos spoliari, eadem & incendia fieri. Postremò armis, cadaveribus, cruore atque luctu omnia compleri.*

14 Et pluribus aliis relectis quæ de Bellorum damnis, & calamitatibus obvia apud omnes ferè Auctores habentur, sufficiat pro multis, Erasmum (i) adire, qui postquàm ea, non minùs verè, quàm eleganter, & dolenter ostendit, finem, exitum, aut eventum belli quantumvis feliciter gesti, tamdem esse inquit, perditionem, vastitatem, inopiam, famem, & turpissimam malorum Lernam, ut victus fleat, & victor doleat. Abacta armenta, protritas segetes, trucidatos colonos, exustas villas, excisas urbes, adempta bona omnia, omnia adhuc plena metu, omnia sanguine tepentia, omnia plena consternationis, luctus, querelarum, lamentorum, construpratas Virgines, vim passas honestas Matronas, juventutem ad servitutem abreptam, factos orphanos, ac viduas. Nihil enim tam turpe, nihil tam crudele, nihil tan horrendum, aut immane, quod non effrenis militum petulantia dedignare ausit. Quippe quia, ut Lucanus ait (k).

Nulla fides pietasve viris, qui castra sequuntur,
Venalisque manus, ibi fas ubi plurima merces.

15 Unde Ludovicus XII. Galliæ Rex, ut ejus Annales referunt (l), dicere solebat, *Plebem & rusticos esse pascua tyrannorum, & militum tyrannos autem, & milites pascua esse diabolorum.* Et Ferdinandus Davalos Piscariæ Marchio (m) ut refert Paulus Jovius, *Nihil iis, qui in bello versantur esse difficilius, quàm Martem simul & Christum pari disciplina coluisse, quando mos bellicus, in hac corruptela militiæ, à justitia, & Religione penitus aversus esse videretur.*

16 Quod etiam priùs docuisse videtur Cassiodorus (n), sic elegantissimè inquiens. *Militaribus officiis assueti, civilitatem premere dicuntur armati, & ob hoc justitiæ parere despiciunt, quoniam ab bella Martia semper intendunt: dum nescio quo pacto assiduè dimicantibus difficilè est morum custodire mensuram.*

17 Videant ergo Principes, quorum munus est justitiam diligere, leges servare, delicta compescere, sicarios, homicidas, latrones, sacrilegos, adulteros, & sceleratos alios homines procul à suis Regnis eliminare, præcipuamque suam felicitatem in felici, ac pacata imperii sui gubernatione constituere, quomodo hæc consequi poterunt, ubi bellis desæviunt, aut deserviunt, quæ omnium prædictorum scelerum genera docent, & ex quibus omnis impietatis semina dimanat?

18 Quòd, si piè justèque regnantibus, nulla melior majorve corona optari debet, quàm illa, quæ ob civem servatum contingit, *ut in superioribus* (o) *dixi*, videant iterum, quàm longè ab ea consequenda consistant, qui se suosque cives tot mortibus, tot stragibus, cladibus, & calamitatibus, pro levibus sæpè rebus, exponunt.

19 Certè Antoninus Pius Imperator apud Capitolinum, *Malle se*, dixit, *unum civem servare, quàm mille hostes perdere*, quod alii prius à Scipione Africano dictum scribunt, & de Michaele Græ-

(c) Hesiod. *in oper. lib.* 1.
(d) Ovenus *lib.* 1. *Epigram.* 118.
(e) Lucan. *lib.* 7.
(f) Virg. 1. *Georg.*
(g) Plin. *lib.* 11. *cap.* 89.
(h) Sallust. *in Catilin. relatur à D. August. lib.* 1. *de civit. Dei. cap.* 5.
(i) Erasm. *in dict. Adagio* dulce bellum inexpertis, & in pacis querimonia.
(k) Lucan. *lib.* 10.
(l) Ann. Fran. *in Lud. XII. parcus.*
(m) Paul. Jovius. *in vita March. de Pesc. lib.* 2.
(n) Cassiod. *lib.* 1. *epist.* 12.
(o) Sup. *Emb.* 66.

Græcorum Imperatore Cedrenus (*p*) enarrat, quod cum à Leone Armenio, Orientalium Copiarum Duce, Imperio spoliatus fuisset, licèt illud armis recuperare posset, ut erat pacis studiosus, suorum quemdam ad Leonem cum diademate, purpura, & calceis coccineis (qui imperii insignia erant) misit, Imperio se ei cedere indicans. *Quid vel vitam amittere, quàm guttulam unam Christiani sanguinis effundere mallet.* Quæ etiam ratio, Surio (*q*), & aliis (*r*) narrantibus, alium Hiberniæ Regem permovit, fratri spolianti falces remittere, quamvis à Sancto Malachia Episcopo instigaretur, Regnum, quo per injuriam pulsus erat, per vim recipere, respondens. *Nolle se pro terreno suo honore humanum sanguinem effundere, qui contra ipsum de terra ad Dominum proclamaret.*

20 Accedit his, valdè semper in bellorum initiis cunctandum, & consulendum, vel ex eo, quòd juxta Sallustii (*s*) celebre documentum, à Paulo etiam Æmilio (*t*) usurpatum. *Omne bellum sumitur facilè, ceterum ægerrimè desinit, nec cujus potestate initium, ejus & finis est, incipere cuivis, etiam ignaro, licet, deponi, cum victores velint.* Multotiesque contingat, ut nec ipse Princeps, qui bellum cœpit, ab ejus damnis, & injuriis, nedum alienos, verùm ne suos quidem possit milites cohibere. Nam Seneca Tragædo (*u*) testante.

Arma non servant modum,
Nec temperari facilè, nec reprimi potest,
Strictus ensis ira, Bella delectat cruor.

21 Ac quemadmodum, Polybio (*x*) dicente, qui igne immisso Sylvam incenderit, eventum reliquum arbitrio suo moderari non potest; sed ignis quocumque impetus fert, pabulum quærit, & in ipsum incendii auctorem sæpè convertitur: ita exorta bellorum incendia, non facilè restringuntur, & ferè semper ex uno malo consilio inito, longi temporis bella, & Orbis mutationes sequuntur, & qui patriam incendit, cum illa conflagrante conflagrat, pereunteque perit.

22 Ut omittam adeò Martis aleam ancipitem esse, ut qui se victorem sperat, sæpè victus evadat, fortuna semper, sed in bellis præcipuè (quidquid Onosander (*y*) contrarium sentire videatur) dominante, suosque Euripos sive accessus, & reccessus indesinenter agente, adeò ut nullam quis majorem vincendi spem habere possit, quam quia victus, jam fuerit, & alter perdendi, quia jam nuper victor evaserit. Quod argumentum benè quidam Modernus Emblematarius (*z*) illustrat, puerulos talis ludentes depingens, cum lemmate *Anceps alea Martis*, & satis expressit Virgilius (*a*) dum dixit.

——Non me quicumque es inulto
Victor, nec longum lætabere, te quoque fata
Prospectant paria, atque eadem mox arva tenebis.

Homerus (*b*).

Communis Mars est, & interfectorem interficit.

23 Et Latinus Pacatus (*c*) sic inquiens, *Victoria non alia ratione pennata fingitur, nisi quia indicat, quòd hominum cum fortuna euntium, non cursus sit, sed volatus.*

24 Nec sequius Ægesippus (*d*) his verbis: *O varia, atque incerta bellorum alea, quæ sicut jactu quodam, potius quàm virtute, plerumque inopinatis ludit eventibus, sufficiens novos exitus. Namque & hic tactus sunt, non tesserarum quidem, sed sagittarum telorumque plurium, lapidum quoque, quibus sæpè victor sternitur alieno vulnere, & cum aliena spolia rapit, ipse despoliatur.* Et Agathias (*e*), *quis ignorat belli vicissitudines, non certa necessitate accidere, nec eos, qui nunc fortè falluntur, eamdem semper sortiri fortunam? sed aliter longè, ut pleraque evenire, siquidem compertum est, ad victos sæpè redire victoriam, & calamitosos plerumque fortuna juvari.* Et Nicetas Coniates (*f*). *Multæ sunt belli vices, tesseræ instar volvuntur res mortalium: nunc his nunc illis favet victoria.*

25 Quòd intelligentes Athenienses, eamdem victoriam, quam ut deam colebant, involucrem, aliisquè orbam, & fano, & statua decorarunt sic existimantes, perennem ipsis forè deæ presentiam, negatis illi alis, quibus avolare solebat, quemmadmodum Tyrii Apollinem, & Lacedemonii Martem, quos sibi tutelares optabant, simili de causa, *ut Diodorus Siculus* (*g*), *& Pausanias* (*h*) *referunt*, aureis catenulis alligabant. Unde Adrianus Junius (*i*) ansam sumpsit hujus Emblematis confingendi.

Latoidem Cadmea Tyros devinxerat auro,

(*p*) Cedren. *in Mich.*
(*q*) Sur. *in vita S. Malachiæ.*
(*r*) Beyer. *in apophth. Christian.*
(*s*) Sallust. *in jugurt.*
(*t*) Paul. Æmil. *de gestis Fran. lib.* 1.
(*u*) Sen. *in Herc. fur.*
(*x*) Polyb. *lib.* 10. *hist.*
(*y*) Onosander *in præfat. tui strategetici quem refert Bernerger. in quæst.* 150. *ad Tacit.* An in bello sit aliquod fortunæ momentum?

(*z*) Buxhorn. Zuerius. *Emb.* 1.
(*a*) Virgil. *Æneid.* 10.
(*b*) Homer. *in Iliad.*
(*c*) Pacat. *in Paneg. ad Theod.*
(*d*) Ægesip. *lib.* 5. *de excid. Hier. cap.* 30.
(*e*) Agathias. *de bello gothorum.*
(*f*) Nicetus *in ann. Balduin. pag.* 661.
(*g*) Diod. *lib.* 17.
(*h*) Pausan. *in Lacon.*
(*i*) Jun. *Emb.* 11.

Gradivum tenuit compede Sparta gravem,
Prepete privatum penna Victoriam Athenæ,
Quisque suis votis cogit adesse Deum.

26 Vanè quidem, & ridicule omnes, cum nulla ex his catenulis sperari victoriæ permansio, au securitas possit; & ut aliquam aliquando belligerantes sibi promittere valeant, ea, *ut Onosander* (*k*), *& Leo Imperator* (*l*) *prudenter scribunt*, ex justa bellandi causa, maturoque prius consilio perpensa, & ex Dei Auxilio, supplicibus votis, & orationibus præcedentibus (ut infra latius dicemus) auspicanda sit. Hic enim solus, ut Regius vates (*m*) cecinit, *Rex magnus super omnem terram, subjecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris.* Et secundùm D. Augustin (*n*). *quando pugnatur spectat, & partem, quam inspicit justam, ibi dat palmam.* Unde & Salvianus (*o*) dicere potuit: *Ideò Deus infirmissimis hostibus cunctos tradidit, ut ostenderet scilicet, non vires valere, sed causam.*

27 Qnòd vel ipsi Athenienses, licèt victoriæ alas ademerint, sæpè sæpius experti sunt, magno suo malo ceteris Nationibus indicantes, nullam Rempublicam instabiliorem esse, quam quæ sæpius arma tentaverit. Quoties enim in extremum discrimen Athenæ venerunt? à Persis exustæ, à Lacedemoniis oppresæ, ac mœnibus spoliatæ. A Philippo fractæ, ab altero Philippo afflictæ: à Mitridate occissæ, & à Sylla tamdem prope modum deletæ. Quin & Bellatrix illa Roma, quæ se Gentium omnium domitricem, & triumphatricem jactavit, à Tatio capta est, à Porsena obsessa, à Gallis incensa, à Pyrrho territa, ab Annibale concussa, suis denique civilibus armis dilacerata.

28 Unde Jacobus Bruck (*p*), armatam manum pingens, quæ armatum suis spinis hystricem tangit, & angit, quo symbolo, Bruchio non viso, vel non citato Saavedra Noster (*q*) in alium finem usus fuit, hoc Emblema composuit.

Nulla potens armis Respublica floruit unquam,
Armis alterius quin superata foret.
Armatum Armatus timeat, nec robore ferri,
Se efferat, in tuta sorte pericla latent.

29 Maneat ergo, bellum non esse facilè suscipiendum, nec certam pacem sperata victoria permutandam. Et de nulla res magis, aut crebrius deliberandum esse, quàm de bello, in quo bis peccare non licet, & ad quod Princeps vix descendere debet, etiam inevitabili necessitate permotus, nisi omnibus aliis primò remediis tentatis, & frustra consumptis. Cum nullum sit tan felix bellum, quo non potior iniqua pax sit, si sumptus, si discrimina, & reliqua damna, quæ ex illo provenire ostendimus, perpendamus, quæ verè satis hoc Monastico clausit ille qui dixit:

Tot mala sunt Bello, rutilo quot sydera cœlo.

30 Et prudentem quemque Principem monent (*r*), ut de jure suo citius decedat, quàm de summa periclitetur, & ut tantam fortunæ plagam levi lateris inflexione declinet.

31 Utrum autem, quo casu bellum excusari non potest, magis expediat, illud intra proprias provincias suscipere, vel in alienis, & hostilibus exercere? latè ad utramque partem ab omnibus ferè Politicis disputatur, & elegantem de hac quæstione dissertionem Nicolaus Vernulejus (*s*) scripsit. Frequentiusque in hanc ultimam iri solet, cui & Ego cum nostro Saavedra (*t*) calculum feno, si id occasio permisserit, & in bellum indicentis, vel suscipientis voluntate consistat. Hac enim ratione, damna ipsius belli, quæ adeò lato sermone retulimus, in hostica, ut plurimum transferruntur, & bellum inferens, suos milites ad vigilandum, & fortiter dimicandum magis adstringit. Quam in rem cum plura testimonia, & divinarum atque humanarum Historiarum exempla, supra citati Auctores adducunt, contentus ero illud Romanorum expendere. De quibus Cicero (*u*) sic scripsit. *Fuit proprium Populi Romani, longè à domo bellare, & propugnaculis Imperii, sociorum fortunas, non sua tecta defendere.* Unde & Polybii (*x*) monitum fluxit, *Bellum in hostile solum transferre, quantum possumus, debemus. Nam ea ratione magis terretur hostis, & ad sua tutanda revocatur.*

EM-

(*k*) Onosand. *cap.* 4. *Stratag.*
(*l*) Leo Imper. *in Tactic.*
(*m*) Psalm. 146.
(*n*) D. August. *epist.* 194.
(*o*) Salvian. *lib.* 1. *de provid.*
(*p*) Bruch. *in Emb.* 2. *p. Emb.* 19.
(*q*) Saaved. *Emp.* 59.
(*r*) Jul. Ferret. Agric. Sadolet filiarc. Junius Scrib. Ayala. Menochius Marquez, & alii apud. Quignonium *in addit ad dissert.*
(*s*) Vernul. *fol.* 141. *& seqq.*
(*t*) Saaved. *emp.* 91. *pag.* 675.
(*u*) Cicer. *pro legè manilia.*
(*x*) Polyb. *lib.* 1. *hist.*

EMBLEMA XC.

REGUM BELLA POPULOS QUASSANT.

Ecce Notus , Boreasque furunt : Gravis imminet ira
Jamque in bella ruunt : iste flat , ille reflat.
Quid faciat pelagus , ventis quatientibus undas ?
Turbatur præceps : hinc furor , inde pavor.
Rex Aura imperii : Populus mare : prælia sævi
Dum Reges miscent , Plebs furit , audet , hiat,

COMMENTARIUS.

1 ET si de Belli damnis Lernæisque faucibus , aut facibus , satis dixisse videri possim , & pauciora dicere conveniret , si Deus pacata Nobis tempora largiretur : cum tamen , proh dolor , per tot annorum curricula inter Christianos, & affines Principes unum bellum alterum trahat , & illorum finis , nec dum appareat , non verebor pluscula adhuc alia in eorum detestationem subnectere, & cum Poeta canente concinere.

Bella necant homines , faciunt sine honoribus Aras,
Urbis & agrorum depopulantur opes.
Ah pereat tanti fuerit qui criminis auctor ,
Tristiaque humanas misit ad arma manus.

2 Deumque , & ipsos simul Principes exorare , ut inter eos cesset Dominandi libido , nocendi cupiditas , ulciscendi crudelitas , impacatus , atque implacabilis animus ; feritas rebellandi, & si quæ similia his sunt , quæ in bellis jure culpantur , & ad pacatiorem mentem , & saniora consilia redacti , cognoscere incipiant , quietem suavissimam Populi , & tranquillam dispositionem regionum , *ut benè Cassiodorus* (*b*) *admonuit* , præcipuam gloriam , & eximium præconium esse Regnantium. Seque pro remedio , salute & conservatione , non pro strage , & internecione datos esse cunctorum.

3 Indeque Herculem , & præclaros olim Heroas , atque Imperatores *Callinici* cognomento , quòd *Servatorem* significat , *ut Plutarchus* (*c*) , *& alii* (*d*) *tradunt* , esse gloriatos. Cujus se nullatenus dignos reddere poterunt , qui , ut cum Seneca (*e*) loquar , *Ubi se tam Magnos , quàm audiunt, credunt , attrahunt supervacua , & indiscrimen omnium perventura bella* , & se ipsos , ac suos pa-

(*a*) D. August. *epist.* 207. *in cap. quid culpatur.* 23. *quæst.* 1.
(*b*) Cassiod. *lib.* 5. *epist.* 39. *& lib.* 2. *epist.* 29. *& lib.* 6. *epist.* 23.
(*c*) Plutarch. *in Coriol.*
(*d*) Pindar. *Od* 20. *ubi de Hercul.* Justin. *lib.* 38. *ubi de Seleuco.* Procop. *lib.* 11. *de bell. Pers. ubi de Justiniano.*
(*e*) Senec. *lib.* 6. *de benef. cap.* 30.

riter, tot damnis, periculis, atque ærumnis exponunt. Scientes, vel scire debentes, quòd (secundùm antiquum Homeri (*f*) carmen, ab Aristophane (*g*), & Polybio (*b*) laudatum) prorsus est.

Indignus legum auxilio, Laribusque, Tribuque,
Qui populos inter civilia suscitat arma.

4 Et secùndum Ciceronem (*i*), *Nec privatos focos, nec publicas leges, nec libertatis jura carra habere potest, quem discordia, quem cædes civium, quem bellum cruentum delectat, eumque ex numero hominum ejiciendum, & ex finibus humanæ naturæ exterminandum.* Nec sine causa Poetas finxisse, bellum ab inferis per Furias immiti, quod tantum malorum agmen secum trahit, & quicquid est verò Religionis, quicquid bonarum legum, quicquid civilis disciplinæ, quicquid proborum morum, quicquid honestarum artium, militaris licentia corrumpit, & Christianorum vires opesque, plaudentibus, è diverso, nostræ Fidei hostibus labefactat.

5 Unde hos Aulæ Martis asseclas, & servientis discordiæ effectus, atque flagella, pulchrè describit post Virgilium (*k*) Statius Papinius (*l*), sic inquiens.

——Primis salit impetus ardens.
E foribus cæcumque nefas: occultisque ensibus adstam
Insidiæ, geminumque tenens discordia ferrum.
Innumeris strepit Aula minis. Tristissima virtus,
Stat medio, lætusque furor, vultuque cruento
Mors armata sedet.

6 Et pulchrius Petronius (*m*) Arbiter in Satyrico, Bellonæ, flagellum, & Discordiæ facem atribuens, quibus Orbem, dum bellis concutitur, divexant, vastant, & populantur his verbis.

Intremuere tubæ, scisso discordia crine,
Extulit ad superos stigium caput, hujus in ore,
Concretus sanguis contusaque lumina flebant:
Stabant irati scabra rubigine dentes,
Tabo lingua fluens, obsessa Draconibus ora,
Atque intertorto laceratam pectore vestem,
Sanguinea tremulam quatiebat lampada dextra, &c.
Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.

7 Aristides (*n*) etiam à Lilio Giraldo relatus, eisdem fermè verbis discordiam, & seditionem describit. Et si qua est fides historiis (*o*), sub Theodosio Imperatore, Antiochiæ, nocte, precedente diem, quo ibi seditio mota fuit, populo concitato contra Imperatorem, spectrum mulieris visum est, magnitudine inusitatum, & aspectu horrendum, quod quidem in sublimi per civitatis plateas discurrens, aerem flagello horrisono verberabat, *ut quemadmodum ad iram feras incitant ii, qui operam suam ad hujusmodi spectacula navant, ita hanc seditionem, dæmonum insidiis, Genius aliquis malus commovisse videri posset.*

8 Quæ sanè mala cum frequentius ob Principum dissidia, & conflictationes, in suos populos deriventur, sæpeque accidat, ut maxima illorum pars ad eos redeat, ad quos nihil pertinet bellum, quibusque invitis, & abominantibus illud geritur, præclara mihi ad hoc denotandum ac dehortandum similitudo visa est ea, quam Joachimus Camerarius (*p*) excogitavit, & in Emblema deduxit, ex duobus lignis, sive bacilis lauri, vel hederæ quorum, juxta Plinium (*q*), & alios (*r*), hæc est natura, ut inter se collisis, ignis eliciatur, & se mutuò succendant, cum lemmate, *etiam ex vi.* Et hoc Disticho.

Damna dat, atque facit vis vi collisa Potentum,
Ramorum attritu, ut flamma resultat edax.

Sed nec minus hæc, quàm præsens hoc nostrum Emblema figurat, ex contrariis ventis, suis furiosis, ac vehementibus flatibus, mare, aliàs quietum, & placidum perturbantibus, ejusque unfradas, malefidasque carinas, nihil tale commeritas, sursum ac deorsum diris tempestatibus agitantibus certibus. Cui facem D. Chrisostomus (*s*) præbuit, qui in quadam homilia sic habet. *Quemadmodum certantibus ventis mare concutitur, sic Regibus adversantibus sibi, populus Regni vexatur*, & Osseas (*t*) dum dixit: *Ventum seminabunt, & turbinem metent.*

9 Etenim, ut in corpore humano capitis morbi, & dolores reliqua membra conturbant, sic in mixto Reipublicæ, Principum commotiones, & contentiones, totum Regnum afficiunt, & quàm ve-

(*f*) Hom. 9. *Iliad.*
(*g*) Aristoph. *in dramate de pace.*
(*b*) Polyb. *lib.* 12.
(*i*) Cicer. *Philip.* 13.
(*k*) Virgil. 1. 6. 7. & 8. *Æneid.*
(*l*) Stat. *Theb.* 7.
(*m*) Petron. *in Satyr. in carm. de bell. civil.*
(*n*) Aristid. *apud Gyrald. de diis gent. pag.* 32.
(*o*) Nicephor. *lib.* 9. *cap.* 42. & alii in vita Theodos. Mag
(*p*) Joachim. Camer. *cent.* 1. *Embl.* 33.
(*q*) Plin. *lib.* 16. *cap.* 40.
(*r*) Sen. *lib.* 2. *nat. quæst. cap.* 22. Lucret. *lib.* 5.
(*s*) D. Chrys. *hom.* 2. *oper. imperf.*
(*t*) Oseas. 8. 7.

verum est illud Carmen ostendunt.

Quicquid delirant Reges plectuntur Achivi.

10 Quod Horatius (*u*) ex Homeri Odissea desumpsit, & jam in Adagium versum, pluribus illustrat Erasmus (*x*), inquiens, cujuslibet peccati, vel erroribus à Regibus admissi, eorum subditos pœnas pati, luere, ac sustinere, & exemplum Davidis (*y*), & Agamenonis (z) adducens de quibus supra mentionem feci (*a*).

11 Hujusque rei rationem elegantem tradit Justinus Martyr (*b*) à P. Francisco de Mendoza, & à me supra alio (*c*) in loco relatus, & memorabile exemplum Rodericus Archiepiscopus Toletanus (*d*), in miserabile totius Hispaniæ nostræ calamitate, quam ob Ruderici Regis sui inconsultas actiones, & enormia alia scelera passa fuit, ipsamque, *Bellò miserabiliter consumato, fletu madidam, ululato clamosam, advenis hospitam, civibus peregrinam, nudatam incolis, orbatam filiis, confusam barbaris, infectam sanguine, stupidam vulnere, & suorum solatio desolatam effecit.*

12 Et in hoc ipsum respiciens Cassiodorus (*e*) Duos Reges inter se certare gestientes, hac ratione, inter alias, ad Pacem hortatur. *Non leviter Regna vestra quassatis, si data partibus libertate confligitis. Virtus vestra patriæ non fiat inopinata calamitas: quia grandis invidia est Regum in causis levibus gravis ruina populorum.*

13 Et Andræas Canonherius (*f*) post plures alios Auctores relatos, qui has Bellorum clades, & subditorum damna ob Regum dissidia, & conflictationes referunt, & exaggerant, prudenter considerat, quòd quemadmodum pestis, quàm Deus (ut Erasmus (*g*) ait) nostris offensus criminibus, noxio syderum influxu, & temporum alteratione, sub concavo Orbis Lunæ excitat, est omnium morborum teterrimus, quia latiùs grassatur, civitates, & provincias depopulatur, in universo orbe, hominum atque armentorum stragem miserabilem edit, ac gravissima vitæ politicæ incommoda affert: nam à Sacerdotibus sacra munia deseruntur, ab artificibus artes, opera, ac gymnasia puerorum intermittuntur; parentibus, affinibus, ac propinquis mutua auxilia denegantur, matrimonium accessus, congressus, collocutiones interdicuntur, civitates à civibus relinquuntur, commercia conquiescunt, supellex à latronibus diripitur, rerum convectiones tolluntur, vetera nec venduntur, nec emuntur, carceres recluduntur, omniaque metu, timore, mærore conturbantur. Sic bellum est omnium morborum Politicorum pernitiossisimum: nihilque crudeliùs, truculentius, ac molestius est in rerum natura impio, ac scelesto bello. Nam furiosi, ac truculenti milites templa expilant, nobilissimas familias ad miserandam deducunt egestatem, proterunt segetes, vina ac cervisias spargunt, rusticorum supellectilem flammis absumunt, divina enexpiabili scelere polluunt, familiares jugulant, & in eos, quos tueri, ac tegere deberent, quovis immanissimo hoste crudelius debacchantur, agros depopulantur, in armenta, ac pecudes sæviunt, arboris succidunt, vineas proculcant, puellas vitiant, domos libidinibus, contumeliis, opprobriis, ac injuriis implent, mulieres rapiunt, vel contaminant, pavimenta puerorum, ac innocentium sanguine natant, parietibus, ac columnis non parcunt, urbes suffocant, vastant, diripiunt, ac funditus evertunt: civitates tectis denudant, terrores, minas denuntiant, ac omnibus pericula intendunt, res humanas sursum, ac deorsum miscent, omnibusque rebus igne, & ferro vastitatem inferunt. Tamdem bellum universum statum politicum corrumpit, perturbat, ac omnium scelerum, flagitiorum maleficiorum, ac delictorum genera homines docet.

14 His addi possunt similia ferè verba, quæ de eorumdem bellorum damnis, & detestatione Noster Saavedra (*b*) novissimè congerit, inquiens, quòd, *Con ellas se descompone el orden, i armonia de la Republica: la Religion se muda: la Justicia se perturba: las leyes obedecen: la amistad, y parentesco se confunden: las artes se olvidan: la cultura se pierde: el comercio se retira: las ciudades se destruyen, i los dominios se alteran. I que por esto el Rey Don Alonso (k) llamò à la guerra, estrañamiento de paz, è movimiento de las cosas quedas, è destruimiento de las compuestas.*

15 Atque hoc plane est, quod apud Plutarchum (*l*) dixit Archidamus, *Bellum non quærit diffinita*, & Recentior alter (*m*), *Bellum statuta non habet*, quippe quia, *ut Quintus Curtius (n) inquit*, etiam *naturæ jura in contrarium mutat*, & secundùm vulgatum illud, sed semper memoria tenendum, Ciceronis, *Silent leges inter arma, nec se expectari jubent, cum ei qui expectare velit, antè injusta pœna luenda sit, quàm justa repetenda.* Quem sequutus Valerius Maximus (*o*), eamdem sententiam his verbis expressit. *Inter armorum, namque strepitum, verba juris civilis exaudi-*

(*u*) Horat. *lib.* 1. *epist.* 1. *ad Col.*
(*x*) Erasm. *in Adag. pag.* 730.
(*y*) Reg. 2. 24. Paralip. 1. *cap.* 21.
(*z*) Joseph. 7. *antiq. cap.* 13.
(*a*) Sup. *in Com. Emblem.* 23.
(*b*) D. Just. *orat.* 128. *ad Orthod. Mend. in annot. præam. ad* 1. *lib. Reg. ann.* 7. *sect.* 7. *in fin.*
(*c*) Ego *dict. Emb.* 23.
(*d*) Rod. Tol. *lib.* 3. *cap.* 21.
(*e*) Cassiod. *lib.* 3. *epist.* 4.
(*f*) Canonher. 1. *tom. pag.* 553.
(*g*) Erasm. *dict. Adag. pag.* 730.
(*h*) Saaved. *Emp.* 74. *pag.* 568.
(*i*) *L.* 1. *tit.* 23. *part.* 2.
(*k*) Plut. *in apoph.*
(*l*) Strad. *de bell. Belg. lib.* 1.
(*m*) Curt. *lib.* 9.
(*n*) Cicer. *pro Milon.*
(*o*) Valer. Max. *lib.* 5. *cap.* 2.

dire non possunt, & Tacitus (*p*) his. *In pace causæ, & merita spectantur: ubi bellum ingruit, innocentes, ac innoxii, juxta cadunt.* Ennodius (*q*) quoque sic. *Prælils temperantiam nullus annexit, statuta sunt dimicantium, quidquid non licet, nunc licere.*

16 Quodque pejus est, & magis dolendum, hujusmodi calamitates non solùm per incursum, excessumve hostium, verùm & ab ipsis nostris militibus generantur, quorum petulantiæ, effrenatæque libidini, & rapacitati, nihil non subjacet, ubi semel in numeros sunt relati. Sive iter agant, sive in rusticorum vicis, & oppidis hospitentur, vel instati vis castra metentur, ut Ulpianus l. C. insinuat (*r*), de hac lascivia mentionem faciens, & latè Rævardus (*s*), & Radulphus Fornerius (*t*) prosequuntur, & ante eos Joan. Nevizanus (*u*), plura de his damnis, & sumpta, eorum causa, aliquoties ab oppidanis vindicta, recensens, Aurelianique, Tamberlani, & aliorum Imperatorum severitatem, ad hanc licentiam cohibendam, renovari desiderans, & laxatam, luxatamque valdè, in hoc, ut in aliis, militarem disciplinam, quæ secundum Valerium Maximum (*x*). *Aspero, & abscisso castigationis genere indiget.* In usum reduci percupiens.

17 Quibus accedit, Rusticanos, his quotidie damnis, & injuriis oppressos, & facultatibus, sæpè etiam filiabus, & uxoribus spoliatos, suis relictis paupertinis domunculis, pejores ipsis militibus fieri, & ira percitos, ad similia, vel majora scelera perpetranda, desperatos accendi, ut benè oboluit, & eleganti carmine doluit Michael Hospitalius (*y*), sic inquiens.

——Quid autem
Quid miser ille bonis prorsus spoliatus, avito
Pulsus agro? Miseros unà cum conjuge natos,
Exilii secum comites agit, utque Lœna,
Cui sub rupe cava parvi stabulantur alumni
Fertur acerba minans pecori, pecorisque magistris,
Haud secus ille suos cernens periisse labores,
Exhaustam ceilam, vacua horrea frugibus, omne
Instrumentum agri, & villæ cum bobus ademptum,
Nihil adeò superesse, famem quo pellere possit:
Nec tam mente suum reputans, quàm conjugis, atque
Natorum exitium, subito capit arma furore,
Non assueta prius. Quicumque fit obvius illi,
Notus, an ignotus refert nihil, hostis, amicus,
Sternit, & insontem spoliat, nudumque relinquit,
Agresti ingenio, nihil importunius usquam est.

17 Ut omittam incertum, sæpeque, aut semper potiùs, ex utraque parte cruentum, & lachrymosum bellorum exitum, à Regibus conflictantibus initorum, qui tamdem docet, magno omnium malo in illa prorrumpi, cum victi, & victores æqualem Martem mortemque perpeti soleant, & in pari fermè, damno, & calamitate manere, ut Græcum illud veri verbium ostendit. *Qui vivit periit, plorant qui succubuere.* Quod inter sua Adagia reposuit Erasmus (*z*), exemplum in pugna apud Cheroneam inter Athenienses, & Thebanos commissa, proponens in qua omnes pariter perierunt, & in bello Trojano, per tot annos, pro quadam mala muliercula gesto, quod non minùs exitiosum Græcis victoribus, quàm Trojanis victis fuisse, illius Scriptores post Homerum enarrant. Quod & ipsum, pluribus aliis relictis, in memorabili illo prælio Ravenatensi, tempore Julii II. Roman. Pontificis anno 1512. contigisse, ultra alios refert Julius Ferretus (*a*), se ejus oculatum testem fuisse inquiens, & triginta, aut plura hominum millia utrinque succubuisse, ita ut licèt Galli se victores mansisse jactaverint, gravem, quàm passi fuerunt, jacturam hucusque sentire, & dolere non desinant. Additque, quod magis mirere, occisorum corpora, qui pro Ecclesiæ parte pugnarunt, sursum versa, & cœlum veluti apertis oculis spectantia, reperta fuisse, Gallorum autem & aliorum adversæ factionis, deorsum jacentia, & miserando aspectu, æternas, quas jàm patiebantur pœnas, veluti denotantia.

18 Est & aliud Proverbium, *Testa collisa testæ*, quod idem Erasmus (*b*) usurpari solere inquit, cum duo utriusque malo conflictantur, ut inter belligerantes contigit. Cum numquam pereat uterque: aut certè neuter, absque gravissimo damno discedat. Ex quo simili, eo non relato, Dyonisius Batillius (*c*) hoc, valdè ad nostrum conducens, Emblema confecit, pictis duabus testa-

(*p*) Tacit. 1. *Annal.*
(*q*) Ennod. *in vita Epiphan. cap.* 48.
(*r*) Ulp. *in leg. ex conducto* 16. *vers.* Si vero. *D. locat.*
(*s*) Revar. 3. *conject. cap.* 6.
(*t*) Forn. 1. *quot. cap.* 29.
(*u*) Nevizan. *in sylv. nup. lib.* 4. *ex num.* 136. Damhoud. *in prax. crim. pag.* 105. *in fin. & pag.* 137. *& seqq. ubi adducit carmina de laude bonorum militum, & detestatione malorum.*
(*x*) Valer. Max. *lib.* 2. *cap.* 2.
(*y*) Hospital. *lib.* 5. *poem. in epist. ad Ducem Lotb.*
(*z*) Erasm. *in Adag. pag.* 706.
(*a*) Ferret. *de bello, pag.* 151. *refert etiam hoc excidium Suaved. Empr. pag.*
(*b*) Erasm. *dicta pag.* 706.
(*c*) Batill. *Emb.* 25.

taceis ollis in flumine nantibus, & se se mutuo impetu collidentibus.

Dum paribus luteæ, concurrunt viribus ollæ,
In varias partes utraque quassa perit.
Hunc finem inveniunt belli sæpissimè Reges
Cum victo victor sorte caditque pari.

19 Neque abest optimum, etiam simile ex Plinii (*d*) pœnu desumptum, dimicationis inter Draconem, & Elephantem, eum esse finem tradentis, ut ille hunc circumflexus cruribus ambiat, & venenatis morsibus perimat; hic autem victus, corruens, suo immani pondere complexum draconem elidat, sic utroque æqualiter pereunte, nobisque exemplum præstante, eumdem exitum sæpènumero has, de quibus agimus, Regum inter se belligerantium conflictationes habere solere, dum aliis in alios furentibus, seque invicem lacessentibus, victis ac victoribus finis æquè maturus contingat, utraque parte perimente, & intereunte, damnumque mutuis stragibus dante, ac pariter accipiente. Quod etiam Batillius (*e*) in Emblema, Plinio non laudato, deduxit, & his versibus concinavit.

Qualis ubi caudæ spatiosi corporis hostem est
Complexus, nodis implicuitque Draco.
Jam se victorem credit, simul ipse ruentis
Mole feræ presus terga caputque perit:
Sic pereunt nostri per mutua vulnera cives
Victoresque simul victi, & utrique cadunt.

20 Et in eisdem bellorum damnis referendis, & deplorandis multus est quoque Paulus Orosius (*f*), ea, Dei flagella ob peccata hominum vocans. Multus etiam Tertullianus (*g*), qui tamen considerat, aliquando à Deo tamquam scopas, & quidem asperrimas ad purgandum mundum immitti, cum multoties homines onerosi sumus, & vix nobis elementa sufficiunt, & hæc in verba concludens. *Re vera lues, & fames, & bella, & voragines civitatum, pro remedio deputanda, tamquàm tonsura insolescentis generis humani, &c.*

21 Quæ omnia eò tendunt, ut Christiani Principes, quantum fieri possit, à bellis abstineant, quæ in se tot damna, & incommoda, tum ipsorum, tum præcipuè popuolrum suorum continent, sciantque, juxta Cassiodori (*b*) consilium. *Moderationem providam esse, quæ gentes servat, & tunc solùm utile ad arma concurrere, cum locum apud adversarium justitia, non potest invenire.* Deoque rationem de subditis reddituros, quos bellis non necessariis diripendos, concutiendos, vel perimendos objecerint, ut pluribus omnes utriusque Scholæ (*i*), quos latè alibi citavi demostrant, & notandis, ac tremendis planè verbis in revelatione quadam Divæ Brigittæ (*k*), omninò legenda, & jam à Nostro pio, & docto Eusebio Noriembergio (*l*) relata, continetur, ubi Reges comminatur, qui tot damnis, & malis subditos vexant, *quia non curant quot millia moriantur dum, tamen ipsi possint superbiam suam dilatare, &c.*

22 An autem, & quando, possit Princeps subditos sibi homines (etiam invitos) ad bella compellere, & periculo mortis exponere? alibi (*m*) pluribus relatis, exposui, & Utopiensium morem, peregrinos conducentium, ex Thoma Moro recolui. Pluraque de hoc argumento dicere supersedeo, quoniam de illo integrum satisque dolatum, e multò pumice expolitum librum edere parat D. D. Joan. Suarius de Mendoza Indici, apud Hispalenses Prætorii meritissimus Consul, & mihi multis ab hinc annis ob omnigenam eruditionem, & avidam selectorum librorum exquirendorum, & legendorum curam, plurimi habitus.

(*d*) Plin. *lib.* 8. *cap.* 12.

(*e*) Batil. *Emb.* 16. Tacit. 1. *ann.* Pernitiem aliis, ac postremum sibi invenere.

(*f*) Orosius *lib.* 1. *cap.* 1.

(*g*) Tertulian. *in lib de anima.*

(*b*) Cassiodor. *lib.* 3. *epist.* 1.

(*i*) D. Thom. Sotus, Vict. Valenc. Molin. Cynus. Bellin. Greg. Lop. Cova. & alii *apud Me* 2. *tom. num.* 1. *cap-te* 15. *num.* 61. *& seqq.*

(*k*) Brigit. *lib.* 8. *cap.* 56.

(*l*) Euseb. *in Theopol. pag.* 338.

(*m*) Ego 2. *tom. lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 62. *& seqq.* ubi plures adduco *& Thom. Morum in utopia lib.* 2. *& Vide etam Pet. Greg. lib.* 11. *de Repub. cap.* 3. Lips. 5. *Polit. cap.* 9. Berneg. *ad Tacit. quæst.* 72.

EMBLEMA LCI.

BELLI INTER FINITIMOS REGES PERICULUM.

Ecce hic Cybindum pugnans Jovis implicat ales;
Complicat ille sinus : pulsat uterque solum.
Interea venator adest , ac pressit , & illi,
Cernunt , quando minùs pertimuere , necem.
Sic vicina duo miscent cum prælia Reges,
Hostibus externis illicò præda cadent.

COMMENTARIUS.

1 NOn solùm hæc , quæ diximus mala , bella progenerant , verùm , & Reges inter quos exercentur , præsertim Christianos , & finitimos , attritis invicem viribus , externis , & infidelibus in prædam exponunt , eosque sibi formidabiles reddunt , quibus ipsi , mutuò se juvantes , formidini essent. Nulla enim quamvis minima Natio citò potest ab adversariis deleri , nisi prius propriis se ipsam simultatibus extenuaverit , nihilque civilibus , & intestinis odiis , & præliis ad invitandos ditandosque hostes efficacius existit.

2 Sunt quippè multi , qui , *ut Aristophanes* (*a*) *ait* , dum quieta sunt stagna , nullas anguilas venari , piscarive possunt , sed cœnum ubi hac , & illac subverterint , magnam faciunt capturam ; vel vulturum instar , alienas simultates , & calamitates expectant , & spectant , & ex occisorum cadaveribus suum uterum implent. Quo simili usus Florentius Schoonhovius (*b*) hoc Emblema composuit.

In sua victrici dum sævit viscera ferro
Patria , & innocuo terra cruore rubet,
Vultur adest subitò , defuncta cadavera pascens,
Quodque aliis damno est , hinc sibi lucra petit:
Grassari quò tuta queat ad munia opesque,
Civica deposcit prælia seditio.

3 Satisque hoc novit , & docuit Tacitus (*c*) , omnium Politicorum antesignanus , inquiens , *Nihil hostibus præstare majus fortunam posse , quàm adversariorum discordiam* ; & Vegetius (*d*) monens, *sapientis Ducis esse , discordiarum causas inter hostes disseminare.* Neque idem ipsum latuit Sallustium (*e*) , qui non contentus celebrem , illam sententiam protulisse , quæ jam loco Adagii (*f*) usurpatur , *Concordia res parvæ crescunt , discordia maximæ dilabuntur* , de sua Romana Republ. veluti vaticinans , dixit , tunc exteris in prædam cessuram , cum ipsa in se ipsam intestinis bellis sævierit , sic inquiens : *Ego sic existimo , quoniam omnia orta intereunt , qua tempestate urbi Romanæ fatum excidii*

(*a*) Aristoph. *in equit.*
(*b*) Schoonh. *Embl. 4. pag.* 13.
(*c*) Tacit. *de mor. Germin.*
(*d*) Veget. *de re milit. lib.* 3. *cap.* 10.
(*e*) Sallust. *in Catilin.*
(*f*) Erasm. *in Adag. p.* 124.

dii adventarit, cives cum civibus manus conserturos. Ita defessos, atque exangues, Regi prædæ futuros. Aliter non orbis terrarum, neque cunctæ gentes conglobatæ, movere, aut contundere queant hoc imperium.

4 Quod cum posteà reipsa contigerit, & Romani, relictis hostibus, in sua viscera ferrum convertere cœpissent, & ut Lucanus (*g*) canit, vel luget.

Cognatas acies, infestisque obvia signis
Signa, pares aquilas, & pila minantia pilis.

Statim præcipiti cursu imperium in improperium mutarunt, & gentibus, quibus anteà dominabantur, patere, & parere, sæpèque sæpius, victrici olim lauro deposito, herbam manusque dare coacti fuerunt.

5 Apud Isaiam (*h*) quoque, hac via, sive plaga, se Egyptios percussurum, & deleturum Dominus comminatur, *Et concurrere faciam Ægyptios adversus Ægyptios: & pugnabit vir contra fratrem suum, & vir contra amicum suum, civitas adversus civitatem, Regnum adversus Regnum. Et dirumpetur spiritus Ægypti in visceribus ejus, & consilium ejus præcipitabo.*

6 Extantque plura alia antiqua recentioraque exempla apud plures alios, qui de hoc argumento pertractant. Quod Alciatus (*i*), ex Gobriæ apologo, depicta colluctatione leænæ, & apri, quàm vultur arbori insidens, expectat, hoc Emblemate designavit.

Cum sævis ruerent in mutua vulnera telis,
Ungue Leæna ferox, dente timendus aper;
Occurrit victur spectatum, & prandia captat;
Gloria victoris, præda futura sua est.

7 Schoonhovius (*k*) etiam, ultra illud, quod supra retulimus, & in hoc Altiati recidit, aliud addidit, ad ejusdem discordiæ effectum significandum, quod sic habet.

Præda duos inter fuit olim splendida sturnos,
Hanc erat auxilio nactus uterque suo.
Dividere hanc tentant, oritur discordia præceps,
Quæ socios trahit ad bella gerenda animos:
Milvus hæc spectans, trepidantibus advolat alis,
Cunque sua præda victor utrumque rapit:
Scilicet est hosti facilis victoria, quando
Discordes populi civica bella movent.

8 Ego verò, ex Erasmi (*l*) similibus, & Adagiis, hoc, quod vides Lector, deduxi, Cybindum cum Aquila pugnantem depingens, qua in pugna, dum se invicem alis, & unguibus validè implicant, volandi facultatem amittunt, & in terram lapsi, pastoribus, vel aucupibus facilem, & gratam exhibent prædam. Est autem Cybindus, quem alii *Cymum*, alii *Cymindum*, vel *Cymendem* appellant, ut post Aristotelem (*m*), & alios Gesnerus (*n*) scribit, avis interdiu ratò apparens, quia non clarè videt, nigro colore, accipitris magnitudine, forma longa ac tenui, quæ noctu venatur, ut aquila, & cum ea bellum gerit internecinum, eoque modo, quo dixi, cohærentes, sæpè numero prendi solent. Unde Erasmus aptè subnectit. *Ita fit aliquoties, ut dum mutuum inter se odium exercent Principes, utrique subvertantur, tertio quopiam invadente.*

9 Quod Claudius Minoes (*o*), magno suo malo Christianos Principes expertos fuisse, tradit, cum inter se decertantes, Solimanum Turcam, quasi expectatorem habuerunt, qui statim in Germaniam irrumpens, ingenti totius Christianæ Reipub. calamitate, suam non parum ditionem adauxit. Eòque respexisse putat Alciatum in Emblemate supra relato, licèt illius cudendi causam non aperuerit. Quam tamen Georgius Sabinus (*p*), qui eodem tempore vixit, sub simili alio Emblemate, hoc hexasticho prosequutus est.

Mutua discordes faciebant prælia turdi,
Acris, & alitibus pugna duobus erat.
Vidit ut amborum prædo certamina nisus,
Unguibus, & rostro dilaniavit aves.
Sic modò dum faciunt discordes prælia Reges,
Turcicus Europæ diripit hostis opes.

10 Et est valdè communis, & frequens apud varios Auctores hic idem dolor, & de Christianis Principibus querimonia, quibus inter se, ut cum Lucano (*q*) loquar.

Bella geri placuit, nullos habitura triumphos.

(*g*) Lucan. 1. *Phars.*
(*h*) Isai. 19.
(*i*) Alciat. *Embl.* 125.
(*k*) Schoonh. *Embl.* 69.
(*l*) Erasm. *in simil.* 60. *in Adag.* Scarabæus Aquil. quærit, *p.* 719.

(*m*) Aristot. *de hist. animal. lib.* 9. *cap.* 12.
(*n*) Gesner. *de avib. p.* 48.
(*o*) Minoes *in Alciat. dict. Embl.* 125.
(*p*) Georg. Sabin. *apud Min. ubi supr.*
(*q*) Lucan. 1. *Phars. in princ.*

Quæ quidem, si junctis viribus in Turcas, & alios infideles, hæreticosve converterent.

Unde venit Titan, & nox ubi sidera condit,
Quaque dies medius flagrantibus æstuat horis,
Et quà Bruma rigens, & nescia vere remitti,
Astringit Scythicum glaciali frigore pontum:
Subjuga jam Seres, jam barbarus isset Araxes,
Et gens si qua jacet nascentis conscia Nili.

11 Indeque, ut piè, & prudenter inquit Bartholomæus Facius (r), triumphos, ac nomen sempiternum, veramque, solidam, & constantem omnium opinione gloriam consequi possent, quàm in se habet bellum, quod contra Barbaras gentes, contra Religionis nostræ hostes atrocissimos suscipitur, ac geritur; in quo qui interficitur, magnum pietatis locum apud Deum immortalem sibi vindicat.

12 Alia similia monita habentur in pluribus orationibus suasoriis ad bellum contra Turcas suscipiendum, quas in unum volumen redegit Grossianus Typographus anno 1603. ubi inter alias emicat illa Baptistæ Mantuani, carminibus scripta, quæ sic exorditur.

O malè consultæ gentes, cognomine tantùm
Christianæ, scelerum altrices, fraudumque magistræ:
Oblitæ commune bonum: fremit undique Mavors,
Et conjurati Regis Orientis, & Austri,
Ac Boreæ, contra vestrum Regemque Deumque,
Et vos arma magis tentare domestica vultis,
Baccarique intra vestros, sine fine, Penates?
O Christi concussa domus: jam plurima in isto
Secula agis barathro, &c.

Cui concinens alter, qui idem argumentum tractavit, Christum precatur, ut in Christianis Principibus nova pectora fingat, atque refingat.

Cum vitiis quæ bella gerant justissima, quæque
A recto caveant deflectere tramite vitæ,
Heu, quàm miseros densissima turba malorum
Circumstat, quàm Turca ferox, atque efferus hostis,
Usque ab Hiperboreis progressus milite campis
Imminet (heu) nostris cervicibus, omnia bello
Infestans tristi, & furiali concitus æstro,
Christiadum rabidè jugulum, per viscera pascens.

13 Sed, & melius adhuc Franciscus Franchinus homo Italus, nominatim de Christianissimis, & Catholicis Galliæ, & Hispaniæ nostræ Regibus agens, ad quos præcipuè Nos nostra hæc commenta dirigimus, sequentibus carminibus in eamdem confederationem hortatur, quæ apud Claudium Minoem (s) habentur, ceterùm quia valdè ad nostram thesim conducunt, hic omitti non possunt.

Gallia cui paret, cui paret bellica tellus,
Jam conferre manum Marte furente parant.
Tamque animis, & tam concurrunt fortibus armis,
Turbidus, ut jam jam sanguine Sabis eat.
Et tamen amborum cervicibus imminet hostis
Thracius, in pharetris acer, & acer equis,
Qui majus nil mente petit, nil voce precatur,
Quàm simul ut pugnent hi duo Marte pari,
Sperat enim nostris confractis viribus, omnem
Europam parvo posse labore premi,
Ne, Reges, ne tantæ animis discordibus iræ,
Ne gerite hostili bella petita prece,
Illius in vires, & pectora vertite ferrum,
Sternere qui telis audet utrumque suis.
Roma rogat, Paulusque rogat, datque arma, dat aurum
Paulus, & ad tantæ præmia laudis opem,
Tu Deus, ex alto qui prospicis omnia cælo,
Quique vides maneat quanta ruina tuos.
Consule militibus sacris, & consule templis:
His ducibus prohibe bella cruenta geri,

Hi

(r) Barthol. Facius *lib.* 10. *histor.*

(s) Minoes *ad Embl. Alciat.* 125.

Hi pietate graves, duo sunt lumina pacis,
Hi duo sunt belli fulmina magne Pater,
Infer te medium, liquidis da nubibus Imbres,
Fac rapidum tumidis flumen inundet aquis:
E castris ambosque jube discedere ab armis,
Coge domum armipotens alter & alter eat:
Seque putet neuter victum, sed jactet uterque
Victorem Populis se rediisse suis (t).

15 Quod si adhuc Gallia externis monitoribus non acquiescit, audiat precor Gallum Petrum Costalium (u), qui in uno ex suis Pegmatis, sub felici Noctuæ auspicio, cum Turcis bellandum ab eisdem Regibus, ita in carmine inquit:

Oppida collatis invadite Turcica signis
Reges: vos etenim summa trophæa manent:
Cernite sperati præsagia certa triumphi:
Vobis à dextra Noctua venit avis.

16 Et posteà in commentario subjungit: *Non esse ferendum vetus illud, & justum Christianæ Fidei patrimonium, nobisque à Majoribus hæreditarium, hominum nefariorum audacia violari, & diripi, quibus non tantùm cum Religione nostra (hanc enim, vel ipsa natura oderunt) sed cum reliquis virtutibus perpetua semper dimicatio fuit: qui veterem illam Græciam, sapientiæ, & humanitatis omnis theatrum, qui florentissimas Asiæ civitates, in quibus primùm clara voce, & incredibili constantia de Religione Christi decreta præscripta sunt, tanto studio, & admirabili consensione bonorum omnium, qui Christianorum Conventus frequentes Oriente toto funditus deleverunt, hi tamdiu nostrorum hominum patientia abuti possint, horum scelus, & impietas in oculis, in auribus, in lateribus Regum, & Principum versari permittatur.*

17 Ac planè cum tam Hispaniæ, quàm Franciæ Reges se Hierosolymitani Regni legitimos successores, jam dudum esse contendant, ut ex traditis à Borrello (x), Cassano,& aliis (y) colligi potest, præclarè quoque monet Franciscus Zipæus (z) longè melius futurum fore, de eo recuperando, & glorioso Christi Domini Sepulchro nobis asserendo, quàm de vacuo, & nudo nomine decertare.

18 Quibus accedit, Christianissimos etiam Galliæ Reges gloriari solere, se Imperii Constantinopolitani titulo ab Alexandro VI. Roman Pontif. fuisse donatos, *ut Cassanus (a) tradit*, & *Bzovius (b) insinuat*, quod si verum est, longè etiam utilius, & gloriosius ipsis existeret, in eosdem Turcas arma movere, ibique, invidente, impedienteve nemine, sed potius plaudentibus omnibus, amplissimum illud imperium injustè Christianis ereptum, Christianissimæ Coronæ suæ non solùm verbo, sed reipsa, ingenitis sibi bellicis ardoribus, aggregare.

19 Maximè cum ex traditione Joachimi Abbatis (c), & aliorum, sibi promissum supra Lunam Imperium Liliorumque suorum efflorescentiam augurentur, indeque omen sumere soleant, se Turcas, & Hottomanos subjugaturos, ut seriò Balthasar de Vias (d) scriptum reliquit, & in una ex suis Sylvis his carminibus innituit.

Ac nisi me fallant, quæ pendent omina fusis,
Jam fessa casura manu, vix Thracia Phebæ,
Bis quater in Turcas ostendet cornua lustris,
Cum bellum furiæque truces, & tristis Erynnis
Auferet Hottomanæ Byzantia nomina genti.

20 Sed vereor ne se hac, quàm jactant, divina promissione indignos reddiderint, eive obicem opposuerint, dum pessimum Francisci I. exemplum sequuti, cum ipsis Turcis, quos delere debuerant, dexteras jungunt, execrandisque fœderibus adversus gloriosos Hispaniæ nostræ Reges, & alios Christianos Principes mutuam fidem, atque opem obstringunt, sub tremendo, & nefario illo jurejurando, cujus turpissimam formulam Busquerius (e), Surius (f), Colluraffus (g), & alii ad literam referunt, & Ego hic transcribere nolo, quia vel ad solam ejus lectionem, vel auditionem cœli (ut i idem Auctores piè referunt) obstupescunt, subdentes, plures ejusdem Francisci subditos, eo intellecto, exhorruisse, ac rebellasse, & Antonium Pratum, Magnum ejus Cancellarium, illud sigillare noluisse, apertè professum, sigillum in hanc usum sibi concreditum non esse, & se prius mor-

(t) Orationes pro hoc à Turcis quotidie fieri refert Carolus Garsias *in lib. de opposit. Gall. & Hisp. in præfat. & vide alia de utilit. hujus confederationis apud Honor. in Theat. Polit. 2. part. fol. 26. & 27.* & Waremun. *in tractat. de fœderibus, pag. 55.*

(u) Costal. *in Pegmat. pag. 225.*

(x) Borrel. *de præst. Reg. Cathol. num. 46. ex num. 23.*

(y) Cassan. *de Jurib. Sall. lib. 2. cap. 5.*

(z) Zip. *contra Cassan. pag. 260.*

(a) Cassan. *supr. pag. 263.*

(b) Bzovius. *ann. 1495.*

(c) Joach. Abbas *supr. Isai. cap. 3.*

(d) Vias *in Sylva ult. pag. 419. in gloss. & in carm. pagin. 381.*

(e) Philip. Busquerius Francisc. *in orat. de terra Sancta.*

(f) Surius *ann. 544.*

(g) Colluraff. *in Disingannis politicis.*

tuum fuisse optare, quàm infandam hanc actionem videre, & in tempora adeò infelicia, & deplorata vitam protrahere. Quod tamdem idem ipse Franciscus serio, serò licèt, agnovit, dum in extremis agens, ut ipsius Galliæ Scriptores, & alii (*b*) passim literis produnt, ob impium hoc scelus altum ingemuit, & ferè divinæ miserationis desperatus, occubuit.

21 Est enim, & esse debet apud omnes Catholicos, & Orthodoxos Principes, hæc Regula cum primis servanda, Christianisque pectoribus insculpenda, ne se ullo modo Turcarum infidelium, hæreticorum, aliorumve Fidei hostium actionibus, vel communicationibus misceant, aut eorum ope, & auxilio in suis bellis utantur, maximè ubi contra alios Christianos præliandum est, nisi id justitia belli, & præcissæ defensionis necessitas velut ab invitis extorqueat, ut post Oldradum, & Speculatorem, omnes utriusque censuræ Auctores statuunt, quos Ego alibi (*i*) latè congessi, post Osascum, qui de hoc articulo peculiarem disputationem scripsit, quàm post suas decissiones Pedemontanas attexuit, & idem, ex Politicis Cochierus (*k*), Brancalasus (*l*) Bessoldus (*m*), Marquez (*n*), Armacanus (*o*), & alii (*p*) sentiunt, & pluribus rationibus, exemplis, & testimoniis Sacræ Scripturæ, & Piorum Auctorum comprobant.

22 Quicquid Hugo Grottius (*q*), Joannes Wumserus (*r*), & alii hæretici, aliquas in hoc extensiones admittant, quos, ut deficerent alia, vel illud Anaxandridis apud Athenæum (*s*) convincere posset, qui Ægyptiorum societatem, & commilitium, ob hanc solam diversæ Religionis, diversorumque Deorum causam, cultumque, his carminibus detrectavit, ex traductione Casauboni.

Vobis cum Ego militare nequeo:
Nec concordes mores nostri sunt,
Nec leges, sed ab invicem dissident plurimum,
Tu bovem adoras, illum Ego diis sacrificio:
Maximum esse numen anguillam putas,
Obsonium verò nos multò lautissimum:
A suilla tu abstines, ego verò præcipuè
Illam appeto, Canem veneraris, ego verbero
Sicubi offendam vorantem obsonium,
Sacerdotes hìc omnibus esse partibus integros
Leges sciverunt: apud vos, ut constat, omnes sunt delibati,
Tu felem si malè habentem videris,
Ploras: Ego autem occisum maxima cum voluptate excorio,
Araneo, muri apud vos maxima dignitas, apud me nulla.

23 His alia etiam adjici poterunt, quæ doctè in eamdem rem novissimus Saavedra noster (*t*) animadvertit, pluribus probans, irritos semper, & infaustos exitus eos omnes habuisse, qui fœdera cum infidelibus ineunt, illorumve suppetias ad bellandum expetunt, & asciscunt: & sæpè contingere, ut vel à paucioribus superentur, vel ab infidelibus ipsis, quos in auxilium vocarunt, miserabiliter opprimantur. Ut in Constantinopolitanis Paleologis vidimus, & in Juda Machabeo sacra illius historia (*u*) testatur.

24 Idem, ipse idem Auctor (*x*), integro alio Emblemate de illis ostendit, qui cum junctis viribus inexpugnabiles essent, invicem inter se debellantes, vel mutuum sibi auxilium contra validiorem hostem non exhibentes, ei tamdem in prædam cedunt, quod Tacitus (*y*) optimo exemplo de Britannis agens, demonstrat, quibus ratum fuisse inquit, duabus tribusve civitatibus convenitum, ad commune periculum propulsandum, *Atque ita, dum singuli pugnant, universi vincuntur.*

25 Eamdem etiam calamitatem eos experiri solere, qui se Potentioribus, & præsertim infidelibus, protegendos committunt, ab eodem Auctore (*z*) dissertè tractatur, & pluribus illustratur, & plenius adhuc à Justo Lipsio (*a*), Martino Magero (*b*), & Nicolao Bernegero (*c*), qui omnia aliorum dicta, & exempla, circa hanc propositionem recoluerunt, nihil antiquis, & recentioribus seculis frequentius fuisse concludentes, quàm clientes occasione susceptæ alienæ protectionis, libertatem amittere, ex liberis clientes, ex clientibus servos effectos fuisse, & in pejorem sæpè, ac dubertatem amittere, ex liberis clientes, ex clientibus servos effectos fuisse, & in pejorem sæpè, ac du-

(*b*) Sleidan. *lib.* 15. Scomb. 4. *Polit. cap.* 36. Mager. *de advocat. arm. cap.* 7. *num.* 122. Wums. *exercit.*8. *cap.* 6. *pagin.* 550. Saaved. *Empr.* 93. *pag.* 683.
(*i*) Ego 1. *tom. lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 20. *& seqq.*
(*k*) Coch. *in Ther. Polit. lib.* 2.
(*l*) Brancalass. *in arte regnand. lib.* 3. *pag.* 52.
(*m*) Bessol. *de fœder. cap.* 4.
(*n*) Marq. *in Gubern. Christ. lib.* 2. *pag.* 311.
(*o*) Armac. *in Marte Gallico, lib.* 2. *per tot.*
(*p*) Mager. & Wumser. *ubi supr.*
(*q*) Grot. *de Jure belli, lib.* 2.
(*r*) Wumser. *supr.*
(*s*) Athen. *lib.* 7. *cap.* 17.
(*t*) Saaved. *Empr.* 93. *ex pag.* 681.
(*u*) Machab. 2.
(*x*) Idem *Empr.* 90. *ex pag.* 665.
(*y*) Tacit. *in vita Agricol.*
(*z*) Idem Saaved. *Empr.* 92. *ex pag.* 676.
(*a*) Lips. 5. *Polit. cap.* 9.
(*b*) Mager. *de advoc. armata, cap.* 7. *num.* 144. *& seqq.*
(*c*) Berneger. *ad Tacit. quæst.* 73. *& 206.*

duriorem conditionem, & statum deductos. Et ad hanc periculorum plenam Protectionis aleam respicere venustum illum Æsopæum apologum, de quo pulchrè Sigonius (*d*), sic inquiens.

Accipitrem milvi pulsarum bella, columbæ
Accipiunt Regem, Rex magis hoste nocet.
Incipiunt de Rege queri, quia sanius esset,
Milvi bella pati, quàm sine Marte mori.

In idemque tendit proverbialis Aristophanis (*e*) versiculus, *Fefellit ridica vitem*, sive, *Decepit ipse vineam palus suam*, quem plenius intelliges, si quæ jam supra in alio Emblem. diximus, consulueris.

26 Et hæc etiam considerans Fridericus Mindanus (*f*), prudenter statuit, tutissimum cujusque Reipubl. patrocinium esse, rectè agere, jus & justitiam administrare, cum vicinis, cujuscumque illi conditionis sint, pacem, & amicitiam colere, & si quæ contentiones moveantur, placidè eas citissimèque æquissimis mediis componere.

27 Quod ipsum est, quod & Ego ipse, Catholicos, & Christianissimos Reges, qui pro tempore regnant, iterum atque iterum hortor (quando mihi nihil aliud præter vota nunc superest) ut maturis consiliis ancipitem tot bellorum fortunam excusent, & quos Deus in æquali potentia reliquorum in tota Europa Principum Arbitros fecit, omniumque deribitores esse voluit, divulsos adhuc animos paulatim coalescere sinant, *Coeant in fœdera dextræ*, junctisque viribus, contra Turcas, aliosve infideles, aut hæreticos, arma convertant, & vel exemplo nostri Emblematis moniti, eis in prædam cedere caveant, antiquisque dissidiis, simultatibus, æmulationibusve depositis, aut compositis, ferocientes inter se se motus, atque spiritus comprimant, quos

Seu calidus sanguis, seu rerum inscitia vexat.

28 Quam etiam precationem, æquali pietate, ac verborum elegantia Maphæus (*g*) Cardinalis Barbarinus, posteà Urbanus VIII. Pontif. Maxim. ad Divum Ludovicum Galliæ Regem emisit, sic inquiens,

Nunc, o verticis incola
Cœlestis, audi quas preces decorum
Pallida vultum
Religio mœrens lachrymis tibi fundit obortis.
Invicte Rex, en Gallia,
Juncta est rursus Iberiæ
Sanguinis vinclis: Animos & Arma
Fac jungant arctum fœdus. Heu, quot conficit
Europa se discors in oris?
Squalet Punica tellus:
Te devincta vocat Gracia compede,
Jordanes vocat, & sacrum
Christi sepulchrum vindicem moratur.

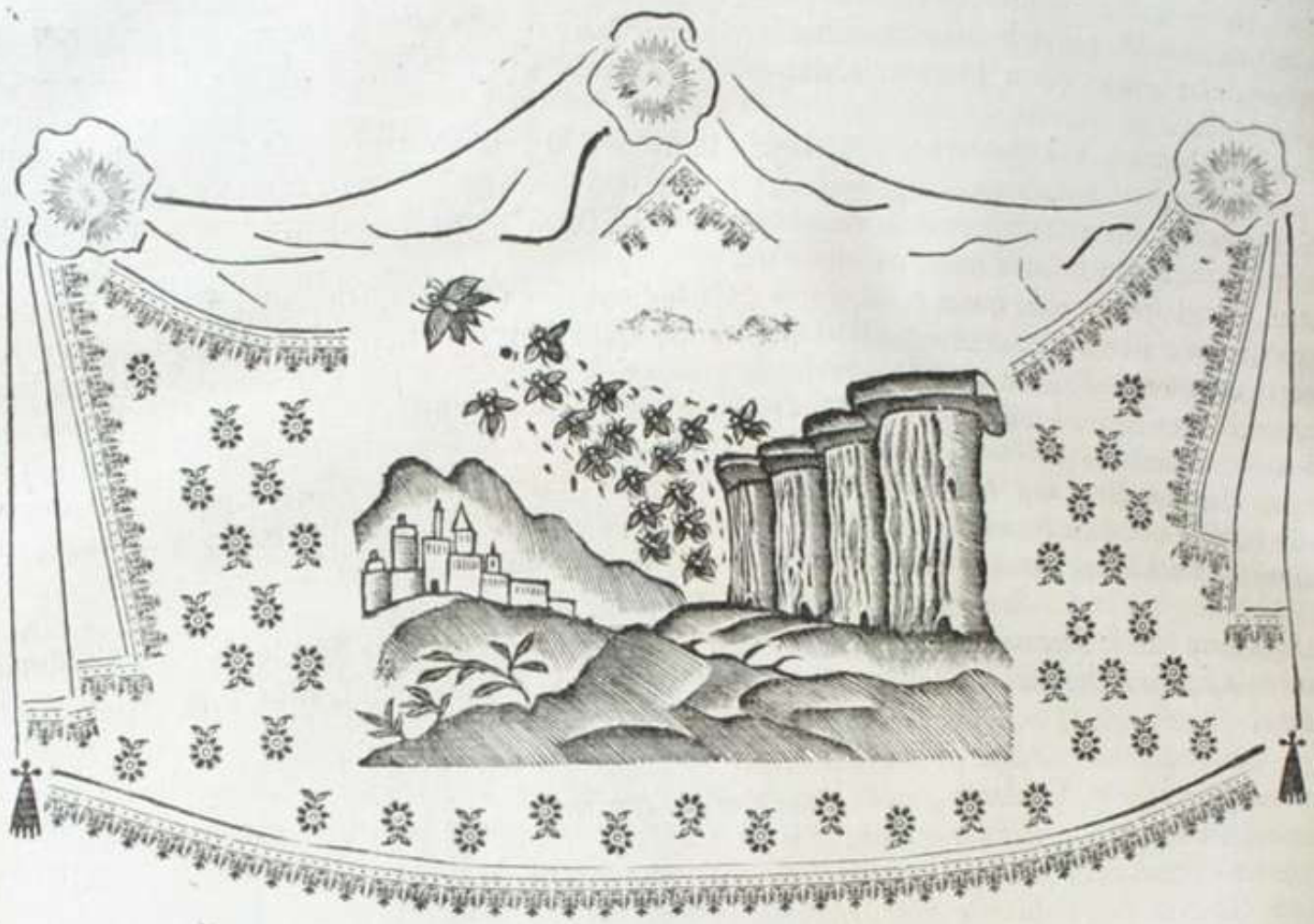
Neque quispiam miretur, quod toties hoc votum inculcem, cum ejus, nec dum impleti damna sentiamus, & ut Salvianus (*h*), inquit: *Melius sit plus probare aliquid, quàm necesse est, quàm minus forsitan, quàm negotio debeatur.*

EM-

(*d*) Sigon. *de Reg. lib. 8.*
(*e*) Aristophan. *in vesp. ad fin.*
(*f*) Mindan. *de mandat.* Cameral. *lib. 2. cap. 20.*
(*g*) Maphæus Cardin. *Od. in D. Ludov. pag. 86.*
(*h*) Salvian. *de Gubern. Dei, lib. 1. pag. 37.*

EMBLEMA XCII.

REX BELLIS INTERSIT.

Arma cient Reges debellatura Tyrannos,
Sed populus tectis, Rege manente, manet:
Ut longè à tectis Apis ingeniosa recedat,
Ipse prior Princeps cerea castra movet.

COMMENTARIUS.

1 SAT scio inter Politicos disceptatum, an expediens conveniens ve sit, Reges, & Principes penès quos rerum summa versatur, bellis offensivis, vel defensivis, quæ extra, vel intra Regnum inferri, suscipive contigerit, personaliter interesse? Et in utramque partem, tot rationibus, testimoniis, & exemplis (*a*) certari, ut Thesis hæc possit inter problematicas recenseri.

2 Ceterum siquid in me est judicii (quod exiguum esse *cognosco*) *ut nec* semper, nec facilè, nec temerè se huic discrimini debere exponere censeo, præsertim *hoc tempore*, ubi tot sulfureis ad præliandum machinis, & tormentis excogitatis, vigor virtusque militaris, etiam Heroicis pectoribus insita, glandis ictu prosternitur, & Regius *quivis* ardor à gregario quovis milite solet extingui, ut nuper in Adolpho Suecorum Principe vidimus, quem in orbis imperium, sive flagellum, ut Alexander, & Attila, natum, plures augurabantur. Ita verecundandum, atque erubescendum in Regibus ipsis existimo, si onus, & munus, quod est veluti Regali dignitati connatum, semper absque gravi, & urgenti causa alienis humeris superponant, & ingruentibus bellis, maximè ubi intra proprias proximasve provincias geruntur, se acriter, & alacri-

(*a*) Onosand. *in Strategi cap.* 4. Ferret. *de re mil. pagin.* 15. *num.* 30. Canonh. *in Tacit. lib.* 1. *pag.* 199. Castella. *de ofic. Reg. lib.* 2. *cap.* 32. Junius *quæst.* 72. Pet. Greg. *de Repub. lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 3. Ritch. *axiom. Pol.* 424. Stephan. Menoch. *lib.* 3. *cap.* 11. Boter. *de rat. stat. lib.* 3. *pag.* 57. Velazq. *de optim. Princip. pag.* 508. Contzen. *lib.* 10. *cap.* 23. Vernul. *dissert.* 4. Siaved. *Emp.* 86. *ex pag.* 644. Coning. *in Thoat. Polit.* 3. *part. cap.* 12. Betneger. *ad Tacit. quæst.* 70.

criter non accingant, Ducesque, & Imperatores suis se exercitibus præstent, diademate deposito, galea ornati, qua manu sceptrum domi, eadem gladium bello sustineant.

3 Reges enim olim Duces in bellis fuisse, & ob hanc causam creari cœpisse, præclarè Aristoteles (*b*) docet, & Regum Sacer liber (*c*) nobis ostendit, ubi cum Israeliticus Populus Regem, sibi à Deo per Samuelem præfici postulavit, his verbis voti sui rationem exposui. *Rex enim erit super nos, & erimus nos quoque, sicut omnes gentes, & judicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.* Quorum desiderio cum Deus annuisset, Samueli præcepit (*d*), ut Saulem in Regem eligeret, inquiens, *Unges eum Ducem super Israel*, sic indicans, hoc præcipuum ejus officium, & exercitium esse debere, quo quidem cum utitur, & *ut Divus Chrysostomus* (*e*) *inquit*, quando in campis iens, vultu & honore ultimus, periculis primus, onustus ferro, gravis armis, pro patria, pro civibus, pro libertate, pro vita omnium premit hostem, discrimina dispicit, contemnit vulnera; Gloriosior est, quàm quando indutus purpura, diademate decoratus, aspersus auro, in sublime solium conscendit, & togatæ pompæ deservit.

4 Et in hanc sententiam, sub prædictis cautionibus, & ea etiam, Rex ut pugnæ periculis se non exponat, sed pugnantibus proximus, tutum seligat locum, ex quo eos sua præsentia, & calore ad præliandum accendere, & consilio juvare possit, omnes ferè Auctores conveniunt. Inter quos Dionysius Carthusianus (*f*), totum hoc prudentium consiliariorum judicium relinquendum concludit, & dato, quòd expedire resolvant, oportere Principem bello personaliter interesse. *A Duce exercitus, & fortioribus, fidelioribus, ac peritioribus militibus, ac pugnatoribus tantò diligentius, ac robustius esse custodiendum, ac protegendum, quanto ejus ruina esset communitati nocentior. Ipsumque etiam Principem debere, sui animi altitudinem temperare, atque immoderata se refrenare audacia, ne periculis se ingerat incautè, maximè propter bonum commune attendens, quod pellis sua non sit durior aliorum, aut spissior, sed frequenter tenerior.*

5 Petrus autem Gregorius (*g*), post longam ejusdem quæstionis examinationem, sic habet. *Arbitraret tamen conducere Reipublicæ in prœliis in quibus de universo Prncipatu contenditur, non longè ab exercitu Principes esse debere, ut omnia, quæ ad bellum necessaria sunt, & ad imperandum facilius exequi possint: & unde possint, si malè cum exercitu agatur, tuto in securiora, itetum pugnaturi, se recipere.* E novissimus Alexander Cassaneus (*h*), postquàm pluribus docuit, multum honori, multum dignitati suæ detrahere Principem, qui omnia per alios agit, & abdicata cura rerum suarum, apud alios jus potestatis suæ sequestrò ponit, inani tantùm nomine retento, ita de ejusdem cura, & interessentia in rebus bellicis habet. *Ut non decet Principem instar gregarii militis manu semper decertare cum hoste, si bellum immineat: ita procul ab exercitu suo degere non expedit. Ne quantum securitati suæ concedit, tantum famæ, & existimationi suæ detrabat.* Et statim suum Regnum Ludovicum XIII. valdè, etiam in tenera ætate, hoc documentum observantem, collaudans, addit ex Poeta.

———Sic cunctos vera juvabit
Gloria, nec duri tanto sub teste labores,

6 Egoque dum cupio Emblemate aliquo hanc doctrinam adumbrare, mente, Scacorum sive latrunculorum rabulam, *Palamedæamolim* dictam, conceperam, iniqua, *ut Polidorus Virgilius* (*i*), *& alii* (*k*) *considerant*, tota militaris disciplina describitur, Regesque ad pugnam, benè à suis munitos, & constipatos exire videmus, eumque Imperatoris nomine condonari, qui superior evasit, Regemque adversæ partis omnibus suis militibus spoliavit, ipsumque ad incitas redegit, hoc est ad eum locum, ut amplius cieri, moverique nequeat, quem nos *Scaccum mattum* vocamus Unde & Proverbio (*l*) locus, *Ad incitas*, vel *ad incita* redigere, pro ad extremas metas compellere, & aliquem in summam desperationem adducere.

7 Sed posteà magis placuit hoc, quod nunc figuratum exhibeo, ab Apibus sumptum, quarum ea est natura, ut numquam in bellum prodeant, nisi suo Rege præcedente, *ut Plinius* (*m*), *Ælianus* (*n*), *M. Varro* (*o*), *Xenophon* (*p*), *& alii plures Auctores testantur*, & pulchrè Virgilius (*q*) qui hunc morem, & amorem Apum suo Rege sequendo, & tutando, sic celebrat.

Tum trepidæ inter se coeunt, pennisque coruscant,

Spi-

(*b*) Arist. 3. *Polit. cap.* 11.
(*c*) 1. Reg. 8. 20.
(*d*) 1. Reg. 9. 16.
(*e*) D. Chrysost. *hom.* 5. *de feria* 6. *Patrio. apud* Velazquez. *sup. pag.* 510.
(*f*) Dion. Carthus. *de vita & regim. Princip. lib.* 3. *cap.* 50. *pag.* 733.
(*g*) Petr. Gregor. *de Repub. lib.* 11. *cap.* 15. *num.* 5. Benerger. *dict. quæst.* 193. *quem vide.*
(*h*) Alexand. Cassan. *in axiom. Polit. cap.* 10. *pag.* 71.
(*i*) Polid. Virgil. *de invent. rer. lib.* 2. *cap.* 13.
(*k*) Proc. *apud Souterium de ludis lib.* 1. *pag.* 22. Covar. *in Theath. ling. Hispan. verb.* Axedrez.
(*l*) Erasm. *in hoc adagio. pag.* 385. Suoter. *dict. cap.* 22
(*m*) Plin. *lib. cap.* 17.
(*n*) Ælian. *lib.* 5. *cap.* 11.
(*o*) Varr. *lib.* 3.
(*p*) Xenophon. *in Cyr. pæd. lib.* 5.
(*q*) Virg. 4. *Georg.*

Spiculaque exactunt rostris, aptantque lacertos,
Et circa Regem, atque ipsa prætoria densæ
Miscentur, magnisque vocant clamoribus hostem,
Præterea Regem non sic Ægyptus, & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes,
Observant. Rege incolumi mens omnibus una est,
Amisso, rupere fidem, constructaque mella
Dirupuere ipsæ, & crates solvere favorum:
Ille operum custos, illum admirantur, & omnes
Circumstant fræmitu densæ, stipantque frequentes,
Et sæpè attollunt humeris, & corpora bello
Objectant, pulchramque petunt per vulnera mortem.

8 Divus quoque Basilius (r), adhuc ceteris clarius, sic habet: *Naturæ lex est apibus innata, Fratres dilectissimi, ut nisi Rex prius agmen præcedat, ab alvearibus nusquam discedant.* Et Pierius Valerianus (s) inquit, eos, qui populos Regi suo obsequentes, illumve sequentes, ostendere volunt, examen apum proponere consuevisse, *Siquidem is foras non procedit, nisi migraturo examine, cumque procedit, totum examen circa cum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur reliquo tempore.*

9 Et quidem, licèt Israelitæ periculo Davidis commoniti, ne Rex deinceps ad bellum exiret peculiari lege sanciverint, ut in libro Regum (t) habetur, & præter alios Sabellicus (u) memorat. Idemque, *ut Cedrenus narrat*, Chaganus Persarum Rex suis succesoribus statuerit, dedecoris impatiens, dum se à Tiberio superatum, & malè habitum vidit, quibus exemplis alia Beyerlinchius (x) adjungit, negari tamen non potest, Regum præsentiam plurimum in bellis conducere, tum ad accedendum militum animos, tum ad alia multa, qui eis præsentibus facilius consuluntur, & resolvuntur, & ad pudorem ceteris incutiendum, qui ipsos se ejusmodi periculis offerentes, non comitantur.

10 Unde adeò frequens apud varios Auctores Alexandri, Cæsaris, Catonis, Trajani, Titi, Constantini, Theodosii, & aliorum Imperatorum ob similem ardorem bellicum commendatio, (ut nostros Reges Ferdinandos, Alfonsos, Sanctios, Carolosque præteream) & suasio Xenophontis in Hipparchico ad Reges, *Videant equitantem Principem, & fossas transilientem.* Claudianus (y) etiam Honorii Imperatoris patrem inducens, filio præcepta dantem, qualiter se ad bella parare deberet, post alia, hanc in illis præsentiam ceterisque militibus exemplarem virtutem, & tolerantiam, his carminibus persuadet.

Inventis utere cibis, solabere partas
Æquali sudore tuas, si collis iniquus;
Primus ini, Sylvam si cedere provocat usus,
Ne pudeat sumpta quercum stravisse bipenni,
Calcatur si pigra palus, tuus ante profundum
Prætentet sonipes, fluvios tu protere curru,
Hærentes glacie; liquidos tu sciende natatu,
Nunc eques in medias equit um te consere turmas,
Nunc pedes assistas peditі, tum protinus ibunt
Tesocio tu conspicuus gratus que geretur,
Sub teste labor.

11 Claudiano similis Sidonius Apollinaris (z), idem in Majoriano Imperatore commendat, inquiens.

——————Sic agmina voce
Erigis, exemploque levas, primusque labores
Aggrederis quoscumque: Tum cetera paret
Turba libens, servit propriis, cum legibus auctor.

12 Estque ita vera, ut communis, apud varios Auctores hæc sententia, tam in militaribus, quàm in reliquis ministeriis, officiis, & exercitiis, subditos sui præsentia, ac conspectu mirum in-

(r) D. Basil. *in homil. de S. Gord. Martyre.*
(s) Pier. *lib.* 26. *fol. mihi* 185.
(t) Reg. 2. 21. 17.
(u) Sabell. *lib.* 9. *Encad.* 1.
(x) Teat. vit. human. *lit. B, pag.* 77.
(y) Claud. *in* 4. *Consul. Hon.*
(z) Sidon. *in Panegyr. Majoriani.*

in modum excitari. Quintus enim Calaber (*a*) sic habet, *Longe meliùs viri in opus incumbunt, cum Reges in conspectu habent.* Et Plinius Junior (*b*) in subditis sui Trajani hanc felicitatem commendat, his verbis. *Felices illos, quorum fides, & industria non per internuntios, & interpretes, sed ab ipso te, nec auribus tuis, sed oculis probantur.*

13 Annibal quoque apud Titum Livium (*c*), hac consideratione, ita suos milites adhortatur. *Nemo vestrum est, cujus non idem Ego virtutis spectator, & testis, notata temporibus locisque referre possim decora.* Et apud Ammianum Marcellinum (*d*) signifer quidam Julianum Imperatorem alloquens, idem ostendit, dum dixit. *I prævius, ut faustus Antesignanus, & fortes experieris, quid miles sub conspectu bellico sui ductoris, testisque individui gerendorum, modo adsit supremum Numen, his rebus efficiet excitatus.*

14 Flavius item Josephus (*e*), valdè in rem nostram, Imperatorem etiam non militantem, sed solùm spectantem, suos milites animosiores reddere, de Tito in obsidione Hierosolymitana loquens, sic docet. *Cum autem ipse quoque in armis esset, unàque descendere statuisset, amici eum propter periculi magnitudinem, ducumque dicta continuerunt: plus enim operis eum, in Antoniana præsidentem, militum certamini facturum esse dixerunt, quàm si periculum subiisset. Omnes enim fore sub oculis Imperatoris optimos bellatores*, & iterum meliùs (*f*). *Romanos hortabatur consuetudo vincendi, & quia vinci non assueverant. Ante omnia verò Titus, semper, ubique presens. Nam & inertia, spectante atque opitulante Cæsare, gravissimum facinus videbatur, & ei qui benè decertasset, testis aderat, qui rependeret præmium. Prætereà fructus erat, vel cognosci solùm Principi virum fortem: idcirco multorum major viribus alacritas demonstrata est.*

15 Et Cassiodorus (*g*), Vitigem Regem suos Gothos, hac consideratione hortantem, sic inducit. *Amare novimus viros fortes, qui sæpè bella peregimus. Additur, quòd unicuique virtutum vestrarum testis assisto. Ab alio enim mihi non est opus facta vestra narrari, quia omnia vobiscum laboribus sociatus agnovi.*

16 Meliùsque adhuc Synesius Cyrenensis Episcopus (*h*), Homerum allegat, qui quemdam ex diis, Græcorum certamini præsentem inducens, sceptri percussione implebat militantes Juvenes, eorumque accendebat animos.

——Robore forti
Majori pugnæ, furerent, & Martis amore
Pes infra supraque manus, jam sponte cientur.

Et subdit, hoc planè facturum Imperatorem, si nominatim suos appellet, & vel eum qui classici clangore non movebitur, ad gloriæ studium inflammaturum. *Nemo enim* (inquit) *est, qui non coram Rege strenuè laborem velit suscipere, & quisnam sanguini pepercerit, qui se à Rege audierit commendatum?*

17 Quibus accedit, ex Regis in bellis præsentia, non solùm suorum militum animos instigari, verùm & hostium, ex adverso, ita consternari solere, ut solus hic nuntius ad eos debellandos sufficiet, ita enim apud Arrianum (*i*), Memnon Rhodius monuit, *Non esse cum periculo confligendum cum Macædonibus, qui & peditatu superiores essent, & præsentem haberent Alexandrum, ipsi verò Darium absentem.* Et Constantini Panegyristes (*k*), *ad primum* (inquit) *aspectum Majestatis tuæ, primumque impetum totius tui victoris exercitus, hostes territi, fugatique.* Quem sequutus Constantius apud Ammianum (*l*), in simili ait, *Ita pavore torpescent, ut nec oculorum vestrorum vibratæ lucis ardorem, nec baritum sonum perferant primum.*

18 Et Latinus Pacatus (*m*), de suo Theodosio agens, adversus Maximum Tyrannum sibi rebellem castra movente, sic habet. *Et quidem Imperator Auguste, ad asserendam Rempublicam, usurpandamque victoriam suffecisset, in bella, vel solùm, venire. Nam si olim domini adversus rebelles servos dimicaturi, flagra in aciem detulerunt, tantaque vis conscientiæ fuit, ut ab inermibus verterentur armati, & qui obtulerant mortibus pectora, darent terga verberibus: nonne tu quoque, legionibus ociosis, rem totam visus egisses? An sustinere te coram, & solum oculorum tuorum ferre conjectum, ille quondam domus tuæ negligentissimus vernula, mensularumque servilium statarius lixa potuisset? &c.*

19 Undè, *referente Plutarcho* (*n*), Antigonus, hos, & alios effectus, quos præsentia Principum in bellis operatur, agnoscens, cum Navale olim prælium contra Ptolemæi duces pararet, Gubernatori classis suæ trepidanti, & multitudinem hostilium navium causanti, respondit, *Me verò ipsum præsentem, cum quod comparas?*

(*a*) Q. Calab. *lib.* 12.
(*b*) Plin. Jun. *in Paneg.*
(*c*) Liv. *dec.* 2. *lib.*
(*d*) Ammian. *lib.* 26.
(*e*) Joseph. *de Bell. Jud. lib.* 7. *cap.* 15.
(*f*) Idem *lib.* 6. *cap.* 8.
(*g*) Cassiod. *lib.* 10. *epist.* 31.
(*h*) Sines. *in orat. de Regno pag.* 13. & 14.
(*i*) Arrian. *lib.* 2.
(*k*) Nazar. *in Panegir. Const.*
(*l*) Ammian. *lib.* 21.
(*m*) Pacat. *in Panegir. ad Theod.*
(*n*) Plutar. *in apoboph. Antigon.*

20 Et Petrus Andræas Canonherius (*o*) rectissimè animadvertit, quemadmodum medici suo aspectu vires ægrotis adaugent, omnemque timorem, quem illi ex morbo conceperant, excutiunt: sic Principum aspectu, milites, & tribuni metum exuunt, viresque hostium maximas contemnunt. Adducitque in hujus Aphorismi comprobationem Natalis Comitis verba, qui referens historiam belli Germanici anno 1546 ab invictissimo Cæsare Nostro Carolo V. Maxim. contra Saxoniæ Ducem Lantgravium Assiæ, & alios Protestantes feliciter acti, sic habet. *Cæsar intereà recognoscit, ut Albanus copias instruxerat, ipse armatus in equo, nunc ante suam turmam consistit, nunc Germanos, nunc Italos, nunc Hispanos, ut sint forti animo hortatur, qui mira virtute hostium conatus, cum viderent adesse Cæsarem contemnebant. Plurimi enim refert in difficultatibus summi Imperatoris præsentia, qui verè est Anima exercitus, & robur militum: neque aliud est, quod possit tantopere ad gloriam, & ad honoris desiderium milites excitare, quàm si cognoverint, non in obscuro loco rem agi, sed in conspectu ipsius Principis, & universi exercitus, inque multorum populorum præsentia.*

21 Et verè, cum Deus, quos ad Solii Majestatem evexit, peculiaribus auspiciis, & auxiliis prosequi soleat, ut latè novissimus Joannes Henricus Boeclerus (*p*) integro *de his auspiciis* edito tractatu demonstrat, quò & respiciens Tacitus (*q*) dixit, *Solere populos adversus fortuita aspectu Principum refoveri*, & Crispinus apud Stobæum (*r*), *Regis vel solus sæpè aspectus sufficit.* In auspicata quodammodo ea prælia censeri poterunt, quæ ipsis absentibus committuntur, ut idem Boeclerus (*s*) ex Macedonum exemplo, à Justino relato, deducit, qui cum ab Illyriis prælio pulsi fuissent, Rege suo in cunis prolato, & ponè aciem posito, acrius certamen repetivere, tamquam ideò anteà victi fuissent, quòd bellantibus, sibi Regis auspicia defuissent. *Conserto itaque prælio* (dicam verbis Justini) *magna cæde Illyrius fudere, ostenderunque hostibus suis, priore bello Regem Macædonibus, non virtutem defuisse.*

22 Cui exemplo, simile aliud de Eumene ægrotante, à suis lectica in prælium deducto, Plutarchus (*t*) enarrat, & post Aimonium (*u*) Franciscus Patricius (*x*), Clotharium Francorum Regem recens natum, Fredegundis matris ubera sugentem, ipsa hortante, in bello contra Childebertum in exercitus fronte delatum, & gloriosa obinde victoria potitum. Et in historia tripartita (*y*), de quodam Rege Angliæ refertur, quòd cum anno 467. contra Saxones, ipso graviter ægrotante, pugnandum esset, suosque ob id valdè animo consternatos audiret, semi mortuum se in prælium deferri jussit, insignique victoria potitus, Regium honorem saluti postponi debere jactavit.

23 Quod peculiari animadversione mihi dignum videtur, pro lege quadam (*z*) Nostri Alfonsi X. quæ Reges bellis interesse debere decidit. *Excepto si acaeciese, que el Rey non fuese en aquella batalla, por ser niño, ò por enfermedad manifiesta que oviese, ò porque sus vasallos non se lo consintiesen por ninguna guisa, por guardarle de peligro.* Quo loci, ejusdem legis Glossographus (*a*), post Egesipum, cohærenter iis, quæ jam diximus, adnotavit, *quòd licèt, intersit Regem adesse bello, ut eo præsente pugnatorum audacia magis augeatur, non tamen certamini se faciliter ingerat, nam in milite unius sors est, in Imperatore periculum universorum.*

24 Quod & iterum Nos admonemus; nam licèt de Spartanis Herodotus (*b*) scribat, Reges eorum primos in expeditionibus, & postremos in reditu fuisse semper quidem rem magnam esse fatemur, & Reipublicæ periculosam, caput objectare periculis, quo salus omnium stat, aut cadit, temperamentumque fortitudinis in Principibus cupimus, & ut ita modum impetus teneant, ut nihil acrius, quàm consideratius prætentent. Nam sæpè honestæ rerum causæ temeritate nimia perniciosos exitus consequuntur. Undè meritò Alexander Magnus à Curtio (*c*), & aliis (*d*) notatur, dum se in Oxidracarum oppidum saltu conjecit, à quo multis vulneribus saucius, vix eripi potuit. Et Polienus (*d*) narrat, Clearchum Cyro consilium dedisse, ne ipse se in periculum offerret, sed inspectorem se pugnæ gereret. Pugnantem enim, manibus nihil magnum effecturum, si verò quid damni acciperet, omnia relicturum iis, quos secum haberet.

25 Extatque, relictis aliis, nobilis Historia Maximi Nostri Regis, & Imperatoris Caroli V. qui, *ut Jovius (e) refert*, cum Tunetum obsidens, se primum scansioni urbis offerre pararet, ab Alfonso Vastio, penes quem ejus factionis militare imperium esse voluerat, ad mediam aciem, ubi erant vexilla, retrocedere jussus fuit, ne fortuito incidentis pilæ casu, ipsius salus, ex qua om-

(*o*) Canon. *in aphor. Pol. 1. tom. pag.* 275.
(*p*) Boecl. *in tract. de auspic. Reg.*
(*q*) Tacit. 15. *ann. quem illustrat latè Jan. Gruterus.*
(*r*) Stob. *serm.* 146.
(*s*) Boecl. *sup. pag.* 30. *ex Justin. lib.* 7. *cap.* 2.
(*t*) Plutarch. *in Eumene.*
(*u*) Aymon. *de gest. Franc. cap.* 32. *Æmil. lib.* 3.
(*x*) Patric. *de Repub. lib.* 9. *tit.* 2. *pag.* 570.
(*y*) Tripart. 3. *part. lib.* 5. *cap.* 8. *pag.* 672.
(*z*) *L.* 6. *tit.* 19. *part.* 2.
(*a*) Gregor. Lop. *dict. leg. verb.* Non fuese.
(*b*) Herod. *lib.* 6.
(*c*) Curt. *lib.* 9. *cap.* 10.
(*d*) Arrian. *lib.* 12. Plutarch. *in Alex.* Diodor. *pag.* 166. Galterus, *qui hanc historiam heroico Carmine prosequitur. apud Rader. pag.* 592.
(*e*) Polian. *lib.* 2.

omnium fortuna pendebat, inexpiabile discrimen subiret. Cui Cæsar paruit, confestim se ad signa recipiens, & ne id timeret, subdens, *Quando Augustorum Cæsarum nemo unquam tormenti violentia concidisset*, & adjicere potuit illud Sallustii (g), *In bello, quantò sibi quisque minùs parcit: tanto magis tutus est*, & Quinti Curtii (h), sub persona Alexandri dicentis, & docentis, plures Reges à suis domibus, quàm in bello ab hostibus interemptos.

26 Pluraque alia, quæ in hanc rem congerere poteram, silentio prætereo lectorem tamen admonens, ut ubi hæc quæstio, occasione oblata, rerumque & temporum serie exigente, agitanda fuerit, præclaras duas orationes præ oculis habeat, quæ de eadem, ad utramque partem, apud Nostrum Joannem Marianam (i) habentur, dum memorat, qualiter de ea disceptatum fuit, tempore D. Ferdinandi V. Regis Catholici, dum, an ipsum in Italiam trajicere oporteret, ad Neapolitanum bellum confiendum, consulebatur. Ubi, licèt negantem opinionem prævaluisse recenseat, plerisque tamen magis placuisse inquit, liberam cujusdam Episcopi consultationem, qui vivis rationibus, *Regum præcipuum munus in bellis ducendis consistere peroravit, difficultatesque & pericula, quæ ex adverso objiciebantur, sperni debere, cum nihil pulchrum, vel arduum natura bis care voluerit. Commodius bella à Regibus, quàm à Ducibus (sint illi quicumque) geri. Regem ad bellum euntem, cives quoslibet, summos, medios, infimos comitari. Pecuniam in stipendium, bellicos commeatus, ac cetera necessaria, Rege præsente promptius expediri. Enatis difficultatibus facilius, ac prudentius ocurri. Benevolentiam, & ardorem militum sub Regis oculis potentius conciliari, & inflammari. Hac via Romanos, eadem egregios alios Reges, & Imperatores sibi gloriam parasse, orbique Imperii jugum impossuisse, quod haud quaquam consequerentur, si domi, deliciis indulgentes, res bellicas per vicarios administrassent. Quòd si durum tamen videretur, Regem interesse bello, incertæ prœliorum sorti caput, & salutem objicere, proximum saltem bello locum iucubare debere, ex quo, Regio aspectu, gentem recreare, & belli apparatum diligentius disponere posset.*

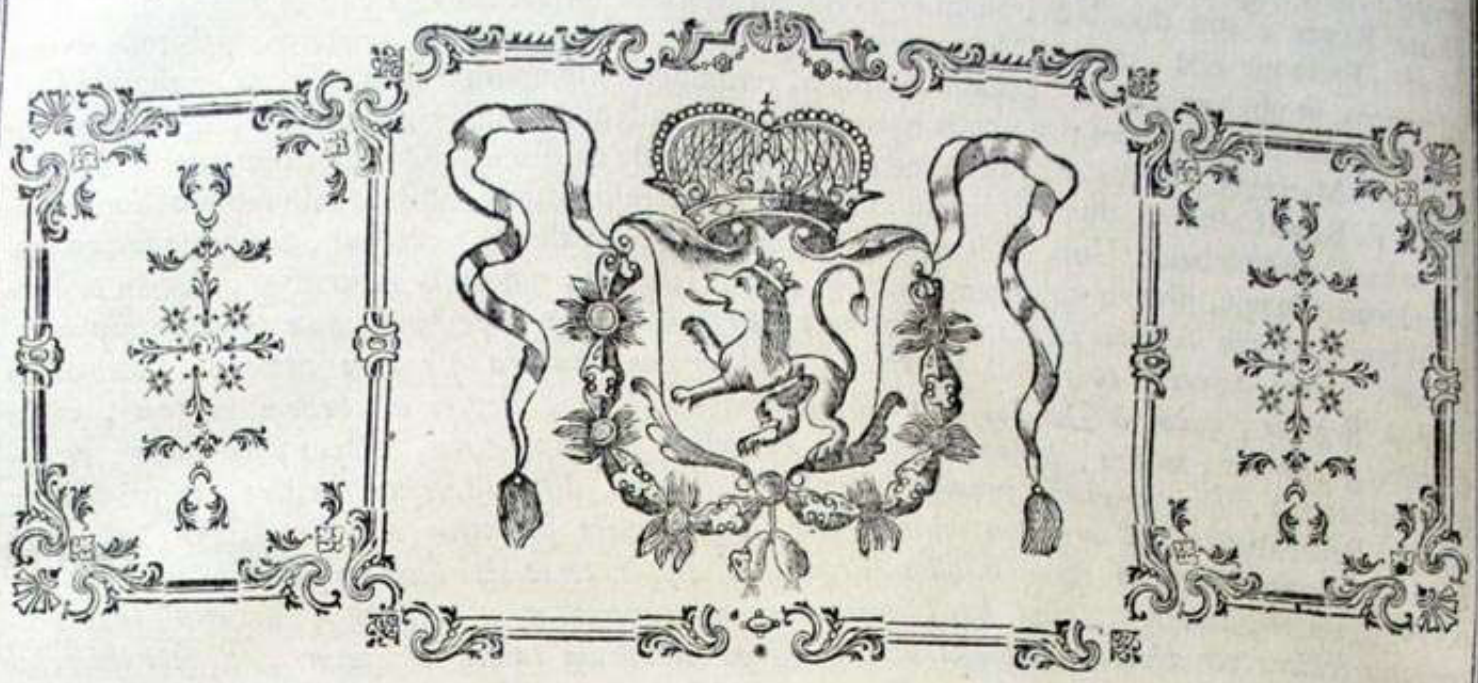
27 Quæ sanè rationes eædem propè sunt, ac illæ, quas in hac commentatione retulimus, & similem consultationem, & resolutionem sub Prudentissimo Nostro Regi Philippi II. ubi se ad Lusitani Regni expugnationem accinxit, Connestagius (k), & Cabrera (l) latè commemorant, eamdemque modo gloriossisimum Regem Nostrum Philippum IV. quem Deus perennet, sequutum vidimus, dum ad Cataloniæ expeditiones, & debellationes nunc Cæsaraugustæ, nunc apud Fragam, vel Leriadam, ut occasio postulat, commoratur, & caloris sui effectus præstantissimos experitur.

(f) Jovius *lib.* 34. *histor.*
(g) Sallust. *in Jugurt.*
(h) Curt. *lib.* 9. *cap.* 12.

(i) Mariana *de rebus Hispan. lib.* 27. *cap.* 15.
(k) Connest. *de obt. Portug. lib.* 5.
(l) Cabreta *in histor. Philip. II. lib.* 12. *part.* 1098.

EMBLEMA XCIII.

PARCERE SUBJECTIS.

Cernis, ut Hellei rutilet nitor aureus agni,
Ut comes horrisono fulgeret ore leo?
Sic est. Audaces contundere, parcere victis,
Hæc sunt quæ Regum pectora signa decent.

COMMENTARIUS.

1 PRæclarè mihi dixisse videtur Thucydides (*a*), dum modestiam constituit, in bellis non inferendis, ubi nulla injuria afficimur, justitiam, in eis paci anteferendis, cum injuria afficimur: hac autem repressa, post bellum pacem faciendam esse, nec aut successu in bellis elatos plures appetere, nec pati injurias mollitie, & amore ocii. Nam cum bella, ut diximus (*b*), eò dirigi debeant, ut in Pace esse possimus, qui hanc, superato jam adversario, consequi potest, quid-quid ulterius in eum sævierit, à justo, licito, & necessario, in injustum, crudele, voluntariumque deflectet.

2 Quod in cujuslibet, etiam hostis, cæde, vitari debere, satis *indicavit* Cyrus, Chrysantam collaudans, quòd hostem interfecturus, jam elatum in cædem gladium revocasset. Eo quòd receptui canere audisset. Et Romani, caventes, ne vel ipsum hostem alii lacesserent, quàm qui Sacramento tenerentur, sic, *ut Rhodiginus* (*c*) *tradit*, præmonstrare volentes, ne hostem, quidem interfici oportere, ni summa, & ea legitima, necessitas adigat.

3 Idemque ipsum sentiens Agesilaus, hoc potissimum Principibus ediscendum docebat, *Imperatoris officium esse, erga rebellantes, audacia, erga subjectos, benevolentia uti*, quod referens Plutarchus (*d*), addit, *Neque enim verè victor est, qui iracundiæ, vindictam flagitanti, frenum nescit imponere*, & egregiè Timoleon, apud Æmilium Probum (*e*), eam ducendam esse præclaram victoriam prædicabat, ex qua plus sit clementiæ, quàm crudelitatis, sic indicans, clementiam propriam victoris virtutem esse debere, fallique, & errare graviter eos, qui, ut cum Seneca (*f*) loquar, *Potentiam putant, in exitia gentium serpere, & injicere tectis ignem, aratrum vetustis urbibus inducere. Felicitas illa, multis salutem dare, & ad vitam ab ipsa morte revocare, & mereri clementia civicam. Nullum ornamentum Principis fastigio dignius pulchriusque est, quàm illa Corona ob cives servatos. Non hostilia arma detracta victis, non currus Barbarorum sanguine cruenti, non parta bello spolia. Hæc divina potentia est, gregatim ac publicè servare: multos autem occidere, & indiscretos, incendii, ac ruinæ potentia est.* Hoc-

(*a*) Thucid. *lib.* 1.
(*b*) Sup. Emb.
(*c*) Rhodig. *lib.* 11. *cap.* 18. Ego *de Parric. lib.* 2. *capite* 2. *pag.* 110.
(*d*) Plut. *in apoph. Arcesil.*
(*e*) Æmil. Prob. *in Timol.*
(*f*) Senec. *lib.* 1. *de clement. cap. ultim.*

4 Hocque adeò verum est, ut ipsi etiam Romani, alioqui bellicosissimi, & quorum aviditati totus orbis sufficiens non videbatur, hanc sibi artem, hocve Encomium, *Parcendi subjectis*, præ aliis omnibus usurpaverint, & in maximam suam laudem cedere duxerint, ut de eis prædicat Poeta (g) dum dixit.

Excudent alii spirantia mollius æra,
Credo equidem, vivos ducent de marmore vultus:
Orabunt causas melius: cœlique meatus
Describent radio, & surgentia Sydera dicent:
Tu Regere Imperio populos Romane memento;
He tibi erunt artes, Pacique imponere nomen,
Parcere subjectis, & debellare superbos.

5 Quo & alludens Sulpicia illa, quæ Domitiani temporibus floruit, in suo Satyrico dixit.

——Duo sunt, quibus extulit ingens
Roma caput, virtus Belli, & sapientia Pacis,

Et apud Livium (b), legati Carthaginenses, de eadem populo Romano loquentes, *Plus penè parcendo victis, quàm vincendo, imperium auxisse.* Propertius (i) quoque, eamdem in eisdem Romanis virtutem commendans, sic canit.

Nam quantum ferro, tantum pietate potentes
Stamus, victrices temperat illa manus,

Sic enim legendum est, non *Ira*, ut in vulgatis codicibus, sicuti docti ejusdem Propertii Commentatores advertunt.

6 Et testante Plinio (k), hæc eadem virtus effecit, ut Posthumius Tubertus, qui de Sabinis triumphans, primus omnium ovans urbem ingressus est, quoniam rem leniter, sine cruore gesserat, myrto victricis Veneris coronatus incideret. Cajus quoque Cesar apud Senecam (l) commendatur, quòd bellum, aliorum pace mollius, gesisset, & à Cicerone (m), quòd in ejus victoriis, nemo nisi armatus occiderit: illasque præliorum exitu terminaverit, & quos cives necavit, eos vis Martis perculit, non ira victoris. Et de ejus successore Augusto, idem prædicat Horatius (n), sic inquiens.

Imperat, bellans prior, jacentem
Lenis in hostem.

Quo significare voluit, illum superiorem pugnacissimis fuisse, & lenem in humiles, & jacentes. Trajanus quoque de se ipso, in sermone Cæsarum, ita dixit, *Subjectis mansuetus, hostibus formidolosus præ ceteris extiti.*

7 Quod altiores, etiam radices habere videtur: nam Romani, originis, & imperii sui primordia ad Venerem referebant. Unde, & hanc præcipuis honoribus prosequebantur, & Victricis nomine colere gaudebant; peculiaribusque numismatibus sub hoc titulo ornabant, quoties ita bellum contigerat, ut insani Martis furores, ejus interventione lenirentur, quod se maximè semper optare significabant. Eaque propter Rutilius Numatianus (o) vir Consularis, in suo Itinerario, sic Romam affatur.

Auctores generis Venerem Martemque fatemur,
Æneadum Matrem, Romulidumque Patrem.
Mitigat armata victrix clementia vires:
Convenit in mores nomen utrumque tuos.
Hinc tibi certandi bona, parcendique voluptas,
Quos timuit, superat, quos superavit, amat.

8 Et à Tacito (p), & Curtio (q) *Romana clementia.* Romana *Mansuetudo*, qua si propria, & peculiaris virtus, ipsorum Romanorum indigeratur, eademque eximium Deorum munus esse Seneca (r) inquit, & valde ad rem de qua agimus subjicit, ea animosè uti debere, qui dandi auferendique vitam potens est, in his præsertim, quos scit suo fastigio aliquando obstitisse, & vel solo hoc arbitrio ultionem implesse, perfecisseque quantum veræ pœnæ satis erat. *Perdidit enim vitam, qui dedit: & quisquis ex alto ad inimici pedes abjectus, alienam de capite suo Regiamque sententiam expectavit, in servatoris sui gloriam vivet, plusque ejus nomini conferre incolumis, quàm si ex oculis ablatus esset. Assiduum enim spectaculum alienæ virtutis est, in triumpho citò transisset. Si verò Regnum quoque suum tuto relinqui apud eum potuit, reponique eo, un-*

(g) Virg. 6. *Æneid.*
(h) Livius *lib.* 30.
(i) Prop. *lib.* 3. *eleg.* 21.
(k) Plin. *lib.* 15. *cap.* 29.
(l) Senec. *lib. de Clement.*
(m) Cicer. *pro rig. & pro Marcello.*
(n) Horat. *in Carn. secul.*
(o) Numatian. *in Itinerario.*
(p) Tacit. 4. *an.*
(q) Curt. *lib.* 4. *cap.* 1.
(r) Senec. *de element. lib.* 1. *cap.* 21.

unde deciderat, ingenti incremento surgit laus ejus, qui contentus fuit ex Rege victo, nihil præter gloriam quærere. Quod etiam in causa fuisse, cur Romani spolia hostium, templis dicata, non renovarent, Plutarchus (*s*) scribit, hanc rationem inter alias adducens. *Quod licitum illis visum non fuisset, memoriam contentionum cum hostibus jam victis renovare.*

9 Hanc porrò virtutem, quam in omnibus Regibus eminere cupimus, eisdem insinuare, præsentis Emblematis inspectione conamur, ex ipsis nostrorum Hispano Austriaco Regum insignibus, stemmatibusque deprompti. Qui, & si vetus aliorum mos fuerit, suis in clypeis, ad suam potentiam, vel ferociam denotandam, dracones, leones, tygres, ursos, aquilas, & quævis alia terrifica animalia depingere, ut de scuto Agamenonis post Homerum tradit Alciatus (*t*), & vel de illo Palladis, Ægida vocato, magnus vates (*u*), his verbis.

Ægidaque horrificam turbatæ Palladis arma,
Certatim serpentum squamis auroque polibant,
Connexosque angues, ipsamque in pectore Divæ,
Gorgonam, desecto vertentem lumina collo.

Ipsi tamen, Torque, ut vides, aureo, scintillantibus silicibus conpacto, ex quo Aureus Agnus dependet, suum leonem circumdat.

10 Hac conjunctione (ut credibile est, & jam alii (*x*) subolfecerunt) veluti designantes, suis se hostibus duris, & rebellibus, bella, ungues, flammasque comminari, simul autem in Agno, mansuetudinem, & placabilitatem, quam præ se ferre in eosdem, etiam justo bello subactos, si resipuerint, in votis, & animis habent. Et, ut omnes sciant desiderantes, sibi, non minùs, quàm Romanis, illud elogium convenire.

Parcere subjectis, & debellare superbos.

11 Verosque, & legitimos hæredes successoresque esse, non solùm statuum, & ditionum, sed & mansuetudinis, & benignitatis Magni, illius quondam Herois Philippi, cognomento, *Boni*, Ducis Burgundiæ, & imperii Belgici Conditoris, qui *ut Cominæus* (*y*), *Hervetus* (*z*), *Miræus* (*u*), *& alii plures scribunt*, equestrem militarem Ordinem, sub nomine, & insigni *hujus Auræi Velleris* instituit anno 1439 ad vellus illud aliud Gedeonis respiciens, de quo Sacra Pagina (*b*) meminit, ut piè Saavedra (*c*) Noster contendit, vel ut ceteri Auctores communius existimant, ad fabulosum Colchide absconditum, circa Pontum Helleum, quod Jason, & socii ejus *Argonautæ* dicti, post varios labores, navigationesque repererunt, de quibus eleganti carmine Valerius Flaccus scripsit, & veluti in vaticinium, quòd gloriosissimi Reges Nostri, tanti Ducis progenies, & posthuma proles, velut novi Jasones, superato invictis classibus Oceano, ditissimas Novi Orbis Regiones detecturi, & subacturi essent, unde non unicum, & tantopere à Priscis expetitum, deauratum vellus reportaretur; sed quotannis inexhaustæ opulentiæ thesauri in Iberiam adveherentur, juxta illud Virgilii (*d*).

Alter erit tunc Typhis, & altera quæ vehat Argos
Delectos Heroas.

Et Senecæ Tragici (*e*).

———Venient annis
Secula seris, quibus Occeanus
Vincula rerum laxet, & ingens
Pateat tellus. Typhisque novos
Detegat orbeis, nec sit terris
Ultima Thule.

12 Quod vaticinium Joannis Ovenus (*f*) Anglus hoc elegantissimo Epigrammate clausit, valde ad rem nostram accommodato.

Dux Burgundorum, vetus ut fert fama, Philippus,
Ordinis Aurati velleris Auctor erat,
Auriferos cujus nunc hæres possidet Indos:
Non igitur fuit hic Ordo, sed Augurium.

13 Et non minùs dissertè Joannes Jacobus Chiffletius Eques, Regis Nostri, ac Serenissimi Principis Ferdinandi Archiatrus, qui connumeratis ducibus, qui in detectione, & subjectione Orbis Novi emicuerunt, sic dixit.

Ecce alios Proceres: en altera quæ vehit Argo
Heroas, gentis sydera clara suæ, Queis

(*s*) Plutarc. *in quæst. Rom. quæst.* 36.
(*t*) Alciat. *Emb.* 57.
(*u*) Virgil. 8. *Æneid.*
(*x*) Caramuel. *de insign. Hispan. pag.* 85. & 233.
(*y*) Comin. *lib.* 7.
(*z*) Hervet. *lib.* 4. *rer. Burgund.*
(*a*) Minæus *de ord. equest. pag.* 134.
(*b*) Jud. 6. 37.
(*c*) Saaved. *Emp.* 35. *pag.* 259.
(*d*) Virgil. *Eclog.* 4.
(*e*) Senec. *in Medæa act.* 2. *vers.* 274.
(*f*) Oven. *lib.* 2. *Epig.* 64. *pag.* 39.

Queis ducibus subnixa domus Burgunda superbas
Orbe novo domito, retulit exubias.

14 Quibus addere licèt, non solùm in Agno, verùm & in Leone, eamdem lenitudinem, & clementiam in humiles, & postratos significari: nam ut eo Plinius (g), & alii passim scribunt. *Illi tantùm ex feris clementia in supplices, prostratis parcit, & ubi sævit, in viros prius quàm in fœminas fremit: in infantes non nisi magna fame.* Unde Lucanus *nobilem leonis iram* appellat, & elegantissimè, & prudentissimè Seneca (h), ad leniendos Regum animos in jam victos, & debellatos (circa quod noster etiam sermo versatur) eadem leonis similitudine utitur, inquiens. *Ferarum nec generosarum quidem præmordere, & urgere projectos. Elephantes leonesque transeunt quem impulerunt; ignobilis bestiæ pertinacia est: non decet Regem sæva, nec inexorabilis ira,* & Heliodorus (i) supplices hostes, hanc clementiam, vel ab invitis extorquere, sic ait. *Indicit enim quodammodo, & imperat præstantibus viris clementiam subjectus hostis.*

15 Et pariter Ovidius (k), dum intendit probare, quò quis nobilior est, eo clementiorem, mansuetiorem, & placabiliorem in victos, imbelles, prostratosque, aut profligatos inimicos esse debere; ita ut secundùm Tiraquellum (l), non aliunde magis, quàm ex hac virtute nobilitas hominum cognoscatur, aut ex contraria natura ignobilitas. Ovidii carmina hæc sunt.

Quò quisque est major, magis est placabilis iræ,
Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostasse leoni,
Pugna suum finem, cùm cadit hostis, habet.
At lupus, & turpes instat morientibus ursi,
Et quæcumque minor nobilitate fera est.

16 Ovidio similis Claudianus (m), eodem leonis exemplo utens, postquàm clementiæ laudem, & præstantiam exposuit, hanc in Stiliconis pectore sedem posuisse, hosque qui sequuntur effectus producere, ei lenocinans, dixit.

Hæc docet ut pœnis hominum, vel sanguine pasci
Turpe ferumque putes: ut ferrum Marte cruentum,
Sic cum pace premas, ut non infensus alendis
Materiam præstes odiis: ut sontibus ultrò
Ignovisse velis, deponas ocius iram,
Quàm moveas; precibus numquam implacabilis obstes,
Obvia prosternas, prostrataque more leonum
Despicias, alacres ardent qui frangere tauros,
Transiliunt prædas humiles. Hæc ipsa magistra
Das veniam victis: hac exhortante calores
Horrificos, & quæ numquam nocitura timentur
Jurgia, contentus solo terrore, coerces.

Ex quibus noster D. Sebastianus de Covarruvias (n) hoc Emblema deduxit, cum lemmate, *satis est prostrasse.*

El Leon generoso nunca daña
Al hombre que en el suelo se ha tendido
I ansi usa con el de aquesta maña
Quien por pies escaparse no ha podido.
El fuerte vencedor pierde su saña,
Si se dà su enemigo por vencido,
I el perdonar aumenta fama, i gloria,
I hace ilustre, i clara la vitoria.

17 Quæ quidem omnia satis nostri Emblematis proprietatem, & moniti, quò dirigitur, veritatem ostendunt. Quam ipse idem Claudianus (o) non minori elegantia prosequitur, Honorii Imperatoris Patrem, ob hanc parcendi hostibus virtutem, ita collaudans.

——Non insultari jacenti
Malebat, mitis precibus, pietatis abundans,
Pœnæ parcus erat: paci non intulit iram
Post acies, odiis idem qui terminus armis,
Profuit hoc vincente capi, multosque subactos
Aspera laturæ commendavere catenæ.

As-

(g) Plin. *lib.* 8. *cap.* 16.
(h) Senec. *lib.* 1. *de clement.*
(i) Heliodor. *lib.* 9. *Æthiop. hist. Æth.*
(k) Ovid. *lib.* 3. *de trist. eleg.* 5.
(l) Tiraq. *de nobil. cap.* 37. *num.* 127.
(m) Claud. *lib.* 2. *de laud. Stilicon.*
(n) D. Seb. Covar. *cent.* 1. *Emb.* 99.
(o) Idem Claud. *in* 4. *consil. Honorii.*

18 Et Propertius (*p*) de Augusto Cæsare, qui debellato Antonio, & Cleopatra, bello finem imposuit, & arma recondidit, & Jani templum clausit, pace terra, marique parta, sic inquiens.

Cæsaris hæc virtus, & gloria Cæsaris hæc est,
Illa, qua vicit, condidit arma manu.

Et Statius (*q*) generaliter monens.

——Si decidit hostis,
Ire super satis est, vitamque relinquere victo.

Cui illud Taciti (*r*) adstipulatur, *Quanta per vicacia in hostem, tanta beneficentia adversus supplices utendum.* Et Cassiodori (*s*), qui postquàm Theodoricum Regem induxit, Francorum Regi de victoria gratulantem, eumdem eidem sic, ut ea moderatè utatur suadentem proponit. *In talibus causis accipe frequenter expertum. Illa mihi feliciter bella proveniunt, quæ moderato fine peracta sunt. Is enim vincit assiduè, qui novit omnia temperare: dum jucunda prosperitas illis potius blanditur, qui austeritate nimia, non rigescunt, &c.*

19 Et enim sæpè victoria Fortunæ potius munus, quàm virtutis, aut sapientiæ, ea verò moderatè temperanterque uti, non nisi ex propria virtute, ac sapientia procedit. Ideòque Seneca Tragicus (*t*) dixit.

Noscere hoc primum decet,
Quid facere victor debeat, victus pati.

Et Divus Valerianus (*u*), *Ultra felicitatem esse victoriæ inimicum salvum fecisse, & injuriam vindicasse, nescireque sine dubio irasci, qui dubitat misereri.* Meritòque Ælianus (*x*) Philippum Madonem laudat, quod cum in Chæronea fudisset Athenienses, licèt fortuna evectus, tamen appetitum ratione subdidit, neque contumeliosè, aut intemperanter aliquid fecit.

20 Et pari commendatione à variis Auctoribus (*y*) donatur Alexander, ejusdem Philippi filius, quod se, cum devictis Dario, & Poro, humaniter habuit, Cyrus quod superatum Crœssum clementer tractavit, Paulus Æmilius, quòd Persem benignè suscepit, & Aurelianus, qui, narrante Vopisco (*z*), cum urbem Tyrum obsideret, juravit, necanem quidem militares gladios evasurum, si urbem expugnaret: illa autem capta, cum ad crudelitatem improbi exacuerent, canes ad unum mactari jussit, & ita jusjurandum exsolvit.

21 Nazarius (*a*) etiam Constantini Magni mansuetudinem prædicat, quòd *Victoriæ licentiam fine prælii terminavit. Gladios, ne in eorum quidem sanguine distringi passus est, quos ad supplicia poscebat.* Et de Constantio tradit Sigonius (*b*), quod magna strage victo ad Mersam Pannoniæ Magnentio tyrano, & xxxm. cæsis, cum prima luce, tumulo conscenso, subjectam planitiem, & præter fluentem amnem refertum cadaveribus conspexisset, illacrymavit, non tam victoriæ lætitia, quàm cæsorum dolore permotus: atque universos sine discrimine sepeliri, qui verò spirabant, curari præcepit. Et Magnus Theodosius eximiè à Divo Ambrosio (*c*), Augustino (*d*), & Baronio (*e*) ob eamdem virtutem extollitur, qua ita eminuit, ut in neminem post victorias, privatas inimicitias valere permisserit, & Pacatus (*f*) de eo hæc verba proferre potuerit. *Victoriæ victor, omnem cum armis iram deposuisti, ut ceciderit nemo post bellum. Vide Imperator, quid hac clementia consequutus sis: fecisti, ut nemo sibi victus, te victore videatur.* Quibus verbis similia sunt alia Cassiodori (*g*), qui sub Theodorici Regis persona sic habet. *Aliorum fortè Regum prælia, captarum civitatum, aut prædas appetunt, aut ruinas: Nobis propositum est, Deo juvante, sic vincere, ut subjecti se doleant, nostrum dominium tardius acquisisse.* Et Claudiani ab eadem virtute sic Honorii Patrem laudantis.

——Paci non intulit iram.
Post aciem, odiis idem qui terminus armis.

22 Alia quoque in eamdem rem exempla copiosè Justus Lipsius (*h*) adducit, & præsertim illa Alfonsi Regis Aragonum I. cujus & facta, & dicta, secundùm Bartholomæum Facium (*i*), & Antonium Panormitanum (*k*), eò præcipuè tendebant, ut doceret, *Victoriam fortunæ munus esse, clementiam suum ipsius, qui clemens esse deberet. Itaque unumquemque malle ex clementia, quàm ex victoria laudem adipisci. Nec se aliud data pacis pretium existimasse, quàm hostes genibus advolutos, à se pacem petiisse, & se pacem dedisse. Præstantis Regis esse victis ignoscere, & sapientis, integræ, quàm eversæ civitati dominari velle, pluresque se hujus benignitatis opinio-*

(*p*) Proper. *lib.* 2. *eleg.* 16.
(*q*) Stat. *lib.* 8. *Theb.*
(*r*) Tacit. 12. *an. relatus à Saaved. Emp.* 96. *pag.* 708.
(*s*) Cassiodor. *lib.* 1. 2. *epist.* 41. *quem etiam vide lib.* 3. *epist.* 43. *in fine.*
(*t*) Senec. *in Troad.*
(*u*) D. Valer. *hom.* 13. *de bono pace.*
(*x*) Ælian. *de var. histor. lib.* 8. *cap.* 15. Justin. *lib.* 7.
(*y*) Bayerlinc. *eos refert in Theat. verb.* Crudelitas, *pagin.* 122. Scoonhorn. *lib.* 6. *Pol. cap.* 35. latè Camerarius *tom.* 3. *cap.* 26.
(*z*) Vopisc. *in Aurelia.*
(*a*) Nazar. *in Panegir.* Const.
(*b*) Sigon. *lib.* 5. *Imp. Occid.*
(*c*) D. Amb. *in orat. funeb. de Theod.*
(*d*) D. August. *lib.* 5. *de civit. Dei, cap.* 26.
(*e*) Baron. *an.* 388. *num.* 65. & 66. & *ann.* 394. *n.* 18. & 19.
(*f*) Pacat. *in Panegir. Theod.*
(*g*) Cassiod. *lib.* 3. *epist.* 43.
(*h*) Lips. *in mor. & exem. lib.* 2. *cap.* 12.
(*i*) Facius *lib.* 4. & 7. *histor.*
(*k*) Panormit. *de dict. & fact. Alf. lib.* 1. *cap.* 28. *lib.* 3. *cap.* 29. *lib.* 2. *cap.* 57.

nione, potiùs quàm armis in suam potestatem adduxisse, ut in Casetæ obsidione monstravit.

23 Quæ præclara axiomata suis notis illustrans Æneas Sylvius (*l*), addit, Federicum Imperatorem, victis in Hungaria Gunciensibus dixisse. *Magnum actum est opus, nunc autem majus restat, ut scilicèt vincamus nos metipsos, atque avaritiæ, & ulciscendi cupiditati frænos imponamus.* Et de Segismundo, quòd objurgatus, cur fugatos hostes non insequeretur, & comprehensos occideret? *Satis* (inquit) *vicit, qui hostes fugavit, Tibi utile videtur inimicum occidere, neque enim mortuus bellum excitat: at ego, & inimicum occido, dum parco, & amicum facio dum extollo.*

24 Sed quoniam omnia exempla, quæ se se ad hujus virtutis commendationem Nobis offerunt, recensere, nec licet, nec vacat, sufficiat pro multis inclitum Nostrum Cæsarem Carolum V. Principibus ceteris spectandum, & imitandum proponere, qui cum à nullo ferè, bello provocatus fuerit, quem non modò victum, sed, quòd rarò legitur, etiam victum captivumque non viderit, eadem tamen felicitate, qua hostes suos in potestatem redegerat, ea clementia iis ignovit: ut in venia concessa Joanni Friderico Saxoniæ Duci à se debellato, & ad mortem damnato, ad suasionem Ducis Brandemburgici, Camerarius (*m*), post alios Auctores, recoluit, & potentius patentiusque, in dimittendo Francisco I. Christianissimo Galliarum Rege (*n*), postquàm illum Madridii captivum deduxerat, licèt non defuissent multi, qui contrarium suaderent, & in gloriam Hispaniæ cedere dicerent, ipsiusque Imperatoris æviternam memoriam, tanti Regis cineres intra ipsam manere, & honorificentissimo sepulchro reconditos posteris conspiciendos proponere. Quibus ipse constanter respondit, tanti facti memoriam, nullo temporis cursu posse deleri, sicut nec suæ, in eo laxando, clementiæ, & liberalitatis commendationem.

25 Quam agnoscens Jacobus Thuanus (*o*), Gallus licèt Scriptor, huic pietati, & mansuetudini, quæ in hoc Principe semper enituit, omnia fermè, quæ bello, vel pace fecit, referri debere fatetur. Et in eamdem hoc nobile Epigramma Juliani in Flandria in adventum D. Philippi, ejus Filii, positum fuisse, ex Joanne Calveto Stella Camerarius (*p*) transcribit.

Quis te victorem dicat, qui vinceris ipse,
Invictus victo Cæsar ab hoste tuo?
Si veniam victus petit hostis, protinus illi
Parcis, & errati te meminisse piget.
Non te hostis Cæsar, sed te clementia vincit,
Et ratio, cum sis victor, & ipse tui.
Vincere laus ingens hostes, & parcere victis,
Gloria sed se se vincere major erit.

26 Quod si iis exemplis illa Sacræ Paginæ (*q*) objecerit quispiam, quibus Gedeon, superatos Madianitas persequitur, & quinque Regum capita, non truncata solùm, verum & pedibus populi calcari, leguntur, sciat id speciali Dei præcepto fuisse peractum, propter rationes quas hujus historiæ Expositores advertunt. Vel fortè tales hos fuisse hostes de quibus nihil melius in posterum, eis parcendo, consequi posset. Quo casu licitum & decens esse in illos sævire, Politici docent, quia secundum eorum Principem Tacitum (*r*). *Is fovere bellum meritò creditur, qui hoste, quem semel delere potuit, sæpius velut è manibus admissit.* Quod etiam Livius (*s*) his elegantissimis verbis edocuit. *Sunt quippe belli, sicut pacis jura, & justum est bellum, & in bello vindicta, quibus necessaria: & pia arma, quibus nulla, nisi in armis relinquitur spes, qui enim eum potest belli semina non extinguit, rursus se in anceps ipsorum periculum revocat.*

27 Idemque licere Guntherus (*t*) ostendit, quoties ablata sæpius hostibus venia, vel illam admittere nolunt, vel admissa abutuntur, & pejores evadunt, sic enim de Federico I. Imperatore adversus Ligures ob hanc causam sæviente, scriptum reliquit.

Tum verò, ut justam se se collegit in iram,
Regia Nobilitas, & tandem sæva coactus
Venit in arma furor: non jam servare laborat
Ingratos, veniamve ultra spernentibus offert:
Jam toties revocasse pudet, monituque salubri
Invitasse reos ad dulcia munera cives,
Ut leo qui dudum placido mansueverat usu,
At si perstiterit damnatus, & improbus hostis
Involat, & laceros frangit crudeliter artus,
Sic supressa diu generosi Principis ira
Exarsit, rapuitque novum meus alta furorem. EM-

(*l*) Æneas Sylv. *in notis ad Panorm. lib.* 3. *cap.* 36.
(*m*) Camer. 3. *sub cap.* 26. *ad finem Theran. lib.* 3. *parte* 3. Strada *lib.* 1. *belli Belg.*
(*n*) Sandov. *in hist. Carol. V.* Ant. de Guevara *in epist. ubi Carol. Imper. hortat, ut secum Francisco benigniter habeat.*
(*o*) Thuan. *lib.* 21. *hist.*
(*p*) Camera. 1. *succes. cap.* 79. *pag.* 364.
(*q*) Jud. 7.
(*r*) Tacit. 4. *an.*
(*s*) Livius. *lib.* 5.
(*t*) Gunth. *lib.* 2. *vers.* 476. *& seqq.*

EMBLEMA XCIV.

PACIS COMMODA.

Igne solvantur, Dominator, Arma,
Dulcis in Pacem pyra conflet enses;
Tela candescant, sciat hasta flammam,
Umbo favillam.
Ut rogi sparsus cinis arva, & urbes
Uberes reddat: placidos lacertos
Virga protendat: locuples nitescat
Copia cornu.

COMMENTARIUS.

1 CUm de damnis Belli plura dicta jam sint, & plurima semper dicenda, ac dolenda supersint, par est ut nunc de Pacis commodis aliqua subjungamus, quam veteres, *Aristotele* (*a*) *præeunte*, velut belli præmium mercedemque duxerunt, & vel ob hanc solam causam finemque bellandum, ut in pace vivamus, & negotia suscipiamus, & in otio esse possimus.

2 Unde Isaias (*b*), illam complementum omnium bonorum agnoscit, quæ Deus hominibus præstare potest, sic inquiens, *Domine dabis pacem nobis, omnia enim opera nostra operatus es nobis*, qui & ipse alibi (*c*) eamdem, *pulchram*, *fidam*, & in requie *opulentam* appellat,

(*a*) Aristot. 10. *eth. cap.* 7.
(*b*) Isai. 26. 12.
(*c*) Idem *cap.* 32. 18.

lat, his verbis. *Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.* Cui adridet illud Virgilii (*d*):

Nulla salus belli, Pacem te poscimus omnes.

Et Silii Italici (*e*) sic eam meritò commendantis:

Pax optima rerum
Quas homini novisse datum est: Pax una triumphis
Innumeris potior. Pax custodire salutem,
Et cives servare potest, &c.

3 Eamdemque in votis habens Lucanus (*f*), sic inquit:

Pax missa per orbem
Ferrea belligeri compescat limina Jani.

Et Ovidius (*g*):

Frondibus Actiacis comptos redimita capillos,
Pax ades, & toto mitis in orbe mane.
Dum desunt hostes, desit quoque causa triumphi:
Tum ducibus bello gloria major erit.
Sola gerat miles, quibus arma coerceat arma:
Canteturque fera, nil nisi pompa, tuba.

4 Et Divus Augustinus (*h*) tanti ipsam facit, ut uno in loco dicat: *Tantum est Pacis bonum, ut etiam in rebus terrenis, atque mortalibus, nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremò melius possit inveniri.* Et in alio (*i*), ita eam diffiniat, atque commendet. *Pax est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortium caritatis. Hæc est, quæ simultates tollit, bella compescit, iras comprimit, superbos calcat, humiles amat, discordes sedat, inimicos concordat, cunctis est placida, nescit extolli, nescit inflari: Hanc qui acceperit teneat, qui perdiderit repetat, qui amiserit, exquirat, &c.*

5 Quo cum sentiens Divus Basilius sic habet: *Quantum sit bonum Pacis, quid dicere opus, ad viros Pacis filios? Nihil etenim, ita Christianorum proprium, atque pacem conciliare.* Et Cassiodorus (*k*), in hoc gratiam gloriamque præcipuam Regum extolli, & servari scriptum reliquit: *Si in æquitate Pacis populum dirigant, & in justitiæ vigore conservent. Hæc enim est bonarum artium mater decora. Hæc mortalium genus reparabili successione multiplicans, facultates protendit, mores extollit, & tantarum rerum ignarus cognoscitur, qui eam minimè, quæsisse sentitur.* Et iterum (*l*), *Decet Regalis apicis curiam generalitatis custodire concordiam, quæ ad laudem Regnantis trahitur, si ab omnibus Pax ametur. Quid est enim quod Principem melius prædicet, quam quietus populus concors Senatus, & tota Respublica morum honestate vestita?*

6 Extat quoque apud nobilem Poëtam Prudentium (*m*) elegans Pacis descriptio, & commendatio, sic ordiens:

Pax plenum virtutis opus, Pax summa laborum,
Pax belli exacti pretium est, pretiumque pericli
Sydera pace vigent, consistunt terrea pace;
Nil placidum est sine Pace Deo; nec munus ad Aram,
Cum cupias offerre probat, si turbida fratrem
Mens, impacati sub pectoris oderit antro.

7 Plurimaque similia ejusdem commoda, & encomia apud Erasmum (*n*), & alios (*o*) reperiri poterunt, qui de eis peculiariter scripserunt. Quibus relictis, ut ad ejus picturas, & Emblemata transeamus, antiqua quidem, & relatu digna est illa Atheniensium, quæ Pacis simulachrum, ita effingebat, ut pulchrum Plutum manu gestaret, quasi hoc symbolo ostendens (ut post Pausaniam (*p*) tradit Lilius (*q*) Giraldus) non ex bello, sed ex Pace, divitias, & opes comparari.

8 Neque aliud insinuabant alii, qui Pacem, cum triticeis spicis effigiabant, & interdum etiam, cum oliva, cum lauro, & nonnumquam, cum rosa coronatam, ut in aliquibus nummis veteribus vidimus. Alii quoque circumferuntur, sub Claudio, & Vespasiano Imperatoribus elegantissimè cussi, in quibus Pax habitu victoriæ alata, seu victoria Pacifera, conspicitur, anguem subjectum Caduceo compescens, cum inscriptione, *Paci Augustæ.* Quibus, *ut Pierius* (*r*) *Valerianus, Antonius*

(*d*) Virgil. *Æneid.* 11.
(*e*) Silius *lib.* 10.
(*f*) Lucan. *lib.* 1.
(*g*) Ovid. 1. *Fast.*
(*h*) D. August. *lib.* 19. *de Civit. Dei, cap.* 11.
(*i*) Idem *de verb. dom.*
(*k*) Cassiod. *lib.* 1. *ep.*
(*l*) Idem *lib.* 1. *epist.* 23.
(*m*) Prudent. *Psichomach.* 7.
(*n*) Erasm. *in Pacis querimonia.*
(*o*) Ludov. Vives *in lib. Isocrat. in orat. de Pace.* Ludov. Vives *in aureo lib. de Concord. & Discord.* D. August. *lib.* 19. *de Civit. Dei, cap.* 11. *&* 12. latè Sotus *in epist. D. Paul. ad Roman.* Corset. *in singulari tractat. de privileg. Pacis,* & Damhoud. *in prax. crim. ex pag.* 42. Textor *in officina,* verb. Pax.
(*p*) Girald. *de dis gent. pag.* 30.
(*q*) Pausan. *in Atticis, & in Boeoticis.*
(*r*) Pier. *lib.* 15. *cap.* 46.

nius Augustinus (s), & Adolphus Occo (t) præsentiunt, nihil aliud, quàm belli odium significatur, eoque prudenter oppresso, & calcato, Pacem orbi condonari, & omnia ubique abundanter feliciterque virere.

9 A quibus non longè abiens Alciatus (u), ut Pacem, Pacisque bonos, & uberes fœtus, sive effectus denotaret, tria successivè Emblemata finxit, quæ etsi omnibus obvia sint, propter sui pulchritudinem hìc omitti non possent, nisi brevitati consuleremus. In primo elephantem pingens, qui etsi in olim bellis deservire soleret, pace tamen stante:

Cæsareos currus ad pia templa vehit,
Projectisque armis, munia pacis obit.

In secundo galeam, intra quam apes suavissimos mellis favos veluti in alveario conficiunt. In tertio spicarum corollas, vitis palmitibus circumplexas, & Alciones in tuto marmore, tranquillove mari, nidificantes, suosque pullos confoventes. Sic insinuans, optimi Principis officium in id incumbere penitus debere, ut populum in suis regionibus, & provinciis, necessario proventu instructis, foveat, & tutetur; habita primum ratione tempestatum, earumque calamitatum, quæ solent in dies accidere: sin atque ventos remittere, & tamdem procellas ebullientes hostium conquiescere, ut securius in pace posteà vivatur.

10 Adrianus quoque Junius (x), ostendere volens ex Pace rerum omnium opulentiam procedere, illam, Plutum (de quo supra) dextra tenentem depingit, & sinistra cornucopiæ gestantem, his subjectis carminibus:

Aureolum dextra gestat Pax Attica Plutum,
Læva tenet cornu plenum ubere copia,
Eliscit opum satias, & rerum copia læta,
Pax ubi, Marte triumphato, viget aurea.

11 Extant etiam, apud Battilium (y) duo alia non contemnenda Emblemata, ex Mercurii Caduceo, & oliva Minervæ desumpta, quibus Pacis vota, bonaque describit, eique studere præstare, quàm bello, suadet. Et Janus Jacobus Boisardus (z), idem ostendere volens, sic pingit, & infit:

Pace vigent Artes: Aras Pax thure reparat,
Pax Cererem, & Bacchum promovet, atque fovet.
Filia Pax Jovis est, & divum munera nobis
Dispensat: placida Pace beatus homo est.

Justus autem Reifembergius (a), eisdem vestigiis insistens, sic habet:

Ecce gerit spicam, molli redimita corona,
Plaudite vos pueri, plaudite vosque senes.

Et Joachimus Camerarius (b) sub oleæ arboris pictura, eamdem commendans sic:

Dure facesse ligo, validæ procul este bipennes,
Frondeat æternos Pacis alumna dies.

Est enim olea arbor Palladi dicata, Pacisque symbolum. Unde & *Pacis arborem* Sidonius eam nominat, & quia semper viret, & singularem utilitatem hominibus præstat, neque incidi, neque evelli ullo modo par est; de ejusque origine bellissima est apud Servium in primo Georgicorum narratio.

12 Noster etiam novissimus Saavedra (c), de eisdem votis, & bonis Pacis eruditè, ac prudenter pertractans, hastam humi fixam proponit, quam fœcunda vitis, plena botris, complectitur. Et iterum leonem mortuum, in cujus ore, tamquam in alveolo, apes mellificant, quod in idem recidit, cum Galea Alciati supra relata, cujus ipse mentionem omisit.

13 Ego verò in præsenti Emblemate, veluti in compendium omnia supra adducta reducens, Pacem (ut vides) spicis, & oliva coronatam, & ex sinu cornucopiæ fundentem, exhibeo, simulque, dextra, Mercurii caduceum tenentem, læva autem, accensam facem, qua congestam diversorum armorum pyram accendit, ut sic vetera quoque Trajani, & aliorum Imperatorum Nummismata denotem, quibus sub hoc actu, & habitu (ut tradit Oroscius (d) Covarrubias) Pacem pingere moris fuit. Quasi Davidicum (e) illud legissent, *Arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igne.*

14 Etenim, sicut bellis imminentibus, semper invaluit, falces, vomeres, ligones, & alia agricul-

(s) August. *Dialog.* 11.
(t) Occo *in Numism. veter.* latè Gervas. *contra Tristanum in lib. Infant. Cardin. ex pag.* 124.
(u) Alciat. *Embl.* 176. *& duobus seqq.*
(x) Junius *Embl.* 6.
(y) Battil. *Embl.* 217. *& 218.*
(z) Boisard. *Embl.* 26.
(a) Reifemberg. *Embl. Polit.* 5.
(b) Joach. Camerar. *cent.* 1. *Embl.* 14.
(c) Saaved. *Empr.* 74. *& 99.*
(d) Orosc. *in Embl. lib.* 1. *fol.* 38. *in fin.*
(e) David *Psalm.* 45.

culturæ instrumenta in gladios, enses, cassides, & scuta convertere, & prorsus ipsam agricultu-ram deserere, juxta illud Virgilii (*f*):

Quippè ubi fas versum, atque nefas: tot bella per Orbem,
Tam multæ scelerum facies: non ullus aratro
Dignus honor, squallent abductis arva colonis:
Et curvæ rigidum falces conflantur in ensem.

Et iterum (*g*).

Vomeris huc, & falcis honos, huc omnis aratri
Cessit amor, recoquunt patriis fornacibus enses,

Ovidii (*h*):

Bella diu tenuere vires, erat aptior ensis
Vomere, cedebat taurus arator equo:
Sarcula cessabant, versique in pila ligones,
Factaque de rastri pondere cassis erat.

15 Ita è contrario, tempore Pacis, gladii in vomeres, & ligones, enses, & lanceæ in falces conflari, & curvari dicuntur, juxta illud Davidis modo relatum, & expressius Isaiæ (*i*), qui cum tempus Pacis venturum significare vellet, quo Deus tamdem populum suum beare dignaretur, sic loquitur: *Et judicabit gentes, & arguet populos multos, & conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces; non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium.*

16 Quod & ipsum, paucis immutatis, apud Michæam (*k*) habetur. Neque aliud sensit Martialis (*l*), dum dixit de Falce:

Pax me certa Ducis placidos curvavit in usus,
Agricolæ nunc sum, militis ante fui.

Et Claudianus (*m*), dum signa partæ Pacis commemorans, canit:

Non jam delectus miseri, nec falce per agros
Deposita, jaculum vibrans ignobile messor:
Non tentat clypeum projectis sumere rastris.

17 Sidonius (*n*) quoque *de otio veteranorum* scribens: *In eorum*, inquit, *effatis manibus enses rubiginosos sero ligone mutari.* Qui locus, licèt ibidem diligens Sidonii Scholiastes Savarus, id non animadvertat, elegantissimus est ad intelligendam, & illustrandam constitutionem Imperatorum Gratiani, Valentiniani, & Theodosii (*o*), quæ vetat, *Veteranos milites, otio donatos, tela in usum vomeris, ligonisque convertere.*

18 Et ad eamdem Pacis notam alludens Cassiodorus (*p*) populares monens, ut quietè vivant, & indictas pro bono publico præstationes, gratanter exsolvant: *Accipiant* (ait) *ferrum, sed unde agros excolant: sumant cuspides, boum stimulos, non furoris.*

19 Nemoque ex Antiquis, & Modernis Poëtis, & scriptoribus extat, qui Paci uberem hanc, quam pingimus, fructuum, & rerum omnium abundantiam, non tribuat, ut præter supra relatos, ostendit Tibullus (*q*), quasi nostrum Emblema respiciens, & Pacem hoc carmine vocans:

Interea Pax Alma veni, spicamque teneto,
Profluat, & pomis candidus ante sinus.

Et melius Menander (*r*), qui ejusdem utilitatem exaggerans, hac hyperbole utitur:

Alit colonum Pax, & in saxis benè;
At bellum, noxium in ipso campo quoque.

Et de nostro Cornucopiæ expressè mentionem faciens Seneca Tragicus (*s*), sic inquiens:

——————————Et asperi
Martis sanguineas, quæ cohibet manus,
Quæ dat belligeris fœdera gentibus,
Et cornu retinet divite copiam,
Donetur tenera mitior hostia.

Divus etiam Hilarius (*t*), sic appositissimè, inquit: *Ibi aurea florent secula, quando misericordia, & veritas obviaverunt sibi. Justitia, & Pax osculantur se se: ubi veritas de terra oritur, & justitia de cœlo prospicit: ubi Dominus dat benignitatem, & terra dat fructus suos.*

Sed

(*f*) Virgil. 1. *Georg.*
(*g*) Idem 7. *Æneid.*
(*h*) Ovid. 1. *Fast.*
(*i*) Isai. 2. 4.
(*k*) Mich. 4. 3.
(*l*) Martial. *in apophoretis.*
(*m*) Claud. *de bello Getico.*
(*n*) Sidon. *lib.* 1. *epist.* 6.
(*o*) *L. fin. C. de Mancip. & Colon.*
(*p*) Cassiod. *lib.* 2. *epist.* 5.
(*q*) Tibul. *lib. eleg.*
(*r*) Menand. *apud Henric. Stephan. in Gnom. Græc. Poetarum.*
(*s*) Senec. *in Medea.*
(*t*) D. Hilar. *in lib. de Trinit.*

20 Sed quoniam nemo plenius Pacis bona, & commoda, quàm Ravisius Textor (u) exposuit, libet hic ejus carmina recensere, quæ etiam ad nostri Emblematis illustrationem valdè conducunt, & sic habent:

Pax cœleste bonum, sacris altaria flammis,
Atque tepescentes suscitat igne focos.
Pax hominum genitrix. Pax est custodia rerum,
Pax aperit juris, justitiæque forum.
Nulla quies homini, nulla est sine Pace voluptas,
Nullus amor, nullum religionis opus.
Pax urbes, Pax regna ligat, Pax congregat orbem.
Fiat ut ex multis urbibus una domus.
Secula Pax renovat, Pax aurea tempora confert,
Et mores priscæ simplicitatis habet.
Ingenuæ redeunt Artes, Academica florent
Ocia, Castaliæ solicitantur aquæ.
Pax facit innocuos saltus, nemorumque recessus
Tutus it, & tutas advena portat opes.
Pax Cererem campis, & mittere collibus uvas
Efficit, armoso dividit arva bove.
Gramina Pace virent, præpingua pascua, lætum
Luxuriat multa fertilitate pecus.
Pax vehit auratas peregrina per æquora merces,
Et steriles ponti, non sine esse vias.
Pax hilares mensas facit, & convivia passim,
Et recreat molli tristia corda mero.
Pax aperit thalamos, Hymenæaque carmina cantat,
Excitat, & resides non sinit esse lyras.
Pro gladiis lances gerit, & pro caside scuta,
Et sua Palladia tempora fronde ligat.
Gestit, & ad superos agili volat ardua saltu,
Et vocat ad festos agmina longa dies.

21 Sed qui tantopere Pacem extollimus & optamus, non ideò tamen Principibus nostris, ut eam imparati, & exarmati desiderent, suademus. Scimus enim quantam cladem Hispaniæ nostræ Witizæ, & Ruderici ob hanc causam ignavia vecordiaque paraverit, & prudentissimum esse Vegetii (x) Aphorismum, monentis, *Ergo qui desiderat pacem præparet bellum*, & Manlii Capitolini, apud Livium dicentis, *Ostendite modo bellum, Pacem habebitis, videant vos paratos ad vim, jus ipsi remittent*, necnon & illud Thucycidis (y), inquientis, *Pax, bello magis confirmatur, otium verò semper belli metum, & periculum conjunctum habet*, quam in rem plura alia, prudenter satis noster Saavedra (z) perpendit.

22 Quod igitur cupimus, quod monemus, eò dumtaxat tendit, ut Pacis commodis patefactis, ejus amorem Christianorum Regum, animis infingamus, quo incensi, à belli damnis abstineant, honestisque fœderibus, de antiquis jurgiis, & quæstionibus transigant, & tamdem templum Jani, tot jam lustris reseratum, fida perpetuaque concordia concludant, sciantque, quamlibet pacem, quolibet bello meliorem esse, & juxta Martiani Imperatoris dicterium, *Stultum, Paci bellum præferre*. Faxitque Deus, ut hic Nobis citò dies illucescat:

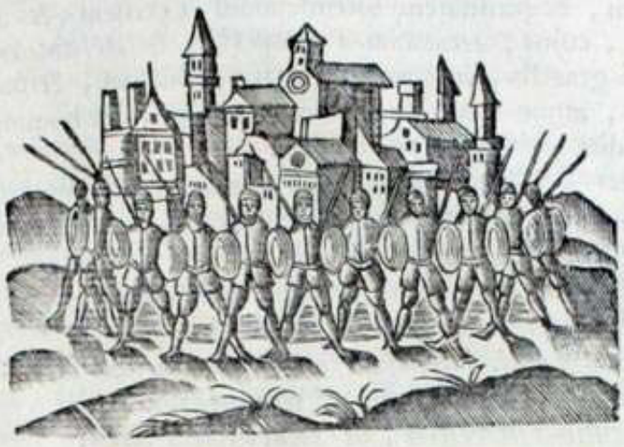
——————Supero concitus ab axe;
Tunc geminas Pax Alma tibi sacrabimus aras,
Ante pedes cadet alba tuos, tibi grata columba.

EM-

(u) Ravis. Text. *in offic. pag.*
(x) Veget. *lib.* 3. *in Prolog.*
(y) Thucyd. *lib.* 1.
(z) Saaved. *Empr.* 98. *ex pag.* 719.

EMBLEMA XCV.

CONCORDIA QUOS UNIT, MUNIT.

Quos urbis muros? Validam quam cerno coronam?
Non lapis accingit, mœnia viva vides.
Sunt cives, quos unit Amor: Concordia firmat,
Non urbs muniri fortiùs ulla potest.
Inconcussa manet gens atque ignara pericli,
Cui Pax est scutum, murus ahenus Amor,

COMMENTARIUS.

1 Concordia, quæ diversorum cordium affectus, & voluntates in unum conjungit unde & nomen accepit, pacem quidem generat, vel à pace generatur: numquam enim in mutua bella prorrumpent, qui eodem animo, intentioneque sociantur. Nec externa timere poterunt Principes, qui confines terminos habent. Si vires simul, & animos jungant, suoque exemplo, suos, in æqualem conjunctionem, & defensionem permoveant, legem videlicet, ordinemque naturæ sequentes, quæ omnia distinxit, simul atque constrinxit, totamque hanc rerum molem, mundum unum ex pluribus rebus effecit, & *ut ait Nazarius* (a), *& alii* (b), Concordiam, fundamentum, ac radicem otii, bonorum civilium seminarium, quietis publicæ, ac civitatum segetem & almam Pacis nutricem esse voluit, & illud bonum, sine quo nemo novit sua bona.

2 Quod fortè indicat illud libri Job (c), *Potestas & terror apud eum, qui facit concordiam in sublimibus suis*, quasi habere potestatem faciendi concordiam, aut comparandi pacem, sit omnium bonorum aggregatione potiri. Et benè agnoscentes sapientissimi omnium Athenienses, *ut Paulus Orosius (d) scribit*, etiam suis malis satis docti, cunctaque, vel bona, vel etiam mala, quæ foris geruntur, internis esse radicata, & emissa principiis, domi abstersere odia, & foris bella presserunt. Et Paulus Æmilius (e) scitissimè monuit, *Nullam prævalidam armis gentem, inter se consentientem, vinci ab externo hoste, quamvis feroci, opibusque præstantissimo, posse.*

3 Idemque, præclarius quoque, ante ipsum docuit, Sallustius (f), Micipsam, ita suos filios admonentem, inducens. *Regnum vobis trado, firmum, si boni eritis, sin mali, imbecillum: nam concordia parvæ res crescunt, discordia maximæ dilabuntur.* Quam orationem Severus quoque Imperator moriens, *ut Dion* (g) *memorat*, legendam suis liberis misit, cum animadverteret inter ipsos

(a) Nazar.. *in Paneg. ad Constant.*
(b) Paschal. *in legato, cap.* 53. Petr. Gregor. *de Repub. lib.* 23. *cap.* 3. *num.* 13.
(c) Job. *cap.* 25. 2.
(d) Paul. Oors. *lib.* 2. *cap.* 17. *in fin.*
(e) Æmil. *lib.* 1. *de Gest. Franc.*
(f) Sallust. *in Jugurt.*
(g) Dion. Nizeus, Xiphil. *in Severo.*

ipsos, jam tum, odii favillas scintillare.

4 Et de Sciluro Scytha, Plutarchus (*b*), & Stobæus (*i*) enarrant, quod triginta liberos masculos habens, cum esset moriturus, fasciculum jaculorum singulis prorrexit, jussitque rumpere. Id cum singuli recusassent, eo quòd videretur impossibile, ipse singula jacula exemit, atque ita facilè omnia confregit; filios his verbis admonens. *Si concordes eritis, validi invictique manebitis; contra, si disidiis, & seditione distrahamini, imbecilles eritis, & expugnatu faciles.*

5 Quo exemplo, in expilanda equi cauda Sertorius usus esse narratur, & sunt plures, qui ad eamdem Concordiæ vim, & utilitatem ostendendam Tyrrheni, & Scyri lapidis Insulæ Ciladicæ, similitudine utantur, cujus, *secundùm Plinium* (*k*), *& Aristotelem* (*l*), ea est natura, ut dum est integer, quamvis grandis, in aquas projectus, fluctuet, & natet, comminutus, in partesve divisus, pessum eat, atque considat, inde inferentes, sic homines, cujuscumque sint sortis, concordia sustineri, discordia verò pessumdari.

6 Quod etiam Aristides Sophista, & Dion Prusæus, latissimis, & elegantissimis orationibus de Concordia habitis, prosequuntur, & Prudentius (*m*), non minus eleganter, hoc carmine designavit.

Publica sed requies, privatis rure foroque
Constat amicitiis. Scissura domestica turbat
Rem populi. Titubatque foris, quod dissidet intus:
Ergo cavete viri, ne sit sententia discors
Sensibus in vestris; ne secta exotica tectis,
Nascatur conflata odiis, quia scissa voluntas
Confundit variis arcana biformia fibris,
Quod sapimus conjungat amor: quod vivimus, imo
Conspiret studio, nil dissociabile firmum est.

7 Alciatus etiam, quàm sit utilis, & necessaria hujus documenti cognitio ostendere volens, tria Emblemata successivè, ad illud suadendum, excussit. Quorum Primum (*n*) ex Cornicibus (quæ concordiæ symbolum præbent) Regium sceptrum comitantibus, ac velut sustinentibus, sumpsit; ut significaret, Principibus, & Regibus hanc unam, & primam esse curam debere, ut inter se populosque suos concordiam tutentur, omnesque bellorum, motuum, & seditionum causas præcidant, si suum statum tranquillum, & securum esse velint. Secundum (*o*), ex duobus Romanis ducibus, post mutua bella in concordiam, & mutua fœdera, prorrectis contrictisque ultrò citròque dexteris, coeuntibus, quod signum concordiæ esse, benè ibidem ipsius Commentatores, & alii passim Auctores observant.

Ut quos jungit amor, jungat & ipsa Manus.

Tertium (*p*), quod ad rem nostram magis conducit, sub Gerionis figura, quem Veterum fabulæ tricorporem, aut tricipitem confingebant, non quòd revera hoc habitu esset, sed, *ut Justinus* (*q*), *& alii plurimi* (*r*) *tradunt*, quia tres fratres hujus nominis erant, tanto amore, tantaque fide conjuncti, & ea se concordia, mutuisque auxiliis juvantes, ut unica ipsis anima, & voluntas esse videretur. Talisque exinde vigor, ut vel Herculi ineluctabiles se præstiterint, nec nisi separati vinci, ac superari potuerint, hoc pacto subindicantes, hanc virtutem esse potissimum Regum Regnorumque munimentum. Alciati carmen sic habet.

Tergeminos interfuerat concordia fratres,
Tanta simul pietas mutua, & unus amor:
Invicti humanis, ut viribus ampla tenerent
Regna, uno dicti nomine Geriones.

8 Batillius Labæus (*s*), ex illo Sciluri supra relato, in eamdem rem, hoc Emblema composuit, sub lemmate *Concordia insuperabilis.*

Singula quæ minimo infringas hastilia nisu,
Non toto inflectas robore nexa simul.
Robore tam firmo stat firma potentia concors,
Tam facilè infringi dissociata potest.

Sic enim, ut Philosophi loquuntur.

Unita virtus, valentior est se ipsa dispersa.

Pierius etiam Valerianus (*t*) inquit, Romanos Veteres, per Lyræ hierogliphicum concordiam fi-

(*b*) Plutarch. *in apophth.*
(*i*) Stob. *serm.* 82.
(*k*) Plin. *lib.* 2. *cap.* 106. *& lib.* 26. *cap.* 17.
(*l*) Aristot. *de nat. cap.* 12.
(*m*) Prudent. *Psychom.* 7.
(*n*) Alciat. *Emb.* 38.
(*o*) Idem *Emb.* 39.
(*p*) Idem *Emb.* 40.
(*q*) Justin. *lib.* 44. *ad fin.*
(*r*) Pier. Valer. *lib.* 38. *cap. de tricipicio.* Natal. Comes *lib. mythos.*
(*s*) Batill. *Emb.* 188.
(*t*) Pier. Valer. *lib.* 47.

figurasse. Quo eodem symbolo, illo non citato, noster Saavedra (*u*) novissimè utitur, sub Epigraphe, *majora minoribus consonant*, plura quidem satis prudenter considerans harmonia, & consonantia, quæ in omni concordi, & benè ordinata civitate, vel Monarchia desideratur.

10 Et ante ipsos idem insinuasse videtur Petrus Costalius (*x*), ad eamdem vim concordiæ, illud Amphionis transferens, Thebanam urbem sui plectri modulis construentis, sic inquiens.

Musicus Amphion citharam dum pectine pulsat
Septifores Thebas condidit ad numerum
Prætitit hoc concors modulatæ gratia cordæ
Manibus, ut populum cogeret ille ferum:
Sic divina statuon Concordia continet urbis,
Et ligat unanimi barbara corda fide.

11 In quorum illustrationem Ego Cassiodorum (*y*) adjicio Lyræ, vel cytharæ adinventionem commemorantem, & nihil efficacius inventum fuisse inquientem, ad promovendos animos, quàm concavæ cytharæ blanda resultatio, hincque existimare licere, cordæ appellationem fluxisse, quòd facilè corda moveat. *Ubi tanta est*, inquit, *vocum collecta sub diversitate concordia, ut vicina corda pulsata, alteram faciat spontè contremiscere, quam nullum contigit attigisse. Tanta enim vis est convenientiæ, ut rem insensualem spontè se movere faciat, quia ejus sociam constat agitatam. Hinc diversæ veniunt, sine lingua voces: hinc variis sonis efficitur, quidam suavissimus chorus, illa acuta, nimia tensione, ista gravis, aliqua laxitate, hæc media, tergo blandissimè temperato. Ut homines se ad tantam perducere, non prævaleant unitatem, in quantum ad socialem convenientiam ratione carentia pervenerunt, &c.*

12 D. Sebastianus Covarruvias (*z*), post Divum Gregorium (*a*), Jobi (*b*) similitudine utitur, de dæmone ita loquente, *Corpus illius, quasi scuta fusilia, conjunctum squamis se prementibus, uni una conjungitur, &c.* & loricam, his squamis fabrefactam, depingit, quarum unione, quemadmodum draco suum corpus tegit, ne citius ullius penetretur jaculatione, ita milites armari solent, ut securius adversariorum ictus recipere, ac retundere possint, atque valdè intentioni nostri Emblematis cohærenter, eadem unione exercitus invencibiles reddi. Covarruviæ Rithmus sic habet, sub lemate, *Una uni conjungit.*

Imita la loriga à la escamosa
Piel de serpiente, de conchuelas llena,
Que junta una con otra, es poderosa
A resistir el golpe muy sin pena,
I la esquadra de gente belicosa
Estando unida en todo trance es buena,
Hermosa vista hace, aunque terrible.
I para todo trance es invencible.

13 A Covarruvia parum discrepans Saavedra (*c*), ad eamdem concordiæ virtutem iterum designandum, & quòd ei omnia cedunt, constipatam cuneatamve Romanorum militum manum commentus est, quibus in more erat, *ut Lipsius ostendit*, suis se scutis, vel clypeis unitis, ita contegere, ut hostium muros tutò conscendere, sive scandere possent.

14 Nos autem, nihil his aliorum adinventionibus detrahentes, & quàm sit utilis, atque insuperabilis Concordia, suadere conantes, præsenti Emblemate utimur, pulchra urbe depicta, quàm mœnium loco, armati adunatique cives, alii aliis hærentes, circumdant, & strenuo hoc robore, & munimine, inexpugnabilem reddunt. Quod ex illo celebrato Isæi Sophistæ apophthegmate concinavimus, qui, *narrante Philostrato* (*d*), cum Lacedemonii periclitarentur, ac de civitate mœnibus cingenda, consultarent, Homericum carmen recitavit.

Scutum hæsit scuto, Galeæ galea, atque viro vir.

Et adjecit.

Sic mihi state Lacedemonii, & muri cincti simus,

15 Cui similis Agesilaus, *ut Plutarchus* (*e*), *& Erasmus* (*f*), *recensent*, à quodam percontatus, quàm ob causam Sparta mœnibus non cingeretur, ostendit cives armatos, & unanimes *Hi*, inquiens, *sunt Spartanæ civitatis mœnia*, sic docens, Respublicas nullo munimento tutiores esse, quàm civium consentientium virtute. Et iterum similiter, cum alius hoc ipsum interrogasset, *Civitatem non saxis lignisve, sed pro vallis, & mœnibus, incolentium virtute muniri oportere*, respondit, *quos si jungit Concordia, nullus potest esse murus inexpugnabilior.*

16 Recentior quoque, sed relatu digna in eamdem rem videtur cujusdam Comitis Neoburgensis historia apud Beyerlinchium (*g*), qui cum hanc urbem denuo, & pulcherrimam condidis-

(*u*) Saaved. *Emp.* 61. *ex pag.* 464.
(*x*) Costal. *in Pegm. pag.* 312.
(*y*) Cassiodor. *lib.* 2. *epist.* 40.
(*z*) Seb. Covar. *cent.* 2. *Emb.* 35. *pag.* 135.
(*a*) D. Gregor. *lib.* 33. *Moral. cap.* 31.
(*b*) Job. 41.
(*c*) Saaved. *Emp.* 89. *ex pag.* 659.
(*d*) Philost. *de vit. Philosoph. lib.* 1. *pag.* 514. Pet. Gregor. *lib.* 2. *de Repub. cap.* 2. *num.* 4. Caramuel. *qui hoc dictu missæ, carminibus celebrat in lib. de insig. Hispan. pag.* 193.
(*e*) Plutarch. *in Apoph. Aget.*
(*f*) Erasm. *lib.* 1.
(*g*) Beyerlinch. *in The. verb.* urbs *& aliud simile lit. P. pag.* 979.

set, ad eamque visendam Imperatorem invitasset, hic ea summè laudata subjunxit, solùm notari posse, quòd muris cincta non esset. Cui Comes sequenti die se muratam ostensurum, pollicitus est; cumque ad hoc Imperator rideret, classicum tangi jussit, & cives suos armatos, juxta ordinem sibi, jam anteà traditum stationes sibi concreditas, juxta militaria instituta occupare, totam villam circumvallantes. Quod cum dicto citius impletum esset, Imperatori dixit, ea sua esse mœnia, quod ipse hilariter congratulatus admissit.

17 Ad illumque Homeri versum, ille alter Virgilii (*b*) videtur alludere.

Concurrunt, hæret pedi pes, densusque viro vir.

Ubi Servius Pontanus, & Cerda plura alia similia loca notarunt. Et Plutarchus (*i*) de Antigono Asiæ Rege scriptum reliquit, amicis suadentibus, ut si Athenas caperet, validis illam præsidiis communiret, ne quando deficeret, summaque cura, ut totius Græciæ basim custodiret, respondisse, se semper in hac fuisse sententia, ut crederet, nullum esse Regni præsidium firmius, quàm civium benevolentiam, atque concordiam.

18 Quam etiam per plures angues circumvolutos significari, Pierius Valerianus (*k*), post Plinium, considerat, addens, inde factum videri, ut Caduceus in Pacis argumentum, circundata anguium effigie formatus fuerit. Extatque apud Sylvestrum Petra sanctam (*l*) symbolum aliud Caroli Federici, Juliæ Cliviæ montium Ducis, qui sparsa in clypeo civium corda gestabat, cum duplici Epigraphe altera Latina, *Hic murus abenus esto*, altera Italica, cujus erat sensus, *Benevolentia est optimum præsidium*, sic ostendens, hac certè multò securiorem reddi Principem, quam muris, & arcibus communitis. Et novissimè Joannes Ovenus (*m*), suæ Brittaniæ similes vires hoc Disticho clausit.

Anglorum portæ sunt portus, mœnia classes
Castra æquor, valli corpora, corda Duces.

19 Quæ omnia pro illorum opinione conducunt, qui urbes mœnibus esse cingendas negarunt quas ita munitas (ut Plutarhus (*n*) tradit) Licurgus, Panthoidas & Agis, mulierum præsidium, *conclavè*, sive *ginetium*, appellare solebant, & expertem muri eam urbem dici non possem, quàm virorum non laterum corona armaret. Cum quibus, & si ipse non sentiam, Petrum Gregorium (*o*), & alios sequutus, qui earum munitionem necessariam esse, pluribus argumentis evincunt, & inde urbes ab urbo aratri, quo mœnia delineari solebant, oppida ab hac murorum apositione, seu mutua ope, quæ alia aliis præstare solent, dicta considerant, negare tamen non possum tutiorem validioremque earumdem, & cujuslibet Regis Regnique defensionem, ab hac civium, & Regnorum concordia, mutuoque inter se nexu, & unione, peti, & sperari debere.

20 Etenim, ut in Proverbiis (*p*) Salomon dixit, *Frater, qui adjuvatur à fratre, quasi civitas firma*, ubi Septuaginta Interpretes legunt, *Frater à fratre adjutus, quasi urbs munita, & excelsa, invalescit autem, tamquàm fundatum Regnum*, verè enim, ut Isocrates ad Nicodem, & Plautum (*r*), à Me alibi (*s*) relati, dixerunt in civium concordia, & bonis moribus firma urbium mœnia consistunt.

21 Nec minùs verè, ex eadem concordia, oratione Valerii Maximi (*t*) inter Senatum, & Plebem Romanam stabilita, non solùm urbem mœnibus roboratam, sed *Urbem urbi junctam*, alter Valerius scripsit. Et apud Cornelium Tacitum (*u*) Brittani leguntur, legationibus, & fœderibus omnium suarum civitatum vires excivisse, ut Romanis resistere possent, *Docti communi periculum concordia propulsandum.* Quem locum Lipsius (*x*) illustrans, verba hæc *aurea* appellat, & omnibus imbibenda, alia similia Hermocratis Siracusani ex Thucydide (*y*) referens. Unde & Adagium fluxit, *Concordia fulciuntur opes, etiam exiguæ*, quod Erasmus (*z*) ex illo Homeri (*a*) carmine sumptum existimat. *Conjuncti pollet, etiam vehementer inertes.* Et potuit etiam allegare Horatium (*b*) ita hoc verum esse testantem.

Felices ter, & amplius
Quos irrupta tenet copula: nec malis
Divulsus quærimoniis,
Suprema citius solvet amor die.

EM-

(*b*) Virgil. *Æneid.* 10.
(*i*) Plutarch. *in Apoph.*
(*k*) Pier. *lib.* 15.
(*l*) Pet. Sanct. *lib.*
(*m*) Oven. *lib.* 1. *epigram.* 40.
(*n*) Plutarch. *in apoph. Laccon.*
(*o*) Petr. Gregor. *lib.* 2. *de Rep. cap.* 3. *l. pupil.* §. *oppidum de verbor. signific.* D. Isidor. *lib. etym. cap.* Ego 2. *tomo lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 14. *novissimè* Berneger. *in quæst. ad Tacit. de mor. German. quæst.* 82.
(*p*) Proverb. 18. 19. ubi vide Salazarium.
(*q*) Isocrat. *ad Nicoc.*
(*r*) Plaut. *in Pers. actor.* 4.
(*s*) Ego 2. *tom. lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 69.
(*t*) Valer. Max. *lib.* 8. *cap.* 9. *in princip.*
(*u*) Tacit. *in Agricola.*
(*x*) Lips. *ad Tacit. sup. nota* 42.
(*y*) Thucyd. *lib.* 4.
(*z*) Erasm. *in Adag. pag.* 124.
(*a*) Hom. *Iliad.*
(*b*) Horat. 1. *Carm. Od.* 13.

EMBLEMA XCVI.

ORANDUM, ET OPERANDUM.

Quod Templum? Jani, quæ gens? Romana, quid orat?
Omne bonum, quid agit? Comprimit omne nefas.
Vota juvant, credenda tamen non omnia votis,
Rem gere consilio, corripe tela manu.
Audentes Deus ipse juvat, juvat inclyta Regis
Dextera. Tu laudi consule, teque juva.

COMMENTARIUS.

1 NIvinus ille Plato (*a*), in minimis etiam rebus, divinum semper præsidium implorari auspicarique debere scriptum reliquit, & Romani prisco instituto; ut Valerius Maximus tradit, *Rebus divinis operam dabant, cum aliquid commendandum esset, precatione: cum exposcendam, voto: cum solvendum, gratulatione: cum inquirendum, vel extis, vel sortibus, impertito: cum solemni ritu peragendum sacrificio.*

2 Quod institutum Cicero (*b*), Livius (*c*), Auctor ad Herenium (*d*), Curtius (*e*), Boetius (*f*) Severinus, & alii à Petro Fabro (*g*) diligenter relati, commendant. Sed nemo melius Plinio Juniore, qui celebrem illam Panegyrim, Trajano dictam, sic exorditur: *Benè ac sapienter P. C. Majores instituerunt, ut quemadmodum rerum agendarum, ita dicendi initium à precationibus caperetur: quod nihil ritè, nihilque providenter homines, sine Deorum immortalium ope, consilio, honore, auspicarentur.*

3 Eumdem quoque morem apud Græcos viguisse, satis ostendit Xenophon (*h*) dum admonet Cyrum, *Conari, omne opus cum diis aggredi, quia dii non secus rebus civilibus, quàm bellicis præsunt, ac dominantur.* Nullaque est Natio, quæ non id ipsum, quantumvis barbara, moverit, & veluti in Adagium illud Virgilii (*i*) carmen traduxerit.

Ab Jove principium Musæ, Jovis omnia plena.

Ubi Cerda noster plurima similia loca commemorat.

4 Sed hoc quidem cum semper, tum præcipuè in bellis consulendis, ineundis, ac conserendis, præcedere debet, *ut Onosander (k), Ælias Reusnerus (l), & alii rei militaris Auctores animadvertunt*, in quibus, quò majus periculum vertitur, eò diligentius, & devotius Deus est exorandus, ex cujus nutu omnia, & maximè bellorum exitus pendet, & ut passim Sacræ literæ (*m*) do-

(*a*) Plato *in Thim.*
(*b*) Cicer. *lib. 7. de Divinit.*
(*c*) Livius *lib. 6. Decad. 1.*
(*d*) Auct. ad Heren. *in princip.*
(*e*) Curt. *lib. 3.*
(*f*) Boet. *de Consolat. lib. 3.*
(*g*) P. Faber. *in Decad. cap. 1. in princip.*

(*h*) Xenoph. *in Cyripæ.*
(*i*) Virgil. *Eclog. 3. vers. 30.* Valer. Maxim. *in præfat.*
(*k*) Onosand. *lib. 1. de re milit. in princip.*
(*l*) Reusner. *lib. 1. artis stratag. cap. 17.*
(*m*) Oseæ 12. 5. Zachar. 1. 3. 4. & 4. 6. Isai. 14. Esdr. 1. & 2. Paralipom. 16. Psalm. 19. 8. latè plures apud Me*rom. 1. lib. 2. cap. 4. num. 78. & seqq.*

docent, *exercituum*, & *bellorum Dominus* appellatur, & fortitudinem præbet iis, qui corde perfecto credunt in eum. Et non iis, qui in curribus, in equis, aut in multitudine gentis confidunt, sed qui in ejus nomine spem repositam habent, victoriam concedere solet.

5 Unde, quemadmodum audax semper, & execrabilis habita fuit vox illa Ajacis, Capanei, & Mecentii, apud Sophoclem (*n*), Statium (*o*), & Virgilium (*p*), de suis viribus, ita confidentium, ut dicerent:

Dextra mihi Deus, & telum, quod missile libro,
Virtus mihi Numen, & ensis
Quem teneo.

6 Ita longè cordatior alia Titi Imperatoris, qui, *Josepho* (*q*) *narrante*, cum de Judæis, Hierosolyma capta, se victorem videret, admiratus tantam urbem, tamque munitam fuisse superatam, dixit: *Planè Deo adjuvante pugnavimus*, & ut addit Philostratus (*r*), propter illam victoriam coronari noluit, quia divina virtute opus illud perfectum esse videbat, non sua. Rectèque dicere potuit D. Augustinus (*s*). *O Homo, ideò non vicisti, quia de tuo præsumpsisti: qui præsumit de viribus suis, antequàm pugnet, prosternitur.*

7 Et talis ac tanta vis in ejusmodi precationibus inest, ut vel ea sola Moyses victoriam ab Amalechitis (*t*) obtinere meruerit, plus levatis ad cœlum manibus quam exercitus strictis mucronibus consequens, & ut Divus Chrysostomus (*u*) addit, *Occulta pugna, manifesta victoria, latenter dimicans, ut evidenter devincat.* Et David, eodem (*x*) testante Chrysostomo, plus semper in illis, quàm in suis phalangibus, aut legionibus fiderit, & plures hostes orando, quàm pugnando fugaverit, ut ipse de se ipso prædicat inquiens, in tribulatione ad Dominum clamasse, illumque pro se pugnantem, & sagittas suas, fulgura, terræmotus, aquarumque inundationes inhostes suos mirisse (*y*). Quem locum, non tantùm metaphoricè accipiendum Genebrardus, (*z*) & Mendoza (*a*) arbitrantur, sed etiam ad literam, quia Deus servo suo, ob meritum orationis, miraculosè cœlestibus armis, & auxiliis succurrere voluit.

8 Non secus, atque Magnus Theodosius ob similem pietatem promeruit, ut venti pro eo contra Eugenium Tyrannum, apud Aquilejam pugnarent, & tela ab hostibus missa, in eosdem acriter retorquerent, ut post D. Ambrosium (*b*), & Augustinum (*c*), plures Auctores (*d*) enarrant, & Claudianus vates, licèt Christianus non fuerit, illis versibus refert, & effert, quæ, & alia, supra in alio (*e*) Syntagmate posui.

9 Idem, ante Theodosium, Marco Aurelio Imperatori, licèt Ethnico, ob preces legionis Christianorum, dictæ *Melitinæ*, quàm secum ducebat, contigisse, fulminibus de cœlo in Marcomanos hostes contortis (unde & ipsi legioni deinceps, *Fulminatricis*, nomen inditum fuit, apud Nos *Lanza Rayos*) satis constat ex Epistola, quam ad Senatum Romanum scripsit, cujus post Justinum Martyrem (*f*), Tertullianum (*g*), Orosium, & alios (*h*), mentionem facit Baronius, & his verbis concepta erat: *Eramus quippè in hostili solo, ex quo aqua carere cœperamus, obsessi. Confestim autem, ut procubuerunt Christiani in facies, & preces fuderunt ad ignotum mihi Deum, descenderunt de cœlo, in nos quidem frigidissimus imber, in nostros verò hostes grando mixta fulminibus, ut sine mora sentiremus, prestò esse invictam opem Dei Potentissimi.*

10 Luculentius ad hoc, & certius exemplum ex Sacra Josue historia (*i*) discere possumus, quo, cum populo, per septem dies orante, & urbem Jericho, quam obsederant, cum Arca fœderis religiosè circumeunte, illius muri ad solam ejusdem populi vociferationem, & tubarum clangorem illicò corruerunt: *Porque no hace la Artilleria tan gran brecha como la oracion*, ut Saavedra noster (*k*), benè, eamdem historiam in hoc expendens, animadvertit.

11 Cui, alia, relatu digna, profana licèt, adjici potest, de Augusto Cæsare, qui, *ut Dion* (*l*), & *Suetonius* (*m*) *referunt*, ad bellum Philippense pro patris ultione profecturus, post preces Marti ultori fusas, ei templum vovit, & victoria potitus exolvit. Quo respiciens Ovidius (*n*) sic cecinit:

Mars ades, & satia sceleratos sanguine ferrum,
Voverat, & fuso lætus ab hoste redit.

12 Plura similia exempla victoriæ, orationum piarum meritis impetratæ, plures passim libri suppe-

(*n*) Sophocl. *in Ajac.*
(*o*) Statius 2. & 10. *Thebaid.*
(*p*) Virgil. 10. *Æneid.*
(*q*) Joseph. *lib. de Bell. judaic. cap.* 16.
(*r*) Philostr. *lib.* 6. *de vita Apoll.*
(*s*) D. August. *in Serm. de verb. Apost.*
(*t*) Exod. 17. 8. Deut. 25. 17. *cap. Si quos vult.* 36. *dist.*
(*u*) D. Chrysost. *in Serm. de Mois.* 1. *tom.*
(*x*) Idem *lib.* 1. *de oran. Deum.*
(*y*) Psalm. 17. 7. *& sequent.*
(*z*) Genebr. *in Psalm.* 17.
(*a*) Mendoz. 1. *Reg. c.* 7. *vers.* 14. *annotat.* 27. *sect.* 3. *n.* 3.
(*b*) D. Ambros. *Psalm.* 36. *vers.* 15.
(*c*) D. August. *de Civit. Dei, lib.* 5. *cap.* 26.
(*d*) Orosc. *lib.* 7. *cap.* 35. Euseb. *lib.* 11. *Histor. Eccles. cap.* 33. Baron. *Ann.*
(*e*) Supr. *Embl.* 10.
(*f*) Justin. Mart. *apol.* 2. *in fine.*
(*g*) Tertul. *in Apol. cap.* 5.
(*h*) Euseb. Orosc. Niceph. Galist. Paul. Diacon. & alii apud Baron. *ann. Christi* 176. *fol.* 192.
(*i*) Josue *cap.* 6.
(*k*) Saaved. *Empr.* 25. *pag.* 170.
(*l*) Dion in August.
(*m*) Sueton. *in Oct. cap.* 29.
(*n*) Ovid. 5. *Fast.*

peditant, & præcipuè Hispani (*o*), qui toties divinas apparitiones B. Virginis, Sanctæ Crucis, D. Jacobi, Æmiliani, aliorumque Sanctorum, pro nobis pugnantium, referunt, & extollunt. Et pro multis illud Wambæ sufficiat, qui, *ut ex Luca Tudensi Baronius, & alii* (*p*) *recensent*, anno 674. reparatæ salutis, contra Ildericum, & Paulum, sibi perduelles, tyrannosque pugnaturus, non prius acies committere voluit, quàm exercitum suum ab omni adulterorum facinorosorumque militum fæce penitus expurgaret, & cum reliquis, licèt numero paucis, piis prius precibus, & expiationibus præcedentibus, alacriter prælium inivit, & Angelos super castra, corusca volitatione sibi suppetias ferentes, videre promeruit. Quod & rerum declaravit eventus, & æquè certum, ac pium esse demonstrat, illud Monitum, quod Alphonsus Rex Aragonum I. apud Bartholomæum (*q*) Facium Ferdinando Filio dedit, his verbis: *Tunc denique tibi militares artes profuturas scito, cum Deum tibi pietate, ac justis factis reddideris propitium. Eum igitur, si vincere expetis, pura mente colito, spemque omnem victoriæ in eo reponito.*

13 Quam disciplinam, licèt Catholici, & gloriosi Hispaniæ nostræ Reges, veluti hæreditariam præseferant, & qui nunc regnat, & diutius ò utinam regnet, Philippus IV. Rex, ac Dominus noster Optim. Maximus, piissimis, frequentissimisque suis in hanc rem actionibus, & precationibus, posteris commendatiorem reliquerit. Adhuc tamen ad eam magis adhortandam, & suadendam, operæ pretium duxi hoc Emblema superioribus addere, ex Romanorum moribus sumptum, qui ubi se ad externa bella suscipienda, vel inferenda parabant, non solùm vanos suos Deos consulebant, & variis sacrificiis placare curabant, verùm & indictis publicis rogationibus, ad Jani Templum Populus concurrebat, ejusque apertis foribus, & ante ipsas suppliciter provolutus, pro bono eventu pias preces fundebat, prius tamen maxima cura habita, ut ab omnibus sceleribus expiaretur; sed ita tamen divinum auxilium invocantes, & promereri studentes, ut interim nihil ex militari cura, & bellico apparatu detraherent.

14 Quod Templum, jam inde à Numæ temporibus, ut in ejus vita tradit Plutarchus (*r*), duabus erat januis instructum, quæ *Belli Portæ* dicebantur, statutumque, ut quando bellum gerendum esset, aperirentur, pace verò reddita, clauderentur, ut præter Livium (*s*), & alios (*t*) eleganter ostendit Poëta (*u*), sic canens:

Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus urbes
Albanæ coluere sacrum, nunc maxima rerum
Roma colit, cum prima movent in prælia Martem,
Sive Getis inferre manu lachrymabile bellum,
Sunt Geminæ belli portæ (sic nomine dicunt)
Religione Sacræ, & sævi formidine Martis.
Centum ærei claudunt vectes, æternaque ferri
Robora: nec custos absistit limine Janus,
Has ubi certa sedet Patribus sententia pugnæ,
Ipse Quirinali trabea, cinctuque Gabino,
Insignis, reserat stridentia limina Consul,
Ipse vocat pugnas: sequitur tum cetera pubes,
Aereaque assensu conspirant cornua rauco.

15 Intraque ipsum Templum, Furorem Bellicum vinctum, & catenatum, armisque insidentem Pacis tempore coerceri, & bello indicto dimitti, ipse idem Poëta non minùs eleganter ostendit, his verbis:

——Diræ ferro, & compagibus arctis
Clauduntur intus belli portæ. Furor impius intus,
Sæva sedens super arma, & centum vinctus ahenis
Post tergum nodis, fremit horridus ore cruento.

16 His in locis alia similia aliorum Poëtarum, Virgilii Commentatores adducunt, Templique hujus usque ad Justiniani tempora descriptionem, & quoties clausum fuerit, latè ex Procopio, & aliis Dempsterus (*x*) recenset, & Petrus Ligorius (*y*) cæremonias, quibus aperi soleret, adjungit. Et Alexander ab Alexandro (*z*), ut ostendat, non solùm in eis, & in precationibus, Romanos suam spem collocare, signanter scribit, præter eas, & Templi apertionem, in Martis Sacrario, aut in Curia Saliorum, Ancilia (idest rotunda illa scuta, Numæ tempore Romanis è cœlo demissa) prius moveri solita fuisse. Quasi eo motu Marte è sua sede excirent: eoque propitio, & volente, arma expediri, legiones conscribi, exercitus parari, atque omnia hostilia esse, designarent.

(*o*) Theat. vitæ human. *verb.* Oratio. Tamajus Salazar *in Triumph. B. Virg. Mariæ.*
(*p*) Baron. & Spond. *ad ann. Christ.* 674. Corolian. *in Breviar. Chronolog. eod. anno.*
(*q*) Barthol. Facius *lib.* 1. *hist.*
(*r*) Plutarc. *in Numa.*
(*s*) Liv. *lib.* 1.
(*t*) Varr. *de Ling. Latin. lib.* 4. Plin. *lib.* 34. *cap.* 7. Rosin. *lib.* 2. *cap.* 3.
(*u*) Virgil. *Æneid.* 7.
(*x*) Dempster. *ad Rosin. dict. cap.* 3. *pag.* 102.
(*y*) Petr. Ligor. *in lib. de Circis.*
(*z*) Alexand. 1. *Genes. cap.* 26. *ubi Tiraq.*

Cer-

17 Certò enim certius est, Deum ipsum, qui valdè nostris votis, ac precibus gaudet, æqua lance desiderare, ut non ita se totum Princeps, vel quivis alius, pietati concredat, quin sua ex parte rei gerendæ se aptet, & ita in divinis auxiliis speret, ut humana disponere pro viribus curet. Scitum est enim illud Ovidii (a):

Ignavis precibus fortuna repugnat.

Et ut Sallustius (b) sub persona M. Portii Catonis prudentissimè monuit, *Non votis, neque supplicationibus muliebribus, auxilia deorum parantur, vigilando, agendo, benè consulendo, prosperè omnia cedunt. Ubi socordiæ te tradideris, ne quicquam Deos implores, irati offensique sunt*, quod adeò verum reputat Livius (c), ut dicat, *stultitia est, sedendo aut votis debellari credere posse. Armari copias oportet, & deducere in equum, ut vir cum viro congrediaris.*

18 Qui etiam alibi (d) Ducem quemdam acriter reprehendit, quia sperabat, nihil agenti, de cœlo sibi victoriam in sinum devoluturam, vel dormienti, *ut Terentius (e) ait*, hæc confecturos Deos, ut de Timotheo Atheniensium Imperatore olim referebatur, cui, quòd multa feliciter obtingerent, magis commoditate fortunæ, quàm ipsius opera dictum fuit, dormienti ei urbes in rete intrare. Quod Adagio locum fecit, *Dormienti rete trahit*, ubi Erasmus (f) alia congessit, & Emblemati Batilii, (g) quod sic habet:

Huic urbes captas fortuna in retia cogit,
Dum jacet, & molli membra quiete levat.
Sic multis mens læva, quibus sit numina dextra,
Et malè res cæptæ, res benè semper eat.

19 Tendit quoque in idem aliud Lacedæmoniorum Proverbium (h): *Admota manu Fortunam esse invocandam*, quo significabant, orandum simul, & operandum, & nihil ignavis votis Fortunam concedere, ex quo Schoonhovius (i) hoc Emblema formavit, sub figura fortunæ, sic supplicibus, ante se positis, respondentis:

Rebus in humanis nostrum solamen opemque,
Nil juvat ignava solicitare prece;
Audentes fortuna juvo: conamina vestra
Jungite, & hoc nostrum præstò erit auxilium.

20 Et apud Græcos, secundùm Erasmum (k), & Junium, aliud percrebuit, *Non omnia per bovem obtinebis, vel ne contra bovem opta.* Quo pariter indicare volebant, non tantùm sacrificiis, aut litationibus, votisque pro arbitrio omnia cessura, sed laborandum quoque nobis esse, si compotes voti evadere cupimus, & Aeschyli illud mente versandum.

Quisquis laborat, huic manum præbet Deus:
Laboranti debetur divinitus gloria, laboris proles.

21 Neque aliud monere voluerunt Avienus (l), & Faernus (m), fabulam confingentes, de quodam auriga, sive bubulco, qui vulsis crinibus, & tensis ad cœlum palmis, *juva Jupiter*, vel *juva Hercules*, frustra clamabat, cum ipse manus non admoveret equis, sive bobus, & currui, qui in foveam, vel paludem inciderant, & desuper ei responsum fuit *Juva te ipsum*, quod etiam in Adagium pertransiit, & apud Nos (n) hoc carmine commendatur, *A Dios rogando, i con el mazo dando.* Avieni carmina hæc sunt:

Perge laborantes stimulis agitare juvencos,
Et manibus pigras disce juvare rotas.
Tunc quoque congressus, majoraque viribus ausus,
Fac superos animis conciliare tuis.
Disce tamen pigris, non flecti numina votis,
Præsentesque adhibe, cum facis ipse, Deos.

22 Ex qua Fabula, vel simili, agasonis in lapsu asini ociosè Herculem invocantis, symbolum quoddam exhibuit Achilles Bocchius (o), sic ex illo deducens:

Fac ergo, quisquis es, aliquid tu te interim,
Deinde invocato numina.

23 Et Batilius hoc (p):

Alcidem lapso rogat, ut succurrat assello,
Nec se se ipse, sedens, segnis agaso movet:
Cui Deus. Ad primum tu hæc otia tollere debes,
Primus, & ad partes ipse venire tuas.

Sic posteà (q) in ejusdem Emblematis notis subjiciens, *Nihil boni parat otium inane, neque Deus otiantibus assistit. Terram limosam nemo fortunæ relinquit, ut ex illa lateres conficiat, neque corium possidens, aut lanam otiosus sedet, fortunam precibus fatigans, ut ex hac materia togam, & calceos paret. Nempè ars non expectat fortunam, sed labor, cum Minerva manus admovenda, laborantem Deus pariter adjuvat. Sic olim Sagittario invocanti Deus affuit, & telum una direxit; sic Cytharedo Orthium canenti, cum nervus*

(a) Ovid. 8. *Metam.*
(b) Sallust. *in Catilin.*
(c) Livius *lib.* 2. *Decad.* 3.
(d) Idem *lib.* 6.
(e) Terent. *in Adelphis. Act.* 4. *Scen.* 5.
(f) Erasm. *in Adag. pag.* 263.
(g) Batil. *Embl.* 30.
(h) Erasm. *in Adag. pag.* 203.
(i) Schoonhov. *Embl.* 5.
(k) Erasm. *in Adag. pag.* 335. & 731.
(l) Avien. *Fab.* 32.
(m) Faern. *Fab.* 91. Causin. *in Polist. symb. lib.* 1. *cap.* 9. *pag.* 73.
(n) Vide *de hoc Hisp. Adag.* Covarrub. *in Thes. singul. Cast.* verb. *Mazo.*
(o) Bocch. *lib.* 2. *symb.* 52.
(p) Batil. *Embl.* 25.
(q) Idem *in Notis.*

vus defuerat, Apollo ipse cicadæ specie respondit (r).

24 Nihil autem ad hanc rem aptius me legisse memini, eo, quòd Plutarchus (s) recenset, Perseum Macedonum Regem increpans, quòd commisso prælio, cum Paulo Æmilio, in quo de suo Regno, imò & de capite periclitabant, in oppidum Pydnam se magna ignavia subduxit, per causam sacrificii Herculi faciendi, *Trepida à trepidis* (ut Plutarchus addit, *non recipienti sacra, nec vota admittenti nefanda. Neque enim fas est, ut qui non jaculatur, destinatum feriat, neque qui locum non tenuit, is ferat palmam: neque ut habeat socors successum, neque ut sit malus beatus. Sed Pauli precibus volens, propitiusque annuit Deus, quippè petebat victoriam belli, & palmam, hastam tenens, pugnansque, opem implorabat Dei.*

25 Et hoc quidem est, quod Jurisconsulti dicere (t) solent, *Vigilantibus non dormientibus jura subveniunt*, & Theologi, *facienti quod in se est, Deus suam non denegat gratiam.* Qui etsi omnipotens sit, miracula tamen, ubi illis non est opus, excusat, & divinis suis manibus, atque operationibus, nostras quoque admisceri desiderat, *ut Ego alibi* (u) *ostendi*, & integro discursu in hanc rem edito, ex tribus locis, & exemplis Sacræ Scripturæ, benè Ambrosius Moralius (x) evincit. Quibus adjici potest, quod Tilmanus (y) memorat, Sanctum quemdam virum, quem multi hac ætate noverunt, ad Regem Magnum dixisse, *Reges, non tantùm, ut ores, sed ut regas: ne per orationes, & pietatem tuam gehenam mereare.*

26 Illud planè, & pium, & securum, omnique jure, & ratione ob omnibus Principibus observandum, consulimus, ut Deum, quem suis votis, & precibus ante bella, aliasque res arduas, sibi adesse præoptant, eumdem, adeptis demum victoriis, vel prosperis potiti successibus, æqua pietate agnoscant, & revereantur, ipsiusque potentiæ, quicquid pro votis contigerit, tribuant, cum ipse verè victoriarum omnium auctor, & Dominus sit, ut ex superioribus patet, & latè prosequitur Julius Ferretus, (z) Agesilai exemplum adducens, qui, *ut Xenophon in libro de ejus laudibus tradit*, quoties fortuna utebatur prospera, Diis immortalibus habebat gratias: & fiducia plenus, plures mactabat hostias, quàm rebus suis metuens, ac diffidens voveret. Cui similis Paulus Æmilius apud Plutarchum (a), non tam sibi, quàm Diis, partam insignem, illam de Perseo Rege victoriam, acceptam ferre voluit, & in ejus gratiam plures victimas immolavit.

27 Idemque Sacra pagina de Israelitis (b) agens, commendat, dum post debellatos Assyrios, & Bethuliam, egregio Judithæ facinore, ab obsidione liberatam, *Omnis populus venit in Hierusalem, adorare Dominum: & mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & repromissiones.* Et rursus, dum Josue de Haithis (c) triumphans, ex præcepto Domini Altare construxit, & super eo hostias pacificas obtulit, & mactavit. Davidis quoque exemplum idem ostendit, passim in suis Psalmis, sed præcipuè (d) in centesimo tricesimo septimo, pro victoriis, quas à Domino acceperat modulantis. Cujus pietatem ibidem (e) D. Chrysostomus his verbis extollit: *Non quemadmodum nonnulli molles, ac dissoluti, qui antequàm quidem accipiant, sunt vehementes: postquàm autem acceperint, elanguescunt; sed hic quidem, & antequàm acceperit, agit, & postquàm accepit, perstat, agens assiduè gratias.*

28 Et pariter D. Ambrosius (f), Theodosium Magnum ob eamdem virtutem collaudans, sic ait: *Alii Imperatores in commemorationem victoriæ, arcus triumphales parari jubent, aut alia insignia triumphorum. Clementia tui hostiam Deo parat oblationem, & gratiarum actionem per Sacerdotes celebrari Domino desiderat.*

29 Qua etiam in parte, quantum semper Catholicorum nostræ Hispaniæ Regum, & Augustæ Austriacæ domus, Religio, & Pietas emicuerit, satis ostendunt exempla à me supra in aliis commentariis (g) relata, & ab Antonio Panormitano (h) de suo Rege Alphonso verba faciente. Et tot ob hanc gratiarum actionem anniversariæ commemorationes indictæ, tot insignia Templa, & Cœnobia ex voto constructa, & amplissimis simul reditibus, pretiosisque donariis dotata, & tota Hispania D. Jacobo, glorioso ejus Patrono, pro victoria de *Clavijo*, veluti in tributum obnoxia. De quibus Ego alibi (i) aliqua dixi, & plura, vel de solo Belgio loquens, Aubertus Miræus (k) congessit, & noster Saavedra (l) post Marianam, eamdem pietatem extollens, eique pro premio ingentem, qua hodiè fruitur, Monarchiam, datam fuisse considerans.

30 De pietate autem Romanorum, Diis, etiam pro adversis, litantibus, jam supra (m) cum Valerio Maximo memini, & nunc huic commentationi verbis Senecæ finem impono: *Hoc conditio humana, vel pessimum habet, quòd fortuna quos miseros fecit, & superstitiosos facit, diligentiùs dii coluntur irati.*

EM-

(r) Vide *de hac Fabula Clement. Alex. in exhort. ad gent. pag.* 1.
(s) Plutarc. *in vita Paul. Æmil.*
(t) *L. Pupillus, D. quæ in fraud. cred. cum similibus.*
(u) Ego 1. *tom. de Indiar. Jur. lib.* 2. *cap.* 3. *ex num.* 67.
(x) Ambros. Moral. *discurs.* 3.
(y) Tylman. *in Aulæ Tyrocin. cap.* 6. *num.* 19. *pag.* 21.
(z) Ferret. *in tract. de Just. bello, cap. ult. de victor. Deo tribuend.*
(a) Plutarc. *in Paul. Æmil.*
(b) Judith 16. 22.
(c) Deuteron. 27. 6.
(d) D. Chrysost. *in Psalm.* 131. *vers.* 1.
(e) D. Chrysost. *ibidem.*
(f) D. Ambros. *lib.* 8. *epist.* 58.
(g) *Supr. Embl.*
(h) Panorm. *lib.* 4. *sub finem.*
(i) Ego 2. *tom. lib.* 3.
(k) Miræus *in Codice donationum piarum.*
(l) Saaved. *Empr.* 25. *ex pag. & Empr.* 97. *pag.* 718.
(m) *Supr. Embl.*

EMBLEMA XCVII.

VULGI LATRATUS SPERNENDI.

En Zephiro genitore satus, velocior Euro
Fertur, nec sistit quaque latrante cane.
Ovaque tolluntur, quamvis gallina reclamet,
Et rauco strepitu personet ipsa diu.
Quidquid iners vulgus resonet clamore, latratu,
Rex insta, propera, quodque agis, illud age.

COMMENTARIUS.

1 QUod Cassiodorus (*a*) scripsit, *Alacriter incumbendum esse incohatis, cum jam vicinitas perfectionis arriserit; quando spes effectus, tædium laboris excludit, & magnum gratiæ incitamenti credere desiderata compleri.* Animosiorem me reddit, ad pauca, quæ jam restant, Emblemata capessenda, & breviori, qua possim, commentatione, illustranda. Præsens autem eò tendit, ut Princeps, quem Perfectum, & undique Constantem desidero, & Caput, Patrem, Pastorem, & Tutorem sui Populi esse, in superioribus (*b*) dixi, ubi prudenti maturoque consilio aliquid, vel Paci, vel Bello conducere senserit, id sedulò exequi curet, neque vanis ejusdem populi vocibus, aut latratibus terreatur, vel ab incepto cursu desistat, nisi fortè eò prorrumpat audacia, ut gravis aliqua commotio timeri possit, cui sedandæ parem se esse non sentiat. Tunc enim prudentius erit, tempori deservire, & meliorem rei benè gerendæ occasionem expectare, ut jam supra in alio Emblemate monui (*c*).

2 Et hoc est, quod jura (*d*) Nos docent, vanas voces populi non audiendas, sed contemnendas esse; docerique illum, non sequi deberet, & si nesciat quid liceat, quid non liceat, commoneri, non autem illi assensum præstare oportere. Idemque videtur sentire Seneca (*e*), inquiens: *Non tam benè cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant, argumentum pessimi turba est.* Cicero (*f*), *Sed tamen non gravissimum est testimonium multitudinis. In omni enim arte, vel studio, vel quavis scientia, vel in ipsa virtute, optimus quisque rarissimum est*, & apertius Ælianus (*g*), consulens, *ut qui unumquodque ritè gerunt, & administrant, non multitudini, sed iis tantùm qui rei scientiam habent, placere procurent.*

3 Etenim ut Solon, *testante Plutarcho* (*h*), dicere solitus erat:

Omnibus in magnis difficile est placeas.

Et sic se hodie mores hominum habent, ut omnes sapere, omnes censere præsumant, & audeant, sintque plures eorum, sinistra quos in lucem natura extulit, qui nec quicquam possint, nisi meliores, meliora carpere, & pro captu arbitrioque suo omnia metiri moderarique velint, ad quos fortè respexit Plinius Junior (*i*), cum dixit, *Nihil esse, aut pigrius delicatis, aut curiosius ociosis. Quorum vota si in quo-*

li-

(*a*) Cassiod. *lib.* 5. *epist.* 17.
(*b*) *Supr. Embl.* 11. *& sequent.*
(*c*) *Supr. Embl.* 43.
(*d*) *L. Decurion. filii, C. de Pœnis, l. Constat, D. de appellat. & cap.* 2. *de elect.* Textus optimus *in cap. Docendus, dist.* 62.
(*e*) Senec. *de Vita beata, cap.* 11.
(*f*) Cicer. *lib.* 2. *de Symb. con. & mal.*
(*g*) Ælian. *de var. hist. lib.* 2.
(*h*) Plutarc. *in Solone.*
(*i*) Plin. Jun. *lib.* 5. *epist.* 23.

libet negotio exquirenda, exaudiendave essent, tot sententiæ quot capita reperirentur, in quibus tamen nullum caput conspici posset, ut benè insinuavit ille, qui hanc vulgi naturam hoc Disticho clausit (*k*):

Bellua multorum capitum cur nominor? atqui
Cordatis nullum credor habere caput.

4 Quapropter Cleantes, à Clemente Alexandrino (*l*) relatus, hoc ipsum nostrum monitum his carminibus clausit:

Ne spectes famam dum vis sophos esse repentè, *Judicium sapiens, & justum non habet ullum*
Terreat amentis nec te sententia vulgi. *Vulgus, & in paucis vix hoc reperire licebit.*

Et magis sententiosè, ac breviter Comicus:

Pulchra in tumultu judicare non decet:

5 Et D. Basilius apud Philippum Camerarium (*m*), sic inquiens, *Nihil æquè cavendum sapienti, atque illud, ne ad aliorum opinionem vivat, neve quid populus probet circumspiciat, sed rectam rationem potius ducem, & gubernatricem vitæ statuendam esse.*

6 Et non inelegantius D. Cyprianus (*n*) admonens: *Graves viros, & semel supra petram robustam solida stabilitate fundatos, non dico aura levi, sed nec vento, nec turbine commoveri: ne animus dubius, & incertus variis opinionibus, velut quibusdam ventorum incursantium flatibus, frequenter agitetur à proposito suo, & quadam levitatis reprehensione mutetur.*

7 Anacharsis etiam Scytha, qui inter septem sapientes connumeratur, *ut post Plutarchum Petrus Crinitus (o) commemorat*, Atheniensium statum inde brevi interiturum prædixit, quòd populi imperio agebatur, *Cui videlicet proprium sit, & in minimis maximè formidare, & in maximis minimè prospicere.*

8 Et proinde Charondas, qui leges eisdem Atheniensibus condidit, in hunc modum de populo concludebat: *Qui se populo committit, fortunam non rationem sequitur: qui fortunæ favet periculo, & aleæ se dedit: qui in alea est, ad ruinam, & cladem inclinat.* Et Tacitus (*p*), *Plebi* (inquit) *non judicium, neque veritas*, & Demosthenes (*q*), *Populus sanè turba est, & res omnium instabilissima, ac imprudentissima, ut in mari fluctus, flexibilis, & inquietus, qui ut contingit agitatur: alius venit, alius recessit, ac nemo Reipublicæ curam gerit, imò ne meminit quidem.*

9 Queis addere licet aliam vulgi diffinitionem, sive descriptionem à D. Hieronymo (*r*) traditam, quæ sic habet, *Vulgus habet os barbarum, procax, & in convicia semper armatum: quidquid novum insonuerit, aut auctor, aut exaggerator est famæ.* Ad quod alludens Joannes Roman. Pontifex xxiij. (*s*) rogatus quid esset à vero remotius, *Vulgi* (inquit) *sententia, quidquid enim laudat, vituperatione dignum est: quidquid cogitat, vanum, quidquid loquitur, falsum; quod improbat bonum est, quodque approbat, malum: & quidquid denique extollit, infame.*

10 Unde Pythagoras volens idem, quod Nos nunc facimus. insinuare, inter sua symbola hoc posuit, *Popularibus viis ne incedito*, quo, *ut exponit Athenæus*, significavit, multitudinis sententiam, non esse sectandam (nam unusquisque temerè, ut fors tulit, & prout sibi visum fuerit, respondet ac statuit) sed potius rectam viam insistendam, menteque utendum gubernatrice. Pithagoræ sequax, Diogenes Cynicus, *ut in ejus vita Laertius (t) enarrat*, quodam die theatrum ingressus, ipse adversus populum nitens ingrediebatur. Interrogatus autem, quamobrem id faceret? *Hoc* (inquit) *in omni vita facere studeo.* Sentiens, hoc sapientis esse viri, in omnibus actionibus à multitudine dissidere, & ut Attius dicebat, *Paucis probatus potius quam multis esse*, propterea quòd vulgus hominum cupiditatibus agitur, non ratione.

11 Cœlius autem Rhodiginus (*u*) symbolum, aliud deducit ex Jovis simulacro, jam supra (*x*) ad aliud relato, quod inquit apud Cretenses, absque auribus confingi, exculpive, aut ex ære duci solitum fuisse, hoc pacto docere volentes, *Principem virum, & omnibus latè dominantem, audire addecere neminem: sed id demum persequens, quod dictat rationis examen, & justitiæ nusquam præfloratæ integritas.*

12 Petrus Costalius (*y*) pariter, non pendendum à judicio inperitæ multitudinis ostendere tentans, Antigenidam pingit, discipulum his carminibus alloquentem:

Cum tua non placeat tunicato Musa popello, *Multum est, & Musis, & placuisse mihi.*
Respuat, & numeros publica turba tuos. *Judicium indocti Sapiens contemnere vulgi*
Tene insulsa movent queruli fastidia vulgi? *Debet, & adversa sedulus ire via.*

13 In quod recidit illud Hippomachi tibicinis, apud Ælianum (*z*), qui cum discipulus suus aberraret ab arte inter fistulandum, & nihilominus plausum auditorum assequeretur, baculo eum percussit, dicens: *Perperam fistula cecinisti, nam alioquin hi tibi, non aplauderent.*

14 Saavedra noster (*a*), sub conchæ symbolo, quæ impolita exterius, interius tersum, & pretiosum margaritum abscondit, Principem monet, *Nec se quæsiverit extra*, nec vanis populi opinionibus,

(*k*) Joann. Oven. *in Epigram.*
(*l*) Clem. Alexand. *lib. 5. Stromat.*
(*m*) D. Basil. apud Camer. *Cent. 2. cap. 51.*
(*n*) D. Cyprian. *in epist.*
(*o*) Petr. Crinitus *lib. 1. de Hon. disc. cap. 4.*
(*p*) Tacit. *2. hist.*
(*q*) Demosth. *in Orat. de fals. legatione.*
(*r*) D. Hieron. *epist. 22.*
(*s*) Joann. R. P. xxiij.
(*t*) Laert. *lib. 6.*
(*u*) Rhodig. *lib. 10. cap. 3. col. 436.*
(*x*) *Supr. Embl. 54.*
(*y*) Costal. *in Pegm. pag. 235.*
(*z*) Ælian. *lib. 14. de Var. Hist. cap. 8.*
(*a*) Saaved. *Empr. 32. ex pag. 215.*

vel rumoribus deserat, quod ratione dictante perceperit, & hæc ad rem nostram conducentia verba subnectit, & variis exemplis illustrat: *No pende la verdad de la opinion: despreciela el Principe, quando conoce que obra conforme á la razon. Pocas cosas grandes emprenderia, si las consultase con su temor á los sentimientos del vulgo*, quod etiam ipsum prius elegantissimè monuit Mag. Marquez (*b*) concludens, *Que no desista por la contradicion de sus vasallos.*

15 Aptius Alciatus (*c*), ceteris palmam præripiens (licèt ad alium finem) Iuna depinxit, quæ quamvis ei canes adlatrent, cursum semel initum, nec flectit, nec deserit, hoc à se factum, & à prudentibus viris faciendum edocens, licèt invidorum, & obtrectantium conviciis, & latratibus impetantur. Cujus vestigia sequuti Jacobus Bruck (*d*). Et Joachimus Camerarius (*e*), alia similia Emblemata commenti sunt, quæ brevitatis causa non refero.

16 Ego autem, si hæc pictura, jam ab his occupata non esset, ea quidem, & aptius, ut arbitror, ad admonendos Principes uterer, ne vanis, ut tradimus, vulgi vocibus à prudentibus consiliis exequendis desistant. Sed quoniam occupatam, licèt ad aliud, invenio, ejus loco Sonipedem pingo, *cujus clara fuga ante alios, & magnus in æthere pulvis.* Qui, licèt dum currit, à canibus oblatretur, illos tamen spernens, suum cursum prosequitur, & ob hoc ipsum fortè velocior, & concitatior, tamquam si frigida suffunderetur. Addo & mulierem, ova, quicquid galli, & gallinæ glocitent, garriant, & reclament, intrepidè ab ipsarum oviparis, nidisve sumentem, & extrahentem (*f*). Quod summi ex Patre Joanne David in suo veridico Christiano (*g*), qui eisdem similitudinibus utitur, ad Christianos suadendos, ut salutem animæ suæ omnimodò curent, neque ab hac via sequenda, ob auram popularem absterreantur, hoc Disticho usus:

Virtutis ne via populari absterreat aura?
Urge iter usque tuum: discerpant cetera venti.

17 A quibus non multùm discrepat Seneca (*h*), qui docens à constantibus, & prudentibus viris injurias sperni, non vindicari debere, sic dixi, *Ille magnus, & nobilis est, qui moræ magnæ feræ, latratus minutorum canum securus exaudit.* Et Socrates, qui, *ut Laertius* (*i*), & *Agellius* (*k*) *referunt*, rogatus ab Alcibiade, quomodo Xantipem uxorem adeò rixosam ferre posset? respondit: *Qui ovis vesci vult, glocitantium gallinarum strepitu offendi non debet. Equidem sic domi patientiam disco, ut foris melius exercere queam.* Epitectus quoque apud Stobæum, idem insinuat, inquiens, *Sicut neque strepitu anser, nec balatu ovis percellit: is neque vecordis multitudinis vox terreat, utque multitudo temerè aliquid suum postulans, te non perturbat; sic tu, nec populum iniquè obturbantem tibi, reformidato.*

18 Et herclè cum illud Dionis Cassii (*l*), tam obvium, quàm certum omni seculo fuerit, *Res gestas, vel gerendas, taxare facillimum cuilibet. At res Egregias gerere, perdifficile, paucisque datum*, si ad quoslibet vulgi latratus, sive glocitus Princeps Heroicarum, quas molitur, actionum executionem suspendere deberet, parum & sibi, imò & ipsi vulgo consuleret, quod ut vetus Monosticum habet,

Ex opinione judicat, veri inscium.

Et posteà rebus prosperè gestis, gestit, & gaudet, & quod anteà exprobarat, extollit, ut tempore Catholici Regis Ferdinandi vidimus contigisse, quem populus, quòd tot bellis intentus, eum tributis onerabat, multis querelis, & satyris impetivit, quas demum in laudes, ob gloriam Hispanæ Monarchiæ, eximia ejus prudentia, & virtute, additam, convertit, & posteris Regibus exemplar optavit.

19 Et hoc intelligens Alphonsus Rex Aragonum I. referente Panormitano (*m*), peroptare solebat, ut popularium suorum unusquisque Rex extitisset, quo demum illi, utpotè experti, cognoscerent Principum curas, & quàm difficile esset Imperanti, omnibus satisfacere, cum tam diversa sint hominum ingenia, opiniones, & voluntates, & ut ait Horatius (*n*):

——————Renuas tu, quod jubet alter:
Quod petis id sanè est invisum acidumque duobus.

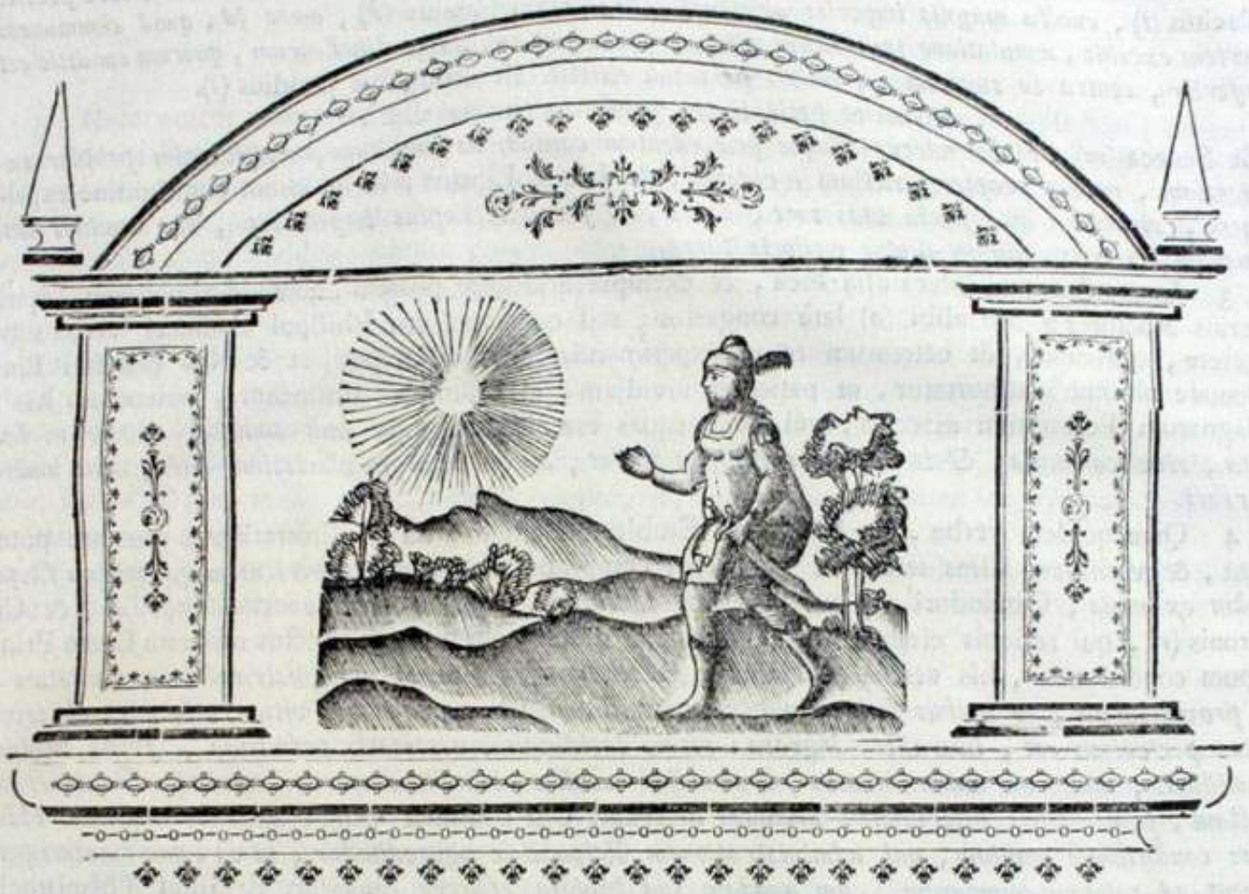
20 Neque quicquam superioribus obstat, quòd Cleomenes (*o*) apud Stobæum dixerit, *Vulgi arbitrium supra Principes esse*, & Salomon (*p*) *gloriam Regum investigare sermonem.* Idest ut Cajetanus exponit à nostro Salazario relatus, judiciorum factorumque suorum rationes, multitudini contentas esse, in magna gloria ponere debere. Hæc enim ad communem vulgi conditionem referenda sunt, qui judicio suo de Principibus, ut diximus, pro suo modo ac captu judicare audet: cui interdum convenit rationes indicare, ut ejus calumniis, & obtrectationibus occurratur, non autem ut vanis ejus vocibus, rumoribus, aut timoribus, à recta sua sententia desistat, vel pedes capiti imperare permittat, quod quàm sit periculosum, & ab omni prudentia alienum, satis ex superioribus patet.

EM-

(*b*) Marq. *in Gubern. Christ. lib.* 2. *pag.* 62.
(*c*) Alciat. *Embl.* 162.
(*d*) Bruck *Embl.* 26.
(*e*) Camer. *Centur.* 2. *Embl.* 61.
(*f*) Vide *lib. de in jus vocand.* & Erasm. *in Adag. p.* 342.
(*g*) Verid. Christ. *cap.* 37.
(*h*) Senec. *lib.* 2. *de Ira, cap.* 32.
(*i*) Laert. *in vita Socratis.*
(*k*) Agell. *lib.* 1. *cap.* 17.
(*l*) Dion. Cassiod. *lib.* 9.
(*m*) Panorm. *lib.* 3.
(*n*) Horat. *lib.* 2. *epist. ad Florum.*
(*o*) Cleomen. apud Stob. *ser. de vulgo.*
(*p*) Proverb. 25. 2. ubi Cajetan. & Salazar.

EMBLEMA XCVIII.

VIRTUS INVIDIAM GIGNIT, ET SUPERAT.

Quàm rutilans à Sole viges; ast imminet umbra,
Non lux sola datur; nam datur umbra comes.
Æmula virtutum fulgores umbra sequetur,
Temne at Rex umbram, quæ nihil intus habet.
Te scopulum decet esse Potens, detractio, probrum
Impetat, ardescat, dum ruit, ipse mane.

COMMENTARIUS.

1 Licet Seneca (*a*), & alii (*b*), qui rectè de humanis actionibus judicant, gloriam *Virtutis umbram* appellent, quæ præclara gerentes, etiam invitos comitari debeat. Unde Hadrianus Junius (*c*) justissimè dixit.

Gloria continuos numquam moritura labores
Sequitur, virensque in ore vivet perpetim,
Gloria debetur studiis, atque assecla merces.

Et Petrus Costalius (*d*), eam, non aliter virtutem sequi, quàm ignis Naphtam, bituminis genus (ut tradit Plinius) etiam longiusculè positum, ex quo hoc Pegma deduxit.

Insequitur Nephtam longè quam senserit, ignis,
Et necis, & vitæ fœdus uterque ferit.
Sic & virtuti comitem se gloria præbet,
Et præclara solet laus benefacta sequi.

2 Nescio tamen quo malo humani generis fato, hujus umbræ vicem invidia, calumnia, & detrectatio frequentius sortiatur, quibus egregii, & præstantes quique viri, & maximè Princi-

(*a*) Senec. *epist.* 79.
(*b*) Erasm. *in simil. folio* 42.
(*c*) Jun. *Emb.* 3. & 21.
(*d*) Costal. *in Pegm. pag.* 335.
(*e*) Tull. 4. *ad Heren.*

pes, expositi sunt. Ita ut Marcus Tullius (e) prudenter dicere potuerit, *Virtutis comitem invidiam, plerumque bonos insectari*, Plutarchus (f), *in civium invidiam plerosque Duces nimia bonorum, & potentiæ cupiditate provectos impingere.* Polybius (g), *præclara facinora, & res à quopiam vitro egregie gestas, magnam plerumque invidiam, & graves calumnias, ubique conflare solere.* Valerius Maximus (h), *nullam tam modestam felicitatem esse, quæ malignitatis dentes vitare possit.* Tacitus (i), *cuncta magnis imperiis objectari solita.* Dion Cassius (k), *omne id, quod communem sortem excellit, æmulatione invidiæque aliorum obnoxium est. Hinc illud eorum, quorum conditio est inferior, contra se superiores, bellum perpetuò existit.* Et absolutius Ovidius (l).

Summa petit livor, perflant altissima venti.

Et Seneca (m), *Habet virtus quoque præcedentem causam ad invidiam, multis enim propter sapientiam, multis propter justitiam invidetur*, & Justus Lipsius, idem ipsum similitudine exprimere, *Arbores, quæ juxta vias sunt, saxis, & fascibus sæpius impetuntur, sic homines linguarum his telis, qui in limine melioris famæ.*

3 In eamdem rem plura alia loca, & exempla adducere possem, quæ videri poterunt, apud varios Auctores à Me alibi (o) latè congestos; sed contentus ero Philippi Cominæi verba subnectere, qui aulæ, & ceterarum rerum experimentissimus, Principes (ut & Nos præsenti Emblemate nitimur) adhortatur, ut patienter invidiam, & calumnias sustineant, sciantque has, Magnarum Potestatum asseclas, vel pedissequas esse. *Ita, ut qui vult suaviter vivere in hac vita, sive calumnia, & invidia, is perinde faciat, ac qui vult in clarissimo Sole, sine umbra versari.*

4 Quæ quidem verba, ut & Nostro Emblemati ansam, ita & illustrationem præstare poterunt, & veritatem illius sententiæ Taciti (p) comprobare. *Non minus periculum ex magna fama, quàm ex mala*, Cassiodori (q) qui *molestam invidiam, rebus maximis amicam* appellat, & Ciceronis (r), qui reliquis elegantius, hujus malæ umbræ affectus, & effectus miseram facere Principum conditionem, his verbis proclamat, *O miseras conditiones administrandarum civitatum, & provinciarum, in quibus diligentia plena simultatum est, negligentia vituperationum: ubi severitas periculosa est, liberalitas ingrata: sermo insidiosus, assentatio pernitiosa, frons omnium familiaris, multorum animus iratus, iracundiæ occultæ, blanditiæ apertæ, venientes Prætores expectant, præsentibus inserviunt, abeuntes deserunt.* Cui consonat Quintilianus (s) inquiens. *Hanc esse conditionem omnium, qui administrationem Reipublicæ aggrediuntur, ut ea, qua maximè pertinent ad salutem communem, cum quadam sua invidia efficere cogantur.* Et illud Themistoclis apud Plutarchum (t), qui cum adhuc adolescens esset, nihil à se fieri splendidum dicebat, cum neminem adhuc sibi invidum sensisset.

5 Quod etiam idem Plutarchus (u) notavit in libro, quem *de silentio Pythiæ oraculi* scripsit, commemorans, Corinthi in Oceo, inter templi anathemata extitisse palmam æneam, cujus ad radices visebantur ranæ, & serpentes, quibus significabatur, à vitilitigatoribus, obstrepe-ris ac maledicis invidorum linguis, exitiali veneno armatis, impeti illorum vitas, qui non obliqua, sed recta ratione ad dignitatis, rerumque fastigia emergunt. Ex quo Hadrianus Junius (x) Emblema confecit, sub titulo *Invidia integritatis assecla*, & his carminibus.

Palma caput tollit cælo ardua, cujus ad ima
Rana loquax, stabulantur & hydri.
Oppugnant Proceres, quorum via consona recto est,
Degeneres, atque invida lingua.

6 Quem referens, & sequens Joachimus Camerarius (y), ita in quodam ex suis Emblemate habet.

Quantum Palmæ hydri possunt ranæque nocere,
Tantumdem invidiæ virtus obesse potest.

7 Est etiam dignum relatu, illud aliud Jani Boisardi (z), invidiam, quæ anguibus plena, virtutem insequitur, depingentis, à qua tamen hæc, se ipsam, suæ innocentiæ scuto defendit, magisque confirmat, & exerit cum hoc carmine.

Umbram habet omne suam corpus; sequitur præitque
Sic secum virtus attrahit invidiam.

In-

(f) Plutarch. *in Timot.*
(g) Polyb. *lib.* 1. *histor.*
(h) Valer. Maxim. *lib.* 4. *cap.* 7.
(i) Tacit. 4. *histor.*
(k) Dion. *lib.* 58.
(l) Ovid. *de remed. amor. lib.* 1.
(m) Senec. *epist.* 88.
(n) Lips. *in cent. ad Belg. epist.* 14.
(o) Ego 1. *tom. lib.* 1. *cap.* 16. *num.* 94.
(p) Tacit. *in Agric.*
(q) Cassiodor. *lib.* 2. *epist.* 23.
(r) Cicer. *in orat. pro Flacio.* Consonat illud Friderici III. Imper. Principes quasi signum ad sagittas expositos esse, ut per Æneas Sylv. *lib.* 1. *cap.* 37.
(s) Quint. *declam.* 138.
(t) Plutarch. *id Them.*
(u) Idem *in orat. Pythiæ.*
(x) Hadran. Jun. *Emb.* 9.
(y) Joachim. Camer. *cent.* 1. *Emb.* 24.
(z) Boisar. *Emb.* 14.

Invidiam sine qua virtus torpescit: at illi
Ad laudem stimulos suggerit invidia.

8 Et iterum araneam, que ex eisdem floribus venenum conficit, ex quibus apes suavissima mella constipant, & ita inquiens (*a*):

Toxica ab hoc carpit sublimis aranea flore,
Dulcia quo parvæ mella parantur api.
Sic quoque virtutem, scelerata calumnia carpis:
Et quod in hac damnes, improbe livor, habes.

9 Huic autem umbræ se illi subtrahere solent, qui jam sæpius cum ea colluctari, ad summum gloriæ fastigium ascenderunt: nam uti Sol, si imminet hominis vertici, aut prorsum tollit umbram, aut minimam reddit: & ut ait Tertullianus (*b*), *Positus in hypsomate, & domicilio suo eclipsim pati non potest*: sic ingens gloria extinguit invidiam. Vel illi, qui nihil faciunt, vel habent, quod invidiam parare possit: nam quemadmodum ubi nullum lumen, ubi nulla felicitas, ubi nulla invidia, quæ etiam si Tacito (*c*) credimus, *In mediocritate fortunæ pauciora pericula præstat.*

10 Cujus dictum recolens noster Saavedra (*d*), & eadem, qua de agimus umbræ similitudine utens, sic inquit. *Sombra es la embidia de la virtud, huya su luz quien la quisiere evitar. Desconozcase à la fama, à las dignidades, à los oficios, el que quisiere desconocer à la embidia. Con la igualdad no hay competencia. En creciendo la fortuna de uno, crece la embidia del otro. En la fortuna mediana son menores los peligros. Peligra la gloria en las proprias virtudes, i en los vicios agenos, &c.*

11 Sed Ego hoc ultimum damnans, quia non debet virtus ob vitandam invidiam relinqui, juxta illud Horatii (*e*).

Invidiam placare paras virtute relicta?
Contemnere miser: vitanda est improba Siren
Desidia: aut quicquid vita meliore parasti,
Ponendum æquo animo.

Et Ciceronis (*f*), qui de invidia, & periculis loquens, in quæ ob detectam parricidialem Catilinæ conjurationem inciderat, subdit, *Se tamen eo semper animo fuisse, ut invidiam virtute partam, gloriam, non invidiam putaret.*

11 Præstantius aliud Consilium meis Principibus, meo hoc Emblemate præsto, nempè, ut si invidiam, calumnias, & detractiones, quibus se, dum recta via incedunt, impeti sentiunt, vincere velint, eadem spernant, & nauci faciant, sibique constantes, macti virtute, eisdem, quibus cœperunt, itineribus, ad gloriam, & præclara quæque facinora totis viribus admittantur; sciantque propriam, ac genuinam Regalium mentium virtutem esse, causæ, conscientiæ quæ suæ justissimæ fidere, & quibuscumque oblatis casibus, calumniis, vel detractionibus semper sibi similes permanere.

13 Quemadmodum sapientissimus Imperator Marcus Aurelius (*g*) in sui ipsius institutione his verbis scriptum reliquit. *Quidquid alii loquantur, aut faciant, me quidem oportet esse Bonum; haud aliter quàm si aurum, vel smaragdus, vel purpura, semper ita diceret, quidquid alii dicant, aut faciant, aurum, smaragdum, vel purpuram esse me oportet, & colorem servare meum.*

14 Parem laudem, ob eamdem animi constantiam, & susurronum contemptum, Amianus Marcellinus (*b*), Juliano Imperatori (in aliis pessimo) tribuit, inquiens, nihilo magis illum commotum fuisse blatteronum injuriis, latratibus ac dicteriis, quàm Hercules Pygmæorum assultibus exterritus fuerit, imò ea contempsisse risisseque, velut Thiodamantis Lindii probra, conviciaque Hercules inultus neglexit, quem locum Erasmus (*i*) in Adagiis adducit, & explicat.

15 Et ad hanc constantiam indicandam frequentissima esse solet, & proverbialis, *ut Macrobius* (*k*) *docet*, similitudo scopuli, in quem marini fluctus allidunt, sed illisi, & irrisi demigrant, qua etiam Nos in ultimo hujus Emblematis Disticho utimur, Ciceronem sequuti, qui ea sæpè usus reperitur, & Virgilium (*l*), qui primò de Didonis in suo proposito constantia agens, sic dixit.

Nec magis incœpto vultum sermone movetur,
Quam si dura silex, aut stet Marpesia cautes.

Et

(*a*) Idem *Emb.* 15.
(*b*) Tertul. *lib.* 4. *ad scapulam.* vide *omnino similia verba*, *Saaved. Emp.* 9. *pag.* 59.
(*c*) Tacit. 14. *an.*
(*d*) Saaved. *Emp.* 9. *pag.* 58. *& seqq. & pag.* 68.
(*e*) Horat. *lib.* 2. *Satyr.* 3.
(*f*) Cicer. *in Catilin.*
(*g*) M. Aurel. Imper. *lib.* 7. *de sui ipsi institit.*
(*b*) Amian. *lib.* 22.
(*i*) Erasm. *in Adag.* Pygmæi, vel Thiodamus cum Hercule *pag.* 259.
(*k*) Macrob. 6. *Satur. cap.* 15.
(*l*) Virgil. 6. *Æneid.*

16 Et iterum (m) sic agens de constantia Regis Latini, in non ex audiendis populi vocibus ac rumoribus iniquum bellum expostulantibus.

Ille velut pelagi rupes immota resistit:
Ut pelagi rupes magno veniente fragore,
Quæ se se multis circum latrantibus undis,
Mole tenet: scopuli ne quicquam, & spumea circum
Saxa fremunt, laterique illisa refunditur alga.

17 Quibus in locis Cerda Noster alia plura similia congessit, inter quæ illud Nazianzeni (n), de constante homine, ita loquentis. *Non aliter opinor, ac rupes, quæ ventorum fluctuumque impetu, non modò, non concutitur, sed etiam incursantes undas, circa se frangit, atque absumit.* Omissit tamen Senecam (o), qui multum ad rem de qua agimus, Socratem, ob invidiam carceri traditum, & multis injuriis, & conviciis affectum, sic loquentem inducit. *Ilustrata est virtus mea, per ea ipsa, per quæ petebatur produci enim illi, & tentari expedit: nec ulli magis intelligunt quanta sit, quàm qui vires ejus lacessendo senserunt. Duricia silicis, nullis magis, quam ferientibus, nota est. Præbeo me non aliter, quàm rupes aliqua in undoso mari destituta, quam fluctus non desinunt undecumque moti sunt verberare: nec ideò aut loco eam movent, aut per tot ætates crebro incursu suo consumunt. Assilite, facite impetum: ferendo vos vincam. In ea, quæ firma, & insuperabilia sunt, quidquid incurrit, malo suo vim suam exercet. Proinde quærite aliquam mollem cedentemque materiam in quam tella vestra figantur, &c.* Quibus cum etiam consonat illud Imperatoris Marci Antonii (p) Philosophi se ipsum sit docentis, & admonentis. *Debes esse similis promontorii, ad quem assidui fluctus alliduntur, illud autem inconcusum perstat, undèque æstuantes, circa ipsum coercentur.*

18 Neque abest nobile Decastichon Conradi Ritershurii, à Philippo Camerario (q) relatum, quo suadere intendens, vulgi sermones, & detractiones, fiducia rectæ conscientiæ sperni debere, sic dixit.

Nescia mens fraudum, inculpatæque integra vitæ,
Scommata nullius, nullius arma timet
Omnia contemnit, ventis velut obvia rupes,
Mendacesque sonos unius assis habet.
At quibus interno improbitas præcordia puncta
Rodit, & infandum polluit ora scelus:
Perpetuis animi curis agitantur, & omnes,
Quæ sarsit scelerum sarcina, scire putant.
Qui sapit, ad vitam sapiat: gere conscia recti
Pectora nec strepitu commoveare levi.

19 Florentius etiam Scoonhovius (r) in id ipsum respiciens, & invidiam, sive invidentiam, ipsis dumtaxat invidiosis nocivam esse solere, ostendere volens, alia similitudine, quæ in superiorem incidit, utitur sagittarium depingens, in durum silicem jaculantem, in quem sagittæ ab ipso missæ resiliunt. Quòd, licèt dissimulet, ab Erasmi (s) similibus sumpsit, ubi ita habet. *Jaculum, si in solidum aliquid inciderit, nonnumquam inmittentem retorquetur: ita convitium in fortem, & constantem virum tortum, recidit in convicium facientem.*

20 Idemque, Cornelius à Lapide (t) pluribus locis, & exemplis illustrat, & novissimè Saavedra Noster (u), sub duorum canum symbolo, qui feratam cuspidatamque Herculis clavam dentibus impetunt, quos ipsa, nihil damni passa, confringit atque cruentat.

21 Et Jacobus Boisardus (x) sub famæ pictura, per æthera convolantis, humi interim invidia, vipereis linguis comitata, jacente, & se ipsam acriter dilaniante, cum lemmate, *Vir bonus invidiæ securus*, & his carminibus.

Fama per ingenuas quæsita laboribus artes,
Lucida, neglecta, sidera tangit, humo.
Qui colis ima tenes, comes, invide livor, honesti,
Illæsa à telis evolat alta tuis.

22 Quæ omnia satis ostendunt, invidiam, *ut diximus*, calumniam, & obtrectationem ex aliorum virtutibus, & felicitatibus generari, hæc tamen, quæ in nihil solidum continent, nullo melius modo, quàm per contemptum, & dissimulationem à Magnis Principibus, & cordatis sibique constantibus viris elidi. Quod novissimè, ultra supra relatos, Antonius Burgandia (y) hoc Em-

(m) Idem *lib.* 7.
(n) Nazianz. *orat.* 27.
(o) Senec. *de vit. beat. cap.* 27.
(p) M. Anton. Imper. *in vita sua. lib.* 4.
(q) Camer. 3. *subcis. cap.* 59. *pag.* 215.
(r) Schoonh. *Emb.* 63.
(s) Erasm. *in simil. folio mihi* 2.
(t) Cornel. à lapide *in Eccles. cap.* 27. *part.* 2. *ex pag.* 204.
(u) Saaved. *Emp.* 9. *pag.* 58.
(x) Boisard. *Emb.* 19.
(y) Anton. Burg. *in vitiis malæ linguæ* 2. *pag. Emb.* 41. *pag.* 181.

Emblemate significavit.

Importuna latrat catulorum turba molossum;
Mox tamen hi contrà quod nihil hiscat, abit.
Scilicèt hæc animi generosus despicit. Ora
Vis de te sileant improba? Sperne, silent.

23 Et exemplo suo magno animo, Magnos Reges, & Imperatores docuisse, apud plures probatos Scriptores (z) comperimus. Inter quos primas tulit David (a), ad gravia Semei convicia dissimulans, ut in libro Regum habetur. Et Alexander Macedo, qui *ut in ejus apophthegmatis tradit Erasmus*, cum obtrectari sibi audisset, constanter respondit *Regium esse benè facere, & malè audire*, quod Scipio Gentilis oratione ligata sic retulit.

———Sed Regia res est,
Post benè facta pati tetras loligine linguas.

Licèt hoc dictum Diogenes Laertius (b), & alii Aristheni tribuant, eoque sæpè usum Alfonsum Regem Panormitanus (c) scribat.

24 Eadem prudentia, & comitate ejusdem Alexandri Pater Philippus, sive, *ut alii malunt*, Pyrrhus Epirotarum Rex, censentibus amicis, ut quemdam, qui de ipso male erat loquutus, relegaret, non se facturum dixit, *ne aliò profectus, pejora de me loquatur, & coram pluribus.*

25 Cajus etiam Julius Cæsar præclaras alias animi dotes, quibus fuisse præditus legitur, hac patientia, & indulgentia exornavit, contumeliosissimos C. Calvi, & Catulli, & Auli Cæcinæ sermones contemnens, *ut Suetonius (d) enarrat.* Et ejus succesor Augustus, consilium, circa hanc tolerantiam, sibi à Mæcenate datum, de quo nobilem mentionem, apud Dionem (e) reperio, ita benè observavit, *ut eodem Suetonio (f) narrante*, Æliano Cordubensi de se mali opinanti, scribenti pepercerit, dixisse contentus, *Faciam sciat Ælianus, & me linguam habere, plura enim de eo loquar.* Et Tiberio de eadem re sedulò, apud se per epistolam conquerenti, ita rescripserit, *Ætati tuæ, mi Tiberi, noli in hac re indulgere, & nimium indignari, quemquam esse qui de me malè loquatur. Satis est enim si hoc babeamus, ne quis nobis malè facere possit.* Ex qua benignitate, ei benè Parentis nomen convenisse, Seneca (g), omninò legendus, scripsit.

26 Idem Tyberius tamdem idem consilium inivit, & *ut Tacitus (h) refert*, convitia, & probra fædissima in se conjecta, nec verbis modò, sed & scriptis, carminibusque procacissimis, moderatissimè tulit, atque contempsit. Adeò quidem, ut etiam Senatui vehementer roganti, ut in Auctores, tam atrocium libellorum, atque sermonum inquiri, atque animadverti vellet, restiterit, generosa illa voce edita, *Non sibi tantum otii superesset ut hujusmodi negotiis se se implicaret. In civitate libera, liberas linguas esse oportere: nec sapientis Principis esse, hanc Januam civibus patefacere, quo malignitatem, atque acerbitatem animorum suorum, colore vindicandæ dignitatis Principum, exatiarent.*

27 Eamdem tolerantiam Scipio Gentilis (i) in Germanico ejusdem Tiberii filio, in Hierone Syracusano, in Flavio Vespasiano, & quod magis mireris, in Nerone commendat, qui cum esset insigne crudelitate, nec facilè, vel minimò peccato veniam daret, fuit tamen ad has contumelias moderatissimus, atque mitissimus. Fortè ea ratione ductus, *Quod & talia spreta exolescunt, si irascare agnita viderentur*, ut Tacitus (k) ait, eòque plures, more ingenii humani, ad idem audendum exacuuntur, & excitantur.

28 Sed nullus hac in parte magis enituit, quàm Adrianus, & Aurelius Severus Imperatori Romani, qui *ut Spartianus (l), & Lampridius (m) in eorum vitis enarrant*, Dicacibus, & Satyricis versiculis impetiti, satis habuerunt, eisdem, aliis non minus lepidis respondere, Theodosius Magnus Imperator, qui non contentus propria, quam semper habuit, moderatione, constitutionem nobilissimam de ea observanda, suo, & filiorum Arcadii, & Honorii nomine, in posterum promulgavit, his verbis (n). *Siquis modestiæ nescius, & pudoris ignarus, improbo petulantique maledicto nomina nostra crediderit lacessenda, ac temulentia turbulentus obtrectator temporum nostrorum fuerit, eum pœnæ nolumus subjugari, neque durum aliquid, neque asperum volumus sustinere: quoniam si id ex levitate processerit, contemnendum est: si ex insania, miseratione dignissimum: si ab injuria remittendum.*

29 Cui legi similem aliam (o) Alfonsus Rex Noster inter suas septem Partitas statuit. Et in ultra-

(z) Theat. vitæ humanæ. Claud. Tolomæus *in peculiari tract.* Scip. Gentil. *in oratio. de maled. in Princip. post tract. de conjurat. ex pag.* 287. Menoch. *cas.* 377. Valenc. *cons.* 164.
(a) Reg. 2. *cap.* 16.
(b) Laert. & alii *apud Valenz. dict. consil.* 164. *num.* 3. & 10.
(c) Panorm. *de dict. & fact. Reg. Alfons. lib.* 3. *cap.* 37.
(d) Sueton. *in Cajo.*
(e) Dion. *lib.* 52. Valen. *sup. num.* 17.
(f) Sueton. *in August. cap.* 51.
(g) Senec. *lib.* 1. *de Clem. cap.* 10.
(h) Tacit.
(i) Gentil. *ubi sup.*
(k) Tacit.
(l) Spartian. *in Adr.*
(m) Lamp. *in Alexandro Severo*, vide etiam *Erasm. in Adag.* leporem non edit. *pag.*
(n) *L. unic. cap.* 11 *quis imp. maled.*
(o) *L. ultim. tit.* 2. *part.* 7.

utraque mirabile est, quòd etiam injuriosas obtrectationes, & ex malitia procedentes, contemnant, si quis fortè in eas aliquo dolore motus proruperit. *De algun grande tuerto, que oviese recibido del Rey, por mengua de justicia que le non quisiese cumplir, ò por grande maldad, que oviese en su corazon raigada con mal querencia contra el Rey.*

30 Quibus non adversantur aliæ constitutiones (*p*), quæ de famosis libellis contra Principum, imò & privatorum honorem vulgatis, acriter inquiri præcipiunt, & malè, & injuriosè de Principibus obloquentes, perinde delinquero, ac si eos occiderent, docent; vel saltem ex indulgentia lingua mulctandos. *De manera, que nunca con ella fablen.* Nam in hoc, ut & in aliis, Prudentiæ sale opus est, & ut Martianus, I. C. ait (*q*), nec aut severitatis, aut clementiæ gloria affectanda, sed perpenso judicio, prout quæque causa expostulaverit, statuendum.

31 Nos enim, qui Principem vulgi latratus, & obtrectationes spernere commonemus (quòd ut Cassiodorus (*r*) ait, *Vociferatione pascitur*) non ideò ejusdem libidini omnes maledicendi frenos laxamus; satis enim cognoscimus, nihil magis Principibus, quàm sui contemptum esse cavendum & res eas omnes, quæ sui existimationem minuere possint, & in hujus conservatione verissimum, ac potissimum cujusque Imperii, & Dominationis fundamentum consistere, summaque imis confundi, *ut Tacitus* (*s*) *ait*, ubi ejus reverentia animos excessit. Maximè cum juxta Sidoni Apollinaris (*t*) sententiam, *Improborum probra æquè, ac præconia bonorum immortalia maneant*, & Daphidam apud Suidam (*u*), & alios, in monte Thorace laqueo suspensum legamus, quòd in more habuit suis carminibus Regum actiones mordere. Ex quo in rem nostram Emblema quoddam construxit, & pluribus ornavit D. Joannes Horoscius (*x*) Covarruvias, *Sub lemmate Principibus non maledices*, quod sic habet.

Daphidas el Gramatico atrevido,
En el monte Thoraz veis ahorcado,
Porque con libertad ha pretendido
Decir mal de los Reyes, y fue osado
En sus perversos versos desmedido,
Contar quanto mal de ellos ha soñado:
Tal castigo mandaron se le diese,
Porque esto à los demas exemplo fuese.

Clementem igitur, non Dementem in similibus causis Principem cupimus, & qui ex personæ, loci, temporis scommatum, obtrectationum, libellorumve qualitate, mentem animumque obrectantium dignoscere possit, & an quæ dicta scriptave esse compererit, in gravi Regiæ dignitatis, vel Regni detrimentum vergere possint, & Majestatis læsæ nomen, ac supplicium mereri. Prout apertè ædem Sanctiones ostendunt, quæ Imperatores, & Reges ad ejusmodi injurias cui simulandas, vel remittendas hortantur; cum tamdem in calce concludant. *Integris omnibus, hoc ad Principis scientiam referri debere, ut ex personis hominum dicta pensentur, & utrum prætermitti, an exequi debeat censere possit.*

32 Unde merito Jacobus Menochius (*y*) post longam, & doctam hujus articuli tractationem, Arbitrarium esse resolvit, & Scipio Gentilis (*z*) eleganti de eodem, ad utramque partem oratione habita, eamdem distinctionem admittit. Vellemque, ut omnes Principes pari confidentia, ac Titus Imperator apud Xiphilinum (*a*), de se dicere possent. *Nemo me injuria adficere, vel inseqni contumelia potest, propterea quod nihil ago, quod reprehendi mereatur. Ea verò quæ falsò de me dicuntur, prorsus negligo*, vel illud Senecæ (*b*) memoriæ mandarent, qui inter alias plures similes sententias, sic habet. *Magnam fortunam, magnus animus decet, cujus est proprium placidum esse, tranquillumque, & injurias, atque offensiones semper despicere.* Et iterum alio (*c*) in locum, *Magni animi est injurias despicere. Ultionis contumeliosissimum genus est, non esse visum dignum ex quo petatur ultio. Multi leves injurias altius demisere, dum vindicant, &c.* Cum quo mirè consonant Philemonis Comici versus, quos Gregorius Bersmanus, ita latinos fecit.

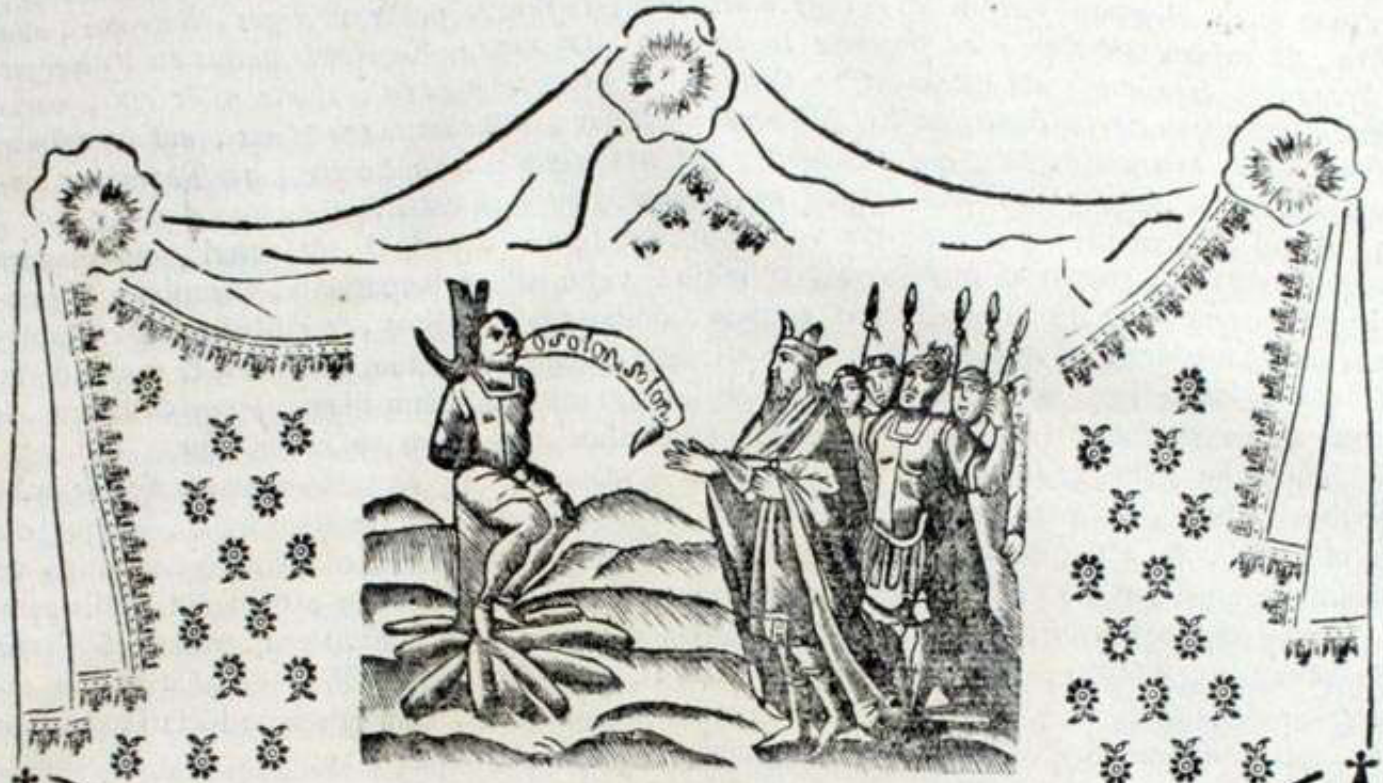
Haud auribus concentus est jucundior,
Quam devorare criminantis jurgia.
Nam mussitando siquis hæ redarguat,
Ipsum refutant criminantem crimina.

EM-

(*p*) *L. unic. C. de famos. libel. ubi DD. L. 4. tit. 13. part. 2.*
(*q*) *L. respiciendum* 11. *D. de pœn.*
(*r*) Cassiod. *lib. 2. epist. 27.*
(*s*) Tacit. & plures *apud Cnonher. 1. tom. aph. Polit. pag.* 439.
(*t*) Sidon. *lib. 5. epist. 8.*
(*u*) Snid. *in dict. verb.* Daphid.
(*x*) Horos. *lib. 3. Emb. 25.*
(*y*) Menoch. *de arbitr. casu* 377.
(*z*) Scip. Gen. *ubi sup.*
(*a*) Xiphil. *in Tit.*
(*b*) Senec. *de Clem. lib. 1. cap. 6.*
(*c*) Idem *lib. 2. de ira, cap. 32.*

EMBLEMA XCIX.

BEATUS ANTE OBITUM NEMO.

Dum Cressus memorat moriturus dicta Solonis,
Mitior in captum, vivere Persa juvet.
En Geminos una hæc docuit sententia Reges:
Felix ante obitum nullus habendus erit.
Disce hinc qui laudas, Fata expectare Potentis,
Ne Mors condemnet, quæ sua vita probat.

COMMENTARIUS.

VItam Nostram Mimum, & velut Scenam theatralem esse, Mortem autem ultimum hujus Scenæ actum, sive catastrophem, quæ aperit, an in comædiam, vel in tragædiam Fabula desinat, veterum circumfertur Adagiis (*a*). Et ad hoc alludens Licinius meritò dixit.

Scena est vita, ludus: vel vivere disce
Abjiciens curas, vel tua damna pati.

Et Augustus Cæsar, dum paulò ante obitum, auctore Tranquillo (*b*), amicos percunctatus est, *Ecquid his videretur Mimum vitæ commodè transegisse?*

Et Seneca (*c*) inquiens, *Quomodo fabula, sic & vita: non quamdiu, sed quàm benè acta sit refert. Nihil ad rem pertinent, quo loco desinas, quocumque voles desine, tantùm bonam clausulam impone.* Neque aliud sensit Æneas Sylvius (*d*) dum dixit, *vita nostra re vera, nihil aliud quam comædia, cujus ultimus actus ne morte agitur*, & magis in rem nostram Ludovicus Vives (*e*), sic inquiens. *Comædia est vita humana. Est enim ceu ludus quidam, in quo unusquisque agit personam suam. Danda est opera, ut moderatis affectibus transigatur: ne cruenta sit catastrophe,*

(*a*) Erasm. *in Adagiis pag.* 265. & 716.
(*b*) Sueton. Tranquil. *in August. cap.*
(*c*) Senec. *epist.* 78.
(*d*) Æneas Sylv. *in notis ad Panormitan. lib.* 3.
(*e*) Vives *in Satellit.*

aut funesta, qualis esse solet id Tragœdiis, sed læta, qualis in Comœdiis.

2 Valerius quoque Maximus (*f*) eamdem disciplinam nobis exhibens, inquit. *Humanæ vitæ conditionem præcipuè primus, & ultimus dies continet: quia plurimum interest, quibus auspiciis incobetur, & quo fine claudatur. Ideoque demum felicem fuisse judicamus, cui, & accipere lucem prosperè, & reddere placidè contigit. Medii temporis cursus, prout fortuna gubernaculum rexit, modò aspero, modò tranquillo motu peragitur, &c.* Et in idem tendens Justus Lipsius (*g*), sic, non minùs eleganter scripsit. *Nihil hic diuturnum, in fabulis prodeunt Reges, Satrapæ, alia officia, & quidam satellites, ac personæ in speciem, & multæ. Ecce alii diutius ex iis hærent in Scena, & loquuntur: alii ostendunt se tantùm, & nec vocem edunt: simile nobis est, vario munere, aut dignitate in Theatrum hoc Universi mittimur; alii silentio transimus, aut ostendimur tantùm. Nihilo tamen deterior, qui vili veste, qui non diu hæsit, quàm ille, qui Regem, ut longum carmen egit. Apud Deum vita longa, non optima, sed innocentissima.*

3 Quod quidem ideò prætermittere volui, ut intelligant Principes, & ceteri, qui clavum Reipublicæ tenent, parum se profecisse, si initio, vel medio gubernationis, virtutibus, & præclaris documentis, de quibus hucusque egimus, quibusque præditos, & instructos esse desideramus, sedulam operam navent, nisi & hanc in ultimum quoque vitæ actum pari cura, & studio deducant, qui palmam in fabulis poscit; & æquabili cursu ad candidam illam metam decurrant, in qua qui usque in finem legitimæ certaverint, secundùm Apostolum (*b*) coronantur,

4 Sunt enim plures, qui, ut Tacitus (*i*) ait, *Acribus initiis, incuriosum tamen fine* se in his muneribus habent, & merita atque ornamenta præcedentis ætatis, quæ singillatim, diuque optimis moribus, & actionibus collegerunt, postmodum in ultimis ejusdem periodis, in vitia, vel desidiam prolapsi, malo exitu universa subvertunt, & quidquid gloriæ, quidquid laudis pararunt, hac catastrophe obruunt, *ut Saule, Salomone, & alii Sacræ litteræ notant, & Profanæ in Annibale, Tiberio, Nerone, Vitellio, Galba, Luculo, Metello Pio, & aliis passim ostendunt.* Simul significantes, paucos esse, quorum virtus sciat, cum felicitate luctari, plurimos autem, qui in felicitate positi, ab ipsa demum felicitate vincuntur.

5 Quod causam præstitit Tacito (*k*), ut absolutè dicere potuerit, solum Vespasianum, omnium ante se Principum, in melius post imperium mutatum.

6 Cum tamen qui rectè sapiunt, animadvertere debeant, in virtutibus, & gloriosis actionibus, non progredi, regredi esse, hasque ab exitu judicari. Indeque vel in Adagium (*l*) transiisse, *Finem vitæ expectandum*, hic est enim, qui totam vitam honorat, *Et ante mortem neminem Beatum* dici posse, ut de Actæone loquens dixit Ovidius (*m*).

Sed scilicèt ultima semper
Expectanda dies homini est, dicique beatus
Ante obitum nemo, supremaque funera debet.

Quam etiam sententiam Ausonius sic carmine Trochaico expressit.

Dico tunc vitam beatam, fata cum peracta sunt.

Et in eamdem tendens Sophocles (*n*), jam suo tempore proverbialem fuisse ostendit, sic inquiens.

Vetus inter homines extat hoc Proverbium
Haud posse quemquam, quempiam cognoscere,
Bonus an malus sit, antequam fatalibus
Defunctus annis, ultimum obierit diem.

7 Similia passim Euripidis, Heraclidis Diphili, & aliorum Græcorum, & Latinorum Poetarum (*o*) carmina extant, sed omnia superant verba Divi Ambrosii (*p*) dicentis. *Si laudari ante gubernator non potest, quàm in portum navem deduxerit: quomodo laudabis hominem, prius quàm in stationem mortis successerit? Et ipse sui est gubernator, & ipsæ vitæ hujus jactatur profundo. Quamdiu in salo est, tamdiu inter naufragia. Dux ipse, nisi confecto prælio non sumit laurea, nec miles arma deponit, nec stipendii mercedem adipiscitur, nisi hoste superato. Mors igitur stipendiorum plenitudo, summa mercedis, gratia missionis est.*

8 Præclarè quoque, & magis ad intentum nostrum, Divus Augustinus (*q*), illud Apostoli (*r*), quod jam citavimus, explicans, ubi non posse coronari docuit, nisi qui legitimè certaverit, inquit. *Nullus legitimè certat, nisi qui in campo, usque ad finem certat: & si certat usque in finem, ideò meritò coronatur: non est igitur magnum bonum incobare, quod bonum est; sed consumare, hoc solùm perfectum*

(*f*) Valer. Maxim. *lib.* 9. *cap.* 12.
(*g*) Lips. *in cent. Miscel. epist.* 29.
(*h*) D. Paul. 2 *ad Timoth.* 2. 5. D. Math. 24. 14.
(*i*) Tacit. *an.* 4. Brantius *de Senat. lib.* 2. *cap.* 24. Ego 2. *tom. lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 6.
(*k*) Tacit. 1. *histor. &* 16. *ann. vide Raderum ad Curt. pag.* 27.
(*l*) Erasm. *in his Adag. pag.* 116. *&* 574.
(*m*) Ovid. 3. *Metam.*
(*n*) Sophoc. *in oedip. & in Trachin.*
(*o*) Eurip. *in Andron.* Heraclid. *in Troadib.* Dyonis. Tyran. *in Leda.*
(*p*) D. Ambros. *lib.* 1. *de bon. mort. cap.* 9.
(*q*) D. August. *in epist. D. Paul.*
(*r*) D. Paul. 2. *Timot.* 2. 5.

tum est: multi enim aggrediuntur magna, sed deficiunt in via, multi exeunt in desertum, sed pauci perveniunt in terram promissionis.

9 Et eamdem doctrinam Emblematicè insinuare volens Florentius Schoonhovius (*s*), sub lemmate *Exitus acta probant*, quod ex Ovidii carmine (*t*) sumpsit, capram depingit, quæ lac, quod ubertim in mulctram infuderat, pedibus posteà inversis, humi refundit, his versibus additis.

Distento petulans lac quod dedit ubere capra,
Calcibus invertens mulctra refundit humi:
Sunt similes capræ, qui turpi crimine vitæ
Postmodò denigrant, quæ benè cœpta prius.

Hujus rei duas causas statuens; Primam, ingenium humanum, quod à labore proclive est ad otium; Secundam, Honorem, & Potentiam, quæ sæpè impotentiam creant, & à veteri illa via & vita seducunt, sicut cœli inferiores à supero illo abripiuntur, & quamquàm contra nitentes, tamen obsecundant.

10 Saavedra autem Noster (*u*), metas proponit, sive lapides terminales, quibus stadium distingui solebat; in quorum medio Corona conspicitur, cum titulo, *Qui legitimè*, sic Principes instruens, ut anteactæ vitæ laudabilem cursum ad metam, usque mortis continuent, si debitum sibi famæ, & gloriæ bravium consequi velint. *Porque no se corona sino al que legitimamente llegò à tocar las ultimas metas de la muerte; i la cuna no florece, basta que ha florecido la tumba, y la fama es el ultimo espiritu de las operaciones, las quales reciben luz, y hermosura della.* Quod idem valet, atque illud Antagenis (*x*). *Ita vivendum esse hominibus, ut vivi laudabiles sint: mortui autem Beati judicentur.*

11 Ego autem, huic documento, illud etiam conjungere volens, nequis dum vivit, prosperis rerum succesibus superbiat, & efferatur, Beatumve se prædicet, aut existimet, cum ut noster Seneca (*y*) ait, *Neminem illæsum fata transmittant*, & tunc demum extra ictus fortunæ constituamur, cum anima nostra hoc corporis carcere emissa, in cœlum, unde duxit originem, evolarit, vulgatam quidem, sed omni ævo ab omnibus summè celebratam, & commendatam Cressi, & Cyri historiam ob oculos pono, quam jam pupugi suprà (*z*), & *latè Herodotus* (*a*), *Plutarchus* (*b*), *Ausonius* (*c*), *Gallus*, *& alii passim Scriptores enarrant.* Etenim cum Cressus Lydorum Rex, arridentis sibi fortunæ ventis inflatus, & multis divitiis onustus, à Solone rogasset, an ne cum beatum existimaret? Hicque ejus pariter superbiam, ac gazas despiciens, liberè respondisset, se eos solos Beatos felicesque reputare, quibus Deus ad mortem, usque felicem vitam tribuisset, & ob hoc responsum, tunc Cressi erga se animum irritasset, posteà, cum à Cyro victus fuisset, & pyræ cremandus imponeretur, veritatem dicti Solonis proprio infaustoque experimento cognoscens, exclamare cœpit, *ò Solon, Solon.* Quo audito cum Cyrus causam talis exclamationis interrogasset, ut verbis Ausonii utar.

Seriem per omnem cuncta Regi edisserit:
Miseratur ille, vimque fortunæ videns,
Laudat Solonem, Cressum in amicis habet,
Vinctumque pedicis aureis secum jubet
Reliquum quod esset vitæ, totum degere.

Ad quam historiam alludens, etiam Juvenalis (*e*) dixit.

——————Quem vox justi facunda Solonis
Respicere extremæ jussit spacia ultima vitæ.

Et Noster D. Sebastianus de Covarrubias (*f*) ex eodem aliud Emblema simile nostro, & à me post hæc scripta visum, formavit, cum lemmte ultima semper expectanda dies, & hoc carmine non indigno relatu.

Ninguno por mas rico, y poderoso
Que sea en esta vida, no se atreva
A usurpar el nombre de dichoso,
Pues de razon no hay á quien se deba.
Antes que el desdichado, ò venturoso
Dia postrero, que à la fin nos lleva,
Declare, i asegure con la muerte,
De cada qual, la buena, ò mala suerte.

(*t*) Schoonhov. *Emb.* 44.
(*t*) Ovid. *epist.* 2.
(*u*) Saaved. *Emblem.* 100. *pag.* 730.
(*x*) Antag. *apud Antonium in Melissa part.* 4.
(*y*) Senec. *de remed. fort.*
(*z*) Supra *Emb.* 6.

(*a*) Herod. *lib.* 1.
(*b*) Plutarc. *in Solon.*
(*c*) Auson. *in Lud. Sep. Sap. in Solon.*
(*d*) Auson. *ubi supr.*
(*e*) Juven. *Satyr.* 10.
(*f*) D. Sebast. Covar. *cent.* 1. *Emb.* 98.

Ejusque certitudinem, paulò post, & adhuc infelicius, ipse Cyrus in se ipso cognovit, ubi trans Araxem fluvium, cum ducentis millibus Persarum, à Scytharum, sive Massagetarum Regina Tomyri, tam fœda occisione occisus est, ut ne nuntius quidem tantæ cladis superfuerit: capite deinceps ejus in dolium sanguine plenum demerso, & hoc inter mergendum elogio addito, *Satia te sanguine, quem sitiisti*, ut post Herodotum, & alios Sabellicus (g) memorat. Usque adeò Lyrici, & aliorum obtinet, cum quibus suprà (b) probavi.

Fortunam numquam perpetuò esse bonam,

13 Ad Solonis autem monitum respiciens Epaminondas, *ut Plutarchus (i) enarrat*, interrogatus, quem arbitraretur Ducem præstantissimum, se ipsum ne, an Chabriam, an Iphicratem? *Id* (inquit) *judicatu difficile est, donec vivimus.* Et idem, *ipse idem Plutarchum (k) refert*, de Agesilao, qui audiens quemdam, Persarum Regis, adhuc luvenis, admirari felicitatem, respondit. *Nondum vitæ finis adest, vir optimè. Nam ne Priamus quidem, cum ejus esset ætatis erat infelix, qui tamen miserè, jam senex Trojano incendio ultimum clausit diem.* Et Ælianus (l) narrat Simonidem Ceum, superbienti Pausaniæ Lacedæmonio dixisse, *Quod homo esset, meminisset*, quod cum tunc parum curasset, posteà fame moriens, magnis vocibus inclamavit, *ò Cee hospes, magnum quiddam in tuo sermone inerat. Ego verò inani persuasione eram adductus, ut eum nullius momenti putarem.* Friderico etiam Imperatori frequentem hanc fuisse sententiam. *Id demum esse bonum, cujus finis, aut exitus bonus est.* Eaque ferocientem, & nimium superbientem quemdam Ducem Witembergensem compescuisse, Æneas Sylvius (m), & Philippus Camerarius (n) recensent.

14 Nam ut prudenter Tragicus (o), inquit.

Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies fugiens vidit jacentem
Nemo confidat nimium secundis.

Et Ovidius (p), istud idem exemplis declarans, sic optimè canit à nostro Cresso incipiens.

Divitiis audita est cui non opulentia Cressi?
Nempe tamen vitam captos ab hoste tulit.
Ille Syracusia modò formidatus in urbe,
Vix humili duram repulit arte famem.
Quid fuerat magno majus? tamen ipse rogavit,
Summissa fugiens voce clientis opem.
Cuique viro totus terrarum paruit Orbis,
Indignus effectus omnibus ipse magis.
Ille Jugurthino Clarus, Cymbroque triumpho,
Quo victrix toties Consule Roma fuit.
In cœno Marius jacuit carnaque palustri,
Pertulit, & tanto multa pudenda viro.

15 Et ob hanc morum, vel fortunæ mutabilitatem, quæ dum quis vivit contingere solet, & potest, ita ut ex bono in pravum degeneret, vel ex summa felicitate, in summam miseriam prolabatur, justè monemur in Ecclesiastico (q). *Ante mortem ne laudes hominem quemquam.* Quo ultimi nostri Emblematis versus spectant, & vetus illud Chilonis, qui fuit unus ex septem Græciæ sapientibus, monitum, *Defunctum lauda*, cujus mentionem facit Volaterranus.

16 Cui rationi illa etiam adjici solet, quod secundùm Aristotelem (r) viventes, & Potentes laudare, adulationis periculo subest, vel laudati modestiam offendit, quod in mortuis timeri non potest, *ut Divi Augustinus (s), & Ambrosius (t), docuerunt*, dicentes, *Ibi esse à vanitate remotam laudationem, ubi etiam vituperatio ab offensione secura est, & nec laudantem adulatio movet, nec laudatum tentat elatio.* Et Pescennius Niger, de quo memorat Spartianus (u), quòd cum ei Imperatori creato, quidam Panegyricum recitare vellet, Imperator respondit. *Scribe laudes Marii, vel Annibalis, vel alicujus Ducis optimi, vita functi, & quidquid ille fecerit, ut eum nos imitemur. Nam viventes laudari irrisio est; Maximè Imperatores, & maximè de quibus speratur, qui timentur; qui præstare publicè possunt necare, qui proscribere, se autem vivum placere velle, etiam mortuum laudari.*

Un-

(g) Sabell. *Ennead. 6. cap. 5.*
(b) Horat. & alii *apud Me, supra Emb. 5.*
(i) Plutarc. *id apoph.*
(k) Idem, *ibid.*
(l) Ælian. *de variis histor. lib. 9. cap. 41.*
(m) Æneas Sylv. *in notis ad Panormitan. lib. 4.*
(n) Camer. *3. subcer.*
(o) Senec. *in Agam. act. 1. sect. 1.*
(p) Ovid. *de Pont. lib. 4. eleg. 3.*
(q) Eccles. 11. 30. vide *alium Adagium* sapientia in exitu canitur, *ex Sylviano inter Adag.* Erasm. *pag.* 609. Plat. *lib. 7 de Repub.*
(r) Arist. *2. id ips. videtur sentire.* Tacit. *1. ann.* Arrian. *in princ. suæ histor.*
(s) D. Augustin. *in epist. ad Diosc.*
(t) D. Amb. *in nat. 5. Euseb.*
(u) Spart. *in Pescen.*

17 Unde, & Ammianus (*x*) Marcellinus scripsit, *Ea demum laus grata esse debet excelsæ potestati, cum interdum, & vituperationi secus gestorum patet locus.* Quod prorsus convenit cum alio Agesilai, apud Plutarchum (*y*) apophthegmate, & nostro Joanne de Mena (*z*), dum cecinit.

Mas de presentes hablar no me toca,
Verdad lo permite, temor lo devieda.

Ubi ejus Commentator alia congessit. Et Trajanus Boccalinus (*a*) tantum in hanc partem inclinat, ut Appollinem in Parnasso, ita statuentem inducat. *E per esterminar dal mondo il nefando vitio dell' adulatione, à la quale con infinito dolor nostro veggiamo i nostri virtuosi molto inclinati, espresamente comandiamo, che à Scritore alcuno non sia lecito publicare vita di qual si voglia Heroe, anchor che egli sia morto. Contentando ci che de gli huomini vivi solo si posa farmentione nell' historiæ universali, ò in un breve elogio particolare.*

18 Quæ quidem rationes, & auctoritates me superioribus annis ancipitem reddiderunt, à Magno quodam, mihique amicissimo viro consultum, an ei licitum, & honestum videri posset, de gravissimo alio, & in magno fastigio posito, historiam, rerumve, quas gerebat, diariam, hebdomadariamve relationem, typis excusam, in vulgus emittere? Quamvis non ignorem Regium saltem (*b*) dixisse, *Rectos decet collaudatio*, & nec novum, nec insolens esse, ut benè gerentibus, etiam vivis, & præsentibus, laudis tribuatur assensus, cum vel jura ipsa (*c*), *Justissimos, & vigilantissimos judices, publicis acclamationibus collaudandi, omnibus dederint facultatem*, & Plutarchus (*d*), hujus moris utilitatem commendans, has laudes, duces, & auctrices benevolentiæ Magistratuum esse tradat, & tamquam lumen, & litorem aliquem gaudio de virtute concepto super adjicere,

19 Et quod magis rem facit, in nobili illo Panegyrico, quem Plinius Trajano dixit, in quo seipsum, & omnes alios hujus generis Scriptores superavit, ut Justus Lipsius (*e*), Jacobus Cujacius (*f*), & Aldus Manutius (*g*) testantur, quam sit utile, & necessarium, Principes, etiam vivos & præsentes, laudibus, quas merentur, extollere, & eosdem, suoque exemplo alios, ad virtutem sectandam hortari, elegantissimis verbis ostendit.

20 Et planè, si quæ de vivis adhuc Principibus, & Potentatibus scribuntur, vel collaudantur, veris falsa non misceant, neque adulationi, sed regulis historiæ deserviant, quæ ut idem Plinius (*h*) ait, *Non ostentationi, sed fidei veritatique componitur, quæ sola in honestis factis sufficiens est*, non usque adeò succensendus videri debebit, qui hunc in se laborem susceperit. Cum plures Magni viri suæ ipsi vitæ libros scripserint, ut Cicero (*i*), & Spartianus (*k*), ostendunt, & Tacitus (*l*), Soceri sui Agricolæ simile studium his verbis excusans. *At plerique suam ipsi vitam narrare, fiduciam potius morum, quam arrogantiam arbitrati sunt. Neque id Rutilio, aut Scauro citra fidem, aut obtrectationi fuit.* Et ea solùm collaudatio à Platone (*m*) reprehendatur, *In quâ ut cuncta, & maximè præferantur, falsa proferuntur.* In quod incidit illud Democriti, apud Stobæum (*n*), qui rectè facta collaudare honestum esse dicebat, mala verò laudibus vehere, adulterini, & impostoris animi esse indicium. Et Horatii (*o*) præclarè monentis.

Qualem commendes etiam, atque etiam aspice, ne mox
Incutiant tibi aliena peccata pudorem.

21 Estque apud Tacitum, Plinium Juniorem, Mamertinum, & reliquos Panegyristas, hæc protestatio, cessantis in suis laudationibus adulationis, admodum frequens, & præcipuè apud Latinum Paccatum, quorum verba, ut & plura alia, quem in rem eamdem adduci possent, brevitati consulens, missa facio, cum Moderno Epigramatario (*p*) concludens.

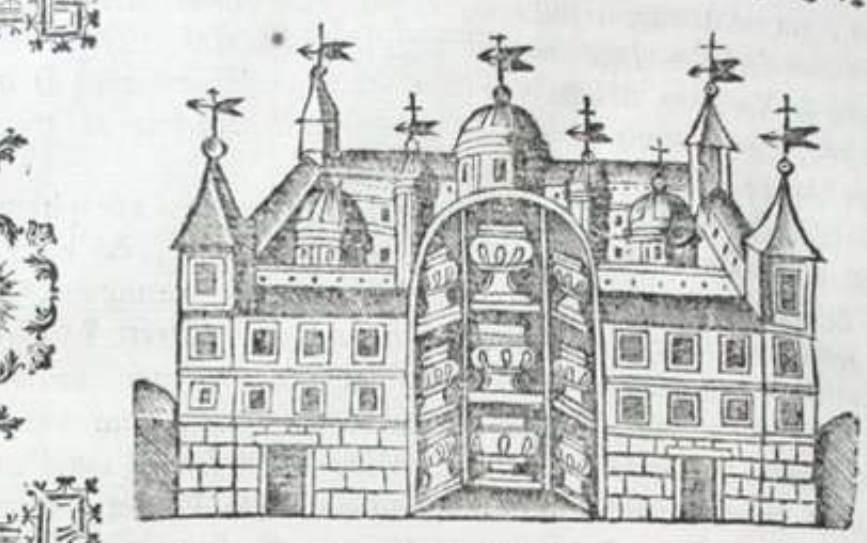
Mortis honos est scire mori, vitæque Beatæ
Exitus est testis, qui sine labe fuit.

EM-

(*x*) Ammian. *lib.* 15.
(*y*) Plutarc. *in Lacon.*
(*z*) Joan. de Mena *in triumph. Mercur. copla* 92.
(*a*) Trajan. Boccalin. *centur.* 1. *Ragualli* 54. *pag. mihi* 245.
(*b*) Psalm. 32.
(*c*) *L. & virtutum, C. de stat. & imagin. l. Justissimos, C. de ost. rect. provinc.*
(*d*) Plutarc. *in lib. anteni sit ger. Resp.*
(*e*) Lipsius *ex Sidon. in eleg. ejusd. Panorm.*
(*f*) Cujac. *in leg.* §. *Imperator de jure fisci.*
(*g*) Manut. *in epist. ad Aloys.*
(*h*) Plin. Jun. *lib.* 6. *epist.* 16. *& lib.* 5. *epist.* 8.
(*i*) Cicer. *lib.* 5. *fam. epist.* 12.
(*k*) Spart. *in Adrian.*
(*l*) Tacit. *in Agric. in princ.*
(*m*) Plato *de amor.*
(*n*) Stobæus *serm.* 14.
(*o*) Horat. *lib.* 1. *epist.*
(*p*) Oven. *in Monost. Epig.* 66.

EMBLEMA C.

MUNIMENTUM EX MONUMENTO.

Suspice Pantheon, Regum immortale sepulchrum,
Plusquam mortali culmina ducta manu.
Cœlo certat humus; certant laquearia cœlo,
Hispanos auro, quæ tegit urna Duces.
Te majus, nihil Orbis habet, nihil astupet Æther,
Tu nihil Austriadum funere majus habes.
Hoc opus ingentes non explevere Philippi,
Exples Major Avis, Magne Philippe, tuis.
Donavit cœlo Manes Deus, Ossa Philippus,
Quis neget è vobis nil retinere solum?
Quisve sepulchralem molem cum spectat, ad astra,
Regia, qua ducit, non parat ire, via?

COMMENTARIUS.

1 MAgnificum Templum à Catholico pariter, ac Potenti, & Prudenti D. Philippo II Rege nostro Divo Laurentio ex voto constructum, atque sacratum, propè pagum, qui vulgò dicitur: *El Escorial*, Hieronymianumque Cœnobium, & Palatium juxta illud ædificatum, inter omnia opera, quæ nostra, & antiqua secula viderunt, & admirationem merentur, longè eminere, atque adeò jure, ac meritò *Octavum Mundum miraculum* appellari posse, in eoque plusquàm viginti auri milliones insumptos fuisse, non solùm nostri, verùm Exteri etiam Auctores (*a*), uno ore testantur, & lato carmine extulit Michaël Vander Antuerpianus, quod sic incipit:

Cæsareas Moles, atque alta Palatia Regum
Ne posthac Latium, aut Græcia jactet ovans:
Pyramides, & Aquæductus, mira Amphitheatra,
Et Circos veteres inclyta Roma premat.
Prisca fides sileat vasti Miracula Mundi,
Nam faciunt nostra ad secula, prisca nihil.
Unus enim Hesperiæ Rex Maximus ille Philippus,
Miracla exuperans omnia, condit opus:

Non

(*a*) Petr. Bertius, & Ortel. *in Tab. Geograph.* Lansius *de incremen. Imper. cap. 2. pag. 11.* in *Oration. pro Hispan.* Petr. Matth. *lib. 1. narr. 4.* Bessol.

Non opus, at Molem, qualem neque tota vetustas
Vidit, & hæc ætas non habitura parem, &c.

2 Quod carmen imitatus noster D. Sebastianus Covarr. (*b*), in hunc Hispanum hythmum contraxit:

El Efesino Templo, la muralla / *De soberanas fábricas se halla,*
De la gran Babylonia, i del Egypto / *Que el tiempo ha consumido, i ha prescrito,*
Las Pyramides altas, i la talla / *Son cifra del Milagro raro al Mundo,*
Del Mausoleo de Caria, i quanto escrito / *Sepulcro de Filipo Rey Segundo.*

3 Hoc in Templo, sub Altare, quod *Majus* appellant, idem Rex Magnus, Caroli Maximi Parentis sui votum sequutus, sacellum fieri destinavit, quod ipsorum, antecedentiumque, & posterorum Hispaniæ Regum Manibus sacraretur, & in quo eorumdem cineres, aut ossa pro dignitate reconderentur, Reges Ægyptios, & alios æmulatus, qui similes pyras, & Mausolea magno ornatu, & incredibili sumptu, in similem finem, construxisse leguntur. Piam, egregiam, ac verè Regiam, tanti Patris destinationem, Pius ipsius Filius D. Philippus III. in effectum deduxit, & exquisito opere Ovatum, ex Pario Onychinoque marmore jaspide, & aliis pretiosis lapidibus multis coloribus variegatis, Repositorium condere cœpit, adeó fabrè factum, ut nihil illic ad summam perfectionem peritissimi artifices requirere possint. Quod tamdem D. Philippus IV. Rex, ac Dominus noster, Paternæ, & Avitæ Pietatis æquè, ac Regnorum successor, ultima, & excellentiori adhuc manu donavit, elaboratissimis urnis, quæ singulos Reges capere possint, ex Porphyretico lapide fabricatis, bracteatisque, & auratis æneis laminis circumplexis, & gradatim in gyrum miro ordine collocatis, tanta arte, talique Majestate, ut materia ibi cum opere, & opus cum materia contendere videatur, & illa rarius nihil, hoc nihil perfectius, & exactius inveniri possit, vel cogitari.

4 Huic sacello Pantheonis nomen inditum est, non tam quòd Regum corpora condat, qui Divorum appellatione, *ut alibi* (*c*) *dixi*, donari solent, hos enim Titulos Pietas nostrorum abhorret, quamquòd in Sanctorum omnium honorem dicatum sit. Et cum ei, ita perfecto, & absoluto, inscriptiones expeterentur, quæ hoc omne, quod diximus, paucis, pro ipsius Pantheonis foribus, denotarent, Nos, utcumque, hoc Epitaphicum Carmen, quod hic lector, cernis, elaboravimus, ultimoque nunc Disticho addito, nihil planè aptius excogitari posse censuimus ad Emblema formandum, quod hucusque exhibitis colophonem imponat, & nostrorum Catholicorum Regum exemplo, reliquos Reges, ac Principes moneat, virtutum omnium firmitatem, ac Munimentum in memoria, & consideratione Monumenti, sepulchrique consistere, nihilque aliud ad Regium tumorem deponendum, quàm Mortis timorem prodesse, à qua nullam Diademata, opes nullæ, nec ulla imperia possunt eripere possidentem. Nam ut ait Ovidius (*d*):

Tendimus huc omnes, metam properamus ad unam,
Omnia sub leges mors vocat atra suas.

Et quæ, ut pulchrè dixit Horatius (*e*):

——— Æquo pulsat pede,
Pauperum tabernas, Regumque turres.

Et eum sequutus Claudianus (*f*):

Sub tua purpurei venient vestigia Reges,
Deposito luxu, turba cum paupere mixti,
Omnia mors æquat.

Hæc enim, ut benè Alter:

——— Sola ultricibus armis,
Elatos frenans animos, communia toti
Genti sceptra tenens, æternaque fœdera servans,
Et magnos parvosque terit: nam fortibus æquat
Imbelles, populisque Duces, seniumque juventæ.

Unde vulgaris, sed digna relatu hominum, cum calculis ludi Scacorum, postquàm saco includuntur, similitudo (*g*), ex qua noster D. Sebastianus Covarrubias (*h*), hoc Emblema confinxit:

El Rey, la Dama, Arfil, Roque, Cavallo, / *Al fin del juego, por mi cuenta hallo,*
Cada qual destos tiene en el tablero / *Que en el saco el Peon entra primero,*
Su casa, su poder, i en el mudallo / *I al rematar los bienes, i los males*
Se guarda orden, i concierto entero. / *De aquesta vida, todos son iguales.*

Quod benè agnoscens Alphonsus Aragonum Rex, apud Panormitanum (*i*), requirenti, quænam res Principes, ac privatos, divites, ac pauperes exæquaret, respondit, *Cinis*, significans, quod paucis habet Juvenalis (*k*): *——— Mors sola fatetur,*
Quantula sint hominum corpuscula. Et

(*b*) D. Sebast. Covarr. *Embl.* 36. *cent.* 1.
(*c*) *Supr. Embl.* 2. & 8.
(*d*) Ovid. *ad Liviam de morte filii.*
(*e*) Horat. 1. *Carm. Od.* 4.
(*f*) Claud. 2. *rapt. Proserp.*
(*g*) *De hoc ludo, qui apud Nos dicitur* Axedréz, *vide congesta à Pantoja in tract. de Aleat. ex pag.* 126.
(*h*) D. Sebast. Covarr. *cent.* 1. *Embl.* 23.
(*i*) Panorm. *lib.* 4. *cap.* 26.
(*k*) Juven. *Satyr.* 10. *vers.* 173.

Et quod licèt quis se attollat, manus, & spes ab Oriente in Occasum mittat: illa contrahet, & te intra te coget.

5 Et hac propter Ecclesiasticus (*l*) docet: *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.* Quem locum, qui illustrant, plura alia similia Sanctorum Patrum, & bonorum Auctorum adducunt. Sed pro multis valet ille D. Augustini (*m*), inquientis: *Consideratio hujus sententiæ, destructio est superbiæ, extinctio invidiæ, medela malitiæ, effugatio luxuriæ, evacuatio vanitatis, & jactantiæ, constructio disciplinæ, perfectio sanctimoniæ, præparatio salutis æternæ.*

6 Et iterum (*n*), in specie de Regibus agens: *Egredere ad sepulchra: obsecro videamus ibi mysteria, videamus dilapsam naturam, ossa corosa, corpora putrefacta: considera ibi quis sapiens, & quis prudens? Dic mihi, quis illic Rex, & quis privatus, quis generosus, & quis servus, quis sapiens, & quis insipiens? Ubi pulchritudo præsens, ubi frons radians? an non omnia favilla? non omnia vermis? non ne omnia putredo, & fœtor? Hæc animis inserentes, dilecti, & extremum diem in animo collocantes, dum habemus, convertamur ad Dominum.*

7 Augustinus similis Divus Gregorius (*o*): *Qui considerat* (inquit) *qualis in morte, semper pavidus erit in operatione, atque inde oculis sui conditoris vivet. Nil quod transeat appetet: cunctis vitæ præsentis desideriis contradicet, & penè mortuum se considerat: quia morituram se minime ignorat. Perfecta enim vita est, mortis meditatio, quam dum justi solicitè peragunt, culparum laqueos evadunt.*

8 Et rursus (*p*): *Quæ enim sit carnis substantia, testantur sepulchra, quis paratum, quis amicorum filium, quamlibet dilecti sui tangere carnem scaturientem vermibus potest? Caro itaque cum concupiscitur, pensetur quia sit exanimis, & intelligitur quid ametur. Nihil quippè sic ad domandum desiderium carnalium valet, quàm ut unusquisque hoc quod vivum diligit, quale sit mortuum, penset. Considerata enim corruptione carnali citius cognoscitur, quia cum illicitè caro concupiscitur, tales desideratur. Benè ergo de luxuriosi mente dicitur, dulcedo illius vermis, quia is, qui in desiderio carnalis corruptionis æstuat, ad fœtorum putredinis anhelat.*

9 Divus etiam Hieronymus (*q*) addit, Platonis (*r*) sententiam esse, omnem sapientum vitam, meditationem esse mortis; debereque nos præmeditari, quod aliquando futuri sumus, & quod velimus, nolimus, abesse longius non potest. Hosque vermes mortis, esse illas murænulas aureas vermiculatas argento, quas sponsus (*s*) sponsæ auribus appendere parat, benè Octavianus Tuffus (*t*) animadvertit, addens, talem profectò cogitationem B. Franciscum à Borgia, conspectis in corpore Imperatricis vermibus, cedere mundo fecisse, & Societatis Jesu Religionem ingredi, in qua adeo virtutibus, & miraculis claruit, ut jam inter Beatos habeatur, & brevi solemni Ecclesiæ more in sanctorum numerum referendus speretur. Eique frequenter secundùm Rivadeneyram (*u*), & Beyerlinchium (*x*), hæc vox frequens esse solebat, *Augusta mors mihi vitam attulit.* Et verè nam ut iidem subjungunt.

Si cupis adversus scelerum fœdissima quæque
Vulnera, per facilem dem tibi promptus opem?
Cum te turpe aliquid tentant, fac illicò mentis,
Sese mors oculis offerat atra tuæ.

10 Salomon (*y*) etiam, qui Regum omnium Sapientissimus habitus fuit, exemplo suo omnes Reges admonuit, hac eadem mortis consideratione superbiam retundere, cum sciant, vel scire debeant, quòd etsi in ortu, & progressu vitæ aliquid à ceteris distent, & nobilitate, potentia, sapientia, rerumve affluentia præcellant, in occasu tamen (ut jam dixi) nihil differre, & tunc harum rerum omnium vanitatem cognosci. *Didici* (inquiens) *quòd unus utriusque sit interitus, moritur doctus similiter, ut indoctus, & idcirco tædia me vitæ meæ, videntem mala universa esse sub Sole, & cuncta vanitatem, & afflictionem spiritus.*

11 Et Jobus (*z*) in eadem memoria, & sepulchrorum, dum quis vivit, constructione, & contemplatione, prudentes homines magnum reperire thesaurum, his verbis insinuat, juxta explicatione, D. Thomæ ibidem à nostro Pineda relatam: *Qui expectant mortem, & non venit, quasi effodientes thesaurum, gaudentque vehementer, cum invenerint sepulchrum.* Quem fortè thesaurum indicare Semiramis voluit, cum referente Plutarcho (*a*), loculo, quem sibi construxit, hanc inscriptionem apposuit: *Si quis Rex pecunia indiguerit, is recluso hoc monumento, sumet quantam volet.* Quod cum Darius post Reginæ mortem tentasset, nihil in eo aliud invenit, quàm ejus Cinerem, & ossa, ingentem sanè thesaurum, si eo uti sciisset, & quales quantæque divitiæ ex memoria, & contemplatione sepulchrorum colligi possint, animadverteret.

12 Huc quoque illud Agathonis Philosophi, apud Stobæum (*b*) referendum existimo, dum ad Re-

(*l*) Eccles. 7. 40.
(*m*) D. August. *in tractat. de Spec. pec. cap. 1.*
(*n*) Idem *Serm.* 1. ex 25. *var. tom.* 5.
(*o*) D. Gregor. *lib.* 12. *Moral.*
(*p*) Idem *lib.* 6.
(*q*) D. Hieron. *in epist. ad Heliod.*
(*r*) Platon. *in Phed.*
(*s*) Cant. 1. 11.
(*t*) Tuffus *in Eccles. cap.* 7. *vers.* 40. *pag.* 256. & 258.
(*u*) Rivaden. *lib.* 1. *vitæ ejus, cap.* 9.
(*x*) Beyerlinch. *in Apoph. pag.* 485. *Conducit Epitaph.*
(*y*) Salom. *Eccleriast.* 2. 16. & 17. *de quo post* Delrium Causin. *in Polist. symb. pag.* 225.
(*z*) Job 3. 21. 22.
(*a*) Plutarch. *Apoph.* 165.
(*b*) Stobæum *Serm. de Magistratib.*

Reges, & Magistratus maximè pertinere dixit, horum trium meminisse: *Primum quòd imperant hominibus secundùm, quòd secundùm leges imperant. Tertium quòd non semper imperabunt.* Ad quod sanè Apophthegma, omnis gubernantium institutio redigi potest, ut Fulvius Pacianus (c) latè prosequitur, & præcipuè Regum, qui cum nullum in terris, dum vivunt, syndicatum sui mali regiminis subeant, si hac mortis memoria, & ultimi divini judicii, quod ipsos, sicut & ceteros manet, non coerceantur, & omnia sibi licere putent, in Tyrannos degenerabunt. Unde valdè expedit, *ut precarium sibi imperium, & brevi transiturum* agnoscant, *ut alibi Tacitus (d) dixit*, & alto sibi pectore figant illud Galfridi (e) ab Eusebio Noriembergensi nostro relatum: *Nom semper eris Princeps; sed summo Principi rationem reddes*, cum quo convenit, illud Ecclesiastici, *Omnis Potentatus brevis vita: sic & Rex hodie est, & cras morietur. Cum enim morietur homo hæreditabit serpentes, & bestias, & vermes.*

13 Quòd antidotum contra Regalis superbiæ venenum, & ad debitam totius vitæ continentiam servandam, ita præsens, & proficuum esse judicavit Philippus Macedo, ut secundùm Ælianum (f), cuidam ex suis Aulicis pueris injunxerit, quotidie hoc ei manè in memoriam revocare: *Memento Philippe quòd homo es.* Neque ipse antèa foras prodiret, vel quemquam ad se adeudum admitteret, quàm hoc ter ab ipso puero proclamaretur. Quæ verba, quid aliud sonare volunt, nisi: *Memento Philippe, quòd non semper imperabis?*

14 Callisthenes etiam Philosophus moriens, *ut tradit Plutarchus (g)*, Alexandro Magno, ejusdem Philippi filio, qui post subactum Orientem, perniciosa adulatione (perpetuo Regum malo, ut ait (h) Curtius) seductus, vix se mortalem, & ceteris hominibus moriendi necessitate persimilem, judicabat, his verbis loquutus narratur: *Si Deus es, beneficia largiri mortalibus, non sua eripere debes: si homo, id quod es, semper te esse cogita.*

15 Nempè secundùm Aristotelis (i) finitionem, imbecillitatis exemplum, temporis spolium, fortunæ lusum, inconstantiæ imaginem, invidiæ ac calamitatis trutinam, reliquum verò pituitam, ac bilem. Addo & umbram vanam, citòque transituram, quod Hispanum idioma veluti profert, dum homo in eo *Hombre* vocatur, simili voce, similem ferè umbram adumbrans, ut non inscitè Cardanus (k) animadvertit. Quem juvat illud Æschylli apud Stobæum (l), hominem *umbram*, & quidem *fumi*, his versibus appellantis:

Caduca molitur genus mortalium,
Neque certa res est ulla, nec tuta, haud magis,
Quàm umbra fumi.

16 Et Luciani (m), qui vitas hominum bullis in aqua surgentibus, similes facit, quarum aliæ simul atque natæ sunt, protinus evanescunt, aliæ paulò diutius durant, & omnes brevissimis quibusdam intervallis aliæ aliis succedunt. Qui similitudo fecit locum Adagio, *Homo Bulla*, in cujus illustratione Erasmus (n) plura congessit, & plurima alia, summam hanc vitæ humanæ brevitatem, & vanitatem, etiam in Regibus, denotantia, Philippus Camerarius (o), Franciscus Mendoza (p), Aloisius Novarinus (q), & Justus Lipsius (r), qui & illum morem ab Ægyptiis ductum exponunt, mortis simulachra in conviviis circumferendi, ut hujus brevitatis convivæ admonerentur, quod in Trimalcionis cœna, quam Petronius (s) refert, factum cum esset, ipse Trimalcio in hanc vocem prorupit:

Heu heu nos miseros, quàm totus homuncio nihil est,
Sic erimus cuncti postquàm nos auferet Orcus,
Ergo vivamus dum licet, estquè benè.

17 Hinc & M. Varro (t), moris apud Romanos fuisse inquit, sepulchra circa vias publicas extrui, ut prætereuntes admonerentur, & se fuisse, & illos esse mortales. Et Philippus Camerarius (u) latè recenset, multis Regibus, & Imperatoribus mortis insignia ante se deferri, usitatum fuisse, ut dignitatis superbiam retunderent. Et Græcis, eo ipso die, quo coronabantur, sedentibus in Regio throno, Cæmentarium aliquot lapidum genera proponere solitum, ut deligeret unum ex his, ex quo sibi tumulum fabricari vellet, sub hac formula:

Elige ab his saxis, ex quo, Augustissime Cæsar,
Ipse tibi tumulum me fabricare velis.

18 Et ibidem addit, qualiter Maximilianus I. Imperator, sibi vivus sarcophagum, & omnem supellectilem funeri suo necessariam paraverit, sibi construxisse inquiens, quæ maximè sibi placeret. De Alexandro quoque Severo, Dion Nizeus, & Xyphilinus (x) enarrant, quòd senio jam confectus, cum urnam sibi præparasset, ut in ea mortuus sepeliretur, paulò antequàm decederet è vita, eamdem

(c) Pacian. *de Probat. lib. 2. cap. 44.*
(d) Tacit. *1. histor.*
(e) Galfrid. *apud Euseb. in Theoph. pag. 340.*
(f) Ælian. *de Var. hist. lib. 8. cap. 15.*
(g) Plutarch. *in vita Alexand.*
(h) Curtius *lib. 8.*
(i) Aristot. *apud Stob. Serm. 96.*
(k) Cardan. *lib. 1. de Consolat.*
(l) Stob. *Serm. de homine.*
(m) Lucian. *in Charont.*
(n) Erasm. *in hoc Adagio, pag. 712.*
(o) Camer. *centur. 1. succes. cap. 12.*
(p) Mendoz. *in 1. Reg epa. 1. n. 27. sect. 1. ex pag. mihi 132.*
(q) Novar. *in Elect. sacris excursu 7. & 9. ex pag. 190.*
(r) Lips. *in Saturn. cap. 19.*
(s) Petron. *in Satyr.*
(t) M. Varro *lib. 5. de Ling. Latin.*
(u) Camer. *dict. cap. 12. & cent. 2. cap. 53. ex pag. 226. & cent. 3. cap. 32. ex pag. 112.*
(x) Dion & Xiphil. *in ejus vita.*

ad se perferri jussit, manibusque contrectavit: *Tu* (inquiens) *virum capies, quem totus Orbis terrarum capere nunquam potuit.* Quos, in simili pietate, & salubri præventione, adhuc superavit D. Imperator noster Carolus V. dum in cœnobio Divi Justi, in quod se, abjecto Imperio, receperat, vivens adhuc & sanus, tamquàm jam mortuus, in tumulo poni jussit, & officio pro defunctis fieri soliti, mortualique sacro mæsto Monachorum cantu commendari. Exequiale carmen ipse funeri suo supersites exaudiens, simulque cum ipsis, & reliquis, qui ex suis stabant, lachrymantibus famulis, placidam sibi quietem beatas inter sedes implorans, ut latius post plures Auctores, qui de ejus gestis scripserunt, novissimus Petrus Ostermanus (*y*) recoluit.

19 Sed his relictis, ut filum, mentemque nostri Emblematis repetamus, & quàm sit mortis memoria potens, ad animum contra omnia vitia, & dœmonis incursiones, dum vivimus præmuniendum, elegans alia similitudo potest adduci ex Apum natura, quæ etiam si inter se tumultuentur, & bellum conserere velint, modico pulveris jactu illico quiescunt, ut præter alios Virgilius (*z*) tradit, sic de eis in Georgicis inquiens: *Hi motus animorum, atque hæc certamina tanta,*

Pulveris exigui jactu compressa quiescunt.

Quæ extremi finis, & pulveris cogitatio, si Reges omnes invaderet, ut benè Tuffus (*a*) animadvertit: *Nec Regno, nec Regiis opibus efferrentur: cessarent bella, & quisque suo contentus quietè ageret.*

20 Idem ipsum munimentum ex monumento, aptius adhuc & elegantius ex similitudine Ichneumonis colligi potest, parvi quidem Ægypti serpentis, sed ea astutia præditi, ut cum Cerastis, & aliis validioribus aspidibus pugnaturus, se, (Plinio (*b*), Ælianoque (*c*) referentibus) limo sæpius immergat, ac siccet Sole, mox ubi pluribus eodem modo se coriis loricavit, in dimicationem pergit. In ea caudam attollens, ictos irritos ob limi crustras aversus excipit, & hostem interficit Ex quo ultra Joachimi Camerarii Emblema, hoc Ego in rem nostram non ineptè confici posse putavi:

Ichneumon corpus tetro cur pulvere turpas?
Serpentum vires pulvere vinco levi.
Ut coluber cedat, non ensis, mucro, sagitta,
Sed satis est coram pulveris atra dies.

Et eodem luto se dum ad pugnam cum Tartaris parant, ut eorum sagittis resistant, Seres solitos obarmari, ex Vicentio Historiali (*d*), & Divo Antonino (*e*) colligimus. Ethodie Æthiopiæ Regem, quem *Presbyterum Joannem* vocamus, numquam foras prodire, quin ei Crux, & vas terræ præferatur, Nicolaus Causinus (*f*) ex aliis recoluit, & ad nostri Emblematis mentem aptavit.

21 In libro quoque Machabeorum (*g*), aliud symbolum ad nostrum, etiam pertinens, reperitur, dum Simon, patris, fratrumque suorum tumulo: *Circum posuit columnas magnas: & super columnas arma, ad memoriam æternam, & juxta arma, naves sculptas.* Sic indicans, totam vitam nostram fluctuanti navigio, sive navigationi, similem esse, & infelicem securumque mortis portum, statim atque nascimur contendendum, in quo demum quies, & Beatitudo nostra consistit. De quo simili, integrum caput Joannes Filesacus (*h*) scripsit. Et Nicolaus Causinus (*i*) aliud, de Ægyptiis Pyramidibus agens, in quarum summitate præsepia erant, urnarum nostri Pantheonis similitudinem referentia, ad quæ demum Reges, tot laboribus exantlatis, tot curis abjectis, & ablegatis, æterna requie fruituri conscenderent.

22 Quam nos etiam nostris, post longam, & benè actam vitam, supplices exoramus, & cum Boetio (*k*) ad supremam hanc laborum metam, atque mercedem his carminibus invitamus.

Huc omnes pariter venite capti,
Quos fallax ligat improbis catenis,
Terrenas habitans libido mentes,
Hic erit vobis requies laborum
Hic portus placida manens quiete,
Hoc unum miseris patens asylum.

Et illud, quod legimus apud Senecam (*l*), memoriæ mandare consulimus: *Nullum est majus solatium, quàm ipsa mortalitas.* Et Epigrammatarii Angli (*m*).

Quod Reges audire timent, ac dicere servi,
Ipsa tibi dicit Fama, memento mori.

FINIS. IN-

(*y*) Osterman. *in Palladio Pacis exultant. lib. 1. cap. 2.* Sandov. *in Carolea, 2. tom. pag. mihi 826.*
(*z*) Virgil. *in Georg. lib. 4.*
(*a*) Tuffus *in Eccles. 7. 40. pag. 257.*
(*b*) Plin. *lib. 8. cap. 24. pag. 180.*
(*c*) Ælian. *de Histor. anim. lib. 7. cap. 15.*
(*d*) Vincent. *Histor. in speculo.*
(*e*) D. Anton. *in Histor.*
(*f*) Causin. *in Polist. Symb. lib. 5. cap. 4. pag. 825.* Camer. *ubi supr.*
(*g*) Machab. 2. 13. 29.
(*h*) Filesac. 2. *tom. Select. in Euripo hujus seculi cap. 2.*
(*i*) Causin. *in Pol. Symb. lib. 12. cap. 46. quem etiam vide alia de monitis memoriæ utilitate adducentem, lib. 3. c. 38. & 39.*
(*k*) Boet. *lib. 3. met. 11. & vide Embl. 25.* D. Sebast. Covarr. *cent. 1. del meson de la muerte.*
(*l*) Senec. *lib. 6. Nat. quæst. cap. 2.*
(*m*) Ovenus *lib. unic. Epigram. 115. pag. 113.*

INDEX
LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ,
QUÆ IN HOC OPERE CITANTUR, ET ILLUSTRANTUR.

Prior numerus Paginam, sequens marginalem signat.

Ex Genesi.

CApit. 1. Spiritus Domini ferebatur super aquas, pag. 2. num. 5.
Eod. cap. vers. 26. Faciamus hominem, &c. 251. 11.
Cap. 2. Fecit Deus hominen, &c. 442. 17.
Eod. cap. vers. 17. Non comedetis de arbore vitæ, &c. 405. 5.
Cap. 13. vers. 17. Perambula terram, &c. 370. 15.
Cap. 15. vers. 1. De protectione Dei erga Abraham, &c. 125. 17.
Cap. 30. vers. 34. De virgis Jacob circa canales, 157. 2.
Cap. 4. vers. 46. De Joseph visitante Ægyptum, 370. 13.

Ex Exodo.

CAP. 4. vers. 10. De excusatione Moysis, 209. 28.
Cap. 7. vers. 11. De eodem recusante legationem ad Pharaonem, 501. 28.
Cap. 17. vers. 8. De Oratione Moysis in pugna, 580. 7.
Cap. 18. vers. 22. Partito in alios onere, 331. 13.
Ibidem. De eodem Moysi graves causas sibi reservante, 390. 22.
Cap. 22. vers. 22 & 23. Viduæ, & pupillæ non nocebis, 387. 5.
Cap. 28. vers. 30. De veritate in veste Sacerdotis, 283. 7.
Cap. 34. vers. 6. Deus misericors clemens, 455. 21.

Ex Numeris.

CAP. 11. vers. 1. Cur affixisti servum tuum, &c. 82. 9.

Ex Deuteronomio.

CAP. 1. vers. 16. De populo audiendo, & judicando, 357. 6.
Cap. 10. vers. 17. & 18. De æqualitate justitiæ, 383. 20.
Cap. 17. vers. 14. De officio boni Principis, 116. 9. & 506. 9.
Ibidem vers. 15. De exteris ad Reipub. officia non admittendis, 114. 2.
Ibidem vers. 17. De Thesauro Regum, 216. 17. & 218. 27.
Ibid. vers. 18. De libro legis à Sacerdote portando, 400. 5.
Cap. 21. vers. 20. De nimio vino vitando, 207. 41.
Cap. 25. vers. 3. Pro mensura peccati, &c. 434. 1.
Cap. 27. 6. De holocaustis pro victoria, 583. 27.
Cap. 28. 44. Ipse erit in caput, 70. 1.

Ex Libro Josue.

CAP. 13. & 20. Deus pro vobis pugnabit, 57. 13.
Cap. 6. De muris Jerycho, ad orationes ruentibus, 580. 20.

Ex Libr. Judicum.

CAP. 3. 11. & 31. De victoria in vomere Aod, & Sangar, 430. 13.
Cap. 7. De Gedeone Reges victos calcante, 567. 26.

Ex Libris Regum.

LIB. 1. cap. 1. vers. 17. De Saule superbiente, 24. 11.
Cap. 2. vers. 7. Dominus pauperem ditat. 34. 19.
Eod. vers. 31. De punitione Heli, ob filios malè educatos, 130. 17.
Cap. 3. vers. 9. & seqq. de Salomone petente cor audiens, 357. 4.
Cap. 7. & 18. De Secretariis Davidis, & Salomonis, 272. 19.
Cap. 8. vers. 10. & cap. 9. vers. 16. De Rege pugnante pro populo, 559. 3.
Cap. 10. in fin. De dissimulatione Joab, 241. 30.
Cap. 12. De Samuele se coram populo syndicante, 291 61.
Cap. 18. De descriptione Regis Tyranni, 115. 8.
Cap. 18. De Abdia Prophetas alente, 225. 2.
Cap. 28. vers. 37. & 39. De Davide Deum orante, 38. 14.
Lib. 2. cap. 3. vers. 13. & 20. De dissimulatione Abialon, 241. 30.
Cap. 8. vers. 5. De Rege ad populum judicandum electo, 365. 29.
Cap. 15. De Absalonis promissione in populo facilè audiendo, 357. 5.
Cap. 2. vers. 16. De Davide despiciente injurias Semei, 991. 23.
Cap. 21. vers. 17. De Rege, ne exeat ad bellum, 560. 9.
Cap. 22. vers. 44. Custodiet me in caput gentium, 70. 1.
Cap. 24. De peste ob peccatum Davidis, 119. 6.
Lib. 3. cap. 1. vers. 9. De voto Salomonis pro Sapientia, 123. 5.
Cap. 3. De Ædificatione Templi Salomonis Deo grata, 225. 2.
Eodem cap. vers. 28. & seqq. De Judicio Salomonis inter mulieres, 367. 40.
Ibid. in fin. De laude Salomonis ob hoc judicium, 137. 24.
Cap. 11. vers. 35. De Rege, lucernæ comparato, 66. 2.
Cap. 12. De damnoso Consilio juvenum ad Roboamum. 180. 37.
Cap. 22. De veritate Regibus odiosa, 285. 24.
Cap. 22. vers. 4. & 8. De excusatione Michææ, & Elisei in legatione ad Regem, 286. 29.
Lib. 4. cap. 8. vers. 19. De Regis, & lucernæ comparatione, 66. 2.
Cap. 11. De bono Regimine Joas Regis ob consilia Ioiade, 256. 39.
Cap. 20. vers. 16. De punita superbia Ezequiæ, 24. 11.

Ex Libris Paralipomenon.

LIB. 1. cap. 15. De damno populi ob defectum Principis, 108. 17.
Cap. 19. De Josaphat suum Regnum visitante, 369. 13.
Cap. 16. vers. 3. De torta panis in populum distributa, 196. 8.
Cap. 23. De lege Deuteron. Joa in manibus data, 400. 5.
Cap. 24. vers. 3. De veritate Regibus odiosa, & punita, 284. 24.
Eodem cap. 24. & 26. De punitione Joas, & Ozias propter elationem, 24. 11.
Lib. 2. cap. 1. De Assa à Deo derelicto, 38. 14.

Ex Libris Esdræ.

LIB. 3. cap. 3. & 4. De vi veritatis, 283. 9.

Ex Libro Esther.

CAP. 5. De Artaxerxis severitate, 158. 17.
Cap. 13. & 16. De superbis titulis Artaxerxis, 45. 2.
Cap. 15. vers. 10. De oculis Assueri ardentibus 68. 15.

Ex Libro Judit.

CAP. 1. De locustis agros vastantibus, 105. 8.
Cap. 16. vers. 22. De holocaustis ob victoriam, 583. 27.

Ex Libro Job.

CAP. 18. vers. 6. De luce, pro Principatu, 66. 2.
Cap. 20. vers. 15. Divitias quas devoravit, evomet, 518. 5.
Cap. 3. vers. 21. & 22. De Thesauro ex memoria mortis, 601. 11.
Cap. 5. vers. 12. & 13. Aprehendit sapientes in consiliis suis, &c. 38. 16.
Cap. 9. vers. 13. Reges qui portant orbem, 81. 8.
Cap. 12. vers. 18. & cap. 36. vers. 7. De Deo Reges humiliante, 34. 20.
Cap. 21. De præmunitione Jobi, dum Reges alloqui voluit, 286. 28.
Cap. 24. vers. 3. De tutandis miserabilibus, 243. 4.
Ibid. vers. 4. Subverterunt pauperes, 389. 15.
Cap. 25. vers. 2. & 3. Potestas, & terror apud eum, 68. 15.
Ibid. vers. 2. Qui facit concordiam in sublimibus, 564. 2.
Cap. 26. vers. 5. De Gigantibus gementibus sub aquis, 104. 21.
Ibid. vers. 7. De Principe cum Sole surgente, 121. 16.
Cap. 27. vers. 16. & seqq. De divitiis injuste partis, 503. 15. & 519. 10.
Cap. 29. vers. 7. De Jobo summo mane surgente, 93. 12.
Ibid. vers. 11. Oculus fui cœco, & pes claudo, 72. 11.
Cap. 34. vers. 30. De Regno hypocrita, 114. 2.
Cap. 41. vers. 6. De scutis squamis præmentibus, 577. 12.

Ex Libro Psalmorum.

PSalmus. 2. vers. 9. De submissione Regum ad Deum, 4. 19.
Ibid. vers. 10. Erudimini, qui judicatis terram, 209. 2. & 123. 3.
Ibid. vers. 2. & Psalm. 39. vers. 9. In camo & freno, &c. 383. 20.
Psalm. 6. vers. 1. Ne in furore tuo arguas me, 442. 3.
Psalm. 7. vers. 2. & 3. Libera me à persequentibus me, 38. 17.
Psalm. 9. vers. 1. & Psalm. 10. vers. 5. Tibi derelictus est pauper, 387. 5. & 388. 10.
Psalm. 17. vers. 7. & seqq. De Deo pro Davide pugnante, 580. 7.
Ibid. vers. 29. De lucerna, pro Rege, 66. 2.
Ibid. vers. 44. De Capite, pro Rege, 70. 1.
Psalm. 18. vers. 1. Cœli enarrant gloriam Dei, 5. 28.
Psalm. 22. vers. 5. & simil. Calix tuus inebrians, &c. 208. 43.
Psalm. 26. & alii. In quibus David agnoscit, se peculiari auxilio à Deo fuisse protectum, 125. 17.
Psalm. 32. vers. 1. Rectos decet collaudatio, 601. 18.
Ibid. vers. 10. Deus dissipat consilia Principum, 38. 16.
Psalm. 36. vers. 14. De gladio in pauperes evaginato, 389. 16.
Psalm. 40. vers. 2. Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem. 387. 5.
Psalm. 41. vers. 8. Abyssus abyssum invocat, 431. 2.
Psalm. 45. vers. 10. Scuta comburet igne, 572. 13.
Psalm. 57. vers. 5. & 6. De serpente obturante, aures incantatoribus, 296. 28.
Psalm. 71. per tot. De Rege judicante populum in justitia, 383. 20.
Ibid. vers. 11. & 12. De gloria Dei in protectione pauperum, & humilium. 390. 24.
Psalm. 72. vers. 1. Mihi adherere Deo bonum est, 73. 11.
Psalm. 80. vers. 8. Ibunt de virtute in virtutem, 431. 1.
Psalm. 81. Deus stetit in Synagoga Deorum, 62. 4.
Ibid. vers. & 6. Ego dixi Dii estis vos, 17. 9.
Psalm. 82. vers. 14. Pone illos ut rotam, 34. 16.
Psalm. 98. vers. 3. Honor Regis judicium diligit, 311. 28.
Psalm. 100. vers. 1. Misericordiam, & judicium cantabo tibi, 452. 4.
Ibid. vers. 6. Oculi mei ad fideles terræ, 307. 3.
Psalm. 102. vers. 7. Notas facit vias suas filiis suis, 122. 3.
Psal. 103. vers. 23. Excant ad opus suum, &c. 67. 4.
Psalm. 105. vers. 3. Beati qui faciunt justitiam omni tempore. 424. 25.
Psalm. 109. vers. 2. Virgam virtutis, &c. 158. 5.
Psalm. 122. vers. 2. Oculi servorum, &c. 153. 9.
Psalm. 131. v. 16. De lucerna pro Regno, 66. 2.
Psalm. 138. vers. 7. Quò ibo à spiritu tuo, 2. 5.
Psalm. 144. vers. 6. Et imples omne animal benedictione, 225. 1.
Ibid. vers. 9. Misericordia ejus, super omnia opera ejus, 455. 21.
Psalm. 145. vers. 3. Nolite confidere in Principibus, 552. 2.
Psalm. 46. vers. 4. Subjecit populum nobis, 546. 26.

Ex Libro Proverbiorum.

CAP. 1. vers. 5. Audiens sapiens, sapientior erit, 140. 37.
Ibid. vers. 10. De non acquiescendo adulatoribus, 297. 31.
Ibid. vers. 32. Prosperitas stultorum perdet illos, 22. 2.
Cap. 2. vers. 7. Roboratur clementia thronus ejus, 456. 28.
Cap. 3. vers. 3. & cap. 29. vers. 12. De veritate, & mendacio, 283. 10.
Cap. 6. vers. 6. Piger vade ad formicas, 463. 19.
Cap. 8. vers. 13. & cap. 20. vers. 8. & cap. 11. vers. 10. Quod Deus Reges adjuvat, dum judicant populos, 367. 50.
Cap. 10. vers. 10. Divinatio in labiis Regis, 142. 50. & seqquent.
Ibid. vers. 9. & 10. De magistratibus exteris, 333. 1.
Ibid. vers. 19. De Multiloquio, 150. 35.
Ibid. vers. 40. Ubi non est Gubernator populus corruet, 106. 3.
Cap. 11. vers. 13. De revelante arcana, 272. 27.
Cap. 31. vers. 4. & 5. Noli Regibus dare vinum, 204. 20.
Cap. 14. vers. 23. Ubi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas, 279. 31.
Ibid. vers. 21. Qui miseretur pauperi beatus est, 387. 5.
Ibid. vers. 34. Justitia elevat gentes, 379. 1.
Cap. 15. vers. 2. De lingua sapientum, 149. 29.
Ibid. vers. 22. & cap. 20. vers. 18. & cap. 24. vers. 6. De necessitate, & utilitate consilii, 254. 29.
Ibid. vers. 27. & cap. 16. vers. 6. & cap. 21. vers. 3. De operibus, & effectibus misericordiæ, 226. 4.
Cap. 16. vers. 14. & cap. 19. v. 2. De Principibus qui libenter vera non audiunt, 286. 26.
Ibid. vers. 7. Non decet Principem labium mendax, 155. 23.
Cap. 17. vers. 6. Gloria filiorum patres eorum, 183. 4.
Cap. 18. vers. 19. De fortitudine mutui auxilii, 578. 20.
Cap. 19. vers. 17. De eo, qui miseretur pauperi, 226. 5.
Cap. 20. vers. 3. De fugiente lites, 410. 31.
Ibid. vers. 1. & cap. 31. vers. 4. De damno nimii vini, 207. 41.
Ibid. vers. 8. De Rege sedente in solio judicii, 367. 40.
Ibid. vers. 10. Pondus, & pondus, &c. 363. 18.
Ibid. vers. 21. & cap. 23. vers. 11. De bonis, & honoribus festinatis, benedictione carentibus, 336. 20.
Ibid. vers. 28. Misericordia, & veritas custodiunt Reges, 69. 17.
Cap. 21. vers. 1. Cor Regis in manu domini, 123. 4 & 127. 33.
Ibid. Cor Regis simile divisioni aquarum, 473. 24.
Ibid. vers. 22. Civitates fortium ascendet sapiens, 146. 14.
Cap. 22. vers. 1. Super argentum gratia bona, 489. 16.
Ibid. vers. 6. & cap. 23. 13. & 14. De bona educatione puerorum, 137. 37.
Ibid. vers. 16. De calumniante pauperem, ut augeat divitias suas, 502. 15.
Ibid. vers. 20. Ne transgrediaris præcepta Patrum, 305. 31.
Cap. 25. vers. 2. Gloria Regis investigare sermonem, 287. 17.
Cap. 29. vers. 4. De bono Principe, 113. 21. & 14. 1.
Cap. 27. vers. 6. Meliora sunt amicorum verbera, 294. 12.
Ibid. vers. 4. Ira non habet misericordiam, 442. 3.
Cap. 28. vers. 1. Justus quasi leo, 382. 14.
Cap. 29. vers. 1. Melior est vir correctionis, 427. 5.
Ibid. vers. 2. Dans munera, animam aufert accipientis, 524. 16.
Cap. 30. vers. 14. De injuriantibus, & comedentibus pauperes, 389. 16.
Ibid. vers. 15. De sanguisugis filiabus, 513. 4.
Ibid. vers. 27. Regem locusta non habet, 106. 6.
Ibid. vers. 28. Stellio nititur manibus, &c. 292. 2.

Ex Libro Ecclesiastes.

CAP. 1. vers. 7. Ad mare flumina revertuntur, 583. 7.
Cap. 2. vers. 16. & 17. De memoria mortis, 601. 10.
Cap. 5. vers. 7. Excelso excelsior est alius, 1. 1.

Cap. 6. vers. 2. Extraneus vorabit divitias ejus, 498. 17.
Cap. 8. vers. 6. De temporis opportunitate, 139. 17.
Cap. 9. vers. 11. Vidi sub sole, tempus casumque in omnibus 30. 44.
Ibid. vers. 15. Sapiens liberabit urbem, 76. 29.
Ibid. vers. 18. Melior est sapientia, quàm arma bellica, 259. 14.
Cap. 10. vers. 1. De parva ad tempus stultitia 169. 5.
Ibid. vers. 14. Sapientia non consistit in multiloquio, 385. 29.
Ibid. vers. 17. De Rege Nobili, 183. 4.
Ibid. vers. 7. De Rege simili contignationi 72. 11.
Ibid. vers. 29. Pecuniæ obediunt omnia, 493. 10.

Ex Cantico Canticorum.

CAP. 1. vers. 11. De Murænulis aureis, 600. 9.
Cap. 5. vers. 1. Vinum cum lacte, 452. 2.
Ibid. vers. 2. Ego dormio, & cor meum vigilat, 94. 15.

Ex Libro Sapientiæ.

CAP. 1. vers. 1. & seqq. De Regibus, qualiter justitiam quærere debeant, 122. 2.
Ibid. vers. 6. & cap. 6. vers. 8. Spiritus Domini replevit orbem terrarum 5. 28.
Cap. 2. vers. 10. Opprimamus pauperes, 389. 15.
Cap. 5. vers. 6. Ergo erravimus à via veritatis, 288. 45.
Cap. 6. vers. 1. De virtute sapientiæ, 259. 14.
Ibid. vers. 2. & seqq. de facili audientia Regum, 357. 3.
Ibid. vers. 26. De sapientia à Salomone petita, 113. 21.
Ibid. De necesitate sapientiæ in Regibus, 137. 23.
Ibid. vers. 16. & seqq. De cogitatione pro scientia, 402. 18.
Cap. 7. vers. 15. De eloquentia Salomonis, 123. 5.
Ibid. vers. 10. & seqq. de voto Salomonis in Consiliis, 257. 46.
Ibid. vers. 11. de Sermone Salomonis, 149. 33.
Ibid. vers. 8. de scientia futurorum 142. 55.
Cap. 10. vers. 20. justi tulerunt spolia impiorum, 20. 25.
Cap. 12. vers. 12. de potestate Dei, in destruendis operibus, quæ ipse fecit, 120. 15.
Cap. 15. vers. 3. de scientia justitiæ, 176. 12.
Cap. 18. vers. 24. de Regum nimio onere, 82. 8.

Ex Ecclesiastico.

CAP. 1. vers. 5. audiendo sapiens, &c. 254. 19.
Cap. 3. vers. 20. quanto magis humiliate in omnibus, 14. 20.
Ibid. vers. 24. ne labores in supervacuis 164. 6.
Cap. 4. vers. 28. nec retineas verbum in tempore salutis, 290. 55.
Cap. 6. vers. 34. de diligente audire, 357. 4.
Cap. 7. vers. 21. & cap. 30. vers. 12. & 13. de filiis à pueritia benè instituendis, & castigandis, 129. 17.
Cap. 7. vers. 6. de stultorum adulatione, 294. 11.
Ibid. vers. 33. pauperi porrige manum, 226. 4.
Ibid. vers. 40. memorare novissima tua, 599. 5.
Cap. 8. vers. 11. de exteris Magistratibus, 182. 20.
Cap. 9. vers. 18. de fugiendis habentibus potestatem, 349. 14.
Ibid. vers. 14. de laude eloquentiæ in Principe, 149. 29.
Cap. 10. vers. 1. & seqq. de utili Rectore, & stabilitate Regni per eum, 114. 1. & seqq.
Ibid. vers. 8. de Regni translatione propter injustitiam, 20. 25. & 102. 11.
Ibid. vers. 9. Avaro nihil est scelestius, 215. 5.
Ibid. vers. 11. omnis potentatus brevis vita, 600. 12.
Ibid. vers. 16. & 17. de Principe qui manè comedit, 200. 31. & 204. 21.
Cap. 11. vers. 30. ante mortem ne laudes quemquam, 596. 15.
Cap. 13. vers. 12. advocatus à potentiori, &c. 350. 21.
Ibid. vers. 23. Pascua divitum, pauperes, 389. 15.
Cap. 14. vers. 19. generatio advenit, generatio præterit, &c. 339. 3.
Cap. 19. vers. 1. de correctione fraterna, 429. 15.
Ibid. vers. 4. qui citò credit, levis est corde, 161. 2.
Cap. 26. vers. 26. vir sensatus contemptus, 320. 14. & 471. 13.
Cap. 28. vers. 10. abstine à lite, 410. 29.
Ibid. vers. 15. & seqq. de Susurronibus, 162. 6.
Cap. 31. vers. 15. & seqq. de vino modicè sumpto, 205. 29.
Ibid. vers. 39. & 40. de damnis ebrietatis, 202. 8.
Cap. 45. vers. 14. de corona aurea super mythram Moysis, 46. 12.
Cap. 45. vers. 11. & seqq. de ossibus bonorum judicum, 321. 22.

Ex Isaia.

CAP. 1. vers. 17. & 27. de subveniendis pauperibus, & miserabilibus, 387. 5.
Ibid. vers. 21. & seqq. de miseria populi, qui Reges non habet, vel malos habet, 108. 19.
Cap. 2. vers. 4. conflabunt gladios in vomeres, 573. 16.
Cap. 3. vers. 12. de adulantibus populo, 294. 11.
Ibid. vers. 15. exactores spoliaverunt, &c. 514. 10.
Ibid. vers. 6. Princeps malus, ruina populi, 114. 1.
Cap. 5. vers. 11. de ebrietate, 208. 43.
Cap. 6. & 8. ecce ego, mitte me, 315. 51.
Cap. 11. vers. 3. quod Deus juvat Reges populum judicantes, 147. 50.
Cap. 19. vers. 16. lutum contra figulum superbiet, 4. 20.
Cap. 26. vers. 12. & cap. 32. vers. 18. de pace, & ejus bonis, 570. 2.
Cap. 30. vers. 8. loquimini nobis placentia, 286. 29.
Cap. 32. vers. 1. in justitia regnavit. Rex, 379. 1.
Ibid. vers. 17. & erit opus justitiæ pax, 386. 3.
Cap. 44. vers. 25. sapientiam eorum stultam faciens, 39. 16.
Cap. 45. vers. 1. Christo meo Cyro, 124. 13.
Cap. 49. vers. 6. & cap. 62. vers. 1. Deus lux, & lampas, 67. 3.
Cap. 56. vers. 11. Pastores ignoraverunt, &c. 63. 14.
Cap. 50. vers. 12. Regnum, quod non servierit Deo, peribit, 57. 16.

Ex Jeremia.

CAP. 1. vers. 11. Virgam vigilantem ego video, 115. 5. & 158. 5.
Cap. 17. vers. 5. maledictus homo, qui confidit in homine, 352. 2. & 3.
Cap. 23. vers. 24. cœlum, & terram ego impleo, 1. 2.
Ibid. vers. 1. & cap. 27. vers. 18. væ Pastoribus, qui dilacerant gregem, 502. 15.

Ex Ezechiele.

CAP. 1. vers. 16. rota in medio rotæ, 34. 16.
Cap. 16. vers. 49. de otioso domorum, 460. 3.
Cap. 34. vers. 8. & 10. de malis Pastoribus, 63. 14.

Ex Daniele.

CAP. 1. vers. 10. de Angelis provinciarum, 125. 22.
Cap. 3. de Blasphemia, & Superbia Nabucodonosor, 1. 4.
Ibid. vers. 38. & non est in tempore hoc Princeps, 107. 17.
Cap. 4. vers. 16. de mora Danielis in respondendo Regi, 286. 29.
Cap. 6. vers. 12. de more Persarum in non mutandis legibus, 303. 16.
Cap. 10. vers. 11. de arbore succissa, 353. 4.
Cap. 13. vers. 45. de judicio Susanæ, 367. 42.
Cap. 14. vers. 6. de Idolis intrinsecus luteis, 86. 5.

Ex Osea.

CAP. 4. vers. 8. Qui comedunt peccata populi, 421. 5.
Cap. 15. vers. 7. Ventum seminabunt, & turbines metent, 548. 8.
Cap. 8. vers. 11. scribam ei multiplices leges meas De damno multarum legum, 404. 3.

Ex Joele.

CAP. 2. vers. 3. Luna convertetur in sanguinem, 512. 2.

Ex Amos.

CAP. 2. vers. 6. De vendentibus justitiam pauperum, 387. 4.
Cap. 5. vers. 12. de judicibus pravis, & sordidis, 310. 24.

Ex Michæa.

CAP. 3. vers. 3. comederunt carnes populi mei, 389. 16.
Cap. 4. vers. 3. de gladiis in ligones conflatis, 573. 16.
Cap. 7. vers. 3. Princeps postulat, & judex in vendendo est, 512. 3.
Ibid. vers. 5. ab ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui, 273. 38.

Ex Habacuc.

CAP. 2. vers. 13. de damno populi sine Principe, 108. 19.
Ibid. vers. 13. de impio devorante justiorem se, 190. 23.

Ex Zacharia.

CAP. 3. vers. 5. Ponite cidarim super caput ejus, 81. 7.
Ibid. vers. 9. super lapidem unum centum oculi, 152. 9.
Cap. 11. vers. 17. O Pastor, & Idolum derelinquens gregem, 63. 14.

Ex libris Machabæorum.

LIB. 1. cap. 2. vers. 52. de memoria egregiè factorum à majoribus nostris, 186. 17.
Cap. 13. vers. 29. de navigiis positis in sepulchris, 603. 21.
Lib. 2. cap. 9. vers. 12. justum est hominem subesse Deo, 13. 10.
Cap. 2. vers. 13. de Andronico occiso, ubi ipse Oniam trucidari jussit, 450. 7.
Cap. 15. vers. 27. orantes postraverunt triginta quinque milia, 56. 9.

Ex Evangelio D. Matthæi.

CAP. 2. vers. 13. de angusto calle virtutis, 175. 14.
Cap. 5. vers. 14. vos estis lux mundi, 67. 4.
Ibid. vers. 15. neque accendunt lucernam, 66. 2.
Ibid. vers. 40. derelinquendo pallium ob non litigandum, 410. 31.
Cap. 7. vers. 12. quod tibi non vis, alteri ne facias, 405. 5.
Cap. 12. vers. 25. omne Regnum divisum assolabitur, 20. 25.
Cap. 13. vers. 7. & seqq. Intrate per angustam portam, 175. 11.
Cap. 14. vers. 10. de Divo Joanne ob veritatem decollato, 211. 14.
Cap. 15. vers. 26. non oportet panem filiorum dare canibus, 181. 20.
Cap. 18. vers. 14. & seqq. de correctione fraterna, 429. 15.
Cap. 21. vers. 43. auferetur à vobis Regnum Dei, &c. 101. 11.
Cap. 21. vers. 20. cujus est imago hæc, &c. 491. 5.
Ibid. vers. 21. reddite ergo, quæ sunt Cæsaris Cæsari, 502. 16.
Cap. 24. vers. 43. de necesitate vigilandi, 94. 15.

Ex Divo Luca.

CAP. 1. vers. 79. de Christo lucis vices fungente, 67. 3.
Cap. 6. vers. 29. de non litigando, 410. 31.
Ibid. vers. 31. quod tibi non vis, &c. 405. 5.
Ibid. vers. 36. & cap. 16. vers. 9. de faciente eleemosynam, 226. 4.
Cap. 11. vers. 12. nunquid porriget scorpionem, 65. 16.
Cap. 19. vers. 17. quia in modico fuisti fidelis, 211. 11.
Cap. 21. vers. 34. de ebrietate fugienda, 208. 43.
Cap. 22. vers. 25. benefici vocantur, 473. 27.
Cap. 23. vers. 4. & nos quidem juste patimur, 185. 13.

Ex Divo Joanne.

CAP. 6. vers. 5. unde ememus panes, 251. 12.
Cap. 10. vers. 14. Ego sum Pastor bonus, 63. 13.
Cap. 14. vers. 6. & in Epist. 1. Deus veritas est, 255. 26.

Ex Actibus Apostolorum.

CAP. 1. vers. 7. non est vestrum nosse tempora, &c. 142. 53.
Cap. 10. vers. 13. de sindone D. Petri, 421. 15.
Cap. 17. vers. 23. & 24. de ignoto Deo, 455. 24.

Ex Epistolis D. Pauli.

EPist. ad Romanos, cap. 1. vers. 8. à Deo principium, 96. 1.
Ibid. cap. 3. vers. 4. vindex in iram, &c. 421. 15.
Ibid cap. 12. vers. 37. ex ipso in ipso, & per ipsum, 2. 5.
Ibid. cap. 13. vers. 13. de fugienda ebrietate, 205. 29.
Ibid. cap. 14. vers. 15. unusquisque abundat in sensu suo, 275. 9.
Epistol. ad Corinthios, cap. 1. vers. 10. qui arat, in spe debet arare, 401. 11.
Ibid. cap. 6. vers. 10. de fugienda ebrietate, 203. 11.
Ibid. vers. 17. qui adhæret Deo unus spiritus est cum ipso, 37. 10.
Ibid. cap. 12. vers. 25. pro corpore solicita sint membra, 74. 22.
Ibid. Epist. 2. cap. 11. vers. 29. quis infirmatur, & ego non infirmor, 76. 30.
Epist. ad Galatas, cap. 5. vers. de damnis ebrietatis, 208. 43.
Ibid. cap. 6. de correctione fraterna, 427. 5.
Ibid. vers. nos autem gloriari oportet, &c. 59. 31.
Epist. ad Ephesos, cap. 1. vers. 18. & seqq. de angusto ad virtutem itinere, 175. 14.
Ibid. cap. 5. vers. 16. redimentes omne tempus, 94. 15.
Ibid. cap. 6. vers. 20. de legationis munere, 45. 6.
Epist. ad Philippenses, cap. 3. vers. 19. quorum Deus venter est, 196. 8.
Ibid. cap. 1. vers. 10. ut in Nomine Jesu omne genuflectatur, 4. 20.
Epist. ad Thimotheum, cap. 7. vers. de vitio avaritiæ, 215. 5.
Ibid. cap. 6. vers. 16. lucem habitat inaccesibilem, 1. 2.
Ibid. cap. 5. vers. 32. utere modico vino propter stomachum, 205. 29.
Ibid cap. 5. vers. 8. de cura in educatione filiorum, 130. 24.
Ibid. Epist. 2. cap. 2. vers. 5. qui legitimè certaverit, &c. 599. 3. & 600. 8.
Epist. ad Hebræos, cap. 13. vers. 17. ipsi autem pervigilant, 94. 15.
Ibid cap. 5. vers. 8. Dicitur ex his quæ passus est, obedientiam, 87. 11.

Ex Epistola D. Jacobi.

CAP. 2. vers. 6. De oppressione pauperum, 389. 15.

Ex Apocalypsi.

CAP. 2. vers. 28. De Stella Matutina Regibus promissa, 123. 7.
Cap. 18. vers. Tantum date illi tormentum, 414. 1.
Cap. 21. vers. 23. Claritas Dei illuminat omnia, 215. 2.
Cap. 19. vers. 16. Rex Regum, & Dominus Dominantium, 19. 4.

IN-

INDEX LOCORUM UTRIUSQUE JURIS ET REGII, quæ in hoc opere citantur, expenduntur, & illustrantur.

Ex Digesto Veteri.

LEG. 1. In princip. de just. & jur. 469. 1. & seqq.
Ead. l. vers. jus est, 374. 12.
L. ut vim eod. tit. 538. 29.
L. 2. §. deindè cum esset, de orig. jur. 494. 18.
Ead. l. §. post originem, 399. 1.
L. 1. de legibus, 397. 30.
L. 2. eod. tit. 392. 4.
L. Princeps legibus eod. tit. 415. 6.
L. minimè eod. tit. 302. 6.
L. neque leges eod. 397. 32.
L. in rebus novis, de const. Princip. 302. 6.
L. nam salutem 3. de off. præf. vigil. 93. 11. & 399. 2.
L. congruit, de off. præsid. 423. 27.
L. Præses eod. tit. 419. 7.
L. observandum, eod. tit. 447. 37.
L. illicitas, eod. tit. 507. 15.
L. 1. §. 1. de eo per quem fact. erit. 367. 2.
L. divus de feriis, 448. 41.
L. 1. & per tot. quod quisque juris, 405. 5.
L. isti quidem, quod met. causa, 440. 29.
L. 4. de alien. jud. mut. causa 400. 30.
L. 3. §. tametsi, de Arbitris idem.
L. vetus, de usufruct. 444. 17.
L. si usufruct. D. quib. mod. usufr. amit. idem.
L. ita vulneratus, ad leg. Aquil. 422. 23.
L. ad exibendum 19. ad exibend. 374. 2.
L. 1. de contrahend. empt. 491. 1. & seqq.
L. ex conducto 16. §. si verò, de locato 550. 16.
Ead. l. §. si vis, & l. si merces, §. vis major. Eod. tit. 106. 7. & 8.
L. 4. de præscript. verb. 407. 18.
L. in pecudum, de usuris, 444. 17.

Ex Digesto Infortiato.

LEG. Jurisperitos, de excus. tut. 366. 36.
L. in suis, de lib. & postum. 511. 32.
L. si quis filio, §. qui tamen, de injust. rupt. 447. 18.
L. penult. de hæred. instituend. 511. 31.
L. filius 11. de condit. instit. 510. 30.
L. proximè, de his quæ in testam. del. 366. 3.
L. cum pater 79. §. dulcissimis, de leg. 2. 510. 27.
L. ex imperfecti 23. de leg. 3. 415. 7.

Ex Digesto Novo.

LEG. Attilius Regulus, de donat. 139. 33.
L. licitatio, §. quod illicitè, de pub. & vect. 419. 5.
L. qui duos, §. ultim. de manum. test. 511. 34.
L. pupillus, §. quæ in fraudem, quæ in fraud. cred. 585. 25.
L. 6. §. fin. de acq. rerum dom. 444. 17.
L. rerum mixtura, de usucap. 275. 4.
L. 2. quod vi aut clam. 419. 4.
L. servus 9. de obligat. & act. 410. 30.
L. si ita 44. de fidejuss. 491. 1.
L. si à reo, §. fin. eod. tit. 419. 5.
L. vestem sord. de injuriis, 425. 33.
L. merito, §. quinquen. de aduiteriis, 425. 31.
L. ult. de parricid. idem.
L. 7. §. nullum patris, & l. crimen, de pœnis, & simil. 439. 26.
L. respiciendum 11. eod. 374. 2. 436. 11. & 452. 2.
L. capitalium, §. famosos, eod. 375. 11. & 422. 22.
L. aut damnum, §. solent, eod. 425. 34.
L. aut facta, §. fin. eod. 450. 7.
L. si diutino 15. eod. 425. 32.
L. penult. eod. 436. 11.
L. cum ratio 7. de bon. præscript. 511. 32.
L. si constat, de appellat. 19. 364. 24. 584. 8.
L. non tantum 25. eod. tit. 538. 29.
L. Imperatores, de jur. fisc. 419. 4.
L. non puto 9. eod. 520. 17.
L. non omnes in princip. de re milit. 381. 19.
L. omne delictum, §. qui in acie eod. 450. 9.
L. 1. vers. non tamen, de var. cogn. 419. 6.
L. ut gradatim, l. honor, §. gerendorum, & similes, eod. tit. 212. 35.
L. & qui originem, §. præses, eod. 450. 9.
L. nepos Proculo, de verb. sign. 510. 30.
L. & si nihil, de reg. jur. 302. 6.
L. fraudis 79. eod. 266. 50.
L. in omnibus 90. eod. 374. 2. & 382. 17.

Ex Codice Justin.

LEG. 1. C. de novo, C. faciend. 410. 30.
L. inter claras, C. de Summ. Trin. 123. 4.
L. 3. C. eod. 55. 6.
L. 1. C. de Sacros. Eccles. 511. 33.
L. hi qui Sanctam, de Apost. 101. 4.
L. nullus ad Judæis, 397. 28.
L. 4. C. de Paganis, 172. 26.
L. unic. C. nemini licere, &c. 59. 30.
L. 1. & ult. C. de legib. 374. 4.
L. digna vox. eod. 414. 5.
L. humanum. eod. 252. 17.
L. 2. vers. sed neque; C. de ret. jur. enucl. 266. 54.
Ead. leg. vers. quia in eo 306. 35.
L. & virtutum, de stat. & imag. 319. 6. & 595. 18.
L. 1. in princip. de off. præf. Africæ 316. 61.
L. ultim. de modo mulctar. 364. 23.
L. Justissimos, de off. rect. prov. 319. 6. & 595. 18.
L. advocati, de advoc. div. jud. 408. 25.
L. restituendæ, eod. tit. 309. 14.
L. placuit, de judiciis, 374. 2.
L. properandum, eod. 409. 25. & 410. 29.
L. 1. in fin. de his qui veniam ætat. 66. 27. & 212. 25.
L. 2. quando liceat unicuiq. 447. 40.
L. unic. quand. imp. inter pup. & vid. 366. 37. & 389. 18.
L. unic. C. ne uxor pro marit. & ne filius pro patre, 419. 27.
L. ultim. C. de alim. pup. præstand. in fine, 319. 4. & 510. 28.
L. benè azenone, de quadr. præscript. 506. 5.
L. 1. & per tot. nova vect. imp. non poss. 507. 13.
L. pen. si cert. petat. 317. 62.
L. damnum, de locato, 106. 8.
L. 1. & per tot. quæ res export. 497. 34.
L. 2. C. de commerc. & mercat. idem.
L. testamentum 18. de testam. 302. 9.
L. omnium, eod. tit. idem.
L. ex imperfecto, eod. 415. 7.
L. 16. eod. 65. 27.
L. hac consultissima, qui test. fac. pos. 254. 50.
L. penult. de his quæ ut indig. 252. 19.
L. fin. C. de fideicomm. 254. 30.
L. ultim. de edict. D. Adrian. 510. 25.
L. unic. in princip. de caduc. toll. 504. 28. & 510. 28.
Ead. l. vers. & quod communiter. 503. 25.
L. cum multa, de bon. quæ lib. 225. 1.
L. meminerint unde vi, 211. 25.
L. fin. de accusation. 362. 5.
L. 2. de crim. sacrileg. 211. 28.
L. sancimus, ad l. Jul. repet. 314. 46. & 316. 62.
L. quisquis, §. filiis verò, ad l. Jul. majestat. 439. 29. & seqq.
L. querela 12. de falsis, 425. 31. & seqq.
L. unic. cap. si quis Imp. maled. 591. 28.
L. unic. de famos. libel. 592. 30.
L. 1. & 2. de fals. monet. 492. 3. & 494. 16.
L. nemo, de malef. & mathem. 142. 51.
L. 1. & per tot. de crimin. stel. 293. 7.

L. sancimus, de pœn. 119. 1. 419. 26. & 434. 4.
L. decurionum filii, eod. tit. 584. 2.
L. si vindicari, eod. tit. 444. 21.
L. cum reis 18. eod. tit. 448. 43.
L. omnes 23. eod. tit. 415. 34.

Ex Volumine.

LEG. nemo, C. de exact. tribut. lib. 10. 514. 11.
L. unic. ne operæ à coll. exig. eod. lib. 507. 13.
L. 2. quand. & quib. quart. pars. 510. 28.
L. quidam ignaviæ 26. de decurion. 465. 33.
L. unic. de impon. lucrat. descrip. 510. 26. & 511. 32.
L. 1. C. de mendic. valid. lib. 11. 229. 20. & 465. 33.
L. fin. C. de veter. num. potest eod. lib. 373. 34.
L. 1. C. de naufragiis, 510. 29.
L. 1. & 5. de spectacul. 172. 26.
L. unic. C. de majuma, idem.
L. fin. C. de mancip. & colonis, 573. 18.
L. si aparitores, decohortal. lib. 12. 421. 17.
L. fin. vers. cum per absurd. eod. lib. 476. 42.
L. unic. de quæstoribus, 319. 7.
L. unic. vers. illud, de primicer. 212. 35. & 365. 25.
L. contra publicam, de re militar. 314. 46.
L. unic. pub. lætitiæ nuntiat, 373. 33. & seqq. & 492. 5.

Ex Codice Theodos.

LEG. in qualibet, de Sacros. Eccles. 55. 6.
L. 6. lib. 1. tit. 1. 313. 39.
L. 3. tit. 11. lib. 1. 402. 19.
L. per omnes, de defens. civit. 422. 18.
L. 4. de acusation. 287. 34.
L. 1. unde vi, 447. 40.
L. 23. de ann. & tribut. 503. 26.
L. 1. & 23. de bon. præscrip. idem.
L. 2. de majuma, 172. 26.
L. penult. de fals. monet. 492. 3.
L. ult. de apell. 415. 7.

Ex Authent. & Novelis.

AUth. de non alien. reb. Eccles. §. ut autem lex, 37. 14. & 306. 38.
Ibid. §. si minus, 220. 4.
Auth. de nuptiis, §. nos autem, 306. 38.
Auth. hæc constitut. Inno. 404. 2.
Auth. ut jud. sine quoq. suff. in princip. 507. 13.
Ibid. §. eos etiam, & §. ideoque, 308. 5. & 7.
Ibid. §. constitutio, 500. 6.
Auth. de collat. §. jubemus, 371. 22.
Auth. ut nulli jud. lic. 450. 7.
Novel. Theod. & Valen. de Judæis, 55. 6.
Novel. eorumd. de bon. decurion. 227. 13.
Novel. eorumd. 256. 44.
Novel. 8. Justinian. Imp. 93. 11. & 316. 61.
Novel. 42. de Episcop. & Cleric. 55. 6. & 220. 4.
Novel. de juram. quod præst. ab his, 383. 23.
Novel. 80. de quæstore, 465. 33.
Novel. 24. de Præf. Psidiæ. ibid.
Novel. 113. contra otiosos. ibid.
Novel. 86. cap. 3. de off. venalib. 316. 61.
Novel. 52. 128. & 134. 439. 27.
Novel. de remiss. trib. 312. 2.
Novel. Tiber. Imp. 161. cap. 2. 514. 16.
Novel. Tiber. Imp. 163. de relevat. tribut. 504. 30.
Novel. ejusdem. 483. 24.
Novel. Antemii, de bon. vacant. 415. 7.
Novel. Imperat. Martiani, tit. 5. 306. 36.
Novel. ejusd. tit. 1. 314. 46.

Ex Usibus Feudorum.

CAP. 1. de pace constantiæ, 455. 18.
Cap. 1. quæ sint. Regalia, 310. 19.

Ex Institut. Justin.

PRoœm. instit. Imp. Majest. &c. 134. 2. & 395. 18.
§ sed & major, de his qui sunt sui, 436. 9.
§. in pecudum, de rer. divis. 444. 17.
§. fin. quib. mod. testam. infirm. 415. 31. & 510. 7.
Princ. de oblig. quæ ex delict. 419. 4.
§. interdum, eod. tit. 17. 13.
§. Atrox de injuriis, 376. 11.
§. fin. de Noxal. 440. 29.

Ex Decreto Gratiani.

CAP. his itaque, dist. 6. 114. 2.
Cap. si quis nesciat, dist. 11. 304. 21.
Cap. unum oratorium, §. in nomine, dist. 25. 430. 19.
Cap. si quis vult. distinct. 36. 580. 7.
Cap. quando 9. distinct. 44. 206. 31.
Cap. 1. & 2. cap. discipl. cum simil. dist. 45. 429. 25.
Cap. constituetetur, dist. 50. 451. 13.
Cap. 1. & per totum, dist. 56. 419. 26.
Cap. miramur, in fin. dist. 61. 314. 46.
Cap. dicandus, dist. 62. 584. 2.
Cap. benè quidem, dist. 96. 281. 43.
Cap. dispensationes, 1. quæst. 7. 240. 24.
Cap. quod pro remedio, 1. quæst. 7. 504. 28.
Cap. non est cuiquam, & cap. meritò, 5. quæst. 1. 419. 4.
Cap. cum apud Thesalonic. 11. quæst. 3. 444. 21.
Cap. nemo peritorum 11. quæst. 3. 490. 35.
Cap. gloria 12. quæst. 2. 225. 1.
Cap. finali 17. quæst. 4. 514. 32.
Cap. sancimus 17. quæst. 7. 314. 46.
Cap. majores 17. quæst. 7. 314. 29.
Cap. quid culpatur 23. quæst. 1. 547. 2.
Cap. si ea 10. 13. quæst. 4. 421. 17.
Cap. ordinationes 23. quæst. 4. 451. 13.
Cap. regum officium, & cap. administratores, 23. quæst 5. 387. 6.
Cap. justitiæ 25. quæst. 2. 304. 24.
Cap. si ea 4. 25. quæst. 5. 304. 22.

Ex Decretalibus.

CAP. 1. de constitut. 252. 19.
Cap. 2. de electione 310. 19. & 584. 2.
Cap. prudentiam, de offic. deleg. 254. 30.
Cap. cum sit ars, de ætat. & qual. 62. 4.
Cap. quanto, de jur. jurand. 496. 27.
Cap. finem litibus, de dol. & cont. 409. 25.
Cap. 1. de donation. 474. 30.
Cap. magnæ, de voto, 263. 34.
Cap. novit, de his quæ fiunt à prælat. 266. 57.
Cap. fin. de Relig. domib. 305. 29.
Cap. quod dilectio, & consang. & afin. 305. 33.
Cap. non debet, eod. tit. idem.
Cap. penult. de pœnis, 65. 27. & 211. 25.

Ex Sexto Decretalium.

CAP. 1. de sent. & re jud. 363. 12.
Cap. unic. de Relig. domib. 305. 29.
Cap. cum secundum leges, de hæret. 439. 29.
Cap. 2. de verb. signif. 410. 30.
Cap. in pœnis 49. de regul. jur. 436. 11.
Cap. non debet, eod. tit. ibid.

Ex Clement. & Extravag.

CLem. exivi de Paradis. §. volumus, 224. 36.
Extravag. Joann. 22. de privilegiis in princ. 304. 21.
Extravag. de pœn. 423. 25.

Ex Concilio Trident.

SEss. 13. de reform. cap. 1. 429. 15.
Sess. 24. de reformat. cap. 9. 65. 27. & 311. 25.

Ex Legibus Septem Partitis.

PRoœm. harum Partitarum, 183. 6. & 407. 15. & seqq.
L. 3. tit. 1. part. 1. 428. 12.
Eadem lex in fine, 449. 3. & 474. 30.
L. 11. tit. 1. part. 1. 306. 6. & 375. 3.
L. 18. tit. 1. part. 1. 302. 9.
L. 43. & 51. tit. 5. part. 1. 291. 61.

L. 11. tit. 18. part. 1. 211. 28.
L. 5. tit. 1. part. 2. 71. 7.
L. 9. tit. 1. part. 2. 506. 3.
L. 10. tit. 1. part. 2. 116. 11.
L. 12. tit. 1. part. 2. 321. 1.
L. 3. vers. E otrosi, tit. 2. part. 2. 325. 22.
L. 21. tit. 1. part. 2. 171. 20.
L. 22. tit. 2. part. 2. 325. 22.
L. 3. tit. 3. part. 2. 534. 6.
L. 4. tit. 3. part. 2. 216. 16.
L. 5. & 6. tit. 3. part. 2. 400. 7.
L. 1. tit. 4. part. 2. & l. 5. eod. 150. 34.
L. 3. tit. 4. part. 2. 155. 24.
L. 2. tit. 5. part. 2. 200. 32. & 204. 23.
L. 4. tit. 5. part. 2. & l. 6. eod. tit. ibid.
L. 9. 10. & 11. tit. 5. part. 2. 212. 18. & 213. 23.
L. 14. tit. 5. part. 2. 443. 12. & 518. 6.
L. 14. tit. 5. part. 2. 500. 7.
L. 16. tit. 5. part. 2. 136. 17.
L. 18. tit. 5. part. 2. 478. 51. & 520. 20.
L. 20. tit. 5. part. 2. 178. 6. & 8.
L. ult. tit. 5. part. 2. 159. 14.
L. 2. tit. 7. part. 2. 164. 4.
L. 4. tit. 7. part. 2. 132. 35.
L. 1. & 2. tit. 9. part. 2. 253. 23.
L. 18. tit. 9. part. 2. 319. 4.
L. 5. tit. 9. part. 2. 251. 23. 259. 5. & 324. 12.
L. 18. & 22. tit. 9. part. 2. 308. 5.
Eadem lex 18. in fine, 319. 4.
L. 22. tit. 9. part. 2. 171. 22.
L. 2. tit. 10. part. 2. 452. 3. & 500. 7.
L. 3. tit. 10. part. 2. 394. 15. & 472. 22.
L. 2. tit. 13. part. 2. 363. 13.
Ead. l. 3. & 8. tit. 13. part. 2. 362. 6.
L. 4. tit. 13. part. 2. 592. 30.
L. 9. tit. 13. part. 2. 71. 7.
L. ultim. tit. 23. part. 2. 71. 8. & 271. 24. & seq.
L. 1. tit. 16. part. 2. 376. 11.
L. 3. tit. 19. part. 2. 65. 27. & 221. 25.
L. 6. tit. 19. part. 2. 562. 23.
L. 4. tit. 20. part. 2. 465. 33.
L. 23. tit. 21. & l. 27. tit. 13. & l. 6. tit. 22. part. 2. 512. 35.
L. 2. tit. 23. part. 2. 535. 9.
Ead. l. 2. & 3. tit. 23. part. 2. 380. 23.
L. 1. & per totum, tit. 27. part. 2. 474. 30.
L. 2. tit. 27. part. 2. 470. 4.
L. 3. tit. 30. part. 2. 484. 28.
Proœm. part. 3. tit. 1. 134. 1. 379. 3. & 395. 18.
L. 5. tit. 3. part. 5. 389. 19.
L. 3. tit. 4. part. 3. 308. 5.
L. 2. tit. 10. part. 3. 419. 7.
L. fin. tit. 19. part. 3. 271. 24. & seqq.
L. 20. tit. 14. part. 3. 366. 36.
L. 57. tit. 18. part. 3. 471. 14.
L. 20. tit. 23. part. 3. 166. 3. & 189. 19.
L. 6. tit. 24. part. 3. 499. 2.
L. 5. tit. 27. part. 3. 448. 41. & 450. 8.
L. 11. in fin. tit. 28. part. 3. 505. 2.
L. 5. & 8. tit. 9. part. 5. 271. 24. & seqq.
L. ult. tit. 2. part. 7. 828. 19.
L. 1. tit. 3. part. 7. 397. 32.
L. 5. tit. 28. part. 7. 59. 30.
L. 9. tit. 31. part. 7. 439. 16.
L. 1. & per totum, tit. 23. part. 7. 458. 38.
L. 3. in fin. tit. 32. part. 7. 378. 26.
L. fin. tit. 31. part. 7. 456. 8.
L. fin. tit. fin. part. 7. 302. 6.

Ex legibus Feri, & Taur.

LEG. 1. tit. 5. lib. 1. for. leg. 220. 5.
L. 2. & 3. tit. 5. lib. 1. for. leg. 220. 5.
L. fin. Taur. 408. 21.

Ex Nova Recopilat.

LEG. 3. tit. 1. lib. 1. Recop. 59. 30.
L. 7. tit. 1. lib. 1. Recopil. 59. 34. & 373. 35.
L. 5. tit. 2. lib. 1. Recop. 220. 5.
L. 6. tit. 2. lib. 1. Recop. ibid. 6.
L. 9. tit. 2. lib. 1. Recop. 223. 28.
L. 11. tit. 12. lib. 1. Recop. 465. 33.
L. 1. & 3. tit. 2. lib. 2. Recop. 366. 37. & seqq.
L. 2. tit. 1. lib. 2. Recop. 408. 2.
L. 7. tit. 1. lib. 2. Recop. 465. 25.
L. 5. tit. 2. lib. 2. Recop. 371. 22.
L. 18. & 33. tit. 2. lib. 2. Recop. 278. 26.
L. 5. tit. 4. l. 82. tit. 5. lib. 2. 271. 24. & seqq.
L. 41. tit. 5. lib. 2. Recop. 280. 42.
L. 5. & ult. tit. 6. lib. 3. Recop. 371. 22.
L. 22. tit. 5. lib. 3. Recop. 326. 27.
L. 15. tit. 10. lib. 5. Recop. idem.
L. 6. tit. 7. lib. 6. Recop. 508. 18.
L. 8. tit. 11. lib. 6. & l. 10. tit. 28. lib. 8. Recop. 459. 48.
L. 7. & per tot. tit. 18. lib. 6. Recop. 497. 34.
L. 7. tit. 7. lib. 7. Recop. 501. 11.
L. 2. tit. 12. lib. 8. Recop. 465. 13.
L. 7. tit. 10. lib. 9. Recop. 326. 27.

INDEX ABSOLUTISSIMUS
RERUM, POLITICORUM SENTENTIARUM, & Aphorismorum memorabilium, quæ in toto hoc Opere continentur.

A.

A Despensa concertada, no puede faltar nada, Adag. Hisp. 521. 26.
A Dios rogando, y con el mazo dando, Adag. Hisp. 582. 21.
A Jove principium, undè, & alia de hoc, Adag. 2. 9. & seqq.
A paucis accipit, qui nimium quærit ex Cassiodor. 514. 14.
Ab aure revinctos ducit. Adag. & quid significet, 144. 7.
Abolitio criminum, sive Amnestia, & qui de ea egerint, 458. 57.
Abraham cur jussus fuerit à Deo terram, quam ei dabat, perambulare, 370. 14.
Abscondat Solem, qui vult abscondere Regem, ex Gunterο, 153. 15.
Abstemia, & sobria sacra, qualiter Memoriæ, Musis, & Nymphis Athenienses offerrent, & quare, 207. 38.
Abstinendum à Potentioribus, quo symbolo indicaverit Schoonhuvius, 347. 8.
Absurdum est, spondere munitiones, & dare populis vastitates, ex Cassiod. 508. 18.
Abysus abysum invocat, Adag. 431. 2.
Academicorum schola in nullius magistri verba jurabat, 277. 23.
Acclamationes publicæ, quibus olim à Romanis dari, vel fieri permitterentur, 119. 6. & 7.
Acerbitas ulciscendi maleficii, est disciplina benè vivendi, ex Sexto Cecil. & aliis, 422. 22.
Acab, qualiter Nabuthum, ob ejus vineam deprædandam, occiderit, ex D. Ambros. 389. 17.

Achilles à Chirone, qualiter Leonum visceribus, & aliarum ferarum medullis enutritus fuerit, 170. 14. Qualiter ab eodem, & quare, non armis tantùm, sed musicis institutus, ibid. 12. & seqq. Magni ejus nomen à veteribus habitum, 174. 4.
Achilleum spirare, Adagium, & ejus usus, ibid.
Actæonis à suis canibus occissi, fabula, & ad quid ab Alciato, ad quid ab Authore, & allis applicetur, 180. 15.
Actiones Christianorum debent eorumdem nomini respondere, 60. 37.
Actum est, & actum agere, Adag. & formulæ judiciales, & de eorum usu, & significatione, 180. 42.
Aculeus militaris qualis fuerit, & symbolum ex eo sumptum à D. Seb. Covarr. 245. 16.
Accusare si sufficiat, nemo erit innocens, 362. 4.
Adamans qualiter mallei ictibus infractus resistat, & ex hoc ad Principes Emblema Batillii, 238. 11.
Ad aurem referre, Adag. 363. 13.
Adolphus Rex Suecus, & infaustus ejus exitus, 558. 2.
Adolescentum mores, qualiter studiis severioribus informandi, ex Horat. & aliis, 128. 8. & seqq.
Administri veri, & fidi, quàm sint Principibus necessarii, ex Aristot. Themistio, & aliis, 322. 1. & seqq. & 324. 16. & seqq.
Administri intimi Regum, & eorum gratia qualiter ex divina dependeat, 327. 33.
Administros probos pro suis Regnis Gubernandis, qui habuerint, & optaverint, 325. 25. & seqq.
Administrorum proborum, utilitates, & damna improborum, 328. 40. & seqq.
Administri intimi Principis, qualiter eorum gratia uti debeant, ibid. 38.
Administri interiores, & strictiores Principum, quando, & quare apud Nos *Privados* dici cœperint, 326. 27.
Administros intimos Regum, cæteri sequi, & colere solent, 327. 31.
Administrorum Principum cura quò tendere debeat, ex Sene, & aliis, 329. 1. & seqq.
Administer intimus, & optimus Principis qualiter describatur, & se habere debeat, ex Cassiodor. 327. 35. & seqq.
Administri prudentes Principum, quid facere, & pati debeant, ut à suo statu non facile dejiciantur, 333. 2. & seqq. & 335. 12.
Administri & amici Principum, qualiter se cum aliis Aulicis genere debeant, 332. 19.
Administri prudentes suaquæque egregia facta, & consilia, ad suum Principem referre debent, & suam lucem, tamquam ad solem, ex Tacit. & aliis 333. 1. & seqq. & 336. 20. & seqq.
Administri interiores Principum an plures, an unus tantùm esse debeat? 329. 1. & seqq.
Administros intimos Carol. V. & Philip. II. & alii Impp. plures habuerunt, 330. 3.
Administro uni, si omnia negotia committantur, multanda damna orientur, 332. & multis seqq.
Administri interiores Principum an ex exteris, & peregrinis eligi possint, ibid. 20.
Administri, si subdolè Regum gratia, & favore præ aliis potiri procurent, proditionis crimen committunt, & quare, 335. 13.
Administri periclitantur, si se regibus sapientiores vel prudentiores ostentent, 336. 23.
Administri tumidi Principum describuntur, & reprehenduntur, 329. 1. & seqq.
Administri ambitiosi, Principes, quos fulciunt, sæpè præmere, & deturbare solent, & symbola ad hoc, ex Seneca, Erasm. & aliis, 330. 6. & seqq.
Administri Principum, qualiter suam fortunam tentare, & ei se opportunè subtrahere, debeant, 344. 28. & seqq.
Administri Principum, quò citius, & fortunatius creverint, in casum proniores sunt, 342. 13.
Administris maximè formidolosum esse debet, supra Principes attoli, ex Tacit. & aliis, 336. 20. & seqq.
Administri aliqui referuntur, qui suorum Principum gratia impotenter, & impudenter usi, exciderunt, 335. 12.
Administros ferrè omnes Principum cecidisse, & de hujus lapsus rationibus, ex Senec. & aliis, 329. 1. & seqq.
Administri plures referuntur, qui etiam sine causa, gratia suorum Principum lapsi, perieruut, 343. 20. & seqq.
Administrorum lapsus, & casus, quibus symbolis Delrius, Schoonhovius, Saavedra, & Auctor designaverint, 347. 6. & seqq.
Administri gratia suorum Principum moti, qualiter ab omnibus deserantur, & symbola, seu exempla, quæ hoc ostendunt, 354. 17. & seqq. Et qualiter etiam omnium injuriis, & spoliis pateant, 338. 34.
Administri Regis defuncti, raro in ejus successoris gratia perdurant, 354. 11.
Admissionales, & hostiarii Principum, quam soleant esse superbi, & injurii, ex Salisber. & Blesensi, 360. 29.
Admonitiones Principum qualiter laudationibus temperari debeant, ex D. Chrys. 291. 60.
Adonidi puero, qualiter, & quare Venus, apud Ovid. ferarum venationem prohibeat, 179. 14.
Adrianus IV. Marcel. II. & Innoc. VIII. P. M. quid sentificatus, 87. 7.
Adriani VI. P. M. symbolum cum lemmate *tibi* derelictus est pauper, & ejus intentum, 388. 10.
Adrianus Imp. Venationi nimis deditus, & ob eam saucius, sed sine intermissione curæ Reipubl. 180. 17. Ejusdem in Pop. Rom. eximia liberalitas, & numismata hoc ostentantia, 524. 11. Epistola notabilis de Christianis Alexandrinis agens, & qualiter eosdem etiam infirmos, & luxatos, in variis laboribus occupari præceperit, 229. 22. & 466. 35. Qualiter humanitatem in Principibus nihil de eorum Majestate detrahere, dixerint, ex Spartiano, 359. 22.
Adriani Iunii, Emblema de Vigiliis studiosorum earumque laude, 66. 1.
Aduanæ publicanorum, portæ mortis dicuntur, & quare, 514. 12.
Adversa ex secundis nasci solent, & contrà, ex Plin. Jun. & aliis, 17. 16. & seqq.
Adversorum levamen unde petendum, 31. & seqq.
Adversa majori animo tolerari debent, quàm relinqui ex Tacit. 243. 5.
Adulationis Etymologia, & damna, 282. 1. & seqq.
Adulatores fugiendi, & de eorum damno, & periculis, 282. 1. & mult. seqq.
Adulatores corvis, & omnibus feris animalibus pejores, & qualiter corvis, apud Græcos etiam in nomine similes sint, 294. 12. & seqq.
Adulatorum proprietates, vitia, & damna, ex Tacito, & aliis, 293. 3. & multis seqq.
Adulatorum varia symbola, & qualiter Chamaleonti, Polypo, Simiis, Sphingi, Echo, Crocodilo, Mercurio, & aliis assimilentur, 294. 14. & seqq.
Adulatorum varia, & ridicula figmenta pro suis Principibus lenocinandis, 291. 10.
Adulatores purpuram magis quàm Deos colere, qualiter dixerint Themistius, & alii, ibid. 7. & seqq.
Adulatoribus, naturali hominum malo multum semper deferi solet, ex Seneca, & aliis, 296. 29. & seqq.
Adulatores non minus puniendos, quàm monetæ, aut falsi testimonii reos, quis dixerit, 298. 16.
Adulationem, & adulatores insigni carmine prosequutus est Urban. VIII. P. M. quod refertur, *ibid.* 40.
Advocatus improbus, lues est legibus, 409. 16.
Advocatos, judices, & procuratores solos ex litibus vivere, & ditari, 411. 33.
Advocatorum malorum, & aliarum qui ex litibus vivunt, imposturæ, fraudes, & thecnæ, ibid. 35.
Advocatos malos, qualiter, & quare sartoribus compararet Lud. XII. Rex Galliæ, 411. 36. Idem etiam ab aliis forenses tabulæ, & togati vultares appellati. Ibidem.
Advocatos, & causarum actores, & procuratores, qualiter, & quare Lacedæmonii, Trapobanenses, & alii à suis provinciis eliminaverint, & Columelæ, Senecæ, & aliorum querelæ de eisdem, ibid. 38. & 412. 39.
Advocati notantur, qui legibus patriis, & Romanis relictis, nihil, in foro, nisi Doctorum allegationes, & opiniones adducunt, 408. 24.
Ægyptii post. Osirim, cur pro symbolo sceptrum oculatum gestare solerent, 395. 16. Et quid per hoc significare voluerint, 91. 1.
Ægyptii qualiter, & quare singulis morbis singulos medi-

dicos deservire statuerint, ex Herodoto, 181. 12.
Ægyptii suorum Regum temulentiam qualiter punirent, 204. 22.
Ægyptii qualiter punirent secreta Reip. revelantes, 270. 19.
Ægyptiorum mos in suis Regibus post mortem syndicandis, & puniendis, 101. 5.
Ægyptiorum monasteriis qualiter, & quare suos cœnobitas corporalibus laboribus exercuerint, ex D. [illegible] 465. 29.
Æneæ Sylvii apophthegma, & similitudo de foro, & legibus, eorumque damnis, & aucupiis, 409. 28.
Æqualance, Adagium, 383. 23.
Æqualitas est, & esse debet prima pars justitiæ, & equitatis, & quod inæqualitas excludit justitiam, ex Ciceronе, Seneca, & aliis, 382. 18. & seqq.
Æquitas prima est, à se præsules incohare disciplinam, ex Cassiod. 160. 18.
Æquitas habet mixturam rigoris, & benignitatis, & alia de ea, & qualiter definiatur 375. 6. & seqq.
Æquitas paribus in causis paria jura desiderat, ex Cicer. & aliis, 382. 16. & seqq.
Æquitatis nomen sæpe sumitur pro æqualitate, 382. 17. & seqq.
Æquitatis sceptro impios esse domandos, & frænandos, quo symbolo ostenderit, Adrianus Junius, 363. 22.
Æquitatis pretextu leges interpretari ad quos spectet, 375. 4. & 5.
Æsopi apophthegma de hominum ludo, sive ludibrio, 15. 2.
Æstimatio plurimorum, non rerum merita, sed fortunæ spectat eventum, ex Boetio. 264. 42.
Ætas tenera ceræ similis, & tunc dirigenda, & bonis moribus imbuenda, 126. 2. & 128. 11. & seqq.
Ætas est condimentum sapientiæ, ex Plauto, 280. 38.
Ætatis unius sunt, quæ fortiter fiunt, sedquæ præ clara de aliquo scribuntur, æterna manent, ex Sen. & Vegetio 488. 4.
Ætas nostra multa quoque laudis, & artium imitanda, & laudanda, posteris tradere poterit, ex Cassiodor. 306. 39. & 486. 41.
Æthiopes, quanti Regum suorum, etiam claudorum imitationem fecerint, 161. 26.
Æthiopiæ Reges, qualiter, & quare ante se deferant crucem, & vas terræ, 602. 20.
Agamemnon, qualiter, & quare optaverint magis unum Nestorem, idest bonum consiliarium, quam plures Ajaces, 251. 15. & 321. 17.
Agamemnonis ob culpam in raptu Chryseidæ, qualiter ab Apolline ejus exercitus punitus legatur, 119. 7.
Agatho Philosophus, qualiter Regi cuidam veritatem dicturus, ejus prius animus pertentaverit, 286. 30. Ejusdem apophthegma ad moderandam elationem Principum, & magistratuum, 600. 12.
Agesilaus qualiter cum pueris arundine equitaret, 171. 18. Ejusdem nobile apophthegma, de officio boni Imp. in bello, 565. 3. Aliud ad legatos Persarum, 46. 14. Aliud de bonis præceptoribus, & pedagogis filiis dandis, 131. 34. Aliud de nemine beatum judicando ante mortem, 596. 13. Idem, quàm fuerit facilis aditu, & colloquio suorum ex Xenophonte, 359. 25. Qualiter Thasiis responderit, eum Deum facere volentibus, 5. 24. Ejusdem edictum de puniendis indicta causa Reip. impressionem facientibus, ex Ælian, 446. 30.
Agis Lacedæmoniorum Rex, qualiter fuerit ab Ephoris judicatus, & strangulatus, 19. 22.
Agresti ingenio nil importunius usquam, ex Mich. Hospit. 550. 17.
Agri, si non arentur, & exerceantur, sterilescunt, ex Ovid. 461. 6.
Ajacis, Capanæi, & Mecentii superbæ voces, de se Solis inbellicis conflictibus præsumentium, notatæ, & reprehensæ, 580. 5.
Alacriter insistendum est incohatis, quando finis operis arridet, ex Cassiod. 584. 1.
Alaricus Gothorum Rex laudatus, quòd in Romæ devastatione à sacris abstinuit, 215. 22.
Alardes, sive militares exercitationes, etiam in pace fieri debent, & quare, ex Sen. Vegetio, Cassiod. & aliis, 467. 40. & seqq.
Alcadas Rex Babiloniæ, qualiter vitæ tranquillitatem maximo Imperio prætulerit, 531. 15.
Alcaldes del Rastro cur olim dicerentur, qui Regis Curiam, quòcumque jeret, sequebantur, 571. 23.
Alexander Magnus, quanti Achillem fecerit, & ejus imitator, 173. 3. Qualiter super omnia eidem Achilli inviderit, quod Homerum habuit laudatorem, 490. 18. Ejusdem optio inter lyram Achillis, & Paridis, & hujus historiæ appro[illegible], 173. 2. Quanti fecerit Aristotelem, & ejus libros de historia animalium, 483. 20. Quid responderit Philippo patri circa æstimationem librorum Homeri, 174. 5. Qualiter somnum capere soleret, & Emblema Batillii de hoc, 91. 8. Ejusdem apophthegma circa otium vitandum, 174. 8. Laus in continentia erga filias Darii, ex Curtio, & aliis, 155. 22. Qualiter, & cur Bessum in eodem loco ubi Darium occidit, puniri jusserint, ex eod. Curt. 450. 7. Devicto eodem Dario, & Poro, quàm secum illis humaniter habuerit, 568. 20. Qualiter audiens plures mundos esse collachrymaverit, ex Juven. & aliis, 171. 22. Qualiter se Deum credens, fuerit ab Anaxarco reprehensus, & à Lacedæmoniis derisus, 13. 14. Qualiter se Deum non esse, & ab adulatoribus in hoc, & in aliis deceptum cognoverit, & doluerit, 5. 25. & 198. 37. & 40. Ejusdem temeritas in expugnatione oppidi Oxidraci, à Curtio, & aliis relata, & reprehensa, 562. 24. Quomodò nihil magis Regum Eloquentia judicaverit, 146. 16. Quid responderit Parmenioni, consulenti, ut pro liberandis filiis Darii, ingentem pecuniam sibi oblatam acciperet, 257. 47. Qualiter, & quare in judicando, alteri ex auribus manum admovere soleret, 361. 14. Qualiter & quare annullo signatorio Ephestionis os clauserit, & Achillis Bochii symbolum hinc sumptum, 270. 12. Qua graviter iracundiæ vitio laboraverit, & quanta ex illo damna pertulerit, 212. 22. Quàm maximè vino deditus fuerit, & mala, & mors, quæ ei, ob hoc vitium evenerunt, ex Seneca, & aliis, 203. 11. & 12. Qualiter, & quare Callisthenem, & Clitum occiderit, ex Seneca, & aliis, 285. 21. & seqq. Qualiter ob ambitionem & invasionem alienorum Regnorum, latronis, & prædonis nomine à multis donetur, ex D. Aug. & aliis, 532. 2. Qualiter moriens, optimo ex suis ducibus Regna sua dari præceperit, 46. 14.
Alexander Severus Imp. qualiter recusaverit Magni cognomen sibi oblatum, 47. 16. Ejusdem eximia cura in benemeritis inquirendis, & remunerandis, 477. 46. Ejusdem apophthegma de beneficiis præstandis, 475. 31. Aliud circa ineptos sumptus & largitiones Imperatorum, ex Lamprid. 520. 20. Qualiter à suis assessoribus, priùs de negotio, quod tractandum erat, præmonitis, consilium capere soleret, 263. 32. Qualiter, & quare amaret, & reformidaret viros litteratos, ex Lampridio, 490. 19. Qualiter, & quare se musicæ aliquando dare, & ea oblectare soleret, 171. 19. Pro foribus Palatii sui, Christi legem apponi fecit, quod tibi non vis, alteri ne feceris, 405. 5. Ejusdem gravis sententia circa nundinationes officiorum publicorum, 316. 58. Qualiter urnam sui sepulchri vivens fecerit, amaverit, & oraverit, 601. 18.
Aliena, laudat, qui genus laudat suum, 184. 11.
Alienas regiones affectantes, & rapientes, proprias amittunt, 530. 31. & 532. 42.
Alphonsi I. Arag. & Neap. Regis apophthegma de virtute clementiæ in Regib. commendandâ, 457. 32. Aliud in quemdam, qui ipsum ex majorum titulis commendabat, 185. 15. Aliud circa clementiam in victos exercendam, 568. 22. Aliud contra Reges sua sorte non contentos, 531. 38. Aliud de cura, & protectione Dei erga Regum salutem, & tutelam, 125. 19. Aliud de legibus, & virtutibus à Regibus observandis, 354. 12. Aliud de conditione Aulicorum, 416. 14. Aliud de Regibus, & judicibus illiteratis, 138. 26. Aliud de memoria mortis, & cineris, in Regibus maximè necesaria, 599. 4. Idem Rex, quod consilium dederit filio, circa belli spem, & bonum exitum in Dei auxilio collocandum, 580. 12. Idem qualiter ægrotans, lecta Quinti Curtii historia, convaluerit, 140. 41.
Alphonsus Enriquez Rex I. Lusit. quod præceptum dederit

rit filio circa æqualem administrationem justitiæ, 384. 19.
Alphons. VII. Aragonum Regis infelix exitus ob res Ecclesiæ usurpatas, 222. 21.
Alphonsus VII. Rex Castellæ, qualiter ipse ad punitionem cujusdam Infantionis Galleci pertexerit, 372. 24.
Alphonsus IX. Rex Castellæ, gloriam solàm sibi servavit ex præda belli de las Navas de Tolosa, 533. 1.
Alphonsi X. Regis Castellæ mala moneta, quantum damni Regno ejus intulerit, ex Mariana, 495. 22.
Alphonsus XI. Rex Castellæ, qualiter pepercerit Mauro, qui eum in obsidione Algeciræ occidere tentavit, 458. 37. Ejusdem Sanctio de consiliis Regum, 253. 25.
Alvari de Luna Escalonense Palatium, qualiter fulmine tactum, & combustam, ejus ruinam significaverit, 347. 7. Ejusdem à gratia sui Regis Joannis II. miserabilis lapsus, & excidium, 343. 21.
Amalasuenta Italiæ Regina, qualiter ob brevi loquentiam laudetur à Cassiodoro, 150. 39.
Amaltheæ Cornu, undè nomen trahat, & quid apud veteres designaret, ex Isocrate, & aliis, 150. 17. Aureum, vel argenteum fuisse, qualiter, & quare Philemon Comicus tradat, 493. 12.
Ambientes non sunt ad Reip. administrationem eligendi, sed inviti quærendi, & cogendi, ex Platone, & aliis, 308. & seqq.
Ambitio nimia in appetitione Magistratuum, & officiorum publicorum, quam turpis, & damnosa sit, & de alia ea, & quod ex nutrix avaritiæ, 313. 44. & 316. 62. Et quòd fuit causa bellorum civilium inter Romanos, ex Lucano, 317. 62.
Ambitio modica in dicta appetitione, non est reprehensibilis, & quare, 314. 48. & seqq.
Ambitionis felix successus, cæteros homines facit sperni, ex Seneca, 336. 18.
Ambitio laudabilis in Principibus quæ sit, vel esse debeat, ex la Nove, & Boccalin. 532. 41.
Ambrosii de Morales, Discursus de necessitate bonæ educationis filiorum, laudatur, 130. 17.
Amædeus Sabaudiæ Dux, nimis in pauperes largus, & eos magis, quàm canes venaticos alere volens, 227. 12.
Amici plures, felici tempore numerantur, secus in infelici, ex Ovid. & aliis, 354. 16.
Amicorum inter homines necessitas, & officium, ex D. Ambros. & aliis, 321. 19.
Ante amicitiam judicandum est, post amicitiam credendum, ex Senec. 281. 46.
Amicitiæ vinculum in consiliorum unitate, seu conformitate consistere; quo sensu Cicero dixerit, 276. 18.
Amicitia Principum, qualiter ejus privati uti debeant, ex Plin. Jun. & aliis, 280. 38.
Amnestiæ lex, sive oblivionis, & abolitionis criminum, & qui de ea egerint, & quando necessaria, 425. 32. & sequentibus, & 458. 37.
Amor longè valentior ad obtinendum, quod velis, quàm timor, ex Plinio Jun. 64. 16.
Amphionis, & Orphei fabulæ, homines trahendi, & uniendi suæ citharæ, sive vocis modulatione, quid significarent, ex Pet. Costalio, & aliis, 143. 4. & 577. 10.
Amyntas, quid responderit Alexandro Magno, ei objicienti Philotæ amicitiam, 327. 31.
Anacharsis, & alii, qualiter, & cur, leges Aranearum telis similes esse dixerint, 394. 15. & seqq. Aliud apoph. ejusdem de tribus botris vitis, 206. 30.
Anasthasii Impp. piissimum rescriptum, circa effussionem humani sanguinis excusandam, 459. 48.
Anaxagoræ Clazomenii Philosophi historia, & apophthegma contra Periclem, qui eum, dum vixit, nullis præmiis affecerat, 319. 8. & seqq.
Anaxarchus Eudemonis, qualiter Alex. Magn. se Deum mentientem, irriserit, 13. 14.
Anaxarchi Philosophi lenocinatio, ad Alex. Magn. quòd in suis factis, & sententiis errare non posset, 377. 15.
Anchora sacra, quæ diceretur, & Adagium de hoc, & ejus usus, 260. 18.
Anchoras non ante jaciunt nautæ, quàm maris fundum bolide tentent, ibid. 19.
Anchoris duabus fultus, & bonum est duabus niti anchoris, Adagium, ibid. 15.
Anchoræ officium, seu vicem, Reges suis populis præstare debere, & Alciat. Embl. ad hoc, ibid. 18.
Andronici Imperatoris miserabilis casus, & mira patientia, 19. 21.
Andronici, quid responderint Themistocli, dura, & nova tributa Imperanti, 515. 21.
Angeli Custodes Regum, duo, & plures esse dicuntur, & qui de hoc tractent, 125. 22.
Angeli, qualiter, & cur apud Hebræos, & alios, Regibus judicantibus adsistere putarentur, & eis sedes vacuas in Tribunalibus relinquerent, 377. 18.
Angerona Dea. Ejus simulacrum, apud Romanos, in sylentii symbolum, 269. 10.
Angerona os cohibeat, Adagium, ibidem.
Angli, in more habent, proprios Reges deponere, & occidere, 20. 22.
Anglorum veram defensionem, & munitionem, in quibus constituerit Joannes Ovenus, 578. 18.
Angliæ quidam Rex, valdè ægrotans, qualiter à suis in prælium delatus fuerit, & hostes fugaverit, 562. 12.
Angliæ in Regno, qualiter omnes omninò lupi consumpti fuerint, 424. 28.
Anguillas, qui piscari vult, cœnum stagni subvertit, ex Aristoph. 552. 2.
Animadversio, quò gravior, eò lentius exequenda, ex Sisod. & aliis, 444. 18.
Animadversiones, severiores delinquentium, exempla vocantur, & cur, 450. 6.
Animalia natura ventri indulgentia finxit, 196. 3.
Animalium brutorum exempla, quantum conferant ad vitæ humanæ rectam institutionem, ex Arist. 106. 3.
Animus, qualiter regendus, & frænandus sit, ut rationi obediat, ex Horat. & aliis, 155. 21.
Animus æquus, ærumnarum condimentum est, ex Plauto, 243. 4.
Animus generosus calumnias despicit, & Emblem. Burgundiæ ad hoc, 590. 22.
Animus viri prudentis, & fortis, qualiter adversus sinistros casus sit præmuniendus, ex Sen. & aliis, 248. 42. & seqq.
Animus noster, ad verum percipiendum calligat, ex Sen. 445. 26.
Annalium præcipuum munus est, ne virtutes, aut vitia sileantur, ex Tacito, 221. 12.
Annæ Prophetisæ dictum, de mutatione fortunæ, 34. 19.
Annus producit, non ager, Adagium, 129. 15.
Annus bonus, non tàm ex fructibus, quàm ex bonis Magistratibus æstimandus, ex Sidonio, & aliis, 211. 26.
Anserum, qui Capitolium Romanum custodierunt, historia, & de iis locus D. Ambrosii, 94. 14.
Anus, cranias hominum incollem ducentis, lepida fabella, & Emblem. Sambuci ex ea, 275. 10.
Anthemius, qualiter fulgura, & tonitrua effingebat, 7. 1.
Antigenidas musicus, cur discipulum reprehenderit, quia in canendo vulgo placebat, 583. 12.
Antigonus Impp. quid responderit filio, ob patris mortis munus, & salarium ejus ambienti, 184. 16. & 317. 18. Quidetiam responderit offerentibus sibi Coronam Regiam, 81. 4. & 82. 13. Ejusdem apophthegma in eum, qui illum Deum esse prædicabat, 13. 13. Aliud de necessitate præsentiæ Regum in bellis, 561. 19. Aliud circa alienorum Regnorum raptores, 536. 19. Aliud de præcipua urbium munitione in civium benevolentia, & concordia constituenda, 578. 17.
Anthiochiæ, quod spectrum visum, in nocte, tempore Theod. Magni, 548. 7.
Anthiochus Magnus, qualiter, & quare Hermeam, sibi prius valdè dilectum, & omnes ejus famil. occiderit, ex Polyb. 338. 34. Qualiter summa animi moderatione gratias egerit Senatui Romano, pro Asiæ Imperio, sibi erepto, 84. 19. & 531. 36. Qualiter inter venandum perditus, & à rustico exceptus, ab eo se primùm vetitatem audiisse testatus fuerit, 287. 36. Alterius Anthiochi, ob superbiam, & blasphemiam in Deum punitio, & sera pœnitentia, 13. 10.
Antiquis moribus, & institutis, quantum, & quare Romani detulerint, ex Tacito, 239. 18.
Antiquitus tradita, & observata, pro se recti præsumptionem habent, ex eod. Tacito, & aliis, 302. 3. & seqq.
Antiquos Scriptores solùm laudare, & modernos despicere in more esse solet, & de ejus errore, ex Horat. & aliis, 486. 42.
Antisthenis apophthegma, circa puerorum institutionem, 128. 12.
Anton. Caracalla Imp. quàm improbè, improbam monetam Rei-

Reipublic. dederit, 497. 10.
Antonius Faber, quid de legibus, & litibus breviandis senserit, & scripserit, 412. 43.
Aod, & Sangar, qualiter Philisthæos vicerint in vomere, & aratro, 428. 13.
Apelles Administer Philippi Macedonii, qualiter ab omnibus desertus fuerit, ubi à gratia ejus excidit, 354. 16.
Apis, apud Gothos, Regum symbolum erat, & quare, ex Olao Magno, 453. 11. Qualiter Apes melle ungant, & aculeo pungant, & symbolum hinc sumptum, ibid. 10. Se mulctant, & mactant, si suo Regi non obedierint, & de miro earum in illum amore, & observantia, ex Virg. Sen. & aliis, 106. 10. & seqq. & 107. 12. & seqq. Quia Regem habent, sunt operosæ, & fructuosæ, ibidem. Hominum more Reges habent, & an hic aculeum habeat, 454. 12. & seqq. Sunt exemplum, & Hierogliphicum eorum, qui nimium suis Regibus obsequuntur, ex Pier. Valer. 560. 8. Nunquàm, nisi suo Rege præcedente, in bellum prodeunt, & Emblem. hinc sumptum, ex Plin. Virg. & aliis, 559. 7. Qualiter, & quare fucos interficiant, mellis furta iterantes, ex Plin. Æliano, & aliis, 433. 10. Qualiter flores, & fructus, sine aliquo ipsorum detrimento delibent, & Emblem. hinc sumptum, pro tributorum impositione, ex Plin. & aliis, 501. 12. & seqq. Quanta cura alvearia sui mellis occultent, & quibus modis aliqui eadem alvearia inspectare tentaverint, & symbolum hinc sumptum, 270. 14. Qualiter rixantes inter se, modico pulveris jactu sedentur, & symbolum hinc sumptum ad fructum memoriæ mortis, 602. 19. Apis ex capite Wambæ Regis, dum ungebatur, evolavit, & quid portenderit, 454. 16.
Apollo, qualiter, & cur à Lacedæmoniis, cum quatuor auribus, totidemque manibus efigiaretur, 323. 8.
Apollonii Thyanæi oratio, qua in Deorum aris uti solebat, 386. 2.
Apologus Æsopi, de columbis accipitrem, contra milrum, in auxilium vocantibus, & ejus applicatio, 557. 25.
Aquam hausisti, puteum corona, Adagium, & ejus usus, & significatio, 320. 10.
Aquarum divisionibus, cur Regis, cor assimilet Salomon, 473. 24.
Aquæ elementum, quàm sit præstans, & plura de aqua, & ejus utilitatibus, 473. 23.
Aquæ, ni moveantur, vitiosæ noxiæque redduntur, motæ autem salubriores, & symbolum hinc sumptum, 462. 11. & seqq.
Aquila, Trochilum, sive Regaliolum, sibi æquari non patitur, ex Plin. & aliis, 337. 25. Ejusdem, & Cybindi pugna, & emblema inde sumptum, 553. 8. Cur Aquilæ in vexillis Romanorum fulmen aureum unguibus ferrent, 493. 13. Biceps Aquila insigne D. Imp. Caroli V. & quid significet, secundum Aquillem Bochium, 124. 10.
Araganes, apud Nos otiosi, & ignavi dici solent, & de hujus vocis origine, 465. 33.
Aranearum telas texere, Adagium, & ejus significatio, 165. 7.
Arbitristæ, qui dicantur, & orum mores, & damna, 301. 1. & seqq.
Arbor nulla est solida, nisi quam frequens ventus incursat, ex Sen. & aliis, 248. 35.
Arbores, quæ se ventis adversis flectum, iliorum vim effugiunt, 237. 8. Annosas flectere, vel revellere, difficile est, & periculosum, 231. 9. Magnæ diu in crescunt, una hora extirpantur, ex Q. Curtio, 338. 34.
Arborum ramos altos, qui petunt, sæpè cum ipsis decidere solent, ex Q. Curtio, 532. 41. Non esse Arbores radicitus succidendas, qualiter, & quare lex Hispana statuerit, 501. 11.
Arcana, qui revelat, ambulat fraudulenter, ex Prov. Salom. 271. 27. & seqq.
Arcana, de quibus in bello consulitur, quantum occultari, & in secreto esse debeant, 168. 2. & seqq.
Arcana Regis, ipsi produnt satellites, quo sensu Livius scripserit, 271. 27.
Arcus semper tensus, mollior redditur, 95. 4.
Aræ Consi Dei, quæ, & ubi apud Romanos, & quare sub terram conditæ, 270. 15. & seqq.
Areopagita taciturnior, vel subticentior, Adagium, & ejus causa, & usus, 271. 21.
Areopagitæ, quàm maximè suorum consiliorun secreta servaverint; ibid.
Argenteis hastis pugna, & omnia vinces, Adagium, & ejus origo, ex Erasm. & Emblem. Batillii, 491. 10. & 494. 14.
Argos centoculus, qualiter fuerit à Mercurio somno sopitus, & Adulatorum symbolum hinc fumi solitum, 296. 14.
Argumentum pessimi turba est, ex Seneca, 585. 2.
Ariofarnis Regis Thraciæ, in ardua causa mirandum judicium, 368. 51.
Ariostus omnino legendus, qualiter doleat Poetas, & litteratos viros à Principibus non æstimari, 485. 33. & 490. 20.
Aristotelis libri de Historia animalium, plurimi habiti, 483. 20. Qualiter idem, eloquentiæ, & Rhetoricæ curam, Alexandro Magno commendaverit, 146. 16.
Arma non servant modum, ex Sen. Trag. 545. 20.
Arma foris parum sunt, nisi sit consilium domi, & vivatur ex legibus, 396. 28. & seqq.
Armis, & litteris simul junctis Remp. gubernari, qui dixerint, 136. 18.
Armorum potentia vana, nisi sapientia, & prudentia gubernetur, & varia apophthegmata ad hoc, ibid. 19. & seqq.
Arma movere tunc solùm utile, cum apud adversarium justitia locum invenire non potest, ex Casiod. 551. 21.
Armatum Armatus timere debet, & quare, 516. 28.
Armonia in musicis, qualiter ex diversis vocibus ad unum tendentibus constet, & perficiatur, 275. 5.
Armuzii, qualiter, & quàm crudeliter Reges suos malè gubernantes, deponerent, & punirent, 101. 6.
Ars benè regendi cives, difficilior est, quàm vincendi hostes, ex Livio, 531. 39.
Artes bonæ honore nutriuntur, ex Symmach. 486, 40.
Artes ingenuæ, quantum omnibus, & maximè Regibus præstent, & necessariæ sint, ex Ovid, & aliis, 135. 10.
Artes divinatrices, & Magicæ, quales permissæ, & an Regibus necessariæ, 141. 53.
Artabani ad Xerxem optimum consilium, de audiendis Consiliariis, etiam sententiæ, & voluntati suæ adversantibus, 276. 15.
Artaxergis superbia in suis titulis, 44. 2.
Asinius Celer, & alii, qui incredibili pretio nullos emerunt, & ederunt, referuntur, & reprehenduntur, 198. 19.
Asinus semper symbolum imperitiss. hominis præstat, & alia de Asino, & de Adagio Asinus ad Lyram, 310. 21.
Asinus in meridie, qualiter Pistoiæ sellam Magistratus insederit, & quid hoc portenderit, ex Ammiano Marcel. & Auctoris Emblema hinc sumptum, 310. 18.
Asini cantare rudes, fistulas præbent ad canendum aptissimas, & Emblemas Schoonhovii de hoc, 481. 13.
Asini laudes, quis prosequutus fuerit, 165. 10.
Aspides, & Serpentes, qualiter, & quare aures incantatoribus obturent, & cur surdæ appellentur, 296. 28.
Asselli marini natura, & quod habet cor in ventre, & Emblem. Autoris hinc sumptum, 196. 7. & seqq.
Assentatio nemini pernitiosa, nisi ei, qui eam gratanter excipit, ex Cicer. 306. 47.
Assuerus Persarum Rex, qualem librum habuerit de meritis, & servitiis suorum vassallorum, 477. 46.
Astarte Consiliorum, & silentii Dea, apud Charthaginenses, qualiter coleretur, & alia ejus officia, 270. 18.
Astiages Rex Persarum, cur Harpagi filium necaverit, & patri edendum obtulerit, ex Seneca, Herodoto, & aliis, 285. 20.
Astrum novum, & valdè coruscum Christo nascente in Hispania visum, & an fuerit illud idem, quod Magis apparuit, 7. 5.
Astrum Dioneum, qualiter Julio Cæsari præfulsisse à Virgilio dicatur, 123. 7.
Athenodorus Philosophus, quod Consilium dederit Augusto Cæsari, ad iram cohibendam, 360. 24.
Athalarici Regis Gothorum summum studium in fovendis, favendisque, & salariandis litteratis, ex Cassiod. 53. 39. & 483. 24. Alterius Athalarici miserabilis exitus, ob spretam Amalasuentæ matris rectam educationem, 138. 30.
Athenagoras Philosophus, qualiter præ aliis titulis in Imper. Antonino Pio laudaverit, quod Philosophus esset, ibid. 29.
Athenienses, quàm varios, & sæpè infaustos bellorum exitus sortiti fuerint, 546. 27. Qualiter se, inspecta æquitate in absolvendo Polievito habuerint, qui ut patri succurreret, & legem transgressus fuerat, 378. 22.

Athenienses, & alii, qualiter, & quare otiosos punierint, & contra eos publicam accusationem instituerint, 464. 26. & sequentib.
Atheniensium Alexandrinorum mos, in fabulis, ex plaustris agendis, & conviciis, ex illis in cives jactandis, 288. 41. & seqq.
Atheniensium sapientes, qualiter, & cur omnium difficillimum judicaverint, dissentientes hominum animos conciliare, 146. 15.
Atheniensium fatua consilia, sæpe eis prospera fuerunt, & Adagium, Atheniensium in consultatione temeritas, 264. 40.
Atheniensium interitum, ex quo prædixerit Anacharsis, 585. 5.
Athetlæ, qualiter se præmunirent ad pugnandum, & quid ex hoc deducat Agellius, 244. 15.
Atlas, qualiter, & quare cœlum in humeris Herculis reclinasse dicatur, 324. 16.
Attila Hunorum Rex, qualiter reprehenderit M. Calabrum Poetam, quòd ipsius originem à diis deduxisset, 14. 16.
Avara manus portum claudit, ex Casiod. 514. 14.
Avari Principes, qui maximè fuerint, & eorum damna, 217. 17. & seqq. Et qualiter tales notentur, 214. 1. & seqq. Et quòd nullum in eis vitium esse possit detestabilius, 216. 12. & seqq.
Avari, qualiter Tantalo comparentur, 215. 9.
Avero tam deest quod habet, quàm quod non habet, 215. 8. & seqq.
Avaritia nemini benefacit, & alia contra eam, 216. 12.
Avaritia corpus hominum effæminari, quo sensu, & ratione dixerit Sillust. 214. 3.
Avaritia omnem affectum justitiæ excludit, ex D. Leone Papa, 333. 1.
Avaritia vitium vitiosissimum, & plura alia in ejus detestationem, & quod omnia vitia in se contineat, 214. 1. & multis sequentib.
Avaritia potentiorum, subjecti ubique inferiores sunt, ex D. Basil. Amb. & aliis, 388. 14.
Avaritia Romanorum, qualiter orbem vastaverit, ex Ovid. Petron. & aliis, 217. 21. & seqq.
Auctor in votis habet tractatum de mirandis, & extraordinariis Regum judiciis scribere, 367. 52. Epitaphium ejusdem ad Panteodem D. Laurentii, & Emblema inde sumptum, 599. 4. Quid consuluerit circa levamen Indicorum negotiatorum regestis, portariis, & commissis, 514. 16. Ejusdem adhortatio ad pacem inter Reges Christianos, 569. 23. Qualiter fuerit consultus an liceret, & deceret de laudibus magni, & potentis viri, adhuc viventis, scribere, 597. 18.
Auctores antiquos, & exteros, multi solùm mirari solent, & viventes, vel indigenas despicere, qui reprehenduntur, ex Horat. & aliis, 486. 42.
Audiendo sapiens, sapientior erit, 253. 28.
Auditorum, & aliorum judicum vitium in prolixitate votandi, qualiter notet Rebuffus, 278. 28.
Avem pro astu, & insidiis bellorum, Ægyptii usurpabant, 543. 10.
D. Augustini insignis locus expenditur, de re cognitione, & submissione majestatis humanæ ad divinam, 10. 22. Et plura alia ejusdem sancti loca, & sententiæ per totum librum sparsæ reperiuntur.
Augustus Cæsar cur, & quando se Dominum appellari vetuerit, & quando non solum hoc nomen, sed divinos alios honores admiserit, 7. 6. & seqq. Fuit censor urbis Romanæ, & acerrimus legum custos, 400. 6. Qualiter à Virgilio ob curam juris dicendi commendetur, 370. 16. Qualiter à Suetonio laudetur ob æqualem omnibus in omnibus justitiæ administrationem, 400. 6. Et ab Horatio de hac, & aliis virtutibus, 133. 3. Qualiter eundem, reducem in urbem optet Horatius, ut leges eo præsente virescant, 370. 6. Quàm patienter aliquorum in se calumnias, & injurias tulerit, & despexerit, ex Suet. 591. 25. Quo temperamento usus fuerit implectendis, aut placandis reis, 429. 17. Qualiter se haberet etiam in parricidarum damnatione, 446. 33. Qualiter ob lenitatem etiam in hostes, ab Horatio, & Propertio laudetur, 565. 6. & seqq. Et à Seneca, quòd bellum aliorum pace mollius gesserit, ibidem. Quàm blandè Senatores sibi contradicentes audierit, 289. 47. Qualiter se habuerit cum suis fidis consiliariis Agripa, & Mecænate, ex Senec. 286. 27. Quid senserit de insatiabili Alexandri dominandi cupiditate, 511. 19. Qualiter, & cur magis optaverit videre sepulchrum Alexandri Magni, quàm Regum Ptolomæorum, 174. 6. Ejusdem prudentia in non mutandis uno ictu moribus civitatis, 232. 15. Multum detulit libris Sybillinis, & qualiter à Tiburtina de Christo recens nato edoctus fuerit, 6. 1. & sequentibus. Qualiter bellum Philippense instituerus Martis ultori preces tulerit, & templum sacraverit, ex Ovidio, 566. 11. Qualiter aleæ operam dederit, 147. 17. Qualiter à Popul. objurgatus, quod se Apollinem finxerit, 13. 11. Quid moriens de sua, dum vixit mimica figura, sive fabula, dixerit, 591. 1.
Aula Principum, cur noverca, & scenæ similis à quibusdam dicatur, 341. 11. & sequentibus.
Aula exeat, qui vult esse pius, qualiter, & quare dictum Lucano, 349. 19. & sequentibus.
Aulæ Regum, qualiter lenociniis abundent, & quid de eis dicat Blesens. 291. 61. & 292. 1. & seqq.
Aulas Principum, & Aulicorum assentationes, & conditionem, & periculum, qui benè depingant, 297. 33. & sequentib. & 343. 19.
Aulas Principum, qui sequuntur, mendaciis semper inservire solere, & naturalis hujus rei causa, ex Galeno, 284. 16.
Aularum culmina lubrica sunt, & qui, & quare eas hoc epiteto donaverint, 342. 17.
Aulis in Principum, per pericula pervenitur ad grandius periculum, 343. 18. & sequentibus.
Aulica vita, splendida est miseria, ibid. 19. 20.
Aulica in vita, quo pacto se conservasse, & perdurasse, veteranus quidam apud Senecam dixerit, 146. 2.
Aulicæ ocupationes, an viros Ecclesiasticos deceant, 332. 21. & seqq.
Aulici cujuslibet potentia, fato rarò sempiterna, & quare, ex Tacit. 337. 26.
Aulici quantum invidere soleant recenti aliorum felicitati, ex Tacit. 329. 2.
Aulicis tutum non est, nimis gratia, vel opibus impinguari, & intumescere, & exempla ad hoc, 137. 30. & seqq.
Aulicos tumentes, & ambitiosos, qualiter notet, & reprehendat Filesacus, 335. 17. & seqq.
Aulicos nimis crescentes, qualiter, & quare calculis, quibus utimur in expendendis rationibus, comparaverint Seneca, & alii, 119. 1.
Aulicorum mores in differendis beneficiis, qualiter Seneca referat, & refellat, 522. 18.
Aulicorum amicitias, temporarias apellat Seneca, & quare, 354. 15.
Aulicum favorem à fortuna discriminatum, qualiter pinxerit Apelles, 344. 26.
Aurelianus Imper. apud Vopiscum, ex defectu clementiæ notatus, 568. 20. Ejusdem nobile factum in expugnatione Tyri, ex Vopisco, 568. 20.
Aures Regum, qualiter suorum audientiis, & querelis semper patere debeant, 355. 1. & seqq.
Aures quatuor, simul cum aquila, qualiter, & cur Lacedæmonii suo Jovi tribuerint, 358. 12.
Auris, & Bilanx in sacra pagina idem sonant, & alia de officio, & judicio aurium, & Emblema inde sumptum, 163. 10. & sequentibus.
Aurum ex stercore colligere Adagium, 217. 6.
Aurum Tolosanum quid, & Adagium de eo, 221. 14.
Aurum quod ex lachrymis oritur, atrum, & sordidum reputari debet, ex Apol. Thyanæo, 502. 17.
Auri nulla vis satis est Principi, cui sit alendus exercitus, 499. 2.
Auri ballistam omnia convellere, & revellere, ex Emblemate Batillii, 494. 14.
Auri nobilitas quomodò ex manu artificis cognoscatur, & detegatur, ex Ennodio, 131. 29.
Aurum subtili ingenio à barbaris, & extraneis extorqueri, jura suadent, & quàm malè hoc in Hispania observetur, 497. 14. & sequentibus.
Aurum ex provinciis P. R. subjectis, Jerosolymam transportari, qualiter Romani vetuerint, ex Cicer. 498. 36.
Auscultatio, & secretorum publicorumque inquisitio, terrimum vitium, ex Seneca, & aliis, 287. 40
Austriaca domus, & ejus origo, & encomia, 49. 1. & sequentibus. Et quod fuerit à Deo electa veluti in oppositionem Hottomanæ Turcarum, 51. 11.
Austriaci omnes Imperatores, qualiter à virtute clementiæ com-

commendentur, ex Vernuleo, & aliis, 458. 18. & 459. 17. Similiter commendantur à liberalitate, & remuneratione in suos vassallos benemerentes, 486. 38.
Austriacus sanguis, quomodi Hispano junctus, 50. 5.
Autonomiam, hoc est, libertatem conscientiarum, & Religionum, in Christiana Rep. permitti non debere, reprobatis sectariis, contrarium suadentibus, 57. 17.
Auxilia divina quibus modis in bellis, & aliis precanda sint, 582. 17.

B.

Bachi picturam, & ebrietatis damna, qualiter Alciat. & alii expresserint, 206. 35. & sequentibus. Ejusdem apud antiquos pictura, & cur ejus currus lyncibus, vel tygribus veheretur, & Auctoris Emblema hinc sumptum, 201. 1. & sequentib. Thyrsus ejusdem, cujus mucro hederæ foliis tegebatur, quid denotaret, ex Macrob. 442. 5.
Bacchum Palladi, & Musis, qui jungant, & quare, 205. 17.
Baleares, qualiter pueros exercerent, & laboribus assuefacerent, 465. 29.
Baptismum, & fidem Catholicam facilè plures populi ad suorum Regum imitationem receperunt, 162. 31.
Bartolus qualiter erraverit, in reo quodam ex indiciis damnando, & ejus crudelitas in judiciis criminalibus, & pœnitentia, 446. 30.
Basilius Imperator, quo pacto, Dei exemplo, filium suum ad clementiam hortatus fuerit, 456. 29.
Beatus dici nemo ante obitum potest, 593. 1. & mult. sequentib.
Beatus quilibet, ante vesperam potest esse miserrimus, ex Ann. Marcel. 33. 12.
Bellerophontis fabula chimæram superantis, quid significet, ex Emblemate Alciati, 259. 14.
Bellonæ flagellum, sanguineum dicitur à Poetis, & quare, 544. 11.
Bellum unde dictum, & Hebraice quid sonet, & quis primus bellum in mundum induxerit, ex Casiod. & aliis, 535. 12. & 541. 2.
Bellum dulce inexpertis, Adagium, & plura de eo, 543. 7.
Bellum tunc sumendum, cum pax aliter haberi non potest, ex Arist. & aliis, 534. 7.
Bellum facilè suscipi, & egerrimè desinere solet, etiam eo, qui incepit, volente, ex Polybio Paul. Æmil. & aliis, 545. 20. & seqq.
Bellum nunquam esse licitum, qui tradiderint, & alia de hoc, 543. 8.
Bellum per furias infernales agitari, qualiter Virgilius, & alii Poetæ describant, 548. 5. & seqq.
Bellum non servat leges, neque statuta, & naturæ jura corrumpit, & in contrarium mutat, ex Curtio, & aliis, 549. 15.
Bellum pro sola gloria vana, aut invidia movere, injustum, & in gloriam est, & Auctoris Emblema ad hoc, 533. 1. & seqq.
Bellum frustra contra hostes geritur, si intra urbis mœnia leges, & intra non observantur, ex D. Ambros. 536. 20.
Bellum an sit melius intra proprias provincias suscipere, vel in alienis, & hosticis exercere, & qui de hoc agant, 546. 31.
Bella delectat cruor, ex Senec. Trag. 545. 20.
Bella sunt Dei flagella ob peccata hominum, ex Paul. Orosc. 551. 20.
Bella, & pestes qualiter, & quare scopas, & purgamentum excrescentis generis humani appellet Tertul. ibid. 20.
Bella in id tantum suscipi debent, ut in pace vivamus, ex Cic. August. & aliis, 534. 6.
Bella, quæ prorsus culpari debeant, ex Sen. & D. August. 547. 2.
Bella, superbia, & superbiam Regnantium opulentia produxit, ex D. Thom. 528. 13.
Bella injusta excitantes, qualiter, & quantum, ab Homero, & aliis execrentur, 547. 3. & sequentib.
Bella Regum, populos quassant, & Emblema Auctoris circa hoc, 547. 1. & mult. seqq.
Bella, ob gravia eorum damna qui Impp. & Principes exhorruerint, 544. 19.
Bella civilia Romanorum, eorumdem excidium generarun, ex Sallust. Lucano, & aliis, 551. 1. & 4.
Bella finitimis sine causa inferre, latrocinium nominatur, ex D. August. & aliis, 534. 7.
Bella ubi in aliquo ultra necessitatem desæviunt, injusta sunt, 564. 1.
Bella, & bellorum exitus, ex justa eorum movendorum causa regulari, & à Deo juvari solent, ex Lucan. & aliis, 534. 7.
Bella illa feliciter proveniunt, quæ justè, & moderato fine peracta sunt, ex Casiod. 568. 18.
Bella consiliis, & gubernaculis sunt tranctanda, ex Salom. & aliis, 254. 29.
Bella, nunquam sine invocatione, & precatione divini auxilii ineunda, & blasphemæ voces aliquorum de se solis præsumentium, 435. 4.
Bella quomodo ineunda, & exequenda, ex Thucyd. 564. 1.
Bella an melius exerceantur per milites externos, & peregrinos, quàm per indigenas, 551. 12.
Bella plura feliciter, & miraculosè ab Hispanis, ob Religionem confecta, recensentur, 56. 12.
Belli comites fames, & pestis, ex Hesiodor. & aliis, 543. 10. Et quàm sint similia damna belli, & damna pestis, ex Canonh, 549. 13. Et plura alia debellorum damnis, & eorum detestatione, 541. 1. & multis seqq. 541. 8. & seqq. 544. 13. & seqq. 547. 1. & seqq. 549. 13. & 14.
Belli damna, sæpe graviora à propriis militibus, quàm ab hostibus inferuntur, & plura de hoc, 550. 16. & seqq.
Belli inter finitimos Reges periculum, & Emblema Auctoris ad hoc denotandum, 552. 1. & seqq.
Belli artes quàm sint Principibus necessariæ, & quòd soleant rarò in aliquo simul cum pacis artibus reperiri, 516. 1. & seqq.
Belli in Ducibus turpis vox dicere non putaram, 444. 17.
Belli tempore agricultura deseritur, & ejus instrumenta in gladios, lanceas, & scuta conflantur, ex Virg. & aliis, 567. 15. & seqq.
Bellicis laboribus, & disciplinis, etiam tempore pacis cives exerceri debent, & quare, ex Seneca, Vegetio, Cassiodoro, & aliis, 523. 21. & seqq.
Bellis an, & qualiter opus sit, quod Reges personaliter intersint, & Emblema Auctor. ad hoc, 558. 1. & seqq. & 563. 26.
Bello in, quantò sibi quisque minus parcit, vel prospicit, tantò magis tutus est, ex Sallust. 563. 25.
Bello plures sunt boni, qui in pace, & consilio non præstant, & exempla, 526. 3.
Bellorum temere gestorum, quæ sunt pedissequæ, 537. 21.
Bellorum felliciter gestorum solam famam, & gloriam, qui Principes, & duces sibi affectarint, & quando hæc gloria licita sit, 533. 1. & 2.
Benefacere plenum est bonarum expectationum, ex Planude, 523. 5.
Benefici, & Beneficum Sydus Reges appellantur, & quare, ex Senec. & aliis, 471. 27.
Beneficentia est proprium Principum character, 474. 29.
Beneficentia est inexhausta opulentia, ex Pachymiro, 523. 4.
Beneficentia imperium melius custoditur, quàm armis, ex Senec, & aliis, ibid. 4.
Beneficentia una est quæ moram non admittit, ex D. Gregor. Nacianc. 525. 18.
Beneficium fecisse, etiam ingratis, pulchrum est, 52. 21.
Beneficium sæpè dare, docere est reddere, ex Pub. Syro, 523. 5.
Beneficia sunt, quæ Regna, & Reges ipsos sublimant, ex Cassiod. 472. 25. & 519. 11.
Beneficia sua optare debent Principes ubique pullulare, ex Cassiod. 523. 5.
Beneficia fecisse parum est, nisi foveantur, & conserventur, ex Senec. & aliis, 476. 41.
Beneficia aliqua, vel ideo præstamus, quia jam alia præstitimus, ex Senec. ibid.
Beneficia citò, & hilariter facta, majorem gratiam secum afferunt, 525. 18. & seqq.
Beneficiis in rependendis, debemus agros fertiles imitari, qui multo plus reddunt, quàm acceperunt, ex Cic. 475. 34.
Benevolentia inter cives, & eorum dominos, est optimum præsidium, ex Symacho, 568. 18.
Benevolentia, & liberalitate plura, quàm armis Reges conficere solent, ex Patricio, 529. 16.
Benevolentia tanta invictos, & supplices uti debemus, quanta pervicacia in hostes, ex Tacit. 568. 18.
D. Bernardus, qualiter laudet quemdam Eboracensem Archiepiscopum, ob curam, & zelum in pauperibus defendendis, 590. 25. Idem qualiter Eugenio IV. R. P. con-

consuluerit, ut causas pauperum, & miserabilius personarum ipse sibi reservaret, ibid. 23.
Biantis apophthegma, & lachrymæ in damnatione cujusdam scelerati, 447. 36.
Bionis apophthegma de damnis adulatorum, 294. 12.
Blanditiæ, quàm facilè, & pronè ab hominibus accipiantur, ex Senec. & aliis, 296. 29. & sequentib.
Bolis, quid? & qualiter ea nautæ maris firmum pertentent, ante quàm navium anchoras solvant, 260. 17.
Bochyris sive Bochorus Rex Ægyptiorum, quam frequens, & rectus fuerit in ferendis judiciis inter suos, & Adagium de hoc, 366. 35.
Boethius Severinus mirabilis in omnibus artibus liberalibus, & mechanicis eruditio, ex Cassiodoro, & aliis, magis adversam, quàm prosperam fortunam optavit, & cur, 28. 34. Carmen ejusdem in adversa fortuna, 43. 37. Idem, & Symmachus ejus Socer, qualiter, & quàm injustè sub Theodor. Rege perierint, 300. 48.
Bolloniæ Valesiæ Angliæ Reginæ symbolum ad significandum constantiam in adversis, 245. 17.
Bona desideria suspendere, idem est, quod illicita perpetrare, ex Cassiod. 525. 18.
Bona omnia subditorum Principis esse, qualiter sit accipiendum, ex Senec. Gunthero, & aliis, 506. 5. & seqq.
Bonitas, in Principibus, magis, commendatur, quàm prudentia, & potestas, ex Imp. Justiniano, 522. 2.
Bonum summum, & firmum in quo consistat, ex D. August. 38. 12.
Bonum id demum est, cujus finis aut exitus est Bonus, 596. 13.
Bonum magnum est incohare, quod bonum est, sed consumare perfectius, ex D. August. 594. 8.
Bonus dici non potest, qui ne in malos quidem acerbus est, 500. 8.
Bonus odor ex re qualibet Adagium, & ejus origo, & usus, 507. 11.
Bonis, & strenuis magna desperatio inest, cum videat se à malis, & inertibus in præmiis postponi, ex Xenop. & aliis, 471. 12.
Bonos justitia conciliat, malos clementia, ex Alph. Rex Neap. 457. 32.
Bonifacius Vannocius historiarum cognitionem Principibus damnosam censens, reprehenditur, 140. 44.
Bonusus Imperator, tantum mingebat, quantum bibebat, & quid de eo dictum, 203. 13.
Bornei Reges, quem morem in audientiis præstandis habere dicantur, 359. 19.
Bos in civitate, Adagium, & ejus usus, 310. 19.
Brevitas in dicendo qualis esse debeat, & in quo consistat, ex Plin. Jun. Quin. & aliis, 279. 33. & seqq.
Bruti Facinus in Julii Cæsaris occisione à Lucio Floro commendatum, & Alciat. Emblem. ex eo sumptum, 36. 4.
Brutidium qualiter præcipitem egerit, velle per saltum ad majores dignitates ascendere, ex Tacit. 213. 38.
Bulla in Cœna Domini, qualiter damnet novorum tributorum, & vectigalium impositores, & exaxores, 507. 13.

C.

CAduceus Mercurii qualis, unde dictus, & ejus vires effectus, & symbola, 62. 8. & 145. 11.
Cæci, & Claudi se mutuo juvantium fabula, quid designet, & Alciat. Emblem. de ea, 76. 29.
Cæde abstinere, & clementia uti, Regia est virtus, & ad cœlum via, ex Senec. Trag. & aliis, 456. 25. & seqq.
Cælestis Aacus, & alia signa, quæ Christi Nativitatem præcesserunt, & denotarunt, 6. 3. & seqq.
Cœlum nulli mutationi obnoxium, quia in continuo motu est, 461. 10.
Calamitas, aliam semper vocat calamitatem Adagium, & ejus usus, 431. 2.
Caligula Imp. qualiter voluerit omnem juris, & legum scientiam abolere, & ad suum arbitrium reducere, 391. 2. Ejusdem vecordia in Lunæ amplexu, 24. 12. Varia vitia, & avaritia insatiabilis, 221. 10. Qualiter super aureorum acervos recubuerit, & Auctoris Emblem. inde sumptum, ibid. Ejusdem in superfluis prodigalitas, & infanda vox, qua eam comitari solebat, 217. 23. & 521. 22. Testamenta eorum rescindebat, qui nihil sibi relinquebant, 511. 33.
Callimachi hymnus de Panacæa ex Apollinis capillis in hominis irrorante, & Auctoris Emblem. hic sumptum, 109. 2.
Callipides Adagium, quid significet, 370. 17.
Callisthenes Philosophus qualiter fuerit monitus, ab Aristotel. de modo quo se in Alexandri colloquiis habere deberet, 149. 16. Qualiter cruciatus, & occisus ab eod. Alex. ob excessum, & libertatem in consultando, & gravis Senecæ hujus facti deploratio, & detestatio, 285. 21. Idem Callisthenes moriens, quæ monita eidem Alexandro reliquerit, 601. 14.
Callynici nomen, quid significet, & eo plures, ex antiquis Heroibus usos, 547. 3.
Calvitii laudes scripsit Synesius, 165. 10.
Calumnia sicut sagitta in silicem missa, in calumniantem resilit, & symbolum hinc sumptum, 590. 19.
Calumnias, & latratus vulgi, qui Imperatores contempserint, 591. 23. & seqq.
Calumniantium jurgia devorare jucundum auribus concentum præstat, ex Philemone, 592. 32.
Calumniantium maledicta, boni Principes, bonis factis diluere debent, 288. 1.
Cambyses Persarum Rex, qualiter, & quare filium in Sella ex corio patris sordidi judicis facta, sedere jusserit, 418. 2. Eidem incestas sororis suæ nuptias optanti, quid sui Satrapæ responderint, 154. 17. Qualiter Præaspis filium occiderit, quia ejus pater libere sibi veritatem dixerat, ex Senec. & aliis, & Emblema hinc sumptum, 284. 18. & seqq.
Camilli oratio de non admittenda victoria Faliscorum malis artibus sibi oblata, 537. 25.
Campanæ perfractæ symbolum, in eos, qui sua se voce demonstrant, ex Persio, & aliis 150. 34.
Cancerdum ostrea captat, qualiter ab iis capi soleat, 181. 19.
Canis famelicus, quàm sit ad rapinam intentus, ex Senec. 334. 8.
Canes quos, sibi gratos, & aptos, dixerit Amædeus, Dux Sabaudiæ, 181. 1.
Canum in victum erogantes quod pauperibus dare possent, qualiter reprehensi, ibid. 2.
Canuti Anglorum Regis historia, & in Deum pietas, 5. 16.
Capillos, quæ nationes totonderit ob solam suorum Regem imitationem, 161. 27. An laudari eorum prolixitas possit, & alia de eis, ibidem, & infrà verbo coma.
Caput humanum, & ejus excellentia, officium, & nomina, 70. 2. & 72. 12. Et Reges cur caput suorum dicantur, 70. 1. & seqq.
Caput qualiter se habet ad corpus, ita, & Rex ad Rem. & Emblema Auctoris, hinc sumptum, 71. 4. & seqq.
Caput est mentis sedes, & tribunal, & qualiter, & quare inter duas aures fuerit à natura collocatum, & Emblema Auctoris hinc sumptum, 362. 8.
Caput si benè valet, & suum munus exercet, reliqua membra subsistunt, & manent in officio, 74. 19. 76. 5. & 107. 14.
Caput sine lingua, pedaria sententia est, 178. 24.
Capita civium ad tributa censere, captivitatis genus est, ex Tertul. 508. 16.
Capitalia judicia non nisi cum maxima deliberatione, & cunctatione exequi debent, & quare, 441. 2. & 443. 13. & seqq.
Capræ symbolum mulctram lactis, quam infuderat, inversis pedibus refundentis, 595. 9.
Caracallæ infanda vox, de pecuniis à Populo sub gladii timore parandis, 510. 21.
Carcer, & ejus descriptio, & grave tædium sive supplicium, ex Cassiodoro, & aliis, 425. 34.
Carcer non ad puniendos, sed ad custodiendos homines haberi debet, ex Ulp. 1. cap. ibid.
Carceris diuturni tædium an ad pœnam delicti temperandam attendi possit, ibid.
Carceratorum miseriam, qualiter dolere, & sublevare Principes debeant, ex Libanio, & aliis, ibid.
Cardinalis Joan. Taveræ apophthegma de præcisa observatione in puniendis delictis, 384. 50.
Carmen amat quisquis Carmine digna gerit, ex Claudiano, 377. 17.
Caro nostra, qualiter domanda, ne ferociet adversus spiritum, ex D. August. 100. 34.

Carolus Magnus Imp. & Rex Galliæ, Magni nomen promeroit, ob curam Religionis, & donaria in Ecclesias, & ejus apophthegma de hoc, 220. 8. Ejusdem pietas, & cura in multis pauperibus alendis, 217. 8. Qualiter, & quare gladii sui capulo, suas leges, & edicta signabat, 416. 11.

Caroli Burgundiæ Ducis, animi demissionem, & consternationem in adversis, qualiter reprehendat Phil. Cominæus, 176. 17.

Carolus Brabantiæ Dux infeliciter pugnans, post res Ecclesiæ usurpatas, 212. 19.

Carolus VI. Franc. Rex, qualiter, puer adhuc, cassidem coronæ prætulerit, & virtutis ejus indicium ex hoc, 101. 7.

Carolus VIII. Rex Galliæ quare dixerit Reges paucos Sanctos esse posse, 287. 35.

Caroli Francorum Regis ob malam patris educationem damna, ex Comin. & Carroceto, 138. 30. & 139. 31.

Caroli Friderici Ducis Civiæmontium symbolum ex plurium cordium conjuctorum, ad concordiæ effectum significandis, 578. 18.

Carolus V. Imp. & Rex Hisp. puer adhuc ad imperium, & Regnum evectus, 256. 42. Ejusdem insignia, cum aquila bicipiti, quid significarent, ex Achille Bochio, 124. 10. Qualiter, si voluisset, universam Europæ Monarchiam sibi appropiare posset, ex Thom. Campanela, & aliis, 539. 35. & seqq. Ejusdem, & Francisci I. Regis Galliæ dicteria, supra symbolum plus uitra, 21. 33. Quàm clementer se habuerit cum eodem Francisco, & aliis hostibus victis, & captis, 569. 24. & seqq. Quid responderit eidem Francisco eumdem invitanti ad diripiendum statum Ecclesiæ, & Venetiæ, 540. 38. Ejusdem Francisci, & Caroli inter se morum comparatio, & dissimilitudo, 241. 36. Qualiter, & quoties miraculosè à Deo in magnis periculis servatus fuerit, 125. 17. & 18. Qualiter dixerit, quòd Cæsarum nemo æneis tormentis interierit, 562. 25. Ejusdem constantia in non admittenda in Germania autonomia, sive libertate constientiæ, 57. 18. Modesta responsio in eum, qui ipsum Lutetiæ eximia oratione laudaverat, 299. 44. Qualiter voluerit in bello adversus Ducem Saxoniæ, & in obsidione Tuneti personaliter interesse, 277. 20. Ejusdem laudes, & cui Regno relicto, se in cœnobium D. Justi receperit, 28. 36. Qualiter vivus in eodem cœnobio sibi mortu alia suffragia, & officia in tumulo, tamquam jam mortuus, positus, recitari fecerit, 601. 18.

Caroli Stuarti Regis Angliæ novissimi, mirabilis, & lamentabilis casus, & mortis historia, 19. 22.

Cassiodorus qualiter Tolonicum, Regis Theodorici amicum, ob gratas audientias collaudet, 357. 9. Ejusdem elegans epistola de amore, quo se Reges finitimi prosequi debent, 538. 29. Innumera alia ejusdem loca per totum opus inserta reperies.

Castra sequentibus, nulla fides pietasque, ex Lucano, & aliis, 527. 4.

Casus sinistri qualiter ferri, & corrigi debeant, 241. 1. & seqq. & 246. 22. & Emblema Auctoris ad hoc.

Cato mayor, quàm se facilem omnibus eum adire volentibus, præstiterit, 359. 25. Quàm infracti animi se in adversis ostenderit, ex Lucano, & aliis, 248. 39. Quia nimis rigidus in formanda Rep. à Cicerone, & aliis reprehenditur 231. 10.

Causa justa movendi bellum, quantum ponderis habeat, & qualiter ante illud expendi debeat, 534. 7. & seqq.

Causarum in cognitione, solet contingere, ut alius jure, alius æquitate superior sit, ex Sym. 375. 10.

Celeritas valde inimica consiliis, & quando secus, 262. 26. & seqq.

Ceres de alegifera, & frugifera, & de festis Thesmophoriis, sive legi feralibus, ei fieri solitis, 392. 7. & 393. 8. Cur Turrita dicta fuerit, 394. 14.

Cervi qualiter musica deliniantur, & capiantur, & symbola inde sumpta, 296. 25. & seqq. & 300. 52. Demissis auribus nihil audiunt, arrectis audientissimi sunt, & Emblema Auctoris ex hoc, 356. 2. & seqq. Qualiter cum colubris, & serpentibus pugnent, & eos ex suis cavernis educant, & symbolum ab Auctore inde sumptum pro inquirendis, & puniendis malefactoribus, 410. 11. & 12.

Chamæleontis natura, qualis, & adulatori similis, ex Alc. & aliis, 294. 14.

Chaganus Rex Persarum, qualiter, & quare suis successoribus statuerit, ne ad bella prodirent, 560. 9.

Chænicem super non esse sedendum, quo sensu dixerit Pythag. & Alciati Emblema de hoc, 463. 18.

Charondæ Regis Thuriorum lex, de liberis probè educandis, & instituendis, 129. 20.

Chosroes Persarum Rex, quàm machinam finxerit, in cœlestis æmulationem, 11. 3.

Christiani nomine qui gloriantur, opera nomini congruentia facere debent, ex D. Ambros. 60. 33.

Christianus dici non poterit, qui Christum non imitatur, ex D. Paulino, 536. 18. Qualiter Christiani ab Ethnicis, sacrilegi, & impostores vocari solerent, 419. 6. Eos non inquiri, puniri tamen si deferrentur, mandavit Trajanus, & ejus ob hoc elegans Tertuliani reprehensio, 419. 8.

Christiani, an, & quando possint Turcas, vel alios infideles in auxilium vocare, vel cum eis fœdus inire, 555. 18. & seqq.

Christi Domini Nativitatem, quæ cœlestia signa præcesserint, & indicaverint, 6. 3. & 7. 4. Ipsum solum Domini appellationem mereri, 10. 25. Omnis ejus actio debet esse nostra institutio, 55. 4. Ejusdem passionem prorsus in Codri Regis morte designatam videri, 69. 18. Medici officio Christus fungens idem officium Regibus insinuavit, & commendavit, ex D. Chrysost. 76. 28. Quia Rex erat, Crucem pro sceptro, & spinas pro Corona portavit, ex D. Augustino, 84. 22. & 87. 11. Quo compendio suam omnem legem clauserit, 405. 5. Qualiter Apostolos consuluerit ad emendos panes pro turbis alendis, 251. 12.

Christi sepulchrum, & Hierosolimitanum Templum à Christianis Regibus Turcis non eripi, qualiter doleant Pet. Costalius, & alii, 555. 15. & seqq.

Cicero, an nobilis fuerit, & qualiter responderit Sallustio, qui eum novum hominem appellavit, 185. 12. Qualiter Quintum fratrem qui irasci solebat, admonuerit, 441. 3. Qualiter se habuerit in Senatu cum Cæsare, & aliis à sua sententia discordantibus, 277. 19. Qualiter Cajum Cæsarem ad parcendum Quinto Ligario, sua oratione pellexerit, 455. 22. Ejusdem innumera loca toto in opere reperientur.

Ciconiæ natura, in noxiis reptilibus speculandis, & deglutiendis, & symbola hinc sumpta in punitionem sceleratorum, 420. 10.

Cingari, qui apud nos Gitani dicuntur, & plura de orum origine, conditione, & fraudibus, 466. 31.

Cingulum magistratum nescit, sine morte deficere, ex Cassiod. 365. 26.

Circunstantiæ quæ, & qualiter in qualibet causa exquirendæ, & expendendæ sint, ex Quintil. & aliis, 376. 11.

Citharedi, vel lyricines, qualiter prius cordas temperent, quàm abjiciant, vel rumpant, & Emblema Auctoris hinc sumptum, 427. 8.

Civiles honores minimè hominibus eorum cupidis conferri debent, ex Senec. & aliis, 314. 45. & seqq.

Civem unum servare se malle, quàm mille hostes perdere, dixit Imp. Antonin. Pius, 544. 19.

Cives omnes, Imperatorii, Regiive fastigii collatione, se deprimere debent, ex Plin. Jun. 385. 16.

Cives quilibet in suo statu debent rectam dispositionem servare, ex D. Thom. & aliis, 74. 22. & seqq.

Cives non minùs debent pugnare pro legibus, quàm pro mœnibus, & quare, ex Herac. 394. 13.

Civitas sine legibus, non magis constare potest, quàm corpus sine mente, 396. 24.

Civitatis legibus conservatis, salva est populi dominatio, ex Æschil. & aliis, 195. 21.

Civitas etiam sine mœnibus, ex civium concordia inexpugnabilis redditur, ex Agesilao, & aliis, 577. 15.

Civitatis communis sponsio, cur à Papiniano lex dicatur, seu definiatur, 397. 30.

Civitatibus non minùs eunomiam, quàm euporiam conducere, ex Rhodig. & aliis, 396. 25. & seqq.

Clades nulla, aut pestilentia, ita potest affligere Remp. ac mala moneta, 496. 19.

Clava, Herculis proprium insigne, & gestamen, & plura de ea, & ejus repullulatione, 183. 7. & seqq.

Clavæ Herculis, quàm canes mordent, symbolum, quid significet, ex Saav. 590. 10.

Claudii Imperatoris edicta ad salutem corporalem suorum respicientia, 110. 4.

Clean-

BD. José M. Lafragua
D.A.P. Puebla

Cleantis Lucerna, Adagium, & ejus origo, 93. 9.
Clemens VIII. P. R. quo symbolo usus fuerit, ad ostendendam suam temperantiam in sontibus plectendis, 417. 7.
Clementia, & ejus definitio, ex Seneca, & aliis, 437. 13. & 452. 5. & seqq. Ejusdem Hieroglyphica, 452. 7. & sequentib.
Clementia est dos prima Regnantium, & Regia virtus, & via, ex Sen. Vopisco, & aliis, 455. 25. & 456. 29. & seqq. Et qui Reges in hac virtute excelluerint 457. 32. & seqq.
Clementia est eximium Deorum munus, & qualiter cum victis exercenda, ex Senec. & aliis, 565. 8.
Clementia uti, est victoria virtutis, vindicta verò potestatis, ex Themistio, 457. 33.
Clementia sola Deos nobis æquat, & quare, ex Claudian. 455. 20.
Clementiæ ob usum, & commodum, licet Regibus, aliquando transilire terminos æquitatis, ex Cassiod. 456. 27. Et eadem, & liberalitas eorum, non habet legem, nec debet intra angustos terminos circumscribi, ex eodem 457. 33.
Clementia, & amor civium, est Regum inexpugnabile munimentum, ex Senec. 456. 28.
Clementiæ, & misericordiæ, ita regulariter Reges deferre debent, ut justitiæ moderamen non transgrediantur, ex eod. Sen. Aug. Cassiod. & aliis, 458. 41. & seqq.
Clementia scæva est sceleratis ignoscere, ex Sen. 422. 21.
Clementiam Impp. Constantini, & Theodos. Magn. & aliorum, qualiter extollat Pacatus, & Nazarius, 429. 17. & seqq.
Clementiæ Ara celebris, apud Athenienses, & plura de ea, ex Pausan. Statio, & aliis, 456. 23. & seqq.
Cleonis Atheniensis mira in suos Populos lenitas, & largitas, ex Arist. Athenæo, & aliis, 524. 13. & 14.
Clysthenes Siciliæ Tyrannus, quantum honoraverit Consiliarium sibi vera dicentem, 503. 18.
Cleopatræ, & Antonii luxuries, prodigalitas, & sumptuosa convivia, & unionis immensi valoris prodiga consumptio. Ejusdem, & Cleopatræ in aliis incredibilis avaritia, 198. 20. & 218. 24.
Clodovæi Regis Franciæ exemplum, qualiter, & quàm facilè suos ad Fidem Christianam permoverit, 162. 31.
Clotarius Rex Francorum, qualiter à suis in prælium suggens matris ubera prælatus fuerit, 562. 22. Qualiter idem per iram Juetotum occiderit, & ejus sera pœnitentia, 212. 22.
Clypœi antiquorum Ducum, qualiter, & quare solerent terrificis animalibus insigniri, ex Virg. Alciat. & aliis, 566. 9.
Codri Atheniensium Regis, pro suis custodiendis, mirabile factum, 69. 18.
Cogitationes hominum consiliis roborantur, ex Salomone, 254. 29.
Collectas duas qui vult, det duas messes, ex Hybicæ apophthegmate, 506. 14.
Colosi apud antiquos, quales, & eorum usus, 85. 2.
Colosis intus spinosis, qualiter Reges comparaverint Lucian. Plutarch. & alii, ibid. 2. & seqq. & malè intus libratis Plato Principibus in eruditis, 86. 3. & 134. 3.
Coluber, dum Infantis sanguinem suggit, qualiter illum demulceat, & Emb. Auth. hinc sumptum, 513. 8.
Comas prolixas alere, & crispare, quæ nationes in more habuerint, & an licitum, 161. 27. & seqq. Earumdem laus, & reprehensio, ex D. Ambr. ibid. num. 28.
Comædiæ Theatrales an locis, & populis permittendæ, & qui de hoc agant, & Authoris, de eisdem judicium, 172. 27.
Comes malignus, cuivis rubiginem suam affricat, ex Sen. 298. 38.
Comitas, & gravitas, qualiter in Principibus concurrere possint, 360. 29.
Comitissæ Mathildæ donatio de modica terra, ex Accurs. & aliis, 475. 38.
Commodus Imp. qualiter, & quare homines tortuosos pedes habentes, sagittis conficere soleret, 342. 14. Ejusdem nimia ebrietas, & ingluvies, & spurca cœnatio, 129. 16.
Commodum debet esse cum modo, ex Cassiod. 524. 17.
Communionis materia solet excitare discordias, 510. 27.
Compendium unius, cæterorum dispendium esse non debet, 478. 52.
Conatus, quando ad pœnam, vel ad laudem consideretur, ex Apulejo, & aliis, 265. 48. & seqq.
Concionatores verbi divini, qualiter se in corripiendis Regibus habere debeant, & cur in lege Pactitæ, in hoc excedentes dicantur, *Feridores de palabra*, 291. 61.
Concordia, & ejus boni effectus, quibus symbolis à veteribus designati, ex Alciat. & aliis, 576. 7. & seqq. Emblem. Authoris de eadem, 577. 14. & aliud Pierii, ibid. 18.
Concordia res parvæ crescunt, discordia maximæ dilabuntur, ex Sallust. 552. 3.
Concordia fulciuntur opes, etiam exiguæ, Adagium, 578. 21.
Concordia commune periculum propulsatur, ex Tacit. & aliis, ibid.
Concordia, quos unit munit, & plura de ea, & ejus utilitatibus, ex Prudentio, Alciato, & aliis, 575. 1. & seqq. & 576. 6. Quanti eam fecerint Athenienses, 803. 2. Qualiter eamdem Micissa, & Severus Imp. filiis suis commendaverint, & Scylurus Scythis, & Sertatorius Lusitanis, 576. 3. & seqq.
Concordia discors, quomodo depingatur, & boni ejus effectus, & insignis locus Apollonii, & Authoris Emblema ad hoc, 525. 18. & seqq. & 276. 16.
Concordiam totam mundi, ex discordibus constare, qualiter, & quo sensu Seneca dixerit, 276. 11.
Conditio inferiorum, contra superiores in bello perpetuo existit, ex Dion. Cass. 587. 2.
Confidentia in Principibus, quàm soleat esse fallax, & caduca, & Authoris Emb. ad hoc, 352. 1. & seqq.
Confidere in secundis nemo debet, nec in adversis diffidere, 537. 26.
Congi Rex, qualiter leges Lusitanorum, ob earumdem multitudinem, despexerit, & abjecerit, 404 3.
Conjuncti pollent, etiam vehementer inertes, Adagium, ex Homero, & aliis, 578. 21.
Conscientia bona, ubi perditur, nihil benè acquiri putatur, ex Cassiod. 513. 7.
Consilium undè dicatur, & quomodò definiatur, 250. 4. Et ejus utilitas, & necessitas, imò & divinitas, ex Arist. & aliis, ibid. num. 5. Et qui de hoc scripserint, & Symbola ad idem, 260. 15. & seqq.
Consilium in omni præcat negotio, Adagium, & alia similia, 250. 5.
Consilium, & Consultor, res sacra, Adagium, & ejus usus, 260. 18.
Consilium serum capere miserum est, 448. 41.
Consilium stolidum, aut erroneum, & effectu vacuum fraude cessante, neminem luere debere, & quare, 265. 49.
Consilium bonum dare videtur, qui alteri suadet, quod ipse facturus esset, ex Livio, & aliis, 257. 49.
Consilium probum, ab improbo cive prolatum, qualiter per alium bonum repeti jusserint Spartani, 266. 55.
Consilium aliorum Deorum, qualiter, & quando Jupiter sumpsisse fingatur, ad fulmina jaculanda, 250. 8. & sequentib.
Consilium apud Hebræos, idem sonat, ac valet, quod fundamentum, & quid indè sequatur, 253. 28.
Consilio, qui cuncta agunt, reguntur sapientia, ex Tullio, & aliis, 259. 13. & seqq.
Consilio, & bello, quem esse bonum copula rara est, ex Auson. & aliis, 526. 2. & seqq.
Consilia, qui de rebus magnis suscipiunt, quid æstimare, & prævidere debeant, ex Tacito, & aliis, 263. 14. & sequentib.
Consilia omnia, qualiter Princeps, *sine discrimine audire*, & discernere debeat, 266. 52. & seqq.
Consilia non ex Consulentium numero, sed ex ratione censenda, & quare, ibid. 53. & seqq.
Consilia bona an præmianda, & mala punienda, & concitiatio Lipsii, & aliorum, qui in hoc dissentiunt, ibid. 51. & 518. 1. & seqq.
Consilia, qualiter rebus, & temporibus aptari debeant, ex Senec. & aliis, 262. 25.
Consilia festinata, & præcipitata, quàm sint damnosa, & quòd bona mora valescunt, 261. 20. & 21. & 262. 18. Et quando non oporteat consilia cunctari, sed accelerare, ibid. num. 22. & seqq. & 448. 42.
Consilia callida, & astuta, tandem eventu tristia, ex Livio, 263. 35. & seqq.
Consilia, usque ad eorum executionem secreta esse oportu-

tere, 168. 1. & 2. & multis seqq. & Emb. Auth. ad hoc.
Consilia Regis, qui protulit, Regem detulit, & perdidit, 269. 3.
Consilia in bellis nulla meliora, quam quæ ignoraverit adversarius, ex Livio, & Vegetio, ibid.
Consilia si recta sint, & rectè petita, ex eventu judicari, vel reprehendi non debent, 264. 38. & seqq. Et qualiter Mecænas Augusto consuluerit, Consiliariorum mentem, non aberrationem inspici debere, 265. 49.
Consilia militaria, hosti jam patefacta, mutari debent, & Emb. Bruchii ad hoc, 270. 13.
Consilia Regia, & Consiliarii Regum Hispaniæ & de eorum præstantia, & variis classibus, 252. 20. & seqq.
Consiliorum, & Consiliariorum de materia, qui scripserint, 258. 1.
Consiliorum unitas, & societas, qualiter, & quo sensu à Cicer. vinculum amicitiæ dicatur, 276. 18.
Consiliorum omnium lex divina, gubernaculum esse debet, ex Divo Cyp. & aliis, 263. 35. & seqq.
Consiliis firmis hærendum, & Authoris Emblema ad hoc, 258. 1. & multis seqq.
Consiliis bonis Regna stare, malis corrumpi, ex Sallust. & Tullio 259. 12. & seqq.
Consiliis, & auspicis bonis, plura quàm bellis, & manu, geri solent, ex Tacito, & aliis, 259. 13.
Consiliis, & officiis publicis, an, & quomodò Sacerdotes præfici, & interesse possint, 332. 22.
Consiliarii fidi, & prudentes, sunt veluti canes Regum, & eorum certiora præsidia, 321. 16. Et solent appellari Pattes, & Partes ipsorum, 258. 1.
Consiliarios fidos, graves, & prudentes, qui Imperatores elegerint, & amaverint, 251. 14.
Consiliarios bonos, qualiter P. Rom. suis Principibus precari, seu vovere soleret, ex Tertul. 259. 6.
Consiliariorum bonorum, partes quæ esse debeant, & qui tali nomine digni sint, 259. 2. & seq.
Consiliariorum filiorum, & verorum filii, sunt etiam à Principibus honorandi, 321. 19. & seqq.
Consiliarios, vel Magistratus suos non debent facilè Principes, pro suspectas habere, 281. 45. & seqq.
Consiliarius unus omnia sapere, vel omnibus intendere non potest, & quòd ideò plures eligi debent, ex Nat. Com. & aliis, 331. 16. & seq.
Consiliarii, & Administri Principum, qualiter, & cur oculis in quadam lege Partitæ assimilantur, 324. 12.
Consiliarios, quos sibi charissimos dixerit Alphonsus V. Rex Neap. 290. 56.
Consiliarios suos, quæ in ingressu sui Palatii deponere optaverit idem Rex, 253. 8.
Consiliarii, Reges, & Rex Consiliarios, qualiter se mutuò fovere, & juvare debeant, 268. 1.
Consiliarios suos, etiam dissidentes in suffragiis, qualiter audire, & tolerare Principes debeant, 276. 14. & seqq.
Consiliarii, qualiter veritatem præ omnibus amare, & in suis suffragiis liberè dicere debeant, 282. 1. & sequentibus.
Consiliarii, in suffragando coram Rege, & ejus menti contrariando, qua prudentia, & modestia uti debeant, 290. 58. & seq.
Consiliarii, quòd verè sentiunt, liberè dicere debent, etiam si sciant solos, in sua sententia permansuros, ibid. 56.
Consiliarii prudentes, qualiter se habere debeant cum sociis diversam ab ipsis sententiam habentibus, ex Cicer. & aliis, 276. 18. & seqq.
Consiliarii, qui nisi, quod ipsi dicunt, vel sentiunt, nihil rectum putant, reprehenduntur, ex Plin. Jun. & aliis, 277. 21.
Consiliarii veri, & prudentes, verum, & rectum judicium sequi debent, etiam si ab emulis suis in Senatu feratur, ibid. 25. & seqq.
Consiliarii, & Senatores Regum, an, & quando bonum sit, ut inter se dissideant, maximè in suffragiis ferendis, 274. 1. & seqq.
Consiliarii, aliorum simultates, & contrarietates in suis suffragiis, ob solam æmulationem affectantes, damnesi, & reprehensi, & exempla de iis, 277. 22. & seqq.
Consiliarii, ubi jam res à majori parte decisa fuerit, etiamsi contrarium senserint, ejus executionem juvare debent, 280. 41.
Consiliarii semper, sed maximè, ubi coram Rege perorant brevitatem in suffragando, qualem rei qualitas permisserit, curare debent, 279. 22. & seqq.
Consiliarius nemo bonus, si non & bonus Secretarius, 268. 2. & 279. 33.
Consiliarios juvenes, cum senibus admiscere, & inter eosdem varias animi, & corporis affectiones esse, an, & quomodò expediat, & alia de Consiliis juvenum, 266. 55. & sequentib.
Consiliatrix virtus, qualiter sit Regibus velut connata, ex Homero, & aliis, 251. 15. & seq.
Constantiam in adversis, quo symbolo Regibus suadeat Achiles Bochius, & Andr. Jun. 145. 15. & 18. Et alia, de eadem constantia, 237. 7. & mult. seqq.
Constantii Clori Imp. apophthegma, de divitiis in subditis habendis, & quid de eo censendum, 518. 8. Ejusdem Historia, qua hoc comprobavit, & Emblema Authoris inde sumptum, 519. 13. & seqq.
Constantinus Magnus Imp. quanti fecerit Christi Crucem, & ejus cultum, 58. 25. Victoria insignis ab eodem Crucis signo apparente consequuta, 56. 10. Ejusdem Donatio Ecclesiæ Rom. facta, & à calumniis Laurentii Vallæ, & aliorum hæreticorum defensa, 490. 21. Ejusdem clementia in hostes, jam debellatos, 568. 21. Ejusdem lex suasoria, ut omnes de se, & aliis Palatinis, quæ sentirent, vel audirent, verè, & liberè nuntiarent, 287. 34. Ejusdem numisma, in quo homo cœlum adorans cernebatur, & Emblema Authores hinc sumptum, 494. 15. Et cur monetas, suas appellare, soleret, ibid.
Consuetudinem diu receptam, & observatam facilè mutare non expedit, & quare, ex D. Aug. & aliis, 302. 11. & seqq.
Consulendum in arduis, 249. 1. & seqq.
Consulto opus est priùs, quàm incipias, & postquam consulueris maturè, facto opus est, ex Sallust. & aliis 261. 20. & 448. 44.
Consules Romani, qualiter, & quare, ante se defferrent secures, fascibus virgarum alligatas, & Emb. Auth. hinc sumptum, 442. 7. & seqq. Cur etiam iidem Consules, initio anni, ab Imperatoribus nominari solerent, & boni, & optimi appellatione donari, ex Plin. Jun. & aliis, 309. 7.
Consultationes, ad quas sæpè repentè, & imparati Consiliarii vocantur, quàm sint damnosæ, & excusandæ, & quare, ex Tho. Moro, & aliis, 262. 30. & seqq.
Consultationes officiorum, vel aliarum rerum, an meliùs, & liberiùs, per libellos, & vota secreta, quàm viva voce, & apertè Regibus proponantur, 267. 61. & seq.
Consus Deus, apud Romanos, Consiliis præpositus, 270. 15. & seqq. Et qualiter, & quare in occulto veneratus, & de ejus Aris, sub terram possitis, & Emblema Authoris hinc sumptum, ibidem.
Contendere cum pari, anceps est, cum superiore furiosum, ex Sen. & Baldo, 410. 30.
Contrariorum, eadem est disciplina, 31. 1.
Contumacius loqui, non est tutum, apud aures superbas, & offensioni proniores, ex Tacito, 290. 58. & seqq.
Convalli Regis Scotorum, mira erga Crucem, pietas, & veneratio, 59. 29.
Conversorum primordia, blandis refovenda sunt modis, ex D. Isid. 234. 28.
Convivia valdè lauta, & sumptuosa aliquorum Impp. referuntur, & execrantur, 198. 20.
Copiam mercium facit, qui eas portantes justè pertractat, ex Cassiod. 514. 14.
Cor Regis in manu Domini, est, & quo sensu hoc dicatur à Salom. & symbola de eo, 121. 4. & mult. seq. & 327. 33.
Corda paucis victibus expedita, meliùs Deum recipiunt, ex Prud. 200. 34.
Cornelii Severi, de laudibus, & morte Ciceronis, aurea Carmina, 148. 27.
Cornices sunt symbolum concordiæ, 576. 7.
Correctio accelerata, remediabile bonum, ex Cassiod. 421. 16.
Coronæ in Regibus, aculeatæ, vel turritæ, qualiter eorum curas, & anxietates demonstrent, & Emb. Auth. hinc sumptum, 80. 3. 81. 6. 7. & 84. 21.

Coronam Regiam, sibi oblatam, qualiter, & quare Antigonus, & alii suscipere recusaverint, 80. 3. & 4.
Coronæ variæ, variis virtutibus, & facinoribus à veteribus destinatæ, 471. 15.
Corona nulla major in Regibus, quàm illa ob cives servatos, ex Seneca, 544. 18.
Coronarum, & diadematum in diis, & Regibus usus, qualis, & quàm antiquus, 80. 1. & 2.
Coronari non meretur, nisi qui in hac vita usque ad finem legitimè certaverit, ex Apostolo, 594. 3. & 595. 10.
Credulitas nimia, non solùm in Regibus, verùm, & in cæteris est culpabilis. 516. 26.
Cressi historia, & apophthegma à Solone acceptum, super inconstantia Fortunæ, & Emb. Seb. Cov. & Authoris hinc sumptum, ex Sen. Plutarch. Ausonio, & aliis 33. 14. & 595. 10. & seqq.
Cretenses cur suum Jovem sine auribus, & cum tribus oculis finxerint, & Embl. Junii de hoc, 323. 5. & 357. 10.
Crimen qualecumque, donari meritis, & virtutibus potest, ex Quintil. 285. 21.
Crimina impunitate coalescere non sinenda, 421. 17. & seqq.
Criminum infantiam cohibere expedit, ne juvenescat augmentis, ex Cassiodoro, 460. 1.
Criminalibus in causis, quando liceat procedere ex abrupto, 447. 38.
Chrispus Senator, quantum adulationi Principum detulerit, & ita ad longam ætatem pervenerit, ex Juven. 289. 53.
Christata cohors, apud Apulejum, galli gallinacei vocantur, & quare, 536. 15.
Crocodili, qualiter ex parvis, magni breviter fiant, ex Plut. & aliis, & symbolum, ex hoc ad nimis propere crescentes, ex humili fortuna, 340. 8. Eorumdem natura, & lachrymæ, & Adagium, & symbolum inde sumptum, 295. 22. & seqq. Qualiter Crocodili in Nilo, à Tentiritis pusionibus domari soleant, ex Plin. & aliis, & Emb. Auth. hinc sumptum 489. 11. & seqq.
Crudele, nihil eficit, qui sequitur leges, ex Cassiod. 433. 12. & 444. 18.
Crudelitas, qualiter à Seneca definiatur, 433. 13.
Crudelitas, quæ trahit pœnam, acervissima, ex Seneca, & aliis, 438. 23.
Crudelitas, cujusdam quæstoris criminalis, qualiter à Martiali referatur, & increpetur, 437. 18.
Crudelitates omnes excedit, divitem, quem fieri velle, de exiguitate mendici, ex Cassiod. 502. 18.
Crudelitatis genus est, ultra naufragium velle desævire, ex Cassiod. 514. 15.
Crux, etiam ante Christum fuit vexillum Romanorum, & eis miraculosas victorias paravit, 58. 27.
Crux Christi, qualiter Principatum ostendat, ex D. August. 59. 33.
Crux Christi optimum, & præstantissimum sceptrum Imperatorum, & Regum, & Emb. Auth. ad hoc ibid.
Crux Chtisti, cœlitus missa, quoties Regibus Hispaniæ apparuerit, & quas victorias, per eam adepti sint, ibid. 32.
Crux adventantibus Regibus, & Imperatoribus defferri solita, & qualiter hoc in Hispania prohibitum, ibid. 30. & 31.
Crucem Christi, quantum coluerint Constantinus, & Theodos. Impp. Mag. & alii, 58. 25. & seqq.
Cruces humi pingere, aut insculpere, qui Imper. & Reges prohibuerint, 59. 29. & 30.
Crucis supplicium Romanis, ante Christum, frequens, & post in furcam mutatum, 438. 21.
Crucis laudes, & encomia, ex D. August. Justin. Martyr. & aliis, & egregio carmine à Mureto, ibid. 59. 31. 11. & 60. 58.
Cuivis potest accidere, quod cuiquam potest, ex Pub. Mim. & Sen. 337. 27.
Culpa insultare non debet, legibus impunita, ex Cassiod. 430. 23.
Culpa iterata, gravius punienda, & quare, & Auth. Emb. ad hoc, 411. 1. & seqq.
Culpa favoribus nutrita, incessanter crescit, ex D. Greg. Magn. 297. 31.
Cunctatio, quàm sit utilis in consiliis, & rebus arduis, & quando in eisdem accelerandum, 261. 22. & seqq.
Cunctatio nulla longa est, ubi agitur de salute hominis, & quare, 441. 1. & 443. 13. & seqq.
Cunctandum in pœnis irrogandis, & quare, & Authoris Emb. ad hoc ostendendum, 441. 1. & seqq.
Cunei, militum Romanorum, suis se clypei, junctis protegentium, & eorum vis, ex Lips. & aliis, 577. 13.
Cupido dominandi, cunctis affectibus flagrantior, ex Tacito 540. 40.
Curculiones, & onocrotali, cur dicantur nimis Edaces, & Alciat. Emb. de eis, 196. 5.
Curia Senatorum Romanorum, qualiter ob eximiam secreti observationem, à Val. Max. collaudetur, 270. 18.
Curiæ casus, qualiter, & cur illi dicantur, qui personas miserabiles tangunt, 389. 19.
Cures Piezeningorum princeps, quid scripserit in cranio Suetislai, 532. 42.
Cura dicitur, quasi cor urat, ex Fest. Pomp. 85. 1.
Cura peculii, & aliæ domesticæ, solent sæpè litteratos homines, ab studiis avocare, ex Horat. Plin. Jun. & aliis, 485. 37. & seqq.
Curam, & studium in rebus supervac. & inutilibus, poni non debere, & Embl. Auth. ad hoc, 164. 6. & seqq.
Cursotes publicos, cur petasis pinnulatis, & ventorum nominibus, ab Imp. Ælio vero donati, 369. 9.
Custodis Ecclesiæ officium, & attentio in alendis lampadibus, quale esse debeat, ex quadam glossa juris Canonici, 478. 52.
Cyathos vini tres, iis qui gratiis sacrificant, qualiter, & quare permitat Horatius, 206. 32.
Cybindus avis, qualis, & ejus, cum aquila pugna, & Embl. hinc sumptum, ab Authore, 553. 8.
Cygnus avis, non nisi flante Zephiro cantare dicitur & Embl. Pet. Cost. ex hoc, 481. 10.
Cyllenius, cur dictus Mercurius, & cur sine manibus fingi solitus 61. 1. & 145. 10.
Cyneas, Pyrrhilegatus, quantum eloquentia præstiterit, & effecerit, 146. 13.
Cytharedo Orthium canenti, qualiter cicada in locum ruptæ chordæ succurrerit, ex Clem. Alex. 582. 23.
Cyrus, Rex Persarum, cur ab Isaia Christus Domini vocetur, cum malus esset, 124. 13. Quàm fuerit in suos liberalis, & ejus apophthegma, de amicis comparandis, 524. 15. Aliud circa sobrietatem, quam ipse summè observabat, 194. 28. Ejusdem venationis studium, & ob eam pericula, 179. 13. Qualiter & quam Chrisantam collaudaverit, 564. 2. Qualiter, consulerit Clearcho, ne se temerè bellorum periculis exponeret, ex Polieno, 562. 4. Qualiter à Tomyra victus perierit, 596. 12.

D.

DAgobertus, Rex Francorum, qualiter comminatus fuerit suis filiis, si ejus facta, aut jussa immutassent, 304. 23.
Damoclis, & Dionysii Tyranni, historia de gladio, ex filo, super ejus caput pendente, 83. 15.
Danaes fabula, à Jove, sub imbre aureo compressæ, & ejus mythologia, ex Horat. Petr. & aliis, 481. 11.
Daniel, cur in respondendo, ad quæsita Nabuchodonosoris, longam traxerit moram, 286. 29.
Dapes lautas, & plenas, qui nimis sectantur, brutis pejores, & quando Romani eis se dederint, & qui de hoc eos reprehendant, 197. 12. & seqq.
Daphidas grammaticus, ob maledicentiam, in Principes laqueo suspensus ex Suida, & aliis, 552. 31.
Darius, qualiter ex tributis mediocribus, adhuc dimidio contentus fuerit, 516. 26. Quæ Dona ei miserint Reges Scytharum, & de eorum significatione, 541. 8. & seqq.
Datum omne, celeritatis causa transit ad beneficium, ex Cassiod. 525. 18.
David, qualiter sæpè peculiarem in se Dei protectionem referat, & agnoscat, 307. 3. Qualiter curaret de bo-

bonis judicibus, suis populis dandis, ibid. 3. Qualiter coronam, ex Idolo Amonitarum sumptam, sibi imposuerit, & an in hoc peccaverit, 81. 2. Qualiter Deo semper gratias egerit, pro victoriis partis, & D. Chrysost. verba, de ejus in hoc laude, 583. 27. Dum in Deo confidit, semper victor, dum in se & suis viribus, victus, 58. 14. & 59. 17. Pluries hostes, orando, quàm præliando fugavit, 580. 7. Qualiter injurias Semei despexerit, & vicerit, 591. 23. Ejus ob peccatum, qualiter populus peste afflictus, 119. 6.

Debitum etiam, quòd citò redditur, tali Gratia munus putatur, ex Cassiod. 525. 18.

Decimationis supplicium, apud Romanos, quale esset, & quare introductum, ex Cicerone, & aliis, 436. 10. & seqq.

Dedali, & Icari cereis alis volantium, fabula, & ejus mythologia, ex Ovid. & aliis, 348. 9. 350. 25. & 351. 28.

Defunctum lauda, apophthegma Chilonis, 596. 15.

Delatores, ab aulis, & auribus Principum eliminandos, & plura de eorum officiis, & vitiis, & qualiter à Tito & Trajano puniti, 300. 48. & seqq.

Deliciæ nimiæ Remp. perdunt, & Embl. Authoris ad hoc, 189. 1. & seq.

Deliberare utilia, tutissima mora est, 261. 21.

Deliberandum est diu, quod non nisi semel fieri statuive potest, ibid. 20.

Delicta, quibus de causis, & quo animo, & mente à Regibus, & judicibus puniri debeant, 422. 23.

Delicta & peccata gravia condonare, idem est, quòd illa committere, 459. 45. Et quòd delicto se obstringere videtur, qui ejus punitionem impedit, 384. 28.

Delicta, si non inquirantur, & puniantur, increscunt, ex D. Cyp. & aliis, 421. 17.

Delicta nulla puniri debere, qua ratione impius Lucianus dixerit, qui reprobatur, 418. 3.

Delicta, quæ iterantur, graviùs puniri debent, & quare, ex Cassiod. & aliis, 432. 6.

Delicta, ad majora, citò quis non progredietur, si etiam parva formidet, ex D. Hier. 460. 1.

Delicta graviora, si absque animadversione relinquantur, cœlum, & terra offendi videtur, ex Lucian. Seneca, & aliis, 385. 34.

Delicta antiqua, an, & quatenus impunita relinqui possint, 424. 31. & seqq.

Delicta, & eorum pœnæ, suos tantùm Authores tenere, & persequi debent, 439. 26. & seqq.

Delicta aliquorum, quamvis gravia, quando, & qualiter possint, ob virtutes antecedentes, majorum merita, aut aliis de causis mitius puniri 429. 19. & seqq.

Delicta omnia, licèt sciri, & puniri non possint, non tamen ideò in hac cura desisti debet, 426. 14.

Delictis, etiam levibus, qualiter obviandum sit, ex D. Hier. 423. 24.

Delictis primis, quando, & qualiter connivere Principes debeant, & Emb. Auth. ad hoc, 426. 1. & seqq.

Delicto pro ultimò, solet quis anteriorum, etiam supplicium pati, 413. 12.

Delinquentes, qualiter, & quare in pœnas, ob delictum impositas, consentire videantur, 419. 4.

Delinquentes, qualiter, & quare, etiam absentes, & fugientes, à bonis Regibus, & Magistratibus, inquiri, & puniri debeant, 413. 1. & seqq. & 420. 9. & seqq. & 423. 27. licèt Turcæ, & alli contrarium servent, 419. 5.

Delinquentes, in loco delicti, vel in aliis publicis, puniri debent, & quare, 450. 7.

Deliquentes, suo facto Remp. lædunt, & publicè expedit, ut puniantur, ex Paulo J. C. 419. 5.

Delinquentes hodie, etiam cremandi, vel culeo insuendi, priùs strangulantur, & quare, 438. 22.

Delinquentes, an magis expediat ad metalla, vel triremes, aliavè opera publica, quàm ad mortem damnare, 459. 46.

Delphinus anchoræ implicitus, vel Remora sagittæ, lentam festinationem indicat, & symbolum de hoc, 192. 26. & 261. 23.

Deus, qualiter ab Empedocle, & aliis definiatur, 3. 16.

Deus, qualiter mundum formaverit, 1. 1.

Deus, qualiter rerum omnium centrum sit, 3. 17. & seqq.

Deus ubique totus, & omnia complens, videns, regens, & fovens, latè ex San. Pabl. & aliis, 2. 6. & seqq.

Deus Rex Regum, & Dominus Dominantium, 10. 20. & 21.

Deus à dando nomen accepit, & quantum hoc nomine glorietur, ex Chrys. Isid. & aliis, 473. 17. & seqq.

Deus, quo sensu animus, à Dionys. Catone vocetur, 3. 12.

Deus, qualiter indesinenter, in Regendo orbe exerceatur, 242. 1.

Deus ita de minimis curat, ut utiliora non omittat, 164. 4.

Deus solus, alieno auxilio, ad regendum orbem non eget, 325. 24.

Deus solus liber est, ex Esquilio, 1. 3.

Deus, qualiter, & quare, & cum quibus, in Genesi, ad hominum formationem consilium sumpsisse dicatur 251. 11.

Deus, quomodò, & quàm aptè anni tempora disponat, & ex una ad aliam temperiem deducat, ex Virg. & aliis, 232. 12.

Deus, qualiter, & cur, hominum animos, per vices exhilaret, & contristet, ex D. Chrys. 172. 24.

Deus semper largitor, semper donator est, & propter hoc ab hominibus collitur, ex Ovid. & D. Hieron. 473. 28.

Deus, ex quibus metallis Regum, & aliorum hominum mentes formare soleat, ex Plaut. & aliis, 131. 29.

Deus, cum sit omnium Dominus, omnia pro suo solo arbitrio mutare, invertere, & evertere potest, 20. 26.

Deus, quos amat, adversis exercet, & probat, 28. 31.

Deus, qualiter oblectari videatur, in patientia, & constantia adversorum, per fortes viros, ex Sen. 248. 35.

Deus qualiter soleat urbes, & Regna, ob ipsorum contrarietates, & emulationes multoties sustentare, ex Niceph. Call. & aliis, 276. 13.

Deus si velit, absque alia causa potest destruere gentes, quas ipse fecit, 120. 15.

Deus cur soleat Regum peccata in populis punire, & exempla de hoc, 119. 4. & seqq. & 120. 15.

Deus, qualiter se habeat in hominum sceleribus vindicandis, ex D. Chrys. 428. 11.

Deus veluti coactus, ad homines puniendos accedit, ex Sen. 449. 1. & seqq.

Deus, qualiter, & quare, à pluribus dictus fuerit vivens justitia, & hæc ejus filia, 376. 12.

Deus, qualiter juvet, & dirigat eos, quos Reges constituit, & Embl. Authoris ad hoc, 122. 1. & seqq.

Deus, qualiter florentissimas reddere soleat Respublicas Principum, qui de pauperum, & miserabilium personarum protectione soliciti sunt, 383. 10.

Deus, in bellis, quid soleat spectare, ex D. August. Salvian. & aliis, 546. 26.

Deus, etiam pro Ethnicorum Religione, multa miracula operatus olim fuit, & cur, 221. 14.

Dei nomen, Græcè Theos, quid significet, & undè sumatur, 3. 16.

Dei omnia sunt, & ipse in omnibus est, & omnia implet, & alia plura de ejus ubique stare, 1. 2. & seqq. & 2. 5. & seqq.

Dei bonitas, præcipuè in ejus misericordia, & clementia ostenditur, ex Oleastro, 455. 21.

Dei super eminentia, silentio magis, quàm verbis extollitur, & quòd de eo, cum grandi metu loquendum, ex D. August. & Salvian. 5. 29.

Dei æmulatores, vel contemptores, semper puniri, 12. 7. & 14. 18. & seqq.

Dei, quanta sit majestas, & potestas, qualiter ex mundi fabrica, & gubernatione deducat Minut. felix, 4. 21.

Dei nomen, sæpè Regibus, & Magistratibus tribui, & quare, 62. 4.

Deo soli fidendum, ex D. Cypriano, 352. 3.

Deo, quod non hæret facilè labitur, & Embl. Auth. ad hoc, 35. & seqq. & 37. 10. & sequentib.

Deo, qualiter magis placeat, cor humile, in humili Ecclesia, quàm in splendida elatum, & ab ea abstractum, 224. 36.

Deo, post partas victorias, qualiter Pii Principes gratias agere debeant, & exempla ad hoc, 583. 26.

Deo in dando, & largiter suos beando, qualiter Principes similes esse debeant, 473. 28. & 475. 33.
Deum, magna solùm curare, & reliqua fortunæ relinquere, dixit Euripides, qui reprehenditur, 166. 18.
Deum etiam in minimis animalculis, & judicio nostro frivolis, & inutilibus, mirabilem esse, ex Theodor. & Tert. 164. 4. & 5.
Deum qualiter, & in quibus, Reges æmulari debeant, ex Plutarch. 12. 4.
Deum adoraturis, & precaturis, plures portæ, & intercessores patere debent, 380. 4.
Deos, ab iis maximè coli, qui oppressos, & pauperes tuentur, qualiter dixerint Plato, & alii, 387. 7.
Dei irati, diligentius coluntur, ex Senec. 585. 30. Cum diis pugnandum non esse, Adag. 1. 4.
Demaratus, Xerxi Consilium daturus, quid priùs ab eo quæsierit, 286. 30.
Democriti apophthegma contra prodigium, 478. 51. Idem, qualiter se ad aspectum clypei lucentis, contra solem oppositi, excæcaverit, ex Agel. 348. 11.
Demonacis, & Apollonii apophthegmata, de modo corrigendorum vitiorum, 429. 16.
Demosthenis apophthegma, de secreto servando, 273. 35. Idem, qualiter doleret, si quando ab artificibus ante lucana victus esset industria, 95. 21.
De Plaustro loqui, Adagium, & ejus causa, & usus, 288. 42.
Deprecatio, quæ dicatur, & ejus usus, & locus, apud Rhetores, ex Cic. & Quintil. 430. 21. & 22.
Desidiæ & damnorum ejus, elegans descriptio, ex Bap. Mantuano, 99. 12.
Desidiam, ab omnibus, sed maximè à Regibus, fugiendam, 98. 9.
Detrahentes audire, & facilè credere, æquè malum est, ac detrahere, ex D. Bern. & aliis, 362. 7.
Dextrarum conjunctio, signum fœderis, & concordiæ, ex Alciat. Embl. de hoc, 576. 7.
Diadema Regum, in quo debeat consistere, juxta dictum Alex. Sev. Imp. 196. 4.
Diademata Regum, qualia olim essent, & cur Coronis Regum, supponerentur, 81. 7.
Diana, cur Cupidinis expers, ab Ethnicis diceretur, & Schoonhovii Emb. de hoc, 459. 42.
Didacus Covarrubias Castellæ Senatus Præses, qualiter se haberet in tentandis Candidatis, ad Magistratus publicos aspirantibus, 312. 31.
Dicta, sine factis, in docentibus, vel jubentibus frigent & erubescunt, 160. 17. & seqq.
Dictatoribus Romanis, an, & qualis potestas fuerit, inauditos damnandi, ex Cic. & aliis, 363. 16. & seqq.
Dies ultima, semper hominibus expectanda est, Ovid. & aliis, 594. 6. & seqq.
Difficillimum est, prælio quem strenuum esse, & præstare consilio, ex Sallust. & aliis, 326. 2.
Dignitates omnes, & Magistratus à Principe, tanquàm à fonte dimanant, 310. 19.
Dignitas, apud indignum, loco ignominiæ est, 308. 10.
Dignitas indignis collata, eos potiùs detegit, quàm immutat, & quare, ex Boeth. ibid. 8. & seqq.
Dignitates Reip. si immeritis conferantur, vis animorum in benemeritis hebetatur, ex Agath. & aliis, 309. 14. & seqq. Et quò tunc ipsæ vilescunt, & decolorantur, ibid. & seqq.
Dignitas ab officiali, non verò officialis, propter dignitatem illustrari debet, ex Ænea Sylvio, ibid. 12.
Dignitas venalis sublimium, est proscriptio civitatum, & quare, ex Salviano, 316. 56.
Dignitate motus, quodammodo mortuus videtur 364. 25.
Dignitatum duarum, gloriosa quidem, sed laboriosa custodia est, ex Cassiod. 381. 15.
Dignum laude virum Musa vetat mori, ex Horat. Ovid. & aliis, 488. 5. & seqq.
Digno quidquid creditur, ab omnibus, pro voto collatum esse sentitur, ex Justiniano, & aliis, 309. 14.
Dignioris habendam semper considerationem in electione officiorum publicorum, qui dixerint, & qualiter accipi debeat, 317. 65.
Dignioris electio, locum habere non potest, ubi officia publica nundinantur, ibid.
Diligentia in parvis, majorum conservatio est, ex Libanio, & aliis, 460. 1.
Diligentiam in supervacuis affectare non debemus, 164. 6. & seqq.
Dimidium plus toto, Adagium, & ejus usus, ex Erasm. 516. 26.
Diocletianus, qualiter, & quare se Imperio abdicaverit, 259. 7. Ejusdem, & Maximiani, in Mediolanensem urbem ingressus, quàm hilariter receptus, ex Mamertin. 172. 29.
Diogenes Cynicus, qualiter de fortuna triumphaverit, 42. 34. Qualiter semper contra populum gradiebatur, & quare, 585. 9. Ejusdem, vel Antisthenis apophthegma circa modum, quo Regum calor suscipi debent, 148. 12.
Diomedes, cur socium sibi ad rem arduam, petierit Ulyssem, ex Homero, & Alciato, 154. 31.
Dionis orationes, ex quò potissimum commendaverit Philostratus, 291. 60.
Dionysii Catonis carmen, exponitur, 3. 12.
Dionysius Siciliæ Tyrannus, quantis præmiis, & honoribus Platonem affecerit, 320. 11. Qualiter suis tributa remiserit, dum eos ad novorum impositionem irridere conspexit, 521. 24. Qualiter filium illiberalem reprehenderit, ex Plut. 524. 16. Quàm semper suspectus viverit, de insidiis, sibi paratis, 88. 15.
Dionysii II. responsum ad Philippum Amintæ filium 27. 27. Ejusdem notabile factum, in vindicta à Dione sumenda, ejus filium malè, & perversis moribus à teneris imbuendo, 132. 39.
Disciplina cautelam, indulgentia audaciam, creat, 432. 7.
Disciplinis in discendis, & exercendis, quis modus, maximè à Regibus, servare debeat, 152. 13.
Discitur ex numis, quàm se mala tempora mutent, 491. 26.
Discordia civium, est hostium præda, ex Tacit. 553. 1.
Discordiæ inter cives, & maximè inter Senatores, semper cohibendæ 275. 3.
Discordiæ, & seditionis elegans descriptio, ex Petronio, & aliis, 548. 6. & seqq.
Dispendium cunctorum evitandum, etiam cum amissione aliquorum, 240. 24.
Dissimulandi Ars, quando licita, & utilis sit, ibid. 27.
Dissimulare, qui nescit, nescit regnare, quis dixerit, & quare, & qualiter hoc jam sit versum in Adagium, ibid. 25. & seqq.
Dissimulatione, qui Principes uti legantur, in puniendis suorum Procerum excessibus, 241. 32.
Divi, quando, & quomodò Impp. Rom. fierent, & dicerentur, & qui hanc appellationem admiserint, qui respuerint, 9. 14. & seq.
Divorum appellationem in Imp. & Regibus, qui reprobent, & qui defendant, ibid. 17. & seqq.
Divinatrix scientia, quæ, & an Principibus necessaria, & permissa, 142. 50. & sequentib.
Divinum præsidium semper, etiam in minimis, invocandum, & ab eo auspicandum, ex Plat. Val. Max. & aliis, 808. 1. & seqq.
Divitem juxta, pauper nullus tutus, aut intactus est, ex Salvian. 388. 15.
Divitibus se magis imperare velle, quàm divites esse, qui dixerint, 517. 2.
Divitum, quàm sit proprium aliena, etiam pauperum, concupiscere, ex D. Ambr. 389. 17.
Divitiæ magnæ, quomodo colligantur, ex Mecænate, 520. 19. & seqq.
Divitiæ in Hispaniam, ex novo orbe adductæ, quàm magnæ fuerint, & quotidiè sint, contra Turneb. & alios, qui eas negant, & flocci faciunt, 467. 34. & seqq.
Divitiæ Hispaniæ, qualiter, & cum quanto damno, ad extraneos, earum sanguisugas, per incuriam nostram transferantur, ibid. & seqq.
Divitiis, sibi à Deo datis, quomodò Principes, & alii uti debeant, ex D. Cyprian. 218. 30.
Divitiis nostris hostes potiri, duplex est malum, & quare, ex Xenoph. & Veget. 498. 18.
Divitias quales, qui justè regnant, magni facere debeant, ex Apollon. & Cassiod. 502. 17. & seqq.
Divitiarum fructum, qualiter, & quàm absurdè Nero, in sola earum abusione, & profussione collocaverit, 198. 21.
Docilitas, quàm sit in Regibus, & Magistratibus necessaria, 357. 6.

Doctis, & litteratis hominibus Principes viros favere debere, & quare, & Emb. varia ad hoc, 479. 1. & 488. 7. & seqq.
Doctrinæ encomia, ex Platone, & qualis in Principibus commendetur, 136. 19.
Dominari, & Sævire, tendit ad noxam, ex Divo Leone, 453. 6.
Dominia sua, etiam ultra mare extendere volentes, quantum errent, ex Sen. 530. 33.
Domini, & Dei appellationem, qualiter Caligula, Domitianus, & alii ambierint, & admisserint, 8. 11.
Domini vox, sive appellatio, an in Regibus hodiè tolerabilis sit, 9. 17.
Domitianus Imp. qualiter à Plin. Jun. notetur, ob ademptam Senatoribus suffragandi libertatem, 289. 48. Ejusdem, & Commodi, inutiles occupationes, & in saggittando peritia notata, 165. 11. Qualiter Senatorem quemdam Senatu moverit, ob saltandi, & gesticulandi nimium studium, 166. 17. Qualiter idem ab insidiis servatus, Jovi Custodi templum constituerit, 125. 21. Ejusdem Tyrannis, dum omnia subditorum bona sua faciebat, ex Plin. Jun. 505. 2. Avaritia, & qualiter super aureos ambulare, in deliciis habuerit, & è contrario ejus in superfluis prodigalitas, 217. 20. & 21.
Dona sua Principes differre debere, ut lætiora, & optatiora accipientibus fiant, ex Xenoph. & Cassiod. 515. 18.
Donationes Principum in remunerationem servitiorum, numquàm immensas videri debere, & plura de eis, & qualiter sarta tecta servari debeant, & quòd sint reales, non personales, 474. 32. & seqq. & 476. 39. & seqq. & ibid. 44.
Dormiens, nemo ulla re dignus est, 94. 15.
Dormienti rete trahit, Adagium, & ejus origo, & usus, 582. 18.
Draconis, & Elephantis pugna, qualis, & utrique exitialis, & Batillii, Emb. de ea, 551. 19.
Drusus Tribunus plebis, qualiter domum, sibi fabricari optaverit, omni populo undequaque patentem, 288. 44.
Ducem exercitus, qualem optet, & describat Claudianus, 261. 21.
Ducem belli, quæ artes præcipuè ornent, secundùm Agesilaum, 257. 46.
Duci exercitus turpè, solidam noctem dormire, 92. 8. & sequentib.
Duces, consulendo, & providendo, plùs prosunt, quàm festinata temeritate, ex Tacito, 262. 27.
Duces, nisi confecto prælio, non sumunt lauream, ex D. Ambros. 594. 7.
Duces, qui ob suum munus valdè vigiliis assueverunt, referuntur, 93. 13.
Dulce bellum inexpertis, Adagium, undè sumptum, & alia de eo, 543. 7.
Dulce, ubicumque est, ibi, & accidum invenies, ex Petron. & Claud. 454. 17.
S. Dunstanum Angliæ Archiepiscopum, qualiter imago Christi Crucifixi, ad justitiam faciendam, spretis Regiis precibus hortata fuerit, 419. 45.
Durum est paupertatis detegi vilitatem, vel invidiæ exponere divitias, 510. 28.
Dymnosophistarum legati, anchoræ insigni, simul cum Mercurii caduceo utebantur, & quare, 26. 17.

E

Ebrietas, quàm turpe vitium sit, & qui de ejus detestatione scripserint, & Emb. Auth. ad hoc, 201. 1. & sequentib.
Ebrietas, omnes Regias virtutes obscurat, 201. 11.
Ebrietatis vitio, qui Reges, & Impp. se conspurcaverint, ibid. & seqq.
Ebrietas, an omninò, & in omnibus habenda sit probrosa, & quid apud Germanos, 207. 41.
Ebrietatem fugiet, quisquis se ebrium in speculo contempletur, ex Platone, 209. 1.
Ebrietatem, qualiter describant, & reprehendant D. Basil. Aug. & alii, 207. 41. & seqq.
Ebrietas bona in sitiendo, & sentiendo Deo, ex D. Augustino, 208. 43.
Ecclesia tunc stat, cum superari videtur, ex D. Hilar. 51. 11.
Ecclesia Catholica, qualiter totum mundum, sibi subdiderit, 60. 34.
Ecclesiæ Catholicæ, veritas, & commendatio, ex Lact. Firmiano, 58. 24.
Ecclesia Catholica, qualiter se habuerit in retinendis, vel temperandis aliquibus antiquis ludis, & moribus Paganorum, 153. 22.
Ecclesiæ Catholicæ, in omnibus hærendum, & quòd in ipsa sola verus Dei cultus servatur, & retinetur, & alia de ea, ex Lactant. & aliis, 505. 30.
Ecclesiæ res sacræ, & donatæ, qualiter à Piis Principibus servari, & augeri debeant, 220. 1. & seqq.
Ecclesiæ rebus, & reditibus, quando, & sub quibus conditionibus se juvare possint Reges, in extrema necessitate constituti, 223. 27. & 28.
Ecclesias, & Ecclesiasticos pluribus divitiis abundare, an expediens sit, & qui de hoc agant, 224. 31.
Ecclesiastici viri, an ad intimam Regum familiaritatem admitti, vel in aula eorum morari debeant, ex Bles. & aliis. Et quid in aliis civilibus officiis, & Magistratibus, aut Senatibus, 382. 21. & seqq.
Ecebolius Sophista, & ejus perfida adulatio, & Religionis mutatio, 293. 10.
Ecphantis Philosophi notabile dictum, de protectione Dei, erga Reges, 125. 21.
Edendum est, ut vivamus, non autem vivendum, ut edamus, 195. 2.
Eduardi Portugaliæ Regis symbolum, de armis, & litteris, 135. 14.
Educatio puerorum, qualiter agrorum culturæ comparetur, ex Erasin. 129. 16.
Educationis filiorum, quantam curam habuerint Persæ, & Atheniens. 130. 21.
Educationis cura neglecta, quanta mala in Rep. consequantur, 127. 3. & seqq.
Educationis bonæ, & malæ contrarios effectus, qualiter Licurgus Spartanis ostenderit, & Emb. Auth. hinc sumptum, ibid. 6. & seqq.
Educationis vis quanta sit, & quantum oporteat bonæ, à teneris annis curam habere, 126. 1. & seqq. 128. 11. & sequentib.
Educationis filiorum curam, suo tempore neglectam, qualiter doleat M. Tull. 130. 23.
Educationis pravæ pœnæ, qualiter etiam in parentibus jam mortuis augeantur, ibid. 27.
Eleemosyna, quid sit, & undè dicta, & ejus bona, & Emblem. Ath. de ea, 225. 1. & seqq.
Eleemosyna, quantum in sacra pagina, & à Sanctis Patribus commendetur, 226. 4. & seqq.
Eleemosynæ in virtute, qui Reges, & Impp. excelluerint, ibidem.
Eleemosynæ causa, quantum Probus Consul, à Claudiano Poeta commendetur, 227. 12.
Eleemosynam erogare, impiè, aliqui impii, damnarunt, qui referuntur, & refelluntur, 225. 2. & 3.
Eleemosynis in largiendis, qualiter se habere debeant Principes, & eorum eleemosynarii, 218. 17. & seqq.
Eleemosynæ profussæ, aliquando nocere solent, & quare, ibid. 19.
Elegantia apud Antiquos, & elegantes homines, pro effœminatis, & luxui deditis, ex Agellio, 194. 23.
Elephas, qualiter capi soleat, & Emb. Auth. hinc sumptum, contra confidentes in viris Principibus, 352. 1. & sequentib.
Elephantis natura, & an sit verum, quòd crura flexibilia non habet, 353. 7. & seqq.
Elephas, an propriè cornutus appellari potuerit à Plin. & Martiali, ibid. 9.
Elephas, qualiter, & quare boni, & vigilantis Regis, vel judicis symbolum sit, 411. 13.
Elephas, qualiter soleat ad murum adventum, graviter concitari, & quare, & Emb. Burg. de hoc, 489. 15.
Eligentes, non salvant conscientiam suam, probos probatosque Magistratus, non quærendo, & præficiendo, ex Abb. Panorm. 308. 13.
Electio bonorum Judicum, & Magistratuum, quantum curari à Regibus debeat, & damna contrarii, & Emb. Auth. ad hoc, 307. 1. & multis seqq.
Eligere si vellis, consensu monstratur, qualiter, & quo sensu dixerit Galba Imp. 212. 30.
Eligendorum ad Magistratus, pro prima vice major debet es-

esse inspectio, & cunctatio, & quare, ex Cassiod. & aliis, 308. 7. & sequentib.
Elisabetha Regina nostra Catholica, quàm plures lites Hispali, per se ipsam facilè dissolverit, & deciderit, 171. 14.
Elisabethæ Reginæ Angliæ, apophthegma de Regni honore, & onere, 81. 6.
Eloquentia Principes ornat, & plura de ejus laudibus, & symbolis, & Auth. Emb. ad hoc, 143. 1. & multis seqq.
Eloquentiæ Deus, Mercurius, & qualiter in hoc pictus, 145. 9. & seqq.
Eloquentiæ fortitudo, ubi prævalet, feriata est districtio, ex Cassiod. 147. 23.
Eloquentia solæ, quanta, & qualia Magni Reges perfecerint, & quanti eam duxerit Alexand. Magnus, 146. 16. & seqq.
Eloquentia, sine ratione, & sapientia, solet esse nociva, ex Cic. 150. 39.
Eloquentia, qualiter æquè consistat in benè loquendo, & benè tacendo, ibid. 37. & seqq.
Empedocles, & alii, quare Deum spheram dixerint, 3. 16.
Enormitas tributorum, semper dispendiosa est, & fugienda, & quare, ex Cassiod. & aliis, 500. 4.
Ensis semel ad bellum strictus, facilè temperari, & reprimi nequit, ex Sen. Trag. 545. 20.
Enses, & gladii, qualiter pacis tempore in vomeres, & ligones conflari, à variis Authoribus dicatur, 573. 16.
Epaminondas, qualiter ex bono, & æquo à lege, quam transgressus erat, fuerit absolutus, 378. 23. Ejusdem apophthegma celebre, de instabilitate fortunæ, post partam apud leuctricas victoriam, 28. 32. Aliud de nemine, ante mortem beatam judicando, 596. 13.
Ephialtis, & Otti fratrum, nimis crescentium, & subitò cadentium, fabula, refertur, & ad superbos administros accommodatur, 341. 12. & seqq.
Ephori, apud Lacedæmonios, qualiter Reges suos syndicare, & punire solerent, 101. 7.
Epicharmi Cantinela, esto sobrius, & nemini credas, qualiter à Cicer. Alciato, & aliis laudetur, 362. 3.
Epicuri sectam, in se voluptatibus tantùm tradendo, qui describant, & reprehendant, & ejus damna, 190. 3. & seqq.
Episcopi, cur petasis, veluti pinnulatis, & scapulis, sive mucetis, utantur, 370. 10.
Episcopi, qualiter visitationi suæ Diœcesis intendere debeant, ibid. 11.
Episcopi, cujusdam venatoris, miserabilis exitus, 181. 21.
Episcopis, an decens, & licitum sit, pro delinquentium remissione, apud seculares judices intercedere, ex D. August. 459. 42.
Episcopis, & Clericis, tres tantùm vini potationes in prandio, vel cœna permittunt jura Canonica, & quare, 206. 31.
Epitecti Philosophi tota doctrina, qualiter duobus his verbis clauderetur, sustine, & abstine, 400. 11.
Epulæ lautæ, & sumptuosæ, qualiter notentur, & honoratum stercus appellentur, à D. Nazianz. & aliis, 198. 17. Et cur etiam ferales, & sepulchrales, à Seneca dicantur, ibid. 19.
Equestris ordo, galli gallinacei in Gallia, & ejus causa, & origo, 536. 16.
Equos, qui domare volunt, leniter se tunc, cum illis habere debent, 231. 10. & 233. 19.
Erasmi in scribendo libertas, 45. 4. & plura ejus loca, pia, & lectu digna, per totum librum reperies.
Erchimbaldi de Borbon. Austriaci, insignis zelus in administratione justitiæ, 184. 28. Et quòd, ob hunc zelum, miraculum Deus, cum eo operatus fuerit in susceptione Eucharistiæ, 50. 8.
Est quoddam prodire tenus, si non datur ultra, ex Horatio, 421. 14.
Esther ad Regium aspectum Artaxerxis, qualiter, & quare conterrita fuerit, 68. 14. & 358. 17.
Eucharistiam sacram, qualiter veneratus fuerit Rudoph. Austriacus, & præmia quæ ob indè promeruit, & Authoris Emblem. hinc sumptum. 49. 2. & seqq. Ejusdem Eucharistiæ veneratio, quàm semper maximè in Hispaniæ Regibus enituerit, ibid.
Eventus varios res nova semper habet, 302. 11.
Evenius pastor ovium Solis, qualiter punitus, ob earum malam custodiam, 64. 15.
Eumenis Rex ægrotans, qualiter à suis lectica in prælium delatus fuerit, ex Plutarco, 568. 22.
Eutropius, qualiter à Claudiano ob facilem ad se aditum, & audientiam commendetur, 160. 31.
Exactores, & publicani, prædæ se præponi arbitrantur, 514. 10.
Exactores tributorum, tributa ipsa graviora reddunt, & plura de eis, 512. 2. & seqq. 514. 10. Et quod in lingua sacra, à liquefaciendo, sive exuggendo, dicantur, ibid. 2.
Exactorum, ob crudelitatem, solent Provinciæ reddi desertæ, ex Cic. 514. 9.
Exactorum crudeles vexationes, qualiter à Constantino Imp. relatæ, & damnatæ, ibid. 11.
Exactorum deprædationibus, quàm cautè Hispaniæ Reges, & leges, & alii Principes obviam ire curaverint, 515. 20.
Exactorum, quàm ingens numerus in Hispania, nostris temporibus, & eorum damna, ex Salviano, & Ravenate, 514. 13.
Exactores olim nobiles esse solebant, & hodiè esse deberent, & non ex fæce populi, ex Lipsio, & aliis, 515. 18.
Excelso excelsior est alius, 1. 1. & 10. 20.
Executio rerum in Consiliis decissarum, quibus committi debeat, 265. 44.
Exemplum sumi non debet à legibus abrogatis, ex Symmach. lib. 10. ep. 510. 29.
Exempla omnia mala, à bonis initiis orsa, ex Sallust. 267. 62.
Exempla non ibi consistunt, undè cœperunt, sed ad pejora extenduntur, 384. 29.
Exempla Regum, quantum in populos influant, ex Claud. & aliis, 258. 6. & seqq.
Exemplis, quæ hodiè tuemur, posteris forsitam inter exempla erunt. Et quòd non omnia ad exemplum fiunt, ex Tacit. 306. 39. & seqq.
Ex lex Grex, ubi non est rex, & Emb. ad hoc, 105. 1. & seqq. & 108. 20.
Exercitus transeuntis lascivia, & damna, quæ facere solet, & qualiter locustis in sacra pag. assimiletur, 106. 8. & 550. 16.
Existimatio bona prima, omnium deserit infelices, ex Boeth. 264. 42.
Exitus acta probant, Adagium, ex Ovid. & aliis, & qualiter accipi debeat, & Emblema Schoonhovii de hoc, 264. 42. & 595. 5.
Experientia, optima rerum magistra, 107. 16.
Expertis honos debetur ingeniis, ex Ennod. 308. 7.
Extranei, sive exteri à Regno, an ad intima Regum consilia, & Magistratus publicos elegi debeant, 317. 67. & 382. 20.
Extrema remedia, non nisi extremis morbis adhibenda, ex Ovid. & aliis, 426. 2.

F

FAbula bubulci, per se ignavi, & Deum invocantis, & Emblemata inde sumpta, 582. 21.
Facienti, quod in se est, Deus non denegat gratiam, 583. 25.
Facinus omne Authores solos insequitur, ex Lib. Cassiod. & aliis, 439. 27. & seqq.
Facinorosi, etiam parte non petente, ex officio bonorum Regum, & judicum inquiri debent, & quare, 419. 5. & seqq.
Fama haud semper errat, aliquando elegit, ex Tacit. 312. 30.
Famæ aliorum incumbere, miserum est, ex Juven, 313. 42.
Famæ, & bonæ opinionis, in eligendis ad Magistratus, ratio, qualiter haberi debeat, 312. 30.
Famam multi, conscientiam pauci verentur, ex Plin. Jun. 258. 62.
Fasces, cur alligatæ securibus lictorum, Consulum Rom. ex Plutarch. & aliis, 435. 7. & seqq.
Fasces, ex Fascibus nasci debent, ex Cassiod. & aliis, 312. 34. & seqq.
Fastuosos solet Numem plerumque deprimere, 342. 15.
Fatum, quid sit, & ejus, & Fortunæ nomen, apud Christianos, qualiter accipiendum, 29. 40. & seqq.
Fatum ab Stoicis, quomodo definiatur, 36. 5.
Fato omnia Regi, & à nemine vitari posse, qui dixerint, ibidem.

Fatum, qui esse affirmant, vel ei aliquid deferunt, à Christiana Fide prævaricant, ex D. Chrys. & aliis, ibid. 7. & sequentib.
Fatum nihil esse, nisi Dei præordinationem, qui ex Ethnicis, & Christianis edoceant, ibid. 6. & seqq.
Fato, prudentia major, 245. 17.
Fata regunt fatuos, præclarè dictum, 43. 39.
Favilæ Regis more, ab urso inter venandum occissi, & verba Marianæ de hoc, 180. 16.
Favoris Aulici, & caduci, optima similitudo, ex P. Pinto, 354. 12.
Felices solent appellari, quos fortuna ad magnos honores evexit, & quàm hoc secus sit, 342. 16.
Felices efficere posse, & facere egregium in Regibus, ex Pacato, & Cassiod. 473. 25. & seqq.
Felicissimi cujusque, delicatissimus sensus, & periculosus status est, ex Boetio, 344. 28.
Felicitas perfecta, & constans, solùm à Beatis in cœlo possidetur, 36. 3.
Felicitas Regibus, ob Religionem promissa, 52. 14.
Felicitate in summa plures positi, ab ipsa demum felicitate vincuntur, 594. 4.
Felicitate corrumpimur, & superbia est indiscreta pedissequa felicium, ex Tacit. Pacato, & Salviano, 385. 17. & seqq.
Felicitatis magnæ est, à felicitate non vinci, ex D. Agustino, 23. 7. & seqq.
Felicitate, ad tuendam felicitatem opus est, 21. 34.
Ferdinandus I. Austriacus, falsò dicitur permittere voluisse Germanis libertatem conscientiæ, 57. 18.
Ferdinand. I. Rex Neapo. qualiter libellum haberet, indicem eorum, qui Magistratibus publicis digni essent, ex Matth. de Afflict. 312. 32.
Ferdinandus Legionis Rex, qualiter à Mariana, tamquàm nimis suorum ministrorum suspiciosus, taxetur, 281. 45.
Ferdinand. III. Hispaniæ Rex, qualiter suum Regnum visitare soleret, 371. 22.
Ferdinand. III. Hispan. Regis cognomine sancti, pia vox, circa non spoliandas Ecclesias, 223. 23.
Ferdinandi V. Regis Hisp. Catholici, symbolum de nodo Gordiano, & quid eo significare voluerit, 76. 29. Aliud de incude, & malleo, & ejus intentum, & defensio adversus impug. Horosc. Covar. 238. 12. & seqq. Ejusdem integritas, in administranda justitia adversus Marchionem de Priego, 384. 27. Et adversus quemdam Regulum Mon. Leonensem, 371. 24. Idem Rex, quod Consilium acceperit à Ioan. Rege patre, circa dissimulationem, cum aliquibus, ex suis Proceribus, 241. 36. Et circa bonos Consiliarios quærendos, & consulendos, 253. 25. Qualiter, etiam inter venandum, curis publicis intendebat, 181. 17. Qualiter ob tributa nimia, licèt benè expensa, minus populis gratus, 516. 26. Ejusdem apophthegma, circa necessitatem, quam Reges habent bonorum Administratorum, 323. 11. Qualiter à suis desertus fuerit, per adventus Regis Philip. I. 355. 17.
Ferdinandi Gomez de Cidad-Real apophthegma, de lapsu omnium Primorum Regis Administrorum, 143. 12.
Ferentinus, M. Aurelii Imp. Consiliarius, qualiter ab eo fuerit honoratus, & statua donatus, 320. 12.
Fermentum animi, iram esse, & Adagium in fermento jacere, ex Plaut. & aliis, 210. 7.
Ferrum, si eo non utaris, rubigine obducitur, usu splendescit, ex M. Catone, & aliis, 462. 15. & seqq.
Ferrum à Magnete tactum, & tractum, qualiter aliud ad se attrahat, donec virtus languescit, 401. 11. & seqq.
Festina lentè, Adagium, & summa illius utilitas, ex Erasm. & aliis, 231. 5. & 261. 22.
Festinati honores, & opes, in novissimo benedictione carent, ex Salom. & aliis, 336. 20.
Festinatio, improvida est, & cæca, ex Livio, & alia de ea, 261. 20. & 262. 27. & seqq.
Fidem fallere, quàm grave in omnibus, & præcipuè in Regibus sit, 156. 29.
Filium verum, etiam mortuo patre, ei manus inferre, natura non patitur, ex Val. Max. 367. 51.
Filium suum, qualiter puniendum Rhaco Persa Artaxerxi tradiderit, & nobile ejus apophthegma, 214. 30.
Filii fidorum, & verorum Magistratuum, & Consiliariorum, qualiter debeant à Principibus honorari, 321. 19. & seqq.
Filii à teneris imbuendi, & corrigendi, 129. 18. & seqq.
Filii pro delictis parentum, regulariter puniri non debent, & quare secus in crimine Majestatis, 419. 29. & seqq.
Filii non semper majorem virtutibus respondent, & hujus rei exempla, & rationes, 188. 30. & seqq.
Filios suos, si asini ad lyram essent, qualiter quidam, suo testamento exhæredaverit, 302. 21.
Finis vitæ expectandus, & spectandus, Adag. ex Ovid. & aliis, & Emb. Auth. ad hoc, 594. 6. & seqq.
Fiscus abundavit, si Princeps habeat vassallos locupletes, ex Imp. Just. 518. 5.
Fisci stabilis utilitas in quo consistat, ex Cassiod. 500. 4.
Fiscum crescere, & subditos nulla damna perferre, impossibile est, ex Cassiod. 519. 11.
Fiscum, qualiter, & cur lieni, sive spleni comparare soleret Trajan. Imp. & Alc. Emblem. de hoc, ibid. 12.
Fiscus tandem rapit, quod non capit Christus Adagium, & Emblem. Alciati de eo, 317. 29.
Fisci in litibus, qualiter superari magis, quàm vincere Optimi Impp. optaverint, ex Modest. J. C. Plin. Jun. Cassiod. & aliis, 520. 17.
Fisco in causis compendii, numquam favit M. Antonino Imp. 519. 16.
Flamma admota propriùs urit, at remota illuminat, 349. 13.
Flumina omnia ad mare, undè exierunt, revertuntur, 523. 7.
Fœdera, cum Fidei hostibus facientes, semper infelices exitus habuerunt, 556. 23. Et an aliquando permitti possint, 555. 18. & seqq.
Fons ille est optimus, qui suas lymphas, per plures canales derivat, 330. 4.
Fontinalia sacra, quæ Romæ essent, & quid denotarent, 320. 10.
Forcipes, qualiter, & cur validius secant, quod circa clavum apprehendunt, 402. 16.
Fornicatio lapidum, & qualiter alii alios obstantes sustentent, ex Sen. & Emblem. Auth. hinc sumptum, 274. 1. & 276. 12.
Fortes, & constantes in adversis viri, qualiter fortunam superare dicantur, ex Livio, Val. Max. & aliis, 254. 20.
Fortis est viri fortiter ferre, quæ fata ferunt, 217. 3.
Fortiter ille facit, qui miser esse potest, ex Ovid. 242. 3.
Fortitudinis, definitio, & laus, 242. 1. & 2. Et ejusdem varia symbola, 244. 10. & seqq.
Fortitudinis, & prudentiæ virtutem, qualiter per Sphingem Antiqui significarent, 249. 1.
Fortuitò, quod obvenit, instabile est, si ex Sen. 339. 3.
Fortuna, & ejus nomen, & numen, cur ab hominibus confictum, ex Plin. & aliis, 30. 41. & seqq. Et qualiter apud Christianos fortunæ, & rati nomen accipi debeat, 29. 40. & seqq.
Fortuna, vel in sui nominis etymologia, suam instabilitatem ostendit, 28. 35. Et plura alia de ejus volubilitate, & inconstantia, 22. 1. & seqq. Et elegans descriptio, ex Pacuvio, 26. 18.
Fortuna, quàm variis picturis, & symbolis, à variis Auctoribus depingatur, 25. 14. & multis seqq.
Fortuna vitrea est, & lubrica, & alia ejus epiteta, & Auth. Emblem. ex hoc, 22. 1. & seqq. & 25. ex numero 13.
Fortuna, numquàm perpetuò est bona, & plura de ea, 15. 3. & 596. 12.
Fortuna sæpè, sine causa blanditur, & sine ratione destituit, ex Boet. & aliis, 339. 4.
Fortuna, quos subitò in summa provexit, statim relinquit, ex Plut. & aliis, 342. 15.
Fortuna, quo quis altius se provectum videat, eò magis se submittere debet, 335. 15.
Fortua, ex Regibus servos, & ex servis Reges facere solet, 33. 9. & seqq.
Fortuna prospera magis nocere solet, quàm adversa, 23. 4. & seqq.
Fortuna, quicquid in altum tulit, ruitura levat, ex Sen. Trag. 18. 18.
Fortuna prospera, quare dicatur in Nemes inverti, 25. 13.
Fortuna eos, queis favet, superbos, & insolentes reddere solet, 22. 3. & seqq.
Fortuna abundare, & indigere arrogantia, vix cuiquam contigit, 335. 17.
Fortuna in maxima, minima licentia esse debet, & quare, ex Sallust. & aliis, 152. 6. & seqq.

Fortuna magna, servitus magna, ex Senec. 82. 11.
Fortuna ubique, sed in bellis plurimum dominatur, 28. 36. & seqq. Et rejecta contraria opinio Onosandri, 545. 22. Et qui hac de causa fortunam bellicam, sæpiùs tentare, recusaverint, 28. 36.
Fortuna, qualiter soleat bona consilia corrumpere, & frustare, ex Plauto, & aliis, 264. 39.
Fortuna, quicquid cuique mortalium datum velit, Regum ore pronuntiat, ex Senec. 473. 26.
Fortuna minor, Principem quærit, ex Cassiodoro, 383. 23. Et fortunæ adversos casus, per Principes mederi, qui dixerint, 112. 15. & seqq.
Fortuna, cum virtute bellat perpetim, 39. 19. Et quòd rarò maximis virtutibus parcit, 28. 37.
Fortuna, tandem virtutem sequitur, & ei cedit, ex Livio, & aliis, 41. 28. Et quòd solus virtutis clavus, ejus volubilitatem sistere potest, 29. 40.
Fortuna manens, quæ à veteribus dicta, & qualiter picta, 41. 32. & seqq.
Fortuna omnis superanda ferendo est, 242. 3. & seqq.
Fortunæ, nascendo colla submittimus, & ei parere debemus, ex Sen. Boet. & aliis, 247. 27. & seqq.
Fortunæ vicisitudo, solatium adversæ præstat, 31. 1. & sequentib. ubi Auth. Embl. ad hoc.
Fortunæ nullæ, minùs fidendum, quàm optima, 21. 34.
Fortunæ adversæ sarcina, quæ sit, secundùm Boethium, 362. 5.
Fortunæ bonæ, & malæ optione sibi data, quàm maluerit Boethius, 28. 34.
Fortunæ dona ampla, quantum metum, & periculum in se habeant, ex Apollod. 350. 24.
Fortunæ iucursus, quæ res fugiant, ex Valerio Max. & aliis, 38. 13.
Fortunam qui sibi viscatam, & sine pennis, & quàm vanè confinxerint, 35. 2.
Fortunam se dentem, cur Apelles pinxerit, 26. 19.
Fortunam Romanorum, qualiter eisdem Propitiam, & manentem finxerit Plutarch. 35. 2.
Fortunam auream, augustam, & hæreditariam, & tralatitiam, qui Impp. se habere præsumpserint, & quàm vanè, 27. 24. & sequentib. & 35. 1.
Fortunam, qualiter despexerint, & superaverint, Jobus, & David, & alii, Deo cohærentes, 43. 38.
Fortunam magnam, magnus animus decet, ex Sen. 243. 7.
Fortunam, admota manu esse invocandam, Lacedæmoniorum proverbium, & ejus usus, 812. 19.
Fortunam intra suam, quisquis manere debet, ex Ovid. 348. 10.
Fortunam, sibi adridentem, qui cum timore exceperint, 28. 32. & seqq.
Fortunam extra est, quicquid donatur amicis, ex Martiali, 228. 15.
Fortunam, & faustitatem, atque ubertatem publicam, ex bonis Principibus auspicari, qui dixerint, 37. 9. & seqq.
Fortunati dici non possunt, qui in sublimibus positi sunt, 18. 18.
Forus judicum, & alii fori, qui in Hispania usitantur, qualiter, & sub quibus Regibus cœperint, 406. 12. & seqq.
D. Franciscus de Paula, qualiter miraculosè ostendit Regi Franciæ duritiem graviorum tributorum, 513. 3.
Franciscus I. Rex Galliæ, bellorum avidus, & ejus captivitas, 556. 22. Ejusdem execrandum fœdus, cum Turcis initum, & tremendum juramentum super eo, 555. 20.
D. Franciscus Ramos del Manzano, Regius Senator laudatur, & ejus filius, 510. 29. & 515. 17.
Franciscus Bellonus, Senator Montis Ferrati, qualiter ob levem secreti violationem fuit punitus, 272. 23.
D. Francisci à Borgia conversio, ob conspectum fœtidum corpus Imperatricis, & ejus apophthegma circa hoc, 600. 9.
Friderici I. Imp. apophthegma, circa parcendum victis, 271. 23. Idem, quàm severè se habuerit in quemdam malefactorem veniam petentem, ex Gunth. 423. 26. Quam largè egregium facinus, cujusdam plebei remunerare voluerit, ex eod. Gunthero, 475. 36.
Friderici II. Imp. ob usurpatas res Ecclesiæ divina punitio, 222. 18.
Friderici III. Imp. Austriaci apophthegma, circa misericordiam in subditos, 458. 37. Ejusdem symbolum, de libro aperto, cum gladio super eum, 136. 15.
Friderici Neapol. Regis exemplum, ad cives, ut sine armis incederent, suadendos, ex Sanaz. 161. 25.
Frugalitas, & parsimonia Antiquorum hominum, etiam Romanorum, in cibis, & eduliis, 199. 25. & seq. 195. 2. & seqq.
Frugalitatis bona, & quantum in Regibus requiratur, 464. 25.
Fucus, otiosum, & damnosum animal, & ignavorum symbolum, ex Virgil. & aliis, & de Adag. *Fucus*, 16.
Fuenteovejuna Io hizo, Adagium, & ejus origo, 451.
Fugitiva est, successum repentinorum fœlicitas, ex Latino Paccato, 340. 6.
Fulmina Jovis, qui superbè imitari voluerint, 12. 3.
Fulmina plùs terrent, quàm nocent, 450. 3. & seqq. Ovid. & aliis, 347. 3.
Fulminibus ignitis, cur Jupiter ad puniendos homines usus fingatur, ex Seneca, 449. 1. & seqq.
Fundamentum civitatum, magis consistit in legibus, quàm in lapidibus, 395. 18.
Furentes, & irati justa non sentiunt, & quare, ex Cassiod. 136. 16.
Futurorum cognitio soli Deo reservata, & quantum peccent Principes eam affectantes, & qualis permissa, 113. 21. & seqq.

G.

DOctor Gabriel Henriquez Salmanticensis Primarius, Authoris Magister, laudatur, 373. 32.
Galba cur Imperium perdidit, & dignus eo visus, si non imperasset, 233. 24.
Galardon, vox Hispana sumpta à Gallica Guiderdon, quid significet, 476. 43.
Galeæ militum, qualiter, & quare cristatæ gestentur, 536. 15.
Gallia, & Galliæ Reges, qualiter se, non solùm de Regno Hierosolym. verùm, & Imperii Constantinopolitani dominos jactent, 555. 17. & seqq.
Gallia, & Galliæ Reges, qualiter hodie talionem pendant, pro rebellibus Regni Hisp. quos foverunt, 538. 27.
Galliæ Reges, post Franciscum I. qualiter, & quàm turpiter, cum Turcis fœdus inierint, 555. 20.
Galliæ Reges, qualiter omnia officia Reip. vendere consueverint, & qui de hoc agant, pro, & contra, 355. 54. & seqq.
Gallorum superbia, & gloriatio, de victoriis contra Hispaniam, ex Dadino, & Marisoto, 537. 23. & seqq.
Gallorum, & Hispanorum naturalis *antipathia*, & inde inter eosdem æternum *bellum*, *ibid.*
Gallis, semper fuit moris, alienis invidere, ex Salviano, & aliis, ibid. 20.
Galli quàm injustè Hispano Austriacos Reges vocent Catholicos de estado, 52. 12. & seqq.
Galli, quàm parum grati se ostendant, de suppetiis variis temporibus à nostris Regibus habitis, 53. 20. & seqq.
Gallus Cæsar, qualiter soleret homines, per Provincias mittere, ut audirent, & ad eum referrent, quæ de ipso dicebantur, 287. 39.
Gallus gallinaceus, pugnantium pro gloria, *vel levibus* causis, antiquissimum symbolum, *ex Pier. & aliis, &* Emb. Auth. hinc sumptum, 535. 1. & seqq.
Gallorum pugnax natura, & de variis eorum in theatris certaminibus, apud varias nationes, ex Plin. & aliis, ibid. 10. & seqq.
Gallorum ex pugnis, qui duces, milites suos accenderint, ibid. 11.
Gallum gallinaceum, pro cruentis victoriis Spartani immolabant, & cur, ibid. 14.
Gallorum cristæ, & plura de eis, 536. 15.
Gallum loco hastæ, qualiter, & cur Romani, ad bellum indicendum, per Feciales mittere solerent, ibid. 14.
Galli lapis, homines, eum secum portantes, fortiores reddit, & pugnatiores, 535. 11.
Galli gallinacei in Hispania, cur carnis privii tempore agitari soleant, ibid. 12.

Gandium solidum, severa res est, 28. 31.
Gaudia, quomodò, & quando curis interponenda, ex Horat. & aliis, & Embl. Auth. ad hoc, 168. 1. & seqq.
Gedeonis nimia crudelitas in Reges debellatos, refertur, & excusatur, 599. 16.
Gelonis, apophthegma contra musicæ peritos, vel ei valdè deditos, 172. 23.
Genionis tricorporis fabula, qualiter concordiæ vires significaverit, ex Alciato, & aliis, 576. 7.
Genus proprium laudare, quando, & quomodò, & quibus licitum sit, 111. 11. & sequentib.
Genere bono nati si degenerent, majorem culpam, & labem contrahunt, 187. 26. & sequentib.
Germani, quàm sint, & semper fuerint, ebrietati dediti, & an hoc in eis tolerari, vel damnari debeat, ex Tacito & aliis, 205. 41.
Germanici humanitas, & facilis aditus à Tacito commendatur, 359. 26.
Gigantes an fuerint, & qualiter semper ab antiquis tortuosis pedibus fingerentur, 142. 14.
Gilimeris Vandalorum Regis historia, & qualiter ab Imp. Justiniano victus, & habitus fuerit, 32. 6.
Gladium, in insigne potestatis, & meri Imperii, quo pacto ante se gestare Principes soleant, & suis Præfectis prætorio concedere, 414. 4.
Gladium, per cuspidem, cur suis Magistratibus Gothiæ, & Suetiæ Reges præbere solerent, ex Olao, Causino, ibid. 4.
Gladio ignem ne fodito, Adagium, ex Pythagora, & ejus significatio, 213. 26.
Gloria est, & esse debet virtutis comes, & veluti umbra, ex Sen. 587. 1.
Gloria debetur studiis, atque assecla merces, ex Junio, & aliis, 479. 2. & seqq.
Gloria filiorum, patres eorum, 183. 4.
Gloria qualiter relinquat, & adversetur eos, qui se nimio luxui, & voluptatibus dedunt, ex Junio, & aliis, 193. 18.
Gloria quæque eximia, sæpiùs fortunæ, quàm virtutis est beneficium, ex Q. Curtio, & aliis, 114. 49.
Gnei Pisonis eximia crudelitas, qualiter à Seneca referatur, & increpetur, 417. 18. & 445. 25. Qualiter ob eumdem à Magnis delictis Cicero, sua eloquentia liberaverit, 430. 20.
Godefridi Ambianensis Episcopi factum notabile, ad tollendam in suis nimiam capillamenti prolixitatem, & curiositatem, 162. 30.
Gordianus nodus, in Rege, & Regno, qualiter adsit, 76. 29.
Gordianus Imp. qualiter doluerit miseriam Imperatorum, apud quos semper vera reticentur, 287. 31. Idem benè gubernavit consilio Missithæi soceri fultus, 256. 40.
Gothorum Reges, qualiter suos Aulicos, & administros eligerent, & jurare facerent, ex Olao Magn. 341. 10.
Gradus, in ascensione ex aliis dignitatibus ad alias, qualiter servari debeant, 512. 33. seqq.
Gratia, quæ tarda est, ingratum reddit id ipsum, quod præbet, ex Ovid. Aus. & aliis, 525. 18.
Gratia, & favor Principum, quàm sit instabilis, & quòd maris fluctibus comparetur, 343. 23.
Gratiam pro beneficiis, pauci rependunt, 53. 21.
Gratiam, non minorem meretur, qui præstanda suggessit quàm qui suggesta concedit, 256. 44.
Gratiæ, quæ justitiam transgrediuntur, hoc nomen non merentur, ex Sosipat. 175. 9.
Gratiæ, qualiter, & quare, adversa una, & duæ nos aspicientes, à veteribus pingerentur, ex Alex. ab Alex. 475. 34.
Gratiani Imp. in sagittando peritia mirabilis, 165. 11.
Grues dum dormiunt, qualiter excubias agant, ex Plin. & aliis, 92. 7. Et quòd ob hanc vigilantiam solent, pro symbolo seduli Regis sumi, & quare, ibid. 6. & seqq.
Gubernator, ubi non est, populus corruit, 105. 3.
Gubernator navis laudari non potest, antequam eam in portum deducat, ex D. Ambros. 594. 7.
Gubernandi in arte, quis sapientior videri debeat, 254. 31.
Guillermi Hesii Emblema, de Deo omnium rerum centro, 10. 18.
Gula, & gulosorum nomina, & symbola, detestatio, & gulæ nimiæ damna, 196. & sequentib.
Gulam ingeniosam, appellat Petronius, & quare, 196. 16.
Gula nimia, opes, etiam magnas parvo tempore in ventrem demergit, 196. 3.
Gulositas, & Edacitas nimia Apicii, Asinii, & aliorum plurium refertur, & carpitur, 198. 18.
Gulo, animal voracissimum, & qualiter egerat, quæ voravit, 198. 22.
Gundisalvo à Corduva, quòd consilium dederit Mondogn. Episcopus, circa non tentandum sæpiùs bellum, 29. 38.
Gymnosophistæ, qualiter Alexandro Magno dixerint, & ostenderint, vastum, & dissipatum Imperium difficilè retineri 402. 17.

H.

HÆreditas, nulla melior filiis relinqui potest, quàm recta educatio, & institutio, ex Plat. & Isocrat. 130. 22.
Hæretici nostri temporis, quàm impiè, & frequenter templa conspurcent, profanent, & spolient, & sacra convassent, & lamentatio de hoc, & divinæ vindictæ comminatio, 223. 25. & seqq.
Hannibal, & ejus exercitus, qualiter otio, & deliciis Campanis marcuerit, ex Val. Max. Sen. & aliis, 193. 20. & 21. & 467. 39.
Harpiæ, quæ essent, & qualiter à Poetis descriptæ, 314. 9.
Hedera, & ejus proprietas, sive natura, dum arbores, quibus hæserit, enecat, ibid. 3. & seq.
Hederæ sequaces Poetæ dicuntur, & quare, 482. 16.
Hegesii Cyrenaici, tanta vis in dicendo fuit, ut homines sua sola oratione, ad voluntariam mortem impelleret, ex Cicer. & aliis, 148. 26.
Heliogabalus Imp. quia Tyrannus, semper de morte violenta suspectus, & quid ad eamdem paraverit, 88. 16. & 193. 21. Ejusdem, se Deum facientis, punitio, 12. 8. Nimius luxus, & luxuria, & Senatus mulierum, & qualiter hæc ei excidium generaverint, 193. 22. Nimia avaritia, & in superfluis, & eduliis. & lautitiis, prodigalitas, & quòd nimios in hoc sumptus, orexim mensarum dicebat, 198. 23. & 218. 25. Qualiter & quare omnes Romanæ urbis aranearum telas congerere, & ad se deferri mandaverit, 165. 11.
Heliotropii floris natura, in sole, etiam sub nubilo, sectando, & symbolum Authoris ex ea, contra Aulicos secus se habentes, 355. 18. & seq.
Helvidii Prisci Senatoris Romani, mira constantia, in contradicendo votis Imp. Vespasiani, & ejus mors ob hoc, 390. 54.
Henricius Goriciæ Comes, valdè ebrietati deditus, & qualiter filios suos recens natos, ad vini haustus exploraret, 104. 20.
Herici III. Castellæ Regis gubernatio, & quid de eo, & de ea dicat Ferd. Pulgarius, 256. 43. Ejusdem apophthegma, circa timorem vexandi vassallos, in tributis immoderatis, 504. 27.
Henrici IV. Reg. Hisp. continentia in non admittendo Commitatu Cataloniæ, sibi oblato, 539. 37.
Henricus III. Rex Galliæ, qualiter de legibus sui Regni, in breviarium recludendis, tractaverit, & de ejus Codice Henriciano, 412. 42.
Henricus IV. Galliæ Rex, qualiter se laudare soleret de divitiis, quas singulis annis ab Hispania, ad se transferebat, 498. 37. Qualiter idem in Regibus musicam, & alia similia oblectamenta, damnaverit, 172. 23. Ejusdem violenta mors, & detestatio, & punitio parricidæ, 103. 16.
Hephestion, ob modestiam, qua se Alex. Magni consiliis opponebat, summè laudatus, 290. 58.
Heraclitus, cur dictus Schotinus, sive tenebricosus, & celebre ejus apophthegma, ad seditionem populi compescendam, 200. 36.
Hercules in Lydia, Adagium, & ejus origo, 193. 19. Ejusdem labores, & quòd sola clava eos superaverit, 183. 7. Qualiter eorum gloriam Omphalis amore in Lydia superaverit, ex Ovid. & aliis, 193. 19. Qualiter propria integra cla-

calva gloriari voluerit, quàm aliis armis, sibi à diis donatis, 183. 7. Et quòd ob hoc semper cum ea, & exuvio leonis fingi, & pingi soleat, 184. 8. Musagetes, sive musarum custos, vel protector, cur dictus, & symbola hinc sumpta, 377. 17. & 482. 18. Malorum etiam depulsor dictus, & cur æstrum, otiosum, animal, & damnosum clava persequi, & fugare dicatur, & Embl. Authoris hinc sumptum, 464. 22. Miagus, etiam dictus, & cur, & quòd templum ejus muscæ intrare non audebant, ibid. 24.

Herculis Ogmii pictura, homines suæ linguæ catenulis atrahentis, ex Alciat. & aliis, 144. 6. & sseqq.

Herculis Prodicii, fabula, de bivio virtutis, & voluptatis, & ejus significatio, 174. 8. & sequentib.

Herodis Agrippæ, ob admissam Dei appellationem, mirabilis punitio, 13. 9.

Heroum filii noxæ, Adagium, 188. 29.

Hiarnes, qualiter apud Danos, ob solum unum epigramma, Regno donatus fuerit, 483. 25.

S. Hidelgardis, quod consilium dederit, Philippo Commiti Flandriæ, circa æqualem administrationem justitiæ, 484. 30.

Hierosolymitani Regni, qualiter se Reges esse jactent, Catholicus, & Chistianissimus, 555. 17.

Hieronis, Siciliæ tyranni formidines, & anxietates, 88. 14. Qualiter idem, seditionem populi sua interventione, & oratione, sedaverit, 146. 12.

Hipparcus, quanti fecerit Homerum, Anacreontem, & Simonidem, 483. 23.

Hippias Atheniensis, quo astu omnem populi pecuniam ad se attraxerit, ex Aristot. 497. 30.

Hispani, multoties in bellis divinum auxilium experti sunt, & qui de hoc agant, 580. 11.

Hispania est, & esse poterit omnium monetarum arbitra, si suis divitiis uti sciret, & ejus incuria in hac parte, ex Carol. Scriban. 496. 21. & seqq.

Hispania nostra, auro, argento, & aliis divitiis abundat, & qualiter miretur, & carpat Scribanus, quòd cuprea moneta se obrui patiatur, 460. 9.

Hispania, & Gallia, quæ hodiè damna sentiant ob bella, quæ inter se habent, & eorum deploratio, 120. 13.

Hispaniæ divitiæ, ex Indiis allatæ, quàm magnæ sint, & quàm pessimè, ob nostrorum incuriam, ad exteros transeant, 497. 34. & seqq.

Hispanæ Monarchiæ augmenta, quæ vaticinentur Lipsius, & Aitsingerus, 21. 30. & seqq.

Hispanæ Monarchiæ Regnorum unio, quàm sit, & fuisset utilis, & necessaria, 532. 44.

Hispaniæ res, licèt aliquando malè se habeant, Deo tamen dante, statim respirant, 21. 32.

Hispaniæ, & Hispanorum Regum Catholicam Fidem, & Religionem, plures etiam Galli Authores laudant, qui referuntur, 51. 14. & seqq.

Hispaniæ Reges, quantum semper Eucharistiam venerati sint, & leges de hoc latæ, & exempla varia, 50. 5. & seqq.

Hispaniæ Reges, quàm largi in ædificandis, dotandis, ac ditandis Ecclesiis, fuisse reperiantur, 221. 10.

Hispaniæ Reges, quàm Pii, semper fuerint in agendis Deo gratiis, & votiis reddendis, pro victoriis à se partis, 583. 29.

Hispaniæ, in habendis, ac ferendis legibus antiquitas, cura, & per varia tempora discursus, 408. 19. & seqq.

Hispaniæ ruina, & per Mauros vastatio, ob nimium luxum, & alia peccata Witilæ, & Ruder. Regum, & ejus deploratio, ex Salviano, Archiep. Tolet. & aliis, 119. 12. 192. 12. & 549. 11.

Hispano Austriacos Reges, quàm injustè galli vocare soleant, Catholicos de estado, 12. 12. & seqq.

Historia, quid, & ejus laudes, & utilitates, ex Claudiano, & aliis, 140. 38. & ibid. 45. & seqq.

Historia, non ostentationem, & adulationem, sed fidem veritatis sequi debet, ex Plin. Jun. 597. 19.

Historiam suæ vitæ, & gestorum, qui scripserint, ibid. 20.

Historiæ cognitio, quàm sit utilis, & necessaria in Principibus, contra Vannozium, 140. 38. & seqq.

Historicorum, proprium officium, quale esse debeat, ex Tacito, 488. 4.

Homerus, tanquam pater totius eruditionis, à Justin. Imp. laudatur, 123. 8. Qualiter commentetur, Reges, Jovis discipulos esse, & ab eo eradiri, & dirigi, & Emb. Costali, & Authoris hinc sumptum, ibid. 8. & seqq. Qualiter inducat Deos, Græcorum prælios inter essentes, & juvenes militantes suo robore implentes, ex Synesio, 561. 16. Ejusdem versus, de vera urbis defensione, ex unione, & concordia civium, & alia similia, & Auth. Emb. hinc sumptum, 578. 14. & seqq. Ejusdem Batrachomyomachia, 165. 10.

Hombredad, poca es menester en los Reyes para governar bien, ex Ferd. Pulgario, & qualiter hoc accipi debeat, 256. 43.

Hominis definitio, ex Atistot. & aliis, 15. 1. & seqq. & 601. 15.

Homo, umbra fumi, ex Æschilo, & Pindaro, 507. 10. & inde Hispane *Onbre*, quasi umbra, dici, ex Cardano, & aliis, ibid.

Homo bulla, Adagium, ex Luciano, & aliis, 842. 16.

Homo, Dei ludibrium, Adagium, quòd latè illustratur, & ab Henr. Steph. impugnatione defenditur, 15. 2. & seqq.

Homo, nulla in parte proficere potest, si innocentiam probatus fuerit amisisse, ex Cassiod. 513. 7.

Hominis animus opere pasci debet, *non minùs*, quàm cibo, & potu, ex Plin. 461. 6.

Hominem solùm in cœlum erectum creavit Deus, & quid indè attendere debeat, 197. 11.

Homine imperitò, nihil injustius, & quare, 253. 28.

Homines Deus habet, quasi pilas, ex Men. & Plaut. & Emb. Anth. hinc sumptum, 15. 1. & seq.

Homines larvis Comœdiarum similes, ex Nazianz. 16. 6.

Homines, qualiter post mortem calculis ludi scachorum, in bursam missis, assimilentur, & Emb. Seb. Covarr. ex hoc, 599. 4.

Homines regere, & pascere, difficilius quàm pecudum greges, & cur, 63. 11. & seqq.

Homines inter, natura cognationem, quamdam instituit, 538. 29.

Homines terrenis intenti, talpis similes, & quare 429. 11.

Homines sumus, non dii, nemo nostrum non peccat, ex Petronio, 265. 49.

Homines omnes, ex diis esse, atenta origine, dixit Plato, & quare, 188. 31.

Homines, nec perfectè boni, nec mali nascuntur, & qualiter à teneris imbuendi, ex Apulejo, & aliis, 129. 15.

Homines natura sua, quàm sint varii in suis opinionibus, & sententiis, ut & in vultu, voce, & scriptura, ex Cic. & aliis, 275. 5. & seqq.

Homines sæpè solent, ad rationem eorum, quæ accidunt, animum accommodare, ex Heliodoro, 264. 42.

Homines natura sua, in ferè omnia ferarum vitia degenerant, maximè si Regem non habeant, ex Cassiod. 112. 17. & 18.

Homines procliviores ad vitia, quàm ad virtutes sunt, & quare, ex Nazianz. Senec. & aliis, 160. 16. Et quòd citiùs hauriunt magnorum vitiorum copiam, quàm paululum immensæ virtutis, 460. 2.

Homines, nihil agendo, malè agere discunt, ex Catone, & aliis, 461. 4.

Homines quàm sint faciles in credendis adulatoribus & laudatoribus ex Sen. & aliis suis, 296. 29. & seq.

Homines, si possent sibi sortem *nascendi sumere*, nemo esset humilis, ex Senec. 186. 20.

Homines, nisi inter se socientur, & mutuò juvent, prædæ animalium patent, ex Seneca, 53. 21.

Homines, an hodiè minori statura, quàm antiquitus procreentur, 401. 12.

Hominum genus, initio dissipatum, qui, & qualiter, ad civilem vitam, & societatem perduxerint, 144. 4.

Hominum Regimen Deos poscit, & Emb. Author. ad hoc, 61. 1. & seqq.

Hominum omnium origo, sive clara, sive turbida, una est, & qualiter in Christo omnes æqualiter nascamur, 188. 32.

Hominum ingenia, frenis, leniter, & prudenter motis, quolibet flecti potuerunt, ex Plin. Quint. & aliis, 234. 27.

Hominum cordatorum, gradus, seu clases, qualiter composuerint Hesiod. & alii, 255. 35. & seqq.

Hominum bona, vel mala consilia, non ex successu, sed ex merito, æstimari debent, 264. 39. & seqq. Ho-

Hominum sensus, Deus, aliquando hebetari, & obtundi permittit, & quare, 254. 33.
Hominum mentes, noctu clariores, & sapientiores haberi, ex Plaut. Plin. Jun. & aliis, 95. 20.
Hominum cupiditas, vix toto orbe satiabilis, & apophthegmata, circa hoc, 429. 21.
Honestas, & ex eo laus, & gloria, propria, & præcipua dos, seu possesio Regum esse debet, ex Polyb. 487. 2.
Honor à paucis emitur, ut cunctorum vastatione solvatur, ex Salvian. & aliis, 316. 56. & 59.
Honos alit artes, Adagium, & alia similia, ex Cicer. Cassiod. & aliis, 470. 7. & sequentib.
Honos is est homini pudico, meminisse officium suum, ex Plauto, 187. 26.
Honorem esse præmium virtutis, quibus symbolis ostenderin Boissard. & alii, & Auth. Emb. ad idem, 472. 17. & seqq.
Honores ultrò, & etiam invitis dati, magis æstimari debent, ex Plin. Jun. Claud. & aliis, 314. 46. & seq.
Honores, non debent esse fortuiti muneris, & qualiter honor, Regis judicium diligat, ex David Solone Chrys. & aliis, 311. 28.
Honorum gradus, tumorem pariunt in animo imprudentis, 24. 11.
Honorius Imperator, qualiter officiorum venditionem, quàm pro tempore permisserat, posteà revocaverit, 316. 62. Ejusdem rectam, & providam à parente educationem, quàm eleganter describat, & laudet Claudianus, 132. 37. Qualiter idem Pater Honorii, ob clementiam in hostes jam victos, ab eodem Claudiano extollatur, 140. 45. & 567. 17.
Horologium, qualiter constet, & consonet, ex rotis in contrarium nitentibus, & Emb. Schoonh. hinc sumptum, 279. 36.
Hostis, etiam occidendus non est, nisi summa, & ea legitima necessitas adigat, 564. 2.
Hostes, nostris divitiis præpotiri, duplex est malum, & quare, 498. 38.
Hostibus, nihil majus præstare fortuna potest, quàm adversariorum discordia, ex Tacit. 553. 3.
Hostibus, cum jam devictis, benignitas est habenda, & quando eis justè parci non debeat, ex Tacito, & aliis, 569. 26. & seqq.
Humana vita, qualiter negotia, & otia requirat, & hæc interdividi debeat, 169. 4. & sequentib.
Humanitas in Regibus, eorum Majestatem non minuit, sed auget, ex Plin. Jun. Pacato, & Cassiod. 359. 20. & seqq.
Humilitas in Principibus, & eorum Administris, solet esse gloriosa, ex Cassiod. 335. 14. & 15.
Humiliores, semper ex conditione naturæ humanæ, veluti in escam potentioribus cedunt, ex Varrone, & aliis, 388. 13. & seqq.
Humili in altum surgenti, nihil asperius, & damnosius, ex Claud. & alis, 314. 10.
Hyppomacus tibicen, quid de vulgi approbatione judicaverit, 586. 12.

I, & J.

JAcob, Historia de Virgis decorticatis, circa ovium canales appositis, & ejus expositio, & Emb. Auth. hinc sumptum, 157. 2. & seqq.
Jacobi Trenzii, ad Philippum II. nobile dictum, 95. 21.
Janus bifrons, & quadrifrons, cur ab Antiquis pingi soleret, 71. 17. & seqq. 145. 11. & 323. 6. Idem, cur sine manibus multoties depingeretur, 145. 11. Ejusdem templum, quale apud Romanos, & quando, & quibus ceremoniis aperiri soleret, 581. 14. & seqq.
Jasonis, & sociorum, pro querendo aureo vellere, ad Cholchidem navigatio, 566. 11.
Ichneumon, qualiter se præmuniat, cum serpentibus pugnaturus, & Emb. Authoris hinc sumptum, 602. 20.
Idola, qualia essent intus, & foris, & qualiter iis Reges assimilentur, 86. 5.
Jesu Nave, qualiter à Mauris fuerit latronis nomine donatus, ex Procop. & aliis, 514. 3.
D. Ignatii, ad bestias damnati constantia, 43. 38.
Ignavia fugienda, & fuganda, & Auth. Embl. ad hoc, 460. 1. & seqq.
Innavis precibus fortuna repugnat, ex Ovid. 581. 17.
Ignis natura est in verticem surgere, & quid ex hoc deduxerit Seneca, 449. 1.
Ignis, qualiter ex duobus lignis inter se collisis, extrahi soleat, & Emb. Camerarii de hoc, 548. 8.
Ignem lingua retinere, faciliùs esse, quàm secretum, qui dixerint, 272. 14. & seqq.
Ignoscentia, potior est pœnitentia, ex Pyth. Mytil. 437. 15.
Ignoti Dei Ara, de qua in actibus Apostolorum, quæ esse dicatur, 455. 24.
Ilex bipenni tonsa, vires majores capit, & est symbolum fortis, & constantis animi, ex Horatio, 244. 14.
Imaginatio, quantum soleat operari, & maximè tempore conceptionis, 178. 3.
Imaginibus fumosis Majorum, se tantùm gloriantes, qualiter Cic. notet, 188. 29.
Imperare officium, est, non Regnum, ex Senec. 96. 1.
Imperare benè, qui velint, Dei mundum Imperantis, & temperantis, imitatores esse debent, 232. 13.
Imperandi recta disciplina est, amare, quod multis expedit, ex Cassiod. 516. 25.
Imperatoriam majestatem benè æstimanti, non tam id suum videri debet, quod abstulit, quàm quod dedit, ex Lat. Pacato, 523. 6.
Imperatoriam majestatem, quid utroque tempore reddat exornatam, ex Just. Imper. 526. 1.
Imperatoria in loquendo brevitas, quando, & qualiter à Tacito, & aliis, commendetur, 149. 34.
Imperanti rectè, & recta, omnes rectè obediunt, 75. 22.
Imperator, tunc magnus erit, cùm Deo se minorem reputaverit, ex Tertul. 14. 18.
Imperator munificus, & rei, & famæ suæ benè consulit, & quare, ex Lat. Pacat. 523. 6.
Imperator miser est, apud quem vera reticentur, 287. 31.
Imperator in bello intersens, quantum milites accendant, & quòd sit anima exercitus, 562. 20.
Imperatoris belli, quòd sit officium, ex Agesilao, 564. 3.
Imperatorem, stantem mori oportere, dixit Vespasianus, & quare, ibid.
Imperatorem vigilem, nihil latere, ex Niceta, Cassiod. & aliis, 243. 28.
Imperatores Pii, & Cordati, divinas appellationes, & honores recusarunt, 9. 13.
Imperatores, se Deos putantes, vel appellantes, qualiter reprehendat Tertul. ibid. 14. & seqq.
Imperatores Constantinopolitani, qualiter ante se Crucem, & sindonem, quam dicimus *Mortaja*, præferrent, 59. 31.
Imperatores, & Reges justi, qualiter se suis legibus, in defensionem viduarum, & pupillorum, adstringere voluerint, 389. 18. & sequentib.
Imperatores, & Reges, cur dicantur habere omnia jura in scrinio pectoris, 252. 19.
Imperatores plures referuntur, & reprehenduntur, qui pro sola vanagloria, & inani fama, bella moverunt, 533. 2. & 4.
Imperatores referuntur, qui non uno tantùm, sed pluribus Administris usi ferunt, 329. 1.
Imperatores plures, qui impensè litteris dediti fuerunt, 138. 29.
Imperatores, qualiter convicia in ipsos dicta, contemnere debeant, ex Sen. 288. 44.
Imperatores crudeles, & Tyranni, quibus formulis Romæ unco trahi, & parricidæ vocari solent, 437. 17.
Imperatorum Romanorum, plures benè cœperunt, & malè finierunt, solus Vespasianus in melius, post Imperium mutatus fuit, ex Tacito, 594. 4. & 5.
Imperatorum Romanorum, & aliorum, vani, & superbi tituli referuntur, & notantur, 44. 3. & seqq.
Imperatoribus Græcis cæmentarius in die suæ coronationis, sepulchri lapides ostendebat, 601. 17.
Imperatoribus Romanis, quid vovere, sive optare pop. soleret, ex Tertul. 259. 6.
Imperatoribus Romanis, & Græcis, & Persarum Regibus, foràs euntibus, semper lumen prælatus, & quare, 68. 12. & seqq.

Imperatoriæ virtutes quæ sint, ex Cicer. 97. 5.
Imperiales liberalitates, culmen præcipuum habere debent, 474. 30.
Imperium omne à Deo est, & pendet, 10. 20.
Imperium sine Religionis cura, stare non potest, 51. 10.
Imperium, meliùs beneficiis custoditur, & augetur, quàm armis, ex Sen. & Isoc. 474. 30. & 31.
Imperium tenere, non solùm est dignitas, sed & ars, ex D. Chrys. 62. 5.
Imperium, curam esse salutis alienæ, ex Marcel. 87. 10.
Imperium intercedit, si, qui jussis parere debent, de jussorum ratione perquirant, ex Tacit. Agel. & aliis, 281. 43.
Imperium partum, benè gubernare, difficiliùs est, quàm comparare, 531. 39.
Imperium, purpuream mortem appellavit Julianus Imp. & quare, 79. 9.
Imperium mediocre, magis optari debet, quàm magnum, & quare, 530. 32.
Imperium maximum habet, quid sibi imperare scit, ex Sen. 531. 35.
Imperii ratio, non aliter constare potest, quàm si uni reddatur, ex Tacito, 329. 1.
Imperii, benè administrati, quòd esse argumentum Isocrates dixerit, 518. 7.
Imperio cum ipso, licentia major, in dies fieri solet, 131. 28.
Imperio sub suo degentes, bonus Princeps, bonis plurimas cumulare debet, ex Xenoph. 502. 17.
Imperia injustis bellis, aut modis parta, non possunt esse diuturna, 537. 26.
Imperia securiora, & diuturniora, ex Regum clementia & lenitate redduntur, ex Sen. & aliis, 456. 29.
Imperia magna, & vasta, difficilè gubernari, & conservari possunt, & quare, 402. 17.
Imperia magna, ignavia non continentur, ex Tac. 329. 3.
Imperia, à virtutibus pendere, contra Machiavell. 46. 11.
Imperia, qualiter obsequio mitigari Q. Curtius scribat, 103. 19.
Imperiis magnis, cuncta objectari solita, ex Tacito, & aliis, 231. 2.
Impius, ubi interficitur, Christus infunditur, ex D. Amb. & aliis, 422. 22.
Impossibilia, quæ videntur, tempore facillima redduntur, 532. 44.
Impostores, qui dicantur, & quòd hoc nomine solebant Christiani, ab Ethnicis appellari, 419. 6.
Improborum probra, æquè ut præconia bonorum, immortalia manent, ex Sid. Ap. 489. 11. & 592. 31.
Impunitatis spes, gignit illecebram peccandi, & est ferociæ parens, ex Cic. & aliis, 432. 7. & seqq. & 435. 6.
Inauditos, & indefensos, judicari, & damnari, quàm sit omni juri, & rationi contrarium, 363. 16. & sequentib.
Incarum Peruanorum Regum cura, in mendicantibus validis, ad laborem cogendis, 466. 35.
Incitæ quid? & Adagium, ad incitas redigere, ex Erasm. & aliis, 459. 6.
Incitamenti magnum genus est, credere desiderata compleri, ex Cassiod. 816. 1.
Indi Occidentales, omnibus gentibus miserabiliores sunt, atque adeò à Regibus maximè protegendi, 390. 25.
Indi Mexicani, quòd juramentum à suis Regibus, dum inaugurabantur exigerent, 112. 14.
Indi, dicti, Pedalii, qualiter, & quare à Deo solùm præcarentur, rectam justitiæ administrationem, sibi impertiri, 386. 2.
Indiarum Occidentalium accessionem, Hispaniæ, magis damnosam, quàm utilem fuisse, qui tradant, & cur? 192. 13.
Indiarum in Provinciis, cur jussa Regum, & legum, languidiùs operentur, & Selectiores, Gubernatores, & Magistratus requirant, 402. 14. & seqq.
Indiis in Occidentalibus, qualiter, & cur, Columbo postulante, Advocati, & Procuratores litium, legibus ad id latis, admissi non fuerint, 411. 38.
Indicium est imminentis exitii, maturitas, 338. 34.
Indiciis, ex solis, vel præsumptionibus, judicari non debet in causis capitalibus, & quare, & exempla hujus erroris, 445. 26. & sequentib. Et quid in crimine Majestatis, 446. 31. & seqq.
Indigentiam, à Principibus fugiendam, quo sensu moneat Cassiod. 218. 29.
Indulgentia Tributorum temporalis, futurorum quæstus est, ex Ennod. 502. 20.
Indulgentiis, crimina sublevari non debent, 421. 17.
Infelix est, cui nihil adversi accidit, 28. 21.
Infelices ii, quibus negatur, mori dulciter, & perire suaviter, 513. 8.
Infortunium vagans, ex aliis ad alios transit, 537. 26.
Ingenium, res adversæ nudare solent, celare secundæ, ex Horat. & aliis, 247. 32.
Ingenium nullum tam fœlix, quòd sine adjutore, & commendatore emergere valeat, ex Plin. Jun. 314. 49.
Ingenium, studio si non acuatur, hebescit, ex Oveno, 463. 16.
Ingenium in languore hæret, cui melior aura non aspirat, ex Plut. Lips. & aliis, 480. 4. & 481. 10. & 11.
Ingenium volare tentans, nisi paupertate præpediretur, qualiter Alciat. & Boissard. Emblematicè figuraverint, 485. 35.
Ingenii proprii meritis satis eminet, qui fuerit fautor alieni, ex Sid. Apol. 255. 34. & 278. 25.
Ingenii infirmi est, lapsu aliquo summæ rei desperare, ex Egesipo, & aliis, 241. 1. & seqq.
Ingenii ejusdem est, & aciem, & convivium instruere, 166. 20.
Ingenio qui velit cedere, rarus erit, ex Martiali, & aliis, 336. 23.
Ingenia coacta, malè respondent, ex Seneca, 281. 44.
Ingenia, meliùs recta se in laudes ferunt, ex Sen. 481. 17.
Ingenia, etiam magna, nisi rectè instituantur, deteriora aliis evadunt, & quare, ex Platone, 131. 28.
Ingenia sæpè summa, in oculto jacent, Adagium, 276. 53.
Ingenia, & voluntates hominum, quàm sint diversa, ex Horat. & aliis, 586. 18.
Ingeniorum bonorum sterilitas, ex quibus causis dimanet, ex Filesaco, & aliis, 484. 31.
Ingeniis novis, & vacuis, quidlibet facilè imprimi posse, 128. 11. & 12.
Ingentia gubernacula faciliùs mergunt, quàm regunt, ex Apulejo, 346. 3.
Iugluvies, ac crapula, plures peremit, quàm ensis, & inedia, 196. 9. & seqq.
Ingluvies, in Regibus vituperabilis, & Embl. Authoris ad hoc, 195. 1. & seqq.
Ingluviosi, & nimis edaces, quibus nominibus notari solent, & ingluvies undè dicatur, 196. 4.
Inimicorum, pessimum genus, Adulatores, & quare, ex Tacito, 299. 43.
Injuria Principum est, læsa justitia, ex Cassiod. 418. 1.
Injuriæ spretæ, exolescunt, si irascare, agnitæ ulciscitur, ex Tacito, 591. 27.
Injuriæ, majores, ubi ab illis proveniunt, qui eis obviare, ex munere debent, vel à quibus earum remedium sperabatur, 65. 27. & 211. 25.
Injurias aliorum, qualiter alii sentire, & punire debeant, ex Menandro, 538. 28.
Insigne, Torquis aurei scintillantis, cum leone, & agno, undè cœperit in Regibus Hispaniæ, & quid denotet, 566. 9. & 10. & Authoris Emblema hinc sumptum, ibidem.
Insignia, inter militaria Romanorum, Dracones erant, & cur Carthaginenses, in suis, locustas apposuerint, 544. 12.
Initiis acribus, sed in curioso fine, plures se in Imperiis, & officiis habere solent, & exempla multorum, ex Tacito, & aliis, 594. 4.
Intelligendi natura, indulgentiùs patet, & etiam ad impares venit, ex Symmacho, 257. 48.
Inventioni suæ, quisque favet, ex Plin. Jun. 281. 44.
Invidia superbiæ comes est, & ejus descriptio, ex Ovid. 528. 13.
Invidia in vicino, non versatur, ex Seneca, 329. 2.
Invidia, virtutis comes, & velut umbra, esse solet, ex Tull. & aliis, 587. 2.
Invidia, & ejus umbra, carere non possunt, qui in hac vita splendent, sicut nec corpus à Sole tactum, cum rutilus est, ex Cominæo, 588. 3.
Invidia, quæ virtutes insequitur, qualiter à Boissardo Emblematicè depingatur, ibid. 7.

Invidia efficere solet, ne magna Imperia diuturna esse sinantur, ex Tito Livio, 540. 40.
Invidiam, qualiter tamdem superent viri justi, & glorioſi, & supra aliorum emulationem jam constituti, postquam sæpè, cum ea eluctarint, 589. 9.
Invidiæ subjacet, quidquid communem sortem excellit, ex Dion. Cass. Sen. & aliis, 582. 2.
Invidiæ, non subjacent infelices, vel in mediocri fortuna positi, ex Tacito, & aliis, 302. 9. & seqq.
Invidiosum est unum hominem, optare omnes honores intercipere, ex Seneca, & Arnob. 336. 19.
D. Joannes eleemosynarius, quàm fuerit patiens, in querelis suorum audiendis, 358. 15.
Joannis Orientis Imp. notabile dictum, de manibus ad Imperium administrandum necessariis, 385. 23.
Joannis I. Regis Castellæ apophthegma, circa optatam à se vassallorum sublevationem, 503. 25.
Joannes II. Rex Castellæ, qualiter, ob nimium musicæ, & poesis studium, notatus fuerit, 165. 12. Idem, quantum se Alvaro à Luna dederit, & submisserit, 327. 32.
Joannis I. Aragon. Regis, dictum notabile, de Regum cura, & anxietate, 84. 20.
Joannes II. Lusitaniæ Rex, quanti fecerit Consiliarium, sibi fidum, & vera loquentem, 321. 18. Ejusdem sententia, de reis non occidendis, sed ad bella, vel alia opera publica condemnandis, 459. 47.
Joannis Samoscii, Poloniæ Cancellarii, pia, & imitanda clausula testamenti, de Ecclesiæ fide, & gremio, in quo mori velle protestatus fuit, 57. 14.
Joannes de Mena, Poeta noster, laudatur 185. 14.
Joannis Bodini judicium, de litteris, & studiis, in Regibus damnosis, relatum, & reprobarum, 139. 32. & seqq.
Joannes Boterus, quàm bellè apum, in libandis floribus, innocuam naturam expresserit, 501. 13.
Joannis Barclaji judicium, de Regibus, qui Amicis, & Administris utuntur, 328. 42.
D. Joannes Suarius de Mendoza, Regius Hispalensis Senator, laudatur, 555. 22.
Joas puer adhuc, Regnum benè administravit, cum Joiadæ consilio, 256. 39.
Jobus, quia Rex, qualiter summo manè se surgere dicat, 93. 12. Idem, qualiter in memoria mortis thesaurum constituerit, 600. 11. Cur Reges alloqui, & eis vera dicere intendens, tot se cautionibus præmunierit, 286. 18.
Josaphat Rex, qualiter in sacra pagina, ob curam visitandi sui Regni, laudetur, 170. 15.
Joseph, dum Ægyptiis præfuit, qualiter universam terram visitaverit, ibid. 13.
Josue moriens, qualiter suos ad Religionem hortatus, 57. 13.
Jovis nomen, cur antiquitus omnibus Regibus datum fuerit, 62. 3.
Jovis simulachrum, cur sine auribus finxerint, Crætenses, ex Cœl. Rhod. 585. 10.
Jovis Curas, in orbe Regendo, qualiter referat, & subsannet impius Lucianus, 78. 6.
Jovi Positorio Aram, ante ingressum Senatus, qui posuerint, vel poni debere censuerint, 577. 19. & seqq.
Jovem, qualiter, & quare Opt. Max. vocaverit antiquitas, 45. 6. & seqq.
Jovem, ob vanas in pingendis papilionibus, & nubibus curam, qualiter Lucianus, & Thyanæus, subsanaverit, 161. 2. Vide alia verb. Jupiter.
Iphicratis apophthegma, de laudibus scientiæ, & prudentiæ, in gubernatione Reip. 71. 15.
Ira, sive iracundia, qualiter definiatur, ab Aristotele, 211. 12.
Ira furor brevis est, & ebrietati similis, 109. 1. & seqq. Et qui eam appellent animi fermentum, & quare, 210. 7.
Ira animi lutum movet, & movit, & Emblem. Auth. ad hoc, 109. 1. & seqq. & 210. 6.
Ira animum impedit, ne possit cernere verum, ibidem.
Ira, inexpugnabilis, invictaque est, & alia de ea, 211. 11. & seqq.
Ira, in Regibus, non potentiæ, sed impotentiæ signum est, & ejus damnum, ex Seneca, & aliis, ibid. 14. & sequentib.
Iræ furor, momento temporis se dari solet, & consilium Athenodori, & Livii Philosophi ad hoc, & Emb. Junii, 443. 10. & seqq.
Iræ, varii effectus, & animi commotiones, & alia damna, ex Pers. & aliis, 210. 4. & seqq. & 212. 17.
Iræ, sive iracundiæ, maximum remedium est dilatio, ex Sen. & aliis, 213. 13.
Iræ cohibendæ remedium est, est, quòd iratus se in speculo contempletur, 209. 2. & seqq.
Iram, qualiter describat Cicero, & Quint. fratrem, ad eam cohibendam suadeat, & Aristoteles, Alexand. Magn. 212. 20. 21.
Iracundiæ vitio, qui Reges, & Impp. laboraverint, & quæ exinde damna pertulerint, ibid. 21. & seqq.
Isaacii Angeli, Imp. Constantinopolitani audacia, in usurpandis rebus Ecclesiæ, & divina ob id punitio, 222 17.
Issæi Sophistæ, nobile apophthegma de vi civium inter se unitorum, 577. 14.
Isaias, qua plaga Egyptum delendum, & subvertendum vellis intestinis vaticinetur, 553. 5. Et qualiter, & quare se offerre Deo potuerit ad legationem ad populum, 315. 51.
Israelitæ, qualiter Deo gratias egerint, pro victoria contra Assyrios, & Arthax. 583. 27.
Israelitarum lex, quòd Rex ad bella non exeat, qualiter accipienda, 560. 9.
Judæorum, ab Hispania expulsiones tempore Sisebuti, & Ferdin. Regis Catholici, 57. 20.
Juetotus Gallus, qualiter à Clotario Rege, per iram occisus, & qua satisfactione ejus posteri donati fuerint, 212. 22.
Judicans, vel statuens aliquid, partibus, non auditis, reprehenditur, ex Sen. & aliis, 363. 16. & seqq.
Judicantes in criminalibus, ex præsumptionibus, vel indiciis, sæpè errare, & falli solent, & exempla ad hoc, 445. 26. & seqq.
Judicantium trutina, qualis esse debeat, ex Epicteto, & aliis, 362. 9. & seqq.
Judex, is optimus, qui citò intelligit, & tardè judicat, ex Democrito, & hujus dicti illustratio, 442. 4.
Judex, nihil sibi aliud velle debet, quàm quod non potest universitas sustinere, ex Cassiod. 415. 9.
Judex, non solùm res, sed & tempora rerum quærere debet, ex Ovid. 234. 25.
Judices, dii aliquando appellari solent, 10. 19.
Judices, ad justitiam æqualiter ministrandam, & pauperes protegendos, qualiter hortentur D. August. & Leo Imp. 390. 16. & seqq.
Judices, ex Novel. Imp. Justiniani, qualiter jurare compellantur se æquè pauperibus, ac potentibus jus servaturos, 383. 23.
Judices hortari debent partes, ad concordia, non ad litigandum, ex Nevizanz. 411. 34.
Judices, qualiter vigorem ex legibus sumere debeant, & in sceleratos procedere, ex Cassiod. 421. 16.
Judices palàm, & animosè in suppliciis, de sontibus sumendis regulariter, procedere debent, 450 8. & seqq.
Judices, & Magistratus, in plectendis sontibus, qualiter debeant Deum imitari, ex D. Chrys. 428. 11.
Judices in plectendis sontibus, quo se vultu animo, ex ratione habere debeant, ex Sen. & aliis, 422. 21. & seqq.
Judices, quantò cum dolore capitales pœnas, etiam justè inflictas, exequi debeant, ex Ovid. Senec. & aliis, 446. 34. & seqq. Et quando eis permissum, cum calamitosis collachrymare, 447. 17.
Judices, & Magistratus, qui putant ex crudelitate se famam consecuturos, notantur, & verba Mondogn. Episcopi, de quodam tali, 438. 19. & 20.
Judices justos, qualiter, & quare laudari, & publicè acclamari, jura permittant, 597. 18.
Judices, injuria afficiuntur, si de negotiis ad eos spectantibus, alii consulantur, & quare, 166. 58.
Judices, jura solent vendere, ubi Rex vendit judicia, ex Petr. Blesens. 317. 64.
Judices Bacchos, vel Baccho similes, hodiè in Tribunalibus positos, qualiter queratur Pet. Costalius, 309. 16.
Judicium certum, ex collatione, & contradictione diversorum, de eadem re suffragantium, sumi solet, 276. 13.
Judicium, nihil est, nisi publica merces, qualiter dicat Petron. 412. 53.
Judicia veluti divina, aliquorum Regum, qui per se, suorum causas judicarunt, 367. 51.
Judicia capitalia, qui Impp. præcipitanter exequuti fuerint, & eorum reprehensio, 445. 24. & seqq.

Judicia præcipitata, quàm sint damnosa, maximè, in criminalibus, 441. 2. & seqq.
Judiciorum damna, quæ ex sola auditione unius partis fiunt, 161. 15.
Julianus Impp. Apostata, sibi delatam purpuram mortem appellavit, & quare, 79. 9. Idem, qualiter suis dixerit, ut fidenter ei vera consulerent, 589. 12. Quantum despexerit vulgi injurias, & calumnias, 824. 14. Ejusdem sapiens responsum, circa non credendum facilè delatoribus, & accusatoribus aliorum, 162. 4. Quàm difficilis, & crudelis se adire volentibus fuerit, ex Nazianz. 360. 28. Morientis, in Christum blasphemiæ, & divina penitio, 10. 24.
Julianus II. Imp. valdè, ob avaritiam notatus, 217. 19.
Juliæ, novercæ Caracallæ, vox incestuosa, & inverecunda, notatur, 154. 17.
Julius Cæsar I. Rom Imp. & alii, qualiter cogitaverint, de jure civili reformando, 405. 7. & seqq. Ejusdem apophthegma, de suo more in judicando, 444. 19. Ejusdem convivium stupendum, toti pop. Rom. datum, & nimius in eo sumptus, ex Sen. 198. 20. & 520. 21. Qualiter idem Quintum Ligarium absolverit, Ciceronis oratione permotas, 378. 25. Ejus necem, qualiter præsagierit fulmen, quo ejus statua conflagravit, 347. 7. Statua ejus, cum fulmine, reprehensa, 12. 6.
Julii Pollucis, notabilis locus, de Epithetis Boni Principis, 112. 19. Et mali, 117. 14.
Jupiter olim, in nominativo Jovis dicebatur, 45. 9. Cur dictus Jonans, & Archiceraunus, & fulminans, 250. 6. Ad sæva fulmina Deos in consilium vocare dicebatur, & quos, & quare, ibid. 7. & 8. & ibi Auth. Emb. de hoc.
Jus civile Romanorum, ex quibus conflari, & constare cœperit, & alia de eo, 405. 7. & seqq.
Jus, in scrinio pectoris habere, cur dicantur Impp. & Reges, 252. 19.
Juris ars, qualiter à Plut. & alii divina fuerit appellata, 376. 12. & seqq.
Juris ars, & legalis peritia, Regia à Socrate dicta fuit, & quare, 366. 39.
Juris civilis libri, quantum hodiè mole, & confussione laborent, & Babylonicam turrim excedant, 405. 9.
Jurisprudentiam, non esse scientiam, nec artem, neque hoc nomine dignam, qui dixerint, & qualiter convincantur, 376. 13. & seqq.
Juris publici tutela, ad quid instituta, 396. 28.
Jure civili Romanorum, qualiter Hispania, & aliæ nationes usæ reperiantur, 405. 10. & seqq.
Jura minuuntur, quotiès gliscit potestas, ex Tacito. 383. 24.
Jura, qui aliis præscribant, absurdum erit, si ipsi in culpa hæreant, ex Philone Jud. 416. 11.
Justi viri animus, qualiter imaginem valdè, divinam, & Deo similem esse, dicat, & ducat Clem. Alexandr. 386. 1.
Justi Lipsii, gravissima verba, de Regnorum rerumque humanorum inconstantia, 21. 30.
Justinianus Imp. qualiter jus civile Romanorum compilaverit, & alii glossas addiderint, 405. 9. Idem, quas leges, & quàm severas, contra otiosos promulgaverit, 465. 33.
Justinianus II. Imp. quæ damna passus fuerit, ob non petita suorum consilia, 255. 37.
Justitia in se, virtutes continet omnes, 379. 2. & 3. Et in quibus versetur, & quòd sine ea, nihil conservari potest, ibidem, & num. sequentib.
Justitia est radix immortalitatis, ex Salviano, & aliis, 376. 12.
Justitia, est fundamentum perpetuæ commendationis, & famæ, 379. 1.
Justitia remota, regna, nihil aliud sunt, quàm latrocinia, & quòd etiam inter latrones est necessaria, ex Cic. & aliis, ibid. 3. & sequentib.
Justitia Regis, pax fit populorum, & alii boni ejus effectus, ex Isaia, & D. Cyp. 386. 1. & seqq.
Justitia, quibus votis, & orationibus, expeti à Deo soleret, per Apollon. Thianæum, 379. 2.
Justitia, post Chrysipum, qualiter, & quare duos pueros Lactans, pingi soleret, & Petri Costalii, pegma de hoc, 396. 21. & sequentib. Et quibus aliis symbolis, figuris, & Emblematis, à variis Authoribus fuerit delineata, 380. 7. & multis seqq. & de pictura Authoris, 382. 14.
Justitia, qualiter omnibus potentibus, & humilibus, æqua esse debeat, & alia de ea, 379. 1. & multis seqq. & 382. 17. & seqq.
Justitia, ubi justè, & rectè administratur, etiam ipsis, qui per eam damnantur, grata est, & exempla ad hoc, 385. 31.
Justitia non putatur, quidquid non discutitur, ex Cassiod. 444. 18.
Justitia nimia, incurrit peccatum, temperata, facit perfectos, ex D. August. & aliis, 175. 9.
Justitia, quàm graviter, ex pluribus legibus, & litibus, foriique versutiis, lædatur, & vulneretur, 410. 29.
Justitiæ partes, & proprietates, quæ sint, ex Platone, & Lactantio, 536. 19.
Justitiæ, sine fundamento, nihil potest esse laudabile, ex Cic. & aliis, 263. 35.
Justitiam, qualiter, & quare, plures Dei filiam fecerint, & appellaverint, 376. 12.
Justitiam Regnantium, esse utiliorem populis, quàm temporis fertilitatem, dixit Aristot. & quare, 376. 12.
Justitiam rectam, etiam in suos, qui Impp. administraverint, 417. 16.
Justum, ab iniquo secernere, quàm difficilè sit, secundùm Horat. & cur, 376. 11.
Justus dici non potest, qui alienas Regiones infestat, ex Herodoto, 536. 18.
Justus ex dimidio, Libanio dicitur, qui præmia, & pœnas æqualiter non dispertit, 470. 5.
Juva te ipsum, Adagium, & ejus origo, & usus, 581. 21. Et quòd, qui se non juvat, divinum auxilium non meretur, latè, 583. 25. & seqq.
Juvenem, in suis solis sensibus regere Principatum, difficilè est, ex Cassiod. 255. 37.
Juvenes, in Senatu senibus mixti, senes esse debent, ex Cassiod. 280. 40.
Juvenes, & maximè plures, non debent facilè consiliis gravibus adhiberi, & de damnis contrarii usus, ibid. 37.
Ixionis fabula, rotæ alligati, & ejus mythologia, ex D. Fulgentio, 33. 13.

L

Labarum, Crucem Christi præseferens, qualiter, ex vexillis Romanis ademerit Julianus Apostata, & restituerit Jovianus, 58. 28. & seqq.
Laborandum non est temerè, in iis, quæ nihil prosunt, 164. 7. & seqq.
Laboranti, debetur divinitùs gloria, laboris proles, ex Æschyllo, & aliis, 813. 20. Et quòd laborantes Deus adjuvat, ibid.
Labor, amoris domitor, & Emblem. Schoonh. ad hoc, 582. 20.
Labor, ac periculum, eò impenditur, ubi præmium speratur, ex Livio, & aliis, 470. 7.
Laboris assiduitas, quæ damna in agris, animalibus, & hominibus generet, ex Ovid. Sen. & aliis, 169. 6. & sequentib.
Laboris sui pretia recipere debent, qui publicis utilitatibus obsecundant, ex Cassiodoro, 319. 5.
Laborem, qui fugit, fugit felicitatem, ex Philone, & aliis, 98. 6.
Lacedæmonii, cur priùs, quàm prælia inirent, Musis sacrificare solerent, ex Eudamide, 490. 19. Iidem, & Romani, qualiter permisserint, pueros à Senioribus emendari, 130. 21. Et qualiter, & quare, arduas causas, in nocturnum tempus decidendas, rejicerent, 91. 20.
Lachrymis egeritur dolor, & flere quædam voluptas, seu aliquod calamitatum oblectamentum est, ex Ovidio, & Latino Pacato, 87. 9. & 515. 22. & seqq.
Lædendi, quàm commodandi, facilior est via, ex Nazario, 448. 41.
Læsionis genus est, pro futura tardare, 525. 18.
Lapidum insulæ Cicladicæ, mirabilis natura, ex Plinio, & aliis, 576. 5.
Latuit qui benè, benè vixit, ex Ovid. 148. 9.
Laudanda, postquàm facere desiimus, laudare quoque ineptum putamus, ex Plin. Jun. 490. 19.
Laudabilis vena servat originem, ex Cassiod. & aliis, 168. 2. & seqq. & 186. 22.
Laudare viventes, & potentes, adulationis periculo sumbest, 596. 16. Et quomodò id permitti possit, ex Pla-

Platone, & aliis, 597. 20.
Laudari nemo, ante obitum debet, & quare, 595. 10. & seqq. & 596. 15. & seqq.
Laudari bonum est, sed præstantiùs esse laudabilem, 199. 43.
Laudari se, cur non fuerit passus Pecennius Niger, ex Spartiano, 596. 16.
Laudatio, ibi à vanitate remota est, ubi est etiam secuta vituperatio, ex D. Ambros. & aliis, ibid. 16. & seqq.
Laudis veræ, qui sint hostes Capitales, 193. 18.
D. Laurentii, in craticula, adversus tormenta, mira constantia, 43. 38.
Laurentius Valla, qualiter, & cur, contra donationem Constantini Imp. Ecclesiæ factam, scripserit, 490. 23.
Dom. D. Laurentius Ramirez de Prado, Regius Consiliarius, quo symbolo usus fuerit, ad significandam constantiam in adversis, 246. 26. Et laudatur, ibidem, & 17. 13. 373. 31. & alibi sæpè.
Lautities nimia in eduliis, notatur, ex Nazianz. & aliis, 196. 6. & 198. 17.
Leonæ, & apri pugnantium, & vulturis spectandis apologus, & Emblem. Alciat. & Schoonh. ex eo, 553. 6. & 7.
Legio Christianorum, dicta Melitina, & fulminatrix, qualiter Dei auxilium in bello, sub. M. Aurelio, promeruit, 580. 9.
Legati Regum, an aliquando mendacio uti possint, 155. 27.
Lenitas, qualiter cum severitate misceri debeat, ex D. Greg. & aliis, 452. 1. & sequentib.
Leonis Imp. lex celebris, & comminatio nota digna, in judices iniquè judicantes, 390. 27.
Leonis IV. Imp. Constant. supplicium divinum, ob usurpatam Christi Crucifixi coronam, & suo capiti impositam, 222. 16.
Leopardus, musica efferari urgentiùs solet, & quòd sic debent efferari Reges, contra adulatores, 299. 43.
Leonina pellis, si non satis sit, vulpinam indue, Adagium, & ejus significatio, 239. 17.
Leonis, in humiles, & prostratos clementia, ex Plin. Ovid. Claud. & aliis, 567. 14. & sequent.
Leonis de spelunca, quid dicat Horatius, & ejus applicatio ad tributa, 504. 29.
Leonem, cur plures, Regum symbolum fecerint, 91. 2. & sequentib.
Leonem frænatum, cur justitia ducere, & in sedere dicatur, 382. 14.
Leones, qualiter à culicibus infestentur, & Emblem. Schoonh. de hoc, 489. 14.
Leones, qualiter epoto simiarum sanguine, à febre convaleant, & Junii Emblem. hinc sumptum, contra adulatores, 295. 17. & sequent.
Leones, templorum foribus, tamquam custodes apponi solebant, & cur, & Emblem. Alc. de hoc, 91. 3. & 4.
Leonum vigilia, qualis, & cur apertis oculis dormire dicantur, 91. 2. & 3.
Lesbia Regula, Adagium, & de ejus causa, & significatione, 376. 11.
Lescus Albus, Polonorum Rex, qualiter Gorovitium, bonum Consiliarium, Regno prætulerit, 303. 15.
Lex, est antidotum vitiorum, vitiosaque vita venenum, ex Salviano, & aliis, 391. 5.
Lex, cur à Papiniano definiatur civitatis communis sponsio, 397. 30. Et aliæ definitiones, ex Demosthene, & aliis, 391. 4.
Lex, quod non vetat, hoc fieri vetat pudor, ex Senec. & aliis, 154. 18.
Lex armata sedet, sed nescit crimem occultum, ex Prudentio, 421. 17.
Lex viva est, sanctus honoratus, & flagitiosus supplicio affectus, ex D. Aug. & aliis, 418. 2.
Lex nulla, pœnis sobrios sales premit, 288. 42.
Lex horrendi carminis, apud Romanos, qualis, 444. 17.
Lex vetus, ut innovetur, vel corrigatur, quæ requirantur, ex D. Thom. & aliis, 302. 8. 13. & seqq.
Lex Gabinia Tabellaria, apud Romanos, qualis, & ad quid lata, 267. 61.
Legislatores varii, qualiter, & cur, pro diis habiti fuerint, vel leges suas, à diis acceptas, commenti sint, 391. 6. & seqq.
Legem, qui imperare jubet, Deum jubet imperare, ex Arist. & aliis, 391. 3.
Legem unam, cuique negotio satis esse, qualiter dixerit Solon. 405. 1.
Lege quadam, condiendis legibus opus esse, dixit Androcles, & quare, 375. 19.
Leges bonæ, & prudenter latæ, quàm sint utiles, & necessariæ, & plura de eis, & earum causis, & effectibus, 391. 1. & seqq. & 393. 10. & seqq. Et quo symbolo earum utilitas, ab Authore, & aliis designetur, 194. 13. & seqq. Et quòd sine eis, nulla Respub. benè gubernari possit, ex Arist. Cic. & aliis, 391. 1. & seqq.
Leges, & earum necessitas, qualiter post corruptum nequitia hominum aureum sæculum, cœperint, ex Ovid. & aliis, ibid. 1.
Leges, sunt oculi Reip. ex Novel. Leonis Imp. & quare, 394. 12. Et ibi Emb. Auth. ad hoc.
Leges, à ligando, vel à legendo dicuntur, & quare, ibid. 12.
Leges, qualiter olim ligneis, vel æreis tabulis, lapideisvè, scribi, & proponi solerent, 393. 11.
Leges, à Regibus, qualiter, & quare, summo cum consilio, & maturo judicio, ferri debeant, 397. 31. Et qui Impp. non aliter eas edere voluerint, & quòd ita latæ, Pragmaticæ appellantur, 252. 17. & seqq.
Leges, sine Rege, qui eas observari curet, languescunt, vel de nihilo serviunt, 99. 3. & seqq.
Leges, absque probatissimis Magistratibus, qui earum executionem curent, mortuæ sunt, ex Platone, & Pomp. J. C. 399. 1. & 403. 22. Et quòd idem est, quòd non sint, vel quòd non observentur, 400. 7. & seqq.
Leges, languidiùs se habent, & operantur, in Provinciis, à suis Regibus valdè remotis, & quare, & exemplum in legibus Indiarum, & bonam Indorum tractationem concernentibus, 401. 10. & seqq.
Leges, non de omnibus casibus, sed de frequentibus, sunt ferendæ, 397. 32. & seqq. Et quòd solùm de rebus gravibus ferendæ essent, & reliqua judicium arbitrio remittenda, ex Arist. & aliis, 405. 3.
Legges silent inter arma, & aliæ similes sententiæ, ex Cic. & aliis, 549. 15.
Leges ipsæ cupiunt, ut jure, & æquitate regantur, 374. 2.
Leges, ex æquitate interpretari, ad solos Reges, quando, & quo sensu spectare dicatur, 375. 4. & 5.
Leges plures, in civitate esse, pro maledictione, apud Oseam habetur, 404. 3.
Leges, quàm multæ, tàm nullæ, ex Oveno, 405. 4.
Leges ubi multæ, ibi etiam, & multæ lites, & alia damna, 397. 32. & 404. 1. & 409. 26. & seqq. Et qualiter de multis legibus resecandis, à multis tractatum sit, & tractari debeat, 412. 40. & seqq. & ibi Authoris Emblem ad hoc.
Leges Moysi, à Deo datæ, quàm paucæ fuerint, & compendiosæ, 405. 5.
Leges 12. Tabularum, quàm fuerint paucæ, & à Cicerone laudatæ, & qualiter posteà à Romanis, aliis latis obscurari cœperint, ibid. 6.
Leges, semel latæ, non nisi, ex magna causa abrogandæ, vel mutandæ sunt, & quare, ex Nat. Comite, & aliis, 397. 34. & 35. Et veteres, & observatæ, quoad fieri possit, retinendæ, & quare, & Cassiod. & aliis, 302. 4. & seqq.
Leges, à se latæ, ne in posterum mutarentur, qualiter caverit Lycurgus, 301. 18.
Leges, qualiter, & cur Anacharsis, & alii, aranearum telis similes dixerint, 382. 15. & sequentib.
Leges consenescere, & occasum pati solent, & quando sine reprehensione mutari possint, 305. 32. & seqq.
Leges Juliæ, Papiæ, & aliæ caducariæ, qualiter, & quare sublatæ fuerint, 510. 29. Et de lege Julia, de vicessima, ab Augusto lata, & qualis esset, & alia plura circa eam, & ejus derogationem, & abrogationem, 509. 23. & seqq.
Leges, quæ exulare jubent causidicos, & procuratores, & alios litium concinatores, qualiter, & quare, à Boccalino laudentur, 411. 38.
Leges juris civilis Romanorum, an, & qualiter, & quando in nostra Hispania, ad decissionem causarum allegari, & observari debeant, 408. 24.
Leges, quàm antiquæ in Hispania fuerint, & variæ illarum in eadem, per varia tempora, ad hæc usque nostra, lationes, & mutationes, 406. 10. & seqq.
Leges Partitarum Hispaniæ, laudantur, & quorum opera,

ra, ab Alfonso X. compositæ fuerint, ibid. 14. & seqq.
Leges styli, Partitarum, Ordinamenti, & novæ demum collectionis, Tauri, & aliæ, qualiter, & quo tempore, & à quibus Regibus, in Hispania editæ fuerint, 407. 15. & seqq.
Leges novæ Recopilationis, qualiter nunc demum reformatæ, additæ, & ab Authore glossari, jussæ fuerint, 408. 21.
Leges plures Hispaniæ, contra otiosos, vagantes, & signiter se habentes, referuntur, & querimonia Athoris, quòd malè servantur, 465. 33.
Legum munia, urbium mœnia, 391. 1. Ubi Authoris Emblema ad hoc, & 397. 29. & seqq. Et quòd sunt armis validiora, 394. 13. & seqq.
Legum causa, & præstantia, & in quo earum vis consistat, 383. 21.
Legum bonarum norma, ex Christi legibus, & exemplis desumi debet, ex D. Paulino, & aliis, 398. 36.
Legum, in exacta observatione curanda, nunquam nimis excedi potest, ex Cassiod. & aliis, 396. 28.
Legibus, tantùm de novo severitatis addendum est, quantùm flagitia creverunt, ex Sym. 421. 14.
Legibus parere debat, qui eas tulit, si earum stabilitatem optat, 160. 17. & seqq. & 413. 1. & multis seqq. & ibi Embl. Auth. ad hoc.
Legibus bonis, & simplicibus, uti debemus, & ab earum calumniis cavere, 409. 26.
Legibus, qui nimium strictè utuntur, Sycophantæ dicuntur, ex Menandro, 374. 3.
Legibus ne, an gubernatorum arbitrio, melius Respub. gubernetur, antiqua quæstio, & qui de ea agant, 392. 24.
Legum Custodes, parcos in somno Plato requirit, 93. 13.
Leuco, quo pacto, & causa populi monetam corraxerit, alia eidem viliori pro tempore tradita, ex Polieno, 497. 32.
Libellorum famosorum in Principes, materia, & pœna arbitrio judicis, ut plurimum relinquitur, ex Menoch. & aliis, 592. 32.
Libellis satyricis, quàm falsè Adrianus, & Severus Impp. responderint, 205. 28.
Liber non videtur Ciceroni, qui non aliquando, nihil agit, 169. 9.
Liberalis non est, pecuniæ suæ iratus, ex Senec. 514. 17.
Liberalitas, ita exercenda, ne in prodigalitatis vitium degeneret, ibid. 17.
Liberalitas in Principibus, non prodigalitas commendatur, & ejus detestatio, ex Senec. & aliis, 478. 51.
Liberalitate, qui utuntur, benevolentiam sibi conciliant, & alia de laudibus liberalitatis, ex Cic. & aliis, 522. 4.
Liberalitates imperiales arctari, & strictè interpretari non debent, ex Imp. Atan. 476. 42.
Liberas linguas, in civitate libera esse oportere, quis dixerit, 591. 26.
Liberius emendare, non est admonere, sed offendere, ex Sen. 290. 58.
Libertas, libertate perire solet, 58. 20.
Libertas pauperis, qualis sit, ex Juvenali, 388. 15.
Libertas, in suffragiis, in senatu ferendis, qualis, & quanta esse debeat, 289. 49.
Liberti Tiberii, egregia carmina, contra retardantes beneficia, quæ facere debent, 525. 18.
Libones rustici, à nobilibus durissimè habiti, qualiter, & cur maluerint, in antiquo statu manere, quàm novitatem induci, 104. 20.
Libri qualiter, & quare sint optimi amici, & Consiliarii Principum, 139. 36. Et qui hoc dixerint, & plura alia, de librorum commendatione, 299. 46.
Libri aperti, & gladii ei innixi, symbolum, qui Principes, & ad quid designandum, portasse legantur, 136. 15.
Licenter, qui nihil facit, cùm potuit, numquam voluit, ex Paccato, 415. 7.
Licet, si libet, Tyrannorum vox, & quòd eam horrere debent justè regnantes, ibid. 6.
Licinius Imperator, quàm infensus litteris fuerit, 137. 25.
Ligna duo inter se collissa ignem, emittunt, & Embl. Camerar. hinc sumptum, 548. 8.
Ligna disserta, omnia bona cumulat, ex Cassiod. 147. 23. Et omnes scientias ornat, 76. 29. & seqq.
Linguæ continendæ, & secreti servandi difficultatem, quibus symbolis Modernus quidam ostenderit, 273. 37.
Linguæ, ventri, & pudendis, temperandum, docuit Anacharsis Scytha, & quare, 197. 11.
Linguæ, victimarum loco, olim Mercurio sacratæ, & cur, 145. 11.
Lis genuit leges, & legum lis filia, ex Oveno, 409. 28.
Lis litem serit, & noxa noxam parit, Adagium, ibid.
Litem longam, & dubiam, qui prosequitur, demens à Martiali appellatur, & quare, 410. 30. & seqq.
Lites, quam sint hominibus damnosæ, & exitiales, & de inscriptione Palatii Mediolanensis, ubi hoc denotatur, & loca Cassiod. ad idem, 409. 29. & seqq. & 411. 34.
Lites, qualiter, & quare, pulvinar diaboli, & peccatorum Seminarium dicantur, 409. 29. & seqq.
Lites breviari, quantum semper omnia jura desiderarint, & ex quibus causis earum protelatio procedat, 408. 25. & seqq.
Lites, qui execrantur, verecundi, & cordati homines in jure appellantur, 410. 30. & seqq.
Litium immortalitatem, qualiter veteres plangere solerent, & Pegma Costalii ad idem, 409. 27.
Litium, & legum plurium, damna, quo simili expresserit Æneas Sylvius, & Authoris Embl. indè sumptum, ibid. 28. & 29.
Litibus, quia abstinuit, qualiter Ausonius Gallus, suum patrem, & Lipsius, Ottelium commendet, 411. 17.
Littera Pythagore, Y, & ejus symbola, 243. 14. & seqq.
Litteræ bonæ, hodiè frigent, & quare, ex Erasmo, 480. 7.
Litteras scire, an Principibus expediat, 137. 25. & seqq. Et Bodini judicium circa hoc, relatum, & reprobatum, 139. 32. & seq.
Litteras, in hominibus plebeis argentum, in nobilibus aurum, in Principibus Gemmas esse, ex Æn. Syl. 138. 26.
Litterati homines, Principibus suscipiendi, & suspiciendi, & quare, Emblem. Author. ad hoc, 487. 1. & seqq.
Litteris, & disciplinis, meliores homines reddi, non pejores, contra Bodinum, ex Cominæo, & aliis, 139. 11. & seqq.
Livor summa petit, ex Ovid. & aliis, 346. 3.
Loco, Hispanum verbum, undè originem trahat, 278. 30.
Locrenses, qualiter novarum rerum suasores audirent, & eis non probatis, punirent, & Emb. Auth. hinc sumptum, 303. 15.
Locustæ, & earum natura, & damna, quia Regem non habent, & alia de locustis, & Emb. Authoris de hoc, 106. 6. & seqq.
Locustarum plaga, an sufficiat, ad petendam remissionem mercedis, fundi locati, & qui de ea tractent, ibid. 7. & seqq.
Locustas, processu formato, excommunicandi, & abigendi mos, an probandus, & qui de eo agant, ibid. 7.
Locustas, cur in suis militaribus vexillis possuerint Carthaginenses, 544. 12.
Locustæ, quibus Divus Joannes in Eremo vescebatur, quales fuerint, ex Pelusiota, 106. 9.
Longus, in dicendo, vel scribendo, dici non potest, qui materiæ immoratur, 279. 53. & seqq.
Loquacitas nimia in Regibus, quando vituperabilis, ex Legibus Partitarum, 149. 14. & seqq.
Loqui benè, idem est, quòd operari, ibid. 30.
Lorica, suis squamis unitis, serpentibus, qualiter concordiam significet, ex Jobo, & aliis, 577. 12.
Lubrici sunt humanorum Gradus ascensuum, ex Sen. & aliis, 342. 17.
Lucerna, qualiter lucem suam diffundat, & communicet, 68. 14.
Lucerna, symbolum Regum, & cur, & Embl. Auth. hinc sumptum, 66. 2. & seqq.
Lucernam alat, qui luce opus habet, Adagium, & Emb. hinc

hinc sumptum, 318. 1. & 319. 8. & seqq.
Luciani mordacitas, atheismus, & interitus, 163. 1. Et ibidem, qualiter Jovem, in nugis occupatum, subsannaverit, & Embl. hinc sumptum.
Lucii Sullæ crudelitas, in quatuor legionibus contrariæ partis, sibi jam submissis, obtruncandis, ex Val. Max. & aliis, 451. 12.
Lucius Piso, qualiter ob humilitatem, qua venam sui delicti postulavit, à Senatu Romano fuerit absolutus, 378. 24.
Lucra justa, ubique tuta, etiam in naufragio, 519. 10.
Lucrum gratissimum, quòd quis ex volentis ædibus ferat, ex Pindaro, 511. 7.
Ludibrium, vel lusum Dei, omnes homines esse, 15. 2. & mult. seqq.
Ludi aliqui, & festivitates publicæ, populis permittendi, & quare, & quòd hoc juris gentium esse videatur, 172. 25. & seqq.
D. Ludovicus, Rex Galliæ, cognomine Sanctus, quod consilium dederit filio, circa vectigalium impositionem, 508. 17. Ejusdem apophthegma, circa necessitatem animadvertendi in facinerosos, 432. 25. Et pietas, & cura *in* multis pauperibus alendis, 228. 19.
Ludovici Crassi Gallorum Regis monitum, ad filium, de Regni successione, 67. 9.
Ludovicus XI. Rex Galliæ, ob bellorum cupiditatem, à Cominæo, notatus, 537. 21. Idem, qualiter tractaverit, de legibus, & litibus suo in Regno breviandis, & resecandis, ex eod. Cominæo, 412. 41. Qualiter de veritate, sibi à suis non patefacta, conquestus fuerit, 284. 17. Qualiter, & quare vetaverit Carolum filium, aliàs latinas litteras discere, præter nescit regnare, qui nescit dissimulare, 137. 25. Et quantum hoc filio nocuerit, ex Cominæo, & aliis, ibidem, num. 30. & 31. Ejusdem apophthegma, de beneficiis Principum, & eorum effectu, & qualitate, ex eod. Cominæo, 475. 35.
Ludovicus XII. Galliarum Rex, quàm frequens esset, in causis suorum audiendis, & decidendis, 366. 35. Ejusdem integritas in puniendo Subpræfecto Aurelianensi, valdè alias, sibi amicitia conjuncto 384. 27. Apophthegma nobile, de damnis bellorum, 544. 15.
Ludovici XIII. proclama, sive manifestum injustum, contra Hispaniam, dum ei bella movere instituit, 538. 31.
Ludovici Hungariæ, Regis symbolum, ex speculo sumptum, 152. 4.
Ludovici Sylveira apophthegma, de periculo eorum, qui se, Regibus sapientiores, ostendunt, 536. 23.
Ludus Thesserarum, sive tabulæ Pallamedis, qualis fuerit, & Embl. Author. ex eo, ad ferendos, & corrigendos sinistros casus, ex Terentio, & aliis, 245. 19.
Lumen, ante Impp. Rom. & Reges Persarum foràs exeuntes, deferri solitum, & quare, 68. 12.
Luna, etiam cum Solis radiis deficitur, ei terga non vertit, 248. 37.
Luna crescens, ostrea implet, & Emb. Camerarii, ex hoc, ad ingenia litteratorum, 481. 12.
Luna, ob canes, qui ei fulgenti adiatrare solent, cursum non tardat, & Emb. Alciat. & aliorum, de hoc, 586. 15.
Lunatis calceis, cur Romani uterentur, 29. 27.
Lic. Lupus de Deza, tempore D. Philip. II. qualiter, pro legibus Hispaniæ resecandis, & breviandis, instaverit, 412. 42.
Lupus à Vega laudatur, & ejus querela elegans, de suis Musis nullo favere juvatis, 485. 34.
Lupus, assellum, quem devorare parat scalpens, adulatoris symbolum, ex Batillio, 300. 52.
Lupi nulli, hodiè in Anglia reperiuntur, & qualiter extincti fuerint, 423. 28.
Lusus facium ardentium, quas alii aliis currentes trahebant, apud Athenienses, & ejus applicatio, ex Lucretio, 20. 29.
Lutum, & ejus laudes, Majoragius scripsit, & quàm vanè, 166. 20.
Lutum non fit testa, nisi tundatur, Adagium, & quid significet, 130. 25.
Luxuriem nimiam, & ejus damna, qualiter describat, & reprehendat Claud. 193. 22.
Luxus immoderati descriptio, & detestatio, ex Nazianz. & aliis, 189. 2. & seqq. Et quibus excidii, & aliarum calamitatum causa fuerit, 191. 8. & seqq.
Lycurgus, qualiter, & quare, post leges datas Lacedæmoniis, Dei nomen meruerit, ex Themist. 395. 18. & 396. 22. Idem, quanto studio curaverit, ne legum suarum ulla in posterum mutaretur, 303. 18. In Hispaniam adventasse, & Vasconibus Latinam linguam, qua hodiè utuntur, communicasse, quis dixerit, 504. 19. Ejusdem mira clementia in parcendo ei, qui ipsi oculum effoderat, 417. 13. Et Historia de Canibus, quibus Spartanos, bonæ, vel malæ educationis, effectus demonstravit, 127. 6. & seqq.
Lyra, apud nos *Harpa*, pro symbolo concordiæ sumpta, & benè ordinatæ civitatis, & quare, ex Pierio, Costalio, & aliis, 576. 9. & 10. & Authoris Emblema de hoc, 428. 9.
Lyræ, vel citharæ adinventio, & plura alia, de miranda hujus instrumenti concordia ex Cassiod. 577. 11.
Lisandri turpe dictum, quòd Reges fidem frangere possent, refertur, & refellitur, 156. 28. & seqq.
Lysppus, qualiter, & quare reprehenderit Appellem, quòd Alexandrum Magnum fulmina contorquentem, depinxerit, 184. 10.
Lysiteles, apud Plautum, qualiter reprehenderit juvenem, à Majorum virtute degenerantem, 187. 26.

M.

MAcharensium Regibus, in Utopia Thomæ Mori, qualiter, & quare, prohibitum esset thesauros habere, 518. 9.
Macedones, qualiter, & quare, adversus Illyricos pugnaturi Regem suum, ante exercitum in cunis protulerint, ex Justino, 563. 21.
Machiavelli delirium, quòd Christiana Religio Imperiis noceat, damnatur, 50. 4. Et aliud impium ejusdem, & Bodini, dogma, quòd Reges, ex suo tantum consilio procedere debent, 253. 18.
Magistratus sæpè dii in S. Scriptura vocantur, & quare, 62. 4.
Magistratus, & officia omnia Reip. à Principe, tanquam à fonte dimanant, & an semel data possint sine causa, & citatione adimi, 164. 14. & seqq.
Magistratus creati ad beneplacitum Principis, censentur perpetui, ex Cassiod. Acc. & aliis, 366. 36.
Magistratus, quibus concedendi, ex Plat. & Arist. 313. 42. Et eorum delectus, qualiter à Principe faciendus, 311. 29. & seqq.
Magistratuum ineptorum electio, quàm sit damnosa Reip. ex Cic. & aliis, 310. 22. & seqq.
Magistratus, & judices, quæri, & eligi debent, non probandi, sed jam probati, ex D. Bernard. & aliis, 308. 6. & seqq.
Magistratus ultrò, & non ambientibus, etiam invitis dari debent, & tunc magis æstimari, ex Plin. Jun. & aliis, 314. 46. & seqq.
Magistratus mali si eligantur, pejores, post electionem evadunt, & quare, ex Boeth. 308. 8. & seqq.
Magistratus boni faciunt annum bonum, & magis felicem, quam multi, & boni fructus, ejusdem anni, ex Sidon. & aliis, 311. 26.
Magistratus iniqui, & sordidi, furibus sunt pejores, & quare, ex Sarisb. & aliis, ibid. 24.
Magistratus multi, acribus initiis, in curioso tamen fine, se habent, ex Tacito, 308. 8.
Magistratus se inebriantes, qualiter à Platone, & Solone puniri, 205. 24.
Magistratus pauperes, olim opulentam Remp. habebant, ex Salviano, 510. 18.
Magistratus, habentes Reip. & justitiæ administrationem, vendi non possunt, nec debent, & quare, 315. 53. & seqq.
Magistratum gerere, quilibet facilè putat, & est difficillimum, 62. 6.
Magistratus, magistratu bonos, honores petendus est, ex Plin. Jun. 312. 33.
Magistratus, si de uno ad alium tribunal promovendus sit, quid attendi debeat, ex Cassiod. & aliis, ibid. 33. & seqq.

Magistratus legibus subdi, non leges Magistratibus, quàm sit conveniens, & necessarium, 392. 5.
Magistratus, non possunt legibus esse mitiores, Reges possunt, & cur, ex Sym. & aliis, 375. 4.
Magistri litterarum honorandi, quia Palatiis fœcunda nutriunt ingenia, ex Cassiod. & lege Partitæ, 483. 24. & 28.
Magna res, magnis absti nuisse fuit, ex Albinov. 345. 29.
Magna negotia, magnos apparatus desiderant, ex Heliod. 311. 29.
Magna repentè ruunt, summa cadent subitò, ex Claud. & aliis, 340. 4.
Magnam fortunam, magnus animus, & placidus, etiam in calumniantes, decet, ex Sen. 592. 32.
Magnanimitas, & magnificentia in Principibus, valdè necessaria, & Imperii Corona est, ex Jamblico, 475. 37.
Magnetis lapidis, mirabilis virtus, in attrahendo ferrum, & plura de eo, ex D. August. & aliis, 401. 11.
Magni animi est, magna contemnere, ex Sen. 500. 3. Et injurias despicere, ex eod. 592. 32.
Magni animi, magnis honoribus fiunt, ex Livio, 470. 7.
Magni cognomen, qui justè mereantur, & ob quas causas tribui debeat, & soleat, 47. 17. & seqq. Qui Imperat. illud habuerint, & qualiter, illud recusaverit Alex. Sev. Imperator, ibid. 16. Et quòd Magnus idem solus dici potest, qui & bonus, ex Sen. 2. 8.
Magnos, in magnis occupari debere, 163. 1. & seq. & Auth. Embl. ad hoc, ibidem.
Magnus versator in re pusilla, Adagium, & ejus significatio, 165. 7.
Magnificentia Regum, in tuendis oppressis, & pauperibus, consistit, ex Sen. & aliis, 387. 7. & seqq.
Magnitudo, quando non possit crescere, ex Sen. 47. 17.
Magnitudinis est, velle quantùm possis, ex Plin. Jun. & aliis, 154. 19. & seqq.
Magnitudinis modus, aliquis esse debet, ex Sen. Rhetore, 530. 33.
Majestatis læsæ in crimine, cur, & quomodò filii, & posteri, plecti soleant, 439. 29. & seqq. Et qualiter in eodem, vel ex solis somniis, aut indiciis, procedi debeat, 446. 31. & seqq.
Majestati Imperatorum, & Regum, qualiter humanitas, & affabilitas non præjudicet, 559. 20. & seqq.
Majestate Regnantis digna vox est, profiteri se legibus alligatum, ex Theod. Imp. Gunthero, & aliis, 414. 5.
Major suis incrementis, quis dici mereatur, 47. 17.
Majorem vitato virum, Adagium, & ejus causa, & usus, 347. 5.
Majorum gloria, & nobilitas, quos debeat stimulos, in eorum posteris generare, 185. 17. & seqq. & 186. 23. & seqq.
Majorum ad gloriam confingere, est veluti propriæ defectum fateri, Philostr. Joan. de Mena, & aliis, 185. 14. & seqq.
Majus dedecus est parta amittere, quàm omnino non paravisse, ex Sallust. Cassiod. & aliis, 531. 40.
Mahometus, Turcarum Imperator, qualiter moriens doluerit, quòd extra ordinem suis populis tributa imperasset, 508. 20.
Mali Granati, dulcis, & acris, symbolum, Regis Henr. IV. & ejus significatio, 453. 7.
Malius Theodorus, & qualiter à Claud. laudetur, quòd ira deposita judicabat, 445. 21.
Malum cum perseverat, augetur, ex Cassiod. 421. 16. Et quòd malis nascentibus occurri debet, & quare, ex Ovid. & aliis 447. 39.
Mala prævissa, minus feriunt, 344. 27.
Malos, qui non puniunt, bonis injuriam inferunt, & eos perditum eunt, ex Pythaco, & aliis, 422. 22. & 432. 7.
Malorum extremum, indè nasci vulnera, undè sperabantur medicamenta, ex Cassiod. & aliis 521. 25.
Manasses, Rex Hebræorum, cur statuam, quintuplici ornatam facie, sibi apponi fecerit, 323. 7.
Mandata sua, qui in posterum observari cupit, qualiter se debeat habere cum mandatis suorum prædecessorum, 504. 24.
Manus, non est debilior, quòd in plures digitos sit divisa, 380. 11.
Manus multæ, ad regendum Imperium sunt necessariæ, ex Themist. & Authoris Emblema hinc sumptum, 325. 23.
Manus multæ reddunt onus levius, Adagium, 324. 18.
Manibus multorum, quæ peraguntur, commodiùs, & faciliùs expediuntur, 580. 12.
Marchionis de Cusano, casus, & causa refertur, & ejus Pater collaudatur, 458. 40.
Marcus Aurelius Imp. quantam curam, & diligentiam, etiam in rebus minimis adhibuerit, 79. 11. Ejusdem Monitum, de contemnendis ab Imperatoribus, vulgi invidiis, & calumniis, 589. 13. Et in arduo bello victoria, ob orationes Christianæ legionis, & epistola, quam de hoc, ad Senatum scripsit, 580. 5.
Marci Antonini Imp. Philosophi apophthegma, de civibus conservandis, 544. 19. Ejusdem oblectamenta, ad graviores curas leniendas, 171. 19. Et qualiter ad bellum conficiendum, ex suo patrimonio providit, ne populum gravaret, 505. 24.
Marcus Terentius, qualiter se apud Tyberium Cæsarem excusaverit, de amicitia, & obsequiis in Sejanum, 327. 31.
Marci Tullii Cic. quanta fuerit eloquentia, & vis in dicendo, & de ejus ob eam morte, & laudibus, 148. 27.
Marci Curtii, & Quinti Fabii, circa contemptum divitiarum, 517. 2.
Marci Crassi delicta, qualiter à Pop. Rom. in conjuratione Cathilinæ dissimulata fuerint, 241. 31.
Marco Horatio, qualiter, & cur, socris cruenta cædes remissa fuerit, 378. 24.
Mare, aquas terris, & fluminibus præstitas, rursus in se recipit, & Embl. Author. hinc sumptum, 523. 7. & seqq.
Mare placidum damnat, qui undas cupiditatis exaggerat, ex Cassiod. 514. 14. & seq.
Mare mortuum, continuis vaporibus aerem inficit, & quare, 462. 11.
Mare ventis agitatum, quis pro symbolo sumpserit, ad significandam gloriam, quam consequimur, ex constantia in adversis, 248. 35.
D. Maria Virgo, quòd justè Domina vocari possit, & debeat, & quòd ejus nomen hoc significet, ex Arnoldo, & D. Hieronymo, 10. 25.
D. Mariannæ Austriacæ, Reginæ Hisp. felicissimus, & lætissimus in Matritensem curiam introitus, Anno M. DC. LI. 373. 31.
Marius, apud Sallustium, quàm esse veram nobilitatis majorum laudem, ac gloriam duxerit, 187. 25.
Martialis Poeta, qualiter laudet Prisci Patroni sui, erga se venevolentiam, 483. 22. Ejusdem Epigrammata, de pilis tauris objici solitis, explicantur, 16. 11. & seqq. Et alia per totum opus referuntur, & illustrantur.
Martis alea, quàm sit anceps, 545. 22.
Martem, qualiter bonarum, etiam artium Deum faciat Ovidius 134. 4. Eumdem, quia bellis favet, execratur Homerus, 542. 6. Eumdem & Christum pari disciplina colere, difficillimum, 516. 15.
Matres, quæ proprio lacte filios non alunt, à quibus reprehensæ, 130. 24.
Maximi Tyranni crudelitas, in imponendis, & exigendis tributis, qualiter à Latino Paccato describatur, 513. 5.
Maximilianus I. Imperator, qualiter loca suppliciis destinata, nudato capite salutare soleret, 423. 25. Ejusdem apophthegma, circa favendos homines litteratos, 484. 28. Idem, qualiter vivus, omnia mortis, & sepulturæ suæ instrumenta, sibi paraverit, 501. 18.
Mæcenas, quod Consilium dederit Aug. circa Agripam nimis elatum, ex Diono, 537. 26. Et ut bonos Connimis elatum, ex Diono, 537. 26. Et ut bonos Connimis elatum, ex Diono, 537. 26. Et ut bonos Conn

Medico, secundùm artem curanti, imputari non debet, si æger moriatur, ex Quintil. 165. 46.
Medici, licitè, & prudenter contrariis remediis uti solent, quando priora, nihil proficere vident, 306. 39.
Medicis, quàm sit difficilè, absentes infirmos per epistolam velle curare, ex Seneca, 397. 33.
Medio tutissimus ibis, ex Ovidio, & aliis, 347. 8.
Mediocritatis in rebus omnibus utilitas, & laudes, ex Apollod. Hor. & aliis, 350. 23. & seqq.
Meliora, non solent pluribus placere, ex Sen. & Cic. 584. 2.
Melius est benè Imperare, quàm Imperium ampliare, 511. 40.
Melius est in tempore, occurrere, quàm post vulneratam causam remedium quærere, 447. 40.
Mellis, & fellis conjunctio in omnibus reperitur, ex Apulejo, 17. 16.
Membra, qualiter capiti subdi debeant, & ejus gubernationem admitere, & damna quæ ex contrario resultant, 74. 20. & multis & seqq.
Membrum incurabile recidendum, & quare, 431. 8.
Mendacium, quantum à veritate distare, scitè dixerit Tales Milesius, 368. 2.
Mendacium quodlibet, quantum Persæ, Indi, & alii horruerint, 155. 27.
Mendacium in Regibus, sæpè necessarium esse, qualiter docuerint Plato, & alii, qui reprobantur, idid. 26. & seqq.
Mendacium, etiam leve, quantum excusari debeat, maximè à Regibus, & Principibus, ex lege Partitæ, D. Thom. & aliis, ibid. 25. & seqq. Et quòd mentiri non licet, etiam pro totius mundi salute, 155. 27.
Mendicantes validos, qualiter Plato, & alii, suis in legibus prohibuerint, & punierint, & alia de eis, & quibus ministeriis applicari possint, 229. 20. & seqq. Et quòd licèt de hoc sæpè tractatum fuerit, & plura remedia ad eorum damnosa examina cohibenda, prudenter excogitata, numquam tamen executioni mandata fuerint, 465. 34. & seqq.
Menecrates Medicus, se Deum mentiens, qualiter fuerit à Philip. Macædone derisus, 14. 15.
Menenii Agrippæ Apologus, quo plebem Romanam sedavit, 74. 20.
Mensarum Syracusarum lautitiem, & luxuriem, qualiter reprehenderit Plato, 100. 30.
Mens una Sapiens, plurium vincit manus, 259. 13.
Mentem humanam, cur inter duas aures Deus collocaverit, & Embl. Athor. hinc sumptum, 362. 10.
Mentibus duris, simul omnia abscindere velle, impossibile est, 213. 25.
Mercatores cuncti refugiunt, quæ sibi dispendiosa cognoscunt, ex Cassiod. 514. 14. & seqq.
Mercatoribus ad nos adventatibus, quantum favere debeamus, ex Cassiod. ibid. & seqq.
Mercium taxatio, solet sæpè majorem rerum caritatem causare, & quare, 495. 26.
Mercurius quis, & ejus nomina, & officia apud Gentiles, & qualiter, & cur hominum Pastor, & Nomius dictus fuerit, & Embl. Auth. hinc sumptum, 61. 1. & seqq. & 62. 6. Dictus quasi Medicurrius, sive medius currens, & quare, 569. 6. Qualiter, & quare alatus, & petasatus, & iter agens à Veteribus fingeretur, & Auth. Embl. hinc sumptum, ibid. 6. & seqq. Eloquentiæ, etiam Deus habitus, & qualiter sine manibus, ore aperto, ad hoc significandum, effigiari soleret, & Emb. Auth. hinc sumptum, 145. 9. & sequentib. Simulachrum Mercurii geminum, juvenis scilicet, & senis, cur Ægyptii, & alii confinxerint, 135. 9. & seqq. & 230. 5.
Merita, & meritorum prærogativa, ex quibus petire dicantur, & quòd magis, quàm pecunia, in electione officiorum publicorum attendi debeant, ex D. Greg. 313. 19. & 317. 65.
Merovei Antiqui, & legitimi Reges Galliæ, ob ignaviam Regnum amiserunt, 98. 10. & 11.
Merum Imperium, cur dicatur, quod in plectendis sontibus exercetur, 436. 12.
Metæ, quæ in stadiis ponebantur, quales, & earum symbolum, apud Saaved. 589. 10.
Metus mutuus, facit societatem fidelem, Adagium, & ejus significatio, & usus, 276. 13.
Michael, Græcorum Imp. Imperium amittere maluit, quàm ob illud recuperandum, humanum sanguinem fundere, 544. 19.
Michaelis Hospitalis carmina, de damnis belli, 542. 5.
Midas, quos Corycæos, per Regnum dispositos habuerit, ad cognoscendum, quid de se subditi loquerentur, 287. 19. Et cur dictus fuerit asini aures habere, ibid. & 323. 10.
Militaris ordo *de la Vanda*, qualis, & cur abolitus, 477. 50.
Militarium ordinum insignia, quanti in Hispania fiant, & quid cavendum, ne sui numerositate vilescant, 477. 49. & seqq.
Militaris disciplina, quàm sit hodiè corrupta, & de severitate in ea servanda, 550. 16.
Militaribus in causis, & delictis, qualiter, & quare, ex abrupto procedi debeat, ex Val. Max. & aliis, 448. 42.
Milites, & alii subditi, quantum accendantur, sub Regis conspectu militantes, vel quid aliud facientes, 560. 12. & seqq.
Milites, non excarnificari, sed puniri oportet, ex Val. Max. 438. 23.
Milites proprii, sæpè plus damni inferunt populis, quàm extranei, & hostes, & qui de hoc querantur, & qualiter reprimi debeat, 550. 16.
Militibus, nulla fides pietasve, qui castra sequuntur, ex Lucano, & aliis, 544. 14.
Militibus, initio minùs viriliter se habentibus, qualiter, & quare indulgere solerent Romani, ex Cic. & aliis, 427. 6.
Miltriadis comitas, & humanitas cum suis, ex Æmil. Probo, 359. 24.
Milium terebrare, Adagium, & ejus usus, 164. 7.
Minerva, cur Jovi, de hominum criminibus judicanti, adsistrix fingatur, 459. 43.
Minimum debet licere, cui nimium licet, ex Sen. & aliis, 154. 19. & 415. 6.
Ministerialium exactorum multitudinem, pulchrè locustis comparari à Petro Ravenate, 514. 13.
Minos Cretensium Rex, cur Jovis discipulus, ab Homero dicatur, 124. 11. Et quanta cura suum Regnum visitare soleret, 371. 18.
Minotaurum, & ejus labyrinthum, cur pro insigni bellico portaverint Romani, & Alciati Emblema de hoc, 269. 9.
Miracula, Deus, ubi illis non est opus, excusat, 583. 25.
Mirmillonis, apud Senecam querela, quòd bellam ætatem in occulto, & fine aliquo Reip. officio transegisset, 315. 52.
Miseria, est comes litium, & æris alieni, ex Chilone, 411. 33.
Miser, qui esse potest, fortiter facit, 242. 1.
Miseri, & infortunati, quod perferunt, meruisse creduntur, ex Boeth. 362. 5.
Miseros, quos Deus facit, etiam superstitiosos facere solet, 583. 20.
Misericordia, magna virtus, & cui aliæ cedere non recusant, ex Cassiod. 456. 27. Et qualiter Regibus commendetur in quadam lege Partitæ, 458. 19.
Misericordia, & clementia Romanum Imperium esse regendum, dixit, Imp. Frider. I. & quare. 455. 18.
Misericordiæ ad virtutem, quibus verbis Cicero, Julium Cæsarem moverit, ibid. 22.
Misericordiæ, bonæ mentes proclives esse debent, ex Cassiod. 436. 12.
Misericordiæ genus est, citò occidere, ex Senec. 438. 23.
Mithridatis historia, & cur veneno vivere assuefecerit, 88. 16.
Mobile mutatur, semper cum Principe vulgus, Adagium, 158. 6.
Moderatio provida est, quæ gentes servat, ex Cassiod. 551. 21.
Moderationem in subditos, quo Emblemate suadeat Pet. Costalius, 500. 9.

Moderatori rerum, mellis, & felis mixtura convenit, ex Am. Marcel. 453. 11.
Modestiæ fama, præ omnibus à Regibus expetenda, ex Tac. 514. 4.
Modus in omnibus est tenendus, & extrema fugienda, 232. 11. Et maximè in pœnis irrogandis, 439. 25.
Modum, quidquid excessit, pendet instabili loco, ex Sen. Trag. 151. 26.
Modum, ex sapientia continere, difficilè est, ex Tac. 336. 21.
Monarchiarum quatuor casus, & mutationes, ex Claudiano, 530. 31.
Monarchomachi, idest, Regiam gubernationem impugnantes, & contradicentes, reprobantur, 108. 23.
Mœnia urbium firma, in civium concordia, & bonis moribus consistunt, & Authoris Emb. ad hoc, 578. 10.
Moneta undè ita dicta, & de Junone Moneta, 492. 4.
Moneta, cur, & à quibus primùm instituta, & de ejus materia, & forma, 491. 1. & seqq. Et qualiter, & cur Monetis Principum vultus, imprimi solerent, ex Cassiod. & aliis, 492. 5. & 494. 16. & seqq.
Monetam, quantam probitatem, & venerationem, requirat, & quantum hoc à Principibus curari debeat, & Auth. Emb. ad hoc, 491. 1. & seqq.
Moneta cuprea, obrui Regnum Hispaniæ, cum divitiarum totius Orbis dominium possideat, qualiter miretur, & carpat Carol. Scribanus, 498. 39.
Monetæ, quælibet mutatio insolita, quàm magna damna, & omnium rerum, atque etiam morum mutationem, in Rep. generet, & quare, ex Oresmio, Bodino, & aliis, 495. 24. & seqq.
Monetæ legem, & valorem non mutare, nec violare, qualiter, & ex quo tempore jurent Reges Navarræ, & Aragoniæ, 496. 27.
Monetæ, qualiter, & cur, apud Romanos, in sola æde Junonis Monetalis cudi solerent, 494. 18. & seqq. Et quid aliæ nationes in hoc observent, & in constituendis triumviris Monetalibus, ibidem.
Monetam cudere, est, de præcipuis Principum Regalibus, 491. 2.
Monetam, quomodolibet adulterare, Majestatis est crimen, & ejus pœne, 492. 3.
Monetam probam, qui suis lucris intenti Principes, absque causa gravissima mutant, graviter peccant, 497. 31.
Monetam, pro tempore etiam adulterinam, cudi posse, qui consulunt, vel juvent, reprobantur, & exempla hujus doctrinæ, ibid. 30.
Monetam pravam, suis Regibus suadentes, non sunt Consiliarii, sed deceptores ipsorum, & quare, 496. 27.
Monetarum prava mutatio, quæ damna attulerit in Regno Bohemiæ, & elegans carmen de eis, ibid. 29.
Monetarum frequentes, in Hispania nostro tempore mutationes, quæ damna attulerint, 497. 30.
Monetarum omnium Arbitra esse posset Hispania, si suis divitiis sciret uti, & de ejus inertia in hoc, & in aliis, ex Scrib. & aliis, 495. 21. & seqq.
Monetis, ex vilissimis materiis factis, qualiter, & quare Romani, & alii, imminentibus publicis necessitatibus, usi fuerint, 497. 32. & seqq.
Monotapensis Regis insignia, quæ sint, & symbola ex iis, in otiosos, & rebelles, 463. 21.
Morbus, qui à capite diffunditur, ut in corpore, ita, & in Imperio gravissimus esse solet, ex Plin. Jun. 119. 4.
Morbos plures, Reges aliquos suo tactu curare solere, qui tradant, 110. 7.
Morbis in aliquibus, unum est remedium, remedia omittere, ex Tac. 543. 8.
Mores leges perduxerunt in potestatem suam, ex Plauto, 193. 11.
Mores malos in Rep. dominari, arguit prava moneta, in eadem admissa, 495. 22.
Moribus antiquis res stat Romana, viresque, 305. 31.
Morus Arbor, & symbolum ex ea, pro prudenti cunctationes, ex Camerar. 262. 26.
Mors est laborum meta, & qualiter ad eam omnes tendamus, ex Boeth. 602. 22.
Mors, qualiter Reges pauperibus æquet, & alia de hoc, ex Ovid. Horat. & aliis, 599. 4.
Mortis memoria, & timor, quantum præstet, ad motres comprimendos, & fastus deprimendos, 599. 4. & seqq.
Mortis articulus, vitæ, potiusquam morti, à Jurisconsultis tribuitur, 511. 34.
Mortis honos est, scire mori, ex Oveno, 597. 21.
Mortis simulacrum, qualiter, & quare, in convivlis Veterum ostenderetur, 601. 16.
Mortis variæ definitiones, sive appellationes, ex D. Amb. 599. 7.
Mortuo similis est, qui à suo dominante nescitur, ex Cas. 350. 22.
A mortuo tributum, Adagium, & ejus causa, & usus, 511. 35.
Mortale est, omne mortalium bonum, & lubricum, & incertum, ex Sen. & aliis, 339. 3. & 342. 17.
Mortalium nulli, cum Deo contendere, fas est, 10. 20.
Mortallium conditio mutabilis, & incerta, 17. 25. 18. & seqq.
Mortalitate, nullum solatium majus, ex Senec. 602. 22.
Mos fidelissimæ vetustatis retineri debet, 302. 9.
Mossæni, qualiter Reges suos custodirent, & malè, vel ignavè regentes, punirent, & Emb. Auth. hinc sumptum, 100. 1. & seqq.
Moyses, cur litteris Ægyptiis instructus, in Pagina sacra dicatur, 137. 25. Qualiter, & quare à Deo jussus fuerit munus, sibi injunctum, per plures expedire, 331. 13. Cur his non delegaverit causas miserabilium personarum, ex Phil. Jud. 390. 22. Qualiter judices, quos populo dedit, audire, & judicare præceperit, 387. 6. Ad Pharaonem missus, cur se ob linguæ tarditatem excusaverit, 286. 28. Qualiter, propter peccatum idololatriæ viginti duo millia hominum occiderit, 451. 17. Qualiter orando, magis, quàm alii pugnando, in debellandis Amalechitis perfecerit, 580 7. Cur suspenderit legere populo idolatranti, tabulas legis, sibi à Deo traditas, 233. 17.
Mulier nulla muta, reperta est ullo sæculo, ex Plauto, 273. 39.
Mulierum loquacitas, & garrulitas, & de secretis eis non fidendis, 273. 38. & seq.
Mullus piscis, valdè à Romanis in luxu, & conviviis habitus, & plura de eo, 168. 19.
Multa non audemus, quia difficilia, & sunt difficilia quia non audemus, ex Seneca, 412. 43.
Multi exeunt in desertum, sed pauci perveniunt ad terram promissionis, ex D. Aug. 595. 8.
Multiloquium, qualiter notetur, & damnetur, ab Apulejo, & aliis, 278. 30. & seqq. Et quòd in omnibus, est culpabile, & maximè in Regibus, & alia de eo, 279. 34. & seqq.
Multitudini placere, curandum non est, sed iis tantùm, qui rei scientiam habent, ex Æliano, 584. 2.
Multitudini delinquentium, vel parcendum, vel minus sæviendum, ex Sen. & aliis, & exempla, 451. 13. & seqq.
Munia, sive officia plura in Rep. non sunt uni committenda, 380. 12. & seqq.
Munimentum, ex Monumento, & Emb. Auth. ad hoc, 598. 1. & seqq.
Munus, ex sibi oblatis, quòd pretiosius Principes putare debeant, ex Salom. Isocr. & aliis, 489. 17. & seqq.
Munera parva, diutina, locupletia, non propria esse consueverunt, 337. 31.
Munificenti à Principalis, quod indulget, in ævum vivit, ex Cassiod. 473. 25.
Muri cincti, sunt cives inter se concordes, & mutuo se jurantes, ex Homero, & aliis, & Emb. Auth. hinc sumptum, 577. 14.
Mus in Hieroglyphicis Ægytiorum, quid denotet, 543. 10.
Muscæ, de laudibus Lucianus scripsit, 165. 10.
Muscæ, non audebant Herculis templum intrare, & quare, 464. 24.
Muscæ, otiosi, & gulosi homines, à Plauto dicuntur, & quare, ibid. 23.
Musæ, judiciis, & reliquis virtutibus sociæ, à veteribus pingebantur, & quare, 177. 17.

Mu-

Mutis, qualiter, & cur, ante præliorum discrimina, sacrificare solerent Lacedæmonii, ibid. 17.
Musis manet intermina vita, ex Festo Avieno, 490. 13.
Musicæ, & Poesis laudes, & quando, & quomodò Principes ei vacare, licitè possint, 246. 11. 14. & seqq. Et nimium harum studium in Joanne Rege Castellæ II. reprehensum, 165. 11.
Musicis concentibus, quæ animalia demulceantur, & facilè capiantur, & Emblem. Auth. ex hoc, 296. 25. & seqq.
Mutationi, omnis rerum humanarum status subjacet, ex Just. Imp. & aliis, 306. 17.
Myricæ nomen, quid significet, apud Jeremiam, 153. 3.

N

NAbuchdonosoris supplicium, quale, & quare, 1. 4.
Naphta, bituminis genus, qualiter ad ignem, etiam longè positum, advolet, & Pegma P. Costalii, de hoc, 587. 2.
Narcisi fabula, qui sui amore captus interiit, & Alciati, ex ea Emblema in Philautos, 277. 11.
Natalium splendorem, qualiter obumbrent, qui à Majorum virtute desciscunt, 187. 16. & seqq.
Natio nulla, præter Thracas, & Sybaritas, in otiosos leges non tulit, 465. 19.
Natio nulla armis prævalida, inter se consentiens, & bellis civilibus se ipsam prius non extenuant, vinci potest, ab externo hoste, quamvis præstanti, ex Paul. Æmilian. 552. 1. & 575. 2.
Nationes variæ, ab aliis bello superatæ, recensentur, 146. 27.
Natura omnibus dedit semen, fundamentumque virtutis, ex Seneca, 128. 11.
Natura, nihil magnum edit, longo nisi tempore adultum, ex Lucretio, 263. 32.
Natura, novas quotidie, properat edere formas, ex Imp. Justiniano, 407. 18.
Natura, semper curat, sed non semper efficit, ut filii parentum virtutibus respondeant, 188. 30.
Natura, nihil perpetuum esse sinit, ex Thucyd. 339. 2.
Natura, qualiter non solùm facies, vocem, & scripturam, verùmetiam animos hominum dissimiles fixerit, 275. 8.
Natura, parvo est contenta paratu, & quòd satiare potest, dives ministrat, 169. 24. & seqq.
Natura humana, laboribus instruitur, otio fatuatur, ex Cassiod. 461. 8.
Natura humana, valdè ad labendum, & cadendum proclivis est, & prona, ex Basil. Imp. 456. 29.
Naturæ humanæ est, ut humiles, semper potentioribus in prædam pateant, ex Varr. & aliis, 388. 13. & seqq.
Naturam expellas furca, tamen usque recurrit, Adagium, ex Horatio, 128. 11.
Navem servare qui vult, eam aliquando, pretiosis etiam mercibus, exonerat, ex D. Cyrillo, 240. 24.
Navis prudens gubernator, qualiter eam à contrariis ventis salvam efficiat, 258. 9. & seqq. & ibid. 25.
Navis, duabus anchoris, ex puppi, & prora religatæ symbolum, & ejus significatio, 260. 15. & seqq.
Naves, ut magnæ, ita magna Imperia, difficillimè gubernantur, 402. 18.
Nautas, seu navigantes, plus frequenter affligunt portuum damna, quàm solent nudare naufragia, ex Cassiodor. 514. 15.
Nautarum ars, & virtus, qualiter in tempestatibus exerceatur, & detegatur, ex Plin. Jun. Cassiodoro, & aliis, 147. 14.
Necessitas facit licitum, quod non est licitum in lege, 223. 29.
Necessitas summa vassallorum, à tributis solvendis excusat, 515. 21.
Necessitatis causa introducta, tantisper ac illa, durare debent, ex Halicarn. & aliis, 504. 28.
Neoburgensis Comitis historia, se excusantis, quòd urbem suam muris non cinxisset, 577. 16.
Negligentia, nulla major, & pejor, quàm neglecta proba educatio filiorum, ex Aristæa, & aliis, 110. 24.
Negligitur, quod communiter possidetur, 510. 28.
Negotia plura sunt, quàm vocabula, 407. 18.
Negotio, quilibet in suo, hebetior est, quàm in alieno, ex Q. Curtio, 455. 14.
Nemo, ad omnia est idoneus, nec in omnibus sapit, ex Nat. Com. 131. 16.
Nemo, sine crimine vivit, aut omnibus horis sapit, Adagium, 429. 15.
Nemo omnes, neminem omnes fefellerunt, ex Plin. Jun. 312. 30.
Nemo repentè fit summus in virtutibus, nec in vitiis, nec in doctrinis, 431. 1. & seqq.
Nemo, debet confidere nimium secundis, ex Ovid. & Sen. Trag. 596. 14.
Nemo unus, ita eminere debet, ut legibus interrogari non possit, ex Livio, 381. 24.
Nemini omnes artes, vel dotes, simul habere natura concessit, ex Claud. 526. 2.
Nequid nimis, Adagium, 181. 19.
Nero Imp. Rom. benè gubernavit, dum consiliis Burrhi, & Senecæ paruit, 256. 40. Qualiter ejusdem, pueri adhuc, institutionem Senecæ commiserit Agrippina, & boni ejus effectus in sui Imperii principio, 132. 36. Qualiter idem Nero notatus, quòd orationem in Senatu dicendam, à Seneca petierit, 146. 20. Clemens, ejusdem in pueritia ingenium, & nobile apophthegma in subscribenda, quadam sententia capitali, ex Seneca, 444. 20. Ejusdem, ob nimium, in Musica studium, reprehensio, 165. 11. Et ob nimios sumptus in venatione, & aucupiis, 181. 17. Et in convivio valdè sumptuoso, 198. 20. Idem, divitiarum usum in quo poneret, & imprudens prodigalitatis laudatio, & affectatio, 521. 23. Qualiter in rebus obscenis, & turpibus, noctes transigere soleret, & ejus nota, 91. 12. Quid ad corrogandas pecunias, inverecundè dicere soleret iis, quos ad regendas Provincias mandabat, 521. 23.
Nerva Coccejus Imp. qualiter suis populis laborantibus, ex proprio patrimonio subvenerit, 503. 24.
Nicocles Rex, qualiter ab Isocrate hortatus, ad veritatem amandam, & libenter audiendam, 283. 12.
Nicolaus Vernulejus laudatur, in Apologia, pro Augustissima familia Austriaca, 52. 13.
Nihil est, aut pigriùs delicatis, aut curiosiùs, otiosis, ex Plin. Jun. 584. 3.
Nihil tam firmum, cui aliquod periculum non sit, etiam ab invalido, & exempla, ex Q. Curtio, & aliis, 489. 13. & seqq.
Niloxeni Philosophi apophthegma de utilitate boni Regis in Rep. 105. 3.
Nimium omne, in omnibus vitandum, 181. 19.
Nimium properantes, seriùs absolvunt Adagium, 261. 22.
Nimium emungens, elicit sanguinem, Adagium, & ejus usus, 516. 25.
Ninus Assyriorum Rex, fuit primus, qui bella finitimis intulit, 528. 11. & seqq.
Niobes, apud Libanium querela, quòd pro suo delicto liberi plecterentur, 439. 28.
Nobiles, se solùm Majorum virtutibus commendantes, Silenis Alcibiadis comparati ab Erasmo, & quare, 186. 21.
Nobilium, & ignobilium, an debeat esse aliqua differentia, & qualis, in pœnarum, pro delictis irrogatione, 385. 35.
Nobilium contentiones, & factiones, qualiter semper prohibere Principes debeant, ex Tacito, & aliis, 276. 1.
Nobilibus ex parentibus nasci, Dei domum maximum, & fortunæ munus est, ex Diogene, 183. 7. & seqq.
Nobilitas, semper in Regibus commendatur, & quare, & eo major, quo antiquior, 182. 1. & seqq.
Nobilitas malorum, quos debeat stimulos, & effectus in posteris generare, 185. 17. & seqq. & 186. 21. & sequentib.
Nobilitatis contemplatione ornare laudandos, Rhetorum disciplina est, & quare, ex D. Hieronim. & aliis, 181. 5.
Nobilitatis lex est, ut nisi in beneficiis suis creverit, nihil se præstitisse putet, ex D. Greg. 474. 30.
Nobilitatis alicujus ratio, an, & qualiter habenda sit in electione, ad Magistratus, 313. 41. & seqq.
Nobilitatis privilegium, an, & pro quibus delictis amittatur, & quòd in Francia nobiles furcis altioribus suspendantur, & Carmina Hospitalii ad hoc, 385. 35. & sequentib.
Nobilitate duplici, qui vigere, & florere dicantur, ex Nazian. & aliis, 186. 21.

Nocentes, qui absolvit, innocentes tradit exitio, ex Sall. & aliis, 421. 12.
Noctem, consortem sapientiæ, appellavit Scopelianus, & quare, 95. 20.
Noctu urgenda consilia, & in Nocte Consilium, Adagia, & alia Hispana: dormir sobre el negocio, ó consultarle con la almohada, ibid. 21.
Noctua in Constantini numo cussa, quid signaret, 91. 5. Et quod sit symbolum Principum, & ducum vigilantium, & quare, ibidem. Ejusdem Noctuæ Apologus, de bono consilio, quòd cæteris avibus dedit, 266. 55.
Nomen actioni, & actio nomini respondere debet, ex D. Ambros. & Cassiod. 60. 37.
Nomina, sæpè suis rebus conveniunt, 536. 17.
Nomina, & appellationes divinas, quas, & qui Impp. usurpaverint, vel recusaverint, 9. 16. & seqq.
No sabe la vulpeja con quien trebeja, Adag. Hisp. & qualiter à Ranimiro, Rege usurpatum, 241. 34.
Non reget, qui non teget, Adagium, 240. 26.
Non omnia per bovem obtinebis, Adagium, & ejus significatio, & usus, 582. 20.
Nosce te ipsum, & ne te quæsiveris extra, Adagia, 288. 44.
Novercæ nomen Tragicum est, ex Ennodio, 341. 11.
Novatores, qualiter, & quare appellari soleat hæretici nostri temporis, 305. 30.
Novum omne suspectum, & cavendum, 301. 1. & multis seqq. ubi Authoris Emblema ad hoc, & 302. 8. & 303. 14. ex Tertull. & aliis.
Nova media, seu arbitria corrogandarum pecuniarum Principibus suadentes, eisdem suspecti esse debent, & alia de his hominibus, 301. 1. & seqq.
Nova Musicæ forma in Rep. facilè admitti non debet, & quare, 303. 14.
Nova, quæ hodiè sunt, vel fiunt, posteris in exemplum erunt, ex Tacito, 306. 39.
Novarum rerum studium, sæpè Rempublicam labefactat, 305. 28.
Novi sancti, novæ reliquiæ, novæque institutiones, aut fundationes Religiosorum facilè permittendæ non sunt, ibid. 29.
Novitas omnis, mala præsumitur, parit discordias, & est filia diaboli, ex Bald. Nevizano, & aliis, 302. 7.
Novitas Regis, novitas legis, sive Novus Rex, nova lex, Adagium, & ejus sensus, & causa, 304. 25. & seqq.
Novitates omnes, in materia Religionis, cavendæ, 305. 29.
Novitates, & Novatores, quanto odio prosequuti fuerint Persæ, Locrenses, Cretenses, & Æginetæ, 301 1.
Nox Græcis, à benè sapiendo nomen accepit, & quare, 95. 20.
Noxæ sit æqua punitio, & Authoris Emblema ad hoc, 434. 1. & seqq.
Nugas difficiles habere, turpe est, & varia exempla eorum, qui in his se occuparunt, 164. 7. & multis seqq.
Nulla magis omnibus displicent, quàm quæ sic fiunt, ut omnibus placeant, ex Plin. Jun. 290. 55.
Numen adest justis, & fortia facta secundat, 122. 1.
Numus quid, & undè dicatur, & quòd loco Numinis esse debeat, & quare, & Emblem. Authoris ad hoc, 492. 5. & seqq.
Numorum substantia, & an, & quatenus, ex forma, vel jussu Principum, vel ex materiæ valore, & pondere, æstimari debeat, 497. 31.
Numis novis, & pravis, nihil nequius, & Reip. damnosius excogitari potest, & quare, ex Plauto, & aliis, 495. 26. & seqq.
Numis, in aliquibus Romanorum, fulmen impressum reperitur, & quid hoc significet, 493. 13.
Nundinationem officiorum publicorum esse damnosam Reip. qualiter, & quare agnoverint, aliqui Reges Galliæ, & alia de hoc, 316. 57. & seqq.
Nux Arbor, & ejus etymologia, & proprietates, & umbra sata lædens, & Auth. Emb. hinc sumptum, ad umbram mali Regis, 115. 4. & 5.

O

Obedientia legum, holocaustomate potior, 192. 5.
Occissores Caroli, Comitis Flandriæ, & Henr. IV. Rex Galliæ, quàm rari, & crudelibus pœnis affecti fuerint, 419. 25. & 440. 32.
Oculus, apud Ægyptios, qualiter, & quare pro Deo, & quolibet alio legum, & justitiæ servatore, pingi soleret, 395. 16.
Oculi, & sensus nostri, sæpè falli solent, & falsa pro veris percipere, ex Seneca, & Petron. 445. 26.
Oculis, quæ videntur, magis in animum penetrant, quàm quæ audiuntur, 369. 5.
Oderunt peccare boni virtutis amore, &c. ex Horatio, 469. 1.
Odium, quòd veritas parit, non est durabile, & quare, ex D. August. 290. 57.
Odia professa, perdunt vindictæ locum, ex Senec. Trag. 240. 27.
Oestrum, vulgò *el Moscardon*, & ejus damnosa, & exitiosa natura, 463. 22.
Officium, olim erat Imperare, non Regnum, ex Seneca, 415. 9.
Officium officialium, quale hodie esse dicat Pet. Blesensis, 309. 11.
Officium, Memoriale Antiquis dictum, sive regestum benemeritorum in Regno, qualiter hodie suscitari desideret Pet. Rebuff. 477. 47.
Officia, bonos facilius recipiunt, quam faciunt, ex D. Bernard. 308. 7.
Officia, melius est dari bonis, & non peccaturis, quàm damnare eos cum peccaverint, ex Tacit, ibid. 7.
Officia Reip. qui in immeritos conferunt, qualiter à Persio, & aliis notentur, 309. 13.
Officia concessa, ad beneplacitum Principis censentur perpetua, & sine mortalitate, 366. 36.
Officia, etiam habentia administrationem justitiæ, sunt qui vendi posse Regibus consulant, qui reprobantur, 317. 66. Et qui Impp. ea vendiderint, & eorum detestatio, 325. 53. & seqq.
Officia publica, qui emit, necesse est, ut ea vendat, jux apoph. Alex. Severi Imp. Rom. 316. 58. & seqq.
Officiorum Reip. venalitas, quam sit damnosa, & odiosa, & quæ vendi ex consuetudine possint, 325. 53. & seqq.
Olea Palladi dicata, Pacis symbolum, & alia de ea, 572. 11.
Olitorem odi, qui radicitus herbas excidit, quo sensu, & ratione dixerit Alex. Magnus, 500. 8.
Omnis res anterior, posteriori nomen præministravit, ex Tacit. 306. 40.
Omnes hodie sapere volunt, omnes censere, 584. 1.
Omnia quæ crescunt, decrescunt, ex Thucyd. 339. 1. & 340. 7.
Omnia prius experiri verbis, quàm armis sapientem decet, ex Teren. Alciat. & aliis, 527. 7.
Omnibus, in Magnis, difficilè est placeas, ex Solone, 584. 3.
Onus longis temporibus portandum, sine querela debet imponi, ex Cassiod. 513. 7.
Opes, tunc posidentur, cum benè distribuuntur, ex Mart & aliis, 228. 15.
Oportere, tondere pecus, non deglubere, Adagium, & Emb. D. Seb. Covarr. de eo, 516. 26.
Oppiani Poetæ laudes, & Carminum ejusdem, ingens remuneratio, 483. 21.
Oppidum, ab ope mutua dictum, & quare, 578. 19.
Oppida, quando dici possint benè munita, ex Plaut. 394. 14. & seqq.
Optimus, quis esse debet, si Maximus esse ambit, & Emb. Auth. ad hoc, 44. 1. & seqq.
Optimi cognomen, quibus datum, & quare, 67. 7.
Optimumquemque, nobilissimum esse, *ex Vellejo Pateri*, 313. 42.
Optimos appellandi Consules, in initio anni electos, usus, & ratio, ex Plin. Jun. Cassiod. & aliis, 311. 27.
Opus omne, cum Dei auspiciis incohandum, qualiter Xenophon Cyrum monuerit, 579. 5.
Operis cujusque boni structura, in quibus virtutibus consistat, ex D. Gregor. 179. 2.
Opera laudant Authorem, Adagium, 148. 29.
Oraculorum deffectus, qualiter Christo nato contigerit, & ab ipso dœmone Augusto Cæsari responsum fuerit, 6. 2.
Orandum, & operandum, & Authoris Emblema ad hoc, 579. 1. & seqq. & 582. 17. & seqq.
Oratio blanda, secum venenum habet, ex Seneca, 293. 11.
Orationis prolixitas, multa mala secum habet, 150. 35.
Orationes piæ ad Deum, quantum ad felices bellorum exitus

rus conducere soleant, 580. 10. & seqq.
Orationes graves Principum, in Senatu habitæ, qualiter olim laudari, & servari solerent, 146. 22.
Oratores, & populorum Rectores, Demogogi olim dicti, & quare, ex Agell. 145. 11.
Oratoria ars, cæteras ornat, & coronat, ex Cassiodor. & aliis, 149. 30.
Ordo est, in aliquibus casibus ordinem non servare, 447. 38.
Ordinis equestris Velleris Aurei institutio, & insignia, & qualiter hodiè, ad Hispaniæ Reges ejus Magisterium pertineat, 566. 11. & 12.
Orientem Solem plures adorant, quàm Occidentem, Adagium, & ejus ratio, & usus, 355. 17.
Ostræa, cum luna crescunt, & decrescunt, & symbolum Camerarii hinc sumptum, ad Aulicos, 353. 6.
Osualdi Anglorum Regis notabilis historia, in pauperibus sublevandis, & de ejus manu usque adhuc, propter hoc, incorrupta, 227. 11.
Otho Imp. qualiter dixerit, se magis mori velle, quàm regnare, 104. 21.
Otium inane, nihil boni parat, nec Deus ociantibus assistit, 582. 23.
Otium, & otiositas, multa mortalibus affert mala, ex Mend. 460. 3. & seqq.
Otium Reges prius, & beatas perdidit urbes, ex Catullo, & exempla ad hoc, 97. 6. & 466. 37. & seqq.
Otia dant vitia, Adagium, 461. 7.
Otium, semper belli metum, & periculum conjunctum habet, ex Thucyd. 574. 22.
Otium, sine litteris, mors est, & vivi hominis sepultura, & alia contra otium, & otiosos, ex Sen. & aliis, 465. 30. & seqq.
Otium, quando bonum, & utile dici possit, 466. 37.
Otium industriæ, & labori, qualiter, & quare subnecti debeat, ex Val. Max. & aliis, 169. 9. & seqq.
Otium possessionum omnium esse optimum, dixit Socrates, & quare, 170. 15.
Otium sedentarium studiosorum, reprehendi non debet, & Emblem. D. Seb. Covarr. ad hoc, 468. 46.
Otio, qui Maximi & Principes viri, aliquando se dederint, 170. 14. & seqq. & 171. 17. & seqq.
Otio, qui nescit uti, plus negotii habet, & quare, secundùm Ennium, qui exponitur, 170. 16. & 17.
Otiosum esse, satiùs est, quàm in rebus inutilibus vexari, Adagium, 169. 7. & seqq.
Otiosum se, nunquam minùs esse, quàm cum esset otiosus, qualiter, & quare jactaverit Scipio, 170. 16.
Otiosi, & ignavi homines variè, à variis nationibus inquiri, & puniri jussi, & quare, & Emblem. Auth. contra eos, 464. 26. & seqq.
Ova gallinarum, etiam illis glocitantibus extrahuntur, & Emb. Authoris ex hoc, 568. 15. & seqq.
Ozimon herba, cujus sit naturæ, & symbolum ex ea ad lenitatem, cum subditis exercendam, ex Joan. Majore, 453. 9.

P

PAlatia, & Palatiorum adulationes, qualiter describat Petr. Ravenas, 297. 34.
Pallantis, Claudii Cæsaris Liberti, & Administri, eximiæ opes, & ejus elatio, & historia, ex Plin. Jun. 338. 32.
Pallas, cur tibias in amnem abjecerit, 209. 3. Eadem nascente, cur aureos imbres, de cœlo pluisse Poetæ confingant, 110. 5. Ejusdem Iconem, quibus modis Veteres effinxerint, 131. 1 Et qualiter ejus insignia, artes pacis, & belli significarent, 134. 4. & seqq.
Palinuri cura, in navis gubernatione, eleganter à Virg. relata, & commendata, 78. 5 Ejusdem somnus navim submersit, 94. 17.
Palma, qualiter adversus pondera surgat, & ejus pro constantia symbolum, 144. 10. & seqq.
Palma Ænea, apud Corinthios in Ozeo, ad cujus radices, ranæ, & hydri coaxant, quid significet, ex Plutarcho, Junio, & aliis, 588. 5. & 6.
Panacæa herba, qualis, & cur, ab Apolline, de cœlo in populos mitti, tradant Poetæ, 109. 2. & 3.
Panegyricæ orationes, qua fine institutæ, & Imperatoribus recens electis, recitari solitæ, ex Plin. Jun. 290. 59. & 597. 19.
Panthææ propretas, in fugandis noxiis, & venenatis animalibus, & qualiter eam, pro insigni sumpserit Lucensis Resp. 421. 13.
Pantheon, sive Conditorium sepulchrale Regum Hisp. in Templo D. Laur. à quibus constructum, & ejus descriptio, & laudatio, 599. 3. & 4.
Papiniani J. C. invictum, ad Caracallam Imp. responsum, 42. 35.
Parasiti eos deserunt, quos res deserit, 354. 14.
Parcæ tres, & earum officium, & nomina, 77. 2.
Parcere subjectis, quàm proprium in Regibus esse debeat, & Emb. Auth. ad hoc, 564. 1. & seqq.
Parcendo, Reges faciunt, ut Parcæ tollantur, ex Cassiod. 456. 27.
Parnasi aspera juga, qualiter facilè scandi possint, ex Symmachiano Afro, 480. 8.
Parentes, omnia liberis, ex voto parant, & nulla inter eos videtur hæreditas esse, 511. 32.
Parentes, non curantes, de bona educatione filiorum, à Divo Nazianz. appellati luti parentes, 130. 25. Et qualiter curantes laudentur, ab Arist. Plauto, & aliis, 131. 33.
Pareto legibus, quisquis legem tuleris, & Emblem. Auth. ad hoc, 413. 1. & seqq.
Pars melior in judicando, & consulendo, sæpè accidit, ut à majori vincatur, 266. 53.
Partem suam corrumpi, aliqui pati solent, dum invident alienæ, 510. 28.
Parsimonia, quid sit, & ejus in Regibus, & privatis commendatio, & quòd est optimum vectigal, 218. 26. & 520. 19.
Parsimoniæ utilitates, qualiter quidam Philosophus Theodosio Imp. commendaverit, ibid. 20.
Parthi, quomodò suos, laboribus assuefacerent, 465. 29.
Parva, tamquam talia contemni non possunt, ex quibus magna proveniunt, ex D. Hieron. 167. 19. & 469. 1.
Parvula quæque, habere solent, quo magna perimantur, & Embl. Schoonh. ad hoc, 489. 14.
Pasquillorum, sive Pasquinorum, & famosorum libellorum, usum, populis concedere, an oporteat, 288. 41. & seqq.
Pastoris boni est, tondere pecus, non deglubere, Adagium, & ejus usus, & explicatio, & Pegma Costalii ex eo, 63. 15. & 500. 8. & seqq.
Pastoris nomen, Regibus datur, & cur, 63. 9.
Pastoris munus, & cura pro ovibus, qualis esse debeat, 64. 15. & seqq.
Pastores, & Reges, oves suas malè curantes, qualiter in sacra Pagin. comminentur, 63. 14.
Patientia fit levius, quicquid corrigere est nefas, 257. 4.
Patientiæ definitio, laus, & utilitas, ex Lact. & aliis, 236. 1. & seqq.
Patris appellatio, divina est, & cur Jovi, & Regibus data, & Patres patriæ dicti, ex Themist. & aliis, ibidem. 19. & sequentib. & 64. 25.
Patres pro filiis, & è converso, regulariter non tenentur, nec puniuntur, & quid in crimine Majestatis, 439. 27. & seqq.
Patroni, clientibus fraudes inferentes, qualiter ex lege 12. Tab. puniti, 66. 2.
Paucis, quis probari, potiùs, quàm multis cupere debet, ex Attio, 63. 9.
Paulus Æmilius, quanti fecerit historiarum lectionem, & cognitione, ex Plut. & aliis, 140. 43. Elegans ejusdem oratio, & admonitio, de instabilitate fortunæ, 34. 19. Et qualiter Deo gratias retulerit, pro victoria in Regem Persem, 583. 26.
Pauper præcisè est, quisquis avarus est, ex Apulejo, & aliis, 215. 8. & seqq.
Pauperi, qui miseretur, fœneratur, 226. 5.
Pauperis manus, Gazophilacium Christi, 228. 14.
Pauperes, gravius à pravis judicibus, quàm à cruentissimis hostibus deprædantur, & quare, ex D. Isid. & aliis, 310. 23. & sequentib.
Pauperum tutamen, in recta justitiæ administratione consistit, & quare, 386. 1. & mult. seqq.
Pauperum Patres, Principes esse debent, & qualiter Deo, per hanc professionem conjungantur, 227. 13.
Paupertas, est comes, & noverca bonorum ingeniorum, & artium, ac litterarum, ex Ennio, Petronio, & aliis, 485. 36.

Paupertatem ad se trahit, qui egentium pecunias non repellit, ex Cassiod. 504. 28.
Pavonis, elegans descriptio, & cur ei fuerit Regnum, à cæteris avibus denegatum, ex Tertull. 97. 3.
Pausaniæ Lacedæmonii interitus, ob contemptum monitum Simonidis, quòd se hominem esse meminisset, 596. 13.
Paxilli, non firmiter parieti hærentis, comparatio, ad hominem, qui Deo benè non hæret, ex D. Cyprian. 17. 10. & seqq.
Pax, & ejus bona, effectus, & variæ picturæ, & Emblemata, & novum Authoris, 572. 9. & seqq.
Pax alit colonum, etiam in saxis benè, ex Menandro, 573. 20. Et elegans ejus encomium, & descriptio, ex Ravis. Text. 574. 21. & ex D. Aug. & aliis, 570. 1. & multis sequentib.
Pax bello magis confirmatur, ex Thucyd. 576. 22. Et est veluti præmium, & merces belli, ex Aristot. & aliis, 570. 1.
Pacem, qui desiderat, de ea armatus, & paratus ad bellum, pertractet, ex Veget. & aliis, 574. 22.
Paci, ubertatem fructuum, & rerum omnium abundantiam, omnes Authores tribuere solent, ibid. 20. & seqq.
Pacis tempore, arma, in ligones, & vomeres converti solere, ex Daniele, & aliis, 572. 14. & seqq.
Paci bellum præferre, stultum est, ex Martiano Imperat. 574. 22.
Pacem habere, voluntatis est, bellum debet esse necessitatis, ex D. Aug. 571. 6.
Pacis, & belli tempora, qualiter in hominum vita, ab Arist. & aliis considerentur, 395. 18.
Pacis, & belli artibus, Principes instrui, & ex his commendari debent, 133. 1. & sequent.
Pace, quidam boni, bello non æquè, & exempla, 527. 3.
Peccantium multitudo crescit, cum redimendi spes datur, 422. 21.
Peccare, qui non vetat, cùm possit, jubet, ex Senec. & aliis, ibid. 19. & seqq.
Peccatum, semper solet homines consequi, sicut umbra corpus, 456. 29.
Peccatum nullum, quod in Dei contemptum admittitur, leve potest judicari, ex D. Hieron. 423. 24.
Peccata suos solent tenere Authores, & satisfactio, ad querelam Theognidis, 119. 4.
Peccata gravia, etiam pro prima vice, graviter quoque puniri debent, & quare, ex Plutarc. Q. Curt. & aliis, 431. 13. & 15.
Peccatis parvis veniam dare Principem convenit, ex Tacit. & Emb. Auth. ad hoc, 428. 10.
Peccata vetera novis, impunè cumulanda non sunt, ex Demosth. 433. 12.
Peccata omnia stoici, æqualia esse censebant, qui rejiciuntur, 414. 2.
Peccator recidivus, se præcedenti absolutione reddidit indignum, & quare, ex D. Greg. 433. 15.
Pecunia, apud omnes gentes, pro dea habita fuit, & quare, ex Menandro, Juven. & aliis, 492. 6. & seqq.
Pecunia, quod expugnari non possit, nihil est, ex Cic. & aliis. Et Adagium Hebræorum, quòd pecuniæ obediunt omnia. Et pecuniam esse animam mortalibus, & alia de ea, & ejus potestate, 493. 9. 10. & seqq.
Pecus pingue pastori prodest, 518. 7.
Pedarii Senatores, qui dicerentur, 278. 24.
Pedetentim, Adagium, 131. 4.
Pediculi deserunt moribundos, 354. 14.
Pelecanus Avis, Regium symbolum, & cur, 68. 10.
Pelei gloriatio, de Achille filio à Chirone, & Phenice præceptoribus instituto, 131. 32.
Periclis Atheniensium Tyranni, quanta fuerit vis in dicendo, & quòd ob eam Regnum adeptus fuerit, & Achil. Boch. Emb. hinc sumptum, 147. 24.
Persei, Regis Macædonum, nimiam ignaviam, & secessum, ad orandum in templum Herculis, tempore belli, qualiter referat, & increpet Plutarchus, 583. 24.
Persæ, qualiter, & quare, post aliquot dies à mortuo Rege, populum legibus solverent, 107. 16. & 395. 21.
Persæ, Reges suos, Magnos, ex more appellabant, 46. 14.
Persæ, legum suarum retinentissimi, & qualiter nova suadentes audirent, & punirent, 303. 16.
Persæ, quantum curaverint secretorum consiliorum custodiam, & quibus pœnis detectores affecerint, 271. 10.
Persarum lex, ne cui liceret Regiæ sententiæ contradicere, ut stulta damnatur, 289. 48.
Persarum Reges, quantam curionem adhibuerint, in bona, & exacta Regum suorum educatione, 111. 10. Qualiter, & qua formula, summo manè, à somno, per cubicularium excitarentur, & Emblem. Authoris hinc sumptum, 98. 9. Idem, qualiter, & cur suos Satrapas, & Consiliarios, oculos ipsorum Principum appellaverint, ex Xenoph. & aliis, 323. 1. & seqq. Et quòd multi ex dictis Satrapis, eisdem in intimis erant, ex eod. Xenoph. 330. 7. Quàm difficiles suis, ad se aditus dare solerant, 158. 17. Qualiter in plectendis reis, virtutes, cum vitiis ponderare, aut temperare solerent, 410. 23. Qualiter solerent suas regiones visitare, 371. 18. Qualiter, & cur, eisdem forâs euntibus, Ignis, & Solis imago prælata, 68. 13. Qualiter scientiæ divinatrici, & Magiæ studuerint, 142. 52. Et quòd semel in anno eisdem permissum esset, ut se inebriare possent, 104. 22.
Pertinax Imp. Rom. dum imperium uno ictu corrigere tentat, illud amisit, 231. 21. Ejusdem apophthegma, de lucris licitis tantùm, ab Imperantibus affectandis, 510. 30.
Pescenii Nigri Imp. Rom. apophthegma, de Potentatibus non laudandis, dum vivunt, 596. 16.
Pestis, & Belli damna, qualia, & quàm similia, ex Canonher, 549. 13.
Petasus, apud Romanos, qualis, & quid significaret, & de illo Mercurii, 369. 8.
Peto Traseas, qualiter à Tacito, ob rigidam in suffragando libertatem, notetur, 291. 60.
Petri I. Regis Castellæ infelicitas, ei à Mauro prædicta, ob id quòd res Ecclesiæ usurpabat, 222. 10. Idem, cur ita malè in Chronicis Petri Lupi ab Ayala tractetur, 490. 22.
Petrus II. Rex Arag. qualiter ob pravam monetam, in suum Regnum inductam, à R. P. Innocenc. III. reprehensus. 496. 27.
Petrus de Vineis, qualiter se de Friderico II. Imp. vindicarit, malo ei consilio dato, de usurpandis rebus Ecclesiæ, 212. 18.
Petri Fabri laus, 240. 26.
Phasiana avis, veteribus in luxu, & undè dicta, & ducta, 197. 13. & seqq.
Phidias, cur Jovi Antarcidiis nomen inddierit, 525. 24.
Philautiæ vitium, quale sit, & maximè in Senatoribus reprehenditur, & Emb. Alciat. de eo, 277. 21.
Philippi Cominæi historia, quantum à Lipsio, laudetur, 118. 30.
Philippides, qualiter, & quare petierit à Lysimacho Rege, ne ipsi sua arcana crederet, 272. 34.
Philippus Macedonum Rex, qualiter se quotidie præmunierit, ex memoria, quòd homo erat, 601. 13. Qualiter idem animi elationem moderari curaverit, 13. 12. Ejusdem timor, ex bonis nuntiis, sibi allatis, 28. 31. Parta, apud Cheronæam victoria, qua moderatione se habuerit, 568. 20. Quòd non minùs eloquentia, quàm vi, & armis vicit. & effecit, & quòd illud pluris faciebat, 146. 13. Ejusdem gaudium, de Alexandro filio, sub Aristotele nato, & ejus disciplina imbuto, & epistola de hoc, 131. 31. Et qualitet se habuerit cum anu, quæ ab eodem audientiam petebat, 358. 13. Et eum Macheta, de eodem ad eundem appellante, 363. 15. Et qualiter somnum suum excusaverit, 94. 17. Ejusdem querela, de labore Regum, quia etiam de asinis curare debent, 84. 19. Et apophthegma, de inani in Regibus plurium Regnorum cupiditate, 531. 35. Et aliud, de secretis bellicis occultandis, 269. 6.
D. Philippus II. Hisp. Rex Catholicus, qualiter se Deo vivens, & moriens submiserit, 10. 23. Et de revelatione, quòd à Purgatorio exierit, ibidem. A Pio V. Clene, quòd à Purgatorio exierit, ibidem. A Pio V. Clemente VIII. & aliis, de Fidei Catholicæ, & Religionis zelo valdè laudatus, 53. 18. Ejusdem morientis pia verba, de sua in fidem, & Religionem constantia, 57. 14. Qualiter cuidam homicidæ, ad furcam damnato, peperocerit, matris ejusdem, lachrymis, & oratione permotus, 378. 26. Qualiter aliquando alea luserit, 171. 17. Qualiter, & quare necari jusserit accipitrem, qui aquilam occiderat, 337. 25. Mirum ejusdem apophthegma, de defectu potestatis in Regibus, circa inauditos damnandos, vel ab officiis removendos, 364. 12. Aliud, de alienis Regnis, à se numquam affectatis, 540. 39.
Philippi III. Hisp. Regis, ad Salmanticensem, Academiam ac-

accessus, 373. 31. Ejusdem Pietas in expellendis, ab Hispania Maurorum reliquiis, 57. 20.
D. Philippus IV. Rex, ac Dom. noster, nunc feliciter Regnans, quâ ætate Regni habenas adeptus, & dictum ejus memoria dignum, 256. 42. Qualiter suos Consiliarios monuerit, ut Dei legem, præ omnibus, in suis consiliis attenderent, 264. 38. Aliud, ejusdem decretum, ob zelum Religionis laudatur, 55. 6. Qualiter ob eumdem, & alia præclara gesta, Magni cognomen adeptus fuerit, 47. 19. & seqq. Musicæ deditus, sed in negotiis expediendis, & audiendis præbendis, facilis, & assiduus, 171. 20. & 366. 39. Frequens in orationibus, & Dei invocationibus, antequam bella committat, 581. 13. Qualiter, aliquibus bellis, & quàm magno cum fructu interfuerit, 563. 27. Qualiter, & quàm justè abrogari fecerit regestum introductum, de Regiis remunerationibus, 476. 44. Qualiter, & quàm enixè suis Consiliariis præceperit, ut ei veritatem in omnibus dicerent, 283. 3. Insignis, ejusdem pietas, & clementia, cum aliquibus reis, & plurima indulta criminosis concessa. 429. 19. & 458. 37. Quam maximè, semper Eucharistiam veneratus fuerit, 50. 6. & seqq. Quàm enixis verbis, quæ referuntur, secreti observationem suis Consiliariis injunxerit, 271. 26.
Philippus, Rex Galliæ, qualiter, & quare noluerit, filium suum, alias litteras scire, quàm sufficientes, ad sua edicta firmanda, 137. 25.
Philippus Pulcher, Franciæ Rex, cur dictus fuerit *Monetaro falso*, 497. 31. & seqq. Ejusdem notabile judicium, contra quemdam Præpositum, 367. 52.
Philippus Valesius, Rex Galliæ, quantum damni suo Regno, ob depravatam monetam attulerit, 495. 24.
Philiscus, quæ monita dederit Alexandro Magno, circa suavem, & salutarem suorum gubernationem, 121. 17.
Philosophum esse debere bonum Principem, qualiter Plato, & Themist. affirment, 113. 21.
Philotas, qualiter ab Alex. Magn. inter mediam gratiam occisus, 349. 14.
Philoxenus Philosophus, qualiter à Dionys. Tyranno habitus, quia ejus tragœdiam non laudavit, 285. 23.
Phocionis, celebre apophthegma, de brevi loquentia, quam optabat, & in Senatu affectabat, 150. 16.
Pici mirandulani dictum, & judicium, de divitibus litteras abhorrentibus, 138. 27.
Pietas, homini maxima, & tutissima virtus, ex Petr. & Claud. 455. 20.
Pietas est fulcrum Imperiorum, ex Synes. 55. 5.
Pietas, & Religio, Imperiis prodest, non nocet, contra Machiab. 50. 4.
Pietas est, in peccata quæ iterantur, insurgere, ex Cassiod. & aliis, 432. 6. & 7.
Piger à Salomone, cur ad formicas amandetur, & Batilii Emb. de hoc, 463. 19.
Pii II. Pontificis Maximi apophthegma, circa obligationem Principum, in suis subditis benignè audiendis, 158. 16.
Pilatus, qualiter se cum Judæis gesserit, in non admittenda Cæsaris statua pertinacibus, 231. 16.
Pilæ lusus, & Pilarum differentiæ, & descriptiones, 16. 9.
Pilæ, quæ tauris objici solebant, & Pilæ compitales, ibid. 11.
Pisces magni, qualiter minores in prædam, & pastum accipiant, & Alciat. Emb. de hoc, 388. 13. & 14.
Piscium vita, & Pisces magni parvulos comedunt, Adagia, & eorum usus, ibid.
Pisces, stagnatis in aquis innutriti, damnosi sunt, & quare, ex Sen. 462. 12.
Pisistrati Atheniensis, mira in suos populos largitas, 524. 15. Idem, propter eloquentiam Regnum adeptus fuit, 194. 25.
Gn. Pisonis adulatio, in suffragando in Senatu, coram Tiberio, à Tacito relata, & reprehensa, 289. 49.
Pisonis laus, apud Lucanum, quòd scientiam belli, & pacis haberet, 527 4.
Pistojæ, qualiter asinus sellam Magistratibus deputatam, insederit, & quid hoc portenderit, ex Ammia. Marcel. 310. 18.
Pitanæ urbis Græciæ historia, & Adagium ex ea, 35. 11.
Pithæus Atheniensium Rex, quis fuerit, & cur Musas, circa proprium Tribunal posuerit, 375. 7.
Pittacus Mytilenæus, qualiter occisori sui filii pepercerit, & ejus apophthegma, circa hoc, 437. 15. Qualiter, & cur neglexerit ingentes divitias, sibi à populo oblatas, 137. 31. Ejudem apoph. de legum utilitate, 193. 11.
Placidiæ monitum, ad Theodosium Imp. conjugem suum, 26. 21.
Platina, qualiter, & cur Paulum II. R. P. suis scriptis lacesserit, 490. 22.
Plato, quanti habitus, & remuneratus à Dionys. Siciliæ Tyranno, 174. 11. Qualiter, & quare, à Chatamandri accusatione fuerit absolutus, 178. 22. Quàm enixè virtium ebrietatis rectoribus civitatum prohibuerit, & quanum, per Magistratus, & alios, 25. 19. Alia notabilis, contra otiosos, 465. 28.
Plauti locus de pilis, quibus homines comparat, explicatas, 15. 1.
Plebi, non judicium, neque veritas, ex Tacito, 585. 7.
Phlegias à Virgilio, qualiter alios sceleratos, in mediis supplicijs admonere fingatur, 418. 2.
Plinius Junior, qualiter se variis negotiis implicari quæratur, 78. 7. Qualiter se habuerit in audiendis litigantibus, cum judex erat, 357. 8.
Plus terrendum, quàm torrendum, & Emblem. Auth. ad hoc, 449. 1. & seqq.
Plura privatis permitti, quàm Principi, 511. 31.
Pluteum cedere, Adagium, & quid significet, 134. 5.
Plutonis galeati Proserpinam rapientis, pictura, quid signaret, apud Rom. ex Pier. 269. 11.
Poetæ olim, qualiter fuerint in cura Regum, & Ducum, ex Ovid. Juven. & aliis, 480. 5.
Poetarum variorum querela, de Musis desertis, & paupertate, quam patiebantur, ex Statio Pap. & aliis, 484. 31. & seqq.
Pœna, & Beneficium, qualiter, & quare, ab Assyriis, & aliis, pro diis colerentur, 469. 2.
Pœna omnis, non tam ad delictum pertinet, quàm ad exemplum, ex Quint. & aliis, 450. 7.
Pœna, quæ injustè infertur dolenda venit, secus si ex meritò, ex Ovid. 385. 33. & seqq.
Pœna, ad paucos, terror autem, ad multos pervenire debet, 450. 6.
Pœna, peccatis debet esse conformis, & Emblem. Author. ad hoc, 434. 1. & seqq.
Pœna, quantò gravior, & vehementior fuerit, tantò cunctantius irroganda, & exequenda, 434. 1. & 2. & 437. 18. & 440. 33.
Pœna nulla major, quàm esse inter homines, & hominum carere suffragiis, 101. 4.
Pœna ibi esse debet, ubi noxia est, 439. 26.
Pœna justa peccati est, ut quis in se recipiat, quod in alterum protervus exercuit, ex Cassiod. 538. 27.
Pœnæ delictorum, quoad fieri possit, moliendæ sunt, potius quàm exasperandæ, 416. 11.
Pœnæ, an, & qualiter, hodiè arbitrariæ effectæ sint, ex Alciato, & aliis, ibid. 12.
Pœnarum capitalium executioni, quòd interstitium ab antiquis, & novioribus Imperatoribus fuerit assignatum, 438. 19. & sequentib.
Pœnarum, & suppliciorum communes formæ, quæ sint, & quòd novas, crudeles, & insuetas Principes introducere non debeant, ibid. 21. & seqq.
Pœnas, pro delictis, qui Impp. temperaverint, & qui auxerint, 437. 16. & 17.
Pœnali legi, non derogatur, ignoscendo ei, qui aliàs multum meruisse, & servisse comperitur, 430. 23.
Polypi natura, & symbola, & de Adagio Polypi meatem obtine, & aliis, & eorum illustratio, 237. 6. & 294. 15.
Pompejus Magnus, ob modestiam, ab Atheniensibus pro Deo habitus, 12. 5. Et qualiter honoraverit Possidonium Philosophum, 320. 12.
Pontifices aliqui Romani, quid de curis, & anxietatibus, tanti muneris senserint, & dixerint, 87. 7. & 8.
Populus, æqui, & boni observantior, magis ex Principibus imitatione, quàm ex legum præscriptis efficitur, ex Claudian. & aliis, & Emblem. Authoris ad hoc, 413. 1. & multis seqq.
Populares suos, ut aliquando Reges fuissent, qualiter, & quare desiderare se dixerit Alphons. Rex Neap. 586. 18.
Populus est docendus, & ducendus, non sequendus, nec vanæ ejus voces audiendæ, 584. 2.
Populus, qualiter se habere debeat in Principe amando, & obediendo, 76. 29.

Populum, turbam appellavit Demosthenes, & alia de ejus levitate, & varietate, 585. 8.
Populi, ab inveteratis moribus, ad alios novos & contrarios, quomodò deducendi, 231. 4. & seqq.
Populi ut gaudeant, aliquando Reges desidere convenit, ex Cassiod. 233. 21.
Populorum salus, & fortuna, qualiter ex bonis Principibus auspicari, à multis dicatur, 111. 10. & seqq.
Populorum Rectores, Medicorum instar, se eorum morbis acommodari debent, 232. 13.
Populis, semper est aliquid condonandum, si majus damnum, ex novis statuis timetur, ex Plutarch. & aliis, 233. 17. & seqq.
Popularibus viis non incedendum, dixit Pythagoras, & quare, 585. 9.
Portæ ad Principes plures patere debent, & Emb. Auth. ad hoc, 329. 1. & seqq.
Portus navis veniens, non debent pavescere, & quare, ex Cassiod. 514. 15.
Porus, Rex Indiæ, ab Alexandro Magn. captus, quid ei responderit, 32. 7.
Possessio ferro quæsita, per brevis est, ex Tac. 540. 40.
Possidonius Philosophus, quantum honoratus fuerit à Pompejo Magn. 320. 12.
Posthumio Tuberto, ob prælium, sine cruore gestum, triumphus apud Romanos donatus, ex Plin. 565. 6.
Potentatus omnis, brevis vita, ex Ecclesiast. 596. 12.
Potentes, frequenter plus obsunt, quàm prosunt, ex Ovid. 347. 5. Et qualiter quis se in eorum familiaritate habere debeat, 349. 14. & seqq.
Potentes scire debent, non fas posse fieri, quod nefas, 414. 6.
Potentiores, quidquid in humiliorum damnum excedunt, super Principes cadit, 390. 23.
Potentioribus, præsertim infidelibus, qui se protegendos committunt, ab eisdem, semper in servitutem redigi solent, 556. 25.
Potentissimi, & in altum elati, quàm soleant sæpè vitam privatam, & mediocrem optare ex Seneca, 104. 22. & 345. 30.
Potentia Regis, suprà homines est, & manus prælonga, ex Herod. & Ovid. 401. 10.
Potentia nimia, & vi sua non nixa, numquam satis fida, & stabilis fuit, ex Tacito, & aliis, 340. 6. 342. 17. & 343. 25.
Potentia, ea tuta, quæ cupiditatibus modum imponit, ex Val. Max. 532. 42.
Potentia, & prudentia, rarò juxtim stabulantur, 495. 22.
Potentiam magnam ambit inexpers, sed odit expertus, 345. 29.
Potestas tranquilla, peragit sæpè, quod violenta nequit ex Claud. 428. 10.
Potestas, quæ inhibere scelus maximum potest, quasi probat debere fieri, si sciens patitur perpetrari, ex Salvian. & aliis, 412. 19. & 20.
Potestatem occidendi habentes, qualiter, & quare suaderi, vel admoneri debeant, ex Ecclesiast. & aliis, 349. 14. & seqq.
Potestates venales, sunt pauperculorum vastationes, & quare, ex Salvian. & aliis, 316. 56. & 59.
Pragmaticæ Sanctiones, quæ leges dicantur, & quare, 252. 19.
Precatio Authoris ad Deum, pro Pace, & Concordia Regum Hispaniæ, & Galliæ, & alia Barbarini, 557. 27. & 28.
Præceptoribus bonis, quantum honoris, & præmii deferre debeamus, & quales hi quæri, & eligi debeant, ex Plut. & aliis, 131. 34.
Præcipitantiæ pictura, & damnosi ejus effectus, 262. 29.
Præcipitatio, noverca justitiæ, & alia de ejus damnis, 441. 2. & seqq.
Præclara vendunt bona, laboribus dii, 468. 43.
Præfecti Prætorio, qualiter gladio ab Imperatoribus Rom. donari solerent, 414. 4. & seqq.
Præfecti Prætorio Imperatoris Justini Curopalatis, notabilis historia, circa justitiam administrandam, 416. 15.
Præjaspis filium, qualiter, & quare Cambyses occiderit, ex Sen. & aliis, 284. 18. & seqq.
Prælati, in castigandis subditis, qualiter se habere debeant, ex D. Greg. Leon. Papa, & Conc. Trid. 428. 14.
Præmium sudoris, qui tollit, frangit studia dimicandi, ex Ennod. 471. 11.
Præmium clementiæ verum, vix aliquod.
Præmia virtutes nutriunt, artes sustentant, & egregios, mores invitant, ex Sen. Claud. Cassiod. & aliis, 318. 2. & seqq. & 470. 6. & seqq. & 479. 3.
Præmia, quot, & qualia, Antiqui ludis Agonalibus statuerint, ex Vitruv. 471. 15.
Præmia, idem præstant in Regnis, quòd aquæ in hortis, ex lege Partitæ, & Authoris Emb. ad hoc, 471. 21.
Præmia Hispanè dicuntur, *Galardones*, & quid hæc vox significet, & qualiter de eis peculiaris Titulus extet, in legibus Partitarum, 474. 30. & 476. 43.
Præmiorum fructuumque expectatio, qualiter omnium laborantium vires accendat, ex Chrysolog. 471. 16.
Præmiorum distributio, æqualitatem requirit, & ne uni dentur, quæ multos beatos efficere possent, 478. 12.
Præmiorum distributiones, qualiter, & quare, sibi reservare prudentes Principes debeant, & supplicia per alios exequi, ex Bodino, & aliis, 476. 39. & 40.
Præmiis honorariis, magis quàm pecuniariis, quàm multa, & præclara facinora soleant Reges à suis subditis consequi, & exempla eorum, 477. 48. & seqq.
Præmiis, omnia florent, & Emb. Auth. ad hoc designandum, 469. 1. & seqq.
Præsentia nulla sunt, quia numquam stantia, ex *D.* August. 38. 14.
Præsentia, & interessentia Principis, quantum conferat ad suarum rerum, & Provinciarum gubernationem, ex Tacito, 368. 3.
Prætextatus Puer, quibus thecris matrem deluserit, ab eo secretum Senatus extorquere conantem, 273. 38.
Prævaricatio est, in negotiis gravibus transire dicenda, ex Plin. Jun. 279. 33.
Principalis gloriæ materia est, delinquentium reatus, & quare, ex Sen. & Cassiod. 458. 38.
Principalis propositi esse debet, benemerentes remunerare, ex Cassiod. & aliis, 320. 13.
Principatus præmia, quæ sint, ex Tac. 79. 10.
Principatus sapientis, & sensati Regis, stabilis erit, & è contrario, 113. 21. & 114. 1.
Principatus firmandi, nullum majus vinculum, quàm amor subditorum, 517. 1.
Princeps Imperio Magnus, major exemplo est, ex Paterculo, 159. 12.
Princeps, beneficum Sydus appellatur à Seneca, & cur, & quòd Principes debent esse benefici, sive beneficiales, 473. 27. & 474. 33.
Princeps, tunc populi Dominus, cum beneficus, & quòd hoc est proprium character, 474. 29.
Princeps, à Salomone, cur contignationi ædium assimiletur, & quòd in sua Rep. caput, manus, pes, & omnium membrorum instar esse debet, 72. 11.
Princeps, non debet se extra quærere, hoc est in vulgi judiciis, & opinionibus, 585. 14. Sed ita vivere, tamquam ab omnibus judicandus, 288. 44.
Princeps, qualiter quotidiè suos mores, tamquam ad speculum componere, & comparere debeat, 152. 6.
Princeps prodigus in egentes Reip. facinus detestandum, ex Salvian. 521. 25.
Princeps, qualiter, & quibus legibus solutus dicatur, & de vi directiva rationis, & lege divina, quæ ei dominari debet, ex Cic. Plut. & aliis, 415. 6. & seqq.
Princeps, non debet putare Remp. esse suam, sed se Reip. 68. 23.
Princeps, nullus est, qui non erret, aut labatur aliquando, & qualiter Deum, pro sua directione rogare debeat, ex Cominæo, 125. 15. & 266. 51.
Princeps, debet habere unum calamum, & unam linguam, & esse immobilis in promissis, 156. 29.
Princeps, magis debet dolere ob subditorum calamitates, quam ob suas, ex D. Chrys. 61. 11. & 64. 16.
Princeps malus, & insipiens, Ruina populorum, 114. 1. Et è contrario sapiens, & prudens, quàm sit pop. salutaris, 182. 1. & seqq. ubi Emblem. Auth. ad hoc.
Princeps, an possit, & quando, subditos invitos ad bella compellere, 551. 22.
Princeps, quos Amicos, ad Remp. gubernandam adcire debet, 324. 19. & seqq.
Princeps cordatus, Prothei exemplar in mutandis pro tempore suis consiliis, & actionibus, sequi debet, 237. 7.
Princeps quidam, se extollens, ob insigne ædificium, qualiter à quodam fatuo derisus, 5. 27.

Princeps, qualiter se in luxu, & superfluis dapibus, & epulis temperare debeat, 100. 14.
Princeps non est, qui succedit in Principatu, sed qui ita se gerit, ut Principatui natus videatur, 188. 29.
Princeps, beneficia conferens, magis lætari debet, quàm ii, quibus collata sunt, ex D. Chrys. 522. 1.
Princeps malus, minùs nocet Reip. quàm ejus mali Magistratus, & Consiliarii, & quare, ex Lampr. & aliis, 259. 6.
Princeps is tunc major, cum ipsum sublimitas parti honoris inclinat, 268. 1.
Princeps, quamvis magnus, si major, & prudens haberi vult, cuncta debet ad Senatum vocare, ibid.
Princeps est fons, & origo omnium Magistratuum, & dignitatum, 310. 19.
Princeps, qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios, ex Salom. 282. 10.
Princeps, in adversis, qualiter debeat lunam imitari, 248. 37.
Principis veri, & boni vota, qualia esse debeant, 45. 7.
Principis injusti, gens omnis crimina præstat, 119. 4. & seqq.
Principis inexpugnabile Munimentum, Munimento non indigere, ex Plin. Jun. & aliis, 90. 26.
Principis in aliqua Rep. defectus, inter maximas calamitates populi in sacra Pag. numeratur, 107. 17. & sequentibus.
Principis boni est, cum virtutibus amare famam, ex Ennod. 502. 20.
Principis magnitudo, in quibus consistere debeat, 68. 16.
Principis est virtus, maxima nosse suos, 327. 26.
Principis optimi officium est, non solùm resistendi, sed cedendi tempus prospicere, ex Polyb. 239. 19.
Principis boni, & recti partes, seu ideam, qui scripserint, & aliqua de ejus præcipuis dotibus, 109. 1. & sequentib.
Principi aurum contemnere, præstat fortunæ fastigium, ex Imp. Justiniano, 522. 2.
Principi, non minùs turpia sunt multa supplicia, quàm Medico multa funera, 477. 30.
Principem omnia scire, non omnia exequi convenit, ex Tac. 428. 10.
Principem videre, munus est, ex Cassiod. 350. 21. & 372. 26. & 30.
Principem armis, quàm munificentia vinci, minus flagitiosum, ex Sallust. 474. 30. & 33.
Principem magis commendat doctrina, & sapientia, quàm pompa Regia, ex Æn. Sylv. 136. 19.
Principe sub malo degere, melius est, quàm sub nullo, ex D. Chrys. & aliis, 106. 3. & seqq.
Principem bonum, quæ prædicent, ex Cassiod. 571. 6.
Principes, quando, & quomodò Musicæ operam dare possint, 171. 21. & seqq.
Principes in exercitatione muneris sui, qualiter, & quare Athetis à Seneca comparentur, 76. 10.
Principes curare debent, ne fiat vexatio iis, quibus imposita contributio, 516. 16.
Principes cum omnia possint, credere debent, solùm sibi licere laudanda, ex Cassiod. 415. 7.
Principes viri, qualiter ex se judicare debeant, ex Cæl. Rhodig. 585. 10.
Principes, quantum oporteat bonis esse artibus eruditos, & quibus ineruditi comparentur, 135. 12. & 13.
Principes viri, qua moderatione litteris imbui, & illis dare operam debeant, 139. 36. Et quòd ab aliquibus indubium vocatur, utrum Principibus utile sit litteras scire, 137. 25.
Principes, non possunt soli suis sensibus omnia complecti, & Administris, quibus ideò egent, ex Tac. Themist. & aliis, & Emb. Auth. ad hoc, 312. 1. & seqq. & 324. 16. & seqq.
Principes, benè suis velle debent, ultra quàm possint, ex Justin. Imp. 522. 2.
Principes, quantum debeant, eos, qui sibi benè serviunt, & consulunt, remunerari, ex Cassiod. & aliis, 319. 5. & seqq.
Principes, quò subditis excelentiores, eò probriones, & prudentiores esse debent, 61. 2.
Principes, verorum Consiliorum, & Consiliariorum ossores, & punitores, notantur, & Embl. Auth. ad hoc, 282. 1. & multis seqq.
Principes, quantum honorare debeant Consiliarios, sibi vera loquentes, & eorum etiam filios, 324. 18. & sequentib.
Principes plures, plùs solent Placentiam, quàm Veronam amare, 286. 26.
Principes viri, in ferendis adversis, qualiter Olympo comparentur ab Hect. Pinto, 244. 15.
Principes esse debent pauperum Patres, & quòd hoc titulo, & professione Deo maximè conjunguntur, 227. 13. 1. & seqq.
Principes viri, quibus artibus imbuendi, & laudandi, 133.
Principes, non sibi tantum, sed toti Reip. peccant, & cur, ex Cic. & aliis, 159. 13. & seqq.
Principes, peccata populi comedentes, & impunita relinquentes, qualiter à Deo, per Oseam comminentur, 411. 15.
Principes, quæ jubent, suis factis comitari debent, 260. 17. & seqq.
Principes, suis veluti speculum, & undique illæsos esse debere, & tamquam argentum, & aurum undique versatum, ex Plut. Nazianz. & aliis, 151. 1. & seqq. ubi Auth. Emb. ad hoc.
Principes, cum adulatoribus se habere debent, tamquam leo cum simia, dum ejus sanguine, à sua febri curatur, 295. 18. & 297. 35. & seqq.
Principes aliqui, vassallos subjectos habent, tanquam suos, & viles, tamquam alienos, 515. 10.
Principes bonos, esse suprà casus adversos, & fortuitos, superiores, qui dixerint, 112. 15. & seqq.
Principes Jani bicipitis imitatores esse debent, & cur, 69. 17. & seqq.
Principes, majora præstare debent, quàm accepisse videantur, ex Cassiod. & Jamblico, 474. 33. & 475. 37.
Principes, animo, non alia arte obstringi possunt, ex Æn. Syl. 156. 29.
Principes, paucorum supplicio, pluribus metum injicere debent, ad Jovis fulminantis imitationem, ex Sen. & aliis, 449. 3. & 4.
Principes, magis decet ad clementiam, quàm ad severitatem propendere, ex Sen. & aliis, 455. 19.
Principes, ab actionibus benè consultis, ob vulgi latratus desistere non debent, & Authoris Emb. ad hoc, 584. 1. & seqq.
Principes, etiam cum justè in sceleratos animadvertunt, id tamquam inviti, & coacti facere debent, ex Sen. & aliis, 447. 34. & seqq.
Principes, nullos meliores consiliarios, & amicos habere possunt, quàm libros, & quare, 139. 36.
Principes, inter illiteratos, & marmoream statuam, nihil interest, ex Æn. Silv. 135. 13.
Principes, qui putant eorum dignitati, & excelentiæ litteras nocere, qualiter notet Erasm. & alii, 137. 10. & sequentib.
Principes indocti, sunt causa malorum publicorum, ibid. 22.
Principes, litteratorum, & Poetarum amatores, & fautores, enumerantur, 483. 19. & seqq. & 490. 18.
Principes se ipsos inspicere debent, & plus de se, sibi ipsis, quàm adulantibus credere, 299. 47.
Principes, qui subditos, quos pascere debent, exaurient, qualiter à Cassiodoro increpentur, 502. 18.
Principes, qualiter Soli comparentur à Plutarcho, Agsp. & aliis. Et quòd debent illum in regendis suis populis imitari, 231. 4. & multis seqq. ubi Auth. Emb. ad hoc, & 413. 28.
Principes, qui absque causa gravissima mutant probam monetam, & viliorem substituunt, gaviter peccant, 497. 31. & seqq.
Principes, quantum curare debeant, à se, & à suis otium, & ignaviam, fugare, ex Tac. & aliis, 468. 41.
Principes, quantum debeant à tributis insolitis abstinere, & ea consulentes cavere, & Auth. Embl. ad hoc, 505. 1. & seqq.
Principes, culmina suæ Majestatis subditos affabiliter tractando, sublimant, ex Ennod. 514. 16.
Principes, oportet esse beneficiales, & etiam cum excessu liberales, ex Cassiod. 522. 1.
Principes, non pœna semper, sed sæpiùs pœnitentia contenti esse debent, ex Tac. 428. 10.
Principes, quantum, & qualiter debeant in inquirendis, & puniendis facinorosis invigilare, & Emb. Auth. ad hoc, 418. 1. & multis seqq.

Principes à liberalitate, non à prodigalitate commendari debent, & de hujus detestatione, ex Seneca, & aliis, 478. 51.
Principes prodigi, per scelera suplent, quæ ambitiosè exhauserunt, ex Tac. & aliis, 521. 22.
Principes viri, scurris, & morionibus sonantes, quòd doctis viris, meliùs præstare deberent, qualiter ab Alciato notentur, & reprehendantur, 481. 9. & à Petronio, Barclajo, Lipsio, & aliis, 484. 29. & seqq.
Principes Prodigi, qualiter, & quare, à multis, doliis perforatis comparentur, 521. 21.
Principes, qualiter in quiete, & commodis vassallorum, suum gaudium ponere debeant, ex Cassiod. & lege Partitæ, 506. 3.
Principes, qualiter debeant, tributa quæ imponuntur, suaviora reddere, 513. 8. & seq.
Principes, in suis subditis puniendis, vel objurgandis, debent bonos parentes imitari, ex Sen. & aliis, 428. 10.
Principes, qualiter se habere debeant in imperandis, vel exigendis novis tributis, ex Imp. Justin. 508. 14. Et quòd aliqui subditos tractant pejus, quàm asinos, ex Erasm. ibid. 14.
Principes, ex sententia Cominæi, jus nullum habent imponendi populis onus aliquod, eis invitis, ibid. 20.
Principes, in allevandis, vel remittendis tributis, se admodùm benignos præstare debent, 522. 1.
Principes, tunc ditescunt, cum tributa remittunt, ex Tib. Imp. 519. 14. & seqq.
Principes, non possunt sua scientia cuncta complecti, ex Tac. & aliis, & qualiter multos, qui sibi benè, & verè consulant, habere, & audire debeant, ex Hom. & aliis, 276. 15. & seqq. & 249. 2. & seqq. & 253. 26.
Principes, non debent lucrum sectari, ex luctuosis subditorum calamitatibus, 510. 29.
Principes, quid facere debeant, ut invidiam, vel calumnias suarum virtutum effugiant, vel fugent, 589. 11.
Principes, longè, à suis Palatiis adulationem, & Adulatores amandare debent, & Emb. Auth. ad hoc, 292. 1. & seqq.
Principes super omnia munera, historias, & carmina, de suis gestis benè, & verè scripta, æstimare debent, ex Salom. Isoc. & aliis, 489. 16. & seqq.
Principes, quo prudentiæ sale uti debeant, in despiciendis, vel vindicandis famosis libellis, vel maledictis, contra eos sparsis, 592. 30. & seqq.
Principes, quantam curam famæ & posteritatis habere debeant, ex Sen. Tac. & aliis, 487. 2. & seqq.
Principes, qualiter errent, dum putant, præsenti potentia extingui posse sequentis ævi memoriam, ex Tac. 489. 11.
Principes plures, ob scriptores sui temporis malè habitos, malè quoque ipsi, apud posteros audiunt, & eorum exempla, 490. 22.
Principes, qualiter, & quare debeant viros litteratos, & Poetas suscipere, & suscipere, & Emb. Auth. ad hoc, 479. 1. & seqq. & 489. 16. & seqq.
Principes Solis instar, omnia suorum Regnorum loca, si possibile esset, lustrare deberent, 369. 4. & 5. & 370. 12. & seqq. & 371. 19. & seqq.
Principes, qualiter in Deos evadere possint, 12. 5.
Principes, qualiter possint seriis curis, aliquas honestas oblectationes miscere, ex Cominæo, 166. 15.
Principes, qualiter, & cur, in medio sui Regni habitare debere, Politici tradant, 37. 9.
Principes prudentes, aliquando delictis, & erroribus suorum, pro tempore connivere debent, ex D. Isid. & aliis, 239. 20. & seqq.
Principes, vel ex eo à peccatis abstinere debent, quòd quæ committunt, in occulto esse non possunt, ex Juv. & aliis, 153. 12. & seqq.
Principes, qui laudem, & famam non curant, in Tyrannos evadent, ex Aristot. & aliis, 533. 1.
Principes cavere debent, ne quid in Consilio Status decidatur, quin prius in alio conscientiæ, examinatum sit, ex Botero, & aliis, 264. 38.
Principes, à quolibet mendacio, & levi macula vacare debere, contra Platonem, & alios, 155. 26. & seqq.
Principes, Imperium à Deo habent, & instar Dei sunt, ex Tac. & Tert. 105. 1.
Principes, qualiter à prædicatoribus admoneri, & corrigi debeant, ex Pelusiota, & aliis, 291. 61.
Principes, non debent facilè suos Consiliarios, aut Ministros suspectos habere, & quare, 281. 41. & seqq.
Principes, etiam in rebus ludicris, ad decorem, & honestatem attendere debent, 175. 1. & seqq.
Principes apud, plùs justitia, quàm licentia valere debebet, & voluntatem suam, de ratione metiri, ex Cass. 415. 7.
Principes peccare, si plura officia uni tantùm Magistratui committant, & quare, ex Petr. Greg. & aliis, 381. 18. & seqq.
Principes, in sacra Scriptura, habent nomen ab Elevando, & quare, 72. 11.
Principes plures, habitum mutarunt, & se turbis Plebejorum inseruerunt, ut de se veritatem audirent, 187. 37. & seqq. Et an hoc sit conveniens, ibid. 40.
Principes, facilè innovantes gesta, & consuetudines suorum Antecessorum, reprehenduntur, & quòd talionem timere debent, 304. 22. & seqq.
Principes mali, in supplicium populi à Deo, veluti coacto, dari solent, & quare, & eorum damna, 114. 2. & seqq.
Principes in pluma, & umbra agentes, quæ damna sequantur, ex Lud. Vives, 99. 12.
Principes qualiter soleant suos Aulicos deturbare, & etiam inauditos damnare, ex Plutarcho, & aliis, 147. 4.
Principes, arborum instar, se aliquando, adversis ventis reflantibus, flectere debent, ex Junio, & aliis, 237. 8. & seqq.
Principes Christiani, an, & quando possint, cum infidelibus sociari, & fœdera inire, 556. 21. & seqq.
Principes finitimi, & Christiani, inter se pugnantes, vel se invicem non juvantes, Turcis, vel aliis potentioribus hostibus, se capiendos exponunt, & carmina, & Emblemata ad hoc, 340. 9. & seqq. & 556. 24.
Principes potiùs juri suo cedere, quàm belli aleam tentare debent, & quare, 546. 30. Et quando demum debeant, ad bella procedere, 541. 1.
Principes non decet, bella non necessaria, ob solam rerum alienarum cupiditatem, movere, ex Halic. & aliis, 532. 42.
Principes, res bellicas scire debent, sed non amare, ex Isocrate, & aliis, 527. 5.
Principes, Deo rationem reddituri sunt de subditis, ob injusta bella peremptis, ex revelatione D. Brigittæ 568. 21.
Principum, nulla major felicitas, quàm alios felices facere posse, ex Paccato, & Cassiod. 473. 25. & sequentib. & 523. 6.
Principum de gratia, & remuneratione clientum, quid senserit Ludovic. XI. Rex Galliæ, apud Cominæum 149. 19.
Principum in vituperationem cedit, si pauperes ab eisdem non protegantur, ex Cassiod. 390. 21.
Principum lenis oratio, & in suos benevolentia, plus rebus cæteris operatur, 360. 32.
Principum filii, qualiter, & cur majori cura quàm alii, à teneris educari, & institui debeant, 129. 17.
Principum authoritas, & bonæ gubernationis cura, ex quibus præcipuè cognoscatur, 496. 28.
Principum potentiam, & omnes Regias dotes, misericordia supergredi debet, ex Imp. Justiniano, 522. 2.
Principum imagines, & numismata, qualiter ad populos deferri, ab eisdem excipi solerent, 373. 34.
Principum Majestas, & auctoritas, non in superfluis sumptibus, sed in virtute, & moderatione consistit, 521. 24.
Principum dona, suis populis præstita, in eosdem, ut aquæ in mare, cumulatissimè redeunt, ex Paccato, Cassiod. & aliis, & Embl. Authoris ad hoc, 523. 4. & seqq.
Principum largitiones, & remunerationes, freno subjacere non debent, & plenissimè sunt præstandæ, 474 32.
Principum arcana consilia, aut nullis, aut paucis cognita esse oportet, 269. 7. Et quibus sua secreta committere debeant, ex Cassiod. 272. 31. & seqq.
Principum peccata, graviora, & magis punienda, & quare, ex Xenoph. Cominæo, & aliis, 115. 6. & seqq.
Principum, in bonis monetis populis dandis, summa cura esse debent, 491. 2. & seqq.
Principum vigilantium à calore, nullus delinquens tutus evadet, ex Gunthero, 413. 28.

Principum dona, lubrica & periculosa esse, quo symbolo Reges Gothorum ostenderent, ex Olao Magn. 341. 10.
Principum Palatiis inservientibus, mendacium connaturale esse, dixit Galenus, & quare, 284. 16.
Principum voluntas, semper esse censetur, ut suis, gtatiis, & beneficiis, eorum prærogativa cummulatè servetur, 476. 41.
Principum vis, circa exemplum, & imitationem subditorum, variis locis, symbolis, & exemplis ostenditur, 159. 9. & seqq.
Principum commodum est, supplicantium ac quæstus, ex Cassiod. 523. 5.
Principum, & judicum animi, magis ad clementiam, quàm ad severitatem inclinari debent, 487. 14.
Principum dona, sunt servitutis authoramenta, ex Demosth. 523. 4.
Principum amicitiam, & negotia gerentes, qualiter se cum illis habere debeant, ex Cominæo, 349. 20.
Principum ornatus, quies, & securitas populorum, ex Cassiod. 63. 13.
Principum graves orationes in Senatu habitæ, quanti olim æstimari, venerari, & servari solerent, ex Tac. Cassiod. & aliis, 147. 22. & seqq.
Principum magnæ fortunæ, quid proprius incumbat, 46. 11.
Principum ignavorum reprehensio, & punitio, & Emb. Authoris ad hoc, 96. 1. & seqq. & quòd eis non licèt esse dormitabundos, 94. 16.
Principum, vigilia, omnium domos defendere debet, ex Seneca, 93. 11. & 166. 15. & seqq.
Principum non est, ab omnibus omnia legata capere, & bonorum secta non patitur alienis hæreditatibus invidere, & qui contra hoc fecerint, 511. 31. & 33.
Principum, præcipuum opus, amicos parare, & quales, ex Plin. Jun. & aliis, 328. 39.
Principum patres, & partes, Consiliarii, & Senatores eorum vocari solent, & quare, 258. 1.
Principum munus, & præcipua Majestas, in protectione miserabilium personarum consistit, & denotatur, ex Cassiod. & aliis, 389. 10.
Principum gratia, ita suis comunicanda ne vilescat, 325. 10.
Principum verus thesaurus, & potens exercitus est, pauperes alere, & sublevare, 228. 14. & seqq.
Principum adornatum pertinet, aptas dignitatibus personas eligere, & quare, ex Cassiod. 307. 2.
Principum, favoribus parum fidendum, & quare, & Emb. Authoris ad hoc, 352. 1. & seqq. Et eorumdem amicitiam parum fidam esse, qui dixerint, 343. 14. Et nimiam familiaritatem timendam, & fugiendam, qui moneant, 347. 5.
Principum gloriæ, nihil detrahit, quod res benè gerant aliorum Consilio, 256. 44.
Principum thesauris accrescit, quod in alendis viris doctis, & litteratis impendunt, 486. 40.
Principum vita, suis tamquam speculum esse debet, ad quam suos mores componant, 152. 9. & seqq.
Principum adspectu, solent populi adversus fortuita refoveri, ex Tac. 562. 21.
Principum inclinatio, in hos vel illos ex Aulicis, fatò elicitur, ex Tacit. & aliis, 326. 30.
Principum curas, & quòd nihil arbitrio suo eis facere liceat, qualiter consideret Senec. & alii, 78. 7. & seqq.
Principum nulla dignior corona, quàm illa, ob cives servatos, ex Senec. 506. 3.
Principibus in egregiis, quæ præcipuè requirantur, ex Aurelio Victorino, 73. 16.
Principibus succensendum non est, si aliquibus horis sibi vacent, & à suis audiendis abstineant, ex Seneca, 160. 32.
Principibus insatiabiliter paranda est, sui, & suæ famæ memoria, ex Tac. 533. 1.
Principibus viris libros dicare, quàm fuerit antiquum, & quare, ex Vegetio, 484. 27.
Principibus cum, aut modicè, aut judicandè loquendum, quis dixerit, 286. 31.
Principibus bonis illud crescit, quòd benigna possunt largitate præstare, ex Cassiod. 475. 23. & 523. 5.
Principibus, ova, & insolita tributa suadentes, qualiter puniri debeant, 506. 4.
Principibus parum sua egregia facta proficient, nisi à Poetis, & Historicis posteritati tradantur, ex Barclajo, & aliis, 490. 21.
Principibus, nihil aptiùs, vel optatiùs contingere potest, quàm bonus Poeta, & Historiographus, ex Ovid. & aliis, 488. 6.
Principibus humanis, ubiqueitatem, qualiter Ausonius, & alii adulanter tribuerint, qui reprehenduntur, 4. 22. & sequentib.
Principibus, quo sensu dixerit Plin. Jun. ne flere quidem licere, 87. 9.
Principibus pluribus, Deus sanandi varios morbos virtutem concessit, qui referuntur, 110. 7.
Principibus bonis, liberalitas debet esse congenita, & nullum in eis pejus vitium, quàm avaritia, 224. 18.
Principibus, qualiter adeunda, etiam longinqua Imperii, ex Tacito, 370. 15.
Principibus, quasi fatale est, quosque sibi charissimos tandem occidere, ubi eos timere cœperunt, 337. 28.
Principibus bonis, nihil ampliùs licet, quàm privatis, 415. 7.
Principibus in subditos, non est tradita servitus, sed tutela, 436. 10.
Principibus, bonis, magis preces, quàm prædæ subditorum placere debent, 506. 3.
Principibus, nihil magis convenit, quàm veritas, & Fides dictorum, & promissorum, 156. 29. & seqq.
Principibus, divinatricem scientiam, necessariam esse, qui dixerint, & qualiter intelligi debeant, 142. 50. & seqq.
Vide alia de Principibus, suprà verb. Imperator, & infrà verb. Rex.
Principiis obsta, serò medicina paratur, ex Ovid. & aliis, 447. 40.
Privados, cur hoc nomine, apud Nos dicantur, interiores Principum Administri, 326. 27.
Probus, apud Claudianum, quantum à liberalitate commendetur, 524. 12.
Prodigalitas, quàm sit in Regibus reprehensibilis, & damnosa, ex Sen. & aliis, 478. 51.
Prodigalitas, nimia, & infructuosa, aliquorum Imp. 520. 21. & seqq.
Prodigum Principem, semper egestas, & alia damna sequuntur, 521. 22.
Prohibita, si impunè transcendimus, neque metus ultra, nec pudor est Tac. 583. 24.
Prophetæ plures à Deo ad Reges missi, non nisi post moras, & circuitus, eis veritatem manifestarunt, & quare, 286. 29.
Prora, & puppis, Adagium, 260. 16.
D. Prosperi Aquitanici, carmen de Deo, 4. 20.
Prosperitas jucunda illis potiùs blanditur, qui austeritate nimia rigescunt, ex Cassiod. 568. 18.
Protectioni, & clientelæ alienæ se committentes, quæ pericula sæpè incurrere soleant, 556. 25.
Provinciæ, à suis Regibus valdè remotæ, & maximè recens partæ, lectiores Proreges, aut Magistratus requirunt, & quare, 402. 14. & seqq.
Provincias retinere, difficiliùs est, quàm facere, ex Lucio Floro, 531. 39.
Proximus Jovi proximus fulmini, Adagium, & ejus usus, 275. 4.
Prudens nemo punit, quia peccatum est, sed ne peccetur, ex Sen. 421. 23.
Prudentia virtus, qualis, & quam utilis, & maximè in Reip. gubernatoribus, & plura de ejus diffinitione, & laudibus, 72. 13. & multis seqq. & 230. 1. & 2.
Prudentia præpopera, periculosa est, ex Sophocle, 261. 21.
Prudentia sola, ex senectute perficitur, ex Plin. Jun. 250. 38.
Prudentiæ partes, in gubernatore Reip. quo symbolo Barbari quidam significarent, 523. 9.
Prudentiæ pars, docilitas est, & in quo hæc consistat, ibid. 9.
Prudentis est, parum prosperos casus, in melius convertere, ex Heliod. 246. 25.
Prudentis est, mediocria malle, quàm nimia, ex Seneca, 500. 3.
Ptolomæus Rex Ægypti, qualiter inter ludendum de sontibus puniendis deliberaret, 445. 24.
Ptolomæi Philadelphi, Regis Ægypt. podagra laborantis, apophthegma, 104. 21.

Publicani, & portitores Orbem tenent, ex D. Chrys. 514. 12.
Publicanorum descriptio, & crudelis natura, ex D. Aug. & aliis, 514. 12. & 515. 17.
Pulchra in tumultu judicari non decet, ex Comico. 585. 4.
Pulchri nulla unquam satietas, & repetitum placet, ex Horat. 251. 11.
Pulmonis curatio, si ægrotare cœperit, cur difficilis sit, 401. 14.
Pungere, & ungere, quo pacto Principes debeant, & Emblem. Author. ad hoc, 452. 1.
Puniendus est quis, in eo in quo deliquit, ex Cic. & aliis, 435. 3. & seqq.
Puniens cum excessu, qualiter peccet, ex Senec. & aliis, 434. 2.
Punire nimis, & punire citò, qualiter æquiparet, & reprehendat Seneca, 441. 1. & seqq.
Purpura, juxta purpuram judicanda, Adagium, & ejus origo, & usus, 186. 12. & 276. 14.
Pygmei, vel Theodamus, cum Hercule, Adagium, & ejus explicatio, & usus, 589. 14.
Pyramides Ægyptiorum, in summitate, quædam veluti præsepia habebant, & symbolum Causini ex hoc, 602. 21.
Pyramidum origo, & descriptio, & symbolum ad Reges, quibus docti adhærent, significandos, ex Pierio Junio, & Emblemate Authoris ad idem, 482. 15. & seqq.
Pythagoræ, littera, Y, & ejus symbolum, 176. 14. & seqq.
Pythagoras, qualiter, & quare, cythara se, ubi evigilasset, excitare solebat, 170. 14.

Q

Quæstores, qui olim dicerentur, & orum munus in Principum responsis proferendis, 149. 31.
Quies nimia, quàm sit noxia corpori humano, ex Bapt. Mant. 461. 10.
Quies, aliquando periculosior est, quàm temeritas, ex Sallust. & Tacito, 447. 38.
Quietem deam, qualiter, & quare Romani, extra urbem templo donarint, Agenoriæ, Stimulæ, Strenuæ, & aliis, intra, ex D. August. & aliis, 468. 45.
Qui eminent cadunt, Adagium, & plura de eo, & Embl. Auth. ad hoc, 339. 1. & seqq.
Quidquid ad summum venit, incrementi locum non relinquit, ex Senec. Rhetore, 530. 33.
Quincti Fabii, maximi in bello cunctatio, & ejus laus, 261. 12.
Quintus Metellus Macedonicus, quid responderit roganti, quidnam in bello acturus esset, 269. 5.
Quod tibi non vis, alteri ne feceris, lex Christi, omnes alias comprehendens.
Quot homines, tot sententiæ, Adagium, ex Terentio, 275. 6.

R

Raconis Persæ nobile exemplum, & apophthegma, circa utilitatem puniendorum delictorum, 424. 30.
Ramnus arbor, quia spinosa Regnum accepit, & Reges significat, 87. 11.
Rana Nilotica, qualiter se à majoribus piscibus tueatur, ex Ælliano, 388. 11. & seqq.
Rana, sitis symbolum præsefert, & quare, 543. 10.
Ranæ aquam infundere, Adagium, ibidem.
Ranimirus, Rex Hispaniæ, qualiter se, post dissimulationem, à suis proceribus, qui eum irriserant, vindicaverit, 241. 34.
Ratio, & Consilium, sunt propriæ Ducis artes, ex Tacito, 257. 46.
Ratio, quem in judicando movet, & non ira, diis proximus est, ex Claud. 445. 23.
Ratisbonensis curiæ in vestibulo, quæ inscriptio posita reperiatur, 377. 20.
Ravenatensis belli, utrique parti exitus exitialis, & alia de eo, 550. 17.
Reatus nomine, quid apud Jurisc. significetur, 425. 31.
Recto à tramite, ubi semel deviatur, in præceps itur, 384. 29.
Rectores civitatis, non debent facilè recedere à consuetis tempore antecessorum suorum, 305. 28.
Regale judicium, est pompa meritorum, & quare, ex Cassiod. 307. 1. & seqq.
Regale, nihil æquè est, quàm Crucem, & Fidem Catholicam colere, & venerari, 60. 35. & seqq.
Regales largitiones, & favores, qui intercipiunt, infames sunt, ex glossa Juris Canonici, 476. 42.
Regales Mensæ, Adagium, & ejus expositio, 195. 1.
Regalis virtus est, iram frænare, ex Cassiod. 211. 16.
Regesta, sive libros servitiorum, sibi factorum, & subditorum benemeritorum, Principes habere, & frequenter legere deberent, 477. 45. & seqq.
Regesta donationum, & remunerationum legalium, quæ nostro tempore introducta fuerant, qualiter, & quàm piè, ac justè, fuerint abrogata, 476. 44.
Regendi cuncta onus, arduum valdè, & subjectum fortunæ, ex Tacito, 344. 28.
Regendi homines munus, est ars artium, & scientia scientiarum, 62. 5.
Regia potestas, est quasi quædam domestica gubernatio, ex Aristot. & Themist. 65. 24. & 25.
Regia res est, succurrere lapsis, ex Ovid. 473. 28.
Regiæ dignitatis non est, Imperium in mendicos exercere, & exempla ad hoc, 317. 1.
Regia dona, quasi semen, sparsa in segetem coalescunt, ex Cassiodoro, 473. 25.
Regias mensas lautities, & mundities, non ingluvies, & crapula decet, 196. 7.
Regio cujus est, ejus, & Religio, Adagium, 161. 31.
Regiis de ingeniis, quò plus fidere licet, eò major cura in illis benè destituendis haberi debet, 131. 28.
Regium sceptrum, apud Ægyptios, cur oculum haberet, 74. 18.
Regium quàm sit, oratione propria se adeuntes alloqui, & solari, 147. 23.
Regium est, honoribus magis, quàm pecuniis excellere velle, ex Arist. 487. 2.
Regium esse impunè, id facere quod libuerit, qui dixerint, & de hujus dogmatis detestatione, 154. 17. & seqq.
Regium esse benefacere, & malè audire, apophthegma Alex. Magn. & aliorum Regum, 591. 23.
Regium magis est, addere, quàm auferre, & ditare, quàm ditescere, ex Ælliano, & aliis, 474. 33. & 518. 7.
Regium maximè est, laborare, ex Alex. Mag. 461. 8.
Regnantis ad laudem trahitur, si ab omnibus pax ametur, ex Cassiod. 571. 6.
Regnantis sententia, judicium de solis actibus sumit, & alia de ejus integritate, ex Cassiodor. 389. 20. & seqq.
Regnantis facultas tunc ditior, cum minùs populum gravat, ex Cassiod. 500. 4.
Regnantium gratiam invenisse, magnum meritum est, ex Cassiod. 327. 34.
Regnare nescit, qui nescit dissimulare, quis dixerit, & qualiter intelligendum, 137. 25.
Regnum est splendida servitus, ex Antigono, & aliis, 67. 7. & 82. 12. & seqq.
Regnum in pœnam, & supplicium à diis dari Seneca dixit, & cur, 82. 10. & seqq.
Regnorum nullum, cui casus, & carnifex non imminet, ex Seneca, 19. 23.
Regnum instabile, quæ vitia facere soleant, ex Sen. Trag. & aliis, 102. 11. & seqq.
Regnum, sine cura juris, & virtutis, instabile est, ex Seneca, & aliis, 395. 20. & seqq.
Regnum, qui perdere maluerint, quàm ob illud recuperandum bella movere, & humanum sanguinem fundere, 543. 10.
Regnum, simile est horto, ex quadam lege Part. 472. 12.
Regnum, fallax bonum, appellatur à Seneca, & quare, 81. 5.
Regnum totum, est unus homo, ex Thoma Moro, 75. 27.
Regni, nullum præsidium firmius, quàm civium benevolentia, & concordia, ex Antigono, & aliis, & Authoris Embl. ad hoc, 577. 17.
Regno dignus, quis visus fuerit Sigismundo Imperatori, 241. 6.
Regna, & Imperia, suas mutationes, & periodos habent, & quæ earum causæ reddi soleant, 20. 25. & seqq.
Regna omnia, qualiter in bonis Consiliis viguisse, & se conservasse, Cicero, & Sallustius scribant, 259. 12. & sequentibus.
Regna florentissima, qualiter ob malam monetam pessum ierint, 495. 23.

Regna ab aliis ad alios, cur Deus transferre soleat, ex Eccles. & aliis, 102. 11. & seqq.
Regna magna, ut & magnæ naves difficillimè gubernantur, ex Erasm. 531. 37.
Regna plura adeptus, tanto magis sub lubrico est, ex Tacito, 513. 42.
Regnorum plurium appetitionem, & cumulationem, qualiter improbent D. August. & alii, 511. 37.
Regnorum cladem, & excidium, ex immoderato luxu, semper processurum, qui dixerint, 192. 14.
Regnorum Provinciæ, quanta qualiaque incommoda patiantur, si frequenter à suis Regibus non lustrentur, 377. 19. & seqq.
Regnorum, & Consiliorum gubernaculum, debet esse lex divina, 55. 4.
Regnorum sub Rege novo, mitissima sors est, 233. 21.
Regnorum plurium in eodem Rege coeuntium, unio, & conformitas in moribus, & legibus, quàm sit utilis, & necessaria, 532. 44.
Regnis alienis, qui invident, justo Dei judicio, propria sæpè perditum eunt, ibid. 42.
Regula lesbia quæ, & quòd infinitæ rei, infinita sit Regula, 176. 11.
Religio est sequela jurisdictionis, 162. 31.
Religionis præmia à Deo piis Regibus tribui solita, & Author. Emb. ad hoc, 49. 1. & seqq.
Religionis ergo, qui Regis Magni cognomen promeruerint, 48. 20. & seqq.
Religionis cultum, & observantiam, quibus exemplis Regis discere debent, 57. 15.
Religionis, & Fidei Catholicæ in materia, nullæ novitates permitti debent, 305. 29. 31. & seqq.
Religionis uniformitatem, vel Ethnici in suis Imperiis agnoverunt, & lege sanxerunt, 58. 21.
Religionis Catholicæ omnimodam observationem, qualiter jurare cogantur Reges Hispaniæ, per Concilium Toletanum sextum, 54. 2.
Religionis libertatem, & diversitatem, Reges permittere non debent, neque in ejus materiis connivere, 57. 16.
Religionis libertas, vel diversitas, aut verius perversitas, Regna pessundat, 58. 23.
Religionem in Rep. & Rempub. in Religione esse oportere, ex Opt. Milevit. ibid. 24.
Religionem esse Regnorum fulcrum, etiam Gentiles agnoverunt, qui referuntur, 55. 7. & seqq.
Religione, pro vera pugnantes, quàm insignes victorias reportaverint, 56. 9. & seqq.
Religiones plures habere, est nullam habere, 57. 20.
Remedia tardiora solent esse, quàm mala, ex Tacito, 448. 41.
Remedia, non debent ipsis morbis esse periculosiora, ex Tacito, 541. 1.
Remedii genus abominandum, sanitatem debere morbo, ex Senec. ibidem.
Remedii causa introducta, non nisi ea durante, persistere debet, 504. 28.
Remediis extremis, & asperis, quando utendum, ex Ovid. & aliis, 416. 2. & seqq.
Remediis intempestivis, delicta accenduntur, ex Tacito, 428. 10.
Remoræ piscis, sagittæ complicati, symbolum lentæ festinationis, & Alciat. Embl. hinc sumptum, 260. 18.
Remuneratio benemeritorum, omni jure debetur, & apud omnes gentes invaluit, ex Seneca, & aliis, 471. 11. & sequentib.
Remuneratio benemeritorum, justum dominantis, prodit Imperium, & pulchra gratia vocatur, ex Cassiod. lege Partitæ, & aliis, ibidem.
Remunerationis servitiorum causa, quæ à Principibus conceduntur gratiæ, vel largitiones, reales, non personales esse censentur, 476. 44.
Remunerationes Principum, quàm plenæ, & largæ esse debeant, & ad tiutinam non pensandæ, ex Cassiodoro, Jambico, & aliis, 474. 32. & seqq. & 475. 37.
Requie alterna, quòd caret, durabile non est, ex Ovid. & aliis, 169. 3. & seqq.
Res Ecclesiæ, & Ecclesiasticorum, quando à Regibus sumi possint, & in quibus præcipuè usibus erogari debeant, 221. 18. & sequent.
Res angusta domi, quibus obstat, haud facilè emergunt, ex Juven. & aliis, 485. 36. & seqq.
Rex gestas taxare, facillimum est, at egregias gerere, difficilium, ex Dione Cass. 586. 17.
Res humanæ, scalis similes sunt, ex sententia Philon. Judæi, & quare, 34. 17.
Res parvæ, ubi ad majorum conservationem, vel ornatum pertinent, contemni non debent, 166. 18. & seqq.
Rebus, & favoribus humanis parum fidendum, & quare, ex D. August. & aliis, 354. 10.
Rebus, ab utilibus, non debemus abstinere, ob apparentem earum difficultatem, 532. 44.
Rebus inutilibus studentes, in seriis sæpè deficiunt, 166. 13.
Rebus omnibus, ut nascendi, & crescendi, ita, & pereundi, & decrescendi natura inest, 20. 27.
Rebus in conservandis, non minor cautela debet haberi, quàm in parandis, ex Ovid. & aliis, 531. 40.
Respublica nulla est, ubi leges non tenent Imperium, ex Aristotel. & aliis, 392. 3. & sequentib. Et quòd non nisi ex bonis legibus salva esse potest, ex Solone, & aliis, 394. 13. & 396. 6.
Respublica, in qua nec Magistratibus, nec legibus honor habetur, diu salva esse non potest, ex Pontano, & aliis, 396. 26.
Respublica, semper jure æquitatis eget, ex Cassiodoro, 514. 15.
Respublica, sine æqualitate in administratione justitiæ, regi, & conservari non potest, ex Augustin. Lipsio, & aliis, 390. 32.
Respublica funditùs evertetur, si delicta impunita sinantur, ex Tacit. Sen. & aliis, 422. 21.
Respublica nulla, publico Consilio orbata, incolumis esse potest, ex Tito Livio, 270. 15. Et quòd ruet, si ejus Rex, sine Consilio, & bonis Consiliariis procedit, & exempla, 253. 27.
Respublica meliùs, malis, & immotis, quam mutabilibus, & variantibus legibus gubernatur, ex Thucyd. 302. 4.
Respublica nulla unquam floruit, quin alterius armis superata fuerit, ex Embl. Jacobi Bruchii, 546. 28.
Respublica nulla unquam, delinquentibus, & sceleratis hominibus caruit, & quare, 421. 14.
Respublica non talis, qualis fingi, sed qualis practicè esse possit, consideranda est, 231. 10. & seqq.
Respublica præmiis, & pœnis sustinetur, ex Aristot. Cic. & aliis, 469. 1. & seqq.
Respublica, ob nimia tributa, viris, & viribus destituitur, & quare, ex Ulpiano J. C. 503. 25.
Respublica nulla, benè gubernari potest, si in ea alii, aliorum laboribus, & artibus non juventur, ex Ossorio, & aliis, 467. 38.
Respublica, multum soliditatis accipit, si tributariorum facultas illæsa constiterit, & quare, ex Cassiod. 516. 25.
Respublica omnis, quantumvis bonis legibus temperata, ob improborum temeritatem violari solet, 402. 15.
Reipublicæ gubernatio, qualiter navis gubernationi assimilanda, 380. 12. & 381. 15.
Reipublicæ munera, ad quæ se aptum censebat, qualiter sibi non oblata, doluerit Mirmillon, apud Senecam, 315. 52.
Reipublicæ medicina, est æqualitas in administratione justitiæ, ex Apulejo, 385. 24.
Reipublicæ nulla major clades contigere potest, quàm defectus Doctorum virorum, aut bonorum Ducum, Gubernatorum, vel Consiliariorum, & quòd hic defectus portendit finem mundi, 486. 41.
Reipublicæ, minus nocet malus Princeps, quàm mali ejus Magistratus, & Consiliarii, ex Lampridii, & aliis, 259. 6.
Reipublicæ corpus, unum esse debet, & unius animo regi, ex Tacito, & aliis, 74. 19.
Reipublicæ administrandæ artes, in pacis, & belli tempora dividi solent, 134. 3.
Reipublicæ florentis specimen est, quod litteratis viris, præmia opulenta tribuantur, ex Sym. 486. 40.
Reipublicæ conservandæ ratio est, neminem ornare supra modum, ex Aristot. 312. 15.
Reipublicæ ad Consilium capessendum, necessarium prius est, nosse Rempub. ex Cicer. & aliis, 382. 20.
Reipublicæ salutem tueri, nullis magis quàm Regibus, & Magistratibus competit, 399. 2.
Reigublicæ cujusque, optimum, & præstantissimum patrocinium quòd sit, ex Mindano, 557. 26.

Reipublicæ non minùs præsunt, & prosunt togati, quàm qui bella gerunt, ex Cicer. Valer. Maxim. & aliis, 395. 19. & sequentib.
Reipublicæ munia, pluribus communicata, facilius expediuntur, 393. 11.
Reipublicæ, quælibet immutatio peccaminosa, si non curetur, tendit in corruptionem, ex Pet. Greg. 422. 20.
Reipublicæ gubernandæ, nemo est, qui non se aptum judicet, quàmvis in aliis se imperitum fateatur, ex Plat. & aliis, 313. 44.
Rempublicam emendare, non minus est arduum, quàm ab initio constituere, 253. 21.
Rempublicam, qui non Christianè, & salva Religione administrat, non potest Christianus censeri, ex D. August. & aliis, 263. 35. & seqq.
Rempublicam, qui administrant, qualiter sæpè debeant lenitate, & mansuetudine uti, ex Plut. 453. 5.
Rempublicam qui curant, & gubernant, non debent facilè, de ejus malis curandis desperare, ex Sen. 412. 43.
Rempublicam inopem obtinere sanctiùs est, quàm divitem, cum dedecore, ex Ælio Pertinace, 510. 30.
Rempublicam, tunc beatam fore, cum aut Philosophi regnant, aut Reges philosophantur, qualiter, & quare dixerint Plato, & alii, 154. 6. & seqq.
Rempublicam à veteribus institutis ad novam formam reducere velle, difficilè est, 231. 9.
Rempublicam administrantium conditio, quàm sit misera, & quare, ex Tullio, & aliis, 588. 4.
Rempublicam gubernantes, qualiter lyricines, vel cytharedos cordas temperantes imitari debeant, 417. 8.
Rempublicam, non minuit, sed auget, flagitiosorum punitio, ex Horatio, & aliis, 424. 29.
Republica mendicante, & egestuosa, Principum divitias stare posse, insania est, ex Salvian. 520. 18.
Republica in aliqua, si quis suprà modum præ reliquis fulgeat, quid de eo statuendum sit, ex Aristot. & aliis, 318. 33.
Republica in administranda, si quisque suum graduum non servet, omnia turbabuntur, 74. 22. & seqq.
Respublicæ plures pereunt, ob malam, & injustam præmiorum distributionem, ex Eurip. Tac. & aliis, 471. 13.
Revelatio, de exitu à Purgatorio D. Regis Philip. II. 10. 20.
Reverentia Majestatis Principalis, ubi animos excesserit, summa imis confunduntur, ex Tacito, 592. 31.
Reus, vel rei, jam ad mortem damnati, qualiter illam properari desiderent, ex Pacato, 448. 44.
Rex Regnum, & Regnum Regem, qualiter se mutuò portare, & juvare debeant, ad capitis, & corporis humani imitationem, ex Chris. Seneca, & aliis, 75. 25. & seqq. & 76. 30.
Rex debet esse lex loquens, & lex mutus Magistratus, 416. 12.
Rex bonus, melior est quàm bona lex, & est lex viva, ex Cic. & aliis, 374. 3.
Rex Jupiter omnibus idem, Adagium, 385. 21.
Rex bonu suis est, veluti beneficum Sydus, ex Seneca, 372. 27.
Rex sapiens, stabilimentum populi, 403. 21. & 404. 1.
Rex sapiens, sapientium commercio, 254. 29.
Rex, debet esse, sicut Deus in mundo, & in corpore anima, ex D. Thom. 72. 10.
Rex est, & debet esse, pater orphanorum, & miserabilium personarum, & votum universorum, 79. 13.
Rex, peccatis, & voluptatibus serviens, efficitur servus, ex D. Prosp. & aliis, 192. 15. & seqq.
Rex, cur solt Deo peccare dicatur, 415. 8.
Rex verus dici non potest, qui nescit suis vitiis, & affectibus dominari, ex Claud. & aliis, 154. 20. & seqq.
Rex velit honesta, nemo non hæc eadem volet, ex Seneca, 160. 17. & seqq.
Rex bonus, à Tyranno, in quo differat, ex Thom. Moro, Claud. & aliis, 116. 12. & 117. 15.
Rex, qui non servat mandata, & statuta suorum antecessorum, non servat honorem eorum, & alia circa hoc, 304. 22. & seqq.
Rex nullus, qui non ex servis, servus nullus, qui non ex Regibus, ex Platone, & aliis, 303. 14. & seqq.
Rex Apum, an habeat aculeum, ex Seneca, & aliis, 454. 12. & sequentib. Et est clementiæ symbolum, ex Alciato, & Petra Sancta, ibid. 15.
Rex Catholicus Ferdinandus V. vulgi latratibus impetitus, 586. 17.
Rex Noster D. Philip. IV. qualiter Regem Galliæ juverit in Rupellana obsidione, & occupatione, 51. 20.
Regis sui notitia, quem non defendit, sub aliquo honore non vivit, ex Cassiod. 372. 30.
Regis officium, officium capitis, & cur, & Emb. Author. ex hoc, 70. 1. & multis seqq.
Regis, & populi vinculum, quàm sit utrisque utile, & necessarium, 107. 15. & seqq.
Regis in bellis præsentia, quantum suorum ducum, & militum animos accendat, 559. 5. & 560. 9. & seqq.
Regis jus, & descriptio, quæ in Deuteronomio habetur, qualiter sit accipienda, ex D. Gregorio, & aliis, 507. 9.
Regis prudentia, & Consilium, pro, & præ omnibus, subditis esse debet, 74. 19.
Regis mali, & Tyranni, mali effectus, qualiter à Samuele, & aliis describantur, & boni in Deuteronomio, 115. 8. & seqq. & 116. 10. & seqq.
Regi nulli, unum Rebnum satis, & Rex nullus uni Regno satis, ex Thoma Moro, 527. 8.
Regem illiteratum, qualiter, & quare asinum coronatum, vocaverit Alphons. Rex Neap. 310. 20.
Regem, si ratio regat, multos reget, ex Sen. 153. 10.
Regem quemdam orantem, & non operantem, qualiter vir quidam Sanctus increpaverit, 583. 25.
Regem, ut causas suas judicaret, Israelitæ à Deo petierunt, 366. 19.
Regem avarum, qui expleri posse credit, fallitur, 216. 15.
Rege avaro, nihil damnosius Reip. contingere potest, & quare, ibid. 12. & seqq.
Rege bono, nil melius; malo, nil pejus, 105. 3.
Reges à Regendo dicti, & quòd secundùm nominis sui etymologiam virere debent, & quando se hoc dignos ostendant, 96. 1. & 97. 7.
Reges, quo fine olim creari cœperint, ex Justino, 528. 11.
Reges Basilei, & portantes orbem, dicti, & quare, 82. 8.
Reges, quàm sint populis utiles, & necessarii, & Emb. Auth. ad hoc, 108. 20. & seqq.
Reges boni, & prudentes, sunt suis populis beneficum Sydus, & Castori, & Polluci similes, & fortunæ publicæ auspices, 110. 8. & seqq.
Reges, sunt medici suorum populorum, ibid. 4.
Reges, Patres suorum populorum dicti, & quare, 64. 18. & sequentib.
Reges, Pastores dicti, & cur, & in quo hæc officia conveniant, 63. 13. & 64. 16. & seqq.
Reges, non solùm Præsides, sed & præsidium suorum esse debent, 102. 8.
Reges aliqui, Evergetes, hoc est Benefici dicti, & quare, & eorum laus, 523. 10.
Reges bonos, & utiles Deus populis in salutem concedit, 110. 6.
Reges desides reprehensi, & Tragicis comparati, & Auth. Embl. ad hoc, 22. 1. & seqq. Et qualiter tales, à variis nationibus puniti, 100. 1. & seqq.
Reges, à victis gentibus nomina sumere solitos, 44. 2.
Reges, qualiter se Deo submittere debeant, & Emblem. Auth. ad hoc, 1. 1. & multis seqq.
Reges, non possunt esse tuti, ubi nihil ab ipsis tutum est, ex Senec. 516. 25.
Reges, qualiter se habere debeant cum iis, qui sub eorum Imperio sunt, ex Arist. 506. 6.
Reges, suis Regnis non contentos, qualiter notaverit Alphons. I. Rex. Neap. 511. 18.
Reges, ut tuti, & quieti regnare possint, & hoc nomine digni esse, qualiter se habere debeant, ex Claud. Sen. & aliis, 18. 19.
Reges, qui favent aliorum per duellibus, suos, ad similes defectiones invitant, 538. 28. & seqq.
Reges, quantum curare debeant, de bonis justis, ac sanctis legibus ferendis, & observandis, 391. 1. & seqq.
Reges, qualiter virtutibus deservire, & immoderatum luxum, & delicias cohibere debeant, ex Nazianz. & aliis, 189. 2. & seqq.
Reges, suis bellis interessentes, non solùm suos accendunt, verùm, & contrarios exterrent, 561. 17.
Reges prudentes, & Christiani, curare debent, non ut bello vincant, sed ne ut bella sint, ex Erasm. 528. 10.
Reges, potiùs habere debent apud se Regesta servitiorum, & benemeritorum, quàm remunerationum eisdem, eisdem factarum, & quare, 476. 44. & sequent. præcipuè, num. 47.

Reges Christiani, liberorum Domini sunt, Gentium, servorum, ex D. Greg. 8. 13.
Reges, debent putare se regnare, non unius magis, quàm omnium hominum gratiam, ex Dion. Chrys. 522. 3.
Reges, in subditorum correctione, qualiter Apes debeant imitari, & quibus hoc hieroglyphicum denotetur, & Embl. Authoris ad hoc, 452. 1. & seqq. & 453. 7. & seqq.
Reges boni minuunt tributa, augent mali, 504. 30.
Reges omnes bonos, uno anullo sculpi posse, quis dixerit, ex Vopisco, 109. 1. & 526. 8.
Reges benè incipientes, & malè desinentes, referuntur, & reprehenduntur, 594. 3. & seqq.
Reges, magis ob subditorum, quàm ob proprias calamitates, dolere debent, ex D. Chrysost. 506. 3.
Reges Israel, qualiter, & cur in sua inauguratione librum legis accipere, & per totam vitam servare cogerentur, 400. 5.
Reges, ob vanam exiguæ terræ cupiditatem, qualiter increpent Boetius, & alii, 529. 18. & seqq.
Reges, pro extendendis Regnorum suorum finibus, bella injusta moventes, reprehenduntur, & Emb. Authoris ad hoc, 526. 1. & seqq.
Reges, in legibus consultandis, & promulgandis, quanta cura, & studio procedere debeant, 397. 31.
Reges, qui leges suas, ab aliis servari cupiunt, se ipsos ipsis subjicere debent, 413. 1. & seqq.
Reges, qui ad summa nascuntur in summa quæque, tam belli, quàm pacis tendere debent, 526. 3.
Reges plures, à suis, domi, quàm in bellis ab hostibus interempti, ex Q. Curtio, 563. 25.
Reges, debent bonos Magistratus, & Consiliarios honorare, & præmiis afficere, & quare, & Emb. Auth. ad hoc, 318. 1. & seqq.
Reges, non solùm per se, sed & in suis etiam Domesticis peccant, si eos ad legum, & virtutum observantiam non compellunt, & quare, ex D. Prosp. & Cassiod. 416. 13. & seq.
Reges, in utroque foro, pro malefactis suorum Domesticorum, qualiter teneantur, ex Cic. & aliis, ibid. 14.
Reges, ad Provincias remotas, & maximè recens partas, lectiores Proreges, & Magistratus mittere debent, & quare, ex Cassiod. & aliis, 402. 19. & seqq.
Reges proprios, legitimosque, sub quovis prætextu necare, qualiter prohibuerit Concil. Tolet. IV. & ejus verba, 103. 20.
Reges, qualiter, & quare non debeant suam gratiam, suis primis Administris, sine temperatione adhibere, ex Pulgario, 328. 41.
Reges qui tributa suis populis condonarunt, & aliis congiariis bearunt, relati, & laudati, 523. 10. & seqq.
Reges, quidquid delirant, plectuntur Archivi, Adagium, Homero ex Horat. & aliis, & ejus ratio, ex D. Justino, 119. 8. & 548. 9. & seqq.
Reges, quantam curam ponere debeant in legibus semel latis, observandis, & de lege Partitæ idem monente, 299. 1. & seqq. & 400. 7.
Reges plures referuntur, qui in sola arte dissimulandi totam Regnandi scientiam consistere putarunt, 240. 25. & seqq.
Reges, novi Regni habenas suscipientes, magna prudentia egent, & quare, & qualiter se tunc habere debeant, 239. 14.
Reges, & Principes, qualiter venationi dare operam possint, & qui ei nimis indulserint, 177. 1. 6. & seqq.
Reges, qualiter in audiendis, & judicandis suorum querelis, & causis se habere debeant, 361. 1. & seqq.
Reges, & Impp. variarum Nationum, qui assidui fuerunt, in causis sui populi judicandis, 367. 40. & sequentib.
Reges, & Impp. aliqui antiqui, Callinyci dicti, & cur, 548. 3.
Reges, qualiter in suis judiciis justitiam cum æquitate facere debeant, & Emb. Auth. ad hoc, 374. 1. & sequentib.
Reges, qualiter in suis audiendis faciles, sine contemptu Majestatis suæ, esse debeant, & Emb. Auth. ad hoc, 356. 1. & seqq. & 359. 20. & multis seqq.
Reges Persarum, Sinarum, & alii, dificiles in conspectu, & auribus populis suis præstandis, referuntur, & reprehenduntur, 358. 17. & seqq.
Reges, & Impp. humani, & aditu faciles, qui fuerint, & qualiter laudati, & qui ex adverso notati, 359. 22. & seqq.
Reges, urbes Regni primum intrantes, qualiter à populo, & Clero, cum Cruce, & cereis recipi solerent, & quando hoc sublatum, 373. 35.
Reges, etiam si bellis intersint, non debent se periculis temerè objectare, & quare, 559. 4. & seqq. & 562. 23. & seqq.
Reges qualiter, & cur, cordi, & animæ corporis humani, in quadam lege Partitæ, & à D. Thom. assimilentur, 400. 7. & 8.
Reges, ut ante bellum, à Deo victoriam petere, ita post bellum, illa potiti, eidem gratias agere debent, 583. 16.
Reges, & Principes, qualiter tempori cedere, & adversis se accommodare debeant, & Emb. Authoris ad hoc, 274. 1. & multis seqq.
Reges iratos, difficilè est, ab ira flectere, & qualiter tunc cum illis procedendum, ex Sen. & aliis, 213. 21. & seqq.
Reges, magos, & ariolos consulentes, & divinatrici scientiæ operam dantes, quàm graviter peccent, 142. 56.
Reges, ex suo tantùm Consilio omnia agere oportere, qualiter & quare dicant Machiav. & Bodinus, qui reprobantur, 253. 28. & seqq. & 255. 35.
Reges, qui nec per se consulere, nec benè consulentibus parere sciunt, taxantur, 256. 44. & seqq.
Reges plures, qui per se non valdè boni evaserunt scientes, ob bonos Consiliarios, connumerantur, 255. 39. & seqq.
Reges, tunc Beatos judicavit Sigism. Imp. cum bonos Assessores, & Consiliarios haberent, 259. 8.
Reges, ob sua peccata, solet Deus in manu sui Consilii relinquere, 254. 33.
Reges conati debent inter bonos connumerari, 109. 1.
Reges, quantum ab ebrietatis vitio fugere debeant, & quare, & Auth. Emb. ad hoc, 201. 1. & seqq.
Reges plures, ob Regni anxietates, qualiter vitam quietam, & privatam optaverint, 104. 23.
Reges, omni jure tenentur, ad benemeritos remunerandos, ex Cassiod. & aliis, 471. 13. & seqq.
Reges, quantum & quare bella fugere, & detestari debeant, 544. 17. & seqq. & 546. 30.
Reges, qualiter debeant sumptus, suis redditibus admetiri, & quare, ex Aristot. & aliis, 521. 24. & sequentib.
Reges victos proculcare, vincere, & pro podio sumere, frequens olim fuit, 32. 5.
Reges, non possunt esse pauperes, si vassallos divites habeant, ex Alphons. Regn. Neap. 518. 8. Et quòd tunc crescunt, cùm subditos ampliant, ex Cassiodor. 519. 11.
Reges, & Principes, præ cæteris, ab immoderato luxu, & luxuria abstinere debent, & quare, ex Sen. & aliis, 194. 23. & seqq.
Reges, magis propriis dotibus, & virtutibus, quàm majorum nobilitate, & fumosis imaginibus commendantur, & Emb. Auth. ad hoc, 182. 1. & multis seqq.
Reges maturi, quos viros in solatium curarum suarum quærere debeant, ex Cassiod. & aliis, 325. 21. & sequentib.
Reges, qui Administros habent, reprehendi non debent, sed qui ab Administris habentur, 324. 17. & seqq.
Reges, & Impp. plures referuntur, qui Administrorum ope in suis Regnis gubernandis usi sunt, 325. 25. & sequentib.
Reges tamdem, numquam patiuntur, suos sibi Administros imperare, imò nec æquari, aut opibus excedere, ex Tacit. & aliis, 336. 20. & seqq.
Reges, quantum egeant veris, & fidis Administris, & Magistratibus, & quòd hi, eorum oculi, & manus dicantur, ex Themist. & aliis, & Auth. Emb. ad hoc, 322. 2. & seqq.
Reges, an unum tantùm, vel plures Administros intimos habere debeant, & Emb. Auth. ad hoc, 329. 1. & multis seqq.
Reges, sine ratione gubernantes, Polyphemo cæco similes sunt, 121. 19.
Reges, non debent ex solo solio, vel purpura judicari, vel æstimari, sed ex virtutibus, ex Agathia, 97. 4.

Reges omnes, qualiter, & cur in suis inaugurationibus, de legibus Patriis observandis juramentum præstare soleant, 400. 6.
Reges in seriis occupari debent, & quare, & Emblem. Author. ad hoc, 163. 1. & seqq. & 165. 8. & seqq.
Reges, & Prælati, qualiter debeant, suis subditis præ-lucere, ex Nazianz. 69. 17.
Reges, & Principes, quibus potissimum artibus, & disciplinis instrui debeant, 133. 1. & seqq. & præsertim in historiis, 139. 37. & seqq.
Reges plus instituunt, & accendunt historiæ, & exempla rerum gestarum aliorum Regum quàm eorumdem statuæ, & imagines, ex Sallust. 140. 43.
Reges, etiam quoad corporalia & temporalia, Deus in sua peculiari protectione habet, & loca, & exempla de hoc, 125. 16. & seqq.
Reges, quæ præcipuè virtutes custodiant, & magnos faciunt, 69. 17.
Reges & Impp. qui inauditos, & indefensos damnarunt, & quòd semper notati fuerunt, ex Curt. Tac. & aliis, 365. 28.
Reges, duos Angelos custodes, imò, & plures, habere, qui tradant, 125. 22.
Reges aliqui, dificulter à sua sententia removentur, qui taxantur, 254. 33.
Reges Athenienses, ubi in Areopago consedebant, cæteris judicibus se exæquabant, 365. 31.
Reges, qualiter debeant se in adversis habere, & quòd Regium est adversa constant referre, & emendare, 242. 3. & multis seqq.
Reges, qualiter, & quare teneantur populis suis aliquos ludos, & hilaritates indulgere, ex Cassiod. & aliis, 172. 26.
Reges, quantum debeant avaritiæ vitium fugere, & plura de hoc, & Emb. Authoris ad idem, 214. 1. & sequentib.
Reges, & Impp. qui nimis Avari fuerunt, referuntur, & notantur, 217. 17. & seqq.
Reges tributa, semel sibi à vassallis concessa, rarò remittunt, & quando id de justitia facere debeant, 504. 29.
Reges æquam, de longinquis Provinciis, ac de propinquis, quoad possint, curam habere debent, ex Ægesip. & aliis, 78. 5. & seqq. & 401. 10.
Reges, quantum curare debeant, de bonis judicibus, & Magistratibus eligendis, & Emb. Auth. ad hoc, 307. 1. & multis seqq. & 310. 19. & 311. 29.
Reges, litteratos homines fulcire, & fovere debent, & loca, & exempla, & Auth. Emb. ad hoc, 479. 1. & multis seqq.
Reges, ad Regni pondus, caput incurvare non debent, ex Sen. 79. 15.
Reges, qualiter debeant interdum, justitiam cum misericordia temperare, ex D. Ambros. & aliis, 178. 26.
Reges in ipsos, Imperium est Jovis, & quòd scire debent se Deo subjectos, ex Horatio, & aliis, 1. 3. & 14. 20. & 21.
Reges, qui se Deo humiliarunt, semper laudati, & exaltati fuerunt, 14. 20.
Reges, qualiter præmunire, & se Deo submittere in adversis debeant, ex Sen. 30. 43.
Reges, quæ subditis præbent, ab eisdem cumulatissimè capiunt, ex Paccato, Gunthero, & aliis, 523. 6. & sequentib.
Reges, in puniendis primis delictis suorum vassallorum, non valdè atrocibus, qualiter se habere debeant, & Embl. Auth. ad hoc, 426. 1. & multis seqq.
Reges, qualiter cavere debeant à susurronibus, & linguæ tortiæ hominibus, 362. 6.
Reges, & Principes, largos in pauperes esse debere, & Emb. Auth. ad hoc, 225. 1. & multis seqq.
Reges Prudentes, dimidium, plus quàm totum amare debent, ex Erasm. 516. 26.
Reges, an, & quando, ob intercessionem aliorum Regum, vel Magnatum, criminum indulgentiam, vel remissionem facere possint, 458. 40.
Reges, omnium virtutum cumulo splendere, & suis subditis præstare debere, 151. 1. & seqq.
Reges, an oporteat pauca se adeuntibus verba, vel plura proferre, & qualiter se in hoc habere debeant, 149. 31. & seqq. & 360. 30.
Reges, secundùm Ægid. Romanum, debent se aliquando, sub pannosis vestibus occulta, & vulgò miscere, ut quid de ipsis dicatur, cognoscere possint, 369. 5.
Reges, quando, & qualiter, judicandi munera, inter suos uti debeant, & quòd hoc olim eorum esset officium, ex Hesiod. Cic. & aliis, 165. 27. & seqq.
Reges legitimè regnantes, etiam si injustè, aut tyrannicè imperent, non posse à suis deponi vel occidi, verior, & securior opinio est, & Authores, qui eam tenent, 107. 16. & seqq.
Reges, pro salute sui Regni servanda, mentiri, & fidem datam frangere posse, qui dixerint, & eorum nota, 161. 28. & seqq.
Reges, nihil benè discere, præter artem equitandi, quis dixerit, & quare, & Alciat. Emb. de hoc. 199. 45.
Reges, & alios Reip. Magistratus, eloquentia pollere debere, & symbola hoc denotantia, & Authoris Emb. ad idem, 144. 5. & seqq.
Reges, an possint Magistratus suos, semel creatos, inauditos, & indefensos, officiis privare, 364. 24.
Reges, fortunæ manus dicuntur, & quare, ex Seneca, 165. 1.
Reges, qualiter Jovis alumnos, & discipulos, sive Oristas faciat, Homer. & Emb. Pet. Costal. & Auth. hinc sumptum, 123. 8. & seqq.
Reges, Philosophos esse debere, vel ex Philosophis, eligendos, qualiter dexerint Plato, & alii, 134. 6.
Reges, etiam de Asinis curare debere, & meliorem esse vitam Asinorum, quam Regum, qui dixerint, 84. 19.
Reges, quantum debeant, ab immoderatis epulis, & crapulis abstinere, & Emb. Auth. ad hoc, 195. 1. & seqq.
Reges, quibus de causis, & rationibus abstinere debeant, à venditione publicorum officiorum; & quòd in tali venditione sacrilegium committant, 317. 64. & seqq.
Reges, & Principes Christiani, Deo se, & sua omnia, adhærere procurent, 37. 9. & 38. 15. & seqq.
Reges, cur attrahere soleant supervacua, & injusta bella, & qualiter ob hoc à Senec. & aliis notentur, 547. 3.
Reges, qualiter, & quare debeant, aures suas, ad instar serpentium, adulatorum incantationibus obturare, & eos fugare, 296. 29. & 297. 35.
Reges, cur, se, Dei gratia regnare dicant, 44. 1. & sequentib.
Reges facientes ædificia superflua, vel alios sumptus voluptuarios, ex tributis Reip. qualiter à D. Thom. & aliis notentur, 521. 26.
Reges, & Principes, qualiter veritatem amare, & eam sibi dicentes, & consulentes, audire debeant, & Emb. Auth. ad hoc, 282. 1. & multis seqq.
Reges, & Principes, habent podragram in aure, & ideò leniter corripi, & admoneri debent, 291. 61.
Reges scire debent, non sibi, sed populis natos, & datos, 67. 7. & seqq.
Reges, an, & qualiter sua Regna visitare debeant, & Emb. Auth. de hoc, 368. 1. & seqq. & 370. 12. & seqq. & 371. 19. & seqq.
Reges duos, inter se certare parantes, qualiter, & quàm eleganter, ad pacem hortetur, ex Cassiod. 549. 12.
Reges subditi, tum in omnibus, tum maximè in vestibus imitantur, 161. 26.
Reges, non debent facilè ad unum Senatum, vel Tribunal pertinentia, ad aliud evocare, & remittere, & quare, 262. 56. & seqq.
Reges, an debeant exteros homines ad Magistratus, & secretiora sua consilia admittere, 317. 67.
Reges, qualiter debeant pro Regnis, quæ sibi obtigerunt, benè gubernandis, & ornandis non pro alienis invadendis, certare, ex Erasm. 528. 9. & seqq.
Reges plures, quàm injustè Regiam laudem in certando, pro alienis posuerint, ex Tac. Sallust. & aliis, ibid. 12.
Reges, auspiciis divinis, tum in aliis, tum maximè in bellis foveri solent, & sine illis inauspicata censentur, 562. 21.
Reges, & Principes, quantum debeant à rebus sacris, & Ecclesiæ donatis, abstinere, & Emb. Auth. ad hoc, 219. 1. & multis seqq.
Reges, quibus Regna justis titulis coaluerunt, qualiter eadem conservare, gubernare, & unire debeant, 532. 41. & seqq.
Reges benè morati, non tam ab armis, & bellis, quàm à virtutibus, & modestia, gloriæ lauream petere debent, 534. 4.

Reges de suo officio, & laboribus ei injunctis, qualiter D. Nazianz. commonefaciat, 84. 23.
Reges, sua Regna defendere, & gubernare nescientes, illis privari posse, qui dixerint, & qualitet hoc accipi debeat, 101. 15. & seqq.
Reges, in vigilando, debent Argum centoculum imitari, 95. 19.
Reges, qualiter suis Anchoræ officium, & vicem præstare debeant, & Alciati Embl. ad hoc, 160. 18.
Reges, ab aliis regi, turpe esse, quo sensu dixerit Alphons. Rex Neap. 256. 44. & seqq.
Reges, Soli, & Planetis comparati, & cur, ex Sen. & aliis, 67. 5.
Reges, medicis, & magistris navium comparati, & cur, 65. 22. & seqq.
Reges, sunt, vel esse debent, depositarii, & custodes bonorum sui populi, ex Themist. 523. 5.
Reges, Textoribus comparati, & quare, & Emb. Auth. de hoc, 77. 1. 3. & seqq.
Reges, suos cives malè tractantes, qualiter in sacra Pagina reprehendantur, & comminentur, 63. 14. & quantum à nominibus, & officiis suis aberrent, 65. 16.
Reges, in prospera fortuna insolescere non debent, 28. 30. & seqq.
Reges, & Impp. ubi inaugurabantur, qualiter salutari solerent, 64. 19.
Reges, non solùm gloriari debent de Titulis Catholicis, Christianis. Religios. sed eos suis operibus decorare, ex D. Greg. 60. 36. & 37.
Reges, Magistratus, diis sæpè appellantur, & quare, 62. 4.
Reges, apud Græcos, qualiter, & cur Henachos, sive Medella dicti.
Reges, qualiter possint, & debeant, injurias, sibi illatas, & aliquandiu etiam dissimulatas, sine peccato posteà retaliare, & vindire, 239. 19. & seqq.
Reges, quid rependere subditis debeant, ob sibi præstitam obedientiam, & reverentiam, 87. 10.
Reges si prudentes esse, aut videri volunt, qualiter teneantur Consilium aliorum, in causis arduis requirere, & Auth. Emb. ad hoc, 249. 2. & multis seqq.
Reges, qualiter ad Solis imitationem, sua Regna regere debeant, & Auth. Emb. de hoc, 230. 1. & seqq.
Reges, quòd aliquando fuissent sui subditi, qualiter, & quare desideraverit Alpbons. Rex Neap. 79. 14.
Reges superbi, solent esse Dei emulatores, 1. 4.
Reges æquè Pacis, & Belli artes scire, & exercere debent, si laudabiles esse cupiunt, 526. 1. & seqq.
Reges, non debent in his, quæ audiunt, credendis, faciles esse, nec cum calamitosis collachrymari, 361. 1. & seqq.
Reges, qui rectè consulunt, & si posteà eventu frustrentur, satis suo muneri faciunt, 264. 39.
Reges, nullam majorem jacturam facere possunt, quàm si venientibus ad se, viam intercludant, 288. 44. & sequentib.
Reges, & Principes, quantum, & qualiter, & quare, debeant iram frænare, & se ipsos, & suos affectos regere, ex Sallust. & aliis, 211. 11. & seqq.
Reges, & Principes notantur, qui se totos, & omnia pacis, & belli munia, ex alienis prorsus Consiliis gubernarunt, 97. 3. & 98. 10. & 59. 45. & seqq.
Reges, qualiter, & quare debeant à suis Palatiis eliminare homines novatores, quos Arbitristas dicimus, & Auth. Emb. circa hoc, 301. 1. & seqq.
Reges, qualiter vassallos suos, tum ab aliis, tuum præcipuè à se ipsis, servare debeant, ex lege Partitæ, 500. 7.
Reges, ubi optimi, tunc Maximi, & Emb. Auth. ad hoc, 44. 1. & multis seqq.
Reges quomodò, & tempore, seriis voluptuosa miscere possint, & Emb. Authoris ad hoc, 100. 1. & seqq. & 168. 1. & multis seqq.
Reges, quanti sint apud Deum, & quòd hoc ipsum eos probriores, & rectiores facere debeat, 124. 14.
Reges Antiqui, cur Joves appellati, 61. 3.
Reges, Deus habet quasi pillas, & quòd sunt ludibrium Dei, 15. 1. & multis seqq.
Reges ignavi, vel injustè regnantes, qualiter sæpè divinis, & humanis judiciis puniti reperiantur, 102. 10.
Reges litteras abhorrentes, vel ignorantes, qualiter ab aliis asini, & boves vocati fuerint, 137. 15. & seqq.
Reges vel coactos, justitiam suis populis ministrare debere, qualiter tradat Petrarcha, cujus notanda verba referuntur, 101. 9.
Reges, causas orphanorum, pupillorum, viduarum, & miserabilium personarum, per se audire, & decidere debent, 166. 17.
Reges, quæ animalia habeant, & sequantur, ex Sen. 107. 11.
Reges, in sua inauguratione, cur super scutum poni, & in altum elevari solerent, 187. 9.
Reges alii, aliorum veluti fratres esse debent, & quòd sic olim appellabantur, 538. 29.
Reges an oporteat suas largitiones suspendere, vel citò præstare, 525. 18.
Reges, neque in prosperis superbire, neque in adversis animo cadere debent, 14. 18.
Reges boni, curare debent Regnum quod sortiti sunt, non ampliùs, sed meliùs, successoribus tradere, ex Erasm. 528. 10.
Reges, ita debent liberalitatem exercere, ne in contrarium prodigalitatis vitium incurrant, 529. 17.
Reges Magi, quod Astrum, sub nascente Christo, conspexerint, & an Hispani fuerint, 7. 5.
Reges Christiani, quando, & quomodò sumere possint res Ecclesiæ, ob urgentes necessitates, 225. 27.
Reges Catholici Ferdinandus, & Elisabeth, quàm legem sanxerint, de causis suorum, per se ipsos die Veneris audiendis, & judicandis, 166. 38.
Reges Catholicus, & Christianissimus, ut arma deponant, & ad pacatiora Consilia redeant, qualiter Deus rogandus sit, 547. 2.
Reges Castellæ Joan. I. & Henr. II. qualiter, & quibus de causis ex pumbo, & papyro monetas cudere jusserint, 497. 33.
Reges Hispaniæ, olim fixam Curiam non habebant sed per Regni visitationem, & lustrationem, ut res posceret, ferebantur, 171. 24.
Reges Hispaniæ, Regna quæ habent, justis & hæreditariis titulis possident, & aliena non invadunt, & mirabilis eorumdem continentia in hoc, 539. 31. & sequentib.
Reges Hispaniæ, qualiter, & quare supremum Senatum in die Veneris, ad consultationem secretiorem admittant, 166. 38.
Reges Hispaniæ, qualiter, & quare utantur insignibus Leonis, & Agni ex torque aureo scintillanti pendentis, & Emb. Auth. hinc sumptum, 565. 4.
Reges Hispaniæ in zelo Catholicæ Fidei, & Religionis, à multis laudantur, qui referuntur, 51. 14. & sequentib.
Reges Hispaniæ, præ cæteris, Administris sibi fidissimis egent, & de Iata eorum Monarchia, 326. 28.
Reges Hispaniæ referuntur, qui per se sæpè suorum vassallorum causas audiebant, & decidebant, 166. 36.
Reges Hispaniæ, quando, & quare cœperint concissis, & conceptis veluti formulis, in audientiis publicis se adeuntibus respondere, 149. 32.
Reges Hispaniæ, quantum excellant in suis Consiliis, & Consiliariis, 252. 20.
Reges Hispaniæ laudantur, ex cura, & studio provehendi bonos judices, & Magistratus, 317. 66.
Reges Hispaniæ, qualiter omnimodàm observantiam Fidei, & Religionis Catholicæ jurare cogerentur per Conc. Tolet. VI. 58. 21.
Reges Hispaniæ, & Franciæ, qualiter si proprias vires jungerent, Turcas, & infideles subvertere potuissent, 554. 10. & seqq.
Reges Galliæ, qualiter jurent, tributa, necessitatis causa indicta, illa cessante se remissuros, & quàm malè hoc ab illis, & aliis impleatur, 504. 29.
Reges Galliæ, Cristati dicti, & quare, & quòd sunt similes gallis gallinaceis 536. 16. & seqq.
Reges Galliæ, & Hispaniæ, & Angliæ, quos morbos curare dicantur, 110. 7.
Reges Galliæ, qualiter, & quam injustè, ad bella nostris Regibus inferenda, eos affectare universalem Monarchiam prætextant, 538. 31.
Regum authoritas, & majestas, non minuitur, sed augetur, ex submissione ad divinam, 10. 21. & seqq.
Regum nomen in lingua Hebræa, à pascendo descendit, 63. 10.

Regum pestis, & malum, Adulatores, & alia de eis, & eorum damnis, & quòd sunt hostes, vermes, & corvi, 193. 5. & seqq.
Regum securitas, magis in populi opibus, quàm in suis, sita est, & quare, ex Thom. Moro, 518. 3.
Regum, & Imperatorum exempla, qui ipsi, per se ipsos bella gesserunt, & eorum se periculis exposuerunt, 560. 10. & seqq.
Regum cor, cur in manu Dei esse dicatur, & quantum eisdem, etiam si malis, assistat, 123. 4. & seqq. & 124. 11. & 13.
Regum corda, cur Salomon aquarum divisionibus similet, 471. 24.
Regum Consiliarios, aut Reges esse debere, aut Regium animum habere, qualiter, & quo sensu dixerit Alphons. Rex Neap. 217. 47. & seqq.
Regum, ut manus, ita, & pedes longi sunt, & omnia pervadunt, & de Adagio, *El coche del Rey alcanza las liebres*, 423. 27.
Regum opinio, ex subjectorum securitate disseminatur, 503. 16.
Regum cumulatissimum fœnus, ex rebus Ecclesiæ donatis, & qualiter debeant eas largiri, & custodire, 219. 2. & seqq.
Regum officium, durrissimum dicitur, & cur, 79. 12.
Regum munus, & curas, qualiter Utopienses significarent, 68. 11.
Regum corda, quot sint curis, & anxietatibus plena, ex Sen. & aliis, 86. 6. & seqq.
Regum officia, attentis populi meritis, & necessitatibus, licèt sint magna, vincuntur, ex Cic. & aliis, 79. 9.
Regum multæ aures, atque oculi, Adagium, & ejus usus, & significatio, 323. 10.
Regum optimus Typus, Janus biceps, & quare, 73. 17. & 18.
Regum præcisior observatio, in administratione justitiæ, & præcipuè circa miserabiles personas, consistit, & quare, 387. 4. & multis seqq.
Regum creatio, ut justitiam administrarent facta fuit, ex Hesiod. & Cic. 9. 17.
Regum ex lustratione, & visitatione, quàm magnum gaudium sui populi urbesque recipiant, 372. 25.
Regum oculi sunt, & dicuntur, veri, & fidi Administri, & Consiliarii, 323. 4.
Regum nomen, & officium, qualiter à Deo institutum videri possit, & à natura commentum, ex Sen. 105. 1. & seqq. & 107. 11.
Regum error, sicut & Solis, populis exitialis, & Emb. Auth. ad hoc, 118. 1. & seqq.
Regum in bellis præsentia, an, & qualiter sit necessaria, & Auth. Emb. ad hoc, 558. 1. & seqq. & 563. 26.
Regum officium est, pro suis pugnare, sed non temerè se periculis offerre, & loca, & exempla, Auth. Emb. ad hoc, 559. 3. & seqq.
Regum gratiam mereri, domum fortunæ est, 327. 31.
Regum, quàm plurium, & præcipue Hispanorum miserabiles casus, 26. 20.
Regum præcipua gloria, recta, & quali justitiæ administratione consistit, & Emb. Auth. ad hoc, 379. 1. & multis seqq. & 384. 25. & seqq.
Regum gloriam esse, investigare sermonem, quo sensu Salomon dixerit, 586. 19.
Regum bella populos quassant, & Auth. Emb. ad hoc, 547. 1. & seqq.
Regum, verus Thesaurus, in quo consistat, & Author. Emb. ad hoc, 517. 1. & multis seqq.
Regum, virtus propria, in Parsimonia consistit, & in quo hæc consistat, & plura de ea, 218. 26.
Regum, & aliorum exempla, qui ob superbiam in Deum, puniti fuerunt, & Emb. Auth. ad hoc, 11. 1. & 7.
Regum bona, & mala, ad Remp. pertinent, ex Tacito, 119. 4.
Regum, & Impp. sine Consilio, & Consiliariis procedentium, misserabiles casus, 251. 27. & 255. 38.
Regum Consilia, solos decet scire gravissimos, ex Cas. 272. 32.
Regum præcipuus thesaurus, & præsidium, consistit in bonis Consiliariis, & amicis, ex Sallust. & aliis, 321. 16. & 17.
Regum boni, & sinceri Consiliarii, sunt libri, & quare, & plura de eorum commendatione, 199. 46.
Regum quamplurium exempla, qui suis se legibus submiserunt, 416. 10.
Regum animos, minimè privato, cujuspiam arbitrio regi, quo sensu dixerit Alphos. Rex Neap. 317. 11.
Regum, quanta sit vis erga suos, in iis, quæ spectant ad Religionem, 162. 31.
Regum vigilia, qualis esse debeat, & Auth. Emb. ad hoc 91. 1. & seqq.
Regum intimi administri, qualiter describantur, & instruantur à Cassiod. 327. 35. & seqq.
Regum peccata, in occulto esse non possunt, 153. 12.
Regum casus, omnes norunt, Adagium, 154. 15.
Regum, qui ob felices successus superbierunt, & perierunt, exempla, 24. 11. & seqq.
Regum divinatio, à Salomone requisita, qualiter accipienda sit, 142. 54.
Regum nudum verbum, idem valere debet, quod jurantum in aliis, ex Gunthero, & aliis, 156. 29. & seqq.
Regum præcipua victoria, & laus, in quo consistat, 155. 21.
Regum, ad exemplum, qualiter omnes subditi computantur, ex Claudiano, & aliis, 157. 1. & 6. & multis seqq. Ubi Auth. Emb. ad hoc.
Regum symbolum, ex lucerna deductum, & utriusque munus, & comparatio, & Auth. Emb. *hinc* sumptum, 66. 1. & 2. & multis seqq.
Regum, & Magistratuum, summa est felicitas, suo tempore pauca peccata fuisse, quæ gravia supplicia requirant, ex Cic. & aliis, 457. 30. & seqq.
Regum divitiæ, sine temperantia, & justitia stare non possunt, ex Platone, & aliis, 520. 19.
Regum, à teneris educatio, & bona institutio, quantum curari debeat, & exempla, & Emb. Auth. ad hoc, 126. 1. & seqq. & 131. 28. & seqq. & 132. 37. & seqq.
Regum calor, quomodò, suscipiendus, & Auth. Emb. ad hoc, 346. 1. & seqq. & 348. 12.
Regum peccata, populi luere solent, & quare, ex D. Justino, & aliis, & exempla hujus punitionis, 119. 4. 5. & seqq.
Regum, & gubernatorum navium dissimilitudo, ex Plutarch. 547. 1.
Regum pauci, Auroræ flatibus, & commodis fruuntur, & quare, 95. 21.
Regum clementia, aut severitas, multoties ex subditorum pendet ingeniis, ex Q. Curtio, 103. 19.
Regum balteos à Deo dissolvi, & mutari, quo sensu à Jobo dicatur, 34. 21.
Regum splendor mendax, & quòd colossis assimilletur, ex Luciano, & aliis, & Emb. Authoris hinc sumptum, 85. 1. & seqq.
Regum vita, quantis sit molestiis subjecta, ex D. Chrys. 83. 18. & 85. 1.
Regum variorum exempla, qui arduas, & dubias causas per se, ferè divinitus, deciderunt, 367. 41.
Regum Hispaniæ immensa pietas, largitas, & Religio in ædificandis, dotandis, & ornandis Ecclesiis, 221. 10.
Regum Hispaniæ, quanta semper fuerit veneratio S. Eucharistiæ, & multorum exempla, 50. 6.
Regibus, etiam pueris, Deus assistit, & eorum consilia, & actiones dirigere solet, 124. 12.
Regibus gloriosis, gratiosiora sunt præconia, quàm tributa, ex Cassiod. 512. 1.
Regibus longæ sunt manus, Adagium, ex Ovid. 320. 15. & 401. 10.
Regibus, an, & quomodò expediens sit, Thesaurus congerere, & servare, 518. 4.
Regibus præpotiri velle, non minùs proditorium est, quàm regnis ipsorum, & quare, 335. 13.
Regibus sibi adversantibus, populus Regni vexatur, ex D. Chrys. & aliis, 548. 8. & seqq.
Regibus, multum proderit cogitare, quod non semper sunt regnaturi, ex Agathone, & aliis, 601. 12.
Regibus, se immoderato luxui, & voluptati tradentibus, quanta semper clades immineat, 260. 15.
Regibus, nulla merces vilius constat, quàm quæ spe præmiorum à subditis emitur, ex Xenoph. 477. 48.
Regibus judicantibus, Deum, & Musas adesse, qui dixerint, 367. 40. 376. 14. 18. & seqq.
Regibus, in historiis, & libris, ea ponenda sunt, quæ fugere, vel facere debeant, ex Capitolino, & aliis, 138. 29.
Regibus, qui proximiores sunt, eo in majori periculo existunt, ex Cass. & aliis, 330. 21.

Regibus, qui familiariter inserviunt, qualiter cum eis conversari debeant, 349. 16. & seqq.
Regibus succenseri non potest, quòd sibi amicos intimos diligant, & quare, 326. 29. & 328. 38. & seqq. ex Barclajo, & aliis.
Regibus justis, solum lucra licita placere debent, 510. 30.
Regibus est, & esse debet Consiliatrix virtus, velut connata, ex Homer. & aliis, 251. 15. & sequentib. & 253. 26.
Regibus, quam ob causam, à subditis tributa pendantur, 317. 64.
Regibus, cur deesse soleant, qui vera dicant, & consulant, ex Sen. & aliis, 284. 15. & seqq.
Regibus, sacra convasantibus, quanta mala contigerint, & aliquorum exempla, 220. 7. & seqq. & 222. 13.
Regibus aliquibus, tam nostris, quàm exteris sæpè summa in delinquentes lenitas nocuit, 459. 44.
Regibus, natura manus otiosas non dedit, ex Alphons. I. 79. 9.
Regibus bonis, solùm libet, quod licet, & contrariæ voces notatæ, 154. 17. & seqq.
Regibus Magis, Stella apparens, qualiter denotet Regum actiones cœlitus dirigi, & symbola de hoc, 123. 6.
Regibus, an expediat, Senatores, & Consiliarios suos invicem dissidentes, & adversantes habere, & Emb. Auth. ad hoc, 274. 1. & seqq.
Regibus, & Imperatoribus multis, qualiter moris fuerit, insignia mortis ante se deferre, 601. 17.
Regibus Hispaniæ, qualiter per Concilium Toletanum injungatur necessitas procedendi cum Consiliariis in rebus arduis, 252. 21.
Regibus Hispaniæ, quàm enixè cura sui muneris commendetur, in Concilio Toletano X. 98. 8.
Regum, plura alia vide, suprà verbo Imperator, & verbo Princeps.
Ridica vitem fefellit, Adagium, ex Aristophane, & ejus usus, 556. 25.
Roboan, qualiter perierit, ob Consiliarios juvenes, quos habebat, 280. 37.
Roma, quoties variis hostibus in prædam cesserit, 546. 27.
Romana Clementia, & Romana Mansuetudo, qualiter à Tacito, & Curtio prædicetur, 565. 8.
Romani, qualiter encomio parcendi subjectis, præ cæteris usi fuerint, ex Virg. & aliis, ibid. 4. & seqq.
Romani, plus penè parcendo victis, quàm vincendo Imperium auxerunt, ex Livio, ibid. 5.
Romani, in lunatis calceis, quid ostendere voluerint, 27. 29.
Romani Senatores, quantam curam in secreto Senatus observando, adhibuerint, ex Val. Max. 270. 18.
Romani, simul cum precibus, quas pro auspiciis bellorum fundebant, nihil ex sua parte, quod ad idem conducere posset, omittebant, 581. 16.
Romani, etiam pro adversis successibus, suis diis litabant, & gratias agebant, 583. 30.
Romani, qualiter, & quare, ad Venerem sua primordia referent, & Victricis nomine coluerint, ex Numatiano, & aliis, 565. 7.
Romani Antiqui Consules, & Dictatores, propriis manibus agriculturam exercuerunt, & qualiter ob hoc à Latino Pacato laudentur, 468. 44.
Romani, in primo bello Punico, quo pacto villissimam monetam populo dederint, 497. 33.
Romani olim, qualiter admotis flagris Spartanum, & alios servos rebellantes, coercuerint, ex Pacato, 561. 18.
Romani, qualiter templum Jani aperire, & preces ante illud fundere solerent, priùs quàm in bellum exirent, & Emb. Auth. hinc sumptum, 581. 13.
Romani, cur non renovarent spolia hostium templis dicata, ex Plutarcho, 565. 8.
Romani Imperii excidium, undè, & qualiter timuerit, & præsagierit Sallustius, Lucanus, & alii, & præsertim, ex bellis civilibus, 552. 3. & seqq.
Romani, qualiter tandem, ob immoderatum luxum perierint, ex Sallust. & aliis, 191. 10. & seqq. 461. 7.
Romano populo, qualiter, & quare negotium magis, quàm otium optaverit Scip. Afric. & Apius Claud. 461. 8. & 468. 45.
Romanorum Imperium auctum, ob Sacrorum Religionem, & conservationem, ex Val. Max. & aliis, 219. 3.
Romanorum, insatiabilem dilatandi Imperii cupiditatem, qualiter apud Tacitum Dux, quidam Brittanus expendat, 530. 30.
Romulus, cur ita acriter in Remum, ob transgressionem legis animadverterit, 196. 27.
Romuli venabulum, in aprum contortum, in Palatino monte radices egit, 184. 9.
Rota Fortunæ, & ejus instabilitas, 33. 12. & seqq.
Rota, semper fuit symbolum instabilitatis, 34. 15. & sequentib.
Rota Ezechielis Prophetæ, capite 1. exponitur, ibid. 16.
Ruderici Lopez Davalos, primoris Administri Regis Henr. III. ab ejus gratia lapsus, 543. 21.
Ruderici Gomez de Sylva apophthegma, de privatis Regum, 343. 22.
Rudolphi I. Imperatoris Austriaci virtutes, qualiter ad Imperium ascenderit, ob illius renuntiationem à nostro Rege Alphonso X. factam, 54. 1. & seqq. Pietas, & historia, de veneratione Eucharistiæ, & Emb. Auth. hinc sumptum, 49. 2. & seqq. Qualiter idem in sua coronatione Crucem, pro Sceptro sumpserit, & Emb. Auth. ex hoc, 54. 1. 3. & multis seqq. Ejusdem apophthegma, de Regno benè administrando, potiùs quàm ampliando, 531. 40. Aliud de subditis à suo conspectu, & audientia non arcendis, 536. 14.
Ruffini casum, & lapsum, qualiter exponat Claud. 444. 27.
Rupis, in pelago sitæ, & fluctus despicientis, symbolum constanti, & fortis viri, 244. 12.
Rustici, qualiter sæpè militum injuriis affecti, & irritati, & pejores ipsis fieri soleant ex Mich. Hospit. 550. 17.

S.

Sacerdotes aurei, qualiter olim calicibus ligneis uterentur, & quid nunc, ex Bonif. Marty. 224. 35.
Sacram anchoram solvere, Adagium, & ejus usus, 280. 18.
Sacrilegium, quando, & qualiter sit, de Principum decretis, & electionibus disputare, 311. 28.
Sacrilegium majus committunt Reges vendentes officia justitiæ, quàm si præbendas venderent, 317. 64.
Sacrilegi, & impostores vocari solebant, olim Christiani ab ethnicis, ex Prudencio, 419. 6.
Sacris rebus, & Ecclesiæ donatis, quantum Principes parcere debeant, 219. 1. & multis seqq.
Sæpè est holitor, valdè opportuna loquutus, Adagium, 266. 53.
Sagittæ, in durum silicem Missæ, in jaculantem resiliunt, & calumniæ in calumniante, 590. 19.
Sagittæ, apud Scithas in usu erant, & quid per eas significarent, 543. 10.
Salmoneus, quis fuerit, & ejus superbia, & punitio, & Embl. Authoris, ex eadem sumptum, 11. 1. & sequentib.
Salmoneus alter, Adagium, & ejus usus, ibid. 1. An fulmina, quæ faciebat Salmoneus, fuissent ex pulvere pyrio, ibidem.
Salomon, quàm gratus Deo fuerit, quòd sapientiam ad regendum præ omnibus optaverit & petierit, 123. 5. Ejusdem votum, pro corde docili, & audiente, 357. 4. Qualiter se à suis consiliariis audiri, & mirari optaverit, 257. 46. Ejusdem judicium, inter mulieres de puero contendentes, & quantam gloriam, & famam, ob illud consequutus fuerit, 137. 24. & 367. 40. Qualiter idem, & si sapientissimus fuerit, bonos Consiliarios, sibi contingere summis à Deo precibus postulaverit, 251. 13. & 308. 4. Astrologiæ, & judiciariæ, valdè peritus fuit, 198. 52. Qualiter ipse, se ipsum commendet, ob eloquentiam, & affabilitatem alloquii in subditos, 139. 33. Non minùs, ob sapientiam, quàm ob eloquentiam Deo gratias egit, 148. 29. Qualiter omnes Reges, de mortis memoria commonuerit, 600. 10.
Samotrachæ, vexilla sua, duobus gallis pugnantibus insignibant, & quare, 535. 14.
Samuel, cur se ipsum purgaverit, vel syndicaverit, ubi Saulem in Regem ungere voluit, 291. 61.
Samuelis, descriptio Regis, quam fecit, an ad verum, vel ad Tyranum referri debeat, 116. 9. & seqq.
Sanctius Crassus, Rex Castellæ, quod monitum filio dederit, circa luxuriem epularum vitandam, 200. 53.
Sanctius, Aragonum Rex, qualiter ob usurpationem re-

dituum Ecclesiæ, etiam in gravi necessitate, pœnitentiam egerit, 223. 24.
Sanctum, nihil ita est, quod hominum fraudare non possit audacia, ex Sallust. 267. 62.
Sanguis profluens, ex corpore occissi, ad aventum occissoris, an præstet sufficiens indicium, ad illum torquendum, 446. 29.
Sanguis optimus, quis esse dicatur, 188. 32.
Sanguisuga, sive hirudo, qualis naturæ sit, & quòd ejus nomen, ad acerbos exactores tributorum translatum est, & quare, 513. 4.
Sapiens, dominabitur Astris, Sapiens fortunatus, & alia similia, Adagia, 41. 29.
Sapiens, non uno semper it gradu, sed tempori se aptare debet, ex Senec. 238. 9.
Sapiens, nihil improvissum habere debet, sed animum in omne præmittere, ex Sen. 21. 34.
Sapientem, solùm liberum esse, ex Cic. & aliis, 41. 30.
Sapientes, soli fortunam tenent, & calcant, ibid. 33. & sequentib.
Sapientes viri, qualiter semper erecti, contra adversos fortunæ casus stare debeant, & symbolum ad hoc, 246. 26. & seqq.
Sapientium ferè nemo est, quem secunda non mutent, ex Salv. 336. 18.
Sapientibus, non est vivendum ad aliorum, & præsertim vulgi, opinionem, ex Diphilo, & aliis, 585. 5.
Sapientia, & prudentia, quàm sit in omnibus, sed maximè in Regibus necessaria, 72. 13. & seqq.
Sapientia gubernator navim regit, non valentia, ex Titino, 136. 18. & 251. 5.
Sapientia, cum eloquentia conjuncta, nihil fortiùs, & admirabiliùs, 146. 13. Et quod etiam, sine eloquentia, aliquando multum prodest, 210. 34.
Sapientia Principis, Salus populi, & Emb. Auth. ad hoc, 109. 1. & seqq.
Sapientia esse solet sub sordido pallio, Adagium, 266. 53.
Sapientia nulla perfecta, si vi dicendi, & orationis luce destituatur, ex Cic. & aliis, 148. 28. & 149. 30.
Sapientia melior est, quàm arma bellica, 259. 14.
Sapientia, & prudentia Regum, arma dirigit, & commendat, 136. 16. & seqq.
Sapientia, non consistit in multiloquio, sed brevis est in sermonibus sapiens, 278. 29. & seqq.
Saporis Regis vanitas, in divinis titulis usurpandis, 44. 2.
Sardanapalus, Adagium, pro quolibet nimis luxuriæ, & voluptati dedito, 191. 8. Et de nimio ejusdem luxu, & luxuria, & ob hoc damna, excidium, & epitaphia, ibid. 8. & 9. & 192. 17.
Satius est initio mederi, quàm fini, Adagium, & alia similia, 448. 40.
Saturnus, primus Italiæ urbibus leges dedit, 392. 6.
Saturnini Imperatoris dictum notabile, ubi, ad Imperium electus fuit, 85. 15.
Saul, ob affectatam Phitonissæ divinationem, per necromantiam, qualiter punitus, 142. 53.
Scacorum ludus, & qualiter in eo Rex suum officium exerceat, 559. 6.
Scala Pitaci Mitylenæi, & Scala Jacob, quid significarint, 34. 17.
Scelera impetu, bona consila mora valescunt, ex Tac. 261. 20.
Scelera, in ipsis cunabulis sunt resecanda, ex Cassiod. 448. 41.
Sceleratorum punitio, & extirpatio, non minuit, sed auget Remp. ex Cic. & aliis, 424. 29.
Sceleratum qui tangit, etiam contagionem sentit, ex Synesio, 432. 8.
Scena, sive theatrum humanæ vitiæ, quomodò peragatur, ex Justo Lipsio, 593. 2.
Scenæ theatrali, qualiter, & cur Aula, & Aulicorum vita comparetur, 341 11.
Scenæ servire, Adagium, 231. 10.
Sceptrum Regum, qualiter in protegendis humilibus, suas vires ostendere debeat, 581. 12.
Sceptrum aliud esse, aliud plectrum, quis, & cur dixerit, 168. 1.
Sceptri, pluribus oculis adornati, symbolum, & ejus significatio, ex Did. Saaved. 323. 11.
Sceptrorum imitatio, potentissima, & Authoris Emb. ad hoc, 157. 1. & seqq.
Scebola, qualiter per errorem Porsenæ Regis Secretarium occiderit, 271. 26.
Schisma, si detur in politico corpore Reip. totum petet, 74. 22.
Scientiæ votum ac opus, quod esse debeat, ex Hipocrate, 443. 9.
Scientiæ, & prudentiæ, est, ex præteritis futura cognoscere, 142. 55.
Scilurus Scytha, quo exemplo filiis suis, concordiam inter se commendaverit, & Batilli Emblema de hoc, 576. 5.
Scipio Nasica, optimus à Seneca appellatus, 45. 7.
Scipio, & Lælius, qualiter otiari, & conchas maris legere, soliti fuerint, 170. 16.
Scipio Africanus qualiter, & cur eversam Carthaginem videns, lachrimas fuderit, 27. 28. Ejusdem continentia, cum Indibilis sponsa, 155. 22. Constantia in adversis, à Libio laudata, 248. 38. Notabilis censura, de non precando amplius pro extensione Imperii Romani, ex Valer. Max. 530. 34. Apophthegma apud Livium, de damnis otii, & ignaviæ, 467. 39.
Scopæ, quibus nobilitatis curia mundabatur, floruerant, & quid hoc portenderint, ex Amiano, Marcellino, 310. 17.
Scopuli, maris flutibus resistentes, symbolum viri fortis, ex calumnias despicientes, ex Cicer. Virgilio, & aliis, 586. 15.
Scribentes, favor Potentum juvat, & laborem minuit, ex Ovid. Juven. & aliis, 480. 4.
Scriptores librorum, longi non sunt, si materiæ immorantur, ex Plinio Juniore, & aliis, 279. 14.
Scutum maximum, est virtus mortalibus, ex Menandro, & aliis, 39. 23.
Scutum, Regibus in sua inauguratione dari solitum, & elevatio super illud, quid significaret, 387. 9.
Secretum, & de ejus utilitate, & observatione, & de pœnis revelantium, qui scripserint, 271. 23.
Secretum, apud Hebræos, eadem vocem, qua Consilium aut Concilium, significatur, & quare, ibidem. 27.
Secretum, difficilius multò est servare, quàm ignem lingua retinere, 273. 37. & seqq.
Secretum, & ejus observationem, quàm enixis verbis, suis Consiliariis injunxerit D. Phil. IV. Rex Noster, quæ referuntur, 271. 26.
Secretum, in rebus, & Consiliis militaribus, quam magnum esse debeat, & qui Duces hoc suis dictis, & factis ostenderint, 269. 3. & seqq.
Secretum, quanta cura observarint Senatores Romani, 270. 18.
Secreta Senatus, & alia gravia, qui suis uxoribus communicant, quantum errent, & exempla de hoc, 274. 38. & seqq.
Secreta, in Aulis, & Consiliis principum tegere, quam sit difficilè, ex Petron. & aliis ibid. 36.
Secreta suorum Consiliorum, maximè gravium, nulla fuit natio, quæ observare non curaverit, & revelantes punierit, & exempla de hoc, 270. 19. & seqq.
Secretariorum munere, qui funguntur in Consilii Regis, quantum ad secretum observandum teneantur, & quare & plura de eorum nominibus & honoribus, 272. 28. & seqq.
Securitas, securitate mutua paciscenda est, ex Seneca, 516. 25.
Seditiones populares, qualiter lingua viri *disserti* compescere soleat, ex Virgil. 145. 11.
Seditiones Hispaniæ, tempore D. Imp. Caroli V. dictæ *las Comunidades*, & quomodò sedatæ, 451. 16.
Semel malus, semper præsumitur malus, Adagium, & ejus usus, 432. 4.
Semiramis sepulchrum, qualiter aperuerit Darius, & quid in eo invenerit, 600. 11.
Senatoris boni, quæ sint præcipua jussa, sive requisita, & de brevitate in dicendo, 278. 31. & seqq.
Senatores antiqui, apud Romanos, quales, & quantæ prudentiæ, ac virtutis essent, ex Sallust. & aliis, 259. 9.
Senatores Romani, in ingressu, officii, quid jurare solerent, ibid. 10. & 11.
Senatores Romanos, qualiter ante ingressum Senatus sacrificare, & proprios affectus deponere, Augustus Cæsar statuerit, 377. 19. Et de more litandi, ante eumdem ingressum, 264. 37.

Se-

Senatores inter Romanos, qui faciles, & qui asperi, & liberi in suffragiis ferendis fuerint, 289. 53. & seqq.
Senatores Romani, qualiter à secreti observatione, & privatorum affectuum depositione, à Val. Max. commendentur, 270. 18.
Senatores in suffragando, qualiter se habere debeant, & prolixitatem, & repetitionem vitare, 278. 26.
Senatores, qua prudentia, & modestia in suis suffragiis uti debeant, maximè ubi se Regiis Consiliis aut mandatis opponunt, 290. 58. Et qualiter aliqui, ob non servatam modestiam perierint, ex Tacito, ibid. 59. & seqq.
Senatores diversorum ordinum, seu Senatuum, facilè ad negotia quævis coadunari non debent, & quare, 267. 59. & seqq.
Senatus, apud Romanus, ex Senibus constabat, & de nomine, ætate, & aliis, quæ in Senatoribus requirebantur, ex Cic. Ovid. & aliis, 280. 38. & seqq.
Senatus mulierum Heliogabali, 193. 22.
Senatus consulta Romæ, qualiter, & quare, non nisi in templis ad hoc consecratis fieri possent, ex Agel. & aliis, 377. 19.
Senatui unicuique negotia, ad eum tangentia relinqui, & remitti debere, & damna, ex stylo contrario, 266. 56. & sequentib.
Senatum Romanum in omnibus consulere, cur Tiberius Cæsar excusaverit, 268. 1.
Senatum Romanum, qua de causa mirificum appellaverit Plin. Jun. 280. 41.
Senatum, & Senatorum prima lex est, ut quivis liberè suam sententiam proferre possit, & alia circa ejus praxim, 274. 2. & 288. 46. & seqq.
Seneca, à Divo Paulo divinis instructus, & ejus familiaris fuisse dicitur, 247. 28. Idem, quamvis valdè dives, summè sobrius in edendo, & bibendo, maximè post auditam Attali, circa hoc orationem, 199. 29. Qualiter tandem sub Nerone, ob objectam sibi tot opum potentiam, perierit, 337. 27. Idem moriens, qualiter de fortuna triumphaverit, 42. 35.
Senis Veronensis, totam vitam in proprio rure transegit, & carmen Claudiani, de ejus ob hoc laudibus, 345. 32.
Sententias aliorum, semper cæcis oculis sequentes, reprehenduntur, & quare, 278. 24. & seqq.
Sepulchra Romanorum, cur circa vias publicas construi solerent, ex Varrone, 601. 17.
Sermo dissertus, ferro potentius, 145. 10.
Sermo, qui non juvatur exemplo, authoritatem habere non potest, ex Cassiod. 160. 20.
Serò sapiunt Phryges, Adagium, & alia similia, 448. 40.
Serpens, qualiter ipsos, qui eum fovent, perimere soleat, ex Senec. 334. 7.
Serpentis fabula, quæ caudæ sui corporis regimen dedit, & ejus adfabulatio, ex Plutarch. 74. 21.
Sertorius, concordiæ vim, quo exemplo suis aperuerit, 576. 5.
Servientium imminutio est, novarum illationum accessio, ex Cassiod. 508. 14.
Servi Tullii delirium, se cum fortuna consuetudinem habere fingentis, & ei ob sequenti templum dedicantis, 35. 1.
Servii Sulpicii, elegans epistola consolatoria ad Ciceronem, in obitu filiæ, 27. 28.
Servus est, quisquis fœdis peccatis, & voluptatis in se Imperium concedit, 203. 16. & seqq.
Servus, an impunè occidi possit, 436. 9.
Servorum conditio, qualis, & quòd homines, & humanæ naturæ, & elementorum capaces censendi sint, ex Plut. Macrob. & aliis, ibid. 9. & seqq.
Sesostris, Regis Ægypti historia, victos Reges, suis curribus alligantis, & quid ei unus, ex vinctis dixerit, & Emb. Authoris hinc sumptum, 32. 4.
Sigismundus Imperat. qualiter se adversus adulatorem habuerit, 299. 43. Ejusdem symbolum, cum lemmate, qui nescit dissimulare, &c. 240. 26. Et apophthegma, de Regum in adversis tolerantia, 243. 6. Quid responderit objurgantibus, quòd hostes victos, & fugatos non insequeretur, & deleret, 569. 23.
Si libet licet, vox, & aliæ similes, Tyrannorum sunt, magis quàm Regum, 154. 17. & seqq.
Silentii symbolum, apud Romanos Angerona dea, & quare, & qualiter picta, & alia symbola, & Authores de silentio, 269. 10. & seqq.
Simiæ natura, & cur sit symbolum adulantium, 295. 16. & sequentib.
Simonidis, ad Pausaniam consilium salubre, 24. 12.
Sinenses Reges, qualiter suos, & exteros, serpente æneo inclusi audire, & eisdem respondere solverent, 454. 18. Et qualiter iidem ad Tartariæ muros reficiendos facinorosos condemnent, 459. 46.
Singula, quæ facta sunt, initium semel habuerunt, ex Tacito, 306. 40.
Sinistri fortunæ casus, qualiter ferri, & corrigi debeant, & Author. Emblem. ad hoc, 241. 1. & multis sequent. & 245. 17. & seqq.
Sirenes, & earum cantus, adulatores significabant, 296. 24.
Smindarides Sybarita, etiam in lecto rosarum dormiens, de ejus duritie conquerebatur, 190. 5.
Sobrietas, & elegans ejus descriptio, & laudatio, & magna commoda, ex D. Aug. & aliis, 268. 45.
Sobrietatem populorum, unicum remedium esse, ad compescendas eorum seditiones, qualiter ostenderit Heraclitus, 200. 35.
Societas hominum, qualiter exigat, ut alii aliorum laboribus, & artibus adjuventur, ex Cic. & aliis, 467. 38.
Societatem hominum, qualiter, & quare lapidum fornicationi Seneca similem faciat, 276. 12.
Socordiæ, qui se dedit, nec quicquam Deum implorat, ex Sallust. 582. 17.
Socrates, qualiter domi patientiam, uxoris contumelias perferens, disceret, ut eam foris exercere posset, 586. 16. Rogatus an Rex Persarum fœlix esset, quid responderit, 87. 6. Qualiter cum pueris ludere soleret, 170. 14. Ejusdem constantia, & æquammitas, in prosperis, & adversis, & infractus adversus fortunam animus, 42. 35. & 248. 38. Et apophthegma, de ridendis hominum cupiditatibus, 429. 20.
Solomorum ad punitionem, quàm, veluti coactus, Deus processerit, ex Salviano, 449. 2.
Sol esse solet, & debet verum Hieroglyphicum Principum, qui prudenter gubernant, ex Plaut. & aliis, 214. 29. Et quàm sit frequens, apud varios Authores, Solis ad Principes comparatio, 67. 5. & 6. & 121. 16. ex Sen. & aliis.
Sol, qualiter, & cur numquam mediam sui zodiaci viam excedat, ex Claud. & aliis, 401. 9.
Sol, cum est in zodiaco, tardissimi motus est, 335. 15. Et qualiter cœlorum adversum motum retardet, ex Plut. & aliis, 231. 6. & seqq.
Sol, dum patitur eclypsim, plures habet spectatores, 118. 1.
Sol positus in hypsomate, & domicilio suo, eclypsim pati non potest, ex Tertul. 589. 9.
Solis eclypses, multa & gravia mala hominibus generant, & qui de eis agant, & Authoris Emblema hinc sumptum, 118. 2.
Sol, tunc solùm cum splendet, umbram comitem habet, ex Ovid. 353. 6.
Soles duos mundus non capit, Adagium, & similia, 329. 2.
Soles tres in Hispania, qualiter nascente Christo conspecti fuerint, 7. 4.
Soldani notabile dictum, de veritate, etiam inter Principes Christianos valdè ex Ossa, 286. 31.
Solimani, Turcarum Imperatoris, barbara oratio, de bello, ob solam vanam gloriam Rhodiensibus militibus illato, 534. 5.
Solvere, quæ debemus, tutius, & satius est, quam pro his litigare, & quare, ex Martial, Oveno, & aliis, 410. 32.
Somni immoderati damna, & incommoda, 94. 15. & seqq.
Sorte in qualibet, pericla latent, 546. 28.
Spartani, cur vetuerint populares litteras scire, 74. 19. Cur urbes suas mœnibus non cinxerint, ex Agesilao, & aliis, 577. 15. Eorum Reges, primi in bellum prodire, & postremi redire solebant, ex Herod. 562. 24.
Speculum, cui muscæ non hærent, Emblema boni Principis, ex Authore, 152. 4. & seqq.
Speculum, veluti explorationis signum est, & quare, & alia de speculis, & ad quid inducta fuerint, ibidem 7. & sequentib.
Spes effectus, tædium laboris excludit, ex Cassiod. 584. 1.
Spes melior, sive sperare meliora, qualiter debeamus, 243. 4.
Sphinx, monstrum triforme, & ejus pictura, & significatio,

tio, ex Sinesio, & aliis, 249. 1.
Statera Regum, in suis audiendis, & judicandis, qualis esse debeat, & Emblema Authoris de hoc, 361. 1. & sequentibus.
Statuæ veræ, & duraturæ Principum in animis benevolis subditorum parandæ sunt, ex Mecænate, 519. 15.
Statuas Majorum, ad quem finem in vestibulis domorum suarum, Romani, & alii, collocare solerent, ex Plinio, Seneca, & aliis, 186. 18. & seqq. & 187. 25.
Status omnis hominum in perpetuo motu consistit, ex Justiniano, & aliis, 306. 37.
Statuta dimicantium sunt, quidquid non liceat, tunc licere, ex Ennod. 549. 15.
Stellæ, Coronam dirigentis symbolo, qui, & quo sensu usi fuerint, 123. 6. & seqq.
Stellionis lacerti natura, & symbolum, 293. 7.
Stellionatus crimen, quale, & unde dictum, ibid. 7.
Stiliconi, qualiter consulat Claudianus, ut numquam iratus, ad puniendum accederet, 443. 12.
Stratonici musici, ad Ptolomeum liberum dictum, 168. 1.
Studiis, qui etiam maximè pollent, laudantur, si aliorum etiam minora complectantur, ex Sidonio, 278. 25.
Stultitia omnis, laborat fastidio sui, ex Seneca, 254. 28.
Stultitiam simulare loco, prudentia summa est, 237. 5.
Stultus labor est, ineptiarum, 164. 7. & seqq.
Sua quemque possidere, & tueri, præstantius est, quàm pro alienis occupandis periclitari, ex Procop. 532. 42.
Suadeo, quòd ipse facturus essem, Adagium, 257. 49.
Sublitis, qualiter Reges consulere debeant, ex Alexand. Severo, 75. 28.
Suffragia Senatorum in consultandis officiis, an melius per schedulas secretas, quàm publicè, & viva voce proferantur, 267. 61. & seqq.
Sulponis vox, adversus sævientem in se fortunam, à Seneca relata, & laudata, 42. 36.
Sultani Agarenorum Regis historia, 32. 8.
Summa petit livor, perflant altissima venti, ex Ovidio, 587. 2.
Summa omnia nocent, sed moderata juvant, ex Nazianz. 352. 2.
Summis, diu stare negatum, ex Lucano, & aliis, 18. 18. & 319. 1. & seqq. & 340. 5.
Summum jus, summa Crux, sive injuria, Adag. 375. 3.
Sumptuarias leges, cur olim renovare Tiberius Imp. ausus non fuerit, & an hodiè idem expediat, & quomodò facilè consequi possit, 194. 24.
Superbia, quò se magis erigit, majorem lapsum disponit, & alia de ea, 348. 10.
Superbia, est pedisequa indiscreta felicium, ex Pacato, & aliis, 23. 3. & seqq.
Superborum Principum Typus, & divina punitio, & Authoris Emblema de hoc, 11. 1. & multis sequentibus usque ad pag. 21.
Superior, sanctè, vel propter suorum exemplum, vivere debet, ex D. Prop. 416. 14.
Supinare verbum, quid significet, 23. 6.
Supplicia, non debent extendi ad alios, quàm ad eos, qui deliquerunt, 439. 26. & seqq.
Supplicium reorum, jam damnatorum consulto judicio, differri non debet, 448. 43.
Supplicia capitalia, quo temporis interstitio mediante, exequi jubeantur, 444. 21. & seqq.
Supplicia sceleratorum, non clancularièe, nisi ex magna causa, summenda sunt, 450. 8. & seqq.
Suspiciosi, non debent facilè esse Reges, de Ministris, & Consiliariis, qui eis deserviunt, & quare, ex Sen. Cassiod. & aliis, 281. 46. & seqq.
Suspectus habendus est omnis, qui palam aliquid dicere veretur, ex D. Bernard. 288. 43.
Susurrones, & linguæ tertiæ homines, qui dicantur, & qualiter à Principibus sint cavendi, 362. 6.
Sustine, & abstine, compendium doctrinæ Epitecti, & Adagium de ea, & de ejus intelligentia, 200. 36.
Sybaris urbs, ubi, & qualis, & de variis Adagiis, ejus delicias, & luxuriem denotantibus, 190. 4. 5. & seqq.
Sybaritæ, quantum luxui, & deliciis se dederint, & eorum excidium ob hoc, ibid. 4. & seqq. Et quòd fodientes, & laborantes spectare non poterant, ibid. 5. Et qualiter equos saltare, & choreas agere docuerint, ob quod perierunt, & Auth. Emb. hinc sumptum, ibid.
Sybillæ Tiburtinæ historia, de ostensione Christi in medio Solis, Aug. Cæs. facta, & Emblema Authoris hinc sumptum, 6. 1. & seqq.
Sylvarum prædo, præda canum esse solet, 181. 19.
Symmachus, ob solam novitatis suspicionem Religionem Christianam impugnavit, 301. 10.
Symmachus alter, socer Boethii, injustè à Theod. occisus, & qualiter eidem in spectro apparuerit, 300. 48.
Sympathia, quid sit, & quòd in Regibus maximè dominatur, 27. 29.
Syphacis Africani Regis casus, & infortunium, ex Valerio Maximo, 33. 9.

T

TAbaciusius, quomodò libet sumpti, non solùm in Regibus, sed & in quibuslibet, detestandus, & alia de eo, 207. 41.
Tabefe, Hispanè quid significet, & de Adagio, *Ordenar hasta el Tabefe*, 516. 26.
Tabellarii, & cursores publici, cur Pegasi, & Petasati dicerentur, 369. 8. & seqq.
Tabellionatus, Decurionatus, & similia Reip. officia, an, & qualiter vendi possint, 315. 53.
Tacere secretum, cui grave, nihil ei fidere posse Persæ censebant, ex Curt. & aliis, 271. 20.
Tacere, licèt secundùm Tacitum in nostra sit potestate, sæpè tamen valdè est difficilè, ex Aristotele, & aliis, 372. 33.
Taciturnitas, optimum rerum administrandarum vinculum, ex Val. Maxim. 269. 3.
Taciturnitas, est quasi thesaurus Consiliorum, ibid. 4.
Tacitus Imp. qualiter ob solam litteraturam, ad Imperium evectus fuerit, 138. 28.
Tali Jovis, soli semper feliciter cadunt, Adagium. 248. 41.
Talionis lex à quo instituta, & de ejus justificatione, 435. 4. & sequentib.
Talpa cæcior, Adagium, & de Talpæ natura, 419. 11.
Tantum, quantum vult potest, qui se, nisi quod debet, non putat posse, ex Seneca, 415. 9.
Tauri, colore rubro excitari, & abigi solent, 17. 11.
Tauri, qualiter vino epoto inebrientur, & mansuefiant, & quid sentiendum de Tauro, qui in oppido *de las Bervas*, in die Divi Marci mansuetus ad Ecclesiam, & processionem accedit, 202. 9. & 10.
Tela prævisa minùs feriunt, ex Senec. & aliis, 248. 42.
Temperandum priùs, quàm puniendum, & Author. Emb. ad hoc, 426. 1. & mult. seqq.
Temperantia, cum diligitur, velociter pro futura succedunt, ex Cassiod. 514. 15.
Templum, sive Aræ Dei Consi, ubi & quales apud Romanos, 270. 15. & seqq.
Templi Salomonis ædificatio, quàm grata Deo fuerit, 219. 2.
Templi D. Laurentii, vulgò del Escorial, laudes, & descriptio, ex Ortel. & aliis, 598. 1. & seqq.
Templa, hodiè esse lucida, & corda Christianorum obscura, quis queratur, 214. 35.
Templorum magna ædificia, hodiè Religiosi affectant, & an id, licitum, & conveniens, ibid. & num. seqq.
Templis Deorum, cur plures portæ apponi solitæ, 350. 4.
Templis, & rebus sacratis, vel etiam profanis, custodiæ causa depositis, quanta olim Religio servaretur, 221. 15.
Tempus, quàm sit pretiosum, & ejus jactura, quantum vitari debeat, ex Sen. & aliis, 166. 13.
Tempus, qualiter omnia temperet, & perficiat, & alia de eo, ex Ovid. & aliis, 234. 29. & 239. 16.
Tempus omnia revelat, & invenit, & quòd ob hoc sapientissimum à Thalete appellatur, 106. 40. & seqq.
Tempori cedere, qualiter prudentes, & potentes Principes debeant, & Authoris Emblema ad hoc, 236. 1. & seqq.
Temporibus medicina valet. Et quòd sit attendendum in corrigendis Principum vitiis, ex Ovid. & aliis, 213. 26. & sequentib.
Temulentia in Regibus, quàm sit damnosa, & vituperabilis, & qualiter in aliquibus nationibus punita, 204. 22. & sequentib.
Tenedia bippenis, Adagium, & ejus origo, & usus, 185. 23.
Tenuitas in Imperante, perniciosa res est, 218. 29.
Tentiritæ, pussilli homines, qualiter in genies crocodilos frænare, & domare soleant, ex Plin. & aliis, & Emb. Authoris hinc sumptum, 489. 11. & seqq.

Terra omnis habitabilis, extentæ clamydi similis, ex Macrob. 527. 8.
Terra omnis, globi cœlestis comparatione, est veluti punctus quidam, aut granum synapis, ex Plin. Sen. & aliis, 528. 14. & seqq.
Terra, quos vapores nubibus præstat, longo imbre ab eadem recipit, 523. 8.
Terræ, pro exiguo puncto partim capiendo, qui certant, quantum delirent, ex Plin. Seneca, & aliis, & Emblem. Authoris ad hoc, 528. 15. & seqq.
Terræ onus, qualiter, & cur otiosi appellentur, 464. 21.
Tertulliani querela, quòd soli Christiani, à Romanis, inauditi, & indefensi damnari solerent, 364. 20. & 446. 31.
Tesserarum ludus, sive Tabulæ Pallamedis descriptio, & Authoris Embl. ex eo, ad ferendos, & corrigendos sinistros casus, ex Terentio, & aliis, 246. 20.
Testa diu servat odorem, quo primitus imbuta, ex Horatio, 560. 8.
Testa collissæ testæ, Adagium, & ejus usus, ex Erasmo, & Emb. Batilii, 550. 18.
Testamenti factio, omnimodam libertatem requirit, 511. 33.
Testudinis in altum, ab aquila sublatæ fabula, & qualiter Aulicis, & eorum casibus applicetur, 341. 11.
Texendi, ac nendi ars, qualis, & à quibus inventa, 77. 1. & sequentibus.
Thaletis Milesii apophthegma, de Deo, omnia videnti, & omnibus interessente, 395. 17.
Tharandus, Scythiæ fera, qualiter in varios colores mutetur, & Reges repræsentet, 237. 7.
Themis, cur Jovis filia, & ejus Adsextrix, legum, & judiciorum custos dicatur, 376. 15.
Themisthius Græcus Philosophus, & Orator, & alia de eo, & quid senserit, de Administris, Principibus necessariis, 322. 2.
Themistocles, qualiter suos milites, gallorum gallinaceorum exemplo, ad pugnam accenderit, 535. 11. Idem, vir factus, qualiter adolescentiæ mores mutaverit, ex Plutarcho, 129. 14. Ejusdem apophthegma insigne, de odio, & aversione litium, & Tribunalium, 409. 29.
Theodorus, qualiter Cajanum Humnorum Regem captivum, deliniverit, 32. 6.
Theodosius Magnus Imperator qualiter se habuerit in corrigendis, & emendandis malis moribus sui Imperii, 233. 20. Qualiter idem à Pacato laudetur, ob humanitatem in suis audiendis, 359. 21. Et ob observationem legum, 314. 7. Et à Divo Ambrosio, & aliis, ob pietatem in agendis Deo gratiis, pro partis victoriis, 584. 28. Et ob temperantiam, & clementiam in hostes subactos, 568. 21. Et etiam cum Maximino Tyranno, 457. 34. & seqq. Qualiter bella initurus, Crucem, & Evangelium secum portabat, & in bellis Apostolos, sibi apparentes habuit, 58. 26. Qualiter ob suam Pietatem, Deum, pro se pugnantem, contra Eugenium Tyrannum agnovit, 580. 8. Ejusdem, & alterius Theodosii Junioris, miraculosa ob Religionem victoria, & Claudiani carmen de ea, 56. 10. Qualiter in bellum profecturus, ad promerendam Dei gratiam, tributa remissit, 503. 26. Quòd iræ vitio flagrabat, 443. 10. Et historia in punitione Thesalonicorum, 444. 21. Quam legem tulerit, pro maledictis in Principem despiciendis, 591. 28. Ejusdem morientis pia verba, de Religione servanda, 57. 13.
Theognis querela ob id, quod aliquando divina vindicta, ultra ipsos Authores scelerum extendatur, & ejus satisfactio, 120. 15.
S. Theresiæ à Jesu, documentum de adhæsione in Deum, 38. 12. Et quod consilium, de sola confidentia in Deum, suis monialibus dederit, ibid. & 354. 10.
Thesaurus Principum, non est Fiscus, sed subditi benè se habentes, ex Baldo, & quadam lege Partitæ, & aliis, 518. 6.
Thesauri veri Regum, quales, & an eis expediens, thesauros congerere, 517. 1. & sequentibus, & 218. 27. & sequentibus.
Thesauri veri Principum, in sublevandis, & alendis pauperibus consistunt, 228. 14.
Thomas Morus, Angliæ Cancellarium, ob veritatem martyr, & ejus laus, & epitaphium, 285. 25. Ejudem apophthegma, & epigramma, de periculosa Regum familiaritate, 349. 18. & seqq. Quàm anceps idem fuerit, in probando quovis populorum Regimine, & Epig. super hoc, 108. 22.
Thomas Raviliacus, ob parricidium Henr. IV. Regis Galliæ, qualiter plexus, 439. 25. & 440. 32.
Tiberius Cæsar Imp. Rom. qualiter aliquando se ludicris oblectaret, 171. 18. Qualiter in eligendis Magistratibus, nobilitatem, cum virtutibus, & industria requireret, ex Tacito, 313. 43. Ob crudelitatem, quibus nominibus denotatus fuerit, 417. 16. Qualiter, & quàm crudeliter, delinquentium mortem in suppliciis differret, 438. 23. Qualiter, & quare, novas aliquas leges, jam receptis contrarias, edere recusaverit, 235. 18. Qualiter Senatores, sibi nimium adulantes, despexerit, & togata mancipia compellaverit, ex Tacit. 289. 50. Quatenus dissimulaverit, ex Tacito, 591. 26. Cur semper revocatus fuerit, ex Tacito, 370. 17. & 371. 18. Qualiter apud Tacitum fateatur se solùm Imperio Romano regendo, satis non esse, 325. 20. Quàm modestiam in respuenda Domini appellatione, & aliis similibus titulis, & honoribus ostenderit, 9. 17. Et quando secus, 8. 10. Qua de causa Hortalo juveni largitionem, quam ob merita suorum majorum petebat, negandam censuerit, 229. 19. Cur noluerit cunctis, ad Senatum vocare, 268. 1. Quòd fuit nimis vino deditus, & nomina ei ob hoc indicta, 203. 14. Quod tempus indulsisse dicatur, ad exequenda judicia capitalia, ex Tacito, & aliis, 444. 19.
Tiberii II. Imp. Constantinopolitani mirabilis historia ob largitatem, quam in pauperes exercebat, 226. 5.
Timotheus Milesius Musicus, sive, ut alii dicunt Ecperpes, qualiter, & quare punitus, quod novam chordam veteri citharæ addiderit, 303. 14.
Timothæo Atheniensium Duci, qualiter etiam dormienti fortuna felices victorias concesserit, & Adagium de hoc, & Emblema Batilii, 582. 18.
Titulos vanos, & superbos, qui Impp. & Reges affectaverint, & eorum reprehensio, 44. 3. & seqq.
Titus Quinctus Flavius, cur ex quæstura, ad consulatum ascendere à Tiberio plebis prohibitus, ex Livio, 312. 36.
Titus Cæsar Imperator Romanus, & ejus benignitas, & apophthegma circa eam exhibendam, 358. 14. & 15. Et quòd diem perdidisse dicebat, in quo aliquod alicui beneficium non contulisset, 477. 47. Aliud, de calumniis contemnendis, ex securitate suæ conscientiæ, 592. 32. Qualiter, & quare, idem, ob bellum Hierosolymitanum adeò feliciter gestum, triumphare noluerit, ex Joseph Jud. 580. 6.
Tollat te, qui te non novit, Adagium, de Corona humi jacente dictum, 81. 3. & 4.
Tolonicum, qualiter, ob libertatem, & veritatem in Consiliis, suo Regi præstandis, Cassiodorus collaudet, 289. 52.
Tondere pecus, non deglubere, Adagium, & ejus usus, & explicatio, & Pegma Costalii de hoc, 500. 8. & sequentibus.
Tot mala sunt bello, rutilo quot sydera cœlo, elegans, & verum Monostrichon. 546. 29.
Totilæ, Gothorum Regis, notabile dictum, & factum, circa necessitatem æqualis administrationis justitiæ, 384. 28. & 459. 45.
Trigicus Rex, Adagium, & ejus causa, & significatio, 97. 3.
Trajanus Imp. Rom. qualiter à Plinio, & Martiali laudetur, quòd Domini, & divini nomen respuerit, 8. 12. Et ob facilem aditum, & gratas aures populo datas, 357. 8. Et ob justam præmiorum distributionem, 470. 8. Et ob sui Imp. visitationem, seu lustrationem, 370. 15. Et ob æqualem aptitudinem, ad res pacis, & belli, 526. 3. Et ob brevem somnum, 93. 11. Et ob curam in bona Magistratuum electione, 313. 40. Et ob libertatem Senatoribus relictam, ad sua suffragia ferenda, 332. 50. & sequentib. Et ob mansuetudinem, qua se ipsum commendavit, 565. 6. Idem, qualiter, & quare Optimi nomen promeruerit, 46. 15. Quanto gaudio, & plausu Romæ exceptus fuerit, 372. 28. Qualiter, & quare delatores punierit, 300. 51. Ejusdem rescriptum, de non inquirendis Christianis, sed delatis puniendis, & qualiter ob hoc à Tertul. notetur 419. 8. Nobile dictum, cum Præfecto Prætorio gladium traderet, ut etiam contra ipsum, si peccasset, illum distringeret, 415. 2. & sequentib. Notabilis virtus, circa zelum æqualis admi-

nistrationis justitiæ, 417. 16. Qualiter ejusdem virtus, & felicitas, à Populo Romano in successoribus exoptata, ibid. 17. Quid optaverit, in successore sibi designando, 42. 14. Ob ebrietatem notatus, & qualiter hoc in eo vitium Lipsius excuset, 201. Quibus aliis vitiis, suas virtutes fœdasse dicatur, & ejus defensio, & laus, 417. 18. An, & qualiter sustineri possit vulgaris historia, quòd precibus D. Gregorii salvatus fuit, & qui de hoc scripserint, ibid. 17.

Trapobanenses, Reges suos malè administrantes, qualiter punirent, 101. 4.

Tribunal Regium, qualiter, & à quibus immediatè, pro suis litibus, interpellari possit, 389. 19.

Tributum de vicessima hæreditatum, quale, & an tolerabile, ex Plin. Jun. & aliis, 509. 23. & seq.

Tributi novi propositio, super bonis, & hæreditatibus defunctorum refertur, & quid de ea Author consultus responderit, ibid. 22. & seqq. & 511. 35.

Tributa, qua de causa Regibus à populis præstentur, ex Cassiod. & aliis, 117. 64.

Tributa sunt nervi Reip. & sine eis sustineri non potest, ex Tacito, & aliis, 499. 2. & seqq.

Tributa, qualiter sine gravi subditorum lessione, imponi debeant, ibid. 1. & seqq.

Tributa, ex umbra, fumo, aere, farina, & multis aliis rebus similibus, qualiter aliqui Reges corrogaverint, & Authoris Emblema de hoc, 506. 10. & seqq.

Tributa gravia, & inconsueta, qualiter notent, & doleant Salvian. Boet. Erasmus, & alii, 507. 12.

Tributa à mortuis exigere, semper invisum, & de Adagio, *A mortuo Tributum*, 511. 35.

Tributa, non sunt indicenda, ut Princeps augeatur, sed ut populus defendatur, 501. 14.

Tributa, quæ ab æquitate, aut pietate deviant, non sunt Cæsaris, sed Diaboli, ex D. Chrys. 502. 16.

Tributa, non debent à tristibus exigi, & illa grata, quæ potest lætus possessor offerre, ex Cassiod. 513. 7.

Tributa gravia, & insueta, seditiones progenerant, 516. 26.

Tributa insueta, ubi exiguntur, consueta solent amitti, ex Sym. & Cassiod. 508. 14.

Tributa insueta, semper exossa, & qui ea proponunt, vel suadent, 505. 1. & seqq.

Tributa, ex bonis, & hæreditatibus defunctorum, qualiter Romanis cognita, & hodiè apud Turcas, & alios variè observata, 509. 23. & seqq.

Tributa, & legata, ex morientium bonis, & hæreditatibus, qui Impp. recusaverint, 510. 30.

Tributa moderata, utiliora, & salubriora sunt, quàm superflua, & quare, ex Sen. D. Greg. Cassiod. & aliis, 499. 3. & seqq.

Tributa, quæ indicuntur, sub prætextu publicæ necessitatis, cum talis non subsistit, qualiter carpat Cassiodor. 508. 19.

Tributa nova, causa bellorum indicta, illa cessante, cessare debent, 110. 18.

Tributa, qui suis populis remisserunt Principes, referuntur, & laudantur, qui auxerunt, execrantur, 515. 20. & 521. 10. & seqq.

Tributa remissit Theod. Magn. Imp. in bellum profecturus, & quare, 510. 26.

Tributa si alleventur, parentes magis filiorum procreationi, & educationi intendunt, ex Sen. Plin. Jun. & aliis, 501. 21. & seqq.

Tributa per se gravia, qualiter exactorum crudelitate graviora reddantur, 512. 2. & sequentibus, & 513. 6. & sequentibus.

Tributorum, non tam causas, quàm damna populi attendere solent, 516. 26.

Tributorum Fiscalium crementa, justissimo sunt pensanda judicio, & quare, ex Cassiod. 502. 19.

Tributorum ad novorum impositionem, an, & quatenus totius Regni consensus requiratur, & quid apud Nos, & de sententia Barclaji, circa hoc, 508. 18. & seqq. Et quas habeat utilitates, quòd hic consensus exigatur, 509. 21.

Tributorum duplicium exactio, quàm sit intolerabilis, ex D. Greg. & aliis, 508. 14.

Tributorum damna idonei vix sentiunt, pauperes levi dispendio vulnerantur, ex Cassiod. 509. 21.

Tributorum exactio, commodius ipsis populis, qui contribuunt, commiti posse videtur, ex Barcl. & aliis, 515. 18.

Tributis, populi dilaniandi non sunt, sed ut vites putandi, & Emb. Horatii, & Saav. de hoc, 507. 11.

Tributis à solvendis, qualiter subditos summa paupertas, & necessitas excuset, 515. 21.

Tributis potiora, Adagium, & ejus usus, ex Erasmo, 514. 14.

Tributarii, qualiter ab exactorum venalitate vexentur, & ab ea liberari debeant, ex Cassiodoro, & aliis, 513. 2. & sequentib.

Trojanum bellum æquè exitiale victis, & victoribus, 550. 17.

Trutinæ officium, & significatio, & adjudicandi diminuendi translatio, & Authoris Emblema de hoc, 162. 8. & sequentibus.

Tryzus Tyrannus, qualiter à suis, quos nec lachrymari patiebatur, discerptus fuerit, 515. 22.

Turcæ soli, parum curant, de majorum nobilitate, 182. 1. In delinquentes non inquirunt, nec animadvertunt, nisi parte petente, & instante, 419. 5. Parci sunt in remunerandis benemerentibus, 475. 38. Deliria Impp. Turcarum, in suorum Regnorum tituliis, 44. 2. Eorum institutum, circa admonendos suos Reges, ut Imperium virtute bellica partum, justitiæ administratione conservent, 385. 31. Quàm eximiè curent, de bona, & proba moneta, & de facultate eam cudendi, nemini concedenda, 494. 20. Qualiter Turcæ, & alii fidei hostes debellari potuissent, si bella quæ inter se Reges Christiani gerunt, in illos converterent, 553. 9. & seqq.

Turpiter è manibus, res malè parta fluit, ex Emblema Cassii, 518. 10.

Turtures, & cervi, qualiter musica deliniti, ab aucupibus, & venatoribus capiantur, & Authoris Emblema hinc sumptum, contra Adulatores, 196. 25.

Tyrannicè Regnum invadentes, vel usurpantes, impunè à quovis occidi possunt, 88. 16. & seqq.

Tyrannum, qualiter definierit Socrates, & Tyrannorum miseriæ, & pericula, ex Tacito, & aliis, ibid. 12. & sequentibus.

Tyranni, quot intrinsecus curis, & anxietatibus pleni, 85. 2. & seqq. & 88. 12. 18. & 19.

Tyranni, tandem pœnas pendunt, & gladio succumbunt, 90. 25. & seqq.

Tyranni, cur in sacra Pagina dicantur Massoretæ, hoc est Emunctores, 513. 4.

Tyranni Regis proprietas, & mali effectus, & qui de eis agant, 116. 10. & sequentibus.

V & U

VAlentiniani Junioris Imp. exemplum, in quadam pulchra fœmina despicienda, 161. 24.

Vallis Tellinæ occupatio, & restitutio, quomodò, & à quo à Magno nostro Rege facta fuerit, 13. 20.

Varia sunt hominum judicia, & voluntates, ex Plin. Jun. & aliis, 175. 8. & seqq.

Variatio, & inconstantia, quàm sit damnosa, & vituperabilis in omnibus, qui Rempublicam agunt, 198. 34. & 35.

Varietas temporum, qualiter, & quando legum varietatem admittat, & plura de hoc, 305. 32. & seqq.

Varia, apud Senecam, ob studium solitudinis, & vitæ privatæ, qualiter commendentur, 345. 12.

Vatum labor, omnia fato eripit, ex Lucano, & aliis, 488. 7. & sequentib.

Vatum, stimulat pectora dives honos, ex Costalio, & aliis, 480. 10.

Ubamba Rex, qualiter in bellis, ob suam pietatem, & orationem, divinum auxilium promeruerit, 581. 12.

Ubi uber, ibi tuber, Adagium, 17. 16.

Ubi queitas, sive interessentia Dei in rebus omnibus, latè probatur, 2. 5. & multis seqq.

Ubiqueitatem, Principibus humanis, qualiter aliqui Authores, per adulationem tribuerint, qui refelluntur, & refelluntur, 10. 22. & seqq.

Vectigal omnium, & omnibus optimum, Parsimonia, ex Seneca, & aliis, 520. 19. &seqq.

Vectigalia, omissa, & abolita Reges renovare non debent, 510. 29.

Vectigalia nova, & insueta semper damnosa, & inhibita, 507. 13.

Vedii Pollionis historia, & crudelitas, servum, ob fractum

tum vas, ad murænas abjicere jubentis, 435. 8. & sequentib.
Velleris auri equestris Ordinis institutio, & significatio, & quòd hodie Hispaniæ Regibus ejus Magisterium competat, 566. 11. & 12.
Venalia suffragia, pro eligendis judicibus qualiter, & quare sustulerit Justin. Imp. 500. 6.
Venalitas officiorum, tangentium Reip. administrationem, quàm sit damnosa, & odiosa, & quæ vendi soleant, 315. 53. & seqq.
Venalitas cuncta dissolvitur, si victualia metalla vitiantur ex Cassiod. 463. 25.
Wenceslai, & Bolestai Regis Poloniæ filiorum, contrarii mores, ex diversa à pueris educatione, 152. 38.
Wenceslaus Imp. Germaniæ quantum vino indulserit, & quid de eo dixerit 204. 18.
Vendere, ut quis possit, quæ emerit, gentium jus esse, quorsum à Seneca, & aliis dictum, 316. 60.
Venetæ Reip. laus, & conservatio, quòd suis sit finibus contenta, ex Paruta, 531. 39.
Veneti, quantum curent, de monetarum probitate, & integritate, 494. 19.
Venetorum Resp. & Senatus præ omnibus aliis, à secreti observatione laudatur, ex Bocalin. & aliis, 271. 22.
Venetorum Duces, cur ante se gladium, vagina aurea pene tectum, portent, & non districtum & evaginatum, ut alii Reges, 442. 6.
Venetorum, & Genuensium, de Consiliis, lepida historia, 264. 41.
Veneris Capitale est, si quis referat, de congerendo thesauro, 218. 27.
Venatio, cur Episcopis, & Clericis in jure prohibita, & non piscatio, 182. 21.
Venationis immodicæ studium, & exercitium, & nimius in ea sumptus, improbatur, & ejus damna, pericula, latè à Satisberiens. commemorantur, & Authoris Emb. ad hoc, 105. 1. & seqq. & 179. 9. & sequentib. & 180. 19.
Venationis moderatæ laudes & commoda & qui Reges ei nimium indulserint, 177. 1. & seqq.
Venatorem quemdam valdè in hoc sumptuosum, qualiter lunaticus quidam irrisserit, 181. 22
Venatorum nimii sumptus, prodigalitatis vitio, & charitatis defectu, notati, ibid. 21.
Veniæ locum habere non debet qui delinquit admonitus, ex Cassiod. 432. 6.
Ventis contrariis reflantibus, mare concutitur, 548. 8.
Ventis adversis, non est reflandum, nec resistendum, 276. 8. & 9.
Venter, pluma, Venus, laudem fugienda sequenti, 191. 18.
Ventris damna, & ægritudines ex nimiis cibis, ex Plinio, 197. 13.
Ventrem, qui pro Deo habent, qualiter notentur, & condemnentur, 196. 8. & 9.
Verbum, non est retinendum in tempore salutis, &c. 290. 55.
Verva, ubi sunt plurima, ibi frequenter egestas, 276. 31.
Veritas quid, & de ejus laudibus, & picturis, & in Principibus, & eorum Consiliariis summa necessitate, 282. 2. & seqq.
Veritas, & fides, tandem ab ipsis laudatur, quibus primò invisa fuit, ex Plin. Jun. 290. 57.
Veritas, qualiter, & quare à Regum aulis & auribus exulet, ex Sen. & aliis, 284. 14. & seqq.
Veritatis Principibus exosæ, & ad eis punitæ plura exempla, ex sacris, & prophanis litteris, 285. 24. & seqq.
Veritatis ferculum, paucos Ministros Regibus suis afferre ausos qualiter dicat, & doleat Petrus Gregorius, 286. 32.
Veritas vis quanta sit, & de magna ejus in Republ. necessitate, ex Esdra Plutarch. & aliis, 283. 8. & sequentib.
Veritatis causa melius est supplicium pati, quàm pro adulatione beneficium, 290. 51.
Veritatem, qualiter, præ omnibus, à Regibus amandam, Septuaginta, interpretes Ptolomeo Regi consuluerint, 281. 11.
Veritatem de se ut inquirerent, qui Reges mutato habitu se turbis plebejorum miscuerint, 287. 37. & sequentibus.
Veritatem in puteum profundum demersam, dixit Democritus, & quare.
Veritatem, qualiter Sacerdotes Ægyptii, & Hebræi, in suis vestibus appenderent, & significarent, 285. 7.
Vespasianus Imp. solus, post Imperium melior effectus, ex Tacito, 594. 5. Qualiter idem, ex stipibus meretricum, & mendicantium, tributa collegerit, 507. 11. Ejusdem nimia avaritia & alia turpia vectigalia, 217. 18. Fiducia, & dictum, in consedendo cum eis quos in se conspirasse cognoverat, 105. 10. Quid à diis, pro bono Imperio suo exoptarit, 387. 8. Qualiter vigilaret, & quòd ex hac vigiliæ cura Imperium ei prædixit Apolonius Thyanæus, 95. 18.
Vestam Deam Romani, pro Religionis fulcimento colebant, 56. 9.
Vestes obscænæ, & indecentes, & carnes denudantes, quæ hodiè à mulieribus visitantur, referuntur, & reprehenduntur, 194. 28.
Veteranum in manibus, enses in ligones mutari, dixit Sidon. Apoll. & quare, 573. 18.
Victor, is verè in bellis censendus, qui scit victoria, moderatè, & clementer uti, ex Æmil. Probo, Sen. & aliis, 565. 3. & 566. 8. & 568. 18. & 19.
Victores in bellis, sepè statim victos esse contingit, ex Virg. & aliis, 543. 22. & sequentib.
Victi, & Victores, æqualem Martem, & mortem perpeti solent, & exempla, 550. 27.
Victus, tenuis, & moderati, laus, ex Horatio & aliis, 198. 10.
Victoria, sæpè fortunæ potiùs munus est, quàm virtutis, & laus Ducis, qui ea scit uti, 568. 19. & 22.
Victoria, cur pennata, apud antiquos Romanos pingeretur, ex Paccato, & aliis, 545. 23.
Victoriæ gloriam captare, vel cantare non debet, qui malis artibus ea potitur, 537. 25.
Victoriæ spem, & permansionem, undè Principes prudentes expectare possint, & debeant, 546. 26.
Victoriam, nihil agendo sperare, stultitia est, ex Livio, 582. 17.
Victoriam satis citò consequi videtur, qui providit ne vinceretur, ex Livio, & Seneca, 264. 41. & 265. 45.
Victoriam, cur sine pennis finxerint, & catenulis alligaverint Athenienses, & Junii Emb. de hoc, 545. 25.
Vigilando, agendo, benè consulendo, omnia eveniunt, ex Salust. 11. 1.
Vigilantibus, & non dormientibus jura subveniunt, 585. 25.
Vigilia Agesilai, Epaminondæ & aliorum Ducum, refertur, 93. 13.
Vigiliæ, laus, & commendatio, 94. 15. & sequentib.
Vigiliæ, studiosorum laudatæ, 66. 1.
Vincere, qui velit, discat pati, 164. 4.
Vindicta, in bello, quando sit licita, etiam post hostes jam superatos, ex Livio, Tacito, Gunther. & aliis, 560. 26. & 27.
Vindicta, non debet superare peccata, ex Cassiodoro, 430. 23.
Vindictam gravem, pro prima culpa Cordati Principes non imponunt, ex Cassiod. & aliis, 427. 6.
Vinolentia, Principibus fugienda, & Authoris Emb. ad hoc, 201. 1. & multis seqq.
Vinum immoderatè sumptum, quos effectus in hominibus generet, 202. 3. & seqq.
Vinum, dictum etiam Temetum, & quare, ibid. 6.
Vinum multum, mentem vincere, quo sensu dixerit Propertius, qui & illud execratur, 207. 40.
Vinum, Poetis, & aliis scientiarum amatoribus, parcè sumendam, qui consulant, & quare, 206. 32. & seqq.
Vinum, cum lacte bibere, quid significet in Canticis Salomonis, 452. 2.
Vinum, nimium Elephantes etiam & Tauros infatuare, & mansuefacere solet, 202. 9.
Vini laudes, qui decantaverint, & eo prudentiam, & ingenium acui dixerint, & qualiter intelligendi, 203. 25. & seqq.
Vino sapientia obumbratur, Adag. & ejus ratio, 207. 40.
Vino, & crapulæ, qui Imperatores, & Reges se nimis dederint, 203. 13.
Vino prorsus abstinendum, qualiter senserint, & sanxerit Manes hæreticus, & Mahoma, qui reprobantur, 205. 19.

Vires in bellis, non solent valere, sed causa, ex Salv. 146. 27.
Virga, pro sceptro, & Regio munere, seu symbolo potestatis, & jurisdictionis sumi solet, 158. 5. & 188. 12.
Virga Jeremiæ, & Aaronis, ex nuceo fuisse dicitur, & quare, 115. 5.
Virga, dum virga est, facilè in quamlibet partem flecti potest, secus ubi crevit, & induruit, ex Ovid. & aliis, 127. 9.
Virgilius, qualiter se in gratiam Augusti introducere curaverit, 315. 50. Et qualiter duobus suis carminibus ei famam promisserit, & præstiterit, ex Sen. 488 10.
Viriatus Lusitanus, præliandi artem ex venatione didicit, 178. 4.
Vir bonus, invidiæ securus, & Emb. Boiss. ad hoc, 590. 21.
Vir per se bonus, is nobilis dici poterit, & quare, ex Eurip. Sen. & aliis, 185. 12. & seqq.
Vir unus, nullus vir, & vir unus, haud videt omnia, Adag. & ejus usus, & significatio, 254. 29. & 324. 18.
Vir sensatus deficiens præ inopia, contristat corda sapientium, ex Eccles. 320. 14.
Virum inertem, nunquam laus sequitur, 468. 43.
Viri magni, & valdè felices, postea infeliciter pereuntes, referuntur, ex Ovid. & aliis, 596. 14.
Viri multi apti, & docti, ad munia publica, cur hodiè in occulto lateant, ex Barclayo, 486. 40.
Virorum Magnorum vestigia sequi, aut cineres intueri, magni momenti est, 174. 3.
Virorum fortium pectus, nunquam ob calamitates languescere debet, 248. 36.
Viros, fœminis nimis propè jungi non oportere, quo symbolo ostenderit D. Seb. Covarr. 348. 13.
Viros summos, & magna exempla daturos, quælibet ætas, & quælibet terra producit, ex Juv. & Cass. 486. 41.
Viribus, de suis, & non de divino auxilio confidens, antequam pugnet prosternitur, ex D. August. 580. 6.
Virtus, qualiter definiatur à Cicer. Horatio, & aliis, 19. 21. & seqq. & 189. 1.
Virtus sola, viventi, & mortuo stabilis, & firma possessio, 18. 18. & 19. 23. & seqq.
Virtus in omnium animos lumen suum penetrat, & repulsæ nescia sordidæ, & sui pretium, ex Horat. & aliis, 39. 23. & seqq. & 53. 21. & 315. 53.
Virtus, in infirmitate perficitur, ex D. Paulo, & aliis, 247. 31. & seqq.
Virtus, sibimet pulcherrima merces, & qualiter hoc accipiatur, 471. 11. & seqq.
Virtus, sine præmio, & laude, nomen inane esse videtur, & quare, ex Horat. Juven. & aliis, 320. 14. & 471. 21.
Virtus, sudore paranda, & per aspera, ad laudem tendit, ex Hesiod. Plin. Claud. & aliis, 175. 11. & seqq. & 247. 32. & seqq.
Virtus, gaudet testes sibi jungere musas, ex Claudian. 177. 17.
Virtus invidiam gignit, & superat, & Auth. Embl. ad hoc, 587. 1. & seqq.
Virtus unita, valentior est seipsa dispersa, 576. 8.
Virtus, major putatur, quam quærere, parta tueri, ex Ovid. & aliis, 531. 40. & seqq.
Virtus propria in Principibus commendatior, quàm hæreditaria, & à Majoribus sumpta, & quòd ad illam præcipuè contendere debent, & Authoris Emblema ad hoc, 181. 1. & multis seqq. & 185. 12. 13. & seqq. & 187. 18.
Virtutis occasio calamitas, Adagium, 247. 31.
Virtutis laus, & quòd in cœlum ducat, ex Ovidio, & aliis, 176. 17.
Virtutis robur, labore pascitur, ex Verino, 461. 7.
Virtutis gloriam, non intercipit fortuita aliorum fœlicitas, & honorari debet, etiam si eam exitus fallat, ex Seneca, 265. 47.
Virtutis, & voluptatis bivium, & qualiter primum elegisse fingatur Hercules Prodicus, 174. 8. & seqq.
Virtutis victoria contra fortunam, ex D. Chrysost. 41. 25. Et quòd licèt aliquid dixerint, quod fortunæ cedit, qui referuntur, contrarium tamen verius est, 56. 4. & seqq. & 59. 20. & seqq. Et qualiter Lucianus confingat virtutem, à fortuna vapulantem, ibid. 19.
Virtutis, & honoris Templa Romanis conjuncta, & cur, 175. 13. & seqq.
Virtuti, & benemeritis injuria infertur, si præmiis eis debita, in ignavos, & immerentes conferantur, 471. 13.
Virtutem in columen odimus, & sublatam ex oculis, quærimus, ex Horatio, 422. 21.
Virtutem Majorum suorum, qui non æquat, propriam decolorat, 187. 26. & seqq.
Virtutem, qualiter semper invidia, & calumnia tamquam, umbra sequatur, & Auth. Emblema ad hoc, 587. 1. & multis seqq.
Virtutem, non debet quis deserere, ob metum invidiæ, quæ eam sequitur, ex Horatio, & aliis, 589. 11.
Virtutes omnes, inter se, mirabili nexu concentuve junguntur, 97. 5.
Virtutes omnes, esse quamdam mediocritatem moderatam, dixit Cic. & quare, 350. 23.
Virtutes magnorum virorum, sepultæ jacent, si Poetis, & historicis destituantur, qui eas posteritati commendent, ex Pindaro, Horatio, & aliis, 488. 5. & sequentib.
Virtutum præmia, & Publicas laudationes, deberi bonis judicibus, & Magistratibus jura proclamant, 319. 6.
In virtutibus non progredi, regredi est, 594. 6.
Virtutibus vitia, qualiter sint confinia, & nomina eorum inverti, sive mentiri soleant, ex Sen. 524. 17.
Vis Consilii expers, mole ruit sua, ex Horat. 134. 9.
Visitandi sui Regni cura, quibus modis, & legibus Hispaniæ Regibus injungatur, 371. 22.
Visitationes Regnorum per Reges, quantæ sint utilitatis, & lætitiæ populorum, & Emb. Auth. ad hoc, ibid. 22. & 372. 25. & seqq.
Visu, quæ percipiuntur, certiora sunt, & magis penetrant animum, quàm quæ audiuntur, 168. 2. & 3.
Vita mimus, fabula, & ludus, & plura de hoc, ex Licin. Sen. & aliis, 593. 1.
Vita hominum, qualiter ab Aristotele, in duo tempora dividatur, 395. 18.
Vita nostra, in omnibus vigilia est, 94. 15.
Vita nostra, qualiter frequentiùs in nobis labatur, ex Sen. 165. 15.
Vita omnis Sapientium, debet esse mortis meditatio, ex D. Hier. 600. 9.
Vita humana, qualiter & quare ferro assimiletur à Catone, & aliis, 462. 15. & seqq.
Vita nostra, est perpetua navigatio, 602. 21. Et non solùm navigatio, verùm, & naufragium, & quare, ex Senec. & aliis, 260. 19.
Vita, non antè potest dici beata, quàm fata peracta sint, ex Auson. & aliis, 594. 6. & seqq.
Vita longa, non est optima apud Deum, sed innocentissima, 594. 1.
Vitæ beatæ, bonus testis est exitus sine labe, ex Ovenio, 597. 21.
Vitæ humanæ conditionem, præcipuè primus & ultimus dies continet, ex Val. Max. 594. 2.
Vitæ omnis ratio, & institutio, adjumenta hominum inter se desiderat, ex Cic. & aliis, 324. 19.
Vitæ munera sibi mittit, qui immoderatur oblata, ex Cassiodor. 514. 14.
Vitæ mediocris, fortunæ quietæ, & privatæ laudes, & votum multorum pro ea, 104. 24. & 25. & 345. 32. & seqq. & 347. 5.
Vitam benè captam, pauci sunt, qui in prosperitate posiți, non denigrent, & quare, 593. 9.
Vitellius Cæsar, qualiter talis fuerit, & inter ludendum, de maximis rebus Imperii, prout sors tulisset, deliberaret, 248. 45. Ejusdem summa ingluvies, & ebrietas, & qualiter vorata evomeret, ut se novis edulis saturaret, 198. 22.
Vitium in domesticis Principum, ipsorum celebratur opprobium, ex Cassiod. 416. 13.
Vitia, ne ex remediis ipsis nascantur, verendum est, ex Plin. Jun. 267. 62.
Vitia, cum prosunt, peccat qui rectè facit, ex Pub. Syro 471. 22.
Vitia, citiùs, quàm virtutes ab omnibus hauriantur, & quare, ex Nazianz. 412. 3.
Vitia, ubi cœperunt non consistunt, sed in deterius labuntur, 431. 2.
Vitia, semper fuerunt, & erunt inter homines, & quare, ex Tacit. Seneca, & aliis, 421. 14.
Vitia, qui carpit, vitio carere debet, 60. 17. & seqq.

Vitia, plures sequaces, & imitatores habent, quàm virtutes & quare, ex Nazianz. & aliis, 159. 14.
Vitia hominum, qualiter corrigenda, ex Demonacis, & Apollon. sententia, 429. 16.
Vitia, an cum hominibus nascantur, & quàm difficulter rescindantur, quæ nobiscum creverunt, ex Seneca, 128. 13.
Vitiorum, & voluptatum, nigram esse caudam, qui dixerint, & quare, 176. 17.
Vitiis antiquis, etiam in populi mores comversis, qualiter se parem esse non posse, Tiberius Imp. timuerit, ex Tacito, 423. 27.
Vitis Arbor, sæpè ab aliis, quibus applicitur, præfocatur, 312. 6.
Vitis, & hedera qualiter alienis fulcimentis, ad surgendum indigeant, & Auth. Emb. hinc sumptum, pro fautoribus litterarum, 482. 14.
Vites, deligenter putatæ meliores, & uberiores fiunt, ex Horatio, & aliis, 424. 29.
Vitrum flexibile, & infractum, quis fecerit, 26. 24.
Vitruvii querela, de desertis artibus, & artificibus, & præmiis, ad ludentes translatis, 483. 26.
Vivens, quis moritur, 511. 34.
Vivere, unisque debet, juxta sui nominis, vel officii etymologiam, 96. 1.
Ulasdislai, Regis Poloniæ baptismus, & qualiter eum sui omnes statim sequuti fuerint, 162. 31.
Ulpianus J. C. quanti fuerit habitus ab Alex. Severo Imp. Rom. 320. 12.
Ultio, quæ de legibus venit, impœnitenda est, ex Cassiod. 436. 12.
Ulisses, quanta mala, virtute, & prudentia duce superaverit, 176. 17.
Umbra mali Prncipis, quàm sit suis populis exitialis, & Auth. Emb. ad hoc, 114. 1. & sequentib.
Umbra, & fumus nihil, & qui adhuc, ex his tributa corraserint, 507. 10.
Una Fides, Pondus Mensura, moneta sit una, ut status Reip. illæsus conservetur, 496. 28.
Unus ubi accipit, quod multis sufficerit invidiam concitate, ex Salustiano, 478. 52.
Uni incautè creditur, quod est à pluribus asserendum, ex Cassiod. & aliis, 381. 12. & seqq.
Universitatem mundi, varietas ipsa commendat, ex Plin. Jun 275. 4
Universis redditur, quod pro voto omnium benemeritis indulgetur, ex Justin. Imp. & aliis, 309. 14.
Unio, in pluribus Regnis, in eodem Rege coalentibus, quàm sit utilis, & qualiter procuranda, 532. 44.
Unius, & deterioris sententia, alios sæpè plures, & doctiores superare solet, 266. 54.
Voces vanæ populi, non sunt audiendæ, 584. 2.
Voluptatis, mœror est comes ex Plauto, & aliis, 17. 16.
Voluptatum titillantium, nutris est culcitra, 99. 12.
Voluptatibus, & nimio luxui deservientes, qualiter à Nazianz. & aliis reprehendantur, 189. 2. & seqq.
Voluptuosa, ita admittenda, ut per ea seria compleamus, ex Casiod. 167. 21. & 169. 9.
Volusius Mœtianus Consiliarius Impp. Marci, & Veri, qualiter ab eisdem fuerit honoratus, & statua donatus, 320. 12.
Urbs, dicitur ab urbo aratri quo ejus mœnia delineari solebant, 578. 19.
Urbem vrbi jungi, qualiter Val. Max. dixerit ad concordiam alludens ibid. 21.
Urbes, an mœnibus cingi expediens sit, & qui de hac quæstione tractaverint, ibid. 19. & seqq.
Urbes, & ædificia, & omnia mortalia, mutationi, & internecioni subduntur, & exempla de hoc, 19. 24. & 28.
Urbium securitas, magis in legibus, quàm in armis consistit, & quare, ex Agesil. Plauto, & aliis, 394. 13. & seqq. & 395. 18. & seqq.
Urbium, veri, & inexpugnabiles muri, qui esse dicantur, ex Agesil. & aliis, 577. 15. & seqq.
Urracæ, Reginæ Hisp. historia, & punitio, ob res, Ecclesiæ sacras, usurpatas, 221. 11. & 12.
Ursa, qualiter lambendo filios informet, & ejus symbolum, pro bona educatione filiorum, 130. 26. & seqq.
Utilitas sua, cuique, pessimum veri affectus, & judicii venenum, ex Tacit, 163. 34.
Utilitatis publicæ evidens ratio, facit, ut recedi possit, ab Antiquis legibus, & consuetudinibus, ex Pelusiota 306. 36. & seqq.
Utiliora sunt mediocria tributa, quàm nimia, & quare, ex Div. Gregor. Cassiodor. & aliis, 500. 1. & seqq.
Witizæ, animi demissionem in adversis, & blasphemias, qualiter Deus punierit, 248. 40.
Vulgus habet os barbarum, & alia de ejus descriptione, sive diffinitione, ex D. Hieronym. 585. 8.
Vulgus, ex opinione judicat, veri inscium, 586. 17.
Vulgus, non habet ullum judicium sapiens, aut justum, nec eo regi debemus, ex Cleante, 585. 4.
Vulgus, nullum caput habet, & in eo tot sunt sententiæ, quot capita, ex Oveno.
Vulgi mos est, fortuita ad culpam trahere, ex Tac. 264. 42.
Vulgi arbitrium, suprà Principes esse, qualiter dixerit, Cleomenes, 586. 19.
Vulgi latratus spernendi, 584. 1. & seqq.
Vulgi, proprium est, in minimis maximè formidare, & in maximis minimè prospicere, ex Anarcharsi, 585. 6.
Vulgo, nihil est à vero remotiùs, ex Joan. Pont. XXIII. ibid. 8.
Vulgi sermones, & dectrationes, fiducia rectæ conscientiæ, qualiter sperni debeant, 590. 18.
Vulpinam pellem sumendam, ubi Leonina non sufficeret, quis dixerit, & quare, 239. 17.
Vultures, cadaveribus bellantium pascuntur, & inhiant, & Emb. Schoon. de hoc, 552. 2.
Uxores, pro maritis, vel è contrario, non teneri, nec plecti debere, ex Cassiod. & aliis, 439. 27.
Uxoribus, secreta Senatus, vel alia gravia communicantes, quantum errent, & exempla de hoc, 273. 38.

X

Xerxis vesaniam, suorum Consilium despicientis, quàliter notet Valer. Max. 254. 32.
Xiphia piscis magnus, qualiter soleat ab exiguo asylo necari, & Emblem. Camarerii de hoc, 489. 14.

Z

Zaleuci Locrensium Regis, & aliorum exemplum, qui legibus à se latis se sumbiserunt, 416. 10. Idem, quàm paucas, & laudabiles leges Thuriis dederit 409 26.
Zeno Imp. Constantinopolitanus, propter elemosynas, divinam vindictam evasit, 227. 10.
Zenonis Imp. Historia, & casus, 18. 19.
Zenonis Imp. Orientalis ebrietas, & miserandus ejus exitus, ob hanc causam, 204. 17.

FINIS.